INS[illegible]TVTION[illegible]

IVRIS CIVILIS,

DIVI IVSTINIANI [illegible]

Imperio, à Triboniano, Dorotheo, ac Theophilo Triumuiris conscriptæ: nunc multo diligentius, quàm quæ hactenus [illegible]unt emendatæ, labore, & opera Hieronymi Messaggij Patauini Iur[illegible]n.

FONTES I[illegible]RIS [illegible] duodecim tabularum leges siue fragmenta.

QVIBVS ACC[illegible]SSERVN[illegible] & aliorum Clarissimorum Iureconsultorum Lucubrationes, & luculentissimæ Annotationes.

LECTIONVM DENIQVE [illegible], *ac multorum locorumque ex alijs uetusti[illegible]mis Codi[illegible]s restituti, sunt castigationes.*

OMNIA [illegible] ALTERA [illegible] eiusdem Hieronymi Messaggi[illegible]

VENETIIS, M D LXXXV.

Apud Iohannem Variscum & Paganinum de Paganini[illegible].

CLARISSIMO E
ORNATISS. VIRO,

Federico Baduario Patritio Veneto Senatori Amplissimo.

HIERONIMVS MESSAGGIVS.
Patauinus Iurisconsultus. S. P. D.

PRAECLARA ea mihi semper uisa est sententia, quæ docet nos sic actiones nostras componere, ut ne uitam silentio, quod aiunt, pręterijsse nos pœniteat: quod cum antehac sæpenumero mecũ ipse repeterẽ, quippe qui ocij ac studiorum meorũ rationem aliquam apud literatos, atque eruditos homines cõstare magnopere cuperem, cũ per aliquot annos iuri ciuili operam dederim, operæpretiũ esse duxi si laborum ac uigiliarũ mearum specimen aliquod ederem, tum ut amicorũ, & propinquorũ meorũ expectationi de me aliqua ex parte satisfacerem, tum ut animũ & ingeniolum nostrum ad maiora suscipienda excitarem. Conscripsi igitur quasdã in libros Institutionum Iustiniani Notas siue Annotationes quàm potui diligentissime, quæ accederent ijs quæ ab Aldobrãdino, Ferretto, Barono atq; ab alijs Clarissimis Iureconsultis editę fuerunt. Obseruaui pręterea lectionum uarietates ac multorũ locorũ qui ex alijs uetustissimis Codicibus restituti sunt castigationes; &, ut nihil antiquitatis penitus ignoretur, Fontes iuris ciuilis, ac duodecim tabularum leges, siue fragmenta in huiusce libri aditu tanquã in uestibulo pręposui. Verum cum inuidorum ac improborũ iniuris ac calumnias timerẽ, cœpi ualde dubitare, cui hęc nostrorum laborum monumẽta dicarẽ, cuius tutelæ ac patrocinio commissa tutius in lucem prodirẽt, neq; eorum maledictis deterrerentur. cum autem te intuerer, ma-

omnium idoneus occurristi, cuius nomini ea consecrarem, quá enim ea tibi potius quàm alijs deberem ob tuam in omnes beneuolentiam & singularem humanitatem, de cuius laudibus nunc prædicarem si non alium oratorem longe eloquētissimum res ipsa postularet, Quis enim nisi maximus orator merito laudet doctrinam summā, uitæ probitatem, sanctissimos mores tuos uir Illustrissime? qui non modo præclaram vrbem Venetiarum, sed etiam vniuersum terrarum orbem nobilitate generis tui, ac bene actæ uitæ tuæ splēdore illustras. Quid de familia tua dicam? Fuit enim profecto semper omnibus Baduariæ familiæ uiris inclyta quædam ad amplitudinem, & gloriam, & res magnas bene, fœliciterque gerendas Veneti Senatus diuinitus adiuncta cum propria uirtute fortuna secunda. Cuius facti & rerum gestarum gloria libros plenos omnes, pleniorem exemplorum uetustatem habemus: quorum nulla pars omnium (ut aliorum) iacere potest in tenebris, quia uos lumen accenditis, & hæreditarium habetis, sed ut ad te redeam Federicæ uir præstantissime, qui tua præstantia & animi splendore cæteros fere extinctos illuminas: & pietatis tuæ meritis ceteris satisfacis omnibus qui talem uitam uiuis vt ab unoquoq; uirtutum genere complectendo nullo vnquam tempore, aut commodo, aut ocio abstraharis, aut uoluptate auoceris, aut negligentia retarderis, sed tui imaginem ita uirtute præclaram finxit natura, ut non solum ad illam inspiciendam uerum etiam multomagis ad imitandam omnibus quasi exemplum insigne proposuerit: cuius autem rei eodem te & duce, & comite, omnes perfectam admirantur, æmulantur, prosequuntur ac postremo uenerantur. Accipe igitur quæso hos nostrorum studiorum primos fructus, quos (qualescunq; sint) tibi ac nomini tuo dicamus atque consecramus Aegyptiorum morem imitati, qui laborum suorum primitias Mercurio Trismegisto offerebant. Quare rogo te vt eos, quæ tua est benignitas ac humanitas, leto animo accipias, patiarisque ut meum in te amorem testificentur. Vale. Venetijs Calend. Mart. M D L X X X V.

INDEX PER ALPHA-
BETVM RVBRICARVM
INSTITVTIONVM.

A

ACTIONIBVS, cha.296. col.4

Acquiſitione per arrogationem, ch.225.col.1.

Ademptione legatorum, ch.180.col.3.

Adoptionibus, ch.36.col.3.

Aſſignatione libertorum, ch.220.col.1.

Attiliano tutore, ch 59.col.3.

Auctoritate tutorum, ch 62.col. 2.

B

¶ Bonorum poſſeſſionib.ch. 220.col.3.

C

¶ Capitis diminutione, ch.55.col.1.

Codicillis, ch.191.col.2.

Curatoribus, ch.66.col.2.

D

¶ Diuiſione ſtipulationum, ch.241. col. 2.

Donationibus, ch.116.col.2.

Duobus reis ſtipulandi, c.238. col.3.

E

¶ Emptione & venditione, ch. 258.col.1.

Eo cui libertatis cauſa bona addicuntur, cha.226.col 1.

Exceptionibus, ch.334.col.3.

Excuſationibus tutorum vel curatorũ, ch. 72.col.1.

Exhęredatione liberorum, ch.137.col.3.

F

¶ Fideicommiſſarijs hęreditatibus. char. 183.colum.4.

Fideiuſſoribus, ch.252.col.3.

Fiduciaria tutela, ch.58.col.3.

G

¶ Gradibus cognationum, ch. 209.col. 3.

H

¶ Hęredibus inſtituendis, ch.142.col.2.

Hęreditatibus quę ab inteſtato deferunt, ch.192.col.3.

Hęredum qualitate & differentia, char. 160.colum.2.

I

¶ Ijs per quos agere poſſumus, ch.338. c.2.

Ijs qui ſui vel alieni iuris ſunt c.25. col. 3.

Ingenuis, ch.18.col.1.

Iniurijs, ch.291.col. 1.

Inofficioſo teſtamento, ch.157.col.3.

Interdictis.ch.349.col.3.

Inutilibus ſtipulationibus, ch.242.col. 2.

Iure naturali gentium & ciuili, ch.8.co.4.

Iure perſonarum, ch.16.col.1.

Iuſtitia & iure, ch.6.col.3.

L

¶ Legatis, ch.164.col.2.

Lege Aquilia, ch.287.col.2.

Lege Falcidia, ch.181.col.2.

Lege Fuſia Caninia tollenda, ch.35.col.1.

Legitima agnatorum ſucceſſione, ch.200. colum.4.

Legitima parentum tutela, ch.58.col. 2.

Legitima patronorum tutela.ch.57.col.3.

Legitima agnatorum tutela.ch.37. col. 3.

Libertinis, ch.19.col.1.

Literarum obligatione, ch.255.col.3.

Locatione & conductione, ch.262. col. 3.

M

¶ Mandato, ch.267.col.2.

Militari teſtamento, ch.132.col.1.

N

¶ Noxalibus actionibus, ch.334.col.2.

Nuptijs, ch.39.col.3.

O

¶ Obligationibus, ch.228.col.1.

Obligationibus ex cõſenſu, ch. 257.col. 1.

Obligationibus quę ex quaſi contractu naſcuntur, ch.271.col.2.

Obligationibus quę ex delicto naſcuntur,

279.col.3.
...ionibus quę ex quasi delicto nascuntur. char.295.col.1.

P

¶ ...atria potestate.char.28.col.1.
Pęna temere litigantium. char. 355. col.1.
Perpetuis & temporalibus actionibus. char.342.col. 1.
Per quas personas nobis acquiritur, char. 121.colum.4.
Per quas personas nobis obligatio acquiritur.char.284.col.3.
Publicis iudicijs.char.361.col.2.
Pupillari substitutione. char.150.col.1.

Q

¶ Quibus ex causis manumittere non licet ch.21.col.2.
Quibus modis ius patrię potestatis soluitur.ch.42.col.3.
Qui testamento tutores dari possunt. cha. 51.colum.1.
Quibus modis tutela finitur. ch.64. col. 3.
Quibus alienare licet vel non. char. 119. colum. 4.
Quibus non est permissum facere testamẽtum.char.134.col.4.
Quibus modis testamenta infirmentur. ch. 154. col.3.
Quibus modis re contrahitur obligatio. ch 230 col 1.
Quibus modis tollitur obligatio. ch. 175. colum.4.
Quod cum eo qui in aliena potestate est negocium gestum esse dicitur. ch. 330. colum. 1.

R

¶ Rebus corporalibus & incorporalibus. ch. 103. col 1.
Replicationibus.char. 348.col.2.
Rerum diuisione.char.83.col.2.

S

¶ Satisdatione tutorum vel curatorum, char.69.colum.1.
Satisdationibus char. 338.col.4.
Senatusconsulto Tertulliano. c.204.col. 1.
Senatusconsulto Orficiano.ch.206. col. 3.
Seruili cognatione.ch.215.col.1.
Seruitutibus prędiorum. ch. 104.col.2.
Sigulis rebus per fideicommissi. relictis ch.189.col. 3.
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. ch 336.col.3.
Societate.char.265.col.2.
Stipulatione seruorum.ch.239.col. 4.
Successione cognatorum.ch.207.col.4.
Successione libertorum.cha.216.col.4.
Successionibus sublatis. char. 227.col.3.
Suspectis tutoribus vel curatoribus. cha. 78. colum. 3.

T

¶ Testamentis ordinandis. ch. 125. col.1.
Tutelis.char.48 col.3.

V

¶ Verborum obligationib.ch. 224. col. 1.
Vi bonorum raptorum.char.285.col.2.
Vsufructu. char. 106.col.2
Vsu & habitatione.char. 108.col.4.
Vsucapionibus & longi temporis prescriptionibus. cha. 110. col.3.
Vulgari substitutione.ch. 148.col. 1.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM QVAE TOTO HOC OPERE CONTINENTVR.

ABOLITIO quid sit, & qd importet verbū abolere. de vsu. §. qđ āt. ch. 113. col. 4.

Aborituus non rumpit testamētum, de exhęre. li. §. j. ch. 138. col. 4.

Et habetur pro non nato ibi ch. 139. co. 1.

Abstinere & immiscere dicūtur sui; de hære. quali. & differ. §. extraneis. cha. 163. colum. 1.

Absens potest constitui procurator. de ijs p quos age. possu. § j. ch. 338. col. 3.

Absens accipit multis modis. de inuti. sti-pu. §. item verborum. chat. 248. col 1.

Absens causa reip. an dicatur esse q abest cā alterius ciuitatis vel municipij quā reip. Romanę đ acti. §. rursus. c. 302. c. 3.

Absens quomodo possit vsucapere rē præsentis, ibi. col. 3.

Absens contra absentē quomodo vsuca-piat. ibi. ch. 204. col. 1.

Absuturus est perinde ac si abesse. de obl. quę ex quasi cōtra. §. tutores. c 272. c. 3.

Acceptilatio quare non tollat alias obligationes pręter contractas verbis. qui. mo. tol. obl. §. j. ch. 277. col. 1.

Acceptilatio habetur pro solutione. ibid. c. 276. colum. 4.

Et an tollat obligationes iurisgen. ibi. ch. 277. col. 1.

Et an tollat alias obligationes ciuiles puta literarum, & similes. ibi

Acceptilatio inutilis an habuerat uim pacti. ibi. colum. 1.

Accessoria tollūtur sublato principali de liberti. §. libertinorum. ch. 20. col. 3.

Accessorium & si dignius & pretiosius sequitur principale. de rer. diui §. si tamē ch. 93. col 4

Et in accessorijs pręscribendis sufficit titulus pro suo, de rer. diut. §. si quis a nō domino. cha. 99. col. 1.

Et nō debet accessorium esse maius suo principali. de leg. §. si quis ancillas. ch. 172. colum. 4.

Et extinguitur extincto principali. ibid. ch. 173. col. 1.

Et debet esse eiusdem naturę cuius est principale de fideiuss. §. i. c. 152. col. 4.

Et quādo sit plus quā principale & quo modo, eod. tit. §. fideiussores. char. 254. colum. 4.

Accidentia concreta debent regulari secundum eorum subiectum. de rer. diui. §. j. ch. 48. colum. 2.

Accommodare. i. tribuere. in proœ §. igif. char. col. 2.

Acquiri per quos nobis possit. per quas per so. no. acqui. in rub. ch. ch. 122. col. 4

Actio dotis non est, vbi nō est dos. de nup. § pen. c. 35. col. 2.

Actio tutelę ad quos datur. de Attilia. tut. §. fi. ch. 62. col 1 & seq.

Et differt ab actione de rationib. distrahendis. ibi.

Actio de rationibus distrahendis vnde dicitur, ibi. col. 2.

Actio subsidiaria transit ad hęredes. de satis. tu. & cura. §. fi. c. 70. col. 4.

Actio quęlibet datur etiam p vno nūmo. de re. diui. §. gallinarum. ch. 90. col. 2. & limita. vt ibi.

Actio de tigno iniuncto. ex l. xxij. tab. est, & quamuis sit ciuilis, est pęnalis. co. ti. §. cum in suo. char. 95. col. 3.

Et est arbitraria. char. 95. c. 4. & seq.

Et quis teneatur hac actione & ad qd detur & contra quos, ibi. cha. 96. col. 1.

Actio hypothecaria an cōpetat legatario in re legata vel in alijs, & an possit remitti per testatorem. de lega. §. nostra autem. ch 165. colum. 4.

Actiones nobis multiplicari nrā interest. eo. ti §. si q̄s debitori, char. 171. col. 1.

a 4 Act.

... de dote datur inquātum vir vel eius ... es facere possunt. eo.ti. §.sed si vxo- ...ch.127.c.1.
Actio ex contractu competit ad destructio nem contractus.de ademp.leg.in princ. ch.180.col.4.
Actio Pauliana vnde dicatur. de actio. §. item siquis in fraudem.c 305.co. 2.
Actio in factum Pauliana quę sit.ib.
Et datur ad reuocanda corporalia & incorporalia. ibi.
Et contra accipientem vel hęredē eius inquantum ad eos peruenit etiam non restituto eis pretio.ibi.
Actio Fauiana daī patrono ad reuocādā ea, q̄ libertus in fraudē patroni alienauit in ter viuos vel in vltima voluntate quominus patronus habeat tertiam.ib.
Actio Caluisiana datur tam patrono quam creditori ibi.
Actio Pauliana & Fauiana sūt p̄sonales.ib.
Actio hypothecaria est ī rē.ib. ch. 305. c.3.
Actiones reuocatoriæ vnde oriantur. ibi.
Actio seruiana & quasi seruiana quæ sint. de act. §. item seruiana, ch.305.c.4.
Actio quasi seruiana & hypothecaria pro eodem supponuntur, ibi.
Actio seruiana datur pro pēsione fundi rustici vel vrbani vel deuastatione eiusdē ex tacita obligatione ibid.
Et competit cuilibet creditori cōtra quē cunque.ibi.
Et capit subsistētiam & robur ab edicto prętoris ibi.
Et dicitur a seruando.ibi.
Actiones, p̄torię sunt quatuor, & quę, & ēt plures eo. §. ch.306.c.2.& seq.
Actio quędam daī superficiario, q̄ñ qs ad non modicū tempus conduxit, ibi.c.3.
Actio quę datur metum passo est in rem & prętoria. ibi.c.3.
Actio repetitia olim quid cōtineret. & quę ab ea sint trāsfusa in actionē de constituta de actio. § in personam, ch.306.co.4.
Actio de peculio & iuramēti est p̄toria.ib. & §.actiones autem, ch.307. col.4.
Actione de constituta qui teneanī.dicto §. in personam,ch.307.c.2.
Actiones proprie nō sunt de peculio, de in rē verso, quod iussu. tributoria, exercitoria, & institoria, quamuis aliqñ. ll. appellent eas actiones. §. actiones, ibi. c.4.
Actio de in rem verso quę sit & quando & ad quid detur.eo. §.ch.308.c.1.
Actio quod iussu ad ..., & quando detur.ibidem.
Actio exercitoria quę sit, & qñ detur. ibi.
Et vnde dicatur. ibi.col.2.
Actio tributoria quę sit, & qñ detur, ibid.
Actio quę cōpetit actori, qui reo deferēte iurauit.de actio. §. itē siquis, c.308. c.4.
Actiones pęnales differūt a rei p̄secutorijs & habent minus fauoris, de actio. §. pęnales, cha.309.co. 1. & ibi ponuntur differentię.col.2.
Actiones pęnales p̄torię sunt annales. ibi.
Actiones rei persecutorię sunt perpetuæ. ibidem.
Actiones pęnales sunt odiosę. ibi. Nec trāseunt cōtra hęredes, nisi aliquid ad eos peruenit, vel lis sit contesta.ib.
Actiones pręiudiciales dicuntur habere causam status, de actio. §. pręiudiciales. c.310.col.4.
Et quę dicantur, ibi.col.4.
Et quare dicantur, ib.ch.311.col.2.
Et quot sint d. actiones, ibi.col.3.
Actio redhibitoria datur in duplū aduersus venditorem, qui neque preciū neque accessiones soluit, de actio. §. sequens, ch. 313.col. 3.
Actio pōt dici pęnalis tribus modis, ib. co. 3.& seq. vbi declarat omnes modos.
Actio depositi quare in quatuor casib. deī in duplū, in alijs in simplum, ibi.co.4.
In actione furti duplū vel quadruplū est totum pęn. de actio. § ex maleficijs, ch. 313.col.4.
Actio l. Aquilię contra negantem competit ad duplum eo §.ch.314 col. 1.
Actio quod metus cā mista est.ib. col.2.
Actio famil. erc. cōmu. diui. & fi. regū sunt mistæ. de actio. §. quędam. cha. 315. col. 2.& sequen.
Actio fam. erc. datur inter cohęredes ibi & §. actionum autem, ch.320 col. 2.
Actio cō. diui. ad quid detur, ibi.
Actio fin. reg. qñ & ad quid detur, ibi.
Actio fam. ercis. quare dicatur mista. d. §. quędam, ch.315.co.2.
Et quanto tempore pręscribatur, ib.
Et ex quo nascatur, ibi.
Actio noxalis an sit in rem, ibi. col. 3.
Actiones personales in rem scriptę q̄ sint ibi.col 4.
Actio de tigno iniūcto, ꝙ metus causa, ī factū, q̄ dantur cōtra eum qui aliquid hēt in loco publico, & ad exhibēdū, an sint rea-

reales p[illegible], vel in rē scriptę, ib c.4.
Actio nulla etiam con[illegible]onalis extēditur vltra quadruplum. de act. §. omnes autem, ch. 316. co. 1.
Actio serui corrupti datur ad duplū cuiuscunq; damni domino facti: Et vndecunque prouenientis, eo §. ch. 316. col. 1.
Non tamen datur directa pro libero homine corrupto sed vtilis ex ęqualitate. colum. 2.
Et in quo differat ab actione l. Aquiliæ, e. §. ch. 317. col. 1.
Actio nulla hodie daī in triplū. de act. §. tripli, ch. 317. col. 4. ibi de veritate.
Actio in factū de calūniatorib. annalis in quadruplum, perpetua in simplum daī de act. §. quadrupli, ch. 318. col. 2.
Actio de dolo & depositi nō possunt habere locum simul. ibi. col. 4.
Actiones bonęfidei omnes enumerātur. in §. actionū autem. Insti de actio. & nullæ alię pter numeratas ibi sunt bonæfidei d. § act. autem, ch. 319. col. 2.
Actiones stricti iuris dicunī omnes q̄ non numeranī in d. §. actionum, ibid. col. 2.
Actio depositi in quatuor casibus numeratis i l. j. ff depositi. an sit bonęfidei vel stricti iuris. de act. §. actionū aūt, c. 320 c. 1.
Actiones contrarię in actionib. bonæfidei sunt etiam bonęfidei. Et quare ibi.
Actio pignoratitia quando & ad quę detur tam directa quam contraria, ch. ea. co. 2.
Actio finium regun. quare sit stricti iuris. Quum actio. co. di. & fami. ercis. sint bonęfidei. ibi.
Actio ex permutatione quando nascatur. ibi. colum 3.
Et quando sit stricti iuris & quando bonęfidei. ibi.
Actio pręscriptis verbis quando sit bonæfidei & quando stricti iuris, ibi. & cur ita vocetur ibi. char. 320. col. 2.
Actio in factum an sit bonęfidæl vel stricti iuris. ibi. col. 3.
Actionum in factum sunt quatuor genera, ibi. col 3.
Actio pręscriptis verbis quę datur pro precario an sit bonęfidei vel stricti iuris, ch. ea. col. col. 4.
Actio ex stipulatu ad dotem qa est subrogata loco actionis rei vxorię ē effecta bonęfidei. de act. §. fuerat, ch. 321. c. 1.
Et competit marito, & vxori, ch. ea. co. 1.
Et an competat patri & quando ibi.
Et an sit facta [illegible] p[illegible]pta, vel vera, quomodo & quando, ibi.
Actio dotis hēt priuilegiū tacitę hypothecę: tā respectu mariti q̄ vxoris. c. e[illegible] 2.
Actiones bonæfidei & stricti iuris discrebāt olim in modo compensandi de act. §. in bonęfidei. ch. 332. col. 2.
Actionis appellatione largo sumpto vocabulo venit persecutio fideicōmissorum & officium iudicis. eo. §. ch. 325. col. 1.
Actiones arbitrarię quę sint & in quo versetur arbitrium iudicis & in eis iudex pt arbitrari interesse. Et quod sunt in rem & in personam. de actio. §. preterea, ch. 303. colum. 3.
Et sunt stricti iuris, ch ea. col 3.
Et quare dicantur arbitrarię ibi.
Et quę dicantur arbitrariæ, ibi. char. eacolum. 4.
Et an actio ī factū q̄ daī cōtra nau. cau. sta. Item quæ datur contra publ Item si. regū. Itē redhibitoria. Itē actio de dote quę datur pro dote restituenda sunt arbitrarię. eo. §. ch. 324. col 2.
Actio q̄ me. cau. est in rem scripta. ib.
Actio de dolo est arbitraria & quare, ibi.
Actio rerū amo. est arbitraria, ch ea. co. 2.
Actionū diuisiones sunt xij. & quę de act. §. sunt prętcrea, ch. 328 c. 3.
Actio pignoratitia nascit demū soluta pecunia. quib. mo. re con. obl §. fi. cha. 233. co. 4. & ibi qd differat ab hypothecaria.
Actio tutelæ quando nascatur. ibi.
Actio, quæ datur in patrem vel dominum ex contractu serui vel filij, non dicit de peculio, sed in peculio, quod cum eo, in prin. ch. 330. c. 2.
Actio de peculio & cęterę quę descendūt ex contractu filij dantur in patrem nomine filij. ibi.
Actio q̄ iussu exercitoria & institoria non tantum dantur cōtra patrem vel dominū sed contra quēlibet proponentem ex idētitate rationis. eo tit. §. j ch. 331. co. 1.
Actio de peculio & de in rem verso suntdiuersę. Et q̄ actio de in rem verso esset necessaria vltra actionem de peculio eod. tit. § prętcrea. ch. 331. col. 4. & cha. 332. col. 1. & seq.
Actio de in rem verso oritur quamuis sine voluntate dominij negociū gestū sit immo sit contra eius voluntatem. eo. §. ch. 331. col. 4. & seq.
Et daī ad omne id qd̄ est versum in vtilita-

…tatem eo §. char. 332 col. 1.
Actio de peculio datur quatenus est in peculio ibid.
actiones plures q hēr dēt vtiliorē proponere. eo. rit. §. cæterum. ch. 333. col. 1.
actio quod iussu exercitoria institoria tributoria de peculio & de in rē verso nō sunt nomina actionū sed adiectiones. eo. ti. § fi. char 334. col. 2.
actiones plures si competunt alicui an & qñ vna tollat aliam. si quadr. pau. fecisse dica § j. char. 434. col. 4.
actiones quę olim ex ll. senatusc. & consti. principū oriebantur erant ppetuæ, hodie autem varie terminātur. de ppe. & tempo. actio. in prin. ch. 242. col. 2.
actiones descendentes ex edictis prętorū sunt annales. ibid.
actiones pretorię quę extendantur in perpetuum. ibi. ch. 342. col. 2.
actio furti manifesti datur perpetuo. ibid
actiones psonales finiunt̄ spatio. 30. annorū, reales circa mobilia triēnio, circa im mobilia. x. annis inter psentes & 20 inter absentes qñ possessor hēr titulū al'as 30. annis eo. tit. in prin. ch. 342. col. 3.
actioni hypothecarię quanto tēpore præscribatur. ch. ea. col 3.
actiones prętorię rei persecutorię sunt perpetuę. ibi. Pretorię vero pęnales sunt annales. ibi. col. 4.
actio furti manifesti est prętoria, non manifesti est ciuilis. ibi. ch. 334. col. 1.
actiones pęnales de dolo quare non dentur contra hęredes. eodem titu. §. pęnales. ch. 343. col 1.
actio iniuriarum denegatur hęredi & quare. ibi. col. 2. 3. & 4.
actiones pęnales si fuerunt contestatæ & si aliquid ad hęredem peruenit, trāscūt ad hęredes. ibi. col. 3.
actio vi bonorum raptorum non datur cōtra hęredem etiam si ad eum aliqd peruenit. ibid.
actio iniuriarū non est in bonis nostris antequam lis contestetur. ibi. col. 3. & seq.
actio depositi datur in duplū in quatuor casibus exceptis, non tamen in hæredē eo. §. ch. 344. col. 1.
actiones ex contractu quomodo dent̄ contra hęredes. ch. ea. col. 1.
actio de dolo datur hodie infra biennium continuum. ibi.
Actio aliquādo valet mero iure sed est ini qua respectu eius qui … tur. de exce. in prin. ch. 344. col. 4.
actio in factū propon… in subsidiū exceptionis doli. ibi. ch. 345. col. 2.
actio olim erat formula. de inter. in prin. ch. 346. col. 4.
actiones & interdicta olim differebār. ib.
actio obligatio & contractus qūo differāt de obli. § fi. ch. 229. col. 4.
actio est ius quo persequimur, obligatio ius propter quod persequimur. de act. ī prin. ch. 297. col. 3.
actiones sunt de iure ciuili. ibi.
actio iniuriarum est actio cui inhęret officium iudicis. char ea. col. 4.
Et an dare actionem sine obligatione. ch. 298. col. 1.
actio realis an sit proprie. actio. ibi.
actio iniuriarum non dicit̄ esse in bonis.
Et quomodo. de act. in prin. ibi. col. 2.
actiones ita proponendę sunt coram arbitris sicut coram iudicibus. eo. ti. §. j. ch. 298. col. 4.
actio est genus ibi.
actio in rem dicitur quia rem concomitatur. ch. 299 col. 1.
actio cōfessoria & negatoria cōpetūt pro seruitutibus rusticis & vrbanis de acti. §. ęque. ch 300. col. 1.
actio confessoria & negatoria cō petūt p seruituribus rusticis & vrbanis de acti. §. ęque. ch. 300. col. ē.
Et confessoria proponitur verbis negatiuis: Negatoria affirmatiuis. ibi. col. 3.
Et quare dicantur in rem. ibi. col. 3.
Et dant̄ rōne possessionis vel quasi. ibi.
actio Publiciana datur ei cui seruitus est cōstituta a non domino fundi. ibi.
actio Publiciana introducta est a prætore. de act. §. sed istę. ch. 301. col. 2.
actiones dabantur a prætore. ibi.
actio Publiciana exigit traditionem vel quasi. ibid.
Et cui detur. ibi.
Et an competat habenti vtile dominū eo. ti. §. nanque si cui. ch. 302. col. 2.
Et vt deē quinq; sunt necessaria. ib. c. 4.
Et datur cōtra quēlibet possidentē præterquā cōtra dūm. Et ēr contra dominū in sex casib. ibi. ch. 303. col. 1. & seq.
actio quę datur contra eū qui dolo desijt possidere an sit prętoria uel ciuilis. eo. ti. §. sed istę. ch. 301. colū. & seq.
actio commodati an sit ciuilis uel prætoria.

ria. ibid. colum 3.
actiones q̄ dicantur ciuiles & q̄ ptoriæ. ib.
actionis nomen vbi deficit datur actio in factum sicut ex noua obligatione. deiu re ciuili datur condictio ex l.co. tit. §. nanque si cui. char. 302. col. 3.
actio rescissoria nō cōpetit nisi prius præcedat modicum rescindens. de actio. §. rursus. ch. 304. col. 2.
actio Pauliana datur creditori ad reuocā da corporalia: Actio vero in factū ad re uocāda iura. e. ti. §. itē si qs. c. 305. co. 2.
actio est filia obligationis. de acti. in prin. char. 297. col. 2.
actio ponitur quandoq. pro actu, aliquādo pro accusatione criminali, aliquando & pro iure agendi. ibi.
actio an differat a causa & in quo. ibid. & col. sequen.
actio antiqua quid esset. char. ea. col. 2.
Actio negociorum gestorum nō competit ubi datum est mandatū. de oblig. quę ex qua. con. §. j. char. 271. col. 3.
actio mandati & negociorum gestorū q̄n competant. ibi.
actio tutelę est mutua, & directa competit pupillo, contraria tutori. eo. ti. §. tutores. char. 272. col. 2.
actio tutelę directa & cōtraria est ex quasi contractu. ibi. col. 2. & 3.
actio pro tutela unde oriatur. ibi. col. 3.
actio finium regundorum an ex quasi cō tractu. eo. tit. §. hęres. cha. 273. col. 1.
actio realis potest in stipulationem deduci, & quomodo. quib. mod. tol. obli. §. primo. ch. 277. col. 3.
actio vi bon. rap. duplex est directa & vtilis: & quando cōpetant. de vi bon. rap. in prin. char. 285. col. 3.
Et datur non solum ad dominiū & eius respectu, sed respectu. int eresse. eo. titu. § sane. char. 286. col. 4.
actio damni iniuriæ, & actio acquisitia, eadem est. de. l. Aqui. in prin. char. 287 c. 2.
actio l. Aquiliæ in quo differat ab actione furti & vi bo. rap. ibid.
Et in quo ab actione iniuriarū. ibidem.
Et an transeat ad heredes. eo. titu. §. his autem. char 189. col. 2.
actio iniuriarum pretoris tollitur anno cō tinuo nisi certo casu. de iniu. § pœna. char. 293. col. 1.
Et an omni casu sit annalis. char. ea. c. t.
Et quomodo tollatur. eo. tit. §. fi. char. 294. colum 3.
Et vt competat, satis est q̄ iniuriatus remaneat iratus, & non recōciliet ur, nec requiritur reuocatio ad animum. eodē. §. char. 294. col.
actio ex maleficio & quasi maleficio an differant & in quo. de obli. quę ex qua. deli. §. fi. ch. 296. col. 3.
actionum in factū quatuor sunt genera, de interdi. §. fi. ch. 355. col. 1.
actio prescriptis verbis in tribus generib. negociorum habet locum. ibid.
actiones quę crescant per inficiationē. de pę. teme. liti. in prin. char. 335. col. 4.
actiones o cto infamant, eo. ti. §. ex qbusdam. char. 357. col. 1. & 2.
actiones oēs ex cōtractu cum principe fa cto descendēies bonęfidei sunt. de act. § actionum autem. char. 319. col. 3.
actor. i. villicus. de iniur. §. pęna. c. 293. c. 2.
actor à pupillo cōstituitur existente tutore infirmo de cura. §. q̄ si tuto. ch. 68. co. 3. Item ex necessitate tutoris. ibi.
Et debet constitui a iudice. ibi.
actor quando satisdet, de satisda. §. j. cha. 339. col. 3. & seq.
actor iurat de calumnia. de pęna teme. liti. in prin. char. 335. col. 4.
actum non dicitur si quid agēdum superest. in proœ. §. fi. char. 6. col. 1.
actus agentium non operantur vltra eorū intentionem de iu na. gen. & ciu. §. sed quod princi char. 13. col. 1.
actus prius in fraudē alterius nō valet. q. ex cau. manu. non licet. char. 21. col. 4.
actus ut valeat semper fieri dēt interpretatio. eo. ti. §. j char. 22. col. 1.
Et de legatis. §. si quis rē ch. 170. col. 2.
actus cōtra l. caret nō solū effectu sed nomine. de nup. §. pe. char. 35. col. 2.
actus sequens declarat qualis fuerit mens quæ præcessit. § pauonum. de rerū diui. char. 89. col. 4.
actus & via in quo differāt. de ser. rus. pręd. in prin. char. 105. col. 1
actus quantum spatium occupet ibi.
actus subnixus iure singulari facilius tollitr q̄ iure communi. qui. mo. testa. infir. § ex eo. char. 157. col. col. 1.
actus mortētiū nō p̄nt esse in suspēso. de lega. §. an seruo ch. 173. col. 4. Vbi declarat q̄n & in quibus casib. hoc sit verum.
Accusatio status similis est accusationi mortis. de tuto. § itē is, char. 74 col 4.

Accusans de suspecto an se inscribat. de su spe. tuto. in prin. ch. 78. col. 4.
Accusatio suspecti tutoris est quasi publica. ibi, ch. 80. col. 1.
Et extinguitur morte accusati. eo. ti. §. si quis autem, ch. 81. col. 3.
Addens vel detrahens aliquid in cęteris videtur approbare. de testa mi. §. sed & si quis, ch. 134 col. 1.
Et dicitur de nouo facere. ibi.
Addicere quid de eo cui lib. eau. bo. addi. in rub. ch. 226. col. 1.
Adiecto soluere promissor pōt ēt stipulato re inuito, & tunc liberaī ipso iure. de in uti. stipu. §. si quis alij. ch. 224. col. 3.
Et q̄n hoc sit verū. e. ti. §. plane c. 245. c. 1.
Adiectus recipiēs tenetur stipulatori man dati aut negociorum gestorum. ibi.
Et an semper mādati vel alia actiōe. ibi.
Adiectus agere non potest, quamuis possit ei sol ui. ibi.
Adimendi animus quō probetur & p quē. de lega §. si rem suam, ch. 170. col. 4.
Ademptio legati valet, siue fiat in eadē vo luntate, siue in diuersa. de ademp. leg. in prin. ch. 180. col. 4.
Et potest tam ademptio q̄ translatio fie ri quibuscunque verbis, ibi.
Aditio serui tria exigit, p quas perso. nob. acqui. §. item vobis, ch 125. col. 2.
Aditio & repudiatio paribus passibus ambulant. de hęred. quali. & diffe. §. extra neis. ch. 163. col.
Adire & repudiare dicunī extranei, abstine re & imiscere sui, & sunt pportionabilia licet aliqñ cōfundantur, ch. ea. col. 1.
Aditio solo animo fit, & ita repudiatio, siue verbis, siue factis ostendatur, eo. t i. §. si. ch. 165. col. 4.
Adire vt possit hęres debet esse certus de morte testatoris, & sibi delatam hęreditatem. ibi. ch. 164 col 1.
Adire vt quis possit sufficit uehemens opinio de morte testatoris. ibi.
Et q̄ sint necessaria, vt qs adire possit. ib.
Aditio sui & mors nō habēt aliqd mediū. de hęr. quę ab inte. §. sui aūt. c. 104. co. 3.
Et qualiter fiat per pupillū & qualiter per infantem. eo. §. ch. 195. col. 1.
Aditio quoquomodo facta valet. de bon. poss. §. fi. ch 124 col. 4.
Aditio parit quasi contractū. de obli. quæ ex quasi con §. hęres. ch. 273. col. 1.
Adiudicare quid. de offi. iudi. §. si familiæ ch. 360. colum. 2.
Adiudicatio trāsfert dominium rei adiudicatę. de actio. §. quædam, ch. 315. col. 4.
Adiuncti tutori officium quādo finiatur. quib. mo. tu. fini. §. fi. ch 66. col. 3.
Administrator quilibet debet iurare se cōt catorē ecclesię. in rub. proęm. c. 1. col. 2.
Administratio reipub. per iuris peritos faciēda est. in procem. §. fi. ch. 6. col. 1.
Adoptionis tā in genere q̄ in specie diffinitio. de adop. in prin. ch. 37. col. 1.
Adoptiua durante adoptione non duciī in vxorem. de nup. §. inter eas. c. 31. col. 2.
Adoptiui sunt in potestate, de ado. ī princ. ch. 366. col. 4.
Adoptatus ab extraneo non transit in eius potestatem, nec per talē adoptionē iura patris naturalis dissoluunī. e. ti. §. j. c. 37. col. 3. secus si adoptaī ab ascēdente. ibi.
Adoptiuus succedit patri extraneo ab intestato. ibid.
Et dicitur de familia adoptantis. ibi.
Adoptatus potest in adoptionem dari, de adop. §. in plurimis, ch. 40 col. 4.
Adoptiui non dicuntur sui. de exhęr. libe. §. adoptiui, char. 140. col. 2.
Et de hęreditatibus quę ab intesta. §. cū autem, ch. 196 col. 2.
Adoptiui emancipati non redeunt suo patri naturali sed sunt ac si fuissent emancipati ab eo. ibi. ch. 140. col. 2.
Adoptatus a filio nō est īter liberos aui. de hęr. q̄ ab intest. §. cū aūt. c. 196. col. 1.
Adoptiuus emācipatus ab adoptāte est penitus extraneus. e. ti. §. ai ij. c. 197. col. 1.
Adoptiuus factus sui iuris per mortem patris adoptiui seruat iura agnationis cū filijs naturalibus legitimis dicti patris adoptiui. ch ea. col. 2.
Adoptiui emancipati non seruant ēt de iure prętorio gradum filiorum. eo. ti. §. si minus. char. 197. col. 4.
Adoptatus ab extraneo ei succedit ab intestato. e. ti. §. sed ea omnia. c. 198 col. 3.
Si vero pręteream vel exheredeī nō hēt remediū cōtra testm̄ pr̄is adoptiui. ibi.
Adoptatus ab ascēdentibus transit in potestatē sicut de iure antiquo. ibi. col. 4.
Adoptiuus hodie an & qn̄ efficiaī agnat', de legi. agna succes. in prin. ch. 201. c. 2.
Adoptio sumitur vt genus & vt species, de adop. in prin. ch. 36. col. 3.
Et quid sit. ch. ea. col. 4.
Et exigit scripturam. q. mo. ius pat. pat.
fol.

fol.§.sed & si pater,c.47.col.3.
Nec p̄t fieri cū abscētib certis casibus ibi.
Et hodie nō dissoluit iura patris natuta-lis.de exhęr.lib.§.adoptiui. c.140. co.2.
Adoptare nō potest minor maiorem. de a-dop.§.minorem.ch.39.col.3.
Nec ille qui non potest generare. & quā do ibi.§.sed & illud,ch.41.col.1.
Adoptans si est auus tenetur relinq̄re quat tam sicut arrogato.de hęt. quę ab intest. §.sed ea omnia.ch.199.col.1.
Aduentitia quęrunt patri quoad vsūfructū p quas pers. nob. acqu. §.j.ch.123.col.4.
Proprietas tñ eorū est filij. per quas pers. no.obli.acqu.ch.274 col.4.
Aduersarius dicitur qs ēt ante litē inchoa tam.de pœ.teme.liti.§.fi.ch.357.col.3.
Adultus cogitur accipere curatorem ad li tem.de cura.in prin.ch.67.col.1.
Et an & quę possit alienare.qui. ali.li.§. nunc admonendi.ch 122.co.l.2.
Adultus qui iurauit nō restituit. de hęred. quali.& dif.§. extraneis.c.163.col.2
Et qualiter obligetur ex contractibus, quib.mo.re con.obli.§.j.c. 231.col.4.
Adunare plures simul de iure reputat̄ diffi cile.d̄ iure na.ge & ciu.§.cōstat.c.12.c.1.
Aduocationis officium voluntarium est li cet aliquādo fit necessarium. de inoffi. test.§.si tutor. ch 159.col.2.
Aduocati vtriusq; partis iurate tenent̄ de calumnia.de pœ.teme.liti.in prin. c.355. col.4.& §.vtriusq;. cha.356.col.2.& seq. vbi verum hoc seruet consuetudo.
Affectio imponit operi nomen. in prooem. §.fi.ch.6.col.1.
Affectus aliqñ punitur etiā si nō sequat̄ ef fectus.d̄ obl.q̄ ex deli.§. sed & si credat. ch.282.col.3. & ibi quando hoc fit uerū.
Affectatum onus nō excusat, de excu.tu.§. item tria,ch.7.col.2.
Affectata absētia a rēpub.nō excusat. ibi.
Affinitatis rōne nuptię prohibentur.de nu ptii.§.affinitatis.ch.32.col.4.
Affinitatis nomina durāt etiam ea soluta. ibid.Et quid sit.ibi.
Et an causetur per coitum illicitum .de gra.cogna.ch.213.col.3.
Et an contrahat̄ per eū qui non intrauit claustra uulue vel opus nō expleuit. ibi.
Afflictis afflictionem addere inhumanum est.de actio.§.fi.ch.329.col.4.
Agere est verbum generalissimum de test. §. sed neq;, ch.130.col.4.
Agit aliqñ qs aliqd nō vt ipse sed vt alius. de inoffi.test.§.si tutor.c.159.c.3
Agere in simplū & re persequi pro eodē sup poni de ac.§ oēs aūt.c.316.co.1.
Agere tā suo quam alieno nomine pōt qui non reperitur prohibitus. de ijs per quos age.poss.in prin.ch.338.col.2.
Agnatio tollit capitis diminutiōe. de legi. agna.tut.§.sed agnationis. c.54.c.2.
Et est nomen iuris ciuilis,secus in cogna tione. ibi.
Et perit minima capitis diminutione. q. mo.tute.fi.§.sed & capitis.c.66.co.1.
Et differt a consanguinitate, & quę sint ambæ. de succes. cogna. §. vulgo quæsi tos.char.208.col.4.
Agnati & cognati & q dicant̄.de leg. agn. tute in prin.c.53.co.4.& de legi.agn.suc ces.in prin ch.201.co.1.
Et quod habēt se vt genus & species. ibi.
Et in quibus pręferātur cognatis e. ti. §. sed agnationis.ch.54.col.2.
Et eorū progatiua facile pdit̄. ibi. co.3.
Ex quo hodie inter agnatos & cognatos differentia in successionib.est sublata in telligit̄ ēt sublata respectu tutelarū. ibi.
Et dñr agnati ēt naturalis & adoptiuus. de legi.agna.succe.in prin.c.200.c.4.
Et succedunt hodie pariter agnati & co gnati vsq; ad x.gradum.de succe. cogna. § fina.ch.209.c.2.
Agnasci inuito nullus potest. de adop. §.li cet,ch.40.c.2.
Agnitio bon.poss. facta corā pręrore,ēt nō auctor aū, sufficit siue in contrata. siue. in secundum tab. de hęr.quali. & differ. §.fi.ch.154 co.4.
Aggressor offendi pōt ēt antequā percutiat de interdi.§.recuperandę. c. 354. col.3.
Album pręroris corrūpere vel in eo descri pta delere nemini licet. de acti.§. pęna les.ch.309 c.2.
Et quid esset album pręroris,ch.ea.co. 2. & sequen.
Et corruptor albi tenetur l. Cornelia de fals.ibi.col 3.
Alienare in fraudē quis pręsumat̄.quib.ex cau.manu.nōli.§ in fraudē, c.22. col 4.
Alienare large accipitur.q.alie.li. in prin. ch.120.col. 1.
Alienata per uirum constante matrimonio de rebus dotalibus vendicantur per eun dem maritum,ch.ea.co.2.
Itém & alienata per pręlatum ibi.col 4.

Aliena

Alienare quis prohibeatur.ch pa col. 3.
Alienare aliena quis posfit.eod. tit. §.j.ch. 220.col.4.
Alienatio serui instituti facit vt prǽsumať reuocata uolũtas dandi libertatem aut hęreditatem.de hære.instit.§.seruus, ch. 145.col.4.
Alienatio partis non infert ademptionem totius in legatis.de lega §.si rem ch.170 col.3.
Et contra alienãtem in fraudem quæ actio detur, & quando posfit detrudi ĩ car cerem.de actio §. item si qs in fraudem ch.305.col. 2
Alimentarius trãfigens prǽsumiť male age rẽ.de aucto.tuto.in prin.ch.62.col.4.
Alia,est dictio iplicatiua.de acti. § sed istę. char 300 col 4.
Allegare non sufficit rationem nisi approbetur.quib.ex.cau ma non li §.eadẽ.ch. 23 col.3.
Allegare sufficit librum absq; eo φ allegetur lex.de nup. §. funt & alię ch. 24. col. 2 & de legi agna. succes.in prin.ch. 200. col.4 Et de actio.§. propter retẽtionem. char 329.col.1.
Allegare generaliter sufficit ad probationem alicuins rei.de ner. quę ab intell §. j.ch.193.col.2.
Alluuio quid sit.de re.diui §.præterea.cha. 92.col. 1.
Et est acquisitio iurisgentium.ibi.
Alluuionis cõmodũ spectat ad emptorẽ. de emp.& vendi §.cũ autẽ.char.261. col 1.
Alternatiuæ sufficit alterã partem implere. de heredi.instituẽ.§. imposfibilis. char. 147.col. 2.
Alueus, dupliciter accipitur.de rer.diuisi. § apium.ch.89 col 2.
Alumnus ęqu paratur cõsanguineis. qui. ex cau.ma.non li §.eadem ch.23. col.4.
Ambitio virtuti innixa non reprobatur. in procem.§ si ch 6.col. 1.
Amici labori suo consuli etiã in paucis suf ficit.de excu.tut § q tutelã.ch. 78. col.1.
Amitam quamuis adoptiuam non posfum ducere uxorẽ.de nup.§ duorũ. c.32.co.1.
Et est loco parentis.ibi.
Amita magna quæ sit.ch.ea.col.2.
Amitti nõ debet res sua a dño debitoŗe ex abrupto.qui.alie.li.§.j.ch.120 col.4.
Amor calefacit.Si quadr.paup. fecis. dica. in prin.char.337.col.
Amore captus, & ebrius æquiparantur.de succes.subla. char.227.col.4.
Animalia irrationalia dicunť habere. peri tiam iuris naturalis & eo uti ex ĩstinctu naturę.de iure natu.gen.& ciu. in princ. char.9. col.1.
Animaliũ tria sunt genera.de re.diui.§.pa uonum.char.89.col.
Animus & intẽtio distinguũt facta. qui. ex cau.ma.non li § in fraudem ch.22.co.4.
Animę hominũ cunctis rebus sunt anteponendæ de rer.diu.§.sacrę.c.86.col 3.
Annales qui dicantur.de excu.tuto. §.j.ch. 73.col.2
Annua seruitia si quis petat qua actione petat.de actio.§ pręiudiciales. ch. 311. col. 3.& seq.
Annuum & singulis annis differũt, & quare,de uerb.ob.§ at si ita.c.236.col.2.
Annus in dispositione pretoria est utilis in ciuili cõtinuus:ď actio.§ rursus.ch 304. col.1.& de perpe.& tempo.actio.in prin. 342.col 4.
antecessor quomodo capiatur. in proœ. §. cumq; hoc.ch.4.col.3.
Apocrisarius qs dicať.ď cur.§.fi.ch.69.co.1.
Apostatæ non possunt hęredes institui. de lega §.legari.ch. 176.col.1.
Appellari potest a datiõe muneris publĩ ci, sed non a tutelę datione. de excu. tu. § qui autem excusare.ch.76.col.1.
Approbatum semel non retractatur.qui.ex cau.ma.non li.§ eadem.ch. 23.col.3.
Aquę & ignis ĩterdictiõis pęna qualis erat, & quomõ in eius locũ successerit depor tatio.de capi.dimi. in prin.ch. 36. col. 1.
Aquę haustus quid importet. de serui. prędi.§.inter.ch.105.col.3.
Aquęductus concesfio est realis seruitus.de actio §.ęque.ch.300.col. 1.
Arbitrio alicuius si committatur substãtia contractus a persona nõ recediť: secus si accidentia: nam tunc recurritur ad arbitrium boni uiri.de emptio & uenditio. §.j.ch.259.col.4.
Arbitrari inique quando quis dicatur. ibi.
Et coram arbitris est offerendus libellus, & actio proponenda,de actio.§ j.ch.298. col 4.
Arbiter an faciendo litem suam ut iudex puniendus sit de obli. ex qua deli.in prin cip.char.295. col 2
Et quid in arbitratore ibi.
Argumentum ab effectu ualet. in procem. §.j char.3.col.1.

Argu-

Argumētū valet actio nō numeratur in §. actionum insti de acti. ergo nō est bonę fidei uel ergo est stricti iuris de acti. §. actionum autem. ch.319 col. 2. & 3.
Argumentū a deriuatione vocabuli ualet. de iu.per.in prin.cha. 16. col. 2.
argumentum a verisimili valet. qui. ex ca. ma. non li §.j.char.22.col.1.
argumentum ab inconuenienti ualet.eo. tit § fi.char.24.co. 2.
Et de.l.fusia.ch.25.col.2. Et qui. mo. ius pa.po.sol.§.filiusf ch.44 col. 4.
Et de rerum diui.§.si quis in aliena. ch. 98.col.2.
argumētum de contr actu ad ultimas volū tates ualet.d.§.fi.ch. 24 co.4. vbi declaratur. Et de lega. §.peculium.char. 174. colum.2.
argumētum a simili valet. de nu§.si uxor. char.33 col.4.
argumētū de minori ad maius valet affirmatiue.qui.mo.ius pa.po.sol. §. filiusfa. c.43.col.4. de re.diu. §. quod si pactum. char. 93. col.3.
argumentum ab etymologia uocabuli, ualet.eo.§.ch 45.col. 1. Et de testa.in prin. ch.127.col.2.
Et de tute.in prin.char.48.col.4.
argumētū de tempore ad rem nō ualet vbi non est eadē ratio. qui.testa.tuto. da.pos. §.ad certum char.52.col 2.
alias sic,de fideiuss.§ fideiussores.cha. 254 colum.3.
argumentum a contrario sensu quādo valeat.de cura.§.interdum. c 68. col. 2.
Et per quas perso.no acqui. §. ex his . c. 126.co.2.Et de exhę.libe. §. sed si in expeditione.ch.141.col.3.
argumentū ab allusione uocabuli ualet. de re.di §. sanctę.char.86 co.3.
argumentū de maiori ad minus negatiue vȝ.de re.di.§.qꝫ si partim. ch. 93.col.3.
argumentū dicitur quasi argute inuētum. de testa.in prin.ch.127.col. 2.
argumentum a possibili valet.eo.ti.§.possunt.ch. 128.col 3.
argumentū de falsa demōstratiōe ad falsā cām ualet.de leg.§.lōge.char. 177 co.4.
argumētum nō sumitur a uetbis enūciatiuis,de succes. cogna.§.fi.c. 209. co.1.
argumentum ab absurdo ualet.de perpe.& tempo. acti.in prin.ch 342.col.2.
argumētum nō ualet, datur actio cōtra aliquem ergo cōtra eius hęredem. e.ti. §.j. ch. 343.col.1 & seq.
Argumētū de mutuo ad indebitū valet.ub. mo re contra. obli.§.j.char. 231. col. 1.
Argumentum de filio ad seruum ualet.de sti.ser.§.j.ch.230.col. 1.
argumētum de emptore ad conductorē valet.de emp.& uend.§.j.c.259. co.3.
Et de loca.in prin.ch.262.co 3.
argumentum a sufficienti enumeratione, vȝ de ac §.j.ch.298 col.4.
Et de obli.quę ex qu a.con. §.tutores. ch. 272.col.2.
arma & l.ęque necessaria sunt ad recte gubernandum.in proœ.in prin.ch.2. col.1.
armis.ll indigent & e conuerso.ch.ea.co. 2.
armorū appellatione quid veniat. de ītet. §.recuperandę ch.254.co. 1 & seq.
arrha est argumētū emptiōis nō substātia. de emp & uen.in princi.ch. 258.col.1.
arrhas soluere qua actiōe teneatur emptor aut uenditor.de emp.&vendi in prin.ch. 259. col.1.
arrhas si quis soluerit nō solum arrharū nomine sed ꝓ parte ꝑtii, an venditor possit recedere a venditiōe ch. ea.co.2.
arrogatio quid.de adop.in princi. cha. 37. col 2.
arrogatio ē de reseruatis prin.de adopt.in prin.ch.36.col. 3.
Et causa nō cognita facta non valet. eo. ti.§. cum autem ch 38.col.2.
arrogatio filii prius instituti non rumpit testamentū.qui.mo. testa. infir.in prin. ch. 154.col.4.
arrogator quando succedat & quę personę illum excludant. de acqui. per arro.§. j. ch. 255.co. 3.
arrogator an teneatur ad debita ante cōtracta.eo.ti § fi.ch 225.col.4.
Et tenetur de peculio pro debitis contractis post arrogationem per arrogatum. ibid.ch.226.col. 1.
arrogatus transit in potestatem arrogātis, & ei succedit.de hęr quę ab intest.§. sed ea omnia. ch. 198.col.4.
arrogatus nō pōt emancipari cā nō cognita.de adop §.cum autem.ch.38. col.2.
Et quicquid quęrit,quęrit patri arroganti.ibidem.
Ars imitatur naturam inquātum potest. de adop §.minorem ch 39 col.4.
As, pōdus,libra,idem significant.de hęre. insti.§ hęreditas.ch.145.col.3.
Et quę sint eius partes : & earū declaratio.

... eo. §. ch. 145. col 2. & 1.

A[..]pritius an sit liber uel seruus. de iu. p. ch. 16. colum. 3. & ibi quis dicitur ascriptitius.

Et potest fieri clericus contra domini voluntatem. ibi.

Ascriptitij qua actione petantur. de ac. §. p̄ iudiciales, ch. 311. col. 3.

Asperitas euitanda est. de noxa. ac. §. fi. ch. 316. col. 1.

Assectari aliquē qd sit. de iīu. §. j. c. 291. c. 4.

Assertio Libellaniis minus petentis nō nocet, de ac. §. si minus. c. 327 c. 3.

Assignatio liberti potest fieri quibuscūque verbis & etiam nutu. de assi liber. §. j. ch. 221. col. 3.

Audiens uel loquens tarde non prohibentur per hoc contrah. de inuti. stipu. §. mutum ch. 247. c. 4.

Augustus vnde dictus Impe. in rub. proœ. ch. 1. c. 4.

Augustum quid dicatur ibid.

Augumentum contingēs ex rebus peculiaribus post mortem ante aditam spectat ad legatarium aliter non. de leg. § si peculium. ch. 173. c. 4.

Aureus accipitur pro solido. de libet. §. libertinorum, ch. 21. c. 4.

Et de pœna temere litigantium. §. fi. ch. 357. col. 3.

Et libra auri quot aureos legales contineat. ibi.

Autem pro sed. de iu. na. gē. & ci. § ius aūt. ch. 11. col. 2.

Et de testa. mili. §. j. ch. 132. c. 3.

Auctoritates poetarū allegari possunt de empt. & uendit. §. item pretium, ch. 260. col. 2. & 3.

Auctorari nemo potest in causa propria de aucto. tu. §. fi. ch. 64. col. 1. & 2.

Auctoris uitium an noceat successori & qn̄. de usuca. §. furtiuæ, ch. 122. col. 3.

Auunculus magnus quis dicatur de gra. cogna. § iiij. gradu. ch. 210. c. 3.

Auxilium speciale petere non debet q habet generale. de nup §. affinitatis, ch. 32. col. 4.

B

BAnniti nostri temporis quibus comparādi sint, quib. mo. ius pa. po. sol. § j. ch. 44. c. 1.

Barbari qui dicantur. in proœ. §. j. c. 3. col. 2.

Belli tēpore ll. silēt. in proœ. ī prin. c. 1. c. 3

Bella quomodo sint introducta. de iu. na. gē. & ci. §. ius autem gentium. c. 11. c. 3.

Et qūo possint a iure descendere. ibi.

Bellum, calamitates, pax ociū producit. de testa. in prin. ch. 127. c. 2.

Beneficium principum sunt extendēda. de adop. §. fœminæ, ch. 41. c. 3.

Beneficium aliqñ quæritur inuito & qñ. p quas pers. no aeq. §. itē vobis. c. 125. c. 1. & q. m. tol. oblig. in prin. c. 276 c. 2.

Beneficio legis non vtenti imputatur. de fideiuſ §. si plures. c. 254. c. 1.

Bestijs subijci qualiter intelligatur. q. m. ius pa. po sol. §. j. ch. 44. c. 2.

Bona fides non patitur vt idem bis repetatur, de re. di. § cum in suo. c. 96. c. 1.

Bonæfidei possessor facit fructus suos. e od. ti. §. si quis a non domino. c. 99. c. 1.

Bonafides requirit initio acquisitionis. ib.

Bonæfidei possessor non facit suos fructus naturales, fructuarius sic. e. ti. §. is vero. ch. 99. col

Bona fides præsumitur de usuca. in princ. ch. 110. c. 4. & quando ibi.

Bona fides in emptione requiritur duobus temporibus s. contractus & traditionis, in alijs tempore tranditionis tantū ibi.

Bona fides de iure cano. requiritur omni tēpore donec præscriptio sit completa. de vsuca. in prin. ch. 110. c. 4.

Bona fides an & qñ requiratur in possessione liberi hominis vt ab eo nobis quæratur & quid in seruo. per quas pers. no. ac quir. in prin. ch. 123. c. 1.

Et debet interuenire in quolibet contractu. de ac. §. actionū autem, ch. 319. c. 3.

Bona quæsita post mortem non sunt obligata creditoribus, de hær. quali. & diffe. §. §. j. c. 160. c. 9.

Bona intelliguntur deducto ære alieno. de l. falc. §. cum autem, ch. 183. c. 1.

Bonorū pars si cui relinquī, ille nulla onera sustinet. de fidei. hær. sed quia. c. 185. c. 4

Bonorum appellatione veniunt iura & actiones de inuti. stip. in prin. ch. 242. c. 4.

Boni mores de iure ci. & dē iure nat. differūt & in quo. de man. §. illud, ch. 269. c. 2.

Bonorū possessio qd sit. de aucto. tu. §. c. 63. col. 1. & de bo. poss in prin. c. 220. c. 4.

Et delata seruo quę exigat, per quas pers. no. acqu. §. item nobis, c. 125. c. 2.

Bonorū possessio cōtra tabulas dat exhæredatis & institutis. si alius cōmittat delictū, de exhæ. libe. §. emancipatos. c. 140. co. 1.

Et an

Et an & quando detur institutis.ibi.
Et non datur contra testamentū matris prȩtereuntis, eo.ti. §.fi.char.141. col 4.
Bono. poss.ef. secundum tab. vt der necesse est ꝙ testam̄ sit solēne de iure ciuili. q.b. mo testa.intir.§ nō iñ.ch.157.col.4.
Bono.poss.petere non potest qui nō potest petere hȩreditatem vt agnatus vel vt cognatus. de hȩred.quȩ ab intest. §. cū autem. char.196.col.2.
Bo.pos.contra tab.datur prȩteritis non exhȩredatis.eo.tit. §.eadem.c.198.col.1.
Et inducta est etiā pro filijs in pote. ibi.
Et prior ad illā nō admittit emancipatū existentē tpe mortis in aliena famil.ib.
Et ad eā vocantur filij qui de iure ciuili solent vocari.& eo.ordine.ibi.
Et competit etiam suis, si prȩteritus cōmittat illis edictum.ibid.
Et cōtratab. patroni cōpetit tm̄ p dimidia, de succes.liber.in prin.c.216.col.4.
Et cōtratab. diuersimode daẽ ad rūpēdū ꝗñ est pteritus fili⁹ emācipatus vel i ptā te de bo.poss § sunt autē ch.221. col 4.
Nec erat necessaria pro filijs in potestate prȩteritis.ibi.
Et quare dicatur ex testamento cum veniat contra testamentum.ibi.
Et donec competit non datur secundū tabu.char. 222 col 1.
Et contratab. filij emancipati an detur parenti.ibi.
Et fm tab.ē dignior cōtratab & qūo.ib.
Bono.poss.vnde liberi vtilis an detur patri in hȩreditate filij vel vnde parēres.
Et quȩ vtilitas inferatur ex hoc.ibi.c. 2.
Et an detur in bonis matris.
Et an alijs descendentib. vltra filios.ib.
Bon.poss. tanquam ex familia cui detur. char. ead.col.3.
Bon. poss. plures antiquȩ sublatȩ sunt & quȩ.eo.ti.§.cumque.char.223 col.3.
Bono.poss.hodie sunt septem.ibi.
Bono.poss.extraordinaria quȩ est septima vt habeat locum quot requirantur.eod. titu.§ septima.char.223.col.3.
Bono.poss.Carboniana ius nō tribuit. eo. §. char. 123 col.4.
Bono. poss. quȩ datur gratia agnoscendȩ litis datur sine causȩ cognitione.ibi.
Et hodie bon.poss.petunẽ sine causȩ cognitione,& agnoscūtur corā iudice de bon poss.§.fi.char.129.col 4.
Bo.poss j. quantum tempus debeat agnosci.eo.tit.§ cū igitur.c.22.col.1 & 2
Bo.poss.alia edictalis alia decretalis, & q̄. eo.ti § fi.char 224 col.4.
Et an hodie locum habeant. ibi.
Bono. possessorqui dicatur de interdict. §.j.ch.150.col. 3.
Bono. possessoria hȩreditatis petitio datur ei,q succedit per prȩtorē, & est actio in rem prȩtoria.de actio. §.item Seruiana,ch.306.col.3.
Boues connumerantur inter mansueta. si quadru.pau.feci.di.in prin.c 337.col. 1.
Breuiter dicitur secundum subiectā materiam.in procem.§.igitur. ch. 5.col.2.

C

Cacephaton id est turpis sonus, in proȩ. in prin.col.2.
Calendȩ vnde dictȩ.de testa. in prin.char. 127.col.4.
Callidiras est inimica.ll.de fideicom.hȩr. §.sed quia.char. 186 col. 1.
Calumniȩ vitandȩ sunt & calumniatores repellendi,in proȩ.in prin.char.2.col.1.
Calumniator qūo puniatur.cha.ea.col.2.
Et qui sit.c.ea. col.4.
Calumniatores qui pecunia accepta aliquē idebite deferūt,pnniunẽ in quadruplū.d actio.§.quadrupli.c 138.c.2 & se.
Canonicus regularis an sit liber.de iu. per so.in prin.char.16.col 4.
Canonicus habens duas prȩbendas in eadem ecclesia non habet nisi vnam vocē.de excu.tut.in prin. char.73.col. 1.
Capti in bello vendi possunt per ducem. de iure perso. in prin.char.16. col.2.
Captus ab hostibus efficitur eorū seruus, ēt si sit ciuis Romanus, qui.mo. ius pat. po.solui.§.si ab hostibus. c.45.col.2.
Capta in bello efficiūtur, capiētiū ēt si sint liberi hoīes. de re.dl.§.itē ea.e.90.co 3.
Captus statim reuersus ad suos recuperat libertatem.ibi.
Captus ab hostib. an & qūo possit testari, q.nō ē pmis.fa.test §.eecus āt. c.137 c.1.
Captus ab hostibus desinit esse in potesta re patris,de hȩre.quȩ ab intest §.interdum.char.195.col.1.
Captus ab hostibus qūo possit possidere & vsucapere de actio.§ rursus.c.303. c. 3.
Capitis diminutio quid sit & quatuplex & quip vnaquaq; capitis diminutione pdatur,de capi.dimi.in prin.ch.53. col.1.
Capitis intelligitur,id est status.ibi.
Capitis diminutio minima n̄ tollit successionem

sionẽ ex Tertul.vel Orphi. & quare. de senatuscõ.Orphi.§.sciendũ,ch.207. c.1.
Capitis diminutio tollebat agnationẽ tãquã vinculum ciuile & per consequens hęreditatem & successionẽ ex illo capite de succes.cogn in prin ch. 208.col 1.
Capacitas requiritur in hęredibus extraneis trib.tẽporib. & quare, de hęr. qual. & dif.§.in extraneis, ch.162. c.ij.in suis vero vel necessari-s quibus tẽporib. requiratur.ibi.ch.157.col.3.
Casus fortuitus & dñi voluntas ęquiparantur.de re.diui.§.si duorum, c.94.col. 2.
Casus fortuitus qui dicatur, eo.tit. §. thesauros. char.100. col.4. & qui. mo. re cõtra.oblig.§.itẽ is cui, char.232.col.3.
Et potest considerari dupliciter.eo.titu. §.pręterea,char.233.col.2.
Et per quem debeat probari, & ordo ꝓbandi,eo.tit.§.fi.ch.233.col.4.
Castitas maior in fęminis q̃ in masculis requiritur.qui.mo.iu.fini.in prin. c.64.c.4.
Castrensia & quasi castrensia sunt proptia filij & quare,per quas perso.nob.acqui. §.j.char.123.col.2.
Cassato principali cassatur omne id quod sequit̃ ex eo.de hęre.inst.§.j. c.143.c. 2.
Et quando hoc sit verum,ibi.
Causa causę est causa causati, de li. ĩ prin. char.19.col.2.
Causæ iustę manumissionis q̃ sint, qbus ex cau.manu.nõ li.§.eadẽ,c.23.col.3.& 4.
Causam nõ sufficit habere nisi probet̃, de ijsq̃ sunt sui vel alie.iu.§.j.ch.26.col.2.
Causa expressa in l.pręsumitur finalis. de testa.mi.§.j.char.132.col.3.
Cã finalis dr̃ illa q̃ est generalis,ibi. col. 4.
Causa finalis colligitur est ꝓfationib.qb. mo.testa.infir §.sed & si qs.c. 156.col.1.
Causę duę lucratiuę non possunt in eadẽ ꝑsona & circa eandem rem concurrere, de leg.§.si res, char. 168.col.1.
Causam nõ cohęrere legato qd importet. de leg.§.lõge. 177.col.4.& c. 177.col.1.
Causa exprimitur per quia.char.ea. col. 1.
Cautio an & qñ intelligat̃ cũ fideiussore vel sine.de adop.§.cũ autem.ch. 38.c.3.
Cautio in arrogatione omissa habet̃ pro facta,ibi.col 4.
Cautioni standum non est vbi cõstat de periculo,de suspe.tut.§.fi.ch.82.col.4.
Et eius fragilitati non debet quis se cõmittere,ibi.
Et an sit de substantia vsusfructus, de vsufru.in prin.char.106.col. 3.
Et eius forma in ijs quę vsu consumuntur.eo.ti.§.cõstituit, char. 107.col.3.
Et ponit̃ ꝓ satisdatione eo. § c.108. c. 1.
Cautionis verbũ simpliciter ꝓlatũ importat nudã cautionẽ,sed si addat̃ verbũ idonea,ĩportat datis fideiussorib.de eo cui lib.ca.bo. addic. in prin. c.226.col.3.
Cautioni iuratorię statur propter impotẽtiã satisdandi & in quib.casibus,nõ stetur stante etiã tali impotentia de satisda.§.sed hodie, char.340.col.2.
Cautiones rem pupilli saluam fore & rẽ ratam haberi sunt cões, de diui. stipul. ĩ prin.char.341.col.2.
Cautio inducta a statuto an sit ciuilis vel prætoria,eo.tit.ch.242.col.3.
Et qñ dicat̃ simplex, qñ plena , & qñ plenior,de fideiuss.ĩ prin.ch.252.col.4.
Caupona quo ad dispositionem iuris cõsideratur vt domus, de rer. diui. §. cum in suo,char. 96. col.3.
Cecus an & qũo possit testari, qui. non est permi.fa.test.§.cęcus aũt,c.137.col.1.
Et qua solennitate fiat.char.ea.col.2.
Cedere diem dicimus plurib. mod. de le. § si peculium.ch. 174.col.2.
Cedens bonis hẽt priuilegiũ ut nõ conueniat̃ a priorib.creditoribus nisi inquantũ facere possit.de actio §.fi.ch.329.c.3.
Cedere nõ põt qs nisi debitũ agnoscat, ib.
Cessio bonorum in quibus prosit.ibi.
Cedere diẽ & venire diẽ differũt, de ver. obli.§.ex conditionali.char. 237.co. 2.
Cessio bonorum quare fiat.de socie. §.soluit.ch.267.col.2.
Cẽsius qua actione petatur, & si velint se vindicare libertatẽ qua actione agãt.de actio §.pręiudiciales, c. 11.col.3.
Certi condictio datur ad pecuniã mutuã & ad eã quæ est deducta in stipu. de actio.§ sequens.char. 313.col.3.
Et qñ det̃ gñalis & qñ specialis. ibid.
Et certi condictio arbitraria qñ habeat locũ.de actio.§.pręterea.324.col. 1.
Et specialis est illa quę datur ex mutuo: generalis illa quę datur ex omni contractu ex quo certum petitur, qui. mo. re contra.obl.in prin. c.336.col.3.
Et an detur ad interesse.ibi.
Certa per rerum naturam quę dicant̃, de verb.obl.§.conditiones.ch. 237. col. 4. & char.238.col.1.
Et certa saltem per rerũ naturam in cõtracti-

tractibus obligationẽ non suspẽdũt.ib.
Cæsar vnde dictus fit.in rub. ꝓœ. c. 1. c. 2.
Cessante causa aliquando non cessat effectus.de nup.§.j.char 30.col.4.
Cessante impedimento cessat immunitas concessa propter impedimentum.de ex tu.tut.§.j.char.73.col.2.
Cessante causa priuilegij cessat priuilegiũ.de testa.mil.§.j cha. 132. col. 3. & §. sed hactenus.char. 133.col.3.
Cessante impedimento reconualescit qđ alias non valebat saltẽ de ęquitate. qui. mo.testa.infir.§ non tamẽ. c.156.col.3.
Cessante impedimento cessat effectus ipsius.de assig.lib.in prin. char.220. col. 1.
Cęteri & omnes non differunt. de exhere. libe.in prin.char.138.col.3.
Citationes debent fieri iussu magistratuũ, & sic de commissione. de actio. §. quadrupli.char.318 col. 2.
Ciuilis sapientia res est sanctissima q̃ pretio nũmario non ęstimatur. de iure na. gen.& ci.§.j.ch.10.col.2.
Ciuitas pōt solis. ll. & solis consuetudinibus regi.eo.tit.§.ex nõ scripto.c.14 c.4.
Ciuitatis appellatione qd veniat. de excu. tuto.in prin.char. 72.col.2.
Ciuitates inferiores debẽt sequi cõsuetudinem ciuitatis dominãtis. de satis. §.j. ch.341.col.4.& ch.342 col.1.
Ciuis vere qs fieri potest quamuis non sit. de liberti.§.libertinorum. char.20.c. 3.
Ciuis Romanus esse desinens desinit habere filios in potestate.qui.mod.ius pat. po.sol.§.j char.43.col.2.
Clausula hęc,si hęres nõ erit. in seruo intelligitur vel aliũ hæredem nõ fecerit. de vulg.sub.§.si seruum.char. 149.c. 4.
Clausula,cum in suam tutelam venerit.potest diuersimode interpretari. de pup. substi.in prin.char. 150.col.4.
Clausula, secundum quod sui antecessores fecerũt,apposita in sententia cõdem natoria nihil importat.de actio.§ pręiu diciales.char.311.col. 1.
Clam facta magis puniri debent de actio. §.ex maleficijs.char.314.col 1.
Clauium traditio arguit traditionẽ possessionis earum rerum, quę sunt sub claui bus.de re.diui. §.item si quis. c. 202.c.3.
Clerici habent multa specialia. de iu. na. gen.& ci.§.sed & quod. char. 13. col.4.
Et an possint adoptare.de ado. §. sed & illud.char.41.col. 1.
Et an possit esse tutor & an excuset. de excu.tuto.§.1 dẽ & in militie.c.76. col.2.
Clerico cessante ab ecclesia cessat p̄bẽda. de testa.mil.§.j. char.132. col.3.
Coadiutoris episcopi officium qñ expiret. qui.mo.tu fini.§.char.66.col.3.
Codices tres antiqui fuerũt.in procem. §. j.char 3.col.3.
Codex quando factus fuerit.ibi.col.4.
Codicilli facti coram quinq; testib.valẽt. de fideicom.hær.§. fi.char.188.col 4.
Et vñdicant̄ ĩ rub.đ codicillis.c.191.c.2.
Et an possint fieri sine scriptura.ibi.
Codicillandi ius ab Augusto traxit originem.eo.tit.in prin.col.2.
Codicilli quatuor modis conficiuntur & quibus.ibi. col. 3.
Et pñt fieri ab ĩtesta.eo. ti.§.j.c.191.c.4.
Et quandocũque facti valẽt dummodo non sit ab eis recessum.ibi.
Codicillos plures facere possumus licet vnicum tantũ testm̃.eo.tit.§. codicillis. char. 192.col 1.
Codicilli nullã iuris solẽniatẽ requnt.ib.
Et qua actione petantur relicta in codicillis.ibi d.col.2.
Cęnaculum quid.de obliga. ex qua. deli. §.j.ch. 295.col.3.
Cogi qui potest a iudice, potest cogi captis pignoribus.de satisda.tu.§. sciendũ. ch.70 col.4.
Cognitio quõ quid quęrat,cognoscendum est quõ dissoluatur. quib. modis ius patri.pot.solui. in prin. char 42.colum.4.
Cognitio rerum,quarum finis non cognoscitur,supuacua est,& habet̃ pro nihilo. de iure nat.gen.& ci.§ fi.cha. 15.col.4.
Cognati q sint.de legi.ana. tut. in princi. char 54.col.4.
Cognatio posthumi vt genus & vt species. char.ea. col.4.
Et est vt genus & agnatio vt species. de legi.agna.succes.in prin.ch. 201. col. 1.
Cognatio transuersalis quare nõ incipit a primo gradu.de gra.cogna. in prin. ch. 209.col. 5.
Cognatio spiritualis an impediat matrimonium.eo titu.char.214.col.1.
Et an cõtrahatur per procuratorem. ch. ead.col.3.
Et ex quibus sacramentis descẽdat. ibi.
Et quot personas impediat copulari. c. ead. col. 4.
Cognatio dat in seruis. & quõ. de serui.

cogna.in prin.char. 215.
Coitus contra.ll.punitur.de nup. §. pen. char.35.col.1.
Et quibus penis.eo.§ char.35 col.4.
Colonus q numis colit & colonus partiarius qñ & quos fruct facit ẽt suos.de re. diui.§.is vero.char.90.col.4.
Et transmittit fructus ad heredem, fructuarius non.ibi.char 109.col 1.
Et dicitur domesticus. & ideo nõ admittitur in testem in rebus domini.de test. § pater.ch.130.col.1.
Coloni res inuectę sunt obligatę dño fundi de actio.§ itẽ Seruiana.ch.306.co.2.
Et quis dicat colonus simpliciter. & qs colonus partiarius.& qs inquilinus. ib.
Colonus partiarius dicitur potius socius q̃ conductor & qua actione agatur contra eum.de loca.char.262.col.3.
Colonus & inquilinus possident pro alio de interdi.§.possidere.char. 353. col. 2.
Nec ciuiliter aut naturaliter possident. ibidem.char 3.
Et an colonus dicatur ruti & inqlinus in ciuitate communiter declarar. ibi.
Collegiũ constituitur ex tribus hominib. de leg § si grex.char.173.col.3.
Et tamen redactum ad vnum remanet collegium.ibi.
Collegium nisi probet licitum non potest heres institui.eo.ti.§ legari.ch.17. co.3.
Columna domus legari non põt.eo.ti.§.si grex.char.173.col.4.
Commistio voluntaria vel casualis facit aliqñ nobis quęri dñium rerũ mistarũ. de re diui §.si duorum.char 94.col.2.
Commistio & confusio differunt ibi.
Cõia de iure gẽtiũ q̃ dicanť. de rer.diui. §.j ch.84 col.3.& § littorũ.ch.75.col. 3.
Cõparatiuus poniť aliqñ ꝑ positiuo.de ijs, qui sunt sui vel ali.iur.§. si ch.27.col.2.
Commodati causa fĩnalis est datio vtendi gratia.quib mod. re contra. ob. §.itẽ is cui.char.232.col.1.
Commodatarius re obligatur & tenetur actione commodati.ibi.
Et in commodatariũ non transfert dominium.ibi.
Et tenetur ad idem indiuiduum restituendum.ibi.
Et tenetur de omni culpa.ibi.
Item & de omni casu contingente ob causam suam.ibi.
Cõmodati forma essentialis ẽ liberalitas & gratis datur.ibid. Et de locato §. primo.char 263 col.1.
Et in eo venit aliqñ solus dolus aliquãdo culpa leuis : Interdum leuissima. Et aliquando casus eo.§ char 231.col.3.
Cõmodati gñalis declaratio.ch.ea.c 4.
Cõmodatarius non possidet, sed commodãs. de actio.§ eque.ch.300.col.4.& de interdi. § possidere.char.353.col. 2.
Comitium quid sit, de testamen. in principio. char.227 col.3.
Compater prohibetur copulari cõmatri siue ꝑ baptisma siue per chrisma. de gra. cogna.cha. 214.coll.1.
Compater efficitur etiam maritus, si vxor leuauit & econuerso. ibi.
Cõpatrũ filij pñt copulari.char. ea. col.2.
Compatres plures & commatres respectu vnius leuati non prohibentur cõtrahere matrimonium.ibi.
Cõpater põt iũgi sorori vel filię leuati. ib.
Commater vxoris meę an ea mortua possit mihi iungi.ibi.
Compensatio datur in quibuscunq; actionibus ẽt in officio iudicis & etiam in ꝑsecutione fideicõmissi.de actio.§. in bonęfid. ch. 322 col.2.& char. 323. col 1.
In actione depositi non datur.ibi.
Et quare.char.ea.col.2.
Et quę sit ratio cõpensationis.cha. 322. colum. 3
Et quibus casibus fiat vel non fiat.ibid. col. 3 & seq.
Et an fiat compensatio actioni in rẽ.ib. colum.4.
Et an fiat quando ex vtraq; parte debitum est in genere ibi.
Et qñ fieri possit si ex vna parte sit debitum contestatum ex alia negatum. ibi.
Et nõ sit ipso iure,sed debet opponi ibi.
Et in quibus casibus cesset cõpensatio. ibi.char.323.col.1.& sequ.
Compensatio re vera est solutio. eo.tit. §. pen.char.329.col.3.
Compensatione minuitur intẽtio actoris. ibi.colum.4.
Cõmerciũ est verbũ cõe ad omnes contractus. de iuuti.stip.§.j ch.243 col.3.
Concedo importat trãslationẽ dñij de iure natu.gen.& ci.§ sed & qđ. c.13.co.2.
Conceditur aliquando per obliquum qđ directe non concederetur. eo.titu §. ex non scripto.ch 15.col.1.
Cõcesso aliquo illud cõcessum sine quo illud

lud esse non potest.qui. ex cau.ma.nō li. §.j.char.22.col.1.
Concessio alicuius facultatis intelligitur ut eam iure cōi faciat & utatur. de test. mi li.§.fi.ch.134.col.2.
Conceduntur aliqua per alium quę nō cō cedunt̃ p seipsū.de exc.§.fi ch.348.co.2.
Cōclusio libelli debet esse cōformis quali tati obli.de acti §.huic aūt.c. 326 co. 4.
Coucubinatus an sit de iure permissus. de pa.pote.in prin.ch.28.col.3.
Cōdemnatio ī arbitrarijs qualiter fieri de beat de acti § pręterea.ch.324. col.2.
Cōdictio furtiua datur quãuis dñiū sit trās latū in furem.de rer.diui si. ch. 93.col.4.
Condictio ex l.est stricti iuris. de dona. §. j.c.117 col.4.
Cōdictiōis indebiti ea natura est vt in tm̃ qs ea teneatur in quantū est factus locu plctior.đ leg §.si res legata. c. 172. co.4.
Cōdictio furtiua ipso facto īfamat.đ actio. §.sic itaq; ch.312 col.2.& seq.
Non tñ infamat infamia iuris ibi. co.3.
In cōdictione furtiua multa veniūt quę non veniunt in rei vendi.ch.ea.col.3.
Et aliqñ datur contra bonę fidei possessorem tatione possessionis.ch.col. 4.
Condictio stricte & large accipitur & qd vtroq; casu comprehendat ibi.
Condictio furtiua datur soli dño & hęredi eius contra furem & eius hęredem eo. ti.§ ex maleficijs.ch.314 col.1
Condictio ex l. an sit mixta & quando. ch. eadem.col.4.& seq.
Condictio ex l.datur ex quibuslibet cōsti tutionibus post.ll.xij.tab.constitutis.de perpe & tempo.actio.in prin. char.342. col.2 & seq.
Condictio indebiti datur soluenti indebi tum per errorem. quib. mod. re contra. obli.§ j.ch.236.col.2.
Et quid detur.ibi col.2.
Condictio nulla datur nisi sit dominium translatum.ibi.
Condictio triticaria habet locum vbi pe titur quid certum vel incertum : dūmo do non sit pecunia numerata. de uerb. obli.in prin.ch.234.col.2.
Condictio furtiua datur soli domino vel quasi domino.de emp.& uendi. §. cum autem ch.262.col.1.
Condictio furtiua non infamat.de rer. di uisi.§.si tamen.ch.94 col.1.
Condictiones omnes dantur contra dñum excepta conditio.furtiua , de obli. quæ ex qua.con.§ item.ijs. ch.173. col.3.
Condictio furtiua ad possessionē vel pro prietatem pertinet.de obli. quę ex deli. §.interdum.ch.232.col.4.
Cōdictio furtiua dat̃ in p̃sona qñ res est cō sumpta.eo.ti.§.furti actio ch. 185.co 3.
Conditio de p̃senti vel de pręterito falsa statim infirmat obligationē, sicut vera facit statim validam.de verbo.obl. §.cō ditiones char.237.col.4.
Conditio negatiua impletur morte.eo.tit. § si quis ita.ch.237. col.1.
Conditiones in futurum collatę quę ne cessariam habent existētiam an inoren tur obligationem de uerb.oblig. §. con ditiones ch.238.col.1.
Conditio apponitur per si , & per cum , de leg.§.longe ch.178.col.1.
Cōditio impossibilis in institutione uitia tur.de hæred.insti. §.impossibilis. char. 147.col.2.
Cōditionib. disiunctiue & separatim uel alternatiue positis qb. sit obediēdū , & quarū implemētū attendendū tam in te stamētis q̃ legatis fideicōmissis libertati bus,& huiusmodi. eo.§. char. 147.co. 4.
Conditio retrotrahitur.de testa.mili §.sed hactenus.char.137.col.3.
Conductor agit vt domus & ostia sibi repa rentur.de loca.§.cōductor.ch 265. co.1.
Condnctor recedens an possit alium loco sui substituere.co.ti.& §. char265.co.2.
Cōsestim intelligitur.cū aliquali spatio.de verbo.obli §.omnis.ch.235. col. 3. & 4.
Cōfessio me dedisse damnum alicui,si nul lum damnum datum est,mihi non pręiudicat,de obliga.quę ex qua.con. una. ch.274.col. 1.
Confitens se ex mutuo recepisse quod nō recepit obligat̃ hodie effectualiter post biennium.de lite.oblig.in prin.ch. 255. colum.4.
Confirmatum aliquãdo pręcedit cōfirmās in dispositione non quo ad ordinem in tellectus.de codicil.in prin.ch.191.co.3.
Ex confirmante agitur non ex confirma to.de testamen.mili.§.sed & si quis. ch. 134.col 1.
Confusio & commistio differunt.de re. di. §.si duorum.ch.94.col.2.
Confusa debent componi & distingui. in proœ.§.j.ch.3.col.1.
Coniunctio maris & fęminę est de iure na

ture.de iure na.gen. & ciu. in prin. ch. 8.col j.
Cõiũctus an admittaẽ pro cõiũcto in testẽ, de testamen.§.legatarij ch.131.col.1
Cõiunctio animi & corporis in matrimonio figura est coniũctionis inter animã & Deum,& inter Deum & ecclesiam. de pa pote in prin.ch.28.co.2
Cõiuncta persona regulariter dicitur vsq; ad quartum gradum: sed quo ad legatũ rei alienę relictum ab ignorante vt ualeat,intelligitur arbitrio iudicis.de leg. § non solum.ch.167.col.1
Coniunctim qualiter legetur,eo.ti. § si eadem.ch.169.col.2
Coniuncti qui dicantur re & uerbis:qui re tantum:uerbis tantum: & quo unt alteris præferantur.ibi.col.3
Coniuncta persona potest esse in iudicio pro coniuncto, sed non potest constituere procuratorẽ. de his per quos age pos. in prin.ch.338.co.2
Coniugium proprie quid sit.de par.po. in prin. ch.28.col.2
Connubium proprie quid sit.ibi.
Consanguineus non dicitur, vterinus. de legi.agna.suc.in prin.ch.201 col.1
Cõsensus semel p̃stitus sufficit,licet postea peniteat.ď re.di § religiosũ.ch.87 co.2
Consensus est de iure naturali,de actio. §. in personam ch.307.co 3
Consentire censetur pater filio contrahẽti matrimonium,nisi expresse cõtradicat. de nup in prin.ch 30 col.2
Considerari debet non solum quod est,sed quod esse potest.qui.mo.testam.infir.§. j.ch.155.co.2.
Considerari non solent non entia. de leg. §.ea quoque.ch.168.col.3
Consilij quis teneatur. ex qui ca.ma non li.§.in fraudem.ch.23.col.2
Et qñ mandati.§.tua tm̃.ch.268. co.3. & 4 & ibi quis dicitur dare consilium.
Consilium id est propositum. ch. ea. col.2
Et capitur etiam pro loco in quo adunãtur cõsiliarij.eo.ti.§.ea.ch.23.co 3
Consulendi modus ad exemplum Iuriscõsulti.de rerum diu §.illud.ch. 89.co.1
Consiliũ regulariter non obligat.de man dato.§.tua tantum.ch.268. col.3
Consulens mutuari alicui,an teneatur.ib. ch.269.col.1
Consiliũ tradens ad alterius perniciem punitur,de obli.quę ex delic §.sed & si cre dat.ch.282.col.1
Consiliũ uario modo accipitur in iure. eo. ti § interdum.ch.283.col.2
Cõsortiũ quid importet.de pa.po.in prin. ch 28.col. 2
Constitutio quid sit.de iu.na.gen. & ci.§. sed & quod.ch.13.co.3
Cõstituere is potest qui potest se obligare & in quantũ potest se obligare. de actio. § in personam,ch.306.col.1
Et quibus verbis fiat.ibi.
Constitui potest omne debitum, siue naturale siue prætorium, siue ciuile & naturale:secus si ciuile tantum ibi.
Consules quare sic dicti,de iure natu.gẽ. & ci.§.constat,ch.12.co.1
Et dicitur magistratus senatorius.ibi.
Consuetudo tollitur per ll.in procem. §. igitur ch.5.col.4
Et inducitẽ per usum x.ãno. de iu. na.gẽ. & ciu.§.ex non scripto.c.14.col.4
Et exigit vt saltẽ bis scd̃m cã iudiceẽ,ib.
Et requirit voluntatem introducentiũ eo §.ch.15.col.1
Et dicitur communis assuetudo, ibi.
Et ideo impeditur per errorem ib.
Cõsuetudo per errorem inducta tollit legem,sed non trahitur ad similia, ibi.
Consuetudinis virtus,ibi.col.2
Et quomodo vincat.l.ibi.
Consuetudo potest tribuere formam testamento condẽdo,de pupil.substi.in prin. ch.150.col.2
Consuetudo postquam est redacta in scriptis, adhuc dicitur consuetudo. ibi.
Cõsuetũ ñ sufficit esse aliqd nisi sit bonũ,ď leg.§.si quis in nomine.ch 177. col.2
Cõsuetudo est optima.ll.interpres. de uer. obl.§.omnis.ch. 235.col 3
Consuetudo vincit l & est duplex , de offi. iud.in prin ch. 158.co.2
Contentio superandi alios virtute non est malæ inuidię crimen:sed bona ęmulationis affectio,de fideicommis. hęre. §. si ch 188.col.4
Contestatio litis facit oriri quasi contractum inter partes,de perpe.& tempo. actio §.j.ch.343.co.2
Continuatio non fit in principio operis, in rub.procemij,ch 1.col.j.
Continuatio.§.an sit facienda, in procem. § igitur,ch.5.col.3
Et est regulariter facienda in titulis, de rerum diu.in prin.ch.83 col.4

Conti-

Continuatio non uitiatur per intermedia pertinentia ad materiam. de ser. cogna. in rub. ch. 215. col. 1
Continuandi sunt tituli. quod cum eo. in prin. ch. 330. col. 1
Contractus omnes fere sunt de iure gen. de iure nat gen. & ciu. §. ius autē. ch. 11. col. 2. exceptis quatuor. ibi. col. 4
Contractus claudicare non solent. de aucto. tut. in prin. ch. 62. col. 4. licet aliquādo hoc tolleretur ibid.
Contractus proprie dicitur quādo hincinde nascitur obligatio: quando vero ex vna parte tantum dicitur cōtractus improprie. de obli. ch. 229. col. 3
Contractus obligatio & actio quomodo differant, ibi. col. 4
Cōtrahētes nunquā videnē velle impossibile. de verb. obli §. loca. c. 237. col. 3. In cōtractib. qui solo consensu contrahuntur attenditur tantū quod ęquū & bonū est. de obli. quę ex con. ch. 257. col 2
Contractus nominati qui dicanē. de emp. & vendi. §. item pretium. c. 260. col. 4
Contractus qui consensu cōtrahitur cōtrario consensu dissoluitur, qui. mod. tol. obli. §. fi. ch. 279. col. 2
Contrarium nihil in legibus. in procem. §. j. ch. 3. co. 4
Contrariorum enumeratio qñ sit supflua. de iust & iu. in prin. ch. 6. col. 4
Cōtrariorum vno cognito cognoscitur aliud de ijs qui sunt sui uel ali. iu. in prin. ch. 25. co. 4. & ch. 26 col. 1.
Et de tute. in prin. ch. 48. col. 4
Contrariorū est eadem disciplina. ibi. ch. 26. co. 1. & ch. 49. col. j. & de obli. quę ex del. §. ij. ch. 281. co 2
Ex duobus contrarijs fit optimū tēperamētum. de testamē. in prin. ch. 127 col. 2
Contubernium quid sit. de pa. po. in prin. ch. 28. col. 2
Contumax punitur. in expensis in proœ. in prin. ch 2. col. 3
Conuicium vnde dicatur. de iniu. in prin. ch. 291 col. 2
Copula subsecuta, postquam quis promisit accipere aliquam in uxorē, facit quod matrimonium censeatur contractum, de gra. cogna. ch. 213. col. 3
Copulatiue si duo ad actum requirunē nō sufficit alterum eorum. de hęred. insti §. seruus. ch. 143. co. 4. & § impossibilis. ch. 147. col. 2
Corporū tria sunt genera. primū quod vno spiritu: secundū quod ex rebus cohærentibus, tertium quod ex distantib. corporibus cōstat. de leg. §. si grex. c. 173. col. 3
Corporū alia diuidua alia indiuidua. de offi. iud. §. si familiæ. ch. 360. co. 3
Corporalia & incorporalia quę sint. de re. cor. & incorp. in prin. ch. 103. col. 4
Correcta vna ex ratiōibus l. remanet lex. de capi. dimi. in prin. ch. 56. co. 2
Correctio facta in vno ęquiparatorum a lege vetere, utrum & quādo trahatur ad alterum. quib. ex cau. manu. non li. §. cum ergo. ch. 24. col. 4
Correlatiuo si in vno sit dispositio facta habet locum in alio. de legi. agna. tut. in prin. ch. 53. co. 3. & de iniu §. patitur. ch. 291. col. 4
Et an in eis seruetur æqualitas. de senatusconsul. Orfi. in prin. ch. 206. co. 4
Et in correlatiuis etiam pęnalib⁹ dispositio facta in uno comprehendit alium. de succes. subla. in prin. ch. 227. col 3
Correlatiua sunt dñs & seruus. de act. §. actiones autem. ch. 307. col. 4
Credere id est committere. in procem. §. fina. ch. 6. col. 2
Creditor non debet impediri ius suū prosequi. qui. alie. li. §. j. ch. 120. col. 4
Creditores patris non hēnt regressum cōtra peculium castrense filij ratione debitorum patris. qui. non est permis. fa. test. in prin. ch. 134 col. 4
Creditoris interest plures reos habere. de lega. §. si quis debitori. ch. 171. col. 3
Creditoribus preiudicari non debet differendo solutionem. de bono. pos. §. cum igitur ch. 224. co. 1
Creditores peculiares serui vel filij nō exigūt nisi quatenus sitē peculio deducto prius p p̄rem vel dñum quod sibi debet de actio § sunt pręterea, ch. 328. col 2
Creditor p pignore ad restituēdūtenē pignoratitia directa: debitor uero tenetur contraria creditori. qui. mo. re con. obl. §. fi. ch. 233. co. 4
Creditor nō amittit ius crediti licet, amittat pignus casu vel culpa leuissima. ibi.
Creditor accipitur ex omni causa. ibi.
Creditor proprie quis dicatur. de uer. ob. §. sub conditione. ch. 257. co. 1
Creditor cōfitens se recepisse habet triginta dies ad dicendum sibi non fuisse numeratum. de lite. obl. ch. 257. col. 1

Creditor aliqñ large accipitur pro omni eo cui aliquid debetur. de acti §. item si quis in fraudem. char. 105. col. 1.
Creditoribus etiam ex delicto competunt actiones reuocatoriç: itẽ & futuris. ibi.
Credere sub usuris p̃t esse gratia mutuãtis & recipientis. de man §. j. ch. 268. col. 2.
Creditor qui nulliter nouauit, an restituatur in priorem debitorem, quib. mo. tol. obl § preterea. ch. 278. col. 1. & 2.
Creditor quõ pignus possideat. de obl. q̃ ex deli. §. aliquando. ch. 283. col. 1.
Creditor negãs sibi debitum solutum tenetur postea probare sibi debitũ. de pęn. teme. liti. §. at aduersus. ch. 356. col. 3.
Crimine lesę maiestatis commisso etiam nõ accusato non potest testari nec manu mittere. de hęr insti. §. j. ch. 143. col. 1.
Cum hęc dictio qñ ponitur inter res quę pñt una alteri accedere stat accessorie alias secus, de lega. §. si qs ancillas. ch. 173. col. 1.
Culpa lata dolo comparatur. de suspect. tuto §. suspectus autem. char. 81. col. 2.
Et in quibus non comparetur. ibi.
Culpam in alienis committens, non excusatur q̃ ita se gerat in suis. quib. mod. re con obli. §. itẽ is cui. ch. 232. col. 1.
Culpa lata leuis & leuissima quę sit. eo. ti. §. praeterea. ch. 233. col. 2.
Culpa leuis venit in his contractibus, qui gerũť gr̃a utriusq; eo. ti. §. fi. c. 233. co. 3.
Culpa quę veniat in conductione. de loca. §. qui pro usu. ch. 265. col. 1
Culpa leuissima venit in l. Aquilia. de lege Aquilia, §. j. ch. 288. col 1.
Curator datur bonis filijfamilias in quib. patri non quęritur vsusfructus, de tute. in prin. ch. 48. co. 4.
Et datur volenti. ch. 49. co. 1.
Curator furiosi datur principaliter personę. ibi. ch. 49. col. 3.
Curator regulariter datur p̃icipaliter bonis secundo personę. qui testa. tut. da. pos. §. ad certum. ch. 52. col. 4.
Curator pupilli non auctoratur ad adeundã hęditatẽ, de aucto. tuto. § j. c. 63. co. 2.
Curator datus ad certã causã ea finita desinit esse curator. eo. ti. §. fi. c. 64. col. 1
Cura quando finiatur, quib. mod. tut. fini. § fi. ch. 66. col. 2.
Cura masculorum & foeminarum finitur eodem tempore, licet diuersum sit in tutela. de cura. in princip. ch. 67. col. 1
Curae introducendae ratio ibi.
Curator ad certam causam datur. ibi.
Curatores a quibus iudicibus dentur. ibi.
Curatorem in litem qñ quis inuitus accipiat minor ch. ead. co. 2
Curator datiu⁹ dať deficiẽtib. legitimis. ib.
Curator datur tutore idoneo nõ existente. eo. tit. § interdum. ch. 67. co. 4.
Curator furiosi licet datus sit ex inquisitione omnino satisdat, de satisda tut. & cur. in prin. ch. 69. co. 4
Curatores qualiter iurare debeant, & solẽnitates in eorum creatione. ibi.
Curator nõ cogiť qs esse illius cuius fuit tutor. de exc. tu § qui tutelam. c. 78. co. 1
Curator a testatore inuitus non datur. ibi.

D

Dare aliqñ potest quis quod non habet. de liber. in prin. cha. 19. co. 3
Dare id est tradere, qui. alie li. §. nũc admonen. ch. 121. co. 2 Regulariter tñ differt. de actio §. sic itaque. ch. 312. co. 1. Et qui. mo. re contra. obli. §. item is cui. ch. 232. col. 2
Dare est accipientis facere ibi. Et dominiũ transferre de actio. §. sic itaque. ch. 312. col. 2. & quib. mod. re contra. obligã. §. item is cui. ch. 232. co. 4
Datio substituti vulgaris in seruo nõ tollit necessitatẽ, quamuis in filio tollat suitatem. de uulga. substi. in prin. c. 148. co. 3
Damnũ est diminutio patrimonij. si quad. pau. fecis. di. in prin. ch 337. col. 1. & de l. Aqui in prin. ch. 287. col. 2
Dãni dati libero homini ęstimatio fit arbitrio iudicis, in cęteris cõdemnatur in duplo ęstimationis dãni. si qua pau. fecef. dica. §. caeterum. ch. 337. co & seq.
Dãni causam dans damnum dedisse videtur. de l Aqui. §. cęterum. ch. 290. co. 3
Dãnũ quot, modis dari põt: & quę actiões competant. ibi. col. 4. & ch. 291. co. 1
Damnati in metallum qui dicerentur, qb. mod. ius pa po. sol. §. j. ch. 44. co. 2
Dãnatus de crimine famoso nõ potest esse testis. de testa. §. testes. ch. 129 co. 1
Dãnatus in metallũ non põt hęres instituí & quare, de lega. §. legari ch. 176. co. 1
Damnatus crimine lesę maiestatis non p̃dit patriam potestatem quam habet in filios, de hęred. quę ab intesta. §. interdum. ch. 195. co. 1
Debitor eo ipso q̃ nõ luit pignus videtur dare auctoritatẽ vendẽdi. qui. ali. li. §. j. char. 120.

cha.120.co.3
Debitor solués pupillo q̄ñ consequatr liberationē.eodem tit.§.fi.ch.122.co.3
Debitor speciei legatæ liberatr si illa intereat vel fiat insolubilis: & desinat posse p̄stari sine facto & culpa ipsius, de lega. §. si res legata.c.172.co 2.Secus si facto suo mediato aut immediato & siue sciētet si ue ignoranter fecerit.ibid..
Debitor tenetur de dolo lata & leui, non de negligentia.e.ead.col.4.
Debitor gn̄is nō liberatur per interitū rei. de lege Falci.§. quantitas.ch.182.co.4
Debitor antequā coueniatr est de vrbanitate, non autē de necessitate interpellādus de act.§.sic.itaq;.ch.313.co.1
Debitor qui in loco debito non soluit pōt vbique cōuentri ubi sortitur forum. eo. ti.l.§.Ius.ch.326.co.1
Debitor potest cedere bonis. de repli.§.j. ch 338 co.2
Debitor vere ille dicitur, qui habet necesse soluere.de obligat.ī prin.ch 228.co.3
Debitor non dicitur conditionalr obligatus ante euentū cōditionis.de uerb.obliga.§ sub conditione.ch.236 co.4
Debitorē fugitiuum capere possumus.de ac.in prin.297.co.4
Debitor q rē suam pignoratam creditori surripit tenetur furti de oblig.ex deli.§. aliquando ch.282.co.4
Debitor dicitur etiam ille, qui debet ex delicto.de pę.teme.liti.§.ex quibusdam. c. 357.co.1
Debitor an quis sit ex contractu vel delicto maxime refert.ibi.
Deberi an dicatur tantum quod debetur personali actione vel etiam reali ex officio iudicis.de act.in prin.c. 298.co. 1
Et an mihi dicatur deberi res mea, ibid. col.2
Dedititi otū latinorum & ciuium Ro. differentię de iure antiquo. de libe.§. libertinorum.ch.20.co.2 & 3.
Defensio est de iure gentium.de iust. & iu. §.fi.ch.8.co.4.
Defensor nemo est idoneus in causa aliena sine satisdatiōe. de satisd.in prin. ch. 339.co 1.& 2.
Defendere pōt quilibet sine mandato de satisda.§ fin antē.c. 341. co.2. Etiam inuitum intellige tamē si caueat in quacūque actione, eo.rit.§.fi.co.3.& seq.
Defensor simpliciter intelligiē sine mandato.de his p quos age.pos.§.ch 338.co.4
Defensorum ciuitatū munus. de Attil. tu. §.sed hoc.c. 61.co. 3
Delatores qui pecunia accepta aliquē inde bite accusant puniuntur in quadruplum de actio.§.quadrupli.c.318.co.2
Delegari potest facultas condendi.ll.si hoc fiat specialiter.in proœ. §.cunque hoc,c. 4.col. 1
Et an delegari possit cognitio suspecti tutoris, de suspe.tuto.in princ. ch. 75. co. 1
Deliberādi tempus quod detur. de hæredū quali.& diffe.§.extraneis ch.163. co. 1
Delinquens in ecclesia ab ecclesia nō iuuatur. de his qui sunt sui vel alie.iu §.fi.c. 27.co.3
Delinquēdi occasio danda nō est. de suspe. iu § fi.ch.87.co.4
Delicta quędam transeunt contra hęredem etiā lite non contesta. de hære. q̄ ab intē sta.§.interdum.c.195. co.1.& 2 Et quando hoc sit verum.ibi.
Demonstratio frustra additur rei satis demonstratæ.de lega.§. huic proxima. ch. 177.col.2
Demonstrationem significare substātiam quid importet, co.ti.§.longe, c.177. co.4. & ch. 178.co 1
Demonstratio qualiter fiat. ch.ea.col.1
Denunciare antiquitus quid esset. de acti. §.appellamus.ch.313. co. 1
Depositarius tenetur tantum de dolo. de act §.in bonæ fidei.ch.323.co 2
Depositi essentia requirit rem. quibus mo. re con obli.§ pręterea.ch.233.co.1
Et ex eo nascitur actio depositi.ibi.
Et tenetur ad idem indiuiduum restituē dum.ibi.
Et tenetur regulariter de dolo & lata culpa. ibi uenit tamen aliq̄ñ leuissima. ibi.Et de soci.§.fi.ch.268 co.3.
Depositarij.negligentia imputatur deponenti.ibid.
Depositi declaratio generalis ibi.
Deportatus perdit ciuitatem: remanet iñ liber.de ca.dimi.c.55. co.1. & quib. mo. ius pa.po.sol.§.j c.43.co.2
Deportati qui.ch.43.co.2.
Deportare qui possent ibi.col 3
Et dicitur mortuus ciuiliter. eo §. ch.43 colum.4
Et differt a relegato, ch.44 col.1
Et institui non pōt. de hęredi.insti § fi. ch.148.co.1 & de leg §. legati.c. 176 co. 1.vbi

ubi ponitur ratio.
De genere non solum dicitur respectu eius quod est, sed etiam respectu eius quod futurum erat. de here. quali. & differen. §. sui. ch. 161. col. 2
Desuetudo tollit ll. in proce. §. igitur. char. 5 colum. 3
Determinatio vna respiciens plura determinabilia debet aequaliter determinare. qui. cau. ma. non li §. fi. c. 24. co. 2
Dettahētes ī vno ī cęteris cēsent approbare. de test. mili. §. sed & si qs. ch. 134. col. 2
Deum coli cuiuslibet interest. de actio. §. appellamus. ch. 313. co. 2
Dei gratia sunt omnia quae facimus, in pę. §. j. ch. 3. co. 1
Dies cępta an habeatur pro finita. ex quib. cau. manu. non li. §. eadem. ch. 23. col. 3
Et quādo & in quib⁹ casibus. qui. non est permiss. fa. testa §. j. ch. 135. col. 4
Dies incerta suspendit. de ver. obli. §. conditiones ch. 237. co. 4
Dies instrumēto inseri debet. de inuti. stip §. item verborum. ch. 248 col. 2
Dieta est spatium viginti milliariorum. de ex. tu §. qui autem. c. 77. col. 1
Diffinitio facit rem generaliter cognosci. de iust. & iu. § j. ch. 7. col. 3
Et saluatur si a communiter accidentib. comprehendat rem & casum diffinitū. de tute. in prin. c. 49. col. 1
Et proponenda est vt sciamus id de quo disputatur. de lega. § j. ch. 164. col. 4
Diffidentia plerūq; animū a studijs remouet. de iust. & iu §. j. ch. 7. col. 3
Digesta quare ita dicta fuerint. in proce. §. igitur. ch. 5. co 3. & ibi cur hac nota. ff. significentur.
Dignitas propria potest scribi absq; rephēsione. in tub. proce. ch. 1. co. 2
Dignitatum ordines quot. in proce §. cunque. ch. 4. co. 2
Dignitates quae liberant a patria potestate. qui. mo. ius pa. po. sol. §. j. ch. 44. col. 4
Digniora prefer enda sunt. de iu. natu. gen. & ciu. §. fi. c. 15. col. 4. & c. 16. col. 1
Digniores altiori loco sedere debēt. de bo. pos. §. cunq;. ch. 223. col. 2
Diligentia exigitur in quolibet opere perficiendo. in proce. §. fi. ch. 6. col. 1
Diligētiā in alienis reb⁹ nō sufficit adhibere eam quam qui adhibet in suis, de obli. quę ex qua con. § j. ch. 271. co. 3
Dilationes petens post sententiā nunquā audiendus est nisi caueat de parendo sententiae. de offi iud. §. j ch. 358 co. 3
Dilationes necessarię & volūtarię dādę sūt de actio. §. si quis aliud. ch. 328. col. 1
Dimidia est maxima & minima pars cuiusque rei secūdū Boe. de iu. perso. in prin. ch. 16. col. 2
Dioecesis dicitur territoriū episcopi. de inuti. stip §. j. ch. 243. col. 3
Dispensator quis & vnde appelletur, de mā da § recte. c. 270. col. 2
Dispositio generalis restringitur per aliā. l. de liber. § libertinorum. ch. 21 col. 2
Et presupponit omnia alia habilia. de l. Fusia cani. c. 25. col 2
Dispositio loquēs d' viro, vxore, nuptijs, matrimonio, & similibus: intelligitur de legitimis. de nup. §. pe. ch. 35. co. 1
Dispositum illud censetur quod potest esse verisimiliter de mente disponētis. de legi. patro. tute. ch. 57. co. 4.
Dispositio quātumcunq; pia facta in testamento potest reuocari. de here. insti. §. seruus. ch. 143. col. 4
Dispositio absoluta debet intelligi secundum ordinis prerogatiuā. de legi. agn. succes. in prin ch. 201. co. 2
Dispensare censetur promouens inhabilē ad dignitatem qui testamen. tut. da. pos. in prin. ch. 51. co. 1. & 2.
Disiunctim quomodo legetur. de lega § fi eadem. ch. 169. col. 2
Diuisio commoda vbi nō cadit fit diuisio arbitrio iudicis. de. l. fal. in prin. ch. 182. colum. 2
Diuisio quid sit. de obli. ch. 229. col. 2
Diuisio si commode fieri non potest fit recompensatio in pecunia de offi. iud. §. si familiae. ch. 160. col. 2
Diuisio facit rem melius intelligi. in pœ. §. igitur. ch 5 col. 2
Diuersitas casuū facit diuersitatē decisionū. q ex ca. manu. nō li. §. j. ch. 22 col. 1
Diuersitas quantitatis vitiat stipulationē eatenus quatenus est diuersitas: sed diuersitas in qualitate vitiat in tot. de inuti. stip §. preterea. ch. 245. co 4
Et an & quādo diuersitas vitiet. c. 246. colum. 1
Diutina possessio quę dicatur. de vsuca §. diutina. ch. 115. col. 1
Diuturnum dicitur quod constat spatio x. anno de iu. na. gen. & ciu. §. ex non scripto. ch. 14. col. 4

Diu

Diu ponit̃ ꝓ d cẽnio,d lite obl.c.256. co.4
Docilis qs quãr fiat, ĩ rub. ꝓœ. ch.j.co.4
Doceri ea debent quę auditoribus conueniunt.de iust. & iu.§.j.ch.7.co.3
Doctrina debet procedere a generalib.ad specialia.ib.
Doctorũ opiniões sũt ꝓbabiles ñ necessariæ.d iu.na.gẽ.& ciu.§.respõsa.c.14.co.2
Doctori attestanti quippiã esse de consuetudine, non est necessario credendum, de rer.di.§.apium,ch.89.co.4
Docere idest probare,de exc.tuto.§.sed & propter,ch.74.co.3
Docentes artes triuiales excusañt a tutela,de exeu.tut.§.item Romę. c.76.col.3
Et an doctores ll.excusentur,ibi.
Doctor qui pecunia data quęritsibi schola res punitur,de suspe.tuto.§ pe.c.82.co.3
Docendi grã aliqua dñr, quę alias nõdicerent,de re.diu.§.cũ ex aliena,c.93.col.2
Dolus etiam in ouo committitur. de rer. di.ch.93.col.2
De dolo quis non agit pro minori quantitate duorum au reorum.ibid.
Dolus futurus remitti non potest de usufru.§.constituitur.ch.108.col.1
Dolus dans causam contractui bonęfidei annullat ipsum ipso iure,de actio. §. actionum aũt.c. 59. col. 4. secus in stricti iuris ibi. & de exce.in princ c 345.co.1
Dolus est denegare restitutionẽ eius,ad ꝙ restituendum quis tenetur,eo.ti. §. ĩ bonęfidei ch.323 col.2
Dolus si dat causam cõtractui annullat,si incidit in cõtractũ datur actio ex eo cõtractu ad purgandũ dolũ. de perpe. & tẽpo.actio.§.j.ch.343.col.4
Et quid sit dolus,quĩ. mo.re contra.obl. §.prętere a,ch.233.col.2
Domesticum testimonium reprobatur in testamentis, & quid in alijs casibus, de testa. §. pater, ch 130.col.j
Domestici qui dicantur, ibi.& de hęr. quali.& diffe § sui,ch.161. col.3
Dominus in re sua potest ponere quam legem vult,de iust.&iu.in prin.c.6.co.4.& in ea est moderator & arbiter etiam abutẽdo.de ijs,qui sunt sui vel alie.iu.§. j.ch.26.col.2
Dominus occidens seruum qua pœna puniatur eo.ti §. j.ch.27.co.1
Dominus tenetur ex delicto serui insolidũ si sciuit & prouidere potuit& ñ fecit,de noxa.actio.in prin.ch.334.co.4
Dominus soli quamuis efficiat̃ dominus totius,tamen dñs materię remanet dñs. de re.di §.cum in suo.c.95.co.3
Dominis res perire solent,eo.ti.§.in peculium . ch. 100.co.1
Dominus de facili non debet suo iure priuari.de vsuca.in prin.ch.110.col 4
Dñs regulariter alienat: non dominus secus, qui.alie.li.in prin.c.119.co.4
Dominus an ex persona sua succedat cognatis serui.de seru.cogna.ch. 315. co.2
Dominus & seruus correlatiua sunt.de ac. §.actiones,ch.307.co.4
Dominus an & quando teneatur de peculio serui.ea.col.& seq.
Dominus est caput serui,de stip.ser. ĩ prin. ch.239.col.4
Domini plures qualiter agant pro iniuria illata seruo communi,de iniu.§. si communi.ch.292.col.3
Dominiũ rei corporalis facilius ꝑdiĩ quã incorporalis.de offi.iu.§.fi.c.361.co. 2
Dñium quomodo uendicent de actio. §. sed istę,ch.302.co.1
Dominio in nostro esse quendam impossibile est de natura.de inuti.stip. in princ. c.242.col.4
Dominium non põt stare in pendenti. de ijs qui sunt sui vel alie.iu.§.j.c. 26. co.3 secus possessio,ibi.
Dominium solo animo non amittitur, possessio sic.rerum diu.§. ꝙ si naturali, ch. 9 col.3
Dominiũ rerum alienarum quæritur nobis per accessionẽ sicut per confusionẽ, eo.tit.§.si tamen.ch.93.col.4
Dominium varijs modis quęritur,eo ti. §. si duorum,c.94.col.3
Dominium & pignus non concurrunt. eo. ti.4.venditę.ch.101.co.4
Dominium sine traditione quando detur, eo.ti.§.interdũ,ch.102. col 2. & col.3.& ibi de rationibus.
Dominium plus est ꝙ obligatio. de usuca. in prin.ch.110 co.3
Dominium an quęratur præscriptione.ib. ch.111 & col.2.& 3.
Dominium transfertur aliquando a nõ domino,qui.alie.li §.i.ch. 120. col.3. & 4.
Dominium probatur per instrumentũ emphiteuticum,de testamen.mili.§.sed& siquis.ch.134 col.2
Dominium quod erat penes defunctũ nõ est idẽ cũ eo quod transit in hæredẽ d. hęre.

here.insti in prin c.142.col.3.

Dominium rei legatę trāsit recta via in legatarium §.nostra autem.char.165 columm.4

Et quomodo transeat & quo ad quos effectus.ibi.

Dominium qualiter dicatur continuari in heredem maxime suū. Et an proprie vel qualiter, de here.qua abinrest.§ sui autem ch 140.col.4.

Dominiū abdicari a dño nō pt sine facto suo.de actio.§.sic itaque c.312.col.3.

Domicilium non habens vbi est datus tutor excusatur. de excu. tu. §. non. char. 75.col.2.

Domus ex quibus cōstet.de leg. §. si grex. char.173.co 2.

Donatio collata in personā incertam valet,licet legatum non valeat.de re.di.§. pe.ch 102 col 4

Donationis duplex est genus, de dona. in prin.ch.216.col.2.

Donatio causa mortis quid sit, & quomodo reuocetur.ibi.

Et quasi pomnia ęquiparatᷓlegatis. ibi.

Donans causa mortis vult magis ipsum habere quam donatarium:& magis donatarium quam heredem ibi.

Donatio olim fiebat solum per stipulationem:hodie fit nudo pacto.ibi

Donatio an sit de iure gen. vel ciui.ibid. & colum 3.

Donatio causa mortis exigit mentionem mortis.ibi.col.4.

Donatio facta ab existēte in articulo mortis non facta mortis mentione dicitur inter uiuos.ibi.

Donatio causa mortis dicitur ob causam. ibi.col.4.

Donatio causa mortis & legatum in quo differant.ibi& c.117 co.1 & 2.

Donatio in annos singulos est una:legata plura. ch 117.co.1.

Donatio prout in esse producitur ęquiparatur contractui.prout est in esse pro dicta vltimę uoluntati.ibi.

Donatio non facta mentione mortis dicitur inter uiuos.co.ii §.j.c.117 co 2.

Donatio perfecta nō reuocatur nisi ex modis expressis in lege.ibi.

Donatio ad substantiam non exigit scripturam ibi.

Donator tenetur pręstare rem donatam vt uenditor rem uenditam.ibi.

Donatio quamuis perfecta reuocatur per ingratitudinem.ibi.co.3.

Donatio facti exigit stipulationem.ibi.

Donationes quę nō egeant insinuatione. co.ti §.j.c.118.co.1.& seq.

Donatio inter uiuos ex quibus causis reuocetur.ibi.co.2.& seq.

Et quę requirātur vt reuocetur ex causa ingratitudinis ibi.co 3.

Donatio añ nuptias qualr in antiquo tractabat.d don.§.est & aliud.ch.118.co.3.

Donatio propter nuptias & dos possunt cōstāte matrimonio augeri & de nouo fieri & ęquiparantur.ibi.

Donatio & dos propter nuptias debēt esse ęquales.ibi. col.4.

Donatio ꝑpter nuptias, an habeat priuilegia dotis.ibi.c 119.co.1.

Donationē propter nuptias pt mulier soluto matrimonio retinere,donec soluatur do.,& propter quod detur.ibi.

Donatio iter viuos an cōputet in legitimā, & qn̄ de inoffi.testa §. si.c.159.col.4

Donatio rei legatę arguit adēptionē i to. de leg.§ si rē suam.ch.170.

Donatio ꝑp nuptias non habet priuilegia dotis.d actio § fuerat.ch.321.co.4.&se.

Donatio non prę sumitur quādo alia cōiectura capi pt.co.ii.§.si minus c. 327.co. 3 Nisi interueniat traditio.ibi.

Donator non conuenitur nisi inquantū facere potest.de acti. §. sed & si quis. c. 329 col.2.

Donator an teneatur de euictiōe. de don. § j.ch.117.co.1

Dos non est ubi nō est matrimonium legitimū.nec exigitur dos eo dissoluto. de nup.§ pe.ch.35.col.2.

Dos cōstāte matrimonio potest augeri, de nouo fieri,& ęquiparatur donationi propter nuptias.de don.§ est & aliud.c.118. col.2.

Et debent esse ęquales.ibi.c.119.co.1

Et datur propter onera matrimonij. ibi.

Dos quando post mortē uiri, & quo tēpore olim & hodie soluere tur, de lega. §. sed si uxori.ch.172.col.1

Et pro dote exigēda dabatur olim actio ex stipulatu, si stipulatio interueniebat, & rei vxorię de actio §. fuerat. ch. 321. colum 1.

Et an pręferatur omnibus creditis. ibid. col.3 & 4.

Et ipso iure minuitur ꝑpter expēsas necess-

cessarias.eo.ti. § propter retentionem. char.323.col. 1.
Dotales res vel quasi prohibentur aliena ri etiam volenie vxore. qui. alie. li. in prin.chat.119 col.4.
Dotalis res si mobilis sit & vit sit soluendo, an possit alienari.ibi.c. 120.col.1.
Dotalis rei dominium cuius sit.char. ead. colum.2.
Duellum an sit licitum de iure. de hete. q ab intest.§.interdū.c.195. col. 2. & seq. & quid de iure eano ibi.
Duo vincula magis ligant. eo.ti. §. sed ea omnia.c.98.col.4.
Duorum pluriumue reo rum stipulandi cōstitutio qualiter fieri debet.de duo. re. in prin. char. 238. col.4.
Duo rei stipulandi in dubio non sunt duo stipulatores, quib. distinctis actib. promittēdi separatim promissor rñdet.ibi.

E

ECclesia nunquam claudit gremium redeunti.de iusti. & iu.in princi. ch. 6.colum 4.
Ecclesia an det emphyteusim in perpetuū vel vsque ad tertiam generationem tantum. de loca § adeo. c. 263.col.4.
Economus quis dicatur.de cura §. fi.cha. 68.colum.4.
Edes sacrę nullo modo possunt alienari de re.di § sacrę char.80.col 2.
Edictum dr̄ pręceptū generale de vsuca. §.fi.ch.115. col.3. & quomō differat ab interdicto de ïterdic.in prin. c.350.c. 1.
Edificiū solo cedit.de re.diui. § cū in suo. ch.95.col.3.Et qn̄ & in quib. casibus. ib.
Edificans in solo alieno ex sua materia videtur materiam alienare & donare. si scienter ędificat.eo.titu. §. ex diuerso. chat.96.colum.3.
Edificari potest quadrupliciter. ch. eadē. colum.4.
Edificare licet cuilibet vsque ad cęlum. de ser.pręd.§.fi.ch.106.col.1.
Ediles an essent diuersi a pretorib. de iu. natu.gen.& ci.§ prętorū.char.14.col.2.
Editui qui essent.de tu.in princi. char. 49. colum.3.
Electio in dubio est debitoris.de leg. §. si generaliter.char. 176.col.1.
Electio legati generis in dubio est legatarij ibi. & col.vbi declaratur.
Electio domus vel fundi legati ad quem pertineat,ibi. col.2.
Electio est debitoris qn̄ alternatiue tenet ad duo.de satisda §.fin aūt.ch.340.c.4.
Electio mala est in culpa.qui.mo.re con. obli § pręterea.char.233.col.1.
Et de socie.§.fi.267 col. 2.
Elementis quatuor omnia constant & eorum proprietates. in proę §.igitur. cha. 5.colum.4.
Eligens viam deteriorem cōsequēdi suū cū possit vtiliorem eligere reputat. a l. stultus.quod cū eo. §. cęterum. ch. 333. col. 1.Et ita eligens malum cū possit eligere bonum.ibid.col. 2.
Eligere qui potest nō potest facta electione variare.ibi.col.3.
Eligens vnum ius nō videt alterum renūciare ;de quo dubitat vel qd ignorat. de obli.quę ex deli.char.284.col.3.
Emancipatus an contrahat matrimoniū sine consensu patris. de nup. in prin.char. 30. colum. 2.
Emancipatio inter adoptiuos collaterales soluit penitus affinitatem.eo. tit. §. inter eas.char.31.col. 2.
Emancipari nō potest inuitus. de adop. §. j.char.73.col.4.
Emancipandi modus de iure antiquo.qb. mo.ius pat.pot.sol.§.pręterea.char. 46. colum.1.& seq.
Emancipatus quoad immunitatē patris connumeratur inter filios excu.tuto.in prin.char.72 col.1.& 2.
Emācipat' hodie qd possit retinere.p quas p'o.no acqui.§.hoc quoq;.c. 124.col.4.
Emancipati sunt incogniti a iure ciuili, de exhęreda.libe. §. emācipatos. char. 139.col.4.
Possunt tamen de iure pręorio contratabulare ibi.
Et desinit esse agnatus sed remanet cognatus.ibi c.140.col.1.
Emancipatus pręteritus hodie dicit testamentum nullum de inoffi.test. in prin. c.138 col. 1. vbi de veritate.
Emancipatus non est suus. de hęred. quę quę ab intesta.§ si autem ch.196.col.3.
Emācipati vsque ad ipa iustiniani reputabantur extranei, & non succedebant. eo.tit.§.emancipati.c.196.col.4.
Emācipatus qui de iure ciui.habebatur pro extraneo.& admittebatur de iure p̄torio, si dabat se in adoptionē. eatebat beneficio pretoris.eo.titu. §. at ij char. 197.colum.1.

Eman-

Emancipatio est actus iuris ciuilis. eo.tit. §.minus.ch.197.col.4.
Emancipare contracta fiducia quis dicat. de legi.agna success.§.fi.ch.203. col. 4. & char.204.col.1.
Emendare qd sit.de bo.pos.in prin. char. 220.col 1.
Emens rem si ante solutionē pretij inueniat eum vitiosam non tenetur soluere pretium.de suspe.tuto.§.fi.cha. 82.col. 4.& char.83.col.1.
Et quando pendet euictio & in limine contractus.ibid.col.1.
Emens hodie a fisco statim vt dominus habet actionem & exceptionē, quāuis res sit aliena, sed domino reseruat ius contra fiscum infra quadrienniū. de vsuca. §.fi.char. 115.col.3.
Emens ab Imperatore vel Augusta habet idem priuilegium ibi.
In emptione necessariū est ptiū vel φ de eo fides habeat, vt dominiū ex traditione transferatur.§ venditę ch.101.col.3.
Emptio solo consensu perficitur, & iō nec rei traditionē, numerationē ptij, aut dationē arrharū exigit, qa hoc non ad substantiā sed ad probationē & executionem ipsius contractus requirit.de emp. & vendi.in prin.c.258.col.1.
Emptio sit aliquando cum scriptura, & tūc dicitur imperfecta quousq; non est perfecta scriptura.ibid.
Emptio quot modis dicatur perfici.eo. ti. in prin.char.258 col. 2
In emptione non potest dari res loco ptij.ibid. col.2.
Et qñ dicatur fieri in scriptis.ibid. c. 3.
Emptionis substātia est certitudo ptij. de emp.& vend. §.pretium.char 159.co.3.
Emphyteusis de iure ciuili, de iu. na. gen. & ciui.§.ius autem ch. 11.col.4.
Et datur ad diuersa tempora.de loca.§. adeo char.263. col.4.
Et ad quem spectet periculū vel damnū rei emphyteuticę.eod.§.ch. 261. col. 4. & char.264.col.3.
Et vnde dicatur.ch.161.col.2.
Et an emphyteuta possit alteri dare in emphyteusim, char.ea.col.1.
Et qualiter primus agat contra secūdū.
Et eum expellat.ibidem.
Et differt emphyteusis a locatione in septē & a venditione in tribus.ibi. col. 2.
Et cōtinet duo tacita pacta.ibi col.3.
Emphyteuta potest moram purgare celeri satisfactione arbitrio iudicis.ibi.
Et si vult vēdere debet domino denūciare.ibidem.
Epistola vel nuncio aliquid dari patificantur.de liber.§.j.col.19.col.4.
Aeque est dictio continuatiua ad pcedentia.de actio §.eque.char.400.col.1.
Aequitas preualet rigori. de obliga. quæ ex qua. con §.item is.c.273 col.3.
Et hoc vbi rigor & equitas scripti sunt. de senatusc ō. Tertul. in prin.c. 204. c.2.
Aeqparata si sīt.duo a l.antiqua dispositio postea facta in vno hēt locum in alio & qñ.qđ cum eo.in prin.char.330.col.3.& de legi. paren.tu. in prin. char. 58.col.2.
Et si duo equiparentur id quod plus est in vno tribuitur alteri. de lega. §. sed olim. c. 165.col.2.
Equi dominium transfertur & possessio facta eiusdē traditione per frenum. de rer.diuis.§.item si quis.c.102. col.4.
Et connumerant inter animalia māsueta.si quadru.paupe.fecis.dica c.337.c.1.
Ergo est dictio illatiua de pat. potesta. ch. 28. colum.4.
Error impedit consuetudinem. de iu. nat. gen.& ciu.§.ex non scripto.c.15. col. 1.
Et in re propria aliqñ toleraī. qui testa. tuto.da.pos.in prin.char.51. col.2.
Et vitiat etiam si sit in qualitate.ibid.
Error iuris nō impedit vsucapionē.de vsuca.§ sed tamen.char.112.col.4.
E an impediat prescriptionem.eo.tit. §. nouissime. char. 114. col.4.
Error facti quandoque prodest, ibi. & de testa §.sed cum aliquis.char.229. col.4.
Error iniustus quis dicatur.ibi.
Error communis facitius. de testa. §.sed cum aliquis. char.129. col.3.
Error in persona heredis instituti, φ sit liber vel seruus non vitiat vulga.substi.§. si seruum.char.147.col.3.
Error in qualite, ob quam credi possit φ testator motus fuerit ad instituendum, vitiat. char.ea.col.3.
Error testatoris circa dominium rei suæ nō vitiat, si erret in eo, quod si verū esset, legatum esset inutile. de lega. §. si rem suam. char. 170. col.2.
Error nominis legatarij vel heredis, si corpore constet, non vitiat. eo.titu. §. si rem suam. char.177 col.2.
Errorī nomine appellatiuo quādo vitiet. ibid.

ibid.colum.3.
Error facti sæpe etiam prudẽtissimos fallit. de actio.§.si qs agẽs.ch.325.col.3.
Error quando possit in iudice corrigi.eo.ti.§.si quis aliud.char.328.col.1.
Error an impediat dñij trãslationẽ de obl. q̃ ex qua.con.§.item is.ch. 273.col.3.
Error iuris obscuri & facti patificant. de oblig.q̃ ex qua.deli.i prin. c. 295. col.3.
Error probabilis facit iudicem in nihilo teneri parti læsæ.ibid.
Aestimatio rei cui' est periculũ. de actio.§. actionum autem.char.320.col.3.
Estimatio debet fieri non ex affectione sed communi æstimatione.de l.fal.§.fi. ch. 183. colum.2.
Et non semper facit emptionem & in q bus casibus.qui. alie.li.in princip. char. 127.colum.1.
Aestimatio rei alienæ legatæ an sit in obligatione.de leg.§.si res.c. 168.col.1.
Et pro id est,de liber.in prin.c.19.col.3.
Aetas perfecta quæ dicatur.de fidu.tu. ch. 59.colum.3.
Euentus malus non debet esse in consideratione.de inuti.stipu.§.j.c.243.col.1.
Euidenter apparere dicitur qđ constat ex lectura alicuius rei,de leg.§.posthumo. char.176.col.1.
Ex denotat principium tẽporis. de iu. na. gen.& ciui.§.ius autem.ch. 11.col.2.
Et denotat causam mediatam.de legi. patro.tu.char.57.col.3.
Et ponitur pro,propter.per quas perso.no. acqui.§.j.char.123.col.4.
Et proprie significat causam immediatã large tamen mediatam.ibi.
Examen tripliciter accipitur. de rerũ di. §.apium c.89.col.3.
Excõmunicatus cui hodie æquiparetur,de portato,relegato,an interdicto aqua & igni.de capi.dimi.in prin.c. 55.col.4. & char.56.col. 1.
Excusationes duæ imperfectæ non faciunt vnam perfectam in tutela.de excusa.tuto.§.item tria.c.74.col.3.
Excusari large dicuntur qui prohibentur. eo.tit.§.item maior.c.86.col.1.
Excusatio tutelæ debet proponi infra quinquaginta dies continuos.eo.titu.§. qui autem.ch 77.col.2.
Exceptio conceditur de æquitate & conceditur facilius q̃ actio.de re.di.§.ex diuerso.char.96.col.3.& 4.
Exceptio doli habet locũ vbicũq; æquum est exceptionem locũ habere siue alia competat siue non.ibi.
Exceptio firmat regulã in non exceptis. per quas perso.no.acqui.§.ex his. char. 126.colum. 3.
Exceptio tenet vicem actionis.in rubri.de excep.char. 344.col.3.
Exceptiones sunt arma reorum. eo.titu.in prin.ch.344.col.4.
Et fuerunt inuentæ ad defendendũ nõ offendendum.ibi.
Et fundantur præcipue in æquitate. ibi. & col.seq.
Exceptiones turpes non proponũtur cõtra patronos & parentes.ibi.c.345.col.2.
Exceptio pacti de non petẽdo qualiter fuerit inducta.eo.ti.§.praterea.ch.345.c.3.
Exceptiones aliæ ꝑpetuæ sunt & peremptoriæ,aliæ tẽporales & dilatoriæ.eo.ti.§.appellantur.ch.346.c.4.& quæ sint.ibi.
Exceptiones peremptoriæ sæpe ẽ casib. põt opponi post sententiã ibi.c.347.col.1.
Exceptio dilatoria proponitur ante litem contestatã,sed probatur quã actor mon straucrit quod asseuerat.ibid.
Exceptio fori debet opponi & probari ante litem contestatam.ibi.col.1.&seq.
Exceptio non numeratæ pecuniæ an sit ꝑpetua vel temporalis vel annalis. ibid. colum. 2.
Exceptio non numeratæ dotis.ibi.
Exceptio quod quis non debet conueniri nisi inquantum facere potest est temporalis. ibidem.
Exceptiones dilatoriæ aliquæ respectu personarum.eo.tit.§ præterea etiam. cha. 347.colum.4.
Exceptio per replicationẽ eliditur.de replica in rub. char.348.col. 2.
Exceptio competens principali regulariter competit fideiussori.eo. ti. §.j.char. 349.col.1.
Fallit in exceptione personali.ibi.
Exceptio cessionis bonorum non prodest fideiussori.ibid.
Nec exceptiones personales etiam. ibi. colum.2.
Exceptio diuisionis ex epistola diui Adriani cessat in quinque casibus. de fideius. §.si plures.char.254.col.1.
Et an talis exceptio sit dilatoria.vel peremptoria vel anomala.ibi.col.2.
Et q̃ opponi possit vsque ad sententiam

non

non postea.ibi col.2.
Exceptio non numeratę pecunię vltra biē nium nō opponitur.de lite obli. in prin. char.255 col 4.
Exceptio non numeratę Pecunię potest op poni siue petat actor siue non. eo. tit. c. 256. colum.2.
Exceptio non numeratę pecunię potest op poni etiam post biennium,sed tūc onus probandi competit excipienti.eod.titu. 256.colum.3.
Exceptio non numeratę pecunię in quib. casibus locum non habeat.eo.titu. cha. 256.colum.1.
Executores magistratuū qui plus debito petunt puniuntur in quadruplum de actio §.quadru.c.338 col 2.
Exemplis an iudicetur.de iu.na. gē. & ci. § ex non scripto.c.15.col.2.
Exempla eius qui habet authoritatem. l. condendę attenduntur.ibi.
Exempla non restringunt regulam.de re, corpo,& incorpo.in prin.ch. 130,col,2.
Exempla instrumentorum an probent. de testa,§.nihil autem,char. 131 col.2.
Exempla principum sunt imitanda. de co dici.in prin c.197.col.3.
Exempla necessaria sunt in materia gene rali.de act.§ sed istę col 4.
Exercitoria quid sit,quod cum eo.§.j. ch, 330.col,1.
Et vnde dicta.ibi.
Exheredatio inter cęteros qualiter fieri di catur,& quare ita de dicitur. de exhęr. lib.in prin.c.238.col. 2.
Exheredationis causa debet exprimi & p heredem probari.eo. tit. §.j. char 139. colum.1.
Exheredationis respectu sublata est differentia sexus emancipationis & patriæ potestatis & posthumorū & iā natorū, eo.tit.§ sed hęc quidem.c 140.c.3.
Exheredati quę remedia habeant contra testamentum.eo.§.c.141.col.1.
Exheredatis substitui pōt. de pup. sub.§, non solum.c.152.col.4.
Exhæredatus habetur pro mortuo quo ad ius ciuile.de succes.lib §. primo. char. 217.colum.3.
Exhiberi non tantum debet res,sed dētex hiberi in eo statu in quo erat tempore petitionis.de offi.iu.§.si ad exhibendū. ch.395 col.4.
Non exhibente reo vel non cauente de ex hibendo iuratur in litem.ibi.
Ex mens aliquem q in ius vocatus sit tene tur ad pęnam quanti actor in litē iura- uerit.de act.§ pœnales.c.409.col.2.
Experientia ex rerum magistra. de satis. §.fi.char.341.col.4.
Experientia comprobantur scientia diligētia,& fides.in pœ.§.cūq; hoc.c.4 c.1.
Expensę necessarię quę dicantur.quod cū eo.§ pręterea.c.332 col.1.
Expressio eorum quę inerant nō facit qd dici superfluū in proę in prin.ch. 2.col.2.
Exquęstor qui sit.in proœ.§. cunque.hoc. 4.col.1 & 2.
Extensio fit de casu ad casum ex identitate rōnis de leg.patro.tute c.57.col.4.
Extensio non fit in pęnalibus de similib. ad similia,quādo pęnę imponunt habito respectu ad priuilegium alicuius pso nę etiam si ipsi casus essent a iure ęqui parati.de act.§.ex maleficijs.c. 314.c.4.
Exteriora iudicāt animi secreta interiora. de re.diui.§.Pauonum.c.90.col.1.
Extinctum semel non reuiuiscit ēt cessan te causa extinctionis.de noxa.acti.§.si seruus.ch.336.col.1.
Et de capi.di.§ quod autem.c 65.col.4.
Extraneus hęres dicitur qui non est in po testate de hęre. quali. & diffe. §. cęteri. char.161.col.4.
Extranei in alia materia qui dicātur. ibi. char.162.col.1.& de lega. §.si peculiū. char.174.col.1.

F

Fabri qui dicantur.de re.diui. §. certe. char.96.col.4
Facere qui tenetur aliquid, tenetur illud omni ope.& industria adimplere.in pę. §.j char.3.col.1.
Facere dicimur quod per alium facimus ibi.§. igitur.char.5.col.2.
Faciens aliquid in alieno si quod facit ab eo petatur recuperat expēsas ope ex ceptionis.de ret.diuis.§.qua rōne.c.97. colum.2.
Facere posse īportat quatenus facultates patiuntur deducto ne egeat de acti. §. item si de dote.char.328.col.4.
De facto fieri aliqd nō sufficit,vt sequatur effectus iuris.de inge.§.fi.ch. 18.col. 4.
Factū gratia periculi vel necessitatis cuiuidę mortis non dicit factū animo amittēdi iā, quāuis primo aspectu appareat contrariū.de re.diui.§.fi.ch.103. col.2.

Factum a iudice contra partem contumacē censetur factum ab ipsa parte.qui.alie li §.1 ch. 120.col.4
Factum legitime non retractatur, licet veniat ad casum a quo incipere nō possit. de lega.§.si quis debitori, ch 171. col.1
Factum vnius iniquum est q alijs damnū afferat.de noxa.in prin.c.334.col.4
Facti appellatio comprehēdit non factū. de uerbo.obli.in prin.ch. 234. col,2 & § fi.ch 218.col.2
Facta etiam in stipulationē deducunt. ib.
Facti alieni promissio quando ualeat, de inuti.stip.§.si qs alium,c.244. co.1.& 2
Facta n̄ p̄sumūt,d̄ fideiuf.§.fi.ch. 255.co.2.
Facta vtpote naturalia non sunt abdicata a seruis,per quas perso.nob.obli.acqui. §.fi.ch.275.col.2
Facilioribus est incohādum,de iust. & iu. § j.ch.7.co.3.& de leg.§.sed olim, ch. 165 co.2
Et faciliori uia eundum est, ibi.
Facilius percipiuntur res oculis quā auribus,de gra. cogna.§.fi ch 211.col.1
Facultates suas qs pōt ignorare,ex q. cau. manu.nō lic.§.in fraudem,ch. 22.col.4
Facultates magnę vel paruę dicuntur arbitrio iudicis, de Atil.tuto.§. sed hoc. ch.61.col.3
Falcidia in quibus casibus cesset,de l. fal § fi.ch. 183.co.3
Falsa causa non vitiat legatum,de lega.§. sed si vxori,ch 172.co.1.& §.longe, ch. 177.col.4.nisi sit apposita conditionaliter vt ibi.
Falsum quod dicatur,de excusa.tuto.§.fi. ch.78.col.3
Fama aliquando damnatur post mortem, q.ex cau.ma.non li §.1.ch. 22.co.3
Famæ periculum ęquiparatur periculo vitę.de suspe.tuto.§.suspectus autem. ch. 81.col.2
Familia quid importet,de legi.agna.tute. in prin.ch.54.co.4
Et ponitur pro hęreditate, de actio. §. q̄dam,ch.315.col.1
Fatuitas est damnabilis,de fideicom. hę. §.sed quia, ch,186.co 4
Fauore introductum non est trahendum ad odium, qui.mo. ius pat.pot. sol.in prin.ch.43.col 1
Fauori per se introducto quilibet potest renunciare,qui,alie.li.ch.120.co.2
Fauor est extendēdus,de actio.§. actionū autem,ch.320.col.4
Fœmina calidior & fragilior masculo, de nup.in prin.ch.30.co.2
Fœmina nō adoptat,nec habet filios ī potestate,de adop.§.fęminę,ch 41.co.2
Fœminæ qualiter olim pote rāt exhęredari.de exhære.libe.§.j.ch. 138.co.3
fœminę transuersales quomodo secundū varietatē iutium successerint olim, & qualiter hodie succedant, de legi. agn. success.§.j.ch.201 col.3.& seq.
fęmininum non concipit masculinū, qui. da.tu.pos.§.si quis filiabus. ch. 53. co.3
fere,est dictio diminutiua,quod cum eo, in prin.ch 340.col.2.& seq.
feratum dominium retinetur, donec nō sit earum persecutio difficilis, de re. di. §.apium,ch.189.col.2
fętus aīalis irrationalis est ī fructu, de rerū diuisio.§.in pecudum,ch 100.col.1
feudum ex quibus causis reuocari possit. de dona.§.1.ch 18 co 3
Fictio idē operatur q ueritas quo ad iuris effectum,de nup.§ penult.ch.35.co 2
Fictio fictionis datur in adoptiōe loco nepotis,de adop §.licet,ch 40.co.2
Fictio postliminij fingit captum semper fuisse in ciuitate,fictio.l.Corn.fingit captum decedentem apud hostes mortuū pręambula hora captiuitatis,qui.nō est permis.fa.testa §.fi.ch.137.co.2
fictiones duę possunt concurrere, quando non oriuntur ex eodē fonte, de sti. ser. in prin.ch.239.co 4
fidem fallere grauius est ei,qui ex necessitate cōfidit q̄ ei qui ex voluntate.de actio §.actionum autem,ch.320.co. 1
fideicommissa ius vniuersalis nō pōt esse testis in testamento.secus particularis, de testa.§ legatarijs,ch 120.co.4
fideicommissarius vniuersalis habetur loco hęredis, ibi.
In fideicommissarium trāseunt omnia iura actiua & passiua, de leg. §. nostra autem.166.co.2
fideicommissa & olim & hodie fieri possunt post mortem hęredis vel fideicommissarij,eodem titulo. §.post mortem, ch.179.co 3
fideicommissa vniuersalia tanquā digniora pręferuntur.de fideicommis. hęred. in prin.ch.184.co. 1
fideicommissa iure antiquo non habebāt necessitatem,ibid.

L· ꝙ a principio fuerunt inducta ex mala causa.ibi.
fideicommissum vnde dicatur, & eius etymologia.ibi.col.2
Fideicommissa uniuersalia qua actione petantur,& qua particularia.ibi.
Fideicommissarius & hæres æquipatantur.eo.ti § j.ch.184 co.3
fideicõmissum vnluersale dicitur tam respectu partis quam totius.ibi.
fideicõmissũ relictũ in testamẽto fine isti tutiõe hędis quando ualeat, ibid. col.4
fideicommissarius an sit dominus etiam ante restitutionem, eod.ti §.s3 qa.cha. 187.co 2
fideicõmissarius dẽt in restitutiõe cauere de idẽtitate hęredi restituenti,ibi. co.3
Et potest fideicommissum futurum inutile renunciare.eo.ti.§.si quis una.ch. 187 .col.4
Et grauari potest. eo:ti §.præterea, cha. eadem.eo 2
fideicommissorum nomẽ,substantia & receptio,causam habuerũt a fide hæredis. eo.ti.§.fi.ch.188.co 4
fideicõmisso relinqui potest quælibet res existens in commercio nostro,de singu. re.per fideicom.reli.in prin.ch. 189.colum.3
fideicommisso grauatus tenetur saltem ad æstimationem.eodem·tit.§. 1. char. 189.col.4
fideicommissa quibuscunque verbis relinquuntur,co.ti §.fi.ch.191.co.1
fideicommissaria hæreditatis petitio, datur ei, cui per Trebellianum hęreditas est restituta,de actio. §. item Seruiana, ch.306.co.3
fideiussor de iudicio sisti quandiu teneatur,de satisda.§.1.ch.339.co 1
fideiussor quilibet est idoneus, quãdo agitur contra patrem uel patronũ , ibi. ch. 340.col.2
fideiussor de iudicato soluendo liberatur lata sentẽtia si simpliciter sit receptus, eodem ti.§.sin autem.ch.340.co.3
In fideiussorem de iudicato soluendo an fiat excussio sine nouo processu. eo. ti.§.fi.ch 342.co.2
fideiubens censetur habere mãdatum de soluendo ab eo pro quo fideiubet.de re plic.§.j.ch.349.co.1
fideiussori datur regulariter regressus cõtra principalẽ ꝓ quo fideiussit si solue rit. ibidem.
fideiussores ad hoc accipiunt vt ab eis exigatur ꝙ a principali nequit exigi , ibi.
fideiussoris appellatione venit omne accessorium siue mãdator siue fideiussor, ibi.co.2
fideiussor est qui pro alio obligatur , de fideiuss.in prin.ch.252. co.4
Et quare inuenti sint fideiussores.ib.
fideiussor an possit accedere obligationi accessorię.ibi.
fideiussores dotium non exiguntur & quare,eo.tit.§.j.ch.253.co.1
fideiussor potest accedere pręsentibus & futuris negocijs,ibi.
Et ciuili im obligationi,ibid. colum. 2
fideiussor an semper relinquat hęredem obligatum,codem ti.§. fideiussor. cha. 253.colum. 3
fideiussor pęnę pro furto vel aliter an obliget hęredem,ibi.
fideiussores plures insolidum tenẽtur,eo. ti. §. si plures,ch.254. col. 1
Et habent beneficiũ epistolę diui Adri. quam opponũt in vim exceptionis, ib.
fideiussor quando teneatur in plus quam principalis , eodem tit. §. fideiussores, ch 254.co.4
fideiussor obligatur ex stipulatione , non pacto simplici,de fideiuss §.si quid.ch. 255.co.2
fideiussor in quatuor casibus agit ante solutionem.ibi.
fideiussor aliquando nullo modo agit cõtra principalem.ib.
fideiussio non est sine stipulatione, eo.tit. §.fi.ch.253.co.2
fideiussor tempore.Institutionum poterat cõueniri priusquam principalis,de mãda.§.j.ch 268.co.2
fideiussor quando soluendo liberet reum ipso iure vel per exceptionem . qui.mo. tol.obl.in prin.ch 276.col.2
fideiussori soluẽti quomodo creditor cedat actiones & quando.ibi.
Fiducia quid sit.de leg.agna.suc §.fi. ch. 204. col. 1
Fiduciariæ tutelę appellat'o vnde processerit.de fidu.tut.in rub.ch.58.co 3
fieri non posse dicuntur ea quę cõmode non fiunt,de offic.iud §. si familię. ch. 360.co. 3
fieri quid facilius impeditur q̃ factũ tolli.quib.non est permis.facere testamen.

§.j.ch.136 col.4
Filios educare mouemur de iure nat. & tenemur nisi de se sint sufficientes. de iu. nat.gen.& ciu.in prin.ch 9 co 3
Filijs nocere non habet materna calamitas. de inge.in prin.ch.18 col.2
Fliusfamil. olim non poterat uti alijs sacris quam quibus uteretur pater § j. de patr.pote.ch.29.col.1
Filius sequit̃ mr̃em quo ad cõditionẽ: sed quoad honores & dignitates patrem. ibi. co.3
Filij existentium apud hostes an sint liberi. de his qui sunt sui uel alie.iu.in prin. ch.25.col.4.& ch.26.co.1
Filij spurij vel alias illegitimi non sunt in ptãte nostra. de pat.pote.ch.28 co.1
Filij patris familiam sequuntur non matris, eodem titu.§ primo.ch.28.col.4.& ch. 29.col.2
Filiusfami.nõ põt eẽ in iudicio cõtra aliũ sine licentia patris.ibid.ch.28.co 4
filius sine patris consensu non contrahit matrimoniũ ciuili & naturali ratione. de nup.in prin.ch.29.col.4
Immo requiritur iussus.ibid.
filij duorum fratrum iure inter se nubũt. eo.ti.§.duorum.ch 32.co.3
filij ex coitu illegitimo non sunt in potestate.eo ti.§.pe.ch.35.co.1
filij sui iuris difficilius transeunt in alterius potestatem q̃ qui sunt in potestate patris. de adop.in prin.ch.36 co.3
filiorum quot sunt species. de ado.in principi.ch 36.col. 4
filius si emancipatur ex causa descendẽte ob defectum ipsius perdit quartam: alias siue sine causa, siue cum causa nõ, ibi.§.cum autem.ch.39.co 1
filij legitimi tantum in multis æquiparãtur naturalibus & legitimis. eo. tit.§.in plurimis,ch 40.co.4
filius morte patris uel aui, & quando efficiatur sui iuris.quib.mo. ius pa. pote. solui.in prin ch.42.co.4
filiusfamilias miles non liberatur a pr̃ia potestate de iure Insti. eo. ti. §. filiusfamil.ch.44.co.3
filius nõ põt cogere patrem eũ emancipare.eo.ti. §.fi.ch.48.col. 2. nisi certis casib⁹: nec põt cogi nisi ex iusta causa. ibid.
filiusfamilias potest esse tutor.qui da. tut. pos.in prin.ch 51.co.2
filiorum appellatiõe veniũt posthumi. eo. ti.§ si quis filiabus.ch 52.col 1
Et an veniant nepotes. ibi.& col. 2
filij quot excusent a tutela.de exc. tut.in prin.ch.72.co 2
filius legitimus tantum non pr̃stat excusationem a tutela patri legitimo tantũ sed naturali sic.ibi.
filij viui soli numerantur qñ agimus de immunitate patris.ibi.
filiusfamilias donat, sed non legat.de dona.in prin ch.117.co.1
filius ñ ẽ idoneus testis in testamẽto pr̃is nec contra.de test.§ pr̃.ch.130. col. 1.
filiusfamilias miles potest testari, sed iure communi.de testa.mil.§ j.c.132 co.3
filiusfamilias in quasi castrensibus recte testatur, si testim iure cõmuni conficiat. eo.tit § fi.ch 134 co 2
filiusfamil.in aduentitijs etiam in his, in quibus patri non queritur vsusfructus, non testatur.ibi. col.3
filiusfami nõ testatur nisi ĩ peculio castrẽ si & quasi castrensi qui non est permiss. fa.testa in prin.ch.134.co.4
filiusfamil.cõsentiente patre donare põt causa mortis, non testari. & de ratione, ibi.ch.135.co.1
filiusfa consentiente patre potest testari ad pias causas.ibi.
filij naturales tantum non excludũtur ab hereditate matris, sed patris, sic. de iosfi.test.§ j ch. 158.col.4
filijs ingratis nihil tenetur pater relinquere. eo.ti.§.fi. ch.160.col.2
filius magis tenetur patri, quam pater filio, & frater fratri.ib.
filius quõcunq; exeat patris potestatem facit locum nepoti in suitate de hæred. q̃ ab intesta § ita demum.ch 194 co.2
filij naturales plus iuris habẽt quam adoptiui eo.ti §.minus.ch.197.co.3
filij naturales emancipati de iure pr̃torio seruant gradum liberorum, adoptiui non.ibi.co.2
filius datus in adoptionem extraneo retinet iura patris naturalis.eo ti. §. sed ea omnia.ch.198.co.3
filios ex masculis magis diligere quã ex fœmina est facere iniuriam naturę, eo. ti. § fina.ch.199.co.3
filij plurium fratrum quando soli succedunt patruo, an succedant in capita uel in stirpes.de legi. agn. succes. §. primo. ch.202.col.4

Filiorum appellatione veniūt nepotes, si est appellatione sobolis & liberorū, de senatusconsul.Tertul.§ fi.ch.206.co.1
Filij admittuntur ad successionem matris intestatę per Orfi.de senatuscon. Orfi.in prin ch.206.col.3
Filiorum appellatione in materia legali non veniunt nepotes.ibi.
filiū non esse vel esse exhērdatū paria sūt. de succes.liber.§ sed nrā. ch. 217.col.4
filius non tenetur ex uoto.de actio. §. actiones autem ch.308.co.1
filius non potest patrem in ius vocare nō petita uenia. de actio.§. pęnales. char. 309.colum.2
filius vel filia si corrumpantur quæ actio detur eodem titu §.in duplum.ch.317. colum.1
Filius & seruus fere in cībus ęquiparātur quod cum eo.in prin ch 330.col.2 Et in quibus differant. eod.tit.ff cęterum.ch. 333 co.3
filius fideiubendo patrem de peculio obligat seruus non.ibi.
filius damnū dans de iure antiquo ante ius.ff dabatur pro noxa.de noxa.§.fina. ch.336.co.2. Sed hodie est correctum. ibidem.
fili pro suis delictis ipsi conueniūtur. ch. ead co.2.& seq.
filius licite olim occidebatur a patre.ibi. colum.3
filij in potestate stipulando ęquiparantur serui».de stip.ser.§.1.ch.240. co.1
filius alijs excepto patre potest naturaliter & ciuiliter obligari. de inuti. stip.§. item inutilis.ch. 146.co 2. Exceptis aliquibus casibus notatis, ibidem, & colū na seq.
filius in peculio castrensi vel quasi est pa terfamilias ch.ea.co.2
filius familias impubes etiā cum auctoritate patris non obligatur, & quare eo. ti.§.pupillus ch.247.co.1.& 2.
Filiofamil.olim quinque actiones competebant ratione proprietatis, quas tñ non exercebat.per quas perso.nob. obl. acqui.in prin. ch.274.co.4
filius vel seruus surripiendo domino vel patri committunt furtum & res efficitur furtiua non tamen datur actio furti & quare.de obliga.quæ ex delict. § 2. qui.ch.283.col.3
filius quando possit puniri de furto facto patri.ibi col.4
filius p ro quantoria possit patrem accusare.de iniu.§.atrox.ch.303.co. 4
filia sororis adoptiuę non cōiungitur in ecum eiusli, aut naturali iure. de nupti. § fratris ch.31.co 4
filiationi non prędiudicat quęstio sup partu agnoscēdo quoad alimēta. de actio. §.præiudiciales.ch. 310.col 4
Finium signa puta lapides effodiens, corrumpens,punitur etiam iudicio finium regundorum. de offic. iudi.§.si finium. ch.360 co 4
Fines prohibens poni vel agrum metiri quomodo puniatur.ibi.
Finium regundorum iudicium,quid contineat eo.§ ch.361.col. 1
Fiscus in quib. utatur iure priuati de vsu ca.§. res fisci.ch.114.col.1
Fiscalia regulariter alienari non pñt, ibi.
Fiscus vendēs qualiter,qñ, & quæ priuilegia transferat co.ti.§.fi.c.108. col.4. & ch 115.co.3.& 4.
Et contra fiscum in dubio est pnūciandum.quib.mod testa infir. §. fi.ch.157. co.3 Et quando hoc sit verum.ibi.
Fiscus qualiter teneatur ad debita contracta ante confiscationem per eum,cuius bona sunt confiscata.de acqui.per arroga § j.ch.225.co.4
Fiscus & mulier paribus passibus ambulant de actio.§.fuerat.ch.321.co.4
Fiscus non pręfertur habentibus expressam hypotecam.ibi
Et an fiscus plus petens incidat in pęnas vi priuatus.eodem ti.§.si quis agēs. ch. 325.col.2
Fluminis impetus non potest alteri adiudicare fundum meum.de rerum diu.§. pręterea.ch.91.col.1
Flumina vicem iudicum obtinent, &dāt & auferunt dominium.co.ti.§ ꝙ si naturali.ch.92.co.3
Forma tradita al. seruari debet. de testa. in prin ch.127.co.2
Formidolosus id est dolosus multi formiter. de pupilla.subtili. §. sin autem. ch. 152 co.2
Fornicatio quęlibet hodie ē ꝓhibita. de hęredi quę ab intesta §.1.ch 194.co.1
Forte,vbi hæc dictio ē apposita,dēt itelligi vt idē disponat in casu in quo nō est apposita,q̄d disponitur in eo in quo est apposita.de actio.§ æque.ch.300 col.1

Fortu-

Fortunę quę committantur, de satisda. tu. & cu. §. j. char. 70. col. 3.
Fortunę prosperitas debet cedere lucro eius cui fauere voluit, per quas perso. nob. acqui. § j. char. 123 col. 3.
Et quod à fortuna procedit non dē: alicui imputari, de senatusco̅. ad Tertu. §. sed nos, char. 205. col. 3.
Forus est locus vbi ius redditur. ite̅ rerum venaliū bursa, & plura alia significat. de inutil. stip § j char. 242 col.
Forum neutro genere quid significet. ibi.
Frater an possit stipulari fratri in eadem potestate existenti. de stip. ser. §. 1. char. 240. col. 1. & seq.
Frater consanguineus quis dicatur, de legit. agna succes. in prin. ch. 201. col 1.
Fraus sine dolo nō existimaī q̄ bus ex cau. man. nō licet. §. in fraudē, char. 22. co. 4.
Fraudem legi faciēs punitur, de ijs q̄ sunt sui vel alie. iu §. ū. char. 27. col. 2.
Fraus nemini debet patrocinari, de actio. §. item si quis in fraudem, ch 304. co 3.
Fraus q̄n sit talis vt faciat infirm, actum. vel contractum rescindi, ibi. & col. seq.
Et tam in contractib. q̄ in vltima voluntate & in libertatibus. ibi. col. 4.
Frequentioribus rebus aptantur leges, in proę. §. cumque, char. 5. col. 1.
Fructus naturales quis restituat & quādo, de rerum diuisio § si quis a non domino, ch. 99. col. 1. & 2.
Fructus industriales quando quis restituere teneatur. ibid.
Fructuarius quos fructus lucretur, & vsq; ad quod tempus, eo. tit. §. is vero, char. 99. col. 3 & 4.
Fructus perceptos & in horreo repositos facit suos fructuarius, ibi.
Fruct⁹ separatos a solo facit suos bonęfid. possessor. ibid.
Fructuarius facit suos fructus naturales, bonęfid. possessor non. ibid.
Fructuarius nō transmittit ad hęredes fructus, colonus sic, ibi. ch. 100. col. 1.
Fructus omnes hominū gratia sunt producti. eo. ti. §. in pecudum, char. 100. col. 1.
Fructuarius tenetur supplere gregē agrū & vineas. ibi.
Fructus rerū hęreditariarū ante aditā non augēt patrimoniū quoad falcidiā. de lege Falcid. § quantitas, char. 182. col. 3.
Fructus, ex mora q̄ñ veniant in actionib. bonęfidei & q̄n in stricti iuris, de actio. § actionum autem, char. 319. col 4.
Fructuum species diuersę & per quos lucrentur & per quos non. de offi. iudi §. j char 358. col. 3. & sequen.
Fructuum eadem habetur distin. & cōsideratio in iudicio vniuersali & particulari, co. tit §. hęreditas. char. 359. col. 2.
Frumentum duorum dominorum an eorum voluntate possit fieri commune, de rerum diuisione. §. q̄ si frumentum. ch. 94. colum 4.
Frumento commisto duorum dominorū qualiter fiat separatio, ibidem. char. 95. colum. 1. & 2.
Frustra nihil concedi debet, de replica. §. j. char. 319. col. 1.
Fullo, quis dicatur. de loca. in prin. char. 262. col. 4 & de māda. §. fi. ch. 271. col. j.
Fūdi appellatione venit plena proprietas, de leg. §. si cui fundus, char. 169. colum. 3. & 4.
Fundamento sublato tollitur ędificatum, de bono. poss. §. sed eas, ch. 222. c. 3. & 3.
Fur manifestus non constituitur per solū visum. de fur. § 2. char. 282. col. 1.
Furti pęna an debeatur in foro conscientię, ibid. §. 3. char. 281 col. 3.
Furem diurnum vel nocturnum capere licet. de actio. in prin. char. 267. col. 4.
Fur quo casu agere possit furti, de obli q̄ ex deli. §. furti autem, char. 284. col. 1.
Fur & raptor distinguuntur, de vi bo. rap. in prin. char. 186. col. 1.
Fur nocturnus occidi potest, diurnus nō, de le. Aquil. §. 1. cha. 287. col. 4.
Furti species est aliena largiri. de obl. quę ex deli. §. furtum. char. 281. col 4.
Et non sit furtum volenti. ibi. §. sed & si. char. 282. col. 2.
Furtum fit in libero homine non ratione dominij sed maleficij, eo. tit. §. interdū, char. 282. col. 4.
Furti agitur etiam pro modica re. eo. ti. §. furti autem, char. 283. col. 4.
Et agitur ab eo cuius interest, ibi. & ch. 284. col. 1.
Et cessat vbi cessat dolus & fraus, eo. ti. §. in summa. char. ea. col. 4.
Et an fiat sine contrectatione, eo. titu. §. j. char. 180. col. 1.
Et nō fit in re immobili incorporali vel mea. ibi. & col. seq.
Item nec rei hęreditarię, ibi.
Et non fit q̄n quis credit sibi licere vel domi-

Com num permissum ibi col. 2.
Et quib. cal b. fiat sine animo furādi. ib.
Et non cōnumeratur inter casus fortui tos. de actio §. sed istę. ch. 302. col 2.
Nec potest fieri sine leuissima culpa. quibus mod re contrahi. obligat. §. praeterea. ch. 233. col. 2.
Furti manifesti pœna est quadruplum. de actio § quadrupli. char 318 col. 2.
Furti odio interdictū est ut dominus ageret actione personali. eo. ti. §. sic itaq;. c. 312. col 1.
Pro furto non imponitur de iure nisi pœna pecuniaria. eodem titu §. ex maleficiis. char. 313. col. 4.
Et non cōmittitur sine animo, & pōt fieri etiā in vna gallina. de re. diui. §. gallinarum. char. 90. col. 1.
Et potest committi furtum rei suę, eo. ti. § si tamen. char. 93. col. 4.
Furtū committit qui aliqd decidēs de naue vel curru sciēte vel ignorāte dño accipit animo lucrādi. e. ti. §. fi. c. 103. c. 2.
Et vendens sciemter rem alienā dicitur furtum committere re. de vsucap. §. furtiuę char. 112. col. 1.
Et an committatur sine effectu furādi. eo. ti. § sed tamen. char. 113. col. 1.
Furtiuę res & vi possessę non possunt vsucapi de vsucap. §. furtiuæ. char. 112. col. 1. & an & quando possit. de obli. quę ex deli. §. ij. qui. char 283. col 4.
Furtiua res vitio purgato praescribit & vsucapit. eo. ti. de vsuca §. aliqñ. ch. 113. c. 4.
Furtiua res quando separetur. a condictione furtia. de obli. quę est delic. §. aliquādo. char. 283. col. 1.
Furor qualiter probetur. qui. non est permis. fa. test. §. 1. char. 136. col. 2.
Furiosus non potest esse testis in testamēto & quare. de testamen. § testes autē. char. 128. col. 4
Furiosus qui habet dilucida interualla, potest testificari quando tempore actus gesti & examinationis non erat in furore ibid. char. 129. col 1.
Et potest dicto casu testari etiam. qui. non est permissum facere test. § primo. char. 135. col 4
Furiosus & mente captus quomodo differant. eo. ti. 136 col. 2.
Furiosi & ignorantes ęquiparantur quo ad acquisitionem. de hę. hęre. quę ab intesta. §. sui autem. cha. 194. col. 3.
Furiosus nullum negocium in quo cōsensus requiratur facere potest. de inuti. sti pula. §. mutum. char. 246. col. 4.

G

Gallinarum & anserum duplex est species. de re. diui. §. gallinarum. char. 90. column. 1.
Gallinarum dñium nō amittimus per exitum e conspectu. ibi.
Gemmę lapilli & margaritę in quo differāt eo. ti. §. item lapilli. char. 90. col. 1.
Genus quod dicatur de iure natu. gen. & ciui §. constat. char. 12. col. 3.
Genus aliter accipitur apud legistas aliter apud dialecticos. char. ea. col. 4.
Generi per speciem derogatur. de bo. pos. char. 221. col. 1.
Germanus quis dicatur, de legi. agna. succes. §. j. char 201. col. 4.
Gerundia denotant actum prout est in facto. de actio. in rub. c. 206. col. 4.
Gradus agnationum & cognationū quid expediat cognoscere. de gra. cogn. in prin. ch. 209. col 2.
Gradum primum facere non potest vna persona, sed post primū gradū quęlibet persona superaddita facit vnum gradum. eodē tibi. char. 210. col. 1.
Gradus in linea directa qualiter sit cōputandus. ibi. char. 211. col. 1.
Gradus in linea transuersali qualiter cōputetur. ibi.
Gradus diffinitio. ibi. col. 2.
Gradus dinumeratio in linea ascendenti non est diuersa inter ius ciuile & canonicum, sed bene in linea transuersali & quomodo & quare. de gra. cogna. char. 213. col. 1 & sequen
Grassari, id est niti ad malū. de suspec. tut. §. fi. char. 81. col. 4.
Grex quid sit & quid contineat. de rer. di. §. in pecudum. char. 100. c. 2. & de leg. § si grex char. 173. col. 3.
Et redactus ad vnā ouē non est amplius grex. ibi. in d §. si grex.
Grege legato, si ad vnam ouem reducat nihilominus debetur, & q d si deficiat ante mortem testatoris. ibi. col. 2. & 3.

G

Habitatio differt ab vsu & vsufructu. de vsu & habita. §. fina. char. 110. column. 1.
Habitationem habens non solum vti pōt cū familia, sed etiam alij locare, ibid.

Habi-

Habitatio quid sit.ibid.
Et non differt ab vsufructu habitationis.ibid.col.2.
Hęreditas quęsita non est amplius hæreditas.de leg.agna.tut.§.fi.char. 54. col.4. & ch.55.col.1.
Hęditas qd sit.de aucto.tut. § j.c.60.col.4.
Hęreditas ad hoc vt mihi quęratur per liberū hominem sunt sex necessaria. per quas per so.nobis acquiri.§. idē placet. char.126 col.1.
Hæreditas iacens repręsentat personā defuncti non hęredis.de hæred. instituen. §.seruus.char.144 col.3.
Intellige donec adeaī,nā adita repręsentat personam hęredis ibi.col.4.
Hęreditas diuiditur in duodecim vnicas. eo.tit.§ hęreditas.c.145.col.2.
Hęreditas accipitur pro causa materiali testamenti.de pup.subit.§.igitur.ch. 152. colum.1
Hęreditas nec adimi nec dari directo pōt in codicillis.de codicill.§.codicillis.c. 192.col 1.secus si per fideicom.ibi.
Hęreditas primo loco debetur liberis.l.12. tabu.de hęre.quę ab intest.§ 1.ch.193. colum.2.
Hęreditas defertur a morte.de leg. agna. succes.§ proximus.ch.105.col.2.
Hęreditas defertur vsque ad decimū gradum.de grad.cogna.ch.213.col 2.
Hęreditatis petitio est duplex directa & vtilis.de interdi §.j c.250.col.4.
Hæreditas est psona imaginatia, sustinēs vicem defuncti.de stipu.ser.in prin. ch. 239.col.4.
Hęredi quicquid acquiritur hęreditati postea adeunti quęsitum est.ibi.
Hæreditati furtum fieri non potest,ibi.
Hęreditas sustinet personam defuncti,nō hęredis,ibi.c.240.col.1.
Hęreditas transmittitur per infantem, de inutil.stip.§.pupillis.c.147.col.1.
Hęres institutus non potest restitere hæreditatem etiā lucrosam pupillo sine auctoritate tut.de auctorita.tut §.j.ch. 63. colum.1.
Hæres ex aditione quasi contrahēdo obligatur.ibid.
Hęredem nō habere iniuria est defuncti. qui.ma.non li.§ 1.c.22.col 1.
Hæres est successor vitiorum. de vsuca. §. furtiuę.c.113.col.3.
Hęres vendendo rē inuentam, in hęreditate, q̄ nō erat defuncti, nō fac t furt. & transfert vsucapiēdi cōditionē si bona fide fecit. eo.ti.§.sed tamen. c.112.c.4.
Hæres pręsumitur ignorare ea quę sunt in hęreditate quo iure ad defunctum pertineant.ibi.
Hæres vtitur accessione tpis ex persona defuncti.eo.ti.§.diutina.c.115.col.1.
Hęres non pōt esse testis in testamēto. de testa.mili.§.plane.c.133.col.1.
Hęredis nomē debet exprimi a milite. de testa.mili.§.plane.c.133.col.1.
Hęres generaliter instituī pōt tam liber q̄ seruus etiam nō facta mētione libertatis.de h ęre.insti.in prin.c.149.col.2.
Hæres id est dominus,ibi.col.3.
Hęres censetur eadem persona cum defuncto.ibidem.
Hæredum plures gradus fieri possunt. de vulga.substi.in prin.c.148.col.2.
Hæres esto, est verbum directum, quod nō obliquatur.de pup.substi.§ fin.cha.154. colum.2.
Hęredum tres sunt species & quę.de hęre. quali.& diffe.§ 1 c.160.col.3.
Hęres necessarius quis dicatur. ibi. & quare, ibid.
Hæres tenetur de suo creditoribus hęreditarijs.ibid.
Hęres extraneus habet ius deliberādi. eo. tit.§.extraneis.c.163.col.1.
Hęres siue suus siue extraneus post aditā non repudiat, nisi sit minor. ibid. char. 163.colum.1.
Hæres non grauatur, nisi idem aut simile consequatur ex testamento.de leg.§.nō solum. c.66.col.3.
Hęres grauari pōt aliqd facere in fauorē legatarij.de leg §.tam autē. ch.174 c.4.
Hęres nūquam definit esse hęres. de fideicom.hęre.§.restituta.c. 185.col.2.
Hęres cogitur adire per fideicommissum, & restituere.eo.ti.§.ergo.c.188.col.2.
Et tali casu est immunis hęres ab omni damno.ibi.& nihil lucri sentit.ibid.
Hęres grauatus cogitur inuitus adire & restituere,nisi testator contrarium dispo suerit.ibidem.
Hæres habetur loco legatarij,qn̄ eidē assignatur vna vel plures res.eo.ti.§.si quis vna.char. 187.col.4.
Hæres,qui coactus adiuit,restituit etiā rē sibi particulariter a testatore relictam. ibi.char.188.col.1.

Heres ab intestato potest grauari fideicō. eo tit. § preterea char. 188. col. 2.
Hæredes ab intestato videntur habere tacitam voluntatem testatoris ibi.
Heres q asseritur grauatus, cogit aut soluere aut iurare. eo. tit. §. fi. cha. 188 col. 4.
Heres an & qñ teneat ex non solenni voluntate. ibi. char. 88. col. 2. & seq.
Heres eius, qui in testamento aliqd commodū sentit, potest grauari. de sing. re. p fidei reli. in prin. char. 189. col 4.
Heres semel ppetuo est heres. de heredi. q ab intest. defe. §. interdum. ch. 195. c. 1.
Heres quis aliquando esse desinit. ibi.
Heres mulieris non habet idē priuilegiū in dote repetenda, quod hēt mulier. de actio §. fuerat. char. 321. col 4 & seq.
Heres institutus sub conditione nō dr heres ante cōditionis euentum, ltē nec pure institutus dr heres ante aditā. de verbo. obl. §. sub cōditione. ch 236 col. 4.
Heredis & defuncti est eadem psona, de actio. §. j. c 299. col. 1.
Heretici maioris heresis non possunt hæredes institui. de lega. §. legari. ch. 176. colum. 1.
Hermaphroditus an possit esse testis in testamento. de testa §. testis autem. char. 129. colum. 1.
Hominis triplex est status. in procem. §. 1. char. 3. col. 1.
Homo in eodem statu nunquā permanet de iusti. & iu. in prin. c. 7. col. 1.
Homines iure naturę liberi nascebant. de iu. na. gē. & ci. §. ius aūt. ch. 11. col. 2.
Homo est dignissima creaturarum. eo. tit. §. fi char. 16. col. 1.
Et aut liberi sunt, aut serui, de iure perso. in prin c. 16. col. 1.
Homo pati potest se vendi ad participandum pretium in troductione iuris ciui. eo. ti. §. j. char. 17. col. 2.
Hominum genus vnicum de iure naturę, de iure gentium ttia. de liber. in prin. c. 19. colum. 1.
Homo non est in fructu. de rerum diuisi. §. in pecudum. ch. 100. col 1.
Homo liber non potest locare operas suas in perpetuum. de vsufru. §. j. c. 107. co. 1.
Hominis liberi venditio valet, si ignoranter sit facta. de vsucap. §. primo. ch. 111. col. 3. & 4.
Homo in se ipsum ius non habet. ibidem, colum. 4.
Homo liber bona fide possessus ita nobis aequirit, sicut seruus. p quas perso. nob. acqui. in prin char. 123. col. 1.
Homo homini non accedit. de legat. §. si quis ancillas. 172. col 4
Homo liber si damnum dederit, & postea efficiatur seruus potest agi contra dominum noxali iudicio. de noxa. act. §. omnis. char. 335. col. 3
Honestas legalis quo ad quę versetur. de iustit. & iu §. iuris pręcepta, char. 8. colum. 1.
Honestas in nuptijs copulandis maxime versat, & attenditur. de nup. §. j. char. 31. col. 1. & §. si vxor. char. 34. col. 4.
Honestas publica oritur etiam ex sponsalibus de futuro & de facto contractis. eo. tit §. si vxor char. 34. col. 1.
Honestas præferenda est vtilitati, de ado. §. cum autem: char. 38 col. 2.
Honestas maior requiritur i muliere quā in masculo. de hæred. inst. § 1. ch. 143. c. 2.
Honorem & meritum consequi debet qs ex eo bono, cuius est causa. de here. quę ab intest. §. 1. char. 193. col. 2.
Honor non debet afferre incōmodū pecuniarium per quas person. nob. acqui. §. hoc quoque. char 124. col. 2. & 2.
Honor est esse sui iuris. char. ea. col. 2.
Honores dicuntur magistratus. de iure na. gen & ciui. § pretorum. c. 14. col. 1.
Honoratur si quis in juno, in alio debet grauari, de senatuscon. Tertul §. sed cū antea. char. 204. col 4.
Hospitalia dicuntur loca pia. obli. quę ex qua. con. §. fi. c. 274. col. 2.
Hostes qui dicantur. de actio. §. rursus. ch. 303. col. 3. & in procem. in prin ch. 2. colum. 3. & quib. mo. ius pa. pote. sol. §. si ab hostibus. ch. 45. col. 2. & de re. diuisio. §. item ea char. 90. 3.
Capti ab hostib. alterius ciuitatis q Romanę, an efficiantur serui, & gaudeāt beneficio restitutionis, sicut illi. ibid.
Humanum genus ad homines tantū refertur, quamuis animalia etiam ex humo sint. de iure natu. gen. & ciu. in princip. char. 9. colum. 1.
Humana genera an sint plura. eo. tit. §. ius autem. char. 11. col. 3.
Humanitus accidere, id est mori. de don. in prin. char. 116. col. 4.
Humanitas laudatur. eo. ti §. fi. char. 119. colum. 2.

Hypotheca tacita datur semper in dote tã ex parte viri quam mulieris. de actio. §. fuerat. char. 321. col. 1. & 3.
Hypothecaria quę datur legatarijs an sit ex quasi contractu. de obli. quę ex qua. con. §. hęres. char. 273. col. 1.

I

IDem iuris est de parte quo ad partem, quod de toto ad totum, licet aliquãdo aliter sit. de hęred. institu. §. hęreditas. char. 145 colum. 4.
Et de leg. §. si rem suam. c. 170 col. 3 & de fideicom hęre. §. nihil autem. c. 187. col. 3. & col. 4 vbi declaratur hoc procedere vbi est eadem ratio.
Idest, est dictio expositiua. de actio. §. itẽ si de dote. c. 128 col. 4.
Idoneus testis dr̃ oĩ exceptione maior. de inuti. stip. § itẽ verborũ c. 148 col. 2.
Igitur, ponit̃ aliqñ inceptiue, non illatiue. de inoffi. testam § fi. char. 159. col. 4.
Ignominia eorum, quorum bona publice distrahebantur, quanta esset apud antiquos, qb. ex cau. ma. nõli. §. j. c. 22. c. 3.
Ignorans quasi cõtrahit. de hær. quę ab in test. §. sui autem. c 191. col. 3.
Et ignorans & furiosus quoad acquisitionem ęquiparantur. ibi.
Et ignorans suam conditionẽ nulli acquirit. per quas perso. nob. acqui. § idẽ placet. char. 126. col. 1.
Ignorare quis pręsumitur quod pẽdet ab alieno facto, vt se datum tutorem. de excusa. tuto. §. qui autem. c. 77. col. 2.
Ignorantia literarum excusat a munere publico. eo. titu. §. similiter. c. 57. col. 1.
Ignorãtia iuris est lata culpa, de suspe. tu. §. suspectus autem. c. 81. col. 2.
Ignorantia probabilis est in facto alieno. de act §. si quis agens. c 225. col. 3. & de manda. §. recte. c. 270. col 2.
Ignotus hæres institui potest & amari, intellige. i. non visus. de hęred. instit. §. hi, quos. char. 147. col 4.
Et dari potest tutor. de excusa. tut. §. nõ esse. c. 75. col. 3.
Illiteratus nõ admittit̃ ad aliqua, ad q̃ literat' admitteret̃ e. ti. §. similiter. c. 75 c. 1.
Illustres qui dicant̃ de iniu. §. in summa. c. 294. col. 2.
Imaginarium, id est fictum vel per momẽtum duraturum. qui. mo. tol. obl. §. 1. ch. 267. colum. 4.
Imaginarium & fictũ differũt, qui. mo. ius pa po. sol. § pręterea c 131 46 col. 4.
Immittere & proijcere differũt. de actio. § ęque. char. 300. col. 1.
Immunitatẽ ab honorib. quot filij pstent. de excusa. tuto. in prin. c. 72. col 2
Imperator non potest esse infidelis. in rubri. proœ char. 1. col. 2.
Et debet semper augere imperium. ch. ea. colum. 4.
Et ex l. regia habet omnem populi auctoritatem. de iu. na. gẽ. & ciui. §. sed & quod. char. 13. col. 1.
Et eo mortuo & sic vacãte imperio qs succedat. de adop. in prin. ch. 37. col. 2.
Imperiũ totale potest alteri cõcedi. de iu. na. gẽ. & ciui. §. sed & qđ. ch. 13. col. 2.
Impedimentum cessat finita causa impedimenti. de nup. §. iter eas. ch. 31. col. 2.
Et impedimentũ naturę est fortius quã accidentis. de adopt. §. sed & illud. cha. 41. colum. 1.
Impedimẽto cessante cessat dispositiõ facta ex causa dicti impedimenti. de Atti. tut ab hostibus. char. 60. col. 3.
Impediũtur mulia faciẽda q̃ facta tenẽt. de excusa. tut. § & qui. c. 73. col. 4.
Impensę in rebus alienis factę qualiter recuperentur de re. di. §. certę. c. 97. col. 4.
Impensarum plures species. c. 97. col. 1.
Et recuperantur per actionẽ, exceptionem, & officium iudicis. ibi.
Impensa fũneris detrahitur vt æs alienum. de l. falci. §. cum autem. c. 183. col. 1.
Impẽsarũ alię necessarię alię vtiles alię voluptarię. de actio. §. item si de dote. cha. 329. colum. 1.
Et quę minuunt dotem. ibi.
Imperfecta, nihil fiunt. quib. mod. testa. infir § ex eo. c. 157. col. 2.
Imperitia culpa est & quando. de l. Aquilia. §. item si putator. c. 288. col. 3.
Impossibilitas vitiat stipulationem. de verbo. obl. §. loca. c. 237. col. 4.
Et ibi an hoc sit verum in contractibus bonæ fidei.
Impossibilis conditiõ vitiat stipulationẽ, de inuti. stipula. §. si impossibilis. c. 247. colum. 3. & ibi quare secus in vltimis voluntatibus
Et quæ dicantur impossibilia ibid.
Et quot modis dicatur conditio impossibilis. de hęredi. institu. §. impossibilis. c. 141. colum. 4. & c. 142. col 1.
Impossibilitas de facto magis impedit quã natu-

naturalis,ꝺ adop.§.sed & illud.c.41.c.1.
Improba allegatio potest dici respectu ini tij.licet ex post facto sit recta.de inut.stipu.§.item verborum.c.247 col 4.
Imputari alicui nõ dẽt qđ pcedit a fortuna.ꝺ senatusc.Tert.§.sed nos.c.205.c.3.
Imputandum est ei, qui minus sufficientẽ procuratorem eligit.qui.ex causa.manu.non li.§ fi.c.23.col.1.
Impubes nõ põt esse testis in testõ & quare.de testa.§ testes autẽ.cha.128. col 4.
Nec potest testari & quare.quib.non est permis.facere testa §.1.c.135.col.4.
Et an testificet de ijs q̃ vidit in pupillari ætate.de testa §.testes autẽ c.129 col.1.
Incestus dicitur cũ consanguineis,de nup.§.1 c.30.col.3.
Incestuosi non possunt hęredes institui.de lega.§.legari.176.col.1.
Inchoandũ est a vetustioribus.de rer.diui.§.singulorum.c.88.col.1.
Incorporalia non traduntur nec vsucapiũtur.de re corpo.& incorpo.in prin.cha.103.col 4.
Et non vendicantur,de acti.§.1.ch.299.colum.3.
Nec diuidi possunt.per quas p̃s.no.obli.acqui.c.274.col 4.
Incognitum esse non debet quod tollitur & reformatur.per quam perso.no.acq.§.1.char.123.col.3.
Inconuenientia non sunt multiplicanda.de pup subst.§.non solum.c.151.col.4.
Incerta persona non potest hæres institui,de lega.§.legari c.176.col.1.
Incertę personę de iure antiquo legari nõ poterat.eo.ti.§.incertis.c.176.col.2.& in milite & libertate.ibid.
Et quę dicatur persona incerta.ibi.
Incertę de certis & hodie & olim rectẽ legatur.ibid.
Incerta persona potest hodie hęres institui & ei legari.eo.tit.§.posthumo.c.176.col.4.
Incertitudo quando vitiet legatum.de le.§ incertis.c.176.col.2.
Incertitudo rei promissę quando vitiet stipulationem.de verbo.oblig.in princip.ch.234.col 3.
Incapacibus capere directo non potest p̃ fideicommissum relinqui.de fideicom.hęre.in prin.c.184 col.1.& 2.
Incendiũ cõputatur inter casus fortuitos.qui,mo.re cõ,ob.§.itẽ is cui.c.232.c.1.
Incendium nõ potest nasci sine leuissima culpa eo.ti.§.pręterea.c.233.col.2.
Incontinenti qualiter accipiatur in inter dicto vnde vi.de inter.§.recuperandæ,ch.354 col.1.& seq.
Incontinenti facta censentur inesse.de auc to.tuto.§.tutor autem.c.63.col.4.
Indiuidua natura diuidunt p̃ adiudicatio nẽ factũ vni & recõpẽsationem factam alteri ꝺ offi.iudi.§ si familię.c.360.c.2.
In diẽ,ex die,& ad diẽ,qualiter differant.de verbo.obl.§.omnis.c.235.col.3.
Indebita receptio quando obliget.q.mo.re con obli §.1.c 231.col.1.
Et accipiens indebitum quibus casib.restituere non teneatur c.ead.col.3.
Et in solutione indebiti nascitur tacite obligatio.ex negocio expresso.ibi.c.4.
Et dr̃ obligatus ex quasi contractu.de obli.ex qua.cõ.§.itẽ is.char.173.col.2.
Et quando non repetatur.eo.tit §.fina.char.273.col.4.
Inducta ad vnũ finem aliqñ cõtrariũ operanť.de test.mil.§.sed & siqs.c.134.c.2.
Inducta ad augendum non debent operari diminutionem,de excusa.tu.§.q au tem.ch.77.col.1.
Indulgeo & restituo differunt.quib.mod.ius pa.pot.sol.§.1.ch.44.col.1.
Infans potest manumitti.de liber.§.libertinorum.c.21.col.1.
Et non acquirit obligationẽ sine auctoritate tutoris.nec possessionẽ per suã occupationem tantum.qui.alie.li.§.fi.ch.121.col.4.
Infans & infantię proximus nullo modo tenentur ex mutuo.qui.mo.re con.obl.§.j.ch 231.col.3.
Infans alium sibi obligare non potest.de inuti.stip.§.pupillus.c.247.col.1.
Et ęquiparatur furioso.ibi.
Et dicitur infans vsque ad septem annos.ibidem.
Et transmittit hęreditatem.ibid.
Et quandoque stipulatur licet sine intellectu.ibi col.2.
Infantię proximus dicitur vsque ad decẽ annos,cum dimidio.ibid.col.1.
Infirmitas est iusta causa dilationis.quib,ex ca.manumittere nõ li.§.ea.c.23.c.4.
Infamis fit quilibet condẽnatus p̃p dolũ.de suspec.tuto.§.1.c.79.col.3.
Et qđ requiratur,vt ex condemnatione criminis infamantis non infameť.ibid.

Infamatus ob culpam infamatur infamia facti,non iuris de suspe. tuto. §. suspectus aût.char.81.col.1.
Infamis de facto quis fiat.ibi.col.2.
Infamis nõ potest esse testis in testõ & qua re de testa §.testes autem.ch.128. col.4.
Nec potest esse in iudicio pro se,potest bene interuenire pro alio,de excep.§ fi.c. 248.colum.1.
Infamis efficitur, damnatus furti, vi bonorum raptorũ, iniurię,& de dolo, sed requiritur sententia, de pę.teme. liti.§. ex quibusdam,ch.357.col.1.
Itẽ damnatus directa actione tutelę manda.& depositi,non contrarijs.ibi.
Itẽ damnatus actione pro socio tam directa quam contraria.ibi.
Itẽ q̃ pepigerũt de furto vi bonorũ raptorũ,iniuriarũ & de dolo sunt infames.ib.
Infamia de facto sufficit instituto, vt frater habeat querelam,de inoffic.testa. in prin. char.158.col. 2.
Ingenuus qui sit,de inge.in princip.char. 18.colum.1.
Et sufficit matrem aliquo tempore fuisse liberam, quando erat in vtero vt dicatur ingenuus.ibi.
Ingredi fundum alienum quando possit inuito domino,de rerum diui.§ fere, c. 88.colum.4.
Ingratitudine reuocatur datio etiam perfecta,de dona.§ j.c.117.col.3.
Ingratitudinis causę propter quas filius põt exhæredari a patre sunt quatuordecim, & septẽ quibus pater potest exhæredari a filijs, & tres quibus frater a fratre, de inoffi.testa.§.fi.160.col.2. & de success.liber. §.sed nostra.c.218 col.2.
Inhabilitas in tutela vitiat ea durante tãtum,qui testa.tut.da.poss.§ furiosus. c. 52.colum.1.
Inmanitas damnatur. de l.fus. cani. char. 25.colum.4.
Et est fugiẽda,per quas perso.no. acqr. char.123.col.2.
Inimicitię quibus calib. excusant a tutela,de excu.tut.§.similiter. char. 75.col. 2.& §.inimicitię c 75.col.3.
Et quę dicantur capitales.ibi.col.4.
Inimicus pręsumitur qui passus est quęstionem status,ibi.col.3.
Inimicus,iudex esse non potest. ibi.col. 4.
Iniuriam facere dicit̃ aliquando res inanimata,si quadru.pau.fecis. dica. in prin. char.337.col.2.
Iniurię species est fundũ aliẽnũ ingradi in uito dño,de rer.diui.§.ferę ch.88. co 4.
Iniuriã pati ab eo non cõuenit,ad quẽ col latũ est beneficiũ,de don.§. 1.c.117.c.3.
Iniuria nemini fit, si res reuertitur vñ profecta est.per quas personas nob.acquir. char.124.col.3.
Iniuria capitur aliquando abusiue respectu eius qui iniuriam infert, si quadru. pau.fecis.dica.in prin.char.336.col.4.
Iniuria quibus modis fiat, de obli. quę ex delic.in prin.c.280.col.1
Et quantum attinet ad l. Aquil. accipit̃ diuersimode q̃ alibi accipit̃a,de l. Aql. §.1.c.287.col.4.
Iniuria non fit seruis sed dominis, de iniu.§.seruis.c.292.col.2.
Et quid si fiat seruis non contemplatione domini.ibi.
Et quæ dicatur atrox.eo.ti. §.atrox. ch. 191.col.1.& 2.
Ex iniuria facta filio nascunt̃ duę actiones.c.294.col.2.
Et quare semel remissa animo non põt recoli,eo.ti.§.fi.c.294.col.3.
Et si quis in pęnitentia quasi coact' mor te remisit iniuriam, an eo superuiuente censeatur perpetue remissa. eo.§. char. 294.colum.3.
Iniuriosum verbum dicitur siue in genere,siue specie improperetur delictũ cõsum.de iniu.in prin.c 201.col 3.
Iniuriatus si aliquo respectu non põt agere,puta obstante sibi aliqua prohibitione statuti, tunc adhuc iudex potest iniuriantem punire,de iniur. §. seruus, ch. 292.col.2.
Iniquitas & iniustitia diuersęsunt, de iniu.in prin.c.291.col.2.
Innumerabilis.i.non facilis ad numerandum.de re corpo.& incorpo.in prin.ch. 104.col.1.& de testa. §.nihil autẽ. char. 131.col 11.& de actio.§ pęnales. c.399. col.2 & 3.& de iu.na.gen.& ciui. §. ius autem.11.colum 3.
Et eodem modo dicitur innumerosum, in proœ § 1.c.3.col.1.
Inofficiositas quo ad testamenta põt trib. modis committi.de success.liber.§. sed nostra.c.218.col.2.
Inquilinus dicitur qui prædiũ vrbanũ colit etiam si ruri sit, & colonus qui rusticum etiam si sit in ciuitate,de act.§.itẽ

Seruiana char.306 col.1.
Item suā quid significet. de aucto. tu. §. ii inter. char 64.col. 2.
Institutiones sunt principia.ll.in proœ §. cunque hoc.char. 4.col. 1.
Institutio hęredis simpliciter facta intelligi in toto, alio non dato cohrde. de hę re.insti §.hęreditas.ch. 145.col.2 & 4.
Et facta ad certū tēpus, nō valet, secus si ad incertū.eo.ti.§.hęres.ch. 147 col. 1.
Et facta i re certa trahit ad totū si nihil sit additū eo.ti §.hęreditas ch.145.col. 2.& quib.mo.testa infir.§.2.ch.155.c.2.
Institutionis titulus quare hodie sit necessarius in relicto filijs. de inoffi. testamē. §.fi.char.159.col 4.
Institutio de forma substātiali testamēti. de le §.ante hęredis.char.179 col.1.
Institui an possint omnes homines mūdi. de hęre.insti § & vnū.char 145.col. 1.
Institutus in parte non dato cohęrede habet totū.eo.ti.§ hrditas char. 145.col.2.
Instituendi vel exhęredādi necessitas pro uenit a suitate.de hęre quę ab intest. §. sed ea omnia.char. 198.col.4.
Institoria quid sit.quod cum eo §. 1.char. 330.col. 4.
Institoria perpetuo hęredi & in hęredē da tur.eo.tit.§.t.char. 331.col. 1.
Instantia causę durat triennio, de satisda. § j char 340.col. 1.
In summa. j. tandem & finaliter. de noxa. § fi.char.334.col. 1.
Instrumētum fundi quod dicatur. de leg. § si quis ancillas.char. 173 col. 2.
Instrumento statur nisi contrarium probetur.de inuti.stipula.§ item verborum. char.247.col.4.
Instrumentū non solum per aliud instrm, sed ēt per testes reprobari potest.ibi.
Instrumenta duo si proferantur eiusdem diei & diuersi loci cui stetur.eo. §.char. 248.colum.1.
Instrumento debet inseri dies.ibi col.2.
Et quę alia requirantur.ibi.
Et petitur edi tribus modis.ibi.& col.3.
Et obtinet vicem duorum testium. ibi.
Et quot testes requiranē cōtra instrumētū, siue directe, siue indirecte veniamus contra ipsum ibi.& col seq.
Insinuatio quid sit de dona.§.j.ch. 117. co lum 4.& ch. 118.col.1.
Et an ei possit renunciari.ibid.
Et an veniat in simplici remissione.ibi.
Insula in mari nata nullius in bonis est. & ideo conceditur occupanti. de re. diui. § insula.char.91.col.4.
Et nata in flumine efficitur vicinorūpro modo latitudinis prędiorum.ibi.
Et quid significet.ibi.
Inspicitur quod euenire potest. eo.ti. §.illud ch 89 col.1.& de sing.re. p fideicō. reli §.libertas.char 190.col.4.
Interest reipu.ne quis re sua male vtatur. de iusti & in §.fi c.8.col.3.
Et de ijs.qui sunt sui vel alie.iu.§. fi.ch. 27.colum.2.
Interest reip. subditos habere locupletes. ch.ea.col 3.
Et quod interest priuati principaliter in terest secundario.reip.ibi.
Interest reip ciuitatē hominib.repleri. de excu tut.in prin char.72 col 1.
Item mulieres dotatas esse.qui.alien.li. in prin ch. 119.col 3.
Interest nra admitti ad successionē ex plu rib.capitib.de bo.pos in prin. c.220.c.4.
Item habere plures debitores.de act.§. sic itaque.char.312.col 3.
Item plures actiones.ibi.
Interest cuiuslibet Deū venerari. eo. tit §. appellamus.313.col.2.
Interesse quando veniat in actionib.stricti iuris, & qñ in bonęfidei. de act. §.actionum autem.c. 319.col.4.
Interesse rei semper ęstimatur, si alibi cōueniatur quam oportet de actio.§.plus. c.326 colum.2.
Interesse deteriorationis rei commoda tæ qua actione sit petēdum.qui.mo. re eō. obli. § item is cui.c.252.col.2.
Et qualiter circa hoc sit formandus libellus ibid.
Interesse petendi incumbit onus probādi quantitatem certam.de verb. obli. §. fi. char.238.col.2.
Et qualiter probetur.ibid.
Interlocutio principis non habet vim legis.nisi hoc expresserit.de iu. na.gen. & ciui.§.sed quod.char.11.col.3.
Interpretes iuris olim deputabanē ex pub. de iu na.gē & ciui.§.rñsa.ch. 14.col.2.
Interpretatio impugnatiua voluntatis alicuius capi non debet.qui.ex ca.ma.non li.§.1.char.22.col. 1.
Interpretatio. illa capienda est, vt testamentum saluetur.de exhęre.lib. §. post humorum.c. 139.col.2.

Inter-

Interpretatio sp capienda est vt actus valeat. de lega. §. tuus rem. ch. 170. col. 2
Intelligitur, hoc verbum denotat fictionē, de nup. §. pe. c. 15. co. 2
Intellect. ad l. si paterfamilias. ff. de hęre. insti. & de vulga. substi. §. si seruum. char. 149. col. 4
Intellc. nouus ad l. cum pater. §. euictis. ff. de lega. 2. de lega. §. non solum. char. 167. co. 2
Intellec. nouus. ad l. si res. ff. de leg. i. co. ti. §. sed & si rem. ch. 167. co. 4
Intellec. ad l. debitor. in princ. de lega. 2. eo. ti. §. si quis debitori. ch. 171. co. 4
Intellec. nouus. ad l. Iurisconsul. § parentes. ff. de gradi. de hęre. quę ab inte st. §. ita demum. c 194. co. 3
Intellec. nouus ad §. in personam. ver. de constituta. de actio. vide ibi. c. 307 co 3
Intellec. ad l. 2. C. de admi. tuto. & l. cum curatore. ff co. de aucto. tut. §. si inter. ch. 64. col. 1
Intellec. diuersi ad l. cognitionum. ff. de var. & extraor. cogni. de ca. dimi. ī prin. c. 56 col. 1
Intellc ad l. in agris. ff. de acqui. re. do. de re. diui. §. pręterea. c 91 co. 2
Intellc. ad l. si quis. tutor ff. de tutc. de cura. § interdum. ch. 68. co. 1
Intelle. ad l. pen. C in qb. cau. tut. hab. ibi.
Intellc. ad l. j. ff de ri. nu. de pat. pot. in prin ci. ch. 28. col. 3
Intestatus in materia tutelarum qualiter accipit. de legi. agna tut. § j ch. 54. co. 1
Intestatus dicitur qui omnino testamentum non fecit. de hęre. quę ab intesta in prin. ch. 192. col. 4
Item qui non iure fecit testamentū. ib.
Item ille, cuius hęreditas non est adita. ibid.
Et improprie dicitur qui testari non potest & quando. ibi.
Interdictus aqua & igni remanet liber, sed perdit ciuitatem. de capi. dimi. in prin. c. 55. colum. 1
Interdictus bonis non potest esse testis in testamento. & quare. de testa § testes autem. ch. 129 co. 4
Interdictio administrationis tutoris accusati de suspecto durat durāte lite. de suspec. tuto. §. si quis autem. ch 81. co 4
Interdictio administratiōis bonorū pdigo dēt fieri per iudicem. qui. non est pmis. sa. testam. §. item prodigus. ch. 136. co. 2
Et an ualeat si fiat ei qui uere non est pdigus, ch ca. co. 3
Interdictum de libero homine exhibendo potest intentari per pupillum sine tutoris auctoritate. de aucto. tuto. § primo. ch. 63. col. 3
Interdictū vnde vi, non datur cōtra hęred. sed actio in factum. de perpe. & tempo. act §. j ch 243. co. 3
Interdicta olim erant directa. de Iterdict. in prin ch. 394. co 3
Et consistebant aut in pręcipiendo aut prohibendo. ibi.
Interdicta ut plurimū uersantur circa possessionem uel quasi possessionem rerum. ibi. co. 4
Interdicta & actiōes olim differebant. ib.
Interdicto aliquando litigatur non super possessione, sed super iure rei. ibidē. ch. 350. col. 2
Interdicta dantur pro iuribus incorporalibus ibid. co. 2
Interdictorum principalis diuisio quę fit. co 2. § 1. ch. 350. co. 2
Interdictū prohibitorium restitutorium & exhibitorium quod sit. ibi.
Interdicta omnia sunt, licet nō ītcrdicāt. licet omnia uere in tellecta interdicāt. ibi. & co. 3.
Interdicta mista quę sint. ibi. col 3
Interdictum quorum bonorū est duplex, utile & directum. ibi. col 3. & 4.
Et est adipiscendę, co. tit. §. sequēs. c. 351. co. 2
Et quare. ibi. col. 2
Et quid operetur. ibid.
Et cui detur. ibi
Et nō datur ei qui primo possedit & postea desijt possidere, sed ei qui primo loco quęrit possessionem ibid.
Et datur etiam pro una re ibi col. 3
Interdictum Saluianum dicitur adipiscēda. ibi. col. 2
Et ad quid detur. ibi.
Interdicti Saluiani & actiōis Seruianę differētia. de Interdi. § seque. c. 352. col. 1.
Interdictum uti possidetis & utrubi sunt interdicta retinendę. cod. tit. § retinendę ch 352. co. 1
Et dantur, quando est contentio inter aliquos. de possessione. quis scilicet possideat. ibi.
Et utrubi dat pro mobilibus, uti possidetis pro immobilibus. ibi. col. 2

Et

Et hodie hęc duo interdicta sunt exęquata.ibid.
Et in eis ille uincit qui tempore litis cõtestatę possidebat non vi,clam, vel precario ab aduersario ibid.
Interdicta sũt multiplicia,ch ea.c.2 et se.
Et vnde dicatur vtrubi.c.ea.co.3
Interdicta hodie non exigunt formulam verborum de act.in prin c.297.co.2
Et in quo differebant olim ab actionibus.ibi.col.3
Et in quo differant hodie.ibi.
Et oĩa sunt psonalia eo.ti.§.j.c.299.co.2
Interdictum recuperãdę datur vi deiectis.de interdict § recuperandę.ch.353.co.3
Et vnde vi est interdictum recuperandę, ibidem.
Et respicit res ĩmobiles, actio vero vi bonorũ raptorũ mobiles ch. 354. col. 1
Et quare sic dicatur.ibi.
Interdicta alia simplicia sunt, alia duplicia,& quæ sint.eod.titu.§.tertia.ch.354.colum 3
Et in interdictis,vti possidetis &utrubi vterque litigãs sustinet partes tã actoris q̃ rei, qa vterque contendit se possidere, & aduersarium non ibi.co 3 & seq.
Interdum.Hęc dictio ponit regulã in contrarium.de hęre.quę ab intest.§. interdum. ch.195.col.1
Intentio sumitur aliquando pro actione, de act.§.siquis agens.c.325.co.1
Integra res quando dicatur, vt contractus contrario consensu dissolui possit. qui.mo tolli.oblig.§.fi.c.279 co.2
Inuentarij effectus est, ut faciat hęredem non teneri vltra uires hęreditartas. de hęred.quali & diffe.§. extraneis, char. 163.co 1
Inuentarij faciendi tempus e ea.co 2
Et non facientes in quibus grauentur. c.ea.col.3
Inuẽtores aliquarũ rerũ laudãdi sunt, quã uis minus perfecte inuenerint. de legi. agna.succesf.§.j c 202.co.2
Inuentis addere est facile.ibi.
Inuecta per colonũ ita demum sunt obligata,si dominus sciat.inuecta autem p inquilinum,siue sciat siue non,& de rõne.de act.§.item Seruiana. c.306. col.1
Et in utroque casu si eo animo sunt inuecta,vt maneant.ibi.
Inuestitura qualiter fiat.de uerbo. oblig. in prin.c.224 col.3
Inuidia reprobatur.de l.Fusia.cani.ch.25.colum.3
Et remouenda est.de dona.§. fi. c.119.colum. 2
Inuocatio diuini nominis quid operetur. in sub proœ.c.1.col.2
Inutile.i.inusitatum.in proœ.§. eumq; hoc.ch.4 col 4
Iterum quomodo ponatur.in proę.§ j.ch.3.col.2
Itẽ hęc dictio est repetitiua similium.de re.di § item lapilli.c.91.co.4
Et est dictio continuatiua. de actio. §. item Seruiana c.305 col. 4
Iter via actus,& aquęductus. in quo differant, & quid sint. de serui. prędio. char. 104.co. 3
Iudęus si agat contra Christianum p furto agit tm ad duplum.de act:o.§.ex maleficijs.c. 314.col.1. & seq.
Iudęus an Christianũ mancipium possit promittere Christiano vel iudęo.de inutı.stip § j ch.243.co.3
Iudex criminalis qũo cognoscat de causa ciu.in proœ.in prin c.2.col.4
Et punit in ciuilibus in expensis & uiatico.ibi co.4
Iudex non debet moueri passionibus. de iusti.& iu.in prin.c.6.col.4
Et olim nõ poterat recedere ab opinionibus iurisconsultorum.de tu. na. gen. & ciu.§.responsa.c.14.co.2
Iudicis pręsentia si interueniat minus legitime,vbi non est necessaria nõ refert. de liber.§ j.ch.20.co 1
Iudex in agnitiõe bonorũ possessionis pupilli põt ipse interponere autoritatem, nisi habeat tutorem uel sit absens. de aucto.tu.§ j.ch 61.co.1.& 2.
Iudex quando debet iudicare secundum conscientiam uel secundũ acta & probata.qui.mo.tu.fini.in prin. c.65.co.1. & de actio §.si minus c.327.co.4
Iudex incõpetens remittit ad competentem.de suspec.tuto.§.sed si quis.ch. 82. colum 3
Iudex exuberãtius impartitur officiũ suũ in actionib. bonęfidei quã stricti iuris. de act §.actionũ aũt.c.319. co.4. & seq.
Iudex tenẽ ferre certã sñiam etiam quod actum sit de incerta quantitate. §. curare c.324. col.4
Iudici cõceditur arbitriũ ęstimãdi ex bono & æquo interesse partis, qñ quantitas

tas debebatur certo loco,& soluitur in alio.eo.ti.§ plus c.325.co 4
Iudex arbitrio suo statuit tempus, quando non est a l.determinatum, de inuti.sti. § fi.ch.252.col.2
Iudex potest iniuriantē punire, etiam si in iuriatus agere non possit, de iniu.§.seruis,c.292 col.2
Iudex, q̄ piperitiā male iudicauit, quasi teneat, et si sit filiusfamilias.de oblig q̄ ex qua deli.in princ.ch.295.col.1
Et quid si dolo, ibi.
Et quid si secutus fuit opinionē aliquorum doctorum, ibi.col.3
Iudex debet iudicare secundum ll.aut cō suetudines non secundū suam prudentiam, de offi.iud.in princ.c.48.co.1
Iudicia centumuiralia quæ fuerint. de iu. nat.gen.& ci.§.constat.ch.13.col.1
Iudicium qualiter esse possit inter tutorē & pupillum, de aucto.tut.§.fi.c.63.co.1
Iudicium accipitur pro discretione, pro sententia, pro instantia, pro actione, q. non est permis fa.testa § 1.c.135.co.4
Item pro lite, pro auctoritate, pro foro, ibi.ch.136.col.1
Itē pro arbitrio, pro ultima uoluntate,
Item pro quęstione ibi.
Item pro iuris dispositione.ibid.
Item pro potestate iudicandi, pro pernitie siue damnatione.ibi.
Item pro pęna.& processu ibid.
Iudicio criminali pendente nihil est innouandum, de hęre insti § j.c.142.co 4
In iudicijs ęqualitas seruāda est, de actio. §.actionum autem.c.320.co.1
Iudicijs.i.actionibus, eod.tit. §.in bonęfidei.ch 322.col.3
Iudicia omnia sunt absolutoria, de perp. & tempo.actio.§.fi.c.344.co.1
& quid importēt uerba prædicta & quare hoc sit.ibi.
Iudiciū ꝓcedit ū opposita exceptione rei iudicatæ, de exce.§.item si in iudicio, c.346 co.2
Iudicia omnia sunt de iure ciu.de obl. in prin.c.228.co.2
Iudicia incipiunt a citatione, de pę.teme. liti.§.fi ch.357.col.3
In iudicio finiū regundorum non debet quis priuari dominio rei suę.de offi.iu. §.fi finium.ch.360.co.4
Iudicatū solui. Hæc clausula cōtinēt ᵭfendere, & ꝙ dolus absit & iudicatū solue re.de satisda.§.j.chat.339.co.3 & char. 341 col.2
Iugum ponitur pro iurisdictione, in ꝓœ. §.j.ch.3 col.1
Iuramentum Imperatoris qualiter fit in rubr.proœ.ch.1.co.2
Iuramentum primo taxare vel postea limitare est arbitrarium iudici.de suspe. tuto §.j.ch.80.col.2
Iuramētū ᵭ iure canonico cōualidat alienationē rei dotalis, q.al.li.ī pti.c.120.c.j
Iuramentum calumnię an sit pręstandum īquolibet actu, an uero sufficiat semel, de fideicom.hære.§.fi.c.189 co.1
Iuramentum delatū a fideicommissario hęredi an possit referri ibi.
Iuramentum litis decisiuū habet vim plenę.probationis de actio §. item si quis postulante.ch.308.co.3
Et ex eo oritur actio in factum. & quō, & quare ibi.col.3.& 4.
Et pręstatur altero ex collitigātibus deferente & non aliter.ibi.col.3
Iuramentum litis decisiuum delatum si fit, est statim iurandum, ibi.
Iuramentum pręstitum sine uoluntate aduersarij nihil prodest.ibi.
Iuramentum litis decisiuum ex parte rei eidē reo præstat aliqñ exceptionem, aliquando actionem ibi.c.108.co.4
Contra iuramētum litis decisiuum non admittitur probatio ibi.
Iuramentum triplex est, uoluntatium necessarium & iudiciale.ibi.col.4
Iuramentū calumniæ per quem pręstabiť, qñ petit a venia filius conuenit patrem, eo.ti.§ pœnales,ch.310.co.1
Iuramentum in litem an faciat dici actionē, in qua iuratur, pœnalem.de acti.§. sequens c.313 col.2
Iuramentum debet deferri a creditore, de excep.§ ęque.c.346.co 1
Iuramētū cōtra leges nō est seruandū. ibi.
Iuramentum non est deferendū, quando aliter veritas haberi potest.ibi
Iuramentum est species probationis, de lite.obli.c.256.col 4
Iuramentū habetur loco solutionis, qui. mod.tol.obl.§.j.c.276 co.4
Iuramētū calūnię pstaī tā ab actore quā reo, de pę.teme.liti.§.j.ch.356. col.1
Et continet plura capitula.ibi.
Iurans remanet obligatus & opus ē exceptione, de excep §.æque.c.346.co.1

Iurare

Iurare rem meam esse, vel suam non esse, differunt, ibi. col. 2
Iurisconsultorum opiniones nō sunt necessariæ nisi hoc disponatur, de iu.na. gen. & ciu. §. responsa, ch. 14. co. 2
Iureconsulti qui apud antiquos, ibi.
Iuridicus pro iudice, de Attil. tuto. §. sed hoc ch 61. col. 4
Iuris diffinitio. de iustit. & iu. §. tria, ch. 8. colum. 2
Iurisperiti administratione reip. præfici debent. in proe. §. fi. ch 6. co. 1
Iurisdictio designatur per iugum, in proe. §. j ch. 3. col. 1
Iurisdictionis voluntariæ actus potest quolibet loco & tempore exerceri de liber § j ch. 19. col 4
Iurisdictio potest dari tacite, de fideicom. hære. in prin. ch. 184. col. 2
Iustinianus fuit Christianus, in rub proœ. ch. 1. col. 1
Et vnde fuerit dictus char. ea. col. 3
Iustitia est mater iuris, in rub. de iusti. & iu. ch. 6. col. 3
Iustitia vera cōsistit in admini̇stratiōe ñ in cognitiōe. de iust. & iure ī prin. c. 6. col. 4
Iusta. i. vera. de liber. in prin. c. 19 col. 2
Iusta pcantib. nō est negādus assensus. de ijs qui sunt sui vł alie. iu. §. fi ch. 27. co. 2
Iussus necessitatis est, mandatum voluntatis. de Attil. tuto. §. sed hoc c 61. col. 4
Et debet necessario præcedere, de vulga. substi. §. si seruum. ch. 146. col. 3
Iussus, vt quod iussu teneatur quot modis detur, quod cum eo. § j ch. 331. co. 1
Ius. i. status. de iure pso. in prin. ch. 16. co 2
Ius non est minister iustitiæ, sed effectus, in rub. de iusti. & iu. c. 6. col. 3
Ius suum non est alicui auferēdum de ijs qui sunt sui vel alie. iu. § fi. c. 27. co. 2
Iura sanguinis manent in seruis, de nup. §. illud. ch. 34. col. 2
Ius imitatur naturā inquantum potest, de adop. §. minorem. c. 39. co. 4
Ius liberorū pendet patre capto ab hostib', quib. mod. ius pat. pot. sol. §. si ab hostibus, ch. 45. col. 2
Iura subueniunt ijs, qui rebus suis superesse non possunt, de cura. § j. c 67. co. 2
Iura etiā ad raro contingentia adaptātur, de rerum diu. §. insula. c. 91. col. 4
Iura sunt cōcordanda. eo. ti. § cum ex aliena. ch 92. col. 4. & de testa. in princ. ch. 137. col. 2
Ius reuocandi donationem non transit ad hæredes, de dona. §. j. c. 118. col. 3
Ius antiquum & correctum an sit legendum. de testa. in prin. 127. co. 3
Et quando possit allegari & ad quid. ib.
Iuris ignorantia in milite toleratur, de testa. mili. in prin 121. col. 2
Iura sanguinis deleri nō possunt. de hære. q ab intesta. § minus, c 97. col 4
Ius strictū est, quod spreta humanitate & æquitate rigorem imitatur, de senatusl. con. Tertul. in prin ch 20. col. 2
Ius dr angustiosum & iniquū, ch. ea. col. 3
Ius omne, aut in acquirendo, aut in amittendo, aut in seruādo consistit. de actio. §. item Seruiana c. 306 col. 1
Iure aperto. i. in quā iutibus liquidis, eo. ti. § in bonæfidei c. 212. co. 3
Iuris appellatione venit ciuile, de perpet. & tempo. actio. § j c. 343. col. 2
Ius habet multa significata, de actio. in prin. ch. 297. col. 1
Iura negocijs exhibent, quod medicamēta morbis. eo. tit. §. sed istę. c. 301. co. 4
Iuris prudentia versatur in cognitione rerum diuinarum, de iust. & iu. in princi. ch. 6. col 4
Ius publicum & priuatum, quod. de iusti. & iu § fi. ch. 8. co. 2
Et in quo consistat, ibi. col 3
Ius publicum & diuinum similia sunt. de act. §. ex maleficijs c 314. col. 4
Ius naturale quid sit, & ꝙ est illud quod est cōe omnibus animantibus, de iu. na. gen. & ciu. in prin c. 9. co. 1
Et quot modis ponatur, ibi. col. 2
Et capitur pro illo dictamine rationis quod est Insitum hominibus a natura, de Attil. tuto §. fi. c. 62. col. 1
Ius commune appellatur ius gentium, de iure na. gen. & ciu § j. c. 10. co. 1
Ius ciuile vnde dicatur & quare. ibi.
Et dicitur aliquando l. xij tab. ibi.
Et quot modis dicatur. ibi.
Et appellatur ab vnaquaque ciuitate, eo. tit §. sed ius co. 10. col. 4
Iuris ciuilis appellatione nihil alio adiecto intelligitur de Romano. ibi.
Ius ciuile & statuta mutantur, eo. ti. §. sed naturalia, c. 15. col. 3
Et tollitur per aliud ius ciuile. secus naturale, de legi. agna. tut. §. fi. c. 54. co. 2
Et quandoq; principium habuit, de re. diui. §. singulorum, c. 88. col. 1

Iuris

Iuris ciuilis appellatio i specie sumpta nō comprehendit senatusconf. de fideicōhere. §. ergo ch 187. col. 2.
Ius ciuile non tollit naturale. de here. quę ab intesta. §. minus. ch 197. col. 4.
Ius gentium introducitur naturali ratione. de iu. natu. gen. & ciui. §. j. char. 10. colum. 1. & 2.
Et est immutabile ibi in sui totalitate. eo tit. §. sed naturalia. ch. 15. col. 3.
Et est cōe omnibus gentibus, & eius cōstitutiones commoditate vel necessitate gentiū sunt introductæ. de iure natu. gen. & ciui. §. ius autem. ch 11. col. 2.
Et de ijs qui sunt sui vel alie. in. §. 1. ch. 26. col. 2.
Et derogat iuri naturali. ibi.
Et oritur ex diuina prouidētia. eo. ti. §. sed naturalia. ch. 15. col. 3.
Et appellat naturale. de rerū diui. §. 1. ch. 84. col. 2. & singulorū. ch. 88. col. 1.
Et est antiquius iure ciui. ibi.
Et est productum a natura cum genere humano. ibid.
Et appellatur aliquando ius naturale. de loca. §. adeo. ch 264. col 2.
Ius municipale quod dicatur. de iure nat. gen. & ciu §. 1. ch. 10 col 2.
Ius Romanum constat aut l. scripta aut cōsuetudine. eo tit §. cōstat. char. 11. co. 4.
Ius honorarium vnde dicatur. eo. ti §. prætorum. char. 14. col. 1.
Ius canonicū in materia peccati seruat. de pa. pote. ch. 28. col. 2. etiam in terris imperij. de gradi. cogna. §. fi. ch 211. col. 2.
Ius abstinēdi hēt sui a prętore. de hære. qualita. & diffe §. sui. char. 171. col. 2.
Ius accrescendi hēt locū inter legatarios. de lega. § eadem. char. 168. col 4.
Et quare fuerit introductū in hæreditatibus intestatorum. de senatuscon. Orfi. §. fi. char. 207. col. 3.
Et an transmittatur ad hæredes. ibi.
Et an requirat nouā aditionē. ch. ea. c. 3.
Et accrescit etiam inuitis. ibid. quod limita, vt ibi habetur.
Ius patronatus in quibus consistat. de suc ces. liber. § sed nostra. char. 218. col. 3.
Et quid importet. ibid.
Et pluribus modis amittitur. ead. col. & sequen.
Et est in commercio, & potest relinqui, & assignari vni ex filijs vel alijs. de assigna. liber. in prin. ch. 220. col. 1.
Et in eo filij succedunt vt filij non vt hęredes. ibid.
Iuuenes ineruditi nō sunt onerādi multitudine materiarū, sed distincte docēdi. de lega. §. sed olim. ch. 165. col. 2.
Et non debemus causare ꝙ studia deserant de iusti. & iu §. 1. char. 7. col. 3.

L

Labor omnia vincit. in procem. §. fi. ch. 6. colum. 1.
Laboribus alienis nemo debet ditari. per quas perso. nobis acqui. §. 1. char. 123. colum. 3.
Lapis quasi pedem lędens. de testa. i prin. char. 127. col. 2.
Lapides finales surripiēs qualiter teneat. de offi. iudi. §. fi. char. 261. col. 1.
Lasciuia quid. de oblig. ex deli. §. interdū. char. 283. col. 2.
Lasciuia & lasciuire in animalib. quid sit. si qua. pau. feci dic. char. 337 col. 1.
Latini dedit. tij & ciues Romani qualiter differāt inter se de iure antiquo. delibertinorum. §. libertinorum. ch. 20. col. 2. & 3.
Laudare seipsum aliquando licet in ꝓœ. §. 1. char. 3 col. 1.
Lectio sola non sufficit, sed exigitur examinatio. ibi. §. igitur. char. 5. col. 2.
Legari potest res hęredis sicut testatoris. de lega. §. non solum. char. 166. col 3.
Legari an possit res cōis char. eadē col. 4.
Et an res hostium, vel res nostra capta ab hostibus, & quomodo. ibi.
Legari censetur tm̄ ius, quod testator habet, etiam ꝙ legatum reddatur inutile. eo. ti. §. sed & si rem suā. ch. 167. col. 3.
Legari possunt omnia tam corporalia q̄ incorporalia. eodem titu. §. tam autem. char. 174. col 4.
Legari a semetipso non potest. eo. tit. §. an seruo char. 168 col. 2.
Et an seruo hæredi. ibid.
Legans quod sibi debetur, censetur legare ius quod habet. eo. tit. §. tam autem. char. 174. col. 4.
Legans nomē debitoris, & postea exigēs, cēsetur reuocare legatum. ibi. & c. seq.
Legare is potest, qui potest testari. eo. tit. §. legari. char. 175. col. 4.
Et ecōtra illi potest legari, qui potest instituti. ibid.
Legatarius est idoneus testis in testamēto non obstante eius commodo. de test. §. legatarijs. char. 130. col 4.

Et est successor iuris.ibid.
Et ei competit actio personalis, realis, & hypothecaria,& quomodo, & in qui bus casibus.de leg.§.sed olim. cha.165. colum.2.& 4.
Et si efficiatur dominus rei legatę ex cā onerosa potest agere ad ęstimationem contra hęredem. eo titu. §. si res.char. 268.colum. 4.
Legatarij plures eiusdē rei faciūt sibi partes per concursum,& quando.eo.tit.§.si eadem.ch 168.col 4.
Legatarius sub conditione vel in diē non trāsmittit nisi in trib casibus.eo.tit.§.si peculium.char. 174.col.2.
Legatarius iuriū hēt vtiles sine cessione. eo titu §.tam autem.char.175.col.1.
Legatarij particulares nō possunt cogere hęredem adire. de lege Falc §.qualitas. char. 182.col.3.
Legatarius grauari pōt.de fideicōm. hęre. §.pterea.ch.188.col.2. & de singu. reb. per fideicō.reli.in prin.ch.189.col.3.
Legatarius conditionalis quare spem legati conditionalis non trāsmittat ad hęredem,contrahentes sic.de verb.obli.§. ex conditionali.ch.137.col.2.
Legatum perditur, si accusatur testamētū vt falsum.de donatio.in prin. char.117. colum.1.
Et exigit capacitatem trbius temporibus.char.ead.
Et factum testi testamētario valet, de testa.§.legatarijs char.130.col.4.
Et an factum tabellioni valeat. ibi.cha. 131.colum. 1.
Legata facilius reuocantur qnam institutiones. de hęre. instituen.§.seruus.char. 144. colum. 1.
In legatis sufficit capacitas quādo dies legati cedit.de hęre.quali.& diffe. §.in extraneis.ch.162.col.1.
Legati diffinitio. de lega. §. primo. char. 165.col.1.
Et quomodo differat tam à donatione īter viuos quam causa mortis. ibi.col. 1.
Et qualiter differat ab hęreditate. ibid.
Legatorū obseruatiōes & formę antiquæ. eod.tit §.sed olim.char.165.col.1.
Legatorum vna est natura. char. ea.col.2.
Et per quę verba fiant.ibi.
Legata & fideicomm.sunt exęquata quo ad substantiam nō quo ad verba.eo. tit. §.sed non vsque.char.166.col.1.
Legatū rei, quę nō est in commercio nostro,nō valet,etiam quo ad ęstimationē pręstandam.eo.§. non solum.char.166. col.4 & quomodo & quando ibid.
Legatum rei alienę factū a testatore sciente valet, secus si ab errante vel ignorante. ibi.col.3.
Legatum si euincatur, an hęres de euictione teneatur,& qñ.ibi. char.167.col.1.
Legatum rei obligatę alteri debet relui p hęredem.eo.titu. §. sed & si rem suam. ch. 167.col 3.
Nisi expresse testator velit contrarium, ibidem.
Et quod tribus casibus reluat hęres. ibi dem in fine.
Legatum rei futurę est tacite cōditionale. de leg.§.ea quoq; res.char.168.col.3.
Legatum in quinque casibus deficit & legatario accrescit, & in tribus deficit & ei non accrescit.de lega §.si eadem.ch. 169 colum.1.
Legatum vni quando & in quibus casib. si legetur alteri,cēseatur ademptū in to rum vel in partem a primo.ibi.col 2.
Legatum rei suę non valet.eo.tit.§. sed si rem legatarij.char. 170.col.1.
Legatum ab initio inualidum non reconualidatur, licet veniat ad casum a quo posset incipere.ibi.
Legatum non adimitur per alienationē aut pignorationem.de lega. §. si rē suā. char. 170.col.3.
Legatum factum a debitore creditori rei debitę an valeat,& quomodo.ibi.c 4.
Legatū liberationis valet.eo.tit. §. si quis debitori.char 171.col.1.
Et prodest non solum legatario, sed hæredi.ibid.
Legata liberatione competit non solū exceptio, sed actio ad petendum, vt hęres p acceptilationē liberet debitorē. ibid.
Legatum factum a debitore creditori si nullam afferat vtilitatem nō valet. ibi.
Legatū ab initio validum propter cōmodum repręsentationis nō fit inualidū, quāuis viuo testatore deueniat ad eum casum a quo incipere non posset.ibi.
Legatum speciei an per solā dominij trāslationem efficiatur vtile. ibidem. char. 171.colum.3.
Legatum propter cōmodum hypothecę. an valeat. ibi.
Legatum dotis factum a viro vxori ,ppter com-

commodū repręsentationis valet. eodē titulo. §. sed si vxori. char. 172. col. 1.
Legatum sub falsa demostratione debiti, si nō exprimat certa quātitas, vel aliter constet quid aut quantū legetur, nō valet, si legans nullo modo est debitor. ib.
Legatum non vitiatur a falsa causa. ibi.
Legatum hominis per modū accessorij ad alium hominem principalē non extinguitur, licet extinguat legatū hominis principalis. eo. tit. §. si quis ancillas. ch. 172. col. 4. Secus in legato rei accessorię ad hominem. ibid.
Legatum vniuersale recipit augmentum & diminutionum. eo. titu. §. si grex. ch. 173. col. 3.
Legatum vsusfructꝰ facilius perditur quā legatum proprietatis. ibi.
Legatum peculij recipit augmentum & diminutionem viuo testatore. eo. titu. §. si peculium. char. 173. col. 4.
Legati peculij seruo dies cedit ab adita. ib.
Legata pura vel in diem certam cedunt a morte, nisi in sex casib. in quibus cedūt ab adita. eo. titu. ibid. char. 174. col. 1.
Legatum peculij seruo facto in dubio nō continet debita a domino ipsi seruo rōne peculij. eod. titu. §. peculium. char. 374. colum. 3.
Legata libertate seruo si rationes reddiderit censetur eidem relictū peculiū. ibi.
Legatorum edictum est permissorium. eo. ti § eam autem. ch. 174. col.
Legatum serui vel rei, quā legatarius optaret, erat conditionale. eod. titu. §. optionis. char. 175. col. 3.
Legatum conditionale non transmittit. ibidem.
Legatum pęnę nomine valet hodie etiam in hæreditatibus. eo. tit. §. pęnæ quoq;. cha. 179 col 4.
Legata ex pręsumpta voluntate reuocantur. de adempti. lega. in princi. cha. 181. colum. 1.
Legata vltra dodrantem dicuntur facta contra legem Falci. de l. Falci. in princ. char. ead. colum. 2.
Legatę rei periculum ad quem spectet. de lege Falci §. quantitas. ch. 182. col. 4.
Legatum alicui vt seruō manumittat, nō defalcatur ex lege Falcidia. eodem tit. §. fi. char. 183. col. 2.
Legatum relictū ab eo qui omnino volebat testari sine hęredis institutione est nullū. de fideicōmiss. hęredi. §. 3. c. 184. colum. 3.
Legata a venientibus ab intestato relicta olim non valebant. eodem. titu. §. præterea, char. 188. colum. 2.
Legatum vel fideicommissum non valet in eo pluri, in quo excedit cōmodū. qd sentit ille a quo legatur vel fideicōmittitur. de singu. re. per fideicommiss. reli. §. 1 char. 189. col. 4.
Et qd si est grauatus post aliquod tēpus. ibi. char. 190. col. 1.
Legata pręstare differēs prjs locis si fuerit iudicio cōuentus tenetur ad duplū. de actio. §. ex maleficijs. char. 314. col. 1.
Legata facta ecclesijs si soluantur indebite non repetuntur. ibi. col. 3.
Legatum factum ecclesię & in redemptionem captiuorum ęquiparantur. cha. ea. colum. 4.
Idē si alicui sancto, vel Deo, vel administratori. ibi.
Legitima patronorum hodie est tertia. de successio. liber. §. sed nostra. char. 217. colum 4.
Legitima filiorū hodie quota pars sit. de inofficio. testamē. §. finali. ch. 160. col. 1.
Legitime factum ex euentu retractari nō debet. quibus alien. lic. §. fina. ch. 122. colum. 3.
Legitimatur quis per oblationem curia. de hęredi. quę ab intesta. §. primo. cha. 193. colum. 2.
Legitimanē filij per subsequens matrimonium, & efficiuntur legitimi. ibi.
Leges parum valent nisi sint qui eas exequantur in proœmio, in principio. cha. 2. colum. 3.
Leges sunt sacrę. ibi. col. 4.
Legū scientia habet principiū & finem. in proœmio. §. cunque hoc ch 4. col. 1.
Leges condere specialiter delegati potest a principe. ibi.
Et aptantur rebus frequētioribus. ibid. char. 5. colum. 1.
Leges per vsum tolluntur. in proœm. §. igitur. char. 5. col. 2. & col. 4. de libe. §. libertinorū. cha. 20. col. 3. & de Atti. tu. §. sed ex his. cha. 60. col. 4. & de testamē. in prin. char. 127. col. 2. de satisda. ī prin. char 339. col. 1.
In legibus cōdendis nō solum requirit commissio, sed approbatio & confirmatio. dicto. §. igitur. char. 5. col. 2.

L. tollitur contraria consuetudine. dicta ch 5 colum 4.
A ll. studio discedi nō dēt nisi perfecta cognitione. in proœ § fi. ch 6. col. 1.
L. aut punit, aut vetat, aut pmittit, aut consulit, aut hortatur. de iustit. & iure. §. iuris præcepta, char 8. col. 1.
L. & consuetudo differunt. de iu. nat. gen. & ciui. §. 1. char 10. col. 1
Ll fieri dēnt pp necessitatē aut cōmoditatē hominum. eod. titu § ius autē. char. 11. colum. 2
L diffinitio, eo ti. §. constat. char. 12. col 2.
Et dr l quicquid animo cōdēdi leges princeps disponit. e. ti § sed & qd c 13. c. 1.
L. generalis qualiter cognoscitur, char. eadem. colum 3
Et an l. ad sui substātiā exigat scripturā. eo tit. § ex non scripto c'har. 14. col 4
L. non tollitur p non frequentationem. de liber. § libertinorum ch 20 col 3.
L. si resistat, facit q̄ actus ēt ipso iure nullus. quib. ex cau. manu. non lic. in prin. char. 21. col. 4.
L. fusię Caninię dispositio. de lege fu. Cani. char. 25. col. 1.
Ll. nō ligant ex iurisdictionē, de ijs q sunt sui vel alie. iu. §. primo. char. 26. col. 2
L. debet interpretari i casu pbabiliter dubio de nup § affinitatis. c. 32. col. 4.
L. actus legitimi. ff de reg. iu. qualr ītelligatur, qui test. tu. da. poss. §. ad certum. char. 52 col. 3.
L. sequens potest declarare pcedētē. de capit. diminut. §. quod aūt ch. 56. col. 4.
L. noua corrigēs vnum ex parificatis an cēseatur corrigere alium. qui. ex cau. ma. non li. §. cum ergo. char. 24. col. 4.
Et l dicitur esse quod est ex ratione ipsius. de legi. patro tut. char. 57 col. 3.
L. correcta referri potest ad ponēdā correctionē, & vt melius ītelligatur materia de Atti. tuto. in prin. char. 59. col. 4.
Ll. ab imperatore factę etiam in beneficiū ecclesiarum nō valent de iure. de re. diui. §. sacrę. ch. 86 col. 4.
De l. substantia non est scriptura. eo. tit. §. singulorum. ch 88. col. 1.
Ll. sub cōgruo titulo poni debent. de vsu & habi. §. fi. 1 10. col. 1.
L. debet esse generalis, de vsuca. in princ. char. 110. col 4.
L. Iulia de fundo dotali in quibus approbetur, & in quibus corrigatur, & quod facilius permittebat fundum alienari quam obligari. qui. alie. li. char. 120. colum 1.
Ll. correctæ allegari possunt. de testa. in prin. char. 127. col. 2.
Ll. correctę non sunt scribendę in libro ll. eo ti §. sed neque char. 130 col. 2.
Ll. imponi debēt rebus, & non verbis. de lega §. sed olim. char. 165. col. 2. & de lite. obli. char. 265. col. 2
L. generaliter loquens recipit restrictionē de habilitate. eo. ti. §. nostra autem. ch. 165. colum 3.
L. Falcidia vnde dicta sit, & qua ratione introducta, & quæ essent eius verba, & quare olim ei renunciari non posset. de l fal. in prin char. 181. col. 2. & 3.
Et habet locum in donatione cā mortis, & in mortis causa capione eo. titu. in prin ch. 181. col 5.
Et an habeat locum in fideicommissis. ch ead col 3 & 4.
L. Furia & Voconia quid disponerent, & a quibus latę, remissiue. ibid. col 3.
L. censetur perpetua. de success. liber. §. fi. char 219 col 3.
Et semper loquitur. ibid col. 4.
L. correcta non est reputanda nec allegan da in numero. ll. de actio. §. in personā. char. 306. col. 4.
L. tollitur per abusum vel per vsum contrarium. de noxa. actio. §. fina. char. 336. colum 2.
L introducitur aliquando ab initio ab ipso vsu. de satisda. in prin. ch. 339. col. 2.
Ll. posteriores per priores declarantur. ib. char. 340. col. 2.
L resistens impedit ortum ciuilis & naturalis obligationis. de deiuss. §. primo. ch. 252. col. 1.
L. naturalis. id est diuina. de oblig. ex deli. §. 1. char. 280 col. 3
L. Aquilia teneri facit aliquē sola culpa. de l. Aquil. §. 1 char. 287. col. 4.
L. qūantūcunq; pęnalis habens plura capitula censetur repetere in sequentib. dicta in precedentibus. eo. tit §. capite tertio. char. 289 col. 4.
L. Cornelia vnde dicatur. de iniu. §. sed & lex. char. 293. col. 2.
L. Fusia Caninia vnde dicta. de l. Fus. in rub. ch 25. col. 2
Lex Hortēsia quo tpe rogata fuerit. de iure na. gen. & ciui. §. constat. ch. 12. c. 4.

L. Regia quę esset. eo. ti. §. sed & quod. ch. 13 co. 2
L. Iulia de ui publica, & L. Iulia de ui priuata, qualiter puniant. de iterdict. §. recuperandę, ch. 353. co. 4. & seq.
L. tollitur per desuetudinem de pę. reme. liti. §. hæc autem. ch. 256. col. 3
Liberorum procreatio & educatio est de iure naturę, de iure natu. gen & ciu. in prin.. ch. 9. co 1
Liberorum appel. veniunt omnes descendentes ĩ infinitum. qui testa. tu. da. pos. § fi. ch. 53. co. 1
Liberi ĩ singulari pro filio. per quas pers. nobis acquir. §. hocquoq;. ch. 124. co. 2
Liberi an dicantur proprie etiam vltra tri nepotem de hęred. quę ab intest. §. ita demum. ch 194 col. 4
Liberorum appellatio stricte aliquando pro filijs accipitur. de senatuscon. Orfi. in prin ch. 206. co. 3. & col. seq.
Liber homo qñq; bo. fide possidet, qñq; mala quandoque nullo modo, & exempla. per quas perso. no. obli. acqui §. 1. ch. 275 co 1
Liberorum hominum differentię. de iu. perso. § 1. ch. 17. co. 2
Liber quandoq; nascitur ex duob. seruis. de inge. in prin. ch. 18. co. 3
Libera potestas. hęc uerba restringunt ad id quod ex ęquo & bono pcedit. de actio. §. in bonæfidei. ch. 322. col 3
Libera persona alteri nõ acqrit. de oblig. quæ ex deli. §. furtorum. ch. 280. col. 4
Liberum corpus non recipit ęstimationẽ. eodem ti. §. interdum. ch. 282. co. 4
Liberatio tribus modis legatur. de lega. § siquis debitori. ch. 171. col. 1
Liberatio relicta an includat dolum. ibi.
Liberatio a debito alieno valet. eo. ti. §. tam autem. ch. 174 co. 4
Libertus quas operas debet patrono. de liberti. § libertinorum cha. 20. co. 4
Libertus si patronum sine uenia ĩ ius uocauerit punit ĩ quinquaginta aureis. ibi.
Libertus ingratus qua actione reuocat in seruitutẽ. de capi. dimi. ĩ pri. ch. 55. co. 3.
Libertus, qui fraudulẽter gerit tutelã punitur. de suspec. tut. §. sed si quis. ch. 82 colum 3
Libertus orcinus quis dicat. de singu. reb. per fideicõ. reli. §. qui autem. char. 190. col. 1. & ch. 191. col. 1
Libertorũ successio quãr hodie procedat. de succes. liber §. sed nostra. ch. 217. colum. 4
Liberti filio prodest paupertas. eod. §. ch. 218. co. 1
Liberto succedit non solum patronus, sed etiam coniuncti patrono vsque ad quintum gradum in capita: & qui proximo est patrono pręfertur. eo. ti. §. multis. ch. 219 co. 1. & 2 & quare. ibi.
Intellige tamen q; descendentes in infinitum transuersales usq; ad quintum gradum ib. ch. 219. co 2
Libertinorum omnis differentia sublata est. eo. ti. §. fi. ch 219. co 3
Libertini qui sint. de liber. ĩ prin. 19. co. 2.
Libertinus & libertus an differant, & an olim diuersimode acciperentur. ibid.
Libertas quid sit. de iure perso. in princi. ch. 16. col. 3
In dubio pro libertate iudicãdum est. ch. ead. co. 3
Libertatis suæ quis est dominus etiã vsq; ad uenditionem. de iure persona §. primo. ch. 17. co. 2
Libertas est res inęstimabilis. de liberti. § multis. ch. 19. co. 4. & ex quib. cau. ma. non li. §. fi. ch. 24 co. 2 & 3.
Libertatis datio est actus plus dicto. §. ch. 19. co. 4
Et ideo potest dari in ecclesia. ibi.
Et de modis dandi libertatem. ibi.
Libertas semel collata nõ reuocatur nisi ex magna causa. quib. ex cau. manu. nõ li in prin. ch 21. co. 4
Et ideo data in fraudem creditorum nõ valet. ibi.
Et an data in fraudem possit reuocari. eo. tit. §. in fraudem. ch 23. co. 1
Libertatis impedimẽta tolli debent, de L. Fus. Cani tolle. ch. 25 co 2
Libertas non solum expresse sed tacite dari potest, de adop. §. fi. char 42. colum. 1. & qui testa. tur. da. poss in principio ch. 51. co. 2. & de hære. instit. in princ. cha. 142. co 2
Libertas seruitutis, quomodo acquiratur. de serui. rust. pręd. ch. 105 co. 2 & seq.
Et quanto tempore pręscribatur. ibi.
Libertatis fauore quis cogitur vẽdere rẽ propriam. de donatio §. fi. c. 149. col. 2.
Et multa quæ fauore libertatis sunt introducta. ibi. co. 3 & de lega. §. ante hęredis. ch. 179. co. 1. & 2.
Libertas directa in seruo alieno non põt

habere locum.de hęred. instit. §.seruus ch. 143.co 4
Libertati legatę potest hodie onus adijci. de leg.§.pęnę quoq;.ch. 179.col.4
Libertas fideicommissaria quę dicatur de singu.re.per fideicom.reli.§. libertas. e. 190 co.2
Et pōt etiam relinqui seruo alieno.ibid.
Libertatem.seruo alieno dare grauatus tenetur emere & prestare si potest.ibi.
Libertatis legatum vel fideicōmissum seruo alieno,si dominus nolit vendere, nō extinguitur,sed pendet ib.
Libertas directa seruo alieno relinqui nō potest.co.ti.§.qui autem.ch.190 co.4
Libertatem directā seruus cōsequi nō potest qui duob.temporibus nō fuit testatoris,& quibus.ibi & ch.191.col.1
Libertatem directo quis dicatur dare.ibi.
Libertas aufertur per leuem offensam.de actio.§ omnes autem.ch.316,co.2
Libertatis fauore multa fiunt.de noxa.acti § j ch.355.co 2
Libertas data in fraudē distinguitur an sit directa an fideicommissaria.de actio §. item si quis in fraudem.ch. 304.co.4
Libellus in quo peto fundū,saluatur, quā uis in eo habeam tantum usūfructū, & fundi appellatione veniat plena pprietas.de lega.si cui fundus.ch. 169.co.3
Libelli vnde dicebantur.de actio.§ tripli. ch.317.co.2
Libellus iudicialis appellatur conuentionalis,quod est summe notandum. ibi.
Libellus in causa dandus est, & quando, & quo iure.ch.ea.co.3
Libellus iure veteri in causa criminali da batur etiam ex necessitate.ibi.
Et debet continere rem uel quantitatē certam.ibi.
Libellus in publiciana qualiter formetur. de actio.§.sed istę.ch.302.col.3
Libellus imprimis in causa dandus est de offi.iud.in prin.ch.358.co.1
Libra quare appellata sit hæreditas.de te. ordi.in prin.ch 127.co 4
Licentia legandi & alia faciendi quę conceditur in doctoratu quid operetur. de iure naturali gentium & ciu. §. respon. ch.14.co.2
Liciti occasione nō est concedendū illicitū,imo ad illicita euitanda, quod licet coartatur.de lite.oblig.ch. 256.co.4
Limes qualiter accipiatur.quib.mod. ius patr.potest.fol.§.si ab hostibus. 45.co.2
Limitati agri,qui de rer diuisio. §. pręterea.ch 91.co.2
Limitata causa limitatum parit effectum. de legi.agna.tut §.j.ch.54.co.1
Lino antiquitus scribi solere, & sic forsan charta q̄a nū utimur,obseruari potest in §.fin autem.de pupil. substit.ch. 152. co.2.licet gl.ibi aliter exponat.
Linea est triplex,& unde incipiat. de gra. cogna.in prin.ch.207.co.3
Lis esse potest inter tutorem & pupillū.de aucto.tut.§.si ch.64.co.1. & de excusa. tuto §.item propter.ch.74.co.1
Et ob litem maximam ciuilem tutela finitur ibi.
Lites non sunt protrahendę.de excep §.fi. ch.348 co.2
Et amputandę sunt de inuti. stipula. §. item uerborum.ch.247.co.4
Et fugiēdę sunt. de pę. temc. liti. ī prin. ch.355.co 4
Et maxime decet principē pūidere sub imperio suo vt homines de facili non procedant ad litigandum.ibi.
Litigantium temeritas puniēda est & qua liter ibi.& § hæc autem.ch.356.co.3
Litem suam facere quid. de obli. ex quadeli.ch.295.co.2
Litis ęstimatio quid.de noxa actio. ī prin. ch.344 col.
Literarum obligatio est de iure ciuili. de iure natu.gentium & ciu.§ ius autem. ch 11.co.4
Litteras nesciēs reputatur insufficiēs muneribus publicis,etiā quod alias sit diligens ad administranda negocia. de excu.rur.§ similiter. ch.75.co.1
Literis sculptis aut scriptis in muris vel lapidibus fides habetur.de actio.§.pœnales.ch.309.co 2
Literatus ad aliqua admittitur ad quę nō admittitur illiteratus de excu.tut §.similiter.ch.75 co.1
Littus maris nulli prohibetur,si abstineat ab edificijs ibi positis. de rer. diuisi. §.j. c.84.co.2
Et q̄d sit ppriē ibi § flumina. c.83.co 1
Et respectu iurisdictionis cuius sit. ibi.§.j. ch 84.co.3
Littorum vsus publicus est.eo. tit. §.littorum.ch.85.co.3
In littore maris quid facere liceat. ibi. co.3.& 4.

Litto-

Littorum maris proprietas in nullius bonis est. ibidem.
Locupletari quis non debet cum alterius iactura. de iust. & iu. §. fi 8. co. 4. & de obliga. ex qua. con § item ijs ch. 273. co. 3
Locupletior dicitur qui ex receptione nō est, factus pauperior & quomodo. qui. alie. li §. fi. ch. 122. co. 2
Locus purus dicitur, qui neq; sanctus, neq; religiosus, neq; sacer sit. de re. diu. §. religiosum. ch. 87. co. 2
Locus dicitur aliquando plenus, aliquando semiplenus, aliqñ vacuus. de vsuca. § quod autem. ch. 113. co. 2
Longum tempus dicitur spatium decē annorum. c. ea. co. 3. & de iure naturali gē tium & ciu. § ex non scripto. c. 14. co. 4
Lucra turpia sunt ab hęredibus extorquē da. de perpet. & tempora. actio. §. primo. ch. 343. co. 3

M

Macedoniani senatusc ōsulti lex est prohibitiua. quod cum eo §. cętcrum. ch. 333. co 2
Et ratio eiusdem. ibi.
Et in quibus casibus cesset. ibi. §. illud. c. 333. co. 4
Maculatus id est accusatus. de hære. insti. §. 1. ch. 143 co 1
Magistratus dicuntur honores. de iure naturali gentium & ciu. §. prætorum. c. 13. col. 1
Magistratus quando conueniri possit. de satisda. tutorum & curato. §. secūdum. ch. 71. co. 1. & 2.
Magistratus municipalis pro sua ciuitate agere potest de satisd. §. sin autem. ch. 341. co. 1.
Magister nauis quis dicat. quod cum eo. § j. char. 331. co. 1
Maiestas quid sit. in procem. in prin. ch. 2. col. 2
Maior xvij annis potest libertatē dare seruo, quibus ex cau. man. non lic. §. fi. ch. 24. co. 2
Maior xiiij. potest testari. ibi.
Maior xvij potest postulare allegare & aduocare pro alio, ibi.
Maior intelligitur id est xxv. annis. de fiducia. tute. ch. 49. col. 3
Maiori parti statut, & quando, de satisda. tuto. & cura. §. 1. ch. 70. co. 2
Maiori summę inest minor, dę man. § is qui. ch. 269. co. 4
Malo abstinere satis non est, nisi fiat bonū, de iustit. & iure. §. iuris pręcepta. cha. 8. co. 1
Male agere dicitur ille, cui compensatio potest opponi. de actio. §. in bonæfidei. ch. 323. co. 1
male agens habet actionum, sed eliditur exceptione, ibidem.
malęfidei possessor restituit rem cum fructibus, de rerum diuisi §. si quis a non domino. ch. 99. co. 1
Et quos fructus teneatur restituere, ibi. co. 2 & 3.
Et non pręscribit. de usuca. §. furtiuę. c. 112. col. 2
mala fides superueniens an impediat præscriptionem tam de iure ciuili quā canonico. eo. ti. §. diutina. ch. 115. col. 1
mancipia vnde dicantur, de iure persona. in prin. ch. 16. co. 2
manumissio de facto facta non nocet ingenuitati. de inge. §. fi. ch. 18. co. 4
Et quid sit, de liberti. ch. 19. co. 3
Nec pōt manumittere oīs dominus, ex quibus cau. ma. non lic in prin. 21. col. 4
Manumissionis factę a minore forma, eo. ti. §. eadem. ch. 23. co 3
manumissio inter uiuos tribuit peculium, secus in ultima uoluntate, de lega. §. peculium. ch. 174. col. 3
manumissus directo fit libertus manumittentis, de sing. re. per fideicom. reli. §. q̄ autem. ch. 190. col. 4
manumissus. i. emancipatus, quib. mo. ius pa. po. sol. § præterea. ch. 40. co. 4
manumittens efficitur patronus, etiā q̄d manumittat ex pręcepto testatoris & grauatus ab eo. de sing. re. per fidei. reli. §. qui autem. ch. 190. co. 4
manus id est potestas de liberti. c. 19. co. 2
mandatum uoluntatis est, iussus necessitatis. de Atti. tut. §. pe. ch. 61. co. 4
Et quādo dicitur esse dubium de mādato, de satisda. §. sin autem. ch. 340. co. 4
mandatum speciale quibus casibus requiratur, de ijs per quos age. poss §. j. char. 338. col. 3
Contra mandatum factum penes acta non opponitur, de satisda. § si. autem. ch. 340. col. 3
Et quibus modis mandatum contrahatur, de manda. in prin. ch. 267. co. 4
Et non contrahitur gratia mandatarij tantum. ibid.

Et qñ dicatur contrahi gratia.mandatarij tantum.ibi.§.tua tantũ. ch. 268.co.3
Et debet esse gratuitum.ibid. in princ. ch.267.co.4 sed quomodo hoc intelligitur.§.fi.eo.ti.ch.270.col.4
Et quid sit.ibid ch. 267.col.4
Et per quę verba fiat.ib.
Mandatum quib.casibus morte non finiatur.eo.ti § rectę.ch.270.co.2
Mãdatũ rei turpis vel cõtra bonos mores ñ ualet.de man.§.illud.ch.269.co 1.&2.
Etiã si sit appositũ iuramentum.ib.co.1
Mandatati fines custodiendi sunt.eo.ti.§.his qui.ch.269.co.3
Mandatum excedens an ualeat in concurrenti quantitate.ibi
Mandatum re integra reuocari potest. eo.ti.§ recte.ch.270.col.1
Et facilius reuocatur quam alij contractus.ibi.
Et qñ dicat ĩtegrũ ut reuocari possit. ib.
Et potest renunciari re integra. eo.ti. §. mandatum.ch.270.col.3
Et in diem & sub cõditione differri potest.ibi. co.4
In mandato quę culpa ueniat.eo. §.ch. 270.col.4.
Et an mandatum possit continere mercedem.eo.tit.§.fi.ch.270.co.4
Mandans inferre alicui iniuriã an teneatur.de mandato §.illud.ch.269.co.1
Mandans certo casu ibi notato tenetur ac si per se negocium gessisset principaliter.quod cum.eo.§.fi.ch.314.col.1
Mansueta animalia quę dicantur. siquadru. paup. fecit.dic.in princ.c.337.co.1. & seq.
Maritus an possit esse curator vel procurator uxoris . de excus. tuto. §.pen.char. 78.col.2
Maritus conuenitur inquãtum facere potest. de actio.§.item si de dote cha.328. col.4 Deducto scilicet ne egeat,& quãdo.ibi.& col.seq.
Marito conceditur retentio dotis propter impensas factas in res dotales. eo. ti. §. propter retentionem.ch.329.col.1
Masculinum genus an & quando concipiat fœmininum.qui testa.tut.da pos.§. fi. ch.53.co.1
Matrimoniũ qualiter dicatur indiuiduũ. de iust.& iu.in prin.ch.7.col.1
Et quomodo de iure ciuili appelletur. de iure natura.gentium & ciu in princ. char.9.col.1
Et potest dici de iure nat. gen. & ciu.ib. col.3
Et quid sit.de patr. potesta. in princ. ch 28.col.2
Et eius separatio quo iure fieri possit. ibi.col.2
In matrimonio contrahentes non debent esse diuersę factę.ibi. col.3
Et cuius ętatis esse debeant qui cõtrahunt.de nup. in prin. ch. 29.co.4
Et est solum inter personas liberas. ibi.
Matrimonium de iure canonico est etiam inter seruos, & potest contrahi inuitis & contradicentibus dominis. ibi. char. 30 col.1
Matrimonij impedimenta.eo.tit. §.illud. ch.34.col.3.& seq.
Et quod aliqua impediunt contrahẽda tantum.aliqua etiam cõtracta dirimũt. ibi.col.4
Matrimonij appellatione uenit legitimũ. eo ti. §.pe.ch.35.co.1
Matrimonium subsequens legitimat filios,& reducit in potestatem. eo.ti.§.fi. ch.35.col.4
Declara quando tempore partus poterat esse vxor,& ratio ibi.ch.36. col.1
Matrimonium contrahere licet quis non possit cogi metu pœnæ,potest tamen inuitari spe lucri. de lega.§ incertis.cha. 176.colum.2
Matrimonium an exigat scripturã ad sui validitatem.vel ut filij dicantur legitimi,tam de iure ciuili quam canonico de hęredita.quę ab intesta.§.primo.ch. 93.co.4
Et vsq; ad quem gradum prohibeatur. de gra.cogna.ch.213.co.2
Et an impediatur inter existẽtẽ in quarto & existentem in quinto.ibi.
Et prohibetur inter ascendentes & descendentes in infinitum.ibi.
Et prohibetur hodie solum respectu primi gradus affinitatis.eod.tit.ch.213. colum.3
Et an impediatur per cognationẽ spiritualem.eo.tit.ch.214.col.1
Materię ad materiam debet fieri subordinatio,non tituli ad titulum , de leg. in prin. ch. 164.col.2
Et sunt tractandę suis locis, & non confundendę.de iure nat.gen. & ciui. §. i. ch. 10.col.1

Mater-

Materteram etiam adoptiuā non possum ducere vxorem. de nup. §. duorū. ch 31. col. 1. Et est loco parentis. ibi
Matris consilium est fragilius paterno. de tutel. § fi. co. 50. col. 4
Et qualiter olim succederet filio, de senatuscon. Tertul. in prin. ch. 104. col. 2. 3. & 4. Et admittitur hodie ad hereditatem filiorum non habita aliqua distinctione numeri filiorum vt olim. eo tit. §. sed nos. c. 205. col. 2
Mater tutorem filio suo petere tenetur, aliter perdit legitimam filij successionem. eod. titu. §. sed quemadm. 206. col. 1. & seq. Et hoc infra annum. ibidē ch. 206. col. 1. & 2.
Mater ēt vulgo quęsitis succedit. ibid.
Matri illustri filius vulgo quęsitus nō succedit, nec econtra. ibidem. §. fi. ch. 206 colum. 2
Matres multa onera & pericula propter filios tolerant. eodē tit. §. sed nos. c. 205. col. 2
Materfamilias quæ dicitur. de iniu. ī prin. ch. 291. co. 3
Medela opus est infirmis. de libertu. ch. 19. col. 2
Media uia in dubijs est eligenda ex ęquitate. qui. ex ca ma. non li. §. fi. c 24 co. 2. & col. 3. & de re. diui. §. cum ex aliena. c. 92. col. 4. & c. 93. co. 2. & de vulga. sub. §. si seruum c. 149. co. 2
Medicus, qui curationem suscepit, tenetur illam prosequi. de le. Aqui. §. praeterea. c. 288. col. 3
Et nō prosequēdo dicitur in culpa. ibi.
Membrum quod dicitur. de iniu. §. pœna. cha. 293. col. 1
Memoria damnatur in crimine lęsæ maiestatis. de hęre. quę ab inre. §. interdū. c. 95. co. 1
Mēdaciū in iudicijs qualiter puniatur de pe. teme. liti §. at aduersus. c. 356. co. 1
Mens magis quam uerba attenditur. qui. ex ca. ma. non li. §. j. c. 22. co. 1
Et quando de mente cōtrahētiū vel statuentiū constat, fit lata interpretatio licet simus in ijs, quę sunt stricti iuris. de inut. stip. §. post mortem. c 249. col. 1
Merces quādo est incerta, agit̄ pręscriptis verbis. de loca. in prin. c 263 co. 1
Et si certa est, agitur locati, si nulla mā dati. ibid.
Mesonauta & mediastinus serui qui. de iniu. § pœna. c. 293 co. 2
Metu facta promissio dotis ipso iure nō ualet, & quare. de inuti. stip. §. quod turpi. ch. 251. co. 4
Metum inferens tenetur pęna quadrupli. de act. §. quadrupli. c. 318. col. 2
Meum dicitur quod ex re mea nascitur. de re. diui. cum ex altena. c. 93. col. 3
Meum non potest amplius effici meum. de leg §. sed si rem legatarij c. 170. col. 1 & de act. §. sic itaq;. c. 312. col. 1. ꝙ declara vt col. 2. & de inut. stip §. item ne mo. ch. 251. col. 2
Miles ad hoc ut quis fiat, plura requirunt̄ q. mo. iuspa. po. sol. § filius fa. c. 44. co. 4 de excu. tut. § item maior. c. 76. co. 2
Miles post missionem quātum tempus habeat immunitatis ad se excusandū a tutela. de excus. tuto. §. itē qui. ch. 73 co 3
Et ui habebat priuilegia concessa militibus lex habere debet de mili. test. in rub. 131. col. 4 & c. 132. co. 1
Miles unde dicatur. ibi. co. 4
Milites magis decet scire arma, quam. ll. de testa. mili. in prin. c. 132. co. 2
Militis uolūtas in expeditiōe quoquomodo declarata habet vim testamenti. ib.
Miles pręsumitur ignorare iura. ibid.
Miles extra expeditionem dēt testari iure communi. eo tit. §. j. c. 132. co. 3
Miles mutus vel surdus testari potest. eo. ti. § quinimmo. c. 135. col. 2
Miles nutu potest instituere hęredem, & quando. ib.
Miles non exercens militiam nō gaudet priuilegio militū. eo. ti. § sed hactenus. c 133. col. 3
Militi capitale est arma vendere, fidē frāgere, & huiusmodi. ch. ea. co. 3
Militis praeteritio quare habeatur ꝓ exhęredatione ꝙ nō est in pagano. de exhære. libe. §. sed si i expeditiōe. c. 142. col. 2
Miles ex certo tempore & ad certum tempus potest instituere. de hęre. inst. §. hęres. ch. 147. col. 1
Miles potest substituere pupillariter etiā quod sibi non faciat testamentum. de pup. sub. §. liberis. c 153 co 2
Militis uoluntas solet attentius seruari, quam cęterę. de lega § pœnę quoque. ch 179 co. 4
Miles non pōt exercere officiū procuratoris nec pro alio in iudicio interuenire, & quare. de exceptio. §. pręterea autē. ch 437.

ch.347.co.4
Miles potest esse in iudicio, dūmodo, non distrahatur a militia. de excep. §. prętc-rea c 347.co.4
Militem deserētem militiam qui libet ea-pere potest de actio. in prin. c. 297. co.4
Militia ñ liberat a patria potestate. quib. nō est permis f. fa. testa. in prin. 134. co.4
Minimi an & quando ratio habeatur. de re. diui. §. gallinarum. c. 99. co.3
Minor. i. media. de liberti. §. libertinorū. ch.20.co.3
Minor. xxv. ann. non admittitur ad tutelā. de fiducia tute. §. fi. c. 59. col. 3
minori cōceditur restitutio ob facilitatē, & ne decipiatur. de hęt. qua. & dif. §. ex traneis. c. 163. co. I
minori sua facilitate lapso succurritur p restitutionem. de actio §. si quis agens. c. 325. co. I
In dubio tamen præsumitur sua facilitate lapsus. ibi.
minus tribuere dicitur qui nihil tribuit. quod cum eo. §. introduxit. c. 331. co. 4
missio militis ignominiosa facit cessare omnia priuilegia militum de testa. mi. §. sed hactenus. c. 133. co.4
missilia quę dicantur, & unde dicta, de re. diu. § pe. c. 103. co. I
mobilium uilis est possessio. de usuca. in prin. ch. 111. co. 3
Et citius transferuntur quam immobilia. de interd. §. retinendæ. c. 352. co.4
Et eorum appellatione veniunt ēt p se mouētia. de inuti. stip. in prin. 242. co.4
modus ferendarum ll. senatusscon. & ple-biscitorum de iu. nat. gen. & ciu. §. con-stat. ch. 12. co. I
modus non curatur, dummodo sequatur effectus. de lega. §. si quis in nomine. ch. 177. co. 2
modus exprimitur per ut. e o. tit. §. longe. ch. 178. co. I
Et quid importet, quando noceat, & in quo. ibi.
modus concludendi in conditione indebiti. quib. mo. re contrahi. obli. §. primo. ch. 221. c. I
modo. s. aliquando, & quando sic ponatur. de pę. teme. liti. in prin. c. 355. co.4
modo, est dictio demonstratiua præsentis temporis. de re. diu. in prin. c. 83. col.4
Monachus an sit liber. de iu. perso. ī prin. ch. 16. co. 4
Et dicitur mortuus mundo ibi.
Tamē potest esse testis pro monasterio. de testa. §. sed neque. c. 140. co. 2
Monachatio liberat a patria potestate. q. mo. ius. pa potest. sol §. filiusfa. 44. co.4
Monumentum quid sit. de rer. diu. §. j. ch. 84. co. 4
Mora debitoris perpetuat obligationem. de lega. §. si res legata c. 172. co. 2
Mora ultima nocet. de actio. § ex malefi-cijs. ch. 314. co 3
Mores boni plus valent diuitijs in proœ. §. fi. ch. 9. co. 2. & de suspe. tuto. § fi. c. 82, colum. 4
Mors omnia tollit. de l. Fus. cani 25. co. 3. qui. mo. tu. fi § simili. c. 65. co. 3
Mors ciuilis æquiparatur naturali. q. mo. ius pa. po. sol § j. ch 43. co. 2
Mors ciuilis dicit maxima & media capitis diminutio. de usufru. §. fi. c. 109. co. 2
Mortis dies incertus. de dona. in princ. c. 116. co. 4. & de hęred. insti. §. seruus etiā. ch. 144. col. 3
Mortuus in bello pro repu. per gloriā viuere creditur, & de eo ac de uiuo iudicat quoad beneficium patris. de exc. tu. in prin. c. 72. co. 2. & c. 73. col. I
Mortuus fingitur qui viuit per vituperiū. ibid.
Mos confugiendi ad ecclesias unde du-ctus de ijs qui sunt sui vel alie. iu. §. sed & maior. ch. 27. co. 2
Multitudo parit confusionem. de iusti. & iu. §. I. ch. 7. co. 3
multa dicuntur duo. de iu. perso. §. j. c. 18. col. I. & de rer. diui. §. singulorum. c. 88. colum. I
Et est dictio apta cōprehendere infinitatem. de act. §. pęnales. ch. 309. co. I
multis exprimi non debet quod paucis exprimi potest. quod cum eo. in prin. char. 330. co. 2
multum tempus dicitur aliquando quinquennium, aliquando bienniū. de lite. obl. in prin. c. 255. co. 4. & ch. 256. co. 4
mulier super dote paciscens præsumitur male agere, de aucto. tuto. in prin. cha. 62. col. 4
mulieres, quas verisimile est moueri pietate, accusant de suspecto tutorem. de sup. tuto. §. j. c. 80. co. I
mulierum sexus fragilis. qui. alie. li. in prin. ch. 120. co. I
mulier nō pt esse testis ī testamēto, & qua

re,

re, de testa. §. testes autem. c. 128. co. 4
Mulier in omnibus casibus admittitur in testem preterquam in testamentis, de testa. §. testes autem. ibi.
Et in quibusdam testamẽtis admittitur. ibi. vt in testamento militis. de testamẽ. mil. § plane. c. 33. co. 1
Mulier accusata de adulterio cũ extraneo non potest manumittere seruos vsq. ad lx. dies. & ratio de hęred. insti. §. j. cha. 145. co. 1. & 2.
Et quid si non dum est accusata. ibi.
Mulier, quę se subiecit seruo proprio, quibus pęnis puniatur. de hęre. insti. §. 1. c. 143. co. 1
Mulier nubens infra annum luctus. nõ pt hęres institui. de lega. §. legari. 176. co. j
Et hoc de iure ciuili, secus de iure canonico. ibi.
Mulieres multa onera & pericula portant propter filios. de senatusconsul. Tert. §. sed nos ch 205. co. 2
Mulier habet priuilegium tacitę hypothecę in dote. Item prelatiõis vt prę feratur alijs creditoribus etiam anterioribus, de acti. §. fuerat. c. 321. co 1
Mulier repetens dotem an præferatur omnibus creditoribus ibi. co. 3. & seq.
Et quando possit agere ad dotem. ibi. c. 322. co 1
Et non potest exercere officium procuratoris, & quare. de excep. §. preterea etiam, ch. 347. co. 4
Nec potest in iudicio pro alio interuenire, & quare. ibi.
Potest tamen agere pro parentibus, ibi. co. 4. & seq.
Muliebria passus non potest esse testis, de testa. §. testes autem, c. 229. co. 1
Munus publicũ utilitate vł auctoritate, ꝙ dicaẽ, de excu. tuto. in priu. ch. 72. co. 3
Muros ciuitatis transcendẽs incidit in pęnam capitis, de re. diu § j. ch. 87. co. 3. & quando & qualiter hoc sit verum, ibi.
Mutare an quis ibi possit causam suę possessionis, de usuca. § nouissime, ch. 114. co. & ch 115 co 1
Mutatio dignitatis non facit mutationẽ status. de cap. dimi §. j. c. 56. co. 2
Mutatio status hæredis facta medio tẽpore non nocet, de hęre. quali. & diffe. §. in extraneis, ch. 162. co. 2
Mutus & surdus non possunt esse tutores, qui. test. tuto. da. pos. in prin. c. 51. col. 2.
Et non potest esse testis in testamento. de testa. § testes autem, ch. 128. co. 4
Et potest testari, de testa. mil. §. quinimo. c. 133. co. 2
Et est proprie qui omnino loqui non potest. qui. non e st. permis. fa. testa. §. item surdus. ch. 136. co. 3
Muti & surdi vitia non tollunt testamentum iam factum, ibi.
Mutus a natura vel ex accidenti quando possit testari, & in quibus casibus. ibid. col. 4. & ch. 137. col. 1
Mutus & surdus possunt se pro herede gerere si intelligant quod agunt. de hęre. qua. & diffe. §. fi. c. 163. co. 3
Mutus & surdus stipulari non possunt, de inuti. stip. §. mutum. ch 246. co. 3
Mutuũ a pupillo datũ reconciliaẽ consũptiõe bo. fide facta: & qd si mala fide facta sit. qui. alie. li. §. nunc admonẽdi, c. 121. co. 2
Et reconciliatur tribus modis ibi. col. 3
Et dicitur quod ex meo tuum fiat, de testa. in prin. c. 127. co. 2
Et contrahitur re, & consistit ijs q̃ numero pondere vel mẽsura consistunt, qñ. s. dãtur ad pondus numerũ vel mẽsurã: & quando dantur vt fiant accipiẽtium, ut non eædem sed aliæ eiusdẽ generis red dantur. qui. mo. re contrah. obli. ĩ prin. 230. co. 1
Mutui etymologia. ibi.
Ex ꝯctu mutui oriẽ certi condictio. ibi.
Mutui forma antecedens & cã finalis. ib.
Mutui quatuor necessaria ibi. co 3
In mutuo cõsideratur consuetudo aptitudo & natura rei. ibi. co. 3
Mutuũ ñ est, si pecunia detur ĩ sacculo, ib.
Mutuum tribus modis reconciliatur. Itẽ aliis ch. ea. co. 4
Mutuum est triplex. eod. tit. §. item is cui. ch. 232. col. 2
Mutuum deficit tripliciter ibi.

N

NAm, pro qa, & pro sed, de reb. corp. & incorp. in prin. 104. co. 2
Natale quod dicatur. de inge. §. fi. ch. 9. col. 1
Natus ex ancilla & libero est seruus. đ iu. perso §. j. c. 17. col. 2
Et qd đ nato ex ascriptitio & libera. ib.
Natus creditur in fauorabilibus, q in utero est, de inge. in prin. c. 18. co. 3. & de tu te. § cum autem. c. 50. col. 2

Natorum appellatione etiam non nati cõ tinentur.qui testa.tuto. da.pos.c.<2.co.1
Natura.i. De°,de iu. na.gen.&ci.ĩ prin.c 9. col. 1.& §. singulorũ.c.88 co.2.de re. di uis.§.in pecudum.c 100.co.2
Natura rei,& nõ facti accidentia cõsidera tur.de re.corp &inco:p.ĩ prin. 104. co. 1
Natura potius inspiciẽda est,quam verba. de actio.§ æque c.300.col.3
Naturalis ratio mutari non potest.de leg. agna.tute.§ fi.c.54 col.4
Et hoc verbum,naturalis,ponitur aliqñ pro legitimis & naturalibus. de hæred. quę ab intesta.c.193. col.2
Nec habet in se implicitam copulam, & ponit diuersitatem in facto non in iure. de fideius.§ j c.253.co.1
Necessitas tutoris est causa dandi actorem pupillo.de cura § quod si tuto.68 col 3
Necesse,intelligitur aliquando causatiue, non præcise. le exhęre.li. § posthumo rum.c.139.col.3
Necessitas non potest poni in principe. de actio.§ sed istę. c 301.col.4
Necessariũ i.utile.ibi.& de bon.pos.§ sed cas.c 222.col.4
Necessitudo quid.de senatus.cõsul. Tertu. in prin.c.204 co 3
Nefarius coitus dicitur cum consangui neis.de nup.§ j c.30.col.4
Negationes duę affirmãt, & qñ. in' ,pœm. § cunq; hoc.c 4 col.2 & de iu. na gen & ciu .§ ex non scripto.c 14 col.4
Negans nõ potest postea se tueri prętextu inualidę dispositionis.dc fideicom. hę re.§. fi.c.188.co.4
Negatiua eius quod continetur in instru mento,quomodo probetur.de inut.stip. § item uerborum.c.247.co.4
Negocia plura sunt quã vocabula: de hę re.inst.§ hęreditas.c. 145. eo.2. de gra. cogna.§.fi.c.211.col.2
Negociator non dicitur qui viuit ex redi tibus prędiorum.quod cum.eo §. cęte rum.ch.333.col 1
Negociorũ gestor quis dicatur.de cura § quod si tutor.c.68.co.4
Sicut neg.gestor habet dominum obli gatum si bene gerat, ita dominus ha bet cũ obligatum si gerat male.de obl. quę ex qua.con.§.1.c.271.co.3
Et dicitur neg. gestor etiam si unum tan. tum negocium gesserit.ibi co.4
Et quib. casibus neg. gestor non repetit quod impendit. ib.
Et an & quando habeat dominum inso lidum obligatum.c.272.co. 1
Et de qua culpa teneatur.ibi.& co.2.
Nemo plus iuris in alium transfert quam ipse habeat de hære. inst. §. uideamus. ch.146 co.3
Nemo secũdũ naturã a seipso petere põt. de interdi. § retinendæ.c.352.col.2
Nepotes succedunt in locum filij. de excus tuto.in prin c.72.co.2
Nepotes subintrãtes locum patris in suita te dicunt quasi posthumi.de exhęre. li be.§ posthumorum.c.139.col. 1
Nepos extraneus, qui dicatur.q.mo.test. infir.in prin. c.154.co 4
Nepotes & ulteriores vsq; ad pronepotem succedunt in locum parentum quoad successionem maiorum de hęre. quę ab inte §.cum filius ch. 195.co.4
Et tali casu succeditur in stirpem.ibi.
Nepotes plures quando inter se succedũt auo,succedunt in stirpes. ibi.
Nepos conceptus tempore mortis aui, quã uis natus post mortẽ, dr̃ suus: secus i cõ cepto & nato e.ti.§.cum aũt. 196.col. 1
Nepotum appellatione veniunt nepotes tam ex fęminis quam ex masculis. eod. ti.§.fi.ch. 199.col.3
Nepotes quando inter se succedũt admit tuntur in stirpes.ibi.eo.4
Nepotes non subintrant gradũ p̃ris in suc cessione liberti, qũ extat filius patroni. de succes.liber.§.multis.ch.219. col. 1
Nihilomagis et
Nihilominus quid importent, & quomo do differant.qui.'non est permis. facere testamen.in prin.ch. 135.col.1
Nihil agit.ista uerba important,ipso iure. quib. ex eau.ma. non li.in prin. char.21. colum 4
Nihil magis conuenit, quam quod volun tas domini circa suarum rerũ alienatio nem suum sortiatur effectum.de re. di. §.per traditionem ch. 101.co 1
Nihil est tam firmum quod non rumpat. qui.mo.test infir.in rub.c. 154.co.2
Nocere.i.non prodesse. de tepli. in princ. ch.258 col.4
Nomen domini est inuocandum. in rub. proœ ch. 1.eo. 1
Nomen scribentis est proponendum. ibi.
Nominis proprij interpretationem quęre re est absonum.ch.ea.co.3

Nomen quoque sumitur ab ipsa materia ex qua res cōsistit. de ser. p̄dio. 105. col. 4.
Nomen dēt esse cōsonum rei. de dona. §. est & a'iud. ch. 118. eol. 3. & ibi qn̄ hoc procedat, de fideicom. hęre. §. fina. 188. col 4. & de actio. §. appellamus. 313. c. 1.
Nomina imponūtur ad dignoscēdū homines. de le. § tiqs ī nomine. c. 177 c. 2.
Nomen, prænomen, cognomē & agnomē, quomodo differant. ibid.
Nomen sibi liber homo mutare potest, ser nus non. ibi. c. 177. col. 3.
Nomen appellatiuum, quod non verificatur nisi in vno, habet vim nominis pro prij. de exhę. libe. in prin. c. 137. col. 4.
Nominatio sola facit ius quęri. de ado. §. char 42 col 1.
Noīatim fieri quod dicatur. de exhę. libe. in prin. c 137 col. 4.
Non entia non solent considerari. de leg. §. ea quoque char. 168 col 3.
Non vsus est iusta causa derogandi. ll. de excep. §. si c. 348 col. 2
Nostra f... imus quibus nostrā auctoritatē impartimur. de iu. na gen. & ciui. §. con stat c. 12. col. 3
Nostrum dicitur a nobis receptū. in proœ. §. fi. char. 6. col. 1.
Nostra sine facto nostro a nobis non abdicātur de re. diui §. religiosum. c 87. c. 1.
Nostrum non dicitur illud, in quo tantum habemus vsumfructum. de hęre. insti. §. alienus. char. 143. col. 2.
Nothus quis dicatur. de nup. §. pe. char. 53. col. 2. & 3.
Nouatio quid remissiue. qui b. mo. tol. obl. § pręterea. c. 277. col. 4.
Nouatio antiquę obligationis efficacis sit ex inutili stip. § pręterea. ibi.
Nouari non potest prima obligatio si secūda est penitus nulla. ibi.
Nouatio inducit. ex conditionali obligatione & quomodo ibi.
Nec fit hodie nisi expresse. ibi.
Et qualiter fiat p iudiciū. ibi. c. 278. c. 1.
Nouatio debet considerari secūdum tria iura. ibi. char. 278. col. 3.
Nouercā etiā soluta affinitate licet ducere vxorem. de nup. § socrum. c. 33. co. 1.
Et est loco matris. ibi. & ibid. qn̄ hoc sit. Et vnde sit dicta ibi. col. 2.
Nouercę appellatione an veniat spōsa patris. eo. tit. § si vxor. c. 33. col. 4.
Nouo indigēt auxilio quę de nouo emergunt. de liber. in prin. c. 19. col. 2.
Nouitius seruus quis dicitur. de iu. per so. §. serui autem. c. 17. col. 4.
Noxa &
Noxia vnde. de noxa act. in prin. c. 334. c 3.
Noxalis actio vnde traxerit originem. eo. tit §. sunt autem. c 335. col. 2.
Et sequitur caput & datur cōtra possessorem tempore quo agitur. eo. tit. §. om nis autem char. 335 col. 3.
Et datur pro damno dato ab animali quadrupede & in quibus casibus & quod in his terminis p̄dita est a l. 12. tab. si qua. pau. fec. di. in prin. c. 336. col 4.
Nullius etiā dici potest quod est omniū. de re. diui. c. 84. col 3.
Nullius in bonis res dicitur esse. vij. modis. eo. tit. §. fere. c. 88. col. 3.
Nullitas testamenti paterni influit in nullitatē substitutionis pupillaris. de nup. sub. §. liberis. char. 53. col. 1.
Numerus. vij. testium in testamento est de iure p̄torio. de testa. in prin c 127. col 2.
Nuncio vel epistola dari parificātur. de liberti. §. 1. c. 19. col. 4.
Nuncius est procurator. de ijs p quos ag. pos. §. 1. c. 338 col. 4.
Nuptię quid sint. de pa. po. in prin. c. 28. co. 1. Et vnde dicantur. ibi.
Nuptię iustę q̄ sint. de nup. ī prin. c. 29. c. 4.
Nuptiarum edictum est prohibitoriū. eod. tit. § 1. char. 30. col. 4.
Nuptię inter ascendentes & descendētes in infinitum etiam adoptiuos etiā soluta adoptione non sunt iustę. ibi.
Nec inter fratres & sorores. e. ti. §. inter eas. char. 31. col. 2.
Nuptiarum prohibitio vsq; ad quem gradum sit hodie. c. ea. col 2.
Nuptiæ inter patruum & neptem ex fratre, vel etiā inter patruum magnum, nō sunt iustę. eo. ti. § fratris. c. 31. col. 4.
Nuptiæ ēt ratione affinitatis prohibent. eo. ti. § affinitatis. c 32. col 4.
Nurus & priuigna filiæ loco sunt ibi.
Nurus appellatione non venit sponsa filij. eo. ti. §. si vxor. c. 33. col. 4.
Num potest fieri assignatio libertorū. de assi. liber. c. 228. col. 3.

O

Oblatio curię legitimat filios, & reducit eos in potestate. de nup. §. fi. ch. 35. col. 5.
Obligatio curiæ qualiter fiebat. de hęre. q̄ ab

ab inteſt.§.1.c.193.col.3.& 4.
Offerre pōt ille, in quē ſunt alienata bona in fraudē creditorū, pretium creditori agenti, ſicut ſi eſſet ſecūdus creditor. de actio.§.itē ſiquis in fraudē. c.305.col.3.
Obligatio eſt mr actionis. i rubri. de iuſti. & iu.c.6.c.3 & in rub. de obli.c. 228.c.1.
Oligationes ex maleficijs vel quaſi non ſunt. de iure gentiū. de iu.na.gen. & ci. §.ius autem.char.11.c.4.
Obligatio naturalis nō tollitur per ſententiā. de excep.§.itē ſi ī iudicio.c.346.c.1.
Obligatio naturalis tollitur per pactum & iuramentum.ibid.
Obligatio cōtrario pacto eliſa pt nouo pacto iuuari de replica. i prin. c.348. co.4.
Obligatio quid ſit, de oblig. in prin. c 228. colum.2.
Et quod eſt ius.ibid.
Et eius vigore quis dr vinctus.ibi.
Et aſtringit virtute ſibi a l.ci.tributa.ib.
Obligationes aut ciuiles ſunt aut prętorię.ibid.
Obligationum diuiſiones.ibid.
Obligatio literarum ante bienniū habet ſolam ciuilem obligationem.ibid.
Obligatio naturalis ſola non producit actionem, licet impediat repetitionem. ibidem & col. 3.
Obligatio effectualis habet radicem naturalem & ciuilem.ibi.col.3.
Obligatio naturalis tollitur contrario cōſenſu.ibid.
Obligatio ciuilis tollitur actu ciuili cōtrario, vt per acceptilationem, ibi. col.4.
Item per ſententiam.ibid.
Obligatio ciuilis non adhęret ſeruis.ibid.
Nec poteſt cadere inter patrem & filiū, & quare.ibid.
Obligatio furti manifeſti eſt prętoria. eo. tit.char.229 col.2.
Obligatio nō poteſt tempore limitari, de verb.obli.§. at ſi ita.c 236 col.2
Nec tempore tollitur ipſo iure. ſ ſed per exceptionem.ibi col.4.
Obligatio non naſcitur in cōtractu conditionali ante cōditionis euentū, de verb. oblig.§.ſub conditione.c.236.col.4
Obligatio eadē poteſt eſſe vna & plures, de duo.reis.§ ex huiuſmodi. c.239.c.2.
Obligari nō pōt res aliena, licet poſſit vendi, & quare. de inuti.ſtip.§ 1. c.243.c.2.
Obligatio naturalis in delictis unde oriatur, de obli.ex deli.in prin.c.280.col. 1.
Obligatio naturalis cadit inter patrē & filium, eo.tit.§.itē inutilis.ch.246. col.2.
Obligationes ex maleficio comprehendūtur ſub illis, quę veniunt ex conſenſu. de fideiuſ.§.1.c.253.col.1.
Obligare quis nō pōt ſe ſibi ipſi.ibi.col. 2.
Obligatio literarū oritur ex ipſa ſcriptura cōcurrēte lapſu tpis, & ex ea naſcitur cōditio. de lite.obli.in prin.c.255.col.4.
Obligatio literarum tollitur per contrariā ſcripturam. eo.ti.c.256.col.3.
Obligatio literarum producit ſtatim ciuilem, poſt biennium naturalem.ibid.
Obligationes ex quaſi contractu ſunt penitus de iure ciui. de obli.ex qua. cō.in rub.c.271.col.2.
Obligatio tutoris an oriatur durante tutela.eo.ti.§ tutores.c.272.col.2.
Obligatio principalis & fideiuſſoris licet ſit diuerſa, vna principalis altera acceſſoria, tñ vnica ſolutione diſſoluuntur. quib.mo.tol obli in prin.c.275.col.4.
Obligatio etiam ciuilis tantum ſolutione tollitur.ibi.
Obligatio tam naturalis quam ciuilis ipſo iure multis modis tollitur.eo. tit.ch. 279.col.2.
Obligatio ciuilis ſola quādoque tollitur, quandoque naturalis tantum.ibi.col.3.
Obligatus in genere pōt ſoluere quā ſpēm velit.de actio.§.huic autem, c.326.c.4.
Obligatus certo mō dici pōt cōuētꝰ reali. de excep.§.itē ſi in iudicio, c.346.col.2.
Obligatus pure an poſſit ſtatim cōueniri. de ver.obl.§.omnis.c.253. col.2. & ſeq.
Obligās ſe ad tradendam rē, quę tradi nō pōt, in culpa eſt, & propter culpā tenetē ad intereſſe.d emp.& vē.§.fi.c.262.c. 2.
Obligatus an dicatur q actione reali teneatur.de actio §.t. c. 299.col.2.& ſeq.
Obliuio quāto tēpore inducatur. de vſuca. §.quod autem.c.113.c.3.
Obliuio prioris volūtatis pręſumit ex curſu longi temporis, quib.mod.teſt. infir. §.1.char.155.col.1.
Obſes an poſſit teſtari. qui. non eſt pmiſ. fa.teſta §.eius qui.c.137.col.2.& 3.
Obtinere, id eſt, eſſe in viridi obſeruātia in proœ §.igitur.ch 5.col.4.
Occidens ſeruum proprium punitur ſicut occidens alienum. de ijs qui ſunt ſui, vel alie iu §.1.c. 26.col.2.
Occiſus conſideratur vt mortuus ſimpliciter. de capi. dimi. in prin.c.53.col.2.

Offen-

Offenſo debẽt reſarciri non ſolũ impenſæ medicorum ac medicinarum, ſed merces operarũ quibus caruit. de obli. quæ ex qua.deli.§. 1.c.295.col.4.
Officijs quis pluribus fungi poteſt. in ,pœ. §.cunque hoc.ch.4.col.1.
Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.de act.§ pęnales.c.309.col.4.
Officium iudicis non poteſt habere locum ad futuras pręſtationes.eo.tit.§. præiudiciales.ch.311.col.3.
Officium iudicis triplex eſt,eo.titu §.præterea.c.324 col.3.
Officiũ iudicis aliud nobile, aliud mercẽnarium.de offi.iudi.in rub.c 357.col.4.
Officium iudicis non eſt actio.de actio. in prin. char. 297.col. 3.
Officium iudi.an ſit iuris vel facti.ibi.c.4.
Officium iud. nullam prẽſupponit obligationem,eo.ti.§. 1.c.299.col.3.
Omnis,ſtat diſtributiue, de iu.pſo.in prin. char. 16.col.2
Omnes & cæteri non differunt.de exhęre. libe.in prin.c.138.col.3.
Omne & totum quomodo differant. de fideicom.hęre.§.reſtituta.c.183.col.1.
Et eſt dictio vniuerſalis, de actio. §.1.c. 298. colum.4.
Omnimodo,eſt dictio vniuerſalis apta cõprehendere oẽm caſum, de actio.§.curare.324.col.3.in fi.& ſeq.& de eius natura.eo.ti.§.ſed furti.c.318.col.3.& 4.
Et licet habeat naturam præciſam, reci pit tñ cõgruũ intellectũ ab alijs iuribus. qui.mo.ius pa.po.ſol.in prin.c.42.co. 4.
Omnino, importat idem quod generaliter.de tute.§.1.c.49.col.4.
Omnino.i.diligentiſſime,de leg. in prin. ch. 164.colum.3.
Onus eſſe debet,vbi eſt lucrum.de legi.agna.ſucceſ.§ fi.c.204.col.1.
Onus ſerui in fructu ſunt. per quas perſo. nob. acqui.§.de ijs.c.125.col.3.
Et qualiter debeantur a manumiſſo,de lega.§.peculium.c.174.col.3.
Operæ obſequiales debẽtur a liberto patrono nec trãſeũt ad extraneũ hęredẽ, & q̃ ſint.de acq.p arro.in prin. c.22;. col.2.
Operę liberto ipoſitæ non tranſeunt adhęredem extraneum.de perpe.& tem. act. §.1 ch.344.col.2.
Opera malorũ hominũ vtens dicitur certo modo in culpa.de obli. q̃ ex qua. delic.§.item exercitor.ch.269.col.1.
Opinio & ſententia differũt.de iu.na. gen. & ci.§.reſponſa.c. 14.col 2.
Opinio, quæ refertur vt approbetur laudari dẽt.qui.mo.tu. fi.in prin c. c 64.col.4.
Opinio cõis qñque prefertur veritati,de teſtamen § ſed cũ aliquis.c.129.col.2.
Et quod eſt in opinione pręualet aliquãdo veritati,& quando.c.ea. col.3.
Opinio vnius doctoris attẽditur cõtra opinionẽ pluriũ,qñ melioribus rõnib. fulcitur,de hęre.inſti.in princ. c.142.col.2.
Opinio conſideratur.de vulg.ſubi. §. ſi ſeruum.c.159.col.3.
Oportet, hoc verbũ ĩportat aliqñ neceſſitatẽ,aliqñ non,in prooem.in prin. c 2.c. 2.
Opus laudat magiſtrum.in prooem.§ cunque hoc. c.4.col 3.
Ordo in quacunq; re eſt habendus, de iuſti & iu.§.1. c 7.col. 3.
Ordinarij ſerui,qui.quod cum eo.§. cũ autem.char.332.col.4.
Ordo ſcripturę contra voluntatem teſtantis nõ attenditur. de lega. §. ante hæredis.char.179 col.1.
Ordo ſcripturę non eſt curandus.de inuti. ſtipu. §.item ſiquis.c.249.col.3.

P

Pactum nudum in conſtituto producit actionem. de actio.§.de conſtitutã. char.307.col.1.
Item in pluribus alijs caſibus enumeratis, ibi.& col.ſeq.
Pacto ſimplici obligationes non omnino diſſoluũtur, quia naturalis tantũ diſſoluit,de excep.§.pterea.char. 342.col.4.
Pactũ de nõ petẽdo tria operaſ, tollit naturalẽ ipſo iure, elidit ciuilẽ,& obligat naturaliter paciſcẽtẽ ñ petere.ibi.c. 3.& 4.
Pactũ de nõ petẽdo aliquib. caſibus tollit naturalem & ciuilem ſimul, vt in maleficiis & quare.ibi. c. 345.col.4.
Pactũ de petẽdo nõ elidit ipſo iure pactũ de nõ petẽdo de repli.in prin.c.248.c.2.
Pactum liberatorium nõ tollitur nouo pacto ipſo iure ſed replicatione. ibi.
Pacto de nõ petẽdo tollitur naturalis obligatio,nõ ciuilis,de oblig ĩ pri. c.228.c. 1.
Pactum nudum,veſtitur ſex modis. q.mo. re contrahi.obli in prin.c.230.col. 1.
Et alijs modis,de quibus.ibi. col.2.
Pactum nudum quod dicatur,ibi col.2.
Pactum, quod periculũ ſpectet ad emptorem vel venditorem, valet. de empt. & vendi.§. cum autem.c.261. col 2.

Pagani

...i dicuntur qui non sunt milite. de ...mil §.1.char.132. col.3.
...amouens magis delinquit q̃ q clā. de act §.ex maleficijs.c.314.col.1.
Pandectæ vnde dictę sint. in procem. § igitur.char.5. colum. 3.
Papa si duobus prouideat de eadē præbenda ambo vocantur & admittūtur. de hæ re.insti. § videamus.c.146. col.4.
Papa in quo gradu possit dispensare quoad matrimonium contrahendū. de gra. cogna.c.213.col. 3.
Et qn̄ dispenset vt matrimonium cōtractum dissoluatur. c.ea.col.4.
Et si dispēsat cōtra cōstitutionē diuinā, secus cōtra constitutiones ecclesię. ibi.
Parentes filijs impuberib.nō solū vulgariter sed pupillariter substituunt. de pup. substi.in prin.c. 150,col.2.
Parentes nō vocant in ius sine venia.alias punitur vocās & qua pœna.de pę.teme. liti.§.fi.c.357.col.2.& 3.
Paria sunt quem non esse hęredē scriptū, vel nolle aut nō posse adire. qb. ex cau. ma.non li.ch.22.col. 1.
Paria sunt inspecto p̄senti statu aliquid factū nō fuisse,vel factum & euanuisse de leg.ag.tute §.1.c 54.col.1
Paria sunt nō facere vel facere minus idoneę. de satisda.tuto.§ pe.c.70.col.4.
Paria sunt esse vel de proximo sperari. de ex cu.tuto.§.itē qui.ch.73.col. 3.
Paria sunt nihil esse vel imperfectū. quib. mo test.infir.§ ex eo.ch.157.col 2.
Paria sunt aliquid non esse factū, & factū esse minus legitime.de hære.quæ ab intest.in prin.c.192.col.4.
Paria sunt filiū nō esse, vel esse exhæredatū. de succes.liber.§.sed nr̄a. c.217.c.4.
Paria sunt eximere,vel dolo facere ꝙ aliꝰ eximat.de act. § pęnales.ch 309.col. 2.
Pares ī gradu sunt pares successione, qualiter hæc regula intelligatur. de serui, cogna.§.fi.c.216.col. 1.& 4.
Partis appellatiōe de dimidia ītelligitr̄ aliō nō docto.q̄ vul.substi.§. si seruū ch, 149 col.4.& de leg.§ si ea.c.168.c.4.& de hęr.ab intest.§.emācipati.c 197 c 1.
Aliquando tn̄ nō venit dimidia.de lega. in prin.c.164 col.2.
Partus quoad statū sequitur vētrem.de inge.in prin.c.18.col.2.& ex qui.cau, ma. non li.§.eadem.23.col.4.
Partus ancillę non spectat ad fructuariū. de vsu capi.§.sed tamen,c. 112.col.4.
Partus est portio viscerū matris.de leg. §. si quis ancillas.c. 173.col 1.
Partus suppositi accusatio nō oib. cōceditur.de pub.iudi.in prin.c.362.col.2.
Parricidiū quas perso.concernat. de publi. iud.§.alia.c.363.col 4.& seq.
Parum dicitur de tertia parte totius.de hę re.quæ ab inte.§.fi.c.200 col.1.
Regulariter dicitur arbitrio iudicis.ib.
Pater tenetur alere filiū ēt si legitimā assignaset.de iu.na gē.& ciu.ī prin.9. c. 3.
Patri an liceat reuocare filiū, qui se vēdidit ad pretium participādū in ingenuitatē.de iu.perso. §.1.c.17.col.3 & 4.
Pater olim habebat potestatem vitę & necis in filium.de ijs qui sunt sui vel alie. iu.§ j.c.26.col 3.
Pater pōt vendere filium ob necessitatem famis.de pa.po § 1.c.28.col 4.
Nec p̄t a filio vocari ī ius sine venia.ibi.
Nec inter eos potest esse lis.ibi.
Et pater acquirit per eum.ibi.
Et administrat bona aduentitia filij etiā eo inuito.ibid.
Et an possit petere filiū in potestate detentum ab alio,& quando.ibi. c.29.c.1.
Et quibus casibus succedat filio,& in qbus nō.qui.mo.ius pa.potesta.sol.§. præterea.ch 47.col.1.
Et emancipans efficitur legitimus tutor.de leg.purē.tute.in prin.c.58. col.2.
Patris cōsiliū firmum est non matris.de satisd.tut.in prin.c.69 col.3.
Et si petatur curator filio emācipato, si excusatur a cura ēt propter immunitatē filiorū de excu.tuto. in prin,c.72.col.2.
Patri debitus honor seruādus est. p quas p so.no.acqui.§ 1.c.123.col.2.
Pater in quib.casib.in aduentitijs non habeat vsumfructū.ibi.c.4.& c.seq. col. 1.
Pater sm̄ diuersa tp̄a diuersa iura habuit ī bonis filiorū.e,ti.§ hoc quoq;.c.124.c 3.
Pater an hēat in aduentitijs solū vsumfructū bonorū q̄siiorum ante emācipatiōnē vel ēt quęrēdorum postea, ea. col. 4.
Patris & filij eadē vox.eadem p̄sona.eadē possessio, idē dominiū esse videtur. de hæredi.qual.& dif §.sui.c. 193.c.3. & 4.
Pater,qui tenetur dotare filiā, si quid eidē filię leget absque cōmemoratione dotis,debet sibi in dotē imputari. de lega. §.si rem suam,ch. 170.col. 4.
Pr̄ adoptiuus an possit vocari in ius sine

Venia

venia.de here.quę ab intes.§.sed ea omnia.char.199.col.1.
Pater adoptiuus non tenetur alere filium adoptiuum ibi.
Pr̃ an succedat ut agnatus filio emancipato,de le.ag.succ.§ placebat,c.203.co.4.
Pr̃ illegitimus de equitate canonica tenet alere filio.,de senatusc Orfi.c 207.c.2.
Pr̃ ciuilis nõ dēt hr̃e pl' iuris, q̃ pr̃ naturalis.de acq per arro in p'in. c 225.col. 2.
Pater an & qñ teneatur de peculio filij, de act.§.actiones autem,cha.108 col.1.
Pr̃ nõ exigit̃ ni si inquãtũ facere põ ,& quare,de act.§ sed & si quis, char.29 col.2.
Pater & dñs quare tenent̃ quod iussu exercitoria, & institoria, quod cum eo. §.3. char.330.col 3.& 4.
Et de iu.ciui.non tenebant. ch.ea.co 4.
Et tenentur quod iussu in solidum ib.
Et tũc tenent̃ qñ fili' uel seru' negociat̃ in quo est põsitus, char ea co.4 & seq.
Pr̃ magis affligitur ex pęna filij q̃ ex propria. de noxa.act §.fi.char.336 col.2.
Patricij ueniũt appellatione populi,nõ plebis, de iu na.gẽ.& ci.§. cõsti.c 12.co.1.
Et vnde dicant̃.ibi.col.4 & qui.mo.ius pa.po.sol.§.filiusfa. char.44.col.4
Et qui essent hi,& patres conscripti.ibi.
Patriciatus liberat a pa po.ibi.
Et est summa & maxima dignitas.ibi.
Patria potestas sola est ciuium Romanorũ de pa.po § 1 char.28. col 4.
Actiue & passiue.quib. mo.ius pat. pot. sol.§. 1.char.43.col.2.
Et in qbus consistat. ibi. char.28.col.4.
Et an hẽat locũ in Gallia. ib.c.29.col.2.
Et eius reliquię durant ẽt post emancipationẽ. de nup.§ inter eas. c. 31.co.2.
Et ẽ inęstimabilis,de ado.§.li.c.20.c.4.
Patria põãs nõ est potẽs ad faciendũ impuberẽ obligari, de inur.stip. ch 247.co.1.
Patronus qualiter succedat liberto. q mo. ius pa.po.sol.§.preterea, cha.47.col. 1.
Et qñ possit libertũ reuocare in seruitutẽ. de capi.dimi.in prin. ch.55.c. 3.& 4.
Patronus tuto.potest vt suspectus remoueri, sed eius famę parcitur, de suspe.tut. §.1.char. 79.col.3 & 4.
Et queadmodũ excluditur a successione per filios liberti , ita ẽt per parentes liberi.de suc.lib.char . 218.col 1.
Et prefertur fratri liberti. de serui.cog. in princ.char.215 .col.4.
Et non exigitur nisi inquantum facere potest & quare.de actio §.sed & si quis. char. 329.col.2.
Et nõ est vocãdus in ius sine uenia alias punitur & qua pęna libertus. de pœ. teme.lit.§.fi.ch.357.col.2.& 3
Patruus magnus quis dicatur, de gra.cog. § quarto gradu,char. 210. col.2.
Patientia operatur cõsensum, qui. mo ius pa.po.sol §.sed & si pater ch.47.col.3.
Paulopost, hęc dictio ẽt in magno iteruallo uerificat̃,de exhę. li.§.fi.c.142.col.1.
Pauper quis dicatur, de excusa.tu.§.sed & propter. cha 74.col.3 & 4.
Paupertas aliqñ pdest, & pauperi succurritur.ex qui.cau.ma.non li.cha. 22.col.2.
Et pdest filio liberti.de su c.li.c.218 co 1.
Et nõ pręsumitur sed debet probari , de excu tu.§.sed & propter cha.74.col.3.
Et pręstat excusationem a munere publico.ibi.
Paupertatem suam detegere turpissimum est de iniu.§.1 ch.291 col.3
Pauperies quid sit. si qua pau. fecł. di. in prin. char.336.col.4. & char 137 col 2.
Pax,ocium, bellum calamitates producit, de testa.in prin. cha.147 col.2
Pax quibus modis censeat̃ facta. de iniu. § fi.char. 294. col.3.& 4.
Pecunia recondita in muro ueteri domus nõ cedit emptori.de rer. diui.§.thesauros, char. 100. col.4
Pecunia numerat̃ inter ea q̃ usu cõsumuntur.de vsufructu § constituit.c 107.c.2.
Est tamen de his quę seruando seruari possunt, char.ea.col.4.
Pecunię appellatione oẽs res ueniunt, de actio.§.& in personam. c.307. col. 1.
Peculium quid, de act.§. actiones autem char.207.col.3.
Peculiũ castrense & quasi castrense quod dicatur, per quas perso.nob acq.§.1.c. 123 col.3.
Peculium si nescitur unde & qũo prouenerit, iudicat̃ profectitiũ , ch 124 co.1.
Peculia qualiter appellentur ch.ea.col.3.
Peculij legari seruo augmentũ contingẽs post mortẽ ante aditam cedit lucro serui, de lega.§ si peculiũ. char. 173.col4.
Peculiũ futurũ legari põt. ibi.c.174.col. 1.
Peculiũ dr̃ quasi patrimoniũ serui & filij de actio § actiones autem c.307.col.4.
Vere tamen non est.ibi in fi.
Peculio tenus quid importet ibi.
Et quæ deducantur de peculio qñ vel domi-

dñs condemnatur de eo.c.208.col.1.
Et quid dicatur esse in peculio.qđ cum eo.§.cum autem.c.332.col.3.
Peculatus actio durat quinquennio,de pu bl.iu.§.itē lex Iulia peculatus.c.365.c.j.
Peccata nocentium nota esse expedit. de iniu §.1.c 291.col 3.
Pedagogus ęquiparaẽ consanguineis. qui. ex cau.ma.non li.§.ca.c.23.col.3.
Pęnarũ gña quæ,in proœ.tn prin.c.2.co.3.
Pęna vnius est metus multorum.de iu.na. gen.& ci.§.sed & quod.c.13.c.4.
Pęnę noĩe inutiliter antea legabatur.de lega.§ pęnę quoque. c.179.col.4.
Et quod dicatur legatum pęnæ noĩe.ib.
Pęna,quę uenit in actione ex stipulatu, nõ facit dici actionẽ pęnalem, q̃a uenit ex conuentione non ex l.dispositione. de act.§.sequens.c.313.col.3.
Pęnæ in dubio sunt molliendę, eo.ti.§ ex maleficijs.c.314.col.4.& de publ.iud.§. pe ch.365.col.4.
Pęna legis ultra quadruplũ non extendiẽ, & limitationes ad hanc regulam.eo.ti. §.omnes autem. c.316.col.1.
Pęna quadrupli qui teneantur.eo.ti.§.qua drupli.c.318.col.2.
Pęna ex simplici pacto nudo non debetur ẽt incontinenti apposito.de inut.stip.§. alteri.c.250.col.3.& qñ hoc sit uerũ,ib.
Pęnę respectu soluentis tm̃ debentur ẽt in foro conscientiæ. de empt. & uend. in prin.char.258.col.4.
Pęna non debet extendi ultra delictũ. de obl quę ex deli.§ 1.c.280.col.3.
Pęna furti,qñ duplicatur uel duplicatur in furto rei,in qua q̃s habet vsum uel possessionem.c. ea.co.2.& 3.
Pęna maiore afficiẽđ ẽ magis delinquẽs. de l Aquilia.§.capite tertio. c.289.c.4. & de pub.iud.§.item lex. ch.164.col.3.
Pęna extraordinaria uel arbitraria quatenus extẽdaẽ.de iniu.§.in sũma.c.294.c.1.2.
Pęnę diuersificanẽ ex diuersitate psonarũ.de pub.iud.§.itẽ lex Cor.c.164.co.3.
Pœnæ in criminalibus sunt ordinariæ & extraordinarię.eo.ti§.fi.c.366.col.1.
In pęnalibus una actio aliã nõ cõsumit si quadr.pa.fecisẽ.dic.§.j.c.337.c.3.& 4.
Perdi nõ potest dici quod non tenetur. de capi.dimi.§.1.c.50.co.2.
Perduellio q̃s dicaẽ. & vnde. de hære.quę ab intesta.§.interdum. c.195.co.2.
Peregrinus institui potest.de hęre.insti.§. hi,quos.c.147.col.4.
Perinde designat similitudinẽ.de legi.pa. tut.in prin. c 57.col.3. sed non per oĩa. qui.mo.ius pa.po.sol.§.1.c.43. col.3.
Periculũ homini instare potest in multis. detesta §.nihil autem.c.131.col.2.
Periculum rei venditę ad quẽ spectet . de emp.& ven.§.cum autem.c.261.col.1.
Periculum non spectat ad emptorem nisi nouem concurrentibus.ib.& co.2.& 3.
Perit res dño eius,q̃b.mo.re con.obl.§.itẽ is cui.c.232.col.1.
Periurus quo ad iuramentũ calũnię nõ punitur in hoc sęculo,sed in alio. de pęn. teme.liti.in prin.c.55.co.4.
Permutatio quare dicaẽ cõtractus innominatus, & quas actiones pariat,& qũo.de emp & ven §.item pretium.c.260.co.4.
Perperã.i.male, i proœ §.cũq; hoc.c.5.c.1.
Perpetuum.i.generaliter verũ vel generale.de satisda.tu.in prin.c.69.col.2.
Perpetuum non semper importat fine tpis præfinitione. de perpe. & temp.actio.in prin.c 342.col.2.
Perplexitas qñ uitiet, & qñ non.de hęr.insti.§.impossibilis.c.147 col.3.
Et an vitiet stipulationẽ. de inut.stip.§. si impossibilis.c.248.col. 3.
perquam,i.valde.de lega.§.pęnæ quoque. ch.180.col.1.
Persecutio habet vinculũ iuris.de fidei cõ. hęre.in prin.c.184.col.2.
Persecutio continet actionẽ & petitionẽ. qui.mo.ob.§.1.c.377.col.3.
Personarũ q̃dã sui iuris sunt, q̃dã alieni, & earũ quæ alieno iuri subiectæ sunt, aliæ in dñorum, alię in parentũ ptãte, de ijs qui sunt sui vel alie.iu. in prin.c.25.c.4.
Personarum acceptio non est habenda.de iust. & iu.in prin.c.9.col 4.
Personę alienarũ rerum curam habentes quę dicantur, & qũo appellentur.de satisd.§.fin autem. c.341.col.1.
Personale in dubio pręsumitur rescriptũ principis.de iure nat.gen.& ci.§.sed & quod.c.13.col.4.
Personalia redacta in corpore iuris efficiuntur generalia. c.ca.col.3.
Personalia personam non egrediuntur.de repl.§.1.c.349.col.1.
Persuadere & suadere capiunẽ equiuoce, tam in bonam, q̃ in malam partem in proœ.§.cunque hoc. c.4.col.4.
Petere possumus qđ habemus in quatuor casi-

casibus. de leg. §. si res. c. 168. col. 1.

Petens minus debito nõ censetur reliquũ remittere, & potest ante lit. contesta. in eodem iudicio reliquũ petere. de act. §. si minus. c. 327. col. 3.

Petens per errorẽ aliud pro alio põt ante li. contest. errorẽ suũ corrigere & petere q̃ sibi debet. eo. ti. §. si qs aliud. c. 328. c. 1.

Petitio hęreditatis est mista. de act. §. quędam. c. 15. co. 3.
Et an hoc sit verum declara, ut ib. & §. sed istę. c. 301 col. 3.

Petitio hęreditatis hodie sublatis antiqs dubitationibus est bonę fidei. de act. §. actionum autem. c 319. col. 2.

Petitio incerta aliquando admittitur. eod. ti. §. curare. c. 324. col. 4.

Petitio hęreditatis cõpetit ẽt pro vna re. de repli. §. sequens. c. 351. col. 3.

Petitio hr̃ditatis an sit ex quasi contractu. de obli. q̃ ex qua. con. §. hr̃s. c. 273. co. 1.
Et est realis & personalis. de o m̃. iud. §. & si hęreditas. c. 359. col. 2.

Philosophi an excusentur a tutela. de excusa. tu. §. item Romę. c. 76 col. 3.

Picturę preciũ nõ in substãtia. sed ĩ arte cõsistit. de re. di. §. si qs in aliena. c. 98. c. 2.
Et quando cedat tabulę. ibi.

Pictura pretiosior est scriptura. ibi. col. 4.

Pignus & dominium non concurrunt, eo. ti. §. venditę. c. 101. col. 4.

Pignus qñ & quibus pręcedentibus uend. potest. qui. alie. li. §. 1. c. 121. col. 1.

Pignus ab hypotheca in quo differat. de act. § itẽ seruiana. char. 306. col. 1. & 2.

Pignora conuentionalia oriũtur ex facto. c. 305. col. 4.

Pignora prętoria quæ dicantur. ibi.

Pignus ut sit requiritur traditio, & q̃ res sit mobilis. ib. char. 306. col. 2.

Pignoris obligatio ex parte recipiẽtis cõtrahit re, ex parte dãtis cõsensu. & ex solo pacto nudo iure p̃torio nascit actio. q. mo. re cõtra. oblig. §. fina. c. 233. co. 3.

Pignoris contractus dicitur celebrari gratia utriusque. ibi.

Pij vnde dicantur imperatores. in rubr. procе. c. 1. col. 3.

Piscandi ius qñ sit cõe & in quo loco. de rer. diui. §. flumina. c. 48. col. 4.

Piscatus qui fuit longo tpe non põt repellere superuenientem. eo. §. c. 85. co. 1.

Piscandi quasi possessio quando dicatur quęsita. c. ea. col. 1.

Piscator si uelit retia ligare arbori. & dñs uelit incidere, quis pręferatur. eo. titu. §. riparum. char. 97. col. 1.

Planta an & qñ cedant solo. de rer. diui. §. cum in suo. c. 95. col. 3. & in §. si Titius. char. 97. col. 1.

Plebs a populo in quo differat. de iu. nat. gen. & ciu. §. constat. c. 12. col. 3.
Et quid sit. ibi.

Plebiscita ex l. Hortensia sunt eiusdem potestatis cuius est lex. ibi.

Plerunq; idẽ importat quod regulariter. de legi. pa. tut. ch. 57. col. 2.
Et facit regulam. de hęre. insti. §. hęreditas. char. 145. col. 2.
Et ponit regulam in cõtrarium. de act. §. sed istę. c. 301. col. 11.

Pluralis locutio uertitur in singularẽ. de iure perso. in prin. c. 16. col. 11.

Pluralitas scripturarũ non facit præsumi pluralitatem factorum. de testa. §. nihil autem. c. 131. col. 2.

Plus ualens rũpitur aliqñ per id quod minus ualet. q. mo. test. infir. §. j. c. 155. co. 2.

Plus petens cadebat a cã nec in integ. restituebatur nisi esset minor aut maior ex cã iusta. de act. §. si quis agẽs. c. 325. c 2.
Et hoc siue sciẽs siue crasse ignorãs. ib.

Plus petere quis dicatur. eo. tit. §. plus autem. c. 325. co. 4.

Plus stat quandoque abusiue. ibi.

Plus cã petere dr̃ qui reo electionem aufert tam in obligatione alternatiua q̃ in qualibet ubi sit electio rei. eo. titu. §. huic autem. c. 326. col. 3.

Plus cã petere & aduersario electionem prępipere pro eodẽ supponuntur. ib. c. 4.

Plus petentes hodie qua pęna puniantur. eo. ri. §. sed hęc quidem. c. 327. c. 1.

Plus petens in quibus casibus etiã hodie amittat debitum. ibi. col. 2.

Plus petẽtium pęna antiqua & hodierna. de excep. §. appellantur. c. 346. col. 4.

Plus dr̃ nõ solũ re, sed ẽt r pe. de fideiussor. §. fideiussores. char. 254. colum. 3.

Plus est statim dare quam post tempus. ib.

Populi vñt sibi condere statuta. de iu. nat. gen. & ciui. §. 1. ch 9. col. 4.

Populi appellatione quid ueniat. eo. tit. §. constat. c. 12. col. 3.

Pop. Ro. an hodie possit facere legem. eo. ti § sed & quod. c 13. col. 2.

Portus, & flumina publica. sunt. de rer. di. §. flumina. c. 85. col. 4.

... species seu genera. de iusti. & iur. § si char. 8 col. 3
Possessio pôt stare in pēdēti secus in dñio de ... q sūt sui uel al... § t c. 26. c. 3.
Possessio momentanea pôt per pupillū in tentari sine auctoritate tutoris. de auct. tut. § 1. char. 63 col. 2
Possessio solo aīo amittitur, dñium nō. de re diui. §. qp si naturali. char. 91. col. 3.
Possessio sępe transferf, licet res nō apprehendatur. eo. tit. § itē si qs. c. 102. col. 3.
Possessio qualiter per absentiā amittaf. de vsuca §. quod autem c. 113 col. 3
Possessio non quęrif per seruū dño in sulto sicut dñium. per quas perso. no. acq. §. item uobis. cha 125. col 3
Possessionē possessū quęrere nō pôt. eo. ti. § idem placet. ch r ca col. 4.
Possessione sola non quęritur dñium. eod. ti § ex his. char 126. col. 3.
Possessio non continuatur in hęredem. de her. instl in prin. cha. 141. col. 3.
Possessio est res incorporalis, & continuaf de defuncto in hęredem. de hęr. quę ab intesta. §. sui autem. ch. 191. col 4.
Possessio peti pôt sine interdictis cōditione ex lege. de inter. in prin. c. 350. col. 1.
Possidere iuste & sine vitio dr q autore p̄ro re possidet. de interd §. 1. ch. 350 col. 3.
Possessio vera nō trās ferē ad hrdē, ibi. c. 4.
Fingitur tamen transferri ibi.
Possidere pro herede quis dicatur. eo. ti. §. sequens ch. 351 col 2.
Et quis pro possessore. ibi.
Possessionis maximum est cōmodum. eo. ti. §. retinendę. char. 351. col. 4.
Et quare ibi
Possessio an proprie cadat in mobilibus, ibi c. 352. col 4.
Et dicitur quasi pedum positio. ibi.
Possessio clādestina q̄ dicatf. ibi. c. 353 c. 1.
Possidere non solum dr qui per se possidet sed qui per alium. de interdi. §. possidere c. 353. col. 2.
Possessio iam adepta per alium retinetur solo animo. ibi. col. 3.
Et solo animo non adipiscitur. ibi.
De possessione sua aliquē deiiciēs si cū armis tenef l. Iulia de vi publica si sine armis de ui priuata. eo. ti. §. recuperandę c. 253. col. 4. & seq.
Possidēris cōditio aliqñ deterior ē q̄ petentis de rer. diu § si qs in aliena. c. 98 c. 3.
Possidens immobilia qñ releuef ab onere satisdandi. de satisda. §. 1. c. 339. col. 4.
Possidere quantū quis debeat ut excuset a satisdatione. ibi. char. 340. col. 1.
Possessor clandestinus hēt naturalē possessionē & deiectus eiuilem. de interdict. § retinendę. c. 353 col. 1
Possessor negās se possidere si postea probet, amittit possessionē. de pę. teme. liti. §. ut aduersus. c. 356. col 2.
Possessor malęfidei quo iure & qūo teneatur fruct' restituere. d of. iu. §. . c. 358. c. 4
Et quos fructus restituere teneatur. eo. ti. § si hęreditas. c. 359 col. 2.
Possessor bonęfidei quando & de quibus fructibus teneatur. ibi.
Posse nō dicimur qđ cū difficultate possumus. de act. pęnales. char. 310. col 3.
Positiuus ponif aliqñ pro superlatiuo. qui. mo. re con obl. §. itē is cui. c 232. col. 3.
Postulare quid sit. ex qui. ca. ma non li. §. fi. char. 24. col. 4.
Postliminium quid sit, & unde dicatur, & eius effectus. qui. mo. ius pat. po. sol. §. si ab hostibus. c. 45. col. 2. & 3.
Et habet duo capita unū super ueritate, aliud super fictione. ibi. col. 3.
Postliminij fictio habet locū ēt in tutela. de Atti. tu §. ab hostibus. c. 50. col. 2.
Posthumo tutor dari potest & qñ. de tute. § cum autem. char. 50. col. 2.
Posthumorum appellatione ueniunt tam posthumi q̄ alij filij in tutela. q test. tu. da pos. § si quis filiabus. c. 53. col. 1.
Posthumus dr pluribus modis. ibi. col. 2.
Et hodie non potest exhęredari. de exhęre. libe. § 1. ch. 138. col. 4.
Et quare. ibi.
Posthumi proprie non dñr nepotes subintrātes locum patris in suitate, sed quasi posthumi. e ti. §. posthumorū. c. 139. c. 2.
Posthumo alieno legari nō poterat. de le. §. posthumo quoque. c. 176. col. 4.
Posthumus alienus quis dicatur. ibi.
Posthumus alienus olim de iure pretorio institui poterat. eo. ti. ibi.
Posthumus alienus qūo & qualiter posset institui scđm ueritatem temporum. ibi.
Posthumus est ēt suus. de hęre. quę ab intesta § ita demum. c. 194 col. 2.
Posthum' pprie est q post humū patris nascitur: improprie q post testm̄. ibi. eo. 3.
Posthumus alienus de iure antiquo nō poterat hęres institui. de bon. poss. in prin. char. 220. col. 4.

Po-

Poteſt ideſt debet, de ſatiſda. §. ſin autem. char.341.col.2.
Poteſtas quot modis accipiatur, de his qui ſunt ſui uel alie. iur. in prin. c. 26. col. 1.
Poteſtatis dominicę triplex effectus eo. ti. §. i. cha 26 col.4.
In poteſtate noſtra qui ſint, de pa. pote. in princi. cha.28. col 1.
Poteſtas in fœminis, qñ loquimur de filijs, exponitur. i. tutela, & quare, de adop. §. fœminæ, char. 41. col. 2.
Et quid ſit poteſtas, de exeu. tut. §. & q. char.71.col.4.
Poteſtas ponit̃ pro ſeruitute, iuriſdictione, ſuperioritate, dilectione ſeu pietate, de actio. §. rurſus char.303.co.4
Precario poſſidere quis dicatur de interdic. §. retinendę, char. 253. col. 2.
Pretia rerū uariãtur ex uarietate regionū de actio. §. plus autem c.325. col.4.
Pretiū eſſe certū uel ex poſt facto certifica ri paria ſunt, de emp. & uē. § i. c.259. c. 3
Pretij q̃titas cōferri pōt in arbitriū tertij, & eo nō arbitrãte deficit contractus, ibid.
Pretiū in uēditione debet eſſe in pecunia numerata, alias eſſet permutatio, e. ti. §. item pretium. char.260. col 2.
Precise tenetur q tenet̃ ex diſpoſitione teſtatoris, nec liberatur ſoluēdo intereſſe de lega. §. non ſolum chat 166. col. 3.
Pretioſi us cedit uiliori. de re. diui. §. ſi tamen. char.93.col.4
Præceptum dicitur ſententia inter locutoria, qui. alie li. §. fi. char. 122. col. 1.
Præfationes deſignãt cauſas finales q. mo. teſta. in fi r. § ſed & ſiquid c. 156. col. 1.
Præfationibus expreſſa cenſentur repetita poſtea in diſpoſitione, de inuti. ſtip. §. pręterea char. 146 col. 2.
In pręfationibus dicta cenſent̃ repetita in contractibus & diſpoſitionibus de le ge Aquil. §. capite. 3. char. 290. col. 1.
Pręfectus & pretor quas cauſas cognoſcebant. de atti. tut. §. pe. char.61. col. 1
Pręfecti urbis iuriſdictio quæ erat ibi. c. 2
Prælatus ſuſpectus an ſit ab adminiſtratione remouendus, de ſuſpe. tuto. § ſi quis autem. cha. 81. col.4
Et quid lite pendente ibi.
Prelatus uēdicat alienata a ſe de bonis eccleſię, qui. alie lic. in prin. c. 220. co. 3.
Premiū quis cōſequi nō debet ex ſuo delicto. de hęre. inſti. §. j. char. 142. col.4.
Prępoſteratio nō uitiat cōtractus, de inuti. ſtipu. §. item ſi quis char. 249. col. 2.
Pręponi nō dicitur qñ nemo ſequitur, de ſenatuſcon. Tertul in prin c. 204 col. 3.
Pręſcriptio eſt in īmobilib. uſucapio ī mobilibus de uſuc in reb c. 110. c. 3. Et qua re fuerit introducta ib in prin. c. 111. c. i
Pręſcribūtur mobi la triennio, immobilia decennio inter pr æſentes xx. inter abſē tes. ibi. char. 110. col.4.
Pręſcriptio eſt odioſa ibidem, char 111. c. 2. quod declara ibi.
Præſcriptione an quęratur dominium, de vſucap. char ea. col. 2
Præſcriptiōe tāti tpis, cui⁹ initij memoria incōtrarium nō exiſtit, nō quærit̃ dñium rerū a l. affectarū, ut puta rei ſacrę, religioſę, & hmōi ibi. §. t. char. 111. col 4.
Pręſcriptio non currit non ualenti agere de bo. poſ. §. fi. cha. 225. col. 3.
Pręſcriptis uerbis qbus caſibus agat̃, de loca §. j. char 264. col. 2.
Præſcribi quę non poſſint. de uſuc. §. res fiſci. char. 114. col. i. & 2.
Et rationes ibi.
Pręſentia & taciturnitas habetur p̄ cōſenſu. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. ſed & ſi pater, ch. 47. col. 3.
Pręſens quis dicatur. de ſatiſda. §. ſin autē char. 341. col. 2.
Pręſidiis nomen quam late extendatur de Atti. tuto. § ſed hoc ch. 61. col. 2.
Præſumi non debet quis iactate ſuum. de obl. ex qua. con. §. j. char. 272. col. 3.
Pręſūptio iuris & d̄ iure eſt quo ad tutelas & teſtamēta & ſimilia ſec⁹ quo ad mr̄imonia, q. mo. tu. fini. in prin. c. 64. co. 4.
Pręſumptio iuris & de iure eſt, q tutor ex inquiſitione datus ſit idoneus, de ſatiſda. tut. & cura. in prin. ch. 69. col. 3.
Pręſumptio iuris nō eſt allegãda, quando non reſultat ex facto proprio, de lega. §. ſi rem ſuam char. 107. col.4.
Pręter, Hęc dictio includit, de ado. §. cū autem, cha 38 col. 2 & char. 39. co. 2. & ib. quando hoc uerum ſit.
Pręteritio filij quare nō habeat̃ p̄ exhęre. datione, de exhęr. lib. in prin c-137. co. 4
Præteritio materna nō annullat teſtm̄, q. habet̃ pro exhęredatione. eo. ti § poſthumorū. c. 139. col. 2. & §. fi. c. 141. col. 4.
Præteritio matris an habeat̃ pro exhęredatione. qui. mo. teſta. in prin. ch. 155. co. 1. & de ſucceſ. liber. §. ſed noſtra ch. 217. col. 4. & in char. 218. col. 2.

Preteriti & exhæredati q̄ remedia habeāt cōtra testm̄.de exhęre.lib.§.sed hęc qui dem,ch. 141.col.1.
Preteritis a matre non datur ius dicendi nullū aut contratabulandi sed quętela inofficiosi.eo.ti.§.fi.cha. 141 col 4.
Preterita matre uel alio ascēdēte cum cā cōpetit q̄rela, sine cā ꝑ dicēdi nullū.ib.
Preteritio q̄n habeať ꝓ exhęredatione.ib.
Preteritum perfectū subiunctiui in contra ctibus q̄n non pōt uerificari in preterito trahitur ad futurum.de lega.in princ. chat.174.col.5.
Preteritus dicit̄ qui uel non est institutus, vel est institutus sed non rite. de hęred. quę ab intest §.eadem.ch. 198 col.1.
Preterirū cōmittere edictū q̄d iportet. ib.
Preteriti a matre sine insertione causę ha bēt cōtratab.& ius dicēdi nullū. ib.c.2.
Præteriti habēt duplicē uiā ad impugnan- dum testamentū.de bon.pos §.sunt aūt. char.221.col.3.
Prætexta q̄d.de iurei.in prin.c.291. col.3.
Prætorū edicta obtinent uim.l. de.iu.nat. gen.& ciu.§ pretorum.ch. 14 col.4.
Et uocatur ius honorarium ib.
Pretores suis edictis dabāt auctoritatē. ib.
Pretorū edicta in albo describebantur. ib.
Pretor nō pōt facere esse uel desinere quē hęred. de pup.subslit.§ liberis.c. 155.c.2
Prætor olim quidā fuit qui fideicommissa rius dicebatur.de fideicō.hęre.in prinс. char. 184.col.2.
Prætor naturali ęquitate mouetur.de hær. quę ab intest §.emācipati.c.196.col.4.
Pretor an & quare nō possit facere hr̄des. de bo.pos.§.quos autem.ch.221. col.2.
Pretor dabat actiones.de actio. §. sed illę. char.301.col 2.
Pretor plus punit quā l.xij.tab. de obliga. ex deli.§ pœna.char.281 col.4.
Principis appellatione uenit Imperator. Romanus.in procē.in prin. cha.2.col.1.
Principis sententia epistola uel edictū ha- bent uim legis.de iure natu.gen.& ciu. §.sed & quod.char.13.col.2.
Princeps potest esse iudex in causa ꝓpria. de uulg.substi.§.si seruū.cha. 149 col.2.
Princeps nō capit aliquid est testō imper- fecto.qui.mo.test.infir.§.fi.c. 157.co.2.
Princeps quanuis solutus sit legibus.eis ta men uiuere uult.ibi.
Princeps pōt ex causa uel ex gratia iubere aliquid obseruari, & effectū habere q̄d de se inualidum erat.de fideicom.hęre. in prin. ch. 184.col.2.
Principes dicūtur sustinere iura. de pœ.te me.liti.in prin.355.col.4.
Priuatio presupponit habitū & nihil est in priuatione q̄d prius non fuerit in habi- tu.de liberti.in prin.char. 19.co.2.& de capi.dimi.§ j.cha.57.col. 2
Priuatio præsupponit habitū. qui.mo.test. infir in prin.cha 154.col 3
A priuatióne ad habitū nō datur regres sus.de capi.di §.quod aūt.c.56. co.4.
Priuilegium ꝑsonale personā nō egredit̄. de iu.na.gē.et ciul §.sed & q̄d.c. 13.c.2.
Priuilegium an aliq̄ū personam transgre- diatur.ib.col.4.
Priuilegiū litis ordinationē respiciēs uni ex litigatorib. cōcessū intelligit̄ ēt con- cessū alteri.qui.ali e.li §.pe.ch. 122.c.2.
Priuilegium concessum alicui actui intel- ligitur si ille actus fit.de testa. milita.§. planc.char.132.col.4.
Priuilegium militū tā latū non facit ꝙ re- mittatur ille numerus testium in eorū testamentis,qui est de iure naturæ.ib.
Priuilegium cōcessum respectu certæ qua litatis durat eā durante. eo.ti. §.sed ha- ctenus. cha 137.col.3.
Priuilegium tacitę hypothecę est indul- tum actioni,nō mulieri.de actio.§.fue- rat.cha.321.col.1.
Priuigna est loco filię.de nupt §.affinitatis ch.32 col.4.
Prior in gradu potior est ī successione:qua liter hęc regula intelligitur.de serui.co gn.§.j char.216.col.j
Prius & posterius in ijs, q̄ cōiuncti fiūt, nō attendit̄,ubi ordo nō est necessarius. de inuti.stip.§.itē si quis.ch.294.col.2.
Pro hęrede gerere quid sit.de hęred. qual. & diffe.§.fi.cha.163.col.3.
Pro hęrede:hęc oratio aliq̄n accipitur pro vero titulo,aliquādo pro falso.de repli· §.sequens.ch.351.col.4.
Probandi onus incumbit actori ꝙ testator sciuerit rem legatam esse alienā de le- ga.§ non solum.char.166.col.3.
Procrastinatio nocet,q̄n ē illicita, & punit̄ de actio.§.ex maleficijs.c.314. col.4.
Procurator pōt esse qui est in xvij.anno.q. ex.cau.ma.nō li.cha.23.col. 3.intellige ad negotia non ad iudicia. ibi.§. eadē, char. 24.colum.j.
Procurator qui sit.de cura.§.fi.c.68.col.4.

Pro-

Procurator fisci durante eius officio excusatur a tutela de excu.tu.§.j.73.co.2.
Procurator uel negociorū gestor in dominio trāsferendo idem operatur, q dominus.de rer.diui.§.uenditę.c..101.col.3.
Procurator mulieris in exigenda dote habet eadem priuilegia quę mulier. de action.§.fuerat.c.321.col.4.
Procuratoribus quare fuerit permissum ut alieno nomine agere possent de his per quos.age.pos.in prin.c.338.co.2
Procuratorem pōt constituere quilibet q proprio nomine pōt esse in iudicio. ib.
Procuratoris constitutio nō exigit aliquā certā formā uerborū.eo.ti. §.j.c.338.c.3
Procurator potest constitui absens.ib.
Procuratoris officiū quibus sit interdictū. ib.col.4.
Procurator cū mandato defensor sine mādato intelligitur.eo.ti.§.j.c.338. col.4.
Procurator si agit præsente domino nō potest de inualiditate mandati oppoui. de satisda.§.fin.autem.c.340.col.3
Procurator an & qn̄ teneatur satisdare. de satisda.eo.§.c.34.co.3.& 4.
Et qn̄ dubitat̄ de mādato tenet̄. ib.co.3.
Et et siue ante siue post litem contesta. ib.§.fi.c.341.col 4.
procurator potest a domino extra iudiciū releuare ab onere satisdandi.ibid.§.fin autem ch.240. col. 2.
procurator actoris pstat cautionē d̄ defendēdo in cā recōueutionis.ib.c.341.co 1
prodere idest adinuenire.de re. diui.§ singulorum.c.88.col.2.
prodigus furioso ęquiparatur.de cura. §.j. ch.67 col.2.
prodigi & furiosi cura legitima est ex le. xij.tabu.ib.
prodigos cui bonorum suorū administratio est interdicta, non potest testari.quibus non est permis.face,resta §. itē prodigus.char.136.col.2.
prodigus est,qui neq; finem neq; modum habet in expensis.ib.col.3.
prodigus notorie,si ei non est interdictum bonis pōt testari,& alienare, & cōtrahere.nisi faciat hoc in usum manifestę ꝓdigalitatis.ib.c.136.col.3.
prodigus,cui bonis interdictū est,non pōt aliquod negotium obligatorium gerere.de inuti.stip.§ mutum.c.246.col.4.
profectitia pleno iure spectant ad patrē, ꝑ quas perso.nq.acqui.§ j.c.123.co.2
promittēs aliquid dolo, errore, uel metu, mero iure obligat̄,tn̄ habet exceptionē a prętore.de excep.in prin.c.344. col.4.
promittēs operā suā circa factum aut dationem alterius obligatur. de inuti. stip. §.si quia alium.ch.244.col. 1.
promittens pure an statim conueniri possit.eo.ti.§.fi.c.252. col.2.
promittere in scriprura redactū importat stipulationē.eo.ti.§. si scriptū.c. 249.c.4.
Et quid in dictis testium.ib.
promissio eius, quod alius debet, ipse iure obligat promittentem.qui. mo. tol.oblig.§.pręterea.c.277.col.4.
promulgare & cōponere differunt.in ꝓœ. § j.c.3.col.1
Et quid importet promulgare.ib. col. 3.
proprium dicitur qd alteri non competit. de pa.pot.§.j.c.28.col.4.
propriū qd dr̄,in quo qs nudā hēt ꝓprietatē.de re.diui.§.cum in suo.ch.95. col.3.
propriō dicitur illud, in quo habemus plenum dn̄ium· itē respectu proprietatis,& nudę possessionis aliquando, de hęred. instit.in princ,c.142.col.2.
pro nepotes, qn̄ succedūt.ueniūt in stirpes. de hęr.quę ab intest.§.fi.ch.200.col.3.
protinus,i.statim.de adop.§.illud.c.41.co.4
prouincię quę dicātur.de excu.tu.in prin. chat.72.col.3
prouincia eadē quę dicatur, de usucap.in prin.ch.111.col.2.
proximus qs dicat̄ quoad successionē. de leg.agna.succes.§.ꝓximus.ch. 20.co.2.
Et dr̄ quem nemo sequitur. de senatuscō sul.Tertul.in prin.ch.204.c.3.
pubertas licet quo ad tutelas & testamenta taxata sit, tn̄ quoad matrimonia non. de nup.in prin.c.30.col.1.
pubertas plena dicitur in xviij. annis. de adop §. minorem.c. 39.col.4
Et pluribus alijs modis.ib.
Et quare & qūo intelligat̄.ib.c 40.col.1.
puberras olim iudicabatur ex habitudine & ex aspectu corporis in masculis: sed hodie dispositum est, ut sit masculis in 14.in fœminis in 12.qui. mo. tu.fini.in princ.ch·64.col.4·
pubertas hodie non debet probari ꝑ aspectum.ib
pubertati proximus dicitur xx. anno.& dimidio supra in masculis.de inuti. stipu. §. pupillus.c. 147.c.1
Et qd in fęminis.ib.& de obl.ex deli.§. in

in summa char. 285 col. 1.
Publica utilitas auctoritate & utilitate p̄fertur publicę auctoritate & utilitate. licet non utilitate. de excu. tuto §. j. char. 72. col. 2.
Publicū ius quare dicatur consistere in sacris sacerd. de iust. & iu. §. h c. 8. col. 3
Publicū dicitur quasi populicū, de suspe. tuto. §. j. c. 80. co. 1 & de rer. diui. in princi. char. 84 col 2
Publica quę dicantur. de rer. diui. §. flumina. char. 84 col. 4.
Publica iudicia nō trāseunt ad hęredes nisi in quinq; casibus. de perpe. & tempor. actio §. 1. char. 342. col. 2. & 3.
Publica iudicia differunt a ciuilibus. de publ. iud. in prin. char. 361. col. 4.
Et quibus conueniant. ibi.
Pudicitię maxime filiarum fauendum est de noxa. actio. §. si. char. 366. col. 1.
Pugna duelli an sit licita. de hęred. quę ab intest. § interdum. c. 191. co. 3
Pupillus pōt suā cōditionē meliorē facere deteriorē nō. de auct. tu. in prin. c. 62. c. 3
Pupillus aliis se obligans præsumitur male agere, ibi. col. 4.
Pupillus q uēdit rē & hēat p̄tiū si uellit recuperare rē, repellit̄ nisi det pretiū ibid.
Pupillus doli capax tenet̄ depositi si qd doli cōmisit uel sit locupletior factus. ibi.
Pupillus cum auctoritate tutoris adit etiā de iure prętorio. ibi. §. 1. ch. 63. col. 1
Pupillus non pōt esse in iudicio ciuili uel criminali sine tut o. auctor. & quare. ibi. cha. 63. col. 3. nisi certis casibus. ibi.
Pupillus quis dicatur, quib mo. tu. fini. in princi. char. 64. col. 4. & seq.
Pupillus qūo ex ingratitudine redigatur in seruitutem. eo. ti. §. 1. c. 65. col. 2. & 3.
Pupillus conueniens tutorē pręfertur creditorib. & in quibus casibus. de satisda. tuto. & curato §. sciendum. c. 71. col. 2
Pupillus nō pōt mutuare & mutuando nō obligat sibi aliū & qūo pecunias mutuatas & qua actione recuperet. quib. alie. li §. nunc admonendi. c 121. col. 1 & 2.
Pupillus quæ meri facti sunt potest sine tutore. ibi. col. 2.
Pupillo soluens quando liberetur. eo. tit. §. at ex contrario. char. 121. col. 4.
Pupillus an possit soluere. eo. tit. §. fin. cha. 122. colum. 4.
Pupillus sine tutoris auctoritate nō abligatur. quib. mod. re con. obli. §. j. char. 231. col. 1 nisi naturaliter, ibid. col. 3.
Pupillus tutori promittens nullo mō tenetur & quare. ibi. char. 231 col 2.
Pupillus cū tutore promittens naturaliter ei. ciuiliter obligatur sed restituitur. ib.
Pupillus sine tutore obligari nō pōt. de inu ti. stip. § pupillus. char 246. col. 4.
Pupillus qui excessit infantiam alium sibi obligare potest. ibi. col. 4 & seq.
Putans quis dicatur. de l. Aqui. §. itē si putator char. 188. colum. 2.

Q

Quadriennium quod datur in restitutionibus hodie est continuum. de actio. § rursus. ch. 304 co. 1.
Quadruplū in materia furti est totum poena de actio. § sic itaq. char 312. col. 1
Qualitas adiecta uerbo, nō semper intelligitur secundum tēpus uerbi. de hęred. quæ ab intest. in prin. char 192. col 4.
Qualitas adicta uerbo debet determinari secundum tēpus uerbi. de leg. agna. suc. cel' in prin. c. 200 col. 4.
Quarta arrogati quę & quāta sit. de adop. §. cum autem. c. 39. col. 1. & 2.
Quarta una satis est q̄ remaneat inter oēs hęredes quo ad l. falcidiam. de l. fal. in l. prin. char. 181 col. 2
Quarta ex l. falcidia potest peti etiam rei uendicatione ex qualibet re. ibi. col. 4.
In quartam falcidiam quę imputentur. eo. ti §. j. char. 182. col. 2.
Quarta q̄ detrahit̄ de fidei cōmissis ēt particularibus est ex pegasiano senatus cōsul to. de fideicō hęre. § sed quia. c. 184. c. 3.
Quartę plures sunt: alia q̄ iure naturæ debetur alia iure institutionis alia trebellia. alia quę debetur filio arrogato alia quę debetur concubinę. eo. ti. §. sed qa. char 185. col. 1. & 4.
Quarta pars dicitur minuscula. de hære. q̄ ab intest. § si. char. 200. col. 1.
Quasi. Hęc dictio relata ad personā disponentis importat opinionem illius. de lega. § si quis rem. c. 170 col 2.
Quasi & quodammō importāt improprietatē: de succes. libe. §. fi. char. 219. col. 3.
Quasi nō denotat improprietatē. de actio, §. propter retentionem. char. 329. col. 2.
Quattuor quot modis capitur. in proœmio. §. cumque hoc. char. 4. col. 1. & 2.
Querela nō datur cōtra testamentum militis etiā filiifa. de testa. mili. §. 1. char. 132. col. 3. quod declarat co. 4. & §. fin. char. 134. colum. 3.

Qie-

Querela datur exhæredatis tam suis quã emancipatis.de exhære. libe. §.sed hęc quidem char.141.col j.
Querela inofficiosi daт liberis præteritis vel exhæredatis item parentibus: itẽ fratribus & sororibus ita demũ turpi persona instituta de inoffi.testa.i prīnc. char. 157. colum.iiij.& seq.
Querela infra quantum tempus debeat ꝓponi.ibi. c.158.col.j.
Querela inofficiosi nõ est nec actio nec causatio.sed tenet medium ibi.
Querela an detur filiis fratrũ instituta turpi persona.ibi.c.158.col 3
Querela datur filiis tã naturalibus ꝙ arrogatis uel adopiatis ab auo paterno uel materno qui transeunt in potestatẽ adoptantis eo.tit.§.j c 148.col.iiij.
Querela inofficiosi cõpetit ẽt posthu.ibi. Et est remedium subsidiariũ deficientibus aliis.ibi.
Et an ea excudunt filij siquid eis relin. quaт:qa tũc agunt ad supplementũ.ib.
Querelam non habent filii naturales tãtũ in bonis patris sed matr s sic.ibid.
Querela inofficiosi an transmittaт in hęredem.de hęre.quæ ab intest §.cum autẽ. char.196.col.1j.
Et quando ibid.col. 3
Quæsita in dub o ꝓsumunт ex ꝓpria industria qñ industria nõ haberet т se delictũ. ꝓ qu s ꝓso.no.acq.§ j.c.224.col.1. & 2
Quęstio hæreditaris pupilli dicit maxima & comparaт quæstioni de omnibus bonis.de ex cu.tu.§.itẽ propter.c.74 col. 1
Quis uel qui relatiuum stat restrictiue. de tu.na.gen.& ciui.§ j.c.10.col j
Qui per alium facit ipse facere uidetur.de iure na.gen et ciui.§.cõstat.c.12,c ij. & de rer.diui.§.uenditæ.c.102.col j.
Qui uult consequens uult necessarium antecedẽs.q.ex cau . ma.nõ li.§.j.c.22.co. j.&q testa tu da pos.in prin.c.51.col.ij.
Qui in potestate alterius est nõ potest aliũ habere т potestate.quib.mo.ius pat potesol.§.si ab hostibus.c.45.col.ij.
Qui uult unum uult omne illud per quod ad id perueniri potest. qui.testa.tu.da. poss.in princ. 51. col.ij.
Quis consequi potest per alium quod nõ potest consequi per se ipsum aliquando de hære.insti.§.seruus etiã.c.154.col.3
Qui т uno grauaт in alio releuaт de hæredũ quali.& diffe.§ j.c.160.co.iij.et.iiij.
Quis uel q̃ adiectũ pręterito temporali facit demonstrationẽ de lega. §.huic ꝓxima.char 177 col 4.
Quis & quę significant substantiã. de inutil.stip.§.alteri.c.250.col.4
Quia ꝓ sed.ꝗ ui bo.rap § q in. c 286.co.3.
Quirites unde dicti.de iu.na.gen.& ciu §. sed ius.char.10.col.4.
Quod.i.quia de dona.§.est & aliud. c.118. colu m.4.
Quod ab ini io non ualuit tractu tẽporis conualescit. de mil test.§ sed & si qs.c. 134.col.2. & qui.non est permit. fac.testa.in prin.c.135.col.3.
Quod alias non ualuit recõualescit cessante impedimento saltẽ de ęquitate quib. mo.testa.infir.§.nõ tamen.c.156 . col.5.
Quod differtur nõ aufert de singu.re.pe;. si de.s reli.libertas c.190.col 2.& 3.
Qđ iuris est de toto quoad totũ, ide est de parte quo ad partẽ d sans d.§.j.c.340.c.j.
Quodammodo est nota improprietatis.de pupi.sub §.igitur.char 152.col.j.
Quoque est dictio implicatiua.de nup.§. affinitatis.char.32.col.4.
Quotidiana sunt diligentius attendenda in proœ.§.igitur c.5.col.2.

R

Radicũ emissio facit quęti quod alias nõ esset quęsitum.de rer.diui. §. pręterea.c.91.col. 1.
Raptor an teneatur furti manifesti. de actio.§.ex maleficijs.c.214.col.2.
Raptor qua actione teneatur.de ui bo.rap. in princ.c.285 col. 3.
Raptor in mi nus tenetur quam fur manifestus.ibi.c.286.col. 1.
Rapiens rẽ propriam quã pœna teneatur, eo.tit.§ quia tamen.c 286.co. 2. & 3.
Ratio hęc ualet, hoc fieri non potest quia lex prohibet quib ex ca.manu. non lic. in princ.c 21 col.4.
Rationes duę finales si sint,una cessãte nõ cessat dispositio.de nup.§ affinitatis.ch. 33.col.4.& §.foctum.c.33.col. 1.& 2.
Rationes duę pręualent uni.de adop. §.1. ch.37.col.4.
Et declara ut ibi.
Ratione ita cẽsetur quid decidi ut decidi tur ꝓ uerba,de leg patro.tu.c.57. col. 3.
Ratione quod uenit dicitur uenire ex interpretatione.ibi.
Ratio hæc bona est qa l.ita dicit.de usuca. §.furtiuę.c.112.col 1.& 2. & in titu.si. quad.

quad. pan. fecif. dica. in prin. c. 336. col. 4
Rationibus ex duabus si una cessat, b alia remaneat satis est. ibi. c. 112. col. j.
Ratio generalis ꝑualet speciali. ibi. col. ij
Ratio l. correctæ allegari potest de testa, ord, in princ. c. 127. col. i;
Ratio eadem cũ dicto aliquando tolerat. eo. titu. §. pater. char. 129 col. iiij & seq. Et qb. mod. ius pat. pot. sol §. filius fami lias. char. 44. col. iiij. & seq.
Rationes reddere dicitur quando amoto dolo & fraude reddit de lega. § peculium. ch. 174. col. iiij
Ratio fundat aliquãdo i sola uolũtate disponẽtis. eo. titu. §. incertis. char. 176. c. ij
Rationes duę uincunt unam. de hęrę, quæ ab intest. §. fi. c. 200. col. i.
Rationis idẽtitas facit ꝙ casus nõ expressus dicatur comprehendi in iam deciso q̃d cum eo. ꝟ. j c. 331. col j.
Ratihabitio, ex post facto idẽ solet operari quod consensus ab initio ed aucto. ut. §. tutor autem. c 6. col. 3
Rarum dicitur habere dominus cũ primũ certior factus est de gestis ꝑ procuratorem alias non censetur ratum habere de satisda. §. sin autẽ, c. 340. col. iij. & iiij
Recte idẽ est quod iuste. in proœ. in princ. char 2 col. ij. Et importat idẽ quod legitime. de nup §. mariti. c 33. col. 3
Reipublicę administrationi debent pręfici iuris periti in proœm. §. fi. c. 6 col. j
Relatio est facienda ad proxima de actio. §. ęque. c. 300. col. 4
Relegatio non tollit patriã potestatẽ qb. mo. ius pa. pot. sol. §. i. c 43 col. 2. & 3
Relegat⁹ & deportat⁹ differũt. ibi. c. 44 c. 1
Relegare potest quilibet qui habet merũ imperium. ibi. c. 43. col. 3
Religio est de iure gentium, de iu. na. gen. & ciui. § t. c. 10. col. 2
Religiosus dicitur imperator. in proę. in prin. char 2. colum. 2
Religiosus fit quis per li. ibi. col. 4
Religiosum secundũ canones quod dicatur de re. diui. §. religiosum. c. 87. col. 1
Religiosu quis dicat proœ. in prin. c. 2. c. 4.
Relinquo hoc uerbũ arguit ultimam uoluntatem. qui ex cau. mauu. non li. §. fina. char. 24. col. 4
Remitti nõ potest ius reuocãdi donationę ex causa ingratitudinis de cap. dim. in princi. char. 55. col. 4
Remissio unius iuris expressa nõ trahit ad alia de excu. tu §. qui autẽ. c. 76. col. 4.
Remissio redditionis rationis non cõprehendit reliqua de leg. §. peculium. cha. 174 col. 4.
Nec dolum nec latam culpam. ib
Renũciare nõ u̾r alijs excusationibus q̧ habet plures & intẽtat & proponit unã. de excu. tu. §. qui autem. ch. 76. col. 4.
Renunciare non põt creditor iuri uendendi pignoris. qui. alię. li §. j. c. 121. col. j.
Replicatio quid sit & quare fuerit inuenta. de repl. in princ. c. 349. col. 2.
Et fuit inuenta fauore actoris. ib. col. 3.
Replicatio resoluit ius exceptionis. ib. c. 4
Repudians hęreditatem potest infra triennium postea adire. de hęre. quali. & differe. §. extraneis. c. 162. col. 3
Repudiatio solo animo fit facto uel uerbo expresso. eo. ti. §. fi. c. 163 col. 3
Repugnantia quę noceat de adem. lega. in prin. c. 180. col. 4. & seq.
Requirendus est ille de cuius pręiudicio agitur. de adop. §. licet. c. 40. col. 2.
Res Romana ponitur. pro rebus pub. de iusti. & iu § fi. c 8. col. 2.
Rerũ appellatione non ueniunt actiones aliqñ de iu. na. gen. & ciu. § fi. c. 15. co. 4
Rei uendicatio certo casu non datur dño de re diu. §. cum in suo. char. 95. col. 3
Rei uendicatio quãto tp̃e pręscribatur & in quibus casibus. ib. c. 96 co. 2. & 3.
Rerum suarum quilibet est moderator & arbiter eo. ti § per traditionem. ch. 101. co. j. & in titu. qui. aliẽ. li. §. nunc admonendi. cha. 121. col. 1
Et de l. fal. in prin. c. 181. col. 2
Rem habiĩe pro derelicto inueniendo uel accipiẽdo efficior dominus. de re. di. §. hoc amplius, ch. 102. col. 4. & seq.
Res quando dicatur haberi pro derelicta. ib. ch. 103. col. j
Res sua nemini seruire potest de usufruc. in prin. cha, 106. col. 3
Rem illam habere non uideor cuius pretium mihi abest. de lega. §. res. cha. 167. col. 4. & seq.
Res de facili redit ad naturam pristinam. de aslig. liber. in prin. c. 120. col. j
Res incorporales quasi possidentur, de inter. in prin. ch. 350. co. 3
Rei uerbũ generale est. de obliga. in prin. ch, 228 co 4. Et de actio. §. omnium. ch. 198. col 4
Rei appellatione factum continetur. ibid.

Rei

Rei vẽdicatio ut causetur duo extrema re quiruntur dñium uel quasi ex parte agẽ tis,possessio vel quasi ex parte conuenti, de actio.§.j.c.298.col.4. & c.299.col.3.
Rei uẽdicatio quæ datur legatarijs nõ est quasi contractu, de obliga. ex qua. con. §.hęres.c.171.col.3.
Res.i.ęstimatio quib.mo.tol.obl. §.1.cha. 277.colum.2.
Rem esse in bonis uel ex bonis differũt.de vi bo.rap.§.sane.c.286.co.4. & seq.
Rescriptum debet habere ante nomẽ scribentis.in rub.proœ.c.1.co. 1.
Rñsio simplr & absoluta intelligitur facta cũ oĩbus qualitatibus interrogationis de inut.stip.§.præterea.c 145.co 4
Rñsio simplex trahit ad oĩa q̃ cõtinent in interrogatione.e.ti.§.quoties.c.250.c.1
Rñsio facta in una ex rebus contentis in interrogatione ualidat quo ad eam. ib.
Restituere.i.dare de acti §. in bonęfidei. ch.322.c.3.& de inter.§.j.c 350.col.4.
Restitutiones in integrum oẽs cã cognita dant,eo.ti.§ si quis agẽs ch.325.col.3.
Restitutio in integrũ an det minori . xxv. an.maiori xx.qui seuẽdit ad pretiũ participandum.de iu.perso.§ j.c.17.col.3.
Restitutio omnia reponit in pristinũ, qui. mo ius pa.po.sol.§.j.c.43.co.2.
Restitutio ciuitatis p̃ quos fieri possit. ib. char 43.col.4
Restituo uerbum generale est.ib.
Restitutio & indulgeo differunt.ibi. cha. 44 colum.1.
Restitutio hęreditatis potest fieri soli tutori si pupillus sit infans,de aucto tut.§ j. char.63.col.2.
Restitutio ex trebell. fit re & uerbo & qualiter.de fideicom hæred. §. sed quia stipulationes.c.187.col. 2.
Restitutio ex trebel.fit procuratori simpliciter & habẽti speciale mandatum non procuratori in rem suam.ib.col.2.
Restitutio qũo & qñ det absenti cõtra pręsentẽ,uel econtra pręsenti contra absentem.de act §.rursus c.304.col. 1.
Restitutio an fiat ad tempus absentiæ tantum uel ad totum tempus.ibi.
Reuersi ab hostib . oĩa iura recuperãt.qui. mo.ius pa.po.sol.§.si ab hostib.c.45 c.2
Reus quando teneatur ad satisdand. de satisd.§ j.c.339.col.3.
Reus stipulandi & reus promittẽdi quis dicatur.de duo.re.in prin.c.238.col 4
Reus dicitur tantum debitor tu.ib.
Reus dicitur qui conuenitur.ib.
Reorum debendi constitutio an uitiet per interuallũ & p̃ qd.de duo. reis, in principch.239.col.j
Rei promittendi qualiter cõstituãtur. eo. ti.§.j.c.ea.col. 1.
Reorum constitutionem uitiat imparitas. ib.§.fi.c.239.col.2
Rei debendi non possunt insolidum cõueniri.eo.ti §.fi.c.ea.col.2.
Ripa fluminis non est publica.de re. di.§. 1.ch.84.col.3
Riparũ usus est public⁹ ,p̃prietas eorũ quorũ p̃dijs adhęrẽt.eo.ti §.riparũ. c.85.c.2
Rite.i.,seruatis solennitatibus . de nup §. mariti.char.33 col.3
Romani unde dicti. de iu.nat.gen.& ci.§. sed ius c.10.col.3.
Rubrica qñque gñalior nigro.in rub.de iusti.& iu.c.6.col.3. Et de hęre. quę.ab intest.in rub.c. 192. col. 3
Et de obl.ex deli.in prin.c.279. col.4.
Rudis animus non debet multitudine rerum grauari de iusti.& iu.§.j.c. 7.col.3.
Rũpere qd importet.de l. Aquilia.§ cap. tertio.c.289.col.4
Ruptela testamenti põt dici pęna. de succ. liber.in prin.c.217.col.1
Rusticis statur in his q̃ pertinent ad agros & similia.de re.di.§ pręterea.c. 91.c. 2.
Rusticitas sancta omnia palam habet.. de acti §.item seruiana.c.306. co. 1.

S

Sacerdos est p̃sona publica nõ põttñ alteri stipulari.de iusti.& iu §.fi ch. 8.c.3.
Sacerdotalis dignitas liberat a patria pote.qui.mo.ius pat.po.sol. §. filiusfamilias. c.44.col.4.
Sacrę res possunt esse in patrimonio nostro si sint capt⁹ ab hostibus. de rer.diui. in cha.83.col 4.
Sacrum quid sit.eo.ti.§.sacrę.ch.86.col.2.
Sacra etiã imperialibus decretis alienari prohibentur excepta causa redemptionis captiuorum.ib.
Sacrum nemo sibi propria auctoritate cõstituit.ib.
Sacer remanet locus ubi erat ecclesia ibi. char. 86.col.2.
Sacrę res ex quibus causis alienari possunt ib.char.ea.col 4.
Sacer desinit esse locus si ab hostibus capiatur. ibidem.

Sacræ

Sacræ res & huiusmodi possideri nō possūt de usucap § j.char.11 1 co.4.
Sacrę & religiosę res possunt desinere esse sacię & religiosę.ibi.
Salariū interueniēs i mād. an possit peti & qua actione. de māda. §.si ch 270.col.4.
Saluianū interdictū ī quo differat ab actiōe seruiana.de act.§ itē seru.ch. 1.306.c.1.
In saluiano sufficit ꝓbare se posse dille.ib.
Sanctæ res quę dicantur.de re. diui.§ sanctę char.87 colum.3.
Sanctiones quę proprie dicant.ibi. & c.1.
Sapiens melioris est cōditionis quam stultus.de excu.tu §. similiter.c.75.col.j.
Sarta tecta quę dicantur.de manda. §.fin. char 271.col.ij.
Sarcinator quis dicatur.de loca. in prin.c. 262 colum.4.
Sata cedūt solo.de re.diuisio § cū in suo, char.95 col.3.
Satisdatio rē pupilli saluam fore capitur a magistratibus eorum periculo si nō sit idonea.de atti.tuto §.pe.c.61.col.j.
Satisdatio rē pu.saluam fore est inuēta fauore pup.uel.adulti.de satisda tuto.vel cura.in prin.69.col.ij
Satisdatio a quibus dāda sit. ibi. col.4
Satisdatio usufructuarij. & eorū q usu cōsumunt an pssit remitti a testatore uel ab hęrede.de vsufr.§.cōstituit.ch. 107 c.4.
Satisdationum modus hodiern' differt ab antiquo.de satisda.in prin.c.339.col.j.
Et eorum ordo antiquus ibi.
Satisdationum ordo ex usu,& obseruantia processit.eo.ti.§.j.c.339.col.iij.
Satisdare est cum fideiussore ibi.
Satisdatio quæ ab actore & quando exigatur ibi.col.iij.& iiij.
Satisdandū an hodie sit ibi.c.340.col.ij.
Satisdare quare teneātur procuratores & non personę aliarum rerum curā habētes eo.titu.§.fin autem.c.341. col.ij.
Scandalum euitandum est. de rerum diuisione.§.apium.c.89.col 3.
Scientia diligentia & fides ad explicandū aliquid requiruntur in proœ §.eumque hoc.char.4.colum.1.
Nec cognoscuntur ex unico actu ibi.
Sciētia testi nō infert scientiā codicillorū. de actio.§.siquis agens ch.325.col.2.
In scriptis tunc aliquid fieri dicitur qn scriptura requiritur.de emptio. & uēdi. in prin.cha.258.col.3.
Scriptura nō est necessaria ad substantiā legis.sed ad probationē tātū.de iure naturali genti & ciui.§.constat.c. 12 col.1
Scriptura an cedat chartę uel econtra. §.literę.char.97.col.4.& seq.
Scripturæ seruādus ordo non est. de lega. §.ante hęredis.c.174.col 4.
Scripturę an semper sit standum.de iuuti. sti.§.item uerborum.c.179 col. 1.
Scripturę publi. & priuatę stat nisi contrariu ꝓbet de fideiu.§.si.c.255.co 2.& 3.
Scriptura priuata qn faciat fidem.de lite. obli.in prin c.255.col.5.& seq.
Secundum, hęc dictio ponitur re motiue. de olim.in prin.c.229.co. 1.& 2.
Securus est fugiēs ad ędem sacram uel statuā principis.de his q sunt sui uel alie. iu.§ fi.c.27.col.2.
Sed & si est dictio quæ ponit diuersitatē in facto & identitatem in iure de inge. in prin.ch. 18 col.2.& qui.mo. ius pa. pot. sol. §:sed si pater.c.47.co.3. & importat diuersitatē facti & non iuris.de lega. §. sed & si rem cha.167.col.3.
Semel quod est semper est: & qn habeat locū hęc regula, de fideicom. hære. §. restituta.c.185.col. 1.
Semestres dicunt libri continētes gesta sex mēsium.de excu.tu.§.j.ch. 73.col.2.
Siminatum si quid sit in alieno ex semine meo contra quem agā.de re.diui.§.qua ratione.char.07.col.4.
Senatorū auctoritas maior est plebe.d iu. na.gen. & ciui.§.cōstat.cha.12 col. 4.
Senatores quib.mo. ius pa.po. sol.§.filius familias.c.44.col.4.
Senectuti eūdē Romani honorē tribuerūt qui magistratibus.de excus.tut § itē maior.char.76.col. 1.
Sensus accipitur pro intellectu. si quadru. pau.fe.di.in prin.c.336 col.4.
Sententia non est omnis uox.iudicis.de iu.na.gen.& ciui.§ sed & quod.c.13.c.2
Sententia & opinio differunt. eo.tit. §.responsa.char 14 col.2
Sententia lata cōtra pupillum ex falsis allegationibus est ipso iure nulla.de excusa.tuto.§ si char.78.col.3
Sententia debet referri ad acta assertoria de suspec.tuto.§.suspectus autem remotus.char.81.col. 1.
Sciētia est de iure ciuili. de oblig. in prin. char.128.col.4.
Sententia prima ualet non secunda,qn est lata ab eodē sup eodē.quib.mo. testa.in fir.

fir.§ 1.char.155.col. 2.
Et quare. ibi.
Snia ex qua agat an ex prima uel ex scda. eo ti.§. sed & si quis priore.c.155.co 3.
In snia sūt allegationes repetēdę de fideic.hęre.§.sed q a stipłones.c.186 c.4.
Sententia in actione qđ metus causa qualiter possit proferri: & an sint proferēdę duę vel una.de act §.item actio.c.319. col.1.& si sit diffinitiua. ibi.
Sententia debet esse cōformis libello. eo. ti.§.curare.c 324 col.4.
Snia dēt esse certa inquātum fieri pōt.ibi.
Potest tamen ferri. incerta.ibi.
Snia potest ferri. certa super petitione interesse incerta si in actis certificatū sit postea.ibi.c.325.col.1.
Sententia debet ferri in scriptis nisi cert is casibus ibi.
Sentētia in actione noxali qualiter detur & quid si agatur criminaliter. de noxa. actio § 1.char.325.col.1.
Snia & res iudicata non tollunt actionē & obligationē & quare. de excep.§. item si in iudicio.ch 246.col.2.
Sententia est de iure ciuili.ibi. col. 3.
Snia, an dēat ferri in die termini assignati ad cōparandū ad audiendam sniam vel alia.de ver.obl.§.oēs.c.235.co.4.& seq.
Sententia quomodo possit ferri de nocte. ibi.c.336 col.1.
Sententia illa pręualet quæ ualidioribus fulcitur rationibus. de emp. & uend.§. item pretium.ch.260 col.2.
Sententię forma in causa noxali. de offi. iud in prin.ch 358.col.1.
Et in scriptis & sedendo danda est.ibi. col. 1.& 2.
Et an statim & in qb.casib.sit executioni mādanda uel nō.eo.§. 1.c.359.col. 1.
Sententia trāsferri dominium. eo.ti.§.finium.c.360. col.4.
Item & scđm decretum. ibi. c. 161.c.1. quod de clara in sententia. ibi.col.2.
Separari an possint maritus & uxor de gra.cogna.c.313 col. 4.
Seruus nascitur de tu.na.gen. & ctu. §.ius autem.c.11.col.4.
Et unde dicantur serui. de ius perso. in prin.c.16.col. 2 & 17.col.2.
Seruus nō potest fieri clericus contra dñi uoluntatem.eo.ti. c. 16. col.3.
Nec pōt esse tabellio.ibi. char. 17.col.3.
Et qualiter fiant, & qualiter nascantur. ibi.§ 1. char.ea.
Seruorum differentia. ibi.col 4.
Seruus quot modis possit effici liber. de liberi §. libertinorum.c.21.col.1.
Seruus institutus est hęres necessarius.qui ex ca. ma.non li.§.1. c.22.col. 1.
Seruus institutus a dño nō soluendo tenet satis facere creditorib. & nisi satisfaciat pñt bona uēdi sub noīe hęredis ib.
Nōtñ potest institui seruus pignoratus nisi dñs creditori satisfaciat.ib. col.2.
Serui sunt in ptāte dñorum quę ptās est de iure gentium. & de iure antiquo poterant a dñis occidi, hodie dñi in eos sęuire non pñt: immo punitur occidēs seruum proprium sicut alienū. de his qui sunt sui uel alie.iu.§ 1.c.26.col.2.
Et quicqđ seruus quęrit quęrit domino. ibid.etiam si per dolum uel metum acquirat. ibi. col.3.
Seruus non torquetur in dñm. ibi.col.4.
Seruus ex quibus causis puniatur si se nō gessit probe erga dominum ibi.
Seruus inuētus cum uxore pōt occidi ibi.
Seruus a domino an uerberari possit sine causa. ibi.
Seruus contra dominum potest habere recursum ad iudices. eo. tit.§. sed & maior.char.27.col.2.
Seruus adoptatus efficitur liber.de adop. §.fin.ch.42.col.1.
Seruus si nominet filius liberatur. & quæ acquirat. ibi.
Seruus pęnæ quis dicatur. qui. mo. ius pa. po.sol. §.t.c.45.col.3.& c.44.col 2.
Seruus adeptus militiam uel dignitatem sciente dño fit liber.eo ti.§. filiusfamilias.c.44.col. 3.
Seruus proprius cum libertate uel simpliciter recte tutor datur. qui testa. tut.da. pos.in prin.c.51.col.2.
Seruus a pręside an detur tutor. ibi.
Seruus proprius sub cōditione si liber erit datus tutor a dño a purante alienum an detur utiliter.ib.char.51.col.3.
Seruus pęne perdit ciuitatem & libertatē de capi.dimi.in prin.char.55.col.1.
Seruus non recuperat cognationem ēt si manumittatur ibi.§. ꝗ aūt.ch.56.col.4.
Seruus fugitiuus sui ipsius facit furtū. de usuca.§.t.c.111.col.4.
Seruus plurib si ab uno liberetur cōsequitur libertatē soluta alijs eorū portione qđ nō erat de iure antiquo de dona.§. fin.

fin. char. 119 col. 2.
Seruus quærit dño non solum ex traditione, sed etiã verbis. per quas perso. nob. acqui. §. item vobis. ch 124. col. 4.
Seruus adire non potest non præcedente iussu & quare. ibi.
Seruus repræsentat dominum generaliter non specialiter. ib. c. 125. col. 1.
Seruus an aliquid habere possit ad suam utilitatem. ibi.
Serui aditio tria exigit. ibi. col. 2.
Seruus alienus bona fide possessus & liber hõ bo. fide possessus & ille in quo habemus vsumfructum æquiparantur. eo. tit. §. placet. c. 125. col. 4.
Seruus & surdus non possunt esse testes in testamento & quare. de testa. §. testes autem. c. 128. col. 4.
Seruus de eo quod vidit ante seruitutẽ an possit testificari. ibi. c. 129. col. 1.
Seruus dominæ nõ debet operas carnales. de hære. insti. §. 1. c. 142. col. 4.
Seruus a domino vsufructuario eiusdem serui non potest institui. de hære. insti. §. alienus. c 133. col. 2.
Seruus institutus, fit liber, & hæres necessarius, & si manumissus in uita omnino remanet hæres sed voluntarius. eo. ti. §. seruus. c. 143. col. 3. & seq.
Seruus institutus hæres adire debet iussu illius dñi qui est dominus tempore aditionis. eo. ti. §. alienus. c. 144. col. 2.
Seruus hæres institutus si interim manumittat oĩno cõsequitur hereditatem. ib.
Seruus hæreditatẽ quærit illi q est dñs tpe aditionis, legatum uero illi, qui est dñs tempore quo cedit dies legati. ibi.
Seruus potest institui post mortem dñi. eo tit. §. seruus. c. 144. col. 3.
Seruus hæditarius recte instituitur hrs. ib.
Seruus posthumi alieni ẽt iure antiquo poterat hæres institui, q̃uis ipse posthumus non recte institueretur. ib.
Serui capacitas pendet a capacitate domini. eo. ti. §. seruus autem. c. 145. col. 1.
Seruus plurium institutus non quærit omnibus, indistincte, sed præcipiẽtibus. ib.
Seruus institutus ab uno ex dñis, quærit socijs & idem in contractibus. ibi.
Seruus vt sit hæres necessarius q̃ requirantur. de hære. quali. & diffe §. 1. c. 160. c. 3.
Seruus institutus si uelit non est necessarius. ib. col. 4.
Seruo instituto inspicit persona dñi quo ad capacitatem. eod. tit. §. in extraneis. char. 162. col. 2.
Serui fugitiui legati psecutio ad quẽ spectet. de lega. §. ea quoque. c. 168. co. 4.
Seruus manumissus similis ẽ mortuo quo ad præstationem. eo. ti. §. si res legata. c. 172. col. 3.
Serui hæredis dominium non transit in legatarium. ibi.
Seruus indebitus sibi solutus & manumissus an cõsequatur libertatẽ & qualiter manumittens teneatur. ib. col. 3. & seq.
Serui nobis non quærunt iura quærenda sed quæsita quod declara, ut eo. ti. §. an seruo. c. 278. col. 4.
Seruus obligatur naturaliter dño: & quo iure naturali. quod cum eo. §. cum autem. char 432. col. 4.
Seruus ordinarius & vicarius. q dicant. ib.
Seruus qui dat noxæ non est in obligatione sed in solutione. de noxa. actio. §. 1. ch. 334. col. 4. & seq.
Serui dati noxæ dñium in totũ abdicatur ab eo qui noxæ tradit & quare: sed transit in dñium cui datur reuocabiliter & quare. ibi. c 135. col. 1.
Seruus conuentus noxali iudicio si manumittatur tenetur ipse & extinguitur noxæ deditio. eo. ti. §. omnis aũt. c. 535. c. 2.
Seruus manumissus an teneatur de gestis in seruitute. ibi.
Seruus ex persona dñi habet ius stipulãdi. de stipu. seruo. in prin. c. 239. col. 4.
Seruus hæreditarius stipulando quærit hæreditati. ibi.
Seruus ex sua persona nihil potest. ib.
Seruus quando manumittitur incipit habere caput ib.
Seruus quoquo modo stipulationẽ concipiat quærit dño. eo. ti. §. 1. ch. 248. col. 1.
Seruus stipulando factum an domino acquirat. ib.
Seruus conseruo suo stipulatur. ib. col. 2.
Seruus est capax captorũ. eo. ti. §. sed cum factum. c. 240. col. 2.
Seruus nemini põt ciuiliter obligari. de inut. stip. §. item inutilis. c. 246. col. 2.
Seruus naturaliter teneri potest nõ ciuiliter. de fideius §. 3. c. 253. col. 2.
Seruus fideiubere non potest. ib.
Seruus vsufructuarius q̃rit nobis ex re & operib. sed vsuarius ex re tm̃, per quas perso. nob. oblig. acqu. §. 1. c. 275. col. 2.
Seruus uni ex dominis stipulari potest. & quare.

quare.eo.§.fi.c.ea.
Seruus fideiubendo non pôt obligari.quimo.iol.ob.§ preterea.c.278.col.2.
Seruilis cognatio est impedimentũ matrimonij.de nupt.§.illud c 14.col.2.
Seruitus qũo fit introducta & est naturali iuri contraria. de iu.na.gen. & ciui. §. ius autem c.11.co.2.
Seruitus quid sit, & procedit a iure gentium contra ius naturę. de iure perso.in prin.c 16.col. 2.
Seruitutes an sint in bonis nostris. de rer. diui.in prin.c.84.c.1.
Seruitutũ rusticarũ quatuor sunt species. de seru.pręd.in prin.104.co.3.
Seruitutum tria genera a persona ꝑsone a re rei, a re personę ib.
Seruitutes vrbanę dicuntur illę, quæ ruri sunt dummodo ędificijs cohęreant. eo. ti.§.1.c 105.col.1.
Seruitutes urbanorũ prędiorũ quę sint.ib.
Seruitus vrbana lõge nobilior est,ideo difficilius perditur.ib.105.col.3.
Seruitus quare dicatur prędialis. ibid. §. ideo.c.305.col.4.
Seruitus prędialis nõ quęritur nec debet sine prædio.ibi.
Seruitutis libertatem vnus ex socijs quęrere non potest & qñ. de ser. præd.eo.§. c.105.col 3.& seq.
Seruitus pactis stipulationibus & vltimis voluntatibus constitui potest.eo. ti.§.fi. c.106.col.1.
Seruitus seruitutis esse non pôt. per quas perso.nob.acq.§.1.c.124.col.1.
Seruitus vrbana nõ potest obligari.de act. §. item seruiana.306.col.2.
Et quando.ib.
Seruitus prospectus est qua concedit non solum visus & lumen, sed amęnitas. de act.§.ęque. c.300.col.1.
Seruientes in domo dñr domestici & ideo eorum testimoniũ reprobatur. de testa. §.pater.ch. 130.col.3.
Seu stat ampliatiue.de interd.in prin.cha. 349.col.3.
Seueritas nimia ĩ seruos ꝓprios dãnat. de his, q sunt sui vel alie. iu.§.fi.c.27.c.2.
Si non ualet qđ ago ut ago ualet ut ualere potest.de adop.§.fi c.42.col. 1. & seq.
Si.i.quia.qui.mod.re con. obli.§.1.cha. 231.col.11.
Similium vno cognito cognoscitur aliud. quod cum eo.in prin.c.330.col.2.
Similium est eadem disciplina.ibi.col.3.
Similitudo in uno non arguit similitudinem in alio. ib.
Simplex dicitur cui nihil additur. de iust. & iu.§ 1.ch.7.col. 3.
Simplicitas est amica legib. calliditas inimica.de fideicom. hęr. §. sed quia stipulationes.c.186.col. 3.& seq.
Intellige de prudenti non de supina.ib.
Simplicitas bona est amica.ll.de legi. agn. succes.§ 1.c. 201. col.4.
Syndicus qs dicatur & cõfunduntur actor & syndicus.de cura.§.fi.c.69.col.1.
Singularis ponitur pro plurali. de iu. perso in prin.c. 16.col. 3.
Sobrinus proprior quis dicat.de gra. cogn. §.quinto.c.210. col.3.& seq.
Socius qũo possit vti inuito socio re cõmuni. de re.di.§.religiosum. c.87. col.2.
Socius pro socio an admittatur in testã.de testa. §.legatarijs. c. 131. col.1.
Socius non conuenitur nisi inquantum facere potest & quatenus. de act. §.sed & si quis.c. 329.col. 2.
Et in quibus casibus.ib.& col.seq.
Socius tenetur tm̃ de leui culpa.de soci.§. fi.c.267. co 2.
Socius ponit aliqñ improprie pro cõsorte. de obli.ex qua.con.§.itẽ si. c.272.col.4.
In societate qualiter habẽda sit rõ lucri & damni. de socie. in rubr.c.265.col.2.
Societas coiri potest omniũ bonorum & vnius negociationis, & nisi aliter sit cõuentu damni & lucri partes sunt æquales.eo.ti.in prin.c.265.col.2.
Societas quid sit.eo.ti.in rub.ib.
Societas est ius fraternitatis. eo. ti.§.de illa. ch.266.col. 1.
In societate quãdo pacta inęqualia admittantur.ib.col.1 & 2.
In societate debet esse par rõ lucri & dãni. eo ti.§.illud. c.266.col.2.
Societas renunciari potest socio pręsenti, non absenti.eo.ti.§.manet.c.ea.co.3.
Societatis renunciatio quando ualeat.ib.
Societas multis modis soluitur. ib.col.4.
Et quando transeat ad hęredes.ib.§.soluitur.c.267.col. 1.
Societas an finiatur publicatione bonorũ eius socij qui tantum operam ponebat. ib.col. 1.& 2.
Socrũ ẽt soluta affinitate non licet ducere uxorem.de nup.§ socrum. ch.3.col. 1.
Et est loco matris. ib.

Soler-

Solertia quę dicatur, in proœ.§ cunq; hoc. char 4 col 2.
Solet, impoitai necessitatē. de iure perso. in princ. char. 16. col. 2.
Solidus. i. aureus quis dicatur & quantus de Anti. iut. §. sed hoc. c. 61. col. 4.
Solennitate qualibet remissa non intelligitur remissa naturalis, de testa. mil. §. plane, ch. 133 col. 1.
Solennitas intrinseca prę sumitur non extrinseca. de fideiuss. § fi. c 255. col. 3.
Solennitate sublata an dicatur tolli id qđ cū solennitate solet fieri, de obl ex deli. § conceptum, char 281. col 2.
Soluere licet ante rem iudicatam qñennque quod petitur. de perpe. & temp. act, § fina char. 344. col. 3
Intellige cum expensis legitimis. ibi.
Soluere vt quis dicatur quid requiratur, de obli. §. omnium c. 229 col. 2
Solui aliud pro alio inuito creditore non potest. qui. mo tol obl in prin. cha. 275. col. 3. & 4. & c. 276 col. 2.
Soluendo & non soluendo quis dicatur quib. ex cau. ma. non lic. 22 col. 1.
Soluens qđ petitur pōt petere absolui se licet ex superabundāti. de perpe. & tēpo. actio. §. fi. c. 144. col. 3.
Soluens non cogitur subire iudicium. i bi,
Solutio dicitur fieri de necessitate ab emptore, qui. al ie. li. § fi. c. 122. co. 2.
Solutio facta a pupillo quando liberet. ib.
Solutio indebiti licet effectu ꝑducat obligationē q̄ ipso effectu cōsiderato dr̄ obligatio ex contractu, tñ inspecta intētione agētiū talis actus nō est cōtractus sed distract' qb. mo. re con. obl. §. 1: c. 31 co 1.
Solutio vnius ex pluribus reis debendi liberat omnes de duob. reis. §. ex huiusmodi. char. 239 col. 2.
Solutio qñ fiet, si hoc anno ꝓmissio facta sit. de inut. stip. §. q hoc anno. c 252. c. 1.
Et quid in promissione annua. ibi. col. 2.
Solutio facta p errorē qñ impediat repetitionē. de obl. ex qua. cō. §. fi. ch. 273. c. 4
Solutione eius qđ debet oīs tollit obligatio, q. mo. tol. obli. in prin. ch. 275. col. 3.
Solutio alij fieri nō pt inuito creditore nisi creditori creditoris. e. ri. c. 276. col. 2.
Solutio una parit plures liberationes, ibi. colum 3.
Solutio patris an fieri possit inuito creditore quib. mo. tol. obli.
Sorte dirimitur dissensio pluriū. de leg. §. optionis. c. 175 col. 3.
Spadones qui & qualiter differūt a castratis. de ᵃdop. § sed & illud. c 51 co 1. & 2.
Species quę dicatur. de iu. nat gen. & ciui. §. constat. c. 12 col. 2.
Species pro casu & themate, per quas ꝑso. nob. acq. §. hoc quoque. c. 124. col. 2.
Species solę commodantur. de actio. § in bonę fidei. c 223. col 2.
Specialiter cōcessa aliquibus non trahuntur ad alios. de hęre. qua. & diffe. § extraneis, char. 163 col 1.
Specificans quęrit dñium rei specificatę non reducibilis ad priorem formam si bona fide specificauit, de rer. diui §. cū ex, char 82. col. 4.
Spes est in consideratione & legari potest. de lega §. ea quoque res. c. 168. col. 3.
Et quando. ibi.
Spes futuri debiti ex cōtractu cōditionali transmittitur ad heredes de verbo. obl. § ex conditionali. c. 247. col. 2
Spes futuri debiti trāsmittit ad hr̄des tam stipulatoris q̄ ꝓmissoris in stipulatione conditionali, de inuti. stip §. cum quis. char. 252. col. 1
Sponsalitia largitas est de iure ciui. de iu. nat. gen. & ciu § ius aūt char. 11. col. 3.
Sponsalitia largitas quid sit. de dona. §. est & aliud. c. 119 col. 2.
Et quomodo & quando reuocetur. ibi.
Sponsalia cōtrahere cuius ętatis quis possit, de nup. in prin. c. 30 co. 1.
Sponsalia fieri pñt inter absentes, de inut. stip. §. item verborum. c. 248 col. 1.
Sportulæ & salaria dabant antiquitus inspecta quantitate petita, de act. § tripli. c 317. col. 3. hodie dantur pro distantia itineris ex consuetudine. ibi.
Sportulę soluebantur per reum. ibi. col. 4.
Sportulæ aliquibus pro parte aliquibus in totum remittebantur & quibus. ibi.
Sportulæ quare sic dictę fuerint. ibi. char. 318. colum. 1.
Sportulę iudicū a qbus pstentur & qñ ibi.
Spurij ęquiparant vulgo conceptis & unde dicantur. de nupt. §. pe. c. 35. col. 2.
Spurius natus in figura mr̄imonij licet de facto, pt legitimari p subsequēs mr̄imonium; sec' si nullo modo ēt de facto erat. de serui. cogna, in prin. c. 214. col. 3. & 4.
Stadium quod dicatur. de re. di. §. uniuersitatis, char. 86. col 1.
Statuta populorū dñr ius ciuile. de iu. na. gen.

gen. & ciui. § j.ch.9.col 4.& seq.
Et ius municipale. ibi.ch 10.co.1
Statutum quod non constaret esse in cõsilio propositum a priore non valeret, eo. tit §.constat ch. 12.col.2
Statutum ꝙ filius non posset nubere sine cõsensu patris hodie nõ valeret.de nup. in prin. ch. 20.co.2
Statutum & sententia quamuis stricti iuris recipiunt interpretationem extensiuam qñ alias non possunt sortiri effectum.de vsu & habi.§.j.ch.119.col.4
Statutũ loquens de intestato an habeat locum in intestabili.de hęred.quę ab intesta.in prin.ch.192.co.4.& seq.
Statuliber an sit seruus vel liber.de iure perso. in prin.ch.16 co.3
Status q.similis est q.mortis de exc. tuto. §.item is qui ch.75.co 4
Status causę tres dicuntur.de actio.§.pręiudiciales, ch.310.co.4
Statim importat summariam cognitionẽ de satisda §.fi.ch 242.col.1
Statim.i. cũ aliquali spatio ad soluendum. de inut.stip.§. si impossibilis.c.247.co.4
Stilus uetus scribendi est ut prępona: nomẽ scribentis in rub.procœm. ch.1.col.1
Stillidiũ quod sit & pro quo accipiatur de serui.pręd.§ j ch.105. co.2
Stillicidij seruitus duplex. ibi.
Stipendiaria prędia per traditionẽ alienãtur & q̃ sint.§.per traditionẽ.c.101 co.1
Stipulatio est de iure ciuili.de iu. na. gen. & ci.§.ius autem.ch.11.co. 4.& de dona.in prin.ch.116.co.3
Stipulatio tacita subauditur aliqñ vbi nõ est,de actio.§.fuerat,ch.321.co.2, & 3.
Stipulationis ad essentiã requiruntur verba interrogantis & respõdentis.de ver, obl.in prin. ch.234 co.2
Et ĩ ea deducit ñ solũ datio ʒ factũ. ib.
Ex stipulatione certæ rei oritur certi cõdictio.ĩcertę uero actio ex stipulatu ib.
Stipulatio dr̃ a stipulo ꝙ est firmum. ibid.
Stipulationis formalia quę sint.ibi.
Stipulatio quid.sit ibid.
Stipulatiõis verba pñt cõcipi qualibet lingua q̃ cõtrahẽtes intelligũt siue ꝑ se siue per interpretem,eo.ti.§.j.ch.234 co.4
Stipulationẽ ñ vitiat diuersitas linguę. ib.
In stipulatione attẽditur mẽs & ĩtẽtio cõtrahen.n.is idoneis verbis expressa ib.
Stipulari proprie an dicatur promittẽs vel interrogans.ibi.ch.225.co.1
Stipulatio dẽt fieri uerbis apertis. ibi. co.2
Stipulatio facta per aliqua signa repræsentata non ualet, vt puta dicendo. b.intelligas promitto, & quare.ibi.
Stipulatio pura quę dicatur. eod.tit.§.omnis,ch.235.co.2
Stipulatione ex pura oritur statim obligatio & actio.ibi.
Stipulatio in diem quæ dicatur. ibi.
Ex stipulatione in diem oritur statim obligatio : non potest tñ intentari effectualiter nisi totus dies pręterierit, ibi.
Stipulatio est actus ciuilis ibi. c.235.col.3
Stipulatio an possit fieri sub conditiõe.ib.
Stipulatio annua pura est, quia tempus apponitur gratia multiplicãdæ obligationis.eo.ti.§ at si ita,ch.236.col.1
Stipulatio annua licet limitetur ad tẽpus vitę stipulatoris, tñ ipso iure est perpetua & transit ad hęredes.ibi.
Datur tamen exceptio vt ibi.
Stipulatio annua an sit una uel plures , de verbo.obl.§ at si ita,ch.236.co.2
Stipulatio annua differt a legato & quare ibi.col & seq.
Stipulatione in cõditionali obligationis natiuitas differtur in euentũ cõditiõis. eo.ti.§.sub conditione. ch.236.co.4
Stipulatio cõditionalis quę dicatur & qualiter concipiatur.ibi.
Stipulatio meri facti explicandi a seruo non potest per alium explicari, de stip. ser.§ sed cum.ch.240.co.2
Stipulatio itineris & actus in seruo est merum factum.ibi.
Stipulatio facti in seruo de quo facto intelligatur.ibi.co.3
Stipulatio facta a dño quod seruo liceret ire agere est inualida.ibi.co.3
Stipulatio itineris & actus & stipulatio ire agere differunt. ibi.col.3
Stipulationum diuisio species& exempla. de diui.stipu.in prin.ch.241.co.1
Stipulationes censentur esse tot,quot res in stipulationem deductę de inut. stip. § quoties.ch.250.co.1
Stipulationes pretorię quę dicantur. de diui.stip.in prin.ch.241.co.1.& 3.
Stipulationes prętorię & iudiciales differunt multipliciter ibi.co.4.& seq.
Stipulatio communis quę dicatur.ibi.ch. 242.co.3
Stipulari põt quęlibet res mobilis vel immobilis.de inuti.stip.in prin. c.242.co.4

Stipulatio carũ rerũ quas ẽ ipossibile eẽ i rerũ natura realiter ẽ inutilis, q̃uis ipsa res sit imaginabilis intellectu.eo.tit.ib.
stipulatio rei sacræ,religiosę, publico usui destinatæ,liberi hominis,rei cuius stipu lator sit incapax vel rei suę non valet a principipio.eo.ti.§.j.ch.243.co 3
Nec suspenditur vt tractu tẽporis cessan te dicta cã impeditiua recõualescat, ib.
stipulatio ab initio valida tractu tẽporis fit inualida si sine culpa aut facto pro-missoris superueniat vna ex causis stipu lationem uitiantibus.ib.
stipulatio pura suspendi non potest.eo. ti. §.j ch. 243.col.4
stipulatio an differat ab alijs contractibus in hoc φ possit pendere.ib.
stipulatio facti alieni non valet.eo.tit.§.si quis alium.ch.244.co 1
stipulatio alteri facta regulariter non va let eo.ti § si quis alij ch.ea.co.3
Fallit in multis casib.ib.
Ex stipulatiõe ĩ qua p̃sona solutioni adij ctẽ ius stipulatori tm̃ quęritur ib. col 3
stipulari alteri cuius iuri sit subiectus quis possit.ib
stipulatio nõ contrahitur inter patrem & filium,inter dominum & seruum. eod. tit.§.item inutilis,ch.246 co.2
stipulatio nõ contrahitur inter absentes. eo.ti.§.item verborum.ch.247.col 4
De stipulationis forma est audiatur sonus verborum a contrahentibus . eo.ti. §.mutum ch.246.co.3.& 4.
stipulatio cõcepta pridie q̃ moriat̃ vł post mortem valet hodie licet olim nõ vale ret eo.ti.§.post mortem. ch 248.co.4
In stipulationibus attenditur potissime cõsensus contrahentiũ.ibi. ch.249.co. 1
stipulatio quæ habet diem executionis p̃uenientem ortum obligationis hodie valet,licet olim non valeret.eo. ti.§. itẽ si quis.ch.249.co.2
stipulatio cum moreretur promissor aut stipulator etiam iure ff.valebat.ib.
stipulatio concepta post mortem tertij om ni iure valida est.ib.
stipulatio per quã stipulator id agit vt nõ sibi sed alteri acquirat regulariter non valet nisi apponatur pęna.de inuti: stip. §.alteri,ch.250 co. 1
Ad stipulationis pœnalis validitatem non attenditur φ sua intersit. ib.
In stipulatione pęnali quę sub conditio ne concipitur inspicitur quantitas a par tibus expressa. ibi.
stipulatio valet facta alteri si sua ĩtersit.ib.
stipulatur altri tribus modis.ib. col.2
stipulationis pęnalis verba quot modis cõ cipi possint.ib.
stipulari quis non potest rem suam & qua re eo.ti.§.item nemo,ch.251 co.2.item nec quę futura est sua.ib.
stipulatio vitiatur qñ est dissensum in cor pore.eo .ti.§.si de alia ch. 251.co.2
stipulatio concepta ex turpi causa p̃terita vel futura nõ ualet.eo.tit. §. quod turp. ch.251.col.4
stipulatio fit per verba futuri temporis.de lite.obli.ch.256.co.1
stipulari aliqñ p̃t priuatus p̃ altero. de eo. cui.lib.ca.bo. adij. in prin. ch 226 col.3
stipulari id est interrogare q. mo. tol. obl. §.pręterea.ch.278.co.3
studiosus accipitur aliquando in bonã par tẽ de lega.§.sed olim ch. 165.col.2
suadere capitur in bonã & in malã patrẽ in proœ.§ cumque hoc.ch 4.co.4
subintratio quam faciunt filij fratrũ in lo cũ patris non habet locũ facto testamẽ to de inoffi.t est.in prin.ch.158.co.2
subscriptio idem importar & ita pręiudi cat ac si tota scriptura esset scripta ma-nu subscribẽtis. de emp. & ven.in prin. ch.258.co.1
substitutio quid,de vulga. substi. in rubr. ch.148. co.1
substituendo vltimo mens credit̃ esse cõ-seruandarum legitimarũ hęreditatũ.de pup.substi.§.vel singulis,ch. 153.co.3
substituensen vltimo moriti uidet̃ eos qui bus substituit inuicem substituere. ib.
substitui mente capto quare fuerit p̃miss-sum.de pupil.substi.§. j. ch. 151.co.1
substitui exẽplariter mente capto quare non possint nisi certę personę.ib.
substitui potest non solum iam natis sed posthumis.de pupil.substi. §. non solũ. ch.152.col.4
substitutus quãdoq; nõ dicit̃ domin' licet seruus substitutus sit.p̃ quas perso.nobis acquir.§.item vobis,ch. 125 co.2
substitutus in re certa per verbum cõmu-ne nunquam trahitur ad totum nisi es-set substitutus in quota. in rubr. de vul ga.substitu. ch. 148.co. 1
substituti succedũt iuxta portiones sibi da tas in institutiõe,eo.ti.§.& si.c.148.c.4

Substi-

Substitutus instituto qui cohęredi fuerat substitutus ad utranq; partem admittitur eo.ti § sed instituto.ch.149 co.1
Substitutus pupillariter in certa re admittitur ad totū de pupil. substi.in prin. ch. 150.col.4
Substitutus exhęredato nullo potest grauari legato de pupil. substi. §. non solum autem.ch.53.co.1
Substitutio pupillaris per arrogationē euanescit & quare de adop. §. cum autem. ch.38.co.3
substitutiōis vulgaris forma de vulga. substi.in prin ch.148 co.2
Et si fit in codicillis vt directo valeat. ibi.
Et quid ut valeat aliter ibi.
substitutiōis breuiloquæ seu reciprocę forma.eo ti.§.1.ch.148 col.3
substitutio vulgaris expirat per aditionē hęreditatis de vulga substi. §. si seruū. ch.149.co.2.& de pupilla. substitu. §.1. ch.141.col.2
substitutio serui quem credebā liberū quomodo procedat ibi.ch 149 co 2
substitutio pupillaris ad sui essentiam q̄ requirat de pupil. substitu. in princ. ch. 150 col 2
substitutio pupillaris qūo concipiatr. ibid.
substitutio aliquando duplex est aliquando simplex.ibi.
substitutio vulgaris facit ꝙ succedatur testatori :pupillaris pupillo.ibi.
substitutio pupillaris expirat adueniente pubertate.ibi.,& ch.151. co.1. et.§. masculo ch. 154 co 1
substitutio pupillaris inuenta est consuetudine & moribus.ibi.ch.150 co.2
Et inducta est ex ęquitate vt qui sua imbellicitate impediuntur testamentum facere habeāt ex testamento hęredem sibi datum a patre ibi.
substitutio pupillaris q̄ exigat ad sui essētiam & ꝙ octo requiruntur ibi. & co.se.
substitutionum quinq; genera.ibi. §.1.ch. 151.co.1.& 2.
Et quomodo concipiantur. ib.
substitutio vulgaris alia expressa & alia tacita & per quę verba & quomodo fiat ibid co.2
substitutio exemplaris vnde dicta.ibi.
substitutio exemplaris in pluribus differt a pupillari.ibi.
substitutio breuiloqua quar fiat.ibi. co.3
substitutio cōpendiosa qualiter fiat.ibi.
Et quando valeat iure directo & quādo per fideicommissum.ib.
substitutio pupillaris per quot casus expiret. ibi.co.3 & 4.
substitutio pupillaris qūo possit dici vnū testamentum & qūo duo & quod re vera est unum.ibi.§ igitur.c 152.co. 1
substitutio pupillaris separatā a testamēto paterno facta vel in eodē ualet & quare de pup.sub §.si aūt c.152.co.1 & 2.
substitutio pupillaris cōprehendit oīa bona pupilli.eo.ti.§. non solū . c.152.col.4
substitutio pupillaris non pōt fieri nisi pater faciat etiam sibi testamentum. eod. ti.§.liberis ch. 153.co.1.& 2.
substitutio regulatr iuxta forū īstitutionis de pup.sub.§ substituitur ch.153.col. 4
substitui non potest directo post aditam & de ratione.eo.ti.§.fi.c.154.co.1
substitutio in qua est uerbum quandocunque,trahitur ad fideicom. ib.& co 2
substitutio compendiosa facta verbis cōmunibus valet omni tempore vt fideicommissum.ibi.co.2
subsidiaria actio tutelę,quando detur de satisd.tu.§.sciendum.c.71.co.1
succedēdi duplex est via de iure ciui & p̄torio.prima diuiditur in possessoriū p̄ cōstitutionē di. Adri. & petitoriū vt per petitionem hęreditatis, secunda similiter diuiditur in possessorium & interdictum quorum bonorum, item petitoriū vt per bon. poss.hære. petitionem.de interdi. § j.c 350.co.4
successor anomalus dicitur ille cui bona conseruandarum libertatum causa adijciuntur de eo. cui.lib. ca. bo.adij.§. hoc rescripto.ch.227 co.1
successionis prima causa est suorum qualitercunque sint sui de legi.agna. succes. in princ.ch. 200.co.4
Quibus deficientibus vocantur a l. xij. tab.agnati.ib.
successio quando diuidatur in capita & qn̄ in stirpes eodem. tit §. cæterum.ch. 102.co.4.& seq.
successionum ascendentiū descentium & transuersalium ordo.de serui. cogna.§. fi.ch.216.co.3
successio libertorū de iure antiquo quar erat de succes.liber.in prin. c. 216.co.4
successoriū edictū hodie locum habet de persona ad personam.de legi. agna. succes.placebat.c.203.co.3

Suitas sine patria potestate. de tute. §. cum autem.ch.50.co.3
Suitatem ita demum nepotes nanciscunt si obtinet primum locum. de hęre. qua li.& diffe §.sui. ch. 161.co.2
Suitas quid.ibi.
Suus hęres in certo casu non potest hodie abstinere ab hęreditate.ibi.co 4
Suus hęres fit nepos patre exhęredato. ibi. colum.2
Summa id est prima uel maxima . de iu. persona.ch.16.co.2
Superlatiuus ponitur aliquã pro positiuo. de loca.§ qui pro vsu.ch 256 co.1
Superfluum non dicitur si exprimatur qđ tacite inerat.in procœ.in prin. ch. 2.co.2
Superfluum aut simile nihil in legibus.in procem.§.1 ch.3.co.4
Superfluum non dicitur qñ aliquid repeti tur vt aliquid addatur. de iure na. gen. & ciu.§.ius autem.ch.11 co.3
Supflua nõ dñr qua ponunt ad maiorẽ declarationẽ.de pat.pote.§.1. ch. 18.co.4
Superfluum non dicitur quando vna decisio respectu diuersorũ titulorum replicatur.quib. mod.ius pa pote. sol. § sed & si pater.ch.47.co.3
Superuacua vitiantur & non vitiant.de hęredi inst.§.hæres.ch.247.col.1
Superuacua sunt eradi canda de bo.pos §. sed eas ch.222 co.3
Surdus qñ testari possit.q.si ẽ permis. face. testa.§ itẽ surdus, ch. 136.col.4. & seq.
Suspecti tutoris crimen descendit a l. xij. tabu. de suspect.tuto.in prin. ch.78.co 4
Et eorũ causas cognoscunt maiores magistratus.ibi.
Suspecti cognitio est delegabilis. ibi.
Suspecti an omnes tutores allegari possint.ibi.§.2.ch.79.co 3
Suspectus quis dicatur. eo. ti. §.suspectus autem est.ch.80.co.4
Suum dicitur ẽt si alius habeat ibi vsũfructum.de re.diui. §. dũ in suo. c.85.co.3
Suus hęres dicitur qui obtinet primũ gradum suitatis. de exhęred.lib. §. posthumorum.ch.139.co.2
Suus pręteritus habet duo remedia emancipatus vnum.eo.ti. §. sed hęc quidem. ch 141.co.1
Sui & necessarij hęredes qui sint.de hære. quali.& diffe.§.sui ch. 161.co.2
Suus sua suum non semper importat dñiũ. de iniu.§.sed & lex.ch.293.co.3

T

Tabellio dicitur seruus publicus. de iure perso.in prin.ch. 17.co.2.& de adop. §. cum autem c.38. col.3.
Tabellio non potest esse seruus. ibi
Tabellio dicitur persona publica & p eũ nobis quęritur. de adop §.cum autem. ch.38.co.2
Tacens affirmat.quib.mod.iuspa.pot.sol. §.sed & si pater.ch.47.co.3
Taciti & expressi est eadem virtus.de iure nat.gen.& ciu. § ex nõ scripto . c. 14.c.4
Taxatiua excludit casum æquiparatũ.qui. mo.re contra. oblig. §. pręterea. char. 243.co.1
Temere litigare quid. de pę. teme. litiga. in rubr.ch.355 co.2.& ibi an idem sit, quod calumniose litiga.
Tempus datũ ad se excusandum a tutela currit a die scientię.de exc. tuto. §. qui autem.ch.77.co.1
Tempus quid sit & eius diuisio.de re.diu. §.q si frumentum ch.94.co.4
Tẽpora pręscriptionũ & usucapionũ cõtinua sunt.de vsuca. in prin. ch.111.co 1
Tempora in præscriptione currunt de momento ad momentum.ibi.co.2
Tempus longum quod dicatur.ibi.co.2
Tempus pro tempore ponitur.de lega. in prin.ch.164.co 3
Tempus mortis attenditur in ponẽda rõnel.falcidię ẽ l.fal.§.q̃titas.c.182.co.3
Tempus cuius euentus nihil operatur frustra expectatur.de bono. pos. §. si quis itaque.ch.224.co 3
Tempus ad agnoscẽdam bonorum possessionem incipit currere statim primo repudiante.ibidem.
Tempus regulariter est continuum . ibi. §.fi.ch.221.co.3
Tempus ad agnoscendã bonorum possessionem est utile,eo.ti.§.fi. ch.224.col.4
Tẽpus itineris licet in iudicijs sit statutũ certũ vt xx.milliariũ singulo die: tñ in contractib.non est determinatus; sed totum residet in arbitrio iudicis. de uer. obli.§.loca ch.237.col.3
Terminus soluendi statuitur a iudice obligatis.pure arbitrio suo.de verb. obl.§. omnis.ch.237.co.3
Testator potest declarare quẽ ex tutorib. datis velit administrare de satisda. tut. & cura §.1.ch.70.co.1
Testator ita potest rem hęredis remittere sicut

sicut suam. de vsufruc. §. constituit, ch. 108. colum. 1.
Testatorū interest testatos decedere. de l. fal. in prin. char. 181. col. 1.
Testari quis presumitur vel qñ in sua dispositione adest institutio vel exhæredatio & quare. de vulg. substi. in prin. cha. 148. colum. 2.
Testari aliqñ possumus de reb. alienis. de pupil. substi. §. liberis. ch. 151. col. 3.
Testandi principale negociū agitur inter heredem & testatorem. de testa. ord. §. sed neque. char. 130. col. 2.
Testatus pro parte & pro parte nō, nō pōt quis decedere. de hære. insti. §. hereditas, ch. 145. col. 2. Nisi miles, ibi.
Testati causę iura maxime fauent. de vulga. substi. in prin. char. 148 col. 2.
Testamentum minus solenne inter patrē & filiū valet. de liberti. §. j. ch. 20. col. 2.
Testamentum cōfirmatur adeunte vno ex heredibus etiam si in re certa esset institutus. de Attil. tu. §. 1. char. 60. col 3.
Testamēti etymologia & diffinitio. de testa. ordi. in prin. char. 127. col. 2. & 3.
Testamentum est de iure ciui ibi. col. 2.
Testamentum vno contextu fieri, & in eo testes adhiberi debent. ibi.
Et eius forma in scriptis. ibi.
Testamentum sine institutione hæredis dicitur nullum. ibi. col. 3.
Testm̄ ab oībus vel pluribus pōt vnico annulo signari. eo. tit. § j. char. 128. col. 2.
Testamentum valet licet sint sepiē annuli in quibus sit vnica sculptura qua sigillatum sit. ibidem.
Testm̄ signari potest alieno annulo. ibid.
Testamētum vt inualidetur nō sufficit dicere q̄ seruus sit adhibitus in testamento, sed q̄ ita communiter reputabatur. eo. ti. § sed cum aliquis. ch. 129. c. 1.
Testm̄ pōt scribi in quacunque materia. de testa. §. nihil autem. ch. 131. col. 2.
Testamenti eiusdem possunt confici plures scripturę. ibid.
Testamentum duæ species in scriptis & nuncupatiuum, eo. tit. §. fi. ch. 131. col. 3.
Et nuncupatiui forma. ibi.
Testamentum nuncupatiuū totum est de iure ciuili nec participat de iure pretorio. ibidem.
Testamentum militis nō exigit numerū testiū nec aliā solennitatem. de test. mili. in prin. char. 132. col. 2.
Testamentum iure militari factum durat annum post missionem. eo. tit. §. sed hactenus. char. 123. col. 4.
Testm̄ non iure factum ante militiā nō cōfirmatur ex eo simpliciter q̄ testator efficiatur miles. eod. titu. §. sed & si quis, char. 134. col. 1.
Testm̄ aperiens ante factū alio non cōstā te videtur velle illud inualidare. ibi.
Testamentū militis capitis diminutione non irritatur. ibi.
Testamentorū edictum est prohibitorium certarum personarum. qui non est permiss. fa. testa. in prin. char. 134. col. 4.
Testamentum nullū tractu temporis etiā cessante impedimento ob quod non valet non reassumit vires. ibi.
Testamentum non pōt pendere ex alieno arbitrio. ibi. char. 135. col. 1.
Testamentū nullum respectu psonę testātis non reconualescit, licet persona fiat habilis. eo. tit. §. j. ch. 135. col. 4.
Testm̄ recte factum nō irritatur p furorē superuenientem. eo ti. §. j. ch. 157. c. 4.
Testm̄ xiij personę facere prohibentur & quę. eo. tit §. fi. ch. 137. col. 1.
Testm̄ in quo filius est preteritus est nullū. de exhere. lib. in prin. char. 137. c 3.
Testamentum nullū preteritione filij eo mortuo non reconualescit. ibi. & qñ superuixit filius, an valeat. cha. 138. col. 1.
Testm̄ ruptum agnatione posthumi recōualescit eo mortuo & quare. ibi. col. 2.
Testm̄ valet licet pterea posthumus, sed postea eo nascente rumpitur. eo. tit. §. j. char. 138. col. 3.
Et infirmaba olim quo ad oīa. ibi. c. 4.
Et vt saluetur testm̄ debet semp capi interpretatio fauorabilis. eo. ti. §. posthumorum. char. 139. col. 2.
Testamentum fœminę non rumpitur per l. Velleiam, ibi.
Testamētum in quo emācipatus est preteritus nō est ipso iure nullum de iure antiquo secus nouo. eo. tit. §. emancipatoi. char. 139. col. 4.
Testamentum nullū rumpi non potest. q. mo. testa. infir. in prin. ch. 154. col. 3.
Testamentum solenne potest rumpi & irritari. ibi.
Testamentum rūpit qñ manente testatore in eo statui ius testamenti vitiat. ib.
Testamentū rumpitur arrogatione filij. ib.
Item natiuitate posthumi. ibi. col. 3.

Item legitimatione filij. ibi. col.4.
Testamentum fęminæ nō rumpitur agnatione posthumi ibi.
Testamentū rite factū per ingressum monasterij nō irritatur ibi.char.155.col.1.
Testm̄ primū tollit ipso iure per scd̄m pfectū.eo.ti.§ 1.c.155.col.1.Dummodo ex secundo possit hæreditas adiri ibi.
Testamentum primum tollitur per secundum dato, q in secundo sit institutus hęres sub conditione quæ defecerit ibi.
Testm̄ primū qñ tollatur per secundum in quo hęres institutus sit tantū in re certa eo.ti. § sed & si quis. char.155.col.4.
Testamentum solenne non tollitur nuda uolnntate contraria eodem ti.§. ex eo. char. 156.col.4.
Testm̄ illud non dicitur, quod quis post aliquarum rerum dispositionem morte pręuentus non potuit perficere ibi.
Testamēto ex imperfecto etiam princeps non capit eo.ti.§.fi.char.157.col.1.
Testamentum militis hodie subiicit querelæ de inoffic. testam.in princip. char. 158.col 1.
Testamenti factio sumitur actiue & passiue.de hęr.quali. & diffe.§.in extraneis. cha. 162.col.2.
Testamenti factionem passiuam habent multi enumerati, ibid.qui non habent actiuam ibi.
Testamenti factionem passiuam qui sunt illi qui non habent.de leg.§. legari.ch. 176.col.1.
Testamentum uoluntate est indiuiduum. eo.ti.§.ante hęredis. char.179. col.1.
Testm̄ sine institutione hęredis non ualet de fideicommis.hęre. §.1.ch.184.col.4. Et quando ibi.
Testamentum fieri potest ultimo uitę spiritu.de hęre.quæ ab intest in prin. char. 192.col.4.
Testamentum rūpitur duobus modis. ibi. char.193.col.1.
Testamentum nullum & testm̄ ruptum differunt quo ad effectum ibi.
Testamentum irritum quod dicatur ibi.
Testm̄ potest etiam dici inofficiosum in quo filius fuit pręteritus.de succes.libe. §. sed nostra. char.218. col.2.
Testamētum in quo filius in potestate est pręteritus est nullum.de bo. pos. §.sunt autem. char.221.col.4.
Testes in testō debent rogari.de testa.ord. in prin.char. 127.colum.2.
Testis potest esse in testō qui potest institui. eo.ti.§ testes autem.cha. 128.col 4.
Testis cōditio inspicitur tpe quo adhibetur qñ adhibetur ad solenuitatē actus. eod. ti.§.sed cum aliquis.char.129. col.4.
Testes ex eadē domo uni negotio plures recte adhibentur. eo.ti. §.pater.ibi.
Testis nemo idoneus est in casu propria eo.ti.§ sed neque. char. 136.col.2.
Testes uniuersitatis pro uniuersitate qñ possint esse testes.eo.ti.§.sed neq;.char. 130.col. 2.& seq.
Testiū numerus uarius requiritur in testamentis secundum uarietates personarū testantium & qñq; unus & quandoque plures.eo ti.§.fi.char.131.col.3.
Testes in testamento rogari debent ibi.
Testium rogitus requiritur in testō militis.de testa.mil.§.plane.char.133.col.1.
Testes quinq; requirūtur in codicillis de fideicom.hęre §.fi.char.188.col 4.
Testes omni exceptione maiores qui dicuntur.de inutil.stip.§.item uerborum. char. 248.col.2.
Thesaurus inuētus in loco pprio pprium fit:in alieno siue loc° sit public° siue sacer siue religiosus dimidia inuētori dimidia cedit dño §.thesauros.ch.100.co.3.
Thesaurus quid sit ibi.
Thesaurus inuentus in loco emphiteotico qualiter partiatur.ibi.
Et quid in loco pignorato.ibi.& col.1.
Thori uiolati accusationē proponere & prosequi pupillus potest sine tutore de auto.tut.§ 1.char 63.col.3.
Theatrum unde dictū de re. diuis. §.uniuersitatis. char. 86.col 1.
Tignum alienū iniunctum suis ędibus nemo potest cogi eximere de rer.diuis.§. cum in suo.char.95.col. 3.
Tigni appellatione quid ueniat. ibi.
Tignum domus legari nō potest. de lega. §.si grex char.173.col.4.
Titulo sub aliquo potest poni casus qui in nihilo pertineat ad titulū dūmodo pertineat ad materiā precedentiū titulorū de capi.di.§ fi.char.57.col.2.
Titulus pro suo satis est in accessorijs pręscribendis de re.diui.§.si quis a non domino.char.99.col.1.
Titulus dotis est habilis ad dñium trāsferendū. eo.ti.§. interdū. char.102.col.2.
Titulus habitus a iure habet pro nō titu-

nec patrocinatur emptori. de vsuca. §. furtiuę.char. 112.col. 1.
Tituli ad titulum nō debet fieri cōtinuatio sed subordinatio de materia ad materiam.de lega.in prin.ch. 164.col. 2.
Titul⁹ legati dicitur lucratiuus. eo.tit. §. si res.char.168.col.1.
Tollitur quid eodē vinculo quo introducitur. de iu.na.gen. & ciui §. naturalia. char.15 colum.3.
Totum & omne qualiter differāt de fidei cōmiss.hęred. §.restituta.ch.185.col.2.&. de socie.in prin.char.265.col.3.
Totum id est omne.de socie §.manet. ch. 266.colum. 4.
Traditione dominiū quęritur. de re. diui. §.per traditionem.char.101 col. 1.
Traditio ex cā ihabili cōualidat ex cā habili.eo.tit.§.interdū ch.102.colum.2.
Traditio non plus tradit q̄ si apud eū q tradit.de actio.§.nanque si cui.ch.302.c.2.
Trāsactionis cā solutum non repetitur de obli.quę ex qua con.§.fi. c.273.col.4.
Translationis virtus est dare adimēdo,ita q̄ si ille in quem est facta translatio nō acceptet omnino censetur ademptū. de ademptio.leg.ch.180.c.4.
Transmissio legati non impedit per tacitā cōditionē insitam legato rei futurę. de lega.§.ea quoq; res.char. 168.c.3.
Transuersales nō admittunt stantibus descendentibus.de hęre.quę ab intesta §. fi.char. 199.col.3.& seq.
Trebellianico senatusc̄ōsulto sunt hodie tributę omnes vires pegasiani. de fideicommiss.hęredi. §. sed quia stipulationes.char.186.colum.4.
Trebellianica potest prohiberi a testatore.ibi.c.187.col.1.
Tribunus dicitur magistratus plebeius.de iure na.gen.& ciui §.constat. c. 12 c.2.
Tributoria prędia per traditionem alienātur & quę sint.de rer.diuis.§. per traditionem. c.101.col. 1.
Tributoria quot modis.fiant.ibi.col.2.
Tributoria actio quando detur & ad qd, quod cum eo. §.introduxit. char. 231. colum.3.& 4.
Et quid requiratur vt competat.ibi.
Turpis facti ꝓmissio omnino est inutilis. de inuti.stip.§.quod turpi. c.251.col.3.
Turpes conditiones pręsumuntur impossibiles a iure.ibi.
Turpe promittere vel turpiter differunt &
in quo.ibid.
Tutela quid & quod datur principaliter ꝑsonę,& est de iure ciui.de tute. in prin. char.48.colum.4.
Tutela respectu pupilli est Commodū. eo. tit.§.cum autem.c. 50.col.2.
Tutela est ius publicū.qui testa.tu.da.pos. in prin.c.51.col.2.
Tutela defertur proximiori, & pluribus in pari gradu existentibus defertur omnibus,de capi.dimi.§.fina.char 59.c.2.
Tutelas lex defert secūdū naturā successionum.de leg.patro.tu.c. 57.col.3.
Tutela testamētaria nō confirmat̄ nisi adita hęreditate.de Atti.tut §.1.ch.90. col. 2.
Tutelę datio est misti imperij & an delegatur.eo.ti.§.sed hoc iure.c.61.col 3.
Tutela ratione naturali est introducta eo. tit § fi.c 93 col.1.
Tutela quod modis finitur.in rub. q. mō. tut.fi.64. col.4.
Tutela finitur pubertate.eo.tit 62 col.3.
Tutela est onus.eo tit.§.fi.c.66.col.2.
Tutela vacante p executionem ad ips dat curator.de cura.§.interdū cha.67. co.4.
Tutela est munus publicum.de excu.tutō. in prin.char.72.col. 2.
Tutela finitur ob maximam litem inter pupillum & tutorē.eo. tit. §.itē propter. ch. 74.colum.1.
De maiori parte bonorum nedum omnibus.ibidem.
Tutelas plures faciunt non personarū diuersitas sed patrimoniorum.eo. titu.§. item tria.c.74 col.2.
Tutela pecunia redimi non pōt.de suspec. tuto.§.sed si quis.c.82.col.3.
Tutela ex necessitate suscipitur.de inoffi. testa. §.si tutor.c.159. col.2.
Tutela vsque ad quem gradum deferatur. de gra.cogna.c.213.col 2.
Tutores qui.de tute.in prin.c.48.col.2.
Et dicuntur defensores pupillorum.ibi.
Tutor datur inuitus.ibi.cha.19.col.1.
Et inuito.ibi.
Tutor de dolo & lata culpa tenetur ibi.
Tutor non datur nisi personis liberis. ibi nisi certis casibus vt.ibi.col.2.
Tutorem quilibet ascendens in infinitū dare potest.eo.ti.§.1.c.49.col.4.
Tutor datus filio emancipato & confirmatus,an sit testamētarius vel datiuus. eo. ti.§.fi.char.50.col.4.
Tutor ex die ad diē sub conditione ante hęre-

hęredis institutionem recte datur. qui testa.iu.da.pos.§.ad certum.c.52.col.2.
Tutor personę non rei aut causę dat. ibi.
Tutor testamentarius pręfertur omnibus. de legi.agna.tute.in prin.c.53.col 3.
Tutor fiduciarius an sit legitimus de fidu. tute.in prin.c.59.col. 1.
Tutor datiuus datur deficiente testamentario & legitimo. de Attil.in prine. ch. 60.colum.1.
Tutor dari potest ad tempus.eo.titu. §.j.c. 60.colum.2.
Tutor datus ob impedimentum alterius durat eo durante.ibi.
Tutor datiuus datur ex inquisitione, & tenetur cauere rem pupilli saluā fore & potest cogi administrare eo.ti. §.sed ex his.char.60.colum.4.
Tutoris datio potest fieri a pretore,& presidibus, & magistratibus & episcopis vna cum iudice seculari.eo. ti § sed hoc iure. char.61.col 1.
Tutor tenetur reddere rationem administrationis:Nec potest conueniri actione tutelę nisi ea finita.eo.ti.§.fi.c.62.col. 1 Et quare.ibid.
Tutoris auctoritas non est necessaria vbi pupillus alium sibi obligat. de aut. tut. in prin.ch.62.col.3.
Tutoris auctoritas pręcedere debet nec sufficit ratihabitio.eo.ti. §. tutor autē. c.63. col. 3.& seq.
Tutorē habenti tutor non datur, sed curator.eo.ti.§.si inter.c.67.col. 1. & de cura.§.interdum. char 67.col.4.
Tutori testamentario minus sufficiēti adiungitur curator.ibi.c 67.col.3.
Tutores satisdare tenenť rē pupilli saluā fore.de satisda.tu & cur.i prin.c.60.c.2.
Tutores testamētarij & dati ex inquisitione excusantur a satisdatione.ibi.
Quid de dato a matre.ibi.
Tutores dari plures possunt tam a testatore q̄ iudice.de satisda. tut. & cura. §. j. char.70.col.1.
Tutor satisdan.pręfertur cęteris.ibid.
Tutor debet offerre satisdationem.ibid.
Tutoribus pluribus existētibus vni potest decerni administratio.ibi.
Tutores inter se conuenire possunt q̄s administret.ibi.
Tutorib.plurib. discordantibus sup datione administrationis iudex cogit concordare.ibidem.
Tutor & curator obligātur ex administratione:& nō solum ipsi sed magistratus q minus idoneam satisdationem receperunt vel non receperūt.eo.tit. §. sciendum char.70.col 4.
Tutor plurium pupillorū fratrum dicitur tutor vnius tutelę tantum.de excusa.tu. §.item tria.c.74.colum.2.
Tutor an esse possit q se tutorē scripsit in testamento.eo.tit.§ item ñ propter. ch. 75.colum. 2.& seq.
Tutor dari potest ignotus.eo.tit. §. nō esse. char.75 col 3.
Tutor vel curator non possunt effici mariti pupillę.eo.ti.§.pen.char 78 col.2.
Tutor remoueri pōt vt suspect⁹ ēt añ tutelā susceptā eo.ti.§.suspect⁹ āt ē.c.80.c.4.
Tutor remotus vt suspectus an sit infamis ibi.§ suspectus aūt remotus, ch. 81 c.1.
Tutor non tenetur de leuissima culpa.de suspect.tut.§.suspectus autem remotus. char.81.colum.2.
Tutor mentiēs de facultatib.pupilli vt careat alimentis punitur.eo.tit.§.sed si q̄s cha. 82.col.2 & seq.
Tutor an teneatur alere pupillum de suo. ibid.colum.3.
Tutor suspectus nō ex facultatibus, sed ex fide metitur.eo.ti.§.fi.c.83.col.3.
Tutori pauperi est curator adiūgēdus.ib.
Tutor petēdo legatum nomine pupilli nō repellit a q̄rela, & si agitur querela nomine pupilli nō excludit a legato sibi facto.de inoffi.testa.§ si tutor.c 159.c.2.
Tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari potest. de lega. §. posthumo. char. 176.colum.4.
Tutor an teneatur cauere de rato.de satisda.§ sin autem c.341.col. 1.& 2.

V

VAcuus locus dicitur tribus modis de. vsucapio.§.quod autem.char.113. colum.2.
Valetudo mala quæ excuset a tutela. de excusatio. tuto. §. sed & propter. char. 74.colum.3.
Variare non licet electione facta.qd̄ cum eo.§.cęterum.ch 333.col. 3.
Vbi est eadem ratio idem ius &c. quib. ex cau.manu.non lic.§ fi.char.24.col.2. & char.25.colum. 1.& quib. mo.ius pa.po. sol.§.1.char.43.col.4.
Vbi est eadem ęquitas, idem ius dēt statui de legi.pa.tu.char.58. col. 1.

Vbi aliqd drecto fieri prohibetur ꝑ obliquum etiam fieri prohibetur. de hęre. inst. §. 1. char. 143. col. 2.
Vbi est eaden ratio, idem ius cōstituit. qđ cum eo. §. 1. c. 330. col. 2.
Ve, pro vel. de diui. stip. in prin. c. 341. c. 3.
Vel. l. saltem qui ma. non pos. §. 1. c. 22. c. 2. & de vulg. substi. in prin. c. 148. col. 3.
Vel pro &. de tute. in prin. c. 48 col. 4.
Vel pro etiam. de l. fal. in prin. c. 181. co. 3.
Vendere cogitur quis rem suam ex causa. de ijs q sunt sui vel alie. iu §. fi. c. 27. c. 2.
Vendere nemo cogitur rem suā. de re. di. §. religiosum. c. 87. col. 1.
Vēdere quis cogitur rem propriam fauore libertatis. de dona. §. fi. ch. 119. col. 1.
Vendens se ad pretium participandum si postea manumittat nō reuertitur ingenuus & de ratione. de ige. §. fi. c. 19. c. 1.
Vendens se ad pretiū participandum perdit ciuitatem & libertatem. de capi. dimi. in prin. c. 55. col. 1.
Vēditio sui ipsius ad ptiū participādū quę requirat. de iu. psona. §. 1. ch. 17. col. 3.
Venditio rei sacrę valet inter ignorantes vt actio detur & quare. de inuti. stip. §. 1. char. 243. col. 2.
Venditio pro quanto ęstimabit non valet. de emptio. & venditio. §. 1. c. 259. col. 3.
Vēditio dicitur perfecta statim ac de pretio cōuentū est. eo. ti. §. cū aut. c. 261. c. 1.
Vēditione facta periculū nō ptinet ad emptorē nisi nouē cōcurrētib. ibi. c. 1. & 2.
Venditio potest cōferri in alterutrum ex contrahentib. eo. ti. §. emptio. c. 161. c. 1.
Venditor an teneatur pręcise ad tradēdū. de dona. §. 1. c. 117. col. 3. & seq.
Venditor vtrum vltra arrhatum dupliciū perditionē teneatur ad interesse si a venditione recedat. de emptio. & venditio. in prin. c. 259 col. 1.
Venditor non tenetur facere rem accipientis sed de euictione se obligare. eo. ti. §. pretium. char. 260. col. 1.
Venditor an teneatur pręcise ad rem tradendam vel ad interesse. ibid.
Venditor etiā recepto pretio remanet dominus quousque non tradit & hēt actionem persecutoriam sed tenetur eā cedere. eo. ti. §. cum autem. c. 261. col. 1.
Vēdicare pōt aliqā nō dominus a dño. de ter. diui. §. siquis in aliena. c. 98. col. 3.
Venia ætatis quando impetrari possit. de cura. in prin. char. 67. col. 1.
Veniæ petitio nō sufficit nisi obtineatur. de actin. §. pęnales. c. 309. colum. 3.
Veniam petere qui teneantur. ibi. c. 3. & 4.
Et an incidant in pœnam venię non petitę omnes enumerari in l. 2. ff. de in ius voc. ibi. col. 4. & seq.
Venia debet postulari & impetrari. de pœ. teme. liti. § fina. c. 357. col. 3.
Ventris status semper consideratur. de inge in prin. c. 18. col. 3.
Vera. i. iura. quib. ex eau. man. non lic. §. eadem. char. 24. col. 1.
Vero pro sed. de re. diui. §. venditę. char. 101. colum. 1.
Verba necessitatiua exponuntur secundū subiectam etiam materiam. in proœ. in prin. char. char. 2. col. 2. & seq.
Verba ęquiuoca in dubio intelliguntur in digniori & potētiori significatu. de iu. nat. gen. & ciui. §. sed ius. char. 10. c. 4.
Verba ligant homines. de obliga. in prin. char. 228. col. 3.
Verborū solennitas in stipulatione sublata est de verbo. obli §. 1. c. 234. col. 4.
Verba dubia in stipulatione interpretātur secundum intellectū promissoris. de inuti. stip §. fi de alia. ch. 251. col. 3.
Verba quę nō possunt verificari in pręsenti, verificantur in pręteritū per subauditū intellectum verbi quondam. quib. ex cau. manu. non lic. § 1. c. 22. co. 2.
Verba preteriti temporis, sunt abnegatiua pręsentis temporis. de nup. §. affinitatis. char. 32. col. 4.
Verba blāda & adulatoria iīudi ciō emissa fauore libertatis operantur. de adop. § fin. c. 42. col. 1.
Verba iocosa non disponunt. de mili. test. §. plane. char. 133. col. 1.
Verba dicta causa ludi vel ꝑ antiphrasim vel oblatiua vel cōmendatitia vel enunciatiua regulariter non disponunt. ibi. ch. 133 col. 1. & seq.
Verba indefinite prolata referunt ad tps testamēti. de exhęre. lib. §. 1. c. 138. col. 4.
Verba quę dicantur directa quę precaria in legatis. de lega. §. sed olim. c. 165. 2.
Verbum vnum potest in eodem loco proprie & improprie accipi. de l. fal. §. fina. cha. 183. col. 3.
Verba enunciatiua an inducant fideicommissum. de lingu. re. per fideicō reli. §. fi. cha. 191. col. 1. & seq.
Ex verbis enūciatiuis non licet sumere argu-

argumentum.de succe. cogna.§.fin.ch. 209.colum. 1.
Verba enunciatiua an & quãdo inducant dispositionẽ.de adopt.§. fin. c.43.col.4.
Veritas qñ preualeat opinioni & econtra. de testa. § sed cũ aliquis.ch.129.col.3.
In veritate quod est plus valet quã qđ est in opinione. de lega. §. si quis rem. ch. 170.col. 3.
Verna quis sit. eo. tit.§.huic proxima. cha. 177.colum.4.
Versum in rem & vtilitatem quod dicat. Quod cum eo.§.preterea. c. 331.col.1.
Veteranus siue veterator seruus quis dici tur.de iure perso.§.serui autẽ. c.17.c.1.
Vicarij serui qui. quod cum eo.§.cum autem.ch. 332. col.4.
Videmus refertur ad oculum intellectus. de iu.na. gen.& ciui.c.9. col. 1. & quib. mo.ius pa. po.sol.in prin.c.41.col.4.
Videtur, importat veritatem. de actio. §. quędam. c.315. col. 1.
Vigilantibus ius scriptum est.in rub. ꝓœ. ch. 1. col.4.& in procem, . 1. c.3.col.3.
Vigilãdũ est in iure.in ꝓœ §. 1.c.3.co.1.
Viliora plerũque nobis chariora sunt. de act. §.huic autem. c.326.col.4.
Villa quid sit.de re.diui.§. 1.c.84.ibid.
Vnde vi repellere licet cum moderamine tamen.de iu. nat.gen.& ciui.§.ius autẽ. char. 11.col. 3.
Vis expulsiua & vis compulsiua quomodo differant & in quo in materia vsucapionis.de vsuc.§.furtiuę.c.112.col.1.& 2.
Vis inquietatiua quę parit interdictũ quod vi aut clam qualiter fiat.de interdict. §. retinendę.c.353.col. 1.
Vis maior quę.remissiue.qui mo.re cõtra. obli.§.item is. c.52.col.3.
Vinco si vincentem te: magis vinco te. de hac regula vide de senatuscon. Tertul. §.c. 205.col.2.
Vinculum naturale fortius est q̃ vinculũ ciuile.de nupt.§.fratris. c.31.col.3.
Vincula duo magis ligant. de adop. §. 1. ch.37.col.3.& de rer.diui.§. quod si partim.c.93.colum.3.
Vinculo fortiori ligata difficilius tollũtur. đ leg.agna.tu.§.sz agnationis.c. 54.c.2.
Vindicta quid sit.de liberti.§ 1.c.19 co.4.
Violentiam passus quę remedia habeat. de interdict.§. 1.c.351.col.1.
Viripotens & pubes pro eodem supponuntur.de cura.in prin.c.67.col.1.
Vitia realia & ꝑsonalia quæ dicantur. de vsuca.§.furtiuę.c.112.col.3.& §. nouissime.char.114.col.3.
Vitia quę dicantur in materia prescriptionum.eo.ti.§ nouissime.c.114 col.3.
Vitium precarij litigiosi & clandestinatis sunt personalia eo.§.c.114.col.4.
Vitiosa vel non sit res, attenditur initium possessionis.eo.ti.§ diutina.c.115.col.1.
Viuens moritur.de hære.quæ ab inte. §.1. ch.193.colum.3.
Vltima in voluntate permittuntur multa q̃ non permittuntur inter viuos qui b. ex cau.manu non lic.§.1.c.22.col.1.
Vltima in voluntate non debẽt minus cõcedi q̃ in contractibus, de l.Fusia Caninia.char.25.col.2.
Vniuersalia dicuntur iudicia licet dẽtur aliquando pro vna re vt petitio hęreditatis & interdictũ quorum bonorũ quia sunt apta cõprehẽdere vniuersitatẽ. de interdi.§.sequens.c.351.col.3.
Vniuersitatis quæ dicantur.de re. diui.§. vniuersitatis. c.86. col. 1.
Vnus non est numerus sed principiũ numeri.de nup.§.affinitatis.c.32.col.4.
Vno contextu quando quid factum dicatẽ. de testa.in prin.c.128 col.1 & seq.
Vocabuli propria deriuatio sumitẽ ex diffinitione.de tute in prin.c.48.col. 4.
Vocatio l. est ordine successiuo.de capi. di mi.§. c.57.col.3.
Vocatis pluribus simpliciter intelligunt vocati ęqualiter.de hęred. insti.§.si plures.char. 146. col.2.
Voluntas coacta voluntas est. de vsuca. §. furtiuę. c.112.col.2.& seq.
Voluntas ambulatoria vsque ad mortem. de dona.in prin c. 116.col.4. & de eadẽ leg.in rub.c.180.col.3.
Voluntas testatoris est lex.de hęre.insti.§. & vnum.c.145 col. 1.
Voluntas testantis totum facit. de vulga. sub §.& si ex disparibus.c.148 col.4.
Volũtates defunctorũ dẽnt validiores effici q̃ fieri possit.de te.§ sed ols.c.165.c.2.
Voluntas an sit validior scriptura.eo.tit.§. nostra autem.c.165. col. 3.
Voluntates hominum varię sunt. de fidei com.hęred.§.ergo.c.186.col.3.
Volũtas sola si tẽdit ad aliquẽ grauandũ ex vanis suspitionib.mota nõ sufficit.ibi.
Voluntas captatoria sicut reprobatẽ ex testamẽto ita ab intestato.de hęre.quę ab
inte-

intesta.§.at hic c.197.co.1

Voluntati sque sunt ab initio, sunt ex post facto necessitatis.de manda.§. mandatum ch.270.co.3

Voluntas distinguit maleficia, de obli. ex delic.§ placuit, c.281.co.4.

Vox serui psumitur uox domini per quas pso nob.acqr §. i.ē vobis ch. 125.co. 1.

Vox filij vox patris intelligitur.de stip. ser uo.§ j.c.240.co.2.& de inut.stip. §.post mortem c.248 co 4.& seq.

Vrbanū prædiū nō locus sed materia facit de serui.prædi § j c.105.co.2

Vsuarius potest morari in fundo dum nō non sit molestus domino aut cultorib. de vsu,& habi.in prin.c.100.col.1

Vsuarius suū tus alteri cedere non pōt. ibi.

Vsuarius ipse tantum vti potest, de usu,& habi.§.j.c.109.co 3

Potest tamen cum familia habitare,ib.

Vsucapere quare possit captus ab hostibus de act.§.rursus,c.303 co.1

Vsucapio ē de iure ciuili priuatę vtilitatis cā introducta.de iust.& iu.§.fi. char. 8. colum.4

Vsucapio diciturī mobilibus, pręscriptio in immobilibus,quāuis vsucapio large accipiat pro immobilibus.in rub.de vsu ca.c.110.co 3.& in prin.c.111.co 2

Vsucapio est introducta de iure ciuili de vsuca.in prin.c.110.col.4

Et in ea regulariter requiritur titulus & bona fides ibi.

Et quare fuerit introducta.ibid.

Et in ea sufficit tetigisse vltimum diē, ibid.ch.111.co.1.& seq.

Et est fauorabilis.ibi.co.2

Vsucapio in rebus mobilibus non facile procedit. eo.tit.§.furtiuæ c.112. co.1

Vsucapio pro hęrede quando habeat locum.de usucap.§. sed tamen c.112.co.4

Et quare non habet locum in suis ibid.

Vsucapio nō inchoatur sine possessione licet aliquando inchoata trahatur ad finem.de perpe.& tempo.actio. in princ. ch.342.co.4

Vsucapio finita post actionē ad exhibendū propositam nō vitiat possidētem de offi.iud.§.si ad exhibendum.c.359 co.4

Vsucapio rerū mobiliū nō interrūpit p litis contestationem,ibi.ch.360.col.1

Vsurę ex mora non veniunt in contractibus stricti iuris de act. §. actionum autem.c.319.col.3.& 4.

Vsurę quando dicantur lucrum. de māda. § 1.ch.268.col.2.

Vsufructuarij duo si vnus perdat accrescit alteri.de vsufr.§.c.108 col.4.

Vsufructuarius an sit dominus, de hęred. insti.§. alienus c.143 col.2.

Vsus diu obseruatus habet p l. de iu. nat. gē.& ciu §.ex non scripto, ch.14.col.4.

Vsus & vsusfructus parificantur in modo constituendi & finiendi.de vsu, & habita.in prin.c.109.col.1.

Vsus pro parte non constituitur. secus in vsufructu ibi.

Et quare ibi.

Vsus an constituat in vino frumento oleo. ibi col.2.

Vsusfructus est seruitus personalis in rub. de vsufr.c.106.col.

Et qd si vsufru.de vsufruct. in prin. ibi.

Vsusfructus extinguitur extincta re quæ debet vsumfructum sicut etiam extincta persona cui debetur.ibi.

Vsusfructus formalis & causalis differunt & in quo. ibi col.3.

Vsusfructus tam in vltima voluntate q̄ inter viuos constituitur.ibid.§.1.col.4.

Vsumfructum finiri certis modis quare sit introductum.ibid.

Vsufructu vni fundo alteri legato ambo concurrunt in vsufructu.ibi. c.107.c.1.

Vsus fructus in qualibet re constitui potest pręterquā in his quę vsu cōsumunt. eodem tit.§ constituitur,char. 107.col.2. & sequen.

Vsusfructus in his quę vsu consumuntur nec naturali nec ciuili ratione cōstitui tur.ibi. col. 3.

Quasi vsusfructus constituitur per cautionem vtilitatis causa in his quę vsu consumuntur.ibi.

Vsusfructus quot modis finiatur. eo. tit.§. fina.char.108.col.2.

Vsusfructus nec eius actio non potest cedi.ibid. col.3.

Vsusfructus relictus ciuitati durat centū annis. ibid.

Vsusfructus plus iuris habet q̄ vsus.de vsu & habi.in prin.c.109.col.1.

Vsusfructus est diuiduus vsus non, & de ratione ibid.

Vsusfructus est pars dominij, de hęre. inst. §.alienus, c.143.col.2.

Vsusfructus q reuertitur ad proprietatem, qa finitur, dicitur reuerti ex causa lucratiua

tiua quamuis proprietatē habeat ex titulo oneroso. de lega. §. si cui fundum. c. 179. colum. 2.
Vsusfructus quando non est penes dominum non dicitur pars dominij sed quædam seruitus. ibi. col. 4.
Vsusfructus in multis locum dominij habet. ibidem.
Vsusfructus non est pars prædicatiua seu subiectiua dominij, sed integralis. ibid. Et quomodo. ibid.
Vsusfructus potest dici seruitus realis & personalis. ibi. col. 4.
Vsusfructus seruo hęreditario promitti nō potest. de stipu. seru. in prin. c. 240. col. 1.
Vt est redditiua rationis. in procem. in prin. char. 2. col. 3.
Vterinus non dicitur consanguineus. de leg. agn. successi. in prin. ch. 201. col. 1.
Vtilia animę & corpori introducēda sunt. in proce. §. cunque hoc. c. 4 col. 1.
Vtile per inutile non vitiatur & quando. de inuti. stip. §. quod si quis. c. 245. col. 3.
Vtile est duplici spe niti. de fideiuss. ĩ prin. char. 252. col. 4.
Vtriusque dici potest de tribus, per quas pso. nob. acqui. §. itē placet. c. 126. col. 2.
Vulgo conceptus dicitur cuius pater est incertus. de inge. in prin. c. 18. col. 2.
Vulgo quæsiti matri succedūt. de senatus. Orfi. §. nouissime. c. 207. col. 2.
Nisi mater sit illustris. ibi.
Et an hoc procedat hodie. ibid.
Vulgo quęsiti qui dicantur. ibi.
Vulgo quęsitus nō habet agnationem sed cognationem sic. de succes. cogn. §. vulgo quæsitos. c 225. col. 4.
Vxorē ducere phibeor eius neptē, cuius filiam non possum ducere vxorem. de nup §. fratris. c. 31. col 4.
Vxores duas habere eodē tpe non possumus. eo. tit. §. affinitatis. c. 32. col. 4.
Vxor non dicitur affinis sed causa affinitatis. ibid.
Vxores duas habens est in famis. eo. tit. §. illud. ch. 34. col. 1
Vxor quod habet pręsumitur habere ex bonis viri p quas perso. nob. acqui. §. 1. ch. 124 colum. 1.
Vxor dicitur domestica & ideo reprobat eius testimoniū. d̄ test. §. pater. c. 130. c. 1.
Vxor est in potestate patris non viri. de senatuscon. Tertu. in prin. c. 104. col. 4.
Vxor tenetur operari viro. ibi.
Vxor & vir an separari possint. de gra. cogna. char. 213. col. 4.

F I N I S.

FONTES IVRIS CIVILIS
LEGES ROMVLI.

I.
NE Quid inaugurato faciunto.

II.
Patres ſacra magiſtratuſque ſoli peraguntο,ineuntoque.

III.
Sacrorum omnium poteſtas ſub regibus eſto:ſacra patres cuſtodiunto.

IIII.
Plebeij agros colunto.

V.
Populus magiſtratus creanto, leges ſciſcũto bella decernunto.

VI.
Deorum fabulas ne credunto.

VII.
Deos peregrinos pręter Fauũ,ne colunto.

VIII.
Nocturnas in templo vigilias ne habēto.

IX.
Ne quis præſentibus fęminis obſcęna uerba facito.

X.
Quiſq; d̄miſsā ad talos togā ī vrbe habeto

XI.
Particidas omnes capite puniunto.

XII.
Ne quis niſi per portas vrbem ingredior, ne ve egredior. Męnia ſactoſancta sũto.

XIII.
Mulier uiro legitimo coniuncta fortunarũ & ſacrorum ſocia illi eſto. utque domus ille dominus,ita hęc domina.

XIIII.
Filia uti patri,ita d̄functo uiro hęres eſto.

XV.
Adulterij coniunctam uir & cognati, uti uolent,ne canto.

XVI.
Si uinum biberit,domi ut adulterum puniunto.

XVII.
Parentum liberos omne ius eſto relegandi,uedendi & occidendi.

XVIII.
Monſtroſos partus ſine fraude cędunto.

QVAEDAM DVODECIM TABVLARVM, Capita, ex antiquorum monimentis collecta.

I.
PRiuilegio niſi centuriatis comitijs ne irroganto.

II.
Qui ſeptem in confinio ponet, terminum ne excedito:qui murum, pedē derelinquito: qui domũ,pedes duos: qui ſepulcrũ foueamue,quantũ id profundum erit:qui puteum paſſum:qui oliuā, ficũue pedes nouē. qui denique alias arbores plantabit,quinq. pedes ab alieno loco ponito. in cōtrouerſia de finibus, quinque pedum vſucapio,nulla eſt.

III.
Eius arboris,quę in alienum agrum impēderet,ramos quindecim pedes altius a terra, ius eſto vicino.

IIII.
Viæ latitudo in porrectũ, octo pedum eſto in anfractum,ſede cim.

V.
Ne quis vnciario fœnore amplius exerceto.

VI.
Sodalibus,qui eiuſdem collegij sũt & ius coeundi habent poteſtas eſto pactionis quam uolent inter ſe ineundę, dum ne quid ex publica lege corrumpant.

VII.
In contractibus ea pręſtantur, quę lingua nuncupata ſunt.

VIII.
Venditæ & traditę res non aliter emptori acquiruntur,quam ſi is venditori pretiũ ſoluerit, vel alio modo ſatisfecerit.

IX.
Vſus & auctoritas fundi, biēnium eſto: cęterarum rerum uſus annuus eſto.

X.
Aduerſus hoſtem ęterna auctoritas eſto,

Res

X I.
Rei furtiuę ęterna auctoritas esto.
X I I.
Tignum iunctum ędibus vineiſ ſuę ne ſoluito, ſed duplum qui iunxit dato.
X I I I.
Glandem in alienum fundum decidentē colligere liberum esto.
X I I I I.
Si in tuo alienum pecus paſcatur, de paſtu pecoris actio esto.
X V.
Si quadrupes pauperiem fecerit, ei cuius interiret, aduerſus eum, qui dominus eris quadrupedis, actio noxialis esto.
X V I.
Patritij plebeijs coniugiū ne contrahūto.
X V I I.
In decem menſibus hominem gigni.
X V I I I.
Parentib. liberos ter vendendi ius, atque poteſtas esto.
X I X.
Statu liberos venundari poſſe.
X X.
Vti quis legaſſit, ſuper pecunia tutelane ſuę rei, ita ius esto.
X X I.
Parentibus tutorum liberis in poteſtate dandorum teſtamento ius esto.
X X I I.
Quibus teſtamento tutor datus non eſt, agnati tutores legitimi ſunto.
X X I I I.
Si furioſus eſt, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaue eius poteſtas esto.
X X I I I I.
Prodigo bonis interdictum esto, iſque in curatione agnatorum esto.
X X V.
Suſpecti tutoris iudicium esto.
X X V I.
Vti quis legaſſit ſuę rei, ita ius esto.
X X V I I.
Inteſtatorū hæreditates primo ſuorū hęredum, velint nolint, ſuntò: & in locum filiorum, nepotes ex ijs, ſuccedunto.
X X V I I I.
His deficientibus agnatus proximus familiam habeto.
X X I X.
Inteſtato liberto mortuo primū ſui ſuccedunto: ſi hi non fuerint, patronus.
X X X.
Si pluribus hęreditas iure delata ſit, atq; hi a cōmunione diſcedere volēt, familię erciſcundę iudicio inter eos res hęreditatię diuiduntor.
X X X I.
Hoīem mortuum in vrbe ne ſepelito, neue urito
X X X I I.
Rogum buſtumve nouū propius ſexaginta pedes ne adijcito ędes alienas, īuito dño
X X X I I I.
Hoc plus ne facito, rogum aſcia ne polito.
X X X I I I I
Mulieres genas ne radunto, neve teſſum funeris ergo habento.
X X X V.
Homini mortuo ne oſſa legito: quo poſt funus faciat.
X X X V I.
Qui coronā parit ipſe pecuniaue eius, virtutis ergo arguitor, ipſi mortuo parātibuſq; eius, dū intus poſitus eſſet, foriſve ferretur, ſine fraude impoſita esto.
X X X V I I
Forum buſtumve ne vſucapito.
X X X V I I I
Inter hęredes pro hęreditarijs portionibus obligationes hæreditarię ipſo iure diuiſæ ſunt.
X X X I X.
Si quis lege agēdo plus petierit, cā cadito.
X L
Si quis in ius vocatur, ſi morbus ęuitaſque vitium eſſet, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nolit, arceram ne ſternito.
X L I.
Si iudex vel alter ex litigatorib. morbo ſontico īpediaī, iudicij dies diffuſus esto.
X L I I
Si ſtatus dies ſit cum hoſtę, venito.
X L I I I.
Aſſiduo vindex aſſiduus esto. proletario ciui quiuis volet, vindex esto.
X L I I I I.
Vtriſque ſuperſtitibus. ideſt pręſentibus, vindicię ſumuntor ab ijs, inter quos cōtrouerſia eſt.
X L V.
Vindicię ſecundum libertatem dantor.
X L V I.
Aeris confeſſi rebuſq iure iudicatis xxx. dies iuſti ſunto. Poſt deinde manus iniectio esto, ī ius ducito ne iudicatū facit, aut q̄ pſeudo eo ī iure vī dicit, ſecū duci

cito, vincito aut neruo, aut cōpedibus xv. Pōdo nec minore: aut si volet, maiore vincito. si uolet, suo viuito: ī suo uiuir, q eū vinctū habebit, libras farris in dies dato, si volet plus dato. Tertijs nūdinis partes secanto, si plus minusue secuerunt, sine fraude esto.

XLVII.

De capite ciuis, nisi centuariatis comitijs, ne rogato.

XLVIII.

Perduellionis crimen capite punito.

XLIX.

Sanatib. idem iuris esto, quod fortibus.

L.

Quis falsum testimonium dixerit, e Saxo Tarpeio deijcitor.

LI.

Iudex qui ob rem dicendam pecuniā accepisse conuictus est, capite punitor.

LII.

Siquis actitauerit siue carmen condiderit, quod infamiam flagitiumue alteri precetur, capite punitor.

LIII.

Qui malum carmen incantarit, frugesue excantarit, coercetor.

LIIII.

Qui iniuria cęciderit alienas arbores, luito in singulas æris xxv.

LV.

Frugem aratro quæsitam furtim noctu si pauerit secueritue pubes, suspensus Cereri necator impubes verberator, noxiāque duplionemue pręstato.

LVI.

Fur manifesto furto pręhensus si aut cum faceret furtum nox esset, aut interdiuse cum deprehenderet, defenderet, īpune tecto occiditor, ex cęteris manifestis furibus liberi uerberātor, & ei cui luci factum furtum erit, si se telo non defendat, addicuntor serui verberib. affecti, de Saxo pręcipitantor.

LVII.

Furta per Lancem liciumque concepta, si cut manifesta vindicantor.

LVIII.

De furto pacisci licitum esto.

LIX.

Si membrū rupit meū, e pacto talio esto.

LX.

Si iniuriam alteri faxit. xxv. ęris pœnę sunto.

FINIS.

¶ Institutiones Diui Iustiniani Imperatoris, cum accuratis annotationibus Syluestri Aldobrandini, & aliorum præstantissimorum Iureconsultorum nuper in lucem editæ Incipiunt.

† IN NOMINE DOMINE NOSTRI IESV CHRISTI

Imperator Cęsa. b

SYL. Diuisio.

I N nomine Domini. ¶ Diuidit hęc rubrica in iiij partes: in prima ponit īuocatio. in ij. nomina & cognomina Iustiniani: i iij. cui dirigat li ber ī iiij. (q̄ re verai bonis codicib. nō inuenit) ponit particularis intitulatio procemij: quā ideo posui, qa gl. eā pręsupponit. Non cōtinuatur, qa est principiū & procemiū operis secundū glo. in rub. ff. de cōdi. fur. & declarat. Ang. hic col. pen. Nota nomen domini inuocandum esse. Item dignitates suas a se scribi licite posse. Itē stylū scribēdi, vt pręponatur nomē scribentis nomini eius ad quē scribitur, qđ est vtile ꝓ rescriptis, contra quę, si aliter in eis scriptū reperiat pręsumit, secundū Spec. in titu. de rescri. pręsen. Quę vero de iuuētute, cupiditate, genitiuo, & de triplici Imperatoris corona notantur hic per Ang. non bene colligūtur ex hac rubrica.]

Nois di a ¶ Iesu Christi. Ex hoc nota, ꝙ Christianus fuit, alias nō posset īperare. i. im pijs iurisdictionē exercere, vt in Authē. iusiu. qđ ꝓstat. ī prin. ibi. Et cōicator ecclesię. col. ij. vbi dr ꝙ qlibet administraior dēi iurare, se esse cōicatorem sanctę & catholicę ecclesiæ.

uini inuocatio tria bona facit.

Adde, ꝙ illud est iuramētum aliorū administratorū: iuramētum autem Imperatoris de quo hic agitur ponitur in cle. j §. ego, de iureiu.] Sic & alias incipit, vt C. de offi. pręf. Af. l. in noīe domini. & ī auth. de armis, in prin. coll. vj. Ex hoc enim sequitur bonum initium, melius mediū, & optimus finis, vt in Auth. quomodo oportet epis. in prin. ver. bene aūt. coll. j.]

SYL. † alias ñ sūt hæc verba. In noīe dñi nři Iesu Chři.

b ¶ Cęsar. A Cęsare Augusto qui regnabat tempore natiuitatis Christi, Vnde illud, Exijt edictum a Cęsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis idest, vt qlibet ęstimaret bona sua & exinde qlibet Imꝑator dictus ē Cęsar.

Cęsar vñ dicitur. Luc. 3.

SYL.

* ¶ Adde, ꝙ nō ab Augusto sed a Iulio Cęsares dicti fuerūt, vt hic in nřis Annotationibus apertius ostēdimus.

Flauius [a] Iustinianus, [b] Alemanicus, [c] Gotthicus, † Francus, Germanicus, † Atticus, † Alanicus, Vādalicus, Africanus, pius, [d] fœlix, [e] iclytus, [f] victor, [g] ac triūphator [h] semper augustus, [i] cupidæ [k] legum iuuentuti. S.

¶ † Incipit [l] pœmiū.

¶ Arma legesq; vt ī bello & pace recte īperet Imperatori necessaria sunt. h. d.

a ¶ Flauius. Quia erat de familia Flauiorum: vel quia deuicit Flauios, vt dixi. ff. eo. in princ.

SYL. ¶ Adde legendum Flauius, * Est autē nomen aut potius prenomen, quod arbitror Iustinianū a Constātino sumpsisse: solebant. n. posteriores Imperatores nomina anteriorum qui egregia aliqua virtute excelluissēt, sibi assumere, vt de Cæsare, de Augusto, de Pio, euenisse traditum est: nec pbare possum, q̄ fuerit de familia illa Flauiorū antiqssima, quę ex agro Reatino duxit originē. habuit quippe Iustin. Aniciorum familiā, gēs vero Flauia auctore Trangl. in Domitiano extincta est.

* ADDIT. Immo ex Flauiorum familia, vt ante ipsum Imp. Flauius Valerius. Anastasius, & M. Flauius Constantinus. Aem. Fer.

b ¶ Iustinianus. Quia fuit filius Iustini, vt infra de dona. §. est & aliud. & infra quib. non est per. fa. te. §. pe. Sed in decr. cōtra dist. xvj. habeo librū. vbi dr̄ q̄ fuit filius Cōstātini. Sed forte ibi loquit̄ de alio Iustiniano quā hic. Vel dic q̄ fuit filius Cōstātini, q̄a successit ei ī regno. Vel dicit̄ a iustitia, quā semper coluit & subditis iniunxit colēdā, vt C. de sum. Trini. & fi. cath. l. j.

SYL. ¶ Adde q̄ fuit nepos ex sorore Iustini. fuerūt aūt plures Iustiniani, cuius hoc nomē propriū est, de cuius deriuatione disputare pertinacis est secundum gl. in prin Infor.

c ¶ Alemanicus. hoc nomen & oīa sequētia nomina sunt ab euentu sibi imposita, vt puta q̄a vicit Alemanos, & sic de alijs, vt in Authē. de hęre. & fal. in princ. coll. j. & hęc omnia sunt nomina prouinciarum quas deuicit.

SYL. * ¶ Adde q̄ Anticus (sic. n. legēdū est nō atticus) ideo fuit appellatus, q̄a Antas Histrij fluminis accolas d̄bellauit.

d ¶ Pius a Pio Antonino, vt in Auth. vt lib. de cęte. coll. vj. §. nobis aūt. vel pius a pietate animi, vt C. de sum. tri. & fi. cath. l. j. in prin. & C. de nup. l. imperialis. & C. de cad. tol. l. vni. vlt. rñ.

e ¶ Felix, a virtute animi. vel fœlix. i. psper, q̄a oīa sibi ad uotum succedebant.

f ¶ Inclytus. A gestis magnificis. Accursius.

g ¶ Victor. I fugando hostes. Accur.

h ¶ Triumphator. post victoriā, gloriosus. n. erat. propter magnifica gesta sua.

i ¶ Semper Augustus. Quia huius debet esset propositi q̄libet imperator vt augeat: † licet hoc semp nō faciat. sic in definitione matrimonij, vt infra pe pa. po. in prin. licet interdū diuidatur, vt C. de rep. l. consensu. sic in definitione iustitię, vt infra de iustit. & iu. in prin. secundum Ioannem.

ADDI. Augustus, hoc est sacer & maiestatis plenus, & nō augustus ab augendo, vt hic voluit gl. cuius & suorū sequaciū errorē dicit esse ridiculū Nicolaus Perottus in suis cōmētarijs epigram. iij. in verbo Cęsar. * primus aūt hoc cognomine appellatus est a Senatu Octauianus Ro. Imp̄ator, vt ex Suetonio docuimus hic ī nr̄is Ann. q̄d cęteri imp̄atores postea sibi vēdicarūt.

K ¶ Cupidę legum inuē. s. mittit suā gratiam & hunc lib.

l ¶ Incipit. More recte scribentiū p̄mittit procœmiū, in quo reddit lectorem attentum, docilem, & beneuolū. Attentum, cum dicit summis vigilijs. nā per hoc quod ipse vigilauit reddit nos attentos vt vigilare debeamus, nā ius ciuile vigilantib. scriptū est, vt ff. quę in frau. credi. l. pupillus. in fi. & ibi, summa prouidentia. vt infra proxi. §. Docilem, cum dicit: & cum sacratissimas constitutiones antea confu. & c. inf. eo. § oēs. docilem enim facit qui summam rei breuiter comprehendit: nam per hoc q̄ ipse abbreuiauit

† alias Francicus, non tñ loquitur de Gallia secūdū Fa. sed de quadā Francia quę est ī Alemania, de qua fit mentio in c. j. ex de sponsal. Blōdus cōtra li. 7. de inclinatione imperij.

† alias Antic⁹.

† alias ē hic dictio Flauicus.

† alias ñ adsunt verba ista.

† Sicut fuit ī donatione facta p̄ Cōstātinū Papę Syluestro: & vr̄ nō valere: sed contrarium tenet glo. in l. ij. §. cū vrbem de of. præ. vr. illa ē cōior.

uit,potetũt a modo facilius edoceri. Beneuolum.i.bonç volunta tis ad addiscendum, vbi dicit, & qđ priori tempore. & ibi,summa itaq; ope. vt infra eo §.cũq;.in fi. & §.summa itaq, &c.

SYL. * ¶ Accur. çquiuocat I assignandis partib proœmij secundũ rhetoricã rõnẽ, de hac re vide hoc in loco nostros Commentarios.

Mperatoriam maiestatẽ [a] non solum armis decoratã, [b] sed etiã legibus oportet [c] esse armatam: [d] vt utrunque tempus & bellorũ [e]

Diuisio. Mperatoriã. ¶ Diuiditur in tres partes principales totũ hoc proœmiũ vsque ad finẽ,licet Io. Pla. diuidat in quinque. Nã primo ponit in quibus dẽt versari imperator. Scdo ponit qualiter Iustinianus illud adimpleuit.Tertio nos ad studiũ exhortaẽ, ostẽdẽdo fructus qui sequũtur ex assiduo studio. Secũda ibi in §. (Quorũ.) Tertia ibi(Sũma itaq;.)Iterũ prima diuidiẽ in duas partes: qa primo ponit dictũ, secũdo ponit tres causas. Secunda ibi(Vt vtraque.)

SYL. ¶ Imperatoriã. Casus In proœmio nõ est figurãdus,cũ in eo nõ intendat Impe. aliquid pro l.disponere, sed tñ cõsiliũ suũ aperire, & modũ narrare quo librũ hũc cõponi curauit Si tñ uis ponere,potes pro rõne dubitãdi adducere,ꝙ cũ Imperator nomen sit ducis exercituũ,& militũ & pariter militis. l. j ff. de test. mil.nihil aliud ab eo exigi videbaẽ quam vsus armorũ. l. fi. in prin.C.de iure deli.cuius cõtrariũ rñdeẽ,ex eo qa cũ ad eũ spectet non tñ milites regere,sed prouincias quibus pẽest tpe belli & pacis, eidẽ non minus.ll.tunt necessariç ꝙ arma ex causis in tex. expressis.No. summariũ. Itẽ ꝙ appellatione principis Romani venit Imperator. Itẽ calũnias vitandas & calumniatores repellendos. Itẽ idẽ esse recte quod iuste. Item quod Imperator dicitur religiosus, quod large accipitur,vt decla.Ias in l.j in j lectu.in princi.C.de summa Trin. Item nota attributionem armorum factã ll.& econuerso ad demostrandã coniunctionẽ & colligantiã ipsorũ. & ꝙ dictio vt, est redditiua rõnis. Item ibi vtrũq;, ꝙ expõsio verborũ quç inerant toleratur pro maiore declaratione.

a ¶ Maiestatẽ.idest Imperatorẽ qui est in maiestate, vt C. de le. & cõst. l.digna.

SYL. ¶ Adde, ꝙ maiestas est decus amplitudo & dignitas euiusque, quam etiã pro Dea honoris & reuerentiæ filia prisci coluerunt.] Similis est loquendi ornatus infra quibus mo.ius pa.po.fol.§ filius. ibi,Impatoriam celsitudinẽ. Et nota quod antipophorizat respondendo ad tacitã quæstionẽ,hanc,s.quare Imperator nõ facit quod suũ est, s.armis inrẽdere, cũ milites magis arma scire ꝙ iura oporteat, vt C.de iure delib.l.fi.ad qđ respondet,Imperatoriã maiestatẽ &c.

b ¶ Armis decoratam. Queritur quare quod erat armorum attribuit legibus,& cõtra? Respondetur, vt ostenderet alterum alterius auxilio semper egere,vt C. de iusti. Co. confir.in princ. & ff.de rei vendica.qui restituere. Vel dic proprie ponit: nam arma sunt ad decorem,leges sunt ad armandũ. vnde dicitur Militant nanque &c. vt C. de aduoc.diuer.iudic. l. aduocati. Et leges dicuntur armare homines.vt C. ad leg. Iul. de adulte.l.eum vir nubit. Vel ideo posuit, vt euitetur malus sonus verborum, scilicet cacephatõ, id est turpis sonus.

* ¶ Prima expositio verior est, vt abũde iam ex eodẽ Iustiniano, quam ex alijs scriptoribus demõstrauimus hic in nostris Annotationibus.] SYL.

c ¶ Oportet.i.oppoitunum est.

¶ Adde quod immo necesse est, vt C. de iust. Co. cõfir.in prin. exponunẽ autem hæc verba necessitatiua secundũ subiectam materiam.Ias.in l. j. col. v. in prin.ff.de iusti. & iu.] SYL.

d ¶ Armatam,s. ad hanc vtilitatem quç sequitur. Accursius.

e ¶ Et bellorum. Et sic quo ad vsum armorum.

& pacis [a] recte possit gubernari: [b] & princeps [c] Romanus non solum in hostilibus [d] prælijs victor existat, sed etiã per legitimos tramites [e] calumniantiũ [f] iniquitates expellat, & fiat tam iuris religiosissimus, [g] quam victis hostibus triumphator magnificus.

a ¶ Et pacis. Sic quo ad vsum legũ. Accursius.

b ¶ Gubernari. Alterum legib. s. tp̃s pacis, alterum armis. s. tempus belli.

SYL. ¶ Adde, non ꝙ tempore belli. ll. seruari non debeant, sed ꝙ eo tẽpore minus seruenf, sũpta denominatiõe ab eo quod plerunque fit. l. nam ad ea. ff. de legib.]

c ¶ Et princeps, scilicet Imperator.

* ADDIT Dic quod olim Ro. Imper. dicebantur principes vt patet ex Tacito lib. j. Aemy Fer

d ¶ In hostilibus. Qui sint hostes, dicitur. ff. de capti. & postli. re. l. hostes. & ff. de verb signifi. l hostes.

Calũniatorũ punitio. e ¶ Per legitimos tramites i. leges q̃ sunt via gradiendi, sicut tramites eũdi, secundum Ioannem. Bene dico calũniantes puniri per leges, nam in criminibus, siue ordinarijs † siue extraordinarijs, ad similitudinẽ supplicij punif calũniator, vt C. de accusa l. fi. & ff. ad Tur. l. & in priuatis. vbi dr̃, Et in priuatis & in extraordinarijs criminibus oẽs calumniosi pro qualitate admissi plectunf Itẽ in ciuilib. mõ pecuniaria pęna, modo sacramento calumnię, modo nota infamię, vt j. de pęn. te. lit per totũ, & j. de actio. §. si qs agẽs & C. de plus peti. l. vnica. & C. de iudi. ꝓperãdũ. §. & siquidẽ. vbi punif contumax in expẽsis. Vel dic, ꝙ septẽ genera pęnarũ vocat legitimos tramites, vt ff de pęn. l. si qs forte. in fi. cum duab. seq. Vel dic, ꝙ magistratus vocat tramites ꝑ quos iura reddunf, nã parũ valerẽt iura esse in ciuitate, nisi essentq ea executioni mãdarẽ, vt ff. de orig. iur. l. ij. §. post originẽ. qui puniũt in criminalibus, puniunt & in ciuilib. in expẽsis & in viatico, vt ff. de iudi. cũ quẽ. q̃ vltima verior est. Accu.

†Extraordinaria crimina & priuata q̃ sint, no. gl. j, ĩ d.l. Et ĩ priuatis.

Magistratus sũt tramites vl timi.

¶ Adde tramites hic vocari modos quib. ll. vtuntur, & ꝙ iudex criminalis cognoscit incidẽter de causa ciuili, dummodo sit accessoria, etiã in eadem sententia l. interdum. §. qui furem, & ibi doct. ff de fur.]

f ¶ Calumniantium. Calumniator est qui falsa crimina scienter intẽdit, vt ff. ad Turpil. l. j. in princ. & facit ad hoc. ff. de his q no. infa. l. athletas §. calũniator. Adde calũniantẽ hic accipi pro quocũq; alio qd cõtra ius faciẽte, calũniatoremq; alias puniri ĩ ordinarijs similitudine supplicij, in extraordinarijs pro motu iudicis, vt per docto. in d. §. calumniator. & in l j. §. j. ff. ad Turpil. quod plenius explicauimus hic in nostris Annotationibus.

A D D I. Tamen hic calumniãtiũ capif gñaliter pro omnib. delinquẽtib.

g ¶ Religiosissimus. Nota quem fieri religiosum per leges: nam ipsę sunt sacrę, vt C. de legibus & constitutio. l. leges iij.

* ¶ Religiosus, vt ait. Cice. lib. ij. de natu. deo. dicitur, qui diligẽter ac fideliter tractat quę ad cultũ deorum pertinent, & q a Iustitia olim pro Dea colebatur, factũ est vt eius obseruatores religiosi iuris recte appellentur, quẽadmodũ in nostris Annotationib. ostẽsum est.] Itẽ nota hic quatuor proportionabilia. s. arma, vsus armorũ, victoria, triumphus. Item leges, vsus legum, calumnię repulsio, iuris religio. ADDITIO. Nam sicut se habent arma & vsus armorum ad victoriam, sic victoria ad triumphum, & sicut leges & vsus legum ad calumnię expulsionem, sic calumnię expulsio ad religionem. Ioan. Fab.

¶ Quorum. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit, ꝙ Imper. perfecte se habuit circa arma & circa leges. Secundo hoc suum dictũ probat ab effectu. Secunda ibi. (Et bellicos.) Itẽ secunda subdiuiditur. Nã primo exẽplificat qualiter se habuit circa arma: secundo circa iura. Secunda ibi (Omnes vero populi.) Ang.

Quo-

¶ Quorum. Casus. ¶ Cum hic tantū tractetur, qualiter quod maxime principem decet, fuerit in Iusti. nō exigit alia casus figuratio, pēdet. n. hic. §. a generali propositiōe supra facta. No. φ licet seipsū laudare: & φ qñ qs ad aliqd faciendū teneiur, debet illud ol opere & diligētia adimplere. Itē φ ea q facimus, a Deo sūt omnia, & φ differūt ꝓmulgare & cōponeŕ. Itē φ cōfusa dēnt distingui. Itē φ iugum ponitur pro iurisdictione & potestate. Item φ innumerosum dicitur quod est multiplex, licet numerari possit: & quod dictio iterum, importat secundam uicem.)

Bal. sub iugo nostro.

¶ Vtrunque assecutus est Iusti. quod testantur populi ab eo deuicti, & ll late, præsertim. C. & h.d.

¶ Quorum utranq; [a] uiam cum summis [b] uigilijs summaq; ꝓuidentia [c] annuēte [d] Deo perfecimus. Et bellicos[e] quidē sudores nostros barbaricæ [f] gentes sub† iugū nostra † deductæ [g] cognoscunt: & tā Africa, [h] quam aliæ † innumerosæ prouinciæ [i] post tanta temporum spatia nostris uictorijs a cœlesti numine præstitis iterum ditioni Romanæ nostroque additæ imperio protestantur. Omnes [k] uero populi legibus tam a nobis promulgatis [l] quam cō-

Pro casu. a ¶ Quorum utranque Si ista debēt esse in principe, tu Iustiniane quid fecisti? Respon. quorum utranque.

Vigilantibus iura subueniūt. b ¶ Cum summis vigilijs i. cum summo labore quo ad leges, nam ius ciuile uigilantibus & non dormientibus scriptum est, vt ff. quæ in fraud. cre. l. pupillus. in fi. Accur.

c ¶ Prouidētia. s. quo ad arma. & nota tres esse hominis status: memoria pręteritorum, scientia pręsentium, & prudentia futurorum.

ADDITIO. Vnde Seneca de quatuor uirtutibus Si prudēs est animus tuus, tribus temporibus dispensetur: præsentia ordina, futura præuide, pręterita recordare. Ioan. Fab.

d ¶ Annuente Deo. Deo gratias refert, cuius auxilio triumphū meruit obtinere, vt C de officio pręfec. præto. Afri. l. j in prin.

e ¶ Et bellicos. Quod cōiunctim dixerat dicendo Vtranque uiā &c. nūc diuidit dicendo primo qualiter se habuit circa arma. Accur.

f ¶ Barbaricę. Barbari sunt q extra Romanum Imperium sunt & maxime hostes. Barbari

¶ Adde, φ barbari ponuntur hic pro indomitis & iculcis, alias enim barbari dicūtur q nec Latini nec Græci sūt, a linguæ duritie, a q̄ barbaridicū tur antiquo uocabulo q duro atq; aspero sermone erant.) † alias iugo nostro.

b ¶ Deductę. de nouo. † alias redactę

h ¶ tā Africa. Sub qua multę ꝓuincię cōtineť. † alias innumerę, alias numero sæ.

i ¶ Prouinciæ. Sic construe, Tam Africa quam alię innumerabiles prouincię iterū additæ, idest adiūctæ ditioni Romanę, idest iurisdictioni, nostroque imperio post tanta &c. † protestātur nostris uictorijs a cęlesti numine pręstitis: nam istę prouincię prius fuerunt de Romano imperio: post defierunt: & post centum & quinq; annos redierunt, vt hic: & hoc innuit quando dicit, iterum. Ordo literę. † Idest pro testimonio sunt cū sit notorium.

¶ Adde, quod aliquando significat, prima uice. c. tua nobis. ď appella. quādoque bis vt hic, aliquando pluries. l. veluti. § hęc uox. ff ď eden.) Et quādo dicit, post tanta temporum spatia &c. vt C. de officio pręfec. pręto. Afri. l. .)

K ¶ Omnes vero. vsq; huc dixit qualiter bellicam curam habuit, nunc qualiter legalem. Accur.

* ADDITIO. Non tamen Longobardi, qui Italiam Iustiniano ademerūt, sed significat omnes qui i orbe sunt Romano. l. in vrbe. ff. de statu homi. Aemy Fer.

Promulgaŕ & cōponere qd sint. l ¶ Promulgatis. Scilicet a nobis: & dic de nouo. Et est promulgare, ęquitatem rudem & naturalem occultam iuris laqueis innodare. Cōponere au

tem est difficile promulgata in ordinem compendiose redigere. Vel dic, quod promulgare legem est eam cōdere, & conditam recitare, proferre, pronuntiare, patefacere, prodere, vel manifestare

positis [a] reguntur. Et cum sacratissimas constitutiones antea confusas [b] in luculentam erteximus consonantiā, [c] tunc [d] nostrā extendimus curam [e] ad immensa [f] veteris prudētię uolumina, & opus desperatū [g] quasi per mediū profundum [h] euntes cœlesti fauore [i] iam adimpleuimus. [k]

Sed cōponere proprie est disponere & cōstituere, et quasi simul ponere, vt patet in gl. sequen.

* **ADDI.** Promulgauit, quando publicauit ob seruandas, tam aliorum quam suas composuit, quando sparsas in volumina diuersa in vnum corpus redegit. E Ba.

a ¶ Cōpositis. Scilicet ab aliis, quas reformauimus in melius. Vel dic cō positis a nobis, quasi diceret compilatis a nobis, quasi simul positis a

SYL. a nobis, quales sunt leges. ff. & C & aliorum Imperatorum, suas enim & promulgauit & composuit.

* ¶ Dic quod promulgatas intellexit a se latas, compositas vero collectas atque in ordinem digestas, quę differentia non est perpetua, cum componere, vt hic diximus in Annotatio. non minus proprie significet inuenire & primo facere, quam ab alijs inuenta aut facta colligere, lege secunda. §. deīde ex his legibus. ff. de origi. iuris Promulgata vero lex proprie dicitur, cum primum in uulgus editur.)

b ¶ Confusas, scilicet in tribus codicibus positas, Gregoriano, Theodosiano, & Hermogeniano, vt C. de nouo codi. componen. lege prima, in principio.

c ¶ Consonantiam. scilicet in unum Codicem quem non habemus, sed ex eo factus est iste quem habemus, vt C. de vete. iu. enucl. circa principium.

SYL. ¶ Adde quod hic factus est post Institutiones, ille, scilicet quem nunc habemus. l. meminimus. C. de leg. hęre. poni Ias. in §. rursus. colum. xiij. infra de actio.)

d ¶ Tunc, idest statim post compositionem illius Codicis fecimus Digesta.

e ¶ Extendimus curam. Vt nulla cōtrarietas posset reperiri, nullaque superuacua, aut similitudo, vt C. de no. Co. cō. §. quibus.

f ¶ Ad immensa. Nam erāt tricies centena millia uersuum legum vel. §. vel respōso. & duo millia librorū, & aliæ multę leges, vt C. de vete. iu. enu. l. ij §. sed cum omnia. & in procemio fforum. §. & antea.

g ¶ Desperatum, scilicet a Constantino: nam Constantinus voluit hoc facere, sed non potuit.

h ¶ Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem, (qui ab urbe Romana condita & Romuleis descēdit temporibus,) ita esse confusum, vt in īfinitum extēderetur, & nullius humanę naturę capacitate concluderetur, vt C. de uete. iu. enu. l. j. in princ. Accur.

i ¶ Cęlesti fauor. Subaudi mediāte.

K ¶ Adimpleuimus. Post digesta ergo & post primam compositionē Codicis (quem nō habemus) factus fuit hic liber: sed tamen ante compositionem secūdi Codicis quem habemus, vnde quod hic dicitur quandoq; per Codicem corrigitur, vt facit de anno utili qui obtinet secundum hunc librum, in restitutiōe minorum & maiorum, ut infra de actio. § rursus. secus est per Codicē in dictis restitutionibus, vt C. de tempori. in integrum restitutionis. e. fi. Item in secunda eius compositione facit mentionem īstitutionum iam compositarum, ut. C. de emē Iusti. Co. & secunda editione l. j. § supradictis.

Institutiones, factę sunt añ codicē.

ADDITIO. De hoc etiam casus in lege meminimus. in principio. C. de leg. hære. vbi tex facit mentionē de hoc libro. facit l. j C de ve. iu. enu. quod no. quia si aduersarentur adinuicem, debes magis stare legi. C. tanquam

quam vltime quam huic libro: nisi in illis legibus de quibus hic fieret mentio. Angel.

Cumq;.

Diuisio. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo ponitur qualiter mãdauit fieri hunc librum. Secũdo ponit causas propter quas. Secundaibi (Vt liceat.) Ang.

SYL. ¶ Cumque. Casus. ¶ Pro casu hic animaduertas

¶ Peracta. C. & ff. compilatione mandauit Institutione componi, ut principia huius sciẽtiæ auspicarẽtur a.ll. imperatoris: quod ante non nisi ꝑ quadrienniũ licebat. h.d. usq; ad. §. igitur.

Cũque hoc [a] Deo ꝓpitio[b] peractũ[c] est, Triboniano[d] uiro magnifico, magistro & [e]Exquæstori sacri palatij nostri, necnon[f] Theophilo & Dorotheo uiris illustribus [g] antecessoribus

qualiter Iusti. declarat cur qualiter, & per quos fecerit hunc librũ condi: & illius vtilitatẽ ostendit per modos expressos in tex. Nota igitur summam. Itẽ ꝙ quis pluribus officijs cõpatibilibus fungi potest: & quod tria requiruntur adimplenda iniũctis: scientia, diligẽtia, & fides. Item nota significatum verbi antecessor. Item quod sciẽtia, diligentia, & fides experiẽtia cõprobantur, & ꝙ ex unico actu non dignoscuntur. Item ꝙ Institutiões sunt principia. ll. & quod introducẽdũ est quod cõferat animę & corpori: & qđ hęc sciẽtia habet principium & finẽ. §. & quod pęnę. in proęmio ff. orum. Item quod condere. ll. a principe delegari & demandari alteri potest: dũ modo id specialiter fiat.)

a ¶ hoc, scilicet volumen Digestorũ & Codicis.

b ¶ Deo ꝓpitio. i. Deo coadiuuãte.

c ¶ Peractum est i. completum.

Quęstor dicitur tripliciter

d ¶ Triboniano. hoc nomẽ & sequẽtia sunt datiui casus, & etiã dictio cõ uocatis: & construuntur cum illo verbo inferius, mandauimus.

† & hic in iure diuersis nominib. nuncupatur: suscepτor &

e ¶ Exquæstori. Pro suo simplici ponitur. s. q̃stori. Nota ꝙ tribus modis dr̃ quęstor. Primo, ille qui quęrebat pecunias tributorũ ꝓ mũdũ & seruabat. † Secũdo, ille q preerat capitalib. causis. Tertio, q stabat ut legeret libros principales, q cãdidatus pricipis dicebat: & ita hoc tertio modo accipio. hic, vt ff. de offi. quęstoris, l. j. i fi. & de ori. iu. l. secunda §. deinde cũ ęrarium. Vel dic secũdum Ioan. quod iam fuit in illo officio, sed nunc non est. inde exquęstor, id est extra quæsturã positus Vel dicas tertio esse nomen dignitatis vt exconsul, vt C. de aduocat. diuer. iud. l. petitioẽ. ibi, egrediẽtem. * ¶ Quę nã fuerit Triboniani quæstura seu exq̃stura (utro que. n. noĩe idẽ puto significati) & quãtæ esset potestatis, id qđ nemo fere adhuc benę declarauit vide hic nostras Annotat. vbi demonstratum est hãc sacri palatij quæsturã summum fuisse magistratum & principatui proximum.

opinator, vt C de susceп. & arch. l. missi opinatores lib. x. † alias q̃stori alias exq̃stori. SYL.

* ADDITIO. Exquæstor. Exconsul, qui quæstura, qui consulatu functus est, qui Ciceronis ętate dicebantur Quæstorij, & Consulares, pater ex lege prima & secunda. C. de vete. iu. enucle.

f ¶ Necnon Nota duę negationes faciunt unam affirmationem, vt hic & ff. de verb. sig. l. duobus.

¶ Adde quod And. Alc. ibi optime declarat, & ex mẽte Ang. hic dic gl. verã nisi de mente cõtraria cõstet: uel nisi simus in rustico secũdum Bal. in l. qui se patris. col. iij. C. vnde lib. vel nisi ad diuersa referãtur secundum Bar. in l. manifeste. ff. de iureiu.

g ¶ Illustribus Quatuor sũt ordines dignitatũ: maximi, vt superillustres, magni, vt illustres: medij, vt spectabiles: minimi, vt clarissimi: quos specifica. ut ĩ Auth. de appel. §. j ij. iij. & iiij. col. iiij. & in Auth. vt ab illustri. & q supra eos sunt. col. v. Sunt & infimi, vt defensores ciuitatũ & magr̃atus municipales, & istis ñ habẽt merũ Iperiũ.

Impetiũ merum certis dignitatibus est cõcesũ.

ADDITIO. Et ideo potestates & rectores ciuitatum nõ deberẽt posse ingerere pęnam sanguinis: quamuis cõtrarium de facto obseruetur, vt hic per Ang. sed superiores sic.

ribus [a] † nostris[quorum [b] omnium solertiam, & legum scientiam, & circa nostras iussiones fidem, iam ex multis rerum argumentis [c] accepimus [d]]conuocatis mandauimus [e] specialiter, ut ipsi nostra auctoritate nostrisque suasionibus [f] Institutiones [g] componerent, ut liceat uobis [h] prima legum cunabula [i] nō ab antiquis fabulis [k] discere, sed ab imperiali [l] splendore appetere, & tam aures quam animi uestri nihil [m] inutile, ni-

† Alia litera nō habet nostris.

a ¶ Antecessoribus Scientia vel ętate, uel quia fuerant cum prȩcedentibus Imperatoribus.

SYL. * ¶ Verius ē antecessores dictos fuisse, qui ius ciuile profiterētur, ex eo q scholasticis quodam modo prȩirent illos docēdo, vt manifeste deprehēditur ex procemio ff. in princi. versicu. Sed cum uos.

* ADDIT. Antecessores, ab antecedēdo: Grȩcorū more qui ezigitas & proigitas. i. prȩceptores, & magistros legū ut scribit Suidas a p̄cedo dicāt: patet ex l. ij C. de vet. iu. enucl. & multis locis. Nā ille Constātinopoli, hic Beryti leges docuit. d. l. ij & l. j. C. de emē. C.

b ¶ Quorum. Hic est interpositio usque illuc, Conuocatis &c. Et no. quod in tribus his cōmēdanť qui sunt huic arti itēti. i. Primo in solertia. i. ī cautela vel īgenij scīa, vt l. j C. si ma. fa. alie. fac sine decre. ra. hab. Itē ī legū scīa.

Magister qualis esse debet. Eligēdus est. n. talis magister, q in se laudabilē uitā probis morib. mōstrabit: & docēdi peritiā, facundiā dicēdi, interpretādiq; subtilitatē, & copiam disserēdi se habere patefecerit, vt C. de p̄fes. q in vr Cō. doc. l. j. lib. xij. Itē in fidelitate: nā ex quo hactenus fideles extiterunt, prȩsumitur pro eis. ff. de re mili. nō omnes. §. a Barbaris. de

Prȩsumptio a uarijs sumitur. prȩteritis enim sumimus coniecturā ad futura. ff. de accus. l. si cui. §. eisdē. & quandoque occultam coniecturā sumimus ad prȩteritū, vt C. ad l. iul. de adul. l. si qui adulterij.

ADDI. vide gl. in c. scribā. de p̄sum.

c ¶ Ex multis rerum argumētis. i. ex multis rebus uel negotijs quȩ sunt argumenta. Vnde dicit prouerbium.

Prouerbium. Opus laudat magistrum. sic in Anth. de mona. §. sancimus. coll. j.

d ¶ Accepimus. i. recepimus.

e ¶ Mandauimus. i prȩcepimus.

f ¶ Suasionib. In bona parte accipe. alias in mala accipitur. ff. de ser. cor. l. j. §. persuadere. & C d̄ fur. & ser. con. l. si quis seruo alieno suaserit.

g ¶ Institutiones Ideo sic dictas, q̄a in statū Romani iuris nostram erigunt intelligentiā, ut infra titu. primo. §. his igitur.

SYL. ¶ Adde q̄d ab instituendo dictȩ sūt, sicut & opus Quintiliani Oratorię institutiones appellanť. quid autem differant instituta ab institutionibus, vide Laurēt. Val. in libro elegantia. iiij. cap xj.

h ¶ Vobis. Loquitur iuuenibus.

i ¶ Cunabula. Per simile loq̄tur, q̄a sicut in cuna infantes primo morantur, ita iuris prȩceptor Instituta primo legere debet. sic. ff de offic. prȩfe. prȩto. l. j. §. his cunabulis.

* ADDI. Iuris prȩceptor, non autē iuris acceptor legendum est vt emendati codices habent. H M.

K ¶ Fabulis. Quia in antiquis Institutionibus erant fabulę, quȩ fabulę nec uera nec verisimilia continēt secundum Tullium lib. j. de Inuen.

SYL. * ¶ Per fabulas uidetur intellexisse prima illa exercitamenta iuuenū in scientia legali, cum prȩceptores rethorum more ipsis casus proponerēt fabulosos, vt ita illecti deinde ad difficiliora deducerentur. Aut certe sensit de adulterina illa doctrina quȩ antea tradebatur. §. hȩc autem. in procemio Digestorum.

l ¶ Ab imperiali splendore. i. ab imperatore qui splendet.

ADDITIO. Vel dic, Ab imperiali splendore, id est ab imperialibus constitutionibus, quȩ splendere dicuntur.

m ¶ Nihil inutile. Quo ad animā: vł nihil inutile. i. inusitatū: ut patet ex eo quod dicit infra p̄xime & q̄d &c.

Perpe-

a ¶ Perperam positũ. quo ad aures. Vel dic.i male positũ & contra ius. b ¶ In ipsis.Idest ĩ ipsa rei ueritate, vel in ijs quę quotidie emergere possunt. Non autem inueniuntur hic ea quę non possunt euenire quia de his non curant legislatores ut in auth. vt sine prohi. matres d̄ bi. & cre. §. quia uero. col. vij. & ff. d̄ leg. l.iura. & l nã ad ea.

pro responsis. ibi,(Quibus si bene.) Accursius Floren.

h ¶ Prin cipali.Id est principis.Et nota, ꝙ hæc scientia caput habet & finem: licet in alijs artibus hoc non sit, licet vtilissimę sint, ut I procemio ff. §. sed quia. ibi, Et quod pene.

hilque perperam [a] positum, sed quod in ipsis [b] rerum obtinet argumentis accipiant. Et qd̄ priori tpe uix post quadriẽniũ prioribus contingebat, ut tũc constitutiones imperatorias legerẽt [c], hoc uos a primordio [d] ingrediamini, digni [e] tanto honore, tantaque recepti fœlicitate, ut & initium [f] uobis & finis [g] legum eruditionis a uoce principali [h] procedat.

¶ Post cõpleta ff.iussit cõponi instõnes, in quibus principia huius sciæ sunt posita cũ correctionibus iuris antiq,qbus auctoritas p ipsũ data fuit.h. d usq; ad §. fi.

¶ Igitur [i] post libros quinquaginta [k]

¶ Igitur Diuidit ĩ duas partes, ĩ prima ponitur cõmissio cõpilationis cũ iis,quę in Institutionib.* continentur in secũda va de sint extractę, & quod auctoritate I perialis confirmatę sunt. ij.ibi, quas.

SYL. * ¶ Melius est accipere argumenta, ut & Quint. sępe,pro spe cieb' seu ca sibus qui ꝓponũtur, vt sit sensus, his libris illa solum tradi, quę in decidẽdis casibus obseruantur, non q̃ abrogata sunt legibus, aut consuetudine abolita,quod latius hoc loco in Annota.explanauimus,

c ¶ Legerent.Nam & olim a principio legebant imperiales constitutiones, f.Institutiões antiquas, ut in procem.ff §.discipuli-

d ¶ Primordio, id est tantum primo anno proficietis, quantum proficiebatis in quatuor.Et nota quod adulatur nobis Imperator.Accursius.

SYL. * ¶ Inepta expositio.Sẽsus enim est, hodie primo hasce Institutiões tradi, quæ & ipsæ, ꝑpterea quod ab Imperatore compositę sunt, recte Imperatorię constitutiones appellantur. §. sed & quod.infra de iu.nat. gen. & ciui. cũolim non nisi post quadriennium primus Codex qui liber constitutiones imperiales continebat, prælegeretur §.duabus.in procem.ff.

e ¶ Digni.Vos dico digni &c. Accursius Floren.

f ¶ Initium. Scilicet liber iste.

g ¶ Finis.idest Codex. Nã primo anno Institutiones legi debent, in quinto legitĩ Codex, ut in procemio. ff §.

¶ Casus ¶ In narratiõe Imperatoris nõ figurat.No. ꝙ facere dicimur ꝙ ꝑ alium facimus. Itẽ ꝙ p desuetudine tollitur vel inumbrat.l. Itẽ qd̄ nõ sufficit principẽ cõmittere. l. compilationẽ,nisi postea approbet. Itẽ quod quotidiana diligẽter sunt attẽdẽda, & ꝙ breuiter dicitur secũdum subiectã materiam.l.antiquitas,in fi.C de vsufr. Item ꝙ non sufficit simpliciter legere, sed requirit cognitio & examinatio.Item ꝙ accõmodare importat idem quod tribuere, & obtinere, esse in uiridi robore & obseruantia. Continuatio.

i ¶ Igitur. Ita continua secundũ lo. quia prędictorum uirorum scientiam & auctoritatem probauimus, nec per alios poterant commodius expediri: igitur mandat per eos diuidi: uel q a ab imperiali splẽdore † approbatur, & ideo mandat diuidi ut melius possint intelligi.ff.de uerbo. signific. l.ij. §. cuiusque. (†alias appetit) SYL.

¶ Adde tñ,ꝙ §. cõtinuatio nõ est facienda gl.in l.Gallus. in prin. in uerbo posthumos.ff.de lib. & posthu.

K ¶ Quinquaginta, qui comprehenduntur intra ff.vetus, & infortiatũ, & ff.nouum.

Di-

Digesta a. a ¶ Digestorum Ideo dicũtur digesta, quia omnia ibidem decidenda digeruntur & soluuntur. Accur.

SYL. * ¶ Quare libri digestorum ac no. ff significentur, & an recte, uide Alc. libro iij. Dispunct. cap. xvj.

b ¶ Pandectarum. apã, al. qd quod est totũ, & dectem quod est doctrina, quia ibi ẽ doctrina omniũ iurisconsultorum, vt C. de uete. iu. enucle. l. ij. §. omnia.

Pandectę uñ dicunt.

¶ Add quod aliter interpretatur Gellius lib. xij. c. vlti. *. ad quod vide Budęum ĩ l. in fi. ff. de iust. & iu.)

*ADDITIO Imo a Pan, i. omne & decomai, idest complector, contineo, vniuersum ius ciuile complexu suo coercentes.

Digestorũ [a] seu pandectarum, [b] in quib. omne ius antiquum collectũ est, † quos [c] per eundem uirũ excelsum Tribonianũ, necnon & cæteros [d] uiros illustres & facũdissimos confecimus, in † hos quatuor libros easdem [e] Institutiones partiri iussimus, [f] ut sint totius legitimæ sciẽ prima elementa. [g] In quib. [h] breuiter expositũ est, & quod antea obtinebat, [i] & quod postea desuetudine [k] inumbratum ab imperiali remedio illuminatum est. Quas [l] ex omnibus antiquorũ institutionibus, & præcipue ex Commentarijs

† alias dicest hos.

c ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros. ff. Accur.

d ¶ Et cæteros. Scilicet xv. ex permissu Iustiniani electos, vt C. de uete. iu. enu. l. j. §. ij. & l. ij. §. quæ oĩa.

e ¶ Easdem institutiones, id est eadem Instituta.

¶ Adde quod hanc expositionem reprehendit Lau. Val. lib iiij. c. xj.)

Diuisio. tria operatur. Vnde collige hũc librum sumptũ ex volumine digestorum, vel proprie dicit Institutiones, quas mãdauit fieri, nũc mandat partiri: nam partitio animum legẽtis incitat, mentem intelligentis pręparat, memoriam artificio se reformat, ut infra de leg. §. sed nõ vsque. & ff. de excep. doli. l. j.

*ADDITIO Imo Institutiões & Instituta differunt. Instituta. n. sũt mores institutiones vero sunt præceptiones quibus instituuntur & docentur homines ut, sunt Institutiones oratorię. Quintil. & diuinę institutiones Lactantij H. M.

f ¶ Iussimus. q. d. instõnes iussimus fieri ex libris antiquorum, ita vt cõtinerent quicquid rebus quę in præsenti æuo uersantur cõsentaneum est, vt C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed cum prospeximus. Accu.

g ¶ Elemẽta. Quia sicut ex quatuor elementis oĩa corpora cõficiũtur vt terra & aqua, & igne, & aere. i. ex viribus horũ quatuor elementorũ totus mũdus gubernatur, ita hic liber comprehendit omnia iura.

Elementa & eorũ qualitates sunt quatuor.

SYL.

¶ Adde qd melius diceret oĩa principia & fundamẽta l. ij. §. sed cum prospeximus. C. de vet. iu. enu. simili tñ locutiõe vsus est etiã Cic. in Top. ut admonuimus hoc loco in Annot.) Et nota qp terra est frigida & sicca: aqua frigida & humida: ignis calidus & siccus: aer calidus & humidus. Primũ hñ naturã melancholię. scdm, s aqua phlegmatis: ignis cholerę: sanguis respõdet aeri.

*ADDITIO. Iusti. indictiõe vij, Iperij sui Codicẽ vnũ constõnũ edidit l. j. C. de nouo. C. quinto post ãno indi. xij Dige. & Inst. l. ij. C. de ue. iu. deinde indict. xiij. Codicẽ priorem emendauit. l. j. C. pe emenda. C. E. Bar.

h ¶ In quibus. s. institutionibus.

i ¶ Obtinebat. id est erat in usu, & nunc desijt. Accur.

K ¶ Desuetudine. Nota legem tolli per desuetudinem.

SYL.

¶ Adde qp cõis doc. sñia est, qp si nõ vsus nõ hẽt in se actũ cõtrariũ, nõ tollat. l. Iaf. ĩ l. de qb. in Vi. no. ff. de leg.)

¶ Vel p cõtrariã cõsuetudinẽ: & iterũ eadẽ cõsuetudinẽ p superuenientẽ legẽ tolli: sic. ff d sepul. vio. l. iij. §. diuus. in gl. iij. & ĩ Auth d hęr. & fal. §. sed qm. col. j & subijcit, Ab ĩperiali &c. & est optimũ exẽplũ. C. de iud. l. rẽ ñ nouã.

l ¶ Quas, s Institutiões, & accipe legimus

gimus & cognouimus, id est esse cōpositas ex omnibus &c.

a ¶ Caij nostri commentarijs. dico factis super libros institutionum antiquarum.

nam boni mores plus quam diuitiæ operantur, vt ff. de tuto. & curato. da. ab ijs l. scire. §. fi. & ff. de uerb. obl. si quis stipulatus sit. Stichum. in fi.

* ¶ Nihil hęc ad mores. sed plane intelligendus est hic locus, ostendite o iuuenes uos iter doctos & legum scientia excultos, ut optimam spem concipiatis, rempublic. nostrā studio perfecto recte a uobis posse administrari ac gubernari.

Caii[a] nostri tam Institutionum quā Rerum quotidianarū,[b] alijsq; multis cōmentarijs cōpositas, [cū tres[c] uiri prudentes prædicti nobis obtulerunt,] & legimus, & recognouimus, & plenissimum nostrarum constitutionum robur eis accommodauimus.

¶ Hortatur iuuenes ad studia, ut ijs pfectis possint rēp. administrare. h d. usque ad fi.

¶. Sūma itaq; ope[d] & alacri[e] studio has leges[f] nostras accipite, & uosmetipsos sic eruditos ostendite:[g] ut spes[h] uos pulcherrima foueat toto legitimo opere perfecto,[i] posse etiam nostram[k] rempublicā in partibus eius[l] uobis[m] credendis[n] gubernari. Datū † CP. xj. Calend. Decem. D. Iustin. † PP. iij. Cos.

¶ † Instōnum seu elementorum D. Iustiniani sacratissimi principis. Lib. j.

b ¶ Quotidianarū. Liber erat sic appellatus: eo q̃ singulis diebus gerenda a magistratibus continebat, qualiter iudicarent.

¶ Adde, vel dic rerū magis vulgatarum & quę quotidie in controuersiam uenire poterant.)

c ¶ Cū tres. interpositio est.

¶ Summa. itaque. Cum hic §. unicum tm̄ habeat contextum, non recipit diuisionem, & cum sit simplex cohortatio, nō exigit casus figurationē. Nota ll. nr̄as dici ex hoc, q̃ eis a nobis sit tributa auctoritas, & q̃ ī qaolibet opere perficiēdo reqritur summa diligentia. Itē q̃ ambitio virtuti innixa nō damnat̄, & spes & desideriū honorū & dignitatū. Itē q̃ nihil actū videt̄, qn̄ aliquid superest agendū. Itē q̃ a ll. studijs discedere nō debemus nisi pfecta oīs iuris cognitione. Item q̃ reip. administratio p iuris pitos faciēda ē.

d ¶ Ope. Quantum ad corpus. vnde Vir. lib j. Geor. Labor improbus omnia uincit Accur

e ¶ Et alacri. Affectio. n. operi tuo nomen imponit, vt C. ad l. Cor. de sic. l. j. ff. de fur. l. qui iniuriæ. in prin.

f ¶ Leges nostras. Scilicet institutionum. Accur.

g ¶ Ostendite. i. ita pficite in hoc libro: vel ita morib. informati sitis:

h ¶ Vt spes. i. hęc spes sit de uobis nostram rempublic. posse gubernari.

i ¶ Perfecto id est lectis alijs libris.

* AD D I. Perfecto legitur ī multis alijs codicibus. H M.

K ¶ Nostram. alias vestram.

l ¶ Eius. reipublicę.

m ¶ Vobis. i. a uobis credēdis lectis ēt alijs libris. Vł si habes credēdā. i. cōmittēdā. vobis datine legit̄: & hoc dico legitimo ope pfecto, i. cū quinquēnio legeretis: nā tūc opus cōsūmatur ut in pœm. ff. §. sed qa solitū ver. duabus alijs. Et quod dicit in partib. eius, id est, qa multæ sunt partes eius, ut pfectura, consulatus, & aliæ multę ut pz ex tractatib. de offi. in ff. & ī C.

n ¶ Cōdendis. i. quia creditur secundum primā expositionē. uel si habes credēdum, dic vt in gl. supra Accur.

* ¶ Vtro modo legatur, siue credēdis siue credendam, una est verbi credere significatio: accipitur enim pro cōmittere, quo genere loquēdi utit̄ etiā in l ij §. nos itaq;. C. de vet. iu. enu.

† Cōstantinopoli.

† Patre patrię tertiū.

† alias Institutionum imperialiū li. j.

De

a ¶ [illegible]

Iustitia est mater iu. Iustinianus tractaturus iura populi Romani pręmittit de iustitia, quę est mater iuris.

SYL. ¶ Adde ꝙ Ias. hic intelligit de iustitia in actu.)

Et iō ab ea incipit: sic obligō mater est actionis, vt ff. de procurat. licet. §. ea obli. & ideo ꝑmittitur in tractatu, vt ī fra đ oblig. in princi. & de ac. in principio.

¶ De iustitia[a] & iure. ¶ [b] Iustinianus veluti optimus præceptor imitatus est rectum ordinem procedendi, qui debet esse diffinitiuus, diuisiuus, & exemplorum positiuus: & primo ponit, diffinitionem iustitiæ & iuris prudentiæ ex l. iustitia. ff. eod. tit.

SYL. ¶ Adde ꝙ iō ꝓposuit, qa iuri operā daturū prius nosse oportet, vñ nomen iuris đscēdat ꝙ a iustitia dr̄. l j. ff. e. ti.

b ¶ Et iure. l. quod ius iustitiam ꝑsequitur vt minister vel filius.

SYL. ¶ Adde, ꝙ potius vt effectus iustitię & ut administratū, quia si iustitia est uoluntas tribuens ius, ius non est minister iustitię, sed ipsa iustitia est illa, quę ius administrat.)

Quęst. Sed quare de hoc ponitur in rubrica cum in textu nihil dicatur diffiniendo licet diuidē do sic? Respondent quidā, ideo nō po-

Rubri-Quādo-que est genera-lior nigro. suit ī textu de iure ne grauaret rudes aīos sc̄d̄m Py. quod nihil est. Vel dic hoc plerunq; fieri, vt aliquid ponaī in rub. quod in tex. nō ponitī, vt C. de re lig. nā nihil ī tex. ibi dr̄ de ludo aleę.

SYL. ¶ Adde ꝙ tūc fuerūt addita illa verba in rubrica, quādo fuit addita illa cōstitutio Gręca: antiquiores enim codices non habēt.) Vel dic quod est verius ut diffiniatur, vt dicemus infra

SYL. eodem ti. § iuris pręcepta. in glo

Diuisio. Iustitia. ¶ Diuidit titulus in sex partes. In prima diffinitur iustitia: In secūda iuris prudentia. In tertia osdit qualiter ad iuris cognitionē sit ꝓcedēdū. In quarta ponit ꝓcepta iuris. In quinta diuidit inter publicū & priuatū. In sexta proponit dicēdū de priuato. Casus figurari nō pōt cū ponat diffinitionem. ratio autem dubitandi & decidēdi inde colligitur ꝙ dixit Cic. primo Offic. quod omnis de aliqua re disputatio dēt a diffinitiōe proficisci, vt sciatur id de quo disputat. Nota diffinitionē iustitię. Item ibi

Iustitia [c] est † constans & perpetua uoluntas, ius

vnicuiq; qđ nō est habēda acceptio personarū. Itē ibi constās, ꝙ iudex non debet moueri passionibus. Itē ibi tribuēs, quod uera iustitia consistit in administratione nō in cogni tione. Item quod iuris prudentia uersatur etiam in cognitione rerum diuinarum, & quod est cognitio iusti & iniusti. Item quod enumeratio cōtra iuriorum non est superflua, nisi super utroque detur doctrina.

† Concor. cū hoc prīcip. xij. q. ij. c. cum deuotissimam. & gl. in c. forus. ver. iustitia. extra de ver. si.

c ¶ Iustitia. Hęc iustitię diffinitio potest ītelligi de diuina iustitia q. d. Diuina iustitia est volūtas constās & perpetua &c. & sc̄d̄m hoc hęc verba in ea posita sunt plana. Sed nōne iniustum fuit, quod tm̄ datum fuit mercenario sero uenienti quantū illi q mane uenerat: quod tñ Dei iustitia laudat: contra. ff. de annu. lega. l. ij. & de verbo. signific. l. secūda §. cuiusque?

Dub.

Respon. illud diuinū mystice dicitur, q. d. tantum habebit de paradiso ille qui decedit in hoc ultimo seculo si faciat bonum, quantum & ille qui decessit in primo seculo.

Respō.

ADDITIO. Et hoc ideo est, qa ecclesia nunquam claudit gremium redeuntibus, vt in epistola, inter claras. C. de sum. trin. c. super eo. extra de hęre. lib. vj Ang. Areti. & Ias. May.

ADDITIO. Immo nō fuit iniustū, quia paterfa. tanq̄ moderator rei suę potuit in ea talē legem statuere, vt C. man. in re mandata. secundum Ias.

SYL. ¶ Adde ꝙ illud iustum fuit, quia sic fuerat conuentum. l. j §. si cōueniat. ff. depo si. dixit enim Amice nō facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum?)

Vel

¶ Vel dic secundū Ioan. ꝙ de fragili hoīs iustitia loquitur q d. iustitia humana, vel quę est in hoie, est voluntas cōstans &c & secundum hoc illa duo verba, constans & perpetua, abijciunt̄ extra? quia homini non possunt conuenire, cum scriptū sit, ꝙ septies ī die eadit iustus: & illud nun quā in eodē statu ꝑmanet, vt in Auth. de non alie. aut permu. §. vt autem.

† alias cuiq; tribuēdi.

suum † vnicuiq; tribuens. ᵃ Iurisprudentia est diuinarum atq; humanarum rerum notitia, ᵇ iusti

SYL. ¶ Adde, ꝙ intelligitur quatenus homini cōuenire pōt. l. si quis venditor. ff. de ędil. edic.] Item quod in fi. dicit, ius suum vnicuiq; tribuens. intellige quantum ad affectionem qa ad actū nō potest. q̄d habens affectū tribuendi, sicut supra ī rub. procœmij dr̄ de augusto, sic & de matrimonio quod est indiuiduū. vt j̄. de pa. po. in prin. licet interdum diuiditur, vt patet. C. de repu l. cōsensu. Vel tertio expone, vt in summa huius tituli, vt volūtas, id est mēs, cōstās. i. bona, quasi habitus mētis bonus. Sed Tullius sic diffinit. Iustitia est habitus animi, cōi vtilitate seruata, suā cuilibet tribuēs dignitatē secūdū Pla Iustitia est virtus, q̄ plurimū pōt in ijs q̄ minimū pn̄t. Vel prout ego credo: Iustitia est animi cōgrua dispō in singulis rebus recte dijudicans.

Iustitię diffinitio secū dū Tul. Iustitiæ diffinitio secū dū Pla.

ADDIT Dicite ꝙ hęc iustitia diffinitur generaliter. ad argumenta vero breui distinctione facile sic respōdebitis. Aliquando consideraŧ iustitia prout est in abstracto, tūc iustitia est constans & perpetua. Aliquando consideratur prout est in concreto, vt est posita in corpore hominū administrantium, & tunc dicitur corruptibilis nō ratione essentialitatis iustitię, sed ratione mali contenti, hoc est praui hominis. Exemplum posset poni in rustico, qui posuit vinum optimum in in prauo vase & destructū est Christo.

SYL. ¶ Adde ꝙ fuit opi. Albe. in l. iustitia. ff. eo. ꝙ hic diffiniretur iustitia in abstracto secus in cōcreto, pro pleniore tamē & vera huius diffinitionis intelligentia vide quę hic scripsi in Ann.]

* ADDIT Per voluntatem perpetuam & constantem habitum significat pręsertim cum pinguius aliquanto q̄ philosophi diffinitionibus prudētes vti consueuerint. Aemy. Fer.

atq; iniusti scientia.

¶ Primo leuia, deinde difficiliora sūt docenda: ne scholares aut studium deserant.

a ¶ Tribuēs vt honeste viuat sibi, & sic alterū nō lędat immo ꝓficiat: vel dic ius suū. i. hoīs meritū.

¶ Adde, ꝙ hic est potius effectus iustitię quā ipsa iustitia, vt dicit Aug. lib. xix. de ciui. Dei.]

b ¶ Notitia. Potest recte legi, vt illa dictio scīa sit ablatiui casus: vel econtra sit nominatiui casus, & hęc dictio notitia sit ablatiui casus, sic j̄. tit. j. in prin. † Sed nūquid s̄m hoc oportet, ꝙ quicunq; vult iuris prudens vel iurisconsultus eēt, debeat theologiam legere? Rn̄. non. nā in corpore iuris hæc omnia inueniūtur, vt C de sum. Tri. & fide cath. & C. de sacros. eccl & de epi. & cle. & in Auth. sub multis titulis, vbi specialiter de diuinis tractatur.

* ¶ Dic verbum diuinarū positū in hac diffinitione referendum esse ad illā iuris publici partem, quę in sacris & sacerdotibus cōsistit, vt plene tam in Annot. q̄ in Commentarijs hoc loco declarauimus.] Item quę est differentia inter iustitiā, & ius, & iuris prudētiam? Respon. Iustitia est virtus: Ius est eius virtutis executiuum.

ADDIT. Angelus non putat hoc verum, quia immo magistratus est ille qui exequitur ius, vt l. ij. post originē. ff. de orig. iur. Ange.

¶ Iuris prudentia est scīētia illius iuris. † Item iustitia est summū bonum, ius medium, iuris prudentia infimū. Itē iustitia vult tribuere vnicuiq; ius suum. Ius vero coadiuuat, Iuris prudētia docet qualiter illud fiat.

¶ Adde ꝙ communis resolutio est, ꝙ hęc verba accipiantur non quo ad essentiam, sed quo ad ordinem, quia iustitia tāquam in abstracto est primū, ius vt in concreto secundū, iuris prudentia tertium: sicut scientia post scibile.

SYL. † Immo vtraq; ē nominatiui casus secū dū Chri punctus sub verbo notitia. obtinet vim copulę. † Hoc verū secū dū doc. SYL. hic, si cōsiderent̄ hęc verba quo ad ordinē prioritatis & posterioritatis: & tunc dic sum mū bonū. i. primū &c. SYL. vt j̄. de iure per so. ī prin ci. alias secus.

His

¶ His igitur. ¶ Diuidit̃ in duas partes, in prima ponit consilium suũ docendi primo leuia, in secunda rationem reddit per locum ab iĩcõueniẽti: secunda ibi, alioquin. legi cũ verbo infra videnť: vel ablatiue vt superius respiciat, & hęc verior, d ¶ Nobis. Loquũtur compilatores huius libri in persona Iustiniani qui debet exponere per eos.

Casus.

SYL. ¶ Quęrebat̃ visa diffinitione iuris prudentię quo ordine cõueniendũ esset ad illi⁹ cognitionẽ. & respondetur vt ĩ tex. *nec placet rõ dubitandi alias assignata per §. discipuli. in procemio ff. cum illa epistola facta fuerit post cõpilationẽ Institutionũ, vt ibidẽ apparet, vñ ille §. nullã potuit prębere materiam dubitandi. sed loco casus legẽdũ est quę in procemio viij lib. scribit Quintil. aurea sane & ad hunc locũ maxime ptinẽtia. No. quod ea quę ex diffinitionib. cognoscuntur, dicuntur cognita generaliter. Item quod a facilioribus est inchoandum. Item quod rudis animus rerum multitudine onerari nõ debet. Item quod non debemus causare q̃ iuuenes studia deserant. Itẽ q̃ facilior via eundũ est, & q̃ doctrina dẽt procedere a generalibus ad specialia, & q̃ ea doceri debẽt, quę auditorib. cõueniunt. viij. q. j. c. oportet. Itẽ q̃ diffidentia plerũq; remouet animũ a studijs. Itẽ q̃ in quacunq; re est habẽdus ordo: q̃ multitudo parit cõfusionẽ q̃ illud est simplex cui nihil additur.]

† alias deest maxime.

ferãt, aut cũ magno labore ad sciam diffidẽter aut tardius ꝑducantur. h. d. Aret.

¶ His igitur [a] generaliter cognitis, [b] & incipiẽtibus [c] nobis [d] exponere iura populi Romani, ita † maxime videntur [e] posse tradi commodissime: si primo leui [f] ac simplici [g] via, deĩde diligẽtissima [h] atque exactissima [i] interpretatione [k] singula tradantur: alioquin si statim ab initio rudẽ adhuc & infirmũ animum studiosi, multitudine ac varietate rerum onerauerimus, duorũ alterum, aut desertorem studiorum efficiemus, aut cum magno † labore, sæpe etiam cũ diffidentia (quæ [l] plerunq; iuuenes auertit [m]) serius ad id perducemus, ad quod leuiori via ductus, sine magno labore, & sine vlla diffidẽtia maturius [n] perduci potuisset.

SYL. ¶ Adde, q̃ imo loquit̃ Iusti. vt s. in procœ §. j. ubi dicit̃ per fecimus.] e ¶ Videnť, s. iura populi Romani. f ¶ Leui. quo ad verba.

SYL. g ¶ Simplici. quoad sẽtentiam. † alias labore

* ¶ Leuẽ ac eius. simplicẽ viã dixit. i. facilẽ, quẽadmodũ ẽt i §. sed qa. j. de fidei cõ. hęr. & ĩ l. vl. §. tales. C. d̃ fur. qua re ꝑbãda nõ est dña Accur. inter verba & sñiam, nec illatio de rñdẽdo positionib. simpliciter. quam hinc colligunt doct.]

h ¶ Diligentissima. quo ad subtilia verba

i ¶ Exactissima. quo ad subtilem materiam & scientiam.

SYL. K ¶ Interpretatione. i. facili sñia.

l ¶ Quę scilicet diffidentia.

† cõcor. rex. iun cta gl. ĩ cap. oĩs ętas. xij. q. j. & ex̃ de pręsum. cap. ex studijs ĩ gl. 20. q. 3. procliuis.

m ¶ Auertit. no. contra incõstantiã. * ¶ Variãtia qñ ꝑmissa sit, vide Dy. in c. mutare. de re. iu. lib. vj. & Dec. in l. nemo põt mutare. ff. eo.] Sic ff. de ꝑ cu in causę. in prin & in auth. de mõ. §. si quis autem forte. vnde Salomon. Tria sunt mihi incognita, & quartũ quod penitus ignoro, via colubri super lapidem, auis volantis in aere, via nauis in medio maris, quartũ difficilius † via iuuenis in adolescentia sua, vnde dantur in integrum restitutiones eorum facultatibus, vt infra de hęr. qua. & diff. sciendum.

a ¶ His igitur generaliter. Nũc vult dicere qualiter leges sunt docendę.

b ¶ Cognitis. i. posita diffinitione iustitię & iuris prudentię. Accur.

c ¶ Et incipientib. Datiue possunt

n ¶ Maturius. Hic nota prouerbiũ, Qui

Qui vadit plane, vadit sane.

SYL. ¶ Iuris pręcepta. Tex. hic non recipit diuisionem, summam, aut casum, & notabilia alia non colliguntur nisi ea quę in tex dicuntur.

¶ Tria iuris p̄cepta ex l. iustitia ff. eo tit.

¶ Iuris [a] præcepta † sunt hæc: honeste [b] uiuere: † alterum [c] non lædere: ius suum [d] cuiq; tribuere.

¶ Ius aut publicum est aut priuatū: publicū quod ad rem Romanā, priuatū quod ad priuatos spectat. dicendū est de priuato h d. ex l. j § huius studij. ff eo. titu.

¶ Huius [e] studij duæ sunt positiones: [f] publicum, & priuatum. Publicum

† Sic in procem. decre. ī glo. honeste. & in prin. decr. c. humanum genus.

SYL. † An aūt seipsum liceat offendere vel alteri offensionē sui permittere. Vide hic per Ioā. Fab. & Ang. & per Are. in ca. si non licet. 23. q. 5.

a ¶ Iuris p̄cepta. id est iura præcipientia pręcipiunt aliquid, quod pertinet ad aliquod istorum trium: nam nō omne ius præcipit: immo quoddā punit: quoddā vetat, quoddam permittit, vt ff. de le. l. legis. quoddam consulit, vt ff. de rei vendic. l. is qui. & quoddam hortatur, vt C. de transacti. lege age. ¶ Adde ꝙ non intelligit, ꝙ omnia iura pręcipiant, sed ꝙ omnia iura reducantur ad ista tria: aut enim respiciūt honestatē vitę, aut alterius lęsionem, aut tribuere quod suum est cuique.]

* ADDITIO. Theophilus addit tria, quod falsum puto. Nam horū omnium una & eadem uis est.

b ¶ Honeste, scilicet quātum ad se, q̄ honestas & circa matrimonia est, vt ff. de ri. nup l. semper. & circa mores seruatur, vt ff. de tut. & cur. dat. ab ijs. l. scire oportet. §. pen.

ADDITIO. Et ideo dicit Ang. mulierem honeste viuere quę viuit secū dum mores loci, sed caste viuere non intelligitur quę transit ad secunda vota, scilicet respectu mariti defuncti vł filiorū ei9, sed respectu aliorū sec9.

c ¶ Alterum nō lędere. unde illud, Quod tibi non vis fieri, alijne feceris. vt in decre. in princ.

d ¶ Ius suum. vt non solum non lędat, sed etiam adiuuet. nam non sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est, vt argumen. in decret. octuagesimasexta distinct. non satis.

Questio. Sed nonne hęc verba accipiuntur hic sicut in definitione iustitię in fine? Respon. non, immo ibi hęc tria comprehendit: hic autem illud solū quod extra duo prima relinquitur. Et no. ꝙ in hoc reprobo opi. Py. & aliorum, qui dixerūt, ꝙ in hoc titulo non diffiniebatur ius quod est ars boni & ęqui, cuius merito qs nos sacerdotes appellat. nā dico ꝙ hęc verba q̄ hic sunt tantum dē prestant, nā quod hic dicit: præcepta iuris: p̄ hoc dicit ars: cum ars sit collectio multorū pręceptorū, Itē per hoc qd dicit, honeste viuere, alterum non lędere. valet tantum quantum, boni & æqui. Item per hoc quod dicit: ius suū vnicuiq; tribuere. colligo, cuius merito quis nos sacerdotes appellat, id est sacra vel iura sua cuilibet ministrantes, vt hic. & ff. eodem l. j. ij. respon. — Iuris diffinitio.

SYL. * ¶ Iuris diffinitionem, quam tradit Vlpian. in dicta l. prima, explicauimus hoc loco diligenter in nostris Cōmentarijs, post Budęum in Annotationi. ad d. l. j.

ADDIT. Glo. hic loquitur inutilia & remota. vnde Py. verum dicit ꝙ hic imperator non diffinit ius: aliud enim est ius diffinire, aliud iuris præcepta enarrare. Ioannes Fab.

¶ Diuiditur in duas partes. In prima diuidit ius. In secunda proponit dicere de iure priuato.

SYL. Casus. ¶ In diuisione non figuratur. No. ius diuidi in publicum & priuatum, & quod sit publicum & quod priuatum. Item quod res Romana ponitur pro omnibus rebus publicis.]

e ¶ Huius studij. id est artis adipiscēdę per studium.

f ¶ Positiones. id species secundum Pla. sed secundum Azonem sic, id est super duobus generibus nō specieb. ponitur. hęc ars studio discenda. nec enim placet ꝙ ex multitudine rerum multa dicantur iura, sic enim diceretur ius aliud equinum, quod super equo tractaret, aliud asininum: & sic

de

de singulis: sed credo φ iste non fuit Pla. intellectus, sed ille qui est pręceptoris mei. Accursius.

SYL. * ¶ Ego positiones hoc loco, reiectis subtilitatibus, pro specieb. aut generibus accipi existimo: i[o] enim aut publicum est, aut priuatū, tametsi aliter Budęus Iterpretetur in lege prima. ff. eod.

ius[a] est, quod ad statū rei[b] Romanæ spectat.[c] Priuatum est, quod ad singulorum vtilitatem pertinet.[d] Dicēdū est igitur de iure priuato:[e] †quod est tripartite[f] collectum. Est. n. ex naturalibus[g] præceptis, aut gentiū,[h] aut ciuilibus,

¶ De iure naturali, gentium, & ciuili.

¶ Ius naturale est quod omnib animalib cōe est, vt maris, & fœminę coniūctio, liberorū procreatio & educatio. h. d. ex l. i. § ius naturale. ff. eo.

IVs naturale est, quod

† alias qđ tripartitū: collectum est enī &c.

a ¶ Publicū ius. Et consistit in sacris, in sacerdotib. (j) & magistratibus. ff. eod. l. j. §. publicum. & in Authē. vt li. ma. & auię. §, quia vero. col viij. & C. de sum. Trini. & fide catho. inter claras. & ff. de ori. iur. l. ij §. post originem.

SYL. * ¶ Cur publicum ius in sacris & sacerdotibus consistere dicatur, vide Alciatum lib. ij. Parer. c. xxxv.

ADDIT. (j) Notat hic Ang. φ cum ius publicum consistat in sacerdotib. sacerdos est persona publica, non potest tamen alteri stipulari, nisi de eo quod spectat ad ipsum, vt vsuras restitui, vt no. Ioan. And. in c. quanquam. extra de vsur. lib. vj. Ang.

b ¶ Rei Romanę. i. Romani imperij. sic ponitur infra de pa. pot. §. ius aūt.

c ¶ Spectat. scilicet principaliter. nā & singulorum est vtilitas rempublicam conseruari.

d ¶ Pertinet. scilicet principaliter, secundario autem ad publicam vtilitatem pertinet, expedit enim reipub. ne quis re sua male vtatur, vt infra de ijs qui sunt sui vel alie. iur §. pen.

e ¶ De iure priuato. Sed quid de publico? Respon. nō dicet in hoc libro, sed ff. de iure fis. & C. eo. tit. & in alijs tit. sequentibus, & fere p omnes tres libros Codicis vbi de iure pub. tractatur. Et nūquid illud est tripartite collectum? Respon. sic vt statim dicam & ex eisdem pręceptis. Cum ergo eadem sint exempla publici & priuati, quare de priuato tantū dixit φ est tripartite collectum? Respon. quia plura erat de ea priuato dicturus. Item cum fecisset hūc librū causa studiū nolebat eos multū aggrauare: quod fecisset si tractasset de iure publico in hoc lib.

f ¶ Tripartite. in iure enim priuato, vt in suo toto, tripartita sunt pręcepta naturalia, vt hic. Neminem cum alterius dāno fieri locupletē, vt ff. de cōdi. inde. l. nā hoc natura. Itē gētiū: vt Quod quisq; ob tutelā sui corporis fecerit, iure fecisse existimetur, vt ff. eo. l. vt vim. Itē sunt pręcepta ciuilia, vt pręcepta de vsucap. quia de priuata vtilitate est vsucap. vt infra de vsuca. ī prin. ibi, Ne dominia &c. Et sic publicum est ex eisdē exēplis, & pone eadem exempla: vt ecce, a iure naturali, vt nō locupletetur cū iactura alterius respublica, a iure gētiū, vt liceat reipub. propulsare iniuriā. Itē a iure ciuili, vt respubli. vsucapiat, sicut priuatus, q̄ exēpla posuimus supra statim in verbo iure priuato.

Iuris priuati tripartiti exēpla.

Iuris publici tripartiti ī exēpla.

g ¶ Naturalis. i. iuris naturalis.

h ¶ Aut gentium. Id est pręceptis iuris gentium.

i ¶ Aut ciuilibus. s. pręceptis.

¶ De iure naturali ¶ Dictum est supra, φ ius priuatum est collectum ex naturalibus pręceptis, gentium, & ciuilibus, nūc de eis dicit. Et primo de iure naturali. Accur. Continuatio.

IVs naturale est.

¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit de iure naturali. Secundo de iure gentium & ciuili. Tertio ponit

vnam

Tertio ponit vnam diuisionem iuris ciuilis. Quarto rediēs ad ius ciuile & naturale ponit vnam differentiam inter ipsa iura. Vltimo ponit circa q̄ versatur ius ciuile. Secūda ibi (Ius autem ciuile.) Tertia ibi (Constat autem.) Quarta ibi (Sed naturalia.) Quinta ibi (Oē aūt.) Et hoc principium ēt diuidit̄ ī tres partes. Primo ponit diffinitionē iuris naturalis. Secundo declarat illam. Tertio probat per effectum. Secunda ibi (Nā ius.) Tertia ibi (Hinc descendit.) Ang.

† alias solius. al. nec solum, nec solius.

natura [a] omnia animalia docuit. Nam ius [b] istud non † solum hnmani [c] generis proprium est, sed & omnium animalium, quæ in cœlo, [d] quæ in terra, [e] quæ in mari [f] nascuntur. Hinc [g] descen-

* ADDIT Glo. in c. ius naturale. j. distin. accipit hic ius naturale pro instinctu naturę ex sensualitate prouenīente ad appetēdum vel ad ꝓcreandum vel ad educandum. H.M.

SYL. ¶ Ius naturale. Casus. Quia ī fine p̄cedentis tituli dictum fuit ꝙ ius priuatum ex tribus p̄ceptorum generibus collectū fuit, videlicet ex naturalib. gentium, & ciuilibus, quęsitum est ab Imp. quid esset ius naturale, ad quod respondet ꝓ ut in tex. declarādo qualiter sit cōe oībus animātibus, sed q̄a gratia inuentum expediebat rem aptius declarare, posuit exempla coniūctionis maris & fœminæ, procreationis & educationis liberorum. No. q̄d sit ius naturale. Itē ꝙ ius naturale est cōe oībus animantib. Itē ꝙ coniūctio maris & fęminę est de iure naturali: Item liberorum procreatio & educatio. Item ꝙ licita coniunctio maris & fęminæ a iure ciuili matrimoniū appellatur. Item ꝙ aīalia irrationalia ex instinctu naturę dicunt̄ habere peritiā iuris naturalis & eo vti. Itē ꝙ verbū, videmus, refert̄ ad oculū intellectus, & ad ea q̄ intellectualiter percipiūtur, quod no. pro dictis testiū. Itē quod quāuis animalia ex humo consistent vt homines, tamen genus humanum ad homines tantum refertur.]

a ¶ Ius naturale est quod natura. id est Deus † & nominatiue & ablatiue pōt legi, sic sup. tit. j. §. primo. Et no. ꝙ quatuor modis ius naturale ponitur.

¶ Hæc est Deus † si est legis intē

Quādoque pro iure gentium, vt infra de re. di. §. singulorū. Quādoq; pro iure pactorū; & sic pro iure p̄torio vt ff. de pact. l. j. Quandoq; ꝓ eius cōtratio. ꝓ eo, quod rescindit pacta, vt in restitutiōe minorum, vt ff. de mino. l. j. Quandoque pro instinctu naturę, vt hic, & ff. e. l. j. §. ius aūt naturale. Sed scd̄m Can. ius naturale dr̄ quod in lege Mosayca (j) vel in Euangelio continet̄, vt in prin. decre. Et istud (q̄d) hic est nominatiui casus, q̄n hęc dictio natura ē ablatiui casus, & cōtra est accusatiui, q̄n natura ē nominatiui, & tūc dic natura, id est Deus.

tio, & natura hic accipit̄ ꝓ virtute insita cuilibet rei. Barba. Ni. Fa. & Pla. Tu dic ꝙ glos. bn̄ sēsit q̄a nihil aliud pro natura ītellexit tex. q̄

SYL. vim illā diuinā q̄ Deus est secundū Sene. & dixi in l. vt. vim ff. eo. super textum.

* ¶ Labitur Accursi. dum putat ius naturale vocari ius prętorium: nā, vt vt hic admonuimus in Commētarijs, licet Prętores in edictis suis naturalē ęquitatē sequantur, portio tamē sunt ædicta illorum iuris ciuilis nō naturalis. §. constat infra tit.

ADDITIO. (j) Hoc verū in p̄ceptis moralibus, secus in mysticis seu figuratis, quia illa sunt mutabilia secundum Christopho.

* ADDIT q̄d diffinitio imperatoris cōplectit̄ ea tm̄ q̄ nobis cum pecudibus sunt cōia, qualia sunt maris & fęminę cōiūctio, educatio, & ꝓcreatio, alia vero nō cōplectit̄ qualia sunt Deū colere parētibus & patriæ obtēperare, & ideo alię diffinitiones colliguntur ex c. ius naturale. j dist. H.M.

b ¶ Nam ius. bene dico oīa aīalia: Nam ius istud &c. non solū est hominū, sed cōe oīum animalium. Accur.

c ¶ Humani. i. hominum.

d ¶ In cęlo. i. in aere: vt aues quæ in arboribus & aere nascuntur, vt infra de re. diui. §. apium.

* ¶ Similis expositio in l. ęquissimū. § si tamen. ff. de vsufru. SYL.

e ¶ In terra. ut feræ bestię, quę in suis lustris. i. cubiculis nascuntur, & etiam quędam aues.

f ¶ In mari. vt pisces. idem dico & si in qualibet alia aqua nascuntur.

g ¶ Hinc. i. dest ab hoc iure naturali. s.

Deo, qui primo Adam Euę coniunxit & in paradiso delitiarum posuit.

a ¶ Maris. id est mascul.

b ¶ Coniugatio. Scilicet animorum, nõ corporũ, vt ff. de reg. iu. l. nuptias.

SYL. ¶ Adde ꝙ immo corporum, quia cũ loquatur de cõiunctione cõi oĩbus animantibus, nõ põt intelligi animorũ ſ3 corporũ, quis licita cõiunctio restricta ad hoĩes poſſit dici animorum potius quam corporum.]

† alias coniunctio.

dit maris[a] atque fœminæ † coniugatio,[b] quam nos matrimonium [c] appellamus. Hinc [d] liberorũ procreatio, & educatio. [e] Videmus etenim cætera [f] quoq; animalia iſtius [g] iuris peritia censeri.

ADDIT. Eſt tamẽ differentia ſecundum Angel. quia ſecuto ſolo cõſenſu poſſibilis eſt ſeparatio per ingreſſum monaſterij, vt C. de epi. & cle. Deo nobis, & in decretali. ex pub. de conuer. cõiu. ſecus aũt ſecuta carnali copula.

Matrimoniũ a triplici iure eſt. c ¶ Matrimoniũ. i. effectũ matrimonij. Et ſic nota, ꝙ matrimoniũ quo ad originẽ eſt de iure naturali. ſ. a Deo, vt hic dr̃. † de iure gẽtiũ ẽt dici põt, q a ab eo receptũ eſt. † de iure ciuili ẽt dici põt qa ei formã adiũxit & ſolẽnitatẽ, vt patet j. de nup. ꝑ totũ titulũ, cum dicit a qb. nuptijs ſit abſtinẽdũ, & ſ de ritu nup. ꝑ totũ, vñ debet dici de iure ciuili, vt ff. de iuſt. & iu. l. ius ciuile.

† Vel aliter ſecũdũ Io. Fab. ne parẽtes ſint ĩcer

SYL. ¶ Adde, ꝙ quo ad formã verborũ dr̃ de iure cano. & de iure diuino quo ad prohibitionẽ graduũ aſcendentiũ & & deſcendentium. c. literas. de reſtit. ſpo. ſed dici poteſt, quod non coniunctio ſed prohibitio ſit de iure diuino.

ti de filijs quos alere tenenẽ rõ natura - lis dictat matrimonium.

d ¶ Hinc liberorum procreatio. Nã Deus operatur ad liberorum ꝓcreationem, & naturalis inſtinctus.

† Vt quo ad ſubſtantiã conſenſus.

e ¶ Et educatio. Nam hoc iure. ſ. naturali mouẽ parẽs ad educationẽ filiorũ ſuorũ potius q̃ alienorũ, vt ff. vnde lib. ſcripto hr̃ de, in fi. & ad hoc ẽi tenentur parẽs, niſi ꝑ ſe ſit iſufficiẽs, vt ff. de libe. agno. l. ſi quis. §. idẽ reſcripſit.

SYL. ¶ Adde ꝙ intantum eſt verum, vt teneatur ad alimenta filij, ẽt ſi legitimã aſſignaſſet. l. libertus operarũ. ff. de ope. lib. Alex. in l. ſi cũ dotẽ. §. j. ff. ſolu. ma.* & cõſiderãdo hoc modo educationẽ, nẽpe vt redacta eſt ad neceſſitatẽ, nõ eſt dubitandum quin ſit iuris ciuilis, inſpecto vero illo inſtinctu naturæ, quo ducimur ad educãdũ liberos nr̃os, a iure naturali deſcendit, vt tradit Deci. ĩ l. pẽ. nu. 26. C. de pa. * ADDIT. Inferẽdũ eſt qđ filius nõ põt renũciare alimẽtis q̃ ſibi a p̃re iure naturali debenẽ Bar. in l. ſi quis a liberis. §. parẽs. ff de liber. agn. H. M.

¶ Quilibet populus aut ſuo proprio iure utitur a ſe ſtatuto, qđ dicitur ius ciuile, aut cõi oĩum hoĩum naturali rõne introducto, qđ ius gentiũ uocatur, & po. Rom. utroq; uſus eſt. h. d. ex. l. oẽs populi. ff. eo.

f ¶ Cętera. ſ. animalia, nedum hoĩes.

g ¶ Iſtius iuris. Scilicet naturalis de quo loquimur. Ex eo enim ꝙ auis uolat, piſcis natat, gallina oua calefacit, mouentur iſto iure naturali.

¶ Adde ꝓ declaratione iſtorũ verborũ Budęum in ſuis Anno. ſup.). j. ff. eo.

SYL. * ADDIT. Qui reprehẽdũt Budęũ, putãt peritia eſſe accuſatiui caſus, vt expria. Iuſtinus ſic locutus eſt lib. §. Scythas aũt virtute animi, & duritia corporis nõ opib cẽteri. ſenſus eſt ergo, celebrari ob peritiã, nã plus eſt, q̃ incẽſũ aſcribi, & connumerari. H. M.

¶ Ius aũt. Diuiditur in iiij. par. in prima ponit dictũ, ꝙ oẽs populi aut proprio iure viunẽ, aut cõi omnium gentiũ, in ij. declarat quid ſit ius ꝓprium & ciuile, in iij. quid ius gẽtiũ, in iiij. ꝙ po. Ro. vtroq; vſus eſt ij. vbi, nã quod. iij. ibi, quod vero. iiij. ibi, & populus.

Caſus. Declaratũ fuerat qđ eſſet ius naturale, & quia dictũ fuerat, ꝙ cõſtabat ius oẽ ex p̃ceptis naturalibus, gẽtiũ, & ciuilibus, declarandum modo veniebat quid eſſet ius gentiũ & ciuile dubiũ aũt faciebat, quia cũ iſta iura eſſent cõia hoĩbus, tñ, nõ videbantur ẽi in noĩe diuerſificanda, ſed eſſe eiuſdẽ ſpeciei. Attñ cõtrariũ dr̃ cidit, & diuerſitas ſumitur ab origine, declarando,

rando, ꝙ quoties aliquod Ius obserua tur apud oēs gētes pereq; rōne quadā naturali, tūc est ius gentium, quoties aūt ius seruaī, ex dispōne particulari alicuius ciuitatis illud vocaī ius ciuile quasi illi⁹ ciuitatis: & quia declarādum erat ius Romanorū, dicit pop. Roma. vtroque iure vsum esse. No. ꝙ oēs populi possunt sibi condere statuta & ꝙ talia statuta dicūtur ius ciuile. Item ꝙ relatiuū qs uel qui stat restrictiue secundum glo. hic. Item ꝙ differunt ll. & mores & sic cō suetudo. Itē ꝙ oēs populi partim utunī suo ꝓprio iure, partim cōi. Itē ꝙ ius cōe hic appellaī ius gentiū. Itē uñ dicatur ius ciuile & quare. Itē ꝙ ius gentium introducií naturali ratione. Itē ꝙ ius gētium dr̄ quod apud oēs gentes pereq; obseruaī: & uñ dicaī. Itē ꝙ po. Ro. habet suas ll. partim a iure gentium partim a seipso. Itē ꝙ singulę materię sunt tractandæ suis locis, & non sunt confundendæ.]

† alias vel gentium.

† alias distinguitur.

*

† mores qūo hic accipiēdi sint, vide Budęū ad l. ius ciuile. ff. de iust. & iu.

¶ Ius autem ciuile † a iure gentium ita † diuiditur, [a] quod omnes populi, q legibus[b] & † moribus reguntur, partim suo ꝓprio, partim cōi[c] oīum hominum iure utuntur. Nam quod quisq; populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium ciuitatis est, vocaturque ius[d] ciuile, quasi ius proprium ipsius ciuitatis Quod vero naturalis[e] ratio inter omnes gentes constituit, id[f] apud omnes populos peręque custoditur. vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur. [g] † Et

a ¶ Diuiditur. i. vnum ab altero sic cognoscitur. Accur.

b ¶ Legibus & moribus. Nam quidā sunt qui regunī tm̄ moribus, & ēt qui dam qui nec moribus nec legibus, vt homines syluestres, & etiam quidam legibus tantum & non moribus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gl. cōiter reprobaī hic & in l. oēs populi. qa hoc relatiuū stat declaratiue, & cōpetit cuilibet de genere. Defendi tñ pōt declarādo vt hic in nostris Commentarijs & Anno.

Ius ciuile sex modis dicitur.

c ¶ Cōi. Idest eo iure, qđ est in cōi apud oēs, siue scriptum sit, siue non.

d ¶ Ius ciuile. Vt sunt statuta terrarū quæ iura municipalia dñr, vt C. de emā. li. l. j. & sic dr̄ ad drīam iuris naturalis. i. iuris gētiū, & ita accipií hic. Secūdo mō dr̄ ius ciuile lex xij. ta. ut ff. đ iust. & in l. ius ciuile. §. hoc igitur.

¶ Adde hoc verū scđm īterpretationē m gl. ibi, sed tñ nō se restringit tex. magis ad l. xij. ta. q̄ ad aliud ius Romanorū.] Tertio dr̄ ius ciuile oē ius qđ non est ꝑtorīū & sic ac cipitur. ff. de iust. & iu. l. ius aūt ciuile, in prin. & §. ius prætoriū. Quarto dr̄ disputatio prudētiū q̄ fuit fcā su ꝑ l. xij. tab. vt ff. de ori. iu. l. j. §. hæc disputatio. scđm Ioan. Quinto quicquid scriptū habemus de iure, dr̄ ius ciuile, vt cū dr̄. Est. n. sanctissima res ciuilis sapīa, quę pretio numario nō est ęstimāda vt ff. de va. cog. l. j. §. ꝓin de. Sexto dr̄ quoties adijcií aliqd iuri naturali, vt i mrīmonio mō diximus, vel detrahií iuri naturali, vt in vsucapionib vt j̄. de vsuc. in prin. † vel additur iuri gētiū, vt in tutela inuēta in iure ciuili originaliter, vt j̄. de tut. i prī. vel detrahií, vt in pīāte seruorū restricta, vt j̄. de ijs qui sui vel alieni iuris sunt §. sed hoc tpe. hoc. n. ius ciuile dicitur, vt ff. de iust. & iu. l. ius ciuile. j. rñ. & hęc exempla sunt ibi notata.

¶ Adde ꝙ hęc gl. dr̄ magistralis ab Ange. hic, tñ dicēdū ē clari⁹ ꝙ qñq; ius ciuile capií stricte, & ponií ad drīā ꝑio rij, qñq; largius, & cōprehē dit ꝑtoriū, & oē id qđ a po Ro. est cōstituiū, qñq; largissime & capií ēt pro naturali vel gētiū recepto à iure ciuili, siue sit simpliciter receptū, siue aliqd additū vel mutatū, q̄ ꝓbanī i l. i⁹ ciuile. ff. eo. ti.]

e ¶ Naturalis rō. No. ꝙ ius gētiū naturali rōne est in ductū, vt hic, & inf. de re. di. §. singulorū. vñ est ius immutabile, vt infra eo. § sed naturalia. Acc.

f ¶ Id apud. Nunc soluitur. Accur.

g ¶ Vtunī. Vt est religio erga Deū, vt parētib. & patrię pareamus, † & contra violentiā resistamus, vt ff. de iust. & iu.

SYL. † In hoc, s. quia eo iure oīa erāt cōmunia scđm Ia. hic. aīas si glo. ꝑsu. ꝙ illo iure esset daᷓre meū & tuū, eēt fal. vı ꝑ Iac. de Areba. & al. b. in l. i⁹ ciui. ff. de iusti. & iu.

† alias deest &

† Tex. ē no. secū dū Ia. in l. j. §. & SYL. gñaliter. ff. de ven. in po. mi. quē Bal. reputat sing. in l. mres. C. ad Tert. & cui potius sit parēdū, vide ꝑ Angel. Are. hic.

& tu. l. j. in fi. & l ij. & iij. Item conuẽtiones siue pacta, quæ apud omnes gẽtes valent, vt infra eodem. §. ius autẽ gentium. & ff. de pact. l. iurisgentium. in principio.

a ¶ Itaque. Quia ois populus vtitur partim iure communi, partim, &c.

b ¶ Suo. qđ pro se tantũ cõposuerũt. alias esset l. generalis, vt j. eo. §. lex.

c ¶ Quæ singula. Scilicet iura gentium & ciuilia, quibus vtunt̃ ciues Romani. & effectus eorũ iuriũ dicetur. j. de re. diui. §. singulorũ, vsq; ad finem tituli, vbi dr̃ qualiter acquiruntur dñia iure gẽtiũ. item j. de vsucap. & in tit. sequẽtibus in quibus dicit̃ qualiter acquiruntur dñia iure ciuili. & secundum hoc refert̃ ad proximum dictum, & illud intelligas de iure ciuili Romanorũ generali. Vel aliter dic, proponemus j. eo. tit. § pe. vbi dicit alterum variabile vt ciuile, alterũ nõ, vt gentium. & secundum hoc non refertur ad proximum dictum, sed ad id quod dicit s̃. Nam &c. & etiam, Quod vero &c.

SYL. ¶ Adde, quod prima verior est propter illa verba Suis locis.]

†Ista gl. cõtradicit glos. d ¶ Proponemus. Sed vbi? Respondeo, forte in fra de rer. diui. §. singulorũ. † & refertur non ad proximum dictum, sed ad id quod dictum est: Nam qđ quisq;. &c. & ibi, Quod uero &c.

SYL. p̃ce. sed ambæ sunt. bone vt inferat̃ ad ꝓximũ dictũ vel adremo tũ cũ secundũ ambas expositiõs loqtur de

¶ Sed ius quidẽ. Diuidit̃ in duas partes, in prima declaratur, ꝙ ius ciuile ab vnaquaq; ciuitate condente appellat̃, in secunda quid uenit appellatio ne iuris ciuilis. secunda ibi. §. quoties. Casus. Quia dictũ fuerat vnãquãque ciuitatẽ ius sibi constituere posse, idq; vocari ius ciuile, quęsitum fuit an in iure ciuili esset particularis aliqua appellatio. dubium faciebat, quia cũ esset positum ad differentiam iurisgentium, quod uno uniformi noĩe appellator, uidebatur eodem modo esse ẽt ius ciuile. Cuius cõtrarium deciditur, iure gentium & dicẽdo ius ciuile nomen recipere ab vnaquaq; ciuitate condente. Rõ dñiæ ciuili se est, quia cũ illud sit ius gentium quod cũdum perç q; apud oẽs seruat̃, non potest esse Nico. nisi vnicum, at ius ciuile diuersificat̃ sc̃dm diuersas qualitates dispositionum a diuersis populis factas. S3 tunc dubitatum fuit, qd si reperiatur facta mẽtio

populus itaq; [a] Romanus partim suo [b] proprio, partim cõi omniũ hominũ iure vtitur. Quæ [c] singula qualia sint, suis locis proponemus. [d]

¶ Ius ciuile denominatur a populo condente, & iuris ciuilis appellatione ius Romanum intelligitur per antonomasiam. hoc dicit.

¶ Sed ius [e] quidem ciuile ex vnaquaque ciuitate appellatur: [f] ueluti Atheniensiũ,

iuris ciuilis, ĩter tot iura ciuilia đ quo intelligẽdũ erit, & dubiũ faciebat, qa cum tot essent quot ciuitates, nomen videbat̃ ęquiuocũ, quia casus p̃suppo nit̃ remotis oĩbus cõiecturis, & positio simpliciter iure ciuili in eius simplici denominatione, & iõ ea videbat̃ capienda interpretatio, q̃ solet fieri in si milib. ęquiuocis. l. duo sunt Titij. ff de testa tut. Tñ contrariũ decidit̃ dispo nẽdo, ꝙ ĩtelligit̃ de Romano ꝑ antonomasiã. quę ratio ꝑ se tollit rationẽ dubitãdi, quia alijs cessantibus excellentia ipsa est coniectura, quę ostẽdit quæ fuerit mens disponentis & noĩantis ius ciuile. No. ꝙ ius ciuile ab vnaquaque ciuitate appellat̃. Item vñ sint dicti Romani, & vñ Quirites Itẽ ꝙ nõ adiecto alio noĩe, iuris ciuilis appellatione, intelligit̃ de Romano, & ita ĩtelligas hũc tex. qa quãuis a pluribus allleget̃ hic tex. noster. ꝙ appellatione iuris veniat ius Romanorum, tñ qui ita intelligũt nõ bene intelligũt decidit̃. n. hic nõ quid ueniat appellatione iuris, sed qd veniat appellatione iuris ciui. ita. n. probat aduersatiua illa (sed) quæ facit retineri eosdẽ terminos, Alex. in l filius a patre. ff. de lib. & posth. itẽ tex. ibi, si nõ addimus nomẽ cuius sit ciuitatis. Itẽ no. quod verba ęquiuoca in dubio intelligũtur in digniori & potentiori significatu.]

e ¶ Sed ius quidem &c. Diximus aũt populos cõe aut ꝓpriũ ius hr̃e. S3 &c.

f ¶ Ciuitate appellatur. i. nomẽ illius ciui-

ciuitatis vbi factum est, ius ciuile debet ei imponi.

a ¶ Solonis. Noīa sunt cōpositorum statutorum in illis ciuitatibus, sicut si appellat quis ius ciuile Bonon. statutū a cōpositoribus inuentum & consilio confirmatum.

b ¶ Nō errauerit. imo bene dixerit.

c ¶ Sic.n.& ius. Quod ꝑ se tm̄ cōposuerunt: aliter esset generalis lex. vtj. eod. §. lex est. & de hoc. s. iure ciuili gnāli p̄t hic loqui.

d ¶ Ius Quiritū. Pro eodē, licet nomina mutet

Quirinus unde dr̄. e ¶ A Quirino. q fuit

nam siquis uelit Solonis[a] uel Draconis leges appellare ius ciuile Atheniēsium, non [b]errauerit. Sic [c] enim & ius, quo Romanus populus utitur, ius ciuile Romanorum appellamus, uel ius [d] Quiritum. Quo Quirites utuntur. Romani enim a Romulo, Quirites a Quirino [e] appellantur. Sed quoties non addimus nomen cuius sit ciuitatis [f] non strum [g] ius [h] significamus: sicuti cum poetū dicimus, nec addimus ei nomen, subaudit apud Græcos egregius Homerus, apud nos Virgilius.[i]

¶ Ius gentiū omnibus hoibus est cōe, & agentibus factum usu & necessitatibus ita exigentibus, ex quo bella licita oriūtur, & captiuitates, & seruitutes, & contractus quibusdam exceptis. h. d. usque ad §. constat ex l. manumissiones. & l. ex hoc iure. ff. eo.

eorū rex: dictus a Quiris quod est, hasta: quia magna hastaī bello vtebat.

SYL. ¶ Adde, ꝙ Quirinus & Romulus idē est, ita dictus ab hasta q̄ erat solitus gestare, quæ Sabinorum lingua curis dr̄, sicut & Iuno curitis est appellata.

* ADDITIO. Quirinus vnde dicatur uide apud Ouid. li. ij. Fasto. siue quod hasta curis priscis est dicta Sabinis, bellicus a telo venitī astra Deus siue suo regi nomē posuer̄ q̄rites, seu q̄a Romanis iunxerat ille cures. H. M.

f ¶ Ciuitatis. Sed simpliciter dicitur ius ciuile.

g ¶ Nostrum. Scilicet Romanorum per excellentiam.

ADDIT. Et ideo dicit Io. Fab. ꝙ in supplicando pro prębēda ecclesiæ cathedralis, specificatio ipsius ecclesię uitiaret, quia sufficit quod dicatur: In ecclesia Lugdunensi, uel Parisien. & quod ita de facto uidit obseruari.

h ¶ Ius. s. ciuile Romanorum ꝓpriū, vel gnāle si est fcm̄ vt sit generale.

i ¶ Virgilius. Idē ī Apostolo. nā Paul' in diuina scriptura intelligitur. Item vbi dr̄ sapiens, intelligitur Salomon.

¶ Ius aūt. Primo ponit unum dictū. Secundo ponit rō quare ius gētiū fuit inuētum. Tertio ponūtur exēpla rōnis. Scđa ibi (Nā ius.) Tertia ibi (bella) Ange-Are. Diuisio.

SYL. ¶ Ius aut gētiū. Casus. Visū fuit quo differetius gētiū a iure ciuili, & utrūq; fatis declaratum, vñ quę situ fuit an sicut ius ciuile habebat suas dispositiones, ita & ius gētiū. Rō dubitādi fuerat, quia s̄. dictū fuerat, ꝙ illud erat ius gētiū, qđ naturali rōne pereq; custodiebat, nō uidebat̄ ergo eē debere aliqđ ius constitutū in ipso iure gētiū, sed quasi oībus gētibus a natura pariter infusum. Rñdet̄ in contrariū, & assignat̄ rō in tex. ibi, nā usu. In hoc tm̄ differt a iure ciuili, quia hę cōstōnes oīum gētiū consēsu factę sūt, ille particula ris alicui' vrbis. No. ius gētiū eē cōe oībus gētib. & ꝙ cōstitutiones iuris g. uel ex commoditate uel ex necessitate gētiū sūt introductę. Itē quo iure bella & seruitutes ortę sunt, & seruitutes naturali iuri esse cōtrarias, & ꝙ de iur̄ naturę oēs hoīes liberi nascebant̄, & ꝙ oēs fere contractus sunt de iure gētium, itē no. ꝙ ll. & statuta debent fieri aut ꝓpter cōmoditatem, aut propter necessitatem hominū, itē ꝙ ius gentiū derogat iuri naturali, item ꝙ dictio, ex, denotat principium temporis.)

a ¶ Ius autem Autem pro sed: & te potest de iure gen. ut aliquid addat.
Adde notādam esse hanc gl. ut nō dicatur superfluum, quando aliquid repetitur ut aliquid addatur.)

b ¶ Oī humano. Sed nūquid plura humana genera sūt? Rñ. non: ex pono † ergo .i. oibus hominibus.
c ¶ Nā usu. Ab initio. n. pauci erant hoies: indiguerūt tamē aliquo cōi usu: & quādo plures fuerunt, tūc magis suas cōsuetudines habebāt, & statuta, puta ut nullus uineā uel hortū alterius intraret, & hoc sequitur: & pbatur ff. de iust. & iu. l. ex hoc iure.

Genus humanum est vnicum.
†Vel ex pone. i. toti secūdū Nic. & Ioan. Fab.

¶ Ius[a] aūt gentium omni humano[b] generi cōe est. Nā usu[c] exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanę iura quædam sibi constituerunt. Bella[d] etenim orta sunt, & captiuitates secutæ & seruitutes, quæ sunt naturali iuri contraria. Iure enim naturali oēs homines ab initio[e] liberi nascebantur. Et ex hoc iure gentiū omnes pene[f] contractus introducti sunt, ut emptio & uenditio, locatio & conductio, societas, depositum, mutuum, & alii innumerabiles.[g]

Bellū est a iure introductū

d ¶ Bella. Sed quō a iure dscēdit bellum, cum sit a iure phibitum, vt ff. de vsufr. l. equissimū? Rñ. loquitur de eo quod a populo Ro. est indictum hostibus, ut ff. de ca. & post. reuer. l. hostes.

SyL.

¶ Adde q bellū naturali ratiōe inductū est, ut pax habeatur, & nos nraq; tueamur. c. militar. c. noli existimar. & c. apud ueros. xxiij. q. j. de qua re abunde disseruimus in nostris Annot.
ADDITIO Immo a quocunq; etiā priuato pro suo recuperādo, & de licētia superioris, si per ipsum recuperare non valeat, & hoc nedum contra suū detinentes, sed etiam eos iuuantes, secundum Ioan. & doc.
¶ Item propulsare uiolentiam, quod est licitum, vt ff de iust. & iu. l. ut uim. & ff. de ui & ui ar. l. j §. vim ui. cū moderamine tamen, vt C. vnde ui. l. j.
¶ Adde q alias declarabā hoc mode ramē eē iniuriæ illatę vel ĩferēdę, subitā ppulsatiōnē, periculo pportionatā uitę rerū vel honoris, i d. l. ut uim.)
e ¶ Ab initio Sed nunqd hodie? Quidam dicūt sic: nos contra: nam seruus nascitur, vt ĩfra de iu. per § serui. el ij.
ff de nata resti. l. interdum.

f ¶ Pene. Pene dicit † pter quatuor cōtractus, ut propter stipulationē, ut j de ac. §. de cōstituta Item pp litera rum obligatio. ut j. de lit. obli. Item propter con tractum em hoc iure phyteuticū ff. de iu. vt j. locati. Itē propter spōsalitiam largitionē. i. donationē propter nuptias ut in Auth. vt spō. larg. § j. & ij. collat. ix. Et no. q hic dr oēs cōtractus esse de iure gētium, sed nō oēs obligationes: nā quę ex maleficio vel quasi sūt, nō sunt de iure gentiū: sz vl'a lege xij. tabularū, ul' alia lege.

† Idem Bar. & Nic. & uide gl. similem in l. ex sti. & iu. & in l. legitima. ff. de pac.

ADDITIO. Prout glo loquitur in quasi maleficijs, approbatur, quia in his contingebat aliquem obligari ex facto alieno, quod ius gentiū non cōsiderat, sed prout loquitur in maleficijs, reprobatur per l. ff. de fur. ut per Ang. & Christo. hic.
g ¶ Innumerabiles. i. non facile ad numerandum habiles, ut infra de re. corpo. & incorpo in princ.
* ADDI. Intellige noie empti. & uēdit permutationē, cum emptio nō cōsistat sine pretio, eoq; innumerata pecunia. nummi aūt nō sunt in uenti iure gentium, quorum initium refertur ad Aeginetas, longe post liberum patrē, quem Pla. li. vj. tradidit iuuenisse emptionē & venditionē. Aemil. Fer.

SyL. Diuisio.

¶ Cōstat aūt Postq doc. simul legunt vsq; ad §. sz & q principi diuiditur illuc vsq; in v partes: in prima declarat ex quo ius nostrum cōstet: in secūda quid sit ius scriptū: in tertia quid sit lex: in quarta quid plebiscitum: in quinta quid senatuscōsultum. partes patet. Casus. Nō est ponendus quia procedit partiendo & describendo. No. ius Romanum aut l. scripta cōstare

re aut cōsuetudine. Item no. partes iuris scripti. Item modum ferēdarū legū, plebiscitorū, & senatusconsultorum. Item quod consul dicitur magistratus senatorius, & tribunus dicitur plebeius. Itē ĩ quo differat plebs a populo. Itē qd ueniat appellatiōe populi. Item q̃ patricij & senatorij veniunt appellatione populi: secus appellatiōe plebis Item qd sit plebs. Item q̃ plebiscita ex lege Hortēsia sunt eiusdē ptātis cuius sunt leges. Item q̃ difficile est multos simul adiuuare.)

¶ Ius Romanū aut scriptū est, aut non: scriptū est lex, plebiscitum, senatuscōsultum, constitutiones, edicta prætorum, & prudentū responsa. Quorum lex est quæ a populo, plebiscitū a plebe, senatusconsultum a senatu fertur. h.d. ex l. ius ciuile. cum seq. ff. eo.

¶ Constat autē ius nr̃m [a] quo vtimur, † aut ex scripto [b] aut nō scripto: † ut [c] apud Græcos, [d] τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι οἱ δὲ ἄγραφοι. ¶ Scriptū aut ius [e] ē lex, plebiscita senatusconsulta, [f] principū placita, magistratuū edicta, responsa prudentiū. ¶ Lex est, [g] quod populus Ro. senatorio magistratu interrogāte (ueluti [h] Consule [i]) constituebat.

a ¶ Ius nostrū, id est ciuile Romanorū, de quo diximus s̃. eo. §. sed ius. Large uocatur ius ciuile, quicquid scriptū habemus de iure gñali, vt dixim⁹ s̃. eo. in gl. Vt sunt statuta terrarū, &c. ibi, quinto &c. Itē quicquid habemus de moribus hic comprehendit. s. generalibus, ut patet ex inferioribus.

b ¶ Ex scripto. De hoc dicit usq; ad §. ex non scripto infra eod. & de non scripto, ibi dicit. Accur.

ADDITIO. Non tñ est necessaria scriptura ad substātiam legis, sed ad probationem tantum, arg. l. contrahitur. ff. de pigno. secundum doc. hic.

c ¶ Vt pro sicut.

d ¶ Apud Gręcos: Nam & gręci utebantur iure scripto & non scripto, ut infra eo. §. & non ineleganter.

* ADDI. Gręca sic verte. legum alię scriptę sunt, aliæ non scriptæ.

e ¶ Sciptū āt ius. s. ciuile Romanorum, de quo dixit s̃. eo. §. sed ius. Acc.

f ¶ Senatus. Quare dicti sunt consules, no. ff. de or. iu. l. ij. §. exactis ij.

Legis diffō.

g ¶ Lex est. Hæc diffinitio quo ad sētentiam concordat cum ea quę est. ff. de leg. & senatusc. l. j. licet quo ad verba dissētiat Diffinitur & alio modo. Lex est sanctio sancta, iubēs honesta, ꝓhibēs contraria, quæ sumitur ex lege gręca. ff. de leg. & senatusc. l. ij. Itē diffinit tertio modo vt in alia lege gręca colligitur in eo. tit. de legib. & senatusconsul. l. ij. Accur.

¶ Adde, q̃d hic nō diffinitur lex, sȝ describitur modus. l. ferende quia in essentia nō differunt sed in auctoribus & modo cōdēdi.)

† alias aut scripto, aut sine scripto

* † Vide ad hunc locum Budęū ĩ SYL. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. & And. Alcia. lib. ij. p̃termiss.

h ¶ Veluti. Exemplificatiue ponitur, ut infra. § proximo nam facta cōuocatione populi Romani, magistratus, scilicet senatus: nō totus, sed qui maior erat omnibus, interrogabat populum scilicet consulendo, an sic placeret.

ADDITIO. Et ideo dicit Angel. q̃ non valeret statutum in cuius confectione constaret, quod non fuerit in consilio per priorem facta propositio, secus tamen in dubio. Angelus Aretinus.

¶ Et sic ad libitum populi fiebat, ut ff. de ori. iu. l. ij. in prin.

i ¶ Consule. Nam cōsul uice senatorum interrogabat populum, & sic ipsi senatores uidētur interrogare. Nā qui per alium facit, per se facere uidetur, ut ff de ui & ui arma l. j. §. deiecisse. & ff. de admini. tuto. l. ita autē. §. gessisse

ADDITIO. Debet tamen in libello exprimi, quod per te uel alium tuo nomine tale quid commissum fuerit: alias agendo contra te, & probando de alio tuo nomine spoliante, non obtineret, secundum Ioannem Fab. & Angelum.

¶ Con. ¶ Na recte omnia nostra facimus q. cor. in c. bus a nobis auctoritas impartitur, ut post ele C. de uete. iu. enuc. l. j §. sed & si quid. ctione i versi. omnia.

glo. sup a ¶ Veluti. Exemplificatiue ponitur uer. nul vt s. §. pro-

l. Meuius s. §. duobus. de leg. ij.

c ¶ Etiã. q. d. Nõ solũ plebis appellatiõe populi cõnumerãt, sz ẽt patricij.

d ¶ Patricijs. Qui erãt quasi patres pricipis, ut j. quib. mod. ius. pat. pot. sol ui. §. filius.

latenus xi. erat. n. u- post pri- nus noĩe tri- cip. ibi bunus, qui p̄ sic noĩe era: plebeijs populi & eorũ magi extra de stratui. q in elec. & terrogabat glo. in c. plebeios ut sedes. su ff. de ori. iu. per ver- l. ij. §. auge- si. maio- scente. & §. res, pro- iisdẽ tpibus pe sina. & multas le ibi ple- ges habem' bis aũt de his, uil. appella Aqui. vt j. ad tiõe ex- l. Aqui. §. ex tra de re hoc tñ capi- scri. te. & ne prę- * sides acci- † Pro in piãt nisi es- tellectu culenta, ut huius lo ff. de offi. p ci uide con. l. solẽt.

¶ Plebiscitum est, quod plebs plebeio magistratu interrogãte (ueluti [a] Tribuno) constituebat.

¶ Plebs aũt a populo eo differt quo species [b] a genere: nam appellatione populi uniuersi ciues significantur, connumeratis etiam & patriciis [d] & senatoribus. † Plebis aũt appellatione, sine patriciis & senatoribus cæteri ciues significant. ¶ Sed & plebiscita [e] lege Hortẽ sia [f] lata non minus ualere q̃ leges cæperunt.

¶ Senatusconsultum est † qd senatus iubet atq; cõstituit. [g] Nã cũ auctus esset populus Ro. in eũ modũ, ut difficile esset in unũ eum conuocari legis [h] sanciende causa, ęquum uisum est senatum uice populi cosuli. [i]

¶ Principiũ constitutiones, p̄cepta, uel decreta, quæ personalia nõ sunt, habẽt l. uim. h. d. ex. l. j. ff. de const. princip.

* ¶ patricij. qui appellarentur uide Budęum ad l. ult. ff. de se nato. & Alcia. lib. xij. C. in titu. de cons. & non spar. pecu. Accur. n. cõ fundit patricios ueteres cũ patricijs ab Imperatoribus institutis, inter quos longã suisse drĩã constat

S y L. † Dicit tñ Angel. qd quis loco senatorũ hodie successerit cõsiliarij seu decuriones, non tamen possent super principi reseruatis statuere, puta ad famam seu ius genitu re aliquẽ restituere, spurios legitimare, aut ueniam ętatis cõcedere.

e ¶ Sed & plebiscita. videbant mi nus ualere, quasi loco & argumento sumpto ab auctoritate, quia maior est patriciorũ & senatorũ auctoritas, vt C. de legi. l. humanum. & ff. de eden. l. si quis ex argentariis s. §. j. sed hoc sublatũ est p legem latam ab Hortẽsio rege ut se quitur & ff. de ori. iu. l. ij. §. augescẽte

f ¶ Lege Hortẽsia. Sic dicta ab Hortẽsio q pacem composuit inter nobiles & plebeios, & inter eos sic statuit qd ualeret plebiscitum.

Bar. in §. si. & ff. de offi. præsi. le. plebiscito. l. j. col. A D D I T. Sed nec hodie illa, si hẽnt iiij. ver- salarium vt ibi no. secus in delegasicu. il- tis, extra de rescrip. c. statutum. §. in lud er- super. li b. vj. Ioan. An. go. C. b ¶ Species a genere. Est aũt genus, de dig. quod prædicatur de pluribus differen lib. xij. tibus specie, ut animaliũ aliud ratio- Gñis nale, aliud irrationale, & sic se habet diffõ. populus vt sequit ad nobiles & igno Speciei biles. Species aũt, quę prędicatur de diffõ. pluribus differentibus numero. ut hominum alius Titius, alius Seius, sic se habet plebs, nam maiores tantum comprehendit ut sequitur.

¶ Adde, q meli' dixisset Imperator, Quo pars a toto. quia differentia speciei & generis non potest accõmodari, quia hic posita plebe non ponit populus, sicut specie posita ponitur genus tuemur tñ Imperatorẽ hic in nostris Annotationibus. Et sciẽdum est, genus aliter accipi apud Legistas, alter apud Dialecticos, ut tradit Bar. in

* ¶ Quo ipe lata fuerit, & q̃ lõge erret Accur. existimãs Hortẽsium fuisse Regẽ, legito q hoc loco dixi i Anno. SYL.

* A D D Immo ab Hortẽsio dictator vt apud Gel. li. 15. c. 25. & Pli. li. 16. c. 10 q mortu' ẽi magistratu, vt apud Flo. i epis. ij. & D. Aug. li. de Ciu. De. 3. c. 17

g ¶ Cõstituit. Nã poterat facer legẽ, vt hic & ff. de le. & se. l. nõ ambigitur

h ¶ Legis sanciẽdę causa. Nam idẽ est si ex alia, quia difficile erat tot homines conuenire. Accur.

i ¶ Cõsuli. i interrogari. Nam antea popu-

populus interrogabatur, vt supra eo. ti. §. lex. ut sicut populus interrogabatur prius, sic postea senatores (qui centum erant numero) interrogabātur a consule, vt l. ij. §. deinde quia difficile ff. de ori. iu. & C. de peti. hęredi. l. fi. in prin.

¶ Adde, qđ tex. in d. l. fi. nihil ꝓbat, quia loquitur de iudicijs cētūuiralibus, quæ alia erant a senatu, vt declarat Festus, & Budęus in suis Anno. in l. fi. ff. de sena.)

& edictū principis habēt legis auctoritatē. Item quid sit constitutio. Item ꝙ personale priuilegium personam non egreditur.)

¶ Sed & quod principi placuit [a] legis habet [b] uigorem. Cum lege [c] regia, quæ de eius imperio [d] lata est populus ei [e] & in eū omne imperium suum & potestatem contulerit. [f] Quodcunque

a ¶ Placuit. Cā faciēdi cōem legem, alias nō esset lex cōis, vt sequitur, & C. de sen. l. ex stipulatione. nā ibi dicit, Non oīs uox iudicis est snīa. & sic non oīs vox principalis est lex.

b ¶ Habet uigorē. i. lex est, & pro lege seruatur.

c ¶ Lege regia. hac lege cautū fuit, vt ptās legis faciendę transiret de populo ad principē, ut hic, & ff. de orig. iu. l. ij. §. nouissime. & facit ad hoc. ff. de const. prin. l. j. vbi sunt eadē uerba. Et hanc legem regiā non habemus, nam facta fuit super regno, idest imperio transferendo.

† Dum mō sit iustum & honestum secundū Ang. & Ias. hic per ea quę pulchre notat Bal. in l. qđ ex libera. C. de ope. li.

¶ Sed & qđ. Iste. §. diuiditur in quatuor partes. Nā primo ponit dictum. Secundo eius rationem. Tertio ponit illationem. Quarto dictum modificat & declarat. Secunda ibi (Cum lege.) Tertia ibi (Quodcunq;.) Quarta ibi (Plane.) Ang de Aret.

SyL. ¶ Casus. Quęrebat exēplū eius qđ dictū fuerat de principū placitis, quo & ipsa efficerent lex: & respōsum est, ex auctoritate l. regię qđ principi placet legis habere uigorē: sed tūc quęrebatur an oīa passim, an uero cū delectu aliquo quę principi placeret vim legis obtinerēt. & rō dubitatiōis poterat esse, quia ꝙ populus, plebs, aut senatus decernebat, semꝑ erat lex in re decreta: ita ergo uidebat in placitis principū quę in iure scripto ęquiparabātur, cuius contrarium decidit, ꝙ gñales dispositiones principū uim hēnt legis, personales vero personam nō egrediūtur, ratio aūt decidēdi ea esse pōt, qa actus agentiū non debēt operari ultra eorū intētionem. l. non oīs. ff. si cer. pet. sed qñ princeps aliqd gñaliter statuit, tūc quia vult gñalem vim habere, vim l. obtinet. qñ uero vult aliquē beneficio afficere vel pœna, nō hēt vim l. quia nō est illa mens condentis. No. ꝙ lex est quicquid aīo condendi legē princeps disponit. Itē ꝙ l. regia trāslata est in Imperatorem omnis potestas populi. Item no. ꝙ totale imperiū poiest alteri cōcedi. Itē ꝙ uerbum, concedo, importat trāslationem dñij. Itē ꝙ epistola, sentētia,

SYL. * ¶ Quenā esset lex regia, quod nemo fere autehac recte explicauit, in Annot. nostris clarissime ostenditur.)

d ¶ Imperio. Transferendo de populo ad principem.

e ¶ Ei. s. principi quo ad honorem, & in eum quo ad onus.

f ¶ Cōtulerit. i. trāstulerit, sic ut ipse populus amodo non habeat sibi hoc ius: sic. C. de uet. iu. enu. l. ij. §. hoc autē sum. & de leg. & se. cō. l. fi. Sз alij dicūt, ꝙ adhuc populus ꝑt facere legē.

SyL. ¶ Adde tu ꝙ hodie facere pōt, nō sua auctoritate sed concessa a principe. Ille. n. sua auctoritas. l. regia oīs translata est, colligitur resolutio hęc ex hoc tex. & l. non ambigitur. ff. de legi. & l. humanum, & l. fi. C. eo. *Itē adde, ꝙ licet Accur. exponat, concessit. i. trāstulit. valde iñ inter se differunt, ut annotauit Deci. in l. nō vult. ff. de reg. iu.) A D D I T. Quod est uerum, s. municipalem, ut supra eod. §. oēs. seu particularem, dummodo habeat collegiū approbatum, non autem generalem, ut per Ioan. Fab. & Ang. Are. hic.

¶ Et quod dicitur solum principem hoc posse, uerum est solus. i. nullus alius solus, secundum Ricardum.

Per

a ¶ Per e pistolam. ut infra de ijs qui sunt sui vel alieni iuris. §. sed & maior. versi. dominorum. & ff. de consti. princip. l. j.

b ¶ Decreuit. Scilicet sedens pro tribunali dando sententiã diffinitiuam vt C. de leg. & const. l. ff. Nam interlocutio principis nõ habet vim legis, nisi expressetit hoc a principio. vt C. eod. ti. si imperialis. Accu.

c ¶ Edicto. vt C. eod. l. iij. & de secundis nup. l. hac edictali.

ergo Imperator per epistolã[a] constituit, [b] uel cognoscẽs decreuit, uel edicto [c] præcepit, legẽ[d] esse constat † Hæ[e] sunt, quæ constitutiones appellantur.

¶ Plane ex his quę dã sunt personales, [f] quæ nec ad exemplũ trahuntur, quoniã nõ hoc princeps vult. Nã quod ob meritum [g] indulsit alicui, [h] uel † si cui pœnam irrogauit, [i] uel si cui sine[k] exemplo subuenit, [l] personã non transgreditur [m] † Alię autem cum generales sint, omnes proculdubio tenent. [n]

statutam irrogat, quod causę intuitu nõnunquam fieri licet l. si vindicari C. de pę. nec enim præsumendum est principem nõ merenti pęnam inferre, quoties vero grauior q̃ per leges liceat ifertur, vt alij deterreantur, legem generalem constituit in similibus casib⁹: hoc est. quã docunq; opus erit exẽplo.

† alias si quã.

k ¶ Sine exemplo. i. vt alii non capetent exẽplum.

* ¶ Melius Accur. in l. j ff. de cõst. in prin. simpliciter enim intelligẽdus est hic locus vt si quem puta restituat, uel pœnam in eum statutam condonet.

l ¶ Subuenit Vt clericis. I quib. multa sunt specialia. ut in Aut. ut clerici apud propri. epis. & C de episc & cle. cum clericis & l. omnes qui. & curie & alijs, vt C. de leg. & cõst. l. ij. Sed nũ quid intelligitur sine exemplo subuenire, si cui simpliciter rescribat? Respon sic, dummodo non sit ibi aliqd signum ex ijs quatuor quæ dicuntur. C. de leg. & con. l. iij.

m ¶ Nõ transgreditur. ff. quod quis. iu. l j. contra. Sed distingue an ad sui postulationẽ sit concessum, quo casu trãsgredit, vt ibi, alias nõ, ut hic & ff. quod quisq, iu. l. iij. † Et sic soluitur aliud cõtra C. de fruc. & lit. expẽ. l. fi. Vel dic ad utrunq; contra. quod ad aliud extenditur, hoc nõ est dicere ut alius habet priuilegiũ † Vel melius, licet egrediatur personam, non est tamen generale ius: nec videtur alius scilicet aduersarius prorsus, cum sit contingens occasione controuersię.

n ¶ Tenent. id est ligant.

¶ Pretorũ quoq; Diuidit̃ i tres p̃tes i prima ponit qualiter edicta p̃torũ hñt auctoritatẽ. l i scd̃a q̃ appellat̃ ẽt ius honorariũ & uide: i tertia q̃ edicta ædilium

d ¶ Legẽ. Generalem, quam potes cognoscere quatuor mod s, † vt C. de leg. & const. l. leges. uel specialem vt sequitur.

e ¶ Hæ sunt. Scilicet quas constituit Imperator.

f ¶ Personales. dũ modo in Iuris corpore non sint clausę: † alias oẽs sunt generales, vt C. de Iustin. C. confir. l. vnica. in §. fi.

¶ Adde, nisi ea intentione clausa sint vt sint priuilegia, ut declarat Deci. in c. j in ij. lec. in ij col. de consti.)

g ¶ Ob meritum. Quia multũ seruierat principi. † & ideo aliquam pęnam quam debebat ille pati propter delictum, quod forte fecerat, ei remisit.

* ¶ Male declarat Accur. nam de remissione pœnę loquitur in uersic vel si cui sine exemplo. Verius igit̃ sensus est, si cui ob merita quippiam concesserit, hoc. n. significat verbum, indulgere, vt ostensum est hic in Annot.

h ¶ Alicui. Pęnam merenti.

i ¶ Irrogauit. Scilicet non merenti: vel merenti: sed maiorem forte, quã esset dignus, vt pœna eius metus sit multorum. vt ff. de pœn. l. aut facta. §. fi.

* ¶ Melius est exemplificare, quãdo princeps pęnam aliquam legibus nõ

† alias hęc.

† Sequũtur Ni. Io. d̃ Pla. Por. & la. dicit tñ Ioan. Fa. q̃ sex modis. † Idem Nic. & Fa. † Istam gl. & se. in uer.

Sy L. irrogauit sequuntur Ang. & etiam Ioan. de Pla. & Por.

Sy L.

† alias si quã. † Concor. in proœ.

Sy L. decretalium in glo. vlti. p⁹ princip. ibi, & indulgẽtia & c. j. in gl. j. p⁹ principi. extra de calũ. † Fallit in casib. no. hic per Ang. † Vel dic quod illud est spãle in illa lege. C. d̃ fru. & lit. ex pen. pp æqualitatẽ in iudicijs obseruãdam.

Sy L. ar. C. de post. l. prouidẽdum.

ædilium curulium sunt pars iuris prętorij.partes patēt. Casus. Non figuratur,quia procedit describēdo & exēplificādo.No. ꝙ edicta pretorū obtinēt vim legis. Item ꝙ uocatur ius honorariū. Itē ꝙ magistratus dicuntur honores.Itē q̄d suis edictis dabāt ꝑtores auctoritatē, & sic contra doc. in rub. C. q adimi. qui uoluerūt habere hāc auctoritatē l. cōdendę,dūmodo ap.p barent. Itē ꝙ edicta ędilium haberi da sūt ut portio iuris prętorij. Item vnde dicat ius honorariū, quāuis alibi sensetrint: aliqui, ꝙ iō dicerent q a honorabanī ex hoc ꝙ corū edicta habebantur ,p legib.)

¶ Edicta Pretorum habent uim legis, & edicta Edilium curilium sunt pars iuris ꝑtorij hoc dicit usq; ad §. Responsa. ex l. ius autem.ff. eodem.

¶ Pretorum quoq; edicta,[a] non [b] modicam obtinent iuris auctoritatem. Hoc etiam ius honorarium solemus appellare, quod [c] qui honores gerunt, idest magistratus, [d] auctoritatem huic iuri dederunt.[e]

¶ Proponebant & Aediles curules edictum de quibusdam causis [f] quod edictū iuris honorarij[g] portio est.

¶ Prudentū respōsa sunt opiniones iurisconsultorū:qui habebant a principe auctoritatē legis condēde:a quorū sententia iudici recedere non licebat.h d

¶ Responsa prudentum sunt sententiæ [h] & opiniones [i] eorum, quibus permissum erat † iura condere. Nam antiquitus constitutū erat, ut essent qui

quia ędiles erant ex prętoribus, ut infra de diui.&ti. §. pretorię.& ff. de uerbo.obl.l.v.§.prętorię.

¶ Adde ꝙ hoc est falsum, qa diuersitas erat in magistratu,ut patet in l. ij. ff. de ori. iu. sed beneute banī eodem modo ,ppōnendi sua edicta, ut prætores, & erat magistratus ad instar prętorę. * vnde Saluus Iulianus in cōponēdo edictoperpetuo fertur inter edicta prętorū retulisse ēt Aedilium edicta, sicq; appellatū est illud ius prętorium,vt latius exposui hic in Comment. SyL.

¶ Respōsa. Diuiditur in ij.partes,in prima ponitur dictum, in secunda ratio. secunda ibi,nam.

Casus. Nō figuratur cū procedat simpliciter declarando, & Imperator ipse assignet rōnem decidendi, nimirū quia ita constitutū erat, quę ratio tollit oēm rationem dubitandi. Nota,ꝙ opiniones iurisconsultorum nō sunt necessarię,nisi hoc disponatur. Itē ꝙ īterpretes iuris olim a publico deputabantur:& hi dicebantur iureconsulti,& quod iudices ab eorum opinionibus recedere non poterant.)

a ¶ Edicta. Quę scripta erāt in albo pretoris,ut ff. de iuris.om.iu. l. si quis id.quod.in j respon. Accur.

b ¶ Non modicam. Sed magnam.

c ¶ Quod.id est ideo quia.

d ¶ Magistratus. Scilicet ipsi ꝑtores vt ff. de iust.& iu.l.ius autē. §. ius autem prętorium.

e ¶ Dederunt. vt ff. de orig iu.l. ij.§. eodem tempore.

f ¶ De quibusdam causis. vt de morbis & morbosis & vitiosis animalib. vt patet.ff. de ędil. edic.l. j.

* ADDI. Triplex actio orit̄ ex edicto ędilium curulium redhibitoria, quāti minoris, & actio in factū contra venditorē quanti interest emptoris eam rem non emptam fuisse vt in tit.ff. de ædil. edic.H.M

g ¶ Honorarij. Qualiter? Respōdeo,

h ¶ Sentētię. Sententia est firma&indubitata responsio, secundum Ioan.

¶ Adde, ꝙ quamuis doc. hic approbent hanc differentiam, est tamē falsa l.eos.§.pe.C.de appel. sed exponitur vnum pro alio.)

i ¶ Opiniones.Opinio est cum dubitatione responsio, † secundum Ioannem.

† alias de iure rūdere.

SYL.

Snīa. Opinio quid.

SYL.

† Approba tur per Ni. angel. & Ioan. de Pla.

Pnbli-

a ¶ publice. Id est quorũ interpretatio fiebat publica auctoritate cõcessa a principe, vt Vlpi. Papi. & similes q fecerũt leges. ff. de orig. iu. l. ij. §. post originem. & §. iuris ciuilis sciẽtiam.

ADDIT. Hodie tñ sẽtentia doctorum est probabilis & nõ necessaria, vt no. glo. in l. j. C de leg. ꝙ legẽdi seu interpretãdi licẽtia in doctoratu collata operat, ut hęc possint publice fieri, qđ alias non liceret. l. j. C de stud. lib. ur. Ro. libro vndecimo.

iura publice [a] interpretarẽtur, quibus a Cæsare [b] ius respõdẽdi datũ est, qui iurisconsulti appellabant: quorũ oium sniæ & opiniões eã auctoritatẽ tenebãt, ut iudici [c] recedere a respon so eorũ non liceret, ut est cõstitutum. [d]

b ¶ A Cęsare. Augusto, ut supra in prima rubrica ponitur Aecur.

c ¶ Vt iudici, s. nulli.

d ¶ Vt est constitutum. Id est sicut ip si constituerunt.

* ADDITIO. Hoc ego ad Theodosij constitutionem de respon. prud. in C. Theodos. referri soleo. Eg. B.

SYL. ¶ Ex non scripto. Diuidit in tres partes in prima ponit quid sit ius nõ scriptũ. in secunda qualiter ius ciuile diuidatur in has duas partes. in tertia assignat rationem. secunda ibi, & non. tertia ibi, nam origo. Casus. Quia supradictum fuerat, ex non scripto ius etiã constare, hic declaratur quodnã sit tale ius, quod ex nõ scripto venit, & dicitur illud esse quod usus apꝓbauit. Sed tũc dubitatum fuit, an taciius cõsensus populi. l. uim obtinere posset. Ratio autem dubitãdi poterat esse duplex, quia minor uidetur virtus taciti quã expressi. l. expressa. ff. de regu. iu. item quia cum populus transtulisset omnem auctoritatẽ in principem, non uidebatur posse amplius condere nec expresse nec tacite. quibus non obstantibus decidit contrarium ea ratione, quia cõtinuatus ille & diu obseruatus mos censetur habere vniuersalẽ cõsensum populi & voluntatem ipsorum, sicut habet l. expressa. Nec obstat prima ratio, quia immo par est virtus taciti expressi. l. cum quid. ff. si cer. peta. Item quia in isto tacito consensu censetur consensus etiam illius cuius auctoritate. l. cõdi. potest: quia iste textus & alij sic intelligi debent de illo populo qui habet auctoritatẽ. l. condendę: & in effectu ratio nem decidẽ di uide in l. de quib. ff. de legib. Nota, ꝙ vsus diu obseruatus habetur pro lege. Itẽ ꝙ diuturnum dicitur quod cõstat spatio x. annorum. No. ꝙ duę negationes affirmant. ibi, nõ ineleganter. No. diuisionem iuris ciuilis factam esse ab origine. Itẽ qđ una ciuitas põt solis cõsuetudinibus uel solis legibus regi. No. ibi, scripto. argumentum ad hoc, quod l. ad sui essentiam exigit scripturam.)

¶ Quod diu usus comprobauit. l. habet uigorẽ: & ius ciuile in scriptũ & nõ scriptũ diuidit rõne originis ipsius. h. d. ex. l. de quibus. ff. de legi.

¶ † Ex non scripto ius uenit, [e] qđ usus approbauit, † nam diuturni [f] mores

† alias sine scripto.

† concor. cũ tex. c. cęterũ cũ glo. extra de test. co.

e ¶ Ex non scripto ius venit. De iure scripto uidimus quod in sex partes diuiditur, sequitur de non scripto, vt supra eo. §. constat.

f ¶ Diuturni. Sed quãto tẽpore usus faciat mores vel consuetudinem? Respondeo, decem annis, vt ff. qui & a qui. ma. li. non fi. l. si eum fideicõmissaria. §. Aristo. licet secũdum quosdã exigatur tempus cuius non extat memoria, arg. ff. de aqua plu. arcen. l. j. in fi. ff. de aqua quoti. & ęsti. l. iij §. ductus & C. quę sit longa consue. l. consuetudinis. & C. de sacrosan. eccl. l. fi. Item quia dicitur longa, ut patet in rubri. C. eo. & ff. eo longa autem decem annis dicitur, ut infra de usuca. §. primo. sequitur ergo quod decem annis. sit robusta.

Con sue tudo in ducitur ex cursu decẽ anno.

¶ Adde, ꝙ hęc opin. cõiter approbatur reprobata illa, ꝙ requiratur tẽpus cuius initij memoria in contrariũ nõ existat, vt per Ias. in l. de quibus. col. xj. ff. SYL.

consensu [a] utentium comprobati, legem imitantur. [b]

¶ Et [c] non ineleganter in duas species ius [d] ciuile distributum esse uidetur, nã origo [e] eius ab institutis [f] duarũ ciuitatũ, Athenarũ.s. & Lacedemoniorũ, fluxisse uĩ. In his.n.ciuitatibus ita agi solitũ erat, ut Lacedemonij qdẽ magis ea,q̃ ꝑ legibus obseruarẽt, † memoriç mãdarẽt: Athenienses uero ea,q̃ in legibus scripta cõprehẽdissent, custodirent.

† alias obseruabant.

xj.ff.de leg.]Sed nunquid semel sufficit, vt infra decem annos secundum eam iudicetur? Respondeo, non: immo debet ad minus bis secundum eã iudicari, vt C.de epis.aud.l.iij.in fi.vel quę rimoniã uel libellum propositũ cõtra consuetudinem talem spernere, vt ff.de legi.l. cum de cõsuetudĩe.

SVL. * ¶ Ista opi. cõiter improbaт hic, & in d.l. de quibus.& in c.fi. de consue.ubi Abb. post alios quos hic retulimus in Commen. qui cõsentiunt necessario nõ requiri actum vllum iudiciariũ in cõsuetudine inducẽda,sed consensum atq; usum populi sufficere d.l. de quibus.]Nunquid ergo iudicatur exemplis? Respondeo,non,vt C. de sent.& inter.om. iudi. l. nemo iudex.& facit. ff.de offi. præsi. sed licet. sed ex consuetudine quæ approbatur exemplis,& sic conceditur aliquid ꝑ obliquum, quod directo non conceditur,sic & ff.quæ res pigno. obl. pos. l. Aristo.in fine.

SYL. ¶ Adde,quod potest esse ratio,quia illa exempla per receptionem dicunt comprobata ab habente auctoritatẽ l.condendę,cuius exempla in iudicando bene attenduntur c.afferte de præsumptio.glo.in c.fi.xx.dist.] Sic econtra, peto ex promissione quæ promissio probatur ex lõgo usu,ut ff.de usur. l.cum de in rem uer.

a ¶ Cõsensu.Alias non potest esse cõsuetudo,cũ dicatur consuetudo quasi communis assuetudo,& error consuetudinem impediat,vt ff. de le.& se.cõ. quod non ratione.

SYL. ¶ Adde,quod immo tollit.l. consuetudo per errorem inducta, sed nõ trahitur ad similia.ita loquitur d.l.& declarant communiter doct. in d. lege de quibus.

b ¶ Imitanť.Id est tm̃ ualet cõsuetudo ubi lex scripta non est, quantum lex ubi scripta est. Et nota tres virtutes consuetudinis.Imitandi legem,vt hic.Item interpretandi legem vbi est lex dubia,ut ff.eo. si de interpretatione, in fi. Itẽ corrigẽdi,vt ff. de leg. & se.con. l. de quibus.in fi. & infra eo. §. ea vero. distĩgue,aut est gñalis cõsuetudo per totum mundum.& tunc vincit legẽ vbiq;, vt ff. de leg.& se.con.de quibus.§.fin. aut specialis: & tũc uincit legẽ in eo loco ubi est, vt ff. commu.præd. l uenditor. §. si cõstat. dummodo post legem fuerit inducta. alias uincitur a lege superueniente, vt ff de sepul. uiola. l. iij. §. diuus. In alio autem loco consuetudo specialis non vincit legem,ut C. eo. l. cõsuetudinis.& hoc secundum Ioan. & Py.licet alij aliter distinxerint.

SYL. ¶ Adde, quod ista distinctio approbatur communiter,ut per Iaso.in d.l. de quibus.super glo.fi.]

c ¶ Et nõ Hic. §. cõis est ad duo supradicta,scilicet ad ius scriptum & nõ scriptum,ideo bene est hic. §.

d ¶ Ius ciuile.large accipe, vt no. in §.constat.

e ¶ Origo.i.l.xij. tab. quæ fuit origo totius iuris ciuilis & principium.

f ¶ Institutis.id est ordinamẽtis. Nã Romanus populus decẽ uiros pro isto iure misit,qui decẽ tabulas eburneas retulerunt tam de iure scripto Atheniensium q̃ nõ scripto Lacedemoniorum,sed q̃a postea aliquid deerat, uel emendatione desiderabat, data fuit potestas per unum annum his decẽ uiris,ut ius & leges corrigerent addẽdo & detrahendo,& si opus esset interpretarentur, qui ut ea quæ necessaria erãt facerẽt,duas tabulas addiderunt, & sic l.xij. tab. ex accidenti dicta est, vt ff.de orig.iur.l.ij §.j. I.xij. tab. vñ ortũ habuit.

Immo

¶ Ius naturale est immutabile, sed ius ciuile sæpe mutatur, quandoque per aliud ius, quandoque per contrariam consuetudinem. h.d.

¶ Sed naturalia[a] quidem iura quæ apud omnes gentes perçque obseruātur, diuina quadā prouidentia constituta, semp firma atq; immutabilia pmanēt, ea uero quæ ipsa sibi quæq; ciuitas constituit[b] sæpe mutari solent, uel tacito cōsensu[c] populi, uel alia[d] postea lege lata.

¶ Ius ciuile aut ad psonas ptinet, aut ad res, aut ad actiōes, & prius uidendū est de psonis. h. d. ex l. j. & ij ff. de sta. homi.

¶ Omne[e] autē ius

SYL. * ¶ Immo tres tantum misit non decem, vt a Liuio lib. iij. ab vrbe cōdita pditum est.

SYL. ¶ Sed naturalis Diuidit in duas partes, in prima ponit qualiter ius naturale est immutabile, in secunda qđ ius ciuile mutatur secunda ibi, ea vero. Casus Positę erant differentiæ inter ius ciuile & naturale, quęsitum fuit, an sicut ciuile ius secūdum qualitates personarum & tēporū mutatur, ita mutetur ius naturale. rō aūt dubitandi potuit esse, quia cū respiciat ipsos homines, quorum status est in cōtinuo motu, videbatur alterandū secundū mutationē & exigentiā ipsorū, cuius contrarium deciditur ex eo, quia cū naturalia perpetua rōne constent, & ab ipsa natura. i. Deo regātur & infundant mētibus hoīum, certe nō possunt recipere mutationē aut alterationē aliq̄, sicut recipiunt ciuilia. No. q̄ ius gētiū est in sui totalitate immutabile, & q̄ hic loquatur de iure gentiū decl. tex. in §. quod vero. supra eo. vbi ponunt hęc verba. Itē q̄ ius gentiū oritur ex diuina prouidentia. Item q̄ statuta & ius ciuile mutantur vel cōtraria. l. vel consuetudine. Item quod eo vinculo quid tollitur quo introducitur.]

a ¶ Sed naturalia. Hic § pōt intelligi de iure naturali primęuo, quo mouent oīa aīalia ad aliqd faciendū, vt no. s. eo. ti. in prin. Sed quod dicit esse immutabile, est contra id qđ de seruitute dr̄, quę est contra ius naturale, & tñ preualet, vt s. eo §. ius autem. Sed dic; nō derogatur ob hoc, licet nō seruetur in illo casu, nam nihilominus † Hoc quantū ęquū & bonū est. † Et eodē modo respondeo ad illud quod dr̄ infra de cadi. §. qđ aūt. qđ est cōtra. Vel ibi nō tollitur cognatio, sed ius succedendi. Item eodē modo vt prius rñdeo ad illud, quod de vsucapione dr̄ j. de vsuc. in princ. qđ constat esse contra ius naturale, vt ff. de condi. in debi. l. nam hoc natura. Vel dic q̄ iste. §. loquitur de iure gen. qđ patet ex illa litera. Quæ apud oēs gē. s. e. §. quod vero naturalis. Accur.

SYL. ¶ Adde q̄ ista est vera vt dixi I primo no. q̄ intelligitur q̄ non mutatur in sui totalitate, vt dicunt doct. hic] in fecst s. in abstracto uiget sē per vniformiter, sed quātum est ī concreto pt ī aliquo mutari scđm Angel. hic.

b ¶ Constituit. s. de cōsuetudine speciali, vel l. municipali scripta.

c ¶ Tacito cōsensu, s. cōtraria cōsuetudine, vt ff. de le. & se. cō l. de qb. ī fi.

d ¶ Vel alia. i. cōtraria statuto, & sic redduntur singula singulis.

¶ Oē ius Diuisio & casus per se patēt. *Cū enim supra dixerit se tractaturū de iure priuato, quęsitū est an aliquā diuisionē hmōi ius recipiebat. & rñdet q̄ ius quo utimur & I practica obseruat, aut respicit psonas distribuendo unicuiq; functionē suā, aut res vtilitate quadā usibus psonarū cōmutandas, aut actiones, qb. incidētes cōtrouersie dirimūtur. sed prius ait Imparor se locutu:ū de psonis, quarū causa nō mō ius est cōstitutū, sed oīa quodāc aīalia genita. §. in pecudū j. de re. diui. No. diuisionē. Itē q̄ appellatione rerū hic nō ueniūt actiones, q̄uis alibi sic. l. rei. ff de ver. si. Itē q̄ digniora sūt prçferenda. Item q̄ cognitio eorum, quorum non cognoscitur finis, est superuacua & habetur pro nihilo.] SYL.

SYL. e ¶ Omne Quid sit ius & qualiter diuidatur dixit, nunc differentiam īter ipsa iura ponit.

Ad

a ¶ Ad personas. De hoc dr̄ inf. in toto primo lib. vsq; ad ritu. de rer. diui.
b ¶ Ad res. De hoc dicitur infra lib. ij. & iij. vsq; ad tit. de oblig.
* ADDIT. Hoc verbo obligationes cōtinētur. l. noīs. ff. de ver. sig. contractus. n. & obligatiões ad res sunt referēdæ, vt exceptiones satisdatiões, iudicia, ad actiones. l. j. ff. de sta. ho.
c ¶ Ad actiones. De his dicitur inf. de actio.
* ADDIT. Bonorū possessio nomine rei continet̄ cum sit nomē gñale. l. j. si cer. pet. & an liceat ponere de actiōe cū appellatione rei cōtineat̄ vide Bar. ī l. j. ff. de sta. ho. H. M.

quo utimur, uel ad personas [a] pertinet, vel ad res, [b] uel ad actiones. [c] Et prius de personis videamus, nam parum est ius noscere, si personę [d] quarum causa constitutū est, [e] ignorentur.

¶ De iure psonarū.

¶ Hoīes aut liberi sunt, aut serui diffini tur libertas & seruitus, & serui a seruādo dicūtur, sicut mancipia, quia manu capta h. d. ex l. suuma. & l. seq. ff. eodem.

SVmma [f] itaque diuisio d iure p sonarū hæc est, quod oēs hoīes [g] aut libe-

d ¶ Personę. Nā homo est dignissima creaturarū vt ff. de ædil. edi. l. iustissime. Vñ Ouidius Pronaq; cū spectent animalia cętera terram: Os homini sublime dedit, cęlumq; uidere Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus. Et Virgilius: Igneus est ollis uigor & cęlestis origo Seminibus.

Ouid. j. Meta.

Virg. in vj. Ae.

¶ Ignorētur. Et sic statim ponit de iure personarum. Et no. hic, q digniora p̄ponēda sunt, sic j̄. de bono. poss. §. aliam vero. in gl. altiori & per hoc facimus multas formationes titulorum.

De iure personarum.

SYL. ¶ Continuatur titulus per Impera. in in proximo. §. fi. ti. pręced. ibi & prius de personis.]

Continuatio.

Diuisio.

SVmma. Totus iste titu. diuiditur in sex partes. Nā primo ponit diuisiones personarum. Secundo diffinitionem libertatis, ibi (Et libertas.) Tertio diffinitionem seruitutis, ibi (Seruitus.) Quarto quare dicantur serui, ibi (Serui autem.) Quinto quot modis quis efficiatur seruus, ibi (Serui autem.) Sexto ponit differētiam inter seruos & liberos: ibi (In seruorum.) Aretinus.

¶ Summa itaque Caius. Non figuratur, quia diuidendo & diffiniēdo procedit. No. q homines aut liberi sunt aut serui. No q dictio oēs, stat distributione. Itē quid sit libertas, & q liberi a libertate dicūtur Item qd sit seruitus, & q illa procedit a iure gētium contra ius naturæ, & q serui dicūtur a seruando & q capti in bello vendi possunt per ducem, & vñ dicantur mancipia. Item quod licet arguere a deriuatione uocabuli. Itē secundū aliquos, q dictio, solet, īportat necessitatem * Illud quoq; obseruādum est, quod hic dicitur in rub. de de iure psonarū, in ff. dici de statu hominum, & sic ius ponitur pro statu.]

SYL.

f ¶ Summa. Id est prima, quia & alię sequuntur, vt infra de ijs qui sunt sui vel alie. iuris. in prin. & infra de tute. in prin. Vel dic summa, id est maxima, quia partim de iure naturali, vt libertas, & partim de iure gentiū, vt seruitus, quorum vtrunque, scilicet ius naturale & gentiū, antiquius est iure ciuili, vt infra de rerum diuisio. §. singulorum. uel dic summa. i. breuis sic infra de oblig. § j.

¶ Adde, quod prima communiter approbatur, ex eo quia intelligitur, qđ prima omnium diuisio hæc est, sicut infra de obligatio. §. primo Dicitur autem summa, quia vt dicit Boetius in 4 j. Arit. maxima & minima cuiuscuis rei pars dimidia est, maxima, qa nulla maior quota pars maior est dimidia, minima, quia nulla diuisio minori quam duarum partium numero fieri potest.] SYL.

g ¶ Homines. Sed pone q hic sint

duo

duo homines. vnus liber, & alius seruus, tunc hęc pręposition est falsa. Dic ꝙ pluralis oratio conuertitur in singularem, & tunc est vera & pō falsa, vt ff. de condi. & demon. l. falsa. §. fin. & ff de peti. hę re. l. diuus. ī fi. in gl. pen. & de orig. iur. il. j. §. exactis. & de verb. sig. nō est. Econtra singularis pro plurali, vt eo. ti. l. in vsu. & ff. de testa. tu. si quis ita. §. j. & dic has quęstiones positas. ff. eodem. l. iij.

ri sunt, aut[a] serui.

¶ Et libertas [b]quidem (ex qua etiā liberi uocant̄) est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi † quod vi aut iure prohibetur.

* ¶ Dic secundum Bal. in d. l. iij. nihil interesse vtrum dicatur oēs, an omnis, & sic obstant oppositiones, sensus tamē huius loci satis patet, voluit. n. dicere Imperator, ꝙ hominum aliqui sunt liberi, aliqui serui.

† Hic quo ad q̄dā hr̄ ꝑ libero, & quoadq̄dam ꝑ seruo, vt no. in l. fi. ff. si ex noxa. cā agat̄. secundū oēs doc. hic.

ADDIT. Dicas ꝙ plurale resoluit̄ in singulare, vbi nō pōt remanere ī ꝓpria significatione, quia sequeret̄ inīquū vel incōueniēs, alias nō resoluit̄. Item singulare in plurale, qñ nomen est collectiuū, vel rōnis paritas seu cōnexitas hoc inducit, alias non. Ioan.

SYL. ¶ Aut serui. Sed quid de statuliberoi Videtur liber. ff. si ex noxa. cā agat. l. fin. Sed contra est. ff. de statuli. l. statu liberum. †

* ¶ Statuliber est qui statutā & destinatam in tempus vel in conditionem habet libertatem. l. j. ff. de statulib.]

† Istā cōmuniter approbāt oēs doc. hic. & ē expressū extra de iud. c. 2.

Item quid de ascriptitio vel censito? Videtur quod serui sint, vt C. de agr. & censi. l. ne diutius. l. fin. lib. xj. & C. in quib. cau. col. cen. l. fi. lib. xj. † Sed cōtra est secundū Ioan. (licet alij aliter distinxerūt) cū possint fieri clerici, & cōtra dn̄orum voluntatē, quod nō est in v ete seruis, vt C. de epis. & cle. l. iubemus. §. seruos. & in Authen. de san. epis. §. ascriptitios. colla. ix. Itē in dubio pro libertate iudicandū est, vt ff. de reg. iur. l. libertas. & q̄d in cōtrarijs legibus continetur, loquitur quo ad seruitia quibus astrictus est. quare poterunt prędicti & facere estm̄, & ferre testimoniū, & alios act' ciuiles exercere, nec alienari pn̄t sine solo, vt C. de agri. & cēsi. l. quemadmodum. lib. xj.

¶ Adde ꝙ hęc opin. cōis est, contra quam disputando tenet Prępo. Senen. in iij. casu. q. ij. * Sunt autē ascriptitij serui aut coloni, qui glebe seu prędio colēdo perpetuo ascripti atq; addicti sunt, inde nū quā recessuri dn̄isq; annuos reditus oēs prӕter sumptū & victū reddituri.] Item quid de monacho vel regulari canonico? R̄ndeo, liberi sunt, & iō †possūt reddere testimoniū. quod dic vt diximus in Auth. de mon. §. cogitādum. coll. j. licet quo ad actus quosdā fingant̄ mortui, vt ī Auth. de mona. §. illud. & §. si quis aūt. coll. j. in Authē. de nup. §. secūdū occasionē. coll. iiij.]

SYL.

† Dūmō iurēt cū licentia sui superioris, alias non valeret eorū depō, fm Io. Fab. & Ang. hic.

ADDIT. Adde ꝙ licet monachi dicātur mortui mūdo, vt in c. ij. ex de post. & l. Deo nobis. C. de epis. & cle. tamē hoc verum est quo ad actus ciuiles, non quo ad actus naturales.

† Dic secūdum Pet. de Bellap. ꝙ nō reputātur mortui q̄tū ad actus ciuiles, sed bn̄ quantū ad ea q̄ sunt cōtra suā ꝓfessionem.

† alias ſi quid.

b ¶ Libertas. Hęc diffinitio trib. modis pōt legi. Primo fm Ir. vt diffiniat̄ libertas eo iure quo inuēta est. i. naturali, & ēt serui scd̄m hoc sunt liberi. nā & ipsi pn̄t facere quod uolunt, nisi q̄d vi. i. de facto, vel iure. s. quolibet prohibeant̄, & hęc verba. Ex qua ēt liberi. &c. pn̄t esse de diffinitione. nā & ipsi liberi vocant̄ scd̄m idē ius, vt j̄. de lib. §. j. Alij dicūt diffiniri libertatēliberi, nō libertatē serui, quia ex prima vocant̄. s. hodie liberi, nō ex secūda. s. quā habēt serui. Est ergo libertas alia in seruo, alia i libero, & scd̄m eos verbum, vi, ex ponit̄ vt prius. Sed nec prima nec scd̄a placet, ꝙ serui sint aliquo iure liberi, cū ius gētiū in hoc derogauerit iuri naturali, vt j̄. §. serui[t]. Et expone vi. i. iure gentiū, q̄d quadā necessitate induxit seruitutē, s. per captiuitatē, vt sup. ti. j. §. ius autem. & iure. s. ciuili. qñ maior xx. annis vendit se ad pretium participandum, vt inf. §. serui. q. d. liber quilibet est, nisi fiat seruus iure gentium, vel ciuili. & hęc verba, Ex qua ēt liberi &c. non oportet ꝙ sint de diffinitione, sed quędam effectum libertatis demonstrant.

¶ Vltimā expōnē sequunt̄ hic docto. Adde

¶ Adde, ꝙ ex quo hic diffinitur libertas ad differētiā seruitutis, necessario diffinitur secundū tp̄s, quo erat seruitus, & sic falsa ē opi. Iac. But. Nec opi. gl. hic est uera, qa per eam non excludit̄ seruus, q pōt facere ea, q̄ uel iure gentium vel ciuili ei dē ꝓhibita non sunt, unde dicas, ꝙ non intelligit̄ quæ prohibita sunt ipsis particulariter, sed ea q̄ absolute & de se ꝓhibita sunt. Nam ita intelligēdo, restari, contra here non sunt de se prohibita, & tñ seruo non competunt. Intelligatur ergo vis & uis proprie, quia quāuis prohibitum alicui sit a iure homicidium, non per hoc vnius est liber, sicut non minus est liber per hoc, quod de facto ipsa ui prohibeatur, & impediatur aliquid facere.)

† alias non habetur iubent.

¶ Seruitus autē est, cōstitutio[a] iuris gentiū qua quis dominio[b] alieno contra naturam[c] subiicitur.

¶ Serui aūt ex eo appellati sunt, ꝙ imperatores captiuos vēdere † iubent, ac per hoc seruare[d] nec occidere solent, qui ēt mancipia dicti sunt, eo quod ab hostibus manu capiuntur.

* ADDIT. Quę uera libertas & cōtra quæ uera seruitus Pla. dialog. iij. de leg. Cic. in Parad. v. H. M.

a ¶ Cōstitutio i. vnum de statutis iuris gentium: nam & alia multa statuit ius gentium, vt supra tit. j §. ius autē. sed hodie dici potest seruitus de iure ciuili formatione: † nam alia olim, & alia hodie est hęc potestas, vt infra de his q sunt sui vel alie. iu. §. pe & si quare est de iure gentiū inuentione, sed ciuili formatione, vt ff. de iust. & iu. l. ius autem ciuile.

† Hoc ē verum quo ad id, qd̄ additur non quo ad id, cui additur. Ia.

b ¶ Dominio. Aliqn̄ sine dn̄io, vt ff. de rer. di. l. j. §. j. & ff. pro dereli. l. fi. & ad idem. ff. de stip. ser. l. quod seruus. & ff. de libe. cau. l. si usumfructum.

SYL. * ¶ Immo posito seruo, necessario ponitur dominus, & econuerso, cum sint correlatiua: nec leges per gl. allegatę probant contrarium, vt late in Commentariis ostendi.)

c ¶ Contra naturā. i. contra ius naturale, cum eo iure oēs liberi sint, ut infra de lib. §. j. & s̄. tit. j. §. ius autem.

¶ Adde, ꝙ debes intelligere. i. cōtra illud qđ natura dictabat in primo statu, sicut in l. ij. ff. de nat. resti. dr̄ resti tutus natalibus, q natus est seruus, s3 intelligit̄. i. libertati, q̄ a principio hoies habebant, non in qua nascit̄ qū seruus nascitur: & si uis plura circa hęc cā disputandi, ut de Fortu. in l. manumissiones. ff. de iust. & iu. SYL.

¶ Serui uel nascūtur ex ancillis, uel fiunt captiuitate: uel uendunt̄ ad pretium participandum, inter quos sicut inter liberos nulla ē differētia. h. d. ex. l. v. ff. eodem.

¶ Serui autem aut nascunt̄, aut fiunt,[f] nascuntur ex ancillis[g] nostris, fiunt aūt iure gentium. i. ex captiuitate,[h] aut iure[i]

d ¶ Seruar̄ No. seruū dici a seruādo, & ñ a seruiēdo scd̄m Isi. s3 tabellio dr̄ seru⁹ public⁹ a seruiēdo, vt ff. đ ado. l. ñ. n. ar̄r. & ff. rē pu. sal fo. l. ij. q tñ seru⁹ ñ p̄t eē, vt C. đ tab. l. gñali. lib. x. Acc. — Seruus tabellio esse non potest.

e ¶ Capiunt̄. ff. de sta. ho. l. iiij. in fi.

¶ Seruus aūt Diuidit̄ ī tres partes. In prima ponit̄ diuisio, in scd̄a d̄claratio illius, in tertia dn̄a inter condōnē liberorum & seruorū, & declarat̄. scd̄a ibi, nascūtur. tertia ibi, in seruorum. SYL.

¶ Casus. Nō ponit̄, quia diuidendo procedit, & diuisionem exēplificādo. No. qualiter serui fiāt, & qualiter nascant̄. Itē ꝙ ius ciuile introduxit, ꝙ hō pateret se uēdi ad pretiū participandū. Et ꝙ quis est dominus suę libertatis ēt vsq; ad uendōnem. Item quod liberorū alii īgenui sūt, alij libertini.)

f ¶ Aut fiunt. Ex accidenti.

g ¶ Ex ancillis. Licet patrem liberū hēant, vij. ti. j. & C. de rei ven. l. partū. Quid si ex ascriptitio & libera? Resp. sequitur ventrē, vt in Auth. con. quæ ex ascripti. & lib. nat §. j. coll. v.

h ¶ Captiuitate. Quę occasione belli contingit, quod est de iure gen. vt s̄. tit. prox. § ius autem.

i ¶ Iure ciuili. Est & tertius modus,

vt C.de asser.tol.l.j.§.pe.&est quartus ut per ingratitudinē reuocationis in seruitutem, ut in Authē. vt liberi de cætero.§.j.in fi.&§.illud vero, col.vj.
a ¶ Maior. In quo facto sūt quatuor necessaria.s.
ꝙ sit maior xx.annis, ut hic & C. de lib. cau. l.si ministeriū.

Vt liber fiat seruus per uēdōnē quatuor requirūtur.

¶ Adde, qđ ratio est, quia cū minor ante. xx. ann. libertatē seruo dare nō possit. §. eadē lege j.q.b.ex cau.ma. nō li. tanto minus in se pt seruitutē cōstituere. d. l. si ministeriū, & qs.§. eadē.corrigaī ꝑ §.ergo.eo.ti.tñ non operaī in hoc casu, qa introducta fauore libertatis redūdarent in odiū, contra. l.quod fauore C. de legi.) Item & vt eo aīo, vt ꝑtij accipiat partē, vt hic, & C. de li.cau. l. nō io. Itē & ꝙ uere hēat partem, vt ff. q.b. ad lib.procla.nō lic.l.j. Itē ꝙ uendaī ignorāti condōnē venditi, vt ff de li.cau.l.liberis.§.si qs sciēs. Itē & qn tū, ut hic sciat cōdōnē suā, ut ff. si lib. inge.eē di.l. ij & si qd horū defuerit iure cōi ꝓuocat in ingenuitatē, alias nō poterit prouocare in ingenuitatē. ēt si manumittaī, vt ff đ sta.ho. l.hō liber.& ff.de li.cau.l.cū pacto. nisi redderet pretiū, & dñs sponte acciperet.

SYL. ¶ Adde sextum requisitū, ꝙ seipsum vendat ꝑ interpositam personam: nā si seipsum vēderet, nō esset emptor in bona fide, qa si credit seruū, estī malafide, quia debet scire esse alterius, si credit liberū, ñ pōt.d.§. si quis sciēs.) nec ēt dñs accipere cōpelliī preriū, 'li cet quidā contradicār, vt ff si lib. ing. esse di.l.ij.j.respō.& C.q si licet ab em pt. di.l.j.& j.ti.j.in fi. Sed nunquid habet in integ.resti. cum sit minor.xxv. annis maior tñ xx.? Rñ. nō. quia non est mutāda tanta solēnitas, & quia nō est locus restōni, vbi res mutat statū, prorsus amittēdo, vt ff. de mi. si ex cā. §.Papinianus.& ff.de in integr. rest. l. diuus.Sed nūquid patri uel affini permittiī reuocatio, uel per officiū iudicis, uel per rei uēdicationē utilem, cū ad eorū ignominiā respiciat, ut ff. de rei vē.l.j.& de li.ca.l. j.ij. iij.iiij. & v.?

Restō in integrū nō datur minori xxv. annis qui se uēdit.

ciuili, cum homo liber maior a viginti annis ad pretiū participādum sese uenū dari b passus est. ¶ In seruorum cōdōne nulla est c differentia, in liberis aūt

rū.non, vt ff đ cap.di.l.tutelas. §.si libertatē. licet quidam dixerint cōtra. ar.dictarū legū. Sed certe ibi nō mutauerat statum, sed mutare volebat.
¶ Adde, ꝙ hāc q.late examinat & disputat Præpo.Scn.iij.q. vj.ꝑ totum.)

SYL.

ADDIT. Dic glo. esse veram si parens, coniunctus uxor, uł affinis fuerint sciēties tēpore, quo liber hō uēditus fuit, iūc. n. eorū sciētia.s.eis ꝑiudicat, vt non possint vendicare, quia dictę uendōni uidenī cōsēsisse. secus aūt si fuerīt ignorātes, quia illorū intereſt illū nō esse seruū, vñ pro eorū proprio interesse, ēt cōtra uoluntatē dicti uenditoris, pōt ageī & reduci facere illū ī pstinā libertatē restituēdo ptiū. An. hic Cui adde Ias.q tenet indistincte ꝙ possit reuocari, siue parētes aut affines sciuerint, siue ignorauerint uenditionem.
b ¶ Ve nundari. Idē si quolibet alio titulo patiatur se transferri in alium, quod uerum est, si aliquod lucrum sentiat, vt C.de lib.cau.si ministeriū. & ff de lib.cau. si vsufr.§.j.
c ¶ Nulla est differentia. Sed vī contra, nam quidam sunt in dignitate. ADDIT (Id est in meliori statu & opin.nō aūr in dignitate propria per l.generali.C.de tab.li.xj Ang.) quidā non, ut j.de iniu.§. sed pęna. & ff.de usufr l.sed & si qd.la.j. Item quidam ordinarij, quidam uicarii, vt j.ꝙ cum eo. §.cū aūt. Itē alii ueterani, alii nouitij, vt ff.de ęd.edi.l.fi.& ff.de publi. l.interdū.§.quoties. Sed dic, ꝙ nullus est magis seruus ꝗ alter, licet quo ad actus, & quo ad militias & similia, sit dñia, licet olim magis unus quā alter esset seruus, ut C. de nu.iure quir. tol. l.unica.nam olim quidam habebant nudum dominium in seruis, quidam plenum, quidam semiplenum.
* ¶ Quis sit seruus veteranus seu ueteraior, & qs nouitius, declarat Alc. li.iiij.de uer.sig.& Budę. in l.vlt ff.de ędi. edi. q uero dicanī ordinarij, itē q uicarij, exposui.j. ti.ꝙ cū eo. §.cū aūt.

SYL.

* ADDITIO. Seruorum quidem vna

† Credit hic Pe. ꝙ hęc dictio duo importet pluralitatem, sed non multitudinem. † alias non est. Dřię multę.

una natura est & cōditio, pluratamen eorū officia & ministeria Bar. in l. v. ff. eod. H. M.

a ¶ Multę. Quidā ponūt hic falsam notā, vt duo † sint multa, ar. ff. ad sil. l. j. §. hoc rescriptū. Sed certe ibi sūt tria appellata, non duo tm̄. Dic ergo ꝙ quatuor sunt dřię liberorum hominū, ut igenui, & libertini, & latini, & dedititij, vt hic, & j. ti. j de lib. §. libertinorū. ar. ff ui bo. rap l. iiij. §. j. ij. rn̄. ꝓ ptia ē ī auth. d̄ de po. & d̄ nū. ibi. Cū & alia multa. col. vj.

SYL. ¶ Adde tex. in §. singulorū. j. de re. di. Alex in l. j. in vij col. ff. de leg. j.

¶ De īgenuis. Quia supra dixit d̄ in re personarū: quarū quędam sunt seruę, quę dā sunt liberę: liberorū autē quidam ingenui, quidā libertini, ideo de his tractaturus ꝑmittit de ingenuis tanquam de dignioribus Porcus.

Diuisio. Ingenuus. ¶ Diuidit̄ in duas partes. Nā in prima tractat, qualiter qs dicat̄ ingenuus: in scd̄a quare igenuitas ꝑdit̄. Scd̄a ibi (Cū aut.) Prima subdiuidit̄ i qnque. Nā ī prima ponit̄ dictū, ī scd̄a illud declarat̄ ī tertia rn̄det̄ tacitę qōni: ī quarta alteri qōni rn̄det̄: in quinta decidit̄ incidēs qō. Scd̄a ibi (Siue ex duobus.) Tertia ibi (Sed & si qs.) Quarta ibi (Et econtrario.) Quinta ibi (Ex his.) Porc.

SYL. ¶ Casus. Dubitatū fuit ꝓp proxime præcedentē distinctionē quis diceret̄ ingenuus, & diffinit̄, qui ex duobus ingenuis nascit̄. qđ nullā habet ī se difficultatē, sed dubiū erat si ex duobus libertinis vel eorū altero, quia nō uidebat̄, ꝙ posset sibi dissimilē filiū generare, nec in aliū plus dignitatis aut iuris trāsferre, ꝗ ipsi haberēt. l. nemo plus. ff de reg. iu. sed respōdet̄ contra riū ea rōne, q a qualitas libertinitatis nō pōt cōpetere illis qui serui nō fuerunt: sunt. n. liberi : dūt tn̄ libertini in memoriā illius seruitutis, ꝗ qualitas cū cohęreat ꝑsonę ipsorū, nō est transfusibilis ipaliū, sed tūc dubitabatur, quid de eo qui matre libera pr̄e seruo nascebat̄: dubiū aūt faciebat, quia cū ingenuitas spēs sit cuiusdā dignitatis, videbatur in ea sequēdus pr̄. l. † Conc. liberos, ī fi. cū hoc ff. de senato. princ. c. sed cōtrariū j iuncta rn̄det̄, quod gl. extra quo ad liber. de put.

multæ [a] † dřię sunt: aut. n. ingenui, aut libertini sunt.

¶ De ingenuis.

¶ Ingenuus est qui ex libertis aut libertinis nascit̄, seu ex m̄re libera, q̄uis p̄r vł seru' vł p̄ icertus sit, quā sufficit aliquo t̄pe, dū ī utero ē, liberā fuisse. h. d. ex. l. et seruo. §. igenu. ff. de sta. ho.

Ingenuus [b] testis, q statī vt natus est liber, siue ex duobus [a] ingenus

tatē & ingenuitatē spectat uenter * ꝙ cano. rōne certitudinis cōstitutū cēseo: mater. n. semꝑ est certa, pater vero n̄ itē: vel ob maiorē partus fauorē, q, si matrē spectes, tribus t pibus. s. cōceptionis, partus, & medio t̄pe adipisci p̄t libertatē & ingenuitatē: finaū i patrem sequeret̄, haberet̄ solū rō t pis quo cōcipitur, cū eo tm̄ t̄pe circa generatio nem pater agat in filium.) Sed fuit ēt dubitatū quo t̄pe foret necessarium matrē liberam esse. & uidebat̄ partus spectādus: quia tūc proprie in lucem editus homo dici p̄t. l. cū inter. C. de fideicom. lib. cuius cōtrariū rn̄det̄, ꝙ sufficit quocūq; tempore fuisset, & rō assignari potest, quia cū quo ad fauorabilia qui in utero est habeatur pro nato, statim ꝙ aliquo t̄pe mater est libera, pręsumitur tunc natus. l. qui in utero. ff. de statu homi. No q sit ingenuus. līē ꝙ dictio, sed & si, ponit diuersitatem in facto & identitatem in iure. Item ꝙ sufficit matrem esse liberam, dato quod pater sit seruus vel incertus, vt natus dicatur ingenuus. Itē ꝙ sufficit aliquo t̄pe liberā fuisse, ēt ꝙ conceperit & pepererit ī seruitute. Item ꝙ materna calamitas nō debet nocere filijs non natis. Item ꝙ partus quo ad statum sequitur uentrem. Itē ꝙ vulgo conceptus dicitur, cuius pater incertus est.)

b ¶ Ingenuus. Quādoq; aliter : quia per sentētiam, vt ff. de sta. homi. l. ingenuum.

genuum. Item per restitutionem nata lium, vt ff. de nata. restitu. l. ij. & l. patrono. §. fi.

a ¶ Ex duobus. sic construe, siue ex matrimonio, subaudi, cōstāte ex duo bus īgenuis editus &c. & sic expone oīa sequētia capitula.

b ¶ Ex altero. Sic. C. de ope. lib. l. qđ ex liberta.

SYL. ¶ Adde, qđ quādoq; nasciť liber ex duob. seruis ī casu. l. cūi ter. C de fideicom. li. Itē in casu l. cum Sillania nū. C. de ijs q. ut indig.)

c ¶ Sed & si quis nasciť. secundū se.

Partus semper sequiť uentrē. † Dic istud ue rū indistincte in non edito ex legitimo matrimonio, alias quo ad statū libertatis sequiť matrē: sed quo ad origi nem, familiā, & hono res seqť

d ¶ Nihilo minus. quia uētris status semper consideraťur, ut ħ & in authē. constō q̄ ex ascri p. § j col. v. & C. de rei uen. l. partum. † nisi in casu, ut C. de ser. fug. l. fi. & nisi in mutilegulo, vt C. de muri leg l. qui aūt patre. & l. īgenue. & l. ij. qui. lib. xj. & hoc iure Romano, secus iure Lōgobardorum, quia semper in deteriorem statū trahitur, vbi sit matrimonium, aliud si concobinatus, nā tunc seruatur ius Romanum, quod se quatur uentrem.

e ¶ Libera. puta meretrice.

f ¶ Sufficit. Quantum ad cōdōnem, secus quantum ad honores, ut ff. de se na. l. filia. & l. liberos §. fi. & secus quo ad patriā, vt ff. ad munic. l. assumptio. §. filius. & ff. man. l. si procuratorem. & ff. pro soc. l. si id quod. §. si filius. ff. de nego. gest. sed an ultro.

g ¶ Calamitas. quasi cadamitas, q̄a iterum fuit facta ancilla, & sic quodammodo rursus cadit in seruitutē. ¶ Adde, q̄ doc. assignant rōnē: quia ius iā q̄situ̅ non debet tolli, sed est necessariū declarare vt dixi s. in casu.)

matrimoniō editus est, siue ex libertinis duobus,[a] siue ex altero [b] libertino & altero ingenuo. ¶ Sed & si quis ex matre nasciť [c] libera, patre uero seruo, ingenuus nihilominus [d] nasciť: quemadmodū qui ex matre libera [e] & incerto patre natus est: qm̄ uulgo cōceptus est. Sufficit [f] aūt liberā fuisse matrem eo tpe quo nasciť, licet ancilla cōceperit. Et econtrario, si libera concepe rit, deinde ancil la facta pariat: placuit eū qui nascitur liberum nasci: † quia non debet calamitas [g] matris ei nocere qui in utero est. Ex his illud quæsitū est: si ancilla prægnās manumissa sit, deīde ancilla postea facta pepererit, liberū an seruū pariat? Et † Marcellus probat liberū nasci. sufficit. n. ei qui ī utero est, liberā matrē [h] uel [i] medio tpe [k] habuisse: ut liber nascať q̄ & uerum est.

¶ Ingenuus natus qui iure seruus non erat, si manumittať. sit ingenuus. h. d.

¶ Cū aūt [l] ingenuus aliquis natus sit, non

patrem secūdū

SYL. Oēs scri ben. hic & rōnē diuersitatis vide. s. ti. j. §. pe. ī add. sup gl. ī uerbo. ex ancillis. † Et sic spectať facit c. SYL. ij. cū gl. sup uerbo cōcepti extra qui fi. sint leg. † alias Martianus.

h ¶ Liberā matrem Facit ad hoc C. si man ita fu. ali. vt ma. l. si iusta.

* ADDIT. Dubiū faciebat §. fi. quib. mo. ius pat. potesta. sol. H. M.

i ¶ Vel. pro saltē. Accur.

K ¶ Medio tpe. ff. de acqu. rer. do. l. adeo. §. cum quis.

¶ Cum aūt.

¶ Diuidiť duas partes. In prima ponit dictū, in secunda rōnē. ij. ibi, sæpissime.

* ¶ Casus. Natus est aliqs īgenuus, qui modo reperiť ī statu seruitutis de facto & iniuste, quęriť utrum si manumittať, libertinę conditionis efficiatur. & uideretur quod sic, quia p̄ manumissionem libertini efficiuntur, ut j. ti. j in prin. & iste patiēdo se manu mitti, vr̄ quodāmodo seruituté hmōi approbare. l. illud. ff. de ac. hær. attū respondeť contrarium, quia is non uere erat seruus, sed de facto in seruitu te detinebať: vnde eius īgenuitati nō potuit obesse talis manumissio, quę reuera nō est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi, & libertatis ipsius declaratio. No. q̄ manumissio de facto facta nō nocet ingenuitati. Itē q̄ non sufficit aliquid de facto fieri ut sequatur effectus iuris.)

l ¶ Cū aūt s. dixit qualiter cōtingat in genui-

ingenuitas, nunc qualiter perseueret. a ¶ Nō officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. īge. esse dic. l. ij sed illud hodie correctū est, vt hic, & C. vbi cā sta. agi debe. l. fi.

b ¶ In seruitute. i. in statu seruili. c ¶ Manumissum. s. de facto. d ¶ Natalibus. i. ingenuitati, quæ probatur per natales. Erant aūt natales scripturæ cū annis domini & p̄conizatę, q̄ dicebant Luciū esse natū & ingenuū, & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret. unde & in legendis sanctorū intitulat natale sancti Nicolai qn̄ morit, quasi tūc nascat nunquā moriturus. & scribunt gesta in vita. Vel dic, ꝙ natale appellat prima natiuitas, quę est de iure natu. & oēm hominē dicit esse liberū, vn̄ dr̄, seruus iste restituit natalibus. i. illi libertati quā habet de iure naturali. ff. de nat. rest. l. ij. & ff de sta. hom. l. imperator.

Scriptura pręconizata facit fidē apud omnes.

SYL. ¶ Adde, ꝙ vocat natales statum illū hominis in quo natus est.]

e ¶ Officere. nisi vendiderit sese, vt s̄. tit. j. §. pe. tunc. n. nō redit in statū primū, vt ff. de sta. ho. hō liber. q̄ē cōtra.

SYL. ¶ Adde rationem esse propter semel eius voluntate abdicatam libertatē, & quia uere erat seruus.]

Continuatio. ¶ De libertinis. ¶ Hic ponit scd̄a ps diuisionis positę in tex. s̄. ti. ij §. fin. & ista est cōtinuatio huius rubricę Arc.

Diuisio. LIbertini. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit qui sunt libertini. Secundo quid sit manumissio. Tertio quot modis serui manumittātur. Quarto ꝙ serui inuiti pn̄t manumitti. Quinto qualiter de iure antiquo stat[us] libertinorum erat tripartitus, & correctiones status libertinorū. Secunda ibi (Manumissio.) Tertia ibi (Multis.) Quarta ibi (Serui vero.) Vltima ibi (Libertinorum.) Aret.

officit [a] ei in seruitute [b] fuisse, & postea manumissum [c] esse. Sæpissime. n. cōstitutū est, natalib[d] nō officere[e] manumissionē.

¶ De libertinis.

¶ Libertinus is est q manumittit, & manumissio est datio libertatis, sic dicta a manu. i. prāte qua liberatur, iuregē. inuenta, quo tria hoīum genera esse cœperunt ubi pri[us] unū erat. h. d. ex l. libertini. ff. de sta. ho. & l. manumissiones. ff. de iustit. & iu.

LIbertini sūt, qui ex iusta [f] seruitute [g] manumissi sunt.

¶ Libertini. SYL. Casus. Non figurat, quia diffiniēdo & declarādo p̄cedit. Nota, q sint libertini. Item qd sit manumissio. Item ꝙ manus idem importat qd̄ potestas, & ꝙ fuit inuētio iurisgentium. Item ꝙ priuatio p̄supponit habitum, & ꝙ nihil potest esse prius in priuatione, qn̄ sit in habitu, & q̄cquid est causa causę, est causati. Itē ꝙ in firmis est opus medela, & ꝙ quę de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. Itē ꝙ iure naturali unicum erat genus hominū, iure gentium tria, quod uide in tex.]

f ¶ Ex iusta. i. uera.

SYL. ¶ Adde scd̄m doct. hanc esse verā expositionē, quia si nō sit vera seruitus, efficeret ingenuus. §. fi. s̄. tit. j.] sic ecōtra, vt ī. tit. j. §. semel. uel iusta, quia adeo iuste seruierūt domino, vt meruerint manumitti. Vel dic iusta, quia est de iure gent. ut s̄. titu ij. §. seruitus. & ff. de iusti. & iu. l. manumissiones.

g ¶ Seruitute. Et huius manumissi filius est ingenuus, vt s̄. tit j. in princ. licet grammatici dicant eū libertinū: † sed & manumissum † libertum dicūt. † alias libertinum.

SYL. ¶ Adde ꝙ gl. ęquiuocat, fuit. n. olim differētia inter libertū & libertinum, quia libertinum vocabant nō manumissum sed eius filium ingenuum, vt declarat Budęus in l. fina. ff. de sena. in Anno. quamuis hodie pro eodē supponant, sed differunt respectu differētię, nā libertus dicit respectu patroni, libertinus respectu ingenui, & declarat Valla lib. iiij]

¶ † Manumissio aūt est datio [a] libertatis. Nā quādiu aliquis in seruitute est, manui, & [b] ptāti [c] suppositus est. & manumissus liberat̄ a † domini ptāte. Quæ res [d] a iure gentium originē sumpsit, utpote cū iur̄ naturali oēs hoīes liberi nascerent̄, nec eēt nota manumissio, cū seruitus esset īcognita. Sed postquā iure gentiū seruitus ingenuitatē inuasit, secutū est beneficiū manumissionis. Et cum uno cōi noīe oēs homines appellarētur, iure gen. tria hominū genera [e] esse cęperūt, liberi, & his contrarium serui, & tertiū genus libertini, qui desierant esse serui.

¶ Serui ex qualibet uolūtate & ubilibet manumittūtur. h. d.

¶ Multis autem modis manumissio procedit: † aut ex sacris constōnibus in sacro sanctis ecclesijs, [f] aut † uindicta, [g] aut inter

† alias manu-datio.

† alias non est domini.

† alias Aut. n. ex sacris constōnib. in sacro sanctis eccl. manumittuntur &c

† alias vendicia.

a ¶ Datio i. detectio ſm Ir. sic. ff. de acq. re. do. l. adeo. §. cū quis. in fi. Vel dic secūdū Pla. Io. & Azo ꝙ dat libertatē, quā prius ille seruus no hēbat, alias. i. si diceremus dari illā quam aū habebat, nō diceret̄ dari vt j. de act. §. sic itaq;. Sed opponitur, aut quā habebat ei dabat, & sic illi quidem nulla remanet, cū non habebat nisi vnā, aut quā nō habebat, quod est ab surdū. Sed dic, ꝙ dat q̄ nō habebat, & hoc plerūque contingit, ꝙ qs dat quod nō hēt vt j. qui. ali. lic. §. j. & ff. de vsufr. l. quod nostrū. & ff. de acqui. rerum dom. l. non est.

SYL. ¶ Adde ꝙ est vera rō, nec ex hoc manumittēs dr̄ dare aliud q̄ habeat, sed bene aliter q̄ hēat, sicut in l. quod nostrū. ff. de vsufr. habens causalē vsumfructū concedit formalē. Ita creditor, qui habet ius obligationis, dat liberationē.* sed pro recta intelligentia huius diffinitionis uidenda sunt quæ hic in Annot & Commen. scripsi.]

b. ¶ Et pro idest.

c ¶ Potestati. ff. de iusti. & iu. l. manumissiones.

d ¶ Quæ res. i. manumissio.

* ADDITIO. De origine seruitutis vide August. lib. xix. de Ciuitate Dei. H. M.

e ¶ Tria genera. Si erat unū & addita sunt tria, ergo sunt quatuor? Rn̄. nō sequitur, nam si habes tres filios, & nascatur hodie vnus, incipis habere quatuor, & prius habebas tres, ergo septē, quod falsum est, quia qđ primo erat, computatur in sequentem numerū, sic. ff. quemad. ser. amit. l. j.

¶ Multis aūt. Casus. Quęsitū fuit cognito quid est manumissio, an p quālibet voluntatē & vbilibet cōcedi possit. & dubiū faciebat, qa cū libertas inęstimabilis res sit. l. ij. §. ij. ff. ad l. Rho. đ iac. videbat̄ per pēso iudicio tribuēda, cuius iñ cōtrariū ea rōne decidit̄, qa vt ad statum pristinū homines reducant̄ libertatis, iura maxime fauerūt in mōre linquēdi & dādi, voluerunt q; iurisdōne voluntaria expediri. Iō in quolibet loco & tpe pōt expediri & tribui No. ꝙ datio libertatis est actus pius, alias. n. nō posset fieri in ecclesia. No. modos dādi libertatē, inter quos q̄ dat̄ p epistolā & p cōsequēs & per nunciū, quia sunt parificata aliquid p epistolā vel p nūciū dari. l. j. ff. de contrahen. emp. secus p pcuratorem, rōnem assiguāt hic doc. ītē ꝙ in quocūq; loco & tpe pōt exerceri actus voluntarię iurisdictionis.]

SYL.

f ¶ Ecclesi s. s. sub aspectu populi & & antistitis, & interueniente qualicūque scriptura vice actorū vt C. de ijs qui in eccl. man. l. j. & ij.

g ¶ Vindicta. i. cā cognita corā prętore, qua tātūmō poterat antiquitus maior. xx. ann. manumittere, vt j. tit. j. §. eadem quæ ideo dr̄ dari uindicta, qa Vindicius quidā, seruus Vitelliorū, primo sic fuit manumissus. ff. de orig. iur. l. ij. §. initium. & §. cum placuisset. Vel (vt quidā dnt scđm Boetiū) uindicta erat virga prætoris. qua ter percutiebat̄ manumissus, & dicebat prętor, ter, Aio te liberū esse more quiritum,

at. C.

at C. si aduer. li. l. ij. ibi, vindi.

SYL. * ¶ Quę solēnitates adhiberent olim in manumissione, q̄ fiebat vindicta, & q̄ efficax esset pter alias manumissionū spēs, videto hic nostros Cōmen.

* ADDIT.

De hac specie manumissionis, vide apd̄ Liu. lit. ij. ab vrbe condita, post princ. H. M.

a ¶ Inter amicos. † & i hoc & sequ. casu necessarij sunt quin que testes, vt C. de lat. li. iol. l. j. §. sancimus. & §. sed & si quis.

† Hoc verū in vlma volūtate, nā inter viuos sufficiūt duo. lo. Fab.

amicos, [a] aut p epistolā, aut p testm̄, aut p aliam quālibet [b] vltimā uoluntatē. Sed & alijs [c] multis modis libertas seruo cōpetere pōt, qui [d] tam ex veteribus [e] quam ex nr̄is [f] cōstōnibus introducti sunt.

¶ Serui [g] uero a dominis semper manu

b ¶ Quamlibet. vt in codicillis vel in testō minus solēni, quia valet inter patrē & filios, vt C. de testa. l. hac con sultissima. §. ex imperfecto.

SYL. * ¶ Intellige simpliciter de codicillis & qualibet vltima voluntate pfecta, non aūt imperfecta: nā q̄uis testm̄ minus solēne valeat inter patrē & filiū, tn̄ quo ad extraneum nullius est momenti. d. §. ex imperfecto.]

c ¶ Sed & alijs, preter supra dictos.

* ADDIT. Oēs fere modos. Vide in l. vnica. C. de lat. lib. to. & q. ex cau. ser. pro prę. & l. pcum. C. de lib. cau.

d ¶ Qui. s. modi.

e ¶ Ex veterib. s. ex legibus aliorum imperatorū, vt C. quib. ex cau. ser. pro prę. lib. ac. per totum. Accur.

f ¶ Nostris. vt C. cōia de manu. l. fi. & Auth. de man. prin. §. ij. col. iij. & i Authen. de mon. §. ij. coll. j.

g ¶ Serui. q d. q̄ncunq; ēt inuiti, vt C. de test. manumiss. l. fi. §. sin vero qdā. licet secus sit in filijs, vt in Auth. qb. mo. na effi. sui. §. generaliter. coll. vij.

h ¶ Transitu. i. dum transit, & est rō, quia sine eo fieri poterat.

SYL. ¶ Adde, q hęc gl. no. pro sing. ad hoc, vt vbi nō requirit̄ pręsentia iudicis, si interueniat in cōpetēs & minus legiti me, nō obst. vide Ias. in l. ij. in v. col. ff. de iu. om. iu.] vnde aliud est q̄n manu missio non poterat fieri sine ptore, vt j. tit. j §. ea. Itē aliud est in cōtentiosa iurisdictione, quę. s. reddit̄ īuitū, † vt ff. de verb. obl. inter stipulanē § j. & C. de dila. a procedente.

† Hoc re probat Ias. quia ēt manu missio reddit̄ ī inuitū & mittit ad no. p Bart. & Bald. in l. ij. ff. d̄ offic. pcon de fensḋ tn̄ hic a Syl. Alciob. in Cōmētario, quē ad hunc lib. cōposuit.

mitti solent, adeo vt vel in transitu [h] manumittantur: veluti cū prætor, aut præses, aut proconsul, in balneum [i] uel in theatrum [k] eunt.

¶ Libertinorum hodie una condō ē, sub latis antiquis differētijs latinorum & dedititiorum. h. d.

i ¶ In balneū. Tūc. n. uidebat̄ non valere, quia prę gaudio cuilibet con cederet.

K ¶ In theatrū. i. in locū vbi homines stant ad videndū, & dr̄ a theo q̄d est video, & idem multo magis, si alio quocunque vadat.

¶ Libertinorum. ¶ Iste §. diuiditur in sex partes. Primò ponit qualiter sta tus libertinorū erat tripartitus olim. Scd̄o qualiter redactus est ad vnū, eū correctione facta per eū. Tertio id q̄d generaliter dixerat, specificat in dedititijs, q fuerunt expulsi. Quarto de latinis. Quinto qualiter oēs libertos redu xit ad vnum ius. Sexto q alijs ēt modis serui efficiūtur liberi. Secunda ibi (Sed dedititiorū.) Tertia ibi (Et dedititios.) Quarta ibi (Latinos.) Quinta ibi (Et omnes.) Sexta ibi (Multis.) Ate.

SYL. ¶ Catus. Non ponitur, quia non cadit, cū referat suā correctionem & reductionē libertinorum ad vnam speciem, sed loco casus referam aliquan tisper clarius q essent latini & dedititij, & Caius lib. j insti. eo. tit. declarat sub his verbis. Liberti aut cives Romani sunt, aut latini, aut dedititij. Ciues Roma sunt, q bis trib. modis. i. testō, in ecclesia, aut ante cōsulē fuerūt manumissi. Latini sunt, qui aut p epistolā, aut inter amicos, aut cōuiuij. ad hibitione manumittunt̄. Dedititij vero sunt, qui post admissa crimina sup plicijs subditi & publice p criminib. cę si sunt, aut ī quorū facie vel corpore q̄cūq; indicia, aut igne, aut ferro īpres sa sunt, vt deleri nō possint, hi si manu

 missi

missi fuerint, dediti iij appellatur. Sed inter hęc tria genera liberorum ideo ciues Ro. meliorem statum habēt, quia & testamenta facere, & ex testo quibuscunq; personis succedere possunt. nā & latini, & dditij, nec testamēta cōdere, nec sibi testō aliorum aliquid dimissū pōt aliqua rōne vēdicare, tn̄ latini certis rebus priuilegia ciuiū Ro. libertorū cōsequuntur, dedititij vero nulla rōne pōt ad ciuiū Ro. libertorū bn̄ficiū peruenire, nā latini patronorū beneficio

¶ Libertinorū [a] aūt status tripartitus antea fuerat. Nā q ma numittebantur: mō [b] maiorē & iustā libertatē cōsequebantur, & fiebant ciues Ro. mō minorē, [c] & latini ex l. † Iunia Norbana fiebāt: mō inferiorē, & fiebant ex. l. † Aelia sentia de dedititiorum [d] numero. Sed qm̄ † dedititiorū quidē pessima cōdō iam ex multis tpibus in desuetudinē abierat, Latinorum uero nomen non frequentabatur, idōq; nostra pietas [e] oīa augere & in meliorem statum reducere desiderans, duabus cōstōnibus [f] hoc emandauit, & in pristinum statū reduxit, quia & a primis vrbis Romæ cunabulis una atq; simplex libertas cōpetebat, [g] id est eadem quam habebat manumissor, nisi quod scilicet libertinus [h] sit qui manumissus est, licet

* † De l. Iunia Norbana vide hoc loco Ann. Aldobr.

* † De l. Aelia sētia elegāter Aldobran. hic ī suis Ann.

* † De dedititiis vide Polit. ī Miscel. ca. 84 & Alcia. li. ij. Dispun. c. xxj.

i. si iterum ab ipsis aut testō, aut in ecclesia, aut ante consulem manumittātur. ciuium Ro. priuilegia consequuntur. hęc ille. No. statum libertinorū antea tripartitum. Itē quod non vsus tollit. l. Itē quod non frequentatio. l. non tollit. l. quia hic fuit necessaria derogatio vt sequitur. Itē quod ab initio vna erat libertas. Item ibi, & omnē, quod sublato principali tollunt accessoria, & quę ab eo pendent. Item quod quis vere potest fieri ciuis, quamuis non sit.]

a ¶ Libertinorum. Idem erat de seruis, vt C. de nu. iu. quiri. toll. l. j. §. j.

b ¶ Modo i. aliquando.

c ¶ Minorem. i. mediam, vt ī. de cap. di. §. j. & ff. de auro & arg. leg. l. qui lancem, secundum Ioan.

d ¶ Dedititiorum numero. i. vocabātur dedititij, & erant inducti hac lege Aelia sentia, quę & multa alia induxit. Et erāt hi toto tpe vitę suæ serui, & tūc fiebāt liberi cum moriebant, † quod proderat, quia bona vt peculiū a dn̄o non occupabātur, sed in latinis aliter fiebat, vt colligitur hic, & ex eo, quod minus habebant dedititij quam latini, vt infra de suc. li. §. fi.

† Istā gl. seqt̄ Angel. hic.

¶ Adde quod aliter dicit & declarat Caius lib. j. Insti. tit. j. vt dixi in casu & copiosius in Commenta.

SYL.

ADDI. Facit. l. j. §. illd̄ C de lat. lib. tol. Ang.

e ¶ Pietas. i. nos qui sumus pij.

f ¶ Cōstitutionibus. vt C. de lati. li. tol. l. j. & C. de ded. lib. tol. l. j.

g ¶ Competebat. s. manumissis: secundū hoc no. tria tempora. in primo & vltimo (s. deinceps) idem iuris est, sed in medio hoc ius pessimum fuit inductum, vt infra de suc. lib. §. vlt.

h ¶ Libertinus. Ex quo cōtingit multiplex effectus: in primis circa obsequia les operas, scilicet quę sunt in faciendo, vt de assurgendo & seruiēdo, siue in non faciendo, vt de non vocando in ius sine venia, quę ipsa natura patrono debentur etiam sine impositione, vt C. de in ius voc. l. venia. & ff. de condi. indeb si non sortem. §. libertus. & si vocaueritin ius patronū sine venia, punitur in qnquaginta aureis. ff. de in ius voc. l. pe. & vlt. qui aurei accipiuntur quilibet pro vno solido, vt inf. de pę. teme. litigan. §. fi. Et ex his iuribus sumitur argumentum, † quod aureus pro solido accipitur iure nostro, ex quo pro eodem delicto tales sententię promulgantur. Et eędem intelliguntur esse dandæ filio emancipato, si sine venia patrem in ius vocauerit, vt C de in ius voeando. l. fi. Item cōtingit reuocatio in seruitutem propter offensam, vt C. de libe. & eorum l. beris. l. si manumissus. & alia multa.

Libertin[o] quas bet prōno.

* † Vide Bud. in l. q̄ vulgo. ff. de ędi. edi.

Scd

Sed hoc re pbāt doc. hie nisi patron' re nunciet expsse.

Sed hodie hęc omnia tolluntur, præter ea quæ ipsa natura debentur, vt in Authē. vt liber. de ext. §. j. coll. vj. quæ est contra. †Tu die vt nota. in d. l. manumissus.

generalis restringiē per aliam le. l. quā uis. ff de in ius vo. cum si]

f ¶ Antea. s. quam veniret ista praua conditio.

g ¶ Ciuitate Romana. id est plena libertate.

numittitur, licet manumissor īgenuus sit. Et dedititios [a] quidē per constōnē nostrā expulimus, quā promulgauimus īter nostras decisiones, per quas suggerēte nobis Triboniano uiro excelso Quæstore nostro, antiqui iuris altercationes [c] placauimus. Latinos aūt Iunianos, [e] & oēm quæ circa eos fuerat obseruantiā, alia constōne p eiusdē Quæstoris suggestionē correximus, q̄ inter imperiales radiat sanctiones. Et oēs [d] libertos; nullo nec ætatis manumissi, nec† dñi manumissoris nec ī manumissiōis mō, discrimine [c] hito (sicutiam antea [f] obseruabaē) ciuitate Rom. [g]† decorauimus: [h] Multis modis additis, [i] per quos possit libertas seruis cū ciuitate Rom. q̄ sola [k] ē ī p̄senti, [l] p̄stari.

¶ Quibus ex causis manumittere nō lз.

¶ Lege Aelia Sentia phibetur domino, q nō ē soluendo, dare seruo libertatē. h. d. ex Insti. Caij, tit. j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc glos. reprobatur p doct. in l. fin. C. de bo. lib. vbi vide gl. q̄ latius enumerat hęc, & alia bñficia patroni, & qualiter amittanē.]

a ¶ Et dedititios. Quod dixerat ī genere, nunc p spēs ponit. Vel quod cō iunctim dixerat, nunc diuidit.

b ¶ Altercationes. quas non habemus. Sed quare non erant serui, sicut illi qui penitus sunt serui, cum toto tpe vitę suę seruire cogerentur? Rñ secundum Ioan. ꝙ erant liberi, licet seruire cogerenē, vt C. cōmun. de manu. l. j. §. sin autem proprietarius.

c ¶ Iunianos. i. ex l. Iunia Norbana inductos, vt s̄. eo. §. libertinorum.

Ordo literę.

d ¶ Omnes. sic constue, Et omnes libertos decorauimus. i. honorauim' ciuitate Romana. i. plena libertate, vt s̄. eo. §. libertinorum.

e ¶ Discrimine. i. nulla differētia habita, nec ętatis manumissi, vt ēt īfans possit manumitti, immo ēt in uētre, cum quantum ad hoc habeatur pro nato, vt ff. de sta. hom. l. qui in vtero. nec domini manumentis, dum tamē habeat xx. annos, vt infra ti. j. §. eadē. nec in modo manumittendi. s. in testamento, seu inter viuos quoquo modo, vt s̄. eo. §. multis.

SYL. ¶ Adde no. ex hac glos. ꝙ dispositio

h ¶ Decorauimus. i. honorauimus.

i. ¶ Additis s. a nobis eis quos habuimus. s̄. eo. §. multis autē. & sunt additi nouē. Primus, si dominus ęgrotātē seruū suū eiecit. Secundus, si ancillā vēdiderit ne pstituaē, & prostituta fuerit, vel si venditor sibi retinuerit manus iniectionē, & ea ad ipsum reuertētem prostituit postea. Tertius, si serui pileati defuncti funus p̄cesserūt. Quartus, si ēt expressit eum velle esse latinum. Quintus, si sub conditione relicta libertate hæres ante condōnem manumiserit. Sextus, si in iudicio liberali a domino superatus fuerit, & pretium pro eo domino solutum fuerit, & ipse postea receperit. Septimus, si ancillā suam maritauerit alicui libero. Octauus, si coram actis filiū nominauerit seruum suum. Nonus, si jnstrā seruitutis reddiderit coram testibus. Et pbātur hi modi. C. de la. liber. tol. l. vnica. §. sed scimus. vsque in fi. legis.

†Legendum domini, vt hī in Instit. Grecis.

† Alias donauimus.

Serui libertatē cōsequuntur multis modis.

†alias q & quib. ex causis manumittere non possunt.

K ¶ Sola. s. libertas plena.

l ¶ In presenti. i. in consuetudine.

SYL.

¶ Quibus ex causis manumittere nō licet. Modis manumittēdi narratis & expositis, de ijs qui manumittere possunt dicendū restat, & quibus casib. & continuat optime glo. j.]

Non

Non tamē. Iste titulus principaliter diuidit in octo partes. Primo, qualiter quis īter viuos in fraudē creditorū seruū propriū manumittere non pōt. Scd'o qualiter ī vltima volun. cū libertate hrdē īstituit. Tertio, qualiter in vltima volun. instituit simpliciter. Quarto, qualiter p̄sumat̄ φ manumittat in fraudē creditorū. Quinto qualiter minor. xx. annis phibet̄ manumittere nisi certis causis. Sexto, q̄ sunt cāę iustę. Septimo, an cā semel approbata possit impꝓbari. Octauo, si qs attigerit decimū & octauū annū, pōt in testō manumittere. ij. ibi. §. (Licet aūt.) iij. ibi (Ideq;) iiij. ibi (In fraudē.) v. ibi. §. (Eadem lege.) vj. ibi (Iustę autem) vij. ibi. §. (Semel.) viij. ibi (Cum ergo.) Are.

Non tamē cuicūq; [a] uolēti manumittere, licet. Nā is qui in fraudē [b] creditorū manumittit, [c] oīs dñs manumittere pōt. Itē φ libertas data in fraudē creditorū nō valet. Itē φ ista verba, Nihil agit, apposita ī l. imporiant ipso iure. Itē no. φ va hęc rō, hoc fieri non pōt, quia l. prohibet. Itē φ actus nihil agit, [d] quia lex [e] Aelia sentia impedit libertatem.

¶ Dominus nō soluē do seruū cū libertate solū īstituere pōt, q̄ simpliciter īstitut' oīno liber est. h. d.

SYL. ¶ Casus. Q̄rebat̄, an oēs manumittere possent. & videbat̄ φ sic, cum in re sua quisq; sit moderator & arbiter l. in re mandata. C. mā. cōtrariū tamē respondet̄ φ qui soluēdo non est, si in fraudē credi. seruos manumittat, nihil agit, q̄a l. Aelia sentia hoc nō permittit. nec obst. rō in cōtrariū allegata, nā etsi vnusq́q; re sua ad libitū vti possit, ita tñ uti dēt, ne alterius cōdōnē faciat deteriorē. l. nō dēt. ff. de reg. iu. Imo nō recte dr̄ disponere de reb. propriis, q nō existēs soluēdo de bonis a se possessis disponit, cū nihil dicat̄ esse in bonis nr̄is, nisi qd deducto ęre alieno superfit. §. fi. j̄ de l. fale.] Itē quaeritur, an debitor in fraudē creditorū manumittens cōferret libertatē. & videbat̄ dicendū φ sic, ex eo q̄a alienata ī fraudē creditorū valēt, lz rescindi possint. §. itē si quis ī fraudē. j̄. de actio. & tñ hic dr̄ φ nō valet ipso iure. rō aūt ē, q̄a libertas semel collata nō reuocat̄ nisi ex magna cā § semel. j̄. eo l. si ex cā. §. fi. cū l. seq. ff. de mino. iō l ipso iure impedit ab ipso initio. No. φ non pius in fraudē alterius nō va. Item φ qñ l. resistit, facit φ actus ēt pius sit ipso iure nullus.]

a ¶ Non tamen cuicunque. Quāuis s̄. tit. j. §. multis, & §. fi. dictū sit quēlibet manumittere posse, non tamē &c. sic j̄. de exher. lib. in prin.

b ¶ In fraudem. Hoc expone, vt j̄ eo. tit. §. in fraudem.

c ¶ Manumittit. s. inter viuos, vel in vltima. volun. s. non instituēdo, nā tūc esset liber & hęres, vt j̄. proxi. §. & ff. qui & a quibus. l. si mortis.

* ADDIT. Et dicit hic Ias. quod si in testō ponat̄ clausula, quod valet iure contractus, erit irreuocabile q̄a cōtractus in eo celebratus, reuocari non pōt, vt hic de quo vide Bar. & Ang. in l. stipulari hoc modo. ff. de verbo. obl.

d ¶ Nihil agit. s. vt noceat creditoribus, (j) vt ff. qui & a qui. l. si mortis. dominō tñ nocet velit reuocare, vt C. de ser. pi. da. manu. l. si creditoribus.

ADDIT. (j) Et sic est nulla ipso iure. alias. n. esset irreuocabilis, ut l & si fine. §. sed quod Pap. ff. de min. secus in aliis reuocabilibus, vt l. si sciens. in fi. ff. de contrahen. em. & ita no. gl. in l. si noxali. in prin. ff. de nox. Ias.

e ¶ Quia lex Aeliasentia. similis est rō, q̄a lex vult j̄ de vsuca. §. furtiuę.

* ADDI. Pleriq; putant legē latam esse a Coss. Sex. Aelio Catulo, & L. Sentio Saturnino. Augusti temporibus.

¶ Lz aūt. Diuidit̄ hic. § ī, iiij. partes. In j. ponit dictū, in ij. rōnē. in iij. ampliationē dicti, ī iiij. rōnē ampliationis. ij. ibi, idq;. iij ibi, Ideq; iiij. ibi, cū nō sit. SYL.

¶ Casus. Quia dictū fuerat, libertatē datā in fraudē creditorū ipso iure nullā esse, q̄rebat̄ quid si seruus īstitutus sit

sit hrs, an hoc mō p̄iudicet creditoribus, si eidē seruo data sit libertas cū hrditate, & dubiū faciebat. § pce. ibi nihil agit. cōtrariū tñ decidit rōne al legata i tex. sed tūc dubitabat, quid si sit institutus hrs, nō tamē sit ei data libertas, an tūc idem cēsendū sit. & dubitationē faciebat, qa qđ non dicimus, velle ñ p̄sumimur. Vnde cū nō sit dictū aliqd de libertate, non vr̄ de mente testōris velle creditorib. p̄iudicare, nec dare quod nō exprimit l. Labeo §. de sup. leg. Cōtrariū decidi tur rōne allegata in tex. ex verisimili mēte testātis, & qa volēdo illū hrē hęreditatē, quā sine libertate hrē nō pōt, cōsequēs est vt hēat libertatē, qa qui vult cōsequēs, vult ēt necessariū antecedēs l. illud. ff. de acq. hęr. No. ꝙ aliqua p̄mittunt in vltima volū. q̄ nō permittunt inter viuos. Itē ꝙ seruus institutus est hrs necessarius. Itē ꝙ dñs nō soluendo pōt in fraudē creditorū sibi hrdē instituere seruū. qs aūt dr̄ nō soluendo, declarat Dec. ī c. ex rōne col. ix. de app. Itē ꝙ paria sunt quē nō esse scriptū hrdē, vel adire nolle aut nō posse. Itē ꝙ qñq; paupertas prodest, & ꝙ pauperi subueniēdū est. Itē ꝙ seruus institutus a dño nō soluēdo tenet satisfacere creditoribus. Itē ꝙ si non satisfaciat, pñt bona hrditaria sub noīe illi serui hrdis vendi. Itē ꝙ est iniuria defunctorū, ꝙ sub eorū noīe bona vēdant. Itē ꝙ diuersitas casuū facit diuersitatē decisionū. Itē ꝙ qui vult consequēs, vult antecedēs. Itē ꝙ valet argm̄ a verisimili. Itē ꝙ nō est p̄sumptio, ꝙ quis velit facere actū frustratoriū, & ꝙ semp̄ dēt fieri interpretatio vt actus valeat, & ꝙ nō est capienda interpretatio impugnatiua voluntatis alicuius. Item ꝙ mens magis q̄ verba attenditur.]

a ¶ Licet. i. licitum est.

b ¶ Seruū. s. vnū & non plures, vt ff. de hær. inst. l. qui soluēdo. j. in fi. cū seq. & ēt in fraudē creditorū, vt C. de ne ces. ser. l. j. in prin. nisi spāliter pignori datus fuerit, vt ff. de hęr. insti. l. pignori. q non pōt fieri necessarius, nisi dñs creditori satisfaciat, vt d. l. pignori.

c ¶ Solus. Et in casu ēt cum alio, vt ff. de hær. insti. l. si is. & l. qui soluendo.

¶ Licet[b] āt domino, qui soluēdo nō est, in testō seruū [b] suū cum libertate hrdē instituere, vt liber fiat hæresq; ei solus[c] & necessarius; [d] si mō ei nemo alius ex eo testō hrs extiterit, aut qa nemo hrs scriptus sit, aut quia is q̄ scriptus est, qualibet ex eā hrs ei nō [e] extiterit. Idq; eadē. l. [f] Aeliasentia p̄uisum est, & recte. [g] Valde. n. p̄spiciēdū erat, vt egentes [h] hoīes, q̄b. alius hrs extiturus non esset, uel [i] seruū suū necessariū hrdem habe rēt, [k] q satisfacturus eēt creditoribus, aut hoc eo [l] non [m] faciente, creditores res hrditarias serui [n] noīe

d ¶ Necessarius. Quia siue velit siue nolit, cogitur esse hrs, vt j. de hęr. qua. & dif. §. j. nisi in tribus casibus quos habes. ff. de hęr. insti l. si seruo.

e ¶ Non extiterit. Quo vltimo casu seruus institutus est hęres

f ¶ Eadē lege. s. q p̄hibuit, eadē & ex iusta cā cōcedit, vt hic, & j. eo. §. ea.

g ¶ Et recte. s. est prouisum.

h ¶ Egentes. No. ꝙ prodest paupertas, †quia fauetur paupertati, vt ff de trāsac. l. cū ij §. si in annos. & C. de epis. & cle. si quis ad declinandā. §. pe. & ff. de offi. p̄s. l. illicitas. §. fi. Arg. cōtra. ff. de excu. tut. & cur. l. spadonē. §. fi. & ī Auth. de test. §. j. coll. viij. & illud, Pauper ubiq; iacet, licet ecōtra dicat, Cātabit vacuus coram latrone viator.

i ¶ Vel. pro saltem.

K ¶ Hērent. Sic. ff. de interro. act. l. & qa. in prin. & j de bon. pos. §. adhue.

l ¶ Eo seruo. nunc libero facto.

m ¶ Non faciente. i. non satisfacien te creditori.

n ¶ Serui. Quondā, sed mō liber est.

¶ Adde ꝙ p̄ hanc gl. colligit, ꝙ verba q̄ non possunt verificari in p̄senti, verificant in p̄teritū per subaudiiūitellectū verbi, quondā, & est in fi gl. ī l. eius ff si cer. pet. in l. viro. ff. sol. ma.

† Imo paupertas nun quā p̄dest, sed ī qbusdā casibus potius pauperi faciet q̄ diuiti secūdum Petr. de Bella. & dixit Cy. in d. l. si quis addeclinādā §. fi. q a ta li p̄dest. S Y L. se liberet nos Deus.

Iniuria.

uendant, ne iniuria[a] defunctus afficiatur. Idemq; iuris est, & si sine[b] libertate seruus hrs institutus est. Qđ nostra constō[c] non solū in domino q soluendo non est, sed generaliter constituit noua humanitatis ratione, ut ex ipsa scriptura[d] instōnis[e] etiā libertas ei cōpetere uideatur. Cum[f] non sit uerisimile eū quē hæredem sibi elegit, si prætermiserit libertatis dationē, seruū remanere uoluisse, & neminem sibi hæredem fore.

¶ In fraudē dicitur manumitti, ēt si manumittendo desinat esse soluendo, & quādo re & consilio fit fraus. h. d. ex l. in fraudem ff. eo.

¶ In fraudē[g] aūt creditorū manumittere uidetur, qui vel iam eo tpe, quo manu-

a ¶ Iniuria. Quo ad famam, q̄ etiam post mortem quandoq; damnatur, vt ff. de accusat. l. ex iudiciorum.

SYL. * ¶ Quę insignis apud ueteres esset ignominia illorū, quorū bona a creditoribus distrahebātur, declarat ex Orat. Ciceronis p Quītio, & dixi hic in Annot.]

* ADDIT Cicero pro Quintio scribit. Hereuste cuius bona ex edicto possidentur huius omnis fama & existimatio cū bonis simul possidētur.

b ¶ Sine libertate. Nō q dicat, instituo te sine libertate, quia tunc non esset hæres, vt statim dicetur in fine huius. §. sed pretermisit dationem libertatis, vt in fi. §.

SYL. ¶ Adde, q rōnem assignat gl. in l. quoties. §. fi. in ver. de die. ff. de here. inst. quia tunc constat de contraria mente testantis.]

c ¶ Constitutio. ut C. de neces. ser. here. insti. l quidam, in prin.

d ¶ Scriptura. sic ex datione tutelæ, vt infra qui da. tu. pos in princip. † de qua prędixit modo, & C. de necess. ser. lege quidam.

e ¶ Instōnis. Ar. q aliquo cōcesso, illud conceditur sine quo illud esse nō potest, vt ff. de iurisd. om. iud. l. ij.

f ¶ Cum nō Hęc est noua rō, de qua prędixit mō, sed lex ipsa antiqua fuit † vt j. de hære. inst. §. j. quę est contra.

* ADDIT Ad hunc. §. uide quæ pulchre Pl. in epistola ad Sabinū ix. lib. epist. iij scribit H M.

¶ In fraudem. Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo docet qualiter dicatur manussio in fraudē. scđo, qñ pp fraudem impediatur manumissio ti-

† In antiquo exēplari nō sunt verba sequētia.

† Et nidē ibi glo. sup verbo īnouationē s; Christo. hic exponit noua. i. singula

ue libertas cum rōne, tertio ex rōne ti rōne, infert. Secunda ibi (pręualuisse.) tertia quia a- ibi (Itaque) Aret.

SYL. lia rōne lex antiqua moueri nō potuit!, ar. c. erit autē lex. iij. dif. & l. scire le. ff. de le.

¶ Caius. Dictū fuerat, q qui in fraudē manumittebat, nihil agebat, qsitū fuit quis diceret in fraudē manumittere. & rñdet prout in tex. scđo quæsitū ē, an q re ipsa fraudat, qa soluendo nō est, dicat i fraudē agere, si animus fraudādi cesset, & rō dubitandi videbat quia cū in fraudē cōmittendā effectus ipse īspiciat, satis videbat esse effectus ipse absque consideratione animi. l iij. C. de insti. & subst. Sed contrariū decidit ea rōne, qa fraus ipsa sine animo fraudādi non censet, quia fraus sine dolo nō existimat. l iurisg §. sed & si faudādi ff. de pact. ubi oēs no. ad rōnem dubitandi rñderi pōt ex ijs quæ no. in glo. No. q siue ante, siue post statim, sit nō soluēdo, debitor nō pōt munumittere. Itē q animus & inuētio distinguūt facta. Itē ad libertatē nō sufficit creditores dānificare, nisi adsit animus dānificandi. Itē q quis pōt verisimiliter ignorare uires sui patrimonij.]

g ¶ In fraudem. sic. ff. eo. tit. l. qui & aqui. ma. li. non si l. in fraudem.

ADDIT. Multis modis quis præsumit alienare in frandē. Primo, si oīa bona sua alienauit. Secūdo, si alienauit in psonā coniunctā. Tertio, si post alienationē nihilominus alienās reperiat possidere. Quarto, si alienatio ē facta clā. Quinto, si de pximo sequat delictū vel fuga alienantis. Sexto, si alienatio est facta sub conditione si contingat bona sua publicari, vel per creditores auferri. Ange. *Adde Ias. in §.

Item

Item si quis in fraudem. ј.de actio.

a ¶ Soluendo.Cum & sciat se habere creditores,vt ff. quę in frau. cred. l.omnes §.Lucius.

SYL. ¶ Adde si sit de facto suo recenti, alias sec*,arg.l. si ff pro suo. scdm Ang.)

b ¶ Nō est. Et tunc erit peius soluendo.

c ¶ Preualuisse.Nā qdā dicebāt, qđ sufficiebat solus euētus,& alij dicebant, ꝙ exigebat utrūq;.s.fraus & euētus, & ista snīa prę ualuit: tñ ex pdictis uidebatur sufficere euentum solum,tamen &c.

mittit,soluēdo[a] non est[b] uel qui datis libertatibus,desiturus est soluendo esse. Præualuisse[c] tamen vr (nisi animūquoq; fraudādi manumissor habuerit)nō īpediri[d] libertates, q̄uis bona eius creditoribus nō sufficiant. Sę pe[e].n. de facultatib. suis amplius,quā ījs ē, sperāt hoīes. Itaq; tūc intelligimus impediri libertatē,cū[f] vtroq; modo fraudātur creditores. i. & cōsilio manumittētis,& ipsa re, eo ꝙ eius bona nō sunt sufficctura creditoribus.

¶ Minor.xx.ann. ca probatā penes consiliū uidicta manumittit,q̄ approbata licet falsa nō reuocat, & q̄ sint iustę cāæ. h.d. ex.l.iusta.& l.si mior ij.cū se. ff. đ ma. uin.

SYL. ¶ Adde nota. casū quē oīno uide in l.si quis cū haberet. ff.quę in frau.cre.

Libertas in fraudē data an possit reuocari.

d ¶ Nō impediri libertates. Hic diligenter attende,ꝙ li directa deē libertas non solū inter vivos,sed ēt in ultima voluntate,duo necessaria sunt. s. cōsiliū,hoc est fraus,& euētus,vt hic, & ff.eo.l.in fraudem.& C.eo.l.j. In fideicōmissaria sufficit euentus, vt C. qui man. non pos.l.si. Et est rō, quia facilius libertas de factodata ab hęrede†reuocatur, quam a defuncto cuius uidebat dispositio lex, vt ff. de fideicom.lib.l.ij.& iiij.§. si quis autem exemplum.Alia ratio no.C. eo.l.si.In alijs autem alienationib*,quę in fraudem creditorum fiunt,dic vt infra de ac.§. item si quis in fraudem.

†Quia in ea nō est uolūtas testatoris vt ē textus no. secūdū

SYL. ¶ Adde,ꝙ ratio de qua in d.l.in fraudem communiter reprehenditur per doc.hic, alias rationes assignat gl. in l.si.C.qui ma.non pos.quarum ult.ap probatur per doc. hic,& aliam tradit Ias.in §.Item si quis in fraudem.ј.de ac.col xij.)

Ias. in l. si pr in prin. ff. de iis q̄ in te. s. ꝙ fraudentur creditores.

e ¶ Sępe.Respondet tacite obiectioni, quomodo potest esse animus bonus,cum ipsa veritate fraudet eos?Respon.Sępe enim &c.Sed arg. cōtra. C. de rescin.vend.l.qui squis.

¶ Adde,ꝙ de hac rōe assignata ī hoc ver.sæpe.& de eius veritate , vidēda sunt quę ponit Barto.in auth. sed cū testator. C. ad l.fal. Ias. in d.§. item si qs in frau. col.x.)

ADDIT. Dic ad contrarium.d.l. quisquis. ꝙ ibi loquitur in contractu inter viuos, hic in vltima voluntate.Ang.

SYL. res. l. creditor. §.fina.ff. man.Itē nec hæredis, quia vr facere ex debito, non sua volunrate l.j. C. de li. & eorū li. & ita hanc glo. approbat Ias quāuis Angel. teneat gl. in contrariū.

f ¶ Cū utroque modo. scilicet cū fraus & euentus interuenit, ut subijcit. & facit ad hoc.ff. qui & a q man. lib.non fi.l in fraudem.

g ¶ Consilio. Nota quem teneri de consilio.Sed contra. ff.man. l.ij §. fi. sed hic fuit fraus , & ideo fuit tale cōsilium obligatorium, quia fuit fraudulentum.

SYL. ¶ Adde,ꝙ male sumitur hic hoc no. quia verbum,consilium, hic pro proposito sumitur, prout quādo dicimus donationem re & consilio inofficiosam.*Ex consilio autem an quis obligetur,uide Decium in l.consilij.ff.de regu.iu.)

¶ Eadem. Iste.§.cum. §. sequenti diuiditur in tres partes. Primo ponit qualiter minor. xx. annis non potest manumittere nisi ex causa . Secundo ponit quæ sunt causæ iustę. Tertio limitat unam prędictarum causarum. Secunda ibi(Iustæ.)Tertia ibi(Et seruus) Aret.

SYL. ¶ Eadem lege. Casus. Elicitur ex.§. seq.vbi ponitur ratio dubitandi , ibi, quod non erat ferendū. & ratio decidendi exprimitur in tex. ibi, sed cum. No.formam manumissionis minorū,

&

& quę sint iustę causæ. Item ꝙ pedagogus, nutrix, & alumnus, equiparant cõsanguineis. Itē ꝙ ꝓcurator esse põt qui excedit. xvij. an. Item nõ sufficere cām allegare, nisi ap ꝓbet, & ꝙ semel approbatum nõ retractat.

ut ff. de man. vin. l. iusta.
f ¶ Patrē. Sed qualiter ꝑt filius hēre vt seruū suū patrē uel ecõtra, vel frater fratrē suū siue sororē? Rñ. bñ potest, ut qa īstituit dñs filiū serui sui hrdē, vel filiū ancillę, uel econtra, & sic de alijs, quo ea- su sic institutus hęres liber est & dominus oīum bonorū, quo rū dñs fuerat testator, vt s. eo. §. j. & ff. de aeq. poss. eū hęre des. Itē põt esse, ut si habeat qs filiū ex ancilla

hæc manumissio fiat in lo co maiorū qa exigit plenam causæ cognitionē. alias secus ut ibi no.

† alias defuntil la uetba seruos suos.

¶ Eadē [a] lege Aelia sentia domino minori [b] xx. annis nõ † aliter seruos suos manu mittere ꝑmittit, q̄ si uindicta [c] apud cõsiliū, [d] iusta cā manumissiõis approbata, fuerit manumissi. Iustæ aūt manumissionis cāæ [e] hæ sunt: uel uti si quis p̄rem [f] aut matrē, filiū filiam ve, aut fratres sororesve naturales [g] aut pedagogū, [h] aut nutricē, aut educatorē, aut alūnum [i] alūnāve, aut collactaneū [k] manumittat, aut seruū pro curatoris habēdi gr̄a aut ancillā mr̄monij cā, dū tamē itra sex menses in uxorem ducatur, [l] nisi iusta causa [m] impediat: &

a ¶ Eadē s. de qua habita est mētio s. e. in prin.
b ¶ Minori Sufficit ergo si non sit minor. xx. annis, et si nõ sit maior vt quia tetigit ultimū diē xx anni, vt ff. de manu l j sicut ī testō fauore sui, vt ff. de testa. qua ætate.
¶ Adde, ꝙ in dispõe legali, ī qua loqmur nos, d ʒ distingui: an loqmur de odio, & nõ hr̄ ꝑ finita, aut d̄ fauore, & hr̄ uel nõ scd̄m ꝙ fauor est hr̄i vel nõ hr̄i ꝑ finita: ita cõcludunt cõiter doc. hic & in l iij. §. minorem. ff de min.
c ¶ Vindicta. Hoc expone ut supra titu. j. §. multis.
d ¶ Apud cõsiliū. i. apud locū illū, vbi hr̄ sup hoc cõsiliū. i. deliberatio. & sic ponit id ꝙ fit pro eo vbi fit, ut ff. de iust. & iu. l. pe. §. fi. ⁊ Vel dic apud eos qui p̄sunt cõsilio, vt sunt oēs habēēs ordinariā iurisdictionē, ētminimi magistratus, cū hoc sit de volūtaria iurisdictione, vt ff. de offi. procõ. & le. l. ij. in Auth. d̄ defen. ciu. § nulla coll. iij.
SYL. ¶ Adde legē dū cõcilio, ut habetinl. si minor. ff. de man. uind. *quāuis utraque lectio defendi possit: sed declara, ut hic in nostris Ann. & Commē.
* ADDITIO Consilium sic expone vt s. ex titulis Vlpiani ad §. liberti norum, prox. tit.
e ¶ Iustę aūt manumissiõis causę. facit. ff de man. vin. l. si minor. cum l. se qu. vsq; ad l. apud. vbi iustæ causę cõnumerant. cõnumerat. n. inter iustas causas manumittēdi, si dominū a periculo uitę uel ifamiæ liberauit seruus,

† Et hęc vera, secūdum quā textus non supfluit cū con siliū & verbum vīdicta exposi - tū ur in glo ij. §. j. s. de li. fini diuersa & sic est spāle h̄.

sua, nā est seruus & filius, ut C. eõmu. de ma. l. fi. & ecõtra si seruus hēat filiū ex domina. nā filius est & liber & dñs, cū uētrē sequat quo ad statū, ut C. de rei ven l. partū lʒ possint ipse & domina accusari, ut C. de mu. quæ setuis propr. l. j. & j̄. de hæ. insti. §. j.
g ¶ Nāles. Et lḡimos, uel nāles tm̄.
h ¶ Padagogū s. qui ab initio īstruit pueros, a pedos quod ē puer, & ago, ꝙ est ducere quasi ductor siue gubernator puerorū * Dic, ꝙ dr̄ a pars puer, & a gogos ductor, quasi pueri ductor.)

Pedagogus.

Addō.

i ¶ Alumnum. passiue quē uel quā alumnus aluit, ut differat a superiori.
¶ Adde quis proprie dicatur alūnus, & ꝙ coniunctis equiparentur in omnibus quamuis matrimonium inter eos non prohibeatur, vide Decium. in l. legem. in princ. C de pac.)

SYL.

K ¶ Collactaneū qui simul mecum lactauit, quē fratrē Bonon. appellant.
¶ Adde hęc vera, dummodo habeat plures seruos, vt est tex. in l. si collactaneus ff. de man. vin.)

SyL.

l ¶ Ducat. ꝑstito super hoc sacro, vt ff. de ma. uin. si collactaneus in fi.
m ¶ Iusta cā Vt īfirmitas quę tribuit dilationē, ut ff. si quis eau. l. ij §. iij. & iiij. & ff. d̄ re iud. l. q̄situ uel alia quali bet iusta cā, ut ff. ex q eau. ma. l. j. in fi.

Decem

seruus, qui manumitti᷒ procuratoris habendi gratia, non minor decē & septem [a] annis manumittat᷒. Semel aūt cā [b] approbata, [c] siue uera sit siue [d] falsa, ñ r̄tractat᷒. [e]

¶ Qui. xviij. annum attigit, pōt testō seruo libertatē relinquere, quāuis iure antiquo añ xx. nō posset. h.d.

¶ Cū ergo certus modus manumittēdi minoribus. xx annis dominis p legē Aeliam fēriam cūstitutus [f] esset, euueniebat ut qui quatuordecim ānos expleuerat, licet te-, stm̄ [g] facere & in eo sibi hr̄dē instituere legataq; relinquere posset: tamē si adhuc minor esset xx. ann. libertatē seruo dare nō † poterat. Qđ nō erat ferēdū, † si is cui totorū suorū bonorum in testō dispositio data erat, † uni seruo dare libertatem non permittebatur:

a ¶ Decē & septē annis. Sed qūo minor. xxv. annis pōt esse procurator, ut C. de procu. l. exigendi. & ff. de proc. l. si minor? Respon. hic ad negocia fuit, nō aūt in iudicio eē pōt: † sic alias est dr̄ia īter hos pcuratores, vt ff. man. l. si procuratorem. §. j.

b ¶ Cā. f. manumissionis.

c ¶ Approbata. f apud consilium.

d ¶ Sine falsa. q.d. si dixit filium, l3 nō sit: uel patrē, vel simi lia, licet hęc ita non sint secūdū quosdā, quod reprobo, cū id quod falsū sit, nihil sit, nec præstet causam, ut ff. de uerb. sig. Paulus. & C. si ex fal. instr. per totū. & ff. de excep. l. qui agnitis. vnde dic uera. i. iusta, falsa. i iniusta, ut qa dixi eū socium meū fuisse in armis vel ī scholis, quod inducebam pro iusta causa, & fuit talis causa uel similis approbata licet non debuerit approbari, & sic vera ponitur pro iusta. sic ff. de le. j si fideiussor. §. j. & ff. de in inte. resti. l. omnes. sic econtra iusta pro vera, vt supra tit. j. in princ.

SyL. ¶ Adde pro expositione huius gl. tex. in l. iusta. §. j. ff. de manu. uin. ibi, qualiscunque causa recepta.)

e ¶ Non retractat᷒, sic. ff. de mā uin. l. iusta. quia nihil facile immutādū est ex solēnibus, vt ff. de in inte. rest. l. diuus. Sed cōtra. ff. de excus. tu. l. sed & reprobari. j. respō. sed hoc fauore libertatis, illud fauore sanitatis. Accur.

SYL. * ADDITIO. Dissimilis ratio est fniz ex falsa causa latę, ut in tit. C. si ex fal. instr. & si ex fal alleg.

¶ Cum ergo. Diuidit᷒ ī duas partes. In prima recitatur ius antiquū, & īcōueni ēs quod ex eo insurgebat. In 2. ponit decisionem & correctionem suam. secunda ibi, sed cum.

¶ Casus. Non figuratur aliter, quia nullius esset vtilitatis, cū in tex. exprimant᷒ rōnes dubitandi & decidendi. *Illud solū admonere uos libet, q̄ inepta sit rō pp quam putat Iustin. l. Aeliā sentiā vetuisse minorē xx. an dare seruis libertatē, nā eisi libertas inæstimabilis res sit, qđ attinet ad seruū cui datur, attamen respectu dāni quod ex manumissione domino infert᷒, ad qđ lex Aelia sententia vr̄ spectasse, certā recipit ęstimationē, singuli n. serui olim xx. aureis ęstimabant᷒ l. si mulier. ff. đ min. & l. Papi. j. ff de inof. test. itaq; probabiliorē rō, q̄ ppēdisse vr̄ Vlp. in l illud. ff. de manu. vind. ne illecebris seruorū circūuēti, ībecillitate iudicij ad manumittendū plaberent᷒.) No. qp argm̄. ab incōuenięti valet. Itē qp cui cōcedit᷒ quod est plus cōcedit᷒ qp ē minus. Itē qp una determinatio respiciēs plura đterminabilia d3 ęqual᷒r determinare. Itē qp libertas ē res inęstimabilis. Itē qp in dubijs ex ęqtate d3 eligi media via. Itē qp vbi ē eadē rō, idē ius d3 cōstitui. Et qp attigēs. xviij. ann. p̄t libertatē dare seruo. Itē qp maior ann. xiiij. p̄t testari & legare Itē qp maior xvij. ann. pōt postulare, allegare, & aduocare p alio.

f ¶ Cōstitutus. Nā cū dicit sine cā nō posse manumitti, ergo ecōtra cū cā valet manumissio. sic. ff. de eden. si qs ex argētarijs §. ptor. & §. phibet. & ff. đ pac. iurisgētiū §. ptor. & §. dolo ma.

g ¶ Testamentum facere. Scilicet si est

† Et hæc est ueritas hodie decisa in c. qui gñaliter de proc. li. vj. fallit tamē in casu dictę. l. exigēdi secundum do. hic.

† alias posset

† alias nam cui &c.

† alias nō sunt hæc uerba Vni seruo dare libertatē non permittebatur.

quare † non similiter ei quéadmodũ alias res, ita & † seruos suos in ultima volũtate disponere, quẽadmodum uoluerit, permittimus, ut & libertatem eis possit præstare? Sed a cũ libertas inęstimabilis res sit, & ꝑꝑ hoc ante.xx. ætatis annum antiquitas libertatẽ seruo dare prohibebat: Iõ nos mediã b quodam modo uiam eligentes, non aliter minori.xx. annis libertatem in testõ dare seruo suo concedimus, nisi xvij. annũ ĩpleuerit, c & xviij. annum attigerit. Cũ enim antiquitas d huiusmodi ætati & pro aliis postulare e concesserit, cur non etiam sui iudicii stabilitas ita eos adiuuare credatur, ut

est masculus: fęmina uero in xij. vt ff. de testamen. qua ætate. & ff. de liber. lę. l. Aurelio §. Caius.

a. ¶ Sed cum libertas. Vsq; huc allegãdo innuit, ꝗ eodẽ tẽpore possit manumittere quo testari: nunc econtra duas rationes considerat, & q̃a inestimabilis est libertas (nã si uẽdat quis se, pretiũ ad vẽditorem nõ transit: immo penes emptorẽ eũdemq; dominium remanet: † vnde est inęstimabilis, vt hiç & ff. de re. iu. libertas. & ff. de tabul. exhib. l. j. §. fina.) & quia antiquitas aliter statuebat, cui est deseruiendum, vt C. de test. l. testamenta. quare visis allegationibus soluit, mediam eligens uiam. sic infra de rerum diuisi. §. cum ex aliena. sed arg. contra. ff. de nego. gest. Nesennius. in fine. & ff. de in rem verso. si pro parte. §. idem quærit.

ADDITIO. Dic, ꝙ si est maior prę sumptio pro vna parte quam alia, tũc eligitur media via, vt l. Nesennius Se cus quando non esset maior pręsum ptio pro vna parte quam pro alia. ita notatur ĩ l. sed si leg. §. adeo. ff. de pet. hęr. Ang. Are.

a ¶ Mediam. Nota mediam viã, sic ff. si pars hęr. pet. l. antiqui, & j̄. de rer. diui. § cum ex aliena.

¶ Adde, quod vbi rationes sunt hinc inde pares, & opiniones cõtrariæ, potest eligi hęc media uia, de quo late Dec. in cap. j. in prima lec. in xj. colũ. de constitu. & in cap. j. in iiij. notab. de probatio.

c ¶ Impleuerit Sed hodie ex quo testari possunt, & libertates relinquere possunt, vt in Authen. vt spon. lar. §. j. colla. ix. quod exaudio, si in ultima voluntate velit quis libertatem relinquere: quod patet ex verbo, relinquere, quod in dicta authen. positum est, quod ad moriẽtes tantum spectat, ut ff. de tabu. exhib. l. j. §. fina.

* ¶ Verum est ĩ dubio, Bartol. in l. vnũ ĩ princ. ff. de leg. ij. sed quando eadem ratio esset in contractu vel actu inter uiuos tunc dispositio loquens per uerbum, relinquo, uel d relictis, haberet etiam locum inter viuos vt declarat Deci. in consilio. ccccxcvj. ad fi. versic. nec obstat.) Sed quid si inter uiuos velit quis manumittere? Respon. non potest, nisi habeat. xx. annos, vel nisi causa cognita, cum nec liber iste, nec authenti. loquatur nisi in ultima uoluntate. Vnde seruatur tenor eiusdem legis Aeliesentię, cum non sit correctus, ut C. de app. l. pręcipimus, in fine.

* ¶ Et sic nota, quod licet alias bonum sit argumẽtum de contractu ad vltimas volũtares infra titulo primo tamen. l. noua corrigens quippiam in vno ęquiparatorum a lege veteri, nõ trahitur ad alterum, quod limita, nisi facta fuisset ęquiparatio per modum regulę, uel in eo casu, super quo processit correctio, secundum Dec. in ca pi. translato. in j. lectu. secunda col. de consti.)

d ¶ Antiquitas. vt ff. de postul. l. j. §. initium.

e ¶ Postulare. Id est desiderium amici sui vel cliẽtuli sui coram iudicib. exponere, † vt ff. de postul. l. j. §. j. non autem pro se poterit esse in iure, vt C. de auc. pret, l. clarum. & est ratio, quia quando

† alias nos,

† alias d seruis suis,

† Sꝫ hoc reprobat. Christ, hic ꝑ l. j. ff. qui. ad li. ꝓ cl. nõ li. & gl. suꝑ uerbo maior. ĩ §. pe. s̄. de iure ꝑso. ad illum tex. rñdet qđ hic non libertas sed seruitus putatiua ęstimatᷣ, cũ emptor putet cum seruum, vt no. in d. glo,

SYL.

SYL.

SYL.

† Snĩ a tñ contra eum lata vꝫ sed rescindit per in inte. restit. l. cũ maiores. ff. si aduer. rẽ iudi.

quando pro alio accidit, sibi imputet qui tali committit causam suam, vt ff.de min.l.eum mandato.

a Peruenire. Interrogatiuè legas & respōdeas, nō est rō, quare sit diuersum, est ergo idem ius statuēdū, vt ff de verb.obli.l.a Titio. ī fi.nā vbi est eadē rō, idē ius statuēdū est, vt ff. ad l.Aquil. l. illud. & C. ad l.fal.l.vlt.

¶ De lege. Fusia Caninia tollēda.

¶ Viso ex qbus causis manu. fieri possit, & qa manumissio interdum prohibebat a l.Fu.Can.ideo de ea nunc subdit. Por.

Lege Fusia. ¶ Diuidit ī iij. partes. Primo facit mentionem legis Fusię Caninię.Scdo eā corrigit.Tertio aliam rationem assignat.Secunda ibi (Quam quasi.) Tertia ibi (Cum satis.) Arc.

SYL. ¶Casum figurare nō expedit, cū corrigat & rōnē correctionis adducat: sed loco cas⁹, libet referre veterē dispōnē l Fusię quā refert Cai⁹ li.j. Inst. ti. j.ea n.cauebat, q hēns duos seruos, ambos posset manumitter: q tres, duos tm̄, q quatuor, duos, q sex, tres, q octo, quatuor: q.x.qnq; vsq; ad.xviij. qui xviij. sex,& ab hoc numero vsq; ad xxx. tertiā partē: a.xxx. vsq; ad cētū, quartam partē, & ab inde s.qntā partē, dū tn̄ nō excedat cētū, latius tn̄ ibi videndū est. *Rōnē āt huius legis credo eā fuisse, q̄ refert Suet. in Augusto, ut difficilior esset aditus ad libertatē, ne.s.Romana ciuitas seruili sāguini pollueretur, aut ne cura rei rusticę desereret.]No.dispōnē.l. Fusię.Itē dēre tolli īpedimēta libertatis.Itē q inuidia reprobat. Itē q inhumanitas dānat. Itē q valet argm ab incōuenieti, & quod nō dēt minus concedi in vltima voluntate, q̄ in contractibus & inter viuos. Item q generalis dispositio presupponit oīa alia habilia.ibi,nisi alia causa.]

ad libertatem dandā seruis suis possint peruenire? a

¶ De lege Fusia Caninia tollenda.

¶ Sicut inter uiuos, ita & in ultima volūtate omnibus seruis lz hodie dare libertatem h.d.

LEGE Fusia Caninia certus b modus c constitutus erat ī seruis testō manumittendis, quam d quasi libertates impedientem, e & quodāmodo† inuidam, f tollendam esse censuimus: cum satis † fuerat inhumanū, uiuos quidem licentiam habere totam suā familiā g †libertati donare, nisi alia cā h impediat li-

* ADDITIO. Suetonius in uita Cæsar. Aug. sic locutus ē magni existimās sincerū atque ab oī colluuione peregrini ac seruilis sanguinis īcorruptum seruare popu lū, & ciuitates Romanas parcissime dedit & manumittēdi modū terminauit &c. c.de qbusd. eius ordinationi. circa rempub. H.M.

† alias inuidiā. † alias fuerit. † alias libertate.

b ¶ Certus. Vt ultra duos uel tres forte non posset manumittere in vltima voluntate, vt infra eo.in fine.

¶ Adde declarationem & numerum vt dixi in casu.]

c ¶ Modus.i.numerus.

d ¶ Quam.s.legem Fusiam Caninia, forte a quodam, qui Caninius noīabatur, inducta, vt in publiciana dr̄, vt j. de actio.§. nāq; si cui.in fi. nam canis seruabat naturā, qui stat in palea, qui nec sibi pōt hēre paleam nec alij permittit accipere, sic nec sibi poterat tenere seruos, quia moriebat, vt j.de do. §.j.nec libertatē patiebat eis dari, vñ merito caninia dr̄, vt sit cōsequēs nomen rei, vt inf.de do. §.est & aliud. SYL.

¶ Adde, q fuit dicta Fusia Caninia ab auctore ipsius, vt docui hoc loco in Anno.post Alciatum in l.verbis legis. ff. de verb.sign.] SYL.

e ¶ Impedientem.id est impedimentum afferentem.

f ¶ Inuidam. Nota contra inuidos. sic C.de cad.tol.in prin.

g ¶ Familia.i oēs seruos, q familia dr̄, vt ff.de ver.sig. pronunciatio. §. j.

h ¶ Causa. Vt fraus, vel ętas manumittentis, vt supra tit. j. in prin. & §. ead.

a ¶ Morientib. Sed quō pōt aliquid adimi, cū nihil habeāt: nam mors oīa abstulit, vt ī Auth. de nup. §. de inceps. coll. iiij Rñ. dic morientib. i. ad mortem tēdentibus, quia laborabāt in extremis vel quasi, vel ēt erant sani, sed timore mortis hoc faciebant. ff. de don. cau. mortis. l. iij. iiij. v. & vj.

*ADDIT. Dic quod sp est hereditas iacens q̃ fictione iuris repsentat defunctum l. hereditas. ff. de acqui. rer. dom. & vide quę elegan ter scripsit Ias. in rub. C. qui testa. fac. pos. H. M.

bertatem, morientibus[a] autem hmôi licentiam adimere.[b]

¶ De ijs qui sui uel alieni iuris sunt.

¶ Personarum aliæ sui iuris, aliæ alieni, & uidendum de ijs q̃ alieni iuris sunt, quæ aut patri aut domino subsunt, quia ijs cognitis reliquæ cognoscuntur. h. d. ex l. j. ff. eo.

Argui pōt de contra ctib. ad b ¶ Adimere. No. hic arg. φ ea quæ fiūt inter viuos, trahunt ad uolūtates vl timas, sic ecōtra. ff. de pac l. pactū. & C. d leg. l. fi. & ff. de pig. act. l. ñ est mirū.

SYL. ¶ Adde hoc verum, vbi est eadē rō, alias secus. l. seruum. §. eum qui. ff de leg. j. in dubio autem vltimę volunta tes plenius interpretantur. l. in testamentis. ff. de reg. iur.]

vltimas volunta tes.

¶ De ijs qui sui vel alieni iuris sunt.

SYL. ¶ Posita prima diuisione personarū, restat videre de scda; Textus seipsum satis continuat, ponēdo secundā diui sionē psonarū, q̃ magis specialis est.]

Diuisio. Equitur. ¶ Totus iste titu lus diuiditur in quinque partes. Primo ponit duo genera psonarū. Secūdo qui sunt in ptāte dñorū, & quo iure fuit introductū eorum do minium. Tertio ponit nouū statutum, restringens ptātem circa mortem, & puniens contra facientes. Quarto aliā restrictionem ptātis, ēt circa sęuitiam de occidēdo. Quinto ponit verba nouę constōnis. Scda ibi (In ptāte) Ter tia ibi (sed hoc tpe.) Quarta ibi (sed & maior.) Quinta ibi (Cuius.) Et diuidit hoc principium. Primo ponit vnā diuisionē per sonarū bimembrem. Secū do secundū subdiuidit mēbrū. Tertio dicit se velle tractare de secundo mē bro subdiuisionis. Scda ibi (Rursus.) Tertia ibi (Videamus.) Quarta ibi (Ac prius.) Are.

¶ Casus. Non figurat, quia diuidē do procedit. No. φ sunt quędā perso næ sui iuris, quędā alieni. Itē φ per sonarū subiectarū alieno iuri, aliæ sunt in ptāte parentū, alię dominorū. Itē φ cognito vno de contrarijs cognoscit aliud.

SYL.

Equit de iure per sonarum alia[c] diuisio. Nā q̃dā psonę sui iuris[d] sunt, quædam alieno[e] iuri subiectæ † sunt. Rursus earū q̃ alieno iu-

† alias non est, sunt,

c ¶ Alia diuisio. Quę est de iure ciui li, cū in ea ius gentiū distinguat, vt ff. de iust & iu. l. ius ciuile. superior autē quā habuimus sup. de iu pso. j rñ. est de iure gētiū, cū non sit seruitus iure naturali cognita, vt supra de lib. §. j.

SYL. ¶ Adde, φ cōiter cōcludit, φ hęc diui sio respectu ptātis dñorum sit de iure gentiū. §. j. infra eo. respectu ptātis pa trum sit de iure ciuili. inf. ti. j. p to. & alio modo saluat gl. Bar. in l. j. ff. eo.]

d ¶ Sui iuris sunt. Hic restringit primum membrū primę diuisionis posi tę supra de iure perso. vt nō cōprehē dat quosdā liberos hoīes. s. filiosfami lias. Itē statim, cum dicit, Alieno iuri. ampliat scdm mēbrū dictę diuisionis, vt cōprehendat, ēt quosdē liberos. s. filiosfamilias. Cum ergo fiat additio & detractio dictę diuisioni, iam est de iure ciuili hęc diuisio, vt ff. de iust. & iu re. l. ius ciuile. At superior de iure per sonarū, fuit secundum ius naturale & gētiū, vt ibi diximus, & iō immutabi le, vt sup. de iu. na. gē. & ci. §. pe Acc.

e ¶ Quędā alieno. Quędā neutro iure tenent, vt filij, quorū patres sunt ca pti ab hostibus, vt inf. qui. mo. ius pa. po. sol. §. si ab hostibus. nā & alię q̃dā sunt in pēdenti, vt ff de vsufr. sed & si quis. §. interdum. & in Auth. de nō eli

gen.

ri subiectæ sunt, aliæ sunt in ptãte[a] parentũ, aliæ in ptãte dominorũ. Videamus itaq; de iis quæ alieno iuri subiectæ sũt. Nã si cognouerimus q̃ istæ personæ sunt, simul[b] intelligemus q̃ sui iuris sunt. Ac prius inspiciamus de iis quæ in ptãte dominorum sunt.

¶ Olim poterãt serui a dominis impune occidi, hodie aũt nõ sine cã legibus pmissa h d. ex. l. i. §. j. ff. eo.

¶ In potestate itaq; dominorum sunt serui. Quæ quidem potestas iurisgentium[c] est. Nam apud omnes peræque gentes

gen. §. hoc aũt coll. j. & hoc secundũ quosdam. Nos cõtra: nã sui iuris sunt, cum. n. pater sit seruus hostiũ & in eorum potestate, vt sup. de iure perso. §. serui, ergo alium habere nõ potest in ptãte, vt ff. de acqu. re. do. l. homo liber. §. quicquid. ff. de acqu. pos. l. cũ hȩredes. circa med. & ff. ad l. Iul. de adulte. l. sic eueniet. & pterea eorum rõ vel sentẽtia est absurda, q dicũt, ꝙ hæc diuisio recipiat medium, vt C de senten. pas l. fi. circa princip.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gl. cõiter approbatur, quia licet ex futuro euentu dicant in pendenti, tamen attento pręsenti statu dicuntur liberi.]

a ¶ Potestate. Hoc verbum quinque modis accipitur, vt ff. de verbo. sign. l. potestatis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ capitur ẽt pro ipsis magistratibus, quos ptãtes appellamus. Iuue. Gabiorũ esse ptãs. accipit etiã pro qualibet iurisdictione. l. iij. §. j. ff. de re. eo. qñq; (vt antiqui accipiebãt) pro maioribus magistratibus: iuxta illud Pauli ad Rom. c. fi. de iudi. & q merũ imperiũ haberent. l. eum qui. de iurisdi. om. iud. dr ẽt, episcopum habere in ptãte bona ecclesię. i. in cura. c. j. de rebus eccl. & tutorẽ in caput pupilli, qd pro auctoritate accipimus, inf. de tu. in prin. & sua ptãte facere dr in Auth. de defen. ciui. in prin. pro sua & propria auctoritate, & sui potestatem nõ facere, pro eo quod est latitare. l. iij. ff. ex qui. cau. in poss. ea.

Primo Topic. c. xj. b ¶ Simul intelligemus. nã, vt dicit Arist. contrariorũ eadem est disciplina, vt hic, & inf. de tute. j. rñ. & ff. eod. l. j. †Et est hic atg. ꝙ per notitiã vnius immediatorũ peruenitur ad alterius notitiã, & faciũt ad hunc. §. ff. de pro

† Quod est verum in

cu. l. Pomponius. §. pen & ff. eod. l. j, & ff. de præto. stipul. l. j. §. stipulationum istarum, infra de tut circa prin.

¶ Adde hoc verũ quo ad cognitionẽ absolute, sed quo ad iuris dispõnem ita demum, si sit eadem ratio, vt concludunt cõiter doct. in rub. ff. de acqui. poss.]

¶ In potestate. ¶ Diuidit in tres partes. Primo ponit, q sint in dominorum potestate. Secundo vñ dicta potestas descendit. Tertio duos eius effectus. Secunda ibi (Quę quidem.) Tertia ibi (Nam apud.) Ang.

¶ Casus. Quia dictum fuerat, ꝙ aliqui erant in ptãte dñorum, quęrebat cuius effectus esset hęc ptãs. & refertur ius antiquũ, cuius dispõ erat, ꝙ dñi haberent ptãtem vitę & necis in seruos, ea rõne, quia cũ seruus pleno iure esset in bonis suis, videbat ꝙ in re sua esset suo arbitrio moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mand. ẽt abutẽdo. l. sed & si lege. §. consuluit. de pet. hęr. quod hodie corrigit rõne ex pssa in tex. ibi, expedit. n. in §. seq. No. ꝙ serui sunt in ptãte dñorũ. Itẽ ꝙ talis potestas est de iuregentiũ. Itẽ ꝙ illud dr esse de iuregentiũ, quod apud omnes gentes perȩq; obseruat. Itẽ ꝙ de iure antiquo dñi poterant occidere seruos proprios. Item ꝙ quicquid acquirit seruus, acquirit dño. Item ꝙ hodie sine cã non licet dominis in seruos supra modũ sęuire. Item ꝙ non sufficit cãm subesse, nisi probetur. Item ꝙ ita punitur occidens seruum proprium sicut alienum. Item ibi, sub imperio nostro. potes notare, ꝙ ll. non ligant extra iurisdictionem constituentis.]

c ¶ Iurisgentium. i. de iure gentium introducta, vt supra de iure persona. §. seruitus.

directo contrarijs, & SYL. quo ad cognitionem, vt hic, sec' quo ad effectus vel iuris dispõnem vbi contraria ẽ rõ. l. inter stipulantem. §. sacrã ff. de verb. obl. & l. j. ff. solu. ma. & l. SYL. pe. C. de solu.

animaduertere [a] possumus, dominis in seruos uitæ necisq; potestatem † esse: [b] & quodcunque per seruum acquiritur, [c] id domino [d] acquiri. [e] Sed hoc tẽpore nullis hominibus, qui sub imperio nostro sunt, licet [f] sine cã legibus cognita [g] in seruos suos supra modum sæuire. Nam ex

† alias fuisse.

a ¶ Animaduertere. i. in animo vertere & cogitare, vt dixit Cato.

b ¶ Esse. Improprie ponitur pro fuisse, vt statim colligitur, & ff. eo. l. j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ apud Grãmaticos locutio non est impropria.] Et erat eadẽ patris in filiũ, vt colligitur secundum vnã literã. ff. de lib. & posth. l. in suis. & infra de noxa. §. si. C. de pa. po. l fina.

c ¶ Acquiritur. s. iuste secundũ quosdã, vt ff. de acq. pos. quod seruus. in fi. Sed certe hoc esse non põt, nã si acquiritur, ergo domino, qa sibi non, vt j. per quas perso. no. acqui. §. itẽ vobis. & ff. de acq hęr. l. placet. Quare dic, ꝙ semper domino quęritur, ẽt si quid p dolum vel metum seruus acquirat, vt ff pro emp. l. ij §. Celsus. & §. Pomponius & §. si seruus.

SYL. ¶ Adde hoc verum in dominio, quia recessit a priori domino, & nõ põt stare in pendenti. l. si ego. ff. de neg. ges. secus in possessione, quę põt stare absque eo, ꝙ sit apud aliquẽ, quod declaratnr per Doct. in d. l. qđ seruus.] sed hoc solo inspecto, an quęratur, puta, si seruus stipuletur operas a liberto, vt ff. de stipul. ser. l. antepen. vel si aliud factũ sit in stipulatione, vt inf. de stip. seru. §. sed cum factum. nisi in casib. qđ dic, vt inf. de stip. ser. §. sed cum. Nec obst. d. l. quod seruus, quia nõ quęrit domino, vt sibi remaneat, nã tenet reddere. Sed nunquid libertas data a dño, vel a lege (quod fit interdum, vt C de ser. qui pro prœmio liber. ac. per totum, & in Auth. de mo. §. ij. colla. j) domino quęritur? Respon. non: nam licet quęratur seruo, libero tamẽ non potest dari libertas, vt inf. de actio. §. sic itaq;. & ff. de fideicommiss. lib. generaliter. §. si homini. tamen eo ipso momento sic fit liber, vt dominũ non habeat, † & sic hæc oppositio est de pũcto. sic & alias, vt hic vadit Romã, & hic facit murum, non est tamẽ verum eum iuisse, vel opus fecisse, licet sit in vltimo momento perficiendi. similis quęstio fit. ff. quod metus causa. l. extat.

† Intelligе istud verũ in ijs, q nũquã possunt qri domino, sed bñ ipsi seruo, alias secus, vt d. l. placet. ĩ gl. alleg. secũdum Iac. Piã.

d ¶ Domino vel quasi domino, vt fructuario, & bonę fidei possessori: quibus quęrit ex ijs causis, vt infra per quas pso. nobis acqui. & đ his, & seq.

e ¶ Acquiri. Nota hic duos effectus dominicę potestatis, & est tertius, vt non torqueatur in dominum, nisi in casibus, vt C. de qõ. l. j. & l. seruos.

tis dñicę triplex est effect'.

f ¶ Licet. id est licitum est legibus, qa si seruus sciat insidias domino parari, & ipsi auxilium non tulerit, supplicium debet pręstare, quod mortem interpretamur, sed & si accusauerit eum criminaliter (excepto crimine læsæ maiestatis) vel si dominũ viderit periclitantem, & eum non adiuuerit, vel si immiscuerit se vxori suę vel alijs modis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gl. nõ est Accursij, sed quędam additio, quę in bonis codicibus non reperitur.

g ¶ Cognita. vt quia eum cum vxore inuenerit, vel in simili delicto, quo casu etiam occidere licet, vt ff. de verbo. oblig. qui seruum. & ff de leg. j. qd ergo. la. j. §. si hęres. & ff. ad l. Iul. de adul. marito. §. j. si autem alias deliquit, vel domino non obedierit, legitime eum corrigere potest, non tamẽ vltra modum boni viri arbitrio comprehensum C. de emen. ser. l. j. Sed nũquid sine causa verberare põt? Respõ. sic modice, secõdum Ioan. † vt C. de emen. ser. l. j. sed Pla. dicit quod non, aliter si nimis corripiat sine culpa, tenetur vel vendere vel dare, vt ff. ad l. Cornel de sica. l. j. §. j. vt hic sequitur, & ff. eodem. tit. l. j.

† Ista op. Io. approbat. hic per Pe. de Bel.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gloss. communiter tenetur, de quo late dixi in l. vt vim. in sexto exemplo, in glos. j. ff. de iustit. & iure.]

per. & Ang.

Con-

a ¶ Constitutione. cuius verba sunt infra eo. §.fi.
b ¶ Alienum seruũ. Sed certe q seruũ alienũ occidit.l. Aquilia tenet, ut ff.ad l. Aquil.l.ij.ĩ prin.& infra de.l. Aqui. in ptin. quę actio fi habere locũ nõ põt, cum nõ domino, Imo contra dominũ daret, quod esse nõ debet vt ff. ad l. Aquil. itẽ Mela.§. fi.Sed dic, q hoc ẽ verum quantum ad criminalẽ pęnam.l. Corn. de sica.vtĵ.de pu.iu.§ item l ex.quæ pęna tam in seruis q̃i liberis locũ hẽt, vt ff. ad.l.Cor. de sicar.l.j.§.j.(j)Interdũ ẽt ciuiliter tenetur, si alterius interest, ut creditoris, vt ff. de pig. seruum quem quis. vel fructuarij,vt ff.ad l. Aquil.sed & si proprietatis.& ff.de dolo.l.&elegãter §.si seruum vsuarium.

ADDITIO. (j)Nisi probaret, eum non ex vulneribus mortuum, ut quia post triduum surrexit, & eum baculo incessit,ut no.gl.in l.j.C.de emen.ser. secundum Ias.

constõne [a] diui Pij Antonini, qui sine cã seruũ suũ occiderit, nõ minus puniri iubet, q̃ si alienũ seruum [b] occiderit.

¶ Domini, qui atrociꝰ q̃ par est seruos tractant, uendere eo guntur, & pretiũ recipere h d. ex.l.j. in fi.& .l.seq ff. eo.

¶ Sed & maior [c] aspe ritas dominorũ eius dẽ principis cõstõne coercet. Nã Antoninus consultus [d] a quibusdã p̃sidibus prouinciarum de iis seruis, q ad ædẽ [e] sacrã

¶ Sed &c. Diuidit iste §.ĩ quinq; par tes.Primo ponit dictum in genere. Secũdo illud exemplificat, & rõnẽ reddit. Tertio ponit verba rescripti, de quo fit mentio in prin.§. Quarto concludit. Quinto minatur officiali si ob seruanti legem istam.Secũda ibi (Nã Antoninus.)Tertia ibi (Cuius rescripti.)Quarta ibi (Ideoq;.) Quinta ibi (Qui Sabinus.)

SYL. ¶ Casus. Quia iã supra ꝓhibitũ fuerat seruos ꝓprios occidi:dubitatũ fuit an saltẽ citra mortẽ illibata remãserit ptãs dño rũ:q ea rõe uidebat dicẽdũ, quia licet abuti re ꝓpria.l.sed si lege. §.cõsuluit.ff.de pet.hær.At contrariũ respõdet ex rescripto diui Antonini,ĩ ducto ea rõne,ne qs re sua male utat. * Nã cũ serui quoq; hoĩes sint, ĩdignũ visũ est optimo Imperatori, q dñi in eos ita imperiũ exercerẽt sicut in iumẽta,)No.q nimia seueritas domino rũ in seruos dãnat. Item q confugiẽs ad ędẽ sacram vel statuam principis est secutus: Item q ex causa qs cogit vẽdere rem suam, cõtra l. nec emere C.de iu. de libe.Item q publice Iter est,quem re sua non male vti. Item q ius suum nõ est alicui auferendũ, & q iuste p̃cantibus nõ est negãdus assensus. Item q seruus cõtra dñum põt habere recursum ad iudices.Item q punitur qui aduersus. l.fraudem facit,circa quod aduerte, qa aliqui (vt Ang hic) uidentur intelligere hoc in officiali, quasi iste Sabinus fuerit officialis,quod est falsum . Nam Sabinus erat dominus seruorum male habitorum,ut colligitur ibi, Qui ex familia Iulij Sabini &c.

e ¶ Maior.i.magna, vel maior quã æquum sit.

¶ Adde,quod hęc glo.no.ad hoc, q̃ comparatiuus ponitur aliquando pro positiuo.) SYL.

d ¶ Consultus.i.interrogatus:sic, ff. de pac.l.item quia.§.fi.vnde illud:Cõ sulo te quęrẽs': tibi consulo consiliũ dans.Accur. Versus

e ¶ Aedem sacrã. Ad quę loca olim & hodie cõfugiunt,circa q̃ distingue, vt diximus in Auth. de man.princ §. neque autem in glo. cogentur col.iij.

* ¶ Vñ originẽ duxerit mos iste cõfugiẽdi ad ędẽ sacrã, &ad pricipũ statuas,exposui hoc loco in Annotatio. SYL.

ADDITIO. Et iuuantur secundũ Io.Fab.& Ang. quãdo sine armis nullo p̃cedente delicto,sed ꝑ ꝑ domini sęuitiam,vel ẽt sui criminis grauiorẽ punitionem cõfugiunt,ut hic: alias nõ, vt l.si seruus.& l. fi.§.& hoc quidem. C de ijs qui ad eccle.confu.& c.inter alia,extra de imu.eccl.sed de iure canoni-

nonico non iuuatur delinquens in ecc le.c si.extra eo.ti.alias sic, nisi esset publicus latro, vt d.c.inter.& idē per omnia intelligas de cimiterio,ut xvj. q iiij.c. si quis contumax. Ias.

g ¶ Illibatam.i.non diminutam.
h ¶ Interest.i.eis proderit , vt seruos non perdāt,& dic denegef.s.a nobis. Vel dic interest.i.ad eos ptinet ne denegef.s.a se dñis,cū forte vxor, vel filij, vel alij dñi familiares inferant hoc,sed prima verior. de culpa vt ibi, sʒ de sęui-- tia & do lo sic vt hic:quia ex facti atrocita te psu-- mit, vt

a ¶ Cogantur.No. hic, ꝙ aliquis cogitur uendere rem suā. b ¶ Bonis conditionibus.s. vt pretium hēat,et ad dominū primum nō reuertātur, vt infra. §. proxi & §. fi. Et ne simili pœna anteriorum afficiātur, vel ne exponantur, vel prostituātur ab eodem,vt infra proxi. §. & §.fi.

† alias confugerunt.

SyL. * ¶ Tu dicas,quemadmodū declaraui hic in Cōment. iō dixisse bonis condōnibus,ne forte iratus seruo dñs in vēdōne graues aliquas cōdōnes apponeret,veluti, vt aliquādiu in vinculis contineaf, vel nunq̄ manumittaf, vel in aerem insalubrem ablegetur.)

uel ad statuā principū †confugiunt,pcepit, ut si intolerabilis uideatur sæuitia dominorū,cogātur[a] seruos suos bonis[b] condōnibus uēdere, ut pretium dominis daretur:& recte.[c] Expedit. n. reipublicæ, ne sua re quis male utatur.[d] Cuius rescripti ad Aelium Martianum[e] missi uerba sunt hæc: Dominorum[f] quidē ptātem in seruos suos illibatam[g] esse oportet, nec cuiquam hoīum ius suū detrahi: sed & dominorū īterē[h] ne auxiliū cōtra sæuitiā,uel famem, uel ītolerabilē iniuriā[i] denegetur[k] iis, qui iuste deprecant. Ioq; cognosce de querelis eorū, qui ex familia Iulii Sabini ad sacram statuam confugerunt: & si uel durius habitos quām æquū est, uel† infami[l] iniuria affectos esse cognoueris, uenundari iube, ita ut in ptātē dñi non reuertantur: †qui.Sabinus si meæ constōni fraudem[m] fecerit,

SyL. * ¶ Verius est quod ait Theophilus in Iusti. Græcis, ne serui oppressi nimia dñorū sęuitia, despetātes ab hmōi igno seliberatum iri,aut manus sibiipsis inferāt, aut arrepta fuga pretium sui domino auferant,cuius rei exemplū celebre possuimus hic ī nrīs Ann.)

l.j. ff. de do.exce.

† alias īmani.

† alias loco qui Sabinus hr̄ qd̄.

c ¶ Recte. s.pręcepit.
d ¶ Male utaf. Quia interest pricipis locupletes sub se hēre subiectos, ut ī Auth.vt iu.sine quoquo suff. in princ. col.ij quod nō cōtingeret, si cuilibet seruos suos liceret occidef. Et no. ꝙ illud idem,quod īterest priuati principaliter,& reipublicę interest secundario,vt supra diximus de iustit.& iu.in fi.arg.contra.ff.sol.ma. ēt § licet.†& l.si constante.§.si maritus.Accur.
e ¶ Martianū.Procōsulē. Aeticæ. alias Euticę vrbis, vt ff.e.l. ij. §. si dñs.
* ¶ Legendum est Beticę.)
f ¶ Dñorū.Hinc idē allegat,&primo duas ꝓ dominis rōnes uel dcā ponit.

†Solue secundū do. hic & dic, SYL. qd̄ non tenetur

i ¶ Iniuriā. Quā patiunt iure nāli inspecto,nō iu.ciu.vt ī d̄ iniu. §. seruis.
K ¶ Denegef. sic. ff. de offic. pręfec. vrbi.l j.§ quod autem.
l ¶ Infami.i.infamata seu magna in iuria.
m ¶ Fraudem.uel euidenter,ꝗa nō obedit, vel callide , dicens non esse istum seruum qui fugit.
¶ Adde, ꝙ hęc gl male intelligit,ꝗa tex ītelligit de fraude cōmissa a domino,non a seruo, cuius fraudis exēpla uide hic per Christo. & Ias.) SYL.
* ADDITIO. Hoc rescriptū interpretatur Macrob.li.j.Satur c.ij. H. M. SYL.
¶ De patria potestate. ¶ Cōtinuatio clara est ex diuisiōe facta in prin.titu li pręceden.sed circa hāc rub.considera,ꝙ vr̄ male posita : quia cum patria potestas sit causata ex nuptijs , ut infra tit. nostro in prin. & ex adoptiōe, ergo illi tituli erāt prǽponendi, quia causa

cā usā debet pcedere causatum, & ita alias uidi Maria. Soz. iuniorem opponere. sed responsio est, q cā imediara est ius ciuile. nō nuptię, alias pria potestas diceretur de iuregētiū, quod est falsum: & di ctio, ex, posita hic I tex. exponi pōt. i.pp. l. j. §. ex incendio ff. de incen. rui. nau. uel dicas, causa ta causis postponi quo ad ordinem intellectus, ut per doc. in rub. infra de ob. lig.)

† alias desunt hoc & verba aduersus se.

†sciat me hoc admissum aduersus se seuerius executurum.

¶ De patria potestate.

¶ Descendentes ex iustis nuptijs in potestate nostra sunt: & quid sint nuptiæ. h.d.ex.l. item. ff. de ijs qui sunt sui uel alieni iu.

In ptāte ¶ Totus iste tit. diuidit in quatuor partes. Primo ponit dictum in genere, qui sunt liberi in nostra ptāte. Scdo diffinitionē nuptiarū uel matrimonij. Tertio q habet filios in ptāte. Quarto ex prædictis infert, specificādo q primo dixerat. Secūda ibi (Nuptię.) Tertia ibi (Ius autem) Quarta ibi (Qui igitur) Ang.

SyL. ¶ Casus. Nō ponit, cū diuidendo & diffiniendo procedat. No. qui sint in ptāte nostra. Item quid sint nuptię & quid matrimonium, & dic aliter diffiniri nuptias in l.j.ff. de ritu nup.)

a ¶ In ptāte Hoc verbū multis modis sumit, vt supra pxi.ti. dixim'. §. j.

b ¶ Ex iustis. Quę sunt iustę, dicitur infra tit. proxi.

SyL. ¶ Ex hac gl. iuncto tex. no. q filij spurij, uel aliter illegitimi, nō sunt in potestate parentis, nisi postea legitimēt. §. si infra tit. j)

* ADDITIO Dic ēt legitimatione filij naturalis. Itē adoptionem esse causam patriæ ptātis. §. fi. j. de nup. & de adop. in prin. effectus vero uide in §. ius autem. infra eo. H. M.

Nuptię; vnde di cantur. c ¶ Nuptiæ. & dicuntur ab obnubēdo. i. velando, quia velatæ incedere debent. vt ait Isid.

SyL. ¶ Adde, q rōnē assignat tex. in c. hęc imago. xxxiij. q. v. quia nō est gloria aut imago Dei.) Sed mrimoniū dr iō, qa mulier n ubit vt mr fiat (j): & hęc duo noia (licet diuersis rōnibus) idem significant. Itē cōiugiū, & cōnubium, & cōsortiū, vt ff. de ritu nup. in eo iure §. hoc caput.

Matrimoniū vnde dicatur.

In potestate[a] † nostra sunt liberi nri, quos ex iustis[b] nuptijs pcreauimus. † Nuptię[c] aūt, siue mrimoniū, ē uiri & mulieris cōiūctio[d] † indiuiduā[e] uitæ cōsuetudinē cōtinēs.

licet hoc ultimū quādo que īter seruos accipiatur, vt C. de ser. fug. l. fi. īter quos p prie dr contuberniū, ut C. de inceſt. nup. cum an cillis.

† Concor cū hoc tex. c. vlt. extra de conuer. infide. in me. ibi cū āt.

ADDI. (j) Iō ab ea potius, q a pře, denominat: quia maiora sustinet onera. est. n. ante partum onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa, vt extra de cōuer. infid. ex literis. Ioan. Fab. & Ang.

† Concor. 27. q. 2. in summa.

† Concor. 32. q. 2 c. solet.

d ¶ Cōiunctio. aiorum, non corporū tm, vt ff. de reg. iu. l. nuptias. & illa cōiunctio aīorū significat vnionē, q consistit inter Deum & iustam animam. Vnde Apostolus: Qui adhęret Deo, vnus spiritus est cū eo. Reliquum cōiunctio corporum, designat conformitatem, q consistit in carne inter Christum & sanctam ecclesiam. i. humanū genus Vnde Euangelista: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

¶ Adde tū, q sola cōiunctio aī sufficit cū intentione cōiungēdi corpus. d. l. nuptias. ff. de regu. iu. & vltima verba gl. sunt verba tex. in c. debitū. & big.) Ioānes.

SyL. * ADDI. Cōnubium aūt, ut scribit Vlp. in tit. est uxo. iure ducē. facultas.

e ¶ Indiuiduā. Quo ad affectionem sic supra de iusti. & iure, in princ. actu enim plerunq; fit separatio, rā iure ve teri q nouo permittente, vt C. de rep. l. cōsensu & in Auth. de nup. §. si igitur. col. iiij. & in Auth. ut li. ma. & au. § quia vero pluri. coll. vij.

SyL. ¶ Adde hoc uerū de iure ciuili, secus de iure can. c. de infidelib. de cōsan. & affi. q ius canonicū in materia peccati seruatur. c. j. de oper. no. nuncia.)

Sed nunquid hanc affectionem habet aliquis ad cōcubinam qnq;? Certe sic & ideo adijcias huic diffinitioni Diui ni & humani iuris cōicatio, ut ff. de ritu nupt. l. j Diuini, q̄a eiusdē sectę debent esse, vt non sit vnus Christian*, & alter iudæus, ut C. de iudę. l. ne quis humani, quia forū uiri sequit̄ vxor. ff. ad mu. l. fi. § ij. sed secus est in concubina vel qualibet minus lītima vxore, vt ff. ad mu. de iure. §. fi. licet cōcubinatus iure ꝑmittētē sit. ff. de cōc. l. in cōcubinatu. in fi. (.) Neq; valet oppositio de matre ad filiū, quia ibi non est talis cōsuetudo qualis ad vxorē, ut j. ti. j. §. ergo. & in auth. q̄uo opor. epi. §. j. coll. j. & §. q̄ta. ibi, S3 aut sole &c.

Matrimonij diffōni aliquid addendū est.

Cōncubinatus an sit ꝑmissus.

SyL. ¶ Adde, ꝙ Christo. h. d. ꝙ hęc gl. peccat in spm̄ sanctū, i. in Imperatorē, volēdo supplere, iō dicit tenendum esse tex. vt iacet: & ad oppositionē de cōcubina dicēdū est, ꝙ non cōtinet concubinatus indiuiduam consuetudinē uitę, quia ex uoluntate sola dirimi pt ut per eū hic. *Adde preterea, ꝙ falsa expositio glo. circa verbū, diuini, posītū in d. l. j. de ritu nup. Nā vt docui hic ī Anno. Modestinus loqtur de cōicatiōe sacrorū, ꝙ. s. vxor tenetur seruare ritus sacrificiorū uiri, olim enim quælibet familia propria sacra habebat. ADDIT. (j) Dummodo vnū de quatuor, q̄ habent in l. j. e. ti. interueniat, vt ibi no. gl. & Bar. in l. fi. eo. ti. Sed hodie secūdū fidē & iura canonica cōcubinatus nullo mō est permissus, īmo quęlibet ēt simplex fornicatio ē peccatum mortale, in ele. ad nostram. extra de hęre. Ioan. Fab. & Ang. Aret.

¶ Ius aū t. ¶ Diuidit̄ in tres partes. In prima ponit̄ q̄ hēant filios in ptāte, in secūda qui sint in ptāte, in tertia exceptionē in descēdentibus ex fęminis. Secū a ibi (Qui igit̄.) iij. ibi (qui autem.) ¶ Casus. Quæsitū fuit, qui haberent filios in ptāte: & ex definitiōe uidebatur, ꝙ oēs, qui eos susceperāt ex iustis nuptijs. contrarium decidit̄, ꝙ soli ciues Romani. ratio decidēdi est, quia cum hęc sit inuentio iuris ciuilis Romanorum, nō pōt talis. l. ligare extra iurisdictionē disponētis. l. fi. ff. de iu. om. iudi. sed tūc in secundo loco fuit dubitatū, an nepotes uel alij descēdētes essent in potestate aui, vel pris. & videbatur dicendū, qđ patris: quia cum inter ipsum & vxorem sint iustæ nuptię, & ij hēant ī ptāte qui ex iustis nuptijs generant, vt supra ī prin. videbatur esse in ptāte patris generantis. Cōtratiū tū decidit: quia immo sunt in ptāte aui, ea rōne, quia qui in ptāte alterius est, nō pōt altū habere in ptāte. §. item vobis. j. per quas perso. no. acqui. Vltimo dubitabat̄, an idē eēt in descendētibus ex filia. & dubiū faciebat ꝓxima decisio, cuius contrariū respōdet̄ ea rōe, quia filij patris familiam & dignitatem sequunt̄, nō mr̄is l. liberos. ff. đ Sen. No. ꝙ soli Ro. ciues habent filios in ptāte. Itē ꝙ verba nō dicunt̄ supflua, q̄ ad maiorē declarationem ponunt̄: nō. n. erat necessaria illa clausula. Nulli. n. cum esset dictū, proprium, quod est quod alteri nō cō petit. l. oēs populi. ff. đ e iust. & iu. & ad hoc allegat̄ iste tex. per Dec. in consi. cclxj. co. j Item ꝙ dictio igitur, est illatiua. Item quod eandē ptātem hēt auus in nepotē, quā pater in filiū. Itē ꝙ descendentes ex filia nō sunt in potestate aui materni, & sic ꝙ descendētes seq. patrem, non matrē, quo ad patriam potestatem & familiam.)

¶ Ciues Ro. tantū filios habet in potestate, & descendētes ex masculis non fœminis h. d. ex l. item cū sequ. ff. de ijs qui sunt sui uel alie. iu.

¶ Ius aūt [a] ptātis, qđ in liberos habemus, proprium est ci

a ¶ Ius aūt. Quod cōsistit in septem. Primo, quia necessitate famis pater filium vēdere pōt uel obligare, vt C. de pa. qui fi. distr. l. ij. Secūdo, q̄a ab eo in ius vocari non pōt, vt C. de in ius uoc. l. fi. Tertio, quia nec cū eis agēdo iudiciū habere possumus, vt ff. de iu. l. lis. Quarto, quia per eū acquirimus, vt j. per quas perso. nob. acqui. §. j. Quīto, quia in iudicio cōtra aliū sine licētia nostra esse nō pōt, ut C. de bon. q̄ lib. l. fi. §. j. (j) Sexto, quia eo inuito sua bona

Ptās patria in se ptē consistit.

uium Romanorum.[a] †Nulli.n. alii sunt homines, qui talē in liberos hēant ptātem, qualē nos habemus. Qui igitᷓ ex te & uxore[b] tua nascitᷓ, ī tua[c] ptāte est. Itē qui ex filio tuo & uxore ei⁹ nascitᷓ, i. nepos tuus & neptis, æque ī tua sunt ptāte, & pronepos, & proneptis, & deinceps cæteri oēs. † Qui tamen ex filia tua nascuntur, in ptāte tua non sunt,[d] sed patris eorum.

na aduentitia administramus vt j̄. p quas perso. no. acq. §. j. Quidam tamē dixerunt, ꝙ alimēta adinuicē hoc iure præstātur, quod falsum est, cum in emācipatis etiam hoc sit, ut ff. de lib. agn. l. si quis a liberis. in princ. Item ciuilis obligatio inter nos esse non potest, ut in fra de inuti. stip. §. item inutilis. † Est & octauus, ut possim petere filium in meam potestatē. Circa quod distingue, ꝙ aut a nullo detinetur, aut ab aliquo, si ab aliquo, uolēs, aut inuitus. Primo casu petā eū p officiū iudicis. ff. de li. exhi. l. iij. §. hoc aūt. & pręiudiciali actione in rē agā, vt j̄. de actio §. p̄iudiciales. non interdicto. nisi in casu, vt si volo eum adire hęreditatem, in qua factus est hęres, vt ff. de acqu. hęred. si quis mihi. §. iussum. & ff. de lib. exhibend. si eum. In secūdo, eadem auxilia locum habent, & plura. s. rei vendicatio de iure Romano, vt ff. de rei vēd. l. j. In tertio, locum habet interdictum De libe. ho. exhi. Itē actio in rem de iure quiritum, vt ff. de rei uendic. l. j. §. j. & de lib. exhib. l. j. j. respon.

* ¶ Adde nonū, ꝙ olim habebat in filium ius vitę & necis. l. in suis. ff. de libe. & posthu. hodie vero emēdādi & moderate corrigēdi. l. j. C. de emend. prop. decimus est, ꝙ filius nō poterat uti alijs sacris atq; pater uteretᷓ, vt inquir Alc. lib. Prętermis. j. in ver. sacra. vndecimus, ꝙ non obligatᷓ ex uoto facto reipub. l. ij. §. uoto. ff. de polli. ꝙ nō pōt testari, nec codicillos facere. l. pē. & fi. C. qui testa. fac. pos. xiij ꝙ de insti tui aut nominatim exhęredari. j̄. de exhęr. li. in prin. xiiij. ꝙ non pōt donare cā mortis absq; consensu p̄ris. l. tā is ff. de don. cau. mor. xv. ꝙ nō pōt cōtrahere matrimonium secūdum ius ciuile nisi patre cōsentiente, infra tit. j. in prin. quos suprascriptos effectus lati⁹

in Comment. declaraui.

ADDITIO. (j) Scilicet specialis: nec sufficeret generalis siue vniuersalis. Itē nec ratihabitio postea sequens vt no. gl. in d. l. iij. §. sed vtrum. ff. de mi. Et hęc vera, nisi simul cū patre agat vel cōueniatur. Item nisi ī causa criminali, vel in casibus vbi patri non quęritᷓ usufructus, secundū Ang. hic. Itē nisi sit tutor alicuius vel procurator, c. qui generaliter. de procu. li. vj. Ias.

a ¶ Romanorum. i. omnium qui sūt de Romano imperio: alię uero gētes, quędam vt seruos tenēt filios, ut Sclaui: alię vt prorsus absolutos, vt Francigenæ, ideo caute dicit infra Talem qualem.

¶ Adde, ꝙ ex gl. alias īferebat Deci⁹, ꝙ in Gallia non daretur suitas, & ꝙ filij Gallorum testari possent ēt ī aduētitijs, quod tamen dicit falsum, quia in Gallia habetur ratio patrię potestatis, Dec. in l. qui se patris col. ij. C. unde lib. * de quo vide Alcia. lib. ij. Dispunc. c. xxij.)

b ¶ Ex vxore. Aliud si ex cōcubina, vt infra titu. j. §. fin. vel incesto coitu natus, ut in Authen. qui. mo. na. effi. leg. coll. vj. §. fi.

c ¶ In tua. Si tamen tu sis tui iuris, non alias, vt ff. ad. l. iul. de adulte. sic euenier.

d ¶ Non sunt. Quia qui nascūtur patris familiam sequuntur, ut infra de le. agna. tu. §. j. & in hoc sequitur conditionem patris, vt ff. de sta. homi. l. cum legitime.

¶ De nuptiis Supra titu. proxi. dictum est, ꝙ in potestate nostra sunt liberi nostri. quos ex iustis nuptijs procreauimus, ideo hic subiungitur inter quos dictę iustæ nuptię contrahuntur. Aret.

* ADDITIO. In quibusdam exēplaribus titulus est, de iustis nuptijs.

Iustas.

* Vide Budę. ī l. In auditū. ff. ad le. cor. de sicar. & Alc. lib. ij. Dispū. c. xxij. & Aldobrā. hic ī Annot. & Comment.

† Adde septimū secundū do. quia in atrociori bus delictis filius, q est ī potestate pris, pp iussum pris minus puniᷓ, licet nō excusetur ī toto, ut ff. de re. iu. l. ad ea. secūdū Pet. de Bela. hic.

SYL.

† alias autem.

SYL.

Continuatio.

IVstas, Iste ti. diuidit in viij partes. In j. ponit, q pñi contrahere mrimoniū, & quali:er, subijciendo. q. de filio & filia furiosi. ij. ibi (Ergo nō omnes.) vbi ponit gñaliter & ipaliter, quasdā esse psonas, iter quas nō pōt esse mrimoniū. f. iter ascēdētes & descēdētes. iij. ibi (Inter eas) vbi ponit iter quas psonas ex collateralibus, ēt coiūctis p adoptionē, pōt fieri & nō fieri mrimoniū. iiij ibi (Affinitatis) vbi ponit iter quas psonas nō pōt fieri mrimoniū rōne affinitatis. v ibi (Illud certū) vbi ponit, qualiter mrimoniū phibet rōe ser uilis cognationis. vj. ibi (Sunt & aliq.) vbi ponit gñaliter quasdā eē alias psonas, inter quas non pōt constitui mrimonium. vij. ibi (Si aduersus) ānullat mrimonia cōtracta ꝯ iuris pręcepta, & qcqd secutū est exinde, & punit cōtrafaciētes. viij. ibi (Aliqñ) vbi ponit de filijs nālibus, & quo possunt legitimari. Itē prima pars prīcipalis diuidit in tres partes Nā in prima ponit dictum generale. in ij illud declarat. in iij. determinat incidētē qōnē. ij. ibi (Mascu li.) iij. ibi (Vnde quęsitum.) scđm Por.

De nuptijs.

Iustæ sūt nuptiæ q scđm. ll. fiūt inter puberes, & ī filijs cū cōsensu parētis dato ē t modo filijs furiosi, quo nubere iure possint. h. d. ex. l. ij. & seq. ff. eod.

SYL. ¶ Casus Querebat q essent iustę nuptię. & rñdet, q ītelligunt illę, q factę sunt scđm pcepta legū: qa tñ ex hac gñali declaratione nō habebat particularis doctrina, q̄ſitū fuit, an circa ętatē esset limitatus termin⁹, & cū nuptias faciat cōsensus, nō cōcubitus. l. nuptias ff đ reg. iu. uidebat cōsiderari debere tps, quo hoies habēt perfectū consensum, & sic tps. xxv. an. l. j. ff. de mino. quia sumus ī casu, in quo restō nō pōt ponere in pristinū. Hoc tñ non obst. decidit q attēdat pubertas, quia hoc tpe & mulier est uiripotēs, & mas aptus ad generādū, & statim q qs est habilis ad gñandū, dr habilis ad mrimoniū, qa hac rōne inuēta est coniūctio: q ætas ad obligationes habilis est. § pupillus. ꝯ. de inut. stip. Successiue q̄ſitū est, an filijfam. dūmodo eēnt puberes, absolute contrahere possent nuptias. & vr dicendū q sic, necquicquā obstare patriā ptātem, quia cū hic agat de coniunctione nāli, non vr, qđ ptia ptās aliqd operet. §. sed nālia. ꝯ. de iu. na. gen. & ci. At contrariū decidit, & rōdecidēdi ponit in tex. Quo factū est, ut sit dubitatū, an filij furiosi, cuius nullus est cōsensus, possint nubere. & dicēdū uidebat, q nō, qa cū consensus eius sit impossibilis: * iā expressus, qa .f. mēte caret § itē furiosi. ꝯ. qui test. fac. pos. q tacitus, qa is tacendo consentit, q cōtradicere posset.) lex autē cōsensum prnū exigat, priuatus uidebat filius hoc impedimēto. Atñ decidit oppositū, & dr q q̄uis iure antiquo hoc eēt, tñ Imperator ad remouēda mrimonij īpedimēta dedit modū nubēdi. l. fi furiosi. C. eo. * Pronior aūt fuit antiqtas in pmittēdo filię furiosi nubere absq; pris consensu, quia in cōsetuāda ei⁹ pudicitia plus suberat periculi, tū ob nā æ stimulos ī mulieribus acutiores, tū ob sexus imbecillitatē Videmus. n. eadē rōe constitutum, vt ī neptis mrimonio cōsensus aui sufficiat, in nepote vero iā aui q pris volūtas exigat. l. oratiōe ff. de rit. nup.) No. q sint iustę nuptię. Itē in qua ętate cōtrahere mrimoniū liceat. Itē q ī filio cōtrahēte mrimoniū requirit cōsensus prnus ex ciuili & nāli rōne. Itē q nō solū consensus, sed iussus requirit. Itē q filij furiosi sine prno cōsēsu cōtrahūt nuptias. Itē q statutū in filia furiosi nō extēdit ad filiū: contra hic no. p Ang. alias. n. ñ fuisset necessaria decisio Imperatoris, nec fuisset uariatū, vt dicit. Itē ibi Ciues Rom. no. qđ mrimonium est tm inter liberos.) Mrimonium non est inter seruos.

IVstas aūt nuptias ī ter se ciues[a] Romani cōtrahunt, qui

a ☞ Ciues Romani. i. liberi hoīes, vt ꝯ. de li. §. fi. serui ergo ñ faciūt mrimoniū, sed cōtubernium, vt hic, & C. de īcest. nup. cū ancillis. & ī Auth. de nupt. § si uero ab initio. coll. iiij. † Sȝ aliđ est iure canonū (j) quod pualet, vt in Auth. † Simile est in ç.

sanc. ex æra de SyL. cle. con iu. vbi m̄rimonia contracta p sacerdotes dicū tur contubernia.

Auth.de eccl.ti.§.j.& ī gl. coll. ix. vbi dr̄, q canones sunt seruādi p legibus. ¶ Adde, q de iure can. m̄rimoniū est inter seruos, & p̄t cōtrahi ēt inuitis & contradicentibus dñis.c. j.de coniug. seruo.)

secūdū p̄cepta [a] legū coeūt: masculi qdem puberes, [b] fœminę āt uiri potētes: [c] siue patresfamilias [d] sint, siue filiifamilias: dū tñ si filiifamilias sint, cōsensum hēant parētū, quorū ī ptāte [e] sunt. Nā hoc fieri debere, & ciuilis, & [f] naturalis [g] rō suadet: ī tm̄, ut iussus parētis p̄cedere dēat. [h] ¶ Vnde [i] q̄sitū ē, an furiosi filia nuber̄, aut furiosi filius uxorē ducere possit: [k] cūq; sup filio [l] uariabaī, nr̄a p̄cessit decisio, [m] qua [n] p missum ē, ad exēplū filię furiosi, [o] filium

a ¶ Pręcepta. q̄ sunt in fra e. tit. per totū & ff. e. & C. eod. tit. per totum, vt colligemus ī magna gl. infra eod. §. sunt & alię.

b ¶ Puberes. i. maiores. xiiij. annis, ut infra quibus modis tu. fi. in princ.

* ADDIT In m̄rimonio copulando pubertas cognoscit̄ nō ex annorū numero s3 ex ptāte coeūdi. c. puberes ex. de despō. ipub. quo vero ad tutelas & testamenta gl recte loquitur. H.M.

c ¶ Viri potentes. i. maiores. xij ānis ī. qui. mo. tu. fi. j. respon. sed in spōsalibus. vij. anni sufficiūt, vt ff. de spō. l in sponsalibus. Sed nūquid hodie. xv. anni sunt necessarij ad matrimoniū, ut ī Auth. de tē h̄ so. pe §. generaliter. col. vij? Respō lex illa cōsuetudinē & frequētiā hoīum ponit, aliud de iure vt h̄ Itē qd si aliquis, anteq̄ istud tp̄s attingat, inuētus sit sufficiens ad matrimoniū? Vr̄, q nubere possit, † vt ff. quādo di. le. ce l. pe. quasi fęlici diplomate vsus, vt ff. de ver. obl. l. continuus. §. cum ita. Sed contradico, īmo. l. Iulia de dulte. & stupro cōmisso poterit puniri, ut ff. de adult. l. inter liberas. j. respon. & est pro hoe. ff. de cōcub. l. j. §. fi. Si autem de facto intra dictum tēpus uxorem quis acceperit, tunc erit uxor, cum ad ætatem prędictam peruenerit, vt ff. de ritu nupt. l. minorem. ¶ Adde hoc verū de iure ciuili, s3 de iure can. cōsideraī potentia coeundi: & si ante ann. xiiij. vel xij ann. īuenia tur; contrahitur m̄rimonium c. puberes c. de illis. ij. de despon. impub.)

† Ista est vera secūdum oēs scribē. p c. puberes & c. continebaī extra de despō. ipu. & l. SYL. si uxor § fi. ff. de adul.

d ¶ Patresfamilias. i. q sunt iuris sui cuiuscunq; ętatis sint: sic & matresf. sed filij & filięfam. q sunt in ptātē cuiuscunq; ętatis sint, vt ff. de ijs q sunt sui vel alie. iu. l. nam ciuium. Accur

e ¶ In ptāte. Quid ergo de emācipatis? Vr̄ idē, vt C. eod. l. viduę. Sed illud consiliū est, † non pręceptū. qd autē possit filius emācipatus dr̄. ff. de contratab. l. iii. §. si emancipatus. & ff. de ri. nup. l. filius emancipatus.

† Si consiliū sit reuerentię, est de necessitate obediendū, secus in pfectionis, glo. cordi. in

* ¶ Vera resolutio est, q filius emācipatus īdistincte p̄t absq; interuentu p̄ris cōtrahere m̄rimo. d. l. filius. filia vero nubere dēt secūdū modū datū ī l. in cōiunctione. C. de nup. & hoc intelligēdū est scd̄m ius ciuile: aliud. n. scd̄m ius can. q in hac mā pręualet.)

SYL. c. ad aures. de æta. & qual.

f ¶ Et ciuilis. Quia est ī ptāte de iure ciu. Romanorum, vt supra tit. j. §. ius.

g ¶ Et naturalis. quia pater, ut ff. de insti. & iu. l. ij.

h ¶ Debeat. Alias non ualet, vt ff de sta. ho. l. Paulus respondit. vr̄ tamē cōsentire, nisi contradicat expresse, vt ff de spon. l. in sponsalibus in fi.

¶ Adde hoc falsum de iure can. qa sine cōsensu p̄ris contrahere p̄t. c. si vbi gl. xxxij. q. ij. & est cōis opi. cōtra quā non valeret statutum hodie disponēs idem, quod hic dr̄, ut proseq Dec. in c. eccl. san. Ma col. vj. de const. SyL.

i ¶ Vnde. Quia p̄ris cōsensus exigit̄.

K ¶ Possit. Vr̄ q non, cum pater non possit consentire, vt ff. de iu. cod. l. ij. §. furiosus.

l ¶ Super filio. Nā de filia facile concessum fuit, qa forte calidior sanguis est in ea, ut ī Auth. de n̄ elig. §. cū igit̄ coll. j. Vel verius pp fragilitatē sexus, arg. ī. qui. alie. li. ī prin. s3 p̄ria nō pl3. SyL.

* ¶ Verā rōnē posui ī figuratiōe cas.

m ¶ Decisio. i. sententia, uel lex, ut C. eo. l. si furiosi.

n ¶ Qua. Decisione.

o ¶ Furiosi. Idem & si captus fuerit,

&

& absfuit pater per triēnium, uel si ne scitur an uiuat vel non, vt ff.eo.l.si ne pos.§.fi.& l.si ita.

a ¶ Secūdum datum.s.eum auctori tate curatoris patris,& dote secundū quātitatem patrimonij pr̄is data, ut C.eo.l. si furiosi.in fine. sed iure canonum suffi cit cōsensus eorū,de quo rū matrimo nio agiꝰ, sed illud forte ī alijs, & non in filijsfami liasintelligi tur. Vel crē do, qđ hoc corrigitur, quia ita ho nesta est res contrahere mr̄imoniū sicut& intra re monaste riū, ut in Au th. de san.e pi.§ sed hoc præsenti, colla.ix.

quoque furiosi posse & sine pr̄is interuētu mr̄imoniū sibi copulare, scd̄m datū a ex nr̄a constōne modū.

¶ Mr̄imoniū nō pōt contrahi inter ascē dentes & descen dentes usq; in infini tū: ēt per adoptionē &, ēt adoptione fini ta per emancipatio nē. h d.ex.l nuptiæ consistere. ij. cum.ll. seq ff. eo.

¶ Ergo b non oēs c nobis uxores ducere licet Nā à quarūdā d nuptijs abstinēdum est. Inter eas. n.personas, q parentū libe rorūue locū inter se obtinēt, contrahi nu ptiæ nō possunt: ue luti inter pr̄em & fi liā, uel auū & neptē, uel matrē & filiū, uel auiā & nepotē, & us que infinitū. e Et si tales personæ inter se coierint, nefarias atq; incestas nup. cō traxisse dicuntur. Et hæc adeo vera sunt, ut quis per adoptio nē parentū liberorū ue loco sibi esse cępe rint, nō possint inter se mr̄imonio iungi: intm̄, ut ēt dissoluta

turę.iuregētium & ciuili sunt prohibitū certi gradus rōne honestatis, qui in animalibus non considerantur Vn de quamuis illa cōiunctio naturalis sit, tñ modus coniunctiōis de iure ciuili est. Non uariatꝰ itaq; quod naturale est, sed aliquid additur inter homines qđ ratione naturali dispositum est, ue luti inter ascendentes & descendē tes, & quam uis iter adoptiones non sit tanta rō, maxime adoptioné solu ta, idem tamen statutū est in memo riam reuerē tię debitæ, & quia iam fuit iure ci uili filia, qa adoptio quantum pōt naturā imitaꝰ §.minorem ī de adopt. No. ꝙ regula nuptiarum.est prohibitoria certarum personarum,& iō qui nō prohibētur contrahere, intelligunꝰ permissi. Itē ꝙ inter ascendentes & descēdētes in infinitum,ēt adoptiuos,& soluta adoptione,non sunt iustę nuptię. Item qđ incestus & nefarius coitus dicitur cū consanguineis. Item ꝙ cessante causa quandoque non cessat effectus.)

b ¶ Ergo. quia secundum pręcepta legum sunt matrimonia, ergo &c.

c ¶ Non omnes.s.mulieres.

d ¶ Quarundam.s.mulierum.

e ¶ In infinitum. adeo ut si Adam hodie viueret, nō posset habere vxorem, secundum Io. ut ff. de ritu nup. l nuptię consistere.

ADDIT. Et hęc vera, siue sint ex legitimo matrimonio, siue non, ut ff.de ritu nupt.l.& nihil.

SyL. ¶ Adde hoc corrigi per Cano. ut dictum est supra in gl. in ver. debeat.

¶ Ergo Diuiditur in quinq; partes. In prima ponit regulam, in secūda exempla, in tertia quid accidat ijs, qui contra regulā nubunt, in quarta ampliatio exēpli, in qnta ampliatio ampliationis. Secunda ibi, inter eas. Tertia ibi, & si tales. Quarta ibi, & hęc adeo Quinta ibi, intantum.

SyL. ¶ Casus. Quæsitum fuit, an cū quocunque iustę nuptię cōtraherentur. & uidebatur dicendum ꝙ sic, quia cum maris & fęminę cōiunctio de iure naturę sit, & ius naturale sit inuariabile, videamusq; animalia cętera passim commiscen nulla habita distinctiōe, uidebatur dicendum hoc idem in ho minibus esse seruandum. Cuius contrarium dicitur, quia cum aliud ratio hominis exigat, quā impulsus ille na

Idem

a ¶ Idem iuris. vt nõ possint cõiũgi. ADDIT. Et est rõ secundum Pe. quia licet filiatio sit finita ꝑ emancipationem, tñ prohibetur honestatis cã, quia in copulandis nuptijs semper inspiciẽ honestas. l. semp. ff. de ritu nuptia. Aret.

adoptione idẽ [a] iuris maneat. Itaq; eam, q̃ tibi per adoptionem filia uel neptis esse cœperit, non poteris uxorẽ ducere, quãuis eam emancipaueris.

¶ Fratres & sorores iure non coniungun tur etiam adoptiui, nisi alter emancipatus si. h. d.

¶ Inter eas quoque personas, quæ ex trãsuerso gradu cognationis iunguntur, est quædam similis ob-

seruatio, sed non tanta. [b] Sane. n. inter fratrem sororemue nuptiæ prohibitæ sunt, siue ab eodem patre eademq; matre nati fuerint, siue ex altero eorum.

¶ Sed si qua per adoptionem soror tibi esse cœpit, quandiu [c] quidem constat adoptio, sane inter te & eam nuptiæ consistere non possunt. cum vero per emancipationem adoptio

Diuisio. ¶ Inter eas &c. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictũ in genere in trãsuersalibus. secundo illud specificat in transuersalibus coniunctis ꝑ sanguinẽ, tertio de cõiunctis per adoptionẽ, quarto ĩferr ex prædictis unum casum. Secunda ibi (Sane.) Tertia Ibi (Sed & si.) Quarta ibi (Et ideo.) Areti.

SYL. ¶ Inter eas. Casus. *Quærebatur an inter collaterales quoq; seruanda esset suprascripta ꝓhibitio. & videbaẽ dicendũ ꝙ non, quia cessabat ille ascẽsus & descensus sanguinis, qui est inter liberos & parẽtes, cuius contrariũ deciditur in fratribus & sororibus, ratione cuiusdam honestatis, quæ in nuptijs maxime spectatur. l. semper. ff. de ri nup. licet sint adoptiui, qa adoptio quoq; naturam imitatur. Sed tũc dubitatũ fuit, quid iuris soluta adoptione. & videbatur idẽ respõdendum et proxime præcedente. §. vbi dissoluta per emãcipationẽ adoptione durat adhoc impedimentum, sed cõtrariũ deciditur, quia cum adoptio sit tantũ iuris ciuilis vinculũ, alio ciuili instrumẽto. i. emãcipatione penit' est dissolutum. diuersitatis aũt rõ inter hũc casum & casum ꝓcedẽtis. §. illa est, quia paternum illud nomen pudori semꝑ esse oportet, cum maneant adhuc reli

quiæ prioris potestatis, arg. l. vnius. §. seruus in eius caput. ff. de quęst. quod non est inter fratres & sorores. Abhorrer. n. a publica honestate, vt quis coniungaẽ eũ ea, quam loco filię prius habuit. l. si quis alũnã. C. e.] No. ꝙ maior est ꝓhibitio descendentiũ ꝙ collateraliũ qa illa est in infinitũ, hęc vsq; ad certos gradus. Itẽ ꝙ inter fratres & sorores si sunt iustę nuptiæ siue ex vtroque, siue altero sc patẽte cõtingãt. Itẽ ꝙ adoptiua, durante adoptione, non duciẽ in vxorem. Item ꝙ emãcipatio inter adoptiuos collaterales soluit penitus affinitatem. Item ꝙ finita eã impedimenti finitur impedimentum.]

SYL.

b ¶ Sed non tanta. s. vsq; ad gradũ septimũ, secundum canones, vt xxxv. q. iij. c. progeniẽ. &c. de cõsanguinitate & e. in copulatione. & e. nuli. sed secũdum leges vsq; ad quartum, vt inf. eo. §. fratris. Idem hodie iure canoni.† vt extra de consan. & affi. nõ debet. & c. vlt. sed tamen aliter accipiẽ gradus secundum canones, q̃ secundum nos, vt dicetur infra de gta. cog. ¶ Adde, ꝙ hodie de iure cano. ꝓhibitio est vsq; ad quartũ gradũ. e non debet. §. prohibitio. de consan. & affi.]

† Scilicet exclusiue: sed de iu. eiu. SYL. inclusiue, vt in fra eod. §. duorũ & iõ hanc gl. reprehẽdit hic Ias.

* ADDIT. Qđ de cõsuetudine añ l. Moysi pmittebanẽ nuptię in primo gradu cõsanguinitatis & affi Abrahã n. duxit Saram q̃ erat eius soror consanguinea. Genes. xx. sed ius Mosaycũ ciuile & canonicum illos gradus prohibuerunt. Leuit. xvij. & e. non dẽt. de consang. & affi. & hic. H. M.

c ¶ Quia. Sic. ff. de verbo. obl. l. si stipulatus

pulatus fuero. l fi. alias, si stipuler. § j. iic. ff. de li. & posth. l. si qs posth. in fi.
a ¶ Dissoluta, quia ipsa est emācipara, vt differat a sequenti casu.
b ¶ Generum. Idest maritum filię.
c ¶ Eū. Scilicet patrē.
d ¶ Antea. idest primo.
e ¶ Filiam. Hoc iō, quia emācipatione facta desinit esse agnata patri: ergo per p̄rem non pōt fieri agnata tali filio adoptiuo vt ff. de adop. l. q in adoptionē. hodie vero non desinit vt j. de leg. agn. succes. §. fi. & ita hoc cōsiliū hodie nō valet.

sit dissoluta, [a] poteris eam vxorem ducere. Sed & si tu emancipatus fueris, nihil ē impedimēto nuptiis & iō cōstat, si qs generū [b] adoptare velit, d̄bere eū [c] antea [d] filiā [e] suā emancipare, & si qs velit nurum [f] adoptare, d̄ere eū antea filiū suū emācipare.

¶ Filiā uel nepte fratris naturalis vxorē ducere prohibet. secus adoptiuam. h. d.

SYL. ¶ Adde, q licet ita cōmuniter teneāt doct. tamen hodie ēt emancipatione tollitur agnatio per istū tex. Nec obst. §. fi. quia non defert patri hereditatē, vt agnato, sed vt emācipāti contracta fiducia Nec ibi dicit, q iure nouo sit agnatus, sed q semper vr̄ cōtracta fiducia emancipare, quę fictio manente agnatione non esset necessaria.

f ¶ Nurum. Idest vxorē filij, vt probatur infra eo. §. affinitatis.

¶ Fratris. ¶ Diuidit̄ in quatuor partes. In j. ponit dictum. in ij. extēdit, in iij. assignat rationē, in iiij. ponit quid in adoptiuo. Secunda ibi. sed nec. tertia ibi, cuius. quarta ibi, eius.

SYL. * ¶ Casus figuratio facilis est. Dicit̄ enim q filia fratris sororisue vxor duci non pōt, in quo nulla est difficultas cū sit in tertio gradu. Solum videbat̄ subsistendū in eorū nepte, quę cum sit in quarto gradu, qui regulariter est p̄missus, videbat̄, q cū ea nuptias liceret cōtrahere, & tn̄ r̄ndetur contrariū ex regula posita in tex. cuius. n. &c. Illud preterea quęsitū est, an vxor duci posset filia sororis adoptiuę. & videbatur q non, cum teneat tertium gradum, attamē deciditur contrarium ex rōne in tex. allegata, quā optime declarat gl. hic, & apertius in l. si qua. ff. eo.] No. q inter patruum & neptē ex fratre, vel ēt inter patruū magnū nō licet contrahere nuptias. Item q de iure ciuili neptis fratris vel sororis est ī quarto gradu. Itē q cuius filiā p̄hibeor vxorem ducere, ita & eius neptē. Item q filia sororis adoptiuę non coniungitur nec ciuili nec naturali iure mecum. Item quod fortius est vinculum naturale q̄ ciuile. Item quod vinculum legale tantum est inter adoptantem & adoptatum.

¶ Fratris vero uel sororis filiā, vxorē ducere non licet. Sed nec neptē fratris uel sororis quis ducere pōt, quamuis quarto gradu sint. Cuius [g] n. filiā uxorē ducere nō l3, neq; eius neptē p̄mittit̄. Eius [h] uero mulieris, quā p̄r tuus adoptauit, filiā nō videris īpediri uxorē ducere, qa neq;

g ¶ Cuius. Sed opponit̄, filiam aui vel auię non possum ducere, tamen neptē possum, quæ est mihi consobrina, vt infra eo. tit. § duorum. Respon. hanc regulam stricte intelligi in eo casu, in quo loquitur, & in omni simili. s. quādo ego & ille, cuius filiam ducere nō possum, sumus in gradu primo ad stipitem, & in potestate eiusdē: & sic, cuius. s. fratris, vel sororis meę filiā &c. & hoc in naturalibus, secus in adoptiuis, vt infra. § proximo.

¶ Adde, q Ias. hic aliter declarat: q si loquimur in collateralibus ęqualib. cessat ista, si uero in ijs qui ab j. sunt, durat propter reuerentiam, quę satis placet. * Vel dic, vt declaraui in Ann. q Imperator in versi. Sed nec neptē. docet responsionem, quia cum iam sit expresse decisus ille casus, qui obijcitur, in § duorum. non potest cōprehendi sub regula. l. doli clausula ff. de verb. oblig.] SYL.

h ¶ Eius. Sic construe: Non videris impe-

impediri ducere vxorem filiam eius, quam pater &c.

a Ciuili iure. De naturali cõstat, de ciuili sic ꝓbo. Illa filia sororis adoptiuę non est in potestate matris, vt inf. de hęredum qual. & diff. §. qua deꝗcã. ergo nõ transit in ptãtem illius qui adoptat matrem, licet mater transeat, quia illi transeunt cũ alijs qui sunt in ptãte vt infra tit. j. § illud. & ff. de adopt. l. si pater. at ipsa mater adoptata, est mihi coniuncta per agnationem per patrem, in cuius potestate est. ff. de adopt. l. qui in adoptionem.

SYL. Adde, ꝙ gl. in l. si qua. ĩ verbo Adoptiuæ. ff. de ritu nup. apertius declarat, & assignat aliam rationem.]

Diuisio. ¶ Duorũ. Diuidiť in tres partes. Primo ponit de duobus consobrinis, secundo de amita, tertio de matertera. Secunda ibi (Item amitam.) Tertia ibi (Item nec materteram)

SYL. ¶ Casus. Primo dubitatum fuit, qd in descendẽtibus fratrũ & sororũ, an iustas inter se nuptias contraherẽt. & rõ dubitãdi oriebatur ex eo, ꝙ nuptię prohibitę erant in quarto gradu, sup. §. proxi. decidiť tñ cõtrarium, quia in ęqualibus nõ cadit rõ honestatis & reuerẽtię, quę cadit in superiorib. qui quasi loco patris sunt. qua rõne fuit ẽt idem responsum in amita & matertera quamuis adoptiua, & ratio est assignata in tex. No ꝙ filij duorũ fratrum iure inter se nubunt. Item ꝙ amitã & materteram etiam magnam ducere in uxorem, ẽt ꝙ adoptiuę sint, nõ possumus. Item ꝙ amita & matertera sunt loco parentum.]

b ¶ Duorum. Hoc secũdũ leges, vt hic, & C. eo. l. celebrãdis. secus iure canonum. Vel dic hunc. §. loqui de adoptiuis, secus in naturalibus.

SYL. Adde ꝙ loquitur in vtrisque, & de iure can. hodie corrigiť. c. nõ debet. §. prohibitio de consang. & affi.

c ¶ Itẽ amitam. quę est soror patris.

d Adoptiuã. Ab auo paterno.

e ¶ Materterã. Causę non repetit, adoptiuam materteram &c. quia matertera vel auunculus ñ fit adoptione, vt hic, & supra eod. §. eius. & ff. eo. l. si qua. §. fi. Sed contra vř. ff. de ritu nup. l. per adoptionem §. si Respon. illud intelligitur, qñ adopto in nepotẽ quasi ex filia natũ, vel in pronepotem quasi ex nepote natũ ex filia, quod possum, sicut si nullum haberẽ filiũ, vt j. tit j. §. licet. tunc. n. soror & frater eius, loco cuius filij facta est adoptio, est matertera & auunculus, alij mihi filij sunt, vt patet, & sic nõ imitať naturã, qa aliter nepos ex filia naturali & legitima nõ est ĩ ptãte, hic aũt cũ suis cõcor. loquiť, qñ aliquã adopto in filiã, hęc quidẽ nõ erit matertera filij nati ex alia mea filia & naturali & legitima. Sed ꝗ est rõ diuersitatis? Rñdeo, qa altero casu. s. qñ adopto in in nepotem ex filia est cõmodũ materterę & auunculo, qa maiores qdem parentes imperant minoribus, qđ secus est in aduerso casu, & ex hac depẽdet alia, ut naturales & legitimi sint adoptiuo subiecti, & est ridiculũ, econtrario casu esse ęquum.

SYL. Ad declarationem istius gl. videnda sunt quæ post Ang. & Christ. dixi hic in Cõmẽ. latius enim necesse est declarare, ꝗ capiat additio.]

Matertera magna. Amita magna. Frater aui materni.

f ¶ Materteram magnã. Magna materteta. soror auię maternę est, amita magna, soror aui paterni est, vt infra de gra. cog. §. iiij. Sed quid de fratre aui materni? Respond. est patruus magnus,

naturali neq; ciuili[a] iure tibi cõiungitur.

¶ Duorũ fratrũ filii iure cõiũgunť, secus in amita & matertera ẽt magna. h. d.

¶ Duorum[b] autem fratrũ uel sororũ liberi, uel fratris & sororis, coniungi possunt. Itẽ amitã[c] licet adoptiuã[d] ducere uxorem nõ licet. itẽ nec materterã,[e] quia parentum loco habenť. Qua rõne uerum est, magnã quoque amitã & materterã[f] magnã prohiberi uxorẽ ducere.

¶ Nõ põt aliquis cõtrahere matrimoniũ cũ nuru vel priuigna pñti vel pterita. h. d.

¶ Affinitatis [a] quoque ueneratione, a quarundam [b] nuptijs abstinere necesse est, vt ecce priuignam [c] aut nurum † in vxorem ducere non licet, quia vtræq; filiæ loco [d] sunt. Quod [e] ita accipi debet, si † fuerit nurus aut priuigna tua. Nā si adhuc nurus [f] tua est, idest, si adhuc nupta est [g].

an dicatur patruus magn⁹. genus, vt C. de succes. edi. l. j. licet Pla. contra vt ibi no. Sed cum sint in quarto gradu, quare prohibenẽ, vt s̃. eo. §. fratris? Respon. quia hę personę sunt de superioribus trāsuersalibus, q̃ habentur loco parentū, vt in hoc. §. & quia ipsa est ĩ primo gradu stipitis, vt no. supra e. §. sed nec neptē. & sic nota caute, quia ordo transuersaliū subdiuidiẽ in tres partes, sup. infra, & ex latere, vt j̃. de gra. §. iij. iiij. v. & vj. & maior est abstinentia versus superiores, vt hic, & inferiores, vt supra eo, §. fratris. q̃ transuersales, vt supra eo. §. duorum.

† alias deest ĩ.

Diuisio. ¶ Affinitatis. ¶ Diuiditur in septē partes. Nam primo ponit quandā prohibitionem in genere. Secundo illam prohibitionem exēplificat in nuru & priuigna. Tertio rōnem ꝓhibitionis factę de nuru & priuigna assignat. Quarto dictam prohibitionem de nuru factā modificat. Quinto rōnē dictæ modificationis assignat. Sexto modificat prohibitionem circa priuignam. Septimo rōnem dictæ modificationis assignat. Secunda pars incipit ibi (Vt ecce.) Tertia ibi (Quia vtręque.) Quarta ibi (Quod ita, scilicet) Quinta ibi (Quia eadem.) Sexta ibi (Item si.) Septima ibi (Quia duas.) Aret.

SYL. ¶ Affinitatis quoque numeratione.

Casus ¶ Quęrebaẽ, an prohibitio nuptiarum ratione agnationis trahereẽ ad affines, & ratio dubitandi erat, qa affinitas. vtpote contracta per fœminas, non videbatur paris potētiæ cū agnatione,* quemadmodum nec antiquus erant pares in successionib. in fra de leg. agn. success. & de succes. cogn. in princ.] cuius contrarium respōdetur ex eo, quia nurus & priuigna, de qbus primo loco fuit dubitatū, filię loco habentur ēt dissoluta affinitate, nā ea constante alia rōne abstinendum est ab ipsarum nuptijs, quia quis duas vxores habere non pōt, vt hic dicitur.* Abhorret enim lex coniūctionem illarum personarū, quæ inter se parentum liberorumue locū obtinēt. §. ergo. supra eod.] No. quod ratione affinitatis prohibentur etiam nuptię. Item quod nurus & priuigna filiæ loco sunt. No. ꝙ vbi sunt duę rationes finales, vna cessante, alia nō, non cessat dispositio. Item ꝙ l. in dubio debet interpretari in casu probabiliter dubio. Itē ꝙ non licet eodē tempore habere duas vxores. Itē ꝙ dictio, quoq;, est implicatiua. Itē ꝙ nomina affinitatis durāt ea soluta, & verba pręteriti tēporis sunt abnegatiua pręsentis temporis.]

† alias fuit.

a ¶ Affinitatis. Est autem affinitas, regularitas personarum ex nuptijs cōiunctarum, omnī carens parētela, scilicet sanguinis, † vt ff. de gra. affi. non facile. §. affines. & §. sciendum est. iō dicit, ex nuptijs, † quia sine nuptijs cōtrahi non potest, sed secundum canones etiam sine nuptijs.

Affinitas qd.

† Vel iō dr̃ affinitas, qa vnus tēdit ad fi. alterius, & ecōuerso scd̃m Christ.

¶ Adde, ꝙ affinitas est proprie personarum proximitas ex coitu ꝓueniēs, omni carens parenrela. ita diffiniẽ cōiter per Cano.] Sed cum vxor videatur affinis viro, quare permittiẽ matrimonio vti? Rn̄deo non est affinis, sed causa affinitatis, sicut vnus non est numerus, sed principium numeri.

SYL.

† hoc reprobat Angel.

¶ Adde, quod hęc est communis opinio. vt per doctor. in l. prima. C. vnde vir. & vxor.]

SYL. quo ad mr̃imoniū ꝓhibēdū, ꝑ l. adoptiuus. §. seruiles ver. idem tñ ff. eo. & ff. de ri. nupt. l. & nihil

b ¶ Quarundam. s. mulierum.

c ¶ Priuignam. Hęc nomina exponuntur statim proxi. in versicu. quod ita &c.

d ¶ Loco sunt. Facit ad hoc. ff. solu. ma. l. quia. ij. & l. rei iu. §. fi.

e ¶ Quod. i. quę prohibitio.

f ¶ Nurus est. Quę contineantur appellatione istarum, dic vt ff. eo. l. adoptiuus. §. nunc videamus.

g ¶ Nupta est. Arg. sumitur hic, & ex proximo. §. quod si quis hēt generale au-

leauxilium,nō pōt petere speciale,vt ff. de min.l. in causę.ij. & de uer. obl. doli.& ff.de eden.l.quędā sunt,ī prin.
a ¶ Alia rōne.Nō solum supradicta.
b ¶ Nō licet.immo efficit infamis, vt C. ad l.iu li. de adult. l.eum qui.
ADDIT. Idem in habente duas sponsas, vel cōcubinas: seu uxorem & concubinam, ut est glo.no.in §. antepen. sup uer. consistente.in Auth. qui. mo. na.effi.sui.li cer de facto non obserue tut, vt hic p las.

† alias possis.

Diuisio

¶ Socrum. ¶ Diuiditur in quatuor partes: quia primo ponit unum dictū prohibitiuū cum rōne secūdo illud modificat: te[r] tio modificatū declarat circa nouercam cū ratione, quarto declarat circa socrum cū ratione.Secūda ibi (Qđ & ipsum.)Tertia ibi(Aliogn.) Quarta ibi(Item si.)Are.

* †Nouercam eē loco matris,qūo intelligatur], đ clarat Dec. in SYL. l. j. C. col. j. C. de ī ius uoc. & Alex. in l. general, col. ij ff. eo. tit.

filio tuo, alia[a] rōne uxorem eam ducere non †poteris quia ea dē duobus nupta esse non pōt. Itē si adhuc priuigna tua est, id est si mater eius tibi nupta est, ideo eā uxorem ducere non poteris, qa duas uxores eodem tēpore habere non licet.[b]

¶ Cū socru uel nouerca, pñti uel prætérita, matrimoniū cōtrahi non pōt. Aret.

¶ Socrum[e] quoque & nouercā prohibitum[d] est uxorē ducere:quia† matris loco sunt. Quod & ipsum

dissoluta demum affinitate[c] procedit. Alioquin si adhuc nouerca[f] est, id est si adhuc patri tuo nupta est,cōiiure impeditur tibi nubere, qa eadem duobus nupta esse non potest. Item si ahuc socrus est, id est si adhuc filia eius tibi nupta ē, iō impediuntur tibi nuptię, quia duas uxores habere non potes.[g]

¶ Filij coniugum ex alijs matrimonijs licite contrahunt.h. d. ex,l generali §. inter priuignos.ff.eo.

d ¶ Prohibitū est.iure affinitatis, & ad hoc refert illud Quod & ipsū &c.
e ¶ Affinitate.Hęc litera sibi cōtraria vi;nā si dissoluta est affinitas, non ergo dūt nuptię ratione affinitatis īpediri. Sed dic Dissoluta&c.i.dissoluto matrimonio, propter quod continuatur affinitas.sed ipsa affinitas non est dissoluta.

SYL. ¶ Adde, qđ quo ad īpedimētū matrimonij & quo ad successionē durat, quo ad alia non:ita cōiter tenet in l.iij §.affinitatis. ff. de postula.in l. sicut. ubi Ia. ff.de re iu.)
f ¶ Nouerca. sic dicta, quasi noces arcus:Vel quia noua est arca, quasi sine fructu:& facit ff. de inoffi. testa. l. iij.in fi.& l.iiij.
* ADDIT. Immo quasi noua domus princeps a patre sup inducta,qua si. νέαρχος ad accrescendam familiā.
SYL. ¶ Adde,φ dr quasi quę noua domus princeps a patre superinducatur.)
g ¶ Nō potes.alias Non possis. s. eodem tempore subaudi, vt s. proxi. §.
¶ Matris. Nō diuidit propter vnicā verborum structuram.
SYL. ¶ Casus Quæsitū fuit, an filij duorum coniugu ex alio matrimonio iure copularēt, & dubitationē faciebat qa cū sint priuigni patris vel matris suę, & per consequēs loco filij, uidebatur, φ ad inuicē pręsumerent loco fratrū,quia se affinitate attingūt, cuius contrariū rñdet ea rōne, quia(vt dixi)non ita par gradus transuersalis

¶ Casus. Eodem modo figurari pt, quo in superiore.§.cum prosequat ea dem exempla.Rō dubitandi erat, qa soluta affinitate, tanquā cessante cā, uidebat impedimētū deficere, cuius contrariū rñdetur ex eo, φ matris loco sunt, sicut superiores filiæ loco erāt.No.φ dissoluta affinitate non licet socrum aut nouercam ducere uxorē.Item φ hę matris loco sunt. Itē quod cessante una ex causis, alia remanente,non cessat effectus.)
c ¶ Socrū. Quę sint hę personę, dic vt ff. eo.titu.de ri. nupt. l. adoptiuus. §.nunc uideamus.

est in cōsideratione, sicut dispar, ꝑꝑ affinitatis uenerationē, licet ergo ha beanẽ certo modo loco fratrū, tñ non sunt: & reuerentia, q̄ facit cōsiderati quem pro patre, matre, vel filio, cessat existēte gra du equali: & quia quāuis agnati uxoris fiant affi nes uiri. & e contra, tñ in ter affines utriusq; non contrahiẽ a liqua affini tas impediti ua matrimo nij. ca. quod sup his. de consangu. & affi. No. summarium. Itemq dictio, re cte, idē importat, quod iuste & legiti me: & in hoc differt a dictione, rite, q̄ importat. i. seruatis solēnitatibus. l. iu ste & ibi no. ff. de acqu. pos.

¶ Mariti [a] tamen filius ex alia uxore, & uxoris filia ex alio marito, uel ecōtra, [b] mrimoniū recte con trahūt, licet hēant [c] fratrē sororéve ex [d] matrimonio postea [e] contracto natos.

¶ Non licet in uxorem ducere filiā uxo ris quondā tuæ natā post diuortium, sicut nec sponsam patris aut filij. h. d. ex. l. si qua. ff eo.

¶ Si uxor tua post di uortiū ex alio filiam procreauerit: hæc nō est quidē priuigna [f] tua. sed Iulianus ab hmōi nuptiis absti-

a ¶ Mariti. licet inter se frater & so ror prohibeantur, vt supra eo. §. inter eas. tamen &c.

b ¶ Vel contra. i. econtrario.

c ¶ Habeant. illi minores.

d ¶ Ex matrimonio. maiorum.

e ¶ Postea † . s. post natiuitatem isto rū: & sic aduerbium, postea, determi nat dictionē, contracto. uel dic, q de terminat verbum, habeāt, & dic, con tracto s. prius. Nā q ex eo mrimonio, s. maiorū nascunẽ, fratres sunt ex par te mris illi, q natus est uel nata prius ex fęmina. Idē dicas econtra, q erit frater uel soror ex parte patris illi, q fuerat ex illo patre natus, & tñ isti nul lo iure sibi iuicē iūgunẽ. uiro. n. cogna ti uxoris iūgunẽ, & nō alijs cognatis uiri. Idē ecōtra, quia cognati uiri uxo ri iūgunẽ, non aūt alijs cognatis uxo ris. Vñ reꝑbaẽ quorundā opinio, q di xerūt, q nullus de arbore ducit a liū: nā in ea cōtinenẽ cognati viri & uxo ris, & tñ iūgunẽ, ut hic dẽ. Nec inter se ad mrimoniū īter duos cognatos viri & uxoris cōtractū succedūt, ut C. cōia d̄ suc. l. amitæ. nec postea, nisi sicut fa cit uir uxori, deficiēte oī parētela, &

† Dū dicit in se cūdo in tellectu qđ uer bum po stea, pos set refer ri ad verbum hēant, & cōtra cto. s. prius in telligi te prius . s. q̄ isti duo cō trahe bāt mri moniū . la. Ma.

exclusо fisco, vt C. vnde vir, & ux. l. j. & in auth. ibi signata.

¶ Adde, q de hoc est casus in c. quod super his de cōsan. & affi. * & si ver ba. d. l. amitę. uidebanẽ adolescentib. sub obscura adeāt hoc I loco nostros Com. vbi in eorū gratiā posuimus figurationem casus.) SYL.

¶ Si uxor. Diuiditur in duas partes, in j. ponit di ctū: in ij rō nē ꝑ locū a simili. ij. ibi, nam cōstat. SyL.

¶ Casus. Quærebaẽ, an filia uxoris. q mea, a qua diuortiū feci, possit du ci in uxorē. & vẽ dicendū q sic, * qa cum nō sit priuigna mea, ex quo nata nō fuerit añ nuptias cū eius mre cō tractas, sed post diuortiū, nec alio ul lo iure mihi iūgaẽ.) ñ uidebaẽ subesse aliquod impedimētū, cuius cōtrariū decidiẽ ꝑ rōnem publicæ honestatis, sicut in spōsa patris & filij obseruatū est. * Valde. n. abhorret ab honestate, q̄ in primis spectanda est in nuptijs, q quispiā matrē & filiā vxores habue rit.) No. summariū. Itē q publica ho nestas seruaẽ in matrimonijs. Item q appellatiōe nurus non uenit spōsa fi lij: nec appellatiōe nouercæ spōsa pa tris. Itē q ex hoc tex. vẽ quasi, q si cō tractū sit matrimoniū, nō dirimaẽ: qđ hodie secus est. c. sponsam. de sponsa. Item q ualet argumentum a simili.)

f ¶ Priuigna. quia illa est priuigna mea, q̄ ex mea uxore est nata, anteq̄ esset uxor & fęminę ille ē priuignus q ex marito natus fuit, antequā suus eēt maritus, vt s̄. eod. §. affinitatis. & §. socrum. sed hæc postea fuit nata, tñ dicit Iulianus abstinēdum rōne hone statis (j) vt subijcit, & ff. eo. l. si qua. §. si uxor. & l. semper. & ad hoc inducit duo argumenta, Nam &c. Priuigna. Priuignus.

ADDIT. (j) Quę orit ēt ex sponsali bus de futuro, & de facto contractis,

vt

ut non possit cötrahi cum aliquo pri mi contrahentis cönsanguineo. c. j. de despon. impub. in vj. Ang.

a ¶ Nurū esse Licet sit sponsa, tamē non est nurus, anteq̄ eius fiat vxor: & ecötra, licet sponsa sit spōsa patris, q̄a vxor non est pris adhuc, ideo non est filij nouerca, ut hic, & ff. de ritu nupt. si qua. § j. & tñ licet nulla sit affinitas, ē abstinēdū, vt subijcit Rectius & c.

† Idē in sponsa alicuius quā nullus consangui neorum pöt du cere uxorem, vt in c. spōsam extra de spons. & matri. † alias SYL. deest se

neri † debere ait. Nā constat, nec sponsam filij nurū eē, [a] nec patris spōsam nouercā esse: rectius [b] tamē & iure facturos [c] eos, q ab hmōi nuptiis † se abstinuerint.

¶ Inter seruos ēt manumissos cognatio i pedit matrimonium contrahendum.

¶ Illud certum est, seruiles [d] quoq; cognationes, [c] impedimento nuptiis esse, si forte pr̄ & filia, aut frater & soror manu missi [f] fuerint.

¶ Sūt & aliæ psonę, q pp diuersas rōnes nuptias contrahere

ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. cuius contrariū deciditur, quia sunt iura sanguinis pariter in seruis & tūt i libe ris, quæ nullo iure ciuili aut gētiū tol li possunt. Nec obst. §. quod aūt. quia verū est primi cognationem quo ad effectus iuris ciuil. vt quo ad successionē & tutelam, nō quo ad sui essentiā, matrimonijve cōtractum, qui fundat sup rōne naturali, q̄ dictat nō esse honestū, ut qui tam arcto naturę uinculo iūcti sunt, matrimonio ēt copulent.) No. q seruilis cognatio est ipeditiua matrimonij Itē q sufficit allegare librum, absq; eo q alleget ur lex. Item quod iura sanguinis manēt i seruis.)

b ¶ Rectius

A simili concludit in casu proposito primo in hoc. §.

* ¶ Ioan. Fab & Ang. putāt hoc esse consilium, ac per hoc valiturum mři moniū, si de facto contraheret, quorum opi. uidetur huic tex. maxime repugnare: etenim si iure faciēt qui abstinebunt ab huiusmodi nuptijs, non iure igitur facturi sunt qui cōtrahere audebunt, & consequenter matrimonium erit inualidum. §. si aduersus. Ifra eo. de quo latissime disserui hic in commen.)

c ¶ Facturos. s. scimus, uel constat.

SYL. ¶ Illud certum est. seruiles.

¶ Diuiditur in duas partes. In prima ponit dictū, i secūda remittit se ad ff.

¶ Casus. Quęsitū fuit, an qd dictum est in liberis, habeat locū in seruis. & videbat̄ dicendū q non, quia cū ista agnationis & cognatiōis iura sint a iu re ciuili, ea nō uidebant̄ pertinere ad seruos. l. quod attinet ff. de reg. iu. * q si loquamur post secutā manumissionē, idē quoq; vr̄ dicēdū, ut cognationis causatæ in seruitute nulla debeat haberi cōsideratio. Videm⁹. n. q si liber efficiat̄ seruus, perit ius cognationis pp seruitutē. §. q autē. ỹ. de capi. diminu. ergo multominus dicēdū ē, q in seruitute causet̄ cognatio, cum facilius impediatur aliqd fieri, q̄ postea quam factum est tollatur. l. patre.

d ¶ Seruiles. i. dum durant serui.

e ¶ Cognationes. i. cōsanguinitates q̄ sunt inter seruos: & ipediūt nuptias inter eos: itē affinitas, vt hic, & ff. eo. adoptiuus. §. seruiles. S3 quomō hoc, cū nulla cognatio sit inter eos, vt ỹ. de capi. dimi. § quod aūt? S3 illud in iure succedēdi, & in tutela, uel hęreditate dr̄, hoc autem in iure sanguinis, quod nullo iure ciuili tolli pōt, ut hic & ff. de reg. iu. l. iura sāguinis. & per cōsequens ēt in prohibitione matrimonij. Sed nōne & alia rōne inter eos matrimoniū impedit̄, quia sunt serui ut supra eo. ti. j. respon. & C. de incest nup. cum ancillis? Respon. durante seruitute hęc sunt duo impedimenta, & eis manumissis durat hoc unum, ut sequitur.

¶ Adde hoc de iure ca no. eē correctū c. j. de coniu. ser. quod præponitur etiam in foro ciuili quo ad matrimonia vt dictum est.) SYL.

f ¶ Manumissi fuerint. Vel ambo, & tunc tm̄ est impedimētum sanguinis: uel unus tantum, & tunc duo sunt, q̄ impediunt, vt modo diximus.

a ¶ Enumerari. Possũt aũt enumerari quattuordecim modi cum his, quos in hoc titulo habemus. Primus est rõne seruitutis. vt s. eo d. j. respon. & C. de incest. nup. l. cum ancillis.

SYL. ¶ Adde, q hoc corrigit i d. c. j. de cõiu. ser.) Secũdus est ratio ne ætatis, ut mares minores xiiij. an. fœminę minores. xij. vt s. eod. ij. respon.

prohibentur, quas in libris Digestorũ seu Pandectarũ, ex ueteri iur collectarũ, enumerari [a] pmisimus. ¶ Oi effectu & noie matrimonij ēt quo ad filios carent, qui contra. || coeũt: nec dotes repetũt, & pœnas incurrunt. h d. ¶ Si aduersus ea q

SYL. ¶ Adde, q de iure cano. attēdit potētia coeũdi. c. puberes de despõ ĩpub.) Tertius ratione sãguinis: quod in tria diuiditur. s. ascēdentes, & descendentes, & collaterales, vt s. e. §. ergo. & §. īter eas. & §. fratris. & §. ei'. & §. duorũ. Quartus rõne adoptionis, vt supra eo. §. ergo. & § inter eas. in fi. vtriusq;. Quintus rõne affinitatis pręsentis, pteritę, & futurę, vt s. eo. §. affinitatis. & §. socrum. & §. si vxor. Sextus ratio ne matrimonij. Nam si hēt vnā, non debet habere alterā eodem tēpore, alias est infamis, vt s. eo. §. socrũ in fi. & §. affinitatis. in fi. & C. ad l. iul. de adul. l. eũ. Septimus p senatusconsultũ, quod vetat fieri matrimoniũ inter tutorem & curatorē & filios eorũ ad quonoã pupillam & adultã suam uel patris, vt C. de interd. ma. inter tu. l. j.

SYL. ¶ Adde, q de iure can. corrigit hoc c. fi. de secũ. nupt. & ibi Ab.) Octauus per legem Papiã & Iuliam. s. inter senatores & eorum liberos, & libertas, vel alias vilis cõditiõis fęminas, vt ff. de ritu nupt. l. lege, Papia. & C. de nu. l. si libertam. quod capitulum hodie correctum est, vt in Auth. ut li. de cęt. §. si quis autem. coll. vj.

¶ Adde, q & hoc corrigit. d. c. fi. vbi Abb.) Nonus est, vt inter præsidem & sibi subiectam rõne iurisdictiõis, vt C. de nup. & si cõtra. & C si qua cunq; pręf. po. l. j. Decimus est per cõstitutionē principis: ut cum ea quam quis de sacro fonte leuauit, ut C. de nup. si qs alumnam. in fine. Idem seruatur de ipsa commatre licet nostro iure cautum non reperiatur.

¶ Adde idē seruari d iure cano. c. j. & ij. de cog. spi. de qua cognatione spirituali dixi plenissime hoc loco in Cõmen.) Vndecim' est rõne honestatis, vt s. eo. §. si vxor, & ff. eo dē. l. si qua. Est & duodecimus rõne ordinis annexi: ut cum clericis in sacris ordinibus constitutis, vt in Auth. qũo opor. epis. §. hęc autem. col. j. & in auth. de sanctis. epis. §. si qs. colla. ix. † Est & tertiusdecimus, vt in monachis cõuersis & monialib. licet nõ sint in sacris ordinibus cõstituti, vt i Auth. de mona §. antepe. co. j & in Auth. de nup. §. per occasionē. coll. iiij. Est & xiiij in muliere rapta quę proprio nubit raptori: quod prohibetur, vt in Auth. de rap. muli. quæ prop. rap. nu. § j. coll. ix.

SYL. Ordo sacer ĩpedit mřimoniũ.

¶ Adde, q de iure can. hoc corrigit, c. fi. de rap. & q a in his ipsum ius can. attēdit, dicas de iure can. esse aliqua impedimēta, q impediunt contrahendũ & dirimunt contractum, q claudũtur his versibus. Error, cõdõ, uotũ, cognatio, crimē: Cultus disparitas, vis, ordo, ligamē, honestas: Sexus & affinis, si forte coire neqb' Hæc sociãda vetāt cõnubia, facta retractāt, Aliqua vero impediunt, sed nõ dirimunt, de qb. his uersibus. Incestus, raptus, spõsatę mors mulieris: Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis, Vel si pœniteat solenniter, aut monialē Accipiat, phibēt hęc cõiugiũ sociandũ: Ecclesia vetitũ, necnõ tps feriatũ, Impediũt fieri, permittũt facta teneri. Quorũ uersuum declaratione ponit Henri. Boyc. in c. literę. de frig. & male.)

†Secus in cõstitutis in non sacris vel minoribus ordinibus qui si in SYL. cedant in habitu & tõsura, gaudent priuilegio. c. si quis sua dente. xvij. q. 4. & priuilegio fori ut ca. j. de cler. coniug. lib vj.

¶ Si aduersus ea quę. ¶ Diuidit ī tres partes. in prima ponit dictũ quantum ad contrahentes contra ll. in secunda quantum ad filios. in tertia quantum ad alias pęnas. secũda ibi, Itaque. tertia ibi Qui autem. SYL.

* ¶ Casus Non est figurandus nisi literaliter. Cum Imperator diffinierit, Iustas

Iustas nuptias esse illas, quę secūdum pręcepta legum contrahuntur, simulque exposuerit casus, in quib. matrimoniū contrahi leges vetant: nūc infert, ꝙ q. aduersus suprascriptas prohibitiones coierint; iniustas nuptias contraxisse intelliguntur. Quo fit, vt cum iuris effectu exutæ sint, carere ēt debeāt noīe a legibus imposito. l. nō putauit. §. non quæuis. ff. de bo. posses. contra tab. Itaq; nec vir, nec vxor, nec nuptię, nec dos appellatur, & qui ex eo coitu nascunt̃, non sunt in potestate parentum, cum sint ex iniustis nuptijs procreati. s̄. de patr. pot. ī prin. sed quantum ad patriam potestatē similes sunt vulgo conceptis, quia sicut illi patrem non habere fingunt̃, q̃a illum habent incertum, ita & hi perinde existimant̃, ac si patrē nō haberēt, quia illum habēt, quem habere nō licet, reliqua in tex. sunt plana.] No. ꝙ appellatione viri, vxoris, nuptiarum, matrimonij, intelligit̃ de legitimis, & sic ꝙ dispositio loquens de aliquo, intelligit̃ de legitimo. Itē ꝙ filij ex coitu illegitimo non sunt in potestate, q̃a nō sunt ex iustis nuptijs. Item no. ꝙ spurij ęquiparantur vulgo cōceptis: & vulgo concepti intelligūtur nō habere patrem. Item vnde dicantur spurij. Item ꝙ vbi non est matrimonium legitimum, non est dos, & dissoluto tali matrimonio non est locus exactioni, alicuius dotis. Item ꝙ coitus cōtra ll. punitur alijs pęnis. Itē ꝙ actus contra ll. caret nō solū effectu, sed nomine. Item ibi, Nec hi patrem. no. ꝙ idē operat̃ fictio quod veritas quo ad iuris effectum. Item ꝙ verbum, intelligitur, denotat fictionem.

a ¶ Diximus. vt s̄. eo. per totum, & etiam adiecimus in proxi. §.

diximus [a] aliqui coierint: nec vir, nec vxor, nec nuptię, nec matrimoniū, nec dos intelligitur. Itaque [b] ij qui ex eo coitu nascuntur, in ptāte patris non sunt: sed tales sunt (quantū ad [c] patriam potestatem ptinet) quales sunt ij, quos mater vulgo [d] concepit. † Nam nec hi [e] patrem habere intelliguntur, cū & his pr̄ īcertus sit. [f] Vnde solent filij spurij appellari, vel a græca [g] voce † νόθοι, id est vulgo concepti: vel ἀπάτορες, quasi sine patri.

A D D I T. Vide clemen. j. de consangui. & affin.

b ¶ Itaque. bene infertur vt supra ti. j in prin.

c ¶ Ad patriam potestatem. Propter hunc casum posuit de nuptijs post titulum de patria ptāte.

d ¶ Vulgo. s. qui patrē demōstrare nō possunt, vel illicitū, vt ff. de sta. ho. vulgo.

e ¶ Nā nec hi. Scilicet vulgo concepti. Vel dic hi de quibus loquitur, scilicet illicite concepti.

* ¶ Prima expositio verior, quam intellīge, vt declaraui in figuratione casus:] sed quod dicitur de illicite conceptis, adde hoc verum, si vterque sciuit, si vero alter coniugum ignorauit, filij legitimi sunt de iure canonico capitulo secundo qui filij sint legit. & succedunt patri etiam scienti. c. ex tenore eo. titu.]

f ¶ Incertus sit. Cui pater est populus, pater est sibi nullus, & omnis: Cui pater est populus, non habet ille patrem. & secundum hoc dic his scilicet vulgo conceptis. Vel dic his scilicet incestuosis: & tunc dic iuris fictione est incertus.

* A D D I T. Plutarchus Problem. Quum veteres, inquit, prænomina notis scriberēt, vt Sex. pro Sextus, Ser. pro Seruius, Sp. pro Spurius: eos autem qui vulgo concepti erant ita notarent S.P. ide est sine patre, errore factum est, vt qui sine patre, dici deberēt, Spurij appellati sint.

g ¶ A gręca voce nothi. Nothos græce dicit̃ latine spurius, & apator quasi sine patre, & simili ratione amator dicitur sine matre.

¶ Adde, ꝙ hoc vocabulum late declarat Budęus in suis Anno. in l. vulgo. ff. de sta. hom. *Alciatus tamē lib. j. Prætermis.

† alias nā nec hi prem habere intelligunt eū, & ijs pr̄ īcertus est.

† alias σπορά-δην.

YSL.

SYL.

termis. reponit sporadin.i.vulgo, passim, & sparsim, cuius sentẽtiam amplexus sum hic in Anno.]

* ADDITIO Spurius dicitur a greca voce σπορὰν quod significat pudenda Plu. in Probl. Sabinos vxoris pudẽda Sporion appellare, & inde spiritum dictum vel a σπείρειν seminare, qa nihil habet a patre nisi semẽ. Vnde spurios versus dicimus alterius, aut Icerti auctoris. Aus. Quique notas spurijs versibus apposuit. H.M.

† alias actioni.

tre [a] filij. Sequitur [b] ergo, vt dissoluto tali coitu, nec dotis, nec donationis †exactioni [c] locus sit.

¶ Qui aũt prohibitas [d] nuptias contrahunt, & alias pęnas [e] patiunt q̃ sacris constitũibus continent.

¶ In potestatem patris rediguntur, qui per oblationem curiæ legitimant, vel p subseques matrimonium.h. d.

¶ Aliquando autem euenit, vt liberi, qui statim vt nati sunt, in potestate parentum [f] non†fiant, posteat† autem redigantur in potestatem patris, qualis est is, qui

a ¶ Sine patre. Iure ciuili inspecto.

b ¶ Sequit. Bene infert, cum. n. sine matrimonio esse non põt. s. dos, & vbi non est dos, actio dotis non est, vt C. de do. añ nup. l. fi. ibi, sicut enim &c.

c ¶ Ex actioni. s. per actionem ex stipulatu, q̃ dat pro dote vt j. de actio. §. fuerat. Sed nunqd p condictionẽ sine cã, vel ob causam, quasi ob cãm datũ fuerit, nec cã fuit secuta? Rñ. Pla. qđ sic, siue ignorans siue sciens dederit, vt ff de condi. sine cã l. fi. Sed Io. dat talẽ condictionẽ ignoranter nõ sciẽter dãti, vt C. de condi. ob cãm. l. j. & ff. de condi. ob cau: l. j. §. fi. & l. ij. nec immerito, cũ turpiter danti nulla sit repetitio, vt ff de cond. ob tur. cau. l. si ob turpẽ. & hęc omnia locũ habẽt, qñ non fuit secutum matrimonium.

SYL. ¶ Adde, q opi. gl. hic, & in l. fi. communiter approbatur per doct. hic, & in d. l. fi. q si mater sciebat matrimonium illicite contrahendum, non repetat, si ignorabat, secus, matrimonio non secuto, ita dicũt Ang. & Christo. hic, & Nouissi. in d. l. fi.]

¶ Prohibitas. per aliquem de. xiiij. modis, licet Hyr. has pęnas imposuerit tantũ eis, qui incestas nuptias faciunt vel nefarias, non qui alias inutiles, vt in Authen. de incest. nup. §. primo. coll. ij.

e ¶ Alias pęnas. Vt est amissio bonorum, & incursus infamię, vt C. de incest. nup. l. qui contra. & l. si quis incesti. Hodie vero & confiscatio bonorum, & exilium, & cinguli siue dignitatis depositio, & verberatio simul eis imponitur, vt in Authẽ. de incest. nupt. §. j. coll. ij. ADDIT. Adde secundũ Ioã. Fab. quod contrahentes incestas nuptias sunt infames, & ita approbantes & defendentes vel patrocinium pręstãtes, vt iij. quęstio. iiij. cap. consanguineorum. & ipso iure sunt excommunicati, vt in clemen. prima. de consang. & affin. Ang.

† alias fiunt.

alias sunt.

† alias vacat autem.

¶ Aliquando. Diuiditur in duas partes, prout duos casus decidit. Secũda ibi, necnon.

SYL.

¶ Casus. Quęsitum fuit, an alio modo patria potestas quam ex iustis nuptijs acquireretur iure ciuili. & videbatur quod non, ex regula generali affirmatiua posita supra in princip. titu. j. & ex negatiua posita in §. pręcedẽ. versic. itaque. cuius contrarium deciditur in duobus casibus ex cõstitutionibus imperatoris, scilicet per oblationẽ curię, & per subsequens matrimonium, primum fauore curialiũ. §. si quis igitur. in Authenti. quibus modis natu. effi. sui in fine. secundum fauore matrimonij & filiorum. lege, nuper C. de nat. lib. No. quod ius ciuile alios modos inuenit reducendi filios in potestatem quam ex iustis nuptijs, scilicet per oblationem curiæ & per subsequens matrimonium, & ita naturales fiunt legitimi.

f ¶ Parentum non fiant. Hoc mirabile per duo probat exempla. Accur.

Natu-

dum naturalis [a] fuerat, postea curiæ [d] datus ptāti patris subijcitur. Nec non [e] is q a muliere libera procreatur, cuius matrimonium minime legibus interdictum [d] fuerat, sed ad† quam pater cōsuetudinem habuerat, postea ex nostra cōstitutione [e] dotalibus instrumentis [f] compositis, in potestate patris efficitur. Quod & alijs liberis, qui ex eodem matrimonio postea fuerint procreati, similiter nostra constitutio [g] prębuit.

a ¶ Naturalis. s. tantum. Accur.

b ¶ Curię. Cum enim vult aliqs naturalem filium tantū, qui in potestate patris non est, vt hic, supra titu. j. in prin. facere in ptāte, detur in seruitiū Imperatoris vel Præsidis prouincię. Nā in potestate efficit loco meriti matris, & efficitur legitim' loco meriti filij, † vt hic, & in Authentica quibus mod. naturale. effic. sui. §. si quis igitur. collatio. vij.

† alias quā & solam.

† Quod Ang. intelligit verū ficte, non vere, qđ nota pro statutis: vt ē tex. in l. iij. C. de natu. li. & quate succedant, vide hic p eum.

SYL. * ¶ Dic ꝙ per curiam intellexit ordinem decurionum, vt manifeste ostēditur hoc loco in Anno.]

* ADDIT. Curia nō significat seruitium Imperatoris sed Senatum alicuius ciuitatis quę ordinem habet decutionum tanquam senatus municipales, quamobrem dati curię sunt q in ordinem allecti decurionum in patris transeunt potestatem & iura assequuntur legitimorum. l. si quis. C. de natura. liber. Aemil. Ferr.

c ¶ Necnon: Nunc ponitur aliud exemplum.

d ¶ Interdictum. Nam aliam vxorē non habuit tempore concubinatus, alias contra, vt C. de concu. l. j.

SYL. ¶ Adde ꝙ ratio est, quia subsequente matrimonio fingitur illam semper fuisse vxorem, & maxime tēpore partus per fictionem translatiuam, & si illo tempore quo pepetit, erat impedimentum tale, ꝙ cum ea matrimonium esset interdictum, non fit legitimatio, quia extremū, ad quod fictio trahitur, non est habile.]

e ¶ Constitutione. vt C. de nat. libe. l. cum quis.

f ¶ Instrumentis Sed nunquid sine instrumentis est matrimoniū tale? Dicunt quidam quod nō, vt Pla. & Azo. quando decorati maximis dignitatibus faciunt matrimoniū, vt in Auth. vt lic. mat. & auię. §. quia vero legem dudū. collat. viij. melius autem, quib. modis nat. effi. legi. §. hęc ergo casta. coll. vj. Sed dic, ꝙ matrimoniū nudo consensu pficitur sine scriptura, vt in Authent. de nupt. §. nuptias. collat. iiij. & ff. de reg. iur. l. nuptias. Sed filij primogeniti non sunt legitimi, si dotalia instrā nō sunt facta, vt hic, & facit ad hoc C. de nat. lib. l. cum quis. & l. nuper. & l. fi. & in Auth. de hęr. ab intesta. venien. §. j. collatio. ix. & in Authen. de fili. ante do. instru. na. circa med. collatione tertia, & in Auth. de incest. nupt. §. fina. collatio. ij. & de trien. & semis. §. fina.

SYL. ¶ Adde, quod hoc in vtroque foro de iure canoni. corrigitur, secundum quod talia instumenta non requiruntur. c. tanta. qui filij sint legitimi & ibi communiter doctor. vt per Abb. in j. notab.]

g ¶ Constitutio. vt C. de natu lib. nuper. Sed si non fecerit eam sibi vxorē, adhuc huiusmodi naturales sunt alēdi a patre. Item succedunt ex testamēto in totum, si pater vult, legitimis nō existentibus, vel patentibus iam defunctis, alias liberi in vnam vnciam tantum permittunt naturales succedere, superiores quando ipsi tantum supersunt, non impediunt eos, nisi in sua legitima, quę superioribus debetur: ab intestato vero duas habent vncias paternę substātię, cum matre eorum vtiliter diuidendas, quando nō sunt ascendentes nec descendentes, alunt & ipsi patrem. & hoc in licite natis, sed si illicite nati sunt nō, immo omni beneficio sunt exclusi, vt in Authē. quib. mod. nat. effi. sui. §. discretis. vsque in fi. constit. colla. vij.

Filij naturales tantū an succedant.

¶ De adoptionibus. Dicturus Imperator de ijs qui in ptāte parentū sunt, posuit titulū particularē de hoc, ad cuius declarationē fuit necessarius tractatus de nuptijs: sed qa ēt ꝑ adoptionē iure ciuili sūt ī ptāte q adoptanł, ideo sequił tractatus đ adoptionib. ꝓut optime ipsemet Imp. in prī. ꝯtinuat.]

¶ De adoptionib.

¶ Adoptiui etiam sunt in potestate, qui sui iuris, rescripto principis arrogantur, alieni, adoptantur imperio magistratus hoc dicit ex. l. j. & ij. ff. eod.

Non solum. Iste titulus diuiditur in nouem partes principaliter. Primo ponit, ꝙ adoptiui sunt in ptāte adoptantis. Secundo qualiter fiat adoptio & arrogatio. Tertio primum dictū limitat & declarat. Quarto de impubere qui se ad arrogandum dedit. Quinto ꝙ adoptans dēt saltē adoptatū ꝓcedere. xviij. ann. Sexto qn̄ aliqs vt nepos vel pronepos adoptał. Septimo in quibus adoptatus ęquiparatur naturali. Octauo in quibus coueniūt, & in quibus non, adoptio & arrogatio. Nono ꝙ serui adoptati a dominis sunt liberi. Secūda ibi (Adoptio.) Tertia ibi (Sed hodie.) Quarta ibi (Cum autem.) Quinta ibi (Minorem.) Sexta ibi (Licet autem.) Septima ibi (In plurimis.) Octaua ibi (Illud.) Nona ibi (Apud Catonem.) Aret.

SYL. ¶ Casus. Non figuratur, quia partiēdo & declarando terminos adoptionis & arrogationis procedit. No. filios adoptiuos in potestate nostra esse. Itē quod adoptio sumitur dupliciter, vt genus, & comprehendit etiam arrogationem, vt species, & est illa, quæ fit eorum qui in alterius erant potestate imperio magistratus. Item quod arrogatio est de reseruatis principi. Itē quod difficilius liberi & sui iuris transeunt in potestatem alterius, quā ij qui in alterius potestate erant: ex quo no. potes, ꝙ in habentibus symbolum facilior est transitus.]

a ¶ Naturales. subaudi & legitimi. Quare distingue: quia filiorū alij sunt naturales & legitimi, vt ex legitimo matrimonio nati, vt hic, & sup. de patr. pot. in prin. Alij naturales tantū, vt nati ex concubina, vt s̄. tit. j. §. fi. Alij legitimi tm̄, vt adoptiui, de qbus hic ti. loquitur. Alij nec naturales nec legitimi iuris præsumptione, vt incestuosi, vel alias illicite nati, vt ī Authē. qb. mo. natura. effi. sui. §. fi. col. vij. Alij sunt q prius n̄ fuerunt legitimi, sed nunc sunt, id est efficiuntur duobus modis, vt in Authē. quib. mo. na. effi. sui. §. quod vero, & s. tit. j. in fi.

Non solū aūt naturales [a] liberi, secūdū ea q̄ diximus, ī ptāte nr̄a sunt, verū etiā ij, quos adoptamus. [b] ¶ Adoptio [c] āt

¶ Adde tu clarius septē esse species filiorum, qui diuersimode a iure cōsiderant, prima est legitimorum & naturaliū, q sunt nati ex vero vel putati uo matrimonio. s̄. ti. ij. in prin. secūda species est naturaliū tm̄, qui sunt nati ex vnica coucubina in domo retenta, indubitato affectu coniuncta, si vterq; sit solutus, vt no. in rub. ff de cōcub. dicti naturales, qa eos natura nō honestas genuit c. liberi. xxxij. q. iiij. tertia species dicuntur spuri j, nati ex coitu nō approbato nec īprobato a. l. vt vulgo concepti & similes, quarta spēs eorū, qui ex dānato coitu nascūtur, vt adulterini, incestuosi, sacrilegi, & similes. §. fi. in Auth quib. mo. nat. effi. sui. quinta species est legitimorū tm̄, de quib. hoc tit. sexta species est legitimatorū, de quibus §. fin. s̄. titu. proxi. septima est spiritualium, quos ex sacro fonte vel cōfirmatione leuauimus de quib. in to. tit. de cog. spir.] SYL.

b ¶ Adoptatus. ī ptāte nr̄a sunt, & hoc iure veteri, vt hic & ff. eo. l. j. sed hodie distinguił, vt ĩ. eo. §. sed hodie.

c ¶ Adoptio. Est aūt adoptio secūdū Pla. & Io. legalis actio ad solatiū eorū q liberos non habēt, pene, idest fere nam imitās, sed certe & ab ijs, qui liberos

beros habēt, fit adoptio, vt ff. eo. l. nec ei. §. preterea. & j. e. §. licet. quare potest sic simpliciter definiri. Adoptio est legitimus actus, p quē fit qs filius q nō est, pene. i. fere naturā imitās, & est hęc veritas, vt ff. eo. l. j. & j. e. §. minorem.

SYL. * ¶ Dic q reperit adoptio in genere, q postea diuiditur in adoptionem in specie, & arrogatio – nē. Adoptio in genere sic recte diffinitur: Est act⁹, p quē, auctoritate iuris ciuilis, qui filius nō est, instar naturę filius efficitur. Adoptio vero in specie hoc mō. Est actus, p quem q in alterius ptāte est, imperio magistratus instar naturę alterius filius efficitur, cōcurrēte naturali uinculo, in ptāte, nō concurrente, habilis ad succedendū. Arrogatio aūt est actus, per quem qui sui iuris est, principis auctoritate instar naturę filius efficit & in ptāte.] Sed & hoc loco libuit apponere uerba A. Gelij. li. v. c. xix. noc. Acti. Inqt ille: Cū in alienā familiā inq, liberorū loco extranei sumūtur, aut p ptorem fit, aut per populū, quod per prętorem fit, adoptatio dr̄, quod p populum, arrogatio. Adoptant aūt, cum a parēte, in cuius ptāte sunt, tertia mācipatione in iure cedūtur, atq; ab eo, qui ad oprat, apud eum, apud quē. l. actio est vindicantur. Arrogant ij⁹, qui cum sui iuris sunt. in alienā se potestatem tradunt, eiusque rei ipsi auctores fiunt, sed arrogationes nō temere nec inexplorare committuntur. Nam comitia arbitris pontificibus prębētur, quę curiata appellantur. Aetas quoq; eius, q arrogare vult, an liberis poti⁹ gignundis idonea sit, bonaq; eius, q arrogatur, ne insidiose appetita sint, cōsideratur, iusque iurandū a. Q. Mutio Pont. ma. conceptum dr̄, quod in arrogando iurarei, sed arrogari nō potest nisi iā vesticeps. Arrogatio aūt dicta, q a gen⁹ hoc in alienā familiā trāsitus p populi rogationem fit: eius rogationis verba hęc sunt: Velitis iubeatis, vt L. Val. L. Titio tam iure legeq; filius sibi siat quā si ex eo patre ma treq; famii natus esset, vtique vitæ necisq; in eū ptās fiet, vti pariendo filio est hæc ita, vt dixi, Ita vos. Quirites rogo. Hæc illę, q in Anna. nostris late exposuimus.

duob. modis fit: aut prīcipali rescripto, [a] aut īperio magistratus. [b] ¶ Impatoris auctoritate adoptare quis pōt eos easue, q quæue sui iuris sunt q spēs adoptionis dicitur arrogatio. [c] ¶ Imperio magistratus adoptamus eos easue, q q̄ve in ptāte parentū sunt: siue primū gradū liberorum obtinēt, qualis ē fili⁹ & filia: siue īferiorē, [d] q̄lis ē nepos, neptis, pronepos, pneptis. ¶ Per adoptionē nō trāsit qs in ptātē nisi ascēdētiū quāuis pri adoptiuo extraneo succedat. h. d. ex l cū ī adoptiuis. C. d̄ ado.

a ¶ Rescripto. Hoc est, vel ante ipsū principem, vel ante aliū magistratum delegatione facta per rescriptū a principe, vt C. e. l. ij. in fi. & l. arrogationes. Sed quid si Imperator non est? Respō. non potest fieri, licet imperium semper sit, vt in Authen. quomodo oportet epis. §. fi. coll. j.

¶ Hoc uerum de iure ciuili, sed de iure canonico succedit uacante imperio Pont. vel iud. ecclesiasticus, secundum quod habetur in ca. licet ex suscepto. de fo compet. SYL.

b ¶ Magistratus. s. cuiuscunque ordinarij, etiam defensoris ciuitatis q minimus est, vt in Authē. de defen. ciui. §. nulla. col. ij. Nec mirum, cū sit de voluntaria iurisdictione, vt ff. de offi. procon. & le l. ij.

c ¶ Arrogatio. quia adoptator interrogat, an velit eum, quem adoptat, sibi iustum filium esse, & adoptatus, an id fieri patiatur, vt ff. eo. l. ij. Vnde ver. Arrogo q suus est, sed habet meus esse necesse. Patris adopto suum, sed patris permanet idem.

¶ Adde, q quāuis hanc deriuationē alleget iurisc̄ō. in l. ij. ff. eo. tū verisimilior vr̄ illa, quam ponit Gel. vbi s. quia fiat per populi rogationem.] SYL.

d ¶ Inferiorem. i. sequentem.

Sed

TI. ¶ Sed hodie. Diuiditur in duas partes. In prima ponit regulam prohibitiuam: in secunda dispensationem in ascendentibus. secunda ibi, si vero.

¶ Casus. Querebatur, an perpetuo verum esset, q in adoptiõis potestatẽ transiret filius adoptatus: dubitationem faciebant verba generalia Imp. in princ. tit. nostri, & omne ius antiquũ, cuius contrarium respõ. ex correctione Iustiniani. scilicet vt ni si adoptetur ab aliquo ex ascendentibus patris vel matris, non transeat in potestatẽ, ratio fuit, quia eueniebat vt adoptatus aliquando & patris naturalis & adoptiui successionem perderet, prout rationem suę dispositionis late explicat in lege, cum in adoptiuis. in princ. C. eodem. No. quod extraneus adoptans filium, non habet eũ in potestate. Itẽ q per adoptionẽ ab extraneo factam, iura patris naturalis non dissoluuntur. Item quod filius adoptiuus succedit patri extraneo ab intestato. Item quod ascendentes adoptantes habent adoptiuos filios in potestate. Item q duo vincula magis ligant. Item quod adoptiuus dicitur de familia patris adoptantis. Item quod in vna persona naturalia & ciuilia iura concurrere possunt.]

a ¶ Constitutione. vt C. de adop. cũ in adoptiuis.

b ¶ Naturali. & legitimo.

c ¶ Tributa. s. in prędicta constitutione: (j) & facit ad hunc. §. infra de hęr. quę ab intest. §. sed ea omnia. & infra de exhę. lib. §. circa adoptiuos. & infra de inoffi. test. §. ij.

¶ Sed hodie ex nostra constõne [a] cum filius familias a patre naturale [b] extraneę personæ in adoptionem datur, iura patris naturalis minime dissoluuntur: nec quicquam ad patrẽ adoptiuum transit, nec in potestate eius est, licet ab intestato iura successionis ei a nobis tributa [c] sint. Si vero pater naturalis [d] non extraneo, sed auo filij sui materno, [e] vel si ipse pater naturalis fuerit emãcipatus, [f] etiam auo paterno, vel proauo simili modo [g] pa terno vel materno filium suũ dederit in adoptionem: in hoc casu, quia concurrunt [h] in unam personam & naturalia, & adoptionis iura, [i] manet stabile ius patris adoptiui, & naturali uinculo copula

ADDITIO. (j) Etiam concurrentibus legitimis & naturalibus quãuis inter se nihil habeãt parentelę, quod no. secundum Ang. & ideo non trãsit in potestatem, quia per emancipationem priuare tut hęreditate vtriusque secũdũ communem opi. vel. cũi adoptiuis. C. eo. sed cum hodie nemo emancipet in uitus. § generaliter. in Authẽ. quib. mo. natu. ef. fi. sui videt iste. §. esse correctus, de quo vide Ia. hic.

d ¶ Pater naturalis. & legitimus.

e ¶ Materno. in cuius ptãte prius nõ erat, sed modo efficitur, vt subijcit, vt s. de pa. po. in fi. A ecur.

f ¶ Emancipatus. Alias cum esset in potestate aui, quomodo adoptaret eũ quem habet? Certe non põt plus esse quam filius vel nepos, vt hic, & ff. eo. si pater. §. qui duos. & intellige emãcipationis tempore filium non esse conceptum, qui nunc datur in adoptionem, alias in potestate aui remansisset, vt infra tit. j §. fi.

g ¶ Simili modo. i. similẽ faciat distinctionẽ: nã materno proauo, idistinctẽ, paterno vero, secundũ q modo distinxi in auo, datur in adoptionem.

h ¶ Cõcurrunt. Sed si ego adopẽ filiũ fratris mei, nunq d ptãti meę subij cit? rñ. secundũ Io. q non, & quod hic dr, naturalia, expone. i. natiualia, qa ab eo auo contrahit natiuitatẽ & originẽ, quod non est in filio fratris mei.

i ¶ Iura. Vnde pręferendus est et, in quẽ vnum tñ concurrit, & sic duę rões pualẽt vni, vt in Auth. de cõsang. & vter. fra. §. j. coll. vj. & C. de edi. di. Adr. tollẽ. l. fi. nisi vna sit melior duabus,

tum, & legitimo adoptionis modo † constrictum: vt & in familia, & in potestate huiusmodi patris adoptiuisit.

¶ Impubes arrogatur causa cognita, & cauet arrogator, si impubes decedat, de restituendis bonis pupilli iis qui illi successuri essent, si arrogatio facta non esset: nec arrogatus, nisi ex causa, emancipari exhęrdatiue potest, alioquin pręter bona propria consequitur etiam quartam partem bonorum arrogatoris. hoc dicit ex lege si paterfamilias. § fina. ex le[ge] ... ei & lege seq. ff. eod & ex l. fina. ff si quid in fraudē patron.

¶ Cū aūt impubes per principale rescri

bus, vt colligitur ff. de inoffi. testa. nā & si. & ff. vnde liberi. l. scripto.

SYL. ¶ Adde, ꝙ doct. qui no. hoc, ꝙ duę rationes vincūt vnā, intelligūt vnam ex illis duabus, vt si in vna persona vna ex illis concurrat, ī alia duę, illa pfe ratur, ita colligitur ex. ll. allegatis, & ita ītelliges, quo casu nō est ad ppositum limitatio glo.]

† alias cōstitutum.

¶ Cum aūt.

Diuisio. ¶ Diuiditur in quinque partes. Primo ꝙ arrogatio fiat cā cognita. Secundo ꝙ sit iusta causa. Tertio ponit modū, sub quo fiat. Quarto quod non potest arrogator ipsum emancipare sine causa. Quinto quod quartā partem bonorum suorum eidem, siue in vltima voluntate, siue inter viuos relinquat. Secunda ibi (Et exquiritur.) Tertia ibi (Et cum.) Quarta ibi (Item non aliter.) Quinta ibi (Sed & si.) Aretinus.

¶ Com autem impubes.

SYL. * ¶ Casus Quęsitum fuit, an pupillus posset dare se ad arrogandū. & videbatur ꝙ non, quia in arrogatione in primis exploranda est mēs illorū, q arrogātur. l. in adoptionibus ff. eo. pupillum autem nullā habere mentem traditum est. l. pupillus. ff. de regu. iur. E conuerso autem videbatur, ꝙ talis arrogatio permitti deberet absq; alijs adminiculis, ex quo celebratur auctoritate principis, quę omnem suspitionem summouere videbatur, & q a nihil addi posse videbatur principali cōfirmationi. Sed supradictis non obstātibus, deciditur impuberem arrogari posse, dummodo id fiat causa cognita, caueatq; arrogator se bona arrogati, si īpubes decesserit, illis restituturum, ad quos peruētura erāt, arrogatione non facta. Exigitur autē causę cognitio ea ratione, q a nisi adhiberetur, facile eueniret vt non haberet ea ratio honestatis, quę in patribus & filijs requirit. Adhibet autem & satisdatio vt occurrat illis, qui forte inhiātes patrimonio pupilli, illum iō arrogare excogitas sent. & ex his rationibus temperantur quę pro rationibus dubitandi supra allegabantur. Successiue quęsitū est, an arrogator possit, quotiescunque vellit, arrogatum emancipare, & videbatur quod sic. § prętere a. infra tit. j. cuius contrarium deciditur illa ratione, q a cum in constituenda arrogatione leges voluerint causę cognitionē adhiberi, similiter voluerunt eam solui non posse absque eiusdem causę cognitione lege, nihil tam naturale. ff. de regu. iur.] & quia cum talis emācipatio incommodum afferat emancipato, quia iura omnia soluūtur, ideo eo inuito sine causa fieri non debet, & facienti pœna imponitur, vt sequitur. No. quod arrogatio impuberis requirit causę cognitionē, vtrum vtilis vel honesta sit filio arrogato. Itē no. ex ordine literæ quod prius attendenda est honestas quam vtilitas. Itē no. cautionem requiri de restituendis bonis illis, quę ei successissent, si arrogatus non fuisset. Item quod tabellio dicitur persona publica, & quod per eū nobis quęritur. Item quod arrogatus non potest emancipari non cognita causa. Item ꝙ arrogatus quicquid q̄rit, quęrit patri arroganti. Item ꝙ dictio, pręter, includit.]

Re-

a ¶ Rescriptum. Vt quia sui iuris est, vt s. eo. in princ.
b ¶ Cognita. Quę autem in causę cognitione vertuntur, per ordinem scripta sunt. ff. eo. l. si pater. §. in arrogationibus. & l. se qu. vsque ad §. fi. & quædam etiã hic dicunt in psona ĩpuberis, q̃ & ibi dicuntur.
c ¶ An honesta. i. non eo proposito vt eius res deuotet, vt ff e. l. nec ei. §. eorum.
d ¶ Vt caueat. i. vt cautionem promittat: cum fideiussione tñ, vt ff. eo. l. nec ei. §. fi. & C. de verbo. sign. l. sancimus.

SYL. ¶ Adde, q̃ hoc est ex eo, quia ab alia. l. hoc declaratur. l. his verbis. ff. eod. alias enim cũ simus in l. ciuili, intelligitur verbũ. cautio, pro nuda pmissione, qñ est simpliciter prolatum, vt est communis omnium doctri. in l. diuortio §. interdum. ff. sol. mat.]

Notari^9 non põt esse seruus. e ¶ Tabellioni. Qui seruus publicus dicitur, vt C eo. l. ij. alias. n. seruus publicus tabellio esse non potest, vt C. de tabel. l. generali. lib. x. Sed certe ideo sic dicitur, quia publice seruit.

Satisdatio arrogatoris quibus prodest. f ¶ Venturi. Vel iure successionis ex testamẽto vel ab intestato, vel titulo vniuersali, vel singulari, vt legatarius, omnibus enim cõsulitur hac cautione, pupillo decedente in pupillari ętate: alias si postea, pupillaris substitutio euanescit. vt hic, & ff. eo. non aliter. & l. his verbis & infra de pupil. sub. § j.

SYL. ¶ Adde, quod ratio est, quia per arrogationem pupillaris substitutio tanquam filij testamentum euanescit. lege, nec ei. §. eorũ ff. eo. vnde consulendum est substitutis per cautionem. alij enim substituti pręter quam directi pupillares, quia habent actionẽ nõ ex testamento filij presumpto sed ex testamento paterno, non possunt aliquod preiudicium pati: de quo vi. Acc. hic.]

¶ Sed nonne sine hac cautione facta admittuntur supradictę personę ex testamento? Respon. nõ, cum testm̃ sit ruptũ minima capitis dimi. s. arrogatione vt ĩ fra qui. mo. testa. in fir. §. non tñ. Item nunquid legitimi sine hac cautione admitterentur? Respond. non, quia pr̃ arrogator omnia iure peculij occuparet, vt ff. de cast. pec. l. ij. Hęc tamen cautio omissa pro facta habetur, vt ff. eo l. his verbis. in fi. vt & alias. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. j. Sed quare legitimi non stipulantur ẽt vltra pupillarẽ ętatem, cum & postea erant admittendi ad successionem, si adoptio facta non esset? Respond. illud est de fortuna, & aduentitium erat, vnde non fuit considerandum, vt ff. qui & a qui. l. Iulianus. potuisset enim post pubertatem testamentum fecisse, vt supra quib. ex cau. §. cum ergo.

SYL. ¶ Adde declarando mentem glo. secundum Christo. hic, quia vult dicere, quod ideo legitimi infra pupillarem ętatem stipulari possunt, quia nõ facta arrogatione & decedente pupillo omnino erant habituri successionem, & ideo quia lęduntur, stipulantur, sed in maiore, quia non omnino lęduntur, quia poterat esse quod conderet testamentum, ideo non stipulãtur, quod tene.]

g ¶ Nisi causa. veluti si ita hęres instituitur ille adoptatus, si emancipatus fuerit, & tũc quartam perdit, quã tunc deberet habere de bonis arrogãtis, vt infra proxi. respon. & ff. si quid in frau. pa. l. si. secundum quosdã. Vel dic, q̃ tunc non perdit quartam, vt j. proxi.

ptũ a arrogatur, causa cognita b arrogatio fieri pmittit. Et exqrit causa arrogationis, an honesta c sit, expediatq; pupillo. Et cũ quibusdã cõditionibus arrogatio fit. i. vt caueat d arrogator psonę publicę, hoc est tabellioni, e si itra pubertatem pupillus decesserit, restituturũ se bona illis, qui, si adoptio facta non esset, ad successioné eius uenturi f essent. ¶ Item non aliter emancipare eum põt arrogator, nisi g cã cognita dignus emancipatione fuerit, & tũc sua bona ei reddat. Sed & si decedens pr̃

proxi.respon.probatur, quod eũ isto cõtinuatur,& quod in d.l. continetur intelligitur quãdo erat iusta causa cõ tra filiũ, ut quia prouocabat patrem ad iram, & intantũ vt etiam exhęredari potuerit,& beneficium collatum uel conferendum reuocari, vt C. de reuoc. do.l. fi. & in Auth. vt lib. de cetero. §. illud. ver. quin etiam. collatio. vj & secundum hoc intellige proxi. respon. quod sequitur.

eũ exhęredauerit, [a] uel uiuus sine iusta cã eum emancipauerit, iubet [b] quartam [c] partem ei bonorum suorum† relinquere: uidelicet præter bona quæ ad patrẽ adoptiuum transtulit, & quorũ cõmodum [d] ei postea acquisiuit.

¶ Maior. xviij. ann.

†alias restituere uel relinquere &c.

SyL. ¶ Adde, quod quãdo filius emãcipatur ex causa proueniente ex defectu ipsius, perdit quartam: aliter non, siue sine causa emancipetur, siue causa aliunde proueniat, ita residẽt hic doctores. * ex omnibus autem illis causis emancipari potest, ex quibus & exhæredatur, vt ostendi hoc loco in Comment.)

a ¶ Exhæredauerit. vel pręterierit, vt ff. eo. si arrogator.

SyL. * ¶ Male supplet gl. tum quia pręterito arrogato testamentum est nullũ §. adoptiui. j. de exhær. lib. & sic ille succederet in totũ, si filij legitimi & naturales non superessent. l. pen. §. fi. C. eo. tum quia l. si arrogator. non loquitur in filio pretetito, ut ibi admonet Ias. in iiij. colum.)

b ¶ Iubetur. Nota nõ cauet sic se relicturũ, tunc. n non ualeret, vt C. de inur. stipul. l. ex eo. & C de inoffi. testa. si quando. §. j. sed ei iubetur per legem, vt sic faciat.

c ¶ Quartam partẽ. Quid ergo si alios filios sex vel plures habeat, nun quid hic plus quam alij habeat? Respõ. sic secundum Bal. quasi debeat imputari ei, quare arrogauerit. Vel dic (vt puto) quartam suæ partis per conditionem ex l. diui Pij. petit, vt hic & ff. eo. si arrogator. & ff. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. si qs impubes. & hoc ad instar naturaliũ & legitimorũ, vt ff. de inoffic. testamen. Papinianus. §. quoniam. & C. de inoffi. testa. cum queritur. & l. parentibus. Absurdum est enim hunc legitimũ plus iuris habere, quam naturalẽm & legitimum, ut supra eod. §. sed hodie. in fi. Accur.

Arrogatus non plus iuris hẽ debet q̃ naturalis & legitimus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc opi glo. cõis est, si.n. aliter intelligeremus, adoptatis qn que (quod fieri potest. l. si patet. §. fi. ff. eo.) quintus remaneret sine quarta: quę quarta secundum eõem sententiam in d.l. si arrogator. hodie non est aucta ad triẽ tem* rametsi aliter mihi videatur, vt dixi hic in Commen.

d ¶ Commodum. repete Et præter ea bona. s. aduentitia, commodũ quorũ filius arrogatus post arrogationẽ acquisiuit patri, scilicet usumfructũ. nam & hęc acquisita restituit, non dico vsumfructum, quem debet lucrari pater, vt C. de bo. quę lib. l. cum oportet. §. si quis itaque. ad instar mariti in rebus dotalibus, vt ff. famil. ercl. l. si filia. §. j. & sic hoc verbum, præter, non excludit, vt ff. de pig. ac. l. j. in fi. & ff. de procur. sed & hæ. §. pen. & facit ff. de vulg. substit. l. sed si plures. §. in arrogato.

SyL. * ¶ Dic ꝙ dictio, pręter, iuncta termino contento sub pręcedenti dispositiõe, stat exceptiue. lege nam quod. §. fina. ff. de penu. leg. alias stat inclusiue. l Seio § uxori. ff. de ann. lega. nisi induceretur vel prohibitio actus alias de iure permissi, vel permissio actus alias de iure prohibiti, secundum Curt. Iun. in lege actione. C de transactio.)

SyL. * ¶ Minorem natu. Diuiditur in duas partes: in prima ponit unum dictum cum ratione, in secunda illud declarat. secunda ibi, debet.

¶ Casus. Quærebatur, an ĩ adoptiõi bus habẽda esset ratio ætatis. & uidebatur, ꝙ non, quia cũ adoptio fuerit ad solatium carẽtium liberis introducta, eaq; solo consensu, adoptantis sci licet & adoptati expediatur, non videba-

esse debet adoptans adoptatio. hoc dicit ex lege Arrogato. §. non tantum, & ex lege adoptio. ff. eodem titulo.

¶ Minorem natu [a] maiorem non posse adoptare placet. Adoptio enim naturā imitatur, [b] & pro [c] monstro est, ut maior [d] sit filius quam pater. Debet itaque is, qui sibi filium per adoptionem uel arrogationē facit, plena pubertate, id est xviij. annis [e] præcedere.

¶ Potest quis etiam filium alienum adoptare in nepotem, & deinceps, licet filium non habeat, & nepotem in locum filij, sed ubi adoptat aliquem in nepotem quasi ex filio, quem in potestate habet, natū, requiritur consensus filij: aliud, si nepotem ex eo alij uelit in adoptionem dare. hoc dicit ex . l. adoptare. ex lege si

debatur tam benigna facultas adsciscendi sibi filios, ratione ætatis coangustanda. sed solum agentium voluntas spectanda. Quo non obstante contrarium respondetur, quod cū a lege inuenta hęc uia sit ad similitudinē naturę, ut qui natura liberos non haberet, posset hoc ciuili modo sibi procreare, eam debet imitari, ideoque statuitur, minorem natu maiorem adoptare non posse. Sed tunc dubitatū est, quot annis oporteret eē maiorem adoptantem, q̄ is qui adoptatur. & cum adoptio naturam imitetur, videbatur sufficere, quod cum excederet xv. annis, quia post xiiij. antnum quis cēsetur habilis ad generationē naturalē supra de nupt. in princip. Quo non obstante deciditur quod debet illū præcedere. xviij. annis, qa licet pręsumatur potentia gignendi in decimoquarto anno, tamen cum per adoptionem quis certe, non pręsumptiue, filium efficiat, placuit etiam illud tempus statuere ad hanc rem, quo certum est omnes a communiter accidentibus secundum naturam generare posse, prout hanc rationem eleganter deducit Ias. in lege si is qui pro emptore. ff. de vsucapio. dum tractat materiam fictionis indu ctiuæ, allegando legē si paterfami. in fi. ff. eodem.) No. q̄d minor natu maiorem adoptare non potest. * quod pulcherrime persequitur Marc. Tul. in ea Oratio. quam pro domo sua dixit, dum conqueritur Fonteium adoptasse P. Clodium natu grandiorē, ut Tribunus pl. in ipsius perniciē fieret.) Item q̄ ars & ius imitatur naturam inquantum potest. Item quod plena pubertas est in xviij. an.

a ¶ Natu. id est natiuitate. sic. ff. de mino. lege prima. §. primo.

b ¶ Imitatur. plerunque: quandoque tamen non, ut infra eod. §. sed & illud. & §. in pluribus.

c ¶ Pro mōstro ē. id est non secundum naturam, sed contra naturam vt & alias ff. de sta. homi. non sunt liberi.

d ¶ Maior. scilicet tempore, nō persona.

e ¶ Xviij. annis. id est tot annos dēt Qō. habere plus adoptās quā adoptatus, qui faciant unam plenam pubertatē tanti temporis. Sed nunquid qui plures adoptat, debet pluribus vicibus pręcedere in tanto tempore? Respon. non (vt puto,) cum secundum naturam etiam in uno anno ex diuersis fę minis, uel etiam una, possit habere filios plures, & in hoc adoptio imitatur naturam, vt hic. Et nota pluribus modis dici plenam pubertatem. Nā interdum. xiiij. annis, vt infra quib. mo. rute. fi. §. primo. & supra titu. j. primo respon. alias. xv. annis, ut in authen. de tempore non so. pec. super do te. §. generaliter. colu. vij. alias xvij. ann. vt supra qui manu. non pos. §. fi. & ff. de post. l. j. §. pueritiam. interdū xviij ann. vt hic, & ff. de ali. & cib. le. l Mela.

¶ Adde tu, q̄ glo. nō intellexit plenam

nam pubertatem: nam ut primũ masculus implet. xiiij. an. incipit esse pubes, tunc enim dicitur pubes, & ante id tempus impubes, & hoc est quod dr in tex. in d. §. j. infra quibus modis tute. fi. plena autẽ efficitur puberias in xviij. anno: alia enim iu ra allegata ĩ glo. nihil faciunt & ita decla.)

SYL. * ¶ Licet. Diuiditur ĩ duas partes: In prima ponit unum dictum: in secunda illud modificat. Secũda ibi, sed siquis.

¶ Casus. Quęrebatur an liceret adoptare loco nepotis, dubium faciebat, quia cum in defectum generatiõis inductus uideatur modus adoptiõis, nõ uidebatur ultra filiũ extendendus: cuius contrarium deciditur, quia sicut optamus perpetuitatẽ generationis naturalis, lege, liberorũ, in fi. ff. de uerborum significatio. ita & ciuilis, quæ illam imitatur. Tunc dubitatum est, an posset alienus filius loco nepotis adoptari, aut ecõuerso. videbatur enim seruandus ordo naturę attamen deciditur cõtrarium, ut latius pateat ista facultas generandi liberos ciuiliter. Item dubitatum est, an cum nepos adoptatur quasi ex filio natus, cõsensus filij exigatur. & uidebatur qđ nõ, quia cum adoptio fit, non requiritur voluntas eorum, inter quos iura agnationis consequuntur. l. cum adoptio. ff. eodem. quod eo magis dicendum erat hoc casu, quia hic filius est in potestate adoptantis, vnde uidebatur eius consensum non esse requirẽdum. Sed contrarium deciditur & ratio assignatur in tex. Læderetur enim filius, & ideo adhiberi debet. lege nã ita. ff. eodem. quod non est, vbi auus daret illum alij in adoptionem, vt patet ex glos. in versi. consentire. ij. vbi habetur ratio dubitãdi & decidendi huius dicti. Nota, quod datur fictio fictionis in adoptione loco nepotis. Item quod is, qui lędi posset, requirendus est. Item quod nullus põt agnasci inuito. Item qđ nepos datur in adoptionem absque consensu filij.

paterfamilias. §. qui duos. & lege cum nepos. ff. eodem titulo,

¶ Licet autem & in locum nepotis uel neptis, pronepotis uel proneptis, uel deinceps adoptare, quã uis filium quis non habeat. [a] Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare potest, quam nepotem in locum[b] filii. Sed siquis nepotis loco adoptet, uel quasi ex eo filio, quẽ habet iam adoptatum, uel quasi ex illo quem naturalem in sua potestate habet, in eo casu & filius consentire[c] debet, ne ei inuito suus hæres agnascatur.

a ¶ Nõ habeat. Vel licet uxorem non habeat: quo casu tamen est contra naturam, vt ff. eodem lege, & qui vxores.

SYL. ¶ Adde non esse contra naturã, quia potest habere: & quamuis actu non habet, habet habitu. Repugnat enim natura in ijs, quę nec habitu nec actu esse possunt, sicut in princip. huius. §. sed non in ijs quę habitu, utputa in adoptione nepotis, non existente filio, immo eo nunquam nato, ut hoc. §)

b ¶ In locum. Item nepotem ex vno quasi ex altero natum, vt ff. eodẽ. si pater. §. qui duos. non autem loco fratris, vt C. de hęredib. instituen. nec apud.

c ¶ Consentire. Quod non est in alijs cognatis, qui possent sperare successionem, vt ff. eodem. l. cũ adoptio. Et siquidem filius cõsentiat, bene est, & recidet nepos adoptiuus in potestatem suam, scilicet filij, mortuo patre, ut ff. eodem. l. si quis nepotem. Si autem non consentiat filius, tunc agnascitur seu agnatus fit ei, id est auo hic nepos, & suus efficitur hęres etiam filio inuito, nec recidit in potestatem. eius, siue dicas eum succedere vt filium, licet non sit filius, siue ut nepotẽ quasi ex altero filio pręmortuo natum,

tum,quo casu equaliter cū patruo ad mittat,vt j .de hær.quę ab intest.§ cū aūt.Alij dicūt hoc totum Et inuito. i. filio inuito,& Agnascatur,i. iuxta cū quasi nascatur quo ad successionem: quod satis I idem redit. Alij hoc totū Ei inuito i.auo inuito, qui uoluntate filij proposuerat adoptare,nūc autē contra suū propositum facit, & sic dicit̃ inuitus rōne propositi primi. Et secundū istos hic nepos inuito auo & filio adoptatus nō succedit una cum filio,sed demum eo mortuo, prima uerior est.

scatur Sed ex cōtrario, si auus ex filio nepotē det in adoptionem, non est necesse filium consentire.[a]

¶ Arrogatus uel adoptatus a nō extraneo, pōt ab eodē alij ī adoptionē dari h.d.

¶ In plurimis [b] autē causis assimilatur is qui adoptatus uel arrogatus est, ei qui ex legitimo matrimonio natus est: & ideo si quis p Imperatorē, vel apud Prætorem, uel Præsidem prouinciæ nō extraneum [c] adoptauerit, † potest eundem in* adoptionem alij dare,

¶ Spadones adoptare possunt, castrati autem non. h. d. ex l. ij §. illud. ff. eodem.

rū. Ad primū rñdeo, quia alio modo pōt euitare,instituēdo eum. Ad secundū dico, q nō pōt æstimari patria potestas, ut ff. d leg. j. filiusfamilias. §. secūdum vulgarē. † Sed hodie uterq; timor cessat, nā & succedet, & in suā ptātem recidet, vt C. de adopt. eū in adoptiuis §. scimus. & s. eo. §. sed hodie.

* ¶ In plurimis Casus. Quęsitū est, an pr adoptiuus possit filium alij in adoptionem dare. & uidebatur q nō, quia eum iam fit ficte filius,si alij quoq; ī adoptionē traderetur,superinduceret alia fictio contra.l.j.C.de do.prom. Sed hoc nō obstante deciditur contrariū,ob similitudinem quę inter adoptionē & naturā intercedit,quę facit, utsicut pater naturalis potest filiū alij adoptandum dare, idem possit & adoptiuus. nec obstat q sit fictio fictionis, qa cū ueniat in consequentiam primę, non inconuenit,ut tradit Bar. & alij in l. si is qui pro emptore. ff. de usuca. Nota, quod in plurimis filij legitimi tantū comparātur legitimis & naturalib. Item quod adoptatus potest dari in adoptionem.)

† Sed satis est contra glo. secūdū Iac. qa si de inestimabili agit̃ preiudicio, vt necessarius eius consensus

SYL. † Hoc verum si filius vult ff. e l. in adoptionibus. Io. Fab.

SYL. ¶ Adde,q tex. est clarus, & intelligitur ei filio inuito,cum loquat̃ de adoptione nepotis facta tanquam ex eo filio, cuius consensus exigitur.) Sed quare hic filius impediret matrimonium sui filij etiam auo volente, & non impedit hunc ciuilem actum,vt ff.de ritu nup.l.oratione. §.j.? Respō. quia matrimonium est uinculum magis indiuiduum, vt supra de patr. potesta.primo respon.

* ADDITIO. Et sic ista gl.intelligit hunc tex. tripliciter ibi ei inuito. Primo diuisim,vt exponatur, ei scilicet auo inuito,scilicet filio. Secundo & tertio coniunctim, vt illa verba in totum,referātur,vel ad filium, vel ad auum contra quæ facit d. l. si quis ne potem.Ias.

a ¶ Consentire.Sed uidetur q sic, nā lędit̃ filius in duob*, & in hęreditate siue in bonis quæ ad filiū suum ppo nebat ex uoto trāsmittere, vt ff. vnde libe.l.scripto,quod nō facit, vt infra de hęre:quæ ab intest.defe.§.at hi.& quia in potestatem illius trāsit,quare in patris sui naturalis potestatem non recidit iure isto veteri, vt supra eo.j.

b ¶ In plurimis. Quandoque enim contra,ut infra de hęred. quę ab intesta.§.minus. secundum Azo. Item in eo,.quod adoptiuus pater nō tenetur eum instituere, vt infra de hęre. quę ab intesta. §. sed ea, ibi , testamento autem.

c ¶ Extraneum, vt sic trāseat in suā potestatem, vt s. eo. §.sed hodie. SYL.

* ¶ Sed & Casus. Dubitatum fuit, an adoptare posset inhabilis ad generādum. & dubium faciebat, quia cū debeat imitari adoptio naturam, nō videbatur dāda illi facultas generādi filios

di filios ciuiliter, qui non poterat gignere naturaliter, quia fictio non pōt habere locū nisi vbi & ueritas, scđm Bar. in l. si is qui ꝓ emptore. ff. de vsu ca. cuius contrariū decidiṫ in spadone, non aūt in castrato: rōnē uidebimus in glo. No. ꝙ adoptio fieri nō pōt ab ijs, qui non habēt ptātem generādi de facto, secus si a natura. Item ꝙ impossibilitas de facto magis impedit quam naturalis.)

¶ Sed & illud utriusque[a] adoptionis cōe est, ꝙ & ij qui generare non [b] possunt [quales sunt spadones[c]] adoptare possunt, castrati autem non possunt.

¶ Fœminæ non adoptant nisi ex indulgētia principis ob amissos filios. h. d. ex lege mulierem. C. eo.

¶ Fęminæ quoq; adoptare nō possunt, [d] quia nec naturales liberos in sua ptāte habent: †[e] sed ex [f] indulgentia principis ad solatium liberorum amissorum [g] adoptare possunt.

a ¶ Sed. Vtriusque. Quarum vna vocatur arrogatio, alia adoptio, ut s̄. eo. §. Imperatoris.

b ¶ Nō possunt. Qui oēs eunuchi uocanṫ: s; ab hoc genere ꝯtrahit castratos, qui generare nō posšūt. i. eaſte sic natos, vt nūquā potuerint generare. ADDIT. Poneꝙ aliquis generare. pōt, sed illicite, vt clericus, nunquid poterit taliter adoptare? vide Christ. hic. uers. Hinc insurgit dubium. vbi concludit quod non.

Naturę fortius impedimentū est q̄ accidētis.

c ¶ Spadones. quib. testiculi vel genitalia abscissa sunt cultello vel spata: & est ratio, quia fortius impedimentum est naturę, quam accidētis, vt hic, & ff. de lib. & posth. l. sed est q̄situm. §. j & ij. Et no. quod vulgariter promiscui appellantur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ magna fuit æquocatio in his nominib. gl. vt tñ verū discas, dic duob. modis accipi spadonē (vt & adoptio:) large, prout cōprehendit oēs inhabiles ad generādū tā ex accidēti q̄ a natura, stricte uero ad dñā castrati, & hoc est qđ dixit tex. in l. spadonū. de verb. sign.) & tūc ille significaṫ q natura ihabilis est, castratus. n. a castro dr̄, cui uirilia sūt amputata. Intelligit ergo spadonē hic stricte, q iō p̄t adoptare, q a non est desperādū natu ræ auxiliū, in quibus oīno uirilia non sunt amputata. l. si quis posthumos, in prin. ff đ lib & posthum. castrati vero nō possunt, quia careni genitalibus, aliquo modo generaṙ, ideo & nubere & adoptare prohibentur, & hęc est veritas, q̄ probaṫ in l. ędiles aiunt. §. iumentorū.* ff. de ędi. ed. & apertius đ claraui hic in Annot.

* ADDI. Vide Aleia. lib. j. præter sed ex miss. in uer bo castrati q eleganter hęc nomina declarat & hęc omnia naturæ uitia aut ex accidēti contingentia explicat & in l. spadonum. ff. de uerb. sig. H. M.

† alias conſtōē & indulgentia.

¶ Fœminæ quoq;. ¶ Casus. Dubitabaṫ an fęminę adoptare possent. & videbatur ꝙ sic, quia in l. adoptio. ff. eo. dicitur, ꝙ adoptio habet locum in ijs personis, in quibus natura pōt locum habere, & ita cū vera filiatio in fęminis reperiaṫ, uidebatur ēt posse concurrere legitima: cuius contrariū decidiṫ in tex. rōne in eo expressa cū limitatione. No. ꝙ fęmina non adoptat, nec haber filios in potestate.)

d ¶ Fœminæ. Non possunt, sed ipsę arrogari possunt, vt ff. eodem. nam & fœminæ.

e ¶ Habent. No. fęminas nō habere filios in potestate, & facit ad hoc ff. de suis & leg. nulla. & infra de hęr. qual. & dif. §. cęteri. & ff. de contratab. l. illud. §. ad testamenta.

SyL. ¶ Adde, ꝙ ideo potestas in fęminis, quādo loquimur de filijs, interpretatur. i tutela, vt pulchre Decius in c. ex parte. el ij. de appella. * vtrum autem ratio allegata in tex. conueniat propter §. sed hodie. supra eod. vide hic meum Commen.]

f ¶ Sed ex indulgentia, de nouo iure concedenda, vt C. eo. mulierem

g ¶ Amissorū in acie principis, vt hic innuit, & ifra de excu. tut. §. s; ꝗ

in bello. ff de inoffi. test. l. si suspecta. §. si. Sed nunquid & tunc habebit in potestate? Videtur sic, cum beneficia principum sint extendenda, ut in Auth. const. quæ de dig. §. pen. colla. vj. & ff. de cons. titu. prin. l. si.

†E tad contrarium sunt dent hic doct. quod imo debet moderari secundum ius commune l. ex facto. in prin. ff. SYL. de uul. & pup. substi. †alias deest ad

Sed tamen contradico, ad instar. s. naturalium, nam naturam imitatur adoptio, ut s. eod. §. minorem. † & facit ad hoc C. eod. mulierem. ¶ Adde, quod hec. q. deciditur in d. l. mulierem. ubi patet, quod non conceditur aliud ptatis per dictam indulgentiam, quam habeat ipsa mater in naturalibus & legitimis in quibus non habet potestatem. * & quamuis glo. videatur restringere hunc tex. ad mortuos in acie, est tamen generaliter intelligendus, ut probaui hoc lo- SyL. co in Commenta.)

¶ Arrogatus transit in ptatem arrogatis cum liberis quos in ptate habet. h. d. ex l. ij. §. hoc uero & l. Arrogato. ff. eo.

¶ Illud proprium est adoptionis illius, quae per sacrum oraculum [a] fit: quod is qui liberos in ptate habet, si se † ad arrogandum dederit, non solum ipse ptati arrogatoris subiicitur, sed etiam liberi [b] eius in eiusdem ptate tanquam nepotes. Sic etenim diuus [c] Augustus non antea Tyberium adoptauit, quam is [d] Germanicum adoptasset: ut protinus [e] adoptione facta [f] inciperet Germanicus Augusti nepos esse.

¶ Seruus a domino adoptatus, uel in iudicio ut filius nominatus, efficitur liber. h. d. Aret.

* ¶ Illud. Casus. Fuit dubitatum, utrum liberi quos in potestate habet qui arrogatur, transeant in potestatem arrogatoris: Et uidebatur quod non, sicut uidemus in adoptione, quod dato in adoptionem filio, nepotes ex eo remanent in potestate aut naturalis. l. arrogato. ff. eo. & quia iste actus ur fieri solum inter arrogatorem & arrogatum: contrarium tamen deciditur, quia cum arrogat9 alienæ potestati subiect9 fit, alium habere in potestate non potest. l. sic eueniet. ff. ad l. Iul. de adul. & hoc est proprium huius adoptionis, quae fit imperiali auctoritate, ideoq; cessat obiectio. l. arrogato. No. quod liberi eius, qui arrogatur, transeunt in potestatem arrogatoris.

a ¶ Illud. Oraculum. i. per principem, ut de eo qui sui iuris est, ideo transit etiam hodie in ptate arrogatoris, ut s. eo. in prin. ideo sic dictum, quia oramus, siue deprecamur eum, ut in talib. prestet auctoritatem. Acc.

* ¶ Oraculum appellat rescriptum & auctoritatem imperialem, ut latius ex posui hoc loco in Ann.) SyL.

b ¶ Liberi. Oes nati & nasci turi, & et reuersi ab hostibus, ut ff eod. si paterfa. in prin.

¶ Adde, quod secundum las. intelligit si nati sint: secus si in utero essent l. si na. ff. de col. bon. SyL.

c ¶ Diuus Augustus. Hic Imperator uolebat adoptare quendam nomine Germanicum, & hic Germanicus noluit consentire: vide non poterat procedere adoptio, ut s. ti. j. §. sed & si pater. & ff. eo. l. ij. in prin. vnde Augustus callide suasit cuidam nomine Tiberio, ut illum Germanicum adoptaret: quod fecit, & hunc Tiberium postea arrogauit princeps: quare & per consequens habuit Germanicum loco nepotis.

* ¶ Toto (quod aiunt) cœlo aberrat Accur. in enarranda historia, uide Sueto. in Tiberio. SYL.

d ¶ Is. Tiberius.

e ¶ Protinus. i. statim.

f ¶ Adoptione facta. a principe. SyL.

¶ Apud Catonem. Casus. Quærebatur an ex adoptione vel ex nominatione filij, seruus liber efficeretur. & uidebatur dicendum quod non, quia non uidebatur hic modus dandi libertatem introductus a iure, s. qui ma. non po. per totum. cuius contrarium dicitur ea ratione, quia non conuenit filium seruum esse patris liberi, in cuius ptate est eum facere liberum: & quia uerisimile est, ut in necessariam antecedentiam uelit quis eum et libe-

¶ Apud Catonem bene ſcriptum refert antiquitas,† ſeruos, ſi a domino adoptati[a] ſint, ex hoc ipſo poſſe liberari. Vnde & nos eruditi, in noſtra conſtitutione[b] etiam cum ſeruum, quē dominus actis[c] interuenientibus filium ſuum nominauerit, † liberum eſſe conſtituimus, licet hoc ad ius filij accipiendum ei non ſufficiat.

¶ Quib. modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur.

¶ Morte naturali patris, filius ſui iuris efficitur, & nepos ita demum, ſi filius ī poteſtate non ſuperſit hoc dicit ex titulo ſexto Inſtitutionum Caij.

liberum, quē ſibi libero filium fecit, qa dans quod plus eſt, uidetur vtiq; dare quod minus eſt. * Sed inde quęſitum eſt, an valeret huiuſmodi adoptio: dubiū faciebat, quia qui voluit ſeruum ſuū adoptare in filium, vtiq; cenſetur uoluiſſe illum prius eſſe liberum: ſicut dicimus vbi quis ſcripſit heredem ſeruū propriū ſuppliciter, quod uidetur in antecedentiā neceſſariam dediſſe illi libertatem. §. primo, ſupra qui. ex cau. ma. non lic. vnde videbatur dicēdū, quod teneret adoptio vti facta ď libera perſona. attamē reſpondetur contrarium, quia iſte actus nō poteſt geri niſi inter liberas perſonas, vt tradit Gellius libro quinto, cap. decimonono. quod ſecus eſt in inſtitutione iſra de hered. inſtitu. in princi) No quod per adoptionem ſerui efficitur liber. Item quod libertas non ſolum expſſe, ſed tacite dari poteſt. Itē quod ſeruus filius nominatus ſit liber, ſi nominetur in actis, licet non acquirat iura filiorum. Item quod verba blanda & adulatoria in iudicio emiſſa fauore libertatis operantur. Item quod ſi non valet quod ago vt ago, valet vt valere poteſt. * Item no. ſecundum Angel. & alios, quod ex ſola nominatione quęritur ius. Sed mihi videtur probari contrarium, quia non quæritur ius quod nominatur, id eſt filiatio, ſed ſola libertas.

† alias ſerui ſi a dño adopt. ſint, ex hoc ipſo &c.

†Et ſic ex noīatione alicuius acquiritur, vt hic & in cap. per tuas. cū glo. ſup uer. appellauit poſt me di. ibi item eſt hoc argum. extra qui filij ſint legi.

a ¶ Adoptati. ſ. a domino, ab extraneo autem non poteſt etiam libertus, vt ff. eo ſi pater. in ti.

b ¶ Conſtitutione. Vt C. de lati. liber. tollen. lege vnica. §. ſimili quoque modo.

c ¶ Actis i. corā iudice, dicēdo hęc verba, veni huc fili: ſecundū Azon. Vel (vt puto) coram iudice agebaī, vt filius fieret adoptiuus, & inde fuit facta ſcriptura, non tamē res puenit ad perfectionē, vt differat a proximo caſu ſuperiori, aliud ſi extra iudiciū talia fierent vel agerenī, vt C. de lib. cau. l. penul. & ſic collige ex hoc & ſuperiori ver. ꝙ ſi id quod ago non valet vt ago, valet tamen vt valere poteſt: ſic. C. de latina liber. tollen. l. vnica. §. ſimili quoq. modo. & ff. de pactis. l. ſi vnus. §. ſi acceptilatio. Argumen. contra. ff. de iure codici. l. prima.

ADDITIO. Reſpondent doctores, quod ibi conſtabat teſtantem nolle codicillari. Ang.

* ¶ Errat Accurſi. vt diffuſe oſtendi in Commen. putans in primo caſu huius tex. ſeruum fieri filiū adoptiuum, & ꝙ in ſecundo dñs intendebat illū adoptare, quare inde temere īfert ad dictū illud, Si id quod ago &c. vt animaduertit etiam Alc. in l. j. §. ſi quis ita. vbi videndum de iſto articulo. ff. de verb. oblig. ideo exēplifica, qñ vel deliberate īter acta filius nominareī, vel etiam enūciatiue cauſa demōſtrationis, ut puta, Solutionem niſi per Stichum filium meum. nam talia verba fauore libertatis diſponunt, vt declarat Bar. in l. ex hac. col. ij ff. de do. vbi docet an & quando verba enunciatiua diſponant. SyL.

¶ Quib. modis ius patrię poteſtatis ſoluitur. Continuat hūc tit. Imperator in princ. cum dicendum pponat de diſſolutione illius iuris, de quo ſupra proxime dictum fuit.) SYL.

Diuiſio. Ideamus. ¶ Totus iſte titu. diuidit in ſex partes. Primo qualiter diſſoluat patria ptās morte naturali. Scdo qualiter morte ciuili ex delicto proueniente. Tertio qualiter propter dignitatem filio acquiſitam. Quarto qualr ꝓpter captiuitatem patris vł filij. Quinto qualiter emācipatione. Sexto qualiter per datione in adoptionem ano paterno vel mīno. Secunda ibi (Cum aūi.) Tertia ibi (Filiusfamilias.) Quarta ibi (Si ab hoſtibus.) Quinta ibi (Preterea.) Sexta ibi (Sed ſi & p:.) Itē hoc principiū ſubdiuidit in quatuor. Quia primo ponit de quo eſt tractaturus. Scdo qualiter alias ſupra dixit de ſeruis. Tertio qualiter filij liberentur a pria ptāte, generaliter reſpondendo. Quarto dictam reſponſionem diuidit. Secūda ibi (Et quidem.) Tertia ibi (Ij vero.) Quarta ibi (Sed hoc.)

Ideamus nunc quib. modis ij, q alieno iuri ſunt ſubiecti, eo iure liberētur. Et quidē [a] quē admodū liberent ſerui a ptāte [b] dominorū, ex ijs intelligere poſſumus, quę de ſeruis manumittēdis ſuperius expoſuimus.

SYL. ¶ Caſus. Nō ponitur, quia procedit tradendo regulam, ꝙ morte patris extinguitur poteſtas patria. dubium tamen videbat in nepote ex eo filio, q tpe paterni obitus in poteſtate repiebatur, quia cū nunquam fuiſſet in patris poteſtate, ſed aui, uidebatur diſſoluto illo vinculo liberari, ſicut & filius: mors enim, q̄ venit ad diſſoluendū. §. deinceps. in Authen. de nupt. nō videbatur poſſe venire ad ligādum. l. legata inutiliter. ff. de adimē lega. tamen cōtrarium decidit ea ratiōe, quia bene a principio ſui ortus debebat in poteſtate patris eſſe, ga tamen ſui iuris pater nō erat, nō poterat habere aliū in poteſtate. l. ſic euenit. ff. de adult. ſublato itaque de medio illo impedimēto, detegitur poteſtas, nō proprie conceditur, & quod habitu erat in filio quo ad nepotē, incipit eſſe actu quod non habebat locum vbi prius erat emācipatus, quia hi nepotes tunc nō fuerūt in poteſtate aui tanquam ſuſtinētis partes filij, ſed immediate. No. qđ verbum, uideamus, refert ad oculum intellectus. Item qđ cognito, quo mō aliquid cōcipiatur: uel acquiratur, cognoſcendum eſt quomodo diſſoluatur vel amittat. Itē quod morte patris vel aui, filij vel nepotes efficiuntur ſui iuris cum diſtinctione de qua in ſumma.

Ii uero, qui in ptāte parentis [c] ſunt, mortuo eo [d] ſui iuris fiunt. Sed hoc [e] diſtinctionem recipit. Nā mortuo patre, [f] ſane oīmodo filij filię ve ſui iuris efficiuntur. Mortuo vero auo, nō omnimodo [g] nepotes nepteſque ſui iuris fiunt: ſed ita, [h] ſi poſt mortem aui in poteſtatē patris ſui

a ¶ Et quidem. quaſi dicat quid ſit circa ſeruos de abſolutione poteſtatis eoꝝ, diximus ſupra de lib. §. primo. & §. multis.

b ¶ A ptāte. ſubaudi dominica.

c ¶ Parentis. Stricte accipe pro iʼs tā tum, qui ſunt ſuperiores ex linea maſcul. nam fęminæ non habent in poteſtate filios, vt ſupra titulo primo. §. fœminę. generalius accipitur ſupra titu. ij. §. ergo.

d ¶ Eo. ſ. parente.

e ¶ Hoc. ſ. quod dixi morte ſuperioris inferiores effici ſui iuris.

f ¶ Patre. ſcilicet familias ſubaudi, ſcilicet ſupra quem nullus eſt ratione poteſtatis.

g ¶ Non omnimodo. id eſt generaliter.

* ¶ Adde, qđ dictio, omnino, habet naturam pręciſam: non tamen excludit qualitatem a ſtatuto requiſitam, recipitque congruam interpretationem ſecundum alia iura. Dec. conſil ccclvj. colum. ij. & iii.) SyL.

h ¶ Sed ita. ſ. fiunt ſui iuris.

eorum

recasuri nō sunt. Itaque si moriente auo pater eorū a uiuit, & in ptāte b patris sui est, tunc post obitū aui in ptāte p̄ria sui fiūt. Si uero is, c quo tpe auus morit̄, aut iā mortuus d est, aut p emācipationem exijt de ptāte patris, tūc ij, qui in ptātem eius cadere non possunt, sui iuris e fiunt.

¶ Deportatio & seruitus pœnę patriam ptātem soluunt, relegatio non: quæ restitutione principis recuperatur. h.d.

a ¶ Eorum. s. nepotum.

b ¶ In potestate. & non exiuit. nam si exiuit, & postea redijt, q̄a est arrogatus, non recideret filius in potestatē eius, vt ff. de adop. si pater filium. & est ratio, vt ibi notatur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ prima ratio ibi assignata cōiter approbat̄ hic & ibi: ego vero in Cōmen. vtrāq; rōnem coniunxi.]

c ¶ Is. s. filius prædictus.

d ¶ Mortuus est. scilicet filius prædictus.

e ¶ Sui iuris. Nisi in casū, vt quando per dignitatem filius sui iuris factus fuisset, vt in Auth. consti. quę de dig. §. illud. colla vj.

SYL. ¶ Adde, q̄ rō est, q̄a quod fauore introducitur, non trahit̄ in odium. l. q̄d fauore. C. de legib. & quia dignitas sicut priuilegium non tollit dignitatē aut priuilegium l. hac saluberrima. C. de prępo. agen. in re. lib. xij.* Inepta tñ est exceptio Acc. quia Imper. nō loquitur vniuersaliter, quomodocūq; filius exierit de ptāte patris, sed vbi morte vel emancipatione.]

¶ Cum autem. Diuidit̄ in quinque partes. Primo de deportatione patris. Secundo de deportatione filij. Tertio de indulgentia principis. Quarto de relegatis. Quinto de seruis pęnæ. Secū da ibi (Pari ratione.) Tertia ibi (Sed si ex indulgentia.) Quarta ibi (Relegati.) Quinta ibi (Pœnę.) Aret.

Diuisio. ¶ Cum autem is. Casus. Quęrebat̄ an ex deportatione, relegatione vel seruitute pęnę, patria ptās tolleret̄: dubiū faciebat, quia cū adhuc p̄uiuus remaneret, non videbat̄ tolli, quia cū iura filiationis sint naturalia, nullo casu videbant̄ posse amoueri. §. fi. ī. de legi. agn. tu. hoc tñ nō obstante contra riū decidit̄ deportatione & seruitute pęnę, q̄a cū dictū sit hoc esse ꝓpriū ciuium Roma. s. de p̄a. po. & per deportationem desinat esse ciuis, per seruitutem auiē pęnæ & ciuis & liber, desinunt necessario omnia quę ex ciuilitate consequebantur, tanquam cā cessante ipsorum. * Nec obstat quod dicebat̄ de filiatiōe, q̄a longe aliud est filiatio, aliud patria potestas, cū quis possit habere patrem, & in eius potestate non esse. Et ex his intelligitur, quare diuersum fuerit decisum in relegatis, nempe q̄a & libertas & ciuitas salua permanet.] Sed tūc dubitabat̄ q̄d facta restitutione. & videbat̄ filios semel liberatos non recidere in potestatē patris, per rōnem l. si pater. ff. de adopt. cuius contrariū deciditur, quia cū per eam omnia in pristinum statum reponantur. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de mino. est ac si iure postliminij reuerterentur ab hostibus sicut enim illa est restitutio. l. mortuę, sic hæc principis, & sic. l. vi uę. No. quod deportatus perdit ciuitatem. * Sunt autem deportati, quos lingua vulgi confinatos vocamus, quibus damnatis certo spatio circunscribitur pęnę pendendæ locus.] Itē quod qui desinit esse ciuis Roma. nō habet filios in potestate. Item quod dictio, perinde, denotat similitudinē licet non per omnia: * quod maxime procedit in pœnalibus, vt per Bart. in l. sacrilegij. ff. ad l. Iul. pecul.] Item quod mors ciuilis ęquiparatur naturali. Itē quod deportatione filij soluitur patria potestas, ex quo notatur, ꝙ patria potestas est ciuium Roma. actiue & passiue, exigit enim in patre & filio ciuilitatem. Item quod restitutio reponit omnia in pristinum. Item quod relegatio non tollit patriam potestatem, secus in seruitute pęnę. Itē qui dicatur seruus pęnæ.]

a ¶ Cum aūt. Dictum est supra quali ter soluitur patria potestas morte naturali, nunc ponit qñ morte ciuili.

Deportare pñt tm̃ qua tuor iudices.

b ¶ Deportati. Hic no. φ hęc snīa de portationis vt valeat .i. vt statum & ciuitatem ꝑdat, non põt dari nisi a quatuor iudicibus .s. ab Imperatore vel ab eo q eius vice iudicat, & a ꝑfe. ꝑto. & ꝑfe. vr. vt ff. de pœn. l. ij. §. j. & de leg. iij. l. j. §. a ꝑfectis. & ff. de inter. & rele ga. l. inter pœnas. §. j.

† alias perinde quasi eo mortuo.

¶ Cum aūt [a] is, qui ob aliquod maleficium in insulā deportatur, [b] ciuitatē amittit, sequitur, vt qui eo [c] modo ex numero ciuiū Romanorū tollit̄, † perinde est, ac si eo mortuo [d] desinant liberi in potestate eius esse. Pari [e] rõne & si is, qui in ptāte parentis sit, in insulam deportatus fuerit, desinit esse in ptāte parentis. Sed si ex indulgētia principis [f] restituti fuerint, ꝑ oīa pristinum statum [g] recipiunt.

¶ Relegati autē patres ī insulā, in ptāte

SYL. ¶ Adde, φ nisi intelligas propriē ter minis. l. j. §. a prefectis. gl. male diceret. si enim intelligitur de vice gerente principis, nõ haberet dubiū: sed debet intelligi proprie secundum terminos d. l. vt aduertit hic Ang.

¶ Idem credo in senatorib. qui parē snīam .i. parē habent effectū principi, vel maiorē q̃ ꝑdicti, vt ff. a qui. appel.

† Sed tūc vr̄ obsta re. l. j. C. de sen. ꝑfe. ꝑto.

non li. l. j. § j. † Si aūt alius iudex talē snīam det, non valet, nec mandar̄ executioni, nisi princeps approbet eā, vel īsulā siue locū assignet, vt ff. de le. iij. l. j & ij & §. deportatos. & ff. de iniu. rup. & ir. testa. l. si quis. §. eius.

SYL. ¶ Adde, φ rationem assignat glo. in l illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. ꝑsi. quę communis est, quāuis Ang. hic eam reprobet.]

Pro cuius sol. Iaf. dubitat dicēs cōtra sē tētias senatorū forte nō posse supplicari.

¶ Quę aūt sunt delicta, pro quib. in Insulam debeant deportari, dicemus j. de pu. iudi. ꝑ totū tit. sed relegare potest quilibet qui hēt merū imperiū, vt ff. de interd. & releg. l. relegatorū j rñ. Et no. φ primo de media, secundo de relegatione, tertio de maxima dicit. Prima & vltima tollūt patriā ptātem, sed relegatio nō sic, cum ibi status nō est mutatio, nec capitis diminutio.

c ¶ Eo modo .i. per istam deportationem in insulam.

d ¶ Mortuo. No. deportatū mortuū s. ciuiliter. sic. ff de cōtratab. l. j. §. quidam filium. & ff. pro soc l. verum. §. societas.

e ¶ Pari. Hic no. vbi est eadem vel similis rõ, idem ius constituat̄, sic. ff. de verb. obl. l. a Titio. in fi. & j. quod cum eo qui ī ali. po. §. istas. & ff. de eden. l. quędā. §. nūmularios. & ff. ad l. Aqui. l. illud. Arg. contra. ff. de col bon. l. si quis. in fi. j. respon.

SYL. ¶ Adde, φ quamuis nō sit illa eadē rõ, non tñ est cōtraria, sed est alia, per quam idē decidendū est, quod non inconuenit. §. affinitatis. ī. de nup. & Bar. decla. ibi.]

f ¶ Principis. alias principali. Sed nūquid per aliū poterit restitui? Rñ. non, nisi forte per senatorem qui potest restituere statum, vt ff. de postu. l. j. §. de qua. & §. an autem.

SYL. ¶ Adde restitutionem fieri per omnē, qui auctoritatem supremā & principis habet, siue sit senatus, siue ciuitas, Bar. in d. §. de qua. & in l. infamē. ff. de publ. iudic.

g ¶ Statū .s. quantū ad honores, vel ordines & similia, vt C. de sen. paſ. l. j. ergo & patriā ptātem, & hoc vult hic dicere. Sed cōtra dicit. C. de sen. paſ. l. in insulā. & l. si pr̄. Sol. hic spāliter ad oīa fuit restitutus secūdū M. & sic facias punctū ibi. ꝑ oīa. hāc reprobo, q a semꝑ intelligit̄ ad oīa restitui, nisi cōtradixerit expressim, nā verbum, restituo, gñale ē, vt ff. de vsur. videamus. ij. § in Fauiana. Alij hoc intelligunt ad patrē reuertētē tm̃ referendū, cui debet restitui filius in ptāte, sed filio restituto non sic, quia sic noceret ei restō, ar. C. de le. & cō quod fauore. sed hāc opi. reprobo. nā libertus deportatus & restitutus, ī libertinitatē recidit, vt ff. de iu. pa. siue libertus. Dic ergo īteresse, vtrū princeps dicat hęc verba, Restituo

tuo te, & tunc ad oīa restitutus videat vt hic, an hęc, Indulgeo tibi, quo casu de pœna tm̄ remittenda cogitasse videat, vt in cōtrarijs, arg. C. de sen. pas. & generalis. & l. tutor. & l. cū indulgē tia. & C. de gene. abol. l. fin.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gl. in ter minis nr̄is vera est, ex eo quia restitutio generaliter facta restituit omnia ea, q̄ trahūt imediate cām ab ipsa cōdēnatione, q̄ ipso iure ꝑdunt, secus si essent perdita mediante alienatione vel facto hoīs, ita est eōis opin. in l. Gallus, §. & quid si tm̄. vbi Ias. col xv. in ij. lec. ff. de lib. & posthu.* Ego tñ in Cōmen. aliā & plenioṙē distinctionē posui simulq; plurimas leges ī hac mā, q̄ mutuo pugnare videbant, noniter placaui.] Quid añt īportet īdulgētia, & cuius sit virtutis & potentiæ, ponit ele ganter Dec. in c. j. in prin. de rescrip.]

liberos retinent.[a] Et ex contrario, liberi relegati in ptāte parentum remanent.

¶ Pęnę[b] seruus effectus, filios in ptāte hēre desinit. Serui āt pęnę efficiūtur, q in metallū[c] dānant, & q beștijs[d] subijciunt.

Depor- tatus & relega- tus dif- ferunt.

a ¶ Retinent. No. drīam inter relegatum & deportatum quo ad familiā, vt hic, & s̄. proxi. § Item hic bona tenet, ille non, vt ff. de interd. & rele. l. j. (j) Itē hic ciuitatē retinet, ille non, vt ff. de interd. & rele. l. relegatorū. §. siue ad tps & §. ad tps. Item quia hic ad tē pus vel in perpetuū, ille aūt tm̄ in perpetuū deportatur, vt ff. de interdi. & re le. l. relegari & l. relegatorū. §. hęc est differentia. sed in libertate nō est differentia, nā vterq; liber remanet, vt ff. de bo. dā. l. sed si ſalia. §. j. Sed bannitos nostri temporis quibus cōpatabimus? Rñ. si ptopter maleficium, vt ēt cum ciuitate & bona sua publicent, vel de iure, vel de consuetudine ciuitatum, tunc deportato comparabo, alias relegato, vt arg. ff. de bo. dam. l. j.

Banniti quib. cō parētur.

ADDIT. (j) Hoc vetum, nisi esset re legatus in perpetuum, quia posset illi pars bonorū adimi. l. relegati. in fi. & l. relegatorum. §. ad tempus. ff. eo. tit.

YSL. * ¶ Iste articulus de ęquiparatione bannitorū est mirum in modum intricatus, & secundū Alex in l. j C. de hæ. re. insti. repetibilis, ideo cū nō possit de eo doctrina compēdiaria tradi, videant adolescentes hic Commen. nostrum, vbi illum ita explicauimus, vt nemini non facillima futura sit eius resolutio.],

¶ Non autem dico, ꝙ possit deportari a pręside de iure, vt s̄. §. proxi. diximus: nec relegari a defensore ciuitaris, cum sit de imperio mero, vt ī Auth. de defen. ci. §. nulla. in fi. §. col. iij.

b ¶ Pęnę. i. supplicij. supplicium. n. suum dn̄s est, nō fiscus. vnde ei nihil q̄ rit, vt ff. de ijs q̄ pro non scrip. ha. l. iij. sed nouo iure nemo ingenuus fit seruus ex supplicio, vt in Auth. de nup. § quod autē. & §. si vero. col. iiij.

Ingenu' ex supplicio ñ fit seru'.

ADDIT. Dic secundum Ang. istud esse verū, si remanet vtuus, aliud si in eo fiat exe cutio mortis naturalis.

b ¶ In metallum. i. in opus metalli ad fodiendū metallū, vel ēr deportandū, & hi ne fugerent ligabant, & ponderе quodā opprimebant, vt ferro, vel alio mō. Alij vero erant, q dicebātur dānati in opere metalli, & hi nō tāto pōdere opprimebant, & qui hinc fugiebant, in metallo ponebant. Alij vero erāt, qui in ministeriū, vel in seruitiū metallicorū tm̄ ponebant, & hoc si ꝑpetuo fieret, erant serui, alias con tra ff. de pę. l. aut dānū. §. inter eos. & §. q siquis. & §. in ministeriū. Sed qd si prouincia nō habeat metalla aliqua, vel ferri, vel similis condōnis. Rñ in vi cinam ptouinciam mittebantur, vt ff. de pę. l. aut damnum. §. est pęna. Alij sunt in opus publicum perpetuo dati, vel ad tempus, qui sunt similes relegatis, vt ff. de pę. l. quidam. Sed huiusmodi pęnę non sunt in vsu hodie.

d ¶ Beștijs. Deducendis forte, vel ēt vt comederet cum eis, vel alia bestialia faceret, de hac pœna dic, vt no. ff. de pę. l qui vltimo.

¶ Adde, ꝙ qui beștijs subijciebātur, dabant eis dilaniandi.* Dānati vero ad bestias ij erāt, qui in pęnā delictorū suorū seruabant, vt in publicis venationibus cum bestijs depugnarent, SYL.

rent, vt eleganter annotauit Budęus in l.aut damnum. ff. de pęn.]

* ADDIT. Qui in cibum danť bestijs, subiecti bestijs dicunť, q vero ad pugnam bestiarũ introducunť, obijci bestijs magis dicũtur: cuius rei exemplum vi de apud Gel li.li. v. c.14. E.B.

† alias & si.

SYL. ¶ Filiusfa milias. ¶ Diuidiť in qua tuor partes. Primo ponit

† alias nõ est si.

¶ Sola Patriciatus dignitas. liberat a patria potestate. h.d.

¶ Filiusfamilias † si militauerit, [a] uel † si Senator, vel Consul factus fuerit, remanet in potestate patris. Militia enim vel consularis dignitas de patris potestate filium non [b] liberat.

¶ Sed ex constitutione [c] nostra summa Patriciatus [d] dignitas

dictum in genere. Secundo reddit rationem. Tertio excipit a dicto. Quarto assignat rationem. Secunda ibi (Militia.) Tertia ibi (Sed ex cõstitutione.) Quarta ibi (Quis enim.) Ang.

SYL. * ¶ Casus. ¶ Postquã visum est pœnas soluere patriã ptãtem, q̃rebať an econuerso dignitates aliquę aut militia soluerent, quasi duorũ extremorũ dẽat esse eadẽ rõ. dubiũ aũt faciebat, q̃a cautũ est, vt seruus adeptus militiã vel dignitatẽ sciente dño nacisca tur libertatẽ. l. sup seruis. & l. si quis. C. q. mil. nõ poss. lib. xij. vñ multo magis dẽret effici sui iuris filius, q̃a facilius psona libera fit sui iuris, q̃ seruus liber, vt patet hoc tit. cuius tñ cõtrariũ decidiť ea rõne, q̃a pria ptãs impedire nõ põt filiũ quominus militet, magistratusq; gerat. l. honor. §. plebeij. ff. de mu. & hon. l. q eũ vno. §. q filiũ ff. de re mili. & iõ cũ nihil obesset, non erat necessaria dissolutio ipsius, excipiť tñ Patriciatus, rõne in tex. allegata. Nec obstat qd̃ opponebať de seruo adepto militiã sciente dño, q̃a eo casu consequiť libertatẽ, nõ pp militiã aut dignitatẽ, sed ex volũtate dñi, q cũ sciat solũ liberas psonas posse militare, aut dignitatib. fungi, patiẽdo seruũ militare aut honores gerere, censeť in antecedẽtia necessariã illi libertatem dare voluisse.] No. ꝙ hoc iure filiusfa. miles ñ liberať a pria ptãte. Itẽ nec senator nec cõsul. Scd̃o, ꝙ nõ inconuenit, ꝙ rõ sit eadẽ cũ dicto. Sed dic, ꝙ hoc est ex eo, q̃a intẽdit dicere, ꝙ manet in ptãte, quia nõ habet priuilegiũ liberandi. i. quia nõ est tributum hoc priuilegium, sicut diciť in l. fi. ff. de offi. proc. Cęs. Item no. patriciatũ liberare a nexu patrię potestatis. Item ꝙ argm̃ ab l conuenienti valet. Item ꝙ argm̃ de minori ad maius valet affirmatiue. Itẽ ꝙ dignitas patricia tus est summa & maxima. Item vn de patricij dicantur.]

a ¶ Militauerit. i. miles factus fuerit, ad quod multa sunt necessaria, vt in Auth. de man. princ. §. fi. coll. iij. di ximus etiam in l. pen. §. ex quib cau. ma. Vel dic militauerit. i. in exercitio militię fuerit.

b ¶ Non liberat. hoc iure isto: nã nulla dignitas pręter patriciatũ releuat filium a potestate patris, vt subijciť, sed hodie duodecim sunt dignitates, quę liberant aliquem curialem a curiali conditione, vt C. de decu. l. fin. lib. x. & illę eędẽ liberant a patria potestate, vt in Auth. consti. quæ de dígni. §. j. & §. generaliter. coll. vj. vnde cum sit ibi consul, corrigitur quod de eo hic dicitur. Digni- tates. xij. liberãt a patris ptãte,

SYL. ¶ Adde, ꝙ & per dignitatem sacerdotalem soluitur patria potestas, secundum Host. in cap. indecorum de ęta. & qualit. Item per monachationem. d. c. indecorum. & glo. in l. si ex eau sa. §. pen. ff. de mino.]

c ¶ Constitutione. vt C. de consul. l. fi. lib. xij.

d ¶ Patriciatus. Erat. n. patricius quasi prlncipis pater. Vnde Sallustius: O patres conscripti. Nã scripta erant eorũ nomina in aliquo loco, vel in corona capitis eorum, vel alias. Patricius q̃s est.

SYL. * ¶ De senatoribus, patribus cõscriptis, & patricijs. lege Budęũ ad l. vlt. ff. de sen. & And. Ale. li b. xij. C ti. de cõs. & nõ spar. pec. vterq; aũt dãnat. Acc. hic, ꝙ confundit patriciatũ, cuius fit mẽtio hoc loco, cũ patriciatu veterũ, quos

quos plurimum inter ſe differre palã eſt.]

a ¶ Illico. hoc eſt ſpeciale in patricio & conſule, hodie vi ſola collatione. i. donatione codicillorũ. i. dignitatis ſcriptæ, vel per aliquod priuilegium fiant ſui iuris ẽt ſi ne administratione, in alijs decem, tũc demum cũ cœperint administrare, vt ĩ Auth. conſtit. quæ de dign. §. j. coll. vij. quę eſt. C. de epi ſc. & cle. au then. ſed dignitas. C. de decur. l. fi. li. x. Item in tertio caſu, cum ordinat epiſcopus, qui eſt etiã vltra ſupradictos caſus, vt in Auth. conſti. quę de dign. § palam, coll. vij.

gnitas illico [a] imperialibus codicillis pſtitis, filium a patria ptãte liberat. [b] Quis [c] enim patiatur, patrẽ quidẽ poſſe per emãcipationis modũ ptã tis ſuæ nexibus filiũ †liberare. Imperatoriã aũt celſitudinem non valere eũ, quem ſibi princeps elegit [d] patrẽ, ab aliena eximere poteſtate?

† alias relaxare.

¶ Patre vel filio ab hoſtibus capto, pendet ius parriæ ptãtis pp ius poſtliminij, quo oĩa recuperant. h. d. ex l. in bello. §. ſi qs capiatur. & §. cætera. ff. de cap. & poſt li. reuer.

¶ Si ab hoſtibus [e] ca

SYL. * ¶ Imo idẽ eſt in alijs ibi enumeratis, vt ſimulatq; codicillos ſeu diplomata receperint, liberent a patria poteſtate, licet nondum cęperint administrare, vt ex recta trãslatione d. auth. oſtendi hoc loco in Commen.]

b ¶ Liberat. ſ. dignitas.

c ¶ Quis enim? quaſi dicat, ſi quilibet pater, etiam viliſſimus. filiũ ſuũ emancipat, quando vult, vt infra eo. §. admonendi, & §. pręterea. quare hoc Imperator non poterit facere? Vel dic in caſu electi patricij, quaſi dicat cum ipſe pater patricij poſſit emancipare, & ad hoc compellitur cum alapis & verberibus, vt in auth ẽ. conſtit. quę de dig. §. reſpon. quare & ipſe Imperator &c.

¶ Adde, quod argumentum tex. procedit reſpectu dignitatis, quia alias procederet a pari: pater quilibet emãcipat filium, ergo Imperator vt filius non poſſit emãcipare & liberare patrem.]

d ¶ Elegit. quod raro fit, vt l. fi. C. de conſul. lib. xij. ſecundum Ma.

Diuiſio. ¶ Si ab hoſtibus. ¶ Diuiditur in tres partes principales. Primo loquitur qñ pater fuit captus. Secundo qñ filius. Tertio declarat quid ſit poſtliminiũ. Secunda ibi (Ipſe quoque.) Tertia ibi (Dictum eſt.) Aret.

Caſus. SYL. Quęſitũ fuit an captus ab hoſtibus retineret vel perderet ius patriæ poteſtatis. & videbat dicendam ꝙ perderet, q̃a cũ efficiat ſeruus hoſtiũ, & ſic ĩ poteſtate alterius. §. Item ea infra de re. diui. nõ poteſt alium habere in poteſtate. l. ſic eueniet ff. de adul. eodem modo in filio capto, quia trãſit in alterius poteſtatem, videbatur abſolute liberari, vt in monacho dicimus, q̃ tranſit in poteſtatem abbatis. cap. indecorum. de ęta. & qualita. cuius contrarium reſpõdetur, quod immo nec perditur, nec retinetur, ſed ſtat in ſuſpenſo, attento futuro euentu, vt ſi reuertatur, non pręſumatur amiſſa propter ius poſtliminij, quo fingitur fuiſſe ſemper in ciuitate, ſi decedat ibi, pręſumatur ex lege Cor. de ceſſiſſe prę ambula hora captiuitatis. Ratio autem æquitatis huius fuit, ne remedio deſtituerentur illi, qui fortiter pro patria pugnando capti eſſent, ita demum eis reuerſis. Nota, quod captus ab hoſtibus etſi ciuis Ro. efficitur ſeruus hoſtium. Item quod ſi pater capiatur ab hoſtibus, pendet ius liberorum. Item quod reuerſi ab hoſtibus omnia iura recuperant. Item no. quid ſit poſtliminium, vnde dicatur, & eius effectus, & quod licet arguere ab etymologia vocabuli & q̃d ſit limes.]

e ¶ Ab hoſtibus. Hoſtes ſunt, quibus populus Rom. bellum indixit, vel ipſi populo Romano, vt ff. de cap. & poſt. re. l. hoſtes. Hoſtes q̃ qui dñt.

Pendet.

Filius captiab hostib. in veritate est sui iuris. ¶ Pendet. Hic colligitur quoddā hominum genus esse in pendenti, vt diximus supra de ijs qui sunt sui vel alie.iu §. j. Sed certe quod hic dixit, pēdet„ verū est propter iuris fictionē, nam quo ad veritatē sui iuris est filius, vt ff de test. l. lege Cornelia. in fi. & ff. de libe & posth. l. pen. & C. de sen. pas. l. fin. ibi, quod maxime &c. & ff. ad Mac. l. j. §. j. nam pater seruus est hostium, vt supra de iu. perso. §. serui. ergo alium in potestate habere non pōt, vt ff. ad l. Iul. de adulte. l. sic eueniet. Die ergo, quod nulla pterita vel præsentia pendent inspecto statu psenti, sed futuro, vt in fra de verbo. obligationibus. §. conditiones.

† alias nepos sue ex eo.

ptus fuerit parens, quāuis seruus hostiū fiat, tamen pendet[a] ius liberorum ppius postliminij, [b] quia ij qui ab hostibus capti sunt, si reuersi fuerit, oīa pristina iura recipiunt, idcirco [c] reuersus ēt liberos habebit in ptāte, quia postliminium fingit eum, qui captus[d] est, in ciuitate semp fuisse. Si vero ibi decesserit, exinde ex quo captus est pater, filius sui iuris fuisse videtur. Ipse quoque filius† nepos sue, si ab hostibus captus fuerit, similiter dicimus propter ius postliminij ius quoque potestatis parentis in suspenso esse. Dictum est aūt postliminium a limine & post. Vnde eum, qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reuersum recte dicimus. Nam limina sicut in domo finem quendam faciunt, sic & imperij finem esse limen veteres uoluerūt. Hinc &† limen dictum est, quasi finis quidam & terminus. Ab eo postliminium dictū est: † quia ad idem limen reuertebatur, quod amiserat. Sed & qui captus [e] victis hostibus recuperat, postliminio redijsse existimatur.

hoc est fundatum super veritate, secū dum, quod fingatur semper fuisse i ciuitate, & semp habuisse illa iura, qđ est contra veritatem. ita est de mente Bar. in l. nec vtilem. colum. fi. ex qb. eau. ma. quę distinctio in hac materia aperit mentem ad multa. * Illud quoque animaduertendum, quod Seruius (vt est relatū apud Ciceron. in Topic.) aliter deducit verbū postliminij: inqt enim dici a post, & limi nium productionem esse verbi, sicut in finitimo legitimo, edinimo non plus est quam eodē rimum, quā in meditullio, tullium.

† alias limes dictus.

† alias qa eodē limine reuertebaī quo amissus erat.

c ¶ Idcirco. Quia reuersi omnia iura recuperant. †

SYL. ¶ Adde meliorem tex. cum glo. in l. qui res. §. j. ff. de sol. l. cum heredes §. j. de acqui. pos. l. pen. ff. de suis & leg. l. in bello. §. si quis capiatur. ff. de ca. & postlim. reu. l. bona. §. quod si filius. eo. titu.]

Postliminiumqd est. b ¶ Postliminij. Est autem postliminium ius amissę rei recuperandę ab extraneo, moribus & legibus constitutum, vt colligitur. ff. de cap. & postlimi. reu. postliminium. j. respon.

SYL. ¶ Adde tamen pro declaratione, quod postliminium habet duo capita, primum, quod reuersus recuperat omnia, &

d ¶ Captus. Et reuersus, vt ff. de cap. l. retro.

† Excepta possessione rerū sua rū. l. de niq;. & nec vtilem. ff. ex qui. ca. ma. Ia.

e ¶ Captus. Infra fines nostros, nec vltra deductus, ita improprie reuersus dicit postliminio. Vel dic, captus fuerat vltra fines, & tunc dicit etiam redijsse, antequam ad limina redeat, quia sic recuperat statum licet improprie, & facit ad hunc. §. ff. de cap. l. in bello. §. j. Item ad idem. ff. de vi & vi. arm. l. qui possessionem.

* ¶ Tex. est intelligendus simpliciter, videlicet quod qui captus est, licet per se non reuertatur, sed deuictis hostibus recuperetur, postliminio redijsse intelligatur.] SYL.

Pręte-

¶ Emãcipatione tollit̃ patria poteſtas coram quocunq; iudice: idemq; iuris hẽt emancipãs quod patronus & tutelam filij impuberis, & põt filius emancipari nepote retento in poteſtate, vel econuerſo. h.d.ex l.fi. C. de emãcip. lib. & l. liberũ. ff. de adop.

¶ Præterea[a] emãcipatione quoque deſinunt liberi[b] in ptãte parẽtũ eſſe. Sed emãcipatio antea quidẽ

¶ Preterea. Diuiditur in ſex partes. Primo qualiter ꝑ emancipationẽ liberatur filius a patria ptãte. Secũdo qualiter fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio, qualiter fiat hodie. Quarto, ꝙ pr̃ hẽt legitimã in bonis emãcipati, ſicut patronus ĩ bonis liberti. Quinto, ꝙ pr̃ legitimus eſt tutor filij impuberis. emancipati. Sexto, ꝙ nepotem poteſt emancipare retento filio in poteſtate, & ecõrra. Secũda ibi (Sed emãcipatio) Tertia ibi (Noſtra.) Quarta ibi (& tunc.) Quinta ibi (& preterea.) Sexta ibi (Admonendi.) Areti.

¶ Preterea. Caſus. In prima parte
SYL. aliter non figurabit̃, quia cum fauore parentum a iure ciuili fuerit introducta patria poteſtas, conſequens eſt vt eidem renunciare, ac eam a ſe abdicare poſſit l.pen. C. de pac. Sed loco caſus referam ex Caio Iurecõſulto modum.d emancipationis antiquæ, vt aperiatur intellectus multorum iuriũ & pręcipue tex. noſtri. Is titu. vj. lib. j Inſti. ſic ait: Emancipatio, hoc eſt manus traditio, quędam ſimilitudo venditionis eſt, quia & in emancipationibus pręter illum, hoc eſt certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. ergo iſte naturalis pater filium ſuũ fiduciario pr̃i mãcipat, hoc eſt manu tradit, a quo fiduciario pr̃e naturalis pater vnum aut duos numos quaſi in ſimilitudinẽ ꝑtij, accipit, & iterũ cũ acceptis numis fiduciario pr̃i tradit, hoc ſecũdo & tertio fit, cũ fiduciario pr̃i mãcipat ac tradit, & ſic de pr̃is ptãte exit, q̃ tñ emãcipatio ſolebat ante pręſidem fieri, modo ante curiã facienda eſt, vbi quinque teſtes ciues Ro. in pręſenti erunt, & pro illo qui libripens appellatur, id eſt ſtaterã tenens & qui anteſtatus appellat̃, alij duo vt numerus ſeptem teſtiũ impleatur, tñ cũ tertio mancipatus fuerit filius, a pr̃e naturali fiduciario patri, hoc agere dẽr naturalis pr̃, vt ei a fiduciario patre emancipet̃, & a naturali patre manumittat̃, vt ſi filius ille mortuus fuerit, ei in hr̃ditate naturalis pr̃ non fiduciarius ſuccedat. Fęminæ vel nepotes, maſculi ex filio, vna emancipatione de patris vel aui exeunt poteſtate, & ſui iuris efficiuntur, & ibi ipſi quamlibet vna emancipatione de patris vel aui poteſtate exeunt, & niſi a patre remancipati fuerint, & a naturali patre manumiſſi, ſuccedere eis naturalis pr̃ non põt, ſed fiduciarius a quo manumiſſi sũt, nam ſi remancipatum ſibi naturalis pater vel auus manumiſerit, ipſe eis in hęreditate ſuccedit Hęc Caius. Addam pręterea verba Boetij lib. iij cõ. Topi. Mancipatio (inquit) imaginaria quędam venditio eſt, quod ipſum ius proprium eſt Rom. ciuium. Ea res ita agitur, adhibitis non minus quinque teſtibus ciuibus Rom. puberibus, & eo qui libripens dicitur, is qui mãcipium accipit, ęs tenens, ita dicit: Hunc ego hominem ex iure Quiritũ meum eſſe aio, iſque mihi eſt emptus hoc ęre ęneaque libra, deinde percutit libram, idque es dat ei, a quo mancipium accepit: quaſi pretij loco.

* Pro quorum verborum intelligẽtia lege Annotationes, quas ad hunc Inſtitutionum librum edidimus.] No. modum emancipandi de iure antiquo. Item quod hodie emancipatione ſoluitur patria poteſtas, & ꝙ idem iuris habet pater quod patronus, & ꝙ poteſt emancipari filius retento nepote in poteſtate, & econuerſo. Item circuitus & fictiones reprobari.]

a ¶ Preterea. Non ſolum in pradictis modis, ſed preterea &c.

b ¶ Liberi. Generale nomen eſt ad omnes inferiores, vt infra tit. ij. §. fin.

Proce-

vel perantiquã legis obseruationem procedebat:[a] quę ꝑ imaginarias [b] vendões & intercedentes manumissiones celebrabat̃, vel ex imperiali rescripto [c] Nostra aũt prouidentia etiã hoc in melius ꝑ cõstitutionem[d] reformauit, vt fictione [e] pristina explosa [f] recta[g] †uia† apud cõpetentes iudices vel magistratus [g] parentes intrent,[i] & filios suos, † & filias, vel nepotes, vel neptes ac deinceps, a sua [k] manu dimittant. Et tunc [l] ex edicto [m] prętoris in bonis [n] hmõi filij, vel filiæ, vel nepotis, vel neptis, qui quæue à parente manumissus[o] vel manumissa fuerit

a ¶ Procedebat.i.eo deductum ad effectum perducebatur.Acc.

b ¶ Per imaginarias.i. fictitias. sic & ff. de reg iu. l. imaginaria. nam pater vendebat filiũ, pro vno nummo forte, & emptor eũ manumittebat vt hic & ff. de ca. di.l. liberos. §. j & C.co. l. fin j. respon. & fa. ad hoc. ĩ. de test. §. j. & propter hoc dicebatur filius capite minui. Sed cũ hodie talia non fiãt, vt sequitur, nũquid dicitur capite minui? R̃n. sic, quia statum mutat ad minus, vt ĩ. de ca.di.j.respon.& §.minima.

† Alias non est via.

† Alias ad.

SYL. * ¶ Adde tamen, ꝙ distat imaginarium a ficto, vt auctor est Alcia. lib. Parer.iij. c.xj. qui etiam declarat. d.l. imaginaria.

c ¶ Ex imperiali rescripto. Et hoc mõ ẽt sine venditione fiebat, vt puto. ADDIT. Et est ratio secundũ Ang. hic, quia frustra precibus imploratur, quod datur a iure. l. j. ff. ad municip.

d ¶ Per constitutionem. vt de emãcipa.l fi.

e ¶ Fictione. alias functione. i. vsu, alias fictione, alias factione.

SYL. * ¶ Legendum fictione, intelligit autem Imperator imaginariam illã venditionem, de qua dixi in figuratione casus.]

f ¶ Explosa.i.expulsa. sic. ĩ. de fideic. hęre. §. sed quia stipulationes.

g ¶ Recta via. vel indirecta, non curo. Vel dic.i.recto iure.

SYL. * ¶ Di recta via i non per antiquos ambages & circuitus: opponiẽ enim recta via circuitui, de quo loquiẽ iste tex. & l. fin C. de eman.lib. ibi. Iubemus huiusmodi circuitu in posterum quiescente.]

h ¶ Vel magistratus. quoslibet, etiã si non habent merum imperium, vel mistum, vt in Auth. de defen. ei. §. nulla. coll. iij. & etiam extraordinarios, vt duo Bononien. coram iudice Muti. vt ff. de manu.vin. l. ẽt. §.fi. & C. de iudi.l. vlt. alias pe.

i ¶ Intrẽt. † si iudex est in domo: idẽ vbicunq; sit dũmodo nõ in loco turpi, vt ff. de iustit. & iu. l. pen. & ff. de arb.l. si cum dies. §.pen.

† Alias vel.

SYL. * ¶ Vsus est Iustin. verbo intrent pro adeant, sicut & in l.fi.C.de eman.lib. dixit intrare tribunal.]

K ¶ Sua manu. †Id est debet capere eum per manum, & relaxare eum ꝑ verba ad hoc idonea, vel dic manu, id est potestate. nam quandoque & non capta manu emancipatur, vt C. de eman.li.l.pen.

† Et ita cõiter obseruatur secũdũ Ang. quando sit inter p̃sentes secus si ĩrer absentes vt hic seqtur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ formam hodiernę emancipationis ponit Ang.hic.]

l ¶ Et tunc.i. ex tunc. nam prius occuparet pater omnia iure peculij, vt ĩ. qui.non est permi.fac.test.§.j.& est simile tunc.ff.de cond.& demon.l.iiij. in fi.& ff.si cer.pet.l.lecta.& ff.de vulga. subst. in substitutione.§.j.

m ¶ Ex edicto.s.posito.si siquis a pa. fue.man.l.j in fi.j.respon.

n ¶ In bonis.acquirendis vel acquisitis, vel a patre sibi nunc collatis.

o ¶ Manumissus.i.emancipatus.im ꝓprie enim ponitur, vt ff.qñ actio de pec.est an l.j.§.alienatio.

SYL. ¶ Adde, quod non est improprie attẽta forma antiqua, q̃a imo erat ꝓprie manumissio, quamuis attenta forma hodierna sit improprie dictum, capiẽdo manumissionẽ in sua specie, prout cõpetit seruis, sed si capiamus verbũ,

manu-

manumittere, i suo primordiali significatu, ita applicatur ad dimissionẽ a patria potestate, sicut ad dimissionẽ a potestate dominica.

Pronus aequaliter succedit liberto. Pr in quibus casibus succedit filio & in quibus non.

a ¶ Patrono. patronus autem succedit liberto ĩ totum ab intestato, filijs non extanti b: ex testõ. in tertia partem bonorum liberti: liberis existenti bus ĩ nihilum. licet olim esset aliter, vt j. de suc. li. §. j. & ij & §. sed nostra. sic erit hic in patre. Sed hæc similitudo interdum fallit. nam interdũ habet totum pater, vt si filius turpem personam instituit hrdem, vt ff. si a pa. quis fu. ma. l. Patronus. in prin.

eadẽ iura præstantur parenti, q̃ tribuũtur patrono[a] in bonis liberti Et pt̃erea si ipubes sit filius, vel filia, vel cæteri, ipse parẽs ex[b] manumissione tutelã eius nanciscit. [c] ¶ Admonẽdi aũt sumus liberũ[d] arbitriũ

SYL. * ¶ Ratio differentię potest eẽ, quia hæreditas debetur patrono tãtum, ex l. (nam nõ debeẽ nisi illa tertia pars, quam l statuit esse debitam) parenti vero etiam rationc miserationis: quę ratio est naturalis, & respicit totam hęreditatem.]

¶ Interdum nihil ex successione vel alio modo, vt in sex casibus. s. quãdo pretium emancipationis accepit pater a filio.

SYL. * ¶ Põt forte esse rõ, quia in liberto clarum est, ꝙ pretiũ, quod dabaẽ, erat peculiare & ipsius dñi: vñ nec repetitur postquã fuerit datũ, quamuis dñs nõ manumittat. l. si liber. C. de condi. ob cau. at in filio poterat esse peculiũ castrẽse uel quasi, in quibus pater nullum ius habet, & ideo amplius tenea tur, quia pretium vere fit ipsius.)

¶ Item qñ filius est miles, & hẽt castrensia, vt ff. si a pa. quis fu. ma. l. j. §. si parens & §. est & alius. & ff. de test. mili si a milite. § fi. & l. seq.

SYL. * ¶ Adde, qđ nec patronus vllũ ius habet in bonis castrensibus liberti. l etiam §. patronus. ff. de bo. lib.]

¶ Item filijs alijs patris, licet hęredibus, non datur, vt ff. si a pa quis fue. manu. l. j. §. liberos. secus est in filijs patroni.

SyL. * ¶ Ratio est illa, quam assignat Imper. j. de si. tu. versi. Quoniam filius.)

Item quando emancipauit coactus, ff. si a pa. quis fue. man. l. j. §. fi.

SyL. * ¶ Hęc non est propriẽ differentia, quia casus iste non cadit in dño, q si male habet seruũ cogitur vẽdere, non manumittere. §. fi. supra de ijs q sunt sui vel alie. iu. & si quo casu propter necessitatẽ manumitiit, in ipso quoque resoluuntur iura patronatus lege prima. C. de lib. & eo. lib. & lege prima. C. de bon. lib. vbi hoc sentit Albetic.)

¶ Item Caluisiana non ita patri vt patrono datur, vt ff. si quis a pa. fue. manum. lege prima. §. si parens. & lege non vsque.

SyL. * ¶ Ratio redditur in dicta lege nõ vsque.)

¶ Item nec operas a filio vt a liberto patronus habet, vt ff. si quis a pa. fue. manu. l. pen.

SYL. * ¶ Rationem affert iurisc. i l. pe. ff. de obseq. a lib. vel liber. par. & pat. prę. st) licet hæc prędicta specialia in patrono† vera non sint, vt colligitur ex generali capite illius tituli. Si quis a pa. fue. manu. l. j. primo respõ. & ij. & in specialibus casibus qui in illo titulo ponuntur, vt dictum est. Sed secundum hoc semper videtur pater amittere, cum semper pręmium emãcipationis habeat hodie, ut infra p quas perso. nobis acquir. §. hoc quoque. C. de bon. quę liber. cum oportet. § penult. Sed dic istud legale non conuenitionale pręcium esse, & ideo licitũ, nec puniendum, vt C adminis. tut. l. sancimus. j. & C. de ad l. iul. de adul. l. Gracchus. †

† alias vero.

† Dic, ꝙ de consuetudi ne aliter obseruaẽ; qa pr in emancipatione donat aliqd filio secũ dñ Angel. & Ia. hic.

b ¶ Ex manumissione. id est ex emãcipatione.

c ¶ Nanciscitur. concordat huic verbo infra de leg. pat. tut. & infra de fidu. tu. in prin.

d ¶ Liberum arbitrium. nisi in casibus ut infra eodem in fine dicemus, & fa. ad hunc. §. ff. de adoptio. lege liberum.

Habe-

a ¶ Habebit. vt supra de pa.po.§.qui i..itur.
b ¶ Manumittere, id est emācipare.
c ¶ Vel omnes. repete, liberum esse.

SYL. ¶ Sed & si ¶ Casus. Nō figurabit aliter, quia dubitandi & decidēdi rō assignata fuit s. in §. s3 hodie. s. de adop. Nota φ dictio, sed & si, ponit diuersitatem facti & identitatem iuris. Item φ adoptio exigit scripturam. Itē φ presentia & taciturnitas habetur pro consensu. Itē φ eodem tēpore quis transit de potestate vnius in potestatē alterius omnibus viuentibus. Itē no. φ hęc adoptio non potest fieri cū absentibus. Item φ non incōuenit, φ vna decisio respectu diuersorū titulorū & sic diuersæ materię replicetur, nec per hoc dicitur superflua.]

† alias habet.

esse ei, qui filiū & ex eo nepotē vel neptē in ptāte† habebit, a filiū quidē de ptāte dimittere, nepotem uero uel neptē retinere, & econuerso filium quidē in ptāte retinere, nepotē uero uel neptem manu mittere, b uel c oēs sui iuris efficere. Eadē & de pronepote & pronepte dicta esse intelligantur.

¶ Adoptatus ab ascendēte exit pāiam ptātem, & transit in ptātem adoptantis. h.d.ex l. cum in adoptiuis. §. si uero pater. & l.fi. C. de ado.

¶ Sed & si pater filium, quem in ptāte habet, auo uel proauo naturali secundū nostras constōnes d super his habitas in adoptionē dederit: id est, si hoc ipsum actis interueniētibus apud competentem iudicē manifestauerit, pſente e eo q ado ptat, & non cōtradicente, f necnon eo p̄sente qui adoptat soluit quidē ius ptātis patris naturalis, transit g aūt in hmōi parentem adoptiuū, in cuius persona & adoptionē esse plenissimā antea diximus. h

¶ Emācipatio filio uel in adoptionē dato, nepos tūc conceptus remanet in po-

d ¶ Constitutiones. vt C. de adop. cū in adoptiuis. & supra de adop. §. sed hodie. & §. si vero.
e ¶ Presente eo. nisi sit infans, vt C. de eman. lib. l. pen.
f ¶ Non contradicente. No. patientiam consensui comparari, sic qui tacet affirmat: sic. ff. de pign. l. fideiussor ij §. pater. & ff solu. matrimo. l. ij. §. fi. Arg. contra. ff. de adop. l. ij. §. j. † & de procur. filiusfam. §. inuitus. Accursius.

† Sed ibi secū dū Christophorū requiritur expressus consensus pro forma.

SYL. ¶ Adde φ hęc est materia. l. quę dotis. ff. solu. mat. vbi Ias. ponit. xvij. casus in quibus presc ns sciens & tacēs habetur pro cōsentiente, & vij. casus cōtrarios, ex quibus omnia iura soluūt. Ego vero in Coment. ut consulerem iuuenū studijs omnem hāc materiā ī pauca capita reduxi, ac q̄ simplicissime explicui.)

g ¶ Trāsit. Ergo no tollitur patria potestas, sed transfertur. Ad quid ergo hic casus in hoc titulo ponitur? Respō. quia & si non tollitur incommutabiliter, tollitur tamen quo ad primū. Idem dico in eo, qui iudicat in potestate mea nō esse nam nō efficitur sui iuris, cum sententia nō faciat ius: immo remanet in potestate, licet quo ad me pro emancipato habeatur, vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. in prin. & l. vlt.

* ¶ Vltimum dictū gl. pręterquam φ est impertinēs, quia qui pronunciatur eē sui iuris, habet per oīa p tali. l. res iudicata. ff. de reg. iu. quod nō cōtingit in adoptato ab ascendente, cū transeat in eius ptātem, tū est ēt falsum, qa sententia utpote iuris ciuilis potest patriam ptātem tollere, quę similiter est iuris ciuilis, nō aūt obligationem naturalem. d. l. Iulianus. SYL.

h ¶ Diximus. vt s. tit. j. §. si vero.

¶ Illud aut. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit de filijs ante emancipa- Diuisio.

cipationē pris conceptis. Scđo de cō ceptis postea. Scđa ibi (quod si post.)

SYL. * ¶ Casus. Quia dictū fuit qđ emācipato filio soluitur patria ptās, quęrebatur an nepotes ex eo, qui tpe emācipationis reperiuntur concepti, nascant̄ in ptāte filij: dubium autem faciebat, q̄a eū antequā nascātur, nō possint dici esse in ptāte aui. l. fi. ff. de coll. bon. postea vero qui nati sūt, reperiant patrem capacē patrię potestatis, uidebatur qđ deberent ei applicari, sicut uidemus in ancilla pręgnāte quæ si manumittatur, partus postea editus nō quęrit̄ domino, sed efficit̄ liber. §. sufficit. supra de inge. quo non obstante decidit̄ cōtrarium, quia cū iam sit quęsitum ius ipsi auo, in d. partu, si nō tunc dū est in vtero, saltē postea eo nato p retrotractionē d. l. fi. de coll. bo. liberādo filiū nō censet̄ velle liberare nepotem, sicut nec cū emancipat filium natis iā nepotib⁹. §. pręterea. ver. Admonēdi. s̄. eo. nec obstat. §. sufficit s̄ de ingen. quia ut ait Ioā. Fab. illud est ītroductū fauor̄ libertatis, vt s. sufficiat ad eā cōsequēdam, matrem aut conceptionis, aut natiuitatis, aut medio tēpore liberā fuisse: nepoti vero supradicto necesse est oīno subiectū esse, nec ei magis expedit esse in ptāte patris q̄ aui, imo magis aui, tū pp p̄sumptionē uitę breuioris, tum quia cēset̄ auus hr̄e plura bona quam pater. no. summa.

a ¶ Illud. hic. §. tradit duo præcepta ut s̄. de adopt. §. sed hodie.

b ¶ Ex filio. s. naturali & legitimo: secus ī legitimo tm̄, vt ī adoptiuo: nā tunc filio emācipato, ēt nepos ex eo emācipatus uidetur secundum quosdā, ut ff de cap. dim. l. liberos. §. emancipato. & ff. de adop. l. sed & nepos. Vl̄

testate aui. h. d.

¶ Illud[a] autē scire oportet, q̄ si nurus tua ex filio[b] tuo conceperit, & filium postea emancipaueris, uel in adoptionē deders p̄gnante nuru tua, nihilominus qđ ex ea[c] nascit̄, in ptāte tua nascit̄. Quod si post emancipationē uel adoptionē conceptus fuerit, pris sui emācipati, vel auiadoptiui ptāti subiicit̄.

¶ Nemo inuitus cogitur emancipare. h. d. ex l. non potest. ff. de adopt.

¶ Et[d] quidē neq; naturales[e] liberi, neq; adoptiui, ullo pene[f] mō possunt cogere

melius, dic̄ eo idem quod in nāli, ut in fi. huius tit. & ff. de ado. l. liberū. & ff. de cap. & post l. reuer. l. si me tibi.

c ¶ Ex ea nascitur. secus in ancilla p̄gnāte manumissa uel alienata, ut s̄. đ inge. §. sufficit. ff. de acquir. rer. do. l. fina. C. de probat. matrem.

SYL. ¶ Adde rationem differētiæ quam posui supra in positione casus.)

SYL. * ¶ Et quidē. Casus. In §. tradente regulā nō est figurandus: regula. n. iuris est, qđ nemo īuitus cogitur iuri suo renūciare, & sicut iura patrię ptātis nō possunt solui inuitis filijs. §. generaliter. in Auth. q. mo. na. effi. sui. eodē mō non pōt filius rōne cuiusdam relationis cogere patrē sese emācipare. Cū. n. negotiū utriusque agat̄, utriusq; ēt uolūtas exigit̄. l. pe. C. de eman. lib. sola. n. emācipatio infantis, vt ibidem dicitur, unius tm̄ consensu fieri potest No. summariū.

d ¶ Et quidem. hoc est secundum p̄ceptum, & repete, Scire oportet, quod neque &c.

e ¶ Naturales. subaudi, & legitimi, nam naturales tm̄ non sunt in potestate, ut supra de nup §. fi.

f ¶ Pene. hic no. talē regulā, qđ nullus filius pōt cōpellere pr̄em, vt emācipet eum: quod fallit ī quatuor casib⁹, & ideo dicit Pene, vt si pr̄ agnouerit legatū sibi relictum hac contēplatione, ut liberos emāciparet, nā tunc cōpellit̄ extra ordinē emancipare, vt ff. de cōdi. & demonst. l. si cui. Item si Titius adoptauit priuignū suum: compellit̄ emācipare cū eo pubere facto, si probauerit sibi nō expedire esse in ptāte, vt ff. de adop. l. nōnunquā. & l. se. Idē ī quolibet adoptiuo, ut ff đ mi. l. iij. § si qs minor. Itē si filię peccādi necessitatē īponat, vt C. đ epi. au. l. si lenones

Emancipare filium pr̄ cogit̄ in quatuor casibus.

nones. It ẽ si filium male & cõtra pietatem affecerit, ut ff. si quis a pa. l. fi. Item econtra filius non potest cõpelli, vt emãcipetur, vt in Auth. qui. mo. na. effi. sui. §. generaliter. coll. vij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ secundũ opinio glo. etiã ex iusta causa non cogitur: attamen communis opin. est in contrarium, in l. quidam cum filium. ff. de verborum obliga. in lege vtrũ eo. tit. vt ibi refert Iason qui dicũt istam gl. magistralẽ, ꝙ sicut ex iusta cã cogitur pater emancipare, ita cogatur filius emancipari.]

parentes de potestate sua eos dimittere.

¶ De tutelis.

¶ Non summatur, quia præfat de quo sit dicturus. diffinit tutelam, declarat, qui sint tutores, & unde dicti sint, ex lege prima. ff. eodem titulo.

Continuatio. ¶ De tutelis. ¶ Imperator cõtinuat hãc rubr. Vel sic, Dictum est. supra de quadam diuisione personarum: quia quædam sunt sui iuris, quędam alieno iuri subiectę sunt, uerum quia est reperire aliam diuisionem, quia quæ dam sunt in tutela &c. ideo sequitur

Diuisio. videre de tutelis.

TRãseamus. ¶ Iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo subdiuidit primum membrum personarum positum supra titu. de ijs qui sunt sui vel alieni iuris. Secundo diffinit quid sit tutela. Tertio, qui sunt tutores & vnde dicantur. Quarto, qui sunt illi qui possunt tutores ex testamento dare. Secunda ibi (Est autem.) Tertia ibi (Tutores.) Quarta ibi (Permissum.) Aret.

SYL. ¶ Casus. Non figuratur, quia procedit diuidendo & diffiniẽdo. No. quod personarũ, quæ non sunt in aliena potestate, alię sunt sub tutela, alię sub cura, alię neutro iure tenentur. Item quod cognitis ijs q̃ sunt in tutela uel cura, cognoscentur qui neutro iure tenentur: & vtitur Imper. eodem modo arguendi, quo vsus est supra titu. de ijs qui sunt sui uel alie. iu. in princip. attamẽ hoc argumentum non uidetur bonum in hoc tex. quia cum distinctiue dicat Cognitis ijs q sunt sub tutela aut cura, cognoscẽtur qui neutro iure tenentur, arg. erit fallax, qa si cognoscentur qui sunt sub cura, nõ cognoscentur qui neutro iure qa poterunt esse sub tutela. Ideo ut bonũ sit argumen. necesse est intelligere copulatiue, nõ disiunctiue. Item no. ꝙ cognito vno cõtrariorum cognoscit aliud. Item diffinitionem tutelę. Itẽ ꝙ tutela datur principaliter personę. Item ꝙ tutela est de iure ciuili. Item qd tutor est, cui diffinitio tutelæ cõpetit. Itẽ quod propria deriuatio uocabuli sumitur ex diffinitione. Itẽ quod valet arg. ab etymologia: & quod tutores dñr defensores pupillorum. Itẽ secundũ dictam declarationem no. quod dictio, uel, ponitur pro &.]

TRANseam[a] nũc ad aliã[a] diuisionẽ personarũ. Nã ex ijs [b] personis, quæ in potestate non sunt, [c] quædam uel in tutela sunt uel in curatione, quædam

a ¶ Ad aliam. nam diximus duas, vt supra de iure persoua. in princip. & supra de ijs qui sunt sui uel alieni iuris. in princip.

b ¶ Ex ijs. No. ergo, ꝙ hic distinguit illud mẽbrum. Quędam sui iuris sũt, quod est oppositum illi Quędam alieno iuri subiectę sunt: ut supra de ijs qui sunt sui vel alie. iuris.

c ¶ Non sunt. qui ergo in tutela vel cura sunt, sui iuris sunt. filiusfamilias ergo non potest habere tutorem vel curatorem, vt hic, & C. de curato. fur. l. fi. in princ.

¶ Adde curatorẽ dari filiofamilias vel potius eius bonis, in quibus patri non quęritur vsusfructus. l. fina. §. sinautem patre recusante. C. de bonis quæ liber.) Sed contra. C. de sentent. pas. lege fina. § primo. qa filius eius, qui est apud hostes, est in tutela, & ta SYL.

men

men non est sui iuris, vt sup titu.j.§.si ab hostibus. sed ibi vere nō erat in potestate, cum pater deportatus esset, vt diximus supra tit.j.§.cum autem.

a ¶ Neutro. nec tutela, nec cura.

b ¶ Ita enim. quia contrariorū eadē ē disciplina, vt hic, & supra de ijs q sūt sui vl alie.iu.ī prin.

SYL. * ¶ Intellige quo ad cognitionē, qa cognito vno contrariorū cognoscitur ēt alterū, vt hic licet videre, nō quo ad dispositionē, quia cum contrariorum sit contraria ratio, dispō est ēt contraria.l. fi.§. fi.ff.de leg.ii Bal.in l. fi.C.de solu.]

neutro [a] iure tenentur. Videamus ergo de ijs, quæ in tutela vel in curatione sunt. Ita enim [b] intelligemus cæteras personas, quæ neutro iure tenentur, ac prius dispiciamus de ijs, quæ in tutela [c] sunt. ¶ Est aūt tutela (vt Seruius [d] † diffiniuit) vis [e] atq; potestas in capite libero, [f] ad tuendum [g] eum, quī

de testa. quamuis aliter voluerint quidam Moder. quorū dictis alibi rñdi. * Verius tñ est duo hęc nomina idem significare & ad maiorē expressionē potestatis tutelaris cōiuncta fuisse. est enim honesta locutio, q̄ & Terentius in Heauton. & M. Tull. lib.iij. de natura deo. vsurparūt, qn † etiā idē Iustinia. infra de iterdi. §. retinendę. versi. quorum.] † alias diffinit

c ¶ In tutela sunt. de alijs dicetur infra de curat.

d ¶ Est aūt. Seruius nomē est iurisconsulti. & facit ad hunc.§. ff. eo. l.j.

e ¶ Vis atque potestas id est violenta potestas.

SYL. ¶ Adde, q hęc expositio reprobat per doc. post Bar. in l j.ff eo.] Nam dat tutor inuitus: cū. n. sit munus publicū, vt infra de excu.tu.& cura. in prin. ergo inuitus datur, vt C. de decu.l. nullus. lib.x. Item inuito dat, vt ff.de tuto. & cu. da.ab ijs. necnon.& ff.de tu.l.i j. vñ patet, q hęc est alia potestas, q̄ pris in filiū, & dñi in seruū, cū illa ad cōmodū, vt ī. p quas pso.nob.acqui.§.j.& ī. de ijs qui sunt sui vel alie.tu.§.ij. hæc vero ad onus, tenet enim de dolo, & lata culpa, vt C.arb.tute.l ij. Itē p hoc q datur inuito, differt a curatore. q. volenti datur, vt infra de cura. §.itē inuiti, & ff.e.l. iij. §.si pupillus. Vel dic, vis, ad cogēdum, ptās ad imperandū.

SYL. ¶ Adde, q doc. hic, & in l.j.ff. eo. impugnant hāc gl. dum vult, q stāte sua interpretatione tutor volens & volēti nō diceretur tutor, sed tu salua, qa verba diffinitionis & ipsa diffinitio saluatur, si a cōiter accidentibus comprehendat casus & rem quę diffinit, tex. est clarus in l. suus quoque §. puto. ff. de hęre.insti. ponit Are.in l.j. ff.

f ¶ Libero. nam nisi sit liber pupillus, non pōt hēre tutorē, cum si seruus sit, nō sit sui iuris, q est necesse, vt ī. eo.in prin. Itē & si dubius est pōt habere tutorē, vt ff. de tu. & cu. da. ab ijs. l.ei.q. Est tñ casus, vbi seruo dat tutor, vt ff.de tu.& cu.da. ab ijs. l. si impuberi.) rñ. cui tñ legi signat contra. ff. ad Trebel.l. res aliena §.seruus. & l. cogi.§.fina.& his duabus est alia cōtra. ff eo.tit.l. mulier.§.nō est. Quę legum cōtrarietas ita soluit, cum libertas fideicōmissaria & hęreditas relinquit ab eodē pręstāda, poterit seruus cogere, vt institutus hęreditatem adeat, & tunc datur etiam seruo tutor, vbi vero ab vno hr̄ditas, & ab alio libertas relicta est, non potest nisi prius prestita ei libertate, tunc enim coget aliū hęredem hęreditatem adire, & sibi restituere, secundum Ioan. Tutor qñq; seruo dat.

* ¶ Adde q hęc verba, In capite libero, designāt personā tutoris, nō pupilli, vt appareret in sequentibus, dum dicit. Ad tuendū eum &c. & apertius ex l.j, ff.eo. quemadmodum hoc loco in Commen. demonstratum est.] SYL.

g ¶ Ad tuendum. propter hoc etiam remouet patriam potestatem, quę nō est ad tuendum (j) sed ad gubernandū prout vult, & sibi acquirendum.

ADDITIO. (j) Scilicet principaliter. sed bene in consequentiam lege fina §.necessitate. C.de bonis quę liber. vnde non cōsideratur l.j.C. de auctor.tut. vide hic per Christopho.

propter [a] ętatem se defendere nequit: iure [b] ciuili data [c] ac permissa. Tutores autem sunt, qui eā [d] vim ac potestatē habere: † ex qua [e] re ipsi nomen acceperunt. Itaq; appellantur tutores, quasi tuitores atq; defensores, [f] sicut æditui dicuntur, qui ędes, [g] tuentur.

¶ Filio in potestate testamento tutor dari potest, & nepoti, nisi i pris potestatē recasurus sit. h.d. ex l. j ff. de test. tuto.

¶ Permissum [h] est itaq; parentibus, li-

a ¶ Propter ętatem. ad drīam curatorem, qui danť furiosis & mētecaptis, qui ꝑꝑ morbum se defendere nō possunt, vt infra de cur. §. furiosi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ talis curator furiosi datur pricipaliter ꝑsonæ, prout declarat Sal. in l. in copulandis. C. de nupi.]

b ¶ Iure ciuili. † No. tutelā esse de iure ciuili, licet oēs fere cōtractus sint de iure gentium, vt sup. de iure na. §. ius āt.

† alias ex qua ipsa re- nomen &c.

† Et iō differt a tutela ꝑ prię ꝑsonę rerū- que propria- rū, quia ē de iure gen.

c ¶ Data s. a lege vel iudice, ꝑmissa vero a testatore dr̄, vt j. eo. §. permissum. Vel dic data personę principaliter, ꝑmissa secūdario rebus, vt j. tit. j. §. certe. & inf. de excus. tu. §. datus.

SYL. * ¶ Ego datam a l. intelligo, quantū attinet ad legitimā, permissam autē ab eadē l. vt scilicet vel a iudice, vel a testatore detur. §. permissum. infra eodē & ff. de tuto. & cur. da. ab ijs.

l. vt vi. ff. de iusti. & iure & l. iij. ff. ad l. Aquil. secundū Christo.

d ¶ Eā vim. q̄ est dicta s̄. ꝓximo. §.

e ¶ Ex qua re i. vi & potestate.

f ¶ Defensores. & secundum hoc ēt curatores sunt tutores, secundum Io. & plerunq; sic appellantur. ff. de leg. iij. cum filio. §. j. ff. de min. l j. §. ij. & l. etiam. §. ex causa.

A D D I T. Hanc gl. reprobat Ias. q͞a licet allusio vocabuli conueniat, non tñ procedit, quia repugnat diffinitio, vt no. Bar. in l. j. ff. de testa.

g ¶ Qui ędes. vt est prefectus vigilum, & qui cum eo de nocte vadunt, vt ff. de offi. pręfe. vigil. l. iij. §. sciendum Accursius.

SYL. ¶ Adde, ꝙ q̄uis hęc deriuatio possit eos etiam in sui generalitate cōprehendere, tñ propri e ędititui sunt (si Festo credimus) qui ędes sacras tuentur, non alias, cuius verbi significatum attigi diligentius hic in Anno.

Diuisio. ¶ Permissum Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud modificat. Tertio modificationem exemplificat. Secunda ibi (Nepotibus.) Tertia ibi (ibiq;.)

SYL. ¶ Casus. Dubitatum fuerat, an testamēto tutores filius, & nepotibus dari licet. dubitationē facere poterat, quia cū (vt supradictū ē) mortuo patre vel auo l. faciat filios sui iuris ipso iure. §. j. s. ti. j. nō videbatur ī potestate eē illius, qui ex dispōne l. priuabatur mediāte morte potestate patria, imponere hoc onus, filijs aut nepotibus suis eo tempore, quo non poterant esse amplius in sua potestate, cuius contrariū deciditur, quia q̄uis efficiantur sui iuris, tamen quia hmōi impuberes egēt aliquo, q personam bonaq, ipsorū tueať, quē ex se eligere non possunt ob infirmū animi iudicium, concessit. l. paternę prouidentię, vt posset prouidere etiā eo tꝑe de eo, qui personā ipsorum regeret, gubernaret, ac tueretur. * Sed hoc distinctionem recipit, nā filijs in distincte possunt dari tutores a patre illorum, cuius potestati subiecti sunt, nepotibus vero ita demū possunt parētes testō tutores dare, nisi post mortē eorū in potestatē patris sui sint recasuri, quia eo casu cū sint filijfam. non possunt tutores habere, supra hoc ti. in prin.] No. ꝙ quilibet ascendens in infinitum, qui habet liberos in potestate, potest testō de tutore prouidere, intellige tñ concurrentibus requisitis in hoc tex. Item ꝙ dictio omnino, importat idem quod generaliter.]

h ¶ Permissum. quia quędā generaliter vidimus de tutelis, & omnis tutela est vel testamētaria, vel datiua, vel legitima, itaq; prius de testamētaria, vt pote de digniore videamus in hoc tit. & seq. De legitima autem dicetur infra de leg. agna. tut. vsque ad tit. de Atti. Tutela ē triplex.

beris ĩpuberibus,[a] quos in potestate[b] habent, testõ[c] tutores[d] dare, & hoc in filios filiasq; procedit oĩmodo, nepotibus vero neptibusq; ita demũ parẽtes possũt testõ tutores dare, si post mortẽ eorũ in potestatem patris sui non sunt recasuri. Itaque si filius tuus mortis tuę tempore in potestate tua sit,[e] nepotes ex eo non possunt[f] ex testamẽto tuo tutores[g] habere, quamuis in potestate tua fuerint, scilicet, quia mortuo te in potestatem patris sui recasuri sunt.

¶ Pater põt dare tutorẽ posthumo, qui si natus esset in potestate sua esset, h.d.ex l.j.§. item scire. ff. de test.tu.

¶ Cum aũt in compluribus[h] alijs causis posthumi pro iam natis habeant, & in hac cã placuit nõ minus posthumis q̃ iã natis testõ tutores dari posse: si modo in ea cã sint, vt si viuis parentibus nascerẽtur, sui hæredes, & in potestate eorũ fierent.[i]

¶ Tutor datur filio emancipato confirmandus est sine inquisitione. h.d. ex l. q a prę. ff. de confir. tu.

Atti. tu. De datiua dicetur infra de Atti. tu. per totum.

a ¶ Impuberibus. etiam inuitis, vt ff. de tute. l. muto hoc etiam prętori & pręsidi licet, vt ff. de tuto. & cur. datis ab ijs l. nec mãdãte. §. fi.

b ¶ In potestate. natura lib. etiã dari pñt in ijs q̃ sibi relinquũtur, vt C. de cõfir. tu. l. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ põt intelligi de naturalibus dupliciter, vel quia solutũ sit vinculũ ciuile emãcipatione, vel quia nati sint ex cõcubina, & vtroq; casu dic non esse vim in ptãte dandi tutorẽ, qa vtrisq; dare põt & ĩ bonis ꝑ eũ relictis & in alijs, sed in hoc vis est, ꝙ n vno casu confirmatur sine inquisitione, in alio cũ inquisitione, ita est doct. Bart. in l. naturali. §. j. ff. de confir. tut. vbi videndum, & hic in meis Commen.]

c ¶ Testõ. vel codicillis testamento confirmatus, vt ff de testa. tute. l. iij.

d ¶ Tutores. sed non curatores, vt infra de cura. in prin.

e ¶ Tua sit. & nunquã exiuit, alioqn non recidit, vt ff de adop. l. si pater filium. & de hoc dixi supra ti j § j.

f ¶ Non possunt. licet miles sit testator, vt ff. de testa. tut. l. ij.

g ¶ Tutores. Si aũt filius vel emancipatus est, vel mortuus, tũc nepotes ex eo sunt sui iuris mortuo auo, vt supra ti. j §. j. in fi. Vnde ex testõ aui possunt habere tutorem, vt hic innuitur.

¶ Cum aũt. Casus. Quia dr̃ filijs tutores dari posse, itẽ & nepotib. q̃situm est, an posthumo tutores dare liceat. & videbat̃ dicẽdũ ꝙ non, qa cum ad hoc vt tutor dari possit, sit necesse, ꝙ ij quibus dat̃ sint sui hæredes. i ꝙ sint in ptãte, & teneãt primũ locum, cum posthum⁹ nõ sit in ptãte, qa nõ natus l. fi. ff. d̃ coll. bo. nõ vr̃ ꝙ ei tutor dari possit: cuius cõtrariũ decidit̃ rõne expressa in tex qa habetur ꝓ nato, qa tutela respectu pupilli est cõmodũ l. qd̃ dicimus. ff. d̃ ver. signifi. *Nec ob. d. l. fi. qa illud est verũ vere, sed postea nato posthumo fictio retrotrahit̃, & fingit̃ fuisse natus tpe testĩ saltẽ cõfirmati & mortis, & cõsequenter fuisse in ptãte, ita probat eadẽ. l ibi, sed nato cõfeit̃. No. ꝙ posthumo tutor dari p̃t, & q̃n. Itẽ ꝙ tutela est commodum pupilli.] SYL.

h ¶ In complurib. vt quoties de commodo eorũ quęritur, vt ff. de sta. ho. q in vtero non si de commodo aliorũ, vt ff. de verb. sig. quod dicimus. Vel si de incommodo matris, vt ff. de sta. ho. l imperator.

ADDIT. Et est ratio, quia etiam trãctatur de commodo ventris, quia perempta matre periret & partus secundum Bar in d. l. qui ĩ vtero. facit l. pręgnantis. & quod ibi no. per Barto. & alios. ff. de pę. Ang.

i ¶ Fierent. vt qa ex vxore nasciturus

 erat,

erat, vel nuru, aliud si ex cõcubinã, ni si in ijs q̃ sibi dimitterent, vt C. de cõ. tuto. l. fi. tales enim tunc non nascerẽtur in potestate, supra de nupt. §. fin.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hic vr̃ tex. ꝙ suitas esse pos sit sine p̃ria ptãte, alias n. tex. esset su perfluus & ineptus, cũ copula pona tur iterdiuer sa, nisi dicas hoc factũ eẽ grã maioris d̃claratiõis.

¶ Sed & si emãcipato.

¶ Sed & si emancipato filio tutor a patre datus fuerit testamento, confirmãdus [a] est ex sententia Præsidis omnimodo, id est, siue inquisitione. [b]

¶ Qui testamento tutores dari possũt.

¶ Etiã filiumfam. & seruus proprius dari tutor põt, si vel expsse liberet, vel simpliciter det, & nisi erro re ductus d̃derit. li.

videndus est meus Cõmẽtarius, vbi illum perquam diligenter tractaui.]

¶ Et facit ꝓ hoc. ff. de verb. sig. l. lege. & ĩ Authẽ. de defen. ci. §. si de cetero. col. iij. ita legitimus tutor huic pferr, vt j. de Atti. tut. in prin.

¶ Adde, ꝙ hęc glo. cõi terreprobat: cã tñ saluat Pręp. Senen. in j. casu. q. iiij per totũ. Sed de veritate vid̃ hoc in loco Cõmentarium SYL.

SYL. ¶ Quęrebat an filio emancipato dari tutor testõ posset. & dubiũ faciebat, qa hoc videbat tm̃ permissum p̃rib. rõne patrię ptãtis s̃. eod §. ꝑmissum. *vnde cũ ea extincta esset ꝑp emancipationẽ nõ videbat illi tutorẽ dari posse. Quo nõ obstãte deciditur verũ esse, meto quidẽ iure & stricto datio nẽ non valere ex prędicta rõne, sed tñ iudices necesse habere illã confirmare, quia licet fuerit solutũ vinculũ patrię ptãtis duratnihilominus vinculũ illud naturale charitatis & affectionis paternę, quę tã efficax est, vt credibile non videatur alium ęque bene ꝓspectũrũ esse pupillorũ vtilitati, quarõne vetitũ est etiã inquiri de facultatibus & moribus ipsius, itẽq; satisdationẽ exigi, existimãtibus legibus paternũ sufficere testimonium. l. de creationi bus. C. de epis. aud. Hęc tñ vera sunt, quoties in ꝓximo mortis tpe tutorẽ dederit pater, ita vt verisimile non sit ignorasse conditionem illius, alioqn contra l. in confirmando. cum duab. seq. ff. de confir. tut. No. summa.]

a ¶ Confirmandus. nõ ergo valebat datio per se, cum non esset in potesta te, vt supra eo. §. permissum. Sed nunquid hic tutor confirmatus dicitur testamentarius? quod si esset pręferretur legitimo, vt infra tit. ij. in prin. an datiuus? quod potest admitti.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis opi. est ꝙ sit datiuus: cõtrariũ tñ disputando defendit Pręp. Sen. in j. casu. q. iij. de quo articulo

¶ Et ideo glossauit. i. sine inquisitione, nõ ꝙ vellet eum cõfirmari, si alius esset legitimus, sed quia nõ quęritur an sit locuples, vel non. Sed ar. cõtra. ff. de cur. fur. si furioso puberi.

b ¶ Sine inquisitione. i. quia non satisdat: s. rem pupilli saluam fore. Itẽ locuples sit vel nõ, hoc. n. nõ q̃rit, vt ff. de cõfir. tut. l. j. Sed aliud in matre dã te tutorẽ filio, ibi. n. & si nõ satisdet, tñ cũ inquisitione dat, vt d. l. dr̃, & C. de confir. tut. l. j. Sed quare diuersum in matre dante tutorẽ filio? Rñ. in memoriã pręcedentis potestatis, vt ff. de qõ. l. vnius. §. seruus. j. & ff. qui pe. tu. l. fi. & facit ad hoc j. de satisda. tu. & cũ. ĩ prin. ff. de lib. agn. l. j. §. Iulianus. & C. de epi. aud. l. de creationib. sed arg. cõtra. ff. de in li. iuran. l. videam*.

* ¶ Quamuis uerum sit, hũc tutorẽ non satisdare rem pu. Sal. fore, eo tñ nõ pertinet, inquisitio, sed ad inuestigationem morum & facultatum. Veriorem autem rationẽ, quare diuersũ fuerit statutũ in tutore a matre dato, reddit tex. in d. l. fi. nempe ob infirmitatem iudicij muliebris.

ADDIT. Dic, ꝙ licet mater ibi habeat affectionem ad filium sicut pater, tamen eum consiliũ matris sit fragilius paterno, vt no. gl. in l. j. C. de cõ fir. tu. ideo magis p̃ri q̃ matri cõceditur ꝙ tutorem filio dare possit. Aret.

¶ Qui testamenti tutores dari pñt. SYL.

¶ Dictum est supra quib. testõ tutores daui, seq̃uit dicere d̃ ijs q̃ da. pos.] Continuatio.

Dati

Dari aũt. ¶ Totus iste ti. diuidit̃ in quinque partes. Primo, q pñt tutores dari. Scđo, qũo seruus alienus pôt in testõ tutor dari. Tertio qñ fur iosus vel minor tutor daẽ Quarto, quando ad certũ tẽpus, vel sub conditione, vel certę rei datur. Quinto quando filijs vl̃ filiab. datur, quib. dat⁹ uideat̃.

Dari aũt tutor pôt testõ, nõ solum paterfa.[a] sed ẽt filiusfa.[b] Sed & seruus proprius testõ[c] liber tut or datus sit, cũ nihil sit magis cõtrariũ ꝙ̃ sẽsui q̃ error l. nihil cõsẽsui.ff.de re.iu & ideo tunc remaner seruus, & ꝑ hoc tutelã gerere non pt.) No. ꝙ filiusfa. pôt esse tutor. Itẽ ꝙ seruus ꝓprius eum libertate vel simpliciter r̃cte cum libertate recte tutor dari pôt. Sed sciendũ est, eum & sine libertate[d] tutorem datum, tacite libertatẽ directã[e] accepisse uideri, & per hoc recte tutorẽ esse tutor daẽ. Itẽ ꝙ dãdo eum tutorẽ censetur liberare, & sie qđ qui vult conse-quens, vult oẽ necessariũ ãncedẽs, qui vult vnũ, vult omne id per quod ad

Scđa ibi (Seruus ãt.) Tertia ibi (Furiosus.) Quarta ibi (Ad certũ tps.) Quinta ibi (si quis filiabus.) Et hoc principiũ subdiuidit̃ in quatuor partes. Primo ꝙ paterfa. & filiusfam. pôt tutor dari. Scđo, q; seruus ꝓprius daẽ cũ libertate. Tertio, ꝙ si sine libertate, tũc tacite vl̃ sibi dati libertas Quarto, qñ credebaẽ liber. Partes de se patẽt. Ar.

SyL. * ¶ Casus. ¶ Proposito ti. qui testa. tut. dari pos. quęsitũ est, an filiusfa. dari tutor posset testõ. & uidebaẽ dicẽdũ ꝙ nõ, quia cũ sit ĩ alterius ptãte, & tutela sit ptãs in aliũ, nõ vr̃ posse habeẽ aliũ sub sua ptãte. l. sic eueniet. ff. de adul. cũ. n. nõ possit ipse semetipsum regere obstãte pr̃ia ptãte, nõ uidebaẽ posse alios regere. Quo ñ obstãte decidit̃ cõtrariũ, quia tutela est munus publicũ. j. de execu. tu. in prin. & filiusfa. ĩ publicis causis loco patrisfa. habeẽ l. filiusfa. ff. de ijs qui sunt sui vel alie. tu. Idẽ quæsitũ est de seruo ꝓprio, an recte tutor testõ dari possit. & videbaẽ dicẽdũ, ꝙ non, cũ serui ad munera publica aspirare nõ possint. l. in seruili. C. q da. tu. pos. sed contrariũ r̃ndetur, qñ datur tutor cũ libertate, qa cessat tũc impedimẽtũ seruitutis, vel ẽt pręter missa libertatis mẽtione, qa cũ nõ sit verisimile testatorẽ voluisse faceẽ actũ inutilẽ, & seruus tutor eẽ ñ possit. d. l. in seruili. cẽsetur in antecedentiam necessariã libertatẽ dedisse, q̃ p̃sumptio non fit, vbi ꝑ errorem quasi illud ꝑueniri potest. Item ꝙ quãdoq; error ĩ re propria toleratur, & vitiat, etiam si sit error in qualitate. Item ꝙ libertas tacite dati potest.)

a ¶ Paterfam. Nisi sit mutus vel surdus: †quia tutor & loqui & audir̃ debet, ut ff. de tut. l. j. §. pe. & fi.

¶ Adde secus in minus audiente. l. penul. & fi. ff. de leg. tut.)

b ¶ Filiusfa. Cũ. n. tutela sit ius publicũ, vt j. de execu. tut. in prin. non curat̃ ius pa. potc. vt ff. ad treb. nã qđ. j. tñ. & ff. de ijs qui sunt sui vel alie. tu. filiusfa. quo casu pr̃ de peculio teneẽ, nisi agnoscat: tũc. n. (scilicet quãdo agnouit) in solidũ, vt ff. de tu. l. si filius & ff. de admi. tut. l. Lucius Titius.

¶ Adde, ꝙ nõ obstat testm̃ esse publici iuris, & tñ impediri a patria potestate. l. iij. ff. de testamẽ. quia in eo nõ agit filiusfam. vt publica persona, vt ĩ tutela & magistratu, sz vt priuatus.

c ¶ Testõ. sed a p̃side tutor dari nõ pt seruus, vt C. q da tu. po s. l. in serui.

d ¶ Et sine libertate. Non expresso hoc, ꝙ sine libertate det, sed omisit libertatis dationẽ, vt supra qui manu. non pos. §. licet. in fi. & C. de neces. ser. j. quidam. §. cum igitur.

e ¶ Directã. Immo vr̃. ꝙ fideicommissariam, vt C. de fide icom. li. l. & si nõ ascripta. contra. sed certe hic testamento hoc fit, ibi alia voluntate, puta codicillis, vel ꝑ epistolã. vel dic, ꝙ ibi alienũ credebat, hic sum sciebat.

†Scilicet penitus. alias secus l. fi. ff. de legi. tut. Itẽ hoc vetũ in SyL. persona libus, vt hic ẽt si talis mor bus sup uenerit qa desinit ipso SyL. iure, ẽt si ad mo tus laborum intelligeret vt hic per Bald. secus tñ ĩ muneri bus patrimonialib. l. oẽs. §. j. ff. de mune. & hon.

SYL. a ¶ Rectius, vt hic ostēdi in Cōmēt. soluit gl ī d. l. & si nō ascripta. ꝙ illa l. corrigat̄ per istū tex. q̄ę solutio placuit & Saliceto ibi.) Itē alia rōne non vr̄ valere datio, q̄a ille solus datur tutor, qui testamēti hēt factionē, ut ff. d test. tu. l. testam. (alias incipit, si q dē.) Rñ illud intellige in passiua significatione, in qua ēt seruus dr̄ habere testamēti factio. vt ī. de hær quali & dif. §. testamēti. *¶ Vera est respōsio gl. quod intelligatur de passiua testamenti factione, & ita respondet ēt in d. l. testamento. neq; enim illic dr̄, qui habēt testamēti factionem, sed cum quibus testamēti factio est, ut recte ibidem perpēdit Bar. Sed an seruus proprius sub cōditione si liber erit datus tutor a dño putante alienū, detur vtiliter, vi. Pręp. Sen. in j casu. q. vj. per totum.)

Plane si per errorē quasi liber tutor datus [a] sit, aliud dicendum est.[b]

¶ Seruus alienus pure tutor dari non potest, sed cum liber erit, sic: qđ in proprio non potest. h. d.

¶ Seruus autē alienus pure inutiliter [c] testō datur [d] tutor: sed ita, cū liber erit, vtiliter datur. Proprius autem seruus, inutiliter eo [c] modo tutor datur.

¶ Furiosus vel minor dati tutores, recedente furore vel adueniente maiori ætate tutores erunt. h. d ex l. si hr̄ditas. §. si furiosus. ff. eod.

¶ Furiosus uel minor xxv. annis tutor testamento datus, tutor tunc erit, cum

SYL. a ¶ Datus sit. s. proprius seruus: licet hoc nō sit verisimile, vt C. de rescin. vēd. l. q̄sq̄s sed forte ex causa hęreditaria nouiter hēbat, vt ff. de reg. iu l. q in alterius. & infra de usuc. §. ꝙ aūt.

b ¶ Dicēdum est. s. ut neq; liber, neque tutor sit, idem multo magis in alieno, vt ff. de fideicom. liber. l. generaliter. §. si quis tutorē. & ff. de testa. tu. l. si quis tutorem.

SYL. *¶ Seruus autem. Casus. Viso qūo seruus proprius daretur tutor, quęsitum fuit, an seruus alienus possit pure testō tutor dari, ita ut cōsequat̄ directā libertatem tacite, sicut dictum est de ꝓprio. & respondet̄ ꝙ nō, quia ad dñm pertinet datio libertatis directę, cōsequetur tñ fideicommissariā ex uerisimili mēte testantis l. si hęreditas. §. fi. ff de testa. tut. Itē dubitatū est, an recte tutor daretur sub hac cōditione, cū liber erit. & videbatur ꝙ non, cū tutoris datio nō recipiat conditionem l. actus. ff. de regu. iu. cuius contrarium deciditur, quia pręsumit̄ ei relicta libertas fideicōmissaria, & grauatus hęres illum redimet̄ & manumittet̄, vt possit eē tutor d. l. si hęreditas. Sed tunc dubitatū est, an ꝓprius seruus eo modo vtiliter detur. & videbat̄ ꝙ sic, arg. d. l. si hr̄ditas. attamen respondetur cōtrarium.) Assignant doct. rationē, quia libertatis datio habet̄ ꝓ non adiecta, quę est falsa & cōtra hūc tex. ideo enim uitiatur hic, quia cōstat testatorem noluisse dare libertatem, quod cum esset ī potestate sua, volendo eum esse tutorē, resultat quędā perplexitas in eius voluntate, quę est contra naturā tutelæ, ideo vitiat l. si Titius. ff. de conditio. institu. No. seruus qualiter tutor dari possit.)

c ¶ Seruus autē Inutiliter. s. vt statim sit, sed cum liber erit.

d ¶ Datur Quia directo si erit liber, sed per fideicōmissum, ut ff. de testa. tut. l. si hęreditas. §. fi. & C. de fideicō. miss. liber. l. & si non ascripta.

e ¶ Eo modo. scilicet cū liber erit, nā non erit tutor, inutilis enim dicitur etiā stipulatio propter inutilem adiectionem, ut ff. de stip. seruo. l. sed si sibi. uel aliter inutiliter, q̄a ꝓ non adiecta habetur, & erit tutor ac si nō esset adiecta, ut & alias infra de hęredi. insti. § impossibilis. Vel dic tertio secundum P. non erit tutor nunc, sed conditione extante. Hæc non placet, quia sic non esset differentia inter suum & alienum. † sed prima ucrior est, ut ff. de regu iu. l. actus. Quam uis opi.

¶ Adde ratiōnē, quam supra posui in SYL.

compos [a] mentis, aut maior xxv. annis fuerit factus.

¶ Ad certum tempus, ex certo tempore, uel sub conditione, & ante hæredis institutionem tutor dari potest: secus autem ad rem certam uel causam h.d. ex l. tutores. §. tutorem. & l. certarum. ff eod.

¶ Ad certū [b] tps, uel ex [c] certo tpe, uel sub

Ila. sit in positione casus.)

SYL. reprehēsibilis, ista tū ratio reprehensionis ē falsa p l. si hereditas. §. fi. ff. de test. tu. secūdū Ang.

* ¶ Furiosus. Casus. Quęsitum est, an furiosus recte tutor detur puta ī testamēto. & videbatur ꝙ non, cum sit inhabilis ad tuēdum seipsum nedum alios. §. furio. īfra de cura. nec moueat, qđ fieri possit, vt aliquā do furor recedat. l. cū furiosus. ff. de iudic. quia ex quo inuenit incapax tēpore testamēti, & mortis testatoris, nō uideť referre, ꝙ ex aliquo tractu tēporis possit resipiscere. §. in extraneis īfra de hered. quali. & differ. cuius contrariū deciditur, quia cū furiosus tutor dať, ita datus existimatur, cum suæ mētis esse ceperit. l. furiosus. ff. de tut. q̄ conditio a lege subītellecta eundem hēt effectum, quē haberet expressa a testatore, sicut dicimus in seruo alieno tutore dato. l. si hęreditas. §. fina. ff. eod. cū itaq; conferatur datio tutelę in tēpus, quo erit compos mentis, merito sequitur, ꝙ valebit. Nec obstat. §. i extraneis. quia loquitur in hęredibus & legatarijs, de quorum commodo agitur, aliud vero in tutoribus, qui danť ad commodum pupillorum, vt declarat hic Ioan. Fab. Tunc fuit dubitatū, an & minor xxv annis tutor dari posset. & uidebatur dicendū qđ sic, cum & testari, & libertatē relinquere, & ꝓ alijs postulare possit. § fi. s̄. qui. ex ca. ma. non li. Sed cōtrariū deciditur ea ratione, qa cū detur tutor principaliter ad tuēdū personā pupilli. §. certe j. eo. ea vero ætas fragilis & īfirmo cōsilio sit, & multis captionibus supposita, & ob id ipsi quoq; curatorum auxilio regant, noluit lex illos aliorū tutelam subire, sed ita demum, cū peruenerint ad xxv. an. no. sum.)

a ¶ Compos. siue hoc dictum fuerit a testatore, siue non, vt ff. eodem. l. si hæreditas. §. si furiosus. & facit ad hoc. ff. de iudic. cū furiosus. j. respon.

SyL. * ¶ Intellige tamen hunc tex. in furioso, cuius speratur sanitas, vt q habet dilucida interualla, vel q ex aliqua infirmitate ita affectus est, alioqn si perpetuo duraturus esset furor, crediderim illico inutilem esse dationē exēplo muti, surdi, & ceci l. j. §. fi. de tut. & d. l. cū fur.)

* ¶ Ad certū tempus. Casus. ¶ Dubitatū est, an dies uel conditio posset apponi in datione tutoris testamētarijs. & videreť dicēdū ꝙ nō, ex l. actus. ff. de regul. iu. item quia statutum est tutelam finiri pubertate. infra qui. mo. tu. fi. in prin. ideoq; nō vř, vt cōtra legum cēsurā testator possit facere, q tutela filiorū suorū prius finiať. l. nemo. ff. de leg. j. In eo vero qđ dř, tutorē dari posse ante hęredis institutionē, dubiū faciebat ius antiquum, disponēs nec libertates eo mō dari posse. Quibus nō obstātib. decisum est cōtrariū generali rōne, q a q̄ pure fieri possunt, possunt etiā in diē, ex die, & sub cōditione fieri, ut in proposito tradit Deci. in d. l. actus. tm̄. n. cōfidit lex de paterno cōsilio, vt quoquo modo ꝓuiderit, habeat eius dispositionē ratā. Nō ob. l. actus, qa procedit in tutela datiua, & q̄ sit ratio diuersitatis, videbimus in gl. Non ob. ēt dispositio iuris antiqui circa ordinē, cū hodie sit correcta. §. ante. infra de le. Postremo q̄sitū fuit, an testator possit dare tutorem certę rei uel causę, & ratio dubitandi sumi pōt ex l. j. §. si ex fundo. ff. de hær. inst. ꝙ hęres quoq; in re certa īstituit p̄t. Sed cōtrariū decidiť rōne allegata in tex.) No. ex die, ad diē, sub conditiōe, ante instōnē hæredis, recte tutorē dari: certę autē causæ uel rei non recte. Itē qđ tutor ꝑsonę non rei aut causæ dať, & ꝙ nō ualet argumētū de tēpore ad rem, vbi non est eadem ratio)

b ¶ Ad certū tempus. vsq; ad pasca.

c ¶ Ex certo. i. pascate in antea. vt ff. de ac. & obli. l. obligationū fere. §. j.

a ¶ Vel ante hęredis. contra videba turinfra de le §. ante hęredis.
b ¶ Posse dari. a testatore, nō a iudice, ut ff. de reg. iu. l. actus.
SYL. ¶ Adde, ꝙ Io. Fab. dicit rationem diuersitatis eē, quia actus iudicialis non stat in suspē so, quā ratio nē impugnat Bar. in l. muto. §. j. ff. de tute. & rōnē glo. hic, ꝙ sit actus legitimus dmnat Bal. hic, quia ēt testamētaria ē actus legitimus Pręterea l. actus. refert actꝰ legitimos qui nō recipiunt, non dispo nitoēs actus legitimos non recipere: cui nō obstat c. actus. eo. ti. lib. vj. qa debet intelligi secūdū l. actus. ex qua elicitur. rationē assignat glo. in l. j. C. de test. tu. propter cōfidentiā patris, quā Cy. in rub. ibi reprobat, qa etiā cōfidit l. de iudice. Assignat ratio cōis, ꝙ in datiuo interim careret tutore, ī testamētario interim ꝓuideī, sȝ tu dic, ꝙ illa ñ ē vera, qa tutor dari posset a iudice sub cōditione vel ad diē, & ite rim ꝑ eū dari alius tutor, qđ est incō uenientes, & contra l. actus, Prępo. Senē. j. ca. q. vj. aliam assignabat, quia confe rēdo iudex in tp̄s cōditiōis, euenire poterat finito eius officio, & sic dispo sitio eēt collata in t p̄s prohibitū, con tra l. quod sp̄ōsę. C. de don. ante nup. de qua ipse disputat * Mihi vero probabilior vr̄ ratio, quā assignat Accur. in d. l. j. C. de testa. tu. nam & si lex nō patrū etiam iudici confidat, multis tū exemplis ostēdi pōt longe magis cōfidere de paterna prouisione. Videmus enim tutorem testamentariū cęteris anteferri, quinimmo vetari prętorē, aliū dare. itē inquisitionē ac satisfda tionē ei fuisse remissam. Quod cū ita sit, nihil mirū debet videri, si & ī mō dādi amplior facultas tributa fuerit patri q̄ iudici. Pręterea cū pupilli nō debeāt sine tutore relinqui a iudice, nōne frustra iudex ex die, ad diē uel sub cōditione tutorem daret, cū interim omnino aliū substituere tenere tur. §. j. j̄. de Attil. tu.)

conditione, uel ante [a] hæredis institutionem, posse dari [b] tutorem non dubitatur.

¶ Certæ, [c] autē rei uel causæ [d] tutor dari non pōt: quia personæ, [e] non causæ uel rei tutor datur.

¶ Tutor datus filio vel filijs, etiam filiæ uel filio posthumis, non nepoti aut nepti datus intelligigitur datus liberis, etiā nepotibus posthumis: datus uero posthumis, omnibus descendentibus posthumis datus uidetur. h. d. ex l. si quis & seq. ff. eo.

¶ Si q̄s filiabus suis vel filijs tutores dederit, ēt posthumæ

c ¶ Certę āt rei. s. Africę, vel Syriacę vtiliter datur, vt ff. eo. l. si tū tutor.
d ¶ Causæ. s. certę, vt ad rei vend. sed vr̄ cōtra. C. de in lit. dā. tu. l. ad litē. sed ibi tutor ꝓ curatorē ponit Item vr̄ contra. ff. de testa. tute. l. si tū tutor. sed ibi vniuersitati rerum datur, non rei certæ.
e ¶ Personę. s. pupilli principaliter, vt eū instruat bonis moribus, & ēt salaria pręstet magistris eius, vt ff. đ adm. tu. cū plures. §. eū tutor. & C. de alim. præstā. l. si. ad hoc. n. principaliter daī, secūdario aūt reb. daī, vt j̄. de excutut. §. datus. sed in curatore cōtra: nā principaliter rebus, secundario perso nę daī, vt C. de nup. l. in copulandis. SYL.

¶ Si quis filiabus. Casus. Quærebatur, an tutor filijs datus intelligeretur datus posthumis: dubitationem faciebat, quia tutela est onus, & ipsi diuersimode appellantur. l. si idem. C de codi. cōtrarium deciditur, quia sub appellatione filiorum, continentur posthumi, & ratio est, qa est potius qualitas filiorum quam differētia realis. *Tam enim filij sūt posthumi, & qui dē proprie, q̄ qui iam nati sunt. Sed tūc quæsitum est, an & nepotibus posthumis datus uidereī. uidebatur. n. ꝙ sic, quia filiorum verbo comprehē duntur etiam nepotes l. filij. & l. iusta. ff. de verbo. signif. Cōtrarium rñ deciditur, qa aliter filij, aliter nepotes uocantur: ꝙ si liberis datus fuisset, tunc etiam nepotes includerentur, cum liberorum appellatio ad omnes pariter

ter descēdētes pertineat l. liberorū. ff. de ver. sign. Demū quęsitū est, cū pater tutorē dedit posthumis suis qbus dedisse censeat. & respondet, q̄ oībus posthumis, siue sint filij, siue nepotes. & deinceps. & ita intelligēdus est iste tex.) No. q̄ filiorū appellatione veniūt posthumi, & liberorū appellatiōe ueniunt oēs descēdentes: et q̄ filiorū appellatiōe nō ueniunt nepotes ex usu.

†alias Quod.

uel posthumo [a] dedisse uidet: qa [b] filij uel filiæ appellatione & posthumis & posthuma cōtinent. † Quid si nepotes sint, an appellatione filiorū & ipsi tutores dati sint? Dicēdum est, ut & ipsis quoque dati uideantur, si modo liberos dixerit: cæterum si filios, [c] non continebuntur: [d] aliter enim filij, aliter nepotes appellantur. [e] Plane si† posthumis dederit, tam filii posthumi, quam cæteri [f]

Item q̄ posthumorū appellatione veniunt omnes filij & nepotes posthu.)

a ¶ Post humo. s. filio.

b ¶ Quia filij. Hęc dictio, filij, cōprehēdit posthumū & posthumā: cū masculinū possit cōcipere fęmininū: sed hęc dictio, filiæ, nō cōprehendit vtrūque, & sic nec posthumū, cū fęmininū nō cōcipiat masculinū, vt ff. de leg. ij. si ita scriptum. & ff. de le. iij. q duos. & l. seruis legatis. Itē nota, q̄d appellatione natorū ēt nō nati cōtinētur, cū de eorū cōmodo tractatur, vt ff. de sta. homi. qui in vtero. & supra tit. j. §. cū autem. & facit. ff. de test. tu. si quis ita. §. j. & l. si quis filiabus. & l. quod si.

Masculinū concipit fæmininū & non ecōuerso.

Natorū appellatione cōtinētur nondū nati

S YL.

* ¶ An & quando masculinum concipiat fęmininum, vide Deci. in l. ij. ff. de regu. iu. An autem filiorum appellatione contineantur posthumi: & doctores distinguunt, q̄d ubi constat de mente disponētis, illi acquiescendum est, in dubijs vero, si quidem sumus in materia tutelari, & tunc cōtinētur: in legatis autem minime. Ego tamen crediderim appellatione filiorum, posthumos quoque ex sermonis proprietate contineri, tam in tutela, quā in legatis. atq; alia quauis materia, nisi de contraria mente disponentis euidenter appareat, vt manifeste ostendi latè in commenta)

c ¶ Si filios. Scilicet dixerit.

d ¶ Non continebuntur s. nepotes.

e ¶ Appellātur. Ab oībus in vsu vel consuetudine: sed scd̄m verā significationem verbi, (quia filius dicitur a philos quod est amor) ēt nepos dr̄ filius, & ēt quilibet quē aliquis diligit paterna dilectione, vt ff. de uerbo. signi. l. liberorum. §. sed & Papirius. q̄ videtur cōtra.

Filius vñ dr̄.

* ¶ Hæc gl. cōmuniter dānatur, qa ꝑprie loquēdo filij appellatiōe nō intelligitur de nepote. l. iusta. ff. de verb. sig. & q̄ dicitur in d. §. sed & Papirius. nō procedit ex ꝓpria significatiōe, sed magis ex vsu quodā, aut ex præsumpta mēte disponentis. pro pleniore tamen doctrina an & qñ filiorū appellatione veniāt nepotes, vide Bar. & alios in l. Gallus. §. instituens. & in d. l. liberorum. & Alc. lib. iij. Parado. cap. xiiij. & quamuis deriuatio nominis filij, quā tradit Accursit communiter recepta, improbatur tamen ab Alciato in l. filij. ff. de verbo signi. & alia affertur.)

† alias posteris.

S YL.

†alias si filios dixerit.

f ¶ Cęteri, etiam nati. secundū quosdē quod falsum est, vt ff de uerb. sign. nomē. Dic ergo cęteri, s. ex filijs, nascituri q sui posthumi sunt p L Velleiā, vt ff. de iniu. rup. te. l. posthumorum. & j. de ex hær. libe. §. posthumorum. & ff. de lib. & posth. l. Gall. j. respon.

¶ Adde, quod posthumus dicitur pluribus modis, vt per glo. in rub. C. de posthu. hæred. inst.) S YL.

¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Supra duobus titulis pręcedētib. dictum est de tutela testamētaria: hic aūt ponitur de tutela legitima, quę sequitur testamentariam. Ang. Aret. Continuatio.

* ¶ Adde, quod dr̄ legitima, nō quia & testamentaria & datiua nō sint legitimę. l. lege. & l. verbis, ff. de verb. sign. sed quia soli legi innixa est, neq; pēdet a dispositione testatoris aut iudicis auctoritate, qu ē admodum illę, S YL.

Quibus

Quibus autem. ¶ Totus iste titu. diuiditur in 4. partes. Primo ponit, qualiter lex.xij. tab. dat agnatos, tutores pupillis, deficientibus tutoribus testamentarijs. Secundo qui sunt agnati, & q nō sunt. Tertio, qualiter intelligenda sūt illa verba posita hic ĩ piĩ. vʒ, Quib. aūt in testamento tutor datus nō sit. Quarto qualiter ius agnatiōis perimitur. Scđa ibi (Sunt autem.) Tertia ibi (Quod autē.) Quarta ibi (Sʒ agnationis.) Et subdiuidit̃ hoc principiū in tres partes. Quia primo dicit, qualiter deficiēte tutela testamentaria vocantur legitimi. Secūdo qui sunt agnati. Tertio qui cognati. Secunda ibi (Sunt autem.) Tertia ibi (At qui.) Are.

liberi continebunt.

¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Deficiētib. testamentariis, sunt tutores lτimi agnati, qui sunt cōiuncti p uirilē sexū, sicut cognati p femineū. h.d. ex l.j & l.sunt.ff eo.

Quib.[a] aūt testamēto tutor datus non est, ijs ex lege duodecim[b] tabul. agnati[c] sunt tutores, qui uocantur legitimi.

¶ Sunt autē agnati, cognati p uirilis sexus cognationem cōiūcti:[d] quasi a p̃re †cognati: ueluti frater ex eodem patre nat°, fr̃is filius nepos ue ex[e] eo: item patruus,[f] & patrui filius nepos ue ex eo.

¶ At qui p femini ni sexus personas cognatione iungūtur, agnati[g] nō sunt, sed

SYL. ¶ Quibus autem. Casus Non figuratur ex quo tex. ponit regulam & terminos declarat, nisi dubiū faciat, ꝙ in defectum testamētarij videbatur succedere datiuus, & sic ministerium iudicis, argu. l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. cuius contrariū deciditur ratione assignata in l.j.ff.eo. ibi, Ex summa prudētia. No. quod testamentarius prefertur omnibus tutoribus. Item ꝙ his deficiētibus sunt legitimi tutores agnati. Item q sint agnati, & q cognati. Item ꝙ cognatio est sicut adoptio, quia ponitur vt species & ut genus. Item quod cognati sunt naturali iure coniuncti. Item ꝙ dispositio in uno ex correllatiuis habet locū in alio: ibi, inuicem. Itē ꝙ filij sequūtur familiā patris, nō m̃ris.)

a ¶ Quibus. s. pupillis.

b ¶ Duodecim tab. quos ipsa lex vocat verbis & sententia: & nisi gerant, eorū periculo agitur, vt ff. eo. l. legitimos. alias autem quandoque ex sententia legis dantur, non ex verbis, ut infra ti. ij. & iij.

* ¶ Verba l. xij. tab. sic se habebāt: Tutores liberis ĩ potestate testamēto parētes danto. Si nō sint dati, agnati q sue cessionē spe rant tutores sunto.)

ADDIT. Qui facto inuentario, & prestito iuramento de utilibus faciēdis, & pretermittēdis inutilibus, promittēdo etiam expresse ipsum pupillum defendere, & satisdare rē pupilli saluā fore: non ante administrabunt, q̃ sibi per iudicē administratio decernatur. l. iij. §. fi. ff. de admi. tu. Ang.

* † Vide Alciat. lib. iij. Parer. c. pe. & omnino Anno. Aldobrā. hic.

c ¶ Agnati sunt. Si sint maiores xxv. annis, vt infra de fidu. tu. in fi. & minores lxx. an. alias, excusantur, ut infra de excu. tu. § item maior.

d ¶ Cognati. Nomen ergo cognationis generale, agnationis nomen speciale: nam omnis agnatus est cognatus, sed non conuertitur, vt hic, & infra de leg. agn. succe. j. respon. & ff. e. l. sunt autem.

Cognatio & agnatio se hñt sicut genus & spēs. SYL.

* ¶ Pro intelligentia huius glo. & tex. vide l. Iurisconsultus. §. j. & l. Non facile. §. j. ff. de gradi.]

e ¶ Ex eo. filio fratris.

f ¶ Patruus. Repete, si fuerit natus eodem patre cū patre tuo, alioquin est cognatus, vt C. de legi. here. l. fi. §. sed nec & §. cum autem.

g ¶ Agnati. etiam si masculus interueniat, ut puta si sint duo fratres vterini

ani:filius vnius fratris sui patris nō erit agnatus, sed cognatus, īspecto fęminino sexu, propter quem adinuicē sunt cognati, secundum Ioan.
a ¶ Amitę. Sed ipsa amita est tibi agnata: quia per patrē tuū tibi cōiūgit. b ¶ Iure. s. cognatiōis. c ¶ Familiā i. agnationē licet & alias multas habeat significatiões hęc dictio familia. ff de ver. sign. l. pnunciatio. § familię. & facit C. de ver. sign. l. fi. & s. d pa. po. §. fi. ¶ Quod āt. Casus. l. xij. tab. ītestato dfuncto legitimis tutelā deferebat, q rebat quali ter uerbum, intestato, intelligeretur, & dubium faciebat propria uocabuli significatio. l. j. ff. d suis & leg. deciditur autem cōtrarium ea ratione, quia satis dicitur ī hac materia intestatus, q de tutela nihil in testamento disposuit, vel si dispositio irrita facta est. No. qualiter uerbum, intestatus, in materia tutelæ accipiatur. Item quod limitata causa limitatum perit effectū. Itē quod paria sunt inspecto pręsenti statu, aliquid factū non fuisse, uel factum euanuisse.)
d ¶ Significationem s. tantum.
e ¶ Si omnino. Vel aliud contingat quod tantundem valeat, quod diximus infra de hęr. quę ab intest. j respon. & facit. ff. quod cuiusq; vniuer. no. l. j §. & quidem.
¶ Sed agnationis. Casus. Querebatur quia in tutelis capitis. diminutionis ratio habetur. l. tutelas. ff. de

† alias g ex ea. † cōcō. c. ex parte M. cū glo. vnica ī prin. ex de appell. & Sy L. c. ij. iuncta. glo. sup uerbo potestate. de con uer. ī fi.

alias naturali iure cognati Itaq; amitæ[a] tuæ filius nō est tibi agnatus, sed cognatus, & inuicē tu illi eodem iure[b] coniungeris. quia† q nascuntur, patris, non matris familiam[c] sequuntur.†

¶ Intestatus quoad tutelā dicitur etiam qui in testamento de ea nihil cauit, uel si eius dispositio euanuit. h. d. ex l. intestato. ff. eo.

¶ Quod autem lex xij. tabularum ab intestato uocat ad tutelam agnatos, non hanc habet significationem,[d] si omnino[e] non fecerit testamentum is, qui poterat tutores dare, sed si quātum ad tutelā pertinet, intestatus decesserit, quod tunc quoque accidere intelligitur, cum is, qui datus est tutor, uiuo testatore decesserit.

¶ Agnatio qualibet capitis diminutione plerunq; perimitur, cognatio uero non qualibet. h. d. ex l. ij. ff. eo.

¶ Sed[f] agnationis quidē ius omnibus

cap. dimi.* & fundamētum legitimę tutelę est agnatio, an sicut capitis diminutio non perimit cognationē, ita nec agnationem perimeret. Dubium faciebat, quia uidebatur fortius ius agnationis, utpote naturali & ciuili uīculo copulatū. nā q est agnatus, idē est & cognatus. supra eo. in princ. Itē qa uidemus ī multis agnatos præferri cognatis, ut apparet īfra de leg. agna. suc. & ī prin. tex. nostri:] cuius cōtrariū decidiī, qa agnatio iuris ciuilis uinculū est, cognatio naturalis, ciuilis antē rō, ut ipsa capi. dimi. iura naturalia non perimit, ut dicitur ī gl. No. qđ capitis diminutione tollitur agnatio. Itē qđ est nomē iuris ciuilis. Item no. secus esse in cognatione. Item quod ius ciuile per aliud tollitur, secus ius naturale quod nō tollitur per ius ciuile. Item quod ea, quæ fortiori vinculo sunt ligata, difficilius tolluntur.]
f ¶ Sed agnationis. No. diligenter hunc. §. Est autem ius agnationis, & ius cognationis siue cognatorum. Agnati enim habenr ius pręrogatiuum ad cognatos: scilicet, vt pręferantur in hæreditatibus agnatorum mortuorum, ut infra de leg. agna. suc. j. respon. Item pręferuntur in tutelis agnatorum paruulorum, vt supra hoc titu. primo. respon. His autem deficientibus, in hęreditatibus & tutelis cognati suo iure admittunī, inter quos etiā agnati

Agnati præferuntur cognatis in duobus

ti uocantur, qui desierūt esse in iure agnatorū vel desierunt habere iura agnatorum, vt per cap. dimi. vt infra de hær. quę ab intesta. §. admonendi. Illud autem ius pręrogatiuum, quod hēnt agnati (qa ultra iura cōmunia hēnt ꝑ legē xij. tabula) facile ꝑdūt.

Agnatorū ꝓrogatiua facile ꝑdit.

SYL. ¶ Adde, qđ hodie ex quo ē sublata differētia agnatorū & cognatorum quo ad successionē, ad quā cōmensuratur tutela, ē etiā sublata quo ad tutelas, auth. sicut C. eo. ti. & tradit Bar. qui cōmuniter approbatur in l. j. ff. eo.)

modis [a] capitis diminutione plerunque perimitur. Nam [b] agnatio [c] iuris ciuilis nomē est. Cognationis vero ius nō omnibus modis commutatur: quia ciuilis ratio ciuilia quidem iura corrūpere potest, nālia [d] vero non utique. [e]

a ¶ Omnibus modis capitis diminutione. i. per omnē capitis diminutionem, vt per maximam, vel ꝑ mediā, de quibus duabus non est dubium, cum & iura cognationis perdantur, vt infra tit. j. §. quod autem.

SYL. ¶ Adde, ꝙ n̄ ꝑdit ipsa cognatio, & sic ipsa cōsāguinitas, sed effectus illi, qa iure ciuili cognationi tributi sūt: unde ius ciuile tollit tūc, nō naturale.)

¶ Itē ꝑ minimā tollitur ius agnationis, vt hic dr̄, & ff. de ca. di. tutelas. nisi in duob. casibus tm̄: † vt īter fratres, licet alter emācipet, vt C. de leg. tu. l. iiij. Itē inter p̄rem & filiū, vt j. de leg. agna. suc. §. fi. & ꝓpter hos duos casus, q de minima ca. di. excipiūtur, dicit hic, plerūque. at iura cognationis non commutantur omnibus modis, quia nō tolluntur minima capitis diminutione, & est ratio, vt subijcit.

† Ista gl. refertur ad ius nouum de quo i l. iiij. ff. e. secus de iure antiquo vt ibi no. Angel.

Sy L. ¶ Adde, ꝙ de iure antiquo secus est quia penitus tollebatur illud ius, qđ corrigitur, per ius. C. in l. illa.

b ¶ Nam. pro quia.

c ¶ Agnatio iuris ciuilis nomē est. id est a l. xij. tab. est inducta hæc prioritas agnatorū, sed ius cognationis ē naturale nomē, nam rōne sanguinis hoc nomen impositum est, vnde & vnum ius ciuile potest per aliud facile tolli, vt hic, & ff. de re. iu. l. nihil est.

d ¶ Naturalia. i. iura cognatiōis, (sic dicta, qa ea q̄ quis consequit ꝑ natiuitatem, vt supra de adopt. §. sed hodie. in fi. §. non sic de facili tollunt.

* ¶ Adde, ꝙ quamuis ius cognationis cōtra hat natiuitate, nō tñ iō dicitur naturale, sed quia secundum naturā est, quæ respicit pariter mares & feminas. l. maximū uitiū. C. de li. pręter. vt latius declara ui hic in Annota.) Sy L.

e ¶ Vtiq;. i. certe nō tollunt capitis diminutiōe, cū sint immutabilia hęc iura, ut supra đ iu. na. § sȝ naturalia.

¶ Adde, ꝙ hęc rō nō est bona: sequeretur enim ꝙ per deportationem nō tolleret, quod est falsum. §. quod aūt. infra ti. j. ideo dic, non vtiq;. i. nō ita simpliciter & indistincte, quia si non tollet. potest limitare d. §. sed nālia.) Sy L.

¶ Itē nec ea q̄ naturalē æqtatē hñt, vt ff. de ca. di. l. eas. & l. legatū. Itē no. qa & cognatio ē ciuilis tm̄, vt ꝑ adoptionē, vt ff đ adop. l. q ī adoptionē. Itē naturalis tm̄, vt ad filios nāles tm̄. Itē naturalis & ciuilis, vt ad eos q legitimi sūt, & đ hac ītelligit hic, vt ff. de gra. nō facile. § j. Itē no. qa & ciuili iure hęc. s. tutela & hr̄ditas trib. modis deferūt, ut ex uerbis & snīa legis xij. ta. vt ī agnatis. Itē ex snīa tm̄, vt j. de le. pa. tu. & j. đ fidu. tu. Itē ex alijs legibus veteribus vel nouis, vt C. de cap. di. l. tutelas. Nūqd ergo hęc oīa facile ꝑdūt ꝑ oēm capitis diminutionē? rñ. sic in duob primis tm̄, nō in tertio, vt hic, & ī d l. tutelas. Itē q̄ro, an futuras tutelas acquirendas & hr̄ditates tm̄ tollat, an ēt p̄teritas adimat? Rñ. futuras tm̄, vt ff. vñ lib. l. fi. quid enim potuit diuinare lex, deferēs hęreditatē vel tutelam, de futura ca. di. vt C. de test. l. iubemus. in fi. certe nullo modo, ut ff. man. l. fideiussor. j. respon.

¶ Adde, ꝙ gl. cōiter reprobatur. ꝑ §. sed & capitis infra. qui. mo. tu. fi. & ꝑ tex. ī l. legitimos. §. fi. ff e. ratio āt differentię inter tutelā & hęreditatē ē, qa hr̄ditas actu ipso statim acqrit, & quæsita nō est amplius hr̄ditas. l. j. §. Sy L.

vete-

veteres. ff. de acquir. poss. tutela vero habet actus successiuos, & durat eadem per singula tempora.] Hodie vero istam differentiam agnationis quęrere non oportet, cum agnati ante cognatos nihil habeāt, vt in Auth. de hæ re. ab ite. veniē. §. ex his coll. ix. Item no. ꝙ licet p̄ dicta iura cognationis tollantur maxima & media capitis dimi nutione, ipsa cōsanguinitas tamen nō tollitur, vt ff. de reg. iu. l. iura sanguinis. Acc.

† alias diminutione.

¶ De capitis † dimi nutione.

¶ Capitis diminutio est status mutatio: & est triplex maxima libertatem, media ciuitatem, minima familiam perdimus hoc dicit ex l. j. & fin. ff. eod.

SYL. ¶ Ratio enim naturalis auctoritate iurisconsulti mutari non potest l. ij ff. de vsuf. ea. re. quę vsu consu. & declarat Decius in d. l. iura.]

¶ De capitis diminutione. ¶ Continuatio. Continuatur, quia supra visum est de legitima agnatorum tutela. quę capitis diminutione corrumpitur. §. fina. supra tit. j. merito sequitur videre de capitis diminutione.

Diuisio. EST autē. ¶ Totus iste titulus diuiditur in qnq; partes. Primo ponitur qd sit capitis diminutio & quotuplex sit. Secūdo de maxima capitis diminutione. Tertio de media. Quarto de minima. Quinto remouet certa dubia. Secunda ibi (Maxima.) Tertia ibi) Minor.) Quarta ibi (Minima.) Quinta ibi (Quib. aut.) Et hęc diuisio sufficit, licet alij aliter diuidant Areti.

SYL. ¶ Casus. Nō figuratur. quia diffiniēdo procedit No. quid sit capitis diminutio. Item ꝙ est triplex. Item ꝙ minor & media supponunr pro eodem. Item ꝙ maxima cap. diminutione pditur libertas & ciuitas. Item ꝙ seruus pœnę, libertus reuocatus in seruitutem, & qui se vendit ad pretiū participandum. perdunt ciuitatem & libertatē. Item ꝙ deportatis & cui interdictū est aqua & igni remanet libertas, sed ciuitas amittif. Itē emācipatus vel arrogatus dr̄ capite minui.

a ¶ Status. Hic status consistit in tribus: in libertate, ciuitate & familia. Cum. n. primū, id est libertatem qs pdit p cōsequēs & duo vltima perdit, & tunc maximā capitis diminutionē patitur. Cū vero secūdū pdit, per consequēs pdit & vltimu, sed non primū, & tūc dr̄ media cap. di. Cum vero vltimum perditur, non perdūtur duo prima, & tunc minimam cap. patitur vt j. §. j. ij. & iij. & ff. eo. l. fi. sed Pla. dicit statum hominis. i. conditionem, in qua quis plurimum potest.

EST aūt capitis diminutio † prioris status [a] cōmutatio: [b] eaq; tribus modis accidit. Nam aut maxima est capitis diminutio, aut minor (quam

† alias non est prioris.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hanc opi. Pla. probat tex. in l. fi. ff. vnde lib. q̄uis communiter hic damnetur.]

b ¶ Commutatio. Non ergo accipiē hic ad literam, vt dicatur capitis diminutio, quando caput abscinditur, sed quādo status mutatur, vt caput status dicaf, vt ff. ad Tertu. l. j. §. capitis. Sed videt hęc diffinitio non cōuerti cum suo diffinito. Nā morte p̄ris filius mutat statū, qa fit sui iuris, vt supra quib. mo. ius pa. po. sol. §. j. non tñ dr̄ capite minui, vt ff. ad ma. si filiusfamilias. j. §. fi. Sed dic subaudiri hic, facto hoīs interueniēte, vt emācipatione, vel deportatione p̄ris, vel simili mō, vel etiā quasi facto, qđ dico pp filios arrogati, qa vna cū patre mutant statum, vt ff. eo. l. liberos. & supra de adoptio. §. pe. Arg. cōtra in Auth. cōsti. q̄ de dig. §. palā. col. vj. vbi non ab hoīe, sed a lege quis efficitur sui iuris. At moriente patre non interuenit factū hominis, immo magis Dei. Quid si interficiat † pater? Respon. Idem, q̄uia mors semper Dei † dispositione aduenit.

† alias pmissione.

SYL. * ¶ Dic, vt plene pbaui in Annot. ꝙ hic

hic non diffinitur capitis diminutio, sed describit. Ita aūt recte pt diffiniri. Est status mutatio, libertatem, vel ciuitatē, vel familiā adimēs. l. fi. ff. eo. Igitur cū is, q morte pris efficitur sui iuris, neq; liberta tē, neq; ciuitatē amittat, neque familiā mutet, vt cōtigerit ī emācipato, sequit, vt capite nondiminuatur.] a ¶ Mediā. sic. ff. d̄ au. & arg. leg. l. q lācē. & s. de lib §. libertinorum.

quidā mediam a vocant) aut minima.

¶ Maxima capitis diminutio est cū aliqs simul & ciuitatē & libertatē amittit, quod accidit ijs, qui serui pœnæ efficiunt atrocitate b suæ, vel libertis c vt ingratis erga patronos cōdēnatis,

li. l. j. sed si non ex voluntate, non reuocaret. vt C. de libe. & eorum li l. j. Sed quid si manus in patronum iniecit? Respō. Damnatur in metallum, si vero conuitia dixerit, mittit in exilium, vt ff. de iure patro. l. j.

vel ijs qui se ad pretiū participandū venundari passi d sunt.

¶ Minor siue media capitis diminutio est, cum ciuitas quidem amittitur, libertas vero retinetur: quod accidit ei cui aqua & igni īter dictum e fuerit, vel

¶ Adde p̄ pre solutiōe mereriē, q si ne cessario quis manumittit, nō reuocat, q a nōvti tur liberalitate. l. rē legatā. ff. de adim. leg. l. ij. C. de oper. li. Iudex aūt punit secundū qualitatē delicti. l. iure. ff. d̄ oper. li. si nō tenebatur, & non remisit ius patronatus, & delictū sit in faciendo, reuocat nisi patronus velit aliter puni-re, vt dicunt doc. hic, si in omittendo, ex leui nō fit reuocatio, ex graui sic. d. §. Imperatoris. si sit remissum ius patronatus, tenet gl. & sequun. alii, q ex illis causis reuocetur, ex quibus reuocatur donatio. §. illud. Dic tu tamen, q quo ad hoc remissio nihil operatur, sed solum quo ad alia iura, quia sicut remissio iuris reuocandi donationem ex ingratitudine non valet, vt est communis opi. doc. post Bart. in l. stipulatio hoc modo concepta ff. de verbo. obliga. eadem ratione ius reuocandi libertum remitti non debet, ne ita de facili delinquendi materia concedatur.

SYL.

† Similis gl. supra qb. mo. ius pa. po. sol. §. pęnę. Libertus ī gratus qua actione ī seruitutē reuocatur.

b ¶ Atrocitate. est aūt atrox & dura hęc senientia licet iuste ferat, vt s. qb. mod. ius &c. § pęnę seruus. † sed hodie propter hmōi pœnas nemo ingenuus fit seruus, vt in Auth. de nup. §. si vero. col. iiij. & § quod autē prius.

c ¶ Libertis. s. cōdemnatis, vt subijcit, & quod dicit Ingratis, alias est Ingrati, idest, ingratitudinis, quæ reuocatio fit per actionem Ingrati, vt dicunt quidam, vt C. de li. & eorum lib. l. pen. vel per vtilem rei ven. secundū alios, ad instar donationis causa mortis, quę reuocatur, vt ff. de dona. cau. mor. si mortis causa res. vel (quod est verius) accusatione vel actione extra ordinaria, per quam officium iudicis imploraf, vt C. de li. & eorum li. l. non est. & fit hęc reuocatio propter omnē offensam, etiam leuem, vt C. de li. & eorū li. l. ij. nō aūt fit propter omissionē obseqij, vt C. de li. cau. l. solo. nisi in casu, vt cū deneget alimenta, vt ff. de libe. agno. l. alimenta. §. Imperatoris. Nā tunc ēt occidere uelle uidetur eū, vt ff. de lib. agna. l. necare. & hoc nisi remisit ius patronatus, tunc enim ex ijs solum reuocatur causis, ex quibus & donatum, vt in Authen. vt libe. de cæ. §. illud. col. vj. quę causę sunt numeratę. C. de reuo. dona. l. vlt. & hæc vera sunt, cū quis ex voluntate propria manumittit, vt C. de li. & eorum

d ¶ Passi sunt. hic multa sunt necessaria, vt supra de iure persona. §. pe.

e ¶ Interdictum. hanc pęnam in vsu non habemus, sed eius loco successit deportatio, vt ff ad le. Iul. pec. l. iij. nā instar excōicatorū habebantur quib. commu talia denegabātur. Sed vr̄ hunc ēt fieri seruū, licet hic denegef, vt ff. de var. co. l. cognitionum. in fi. contra, sed p̄ditur libertas vt ibi dicitur, vt nō possit facere testamentum cui sic est ītet dictum, vt ff. de iniu. rup. testa. siquis filio. §. eius. nō quod fiat seruus vere.

Deportatus ęq paratex communicato.

De

SYL. * ❡ De pęna aquę & ignis interdictionis pulchre Budęus in Annot. in l. ij. ff. de pęnis. Qualiter autem eius loco successerit deportatio, exposui in Cōmen. in §. cum autem. supra quib. mod. ius pat. pot. sol. Et quatenus ait Accur. eos, quibus aqua & igni interdicebatur, similes fuisse excommunicatis, intellige quo ad hoc ꝙ carerent fere hominū cōmercio & subsidio: nam in alijs excōicati potus ęquiparantur relegatis; Ias. in l. fi. col iij. C. qui admit. Qualiter autē intelligenda sit d. l. cognitionum. vide hoc loco Commen. meum. vbi varias interpretationes tradidi.]

est contrarius illi, quando q sui iuris est in arrogationem datur. Sed quare filiusfamilias cum emancipatur, capite minui dicit? Respō. propter imaginariam vēditionem, quę fiebat, vt supra q b. mo. ius patr. po. sol. §. preterea. in prin. Sed cum hodie non fiat hęc vēditio, vt i eo. §. cō tinet, videt, ꝙ hodie nō minuat capite. sed certe illa sola non erat rō, imo & alia quia mutat familiam, vt ff. eod. liberos. in prin.

§. j. ff. eo. nisi ī ca sib. no. in l. j. & ij. ff. qđ cum eo. vbi pōt excipere ꝙ nō cōdem - net nisi quatenꝰ facet pt l. pater filio. ff. qđ cum eo. per Ang. & Ioan. Fab. hic.

ei qui in insulā [b] deportatus est.

❡ Minima capitis diminutio est, cum ciuitas retinetur, & libertas, sed status hominis cōmutatur: qđ accidit ijs, qui cum sui iuris fuerint, cœperunt alieno iuri subiecti [b] esse, vel contra: [c] veluti si filiusfamilias a pr̄e emancipatus fuerit, est capite diminutus.

❡ **Seruus manumissus, vel dignitatē mutans, non dicuntur capite minui hoc dicit ex l. iij. ff. eo.**

❡ Seruus autem manumissus capite non minuitur, [d] quia nullum caput habuit.

a ❡ In insulam. secus si in metallum, vt supra quib mod. ius pa. po. sol. §. pęnę. in casu tamen etiam libertatē perdit damnatus in insulam, vt C. vt nemo pri. l. ij. §. cum autem.

SYL. * ❡ Glo. decipitur. Dicimus enim non solum deportare in insulam, sed etiam in metallum l. fin. §. fina. C. de postlim. reuer. quinimo cum d. l. ij. inquit, Deportandumque non solum ciuitate, sed etiam libertate priuari cēsemus. apparet deportatum simpliciter in insulam non amittere libertatem, si quidem quoties aliquis deportatur, vt libertate priuetur, solet in metallum deportari. dicta l. fin. C. de postlim. reu.]

† Cōuenit iñ in solidum ꝓ obligationibus contractis. sub pr̄ia potestate. vt l. j.

b ❡ Subiecti esse. vt in arrogatis.

c ❡ Vel contra. Alias est in litera, Si filius a patre emācipatus fuerit, est capite minutus. † & secundū hoc est expositio huius verbi, vel cōtra alias vero hoc totū deest, & tūc idē subintelligo. Alij dicunt, quando qui sui iuris nō est, transfertur in ptātem alterius, puta aui materni, vel etiā paterni, vt supra de adopt. sed hodie, qui casus

❡ Adde, ꝙ ego alias ex illo tex. tenebā cōtra gl. quia ibi ratio assignat expressa & vnica, quę hodie cessat. No. tamen ex hac glo. quod correcta vna ex rationibus l. remanet lex. SYL.

❡ Seruus. Casus. Quęrebat, an sicut liber homo effectus seruus dr̄ capite minui, ita capite diceret minui seruꝰ, qñ manumittit, cū cōtrariorū eadē sit disciplina, nā & seruus pōt cōditionē mutare ex seruitute ī libertatē, sicut filius ex ptāte paterna ī sui iuris: (etāt n. in plurib. ęq parati;) & ex deteriore cōditione in meliorē mutatus dr̄ capite minutus, vt supra proxime, attñ dr̄ cōtrariū eo q a nō habuit caput. *nam cū (vt dixi sup. in prin.) non oīs mutatio statꝰ dicat capitis diminutio, sꝫ ea solū, qua vl' libertas, vel ciuitas amittit, vel familia mutat l. fi. ff. eo. seruus āt nullū ex his habeat, sequit, vt q̄uis mutet statū, non possit capite minui] Eadē rōne fuit dubitatū de mutāte dignitatē, q a oīno est mutatio statꝰ, sed decidit cōtrariū, & rō assignat in tex. q a magis dignitas q̄ statꝰ mutat, & capitis diminutio ē mutatio p̄toris statꝰ. No. ꝙ p̄uatio p̄supponit habitū. Itē ꝙ non pt pdi qđ nō hr̄, & ꝙ mutatio dignitatis nō facit mutationem status.]

d ❡ Non minuitur. i. eius status non

muta-

¶ Quibus autem [a] dignitas magis q̄ status permutatur, capite non minuuntur: & ideo a senatu motos capite nō minui constat. [b]

¶ Minima capitis liminutio non tollit ius cognationis: secus ī maxime vel media. hoc dicit. Areti.

¶ Quod aūt dictū [c] est, manere cognationis ius ēt post capitis diminutionem, hoc ita est, si minima capitis diminutio interueniat: manet. n. cognatio. [d] Nam si maxima capitis diminutio ītercurrat, ius quoque cognationis [e] perit: vt puta seruitute alicuius cognati: & nec quidem si manumissus [f] fue-

mutatur: cum primo nullum habuerit statum, vt hic. & ff. eo. l. liberos. in fi. & l. seq. sed cōtra est. C. de bo. proscri. l. j. † Sed dic, quod ibi crimine capitali seruus accusat. i. tali, quod esset alias in libero capitale. Itē qd si quandoq; habuit caput, qa fuit liber, & nūc seruus est & manumittatur? tñ idē, qa psens tēpus considero. Accur.

†Ibi caput sumit naturaliter, hic ciuiliter.

a ¶ Quib. autē. Dixit aliquem aliquo de tribus modis capite minui vt sup. eod. in princi. autem pro sed.

b ¶ Constat. vt ff. de sena. l. iij. & hic, si fuerit remotus pp turpitudinē, nō pt iudicare, vł testimoniū dicere, vt ff. ad l. Iul. re. l. eadē. §. j. & ff. de sena. l. ij.

* ¶ Adde, quod mouebantur senatu ciues a Censoribus, vt ex M. Tullio, Salustio, & Pediano ostendi in Com.]

SYL. ¶ Quod autem. Casus. Dictum fuerat ius cognationis non perimi capitis diminutione. §. fina. supra titu. j. quęsitum fuit, an hoc generaliter intelligeretur. & videbatur dicendum quod sic propter generalitatē illius tex. l. j. §. & generaliter. ff. de lega. prestā. item propter rationem in tex. assignatam. quia cognatio naturalis est, & ciuili iure perimi non potest: sed cōtra riū deciditur in hoc tex. in maxima & media, tali. n. casu licet ipsum ius cognationis non perimatur tanquā naturale, quia impossibile est illum non esse aut fuisse cognatum, tamen tollitur effectus talis iuris datus a iure ciuili. *Nec obstat. d §. ii. quia cum loquatur per vniuersalem dictionem affirmatiuam, cui pręposita est negatio, pro eo est ac si diceretur, Aliquibus modis non; & ideo impletur illa oratio, dato vno ex modis capitis diminutionis, qui ius cognationis non perimat.] Sed tunc quęsitum fuit, an manumisso seruo recuperētur cognationis iura. & videbat dicendū quod sic, qa detegit quasi libertas, & tollit impedimētū īpeditiuū talis effect* & cessante cā effectus cessare vł cap. cum cessante de appel. Quo non obstante deciditur contra riū, quia semel extinctum non reuiuiscit. l quod res. §. areā. ff de sol. ēt cessante causa extinctionis, l. si filius qui in ptāte. ff. de liber. & posthu. No. quod l. sequens pōt declarare pcedeniē. Itē quod cognatio maxima & media capitis diminutiōne tollit, dico autē media propter exēplū deportati. Itē quod seruus non recuperat cognationē ēt eo manumisso. Itē quod semel extinctū nō reuiuiscit, ēt cessente cā extinctionis. Itē quod a priuatione ad habitum non datur regressus.}

c ¶ Quod autem. dictum est supra ti. proxi. §. fi.

d ¶ Cognatio. id est ius cognationis a pretore inductum, ex quo ad bonorum possessionem vocatur per Vnde cognati infra de hereditatibus quę ab intesta §. admonendi.

e ¶ Cognationis. id est ius succedendi, & ad tutelam vocandi perit, sed ipsa consanguinitas non perit, vt ff. de reg. iur. l. iura sanguinis, cum sit de iure naturali, vt supra de iu. nat. & §. pe. contra & supra de nup. §. illud. contra. Sed qualiter cognatis defert; immo agnatis, vt supra ti. j. in princ. Respon. post agnatos, vt infra de hære. quę ab inteit. §. admonendi.

f ¶ Si manumissus, aliud si restitut*, †secūdū lo. vt ff. ad Terta. l. j. § filio q mortis, contra. & C. de sen. pas. l. fina. contra

† Et est rō dřiæ secūdū Chri. qa restō intelligit vt fiat pleno iure vt d. l. fi. Sed manumissio delet tm̄ nubecū lā seruitutis. L. manumissiones. ff. de iust. & iu.

contra, & ff. de contratab. l. j. §. fi. & l. ij. contra Item contra est in eo, quod hic dicit tolli ius cognationis per maximam & mediam capitis diminutionem. ff. de reb. du. si cognatis. Sed aliud in legato, in quo uerti tur ius naturale, vt ff. eo l. legatum. Vel ibi loquitur de cognatione iuris ciu. quae per adoptionem constituitur. ut infra de leg. agn. suc. §. per adoptionem, & ff. de adop. l. qui in adoptionem. hic vero de naturali cognatione, vt ff. de gra cogn. non facile §. j. & sic ibi de minima capitis diminutione loquitur.

rit, recipit cognationem. Sed & si in insulam quis deportatus sit, cognatio[b] soluitur.

¶ Tutela defertur proximiori in gradu: & si plures sunt de eodem gradu, defertur ad omnes. h. d. ex l. si plures. ff. de legi. tut. Aret.

¶ Cum autem ad agnatos tutela pertineat,[c] non simul ad omnes pertinet, sed ad eos tantum, qui proximiores gradu[d] sunt; † uel si plures eiusdem gradus sunt ad omnes pertinet, ueluti si plures[e] fratres sunt, qui unum gradum obtinent: † ideoque pariter ad tutelam uocantur.

los prius uocari, quos verisimile est magis dilecturos esse pupillum, vt tradunt doctor. in l. Gallus. §. quidam recte. ff. de lib. & posthu.) No. quod tutela defertur proximiori, & existentibus pluribus in eodem gradu, ad omnes. Item no quod potest sub vno tit. poni. §. quod nihil habeat commune cum materia tituli, dumodo pertineat ad declarationem proxime praecedentium titulorum. Item quod uocario l. fit ordine successiuo.)

† alias sed si.

† alias non est ideoq;.

SYL. * ¶ Secunda solutio est verior iuxta l. j. & quae ibi no. Sozi. ff. de reb. dub.) Item cotra. j. de ser. cogn. in fi. j. rfi. Sed hic loquitur in ijs, qui primo fuerunt liberi, & postea serui, quod eorum delicto contingit, unde non debent habere commodum, vt ff. sol. mat. si ab hostibus. §. j. & ff. de min. l. Papinianus. ibi, Indignum, licet ibidem illa ratio corrigatur, ibi vero semper fuerunt serui. Vel illa noua corrigit istam, nam ex graeca constitutione illa est extracta, ut ibi dicitur.

* ¶ Prima solutio verior.

SYL. * ¶ Sed & si in insulam. hic ponit exemplum de media, sed supra modo posuit exemplum de maxima.

b ¶ Cognatio. i. ius cognationis, vt supra prox. §. diximus.

SYL. ¶ Cum autem. Casus. Quia dictum est supra tutelam agnatis deferri, tit. proximo. in prin quaesitum fuit, an omnibus, & quibus. & uidebatur omnibus, quia illa indefinita in dispositione. l. vr aequipollere vniuersali. l. iura non in singulas. ff. de leg. declarat Bar. in l. si pluribus. ff de lega. ij. contrarium tamen dicitur ea ratione, quia cum tutela commensurata sit successioni. l. j. ff. de leg. tut. debet deferri proximiori, & plurib. existentibus in eodem gradu, omnibus, vt dicitur in tex. * quia eodem modo defertur etiam successio. §. si plures. j. de leg. agn. succe. praeterea cum l. deferat tutelam agnatis propter praesumptam affectionem, rationabile visum est, illos prius uocari, quos verisimile est magis dilecturos...

c ¶ Pertineat. vt supra ti. j primo responso.

d ¶ Gradu. facit ad hunc. §. ff. de leg. iij si plures. & infra de leg. agn. succ. §. si plures. & ff. de sepul. vio. l. iij §. si ad plures, hodie vero hic. §. corrigitur, quia aequaliter tam ad agnatos quam cognatos defertur tutela sicut hereditas, vt in Auth. de her. ab intest. §. ex his. colla. ix.

* ADDITIO. Et sic lex noua corrigens vnum ex specificatis a lege veteri, censetur etiam corrigere aliud vt hic & lege, si quis seruo. C. de fur. & per Angelum in §. primo supra de iure naturali.

e ¶ Si plures. alias. isti duo versiculi desunt. Si plures fratres sunt, qui vnum gradum obtinent, ideoq; pariter ad tutelam uocantur. sed ego habeo. Accur.

¶ De legitima patronorum tutela.

¶ Supra visum est de legitima agnatorum tutela, verum quia est & alia, quae appellatur legitima. s. tutela patronorum, ideo de ea tractaturus subdit, De legitima patronorum tutela. Por.

Diuisio. Ex eadem. ¶ Diuiditur in sex partes. Primo quaerit tutela libertorum pronis deferatur. Secundo quo vocatur. & e legitima, a l. xij. tab. prouenient. Tertio illud per ratio͠em probat. Quarto confirmat per exemplu͠. Quinto exe͠plum probat per ro͠ne͠. Sexto ro͠nem declarat. Secunda ibi (Quę & ipsa.) Tertia ibi (Eo. n.) Quarta ibi. (Cu͠ & agnatos) Quinta ibi (Quia plerunq;) Sexta ibi (Ioan tem.) Are.

SYL. ¶ Casus. Dubitatum fuit, an inter legitimas tutelas ea quę patrono defert, co͠numera͠da esset. & dubiu͠ faciebat, quia ea dicta est legitima tutela, quę a l. duodecim tabularum defertur. supra tit. i. in prin. Cum ergo l. xij. tab. nominatim non sit cautum aliquid de ea, non videbatur esse posse legitima, cuius co͠trariu͠ decidit, & ro͠det ipse Imperator obiectioni, & assignat ro͠ne͠ decidendi, & est no. & sing. titulus. No. quod dictio, ex, deno. causam mediatam. Item quod dr ex lege quid esse, quod est ex ro͠ne ipsius. Item quod ita dispositum censet quod decidit per ro͠nem, sicut illud quod decidit per verba. Item quod dictio, perinde, est no. similitudinis. Item quod illud, quod sumit ex ro͠ne, dr euenire per interpretatione͠. Ite͠ quod l defert tutelas secundu͠ natura͠ successionu͠ regulariter, quia vbi est co͠modu͠, ibi est inco͠modu͠. Ite͠ quod dictio plerunq. idem importat, quod regulariter. Item quod fęmina manumittens succedit, & tn͠ no͠ est tutrix. Ite͠ quod illud ee͠ setur dispositu͠, quod verisimiliter potest esse de mente dispone͠tis, Item quod

¶ De legitima patronorum tutela.

¶ Patroni uocantur ad tutela͠ libertorum ex mente l. xij. tabu. pp successionem eisdem tributam. h. d. ex. l. iij. ff. de legi. tut.

Ex [a] eadem. l. xij. tabul. libertorum [b] & libertarum tutela ad [c] patronos liberosq; eorum pertinet, quę & [d] ipsa legitima[d] tutela uocatur, non quia nominatim in ea lege de hac tutela caueatur, sed quia perinde acçepta est per interpretatione͠, [f] ac si uerbis legis introducta eet. Eo enim ipso † quo hæreditates libertorum libertaru͠q;, si intestati decessissent, iusserat lex [g] ad patronos liberosve eorum pertinere, crediderunt ueteres [h] uoluisse legem[i] etia͠ tu-

extensio sit de casu ad casum ex identitate rationis.]

a ¶ Ex eade͠. s. per interpretationem non ex verbis eius, vt subijcit, & ff. de leg. tuto. l. tutela. j. respon.

b ¶ Libertorum. s. impuberum.

c ¶ Ad pro nos quocunque mo͠ manumitte͠tes, nisi libertas det a. l. ut ff. de leg. tut. l. tutela. usque ad. § si.

d ¶ Quę & ipsa. q. d. non solum alię quod. † alias quędam legitimę su͠t, sed & ista.

e ¶ Legitima. s. ex me͠te legis non ex uerbis: no͠ tn͠ satisdant, nisi eoru͠ personę sint vulgates, & minus honestę, aut modus tutelę, quia magnu͠ patrimoniu͠, vel magna tutela nimis, aut persona, quia suspecta, vel non diligens pupillu͠, vel no͠ honesta, aut ea͠ admittat. i. recipiat satis. vt ff. eo. l. legitimos. §. j. & ij. licet alij legitimi indistincte satisdent, vt j. de satisd. tut §. j.

SYL. ¶ Adde, quod quamuis hanc differe͠tiam reprobet Baldus & sequatur Porcus hic, tame͠ Iason hic defendit optima ratione glossam, & assignat rationem differentię inter agnatos & patronos.)

f ¶ per interpretationem. s. iurisconsultorum.

* ADDID. Hoc est notabile exemplum interpretationis legum, quę ex sententia, non ex scripto ducitur. l. si quis id. ff. de iurisd. l. no͠ possunt. ff. de leg. quam doc. uocant extensiuam.

g ¶ Lex. s. duodecim tabularum, vt j. de suc. lib. j. respon.

h ¶ Veteres. s. sapientes.

i ¶ Legem. scilicet eande͠ duodecim tabularum.

Vocat.

telas ad eos pertinere, cum & agnatos, quos ad hæreditatẽ lex uocat, [a] eosdem & tutores esse † iussit, [b] quia plerunq; ubi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debet. Ideo aũt diximus plerunque, [c] qa si a fœmina impubes manumittatur, † ipsa ad hæreditatẽ uocatur, cum alius † est tutor.

a ¶ Vocat. scilicet lex duodecim tabularũ, vt infra de legi. agna. succes. §. primo.

b ¶ Iussit. vt supra de legi. agna. tu. primo responso, & sic notabis hic, qđ vbi est eadẽ ęquitas. idẽ ius debet statui: sic. ff. ad legem Aqui. lege, illud. ff. de furtis. l. prima §. primo.

c ¶ Plerunque. Quare hoc dicit, statim subijcit: & facit ad hanc regulã ff. de reg. iu. l. secundum naturam. & infra de contrahen. empt §. cum autem. & C. de fur. l. fina. §. sed cum in secunda. & C. de caducis tollen. lege prima. §. pro secundo. (alias est. §. pro nõ scripto.) ff de pericip. & commo. rei vendi. l. id quod.

d ¶ Tutor. Et ita apud aliũ est hęreditas, & apud alium tutela, scilicet agnatum, vel cognatum, vt hic, & ff. de legitim. tut. l. prima. §. primo. Item minor vigintiquinque annis manumittens succedet in hæreditate vt patronus, non tamen erit tutor, ut infra de fidu. tut. in fi. & C. de legit. tut. l. vltima. §. fi.

SYL. ¶ Adde, quod hęc declaratio posita in tex non erat necessaria nisi gr̃a iuuenum, ex eo quia quãdo l. pręsupponit regulam pręsupponit omni alio respectu habilitatem, ideo qui alio respectu est inhabilis, & ideo non admittitur, non corrumpit regulam cap. j. de æta. & quali.

† alias iusserit.

† alias Vt ipsa ad hr̃ditatẽ uocetur, tñ alius est tutor.

† alias sit.

¶ De legitima parentum tutela.

Conti-nuatio. ¶ Supra uisum est de legitima patronorum tutela, uerum quia est & alia, quę legitima appellatur, ut parentũ: ideo de ea subdit. Porcus.

¶ De legitima parẽtum tutela.

¶ Emancipans impuberem, exemplo patroni est legitimus tutor. h. d. ex lege tertia. §. fina. ff. de legi. tut.

Exẽplo patronorũ recepta [e] est & alia tutela, quę & ipsa legitima uocatur. Nam si quis

Exẽplo. ¶ Diuidit̃ in tres partes. Primo ꝙ tutela, q̃ defert̃ emãcipatori, est similis illi, q̃ defert̃ patrono. Scđo ꝙ ẽt ẽ legitima. Tertio exemplificat. Scđa ibi (Quæ & ipsa.) Tertia ibi. (nã si qs) Diuisio

SYL. ¶ Casus. Non figuratur, attamen potes dicere rationem dubitandi facete, ꝙ emãcipans filium vr̃ velle eũ liberare a sua potestate supra qb. mo. ius pa. pote. sol. at tutela est potestas, iõ & ab ea videtur liberare. Sed deciditur contrarium exẽplo patroni, quia hodie sẽper emãcipãs uidetur cõtracta fiducia emãcipare, ideo nimirũ si ex quo defert̃ successio, defertur & tutela per regulã titu. prox. No. patrem emancipantem esse legitimũ tutorem. Item quod æquiparatur patrono. Item quod ista non est ex uerbis nec ex mẽte, sed per interpretationem secũdum Angelum, tamẽ dic, quod exemplo patronorũ, uult dicere, id est ut tutela patroni. Vnde sicut illa est ex ratiõe legis duodecim tabularũ propter delatam successionem, ita & eodem modo ista est ex eadem causa & ex eadem ratione introducta, & ideo eodem modo dicitur ex mente una, sicut alia. Item quod est statutum in uno ęquiparatorum habet locum in alio.)

e ¶ Recepta. s per interpretationem iurisconsultorum, ut superior, cũ desinebat esse agnatus, nisi cõtracta fiducia emanciparet: quod hodie semper præsumitur, ut ĩfra de legit. agn. successio. §. fi. unde hodie est semper legitimus.

a ¶ Tutor erit.s.qui emancipauit,si ipse est maior.xxv.annis,ut j.ti.j.in fi. & facit ad hoc supra q.mo.ius pa.po. sol.§.praeterea.ver.& praeterea si impubes.& j. ti.j.j.respon.

eit.s.ti.j.& ff.de leg.tu.l.tutela. §. fi. & l.sequ.

¶ Adde,q si attēdimus ius antiquū, ben edr̄ manumitti,ga verr̄ manumittebat,vt dixi.s. in ti. quib' modis ius pa.pot. sol.) SyL.

SyL. Continuatio. ¶ De fiduciaria tute. ¶ Imperator cōtinuat seipsum in prin. ex quo dictū est de legitima parentū tutela ueniebat declaranda fiduciaria, q̄ ab ea pēdet.

SYL. * Fiduciariae āt tutelę appellatio vñ fluxerit, vid Annot. nras hic & s. ti.j. vbi preter alios id declarauimus.

filium aut filiam, ne potem aut neptē ex filio,& deinceps impuberes emancipauerit,legitimus eorum tutor [a] erit.

¶ De fiduciaria tu

¶ Liberi emācipantis, eo mortuo fiduciarij tutores sunt impuberis emācipati, quāuis liberi patroni sint legitimi.h. d. ex l.iij.§.fi. cum l.sequ. ff. de legi. tut.

Est & alia[b] tutela, q̄ fiduciaria appellat.[c] Nā si tpři liū vel filiā,nepotē vl̄ neptē, uel deinceps impuberes[d] manumiserit,[e] legitimam nāciscitur eorū tutelam. Quo[f] defuncto, si liberis eius uirilis sexus existant, fiduciarij † tutores filiorū [h]

f ¶ Quo.s. patrefam. q erat tutor filiorum & nepotum.

g ¶ Si liberi. Qui remā serunt in potestate pris. Idē puto, & si filij fuerūt emancipati: si aūt tam in puberes quā puberes remanserūt in ptāte,ipso iure recidūt in ptātem sui patris illi q filij sunt, seu tutores fratres recidunt in tutelam fiduciariam semper,vt supra quibus mod.ius pat potest.sol.§.j. & supra de tutel. §. sororis permissum.

† alias parens.

† alias tutores vel fratris vel sororis efficiuntur.

Si & alia. Diuidit i v.partes. Primo ponit dictū. ij.illud excplificat.iij.ponit diuersum in filio patroni. iiij. diuersitatis rōnē assignat. v.ponit aliū dictū Scda ibi(Nā si.)Tertia ibi(Atqui.) Quarta ibi(Quoniam.)Quinta ibi(Ita tamē.)

SyL. * ¶ Casus. Facile figurat, uidebat. n.q liberi emancipantis essent legitimi tutores,sicut liberi patroni, cū exēplo patronorum esset introducta tutela parentum emancipantium : cuius contrarium dicitur, & assignatur ratio decidendi in in tex.No. sūmariū.)

b ¶ Est &alia tute,i.alio noīe vocata.

c ¶ Fiduciaria appellatur,de qua dicebatur infra ver.quo defuncto.

d ¶ Impuberes.Nā si puberes,si erit eorū curator legitim',vt ff.de exc. tu. l amicissimos.§.Lucius.arg cōtra in Auth.ut ij.qui ob.per.§.j. coll. vj.Ioā.

¶ Adde,q hęc gl.cōiter approbat,cū non detur curator legitimus, nisi furioso,mentecapto,& prodigo.)

e ¶ Manumiserit.i.emācipauerit,vt ff.qn actio de pec.est an.l.j.§.j. & fa-

¶ Adde,q hęc gl. secūdum Ias.pessime loquit, quia immo frater fratris impuberis in potestate retenti est legitimus tutor ex mēte & uerbis. l.xij. tab.l.tutor.I prin.ff.ad Velle.*Sed certe longe aliud sensit Accur. vt hic plenius ostendi in Commen.Voluit.n.dicere,q cum tex. vtatur verbo , liberi, intelligi debet nō solū in filijs,sed ēt in nepotibus ex filio emancipato retentis in ptāte, vt sint fiduciarij tutores,si maiores sint, vel alterius filij,vl' alterius nepotis,& deinceps impuberum emancipatorum,& quod subdit in uerfic.Sed fratres, intellige similiter,si frater emācipatus sit impubes, maior vero remansit in potestate.) SyL.

h ¶ Filiorū suorū.s.nepotū defuncti.

* ¶ Recte exponit Acc.sic & uerba illa sequētia(vel fratris v.sororis)sunt plane intelligeda, qn frater vel soror a cōi pre fuit emācipatus, & qd subijcit(vel ceterorū) qn puta auus nepotem

te ex filio premortuo emãcipauit, quo defuncto filius emancipantis, qui patruus est emãcipato, fit eius tutor fiduciarius. Et hic vr̃ verus sensus huius loci, quẽ vna cũ rõne in eo allegata diffusius explicaui hic in Annot.

† alias &c.

a ¶ Sororis. Sed certe fraterui esse legitimus, vt C. de excep. l. aduersus. q̃ est cõtra. sed certe qui fiduciarius ẽ, legitimus ẽ per interpretationem, licet aliud nomẽ habeat. s. fiduciari', & illũ respectum habuit ibi, vt legitimum fiduciarium appellaret.

sol. §. j. Erat & alia ratio iure veteri, q̃a emãcipatione tollebatur ius agnationis minima ca. dimi. ẽt inter patrẽ & filium (nisi esset emãcipatus † contra fiduciam) nedum inter fratres, vt C. de leg. tut. l. iiij. & supra de leg. agn. tut. §. fi. sed hodie corrigitur, vt d l. Al- C. & inf. de leg. agn. suc. s̃. tit. §. fin. Vnde dicunt quidã vt Azo, hodie fiduciariã esse legitimam ex verbis & sententia. l. duodecim tabu. ex quo hæc secunda rõ cessat, sed potest dici contrariũ, quia remanet prima.

* quid cõtra fiduciam emãcipare; vide Annot. Al. de dobrã. s̃. tit. preced.

suorum, vel fratris, vel sororis,[a] †vel cœterorum efficiũtur. ¶ Atqui[b] patrono legitimo tutore mortuo, liberi quoque eius legitimi sunt tutores, quoniã filius quidẽ defuncti, si nõ esset a uiuo pr̃e emãcipatus, post obitum eius sui iuris efficeretur, nec in fratrũ potestatẽ recideret,[c] iõ que nec[d] in tutelã, libertus aũt, si seruus mansisset, vtiq; eodẽ iure[e] apud liberos domini post mortem eius futurus esset. ¶ Tutor & curator esse non potest minor. xxv. annis. h. d. ex l. fi. C. de leg. tut. ¶ Ita tamen hi ad tutelam vocantur,

SYL. ¶ Adde q̃ hęc gl. cõiter reprehenditur, p̃ hunc tex. in versi. seq. cõtrarium. n. loquitur in fratre non emãcipato. * pro plena aũt resolutione, qñ frater sit fiduciarius tutor, & qñ legitimus: item an iste tex. locum habeat, vbi frater maior esset ẽt ipse emãcipatus, & qd dicendum, eum impubes remansit in potestate, maior vero fuit emancipatus, vide hic meum Commen.]

b ¶ Atqui. pro certe, alias at quin, & tunc dic, at, pro sed, & quin pro certe, & est oppositio, quare filij patronorũ sunt legitimi, vt s̃. de le. patr. tut. j. rñ. & isti filij nõ sic. Ad quod rñ. Qm̃ filii quidem &c. Sed hęc rõ non tenet, nisi inter fratres, qui non dicunt recidere in ptãtem fratrũ suorũ, sed filij. i. ne potes erant recasuri in ptãtem, ergo in tutelã legitimam Sed respõdeo, nõ recidunt filij iure hereditario in potestatem, sed iure paternitatis & filiationis. At seruus si nõ esset manumissus, iure hereditario erat futurus seruus apud filios domini, & nisi essent heredes, nõ essent dñi, sed filius & si nõ fit hęs patris, tñ filium suum in potestate habet, vt sup. quib. mod. ius pat. pote.

SYL. * ¶ Dic, q̃ verus intellectus est is, quem annotaui. s̃. ad gl. filiorum. nec obstat rõ in tex. allegata, quia cũ non sit generalis, potuit esse impulsiua, Bar. in l. ij. §. fi. ff. de don. & Deci. in c. cum cessante. col. j. extra de appel. q̃ autem sit rõ finalis huius dispositionis, vide hic nostras Anno.]

c ¶ Reciderer. dicunt quidã, q̃ si nõ esset emancipatus, non erat futurus in potestate fratris, sicut erat patris, & ideo emancipatus nõ ita erit apud fratrem sicut erat apud patrem. i. in simili tutela. Ioan.

d ¶ Nec in tutelam. s. legitimã, sed fiduciariam. Accur.

e ¶ Eodem iure. Seruus enim si non manumittatur, erit in potestate filij patroni iure hereditario, sed filius in potestate patris, iure patrię potestatis. Accursius.

* ¶ Ita. Casus clarus est. dubiũ poterat facere generalitas legum vocantium ad tutelã personas in eis expressas absq; distinctione ętatis. l. nõ distinguemus. ff. de arbit. ratio autẽ decidendi ponitur in l. fin. C. de legi. tut. vnde hic. §. sumptus est, & in §.

itē maior.§.de excus.tut No.sum.]
a ¶ Perfectę.i.vigintiquinque anno rum.Nam quoties fit mētio de ętate pfecta,vel de maiore annis,de viginquinq; annis intelligit̃, vt C.de ijs q̃ veniam ætatis impetra. l.fin.& ff. de lega. tertio. cum filio.§. fina.

Aetas pfecta q̃ est.

SYL. ¶ Adde tu q̃ ista est vera in se, tñ verius dicetur ętatis appellatione maxime pfectæ venire tps secundũ subiectã materiam,nam in matrimonijs & beneficijs, ętatis perfectæ appellatiõe venit pubertas in vno, in alio diuersimode capitur, vt per Abb.in c.cũ in cunctis.de elec. Alexan.in l.quod Seruius. ff. de condic. ob cau.]

si perfectæ[a] sint ętatis, quod nostra constitutio [b] in oībus tutelis & curationibus obseruari generaliter prępcepit.[c]

¶ De Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur.

¶ Deficiente testamētario & legitimo tutore, olim datiuus dabatur ex lege Attilia per Prætorē cum Tribunis in ciuitate, in prouincijs per Præsides ex lege Iulia & Titia hoc dicit. Aret

b ¶ Constitutio.vt C. de legit. tut. l. finali.
c ¶ Prçcepit.s. vt sit perfectæ ętatis, & est ratio, vt infra de excus. tuto. §. item maior.Accur.

Continuatio. ¶ De Attiliano tutore. ¶ Supra visum est de testamentaria tutela,& de legitima, sed quia cessante testamentaria & legitima , opus est prouidere de datiua,ideo subdit de Attiliano tutore.Christo.

SYL. * ¶ De Attiliano tutore, id est de eo tu. qui dabatur ex lege Attilia , quæ a P.Attilio, & C. Martio, Tribunis plebis rogata fuit.]

Diuisio. Si cui nullus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit ius antiquũ circa dationē tutoris . Secundo ponit ius nouum. Tertio ius nouissimũ. Quarto ponit nouũ casum , videlicet, q̃ naturali ęquitati cōuenit impuberes esse sub tutorib.& q̃ finita tutela tenentur ad rationem reddēdam. Secunda ibi (Sed hoc iure.) Tertia ibi (Nos autē.) Quarta ibi (Impuberes.) Item prima subdiuidit̃ i alias quatuor partes. Primo ex q̃bus legibus tutor dabatur deficiente omni tutore testamētario & legitimo, & a q̃bus dabatur. Secundo q̃n testamentario dato sub condōe vel in diem vel pure tutor appelladetur. Tertio q̃d si testamētarius tutor sit captus ab hostibus. Quarto quomodo istę leges ab vsu recesserunt, & cām propter quam. Secunda ibi (Sed & si) Tertia ibi (Ab hostibus.) Quarta ibi (Sed ex his.)Ang.

SI cui nullus omnino tutor [d] fuerat, ei dabat quidem in vrbe Romana a † Prætore vrbano & maiore [e] parte Tribunorum plebis tutor ex l. Attilia, in puincijs vero a Præsidibus prouinciarũ ex l. Iulia & Titia.

* † Quasi ex causa creatus sicq; appellatus fuerit ,vide l.ij.§.cũ que Cōsules. ff. de orig. iur.

SYL.

¶ Si cui nullus. Casus. Nō figurat, quia recitatur ius correctum , & procedit tradendo regulam.No. ergo,q̃d non habenti tutorem testamentariũ vel legitimum dabantur tutores dati ui ex lege Attilia & alijs in tex. expssis.Item quod licet referre.l. correctã ad ponendum correctionem,& vt melius intelligatur.]

d ¶ Tutor fuerat. s. ex testamento, nã quādiu testamentaria tut. superest non est locus alijs.Item nec legitima, nam nec datiua tunc locum habet,vt C.qui dari tut.po.l.si sororis.
e ¶ Et maiore.i.a duobus.Etāt enim tres,vt arg C.de offi.præto.l.ij.& ff.de orig.iur.l.ij.§.ijsdem.

SYL. * ¶ Adde,q̃ fuerunt diuersi numeri, anno.n xvj.a regibus exactis, quo primum creati sunt, Virginio & Vetulio Coss.creati duo tm̃ fuerũt.C.Licinius &P.

¶ Quoties spes est testamētarij tutoris, & pēdet, datiuus hēt locū, q tutor est, quousq; testamētarij impedimētū cesset. h. d. ex l. si qs sub cōditione. ff. de testa. tu. Are.

¶ Sed & si ī testō tutor sub condōne, aut ex die [a] certo datus fuerat, quādiu cōdō aut dies pēdebat, ex eisdē legib. †tutor dari poterat. [b] Itē si pure dat⁹ fuerat, quam diu ex testō nemo [c] hrs existebat, [d] tādiu ex eisdē legib. tutor petēdus erat, q desinebat [e] eē tutor, si cōdō [f] existeret, aut dies veniret, aut hęres existeret.

¶ Tutore ab hostib. capto dat̃ datiu⁹ quā diu ŕuertat̃. h. d. ex l j. §. si apud ff. d̃ leg. tu.

& P. Albinius, qui postea sibi tres collegas assumpserūt, vt quinq; numero essent, singuli ex singulis classib. Deinde anno circiter xxx. rogāte L. Trebonio statutum est, vt decē crearent: quod ex Liuio lib. ij. ab vrbe cōd. deprehēdi pt. Horū igitur maior pars exigebat̃ in dandis tutoribus, q̃ varia fuit, secundū diuersitatē numeri Tribunorum.]

* ADDIT. Gl. fallitur, nam postea creati sunt decē quot erant tpe legis Attil. vide d. l. ij. vers. ergo ex his.

† alias tutor alias interim dari poterat.

SYL. ¶ Sed & si. Casus. Querebatur, an pendente condōne vel d'ie testamentarij (quia ita dari potest. §. ad certū. supra qui testa. tu. da. pos.) Vel subsistente aliquo impedimento, daretur datiuus. & videbatur dicēdum, ꝙ potius deueniendum esset ad legitimū, tum quia in effectu daretur a iudice ad tps, quod non licet. l. actus. de reg. iur. & declaratum fuit in d. §. ad certum. *tum quia datiuo locus non est, nisi deficiente testamentario & legitimo supra hoc tit. in princ. cuius contrariū deciditur, ꝙ locus est datiuo, nō legitimo, rō affert in l. si qs sub cōditione. ff. de test. tu. qa quandiu testamētaria tutela speratur, legitima cessat, ratio aūt rōnis est, quia cum tutela legitima detur secundum ordinē hrditatis. l. j. ff. de leg. tu. sicut quousq; subest spes testamentariæ successionis, cessat legitima l. quandiu, ff. de acqui. hęredi. ita & in tutela, & ideo lex voluit deueniri ad datiuū. Non ob. l. actus. quia hic non inest vlla dies aut cōditio, nec expresse, nec tacite, sed simpliciter dat̃ tutor, ita ꝙ ī mēte aut dispōne iudicis nō est aliqua cōsideratio cōdōnis vel diei, arg. l. si hæreditas, in prin. ff de test. tu Non ob. ꝙ nō deueniat̃ ad datiuum existēte ltimo, quia hic cessat ltīmus, cū subsit spes testamētarij. d. l. si qs sub cōditione.]

No. tutorem dari posse ad tps. itē ꝙ testamentaria tut. nō cōfirmat̃ nisi adita hrditate. Itē ꝙ datus pp alterius īpedimentū durat eo durante & non vltra.]

a ¶ Ex die certo. vt à pasehate in antea sis tutor.

b ¶ Dari poterat. Et hodie dat̃, vt ff. de test. tu. l. si quis sub conditione.

c ¶ Nemo. Nam si vnus de pluribus hęredibus adierit, (j) valet tutela, vt de testa. tu. l. si nemo. idem in libertate testō relicta, vt ff de man. testa. l. testō manumissus. §. testamento.

ADDITIO. (j) Etiā si fuerit institutus in re certa, alijs vniuersaliter institutis non adeuntibus, vt ibi nō Bar. p l. j. §. si ex fundo. ff. de hęr. instit. Ang.

d ¶ Existebat. sed quid si nullus fuit institutus cum pupillo, sed tm̃ pupillus est hæres? Potest dici, ꝙ auctoritate iudicis adeat, vt C. de iure deli. l. si infanti. & tunc valebit tutela, & incipit tutor administrare.

¶ Adde, ꝙ cōis practica est ꝙ tali casu detur Attilianus ad adeundum per se, si institutus sit infans, alias pupillus adit cum eius auctoritate, & statim desinit esse tutor, ita oēs hic, de quo vide hic Commē. meum, vbi hūc articulum attigi latissime. SYL.

e ¶ Desinebat. i. ille, qui sic erat datus in subsidium, desinebat cum testamentarius venit vt subijcit.

f ¶ Cōditio. Hic tutor tacite vsq; ad diē vel condōnē existentem dat̃, expresse non pōt, vt ff. de reg. iu. l. actus.

* ADDITIO. Quod procedit in condõne intrinseca proueniẽte ex natura rei secundum Christo. vt hic & l. muto § sub condõne. ff. de tute.

SYL. ¶ Adde hoc magis procedere, qa cõditio est intrinseca, vt declarat hic Christop. & Dec. in d. l. actus. vbi assignat rõnẽ, quare hæc condõ, q̃ tacite inerat, si exprimaƒ, vitiet, ꝑ vitium formę fctũm doc. in l. iij. ff. de le. j. * Sed melius est rfidere vt dixi in positione casus, ꝙ ab initio non est in animaduersione aliqua tacita cõdõ vel dies, quã uis postea existente condõne, aut die adueniente, resoluaƒ illa datio tutoris: resoluitur. n. eo modo, quo resoluitur in casu sequentis. §.]

¶ Ab hostibus quoque tutore capto, ex his legib. tutor petebaƒ, [a] qui [b] desinebat esse tutor, si is, q̃ captus erat in ciuitatẽ reuersus fuerat, nam reuers⁹ recipiebat tutelã iuƒ postliminij. [c]

¶ In lege Atilia, & in l. Titia nõ cauebaƒ de satisdatione & cõpulsione tutoris: iõ ex his desierũt tutores dari. h. d. Are.

¶ Sed ex his [d] legib. [e] tutores pupillis desierũt dari, postea quàm primo [f] Consules pupillis vtriusq; sexus tutores ex inq̃sitione [g] dare cœperũt, de inde Prætores ex cõstõnib. Nã supradictis [h] legibus, neq; de cautione a tutoribus

SYL. ¶ Ab hostibus. Casus. Querebaƒ an tutore capto ab hostibus dareƒ datiuus, * an vero vocarenƒ legitimi. & videbaƒ, ꝙ tutela pertineret ad agnatos, quemadmodũ si testamentarius decessisset. l. si quis sub condõne. vers. ꝙ tutor. ff. de test. tu. (in plurimis enim casibus captiuus pro mortuo habeƒ) vel saltẽ oĩa in suspenso relinquenda esse. §. si ab hostibus. ĩ. quib. mo. ius patr. pot. cuius contrariũ rñdeƒ, quia cum spereƒ rediturus testamentarius ꝑ ius postliminij tutela ad legitimũ tutorem peruenire non poteſt. d. l. si qs sub conditione. Nec ob. ꝙ deportato tutore testamentario succedit legitimus, quamuis spes sit illum posse redire, vt dƒ in eadẽ. l. quia (vt declarat Bar. ibi) spes illa fundaƒ in iure speciali, hęc vero postliminij in iure cõi.] No. summarium, & ꝙ cessante impedimẽto cessat dispositio facta ex causa dicti impedimẽti. Itẽ ꝙ fictio postliminij habet locum etiam in tutela.]

a ¶ Petebaƒ. nec erat locus legitimę, vt ff. de leg. tu. l. j. §. si apud.

b ¶ Qui desinebat. s. iste talis, q̃ erat datus in subsidium.

c ¶ Iure postliminij, quo iure ẽt omnia alia re cuperat. vt supra qui. mo. ius pa. pote. solu. §. si ab hostib. nec de administratis interim tenetur hic reuersus vt argu. ff. si quis cau. l. iiij. §. sed sciendum.

SYL. ¶ Adde tex. q̃ hoc ꝓbat i c j. de offi. vic. lib. vj. * rõ aũt est, quia cũ eius culpa factũ nõ sit, quominus administrare posset, nec hũc tuto rẽ ipse substituerit, sed iudex, non dẽt teneri de gestis aut neglectis ab eo.]

SYL. ¶ Sed ex his. Casus. Nõ figuratur, quia recitaƒ ius antiquum. No. l. tolli per non vsum. Itẽ ꝙ datiuus daƒ ex inquisitione. Itẽ ꝙ teneƒ cauere rẽ pupilli saluam fore. Itẽ ꝙ põt cogi ad ministrare. Item no. ꝙ lex noua supplet veterem.]

d ¶ Ex his. Nunc recitat ẽm ius: nã quatuor sunt iura, q̃ hoc ti. notari pñt.

e ¶ Legibus. s. Atilia, & Iulia, & Titia, vt s. eo. tit in prin.

f ¶ Postea q̃ primo. al. q̃ primum.

SYL. * ¶ Hoc a Claudio statutum fuisse, constat ex Tranquillo: Tutelarem autem Prętorem (vt ait Capitolinus) instituit M. Antonius.

g ¶ Ex inquisitione. s. inquirendo facultates eorum, an sint pares oneri iniuncto, vt inf. de excus. tutor. §. sed & ꝑ. Item bona conuersatio requiriƒ, vt & alias ĩ patre arrogatore, vt ff. de adopt. l. nec ei. §. eorum. & ĩ. de adop. §. cum autem. — Tutores dans qd inquirere debet.

SYL. ¶ Adde tex. in materia, in l. scire. §. si. ff. de tu. & cu. da. ab ijs.

h ¶ Nam supradictis. Bene dico, ꝙ desie-

exigenda, rē saluā pupillis fore, [a] neq; de cōpellēdis [b] tutorib. ad tutelę administrationem, quicquam cauebatur.

¶ Romæ Præfectus vrbis & Prætor tutores hodie dāt, in prouincijs Pręsides si maiores qngētis solidis pupillorum facultates sint: si minores, Defensores ciuitatū cum Epo, vel alij magistratus. h.d.

¶ Sed hoc iure vtimur, vt Romę quidē Præfectus [c] † vrbis, vel Prætor secundum suā iurisdictionem, [d] in prouinciis aūt † Præsides ex inquisitione tutores † creēt, [e] uel magistratus iussu [f] Pręsidum, si non sint magnę pupilli facultates.

desierūt p has leges tutores dari, postea q̃ consules dederūt ex inquisitione, & bonum fuit propter duas rationes, quas ponit: Nam pro quia.

a ¶ Fore. Hanc cautionem præstant tutores & curatores, vt ff. rem pup. sal. fo. l. ñ quasi. §. j. & l. & si ad species.

b ¶ De cōpellendis. s. captis pignoribus, vt j. de satis. tuto. §. pen.

SYL. ¶ Sed hoc iure. Casus. Nō figurat, qa ponit relatio & correctio iuris antiq & assignatur rō correctionis * vt s. facilius esset prouisum pupillis, non expectato iussu Pręsidum. Correxit aūt Iust. eo solo casu ius antiquū, vbi pupilli substantia non excedit qngenios solidos, & disposuit, vt tūc possint Defensores ciuitatū absq; iussu Pręsidis, vna cū epo, vel alij magistratus, ēt iuridicus Alexandrię, in sua iurisdictione tutores dare. Vnde & Romę relictū est intactum ius antiquū Pręfecto & Prętori, quantęcunq; fuerint pupilli facultates, & in prouincijs ipsi Præsides dabunt, si ampliores sint qngentis solidis.] No. q datio tutoris pōt fieri a Prętore & Pręsidibus. Item q consuetudo facit. l. & l. vim habet. Itē q dātur a magistratibus. Itē q Episcopus vna cum iudice seculari dat tutorem pupillis. Itē q satisdatio pupilli rem saluam fore, capit a magistratibus eorum periculo, si non sit idonea.]

c ¶ Pręfectus. Ad Pręfectū cognitiones criminales, ad Prętorem ciuilia negocia veniebant, vt patet. ff. de offi. pf. vrb. p totū ti. & ff. de offi. pt. p totū tit. sed tutelam dabat vterq. vt hic.

SYL. * ¶ Adde, q Pręfectus ab initio in hoc fuit creatus, vt quęcūque ad mores & quietem ciuitatis spectarent, assidue curaret, vnde non mirū si de causis etiam ciuilibus ius dicere poterat, vt late ostendi hoc loco in Commen.] & dū doct. hic volunt, q Præfectus haberet cognitionem ciuiliū, per §. cura carnis. & §. qes l. j. ff. de offi. pręf. vrb. nō vr verū, quia in vtroq; casu. & in regēda qete ciuitatis, & ī custodiēdis carnibus vertitur potius iudicium criminale quā ciuile.]

d ¶ Iurisdictionē. Præfecti vrbis ē iurisdictio vsque ad centum milliaria, sed Prætoris Romę tm̄, vt ff. de offici. præfe. vrb. l j. §. cum vrbē. & in summa Azo. de offi. Pręto. Dabant ergo eum & ei q est de sua iurisdictione, vt statim in Pręside notabis.

e ¶ Creent. s. eum qui est de sua iurisdictione dabit, vt ff de tut. da. ab ijs. l. ius dandi. Si vero ibi non inueniātur idonei, etiam in alio loco quæret, & Pręsidi nūciabit, vt ff. eodem. l. diuus. Item ei qui sit de sua iurisdictione, vel ratione originis, vel ratione possessionis, vel ratione domicilij, vt ff. eod. l. j. §. vlt. & l. diuus. Si autem in altero horum trium locorum non inuenitur, sed in quarto loco, reducendus est ad alterum locum de his tribus, vt ibi tutelam accipiat, vt C. vbi pe. tut. vel curat. l j.

f ¶ Iussu Præsidum. ergo delegatur. Sed contra. ff. de tut. & cura. dat. l. nec mandante. Sed ibi mandatum est, qd̄ nō importat necessitatē, hic iussus, q importat, vt ff. qd̄ ius. l. prima. §. j. & ff. manda. l. j. Vel isti erant magnæ facultates pupilli, hic paruæ. Sed certe & si sint paruæ, adhuc videtur idem, nam datio tutelę est mixti imperij, vt ff. de tut. l. mixto. §. tutoris datio, vbi dicitur,

† alias vrbi.

† Præsidis nomen ğ late pateat, vide. l. j. ff. de offic. præsi.

dicit, q tutoris datio illi soli cõpetit,* cui nominatim hoc dedit vel lex, vel senatuscõsultũ, vel princeps: ergo nõ põt delegari, vt ff. de offi. ei' cui mãd. est iurisd. l. j. primo respon. Sed dic, q non põt delegari nõ habenti iurisdictionem: sed habenti sic, ut ff. eo. l. ius dãdi, ut hic dicitur.

SYL. * ¶ Adde, q ius dandi tutores non competit iure magistratus, sz iis qui- bus specialiter a l. vel principe id tributum est. d. §. tuto- ris. & iõ de- legari non põt. d. l. nec mandante, ob- stat regula. l. j. ff. de offi. eius. in prin. nec mouet iste tex. quia (vt dixi in Comment.) hi magistratus non iõ da- bant tutores, q id Prędides illis per- mitterent, sed quia legibus constitu- tum fuerat, vt Pręside iubente ius dã- di tutores haberent]

† quale esset· eo mu- nus, vid Ann. Al ad. hic, & patet in tit. de defen. ci ui. C.

¶ Dic secundum Dec. in rub. C. de man. prin. q data paritate terminorũ nõ differũt: quod late i Cõ. declaraui.] c ¶ Solidos. i. aureos, ut infra de poe. tẽ. lit. §. fi. † quorũ septuaginta & duo faciũt librã auri, ut C. de suscep. & ar ch. quoties. lib. x.

† Ex quo infert, q statutũ loquẽs de moneta SYL. simpliciter dẽt intelligi se cũdũ sumptionẽ alterius statuti. Sed iter con trahentes talis locutio intelligit secũdũ cõem cursum regiõis. † alias veluti.

* ¶ Solidus unde dictus, quãtũ ualeret; quot conficerent librã auri, explicat diligẽter Bud. li. v de asse. & in. l. qua uulgo. ff. d' adi. edi.

* ADDI. Solidus proprie idẽ qđ libra, quę asses vocat Volus. Met. appellatus ideo qđ solida perfecta dicuntur. cum autem diminutis simul cum imperio fortunis principum, ad aureos oĩs pecunię rõ reuocari cęperit, non sine rõne, tan quam qui fungantur munere & vsu asses. quantum ad hoc, in supputãdis ac numerandis pecunijs auteum solidũ appellauere. Aemil. Fer.

¶ Nos aũt per constitutionẽ [a] nostram huiusmodi difficultates hominũ resecantes: nec expectata iussione [b] Prӕsidum disposuimus, si facultates pupilli vel adulti usque ad quingẽtos solidos [c] valeãt, † Defensores ciuitatum vna [d] cũ eiusdẽ ciuitatis religiosissimo Antistite, vel [e] alias publicas psonas. i. magistratus, † vel Iuridicũ Alexandriӕ [f] ciuitatis, tutores vel curatores creare, legitima cautela secũdum eius dẽ constõnis normã prӕstanda, videlicet eorum [g] periculo, q eam [h] accipiunt.

¶ Tutela rõne naturali introducta ẽ qua finita reddit rõ administrationis. h. d.

Facultates quӕ dñr magnӕ. ¶ Sed quę sunt magnę facultates? Re spon. quinquaginta aurei, vt C. de defen. ciu. l. j. Vel decẽ librę auri, vt i Auth. de app. § ij. col. iiij. Vel cccc. aurei, vt in Auth. de defen. ciuita § & iudicare. coll. iij. Vel verius vsq; ad quingentos solidos sunt paruę, si vltra, sunt magnę, vt proximo. §.

SYL. ¶ Adde, q hęc disputatio hodie sublata est per tex. nostrum, alias. n. magnę vel paruę facultates dicunẽ ex arbitrio iudicis, inspecta psonatũ, locorum, & rerũ qualitate, secundũ Bar. in l. si constante. in j. q. ff. sol. mat.]

a ¶ Nos autem. per cõstitutionem. Quam non habemus.

Mandatũ & iussus differunt. b ¶ Iussione. i. delegatione siue prӕcepto. Nam in hoc differt a mãdato, quia mandatum ex voluntate est, sed iussus necessitatis, vt ff. quod iussu. l. j. §. j. & ff. man. l. j.

d ¶ Vna. i. simul.

e ¶ Vel alias. Hoc qñ extra ciuitatẽ, vt in municipio, nam magistratus municipalis dabit

SYL. * ¶ Tex. est intelligendus simpliciter, q non solum defensores ciuitatũ, sed etiam alij magistratus municipales, & iudex Alexandrinus, habẽt ius dandi tutores]

f ¶ Alexandrinę. hoc quando tutor datur in ciuitate Alexandrina.

SYL. * ¶ De Iuridico Alexan. vide hic nostras Anno. vti tu rver. iuridicus, p iudice etiam Sceuola in l. Thais. §. Lucia. ff. de fideicom li.]

g ¶ Forum. s. tabellionum & aliorũ, non vero ipsorũ maiorũ iuridicum q; habent ptãtẽ dãdi tũ, vt j. de satis. tu. & cur. §. pe. & fi. qui sunt contra.

h ¶ Eam, Scilicet satisdationem.

Im

SYL. ¶ Impuberes. Casus. Nō figuratur cum ponat qualiter rōne naturali introducta est tutela, & regulam ꝙ tutor rationem reddere tenet.*Cum. n. palam esset quanta daretur occasio tutorib. nocendi bonis pupillorum voluit. l. illos teneri ad reddendū rationē de gestis pariter & neglectis. Notandū est ꝙ tutela ratione naturali introducta est. Item ꝙ ius naturale capit ꝓ illa ratione & dictamine rōnis, qđ a natura insitum est hominibus. Item quod tutor tenetur reddere rationem administrationis. Itē quod non potest cōueniri actione tutelę nisi ea finita.]

†alias ē.

† alias gerant.

¶ Impuberes[a] autē in tutela esse, naturali iuri[b] conueniens est, vt is, qui perfectæ ætatis non † sit, alterius tutela regatur. Cum ergo pupillorum pupillarūque tutores negocia † gerunt,[c] post pubertatē[d] tutelæ iudicio[e] rōnem reddunt.

¶ De auctoritate tutorum.

¶ Vbi præiudicium pupilli vertitur, tutoris auctoritas est necessaria. h. d. ex l. obligari ff. eod. & pupillos. ff. de acqu. re. domi.

Auctoritas āt tutoris in quibusdam causis necessaria pupillis est, ī quibusdam non est necessaria. vt ecce si

a ¶ Impuberes. ¶ Hic. §. est generalis ad omnes pręcedentes titu. de tutelis.

b ¶ Iuri. i. ęquitati.

c ¶ Gerunt. alias egerunt, idest gesserunt.

d ¶ Post pubertatem. sed & ante si finita tutela fuerit prius, vt ff. de tute. & ra. di. l. nisi finita. alias idest nisi esset finita tutela, nō nascit̄ actio tutelę, sed alię actiones natę sunt, sed nō exercētur, vt ff. de tut. & ra. di. l. si tutor. §. fin. & l. sed non dantur.

SYL. ¶ Adde, quod ratio diuersitatis est, quia cum actio tutelæ sit generalis, non potest pluries nasci, quod secus est in speciali actione nego. gesto. secundum Bal. in lege prima, penultima colum. C. vt actio. ab hęred. & contra hęred.]

Actio tutelæ & actio de rōnibus distrahēdis differunt.

e ¶ Tutelę iudicio. idest actione tutelę, quę dat̄ in simplum, & propter dolum, & culpam latam, & leuē. Est & alia actio, qua tutor tenet̄ scilicet. De rationibus distrahendis, sic enim nominatur, vt ff. de contra. actio. tut. l. ij. & datur in duplum, & propter dolū † tantum, & in duplo continetur rei persecutio. Prima datur contra tutorē & contra hęredes, postę rior contra tutorem tan tum, vt ff. de tut. & ra. di l. j. §. pen. & l. ij. Item vna intenta altera denegatur, licet plus sit in ea, & ecōtra, secus in actione tutelę & furti q̄ secum competit, vt ff. de tut. & ra. di. l. j. § ī tutela.

* † Imo & cū sine dolo qc quā abstulit, gl. j. in l. actōne ff. eo.

SYL. ¶ Adde pulchram rationem assignatam per gl. in l. tres tutores. §. i: in verbo, hac actione. ff. de admi. tu.* Item adde, ꝙ actio De rationibus distrahēdis ita appellatur, quia per eam rationes per tutorem datę, tāquam minus recte, vtpote in quas nō retulerit quę ipse abstulit, veniunt distrahendæ & & dilaniandę.]

Continuatio. ¶ De auctoritate tutorum. ¶ Dictum est supra qualiter tutores creantur, hic quando creati sunt, qualiter se regere debeant, & auctoritatem pręstare.

SYL. * ¶ Auctoritatis verbū qualiter hoc tit. accipiatur, satis aperte declarat Iurisconn. in l. iij. ff. eo.]

Diuisio. Auctoritas. ¶ Totus iste titu. diuidit̄ in tres partes principales. Primo ponit in quibus casibus necessaria est auctoritas tutoris, & in quib. non. Secundo qn̄ ista auctoritas debeat īpartiri. Tertio remouet quoddam dubium. Secūda ibi (Tutor autem.) Tertia ibi (Si inter tutorem.) Item prima pars vsq; ad §. neque tamen. subdiuidit̄ in quatuor. Primo

mo ponit dictum bimembre. Secūdo exemplificat quodlibet ex dictis mēbris. Tertio rōnē annectit. Quarto infert, & illationem clarificat per exēpla. Secunda ibi (Vt ecce.) Tertia ibi (Nanque.) Quarta ibi (Vn in ijs.) Arer.

SYL. ¶ Auctoritas. Casus. Iia figurari pt. Quæsitū est, an in singulis actib. expediendis a pupillo tutoris auctoritas esset necessaria: & dubiū faciebat, qa cū in §.si.s. ti. pro xi. dictū sit, ꝙ rōne naturali tutela inuēta est, vt qui se p̄ ętatē regere nō potest, ab alio regat̄, videt̄ ī quolibet casu necessaria auctoritas, * quia hmōi ętas neq; scire neq; discernere aliqd pōt l. pupillus. ff. de aq. hęre. Quo non obstante rn̄det̄ meliorē condōnē ēt sine tutore fieri posse, quia in hoc nullū animi iudiciū reqrit̄, tutoris vero auctoritas non nisi in ijs, q̄ animi iudicio fiūt necessaria est l. pupillus. ff. de reg. iu. Qđ vero subiungit̄ de cōtractib. ex quib. mutuę obligationes oriūtur, in eo dubiū faciebat qđ vulgo p̄ditū est, contractus claudicare non dēre. l. j. de rescin. ven. cuius cōtrariū decidit̄ speciali fauore pupillorum.] No. ꝙ auctoritas tutoris in certis casibus nō est necessaria, vbi. s. alijs se obligāt pupillo. Item ꝙ licet nō possint p̄ se pupilli facere condōnem suā deteriorem, pñt per se eā facere meliorē. Itē & vbi nascit̄ mutua obligatio, est necessaria auctoritas, vt pupillus obligetur, non aūt vt obliget qui secū cōtrahit, quia eo casu cessat ratio, quare introducta est auctoritas tutoris, ne ętatis imbecillitate decipiantur.

quid dari sibi stipulētur, non est necessaria [a] tutoris auctoritas, quod si alijs promittant [b] pupilli, necessaria [c] est tutoris auctoritas. Nanque placuit, meliorē qui dem suam condōnē licere eis facere ēt sine tutoris auctoritate, deteriorem vero non aliter, quàm cū tutoris auctoritate, Vn̄ ī ijs causis ex quibus obligationes mutuæ nascunt̄, vt ī emptionib. venditionibus [d] locationib. conductionib. mādatis, depositis, [e] si tutoris auctoritas nō īterueniat, ipsi quidem, qui cum his contrahunt, obligant̄: at īuicē pupilli nō obligātur. [f]

a ¶ Non est necessaria. vt C. de cōtrahen. & com. stipu. neq;. & l. j. C. de aucto. prestan.

b ¶ Promittant. quia tunc est verisimile. ꝙ male agant, & facit ad hoc ỹ. qui. ali. li. vel nōn. §. nūc admonēdi & §. at ex cōtrario. & ỹ. de inut. stip. §. pupillus. & ff. de acq. re. dom. pupillus. & ff. de pac. contra iuris.

† Idē de muliere. s̄. do. te paciscente, vt ff. de pac. dot. l. cū diē. Idē ī aliq mētatio trāsigēte, vt ff. de transact. l. cū ij. §. qd ergo. Itē facit. C. de cōtrahē. & cō. stip. l. neque.

† Intellige, ꝙ valet auctoritas ī cōtractibus, ex quib. pt vtilitatē reportare alias nō; qa ēt cū auctoritate tutoris donare nō pt. C. de admini. tut. l. nō ois. secū dū Ia. & Pe.

c ¶ Necessaria est. in duobus tamen casibus obligatur pupillus sine tutoris auctoritate. ff. de actio. & obliga. l. furiosus, vbi. s. ex re actio venit.

d ¶ Vendōnib. si aūt pupillus petat rē ex venditione, repellit̄ exceptione doli mali, nisi ptiū dare velit, vt ff. de rescin. ven. l. id quod. §. vlt. in fi.

e ¶ Depositis. pupillus tñ doli capax tenetur depositi, si quid doli cōmisit, vel locupletior factus sit, vt ff. depositi l. j. §. an in pupillum.

f ¶ Non obligantur. Et sic nota, ꝙ cōtractus claudicat quandoq;, vt hic † & ff. de act. emp. Iulianus. §. si quis a pupillo. Arg. contra ff. de arb. l. litigator. res. §. pe. & fi. & in Authē. de non eli. secundo nu. §. hoc aūt. col. j. Itē hoc verū, nisi locupletior sit pupillus, alias excipit̄, si agat, & contra eum poterit agi, vt ff. de admin. tut. l. si minoris. & C. pro emp. l. fi. & ff. eo. l. v. §. j. & de rescin. ven. si id quod. §. fi.

† De hoc qū cōtractus clau dicat, ē bona gl. ī c. de illis. ex. de despō. ī pub. quā SYL. vide, & ī c. j. iuncta gl. fi. ex de eo q duxit in matr.

* ¶ Adde, ꝙ hic, & in d §. si quis a pupillo. tolerat claudicatio fauore pupilli, & in §. hoc aūt fauore filiorū. Idem est & in ecclesia & ī principe, vt eorū fauore contractus claudicet. c. j. & ibi Fely. & Arch. ex de prob. Preterea in odiū dolosi. l. transactione finita. C. de trāsac. regulariter aūt contractus nō debet

debet eladicare.l.j.ff. de rescin.vē.)

SYL. * Neq; tamē. Casus. Quęrebaẗ, an pupillus hęreditatē adire bonorū possess.petere, aut fideicommissum capere posset sine tutoris interuentu, & videbaẗ dicendū q sic saltē quādo appareret lucrosa, cū s. proditum fuerit posse ex se conditionem suā meliorē reddere, cuius contrarium respondeẗ, ne quod dānū ex ea re sentiat pupillus. Quāuis. n. prima facie uideatur lucrosa ex aliquo tn̄ tēporis tractu posset grande ęs alienū emergere, aut litib. et uexari in exigēdis nominibus, quod non paruum est incōmodum.l.minoribus. ff. de mino.) No.summariū. Item q cum auctoritate tutoris pupillus adit: & etiā de iure prætorio. Item quod hęres institutus nō potest restituere hęreditatem pupillo etiam lucrosam sine auctoritate tutoris. Item q ex aditione hæres quasi contrahendo obligatur.

¶ Pupillus sine tutore neq; hęreditatē, neq; bono.poss. neq; fideicōmissum licet lucrosum accipit. h. d.ex l.obligari.§. pupillus.ff.eo.

¶ Neq; tn̄ hr̄ditatē[a] adire, neq; bonorū[b] possessionē petere, neq; hæreditatē ex[c] fideicommisso suscipere aliter possunt, nisi tutoris[d] auctoritate, quamuis illis lucrosa[e] sit, ne ulla

Hr̄ditas qd sit. a ¶ Hereditaē quę ex testō vel ab itestato defertur.s.iure ciuili, vt ff. de pet.hær.l.j.ij.& iij.Et hæreditas ē successio in uniuersum ius, quod habuit defunctus tempore mortis suę deducto ęre alieno, vt ff.de verbo.signific. l.nihil.

* ADDITIO. ratio est secundum Bar.in l.obligari.ff. e. q̄ licet cōstet hęreditatē esse lucrosam, tn̄ q̄a illud acquirere fit per actum obligandi se, ideo non permitit. l. quod fiat sine tutoris auctoritate.H.M.

Bonorū possess. b ¶ Bonorum possessionē, ex testō vt secundum tabulas, vel ab itestato. ut Vnde liberi,& similes, quę sūt omnes de iure prętorio, vt ifra de bono. pos.§.quos aūt.Et est bono. possess.ius psequendi retinendique patrimonij, quod cuiusq; fuerit cū is morit, vt ff. de bon.pos.l.iij. §. bonorum. hoc tn̄ in bonorū possessione fallit in casu, cū pupillus non habet tutorem. tunc enim pretor auct.tu. potest supplere, vt C.qui admi.ad bon.bonorum.pos. Idem in hęreditate, vt C.de iu.deli.l. si infanti.in fi.

SYL. ¶ Adde idem, si tutor sit abs ēs in partibus ualde remotis. d.l. si infanti. a cōtrario sensu, & declarat Bar. in l. si curatorē. i ij.col. C.de in integ. resti.mi.)

c ¶ Ex fideicom vt p senatuscō. treb.ut j. de fideicō. her. §.sed quia(j)Hic dico & si bona velit recipere cā seruandarū libertatū, cū & ibi possit timere damnum, quia est successio in uniuersum ius, vt infra p quas personas nobis acqui. §.fi.

ADDIT. (j)Si tamē sit infans, potest soli tutori fieri restō.l.restitutia.§. fi.ff. ad treb.& solus tutor adire. l. si infanti.C.de iure delib. alias secus.l.potuit C. eo. Item potest solus bono.poss.agnoscere, quia in facto consistit:secū dum Ang.& Ias.

d ¶ Tutoris.i.administratoris, cui administratio sit cōcessa in testamento, alioquin nō ualet, nam & si ab eo, qui tutelam nō gerit, sciens alium gerere eam , domus non efficiat, vt ff.eod.l.iiij Item nunquid curatoris pupilli sufficit auctoritas ad adeūdā hęreditatem vel bonorum possessionem delatam pupillo? Respon.non, vt ff.de appel.cum in una.§.tutor.vsque in fi.legis.

¶ Dic, q ratio est quia tales curatores pupillis dari non possunt auctorari, ubi iuris solennitas requiritur, & sic ubi obligaretur pupillus.l:curatorem.ff.eodem.) SYL.

e ¶ Lucrosa sit. id est appareat lucrosa, ne occasione lucrosę adeat dānosam, quia adeūdo oneratur legatis & fideicōmissis,& aliis oneribus, & ita obligatur , sed nō potest obligari sine tutoris auctoritate, ut supra eodē in princ. Sed si obijciatur, Cessante causa &c.hoc raro accidit, quod hr̄ditas non

non sit onerosa, sed frequenter contrarium, & ad ea quæ frequentius accidunt, iura adaptantur, vt ff. de le. & senatusc. nam ad ea.

SYL. ¶ Adde, q alibi gl. in l. si quis mihi bona. §. si ser nus. ff. de acqui. hær. declarat hunc tex. & seipsam hic i hæreditate lucrosa: secus i opulenta, q nulla hz incōmoda: quę licet reputet sing. tñ cōiter reprehendit p tex. in l. pupillus. ff. de acq. hęr. Siue enim sit hęreditas opulēta, siue lucrosa, militat illa ratio, quod pupillus non intelligit causam suę aditionis.)

lum [a] damnum habeant. [b]

¶ Tutor præsens debet auctoritatē interponere, aliasnon ualet. h. d. t x l obligari. §. tutor. ff. eo.

¶ Tutor autē statim in ipso negocio præsens debet auctor [c] fieri, si hoc pupillo prodesse existimauerit; [d] post tps [e] uero, † uel per epistolam [f] interposita auctoritas nihil agit.

† alias vel per epistolā, aut nunciū.

¶ Tutor non pōt auctoritate pupillo cū

a ¶ Ne vllum. est & alia rō, et si sit lucrosa, quia litibus & sumptib. vexaretur, vt ff de mi. l. minorib'. xxv. annis. Et ex eisdē et rōnibus i iudicijs ciuilibus uel criminalibus † pōt esse sine tutoris auct. vt C. si aduer. rem iud. l. cū & minores. & C. de auc. præ. clarū. Nisi in quatuor casib', vt i possessione momētanea, vt C. si per vim vel alio mō l. j. & C. qui leg. pos. l. momētaneæ. in gl iij. Item in uiolato thoro minor sine curatore accusat, vt ff. de adult. si maritus. ij. §. lex, sed hoc in adul. Item si ueniā ætatis impetret, vt C. d' ijs qui ve. ęta im. l. j. & ij. Itē in iterdicto, De libero hoīe exhibēdo, vt ff. de li. ho. ex hi. l. quod & lex. §. sed & si mulier.

† Cōtrarium te net Ias. quia pōt torquęri sine tutoris auctor. quā supplet iudicis pręsentia vt no. Bal in §. item sa.

b ¶ Damnum habeant. quia forte subest ęs alienum latens.

SYL. * ¶ Tutor. Casus. Quęsitum est, an cia. in ti. de pace iu. fir. auctoritas tutoris quocūq; tpe interposita ualidaret actū pupilli. & uidebatur q sic, qa idē o pari solet ratihabitio ex post facto, q cōsensus ab initio l. quo. n. ff. rem ra. hab. Itēq a videmus, q iussus paternus pōt pręire aditionē filij. l. si qs mihi bona. §. iusū. ff. de acqu. hær. ex qb. videbat sufficere, q tutor accōmodaret cōsensum suū an vel post ipsum actū. Tñ cōtrariū decidit, q reqrit, q sit pręsens, & in ipso nego-

tio auctoritatē pstet. Rō est, quia tunc actus fundat in cōmixtiōe harū duarū uoluntatū simul, & maxime in uoluntate pupilli integrata a cōsensu & auctoritate tutoris, quod nō fieret, qñ pcederet vel sequeret, qa tūc solū fundaret in psona pupilli, q tñ nō esset integra: vñ cū talis auctoritas exigatur ad habilitandam psonam pupilli per modū cuiusdā solēnitatis. l. curatorem. ff. e. debet formaliter in ipso actu interponi, ne a forma recedat. Nō obstat quod dicebat de ratihabitione, qa verū est, quoties actus posset fundari in psona quę illū gessit, qd non est hic. d. l. curatore. Quod vero dr de iussu, illud est, qa iussus exigit ob vinculū patrię ptātis, cū enim filiusfam. sit, sua spōte ad actum explicādū accedere nō posset, & iō vt actum agere possit, pręcedere debet iussus paternus. Nota summarium.

c ¶ Auctor. i. probare & laudare qd sit per pupillum, vt ff. eo. l. etiam.

* ADDITIO. Intellige modicum ante nel incontinenti post nō interueniente medio actu contrario, ut l. cōtinuus in prin. ff. de uer. obl. Itē hoc verum in auctoritate secus in consensu. Bar. in d. l. obligari. H. M.

d ¶ Existimauerit. nō. n. cōpellitur. Primo quia est iniquum: secundo, quia tenetur pupillo damnum resarcire tutor, vt ff. eo. l. si tutor.

e ¶ Post tps. s. nō modicū, alias ualet auctoritas, vt ff. de acqu. hęr. si quis mihi. §. iussum, quę est contra. & est rō, quia uidentur inesse quę incontinenti fiunt, vt ff. si cer. pe. l. lecta.

¶ Et ita communiter tenetur, dūmodo vno contextu fiat, vt no. doc. in d. §. iussum.) SYL.

f ¶ Per epistolā. No. caute, & redde singula singulis. nā dixerat duo. s. statim, ad qd refert, Post tps &c. item in ipso negocio pręsens. ad quod refert hoc,

hoc. Per epistolam, quę inter absentes mittitur. vt j. de obl. ex cõsen. §. fina. Idem & si alio modo inut- litet aucto rizetur, vt ff. eo. l. j. §. fi. & l seq.

SYL. * ¶ Si inter tutorem. Casus. In cor- rectione iu- ris antiqui non est vt fi guret nisi li teraliter. O- lim cum in- ter¦! pupillũ tutoreq; lis erat futura, cum satis absurdum videretur, tutor illũ posse in causa ꝓpria auctorari, ob vehementẽ suspitionẽ deceptionis pu pilli, alius tutor a Prętore constituebat tur, qui in ea re auctoritatem pupillo præstaret. Sed quia visum est postca le gibus aduersari, vt tutorẽ habenti tu- tor adiungeretur. l. licet. C. in quibus cau. tut. ha. iu. da. pos. placuit, vt non amplius tutor, sed curator in eius lo- cum detur, qui eo iudicio peracto cu- rator esse desinit.) No. quod põt esse lis inter tutorem & pupillum. Item ꝙ nemo in causa propria auctoratur Itẽ quod habenti tutorem tutor non da- tur, sed curator. Item quod curator da tus ad certam causam, ea finita desi- nit esse curator.]

eo litiganti, sed dan- dus est curator, cuius officium finitur fini- ta lite. Aret.

¶ Si inter tutorem

Iudiciũ vtrũ in- ter tuto- rẽ & pu- pillum possit esse.

a ¶ Iudicium. scilicet rei vendicatio nis, uel alterius personalis vel realis actionis, pręter actionem tutelę quę contra tutorem erit danda, quæ durã- te officio non datur, vt ff. de tut. & ra. dis. nisi finita. §. fi. & l. si cũ tutore ad hue. & idem in vtili generali negocio rum gestorum, † quę datur contra cu- ratorem adultis, vt ff. de admi. tu. l. cũ curatore. & C. de admi. tu. & cur. l. ij. & l. rationes.

* † Vtilis neg. ge. dat, vbi

SyL. quis ne- cessita- te uel nocessi- tatis su- spitiõe gessit. l. iij. §. hac. ff. eo.

* ¶ Dic, ꝙ l. ij. loquitur quando vnus curatorum vellet agere cũ alio: nam id prohibetur l. actus. ff. de admi. tu. l. autem Cum curatore, loquitur in a- dulto, qui etiam manente admini- stratione, potest ex quacunque causa cum curatore agere, dicta lege si cum tutore in fi. prærerquam vbi curę ad- ministratę rõ peteretur dicta lege ra- tiones.] Sed certe nec aliæ uiden- tur interim posse intendi, vt ff. de tut.

& ra. dis. l. sed non dantur. Sed illud in r elligo, ut ipsemet exerceat, non dan tur, sed per procuratorem sic, vt hic dicitur.

* ¶ Hæc glo. communiter reprobat ꝑ doc. ibi vt dixi in Cõ- men.) Item nũquid hæc correcta sũt hodie ꝑ au- th. vt ij, qui ob. se phib. ha. res mi. §. j. col. vj. cum nullus creditor vel debi tor possit esse tutor uel curator? Re- spon. sic: nisi in tutore testamentario, ĩ quo poterit adhuc hodie dic. §. loq, cum fides talis tutoris ab ipso restato re sit comprobata, ut infra de satisf. tu. vel cur. §. j. & C. de episcopali audien. de creationibus † Vel idem in eo qđ in alijs, vt in prędicto auth. diximus, sed magis credo contrarium vt dixi in d. auth. vt ij qui obl. se perhi. ha. res min. §. j.

pupilliꝗ; † iudiciũ a agendũ sit: quia ipse tutor in rem b suam auctor c esse non po- test, non Prętorius

† alias iudicio.

† Et ista est cõis opin. si testator sciuerit

SyL. non si ignora- uerit se- cũdum Ang.

† Pot ta- mẽ ĩ cõ- sequen- tiã ẽt ad propriã rẽ aucto rari & sibi sol- uere ae- tradere mobilẽ tã ẽt im- mobilẽ

¶ Adde, ꝙ ista opi. est tenẽda ut dicit hic Christ. cuius opin. mihi placet, & secundum eam alias consului.) Item & circa reales actiones hunc §. hodie facimus loqui, cum in eis non sit obli gatio, unde auth. (alias actio) cessat, vt infra de act. §. j.

Adde, ꝙ hęc gl. communiter repro- batur, quia idem timor est in actione reali, qui est in personali.]

b ¶ In rẽ suã. & pupilli, quę sua dici tur cũ bene administrat, vt ff. de fur l. interdum. ij. §. qui tutelam.

* ¶ In rem suam dixit. i. ad utilitatẽ & commodum proprium, lege ij. ff. de nego. gest. quę perquam elegans lo- cutio est.]

SYL.

c ¶ Auctor esse nõ põt. Facit ad hoc. ff de verb. sign. l. qđ dicimus. & C. ne rẽ debi- quis in sua cã. l. vnica. † & C. de testib. l. omnibus. & ff. eo. l. v. j. respõ. Arg. cõ- tra. C. de fideicom. l. fi. ibi, cum ipse si sine iu- bi iudex & testis &c. Sol. ibi ĩproprie dicce, ut dicitur iudex & testis. Ratio autẽ tex l. fi futus præsentis est, quia sequeretur vt in las. ff de eodem negocio esset ĩ ęs actor & reus contra- quod est inconueniens vt patet per iu hen. em. ta primo inducta.

SYL.

Vt

a ¶ Vt olim. nam olim in tali casu dabatur tutor prætorius, quod hodie non est, vt hic dicitur.

* ADDIT Vlpian. I ti. ij. Quis ꝑto rius sit tutor, docet his uerbis. Morib. tutor datur mulieri pupillove, q cū tutore suo l. aut legitimo iudicio agere uult, vt auctore eo agat. (ipse. n tutori rē suam auctor fieri nō ꝑt) qui ꝑtorius tutor dicit q a Prętore vrbis dari consueuit.

tutor [ut olim[a]] constituit, sed curator[b] in locum eius dat:[c] quo curatore interueniēte iudiciū pagitur, & eo[d] peracto curator esse desinit.

¶ Quibus modis tutela finitur.

¶ Tutela finitur pu

b ¶ S3 curator. C. de in lit. dā. cu. l. j.
c ¶ Datur. etiam inuito, ut ff. de tu. l. iij. §. idem Cassius.
d ¶ Et eo. s iudicio.

SYL. Continuatio. ¶ Quib. modis. &c.* Quia dictū est quałr & a qbus tutores dent, & de eo rū auctoritate, restat videre quałr hęc ptās soluaƭ, vt fecit. s̄. qui. mo. ius pā. po. sol & sic scđm Are. dictū erit đ pricipio, ꝑgressu, & fine tutelarū.) Notādū est, ꝙ modi, qui tutelam finiri faciūt, sunt octo, & ad istos oēs alij modi ꝑſt reduci. Et sunt hi. Suspicio, qñ tutor remoueƭ tanꝗ suspect'. Crimē, qñ ꝑp crimen deportaƭ, vel in seruitutē redigiƭ. Mors nālis pupilli uel tutoris. Condō adimpleta. Status. i. capitis diminutio, ubi status mutatur, ut qñ capiƭ ab hostib', vel atrogatur. Aetas. s. pubertas. Tꝑs adueniens. s. si ad certum tꝑs datus sit tutor, & sic finitū tꝑs. Causa quando ꝑp aliquam cām tutor excusaƭ. Vñ ver. Suspicio, crimē, mors, conditio, status, ętas. Tempus, causa, solent tutelę ponere metas.

Tutela multis modis finitur.

Vers.

Diuisio. PVpilli. ¶ Totus iste titul. diuiditur in septem partes. Nam primo ponitur, quałr pubertate tutela finiƭ, & q̄ sit pubertas. Scđo quałr arrogatiōe, vel deportatione, uel seruitute pupilli, vel temporis finitione. Tertio quałr morte pupilli uel tutoris. Quarto capitis diminu. tutoris. Quinto ēt minima capitis diminutiōe pupilli. Sexto ꝑp aduētū tpis uel conditionis. Septimo ꝑp remotionē factam de tutore. Scđa ibi (Item finitur.) Tertia ibi (Simili mō.) Quarta ibi (Sed & capitis.) Quīta ibi (Sed pupilli.) Sexta ibi (Prætcrea.) Septīa ibi (Desinūt.) Itē prima subdiuidiƭ in tres. Nam primo ponit, qualiter tutela finiaƭ pubertate. Scđo qualiter pubertas accipiatur đ iure antiquo. Tertio quałr de iure nouo. Scđa ibi (Pubertatem.) Tertia ibi (Nostra autem.)

bertate pupilli, ꝗ in masculo est statim cōpleto. xiiij. ann. in fœmina. xij. Aret.

PVpilli pupillęq;, cū puberes esse cęperint, a tutela liberantur.

¶ Pupilli. Casus. Nō figuraƭ Il. corrigēte, & rōnem suæ correctionis assignāte, & ponente regulam: * cuius rō est, quia cū tutela ītroducta fuerit ad tuendū qui per ætatem se tueri neqt, sequiƭ vt finiaƭ adueniēte ea ætate, ꝗ iudiciū animi vƭ afferre. l. adigere. §. quāuis. ff. de iu. patr. Ab ea aūt ætate crediderūt ueteres iudiciū incipere, in qua videbāt naturam vtilitatis signa i corpore præse ferre, rati cū ipso corpore animū ēt pubescere, & vt (ita dicam) maturescere.] No. tutelam finiri pubertate. Item ꝙ olim pubertas iudicabaƭ ex aspectu & habitudine corporis in masculis. Item ꝙ pubertatem in masculis hodie dispositum est esse in xiiij. anno, in fęmina in xij. Itē ꝙ cum Imperator pręsumat, & super ꝑsumpto disponat, ꝙ ista est pręsumpto iuris & de iure quo ad tutelas & testam & similia, secus quo ad matrimonia. Itē requiri maiorem castitatē in fęminis ꝗ in masculis. Item qđ hodie pubertas nō debet ꝓbari per aspectum. Itē ibi, bene positam. no. ꝙ quādo recitatur aliqua opinio vt confirmetur debet approbari & laudari.

e ¶ Pupilli. No. ꝙ pupilli sunt, qui de potestate patris impuberes exeunt, vel morte, vel emācipatione, vt ff. de

SYL. Pupilli

ff. de verbo. signifi. l. pupillus. §. respō. licet improprie dicatur aliq̃s pupillus, qui est in potestate vt ff. de verbo. oblig. l. fi. §. si pupillus. Accur.

a ¶ Ex habitu. i. inspectione, vtrū haberet barbā vnam, vel alterā, vt infra innuit. & facit ff. de minori. l. minor xxv. annis, ibi, adito pside ex aspectu &c. Et no. pro opi. Mart. q secūdū conscientiā dicebat iudicem debere iudicare, & facit. ff. de fer. l. ij. in fi. & ff. fini. regun. l. si irruptione. §. fi.

Iudicare an iudex debeat secūdū cō sciētiā. † alias si est etiā.

SYL. Adde hoc esse verū regulariter, q tenet̃ iudicare secundū acta & probata, non secundum suā opi. sed si hēret aliquod notum nō per opinionē, sed certitudinarie, tunc debet iudicare secundum conscientiā, & hęc est veritas, de qua vi. late Fely. in c. pastoralis. §. quia vero. de offi. de leg. in fi. in uer. tenetur. ubi ponit regulam cum octo limitationibus: ea vero, quę quidā in additionib. hic po fuerunt, non pertinent ad cognitionē iuuenum, quia resolutio totius materię ponitur vbi supra.]

b ¶ Hoc etiam. i. quod fit iudicandū per aspectum impudicum.

c ¶ Constitutione vt C. quando tut. vel cur. esse desi. l. fi.

d ¶ Credantur. Facit ad hoc sup. de nup. primo respon.

SYL. ¶ Item finitur. Casus. Non figurat in positione regulę & illius declaratione.* Primi casus ratio est, quia cū transeat in potestatem patris arrogantis, nō potest esse in tutela, quę in ijs personis solum habet locū, quę in potestate non sunt sup. de tute. in princ. itē quia minimam patitur capitis diminutionē. §. minima. s. de capit. diminu. q̃ & ipsa tollit tutelā §. sed & capitis. j. eo. Rō secundi & tertij casus est, quia deportatione amittit̃ ciuitas. §. minor supra de capi. dimi. seruitute vero ēt libertas, quo fit vt merito pereat tutela, quę iuris ciuilis est, & in personis liberis solū cadit supra de tu. I prin. vltimi casus rō pendet a verisimilimē te testōris, qui cū dederit tutorē vsq; ad certam conditionem, puta donec venerit nauis ex Asia, videtur voluisse, vt existente illa conditione tutela finiatur. No. summarium.]

e ¶ Adhuc impuberes. i. in pupillari ętate adhuc existentes. vt hic, & ff. de adopt nec ei. §. eorum. & hoc cum cō sensu omnium tutorum, vt C. de aucto. pręstan. l. fi.

f ¶ Redigantur. Et ingratitudine, si sit doli capax, non autem ex venditione, quia non (nisi sit maior viginti annis) potest per venditionem fieri seruus, vt supra de iure perso. §. pen. Contra est. C. de inoffi. test. l. si quis §. fi. Sed ibi de eo dicit, qui doli capax non est.

---

tela liberantur.

¶ Pubertatem autē ueteres quidem non solum ex annis, sed etiam ex habitu[a] corporis, in masculis ęstimari uolebant. Nostra autem maiestas, dignum esse castitate nostrorum temporū existimās, bene putauit, quod in fœminis † etiam antiquis impudicum esse visum est, id est inspectionem habitudinis corporis, hoc[b] etiam in masculos extendere. Et ideo nostra sancta cōstitutione[c] promulgata, pubertatem in masculis post xiiij. annū cōpletū illico initiū accipere disposuimus: antiquitatis normā in fęminis bene positā suo ordine relinquētes, vt post xij. annos completos viri potētes credantur.[d]

¶ Arrogatione, deportatione, seruitute, vel aduentu cōditionis, sub qua data erat, tutela finit̃ h. d. ex l. si arrogati. ff. de tu.

¶ Item finitur tutela, si arrogati sint adhuc[e] impuberes, vel deportati. Item si in seruitutem pupillus redigat̃,[f] vel ab hostibus captus fuerit.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc glo. cõiter approbatur ꝑ doct. post Bar. in l. ij. in princ. in iiij. col. de vulg. & pup.]

a ¶ Certam. i. specificatam, vt quando Titius erit Consul.

b ¶ Testõ. No. ꝙ dixit testõ: nam a lege vel iudice nõ sic, vt ff. de reg. iur. l. actus.

SYL. ¶ Simili modo. Casus. Non figuratur. * Ratio decidendi ẽ, quia cum mors oĩa soluat. §. deinceps. ĩ Auth. de nupt. soluit ẽt tutelã quę ad aliũ hæreditario iure transire non potest l. tutela. ff. de tut. Adde, ꝙ tutela est ius quoddam ex relatione tutoris & pupilli constans, & iõ sublato vno cor relatiuorum, alterum quoq; cessare necesse est. Notabilia patent.]

¶ Sed & si vsque ad certam [a] condĩonem dat⁹ sit tutor testõ, [b] ęque euenit, vt desinat esse tutor existẽte conditione.

¶ Morte naturali pupilli, vel tutoris, tutela finitur. h. d. ex l. nisi in prin. ff. de tut. & ra. distr.

¶ Simili modo finitur tutela morte, [c] vel pupillorum, vel tutorum.

¶ Capitis diminutione tutoris maxima, vel media, vel etiam minima pupilli, omnis tutela finit: minima autem tutoris, solum legitima finitur. Aret.

¶ Sed & capitis diminutione tutoris, ꝑ quam libertas [d] vel ciuitas [e] eius amittitur, omnis [f] tutela perit. Minima aũt capitis diminutione tutoris, veluti si [g] se in adoptionẽ dederit, tanquam deficiente fundamẽto legitimę tutelę, cęterę autẽ non pereunt, quia tam filius fa. quam paterfam. tutores dari possunt supra qui testa. tut. da. pos. in prin. cũ in publicis muneribus patriæ ptãtis rõ nõ habeatur. l. filiusfa. ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. Cur aũt quauis capitis diminutione pupilli tutela extinguat̃, assigna ui rationes supra in §. j. Nota sũmarium.]

e ¶ Morte naturali; nam de ciuili iã dixit supra proxime, scilicet vbi dixit de deportato & seruo facto per ingratitudinem, quia mors omnia soluit, nedũ tutelam, vt in Auth. de nupt. §. deinceps. col. iiij. (Mors oĩa soluit.)

SYL. * ¶ Sed &c. ¶ Casus. Non est figurandus, sed potius exquirenda rõ regularum, quę hoc tex. traduñt. Finitur itaque tutela per seruitutem tutoris, quia tutela munus est publicũ, seruus vero muneribus publicis fungi nõ potest. l. cum prętor. ff. de iudic. Item per amissionem ciuitatis, quia cũ tutela iure ciuili fuerit introducta, nõ potest geri ab eo, qui iura ciuilia perdiderit. Ratio autem, quare minima capitis diminutione tutoris tollatur tutela legitima, est, quia cum is qui vt agnatus tutelam assumpserat, desinat esse agnatus ꝑ assumptionẽ alterius familię nõ põt amplius esse tutor

d ¶ Libertas. & tunc maxima, vt supra de capi. di. §. maxima.

e ¶ Ciuitas. Et tunc media, vt supra de capi. dimi. §. minor.

f ¶ Omnis tutela. Etiam testamentaria, vel datiua, cum ea quę sunt iuris naturalis tollantur, vt supra de capit. dimi. §. quod autem.

¶ Adde, quod hanc gl. reprehẽdit hic Ang. sed tu dic, ꝙ intellexit de affectu iuris naturalis, non de existentia, vt declaratum est in §. quod autem s̃. de capi. dimi.] SYL.

g ¶ Si se in adoptionẽ. Sed emãcipatione filij legitima tutela non finitur, quia filiusfamilias legitimus tutor esse non potest, cum scilicet pater eum pręcedat, vt supra de capitis diminutio. §. fina.

¶ Adde, ꝙ hęc glo. reprobatur, quia existente impedimento perpetuo in patre, tunc succedit in iure tutelæ l. iij. §. pen. ff. de leg. tu. l. non solum. §. si qs. ff. de excusa. tuto. eã tamẽ defendo in Commen.] Nisi in casu, vt cum manumittit seruum maternum delatum sibi, vt supra de leg. pat. tu. §. j. & † tunc defertur, cum sui iuris erit, vt ff. famil. ercisc. l. maritus. SYL.

(† alias sed forte & tũc.)

Hanc

SYL. ¶ Hanc gl. reprobat hic Ioã. Fab. sed eam defendit Christ.]

a ¶ Legitima. Sed quare hęc legitima tantum perit? Respon. quia agnatio perit minima capitis diminutione, vt s. de legit. agna. tut. §. fina. & legitima inter agnatos tantum consistit, vt supra de legitima agn. tut. j. respon.

SYL. ¶ Dic secũdum Angel. hoc nõ esse verum hodie, quo tẽpore tutela defertur ita cognatis sicut cognatis, remanet. n. cognat².]

b ¶ Cæteræ. s. testamentaria, & datiua, secundum Mar. vel Azonem.

c ¶ Licet minima sit. Vt quia detur in arrogationem, vt s. eo. §. i.

SYL. * ¶ Pręterea. Casus clarus est. Rõ dubitandi poterat esse, quia cum tempus non sit modus inducendæ aut tollendę obligationis. l. obligationũ fere. § placet. ff. de actio. & obligation. non videbatur, quod obligatio, quæ inter tutorem & pupillũ nascitur. §. tutores. infra de obligat. quæ ex qua. con. nas. ad tempus constitui posset, aut tempore dissolui, cuius contrariũ decidit dupliciratione, prima, quia limitata causa limitatũ debet parere effectum. ideoque cum tutela restringitur ad certum tps, non debet vlterius progredi. l. in agris. ff. de acquirẽ. rer. domi. Altera ratio est, quia ad tẽpus permissa, ab eo tẽpore censentur prohibita. l. si ita. ff de vulg. & pupill. Nec obstat ratio dubitãdi, quia aliud est, quod ad tempus cõstituat obligatio, aliud quod tempus cõstituat causa ex quo oritur obligatio, vt puta tutela ad tempus, quæ licet finiatur tempore, manet tamen obligatio inde cõtracta.]

d ¶ Ad certum. Idem si ad incertum tempus, scilicet ad conditionẽ, vt supra eo. §. sed & si. quæ cõditio ad esse & ad nõ esse se habere potest, vt infra de verb. obl. † & cõdõnes.

† alias etiam.

legitima[a] tantum tutela perit, cæteræ[b] non pereunt. Sed pupilli & pupillæ capitis diminutio, licet[c] minima sit; oẽs tutelas tollit.

¶ Temporalis tutela tempore adueniẽte finitur.

¶ Præterea qui ad certum[d] tempus testamento dantur tutores, finito eo deponunt tutelam.

¶ Qui remouẽtur a tutela propter suspicionem, vel qui in perpetuum excusantur, tutores esse desinunt. Aret.

¶ Desinunt † autem tutores esse, qui vel remouentur a tutela ob id, quod suspecti uisi sunt, vel qui ex iusta causa se se excusant,[e] & onus administrandæ tutelæ deponunt, secundum ea quæ inferius[f] proponemus.

¶ De curatoribus.

SYL. ¶ Desinũt. ¶ Casus. Figurabitur suis locis in titu. sequẽ. * Qui enim remotus iã est ob suspicionẽ, consequens est vt deponat tutelam, quia adhoc remouetur, & qui se excusat, cum se excuset, vt nõ sit tutor, ideo liberatur ab onere tutelę.] No. duos alios modos finiendi tutelam. Itẽ quod tutela est onus.]

e ¶ Excusant. scilicet in perpetuum, vt quia mutus, quod dic vt ff. de minori. l. verum. §. ex facto. nam si ad tẽpus, non desinunt esse tutores, vt infra de excusa. tuto. & curat. §. itẽ qui reipublicę.

f ¶ Inferius & inf. de suspect. tuto. per totum, vt infra de excusatio. tuto. & curato. per totum. Et nota, quod eisdem modis finitur cura, si quos habeant pupilli curatores, & eodem tẽpore, vt C. quando tutor, vel curat. esse de. lege prima. Adultorum vero curatores tunc finiuntur, cum virilem vigorem compleuerit minor, scilicet viginti quinq; annos, vt ff. de mino. l. j. in fi. & infra titulo. j. primo respon. nisi ad certã causam vel speciẽ fuerint dati, nam tunc finito negocio finitur officium, vt supra tit. j. §. si. Itẽ curatores aliorum quam minorum vt infra ti. j. §. furiosi, & §. sed & mẽte captus.

Cura quã finitur.

ptis. tunc deſinunt, qn̄ ſanam mentē pręd1ctę perſonę recipiunt, vt ſi. de cura.fur.l.j §.j. & §.ſi.

ADDIT. No. ꝙ eiſdem modis, quibus finiẽ tutela, finitur ēt auctoritas officij adiuncti tutori qđ eſt in multis caſibus, vt ĩ. tit. j. §. interdum. in verbo idoneus. & ĩ l. potuit. & in l. pp. C. in qui. cau. tut. habe. Nā finito officio principalis, ēt finitur illud coadiutoris adiuncti. l.j. C. quan. tu. vel cu. eſſe deſi. & ideo coadiutor datus debili vel ſuſpecto epiſcopo, de quo in c. venerabili. extra de offi deleg. deſinet morte prælati eſſe, per d.l.j. Iaſ. May.

¶ Curatores dātur adultis vſq; ad vigeſimū quintū annū cōpletū, & ab illis magiſtratibus a quibus tutores non autem teſtō dantur, ſed dati confirmanẽ, inuitis autem non dantur, nisi ad litem.

Masculi quidem puberes & fœminæ viri potentes, vſque ad viceſimumquintnm an-

Continuatio. ¶ Decurionibus. ¶ Finita tutela pupilli indigent curatoribus, ideo de ipſis ſubdit. Ioan. Fab.

Diuiſio. Maſculi. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes princip. Primo ponit de curatoribus datis puberibus. Secundo de datis illis, qui laborant aliquo morbo vel vitio. Tertio de curatoribus datis pupillis. Secunda ibi (Furioſi.) Tertia ibi (interdum.) Item prima pars diuiditur in tres partes. Primo qualiter puberibus dantur curatores. Secundo a quibus dantur. Tertio an inuitus quis cogatur curatorem accipere. Secūda ibi (Dantur.) Tertia ibi (Itē inuiti.) Atet.

SYL. * ADDIT. Curatores olim ex l. lectoria nō dabanẽ, niſi aut diſſolute viuentibus, aut dementibus, poſtea M. Antonius philoſophus ſtatuit, vt omnes adulti curatores acciperent, non redditis cauſis. Hęc ex Capitolino.

¶ Maſculi quidē. ¶ Caſus. Quęſitū fuit dato curatore qn̄ cura finireẽ ĩ maſculo & fęmina. & videbaẽ adhibēdā diſtĩctionē, ſicut ĩ tutela, vt citiꝰ fęmina maior efficereẽ, ſicut videmꝰ ĩ ipetratiōe venię ętatis. l. ij C. de ijs q ęta. ve. impe. Tamen contrarium reſpondetur, ꝙ immo pariter in vtroq; finitur cura xxv. anno. * Ratio differentię eſt, quia cū tutela detur principaliter perſonę, in fœmina vero citius pubertatis ſigna natura oſtē dat quam in mare, lex quoq;, vt naturæ æmula, fœminā prius fieri aptam ad ſe tuendā eredidit, quam marem: iōq; non eodem tēpore in mare finiẽ tutela quo in fęmina. ſed tunc cum natura oſtendit conceptum eſſe robur virile, at in cura aliud viſum eſt, qa datur rebus, & fęmina eſt imbecilliori ingenio in illis adminiſtrādis tū ob naturę vim, q̄ fortior eſt in viro, tum rōne experientię, quę in fęmina non inuenitur niſi perraro. Nec obſtat quod dr̄ de venia ętatis, quia non aliter conceditur fęminis, niſi prius commēdatæ fuerint & morū honeſtate, & mētis ſolertia, quo caſu cū ꝑuenerint generalem ſexus infirmitatem, nō mirum ſi parui refert quo tempore concedaẽ. Deinde quęſitū eſt, a quib. magiſtratibus denẽ curatores. & reſpondetur, quod ab eiſdē a quibus & tutores, in cā autē eſt ſimilitudo muneris tutelę & curę. Sed tūc dubitabatur, an teſtamento daretur curator. & videbatur dicendum quod ſic eadem rōne, quia cū parificetur tutelę cura in multis, in hoc etiam videbatur pariſicāda ſupra qui teſtam. tu. da. poſſ. in princip. cuius contrarium deciditur, quia curator daẽ principaliter rebus. l. in copulandis. C. de nup. de quib non pōt pater directe diſponere poſt pubertatē filij. l. ij ff. de vulg. & pup. ideoq; non poteſt etiam teſtamento cauere per quē velit dicta bona adminiſtrari. Subditur tamen, quod ſi fuerit datus, cōfirmandus eſt a iudice. rō eſt, quia lex de patris electione plurimū cōfidit. l. de creationib. C. de epiſ. aud. ob quā

ęqui-

nū [a] completum curatores accipiūt: †q licet puberes sint, adhuc tamē† huius ętatis sunt, ut sua negocia tueri nō possint.

¶ Dantur autē curatores ab eisdem magistratibus, [b] a quib. & tutores.

¶ Sed curator testamento non daē, † sed [c] datus cōfirmaē decreto Prætoris [d] uel Præsidis. [e]

¶ Item inuiti adolescentes curatores non accipiūt, [f] pterq̃ in litem: [g] curator [h] †enim & ad certam causam dari potest.

¶ Furiosis, pdigis, vt ppetuo uitio laborātib', curator daē.

æquiparationem tutelę & curę cū quęreretur an fuito curator daretur, videbatur dicendū quod sic, quia & pupilli tutorē inuiti accipiunt. l. nec nō ff. de tu. & cura. da. ab ijs. Sed contrariū respondeē, quia cū aliquem habere intellectum adolescentes iura pręsupponāt, quibus omnium bonorū dispositionē concesserunt, merito noluerunt illis nisi petentibus curatores dari. Existimarūt. n. leges eo īgenio pollere id ętatis iuuenes, ut si reb. suis se minime superesse posse cognoscant, curatorē petāt. Excipitur tamen casus litis, quod eo inductum est, ne iudicium eludatur. l. acta. ff. de re iud. Quare autē detur curator ad certā causam, tutor vero non, assignatur ratio in §. ad certum. s̄. qui testa. tu. da. posſ.] No. quod viri potens & pubes pro eodē supponunt. Itē quod eodem tempore finitur cura masculorum & fęminarum. Item no. rationem introducendę curę. Itē quod curator non datur testamēto, sed datus cōfirmatur. Item quod adultus cogitur accipere curatorem ad litem, quia non habet legitimam personam stādi in iudicio. Item quod quāuis tutor non detur ad certam causā, datur tamen curator.]

† alias quia.

† alias eius.

a ¶ Vicesimumquintum annum. nisi impetrent a principe ueniam ętatis, masculi in uiginti annis, fęminæ in xviij. vt C. de ijs qui ue. ęta. impe. l. j. & secunda.

Tutores a q. bus iudicibus dantur.

b ¶ Magistratibus. i. a Pręrore, Pręside, Proconsule, Pręfecto Aegypti, vt ff. de tuto. & cur. da. ab ijs. l. j. Item a Pręfecto urbis, & a Defensore ciuitatis, uel iudice Alexandriæ, ut supra de Attil. tu. §. penul. alias fin. & in Auth de defen. ciui. §. nulla. cól. iij. & ff. de offic. pręfec. vrb. l. prima. §. item solent.

c ¶ Sed datus. de facto.

d ¶ Pręroris. s. in urbe.

e ¶ Pręsidis in ꝓuincia.

f ¶ Non accipiunt. Secus in tutore, vt ff. de tut. & cura. da. l. nec nō. & de tute. l. ij. vt diximus supra de tut. §. est autem. Item videtur contra. ff. de minor. l. j. in fi. Sed quod ibi dicitur, non cōmitti eis adultis res suas ante xxv. annum, verum est, vt sint rata, q̃ fiunt per eos, committūtur tamen, ut hic, sed restituuntur, ut ibi, & infra de actio. §. si quis agens.

† alias datus tamen.

† alias autem

g ¶ In litem. Tunc enim cogitur.

¶ Dic hoc verum, si conueniatur, secus si agat, Bar. ī d. §. si pupillus.) Sed pupillus in litem non cogitur vt ff. de tut. l. qui habet. §. si pupillus, quod expone, vt ibi. SYL.

h ¶ Curator. q. d. nō dubites de hoc, licet aliud sit in tutore, vt s̄. qui da. tu. pos. §. certe.

¶ Furiosis. ¶ Casus. In notissimis regulis nō figuraē. * Dici tamen potest, quod ex generalitate pīcipij huius tituli nō uidebatur dandus curator personis hic enumeratis, si maiores essent uiginti quinque annis. Sed cōtrarium respondetur, & ratio assignatur in tex. quia licet maiores sint, res suas tamen nequeunt tueri.] No. prodigum furioso æquiparari. Itē qđ furiosi & ꝓdigi cura legitima est ex l. duodecim tabularum. Itē quod curator datiuus tunc datur, quādo legitimi deficiunt. Item quod cura subueniuntiis, qui rebus suis supesse non possunt. * Itē ꝙ differunt furiosus & mētecaptus, quod declaraui īfra q. te SYL.

stā.facte.pof. §. preterea. verba autem l. xij. tab. quorum meminit Iustinia. refert. M. T. lib. Rheto. j. ad Heren. in hunc modum. Prodigo bonorum suorum administratio interdicta esto: Si furiosus existet, agnatorum, gentiliumq; in eo pecuniaque eius potestas esto.)

a ¶ Furiosi quoq; & prodigi. No. hos duos accipere curatorē a lege: alij oēs sunt datiui, vt eaute hic colligitur, & infra proxi. §. & C. de epis. au. l. de erea tionibus. Accursius.

† alias Prefectus vrbi.

¶ Furiosi [a] quoque & prodigi, licet maiores uigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt agnatorum, ex lege duodecim tabularum. Sed [b] solent Romæ † Præfecti vrbis uel Prætores, & in prouinciis Præsides ex inquisitione eis curatores dare. [c] Sed & mentecaptis, & surdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant [quia rebus suis superesse nō possunt] curatores dandi [d] sunt.

¶ Tutore idoneo nō existente, uel ad tempus excusato, datur pupillo etiam curator. h. p.

¶ Interdum autē & pupilli curatores accipiunt: ut puta si legitimus tutor nō sit idoneus: [e] quoniam habenti tutorem, tutor dari [f] non potest.

SyL. ¶ Hęc glo. communiter reprobatur, ꝙ omnes habentes defectum mentis accipiāt ex l curatores. quanuis Ang. hic defendat.)

b ¶ Sed solent. s. agnatis deficientibus, vel non habilibus constitutis, vt C. de curat. furio. l. finali. §. sin autem testamentum.

c ¶ Curatores dare. & hoc rōne furoris, vel dementię, nisi istæ personæ sint minores xxv. ann. & tunc rōne ætatis † Et e- tutores vel curatores recipiunt, vt ff. rūt tunc de tu. qui habet. § quod autem. † Item duo a- nisi sint in potestate, vt C. de cura. fu. ctus se- l. fi. §. j.

SYL. ¶ Attēditur enim causa naturalis d. cūdum §. quod autem. * in prodigo tamen se- Bal. s. in cundum Alex. in l. is cui. ff. de verb. ob terdi- lig. cōis opi. est quod interdicta prius ctio ad- administratione detur illi curator, nō mini- vt prodigo, sed vt minori, & ita obser stratio- uatur in practica.) nis sub

d ¶ Dandi. s. ab ijs, quos modo in su- ueniens periori. §. diximus.

S y L. prodi- galita- * ¶ Interdum. Casus. Cū supra visum sit tutores dari pupillis vsque ad pubertatem, puberibus vero curatorē vsque ad xxv. annum, non videbatur dari posse pupillo curatorē, cuius contrarium deciditur in casibus hic expſ sis ob rationē in tex. allegatā. Sciendum tamē, hune magis administratorem rerum, ꝙ curatorem esse. l. solet. ff. de tute.) No. ꝙ tutore idoneo non existente datur curator pupillo. Itē ꝙ habenti tutorē tutor non datur. Item ꝙ tutori testamentario minus sufficienti adiungit curator. Itē ꝙ vacante tutela per excusationē ad tempus similiter datur curator pupillo.)

ti, & decretum tutelę subueniens ętati, & contra naturalis cā accidentali prę ponderet & e- contra, vide in §. pmissum. in gl. ij. supra de tut.

e ¶ Non sit idoneus. vel ratione pauperiatis, vel quia non est industriosus, vt decet, fidelis tñ est & diligēs: alias repelleretur prorsus, vt infra de susp. tu. §. pen. & fi. C. de susp. tut. l. pietatis. Et bene dieo curatores, & non tutores: quoniam &c.

f ¶ Dari non potest. Fallit hęc regula in casibus sex: ut si detur tutor loco tutoris surdi, vel muti, vł furiosi, vt ff. de tut. l. penult. † Item & si habet tutorem ratione rerū vnius prouinciæ, potest habere alium ratione rerum, quas habet in alia prouincia, vt ff. de excusat. tuto. l. propter litē alias l. licet. §. fi & C. in quibus eau. tuto. ha. da. ru. non pos. l. fi. Item & mater, antequam nubat, tutrix existens alium petit tutorem dari, vt. in Auth. de nupt. §. si autem tutelam. Sed ratio est, quia abire nunc speratur, vt C. cōmunia delega. l. fina. §. secundo. Item & quando ad tempus est relegatus, vel excusatus, uel remotus, nam interim tutor datur, vt C. in quibus cau. tu. ha. l. penult.

† Quod est verū in hāc dilucida inter ual. vt l. non solū. §. fi. & lege post susceptā. ff. de excu. tu. secus in perpetuo furioso secundum Angel. hic.

Immo.

SYL. * ¶ Immo d.l.penul. vt rectius sẽsit ibi glo.loqtur in relegatis, excusatis & remotis in perpetuum: nã alias daretur curator.l.tutor petitus.§.fi.cum l.seq.ff.de excus.tut. quod latius com probaui in Commen.)

Item si quis tutor sit apud hostes, non vt seruus, sed vt legatus, vel transfuga, alius dat, ut ff. de tutel. lege si quis tutor.

SYL. * ¶ De intellectu huius l.uide nostros Commen Item si reipublicę causa absit, porest alius dari, vt ff de tute. l.quęsitum.& ff.de suspect.tu.l.tertia. §.si quis absuturus.

SYL. * ¶ Sed verius esse putarim hoc casu dandum curatorem.§.Item qui rei publ.infra de excusat. tuto. non obstã tibus.ll.in cõtrarium adductis, vt elarius demonstraui in commenta. cum sępe tutor pro curatore accipiatur, & e contrario: a propria enim verborum vi recedere est necesse, cum ex aliis.ll. constat aliam interpretationem fieri oportere.) Sed secundum Plac. in his omnibus casibus tutor pro curatore accipitur, & hęc regula nõ fallit. Sed cum litera in omnibus supradictis legibus de tutore faciat mentionem, ab ea nõ discedamus, vt ff.de lega. iij. nõ aliter. & ff.de exerci l.j.§. si is. ibi, in re igitur. Sed quę est ratio, cum vbique dari possit curator habenti curatorem vel tutorem, sed tutor nõ potest dari habenti tutorem? Respondeo, quod tutor, qui prius dabatur, habebat plenam potestatem infra titulo, secundo.§. datus & supra de tu. § j ita quod alium secum in eadẽ plenitudine admittere non potest, sed nõ sic in curatore, qui rebus datur, vt C. de nupt.l.in copulandis. Vnde tutor auctorizatur hereditati adeundæ, qđ in curatore pupilli non est, ut ff.de appel.l. cum in una.§.tutor.

Tutor quare dari nequit habenti tutorẽ.

¶ Item[a] si testamento datus tutor, vel a prætore, aut Præside, idoneus[b] non sit ad administrationẽ, nec tamen fraudulẽter negocia administret, solet ei curator adiungi.

¶ Item loco tutorũ, qui non in ꝑpetuum, sed ad[c] tẽpus a tutela excusantur, solent curatores[d] dari.

¶ Si pupillus sit infans, vel absens, & tutor infirmitate vel alia necessitate impediatur, potest actor pupillo constitui. h d.ex l. decreto.ff.de admini. tut.

SYL. ¶ Hanc eandem rationem approbat glo. in l.non omnium.ff.de legib. Sed nonne tota die inuenimus vnũ pupillum plures habere tutores, ut C. de diui. tut. l.ij. Respondeo: illud est, qđ simul dant: nam quędã fiunt simul bene, quæ non valent si fiunt separatim, vt duorum reorum obligatio, vt infra de duobus re. stipu. §.j.

Tutores poterit pupillus habere.

ADDIT.

Contra finem huius gl. facit.l. ij.C.de testa.tut. vbi simul non dantur, & tñ vterque administrat, sed dic quod ibi simul dicuntur dari habito respectu ad tempus mortis, quo vterque tutor confirmatur. Sed de hac materia plenius uideas hic per Ang.

a ¶ Item si testamento. Posuit exemplum de legitimo, nunc de datiuo & testamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus.i.sufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excusatur enim aliquis quandoque in perpetuum, quandoque ad tempus. Vt patet per multa exempla infra de excus. tu §. j. & qua si per totum tit.

d ¶ Curatores.uel etiam tutores, vt supra proximo.§. dixi: scilicet prout iudici videbitur, vt C. in quibus causis tu.ha.l.prima & secunda. Sed quid si tutor pupillo non sit, an dari possit curator? Respondeo sic, vt in argumento a contrario sensu sumitur.ff.de tuto. & curato.datis ab iis l. curator. quod est validum. ff de offic. eius cui manda. est iurisd. l.j.§.huius rei. Accur. Nisi sit contrarium legi. l. nemo. C.de iurisdict. omn. iudi. vel rationi naturali, vt C.de episco. & cler l.conuenticulam.

Argu. a contrario sensu ualidũ nisi in duobus casibus

* ¶ Adde, quod sensus contrarius illius.l. est ꝙ si absit tutor. dari possit curator, non autem, (vt glo. ait) si nul- Additio

tus datus sit tutor, cum argumentū a cōtrario sensu sumatur iuxta limites verborum directorum, secundum Dec. in d. l. j. col. xx. est tamen de hoc ca sus secūdum Dy. in l. curatorem. ff. de aut. tu.)

& l. curator. immo certe & si quęcunque alia sit iusta quoquo modo, vt ff. de adminis t. tu. l. decreto. † & hæc eadem sunt in curatore, vt C. de appella. lege, si actor.

† Ette- net Angel. hic & Bar.

Sy L.

† Facit ad hunc §. c. significauit. cum glo. ij. ibi qđ si. extra de app.

* ¶ Quod si. Casus. Cū dictū sit q̄ tutore ita impedito vt iustam excusationem hēat ad rem pus, interim datur curator, videbatur idem dicendum, & cum infirmitas vel alia necessitas superueniret, quę illum impediret gerere pupilli negotia: tamen tex. distinguit, q̄ si pupillus uel infans sit, uel absit, tutor potest suo periculo sibi ad iutorem decreto iudicis eligere, nam cum non sit tale impedimentum, qđ præstet legitimam excusationem, vt possit dari curator, qui ex persona sua bona administret, nec etiā pupillus, qui uel absens, uel infans est, possit ꝑ curatorem constituere. l. neque. C. de procur. aut sibi curatorem petere, lex permisit ipsi tutori, qui alias teneret de male gestis & neglectis, vt actorē constituat suo periculo & iudicis auctoritate, qui ita dictus est, quod ꝑsonā tutoris agat & ꝓ eo administret.) No. q̄ infirmitas tutoris est causa, ex qua actor pupillo constituatur. Item quod necessitas tutoris est causa dandi actorem pupillo. Item quod actor debet constitui a iudice.)

¶ Quod si tutor ad uersa [a] ualetudine, uel alia necessitate [b] impediatur, quominus negocia pupilli administrare possit, & pupillus uel absit, [c] uel infans sit, quem uelit [d] actorem, [e] periculo ipsius tutoris, Pretor, uel qui prouincię præerit, decreto constituet.

¶ De satisdatione tutorum uel curatorū.

¶ Tutores & curatores teneantur satisdare, nisi fuerint testamētarij, uel datiui ex inquisitione.

c ¶ Absit. Si. n. p̄sens sit, & habet ītellectum, etiā procuratorem cū auctoritate tutoris facere potest, vt C. de procu. neque.

in l. actor. ff. rem ra. quis idē Bar. & Dy. ī d. l. decreto. tenenant, qđ possit et sine aliqua causa.

d ¶ Velit. scilicet tutor.

a ¶ Aduersa ualetudine. id est infirmitate, quę valetudini & sanitati cōtraria est.

b ¶ Necessitate. Vt quia longo tempore absfuturus est, vel sua maiora negocia habet ꝑtractare, vel alias similes necessitates, vt ff. de procura. lege filiusfam. § fina. & l. sequen. & l. post litem & ll. sequentib. vsque ad l. quę omnia. Et nisi huiusmodi necessitas sit, non potest secundum quosdam, vt C. qui da. tu. vel cur pos. l. curatorem.

e ¶ Actorem. Qui hic dicitur actor, alias adiutor dicitur, vt ff. de tu. lege solet. † alias curator. ff. de tuto. & curat. da. ab ijs. lege, in omnem. alias procurator, vt C. de procurator. lege neque.

† Dic q̄ īmo differunt secūdū

* ¶ Labitur Accur. nam in l. in omnem. uerbum, curator, proprie accipitur, cum abesset tutor reipub. causa: tunc enim datur curator. §. item ij. q reipub. infra de excusa. tuto. nec in l. neque. procurator sumitur pro actore immo distinguuntur, vt patet ex illis uerbis, Neque procuratorem facere possunt, sed actorem constituere. bñ verum est, quod quandoque vnū ponitur pro alio, vt hic dixi in Cōmen.)

Sy L. Io. Fab. quia curator a iudice, actor vero a iudicis decreto constituitur.

Et nota hic varia nomina eorum, qui aliorum facta agunt, vt actor, vt hic iam dictum est. Item tutor, qui datur pupillis, supra de tutel. §. est autem Item curator, qui datur adultis, vel etiam furiosis, uel similibus, vt supra eodem, in princip. & §. furiosi. & §. sed & mentecaptis. Item procurator, qui aliena gerit negocia cum mādato, vt ff de procur. l. j. Item negociorum gestor, qui sine mādato gerit, vt infra de obli. ex quasi contractu. §. j. Item economus, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur ab Episcopo cum cōsensu fratrum vel capituli, vt C. de sacrosan. eccle. l. iubemus. ij. & C. de episcop. & cler. l. omnes. §. hūc enim proculdubio. alias est. §. hoc nihilo.

Curator. Procurator. Negociorum gestor. Economus.

hilominus. versic. hunc enim fine du-
Apocripharius. bio. Item idē dicitur apocripharius vt in Auth. quomodo opor. episc. §. si vero non. ibi, presertim. & §. si vero metropolita. coll. j.

SyL. * ¶ At qui valde differunt, vt patet in eo. authē. § & neque vllū. & in Auth. de sanctis. epis. §. reuerēdissimi. vnde colligit et ꝙ Apocripharius est nuncius Papę uel episcopi.] Item syndicus, qui sic græce dicitur, latine singulorum dicens causas, vt ff. de mune. & hon. l. munerum. §. defensores.

NE tamen[a] pupillorū, pupillarumue, & eorū, qui queue in curatione sunt negocia a curatoribus tutoribusue consumantur, [b] uel diminuantur, [c] curet Prætor, [d] ut & tutores & curatores eo nomine satisdent. [e] Sed hoc non est perpetuum. [f] Nam tutores testamento dati, satisdare non coguntur: quia fides eorum & diligentia ab ipso

SYL. * ¶ Syndicus quis sit, declarat Budęus in d. §. defensores.) Quādoque tamen actor & syndicus pro eodem ponuntur, vt ff. quod cuiusq; uniuer. l. j. §. quibus. & §. pen. & l. item eorū. § actori. Facit ad hoc ff. de aucto. tutor. uel cur. per totum. Vel etiam dic, quod differūt, vt ibi notatur scilicet in d. l. j. quod cuiusque uniuersit. nomi. §. quibus.

¶ De satisdatione tutorū. ¶ Ista ru-
Continuatio. br. sic continuatur. Dictum est supra de tutoribus & curatoribus, & quia ipsi tenentur satisdare, ideo uidendum est de satisdatione tutorum & curatorum eorundem. Por.

Diuisio. NE tamē. ¶ Totus iste titulus diuidit in tres partes principales. Primo ponit, qui teneantur satisdare, & qui non. Secundo ꝙ illi q non tenentur satisdare, si satisdant, præferuntur socijs in administratione. Tertio qui officiales teneantur de satisdatione non exacta uel non idonea. Secunda ibi (Sed & si.) Tertia ibi (Secundum.) Item prima subdiuidit in duas partes. Nam primo ponit regulam. Secundo ponit duas fallentias. Secunda ibi, (Sed hoc.) Are.

¶ Casum figurare non expedit. Penitur enim regula, quę arctat tutores ad satisdandum, & assignatur rō, ne cōsumantur aut diminuantur facultates pupillorū, a qua excipiunt duo casus, uide licet testamentarij, & tō assignatur, quia fides eorum a patre uel alio dante tutorem est approbata: tiē datiui dati ex inquisitione, quia a iudice similiter fides eorū probata fuit. Iō aūt legitimi satisdāt, quis approbentur a lege, quia l. a ꝑbat gradū agnatiōis vel cognationis, nō mores & qualitates personarū in eo existentiū. No. tutores & curatores teneri satisdare rē pup. sal. fore. Item quod talis satisdatio est inuēta fauore pupilli uel adulti. Item ꝙ testamentarij & dati ex inquisitione excusantur a satisdatione.) SYL.

* ADDITIO. Satisdare dicimur aduersario nostro, quam pro eo quod a nobis petit, ita cauemus, vt eū hoc nomine securum faciamus datis fide iussoribus. l. j. ff. qui satisd. cog. Cauere autē sibi dicitur is, cui satisdatur.

a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores vel curatores ratione ętatis: ne tamen &c.

b ¶ Consumantur. In totum.

c ¶ Diminuantur. pro parte.

d ¶ Prętor. sic & Præfectus vrbis, & Pręses prouincię, ut supra ti. j. §. ij.

e ¶ Satisdent. rem pupilli saluam fore. ut diximus. s. de iu. §. fi. s. cum fide iussore, ut ff. rē pup. sal. fore. l. non quasi. in prin. & ff. de pręt. stip. l. prætoriæ. & ff. qui satis. cog. l. j.

f ¶ Perpetuum. id est generaliter ve- Perpe-
rum: alias perpetuum. i. generale, vt C. de eden. l. edita. alias pro tempore ponitur. s. quandiu uita durat, vt in fra de uerb obli. §. at si ita. & ff. ꝓ soc. l. j. vbi de hoc. tuum multipliciter sumit.

* ¶ Adde ꝙ verbum, perpetuum, in ter- SYL.

terpretatur secūdum subiectam materiam, vt tradunt doctor maxime Alex. & Ias. in l. prima ff solu. matrimon. & nos uaria exempla posuimus hic in Commen.)

Curatores dati in testō, liberant a satidādo.

a ¶ Probata est. Idem in curatoribus in testamēto datis, licet curatores non dentur in testamento regulariter, tamē si dati fuerint, confirmantur decreto Pretoris uel Presidis, sic supra tit. proxi. §. ij. & tunc liberātur a satisdādo ut tutores, vt hic, & ff. de confir. tut. l. si filio & l. in confirmando. & l sequ. & l. vtilitatem Seeus in dato a matre, vt ff. de confirm. tuto. l. prima, ad fi. legis: alias. C. eod. titu. l. j.

† alias approbata.

testatore † probata[a] est. Itē ex inquisitione[b] tutores vel curatores dati, satisdatione nō onerant, quia idonei[c] electi sunt.

¶ Sunt fuerint plures tutores dati ex testō, vel ex inquisitione, potest unus offerre satisdationem, & solus administrare, nisi etiam alius voluerit satisdare. Si autē nullus satisdat, ille solus geret quem testator elegerit, uel maior pars eorū, & si discordant, cogent a judice concordare. hoc dicit. ex l. Testamento. ij. cum. ll. sequen. ff. de testam. tut. & l. iij. ff. de admi. tut.

Tutor datus a mře in testō tenet satisdare.

qS Y L. ¶ Intellige, quod dati a matre, confirmantur ex inquisitione: dati a patre, simpliciter. * Et ratio diuersitatis est ea, quam hic affert Accursius. Sed quo ad satisdationem paribus passibus ambulant, neutri enim satisdant lege prima & secunda. ff. de confirm. tuto. licet diuersa ratione: nam dati a matre ideo non satisdant, quia cum inquisitione confirmati sunt: dati vero a parente, ob rationem in isto tex. expressam.

¶ Sed quare secus? Respon. quia firmum est consilium patris, & non matris, vt arg. infra qui. ali. li. in fi. primo respōso, & infra de iniu. § j. Et quod dicit in testamento, idem in tutoribus in codicillis datis dicam, vt ff. de testament. tute. l. iiij. (alias iij.) & facit ad hoc. C. de episcop. audien. de creationibus.

b ¶ Item ex inquisitione. i. dati a judice cum inquisitione, vt supra de Atti. tu. §. sed hoc iure.

c ¶ Idonei. s. presumptione iuris, cū tra quam non admittitur probatio in contrarium: sed si contra apparet, tenebitur ille qui dedit, ut infra e. §. secūdum. Sed hoc fallit in curatore furiosi, q satisdat si non habeat idoneā substantiam, licet sit cum inquisitione datus. C. de cura. fur. l. fi. § & si quidem. & §. si vero non talis.

Curator furiosi ēt cū inquisitione datus satisdar debet.

SYL. ¶ Item fallit in dato ex inquisitione a minore magistratu: & ita intelligitur. §. nos autē supra de Attilia. tut.)

Satisdatio a qb. tutorib. dāda ē.

¶ Sed si ex testa-

¶ Item debent iurare isti omnes bn agere, idest non pretermittere vtilia, & nō facere inutilia, vt in Auth. vtij qui ob. se perh. ha. res mi. §. fi. col. vj. Si ergo nec testamētarij, nec datiui satisdant, qui erunt illi qui satisdant? Re spon. legitimi, nisi in casu, scilicet patronus liberto, vt ff. de leg. tu. l. legitimos. §. j. Item datiui, quando non fiūt cum inquisitione, vt C. de aucto. prest. l. si & nisi satisdent, non administrāt, vt C. de tut. vel cura. qui satisd. nō de. l. j & si.

S y L. ¶ Dic plenius, q primo exigit, qd iudex declaret ipsum esse curatorē legitimum, & quod ipse conficiat inuētariū, q satisdet, q iuret, vt s. q promittat eum defendere, tādem q iudex decernat eidem administrationem, prout late prosequitur hic Christ.)

¶ Et scdm hoc sunt quatuor genera tutorū s. testamentarij. Itē legittimi. Itē datiui cum inquisitione. Item datiui sine inquisitione, vt dictum est.

Tutorū genera quatuor

¶ Sed si. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo, quod contutor tenetur con tutori satisdare, vt in administratiōe preferatur. Secundo, quid fiet si nullus ex contutoribus vult satis offerre de indemnitate. Tertio quid agendum, cum tutores discordant in eligendo.

Diuisio.

gendo. Quarto extēdit ad datiuos dictum in testamentarijs. Secunda ibi. (Quod si nemo) Tertia ibi (Sin aūt.) Quarta ibi (Idem & in pluribus.) Angel.

SYL. ¶ Casus.

Ita pōt figurari. Dubirabatur an pluribus existentibus tutoribus, quorum fides vel a iudice vel a testatore pariter esset approbata, posset aliquis ipsorum administrare, & †alias non est vt. praeferri caeteris. & videbatur q̄ non, quia cum essent pares, non videbatur cadere p̄lario inter eos: cuius contrarium dicitur ex eo, quia altero offerente satisdationem, ille praefertur in administratione, quod ea ratione factum est, vt magis pupillis cautum sit satisdatione praestita infra de fideiuss. in princ cum potuerint falli & testator & iudex: alij autem casus infra positi clari sunt, & eorum ratio in aperto est, quia quod a maiori parte fit, p̄sumitur firmius & conducibilius. * Vltimi autem casus ratio ponitur in lege tertia §. apparet. ff. de administr. tuto. quod tutela incommodius geritur per plures quam per vnū.) No. quod possunt dari plures tutores tam a testore quā a iudice. Item quod tutor satisdans p̄fertur caeteris. Item quod tutor debet offerre satisdationem. Item quod existentibus pluribus tutoribus, vni pōt decerni administratio. Itē quod testator potest declarare quem ex tutoribus datis velit administrare Item q̄d tutores inter se possunt conuenire quis administret. Item quod pluribus discordantibus coguntur a iudice concordare.)

mento[a] uel inquisitione duo pluresue dati fuerint, potest unus offerre satisdationem de indemnitate pupilli uel adolescentis, & contutori suo uel cōcuratori praeferri, ut solus administret, vel ut contutor aut concurator satisofferēs p̄ponatur ei, † ut & ipse solus administret. Itaque per se non potest petere satisdationem a contutore suo uel concuratore, sed offerre debet, ut electionē det concuratori uel cōtutori suo, utrum uelit satis accipere an satisdare:[b] Q̄d si nemo eorū satis offerat, siquidē adscriptū[c] fuerit a testatore q̄s gerat, ille gerere debet. Quod si non fuerit adscriptum, quē maior[d] pars elegerit, ipse gerere de

a ¶ Sed si ex testamēto. Duo ponit, & vnum tantum nūc prosequitur scilicet de testamentario: (j) sed in fine. §. dicit de alio. Item hęc eadem in curatoribus plurib. locum habent, vt ff. de admi. tutor. l. iij. §. quod in tutoribus. Itē quid in legitimis? Rn̄. idem, cū sit eadem rōne deterius negocia p̄ plures exerceantur, vt ff. de admi. tu. l. si plures. §. apparet ergo. Vnde versus. Segnius expediunt commissa negocia plures.

ADDIT. Immo vtrūque secundum Ang. vsque ad uersic. quod si nemo quia cum indefinite loquatur, pręsumitur respondere ad interrogata, lege si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interrogator. action. Angel.

b ¶ Vel satisdatę. Si e infra de inutil. stip. §. sed & si quis.

c ¶ Adscriptum. s. in testamento, vel aliter appareat eius voluntas euidenter, quia dixit in administratione q̄s pręferri debet, quod si non fuerit adscriptum, quem maior pars elegerit, ille gerere debet.

d ¶ Maior pars. dummodo omnes velint per vnū administrare, alias enim non compellerentur. sed omnes gerere possunt, si uelint, vt ff. de administ. tuto. l. si plures. §. fin. & l. vel in partes. † Et nota hic argu. quod statur maiori parti, sic. ff. de pac. l. iurisgentium §. vlt. & l. maiorem. & l. pręced. §. fi. & ff. de testi. l. iij. § ij. ibi, alias numerus testium &c. Argumē. contra. ff. de ser ui. rusti. pręd. l. per fundum, & ff. com. pręd. l. si.

†Reo tn̄ postulante v-num ex eis eligi, plures simul agere non possunt, & si vnus velit diuidere, & alii gerere fiet diuisio cęteris inuitis p̄ offm iudicis, ar gu. l. & puto. ff. fa. erci. & l. cō. diu. §. si duo. ff. cōi diu. Ang.

¶ Sed doc. intelligūt illa iura, quādo aliqua

SyL.

aliqua sunt communia plurib. vt singulis, quo casu maior pars vnl nō potest præiudicare, vt tenent doct. post glo. in l. cum omnes. de consti.

a ¶ Edicto prętoris. quod non habemus.

b ¶ Partes suas. i. se & officiales suos, & milites iustitiæ.

SYL. * ¶ Verius est partes accipi pro auctoritate & officio. l. iij. §. fi. ff. de admi. tutor. sic accipitur etiam in l. & suum. §. fina. ff. de pact.) Sed cur non cōmittitur fortunę, vt alias. C. cōmu. de leg. l. fi. j. rūso, & infra de lega. §. optionis ? Rñ. non ita alterius factum. s. pupilli possunt fortunę committere vt suum proprium, & cō cor. huic. ff. de leg. j huiusmodi §. si. & ff. de vsufr. l. si ususfructus. §. sed si inter duos. Ar. contra in eo. tit. l. quoties duobus. j. respon.

bet, ut edicto[a] Prætoris cauetur. Sin autem ipsi tutores dissenserint circa eligē dum eū uel eos qui gerere debent. Prætor partes [b] suas interponere debet. Idē [c] & in pluribus ex inquisitione datis cōprobandum est, idest ut maior pars eligere possit, per quem administratio fiat.

¶ Non satisdanti-

SYL. * ¶ An & quando iudicio sortis stā dum sit, & de rationibus legum allegatarum per Accur. vide Ias. in l. fi. super glo. in ver. fortunam. C. commu. de lega.)

c ¶ Idē per omnia, vt supra nisi quia hic a testatore non potuit scribi quis gereret, cum nihil dixerit de tutela, nam non darentur ex inquisitione, si essent testamentarij, vt supra de Atti. tuto. j. respon.

¶ S. c. n. Diuiditur in quatuor partes. Primo, quod officialis cōueniuntur subsidiaria actione. Secundo, quādo & in quib. casibus teneatur. Tertio ad hęredes extendit. Quarto ponit nouū casum, uidelicet quod tutor cogitur satisdare. Secunda ibi (Subsidiaria.) Tertia ibi (Quæ quidem.) Quarta ibi (Quibus constitutionibus.) Ang.

* ¶ Casus. ¶ Quærebatur, ex quo tutores & curatores rem pupilli adolescētisq; saluam fore satisdare tenentur supra eo. in princ. an si non satisdēt, uel non idonee, negligentia dolo ue magistratus, qui satisdat ionē exigere debebat, is magistratus teneatur pupillo aut adolescenti. & videbatur quod non, quia nec cōtraxit, nec quasi contraxit ut tutor aut curator. §. tutores infra de obli. quę ex qua. contra. nas. nec aliquid ptomisit vt fideiussor, quod si in administratione officij defecit, videbatur potius teneri reip. quam pupillo aut adolescenti, cuius cōtrarium decidit. Visum enim est reipub. maxime interesse, pupillorum adolescētiumq; res saluas esse, & iō quo magis illis cautum esset, hanc actionē legislatores prodiderunt, quā etiam in eorū magistratuum hęredes intendi posse decreuere. Tenentur autem ex quasi delicto, dum officio suo male fungunt. & cū damno reipub. indemnitati pupillorum & minorum nō prouidet.) No. ergo, quod tutor & curator ex administratione obligantur, & non solum ipsi, sed magistratus qui vel receperunt satisdationem minus idoneam, uel non receperunt. Item quod paria sunt, aliquid non fieri uel minus idonee. Item quod actio subsidiaria transit ad hęredes. Item quod qui potest cogi a iudice, potest cogi captis pignoribus.)

SyL.

bus tutoribus, uel minus idonee, tenet magistratus qui debebat cogere, & eius hæredes.

¶ Sciendum aūt est, non solū tutores uel curatores pupillis, uel adultis, cæterisq; [d] psonis ex administratione rerū teneri, sed ēt ī eos, qui satisdationē accipiūt, [e] subsidiariam actionē esse, quæ ultimū

d ¶ Cęteris. vt furiosis & mente captis, vt supra ti. j §. furiosi. & §. sed & mente captis.

e ¶ Accipiunt, vt magistratus, quod dic

dic vt diximus infra eo. §. neque aūt.

SYL. * ¶ Expone accipiunt. i. accipere tenentur.

a ¶ Eis. i. pupillis & similibus.

b ¶ Subsidiaria. s. tutelę vtilis cōtra eum qui malum dederit tutorem, vel vtilis negociorum gestorum, quādo malum curatorē, nā eadem vtilis in magistratum datur, † quæ in administratorem directa datur, & vsurę veniunt, vt in prima, vt ff. de magistr. con. l. fina & eodem. l. penult.

† Cōtrarium tenet glo. ī l. actio ff. de nego. gest. & ibi Bart. vbi vide q̄ sit actio directa, & quæ vtilis.

eis[a] præsidium possit afferre. Subsidiaria [b] autem actio datur in eos, qui vel omnino a tutoribus vel curatoribus satisdari non curauerūt, aut non idonee[c] passi sunt caueri. Quæ [d] quidem tam ex prudentū responsis,[e] quā ex constitutionibus[f] imperialibus, etiam in hære-

SYL. * ¶ Dic quod datur vtilis actio in factum dixi in Commen. quę subsidiaria vocatur, eo ꝙ deficientibus alijs remedijs conceditur.] Subsidiaria autē dicitur pęnalis aptitudine, vt l. Aquilię actio dicitur pęnalis aptitudine, vt infra ad l. Aquil. §. his autem. nā nec illa semper pęnalis est, nec hæc semꝑ in subsidium datur, quia quandoq; agitur antequam cōueniantur omnes tutores, vt colligitur ex iꝪ, quę dicūtur in hac glo. circa fin. Quare ad horum euidentiā distingue, aūt fuit vnus tutor vel curator, aut plures. Primo casu, conuenitur prius tutor vel curator, & postea magistratus, vt hic. Si vero plures, & tunc aut oēs gesserunt tutelam aut curam, aut nullus, aut alter tātum. Primo casu omnes conueniūtur ante magistratum, vt ff. de admin. tut. Lucius. §. pen. & de magistr. cō. l. duo. In secundo idem, vt ff. de admini. tut. si plures. In tertio subdistingue: aut fuit diuisa tutelę administratio ꝑ iudicem vel testatorem, aut non. Primo casu pro sua gestione quilibet tenetͬ, & non pro alterius, & postea magistratus in subsidium. ff. de administ. tut. l. Lucius. §. penul. & C. de diui. tut. l. ij. Sed tamen in quatuor casibus vnus pro alterius parte tenetur, tamen post magistratum scilicet si tutorem vt suspectum remouendum non remouit, vel tarde remouit, vel remouēdo iura pupilli prodidit, vel non exegit satisdationem rem pupilli saluam fore, cū videret eum non soluendo, vt in d. l. ij. C. de diui. tut. & ff. de administ. tut. l. Lucius. §. pen.

Tutores plures & magr̄atus quo ordine cōueniri pn̄t.

Tutor vnus ꝑ altero teneť ī quatuor casibus.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ his casib. prius est conueniēdus cō tutor quam magistratus, vt dicūt Docto. ī d. l. ij] Secundo casu conuenitͬ primo gerens, secundo magistratus: tertio non gerens, nisi in dictis quatuor casib. vbi conuenitur etiam qui non gessit ante magistratum, vt C. de diui. tu l. ij & ff. de admi. tut. l. etiam. & l. Aemilius, in fi. & l. tres tutores. de hoc diximus in l. j. ff. de tut. & ratio. distra. & in l. prima. C. de transact.

SYL. * ¶ Vera conclusio est, quod siue nō fuerit facta diuisio, siue facta fuerit, non tamē a testatore aut a iudice, sed ab ipsis tutoribus inter se, potest pupillus quem velit ex tutoribus in soli dum cōuenire, dicta lege secunda. in j. & ij. respon. hoc tamen fallit in tribus casibus, quos attigi hoc in loco in Commen]

ADDIT. Et no. ꝙ in omnibus prędictis casibus pupillus conueniens tutorem pręfertur cęteris creditoribus. l. dabimus. ff. de priuil. credit. secus si conueniat iudicem. l. j. §. priuilegium. ff. de magist. con.

c ¶ Idonee. aduerbium est, & facit ad hoc. ff. de magistr. con. l. j. §. sciendum & §. exigere.

d ¶ Quę. scilicet tutelę actio subsidiaria, vel negociorum gestorum, vt diximus.

e ¶ Responsis, vt ff. de magistr. conue. l. j. §. sciendum. & l. quod ad hæredem.

f ¶ Ex constitutionibus. vt C. de magist. con. l. ij. & in alijs gręcis constitutionib. sed aliter hęres tenetur, quia de dolo & lata culpa tātum, aliter defunctus, qui etiam de leui culpa tenetur, vt ff. de mag. con. l. non similiter.

Quibus

a ¶ Quibus cōstitutionib.s. Græcis.
b ¶ Caueant.scilicet rem pupilli saluam fore.
c ¶ Coerceanť.Facit ad hoc.ff.de admi.tu.l.j j.rñ.& ff.de dam.infe.l. iiij. § iij.& ff.de li.agn.si qs a liberis.§.siqs ex his.& C.de susp.tut.l.iij.& ff.de ven insp.l.j. §. quid ergo.

d ¶ Neque. Vrbi.Scilicet Romanæ per excellentiam, vt supra de iure natu.§.sed quoties.Itē facit ad hunc. §. ff.de magist.con.l. j. Sed contra est. ff. de admi.tuto. l. Aemilius. Sed distingue tria genera iudicū. Quidā possunt dare tutorem, & nō exigere satisdationē, de quibus hic loquitur. Alij & dare & exigere, de quibus ibi dicit. †Alij exigere & non dare, vt tabelliones & aliquis miles iustitiæ, cui talia cōmittunt, & isti tenētur in subsidiū, vt s̄.de Atti.tu.§.pen. & C.de magis.con l. fi. Itē ęstimatores pr̄imonij pupillorū. propter quorum prauam ęstimationē viliores fideiussores accepti sunt, vt ff. de mag.con.l.j.§.diuus.qui erant dādi pro rei qualitate, vt ff. de in ius vo. l.j.& qui satisd.cog.si vero.§.j.

SYL.

des eorum extendit. Quibus[a] constitutionibus & illud exprimit, vt nisi caueāt[b] tutores & curatores, pignoribus captis coerceantur.[c]

¶ Actione subsidiaria non tenētur, qui tantum dať tutores, sed qui satisdationē exigunt. hoc dicit ex l.j.§.neque. ff. de magist.conuen.

¶ Neque autē Pręfectus vrbi,[d] neque Prętor, neque Præses prouincię, neque quisquam alius, cui tutores dandi[e] ius est, hac actione tenebitur, sed ij tantummodo, qui satisdationem exigere solent.[f]

¶ De excusationibus tutorum vel curatorum.

¶ Tres liberi Romæ, & quatuor ī Italia, & quinq; in prouincijs, pręstant excusationem a tutela, vel cura. Adoptiui vero non computanť. Nepotes vero in locum filij vocantur. Nec liberi mortui cō putātur, nisi pro rep. decessetint Ang.

SYL. * ¶ Neq;. Casus. Viso quod magistratus ī subsidiū tenentur, dubitabať de quibus magistratibus intelligereť. & videbatur ꝙ gn̄aliter de oībus: cū. n. lex voluerit tutores & curatores satisdare, videbať ꝙ magistratus, qui tutores vel cur. darēt, quasi ex delicto actione subsidiaria tenerētur, si satisdationē nō exigerent vel minus idoneā. Quo non obstāte rn̄detur, ꝙ neq; Pręfectus, neq; Prętor, neq; Pręses, neq; quisquam alius cui instar eorū tutores dandi ius cōpetit, vt puta Proconsul, vel Procōsulis legatus, hac actione teneņť, sed ij tantūmodo, q satisdationē ex legibus vel morib. exigere solent, nā cū hmōi actio quasi delicto nascatur, nō pn̄t peccare, nisi ij quib. incūbit satisdationē exigere, q̄ quidem cura ad hos maiores magistratus nō p̄tinet, qppe qui si dāt ex inquisitione, lex adeo confidit de eorū electione, vt releuarit sic electos ab onere satisdādi, perinde ac si dati essent testō a parentib.§.j.s̄.eo. sin aūt dāt sine inquisitione, solēt satisdationis exactionē minoribus magistratibus mandare.l.j.§.si curatores.ff.eo.]

† Et si differāt accipere satisdationē, vel expedire processū, vt hoc onº transeat ad successorē, poterūt cōueniri in sindicatu, vt d.l.j. §.sciendū. Ia.

e ¶ Dandi.s.tantum.
f ¶ Solent.alias debent, sed isti nec debent, nec solent, vt diximus.
* ADDI. Exigūt aūt defensores ciuitatū, magistratus municipales, iuridicus Alexandriæ, & alij minores magistratus, qui a tutorib.satisd. exigūt, siue eos ipsi dederint, siue p̄sides prouinciarum.l.j.§. j.ff. de mag. con.
¶ De excusationib. tutorum vel cur. Continuatio.
¶ Nūc dicit, quod supra quib. mod. tut.fi §.fi.promisit. Accur.vel sic. Sup. visum est de tutoribus & curatorib. verū qa ij varijs ex causis excusari solent, iō merito subdit de excusationibus tutorum & curatorum. Porcus.

Excu-

Diuisio. SYL.

Excusantur. ¶ Diuiditur hic titulus in xvij. partes. In prima ponitur, qualiter quis ob numerum filiorum excusetur. In secunda ob negocia publica. In tertia propter iurisdictionem. In quarta propter litem praecedentem. In quinta propter numerum tutelarum. In vj. propter paupertatem. In vij. propter infirmitatem. In viij. propter imperitiam literarum. In ix. propter inimicitias. In x. propter controuersiam status. In vj. propter paupertatem. In vij propter militiam. In viij. propter studium artium liberalium. In xiiij. infra quantum tempus possit quis proponere excusationem. In xv. qualiter quis excusetur a cura pupilli sui vel vxoris. In xvj. quod falsa excusatio non prodest. Partes de se patent.

¶ Casus. In toto hoc titulo non pot aliter figurari, sed bene possunt assignari rones priuilegiorum propter quae datur excusatio, ideo in hoc tantum loco casus instabimus, verba. n. & sensus clarissimi sunt. Dicitur ergo, quod numerus taxatus in tex. praestat excusationem, circa quod aduertas, quod quo ad numerum non est ro quare magis tres, quam quatuor vel vj. posuerit: quia hmoi, sunt positiui iuris l. j §. pueritiam. & ibi gl. ff. de postu. Sed ro priuilegij filiorum est occupatio propria circa suos filios. Item fauor reip. expedit. n. ciuitatem & prouincias repleri hominibus l. j. ff. sol. mat. vnde inuitantur ad generationem propter hmoi immunitates, & hinc est, quod arrogati & adoptati praestant generanti immunitatem, no patri ciuili, * quia occupatio, quam quis propria culpa incurrit, sibi debet imputari. c. damnum. de reg. iur. in vj. item quia quo ad patrem adoptiuum re spu. aliud ciue non habet, sed eundem ab alio genitum, cui decet quod praestet excusationem.] & emancipatus similiter numeratur in numero filiorum. * Nepotes autem ideo non prosunt auo nisi patre defuncto, quia dum pater viuit, ipsi genitori prosunt. Non. n. lex voluit in hac causa quempiam duobus prodesse, vt in exemplo nepotum ex filia licet videre, qui auo non annumerantur inter liberos vt excusetur a tutela vel cura, propterea quod patri, qui illos patrie genuit prosunt. Ro autem, quare defuncti no prosint, est, quia cessat ro occupationis. item & causa fauoris, cum respub. opera illorum vti amplius no possit. Aliud iuri statutum est in ijs, qui in acie pro patria occubuerunt, ex ro ne in tex. relata. Quod vero no idem numerus filiorum vbique excuset, ex eo pot videri inductum, quod respub. magis vteretur opera ciuium, quam Italorum, & magis Italorum quam prouincialium in dandis nominib. militie, ideoque maiori fauore prosecuta est eos, qui suis necessitarib. facilius & saepius succurrerent.] No. quot liberi excusent a tutela. Item quod emancipatus iure ciuili quo ad hoc connumeratur in numero filiorum. Item quod tutela est munus publicum. Item quod filius legitimus tamen non praestat excusationem patri legitimo tamen, sed naturali. Item quod nepotes succedunt in locum filij. Item solos viuos numerandos. Item quod defuncti in bello pro republica viuere creduntur per gloriam, & de eis idem quod de viuis iudicatur quo ad beneficium patris.

Xcusantur autem tutores & curatores varijs ex causis. Plerunque † autem propter [a] liberos, siue in potestate sint, siue emancipati. [b] Si enim tres liberos superstites Romae [c] quis habeat, vel in

† alias tamen.

† Et ista est verior secundum Ang. quia beneficio quod habeo propter te, non debeo vti contra te, saltem vbi tu participas de eodem secundum Christ. per l. si iudex circumuento. ff. de mi. SYL. alias secus vt in d. l. amicissimos.

a ¶ Propter liberos. superstites & incolumes, vt ff. de vac. mu. l. ij.

b ¶ Emancipati. nisi pater filio emancipato curator peratur, tunc. n. no excusatur a cura emancipati, vt ff eo. amicissimos. §. fi. † Vel dic, quod licet faciat contra stimulos naturales, tamen bene pot, vt ibi innuitur.

¶ Adde, quod iste intellectus est verissimus, quicquid dicant Iac. de Are. & Barto. vt aperte probatur ex verbo oportere. ibi posito, & declarat optime Bald. ibi.]

c ¶ Romae. Hoc est in ciuitate Romana,

mane, & vsque ad centesimum miliarium, vt ff. de offi. pręfec. vrb. l. j. §. cũ vrbem Accur.

YSL. * ¶ Adde, ꝙ in § cum vrbem, extenditur vrbis appellatio, nõ Romę: idq; ea rõne, ꝙ principis beneficia late sunt iterpretanda. l. fi. ff. de constitu. princ. quam interpretationem non reor in hac materia admittendam, tanquam restrictiuam commodi pupillorum.]

Italia quatuor, vel in prouincijs [a] quinque, a tutela vel cura põt excusari exemplo cęterorum munerum [b] Nã & tutelam, & curã placuit publicũ [c] munus esse.

a ¶ In prouincijs. Sed nunquid illæ prouincię, quę alias habent ius Italię, & hoc habebunt? Respon. non, quia illud propter tributa conceditur eis, vt ff. de censi. l. j. & fi.

SYL. ¶ Quę autẽ dicantur prouincię, & vnde, docet Alcia. in l. notionem. §. continentes. ff. de verbo. signi.]

b ¶ Munerum. id est onerum ciuiliũ, vt decutionatus, secus si patrimonij sit onus, vt ff. de vaca. mu. l. sextũdecimũ §. numerus. & § quę patrimoniorum. & l. his oneribus. j. respon. & C. qui num. libe l. j lib. x.

SYL. ¶ Tunc enim exigitur maior numerus secundum Bar. in l. semper. §. j. ff. de iu. immu.]

†Ab eo tñ excusant. xij. liberi, vt tenet gl. in l. si qs decurioni. C. de decu. li. x. q̃ ap ꝓ bãt Ang. & Por. hic, licet glo. in l. j. C. d ijs q nu. li. dicat ꝙ reqrant. xvj.

¶ Itẽ secus in honorib. vt ff. de vac. mune. l. ij. §. numerus. & l. in honorib. †Item secus in oneribus, quę honori inhęrent. vt ff. de vac. mune. l. sextum decimum. §. numerus.

c ¶ Publicum. Auctoritate, nã datur inuitis, vt C. de decur. l. nullus. li. x. & facit ff. de ver. sig. l. pupillus §. munus & l. munus ꝓprie. & ff. de mu. & hon. l. j. §. illud. Sed contra. ff. eo. athletę §. tutela. Sed non est publicũ munus (vt ibi dicitur) vtilitate, licet auctoritate, vt hic dicitur, sed vtilitate publicũ est secũdario, q̃a expedit rępublicę, &c. vt supra de ijs qui sunt sui vel alie. iu. § fi. Item contra. ff. eo. spadonẽ. §. qui accepit. & l. nõ tantum. §. non omnia. Sʒ licet ibi generaliter remissionẽ publicorum munerum habuit, tamẽ in generali remissione non continetur tutela vel cura fauore pupillorũ & adultorum, † sicut & alias de generali dicto quędam excipiũtur, vt ff. de le. iij. l. vxorem. §. felicissimo. & ff. de procur. Pomponius. j. respõso, & ff. de libe. leg. l. Aurelio. §. Caius.

† Et sic gñalis ĩmunitas nõ extẽditur ad mun⁹ publicũ auctoritate & vtilitate priuatũ, & ita nec ad reale ordinariũ sed exordinariũ sicut no. Bart. & Dyn. in d. §. qui accepit. SYL.

¶ Sed adoptiui liberi non prosunt, [d] ĩ adoptionẽ aũt dati, naturali [e] patri ꝓsunt. ¶ Item nepotes ex filio prosunt, vt in locum patris [f] sui succedant: ex filia

* ¶ Adde, ꝙ regula q̃ habet, ꝙ dispositio generalis generaliter est intelligenda, limitatur in xv. casibus, de quibus hic in nostris Commen. vberrime disseruimus.

d ¶ Non prosunt. Et hoc dico ad excusationem, sed bene acquirebant ei s. patri adoptiuo, vt hic, & ff. d va. mu. l. sextumdecimum. §. adoptiui. maxime hodie, cum nihil ad patrem adoptiuum transeat, vt supra de adoptionibus. § sed hodie.

* ¶ Intellige istum tex. generaliter tam in adoptatis a quocunque quam in arrogatis, ex rationibus in positione casus adductis.]

e ¶ Naturali patri. Licet adoptiuo nõ prosint, vt supra prox. respon. † & secũdũ hoc pũcta ibi, dati. Vel dic, dati in adoptionẽ naturali patri. i. auo vel ꝓ auo, prosunt. s. arroganti, cũ transeant in familiam eius, vt s. de adop. §. sed hodie. in fi. §. & § seq. & secundum hoc fier hic mentio illius noui iuris & punctabis ibi, naturali patri.

†Hęc verior.

f ¶ In locũ patris. Apparet ꝙ eo mortuo tantũ prosunt, eo aũt viuo nõ prosunt, vt hic, cum dicit, in locũ pr̃is &c. & l. ij. §. non solum. ff. eo. & C. de ijs q numero li. l. iij. lib. x. Sed nunquid omnes loco vnius computantur? Respondent quidam, quod non. Sed contradicunt leges expresse, nã loco vnius numerantur quotcunque sunt, vt in græca lege ff. e. l. ij §. quotcunq;. nã ẽt in successione loco vnius computantur, vt infra de hęr. quę ab intesta §. cum filius. ar. ff. de contratab. l. j. §. j.

ADDIT.

ADDITIO. Hoc est, mirabile, cum auus habeat curā & onus alēdi eos: sed ratio est, quia prosunt patri suo, & nō debent prodesse duobus. Et facit, ꝙ si canonicus habeat duas pbēdas ī eadē ecclesia, forte ex dispensatione, ꝙ nō habeat nisi vocem unius. Io. Fab.

non [a] prosunt.

¶ Filii aūt superstites [b] tantū ad tutelę uel curæ muneris excusationē prosunt, defuncti [c] autē non prosunt. Sed si in bello amissi sunt, quæsitū est an prosint. Et constat eos solos prodesse, q in acie [d] amittunt. Ij enim, q pro republica ceciderunt, in perpetuū per [e] gloriam uiuere intelliguntur.

a ¶ Non ꝓsunt. Quia non sunt in ptāte sua, vt s. de pa. po. §. fi. hæc rō nō est bona, vt s. eod. in prin. dicit. n. de ēmācipato, vnde dicas, non prosunt auo materno, qa alij ꝓsunt vt C. q nū. lib. l. fi.

b ¶ Superstites. i. viui.

c ¶ Defuncti. Idem & in non natis licet cōceptis, quia quo ad hunc casū non sunt pro iam natis, vt ff. eo. l. ij. §. qui autem in uentre.

d ¶ In acie. s. principis, vt supra de adoptio. §. feminę.

e ¶ Per gloriam viuere. No. mortuū viuere p gloriā, vt ff. ad l. Aquil. qua actione. §. si quis in colluctatiōe. †Et cōtra quis fingitur mortuus, q uiuit p uituperium, vt deportati, vt ff. de cō tratab. l. j. §. j & §. pe. in fi. & ff. de do. inter uir. & uxo. l. cū hic. §. si donator. (alias. §. si seruus.) vbi seruus uiuit, & tñ ꝓ mortuo reputaē quo ad iª ciuile, vt ff. de re. iu. ꝙ attinet. & l. seruitute.

† Idem in eo q ingressus est religionem ēt beati Francisci secū dū oēs hic arg. l. miles. & ibi gl. ff. de re. iudi.

* ADDITIO. Similiter Cic. Philip. xij. illi igitur impij quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. Vos vero qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorū estis sedem & locum consecuti.

SYL. ¶ Item diuus. Casus. Sic figuratur. Quęsitum fuerat an administrās res fisci excusareē a tutela. & uidebaē ꝙ non quia cū tutela ēt ipsa sit munus publicū, vt supra ostensum est, nō uidebaē impediri ex alio mūnere publico. Sed contrariū dē ex eo, * quia fieri non posset, quin dum reb. pupilli vel adulti operam daremus, fiscus ī multis lęderet, & e conuerso, quę ratio traditē a Theophilo ī Institu. Græcis.) No. qd ꝓcurator fisci durante eius officiō excusaē a tutela. Item ꝙ cessante causa īpedimenti cessat īmunitas. Item ꝙ utilitas publica auctoritate & utilitate pfertē publicæ auctoritate, sed nō vtilitate.)

¶ Administrans res fisci excusatē a tutela durante administratione. h. d. ex l. ad ministrantes. ff. eod.

¶ Item diuus Marcus in Semestribus [f] rescripsit, eum, qui res fisci administrat a tutela uel cura, quandiu administrat, [g] excusari posse.

¶ Absens causa reipubl. a tutela uel cura noua in totū ex-

f ¶ In semestribus. i. in sex mensibª, quibus dabant operam studio. Nā aeternis sex mensibus dabāt operā Imperatores bello & studio, ut ff. de otl. iur. l. ij. §. ex ijs. in prin. vltimę chartæ. vel dic ꝙ nomē erat libri illis sex mēsibus compositi, quod in idē recidit. ¶ Tu dic, ꝙ sicut annales dicebanē ex eo, ꝙ anni vnius res gestas cōtinerēt, ita semestres libris, * in quib. sex mensium rescripta constitutionesq; descriptæ erant. Hos D. Marcus scripsit, vt hic, & in l. pactum. ff. de pac. Semestres qd

SYL.

g ¶ Administrat. q dē ꝓcurator fisci) & facit ad hūc. §. s. de cur. §. itē loco.

ADDITIO. Idē si administrat res aliorum principum. Io. Fab.

* ¶ Item q. Casus positio clara ē, & rō ipsius ē, qa si quis & pupillaribus & publicis reb. uellet vacare, necessario aut pupilli aut reipu. negligētius curarenē, vt demū ē ī pced. §. vł dic (vt alias dicebā) ꝙ tutela rspicit vtilitatē publicā secūdario, in exēplo aūt huius & pced. §. vertiē vtilitas publica principa- SYL.

cipaliter, & ideo tutelę prępōderat.) Nō q̄ absentia causa reipub. prestat excusationē a munere de nouo delato, secus ab antiquo. Item quod durāte absentia datur curator.

d ¶ Absūt. vel absfuturi sunt, v. ff. de procura. l. si iusfa. §. fi.

ADDIT. Quia paria sunt esse, vel de proximo sperari. l. penul. ff. de testa. mil. Arc.

b ¶ Excusātur. Hoc primum respōsum loquit, quando eo existente in absentia rei publicę causa, datus fuit tutor vel curator, quo casu, perpetuo excusatur, si per viginti ānos militauerit, vel cōpleuerit militię spatium. & non ignominiose missus est Alias qui infra quinquēnium missus est, puta q̄a infirmus, nullā habet excusationem, qui post quinq; annos, habet annum: qui post octo annos, habet biennium, qui post duodecim, habet triēnium qui post sexdecim, habet quadriēnium, qui post viginti, excusationē perpetuā habet, vt dictum est, & ff. eo. sed & milites. §. j. ij. iij. iiij. & v. & §. quandoq; vsque ad §. qui autem post.

Milites a bello missi quot annos excusationis habent.

c ¶ Excusātur. Si hoc postulauerint prius, & etiam alium actorem, vel curatorem petierint, alias non, vt C. si tu. reipub. cau. l. j. & ff. de admini. tut. tutores. §. qui se.

¶ Et qui potestatem. Casus Nō figuratur, & ratio clara est fundata ī administratione principaliter publica. No. summarium. Item quod multa impediuntur faciēda, quæ facta tenent.)

cusatur, ab antiqua autem, durante absentia. h. d. ex l. non solum ff. eo. Are.

¶ Item qui reipublicæ causa absunt,[a] a tutela uel cura excusantur. [b]Sed & si fuerint tutores uel curatores dati, deinde reipublicæ causa abesse cæperint, a tutela uel cura excusantur, [c] quatenus reipublicæ causa absunt, & interea curator loco eorum datur, qui si reuersi fuerint, recipiunt onus tutelæ. Nam nec annihabent uacationem, ut Papinianus libro quinto Respōsorum scripsit, nam hoc spatium habent ad nouas tutelas uocari.

¶ Habens publicam potestatem, a tutela habet excusationē, sed non aliam susceptā. hoc dicit ex lege non tantum. §. sane. ff. eod.

¶ Et qui potestatē aliquam habent, se excusare possunt, ut diuus Marcus rescripsit: sed [c] susceptam tutelam deserere non possunt.

d ¶ Et q̄ potestatē. Vt quia sit Præfectus vigilum, vel annonæ, vt ff. eod. l. administrantes. & similes q̄ potestates vocantur, vt C. de mo. mult. l. eos. secus si sit circa latus principis cęptā enim nō cōplebit, vt ff. eo. l. iurispe ritos.

SYL.

¶ Dic potestatem, id est publicū magistratum lege potestatis. ff. de verbo. signific. Sed in l. eos. p̄consulatis potestas interpretāda ē īperiū & autoritas. Pro consulis.)

e ¶ Sed susceptam. vt supra proximo. §.

* ¶ Itē propter. Casus. Est clar. Ratio dubitādi poterit esse periculum subtractionis instrumētorū pupilli, cęteraq; alia, quę referuntur ab Imper. in Authē. vt ij qui obli. perhi. se ha. res mi. in princ. ex quibus videbatur, q̄ tutor vel curator ñ solū excusandi eēt, sed remouēdus cuius contrariū decidītur, nisi de omnibus bonis, vel hęreditate controuersia existat, quia tunc quasi de capite agitur, capitalesq; excitātur inimicitię, at in cęteris litibus aliud placuit, quia neminē tam impium fore creditum est, vt cū tāta existimationis iactura fraudulēter in rebus eorū, q̄ suę fidei essent cōmissi, versaretur, inde cum vsus postea docuisset, ob lites quoq; leuiores nō raro pupillos adultosque suis facultatibus spoliari a tutorib. & curatoribus, nouissime hęc regula p̄ supradictū Auth. correcta est.) Nota quod potest esse lis inter pupillum & tutorem durante tutela. Itē q̄ ex maxima

scerere nō possunt.

¶ Propter litē quā quis habet cum pupillo, non excusatur a tutela, nisi sit omnium, uel maioris partis bonorum. hoc dicit, ex l. propter. ff. eodem.

¶ Item propter litem, quam cum pupillo, uel adulto tutor uel curator habet, excusari non potest, nisi forte [a] de omnibus bonis, uel hæreditate [b] controuersia sit.

¶ Tres diuersæ tutelæ non affectatæ, donec durant, præstant excusationem. hoc dicit, ex l. tria. ff. eodem.

¶ Item [c] tria onera tutelæ non affectatæ, uel curæ, præstant uacationem quandiu administrantur, ut tamen plurium pupillorum tutela uel cura eorundem bonorum, ueluti fratrum, pro una computetur.

¶ Paupertas, & infirmitas, propter quam quis non pōt proprijs negocijs superesse, excusāt. hoc dicit. ex lege paupertas. & l. non solum. in fi. ff. eodem.

ximalite etiam ciuili finitur tutela. Item quod q. hereditatis pupilli maxima est, & equiparatur q. de omnibus bonis, cum verisimiliter nihil habere possit proprium, qui acquisiuit patri illucusque quicqd quesiuit.)

a Nisi forte. immo & sine forte, vł etiā si de maiori parte bonorū pupilli sit cōtrouersia, vt ff. eod. lege propter litē. primo respon. & facit C eodem l. si vt allegas. & supra d̄ auctorita. tuto. §. fina. & C. qui da. tuto. poss. lege credito rē. s3 hodie nō pōt creditor uel debitor eē tutor, vt in Auth. vt ij q obli. p̄ §. j. col. vj.

* ADDI. Idē dicas si erit quæstio status vt l. athletę. §. amplius. ff. eo. similiter idem est si a patre pupilli tutori fuit quæstio status mota, ut infra eodem. §. item is qui. H. M.

b ¶ Hæreditate. scilicet ipsi pupillo a patre delata, uel a quocunque, non curo. propter magnitudinē enim litis ponit de hereditate.

SYL. * ¶ Itē tria. Casus. Apertus est, & rō ipsius est difficultas rationum cōficiendarū. l si is qui. §. fi. ff. eodem & ne multitudine negociorum tutore onerato, res pupillares male administrentur, quę ratio cessat in tutela cō pluriū fratrum, qui idem habeant patrimoniū, quia ut ibidem dicitur, nō numerus personarū, sed diuersitas patrimonij, diuersæq; rationes conscribendę expēdi debent. Affectatę n. tē tutelę uel curæ ea ratiōe non ꝓsunt, quia qui sponte & volēs oneri se subiecit, non est illi succurrēdum. l. ij. §. fi. ff. si quis cau. & c. dānum. de reg. iu. ui. Nota quod affectatum onus nō excusat. Itē ꝙ tutor pluriū pupillorum fratrū dicitur tutor vnius tutelę tantum.)

c ¶ Itē tria onera. Nota, dicit onera: quatuor. enim posset hr̄e tutelas, quę sibi excusationē n̄ darēt, si sint lenes vel leuissimę, vt hic. † Itē nota quod dicit, tria onera tres enim posset habere, & tn̄ pro una computātur, puta fratrū, vt sequitur. Non. n. numerus pupillorū plures tutelas facit, sed patrimoniorū separatio, vt ff. eo. tria. & l. si is. Item quod dicit non affectatæ, nota, nā si dedisset operā, & sic affectasset eas habere, non prodessent, quia non viderent onerosę, ut & alias qui data opera reipublicę causa abest, vt ff. ex quib. cau. maio. l. & qui data & facit. ff. si quis cau. l. ii. §. simili. & ff. ad leg. Corne. de fal. l. vxori. §. primo. iuxta illud: Hoc portat leuiter, quod portat quisque libenter. Itē hęc tria onera in domo vna esse sufficit, vt si pater vel filius gerat, omnes excusentur, sed non computentur, nisi ob alium tutorem teneātur, vt ff. eodē. lege diximus. §. fi. & lege seq.

† Item si altera ipsarum vel ēt quarta superueniens sit breui tpe finiēda puta. j. semestre. l. nō tm̄ in prin. ff. eod.

¶ Sed & propter paupertatem excusationem tribui, tam diui Fratres q per se diuus Marcus rescripsit, si quis imparē [a] se oneri iniūcto possit docere.[b]

¶ Item propter aduersam [c] ualetudinem, propter quam ne suis quidem negocijs interesse potest, excusatio locū habet.

¶ Qui literas nescit, a tutela excusatur, tametsi aptus sit negocijs gerendis. h. d. ex l. athletæ. §. fi. ff. eod.

¶ Similiter eos, qui

fe... & ff. de ritu nup. si quis tutor. Itē honorarius hoc nomine nō cōputat. vt ff. eo. l. spadonem. §. si ciuitatis.

SYL. * ¶ Honorarius tutor est, qui honoris tantū gratia datur, non ut administret l. iij. §. si parēs. ff. eo.)

ADDIT. Item duæ excusationes imperfectę diuersi gñis, puta duę tutelæ cū duob. filijs, nō faciūt vnā plenā l. excusat. §. ampli⁹. ff. e. An.

SYL. * ¶ Sed & pp̃ter. Casus. Clarus est, & In vtroque casu ratio exprimitur in tex. Noluerunt. n. ll quēpiā obligari ad impossibilia, & prę terquā q satis inhumanum esset, vt qui suo labore victum sibi quęrere necesse habet, aliena negocia suis postliabitis agere cogeret, tū ēt damnosum esset pupillo hunc habere, qa vel segniter res eius gerere prę inopia, vel nō ex fide. l pe. ff. eo. quę ratio nes militāt ēt in casu aduersæ valetudinis. Quid enim tā impiū excogitari posset, q̃ si is, qui ne suis quidē negotijs superesse potest, aliena curare cōpelleretur, cum summo ēt pupillorū damno?) No. quod pauperras non prę sumitur, sed debet probari. Item qđ pręstat excusationem a munere publico. Itē q nō omnis mala valetudo p̃stat excusationem, sed ea, propter quā suis rebus superesse non potest.

Paupertas aliqñ non excusat a tutela — a ¶ Imparem. i. si nō habeat tātum in bonis quantum & pupillus, cui datur tutor, vt hic, & ff. eo. l. paupertas. alias aūt dicit pauper, qui non habet qnquaginta aureos in bonis, vt ff. de accu. nonulli. Vel dic verius eum esse hic pauperem & imparem oneri, qui sic laboribus est implicatus propter paupertatem, ut tutelę superesse non possit, cum forte in agro eū tota die eē oporteat. Nec enim placet prima expositio, cū hoc munus magis obsequio p̃sonę, q̃ in aliqua erogatione consistat, vnde paupertas talis nō nocet, dummodo possit superesse tutelę, vt ff. de mu. & hono. cura. §. inopes. & infra ti. j. §. si.

SYL. ¶ Adde cōiter teneri, paupertatē distingui arbitrio iudicis, attēta qualitate p̃sonarum, & patrimoniorum, vt per docto. in l. si constante. in j. q. Bar. ff. sol. matrimo.)

b ¶ Docere. i. probar.

c ¶ Aduersā valetudinem. Vt si est surdus, vel mutus, vel p̃petua valetudine detentus, vt C. qui mor. l. prima. qui morbus prout durauerit, excusat, sed furor non excusat, sed interim curator datur; secūdum Ioan. vt ff eo. l nō solū. §. fi. & seq. duabus. ll. usq; ad §. sunt & alii. Sed qdā ex supradictis. etiam si uelint, non admittunt, vt surdus, & mutus, vt ff. de tut. l. j §. pen. & § fi. Quare dic, quod quantum ad eos improprie ponitur excusatio, vt infra eo. §. minores. SyL.

* ¶ Similiter. Casus. Dubitatū fuit an qui literas nesciūt, tutores vel curatores dari possent. et uidebat quod sic, si apti essent ad gerēda negocia l. athletæ. in fi. ff eo. cuius cōtrariū decidit, quia cū tutor facere inuētariū teneatur, & rationes scribere, q autem literas nescit id est q nec legere nec scribere nouit, (ita enim hic accipiēdū est) hęc non nisi per alium facere possit, ex qua re tam ipse tutor, quam pupillus, facile possent damnificari, merito cōstitutum est, ut potius excusetur. Et hic est vetus sensus huius. §. quem apertius explicaui hoc loco in Commentar. & conciliaui cū lege athletę ff. eodem.) Nota ignorantiam literarum excusare a munere publico. Item quod quamuis sit quis diligens ad administrandum negocia, si nescit literas, reputatur insufficiens muneribus publicis.)

Lite-

Literarū ignorātia an excuset a tutela.

a ¶ Literas nesciūt. & simplices sūt, vel rudes, aliud si sunt sagaces in negocijs, tunc enim non excusantur, vt subijcit, quamuis &c. vt ff. eo. l. athletę. §. pe. & fin. Et no. literatum ad aliqua admitti, adēq non recipitur illiteratus, † vt C. de postu. l. ij. & ī Auth. de iud. §. j. coll. vj. Et no. melioris conditionis esse sapiētē quā stultum.

† Sic iure canoni. illiteratus nō pōt obtinere beneficiū, vt e. cū nostris. ex de cō cess. præben. vbi per Inn.

* ADDI. Literas nescire dicunt, q sunt imperiti rerū, alioqui excusatio eius, q se negat literas scire, accipi nō dēt, si modo expers ñ sit negociorum l. athletę. in fine. ff. eo. Hinc illud est Cęsaris Dictatoris, Syllam nescisse literas, loco sumpto ex ambiguo, quod dictata dent magistri literarum, & dictatores rempubli. administrent Aemil. Fel.

literas nesciunt, [a] esse excusandos diuus Pius rescripsit, quamuis & imperiti literarū possint ad administrationem negociorum sufficere.

¶ Datus tutor in testamento propter inimicitias, excusationem habet: qui vero promisit administrationem, excusationem perdit. h. d. ex l. athletæ § dat. & l. Spadonem. § j. ff. eod. Aret.

¶ Itē si propter inimicitias [b] aliquem testamento tutorem pater dederit, hoc ipsum præstat ei excusationē, sicut per cōtrarium nō excusantur, qui se tutelā administraturos patri pupillorum † promiserant. [c]

¶ Ex eo q quis non cognoscit patrē pupilli, non excusatur a tutela h. d. ex l. Spadonem §. fina. ff. eo. Areti.

¶ Non esse autē admittendā excusationem eius, qui hoc solo vtitur, quod

videtur iuri se excusandi renuntiare, l. Spadonem. §. j. ff. eo.] Notabilia v. a ra sunt ex lectu. tex.]

Inimicitia trib. casib. excusat a tutela.

b ¶ Inimicitias. Vt quia ideo eū dedit tutorem, vt debitis supponatur, & a pupillo vexet. Et no. q cū tribus casib. excusat inimicitia, vt si iō dedit, vt dictū est, vt hic. Item & quādo interuenit post testamentum. Item (secundū quosdā) etiā quando ante testamētum, si tamē fuit capitale certamē. In quarto casu non: vt si ante testamentū facta fuit, & non capitalis, quia videtur remisisse, ex quo in testamento dedit tutorem, vt ff. eo. l. athletę. §. dat remissionem. prout est ibi in litera, Prius. vt & infra eodem. §. inimicitię.

† alias promiserunt.

SYL. * ¶ Itē si propter inimicitias. Casus. In primo dicto dubiū faciebat, quod cum quispiam datur tutor testamēto post inimicitias contractas, videt quodammodo remitti odiū, & ideo non videretur, q deberet excusari l. athletæ. §. dat. ff. eo. cuius contrarium respondetur. Nec obstat supradicta præsumptio, quia iste tex. loquitur, quando ex aliquibus coniecturis apparet datum fuisse tutorem ob inimicitias, vt s. debitis & negocijs implicaretur, vnde cessat pręsumptio reconciliationis. una enim pręsumptio tollit aliā l. non est. ff. quod met. cau. Ratio autē decidendi habetur in l. j. C. si pp. inimi. lib. x. Secundi autē dicti ratio est, quia promittēs se administraturum,

* ¶ Errat Accur. nam versi. Nisi, positus in d. §. dat, intelligendus est in capitalibus prout loquitur regula, vt sit bona exceptio, pro cuius. §. vera & plena ītepretatione vide hic nostros Commen.] SYL.

c ¶ Promiserāt. licet & alias habeāt excusationem, vt hic, & ff. de test. tut. ex sententia. in si & hoc vbi promisit, vel sic se iactauit.

* ¶ Intelligendus est tex. in promissione secundum q loquit etiā. §. j. in l. spadonem. vnde sumptus est, iactationes. n. a legibus non cōsiderātur. l. si, & ibi doc. ff. de testa.] Quid autē si in testamento se tutorem scripsit? Respon. non erit tutor, nisi vel euidenter idoneus appareat, vel pater eum cōfirmauerit, vt in d. l. ex sententia. & iūc. SYL.

deceterо erit tutor.ff.ad leg. Cornel. de fal. vxori.§.j.Accur.

SYL. ¶ Non esse. Casus. Facile poni pōt in tam aperta regula:* cuius dubitan di ratio potuit esse, ꝙ tradit̄ i l. illud. & l.fi.ff.eod. si extranei & alteri' ꝑ uincię homi nes tutores eligātur,cō petere ius se excusandi,si quidē ꝑ ab surdū videbat dari quē piā tutorē ab illo, quē nū quā cognouisset: attamē decidit̄ contrariū. & rō est, quia quāuis ignotus quis sit vt visu, pōt esse cognit' aliter,veluti ex testimonio bonorum virorum de illius morū honestate, & vitę probitate.] amare enim possumus inuisa,ita & intelligi tur tex.in cognita aliquo mō nequaquā.No. ignotum tutorē dari posse.]

ignotus [a] patri pupillorum sit diui Fratres rescripsere,

¶ Inimicitiæ capitales, si reconciliatio non sit secuta, præstant uacationem a tutela.h.d.ex l. athlete.§.dat ff.eo.

¶ Inimicitiæ, quas quis cum patre pupillorum vel adultorum exercuit, si [b] capitales fuerunt, nec reconciliatio interuenit, a [c] tutela vel cura solent excusare.

a ¶ Ignotus.sed is excusatur, qui ibi domicilium non habet vbi datus est, vt ff eo.l.fi.in fine.

SYL. ¶ Inimicitię. Casus. Facilis est, & rō manifesta,non enim presumunt iura tuendos esse pupillos ab inimico paterno,inimicitię.n.p̄sumuntur durare cū filijs ex identitate voluntatis & sanguinis.No.non omnes inimicitias excusare, sed capitales tantū. Itē ꝙ ille,qui passus est quęstionē status, censetur inimicus,& excusatur.]

Inimicitiæ dicū tur capitales duplicìter. b ¶ Si capitales.Capitales accipe, vt qa accusabat eū de aliquo crimine, qđ ingerebat pęnā capitis.i.status,vel qđ ingerebat pęnā sanguinis, vel qa insidiabat̄ morti ipsius, secundū Azo. Et no. hic fieri aliquid rōne inimicitię,quod non fieret alias.sic ff. de arb. non distinguemus.§.cum quidā,'& l. licet aūt ff.de lib.cau. si pariter. Nam inimicus iudex esse non pōt. vt ff. de procu.l.filius fa.§.fi.& l.vel exilio.

¶ Quę aūt dicātur inimicitię capitales,declarat Bar.in l.iij.§.fi. ff.de adimen.leg.] SYL.

¶ Qui passus fuit controuersiā status a patre pupilli, habet vacationē. Aret.

¶ Item is,qui status controuersiam a pupillorum [d] patre passus est , excusatur a tutela.

¶ Maior septuaginta an.a tutela se excusat,minor xxv. & miles, nec volentes admittūtur.h.d. ex l. ij.ff.eod.ex l. fina. C. de legi.tut.& l. militiæ.C.qui da.tu.pos. Aret.

c ¶ A tutela. vel datiua,vel legitima,si aūt testamētaria , dic,vt s̄. ī gl. Vt quia &c. * ADDI. No. quod ille q fuit inimicus patris p̄sumit inimicus filij ēt patre mortuo& ad quē libet de genere extēdi tur. l.j. C. si quacū. p̄di. potest. & vsque ad quartū gradum l.lex Cor.ff. de iniur. & vlterius vt C. ad Tertul. si fœmina. Hier.Mess.

SYL. * ¶ Item is. Casus. Facile figurat̄. Ratio huius regulę pendet a superius dictis,nam cum ex cōtrouersia status oriantur inimicitię capitales, vt dicit gl.in §.pręcedente, super ver. capitales.sequit̄ ꝙ est iusta causa excusatio nis.§.inimicitię.supra eod. Maxima enim ignominia afficit̄ is, q sup statu inquietatur,necnō eius cōiuncti. l. j.& ij.ff de libe.cau. No.summariū.] d ¶ A pupillorum patre. vt quia pater pupillorum quandoque dixit hūc, quem dat modo tutorem, suū seruū fuisse vel libertū.Istæ enim sunt quæstiones de statu , vt infra de actio. §. pręiudiciales. Et est ratio , qa mortis accusationi hęc quęstio similatur, vt ff.quod metus cau.isti quidem. §.primo.Idem est econtra,si hic mouit quę stionem status ipsis pupillis,vt ff eod. athletę.§.amplius.†

† Intelligi istud verū si non studiose vł ꝑ calumniā mouit quæstionē vt ibi,alias secus secūdum Ang.

Item maior septuaginta. ¶ Casus. Clarus est.Ratio primi dicti est, quia senex SYL.

¶ Item maior lxx.[a] annis a tutela & cura se potest excusare. Minores autem xxv. annis olim quidem excusabantur, nostra autem constitutione prohibentur ad tutelam vel curam aspirare, adeo vt nec [b] excusatione opus sit. Qua cōstitutione [c] cauetur, vt nec pupillus ad legitimam tutelam vocet, nec adultus, cum sit in ciuile eos, qui alieno auxilio in rebus suis administrandis egere noscuntur, & ab alijs reguntur, aliorum tutelam vel curam subire.[d]

¶ Idem & in milite [e] obseruandum est, vt nec [f] volens ad tutelę onus admittatur.

¶ Docentes Grammaticam, uel Rhetoricam, uel Medicinam, uel Romæ, uel in patria sua intra numerum deputatum, excusantur a tutela. hoc dicit: ex l.si duas. §. primo. ff eod.

¶ Itē Romæ Gram

senex impar putat̄ oneri, & quia semper apud Romanos habita est senectus, vt idē honor ei tributus sit qui & magistratib. l. semp. ff. de iu. immu. Sicut ergo datur excusatio magistratibus & potestatibus, ita & senib. Ratio autem secūdi dicti ē, quia q alterius auxilio eget, non potest alteri auxilio esse, & qui suis rebus regēdis impar est, nō debet eidē committi administratio aliorum. Rō autem tertij dicti est propter publicū interesse, ne a militia distrahant̄, ob quod plurima sunt ĩiu re priuilegia eisdem concessa. No. summarium. [

a ¶ Item maior lxx. annis, scilicet iā completis vt ff. de iu. immu. l. iij. & ad Treb. qui filium & filiam. §. j. alias nō esset maior, vt ff. de minor. l. iij. §. minorem. † Sed in alio personali publico munere statuitur tēpus lv. annorū, vt C. qui ętate. l. fi. lib. x.

† Qn̄ autē requirat̄. an ⁊ SYL.

¶ Rō autem differentię assignatur, qa administratio vnius prouinciæ est maius onus q̄ vnius tutelę. Vel secundum Christophorum hoc factū est, vt plures inueniantur tutores fauore pupillorum.] Et no. rōne senectutis aliqua fieri, quæ alias nō fierent, vt hic. & ff. de iure immuni. l. semper. primo respon. & C. de postu. prouidendum.

nus cōpletus, vel sufficiat cęptus, vt̄ qn̄ tp̄s reqrat̄ ď momēto ad momentū, dic vt ibi p gl. Bart. & doc. Angel.

b ¶ Nec excusatione. Sed in larga significatione etiam qui prohibētur, excusantur. vt ff. de postu. l. j. §. initium. & C. q morbo. l. vnica & ff. de tute. l. prima. §. pe. & fi. & infra eod. §. pen. & fi. & facit ad hoc. ff. de reg. iu. l. eius est nolle. Accur.

c ¶ Constitutione. C. de leg. tu. l. fi. & facit supra de fidu. tu. §. fi.

d ¶ Subire. facit ad hoc in Authent. de sanct. episco. §. primo collat. ix. & ff. de eden. l. si qs ex argē tarijs. §. pen.

e ¶ Idem & in milite. scilicet in militia existēte, secus in veterano: quod dic, vt diximus sup. eodem. §. item qui reipublicæ. Ad hoc autem, quod aliqs sit milies, sex sunt necessaria, vt diximus ĩ Authen. de māda. ptin. §. fi. & l. pen. ff. ex quibus cau. maior. & infra de mili. testam. super rubri.

f ¶ Nec volens. Et ita ipso iure non tenet datio, vt hic. & C. qui da. tu. pos. l. militię. nisi a commilitone detur, vt ff. eodem propter magistratum. §. fin. † Aliud in cęlesti militia, vt in clerico qui admittitur vsque ad quartum gradum, vt in Authen. de san. epis. §. presbyteros. quem habes. C. de episco. & cleri. super l. generaliter.

† Sed Iacob. de Are. ibi tenet cōtrariū & SYL. illū textū intelligit in veterano.

¶ Adde, quod illud, quod dicitur de quarto gradu, non probatur. l. sed potius cum tutela reguletur ab hæreditate, dicendum est, quod sicut hodie admittitur vsque ad decimum gradū ad successionem, ita ad tutelam. l. prima. §. primo. ff. de test. tute. de iure autem canonico possunt suscipere tutelam intuitu pietatis etiam promoti, non tamen coguntur, nisi quādo alius tutor nō repetitur. c. peruenit. lxxxvj. distinctio.

SYL. ¶ Item Romę. Casus. Sic figurat, vt sup. in alijs casibus, cuius ratio est in promptu, ne distrahantur a tã publica & necessaria disciplina, sicut dictum est de militib. No. quòd hi docentes artes triuiales excusantur.]

† alias ad artis. a ¶ Grammatici. i. magistri de Grãmatica, & idẽ dicas de sequẽtib. Et adiunge his sophistas id est, dialecticos, ita vt oẽs, q docẽt triuiũ, excusenẽ, vt hic, & ff. eo. si duas. §. j. & hoc si doceãt Romę vbi est cõis patria, ut ff. ad muni. l. Roma. & hic. Itẽ si i patria sua, vt hic subijcit. Itẽ oportet, quòd sint intra numerum. Habebat. n. quælibet ciuitas numerũ secũdum quãtitatẽ, & Grãmaticos, & Dialecticos, & Rhetores, & Physicos siue Medicos, ita tñ quod nulla vltra decẽ haberet, quib. hanc immunitatem daret, vt ff. eo. l. si duas. §. fina. Sed aliud vr in ijs, qui docent quadriuium, vt Musicã, Astronomiam, Geometriam, & Arithmeticam, nam non videntur habere excusationem, vt ff eo. Geometrę.

Sciæ triuiales excusãt tutores.

Sciẽ quadriuiales non excusãt a tutela.

SYL. * ¶ Dic quod in dicta l. si duas. sophistę appellantur Philosophię professores. vt hoc loco ostendi in Commen.] Quid autem glo. appellet triuium vel quadriuium declarat hic Christoph.]

Doc. ll. an excusentur a tutela. Quid de legum doctoribus? Non excusantur nisi Romę, vt ff. eod. sed & reprobati. §. fina. & §. penulti. vel nisi in consilium principis sint assumpti, vt ff. eodem iurisperitos. Vltra numerum autem vel extra patriã suam nemo excusatur, nisi sint aliqui multũ disciplinati, vt ff eodem, sed & reprobari. §. amplius. Itẽ Philosophos, qui docent in naturalibus, constat excusationem habere, vt ff. eo. sed & reprobari. §. amplius.

Philosophi a tutela excusanẽ.

SYL. ¶ Qui autem vult. Casus. Fuit dubitatum, an habens plures excusationes, si vnã proponat tantum & eam non probet, possit alias postea proponere & probare. & videbatur quod non, quia proponendo vnam ex pluribus illi videtur se astrinxisse, & alijs renunciasse, argumẽ. l. cũ prętor. ff. de iudi. l. illud. ff. de acquir. hęred. cõtrarium tamen decidit ea ratione, quia cum excusationes sint separatæ, non pręsumit qs per propositionẽ vnius, alteri renunciare. lege, quoties qs duplici iure. ff. de reg. iur. expressa enim remissio ipsius non extenderetur ad alia, secundum Bart. in l. si domus. ff. de seru. vrba. prędio. maxime quia in ducta ad excusandũ, sicut est propositio vnius causę, non debent inducere contrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de adimen lega. cum simil No. quòd proponens vnam excusationem cũ habeat plures, non videtur alteri renunciare, sed potest intra tempora sta tuta illis vti.]

Cõcor. cũ hoc §. ca. pationalis cũ gl. super verbo, audianẽ. I princ. ex excep.

matici, a Rhetores & Medici, & q in patria sua † has artes exercẽt, & intra numerũ sunt, a tutela & cura habent uacationem. ¶ Propones vnam excusationẽ, & non probãs, potest intra statuta tempora aliã proponere & probare, hoc dicit. ex l. propter. ff. eodem. Aret. ¶ Qui autem † vult se excusare, si plures habeat excusationes, & de quibusdam non probauerit, alijs vti b intra tempora c constitu-

b ¶ Alijs vti. dũmodo in initio omnes proposuerit secundum quosdam: † alias non potest, vt ff. eo scire oportet. §. scire autem. Vel (quod verius est) secũdum Io. dic, quod illud quod ibi dicit, quod similis est ei qui se nõ excusauit, qui omnes prius nõ proposuit, verum est quo ad nõ nominatas, quia oportet, quod adhoc proponat, si non est lapsum tempus, vt hic, & ff. eo dem. propter litem. §. primo. & ff. de exceptio. l. nemo. & ff. de transac. cum ij. §. si prętor.

† Et tũc sufficit quòd vnam pbet, & hęc ipa currũt, etiam si ignorauerit ius sibi cõpetere secũdũ doc. hic.

SYL. ¶ Et hęc solutio vera est, & tenenda, licet verba videantur a principio velle omnia esse proposita.] Contra C. de inoffi. testamẽ. contra maiores. Sed ibi ab initio duas proponere non potuit, quia sibi esset contrarius, & ita verum est.

c ¶ Tempora. quę sunt ista tempora.

ra. habes infra proxi. §.
SYL. * ¶ Adde, ꝙ ad proponēdum excusa
tiones dantur qnquaginta dies conti
nui, & amplius ſm diſpōnem. §. ſe-
quētis, ſed ad illas ꝓpoſitas ꝓſequen
das dat̄ qua
drimeſtre. l.
quinquagin
ta. ff. eodē.]
SYL. ¶ Qui autē
excuſare. Ca
ſum nō expe
dit figurare,
qa terminus
hic ſtatutus
vtpote poſiti
ui iuris non
hētin ſe cer
tam rōnem,
& litera pla
na eſt.
* Exquiren
da tamen eſt ratio, cur non licet ap-
pellare, & videtur eſſe in promptu: nā
teſtamentarius ideo non appellat, qa
non datur appellatio a facto priuati.
l. prima. in princip. ff. de appellat. legi
timus vero, quia a diſpoſitione. l. ap-
pellare non poteſt. l. ſiqua. ff. de verb.
ſignifi. in datiuo vero poteſt aſſigna-
ri ratio ex l. fin. ff. de appellat. recip.]
No. quod a tutela non appellatur, ſed
excuſanda eſt inf. quinquaginta dies.
Item quod tales quinquagita dies
ſunt continni. Item quod tale tempus
currit a die ſcientię. Item quod quili-
bet tutor poteſt ſe excuſare. Item ꝙ
dieta eſt xx. milliariorum. Item quod
inductum ad augmentum non debet
operari diminutionem.]
Appella ri an poſ ſit ab in iūctione mune rum.
a ¶ Non appellant. Sed contra. ff. de
appel. cum in vna. §. tutor. Sed ibi ap-
pellatū fuit ab ipſa ſententia lata cō-
tra excuſationē, ſed ab ipſa datione
appellari non pōt, vt hic, & ff. qn̄ appe.
ſit l. j §. ſi quis tutor. ſed in alijs mune
ribus contra, quia a datione appellat̄,
vt C. de appell. l. ij. qui. & C. de temp.
& re. l. j. & C. de decurio. l. ij. lib. x.
SYL. ¶ Ratio differentię eſt ꝑꝑ maius pe-
riculum in muneribus vtilitate & au
ctoritate publicis, ideo celerius expe
diri oportet, vt aſſignant communi-
ter docto.]

ta non prohibetur.
¶ Conſtitutus intra
centeſimum lapi-
dem habet qunqua-
ginta dies ad propo-
nendum excuſatio-
nes a die ſcientiæ :
conſtitutus vero vl-
tra, habet unam die-
tam pro quolibet
vigeſimo milliari, &
triginta dies : dum-
modo non ſint pau-
ciores quinquagin-
ta. hoc dicit ex l. ſci-
re. ff. eo.
¶ Qui autem excu-
ſare ſe volunt, nō ap-
pellant: [a] ſed intra
quinquaginta dies [b]
continuos, ex quo
cognouerint [c] ſe eſſe
tutores vel curato-
res datos, ſe excuſa-

b ¶ Intra qnquaginta dies. Ita tñ ꝙ
infra quatuor mēſes cōtineantur iſti
qnquaginta dies, licet cognouerit ſe
forte datū circa ſinē quatuor mēſiū,
vt ff. eo. quinquaginta. arg. eius qđ eſt
ff. ad l. Iul. de
adul. mariti.
§. præterea,
& hoc ſcđm
quoſdā. Vel
dic, ꝙ hi qua
tuor menſes
currūt a die
cognitiōis,
ſicut & quin
quaginta, &
hoc quātum
ad curſum
cāę. Sed ini-
tiū ē vſq; ad
qnquaginta
dies & ſic pa
rū vltra duos mēſes pōt hęc cauſa du
rare poſt quinquaginta dies, & ſic in
telligitur prędicta l. quinquaginta. Et
qđ ibi dicit in fine, ex die nominatio
nis, ſubaudi, & cognitionis, alias vero
regulariter triēnio durant lites, vt C.
de iudi. properandum in princi.
¶ Tu rñ. ꝙ hic a die ſciētię intelligi- SYL.
tur vtrūque tempus, quia aliter præ-
ſcriberetur prius cognitioni quatuor
menſium, quam propoſitioni, quę ha
bet tempus vtile, cuius cōtrarium eſt
in §. pręterea. quia ibi vtrunque tēpus
dat̄ ad incipiendā accuſationē, nec po
teſt illud inconueniens oriri qđ hic.]
c ¶ Cognouerūt. Sed nunquid in du
bio pręſumetur eū ſcire vel ignorare?
Rñ. vř, ꝙ ſemꝑ ſcire pręſumat̄, etiā ex
die nominationis, ſaltē extunc qn̄ ad eū
notitia venire potuit, niſi probet ſe
ignoraſſe, vt C. de peri. tut. l. ſi tutor.
Sed tñ contradico, ſcilicet, vt ꝑſumat̄
ſemꝑ eū ignoraſſe, niſi probetur eius
ſciētia, vt ff de admi. tut. hoc aūt. & C.
q mil. nō poſ. ſuper ſeruis. lib. xij. & ff.
de proba. verius. Nec obſtat ꝑdicta l. ſi
tutor. qa ibi publice erat notum, vn-
de nec iſte tutor potuit ignorare, vt ff.
de iu. & facti igno. regula. Vel qđ di-
cit ibi, Idque liquidis probationibus.
oſtenderis. ſcilicet, eo ꝙ nō probetur
contra, vel aliter, vt ibi ſolet dici.

a ¶ Se excusare.s. dādo initium excusationi, vt modo diximus, & eā redigēdo inscriptis per libellū, vt ff eo. sci re oportet. §. oportet. non tñ solus libellus hic sufficit, nisi & probet excusationē, quę ibi continet vt ff. eo. l. excusari. Accur.

ADDIT. Quod facit, vt terminus datus ad opponendū seu excipiēdū, intelligatur etiam datus ad opposita seu excepta probādū, secūdū Christ.

† alias quod. b ¶ Dati fuerint. Siue a testatore, siue a lege, siue a iudice, vt J. ti. j. §. ij.

† alias debet. c ¶ Lapidē idest milliariū. lapidib. etenim signabantur milliaria.

re [a]debent, cuiuscūque generis sint. qualitercunq; dati [b] fuerint tutores, si intra centesimum lapidē, [c]sunt ab eo loco, vbi tutores dati sunt si uero ultra centesimum lapidem habitant, dinumeratione facta uiginti [d] millium diurnorū, & amplius triginta dierum. [e]† qui tamen [f] (ut Sceuola dicebat) sic † debent computari, [g] ne minus sint, quam quinquaginta dies.

ADDIT. Romę in capite Romani fori fuit colūna aurata ad ędē Saturni, quæ miliariū appellabaf, in qua in eisę omnes uię Italię terminabātur, nā singula miliaria singulis lapidib. terminabantur. patet ex Plinio li. iij. c. v. Sueto. Othone, Tacito lib. xv.

d ¶ Viginti milliū. Vt pro vnoquoq; die viginti milliaria computentur, vt ff. si quis cautio. l. j.

e ¶ Triginta die. i. s. debet dari terminus, intra quē se excusent. Vel dic excusare se debēt facta dinumeratione triginta dierum &c.

f ¶ Qui tñ. Repete, debēt se excusare intra illos viginti dies, qui tñ &c.

g ¶ Cōputari. Caueas ne fallaris in hac cōputatione, si. n. per centū milliaria abest, vel minus, tñ habet dies quinquaginta, si autem abest vltra, etiā p vnū milliarium, habet ꝓ quibuslibet viginti milliarib. unam diē, & sic pro centū milliaribus habet quinque dies, cū quinquies viginti faciāt centū, itē forte vnū diē, quia vltra est ꝑ milliariū vnū, vel parū plus. Item triginta dies habet, & sic habet xxxvj. dies, & ita est in deteriori cōditiōe q remotior est. Sed tñ, vt subijcit, ita est facienda cōputatio, ne sint minus, q̄ l. dies. Et sic apparet, q nisi ꝑ xxj. dietas vel plus sit vltra cētesimū milliariū, nō prodest adiectio. xxx. dierū, vt hic & ff. eod. scire. §. aliud aūt.

¶ Tutor simpliciter datus, intelligitur datus uniuerso patrimonio. hoc dicit. ex l. propter. §. licet. ff. eo.

¶ Datus autem tutor ad uniuersum patrimonium [h] datus esse creditur.

¶ Qui tutelam alicuius gessit, non cogitur postea eiusdem pupilli esse curator. hoc dicit. ex l. curator. C. eo.

¶ Qui tutelam alicuius gessit, inuitus curator eiusdem fie-

SYL. ¶ Datus āt. Casus. Dubitabaf simpliciter datotutore vel curatore, an vniuersę hereditatis tutor esset. & videbatur q non censeretur datus, nisi bonis illius ꝓuincię, in qua est l. nō solū §. & qui testamen. ff. eo. Sed cōtrariū dicif, si simpliciter datus est, quia ad totū datus intelligif, cū natura tutelæ sit vt prius personam tueatur, secūdo bona, quę cū sine distinctione aut limitatione indefinite cōmissa sint, omnia intelliguntur cōmissa. Illud. n. quod dr in d. §. & qui testamēto. habet locū, ut possit se excusare, non autem q ab initio non intelligatur datus ad totum. No. quod dicitur in tex.

h ¶ Patrimoniū facit. ff eod. propter litem §. fi. Sed contra supra qui da. tu. poss §. certe. Solue vt ibi.

SYL. ¶ Qui tutelam. Casus. Sic figurari potest. Dubitabatur, an qui fili. alicuius tutelam gesserat, eiusdē curā gerere astringeretur. & videbatur quod sic, * quia cura est munus publicum. ad quod suscipiendum omnes cogun-

tur

ri non a compellitur: intantum, vt liceat paterfamilias, qui testamento tutorem dedit, adiecerit se eundem curatorem dare, tamen inuitum eum curam suscipere non cogendum b diui † Seuerus & Antoninus rescripserunt.

¶ Maritus, etiam si se immiscuerit in cura vxoris suę, habet excusationem. h. d. ex l. j. § fi. ff. eo.

¶ Ijdem rescripserunt, maritū c vxori suæ curatorem d datū excusare e se posse, licet se īmisceat. f

† alias Verus.

tur supra eo. in princi. nec eo q̄ tutelam eiusdem gessit, videtur esse excusandus, tum quia nisi sint tres tutelæ, non excusant, tum quia quādo iniungitur cura, iam finita est tutela pubertate, & tutela finita nō præstat excusationem. §. item tria. s. eo.] Sed contrarium respōdet. sufficit enim vel ī paucis amici labore cōsuli. l. tutori. C. de negocijs gestis. No. q̄ curator esse non cogitur quia illius, cuius fuit tutor. Item quod curator inuitus a testatore non datur.]

a ¶ Non compellitur. quasi sufficiat ei tantum seruisse, vt C. de negocijs gestis tutori.

b ¶ Non cogēdū Facit ad hoc. C. eo. tit. curator. Sed cōtra est ad hūc §. C. eo. libertos. §. fi. Sed speciale est in liberto, vt nō excuset, licet tutor fuerit.

SYL. * ¶ Limita nisi per fideicommissum manumissus esset, aut propria pecunia emptus l. nequaquam. & l. libertum. §. qui propria. ff. eo.]

* ADDITIO. In textu. Diui Seu. & Anto. Sane Alcia. lib. dispun. iij. ca. viij putat legendum Verus. quod is cum Antonino imperatit. quod idem Nebrissensi placet in dict. Antoninus. sed hęc falsa esse Herodianus lib. iij. declarat, qui scribit Seuerum senem imperium cum filio suo Bassiano, qui Antoninus postea dictus est, communicasse. Tum Bassiano inquit. qui tūc imperatorios honores adeptus Seuerus Antoninus accepto Marci cognomine vocabatur, ac maior natu erat, vxorem dedit filiam Plautiani &c.

SYL. ¶ Ildē rescripserūt. Casus. Quęrebatur, an marit' esse posset curator vxoris & videbat̄ q̄ sic, q̄a ꝓcurator & curator ęquiparant̄, & pōt esse procurator l. maritus C. de ꝓcu. ergo & curator, cuius cōtrariū decidit, & intelligitur secūdū gl. q̄ datio nō tenet. d. ǰ. maritus. C. qui da tu. pos. mutuus autem amor impeditiuus donationis, est etiā impeditiuus curę, ꝓ remissionem & ꝓpter timorē scandali, si ante finē curę vellet remouere, vt suspectū. §. suspectus. ij. ǰ. ti j q̄d nou est ī ꝓcuratore, q̄ ex simplici voluntate reuocat̄. sed an hæc rō consistat, vide quę an notaui ad gl. super versi. excusare.]

Maritus pōt esse procurator vxoris.

c ¶ Maritū. Idē d̄ sponsa, vt ff. e. l. j. §. fi.

d ¶ Curatorē. Sed ꝓcurator pōt esse vt C. de ꝓcur. l. maritus. ideo aūt non ponit hic tutorē, quia aliqua vxor nō est pupilla, vt supra de nupt. in princi.

e ¶ Excusare. Improprie ponitur. Nam & si vellet, non admitteretur, vt C. qui da. tu. pos. l. maritus. Et est ratio, quia propter affectum vxor omnia sibi remitteret.]

Maritus non pōt esse tutor vxoris.

* ¶ Ista ratio reiecta est a Doc. tam in d. l. maritus q̄ in l. ij. C. de procura. quia eadem viget in mandato, & nihilominus pōt esse procurator. Vera ratio est, q̄ consideratipse Imperator in l. licet. C. eo. ne. s. fiat fraus Senatus consulto prohibēti nuptias contrahi inter curatores & adultas, sic. n. ad eū casum res perueniret, in quo ab initio consistere non potuisset.] Et hæc omnia sunt vera, vbi dat' sit curator, postq̄ fuit sponsus vel maritus, si vero prius fuit tutor vel curator, non posset postea esse maritus, vt C. de interd. matri. per totum titu.

SYL. † Istud dictū gl. reprobatur & ē rō q̄a reuocatio ꝓcuratoris pēdet ex mero arbitrio dn̄i, vt ǰ. inā §.

¶ Adde hodie secus de iure canonico c. pen. de secun. nup.] Item hic maritus, qui post matrimonium fuit datus curator ignorans forte, alium debet petere substitui, vt C. eo. l. amplissimi. & l. licet.

SYL. itē mandati. secundū An. hic.

f ¶ Immisceat, sed si ali'. s. d̄ p̄dictis, qui

qui excusationē habent, se immiscuit non posset te excusare, vt C. si tut. vel cura. ex fal. al.l.ij.

SYL. ¶ Si quis autem. Casus clarus est, & eius ratio manifesta, ne qs ex sua improbitate cō modū conse quatur l. j. C. si tu. vel cu. ex fal. alle.]

Falsum est imu-tatio veritatis. a ¶ Falsis. Vbi veritas fuit mutata. Nam falsum nihil aliud ē q̄ imutatio veritatis vt ī Authē de fi. inst. in prin. colla ij.

b ¶ Nō est liberat⁹. Imo ex ipe dationis renet, vt C. si tut. vel cur. ex fal. alle. l. j. in fi. & facit ad hūc. §. ff. de re iud. diuus. & de excep. qui agnitis. & C. si ex fal. instru. per totū titu. Quid si est iniusta excusatio, licet non falsa vel non gratiosa? Respō. potest adhuc idem dici, vt non teneat in minoris preiudiciū, vt C. si ex fal. alleg. l. j. Quid si pignorantiam? Respō. idem, vt C. si ex fal. alleg. l vlt. licet alias sententia gratiosa teneat, vt ff. ad Treb. seruo inuito. §. cum pretor.

¶ Falsis excusationibus liberatus, nō est excusatus. h. d. ex l. j. C. si tut. vel cur. fal. alle. ex.

¶ Siquis autem falsis[a] allegationib. excusationē tutelæ meruerit, nō est liberatus[b] onere tutelæ.

¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus.

¶ Crimen suspecti descendit ex lege duodecim tabularū & Prætor Romæ, & Præses in prouincia de eo cognoscit h. d. ex l. j. ff. eo.

Sciendū est suspecti[c] crimē ex lege[d] duodecim tabularū descēdere.

Conti-nuatio. ¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus. ¶ Supra visum est de tu. & cur. ac etiam eorum excusationibus, verū quia hi aliquādo non excusantur, imo inuiti tanquam suspecti remouē tur, ideo de his subdit. Porcus.

Diuisio. Sciendum. ¶ Totus iste titulus dimiditur principaliter in quinque partes. Primo, vnde habuit exordium crimen suspecti. Secundo qui possunt de suspecto cognoscere. Tertio, qui possunt fieri suspecti. Quarto, q possunt accusare tutorē de suspecto. Quinto. quib. causis quis fit suspectus, & si accusatur de suspecto, quid sequitur. Secunda ibi (Datum.) Tertia ibi (Ostendimus) Quarta ibi (Cōsequens.) Quinta ibi (Suspectus.) Ang. Are.

SYL. ¶ Sciendū. Casus. Nō figuratur vsq; ad verbum, ostēdimus. * Sed loco casus admonēdi sumus, verba L. xij tabu. quorum mentio hī hoc principio, sic se ha buisse: Suspecti tutores remouētur. Et alibi: Intercessor rei male salutaris ciuis esto. Hic intelligitur, quomodo suspecti crimē ex L. xij. tab. discēdat, ex quo enim ea lege cautum est, vt suspecti tutores remoueantur, ex tali dispositione depreaenditur hoc inter delicta annumerari. Quid ergo dicemus (inquit Paul. ad Rom.) lex peccatum est? absit, sed peccatum non cognoui nisi per legem: nam & concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset, Non concupisces.] No. quod crimen suspecti tutoris descendit a l. xij. tabu. Item quod maiores magistratus de hoc cognoscunt tam Romæ quam in prouincijs, & per consequēs est delegabile.]

† Quo casu iudice pī quisitio nē pcedēte, nō oportet cām suspiciōis exprimere, nec sequitur infamia secūdum Bal.

c ¶ Suspecti crimen. idest huius criminis accusationem scilicet de suspecto. Vel simplicius, crimen suspecti, id est suspicionis.

d ¶ Ex lege. Ex quo est legitimū crimen nunquid se inscribet qui accusabit: Respō. potest dici, quod sic, vt ff. de priua. delic. l. prima. & de mu. & hono. rescripto. §. siquis. Alij contra, vt ff. eo. l. iij. §. preterea. Sed illud pōt intelligi, quando sine accusatore res procedit. † Aliud est, si cū accusatore, vt dictum est supra.

* ADDITIO Suspecti crimen ex l. ij. tabul. descendere intellige quod ab ea vetetur ac puniatur, vt recte sentit Aldobrand. verba. n. legis xij. tabul.

bul ex antiquorum monimentis collecta hæc sunt. Suspecti tutoris iudicium esto. H. M.

SYL. * ¶ Adde, q̄ quanuis legitimum dr̄ quodcunque ex l. descendit, nō recte tamen quispiā dixerit crimen legitimū sed ex l. xij. tab. suspecti crimē descēdere intelligit̄, q̄ppe qd̄ ab ea nectetur puniaturq;. Vel interpretemur secundū gl. præced. crimen pro accusatione, hoc enim vsitatissimū est l. ij. C. de ge. abol & l. j. C. de ijs qui ad eccl. confu.] pro solutione autē. q. glos. dic, q̄ aut agit̄ ciuiliter tantū vt remoueatur tutor, & nulla requirit̄ inscriptio: aut criminaliter, ut remoueatur & ob crimē condemnet̄, & tūc exigit̄, & sic primo casu interuenit procurator, in secundo non. vt dicit Bar. quem alii seq. in l. j. ff. eo. in fi.)

¶ Datū est autē ius remouendi tutores suspectos Romæ [a] Prætori, [b] & in prouincijs Præsidibus [c] earum, & Legato [d] Proconsulis.

¶ Quilibet tutor pt̄ de suspecto accusari: & ēt patronus, dummodo ei fama cōseruetur, secus in alijs. h. d. ex l. j. §. ostendimus. ff. eodem Are.

¶ Sed quę erit hic pœna talionis, cū accusator non sit tutor, vt remoueatur? Respon. infamia, vt infra eo. §. suspectus. ij.)

SYL. ¶ Adde, q̄ per hoc non requiritur inscriptio, quia infamia est intrinseca, & sequitur ex ipsa remotione absque sententia, vt dicit Bartol. vbi supra in actione de dolo.)

¶ Item quia quādoq; erit puniēdus vltra remotionem, vt infra eodem. §. sed siquis pręsens.

a ¶ Romę. Sic in Authen. de defen. ciui. §. decreto ibi non habēte. eo. iij.

b ¶ Prętori. Et illi cui a prętore mandata est iurisdictio, vt ff. ed. l. j. §. ij. Sed dicunt quidam quātum ad cognitionem, non quantum ad remotionē: & dicunt tantum esse speciale in legato a Proconsule: vt ipse possit remouere, non sic in legato a Pręside, sed cognoscere tantum potest.

c ¶ Pręsidibus. Sub hoc uocabulo continetur Proconsul, vt ff. de offic. pręsi l. j.

d ¶ Legato Proconsulis idest delegato a Proconsule. Sed hic non habet ordinariam iurisdictionē, ergo remouere non pōt, vt ff. ad Turp. l. j. §. suspecti. quę est contra. Sed dicunt quidā nomē pręsidis ibi gñale esse, vt etiam hunc delegatū, & sic omnem delegatum comprehēdat, vt ff. de offic. pręsi l j. Sed verius est ī hoc Legato duo eē specialia unum est, ut de hoc crimine possit cognoscere & diffinire, ut hic & ff. eo. l. j §. i. & §. cui aūt. & ff. d̄ offi. eius cui man. est iuris. l cognitio. Itē & aliud, vt d̄ oī crimine cognoscat licet nō p̄nūciet, vt ff. de offi. proc. solent. Restat ergo vt per aliū delegatū hoc fieri non possit, nisi per istum, & Prętoris, vt supra proxime dixi.

¶ Tu dic, q̄ scd̄m Bar. aut agimus de remotione ciuiliter ītētata, & potest delegari, aut criminaliter, & habet locū. §. suspecti. ita Bar. in l. si tutor. ff. eo * quē sequūtur Docto. cōiter, ut dicit Alex. in l. j. col. x. ff. de offi. eius. de ueritate tn̄ dictorum hic per glo. vide hoc loco meum Comm en.) SYL.

* ¶ Ostēdimus. Casus. Cū q̄reret̄, an oēs tutores suspecti fieri possēt, in testamētarijs dubiū faciebat, q̄ eorū fides a testatore probata fuisset, q optimū cōsiliū p̄ filijs capere cēsetur l. cōsilio. C. de cur. fur. ob quā rationē leges quoq; & satisdationē & inquisitionē ipsis remiserunt. §. fina. supra de tute. & de satisd. tut. in prin. Idē videbat̄ dicēdū & de datis a iudice, cū tēpore dationis, morū & facultatum habita sit inquisitio, atque idonei inuenti fuerint. Simili modo in patrono atque alijs legitimis videbatur, q̄ non essent accusandi sed potius illis adiungendus curator. l. si tutor. ff. eo. Quibus non obstantibus decidit̄ contrarium vtilitatis pupillorum causa. Quamuis enim supradictę approbationes inducant præsumptionem pro tutoribus, attamen si postea detegatur SYL.

SYL. ¶ Hęc vltima sol. cōiter tenet̃ ꝑ doc. q tñ latius eā declarant in l.ij C.eo.& de ei⁹ veritate vide hic nr̃os Cōmē.]

SYL. ¶ Suspectus. Casus. In tā notissima regula non est aliter figurandus.

* Quis. n. ęgreferat famosum fieri tutorem, qui pupillū fidei suę cōmissum fraudauit? remotū vero ob animi segnitiem, inertiā, vel simplicitatē integrę existimationis remanere? In nulla. n. parte iuris culpa & dolus pariter afficiūt. l. j. C. si aduer. deli. & l. iij. §. fi. ff. eo.]& quāuis infamat̃ remotus ob culpā, infamat̃ infamia facti, nō iuris, vt dicet̃ i gl. No. quod dr̃ in summario.]

motus, si quidem ob dolum, [a] famosus [b] est: si ob culpam, [c] non æque. [d]

¶ Prudente accusatione de suspecto, interdicitur accusato administratio, qui si decesserit, extinguitur accusatio. h. d. ex l. cum quem. C. eo. Ang.

a ¶ Ob dolum. Expressum in sententia, puta sic, Remoueo te, quia in dolo tali fuisti. Accur.

b ¶ Famosus est. Excepto patrono, vt supra eo. §. ostendimus. in fi. §. & ff. eo. l. j. §. ostedimus.

SYL. ¶ Hęc gl. falsa est, qñ ob dolū remouet̃, vt tradit Bar. in l. si tutor. ff. eo.]

¶ Sed quid si remouetur simpliciter, nō expresso dolo vel culpa? Vr̃ ꝙ sem ꝑ remaneat integrę famę, vt ff. e. l. iij. in fi. & l. hę. n. § qd erg. Pōt tñ distingui, vtrum accusatus fuerit ob dolū, an ob culpam, aut ob vtrunq;. In primo fit famosus: in secundo, nō ęque. In tertio intelligitur sem ꝑ ob culpā, nisi in contrarium probetur: pœnę. n. non sunt augendę, sed mollēdę, vt ff. de pę. l. pe. & de excep. rei iudi. si cū testō. & ff. de lib. & posthu l. cum quidam & ff. eo. l. iiij. in ij. & iij. respon.

SYL. ¶ Ratio omniū prędictorū est, quia ad acta assertoria sn̄ia debet referri. l. in summa. ff. de re iudi.]

SYL. c ¶ Ob culpā. s. leuē, vel leuissimam. ¶ Hęc glo. reprehenditur, quia tutor non tenetur de leuissima l. quicquid. & ibi gl. & doct. C. arb. tut.]

¶ Secus si ꝑ latam; qa tunc vr̃ infamis, vt ff. eo. l. impuberibus. §. si frans.

Culpa lata an Et est rō, quia dolo cōparatur. vt ff. si men. fal. mo. dixerit. l. j. §. hęc actio. & ff. de preca. l quęsitū. §. eū quoque. & dolo cō ff. depos. l. quod Nerua. Nisi in duobus paretur. casibus. Primo est in criminibus publicis, vt ff. ad l. Corn. de sic. l in lege. Secunda in delatione sacramēti in litem, vt ff. de in lit. iur. l. i actionib. §. sed iudex: in fi. his enim casibus lata culpa dolo nō cōparat̃. Vel dic secūdum Azo. & de lata ēt intelligi, vt sicut in ꝑditione pęnę, dolo nō cōparat̃, v t dictū ē, sic in ꝑditione famę, vt non fiat infamis. Nec ob. d. l. ff. eo. impuberibus. qa de dolo intelligit̃. † Vel dic, v tj. statim dicam in gl. j. non similiter in fi.

* ADDIT. Lata negligentia, culpa ve prope fraudē accedit & ubique fere doli appellatione continet̃ ꝑ interpretationē. l. vbi ff. de eden. l. j. ff. si mensor. l. ij C. de in lit. l. j ff si qs test. nam & in regula iuris, culpam latā, magnam, dissolutam latiorem, aut similiter appellatam negligentiam is prętare dr̃, qui dolum prętat. l. contractus ff. de reg. iur. E. B.

d ¶ Nō ęque. i. nō similiter fit famosus damnatus ob culpam leuem, sicut ille, q remouet̃ ob dolū: fit tñ infamis de facto, sicut & alias quis fit famosus de facto solo, vt in condōnibus ex turpi cā descendentib. vt ff. de act. & obli. l. cessat. Itē in interdictis ex famosa cā similiter venientib. vt ff. de vi & vi arm. l. neq; vō vi. Sed vr̃, ꝙ ēt ex culpa leui qs fit infamis, vt ff. de ijs qui no. infa. l. liberorum. §. notat̃. quæ est huic cōtra in eo, qđ ibi dicit, ignorantiā iuris non excusare āb infamia. Sed certe pōt dici, ꝙ iuris ignorantia sit lata culpa, quod sic probo, quia oēs debēt scire iura, exceptis paucis. s. mulieribus. minoribus, & militibus, vt ff. de iur. & fac. ign. l. regula, C. de leg. & cō. l. leges sacratissimę. & C. de iur. & facti igno. l. cōstitutiones. ergo si quis ignorat, est in culpa lata, cum lata sit id ignorare, qđ omnes sciunt, vt ff. de verbo. sig. l. latę culpę. Non est er-

Famę periculum ęquipat periculo vitę. †Immo ibi lata culpa ęq parat̃ dolo, quo ad remouendū tutorē, non quo ad infamādū, secū dū Ang. hic.

Ignorātia iuris est lata culpa.

go mirum, si est infamis, vt ff. eo. l. im pubetibus. § fin. Vel verius, secundū Azo. lata culpa non infamat per sentē tiam damnatum, sed ipso facto sic, si est tale factū, vt in d. l. liberorū. §. notatur. Et sic sunt tres casus, vbi lata culpa non comparatur dolo: vnus hic: duo igl. superiori, q̄ incipit Seili eet leuē &c.

SYL. ¶ Et hęc declaratio de lata culpa cōiter tenet̄ hic per doc. & in l. quod Nerua. ff. de posit. *Zasius tamen in intellecti. sin gu. e. ij. scribit duas esse latę culpę species, vnam versutię, alteram ignauię, latam culpam versutię, dolo comparari, ignauię vero, nequaquam, quæ distinctio verissima videtur, & innumeris exemplis in nostris Commen. comprobata est.]

¶ Si quis autē suspectus postulatur, quo ad [a] cognitio finiat̄, interdicit̄ [b] ei administratio, vt Papinia no visum est. Sed si suspecti cognitio suscepta [c] fuerit, † postea; tutor vel curator decesserit, [d] extinguit̄ [e] suspecti cognitio.

† alias postea— quam.

SYL. ¶ Si quis autem. Casus. Quęrebat̄, an pendente iudicio suspecti tutoris, administrare teneret̄ aut posset tutor iam accusatus. & videbatur q̄ sic, q̄a quousque nō est declaratus suspectus per sn̄iam, non debet ex sola accusatione priuari, ne medio tp̄e eidē pręiudicium in administratione tutelæ generet̄ *Nam quid prodesset sn̄ia, si sola accusatio remoueret, arg. c. venerabili. de offi. deleg.] cōtrarium tn̄ respondetur, q̄ immo interim administratio interdicitur fauore pupilli. voluit. n. l. prius pupillo prouidere, postea remedia q̄rere, arg. l. fi. C. in qui. eau. resti. in integ nō est necess. non. n. administratio de facto auferr̄, sed potestas iuris de facto interdicit̄, seu suspenditur pupilli fauore, prout decla rat Saly. in l. eū quem. C. eo. * ne irrita tus multo minus ex fide, quam an̄, in posterum tutelam gerat.] Sed tūc quę rebatur, an iudicium suspecti trā siret ad hęredem. & videbat̄ q̄ sic. l. si cum hominem. ff. de fide iusso. * Lite enim contestata crimen morte nō extingui tur. l. j. C. ex del. defun.] cuius contra riū respondetur ea ratione, quia causa finalis huius iudicij est terminata, nā tutor, qui petebatur remoueri per iudicem, remotus est p̄ mortem, & sic causa iudicij reperitur finita, quod nō est in dicta. l. si cum hominem. * Præterea nihil dāni hac ex re pupillo ir rogat̄, quippe qui quodcunque sibi debebitur poterit tutelę aut negocio rum gestorū actionibus consequi.] No. q̄ interdictio administrationis propter accusationem suspecti durat durante lite. Item q̄ morte accusati extinguit̄ accusatio suspecti.]

¶ Si tutor latitat, ne pupillo per iudicem decernantur alimenta, pupillo in possessionem bonorū miss so, & dato curarore, vt suspectus remoueatur. h. d. ex lege impuberibus. §. præterea. ff. eodem. Anlus

¶ Si quis tutor co-

a ¶ Quod. i. donec.

b ¶ Interdicitur. Armentum, vt donec p̄latus accusat̄, q̄ non debeat administrare ecclesiastica bona. & facit ad hoc. C. de sen. pass. l. fi. & ff. eo. impuberibus. C. eo. l. eum, quem, vt suspectum. & ff. de sol. quod si fort e § j. — Prælatus suspectus an sit ab administratione remouendus.

* ¶ Ad quęstio. de pręlato vide cap. venerabili, vbi Abb. & alij, extra de offic. dele. & de similitudine, quę est inter tutorem & pręlatum, vide Deciū in l. pactum curatoris. numero. ij. C. de pact. [— YSL.

c ¶ Suscepta. i. incępta.

d ¶ Decesserit. scilicet accusatione pendente.

e ¶ Extinguitur. quia non nisi vt ab ea remoueatur intenditur, sed ex quo mortuus est, vere remotus est, & quod hic dicitur, si tutela morte tuto. finiatur, idem est si quocunque alio modo finita tut. sit, vt ff. eo l. pe. §, pe.

* ¶ Si quis tutor. Casus. Quęrebat̄ cum erant pupillo alimenta decernēda, si tutor latitet ne decernantur, an SYL.

vt

vt suspectus remoueri possit, & quid agendum, & cum decretum alimētorum spectet ad iudicē. l. ius alimentorum. ff. vbi pup. edu. deb. nō videbatur imputandum tutori, si latitaret: cum enim iudex possit tutore inuito alimēta decernere, multo magis eo latitāte. l. qui pōt inuitus ff. de reg. iu. cuius cōtrarium deciditur, quia cū alimēta sint decernēda pro modo patrimonij d. l. ius alimentorum. & in hoc versetur maxime officium tutoris, qui & vires patrimonij nouit, & ęris alieni summam, merito quādo tutor in hoc deficit in officio suo, iudex rerum seruādarum causa mitit pupillū in possessionem bon. tutoris, & quę ex illis mora deteriora futura sunt, dato curatore distrahi possunt, immo & tanquā suspectus remoueri pōt, cū latendo se suspectū sua sñia fecerit. l. ī puberib. §. si ff. eo. Nota summarium.]

piam sui non faciat, vt alimenta pupillo decernant,[a] cauetur epistola diuorū Seueri & Antonini, vt[b] in possessionē bonorū eius[c] pupillus mittatur:[d] & q̄ mora deteriora futura sūt dato curatore distrahi iubent. Ergo, vt suspect[e] remoueri poterit, q nō pstat alimenta.

¶ Tutor psens, qui per mendacium denegat alimenta pupillo posse decerni, remittit ad Pręfectū puniendus. Idem in eo, q p pecuniā tutelam acquisiuit. Et idē in liberto, q male administrat. hoc dicit. ex l. ij. & iij § tutor qui. ff. eo. Aret.

¶ Sed si quis[c] præ-

mam, pręterea non esset bona grammatica, si verba ad pupillum referantur.]

d ¶ Mittatur. Causa custodię, non vt ex eis alatur, sed vt cautum sit pupillo, si male gessit tutor, sed de suo vt ff. vbi pupil. educ. debe. l. fi. in fine.

SYL. ¶ Sed si qs pręsens. Casus clarus est, ratio enim dubitandi in singulis tribus casibus erat quia satis videbat tutorem vt suspectum remoueri, & pupillum mitti in possessionem bonorū, vt supra proxi. sed cōtrarium respōdetur, quod immo vlterius puniūtur, ratio autem primi dicti est, quia cū delinquat hic tutor circa vitam pupilli, cū dicitur necare qui alimenta denegat. l. necare. ff. de lib. ag. merito venit magis puniendus. * In secundo vero casu hoc operat odium illius, qui corruptis iudicis ministris, vt negligenter de vita & moribus inquirerent, tutelam redemit: neque. n. interest id agere quenquam, vt corrupta fide inquisitionis tutor constituatur, an bona fide constitutum velut prędonem bonis alienis incumbere. l. vi. §. tutor qui. ff. eodem.] In tertio autem in maius vinculum, quo tenetur & astringitur filijs patroni libertus, facit vt qui plus tenetur, plus delinquat. l. si mandato. §. primo. ff. māda. No. quod tutor mentiens de facultatibus pupilli vt careat alimentis, punitur. Item quod iudex non habens alicuius rei vel facti iurisdictionem remittit ad competētem. Item quod tutela non potest redimi pecunia, alias punitur. Item quod idem est in liberto, qui fraudulenter gerit.]

e ¶ Si quis. Scilicet tutor.

a ¶ Decernantur. per iudicem.

ADDIT. Ita quod semper ex reditu patrimonij aliquid supersit. l. ius alimētorum. ff. vbi pup. edu. de. Ang.

b ¶ Vt in possessionē. Sed & mulcta indici poterit, vt ff de arb. l. nō distinguemus. §. si arbiter. & facit. ff. eo. im puberibus. § si.

SYL. * ¶ Puto ego vel remouendum, vel seruādum modum traditū hic aut in l. fi. ff. vbi pup. educ. deb. vt s. curatore addito decernantur alimenta.]

c ¶ Eius. Alias est tutoris in textu, alias non est, sed tamen subauditur, vt ff eo. impuberibus. Sed alij dicunt eius, scilicet pupilli, vt ita administratio tutori auferatur.

SYL. ¶ Hęc opi. falsa est, qa non esset contumacia tutoris punita, ideo tene pri

a ¶ Decerni. Puta si negat alimenta posse decerni.i.dari, & quod sequit, si hoc p mēdaciū &c. sit de rñsione.
b ¶ Per mēdacium. Quid si nō dicat per mendaciū, immo verum dicat, nū quid de suo alere tenet? Respon. nō, vt ff. vbi pupi.edu.de.l. iij.§.fi.
c ¶ Remittendum. Sed non remouēdū, vt ff.eod. l.tutor. §. tutor.
d ¶ Placuit. Hoc iō, quia maior pęna imponet q̄ remotio, vt ff. de offi.pręfe.vrb. l.j §. item solent.
e ¶ Remittit. f puniendus extra ordinem, vt ff. de tut. l. in eos. Et nota hic arg. contra eos doctores, qui pecunia data sibi acqrunt scholares, vt ff. de offi.p̄fe. vrb.l.j.§.item solent.& in Auth. vt ea quę dicuntur insinua. §. j. colla.v.
f ¶ Remittit. ob hoc ēt vt ingrat' accusari, p̄r, vt C.de lib.& eo.lib.l.liberti.& fa. C. e l.j. & ij.ff.eo.l. libertus.

† alias vrbis.

† alias vrbis.

sens negat pp īopiā alimēta posse decerni,[a] si hoc p mendacium[b] dicat, remittendum[c] eū esse ad Præfectum † urbi puniendum placuit:[d] sicut ille remittit,[e] qui data pecunia ministerium tutelę acquisierit, vel redemerit.

¶ Libertus quoq;, si fraudulenter tutelam filiorū uel nepotum patroni gessisse probetur, ad Præfectum † urbi remittitur[f] puniendus.

¶ Qui fraude administrat, remouetur etiam si satisdet, & more, non diuitiæ in rutoribus attendūtur.h.d.ex lege suspectus fieri cum l. seq. & l.suspectum.ff.eodem.

¶ Nouissime[g] autem sciendum est, eos, qui fraudulenter tutelam administrant, ēt si satis offerant, remouendos esse a tutela, q.a † satisdatio tutoris propositū maleuolū nō mutat, sed diutius grassādi[h] ī re familiari facultatē p̄stat[i]

SYL. ¶ Nouissime. Casus quęrebatur an satis offerente eo, qui tutelā dr fraudulenter administrare, sit remouendus. videbat q nō, qa cum satis sit satisfactū indēnitati pupilli, nō est curā dūqs administret, mala.n. administratio resarciet p tutorem, contrariū dicitur rōne satis morali allegata i hoc pulcherrimo tex. quā no * Item qa lōge melius est in tempore damno occurre, quam postquam fuerit illatū, confugere ad remedia, quibus resarciatur l.fi.C.in qui. cau.in integ. rest.] No. non esse standum cautioni, vbi periculum apparet. Item quod nō est danda occasio delinquēdi. Itē q plus valent boni mores quam diuitiæ.]

g ¶ Nouissime.i. in vltima parte huius ti.sie. ff.de insti.l. nouissime. nam & ibi in vltima parte tractatus sui Vl. ponit Nouissime.

h ¶ Grassandi. idest delinquēdi, vel i. animandi ad delinquēdū, sic ff. de pœn.l. capitaliū.§.grassatores, inde grassor grassaris, id est grassanitor ad malum. Grassor grassaris.

* ¶ Grassari est impetu & auiditate quadā ferri ad nocendū, vnde & qui uias obsessas tenēt, grassatores dicti vident. d. §. grassatores. quod plenius in Anno. declaraui.] SYL.

† Satisdatio p positum maleuolū n̄ mutar, sed diutius grassādi facultatē p̄stat, cōcor. c. i i. in gl. fi. extra de sol.

i ¶ Prestat. facit. ff.eo.l. suspectus. & l.quia satisdatio. Et facit in arg. ad q. talem, si emi librum, & antequā soluam pretium, comperiā alienū vel vitiosum q nō teneat soluere pretiū, q.a expedit potius non soluere, q̄ cautionem de reddendo in cām euictionis vel vitij recipere, quibus cōsonat. ff. de compēsa.l.lj. alias iij. Preterea lex dicit, q non dēt quis se cōmittere fragilitati cautionis ff.ad Treb.l.eog. §. idē quęrit. & C.in qui. cau.in integr. resti.l.fin & C. quando unicuique.l..j.

* ¶ Adde q & vbi compertum est rē esse alienam, dato mihi fideiussore teneor soluere pretium. l.si post C. de euict. q fideiussor qualiter teneatur, & in quibus casibus prestetur, & quid si malitiose petatur. item qd si res vēdita repetiatur alij obligata, vide Angel. & Ias. hic, & Saly. in d.l. si post. qui tangit SYL.

tangit quęcunque in dubiū uenire possent i hac materia. Sed quoties res empta detegitur eē uitiosa, dic quod si emptor eam nō fuisset empturus, si uitiū sciuisset, habet locum actio Redhibitoria, si nautē empturus quidē fuisset, sed minoris & tunc daē actio. Quanto minoris) ADDIT. No. qđ quo tiescūq; imminet euictio ī limine cōtractus ante solutionē pretij, emptor nō tenetur soluere pretiū, nisi uenditor det idoneos fideiussores. d. l. si post perfectam. C de euict. pet Bar. de quo l. j. §. stipulatio duplę. ff. de prę to. stip. & an uenditor compellatur satisdare iure actiōis vel ope exceptionis, dic quod ope exceptionis, & solum tenetur respectu illius duntaxat mouentis quæstionem. d §. stipula. & ibi per Bar. Ias.

† alias suspectū ēt putamus.

Suspectum[a] † enim eū putamus, qui moribus talis est, ut suspectus sit. Enimuero tutor uel curator, quamuis pauper sit, fidelis tamen & diligens remouendus[b] non est quasi suspectus.

¶ Finis primi Libri.

a ¶ Suspectum. nam tutorem suspectum nō facultates paruę, sed fraudulēta uel callida conuersatio in rebus pupillaribus commendat i. ꝓbat hīs uero solis facultatibus paruis suspectus habetur creditoribus, ut hic, & ff. de priui. cred. l. si creditores.

b ¶ Remouēdus non est. Immo vr ꝙ sic. C. de tut. & cur. qui non satisde. l. ij. quę est huic contra. Sed ibi non repellitur Propter paupertatem, sed qa non satisdabat, hic autem satisdedit.

SYL. ¶ Dic ꝙ sol. patet ex tex. nostro ibi', Remouēdus non est quasi suspectus. non enim dicit non esse remouendū, sed nō esse remouendum quasi suspectū, & ita cōcordat cū. l. ij.) Posset tamen iste se excusare, quod dic ut supra tit. j. §. sed & propter paupertatē, Est tñ huic curator adiūgendus, ut supra de cura, §. interdū. & C. eodem l. pietatis. & C. de peric. tut. l. j.

* ADDI. Decipiē Aldobrā. dum putat hic tutorem vel curatorem remouēdos eē propter paupertatem, cum paupertas non sit iusta causa ut remoueantur. l. pietatis. C. eo. dic autem pauperes nō esse repellendos ut sentit glo. in §. ij. s. eo. pręterea possunt se excusare ut supra tit. j. §. sed & propter paupertatem, sed qui remouentur nō excusantur. §. item maior. supra tit. j. & ut copiosius' hic in nostris Annoc. H. M.

¶ Finit liber primus.

¶ Incipit secundus liber.

¶ De rerum diuisione &c. ¶ Dictū est de personis, sequitur de reb', vt ꝓmisit supra de iure na. gē. & ciu. §. fi. de quibus dicitusq; ad tit. de obl. Et in hoc medio dr̄ qualiter acquirūtes iure naturali, ut à. §. singulorum. vsq; ad tit. de usuca. Item qualiter iure ciuili, ut ab inde ī antea. Item qualiter iure singulari, vt vsq; ad tit. de testa- Item qualiter per † vniuersitatē, ut ex testō, uel ab intestato, vel simili modo, vt a titulo de testamentis vsq; ad titulum de obligationibus. Accur.

† Istam gl. t3 & sequiē Ang. hic

Diuisio. SVperiore libro. ¶ Iste ti. diuiditur pricipaliter in duas partes. Primo cōtinuat istum librū ad precedētē. Secūdo incipit tractatū. Secūda ibi (Modo videamus.) Item ista secunda subdiuidit̄ principaliter in duas partes. Nam primo ponit de rebus cōibus iure naturali, de publicis, & d̄ ijs q̄ sunt vniuersitatis, & de ijs q̄ in nullius bonis sūt, & omnia ista per exempla clarificeat. Secundo ponit qualiter res acquirantur de iure gentiū, & efficiantur priuatorum Secūda ibi(Singulorum autem.) Et illa secunda subdiuidit̄ loco suo. Redeo ad primam, quę subdiuiditur in quatuor partes. Primo ponit exempla de communib. Secundo de publicis. Tertio de ijs, quę sunt uniuersitatis. Quarto de ijs, quę nullius sunt Secunda ibi (Flumina.) Tertia ibi[Vniuersitatis.] Quarta ibi [Nullius autem.]Arct.

¶ Incipit liber secundus.

¶ De rerum diuisione, & acquirendo ipsarum dominio.

¶ Quia principium huius tit. ponit continuationē, & duas rerū diuisiones, iō non sumatur. sumptum est ex l. ij. ff eo. Are.

¶ Casus. In distinctiōe & diuisione non figuratur. No. est distinctio tex. Item quod continuatio facienda est. Item quod dict·o modo, est demonstratiua præsentis temporis.) SYL.

SVPERIORE libro de iure [a] personarū exposuimus: mō [b] uideamus de rebus, q̄ uel in nostro patrimonio, [c] vel extra [d] patrimonium nostrum habentur. [e]

a ¶ De iure psonarū. Ab illo tit. de iure personarū usq; huc.

b ¶ Modo. Sicut promisimus supra de iure naturali. §. fi.)

c ¶ Primonio. f aptitudine, aptę. n. sunt eē i patrimonio, ut res p derelicto habita. ¶ Hanc suppletionem aptitudinis reprehendit hic Ang. ostendens quod litera de se plana est.] SYL.

* ADDI. Res in primonio esse dr̄ q̄ in hr̄ditatē venire p̄t, extra patrimoniū, q̄ nō pōt vt l. bona. ff. de bo. pos.

d ¶ Vel extra. f. aptitudine, quia nō sunt aptę, vt sint in patrimonio, vt sūt res sacrę uel religiosæ, ut infra eo. §. nullius. Interdum tñ dictę res sunt in patrimonio, vt si ab hostibus captæ sint, ff. de religio. l. cum loca.

e ¶ Habentur. Talis diuisio hic sumitur.

Quædam [a] enim naturali iure communia [b] sunt omnium [c] quædam publica, [d] quædam uniuersitatis, [e] quædā nullius, [f] pleraque singulorū, quę [g] ex uarijs causis cuique acquiruntur, sicut ex subiectis [h] apparebit.

¶ Aer, aqua profluens, mare, & littora sunt communia, quibus quiuis uti pōt, dummodo a rebus singulorum abstineat. h.d.ex.l.ij.& lege nemo. ff. eodem titulo

tur. Rerum enim aliç sunt in patrimonio, aliç extra, quę videt̄ in sufficiēs, nam aliç sunt nec in patrimonio, nec extra, vt seruitutes, vt ff. de vsuf. le. l. j. cōtra. Sed Ioan. dicit, ꝙ hic pueris loquitur simpliciter: nā quędam pro docēdis pueris dicunt̄, q̄ alias non dicerentur, vt ff de act. & obl. l. obligationum. in fi. quod non est uerisimile, ꝙ ꝓpter pueros male loquatur: vnde nō placet. Alij dicunt hic de corporalibus reb. tm̄ loq, qđ est falsum, quod colligit̄ ex cōtinuatione huius tit. ad sequētes. Nos dicimus seruitutes esse in bonis, cū earū nomine agamus, & excipiamus, vt ff. đ acq. rer. domi. l. rē. & l. statuas. quod aūt in d. l. dicitur, eas nō esse in bonis, nec extra, dr̄ ideo, quia per se non censentur, ut est possessio tigni in domo positi, qa nō intelligitur tignum, dum durat domus, per se, vt ff de usucap. eum qui.

Seruitutes sunt in bonis nostris.

SYL. ¶ Et hęc glo. communiter approbat̄, *seruitutes enim in bonis computantur: verum dictio (id) quæ habetur in d. l. j. non est referēda ad seruitutem, sed exponere oportet, id, scilicet ius, cuius vsusfructus legabatur, dum est apud dominum, non potest tanquam seruitus annumerari bonis illius, cū rei suę nulla possit esse seruitus. l. in re commun. ff. de seru. vrb. præd. & cum non sit, nec potest consequenter dici extra bona, quia non entis nullæ sunt qualitates, & iste est verus intellectus illius. l. qui plenius expositus est hic in Commenta.)

a ¶ Quędam, hic fit alia diuisio

b ¶ Cōmmunia sunt. Non tamen igitur communi di. secundum Pla.

SYL. * ¶ Nam iudicium communi diui. inductū fuit ad diuidēdas rex, ex qua rū cōmunione poterant oriri discordię, hæ vero, quę hic enumerant̄, cū dominia distinguerētur, relictæ sunt in naturali illa communione, qa ex eorum vsu non videbatur perturbari tranqllitas humanę societatis, sed potius earum diuisio prębuisset materiā rixarum.]

ADDIT. Quia nō possunt stare sine re vel persona cuius sunt. l si aliena. §. hoc iure. cum si. ff. de usucap. Ang.

c ¶ Omniū s. vsu non ꝓpriciate, vt dicitur infra eod. §. & quidem.

d ¶ Publica. Publica. i. quasi populica. s. omnium populorū vt s̄. titu. j. §. consequēs. & j. eo §. flumina. Alias dicitur publicum, quod est huius populi vel illius tm̄, vt campus Martius, vt C. de sacrosan. eccl. l. fi. & hoc dicit̄ magis vniuersitatis.

e ¶ Vniuersitatis. vt infra eod. §. vniuersitatis.

f ¶ Nullius. vt in fra eo §. nullius.

g ¶ Quę. s quę sunt singulorum: nec enim ad superiora refertur.

h ¶ Ex subiectis. infra eo. §. singulorum usque ad fi. tit.

¶ Et quidē. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictū. Scđo ex dicto infert. Tertio illatiōnē restringit. Quarto rōnem restrictionis assignat. Secūda ibi (Nemo) Tertia ibi (Dū tñ.) Quarta ibi (Quia non sunt.) Ang. Diuisio.

SyL. ¶ Casus In declaratione primę partis distinctionis nō figuratur aliter: cuius ratio in aperto est, qa huiusmodi natura ita comparata sunt, vt omnib. pateant, in diuisione dominiorum de iure gentium cōia remāserunt. No q̄ dicantur communia de iure gentiū. Item quod ius gētium appellatur ius naturale. Item quod accidentia concreta debent regulari secundum eorum subiectum. Item quod littus maris non prohibetur alicui, dummodo ab ędificijs ibidem positis abstineat.)

¶ Et quidē naturali[a] iure cōia[b] sunt oīum hæc, aer, aqua profluēs,[c] & mare,[d] & per hoc[e] littora maris. Nemo igiī ad littus maris accedere prohibeī, dū tñ a uillis,[f] & monumentis,[g] & ædificijs[h] seabstineat, quia non[i] sunt iurisgentiū, † sicut est mare.[k]

¶ Flumina & portus sunt publica: iō que ius est ibi omnibus piscandi, & littus dicitur quatenus hybernus fluctus maxime excurrit. h. d. ex. l. nemo in fi. ff. e. & l. littus. ff. de uer. signifi.

¶ Flumina autem omnia[l] & portus publica sunt: ideoque

a ¶ Naturali iure.i.iuregē.quod est naturali rōne īductū,ut ff. de iustit. & iu.l.oē.§.ꝙ vero. de quo hic loquiī,vt j.e.§.singulorū.† & in fi. huius. §. nā iure naturali primęuo ēt alia essēt cōmunia.

†Tu dic ꝙ īmo de iure

SYL. naturali primęuo. quia quando imperatori placuit de iuregentiū intelligere illud expressit, vt in §. riparū & §.littorum. j. eod. nec ob. arg. gl. qa iusgētium iuri naturali derogauit qtū ad alias res, alias non esset differētia īter ius cōe & publicū secūdū oēs doctō. hic. † alias sicut & mare.

¶ Quamuis Christo. hic dicat gl. solere reprobari, pro ea tñ est tex. clarus hic in fi. vbi postea dicit ędificia iurisgē. nō esse sicut & mare.)

b ¶ Cōia. Non tñ agiī cōi diuidundo secūdum Placen. nisi postꝗ facta fuerit occupatio. Et quod dicit omnium. s. vsu, nō proprietate, ut predixi.

* ADDITIO. Nisi ꝑ longissimam ꝑscriptionē ī mari & littore maris fiat vt uidemus in illustrissimis Venetis q partē maris occuparūt & iurisdictionē ī eo cōsecuti sunt. & uide Bar. in l. iniuriarū §. si quis. ff. de iniu. H. M.

c ¶ Profluens.i.de cęlo cadens.

d ¶ Et mare. Sic. ff. de iniu. l. iniuriarum. §. si quis me prohibeat.

e ¶ Et per hoc.i. ꝑ cōsequens, cū sit accessio maris, arg. īfra eo. §. si tamē. Sed cōtra ff. ne quid ī loco. pub. l littora, vbi dr̄ littora esse populi Romani. Sed illud ē verū quo ad iurisdictionē, uere tamen sunt cōia, vt hic. sic. C. de quadr. pręscr. l. bñ a Zenone. secus in ripa fluminis, quę ñ est publica, licet flumē sit publicū, ut infra eo. §. riparum. ibi, sed ꝓprietas. Et ꝓōt esse rō, quia inūdatio fluminis raro uenit, & iō esse pōt utilitas in ꝓprietate ripę, at mare assidue inūdat, unde paruula esset utilitas, nō ergo proprietas quæritur. vt C. de bo. quę lib. l. fi. §. fi.

SYL.

¶ Die tria cōsideranda, primo usus, & hic est de iure naturali primęuo cōmuni omnib animantibus, secundo potestas acquirendi dominiū ꝑ occupationem, & hęc est de iure gen. & solis hominibus cōuenit: tertio iurisdictio & protectio, & hęc est populi Romani. solutio tamen gl. hic communiter tenetur.)

f ¶ Villis. ab alio positis, & habet duas significationes. dr̄ .n. casa vel insula q̄dā, ī qua non habitaī, sed vel retia ponuntur, vel propter aquam illuc confugiī, vel fructus reponūtur, vt hic, & ff. de vsufr. arboribus. in princ. Si uero habitareī, esset prędiū urbanum, vt infra de ser rust. pręd. §. prędiorum. Item dicitur uilla congregatio hominum.

SYL.

* ¶ Villas accipe hic & in d. l. arboribus. q̄cūq; ędificia in littore facta vel ad habitādū, vel ad pisces aut fructus reponēdos, vel alia quauis cā: in §. vero Prędiorum. villa accipiī pro rure.

g ¶ Monumentis. Quid sit monumētum. habetur. ff. de relig. l. ij. §. monumentum.

* ADDITIO. Flor. Iureconс. monumentum describit in l. monumentum ff eo & aliud est monumentum vt l. funeris. § j. eo. ti. H. M.

h ¶ Aedificijs. s. alijs.

i ¶ Non sunt iurisg i. cōia de iuregētium, sicut & mare, īmo eorū qui ibi ędificauerunt, † vt ff. eo. l. intantum.

K ¶ Sicut est mare huic cōtinua qđ est infra statim. §. est autem &c.

¶ Flumina. Catus. Nō figuraī, quia ponit mera dclaratio terminorū, q̄ s. publica sint. * Iō āt uoluit. l. hęc remanere publica. qa nullum controuerſiē di locū habere uidebaī illorū cōis vsus.) No. flumina & portus eē publica. Itē ꝙ piscandi ius in eis omnibus commune est. Item quid sit littus.)

l ¶ Flumina autē omnia. s. perpetua ut

† Dummō iuste ędificauerit. s. eū decreto ꝑtoris, alias ꝑ quemlibet iure publico prohiberi pōt, secundū Ange. hic.

SYL.

ut padus & rhenus.quędã. n. ſunt priduata, ut foſſata ĩ agris poſita,quę creſcunt, & decreſcunt,quę qñq; currũt, qũq; nõ,vt ff.de flum. & ne qd in flumi.l.j §.ij.& ff.co.nemo.in fi.

¶ Hybernus.i. hyemalis, qñ uẽto, vnde trahunt,quaſi dicat,quan tuncũ que mare aliquo tempore plus extenditur in hyeme uel æſtate, tantum eſt littus eius.

ius piſcandi oĩbus [a] cõe[b] eſt in portu fluminibuſq;.Eſt [c] autẽ litt⁹ maris quatenus hybernus [d] fluctus maximus excurrit. [e]

¶ Vſus riparum publicus eſt, proprietas uero illorum eſt, quorũ prædijs adhærẽt.h.d. ex. l. riparũ. ff.eo.Aret.

¶ Riparum [f] quoq; uſus † publicus iure gentiũ[g] eſt, ſicut ipſius fluminis. Itaque naues ad eas †appellere,funes arboribus ibi natis religare, onus aliquod in ijs reponere, cuilibet liberum eſt, ſicut per ipſum flumen nauigare. Sed proprietas earum [h] illorũ [i] eſt, quorũ prædijs † hæ-

a ¶ Oĩbus. Nec qui fuit primo lõgo tpe piſcatus aliũ ſuperuenientem repellere põt, vt ff. de uſucap.l. fi. niſi forte ſpatio triginta annorũ, vt ff. de diu. & tẽpor. pſcript. ſi quiſquã. Vel ſecundũ Ioan. intelligẽ han c. l.ſi quiſquam.quãdo erat in poſſeſſione piſcandi.

SYL. ¶ Adde,φ ſi volumus acqri ius ex pſcriptione,& nõ acqrit, aut conſuetudine,& acqrit, ita cõiter reſoluũt docto.de quo latiſſime uide Io.Frã. Balbũ in trac.pſcr.in vj q.iiij.par. v. par. pti.co. ccxv.niſi ſit pſcripta tãti tpis, cuius initij memoria in contrariũ nõ exiſtat.* Verior tñ ẽ ĩtellectus ad l. fi. quẽ ibi tradit Paul. de Caſt.φ qs ſolus pluribus annis piſcatus fuerat, tpe phibitiõis iã dclarat eſſe ĩ quaſi poſſeſſione piſcãdi: hunc. n. intellectũ ĩnuere vr illa diſiũctiua(vel) q̃ ſecundum Bal.in l.filiæ.C. de coll. diuerſitatem inducit eiſdem retentis terminis.)

ADDITIO. Et dr conſtitui in poſſeſſione piſcãdi, qñ iſte, qui primo piſcatus eſt,phibuerat alios uolẽtes accedere ad piſcatũ,& iſti phibiti acqeuerãt phibitioni,nec conuenerãt. Et hęc faciunt ad q. vtrũ ille, q tenuerit molendinum per triginta annos in aliquo flumine, poſſit alios prohibere ne ibi molendinum habeãt.Chriſ.

b ¶ Commune.i.in communi omnibus patet, non autem eſt commune, immo publicum,ſecundum Io.

c ¶ Eſt autem littus,ut ff.de uerb.ſign.l. littus.

e ¶ Excurrit. hic continua qđ eſt infra eod.§. littorum.

* ¶. Riparum. Caſum non expedit figurare, dubium tamen poterat facere, φ exemplo littorũ, quæ(ut dr ĩ §.ſeq.) eiuſdẽ iuris sũt quo ad usũ & proprietatẽ,cuius eſt mare, ripę quoque naturam fluminũ etiam quo ad proprietatem ſequi deberent. Quo nõ obſtante dicitur, φ uſus quidem riparũ publicus ẽ , ſicut & fluminis, eo φ alias vſus fluminis inutilis eſſet,niſi liceret ad ripam accedere,aliquo. n. cõceſſo intelliguntur conceſſa eſſe omnia,ſine quibus illo uti nõ poſſemus. l.ij. ff.de iuriſd. om. iud ſed proprietas earum illorum eſt,quorum prędijs adhęrent,cuius rei rõnem reddit Bald. in l.riparum ff. eo. quia & ſi ruant, vel aliter uitientur,ex eorundem prędijs reficiendæ ſunt.l.ſi locus.in fi.ff.ſi ſer. amit.No:a ſummarium.)

* ADDIT. Dic eã eſſe rõnẽ, quod ripę hoĩum cultura, & labore ĩcremẽtũ acc piũt,flumina vero per ſe fluũt, ſine facto hoĩs,ex quo ergo pdia poſſidẽtes muniunt ripas,ne ĩperus flumi nis in prædia irruat,iure quoq; pprietas illarum ad eos ſpectare debet, qa vbi eſt onus ibi quoq; &c. §.quia plerunq; de leg.patr.tut.ſupra.H. M.

f ¶ Riparum.i.fluminis.

g ¶ Iuregentium.i.de iuregentium vel.i.omnib. gentibus publice patet.

h ¶ Earum.ſ.riparum.

i ¶ Illorum.Scilicet hominum, quorum &c.

† alias publicus eſt SYL. & iure gentiũ.

† alias applicare.

† alias adhęrẽt

Hęrent.

rent: [a] qua de cā arbores quoque in eisdem [b] natæ eorundē sunt. [c]

¶ Vsus littorum est publicus de iure gentium, sed proprietas eorum nullius est, sicut ipsius mari. Aretinus.

¶ Littorum [d] quoque usus publicus [e] & iurisgentium [f] est, sicut & ipsius maris: [g] & ob id cuilibet liberum est casam ibi †ponere in quā se recipiat, sicut retia [h] siccare, & ex mari deducere. Proprietas aūt eorum [i] pōt intelligi nullius [k] esse, sed eiusdē iuris esse, cuius & mare, & quę subiacet mari terra vel arena.

† alias impone re.

a ¶ Hęrent. Sed quid si uia publica est in medio inter flumen & agrum? Respon. idem quod hic, vt ff. de aqr. re. do. l. maritus.

b ¶ In eisdem. s. ripis.

c ¶ Eorundem. Sed qd si piscator vult ligare, dñs vult incidere? Videtur dominus præferendus, vt supra de iis qui sunt sui vel alie. iuris, in fi. ibi, nec cuiquā &c. & C. de iudę. nemo exterus. & ff. solu matrim. etiam. §. licet. Sed cōtra credo, vt ff de vsu & ha. l. fi. & de vsufru. si cuius. §. item Nerua. (alias est in l. ęquissimum.)

SYL. ¶ Et hęc verior rōne publicę vtilitatis, si simul veniunt. secus si vnus post alium, glo. in l. nemo. ff. eod. & declarat hic Christo.

SYL. ¶ Littorum. Casus. Querebatur de littoribus & eorum vsu, cuius iuris sint: & videbantur communia, ut supra d. ctum erat in §. primo. Tamen contrarium dicitur, quod immo eorū vsus publicus est, & hoc est ex eo, quia ibi nō loquitur de usu, sed de ipsa re & de ipso mari & littoribus. illa enim sunt communia, vsus vero eorum est publicus, prout declarant Bald. & Christ. hic No. quod vsus littorum publicus est sicut maris. Item quod licet ędificare, siccare retia & huiusmodi. Item quod proprietas littorum in nullius bonis est. Item quod illud, quod est omnium, potest dici esse nullius.)

d ¶ Littorum. Scilicet maris, vt sequitur.

e ¶ Publicus supra eo. §. & quidem, ibi, & per hoc &c. contra Solu. dicit Pla. omnia communia esse publica, & econtra scilicet ratione quorundam vsuum, ut ecce tam mare, quam flumina, & littora, & ripę in vsu aiantium sunt, & in bibendo, & in abluēdo, & commorādo, & similibus, quæ exigit natura, sed ius piscandi, quod in his est, solum competit hominibus, & retia siccandi, & quædam similia, portus tñ dicit esse publicos, non cōmunes. Sed Io. dicit nulla cōia esse publica, vel econtra: ea enim demū sunt cōmunia, quæ cū sunt in usu omnium animantiū, occupantibus conceduntur, vt lapilli, & gemmę in littore maris, vt infra. eod. § itē lapilli. & ff eod. item lapilli. Sed publica non solum non cōceduntur occupanti, immo interdicta proponūtur ne quid in eis fiat, vt ff. nequid in loco publi. & de flumi. & aliis tit Prę terea quomodo pōt esse quod ait Pla. cū in diuisione supra posita velut duę species oppositæ ponantur cōmunia & publica, ut supra eo in prin. & qd dicit hic publicus. i. cōis. vel publicus quo ad vsum, † communis vero quo ad proprietatem.

† Et tūc vera est SYL. opinio. Pla. vt cōia dicant publica, sz nō econ tra, nisi respe ctu quorundam vsuum.

¶ Et hæc opi. tenēda est: & sic opi. cuiuslibet in casu suo vera est, ut declarat hic Christ.)

f ¶ Iurisgentium. i. de iure gentium.

g ¶ Maris. s. est

h ¶ Sicut retia. Hysteron proteron. i. ordo conuersus, vt ff. eo. ripatum

i ¶ Eorum. s. littorum.

K ¶ Nullius. i. hominis singularis: omnium autem sunt: & sic differt ab illo §. nullius, infra statim posito.

¶ Vniuersitatis. Casus Nō figurat in positione declarationis seu descriptionis, si tamen uis formare, dic qd ista videbantur publica, non vniuersitatis. l. inter publica. ff. de uerb. signi.

quasi

quasi populica. i. illius populi. sed cõtrarium dicitur, ꝙ immo sunt vniuersitatis, quia publicũ in hac materia non capitur pro eo, quod est vnius populi, sed vniuersorum populorum, vt declarat gl. j infra eõ. §. No. summa. Item no. ꝙ dicant̃ uniuersitatis.)

a ¶ Vniuersitatis. Quę etiam publica quandoque dicunt̃. i. vnius populi, vt C. de sacrosan. ec. l. fi. in prin. Sed aliter accipit̃ supra e. §. flumina. nam loquitur ibi de illo, quod est publicum omnium populorum.

† alias uelut quę.

¶ Quæ sunt cõia ciuitatum, dicuntur vniuersitatis. h. d. ex l. intantum. § uniuersitatis. ff. eo.

¶ Vniuersitatis a sunt, non singulorũ, † quæ in ciuitatibus b sunt, theatra, c stadia, d & similia, e & si qua alia f sunt communia ciuitatum.

¶ Ea, quæ sunt diuini iuris, in nullius bonis sunt, hoc dicit. ex l. intantum. §. sacræ. & l. j. §. j. ff. eod. Ang.

¶ Nullius g autem sunt res sacræ, & religiosæ, & sanctæ, quod enim diuini iuris est, id nullius in bonis est.

¶ Res sacræ sunt, quæ rite per Pon-

b ¶ In ciuitatibus. Et ciuitatũ sunt.

Theatrum c ¶ Theatra. A theorãdo. i. inspiciendo, vt in atena Veronensi.

SyL. ¶ Dic, quod est dictum apotu theaome, hoc est video: latine dici potest spectaculum.)

Stadiũ. d ¶ Stadia. stadiũ est octaua pars milliarij, quod Hercules currebat vno anhelitu, vt legitur in historijs.

SYL. * ¶ Hic accipitur pro loco, ĩ quo homines vel equi ludorum causa currunt: quem Latini curriculum uocãt. sic Cice. in Tuscu. In stadio Censores exclamant.)

e ¶ Similia. quę sunt ad delectationem populi, ut latę vię & picturę in palatio.

f ¶ Et si qua alia. scilicet necessitatis causa facta. vt curia communis, palatium, nauigium, & sunt supra dicta vniuersitatis dominio & vsu. Sed Pla. dixit vsu tantum esse vniuersitatis, alia sunt quę dominio & fructu sunt vniuersitatis, non vsu, vt fundi ciuitatis, & serui, vt ff. de ĩ ius uo. sed si hac, §. qui manumittitur. & ff. de uerb. signific. l. inter publica. & de contrahen. empt. sed Celsus. §. j.

ADDITIO. Dicit ex mente doct. quod hęc omnia dicuntur vniuersitatis & quo ad dominium, & quo ad vsum communem, vt hic, & l. sicut. §. j ff. quod cuiusque vniuer. Est tamen differentia inter res vniuersitatis, qa quędam vniuersitatis appellantur, & quo ad dñiũ & quo ad vsum cõem vt sunt theatra & stadia. Quędam vero sunt vniuersitatis quo ad dominium, & quo ad vsum particularis, vt sunt prata uniuersitatis, ex quibus commodum percipitur in particulari, & ita dicunt doct. Christoph.

Diuisio. ¶ Nullius ¶ Ista pars vsq; ad. §. singulorũ. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, quę sũt ĩ nullius bonis. Secundo ponit exemplum de reb. sacris. Tertio de religiosis. Quarto de sanctis rebus. Secunda ibi (Sacrę.) Tertia ibi (Religiosum.) Quarta ibi (Sanctæ) Et quanlibet partem summabo per se Aret.

g ¶ Nullius. scilicet hominis vel hominum, nec possunt esse, sed sunt in bonis Dei censura siue dispositione, & sic non obstat quod posset dici de communibus & publicis reb. vniuersitatum, quę videntur nullius esse, qa esse possunt & sunt hominum, licet non hominis singularis. Item contra infra eo §. ferę So vt ibi.

SYL. ¶ Sacræ res. Casum nõ expedit figurare, quia sumus in declaratione terminorum, & litera clara est. No. quid sit sacrum. Item quod sacra etiam imperialibus decretis prohibentur alienari, excepta causa redemptionis captiuorum. Item quod nemo sibi sacrum propria auctoritate constituit. Item quod locus, ubi est ecclesia, ex diruta remanet sacer.)

Sacrę.

a ¶ Sacrę. Pontifices. scilicet Papas & episcopos. Sed nunquid Imperator dedicare potest? Videtur ꝙ sic, vt ff. eodem. l. sacra. § j. vbi d̃dicat i. potestatẽ dedicandi dat. nam olim Imperatores erant sacerdotes, vt in canonibus dicit̃. Vel dic dedicat, alij (puta episcopo) permittendo sine requisitione, vel cõcedit scilicet requisitus.

Sy L. ¶ Vera solutio est, ꝙ loquitur secundum tẽpora antiqua, quando potestas religionis non erat restricta ad Põtifices, vt hodie.)

†alias donaria

b ¶ Aedes sacræ. Hic locus dicitur sacer, vt hic, & sanctus, vt C. de sacrosan. ec. l. sancimus. item religiosus, ut in auth. vt religiosę domus.

c ¶ Et dona (alias donaria). i. thuribula, & cruces, & calices. Accur.

d ¶ Quę etiam. scilicet donaria, nõ autem referas ad ędes sacras: nam illę nullo modo possunt alienari, ut in Authen. de alie. & emphyt. §. & quoniam cognouimus. col. ix.

e ¶ Constitutionem, vt C. de sacros. eccl. l. sancimus. Sy L.

¶ Dic tamen, quod illa constitutio nihil ualet, quia communiter cõcludũt doctor. in cap ecclesia sanctę Marię. de constit. quod etiam illę. ll. quę in beneficium ecclesiarum sunt factę ab Imperatore, ex defectu potestatis non ualent.

f ¶ Excepta. nã hominũ aĩæ qbuslibet reb. pręponendę sunt. vt C. de sacrosan. eccl. sancimus. in fi. Item propter debitũ, si quod habet ecclesia, vt in Authẽ. de alien. & emph. §. hoc autem super ipsis. coll. ix. Item propter alimẽta pauperum, ut xij. quęstio. ij. c. aurum habet ecclesia

Sacrę res aliẽnari possunt.

tifices Deo dedicate sunt, seu ad diuinum ministerium deputatæ, quæ non possunt nisi pro captiuis redimendis alienati. h. d. ex. l. intantum. §. sacre. ff. eo.

¶ Sacræ res sunt, q̃ rite per Pontifices [a] Deo cõsecratæ sunt, ueluti ædes sacræ, [b] & † dona, [c] quæ rite ad ministerium Dei dedicata sunt, quæ etiam [d] per nostram cõstitutionẽ [e] alienari & obligari prohibuimus, excepta [f] causa redemptionis captiuorum. Siquis aũt auctoritate sua quasi sacrum sibi cõstituerit, sacrum non est, sed profanum. [g]

¶ Locus aũt, in quo ædes sacræ sunt ædificatæ, etiã diruto ædificio, sacer adhuc manet, [h] ut & Papinia. scripsit.

¶ Religiosus locus fit ex mortui illatione, fieri autem non potest nolente domino, uel habente ius communis proprietatis, uel ususfructus, sufficit autem semel consensisse. h. d. ex. l. intantum. §. religiosum. ff. eodem.

¶ Religiosum locũ

¶ Vide tex. in auth. hoc ius porrectũ C. de sacrosan. eccle. & ibi doct.) Sy L.

* ADDI. Vñ uersus, vtilitas incommodũ pietasq; necesse. Res alienari permittunt ecclesiarum.

g ¶ Profanum. i. non sacrum.

Locus desinit esse sacer dupliciter.

h ¶ Sacer manet. desinit tamẽ esse sacer, si ab hostibus capiatur, vt infra de inut. stipul. §. j. & ff. de reli. cum loca. Item locus eẽ religiosus desinit, quando ea romouentur, quæ talem eum reddebant, vt ff. eod. sacra. §. illud. & de reli. l. antepen. in fi.

¶ Religiosum. Casus. Figuratio nõ esset necessaria in declaratiõe termini, *si tamẽ uis ponere, dic quod primi responsi poterat esse dubitandi ratio, ꝙ in §. præced. vidimus res sacras priuatorũ auctoritate constitui non posse, at diuersum statuitur in religiosis, propterea ꝙ tunc minus afficitur locus, quam cũ efficitur sacer, idq; ex reg. l. in re mandata. C. mand.) & dũ dicitur, ꝙ inuito socio non potest inferri in communem locum uel alienum, quamuis sepulchro cõmuni qs inuito socio uti possit, ratio dubitan- Sy L.

di

di erat fauor religionis, & quod satis erat solui pretiū loci. Videmus.n.alias fauore religionis quem ita astringi.l. fi.§.j.C.de com.ser manu. & ibi Bal. sed contrarium dicitur, quia non dēt vni per aliū iniqua conditio inferri l.non debet ff. de regul. iur. nec altrī gi quis ad vendendum l.nec emere C. de iure delib. & sine facto nostro nostra a nobis non abdicantur l. id quod nostrum. ff. de regu. iuris. * res enim religiosa (vt dictum est) nullius ī bonis est. In cōe aūt sepulchrum idcirco ēt inuito socio licet inferre, quia cū iam locus sit religiosus, non debeor prohiberi vti re cōi ad vsum destinatū, veluti re mea. vltimi aūt respōsi ii la est ratio, quia volenti non fit iniuria neq; dolus.l.nemo vī de reg. iu.] No.quę dicuntur in summario.]

† Cōcor. c. cū omnes ī gl. j. post mediū, ibi, nisi rem concedant. ex de cōsti.

vnusquisq; [a] sua voluntate facit, dum mortuum [b] infert in locum suū. In cōem aūt locum purum [c] inuito socio inferre [d] non licet. In cōe vero sepulchrum etiā inuitis [e] † cæteris licet inferre. Item si alienus vsusfructus [f] est, proprietarium [g] placet (nisi consentiente [g] vsufructuario) locū religiosum non facere. In alienum locū consentiē te domino licet inferre, & licet postea ratum non habuerit, quam illatus est mortuus, tamen locus religiosus fit.

¶ Res sanctę sunt portæ & muri ciuitatum, quasi pœna legali firmati. Item leges pœnales proprie vocantur sanctiones hoc dicit. ex l.sanctū. & l.sacra.ff. eod, dom.Ang.

¶ Vnusquisque. Aliud in sacro, vt supra co.§.sacrę.

SYL. ¶ Nunquid autem secundum canones hoc dicatur religiosum. dic q̄ nō, vt dicit Dec. in ca. quanto. col. pen. de iud. vbi alios refert.]

† Nō tñ fundū totū, sed locū cadaueris solū efficit religiosum Ang.

b ¶ Mortuum.s.totum † vel saltē caput, cuius imagine cognoscimur, vt ff.de relig. cum in diuersis. Quid si partialiter caput est in diuersis locis? Respon. illum esse religiosum, vbi est maior pars, vt argum. ff. de statu hom l. queritur. & infra de vulg. sub. §. & si ex disparibus. Si autem ęqualiter, neuter, secundum Ioan.

ADDIT. Et nota q̄ si pars anterior appareat, illa tanquam nobilior inspicitur, ar l.quod conclaue. ff. de dā. infe. Ang. *sed verior est ratio, quia ide cognoscitur cuiusque imago.d.l.cum in diuersis Syl.

c ¶ Locum purum. idest qui neq; sacer, neq; sanctus, neque religiosus est ff de relig.& sump.fun.l.j §. purus autem.

Locus purus q̄s est.

d ¶ Inferre non licet. Extraneos. nā ipse socius recte ibi sepeliri potest ēt sine consensu cæterorum: maxime cū nō est alius locus, in quo sepeliretur, vt ff. de relig. & sump. fun. l.si plures.

e ¶ Inuitis. Hoc fauore religionis iā factæ. alias contra, vt supra prox.§. & ff. commu. diui. Sabinus.

ADDITIO. Hoc non videtur verum, & glo. melius soluit in d.l. Sabinus. Vnde dic latius, quod aut socius vult vti, facere, seu reficere in re communi ad eum vsum, ad quem parata est, & potest alio prohibente, aut ad vsum ad quem res parata non est, & tunc subdistingue, quia aut interest prohibentis non vti, & est melior cō ditio prohibentis, aut non interest, & tunc melior est conditio facientis, Io. Fab. post Dy. in regula, in re communi. de reg. iur. lib. sexto.

f ¶ Vsusfructus. s. loci puri, arg ff. de vsu. & hab. l. fi.

g ¶ Proprietarium. Nisi consentiat fructuarius, vel nisi testatorem, qui vsumfructum legauit, velit sepelire hęres, vt ff. de reli. l. secūda. §. si vsum fructum.

h ¶ Consentiente. Quid si primo cō sensit, post pœnituit ante illationem? Respond. sufficit semel voluisse, vt ff. de aqua plu. arcen. l. in diem, & infra proximo respon.

ADDIT.

* ADDIT. In tex. ibi ratum nõ habuerit expungẽdam esse hoc loco negationem, quemadmodum & in l. in tantũ. §. religiosum. ff. eo censet Antonio Augu. emẽdatio. lib. j. c. ij idq; probat cum ex Pand. Flor. tũ ex Theophilo Græco institutionem interprete, atq; ita huius loci sensu erit locum religiosum fieri si quãuis non cõcedẽte dño illatus sit mortuus, si modo id ratum postea dominus habuerit. dam aliud caput, quod sanctionẽ vocabant, in quo pęna aduersus illos statuebatur, qui contra capita suprascripta fecissent.]

* † ad hũc §. vide Bud. in Anno. ad Pan. in l. j. in prin. de iust. & iu. vbi agit de verbosã ctum.

¶ Sanctæ † quoque res, veluti muri [a] & portæ ciuitatis, quodammodo diuini iuris sunt, & ideo nullius in bonis sunt. Iõ autẽ muros sanctos [b] dicimus, quia pœna capitis cõstituta est in eos, qui aliquid in muros deliquerint, [c] ideo & legũ eas partes, quibus pęnas cõstituimus [d] aduersus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones [e] uocamus.

¶ Res sunt nostræ aut iure naturali, aut iure ciuili: & a vetustiori inchoandũ est h. d. ex l. prima. ff. de acq. r. re. dom. Ang.

¶ Singulorum autem hominum multis modis res fiunt. Quarũdam enim rerum dominium nan

a ¶ Muri. scilicet ciuitatis Romanę. SYL. ¶ Et tunc est pęna capitis. l. fi. ff. eod. & ibi no.] ¶ Quid de ciuitate alia vel castro? Respon. nec ibi quicquã facere licet sine auctoritate Præsidis, vt ff. eo. sacra. §. muros. Vel forte vniuersitati licet, nõ priuato, vt C. de ope. publ. l. omnes.

SYL. ¶ Sanctę. Casus. Quęrebatur quid sanctum diceretĩ. & respondet Imperator, quod portę & mænia ciuitatis, cuius contrarium videbatur, quia nõ videbantur ea esse in bonis nullius, sed publica, sicut vię, theatrum, & similia, seu magis vniuersitatis, cõtrariũ tamen dicitur ex ratione assignata in tex. [non quidem abnegãdo quin sint vniuersitatis vel publica, sed quia addita est his alia qualitas, quod sanctione quadam firmata sunt, idcirco sancta dicuntur, exemplo earũ partium legum, quę sanctiones appellantur.] No. quę dicantur res sanctæ, & quare. Item ꝙ valet argumentum ab allusione vocabuli. Item ꝙ pœna capitalis est in transcendente muros ciuitatis Romanę. Itẽ quę proprie dicantur sanctiones, quam quidem deriuationem approbat etiam Macrob. lib. iij. Saturn. c. iij. quid autẽ & vnde dicatur sanctum, docet Budæus in titu. ff. eo. in suis annota. * Vt autem recte percipiatur quid sit sanctio, sciẽdum est olim moris fuisse, cum aliqua l. rogabatur, & in scriptis redigebatur, vt postea quã apposuissent oĩa legis capita, in extrema parte adderent quod-

¶ In tali casu punitur extra ordinẽ arbitrio iudicis. l. j in fi. ff. ne quid in lo. sacro. SYL.

b ¶ Sanctos. i. firmos, a sancio sancis, non calce vel lapidibus, sed lege firmatos, vt sequitur.

c ¶ Deliquerunt. s. transcẽdẽdo, vel rumpendo, sicut fecit Remus frater Romuli, vt hic, & ff. eodem. l. fi. vnde Lucanus: Fraterno primi maduerunt sanguine muri. Lucanus.

d ¶ Constituimus. vt C. de le. & con. l. non dubium. Accur.

* ¶ Declara, vt docui in figuratione casus, nihil enim facit. l. non dubium. ad verum intellectum huius loci. SYL.

e ¶ Sanctiones. in stricta significatione. Quandoque ponitur largius pro qualibet imperiali lege, vt C. de no. Co. fa. §. quibus. ibi, colligentes vero &c. quandoque largissime pro collectione totius iuris ciuilis, vt in prooe. ff. in princip.

Singulorum. Ista est secunda pars principalis huius tituli, quę diuidit Diuisio. in quinque partes principales. Primo qualiter acquirunt nobis res, quæ in nullius bonis sunt. Secundo qualiter acqui-

acquiruntur ea, quę sunt alterius ex facto nostro, ex pmistione, vel fabricatione. Tertio quãdo vsufructuarius vel bonęfidei possessor facit fructus suos, & quid cõtineatur appellatione fructuum.

Quarto ponit vnum ea sum excepti uum a prima parte, videlicet ꝙ ea quę sunt in nullius bonis, non tamen in totũ efficiuntur occupantis. Quinto quãdo per traditionem vel non in personam certã vel incertã dominium

ciscimur iure natura li, quod (sicut diximus [a]) appellatur iusgentium, quarundã vero iure ciuili. [b] Cõmodius est itaq; a vetustiore [c] iure incipere. Palã est aũt vetustius esse ius naturale, quod cũ ipso genere humano rerum natura [d] pdidit. [e] Ciuilia aũt iura tũc esse cęperũt, cum & ciuitates condi, & magistratus creari, & leges scribi cęperunt.

¶ Feræ, volucres, & pisces, capientibus etiam in alieno conceduntur, quę durãt capientis, quousque custodiã eius nõ effu gerint, & dñs potest prohibere, ne venandi aut aucupãdi grã fundũ eius ingrediaris, si præuiderit.h.d.

transferatur. Secunda ibi in §. (Cum ex aliena materia) Tertia ibi (Si quis autem.) Quarta ibi in §. (Thesauros.) Quinta ibi in §. (Per traditionem.) Ang.

SYL. ¶ Casus Nõ figuratur in diuisione, No. quod appellatione multorum veniunt duo secundum communem intellectum. Item quod ius gentium appellatur ius naturale. Item quod ius gentium est antiquius iure ciuili. Itẽ quod a uetustiori inchoandum est. Item ꝙ iusgen. productum est cum ipso genere humano a natura. Itẽ quando iure ciuili locum & principiũ habuere. Item ibi. ll. scribi cęperunt. ꝙ ad substantiam l. non requiritur scriptura, sed tamen hic tex. probat cõtrarium, quia etiam magistratus creari cępeꝛũt, qui ante nõ erãt, ergo ll. scribi, quę ante non erant, non dico scriptura, sed ipsę. ll. & ita intelligit Dec. in rub. de constitu. in iij. colum. Tamen hic tex. potest optime probare vtrunque intellectum.]

a ¶ Diximus. Sed ubi? Respond. supra de iure natura §. primo. ibi, quod vero naturalis. Vel supra de iure nat. §. sed naturalia. Vel melius sup. eod. § & quidem.

SYL. * ¶ Vltima opi. verior est: nã nec in §. quod vero. nec in §. sed naturalia, ius naturale appellatur ius gentium, sicut in §. & quidem.]

b ¶ Iure ciuili. Vt vsucapione, arrogatione, successione, deportatione, monachatione, de quibus incipiet dicere infra de vsu cap.

c ¶ Vetustiore. sic ff. de iu. immu. l. semp.

d ¶ Rerum natura. idest Deus.

e ¶ Prodidit. i. statim cum procreauit Deus gẽtes, statim fuit iusgentium.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ prodidit hoc loco exponendũ est pro dedit, & in esse emisit, sicut infra si quad. pau. fe. di. prodita actio dicitur. i. data & concessa, nõ aut tem inuenta, & simili modo accipit in §. huic autem infra de actio.

SYL. ¶ Ferę. Casus. Quęrebatur exemplum eorum, quę iure gentium nostra efficiebantur, & responsum est, quod aucupium, piscatio, & venatio, acquirebant nobis iuregen. feras, aues, & pisces, & assignatur ratio, quia cum natura ipsa mundi decori & vtilitati hominũ ea omnia creauerit, nec huic aut illi loco ascripserit, voluit ea omnibus cõmunia esse, & ita ꝙ nullius sint, possint tamen omnium effici, & ideo occupanti concedantur. Sed tũc fuit dubitatum, an si capta sint in fundo alieno, sua sint. & dubitandi ratio erat, quia tunc cum erant in illo fundo, videbantur quasi accedere fundo, & esse quędam pars & accessoriũ ipsius, vnde videbatur iniquum, ꝙ ex fundo alieno quid commodi domino in uito caperetur, cuius contrariũ dicitur ea ratione, quia nulli particulari lo-

¶ Feræ[a] igitꝰ bestiæ, & volucres, & pisces, & oīa animalia, quæ in mari, cœlo,[b] & terra nascuntur, simul atq;[c] ab aliquo capta fuerint, iuregētium statim illius esse incipiunt. Quod †.n. ante nullius est, id naturali rōne occupanti conceditur.

¶ Nec[d] interest feras bestias, & uolucres, vtrū in suo fundo quis capiat, an in alieno. Plane qui alienum fundū ingreditur venādi,[e] aut aucupādi gratia, pōt a domino, si† is puiderit, prohiberi ne ingrediatꝰ.[f] Quicquid aūt eorū ceperis, eo vsq; tuū esse intelligitꝰ, donec tua custodia coercetꝰ. Cū vero tuam euaserit custodiā, & in libertatē[g] naturalē sese receperit, tuū esse desinit, & rursus occupantis fit. Naturalem autē libertatem recipere intelligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in cōspectu tuo, vt dif-

ri loco sunt ascripta hęc animalia, adeo ꝙ quāuis in alieno fundo capta fuerint, non ꝑ hoc erāt minus ī bonis nullius ante capturā. Sed & fuit adiectum, an dominus posset venatorem aut aucupē prohibere, ne fundum suum ingrediatur, & videbatur ꝙ non gratia exercēdi aucupij & persequendi feram, quam ꝑsequi quocunq; iure gen. licebat: tamen contrarium dicitur dē iure eiuili si præuideat. ē n. iniurię species contra voluntatem domini ingredi ipsius fundum. l. in iniuriarum. §. fi. ff. de iniu. *Deinde fuit quęsitū, an perfecte per occupationem hę res acquirantur, ita vt sine facto nostro illas non amittamus. & videbatur quod sic per l. id quod. ff de reg. iur. attamen deciditur nostras esse desinere, si rursus se in naturalem libertatē receperint, hoc aūt statutum est, vt auferatur occasio rixandi, quia captis postea eisdem ab alijs, facile in contentionē veniret, vtrum illius essent, qui prius ceperat illas, an nullius vt nunquam ab aliquo captę.] No. elieiantur clare ꝑ te ipsum.

* † Intellige, si id venire pōt in hominū cōmercium, regula. n. supponit cętera habilia. ca. j. de æta. & qua.

a ¶ Ferę. Quia a uetustiori incipiendum est igitur &c.

b ¶ Cęlo. id est aere.

c ¶ Simul atq;. i. statim postquā &c. Sed nunqd res sacrę cōcedunt occupanti, vt s. eo. §. nullius? Rñ. Res dr̄ esse in nulli⁹ bonis sex vel septē modis. Natura, vt hic. Facto, vt j. eo. §. pe. Itē tpe, vt ff. de acq. re. do. l. nunquam. §. thesaurus. & in his tribus locū habet hęc regula, nisi ꝙ in thesauro de ęquitate dimidium dño soli restituitꝰ, vt j. eo. §. thesauros. Itē censura, vt s. eo. §. nullius. Itē casu, vt in hēditate iacēte, q̄ vicem dñi repręsentat, vt j. de stip. ser. in prīn. Itē culpa hoīs, vt si eijciā seruū ęgrotātem, vt C. de lat. lib. toll. l. j. §. sed scim⁹ & ēt hic. Itē iuris naturalis constōne vt liber hō, vt ff. de ver. ob inter sti. §. sacram.

Res dr̄ esse in nullius bonis septē modis.

† alias in id.

d ¶ Nec interest. quo ad acqrēdū dominium.

e ¶ Venandi. Aliud si cā requirendi fugitiuū meum, vt C. de ser. fu. l ij.

* ¶ Melius facit. l. j. §. hic autē. ff de ser. fug.] qd̄ in odiū seruorū inductū est, secus in alijs rebus nisi sint indicia, quia nō perquiruntꝰ in fundis aut domibus alienis, vt hic per doct.] SYL.

¶ Vel glandis colligendę cā, vt ff. de glan le. l. j. vel vt recipiā pecuniā, quā ibi abscōdi, vt ff. ad exhib. thesaurus. vel si vindemiam, quam emi, tollere me venditor prohibeat, vt ff. de act. emp. qui pendentem.

¶ Adde idem, si via erat diruta. l. si locus. §. fi. quemad. ser. amit. SYL.

f ¶ Ingrediatur. Quid si post prohibitionem qd ceperit? Rñ. nō facit suū, vt C. de rei ven. si fundū. & l. certum. & facit infra eo. §. apium. ver. plane.

¶ Hęc gl. cōiter dānatꝰ, tenetꝰ tñ actione iniuriarū. l. iniuriarū. §. fi. ff. d̄ iiur.] SYL.

g ¶ Libertatem. i. laxitatem, vt statim sequitur, vt ff. de acqu. re. do. naturalem. & l. Pomponius.

Difficilis

ficilis[a] sit eius persecutio.[b]

¶ Sola vulneratio feræ non facit eã suã, nisi capiaẽ. h. d. ex l. naturalẽ. §. illud. ff. de acqu. rer. dom.

¶ Illud[c] quæsitum est, an si fera bestia ita vulnerata sit, vt capi[d] possit, statim tua esse intelligatur: Et quibusdã placuit statim esse tuam: & eousque tuã videri, donec eã ꝑsequaris, ꝙ si desieris perseq, desinere esse tuã, & rursus fieri occupantis. Alij vero putauerũt nõ aliter tuã esse, quà si eã ceperis. Sed posteriorem[e] sñiam nos confirmamus, ꝙ muta accidere[f] solleãt vt eã nõ capias.[g]

¶ Apes occupantu cõcedunẽ, & earum faui, põt tamẽ dominus fundi prohibere ingredientẽ, & quod ex alueo tuo examẽ euolauerit, eousque tuum est, quousq; ꝑsequeris. h. d. ex l. naturalem. §. apium. ff. de acqu. rer. dom.

¶ Apium[h] quoq; fera[i] natura est. Itaque apes, q̃ in arbore tua cõsederint, antequã a te alueo[k] includantur, non magis tuæ intelligunẽ eẽ, quàm

a ¶ Difficilis. Id est impossibilis, sic ff. pro soc. l. de illo. & econtra. ff. de ijs qui deie. vel effude. l. ij.

SYL. ¶ Male exponit gl. q̃a arbitrariũ est cognoscere an ita effugerit, vt libertatẽ receperit, vt ẽ demente gl. in seq. §. in verbo capi.]

b ¶ Persecutio. Sic ff. de acq. po l. iij. §. Nerua.

SYL. ¶ Illud. Casus Non figurabitur, quia in tex. disputatur, & assignaẽ rõ dubitãdi & decidẽdi. No. modum cõsulẽdi, vt primo adducãtur rõnes partis cõtrariæ, postea suæ, tertio ponatur op. Itẽ no inspici quod euenire potest. Item ꝙ vulnus ẽt tale, vt fera ita affecta sit ꝙ capi possit, nõ facit eã vulnerãtis, s3 exigiẽ captura.]

c ¶ Illud. Sic ff. de acq. re. do. naturalem. §. illud.

d ¶ Capi possit. Cõsiderata natura hominis & aĩalis, nõ diuina possibilitate, sed nõ oĩno facilitatem considero.

e ¶ Sed posteriorem. Sic ff. eodem in laqueum.

f ¶ Accidere. licet. n. probeẽ vnum. i. eã vulneratã, nõ tamẽ sequitur, vt capi possit, vt C. de ꝓb. l. neq; narales.

g ¶ Nõ capias. No. ꝙ inspicitur q̃d euenire põt, sic. ff. loc. si quis domũ. §. idẽ q̃rit si sumptus & ff. ad Treb. l. Lucius. §. pe. & ad l Fal. l. in quantitate. §. magna. & ff. ex qui. cau. ma. sed & si per prætorem § si ferię. & ff. de ser. rusti. pręd. qui sella. §. ij. & de dam. infe. qui bona. §. inter. arg. tamen contra ff. de pecul. l. eo tempore. j. respon.

SYL. ¶ Dic, ꝙ iõ ibi non inspicitur, quia secundum naturam non erat possibile, cũ nihil esset in peculio, secundũ Angel. hic, vel nõ erat ciuilis aut honestus, secũdũ Christ. hic.

SYL. ¶ Apium. Casu Dubitabaẽ, an si apes in arbore mea cõsederint, meę intelligãtur factæ ac si ceperim. & videbatur ꝙ sic, quia ex quo se in arbore mea incluserunt, & ibi fauos fecerunt, videbantur effectæ pars & fructus arboris meæ, cuius contrarium respondetur, quia earum natura fera est, & non magis fiunt meę quam aues quę nidum posuerunt in arbore, qua ratione omnia subsequentia deciduñ. *Hoc tamen intelligendũ de apibus, quas natura absq; hominũ cura produxit, nam quę hominum studio pascuntur, inclusæq; seruantur, tanquã occupatæ illorũ esse intelliguntur, donec reuolare nõ desinũt. No. ꝙ in apibus quarũ natura fera est, necessaria est occupatio ad translationẽ dominij. Itẽ ꝙ eousq; dominiũ retineẽ, quousq; non est difficilis persecutio.]

h ¶ Apium. Concordat. ff. de acqui. rer. do. l. naturalem. §. apium.

i ¶ Fera. i. non mansueta.

K ¶ Alueo. Vas est vbi apes manẽt. Quandoq; pro loco, vbi flumen currit ponitur, vt infra eo. §. insula. Alueus duo significat.

Scandalũ timẽdũ est. a ¶ Incluserit. qđ Bul facete noluit, in his similib. dicẽs: Magis timeo scãdalum q̃ futurum iudicium, vt no. ff. de acq. rer. do. in l. in laqueum.

SYL. ¶ Et hęc cõiter tenet, vt attestať hic Christoph.]

b ¶ Dns erit. Nec furti tenetur, vt ff. de fur. si apes.

c ¶ Integra re. i. antequã Itret, vel priusquam eximantur.

d ¶ Preuideris. quid si fuerit igressus, an poterit retinere eum, vt det quod acceperit, cũ hõ quilibet possit prohibere, ne quis itret fundum suũ? Respon. cum dñs factus sit per occupationem, non video quare desinat esse dñs, arg. huius. §. q tñ pręuidẽti cõsulit.

Examẽ tripliciter accipitur. e ¶ Examẽ i. vniuersitas apium, alias pro approbatione ponitur, alias ꝓ iudicio, vt C. de aduo. diuer. iudic. l. nemini. Et forte seruatur aliud de consuetudine in hoc. §. & in superioribus duob. seruatur de cõsuetudine, adde ꝙ non est credendum doctori testanti aliqd esse de consuetudine, secundũ Alex. in l. post dotem, col. pe. ff. so. ma.]

volucres, quæ in arbore tua nidum fecerint, ideoq; si alius eas incluserit,[a] is earum dominus[b] erit. Fauos quoq; si quos effecerint, eximere quilibet potest. Plane integra[c] re si præuideris[d] ingredientẽ fundũ tuum poteris eũ iure prohibere ne ingrediatur.

Examen[e] quoq;, quod ex alueo tuo euolauerit, eousq; intelligitur eẽ tuũ, donec in conspectu tuo est, nec difficilis ꝓsecutio eius est, alioqn occupantis fit.

¶ Pauonum, columbarum, & ceruorũ fera natura est, & animum reuertendi habere desijsse creduntur, quando reuerti desinere. h. d. ex lege naturalẽ. §. pauonũ ff. de acqu. rer. domi.

¶ Pauonum quoq; & columbarum fera[f] natura est: nec ad rem[g] pertinet, ꝙ ex consuetudine euolare & reuolare solent, nã & apes idem faciunt, quarum[h] cõstat feram esse naturam. Ceruos quoq; quidam ita mansuetos habent, vt in syluam ire & redire soleant, quorum[i] & ipsorum[k] feram essena turam nemo negat.

In ijs aũt animalibus, quæ ex consuetudine abire & redire solent, talis[l] regula comprobata est, vt eousque tua esse intelligantur, donec animum reuertendi habeant. Nam si reuertendi animũ

SYL. * ¶ Pauonum. Casus non est aliter figurandus, quia tex. ex se planus ẽ, & Imper. ip se ponit rõnem dubitã di, & respondet. No. sum mariũ. Item ꝙ actus sequẽs demonstrat, qualis fuerit intentio præcedens.]

f ¶ Pauon. fera. l. non prorsus domestica vel mansueta.

g ¶ Nec ad rẽ pertinet. i. nõ obstat ijs, quę diximus.

h ¶ Quarũ. s. apium.

i ¶ Quorũ. s. ceruorum in genere.

K ¶ Ipsorum. s. & singulorum in specie

l ¶ Talis regula. Hic nota tria genera animaliũ. Animaliũ tria sunt genera.

Mansueta. vt sunt gallinę, in quibus habet locum hęc regula, vt vbicunq; sint, domini esse intelligantur, vt infra proximo. §. Item fera prorsus, & in his habet locum alia regula, q̃ occupanti conceduntur. ĩ. eo. §. feræ. & §. illud. & §. apium. & §. examen. Itẽ fera naturaliter, sed accidẽtaliter mãsueta, † & in his obtinet hęc pręsens regula. & facit ad hoc. ff. eo. l. naturalem. per totam vsque ad §. fi. †Ista gl. rephen. dit per

SYL. * ¶ Dic ꝙ hic accipiť pro fętu apiũ & noua illa sobole, quã, cum grandiu scula est, parentes alueo emittunt, vt nouas sedes sibi comparet, non autẽ accipitur pro collectione apũ aluearibus inclusa, quę mellificat, & iam nostra est. Et dum dicit glo ꝙ forte aliud

doc. hic a quia apiū natura nō est adeo fera, quin mutari possit: secūdū Por. hic.

a ¶ Desierint. exteriora indicāt animi secreta interiora, facit ff. de ędilit. edic. l. si autem. §. ij. ADDITIO. Et hoc comprehenditur, si viso domino vel familiarib. nō redeunt, vt solebant, si per aliquos dies hincinde, si tamen in syluis, errassent, secundum Angel.

† alias non est tunc.

SYL. ¶ Gallinarum. Caius. Apium, ceruorum, pauonum, & columbarū exemplū dubitationē faciebat in casu nostro, eius contrarium tamen decidit, eo quod natura earum nō est fera, & ideo non minus suę sunt, cū euolant, quam quando stant, & in eis furtū fit. No. gallinarum & anserum duplicē esse speciem. Item quod gallinarū dominium non amittimus, eo q exeant conspectum. rō est, quia nunquā fuerūt liberę, & ideo non reuertūtur ad libertatem. Item q furtum non committitur sine animo, & potest fieri ēt in vna gallina.]

† Alias quoq;.

habere desierint, [a] etiā tua esse desinūt, & fiunt occupantiū. Reuertendi aūt animum uidentur desinere habere † tunc, cum reuertendi consuetudinem deseruerint.

¶ Gallinę, & anseres, quamuis conspectum exierint, non desinunt esse nostrę, & qui animo lucrandi eas retinet, furtū facit. h.d. ex l. naturalem. §. si. ff. de acqui. rer. dom.

¶ Gallinarum [b] † autem & anserum non est fera natura: † id quoque ex eo possumus intelligere, quod aliq sūt gallinę, quas feras [c] uocamus, itē alij sunt anseres, quos feros appellamus. Ideoq; si anseres [d] tui aut gallinæ [e] tuæ aliquo † modo turbati [f] turbatęve euolauerint, licet conspectum tuum effugerint, quocunq; tamen loco sint, tui tuæve esse intelligūtur, & qui [g] lucrandi animo ea animalia

b ¶ Gallinarum. Scilicet omnium vt statim innuit. Vel dic singularum in specie.

c ¶ Feras. vt fasianos.

* ADDITIO. Varro lib. de re rusti. iij. c. ix. Columel lib. viij. ca. ij. scribunt tria esse genera gallinarū, esse cohortales, siue villaticas, esse rusticas quæ non ita mansuetę sint, nec sine cauea Romę videantur, nec capiātur, nisi ab aucupe, esse Africanas, siue Numidicas, quas Gręci μιλεαγρίδας appellant.

d ¶ Anseres. T. domestici.

e ¶ Gallinæ. s. domesticę.

f ¶ Turbati. vt per vulpem vel miluum.

g ¶ Qui lucrandi animo s. vt habeat pennas vel oua, alias n. nō cōmittit furtū, nisi lucrādi aīus interueniat, vt ff. de fur. l. j. §. fi. Sed nunquid dolus fit in vno ouo? Rñ. sic, sed de dolo non agit in re minori duobus aureis, vt ff. de dolo. si oleū § fi. & l seq. * ¶ Pulchram rōnē affert Zasius in Commē. Rheto. ad Heren. li. j.] Sed quare nō agitur de dolo cum quo agitur furti, vt hic? Respō. furtum fit plerunque, & ideo frequētius puniendum, secūdum Io. vt ff. de pen. l. aut facta. § fi.

† alias id qd. Furti actio in modico non aūt actio de dolo. † alias casu. SYL.

¶ De hac rōne & eius veritate dixi latius in l. vt vim. ff. de iust. & iure. * at Ioan. Fab. ait q actione de dolo agit ad rescindendum actum cōsensu partium firmatum, qd difficilius est tollere, & iō nō datur pro modico. l. scio ff. de in integrum restitu. l. res bona. ff. de contrahen. emp. quam rationē approbat Ang. & ego puto veram, illud addens pro confirmatione, quod furtū habet nescio quid casus fortuiti, q vix humana ratione prævidetur, glo. in l cum duobus. §. damna. ff pro soc. dolus autem a contrahentibus facilius pręcaueri potest.] SYL.

¶ Et no. ex hoc. § qd quęlibet actio etiam pro uno nummo datur, vt ff. de dam. infec. si proprietarius, in fi. j respon. & de coniun. cum emanc. libe. l. j.

l. j §. illud. sed fallit in casib. vt ecce, si commodo tibi seruum, & iu eũ alis, non repetis a me expensas modicas, vt ff. cõmo. in reb. §. possunt. & ff. de impen. in re. do. fa. l. oĩno. Et excepta actione doli, vt dictũ est. Item excipe quod est. ff. de dã. infec. ex damni. in prin. ¶ Itẽ quod est in l. feio. ff. de in inte. rest. quia ibi remediũ est extraordinariũ, regulariter n. ꝑ quacunq; minima re datur q̃libet actio cõpetens de iure cõmuni. * Sed de isto articulo, vtrum & quando minimi rõ habeat, vide Deci. in c. de appellationibus. in ii no. de appel. & Alcia. lib. j. de verb. significa.]

† Facit ĩ ꝑœ. decre. ĩ gl. vlti. vbi dr̃, ꝙ ꝑ vna gallina furtũ committit post mediũ glo. fin. in c. cũ te. ex de re iudi.

SYL.

detinet furtum committere intelligitur. †

¶ Capta in bello iure gent. nostra fiunt, etsi liberi homines sint, & eatenus durant, donec a nobis aufugiant. h. d. ex l. naturalẽ. §. fin. & l. adeo. ff. de acq. re. do.

¶ Itẽ ea, quæ ex hostibus[a] capimus, iure gent. statim nostra fiũt, adeo quidẽ, vt & liberi hoĩes in seruitutẽ nostram deducã tur, qui tamẽ si euaserint[b] † a nostra potestate, & ad suos reuersi fuerint, pristinũ statũ recipiunt.[c]

¶ Inuenta in littore maris, & nata ex animalibus nostris, nobis quærũtur. h. d. ex l. itẽ lapilli. & l. itẽ q̃ ff. de acqu. re. dom.

¶ Itẽ lapilli,[d] & gẽmæ, & cætera, quę in littore maris inueniunt,[e] iure nãli[f] sta tim inuẽtoris[g] fiunt.

SYL. * ¶ Item ea quę ex hostibus. Casus. In regula huius. §. dubium faciebat, ꝙ cũ nihil tã contrariũ sit iuri q̃ violẽtia, nõ videbaẽ esse legitimus modus dominiũ acquirẽdi. Itẽ cũ ius natura le sit immutabile, nõ videbaẽ posse hominẽ liberũ ab eo statu deijci, in quo illũ natura creasset. Cõtrariũ decidiẽ ea rõne q̃a & bella rõne naturali suscepta ad propulsandã iniuriã, resque nobis ablatas recuperandas Qđ vero statutũ est de liberis homib. ut fiant serui hostiũ capientium, summam hẽt ęquitatẽ, cũ naturę magis conueniat eos seruari quã interfici. §. serui. s̃. de iu. perso.] Not. ꝙ capta in bello etiam si liberi homines sint, nostra fiunt. Itẽ quod captus recuperat libertatẽ, statim ꝙ ad suos redit, & euadit custodiam, quę no. quia ambo requirũtur, cum copulatiue hic ponantur.

a ¶ Quę ex hostib. vt quibus populus Romanus bellum indixit, vel ipsi populo Rom. vt ff. de capt. & postl. reu. hostes. & ff. de ver. sig. hostes & l. quos nos hostes.

b ¶ Si euaserint. animo & corpore, vt ff. de cap. l. nihil. in prin.

c ¶ Recipiunt. iure postliminij, vt s̃. quibus mod. ius pa. pot. sol. §. si ab hostibus.

† alias nostram ptãtem.

¶ Itẽ lapilli. Casus. Non figuratur in tam noto & claro exemplo, cuius rõ est, quia ea, q̃ in littore maris sunt, ĩ nullius bonis sunt, sicut & ipsum littus. §. littorum. s̃. eo. In secundo vero casu, ideo nostra efficiuntur, q̃a rei nostrę fructus sunt. §. in pecudum, j̃. eo. No. summarium.]

SYL.

† Hoc verũ in vacantib. vt hic, & l. si Barsatorũ. C. de fideiuss. Qđ no. ꝑ statuto loquẽte de eo q inuenerit bãnitũ. Itẽ in nõ vacãtib. si possidẽtis aĩus ñ cõcurrat, aliãs solo acqrunẽ aspectu.

SYL.

d ¶ Itẽ lapilli. s. pretiosi. Et q̃ sit inter eos lapillos, & gemmas, & margaritas differentia dic vt ff. de au. & arg. leg. l. & si non sunt §. si.

e ¶ Inueniunẽ. quę tñ non sunt alicuius, alias contra, vt infra eo. §. fi.

f ¶ Iure naturali. i. gentium, vt sup. eo. §. singulorum.

g ¶ Inuentoris. ita demũ si occupet siue apprehendat, † nõ alias secundũ Azo. nam iu superiori. §. & in alijs pręcedentibus de ijs, quę per occupationẽ q̃runẽ, tractatur. vñ ꝙ idem proseq̃uaẽ hic, vicinitas scripturę innuit, vt ff. de testa. l. hęredes. § sed & si notam. & ff de leg. j. si seruus plurium. §. fi. & aduerbium similitudinis. item, quod est in princi. §. aperte dat intelligere aliud esse in thesauro, cuius tractatus est valde ab hoc separatus, vt j̃. eo. §. thesauros. & ideo primum videnti & inuenienti, non capienti quęritur.

* ¶ Opinio Azo. verissima ẽ, & ꝓbaẽ apertissime in l. j ĩ prin. ff. de aeq. pos.

Item

a ¶ Itē ea. Nunc mutat stylū & materiam, & dicit de iis,q̄ acqrūtur per accessionē discretam, & in seq. §.praeterea.dicit de accessione concreta.

b ¶ Ex animalibus.fem. gen.siue rōnabilibus ut ex ancillis, vt s̄. de iure pso.§. serui. & C. de rei ven.l. partū. siue irrationabilibus,vt ff. de rei uē. l. si frumētū (alias incip. idem Pōp.) §.idem scribit.

SYL. c ¶ Dño tuo. Vel quasi, ut si bona fide possides aīal irrationale,vt ff. de acqui.re.do. l. bonęfidei. §. non ita in rōnali, vt j. eo. §. in pecudū. & est ratio, vt ibi.

d ¶ Eodem iure.s.gentium.

¶ Item[a] ea, quę ex animalibus[b] dominio tuo [c] subiectis nata sunt,eodē[d] iure tibi acquiruntur.

¶ Per alluuionē flu minis, i.per incremē tum latēs , res nobis acquiruntur, nō aūt per uim ipsius terrā euellentis, nisi radices arbores emiserint.h.d.ex l.adeo.§. j.ff.de acq.re.do. Ar.

¶ Praeterea quod p alluuionē agro tuo flumen adiecit,[e] iure gentium tibi acquiritur.Est aūt alluuio incremētū [f] latens. Per alluuionem aūt id uideē adiici, quod ita paulatim adiicit, ut intelligi [g] nō possit, quātum quoquo temporis momento adiiciatur. Quod si uis fluminis de tuo praedio aliquam par tē de traxerit, & uicini praedio† applicuerit, [h] palam est eam tuā permanere. Plane si longiori [i] tpe fundo uicini tui haeserit, arboresq; quas secum traxit, in eū fundum radices egerint, ex eo tempore† videntur uicini fundo acquisitae [k] esse.

becillitatē naturalis uisus,qui tā subtilia perpendere nō pōt,vt in cucurbita patet, quę cito crescit, quę tn̄ percipi non potest, quantum crescit quo quo momēto temporis. Sed in quodā genere agrorū cessat ius alluuionis , vtī agris mi litibus assignatis a principe, qui limitati dicū tur, vt ff. eo. l. in agris§. Quae sit rō diuersitatis, dic, ut ea.l. in fi.

¶ Ex quo.n. agros limita tos certo nu mero iuge. rum princeps concessit militibus,ex hoc vī alluuionē prohi buisse, quia is numerus augereē. l.testamenta C. de testamē.

† alias appule- SyL. rit.alias attulerit.

† alias vī vicini fundo acqsii a esse

¶ Praeterea. Casus. Non figuraē alirer,cum optime declaret seipsum tex. * si quis tn̄ velit figurationē , sumi p̄t rō dubitā di ex regula l.id quod.ff.de reg.iu.rō aūt decidendi in alluuione fuit incertitudo,quę cuiusq; esset terra & quanta,quod nō est ubi ui flumi nis pars fundi alicuius applicaē fundo vicini. vltimi aūt dicti eadē ē rō, q̄ & usucapionis, nēpe negligētia patiētis terrā suā,cū fundo vicino coalescere. No. ꝙ alluuio est acqsitio iuris gē.& qd ea fit.Item ꝙ impetus flumi nis non pōt alteri applicare fundum meum.Item ꝙ emissio radicum facit qri, quod non esset alias quęsitum.)

e ¶ Adiecit.ponēdo iuxta tuū pdiū.

f ¶ Incrementum.i.augmentum.

g ¶ Intelligi nō possit. licet tota die ibi figas intuitum,& hoc propter im-

*Qui aūt dicanē agri limitati , & cur ita vocentur, & de intellectu.d. legis in agris.uide Alcia. lib.j. Pretermiss. & lib.j.Parer. c.xxxviij.)

*ADDIT. De his publicis agris q ueteranis in eorū pręmia assignaban tur fit mētio.ī l.Lucius.ff.ð euic.H M.

h ¶ Applicuerit.Alias appulerit.i.apposuerit, vt subiicit,puta crustam terrę forte uineatę & arboratę.

i ¶ Lōgiori.i.longo.s.tāto , ut faciāt radices vt sequitur, vel ēt ipsa terra, apposita vnionem alteri terrę fecerit cui apponiē, vt ff.de dam.infec. l. hoc amplius.§.ita demum.† Sed qūo sciē, qñ hęc unitio uel imistio erit facta? Respon per rusticos qui talia sciunt, ut in Auth.de non alie.aut permu. §. quod autem dictum est. coll.ij.

† Quod si nō fecerit, poterit de directo uendicari.

k ¶ Acqsitę. utilis tū rei vēdicatio priori dño daē,secundum M. vt ff. de rei

rei vendicatio.si frumētum.(alias est l.idem Pomponius.)§.de arbore. Sed nos cōtra,sed in factum ad ęstimatio nem dāni, vt ff.de rei vendicatio. l.in rem. j §.item.Sed rei vendicatio non daf,vt ff. de dam. if. hoc amplius. §. Alphenus.

SYL. ¶ Dic,quod aut facto flu minis applicuit, & cessant omnes actiones,aut facto hominis, & procedit disputatio pſens.)

¶ Insula nata in mari efficitur occupantis, secus si in flumine,sed est eorum, q habent prædia vicina, pro modo latitudinis fundi, si est in medio,alias illius cuius prædio est uicinior. Si uero ex diuisione fluminis unius fundus ĩcludatur,remanet antiqui domini hoc dicit ex l. adeo.§.insula.ff.de acqui.rer.dom.

¶ Insula, [a] quæ in mari nata est[quod[b] raro accidit] occupantis fit: nullius. n. ri, quia non mutatur forma agri. No. quod insula nata ĩ mari in nullius est bonis. Item quod ideo conceditur occupanti. Item quod ad raro contingentia iura etiam aptantur. Item qđ insula nata in flumine efficitur vicinorum ꝓ modo latitudinis: cętera dic vt habetur in summario.)

a ¶ Insula. Dicitur locus undique circundatus aqua,vt hic, Insula tria significat

SYL. ¶ Insula. Casus. Sic figurari potest. Quęrebatur cuius esset insula ĩ mari nata:& videbatur effici illorum principum, qui dominium viciniorís terrę haberēt, vel saltem quod efficeretur communis,sicut & mare est. contrarium respondetur,ꝙ immo,* quia nullius est, efficitur occupantis. § ferę.supra eodem. quod autem nullius sit, ex eo ꝓbatur, quod nihil aliud est insula quam terra in mari apparens,q̃ a natura sublata est e profundo maris ad superficiem.Sicut igitur cum mari subiacebat, nullius in bonis erat.§.littorum.in fi.supra eodem. ita & postquam emersit,eodem iure debet censeri & per hoc concedenda occupanti.)Iterum videbatur,quod nata ĩ flumine publici iuris fieret, sicut & flumen.contrarium deciditur, quod efficitur eōrum qui habent vicina prędia, * ea fortasse ratione,quod pręsumatur nata ex terra ipsorum vicinorum,vel in quoddam præmium oneris,quod illis incumbit, ripæ muniendę, & reficiendę. Nec obstat, quod alueus fluminis publicus sit, sicut & flumen,ideoq; insula etiam, quę dū subsidebat alueí loco erat,iuris publici esse deberet, quia verum est alueū fluminis publicum esse,donec flumē super illo labitur, nō etiam vbi ad aliam partem fluere cęperit, vt dicitur in §.sequen.) Ideo autem disponitur in tertio casu dominium cōserua & ff.eodem. lege adeo. §. insula. & lege, insula. (j) alias quandoque pro domo in mari posita, quę in salo, id est salso posita est, secundum Isidorum. Item quandoque pro qualibet domo, vt ff. de eo quod certo loco dari. lege tertia.§. si quis insulam. SYL.

¶ Dic,quod quando capitur pro domo.pro ea accipitur quę vndique uia circundatur ad similitudinem insulę circundatæ ab aqua.)Item nota diligenter ista.vj responsa vsque ad. §. alia sane &c.

ADDITIO. (j) Dic quod insularum alia est naturalis, vt Corsica & Sardinia,alia casualis vel accidentalis, quæ in flumine sępe nascitur, in mari perraro. Naturales insulę sunt principis, non in dominio patrimoniali,sed in dominio iurisdictionali, vt l.insulæ.ff.de iudic.l. illicitas. §. q vniuersas.ff.de officio pręsidis. sed de hac materia plenius videas hic per Angelum.

b ¶ Quod raro accidit.Sed opp.nam ad ea, quæ frequentius accidunt, potius iura adaptantur, vt ff.de leg.& senatusconsul. l.nam ad ea Respōdeo, quod illud verbum potius, solutionē inducit,nam bene infertur potius, ergo ad alia. SyL.

¶ Item hoc dictum fuit, ne ex decisione ponenda in fluuiatili insula arguerentur ad ortam in mari.)

Credi-

creditur.[a] At insula in flumine [b] nata [quod frequenter accidit] si quidem mediam partem [c] fluminis teneat, cõis est eorum, qui ab utraque parte fluminis ꝓpe ripam prædia possident. s. pro modo latitudinis [d] cuiusque fundi, quæ latitudo prope ripã sit. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tãtum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. Quod si aliqua parte [e] diuisum flumen sit, deinde infra [f] unitum, [g] agrũ alicuius in formam insulæ redegerit, eiusdem permanet is ager, cuius & fuerat.

¶ Alueus nouus efficitur publicus, sicut ipsum flumen est, uerus uero dominis fũdorũ propinquorũ cõceditur. Idem de nouo aluo, si flumẽ in antiquũ redeat. Item inundatio fluminis non mutat dominium fundi. h. d. ex l. adeo §. quod si toto ff. de acq. rer. do.

¶ Quod si naturali alueo in uniuersum derelicto, † ad aliam partem fluere cęperit, prior quidem alueus [h] eorũ est, qui prope ripã eius prædia possidẽt, pro modo. s. latitudinis cuiusque agri, quæ latitudo prope ripam sit, nouus autem alueus eius iuris esse incipit, [i] cuius & ipsum flumen est. i. publicus. Quod si post aliquod tps ad priorem alueum reuersũ uerit flumẽ, rursus nouus alueus eorum esse incipit, qui prope ripã eius prædia possident.

†alias alia defluere cęperit.

¶ Alia sane causa ẽ, si cuius totus ager inundatus fuerit, neque enim inunda-

a ¶ Creditur. s. antea.
b ¶ In flumine. i. in medio fuminis.
c ¶ Mediam partem. s. quod poterit sciri accepta chorda, & pũcto posito in medio inter vtrunque agrũ, & tũc si pũctũ est ex una parte tm̃, alij cedat: alias secundũ ꝙ pũctum extendit, ut colligit. ff. de acqui. re. do. inter eos. & l. seq. Ex his patet, ꝙ pro diuiso possident insulã, & hñt dominium circũdantes flumen, vt ff. e. pro regiõe.
d ¶ Latitudinis. existẽtis ab una ꝑte, cũ plures sint ex una parte, & un⁹ fundus alicuius latior est q̃ fundus alterius & in hoc tm̃ frontem agri cõsidero, ut ff. eo. insula. in princ.
e ¶ Parte. s. supiori.
f ¶ infra. s. inferiori ꝑtę.
g ¶ Vnitũ. s. flumen. i. coadunatũ: & hic sit pũctum. † Vel dic unitum agrum &c. & tunc puncta ibi, infra.

† Hęc verior. SYL.

¶ Qđ si naturali. ¶ Casus positio facilis ẽst. *Videbatur. n. alueũ a fluuio destitutũ debere publicũ maneř, sicut erat antea, vel in bonis nullius, quasi pro derelicto habitũ a flumine, & cõsequẽter occupanti concedendũ, aũt reuerti velut iure quodã postliminij ad priores dominos, qb. a fluuio fuerat ablatus: quib. non obstantibus statuitur eorũ fieri, q prope ripã prędia possidẽt pro modo latitudinis cuiusq;: quod non alia ratione dispositum fuisse arbitror, nisi quia ad illos ẽt spectat onus ripę muniendę, nouus autẽ alueus iõ publicus fit, qa fluuij censitorum vice funguntř, & ex priuato ĩ publicũ adducunt. l. ergo §. flumina. ff. de acquir. re. do. circa casum inũdationis rõ assignatř in tex. Nõ. clara sunt, & eliciuntř de facili ex sũmario.]
h ¶ Alueus. a quo nunc vltimo recessit flumen.
i ¶ Incipit. quantum ad strictam rationem. nã de ęquitate vix obtinet, id est non obtinet, vt ff. eodem. l. adeo. § insula. in fine. Et no. hic, quod flumina uicem iudicum tenent, & dant & auferũt dominia, vt hic, & ff. eodem, ergo. §. alluuio. Accursi.

a ¶ Spēm.i. faciem fundi. Sed cōtra ff. de flu. & ne qd in flu. pu.l.j. §. si fossa.in fi.§.Sol. ibi totū occupauit, hic partem. Vel hic eodē impetu recessit quo venit, ibi non, sed diu coopertū tenuit.

SYL. * ¶ Dic, ꝙ īmo.§. si fossa. cōcordat cum tex. nostro, vt etiā Ang. hic animaduertit.)

b ¶ Manere. Fuit ergo dominus ēt tūc tpis, qn aqua inūdabat. Sed contra. ff. qui. mo. vsusfr. ami.l. si ager. So. ibi īproprie dicit amitti. s. quantum ad commodū fruendi. Vel hic inundauit ꝑpīpetū aquarū, ibi vt faceret alueum, vt probatur prędicto ti.l. quid tamē.§. agri. Et hæc vera sunt quantum ad ꝓprietatē: sed possessio indubitāter tpe inūdationis amitteret, vt ff. de acq. pos.l. iij.§. Labeo & l. qui uniuersas.§. ij. & l. Pompo.j. respon. tamen aqua recedēte ēt possessio restituenda est, vt ff. de iti. actuq; priu.l.j.§. sed & si quis.

Syl. * ¶ Si spectat tps inūdationis, uerū est tunc dominiū amisū intelligi d.l si ager. ibi, amittit usufr. nisi simus ī casibus, quib. nec possessio ꝑ inundationem amittat, quos refert Ias. ī l. iij. §. Labeo. ff. đ acq. pos. sin tps recessus aquæ, vt hic & tūc verū est itelligi dominiū durasse, q a l. restituit oīa ī pristinū statū, & per subductionem tpis inundationis dominij continuationē inducit. d.l. si ager. ibi, queadmodū.] diuersum est aūt in possessione, q a solo animo amittit. l. cū vnus.§. fi. ff. de bo. auth. iud. pos. dominiū vero nō. l. si quis ui.§. differētia. ff. de acq. pos.)

¶ Cum ex aliena. Diuidit in quinq; partes. Primo ponit thema. Scdo qōnē. Tertio per exempla thema declarat. Quarto ponit respōsionē. Quinto per exempla responsionem declarat. Scda ibi (Queri solet.) Tertia ibi (Vt ecce.) Quarta ibi (Et post multā.) Quinta ibi (Vt ecce uas.)

Syl. ¶ Casus. Figuratio plana est. ponit

tio fundi speciem [a] commutat, & ob id si recesserit aqua, palā est eum fundum eius manere, [b] cuius & fuit.

¶ Spēm nouā ex aliena materia faciēs, eius dominus efficit, nisi possit ad pristinam reduci h.d. ex l. ad eo.§. cum quis ff. de acq. rer. dom.

¶ Cū ex aliena materia spēs aliqua facta [c] sit ab [d] aliquo,

enim in tex. rationes aūt dubitādi plures allegabātur, quia illius nouę speciei confectæ nūquam ille fuerat dominus, cuius erant ea, ex quibus erāt confectę: contra videbatur, quia quā uis species fuisset ī nullius bonis, tñ materia erat in alterius dominio. vt autē tolleret hęc ambiguitas, media uia electa est. s. ꝙ aut reducibilis est species ad priorē, & remaneat domini, q a est ac si species non sit alterata & materia ī dominio alterius fuerit: aut nō est reducibilis, & cedat specificanti: q a illa species nō fuit in alicuius bonis. No. ꝙ specificās quęrit dominium rei specificatę nō reducibilis ad priorem formam: intellige si bona fide specificauit, ignorans alienam. Item no. iura concordanda, & mediam viam eligendam.)

c ¶ Aliqua facta. Facta autem intelligit etiam cępta licet non perfecta, vt ff. de auro & arg. lega. l. ege, & si nō sunt §. quid ergo. † Ratio huius est, quia quę in opere sunt, inesse videntur. ff si cer. pe. l. lecta. &c. officij. extra de elec. — †alias deest quod sequitur.

* ¶ Licet hęc glo. communiter improbetur, tamen verissima uidetur, dummodo declaretur secūdum distinctionem tex. nā si opere incępto res ad priorem materiam reduci nō possunt, vt in calcatis vuis uidemus, cur dominium acquisitum non vere quis dixerit? est vtique noua quędam species constituta, tametsi illa nō sit, ad quam opera facientis principaliter tendebat. — SYL.

* ADDITIO. Species autem est, quod sub rudis materiæ nomine non manet corpus, sed transit in aliud nomen. Eg Bar.

d ¶ Ab aliquo. s. bona fid, vt ff. ad exhibē. de eo.§. si quis. & suo nomine, vt ff. de acqr. rerum domi. adeo.§. cū quis. in prin. & l. qcquid.§. vbi. Item &

& tertium, scilicet quod nō possit redire ad priorē materiam, secundum Ioan. vt in fi. huius. §. Quid si duo spe cificauerunt, unus bona fide alius ma la fide? Respō. cōmunis est domini & specificātis bona fide: non autem mala fide, † vt ff. qui. ad li. procla ma. nō licet si duo. Azo. eodē modo quęro & sol uo ea quę sequunt. Quid si ex diuerso rū materijs spēm fecit, & in una ha buit bonam fidē, & in alia malam fi dē? Itē quid si in mā unius partim bonam, partim malā fidem habuerit? Itē qd & si ptim suo specificātis noīe, ptim noīe dñi?

†immo noīe p̄prio & bona fide scd̄m Christ.

* ADDIT. Intellige secundū p̄cedentia, quod habeat bonam fidē, itē quod oīa sint paria, alias minus p̄tiosum cedet pretiosiori, secūdū oēs doctores hic, pel. quicquid. §. fi. ff. eod.

f ¶ Placuit. s. nobis.

g ¶ Media sñia. quæ nec uni in totū nec alteri cōcordat, uel discordat. Sed distinguit vt seq̄r. Et nota mediū seruandū, sic. s̄. qui. ex cau. ma. nō licet. §. pen. Arg. contra. ff. de neg ge. l. Nesennius. ī fi.

Mediū est seruandū.

ADDIT. Dic, φ media uia ē eligenda, quando nō potest magis ius ad unā partem adaptari q̄ ad aliam ut hic, alias diceret̄ diuisio rusticana, ut d. l. Neseni⁹ in fi. cū glo. Are.

quæri solet quis eorum naturali[a] ratione dominus sit utrū is qui fecerit,[b] an potius ille qui materię dominus fuerit. Vt ecce, si quis ex alienis uuis, aut oliuis, aut spicis, uinū, aut oleū, aut frumentū* fecerit, aut ex alieno auro, uel argēto, uel ære, uas aliquod fecerit, uel ex alieno uino & melle mulsum[c] miscuerit, uel ex medicamentis alienis emplastrū, aut collyrium[d] composuerit uel ex aliena lana uestimentū fecerit, uel ex alienis tabulis nauem, uel armarium, uel subsellium fabricauerit.

Et post multam Sabinianorum[e] & Proculianorū ambiguitatē, placuit[f] media[g] sñia existimantium, si ea species ad priorē & rudē materiam reduci possit, eum uideri dominū esse, q materię domin⁹ fuerit, si non possit reduci, eum potius intelligi dominū qui fecerit.[h] Vt ecce, uas conflatum potest ad rudem materiam æris uel argenti, uel auri reduci: uinum autem, uel oleū, aut frumētum, ad uuas, uel oliuas, uel spicas [i]reuerti non potest, at ne mulsum quidē ad uinum & mel resolui potest.

h ¶ Fecerit. Si & alia duo interuenerunt, q̄ in princ. huius §. diximus.

i ¶ Vel spicas. Et ita apparet, quod frumētū cedit specificāti. Sed cōtra ff. eo. l. adeo. §. cum quis. in fi. §. Sol. hęc posuit gratia exēpli p̄ pueris secūdum Plac. quædā. n. gratia docendi dñr, quę alias non dicerentur, vt ff. de ac. & obl. l. obligationum substantia. §. fi. Vel dic secundo secū dum Azo. illam per istam corrigi.

a ¶ Naturali rōne. i. iure gentium.

b ¶ Fecerit. i. detexerit quo ad spicas, ut ff eo. l. adeo. §. cū quis. in fi. sic s̄. de liberti. § j.

c ¶ Mulsum. i. nectar, siue stalla diā.

SyL. * ¶ De mulso uide Palla. lib. xj. & Pli. lib. xxij. c. xxiiij.)

d ¶ Collyriū. i. vnguentū ad oculos.

e ¶ Sabiniano. i. Sabini & suorū fautorū, q dixerūt spēm cedere domino materię. S3 Proculus cū suis sequacibus contra. s. ut specificāti tamū cedat, ut ff. eo. l. adeo. §. cum quis.

* ¶ Melius est supplere istum tex. ex uersi. Videntur tamē. posito in d. §. cū quis. qui incuria Triboniani huc relatus non est. Ridiculum. n. est dicere, quod propter iuuenes male exemplificet, uel quod iste tex. sit correctorius. §. cum quis. cum Iustinia. ubicūque ius antiquum corrigit, id apertissimis verbis soleat indicare.) SYL.

Item

Item ad hęc omnia exempla, in quib. dicitur speciem specificati cedere, est cōtraria regula, quę dicit, Quod ex re mea est vel nascitur, meum est. vt ff. ad exhib. de eo. §. si quis. in fi ff. de rei vē. solū. § meū. Solu. illa regula locum habet in qu[illegible] que casibus. s. vbi dñs specificauit. Itē vbi alius eius mādato. Itē vbi sine mādato, sed ratū habet. †Item vbi alius mala fide & suo nomine. Item vbi bona fide, sꝫ res pōt ad priorem mām reduci, quorum nullū hic ē. Itē si hęc verat sunt ꝙ specificanti cedāt, cōtra est regula, quæ dicit Neminē cū alterius iactura fieri locupletiorē, vt ff. de cō. di. indeb. nam hoc natura? Respon. licet fiat sua species quo ad dominiū, tamen actione in factum tenetur ad ęstimationem, vt ff. de rei ven. l. in rē. §. item q̄cunque. & ff. de don. inter uir. & vxo. l. si mulier §. j. & l. seq.

ti, vt ff. eo. l. quicquid. §. fi. in fi. Idem forte erit, & quando mala fide fecit, licet reduci non possit, vt ff. ad exhiben. l. de eo. §. si quis. ¶ Imo amittit dñium suę materię. §. ex diuerso. infra eo.

Meū est qđ ex meo nascitur.

† Intelligas glo. q̄n noie dñi specificauit, alias si fi fuisset specificata nomine dñi, si posset hre ratū, cū sit factum in sui fauorē, vt l. si pupilli. §. si ego.

SYL. ff. de neg. gest.

¶ *Spēm constituēs partim ex sua, partī ex aliena materia, sibi spēm quærit. h. d.*

¶ Quod si partim ex sua materia, partim ex aliena, [a] speciem aliquā feceris quis, ueluti ex suo uino & alieno melle mulsū miscuerit, aut ex suis & alienis medicamētis emplastrum aut collyriū, aut ex sua lana & aliena [b] uestimentū fecerit, dubitandū non est hoc casu eū esse dominū, [c] qui fecerit, cum non solum operam suā dederit, sed & partē eiusdem materiæ p̄stiterit.

¶ *Aliena purpura intexta uestimento cedit uestimento, ille autē, qui dominus fuit, habet actionem contra furem. Ang.*

¶ Si tamen alienam purpurā [d] uestimēto suo quis intexuerit, licet pretiosior [e] sit purpura, tamen ac-

SYL. ex diuerso. infra eo.

SYL. ¶ Si tamen. Casus. Si purpura vestimento intexta sit, dubitabat an vesti accederet vel econuerso. rō aūt ꝙ vestimentū ipsi cederet, videbat, qđ p̄tiosior ipsa veste videbat ad se trahere minus dignum l. præcipimus in fi. C de app. contrariū tamen decidit Imperator, ex eo qa eum purpura vesti accedat, debet a principali trahi, nō ecōuerso, & ita patet ibi, accessionis uice. * Sed quia iniquū est, vt alterius facto res nostrę efficiātur alienę. l. id quod. ff. de reg. iu. iō domino purpurę datur furti actio, itē & cōdictio in eū, qui illam surripuit.) No. summariū. Item ꝙ accessorium, & si pretiosius & dignius eo cui accedit, sequitur principale. Itē ꝙ sicut per cōfusionem dñium rerum alienarū nobis quęrit, ita per accessionē. Item qđ quamuis dñium sit trāslatum in furē, oino datur saltē cōdictio furtiua. Itē ꝙ rei suæ potest committi furtum.)

¶ Quod si partim. Casus positio pēdet ex superiori, ideoq; minus dubitabile decidit, vt innuit Imperator ibi, dubitādū non est, cuius decisionis rō eadē est, & maior, quia duo vincula arctius ligāt. auth. itaque. C. cō. de suc. Intellige tex. tamē in terminis in quibus loquitur. s. q̄n non posset reduci ad priorem materiam, vt declarat gl. fi. No. summarium. Item ꝙ duo vincula potentius ligant. Item argumentū de minori ad maius affirmatiue.)

a ¶ Ex aliena. s. materia.

b ¶ Ex aliena. s. lana.

c ¶ Dominum. Sed si possit reduci ad priorē materiam, fit cōis habita rōne materiarū, vt non cedat specifican-

d ¶ Purpuram. vt manicam uel gyro nem. si autem ipsa fila, pura in tela, tunc alia rōne est dominus factus purpurę. s. iure specificationis, vt s̄. prox. § & præcedenti. Hic autem. §. aliquid vult adijcere supradictis. s. de acquisitione iure accessionis. ne ergo nihil operet, adiungit hoc quod nunc dixi, vt fi. de le. j. si quando. in prine.

e ¶ Pretiosior. No. pretiosius accedere

re uiliori,sic.ff de cōtrahē. emp.ī emptiōe.Sed cōtra ff de ædil. edi.l. iustissime.Sed ibi speciale in homine. Sed cōtra.j.de fideiul §. fideiussores. Sol. vt ibi Itē loquit̄ hic.§.qn̄ dicta purpura gratia ornandi vestimento fuit apposita:sin autem econtra, vt vestimentum seruiret purpuræ, ut forte eā seruaret, tūc cedit vestimētū purpuræ, ut in duabus legibus contrarijs, vt ff. de vsuca.l. rerū

† alias iure.

cessionis† uice cedit uestimēto, & qui dominus fuit purpurę, aduersus eū, qui surripuit, [a] habet furti actionē & cōdōnē,[b] siue [c] ipse sit qui uestimentum fecit,siue alius. Nā extinctæ[d] res, licet uendicari non possint,condici tamen a furibus,& a quibusdam aliis possessoribus [e] possunt.

¶ Cōmistio uolūtaria uel fortuita facit rem esse cōem, h.d. ex l. adeo. §. volūtas ff.de acqui.re. do.

¶ Si duorum [f] materiæ ex uoluntate dominorum [g] cōfusæ[h] sint, totū id corpus, qd̄ ex cōfusione fit,

fuit,vt hic & infra de ac.§.sic itaq;,& ff.vsufr.quemad.ca.l.si.in fi.

¶ Si duorū. diuiditur principaliter in duas partes. Primo qn̄ volūtare dominorum. Secūdo quando casu sunt confusę. Secunda ibi (Quod si fortuito.) Item prima subdiuidit̄. Primo quando eiusdem generis materię confundunt̄. Secundo quando diuersi generis. Secunda ibi (Sed & si diuersę.) Ate.

mistura.§.quid ergo. & ff. de auro & arg.leg.l.& si nō sunt ℈. ꝑueniamus. Si autem neutrum causa alterius apponatur,tūc neutrū alteri cedit, & vtrunq; possidetur, vt ff.de usucap. l.rerum mistura.§.quid ergo.

A D D I T. Dic secundum doc. ꝙ neutrum possideretur cōmuniter, sed quod libet de per se sic,vt no. in d. §. quid ergo. Angel.

a ¶ Surripuit.si surripuit: alias istis actionibus famosis non tenetur. SYL.

* ¶ Dic quod condictio furtiua non infamat,sicut actio furti l.cessat.ff.de ac.& oblig.& de ratione diuersitatis uide Ias.in l.certi.in prin.colum. viij. ff.si cer.pet.)

b ¶ Et condictionem scilicet furtiuam,uel sine causa, vt ff de condi. sine causa,per totum.

c ¶ Siue ipse. s. fur: nam forte erat sartor.

d ¶ Extinctę,quātum ad dominium quod perdidit dominus eius,& iō quātum ad eum extinctum est, quia quādiu est intexta purpura, extincta est, nec pōt vendicari,sed agi pōt ad exhibendum,vt exhibeatur,& post uendicetur, vt ff.ad exhiben l.gemma.& ff. de rei ven.l.in rem actio.

e ¶ Possessoribus. veluti a prædonibus & malę fidei possessoribus,vt isto.

¶ Casus. SYL.

Clarus est,& nullā prorsus habet dubitationem cum.n.in cōueniat,quem priuari dominio suo eo fuito, siqd ex voluntate vel casu cōfundatur, debet fieri cōe, & hęc est regula, in qua rō dubitandi non exigitur, cū loquatur in casu, in quo separatio est impossibilis,vt dicitur in glo. No. ex commistione voluntaria vel casuali quæri& communicari dominia rerum. Item no. differentiam inter confusionem & commistionem. Item quod casus fortuitus & voluntas domini in hoc ęquiparantur.)

f ¶ Si duorum. Acquiritur dn̄ium non solum specificatione, vt s̄. eo. §. cum ex aliena &§.quod si.& accessione,vt s̄.eodem §. si tamen.sed etiam confusione, vt hic.Item immistione, vt j̄.proximo.§.si frumentum. Dominiū uarijs modis quęritur.

g ¶ Dominorū.bene dicit dominorum uoluntate.Nam si vnus dominus fecit inde speciem id est mulsum. vel uas ex argento meo & suo, sua est iure specificationis,non communis, vt s̄.e.§.quod si partim. & ff. de rei uen l.si frumentum §.j.

A D D I T I O. Hoc intellige bona fide,'& suo nomine, vt vidistis in §.cū ex aliena.supra eodem. per gl. ut hic. Angel.

h ¶ Confusę.i.simul fusę.

Ele-

a ¶ Electrum genus est uasis, uel species metalli: & ad hoc est.ff.de au ro & argen.lega.l. pediculis. §.Neratius.
Electrũ qd est.
* ¶ Electrum, teste Plin.li. xxxiij. c. iiij. vocatur aurum in quo quinta portio est argẽti.]
b ¶ Idẽ iuris, ut sit cõmune, vt subijcit.
† alias &ex his
e ¶ Placuit s. vt sit commune: nisi separari possit, ueluti ex ęre meo, vel plumbo, uel argento tuo species facta sit, qbus casibus sepa rari potest, & quilibet vendicat suũ, vt ff. de rei uẽ. si frumentum. §. sed si plumbũ & ff. de acquirẽ. rer. dom. l. lacus. §. si.
† alias vel diuersę materię uel quę eiusdẽ generis SYL. sunt, idẽ &c.

utriusq; cõe est uelu ti si q. uina sua cõfu derint, aut massas ar genti, uel auri conflauerint.

¶ Sed & si diuersę materiæ sint, † & ob id propria species facta sit, forte ex uino & melle mulsum aut ex auro & argẽto electrũ,[a] idẽ iuris[b] ẽ: nã & hoc casu cõem eẽ spẽm nõ dubitatur.

¶ Qđ si fortuito, & nõ uolũtate domino rũ cõfusæ fuerit, † v l' eiusdẽ generis materię, uel diuersæ, idẽ iuris esse placuit.[c]

¶ Spẽs duorũ a uolẽ tib. mistæ cões fiũt: secus si casu. h.d. ex l. idem Pompo. ĩ prin. ff. de rei uend.

Quod si[d] frumentum Titii frumento tuo mistum fuerit: si quidem ex uoluntate uestra, cõe est, qa singula corpora, id est singula grana, q̃ cuiusque propria fuerunt, ex consensu uestro cõicata sunt.[e] Quod si casu id mistũ fuerit, uel Titius id miscuerit sine tua uoluntate, non uidetur cõe esse, quia singula corpora in sua substantia durant.[f]

per simile. Hinc infert Iustin. ꝙ cum frumentum non fiat commune, com petit in rem actio pro quantitate cõmunicata, sed iudicis erit æstimare quatenus excedat vel minor sit æstimatio boni tatis vnius vel alterius frumẽti. No. collige per te.)

d ¶ Quod si frumentum. † Dixi musquando confunduntur ita, ut separari non possint, nunc ui dendum est quando singula corpora in sua substantia durant, quo casu dicuntur immisceri.

Continuatio. † Istam gl. non eredo esse Accursij, qa non reperit ĩ antiqs origina lib. nec ẽ ea doctores aliquã faciunt mentionem.

e ¶ Communicata sunt, & ideo locum habet communi diuidũdo actio, vt ff. de rei uendic. l. si frumentum. secundo respon.

¶ Quod si frumentum. Casus. Facilis est, liquidẽ formatur in tex. * ratio autem dubitãdi in primo dicto nõ est quęrenda, quandoquidem dominorum consensu facta est cõmunicatio, cũ etiam in confusis supra prox. §. Imperator dixerit non esse dubitãdum. Sed quoties mixtio fortuito fit, tunc dubium facere poterat. §. pręcedens, vbi idem statuitur, siue ex consensu, siue casu materiæ confun dantur.) Quamuis enim non fiat realis commixtio, fit tamen talis in granis frumenti, ut impossibilis sit separatio, magis enim facile separatur aurum ab argento, quam frumentũ a frumento: dicitur tamen cõtrarium. * Ratio decidendi assignatur in tex. ibi, quia singula &c. & confirmatur

f In sua substantia durant. Sed nunquid idem, si nostra uoluntate fuissent immista? Videtur quod sic, nostra enim contemplatio vel uoluntas non potest mutare substantiã granorum, quin semper discreta sint a se inuicem, quod videtur esse contra. § precedentem. Sed respon. non est mirum: alias enim simile reperimus: nonne tempus continuum est sui natura, cum tempus sit mensura motus primi mobilis, qui motus est unifor mis & cõtinuus, vt dicit Arist. in viij. Physic. & tamen partes in ipsa contemplatione distinguimus & assignamus, dicentes quoddam p̃sens, quod dam præteritum, quoddam futurum. Sic in granis frumẽti dicimus, ꝙ licet eorum

Frumentũ duorum an eorũ uoluntate, possit fieri cõmune.

Tẽpus qd est.

Tpis diuisio.

corũ corpora sint discreta in suis terminis, communia tamẽ ea possumus facere, ita q̃ aliqua nõ sit particula in tuo grano, quam tu non communices mihi, nulla in meo, quã ego non com municẽ, q̃d nõ esset desiciẽte nostra volũtate, sicut nec in tempore distincto genera rarentur hæ diuersitates, nostra signi ficatione vl' respectu desiciente.

† alias deest sed.

a ¶ Mista. quod sic per errorẽ, quo casu dominium non transit, vt ff. eod. l. si procurator. ij. vel vt melius pascãtur, & facit infra ad l. Aquil. in princ. vbi dicit, quod gregatim pascuntur. Sed contra. ff. de solu. si alieni. Solu. ibi est speciale in pecunia numerata, vt ibi dicitur, vt ff. certum petatur. singularia.

SYL. ¶ Et hic & ibi hęc glo. communiter approbatur.]

b ¶ Frumentum. nondum bona fide consumptum, tunc. n. in factum actio daretur, vt ff. ad legum Aqui. qui occi. §. si quis alienum vinum.

c ¶ Pro modo. i. mensura.

d ¶ Competit. i. q̃ cuilibet tantũ frumentũ restituat̃, quantũ fuit suũ, quãdo nõ apparet quod fuerit suũ, & hoc ꝑp impossibilem discretionem, vt ff. de vsufr. l. vsufructuariũ. §. si in viuarijs. si aũt apparet quod cuiusque fuerit, hoc iudex ęstimet, vt subijcit, secũ dũ Azo. & scd̃m hoc dic quale. i. q̃d, & sic cuilibet sua grana restituantur. Vel dic prox. respon. arbitrio &c. esse de eo, de quo est istud scilicet q̃n non apparet quod fuerit suum, & hoc innuit hoc verbum, quale, non enim dicit quod, sed quale, vt in qualitate officium uersetur & quanritate, non autem in corpore, cum illud sit impossibile discernere, & sic probabit q̃ dicit suum fuisse melius.

† Sed nec magis istis casibus cõe fit frumẽtũ, quã grex intelligit esse cõis, si pecora Titij tuis pecoribus mista [a] fuerint. Sed si ab alterutro vestrum totũ id frumẽtũ [b] retineat̃, ĩ rẽ quidẽ actio ꝓ mõ [c] frumenti cuiusq; cõpetit, [d] arbitrio aũt iudicis continet̃, vt ipse ęstimet quale cuiusq; frumẽtũ fuerit.

¶ Materia ædificij cedit solo, duplũ tamen soluitur ꝑ ædificãtẽ nec vẽdicat̃ nisi diruto ædificio. h. d. ex l. adeo. §. cũ ĩ suo ff. de acqui. re. dom.

¶ Tu dic clarius, q̃ aut a volentibus cõmiscet̃, & efficit̃ cõe, & datur actio cõi diuidundo, aut pręter voluntatẽ, & tunc si facilis est separatio, vẽdicari sua grana a quolibet poterunt. l. si frumẽtũ. §. sed si plũbũ. ff. de rei vẽ. Aut est difficilis, & iudex iã circa qualitatẽ q̃ circa quãtitatẽ arbitrabit̃, dũmodo nõ faciat separari grana vt hoc tex.] Et no tripli cem esse differẽtiã inter hunc. §. & superiorẽ. species. n. dicunt̃ misceri, vt hic, materia cõfundi, vt s̃. sed Pet. cõtra. Itẽ hic remanet in eadẽ substantia, ibi non. Itẽ confusa fiũt communia etiam sine dominorũ voluntate, vt s̃. prox §. hic non. SYL.

* ¶ Cũ in suo. Casus. Quęrebat̃, si in solo meo ex materia aliena ędificẽ, vtrius ędificiũ esset, & cũ noua species fiat partim ex re faciẽtis, partim aliena. videbat̃. q. decisa s̃. in §. q̃d si partim. attamẽ tradit̃ noua regula, q̃ ędificiũ cedit solo, nã cũ solum a Deo creatũ sit vt firmamẽtũ quoddã, sine quo ędificia non consisterẽt, merito placuit vt tãquã pars potẽtior ædificij cęteras ad se traheret. Sed cũ iniquũ esset quẽquã re sua absq; eius volũtate priuari, subdiuidit̃ q̃ nihilo magis dñs materię desinit esse dñs illius. Nã quemadmodũ possidens domum nõ censet̃ res singulas possidere. l. eũ qui ędes. ff. de vsucap. ita non dẽt absurdũ videri, si quis intelligitur dominus totius ędificij, nõ huius vel illius rei, & cõsequẽter si is, qui dominus erat materię, remaneat dominus eiusdẽ, cum non concurrat cũ domino totius integralis. Cęterum quia si darer̃ vendicatio, necesse esset ędificiũ rescindi, ex quo vrbs deformaretur, iccirco cõstitutũ est, vt tantisper, dũ ędificiũ perstat, is suam materiam vendicare non possit,

possit, sed duplum pro ea consequi.] No. ędificium solo cedere. Item quod nemo cogi pōt eximere tignum alienū iniunctum suis ędibus. Item quod quamuis dominus soli fiat dominus totius, tñ dominus materiæ remanet dominus. Item quod rei vendicatio nō datur domino. Itē quod actio de tigno iniūcto est ex. l. duodecim tabu. & quod licet sit ciuilis, est pęnalis. Itē quod veniat appellatione tigni.]

¶ Cum in suo[a] solo aliquis ex aliqua materia ædificauerit,[b] ipse intelligitur dominus ędificij, † quia omne quod in solo ędificatur,[c] solo cedit. Nec tamē idō is, qui materię dominus fuerat, desinit[d] esse dominus eius, sed tantisper[e] neq; vēdicare ea pōt, neque ad exhibendū[f] de ea re agere, pp legem

q ij. Item quando dominus soli & ędificans essent tales, inter quos cadere non posset expressa donatio, glo. in l. si vxor. ff de donationibus inter virū & vxorem.]

¶ Sed contra hanc regulam est. ff. de re. diui. l. insulam. in princ. Sol. illud speciale est.

* ¶ Dic. quod non est aliqua specialitas, imo & ibi ędificium cedit solo, quia quando ędificatur in littore, solum, super quo ponitur ędificium, cū sit nullius, efficitur proprium occupātis, licet dirupto ędificio rursus in pristinā conditionem reuertatur, in qua sententia Angel. quoque Aret. fuisse videtur.] SYL.

* † Hoc limitat singulariter Sozi. ī tracta. fallētia. in reg. cxj. limitat. x.

a ¶ Cum in suo solo. Suum est, etiā si alius habeat ibi vsumfructum, vt ī. de hęr. insti. §. j. vbi proprius seruus dicitur, in quo proprietatem nudam habet testator.

b ¶ Aedificauerit. s. bona fide, alias non, immo tignum suū vendicaret, vt ff. de rei vendi. l. in rem. §. tignū. † argu. a cōtrario sensu. Vel ea exceptione, quę ibi ponitur, & iurabitur in litem, vt ibi no.

† Et quis non possideat malæ

SYL. fidei existēs per l. cū qui ędes. ff. de vsuc. cōuenit tñ, quia dolo desiit possidere l. is qui dolo. ff. de rei ven. Et vēdicabit quidem nō vt exi-

* ¶ Imo & si mala fide ędificarit. l. ij. C de rei ven. nā nec actio de tigno iniuncto, quę in casu huius. § ad duplum competit, aliter datur quam si mala fide iniunctum fuerit tignum l. de eo. ff. de do. iter vi. & vxo. & l. j. ff. de tig. iniun.]

c ¶ Aedificatur. i. in ipsa terra configitur. Quid ergo de domo affixa solo? Respon. Non cedit solo, vt ff. de acqui. rer. dom. l. Titius. & facit ad hāc regulam. C de ędi. priu. l prima. Idem in satis, & plantatis, quod hic in ædificatis dicitur, vt infra eo. §. si Titius. & §. qua ratione. Vnde versus. Quicquid plantatur, seritur, vel inædificatur, Omne solo cedit, radices si tamē egit.

SYL. mat sed viin li tē iuret secūdū Chrillo. hic.

¶ Dicas hoc verū regulariter vt hic, tamen primo non procedit vbi ędificium esset illicite constructum, & veniret destruendum. l. fideicōmissa. §. si quis illicite ff. de lega. iij. vbi Bald. Item in clerico ędificāte de pecunia ecclesiæ, gl in capitu. apostolicos. xij.

* ADDITIO. Limitationes quas supra adduxit Sylu. Aldob. mutuatus est a Socino ex lib. fallentiarū, quas vide in regula. cxj. in verbo Aedificium vbi alias pręter superiores colliges. H M.

d ¶ Desinit. s. ex causa ędificationis, sed alia cā potest desinere, vt ff de vsu cap. l. rerū mistura. §. Labeo. quæ huic regulę signatur contraria.

* ¶ Dic quod verbum (ideo) positum in hoc tex. tollit contrarium, quia in §. Labeo, qui materiæ dominus fuerat, non desinit esse dominus eius propter ædificationem, sed ex pręterita negligentia, nam licet vere non posset perfici vsucapio, quia possessor ędificij non intelligit possidere singulas res in ædificium coniectas, ex quo tamē possideret corpus illud, cui insunt res particulares, noluit lex interrūpi vsucapionem ob id quod adhuc decem dies requirerentur ad illam perficiendam, cum in tam diuturna mora aduersarius antea fuisset.] SYL.

e ¶ Tantisper. i. interim.

f ¶ Ad exhibendum. s. vt eximatur, nisi mala fide fecerit, vt ff. de rei ven. l. in rem. §. tignum. ff. de tigno iniun. l. j. in fi. sed tunc non eximitur, sed in

litem

litem iuratur, vt ff. de solutio. l. qui res §. finali. quia arbitrarię sunt istæ actiones, vt ff de in litem iur. l. in actionib. & j̃. de actio. §. pręterea.

iniũxisset, teneret̃ saltem ad verã æstimationē rei, non ẽt ad duplũ. l. de eo. & ibi gl. ff. de do. int. vi. & vxo. & in l. in rē. §. tignum. ff. de rei vē. facit l. bona fides. ff. de reg. iur.] Sed contra mala fide iniũgētem, alia prçter hæc auxilia cõpetunt, vt rei vendi. Item ad exhibendũ. Item furti. Itē furtiua cōdictio.

a ¶ Duodecim tabularũ. lex quędã fuit de qua dic, vt supra de iu. natu. §. & non ineleganter.

SYL. * ¶ L. xij. tabu. refert Fest. Pompeius in hæc verba, Tignum iunctum ędibus vineæue ne vendicato, nec soluito.

Actio d̄ tigno ĩiuncto.

* ADDIT. Hæc sunt verba. L. xij. tabu. ex antiquorum monimētis collecta Tignũ iunctum ędibus vineisue ne soluito, sed duplum qui iũxit dato. H. M.

duodecĩ tabularũ,[a] qua cauet̃, ne quis tignũ alienum ędibus suis iniunctũ eximere cogatur, sed duplũ pro eo præstet, p actionem, quę uocat̃ De tigno[b] iniuncto. (Appellatione[c] autē tigni, oĩs materia[d] significat̃, ex qua ędificia fiunt.) Quod ideo prouisum est, ne ædificia rescindi necesse sit, Quod si aliqua ex causa dirutum sit ędificium, poterit materiæ dominus (si non fuerit duplũ iã consecutus[e]) tunc eam uēdicare,[f] & ad exhibēdũ de ea re agere.

¶ Aedificans de sua materia in alieno solo scienter, dominiũ amittit, bona uero fide ædificans, si possidet, repellit dominũ agentem exceptione doli, nisi soluat impēsas. h. d. ex l. adeo. §. ex diuerso. ff. de acq. rer. dom.

¶ †Ex diuerso, si quis in alieno solo ex sua materia domũ ædificauerit, illius †fit domus, cuius & solum est. Sed hoc casu, materiæ dominus proprietatē eius amittit, quia uoluntate eius

SYL. ¶ Sed dic dari vt æstimet̃, nõ vt vēdicet̃, cum l. vetet iterim eximi. l. qui res, in fi. ff. de solu. & ĩdõ quasi dolo malo desierit possidere iurabit̃ in litē l. j. in fi. ff de tig. iniũ. l. in actionib. ff. de in lit. iur.] Item hæc actio de tigno iniuncto, vt inf. de act. §. sic itaque. & ff. de tigno iniun. l. j. in fi & l. fi.

† alias & ex diuerso.

† alias fit.

b ¶ De tigno iniuncto, qua actione tenetur & q iniunctũ habet, licet nõ iniunxerit, & qui iniunxit, licet non possideat, sed altero soluēte alter liberatur vt ff. de ijs qui deiece. vel effu. l. si vero. §. si id quod. & de flu. l. j. in fi. & quod vi aut clam l. competit. §. fi. Sed qd si velit magis rē reddere & eximere, quam duplum pręstare? Respond. Non auditur, quia propter publicã vtilitatem hoc fuit statutum, vt j̃. eo. §. quod ideo & c. & ff. de oper no. nunc. l. pretor. & ff. de leg. j. l. cętera §. si duobus. Item nunquid hęc actio competit etiam contra eum, qui bona fide iniunxit? Respõ. sic, vt hic, licet contradixerint quidam.

SYL. * ¶ Opi. istorum verior est L. n. xij. tabu. loquebatur solũ de tigno furtiuo l j. ff. de tig. iniun. credendum tamen est legem voluisse, vt & qui bona fide

c ¶ Appellatione. Facit ad hoc ff. de verb. sign. l. tigni. & ff ad exhib. l. gemma. & l tigni. & ff. eo. adeo. §. cum in suo. Item quod in domibus dicit̃. idē dic in † caupona siue domuncula, vt subijcit, Quod id eo & c. ad hoc. ff. de verbo. signifi. vrbana prędia Quidam tamen contra. Item idem in vinea vt ff. de tigno iniun. l. j.

† alias capãna.

d ¶ Materia, vt cęmenta. & lapides.

e ¶ Consecutus. Hic est contra. ff. de tigno iniun. l. fi. Sed ibi non eum esse ctu fuit cõsecutus duplum, quia licet egit, non tamen percepit adhuc duplũ, vt arg. de ijs qui deie. vel effu. l. perceptione.

f ¶ Vendicare. Nulla temporis præscriptione obstante in rei vendicatione,

ne, vt ff. de rei vendi. l. in rem. §. si. qa nec prius agere potuit, vt C. de ann. except. l. j. §. fi. Aliud ergo si mala fide iniunxit, qa tūc agere potuit, vnde xxx. annis repellitur a rei vēdicatione, vt C. de præsc. triginta an. sicut.

de rei vend. l. ij. in fi. Sed ibi ex aliena materia, & in alieno ędificauit, hic de sua ī alieno. Quare dic, aut de mea materia, & in meo ędificio, & tūc planū est, aut de aliena ī meo, vt s̄. proxi. §. aut de mea in alieno vt hic, aut de alieno in alieno vt in d. l. contraria continetur.

ADDIT. Quam commoditatem non ex sua mala fide, sʒ ex negligentia non petētis consequitur, alias esset absurdū, secundū omnes doctores hic.

SYL. ¶ Ex diuerso. Casus.

intelligiť [a] esse alienata, utiq; si nō ignorabat se in alieno solo ædificare, & ideo licet diruta sit dom⁹, materiam tamē vendicare non potest. [b]

¶ Certe illud constat, si in possessione constituto ædificatore, soli dominus petat domum suam esse, nec soluat pretiū materiæ, & mercedes fabrorū, [c] posse eū per exceptionē [d] doli mali repelli. vtique si bonę fidei [e] possessor fuerit, q ędificauit. Nā sciēti alienū solū esse pōt obiji culpa, ꝙ ędificauerit [f] temere in eo solo, quod intelligebat alienum esse.

¶ Planta statim

* ¶ Dic, ꝙ iste tex. loquiť quando nulla suberat causa, ex qua posset pręsumi aliquid aliud agere voluisse ædificantem quam donare, nam si alia cōiectura capi posset pręterquam donationis, tunc verum est, quod ędificās, siue bonę fidei sit, siue malæ, diruto ędificio sit dominus suę materię. d. l. secunda.

SYL.

Quęrebatur e contrario, si ex sua materia in alieno solo ędificatū sit, quid iuris. & videbatur, idem, ꝙ s. cederet solo, daretur tamen actio ędificāti ad pretium materię, quia non pręsumitur donatio. l. Campanus. ff. de oper. libert. Sed contrarium deciditur distinguendo, quod scilicet ędificeť a sciente, cum sciat se contra iuris regulas ędificare, priuatur commodo ędificij. ex pręsumpta donatione sicut in soluente scienter indebitum. §. primō. infra quib. mod. re contrahi. oblig. Si vero ędificetur bona fide, datur excepilo doli, *si dominus agens nolit soluere pretiū materię & mercedes fabrorū, vť. n. dolo facere, qui vult aliena iactura locupletari.] rō autem, quare dať potius exceptio quam actio, est quia actio cōceditur de rigore iuris, exceptio non, sed de ęquitate & facilius. l. prima. §. pręterea. ff. de superficie. No. ꝙ ędificans in solo alieno ex sua materia videtur materiā alienare & donare, si scienter ædificat. Item ꝙ facilius datur exceptio & reiectio, quam actio.]

a ¶ Intelligitur. sic. C. de ędi. pri. l. si is contra quem.

b ¶ Non potest. Quę alienata est, non potest vendicari. Sed contra. C. de rei vend. l. ij. ...

c ¶ Fabrorum id est magistrorū de lignamine vel murorum, sic ff. de eo quod certo loco. lege secunda. §. itē Iulianus.

d ¶ Per exceptionem. Quę locū hēt, vbicunque ęquum sit exceptionem locum habere, siue alia cōpetat, siue nō, vt ff. de excep. do. l. ij. §. & generaliter. & arg. infra eo §. literę.

e ¶ Bonę fidei. s. ab initio, & ex post facto, cum ędificauit, nam si antequā ędificet, sit bonę fidei, & cū ędificat, malę fidei sit, eligitur quędam media via, ita vt neque vt malę fidei puniatur, neq; vt bonę fidei expēsas conseruet, quia permittiť abrasio, vt ff. de rei vendi. l. Iulianus. si in aliena. quæ est huic contraria. & facit ad hoc. ff. de mi. l. intra. §. vendentibus.

f ¶ Aedificauerit. Cum de nouo ędificat. Et vt hęc plene scianť, dic: Cum impendi in rem alienam, aut suo, aut meo nomine. Primo casu loquitur ille titi. de neg. gest & ff. & C. eod. Si meo, tunc aut fructuū gratia, & tūc ex fructibus

Aedificari pōt quadrupliciter.

Impēsę in alienis negocijs factę qualiter recuperantur.

ctib. deducit alias nullus fructus ftel ligit, vt ff. solu. mat. l. fructus. & ff. fa. erc. fundus qui. † Aut cũ rei seruandę, & tunc aut de nouo faciendo, aut nõ. Primo casu si bona fide, hẽo exceptionem, non actionẽ: secũdũ Ioã. vt s. prox §. & ff. de condi. in de. si ĩ area. & ff. de exc. do. Paulus. sed M. etiã actionẽ dabat: & est ꝑ eo. ff. de pet. hęr. l. hęreditas. § j. & ff. si pars hęre. pe. l. fi. & C. de rei vend. l. ij. & l. domũ. Sed ibi ipso gestu negociũ fuit hęreditarium, qđ necesse habuit facere, vnde actionẽ dabat. Sed Io. contra, vt dictũ est, & facit ẽt ꝑ eo. ff. de rei ven. sumptus & ff. de ac. emp. l. idẽq;. & ff. de pet. hęre. l. plane. Si vero mala fide, tũc nec excipiẽdo, nec agẽdo cõseruo, vt hic. nã neminem mihi volui obligare, vt ff. commu. di. in hoc iudicium. secũdũ Io. sed M. ei dabat negociorum gestorum actionem, vt ff. de nego. gest. si pupilli. §. s; & si qs. Sed ibi noĩe alieno gerebat Itẽ & ꝑ eo C. de rei vendi. l. ij. S; ibi loquit, qñ ex aliena materia & in alieno impẽdi, vt ibi plene notatur. Si vero in reficiẽdo: aut bona fide, & tũc necessarias & vtiles ꝑ doli exceptionẽ, uoluptarias per abrasionem seruamus, nisi dñs vellet tñ dare, quãtũ posset habere his ablatis & corrasis, vt ff. de rei ven. l. in fundo. Si uero mala fide, necessarias per officiũ iudicis, cũ tamen possideo, utiles per abrasionem cõseruo, uoluptatis nullo modo, vt C. de rei vend. domũ. hinc est, ꝙ dicit Bul. hic, expẽsas repetam quãdoq; per a. i. actionem, vt ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed & si quis. Itẽ & per e. id est per exceptionem, ut hic. Itẽ & per o. id est per officium iudic. vt per l. C. de rei vend. l. domũ, ut modo diximus. Et hęc in rei vend. locũ hẽnt. in petitione vero hęreditatis bonęfidei possessor seruat oẽs. At malęfidei possessor necessarias & utiles ꝑ officiũ iudicis, alias ꝑ exceptionẽ doli re existẽte meliori ĩ qua factę sunt, voluptarias vero abradit vt ff. de per. hęred. plane in cęteris.

† Est ĩ dria secũdum Ang. q ꝑ petit. hęr. malæ fidei possessor non deducit expẽsas si fruct᷒ nõ extẽt sed bonæ fid. sic.

Impẽsę necessarię, utiles, uoluptarię.

Expensas repeto per a e & o.

ac radices egit, cedit solo. h. d. ex l. adeo. §. fi. ff. de acqu. re. do.

¶ Si Titius alienã plantam in solo suo posuerit, ipsius erit. Et ex diuerso, si Titius suã plãtã in Meuij solo posuerit, Meuij planta erit, si modo utroq; casu radices egerit. Ante. n. q̃ radices egerit, eius ꝑ manet, cuius fuerat. Adeo aũt ex eo tꝑe, quo radices egerit planta, proprietas eius cõmutat,[a] ut si vicini arbor ita terram Titij ꝑsserit, ut ĩ eius fundũ radices[b] egerit, Titij effici arbori vendicatione.

¶ Adde, qđ quia gl. non declarat perfecte, & materia excedit vires additionis, videnda sunt q̃ ponit Bar. in l. in fundo. ff. de rei vendi.

¶ Si Titius. Casus Facile figurat, videbatur enim in hac quęstione concludendũ plantam eius durare cuius erat, & posse potius agi pro interesse soli a domino eius, quia non mutabatur forma ipsius, quemadmodum in materia, ex qua ędificium conficiebatur, cum nostra sine facto & voluntate nostra, vt diximus, a nobis non abdicentur: contrarium tamen decidit, quia cum arbor ex radicib. ipsis viuificetur, merito videtur potius attendendum quo ad dominiũ ipsius solũ, e quo durat, quam dominium primũ ipsius arboris, quod sine illo solo esset corruptum & parum durabile. No. sũmarium.) SyL. SYL.

a ¶ Commutatur. Sed uidetur non cõmutari, cum primo domino rei vẽdicatio detur utilis, vt ff. de rei vẽdicatio si frumentũ (alias incip. idẽ Pompo.) §. de arbore. quæ est contra. Solu. licet ibi dicat, Varus, & Neiua dabant, non tamen sequtur nos damus, uel damus de æstimatione, sed nõ de planta, vt diximus supra eod §. plane si longiori tempore.

ADDITIO. Et hęc vltima cõitęr approbatur per l. in rem. §. item quęcumque. ff. de rei vend. Christ.

b ¶ Radices. omnes, vt differat a sequenti.

[a] Insti. N Dica-

a ¶ Dicamus. Immo vt̃ eius, ĩ cuius fundo originẽ duxit, vt ff. ar. fut. cę. si plures. §. fi. Solu. hæc corrigit illã. Vel dic, ibi poterat viuere arbor ex fundo primo, hic nõ. Vel efficitur Titij, pro parte. f. vt hic, nõ in totum, utibi.

SYL. * ¶ Dic, φ iste tex. loquitur, quando arbor posita in confinio egit radices tam in meum q̃ uicini fundũ §. vero si. qñ arbor alicuius egit in agro eius radices, postea illas ẽt in vicini fundum porrexit, quo casu credibile ẽ principale alimẽtum ab ipsa origine elici, nõ autem a fundo vicini, in quem extremas dũtaxat radicũ partes coniecit.)

b ¶ Rõ. Facit ff eo. s de acqu. rer. do. l. adeo. in fi. & l. sequẽ. & l. qua ratione.

e ¶ Radices. pro parte.

rem dicamus.[a] Rõ[b] enim non permittit, ut alterius arbor esse ĩtelligatur, quam cuius in fundũ radices egerit. Et iõ prope confinium arbor posita, si etiam in uicini fundum radices[c] egerit, communis fit.

¶ Sata, sicut plantę, & ędificatum, cedũt solo, & iisdem regulis procedunt hoc dicit ex lege qua ratione. ff. de acquiren. rerum domin.

¶ Qua ratione autem plantę, quæ terræ coalescunt, solo[d] cedunt, eadem ratione frumenta quoq;, quę sata sunt, solo cedere intelliguntur. Cæterum sicut is, q in alieno solo ædificauit, si ab eo dominus petat ædificium, defendi potest p exceptionem doli mali secundum ea quæ diximus:[e] ita eiusdẽ exceptionis auxilio tutus esse põt is, qui alienũ fundum sua impensa bona fide conseuit.[f]

¶ Scriptura cedit chartis, quas si dominus petat, repellitur a bonæ fidei possessore exceptione doli h. d. ex l. qua ratione §. literę. ff. de acquir. rer. dom.

¶ Literæ quoque, licet aureæ sint, perinde chartis[g] membranisve[h] cedunt, ac solo[i] cedere solent ea, quæ inædificanẽ aut †seruntur, ideoq; si in chartis membranisue tuis carmen,[k] uel historiã,[l] uel orationẽ[m] Titius scri-

Rñ. contra seminantem non, quia nõ possidet, nec dolo fecit quomin⁹ possideret, itẽ nec contra possidentẽ, qa eius facto nihil actũ est. Sed tũc dic eũ teneri instar tigni iniuncti, qui teneẽ ẽt si positũ ab alio hẽat vel teneat, vt diximus supra eo. §. cũ in suo. p l. ff. de ijs q deie. vel eff. si vero. §. si id qđ positũ † Et eadẽ qõ fit ĩ plãtis, & eadẽ mõ solnit, cũ sit rõ similis, vt ff. man. Lucius in fi. j. respõ.

semine meo in alieno fundo, agã contra dominum fundi.

* †. Intelli ge totã hãc gl. quando & serẽs & satũ habens sũt ĩ bona fide.

f ¶ Cõsentit i. plantauit, vel seminauit.

¶ Lrę quoque. Casus. Figuratio accõmodeẽ secundũ superiores casus, eadẽ. n. constant rõne. No. sum.)

SYL.

* ADDI. Limita vt p Ioã. Andr. in Spe. de instr. edi in rubr. I iij. col. in addit. H. M.

† alias iserunẽ.

SyL. ¶ Qua rõne. Casus. Figuraẽ, vt I §. pcedẽti, quia oĩa dependent ab eadẽ rõne dubitãdi & decidendi. No. sum. Item quod faciens aliquid in alieno fundo, si quod facit, ab eo petatur, recuperat expensas ope exceptionis.)

d ¶ Solo cedunt vt ĩ. proxi. §.

Si quis seminanit ex e ¶ Diximus. supra eodẽ §. certe. Sed quid si aliquis ex semine meo in alieno fundo seminauit, cõtra quẽ agam?

g ¶ Chartis. vt de bõbyce, vt sunt hę quæ de Pisis veniunt.

h ¶ Membranis. quæ de membris animalium eripiuntur.

* ¶ De mebranis vide Plin. lib. xiij. c. xj. & xij.

Mẽbrana vnde SyL. dicitur.

i ¶ Solo. vt ĩ. eo. §. cum in suo.

K ¶ Carmen. metrice.

l ¶ Historiã. noui & ueteris testamẽti. idem dicam in fabula, vel chronica, vel quolibet libro prosaico.

m ¶ Orationẽ. ad Deum, uel ad populum

pſerit, huius corporis[a] non Titius, [b] ſed tu dominus eẽ uideris. Sed ſi a Titio petas[c] tuos libros, tuaſue mẽbranas, nec ĩpẽſas ſcripturæ ſoluere paratus ſis, poterit ſe Titius dęfendere per exceptionẽ doli mali utiq; ſi earum chartarum mẽbranarum ve poſſeſſionẽ bona[d] fide nactus eſt.

¶ Tabula cedit picturæ: repellit tamen pictor doli exceptiõe, niſi ſoluat tabulę p-tiſi, ſicut & dominus tabulæ, niſi picturæ impenſam perſoluerit, niſi tabula ſit furtiua, tunc. n. datur domino furti actio. h. d. ex l. qua ratione. §. literæ. ff. d acq. re. do.

¶ Si quis in aliena tabula pinxerit, [e] quidam putãt tabulam[f] picturæ cedere, alijs uidetur, picturã [qualiſcunq; ſit] tabulæ cedere, ſed nobis uidetur melius eſſe, tabulã picturæ cedere. [g] Ridiculũ eſt enim, pi

pulum, uel ad principem.

a ¶ Corporis. i. libri.

b ¶ Non Titius. ſ. ſcriptor bonę fidei.

c ¶ Petas. Directa in rem.

d ¶ Bona fide. Si ãt mala, laborẽ donaſſe vr̃, vt ĩ: eo. §. certe. Sed nunquid actionẽ ſcriptor habet reddito lib. † Reſpõ. ſic, ſi bonam fidẽ habuit, actionẽ dico ſ. in factũ, vt ff. de rei vẽ. l. in rẽ. §. itẽ q̃cunque. ſi malã fidem habuit, non hẽt actionẽ, quia nec exceptionem hẽt, ut hic. Sed cum hodie ꝑtioſior ſit ſcriptura q̃ charta, nũ quid mutaſ hoc? Reſpondent qdam vt Azo. ꝙ ſic: Nos, quod non, † ar. C. de teſta. ſancimus. & C. de appel. pręcipimus. in fi.

SyL. ¶ Hęc opin. vera eſt, vt late declarat Præp. Sen in iij. caſu. ĩ j. q. col. ij. & iij.)

† Si aũt ſit ſcriptor ad mercedem, & ſibi de ſuo labore nõ ſatisfiat põt retinere qui ſternos vt no. glo. in l. ſi non fortẽ. §. ſi centũ. & ibi Bar. & Bald. de cond. in de. Ang.

† Et bene ſecũdũ Ang. hic per iſtũ tex.

* ¶ Si quis.. Caſus. Quæſium eſt, utrum tabula cedat picturę an ecõuerſo, & cũ ſupra viſum fuerit, reum alij rei cedere, ſine qua eſſe non põt, vidobaſ dicendum ſimili modo picturã cedere tabulæ. l. in rem. §. ſed & id. ff. dę rei vend. contrarium nihilominus deciditur, & ratio aſſignaſ in tex. reliqua aũt, quæ in tex. diſponuntur, pendent ex rationibus allegatis in præcedentibus paragraphis, quas repetere nimis ſuperfluum eſſet. nota valere arg. ab abſurdo remouendo.)

e ¶ Pinxerit. ſiue bona fide ſiue mala fide, ſecundum Plac. nos contra, q̃a bona fi. vt j̃. eo. §. ibi, vtique &c.

f ¶ Tabulam. Quid ſi in marmore? Reſpon. contra ſeruari forte. Argu. tamen contra, infra de teſta. §. pen.

* ¶ Dic ſecũdum Ang. idem & ſi in tabula marmorea pingaſ, dũ tamẽ nõ ſit affixa parieti: nam tunc pictura cederet marmori ex mẽte pingentis, velut cauſa ornatus ędium poſita. l. & ſi non ſunt. §. pueniamus. ff. de auro & arg. leg.) SyL.

* ADDIT. Sed ibi. §. penult. allegatus per gl. loquit in re ſeparabili a mã, hi e ſec. Et iõ non actionem, ſed exceptionẽ habet per iſtum tex.

g ¶ Cedere. ff. de rei vendica. l in rẽ. §. ſed & id quod in charta. contra. Solutio, hæc corrigit illam. Vel diſtingue an pretioſior ſit illa ſcriptura quam tabula, ſecundum Placen. q̃ ait locum habere quod hic dicitur, ſi pictus eſt homo, nõ vrſus, bono colore, non a tramento.

* ¶ Prior ſolutio verior eſt, non quidem ut Imperator corrigat, ſed quod ex varijs veterum altercationib. ſententiam Caij comprobarit, vt tabula cedat picturę. d. l. qua ratione. §. literę. ff. eodem.) SyL.

ADDIT. Quod gl. dicit de homine vel vrſo, nõ bene loquitur, q̃a nõ eſt requirendum quid depictũ, dũmodo honeſtum, vtrunque. n. habet exornare materiam, ſed bene eſt inquirendum qualis ſit color. Chriſto.

* ADDITIO Eg. Baro pugnare inter ſe hęc putat, & hic. d. §. ſed id quod corrigi. ſpectaſſe namq; Imperat. quę frequentius accidunt, nam cum pictura fere tabula ſit pretioſior pręterire oportuit legumlatorem ꝙ perraro accidit.

a ¶ Apellis vel Parrhasij. propria nomina pictorum.

SYL. * ¶ De quorum pręstante artificio uide Plin. lib. xxxv. c. x.)

b ¶ Eã petat. s. directa rei vẽdicatione, vt ff. de acqu. re. do. l. qua rõne. §. sed nõ vt literæ. secundum Azo.

c ¶ Vtilis actio. In rem, non directa, quia desijt dominus esse, & sic est mirabile, quod nõ dñs a dño vẽdicat. sic cõtingit alias ĩ publiciana ĩ quibusdã casibus, ut no. j. de ac. §. aliæ alias. §. nãq; si cui.

Vendicat aliquis non domin⁹ a dño.

d ¶ Impossibilis. Hoc mirabile contingit hic, quod condõ possidẽtis est deterior q̃ petentis. alias cõtra, ut. j. de interd. §. commodũ. sic & alias ff. de noxa. si qs a multis. & ff. si ex noxa. cau. aga. l. j. in fi. & l. ij. & ff. de peti her. cũ idem. Sed ad hoc resp. quod in causa noxali eẽ poterit, quod secundo agens nõ probabit. Item in petitione hæreditatis si bona iura habuit in vincẽdo, hęc eadẽ habuit in defendendo, & sic non est eorum condõ deterior. Item cũ hic habeat actionem pictor, si nõ possideat, multo magis exceptionẽ debet habere soluto pretio, vt ff. de superfi. l. j §. qđ aũt. & ff. de reg. iu. l. cui damus. Sed nunquid dño quondam tabulę idẽ cõcedit, si possideat, si p̃tiũ picturę soluat? Rñdit Rog. quod sic, eũ sibi actio detur. Ego contra, ut sit dr̃ia inter dominũ & Pictorem. Item quis pręfert, si ambo contra extraneũ possidentẽ agãt? Rñ. is qui directam habet actionẽ, pictor, secundum Ioã. Sed nũquid si tabula fuerit abrasa, remanet pictoris? Rñ. sic, vt ff. đ rei vẽ. l. in rẽ. §. item quæcũque. ver. & quod semel. Sed quare aliud in picturis, q̃ ĩ scripturis? Rñ. quia pictura pretiosior est quam scriptura, secundum Ioan.

Possidẽtis condõ quandoq; deterior quã petẽtis.

Pictura p̃tiosior est scriptura.

* ADDITIO. Quę sit ratio differentię inter literam & picturam uide Bar. in l. qua rõne in §. literæ ff. de acqui. re. dom. H. M.

ctura Apellis, [a] uel Parrhasij in accessionẽ uilissimæ tabulæ cedere. Vnde si a domino tabulæ imaginẽ possidente, is qui pinxit, eã [b] petat, nec soluat p̃tium tabulę, poterit per exceptionẽ doli mali summoueri. At si is, qui pinxit, eã possideat, consequẽs est, vt utilis [c] actio domino tabulę aduersus eum detur, quo casu, si non soluat impensam picturæ, poterit per exceptionẽ doli mali repelli: vtiq; si bonæ fidei possessor fuerit ille, qui picturã imposuit. [d] Illud. n. palam est, quod siue is, qui pinxit, surripuit [e] tabulas, siue alius, [f] cõpetit domino tabularum furti actio.

¶ Bonęfidei possessor facit fruct⁹ suos, nec eos consumptos cogitur restituere, secus si fuerit malæ fidei. Aret.

¶ Si qs a non domino, quẽ dominũ esse u a bona fide uenire in potestatem pictoris)

e ¶ Surripuit. Anteq̃ pingeret.

f ¶ Alius. Post picturam.

* ¶ Accur. male subaudit, quia etiã ante picturã si surrepta sit competit dño tabulę furti actio, potuit enim ẽt res furti-

SyL.

g ¶ Tabularij. Etiam, subaudi, nã & pictori contra extraneũ furem dat, secundum Azo. Vel melius (ut mihi vr̃) hic loquitur qñ fuit surrepta anteq̃ esset picta, sed etiam contra dominum tabulæ, sibi surripientem. posset dari pictori furti actio, facto furto tabula iam picta, ut infra de obli. quæ ex delicto nascun. §. aliquando.

¶ Si qs a nõ dño. Casus. Quærebatur, an possessor quãuis bonęfidei faceret fructus suos, si re vera alius sit dñs, & vidẽbatur quod nõ, quia fructus ex ipsa re illius eẽ uidenĩ, cuius est res, cõtrariũ decidit in ijs fructib⁹, in quib. labor & ĩdustria possessoris versat. Aequitati. n. nãli consonũ est, quod quisque fecit sua impẽsa, labore, & cura, ut fructus p̃cipiat credẽs rem ad se p̃tinere iustis de causis, lucreĩ eos p̃ sua cura & labore. l. bona fides tm. ff. đ reg. iu. secus ẽ aũt in malæfidei possessore, quia opas suas credit donasse q̃ eas exposuit

suit sciëter in re, qua m sciuit alienā. No. bonæfidei possessorem facere fructus suos. Item ꝙ malæfidei possessor restituit rem cum fructibus.]

a ¶ Bona fide. quę in initio exigit̄. f. vt credat sibi danē habere ius distrahendi, vt ff. de vsur. qui

† Dic scit. §. fina. † hoc verū Nec ob. qđ in alijs ē ff. de acqu. cōtracti rer. do. l. bobus pter nefidei. §. in q̄ in em cōtrariū. qa ptionib. ibi opponē qa i illis do loqr̄, non reqrit̄, ꝙ ponendo duobus * ADDIT. tpib. ha Bona fide de beat bo tinemus, q̄ nā fidē, ex iusto titu videli - - lo tenet̄ nos cet ipe putamus..

crediderit, bona[a] fide fundū emerit, vel ex donatione aliave qualibet iusta[b] cā ęq̄ bona fide acceperit, naturali[c] rōne placuit fruct[d], quos p cepit, eius eē p cultura[e] & cura.[f] Et ideo si postea dñs supuenerit, & fundū vēdicet, de fructibus ab eo cōsumptis agere nō pōt.[g] Ei uero, q alie nū fundū sciens possederit, nō[h] idē concessum est: itaque cū fundo ēt fructus [licet cōsumpti sint] co gitur[i] restituere.

¶ Fructuarius nō facit fructus suos, nisi sint a solo separari: uel p se, uel p alium ei' noīe. Et ideo non recollectos nō transmittit ad hrdes suos Et idē ī colono. Are

contra - Mala fide contra, qñ nos nullam iustā ctus & possidendi cā m habere scimus. l. q a tpe tra- quolibet. ff. de contrahen. emp. dōnis. l. b ¶ Iusta. Cū multæ sint cāæ siue tiij. ff. pro tuli acquirēdi, ut in ff. colligit̄ ī uariis empt. & titulis sub tit. de usuc. usq; ad titu. de q̄ fit rō re iudi. idem tñ & si titulum non ha- SYL. beat, vt arg. ff. fi. reg. l. iiij. §. sed ante. driæ, ibi ¶ Ratio autē est, quia in accessorijs, no. Ang. præscribendis satis est titulus p suo, Bald. in l. j. colum. ij. de vsur. & fruc. legat.]

c ¶ Naturali ratione. ī. iure gentiū, de quo loquitur hic titulus, cui naturalis insita ratio est.

d ¶ Fructus. f. industriales aliud in naturalibus, vt ff. de vsur. l. fructus. Nō ob. de acqui. rer. dom. l. bonęfidei. in prin. quod enim ibi dicit, omnes, exponitur siue facto possessoris, siue alterius percepti, industriales tñ, vt ff. de vsur. qui scit. §. pręterea.

SYL. ¶ Regula enim est, ꝙ quilibet possessor etiam cum titulo tenetur restituere fructus naturales etiā consumptos, & ratio est, quia in eis agitur de mero lucro, eū acquirantur sine impensa & industria hominis, & ideo cessante ratione curę, & solicitudinis, non cadit

etiam dispu atio an error iuris sufficiat. communis est resolutio doct. in l. ex diuerso. ff. de rei ven.

¶ Sed naturalibus fructibus consumptis an teneatur possessor? Respon. nō tenet possessor rei vēdicatione, qa nō possidet nec dolo desijt possidere, sed condi ctione sinè cā tenet̄ inquantū locu pletior ē arg. ff. si cert. pe. l. si & me. ADDIT. Sed si nō sit effectus locupletior, ñ tenetur nisi esset malæ fidei. Ang.

e ¶ Pro cultura. vt segetes.

f ¶ Et cura. vt lac, & pilus, & lana.

* ¶ Adde, ꝙ iudex ipse ęstimabit q fructus sint naturales, & qui industriales. Bar. in l. ex diuerso. ff. de rei ven.] SYL.

g ¶ Non pōt. nec ad pretium, vt ff de offi. iu. §. si vero. & ff. fi. reg. l. iiij. §. sed ante. si tamen extant, non rei vend qa percipientis sunt, sed officio iudicis tenetur reddere, vt C. de rei vend. certum. §. bona fide.

¶ Et ita cōiter tenetur, vt late Cur. in consi. lxxxj. per totum.] SYL.

h ¶ Nō idē. vt faciat fructus suos.

i ¶ Cogit̄ restituere. Distingue tñ, qa si habet titulū malæfidei possessor, de consumptis cōdictione sine cā, de ex tantibus, rei vendicatione tenet̄, de p cipiendis, propter titulum excusat̄, vt C. de rei vend. si fundum nisi in quatuor casibus. Primo, quando emit ab eo, quem scit vendere in fraudē crediторū, vt ff. quę in fraud. cred. l. ait prætor. §. per hanc. Secundo, quādo emit ab eo, qui metu compulsus est, vt ff. qđ met. cau. sed & partes.

Fructus percipiendi sunt quatuor casib. restituēdi a malæ fidei possessore ēt titulū habēte.

* ¶ Adde, ꝙ in primo casu ratio est, quia titulus habetur pro nō titulo. d. §. p hanc. ubi Alber.] in secundo ve- SYL.

ro hoc introductum est, in odium inferentis vim vel metum.]

¶ Tertio qñ emit cõtra interdicta legum sciens. C. de agr. & censi. quemadmodum. lib. xj.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hoc operatur contumacia ementis rẽ a l. ꝓhibitã.] ¶ Idem in quarto. s. qñ emit a fisco non solenniter vẽdente, vt C. de fide instru. & iu. hastæ fisc. l. j. lib. x. (j) Isti quatuor casus sũt no. ff. quod me. cau. l. sed & partus. & l. si fundum. C. de rei vẽd. Si non habet titulũ, de consumptis, cõdictione sine causa, de extantibus, rei vendicatione, vt C. de cõdi. ex lege l. pe. & C. de rei vend. si fundum. de percipiẽdis, officio iud. ff. de rei ven. si nauis. § fi.

ADDIT. (j) Hoc enim procedit, qa ille emit circunscripta solennitate iuris, secundum Christ. * idem tñ, & si ematur ab alio non adhibitis solennitatibus requisitis.]

¶ Is vero, ad quẽ usus fructus fundi ꝑtinet, non aliter fructuũ dominus efficitur, q̃ si ipse[a] eos perceperit. Et iõ licet maturis fructibus, nondum tamẽ ꝑceptis[b] decesserit, ad hr̃des eius non pertinent, sed domino[c] proprietatis acquiruntur. Eadem fere & de colono[d] dicuntur.

¶ In fructu pecorũ sunt fœtus, lac, & lana, fœtus vero ancillæ in fructu non est, & fructuarius tenetur in locum demortuorum supplere gregẽ, agrum, vel venias. h. d. ex l. in pecudũ. ff. de vsuris.

SYL. ¶ Is vero. Casus. Quærebatur, an fructuarius vel colonus facerent fructus suos. & videbatur eadẽ rõne ꝙ sic, ꝓ labore & cura, cũ teneãt bona fide, & iõ pendentes transmitti ad hr̃des, cũ in eis sit illis ius quæsitũ. Cõtrariũ tamẽ dr̃ ea rõne, quia cũ habeant ius vtẽdi & fruendi durante tm̃ vita. §. finitur. j. de vsufr. statim eo mortuo, fructus illi, qui pendent, censẽtur pars ipsius rei. l. fructus. ij ff de rei ven. & spectant ad dominum, quia ius percipiendi eos morte est extinctum. No summa.]

a ¶ Ipse. alio enim percipiente non fiunt sui, sed fiunt bonæ fidei possessoris, etiam si eos alius percipiat, vt ff. de vsur. qui scit. §. præterea.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ibi gl. limitat, nisi alius nomine vsufructuarij percepisset.] Vel aliter si ipse percepit, nõ etiam hæres eius, nec enim ad hæredẽ transmittit.

b ¶ Perceptis. Vt si i horreo repositi sunt, facit suos fructuarius, sed bonæ fidei poss. statim vt a solo separati sũt, vt ff. q̃b. mo. vsusf. amitt. si vsufructuarius.

SYL. ¶ Idẽ si nõ sint repositi dum tñ sint excussi & ꝑcepti actualiter. d. l. si vsufructuarius messem.] Et est alia differentia, quia fructuarius facit suos naturales fructus, bonæ fi. poss. non, vt ff. de vsufr. l. vsufructu leg. & de vsur. l. fructus.

Fructuarius & bonæ fi. poss. diuersimode faciũt fructus suos.

* ADDITIO. Percepit fructus, quia a solo eos separat, atque auellit, quamuis nondum tritum frumentũ, oleum factum, aut vindemia coacta sit. Eg. Baro.

c ¶ Domino. Sed per quam actionẽ? Respon. per rei ven. cum dominus sit, vel condictione ex hac lege.

d ¶ De colono. Qui nummis colit, nã oẽs fruct⁹ facit suos, vt vsufructuarius: sed differũt, qa colonus talis facit fruct⁹ suos vt a solo decerpti sunt, vt ff. de fur. l. si apes. §. si. secus in vsufructuario, vt hic dr̃. Vel dicas de partiarijs, vt ff. loca. & condu. cum in plures. §. messem. secundum Azo.

Colon⁹ & vsufructuarius differunt.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ ẽt vsufructuarius sit dominus fructuũ, simul atq; ꝑcepti sunt, vt dixi. s̃. ad glo. in ver. ꝑceptis, dummodo percipiatur ab eo vel alio eius nomine, & §. messem. potest intelligi generaliter tam in colono nummis colente q̃ in partiario, quare verius est, verbum (fere) eam ob causam additũ esse, quæ postremo loco ab Accur. refer. qui aũt sit partiarius colonus, exposui in §. itẽ Seruiana. j. de act.] Itẽ dicit, fere, propter aliud, quia colonus transmittit ad hæredem, vt inf. de loc. § fi. sed fructuarius, vt hic.

SYL. ¶ In pecudũ. Casus. Facile figurari potest,

poteſt, ī primis enim ponitur regula, ex qua videbaī inferri ad caſum ancillę, in qua cōtrariū decidiī ex rōne poſita in tex. In tertio vero caſu dubitabaī, an teneręī ſummittere in locū demortuorū.

& videbatur ꝙ non, quia cū dominiū eſſet penes aliū, videbatur illi perire. l. incēdiū. C. ſi cer. pet. vñ onus ſupplendi addominū videbaī ſpectare cuius cōtrariū dr̄ ea rōne, qa debet vti fructuarius bona fide, ſalua rerū ſubſtātia ∫. de vſufru. in p̄inc. qđ non eſt, niſi ſupplerētur vt dixi, & quia ſicut bonus paterfam. vti debet, vt dr̄ in tex. No. ꝙ fętus animalis irrationalis eſt in fructu. Item ꝙ omnes fructus ſunt producti gratia hominum, & ꝙ homo non eſt in fructu. Item ꝙ fructuarius ſupplere tenetur gregem, agrum, & vineas.]

* † Idē Cicero lib. j. Offi. vbi tractat đ iuſtitia. † alias hoīs.

¶ In pecudū fructu ēt fœtus [a] eſt: ſicuti lac, pilus, [b] & lana. Itaq; agni, hędi, & vituli, & equuli, & ſucculi, [c] ſtatim naturali [d] iure dominij fructuarij ſunt: Partus vero ancillę ī fructu non eſt, itaq; ad dominum proprietatis pertinet. [e] Abſurdū [f] enim videbaī hoīem in fructu [g] eſſe: † cū oēs fructus rerum natura [h] gratiaī hominum comparauerit. ¶ Sed ſi gregis [i] vſufructū quis habeat, in locum demortuorū capitū ex fœtu [k] fructuarius ſummittere [l] debet, vt & Iuliano uiſum eſt, & in vinearum demortuarū uel arborū locum alias debet ſubſtituere, recte. n. colere, & quaſi bonus paterfamil. uti debet.

¶ Theſauri in loco proprio, ſacro, uel religioſo, caſu īuēti, cedunt inuētori, in alieno, diuidunī īter dominū & īuētorē. h. d.

a ¶ Fœtus. q. d. ita fœtus ſicut &c.
b ¶ Pilus Bouis, vel etiam caprarum ab borram ſellarum.
c ¶ Et ſucculi. i. parui ſues.
d ¶ Naturali iure. i. gentium, de quo loquitur. ī. eo. §. ſingulorum.
e ¶ Pertinet. quātū ad plenā proprietatem, niſi etiam & in partu ſit vſuſfructus legatus, vt ff. de vſufr. vetus.
*ADDITIO. Nec ad bonę fidei poſſeſſorem directo pertinet, vtiliter vero ſic. l ſi ego § parius. ff. de publi. ſed an directo iure ad bonę fidei poſſeſſorē pertineat, vide gl. in l in pecudum. ff. de vſur. H. M.
f ¶ Abſurdum. ſic. ff. de vſur. lege in pecudum.
g ¶ In fructu. ſ. vt ipſe ſit fructus. ſed tamen in eo relinquiī vſusfructus.
h ¶ Rerum natura. ī. Deus, ſic ſupra de iure natu. in princip. vnde dr̄ apud Ouidium: Pronaq; cum ſpectent animalia cętera terram: Os homini ſublime dedit, cę lumq; videre Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus. ſic ff. de ędi. edi. l. iuſtiſſime. & ff. de fur. qui uas. §. ex furtiuis & ff. de pe. hęr. l. ancillarum. Lib. j. Metamorph.
i ¶ Gregis. Grex qđ grex eſt numerus deoē ouium, vel quinque porcorū ſimul & congregatim cōſiſtentium, vt ff. de abig. le. oues. & facit. ff. de vſuc. l. rerū miſtura. §. tertiū. Grex qđ cōprehē dit.
K ¶ Ex fętu. Aliunde. n. nō ſummittit ſecundum quoſdam, vel forte ſummittet etiam aliunde, arg. ff. de vſufr. quid ergo. §. ſed quod dicitur. in fi.
ADDIT. Hęc glo. cōiter approbatur, vt non ſolum ex fętu aliatū ſuppleat capita, ſed etiā opus habeat aliunde quęrere & ſupplere. Chriſto.
l ¶ Summittere. Quę ſummiſſio nō fit, ſi in ſingulis capitibus ſit vſusfructus. vt ff. eo. de vſufructu. l. quid ergo. §. ſed quod dicitur. in fi.
*ADDIT. Sed ſi vi ventorum arbores euulſę ſint, ad proprietarium pertinet, nec fructuarius alias ſubſtituit l. arbores. ff. de vſufr.
¶ Theſauros. Caſus. Reuocabaī in dubium, theſaurus cui cōcedēdus eſſet, & cuius fieret.* In primis enim videbaī, ꝙ cū in bonis nullius eſſet, cederet inuētori ꝗ occupāti. §. nullius. ī. eodem. ex aduerſo vero videbaī, ꝙ ne pars quidem illi deberetur, ſed in totum acquireretur hæredibus illius, SYL.

qui eam pecuniam deposuisset, cū nō ideo cōdita esset, vt pro derelicto haberet, sed quo tutius custodiret: Adrianus tñ naturalem equitatem intuens, quia non extat qui sibi fieri praeiudicium dicere * possit, cum thesaur' sit pecunia a dñis ob vetustatem ignotis cōdita. l. j. C. de thes. li. x. statuit, vt inuentus in suo, inuētoris totus esse debeat, i alieno vero, vt diuidatur ęqs portionibus inter inuentorē & dñm loci.] No. thesaurū inuentū in loco ꝓprio proprium effici, in alieno, siue ille locus sit publicus, siue religiosus, siue sacer, cedit pro dimidia inuentori, pro dimidia domino.]

† Vide Aelium Spar. in Adriano.

¶ Thesauros,[a] quos quis in loco[b] suo[c] inuenerit, diuus Adrianus, †naturalem aequitatē secutus ei concessit, qui eos inuenerit. Idemq; statuit, si quis in sacro, aut religioso[d] loco fortuito[e] casu inuenerit. At si quis in alieno loco, nō data[f] ad hoc opera, sed fortuito inuenerit, dimidiū domino[g] soli cōcessit, & dimidiū inuentori. Et cōuenienter si qs in Cęsaris[h] loco inuenerit, dimidium inuentoris, & dimidium esse Caesaris statuit. Cui conueniens est, vt si quis in fiscali loco,[i] uel publico,[k] uel ciuitaris[l] inuenerit, dimidium ipsius esse debeat, & dimidium fisci,[m] uel ciuitatis.

¶ Ex traditione dominiū q̄rit̄ quorūcū

Thesaurus qd est. a ¶ Thesauros. Est aut thesaurus pecunia ab ignotis dominis vetustiori tpe abscondita, vt C. de thesau. l. j. li. x. in prin vel depositio pecunię cuius memoria non extat, vt ff. de acq. rer. dom. l. nunquam. §. thesaurus. qnq; im proprie dicitur, vt ff. de acquir. poss. l. peregre. in prin. & ff. de exhibē. l. thesaurus.

SYL. b ¶ Loco. alias solo.

c ¶ Suo. iure directo vel vtili, vt si feudatarius, vel emphyteuticarius, vel similes, licet Pla. aliud dixerit in his.

¶ Opi. glo. approbatur in casu posito, & infert, q̄ si dominus directus in fundo emphyteuticario inueniat, ꝓ dimidia spectabit ad emphyteutā, q̄ si extrane' īueniat, dimidia erit extranei, alia emphyteutę.] Quid si mercenari' dum laborat in alieno, vel creditor in pignore inueuit thesaurum? Rñ. dimidiū eius est, in cuius fundū inueniūt, dimidiū sibi acquirunt, vt ff. de acquiren. rerum domin. l. si is qui. §. quod si creditor.

* ¶ In mercenario contrariū tenent Ang & Ioan. Fab. & recte.]

d ¶ Religioso. ff. de iure fisci. l. iii. §. pen. contra Sol. hic corrigit secundum Bulga. vel hic secū dum naturalem rōnem, vt patet in litera, ibi secundū ciuilē rōnem quae preualet, sic in vsucapione cōtingit, secundū Io.

SYL. ¶ Haec vltima tenet secundū Christopho. hic, Hodie autē dimidia erit inuentoris, alia prelati.]

e ¶ Fortuito casu Casus est inopina tę rei euentus, ex diuersis causis prouueniens, ob aliud & aliud in inceptis. Casus fortuitus.

f ¶ Non data ad hoc opera. alias totū redditur domino, in suo loco tñ potest operam dare, non tamen magica arte, alias esset fisci, vt C. de thesau. lege vnica. lib. x. Accur.

g ¶ Domino. Sed per quam actionē? Respon. per rei vendicationem cum dominus sit, vel condi. ex hac. l.

ADDITIO. Pecunia tamen recondita in muro domus venditę nō cedit emptori, sed remanet recōditoris Angel. An autem sufficiat solus oculorū aspectus, vel etiam requiratur apprehensio, & quis praefatur, vide Christo. hic.

h ¶ In Caesaris loco. scilicet patrimoniali.

i ¶ Fiscali loco. non tamen publice deputato.

K ¶ Vel publico. i. publice deputato.

l ¶ Ciuitatis. quae loco priuatorum sunt, vt ff. de ver. sig. eū qui vectigal.

m ¶ Fisci. sed si fisci partē suppresserit,

rit,totum cum altero tanto reddit, vt de iu.fiſ.l.iij.§.fi.

SYL. ¶ Per tradõnẽ. Caſus. In tã gñali regula non eſt ponendus, cuius rõ aſſignat̃ ĩ tex.ibi,nihil. n. No. traditione dñiũ quęrit̃

* qđ intellige ſecundũ rõnẽ, ſi tradẽs dñs ſit, & velit dñiũ transferre.] Itẽ ꝙ nihil cõueniẽtius eſt,ꝙ ꝙ volũtas domini ĩ pleat̃ circa alienationẽ rei ſuę.Item ꝙ naturali rõni conuenit,ꝙ qlibet rerũ ſuarũ ſit moderator & arbiter. Itẽ ꝙ ſtipendiaria & tributaria p̃dia ꝑ tradõnẽ alienãt̃ Itẽ qd ſint ſtipẽdiaria & tributaria prędia.]

† De iure can. trãsfert̃ bñficiũ ꝑ ſnĩam Papæ, et ſine tradõne, vt in c. pro poſuit. cũ gl. ſu ꝑ ver. uacare, ex̃ de cõce. pręb.

que bonorum, et ſtipendiariorum, & huiuſmodi.h.d.

¶ Per traditionem[a] quoq; iure naturali[b] res nobis acqrunt̃.[c] Nihil[d] † . n. tã conueniens eſt naturali ęquitati, quàm volũtatẽ[e] dñi volẽtis rẽ ſuã in aliũ transferre, ratã haberi, & iõ cuiuſcũque[f] generis ſit corporalis[g] res, tradi p̃t, & a domĩno[h] tradita alienat̃.[i] Itaq; ſtipendiaria[k] quoq; & tributaria prædia eodẽ mõ alienant̃.[m] Vocant̃ aũt ſtipendiaria & tributaria prædia, q̃ in ꝓu.ncijs[n] ſunt: inter[o] q̃ necnon & Italica prædia ex noſtra conſtõne[p] nulla eſt dña,[q] ſed ſi quidem[r] ex cã donationis,aut dotis,aut qualibet alia ex cã tradũtur,[s] ſine dubio trãſferuntur.[t]

¶ Dominium rei vẽ

i ¶ Alienatur.i.dominium transfertur.Accur. Prędia ſtipẽdiaria.

K ¶ Stipendiaria.ſ.q̃ militibus ꝓ ſtipendijs.dant̃,vt ff.de rei vendi.item ſi verberatum.§.ij.& de euict.l. Lucius.& đ acq. re. do.in agris.

* ¶ Stipendiaria ſeu tributaria, p̃dia(idem.n. ſunt) vocabant̃ illa pro qbus a prouincialibus tributũ po: Rom. pendebatur.] SYL.

l ¶ Tributaria. q. tributa Romę reddunt. Prędia tributaria.

m ¶ Alienat̃ur.per traditionem.

ADDIT. Quę quot modis fieri intelligant̃. vide Ang. Et an per verbũ, tradidit, poſitum in inſtrõ probet̃.vide Bar. & Chriſt. hic.

n ¶ In prouincijs. q. d. talia prędia non ſunt in Italia.

o ¶ Inter quę.ſ. prouincialia.

p ¶ Conſtitutione. vt C.de vſuc. trãſ. l. vnica.

q ¶ Nulla eſt dña.ſ.quantũ ad dominij translationem, vt C.de vſuc. trãsf. l. vnica.quantum ad tributa eſt differentia.C. de epiſ.& cle.de his.

* ADDITIO. Olim Italia immunis erat a tributis, tanq̃ domiciliũ imperij,parensq; bonorũ oĩum,quod ius poſtea beneficio Imperatorum multis datum eſt ciuitatibus.l.j. & ſi.ff. de cenſib ſtipen.aũt & tributum pro eodem hic ponuntur. Aemil. Ferret.

r ¶ Sed ſi quidem. Vere nulla eſt differentia, ſed ſi &c.

ſ ¶ Tradantur.ſ. ſtipendiaria prędia & tributaria.

t ¶ Transferuntur.ſ. prouincialia p̃dia, ſicut Italica , & eſt verũ in omnibus,niſi ſcriptura neceſſaria ſit, ſcđm Io.vt C.de ſuff.l.vnica.§.ꝙ ſi p̃dia. Itẽ ſunt

a ¶ Per tradõnem quoque. Non ſolũ inuentione,vt ſ̃.§.proximo.

b ¶ Iure naturali.i.gẽtiũ, vt ĩ.§.ꝓxi.

c ¶ Acqrunt̃.cã p̃cedẽte, vera,vel putatiua,†ut indebitũ,alias nõ,vt ff.e. l. nũquã.& ĩ.hoc. §.ibi,ſed ſi quidẽ &c.

† In qua & tradẽs & accipiẽs cõueniãt, puta qa amboeã ſciãt vel credant ſubeſſe.

SYL. * ¶ Quod dr̃ de cã putatiua,declara procedere ſi traditio ſit vera , nõ etiã ficta vt per conſtitutum, Cy.& alij in l. qui rem.C.loc.]

d ¶ Nihil.immo Deo ſeruire ſed hyperbolice loquitur.ſic. ff.de pact.l.j.in prin.& ff.de act.emp.l. ex emp. ĩ prin. & C.de tranſac.non minorem.

e ¶ Volũtatem. dum tñ legitimam nã cui bonis interdictum eſt non alienat,vt ff. de cur.fur.l.j.in prin.

f ¶ Cuiuſcunque. id eſt ſiue mobilis ſiue ſoli.

g ¶ Corporalis.incorporales. n. tradi non poſſunt, vt ff. de acq. re. dom. ſeruus.§.incorporales.

h ¶ A dño.hoc q̃nq; fallit.& eius cõtrariũ ĩuenit̃ verũ,vt ĩ.q ali.l3 vel nõ. S3 hoc regulare,vt hic,& ff.eo tradõ.

ſunt vera, ſi accipiens inducat in vacuā poſſeſſionē, ſecundū quoſdā, vt C. de pb. cū res. Io. cōtra, vt ff. de fun. do. ſi fundū. & de acqu. re. do. hō liber. §. quicquid. ſufficit. n. iduci in poſſeſſionē, licet non vacuā. Quod autem in d. l. de prob. dicitur, demōſtratiue ꝙ ſic euenerit, non cauſatiue dicitur.

SYL. ¶ Et hæc cōmuniter approbatur ſecundū Christoph. hic.

ditæ non trāſit in ēmptorē, ēt ſi res tradatur, niſi pretiū ſit ſolutum, vel aliter ſatisfactum, aut habita ſit fides de pretio. h. d. ex l. qua ratione. §. hæ quoque. ff de acqui. re. dom. Are.

¶ Venditæ† vero[a] res[b] & traditæ nō aliter emptori acquiruntur, quam ſi is venditori pretium ſoluerit, vel alio mō ei ſatisfecerit: veluti ex promiſſore aut pignore[c] dato:[d] quod †quanquā cauet ex[e] lege duodecim tabularū, tamē rectē dr̄ & iure gentiū. i. iure naturali[f] id effici. Sed ſi is, qui uendidit,[g] fidem emptoris[h] ſecutus fuerit, dicendum

† Facit ad hūc

SYL. §. glo. ij. in ca. fi. extra de pig.

¶ Venditæ. Caſus. Quia dictum erat, ꝙ ex iuſta cā facta traditio transferebat dominiū, fuit dubitatum, an hoc haberet locū in emptione & venditione, cuius contractus frequētiſſimus eſt in dominij translatione. l. j. ff. de contrahen. emptio. & videbat ꝙ ſic, cauſa enim venditionis erat iuſta, & cōtractus erat talis, qui ſolo cōſenſu cōtrahitur, ideo videbatur ex ſola voluntate, iuncta traditione, dominiū transferri, cuius contrarium dicitur, * quod quāquam ſit perfecta venditio, ſimul atq; de p̄tio conuentum eſt, licet nondum numerato infra de emptio. in princi. tamen dominium non transfertur, niſi vel pretium ſit ſolutum, vel de eo habita fides. lex enim voluit tātiſp quaſi pignus rem venditam apud vēditorem manere. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. licet alias ſuę rei pignus non conſtituatur. In verſic. nihil autē. caſus eſt facilis, ratio decidendi ſumitur ex reg. qui per alium facit &c.] No. in contractu emptionis pretium neceſſarium, vel ꝙ de eo fides habeatur, vt dominium ex traditione trāſferatur. Item ꝙ idem operatur procurator vel negociorum geſtor in trāſferendo dominio, quod operatur ipſe dominus. Item ꝙ qui per alium facit, per ſe facere videtur.]

a ¶ Vero. pro ſed.

b ¶ Res. quę loco pignoris a venditore teneri poſſunt, vt ff. de act. emp. Iulianus. §. offerri.

SYL. ¶ Intellige improprie, quia dominiū & pignus nō cōcurrunt l. neq; pignus. ff. de reg. iu. eſt. n. dominiū reuocabile & quaſi pignus, & ſic dominiū & pignus fere improprie.] † alias quidē.

c ¶ Pignore. Quod ſic intelligo, ſi placeat venditori aliud quàm pretiū accipere, alias non, vt ff. ſi cer. pet. l. ij. §. j.

d ¶ Dato. Poterit ergo vendicare vēditor ſcilicet ſi non fuit de pretio ſatisfactū, vt ff. de tribu. l. procuratoris. §. ſed & ſi dedit mercem. niſi emptor tunc pretium offerat, vt ff. mand. diligenter. §. primo, in fi. & ff. de preca. l. ea quæ.

e ¶ Ex lege. xij. tabul. quę eſt ius ciuile, vt ff. de iuſti. & iu. l. ius ciuile. §. hoc igitur. non ſolum gentium.

SYL. ¶ Hęc verba oſtendunt, ꝙ gl. non meretur declarari & ſuppleri, vt p Christo. hic, qui debuit aduertiſſe dum dixit, ꝙ non ſolum iure g. ſed etiam iure ciuili, receptione. ſ. & approbatione, dominium transfertur] † In contrariū ē veritas q a tunc vr̄ hrē ſi dē de p̄tio, & trāſfert dñium, ēt ſi pte ſtatus eſt ſet ſe nō cōcedere vltra decem dies ſecūdum Ang.

f ¶ Iure naturali. ſic dictum eſt, quod naturali ratione inductum fuit, vt ſupra de iure natura. §. quod vero. & §. ſed naturalia.

g ¶ Vendidit. & tradidit.

h ¶ Fidē emptoris. Quid ſi dedit diē ad ſoluendum? Reſpon. Nō facta ſolutione vendicat, ſecundum Ioā. † vt C. de pac. inter emp & vend. l. commiſſoriæ. pōt iamē cōtradici, quia aliud eſt ſimpliciter diē ſolōni ſtatuere, aliud pactum legis cōmiſſorię ponere. Item quid ſi ſimpliciter tradat? Reſpon. vr̄ ſeq. fidē, niſi contra probet, vt q a forte

te dicebat emptor pręsentem habere pecuniam, vt arg. ff. de pig. act. l. ij. Et argu. contra. ff. de trib. procuratoris. §. sed & si dedi.

SYL. ¶ Hęc gl. communiter approbatur, vt dicit hic Christ.]

est statim rē emptoris[a] fieri. Nihil[a] autē interest, vtrū ipse dominus tradat alicui rē suā, an voluntate eius alius, cui ei⁹ rei possessio pmissa[c] sit. Qua rōne, si cui libera[d] vniuersorū negociorū administratio pmissa fuerit a dño, isq; ex his negocijs rē vēdiderit, & tradiderit, faciet eā accipientis.

¶ Vēditione, vel alio titulo habili trāsferē dominium in eū, penes quem res erat, sine traditione. h. d. ex l. qua rōne. §. iterdū ff. de acqu. re. dom.

¶ Interdū ēt sine traditiōne, nuda[e] volūtas dñi sufficit ad rē trāsferēdā, veluti si rē, quā tibi aliqs cōmodauerit, aut locauerit, aut apud te deposuerit, postea aut vēdiderit tibi, aut donauerit, aut dotis noīe dederit, quāuis. n. ex ea cā tibi eā nō tradiderit, eo tamē ipso ꝙ

a ¶ Emptoris fieri. Nisi in casib. vt ff. de iu. fi. l. si procurator. §. fi. & ff. de re iudi. a diuo Pio. §. sed si emptor.

b ¶ Nihil. Quod enim quis per aliū facit, ipse facere videt, vt ff. de vi & vi arm l. j. §. deiecisse. & infra de iniur. §. nō solum. & ff. de iniur. l item apud §. fecisse.

c ¶ Permissa sit. Vel ab ipso domino, vel ab alio domini voluntate.

d ¶ Libera. Secus in generali procuratore, qui nō habet liberam, vt ff. de procu. procurator cui. & l. procurator totorum. sed Mar. distinxit inter procuratorem totorum bonorum, vt ibi, & vniuersorum, vt hic.

SYL. ¶ Prima opi. verior est secundū Christo. hic.]

ADDIT. Dic plene per Bar. in l. procurator cui libera. ff. de procura. & quando & quomodo dicatur libera concessio, vide Bar. & Ang.

SYL. ¶ Interdum. Casus. Quęrebatur, si tibi cōmodauerā, vel in depositū rem meam dederā, quam postea tibi vendam, an sine noua traditione dñium quęreretur. & videbatur ꝙ non, quia traditionibus non nudis pactis dominia transferri solēt, lege traditionib. C. de pac. Contrarium deciditur, quia re vera traditio fuit facta, & licet facta fuit ex cā inhabili ad dominium trās ferendum, tamen cum postea successerit titulus & causa habilis, * ex quo cōcurrit voluntas mea intendentis rem in alium transferre,] coniungitur traditio precedens cum tit. seq. & medium ipsius nō nocet. l. sed & si. §. solem⁹ ff. de hæred. insti. No. ꝙ traditio ex causa inhabili conuali datur ex cā habili subsequēti. Item ꝙ titulus donis est habilis ad dominium trāsferendum.]

Dñium sine traditōne aliqñ transfertur.

e ¶ Nuda. s. a traditione, sic C. de pact. l. traditionibus. Item ī alijs casibus dominium sine traditione datur, q possunt his legibus notari, vt ff. de aquiren. poss. l. j. §. si iusserim. & §. idemq; respond. & lege, quod meo. §. si venditorem.

¶ Ratio, quia eo casu iussus est loco traditionis.] Et l. quarundam. SYL.

¶ Rō, quia persona custodis sustinet vicem personę meæ.] Item. C. de acquir. poss. minus. & C. de don. l. j. SYL.

¶ Quia illa traditio instrumentorum subrogatur vice traditionis rei.] Et l. quisquis. SYL.

¶ Ratio, quia constituēdo me vsufructuariū, in necessariam antecedētiam dicas transferre dominum, qđ aliter esse non potest.] Itē si volens tibi tradere dominium, nomine tuo me constituam possidere, vel conducam a te, vt ff. de acq. pos. quod meo. & de rei vendi. quędam mulier. SYL.

* ¶ Ibi non agitur, ꝙ dominiū sine traditione transferaē, sed ꝙ traditio facta non censeatur. limita tamē hūc tex. vltra gl. nō pcedere in trāsactiōe, Ias. SYL.

Iaſ in l.poſtquam liti in princip. C.de tranſact. nec quando ex illo titulo ori tur obligatio naturalis, nõ etiã actio. Soci.in lege prima col.ij.ff.de condic. indeb.nec in contractu conditionali, Are.in l.certi cõditio. §. depoſui. ff. ſi cer. pet. nec vbi venditor ignorat rem eſſe apud emptorem, ſecundum Iaſ. in dicto. §. de poſui. colũ. ij.Itẽ declara, ſufficere titulum habilẽ ad trãſferendũ dominiũ ſine noua traditione,cũ res ab initio exiſtebat apud te ex voluntate mea, non ſi citra voluntatem meam,Barto.in dicto.§.depoſui.]

patitur tuã eſſe,ᵃ ſtatim tibi acquiritur proprietas, perinde ac ſi eo nomine tradita tibi fuiſſet.

¶ Traditio clauium transfert dominium mercium repoſitarũ ſub clauibus. h. d ex l.qua ratione.§ item ſi quis.ff.de acqui.re. domi.

¶ Item ſi quisᵇ mer

a ¶ Tuam eſſe.Si res eſt preſens, vt ff.de rei vendi.eius.& l.hæc ſi. Vel hic in vera venditione,ibi in ficta, vt ff.ꝑ empt.l.i.

SYL. * ¶ Declara ſecundum gl. & Doct. in dicta lege hæc ſi.rem intelligi præſentem,ſi eſt penes poſſeſſorem, licet non ſit coram partibus,cum contrahitur ad transferendum dominium.] Item hoc eſt verum, ſi pretium ſit ſolutum vel ſatiſfactum, vt ſupra eodẽ §.venditæ.

SYL. ¶ Item ſiquis. Caſus. Querebatur an ex traditione clauium puta domᵒ, mercium ibi incluſarum traditio recte facta intelligeretur. & videbaẽ ꝙ non:quia cum claues nõ ſint quid cohærens mercibus non videbatur ex eis inferri poſſe ad traditionem realem ipſarum mercium. Cuius contrariũ deciditur hic,& in l. clauib. ff. de contrahẽ.emptio. quia ex traditione clauium traditur inſtrumentũ immediatum,per quod ingredimur ad poſſidendũ Nota quod ex traditione clauium cẽſetur tradita poſſeſſio eorum, quę clauduntur ſub clauibus.]

b ¶ Item ſiquis. † Hic eſt caſus, vbi ſine poſſeſſione tradita acquiritur dominium,& alios habes notatos. ff. de rei vendi.l.ſi ager. †Iſta gl. non eſt Accur. imo eſt additio.

ces in horreo depoſitas ᶜ vẽdiderit,ſimul atq;ᵈ claues horrei † ſui tradiderit emptori,transfert ᵉpro prietatem merciũ ad emptorem.

¶ Miſſilia & habita pro derelicto fiũt occupantis.h.d. ex lege qua rõne. §.hoc autem.ff.de acqui.rerũ domi.

c ¶ Depoſitas.i.repoſitas.

d ¶ Simul atque. ideſt ſtatim poſtquam, vt ſu pra eo.§. fere. & infra de emptio. & vendit.in prin.

e ¶ Transfert ꝓprietatem. & poſſeſſionẽ. Et quod dixit ꝓprietate, verum eſt, ſi dominus eſt tradens:alias cauſam pręſtat vſucapiendi, ſi hęc fiant coram horreo, & hoc propter pręſentem viſionem rei,vt ff.de contrahen. empt. clauibus.& de acquiren.poſſeſ.l.j.§.ſi iuſſerim.

¶ Limita per c.contingit.de do.& cõtum.ſi non poteſt venire in conſpectu rei iuſta ex cauſa.] Et ſunt hæc in arg. vt ſi vendam equum quem tradam ꝑ frenum vel capiſtrum, vt dominium tranſeat. Accur. SYL.

* ¶ Hoc amplius. Caſus. Quærebatur an ex traditione in inceriam perſonam facta dominiũ trãsferatẽ. & videbatur dicendũ ꝙ nõ,cũ in dominio transferendo cõcurrere oporteat animum ab vtraq; parte contrahentium l.in oĩbus rebus.ff. de action. & obligat.cuius contrarium deciditur, quia cum dominus omnino velit dominiũ in quemcunque accipientem conferre,nihil magis cõuenit ęquitati natu rali, ꝙ vt eius voluntas rata habeatẽ Qđ vero ſubdiẽ de re pro derelicto habita,manifeſtã hẽt rõnem, na cum dominus eam abiecerit eo animo, vt non ſit eſſe in numero rerũ ſuarũ, & ꝓ hoc effecta ſit in bonis nullius, cõſequens eſt vt occupanti concedatur.] No. SYL.

dona-

donationem collatam in personā in certam ualere, quamuis legatū nō ua leat. Item ꝯ inueniendo vel accipiendo rem habitam pro derelicto statim efficitur dominus. Item quando dicatur haberi res ꝓ derelicto.)

a ¶ Hoc amplius. s. est hic q̄ supra in alio casu, quia supra semper in ꝑsonā certā, † Alias cum. hic in incertam.

b ¶ Incertam. arg. cōtra infra de leg. §. tutor. † Alias quod.

c ¶ Missilia. Sic dcā, qa ī populū mittunt siue ꝓijciunt, ut illuc currente multitudine possint Prętores vel Cōsules per trāsire, ut in coronatiōe dñi Papę vidi, ut ff. pro ḋrelic. l. si id qd. §. id qd & ī Auth. de consul. coll. iiij. §. hæc itaque. ibi, argentum &c. Missilia unde dicuntur.

* ADDITIO. Cæterū missilia uarū rerum sunt, vt omnia cōplecti intelligamus, quę sparguntur in vulgus, autor Sueton. Caligula.

d ¶ Nolit. vere, vel legis interpretatione, vt in Authē de nup. §. & multo potius. coll. iiij. & C. de in fan. expo. l. fi. & C. de lat. lib. tol. l. j. §. sed scimus.

e ¶ Desinit. si abiecit, uel habere desijt rem immobilem, alioquin possessionem perdere potest, non dominiū' vt ff. de acquir. pos. si quis. §. differentia. & ff pro derelic. l. j. §. j.

SyL. * ¶ Pro declaratione istius glos. & materię vide Alex. in d. §. differētia, in princip. gl. j. qui optime declarat.

ADDI. Aut stat in possessione, & habet animū habēdi pro derelicto, & nō ꝑdit dñium, vt l. si quis vi. §. dña. ff. de acqui. pos. Aut exiuit de possessione, & tūc ēt perdit d iū, & hī ꝓ derelicto, & ita teneī gl scdm vnā opin. in d. §. dña. q̄ ibi seq. Bar. & doc. Ang.

¶ Hoc amplius, a interdū & in incertā a ꝑsonam collata volūtas domini trasfert rei proprietatem. Vt ecce, Prætores & Cōsules † qui missilia c iactāt in vulgus, ignorāt † quid eorū quisque sit accepturus, & tamē quia volūt, qd quisq; acceperit, eius esse, statim eū dominū efficiunt. Qua rōne verius esse vr, si rē pro derelicto a domino habitam occupauerit quis, statim eū dominum effici. Pro derelicto aūt habet̄ qd dominus ea mente abiecerit, ut id in numero rerū suarū esse nolit, d ideoque statim dominus eius esse desinit. e

¶ Proiecta in mari tempore tēpestatis, vel cadentia de curru alicuius, nō fiunt occupant. s, h. d ex l. qua rōne. §. fi. ff. de acqui. re. do. Aret.

¶ Alia f sane causa est earū rerū, quæ in tempestate † maris leuandæ nauis causa eijciuntur. He enim dominorum permanent, quia palam est eas nō eo animo eijci, ꝗ quis eas habere nolit, sed quo magis cum ipsa naui maris periculum effugiat. Qua de causa si quis eas fluctibus g expulsas, uel etiam in ipso mari nactus lucrā di animo abstulerit, Fur-

¶ Alia sane cā. Casus. SYL. Aliter nō figurat, quia clara est decisio. * Cum enim dictū sit res ꝓ derelicto habitas fieri occupantiū, ui debatur idē iuris esse de bere in proiectis in mare nauis leuādę causa, cū proijciēs verisimiliter credat eē perituras.) Cuius cōtrariū respōdetur, & ratio assignatur in tex. ibi quia palam est, non habētur. n. ꝓ derelicto hęc, ideo non conceduntur occupantibus No. ꝗ factum gratia periculi euitādi, vel necessitatis euitandæ mortis, nō dicitur factum animo amittendi rē, qu an uis appareat primo aspectu cōtrariū. Item quod siue quid sciente uel ignorante domino ceciderit de nauil, uel de curru, aut ipsi domino, si quis animo lucrādi accipit, committit furtū.) † alias non est maris.

f ¶ Alia sane causa. Alias alia causa, scilicet proijciendi, & ideo aliud ius statuitur l. qua ratione. §. fi. ff. de acquiren. re. domi.

g ¶ Fluctibus. Idest vndis.

Furtum. ff. de fur. l. falsus. §. si iactum. contra. Solu. distingue animum proijcientis, quod patet, vt si librum apertum proijciam, secundum Io. vt ex hac l. & illa colligitur, & argumẽ. ff. de dam in fec si finita. §. si quis me tu. Itẽ quid distat hoc furtũ ab ill lo titulo. ff. de incen. rui na. nauf. Respon. hoc locum habet, quando non in ipso naufragio aliquid quis furatur, ibi in ipso naufragio, vt ff. de incen. rui. nau. l. prima in fine. & l. ij. & iij. & ff. pro dereli. l. j. ij & iij.

furtum[a] committit. Nec longe[b] uidẽtur discedere ab his, quæ de rheda[c] currẽte non intelligentibus[d] dominis cadunt.

¶ De rebus corporalibus & incorporalibus.

¶ Corporalia tangi possunt de sui natura, icorporalia uero non, licet in eis cõtineantur corporalia, siue sint, seruitutes reales siue personales. h. d. ex l. prima. §. quædam ff. de rer. d ui. Aretinus.

Quędã præterea res corporales[f] sunt quædam incorporales[g] Corporales eæ sunt quę sui

b Nec longe. Nam in aliquo distat, quia hoc sciente, illud ignorãte domino fit, vt ff. de acquiren. posses. interdum.

c De rheda. Id est de curru ducto ab equis.

d Non intelligentibus. id est non videntibus.

SYL. ¶ De rebus corporalibus & incorpo libus. ¶ Continua hunc titulum vt
Continuatio. per glo. j infra eod.
Diuisio. Quędam. Totus iste titulus diuiditur in qnq; partes Primo ponit unã diuisionem rerũ. Secundo diffinit res corporales, & per exempla demonstrat Tertio diffinit res incorporales, & per exẽpla demonstrat. Quarto respondet cuidam tacitę quæstioni. Quinto prędicta extendit. Secunda ibi (Corporales sunt.) Tertia ibi (Incorporales.) Quarta ibi (Nec ad rem.) Quinta ibi (Eodem numero.)

SyL. ¶ Caius Non figuratur aliter in declaratione duorum terminorum notissimorum, præsertim cum in membro incorporaliũ respondeat Imper. tacitę obiectioni, ibi, Nec ad rem pertinet, sed loco casus nõ mireris, vt facit Ioã. Fab. infra de actio. in iiij. col. quod hic non ponantur actiones, quia satis fuit Iust. ponere aliqua exẽpla, non enumerare singula non per hoc quod alia iura non enumerata nõ sint icorporalia, quia exẽpla non restringunt regulã l. nam quod liquide. ff. de pœ. leg. No. quę sint corporalia, & quę incorporalia.)

e ¶ Præterea. i. pręter prędictã diuisionem. s. ti. j. in princ. est & alia, quia quędam communes, quædã publicę, quędam vniuersitatis, quędã nullius, quędam singulorum. Item quędam corporales, & quędam incorporales, vt hic subijcit.

f ¶ Corporales. sic. ff. de rer. diuisi. l. j. §. quędam.

g ¶ Quędam incorporales. Quid de hac diuisione nos Iurisconsulti egemus? Respon. quia multa in corporalibus locum habent, quę non seruantur in icorporalibus. Incorporalia enim non traduntur. nec vsucapiuntur regulariter † vt ff. de acqu. rer. dom. l. seruus. §. incorporales. & de usucap. l. vsucapionem.

¶ Ex quo enim non traduntur, quia tangi non possunt, possideri etiã non possunt, & cum non possideantur, nõ vsucapiuntur per se. s. sed cum corporalibus aliquando sic. l. si aliena. §. hoc iure. ff. de vsucap.

Non vendicantur vt ff. de rei vendi. l. vendicatio. ac non transferuntur penitus, vt ff. pro soc. l. j. ij. & iij. non possidentur, vt ff. de acquiren. poss. l. iij in princ.

Rerum diuisiones quot sunt.

† Scilicet p se sed cũ rebus corporalibus sic, dum modo concurrat scia aduersarij l. 13 1 alijs p.

SYL. scriptionibus requirã, vt l. fi. C. de p̃scr. lon. tẽpo. secundũ Angel. hic.

Addẽ,

natura [a] tangi possunt, ueluti fundus, homo, uestis, aurũ, argentum, & deniq; aliæ res innumerabiles. [b] Incorporales aũt sunt q̃ tangi nõ possunt, qualia sunt ea quæ in iure [c] consistunt, sicut hæreditas, [d] usus fructus, [e] usus, & obligationes [f] quoquo [g] modo contractæ. Nec ad rem [h] pertinet, ꝙ in hæreditate res corporales continẽtur, nam & fructus, qui ex fundo [i] percipientur, corporales sunt & id, quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerunque [k] corporale est, ueluti fund', homo, pecunia, †nam [l] ipsum ius [m] hæreditatis, & ipsum ius utẽdi fruendi, [n] & ipsum ius obligationis [o] incorporale est. Eodẽ numero [p] sunt iura [q] prædiorum urbanorum & rusticorum, quę etiam seruitutes uocantur. [r]

¶ De seruitutibus prædiorum.

¶ Itinere homo tantum, actu & uia homo etiam cum iumento & uehiculo utitur. Aquæductu utimur aquam per alienum ducendo. hoc dicit. ex lege prima. ff. de seru. rustic. pręd.

Syl. * ¶ Adde, ꝙ & incorporalia vẽdicãtur, quãdo veniunt accessorie ad corporalia. §. hoc iure.

a ¶ Sui natura. Nam secus si propter difficultatem, ut res in profundo maris uel cęlo affixa.

Syl. ¶ Rei. n. natura, non facti accidẽtia cõsideratur l. si qs posthumos. ff. de libe. & posthum.)

b ¶ Innumerabiles. i. non habiles ad numerandum Ioan.

Syl. ¶ Hanc eandem expositionem hẽs ĩ. in titu. de iu. na. gen. & ciui. in §. ius autẽ gentium.)

c ¶ Quę in iure consistunt. i. sub hoc prædicabili ius continentur, in quarum diffinitionibus ponitur hæc dictio, ius, in ꝑdicato: qualia sunt omnia iura. s. incorporalia, ut ff de rer. diu. l. j. §. quędam.

d ¶ Hęreditas. vt ff. de uerb. signifi. l. nihil.

e ¶ Vsusfructus. infra de vsufruc. in princip.

f ¶ Obligationes. ĩ. de obl. in princ.

g ¶ Quoquo modo. i. siue ex contractu, uel quasi, uel maleficio, vel quasi, vt ĩ. de obli. §. fi.

h ¶ Nec ad rem. Respõdet tacitę obiectioni. quasi dicat quomodo hęreditas est incorporalis, cum in ea sint res corporales.

i ¶ Ex fundo. in quo vsumfructum habemus.

k ¶ Plerunq; ꝓpter seruitutes, quæ per actionem [illegible] obligationẽ debentur, ut infra de actio. §. secundo. & ꝓpter actionũ cessionem, vt ff. mand. l. si procuratorẽ. §. fi. & ff. de rei vend. l. si hominẽ. alias Iulianus. §. usque adeo.

l ¶ Nã. pro sed. †alias tamen.

Syl. ¶ Potest ẽt hic stare pro quia, tamen hanc expositionẽ sequit̃ Decius in l. si donatione. col. j. C. de coll.)

m ¶ Ipsum ius hęreditatis. i. ipsa hęreditas, & sic intransitiue hęc tria leguntur.

n ¶ Fruendi. s. vsusfructus.

o ¶ Ipsum ius obligationis. i. obligatio ipsa.

p ¶ Eodem numero. id est incorporalia.

q ¶ Iura. i. seruitutes.

r ¶ Vocãtur. De quibus. ĩ. tit. proximo dicitur statim. De quibusdam quę ritur, licet ad nos nõ pertineant, vt de aere, fumo, & de flatu animalis. Resp. secũdum Philosophos hæc esse corporalia. Item quid de angelis bonis & malis, & anima hominis? Respõ. hæc incorporalia esse. Fumus & aer corporalia sunt.

¶ De seruitutibus prędiorum. Continuatio.

¶ Dictum est supra de rebus incorporalibus in genere, sequitur videre in specie, & ideo a seruitutibus initium facit, quę sunt incorporales, ut supra titulo primo in fine, Angelus Aretinus.

Rustico-

R Vsticorū. Iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit de seruitutibus rusticorū prędiorū. Secundo de seruitutibus vrbanorum prædiorum. Tertio redit ad seruitutes rusticorum. Quarto ponit, quare appellant seruitutes prędiorū. Quinto ponit qualiter dictæ seruitutes constituantur. Secunda Ibi in §. (Prędiorū.) Tertia ibi in §. (Inter rusticorū) Quarta ibi (Ideo autem.) Quinta ibi in §. (Si quis velit.) Atet.

R Vsticorum[a] prædiorū iura[b] sunt hæc: iter, actus, uia, aquęductus. Iter est ius[c] eundi ambulādi[d] hominis, nō etiam iumentum[e] agendi, uel uehiculū. Actus est ius † eundi ambulandi hominis, agendi iumētū,[f] uel uehiculū. Itaque qui habet iter, actū[g] nō habet, sed qui habet actū, iter habet,[h]

† Quæ postquā sunt cōstitutę trāseunt cum re ipsa ad quēcunque vadat, secus si essent promissę tātū. Et in ipsarum constōne dēt tā cōstituēs fundi seruientis, q̄ is cui cōstituitur fundū dominātis in solidum habere

SYL.

SYL. dominium. Ang.

¶ Rusticorum. Casus. Nō figuratur in definitione terminorum No. quatuor species seruitutum rusticarum. Item quod iter est tantum ius eundi hominis, actus etiam iumenti vel vehiculi, via iter & actum continet: aquæductus vero est ius aquæ ducēdæ, quę autem sit differentia inter actū & uiam, cum ex declaratione tex. idem uideantur importare, dic vt in glo. in uer. continet.)

a ¶ Rusticorum. sic & ff. eo. l. j.

b ¶ Iura. i. seruitutes. Et nota hic tria genera seruitutum, quędam a psona personæ debentur, de quibus dicit supra de iure perso.

c Est ista regulariter non est seruitus formalis, sed causalis, nisi operę serui legarentur alteri, vt tradit Ias. in §. æque col. j. infra de ac.]

¶ Quędam ab vna re alteri rei, de q. bus dr̄ in hoc tit. † quędam a re personę, vt vsusfructus, & usus, & habitatio, vt infra tit. j. & ij. Poteſt & quartū dici, ut a persona rei debeat, vt ff. de condi. & demon. Titio. §. Titio. ij. & de alim. & cib. leg. l. seruos.

* Dic, quod ibi nulla est seruitus, sed inuitatio ad onus sub certo cōmodo, siquidem & liberi hominis operę legari possunt, nec tamen ob id libertas infringitur. l. iij. ff. de vsufru. leg.) Potest aūt & de alijs concessionibus quęri, de quibus per Ias. in d. §. æque colum. j. in fi.)

c ¶ Ius eundi. Solus, vt per hoc differet a sequenti.

¶ Approbāt hanc differētiam Pau. & Ange. in l. j. ff. eod. * quę tamē nō est uera, quia q̄ iter habet, eo & eques cōmeare potest, & lecti ea gestati, q̄ olim a pluribus seruis lectiearijs ferebatur l. incer. & l. qui sella. ff. de ser. rustic. pręd. sed ire est commodi & vtilitatis causa, ambulare autem etiam uoluptatis.)

SYL. † alias nō sunt ista uerba, ambulādi hominis.

d ¶ Ambulandi. s. cum alio.

* ADDIT. Ambulationē significat eā, quæ sanitatis & uoluptatis gratia fit. quamuis uerbum ire, plerunq; hæc omnia contineat l. qui sella ff. de ser. rusti. E. B.

e ¶ Iumentum. s. separatū a se: uel armenta separata a se: sed super equo ire potest, vt ff. de seru. rustic. pręd. qui sella. in prin. & l. inter.

¶ Nō autem mittere ante uel post se, vel ire super curru aut rheda onerata, si principaliter Intēdat ducere qd̄ superimpositum est, non ipse aduehi, gl. in d. l. qui sella. & declarat Vero. in cap. de seru. itine.) SYL.

¶ Quandoque iter non est seruitus, ut si vsufructuario detur a domino alterius prędij, vt ff. si seruitus vend. l. ij. §. secundo.

* Quia seruitus seruitutis esse non potest. l. prima ff. de vsufruc. leg.) Tertio grosse dicitur quęlibet via per q̄ itur. SYL.

f ¶ Iumentum. Vel subtus uel ante se & idem si in uehiculo.

g ¶ Actum non habet. per consequētiam.

h ¶ Iter habet. quo ad cōmodū, non quo ad seruitutem. sunt. n. duę seruitutes.

tes diuersę, vt ff. si ser. vend. loci. §. j. & si. de adi. leg. l. j.

a ¶ Eoque. scilicet itinere contento sub actu.

b ¶ Eundi. hæc uerba expone vt supra eo §. j.

e ¶ Continet. Sed quæ est differētia secundū hoc inter actum & uiam? Rñ. qui hēr uiā, pōt trahere trabem, & lapides, & recte ferre hastam (j) q̄ non permittunt habēti actum, vt ff. de ser. rusti. pręd. l. q. sella. §. j. Item certa uię latitudo est. viij. pedum in directū, i angulis xvj. nisi maiorē vel minorem placuerit facere constituentibus, quod non est in actu, vt ff. de ser. rust. pręd. l. uiæ. & l. certo. §. latitudo. & l. uia constitui.

Actus & uia differūt

† alias ambulā di hoīs.

eoq; [a] uti pōt ēt sine iumēto. Via ē ius eūdi, [b] & agēdi, & †ambulādi. nam & iter & actū uia ī se cōtinet. [c] Aquæductus ē ius aquæ ducendæ [d] per fundum alienum.

¶ Seruitutes, q̄ ædificijs debent, licet in uilla constitutæ, dicuntur seruitutes urbanorū prædiorū. h. d. ex l. j. ff. de seru. ru. præd. & ex l. urbana pdia. ff. de ver. sign.

¶ Prædiorum urbanorū seruitutes. sunt eæ, q̄ ædificiis inhærent, ió urbanorum prædiorū dictæ, q̄m ædificia oīa, urbana pdia appellamus, etsi in uilla [e] ædificata sint. Item urbanorū prædiorū seruitutes sunt hæ, ut uicinus [f] onera uicini sustineat, ut in parietem eius liceat uicino tignum immittere, ut stillicidium [g] vel flumen recipiat quis in ædes suas, uel areā, vel in cloacam, † uel non [h] recipiat, & ne-

e ¶ Prediorum. In uilla, nō enim locus, sed materia facit vrbanum prędium, quod dic, vt ff. de uerb. sign. l. vrbana prędia.

f ¶ Vicinus. i. domus uicini.

g ¶ Stillicidium. Quod stillat, & interdum directo cadit, interdū nō, pp ventum forte, sed flumen directo cadit, & maxime per dochiam. i. canale, ut ff de seru. urban. pręd. seruitutes. §. stillicidiū. Acc.

SYL. * ¶ Adde, φ stillicidiū dicitur , pictum tegula rū, vñ aqua decidit guttatim, quasi stillarum cadiū, flumē vero, qñ non guttatim, sed filo quodā perpetuo defluit, quod accidir nel ob collectionē aquarū in tegulis factam, uel q a ex humili lococa dens uenrorum ui frangi dispergiq; nequit.] Dic autem φ duplex est seruitus stillicidij. s. auerrendi uel non auerrendi super domum tuam: una seruitus proprie, altera proprie libertas l. j & ibi no. ff. eo. & dicitur hic, recipiat vel non recipiat.)

† alias nō sunt hęc uerba, uel non recipiat.

SyL. ¶ Hęc gl cōiter approbatur, vt p Vero. in tit. de serui. actus, col. ij. & in ti. de seru. uię, in princ.)

ADDITIO. (j) Dummodo ciuiliter gerat, & nō deuastet fructus, Ang. & Ias.

d ¶ Aquæ ducendę. Siue inuentæ siue inueniendę, vt ff. eo. l. Labeo.

SyL. ¶ Prædiorū urbanorum. Casus. Nō figuratur in declaratiōne terminorū nisi literaliter.* Solum enim uidebat subsistendum, cur dicerentur seruitutes vrbanæ, qñ ędificia ruri ess ēt, sed ratio assignatur in l. urbana prędia. ff de uerbo, sign. quia urbanum prædiū non locus facit, sed materia.) No. quod seruitutes urbanę dicuntur ēt illæ, quæ rurisunt, dummodo ędificiis cohęreant. Item quę sint seruitutes urbanorum prędiorum.)

h ¶ Non recipiat. hoc scilicet nō recipere est ius nō seruitutis, immo potius liberratis, & hāc negatiuā referas ad omnia exēpla proxime dicta. Vel dic, sicut recipere talia ē seruitus, ita ecōtra, si desinit recipere, ē mihi quō dā recipiēti seruitus & onus, & sicut in prescribēda seruitute indigebā aliquo facto, sic ecōtra in p̄scribēda sua libertate indiget facto. i. vt foramina obturet, uel similia faciat, q̄ non sunt necessaria in prescriptione libertatis cōtra rusticā seruitutem, & iō tm̄ in

Insti. O affirma-

affirmatiua lex dicit de eis. s. ius eun di agendi &c. ut ff. de ser. vrb. pręd. l. v. & supra eo. circa prin.

SYL. ¶ Ratio assignat̃, q̃a seruitus vrbana lõge nobilior est rustica: ideo diffici-le perditur præscribitur autẽ talis li berras in u-traq; serui-tute. x. an. in ter p̃sentes, xx. inter ab sentes. l. pe. C. de ser. & aqua.)

† alias officiãt

a ¶ Tollat. uel non tol-lat, q̃d põt prodesse mi hi ad lumina refulgenda, vnde dicit̃ in lib. Ma-cabeorũ: Re fulsit Sol in clypeos au-reos, & resplenduerunt mõtes ab eis. vt ff eo. si arborem. § interdum. Vel dic, quod tollat, vt sit seruitus, vt mo-do in aliis diximus.

I. Mac. vj. cap.

altius q̃s tollat [a] ædes suas, ne luminib. vicini sui † officiat.

¶ Inter rusticas ser-uitutes numerantur hic descriptæ. sumit̃ ex. l. j. in fi. de seru. ru stic. præd.

¶ Inter rusticorum prædiorũ seruitutes quidam cõputari re-cte putãt aquæ hau stũ, [b] pecoris [c] ad a-q̃ appulsum, ius pa-scendi, calcis coquẽ-dæ, [d] arenæ fodiẽdæ.

SyL. * ¶ Inter rusticorũ. Casus. Videba tur q̃ seruitutes hic enumeratę eẽnt potius iura q̃dã p̃sonalia, q̃ hominib. debeant̃, q̃ seruitutes, nã p̃t q̃s habere ius hauriẽdi aquã ex fonte, eoq; utẽ-di, iuxta. §. fi. in l. Mela. ff. d̃ ali. & cib. leg. itẽ & pecoris ad aquã appellendi uel pascendi, & t̃n hic nõ pot conside rari ullum prędium dominãs, sed t̃m cõmodũ dñi pecoris, uel gregis, aut armẽti, attñ cõtrariũ decidit̃, q̃a qua tenus sunt seruitutes, p̃supponunt nõ ius aliquod p̃sonale, sed merã seruitu tẽ, q̃ nullo mõ deberi põt, nisi q̃s uici nũ p̃diũ hẽat. l. ergo. in prin. ff. de seru. rust. pręd. ex quo tollunt̃ ea, quæ ĩ cõ-trarium adducebantur. No. summa.]

b ¶ Aquæ haustum. s. ius hauriendi aquam necessariã agro meo, vel labo rantibus in eodem, ex fonte vicini. ADDITIO. Dic quatenus est ne-cessariũ pro utilitate fundi mei, ut l. ergo. §. Neratius. ff. de seru. rust. præd.

c ¶ Pecoris. s. cõstituti ad stercoran dũ agrũ meum, & sic bibent, uel pa-scẽtur in tuo vicino agro, & sic sunt reales seruitutes. Sed cõtra. ff. de ali. & cib. leg. l. Mela. §. fi. R̃n. ibi persona les dicuntur quia cũ per-sona durãt, & arg. ff. de ser. rust. p̃d. pecoris. vel si nõ habeo prędiũ, cui supradicta expediat, nõ erit seruitus sed magis a-liud ius, s. pa ctionis, uel cõuẽtionis, vt ff. de ser. ut pomum.

¶ Seruitutes prædio rum iõ dicunt, quia utrinque prædia re-quirunt. h. d. ex. l. j. in prin. ff. com. præd.

¶ Ideo aũt hæ serui tutes prædiorũ ap-pellant, quoniã sine p̃diis cõstitui nõ pos sunt. Nemo. n. serui-tutem potest acqui-rere vrbani uel rusti ci prædii, nisi qui ha-bet prædium, † nec [e] quisquã debere, nisi qui prædium habet.

† alias hęc uer ba, nec quisquã nisi qui habet.

d ¶ Calcis coquendæ necessariæ ad domũcu lam in agro meo conficiendã propter fructus per cipiendos. Idem dicas de arena fo-dienda.

SYL. * ¶ Ideo. Casus. Nõ esset figuran-dus r̃one denominationis: t̃n p̃ r̃one dubitandi illud põt adduci, q̃ & q̃ p̃-dium nõ habet, uiam põt promittere l. hęredes. §. an ea. ff fam. erc. quo non obstante decidit̃, q̃ iõ dicũtur seruitu tes prędiorum, quia sine prędiis con-stitui non possunt, & ad. §. an ea. r̃nde gl. j. No. summarium. Item q̃ interdũ nomen imponitur secundum mate-riam ex qua res constat.]

pr ędiũ habet.

e ¶ Nec q̃squã. s. ut seruitus sit, obli-gatio t̃n esse potest, vt ff. de euic. fun dũ. §. j. & ff. fam. erc. hęredes. §. an ea. versic. contra si promissor uią &c.

ADDITIO. Et no. q̃d debent esse dñi ĩ solidũ, alias fundo cõi non põt p̃ unũ ex socii s ĩ libertas acquiri, nec ser uitus imponi, quãuis sibi pręiudicet aliis postea ẽt singulariter cõsentien-tibus, potest tamẽ pręferibere seu pe tere declarari ipsam deberi. Itẽ pluri bus sociis p̃missam vnus ex eis in a-liorum pręiudiciũ remittere põt, se-cundum

eundum Ang.hic.

.SyL. ¶ Siquis, Casus in tā generali regula nō ponit, quia ea, quę in commercio sunt hominum, possunt iā ex contractu q̃ testō acquiri & cōcedi, vt to totitu. ff de acqu.re. do. *. Ratio decidēdi sumitur ex. §.per traditionē, supra de re. diu.&l j.C. de sacrosan. eccl.) No ꝙ tam pactis, q̃ stipulationibus, & ultimis uoluntatibus seruitutes constitui possunt.

¶ Per omnem contractum, & etiā per ultimam uoluntatē, potest seruitus cōstitui.h. d. ex lege pōt. ff.cōmu. præd. Aret.

¶ Si quis velit vicino aliquod ius [a] constituere pactionibus [b] atq; stipulationib. id efficere debet.

¶ Pōt ēt testamento quis hæredem suum dānare, ne altius tollat ædes [c] suas, ne luminibus uicini ędiū officiat, uel ut patiatur eum tignum in parietē suum immittere, † uel stillicidiū habere, uel ut patiatur eum per fundū ire, agere, aquamve ex eo ducere. [d]

a ¶ Ius.i. aliquā seruitutem de superioribus.

b ¶ Pactionibus. i. pactionalibus stipulationibus. similis expositio est. ff de acquiren. possess l. si in rem. in fi. † Vel p actionibus, id est cō tractibus aliis, ut venditione, & donatione, & quod subijcit stipulationibus, id est obligationibus verborum tantum.

† Hęc uerior.

c ¶ Aedes suas. Quibus seruitutibus non impositis cuilibet vsque ad cœlum liberum est ędificare, ut ff. quod vi aut clam. l. fina §. penultimo. & de seru. l. fina.

Aedificare licet usq; ad cęlū.

d ¶ Ducere. His deficientibus cuilibet res sua libera est, & poterit aliū prohibere volentem ingredi in suum agrum, ut supra de rerum diuisio. §. feræ & §. plane.

SyL. ¶ Nec obstat/c, omnis j distinc. quia loquitur, quando iter non est noxiū, alias secus, potest tamen ingrediens prohiberi exceptis quibusdam casibus notatis supra titulo secūdo. dd. §. & ita intelligitur tex. in l. per agrum. C. de serui. & aqua. & glos. ibi, dum oppo. de dicto capitulo, omnis, communiter reprobatur, vt per Christo. hic.

¶ De usufructu. Visū est de seruitutib. realibus, sequitur uidere de personalib⁹: ideo sequitur de usufructu, qui est seruitus personalis, vt l. j. ff. de seruitut. quia plures sunt species seruitutis, notat glo. s̄. tit. j in prin. Ang. Are.

Continuatio.

† alias stillicidiumve aduersus eum habere.

¶ De usufructu.

¶ Qualitas non est sine subiecto. hoc dicit ex. l. j. & ij. ff. eod. Aretinus.

Vsusfructus est † [e] ius [f] † alie

† Hæc diffō vsusfructus ponit̄ ēt in glo. sup verbo utat̄ in c. fi. extra de pig.

† alias alienis vtendi fruendi rebus.

Vsusfructus. ¶ Totus iste titu. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit diffinitionem vsusfructus. Secundo qualiter usufructus constituatur. Tertio super quibus rebus constitui debeat. Quarto quomodo finiatur. Secū da ibi (Vsusfructus.) Tertia ibi (Constituitur autem.) Quarta ibi (Finitur autem.)

Diuisio.

¶ Vsusfructus. Casus. Nō figurat̄ in definitione, dū uero dicitur usūfructū perimi fundo perempto, dicas qd ratio est, qa cum talis seruitus debeatur a re personę, extincta re non pōt deberi, quia nō entis nullę sunt partes, & remoto subiecto accidētia esse non possunt. No. quid sit vsus fructus. Item quod usufructus extinguitur extincta re, quę debet usumfructum: sicut etiam extincta persona, cui debetur. j. eod. §. finitur.]

SYL.

e ¶ Vsusfructus. sic. ff. eodem. l. prima & secunda

f ¶ Est ius. i. seruitus, & per hoc pater, ꝙ nō loquit̄ de ipsis fructibus fundi, qui sunt corporales: immo de iure utēdi, ut s̄. de rebus corp. & incorp. §. j. Sicque p hoc verbum . s. quia expono ius, id est seruitus, remouetur uas

 sallus,

salus, superficiarius, & qui alias vtile dominium habet. Item hoc ius est ēt personale, quia cū persona extinguitur, vt in fra eo. §. finitur. Item est forma quędam a proprietate separata, cū apud unum possit esse proprietas, apud alium vsusfructus, ut ff. de acq. pos. l. permisceri. ius autē, quod dominus fundi habet in fructibus percipiendis, est cum causa. i. cum propriētate, ut ff. de except. rei iudi. si cum testamento. §. pen.

Vsusfructus formalis.

Vsusfructus cālis.

nis rebus [a] utendi [b] fruendi, [c] salua [d] rerū substantia. Est aūt [e] ius i corpore, quo [g] sublato & ipsum [h] tolli necesse est.

¶ Vsusfructus pōt constitui tā inter uiuos, quā i ultima uoluntate, & ne pprietas perpetuo sit inutilis, certis modis finitur. h. d. ex l. usufructus pluribus. & l. iij. ff. eo. Aret.

¶ [i] Vsusfructus[l] a proprietate ...

¶ Et tunc nō est seruitus. l. vti frui. in prin. ff si ususfruc. pet. vbi tex. assignat rationem.)

SYL. a ¶ Alienis. nā sua res nemini seruitutem debet, ut ff. de seru. vrb prę. l. in re cōi. & ff. si ususfruc. pet. l. vti frui. in princ. Item quod subijcit, rebus, dic scilicet quibuslibet, nisi vsu consumantur, ut infra eod. §. constituitur. & ff. si cer. pet. l. j in fi.

b ¶ Vtendi. ad differentiam creditoris, qui vti non debet pignore, vt ifra de obli. q ex deli. nascun. §. furtum.

c ¶ Fruēdi. ad differentiā nudi usus, in quo tantum uti & non frui permittitur, vt infra tit. j. in princ.

d ¶ Salua rerū substātia. i. pstita cautione uel satisdatione de saluāda substantia rei, secundū quosdā, & sic dicūt cautionē esse de substātia vsusfructus, arg. pro eis. C. e. l. j. & ff. de usufr. leg. l. vxori. Nos contra, dicimus. n. φ hęc cautio nō est de substātia ususfructus, nā sine ea ususfructus est, plus dico, quia in casibus nullo mō pręstat ff. ut le. uel fideicō no. ca. l. j. §. si ad sīcū. & C. de bonis quæ lib. l. fi. §. hoc peculdubio, & ff. vsufr. queadm. cau. l. si ususfructus. §. illud. & §. plane. †

Cautio non est de substantia vsusfructus.

† Quod est verū respectu rerum, q̄

SYL. ¶ Et hæc opin. communiter approbatur regulariter. in l. j. C. eo.)

¶ Dic ergo salua rerum substantia. i. ne pereat rerum substantia, q. d. tādiu durat vsusfructus, quandiu durat substantia, & hoc statim probatur ibi, est autem &c. & sic verba sunt de diffinitione, sed non cautio.

¶ Dic, φ verba sunt posita ad differētiam ususfructus earum rerum, q̄ usu consumunt, in quibus p prie vsusfructus non cōstituitur: * vel ad excludēdum abusum: ita. n. vti frui debemus ne lę daṫ proprietas. l. vsufructu. C. eo.)

usu non consumuntur

SYL. alias secus ut j. eo. §. constituiṫ. in fi. ḡnis Ia. dubitet per l. hoc so natusc. §. j. ff. de vsufru. ea. res. q̄ vsu consu. & pp spālia huius glo.

e ¶ Est autem. s. vsusfructus.

f ¶ Ius. id est seruitus vel forma corpori inhęrens.

g ¶ Quo. scilicet corpore perēpto, vt domo destructa, uel fundo chasma te perempto, uel iumento mortuo, in quo vsusfructus habetur, vt ff. pro soc. verum. §. penul.

h ¶ Ipsum. s. ius vtendi fruendi.

¶ Vsusfructus. Casus. Non pōt nisi literaliter figurari, q a cū hoc ius ususfructus sit in cōmercio hominum, est sub regula, φ pōt deduci in pactionē & contractum, & ēt in testō relinqui: quęcunq; enim nostra sunt, in alium trāsferri possunt ēt aliter quam apud nos sint, q a tū proprietas remansisset inutilis, semper abscedente vsusfructu, placuit nō solum interempta re, (ut dictum est supra in princ.) quo casu nulla adhuc esset utilitas pprietatis, finiri vsumfructum, sed etiā alijs modis infra notatis. No. usumfructū tam in ultima uoluntate legari posse, quam trāsferri inter uiuos. Item no. rōnem, quare inductum sit, usumfructum certis modis finiri.)

SYL.

i ¶ Vsusfructus. Sed oppono, ante separationē nō est vsusfructus, sed nec post separationem recipit separationem. Respō. vsusfructus. id est qui post ea dicitur vsusfructus.

¶ Dic, quod est idem vsusfructus, sed aliter penes illum, quando est separatus, tūc enim habet formam subsistēdi: prius tamen nō erat nisi causalis

SYL.

falis, sed re vera idem est ante separa tionem, & postea.]
a ¶ Nudam. Sic. C. de muli. quæ fer. prop. l. j. §. filij. sic & C. com. de manu. lege prima.

liber homo non poterit locare operas suas in perpetuū, ne libertas sit inuti lis, quod Ir. concessit, argumen. ff. de cōdi. & demon. l. Titio. §. Titio centū. & de lib. hom. exhi. l. j. Sed Io. contra, cum possit per substitutū seruire, (j) ut C. de episc. & cle. quisquis cēsibus §. fi. in gl. subrogato. & l. ad similitudinē. cum hoc nō agat, ut p se tantum operet, vt C. de cad. tollen. l. vnica. §. ne aūt. & ff. de duob. re. l. nemo est. Vel ēt possit interesse præstare, ut ff. de re iud. si quis ab alio. §. fi. Operas suas an possit qs in perpetuū locare.

prietate separationē recipit, idq; plurib. modis accidit, ut ecce, si qs usumfructū alicui legauerit, nam hæres nudam [a] habet proprietatem, legatarius uero usumfructum. & contra, si fundum legauerit deducto usufructu: legatarius nudam habet proprietatem, heres uero usumfructum. Itē alii usumfructum, alii deducto [b] eo fundum legare [c] potest. Sine testamento uero si qs uelit usumfructū alii constituere [d] pactionibus [e] & stipulationibus id efficere debet. Ne tamen in uniuersum inutiles essent proprietates, semper abscedente [f] usufructu, placuit certis [g] modis extingui usumfructum, & ad proprietatem reuerti.

¶ Vsusfructus constituitur in omnibus

* ADDIT. Obseruet hic iuuētus (inqt Eg. Baro) nudū dici apud Iurisc. pro eo qđ simplex purumq; ē: & absque eo qđ simili esset solet nuda proprietas sine vsu fructu, ut hic, nudus usus, sine fructu & pprietate, ut infra de usu. nudū pactū sine alia cā obligādi. nudus consensus, & nuda uoluntas, sine traditione. l. iuris. ff. de pact. nudum factum sine iure & causa bonorum. l. in conuen. ff. de uerb. obl.
b ¶ Deducto. No. deducto, si. n. uni simpliciter fundum, alii usumfructū legauerit, ambo concurrunt in usufructu, ut ff. de usufr. accrescē. l. idem Neratius §. non solum. & de usufr. ea. re. quę usu consu. l. si tibi.
SYL. * ¶ Idem dicendum, & si sit usufructuarius omnium bonorum: Bar. in l. Sempronio. in prin. ff. de usufr. lega & est communis opin. ut per Pau. de monte pico in repet. l. Titia. §. Titia. xxij. q. ff. de leg. i.]
c ¶ Legare pōt. Item & aliis modis, ut ff. eo. tit. l. Proculus. datur aūt, cum inducitur in possessionem fructuarius, & proprietarius patitur eum uti frui, ut ff. eo. l. iij. in prin.
d ¶ Constituere. inter uiuos.
e ¶ Pactionibus. expone, ut supra ti. i. diximus. in §. fi.
f ¶ Abscedente. Id est separato existente. Et erit pro quęstione illa, quod

¶ Et hęc gl. in principali q. cōiter approbatur, ut per Christ. hic.] SYL.
ADDIT. Periculo tn̄ suo, ēt si fuerit approbatus a iudice, prout requiritur. Itē debet esse talis, qui alias principaliter per se esset idoneus Itē uerum, si non fuit electa industria personę, & non possit per semetipsum seruire, alias secus. Ang
g ¶ Certis modis. ut infra eodem. §. finitur.
¶ Cōstituitur. Casus. Similiter non figurat nisi literaliter, quia cū usufructus consistat in ijs, q̄ in cōmercio nostro sunt, debet in singulis posse tale ius constitui, exceptis ijs, q usu consumuntur, quia interempta substantia cessat usufructus, nec proprietas ab vsufructu separari pōt, q a nullā affert utilitatem nisi cōsumat, q a tn̄ pōt aliqua utilitas cōsiderari ex dilatione tpis, & cōmoditate ipsius, dicit ꝙ quāuis essentialiter nō constituatur, tn̄ senatusconsulto utilitatis causa introductū est, ut satisdatione prestita quasi SYL.

constituatur vsus fructus, & sic vsufructuarius vti poterit, & substãtia salua remanebit ꝓprietario, & hæc declaratio sit loco casus. No. vsumfructũ in in qualibet re cõstitui posse, exceptis ijs q̄ vsu consumuntur. Itẽ ꝙ in ijs, q̄ usu consumũtur, nec naturali nec ciuili rõne constituitur vsusfructus. Itẽ ꝙ pecunia cõnumeraẽ in ijs, q̄ vsu cõsumũtur, quia assidua ꝑmutatione, quasi extinguitur. Itẽ ꝙ ex senatuscõ. vtilitatis causa ꝑ cautionẽ quasi constituiẽ vsusfructus. Itẽ no. formam cautionis.]

rebus, exceptis ijs q̄ vsu cõsumunẽ, in quibus quãuis realiter non constituatur, ꝓstita cautione ex senatusconsulto quasi cõstituitur. h. d. ex l. iij. §. cõstituitur. ff. e.

¶ Constituitur aũt vsusfructus non tm̃ in fundo[a] & ædibus, uerum ẽt in seruis, & iumentis, & cæteris rebus, exceptis ijs, q̄ ipso usu consumuntur.. Nã hæ res, neq; naturali[b] rõne, neq; ciuili[c] recipiũt vsumfructum: quo in numero sunt, vinũ, oleũ, frumentũ, uestimenta,[d] quibus proxima est pecunia numerata: † nãq; ipso usu assidua permutatione[e] quodãmodo extinguitur. Sed vtilitatis causa Senatus[f] censuit, posse etiam earum rerum usumfructum constitui, ut tamẽ eo nomine hęredi utiliter caueatur. Itaque si pecunię usus fructus legatus sit, ita datur legatario, ut eius fiat, & legatarius satisdet[g] hæredi de tanta pecunia restituenda, si

& loquitur secundum Ioan. Fab. hic, aliter tamen intelligit hic Ia f.]

* ADDITIO. Tu dic secundũ Iac. quod ibi sit differentia, quia vsufructuarius quantitatis habet etiã dominium, vt hic non aũt usufructuari⁹ uestimenti, vt ibi. secundũ Ang.

e ¶ Permutatione. nã quę hodie ẽ mea, cras erit tua, sic extinguiẽ quo ad dominiũ meũ, quod desinit. sic supra de re. diu. §. si tamẽ. Itẽ si cũ al'a misceaẽ extinguiẽ, vt ff. de solu. si alieni.

† Hæc verba recitanẽ in glo. pe. ibi, itẽ pec. nu. in ca. fi. extra de pig.

¶ Aduerte, q bene dixit, quodam modo q a de se pecunia ẽ

a ¶ In fundo ẽt sterili, vt ff. eo. l. statuę §. j.

SYL. * ¶ Intellige sterilitatẽ cũ plus impendiẽ, q̄ de eo acquitatur, alioquin rei omnino infructuosę vsusfruct⁹ nullus esset. l. si infantis. ff. eo.]

b ¶ Naturali, q a nõ põt esse salua substantia, quod esse debet, vt supra eodem. in prin.

* ADDIT. In hanc sñiam Cic. in j. Top. Non debet ait, ea mulier, cui vir bonorum suorum vsum fructũ legauit, cęllis vinarijs & olearijs plenis relictis putare id ad se pertinere. usus enim non abusus relictus est.

c ¶ Ciuili, quia transit in dominiũ legatarij, vnde sibi seruire non põt, vt ff. si vsus fr. pet. l. vti frui. in prin.

d ¶ Vestimẽta. ff. eo. sed & si quid. §. & uestimentorum contra. Sol. ibi loquiẽ de quibusdam uestimentis, q̄ perpetuo durabant, hic de temporalib.

SYL. ¶ Vide glo. ibi, quæ melius intelligit- do rebus, q̄ seruando seruari possunt, vt in proposito Alex. in l. j. §. fuit q̄sitũ. ff. ad Treb. & quod dicit Accur. de cõmistione, declara si id bona fide fiat, Bar. in d. §. si alieni.]

f ¶ Senatus. cuius nomẽ nõ habem⁹.

g ¶ Satisdet Sed nõne hęc satisdatio, vel illa qua satisdat legatari⁹ vel usufructuarius se usurũ arbitrio boni viri, põt remitti a testatore? Resp. nõ, vt ff ut in pos. leg. l. si pecunię. & C. de vsufru l. j. & C. vi le. no. ca. l. pen.

¶ Cõiter tenetur, q̄uis testator non possit remittere, hẽs tamen possũ, Bar. in l. j. C. de usufru.] Illa aũt satisdatio, quam pręstat hęres de legato soluendo, bene põt remitti, ut ff. vt le. no. ca. l licet. & l. fi. Et est ratio, quia hæc satisdatio cõtemplatione hęredis interponiẽ, illa aũt de legato ꝓstando gratia testatoris, vt sua volũtas adimpleatur, ut C. ut le. no. ca. (alias vt in pos. lega.)

Satisdatio de legato sõl uẽdo põt remitti a testatore, sed ñ de utendo fruẽdo arbitrio boni uiri.

SYL. Fauori ꝓprio renunciare licet.

lega.) l. ij. Non est ergo mirũ, si illud, quod sua gratia ĩtroductũ est testator pōt remittere, aliud aũt non, vt C. de pac. si qs in cõscribẽdo. & ff. de pac. l. pactum. & de ope. lib. l. cerdonẽ. & ad l. falc. quod de bonis. §. fina.

SYL. ¶ Hęc rõ est falsa: quia ita pōt testator rẽ hæredis remittere: sicut propriã. l. vnum ex familia §. si rẽ. ff. de le. ij. Nec ẽt est vera alia rõ, ꝙ sit de substãtia, qa supra est cõtrariũ ostensum. Dic ergo, ꝙ rõ est, qa legatarius ĩuitaret ad delinquendũ, & dolus futurus remitti nõ pōt. l. si vnus. §. illud. ff. de pac.]

morietur, aut capite minuetur. [a] Cæteræ quoq; res ita traduntur legatario, ut eius fiãt, sed ęstimatis his satisdaĩ, [b] ut si moriatur, aut capite minuatur, tanta pecunia restituaĩ, quãti hę fuerint ęstimatę. [c] Ergo Senatus nõ fecit quidẽ earũ rerum vsumfructum, (nec n. poterat) [d] sed per cautionem [e] quasi usumfructum constituit.

a ¶ Morieĩ, aut capite minuetur. His n. duob. modis rĩi amittitur usufructus, vt ff. de vsufr. ea. re. q̃ vsu consu. l. in stipulatione. & l. quoniam.

b ¶ Satisdatur. a legatario.

c ¶ Aestimatę. s. eo tpe, quando dantur legatario, sic. ff. de vsufr. ea. re. quę usu consu. l. si tibi vini.

d ¶ Poterat. s. cũ substantia in his nõ salueĩ, & dñiũ muteĩ, vt supradictũ ẽ.

e ¶ Cautionem. Improprie: nã satisdare debet, ut C. de verb. sig. l. sancimus. & ff. de usufru. ea. re. quæ vsu cõ. l. tribus. in fi. quę cautio loco proprietatis erat apud hæredem.

SYL. ¶ Finitur. Casus. Quęrebaĩ, quia dictũ fuerat per extinctionẽ subiecti finiri vsumfructũm & alijs modis, ne ꝓprietas eẽt ĩutilis, an essent & alij modi finiẽdi. & respõdeĩ vt in tex. Iõ. n. morte extinguiĩ, qa interijt illa persona, cui debeĩ, sicut interempta re, ex qua debeĩ, cessat & resoluiĩ illud ius. *Qua rõne & si vsufructuarius maxima aut media capitis diminutione afficiaĩ, vsusfructus finiĩ, cũ ciuiliter moriaĩ, q̃ mors ciuilis naturali similis

est. l. verũ. §. societas. ff. ꝓ soc. finiĩ etiã non vtẽdo per decenniũ inter pręsentes, inter absentes vero per vicenniũ qa eodẽ mõ tolliĩ ẽt dominiũ, cuius pars ẽ vsusfructus. l. vsusfructus ĩ multis. ff. e. [Idẽ si renuncieĩ, qa oĩa q̃ in dominio nostro sunt, in aliũ transferri pñt. *nam vnusquisq; iuri suo pōt renũciare l. penul. C. de pac.] & sicut dominus pōt in re sua cõstituere vsumfructũ, ita ab vsufructuario cedi in eũ pōt, in aliũ vero extraneũ cedi nõ pōt, qa est ius personale, qđ a ꝑsona euelli nõ pt. No. vsumfructũ finiri morte, & duab. capitis diminutionib. item abutẽdo. Item si vsufructuarius domino ꝓprietatis cedat, vel si usufructuarius acquisierit proprietatem. Itẽ interitu rei.]

¶ Finiĩ usufructus cessione, cõsolidatione, extinctione rei, morte naturali vel ciuili usufructuarij, & non usu. h. d.

¶ Finiĩ aũt usufructus† morte [f] usufructuarii, & duab. capitis [g] diminutionibus, maxia, [h] & media, & nõ utendo ꝑ modũ [i]

† Sic ẽt clerici censenĩ vsufructuarij rerũ bñficiorũ suorũ, vt in c. fin. ex de pign. & c. vl. in gl. ij. de pecul. cle. & eorũ morte finit vsusfructus, vt in dictis cap. SYL.

f ¶ Morte. s. naturali. Sed cõtra. ff. de noua. si usufructus. Sol. nõ cõtradicit, & ibi. n. antequã essem vsufructuarius, si delegaui, vnde ex eius persona cui delegaui finiĩ, quia in eius ꝑsona incepit. si aũt postea delegassem, ex mea persona finiretur, vt ff. de peric. & cõ mo. rei vend. l. necessario. §. fi.

* ¶ Adde secundũ Bar. in d. l. si usufructus, ꝙ sicut vsusfructus non potest cedi, ita nec actio ad illum consequẽdum, nisi accedat volũtas ꝓprietarij, quo casu ẽt non trãsferĩ ille vsusfructus, sed alius nouus constituitur in ꝑsonam illius, cui facta est cessio, & ita intelligenda est. d. l. si vsusfructus. secundum Pau. de Cast. ibi.

g ¶ Capitis. sup. de ea. di. §. j. ij. & iij.

h ¶ Maxima & media, q̃ mortes ciuiles sunt, vt ff pro soc. verũ. §. societas. non aũt minima capitis diminutione, ut infra de acq. per arro. in prin.

i ¶ Per modum & tempus. s. vt bonus

† Immo tūc non finitur, ſed agiť contra. actio. l. Aquil. cautiōe interpoſita, ut l. ęquiſſimū. §. j. cū duabus ſe. ff. de vſuf.

nus paterfamilias. † Vel melius p modum & tēpus.i.per moderatum tempus, ſcilicet.x.annorum inter pręſentes.xx.inter abſentes, vt C. de vſufr.l. corruptionē. Sed relictus ciuitati durat centum annis, vt ff. eo. tit. an uſusfructus. Actio vero cōpetēs pro vſufructu ſi ipſo iure tollitur, cū tempus non ſit modus tollē dę obligationis, ſed p exceptionē dicto tempore tolliť, licet in aliis modis quā tempore finiendi ipſo iure ēt actio tollatur, vt ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. placet.

SYL. ¶ Et licet alię actiones pſonales nō tollantur niſi ſpatio triginta ann. tamen ex quo tolliť ipſum ius uſusfructus intra dicta tempora, debet tolli etiam actio; quæ ex eo p uenit.)

& tpš: q̄ omnia, noſtra ſtatuit conſtō.[a] ¶ Item finitur uſuſfructus, ſi domino proprietatis ab uſufructuario cedatur, [nam cedendo[b] extraneo nihil agitur] uel ex contrario, ſi vſufructuarius proprietatem rei acquiſierit,[c] quæ res[d] conſolidatio appellatur. ¶ Eo amplius conſtat, ſi ædes incendio cōſumptæ[e] fuerint, uel ēt terręmotu, uel uitio ſuo corruerint, extingui uſum fructū & ne[f] areæ quidem uſumfructū deberi. ¶ Cum autē finitus fuerit totus[g] uſuſfructus, ruertitur ſcilicet ad proprietatem, & ex eo tempore nudæ proprietatis dominus incipit plenam in re habere poteſtatem.

¶ De vſu & habitatione.

¶ Vſus ijſdem regulis procedit, quibus uſuſfructus: minus tñ iuris hēt: non. n. pōt domino, neque cultorib. impedimento eſſe, nec ius ſuum in alium transferre. h.d. ex l. j. ex plenū. §. j. ex l. denique & ex l. ſed neq;. ff. eo.

Iſdem illis modis, q̄bus

a ¶ Conſtitutio. C. de vſufruc. l. corruptionem.

b ¶ Cedendo. infra titu. j. in fine primi caſus. cōtra Solu. hic dicit de iure utendi, quod cedi non poteſt, immo tunc ad proprietatem redit, ut hic, & ff. de iure dot. ſi uſuſfructus, ibi de ipſa fructuum perceptione. argumē. de pe. & commo. rei uenditę. l. neceſſario §. fina.

c ¶ Acquiſierit. ſ. finitur vſuſfructus. Accur. Flo.

d ¶ Quę res. i. talis acquiſitio.

e ¶ Conſumptę fuerint. ſ. in totum, vt ff. eo. ſi cui inſulę.

f ¶ Nec areæ. ſic. ff. quib. mod. vſuſ f. amit. l repeti. §. penul. Argum. contra ff. de pig. act. l. domo.

SYL. * ¶ Dic, q loquitur in pignore, q̄d cum debeť vt creditū magis ſit in tuto, erit vtique cautum ſaltem pro parte etiam in area: vſuſfruct⁹ vero domus ideo perit, quia non durat ille vſus, ad quem fuerat conceſſus, cum domus ampli⁹ inhabitari ñ poſſit.

g ¶ Totus. Nota totus: ſi enim pro parte, nō redit ad proprietatem, vt ff. quibus modis vſuſfruct. amit. lege excepta. Idem ſi ſunt duo confructuarij, vno perdente alteri accreſcit, vt ff. de vſufruct. accreſcen. lege prima. §. penultimo.

¶ De vſu & habitatione. ¶ Supra tractatum eſt de vna ſeruitute perſonali videlicet de vſufru. hic ſequitur de alijs. Aret.

Iſdem illis. ¶ Totus iſte titu. in tres partes diuiditur. Primo ponit de vſu. Secundo de ſeruitute habitationis. Tertio facit quoddam præambulum tranſiens ad alias materias. Secunda ibi (Sed ſi cui.) Tertia ibi. (Hæc de ſeruitutibus.) Continuatio.

Ijſdem.

vsusfruct' cōstituiē [a] ēt nudus usus constitui solet, [b] iisdēq; illis modis [c] finiē, qbus & usufructus desinit. Minus [d] aūt † iuris est in usu, quā in usu fructu, nā is, q fundi nudū hēt usū, nihil ulterius hre ītelligiē, quā utolerib. pomis, florib. fęno, [e] stramētis, [f] & lignis, ad vsum quotidianū [g] utatur: [h] ī eoq; fundo hactenus licet ei morari, vt neq; dño fundi molestus sit, neq; ijs, p quos opera rustica fiunt, impedimēto: [i] nec ulli alii [k] ius, qd habet, aut locare, aut † uēdere, aut gratis cōcedere pōt, cū [l] is, qui usumfructū hēt, possit hęc oīa [m] facere.

SYL. ¶ Iisdem. Casus. Nō figuratur in declaratione terminorū, nisi iuxta literā. No. ꝙ vsus & vsusfruct' parificanē in mō cōstituēdi & finiēdi. Itē ꝙ plus iuris est in vsufructu, q̄ in vsu. Itē ꝙ vsuatius pōt morari ī fundo, dū tm̄ nō sit molestus dño, aut cultoribus. Itē ꝙ vsuarius ius suū alteri cedere nō potest.]

† Concor. cū hoc. §. c. fin. in gl. super uer. fruatur ex̄ đ pig. ubi poniē tē nor hui'. §. Scr uitutes sunt indiuiduę prę ter vsū fructū.

a ¶ Constituiē. s. in testō, & inter viuos, vt s̄. tit. j. §. ⁝.

b ¶ Solet. Nisi ꝙ vsus p parie constitui nō pōt vt ff. e. l. usus pars. sed aliud in vsuf vt ff. de vsufr. l. usufructus ab initio. Et rō est, qa diuiduus est, quod nō est in alijs seruitutib. vt ff. ad l fal. l. j. §. si vsusfructus. Nec obst. si duob. vsus constituiē, ꝙ concursu partes fiūt, qa occasione. i. necessitate magis q̄ ratione cōtingit, vt ff. de riuis. l. Labeo.

SYL. * ¶ Rōnem iudicio meo reddit tex. in l. vsus pars. ff. e. tit. quia frui pro parte possumus, vti p parte nō possumus, rō āt quare p parte vti nō possumus, illa est qa cū usus definiaē esse ius alienis rebus utendi pro necessitate vtentis, nō ēt fruendi, salua earū substantia, vt ex hoc tex. colligiē, & ait gl. in l. j. in prin. ff. eo. diffinitio aūt ostēdat substātiā & essentiā rei, sequitur, ꝙ si vsus diuidereē, ita ꝙ nō esset p necessitate vtentis, necessario corrūpereē, cū a quocūq; remoueē diffinitio, ītelligaē remota ēt substātia. l stipulationes nō diuiduntur. ff de ver. obl.]

Vsuari' & fructuarius qñ sunt ęquales.

c ¶ Modis. quos s̄. tit. j. §. finitur. habuimus.

d ¶ Minus iuris. Sed in casibus ęquales sunt fructuarius & usuarius, vt in vsu pecunię, vt ff. de vsufr. ea. re. l. hoc sena tusc. § fi.

SYL. ¶ Rō ē, qa legato vsu harū rerū vē legata pprietas. l. qm̄. ff. de vsufr. ea. re. & iō quod ex his prouenit, suum facit vsuarius, qđ nō est in alijs.] Itē in fundo, de quo tm̄ fęnū tolliē quātū soli sibi sufficit, vt ff. eo. fundi. Itē in sylua remota, ex qua vterque ligna vendere poterit, vt ff. eod. diuus.

SYL. ¶ Rō ē, quia alias inutilis aliqñ esset vsus ex distantia & loci remotione, vt dr̄ ī d. §. Sabinus. ibi, p̄ter hęc bona.]

† Concor. c. q̄ in ecclesiarū in glo. sup uerb. alienādi. circa prin. ex̄ de cōsti.

e ¶ Fœno. i. herba.

f ¶ Stramētis, id est melega, genus est bladi.

SYL. * Stramenta uocanē calami ex tritico, ordeo, & id genus frugib. postquā grana sunt excussa. qđ aūt hodie uulgus melegā appellat, veteres, ut ex Plinio constat, milliū nigrū uocabant.]

* ¶ ADDIT. Imo stramentum, vt Varro lib. de re rust. j. scribit, a stando ut stramen dictū est, aut ab stratu, qđ id sufternatur pecori.

g ¶ Quotidianū. Quid si hodie vsus, q mihi sufficit cōstituatur, & cras ab alio in alio fundo constituaē? Rñ. locus erit electioni uel gratificationi in toto uel in parte, arg j̄. de leg. §. si generaliter. & ff. de relig. l fi.

h ¶ Vtaē Nunqd in uino, uel in frumēto, & oleo? Rñ. qdā, nullo mō. Alij cōtra, quorū snīa est verior, ut ff. e. plenū. §. p̄ter. Itē qs colet agrū? Rñ. pprietarius si uult, † alias usuarius, ut ff. e. si domus usus. & ff. de usufr. l. hactenus.

† Vt puta quia fundus plus fructuū affert q̄ sit đ necessitate usuarij.

i ¶ Impedimento. alias. si alias de cā ueniat, dūm. & eius familiā pōterit prohibere, vt ff. eo. l si habitatio. §. fi.

K ¶ Alij. q d. nisi proprietario.

l ¶ Cum. i. quamuis.

m ¶ Hęc omnia. s̄. tit. j. §. finiē, contra Solu. ut ibi. Item. ff. loc. locare, contra. Solu. ibi in prędialibus seruitutibus

bus loquitur, hic in personalibus.

SYL. ¶ Ité is. Casus. Quærebat, an usuarius ædiū posset secū habere uxorē, familiā, & hospites. & uidebat q̄ nō, q̄a cū tale ius in aliū trāsferri nequeat, vt dictū est supra proxi. §. non vr̄ quoquo mō cōicabile quia qd̄ una uia ꝓhibet, per aliā non cōcedit. * Præterea cum vsus, ut dictū est supra sit ius alienis rebus vtēdi pro vientis necessitate, non vr̄ q̄ debeat deseruire aliorū necessitatibus cum hoc ius ita cohæreat personæ, ut in aliū trāsmitti non possit l. vsus aq̄. ff. eo.] Contrariū tñ decidi tur non de rigore q̄a militant rōes p̄dictæ sed ex consuetudine, ibi, uix receptum est. & ex bono & æquo, ꝓpterea q̄ nimis durū vr̄ ab uxore & familia separari. Not. q̄ usuarius ipse tm̄ uti pōt. Item q̄ usuarius ędium pōt ipse cum familia habitare.]

¶ Habens usum domus pōt ī ea habitare cū marito, uel uxore, & familia, & hospitem recipere, sed tale ius non pōt alteri cedi. h. d. ex. l. ij. §. domus. ff. eo. Ang.

¶ Itē is, qui ędium usum hēt, hactenus ius hēre intelligitur, vt [a] ipse tantū inhabitet: nec hocius ad alium transferre pōt: & uix receptū esse uī, ut hospitem ei recipere liceat: & cum uxore liberisq; suis, itē libertis necnon personis alijs liberis, quibus nō minus quam seruis utitur, habitandi ius hēat: & conuenienter, si ad mulierē usus ędium pertineat, cū marito [b] ei habitare liceat.

¶ Qui hȝ usum serui, ipse tantū uti pōt: & idē in iumēto: sed si pecoris usum hēt, solū utetur ad impinguandū agrū. h. d. ex l. plenum §. si usus. & §. sed si pecoris. ff. eo. Aret.

¶ Itē is, ad quē serui usus ptinet, ipse tātū opera, atque ministerio eius uti [c] pōt: ad aliū uero nullo mō ius suū transferre ei cōcessum ē. Idē. s. iuris est & in iumēto. [d]

¶ Sed & si pecorum uel ouium usus legatus sit: neq. lacte, [b] neque agnis, neq; lana utet usuarius: q̄a ea ī fructu [f] sunt. Plane

cipiant interpretatione extensiuā, q̄n alias non possunt fortiri effectum, qd̄ no. secundum Ang.

¶ Item is. Casus. Figuratio pendet a p̄dictis est. n. illatio regulæ, q̄ ipse tm̄ uti possit, ut hēat locū in iumento & seruo. quod vero dr̄ d̄ pecoribus, & ouibus, hēt rōnē posirā ī tex. ibi qui a ea in fructu sunt, fructus aūt non ptinēt ad usuariū, ut dr̄ in prine. supra eo. rō aūt dubitādi ea poterat esse, q̄a videbat deseruire debere oībus familiaribus vt in ædibus dictum est.]

c ¶ Vti pōt nō aūt locare pōt: si tñ aliqd cōduceat faciēdū, ī eo poterit uti opa vsuarij serui. Itē ipsi eidē seruo sua opera poterit locari: acquirit autem ex re non ex opera usuario, vt ff. e. plenum. §. fi. & l. seq.

d ¶ Et in iumento. facit. ff eo. plenū §. sed si bonum & §. equitij.

e ¶ Neq lacte. nisi modico, ut ff. eod. plenū. §. sed si pecoris. alij nullo mō, secundum P. Io. contra. dicit. n. omnibus his ad suum usum & suorū posse vti, ut in fundo supra diximus.

¶ Et hæc cōiter approbatur in d. §. sed si pecoris. secundum Ang. hic.]

f ¶ In fructu. sic supra de rer. diu. §. in pecudum.

¶ Sed si cui. ¶ Casus. * Dubitabat vtrū seruitus habitationis idem esset, quod

ter uixerit: item, si nupta e rit uel uidua, l. testō posita, uid Angel. hic.

SYL.

a ¶ Vt ipse tm̄ ff e. l. ij §. j. contra. Solu. ibi ponit solum ꝓ solúmodo, ut ff. de uulg. subst. l qui liberis. in prin.

† Et q̄li ter itel-ligatur uerba,
SYL. si nupse rit uel uiduali

b ¶ Cū marito p̄nti & futuro, ut ff. e. l. cęterum §. mulier. † & gñaliter oēs recipier quos & masculus, dūmō honeste, ut ff. eo. l. nō solū. & l. nō aliter. Et est rō, quia testator uf hoc prohibuisse, ut dicit gl. in. d. l. non aliter.]

ADDI. Et inducit iste tex. ut statuta & fnīę, quamuis sint stricti iuris, tñ re-

SYL.

SYL.

quod vsus vel vsusfructus. Videmus n. eā cōuenire vsufructui in hoc, q & ipsa locari pōt, sicuti usufructus, put hic dr, itē vsui, qñquidem is qui hēt habitationem, easdē personas recipere pōt, quas vsuarius. l. si habitatio. ff. eo. & respondetur q cum neq; usui neque usufructui pōia similis sit, immo qdā singularia hēat neutri eorū cōpetentia vt q̄ nec diminutione capitis amittat, nec pnō vsum. d. l. si hītatio. §. ad hrdē. est propria spēs seruitutis ab eis distincta.] No. q hītatio differt ab vsu & usufructu. Item q qui hēt habitationem, non tm ipse cum familia ibi habitare pt, sed etiam alteri locare potest. Item q l. sub congruo titulo ponenda est.]

bitatio est spēs alimēti, & iō percipit locando sicut habitādo. an uero possit donari habitationis seruitus sicut locari & vtrū sub noīe habitationis pprietas cōtineatur uide Bal. in l. cum antiquitas ī fi H M

ad stercorandū agrū suū pecoribus uti pt.

¶ Habitatio est ius distinctū ab usufructu & usu, & iō eā habens locare pōt. h.d. ex l. cum antiquitas. C. eo. Ang.

¶ Sed si cui habitatio[a] legata, siue aliquo [b] mō constituta sit, neq; usus[c] vr, neque[d] usufructus, sed quasi propriū aliqđ ius quanquā habitationē habētibus, propter rerū utilitatem, secundum Marcelli sniam nostra decisione[e] promulgata permisimus, non solū in ea degere, sed etiā alijs locare.

¶ Hęc[f] de seruitutibus, & usufructu, & usu, & habitatione dixisse sufficiat, de hæreditatib. aūt & obligationibus, suis locis proponemus [g].

¶ Exposuimus[h] sūmatim quib. modis iure gentium res acquiruntur, mō uideamus quibus modis legitimo & [i] ciuili iure acquiruntur.

¶ De vsucapionib. & longi tēporis præscriptionibus.

¶ Hodie res mobiles triennio cū tit. & bona fide usucapiūtur: res uero immobilis. x. annis inter præsentes & inter absentes xx. ann. ubique locorum. h.d. ex l. prima. C. de usuca. & transfor.

d ¶ Neque vsusfructus quia hic nō finitur nisi morte ut ff. eo. si habitatio. circa princ. † licet multis modis, ut supra de usufru. §. finitur.

e ¶ Decisione. vt C. eo. cū antiqtas.

f ¶ Hęc de seruitutib. Excusat se quare de hę reditatibus & obligatio nibus nō dicit cū vr hic dicere debere, ur supra re. cor. §. j.

g ¶ Proponemus. s. infra de hære. insti. vsq; ad tit. infra de obliga. & exinde ad titu. de act.

† Etiō usufructus nō transit a dhęredes nisi relicta esset in gaudentem. Et qd iuris, quādo maritus reliquit vxorē dominam massariam & usufructuariā vide q̄ doct.

SYL. a ¶ Habitatio. Siue dicat habitatio, siue usufructus habitationis, idē est, ut C. eo. cum antiquitas.

b ¶ Aliquo modo. s. inter uiuos pactionibus & stipulationibus, sic supra de ser. § fi. & de usufr. §. j.

c ¶ Neque usus. quia locat, vt C. eo. cum antiquitas. sed usuarius non, ut supra eo. circa princ. Accur.

* AD DIT. Et ratio differentiæ est secundum Bald. in d. lege cum antiquitas quia usus est introductus ob necessitatem personę cohærentis, & iō seorsum a psona nō est vsus, sed habitatio est spēs alimēti...

h ¶ Exposuimus. Hęc cōtinuatio refertur supra de re. diu. §. singulorum.

i ¶ Et pro. id est.

¶ De usuc. &c. Hęc rubrica cōtinuatur p Imperatorē ad pcedētia, ut visū est supra tit. prox. in fi. Quia sup. dictū est, qualiter res iuregentiū nobis acquiruntur, nunc sequitur videre, qualiter iure ciuili nobis acquirunt. Arc. Et dic de usuca. s. mobiliū, sed pscriptio. immobiliū, vt patet inf. eo. in princi. & C. in quib. ca. cess. lon. temp. præ. l. ij. sed in ff e. usucapio large sumit p toto titu. & maxime in l. quare. Accu. [Continuatio.] [Vsucapio ē rerū mobilium, pscriptio immobilium.]

Iure

Vre ciuili.. ¶ Totus iste tit. diuiditur in nouē partes. Nam ponit primo, ꝙ ad vsucapionē requirit̃ bona fides, & iustus titu. & ſpaniu ipis. Scḋo, ꝙ licet ꝑdicta interueniāt, nō tñ ꝓcedit vſucapio ꝑp na turā vel vitiū rei. Tertio rediens ad primam regulā ponit qualiter in re aliena mobili poſſit tra dens hr̃e bonam fidem iiij ꝙ in rebus immobilibus non vitio poſſeſſis mala fides auctoris non nocet ſucceſſori. v. ponit caſum, in quo res furtiua poteſt uſucapi. vj. an res fiſci poſſit vſucapi. vij qualis dēat eſſe res uel tit. viij. an poſſeſſio auctoris proſit ſucceſſori. ix. quāto tp̄e res aliena alienata a fiſco, uel donata ab Imperatore uſucapiat̃. Secūda ibi (Sed aliqñ) Tertia ibi (Sed tñ.) Quarta ibi (Quod aūt.) Quinta ibi (Aliqñ.) Sexta ibi (Res fiſci.) vij. ibi, (Nouiſſime.) viij. ibi (Diutina.) ix. ibi, Edicto.) Item prima ſubdiuiditur. Nā primo ponit ius antiquum. Secundo illud corrigit. Secunda ibi (Et cum.)

Vre [a] ciuili cōſtitutū fuerat, ut q [b] bōa fide ab eo, q dñs non [c] erat, cū crederet cū dominum eſſe, rem emerit, uel ex donatione uel aliqua alia iuſta cauſa acceperit, is eam rem, ſi mobilis erat, anno ubique: ſi immobilis, biennio tantum in Italico ſolo uſucaperet, ne rerum dominia in incerto eſſent. [...]

SYL. ¶ Iure ciuili.. Caſus. Nō ſolet ī l. correctoia figurari. Attñ iuuenū gr̃a ita dici poſſet, ꝙ rō dubitādi illa ē ēt, ꝙ ſicut tp̄s nō ſolet eſſe modus tollendæ obligationis, multo minus dēt eē modus auferēdi dñiū, q̄ a plus eſt dñium, q̄ obli. l. q actionē. ff. de re. iu. Cōtrariū tñ dr̄ inductū in uſucapione & præſcriptione, q a alias dñia rerū eſſent in incerto, vt dr̄ hic in tex. Rō aūt tp̄is aſſignari non pōt, quia hoc eſt inter ea q̄ ſunt poſitiui iuris, gl. in l. j. §. pueritiā. ff. de poſtu. eſt igit̃ itroducta uſucapio fauore publico principaliter, ne rerū dñia ſint in incerto. & ut ſit litiū aliqñ finis. l. fi. ff pro ſuo. & rōnes, ꝑp quas fuit introducta, uide late ꝑ Pe. de Anch. in reg. poſſeſſor, in ij. col. de re. iu. li. vj. No. ꝙ uſucapio eſt introducta de iure ciuili Itē ꝙ in ea regulariter requiritur titulus & bona fides. Itē no. rationem introductionis vſucapionis Item ꝙ dominus de facili iure ſuo priuati nō debet. Item ꝙ l. debet eſſe generalis. Item ꝙ mobilia iij. an. immobilia xx. inter abſentes. x. inter pręſentes vſucapiuntur.]

a ¶ Iure ciuili. i. lege. xij. tab. vel Romanorū per excellentiā, vt s̄. de iure natur. §. ſed ius.

b ¶ Qui bona fide, qđ ꝑ ſumitur, ſi a dño credat ſe emere, vt ff de cōtrahē. em. l. qui a quolibet. uel ꝙ putat vendentem habere ius uendendi, vt ff. de uerb. ſign. l. bonę fidei emptor.

SYL. ¶ Adde tex. in l. exiſtimās, & ibi Bar. ff. pro ſol. & Azo in ſūma, in titu. C. de uſuc. pro emp. col. ii.] Quę bona fides ꝑſumit̃ ſemper, vt ff. de prob. verius.

SYL. ¶ Et ita cōiter teneт̃, qñ concurrit titulus. l. pe. C. de eui c. declarat Bart. ī l. Celſus. ff. c. vbi Balbus col xxx.] Exigitur aūt in uendōne duob. tp̄ibus bona fides. ſ. tp̄e contractus, & tp̄e traditionis, in aliis aūt contractibus tp̄s traditionis ſufficit, nec nocet poſteriori ſcientia: (j) ſecus in petitione hereditatis, ut ff pro ſocio. l. pen. & pro emp. l. ij. C. de uſuc. transfor. l. unica. §. hoc tantummodo. & ff. de pet. hær. ſed & ſi. §. quod ſi ab initio. — Bona fides ī cōtractib. quo tp̄e exigit̃.

ADDI. (j) Dic hoc uerū de iure ciuili, ut l j. C. de uſuc. trāsfor. ſecus de iure can. quia omni tp̄e, donec pſcriptio ſit completa, requirit̃ bona fides, ex de pſcri. c. uigilanti. c ſi diligenti. c. veniens. & c. ſi. & c. ſanctornm. & in reg. poſſeſſor. de reg. iu. lib. vj. Quid aūt ſi in principio & in fine habuit bonam fidem, ſed medio tp̄e malā: Itē quid ſi poſt bonam fidem, incipit dubitare utrum res fuerit tradentis uel nō: Itē qd ſi poſt completā pręſcriptionē ſuperueniat mala fides, uide hic ꝑ Ang. & per Panor. in d. c. ſi. & per Ioā. And. in d. reg. poſſeſſor. in mercurialibus.

* ADDIT. Quo tempore requirat̃ bona fides uīde. l. iij. ff pro ſoc. & l. ij. cum glo. ff pro emp. Bal. in l. ſeq. §. fructus ff. de uſur. l. j. C. de uſuc. trāsfor. & ibi glo. & alij. H.M.

c ¶ Dñs nō erat. Si. n. erat dñs, accipiens

piens ſit dominus ꝑ traditionē, vnde nō vſucapit, vt ff. eo. ſequitur. §. lana. & de capt. l. in bello. §. ſiqs ſeruum. & ſ. de rer. diu. §. per traditionem.

a ¶ Aliaue. Cū ſint multę cauſę iuſtę ſiue tituli, vt ff. de publicia. l. j. §. ſed cur. vſq; ad. l. cū qui.

b ¶ In Italico ſolo. i. in Italia, nō ergo ēt ī ꝓuinciali, vt C. de uſuc. trāsfor. l. vnica.

c ¶ Ne rerū dñia. hęc eſt rō quare vſucapio ſit inducta. † eſt & alia. ſ. vt aliquis ſit litium finis, vt ff. ꝓ ſuo. l. fi. Accur.

† Hęc rō recitaẽ in c. vigilanti cū gl. ſuper ver. ſegnitiē extra de ꝑſcrip.

† Puta qa ſine ipſa ſꝑ habens rem aliquo tit. eſſet in certum an eſſet effectus dñs uel quia alias eēt difficile ꝓbare dñium Iaſ.

d. §. j) Et in vſucapiōe ſufficit tetigiſſe vltimū diem, in pręſcriptione vero, quęritur de momento ad momentū. vt ff. eo. l. in vſucapionib⁹. & ff. de ac & oblig. l. in omnibus. Et eſt rō, quia vſucapio fauorabilis ē, præſcriptio vero odioſa, vt C. de edi. dį. Adr tol. l. fi. & ff. ď libe. & poſth. l. cū quidā.

¶ Intellige de pręſcrip. xxx. annorū. alię. n. procedūt uti fauorabiles ſicut vſucapio, & ita vbiq; tenēt doc. l. iij. §. minorem ff. de min.) Sy L.

aliave [a] quauis iuſta cā acceperit, is eā rē, ſi mobilis erat, anno ubiq; uno, ſi īmobilis biēnio tātū ī Italico [b] ſolo uſucaperet, ne [c] rerū† dominia in incerto eſſent. Et cū hoc [d] placitum erat, putantibus [e] antiquioribus, dominis ſufficere ad [f] inquirēdas res ſuas pręfata [g] tēpora, nobis melior ſnīa reſedit, [h] ne domini maturius [i] ſuis rebus defraudētur, [k] neq; certo [l] loco beneſiciū hoc cōcludatur. Et iō conſtōnē [m] ſup hoc promulgauimus, qua [n] cautū eſt, ut res [o] quidē mobiles ꝑ [p] trienniū, īmobiles uero per longi tꝑis poſſeſſionē [id eſt [q] inter ꝑſentes [r] decēnio, inter abſentes. xx. annis] uſucapianẽ, [s] & his modis nō ſolū [t] ī Italia, ſed ēt in oī terra, quę noſtro imperio gubernaẽ, dominia [u] rerū

q ¶ Ideſt, quandoque longū tempus aliter ponitur, vt ff. de dam. infe. ſi finita. § non autem. Item aliud in perſonalibus actionib⁹, ut C. qui. nō obſt. lon. temp. pręſcr. neq; . & de conſti. pec. l ij.

* ADDI. Dic quod iſtę ratiōes hic introductę proceſſerunt ꝑꝑ bonum publicum: vt dicit tex. in l. j. ff. de vſu. de hoc uide Ang. hic.

d ¶ Et cum hoc placitum erat. i. cū iſtud placebat.

e ¶ Putantibus. ſ. iureconſultis.

f ¶ Ad inquirendas. uel amitiēdas.

g ¶ Pręfata tempora. Scilicet anni uel biennij.

h ¶ Reſpondit. ſ. in animo.

i ¶ Maturius. i. mature.

K ¶ Defraudentur. Quod iura nolūt, vt C. de vſufr. corruptionem. & de ꝑ. ſcr. xxx. anno. l. fi.

l ¶ Certoloco. ſ. ſolo Italico, vt olim. vt ſupra eo.

m ¶ Conſtōnem. C. de uſuc. trāſ. l. j.

n ¶ Qua. ſ. conſtitutione.

o ¶ Res quidē mobiles, & ſe mouentes, vt ff. de verb. ſig. mouentium.

p ¶ Per trienniū. Quę tempora tam pręſcriptionis ꝙ vſucapionis cōtinua ſunt, vt ff. eo. nunquam. ij §. j.

Sy L. ¶ Cōis eſt hæc opi. gl. in rub. ff. de diuer. & tēp. pręſcr. & ibi Bart. Pau. in

¶ De iure. n. ciuili eſt regula, ꝙ (ſiue cū bona, ſiue cū mala fide) ꝑſcribatur ſpatio. xxx. ann. l. ij. C. de conſti. pecu. * de quo vide Balb. in trac. pręſcr. in iiij. par. iij. par. prin. in j. q.] Sy L.

r ¶ Pręſentes. ſ. in eadem prouincia degentes. ſed abſentes in alia, vt C. de pręſcrip. lon. tem. l. fi. o

¶ Et ita cōiter tenetur, & eadem prouincia quæ dicatur, ponit glo. in d. l. fi. in verb. i.) Sy L.

ſ ¶ Vſucapiantur. Proprie pro mobilibus accipitur, improprie pro īmobilibus quātum ad hunc titulum, ſic ff. de offi. procon l. ij.

t ¶ Non ſolum in Italia. ex differentia enim locorum &c. vt C. de temp. in inte. re. ſuperuacuam. Præſcriꝑtione an dominiū ꝗratur.

u ¶ Dominia rerū. Ex hac litera voluit dicere M. ꝙ pręſcriptione. x. vel xx. annorum dñium quęratur, ꝓ eo. eſt.

est. ff eo l. eũ qui. in si j. respon. B con tradit, † arg ff. de iureiu. si duo. §. j. & C de p̃sc. xxx. an. si qs emptionis in prin & est arg pro B. ff. de pig. l. j. §. cũ prędium. & C. de pign. l. vsucapio. & quod hic dicitur. Et his modis referas secũdum B. ad usucapionẽ ĩni, p quam secundum oẽs dominiũ quęritur, vt C. de pac. l. traditionib⁹. Vel quod dicit dominium ponitur pro prie quantum ad vsucapionem, im p prie uero quãtum ad pręscriptionem hoc est pro effectu dominij. s. ut possidẽtes habeamus exceptionem, nõ possidentes habeamus actionẽ utilem, vt ff. de acq. re. do. rem in bonis. & C. de pręscrip. xxx. ann. si quis emptionis. in princi. Et est ratio quare vsucapione magis dominium quęratur, quia mobilium rerum uilis est possessio, ut ff. de acqu. pos. si rem

† Quem sequunt vltramõ tani vt refert Christ. hic. & pcedit secũdũ aliquos quando p̃scribit domino pariente & scien te, alias pcedit opin. Bal. ut refert Angel. opin. tamẽ gl. ẽ cõis.

iusta [a] cã possessiõis p̃cedente acquirant.

¶ Homo liber, res sacra, uel religiosa, & seruus fugitiuus, non põt usucapi etiã bona fide. h. d.

¶ Sed aliquando ẽt si maxime quis bona fide rem possederit, non tamen illi usucapio ullo tpe [b] procedit: uelutisi quis libe rum hominẽ, uel rẽ sacram, [c] uel religio sam uel seruũ [d] fugitiuum possideat.

¶ Furtiua res, uel ui expulsiua possessa, non põt vsucapi uel

cũ tales res nõ sint in commertio nostro, vt supra de re. diu. in prin. & ĩfra de inu. stip. in prin. cum non possint p aliquẽ contractum transire in dñium alterius, nõ vsucapiunt, qa p̃scriptiones sunt inuentę. vt ius creatũ ĩ aliũ transferant, nõ ut ius no uũ inducãt, & ut aliorũ iura & dñia, quę in reb⁹ habentur, p̃scriptiõibus mediãtibus acquirãtur, & in p̃scribentẽ transferant, unde cũ nullum ius sit in libero homine, imo nec ipse in seipso ius habeat. l liber homo ĩ prin. ff. ad l. Aquil. & idẽ sit in rebus sacris. §. sacrę supra de re. diu. quõ ergo & c. liẽ quia talia possideri non possunt. l. qui vniuersas. ff. de acq. poss. ergo nec pręscribi. l. sine possessiõe. ff. de vsuc. in seruo autem fugitiuo ratio est, quia sui ipsius committit furtum, iõ tanquam res furtiua non usucapitur, vt dicetur in §. proxi. No. summarium.)

SYL. ¶ Dic, q̃ quęritur regulariter vtile dominium in pręscriptione, in vsuca pione directum, late Fel. in rub. extra eod. col. j. in vj. limita. * Sed plenius hunc articulum tangit Balb. in trac. prescr. i ij. par. prin. q. ij. & Ias. & Dec in l traditionibus. super glo. in versi. vsucapionibus. C. de pac.)

a ¶ Iusta. Vel quasi, ut dicemus infra

SYL. co. § error.

¶ Sed aliquando. Casus. Quęrebat, an hic enumerata p̃scribi aut vsucapi possent & uidebat q̃ sic: * cum supra posita sit regula vniuersalis vel saltẽ indefinita, quę in ll. ęquipollet vniuersali, res mobiles triennio, immobiles longo tempore vsucapi, necnõ militat ratio, qua ĩtroducta est usucapio.) ne dominiũ sit in ĩcerto, & ut litium sit quandoque finis, vt dictũ est, pręsertim cum liberi hominis venditio cõstet ab ignorante. l. liberi. ff de cõtrah. emp. contrarium decidit, quia

b ¶ Vllo tempore. etiam quadraginta annorum, vt C. de pręscr. lon. tem. quę pro lib. l. si.

¶ Immo nec tanto tempore, cuius ini tij memoria in contrariũ nõ existat, ex quo. l. afficit rem, secundum Bald. in l. omnes. C. de pręscrip xxx. ann. Fely. in cap. accedẽtes. columna quarta. de pręscrip.) SYL.

c ¶ Rem sacram vel religiosam. nisi desinãt esse sacrę vel religiosę, quod fieri potest, vt ff. de reli. cum loca.

d ¶ Seruũ fugitiuũ. qui facit furtum suijpsius, vt C. de ser. fug. l. j. Sed nunquid. xxx. annis fugitiuus vsucapitur? Respõ. non, eum possessio retineat, vt ff. de acqu. pos. l. j. §. per seruũ & l. rẽ quę in. ñ. ergo nõ currit vsucapio possidẽti, vt C. de p̃scr. xxx. uel. xl. ãno l. male. nisi ex tunc quãdo ab alio cępe rit possidere vel steterit diu: † qa ex tũc desinit posside ri, vt ff. de a c q. pos. l. iij.

Seruus fugitiuus an xxx. an. vsucapiatur. † Pro libero bo

na fide, l.iij.§.si seruus. & l.per eũ §. p seruũ.

SyL. ¶ Tria secundũ Christ. hic debẽt cõcurrere, primũ, q diu moratus sit ĩ libertate. scd̃m, q exhibuerit se aduersũ dominũ pro libertate obtinenda, tertiũ, q fuerit ab aliõ possessus. l. si is qui p emptore. §. si seruus. ff. e.

itõ si paratus sit subire iudiciũ liberale secũdũ doc. hic.

rant. l. iij. vbi glo. Bar. & doc. C. quod met. cau.* quę autem sit uis expulsiua & quę compulsiua exponit glo. in l. j C. quod met cau.)

ADDI. Vi aũt res possessa ẽ, quæ ablata ẽ ui. & deiẽta, nõ q̃ solum empta. ui nãq; possidet res dupliciter, aut. n. vi cogit aliquis vendere, aliterue aliena re, aut vi auferr res non ex iusta cã, priore spẽ vsucapio pcedit. l. si ui. C. de his quę vi vel met. seq. contra.

præscribi ẽt p bonæ fidei possessorẽ. Et uẽdẽs rẽ alteri⁹ sciẽter cõmittit furtũ. Arc.

SyL. ¶ Furtiuę. Caius. Quærebat, an furtiuę res & vi possessę possent vsucapi & quis ex regula generali q malę fidei possessor * vllo tpe nõ pręscribat, ipse fur uideret ĩpediri vsucapere, tamẽ si bona fide qs ab eo emat, credẽs eũ dominũ, uidebat saltẽ in eũ trãsire usucapiẽ di cõdõ ex reg. posita in princ. huius tit. cuius cõtrariũ dr hic. rõ aũt assignat, qa l. inhibet & phibet pscriptionẽ l. vbi lex. ff. e. rõ aũt quare. l. inhibuerit, est qa iã res ẽ affeẽta vitio reali, & [vt dicebat Bal. ĩ l. inciuile. C. de fur.] titulus habitus a fure hr p nõ titulo, nec patrocinat emptori, & sic nõ præstat vsucapiẽdi cãm. No. furtiuas & vi possessas res vsucapi non posse. Itẽ q sufficit rõ, quia. l. dicit. Itẽ q ex duab. rõnibus si una remanet illa sufficit. Itẽ q malæ fidei possessor nõ præscribit. Itẽ q in reb⁹ mobilibus nõ facile pcedit vsucapio. Itẽ q vendens scienter rem alienam dr eius committere furtũ.]

†alias Atinia, & rectius vt colligit ex A. Gel. li. xvij. c. vij.

¶ Furtiuę quoq; res, & quæ ui [a] possessæ sunt, nec si prędicto longo tpe [b] bona fide possessæ fuerint, vsucapi possunt. [c] Nã furtiuarũ [d] rerũ lex xij. tab. & lex † Atilia inhibẽt vsucapio nẽ ui [e] possessarum, lex Iulia & Plautia. ¶ Quod aũt dictum est, furtiuarum & ui possessarũ rerũ usucapionẽ p leges prohibitã esse, non eo [f] pertinet, ut ne ipse fur, quive p uim possidet, usucapere possit [nam [g] his alia [h] ratione usucapio nõ cõpetit, quia. s. mala fide possident] sed nec [i] ullus alius, quã

b ¶ Prędicto longo tempore. s. triennij, vel. xx. ann. sed xxx. vel xl. an possunt, vt C. de præscript. xxx. vel. xl. an. l. omnes. & l. sicuti. & de ann. excep. l. j. §. ad hęc

ADDIT. Quod procedit in eo, qui ab ipso emit bona fide, alias secus de iure canonico, ut dixi supra.

c ¶ Possunt. nisi purgato uitio, vt ĩ. eo §. aliquando.

d ¶ Nam furtiuarum. Similis rõ, qa lex vult. ut ś. quib. ex cau. manu. non licet. in prin. vnde illud: Sic uolo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Est & alia ratio, quia res vitiosę sunt, vt ĩ. e. §. nouissime.

Voluntas ẽ p rõne.

* ADDI. Legis Atiliæ verba hęc erant, rei furtiuæ æterna auctoritas esto. Gel. in lib. xvij. c. vij.

a ¶ Vi. s. expulsiua, non compulsiua, vt C. quod me. causa. l. si ui uel metu.

SyL. ¶ Dic, q rõ driæ est, qa si est possessa p vim expulsiuam, est impręscriptibilis, donec purget illud uitiũ, & res peruenerit ad priorẽ dominũ, si mobilis ẽ uel antiquũ possessorẽ, si ĩmobilis, scd̃m Bar. in l. certe. §. Iul ff. de pre ca. secus per uim compulsiuã, quia non afficitur vitio reali, nec ĩpeditur vsucapio, dummodo alia extrema cõcur

e ¶ Vi possessarum. s. si expulit & possedit, nec sufficit expulisse, vt ff. eo. si quitur. §. si tu ui.

f ¶ Non eo pertinet. s. tantum.

g ¶ Nam his. s. possessoribus uiolentis, & furibus

h ¶ Alia rõe. No. q pręualet generalis ratio speciali, sic supra de nup. §. affinitatis. & §. socrum. Ar. contra. ff. de eden. quædam.

Coacta volũtas est voluntas.

i ¶ Sed nec ullus. C. quod met. cã. l. si

vi

vi vel metu.cōtra Sol.hic de ui expulsiua, ibi de compulsiua, quę uoluntatem licet coactam habet in se, vt ff. quod met.causa.si mulier. §.pen.

a ¶ Vnde. Quia in rebus mobilib. alienis fit furtum contrectando.vt infra de obligatio. quę ex delic. nascun. §.j & ex eo fit furtiua, & sic non usucapibilis, ut supra proxime, vnde sequitur, quod in rebus mobilibus &c.

b ¶ Cōpetat. Sed vr, quod culpa auctoris nō co mittet. i. nō sequatur accipientē, vt ff. de diuer.temp pręs.l. an vitium & ff.de excep. do.l. apud Celsum.§.si cum legitima.Respō.si uitiū est rei,comitatur vt hic, si personę,comitatur in vniuersum succedentem, vt C.de acquir.pos.l.vitia. & C. communia de usuca.l.si.

auctoris uitiū an succes sorē co mitetur

uis ab eis bona fide emerit,uel ex alia cā acceperit,u sucapiendi ius hēat.Vnde[a] in rebus mobilibus nō facile procedit, ut bonæ fidei possessoribus usucapio competat. [b] Nā quisciens alienā rem uendiderit, uel ex alia causa tradiderit,furtum eius committit.

¶ Hæres alienando bona fide rē alienā inuētam in hrditate nō cōmittit furtū, & in ea procedit usucapio. Idē ī fructuario ancillæ alienāte ptū ipsius,quē ad se spectare putabat. Aret.

¶ Sed tamen id aliquādo aliter se hēt Nā si hæres [c] rem defuncto commodatā, aut locatā, uel apud eum depositā, existimans hæreditariā esse bona fide accipiē ti [d] vendiderit, aut donauerit, aut do-

SyL. ¶ Hęres enim est successor vitiorū, et si uelit incipere pręscriptionem ex persona sua,secundum com. opi. contra Dy.& seq.Ias. in l.Pomponius. §. cum quis.ff.de acq pos.)

¶ Sed si in rē singularē succedat, nō comitatur, vt ff.de exce.do.l. apud §.de auctoris.& C.de pe. & com.rei uen.l. dolum. nisi qn̄ utetur accessione temporis eius auctoris, vt ff. de acq. poss. l. Pomponius.§. fi. (j)Sed hodie vitiū personæ nocet singulari successori,p auth.malę fidei.

SyL. ¶ Declara & limita vt per doc.in d.l. Pomponius.§.cum quis ff.de acq.pos. *& Balb.in trac.pręscrip. in ij par. iij. part.princip. in xij.q. vbi limitat. xij. modis.)

A D D I T. (j)Et quæ sint realia & quę personalia vitia,&an contra successo

rem agentem in iudicio possit opponi de uitio auctoris, vide Ang.hic.

¶ Sed tamē. Casus. Facile ponitur, dubiū.n.faciebat posita supius regula in reb' alienis venditis, ratio autē dicendi est, quia cū furtum non cōmittatur sine animo furādi, nō impedit trāsferre vsu capiendi conditionē. No. qd hrs vēdendo rē inuētam in hrditate, q̄ tn̄ non erat defuncti, nō facit furtū. & transfert vsucapiendi condōnem, si hoc bona fide faciat. Item quod hrs præsumitur ignorare ea, quę in hrdita te sunt,quo iure ad defunctū ptineāt. Item quod error iuris non impedit usucapionem. Item quod partus ancillæ ad fructuarium non spectat.) SYL.

c ¶ Nam si hæres. sic.ff.eo.tit. potest. & l.seq.

d ¶ Accipienti. An ipse hęres usucapit titulo pro hærede? Respon. non, vt ff. de diuer. tempo. pręscr. l. cum hęres. Alij contra,si vellet ex sua persona continuare possessionem, vt C. de de præ.long. tem.l.j. quod falsum est. Quando ergo locum habet vsucapio pro hærede, cum nec in suis hęredibus locum habeat, vt ff. pro hęre.l. ij.§. filium. & C. pro hære. l. nihil? Rn̄.quando defunctus retinebat aliquam rem,credens suam,sed non vsucapiebat,quia deficiebat titulus, & hæres est extraneus.

Vsucapio pro hęrede qn̄ hēt locum.

¶ Ratio autem,quare in suis non habet locū,est quia bona cōtinuat, non de nouo quęrūtur.l.in suis.ff. de libe. & posthum.*quod declara uerū esse quādo filii veniunt ut sui, non etiam quando ut agnati,uel ut cognati per successorium SyL.

successorium edictũ: Soz. in reg. cxcvij. Filius hereditatem. in j. limit.]

ADDIT. Aduertas tñ, ꝙ licet heres possit inchoare prescriptionẽ in persona sua, & vsucapere, tñ tenet exonerare conscientiã defuncti, & sic rem restituere: Anto. de Bu. in c. si diligẽti. de pscrip. & Io. de Imo. ĩ c. fi. ĩ iiij. co. eo. tit. Ang.

a ¶ Dotis. pro filia, uel filia: nã hic iustus est titulus, vt ff. pro dote. l. j.

b ¶ Furtũ nõ cõmittit & ita usucapit. Sed non ne fuit in iure erratũ, vt supra de re. diu. in pecu dum? ergo vsucapio nõ procedit, vt ff. e. nunq̃. in prin. & l. si fur. § j. Rñ. hic errauit, tradẽs, ibi accipiẽs, vt ex illis. ll. colligit.

tis[a] noĩe dederit quis, qui acceperit, usucapere possit, dubiũ nõ est, quippe cũ ea res in furti vitiũ non ciderit, cũ utique hæres, qui bona fide tanquã suã alienauerit, furtũ non cõmittat. Itẽ si is, ad quem ancillę usufructus ptinet, partũ suũ esse credens uendiderit, aut donauerit, furtũ[b] nõ cõmittit, furtũ[c]. n. sine affectu furandi nõ cõmittit.[d]

¶ Alijs[e] quoq; modis accidere potest, ut quis sine vitio furti rem alienã ad ali-

quem transferat, & efficiat ut a possessore usucapiatur.

¶ Malæfidei possessor trãsfert in bonęfidei possessorẽ rẽ nõ vi possessã cũ usucapiẽdi cõdõne. Itẽ in rebus soli nõ cõmittit furtũ, sed illi, qui possidet cum titu. & bona fide, principalibus constõnibus subuenit. h. d. ex l. furtũ. & l. quare ff. eo. Are.

¶ Quod autẽ[f] adeas res, quæ solo continenẽ, expedit, ius ita procedit: ut si quis loci uacantis[g] possessionem propter[h]

fra de act. §. si quis agens. sic. ff. pro leg. l. iiij. in fi. & alias vbicunque quis putat rem suam.

* ¶ Quod aũt. Casum ita potes figurare. Querebar, an si fundũ ad me nõ pertinẽtem sciens absq; vi occupaui. tradendo illũ alij bona fide accipienti præstem vsucapiendi facultatẽ? & videbar ꝙ nõ pp malã meã fidẽ, quia rem quasi vitiosam feci, q̃ vitium transit ẽt ĩ singularẽ successorẽ. Sed contrariũ decidit, quia vitium reale rẽ afficiẽs. l. vitia. C. de acq. poss. nõ contrahitur ex l. xij. tab. & Atinia, nisi ob furtũ aut violẽtã expulsiuã, quę qualitates cũ hic non adsint, merito cessat ĩhibito vsuca. No. summariũ.] SYL.

† Et est rõ diuersitatis SYL. ꝙ in prescribente requirtur nedũ bona fides, sed & iustus titu. quẽ hic error ipedit, sed in tradẽte sufficit bona fides.

† Vł nõ pdest vt ibi, sed ñ nocet, ut hic.

¶ Rõ differentię est, quia in possidente reqritur bona fides & iustus titulus, sed in tradẽte solũ bona fides, & ita cõiter tenetur secũdũ Christ. hic, & sic tenenda est prima solu.]

c ¶ Furtum. n. sine affectu Sed pbo, ꝙ sine affectu furtũ cõmittit. Nã interdictum vnde vi incidit sine affectu, q̃ simile est furto, ergo & furtũ fit sine affectu, vt C. unde vi. cũ q̃rebat. ibi, & generali. & ibi, cũ talis &c. Rñ. in interdicto est affectus, licet nõ contra psonã certã, sed hic suã esse credebat.

d ¶ Non cõmittitur. sic infra de obl. quę ex delic. nascun. §. placuit.

e ¶ Alijs. Vt si iusto errore credã me heredem, cũ non sim, vt ff e. põt. Item mihi legatum, cũ sit ademptum, vt in

f ¶ Quod autem. hucusque de usu rerũ mobilium dictum est, nõ procedit ad ius immobilium.

g ¶ Loci uacantis. Locus interdum dr plenus, ut qui possidet. Interdum semiplenus, ut ille, in quo aliquis est causa legatorum, uel rei seruãdę causa, ut ff. de acqu. poss. l. iij. §. fin. & de act. emp. l. ij. §. j. Interdum uacuus, & hoc tribus modis, vt hic, sic ff. de acq. pos. l. si id quod.

h ¶ Propter absentiã. Sed hoc vr falsum, quod pp absentiã amittat possessio, vt ff. de acq. pos. clam. §. qui ad nũdinas. Sed rñde hoc pp effectũ absentię dicitur. s. obliuionẽ, ut quia longo tpe abfuit, presumitur ꝙ p derelicto habuit, ips. n. inducit obliuionem. &

possessio obliuione amittitur, vt ff. de dam.infec.l. finita.§. non aut quod tẽ pus erit in arbitrio iudicis, vt ff. de iu. deli.l.i.§.fi.& l.fe. dũmodo lõgũ sit, & obliuionẽ inducat, & animũ retinẽ di hẽre desi- nat, vt ff. eo. l. furtũ. §. j. & ff. de acq. pos. quẽad.

¶ Quod intelligit spatio. x. ann.l. j.vbi glo. & doct. C. de ser.fug.* de quo vide la te apud Balb. in rep.l. Celsus.ff. eo.nu me.65.]

SYL. a ¶ Aut negligentiã. tã tã vt respuat rei possessio

* † Vide A. Gell. lib. xj. c. xvij. nẽ, qd facile fit, vt ff. de acqu.poss.l.si quis vi.§.differentia.

SYL. * ¶ Declara vt per Bart. in l. si de eo §.si forte.ff.de acqu.poss.

b ¶ Sine successore. Idem & si cũ successore, dummodo nõ fuerit apprehẽ sa, vt ff. de acq. eum heredes.

* ADDIT. No. quis dicatur habere malam fidem ille.s. qui scit tem ad se non pertinere vt hic & l. eũ qrebat. C. vnde vi. vnde bonam fidem habet q cogitatione dñi possidet, vt C. de fur. l.manifestissime.§.cũ igit. Itẽ est medium vt ignorans qui non hẽt bonã fidẽ nec malam, vt l. j. C. de aequ. pos. & l.iij.§.fi.ff.de acqu.pos.H.M.

c ¶ Longa.s.x.vel xx.ann. Sed hic.§. duab. rõnibus est hodie correctus. nã psumitur hodie talis possessio violenta, vt C. vnde vi. cum querebatur. ergo non habet locum hec prescriptio, vt supra.§.furtiue. Itẽ alia rõne, qa bona fides desideratur ab vtraq; parte, alias xxx.ann. tñ prescriptio currit, vt in Auth.vt spon.lar.§.rursus.coll.ix.

SYL. ¶ Hec gl. cõiter reprobatur secundũ Balb. in tract. prescri.in ij.part.iij.par. princ.q.xij.nume.54.]

absentiã aut [a] negligentiam domini. aut quia sine successore [b] decesserit, sine vi nãciscatur, quãuis ipse mala fide possideat, quia intelligit se alienũ fundũ occupasse, tamen si alij bona fide accipienti tradiderit, poterit ei longa [c] possessione res acquiri, qa neq; furtiuũ, neque ui possessum accepetit. [d] Abolita [e] est.n. quorũdã † veterum snĩa, existimãtium ẽt fundi loci ue [f] furtum [g] fieri. Et eorum utilitati, qui res soli possident, principalibus constitutionibus prospicitur: ne cui longa & indubitata possessio debeat auferri.

¶ Furtiua & ui possessa põt usucapi vitio purgato. h.d. Aret.

¶ Aliquando ẽt furtiua, uel ui possessa res usucapi [h] potest:

d ¶ Accẽperit. Vere, non furtiue. † e ¶ Abolita.i.perẽpta.inde abolitio, id est accusationis peremptio. f ¶ Locive. i. partis fundi, sed fund' totus dicitur, vt ff. de ver.sig. l. locus.

g ¶ Furtũ. & est simile ff.e.l. quare. Sed cõtra. ff. de furt. si qs vxori. §. si sulphurariæ. & l. si cretæ. Sol. ibi non loci, sed terræ, q̃ eximebat, furtũ fiebat. Et quod subijcit, & eorũ &c sic construe, & pspicit principalib. constitutionib. ne cui eorũ, q possident res soli, longa &c tunc non est necesse, ꝙ in tex. sit vtilitati. Vel sic & clarius, & pspicitur prin.cõsti. vtilitati eorũ, q pos. res soli, ne cui.i.ne alicui, ipsorũ subaudi pos.lon.& indu.de.auferri. & sunt he principales constitutiones, vt C. de p scri.lon.temp.per totum tit. Accur.

¶ Aliqñ. Casus. In notissima regula nõ figurat, cuius rõ elicitur ex tex. quia res ipsa ab initio erat affecta, que qñ reuersa est ad dñm, purgatur eo uitio, & ad priorem naturã redit, & iõ secundũ gl. j. hic est usucapibilis, qd declara, vt dixi supra in §. furtiuẽ. in glo. j. No. summarium.]

h ¶ Vsucapi. duabus rõnibus state non põt quod hic dicitur. Prima, quia desijt esse vitiosa: vnde nõ erit mirabile, quod ur velle inducere contra id qd est.s. eo. §. furtiue. Respon. dic furtiua vel possessa.s. quondam. †

¶ Adde i simili gl. i l. ei'. ff si cer. pe.]

¶ Secunda qa dñs non vsucapit cum sua sit, nec alius ab eo accipiens, cum trãseat dñium, vt ff. eo sequitur. §. lana. & §. tunc in ptãtẽ. Sed respõ. vsucapi põt.i. vsucapibilis ẽ, vt si ab aliquo

† Qd verũ est, si ue debitor surripuit, siue alius, secũdũ eõ munẽ opin. licet gl. i vltimo casu variauerit vt hic p Christ.

SYL.

† Et hoc facit p saluãdo dicto tex. de ponẽtis de filio alicui', qui iam fit mortuus qa subaudit quondam.

SYL.

non domino alienatur, non cõmitten te furtum eius, usucapiet emptor.

a ¶ Domini. Vel quasi, vt tutoris, vel creditoris, si alienam rē debitor obligauit, vt ff. eo. sequitur. §. si pupilli. & pro sol. l. fin. aliud si suā, vt ff. eod sequitur. § si rem. Accur.

b ¶ Reuersa. vel quasi, vt ff. de fur. q̄uis. & ita ꝙ non possit ab eo auelli, vt ff. eo. seq tur. §. tunc.

veluti si in domini [a] p̄tātem reuersa [b] fuerint: tunc. n. uitio rei purgato procedit eius usucapio.

¶ Res fisci usucapi nõ p̄nt, ante tñ, q̄ denunciate fuerint, usucapiuntur. h. d. ex l. quamuis ff. eo. Aret.

¶ Res fisci [c] nostri usucapi non potest [d] Sed Papinianus scripsit, bonis uacantibus fisco nõdum denunciatis, [e] bonę fidei emptorē traditā [f] sibi rē ex his bonis [g]

vel temp. l. fi. Idē in re ciuitatis, vt C. de sacrosan. eccl. l. fi. Idem in re ecclesiastica, vt C. de sacrosan. eccl. l. fi. Pręscribūtur tamē dictę res spatio. xl. an. excepta re mobili ecclesiastica, nõ sacra, q̄ triennio vsucapitur, vt C. de p̄scrip. xxx. an oẽs. & in Auth. de eccle. tit. §. ꝓ temporalib. coll. ix. & ti. hęc constit. Inno. constõ nes. col. viij. Itē exceptis publicis, quæ sunt vsui publico deputata, vt ff de via pub. l. viam.

SYL. ¶ Res. Casus. Quęrebatur, an res fisci usucapi possent, intelligendo de bonis quæ possidentur. & videbaī ꝙ sic, quia in hmõi utitur iure priuati fiscus. gl. in l. itē ueniunt. § in priuatorū. ff de peti. hęr. sed contrariū deciditur ea rõne, qa talia fiscalia alienari regulariter nõ possunt. c. intellecto. de iureiu. licet s̄m quosdā hoc sit in priuilegium fisco tributum.* Tūc fuit dubitatū, moritur aliquis sine hærede, quo casu bona dicuntur vacātia. vtrū si quis ea vendiderit bonæ fidei emptori, anteq̄ fisco denuncient̄, vsucapio procedat. & videbaī ꝙ non, qa cū vacent, & l. deferat fisco successionem mortui absq; hęrede, non deberent itaq̄ bona fiscalia usucapi posse, cuius contrariū respondetur, qa cū nondum denunciata sint, non videntur versa in patrimoniū fisci, & ideo æquius est vt non gaudeat eo priuilegio, quod sibi concessum est in bonis delatis, & quæ sua irreuocabiliter facta sunt. No. summarium]

c ¶ Res fisci. i. imperij.

* ¶ ADDIT. Fisci, fiscinæ fiscellæ, spartea sunt utensilia ad maioris summę pecunias capiendas, vñ qa maior summa est pecunię publicæ q̄ priuatæ, vt ꝓ cēsu priuato loculos & areā, & sacculos dicimus, sic ꝓ publico thesauro ęrarij dr̄ fiscus. hęc Asconius.

d ¶ Non potest triennio mobilis, vel x. uel xx. annis immobilis. Idem in patrimoniali principis, vt C. ne rei dom.

¶ De hac materia vi. Bar. in l. in omnibus. ff. de diuer. & temp. præscr.* Cõtra ciuitatem aūt cõis opi. doct. est in d. l. fi. ꝙ currat præscriptio sicut cõtra priuatos, præterquam in quatuor casibus ibi expressis

¶ Item res pupilli non vsucapitur, vt ff. de acq. re. dom. bonæ fidei. in prin. versi. nec interest †

¶ Ratio est, quia alienari non potest. l. lex quæ tutores. C. de admi. tut.]

¶ Itē res filij a patre alienata, nisi xxx. ann. a tempore quo est sui iuris, vt C. de ann. excep. l. j. in fi. & in Authen. de nup §. si vero expectet colla. iiij.

¶ Rõ est, quia durante patria p̄tāte nõ potest agere. l. j. in fi. C. de an. exc.]

¶ Item res data Præsidi cõtra legem Iuliam repetundarum, vt ff. ad l. Iul. repe. quod contra legem.

¶ Ex quo enim lex resistit traditioni, vsucapio currere non potest. l. vbi lex ff. eod.]

¶ Item fundus dotalis, vt ff. de fundo dotali. l. si fundum.

¶ Ratio est propter prohibitā alienationem eius. l. j. §. & cum lex. C. de rei vxo actio.]

e ¶ Nondū denūciatis. ab aliquo, cū variæ sint cāę, qbus ad fiscū denunciatio fieri solet, vt ff de iure fis. l. j. i prin.

f ¶ Traditam. s. ab eo qui acceperat possessionem horum bonorum.

g ¶ Bonis. scilicet alicui' moriētis si ne

† Ipse SYL. tamē in re aliena p̄stat vsucapiēdi cõditionē. Et no. ꝙ SYL. cępta cū maiore cõtinuatur contra mi- SYL. norē, s3 ex clausula generali SYL. restitui põt, nisi sit lon- SYL gissimi tpis quę dormit durante pupillari ętate. Aret.

Præscribi non possunt multæ res.

ne herede, cui successit fiscus, nō idē in ciuitate, vt C. de bo. vac. l. j. & l. vacantia. lib. x.

SYL. * ¶ Intellige in ciuitate recognoscē te superiorē, alioquin idē iuris esset qđ in fisco: Bart. in l. j. §. de qua. ff. de postul.]

a ¶ Vsucapere posse. s. triēnio, vel x. uel xx. an. cū habeat titulū, si aūt titulū non habet, & vult ex tpe delationis sibi cōputare tps, habet iii[i]. an. vt ff. de iure fis. l. j. §. diu°. & de diuer. & temp. prę. l. inter. § j. Sed si ex tpe, ex quo cęperunt ad fiscū peruenire xx. an. hēt, vt ff. de iure fis. l. j. §. pscriptio. & hęc vera sūt, siue ī re singulari, siue in vniuersitate, & sic loquit ff. de peti. her. l. ēt si putauit. §. itē si quis a fisco.

usucapere[a] posse, & ita diuus Pius, & diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

¶ Res uitiosa nō potest vsucapi, vel præscribi, & facti error iniustus vsucapionē non parit. h. d.

SYL. ¶ Nouissime. Casus. Quāuis in tam generali regula ex superiorib. pendēte non fuisset necessaria casus positio, tamē ita dici pōt, φ dubitatū fuit an res vitiosa impediret pscriptionē, quā tis hic tradat ꝑ regula gnali, & vide baĩ φ non per tex. in l. j. C. de pscri. lō. tēp. in l. si nulla. C. de a equir. poss vbi res vr̃ vitiosa, & tñ nō impedit pscriptionē inchoari in persona singularis successoris, cuius contrariū hic decidit, φ immo impediat vsucapionem, sed loquit de vitio consistēte in re, vt cōstat ex illis verbis. In se nō hēat vitiū. Sunt. n. qdā vitia realia in hac materia, q̃ dicunt realia, qa ad quęcūq; uadat res, trāsit eū eo donec sit purgatum, vt dictum est supra. sunt & alia vitia personalia, prout vitiū litigiosi, in d. l. j & ingressus possessionis vacātis, q̄ nō afficiunt ipsam rem, & nō impediunt pręscriptionē inchoari. Scđo dubitabat, an error impediret pscriptionē. & videbat φ nō. l. sed & si lege. §. scire. ff. de pet. hęr. vbi Bar. cuius cōtrarium dr̃ hic in errore iniusto facti, vt daclarabitur īfetius. No. summariū.]

b ¶ Nouissime. i. in vltimis, vt breui ter dicā, sic sup. de susp. tut. §. nouissi.

e ¶ Vitiū. vel quasi, ut sup. proxi. §. & §. aliqñ. Sūt aūt uitia, vt quia furtiua, uel ui possessa, vt supra eo. §. furtiuæ. Nunquid precaria possessio est vitiosa? Rñd. nō, arg. ff. cōm. di. l. eōi diui dundo. §. in ter ꝑdones.

¶ Nouissime[b] sciendū est, talē rē esse debere, ut in se nō hēat vitiū,[c] ut a bo. fidei emptore usucapi possit, uel qui ex alia iusta causa possider.

¶ Error[d] autē falsæ cāç usucapionē non

SYL. * ¶ Declara secūdum Bar. in l. Pōponius §. cū quis. ff. de acqui. poss.] Nunquid litigiosa? Rñ. non, vt C. de prescrip. lō. temp. l. j. Nūquid clandestina? Respon. nō dicitur res clandestina aliqua lege, sed possessio. Quidam tamen dicunt oīa supradicta esse vitia rerū, vt arg ff. de acqr. poss. Pomponius. §. cum quis.

SYL. ¶ Cōis doc. resolutio est, φ vitiū precarij & clandestinitatis sint ꝑsonalia, itē & vitiū litigiosi, ita tradunt in l. Pōponius. §. eum quis. ff. de acqu. pos. & in l ij. in fi. C. de eden. vbi Ias.]

d ¶ Error. de errore facti loquitur, idem magis in errore iuris, vt ff. eo. l. nūq̃. ij. Sed hic error facti nūq; ꝑdest, vt ff pro emp. qđ vulgo & ff. pro leg. l. ꝑ legato, & ff. pro sol. l. iij. & ff. ꝑ suo. l. hominē. in quib. casibus dicunt qui da locū hēre titulū ꝑ suo, & tm̄ in his & aliis, q a lege specialiter inueniuntur, vt ff. de iu. do. l. Proculus. secundū Azo. Nos idē secūdū Ioan. in oīb. & de his gratia exēpli posuit lex, & ti. emptionis, vel simili vsucapiēr, nō ꝑ suo tm̄, vt tñ in emptione iustiorem errorē exigam°, vt ff. ꝑ emp. l. ij. & iij. ī prin. Error duplex est.

SYL. ¶ Nō discedendo a terminis tex. nostri dicas, φ cū loquatur de errore facti proprij. dicitur error iniustus, nisi facto aduersarij ita crederet, ita distinguit & firmat Bar. quē cęteri seq. in l. Celsus ff. de vsucap.]

¶ Itē quid si non errat, sed scit? Respon. non potest sibi cām possessionis mutare, (j) vt ff. de acq. pos. l. iij. §. illud & ff. eo. non solum. §. quod vulgo.

ADDITIO. (j) Et no. φ ad hoc, vt ex

parit, ueluti si quis, cum nō emerit, emisse se existimās, possideat, uel cū ei donatū non fuerit, quasi ex donōe possideat.

¶ Possessio defuncti continuatur in hærede ēt malæ fidei, mala fides uero defuncti nocet hæredi, tā in præscriptione, q̄ in usucapione. Aret.

¶ Diutina[a] possessio, quæ prodesse cæperat defuncto, & hęredi,[b] & bonorū possessori continuatur,[c] licet ipse sciat[d] prædiū alienū eē. Quod si ille initium iustum nō habuit, hæredi & bonorum possessori licet ignoranti, possessio non prodest. Quod nostra[e] cōstitutio similiter[f] & in usucapionibus obseruari constituit, vt tēpora continuentur.

¶ Tempus venditoris coniungitur cum tpe emptoris. Aret.

¶ Inter uenditorē quoq; & emptorem coniungi tpa,[g] diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

ex iusta cā quis possit mutare, scd̄m gl. in d. l. nemo oportet, q̄ primā possessionem penitus a se abdicauerit. secundum Angel. hic.

SYL. ¶ Diutina. Casus. Quærebaī, an superueniēs mala fides in psona successoris īpediat pręscriptionē cęptā bona fide in psona auctoris. & uidebaī q̄ sic. c. possessor. de reg. iu. li. vj. * si. n. mala fides auctoris corrūpit possessio. successoris, licet bona sit fide. multo magis deberet corrūpere propria.) Contrarium dr̄, hic, q̄ mala fides superueniens nō nocet, quod verū est de iure ciuili, rōnes ponunt doc. in l. ij. §. si defunct⁹. §. si eā. pro emp. * in prescriptionibus. n. solet initiū spectari. l. cū hercs. in fi. ff. de diuer. & tēp. p̄scrip.) De iure aūt canonico, secundū quod fides bona cōtinua exigitur, iste §. procedere hodie nō pōt. No. q̄ attēditur initiū possessiōis in auctore, an sit vitiosa uel nō. Itē q̄ hæres vtit̄ accessione tpis ex persona defuncti. Itē q̄ mala fides superueniens in psona hęredis nō rūpit p̄scriptionē de iure isto.)

a ¶ Diutina. s. decē an. iter p̄sentes, vel viginti inter absentes, uel triēnij, vt ff. q & a qui. si cū fidei. §. Aristo, & supra. eo. in prin. tit. & C. e. l. diutina.

SYL. * ¶ Diutinam possessionem accepit pro continuata, non ut Acc. exponit, etenim cæpta usucapio per defunctū potest perfici per hęredem, ēt si defunctus uno tantum die inueniatur possedisse tempore mortis.)

* ADDITIO. Pręsentes sūt possessor & dominus quū in eadē prouincia sunt, absentes quando in diuersis. l. si C. de prēscrip. xxx. ann.

b ¶ Et heredi. Hęres iure ciuili, bonorū possessor iure p̄torio, vt infra de bon. pos. §. quos. autē.

c ¶ Continuatur. nisi ipsi hr̄di tradita sit possessio, vt ff. eod. l. hæres eius.

¶ Et ratio est, quia tūc incipit p̄scriptio in psona hr̄dis.) SyL.

d ¶ Sciat. ff. de acquir. re do. quęsitū. ij. respon. cōtra. Solu. ibi hr̄s sciebat rem esse eius, q cām a testatore habet, ut legatarij, qd̄ nocebat, hic alterius sciebat, quod non noceat ad vsucapionem.

* ¶ Sol. vt per Ias. cuius Solut. est uerissima.) SYL.

e ¶ Nostra constitutio. vt C. de usucapione transfor. l j.

f ¶ Similiter. nō solū in p̄scriptione.

* ¶ Inter. Casus. Quęrebatur an si emi rē ab aliquo bona fide possidēte, possim vti eius possessiōis accessiōe ad impediendā usucapionē. dubiū faciebat, quia per traditionē mihi factā generata est in me noua possessio. l. j. § si uir. vbi hoc notat Cuma. ff. d̄ acq. pos. & ideo uidebatur interrupta præscriptio. l. naturaliter. in prin. ff. eo. cuius cōtrarium deciditur, q̄ duę hę possessiones coniungunt̄, idq; ex quadā ęquitate. l. de accessionibus. in prin. ff. de diu. & tēp. pręsc. No. q̄ successor singularis utitur accessiōe tpis sui auctoris ad perficiendum pręscriptionē.) SyL.

g ¶ Inter. Tēpora. s. vt cōtinuentur, sed in hoc differt, qa in titu. singulari

Præscribit hîs cū mala fide.

ri utrunq;. s. emptorē & uenditorem bonam fidem habere oportet, vt ff. p empt l ij. § si eam rem alias contra. se cus in vniuersali ti. vt hic. Et est ratio, quia si hæres non adiret, hęreditas cō peteret. vt ff. eo. nunquā ij. §. uacuū. quia est eadē persona, vt in Authē. de iureiu. a mo prę. col. v. concor. cū hoc. § ff. pro empt. l. ij §. emptori. & §. si defunctus. & fit hæc coniunctio ad lucrū vt ff. quēad. seru amit. l. si quis alia. § tempus.

¶ Emēs a fisco rem alienā ut fisci, statim est securus, sed datur domino regressus cō tra fiscū quadriēnio. Idem in rebus habitis ab Imperatore vel ab Augusta. h. d. ex. l. bene a Zenone C. de quadr. præscr.

¶ Edicto[a] diui Marci cauetur, eum, qui a fisco[b] rem alienam emit.[c] si post venditionē quinquēniū p̄terierit, posse dominum rei exceptione repellere. Constō[d] aūt diuæ memoriæ Zenonis prospexit bene[e]iis, qui a fisco p uenditionem, aut do nationem, uel alium titulum accipiunt aliquid, ut ipsi quidē statim[f] securi fiant,

¶ Edicto. Caius. Figuratio non est necessaria in. l. positiui iuris, *dicitamē pōt, q dubiū faciebant leges oēs, quę longū tempus requirunt, vt quis eius negligētia dominio rei sueprinetur, & qa permissum est ius eu incendi res nostras ab emptoribus. l. rē alienam. ff. de contrahē. emp. sed ratio decisionis cōsistit in sola principum uoluntate, q id priuilegium sibi permit tendum rati sunt ob labores, quos cō tinue sustinent p tuēdo imperio trāslatum aūt postea fuit ēt ad Augustam, quia eadem censetur persona cū ipso Imperatore. l. bene a Zenone. C. de quadri prescrip.) No. est, quod emens hodie a fisco statim habet vt domin9 actionem & exceptionem, quāuis res sit aliena, sed domino ius reseruatū est contra fiscum infra quadrienniū. Item quod beneficiū tributū est emētibus ab Imperatore vel Augusta.)

a ¶ Edicto. i. p̄cepto generali, alias prętorij dicuntur edicta, vt quod met. cā, & similia, vt ff. quod met. cau. l. si mulier. circa princ.

b ¶ A fisco, ut a procuratore Imperialium rerum, nam de patrimoniali bus dicitur infra eod. in fi.

c ¶ Emit. s. a fisco vendēte vt suam,

a quo edicto res minorū excipiūtur, vt C. si aduer. fiscum. l. fi. Si autem vt Fiscus alienā, vt quia cessatum est in solōne uendit tributorū, iria exiguntur, & q sit de- rem uel bitū, & q sit cessatū, ut C. si aduer. fis. ut suam l. fi. & C. si vel ut pp pu pē. l. alienā. fi. ij. respon. forte bienio, vt ff. loca. l. q̄ro. §. inter Iiē tertio, quod res subhasteiur i. p̄conizef, vt C. si pp pub pē. l. fi.

¶ Vt autem perfectā habeas doctri. breuiter dic q regula est iuxta istum tex quę pcedit in Imperatore & quo cunq; principe habente regalia, secū dum Bald. in c. ad apostolicā: de re iudi lib. vj Item interueniēte traditione, Bald. in c. j § fi. col. fi. de no. for. fide. Item quādo fiscus tempore alienationis possidebat, Bar in l. fi C. si contra ius vel utilit. pub. Item qn̄ fiscus bona fide vēdidit, gl. in l. secunda. C. de com. rerum alien. Item quādo prin ceps uēdit iure proprio, non creditoris. Bald. in secūdo procem. decret. colum. iiij Item nō procedit in ecclesia, gl. in capitulo quicunque. xj. quæstione. i j. Item pręcedētibus subhastationibus, ut per glo. hic. Bald. in l. prima colum. ij C. de hęred. vel actio. vend. Item de iure canonico, glos. in capitulo secundo, de rebus eccle nō alienā. Item si facit de plenitudine, secundū Bald. in d. procem. decre. Item non p cedit in pręiudicium minoris vel do tis, vt hic.)

S y L.

d ¶ Constitutio. C. de quadrien. prę scri. omnes.

e ¶ Prospexit bene. corrigendo edictum diui Marci.

f ¶ Statim. vt ff. de petitio. hęredit. etiam si §. item si quis. contra. Solut. ibi in vniuersitate, hic in re singulari loquitur. Alij di cūt, quod hæc corrigitur.

tur:(i)Et eodem modo(scilicet primo & non secundo)respõ.ad legem.C.de hær.vel actio. vendi. l.j.Item ibi erat res fisci.

ADDITIO. (i) Et istam communiter approbãt omnes, quia illo iure hęc pręscriptio erat incognita. Ad. l. i. respon. quod ibi cõueniebatur ex natura rei, quę cõtinet credita & debita, non ex eo ꝙ esset aliena, quia ad rẽ ipsam s. hęreditatẽ, non emptor, sed fiscus conueniretur. Ias.

* † De dñia fisci & ęrarij vide Budę in Annot. ad Pãd. titu. de offic. quæst.

& uictores existant, siue experiantur, siue conueniantur, ad uersus autem sacratissimum † ærarium usque ad quadriennium [a] liceat iis intendere, qui pro dominio uel hypotheca earum rerũ, quæ alienatæ sunt, putauerint sibi quasdam cõpetere actiones. [b] Nostra autem diuina constitutione, [c] quam nuper promulgauimus, etiam de ijs, qui a nostra [d] uel uenerabilis Augustæ domo aliquid acceperint, hæc statuit, quæ in fiscalibus alienationibus præfatæ Zenonianę constitutionis continentur.

De donationibus.

Donationis duplex est genus mortis causa, & inter uiuos. Mortis autẽ cã ea dicitur, quæ propter suspitionẽ mortis fit, quando non secuta, in donante remanet, reuocaturq; per pœnitentiã, uel prædecedentiam donatarij: ęquiparaturq; legato.h.d. ex. l. j. & l.senatus §.sed mortis.ff. de donat.causa mort.

EST & aliud genus acquisitionis, [e] donatio.

a ¶ Quadrienniũ. nisi sit minor, uel reip. causa absens, vt C. de restit. mili.l. neq;.

b ¶ Actiones. Sȝ quę respon. condictio ex hac. l. secundum Ioan. sed P.in rem dabat hic non domino contra dominum.

SYL. ¶ Hęc gl.negligitur a doc.& si simpliciter intelligitur, male loqtur, ideo declara ut per Christo.hic.)

c ¶ Constitutio.C.de quadr. præscr. bene a Zenone.

d ¶ A nostra.i. a priuata nostra substãtia,sed supra de fiscali dixit, vt C. de quadr.pręsc.bene a Zenone.

Continuatio. ¶ De donationibus. ¶ Ista rub. cõtinuatur per Imperatorẽ. Dictũ ẽ. s̃. de quibusdã modis acquirendi.s.de acqsitione, q̃ fit per vsucapionẽ & pręscriptionẽ, nũc dicendum est de alio modo acquirẽdi,qui fit per donationem.

EST & aliud. ¶ Totus iste titul.diuiditur in quinq; partes.Primo ponit cõtinuationẽ cum distinctione bimembri.Secũdo de dona. causa mor. Tertio de donat. inter uiuos. Quarto de do. propter nupt. Quinto de una acquisitione de iure ciuili, q̃ est correcta. Secunda ibi in §. (Mortis cã.) Tertia ibi in §.(Aliȩ ãt.) Quarta ibi ĩ §. (Est & aliud.) Quinta ibi in §. (Erat olim.) Aret.

SYL. ¶ Est & aliud. ¶ Casus. In diuisione & declaratione non figuratur nisi literaliter. No. duplex genus donationis.Item qd sit donatio cã mor. Item nota trib. modis donat.cã mortis reuocari,expressa pęnitentia, per cõualescentiã,& per prædecedentiã donatarij.Itẽ quod fere ꝑoĩa ęquiparatur legatis. Itẽ ꝙ q cã mortis donat, uult magis ipsum habereq̃ donatarium,& magis donatarium quam hęredem.

e ¶ Acqsitionis.s. de iure ciu. nã per stipulationem iam contrahebatur.s. donatio.quæ. s. stipulatio est de iure ciui.sed hodie fit nudo pacto,vt C. e. si quis argentum.§.fi. † & infra de ac. §.de constituta. Vel dic eam esse iuris ciuil. approbatione, non inuentione, sed iurisgentium, vt supra de rer.diu. §.per traditionem.

† Etiam si sit donat. cã mor. secũdum cõiter oẽs, de quo uide Angel. ĩ §. in persona.j. de actio. & Christ. j. co. in glo manifestauerit,

* ¶ Dic, quamuis donatio sit iuris gentiũ, acquisitio tñ, q̃ fit per donationẽ, est iuris ciuilis, cũ hodie fiat immediate ex donatione ꝑ stipulationẽ vel pactũ nudũ ex dispõe d.l. si quis argẽtũ, olim. n. acquisitio, q̃ fiebat ex donatione ita demũ si res tradita fuisset, nõ ex donatione, sed potius ex traditiõe fieri dicebatur d. §. per traditionem.)

a ¶ Et non mortis. si largè hæc duo membra accipiũtur, in tex nihil de est, & ꝓprie ponũtur genera: nã multę species sub quolibet continẽtur, & hoc ap ꝓbo. Vel accipe strictẽ pro duab. speciebus iñ donationum. s. simplicis inter uiuos, & simplicis causa mortis, & adde alias donationes, vt legatũ, ut infra de leg. in prin. Item donationes propter nuptias, vt infra eo. §. est & aliud. Item & quod est infra. §. fi.

Syl. ¶ Cõiter approbaẽ prima scd̃m Christo. hic.* Verius tñ est hic sumi genus pro qualitate, sicut & in l. iij. §. gña ff. de acqr. poss. & supra de excus. tut. §. qui autem. vt declarat Zasius in Intellec. sing. c. j. nam cum genus ꝓprie cõtineat species, Bal. l. ij. C. de iu. au. an. donatio causa mortis non põt esse species donationis, quia non est proprie donatio. l. j. ff. eo.

Mortis incertus est dies. b ¶ Mortis. s. instantis vel futuræ, vt ff. eo. l. ij. iij. iiij. v. & vj. Si quidẽ vbiq; mors timẽda est, cum eius dies incertus sit, vt ff. eo. senatus. §. mortis. & de cond. & demon. l. j.

Donatio cã mortis, non est nisi ex- c ¶ Si quid humanitus ei cõtig sset. i. si moriaẽ, vt ff. de uer. sig. l. ĩ vulgari. §. fi. & debet hoc exprimi, alias non est mortis cã don. vt ff. e. Seia. §. fi. Ac primaẽ

* ADDITIO. No. quod ad hoc vt sit donatio cã mortis, reqritur quod fiat mẽtio mortis. Idem no. glo. Bart. Ang. & Raph. & Imo. ĩ d. l. Seia. §. fi. & gl. & Bar. ĩ d. l. Seia. ff. de do. pręle. & Bart. in l. q̃ dotis in fi. j. col. ff. solu. matr. alias si simpliciter aliquis donat, itelligiẽ donatio fier uiuos. d. l. Seia. §. fin. qđ no. secundũ Ang.

¶ Donationum aũt duo sũt genera, mortis causa, & nõ [a] mortis causa.

¶ Mortis [b] cã donatio est, quæ propter mortis sitsuspicionẽ, cũ quis ita donat, ut si quid [c] humanitus ei contigisset: hẽret is, q accepit, sin aũt superuixisset, [d] is, qui donauit, reciperet, uel si eũ donationis pœnituisset, [e] aut prior decesserit is, cui donatum sit.

¶ Hæ mortis causa donationes ad exemplum [f] legatorum redactæ sunt per oĩa. [g] Nam cum prudentibus ambiguum fuerat, utrum donationis, [h] an legati instar eam obtinere oporteret, & utriusq; causæ quædam habebat [i] insignia, & alij ad aliud genus eam retrahebant, [k] a nobis constitutum est, ut per omnia fere legatis [l] connumeretur,

d ¶ Supuixisset. i. coualuisset, & ita trib° modis reuocaẽ, vt ĩ subijciẽ, & ff. si cer. pet. non omnis.

e ¶ Pęnituisset. Quia volũtas est ambulatoria usq; ad mortẽ, ut ff. de adi. leg l. iij. in fi. & l. seq. & quia donatio est ob cãm. s. si moriar, & sic possũ pœnitere, vt ff. eo. senatus. §. j. in fi. & ff. de condi. cau. da. l. iij. §. ij. Voluntas est ambulatoria usque ad mortẽ.

f ¶ Ad exẽplum legatorum. quãtũ ad uim & potestatem, qa sicut legata morte confirmanẽ, ita donationes cã mortis, vt reuocari non possint.

g ¶ Per omnia. Subaudi fere vt statim dicet: nam in multis differunt.

h ¶ Donationis. Scilicet simplicis & inter uiuos, alias nulla esset huiusmodi distinctio: cum omne legatum sit donatio, vt patet ex diffinitione eius, vt ff. de leg. ij l. legatum.

i ¶ Habebat. s. donatio cã mortis, nã cum donatio inter uiuos habet insignia, vt sit liberalitas, cum legato, vt morte confirmetur, & ut detrahatur falcidia, vt C. ad l. fal. l. fi. Donationes cã mortis & legata differũt in multis.

K ¶ Retrahebant. subaudi & alij ad aliud.

¶ Fere legatis. dicit fere, quia in quibusdam discrepat a legatis, ecce n. si donas

donas in annos singulos, donatio vna est, sed legata plura, vt ff. d. dona. cau. mor. senatus. §. fi. Itē legatum ab hærede semper traditur, vt patet ex diffinitione legati infra de leg. i prin. donatio autē vel ab hoc vel alio.

SYL. * ¶ Adde idē esse ēt in legato. l. Lucius. ff. de lega. ij. nec in emēdatis exēplaribus habentur il la verba in diffinitione legati, ab hærede &c.)

& sic procedat quē admodū nostra constitutio [a] eam forma uit.

¶ Et ī summa, [b] mortis causa donatio est, cū magis se quis uelit [c] habere, [d] quam eum, cui donat magisq; eū, cui donat, q̄ hæredē suum Sic [e] & apud † Homerū Telemach⁹ donat Piræo.

* Item in donatiōe oblīgat donans in legato non.

† Carmina Homeri refert & latine uertit

SyL. * ¶ Declara, vt p Bar. in l. j. ff. de dō. cau mor.] Item si testm̄ accuso, pdo legatum, nō donationem, si tamen accuso ut falsum, arg. ff. de iis quib. vt in dig. post legatum §. qui mortis. †

SYL. Alc. il. aliena-tū. §. j. ff. de uerb. sig.

* ¶ Nō est, ut ibi ait gl. quia donatio morte, nō testō confirmatur.) Itē aliter substituitur ī legatis secūdū quosdā, vt ff. de don. causa mor. si cui mortis. & de leg. ij. vt hæredib⁹. Itē filiusfamilias donat, sed non legat vt ff. eo. tam is. & infra qui. nō est permis. fac. test. in prin. Item in legato tria tēpora considerantur, vt sit capax legatarius, vt infra de hęr. qua. & differ. §. in extraneis. in donatione non, ut ff. de do. cau. mor. l. in mortis.

† Hoc intelligas vt dicit glo. in l. ēt. ff. de inof. te. stam. & plene p Ioan. de Imo. in l. fin. ff. de don. cā mor.

* ¶ Atqui ēt in legatis spectatur capacitas vel incapacitas legatarij solū tē pore mortis, Bar. in l. non oportet ff. de leg. i j.) Itē quia pro legato datur interdictum. Quorum legatorum, nō pro donatiōe, quod dic ut in summa C. quorum legat. l. j. & in l. Marcellus. §. Paulus. ff. de do. causa mor.

SYL. ¶ Dicas tu, q communis omnium resolutio est, q si cōsideramus donationem prout in esse prōducitur, illa ęq paratur magis cōtractui, quā vltimę uoluntati, si uero loquimur de donatione, postquā est in esse producta, tūc talis donatio magis ęquiparatur vltimę uoluntati, quam resolutionem totus mundus sequitur, vt dicit Ias. in l. ij. col. iij. ff. de leg. j.)

¶ Donatio inter uiuos nō comparatur legatis, quæ perfecta non reuocatur, & perficitur sola uoluntate, necessitatemque habet tradi tionis & excedens ccccc. aureos insinuationem plerunq; exigit. & per ingratitudinem reuocatur. hoc dicit.

ADDIT. Immo hēt locum. Quorum legatorum, saltem in eo quod excedit falcidiam, uel si per donatariū sit occupata, secū dum Ioan. Fab. & Ang. * quod declara secundum Ripam in l. j. §. si qs. ex mortis. ff. quo. leg. & Deci. consil xcvj. colū. ij. Syl.)

a ¶ Constitutio. Scilicet coram v. testibus, scriptura interueniente, uel non vt C. eo l. fi.

b ¶ Et in summa. l. breuiter de hac donatione expediamus, vt ff. eo. l. j.

c ¶ Velit. i. vellet.

d ¶ Habere. Scilicet, si superuixerit, vt ff. eo. senatus. §. j.

e ¶ Sic & apud Homerum. i. sicut recitat poeta Homerus, q Telemachus dictis verbis expressis donauit.

¶ Aliq̄ āt dona. Calus. Nō figurabitur aliter, cū hic solū declarent termini notissimi donationis īter uiuos, recitetur q; cōstō Iustiniani tam respectu pfectionis donatiōis, vt s. nudo cō sensu pficiatur, quā q vsq; ad ccccc. solidos insinuatiōe n̄ egeat. No. q donatio simplex n̄ habita mortis mētiōe df īter viuos, nec ęqparat legato. Itē q donatio perfecta nō reuocat nisi ex modis expssis in l. Itē q scriptura nō est de substātia donatiōis. Itē q donator rē donatā pstare tenet, ut vēditor rē vēditā. Itē q donō excedēs. ccccc. aureos eget īsinuatiōe. Itē q donatio quis pfecta reuocat p ingratitudinē. Item q nō conuenit ab eo iniuriā pati, in quem beneficium est collatū.) SYL.

¶ Aliæ[a] autem donationes sunt, quę sine ulla mortis cogitatione fiũt, quas inter uiuos appellam⁹: quæ non oĩno cõparantur legatis, quę si fuerint perfectæ,[l] temere[b] reuocari † non possunt. Perficiunt autem, cũ donator suã uolũtatem[c] scriptis, aut sine scriptis manifestauerit.[d] Et ad exẽplum uẽditionis[e] nostra constitutio[f] eas etiam in se habere necessitatem traditionis uoluit, ut etiã si nõ tradantur,[g] habeãt plenissimũ & pfectũ robur, & tradi tionis necessitas[h] incũbat donatori. Et cũ retro principũ[i] dispositiones insinuari eas actis interuenientibus uolebant, si maiores ducẽtorum fuerant solidorum, con stitutio[k] nostra eam quantitatem vsque ad quingentos solidos ampliauit, quã stare etiam sine insi nuatione[l] statuit.

a ¶ Alię autem. Nũc prosequitur aliud genus donationis. dictum est de donat. cau. mor. nunc de dona simplici. i. inter uiuos dicit.

b ¶ Temere. Ideo dicit temere, quia qñq; reuocãtur, vt i. eo. §. sciendũ.

SYL. * ¶ Temere dixit. i. sine cã & passim, sic i l. i. ff. de dolo. & in l. pretor §. sed & si quis. ff. de iniu.)

† Vt hic & c. fi. l glo. j. in fi. extra eo. tit.

c ¶ Voluntatẽ. Etiã nudo pacto, vt C. eo. si quis argẽtum. §. fi. Accur.

Donõ an possit fieri sine stipulatione.

ADDI. Si tñ donetur factũ, requiritur stipulatio & traditio sicut olim. Item p̃sentia donãtis & donatarii, vbi sit certę personę. secus si incertę.

d ¶ Manifestauerit. Scilicet per uerba futuri temporis, vt do abo, vel donabo, ad instar stipulatiõis, vt ff. de uerbo obl. l. v. §. stipulatio. Vel pręsentis tpis, ut do, vel dono, cum nudo pacto fiat, & pactum etiam fiat per uerba p̃sentis temporis, vt C. eo. si quis argentum. §. fi. ff. de pac. l. tale.

SYL. * ¶ Tu dic per uerba præsentis temporis, nam per uerba futuri temporis non contrahitur donatio sed pactum de donando quę lõge lateque distãt, Alex. in l. iurisgent. in princip. col. iij. ff. de pac.)

e ¶ Vẽditiõis, ex hoc verbo dicebat M. venditorẽ pręcise teneti ad rẽ tradẽdã, sic ff. de ver. obl. vbi aũt nõ apparet. in fi. Io. cõtra. s. vt interesse dando liberet, vt ff. de ac. emp. l. j. & similitudo quę hic fit est in hoc, ut sicut necessitas imponitur venditori ad aliquid sic & donãti, licet a principio nullus cogebatur, vt C. de ac. & obl. l. sicut.

SYL. ¶ Dicas, q̃ de hoc est gl. cõiter approbata in uer. tradaĩ. de emp. & uend. vbi dicet.) Sed nunqd donator de euictione tenet? Rñd. si incępit a tradõne, ñ, vt ff. e. l. Atilio, ĩ fi. † si a pactio ne, sic, vt C. de iu. do. l. j. ẽt nude T. Nisi ipsa

SYL. ¶ Et hæc di stinctio cõis est scdm Ang. & Ias. Itẽ ẽt si incępe rit a tradõe, lĩgit, q̃ Bar. & Ias. ĩ l. Iulianus. § q fundum ff. de uer. ob li. Itẽ declara, q̃ nũquã tenet, de eui ctione, quoties, illa fit culpa donatatij, Ruy. in cons. 184. nũ. 12. lib. j.)

esset pro missum vt l. ij. limites ĩ de C. de enatione ob uic. semerita, nãta cũdum ge hic* quã fasĩ cau fa teneĩ dз intel rit con uenio salĩe ordine intellect⁹, cũ alias ex sola tradõne nõ trans feraĩ dominiũ secũdũ Christ. hic.

f ¶ Constitutio, vt C. de do. si quis argentum. § fi.

g ¶ Etiam si non tradantur. ideſt si tradere nolit donator.

h ¶ Necessitas. Per condictionẽ ex l. quę stricti iuris est. ff. eo. eum qui. & C. eo. si quis argentum. §. fi.

i ¶ Retro principum. i. eorũ, qui ante nos fuerunt, & nostra etiam patria vt C. eo. l. sancimus. in fi.

K ¶ Constitutio. vt C. eo. l. pe. in fi.

l ¶ Insinuatiõe. Ideſt scriptura facta in pręsentia publicarũ personarũ, (j) & in actis, vbi superfluũ est testes adhiberi, cum publica monumẽta sufficiãt vt C. e. l. data. & in l. ĩ donatiõib⁹. Insinua tio qd.

SYL. * ¶ Dic, q̃ nil aliud est insinuare, q̃ redigere in actis donationẽ, seu eã itimare, vl publicare apud acta iudicis. uel ipsã donationẽ facere apud acta iudicis pręsentis uel auctoritatem.)

ADDIT. (j) Puta qualiscunq, iudicis

eis ēt extraneī, nec habet necesse decretū interponere. Et pñt hęc oīa fieri ēt ex interuallo, quę si nō interuenerint, nō annullāt totā donationē, sed ℘ parte tm̄ in qua excedit. Angel. Et an insinuationi possit renunciari, & sine ea donatio valida ri, & an ī simplici remissione ipsa insinuatio itē in cessione debitoris, citatio requiraſ, uide Angel. & Iasonē.

* A D. D. L.

Insinuatio donationū apud magistrū Census Constātinopoli fiebat, erat aūt Magister cēsus apud quē cēsibus tributisue obnoxij profitebanſ bona sua, & in cēsum referebant, qui magistratus in prouincijs eē sitores dicebantur lib. j. C. de senten. his, l. censuales C de dona. E. B.

Sed & quasdam donationes inuenim,[a] q̄ penitus insinuationem fieri minime[b] desiderant, sed in se plenissimam habent firmitatem Alia[c] in super multa ad uberiorem exitum donationū inuenimus, q̄ omnia ex nostris cōstitutionibus, quas sup his exposuimus colligenda sunt.

¶ Sciendum est tamen, q & si plenissimę sint donationes, si tamen ingrati existant homines, in quos beneficium collatum est, donatoribus per nostram cōstitutionem[d] licentiā † præstitimus certis ex causis[e] † eas reuocare, ne illi, q̄ suas res in alios contulerint, ab eis quādam patiantur iniuriam uel iacturā, secundū enumeratos in constōne nostra modos.

¶ Olim constante mrimonio donatio añ nup. nō fiebat, hodie & añ, & post fit, & augeť, & uocatur pp nuptias. h. d. e x. l. fi. C. de don. añ nupt.

¶ Est & aliud genus inter uiuos donationis, quod ueteribus quidem prudentibus penitus erat incognitum, postea autem a iu-

† alias prestauimus.

a ¶ Inuenit s. nostra constō, ut si donet in redemptionem captiuorū, uel a magistro militum donet militibus.

SYL. * ¶ Quia vř quędā remuneratio laborū, quos pertulerunt in bello, arg. l. Aquilius ff. eo quę quidē donatio remuneratoria non eget insinuatione.) uel ī refectionē domus donet alicui, ut C. e. l. pe. Idē & si donet Imperat.

Sy L. ¶ Sine p modū donationis siue priuilegij. l j iuncta. gl. C. de quadrien. p̄script.) vel ei doneť, vt in Auth. de nō alie. §. si uero minus. col. ij & ī Auth. ut ñ fiāt pi. §. fi. co. v. Idē ī oonōne pp nuptias, vt ī Auth. vt spōsa. lat. col. ix.

in prin. Id ē in remissione usurarū futuri tpis, vt ff. co. Modestinus. Accur.

* ¶ Plures alios casus, qb. non requirit insinuatio, uidere potes apud Ant. de Can. in trac. de insinuatione.] SyL.

b ¶ Minime desiderāt. licet qn gentorū soli dotū summā excedant.

c ¶ Alia. vel uti, ne plures donōnes diuersis tpi bus factę co aceruentur, vt C. e. sanci mus. §. siqs autem.

* ¶ Intelli ge, qñ sunt factę ī diuersis cōtractibus & diuer so tpe, alioquin secus, Bar. in d. l. Modestinus q pen.] Item ut ij, qui pecuniam recipiunt ī redēptionē capti uorū, iurent se ibi bona fide expēdere. Itē vt sacro dñi domus questio dirimatur, vt C. eo. l. pe. in fi.

†Scilicet pp ingratitudinē, vt hic dī, & xvj. q. vij. c. in uentū. & vi. di stinc. c. satis p uersum & extra de don. c. vlt. SyL.

d ¶ Constōnē vt C. de reuo. do. l. fi.

e ¶ Ex causis. quinque. s. vt si atroces iniurias in eū effundat, uel impias manus inferat, uel graue damnum in bonis, uel uitę periculum intulit, uel si legi dictę in donando non paruerit, vt C de reuoc. do. l. fi.

Donationes inter uiuos certis ex causis reuocātur.

* ¶ De causis reuocatorijs donationū legito Ripā, q repetiit d. l. fi. in iij. li. interpret.) Sed donatio liberto facta, solo obsequio non p̄stito reuocaſ, aliud in libertate, vt C. de reuo. don. l. j & de lib. cā. l. solo. Et est hic arg. pro dño, vt his causis possit reuocare feudū, sic in Auth. vt li. de cęte §. illud vero col. vi. & ff. de lib. agn. l. alimenta. SyL.

Dic

SyL. ¶ Dic autem tria principaliter requiri, ut donatio reuocet̄, ꝙ probatio fiat in iudicio, ꝙ sit ingratus, ꝙ sit plena, itē ꝙ causa cognita fiat, ut dicit hic Ang. & tale ius reuocandi nō transit ad heredes. d.l.final. ubi Bald. & Salyc. & doc. hic. * ADDIT. An ꝑꝑ ingratitudinem reperi possint bona donata, alteri hipothecata per donatarium, & utrū reuocata donatione propter ingratitudinem donatarij, bona donata ꝑtineant ad donatorem, an ad substitutum in donatione post mortē donatarit, & an donatarius ĩgratus teneatur restituere fructus perceptos ex prædiis donatis. uide Ripam in l. fi. C. de reuoc. dona. H. M.

† alias &

nioribus diuis principibus introductū[a] est, quod ante nuptias uocabatur, & tacitam in se conditionem habebat,[b] ut tunc ratum esset, cū matrimonium esset insecutum[c] ideoque ante nuptias appellabatur, quod[d] ante matrimonium efficiebatur, & nunquā post nuptias celebratas talis donatio procedebat. Sed primus quidem diuus Iustinus pater[e] noster, cum[f] augeri dotes & post nuptias celebratas fuerat[g] permissum, si quid tale[h] eueniret, † etiam ante nuptias augeri donationem, & constante matrimonio, sua cōstitutione permisit.[i] Sed tamen nomen inconueniēs remanebat, cum ante nuptias quidem uocabatur, post nuptias autem tale accipiebat incrementum. Sed nos plenissimo fini tradere sanctiones cupientes, & consequentia[k] nomina rebus esse studentes, constituimus[l] ut tales donationes non augeantur tātum, sed etiam constante matrimonio initiū accipiant: & non ante nuptias, sed propter nuptias uocentur, & dotibus in hoc exęquētur,[m] ut quemadmodum

a ¶ Interdum, vt C. de donat. ante nupt. per tot. tit.
* ADDITIO. Iuniores aūt principes appellat, Aurelium, Diocletianū, & Maximianum. Aemil. Ferr t.

b ¶ Habebat. Et hodie habet, si fiat donatio prius, nā & postea fieri potest, ut infra eod. §.

c ¶ Insecutum. de iure & de facto.

d ¶ Quod. Idest quia.

e ¶ Pater noster. Sic infra quib' non est permis. face. testa. §. cęcus. * ADDIT. Patrē uocat adoptiuū significās. nā re vera fuit eiusdem Iustini ex sorore nepos.

f ¶ Cum augeri. idest cum hoc nō esset. Accursius.

g ¶ Fuerat. etiam ante se.

h ¶ Tale. puta, quia augeatur dos.

i ¶ Permisit. s. diuus Iustinus, vt C. de donat. ante nuptias. l. pen.

K ¶ Et consequētia. alias conueniētia, sic. C. de episcopis & cler. l. decernimus. & de offic. præfec. vrb. l. j. in fine, & de defen. ciui. l. defensores. ij. Argum. contra. C. de constitu. pe. l. ij. §. penultimo. & ff. de adimē. leg. l. iij. §. conditio.

l ¶ Constituimus. C. de donatio. ante nupt. l. fi.

m ¶ Exequētur. Si de nouo fiat donatio, vel dos post matrimonium, vel uetus augeatur, est æqualitas, vt C. de

Dos & donatio propter. nup. debent eē in ęqualitate.

SYL. ¶ Est & aliud. Casus. In recitatiōe iuris antiqui & eius correctionis, eū exprimat̄ ꝑsertim rō principis corrigētis, non est necessariū figurare nisi literaliter. No. dispōnem iuris antiqui circa donationes ante nupt. Itē ꝙ cōstante matrimonio licet augere dotē & don. propter nupt. Itē ꝙ ęquiparātur inter se. Itē ꝙ nomē debet esse cōsonum rei, * quod Fely. ĩ procem. Gregor. col. vj. dicit procedere in nominibus appellatiuis, nō in propriis.) Item quod non solum potest augeri cōstante matrimonio, sed de nouo fieri.)

de donatio.ante nup.l.fi.§. si igit do-te. Si ante matrimonium,poterat esse * īęqualitas.vt C.de pact.con.l. ex mor te Sed †hodie ęqualitas est añ & post in constituēdo,& in pactis lucrorum,

tur,quia non tātum datur propter lucra nuptialia,sed pro maiori securita te dotis,secūdū Ang.hic.] Est & spōsa litia largitas, quando sponsus sponsę per uerba de futuro,vel ecōtra, donat

† authē. ęquali-tas C. ꝺ̄ pac. con uen.

vt quantum dat vxor in dotem, tantum det in donationē propter nuptias maritus, & sicut hic fit domi nus dotis,sic illa donatio nis propter nuptias.

dotes constante matrimonio non solum augentur, sed etiam fiunt: ita & istę donationes, quæ ꝑꝑ nuptias itroductæ sunt, nō solū antecedāt matrimoniū,sed eo ētcō tracto[a] augeantur,&. constituantur.

¶ Hodie si unus ex dominus manumisit seruum communē, seruus efficit liber, & socius conseruatur indemnis,dato si bi pretio partis suæ. hoc dicit ex.l.j. C. de com.ser.man.Aret.

¶ Erat olim & alius modus ciuilis acquisitionis, per ius accrescendi, quod est tale. Si cōem seruum habens aliquis cum Titio, solus libertatem ei imposuerit,vel vin dicta, uel testamēto, eo casu pars eius amittebatur, & socio accrescebat.Sed cum pessimum fuerat exemplo, [b] & libertate seruum defraudari,& ex ea humanioribus quidem dominis damnum inferri †sæuioribus aūt dominis lucrum†accrescero:hoc, quasi inuidia plenum, pio remedio per nostram

SYL. ¶ Vtrū autem habeat eadem priuilegia dotis, vidēda sunt q̄ ponit Bal. nouel.in tracta. de dote in viij. par. in vj. priuil. in fi.] Vsum fructum tamen habeat maritus, ne accidat matrimonij oneribus dotem non seruire. Nā æquitas suggerit,ꝙ dos debeat esse ibi,vbi sunt onera matrimonij, vt ff. de iure dotiū.l.dotis fructus.&l. plerunq;. §. si serui.cum tantundem reddatur vxo ri, ex qua donatione consulitur mulieri soluto matrimonio, si res dotales nō existant,& quia nō potuit alienare maritus etiam ea consentiente, vt infra tit.proxi. in prin. licet alias iuri hypothecę possit renunciare, vt C.ad Vellei a.l.etiam,&l.iubemus.& in authen.siue a me. Et sicut dos vxori,sic & talis donatio iure redditur viro soluto matrimonio, cum sit ęqualitas, vt in Authen.de ęqualitate do. §. primo.coll.vij.

Dos datur vt in de mři-monij onera suppor-tentur.

† Nisi post biē † niū ite-rū con-sentiat, & ex a-lijs bo-nis quę super-sunt, si SYL. bi sit cō

¶ Potest tamen mulier retinere, ne sibi soluta sit dos,nec dominiū re tre transfertur, aut hypotheca perdi-

sultum nec tūe sibi piu dicat ni si quaie pure,non re spectu dotis quæ simili ter conditio nem matri-monij hēt, vt C. de do. ante nupt.l. eum veterū. & l.si a spon so.Aecur. ¶ Dicas secundum An gel.hic, ꝙ aliquādo fit ex mera libe ralitate hoc expresso, ꝙ reuocari nō possit, & habet locum l. si mater. C. de don.ante nupt. aliqñ fit simpliciter nullo ex presso,& tūc olim erat i r reuocabilis,

nus,ꝓbe tur versum in rē suam Ang.Ho die iñ ꝺ̄ cōsuetu dine talis dona tio non cōstitui tur, vt vult gl. SYL. in auth. ęquali-tas C.de pact eō. & Bald. in auth. dos data.C.eo. Ias.† alias seuerio-ribus. † alias accede-re.

& præsumebatur ex mera liberalitate l.ij.l.si filię.l.si tibi.C.eo. hodie vero ob causam futuri matrimonij.l. cū veterum.eo.titu.

a ¶ Sed eo etiam contracto. Hodie hoc corrigitur in Authen. de ęqualit. do.col.vij.

¶ Erat olim. Casus. In lege corrigē te & assignante rationē correctionis aliter non figurabitur, satis enim erit literalis figuratio casus. Nota ꝙ licet olim portio dñi liberantis seruum ac cresceret alteri ꝓ parte, hodie tamen secus est,& seruus fit liber, soluta por tione sua alteri domino liē no. ꝙ fauore libertatis cogitur quis uendere rē suā. Item ꝙ laudāda est humanitas. Item quod inuidia remouenda est.] SYL.

b ¶ Exemplo. sic.C. de probation. l. exemplo.

Nostram

a ¶ Nostram constitutionem. C. de commu ser.manu.l. j §.ne autem. & §.finautem socius,

b ¶ Cuius.Scilicet libertatis.

Libertatis fauor in quibus consistit.

c ¶ Cões.scilicet vt libertates per legem fal. non minuantur. Itē vbi non ualet testm̄, libertates ñ reuocanī. ff. de inof.test. Papinianus. §. sed an & libertates. §.fi. Item & ff. de fideic. lib. l. gñalitet. §.siquis. seruo.

d ¶ Definimus. C.de cõm. ser.manu.l. j. §. ne aũt. & §.fin. aũt socius.

† alias liberalitatē.

e ¶ Accipiēte. uel eo deposito, ut C.de cõi seruo manu.l.j.§.ne aũt. & §. finautē socius. Et nota, quod compellitur quis vendere, quod est speciale contra regulam, ut C. de contrahen emptio.in uitum & C.de iure deliber.l.nec emere. quod plene nota. in Authen. de fideiuss.§. pen.

Vēdere qs cõpellitur aliquñ.

* Dic quod ratio specialitatis est, fauor libertatis vt hic. Ber. H. M.

ADDIT.

constitutionem[a] me deri necessarium duximus. Et inuenimus uiā, per quā & manumissor, & socius eius, & q libertatē accipit nostro beneficio fruātur, libertate cū effectu procedente (cuius[b] fauore antiquos legū latores multa et cōtra cōmunes[c] regulas statuisse manifestum est) & eo, qui eam† libertatē imposuit, suæ liberalitatis stabilitate gaudēte, & socio indēni conseruato, pretiūq; serui secundum partē domini, quod nos† definimus,[d] accipiente.[e]

¶ Quibus alienare licet, vel non.

¶ Maritus non potest alienare uel obligare prædium dotále, etiam consentiente muliere, non solū in Italia, sed etiam in prouincia. Aret.

Accidit aliquā do, vt q do

† alias definimus.

Conti- nuatio.

¶ Quibus alienare &c. ¶ Supra dictū est quomodo quis efficitur dominus iure gentiū, vel ciuili. hic tractare intēdit de quadā specialitate, quę contingit circa eos, qui dominia rerū acquirūt generale enim est, vt qui dominus est, possit alienare, & q dñs non est, alienare non possit, hic & in specialibus casibus contingit contrarium. Accur. Vel sic continua secundum Aret. Dictum est supra de acqsitione facta per vsucapionem vel p donationem. nunc dicit per quos alienatio possit fieri, & per quos non.

Diuisio.

Accidit. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo, quando dominus non potest alienare res suas. Secundo ecōtra, quando non dominus alienat. Tertio redit ad primum casum. Secunda ibi (Contra autem.) Tertia ibi (Nunc admonendi sumus.) Vel diuide subtilius. Primo, quando prohibeť alienatio propter rem, quę est inalienabilis. Secūdo, quando permittitur ex pactione, vel propter publicam vtilitatem Tertio, quando prohibetur rōne personę alienantis, uel ratione personę in quem fit alienatio, quia pupillus est. Ang.

SYL.

¶ Accidit. Casus. Quęsitū fuit, an viro alienatio rei dotalis pmitteret saltem consentiente uxore. & videbatur q sic, primo. qa ipse erat domin⁹. l.in re mādata.C.mand. pręsertim cōsentiente uxore, q a unicuique licitū est renūciare fauori pro se introducto l pen.C.de pact..sed cōtrarium rñdetur, & assignatur ratio in tex. ibi, ne sexus muliebris fagilitas &c. Itē quia interest reipub. mulieres dotatas esse ad sobolem procreādam.l.j. ff.sol. matr. No. quod dominus regulariter pōt alienare non, non dominus. Itē q res dotales uel quasi prohibentur alienari etiam uolente uxore ex rationibus allegatis. Item no. dispositionem l. Iuliæ, quæ approbatur in ijs quæ directo disponit, in ijs vero quæ a contrario sensu colligi poterant ex ea, corrigitur

gitur. Itē q l. Iulia facilius pmittebat fundū alienari, q̄ obligari. posset for te ipsius rō colligi ex tex in l. si pupillorum. §. si prætor. ff. de reb. eo. Item no. fragilitatem sexus mulierum.)

a ¶ Dotale pdiū. Scilicet inæstimatū, ut C. de rei uxo. ae. l. j. §. & cum lex. †

† Et in his casibus, ubi non pōt alienari an fideiussor datus a uiro obligeť ui de Ias. hic.

SYL. ¶ Si vero interueniat iuramentū, de iure canonico alienatio procedit & licet. ď iure iu. lib. vj.)

¶ Alias, si æstimatū esset posset alienari, nisi

minus rei sit, alienare nō possit, & cōtra, q dn̄s nō sit, alienandę rei ptātē hēat. Nā dotale pdiū[a] maritus inuita[b] muliere p l. Iuliā phibet[c] alienare,[d] quis ipsius[e] sit, dotis cā ei datū: qď nos legem Iuliam corrigentes[f] in meliorem statum deduximus.[g] Cum enim

lex[h] in solis tantūmō reb. locū habebat, q Italicę[i] fuerāt, & alię nationes ihibebat, q īuita[k] muliere fiebāt, hypothecas aūt earū rerū, et uolente[l] ea, vtriq;[m] remediū ipo suimus, ut et in eas res, q in puinciali solo positę sunt, interdicta[n] sit alienatio, uel obligatio, ut neu

probatione, scd̄m Io. Alij dn̄t de iure ciui. s. fictione, non iuregē. vt C. de iure do. in reb. Sed qď ibi dr̄ de iure naturali vxorē dn̄am esse, verū ē primæuo iure quo dr̄: Quicqd calcauerit pes tu° &c. nō naturali. ideſt iuregētiū, sed rerū dn̄a dr̄ quo ad spē, & quātū ad hoc, vt ex eis sustentetur, sicut filij dicuntur dn̄i rerū paternarum vt j. ď hęr. qu. & dif. §. fur. & C. de fur. l. quis. & C. rer. amo. l. j. vel dn̄a est respecto exitu

æstimatio fiat, ut scias quātum ualet, vt C. de iu. dot. l. quoties. & l. si inter uirum. & de fun dot. l. i. Et dic dotale uel quasi, ut ff de fun. dot. l. iij. & iiij. Quid si res mobilis est? Rñ. potest alienari, si maritus est soluēdo. C. de ser. pign. da. ma. l. j. facit. l. si ex lapidicinis ff. de iu. do. Accur.

SYL. ¶ Adde, q contrarium tenuit gl. in l. j. §. & cum lex. C. de rei vx. ac. in l. fi. C de fun. do. cuius opi. communiter approbatur vt per Christo. hic.)

b ¶ Inuita muliere. ergo ea volente poterat, vt innuit, qď eorrigit statim.

e ¶ Prohibetur. Nisi prouocetur ad diuisionē fundi dotalis, ut C. de fun. dota. l. fi.

SYL. ¶ Secus si ipse prouocet alium, secūdum Christo. hic.)

¶ Itē nisi ex necessitate, vt C. de lib. cau. l. j. Item nisi cū uniuersitate, vt ff. de fun. dot. l. j Itē nisi uertatur ad utilitatem mulieris, ut ff. de iu. do. l. fin.

d ¶ Alienare. Hoc large accipias, siue dn̄ium muteť, siue ius alijs constituať, ut C. de reb. alie. nō alie. l. fi. & in Auth. de non alie. § alienationis. col. i j. & ff. de fun. do l. Iulianus. Acc.

Dotis dn̄ium. e ¶ Ipsius sit. Scilicet de iuregen. vt per traditionem, & ciuili scilicet ap-

sicut filius dr̄ dn̄s, vt ff. de lib. & posth. l. in suis.

¶ Concludiť cōiter, q si data sint æstimata, solus maritus sit dn̄s. l. quoties. C. de iu. dor. si inæstimata, tunc opin. Mar. fuit, eā dn̄am de iuregen. maritū vero de iure ciuili, cōtrarium tn̄ tenet gl. in l. in reb. C. de iure do. cuius opi. cōis & uera est secundum Saly. ibi.] SYL.

* ADDIT. Circa hoc dicas. quod verū & effectuale dominium hēt maritus, sed fictum & interpretatū habet vxor, ex quo cum viro viuit continuo, & præsumitur eadem persona.

f ¶ Corrigentes. in duobus capitulis, & in alijs non.

g ¶ Deduximus, vt C. de rei vxo. act. §. & cum lex.

h ¶ Lex. s. Iulia.

i ¶ Italicę. i. Italicis phibebat alienationē, & hoc erat primū eius vitiū.

K ¶ Inuita muliere, sed ea volēte cōcedebat, & hoc erat secundum vitiū.

l ¶ Volente ea. similiter prohibebat.

m ¶ Vtrique. s. vitio.

n ¶ Interdicta Quid si fiat? Respon. vendicat maritus cōstante matr. contra factū suū ueniens, eū fuit contra legem, vt C. de agr. & cen. quemadmodum. li. xj. & de rei vx. l. doce. sed disso uit. Alienās qūq; repetit qď alienaluto

luto eo mulier repetit, vt C. de iure do. l. in rebus. Idem in prȩlato ecclesię alienāte rē ecclesię. quia pōt eam repetere prȩlatura durante, vt extra de rebus eccl. non alie. c. si quis presbyterorum.

sic. iudi. in fi.

¶ Ratio est, quia quod iudex facit cō tra partem contumacem, censetur factum ab ipsa parte. l. si ob causam. de euict.

trum eorum neque[a] consentientibus mulieribus procedat, ne sexus muliebris fragilitas† in perniciē[b] substantiæ earum cōuertatur.[c]

¶ Creditor, licet nō sit dominus, potest tamen pignus alienare ex pacto, uel sine pacto seruata forma legis Aret.

¶ Contra[d] autē creditor pignus ex pactione, quamuis eius ea res non sit, alienare†[e] potest. Sed hoc forsitan ideo vr̄ fieri, ꝙ uoluntate debitoris intelligit̄ pignus alienari, quia ab initio cōtractus pactus est, ut liceret creditori pignus uendere si pecunia non† soluatur.[f] Sed ne creditores ius suū persequi impedirent̄,[g] neque debitores temere[h]

★

† Idest ne fragilitate naturæ ī repentinā deducātur inopiā. l. j. §. & cū lex. C. d̄ rei vxo. act.

a ¶ Neque consentientibus. Speciale, vt suo fauori non possit renūciare, quia ēt reipublicę interest, vt ff. sol. matri. l. j. sic. ff. de pact. do. l. de die.

b ¶ In perniciem. i. destructionē.

c ¶ Cōmertat. similia sunt, vbi ēt dominus nō alienat, vt C. ad l. Iul. ma. l. fi. & C. de her. & ma. l. Manicheos. §. pe. C. d̄ p̄d. dec. l. fi. lib. x. & j. e. §. nūc admonēdi. ADDIT. Vnde versus: Cōiunx, ecclesia, furiosus, menteq; captus: Prodigus, atq; minor, existens sub p̄re natus. Aduersans fidei, maiestatis reus: isti Res alienare ꝓprias d̄ iure vetant̄. Prętacto dēt sub iure decurio scribi.

SYL. ¶ Cōtra aūt. Casus. Quęrebat̄ an creditor, penes quē erat pignus debitoris, posset alienare ex cōuētione, rō ā̄r dubitādi erat cū penes ipsum rei dominiū nō sit, nō vr̄ ꝙ in aliū trāsferre possit l. nemo plus iuris. ff. de reg. iu. nemo. n. dat qđ nō hēt, sed cōtrariū rn̄def, hoc aūt virtute conuentionis, sicut. n. dn̄s ipse alienare posset. ita & ipse creditor ex voluntate dn̄i potest. No. casum, in quo nō dn̄s trāsfert dominiū. Itē ꝙ eo ipso, ꝙ debitor noluit pignus, vr̄ dare licentiā vendendi. Itē ꝙ creditor non est impediendus ius suū prosequi. Item ꝙ ex abrupto non debet amitti res sua a dn̄o debitore.]

d ¶ Contra. i. econtrario.

e ¶ Alienare potest. Idem in iudice, ff. si ex nox. cā aga. l. ij. & infra de of-

¶ Idē in flumine, vt ff. de acqui. re. do. l. ergo. §. alluuio. Idē in Imperatore & Augusto, vt ī. de iis transfsuc. §. vlt. Idem in p̄latis ecclesiarū, vt in authē. hoc ius porrectū. C. de sacros. ec. Idē in tutoribus, qui añorum locū obtinent, vt ff. de fur. interdū. §. qui tutelam. Idem in procuratore, q habet liberam administrationē,† vt supra de rerum diu. §. nihil autē. Idē in seruis habentib. liberā peculij administrationem, vt ff. de pig. ac. si conuenerit. §. fi. & l. seq.

† Et sic plus iuris transferri aliū, quā ipse habeat, de quo vide gl. fi. in c. pastoralis ex de iure patr.

† alias solueretur.

¶ Dic, ꝙ rationes omniū prędictorū sunt, ꝙ aut a l. quamuis non dominis tributa est hęc potestas, quia vice dominorum sunt, aut ab homine, ita ꝙ effectus translationis dominij fundatur in persona domini, non serui, vel procuratoris, aut tutoris.]

ADDITIO. Vñ uersus: Princeps, Augusta, iudex, ac officialis, Tutor curator procurator, fluuiusque, Creditor, exactor, prȩlatus, seruus, habentur Hi numero bis sex alienantes aliena.

† In qua ñ uenit dol⁹ nec ꝙ possit SYL. donare, nisi exprimat̄ & tūc intelligit̄ de donatione inter viuos, nō cā mortis. Et quasr libera administratio cōcedatur, uide de Ang. hic.

f ¶ Nō soluatur. s. tēpore constituto.

* ADDIT. Sed pacisci nō possunt, vt creditor pignus sibi loco debiti habear, nā huiusmod pactū. l. commisso rię in pignoribus reprobatū est vtpote captiosum. l. fi. C. de pact. pignor.

g ¶ Impedirentur. vbi non esset pactio de pignore vendendo.

h ¶ Temere. idest nimis cito, vt sup. de vsuca. in prin.

Consti-

a ¶ Constitutione.C.de iure do. impe.l.fi.§.j.& ij.

b ¶ Certus modus. vt si actū sit de vēdēdo, iuxta conuentionem vendere †possit. Sed si nihil fuit dictū de hoc, nunciabit se mel: & tunc elapso bien nio vendet, vt C. de iu. do.impe.l.fi. §.j. & ij. Si autē dictum fuit, ut non vēdatur, ter nūciabit, & tunc vēdet, vt ff. de pig. act. si conue nerit.

† Et per actū nu- dū, nec est ne- cessaria aliqua denun-- ciatio de pi- gnore luendo, qđ no. pro lita tione. l. si conue nerit. ff.

SyL. ¶ Cui bene de pig. ficio credi- ac. An- tor renūcia gel. re non pos- set; quia est contra publicam vtilitatem, secundū Bar. in d.l. si conuenerit.)

† alias abunde que.

suarū rerū dominiū amittere uiderētur, nostra constōne [a] cōsultū est, & certus [b] modus īpositus ē, p quē pignorum distractio possit procedere, cuius [c] tenore vtrique parti creditorū & debitorū satis † abūde prouisum est.

¶ Pupillus sine auctoritate tutoris nō alienat, & si det mutuo, nō obligat accipientē, si pecunia extet, si cōsumpta sit bona fide, condicitur, si mala, agitur ad exhibendum hoc dicit.

¶ Nunc † admonēdi sumus, neque pupillum, neque pupillā, ullam [d] rem sine tutoris auctoritate alienare [e] posse. Ideo que si mutuam pecuniam sine tutoris auctoritate alicui dederit, [f] non contrahit obligationem, quia pecuniam non facit accipientis.

ADDITIO. Et inter denunciationes quæ interualla sint necessaria: itē quid si emptor non reperiatur, vel pignus plus uel min⁹ ualeat, q̄ creditū: itē quid in pignore iudiciali vel ṗtorio, & an huic beneficio de vēdendo pignorē possit renūciari, uide Ang. hic.

c ¶ Cuius. s. constitutionis.

SyL. ¶ Nunc. Casus. Quęsitū fuerat, an pupillus dñiū rei suæ in aliū transferret alienādo, & uidebaī ꝙ sic ex d. regula generali, ꝙ in re sua qlibet ē arbiter & moderaror. l. in re mādata. C. mā. contrariū deciditur pp facilitatē ętatis pupillaris, quę nō cōsulto agit, sicut ex fragilitate mulierū īducta est decisio posita in prin. s̄. eo. Secūdo dubitabatur, an ex mutuo obligaret sibi aliū. & uidebaī ꝙ sic, quia pupillus cōtrahendo, alierū sibi obligare pōt, ipse vero nō pōt obligari. §. pupillus. infra de inut. stip. cuius cōtrariū decidiī, qa ex quo in mutuo reqriī ad sui essentiā, ꝙ fiat de meo tuū, & sic dñiū trāsferaī, ipse āt trāsferre facilitate ętatis ꝓhibeaī, seqī ꝙ nō pōt contrahi obligatio ex mutuo, & hoc est, ꝙ tex. dicit, Quia pecuniā non facit accipiētis hinc sequiī, ꝙ cū remaneat dñs vēdicare nūmos poterit, si vero bona fide cōsumpta sit pecunia, q̄uis a principio non valuerit, tamen cōsumptione bona fide facta dr mutuū rcōciliari. l. quāuis ff. si cer. pet. Si vero mala fide cōsumpta sit, poterit agi ad exhibendū, nō ꝙ possit exhiberi si consumpta sit utendo & expendēdo, & in aliū translata, sed vt iuretur in litem eo exhibere non valēte. lege ad exhibēdū. C. ad exhiben. No. collige per te quia clara sunt.]

† alias nūc aūt.

d ¶ Vllam rem, neq; rōe ꝓprietatis, neq; rōne possessiōis, quę animo retinetur, licet corporalē sine tutore ṗdere possit, ut ff. de acq. rer. do. l. pupillus & de acq. poss. l. possessionem.

Adultus an possit alienare.

¶ Ratio clara est, quia quę meri facti sunt, potest sine tutore l. quamuis. §. j. ff. de acquir. poss.)

SYL.

¶ Quid in adulto? Rñ. si non hēt curatorē, pōt alienare quæ seruādo seruari non possunt, si habet curatorem, similis est prodigo, vt C. de in integ. rē sti. mi. l. si curatorem.

*

†Pro

SyL.

¶ Dic, ꝙ mobilia valide alienat. sed ex lęsione restituiī exceptis iis q̄ seruando seruari non pñt, in quibus nō ex simplici lęsiōe, sed ex īmodico tm̄ dāno restituitur: in immobilibus non valet alienatio, nisi iuret, auth. sacramenta puberum. C. si aduer uen.]

hac expositione est j. s̄ prin. iuncta gl. ff. de posi. de quo plene per Bar. & alios in l. fi. ff. de condic. ob cau.

e ¶ Alienare posse. Sic. s̄ đ auth. tut. in ṗtiī. & ff. de sol. l. ꝙ si forte. l. fi. & l. pupillo. & ff. si cer. pet. l. non oīs. §. fi.

f ¶ Dederit. i. tradiderit, † cū daī sit accipiētis facere, ut infra de ac. §. sic itaq; si poneres ꝓprie, nō haberet locum quod sequitur, iōq; vēdicari &c.

a ¶ Obligationē.s. psonalē ex mutuo.
b ¶ Quia pecuniā. Bona est rō, vt infra quib. mod. re con. obl. in prin. & ff. si cer. pet. l. ij. §. appellata.
c ¶ Non facit. Quod est necesse, qa dr̄ mutuū, quia d̄ meo fit tuum, vt ff. si cer. pet. l. ij.
d ¶ Bona fide. Credens eum maiorē, vt ff pro empt. l. ij. §. si a pupillo. vel ēt errans in iure, licet sit argumentum contra ff. pro empt. l. ij. §. si a pupillo.

hit obligationem,[a] quia[b] pecuniam nō fecit[c] accipientis, ideoq; uendicari nūmi possunt, sicubi extant. Sed si nummi, quos mutuo minor dederit, ab eo, qui accepit, bona fide[d] consumpti[e] sunt. condici[f] possunt, si mala fide, ad exhibendum[g] de his agi potest.

¶ Si debitor soluat pupillo cū tutoris & iudicis auctoritate, hēt plenissimam liberationē, si uero soluat sine iudice & sine tutore, liberatur ope exceptionis, si pecunia est salua, uel pupillus factus fuit locupletior, aliteruero soluēs non liberatur ullo modo, & pupillus soluendo creditori sine tutore non liberatur hoc dicit.

¶ At ex cōtrario, oēs res pupillo & pupillę sine tutoris auctoritate recte[h] dari[i] possunt. Iōq; si debitor pupillo soluat, necessaria est debitori tutoris auctoritas, alioquin nō liberablē.[k] Sed hoc ēt euidētissima rōne statutū est

SYL. ¶ Ratio diuersitatis ē, quia ibi de usucapiēda pupilli re, & hic de lucro tractabatur, hic secus, error enim iuris tunc non excusat, vt supra de usucapio. §. sed tamen. versi. item si is ad quem.)
e ¶ Cōsumpti. Quod fit expendēdo, uel cum alijs immi scēdo, vt supra de usufr. § cōstituit, & ff. d̄ sol. l. si alieni.
* ADDITIO. No. casum, In quo conualescit mutuum, quod ab initio non ualuit.
Mutuū tripliciter recōciliat. f ¶ Condici possunt. s. cōdictione certi ex mutuo reconciliato per cōsumptionem, vt ff si cer. pet. si a furioso. & l. seq. Item stipulatione recōciliatur, vt C. si cer pet. l. quamuis. Item vsucaplone, ut ff de iure do. Proculus, & no. infra quib. mo. re con. oblig. in prin. in ver. tuum fiat & melius in §. item is. in versi. mutuum.
g ¶ Ad exhibendum. Quia tenet̄ qui dolo fecit, quo minus possit exhiberi, vt C. ad exhibē. l. ad exhibendum. & sic iuratur in litē, ex eo q̄ interest pupilli, citius pecuniam redditam esse, vt ff. de in litem iuran. l. in actionib[9]. & l. nummis.

¶ At ex cōtrario. Casus. Quærebatur, an econtrario pupillus recipiēdo obligaretur, & cauiū esset soluenti, & uidebatur ī distincte qđ nō per d. §. pupillus. infra de inut. stip. quia ipse contrahēdo, alteri nō obligat̄, sed contrarium r̄ndet̄ in certis casibus. s. quando pecunia extat, uel est fact[9] locupletior, rō est, quia licet ex ęquitate introductū sit pupillo soluētem nō liberari, ne præiudicium afferat̄ pupillo, ęqissimum tñ est ipsum cum aliena iactura locupletiorē non fieri, ideo datur exceptio doli ex l. q ęquitate. de excep. doli, No. summa.)
h ¶ Recte. vt res fiat accipientis, nō vt debitor liberetur, & hoc sequitur.
i ¶ Dari. Ex quacunque causa.
ADDIT. Quod in pupillo procedit īdistincte Infans vero obligationē iuris sine tutore non acquirit, item nec possessionem ex sua occupatione tantū, sed ex traditiōe possessoris, sic nec dominium, sed est necesse quod alij nomine ipsius tradatur l. si quis in emancipatum. C. de don. Ang.
K ¶ Non liberabitur. Scilicet debitor pupilli. Sed contra ff. de solu. si stipulatus fuero. Rñ. ibi pupillus erat adiectus, nec quicquā sibi debebatur, cum ad solutionem tantum ponatur, vt in eo. tit. de sol. quod stipulatus, & l. qui res §. at vbi.

Con-

a ¶ Cōstōne. vt C. de admi. tut l. sancimus. & l. constitutionem.

* ADDITIO. Cęsarienses autem dicit incolas eius vrbis Cappadocię, q̃ cū antea Mazaca diceretur, pulso Antiocho Cæsaria ex Tyberio Cęsare nominata ē, Euseb & Plini. lib. vj c. iij.

b ¶ Debitorē. Ex mutuo uel simili causa, non expensione, vel reditu, vt C. de admi. tut. l sancimus. & l. constōnem.

ADDIT. Tunc enim sinc iudice plenissimā securitatem cōsequitur, dummodo pensio nec duos annos, nec centum flo. summam excedat, secundum Angelum,

Snīa interlocutoria & pceptū iudicis idem. Sy L.

c ¶ Sententia. Scilicet interlocutoria. quam pręceptum vulgariter appellamus, vt si dicit Decerno vel pcipio tibi soluere vel deponere, vt ff. de min. l. ait pętor. §. quid tamen.

d ¶ Sine omni damno. Vel sportularum, vel preciorum tabellionum.

¶ Hoc videtur expressum in l. in sacris, C. de proxi. sacr. scr. lib. xij)

¶ Sed nunquid debitor pro sua parte soluet? Respon. non, vt C. de fruc. & lib. exp. l. fi. & facit sic. C. de episc. aud. l. tam demētis. §. fi. & in Auth. de sanc. episc. §. sportularum. col. ix. Accur.

ADDITIO. Priuilegium. n litis, ordinationem siue processum respiciens, vni concessum, transit ad aduersarium, secus si decisionem, nisi verba rescripti hoc sonent. Are.

e ¶ Permittat. nota, q̧ tutor, & iudex necessarij sunt, secūdum P. sed secundū nos solus iudex sufficit, vt ff. de mino. ait prætor. §. quid tamen. & l. quod si minor. in ff. Accur.

ADDIT. Et hoc est verum in casu nostro, & in alienatione rerum mobiliū, alias in alienatione immobiliū opus est vtroque. Aret.

in cōstōne, a q̃ ad Cęsarienses aduocatos ex suggestione Triboniani uiri eminentissimi Quæstoris sacri palatii nostri, promulgauimus, q̃ dispositū est, ita licere tutori uel curatori debitorē b pupillarē soluere, ut prius iudicialis snīa, c sine d oī dāno celebrata, hoc pmittat, e quo subsecuto, si & iudex pnunciauerit, & debitor soluerit, sequat hmōi solutionē plenissima securitas. f Si autem aliter q̃ dispo fuimus, solutio g facta fuerit, pecuniā aūt saluam hēat pupillus, aut ex ea locupletior h sit, & adhuc eādē pecunię summā petat, i p exceptionē doli mali poterit sūmouerit. Qd' si male consūpserit, aut furto aut ui amiserit, nihil k pderit d' bitori doli mali exceptio, sed nihilominus condēnabitur, l quia temere sine tutoris auctoritate, & non secundū nostrā dispōnem soluerit. m

f ¶ Securitas. Vt nec restitutio detur, secus in prędio alienato cū decreto, quia emptio ex volūtate, solutio de necessitate fit, vt ff. de min. ait p̄tor. §. quid tamen & l. quod si minor. in fi. & C. de prędi. minor. l. si quidem. Accur.

Solū fit de necessitate.

g ¶ Solutio. Vt soli pupillo, vel adulto curatorem habenti, sine eo, vnde ipso iure non liberatur, vt infra ibi, nihil prod erit &c.

h ¶ Locupletior. Quod est, & si non est factus pauperior, vt ff. de sol. in pupillo. Accur.

¶ De veritate huius glo. uide Deciū in l. ex pœnalibus, in fine. ff. de regulis iuris)

i ¶ Petat Et sic ē de pręda solicitus, vnde non audietur, vt C. pro empt. l. cum qui. Accur.

K ¶ Nihil proderit. Appatet ergo, q̧ ipso iure non est liberatus, si autem cum auctoritate tutoris, ipso iure liberaretur, sed tunc restitueretur minor perdita pecunia, vt C. si aduer. solu. l e ge prima.

l ¶ Cōdemnabitur. s. ipso minore pe tente, vel alio suo nomine † non extra neo, vt ff. de sol. l. filius.

† Vel Sy L. ab eo cūm habēte, qa bnficiū restōis cedi potest & transit ad hrdē extraneū, vt qd' si minor. ff de mino. xxv. an.

m ¶ Soluerit. Circa hanc diffusam mate-

materiā distingue. Cū debitor pupillo soluit, aut cōsequitur plenam, aut pleniorē, aut plenissimā securitatē, si soluat pupillo sine tutoris auctoritate, & pupillus hēat saluā pecuniā, vel ex ea locupletior ē, liberatur, nō ipso iure, sed exceptione, nisi eēt adultus sine curatore, ut hic, & ff. de sol. l. in pupillo. Si aūt soluat tutoris auctoritate, ipso iure liberatur, pōt tamē in integ. restitui, si nō habeat rem saluā, vt C. si aduers. sol. l. j. nisi in quatuor casib⁹, ut C. de admi. tut. l. sancimus & l. constitutionem. († alias cuique.)

¶ Sed ex diuerso, pupilli uel pupillę soluere sine auctoritate tutoris nō possūt, [a] qa id, quod soluūt, non fit accipientis: cum. s. nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa sit.

¶ Per quas personas nobis acquiritur,

SYL. ¶ Qđ ex nimio labore introductū ē in hmōi exceptis, vt per Christ. hic.) ¶ Quod. n. legitime factū est, ex euētu retractari non debet, vt C. ad senatusc. treb. sancimus. Plenissima ē, si iudex īteruemiat cū tutore vel sine eo, vt ff de min. ait prætor. §. quid tamē. Et de hac materia ibi plene notatur.

a ¶ Sed ex diuerso. Non possunt. Distingue, aut id, quod erat soluēdū, nō poterat alienari sine đcreto, quo casu decretū interponēdū est in soluendo, vt ff. de reb. eo. q sub tu. l. magis. §. si pupillus. alias nō tenet, & pōt uēdicari quod solutū est, nisi cōsūpserit creditor, vt hic, & ff. si cer. pet. nō oīs. §. fi. (Pupilli an possint soluere.) Aut poterat, quo casu solus sufficit tutor, vel curator, uel adultus nō habēs curatorē, nec restituuntur, cū non sint decepti. Si sine tutore soluerit, ñ liberatur, nec dñium trāsit nisi p consumptionē, vt hic, & ff. si cer. pe. ñ oīs. §. fi. Et hoc qñ debitū erat ciuile & naturale, si āt naturale tm̄, p restōnē poterit repetere, si litīme soluerit, alias suo iure cōdicet, vt ff. de cōd. indeb. interdū. ADDITIO. Et tunc qa minor ætas facit mediū cōcludendi, satis est dicere se minorē indebite soluisse, & si nō

exprimat per ignorantiam, qđ alias in maiore requiritur, ne donasse videatur, quod no. secundum Ang.

¶ Per quas psonas &c. ¶ Ista rub. sic cōtinuatur. Dictum est supra de mul. mod. acq. domi. nunc sequitur uidere đ psonis, p quas domi nia acqruntur. Vnde dicit hic Accur. allegās duos uersus Horatij in j. sermo. Est modus in rebus, sunt certi denique fines. Quos ultra citraque nequit cōsistere rectū. Nā licet multis modis res nobis acqratur, vt a. §. illo singulorū, de rer. di. usq; nunc traditū est, tñ certi sunt hoīes p quos acquiritur, & sunt sex. s. p nos, p filios, p seruos nostros, p alienos ī quib. usumfructū habemus, per alienos quos bona fide possidemus, p liberū hoīem quē bona fide possidemus. Et ēst septimus s ille, in quo nudū usū habemus. Est octauus quādoq;, vt liber hō. i. procurator, de quib. hoc ti. dicit. Differt aūt a quodam alio infra p quas pso. nob. acq. obli. qa ibi de obligatione acquirenda, hic de rebus tractatur. Accur. ADDI. Adde, ꝙ ēt sūt alii, qui acqrunt alijs, ut religiosi suo monasterio, vt extra de sta. mona. cū ad monasteriū. circa prin. & beneficiati suis bñficijs. C de epi. & ele. auth. licētiā. Are. (Continuatio.) (Horati⁹.)

¶ Acquiritur nobis non solum per nosmetipsos, sed etiam per personas hic descriptas. Aretinus.

ACquiritur uobis nō solū per uosmetipsos, sed etiam per eos, quos in

ACquiritur. ¶ Totus iste ti. diuiditur in tres partes princ. Primo ponit p quos nobis acquirat. Scđo illud exeqtur sigillatim, & in specie. Tertio facit præambulū transiens ad alios titulos & materias. Scđa ibi (Igitur liber vr̄.) Tertia ibi (Hactenus) (Diuisio.)

¶ Casus Nō figuratur in tradōne regulę. No. per quas personas nobis q̄rat. Itē ꝙ liber hō bona fide possessus SYL.

ita

ita nobis acquirit sicut seruos.]
a ¶ In potestate habetis. vt infra eo. §.j. & §.item nobis.
* ADDIT. Quia inscribit᷑ ꝑ quas personas nobis acqu.lō alias lege nobis, nosmet, hēmus,possidem⁹. H M.
b ¶ Vsumfructū, vt infra eo. §. de ijs. Quid si nudū vsum? Rñ. ex re nr̃a acquiritur, (j) nō aūt ex opera, vt ff. de vsu & habi. ꝑ seruū. & infra per quas perso. no. obl. acqu. §. per eum quoque.

potestate [a] habetis. Item per seruos, in quibus usumfructū[b] habetis. Itē per homines liberos, & per seruos alienos, quos bona[c] fide possidetis, de qbus singulis diligētius dispiciamus.

SYL. ¶ Intellige ex opera exposita in re aliena, qa illa est in fructu, secus in re vsuarij. l. plenum §. fi. eo. tit.]
ADDITIO. (j) Dummodo stipuletur mihi, alias acquiritur stipulanti, quamuis is teneatur mihi restituere per condictionem sine causa, vt l. pe. ff. de stipul. seruo. Ang.
c ¶ Bona fide. vt infra eo. §. idē placet. q̄ bona fides in possidente, non in possesso requiritur, vt ff. de acq. poss. cū hæredes. §. fi. & ff. de stip. ser. l. si seruus ex testō. & de acqui. re. do. homo liber. in prin & exigitur bona fides in prin. possessionis, & continua in libero homine quo. ad aliqd acquirendū per eum, non in vsucapione, quia nō vsucapitur, vt ff de acquir. rer. dom. l. qui bona fide. §. j. & C de pręscrip. lō. temp. quę pro liber. l. sola. Sed in seruo sufficit, quo ad vsucapionē, & quo ad fructus, in initio bonam fidē habere, vt ff. de vsur. qui scit. §. vlt. & C. de vsucap transfor. l. vnica. §. hoc tantū modo Accur.
ADDITIO. Sed de iure canonico requirit᷑ bona fides cōtinuata vsq; ad perfectionē pręscriptionis. ca. fi. cū ibi no. extra de pręscri Et facit iste tex. ꝙ monachus trāsiēs de vno monasterio ad aliud acqrat scd̃o bona fide possidenti. * monachus. n. & seruus ęquipantur. c. cum olim. de priuil. Ang.

¶ Igitur. ¶ Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit de acquisitione facta per liberos, & ꝑ quos, & qd acquiratur: Secundo quando per seruos nostros, & per quos, & quid acquiratur. Tertio de acquisitione ꝑ liberam personam, an possit acquiri, & quid. Secūda ibi, (Item vobis.) Tertia ibi (Ex his.) Item prima, subdiuiditur in tres partes.

¶ Quicquid quęrit filius, quęrit patri, exceptis castrensib. vel quasi, & profectitia pertinent pleno iure ad patrem, aduentitia, tantum quo ad usumfructū, correcto iure antiquo. h. d.

Nam primo ponit ius antiquum. Secundo rationem correctionis. Tertio ponit suum statutum. Secunda ibi (Quod nobis.) Tertia ibi (Sancitum.) Aretinus.
¶ Igitur liberi. Casus Figurari non debet, nisi literaliter, in §. tradente regulam, & referente correctionem iuris antiqui, totū enim pendet ab hac regula, quod quicqd filius quęrit, quęrat patri. ab hac regula excepta sunt tam de iure antiquo quam nouo castrensia vel quasi. rō autē fuit, quia in his patria potestas non fuit in cōsideratione, quę causa est talis acquisitionis, profectitia aūt pertinēt, prout antiquitus, pleno iure ad patrē, & rō assignatur ibi, Quę enim inuidia est. non enim est inhumanum aut odiosum, vt quod ex re patris quęsitum est, ad eū reuertatur, redeuntibus facile reb. ad naturam suam. l. si vnus. §. pactus. ff. de pac. ibi, quod in specie. Aduentitia vero quęrunt᷑ patri quo ad vsum fructum, remanet tamen proprietas penes filiū, & ratio assignatur in tex. ibi, Ne quod ei suis laboribus. Nota summarium. Item inhumanitatem fugiendam. Item quod patri debitus honor seruandus est. Item quod nemini iniuria fit, si res reuertitur vnde profecta est. Item quod nemo debet ex alienis laboribus ditari. Item quod prospera fortuna debet cedere beneficio eius cui fauere voluit.] SYL.

¶ Igitur [a] liberi† uestri utriusque sexus, quos in ptãte† habetis, olim [b] quidã quicquid ad eos peruenerat (exceptis videlicet castrensibus [c] peculijs) hoc parentibus suis acquirebant sine vlla distinctione: [d] & hoc ita parentũ fiebat, vt etiã esset eis licentia, quod per unũ uel unam eorũ acquisitũ esset, alij [e] filio, uel extraneo donare, uel uendere, uel quocunq; modo uoluerant applicare, qđ nobis inhumanũ uisum est, & generali constitutione [f] emissa, & liberis pepercimus, & patribus honorẽ debitum reseruauimus. Sancitum etenim a nobis est, vt si quid ex re [g] pr̃is ei [h] obueniat, hoc secundũ antiquã obseruationem totũ parẽti acquiratur (quæ.n. inuidia [i] est, quod ex patris occasione profectum est, hoc ad eũ reuerti? [k]) quod autem ex alia causa sibi filiusfamil. acquisiuit, huius usum fructum [l] patri quidem acquirat, dominium aũt apud eum

a ¶ Igitur. quia de singulis dicere vult, de filijs vt de digniorib9 primo dicit. Accursius.

b ¶ Olim. antiquitatẽ primo recitat, & hoc ideo, vt nihil antiquitatis penitus ignoret; vt infra titu. px. in princ. nã id quod tollit̃, vel reformat̃, non debet esse ĩ cognitũ, vt C. de cadue. tol. l. j. §. & cũ triplici.

e ¶ Castrẽsibus peculijs. idem in quasi castrẽsibus ẽt iure veteri, vt ff. de coll. bo. l. j. §. nec castrense, non solũ iure nouo, vt C. de bo. q̃ libe. cũ oportet. §. exceptis. & §. eadem obseruãdo. Est aũt castrẽse, quod filius fam. a quolibet in castris acquirit, non acquisiturus alias, † vt ff. de castren. pec. l. si forte. & l. castrẽse. Quasi castrense est, quod magistri liberalium artiũ, medici, clerici. & aduocati de publico acquirunt, vt C. de inoffic. testa. l. fi. & C. de epis. & cler. l. sacrosanctę & l. cum lege.

¶ Dic idem, si nõ ex publico, sed particulariter a clientibus, gl. in l. fori. C. de aduo. diuer. iud.]

d ¶ Sine vlla distinctione. aduentitij vel profectitij, proprietatis vel vsus fructus.

e ¶ Alij s. fratri, quod grauius esse videt̃, vt C. de bo. q̃ lib. l. cũ oportet. §. j.

f ¶ Constitutione. vt C de bo. quę libe. cum oportet.

g ¶ Ex re. large pone. i. propter rem, vt fructus ex rebus patris, vel occasione patris quocunque modo q̃sita, (j) vt ff. de incen. rui. naufr. l. j. §. ij. & ff. de vsu. l. in fideicõmissi. §. cum Pollidius. & de vulg. subst. sed & plures. §. in arrogato. & de castr. pec. si forte. & l. castrẽse. nisi & aliũde filius sit habiturus per se, vt ff. de iure dot. l. v. §. si pater. Et sic ponit̃ ex re i. propter rẽ ff. de acquir. hęr. l. aditio. in fi. arg. cõtra. ff. de pecu. eo tpe. in fi. Arg. similiter contra ff. de act. empti Iulianus. §. si quid seruo. Accursi. Solu. dictio, ex, proprie stricte sũpta denotat immediate, vt ibi: secus si large, vt hic.

ADDIT. (j) Scilicet licite, & tunc id, quod tribueretur personę propter laborem & industriam, censetur aduentitium & ipsius filij proprium, alias ex delicto (puta vsuris) nec patri quęritur, nec fratribus confertur, sicut nec cętera aduentitia, vt legẽ fina. C. de col. Angel.

h ¶ Ei. s. filio.

i ¶ Inuidia est. s. filio qui acquisiuit.

K ¶ Reuerti. q. d. nulla.

l ¶ Vsumfructum. quem habet in aduentitijs, nisi remiserit, vt C. de bon. q̃ lib. cum oportet. §. sin autẽ res. vel nisi ab aliquo sibi detur, uel relinquatur hoc pacto, vt ad patrem nõ pertineat vsusfructus, vt in Authent. vt li. ma. & au. in princ. colla. viij. Vel nisi succedat filius vna cum patre in hęreditate fratris vel sororis, vt in Authen. de hęred. ab inte. ven. §. si vero. col. ix. Vel nisi seruus donet filiofamillas eo pacto,

† alias nostri.

† alias hẽmus.

Peculiũ castrense. Peculiũ quasi castrẽse.

† Qđ est verũ, si dent̃ necessaria ad bellũ. alias distĩguendeẽ an deẽ a canonis ꝓpter castra, an alias, vt ĩ l. si forte. ĩ glo. alleg. & ita põt ĩtelligi. l. j. C. de cast. pe. lib. xij. vbi latius ponit̃ hæc distinctio secũdum Ang. SYL.

SYL.

Addõ.

Pr̃ qñq; ĩ aduẽtitijs non hẽt vsũ fructũ.

cto, vt manumittatur statim, vt C. de bo.quę lib.l.vlt. ad fi. Vel nisi quando pater noluit consentire filio adeunti hęreditatem aliquam, vt C. de bo.quę lib.l.fi.in fi. §. j. & ij. Vel nisi parente minus legitime diuertente bona filijs applicentur, vt in Auth. vt nulli iu. §. quia vero aliqui. colla. ix. Itē quādo pater contraxit incestas nupt. vt in Authen. de incest.nupt §. j coll.ij †

remaneat, ne quod ei suis laboribus, uel prospera[a] fortuna accesserit, hoc in alium perueniens, luctuosum ei procedat.[b]

¶ Emancipans filium potest retinere dimidiā usufruc. aduentitiorum, quā uis olim posset tertiam bonorum hoc dicit.

Hoc quoq; [c] a nobis dispositum [d] est & in ea specie,[e] ubi [f] parens emancipando † liberum suum, ex rebus, quę † acquisitionē[g] effugiebant, sibi tertiam partem retinere (si uoluerit)

* SYL. ¶ Adde qn̄ filio relinquitur vsusfructus, quia seruitus seruitutis esse non potest l.j.ff. de serui.leg.]

† Adde optimā glo. quę alios casus refert i authē. idē est. C. de bonis q̄ lib.

ADDITIO. Et alios casus vide per Ang.hic, in quibus oībus licet non habeat pater ius vsusfru. debet tn̄ habere commoditatem ipsius iuris, nisi de ipsa in pacto, vel permissione fiat expressa mentio, vt hic per eum.

a ¶ Prospera fortuna. Quid dicem⁹ in dubio vnde prouenerit? Respon. quidam, ex bonis patris pręsumitur habuisse sicut si vxor habet, pręsumitur ex bonis mariti, vt C. de donatio. inter virum & vxorem, l. etiam. & ff. de donation. inter virum & vxorem lege quintus. Nos contra, † & distingue, an filius sit diligens, vel diues, & pater inops, vel econtra, vt ex bonis diligentis (alias diuitis) quęsitum fingamus, vt C. arb. tu. si defunctus. & ff. de hęred. vel actio. vend. venditor ex hęreditate. ibi, pretium enim hominis &c. & ff. ad l. Falcid. si hęres institutus. in prin.

* † Simi. gl. est in l. eum oportet in prin. in vers. ex eius C. d bo. quę li. SYL.

¶ Dic clarius, quod pręsumitur quęsitum in dubio ex propria industria, quando propria industria non haberet secum pręsumptionem delicti dicta lege quintus.[

ADDIT. Et hęc est cōmunis secundum Ang. licet Ioan Fab. hic sentiat contrarium & male, quia in dubio nō pręsumitur delictum, vt l. merito. ff. p soc. Ang.

b ¶ Procedat. Collige, peculiū aliud castrense, aliud quasi castrense, aliud rusticanum siue paganū, quod diuiditur in profectitium & aduentitiū, vt C. de inof fic. testa. l. fi. in princi. de quibus omnibus dicit in hoc titu. Casus.

¶ Hoc quoque.

† alias quid iuris sit, & C. de bon. quæ liber. l. eum oportet.

† alias liberos suos.

† alias acquisitio nē patris effugiunt.

Quęrebatur, an pater emancipādo priuaretur commodo patrię ptātis iam quęsito in bonis aduentitijs. & videbatur quod sic, quia deficiente patria potestate, quę est causa acquisitionis, vt dictū est, deficit etiam ius quod ex ea procedit, cuius contrarium decidit, & recitatur ius antiquū, quod uolebat patrē posset retinere etiam bonorū, quasi portionem quandam legitimā in bonis filij, quod tn̄ a Iusti. corrigitur, & dat dimidia vsusfructus, sicque magis vtrique cautum est, q a pater ampliori parte vtitur eo viuēte, & filius dn̄ium suorum non amittit. No. summarium. Item speciem pro casu & themate poni. Item q hic ponitur liber pro filio in singulari, quod rari est exempli. Item honor est esse sui iuris Item quod honor non dēt afferre incommodum butsal e.]

c ¶ Hoc quoq; s. vt parentibus honorem seruemus, & filijs pareamus.

d ¶ Dispositum est. C. de bo. quæ lib. cum oportet. §. cum autem.

e ¶ Specie. i. casu. Accur.

f ¶ Vbi. i. in quo Accur.

g ¶ Quę acq̄sitionē effugiunt. i. patri non acquiruntur quantū ad proprietatē. Sed secundū q̄ tēpora locum habebat quod hic? Secundū antiqua non, quia sola castrensia & quasi nō acqrebant, de qb. nihil detinebat pr, vt C. d bon.

bon. quę lib. cū oportet. §. j. scđm moderna uero nō, quia nō erat adhuc statutum in aduentitijs, vt nō acquirātur patri, tpe huius legis antiquę q̃ recitatur hic. Rńd. quatuor iura hic successiue considerari. Antiquissimum, quo sola castrensia vel quasi nō acgrebātur, vt supra. §. j. Antiquū, vt tpe Constantinj, quo res maternæ & ex materna lineadelatę, vt non acqrantur patri statutum est, vt C. de bon. mater. l. j. ij. & iij. Tertiū quod hic recitatur, vt pr emācipando filium de his maternis tertiam teneat pro pręmio. Quartū, quo cauetur vt omnia aduentitia acquirātur filijs quantū ad proprietatē, patri quantū ad vsumfructum, ex quo corrigitur illud, quod iure antiquo cautū erat, vt hic, & sup. §. j. & C. de bo. quę lib. cum oportet. §. cum autem.

Pr secū dum diuersa tē pora diuersa iura habuit in bonis filij.

l. donationes. §. pater. ff. de do. & est ratio diuersitatis, quia profectitiū pater potest adimere & totum ex eius volūtate dependet, ideo ei nō prouidit, sicut in aduentitio, quod pater non potest adimere, cum proprietas sui ipsius filij secūdum Ioan. Fab.

rat) licentiā ex anterioribus constitutionibus[a] habebat, quasi pro pretio quodam modo emancipationis. Et inhumanum quiddam accidebat, vt filius rerum suarū ex hac emancipatione dominio pro parte tertia defraudaretur, & quod honoris ei ex emancipatione additū erat, q̄. s. sui iuris effectus esset, hoc per rerū diminutionē decresceret.[b] Iōq; statuimus, vt parens pro tertia parte dominij quā retinere poterat, dimidiam[c] nō dominij rerū, sed usufructus retineat. Ita etenim res intactæ apud filiū remanebūt, & pr ampliore sūma fruet̄, p tertia,[d] dimidia potiturus.

¶ Seruus domino inuito & ignoranti acquirit, hereditatem tamen sine eius iussu non adit: quęrit & possessionem, & ideo vsucapit. h d.

¶ Item vobis † ac-

d ¶ Pro tertia. id est loco tertiæ, q̃ habebat olim in bonis maternis ratione pprietatis habet hodie dimidiā vsusfructus in omnibus aduentitijs, vt C. de bon. quæ liber. cū oportet. §. pen.

¶ Sed dubiū est, an hēat dimidiā vsusfructus bonorum iam quęsitorum tantum, an vero etiam quęrendorum post emancipationē. & oēs indistincte tenent, q̄ in iā quęsitis tm̄. Ego tamen alias legendo & disputando defendebā contrariū, & idem defendit Præp. Senē. in quinto casu. q. v. in ij. col. vbi vide, quia materia excedit vires additionis, satis fuit admonuisse.

a ¶ Cōstitutionibus. s. Cōstantini ante Iustinianū, vt recitatur. C. de bo. q̃ libe. cum oportet. §. pen.

b ¶ Decresceret. Argu. contra s̄. de le. pa. tut. per totum, & C. de cad. tol. l. vnica. §. pro secundo. Accur. Flo.

ADDIT. Tu dic, q̄ onus cū emolumento pecuniario pōt causare honorē, sed honor sine emolumēto nō pōt esse cā oneris, quāuis quandoq; cōtingat honorē esse sumptuosum Io. Fab.

c ¶ Dimidiā. quā semper retinet, nisi expresse remittat, vt C. de bo. quę li. cum oportet. §. cum autem. Accur.

* ADDITIO. Dic quod in peculio perfectitio est necesse, quod pater expresse retineat, alias donare videt̄

¶ Item vobis. Casus In tam nota regula non figuratur nisi literaliter. ratio autem primi dicti assignatur ī tex. tbi, Ipse enim seruus. ratio autem iussus domini in hęreditate adeūda est, non quia sit actus iuris ciuilis, sed qa non debuit esse in potestate serui facere conditionem domini deteriorem adeundo hęreditatem damnosam. Nota regulam, quod seruus quęrit domino non solum ex traditione, sed verbis etiam. Item non solum dominiū, sed possessionem, quę tamen est facti. Itē quod seruus adire non potest non pręcedente iussu.]

SYL. † alias incipit iste. §. item nobis. alias itē qđ serui. & ita cōiter allegatur, SYL. sed tūc subaudi vobis acquirit.

Stipulen-

quiritur, quod serui uestri ex trādōne nāciscūtur, siue quid stipulentur,[a] uel ex donatione, vel ex legato, siue ex qualibet[b] alia cā acquirāt. Hoc .n. uobis ignorantibus & inuitis[c] obuenit. Ipse. n. seruus, q in potestate alterius est, nihil[d] suum hēre pōt.† Sed si[e] hr̄s institutus sit, non alias nisi vestro iussu hr̄ditatē adire pōt. Et si uobis iubentibus adierit,[f] uobis hr̄ditas acquirit, perinde[g] ac si uosipsi hr̄des īstituti essetis. Et cōuenīter r. s. uobis legatum per eos acquiritur.[h] Non solū aūt ꝓprietas per eos, quos in ptāte habetis, uobis acquiritur, sed etiam possessio. Cuiuscūq;

a ¶ Stipulentur. Et ita obligationem domino querit, vt infra p quas pers. nob. obl. acquir. circa prin.

b ¶ Ex qualibet. Et per occupationē, vel specificationem, vel inuētionē, vt supra de rer. di. §. ferę. & §. cū quis. & §. thesauros.

c ¶ Inuitis obuenit. Sic ff de acq. re. do. ēt iuitis. sic & ff. de ver. obl. seruus vetante. arg. cōtra ff. de do. hociu re. §. nō pōt. Accur.

Bñficiū conferī inuitū.

SYL. ¶ Dic, φ q̄ritur fuito, sed nō retinet, q̄a remittere pōt, & ita alias respondet gl. in d. l. seruus vetante. sed aliter rñdet, & melius, φ inuito directe non acquiritur, sed per indirectū sic. Sed q̄uo pōt quęrere inuito, q̄a iō querit seruus, quia eius vox p̄sumit vox domini. §. ei vero j. de inut stip.? Respon. φ repræsentat seruus dominū generaliter, nō spāliter. l. debitor. §. seruo. ff. de le. ij. quia res domini pōt legari seruo, & tñ non posset legari domino, non pōt ergo effectum domini eę ptātis impedire dominus. l. nemo potest. ff. de leg. j.]

† Facit ad hoc l. j. in §. j. ubi ēt glo. ff. si qs omi. cau. testa.

ADDIT. So. dic, φ inuitis acquiriē ipso iure, sed non incommutabiliter, vt ibi. ar. l. inuito. ff. de re. iu. Ang.

Seruus an possit hr̄e aliquid suum.

d ¶ Nihil suū. s. ad suā vtilitatē, sed ad dñi vtilitatē pōt, vt j. de stip. ser. §. sed cū factū. q̄ est cōtra. imo ēt ad suā vtilitatē q̄nq;, vt si dñs seruo legatum relinquar, vt C. de nece. ser. qdā. §. illo. Rñ. illud de ęqtate non rōne dr̄, q̄a in alimenta erat relictū, vt C. de le. l. seruis. & ff. de alim. & cib. leg. seruos. alias aūt non tenetur hęres, nisi velit.

SYL. ¶ Melius respondet gl. in contrario, cuius opin. communiter approbatur per Christ. hic.]

ADDIT. Quod facere debet de vrbanitate, si suā grauare nolit opinionē vt ibi no. glo. Ang.

e ¶ Sed si hęres. No. in hęreditate adeūda a seruo tria esse necessaria, q̄ sunt, iussus, vt hic, & φ p̄cedat, vt ff. de acq. hær. si quis mihi. §. iussum, & serui voluntas, vt C. de hęr. insti. cū proponas. In Trebelliani ca restitutione seruo facieda solius domini sufficit voluntas.

Hęreditas per seruum acqri nō pōt nisi tria concurrāt.

SYL. ¶ Rationē diuersitatis hic assignat Christo.] At in bonorum possessione seruo delata seruum consentire, & dominū velle, siue ante siue post, oportet, vt ff. ad Treb. seruo inuito. † & rem ratam hab. l. pe. In legato non est opus iussione, cum emolumentum tantum contineat, vt ff. man. si hęreditatem.

† Adde l. si legatus. §. si filiofami. c. ti.

* ADDIT. Ratio quare in aditione requirit iussus nec ignoranti acqrit. hęc vera est explosa & reiecta rōne Portij hic. q̄a ipsa hęreditas plerunq; dānosa est vt s̄. de auct. tut. in prin. nimirum si non acquirit ignoranti quia conditio dñi posset fieri deterior qd lex non concedit l. fi. C. de acq. poss. q̄ ratio colligit ex l. qui in aliena. ff. de acqui. hęre. & vide Ozer. in §. alienus quoque, infra de hęr. insti. H.M.

f ¶ Adierit. Scilicet seruus.

g ¶ Perinde. Quandoque non perinde, ut si filio meo substituā eos, quos hæredes mihi fecerim, nam vocantur ex substitutione qui per se, non qui p seruos hæredes sunt, vt ff. de vulg. & pupilla. substitut. l. qui liberis. §. hæc verba. Item alibi, vt ff. de lgatis primo, cum filio. §. ipsi vero. & §. ideo Accursi.

h ¶ Acquiritur. siue seruus tantum velit, siue dñs tm̄, vt ff. de don. cau. mor. l. fi. & de adim. le. si seruo.

Adepti

†Et hoc a ¶ Adepti fuerint. f. iuste† secundũ dam hęreditatem, vt ff. de acqui. hęr.
t3 Ang. quosdam. Vel aliter, quod dic vt dixi- l adirio. § præterea. Accur.
in l. qđ mus sup. de ijs qui sunt sui vel alie- ADDIT Sed adibit iussu domini,
seruus. iuris. §. j. qui fructuario restituet, & si nolit iu-
ff. de ac b ¶ Videmini. etiam ignorãtes. vt ff. bere, coget. vt no. eo. titu. l. si qs mihi.
qu. pos. đ acq. pos. l. in prin. & ff.
quod fa iij §. salt'. † de vsufr. le.
SYL. ¶ Non tñ in si serui.
cit, ut lu uiti sicut in i ¶ Quid. i.
crumex dominio. l. j. aliquid.
usuris ñ §. hæc q̃ de ¶ Idem pla SYL.
q̃ratpři, seruis. ff. de cet. Casus.
nec sit acqu. pos.] Figuratio
fratrio. c ¶ Vsuca- clara est, iõ
cõferen piõ. in rebus forma litera
dũ, nisi peculiarib. liter, cũ tra-
vtantur statim: in do dat Imp. re-
cautela minicis post gulam depẽ
de qua q̃ dñs scit, dentem ex
per eũ vt ff. pro so- supradictis..
hic. lu. l ij. & de No. quod ser
†Idẽ dr̃ vsucap l. La uus alienus
in l. j. §. beo. bo. fide pos-
item ac d ¶ Posses- sessus, & li-
grimus sio. i. præscri ber hõ simi-
ff. eo. ti. ptio, q̃ est ef liter bo. fide
* fectus longę possessus, &
† Con- possessionis ille in quo
cord. cũ vt ff. de vsu- hẽmus vsum
hoc. §. ca. l. iij. fructũ, pari-
l. si ser- e ¶ De ijs. bus passibus
ui. ff. de Tantummõ. ambulãt, ex
usufru. vt ff. de don. cepto casu
† alias cau. mort. l. in tex.. ex-
prosecu vlt & de adi presso. cæte
ti. men. leg l. si ra no. colli-
* seruo. ge per te, qa
f ¶ Vsum- pendent ex
fructũ. de eo summario.]
in quo vsum K ¶ Idẽ pla
tantummo- cet. Scilicet
do habem', quo ad acq-
dic q̃ ex ope sitionem vt
ristm nõ ac statim sequi

enim rei possessionẽ adepti[a] fuerit, id uos possidere uidemini [b] Vnde ẽt per eos usucapio,[c] uel longi tẽporis possessio [d] uobis accidit.

¶ Seruus, in quo habemus usumfructũ, acquirit nobis ex re nr̃a & operis suis, ex alijs uero causis acquirit domino proprietatis. Aret.

¶ † De ijs aũt seruis in quibus tãtummodo[e] usumfructũ [f] habetis, ita placuit, ut quicquid ex re [g] uestra, uel ex opis suis acquiratur, id uobis adijciatur, quod uero extra eas cãs† consecuti sunt, id ad dñm proprietatis [h] pertineat. Itaq; si is seruus hæres institutus sit, legatumue quid [i] ei aut donatum fuerit, nõ usufructuario, sed domino proprietatis acquiritur.

¶ Liber homo & seruus alienus bona fide possessus acquirit possessori ex re ipsius & operibus suis: ex aliis uero causis liber homo acquirit sibi, & seruus domino suo, & non tantũ per prædictos acquiritur nobis dominium, sed etiam possessio. h d. Aret.

Idem placet [k] & de eo, qui a uobis bona fide possidetur, siue is[l] liber sit, siue alienus seruus. Quod enim placuit de vsufructuario, idem placet & de bonæfidei possessore. Itaque qđ extra istas duas causas [m] acquiritur, id uel ad ipsum ptinet, si liber [n] est, uel ad dominum, si seruus est. Sed bonęfidei pos-

† vt si quirit, quia operę serui in fructu sunt, tur, nam in alio differt, vt infra eo. §.
eum no vt ff. de vsu, & habita. per seruum. sed bonæfidei.
minaue h ¶ Ex re. expone vt supra. §. j. l ¶ Is liber. hic dic quod diximus su
rit testa h ¶ Ad dominum proprietatis. nisi pra eo. in princ.
tor in in † cõtemplatione vsufructuarij sit in m ¶ Extra istas duas causas. ueluti si Posses-
stitutio- stitutus, vel aliud sibi datũ fuerit, quo fuerit hæres institutus, vel legatũ fue sionem
ne l. cũ casu ex re eius scilicet vsufructuarij rit ei aliquid, vel donatum. possel-
aliqs. C. sibi quęsitum esse videtur, vt ff. de n ¶ Si liber est. Pręter possessionem, sus non
de iu. de vsufruc. leg. sed & si quid. non tamẽ quę sibi. f. libero possessio quęri non quętit.
lib. vsufructuarij iussus sufficit ad adeun potest, cum ipse ab alio possideat, vt
ff ad

ſeſſor cū uſuceperit ſeruum(quia eo mō dominus [a] fit) ex omnibus cauſis per eum ſibi acqnirere poteſt. Fructuarius uero uſucapere non poteſt: primum, quia non [b] poſſidet, ſed habet [c] ius utendi fruendi, deinde, quia [d] ſcit ſeruum alienū eſſe. Nō ſolū aūt proprietas ꝑ eos ſeruos, in quibus vſumfructū habetis, vel quos bona fide poſſidetis, aut ꝑ liberā pſonā q̄ bona fide uobis ſeruit, uobis acquirit̄, ſed ēt poſſeſſio. Loquimur autē in vtriuſque [e] pſona ſecundum diſtinctionem, quā proxime [f] expoſuimus, id eſt, ſi quā poſſeſſionē ex re ueſtra, uel ex ſuis operis adepti fuerint.

¶ Per extraneā perſonam nihil poteſt nobis acquiri, per ꝓcuratorem uero acquiritur nobis poſſeſſio, & dominium & uſucapio hoc dicit. Angel.

¶ Ex his itaq; apparet, [g] per liberos homines, quos neq; ueſtro iuri ſubiectos habetis, neq; bona fide poſſidetis, item per alienos ſeruos, in quibus neque uſumfru

ff. ad l. Iul. de adulterijs. l. ſic eueniet. Item pręter vſucapionem, quę ſibi nō quęritur ſine poſſeſſione, vt ff. de acquir. re. domi. homo liber. §. q̄cquid. & ff. de vſuca. l. ſine poſſeſſione. † Sed in hæreditate per liberū hominē mihi quęrenda ſex ſunt neceſſaria, quorum ſi quid defuerit, nō quęrit̄. ſ. vt mei contemplatione inſtituatur. Itē vt ſciat condirionē ſuam inſtitutus. Item ꝙ iuſſu meo adeat. Item quod uolēs adeat. Item ꝙ velit mihi quærere. Item ꝙ bona fide poſſideam. Benedico, opƺ vt ſciat conditionē ſuā, nā ignarus ſuę conditionis nulli acquirit, ſibi enim non, vt ff. de aequ. hęr. qui putat. §. quę bona fide & l. vj §. j quia ſe obligare non voluit. nē poſſeſſori nō, ſi nō iteruenit iuſſus. vt ff de acqui. hęred. ſi q̄s mihi bona. §. iuſſum. Idem & ſi interuenit, vt ff. de acq. hęred. l. vj. §. Celſus. & §. j. nam ſeruili neceſſitate creditur hoc feciſſe, vt ff. de neg. geſt. at qui. §. ſi libero. quare non poteſt acquirere, vt ff. de hęre. inſtit. liber hō. in princi. Si ſciat conditionem ſuam, uolens quærere mihi, quęrit ſibi, ſed reſtituit̄ mihi poſſeſſori ꝑ cōdictionē ſine cauſa, cuius intuitu fuit inſtitutus, ſicut volens quærere poſſeſſori, cuius intuitu fuit inſtitutus, † iuſſu eius adeundo q̄rit, ſed ſi nō eius contemplatione, nihil fit, ut ff. de acqu. rer. domin. l. liber homo. & l. homo liber, in prin. (j) Itē poteſt dici, ꝙ ignarus quærit ſibi, vt ff. de acqui. hær. l. qui putat. §. de eo. cū non contemplatione poſſeſſoris inſtituatur, vt ff. de acqui. hær. l. qui in aliena. ī ſi & §. cū autem. † ADDIT. (j) Dic ſecū-dū Ioā. Fab. ꝙ hoc poteſt eſſe verū in quo iuſſus non interuenit. quia tūc non vr̄ ſibi uelle acquirere in dubio, vt ff. de acq. hęr. l. q in aliena. §. j. ſed de hac materia plenius uideas hic Ang.

a ¶ Dn̄s fit. ſic. C. de pac. traditionibus.

b ¶ Nō poſſidet. ſ. ciuiliter, ſed naturaliter, vt ff. de acq. poſ. l. naturaliter. † Vn̄ vtile interdictū. Vn̄ vi ſibi datur vt ff. de vi & vi arm. li. ij. §. vnde vi.

c ¶ Sed habet ſic ff. de acqui. poſſ. l. j. §. per eum. ſic ff. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. §. ii.

d ¶ Quia ſcit. Vnde non vſucapit, cū malam fidem habeat, ut ſupra de vſucap. in princ.

e ¶ In vtriuſque no. de tribus vtriuſque dici. Vel melius dic vtriuſq;, fructuarij, & bonę fidei poſſeſſoris.

f ¶ Proxime, vt ſupra eo. §. de ijs. & §. idem placet.

g ¶ Ex l. ıs. Apparet. ſ. arg. a contrario ſenſu ſumpto. Nam ſi tantum per dictos homines acquiritur, ergo non per alios, ut ff. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. j. in princip. & ſupra de tu. in princ.

* † Similis glo. hr̄ in l. homo liber. in ver. rn̄. ff. de acqui. re. do. Hęreditas non quærit̄ ꝑ hominē liberū bona fide poſſeſſum, niſi ſex concurrant.

† & in l. cum aliquis C. de iu. d̄. lib.

† l. aditio, in fi. ff. de acqu. hær

† Hęc ē cōis opinio, licet Ra. ibi contra. cuius ē et opinioni inhæret Angel. hic quē videas.

Dic

SYL. ¶ Dic melius, quia exceptio firmat regulam in non exceptis. l. nam quod liquide ff. de pe. leg.]

a ¶ Acquiri. Fallit in tutore, & curatore, & similib. psonis, vt dicemus infra de inut. stip. §. siquis alij.

ADDIT. Vide ibi gl. plenã, q põt p alio stipulari, & ibi dicã, de quo late p Bart & doct. in l stipulatio ista. §. alteri. & § siquis Isulã. ff. de ver. obl. Ang.

b ¶ Possessionẽ. C. de acq. poss l. j. & ff. de acq. poss. l. possessio quoq;. §. & si posses.

c ¶ Constõnẽ. Quæ est C. per quas perso. no. acqui. l. j.

SYL. ¶ Hæc glo. maleloquit, quia illa. l. ñ est Seueri, vñ debuit allegare l. j. C. đ acq. pos.]

Possessio sola nõ quæritur. d ¶ Per hãc Itẽ q & per pcuratorẽ, nanque sola possessio (cũ res inanimata sit) mihi non quærit, nam & per traditionẽ res mihi quæritur, & possessio, sed illa eadẽ & p me acq̃ritur, vt s. de re. di. § p traditionem, & supra eo. in prin. Alij dicunt vt Azo, per solam possessionẽ acquiri dominium, ut hic, & C. eo. l. j. Sed ibi nõ dicit simpliciter excepta possessione, sed dicit excepta cã possessionis. i. dominio, quod est cã possessionis secunda post vsucapionem, vt ff de vsuca. l. iij.

e ¶ Præscriptionẽ. Vobis scientibus, vt C. de acq. poss. l. j.

ctũ hẽtis, neq; possessionẽ iustã, nulla ex cã uobis acq̃ri[a] posse. Et hoc est, quod dicitur, per extraneam psonam nihil acquiri posse: excepto eo q per liberam psonã (veluti p pcuratorẽ) placet non solũ sciẽtibus, sed & ignorantibus uobis acq̃ri possessionẽ,[b] secundum diui Seueri cõstõnẽ,[c] & p[d] hanc possessionem ẽt dñium, si dñs fuerit q tradidit, uel usucapionẽ, aut lõgi tpis præscriptionẽ,[e] si dominus non sit.

¶ Epilogando transit ad alias materias cum quodam præambulo. Aret.

¶ Hactenus tantisp admonuisse[f] sufficiat, queẽadmodũ singulæ res vobis acq̃rant.[g] Nam legatorũ[h] ius, quo & ipso singulæ res uobis acq̃runtur, item fideicõmissorũ, vbi singulæ res uobis relinquuntur, opportunius ĩferiori loco referem⁹.[i]

¶ Videamus itaque nũc quibus modis p uniuersitatem res vobis acquirant. Si cui ergo hæredes[k] facti sitis, siue cuius bonorum[l] possessionẽ petieritis, uel si quẽ arrogaueritis,[m] uel si cuius bona libertatũ conseruandarum causa uobis addicta fuerint:[n] eius res omnes ad uos transeunt. Ac prius de hæreditatibus dispiciamus, quarũ duplex cõditio ẽ, nã vel ex testõ,[o] uel ab intestato ad uos ptinent. Et prius est, vt de ijs dispiciam⁹, q̃ ex testamento uobis obueniunt, qua in re necessarium est initiũ de ordinandis testamentis exponere.

¶ De testamentis ordinandis.

f ¶ Hactenus. Admonuisse. supra de re. diu. §. singulorum.

g ¶ Acquirantur. Per vos & alios, vt in ti. isto.

h ¶ Nã legatorũ. Rñ. ta. obiect. q̃ fieri posset de singularibus acq̃sitionibus legatorum.

i ¶ Referemus. Vt ĩfra de leg. p totum, & j. de singu. reb. p fideic. relic. per totum.

K ¶ Hrdes. Scilicet đ iure ciui. vt j. de hær. insti. vsq; ad titu. de bon. poss.

l ¶ Bonorum. Scilicet de iure p̃to. vt infra de bon. pos. per totum titu.

m ¶ Arrogaueritis. Infra de acq. p arro. p totũ.

n ¶ Addicta fuerint. Infra de eo cui li. causa bona add. per totum.

o ¶ Ex testõ. De qui bus usque ad tertium librum dicetur.

Continuatio. ¶ De testamentis ordinandis. ¶ Ista rubrica & sequentes continuantur p Imp. vt supra ti. j. §. fi. dic vt ibi.

ADDIT.

A D D I. Vel dicas sic, & familiarius Dictum est supra in §. fi. tit. pcedēti, ꝗ per vniuersitatem res nobis acqui runť, vt per hęreditatem, & alios mo dos ibidē positos, verum quia hęredi tates qnque deferunť ex testō, & quā doq; ab inte stato, iō primo sequitur videre de testamentis.

necessaria est ad intelligētiā testamē ti, ut inquit Iurisco. in l. j. ff. de iusti. & iu. Iō aūt recitatur ius antiquū, vt nihil antiquitatis ignoretur, & qa præstat interpretationē ad noua iura l. j. ff. de oti. iu.

¶ Testamentum dicit a mentis testatione, & triplici forma antiqui testi sublata, fit hodie in scriptis testm̄ cū subscriptione testatoris & testium item & sigillo eorum, unoque con textu. hoc dicit.

Diuisio. T Esta - men tum.

Estm̄ a †ex eo appellatur, †quod testatio mentis sit.

No. etymologiam testamenti, diffinitio aūt po nitur in l. j. ff. eod. Item qđ ll. correctę possunt allegari, vt ibi uide cognosca - mus in quo

† Hanc diffinitionē testi re citat gl. in c. j. ex tra de re stam. & ibi uide concor dan.

¶ Totus iste titulus diuidiť principaliter in tres partes. Nā primo ponit de riuationē siue etymologiā testameti. Secūdo de testamentis in scriptis tam de iure ueteri quā de iure nouo. Tertio de testō nuncupatiuo. Secunda ibi (Sed vt nihil.) Tertia ibi (Sed illa q. dem.) Itē secūda pars principalis sub diuidiť. Nā primo recitat ius antiquū & multiplicem ordinationē testamētorū, & eorū nola cum eorum correctione. Secundo de sigillatione faciē da per testes. Tertio qui testes possūt adhiberi, & qui repellanť ī testō. Quarto ꝗ non refert in qua materia testm̄ scribať. Quinto ponit vnum casum, ꝗ de vno testō, possunt fieri plures scripturę. Secunda ibi (Possunt aūt.) Tertia ibi (Testes aūt.) Quarta ibi (Nihil autē) Quinta ibi (Sed & unū.) Itē hęc prima & secunda pars subdiuiduntur in quatuor partes. In prima poniť etymologia uocabuli. In secūda refert ,pcessum antiquitatis, ponēdo tria genera testamētorū fuisse olim de iure ciuili, q̄ in desuetudinē abierūt. In tertia, qualiter fiebāt de iure ̄ptorio, & quid a iure ciuili fuerit additū. In quarta ponit additionem Iustiniani. Secūda ibi (sed vt nihil.) Tertia ibi (postea uero.) Quarta ibi (Sed his omnibus.)

Sy L. ¶ Testm̄. Casus. Nō figurať, quia ,p cedit recitādo ius antiquū, & eius correctionē, qui. n. hic figurant casum, potius declarant tex. quam ꝗ cām dubitādi & decidēdi assignent. Fuit enim ̄pposita deriuatio vocabuli ex eo, qa sit correctio secuta, sicut & rō l. correctę ēt allegari ̄pt, gl. in ver. quicūq; in c. no uit. de iudi. Item ꝗ pace ociū, bello calamitates quęrūtur l. j. C. de cad. tol. in prin. Itē ibi, ad ius ciuile no. ꝗ testm̄ est de iure ciuili. Itē ibi, In vnā cōsonantiā ꝗ iura iuribus concordari debēt. Itē ibi, adhibitis. ꝗ in testō testes debēt esse rogati. Item ibi, Vno cōtextu, ꝗ testm̄ debet uno contextu fieri, & vno cōtextu in eo testes adhiberi. Item ꝗ de iure isto requirebatur expressio nōis hr̄dis per manū testōris vel testiū. Item ex fine no. ꝗ forma tradita a l. debet seruari. Item no. formā testamē ti in scriptis. Item secundum Ang. ꝗ v3 argm̄ ab etymologia vocabuli.* ꝗ limita multis modis, vt ,p Ias. in l. ij §. appellata. ff. si cer. pet. vere tamen hic allusio est, non etymologia.) Item quod l. per non usum tollitur. Itē quod numerus septem testiū estde iure ̄pio. Item ꝗ ex duobus cōtrarijs fit optimum temperamentum.)

* † Hanc etymo. irridet A. Gel. li. vj. c. xij. & Valla lib. vj. Elegā. c. 36. Alciat. tamen de fendit lib. iiij. de ver. sign. & li. ix. Pater. ca. xxj.

a ¶ Testm̄ ex eo appellať. Ponit etymologiā, ut dr̄ lapis quasi lędens pedē, & argm̄ quasi argute īuētū, & sic mutuū ꝗ ex meo tuū fit, vt ff. si cer. pe. l. ij. §. appellata. & scd̄m hoc codicillus † pōt dici testm̄ Diffiniť aūt sic, Testm̄ est uoluntatis nr̄ę iusta sn̄ia, de eo quod quis post mortem suam fieri uo lnit, vt ff. eo. l. j. & est addendū, cum institōne heredis, ut infra de leg. §. ante hr̄dis, quia sine hęredis institutione nullum dicitur testm̄, vt ff. de iu. co. l. fi. & infra de fideicom. hær. in prin.

Lapis vnde dr̄ Argm̄ vnde dr̄ Mutuū † Tamē non est testm̄, vtl. fina. C. de co di. ang.

Adde,

¶ Sed ut[a] nihil antiquitatis penitus ignoretur, sciendū est, olim quidē duo genera testamentorum in usu fuisse quorū altero in pace & ocio utebantur, quod calatis[b] comitiis appellabātur, altero, cū in prœliū exituri[c] essēnt, quod procinctū[d] dicebatur. ¶ Accessit[e] deinde †tertiū genus testōrū, quod dicebatur per æs[f] & librā. [†] quia per† mancipationē, id est imaginariam quandā uendōnem[g] agebatur, quinq; testibus & libripēde[h] ciuibus Romanis[i] puberibus[k] pśentibus & eo q familię[l] emptor[m] dicebatur. ¶ Sʒ illa quidē priora duo genera testamētorum, ex ueteribus tēporibus in desuetudinem abierūt, quod uero per æs & libram[n] fiebat, licet

† De his tribus generibus testōrū lege A. Gel. li. xv. cap. xxvij.

† alias quod.

† alias emancipationē.

SYL. ¶ Adde, q hęc gl. cōiter reprehenditur hic, & in l. j. ff. eod. quia uerbum iusta, tollit difficultatem l. cum filio. §. fi. ff. de leg. iij.)

a ¶ Sed ut C d̄ ca. tol. l. vnica §. & cū triplici. arg. cōtra, in eo. tit. §. in pro non scriptis. Accur.

SyL. ¶ Adde so. scd̄m Ioan. Fab. & Arc. q aut ius antiquū est ꝓlixū & onerosum, & nō debemus legere, aut breue & tale, q ꝑ cognitionē ipsius deueniamus in cognitionē iuris noui, & bonū est scire. vel dicas, q relato iure antiquo ꝑ Imperatorē ñ debemus ulterius q̄rere, & ita ꝓcedit cōtrariū, aut nō facit mentionē de iure antiquo & possumus videre.) A D D I. Sed dic, q licitum est scire & allegare ius correctum declarationē iuris noui, non ad decisionem l. j. in prin. C. de latina liber. tollen.

b ¶ Calatis comitijs. i. bonis initijs, vel bonis conuētibus, calos enim bonum interpretatur, comitia sunt cōuentus. Vel a calo quod est voco, q̄a uocatio personarum fiebat, vnde calendę dictæ sunt. Accur.

Calos. Calēdę Comitia.

* ¶ Calata comitia quę essent, docet. Aul. Gel. lib. xv. c xxvij.)

* ADDI. Tria testōrū genera referunt, primū qd̄ calatis comitijs fieri dicebat. i. cōuocatis comitijs. j. Romanorū tribub. ad actus creandorū magistratuū q̄ comitia dicebāt ut auctor est Gell. li. xv. cap. xxvij. alia curiata, alia cēturiata ut ibidem. Alterum in ꝓcinctu fiebat cū accincti essent Romani ad pugnā vnde in ꝓcinctu versari est in belli periculo eē l. unica ff. de bonor. poss. ex test. mil. Tertium genus declarat hic & a Gell. ibid. H. M.

c ¶ Exituri essent. de domibus.

d ¶ Procinctū. Eo forte, q succincte fiebat, & in his duobus testamētis hęres erat, vt infra eod. §. sed neq;.

* ¶ Cur ꝓcinctū appellaret, ęgregie p̄ter cęteros declarat Baysius lib. de re uestia. c. ix. ex Plu. in Coriol.)

* A D D I. Imo quodolim togis in dutidecertabant, & cum ad pugnam vocabātur, aciesque instrui iubebatur togas p̄cingebant, itemq; testamenta in procinctu faciebāt Gel. ibi. & Plut. in Coriolano apertius.

e ¶ Accessit. Similiter de iure ciu.

f ¶ Per ęs & librā. Propriū nomē testī. SyL.

* ¶ Vide A. Gell. d. c. xxvij. & Budę. tam in ij. lib. de Asse, quam in Annota. ad Pand. l. ij. de orig. iu. vbi agit de mancipatione.)

g ¶ Venditionem. Sic supra quibus mod. ius patrię pot. sol. §. pręterea.

h ¶ Libripēde. Idest æstimatore, qui libripēdebat vel ęstimabat familiam uno nūmo, deīde emptor manumittebat totam familiā cum oībus bonis.

Libripens qs dicit.

SyL. ¶ Adde, q nō manumittebat, sed vēdebat familia ęstimata hr̄di futuro, vel si habebat filios, illi emācipabantur antiquo iure, vt declarat hic Ias.)

i ¶ Ciuibus Romanis. Idest liberis hominibus, vt supra de lib. §. fi.

K ¶ Puberibus Supra quib. mod. tu. fi. in princ.

l ¶ Familiæ. Idest hęreditatis, vt ff. de verb. sig. pronunciatio. §. familię.

m ¶ Emptor. qui erat loco hęredis, vt infra. §. sed neque.

n ¶ Librā. Scilicet adęquatam, idest ęstima-

ęstimatam rem, & dicitur libra hęreditas, quia sicut libra diuidit in duodecim uncias, ita & hęreditas, ut infra de here. instit. §. hęreditas. vnde dicitur adęquata libra. i. hęreditas ęstimata.

hac consultissima.
i ¶ Vno contextu. idest nullo actu interposito, nisi necessario naturæ, ut ff. eod. hęredes in fi. & C. eo. cum antiquitas. Accur.

a ¶ Partim. Quia numerus testium remansit.
b ¶ Sed prędicta. alias † alias & prefata, & ita allegatũ quãdoq; inuenitur.
c ¶ Ad ius. ci scilicet quia ius ciuile inuenit.
d ¶ Postea s. de media † alias emancipatio. iuris prudẽtia.
e ¶ Honorario. Idest pretorio, ut supra de iure naturali. §. pretorũ.
f ¶ Quodã modo. Quia computato libripende & emptore vij. erant.
SYL. ¶ Adde, quod hæc gl. communiter reprehẽditur, quia emptor non erat in numero testium. §. sed † Idem dr in c. cũ eẽs. extra e. tit. neque iffra eodẽ. Item nec iure antiquo septem erant, quia tunc a Pretore inuentum est, vt hic dicitur, ibi, & testium numerus ex edicto Pretoris.]
Vno cõtextu qñ dicatur qd fieri.
g ¶ Et subscriptione. Vt subscribant se testamento affuisse, & cuius sit, ut ff. eo. l. pen & antepen.
h ¶ Constitutionibus Vt C. de testa.

diutius permanserit, attamen partim[a] & hoc i usu esse desijt. ¶ † Sed prædicta[b] quidẽ nomina testamentorum ad ius[c] ciuile referebant. Postea[d] uero ex edicto Pretoris forma alia faciẽdorum testõrũ introducta est. Iure n. honorario[e] nulla emancipatio desiderabatur, sed septem testium signa sufficiebant, cum iure ciuili signa testium non essent necessaria. ¶ Sed cum paulatim tam ex usu hominũ, quam ex constitutionum emendationibus, cœpit in unam consonantiam ius ciuile & pretorium iungi, cõstitutum est, ut uno eodemq; tẽpore (quod ius ciuile quodãmodo[f] exigebat) septem testibus † adhibitis, & subscriptione[g] testium (quod ex constitutionibus[h] inuentum est & ex edicto Pretoris) signacula testamentis imponerẽt. Ita vt hoc ius tripartitum esse uideatur, † & testes quidẽ, & eorũ presentia, uno contextu[i] testamenti celebrãdi gratia, a iure ciuili descendãt, subscriptiones autem testatoris[k] & testium, [l] ex sacrarũ constitutionũ obseruatione adhibeant, signacula aũt & testium numerus, ex edicto Pretoris. ¶ Sed his omnib. a nostra constõne pp testõrum syncerita tem, ut nulla fraus adhibeatur, hoc additũ est, vt per manus testatoris uel testiũ nomẽ hęredis exprimatur, & oĩa secundum illius constõnis tenorem[m] procedant.

ADDIT. Propter quẽ si aliqui recedant ante quã loco ipsorũ alij sub rogẽtur, potest aliquid fieri, si imminet periculum uitæ † alias testatoris, aut. lias non.
k ¶ Testatoris. si põt ut C. eo. iubemus.
l ¶ Testiũ. Si nõ põt testãtor scribere. Sed hodie indistincte per aliũ scribere potest nomen hęredis, ut in Auth. vi spõsa. lar. §. qa vero. col. ix.
m ¶ Tenorẽ. Est autẽ tenor, si põt scribere, faciat, alias dicet corã testibus, & scribet p aliquẽ uel per aliquos de eis, alias non ualet, imo falsi pęna tabellio tenetur vt C. eod. iubemus. in fi. Accur.

ADDIT. Quod est verum, quando solennitas nõ fuit obseruata, nec scripta in testamento, secus si fuit obseruata, licet nõ scripta, vt l. si librarius ff. de re. iu. Ang.
¶ Possunt. Casus. Quęsitum fuit, SYL. an

an vno ānulo tm̄ testm̄ signari posset à testibus. & uidebatur dicēdū quod non, cū signaeula facta sint, vt diffici lius falsificari possit, inuēta enim est ad hoc tanta iuris solennitas in testa mento l.fi.& ibi no. C. e. Tamen deci ditur contra rium, assi gnat autem Imperator rōnem a pos sibili, qd ex quo possibi le est annu los vnicā & eandem ha bere imagi nem, quo ca su liceret, ita liceat vni co uti. Sed tunc quęsitū est, an alieno annulo signari possit. & dubiū faciebat, q alias vr proprium signū apponendum c. inter dilectos. de fide instrū. l. decernimus. C. de aquędu lib. xj. cuius contrariū deciditur, q a satis est hoc attestari, & recognosci a teste, vt infra dicetur. No. q testm̄ ab oī bus testibus vel pluribus ex eis potest vno annulo signari. Itē quod si sint septem annuli una sculptura, valet sigillatio. Item quod ualet argumentum a possibili. Item quod alieno annulo signari potest testamentum.]

† Concord. cū hoc. §. capi. post cessionē in glos. j. post principium. ibi & alieno annulo. ex tra de prob. *

† alias qd. n. si septem annuli una sculptura fuerint? Secūdū qd (ut Papin. visum est) & alieno quoque &c.

¶ Vnico ēt annulo, & alieno potest ab oīb us testibus testamētum signari. h. d.

¶ Possunt † autem oēs testes & uno annulo a signare testamentū. b †Quid. n. si septē ānuli vna sculptura fuerint, secundū quod Papiniano uisum c est? Sed & alieno quoq; annulo licet signare testm̄.

¶ In testamento potest esse testis quilibet, qui pōt hēs insti tui, exceptis hic enumeratis. Angel.

¶ Testes aūt adhibe ri possunt ij, cū quibus testamenti d factio est. Sed neque mulier, e neq; impu

a ¶ Annulo. scilicet habente characteres, qui signatorius dicitur, & sic est in eo sigillum, non autem alio signo, vt ff. eodem. ad testium. §. signū. & de verborum significatione. l. signatorius.

b ¶ Testm̄. Vel etiam linteum. s. quo inuolutum est testamentum, vt ff. eo. ad testium. §. si.

c ¶ Visum est. Hac rōe & cū tribus, vel paucioribus, vel plutib. potest signari testm̄, arg. infra man. §. is qui exequitur. Alii dicunt tantum cū vij. vel uno debere signari.

SYL. ¶ Adde, quod hęc vltima opin. est falsa ex argumēto Papiniani, quia in septem signis possent esse tres eiusdem imaginis, & tamen valeret testamentum, eodem modo, si sunt plures annuli, arguendo, vt arguit Imperator hic.

¶ Testes autem. Casus. Non figuratur, quia procedit tradendo regulā in hac materia, dubium tamen faciebat, quia editum de testibus est prohibitorium certarū personarum. l. j. ff. de testi. ideo quicunque non prohibebantur, videbantur admitti. Respon. tamen Impe. prout in tex. rationes autem videbantur sigillatim in glo. No. q ille potest esse testis in testamento, qui potest hæres institui. Item qd mulier non potest eē testis in testamento propter sexus fragilitatē. Item impubes prōpter imbecillitatē ætatis, seruus, quia testamentum est iuris ciuilis, de quo iure ipse pro nihilo habetur, furiosus, quia nō est mentis compos, mutus, quia non potest exprimere mente conceptum, surdus, quia non potest audire nomē. hæredis, is cui bonis est interdictum, quia similis est furioso. Item infamis ex l. prohibitione.) SYL.

d ¶ Testamenti factio. Passiue accipe hic, vt bona sit exceptio, sed neque mulier &c.

SYL. ¶ Adde secūdum Ioan. Fab. & bene, quod hic Imperat. non procedit excipiendo, sed addēdo per illa verba, sed neque.)

¶ Alias etiam accipitur actiue, vt in fra de hære. qua. & diff. §. testamenti.

e ¶ Neque mulier. In aliis autem casibus omnibus recipitur, pręterquam in testamentis, vt ff. eo. qui testamento. § mulier.

Mulier vbique testificari pōt pręterq in testā.

SYL. ¶ Adde hoc verum, nisi sit testamentum inter liberos vel militis, glos. in auth. quod sine. C. eod. Item in testamento ad pias causas, ut est communis

mis opi. in l. j. C. de sacrosan. eccle.]

¶ Ratio est, vt C. de fideicom. l. fi. & est timor falsitatis.

SYL. ¶ Adde hoc esse propter fragilitatẽ sexus secundum gl. in d. §. mulier.

Hermaphroditus an i testamẽto possit esse testis. ¶ Quid de hermaphrodito? Rñd. si præualet in masculino sexu, recipitur, vt ff. de statu ho quirur. & de testi. l. repetundarum §. j.

bes,[a] neque seruus, neq;[b] furiosus, neq;[c] mutus, neq; surdus, neq; is cui bonis iter dictum[d] est, neque ij quos leges iubẽt improbos intestabilesque[e] esse, pñt i numerũ testium adhiberi.

¶ Seruus cõi opinione reputas liber põt in testamento esse testis. Aret.

Sed cũ aliquis ex testibus testamenti q dem faciendi tpe liber existimabat, postea aũt seruus apparuit, tã diuus Adrianus† Catonico Vero q postea diui Seuer[*] & Antoninus rescripserũt subuenire se ex sua † liberalitate[f]

Testificamurđ ijs q vidimus i pueritia. a ¶ Neq; impubes. Quid de eo quod vidit in pupillari ætate? Rñ alias

id est preterquam in testamento posset verũ sci† testificari, sicut & seruus, vt ff. de ver. sig. l. notionem. § instrumentorũ. & C. de hęr. & manich. qm. in fi. sed hic non, quia faciunt ad substantiam testamenti, vt hic dicitur.

† Quod deeo qđ vidit pximus pubertati, secus si pxim[*] i fantiæ.

SYL. ¶ Adde hoc verũ, si proximus est pubertati, alias secus secũm doc. hic arg. l. excipiunť. ff. ad Sill. *de quo vide Dec. in l. ij. §. impuberes. ff. de reg. iur.]

SYL. Io. Fab. & Ang. b ¶ Neque furiosus. Nisi habeat dilucida interualla. ff. eo. qui testamento. §. nec furiosus.

¶ Adde, & q tpe actus gesti & examinationis facte nõ esset in furore, alias secus. l j. & ibi no. C. eo.]

c ¶ Neq; mutus. Qui nihil loqui vel audire potest, vt infra qui. non est per mis. fa. test. § item surdus.

ADDIT. Etiam si talem morbũ habeat a casu, & sit literatus, quãuis tũc possit testari secũdum Ioan. Fab. hic.

d ¶ Interdictũ est. Vel a lege, vt qui commisit in legem Iuliam maiest. vt C. ad l. Iul. maiest. l. fi. Vel a iudice, vt ff. eo. is cui. in fi. j. respon.

e ¶ Intestabilesque. Vt de crimine famoso damnatus, vel muliebria passus, vt ff. eo. is cui. §. fi. & l. cũ lege. & ff. de testi ob carmen. in prin.

SYL. ¶ Adde hoc verum, quando notorie erat infamis, alias secus, secundũ glo. in l. cum lege. in fi. ff. eo.]

SYL. ¶ Sed cum aliquis. Casus. Quærebatur, an seruus cõiter p libero habitus posset adhiberi in testẽ. & dubium faciebat, quia seruus prohibetur esse testis, vt supra dicit proximo. §. & ipsa veritas opinioni præualere solet. §. si quis rem suam. infra de lega. cuius contrarium respondetur, quia Catoni, cum tũc cõmuniter liber reputaref ab omnibus, nec aliquis eidem statum q. mouisset, sed esset in quasi possessione libertatis, non est quod imputef ipsi testatori. Nõ. ergo, q non sufficit probare ad inualidandũ testamentum, q aliqs ex testibus esset seruus, sed necesse est dicere, q ita cõiter reputabař, ita Bar. in l. testium. §. cõdõnem. ff. de testam. quãuis cõtrarium magis communiter teneant ibi doct. Item q debet reputari liber oĩum consensu, intellige eũ cõgnoscentium non aliorum, facit glo. in ver. subtilitatem. in l. j. C. de sent. q pro eo quod inter. Item q debet probari cõis opi. hominum tpe signari te stamenti, non aliter. Item q cõis opi. quandoque pręualet veritati. Item q communis error facit ius.]

† alias Catoni, nec est dictio Vero.

† alias libertate.

f ¶ Liberiare. s. putatiua.

SYL. ¶ Adde, q gl. non intellexit tex. non enim legendum est libertate, sed liberalitate, & hoc intendit, q quamuis de stricto iure, eo quia seruus erat adhibitus, testm inualidum esset, tamen hi principes seri pserũt ex sua benignitate subuenire testamento propter cõmunem errorem.]

Opinio præferř veritati. ¶ Et sic ualet plus quod est in opinione, q quod est in veritate. sic. ff. de leg. j l. iiij. in princip. Arg. contra. infra de leg §. si quis rem suam.

SYL. ¶ Adde q solut. est, quia opinio erat vnius

vnius tm̃, hic omnium, quo casu plus operatꝰ veritas, sicut ẽt pręfertur cõis error veritati, q̃n reipub. interest, prout in casu tex. nostri pp cõseruationẽ testi. l vel negare. ff. quemad. test. ape. & pp validi tatem actus vel euitatio nem dãni. l. iij. ad Mace. don. alias. n. ma gis atten ditur veritas. l. fi. ff. de hęr. insti.

† alias hęref.

† alias liberi lo co fuerit.

ADDIT. Dic, ꝙ aut veritas patens est, & attẽdiť: aut occulta, & tunc nõ. vel dic ꝙ aut attendendo opinionem fauor ampliaꝰ, & attenditur, vt hic & ibi, aut non, & tunc non. Dic vt ibi. Ioan. Fab.

testõ, vt sic † hẽatur firmũ, ac si vt oportebat factum esset: cum eo tpe, quo testamentum signaretur, [a] omnium consensu [b] hic testis † liberorũ loco fuerat, neq; quisquã esset qui ei quæstionẽ status moueret.

¶ Põt in uno & eodem testõ esse testis pater cũ filijs & fratribus, dummodo sit alienum: secus autẽ si proprium uel domesticum. Arer.

¶ Pater necnon is qui in ptãte eius est, item duo fratres qui in eiusdem patris po testate sunt, vtrq; testes in uno testõ fieri possunt, quia nihil nocet, ex una domo producantur. Ang.

ADDIT. (i) Nisi de eo sit facta publica scriptura: vel pars confiteatur testamentum sic fuisse factũ, aut testes deponant ante quam ipsorũ defectus appareãt, qa tunc scriptura probabit absque eo quod testes

a ¶ Signaretur. Quidam hoc intelligunt generaliter verum, vt sine often datur testamentum in scriptis conditum, siue nuncupatiuũ, debeat ei credi, siue desierint testes esse, siue non, & sic se habet consuetudo, vt arg. C. de edi. di. Adri. tollẽ. l. fi. & C. de don. l. in donationibus. & C. arbi. tut. l. fin. Nos contra. s. in nuncupatiuo de iure, & quod hic dicitur, in testamento cõ dito in scriptis loquitur.

SYL. ¶ Adde hoc verum in testamento in scriptis redacto per publicũ tabellionem, alias enim quamuis esset in scriptis, omnino deberent recognosci signa, ita hanc glo. intelligit Bart. in l. j. C. eodem.]

¶ In nuncupatiuo. n. si proferatur, nõ debet ei credi sine testibus, cum in eis consistat tm̃ substantia testamenti.

¶ Adde, ꝙ glo. cõiter reprobatur in l. heredes palam. in prin. ff. eo.]

¶ Ipsum tñ valet, licet probatio deficiat, (j) vt ff. de testa. tut. l. duo. quid si seruus factus est vel infamis, & velit recognoscere sigillum suum? Rñ. non admittiť, vt ff de Car. edi. l. Carbonianam §. duę autem sunt causę.

¶ Adde, ꝙ hęc gl. cõiter reprehendiť quia q̃n testis adhibetur ad solennitatem, conditio eius inspicitur tempore quo adhibetur, secundum docto. in l. j. C. eodem.] SYL.

b ¶ Omnium consensu. No errorem prodesse, vt ff. de sup. leg l. iij. in fi. & C. de lati. lib. tol. l. j. §. sed & si quis. & ff. de offi. prę to. Barbarius. Error cõis facit ius.

¶ Pater. Casus. Querebatur, an in eodem testamento pater & filius, vel duo fratres adhiberi possent testes. dubium faciebat, quia suspectum videbatur testimonium plurium, & aliqualiter periculosum, quod euitant ll. in testamenti confectione. l. fina. C. eodem. quo non obstante deciditur contrarium, & assignat tex. rationem, quę est eadem cum dicto, vnde potes dicere rationem esse, quia cum nihil eorum intersit, & testamentum fit extranei, non est in consideratione talis suspicio, cum vocentur a testatore, quamuis enim inter se sint domestici, nõ sunt domestici testatoris vel hęredis. Nota summarium. Item quod ex vna domo plures vni negocio recte adhibẽtur in testes. Item quod ratio eadem cum dicto toleratur. Item quod filius non est idoneus testis in testamento patris, nec pater in testamẽto filij testantis extra castra, nec frater in testamento fratris. Item quod domesticum testimonium reprobaꝰ in testamentis.] SYL.

Alieno.

a ¶ Alieno aliud si in suo, ut j. pxi. §. & ff. de testib. testis.

* ADDITIO Domesticum testimonium est, eorum demũ, qui sub ea dẽ potestate sunt, patria uel dominica: aut quorũ alter sub alterius est ptãte. Theophilus.

b ¶ Post missionẽ.i. ?missionẽ: aliud si ante, ut ff. eo. qui testõ §. per cõtrarium.

ADDIT. Et est rõ secundum gl. ibi, quia tũc testes nec rogati, neq; ad solennizandũ actũ exigunt: quãuis duo requirãtur ad pbandum ueritatem. Ang.

plures testes alieno [a] negocio adhiberi.

¶ In testibus aũt nõ debet esse is, qui in ptãte testatoris est. Sed† si filius familias de castrensi peculio post missionem [b] faciat testamentũ, nec pater eius recte adhibetur testis, nec is q in potestate eiusdem patris est: reprobatum est enim in ea [c] re domesticum testimonium.

¶ Heres, filius, pater, aut frater hæredis prohibentur esse testes in testamento, sublata iuris antiqui dispositione. hoc dicit.

¶ Sed neque hæres scriptus, neque is [d] qui in potestate eius est, neque pater eius qui in ptãte eum habet, neque fratres q in eiusdem patris potestate sunt, testes adhiberi [e] possunt: quia hoc totum negocium, quod agitur testamenti ordinandi gratia, creditur hodie inter testatorem & hæredem

uide Angel. hic.

¶ Sed neq;. Casus. Non figurat, quia ponitur iuris antiqui correctio ex ratione assignata per Imp. quia cum totum negocium agat hodie inter hęredes & testatores, domestici testimoniũ repellitur. Not. q hrs non põt esse testis in testõ: & sic q quis in eã propria testificari prohibet: & eadẽ rõne nec pater: qa cũ ei acquirat, agit de eius comodo: & eadem ratione frater: qa cũ talia bona patri quærantur, per consequens quęrunt postea etiam filio. Item nota quod ll. correctæ non sunt scribende in libro. ll. Item quod principale negocium testandi agitur inter hęredem & testantem.]

* c ¶ In ea re. idem & in alijs, † vt C. de testib. l. ij. (j) Sed qs est domesticus? Rñ. colonus, & ascriptitius, vel similes, vt C. de ijs qui ad eccl. confu. l. fi. §. sane enim si seruus. & C. de quęstio. l. pridẽ. Itẽ vxor marito, & econtra, vt sup. de vsu & habita §. item is. Item † seruientes siue dapiferi, vt ff. de pęnis. l. respiciendum. §. furta.

¶ Adde meliorem glo in c. in literis. de testi. (vbi doct. maxime Moder. tractant an & quando domesticus possit pro domestico testificari) & in summa ii.q. v. q illi dicuntur domestici, quibus ratione patrię vel dominicæ potestatis imperari potest, & omnes qui in domo habitant].

ADDIT. (j) Tu dic, quod filius quã do nihil sibi quęrit potest pro patre testificari, secundum Ioan. Fab. idem econtra in eo negocio, ex quo nec patri nec filio resultat commodum vel interesse, & quid de matre, & fratrib.

d ¶ Neque is. no. quod his tribus modis dicitur quis contingere me p potestatem.

e ¶ Adhiberi. Quia eorum negociũ est, cum & lucrum & damnum ad eos pertineat. ff. qñ app. sit. l. j. §. in propria (j) & vere eorum, quia &c. SYL.

¶ Adde, q militat et rõ presumptę affectionis, quę non cessat cessante cõmodo patris, & ideo in ijs, in quibus hodie nihil quęritur patri, omnino repelleretur, vt per Are. hic.] SYL.

ADDITIO. (j) Monachi tamen in monasterio possunt esse testes. c. insuper. extra de testib. Idem in hominibus vniuersitatis pro ipsa vniuersitate vel castro, in negocijs ex quibus non resultat commodũ in particulari, sed in communi. Ang.

† alias sed & si.

† Sic M. T. lib. iiij. Rheto. tit. j. Domesticus qs dicatur.

Intelli- SYL. ge istud verũ, si sint seruitores cõmẽsales, vt qui a vinãt ex pẽsis domini, alias cõtra, nisi habuissent licẽtiã si-

ne spe SYL. reuerendi: tẽpus enim p ductionis & depositionis inspicitur secundũ Io. Fa. hic.

a ¶ Agi. Caute ponit agi, cũ sit generalissimum, vt ff. de verb. sig. l. Labeo ij. in prin. & l. verba. habet enim se ad ius testandi & contractus.

b ¶ Conturbatum. Nam olim hęres duobus primis generibus testamẽtorum poterat eẽ testis, in tertio vero ille, qui erat loco hęredis, nõ poterat esse testis, & sic erat turbatio iuriũ, & ad eius similitudinẽ verus hæres hodie testis non erit, vt sequitur.

† alias enim.

c ¶ Familiæ emptorẽ. dicit ille, qui cõstituebat hæres per æs & libram.

d ¶ Hrdi q erat ex primis duobus generibus testamentorum.

e ¶ Abuti. sic. C. de cadu. tol. l. j. §. j. & ff. si fa. fur. fe. di. l. si na. & §. qui. ex cau. ma. non li. §. j. Accur.

agi.[a] Licet† autẽ totum ius tale conturbatum[b] fuerat, & veteres quidem familiæ[c] emptorem, & eos qui per potestatẽm ei coniuncti fuerant, a testamentarijs testimonijs repellebant, hæredi[d] aũt, & ijs qui per potestatẽ ei coniuncti fuerant, cõcedebant testimonia in testamentis p̃stare. licet ij, qui id p̃mittebant, hoc iure minime abuti[e] eos debere suadebãt, nos tamen eandem obseruationem corrigentes, & quod ab illis suasum est, in legis necessitatem transferentes, ad imitationem pristini familiæ emptoris, merito nec hæredi, qui imaginem vetustissimi familiæ emptoris obtinet, neque alijs personis, quæ ei (ut dictum est) coniunctæ sunt, licentiã concedimus sibi quodãmodo testimonia p̃stare, ideoq; nec eiusmodi ueteres cõstõnes nostro Codici inseri permisimus.

¶ Legatarij, & fideicommissarij, & eorum coniuncti, testes adhiberi possunt h. d.

¶ Legatarijs[f] autem & fideicommissariis, quia non iuris[g] successores sunt, & aliis personis eis coniunctis, testimonium † non denegamus, immo in quadam nostra oonstitutione[h] & hoc specialiter eis concessimus. Et multo magis ijs, qui in eorum potestate sunt, uel qui eos

SYL. ¶ Legatarijs. Casus. Dubitatũ fuit, an legatarij & fideicommissarij recte adhiberent testes in testõ, & rõ erat in promptu, q̃ nõ, p̃p eorum commodũ, quia inualidato testõ corrumpunt le gata. l. j. §. j. ff. de le. iij. quo non obstãte deciditur cõtrariũ, ex eo quia commodũ eorum est in consequentiã, nõ principaliter, cũ totũ negocium cum hęrede agi credat supra proxi. §. No. q̃ valet legatũ factum testi adhibito in testamẽto, & q̃ legatarius est idoneus testis, quãuis de eius commodo agatur. Itẽ & fideicommissarius particularis, secus vniuersalis, quia est loco hęredis.]

f ¶ Legatarijs. Discrepãnt hi iure veteri a fideicom. vt ĩfra de fideicom. hær. §. pterea. sed hodie nõ, ut infra de leg. §. sed nõ vsque. † qdã §. hũc itelligunt, qñ legatũ fuit repetitũ ã succedentibus ab itestato, vt tunc non uideat ferre testimoniũ ĩ testõ iure, q̃a iuris successor est, q in quota pat te hrs institutus est.

† Hoc qđ seq̃ vsq; ad fi. gl. nõ reperiĩ in uetustis eo-dieib.

g ¶ Non iuris. sed rei & sine onere, vt ff. mand. l. si hæreditatem.

† Sic ẽt clericus põt ferre testimoniũ cã suæ eccle-się, vt in SYL. e. eũ nũcius. extra de test. ubi uide gl. unicam de illa materia.

¶ Adde, q̃ debet intelligi iuris, s. vniuersalis, quia legatarius est sueeessor iuris. l. id tempus. ff de vsucap.]

ADDIT. Et per hoc patet secus esse in fideicõmissario vniuersali, quia habetur loco hęredis. §. testitura. inf. de fideicom. hęr. Ioan. Fab.

h ¶ Constitutione. gręca, uel dic de illa, quę est. ff. eo. l. qui testõ. in princi. quę est Iustiniani per approbationẽ. vt C. de uete. iure enu. l. j. §. sed neq; uersi. omnia enim, prima uerior.

In

habent in potestate, [a] huiusmodi licentiam damus.[b]

¶ Testamentum potest in qualibet materia scribi, & pluribus Codicibus. Aretinus.

¶ Nihil aũt interest testm̃ in tabulis, an in chartis,[c] membranisue, vel in alia materia fiat.

¶ Sed & unum[d] testamentum pluribus codicibus conficere quis potest, secundũ obtinẽtem tamẽ obseruationẽ oĩbus factis, quod[e] interdũ ẽt necessarium est, uel-uti si quis nauigaturus & secum ferre, & domi relinquere iudiciorum suorũ contestationẽ uelit, uel propter alias innumerabiles causas, q̃ humanis necessitatibus imminent.[f]

SYL. a ¶ In potestate. Item tabellioni, vt ff.eo.l.Domitius.

¶ Declara hanc glo.ut per Ioan. de Pla.hic.)

b ¶ Damus.C.de testi.l.omnibus.cõtra.Solu.hic agitur de uiribus testamẽti iter hęredẽ & aliũ agentem cõtra testamẽtum,alias cõiunctus con iuncto nõ feret testimoniũ.i., unus legatarius alij. Et scd̃m hoc falso,hic sumit̃ argumentũ, ꝙ socius in cã socij admittit̃ in testimoniũ. Vel dic hoc speciale,† vt coniunctus pro cõiũcto admittatur quasi in re sua,fauore testamẽti & ultimæ voluntatis,q̃ debet dominari, si legitima est, vt C. de lega. cũ qõ. in fi.& erit bonum argumentũ supra dictum.Sed argumentũ contra est. C. de testi.qm̃.in fi.Sed respondeo, finis illius legis non refertur ad totũ, qđ erat dictum.Distingue tñ, an lucrum redeat ad eum socium, ut tunc nõ admittatur, alias sic,vt ff.quando appel. sit l.j.§.in propria.

†Istam approbat Bartol. in l qui testõ. ff.e. & idem hic Angel. & Pl. hic.

SYL. ¶ Adde,ꝙ cõis solu est,quia nõ interrogatur directo sup legato,sed in consequentiam secundum gl.in d.l.omnibus.quę communiter approbatur.)

SyL. ¶ Nihil. Casus Quęsitum est,an in qualibet materia testm̃ scribi posset, & uidebat̃ ꝙ nõ, sed ꝙ deberet scribi in chartis vel mẽbranis tanq̃ qđ cõe fit:ex insolitis enim fraus præsumit̃, de qua valde timet̃ in testõ, cuius cõtrarium deciditur,ex eo quia in testamentis ipsis uoluntas quomodocũq; cum debitis solẽnitatib. expressa est satis. Item fuit dubitatum, an plura exempla fieri possent testamentorũ & uidebatur dicẽdum ꝙ non, ꝑꝑ ambiguitatem, & quia vnicum faciendũ est testamentum, nõ plura, cuius contrarium deciditur, quia cũ sit quid intellectuale testamẽtũ, & si fiãt mille exẽpla, semper vnũ est. No. testamẽtum in qualibet materia scribi posse. Item ꝙ de uno eodemq; testõ plures scripturę confici possunt: quia semper intellectualiter erit vnum testm̃. Item ꝙ pluralitas scripturarũ non facit præsumi pluralitatẽ factorũ. Item ꝙ quandoq; est necessariũ confici plures scripturas. Item ꝙ in multis est periculũ homini. Item quod innumerabile dr̃, qđ difficile numerat̃.)

c ¶ In chartis. sic supra de rerũ diu. §.literæ.† Accur.

ADDITIO. Et dic in chartis etiam rasis,secus tñ in alijs instrumentis.

d ¶ Et unum.sic.ff.eo.l.unum.

e ¶ Quod. scilicet ut pluribus fiat codicibus

f ¶ Imminent. Sic in authen.de con sang.& ute. fra.§.qa vero.col. vj. Sed nunquid ex his exemplis probat̃? Respon non sine authentico,vt in authẽti.vt spon.l ar §.& hoc insuper. colla. ix.& ff.de fide instrumen. l. quicunq; & ff.de bonor.poss. secundum tabul. l.j.§.sed & si unũ. sed hic ambo sunt principalia.

†Adde l. charte. ff.de bo. pos. sec. tab.

SyL. ¶ Adde,ꝙ hæc opi. cõiter tenetur, nõ enim ita disposuit hic testator, vt in l.j.§.si quis in duobus. ff de bon. pos. secundum tabu.

SYL. ¶ Sed hęc quidem. Casus Nõ figuratur,quia datur regula & modus cõdendi testm̃ nũcupatiuum. No. dupli

 cem

bon. quę lib. cū oportet. §. j. scd'm moderna uero nō, quia nō erat adhuc statutum in aduentitijs, vt nō acquirātur patri, tpe huius legis antiquę q̄ recita tur hic. Rñd. quatuor iura hic successiue considerari. Antiquissimum, quo sola castrensia vel quasi nō acquirebātur, vt supra. §. j. Antiquū, vt tpe Constantini, quo res maternæ & ex materna linea delatę, vt non acquirantur patri statutum est, vt C. de bon. mater. l. j. ij. & iij. Tertiū quod hic recitatur, vt pr̄ emācipando filium de his maternis tertiam teneat pro pręmio. Quartū, quo cauetur vt omnia aduentitia acquirā tur filijs quantū ad proprietatē, patri quantū ad vsumfructum, ex quo corrigitur illud, quod iure antiquo cautū erat, vt hic, & sup. §. j. & C. de bo. quę lib. cum oportet. §. cum autem.

Pr̄ secū dum di uersa tē pora di uersa iu ra habuit in bonis filij.

l. donationes. §. pater. ff. de do. & est ratio diuersitatis, quia profectitiū pater potest adimere & totum ex eius volūtate dependet, ideo ei nō prouidit, sicut in aduentitio, quod pater non potest adimere, cum proprietas sit ipsius filij secūdum Ioan. Fab.

rat) licentiā ex anterioribus constitutionibus[a] habebat, quasi pro pretio quodam modo emancipationis. Et inhumanum quiddam accidebat, vt filius rerum suarū ex hac emancipatione dominio pro parte tertia defraudaretur, & quod honoris ei ex emancipatione additū erat, ꝙ. s. sui iuris effectus esset, hoc per rerū diminutionē decresceret.[b] Iōq; statuimus, vt parens pro tertia parte dominij quā retinere poterat, dimidiam[c] nō dominij rerū, sed usufructus retineat. Ita etenim res intactæ apud filiū remanebūt, & pr̄ ampliore sūma fruet̄, ꝓ tertia,[d] dimidia potiturus.

¶ Seruus domino inuito & ignoranti acquirit, hęreditatem tamen sine eius iussu non adit: quęrit & possessionem, & ideo vsucapit. h d.

¶ Item vobis † ac-

d ¶ Pro tertia. id est loco tertiæ, q̄ habebat olim in bonis maternis ratione ꝓprietatis habet hodie dimidiā vsusfructus in omnibus aduentitijs, vt C. de bon. quæ liber. cū oportet. §. pen. ¶ Sed dubiū est, an hēat dimidiā vsusfructus bonorum iam quęsitorum tantum, an vero etiam quęrendorum post emancipationē. & oēs indistincte tenent, ꝙ in iā quęsitis tm̄. Ego tamen alias legendo & disputando defendebā contrariū, & idem defendit Præp. Senē. in quinto casu. q. v. in ij. col. vbi vide, quia materia excedit vires additionis, satis fuit admonuisse.

SYL. † alias incipit iste. §. item nobis. alias itē qđ seruus. & ita cōiter allegatur,

SYL. sed tūc subaudi vobis acquirit.

a ¶ Cōstitutionibus. s. Cōstantini ante Iustinianū, vt recitatur. C. de bo. q̄ libe. cum oportet. §. pen.

b ¶ Decresceret. Argu. contra ff. de le. pa. tut. per totum, & C. de cad. tol. l. vnica. §. pro secundo. Accur. Flo.

ADDIT. Tu dic, ꝙ onus est emolumento pecuniario pōt causare honorē, sed honor sine emolumēto nō pōt esse cū oneris, quāuis quandoq; cōtingat honorē esse sumptuosum Io. Fab.

c ¶ Dimidiā. quā semper retinet, nisi expresse remittat, vt C. de bo. quę li. cum oportet. §. cum autem. Accur.

* ADDITIO Dic quod in peculio perfectitio est necesse, quod pater ex presse retineat, alias donare videt̄

¶ Item vobis. Casus. In tam nota regula non figuratur nisi literaliter. ratio autem primi dicti assignatur ī tex. ibi, Ipse enim seruus. ratio autem iussus domini in hęreditate adeūda est, non quia sit actus iuris ciuilis, sed qa non debuit esse in potestate serui facere conditionem domini deteriorem adeundo hęreditatem damnosam. Nota regulam, quod seruus quęrit domino non solum ex traditione, sed verbis etiam. Item non solum dominiū, sed possessionem, quę tamen est facti. Itē quod seruus adire non potest nou prę cedente iussu.]

Stipulen-

a ¶ Stipulentur. Et ita obligationem domino quęrit, vt infra ꝑ quas pers. nob. obl. acqnir. circa prin.
b ¶ Ex qualibet. Et per occupationē, vel specificationem, vel inuētionē, vt supra de rer. di. §. ferę. & §. cū quis. & §. thesauros.
c ¶ Inuitis obuenit. Sic ff. de acq. re. do. ēt ĩuitis. sic & ff. de ver. obl. seruus vetante. arg. cōtra ff. de do. hoc iu re. §. nō pōt. Accur.

Bñficiū confert ĩ inuitū.

SYL. ¶ Dic, ꝙ q̄ritur ĩuito, sed nō retinet, q̄a remittere pōt, & ita alias respondet gl. in d. l. seruus vetante. sed aliter rñdet, & melius, ꝙ inuito directe non acquiritur, sed per indirectū sic. Sed q̄uo pōt quęrere inuito, q̄a iō quęrit seruus, quia eius vox ꝑsumit vox domini. §. ei vero ĩ. de inut. stip.? Respon. ꝙ repræsentat seruus dominū generaliter, nō spāliter. l. debitor. §. seruo. ff. de le. ij. quia res domini pōt legari seruo, & tñ non posset legari domino, non pōt ergo effectum dominicę ptātis impedire dominus. l. nemo potest. ff. de leg. j.]

† Facit ad hoc l. j. in §. j. ubi ēt glo. ff. si qs omi. cau. testa.

ADDIT. So. dic, ꝙ inuitis acquirit ipso iure, sed non incommutabiliter, vt ibi. ar. l. inuito. ff. de re. iu. Ang.

Seruus an possit hr̄e aliquid suum.

d ¶ Nihil suū. s. ad suā vtilitatē, sed ad dñi vtilitatē pōt, vt ĩ. de stip. ser. §. sed cū factū. q̄ est cōtra. imo ēt ad suā vtilitatē qñq;, vt si dñs seruo legatum relinquar, vt C. de nece. ser. q̄dā. §. illo. Rñ. illud de ęq̄tate non rōne dr̄, q̄a in alimenta erat relictū, vt C. de le. l. seruis. & ff. de alim. & cib. leg. seruos. alias aūt non tenetur hęres, nisi velit.

SYL. ¶ Melius respondet gl. in contrario, cuius opin. communiter approbatur per Christ. hic.]

ADDIT. Quod facere debet de vrbanitate, si suā grauare nolit opinionē vt ibi no. glo. Ang.

quiritur, quod serui uestri ex trādōne nāciscūtur, siue quid stipulentur,[a] uel ex donatione, vel ex legato, siue ex qualibet[b] alia cā acquirāt. Hoc .n. uobis ignorantibus & inuitis[c] obuenit. Ipse. n. seruus, q̄ in potestate alterius est, nihil[d] suum hēre pōt. † Sed si[e] hr̄s institutus sit, non alias nisi vestro iussu hr̄ditatē adire pōt. Et si uobis iubentibus adierit,[f] uobis hr̄ditas acquirit, perinde[g] ac si uosipsi hr̄des ĩstituti essetis. Et cōuenienter. s. uobis legatum per eos acquiritur.[h] Non solū aūt ꝓprietas per eos, quos in ptāte habetis, uobis acquiritur, sed etiam possessio. Cuiuscūq;

e ¶ Sed si hęres. No. in hęreditate adeūda a seruo tria esse necessaria, q̄ sunt, iussus, vt hic, & ꝙ p̄cedat, vt ff. de acq. hær. si quis mihi. §. iussum, & serui voluntas, vt C. de hęr. insti. cū proponas. In Trebellianica restitutione seruo facienda solius domini sufficit voluntas.

Hęreditas per seruum acqri nō pōt nisi tria concurrāt.

¶ Rationē diuersitatis hic assignat Christo.] At in bonorum possessione seruo delata seruum consentire, & dominū velle, siue ante siue post, oportet, vt ff. ad Treb. seruo inuito.] & rem ratam hab. l. pe. In legato non est opus iussione, cum emolumentum tantum contineat, vt ff. man. si hęreditatem.

SYL.

† Adde l. si legatus. §. si filiosfami. e. ti.

* ADDIT. Ratio quare in aditione requirit iussius nec ignoranti acquirit. hęc vera est explosa & reiecta rōne Portij hic, q̄a ipsa hęreditas plerunq; dānosa est vt s̄. de auct. tut. in prin. nimirum si non acquirit ignoranti quia conditio dñi posset fieri deterior q̄d lex non concedit l. fi. C. de acq. poss. q̄ ratio colligit ex l. qui in aliena. ff. de acqui. hęre. & vide Ozer. in §. alienus quoque, infra de hęr. insti. H.M.

f ¶ Adierit. Scilicet seruus.

g ¶ Perinde. Quandoque non perinde, ut si filio meo substituā eos, quos hæredes mihi fecerim, nam vocantur ex substitutione qui per se, non qui ꝑ seruos hæredes sunt, vt ff. de vulg. & pupilla. substitut. l. qui liberis. §. hæc verba. Item alibi, vt ff. de lgatis primo, cum filio. §. ipsi vero. & §. ideo Accursi.

h ¶ Acquiritur. siue seruus tantum velit, siue dñs tm̄, vt ff. de don. cau. mor. l. fi. & de adim. le. si seruo.

Adepti

enim rei possessionẽ adepti[a] fuerit, id uos possidere uidemini[b] Vnde ẽt per eos usucapio,[c] uel longi tẽporis possessio[d] uobis accidit.

¶ Seruus, in quo habemus usumfructũ, acquirit nobis ex re nr̃a & operis suis, ex alijs uero causis acquirit domino proprietatis. Aret.

¶ † De ijs aũt seruis in quibus tãtummodo[e] usumfructũ[f] habetis, ita placuit, ut quicquid ex re[g] nestra, uel ex opis suis acquiratur, id uobis adijciatur, quod uero extra eas cãs† consecuti sunt, id ad dñm proprietatis[h] pertineat. Itaq; si is seruus hæres institutus sit, legatumue quid[i] ei aut donatum fuerit, nõ usufructuario, sed domino proprietatis acquiritur.

¶ Liber homo & seruus alienus bona fide possessus acquirit possessori ex re ipsius & operibus suis: ex aliis uero causis liber homo acquirit sibi, & seruus domino suo, & non tantũ per prædictos acquiritur nobis dominium, sed etiam possessio. h. d. Aret.

Idem placet[k] & de eo, qui a uobis bona fide possidet, siue is[l] liber sit, siue alienus seruus. Quod enim placuit de usufructuario, idem placet & de bonæfidei possessore. Itaque qđ extra istas duas causas[m] acquiritur, id uel ad ipsum ptinet, si liber[n] est, uel ad dominum, si seruus est. Sed bonęfidei pos-

a ¶ Adepti fuerint. s. iuste† secundũ quosdam. Vel aliter, quod dic vt diximus sup. de ijs qui sunt sui vel alię. iuris. §. j.

b ¶ Videmini. etiam ignorãtes. vt ff. đ acq. pos. l. iij. §. salt⁹. †

SYL. ¶ Non tñ inuiti sicut in dominio. l. j. §. hæc q̃ de seruis. ff. de acqu. pos.]

e ¶ Vsucapiõ. in rebus peculiarib. statim: in dominicis post q̃ dñs scit, vt ff. pro solu. l. ij. & de vsucap. l. Labeo.

d ¶ Possessio. i. præscriptio, q̃ est effectus longę possessionis vt ff. de vsuca. l. iij.

e ¶ De ijs. Tantummõ. vt ff. de don. cau. mort. l. vlt. & de adimen. leg. l. si seruo.

f ¶ Vsumfructũ. de eo in quo vsum tantummodo habem⁹, dic q̄ ex opere istũ nõ acquirit, quia operę serui in fructu sunt, vt ff. de vsu, & habita. per seruum.

h ¶ Ex re. expone vt supra. §. j.

h ¶ Ad dominum proprietatis. nisi † cõtemplatione vsufructuarij sit institutus, vel aliud sibi datũ fuerit, quo casu ex re eius scilicet vsufructuarij sibi quęsitum esse videtur, vt ff. de vsufruc. leg. sed & si quid. non tamẽ vsufructuarij iussus sufficit ad adeundam hęreditatem, vt ff. de acqui. hęr. l. aditio § præterea. Accur.

ADDIT. Sed adibit iussu domini, qui fructuario restituet, & si nolit iubere, coget. vt no. eo. titu. l. si qs mihi. in prin. & ff. de vsufr. l. e. si serui.

i ¶ Quid. i. aliquid.

SYL. ¶ Idem placet. Casus. Figuratio clara est, iõ forma litera liter, cũ tradat Imp. regulam depẽdentem ex supradictis. No. quod seruus alienus bo. fide possessus, & liber hõ similiter bo. fide possessus, & ille in quo hẽmus vsum fructũ, paribus passibus ambulãt, excepto casu in tex. expresso. cætera no. collige per te, q̃ pendent ex summario.]

K ¶ Idẽ placet. Scilicet quo ad acqsitionem vt statim sequitur, nam in alio differt, vt infra eo. §. sed bonæfidei.

l ¶ Is liber. hic dic quod diximus supra eo. in princ.

m ¶ Extra istas duas causas. ueluti si fuerit hæres institutus, vel legatũ fuerit ei aliquid, vel donatum.

n ¶ Si liber est. Pręter possessionem, quę sibi. s. libero possessio quęri non potest, cum ipse ab alio possideat, vt ff. ad

†Et hoc tẽ Ang. in l. qđ seruus. ff. de acqu. pos. quod facit, ut lucrum ex usuris ñ q̃ratĩ prĩ, nec sit fratri cõferendũ, nisi vtantur cautela de qua per eũ hie.

†Idẽ dr̃ in l. j. §. item acgrimus ff. eo. ti.

*

† Concord. cũ hoc. §. l. si serui. ff. de usufru.

† alias prosecuti.

*

† vt si eum nominauerit testator in institutione l. cũ aliqs. C. de iu. de lib.

Possessionem possessus non quęrit.

ff. ad l. Iul. de adulteriis. l. sic eueniet. Item pręter vsucapionem, quę sibi nõ quęritur sine possessione, vt ff. de acquir. re. domi. homo liber. §. quicquid. & ff de vsuca. l. sine possessione. † Sed in hæreditate per liberũ hominẽ mihi quęrenda sex sunt necessaria, quorum si quid defuerit, nõ quęrit. s. vt mei contemplatione instituatur. Itẽ vt sciat conditionẽ suam institutus. Item ꝙ iussu meo adeat. Item quod uolẽs adeat. Item ꝙ velit mihi quærere. Item ꝙ bona fide possideam. Bene dico, opꝫ vt sciat conditionẽ suã, nã ignarus suę conditionis nulli acquirit, sibi enim non, vt ff. de acqu. hęr. quĩ putat. §. qui bona fide & l. vj §. j quia se obligare non voluit. nẽ possessori nõ, si nõ interueniat iussus. vt ff de acqui. hęred. siqs mihi bona. §. iussum. Idem & si interuanit, vt ff. de acq. hęred. l. vj. §. Celsus. & §. j. nam seruili necessitate creditur hoc fecisse, vt ff. de neg. gest. at qui. §. si libero. quare non potest acquirere, vt ff. de hęre. instit. liber hõ. in princi. Si sciat conditionem suam, uolens quærere mihi, quęrit sibi, sed restituit mihi possessori ꝑ cõdictionẽ sine causa, cuius intuitu fuit institutus, sicut volens quærere possessori, cuius intuitu fuit institutus, † iussu eius adeundo q̃rit, sed si nõ eius contemplatione, nihil fit, ut ff. de acqu. rer. domin. l. liber homo. & l. homo liber, in prin. (j) Itẽ potest dici, ꝙ ignarus quærit sibi, vt ff. de acqui. hær. l. qui putat. §. de eo. cũ non contemplatione possessoris instituatur, vt ff. de acqui. hær. l. qui in aliena. ĩ si & §. cũ autem. †

*

† Similis glo. hř in l. homo liber. in ver. tñ. ff. de acqui. re. do.

Hęreditas non quærit̃ ꝑ hominẽ liberũ bona fide possessum, nisi sex concurrant.

sessor eũ usuceperit seruum (quia eo mõ dominus [a] fit) ex omnibus causis per eum sibi acquirere potest. Fructuarius uero usucapere non potest: primum, quia non [b] possidet, sed habet [c] ius utendi fruendi, deinde, quia [d] scit seruum alienũ esse. Nõ solũ aũt proprietas ꝑ eos seruos, in quibus vsumfructũ habetis, vel quos bona fide possidetis, aut ꝑ liberã ꝑsonã q̃ bona fide uobis seruit, uobis acquirit̃, sed ẽt possessio. Loquimur autẽ in vtriusque [e] ꝑsona secundum distinctionem, quã proxime [f] exposuimus, id est, si quã possessionẽ ex re uestra, uel ex suis operis adepti fuerint.

¶ Per extraneã personam nihil potest nobis acquiri, per ꝓcuratorem uero acquiritur nobis possessio, & dominium & usucapio hoc dicit. Angel.

¶ Ex his itaq; apparet, [g] per liberos homines, quos neq; uestro iuri subiectos habetis, neq; bona fide possidetis, item per alienos seruos, in quibus neque usumfru

ADDIT. (j) Die secũdũ Ioã. Fab. ꝙ hoc potest esse veiũ in quo iussus non interuenit. quia tũc non vř sibi uelle acquirere in dubio, vt ff. de acq. hęr. l. q in aliena. §. j. sed de hac materia plenius uideas hic Ang.

† & in l. eum ali quis C. de iu. ď. lib.

a ¶ Dñs fit. sic. C. de pac. traditionibus.

b ¶ Nõ possidet. s. ciuiliter, sed naturaliter, vt ff. de acq. pos. l. naturaliter. † Vñ vtile interdictũ. Vñ vi sibi datur vt ff. de vi & vi arm. li. ij. §. vnde vi.

c ¶ Sed habet sic ff. de aequi. poss. l. j. §. per eum. sic ff. qui satisd. cog. l. sciẽdum. §. ij.

d ¶ Quia scit. Vnde non vsucapit, cũ malam fidem habeat, ut supra de vsucap. in princ.

e ¶ In vtriusque no. de tribus vtriusque dici. Vel melius dic vtriusq; fructuarij, & bonęfidei possessoris.

f ¶ Proxime, vt supra eo. §. de ijs. & §. idem placet.

g ¶ Ex his. Apparet. s. arg. a contrario sensu sumpto. Nam si tantum per dictos homines acquiritur, ergo non per alios, ut ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. l. j. in princip. & supra de tu. in princ.

† Hęc ẽ cõis opinio, licet Ra. ibi contra. cuius ẽt opinioni inhæret Angel. hic quẽ videas.

† l. aditio, infi. ff. de acqu. hær

Dic

SYL. ¶ Dic melius, quia exceptio firmat regulam in non exceptis. l. nam quod liquide ff. de pe. leg.] a ¶ Acquiri. Fallit in tutore, & curatore, & similib. psonis, vt dicemus infra de inut. stip. §. siquis alij. ADDIT. Vide ibi gl. plenã, q pōt p alio stipulari, & ibi dicã, de quo late p Bart & doct. in l sti pulatio ista. §. alteri. & § siquis insulã. ff. de ver. obl. Ang. b ¶ Possessionẽ. C. de acq. poss. l. j. & ff. de acq. poss. l. possessio quoq;. §. & si possess. c ¶ Constõnẽ. Quæ est C. per quas perso. no. ac qui. l. j.

SYL. ¶ Hæc glo. maleloquit, quia illa. l. ñ est Seueri, vñ debuit allegare l. j. C. đ acq. pos.] d ¶ Per hãc Itẽ q & per pcuratorẽ, nanque sola possessio (cũ res inanimata sit) mihi non querit, nam & per traditionẽ res mihi queritur, & possessio, sed illa eadẽ & p me acqritur, vt s. de re. di. § p traditionem, & supra eo. in prin. Alij dicunt vt Azo, per solam possessionẽ aequiri dominium, ut hic, & C. eo. l. j. Sed ibi nõ dicit simpliciter excepta possessione, sed dicit excepta cã possessionis. i. dominio, quod est cã possessionis secunda post vsucapionem, vt ff de vsuca. l. iij. e ¶ Præscriptionẽ. Vobis scientibus, vt C. de acq. poss. l. j.

Possessio sola nõ quæritur.

ctũ hẽtis, neq; possessionẽ iustã, nulla ex cã uobis acqri [a] posse. Et hoc est, quod dicitur, per extraneam psonam nihil acquiri posse: excepto eo q per liberam psonã (veluti p pcuratorẽ) placet non solũ sciẽtibus, sed & ignorantibus uobis acqri possessionẽ, [b] secundum diui Seuericõstõnẽ, [c] & p [d] hanc possessionem ẽt dñium, si dñs fuerit q tradidit, uel usucapionẽ, aut lõgi tpis præscriptionẽ, [e] si dominus non sit.

¶ Epilogando transit ad alias materias cum quodam pręambulo. Ait.

¶ Hactenus tantisp admonuisse [f] sufficiat, queadmodũ singulę res vobis acqrant. [g] Nam legatorũ [h] ius, quo & ipso singulæ res uobis acqruntur, item fideicõmissorũ, vbi singulæ res uobis relinquuntur, opportunius ĩ feriori loco referem⁹. [i] ¶ Videamus itaque nũc quibus modis p uniuersitatem res vobis acquirant. Si cui ergo heredes [k] facti fuis, siue cuius bono rum [l] possessionẽ petieritis, uel si quẽ arrogaueritis, [m] uel si cuius bona libertatũ conseruandarum causa uobis addicta fuerint: [n] eius res omnes ad uos transeunt. Ac prius de hæreditatibus dispiciamus, quarũ duplex cõditio ẽ, nã vel ex testõ, [o] uel ab intestato ad uos ptinent. Et prius est, vt de ijs dispiciam⁹, q ex testamento uobis obueniunt, qua in re necessarium est initiũ de ordinandis testamentis exponere.

¶ De testamentis ordinandis.

f ¶ Hactenus. Admonuisse. supra de re. diu. §. singulorum. g ¶ Acquirantur. Per vos & alios, vt in ti. isto. h ¶ Nã legatorũ. Rñ. ta. obiect. q fieri posset de singularibus acqsitionibus legatorum. i ¶ Referemus. Vt ifra de leg. p totum, & j. de singu. reb. p fideic. relic. per totum. K ¶ Hrdes. Scilicet đ iure ciuil. vt j. de hęr. insti. vsq; ad titu. de bon. poss. l ¶ Bonorum. Scilicet de iure pto. vt infra de bon. pos. per totum titu. m ¶ Arrogaueritis. In fra de acq. p arro. ptotũ.

n ¶ Addicta fuerint. Infra de eo cui li. causa bona add. per totum. o ¶ Ex testõ. De quibus usque ad tertium librum dicetur.

¶ De testamentis ordinandis. ¶ Ista rubrica & sequentes continuantur p Imp. vt supra ti. j. §. fi. dic vt ibi. Continuatio.

ADDIT.

ADDI. Vel dicas sic, & familiarius
Dictum est supra in §. fi. tit. p̄cedẽti,
ꝙ per vniuersitatem res nobis acqui
runt̃, vt per hęreditatem, & alios mo
dos ibidẽ positos, verum quia hęredi
tates qñque
deferunt̃ ex
testõ, & quã
doq; ab inte
stato, iõ pri-
mo sequitur
videre de te
stam entis.

Diuisio. T Esta-
men
tum.

¶ Testamentum di-
cit a mentis testatio-
ne, & triplici forma
antiqui testi sublata,
fit hodie in scriptis
testm̃ cũ subscriptio
ne testatoris & te-
stium item & sigillo
eorum, unoque con
textu. hoc dicit.

necessaria est ad intelligẽtiã testamẽ
ti, ut inquit Iuriscõ. in l. j. ff. de iusti. &
iu. Iõ aũt recitatur ius antiquũ, vt ni-
hil antiquitatis ignoretur, & qa pr&-
stat interpretationẽ ad noua iura l. j.
ff. de oti. iu.

T Estm̃ a
†ex eo
appel-
latur,
†quod
testatio mentis sit.

No. etymolo
giam testa-
menti, diffi
nitio aũt po
nitur in l. j.
ff. eod. Item
qđ ll. corre
ctę possunt
allegari, vt
cognosca --
mus in quo

† Hanc
diffõnẽ
testi re-
citat gl.
in c. j. ex
tra de re
stam. &
ibi uide
concor-
dan.

¶ Totus iste titulus diuidit̃ principa
liter in tres partes. Nã primo ponit de
riuationẽ siue etymologiã testameti.
Secũdo de testamentis in scriptis tam
de iure ueteri quã de iure nouo. Ter-
tio de testõ nuncupatiuo. Secunda ibi
(Sed vt nihil.) Tertia ibi (Sed illa q-
dem.) Itẽ secũda pars principalis sub
diuidit̃. Nã primo recitat ius antiquũ
& multiplicem ordinationẽ testamẽ
torũ, & eorũ noĩa cum eorum corre-
ctione. Secundo de sigillatione faciẽ
da per testes. Tertio qui testes possũt
adhiberi, & qui repellant̃ i testõ. Quar
to ꝙ non refert in qua materia testm̃
scribat̃. Quinto ponit vnum casum, ꝙ
de vno testõ, possunt fieri plures scri-
pturę Secunda ibi (Possunt aũt.) Ter-
tia ibi (Testes aũt.) Quarta ibi (Nihil
autẽ) Quinta ibi (Sed & unũ.) Itẽ hęc
prima & secunda pars subdiuidunt̃ in
quatuor partes. In prima ponit̃ etymo
logia uocabuli. In secũda refert ꝓcess
sum antiquitatis, ponẽdo tria genera-
testamẽtorũ fuisse olim de iure ciui-
li, q̃ in desuetudinẽ abierũt. In tertia,
qualiter fiebãt de iure p̄torio, & quid
a iure ciuili fuerit additũ. In quarta
ponit additionem Iustiniani. Secũda
ibi (sed vt nihil.) Tertia ibi (postea ue
ro.) Quarta ibi (Sed his omnibus.)

SyL. ¶ Testm̃. Casus. Nõ figurat̃, quia ꝓ
cedit recitãdo ius antiquũ, & eius cor
rectionẽ, qui. n. hic figurant casum, po
tius declarant tex. quam ꝙ cãm dubi
tãdi & decidẽdi assignent. Fuit enim
p̄posita deriuatio vocabuli ex eo, qa

sit correctio secuta, sicut & rõ l. corre
ctę ẽt allegari p̄t, gl. in ver. quicũq; in
c. nouit. de iudi. Item ꝙ pace ociũ, bel
lo calamitates querũtur l. j. C. de cad.
tol. in prin. Itẽ ibi, ad ius ciuile no. ꝙ
testm̃ est de iure ciuili. Itẽ ibi, In vnã
cõsonantiã ꝙ iura iuribus concorda-
ri debẽt. Itẽ ibi, adhibitis. ꝙ in testõ
testes debẽt esse rogati. Item ibi, Vno
cõtextu, ꝙ testm̃ debet uno contextu
fieri, & vno cõtextu in eo testes adhi
beri. Item ꝙ de iure isto requirebatur
expressio noĩs hr̃dis per manũ testõris
vel testiũ. Item ex fine no. ꝙ forma tra
dita a l. debet seruari. Item no. formã
testamẽti in scriptis. Item secundum
Ang. ꝙ vз argm̃ ab etymologia voca
buli. *ꝙ limita multis modis, vt ꝑ Ias.
in l. ij §. appellata. ff. si cer. pet. vere ta
men hic allusio est, non etymologia.)
Item quod l. per non usum tollitur.
Itẽ quod numerus septem testiũ est de
iure p̄to. Item ꝙ ex duobus cõtrarijs
fit optimum temperamentum.)

*
† Hanc
etymo.
irridet
A. Gel.
li. vj. c.
xij. &
Valla
lib. vj.
Elegã.
c. 36. Al-
ciat. ta-
men de
fendit
lib. iiij.
de ver.
sign. &
li. ix. Pa-
ter. ca.
xxj.

a ¶ Testm̃ ex eo appellat̃. Ponit ety-
mologiã, ut dr̃ lapis quasi lędens pe-
dẽ, & argm̃ quasi argute iuẽtũ, & sic
mutuũ ꝙ ex meo tuũ fit, vt ff. si cer. pe.
l. ij. §. appellata. & scđm hoc codicil-
lus † põt dici testm̃ Diffinit̃ aũt sic, Te
stm̃ est uoluntatis nr̃ę iusta snĩa, de eo
quod quis post mortem suam fieri uo
luit, vt ff. eo. l. j. & est addendũ, cum
instõne hęredis, ut infra de leg. §. ante
hr̃dis, quia sine hęredis institutione
nullum dicitur testm̃, vt ff. de iu. co. l.
fi. & infra de fidcicom. hær. in prin.

Lapis
vnde dr̃
Argm̃
vnde dr̃
Mutuũ
† Tamẽ
non est
testm̃,
vtl. fi. na.
C. de co
di. ang.

Adde,

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gl. cōiter reprehenditur hic, & in l. j. ff. eod. quia uerbum iuſta, tollit difficultatem l. cum filio. §. fi. ff. de leg. iij.)
a ¶ Sed ut C ð ca. tol. l. vnica §. & cū triplici. arg. cōtra, in eo. tit. §. in pro non ſcriptis. Accur.
SyL. ¶ Adde ſo. ſcđm Ioan. Fab. & Are. ꝙ aut ius antiquū eſt ꝓlixū & oneroſum, & nō debemus legere, aut breue & tale, ꝙ ꝑ cognitionē ipſius deueniamus in cognitionē iuris noui, & bonū eſt ſcire. vel dicas, ꝙ relato iure antiquo ꝑ Imperatorē ū debemus ulterius q̄rere, & ita ꝓcedit cōtrariū, aut nō facit mentionē de iure antiquo & poſſumus videre.)
A D D I. Sed dic, ꝙ licitum eſt ſcire & allegare ius correctum declarationē iuris noui, non ad deciſionem l. j. in prin. C. de latina liber. tollen.

nus declarat̃ hic & a Gell. ibid. H. M.
c ¶ Exituri eſſent. de domibus.
d ¶ Procinctū. Eo forte, ꝙ ſuccincte fiebat, & in his duobus teſtamētis hęres erat, vt infra eod. §. ſed neq;.

¶ Sed ut[a] nihil antiquitatis penitus ignoret, ſciendū eſt, olim quidē duo genera teſtamentorum in uſu fuiſſe quorū altero ī pace & ocio utebantur, quod calatis[b] comitiis appellabāt, altero, cū in pręliū exituri[c] eēnt, quod procinctū[d] dicebatur. ¶ Acceſſit[e] deinde †tertiū genus teſtōrū, quod dicebat̃ per æs[f] & librā. ſ. † quia per† mancipationē, id eſt imaginariam quandā uendōnem[g] agebat̃, quinq; teſtibus & libripēde[h] ciuibus Romanis[i] puberibus[k] p̄ſentibus & eo q familię emptor[m] dicebatur. ¶ Sȝ illa quidē priora duo genera teſtamētorum, ex ueteribus tēporibus in deſuetudinem abierūt, quod uero per æs & libram[n] fiebat, licet

* † De his tribus generibus teſtōrū lege A. Gel. li. xv. cap. xxvij.

T alias quod.

† alias emancipationē.

* ¶ Cur. ꝓcinctū appellaret̃, ęgregie p̄ter cęteros declarat Bayſius lib. de re ueſtia. c. ix. ex Plu. in Coriol.)
* A D D I. Imo quod olim togis induti decertabant, & cum ad pugnam vocabāтur, aciesque inſtrui iubebatur rogas ꝓcingebanr, itemq; teſtamenta in procinctu faciebāt Gel. ibi. & Plut. in Coriolano apertius.

b ¶ Calatis comitijs. i. bonis initijs, vel bonis conuētibus, calos enim bonum inrerpretatur, comitia ſunt cōuentus. Vel a calo quod eſt voco, q̄a uocatio perſonarum fiebar, vnde calendę dictæ ſunt. Accur.

Calos. Calēdę Comitia.

* ¶ Calata comitia quę eſſent, docet. Aul. Gel. lib. xv. c xxvij.)
* A D D I. Tria teſtōrū genera referunt̃, primū qđ calatis comitijs fieri dicebat̃. i. cōuocatis comitijs. j. Romanorū tribub. ad actus creandorū magiſtratuū q̄ comitia dicebāt̃ ut auctor eſt Gell. li. xv. cap. xxvij. alia curiata, alia cēturiata ut ibidem. Alterum in ꝓcinctu fiebat cū accincti eſſent Romani ad pugnā vnde in ꝓcinctu verſari eſt in belli periculo eē l. unica ff. de bonor. poſſ. ex teſt. mil. Tertium ge

e ¶ Acceſſir. Similiter de iure ciu.
f ¶ Per ęs & librā. Propriū nomē teſtī. SyL.
* ¶ Vide A. Gell. d. c. xxvij. & Budę. tam in ij. lib. de Aſſe, quam in Annota. ad Pand. l. ij. de orig. iu. vbi agit de mancipatione.)
g ¶ Vendirionem. Sic ſupra quibus mod. ius patrię por. ſol. §. pręrerea.
h ¶ Libripēde. Ideſt æſtimatore, qui libripēdebat vel ęſtimabat familiam uno nūmo, deīde emptor manumittebat rotam familiā cum oībus bonis. Libripens q̄s dicit̃.
¶ Adde, ꝙ nō manumittebat̃, ſed vēdebat̃ familia ęſtimata hr̄di futuro, vel ſi habebat filios, illi emācipabantur antiquo iure, vt declarat hic Iaſ.) SyL.
i ¶ Ciuibus Romanis. Ideſt liberis hominibus, vt ſupra de lib. §. fi.
K ¶ Puberibus Supra quib. mod. tu. fi. in princ.
l ¶ Familiæ. Ideſt hęreditatis, vt ff. de verb. ſig. pronunciario. §. familię.
m ¶ Emptor. qui erat loco hęredis, vt infra. §. ſed neque.
n ¶ Librā. Scilicet adęquatam, ideſt ęſtima-

estimatam rem, & dicitur libra hrdi-tas, quia sicut libra diuidit in duodecim uncias, ita & hrditas, ut infra de here. instit. §. hereditas. vnde dicitur adequata libra. i. hereditas estimata.

a ¶ Partim. Quia numerus testium remansit

b ¶ Sed p̄dicta. alias prefata, & ita allegatū quādoq; in uenitur.

c ¶ Ad ius. ei scilicet et q a ius ciuile in uenit.

d ¶ Postea f. de media iuris prudē-tia.

e ¶ Honorario. Idest pretorio, ut supra de iure naturali. §. pretorū.

f ¶ Quodā modo. Quia computato libripende & emptore vij. erant.

SYL. ¶ Adde, q̄d haec gl. communiter reprehēditur, quia emptor non erat in numero testium. §. sed neque. infra eodē. Item nec iure antiquo septem erant, quia tunc a Pretore inuentum est, vt hic dicitur, ibi, & testium numerus ex edicto Pretoris.]

g ¶ Et subscriptione. Vt subscribant se testamento affuisse, & cuius sit, ut ff. eo. l. pen & antepen.

h ¶ Constitutionibus Vt C. de testa.

† alias &.

† alias emancipatio.

†Idem dr in c. cū ees. extra tit.

Vno cō-textu q̄si diceatur qd fieri.

diutius permanserit, attamen partim [a] & hoc ī usu esse desijt. ¶ † Sed praedicta [b] quidē nomina testamentorum ad ius [c] ciuile referebant. Postea [d] uero ex edicto Pretoris forma alia faciēdorum testōrū introducta est. Iure n. honorario [e] nulla emancipatio desiderabatur, sed septem testium signa sufficiebant, cum iure ciuili signa testium non essent necessaria.

¶ Sed cum paulatim tam ex usu hominū, quam ex constitutionum emendationibus, cœpit in unam consonantiam ius ciuile & p̄torium iungi, cōstitutum est, ut uno eodemq; tēpore [quod ius ciuile quodāmodo [f] exigebat] septem testibus † adhibitis, & subscriptione [g] testium [quod ex constōnibus [h] inuentum est & ex edicto Pretoris] signacula testamentis imponerēt. Ita vt hoc ius tripartitum esse uideatur, † & testes quidē, & eorū presentia, uno contextu [i] testamenti celebrādi gratia, a iure ciuili descendāt, subscriptiones autem testatoris [k] & testium, [l] ex sacrarū constitutionū obseruatione adhibeant, signacula aūt & testium numerus, ex edicto Pretoris.

¶ Sed his omnib. a nostra constōne pp testōrum synceritatem, ut nulla fraus adhibeatur, hoc additū est, vt per manus testatoris uel testiū nomē hrdis exprimatur, & oia secundum illius constōnis tenorem [m] procedant.

hac consultissima.

i ¶ Vno contextu. idest nullo actu interposito, nisi necessario naturae, ut ff. eod. heredes in fi. & C. eo. cum antiquitas. Accur.

ADDIT. Propter quē si aliqui recedant ante quā loco ipsorū alij sub rogētur, potest aliquid fieri, si imminet periculum uitae testatoris, alias non.

† alias ut.

K ¶ Testatoris, si pōt ut C. eo. iubemus.

l ¶ Testiū. Si nō pōt testes scribere, Sed hodie indistincte per aliū scribere potest nomen hrdis, ut in Auth. vt spō sa. lar. §. q a vero. col. ix.

m ¶ Tenorē. Est autē tenor, si pōt scribere, faciat, alias dicet corā testibus, & scribēt p̄ aliquē uel per aliquos de eis, alias non ualet, imo falsi pena tabellio tenetur vt C. eod. iubemus. in fi. Accur.

ADDIT. Quod est verum, quando solennitas nō fuit obseruata, nec scripta in testamento, secus si fuit obseruata, licet nō scripta, vt l. si libtrarius ff. de re. iu. Ang.

¶ Possunt. Casus. Quesitum fuit, SYL.

¶ Vnico ét annulo, & alieno potest ab oib us testibus testamétum signari. h. d

¶ Possunt † autem oẽs testes & uno annulo [a] signare testamentũ. [b] †Quid. n. si septẽ ãnuli vna sculptura fuerint, secundũ quod Papiniano uisum [c] est? Sed & alieno quoq; annulo licet signare testm̃.

¶ In testamento potest esse testis quilibet, qui pôt hrs instiui, exceptis hic enumeratis. Angel.

¶ Testes aũt adhiberi possunt ij, cũ quibus testamenti [d] factio est. Sed neque mulier, [e] neq; impu

an vno ãnulo tm̃ testm̃ signari posset á testibus. & uidebatur dicẽdũ quod non, cũ signacula facta sint, vt difficilius falsificari possit, inuẽta enim est ad hoc tanta iuris solennitas in testamento l.fi. & ibi no. C. e. Tamen deciditur contrarium, assignat autem Imperator rõnem a possibili, qđ ex quo possibile est annulos vnicã & eandem habere imaginem, quo casu liceret, ita liceat vnico uti. Sed tunc quęsitũ est, an alieno annulo signari possit. & dubiũ faciebat, q alias vr̃ proprium signũ apponendum c. inter dilectos. de fide instrũ. l. decernimus. C. de aquędu lib. xj. cuius contrariũ deciditur, q a satis est hoc attestari, & recognosci a teste, vt infra dicetur. No. q testm̃ ab oĩbus testibus vel pluribus ex eis potest vno annulo signari. Itẽ quod si sint septem annuli una sculptura, valet sigillatio. Item quod ualet argumentum a possibili. Item quod alieno annulo signari potest testamentum.]

† Concord. cũ hoc. §. capi. post cessionẽ in glos. j. post princip. ibi & alieno annulo. extra de prob. *

† alias qđ. n. si septem annuli una sculptura fuerint? Secũdũ qđ (ut Papin. visum est) & alieno quoque &c.

a ¶ Annulo. scilicet habente charactẽres, qui signatorius dicitur, & sic est in eo sigillum, non autem alio signo, vt ff. eodem. ad testium. §. signũ. & de verborum signification. l. signatorius.

b ¶ Testm̃. Vel etiam linteum. s. quo inuolutum est testamentum, vt ff. eo. ad testium. §. si.

c ¶ Visum est. Hac rõe & cũ tribus, vel paucioribus, uel plurib. potest signari testm̃, arg. infra man. §. is qui exequitur. Alii dicunt tantum cũ vij. vel uno debere signari.

SYL. ¶ Adde, quod hęc vltima opin. est falsa ex argumẽto Papiniani, quia in septem signis possent esse tres eiusdem imaginis, & tamen valeret testamen

tum, eodem modo, si sunt plures annuli, arguendo, vt arguit Imperator hic.

SYL. ¶ Testes autem. Casus. Non figuratur, quia procedit tradendo regulã in hac materia, dubium tamen faciebat, quia edictum de testibus est ꝓhibitorium certarũ personarum l. j. ff. de testi. ideo quicunque non prohibebantur, videbantur admitti. Respon. tamen Impe. prout in tex. rationes autem videbantur sigillatim in glo. No. q ille potest esse testis in testamento, qui potest hæres institui. Item qđ mulier non potest eẽ testis in testamento propter sexus fragilitatẽ. Item impubes propter imbecillitatẽ ætatis, seruus, quia testamentum est iuris ciuilis, de quo iure ipse pro nihilo habetur, furiosus, quia nõ est mentis compos, mutus, quia non potest exprimere mente conceptum, surdus, quia non potest audire nomẽ hæredis, is cui bonis est interdictum, quia similis est furioso. Item infamis ex l. prohibitione)

d ¶ Testamenti factio. Passiue accipe hic, vt bona sit exceptio, sed neque mulier &c.

SYL. ¶ Adde secũdum Ioan. Fab. & bene, quod hic Imperat. non procedit excipiendo, sed addẽdo per illa verba, sed neque.)

¶ Alias etiam accipitur actiue, vt infra de hære. qua. & diff. §. testamenti.

e ¶ Neque mulier. In aliis autem casibus omnibus recipitur, pręterquam in testámentis, vt ff. eo. qui testamento. §. mulier.

Mulier vbique testificari pôt p̃terq̃ in testõ.

SYL. ¶ Adde hoc verum, nisi sit testamentum inter liberos vel militis, glos. in auth. quod sine. C. eod. Item in testamento ad pias causas, ut est communis

mis opi. in l. j. C. de sacrosan. eccle.]

¶ Ratio est, vt C. de fideicom. l. fi. & est timor falsitatis.

SYL. ¶ Adde hoc esse propter fragilitatẽ sexus secundum gl. in d. §. mulier.

bes,[a] neque seruus, neq;[b] furiosus, neq;[c] mutus, neq; surdus, neq; is cui bonis ĩter dictum[d] est, neque ij quos leges iubẽt improbos intestabilesque[e] esse, pñt ĩ numerũ testium adhiberi.

¶ Seruus cõi opinione reputatus liber põt in testamento esse testis. Aret.

Sed cũ aliquis ex testibus testamenti quidem faciendi tpe liber existimabat, postea aũt seruus apparuit, tã diuus Adrianus† Catonico Vero q̃ postea diui Seuer⁹ & Antoninus rescripserũt subuenire se ex sua † liberalitate[f]

Hermaphroditus an ĩ testamẽto possit esse testis.

¶ Quid de hermaphrodito? R̃nd. si præualet in masculino sexu, recipitur, vt ff. de statu ho. q̃ritur. & de testi. l. repetundarum §. j.

Testificamutũ ijs q̃ vidimus ĩ pueritia.

a ¶ Neq; ĩpubes. Quid de eo quod vidit in pupillari ætate? R̃n̄ alias id est preterquam in testamento posse testificari, sicut & seruus, vt ff. de ver. sig. l. notionem. § instrumentorũ. & C. de hęr. & manich. q̃m. in fi. sed hic non, quia faciunt ad substantiam testamenti, vt hic dicitur.

† Quod est verũ de eo qđ vidit ꝓximus pubertati, secus si ꝓxim⁹ infantiæ.

SYL. ¶ Adde hoc verũ, si proximus est pubertati, alias secus scđm doc. hic arg. l. excipiunt. ff. ad Sill. *de quo vide Deci. in l. ij. §. impuberes. ff. de reg. iur.]

SYL. Io. Fab. & Ang.

b ¶ Neque furiosus. Nisi habeat dilucida interualla. ff. eo. qui testamento. § nec furiosus.

¶ Adde, & ꝙ tpe actus gesti & examinationis factę nõ esset in furore, alias secus. l. j. & ibi no. C. eo.]

c ¶ Neq; mutus. Qui nihil loqui vel audire potest, vt infra qui. non est permis. fa. test. § item surdus.

ADDIT. Etiam si talem morbũ habeat a casu, & sit literatus, quãuis tũc possit testari secũdum Ioan. Fab. hic.

d ¶ Interdictũ est. Vel a lege, vt qui commisit in legem Iuliam maiest. vt C. ad l. Iul. maiest. l. fi. Vel a iudice, vt ff. eo. is cui: in fi. j. respon.

e ¶ Intestabilesque. Vt de crimine famoso damnatus, vel muliebria passus, vt ff. eo. is cui. §. fi. & l. cũ lege. & ff. de testi. ob carmen. in prin.

SYL. ¶ Adde hoc verum, quando notorie erat infamis, alias secus, secundũ glo. in l. cum lege. in fi. ff. eo.]

¶ Sed cum aliquis. Casus. Quærebatur, an seruus cõiter ꝓ libero habitus posset adhiberi in testẽ. & dubium faciebat, quia seruus prohibetur esse testis, vt supra dicit̃ proximo. §. & ipsa veritas opinioni præualere solet. §. si quis rem suam. infra de lega. cuius contrarium respondetur, quia cum tũc cõmuniter liber reputaret̃ ab omnibus, nec aliquis eidem status q. mouisset, sed esset in quasi possessione libertatis, non est quod imputet̃ ipsi testatori. No. ergo, ꝙ non sufficit probare ad inualidandũ testamentum, ꝙ aliqs ex testibus esset seruus, sed necesse est dicere, ꝙ ita cõiter reputabat̃, ita Bar. in l. testium. §. cõdõnem. ff. de testam. quãuis cõtrarium magis communiter teneant ibi doct. Item ꝙ debet reputari liber oĩum consensu, intellige eũ cõgnoscentium non aliorum, facit glo. in ver subtilitatem. in l. j. C. de sent. q̃ pro eo quod inter. Item ꝙ debet probari cõis opi. hominum tpe signari testamenti, non aliter. Item ꝙ cõis opi. quandoque prępualet veritati. Item ꝙ communis error facit ius.]

SYL. SYL.

† alias Catoni, nec est dictio Vero.

† alias libertate.

f ¶ Libertate. s. putatiua.

SYL. ¶ Adde, ꝙ gl. non intellexit tex. non enim legendum est libertate, sed liberalitate, & hoc intendit, ꝙ quamuis de stricto iure, eo quia seruus erat adhibitus, testm̃ inualidum esset, tamen hi principes scri pserũt ex sua benignitate subueniri testamento propter cõmunem errorem.]

¶ Et sic ualet plus quod est in opinione, q̃ quod est in veritate. sic. ff. de leg. j. l. iiij. in princip. Arg. contra. infra de leg. §. si quis rem suam.

Opinio præfert̃ veritati.

SYL. ¶ Adde ꝙ solut. est, quia opinio erat vnius

vnius tm̄,hic omnium, quo casu plus operaē veritas, sicut ēt pręfertur cōis error veritati,qn̄ reipu͠b.interest, prout in casu tex.nostri pp̄ cōseruationē testi.l vel negare.ff.quemad. test.ape. & pp̄ validi tatem actus vel euitatio nem dāni.l. iij.ad Mace. don.alias.n. ma gis atten ditur veritas.l.fi. ff. de hęr.insti.

† alias hēreś.

† alias liberi lo co fuerit.

ADDIT. Dic, ꝙ aut veritas patens est, & attēdiē: aut occulta, & tunc nō.vel dic ꝙ aut attendendo opinionem fauor ampliaē, & attenditur,vt hic & ibi, aut non, & tunc non. Dic vt ibi.Ioan.Fab.

testō, vt sic † hēatur firmū, ac si vt oporrebat factum esset: cum eo tp̄e, quo testamentum signaretur, [a] omnium consensu [b] hic testis † liberorū loco fuerat,neq; quisquā esset qui ei quæstionē status moueret.

¶ Pōt in uno & eodem testō esse testis pater cū filiis & fratribus,dummodo sit alienum: secus autē si proprium uel domesticum.Aret.

¶ Pater necnon is qui in ptāte eius est, item duo fratres qui in eiusdem patris po testate sunt,vtiq; testes in uno testō fieri possunt, quia nihil nocet, ex una domo producantur.Ang.

a ¶ Signaretur.Quidam hoc intelligunt generaliter verum, vt siue osten datur testamentum in scriptis condi tum, siue nuncupatiuū, debeat ei ere di,siue desierint testes esse, siue non, & sic se habet consuetudo, vt arg. C. de edi.di. Adri.tollē.l.fi.& C. de don. l.in donationibus.& C.arbi.tut. l. fin. Nos contra.s.in nuncupatiuo de iure, & quod hic dicitur, in testamento cō di to in scriptis loquitur.

SYL. ¶ Adde hoc verum in testamento in scriptis redacto per publicū tabellionem,alias enim quamuis esset in scri ptis,omnino deberent recognosci signa,ita hanc glo. intelligit Bart. in l. j.C. eodem.]

¶ In nuncupatiuo.n.si proferatur,nō debet ei credi sine testibus,cum in eis consistat tm̄ substantia testamenti.

¶ Adde,ꝙ glo. cōiter reprobatur in l.heredes palam.in prin.ff.eo.]

¶ Ipsum tn̄ valet,licet probatio deficiat,(j) vt ff.de testa. tut.l. duo. quid si seruus factus est vel infamis, & velit recognoscere sigillum suum? Rn̄.non admittiē,vt ff de Car.edi.l. Carbonianam §.duę autem sunt causę.

¶ Adde,ꝙ hęc gl.cōiter reprehendiē quia qn̄ testis adhibetur ad solennitatem, conditio eius inspicitur tempore quo adhibetur,secundum docto.in l. j.C.eodem.] SYL.

ADDIT. (j) Nisi de eo sit facta publica scriptura: vel pars confiteatur testamentum sic fuisse factū, aut testes deponant ante quam ipsorū defectus appareāt, qa tunc scriptura probabit absque eo quod testes

b ¶ Omnium consensu.No errorem prodesse, vt ff.de sup. leg l.iij. in fi. & C.de lati.lib.tol.l.j. §.sed & si quis.& ff.de offi. pręto.Barbarius. Error cōis facit ius.

¶ Pater. Casus Quęrebatur, an in eodem testamento pater & filius, vel duo fratres adhiberi possent testes. dubium faciebat, quia suspectum videbatur testimonium plurium, & ali qualiter periculosum, quod euitant ll. in testamenti confectione. l. fina. C.eodem.quo non obstante decidiur contratium,& assignat tex.rationem, quę est eadem cum dicto, vnde potes dicere rationem esse, quia cum nihil eorum interfit, & testamentum fit extranei, non est in consideratione talis suspicio, cum vocentur a testatore, quamuis enim inter se sint domestici,nō sunt domestici testatoris vel hęredis. Nota summarium. Item quod ex vna domo plures vni negocio recte adhibētur in testes. Item quod ratio eadem cum dicto toleratur. Item quod filius non est idoneus testis in testamento patris,nec pater in testamēto filij testantis extra castra, nec frater in testamento fratris. Item quod domesticum testimonium reprobaē in testamentis.] SYL.

Alieno.

a ¶ Alieno aliud si in suo, ut ff. ꝓxi. §. & ff. de testib. testis.

* ADDITIO Domesticum testimonium est, eorum demũ, qui sub ea dẽ potestate sunt, patria uel dominica: aut quorũ alter sub alterius est ptãte. Theophilus.

b ¶ Post missionẽ. i. ẽmissionẽ: aliud si ante, ut ff. eo. qui testã §. per cõtrarium.

† alias sed & si.

ADDIT. Et est rõ secundum gl. ibi, quia tũc testes nec rogati, neq; ad solennizandũ actũ exigunt: quãuis duo requirãtur ad ꝓbandum ueritatem. Ang.

* c ¶ In ea re. idem & in alijs, † vt C. de testib. l. ij. (j) Sed qs est domesticus? Rñ. colonus, & ascriptitius, vel similes, vt C. de ijs qui ad eccl. confu. l. fi. §. sane enim si seruus. & C. de quęstio. l. pridẽ. Itẽ vxor marito, & econtra, vt sup. de vsu & habita §. item is. Item { ser- uientes siue dapiferi, vt ff. de pęnis. l. respiciendum. §. furta.

† Sic M. T. lib. iiij. Rhe to. tit. j. Domestic⁹ qs dicatur. Intelli- SYL. ge istud verũ, si sint seruitores cõmẽsales, vtq; viuãt ex pẽsis domini, alias cõtra, nisi habuissent licẽtiã si-

¶ Adde meliorem glo in c. in literis. de testi. (vbi doct. maxime Moderni tractant an & quando domesticus possit pro domestico testificari) & in summa ii. q. v. ꝙ illi dicuntur domestici, quibus ratione patrię vel dominicæ potestatis imperari potest, & omnes qui in domo habitant].

ADDIT. (j) Tu dic, quod filius quã do nihil sibi quęrit potest pro patre testificari, secundum Ioan. Fab. idem econtra in eo negocio, ex quo nec pa tri nec filio resultat commodum vel interesse, & quid de matre, & fratrib. uide Angel. hie.

plures testes alieno [a] negocio adhiberi.

¶ In testibus aũt nõ debet esse is, qui in ptãte testatoris est. Sed † si filius familias de castrensi peculio post missionem [b] faciat testamentũ, nec pater eius recte adhibetur testis, nec is ꝗ in potestate eiusdem patris est: reprobatum est enim in ea [c] re domesticum testimonium.

¶ Heres, filius, pater, aut frater hæredis prohibentur esse testes in testamento, sublata iuris antiqui dispositione. hoc dicit.

¶ Sed neq; Casus. Non figurat, quia ponitur iuris antiqui correctio ex ratione assignata per Imp. quia cum totum negocium agat hodie inter hęredes & testatores, domesticum testimoniũ repellitur. Not. ꝙ hẽs non põt esse testis in testõ: & sic ꝙ quis in cã propria testificari prohibet: & eadẽ rõne nec pater: qa cũ ei acquirat, agit de eius comodo: & eadem ratio ne frater: qa cũ talia bona patri quæ rantur, per consequens quęrunt postea etiam filio. Item nota. quod. ll. correctæ non sunt scribendę in libro. ll. Item quod principale negocium testandi agitur inter hęredem & testantem.]

ne spe SYL. reuerendis ẽpus enim ꝓ ductionis & depositiõis in spicisse cũdũ lo. Pa. hic.

¶ Sed neque hæres scriptus, neque is [d] qui in potestate eius est, neque pater eius qui in ptãte eum habet, neque fratres ꝗ in eiusdem patris potestate sunt, testes adhiberi [e] possunt: quia hoc totum negocium, quod agitur testamenti ordinandi gratia, creditur hodie inter testatorem, & hæredem

d ¶ Neque is. no. quod his tribus modis dicitur quis contingere me ꝑ potestatem.

e ¶ Adhiberi. Quia eorum negociũ est, cum & lucrum & damnum ad eos pertineat. ff. qñ app. sit. l. j. §. in propria (j) & vere eorum, quia &c. SYL.

SYL. ¶ Adde, ꝙ militat ẽt rõ pręsumptę affectionis, quę non cessat cessante cõmodo patris, & ideo in ijs, in quibus hodie nihil quęritur patri, omnino repelleretur, vt per Arc. hic.]

ADDITIO. (j) Monachi tamen in monasterio possunt esse testes. c. insuper. extra de testib. Idem in hominibus vniuersitatis pro ipsa vniuersitate vel castro, in negocijs ex quibus non resultat commodũ in particulari, sed in communi. Ang.

habent in potestate, a huiusmodi licentiam damus.b

¶ Testamentum potest in qualibet materia scribi, & pluribus Codicibus. Aretinus.

¶ Nihil aũt interest testium in tabulis, an in chartis,c membranisue, vel in alia materia fiat.

¶ Sed & unumd testamentum plurib. codicibus conficere quis potest, secundũ obtinẽtem tamẽ ob seruationẽ oĩbus factis, quode interdũ ẽt necessarium est, uel uti si quis nauigaturus & secum ferre, & domi relinquere iudiciorum suorũ contestationẽ uelit, uel propter alias innumerabiles causas, q̃ humanis necessitatibus imminent.f

SYL. a ¶ In potestate. Item tabellioni, vt ff. eo. l. Domitius.

¶ Declara hanc glo. ut per Ioan. de Pla. hic.)

b ¶ Damus. C. de testi. l. omnibus. cõtra. Solu. hic agitur de uiribus testamẽti iter hęredẽ & aliũ agentem cõtra testamẽtum, alias cõiunctus con iuncto nõ ferret testimoniũ. i. unus legatarius alij. Et scd'm hoc falso, hic sumit argumentũ, q̃ socius in cã socij admittit in testimoniũ. Vel dic hoc speciale, †vt coniunctus pro cõiũcto admittatur quasi in re sua, fauore testamẽti & ultimæ voluntatis, q̃ debet dominari, si legitima est, vt C. de lega. cũ qõ. in fi. & erit bonum argumentũ supra dictum. Sed argumentũ contra est. C. de testi. qm̃. in fi. Sed respondeo, finis illius legis non refertur ad totũ, qđ erat dictum. Distingue tñ, an lucrum redeat ad eum socium, ut tunc nõ admittatur, alias sic, vt ff. quando appel. sit l. j. §. in propria.

†Istam approbat Bartol. in l qui testã. ff. e. & idem hic Angel. & Pl. hic.

SYL. ¶ Adde, q̃ cõis solu est, quia nõ interrogatur directo sup legato, sed in consequentiam secundum gl. in d. l. omnibus. quę communiter approbatur.)

SyL. ¶ Nihil. Casus Quęsitum est, an in qualibet materia testm̃ scribi posset, & videbat q̃ nõ, sed q̃ deberet scribi in chartis vel mẽbranis tanq̃ qđ cõe fit: ex insolitis enim fraus præsumit, de qua valde timet in testõ, cuius cõtrarium deciditur, ex eo quia in testamentis ipsis voluntas quomodocũq; cum debitis solẽnitatib. expressa est satis. Item fuit dubitatum, an plura exempla fieri possent testamentorũ & uidebatur dicẽdum q̃ non, ꝑp ambiguitatem, & quia vnicum faciendũ est testamentum, nõ plura, cuius contrarium deciditur, quia cũ sit quid intellectuale testamẽtũ, & si fiãt mille exẽpla, semper vnũ est. No. testamẽtum in qualibet materia scribi posse. Item q̃ de uno eodemq; testõ plures scripturę confici possunt: quia semper intellectualiter erit vnum testm̃. Item q̃ pluralitas scripturarũ non facit præsumi pluralitatẽ factorũ. Item q̃ quandoq; est necessariũ confici plures scripturas. Item q̃ in multis est periculũ homini. Item quod innumerabile dr̃, qđ difficile numerat.)

c ¶ In chartis. sic supra de rerũ diu. §. literæ. †Accur.

ADDITIO. Et dic in chartis etiam rasis, secus tñ in alijs instrumentis.

d ¶ Et unum. sic. ff. eo. l. unum.

e ¶ Quod. scilicet ut pluribus fiat codicibus

†Adde l. charte. ff. de bo. pos. sec. tab.

f ¶ Imminent. Sic in authen. de con sang. & ute. fra. §. qa vero. col. vj. Sed nunquid ex his exemplis probat? Respon non sine authentico, vt in authẽti. vt spon. lar §. & hoc insuper. colla. ix. & ff. de fide instrumen. l. quicunq; & ff. de bonor. poss. secundum tabul. l. j. §. sed & si unũ. sed hic ambo sunt principalia.

SyL. ¶ Adde, q̃ hæc opi. cõiter tenetur, nõ enim ita disposuit hic testator, vt in l. j. §. si quis in duobus. ff de bon. pos. secundum tabu.

SYL. ¶ Sed hęc quidem. Casus Nõ figuratur, quia datur regula & modus cõdendi testm̃ nũcupatiuum. No. dupli

cē ſpēm teſtamentorum, in ſcriptis, & nuncupatiuum. Item ꝙ in eo requirunt̃ ſeptem teſtes. Itemq́ꝫ debent eſſe in pręſentia teſtatoris. Item ꝙ teſtm̃ nūcupatiuū totum eſt de iure ciuili, nec partici-pat cū iure prętorio.)

Teſtiū numerus quibus in teſtis eſt adhibēdus.

a ¶ Sꝫ hęc. Septem teſtibus. q̄nque nullus noce atur, vt ſi miles moriat̃ ī bello, vt no. C de milit. teſta l. mili tes. q̄n q; vnus, vt Imperator, vt C. eo. oium. q̄n q; duo:(j) ut inter filios, vt C. e. hac conſultiſſima. § ex imꝑfecto. Vel ſi in tentorio faciat teſtm̄ miles, vt ff. de mili. teſt Lucius. q̄nque tres, vel quatuor, vel panciores, vt C. eo. ſi nō ſpeciali, quādoque quinque: vt in teſtamēto ruſtici, vt C. eo. l. fi. §. ſinaurem. quandoque ſeptem, vt generaliter, ut hic, & C. eo. hac conſultiſſima. quandoque octo, vt C qui te ſta. fac poſſ. hac conſultiſſima.

† alias deeſt in

ADDITIO. (j) Etiam ſi ſint mulieres, & qui alias non eſſent idonei, vt ibi no. per Ang.

Teſtes debent rogari

b ¶ Adhibitis. i. rogatis vt interſint, & ſint attenti, vt ff. eo. hæredes § pe. & in Auth. de teſti. §. & licet. in fi. §. collatio. vij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ita cōiter teneť in l. hac cōſultiſſima. C. eo. ꝙ in teſtō. nuncupatiuo requiratur rogitus teſtium, quāuis aliqui contrarium ſenſerint.]

ADDITIO. Et ſic debet articulari & probari.

c ¶ Coram. Scilicet pālam nominando hęredes, ff. eo. l. hęredes.

d ¶ Nuncupata. inde dicitur nuncupatiuum teſtamentum.

SYL. * ¶ Alciatus li. ij Parer. c. xxxij. hāc uocem a nūcupādis teſtibus deriuat, ſed (vt opinor) rectius. A ccur. a nuncupanda. i. notificanda voluntate.)

¶ Iure teſtatur etiā quis ſine ſcriptis, declarata uoluntate coram ſeptem teſtibus. hoc dicit.

¶ Sed hęc quidē de teſtamentis, quę† in ſcriptis conficiūtur, ſufficiunt. Si quis autem ſine ſcriptis uoluerit ordinare iure ciuili teſtamentū, ſeptē teſtibus[a] adhibitis,[b] & ſua uolūtate coram[c] eis nuncupata,[d] ſciat hoc perfectiſſimum teſtamentum iure ciuili, firmumq; conſtitutū.

* ADDITIO. Nuncupatur teſtamentum in hunc modum: Tabulas te ſtamēti teſtator tenens ita dicit, Hęc vt in his tabulis cerisve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor. Itaque uos Quirites teſtimoniū p̄bitote, quę nuncupatio & teſtatio vocatur. Vlpianus in titulis, tit. xx.

¶ De militari teſtō.

¶ Voluntas militis in expeditione exiſtentis, quo modo declarata, uim obtinet teſtamenti. hoc dicit.

¶ De militari teſtō.

Continuatio.

¶ Viſum eſt ſupra de teſta. in genere, nunc ſequitur videre de teſtamentis in ſpecie. Vel aliter, Viſum eſt ſupra de teſtamētis, q̄ fiunt ſecundum communis iuris diſpoſitionem, nunc ſequitur uidere de illis, quæ fiunt iure priuilegiato, vt eſt teſtamentum militare, ideo.

¶ Adde, ꝙ continuatio fit hic per Imperatorem in prin. dicēdo, ꝙ a ſupra dicta regula excipit̃ teſtm̄ militū pro pter eorum imperitiam, & ideo dicto de his in genere, ſubijciunt̃ exceptiones & de teſtō ī ſpecie, arg. l. itē apud § hoc edictum. ff. de iniu.) Eſt aūt miles, qui iurauit a ſignis non recedere, vt ff. ex qui. cau. ma. l. pen. & ſcriptus eſt ī matricula, vbi & alij milites ſcripti ſunt, vt ff. eo. l. antepe. & per totum tit. ſunt & alia neceſſaria vt aliquis ſit miles, vt diximus. ff. ex quib. cau. ma. l. pen. & in Auth. de manda. prin. §. fi. col. iij. Item miles dicitur a malo, qđ ſuſtinet pro alijs, vel a mille, quia ex numero mille hominum eligitur, vt ff. eo. l. j §. miles. Accur.

Miles vñ dr̃.

ADDIT. Aduertendum eſt, quod in milite ſex sūt neceſſaria ad hoc, ꝙ habeat priuilegia militib. conceſſa: Primo, ꝙ enſe cingatur ff. de teſta. mi. l. ſex. Secundo, ꝙ in numero aliorū ponatur, & ī matricula ſcribať. ff. đ teſt. mili. l. ex eo rpe. Tertio, q̄ p̄ſtet ſacramentum, ꝙ mortem nō euitabit pro-

Miles cognoſcit per ſigna.

repu-

republica, neque a signis recedet. ff. ex qui. cau. ma. l. pe & de ijs qui no. infa. l. ij. §. miles. Quarto, quod stigma. i. nota publica brachijs suis scribatur C. de fab. l. iij. lib. xj. Quinto, quod examinetur. C. qui milit. non poss. l. j. lib. xij. vj quod non sit negociator. C. neg. ne mi. l. j. libro xij. †

* † Adde l. milites. C. de loc. & condu.

Diuisio. Supradicta. ¶ Totus iste titulus diu. prin. in duas partes. Primo ponit de militibus testantibus in tentorio, vel in peculio castren. Secundo de testamento in quasi castrensi. secunda ibi. (Sciendum.) Item prima subdiuiditur. Nam primo ponit continuationem per modum remotionis siue exceptionis cum positione noui statuti. Secundo, qualiter priuilegium concessum militibus, quod possunt testari quomodo volunt, intelligatur. Tertio, quod etiam miles mutus, & generaliter defectiuus potest testari. Quarto, qualiter post missionem testatur. Quinto, quod mutatio status ipsius militis, dumodo interueniat noua uoluntas, non vitiat testamentum factum. Secunda ibi (Plane.) Tertia ibi (Quinimmo.) Quarta ibi (Sed hactenus.) Quinta ibi (Sed & si quis.) Aretinus.

SYL. ¶ Supradicta. Casus. Aliter non esset figurandus, cum procedat Imperator tradendo doctrinam, excipiendoque a regula, dubium enim faciebat generalis dispositio supra facta, ratio autem decisionis ponitur in tex. propter imperitiam militum, quos scire magis decet arma quam ll. lege fina. C. de iure deliberan. No. quod voluntas militis in expeditione quoquo modo declarata, habet vim testamenti. Item quod miles praesumitur ignorare iura & sic quod in milite iuris ignorantia toleratur. Item quod in testamento militis numerus testium neque alia solennitas requiritur.)

SUpradicta diligens obseruatio [a] in ordinandis testamentis, militibus propter nimiam imperitiam [b] eorum constitutionibus principalibus remissa est. Nam quamuis ij neque legitimum numerum testium adhibuerint, neque aliam testamentorum solennitatem [c] obseruauerint, recte nihilominus testatur. uidelicet cum in expeditionibus occupati sunt: quod merito nostra constitutio introduxit. [d] quoquo. n. modo uoluntas eius suprema inueniatur, siue scripta, siue † sine scriptura, ualet testamentum ex uoluntate.

† alias siue non scripta.

a ¶ Obseruatio. quae consistit in quatuor. vbi est in scriptis testamentum conditum, uel in sola nuncupatione heredis coram septem, testibus, ut supra tit. primo. §. sed cum paulatim. & §. fina. & ff. de hered. instituen. lege prima §. quod neque.

b ¶ Imperitiam. C. de iure deliber. l. fi in princ. & C. de iur. & fac. igno. l. j.

c ¶ Solennitatem. Scilicet circa sigilla & subscriptiones.

d ¶ Introduxit. Sed tunc demum cum in militia sunt, habent priuilegium, ut C. eo. l. penul. & hic subijcit.

* ADDITIO. Et quando miles in conflictu ac hostium congressu testatur, quod si in vagina aut clypeo sanguine suo aliquid annotauerit, aut pulueri gladio inscripserit, pro testamento habetur. l. milites. C. eo. debet tamen probari duobus testibus. l. Lucius. & ibi glos. eodem alio casu quando in extremo periculo vitae non reperitur tunc duo testes rogati requiruntur. l. diuus, cum glos. ff. eo. §. plane. infra eodem. H. M.

SYL. ¶ Illis autem. Casus. Quaerebatur, an miles extra expeditionem testari posset iure militari sine solennitatibus. & videbatur dicendum quod sic, ratio enim imperitiae assignata militat in expeditione sicut extra. Cuius contrarium decidit ex eo, quia tunc possunt consulere peritiores, & ita excludere ignorantiam, & ea, quae ratione occupationis militiae conceduntur, cessant, ut dicitur in gl. Sed tunc quaeritur, an filiusfam. miles

testari possit, & videbatur, ꝙ non, per l. pe. & si C. qui testa. fac. pos. cuius contrarium decidit. ratio autem assignatur in tex. propter militiam, quia hoc militiae tributum est, vt in castrensibus filij pro patribusfa. habeantur.

No. quod cessante causa priuilegij cessat priuilegium. Item ꝙ miles extra expeditionem debet testari iure com. Item quod filiusfa. miles testari pot. dummodo testetur iure com. Item ꝙ illi, qui non sunt milites, appellantur pagani.

luntate eius.

¶ Miles testando extra expeditionem debet testari secundum ius com. & licet filius familias sit, testari tamen potest. Aret.

¶ Illis autem[a] temporibus, per quae citra expeditionum necessitatem in aliis locis, uel suis aedibus degunt, minime ad uendicandum tale priuilegium adiuuantur. b

a ¶ Autem. pro sed.

b ¶ Adiuuantur Et nota, ꝙ cessante causa cessat & effectus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ causa expressa supra, per nimiam eorum imperitiam, cessare non videbatur et extra expeditionem. Ideo dic, quod illa est causa remissionis in genere, sed causa constitutionis Iustin. de qua meminit ibi, quod merito est occupatio circa rem milit.] Et potest hic sumi argu. quod cessante clerico ab ecclesia, †cessat praebenda, sic. C. de episc. & cler. l. generaliter. ij.

SyL. ¶ Adde, ꝙ haec q. hodie decidit in c. relatum. & in c. inter quatuor. & in c. fi. de cler. non resi.) Sed arg. contra ff. de postu. l. j. §. sexum, quia Calphurnia dedit causam edicto, vnde cessante causa cessare debet edictum, quod non est verum. Sed hoc vltimum generale de causa impulsiua dicit, primum de finali, sine qua res esse non potest.

SyL. ¶ Adde, quod in dubio causa, si est expressa in l. finalis praesumitur, vt dicit glo. in l. cum tale. §. falsam. in ver co haeret. ff. de cod. & demon. alias secus, glo. in l. ij. §. fi. de dona. & illa dicitur causa finalis, quae est generalis, vt per Bar. in d. § fi.

†Scilicet contumaciter, vt quia citatus a superiore, minime in tempus conueniens ueniat, secundum doctor. hic.

c ¶ Et si filiusfamilias. Licet hi alias prohibeantur, vt j. tit. j. in princip. & ff. de do. cau. mor. l. iam is. §. j.

d ¶ Iure tamen com. Quantum ad solennitatem, non quo ad hoc, vt detur querela contra eius testam, sicut in alio veterano quod sui iuris est, ut C. de inoffi. testa. l. fi. §. in his. & ff. de inof. testa. l. Papinianus §. si quis in militia. Item hoc est verum, quando est domum reuersus, sicut supra proxi. dixit: alias sicut miles alius vtitur speciali iure, sic & iste arg. ff. eo. ex militari. §. j & l. testamenta eorum. §. fi.

¶ Sed testari quidem, & si c filij familias sint, per militiam concedunt, iure d tamen com. eadem obseruatione & in eorum testamentis adhibenda, quam in testamentis paganorum e proxime exposuimus.

¶ Priuilegia militum tunc habent locum, quando constat militem testari uoluisse, aliter non. h. d.

SYL. ¶ Adde, ꝙ si loquimur de iure. ff. & C. gl. vera est, si de iure nouissimo, com̄is opi. est, ꝙ subiaceat querelae, secundum gl. in l. aduersus. ff. de inoffi. testa.)

e. ¶ Paganorum. A pago, quod est villa, dicitur. q. d. non militum.

* ADDITIO Pagani a pagis dicti videntur, quod illi rei rusticae agrisque colendis relinquerentur, nam auctis P.R. opibus coepit rei rusticae studium tenuissimis relinqui.

SyL. ¶ Plane. Casus. Querebatur, an illa verba (quoquo modo voluntas constet habeatur pro testo) generaliter intelligerentur. & videbatur dicendum ꝙ sic, quia indefinite dicitur, quoquo modo inueniatur voluntas cum scriptura vel sine, valeat. Tamen dicitur contrarium, declarando ꝙ intelligitur, quando re uera constat uoluisse testari, quia alias illa non est voluntas, puta si per iocum aut adulatorie quid dictum sit No ꝙ priuilegium concessum alicui actui intelligitur, si ille actus sit Item ꝙ per priuilegium militum tam latum non remittitur numerus duorum testium,

quod

quod est de iure naturali. Itē qđ mulier potest esse testis in testamēto militis. verbū enim, homo, ad eam trahitur. Item quod in testamento militis requiritur rogitus testium. Item qđ nomen heredis debet exprimi a milite. Item qđ uerba iocosa non disponunt.)

C. de lega. uel oblatiuis, gl. i l. ij. C. in quibus ca. co. cap. censi. l. i. xj. vel commendatitijs. l. si uero non remunerandi. §. cum quidam. ff. man. uel enunciatiuis. l. ex hac. ff. de don.)

¶ Plane de testamētis militū diuus Traianus † Catilio Seuero ita rescripsit, [a]

¶ Id priuilegiū, qđ militantibus datum est, ut quoquomōfacta ab his testamenta, rata sint, sic intelligi debet, ut utique prius constare dēat testm̄ factum esse, quod & sine scriptura & a non militantibus fieri pōt. † Si ergo miles, de cuius bonis apud te quæritur † cōuocatis ad hoc hominibus, [b] ut uoluntatē suā testaretur, ita locutus est, ut declararet quem uellet sibi hæredem esse, & cui libertatē tribueret, pōt uideri sine scripto hoc modo esse testatus, & uoluntas eius rata habēda est. Cęterum si [vt plerunq; sermonibus [c] fieri solet] dixit alicui, Ego te hæredem facio. uel, Bona mea tibi relinquo. non oportet hoc pro testō † obseruari. Nec [d] ullorum magis interest, quā ipsorū quibus id priuilegiū datum est, huiusmodi exemplum non admitti, alioquin non difficulter post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audisse dicētem aliquem se relinquere bona cui uisum sit, & per hoc iudicia uera subuerterentur.

¶ Miles, licet sit mutus uel surdus, tamē testatur. Aret.

¶ Quinimo [e] & mutus, [f] & surdus miles testamentum facere potest.

† alias Statilio

a ¶ Plane. Rescripsit. vt ff. eodem diuus.

b ¶ Hominibus. saltē duobus, ut ff. eo. Lucius. & ff. de testibus. l. vbi, & hoc ē quādo in teniorio. si autem in cōflictu belli, nullo ēt teste uocato, vt C. eo. milites. (j) si autē est domi, iure cōi, vt supra eo. §. illis.

† alias Is ergo

† alias conuocatis.

ADDI. (j) Debet tamē aliquo modo de uoluntate constare, uel per duos testes uel per comparationem literarum, vel alio modo. & facit ut remissa penitus omni solennitate, non de naturali; sed ciuili tantum intelligatur Ang.

c ¶ Sermonibus. Forte cā demonstrādi, vt magister discipulo, uel ludi causa. ut ff. de ac. & obli. l. obligationum substantia. §. fi. vel affectionis, vt ff. de iure codici. l. literæ. †

† Tu S y L. dic, qđ

¶ Adde vel per antiphrasim. l. cum quidam. cum glo. in verbo, affectionem,

d ¶ Nec ullorū. Sic infra ad l. fal. circa princ. sic C. de rescin. vend. l. ratas.

¶ Quinimmo. Casus. Querebat, an mutus uel surdus milites testari possint. & dubiū faciebat tex. in §. itē surdus. j. titu. j Tn̄ cōtrariū decidit, quia in milite testante nō requiritur formalitas solēnitatum, sed sufficit quo mō de uolūtate cōstare, de qua ēt constare pōt per signa & nutus. Iō miles surdus, uel mutus, testari possunt. No. summariū. Itē quod miles pōt nutu instituere hæredē, intellige, nisi aliter nominare possit. Item quod nō solū mutus uel surdus testari possunt, sed mutus & surdus simul.)

nulla verba operantur testiū, nisi appareat qđ voluerit testari, & ad hoc se disposuerit, secus in contractibus vbi ī dubio verba p̄sumuntur obligatoria, nisi aliud ex cōiecturis appareat. An verbum relīquo īportet instōnē legatū, vel fidei com. vide Ioā. Fa. hic.

† alias seruari.

e ¶ Quinimmo. Habet priuilegiū circa solēnitatē, quinimmo & circa substantiam testi: vt qui alias testari non posset, hic tamen possit, vt ff. eod. l. iiij.

f ¶ Mutus siue nā, siue casu, vt sit priuilegiū alqđ, vt C. qui. te. fa. pos. l. discretis, & hoc iure militari, vt ff. eo. in

re

re militari. Accur. Dũmodo appareat ipsum sic voluisse testari ꝑ signa sua, quę per notos possunt interpretari. * ADDI. Ias. hic accipit surdum & mutũ ex accidenti, non aũt ex natura sed magis placet opi. glo. & similẽ habes in §. itẽ surdus. ĩ. tit. j. q anon distinguit Imp. H. M.

SYL. ¶ Sed hactenus. Casus. Quęsitũ fuit an post missionẽ durẽt priuilegia militum. & videbaẽ qđ sic in memoriã pristinę militię, qua si hęc perpetuo cõcessa sint. Cuius contrarium decidiẽ, quia cũ rõne occupationum militarium concedanẽ, his cessantib. cessat priuilegiũ, datur autẽ anni spatiũ ad mutãdũ testm̃, & iõ condõ ueniens post annũ non uitiaẽ, quia retro trahiẽ ad diẽ mortis uel aditę hr̃ditatis, ut diciẽ in gl. No ꝙ priuilegiũ concessũ respectu certę qualitatis durat ea durãte. Itẽ ꝙ cessante eã priuilegij cessat priuilegiũ. Itẽ ꝙ miles nõ exercens militiã non gaudet militum priuilegio. Item ꝙ testm̃ iure militari factũ durat per annum post missionem. Itẽ condõ retro trahitur. Item quod ad validitatem testamenti inspicitur tp̃s mortis non conditionis existentis.)

¶ Miles post missionem iure cõi testaẽ, & ante factum testamentum ualet intra annũ, ẽt ꝙ condõ in eo adiecta duraret post annum. h. d.

¶ Sed hactenus[a] hoc illis[b] a principalibus constitutionibus cõceditur, quatenus militant, & in castris degunt. Post missionẽ [c] vero ueterani, uel extra castra alii, si faciant adhuc militãtes testamentum, cõi omnium ciuium Romanorum iure id facere debent. Et quod in castris fecerint testamentum, non communi iure, sed quomodo uoluerint, post missionem intra annum tãtum ualebit. Quid ergo si intra annum quis decesserit, conditio autẽ hęredi ascripta post annũ extiterit, an quasi militis testm̃ ualeat? Et placet ualeẽ [d] quasi militis.

a ¶ Sed hactenus. Quidam dicũt hic nõ esse. §. & asserunt, quod omne priuilegiũ, quod habet miles, perdit cũ redit de militia. Sed nos dicim⁹. § hic esse, & distinguimus † iter priuilegiũ quod habet vt testeẽ qui alias testari non potest, vt filiusfamilias, & mutus, vt illud duret post reuersionẽ, vt supra proxi. § & §. sed testari. & ff. eo. Titius. in princ. Alia vero priuilegia quæ habet in testando, finiantur, vt hic, & supra eo. §. illis autem. ¶ Adde, ꝙ opi. gl. cõiter tenetur hic, quod etiam post missionem filiusfami. & mutus testentur.)

† Idem Pla. hic.

SYL.

b ¶ Illis. s. militibus, vt reliqua priuilegia. s. de numero testiũ hẽant in testando, & sic nõ refertad proximum. §.

c ¶ Post missionẽ. honestam. s. finito tpe militię, vel causariã, si ante tp̃s ex necessitate recessit, † si autẽ ignominiosa est missio de finit statum valere vt ff. eod. testamenta eorũ. & C. eod. l. ex testamẽto. Sed si miles de capitali crimine dãnatus fuerit, si quidem de cõi, vt homicidio, & simili, nõ poterit a modo testari. ff de ve. & mi. su c. l. j. in fi. Si autẽ militari, vt quia alienauit arma uel similia, quę numeranẽ. ff. de re mi. l. ij. & iij. & idem ẽt de fide rupta, non põt testari, vt ff. eo. l. ex militari. alias poterit in castrensibus tantum, si ei hoc in sententia permissum fuerit, alias nõ, † vt ff. de iniu. rup. test. si quis filio exhęredato. § sed & si quis fuerit capite. & de leg. iij. l. si quis in princip. §. miles.

† Et dicit Angel. qđ scholaris absens a studio ꝑ quinquẽniũ perdit priuilegium.

* † Facit ad hoc tex. in l. cum hic S Y L. §. si miles ff. de don. inter uir. & uxo.

¶ Adde, quod hoc in pagano fieri nõ posset d. §. miles, nisi ex causa, vt per Alex. in l. & militibus. C. eod. & dicũt doc. hic.]

d ¶ Valere. Quia cõditio retro trahitur, vt ff de peri. & com. rei vend. l. necessario. §. j. & qui pot. in pig. hab. l. potior. ij. respon. & facit. ff eod. quod dicitur & l. quod constitutum.

¶ Sed & si quis ante militiã. Casus. Quęsitũ est, an testamẽtũ non iure factum

ctū a pagano, si miles efficiatur, & aliquid addatur, cōfirmetur. & uidebatr̄ ꝙ nō, quia cum a principio non ualuerit, non vr̄, ꝙ possit ex tp̄e aliquo modo confirmari. Cuius cōtrariū respondetur ea ratione, quia cū aliq̄d addat uel minuat, uī nouū quid facere. l. ius ciuile. ff. de iusti. & iu. vnde sicut si ita disposuisset tūc, ualeret, ita dꝫ ualere, qñ constat ꝙ illam uoluit esse suā uoluntatē. Itē dubitabatur, nūquid capitis diminutiōe testm̃ prius factū irritaretr̄ in milite, & rō dubitandi colligir̄ ex. §. alio infra q. mo. test. infir. Tñ contrariū deciditur fauore militię, q si durauit in eadem voluntate, facit testamentum ualere. No. ꝙ testm̃ non iure factum ante militiam nō ualet, etiam eo effecto milite, & nihil aliud faciēte. Itē ꝙ aperiēs testamentum ante factum uidetur illud uelle īualidare, nisi alia adiiciat, & ita colligitur hīc in uersi. & quędā adiecit, ex quo nota imperitiā aliquorū hic, qui intelligebant resignare. i. sigillare, nam resignare importat aperire. Item quod addens aliquid & detrahens. in cæteris uidetur approbare. Itē qđ addens uel detrahens dicitur de nouo facere Item quod agitur ex confirmante, non ex confirmato. Itē quod militis testamentum capitis diminutione irritatur.)

¶ Testamentū factū ante militiā siue solēnitate ualet, si post militiam apparet de militis uolūtate, idē, si miles post testamētum fuerit capite minutus. Aret.

¶ Sed & si quis ante militiā non iure fecit testamentum, & miles factus & in expeditione degēs resignauit[a] illud, & quędam adiecit,[b] siue detraxit,[c] uel alias manifesta est militis uoluntas hoc ualere uolentis, dicendum est ualere hoc testamentū: quasi ex noua[d] militis uoluntate. Deniq, & si in arrogationē datus fuerit miles, uel filiusfamilias emancipatus est, testamentū eius † quasi ex noua militis voluntate ualet, nec vr̄[f] capitis diminutione irritū fieri.

¶ Filiusfamilias in quasi castrēsi pōt facere testamentum secundū ius cōe. Ang.

¶ Sciendum tamen est, ꝙ ad exemplum castrensis peculij, tā anteriores leges,[f] q̃ principales constitutiones[g] quibusdam[h] quasi castren-

cum aliquis.

b ¶ Adiecit. Vt ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. si miles.

c ¶ Detraxit. † Nota ex hoc verbo, ꝙ detrahēs in uno articulo, in alijs cōfirmare vr̄. Et sic no. in ducta ad unum finem operari contrarium, qđ facit, vt per instfm emphyteuticū probetur dominium. Ioan. Fab.

† Ista glo. non est Acc. sed Io. Fab.

† alias quasi militis ex noua uolūtate ualet.

d ¶ Ex noua. No quod ab initio nō ualuit, ex post fcō tñ cōualescit.

* ¶ Male notat hoc ex isto tex. quia hęc est noua uoluntas, & consequenter nouum testm̃) SYL.

e ¶ Nec vr̄ qđ resignauit postea. Vel dic, sicut nūc de nouo facere potest, sic vetus non rescindir̄. Et secundum hoc dic noua uoluntate. s. tacita. aliud in pagano, ut infra qui. mo. testa. infir. §. alio.

¶ Sciendum. Casus. Nō est figurandus, cum referat concessionē & priuilegium quasi castrensibus tributū. No. quod filiusfamilias ī quasi castrēsibus recte testatur, si iure cōmuni testamentum conficiat. Item quod quādo aliquid facere conceditur in priuilegium alicui, intelligitur concessū vt illud faciat secundum legum ordinationem. Sy L.

f ¶ Leges. s. Digestorum, vt ff. de col. bon. l. j. §. nec castrense.

g ¶ Constitutiones, vt C. de assesso. l. velut. & C. de aduo. diuer. iud. l. fori. & alię plures. Accur.

a ¶ Resignauit. idest sigilla aperuit, & remouit, vt ff. eodē lege tribun°. §.

h ¶ Quibusdā. vt Consulibus, & Prę-

fectis

fectis legiorum, & Præsidibus prouinciarum, qui sunt filijfamilias, vt C. de inoffi. test. l. fi.
a ¶ Constitutio. C. de inoffi. test l. fi.
b ¶ In huiusmodi. s. cas. & quasi, nã i aduẽtitio ñ pt, lȝ hẽat ꝓprietatẽ, ut C. de bon. q li l fi §. filijs aũt familias

SYL. ¶ Add hoc verũ ẽt in ijs aduẽtitijs in qbus pri nõ qrit vsusfructus, secũdũ cõem opi. in l j §. in filij. ff. ad treb.)
c ¶ Iurecõi Nisi sit miles in castris vt s. eod. in princ. Itẽ tale testm̃ nõ expugnatur ꝑ querelam inofficiosi testamenti, vt C de inoffi. test. l. fi.

† alias dederũt
† alias qđ nr̃a constõ latius &c.
† alias his tm̃modo peculijs.

sia, † dederãt peculia, & horũ quibusdã ꝑmissũ erat, ẽt in ptãte degenetibꝰ, testari, † nostra id constõª latius extẽdens, permisit oĩbus † in hmõi ᵇpeculijs testari qui dẽ, sed iure cõi, ᶜ cuius constitutionis tenore ꝑspecto, licentia est nihil eorum, q̃ ad præfatum ius pertinent, ignorare.

¶ Quibus non est permissum facere testamentum.

ADDI. Dic qđ hodie hoc non est uerũ, imo subiacet q̃relę, secundũ cõem sniam, si parentes ptereat vel exhrdet sine causa, vt §. & hæc quidem, in auth. vt cum de appel. cognosci. Ang.

SYL. Continuatio. ¶ Quibus non est permissum facere testamẽtum ¶ Quia continuatio fit per gl. j. quę cõis est, non expedit aliter continuare, pręserim cum Impe. ipse annectat titulum hunc pręcedentibus in primis verbis.)

Diuisio. N On tamen. ¶ Iste titu. diuiditur in septẽ partes, quia enumerantur septẽ gradus personarum. Et primo ponit de filio familias. Secundo de impubere. Tertio de furioso. Quarto de prodigo. Quinto ponit de surdo & muto. Sexto de cęco. Septimo de capto ab hostibus. Secunda ibi (Pręterea.) Tertia ibi (Itẽ furiosi.) Quarta ibi (Itẽ ꝓdigus.) Quinta ibi (Itẽ surdus & mutus.) Sexta ibi (Cæcus.) Septima ibi (Eius q. Acer.

SYL. ¶ Casus. Nõ figurat aliter, cũ tradat doctrinã, & enumeret ꝑsonas prohibitas testari, sola. n. difficultas videbatur, ꝙ quis qs filius fa. testatus sit, ũ tñ cum tali testõ decesserit iam effectus paterfa. profecto videbatur testm̃ ualere, qa cum testm̃ accipiat confirmationẽ ex morte, illud tps videbat inspiciẽdũ, qa eo tpe rẽ uera põt dici testatorẽ id dispõner quod facit. Cuius cõtrariũ decidit ex regula, Quę ab initio non ualent, tractu tpis non cõfirmãtur, cũ hic non pręsupponat aliqd aliud iteruenisse, nisi cursus tpts, nõ aliqs actꝰ positiuus, ut in §. sed & sigs. s. tit. j. No. ꝙ edictum de testamentis est ꝓhibitoriũ certarũ ꝑsonarũ. Itẽ ꝙ filius fa. nõ testatur nisi in peculio castrensi uel quasi. Itẽ ꝙ ꝑ militiã qs nõ liberat a ptãte pris. Item ꝙ creditores pris non habẽt regresũ cõtra peculiũ castrense filij rõe debitorũ pris. Itẽ ꝙ testm̃ nullũ tractu tẽporis, ẽt cessante impedimento, ob qꝰ non valet, non reassumit uires.)

¶ Filius in ptãte testari ñ pt, ẽt parte cõsentiẽte, nisi de peculio castrensi, uel quasi: d quo & ueteranꝰ, patre ẽt inuito dispo nere potest. h. d.

N On ᵈ tamẽ oĩbus licet facere testm̃. Statim ᵉ. n. ij, q alieno iuri subiecti sunt, testi faciendi ius nõ hẽnt, adeo qdẽ ut q̃uis parẽtes

d ¶ Non tamen. Videbatur quẽlibet seruãtem supradicta posse testari, sed contrarium est in tredecim casib. qui in titulo isto pro parte dicuntur. † Et hoc est, quod dicit, non tamen &c. & no. j. eo. §. fi. Accur.

† Ista gl. ẽ approbata ꝑ Ang. hic.

e ¶ Statim. i. in primis, uel statim. l. eo ipso.
* ADDI Nõ obst. tutelã eẽ ius publicũ vt s. de execu tu. in prin. & tamẽ patria ptãs nõ ipedit, quia in ea filius fam. repsentat publicã ꝑsonã vt ĩ magistratu. l. nã quod. ff. ad treb. secus in testa-

testõ quia vt priuatus in eo agit, & vt de Bar. in l. tam is. §. filius fam. ff. de do na. cau. mor. H.M.

Filiusfamilias licet testari nõ possit, tñ po teſt donare cã mor.

a ¶ Permiserint. Sed cã mortis filius donare põt pre consentiente. vt ff. de don. cã mor. l. tam is. in fi. & ratio diuersitatis ẽ, quia testm̃ ex libero nõ alieno arbitrio dẽt pro cedere, vt ff. de her. iſt. l. illa inſtõ.

¶ Adde, ꝙ hoc nõ procedit ad pias cãs. ca. licet. ꝺ sepul. lib. vj.]

SYL. * ADDI. Contrarium tamen tenet Fulg in l. seniũ C. de testa. & Ioan. And. in ea. si uẽ de testa. in nouel. limita ẽt vt p Soe. in lib. fallen. in regu. Filiusfamilias. H.M.

Nihilomagis & nihilo min^s differũt.

b ¶ Nihilo magis idest nõ ideo magis, habet.n. in se negatiuam, sicut nihilominus affirmatiuam. Accur.

eis permiserint, [a] nihilomagis [b] iure testari possint, exceptis ijs, [c] quos antea enumerauimus, & p̃cipue militibus, qui in potestate parentum sunt, quibus de eo, quod in castris ac quisierunt, pmissum est ex constitutionibus [d] principum testamentum facere. Quod quidẽ ius [e] ab initio tñ militantibus datum est, tam ex auctoritate diui Augusti, [f] quam Neruæ, nec non optimi Imperatoris Traiani, postea uero subscriptione [g] diui Adriani, etiã dimissis a militia, id est ueteranis [h] concessum est. Itaq; si quidem fecerint de castrensi peculio testamẽtũ, pertinebit hoc ad eum, quẽ hæredẽ reliquerunt: si uero intestati decesserint, nullis [i] liberis uel fratribus superstitibus, ad parentes eorum iure [k] cõi pertinebit. Ex hoc itelligere possumus, quod in castris acquisierit miles, qui in potestate patris est, neque ipsum patrem adimere posse, neque patris creditores id uendere, uel aliter inquietare, neque patre mortuo cum fratribus commune [l] esse, sed scilicet propriũ eius esse, † qui id in castris acquisierit, quã quam iure [m] ciuili, omnium, qui in potestate parentum sunt,

† alias id quod in.

c ¶ Iis scilicet castrense uel quasi castrense peculium habentibus, vt sup. tit. proxi. §. fin.

d ¶ Constitutionibus. extrauaganti bus.

e ¶ Quod quidem ius. Scilicet posse testari in castrensibus.

f ¶ Augusti. quam Neruæ &c. quorũ dicta non habemus.

g ¶ Subscriptione. cuius verba non habemus.

* ADDIT. Traianum autem optimum appellat, eo cognomento, quod ei iure optimo a Senatu pupuloq; Romano consensu omnium tributum est, vt Dion. testatur in histo. & Plin. in panægy.

h ¶ Veteranis. Scilicet filii famil. de quibus hic loquitur.

i ¶ Nullis liberis uel fratribus uel perstitibus. Nam liberi defuncti militis & fratres patrem excludebãt, vt C. cõ. de sue. l. fin. hodie soli liberi militis, vt in Auth. de hær. ab inte. ven. in prin. versic. siquis igitur. coll. ix.

ADDIT. Quibus non extantib. succedit vna cũ fratribus vt eo. tit. §. si uero cũ. dummodo castrẽse deferatur tanq̃ hæredi tas, vt j. pxi. Ioan. Fab. & Ang.

K ¶ Iure cõi. Non hæreditario, sed tanquam occupanti peculium profectitiũ uel aduentitiũ, ut ff. de cast. pec. l. ij. hodie uidetur etiã iure hæreditario, ut in Auth. de hære. ab intest. ue. §. si igitur defunctus. coll. ix.

¶ Adde ꝙ idẽ erat de iure C. l. quod scitis. & ibi Bar. C. de bo. quæ lib.]

l ¶ Commune. Sic supra per quas per so. nob. acqui. §. j. SYL.

m ¶ Iure ciuili. Scilicet antiquo, sic supra per quas person. nob. acqui. §. j.

Pecu-

peculia[a] perinde in bonis parentum cõputentur, †ac seruorum peculia in bonis dominorũ† numerãtur, exceptis videlicet ijs, q̃ ex sacris constitutionibus, & præcipue nostris[b] pp diuersas causas non acquiruntur.[c]

¶ Præter hos igitur, qui castrense peculium, uel quasi castrẽse habent, si quis alius filiusfamilias testamẽtũ fecerit, inutile[d] ẽ, licet suę ptãtis factus decesserit.[e]

¶ Impuberis, aut furiosi testamentũ non ualet etiam si pubes, uel sanus decesserit, nisi ante furorẽ, uel eo tempore quo intermissus est, sit factum. h. d.

¶ Præterea † testamentum facere non possunt impuberes:[f] quia nullum eorum animi iudiciũ[g] est.

a ¶ Peculia. Scilicet aduentitia & pfectitia, nam castrensia vel quasi euã iure veteri non acquirebantur patri, vt ff. de collatio. bono. l. prima. §. nec castrense.

b ¶ Nr̃is. Et alienę & nostrę sunt, vt C. de bo. ma. & C. de bo. quæ lib. per totum.

c ¶ Nõ acquiruntur. Scilicet nobis pr̃ibus.

d ¶ Inutile est. Quia quod ab initio non vz, ex tractu tẽporis nõ conualescit, argum ĩ. tit. j. circa princi. (j) Ar. cõtra C. de nup. & si contra. Sol. ibi non ualuit matrimonium ex primo, sed ex nouo post matrimonium consensu.

ADDITIO. (j) Et hoc verum indistincte, si defectus sit in persona hæredis, idẽ si in persona testãtis, vt quia sit intestabilis, secus si oneratus creditoribus seruos instituere nequeat, vt l. ei qui soluẽdo ff. de hære. insti. defectus quoque solennitatis, vt in numero septem testium rogatorum, ex post facto confirmari non potest, nisi in casu. l. j. C. de fideicom. & l. testamento. C. de fideicom. lib. secus si respiciat fauorem priuatum. l. filio preterito. ff. de iniu test. Ang.

e ¶ Decesserit. Non idem de seruo testante, si fideicom. sit relictũ, quia valet, si durat uolũtas, vt ff. de leg. iij. l. j. §. j.

SYL. Adde tamen, ꝙ hanc durationẽ voluntatis oportebit probare p quinque testes, vt per Bar. in d. §. j.

SYL. ¶ Preterea testm̃. Caius. Eodẽ modo figurat̃ vt ĩ §. superiore, qa ex eisdẽ rõnibus decisio constat, & dũ quęritur an superueniente furore testamẽtum irritetur, dubiũ faciebat, qa res deuenerat ad casum a quo ĩcipere nõ poterat, & ideo videbatur nõ valere. Cuius cõtrariũ dr̃ ea rõne, quia inspiciẽdũ est respectu habilitatis psonæ testãtis tempus conditi testamenti, qñ sumus in eo qđ fauore publico ẽ introductũ. No. ꝙ impubes testari nõ põt, & rõnẽ quare. Itẽ ꝙ testm̃ nullũ respectu psonæ testãtis non recõualescit, lʒ persona fiat habilis. Itẽ ꝙ testm̃ recte factũ nõ irritatur per furorem superuenientem. Item ꝙ facilius quid impeditur faciendum, quam factum tollatur, & quod quando furiosus habet dilucida interualla, potest testari.]

f ¶ Impuberes. sed ex quo tetigerũt de vltimo die. xiiij vel xij. anni, satis est fauore testamenti, vt ff. eo. qua ętate. Item in vsucapione, vt ff. de vsucap. l. in vsucapionibus. Secus in præscriptionibus odiosis, vt ff. de actio. & obl. in omnibus. Item secus vbi est fauor eius qui vult prorogare, vt in contractibus a minore factis, vt ff. de mino. l. iij. § minorem.

SYL. ¶ Adde, quod quando quęritur vtrũ dies cœpta habeatur pro completa, concludendum est in fauorabilibus ꝙ sic, in odiosis quod non, in mistis attenditur fauor, ita Ioan. de Pla. & alij hic, & est glo. in l. iij. §. minorem. ff. de mino.]

g ¶ Iudicium est. i. discretio, vt ff. de iudi. cum pretor. §. non autem. Quandoque ponitur pro sententia, vt, rei iudicatę ãdum est, ut C. de re iudi. l. j. Quandoque pro instantia causę trien

† alias ac si.

† alias numerẽtur.

Tẽporis tract⁹ ñ cõualidat inualidum.

† Facit ad istũ § quod dr̃ in c. sicut tenor. iuncta glo. sup ver. mẽtẽ. ex de reg.

nis, vt C. de iudi. l. properandum. pet to. Quandoque pro actione, vt iudiciū familię ercisc vel communi diuidundo, vt infra de offic. iudi. §. si fam. erciscun. & §. fina.

SYL. * ¶ Hanc gl. sequit̃ & commendat Ias. infra de act. in princ. col. j & Dec. ei. in rubri. extra de iudi. col. v.] ADDIT. Qñque pro lite siue controuersia, vt iudiciū pendet sup hæreditate, vt ff. ad Treb. l. j. ij. respon.

* †Etiam ad pias causas, Bart. in l. j. in j. q. C. de sacrosā. eccl.

* †Adhoc vide Deci. in l. ĩ nego- tijs. ff. de reg. iur.

¶ Item † furiosi, [a] quia mente carent. Nec ad rem pertinet, si impubes postea pubes, aut furiosus, postea compos mentis factus fuerit, & decesserit.

¶ † Furiosi [b] aũt, si pid tps fecerint testamentũ, quo furor eorũ intermissus est, iure testati [c] esse uidentur, certe eo, qđ ante furorem fecerint, testō ualente. Nam neque testamẽtum † recte factum, neq; ullum aliud negociũ [d] recte gestum, postea furor interueniens perimit.

¶ Nõ ualet testamẽtũ prodigi factũ post interdictũ, sed prius factum, sic. Ang.

Quandoque pro auctoritate, vt negocia ecclesiastica non sunt disponẽda laicorum iudicio i. auctoritate, ex̃ de iudi. c. decernimus. Quandoq; pro foro, vt causa iurispatronatus definiri dẽr ecclesiastico iudicio. i. foro. c. quãto. extra de iudi. Qñque pro arbitrio. ff. qui satisd. cog. arbitrio. Si. n. arbiter est iudex, ergo arbitrium est iudiciũ. Quandoque pro vltima voluntate, vt iudicium testatoris cassum esse nō debet. C. de sacrosan. eccl. l. j. Qñque pro quæstione, vt ciuilis causa in iudiciũ i. in quęstionem deducta cũ criminali, post criminalẽ est distinguenda. C. de ordi. iudi. l. fi. Qñque pro dicussione siue iuris disquisitione, vt in rub. de iudi. ff. & C. Qñque pro potestate iudicandi. vt ff de iudi. l. iudicium solui tur, vetante eo qui iudicare iusserat. Quandoque pro pernicie siue damnatione, vt ibi, Qui manducat & bibit in-

j. Corinthi. xj. digne corpus & sanguinem Domini, Io. v. iudicium sibi manducat & bibit. Quãdoque pro pęna, vt ibi, Qui bona egerunt, ibunt in vitam ęternam, qui vero mala, in resurrectionem iudicij. i. pęne ęterne. Quandoque pro processu iudiciali, vt c. j. de iudi. lib. vj.

a ¶ Item furiosi. Repete, nō possunt testamentum facere.

b ¶ Furiosi. Hac ratione idem in mẽtecapto dicam, vt arg. ff. de verb. obli. a Tirio, in fi.

SYL. * ¶ Adde quod furiosus, & mentecaptus ita differunt, quod furiosus rabie quadam animi agitatur, mẽtecaptus magis ĩ quietẽ, nullaq; extrinsecus signa ostendit, idemq; est qui & demens, quam uis Alc. lib. Parer. ij. cap. xvj. eos aliter differre censeat.] † alias rite.

c ¶ Testati. vt C. e. furiosum. I princ.

ADDIT. Idem in dubio, si tẽpus testamenti erat remotum a tempore furoris, sed si vicinum, tunc ex qualitate ipsius actus pręsumitur fuisse sanę mẽtis uel nō. Et qualiter probetur furor, uide Ang. hic.

d ¶ Negocium. vt vsucapionem inchoatam vt ff. de vsucap. iusto. § eum. uel possessionem quęsitam vt ff. de ac qui. poss. si is animo. sic. ff. de pecu. l. quam Tubetonis. in princ.

SYL. ¶ Item prodigus. Casus. Non figurabitur in hoc & sequen. §. quia idem poni potest qui in superioribus, cum eadem penitus sit dubitatio quo ad confirmandum testamentum ante vitium factum, Quando enim interdictum est bonis, vel quis surdus aut mutus est a natura, prohibetur testari ex impossibilitate iuris aut facti. Nota, quod prodigus, cui interdicta est suorum bonorum administratio, testari non potest. Item ꝙ hoe interdictum debet fieri per iudicem. Item quod qui audire potest sed cum difficultate, non impeditur testari. Item ꝙ aliqui non loquuntur a natura, aliqui ex accidenti. Item quod hęc vitia muti & surdi non tollunt testamentũ iã factum. Item quod ille proprie dicitur mutus, qui nullo modo pōt loqui, & pro-

& proprie surdus, qui nullo modo po test audire.]

Prodigas qs est, a ¶ Item prodigus. prodigus est, qui neque finem neque modum habet in expensis, vt ff. de curat. fur. l. j.

do datus est simpliciter curator impuberi tanquam puberi, vt l. si tutor peti tus. ff. de tut & cur. da. ab ijs. secus si tanquã prodigo, cũ non sit, vt hic in fi. & est ratio, quia pupillũ declarat natura, sed prodigũ ipse iudex, vel qa curatoris datio facilius. i. solo tractu temporis perdit vires, quia prodigalitas, vbi exigitur certitudo reditus ad sanam mentẽ. Ang.

b ¶ Administratio interdicta est. si dicas a iudice, planũ est, si dicas a lege, vt quia crimen. l. Iuliæ ma. com misit, multo minus testatur sed & tũc prius factũ rũpitur, vt C. ad l. Iuliã ma. l. fin.

SYL. ¶ Adde, quod etiam si notorie sit prodigus, nisi ei sit iterdictũ, poterit testari, alienare, & contrahere, nisi hoc faciat in vsũ manifestę prodigalitatis, & sufficit proclama factum cum cãæ cognitione ita cõiter concludũt doct. in l. is cui ff. de verb. obli.]

¶ Itẽ prodigus,[a] cui bonorum suorum administratio[b] interdicta est, testamentum facere non põt, sed id, quod ante fecerit, quam interdicto bonorum suorũ ei fiat, ratum[c] est.

¶ Mutus & surdus possunt certis casibus condere testamentum, sed nõ semper. hoc dicit primo. Et uitium superueniens post testamentum perfectum, non nocet. Aret.

¶ Itẽ surdus & mutus non semper[d] testamentum facere possunt. Vtique autem de eo[e] surdo loquimur, qui omnino non exaudit, nõ qui tarde exaudit. Nam & mutus is intelligitur, qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur. Sępe enim ẽt literati & eruditi[f] homines uarijs casibus & audiendi & loquendi facultatem amittunt.[g] Vnde nostra constitutio[h] etiam his subuenit, ut certis[i] casibus & modis secundum normam eius possint testari, aliaque facere quę eis permissa sunt.

d ¶ Itẽ sur dus. Non semp. sed quãque possunt secundũ distinctionem sequentem.

e ¶ De eo surdo. sic in fra de inuti. stip. §. mutum.

f ¶ Et eruditi. Scilicet in moribus.

* ADDIT. Vel quod iudex declaret eum esse prodigum, vel det ei curatorem tãquam prodigo, seu aliter notorie prodigus existat.

c ¶ Ratum est. quid si fiat interdictio, cum tamen non sit prodigus? Respond. forte nõ valet interdictio. arg. ff de tuto. & curato. da. ab ijs. l. Seię. (j) Sed contrarium verum est, cum sit facta contra ius litigatoris tantum, nõ contra ius legis. ff. quæ sent. sine appellatio. re. l. prima, in princip. & §. j. & C, quando prouoc. non est necesse. l. secunda. Vide. c. cum inter. extra de re iudic.

Addõ, SYL. ¶ Adde, quod hæc est communis opi. in l. is cui. ff. de ver. obl. & hic.]

ADDIT. (j) Et hoc verum, quan-

* ADDIT. Hic literatos & eruditos dici puto peritos rerũ. cõtraria significatione atque in §. similiter. s. de excu. tu. nescire literas dixit, pro rerũ imperitum esse. Vide Aemil. Ferrer.

g ¶ Amittũt. & maxie ĩpij aduocati. ADDIT. Vt in eo puniantur in quo deliquerũt. c. literas. de tẽp. ord. c. pastoralis de iu. pa. & c. fi. de immu. eccl. cum si. quia per quę quis peccat, per hęc & torquetur.

h ¶ Constitutio. vt C. qui testam. fac. pos. discretis.

i ¶ Certis. vt mutus & surdus casu, vel mutus tm, siue nã, siue casu, si scribere nouit, sua manu scribat testm. Si aũt per aliũ scribere velit, ĩpetret hoc a principe, vt ff. eo. si mutus. Item si surdus tantũ casu est, uel etiã natura, testetur si vult, si põt loq. articulate, vt C. qui

C. qui test. fa. pos. discretis. si aũt natura est surdus & mutus, non põt, nisi sit miles, ut s. tit. j. §. quinimmo.

SYL. ¶ Adde, ꝙ surdus & mutus a natura nõ potest testari, nisi sit miles, uel ad pias cãs, ẽm aliquos, uel ex dispensatione princi pis: si uero ex accidẽti, & sciat scribere & sua manu scribat, ualet te stm̃: surdus autẽ, siue a natura siue ex accidẽti, siue sciat scri bere siue ñ, põt. l. discretis. & ibi per oẽs. C. eo.]

a ¶. Sed si quis, sic supra eo. §. prę terea. & §. furiosi.

missa sunt.

¶ Sed si quis[a] post testm̃ factũ, aduersa ualetudine, aut quolibet alio casu mutus aut surdus esse cœperit, ratũ nihilominus manet eius testm̃.

¶ Cæcus cũ solenni tate cõi non põt face re testm̃, sed seruãdo quãdam solennitatẽ specialiter ad hoc assignatam. Aret.

¶ Cæcus[b] aũt non põt facere testm̃, nisi per obseruationẽ,[c] quam lex diui Iustini

SYL. ¶ Cęcus. Casus. Figuratur sic. Quę rebatur, an cęcus testari possit iure cõ muni. & videbaẽ dicendum ꝙ sic, q a in eo nullus erat animi defectus, sed tm̃ corporis, cuius contrarium decidi tur, sed adhibetur sua solennitas, vt s. testeẽ per nuncupationẽ, per modum traditum in l. hac cõsultissima. C. eo. Itẽ quęrebaẽ, an captus ab hostib. posset testari. & videbaẽ ꝙ sic, saltẽ eo tedeunte, quasi iure postliminij cẽseaẽ semper fuisse in ciuitate & libertate. cuius contrarium decidit̃, quia cũ tempore conditi testamẽti sit seruus, nõ põt testari, nec remoto impedimẽ to confirmatur, vt dictum est supra in alijs, secus in facto prius, per rationẽ positam in tex. No. summarium.]

b ¶. Cęcus. Naturaliter vel casu, & orbatus viroq; lumine; secus si vno tm̃, vt C. de excu. tut. l. frater.

Testi ꝑ cęcũ faciẽdi solẽnitas. c ¶. Per obseruationẽ s. vt coram septem testibus, & tabellione, vel alio loco eius, si non inuenit̃ tabellio, deu cidius volũtatem suam declaret & in

† heredibus & in legatis, & omnia in scriptis referantur, ut C. eo. hac cõsultissima. † alias heredibus.

d ¶ Patris nostri. alias mei. sic supra de don. §. est & aliud.

pris[d] nr̃i introduxit.

¶ Captus apud hostes testamentum facere non potest: sed prius factũ, si ibi moriatur, ex l. Cornel. ualet: si redeat, ex postliminio. Aret.

¶ Eius, qui apud ho stes[e] est, testamen tũ, quod ibi fecit, nõ[f] ua let, quamuis redierit. Sed quod, dum in ciuitate fuerat,[g] fecit: siue redierit, ualet iure postliminii:[h] siue illic decesserit, ualet ex lege[i] Cor.

e ¶ Eius. Apud hostes s. ut captus uel obses, ut ff. eo. l. obsides.

f ¶ Non ua let. Quia for ut sunt uel quasi, ut supra de iure perso §. serui. & ff. de libe. ho. exhi. l. ij.

g ¶ Fuerat. Ante captiuitatem.

h ¶ Postliminij. Quod fingit eũ sp in ciuitate fuisse, ut supra quibus mod. ius pa. pot. sol §. si ab hostib. non autem l. Cornelia ita fingitur, & quod dicitur. C. de capt. l. j. & l. captum improprie ponitur lex Cornelia pro iure postliminij.

* ADDITIO. Ex hoc tex. sequitur quod decedens seruus, habet heredẽ, contra l. seruus. C. cõia de succes. & ꝑ capitis diminutionem, testm̃ non irritatur contra. l. qui liberis. §. testamen to ff. de secund. tab. & vide Bart. in l. Cornelia ff. eo. H. M.

i ¶ Ex l. Cornelia. quę fingit eũ primo hora captiuitatis mortuum, & sic liberũ, vt ff eo. l. lege Cornelia. aliud esset, si nulla esset fictio, vt in seruo penę facto, vt inf. qui. mo. testa. infir. § non tñ. Vltimo no. ꝙ xiij. sunt personę & plures quę testari nõ possunt. Filius familias. Item seruus, vt s. eod. in prin. & ff eo. si filius. Item impubes. Item furiosus. Item mentecaptus. Itẽ prodigus. Item mutus. Item cæcus. Item surdus, vt sup. eo. §. praeterea. & §. item furiosi. §. item prodigus. §. itẽ

Legis Cornel. fictio.

Testm̃ facere multis ꝓhibetur a iure.

surdus. & §. cęcus. Item damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem, vt ff. e.l.eius qui.§.j.vsq; ad fi. Item obses, vt ff.eo.tit.l.obsides.

SYL. ¶ Adde nisi sint obsides iter ciuitatē & ciuitatē, i ter quas capti non fiūt serui. l. ingenuam. §.pc. de cap.] ¶ Itē de crimine famoso dānatus, vt ff. e. is cui §.fin. & l. cū lege. Itē de statu suo dubitantes, vt ff.eod. de statu.& l.qui testō dñi. Itē monachus, vt in Authē. de monach.§. illud.il 2. sed hodie secundū quosdā corrigit, vt in Auth.de san. epis.§.si qua mulier. Itē is cui interdicit bonis a lege, vt C. de hęr. & Manich.l.Manichęos.& ad l.Iul. ma.l. vlti.

Versus Vnde versus. Testari nequeunt, impubes, relligiosus, Morti dānatus, & sub patre filius, obses, Prodigus, & stult⁹, dubius, seruus, furiosus, Crimine damnatus, cū muto, surdus, & illum, Qui maiestatem lęsit, cęcū quoq; iungas.

¶ De exhęredatione. ¶ Ista rub. continuatur per gl. j.inf. in nigro. Ang. Vel sic, dictum est. s. de testam. & eorum ordina. verū quia in testamentis quandoque liberi exhęredantur, iddo sequitur rub. de exhære. lib.

Non tamen. ¶ Totus iste titulus diuidit principaliter in tres partes. Primo ponit quid iuris erat de iure antiquo circa exhæredationē liberorum, & qua forma exhr̄dabantur. Scd̄o qualiter hodie exhr̄dari dēant. Tertio aliqua dubia circa p̄dicta subinfert. Scd̄a ibi (Sed hęc quidem.) Tertia ibi (Sed si in expeditione.) Itē prima subdiuidit. Nam primo ponit quādā cōtinuationē ad p̄cedentia. Secūdo ponit, qualiter exhr̄dationē fieri d̄ iur antiquo sufficiebat d̄ liberis natis & in ptāte, & primū locū

¶ De exhæredatione liberorum.

¶ Filius aut institui, aut noīatim exhæredari debet, alias testamentū non valet, ēt si postea decesserit, filiæ uero & alij descendentes de iure antiquo præteriti habebant ius accrescendi, & inter cæteros exhæredabantur, exhæredatio autē noīatim fit dupliciter.

Non tamē, ut oīno ualeat testamentum, sufficit hæc obseruatio, quam su

siue gradum obtinentib. Tertio de liberis nascituris vel de natis non obtinētibus primum gradum. Quarto de emancipatis. Quinto de liberis ciuilibus tm̄, & de eorū exhęredatione. Secunda ibi (Sed qui filium.) Tertia ibi (Post humi.) Quarta ibi (Emācipatos.) Quinta ibi (Adoptiui.) Are.

SYL. ¶ Nō tamē. Casus. Ita poni potest. Quęsitū est, an filius pręteriri posset. & videbat̄ q̄ sic, q̄a satis cōstat de mēte testantis, voluisse illū exhr̄dē facere, si p̄terierit, cuius cōtrariū dr̄, q̄ immo dēt nominatim exhr̄dari, rō ai est forma ipsa, q̄ vt in pluribus nō hēt particularem rōnem. Itē quia posset quis mortis angustia aut cogitatione impeditus p̄terijsse filium ignorārer & incōsulto. l. inter cętera. ff. de lib. & posthu. & iō clare de mente testātis cōstare non dicitur. No. testm̄, in quo filius est p̄teritus, esse nullū tāquā nō seruata forma. Itē q̄ testm̄ nullū ex p̄teritione filij, eo mortuo nō recōualescit. Itē qualiter qd dicat̄ noīatim fieri. Itē q̄ nomē appellatiuū, quod non verificat̄ nisi in vno, hēt vim nominis p̄prij.]

* ADDITIO. No. ibi hęredem vel exhęredem, quod filius dicit̄ pręteritus, qui non fuit institutus vel exhęredatus, vnde etiā si de filio facta fuerit mentio in testamento, nō tn̄ fuerit institutus vel exhęredatus dicitur esse pręteritus Ias. in l. inter cętera. in ij. notab. ff. eo. H M.

a ¶ Non tamen. Licet dicta obseruatio supra de testa. or. solennis sit, nō tamen &c. Vel sic, supra de obseruatione, quę est circa fidem & probationē satis dictum est, nunc de ea, quę circa pietatem dicendum est. & licet ea obseruatio, quę circa fidem est, satis diligens sit, non tamen &c.

Supra.

pra[a] expoſuimus, ſed qui filium [b] in poteſtate[c] habet, curare debet ut eum hæredem inſtituat, vel exhæredem eum nominatim faciat. Alioquin ſi eum ſilentio præterierit, [d] inutiliter teſtabitur, adeo [e] quidem, ut ſi uiuo patre filius mortuus ſit nemo [f] hæres ex eo teſtamento exiſtere poſſit, quia. ſ. ab initio non conſtiterit [g] teſtamentum.

¶ Sed non ita[h] de filiabus & alijs per virilem ſexum deſcendẽtibus liberis utriuſque ſexus antiquitati fuerat obſeruatũ: ſed ſi nõ fuerãt ſcripti hæredes ſcriptæue, vel exhæredati exhæredatæve, teſtamẽtum quidẽ non infirmabatur,[i] † ſed ius accreſcendi eis ad certam portionẽ [k] præſtabat. Sed nec [l] nominatim eas ꝑſonas exhæredare parentibus neceſſe erat, ſed licebat inter cæteros[m] hoc facere.

¶ Nominatim autem quis exhæredari uidetur, ſiue ita exhæredetur, Titius filius meus exhęres eſto. ſiue ita, Filius meus exhæres eſto. non adiecto proprio nomine, ſcilicet ſi alius

a ¶ Supra. ſ. in tit. de teſta. ord.

b ¶ Filium. etiam militem, vt ff. de libe. & poſthu. filiusfamilias.

c ¶ In poteſtate. Secus in emãcipato iure ciui. ſed idem iure pręto. vt infra eo. tit. emancipatos. Accur.

ADDIT. Immo hodie ꝑierius dicit nullũ ẽt de iure ciui. ſicut ĩ ptã te conſtitutus, vt ꝑ glo. in §. exhęredatos. in Auth. de hęr. & falc. Ang.

d ¶ Prætererit. ſ. necĩ ſtituẽdo, nec exhęredãdo, vt infra de hær. quę ab ĩteſ. §. eadẽ. nec ipſo iure valet, vt C de libe. ꝑter. l. maximum.

*ADDIT. Rõ quare filio præterito teſtm̃ eſt ipſo iure nullum adducitur a Bart. in l. in ſuis. ff. eo. quę licet communiter ſit reprobata tamen eam defendit Iaſ. in d. l. in ſuis. H. M.

e ¶ Adeo. ſ. inutiliter teſtabitur.

f ¶ Nemo. ff de iniu. rup teſt. filio. §. ſi. contra. Sol. ibi filius viuit, hic non. Vel hic de iure ſtricto, ibi æquo.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſol. eſt, ꝙ aut filius morit̃ viuo patre, & teſtamentum omnino eſt nullum vt hic, aut ſuperuixit patri, & ſi dixit teſtm̃ nullũ, non valet, ſi vero tacuit & approbauit, licet de ſubtilitate nullũ, de ęquitate recõualeſcit, & ita communiter tenetur hic.]

g ¶ Nõ conſtiterit. aliud, ſi conſtitit, licet poſtea rũpatur, vt in poſthumo, ſi poſtea idem moritur, vt ff. de iniu. ſ. rup. teſtam. poſthumus. in princ. † & ĩ. eo. §. poſthumi. ibi, quod &c. † Nec eſt mirum, quia ſi ab initio rũpitur agnatione poſthumi, eo mortuo conualeſcit, argumentũ. ff. de reg. iu. l. quod ab initio.

† Et ibi eſt caſus, in quo ẽt hodie neceſſaria ẽ bono. poſ. & alios viginti vide per Ang. ꝙ ẽ magnę vtilitatis, quia eam liberi inf. annũ, cognati vero. ĩ. cẽtũ dies tm̃, & ſi ſolo aĩo, ſed corã prætore agnoſcent.

SYL. ¶ Adde hoc verũ ſi poſthumus moriat̃ ciuiliter & naturaliter, ſecus ſi ciuiliter tm̃, qa teſtamentũ nõ reconualeſcit. l. vxorẽ. ff. de iniu. ſ. rupt. teſta]

h ¶ Sed nõ ita. Nota ex vna parte ponit filios tm̃, ex alia filias & oẽs ex maſc. vel fęm. deſcendentes.

i ¶ Nõ infirmabat̃. contra, infra eo. §. ſed fœminini. Solu. vt ibi.

† alias deeſt qđ ſequitur vſq; in ſi. gl.

K ¶ Ad certam portionem. ſ. dimidiam eius, quod ab inteſtato habituri eſſent, vt C. de liber. prętermaximum. circa mediũ. ibi, cũ enim per contra tabulas &c.

† alias ius tñ. alias ius autem.

l ¶ Sed nec. Hęc eſt ſecunda differẽtia inter prędictas perſonas.

m ¶ Inter cæteros. ſ. hoc modo, Vnũ de filijs meis exhęredo. vel vno inſtituto ſic dico, Reliquos exhæredo. nã niſi diceret, cæteros exhæredo, licet dicat, filium meum exhęredo, cum plures habeat, nemo exhæredatus videt̃, vt ff. de liberis & poſthum. l. ij ſed ſecus erit in iſtis, nam bene valet, vt hic dicitur.

Exhęredatio inter cętero s qualiter fit.

SYL. ¶ Adde, quod tunc ratio incertitudinis filij exhæredati eſt in cauſa, quare non valet. * Vnde autem dicta ſit

exhę-

cē spēm testamentorum, in scriptis, & nuncupatiuum. Item ꝙ in eo requirunt septem testes. Itemq; debent esse in pręsentia testatoris. Item ꝙ testm̄ nūcupatiuū totum est de iure ciuili, nec participat cū iure pretorio.)

Testiū numerus qui in testis est adhibēdus. a ¶ Sȝ hęc. Septem testibus. qñque nullus uocatur, vt si miles moriaī ĩ bello, vt no. C de milit. testa. l. milites. qñq; vnus, vt Imperator, vt C. eo. oīum. qñq; duo:(j) ut inter filios, vt C. e. hac consultissima. § ex imꝑfecto. Vel si in tentotio faciat testm̄ miles, vt ff. de mili. test. Lucius. qñque tres, vel quatuor, vel pauciores, vt C. eo. si nō speciali, quādoque quinque: vt in testamēto rustici, vt C. eo. l. fi. §. sin autem. quandoque septem, vt generaliter, ut hic, & C. eo hac consultissima. quandoque octo, vt C qui te sta. fac poss. hac consultissima.

† alias deest in

¶ Iure testatur etiā quis sine scriptis, declarata uoluntate coram septem testibus. hoc dicit.

¶ Sed hęc quidē de testamentis, quęꝗ in scriptis conficiūtur, sufficiunt. Si quis autem sine scriptis uoluerit ordinare iure ciuili testamentū, septē testibus[a] adhibitis,[b] & sua uolūtate coram[c] eis nuncupata,[d] sciat hoc perfectissimum testamentum iure ciuili, firmumq; constitutū.

¶ De militari testō.

¶ Voluntas militis in expeditione existentis, quo modo declarata, uim obtinet testamenti. hoc dicit.

* ADDITIO. Nuncupatur testamentum in hunc modum: Tabulas testamēti testator tenens ita dicit, Hęc vt in his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor. Itaque uos Quirites testimoniū ꝑbitote, quę nuncupatio & testatio vocatur. Vlpianus in titulis, tit. xx.

¶ De militari testō.

Continuatio.

¶ Visum est supra de testa. in genere, nunc sequitur videre de testamentis in specie. Vel aliter, Visum est supra de testamētis, q̄ fiunt secundum communis iuris dispositionem, nunc sequitur uidere de illis, quæ fiunt iure priuilegiato, vt est testamentum militare, ideo.

¶ Adde, ꝙ continuatio fit hic per Imperatorem in prin. dicēdo, ꝙ a supra dicta regula excipiī testm̄ militū propter eorum imperitiam, & ideo dicto de his in genere, subijciunī exceptiones & de testō ĩ specie, arg. l. itē apud §. hoc edictum. ff. de iniu.) Est aūt miles, qui iurauit a signis non recedere, vt ff. ex qui. cau. ma. l. pen. & scriptus est ĩ matricula, vbi & alij milites scripti sunt, vt ff. eo. l. antepe. & per totum tit. sunt & alia necessaria vt aliquis sit miles, vt diximus. ff. ex quib. cau. ma. l. pen. & in Auth. de manda. prin. §. fi. col. iij. Item miles dicitur a malo, qđ sustinet pro alijs, vel a mille, quia ex numero mille hominum eligitur, vt ff. eo. l. j §. miles. Accur.

Miles vñ dr̄.

ADDITIO. (j) Etiam si sint mulieres, & qui alias non essent idonei, vt ibi no. per Ang.

Testes debent rogari. b ¶ Adhibitis. i. rogatis vt intersint, & sint attenti, vt ff. eo. hæredes § pe. & in Auth. de testi. §. & licet. in fi. §. collatio. vij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ Ita cōīter teneī in l. hac cōsultissima. C. eo. ꝙ in testō. nuncupatiuo requiratur rogitus testium, quāuis aliqui contrarium senserint.]

ADDITIO. Et sic debet articulari & probari.

c ¶ Coram. Scilicet pałam nominando hęredes, ff. eo. l. hęredes.

d ¶ Nuncupata. inde dicitur nuncupatiuum testamentum.

SYL. * ¶ Alciatus li. ij Parer. c. xxxij. hāc uocem a nūcupādis testibus deriuat, sed (vt opinor) rectius. Accur. a nuncupanda. i. notificanda voluntate:)

ADDIT. Aduertendum est, quod in milite sex sūt necessaria ad hoc, ꝙ habeat priuilegia militib. concessa: Primo, ꝙ ense cingatur ff. de testa. mi. l. sex ꝑpe. Secundo, ꝙ in numero aliorū ponatur, & ĩ matricula scribaī. ff. đ test. mili. l. ex eo tpe. Tertio, ꝙ ꝑstet sacramentum, ꝙ mortem nō euitabit prorepu-

Miles cognoscit per signa.

republica, neque a signis recedet. ff. ex qui. cau. ma. l. pe. & de ijs qui no. infa. l. ij. §. miles. Quarto, quod stigma. i. nota publica brachijs suis scribatur C. de fab. l. iij. lib. xj. Quinto, quod examinetur. C. qui milit. non poss. l. j. lib. xij. vj quod non sit negociator. C. neg. ne mi. l. j. libro xij. †

* † Adde l. milites. C. de loc. & condu.

Diuisio.

SVpradicta diligens obseruatio [a] in ordinandis testamentis, militibus pp nimiam imperitiam [b] eorum constitutionibus principalibus remissa est. Nam quamuis ij neque legitimum numerum testium adhibuerint, neque aliam testamentorum solennitatem [c] obseruauerint, recte nihilominus testantur, uidelicet cum in expeditionibus occupati sunt: quod merito nostra constitutio introduxit. [d] quoquo. n. modo uoluntas eius suprema inueniatur, siue scripta, siue † sine scriptura, ualet testamentum ex uo-

† alias siue nō scripta.

SVpradicta. ¶ Totus iste titulus diu. ptin. in duas partes. Primo ponit de militibus testantibus in tentorio, vel in peculio castren. Secundo de testamento in quasi castrensi. secunda ibi. (Sciendum.) Item prima subdiuiditur. Nam primo ponit continuationem per modum remotionis siue exceptionis cū positione noui statuti. Secūdo, qualiter priuilegium cōcessum militibus, quod possūt testari quomodo volunt, intelligatur. Tertio, quod etiam miles mutus, & generaliter defectiuus potest testari. Quarto, qualiter post missionem testatur. Quinto, quod mutatio status ipsius militis, dummodo interueniat noua uoluntas, non vitiat testamentum factum. Secunda ibi (Plane.) Tertia ibi (Quinimmo.) Quarta ibi (Sed hactenus.) Quinta ibi (Sed & si quis.)

SYL. Aretinus.

¶ Supradicta. Casus. Aliter nō esset figurandus, cum procedat Imperator tradendo doctrinam, excipiendoq; a regula, dubiū enim faciebat generalis dispositio supra facta, ratio autem decisionis ponitur in tex. propter imperitiam militum, quos scire magis decet arma quam ll. lege fina. C. de iure deliberan. No. quod voluntas militis in expeditione quoquo mō declarata, habet vim testamenti. Item quod miles præsumitur ignorare iura & sic quod in milite iuris ignorantia toleratur. Item quod in testamento militis numerus testium neque alia solennitas requiritur.)

a ¶ Obseruatio. quæ consistit in quatuor. vbi est in scriptis testm̄ conditum, uel in sola nuncupatione heredis coram septem, testibus, ut supra tit. primo. §. sed cū paulatim. & §. fina. & ff. de hered. instituen. lege prima §. q neque.

b ¶ Imperitiam. C. de iure deliber. l. fi. in princ. & C. de iur. & fac. igno. l. j.

e ¶ Solennitatem. Scilicet circa sigilla & subscriptiones.

d ¶ Introduxit. Sed tunc demum cū in militia sunt, habent priuilegium, ut C. eo. l. penul. & hic subijcit.

* ADDITIO. Et quando miles in conflictu ac hostium congressu testatur, quod si in vagina aut clypeo sanguine suo aliquid annotauerit, aut pulueri gladio inscripserit, pro testamento habetur. l. milites. C. eo. debet tamen probari duobus testibus. l. Lucius. & ibi glos. eodem alio casu quando in extremo periculo vitæ non reperitur tunc duo testes rogati requiruntur. l. diuus, cum glos. ff. eo. §. plane. infra eodem. H. M.

¶ Illis autem. Casus. Quærebatur, an miles extra expeditionem testari posset iure militari sine solēnitatibus. & videbatur dicendū quod sic, tō enim imperitię assignata militat in expeditione sicut extra. Cuius cōtrarium decidit ur ex eo, quia tūc possunt consulere peritiores, & ita excludere ignorātiam, & ea, q̄ ratione occupationis militiæ cōcedūtur, cessant, ut dr̄ in gl. Sed tūc quęritur, an filiusfam. miles SYL.

testari possit, & videbat̄, ꝙ non, per l. pe. & si C. qui testa. fac. pos. cuius contrarium decidit̄. ratio āt assignatur in tex. propter militiā, quia hoc militiæ tributum est, vt in castrēsibus filij ꝓ patribusfa. habeantur. No. qđ cessante cā priuilegij cessat priuilegium. Item ꝙ miles extra expeditionē debet testari iure cōi. Item qđ filiusfa. miles testari pōt, dummō testet̄ iure cōi. Itē ꝙ illi, q nō sunt milites, appellantur pagani.

luntate eius.

¶ Miles testando extra expeditionē debet testari secūdum ius cōe, & licet filius familias sit, testari tamen potest. Aret.

¶ Illis autem[a] temporibus, ꝑ quę citra expeditionū necessitatem in aliis locis, uel suis ędibus degunt, minime ad uēdicandū tale priuilegium adiuuantur. b

¶ Sed testari quidē, & si [c] filij familias sint, ꝑꝑ militiā concedunt̄, iure [d] tamen cōi, eadēm obseruatione & in eorum testamētis adhibenda, quam in testamentis paganorum [e] proxime exposuimus.

¶ Priuilegia militū tunc habent locum, quando constat militem testari uoluisse, aliter non. h. d.

a ¶ Autem. pro sed.

b ¶ Adiuuantur. Et nota, ꝙ cessante causa cessat & effectus.

SYL ¶ Adde, ꝙ cā expssa supra, ꝑꝑ nimiā eorum imperitiam, cessare nō videbatur ēt extra expeditionē. Ideo dic, qđ illa est causa remissiōis in genere, sed causa cōstitutionis Iustin. de qua memini tibi, quod merito est occupatio circa rē milit.] Et potest hic sumi argu. quod cessante clerico ab ecclesia, †cessat pręb enda, sic. C. de episc. & cler. l. generaliter. ij.

†Scilicet contumaci

SyL. ¶ Adde, ꝙ hæc. q. hodie decidit̄ i c. relatum. & in c. inter quatuor. & in c. fi. de cler. non resi.) Sed arg. contra ff. de postu. l. j. §. sexum. qa Calphurnia dedit causam edicto, vnde cessante cā cessare debet edictum, quod non est verū. Sed hoc vltimum generale de cā impulsiua dicit, primum de finali, sine qua res esse non potest.

ter, vt quia citatus a superiore. mini me. ĩ tēpus con ueniens

SyL. ¶ Adde, quod in dubio causa, si ē expressa in l. finalis pręsumitur, vt dicit glo. in l. cum tale. §. falsam. in ver co hæret. ff. de cōd. & demon. alias secus, glo. in l. ij. §. fi. de dona. & illa dicitur causa finalis, quę est generalis, vt per

ueniat, secūdū doctor. hic.

Bar. in d. § fi,

c ¶ Et si filiusfamilias. Licet hi alias ꝓhibeantur, vt ĩ. tit. j. in princip. & ff. de do. cau. mor. l. tam is. §. j.

d ¶ Iure tn̄ cōi. s. quantum ad solēnitatē, nō quo ad hoc, vt detur q̄rela cōtra eius testm̄, sicut in alio veterano q sui iuris est, ut C. de inoffi. testa. l. fi. §. in his. & ff. de inof. testa. l. Papinianus §. si quis in militia. Itē hoc est verū, qn̄ est domum reuersus, sicut supra proxi. dixit: alias sicut miles alius vtitur speciali iure, sic & iste arg. ff. eo. ex militari. §. j & l. testamenta eorum. §. fi.

¶ Adde, ꝙ si loqmur de iure. ff. & C. gl. vera est, si de iure nouissimo, cōis opi. est, ꝙ subiaceat querelę, secundū gl. in l. aduersus. ff. de inoffi. testa.) SYL.

e. ¶ Paganorum. A pago, quod est villa, dicitur. q. d. non militum.

* ADDITIO Pagani a pagis dicti videntur, quod illi rei rusticæ agrisq; colendis relinquerentur, nam auctis P. R. opibus cœpit rei rusticę studium tenuissimis relinqui.

¶ Plane. Caius. Quęrebatur, an illa verba (quoquo mō volūtas cōstet habeatur pro testō) gn̄aliter intelligerētur. & videbatur dicēdū ꝙ sic, quia indefinite dr̄, quoquo mō inueniatur volūtas cū scriptura vel sine, valeat. Tn̄ dicitur cōtrariū, declarando ꝙ intelligitur, qn̄ re uera cōstat uoluisse testari, quia alias illa non est volūtas, puta si per iocū aut adulatorie quid dictū sit No ꝙ priuilegiū concessum alicui actui intelligitur, si ille actus fit Item ꝙ per priuilegium militum tam latū nō remittitur numerus duorū testiū, SyL.

quod

quod est de iure naturali. Itē qđ mulier potest esse testis in testamēto militis. verbū enim, homo, ad eam trahitur. Item q in testamento militis requiritur rogitus testium. Item qđ nomen heredis debet ex primi a milite. Item qđ uerba iocosa non dispo nunt.)

C. de lega. uel oblatiuis, gl. i l. ij. C. in quibus ca. co. cap. censi. l. xj. vel com mendatitijs. l. si uero non remuneran di. §. cum quidam. ff. man. uel enunciatiuis. Lex hac. ff. de don.)

¶ Plane de testamētis militū diuus Traianus † Catilio Seuero ita rescripsit, [a]

¶ Id priuilegiū, qđ militantibus datum est, ut quoquomōfa cta ab his testamenta, rata sint, sic intelligi debet, ut utique prius constare dēat testm̄ factum esse, q & sine scriptura & a non militantibus fieri pōt. † Si ergo miles, de cuius bonis apud te quæritur † cō uocatis ad hoc hominibus, [b] ut uoluntatē suā testaretur, ita locutus est, ut declararet quem uellet sibi hæredem esse, & cui libertatē tribueret, pōt uideri sine scripto hoc modo esse testatus, & uoluntas eius rata habēda est. Cęterum si [vt plerunq; sermonibus [c] fieri solet] dixit alicui, Ego te hæredem facio. uel, Bona mea tibi relinquo. non oportet hoc pro testō † obseruari. Nec [d] ullorum magis interesset, quā ipsorū quibus id priuilegiū datum est, huiusmodi exemplum non admitti, alioquin non difficulter post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audisse dicētem aliquem se relinquere bona cui uisum sit, & per hoc iudicia uera sub uerterentur.

¶ Miles, licet sit mutus uel surdus, tamē testatur. Aret.

¶ Quinimo [e] & mutus, [f] & surdus miles testamentum facere potest.

† alias Statilio

a ¶ Plane. Rescripsit. vt ff. eodem diuus.

b ¶ Hominibus. saltē duobus, ut ff. eo. Lucius. & ff. de testibus. l vbi, & hoc ē quādo in tentorio. si autem in cōflictu belli, nullo ēt teste uocato, vt C. eo. milites. (j) si autē est domi, iure cōi, vt supra eo. §. illis.

† alias Is ergo

† alias conuocatis.

ADDI. (j) Debet tamē aliquo modo de uoluntate constare, uel per duos testes uel per comparationem literarum, vel alio modo. & facit utre missa penitus omni solennitate, non de naturali, sed ciuili tantum intelligatur. Ang.

c ¶ Sermonibus. Forte cā demonstrā di, vt magister discipulo, uel ludi causa. ut ff. de ac. & obli l. obligationum substantia. §. fi. vel affectionis, vt ff. de iure codici l. literæ. †

† Tu S y L. dic, qđ ¶ Adde vel per antiphrasim. l. cum q dam. cum glo. in verbo, affectionem,

d ¶ Nec ullorū, Sic infra ad l. fal. circa princ. sic C. de rescin. vend. l. ratas.

¶ Quinimmo. Casus. Querebat, an mutus uel surdus milites testari possint. & dubiū fa ciebat tex. in §. itē surdus. J. titu. j. Tñ cōtrariū decidit, q a in milite te stante nō requiritur formalitas solē nitatum, sed sufficit quo mō de uolūtate cōstare, de qua ēt constare pōt p signa & nutus. Iō miles surdus, uel mutus, testari possunt. No. summariū.

Itē q miles pōt nutu instituere hæredē, intellige, nisi aliter nominare possit. Item q nō solū mutus uel surdus testari possunt, sed mutus & surdus simul.)

nulla verba operantur tenētur, nisi appeat qđ voluerit testari, & ad hoc se dispo suerit, secus in contractibus vbi ī dubio verba p̄sumuntur obligatoria, ni si aliud ex cōi e cturis appareat. An verbum relinquo īportet instōnē legatī, vel fidei com. vide Ioā. Fa. hic.

† alias seruari.

e ¶ Quinimmo. Habet priuilegiū circa solēnitatē, quinimmo & circa substantiam testi: vt qui alias testari non posset, hic tamen possit, vt ff. eod. l. iiij.

f ¶ Mutus siue nā, siue ca su, vt si priuilegiū alq đ, vt C. qui. te. fa. pos. l. discretis, & hoc iure militari, vt ff. eo. iu

re

re militari. Accur. Dūmodo appareat ipsum sic voluisse testari p signa sua, quę per notos poterunt interpretari. * ADDI. Ias.hic accipit surdum & mutū ex accidenti, non aūt ex natura sed magis placet opi. glo. & similē habes in §. itē surdus.J. tit.j. q a non distinguit Imp. H. M.

SYL. ¶ Sed hactenus. Casus. Quęsitū fuit an post missionē durēt priuilegia militum. & videbat qd sic in memoriā pristinę militię, qua si hęc perpetuo cōcessa sint. Cuius contrarium

¶ Miles post missionem iure cōi testat, & ante factum testamentum ualet intra annū, ēt q condō in eo adiecta duraret post annum.h.d.

¶ Sed hactenus[a] hoc illis[b] a principalibus constitutionibus cōceditur, quatenus militant, & in castris degunt. Post missionē [c] vero ueterani, uel extra castra alii, si faciant adhuc militātes testamentum, cōi omnium ciuium Romanorum iure id facere debent. Et quod in castris fecerint testamentum, non communi iure, sed quomodo uoluerint, post missionem intra annum tātum ualebit. Quid ergo si intra annum quis decesserit, conditio autē hęredi ascripta post annū extiterit, an quasi militis testm̄ ualeat? Et placet ualer [d] quasi militis.

decidit, quia cū rōne occupationum militarium concedant, his cessantib. cessat priuilegiū, datur autē anni spatiū ad mutādū testm̄, & iō condō ueniens post annū non uitiat, quia retro trahit ad diē mortis uel aditę hrditatis, ut dicit in gl. No q priuilegiū concessū respectu certę qualitatis durat ea durāte. Itē q cessante cā priuilegij cessat priuilegiū. Itē q miles nō exercens militiā non gaudet militum priuilegio. Item q testm̄ iure militari factū durat per annum post missionem. Itē condō retro trahitur. Item quod ad validitatem testamenti inspicitur tps mortis non conditionis existentis.)

a ¶ Sed hactenus. Quidam dicūt hic nō esse. §. & asserunt, quod omne priuilegiū, quod habet miles, perdit cū redit de militia. Sed nos dicim⁹. § hic esse, & distinguimus † iter priuilegiū quod habet vt testet qui alias testari non potest, vt filiusfamilias, & mutus, vt illud duret post reuersionē, vt supra proxi. § & §. sed testari. & ff. eo. Titius. in princ. Alia vero priuilegia quæ habet in testando, finiantur, vt hic, & supra eo. §. illis autem. ¶ Adde, q opi. gl. cōiter tenetur hic, quod etiam post missionem filiusfami. & mutus testentur.)

†Idem Fla. hic.

b ¶ Illis. s. militibus, vt reliqua priuilegia. s. de numero testiū hēant in testando, & sic nō referat ad proxi mum. §.

c ¶ Post missionē. honestam. s. finito tpe militię, vel causariā, si ante tps ex necessitate recessit, † si autē ignominiosa est missio definit statum valere

vt ff. eod. testamenta eorū. & C. eod. l. ex testamēto. Sed si miles de capitali crimine dānatus fuerit, si quidem de cōi, vt homicidio, & simili, nō poterit a modo testari. ff de ve. & mi. su c. l. j. in fi. Si autē militari, vt quia alienauit arma uel similia, quę numerant. ff. de re mi. l. ij. & iij. & idem ēt de fide rupta, non pōt testari, vt ff. eo. l. ex militari. alias poterit in castrensibus tantum, si ei hoc in sententia permissum fuerit, alias nō, † vt ff. de iniu. rup. test. siquis filio exhęredato. §. sed & siquis fuerit capite. & de leg. iij. l. si quis in princip. §. miles.

†Et dicit Angel. qd scholaris absens a studio p quinquēniū perdit priuilegium.

* † Facit ad hoc tex. in l. eum hic

¶ Adde, quod hoc in pagano fieri nō posset d. §. miles, nisi ex causa, vt per Alex. in l. & militibus. C. eod. & dicūt doc. hic.]

SYL. §. si miles ff. de don. inter uir. & uxo.

d ¶ Valere. Quia cōditio retrotrahitur, vt ff de peri. & com. rei vend. l. necessario. §. j, & qui pot. in pig. hab. l. potior. ij. respon. & facit. ff eod. quod dicitur & l. quod constitutum.

¶ Sed & siquis ante militiā. Casus. Quęsitū est, an testamētū non iure factum

¶ Testamentũ factũ ante militiã siue solẽnitate ualet, si post militiam apparet de militis uolũtate, idẽ, si miles post testamẽtum fuerit capite minutus. Aret.

¶ Sed & siquis ante militiã non iure fecit testamentum, & miles factus & in expeditione degẽs resignauit[a] illud, & q̃dam adiecit,[b] siue detraxit,[c] uel alias manifesta est militis uoluntas hoc ualere uolentis, dicendum est ualere hoc testamentũ, quasi ex noua[d] militis uoluntate. Deniq; & si in arrogationẽ datus fuerit miles, uel filiusfamilias emancipatus est, testamentũ eius † quasi ex noua militis uoluntate ualet, nec vr̃[f] capitis diminutione irritũ fieri.

¶ Filiusfamilias in quasi castrẽsi põt facere testamentum secundũ ius cõe. Ang.

¶ Sciendum tamen est, q̃ ad exemplum castrensis peculij, tã anteriores leges,[f] q̃ principales constitutiones[g] quibusdam[h] quasi castren-

ctũ a pagano, si miles efficiatur, & aliquid addatur, cõfirmetur. & uidebat̃ q̃ nõ, quia cum a principio non ualuerit, non vr̃, q̃ possit ex t̃pe aliquo modo confirmari. Cuius cõtrariũ respondetur ea ratione, quia eũ aliq̃d addat uel minuat, uĩ nouũ quid facere. l. ius ciuile. ff. de iusti. & iu. vnde sicut si ita disposuisset tũc, ualeret, ita d3 ualere, qñ constat q̃ illam uoluit esse suã uoluntatẽ. Itẽ dubitabatur, nũquid capitis diminutiõe testm̃ prius factũ irritaret̃ in milite, & rõ dubitandi colligit̃ ex. §. alio infra q. mo. t est. infir. Tñ contrarlũ deciditur fauore militię, q̃ si durauit in eadem uoluntate, facit testamentum ualere. No. q̃ testm̃ non iure factum ante militiam nõ ualet, etiam eo effecto milite, & nihil aliud faciẽte. Itẽ q̃ aperiẽs testamentum ante factum uidetur illud uelle ĩualidare, nisi alia adiiciat, & ita colligitur hĩc in uersi. & quędã adiecit, ex quo nota imperitiã aliquorũ hic, qui intelligebant resignate. i. sigillare, nam resignare importat aperire. Item quod addens aliquid & detrahens. in cæteris uidetur ap̃pbare. Itẽ q̃d addens uel detrahens dicitur de nouo facere Item quod agitur ex confirmante, non ex confirmato. Itẽ quod militis testamentum capitis diminutione irritatur.)

a ¶ Resignauit. idest sigilla aperuit, & remouit, vt ff. codẽ lege tribun°. §. cum aliquis.

b ¶ Adiecit. Vt ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. si miles.

c ¶ Detraxit. † Nota ex hoc verbo, q̃ detrahẽs in uno articulo, in alijs cõfirmare vr̃. Et sic no. in ducta ad unum finem operari contrarium, q̃d facit, vt per insĩm emphyteuticũ probetur dominium. Ioan. Fab.

† Ista glo. non est Acc. sed Io. Fab.

† alias quasi militis ex noua uolũtate ualet.

d ¶ Ex noua. No quod ab initio nõ ualuit, ex post fcõ tñ cõualescit.

* ¶ Male notat hoc ex isto tex. quia hęc est noua uoluntas, & consequenter nouum testm̃) SYL.

e ¶ Nec vr̃ q̃d resignauit postea. Vel dic, sicut nũc de nouo facere potest, sic vetus non rescindit̃. Et secundum hoc dic noua uoluntate. s. tacita. aliud in pagano, ut infra qui. mo. testa. infir. §. alio.

¶ Sciendum. Casus. Nõ est figurandus, cum referat concessionẽ & priuilegium quasi castrensibus tributũ. No. quod filiusfamilias ĩ quasi castrẽsibus recte testatur, si iure cõmuni testamentum conficiat. Item quod quãdo aliquid facere conceditur in priuilegium alicui, intelligitur concessũ vt illud faciat secundum legum ordinationem. SyL.

f ¶ Leges. s. Digestorum, vt ff. de col. bon. l. j. §. nec castrense.

g ¶ Constitutiones, vt C. de assesso. l. velut. & C. de aduo. diuer. iud. l. fori. & alię plures. Accur.

h ¶ Quibusdã. vt Consulibus, & Prę- fectis

fectis legiorum, & Prę́sidibus prouinciarum, qui sunt filijfamilias, vt C. de inoffi. test. l. fi.

a ¶ Constitutio. C. de inoffi. test. l. fi.

b ¶ In huiusmodi. s. cast. & quasi, nā ī aduētitio ñ

† alias dederūt — p̄t, lȝ hēat ꝓprietatē, ut C. de bon. q̄ li. l. fi. §. filijs aūt familias

SYL. ¶ Addē hoc verū ēt in ijs

† alias qđ nr̄a constō latius &c. — aduētitijs in qbus pr̄i nō q̄rit̄ vsusfructus, secūdū cōem opi. in l. j. §. in filij. ff. ad treb.)

† alias his tm̄-mō peculijs. — c ¶ Iure cōi. Nisi sit miles in castris vt s̄. eod. in princ. Itē tale testm̄ nō expugnatur ꝑ querelam inofficiosi te-

sia, † dederāt peculia, & horū quibusdā ꝑmissū erat, ēt in ptāte degenetib⁹, testari, † nostra id constō[a] latius extēdens, permisit oībus † in hmói [b]peculijs testari quidē, sed iure cōi, [c] cuius constitutionis tenore ꝑspecto, licentia est nihil eorum, q̄ ad præfatum ius pertinent, ignorare.

¶ Quibus non est permissum facere testamentum.

stamenti, vt C de inoffi. test. l. fi.

ADDI. Dic qđ hodie hoc non est uerū, īmo subiacet q̄relę, secundū cōem sn̄iam, si parentes p̄tereat vel exhr̄det sine causa, vt §. & hæc quidem, in auth. vt cum de appel. cognosci. Ang.

SyL. Continuatio. ¶ Quibus non est permissum facere testamētum ¶ Quia continuatio fit per gl. j. quę cōis est, non expedit aliter continuare, prę́sertim cum Impe. ipse annectat titulum hunc prę́cedentibus in primis verbis.)

Diuisio. NOn tamen. ¶ Iste titu. diuiditur in septē partes, quia enumerantur septē gradus personarum. Et primo ponit de filio familias. Secundo de impubere. Tertio de furioso. Quarto de prodigo. Quinto ponit de surdo & muto. Sexto de cęco. Septimo de capto ab hostibus. Secunda ibi (Prę́terea.) Tertia ibi (Itē furiosi.) Quarta ibi (Itē ꝓdigus.) Quīta ibi (Itē surdus & mutus.) Sexta ibi (Cæcus.) Septima ibi (Eius q. Aret.

¶ Casus. Nō figurat̄ aliter, cū tradat doctrinā, & enumeret ꝑsonas prohibitas testari, sola. n. difficultas videbatur, ꝙ q̄uis qs filiusfa. testatus sit, si tñ cum tali testō decesserit iam effectus

SYL.

¶ Filius in ptāte testari ñ p̄t, ēt parte cō sentiēte, nisi de peculio castrensi, uel quasi: đ quo & ueteran⁹, patre ēt inuito dispo nere potest. h. d.

NOn [d] tamē oībus licet facere testm̄. Statim [e]. n. ij, q alieno iuri subiecti sunt, testī faciendi ius nō hēnt, adeo qdē ut q̄uis parētes

paterfa. profecto videbatur testm̄ ualere, qa eum testm̄ accipiat confirmationē ex morte, illud tp̄s videbat̄ inspiciēdū, qa eo tp̄e te uera pōt dici testatorē id dispónere quod facit. Cuius cōtrariū decidit̄ ex regula, Quę ab initio non ualent, tractu tp̄is non cōfirmātur, cū hic non prę supponat̄ aliqd aliud ītetuenisse, nisi cursus tp̄s, nō aliqs act⁹ positiuus, ut in §. sed & siqs. s̄. tit. j. No. ꝙ edictum de testamentis est ꝓhibitoriū certarū ꝑsonarū. Itē ꝙ filiusfa. nō testatur nisi in peculio castrensi uel quasi. Itē ꝙ ꝑ militiā qs nō liberat̄ a ptāte pr̄is. Item ꝙ creditores pr̄is non habēt regressū cōtra peculiū castrense filij rōe debitorū pr̄is. Itē ꝙ testm̄ nullū tractu tēporis, ēt cessante impedimento, ob ꝙ non valet, non reassumit uires.)

d ¶ Non tamen. Videbatur quēlibet seruātem supradicta posse testari, sed contrarium est in tredecim casib. qui in titulo isto pro parte dicuntur. † Et hoc est, quod dicit, non tamen &c. & no. j̄. eo. §. fi. Accur.

† Ista gl. ē approbata ꝑ Ang. hic.

e ¶ Statim. i. in primis, uel statim. i. eo ipso.

* ADDI Nō obst. tutelā eē ius publicū vt s̄. de excu tu. in prin. & tamē patria ptās nō īpedit, quia in ea filius fam. reꝑ̄sentat publicā ꝑsonā vt ī magistratu. l. nā quod. ff. ad treb. secus in testa-

testō quia vt priuatus in eo agit,& vt de Bar. in l. tam is. §. filiusfam. ff. de do na. cau. mor. H.M.

* ADDIT. Traianum autem optimum appellar, eo cognomento, quod ei iure optimo a Senatu pupuloq; Ro ma. consensu omnium tributum est, vt Dion. testatur in histo. & Plin. in panægy.

Filiusfamilias , licet testari nō possit, bñ tñ potest donare cā mor.

Filiusfa milias, licet te stari nō possit, bñ tñ po test do nare cā mor.

a ¶ Permiserint. Sed cā mortis filius donare pōt pr̄e consentiente. vt ff. de don. cā mor. l. tam is. in fi. & ratio di uersitatis ē, quia testm̄ ex libero nō alieno arbitrio dēt pro cedere, vt ff. de her. inst. l. illa instō.

¶ Adde, q̄ hoc nō procedit ad pias cās. ca. licet. d̄ sepul. lib. vj.]

SYL. * ADDI. Contrarium tamen tenet Fulg in l. seniū C. de testa. & Ioan. And. in ca. si uī de testa. in nouel. limita ēt vt p Soc. in lib. fallen. in regu. Filiusfamilias. H.M.

Nihilomagis & nihilo min9 differūt.

b ¶ Nihilo magis idest nō ideo malo gis, habet.n. in se negatiuam, sicut nihilominus affirmatiuam. Accur.

eis permiserint, a nihilomagis b iure testari possint, exceptis ijs, c quos antea enumerauimus, & p̄cipue militibus, qui in potestate parentum sunt, quibus de eo, quod in castris ac quisierunt, p̄missum est ex constitutionibus d principum testamentum facere. Quod quidē ius e ab initio tm̄ militantibus datum est, tam ex auctoritate diui Augusti, f quam Neruæ, nec non optimi Imperatoris Traiani, postea uero subscriptione g diui Adriani, etiā dimissis a militia, id est ueteranis h concessum est. Itaq; si quidem fecerint de castrensi peculio testamētū, pertinebit hoc ad eum, quē hæredē reliquerunt: si uero intestati decesserint, nullis i liberis uel fratribus superstitibus, ad parentes eorum iure k cōi pertinebit. Ex hoc ītelligere possumus, quod in castris acquisierit miles, qui in potestate patris est, neque ipsum patrem adimere posse, neque patris creditores id uendere, uel aliter inquietare, neque patre mortuo cum fratribus commune l esse, sed scilicet propriū eius esse, † qui id in castris acquisierit, quā quam iure m ciuili, omnium, qui in potestate parentum sunt,

h ¶ Veteranis. Scilicet filii famil. de quibus hic loquitur.

i ¶ Nullis liberis uel fratribus uel superstitibus. Nam liberi defuncti militis & fratres patrem excludebāt, vt C. cō. de suc. l. fin. hodie soli liberi militis, vt in Auth. de hęr. ab inte. ven. in prin. versic. siquis igitur. coll. ix.

ADDIT. Quibus non extantib. succedit vna cū fratribus vt eo. tit. §. si ue ro cū. dummodo castrē se deferatur tanq̄ hęredi tas, vt j. p̄xi. Ioan. Fab. & Ang.

† alias id quod in.

c ¶ Iis scilicet castrense uel quasi castrense peculium habentibus, vt sup. tit. proxi. §. fin.

d ¶ Constitutionibus. extrauaganti bus.

e ¶ Quod quidem ius. Scilicet posse testari in castrensibus.

f ¶ Augusti. quam Neruę &c. quorū dicta non habemus.

g ¶ Subscriptione. cuius verba non habemus.

K ¶ Iure cōi. Non hęreditario, sed tanquam occupanti peculium profectitiū uel aduentitiū, ut ff. de cast. pec. l. ij. hodie uidetur etiā iure hęreditario, ut in Auth. de hęre. ab intest. ue. §. si igitur defunctus. coll. ix.

¶ Adde q̄ idē erat de iure C. l. quod scitis. & ibi Bar. C. de bo. quę lib.]

l ¶ Commune. Sic supra per quas per so. n. ob. acqui. §. j. SYL.

m ¶ Iure ciuili. Scilicet antiquo, sic supra per quas persōn. nob. acqui. §. j.

Pecu-

a ¶ Peculia. Scilicet aduentitia & ꝓfectitia, nam castrensia vel quasi etiā iure veteri non acquirebantur patri, vt ff. de collatio. bono. l. prima. §. nec castrense.

b ¶ Nr̄is. Et alienę & nostrę sunt, vt C. de bo. ma. & C. de bo. quæ lib. per totum.

c ¶ Nō acquiruntur. Scilicet nobis pr̄ibus.

d ¶ Inutile est. Quia quod ab initio non v3, ex tractu tēporis nō conualescit, argum. j. tit. j. circa princi. (j) Ar. cōtra C. de nup. & si contra. Sol. ibi non ualuit matrimonium ex primo, sed ex nouo post matrimonium consensu.

† alias ae si.

† alias numerētur.

Tēporis tract' ñ cōualidat iualidum.

tum irritetur, dubiū faciebat, qa res deuenerat ad casum a quo īcipere nō poterat, & ideo videbatur nō valere. Cuius cōtrariū dr̄ ea rōne, quia inspiciēdū est respectu habilitatis ꝑsonæ testātis tempus conditi testamenti, qñ sumus in eo qđ fauore publico ē introductū. No. ꝙ impubes testari nō pōt, & rō nē quare. Itē ꝙ testm̄ nullū respectu ꝑsonæ testātis non recōualescit, l3 persona fiat habilis. Itē ꝙ testm̄ redr̄ in cōtinēte factū nō irritatur per furorem superuenientem. Item ꝙ facilius quid impeditur faciendum, quam factum tollatur, & quod quando furiosus habet dilucida interualla, potest testari.]

† Facit ad istū § quod dr̄ in c. sicut tenor. iuncta glo. sup ver. mētē. ex de reg.

peculia[a] perinde in bonis parentum cōputentur, †ac seruorum peculia in bonis dominorū† numerātur, exceptis uidelicet ijs, q̄ ex sacris constitutionibus, & præcipue nostris[b] pp diuersas causas non acquiruntur.[c]

¶ Præter hos igitur, qui castrense peculium, uel quasi castrēse habent, si quis alius filiusfamilias testamētū fecerit, inutile[d] ē, licet suę ptātis factus decesserit.[e]

¶ Impuberis, aut furiosi testamentū non ualet etiam si pubes, uel sanus decesserit, nisi ante furorē, uel eo tempore quo intermissus est, sit factum. h. d.

¶ Præterea † testamentum facere non possunt impuberes:[f] quia nullum eorum animi iudiciū[g] est.

ADDITIO. (j) Et hoc verum indistincte, si defectus sit in persona hæredis, idē si in persona testātis, vt quia sit intestabilis, secus si oneratus creditoribus seruos instituere nequear, vt l. ei qui soluēdo ff. de hære. insti. defectus quoque solennitatis, vt in numero septem testium rogatorum, ex post facto confirmari non potest, nisi in casu. l. j. C. de fideicom. & l. testamento. C. de fideicom. lib. secus si respiciat fauorem priuatum. l. filio pręterito. ff. de iniu. test. Ang.

e ¶ Decesserit. Non idem de seruo testante, si fideicom. sit relictū, quia valet, si durat uolūtas, vt ff. de leg. iij. l. j. §. j.

SYL. Adde tamen, ꝙ hanc durationē voluntatis oportebit probare ꝑ quinque testes, vt per Bar. in d. §. j.

SYL. ¶ Pręterea testm̄. Caius. Eodē modo figurat vt i §. superiore, qa ex eisdē rōnibus decisio constat, & dū quęritur an superueniente furore testamē

f ¶ Impuberes. sed ex quo tetigerūt de vltimo die. xiiij vel xij. anni, satis est fauore testamenti, vt ff. eo. qua ęta te. Item in vsucapione, vt ff. de vsucap. l. in vsucapionibus. Secus in præscriptionibus odiosis, vt ff. de actio. & obl. in omnibus. Item secus vbi est fauor eius qui vult prorogare, vt in contractibus a minore factis, vt ff. de mino. l. iij. § minorem.

SYL. ¶ Adde, quod quando quęritur vtrū dies cœpta habeatur pro completa, concludendum est in fauorabilibus ꝙ sic, in odiosis quod non, in mistis attenditur fauor, ita Ioan. de Pla. & alij hic, & est glo. in l. iij. §. minorem. ff. de mino.]

g ¶ Iudicium est. l. discretio, vt ff. de iudi. cum prętor. §. non autem. Quandoque ponitur pro sententia, vt, iei iudicatę stādum est, ut C. de re iudi. l. j. Quandoque pro instantia causę trien nij,

nij, vt C. de iudi. l. properandum. per to. Quandoque pro actione, vt iudiciũ familię ercisc vel communi diuidun do, vt infra de offic. iudi. §. si fam. erciscun. & §. fina.

SYL. * ¶ Hanc gl. sequit & commendat Ias. infra de act. in princ. col. j & Decius. in rubri. extra de iu. di. col. v.] A D D I T. Qñque pro lite siue controuersia, vt iudiciũ det sup hæreditate, vt ff. ad Treb. l. j. ij. respon.

* †Etiam ad pias causas, Bart. in l. j. in j. q. C. de sacrosã. eccl.

* †Adhoc vide De ci. in l. ĩ nego- tijs. ff. de reg. iur.

Quandoque pro auctoritate, vt negocia ecclesiastica non sunt disponẽda laicorum iudicio i. auctoritate, ex de iudi. c. decernimus. Quandoq; pro foro, vt causa iurispatronatus definiri dẽr ecclesiastico iudicio. i. foro. c. quãto. extra de iudi. Qñque pro arbitrio. ff. qui satisd. cog. arbitrio. Si. n. arbiter est iudex, ergo arbitrium est iudiciũ. Quandoque pro vltima voluntate, vt iudicium testatoris cassum esse nõ debet. C. de sacrosan. eccl. l. j. Qñque pro quæstione, vt ciuilis causa in iudiciũ i. in quęstionem deducta cũ criminali, post criminalẽ est distinguenda. C. de ordi. iudi. l. fi. Qñque pro dicussione siue iuris disquisitione, vt in rub. de iudi. ff. & C. Qñque pro potestate iudicandi. vt ff de iudi. l. iudicium solui tur, vetante eo qui iudicare iusserat. Quandoque pro pernicie siue damnatione, vt ibi, Qui manducat & bibit indigne corpus & sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Quãdoque pro pęna, vt ibi, Qui bona egerunt, ibunt in vitam ęternam, qui vero mala, in resurrectionem iudicij. i. pęne ęterne. Quandoque pro processu iudiciali, vt e. j. de iudi. lib. vj.

j. Corinthi. xj.

Io. v.

a ¶ Item furiosi. Repete, nõ possunt testamentum facere.

¶ Item † furiosi,[a] quia mente carent. Nec ad rem pertinet, si impubes postea pubes, aut furiosus, postea compos mentis factus fuerit, & decesserit.

¶ † Furiosi[b] aũt, si p id tps fecerint testamentũ, quo furor eorũ intermissus est, iure testati[c] esse uidentur, certe eo, qđ ante furorem fecerint, testõ ualente. Nam neque testamẽtum † recte factum, neq; ullum aliud negociũ[d] recte gestum, postea furor interueniens perimit.

¶ Nõ ualet testamẽtũ prodigi factũ post interdictũ, sed prius factum, sic. Ang.

b ¶ Furiosi. Hac ratione idem in mẽte capto dicam, vt arg. ff. de verb. obli. a Titio, in fi.

* ¶ Adde quod furiosus, & mente captus ita differunt, quod furiosus rabie quadam animi agitatur, mẽtecaptus magis i quiete ẽ, nullaq; extrinsecus signa ostendit, idemq; est qui & demens, quam uis Alc. lib. Parer. ij. cap. xvj. eos aliter differre censeat.]

SYL.

† alias rite.

c ¶ Testati. vt C. e. furiosum. I princ.

A D D I T. Idem in dubio, si tẽpus testamenti erat remotum a tempore furoris, sed si vicinum, tunc ex qualitate ipsius actus pręsumitur fuisse sanę mẽtis uel nõ. Et qualiter probetur furor, uide Ang. hic.

d ¶ Negocium. vt vsucapionem inchoatam. vt ff. de vsucap. l. furio. § eum. uel possessionem quęsitam vt ff. de ac qui. poss. si is animo. sic. ff. de pecu. l. quam Tuberonis. in princ.

¶ Item prodigus. Casus. Non figurabitur in hoc & sequen. §. quia idem poni potest qui in superioribus, cum eadem penitus sit dubitatio quo ad confirmandum testamentum ante vitium factum, Quando enim interdictum est bonis, vel quis surdus aut mutus est a natura, prohibetur testari ex impossibilitate iuris aut facti. Nota, quod prodigus, cui interdicta est suorum bonorum administratio, testari non potest. Item ꝙ hoc interdictum debet fieri per iudicem. Item quod qui audire potest sed cum difficultate, non impeditur testari. Item ꝙ aliqui non loquuntur a natura, aliqui ex accidenti. Item quod hęc vitia mu ti & surdi non tollunt testamentũ iã factum. Item quod ille proprie dicitur mutus, qui nullo modo põt loqui,

SYL.

& pro-

& proprie surdus, qui nullo modo potest audire.]

Prodigas qs est, a ¶ Item prodigus. prodigus est, qui neque finem neque modum habet in expensis, vt ff. de curat. fur. l. j.

b ¶ Administratio interdicta est. si dicas a iudice, planũ est, si dicas a lege, vt quia crimen. l. Iuliæ ma. commisit, multo minus testatur sed & tũc prius factũ rũpitur, vt C. ad l. Iuliã ma. l. fin.

SYL. ¶ Adde, quod etiam si notorie sit prodigus, nisi ei sit iterdictũ, poterit testari, alienare, & contrahere, nisi hoc faciat in vsũ manifestę prodigalitatis, & sufficit proclama factum eum cãæ cognitione ita cõiter concludũt doct. in l. is cui ff. de verb. obli.]

¶ Itẽ prodigus,[a] cui bonorum suorum administratio[b] interdicta est, testamentum facere non põt, sed id, quod ante fecerit, quam interdicto bonorum suorũ ei fiat, ratum [c]est.

¶ Mutus & surdus possunt certis casibus condere testamentum, sed nõ semper, hoc dicit primo. Et uitium superueniens post testamentũm perfectum, non nocet. Aret.

¶ Itẽ surdus & mutus non semper[d] testamentum facere possunt. Vtique autem de eo[e] surdo loquimur, qui omnino non exaudit, nõ qui tarde exaudit. Nam & mutus is intelligitur, qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur. Sępe enim ẽt literati & eruditi[f] homines uarijs casibus & audiendi & loquendi facultatem amittunt.[g] Vnde nostra constitutio[h] etiam his subuenit, ut certis[i] casibus & modis secundum normam eius possint testari, aliaque facere q̃ eis permittuntur.

do datus est simpliciter curator impuberi tanquam puberi, vt l. si tutor petitus. ff. de tut. & cur. da. ab ijs. secus si tanquã prodigo, cũ non sit, vt hic in fi. & est ratio, quia pupillũ declarat natura, sed prodigũ ipse iudex, vel quia curatoris datio facilius. i. solo tractu temporis perdit vires, q̃ prodigalitas, vbi exigitur certitudo reditus ad sanam mentẽ. Ang.

d ¶ Itẽ surdus. Non semp. sed q̃n que possunt secundũ distinctionem sequentem.

e ¶ De eo surdo. sic infra de inuti. stip. §. mutum.

f ¶ Et eruditi. Scilicet in moribus.

* ADDIT. Hic literatos & eruditos dici puto peritos rerũ. cõtraria significatione atq; in §. similiter. s̃. de excu. tu. nescire literas dixit, pro rerũ imperitum esse. Vide Aemil. Ferret.

g ¶ Amittũt. & maxie ĩpii aduocati. ADDIT. Vt in eo puniantur in quo deliquerũt. c. literas. de tẽp. ord. c. pastoralis de iu. pa. & c. fi. de immu. eccl. eum si. quia per quę quis peccat, per hęc & torquetur.

h ¶ Constitutio. vt C. qui testam. fac. pos. discretis.

i ¶ Certis. vt mutus & surdus casu, vel mutus tm̃, siue nã, siue casu, si scribere nouit, sua manu scribat testm̃. Si aũt p aliũ scribere velit, ĩpetret hoc a principe, vt ff. eo. si mutus. Item si surdus tantũ casu est, uel etiã natura, testetur si vult, si põt loq articulate, vt C. qui

* ADDIT. Vel quod iudex declaret eum esse prodigum, vel det ei curatorem tãquam prodigo, seu aliter notorie prodigus existat.

c ¶ Ratum est. quid si fiat interdictio, cum tamen non sit prodigus? Respond. forte nõ valet interdictio. arg. ff de tuto. & curato. da. ab ijs. l. Seię. (j) Sed contrarium verum est, eum sit facta contra ius litigatoris tantum, nõ contra ius legis. ff. quæ sent. sine appellatio. re. l. prima, in princip. & §. j. & C. quando prouoc. non est necesse. l. secunda. Vide. c. cum inter. extra de re iudic.

Addõ, SYL. ¶ Adde, quod hæc est communis opi. in l. is cui ff. de ver. obl. & hic.]

ADDIT. (j) Et hoc verum, quan-

C. qui test. fa. pos. discretis. si aũt natura est surdus & mutus, non põt, nisi sit miles, ut s̃. tit. j. §. quinimmo.

SYL. ¶ Adde, ꝙ surdus & mutus a natura nõ potest testari, nisi sit miles, uel ad pias cãs, ſm aliquos, uel ex dispensatione principis: si uero ex accidẽti, & sciat scribere & sua manu scribat, ualet testm̃: surdus autẽ, siue a natura siue ex accidẽti, siue sciat scribere siue ñ, põt. l. discretis. & ibi per oẽs. C. eo.]

a ¶ Sed si quis. sic supra eo §. praeterea. & §. furiosi.

missa sunt.

¶ Sed si quis[a] post testm̃ factũ, aduersa ualetudine, aut quolibet alio casu mutus aut surdus esse cœperit, ratũ nihilominus manet eius testm̃.

¶ Cæcus cũ solennitate cõi non põt facere testm̃, sed seruãdo quãdam solennitatẽ specialiter ad hoc assignatam. Aret.

¶ Cæcus[b] aũt non põt facere testm̃, nisi per obseruationẽ,[c] quam lex diui Iustini

priis[d] nr̃i introduxit.

¶ Captus apud hostes testamentum facere non potest: sed prius factũ, si ibi moriatur, ex l. Cornel. ualet: si redeat, ex postliminio. Aret.

¶ Eius, qui apud hostes[e] est, testamen tũ, quod ibi fecit, nõ[f] ualet, quamuis redierit. Sed quod, dum in ciuitate fuerat,[g] fecit: siue redierit, ualet iure postliminii:[h] siue illic decesserit, ualet ex lege[i] Cor.

SYL. ¶ Cęcus. Casus. Figuratur sic. Quęrebatur, an cęcus testari posset iure cõmuni. & uidebaẽ dicendum ꝙ sic, quia in eo nullus erat animi defectus, sed tm̃ corporis, cuius contrarium deciditur, sed adhibetur sua solennitas, vt s. testetẽ per nuncupationẽ, per modum traditum in l. hac cõsultissima. C. eo. Itẽ quęrebaẽ, an captus ab hostib. posset testari. & uidebaẽ ꝙ sic, saltẽ eo redeunte, quasi iure postliminij cẽseaẽ semper fuisse in ciuitate & libertate. cuius contrarium deciditur, quia cũ tempore conditi testamẽti sit seruus, nõ põt testari, nec remoto impedimẽto confirmatur, vt dictum est supra in alijs, secus in facto prius, per rationẽ positam in tex. No. summarium.]

b ¶ Cęcus. Naturaliter vel casu, & orbatus vtroq; lumine, secus si vno tm̃, vt C. de excu. tut. l. frater.

Testĩ p cęcũ faciẽdi solẽnitas. c ¶ Per obseruationẽ s. vt coram septem testibus, & tabellione, vel alio loco eius, si non inueniẽ tabellio, dilucidius voluntatem suam declaret & in

† heredibus & in legatis, & omnia in scriptis referantur, ut C. eo. hac cõsultissima. † alias heredi-tatibus.

d ¶ Patris nostri. alias mei. sic supra de don. §. est & aliud.

e ¶ Eius. Apud hostes s. ut captus uel obses, ut ff. eo. l. obsides.

f ¶ Non ualet. Quia sui sunt uel quasi, ut supra de iure perso §. serui. & ff. de libe. ho. exhi. l. ij.

g ¶ Fuerat. Ante captiuitatem.

h ¶ Postliminij. Quod fingit eũ sp in ciuitate fuisse, ut supra quibus mod. ius pa. pot. sol §. si ab hostib. non autem l. Cornelia ita fingitur, & quod dicitur. C. de capt. l. j. & l. captum improprie ponitur lex Cornelia pro iure postliminij.

* ADDITIO. Ex hoc tex. sequitur quod decedens seruus, habet heredẽ, contra l. seruus. C. cõia de succes. & p capitis diminutionem, testm̃ non irritatur contra. l. qui liberis. §. testamento ff. de secund. tab. & vide Bart. in l. Cornelia ff. eo. H. M.

i ¶ Ex l. Cornelia. quę fingit eũ prima hora captiuitatis mortuum, & sic liberũ, vt ff. eo. l. lege Cornelia. aliud esset, si nulla esset fictio, vt in seruo pęnę facto, vt inf. qui. mo. testa. infir. § non tñ. Vltimo no. ꝙ xiij. sunt personę & plures quę testari nõ possunt. Filius familias. Item seruus, vt s̃. eod. in prin. & ff eo. si filius. Item impubes. Item furiosus. Item mentecaptus. Itẽ prodigus. Item mutus. Item cæcus. Item surdus, vt sup. eo. §. præterea. & §. item furiosi. §. item prodigus. §. itẽ Legis Cornel. fictio. Testm̃ facere multis phibetur a iure.

a ¶ Supra.ſ.in tit. de teſta.ord.
b ¶ Filium.etiam militem, vt ff. de libe. & poſthu.filiusfamilias.
c ¶ In poteſtate. Secus in emãcipato iure ciui.ſed idem iure prẽto. vt infra eo.tit.emancipatos. Ac-cur.

ADDIT. Immo hodie pteritus dicit nullũ ẽt de iure ciui. ſicut ĩ ptã te conſtitutus, vt p glo. in §. exhęredatos.in Auth. de hęr. & falc.Ang.

d ¶ Prærierit.ſ.necĩ ſtituẽdo,nec exhęredãdo, vt infra de hær. quę ab ĩteſ.§. eadẽ. nec ipſo iure valet, vt C de libe. p̃ter. l. maximum.

*ADDIT. Rõ quare filio præterito teſtm̃ eſt ipſo iure nullum adducitur a Bart. in l. in ſuis.ff. eo.quę licet communiter ſit reprobata tamen eam defendit Iaſ.in d.l.in ſuis. H. M.

e ¶ Adeo.ſ.inutiliter teſtabitur.
f ¶ Nemo.ff de iniu.rup teſt. filio. §. ſi.contra.Sol.ibi filius viuit, hic non. Vel hic de iure ſtricto,ibi æquo.

SYL. ¶ Adde,ꝙ ſol.eſt, ꝙ aut filius moriẽ viuo patre, & teſtamentum omnino eſt nullum vt hic, aut ſuperuixit patri, & ſi dixit teſtm̃ nullũ,non valet, ſi vero tacuit & approbauit, licet de ſubtilitate nullũ,de ęquitate recõualeſcit, & ita communiter tenetur hic.]

g ¶ Nõ conſtiterit. aliud,ſi conſtitit, licet poſtea rũpatur, vt in poſthumo, ſi poſtea idem moritur, vt ff.de iniuſ. rup.teſtam.poſthumus.in princ. † & ȷ. † Et ibi eo.§.poſthumi.ibi,quod &c. †Nec eſt mirum,quia ſi ab initio rũpitur agnatione poſthumi, eo mortuo conualeſcit,argumentũ.ff.de reg.iu.l.quod ab initio.

pra[a] expoſuimus,ſed qui filium [b] in poteſtate[c] habet, curare debet ut eum hæredem inſtituat, vel exhæredem eum nominatim faciat. Alioquin ſi eum ſilentio prærierit, [d] inutiliter teſtabitur, adeo [e] quidem,ut ſi uiuo patre filius mortuus ſit nemo [f] hæres ex eo teſtamento exiſtere poſſit, quia. ſ. ab initio non conſtiterit [g] teſtamentum.

¶ Sed non ita[h] de filiabus & alijs per virĩlem ſexum deſcendẽtibus liberis utriuſ que ſexus antiquitati fuerat obſeruatũ: ſed ſi nõ fuerãt ſcripti hæredes ſcriptæue,vel exhæredati ex hæredatæue,teſtamẽtum quidẽ non infirmabaẽ,[i] † ſed ius accreſcendi eis ad certam portionẽ [k] præſtabaẽ. Sed nec [l] nominatim eas pſonas exhæredare parentibus neceſſe erat, ſed licebat inter cæteros[m] hoc facere.

¶ Nominatim autem quis exhæredari uidetur, ſiue ita ex hæredetur, Titius filius meus exhęres eſto.ſiue ita,Filius meus exhæres eſto. non adiecto proprio nomine, ſcilicet ſi alius

eſt caſus, in quo ẽt hodie neceſſa-ria ẽ bonorum poſſ. & alios viginti vide per Ang. ꝙ ẽ magnę vtilitatis, quia eam liberi inſ. annũ,co gnati vero. ȷ. cẽtũ dies tm̃, & ſi ſolo aĩo, ſed corã prætore agnoſcent.

SYL. ¶ Adde hoc verũ ſi poſthumus moriaẽ ciuiliter & naturaliter, ſecus ſi ciuiliter tm̃, qa teſtamen tũ nõ reconualeſcit. l. vxorẽ. ff. de iniuſ.rupt.teſta] :

h ¶ Sed nõ ita. Nota ex vna parte ponit filios tm̃,ex alia filias & oẽs ex maſc. vel fem.deſcendentes.

i ¶ Nõ infirmabaẽ. contra,infra eo. §.ſed fœminini.Solu. vt ibi.

† alias deeſt qđ ſequitur vſq; in ſi.gl.

† alias ius tñ. alias ius autem.

k ¶ Ad certam portionem.ſ.dimidiam eius,quod ab inteſta to habituri eſſent,vt C.de liber.pręte. maximum. circa mediũ. ibi, cũ enim per contratabulas &c.

l ¶ Sed nec. Hęc eſt ſecunda differẽtia inter prędictas perſonas.

m ¶ Inter cæteros.ſ.hoc modo, Vnũ de filijs meis exhęredo. vel vno inſtituto ſic dico, Reliquos exhæredo. nã niſi diceret,cæteros exhæredo,licet dicat,filium meum exhęredo, cum plures habeat, nemo exhæredatus videẽ, vt ff. de liberis & poſthum.l. ij ſed ſecus erit in iſtis,nam bene valet,vt hic dicitur.

Exhęredatio inter cęteros qualiter ſit.

SYL. ¶ Adde,quod tunc ratio incertitudinis filij exhæredati eſt in cauſa, quare non valet. * Vnde autem dicta ſit

exhæredatio īter cęteros, declarat Alcia. lib iiij. Parer. c. vj.]

a ¶ Nō extet. Itē alijs modis, vt Oēs liberi sint exhęredati. & si sit vn⁹ tm̄, vt ff. de lib. & posth. Titius. in prin. Itē si dixerit alia verba q̄cunque, dūmō certa, vt ff. si cer. pet. l. certū. & ff. de iniu. rupt. test. posthumi. §. noīatim. & ff. de liber. & posthu. l. j. & ij. sed secus si dicat, filiū meū īstituo, cęteros liberos exhrēdo. vel Seiū extraneū instituo, liberos aūt exhęredo. & hic nō dicit, oēs, vt non contradicat prin gl.

filius non extet.[a]

¶ Etiā posthumi debēt īstitui uel exhrēdari, alias natos posthumo rumpit testm̄, sed ualet prius. Et fęmina posthuma olim inter cæteros poterat exhæredari cū legato, masculus uero posthumus noīatim. Ar.

¶ Posthumi quoq; liberi uel hæredes instituti[b] debēt, uel exhæredari. Et ī eo[c] par oīum[d] cōditio est, q̄ & filio posthumo, † & quolibet ex cæteris liberis, siue fęminini sex⁹, siue masculini,[e] pterito, ualet q̄dē testm̄ sed postea agnatione[f] posthumi siue posthumæ rūpit,[g] &

SYL. ¶ Adde, q̄ hęc gl. cōiter reprehendit, quia non differunt oēs & cęteri. l. exterorum. ff. de verbo. sig.]

¶ Nam dicor exhęredare filiū inter cęteros, quia mistio sit cum cęteris in remotioribus gradibus constitutis, vñ non valet, cum debeant exhrēdari nominatim, vt hic dicitur.

SYL. ¶ Posthumi quoq;. Casus. Quęrebat̄ an idē esset in posthumo. & videbatur idē q̄a eū quo ad sui cōmoda habeat̄ p iā nato, videī pariter ab initio nullū testm̄, cuius cōtrariū decidit̄, quia magis odiosum est pterire filiū iā natū, q̄ nondū cognitū, maxime, q̄a in eo facilior cadit obliuio. Itē dubitabat̄ q̄d In posthuma, & videbat̄ dicendū non rūpere testm̄, quia si iā nata nō rūpit, & maius sit vitiū pterire filiū iā natū q̄ nasciturū, multo minus ipsa rūpere vr̄, cuius cōtrariū dr̄, rō est, q̄ e in nō nata p̄sumit̄ potius p̄ris obliuio q̄ voluntas, q̄ colligit̄ in iā nata ex prateritione, & probat̄ ex illis verbis ibi, ne per obliuionem. No q̄ posthumo pterito valet testm̄, sed rūpit̄ natiuitate illius. Item q̄ posthumo pręterito testm̄ totū quo ad oīa olim infirmabat̄. Itē q̄ abortiuus nō rumpit testm̄. Itē qualiter fœminæ olim exhęredari poterāt. & q̄uo posthumi recte exhęredentur.]

b ¶ Instituti. ista instōne ex p̄senti matrimonio nascituri & ex futuro īstituti vident̄, vt ff. de lib. & posth. l. placet. & l. ideoq;. †

¶ Adde, q̄ hoc est fauore testī, alias verba indefinite prolata referunt̄ ad tp̄s testī. l. si itaq̄s. ff. de au. & ar. le.] SYL.

† alias vt.

¶ Quid in exhęredatio ne posthumorum, an oēs, siue ij q̄ sunt in vtero tm̄, an filij q̄ sunt nasciturи ex pręsenti matrimonio vel futuro intelligunt̄ exhęredati? R̄n non, cum masculi debeant nominatim exhæredari, vt infra eo. §. masculos.

† Et etiā filij postea adoptati, q̄ dicuntur posthumi ciuiles. l. si q̄s posthumos. ff. eodē. An autē naturales tm̄, & q̄d si īstituat vētrem uxoris suę, vide p Ang. hic.

SYL. ¶ Adde, q̄ licet sint opi. circa istā glo. p̄p gl. contrariam in l. placet. tñ ista q. nullius est vtilitatis, q̄a hodie posthumus exhæredari nō pōt, vt no. in l. maximum vitium. C. de lib. præte.]

c ¶ In eo. s. q̄d sequit̄, q̄ & filio &c.

d ¶ Omnium. s. posthumorū ex se nasciturorum & ex filijs suis, licet in iā natis non sit par conditio, vt s̄. eod. §. sed non ita.

* ADDIT. Hęc verba tribus modis exponunt̄ hic per Ozer. sed nos aliter exposuimus in anno. nostris. H. M.

e ¶ Masculini. siue ex masculo, siue ex fęmina.

f ¶ Agnatione. i. natiuitate, sic. j. qui. mo. test. in fir. §. j.

g ¶ Rumpit̄. Si uero exhęredabat̄, de inofficioso agebatur, vt inf. de inoffi. testa. §. posthumi. Hodie vero exhæredari non possunt, vt C. de inoffi. testa. l. si quis. §. legis.

Posthumi hodie exhęredari non possunt.

SYL. ¶ Adde hoc esse ex eo, quia cū exhæredatio non ualeat sine iusta cā posthumus autem non possit committere, non potest exhæredatio illius valere. ponit gl. fi.]

Insti-

a ¶ Infirmatur. Hic adde quod est ff. de testa. mili. l. si filiusfamilias. j.
b. ¶ Abortum. Qui est pro non nato, ut ff. de verb. sig. l. qui mortui. & de posthu. hær. l. ij. Accur.

A D D I T.
Itē ī semina to mortuo, anteq̄ perfecte extrahaē. Secus tñ in nato ex secto uentre, q̄ nō declinat ad monstrū, dūmodo habeat pulsum ētsi uocē nō emiserit. Angel.
c ¶ Personæ. l. posthumæ. nam iā natis fœminis non erat necesse legari, vt C. de liber. præte. l. maximū. in fi. & supra e. §. sed nō ita.
d. ¶ Inter cęteros. hodie p̄ cōstōnem oēs nominatim, vt j. eo. §. sed hęc. ver. nostra.

ea rōne totū infirmatur.[a] Iōq; si mulier ex qua posthumꝰ aut posthuma sperabaē, abortum[d] fecerit, nihil impedimento est scriptis hęredibus ad hæreditatē adeundā.

¶ Sed fœminini quidem sexus personę[c] uel noīatim, uel inter cæteros exhæredari solebant, dumtamen si inter[d] cæteros exhæredarentur, aliquid eis legareē: ne uiderenē prętéritæ esse per obliuionem. Masculos uero posthumos, id est filios, & deinceps, placuit non aliter recte exhæredari nisi nominatim exhæredarentur: hoc. s. modo,

Sed nouissimo iure non, cum non sint ingrati, ut in Auth. vt cum de appel. cog. §. aliud. col. viiij. Acc.

A D D I T. Quę causa debet exprimi, & per hęredem probari, ut in authē. ex causa. C. de lib. pręte. Ang.

SyL. ¶ Posthumorū. Casus. Quęrebaē an hoc eēt generaliter r̄ quolibet posthumo, & qd in posthumis nepotibus. s. ex filio subducto d̄ medio agnascētibus. & videbaē dicendū, ꝙ non deberēt exhęredari, uel institui, imo ꝙ nō possent. §. posthumo. īfra de leg. cuius cōtrarium decidiē ex eo, qa illud ius antiquū. hodie fauore conseruādorū testamētorū est introductū, quia multa rūpebanē agnatione ipsorum, & id ex l. Velleia introductū est, vt hic dr̄. No. ꝙ hi nepoīes subintrātes gradum suitatis dicunē quasi posthumi, & sic nō vere. Itē ꝙ suus hr̄s dr̄, q̄ obtinet primū gradū suitatis, Itē ꝙ semp̄ debemus interpretari vt testm̄ saluetur.)

Quicunq; mihi filius genitus fuerit, exhæres esto.

¶ Nepos ex filio, moriēte pr̄e, uiuo auo, succedit in locū eius, iō istitui uel exhr̄dari debet, ne aliter p̄teritus rūpat auitestamentum, qui modus est introductus a. l. Velleia. Are.

¶ Posthumorū[e] aūt loco[f] sunt & ij, qui in sui hæredis[g] locū succedendo, quasi agnascendo[h] fiunt parentibus[i] sui hæredes. Vt ecce, si quis filium, & ex eo nepotem neptemve in potestate habeat, quia filius gradu præcedit, is solus iura sui hęredis habet, quam

e ¶ Posthumorum. Sic ff. de iniusto rup. tes. l. posthumorum. vbi oīno habetur iste. §.
f ¶ Loco. Non tñ ueri posthumi sunt, ut j. e. §. hoc. in fi.
¶ In sui hr̄dis. j. de hær qual. & diffe. §. sui.
h ¶ Agnascēdo. Idest subtus uel postea nascēdo sicut posthumus uerus: nō enim nascitur, cū natus sit, ut supra de adoptio. § j. Vel dic agnascendo. i. incipiēdo esse agnati, quo ad effectum succedendi.
i ¶ Parentibus. s. masculis. nā testamentum fœminę non rumpitur per legem Velleiam, vt ff. de liber. & posth. l. Gallus. § nunc de lege. ibi, nam & si ita uerba sunt. (j) sed per querelam irritatur, vt C. de inoffic. testa. l. iij. & j. eod. §. mater.

A D D I T I O. (j) No. præteritionem matris factam de liberis nō annullare testamentum, quod ideo procedit, quia præteritio matris habetur pro exhęredatione, vt uidebitis in §. mater j. eod. Christo.

a ¶ Necesse est. Causatiue. s. ne rūpatur testamentū, ut sequitur, non præcise, ut C. de adop. l. pen. §. quæ in filio.
b ¶ Eo uiuo. secus si post, ut ff. de iniust. rup. test. l. si quis filio. & in hoc differt a uero posthumo.† ¶ Adde, quod rō est, quia testm̄ uiuēte filio confirmatur, licet in postea decedat, nō pt īualidari: quod secus ē in posthumo uero.) Itē differt ab ascēdentibus, ut ff. de inoff. testa. p̄e filiū.
c ¶ Velleia. nomē est cuiusdā nouę legis: sed ius Galli Aquilij antiquius est, & loquit̄ in uero posthumo, ut statim dicā, vt ff. de lib. & posthu. l. Gallus. §. si eius q filium.
d ¶ Similis. In ueris posthumis talis erat mod'. Si me mortuo nascetur mihi filius infra decē mēses. vt ff. de lib. & posthu. Gallus. j. rñ. & §. j. ij. iij & iiij. sic ergo & hic per l. Velleiam: Si suus hęres eē desierit viuo testatore, vt ff. de li. & posthu. Gallus. §. nunc uidendum. & in hoc habet locū lex Velleia. (j) sic etiam est paritas ab intestato, vt infra de hęre. quæ ab intestato. §. cum autem.

minatim, sic dicens: Talē nepotem, uel pronepotem, si quā natus erit, ex tali causa exhęredo. proprie. n. posthumi exhęredari hodie non possunt, ut per Ioan Fab. & Ang. hic.

† Scilicet SyL. ceu testatoris secus in nepote post mortē vtriusque nato, vt ħ per doc.

* † Nepos quod succedat ī loco pris quō intelligat̄ uide. Thom. Grā. de ci. lxiij. nu. v. & seq.

† alias nācisci tur.

uis nepos quoque & neptis ex eo in eadē ptāte sint. Sed si filius eius uiuo eo moriat̄, aut qualibet alia rōe exeat de ptāte eius, incipit nepos neptisve † in eius locū succedere, & eo modo iura suorū hæredum quasi agnatione † nāciscūtur. Ne ergo eo modo rūpatur eius testamētum: sicut ipsum filium uel hæredē instituere, uel nominatim exhæredare debet testator, ne non iure faciat testamentum: ita & nepotem neptemve ex filio necesse[a] est ei uel hæredem instituere, uel exhæredare: ne forte eo uiuo,[b] filio mortuo succedendo in locum eius nepos neptisve, quasi agnatione rūpat testamētū. Idq; l. Iulia † Velleia[c] prouisum est, in qua similis[d] exhæredatiōis modus ad similitudinē posthumorum demonstrat̄.

¶ De iure prætorio filij emancipati debent hæredes institui uel exhæredati: masculi nominatim, fœminæ uero qualitercunq;: alias datur eis bonorum possessio contra tabulas, secus de iure ciuili. hoc dicit.

¶ Emancipatos liberos, iure[c] ciuili neq; hǣdes īstituere, neq; exhæredare necesse

*ADDIT. Pro similis. Aemy. Ferr. simul, qs. n. (ait) sic loqt̄ similis ad similitudinē? Est autē sensus non solū l. Velleia ex capite fuisse cōstitutum, quēadmodū nepotes, qasi noui, ut ita dicā, sui agnascēdo, non rūperēt testm̄: sed simul idē modus exhęredationis, qui de posthumo traditus est obseruet̄. s. vt hi nominatim exhæredādi sint, si fuerīt masculi, fœminæ uero saltē inter cæteros, dūmodo ex legato ostēdatur non fuisse pręteritas per obliuionem.

† alias Vellea.

ADDITIO. (j) Cuius legis difficultatem euitabis apponēdo talem clausulā: oēs natos & nascituros, q mihi agnasci poterūt, in tali re instituo. Quo āt ad exhęredationē quasi posthumorū, q sunt iam nati, & q̄ debet fieri no-

¶ Emancipatos. Casus. Nō figurat̄, cū recitet̄ cēsura iuris antiq. No. emācipatos incognitos esse a iure ciu. Itē quod iō p̄teritio nō valet, pp suitatem: & sic quod suitas ē cā huius solennitatis, q̄ uis cōiter reprehēdatur hoc in l. ī suis ff. de lib. & posth. Itē quod emācipati, de iure p̄torio possūt contratabulare testm̄. Itē quod testm̄, in quo emācipatus ē præteritus, non est ipso iure nullū. Hodie tñ, ex quo differentia emācipationis & patriæ potestatis sublata est, nō est differentia inter ipsos.) SYL.

e ¶ Iure ciuili. sic infra de hęre. quę ab

abintest. §. emancipati.

a ¶ Necesse est. Nam nihilominus tenet testm̄, aliud in eo qui est in ptāte, vt s̄. eod. in princ.

ADDITIO. Dic tam de iure ciui. quia nō erat cognitus, q̈ ēt de iure p̄torio, q a Prętor hēt illas pro tabulis, si septem signis testiū signatę sint, & dat bono. poss. secūdū tab. ut l. cū tabulę. ff. de bo. po. scd̄m tabul. nec de uitio p̄teritionis curauit secundū Ang.

est: [a] quia non sunt sui hæredes. [b] Sed Prætor omnes tā fœminini [c] sexus quam masculini, si hæredes non instituant, exhæredari iubet: uirilis sexus, nominatim: fœminini uero, inter cæteros. Quod si neque hæredes instituti fuerint, neque ita (ut diximus) exhæredati, [d] pmittit eis, Prætor contra tabulas testamenti bonorum posses.

¶ Filius adoptiuus adoptione durante habet pro extraneo quoad patrem naturalem: & habet idem ius, quod haberet filius legitimus & naturalis, quo ad patrē adoptiuum: sed emā cipatus à patre adoptiuo est extraneus quo ad eū, & habet pro emancipato quo ad patrem naturalē. Angel.

¶ Adoptiui liberi, quandiu sunt in potestate patris adoptiui, eiusdem iuris

b ¶ Sui hęredes. supple & qui desierunt esse hr̄des sui, alias nō esset bona rō: cum filij necesse habeant patres instituere, licet non sint patres sui hęredes ad filios. Filius āt emācipatus per capitis diminutionē desinit agnatus eē, & remanet cognatus,, qui nō cognoscitur a iure ciuili, vt infra de hęre. quæ ab intest. defer. §. emancipati. & supra de legit. agna. tut. ff. fi. & ff. de bon poss. sed cum patrono §. j. Accur.

c ¶ Fęminini. licet in suis esset differentia inter masculos & fœminas iure ciuili, ut supra eo. §. j.

d ¶ Exhęredati. s rite: alias aūt exhęredato datur contratab. vt ff. de bon. pos. contratab. l. nō putauit. §. nō quęuis. Item ēt institutis datur contratabul. si alius committat eis edictum, (j) vt ff. de contratab. l. aij § plane. † & ff de leg. prę st l. si duo.

¶ Adde, ꝙ institutus beneficio pręteriti poterit contratabulare, siue apertum fuerit edictum: quia emācipatus sit pręteritus, & institutus suus, dicta lege non putauit. §. fi. siue unus emancipatus p̄teritus, alter institutus l. nō nūquam. ff. de leg pręst. siue suus uel emancipatus institutus, & uenter pręteritus. l. illud. §. fi. cum. l. seq. ff. de cō tratab. Nec expectat, quod per p̄teritum intentetur. d. l. nonnūquam. & idem est, si suus præteritus sit, & emancipatus institutus. l. si duo. ff. de leg. præstan. exhęredatis aūt nūquam cōmittitur edictum per fratrem pręteritum. l. post mortē. §. fi. ff. de cōtratabul. sed bene ius dicendi nullum. l. fin. ff. de lib. & posthu.)

* † Cōmittere edi SyL. ctū qd sit enarrat ibidem gl.

ADDITIO. (j) Quam potest intentare etiam committente inuito, ut lege, nonnunquam. ff. de lega. pręstan. Ang.

¶ Adoptiui liberi. Casus. Figuratio nō est necessaria, cū ī hodie p adoptionē iura patris naturalis minime dissoluātur. l. cū ī adoptiuis C. de adoptio. Ideo autem eos emancipatos Prętor non cognoscebat, quia cū iure ciuili filij essēt, & iuris ciuilis vinculum sit dissolutum: Prętor autem naturalem sequatur ęquitatem, eis aliter nō succurrit ut legitimis, in quib. per emancipationem iura naturalia non dissoluuntur. Nota summarium. Item quod durante adoptiōe, quo ad patrem naturalem habentur loco extranei. Item secundum aliquos, quod adoptiui non dicuntur sui. Item quod adoptiui emancipati non redeunt sui patri naturali: sed perinde sunt, ac si ab eo fuissent emancipati. debent ergo institui uel exhęredari propter remedium prætorium.) SYL.

habent̄, [a] cuius sunt iustis nuptijs quęsiti. Itaque hæredes instituēdi, [b] uel exhæredandi sunt, secūdum ea q̄ de naturalibus exposuimus. Emancipati uero a patre adoptiuo, neque iure ciuili, [c] neq; eo iure quod ad edictū Prætoris attinet, [d] inter liberos cōnumerant̄. Qua rōne accidit, ut ex diuerso (quod ad naturalē parentē attinet) quandiu quidē sunt in adoptiua familia, extraneorū [e] numero habeātur, ut eos neque hęredes instituere, neque exhęredare necesse sit, cum uero emancipati fuerint ab adoptiuo patre, [f] tūc incipiunt in ea cā esse, in qua futuri essent, si a naturali patre emancipati fuissent.

¶ Circa institutionem & exhæredationem liberorum, non est hodie differentia in effectu, inter masculos & fœminas & cæteros descendentes, posthumos uel iam natos, suos uel emancipatos. Aret.

¶ Sed hæc [g] quidem uetustas [h] introducebat. Nostra uero constitutio [i] inter masculos & fœminas in hoc [k] iure nihil īteresse [l] existimans, quia [m] utraque persona in hominum procreatione simili naturæ officio [n] fungitur, & lege antiqua [o] duodecim tabularū omnes similiter ad successionem ab intestato uocabātur: (quod & Prætores postea secuti esse uidentur [p])

a ¶ Habent̄. quo ad adoptiuū patrem.

b ¶ Instituendi. ab adoptiuos.

c ¶ Iure ciuili. quod. s. ius ciuile. s. adoptiōis, quo vocant̄ sui adoptiui ad hr̄ditatē, alio iure ciu. s. per emācipationē sublatum est, qd̄ esse pōt, ut s̄. de leg. ag. tu. §. fi.

d ¶ Attinet. quod vocat emācipatos. ut s̄. proxi. §. & est rō, quia desinūt esse filij, sed nāles ñ pñt desinere esse filij per emancipationem, ut j̄. de hęr. quæ ab intesta. §. minus ergo.

e ¶ Extraneorū. ff. de contratab. l. j. §. & sui iuris.

f ¶ Patre. ff. de cōtratab. l. si emancipatus. §. pe. in fi.

SYL. ¶ Sed hęc q̄dem. Casus. Aliter nō figurat̄, quia ius antiquū corrigit̄, dubitationē facit ipsa antiqua dispō: rō aūt decidēdi allegatur in tex. pp similitudinē respectu naturæ, & pp dispōnē. l. xij. tab. ad quā facilis fuit reditus: attēdit. n. Imperator in filijs ipsā naturalitatē, ut faciebat Prętor in casibus per eū consideratis. No. ꝙ quo ad formam exhęredatiōis sublata est dr̄ia sexus, emācipatiōis & pr̄ięptātis, & posthumorum & iam natorū: & in adoptiuis seruat̄ regula d. l. cū in adoptiuis. & §. s3 hodie. s. de ado.)

g ¶ Sed hęc. s. supradicta a principio tituli vsq; ad. §. emancipatos. Et dic. hęc s. dr̄iam sexus, & gradus, & modi exhęredatiōis, vt s̄. e. §. j. & §. posthumi. & § sed fęminini. non autē dicit de ijs, q̄ postea i usque modo dicta sūt a. §. illo emācipatos.

h ¶ Vetustas. i. media iuris prudentia, ut stat. m sequitur.

i ¶ Constō. C. de lib. pręteri. vel exhęre. l. maximum.

K ¶ In hoc. Alias enim multę differentię sunt, ut ff. de statu hom. l. in multis.

l ¶ Nihil ĩteresse. In authē. q̄bus mod. na. eff. sui. §. nō autē col. viij.

m ¶ Quia. prima ratio.

n ¶ Offō. i. simili officio. una. n. indiget altera ad procreationem sobolis, & hęc est prima ratio legis duodecim tabularū vt C. de legi. hęred. l. lege duodecim tabularū.

o ¶ Lege antiqua. † argumētatur ex iure antiquo: sic s̄. qui ma. non pos. §. fi. & hæc est secunda ratio.

p ¶ Videntur. Scilicet dando filię bonor. posses. contratabu. in totum, licet non possit dicere nullum vt suus, vt C. de liber. pręte. lege, maximum, ibi, Et si pręteritus &c. & hęc est tertia ratio.

† Nota ꝙ ēt ex l. xij. tabul. ita admittebatur ab intestato fæmina sicut masculus secūdū Ang.

Adde,

SYL. ¶ Adde, qđ hęc oĩa latius ponit glo. seq.doc.in d.l.maximum uitium.)
a ¶ Simplex. Ad differentiã antiquę distinctionis, vt supra eo.§ j.
b ¶ Per uirilem sexũ. Quid de desc ẽ dentibus per fœmininũ? Rñ. Admittũtur, sed cũ diminutione tertiæ ptis, vt ĩ. de hær. quę ab ĩtest. §. diui. & C. de col. bo.l.illam.
SyL. ¶ Adde, qđ hodie sublata ẽ hęc differentia, & æqualiter & sine diminutione succedunt, authẽ. quę tertię. C.de col.)

iõ simplex [a] ac similius, & in filijs, & in filiabus, & in cæteris descendentibus per uirilem [b] sexũ personis, non solũ iam natis, sed etiam posthumis, introduxit, ut omnes siue sui, siue emãcipati sint, uel heredes instituãtur, uel nominatim exhæredentur, & eundem [c] habeãt effectum circa testamenta parentũ suorũ infirmãda, & hæreditatẽ auferẽdã, quem filij sui, uel emancipati habent, siue iã nati sint, siue adhuc in utero constituti postea [d] nati sint. Circa adoptiuos aũt filios certã induximus diuisionem, q̃ in nostra constõne, [c] quã super adoptiuis tulimus, continetur.

causa, est drĩa: nam suus habet utrunque, amancipatus habet tantum contratab. gl. in §. exhæredatos. in Auth. de hęr. & fal. si vero loquimur ĩ linea materna, nõ est differentia, sed si sint pręteriti aut exhæredati cũ cã, ueniũt p querelam §. mater. ĩ. eo. si sine cã, dicũt nullũ. d.§.aliud.in posthumo vero, cũ non possit exheredari, nõ cadit ista dubitatio, vt dictum est. Et ita cõmuniter resident doc.
d ¶ Postea nati sint. qui exheredari non possunt, vt diximus ĩ.eo.§.posthumi.
e ¶ Constitutione. C.de adop. l.cum in adoptiuis, & recitatur.ĩ. de adopt. §.sed hodie.

Heres suus pręteritus hẽt duo remedia emãcipatus vnicũ. Querela datur emancipatis.

c ¶ Eundem habeãt effectũ. quo ad cõmodum, diuerso tamen iure, nam suus præteritus, & dicit nullũ, & Contratabulas habet, si non vult dicere nullum quando pręteritus est. Sed emãcipatus tantum habet Contratabulas, vt C.de liber. pręter. maximum. §. sancimus itaque &c. & ff. de leg. pst. is qui. Si autem exhęredentur, habẽt querelam omnes, vt ff. de contratab. l.non putauit.§ non quæuis, & de inoffic. testam. Papinianus.
SYL. ¶ Adde, q si suus ẽ pt eritus a patre vel eius linea, testamentum est funditus nullum, & habet duplex remediũ, de quo in gl. si fuit exhęredatus nõ rite, habet Contratab. l. non putauit. §. non qæuis. ff. de cõtratab. si rite cum causa: causa per hæredem debet pbari, qua pbata, repellitur, alias rescinditur institutio, cætera firma manẽt. §.aliud. in Auth. ut cũ de app. cogno. Si loquimur in emãcipato, idẽ quod in suo, si exhęredat' sit, si enim mun' rite, dicit nullum si rite. habet querelam. d.§. aliud. si vero emãcipatus fuit pręteritus, si sine causa, idem quod in suo. nam habet vtrunq; remediũ, si cũ

¶ Sed si in expeditiõe. Casus. Quęrebatur, an miles, q in pluribus priuilegiatus est in cõdendis testamentis, vt ĩ. de mil. test. per to. hoc eodẽ iure vtatur. & dubitationẽ faciebat, q̃ a q̃uis ea, q̃ iuris ciuilis sũt, remissa sint militi occupato in expeditiõe in cõfectione testamẽti, tñ ea, quę iuris naturalis sunt, vel ab. eo originem trahunt, non remittunt, ut no. est. ĩ. de mili. testa. §. plane. vnde cũ institutio filiorũ uel exhęredatio respiciat ipsos filios, q̃a filios, ut probatũ est. ĩ. in §. adoptiui. nõ videbantur priuilegia militum ad hoc extendi. Cuius cõtrarium decidit ex eo, q̃a illa pręteritio sci enter facta facit cõstare de uoluntate ipsius: adeo q quãuis in pagano pariter constare posse dicatur, tñ cum pro forma requiratur a iure ciuili expressio, ĩ ea dispẽsatur miles, vt dictũ est supra in prin. No. summariũ: & dic q sumit hic argumentum a contrario sensu, quia si ignorãter faciat, testm̃ est nullum.) SYL.

Occu-

¶ Præteritio militis in expeditione testāti, si scit se habere liberos pro exhæredatione habetur. Ang.

¶ Sed si in expeditione occupatus [a] miles testamentū faciat, & liberos suos iam natos, uel posthumos noīatim nō exhæredauerit, sed silētio pterierit, nō ignorās [b] an hēat liberos: silētiū eius p exhrdatione [c] noīatim facta ualere, cōstitōnibus principum cautum est.

¶ Præteritio materna, uel p maternam lineam ascendentiū habetur pro exhæredatione. Aret.

¶ Mater [d] uel auus maternus necesse nō habent liberos suos authæredes instituere, aut exhæredare, sed possunt eos silentio omittere. Nā silētium matris, aut aui materni, & cæterorū per matrē ascēdentiū, tantū facit quantum exhæredatio patris. Neq; n. matri filiū filiā ve, neq; auo materno nepoīē neptemve ex filia, si eū eamve hæredē non īstituat, exhæredare necesse est: siue de iure [e] ciuili qramus, siue de edicto [f] Prætoris.

a ¶ Occupatus. Quid si non est in expeditione? Respon. ius commune obtinet, ut s. de test. mil. §. illis.
b ¶ Non ignorās. Si. n. ignorat, nō ualet testm̄, vt C. de testa. mil. l. sicut certi iuris. † nisi fuerit eius animi, ut si filiū haberet, esset exhrs, vt ff. de test. mili. l. qui iure mili.

† Et si verba essent gñalia apta cōprehendere oēm nasciturū, secūdū Bald. l3 Ang. de biiet hic. secus tñ ī pagano vt hic p eum.

c ¶ Pro exhrdatione. Iōq; qrela Iofficiosi testamēti agitur, sed hoc, cū miles est prfamilias: nā tūc nō pt hēre locū castrense peculiū: si. n. esset filiusfamilias, nō hēret locum qrela vt C. d̄ ioffi. test. l. fi. §. fi.

SYL. ¶ Adde rōnē, quia cū filius fa. nō testet nisi ī castrensibus, uel quasi, nō subiacēt talia bona & tale peculiū querelę. l. fi. C. de inoffi. test. Hodie vero indistincte subiacet querelę ut per Bar. & alios in auth. ex causa C. de lib. prete.

ADDI. Ista gl. hodie est falsa, vt no. s. de test. mil. in gl. super uerbo, cōi.

¶ Mater. Calu. Querebat, an quod

SYL. dictū est s. in pre & ascēdentib. pater nis, haberet locū in matre vel maternis. & uidebat dicēdū φ sic, qa cū pariter sint filii & descēdentes vtriusq; idē ius in eis vr statuēdū saltē quo ad edictū Pretoris, quod naturali equitati innititur: cuius contrariū dr: & qd immo pteritio hr pro exhęredatione, rō est, qa ius istud considerauit suitatē §. emācipatos. s. eo. Hodie uero rō in cōtrariū adducta obtinet: quia debēt pteriri cum insertione causæ, φ idē est. No. ergo pteritionē maternā habere pro exhęredatione. Item de hoc iure nō dari Cōtratab. cōtra testm̄ matris pteriti. Itē φ nec de iure ciuili nec ptorio requirit exhæredatio in testō mris uel ei' lineę. Itē qd Prętor non annullat testm̄, in quo filius est pteritus, sed dat cōtratab. Itē φ pteritis a matre nō datur ius dicēdi nullū, aut contratabulādi, sed qrela iofficiosi. Itē φ dictio paulopost, uerificat in magno īteruallo.)

d ¶ Mr. Idē intelligo ī silētio liberorū ad maternā lineā, ut C. de inossi. test. l. eum filium Acc.

¶ Adde secus de iure nouissimo. si. n. mr ul alius ascēdēs fuit pteritus eum cā, cōpetit qrela, ut hic dicit gl. aut sine cā, & to SYL. tm̄ est nullū, auth. sed licet. C. de lib. prete. * An aūt & qn hodie pteritio habeatur pro exhęredatione. uide gl. in Auth. de hęr. & fale. §. exhæredatos. & Ale. in l. ij. C. de bon. pos. cōtra tab. col. iiij. & Old. consi. clxix.)

e ¶ De iure ciuili. quia nō hēt eos in ptāte, ut j. d̄ hær. qual. & dif. §. ceteri.

f ¶ Edicto. quo emācipati uocātur, vt s. eo. §. emancipatos, quia eos non pōt emancipare, vnde Cōtratabulas locum non habet, ut hic, & ff. de contratab. illud §. ad testamenta.

* ADDI. Rō quar pteritio mris vł lineę maternę hr pro exhęredatione adducit a Bar. ī l. in suis. ff. de liber. & posthu. quæ pōt cōprobari per. § . emācipatos

cipatos.in prin.i̅.eo. sed eam reprobat Bal.in d.l.in suis.H.M.

a ¶ Eis.s. descendentibus per lineã femininam:datur tñ & aliis, sed his maxime,vt C.de inof.test.l.filiam.

b ¶ Paulo post. ut j̄.de inof.testa. per totum.

† alias promittit. * ADDI: Hẽt q̃relam q̃a pterẽūdo contra pietatẽ facit, con tra tabulas ñ hẽt quia pro exhr̃dato hr̃ vt hic s3 exhæredatus ñ habet contratab.l.nõ putauit in prin. ff.de contratab.gl.in l.filiam.C. de in offi.testa.H.M.

ris, quo Prætor pteritis liberis contratab. bono.pos.† permittit:sed aliud eis [a] adminiculũ seruatur, quod paulo post [b] uobis manifestum fiet.

¶ De hæredibus in stituendis.

¶ Hęredes institui

Conti-nuatio. ¶ De hr̃dib: instituendis. Cõtinuaẽ hoc modo.Vidimus i̅. de ordinatiõe testõrũ,in tit.de test. ord. verum quia cã efficiẽs fuit necessaria, iõ postea po suit de psonis testantiũ, vt in tit. de testa. mil.& qui testa ri nõ pñr, in ti. qui bus nõ est p. facere testm̃. Verũ q̃a in testamẽtis hęredes ĩstituunẽ, vidẽ dũ est ergo de hoc tit. Are Vel sic, Visum est supra de filiis tam natis q̃ nascitu ris hęredibus instit. vel exhęredãdis, nunc sequitur videre generaliter de extraneis hęredibus instituendis.

SYL * a Continuatio huius tituli habeẽ p gl.in rub. ff. e Dictum est supra,quasi ter filij alijq; descẽdentes instituanẽ, mõ vidẽdum est de instõne extraneorũ,de qua in hoc tit.tractandũ est.uel aliter:quia testamẽta olim ab instõne hęredis in c.pere solebant.§. ante hęredis. infra de leg.ideo consequẽs est ut post tractatum de his qui pñt testari, & de modo testãdi,dicat de ijs qui possunt hęredes institui.

† Hoc dicit rõne contrarij, q̃a genũ diũ denotat necessitatẽ,hic aũt agiẽ de ijs quos liberũ est institue re uel ñ institue re.

c ¶ Instituẽdis. i. qui possũt institui, † vt infra eod.usq, ad §.si plures.& §. fi. Item & qualiter debeant institui, ut j̄.eod.§.si plures.vsque ad § fi.

Haeredes. ¶ Tot' iste ti. diuidiẽ in septẽ partes.Primo ponit regulã gñalem,q̃ nõ solum liberi,sed ẽt serui:& non tm̃ proprij, sed ẽt alieni pñt hr̃des ĩstitui. Scd̃o declarat, qualiter pprius seruus põt institui, & qs dicaẽ proprius seruus. Tertio qs dicaẽ alienus, & q̃uo pt istitui. Quarto q̃ nõ tm̃ vnus, s3 ẽt plures pñt hr̃des institui. Quinto ponit diuisionẽ portio nũ hr̃ditatis & de effectu ipsius. Sexto de instõne sub condõe. Septimo q̃ ẽt ignotus testõri põt hr̃s institui. Secunda ibi (Proprius aũt.)iij.ibi(Alien' seruus.) iiij.ibi(Et unum hominẽ.)v.ibi (Hæreditas plerunq;.)vj.ibi(Hęres & pure. vij.ibi(Ij quos.) Vel diuidas ut diuidit hic gl. rub.Ar.

possunt liberi, & serui tã proprij, q̃ alieni, & proprij sine datio ne libertatis, q̃ etiam respectu solæ pprietatis dicuntur.h.d.

Haeredes instituere [d] permis-

SYL. ¶ Hæredes. Casus. Quęsitũ fuit qui pñt hæredes institui. & respõsũ est generaliter oẽs tã liberi q̃ serui. In seruis aũt q̃sitũ ẽ, an passim, an uero certa data regula ĩstituerenẽ.& videbaẽr non aliter hæredes institui posse proprios seruos,q̃ cum libertate:alias.n. capaces hęreditatis minime uidebãẽ. l.quod attinet. ff.de reg.iu.cõtrarium decidiẽ, q̃ ẽt nõ adiecta mẽtiõe libertatis pñt institui:rõ est, q̃a l. interpretaẽ mentẽ testãtis, ut in necessariã añ cedẽtiã uelit hęredẽ instituiũ eẽ liberũ.Tũc q̃sitũ est, qs diceret proprius seruus,ut ĩ eo hẽret locũ hæc dispõ. & uidebaẽ dicẽdũ, illũ esse seruum propriũ,in quo plenũ dñium hẽmus iuxta ea quæ habenẽ in l.ceriũ.§. j ff.de confes.Attñ contrariũ diciẽ: quia propriũ quid dr̃ nedũ ex eã ipsius pptietatis, s3 ẽt nudę possessionis,& declaraẽ ut in tex.No. quẽlibet tã liberũ q̃ seruũ institui posse Itẽ q̃ hodie põt qs sine mentione libertatis hr̃s institui .Item q̃ libertas tacite dari potest . Item q̃ proprium dicitur respectu nudę proprietatis Itẽ q̃ opinio unius doc. quã do est fulcita melioribus rationibus, attenditur contra opinionẽ plurium.

d Hæredes ĩstituere. q.d.dominos intus

intus in bonis suis facere. nā hæres. i. dñs, vt infra de hę.qua. & diff §. fi. Itē jō dixi iuris, quia ita subintrat hrs in dñium rerū defuncti, ac si eadē psona esset, vt in Auth. de iureiu. a mori. §. j. collat. v. & ff. q ex eau. ma. l. cum miles. Accur.

Sy L. ¶ Adde gl. q̄ hoc opiīe declarat ī l. oīum. C. de test. secus tñ est in possessione. l. cum hrdes. ff. de acq. poss.)

ADDIT. Non tñ ē idē dñium, quod erat penes dfunctū, sed fingitur esse idem. Secus aūt in possessione, quam uolens pdere, & in aliū transferre, statim pdet,

Possessio hæredis an sit eadē cū possessiōe defuncti.

sum[a] est, tā liberos hoīes, q̄ seruos: & tā proprios,[b] quā alienos.[c] Proprios āt olim quidē secundum plurium snīas nō aliter, quam cū libertate, recte instituere licebat, hodie uero ēt sine libertate, ex nostra constōne[d] heredes eos[e] instituere pmissum est. Quod nō per innouationem[f] induximus, sed quoniam æquius erat, & Attilicino placuisse Paulus suis libris, quos tam ad Masurium Sabinū, quam ad Plautium scripsit, refert. Proprius aūt seruus etiam is intelligitur, in quo nudā proprietatē[g] testator habet, alio usum fructum habente.

& noua renascit statim q est apprehēsa: & intelligit semper fuisse continuata & īterī a nemine fuit occupata. An.

a ¶ Permissum est. s. a iure.

b ¶ Proprios. s. seruos.

c ¶ Alienos. Sic. ff. eo. non minus.

d ¶ Constitutione. ut C. de ne. ser. here. insti l. eum quidam.

* ADDI. Limita non habere locū in legato relicto seruo sine libertate. l. pe. §. illo. C. de neces ser. hær. insti. & rationē diuersitatis adducit ibi Bal. quam hic reprehendit Ozet. H. M.

e ¶ Eos. s. proprios seruos.

f ¶ Non per innouationē. q. d. nō induximus hoc de nouo, sed apud antiquos hoc idē dixerat Atilicinus, ut subiicit. sed cōtra supra quib. ex cau. ma non licet. §. idēq; iuris. ibi, Noua humanitatis &c. Solu. iste Iustinianus non inuenit, sed rationem reddit, cū nō sit uerisimile &c. vt ibi, vel aliter Attilicino placuit, & Paulo, sed in legis necessitatē nō deduxerunt. sic & s. de test. §. sed neq; heres. Iustinianus uero in legis necessitatē induxit, ut ex ipsa institutione liber eē videat.)

SYL. ¶ Adde, q hāc sol. seq. cōiter doc. hic, quicquid dixerit Pet. & Iac.)

¶ Item nun qd corrigit qd alias dr. s. q pure institutus, & sub condōe ea libet: qa expectat eōdō nis euentus, vt ff e. l seruus. j. §. j l. quoties §. si & l qui filio. §. j. Rñ ñ, qa istud locum habet quod hic dr qñ libertas nec ē data expsse, nec fuit retardata, at ibi expsse fuit retardata.

† Tu dic secūdum doc. qd primo fuit ius legis necessitate, post ea abrogatum, tertio p Iustinianum iterū ad legem redactum † alias autem.

¶ Seruus a domina, quę secū adulteriū cōmisisse dicit, & ob q ipse accusatus est, an sententiam nec manumitti, nec hæres institui potest. h d.

¶ Est † tamen casus, in quo nec cū libertate utiliter seruus a domina hæres insti-

Sy L. ¶ Adde, q hęc glo. cōiter tenet, si tñ expresse inhiberetur, uitiaret institutio. §. idemq; iu. & si esset seruus cū libertate institutus hæres, & postea libertas adempta, omnino v3 institutio, ita no. in l. si ita scriptum. §. regula. ff. de lib. & posthu.)

* ADDI. Quod aūt dr in tex. ad Sabinum, ad Plautium sic accipe, Annotationes ad libros Sabini & Plautij.

g ¶ Nudā proprietatē. ut iste liber & hrs necessarius sit, vt s. eo. j. rñ. sed tñ usufructuarius perinde utetur, ac si esset seruus adhuc, vt C. communia de manu l. j §. si autem proprietarius.

SYL. ¶ Est tñ. Casu. Quęsitū fuit, an seruus accusatus de crimine adulterij cū dña cōmissi, posset ab ea hęres īstitui: & uidebat q sic, ex regula pmissiua supra eo ī prin. sed contrariū decidit pēdente iudicio, ne ex suo delicto pmiū cōsequat. l. itaq; fullo. ff. de fur. No. seruū dnę nō debere operas carnales

Item

Itē q pendente iudicio criminali nihil est innouandū. Itē q mulier nō potest manumittere seruum aut instituere, secum adulterio maculatum.]

a ¶ Constōne. s. Græca, quam non habemus.

b ¶ Cuius. s. cōstitutionis.

c ¶ Verba hęc sunt. q sequuntur.

d ¶ Maculatū. i. accusatum. nā alias est in litera accusatū, vt ff. eo. his verbis. §. interdum. vbi de verbo ad verbū sunt ista quę hic dicunt. similis expositio dicitur in lib. Sap de Ioseph. Maculauerūt me impij. Et alibi in diuina scriptura: Mendaces ostendit qui maculauerūt eum. i. accusauerunt eum.

Sapientiæ. x. Ibidē.

tuitur, vt constōne [a] diuorū Seueri & Antonini cauet cuius [b] uerba hæc sunt. [c] ¶ Seruum adulterio maculatum, [d] non iure testō manumissum [e] ante sniam ab ea muliere uideri, q rea fuerat eiusdē criminis postulata, rōnis est. Quare sequitur, vt in eundē a dōmina collata † hēdis instō nullius momenti habeatur. [g]

¶ Non potest breuius summari.

¶ Alienus seruus etiam is intelligitur,

† alias hēditatis. alias neutrū nec hæredis nec hæreditatis.

e ¶ Manumissum s. videri, vt postea subijcit, & dicemanumissum simpliciter non institutū, & ex hoc infert qđ sequitur q nec cū īstitutione fieri potest liber, vt subijt, quare sequit &c.

f ¶ Postulata. i. accusata ex eodē adulterio cū seruo proprio commisso, pro quo grauiter punitur vterque, vt C. de mul. quę ser. pro. se iunx. l. j. in prin. (j) Quid si cum extraneo commisit adulterium? Rñ. nec tunc manuttit vsque ad lx. dies, vt C. de adult l. iij. & ff. de adul. si postulauerit §. iubet.

SYL. ¶ Adde, q rō est, quia eis manumissis non psit torqueri ad probandum delictum. l. prospexit. ff qui & a quibus.]

¶ Item quid si adulteriū tale cōmisit, nō tñ accusat adhuc? Rñ bene pōt manumittere, sed in crimine lęsę maiestatis est spāle, vt post comissum crimē tale nō possit manumittere vel testari, vt C. ad l. Iul. ma. l. fi. & ff. de do. l. post contractū. & l. donationes. § fi.

SYL. ¶ Adde, q est hoc verum, nisi maritus fecerit diuortium gratia accusandi. d. l. prospexit. §. fi. cum l. sequen. ff qui & a quibus.]

ADDIT. (j) Puniuntur autē & domina & seruus, quia verberati tradūtur igni, & idē nō esset in dño qui cognouisset seruam, vt notat gl. in l. j. & probatur in l. fi. C. com. de ma. propterea quia maior honestas requirit in muliere q̄ in masculo. Christo.

g ¶ Nulli momēti habeat. quia si valeret institutio, valeret libertas, vt supra eo. j rñ. & supra qui ma. non pos. §. j. & ita no. arg. q vbi aliquid p hibet directo, similiter & per obliquū prohibetur, sic. ff. de condi. insti. l. quę sub condōne. §. si quis. Item argumentū, q cassato principali, cassatur quicquid sequitur ex eo vel ob id, vt C. de legi. & constit. non dubium.

¶ Adde hoc uerùm, vbi est eadem rō. l. fi. is. C. de pręd. mino. Item vbi cassatum est quid ratione temporis. l. ij. & ibi gl. ff. de luit. pigno. Aduerte tamē, quia videbatur probari contrariū ex hoc tex. quia institutio non sequitur ex libertate, sed potius libertas ex institutione, cum libertas sine ea esse possit, nisi respon. q attendatur ordo itellectus, q ad hoc vt institutio sequatur, requiritur libertas pręcedens taci ta vel expressa. SYL.

* ADDIT. Quod si sequatur absolutoria institutio & libertas valet vt hic a contrario sensu, licet Faber contrarium senserit. H. M.

¶ Alienus. Casus: Quęsitum fuit, an vsufructuariùs serui posset illū hæredē instituere quasi pprium, & videbat dicendum q sic, qa cum dñij pars ita sit vsusfructus, sicut pprietas. l. iiij. ff. de vsufr. ex quo id cōcessum videmus pprietario, idē vsufructuario quoq; cōcedi debet. Cuius cōtrariū decidit, rō aūt ea est, quia dñs pprietatis sua pprietate priuaretur, quod non est in vsufructuario. l. j. § sin autē. C cō. de manu. No q nostrum nō dr illud, in quo tm habemus vsumfructum Item SYL.

q ser-

in quousumfructum testator[a] habet.

¶ Seruus a domino institutus fit liber & hæres necessarius, nisi in uita testõris fuerit manumissus, aut ab eo alienatus. h. d. Aret.

¶ Seruus aũt a domino suo hæres institutus, si quidẽ in eadem cã[b] manserit, fit ex testõ liber,[c] hæresq; ei necessarius: si uero a uiuo testõre manumissus fuerit, suo arbitrio adire hæreditatẽ põt: quia non fit hæres necessarius cũ utrunq;[d] ex domini testõ non cõsequatur. Quod si alienatus fuerit, iussu noui domini adire hæreditatem debet, & ea rõne p eum dominus fit hæres. nam ipse alienatus, neq; liber[e] neq; hæres esse põt, etiam si cum libertate hęres istitutus fuerit: destitisse enim a libertatis datione videtur.

& seruus a domino vsusfructus sui nõ potest manumitti nec institui.]

a ¶ Testator. & iõ non põt eũ cum libertate instituere, vt ff. eo. si alienũ. in prin. (j) Sed contradicit ad hunc. §. ff. de bo. au. iu. pos. l. in venditione. Sed certe quo ad alia est loco domini, non quo ad hoc vt possit fieri liber. Sed cũ alias manumissus esset a fructuario simpliciter sine illõne, erit tanq̃ liber, q̃diu duraturus erat usus fructus, vt C. cõmunia de ma. l. j. §. finaũt fructuarius. nunqd & hic erit tanquam liber, licet vere liber non sit? Rñ non, quia ex morte testatoris protinus erat futurus quasi liber, si valeret hoc quod agereẽ, vt j. de hęr. qual. & diff. in prin. Item & tunc erat vsusfructus perdendus, vt sup. de vsufr. § finitur. unde ẽt si esset quasi liber, donec duraret vsusfructus, q a nihil duraret post mortẽ testantis, nihil ualeret talis institutio, vt sit liber, sed dño suo hęreditatem quęrit, vt infra eo. §. alienus. Sed quid si erat vsusfructus repetitus in persona primi hæredis, vel ẽt vlterius, quod potest vt ff. q. mo. vsusfru amit. l repeti. in prin. Respon. tunc erit quasi liber toto illo tẽpore, vt in d. l communia de ma. l. j. §. finautem fructuarius.

SYL. Adde ꝙ cum hac gl. transeunt communiter doct. hic.]

ADDITIO. (j) Et ff. ad Silla l. j §. domini. de quo uide gl. in l. recte dicimus. ff. de verb. sign. Ang.

SYL. ¶ Seruus aũt Casum figurare nõ expedit, ultra. n. plana est, ratio dubirandi per se patet, & rationes decidendi ponuntur expresse in tex. No. ꝙ seruus institutus fit liber & hęres necessari°. Itẽ ꝙ si manumissus sit in vita omnino remanet hæres sed volũtarius. Itẽ ꝙ vbi duo ad actũ copulatiue requiruntur, non sufficit alterum eorum. Item ꝙ per alienationẽ serui instituti videẽ reuocata voluntas dandi libertatẽ, non autem hæreditatẽ. Item ꝙ quælibet dispõ quantũcunq; pia in testõ facta põt reuocari.

b ¶ In eadẽ cã. i. seruus eiusdem domini, Ioã. vt ff. si ex nox. causa aga l. j. § j.

c ¶ Liber: nisi aliqua lex impediat libertatem, vt ff. eo. l. si non lex vel conditio, vt ff. eo quoties. §. fi. Vel quia ex l. peruenit ad libertatem, vt ff. eo. l. testamento. secundum Ioan.†

¶ Adde no. ex illo tex. ꝙ vt quis seruus sit hęres necessarius, exigitur vt sit seruus non tantum tempore mortis sed aditionis.]

¶ Item fit liber a semetipso, nisi institutus fuerit ita, Cum quis mihi hęres erit, Stichus liber & hęres esto. nam tunc a cohęrede accipit libertatem, vt ff. de acquir. hęred. l. ex parte Item & ignorans fit hęres & liber, vt ff. si cert. pet. l. eius qui.

d ¶ Vtrunque. id est hæreditatem & libertatem, nam ut liber sit & hæres necessarius, hęc duo consequi dẽt ex testamento domini, ut infra de hære. quali. & dif. § j.

e ¶ Neque liber. Directa. n. libertas in seruo alieno non potest habere locũ sed institutio põt habere effectũ, vt hic, sed aliud in legatis quę adimunẽ hoc

†Ex hac gl & l. ĩ ea allegata colligite secũdum Bald. ꝙ uox publica p̃ferẽ priSYL. uatę, vñ dicit, ꝙ p statutum posset derogari vltimę voluntati, ppea ꝙ uox statuentiũ uoci testorũ est p̃ferenda, vt d. l. testõ. ff. eodem. Christ.

hoc ipso, φ alienā tur serui, vt ff. de adi mē. leg. l. si seruo cum libertate. & est rō, quia in legato spectat dies quo ce dit, an sit manumissus, vt ff. quādo dies leg. si post. §. si cum. situm domino aliquid. l. pretia rerū. ff. ad l. fal. ius enim adeundi seruo proprie quęritur non domino. l. cum proponas. C. eo. No. φ seruus iussu domini tempore aditionis debet adire. Itē φ si institutus seruus liber efficiat, nihilomin' consequitur hæreditatem.]

ADDIT. Hęc rō non est bona, qa siue inspiciamus diē cedentis legati, siue diem aditæ hereditatis, vtroq; casu reperitur alien', vnde quemadmodum ēt hæreditas venit acquirenda nouo domino, ita & legatū, & ppea nona redditur rō, quia facilius legata reuocantur, quam hęredum institutio. lege ex parte. ff. de adimend. lega. cum enim facilius legata instituanf, facilius destruuntur, vt in authen. ex causa. C. de liberis pręteritis. Christophor.

detur dominus, qui eum alienauit.[a]

¶ Seruus alienus hęres institutus quærit domino suo hæreditatem, si iussu suo hęreditatē adit. Si uero fuerit alteri alienatus, debet iussu noui domini adire. Si uero, antequam adeat, fuerit manumissus, potest suo arbitrio adire. Are.

¶ Alienus[b] quoque seruus hæres institutus, si in eadē cā durauerit, iussu[c] domini eius adire hæreditatē debet: si uero alienatus fuerit ab eo aut uiuo testōre, aut post mortē[d] eius antequā adeat, dēt iussu noui domini[e] adire. At si manumissus est uiuo testōre, vel mortuo antequā adeat, suo arbitrio[f] adire pōt hæreditatem.

b ¶ Alien'. Qui sic insti tui pōt. cum liber erit, prius nō, vt ff. de condit. insti. seruus alienus. & l. quia.

c ¶ Iussu. pręcedente aditionem, vt ff. de acquiren. hęredi. lege, si quis mihi bona. §. iussum.† & ita domino quęritur, alias si seruus nolit adire (quod potest esse etiam domino iubente) non quęrit, ut C. eo. l. cum proponas.

†Qđ facit si ex statuto vel l. requiratur iussus, auctoritas cōsēsus vel uolūtas anpræcedere debeat vel sequi. Et vide no. in l. fi. § necessitatē. C. de bon. SYL.; quę li. Aret.

ADDIT. Si tamen coactus adeat, valet aditio, sed pater filia recusante, item monasterium monacho recusante adire, vel añ aditionē mortuo, possunt adire suo iure, vt per Ang. hic.

a ¶ Alienauit. s. alicui habēti factionem testamenti, vt ff. eodem l. seruum meum. in fi. j. respon. & hoc nisi redimatur ab eodem testatore, qui eum instituit, & postea eum alienauit, tūc. n. reuiuiscit libertas, vt ff de ma. testa. l. vernm & ff. eo. quoties. §. fi. & l. si non lex. & l. antepen.

d ¶ Post mortē eius. Etiam post iussum eius, antequā tamen adiret, vt ff. de acquir. hęr. Antistius. §. j.

e ¶ Noui dñi. Hoc est enim in hęreditate, vt illi acquiratur, qui tēpore aditionis est dominus, uel tibi, si liber es: tunc in legato spectatur dies cessionis, vt si tempore mortis legantis fit meus, licet alienem, tamen mihi debetur legatum, vt ff. quan. dies lega. ced. si post. §. i.

¶ Adde rationem diuersitatis positā in figuratione casus.]

SYL. ¶ Alienus quoque. Casus. Dubitatū fuit, an si seruus alienus institutus a dño alienetur, iussu cuius dñi adire debeat hęreditatem, & videbatur, φ iussu illius, cuius erat dñium serui tēpore mortis testantis, sicuti dicimus in legato. l. si post. §. ij. ff. qñ di. leg. ced. Contrarium respondetur ea ratione, quia in legato cum statim secuta morte dominium eius transeat, & quęrat, merito statim quęrif domino per seruum. at in hęreditate, in qua requirit aditio ad quęrendū dñium, quousque non est adita hęreditas, non dicitur φ

f ¶ Suo arbitrio. sic supra eo. §. seru' autem. uer. si uero.

¶ Seruus. Casus. Quęsitum fuit, an seruus alienus post mortem domini recte instituereiur. & videbatur dicē SYL.

dum

¶ Seruus alienus potest institui etiã post mortem domini sui, & etiam seruus hæreditarius, uel eius q̃ est in uero. Aret.

¶ Seruus ẽt alienus post domini mortẽ [a] recte hæres instituitur, quia & cum hereditarijs seruis est testamenti factio. [b] Nondum [c] enim adita hereditas personę uicem sustinet, non hæredis futuri, sed defuncti.[d] †

¶ Quin ẽt eius, [e] qui in utero ẽ, seruus recte hæres† instituit.

¶ Seruus plurium capacium ab extraneo institutus, acquirit vnicuique pro parte dominica. Aretinus.

dum q non, quia talis institutio ex persona serui valere non poterat, quia incapax. l. quod attinet. ff. de reg. iur. nec ex persona domini, quia mortuus. Cõtrariũ tamẽ deciditur ea ratione, quia hæreditas iacẽs sustinet uicem personę, & reprę-sentat defunctum, vt dicitur in tex. No. q seruus põt institui post mortem domini. Itẽ q hæreditarius seruus recte institui tur, sicut ille qui est ĩ vtero. Item q hęreditas iacens reprę-sentat personã defuncti nõ hęredis. Item q quamuis de iure antiquo posthumus alienus non posset hæres institui, seruus posthumi alieni recte instituebatur, & sic q aliquis põt consequi per alium, quod nõ consequ-tur per seipsum.]

a ¶ Post domini mortem. verba legis sunt omnia, & secundum hoc planum est, vel testatoris, quia sic dicat, Instituo seruum hęredem post mortẽ domini, & probatur hæc lectio secunda. ff. eo. qui filio. j. respon. nec obst. q vedeatur in diem fieri hęc institutio, vt infra eodẽ. §. hæres. quia incertus est dies mortis, vt ff. de condit. & dem. l. j. unde valet, vt eod. l. in tempus. in princip.

*ADDIT. Primus intellectus est verior, q a seruus hr̃ditarius, ergo dñs mortuus fuerat, alias nõ diceret̃ hr̃ditarius. l. seruus hæreditarius. ff. e. H. M.

Mortis dies est ĩcertus.

b ¶ Testamenti factio. Scilicet passiue, non actiue, vt infra de hęre. quali. & differ. §. testamenti: & iussio hęredum spectatur, si modo cum defuncto fuit, licet cum hęrede instituto nõ sit testamenti factio, vt ff. eod. seruus hęreditarius.

c ¶ Nondum benedico seruũ hæreditariũ posse institui, quia non est nullius, sed alicuius. s. hæreditatis, quę vicem defuncti obtinet.

d ¶ Defuncti. & est forte ratio, quia defunctus est certus qui fuerit, sed nõ sic de hęrede, quia & si certus sit institutus, poterit esse q nõ adeat hæreditatẽ, quia põt desistere multis de causis, vt j. quib. mo. testa. infir. §. posteriore.

† alias cũ ẽt.

¶ Adde, q quousq; non aditur, reprę-sentat personam defuncti, adita autẽ hæredis, & retrotrahitur, ita q fingitur reprę-sentasse hæredẽ a morte defuncti. l. hæres quandoque. ff. de acquiren. hæred. vt dicit hic Aretin. & hanc rationem gl. sequ. communiter doct. hic, & in lege si is qui pro emptore. in vlt. no ff. de vsuca.* In aliquibus tamen casibus non sustinet vicem personę defuncti, quos notat gloss. infra, de stipula. seruo. in princip.]

† alias S'Y L. instituatur.

¶ Et facit ad hunc. §. infra da stip. ser. in prin. & ff. de acquiren. rerum dom. l. in eo, in fi. & l. seq.

e ¶ Eius qui in vtero est, cum pro nato sit habendus quo ad commodum, ff. de statu hom. l. qui in vtero. & ff. eo. l. eius. §. j.

¶ Seruus, Casus. Quęrebat̃ quõ seruus cõis institutus hæres acquireret hæreditatem, & videbat̃ q ęqualiter, quia institutis pluribus absque partiũ assignatione, ęqualiter instituti cẽsent̃. §. si plures. j. eo. unde instituendo seruũ plurium, cum videant̃ quodãmodo domini effectualiter instituti, videbat̃ q pro numero personarũ hęredes essent. Cuius contrariũ dicitur, q immo pro portione dominica, cũ illa hęreditas videatur quodammodo effici serui, & fructus ipsius serui debeant dñi consequi pro rata bonorũ, & sic pro rata SVL.

domini

dñij, vt dicitur in tex. No. summa. Itē φ capacitas serui pendet a capacitate dñi. Item φ seruus institutus non om nibus quęrit indistincte, sed tantum dominis pręcipientibus.)

testātis contra illam admittendā esse. l. nemo pōt. ff. de leg. j Cōtratiū deci ditur, q̄a quamuis in plures aut pauciores diuidat, effectus idem est, quia omnino ad assem hęreditas semp̄ re ducitur. No.

a ¶ Cum q bus. s. domi nis.

† Passi- uer i. q. ex alie no testō capere possunt.

b ¶ Ab extraneo. siue ro ab altero ex dñis sit i stitutus, a cq ritur cęteris socijs hęreditas, quod dic vt ff. pro soc. l. verū §. si seruo cōi.

SyL. ¶ Adde, qđ idē ē in con tractibus. l. j. §. cōis ser uus. de stip. ser. l. proinde. §. j. e. ti.)

c ¶ Iussu. Dic φ suffi-

¶ Seruus autem plurium, cū quibus[a] testamenti† factio est, ab extraneo[b] institutus hæres, vnicuique dominorū, cuius iussu[c] adierit, pro portione dominij acquirit hæreditatem.

¶ Quot quis vult po test hæredes facere. hoc dicit.

¶ Et unum hoīem, & plures vsq; in īfini tū,[d] quot quis hr̄des velit[e] facere, licet.

¶ Hæreditas pprie diuidi̅ in xij. vncias siue partes, quarum quælibet suo ppro noīe nuncupat̄. Pōt tamen diuidi in pauciores, uel in plures, prout uoluntas extiterit testatoris. Aret.

¶ Hæreditas † plerunque[f] diuiditur in xij. uncias, quæ[g] assis appellatione[h] cōtinentur. Habēt †tautem & hæ partes[i] propria nomina ab vncia vsque ad assem † hæc: [k]sescunx, L

diuisionem hęreditatis, xij. vncias & earū noīa. Item qđ di ctio, plerun que, facit re gulā. Itē φ i institutus in parte nō da to cohęrede habet totū. hic. §. Itē qđ quis non pōt de cedere pro parte testa tus & p par te itestatus, nisi miles.) extra f. ¶ Hęredi tas plerūq; iō dicit plerunq;, quia quādoq; in plures, vt infra eo § & si plures. quādoq; ī pauciores. dimidiū, vt infra eo. §. verū. nō autem

† Cum hic. §. concor. ca. Ray nal. in glo. sup ver. ex pressit, extra de test.

† alias habent .n. hę partes.

† alias vt puta hęc.

cit vna iussio, licet sint plures domini, vt ff. de acq. hęr. l. seruus duorum.

d ¶ Et unum. In infinitū. Quid ergo si instituam oēs hoīes quicunq; sunt in mūdo? Vr̄ nullū esse, cū effectū h e nō possit, puto tū valere, vt hic, sed tū nō poterit confirmari aditione pp nimiā difficultatē vel impossibilitatē.

Oēs homines mundi possunt simul hr̄des ī stitui.

SyL. ¶ Adde, φ hanc glo. cōiter reprehen dūt Vltramō & intelligunt, φ dictio vsq; in tex. nostro intelligatur exclusiue Alij vero dicunt institutionem ualere, sed reprehēdūt gl. q̄ dicit, φ propter nimiā difficultatem adiri nō poterit, quia secundū eos sufficit aditio vnius ad confirmationem testamenti, vt no. in l. ij. ff si pars hęre. pet.)

e ¶ Velit. cum sua voluntas sit lex, vt in Auth. de nup. §. disponat. col. iiij.

SyL. ¶ Hęreditas. Castis. Quęsitum fuit, qūo hęreditas in iure diuideretī, & re spōsum est regulariter in xij. vncias: at statim quęsitum est, an in potestate testātis sit aliter diuidere, & uidebat̄ dicendū φ nō, quia eū esset a iure statuta diuisio, nō videbatur uolūtatem

* ADDITIO. quilibet fundus eo dem mō diuidiī. l. quoties. §. si duo. ff. eo. Bar. in l. interdum. ff. eo. H. M.

g ¶ Quę. s. vnciæ simul collectę.

h ¶ Appellatione. i. significatione.

i ¶ Hæ partes. infra positæ in q̄ritate differētes Vel dic melius, hæ partes. s. vncię xij. ad partes redactę, est enim ad superiora facienda relatio.

K ¶ Sescūx. i. vncia & dimidia, vt ff. de inoffi. test. Papinianus. §. qm̄ autē quarta. Sed quare non posuit nomen, quod unciam signaret? Respon. quia plura sunt negocia, quā uocabula, vt ff. de præscrip. ver. l. natura.

¶ Adde satis posuisse, dum dixit aſsē diuidi in xij. vncias: quęlibet. n. pars, & sic pars vna, vncia dicitur.)

SYL. ¶ Et no. φ † primum, & secūdum, & tertium, & quartum nomen interp̄ta tionē sumit ex eo, φ quotā designat hæreditatis portionē. Sescunx enim tū, quia dicitur quasi semūcia & uncia, & est sescunx

† Sed hoc nō est ue-

sextans[a] quadrans,[b] triens,[c] quincunx,[d] semis,[e] septunx,[f] bes,[g] dodrans,[h] dextans,[i] deunx,[k] as.[l] ¶ Non aūt utiq; sp duodecim uncias eē oportet, nā tot unciȩ assem efficiunt, quot testór uoluerit. ¶ Et si unum tm̄ quis ex semisse [verbigratia.] hæredem scripserit, totus[m] as in semisse erit. Neq; enim idē ex parte testatus, & ex parte intestatus[n] decedere potest, nisi

tertia eius litera.s.nō x. Sextans, quia sextā partē signat.i.duas vncias. Quadrās, quia quartam, & ita tres vncias signat. Triens, qa tertiam partem ; & ita quatuor vncias signat. Sequētia vero noīa etymologiā habent. ex eo, quod certū numerū unciarum significant. Dicit.n. quincūx non quia quītā partē habet, sed qa quinque denotat uncias: semis, quia sex: & sic de singulis per ordinem.

SYL. ¶ Adde ueram etymologiam & deriuationē horum nominum per M. Varronē lib.v. linguæ latinæ: vbi melius declarat, & dicetur infra.)

¶ Itē no. ꝙ non oēs vnciæ, quȩ signātur per ista nomina, cōtinentur in asse: licet hoc innui videatur, sic.n. cōtineret as lxxviij. vncias & dimidiā. Iō aūt ponit has partes, qa quælibet pōt in asse cōtineri. hac rōe & homo dicitur risibilis, & actio legis Aqliȩ pȩnalis dicitur, vt ifra ad l. Aquil. §. his uerbis. Item no. ista tria nomina. as, pondus, libra, idē signare. Itē qñq; as ponit pro obolo: vnde illud. Nonne duo passeres asse vȩneūt? unde uersus: As obolus, pōdus, as est possessio tota. i. hȩreditas, vt hic, sed pondus large dr̄ oē, quod est in statera positū: sed hic stricte accipit pro pondere xij. vnciarū, unde dupondium, quasi duplex pōdus.s.xxiiij. vnciarum, vt infra eo. §. uideamus. vers. & si plures. & facit ad hunc §. ff. eo. seruum meum. §. fi.

As tria significat.

* ADDITIO. Vox sescunx. abundat in quibusdā codicibus. itaq; vertisse Theophilum, neq; ad rem ptinere, Aemy. Fer. tradit Ant. vero Aug. li. ij. c. viij. a Tusco libro abesse affirmat: & sescuncia dicendum, auctore Metiano, non sescunx: quod nomen ab Accursianis dictum putat.

a ¶ Sextans. id est duȩ unciȩ, quasi sexta pars assis.

b ¶ Quadrās. i. tres vnciȩ, quasi quartā pars assis.

c ¶ Triens. i. quatuor vnciæ, quasi tertia pars assis.

d ¶ Quincunx. i quinque unciæ.

e ¶ Semis. i. sex unciȩ: scilicet dimidium assis.

f ¶ Septūx. id est septem vnciæ

g ¶ Bes. id est viij. vt olim des, quasi dempto triente.

h ¶ Dodrās i. ix. quasi dempto quadrante.

i ¶ Dextans, id est x. quasi dēpto sextante.

K ¶ Deunx. id est xj. quasi dempta vncia.

l ¶ As. i. duodecim. quasi es.

m ¶ Totus as. Nam in totū prȩsumitur instituisse defunctus, cū aliū non instituat, vt hic, & ff. eo. l. interdū. §. j. Idē quoq. præsumitur in milite, vt C. de testa. mil. l. iij. §. nam cum.

Sy L. ¶ Adde, ꝙ ita est cōīs opin quicquid voluerit hic Ang. secūdum doc maxime Ias. in l. j. in gl. fi. C. de test. mi.)

¶ Nisi, quod hic sequitur, nō ad superius proximum respō. sed ad hoc, qđ sequitur, refertur. s. neq;. n. &c. Sed si miles fecit testm̄ in castrensib⁹, potest decedere intestatus in paganicis, vt C. de testa. mil. l. j. & ij.

n ¶ Intestatus decedere. immo vr̄ ꝙ sic, vt ff. de inof. test. l. nā & si parentibus. §. pe. & fi. quȩ est contra. Sed hoc est uerū ab initio, sed ex post facto pt̄ vt C de inof. test. l. cū duobus. Et no. hic idem iuris nō esse in parte quo ad partē, quod est in toto quo ad totū, vt ff. fam. erc. l. in hoc iudicio. Arg. cōtra ff. de pac. l. iurisgētiū. §. adeo. & §. se.

Sy L. ¶ Adde, ꝙ sol. est secundum omnes, quod vbi est eadem ratio in parte, habet locum regula, alias secus.]

¶ Et facit ad hunc. § ff. de regul. iu. l. ius nostrum. Accur.

ADDITIO. Et ꝓcedit iste tex. in distincte, siue simpliciter sit facta in-

stituuio

sit miles, [a] cuius sola voluntas in testando spectatur. ¶ Et econtrario potest quis in † quantascunq; [b] voluerit plurimas vncias suam hæreditatem diuidere.

¶ Nō distributis partibus a testatore, æqualiter succeditur: & institutus sine parte, habet reliquum assis, qui si expletus sit habet dimidiam, hoc dicit.

¶ Si plures instituantur hæredes, ita demū in hoc casu partium distributio [c] necessaria est, si nolit testator eos ex æquis [d] partibus hæredes esse. Satis enim constat nullis partibus nominatis, ex æquis partibus eos hæredes esse.

¶ Partibus autem in quorūdam personis expressis, si q̃s alius sine parte nominatus erit, si quidem aliqua ps assi deerit, ex ea parte hæres [e] fit, & si plures sine parte scripti sūt, omnes in eandem partem cōcurrunt, si uero totus as cōpletus sit, † in dimidiā [f] partem uocantur, [g] & ille uel illi oēs [h] in alteram dimidiā. Nec interest, [i] primus, an medius, an nouissimus, sine parte hæres scriptus sit: ea.n. pars data intelligitur, quæ vācat.

stitutio ī re certa uel parte, de reliquo non facta mētione, siue dixerit testor, in residuo sese uelle intestatum decedere. Ioan. Fab. Ang.

a ¶ Nisi sit miles. nā miles bene pōt pro parte testatus decedere, & pro parte itestatus, vt C. de test. mil. l. ij.

† alias quotcūque.

b ¶ Quantascunq;. Id est quotcunque. & facit ff. eo. l. interdū. §. paterfamilias. & l. seq. usq; ad l. ex facto.

SyL. ¶ Si plures. Casus. Quæsitū fuit institutis duobus aut pluribus sine ptis assignatione, quō succedetur. & rñdetur, æqualiter, & hoc non hēt dubium, propter uoluntatē defuncti, quæ non pōt magis vni q̃ alteri accommodari. si uero in aliquib. sint expressæ partes, in aliquib. non, hēt locū distinctio tex. ut si quid deest ad assem, id cōsequantur, quasi uoluerit testator tacite in reliquo illos sibi succedere, & si expletus sit, ī dimidio, pp transitum ad dupondium. No. ꝙ aliqbus uocatis simpliciter, intelliguntur uocati æqualiter. Item summarium, & quod in tex. exprimitur.)

c ¶ Distributio. i. assignatio partiū, quam partem uelit testator quemlibet habere.

d ¶ Ex æquis partibus. facit ff. eod. l. quoties. §. hæredes.

e ¶ Hęres fit. eadē est ratio in dupōdio, vt ff. eo. item quod Sabinus. & j. e. §. uideamus. vers. & si plures. Item est hoc verū, si testator nō ignorat, vt ff. eo. quo loco. §. j. quę est contra.

f ¶ In dimidiā partem. aliter enim si asse expleto scripsit, Ex reliqua parte: hęres esto. tunc.n. cum nihil reliquū sit, ex nulla parte hęres institutus est, vt ff. eo. l. itē quod Sabinus. §. sed si asse.

g ¶ Vocantur. s. illi, qui erāt instituti in tota hæreditate partibus expressis.

† alias l. j. q nominati expssas ptes habent, in dimidiā partem vocant.

h ¶ Oēs. q erant instituti sine partibus.

i ¶ Nec interest. hoc refertur nō ad proximū casum, sed ad superiorem: scilicet qñ pars uacat: idē tñ in secundo, sed non hēret locum tō quæ redditur, Ea.n. &c. Vel dic, ꝙ ad proxi. & statim cum sic fit institutio, intelligitur pars uacare. & facit ad hoc ff. eod. l. quo loco. j. respon.

SYL. ¶ Videamus. Casus. Dubitatū fuit, qd si portio aliqua uacet. & uidebatur dicēdum remanere penes hęredes ab intestato, quasi ita uoluerit testator qui non disposuit l. conficiuntur. de iure codi. sed contrarium respōdetur, quod accrescit institutis, ne cōtingat pro parte testatorem decedere testatū, pro parte intestatum, contra §. hereditas: supra eo. sed tunc ambigebatur quid econuerso, si ultra assem

¶ Pars non distributa alijs accrescit, sicut amplius erogata decrescit, distributis. n. ultra assem partibus, sic transitus ad dupondium. h. d.

¶ Videamus[a] si pars aliqua uacet, nec tñ quisquã sine parte sit hæres istitutus, quid iuris sit, ueluti si tres ex quartis partibus hæredes scripti sunt. Et constat uacantem partem singulis tacite pro hæreditaria parte accedere, & perinde haberi, ac si ex tertijs partibus hæredes scripti essent: & ex diuerso, si plures hæredes scripti ĩ. portionibus sint, tacite singulis † decrescere, ut si [verbi gratia] quatuor ex tertijs partibus hæredes scripti sunt, perinde habeantur, ac si vnusquisque ex quarta parte scriptus hęres fuisset.

¶ Et si plures vnciæ quã duodecim distributę sunt, is, qui sine parte institutus est, qđ dupõdio[b] deest habebit. Ideq; erit,[c] si dupõdius expletus sit, quę oẽs partes ad assem postea reuocãtur,[d] quamuis sint plurium vnciarum.

sit distributũ. & videbatur ꝙ vltimo loco institutus, cuius portio assẽ transcẽdebat, haberet illud minus, cũ nemo plus iuris in aliũ trãsferre soleat q̃ ipse habeat. l. nemo plus. ff. de reg. iu. sed contrarium deciditur, & ꝙ immo attendit cõputatio assis, & qđ ad eã reducunt portiões, ita qđ attẽditur quod ꝓportionabiliter ex mente testantis cõsequi quilibet debebat. Nota; summariũ qa ultra ipsũ nõ sunt aliqua no.)

a ¶ Videamus. vt ff e. l. interdum §. paterfam. vsque in finem l.

b ¶ Et si plures. Dupõdio. dr aũt dupondium põdus, siue hęreditas in xxiiij. vncias diuisa, sic. n. põdus dr ea, q̃ in xij. diuidit, & tripõdiũ, qđ in xxxvj. & quadripõdiũ, quod ĩ xlviij. & sic de singulis.

Dupõdiũ pondus, tripondiũ. quadripondiũ.

c ¶ Idemq; erit † scilicet quod diximus, si quis explero asse fuit istitutus hęres, ĩ dimidiã vocat, vel nõ expleto asse, in vacãtẽ partẽ uocatur, vt s. eo. §. partib. aũt. vel transcendente, in uacantẽ vsq, ad dupondiũ, vt ĩ proxi. rñ. Idẽ est ẽt si dupõdius sit expletus. Sed cõtra ff. eo itẽ quod Sabinus. in fi. l. vbi dicit expleto dupõdio institutũ nõ habere partem vacãtem vsq; ad tripõdiũ. Sed certe immo dicit ꝙ sic, si recte illa litera intelligitur, & ita cõcordat Itẽ videtur cõtra. ff e. l. ex vncijs vj. Sed certe & illa est cõcordantia, si recte ibi fiat cõputatio vnciarum. Sed magis videtur cõtra. C. de leg. l. cum quęstio. vbi dicit nõ fieri transitũ ad dupondiũ vel tripondiũ, sed tñ videt adimi primo, quã tũ confert secundo. Sed distingue, aut voluit testator excedere assem vel dupondiũ, quod põt, vt s. eod. §. nõ aũt. & ita hic intelligitur Aut noluit, & tunc habet locũ lex cõtraria. Item & tũc quando dubiũ est, similiter locum hẽat. l. cũ qõ q̃ est contra. ¶ Adde, qđ hęc sol. cõiter approbatur, vt dicit Ias. in d. l. cũ qõ. in j. parte gl. Et pro resolutione dic, ꝙ aut testatõr voluit ad dupõdiũ transire, & fit transitus, vt hic: aut noluit, & hoc constat, & non fit d. l. cum quęstio. aut sumus in dubio: & attenduntur coniecturę, quibus deficientibus non præsumitur voluisse transire, sed quãtum dedit secundo, adimere a primo d. l. cum quęstio.) Alij dicunt hanc corrigi per illam. Accursi.

† Hęc gl. diuiditur in quatuor partes. In prima declarat tex. In secũda format vnũ cõtrariũ ad istũ uersiculũ, idem quc. & soluit. In tertia format aliud contrarium non ad istũ versic. sed ad ver. & plures. proxime pcedentem. In quarta format aliud contrariũ, qđ põt esse cõe ad vtrunq; versi. SyL.

† alias decrescere incipiũt.

ADDITIO. Aduerte diligẽter, qđ si nominatim assem explicuit, videt transire ad dupõdium, alias non, vt l. qui non militabat. §. filijs. ff. eo. Et de effectu an fiat transitus ad dupõdium vel non, vide Ioã Fab. hic, qui infert, quod si papa ex certa scientia prouideat duobus de eadem prębẽda, vterque admittatur; extra de rescri. duobus. in fi lib. vj.

d ¶ Reuocantur. Hęreditas enim nõ ideo augetur, ꝙ ĩ plures diuiditur vncias, sicut nec libra, licet per solidũ, vel

vel alium numerum diuidatur, & iō quotam partem quis debet habere in dupondio, totam potest partem habere de asse, vt hie, & ff. eo. ex vncijs.

SYL. ¶ Hęres. Casus. Quia supra visum fuerat voluntaté testātis attendi in erogatione sui patrimonij, fuit dubitatum an ēt in qualitate & cōditiōe posset. & videbatur q̄ sic rōne p̄dicta. dicit autem q̄ siue pure siue sub cōditione instituat, valet institutio, in diem vero vel ex die, secus, sed q̄ detracta diei mentione est, ac si pure hęres institutus esset, eā rōne, quia prout p̄hibitū est testatorem pro parte bonorū intestatum & testatū decedere, ita ēt pro parte temporis, & quamuis in institutione cōditionali videt̄ hoc esse, non est verum, quia eueniente conditione retrotrahitur ad tempus mortis, nō eueniente, sed deficiēte, est ac si nūquā fuisset institutus. No. summa tiū. & q̄ nō valet īstitutio facta ad certum tempus, secus ad incertum. Item quod dies certa de medio tollitur. Itē q̄ supuacua non vitiāt, sed vitiātur.]

¶ Hæres pure uel sub conditione insti tui potest, non ex die vel in diem. h. d.

¶ Hæres & pure & sub conditione insti tui potest, ex a certo tpe, aut ad certū tempus non potest velu ti, Post quinquenniū quam moriar, uel Ex calēdis illis, uel Vsq; ad calendas illas hęres esto. Denique

a ¶ Ex certo tempore. sed in diem in certum quis potest institui hæres, puta, cum ipse poterit capere ex testamē to. (j) vel, cum ipse morietur. vel, cum Titius morietur. vt ff. eo. l. in tempus. & in l. qui filio. j. respon. & ff. de liber. & posthum. filius a patre. j respon. & C. eod. l. extraneum. Miles autem potest extraneum ex certo tempore, vel in certum tempus instituere, vt ff. de mil. testamen. l. miles ita. in princ. & facit ad hunc. §. ff. eodē hęreditas. argumen. tamē est contra. ff. de regul. iur. actus. sed ibi non loquitur de hoc actu scilicet factionis testamenti, vnde interpretandum est, vt magis valeat quam pereat, vt ff. de rebus dub. lege quoties.

A D D I T. (i) Quod est verum, quā do incapacitas est respectu hæredis tantum, secus si etiam respectu testantis, vt in spurio, de quo vide An gel. hic.

diem adiectum habe ri pro supuacuo pla cet, & perinde esse, ac si pure hæres insti tutus esset.

¶ Conditio impossi bilis in ultimis vo luntatibus vitiatur, & plures copulatiue appositę, omnes de bent concurrere, secus in alternatiuis hoc dicit.

¶ Impossibilis b con

*A D D I T. Quę sit rō dīuersitatis inter diem certum & incertum seu conditionem, vide Bart. & alios in l. hæreditas. ff. e. H. M.

SYL. ¶ Impossibilis. Casus. Nō est figurādus, cū tradat regulas, iō aīt decisum est impossibiles cōdōnes vitiari in vltimis voluntatibus, fauore earū, vt dicit gl. ij. quæ vero in uersi. si plures. ponunt, decidit ur ex manifesta volūtate testātis collecta ex verbis & mō prolationis. No. impossibilem cōdōnem vitiari. Item q̄ alternatiue sufficit alterā partē impleri, copulatiue requirit̄ vtraque.]

Condō dī īpossibilis tribus mo dis.

b ¶ Impossibilis condō. Tribus mo d s potest dici conditio impossibilis, uel de natura, vt Si cęlum digito tetigeris, hęres esto. vt infra de inuti. stip. §. si impossibilis. (j)

SYL. ¶ Adde, quod hoc est verū, nisi condi tio sit de pręterito vel pręsenti, tunc enim vitiatur dispositio. l. i. j. ff. de hęr. instit. quę tamen reputatur impossibi lis l. uerum. ff de reg. iur.] Item de iure, vt Si patrem ab hostibus non redemeris. uel similis, nam hoc facere nos nō posse pręsumit ius, vt ff de condi. in sti. l. cōdōnes. & l. filius. & in his duabus habet locum iste § impossibilis.

SYL. ¶ Adde verū hoc, quādo l. resistit, secus si l non assistat, vt in captatoria in stitutione, tunc enim vitiat l. si q̄s Sē pronium. ff. eo.] Itē de facto: vt, si mōtem aureū dederis, hęres esto. & hoc

casu non valet institutio, vel libertas, cum nec animus dandi fuerit iuris p̄sumptione, vt ff. de statulib. l. cũ hſs. §. j. Itẽ est quędam quarta impossibilitas pp̄ pplexitatem, q̄ vitiat, vt hæc, si Titius hæres erit, Sei⁹ hæres esto, vt ff. de condi. insti. si Titius. quę. l. ẽ huic contra. Sʒ certe hic de impossibilitate naturę dicit, vt infra de inuti. stip. §. si impossibilis. Sed certe idẽ videtur ĩprĩmis duabus, ꝙ vitietur institutio, vt infra de leg. §. fi. qui est contra. Sed solue vt ibi. Item facit, vt ff. de leg. j. si mihi. §. j. & ff. de cõdi. instit. l. j.

† Impossibilitas q̄n vitiet actũ, & q̄n pro ñ scripta habeaẽ. vide Dy. in regu. nemo pōt. de reg. iur. in vj.

ADDIT. (j) Et ista impossibilitas aliq̄n poniẽ in dispõne; & tunc si sit circa substantialia, sp̄ vitiat, si circa accidentalia, in vltimis voluntatibus vitiatur. Idem in contractib. bonæ fidei, & in iudicijs, si a principio inerat, sal tẽ vbi iudex eã non expressit. Aliq̄n ponitur in cõdõne, & tunc in contractib. vitiatur, vt hic, sed ĩ iudicijs, vel arbitrijs, vitiat sententiam. Ang.

a ¶ Pro non scripta. Sed cur secus in cõtractibus, vbi vitiat cõtractum impossibilitas, vt infra de inutil. stip. §. si impossibilis. & ff. de act. & oblig. l. nõ solum? Respon. hoc solum est fauore vltimę voluntatis.

Condõ est triplex. b ¶ Parendum est. si sit potestatiua, vt hęc, si decem dederis. vel mista: vt, si ieris Romam vt ff. eo. l. suus quoq; §. puto generaliter. si aũt casualis, tũc sufficit primam existere, vt ff. de cõdi. insti. l. si plures institutiones.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hęc gl. cõiter reprobatur, & ad tex. in d. l. si plures. respõdetur, ꝙ ibi erant plures cõditiones adiectę, pluribus instõnib. in persona vnius quo casu prima purificata, non est ex-

ditio in ĩstõnibus & legatis, nec non in fideicommissis & libertatibus, † pro nõ scripta[a] habetur.

¶ Si plures cõditiones in institutionib. ascriptę sunt: si quidẽ coniunctim, ut puta, Si illud & illud factũ fuerit. oĩbus parẽdũ[b] est: si separatim,[c] ueluti, Si illud aut illud factum erit, cuilibet conditioni obtẽperare satis est.

¶ Etiam pœnitus ignotus, & quem testator nunquam uidit, potest hæres institui. Ang.

¶ Ii, quos nunquam testator uidit, hr̄des institui possunt. uelu ti si fratris filios[d] peregrinantes,[e] ignorans

pectanda purificatio alterius, quia iã est hęres pro rata, & consequitur reliquum iuris accrescendi.]

c ¶ Si separatim. Id est sub disiunctiua cõditione. Idem in legato seruaẽ, quod hic in institutione dicitur. Sed si in diuersis partibus testamenti inserãtur, † nouissimę dẽt obtẽperari. Sed in libertate directa, cuilibet obtẽperari sufficit, vt ff. de condi. & de mon. sub diuersis. in fideicommissaria, nouissimę, vt ff. de cõdi. & dem. per fideicom & l. quod traditum. secundum Ioã. & facit ad hunc. §. ff. de verbo. oblig. si ita quis stipuletur.

† Qđ est verũ ĩ legatis, sʒ in institutionibus vr̄ ꝙ priori q̄ extiterit, vt d. l. si plures. & isto casu p̄t veri f. gl. præcedens. SYL.

¶ Adde hoc verum in legatis, vt nouissimę pareatur, sed in institutionib. alteri sufficit parere, ita concludũt hic omnes.

¶ Ij quos. Casus. Ita figurari potest. Quęsitum fuit, an ignotum penitus instituere licet. & ratio dubitandi fuerat, qa institutiones solent plerunque fieri ob benemerita. l. nec adiecit. l. plerunq; ff. pro soc. sed contrariũ decisum est, qa possumus etiam penitus ignotos diligere, quos vel virtus vel vinculum aliqđ necessitudinis nobis coniungit, & quando hic dicit, ignotos, intellige secundũ aliquos id est inuisos, non eos, quorũ nullã habemus cognitionem: inuisa enim amare possumus, incognita nequaquã. No. inuisos institui & amari posse, item ꝙ peregrinus institui potest.]

d ¶ Fratris filios. vel etiam suos seruos, vel quemcunque alium, vt C. eo. l. extraneum.

e ¶ Peregrinantes. Alias peregrinos, puta, quia visitant limina sancti Iacobi, vel sancti Petri, aliud si esset peregrinus. i. deportatus: tunc enim istitui

non

non potest.vt C.eo.l.j. quę est huic cōtra.& ff.eo.l. sed & si in conditione.§. solemus.Item sunt & alij,qui nō possunt institui hęredes,vel habere com modum ex testamēto, quos notaui infra de leg.§. legari.

¶ De vulgari substitōne.

Conti- nuatio. ¶ Supra dictum est de institutionibus primis, vt supra tit. j.§.j nūc de secūdis, quę substōnes dicuntur, † si ue primo gradu fiant, vel alio, vt infra eod. in princ (j)& quia vulgaris est magis cōmunis, quia à quolibet & cuilibet fieri potest, ideo de ea vulgari pmittit. Accursi.Flor.

† Facit glo.rub. C. de se cun. nu.

...rans qui essent hæredes instituerit. Ignorantia enim testantis inutilem institutionem non facit.

¶ De vulgari substitutiōne.

¶ Potest quis plures gradus hęredū facere, & in subsidiū substituere seruū necessariū hæredē. Ang.

SYL. * ¶ Substitutio (vt diffinit Alciat. libro quarto.Parer.cap.vj.) est secundi vel vlterioris gradus hæredis institutio.]

ADDITIO. (j) Differunt tamen,qa substitutus in re certa per verbum cōmune nunquam trahitur ad totum,vt l.eo gi.§.qualiter.ff.ad Treb. nisi esset substitutus in quota, alio non existente hęrede, secus autem est in institutione,vt l.j.§.si ex fundo.ff.de hæred. instit Ang.

Potest.¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, qđ cuilibet liberum est facere pluralitatem graduum hæredum. Secundo quod loco vnius instituti possunt plures substitui & econtra. Tertio, quando partes sunt in institutione expressę, & non in substitutione. Quarto, quando seruus alienus, vt paterfamilias institui tur.Secunda ibi(Et plures.) Tertia ibi (Et si ex disparibus.)Quarta ibi(Si seruum.)Ang.

SYL ¶ Potest. Casus. Nō figuratur, quia hic traditur regula,quod quis non solum primo gradu instituere pōt, sed secundo,& deinceps,cuius facultatis ratio esse pōt quod alias ī simili dixit Impe.in l.j.C.de sacrosanc. eccl.fauēt enim iura causę testati. l. vel negare. ff. quēadmod. testam.aper. quę eluderet, si primus institutus nollet aut non posset hęres esse. No. est ex hoc tex. forma substitutionis vulgaris. Item † quis plures hæredū gradus facere potest. Item quod in subsidiū fauore testamēti potest

† De forma hni[o] substitutiōis vulgaris hf in gl.c. Rayn.su per ver. liberis, post princip. glo. ex de testamen.

Potest † autē qs in testō[a] suo plures gradus[b] hrdū facere, vt puta, Si ille hæres non erit, illiberis, postprin... vltimo loco necessarius hæres institui seruus.]

a ¶ In testamento. In alia autem voluntate quam in testamento, vt in codicillis, vel aliqua alia, non fit scilicet huiusmodi substitutio, vt directo valeat, sicut nec institutio fieri potest, † vt infra de codicill.§.penultimo. & C.de codicill.l. hęreditatem. fit tamē in codicillis ex certa scientia, vt per fideicommissum saltem directo substitutus per hęc verba, substituo, ad mittatur, vt ff.ad Trebellian. lege Sceuola. primo responso. nisi testator putaret se facere testamentum, & facere codicillos nō destinasset, licet posset,nam tunc substitutus ex his nec directo, nec per fideicommissum admitteretur,licet posset, vt C. codicil. lege fina.§.illud quoque.& facit. ff. eo. l. potest.

* † Fallit in casu l.asse to. ff. de hęr. insti.

SYL. ¶ Adde, quod ita se habet communis opinio in lege Sceuola supra allegata,& in lege verbis ciuilibus. ff.eodem. Et dic pręsumi voluisse testari, quando in sua dispositione adest institutio vel exhęredatio, quæ non fiunt in codicillis,alias pręsumitur voluisse codicillari, vt per Aret. & alios hic.]

b ¶ Gradus. Ad similitudinē enim graduum sic dicuntur,qui faciunt scalas, sic & dicitur gradus consanguinitatis.vt ff de gradib. l. iurisconsultus. §.gradus.

a ¶ Inquantum.i.in quot.
b ¶ Substituere.s.potest.
c ¶ Nouissimo. i. vltimo. sic sup. de suspe.tut. §.nouissime. Sed nũquid in alio nisi in vltimo fieri potest? Respõ. non.cum.n. ipse seruus omnino esse heres cõpellatur, vt hic subijcit, & infra de here. quali.& diff. §.j. pater alium,qui esset ei substitutus, nõ ad mitti, vt C. eo.l.post adi tam.

† alias non est verbum substituere.

† alias non est verbum potest.

¶ Adde, quod hoc ẽ verũ quo ad caput voluntatis, quia non põt nolle esse heres sed si nõ pos set esse, vel quia prędecessisset, vel qa esset incapax, valeret substõ, & hęc glos. cõiter commẽ datur ad hoc,quod datio substituti vulgaris in seruo non tollit necessitatẽ, quis in filio tollat suitatẽ.]

ADDIT. Et sic licet datio substituti vulgaris tollat suitatem in filio, non tamen tollit necessitatem in seruo, & intelligitur tũc collata substitutio in casum impotentię. Ang.

d ¶ Vel.pro saltem.

¶ Et plures. Casus. Ambigebaẽ an posset esse difformis substõ institutionibus respectu psonarũ. & videbaẽ q non,quia cũ substitutus subrogeẽ loco primi instituti, videbatur, quod esse deberet eiusdẽ modi & qualitatis,sed cõtrariũ dicitur,quia gradus ipse subrogatur loco primi, nõ persona. Item qa libera est suarũ rerũ dispõ vnicuique. No. formam substõnis breuiloq̃ seu reciprocę.s. vos inuicẽ substituo.]

e ¶ Et plures. Vel vnus. s. substitui potest in locum plurium.

f ¶ Inuicẽ.sic infra tit.j.§. substituiẽ, & per talia verba sit substitutio compendiosa.

le hæres esto. & deinceps inquantũ[a] velit testator † substituere.[b] Et nouissimo [c] loco in subsidium uel [d] seruum necessariũ here dẽ instituere † põt.

¶ Possunt plures in locum unius, & unus in locum plurium, & singuli singulis, uel omnes inuicem substitui. Aret.

¶ Et plures in vnius locum possunt substitui, uel unus[e] in plurium, uel singuli in singulorum, uel inuicem[f] ipsi[g] qui hæredes instituti sunt.

¶ Substituti reciproce veniunt proportione institutionis. hoc dicit.

¶ Et si ex dispari bus[h] partibus hæredes scriptos inuicem substituerit, & nullam mentionẽ in substitutione † habuerit partium, eas videtur in substitutione partes dedisse, quas in institutione expressit,[i] & ita diuus Pius rescripsit.

g ¶ Ipsi.s.possunt substitui.

¶ Et si ex disparibus Casus. Fuit dubitatum, an inuicẽ substituti, qui instituti disparitèr fuerant, succedant equaliter. & videbatur dicendũ quod sic, quia cũ substõ sit secunda institutio, quãdo in institutione non sunt adiectæ partes, æqualiter succeditur, vt supra tit.j.§. si plures. ita videbatur dicendum hic. Cuius contrariũ dicitur ea ratione, quia non sumus proprie in dubio, portiones.n.instõnis indicãt mentem testãtis fuisse, vt fm eas succedatur in substitutione, q voluntas totum facit l. ex facto. ff. de hered. instit. Nota summarium.]

SYL.

† alias fecerit.

h ¶ Disparibus partibus. puta vnum in sex vncias, aliũ in iiij. aliũ in ij. institutum ponas. nam si non adeat institutus in vj. vncias. iiij. accrescũt habenti iij. & duę habenti duas, vt hic, & ff. eo. si in testõ & l. si plures. & C. eo. l. j.

i ¶ Expressit. contra ff. ad Treb. quoties. & l. nonnunquam. sed hic loquitur, cũ non expressit proprio nomine (j) nec pecuniam ex æquis partib. substitutos dare iussit.

ADDIT. (j) Scilicet ipsos substitutos, quia tunc admitterentur pro virili, idem si appellatiuo, quãdo sic fuisse appareret d volũtate testõris, vt l. vtrũ §. si. ff. de reb. dub. quid aũt si aliquos proprijs, aliquos appellatiuis, vel omnes simul vtrisq; nominibus appellauerit, & qd si aliq fuerint in substitutione coniuncti, & vnus separatus, vide

¶ Substitutus instituto, qui cohæredi suo fuerat substitutus, ad vtriusq; partē admittitur. h. d.

¶ Sed si instituto [a] hæredi, [b] † & cohære di [c] suo substituto dato alius [d] substitutus fuerit, diui Seuerus & Antoninus sine di stinctione [e] rescripse runt, ad vtranq; partem substitutum admitti.

¶ Si substitutio vulgaris facta fuerit seruo alieno, quem testator liberum putabat, substitutus venit ad partem hæreditatis, quamuis seruus adierit hæreditatem iussu domini, Aret.

de hic Angel. Aret.

SYL. ¶ Sed si instituto. Casus. Figuratur per gl. j. rō dubitandi erat voluntas testantis, secundum quā non videbatur substitutus, nisi vni. Tamē contrariū deciditur, ne contingat quem & te statum & in testatū dece dere. No. qđ in summario dictū est. Itē ibi, ad vtran que partem. Secundū An gel. hic vide ri casum, ꝙ substitutus admittaᵀ iure substitutionis, non iure accrescendi.

† alias cohære des substituto dato alius ei substitutus. &c.

a ¶ Sed si instituto. Casus est: Titius & Seius instituti sunt heredes, & Titio Seius substitutus, & Seio fuit substitutus Meuius, primo Titius. secūdo Seius reupdiauit, admittitur Meuius in partem vtriusque heredis, vt hic, & ff. eo. l. si Titius & l. cohęredi. in prin.

b ¶ Heredi. s. Seio.

c ¶ Cohęredi suo. s. Titio.

d ¶ Alius. s. Meuius.

ADDIT. Quo iure autē vocetur substitutus ad vtranq; partem nū iure substitutionis an vero iure accrescendi vide Bar. & alios in l. si Titius & in l. cohęredi ff. eo. H. M.

e ¶ Sine distinctione. s. ordinis pupillaris vel vulgaris substōnis. q. d. nō distinguitur si fuerit pupillaris vel vulgaris, substō, & ꝙ fuerit primo facta vel institutio vel substō, & idem in vulgari. Sed hanc reprobant quidā, quia debet ibi esse ordo, vt primo principalis institutio & postea substō fiat, vt ff. de vulg. & pup. substi. l. ij. §. prius. Sed certe ille. §. prius. corrigitur per seq. §. vsque in finem dictę. l.

SYL. ¶ Adde quod hęc communiter hic dānatur per doct. q aliter distinguūt.] Sed ego hoc reprobo, quia nō est hæc huius literæ intētio, sed hęc, quia sic fuit de facto, quod non distinxerunt, tum ab eis quęreretur. Est tamen distinguendum a nobis, sic & alias. ff. de iud. non alias. in fi. & de postu. l. imperator. in fi. Item non dicitur hic de pupillari, sed de vulgari tantum, † vt patet ex serie ti. Per quod ēr reprobeᵀ superior sententia scilicet quia in prin gl. fuit dictum secū dū quosdā, non distinguiᵀ an fuerit pupillaris, an vulgaris substō. Distigue ergo vtrum institutus adierit, vel cohæres, vel ambo, vel nullus. si vterque adiuit, substitutus repellitᵀ, si cohęres tantum. s. Seius idem, quia Męuius repellitur. Itē si neuter, habet locum quod hic dicitur. s. Męuius habeat totum Si aūt Titius tm. s. primus hęres adeat, & eius non, in partem repellitur. s Męuius, nam in partem repellitur quam adijt Titius, & C. eod. l. post aditam & ff. de vulg. subst qui habebat filium j. respon.

† Et in ea tm̄ ꝓcedit iste tex. itē in ca su suo, vbi. s. cohrdi substituto ē facta substitutᵒ tio tunc .n. quis ꝑius accrescendi habe ret substitutus partē illius cui non fuit substitutus, tū nulla talis in eis facta distictiōe hoc ex diuisio-

¶ Si seruum alienum. Casus. Dubiū insurrexit, instituto a testatore seruo, quem tamen liberū putabat, eiq; dato vulgari substituto, quid iuris esse deberet, & prima facie videᵀ nihil venire in substitutā, cuius substō expirauit aditione. l post aditā. C. eo. sed ecōtrario quoq; videbaᵀ seruū nihil habere debere. qa cū putasset illū liberū, intellexit vt tunc substitutus admittere tur, quando nō posset esse hęres, at eo existente seruo, nō pōt, igitur videtur ꝙ omnia ad substitutū transeant. Deciditur tamē ꝑ conflictum rōnum, ꝙ vtrique dimidię vendicatio competat, et ęcta media via, prout in obscuris fieri solet l Nesennius. de neg gest No. quod dr in summa. Itē ꝙ existentibus hic inde rōnibus, & dubiis, eligiᵀ media via. Item ꝙ error in ꝑsona hæredis instituti, ꝙ sit liber vel seruus, non

SYL. ne eā habebit iure substitutiōis, hæc fuit forte mēs isti' lrę, sec' tū esset i pupillari, vel alias vbi ius accresc. locū hēre nō posset, vt ꝑ doc hic.

¶ Si seruum alienum quis patrēfamilias [a] arbitratus, hæredem scripserit: & si hæres non esset, Mæuium ei substituerit: isque seruus iussu [b] domini adierit hr̄ditatem: Mæuius substitutus, ī partem [c] admittitur. Illa enim uerba, [d] Si hæres [e] nō erit, in eo quidem, quem alieno iuri subiectum esse testator [f] scit, sic accipiuntur: si neq; ipse hr̄s erit, [g] neque aliū [h] hæredem effecerit: [i] in eo uero, quem patrēfamilias esse arbitratur, [k] illud significant: si hæreditatem sibi, uel ei cuius iuri postea subiectus [l] esse cœperit, nō acquisierit. [m] † Idque † Tiberius Cæsar in persona Parthenii ser-

non vitiat. Item q̄ illa verba, si hæres non erit, in seruo intelliguntur vel si alium hęredem nō fecerit. Itē q̄ princeps fuit iudex in causa propria.

a ¶ Patrēfami. i. liberum hominem.

ADDIT. Et hoe verū nisi error esset in ea personæ qualitate, quę p̄sumeret causa finalis ipsius institutionis, puta in cōsanguinitate, vt l. si pater C. de hęred. insti. Ang.

b ¶ Iussu. quē iussum necessario oportet præcedere, vt ff. de acqui. hęr. l. si quis mihi §. iussum.

c ¶ In partem. Sed in quā. Respō. hæreditas in duas partes diuiditur, & iterū unus semis diuidit̄ in duas partes, q̄ sunt duę quartę totius, & unā harū particularū habet dn̄s instituti, aliam substitutus, ut ff. de hęr. instit l. si pater fa. in fi. Sed de alio semisse quid erit? Rn̄. qdam, q̄ substitutus hēt inspecta opi. testātis. s. qui crediderit institutū liberū fuisse, & ita per consequēs credidit substitutū admitti, si hr̄ditatē sibi institutus nō acq̄sierit, uel alij cui⁹ iuri postea subiectus foret. vt in fi. huius §. ergo si aliqđ istorū duorum nō cōtingit, debet hr̄e substitutus secūdū opinionē testātis totā hr̄ditatē sed q̄a nō erat liber, ut testator credidit, de ęquitate datur dn̄o ipsius quarta hęreditatis, & facit ꝓ hoc illud generale, opinionē considerādā; vt ff. pro empt. l. ij §. si a pupillo, & ff. de acq. hær. l. is qui putat. Alij dicunt, q̄ dn̄o datur, considerata ueritate magis quam opinione, q̄a uere seruus eius dn̄i factus erat ille, q̄ institutus fuit, quod verius esse uidetur ueritate magis attēta. unde facit & illud generale, ueritatē spectādā ut infra de leg. §. si quis rē. Acc.

Opinio an sit veritati p̄ferēda.

¶ Adde, q̄ hęc gl. cōiter approbatur. Tn̄ cōtraria sn̄ia saltem disputādo sustentabilis est, cuius tota vis est in l. si p̄r fa. ff. de hęre. insti. vbi proprie deciditur dubitatio gl. ꝓ substitutio, & sic contra gl. dicitur enim in prin. substitutum admitti in partē, & cū non declaret in quā, de dimidia est intelligendum. l. nomē. §. portionis. ff. de uerb. sig. ponit postea rationem ille tex. quare substitutus admittit̄, tādē q̄t duos semisses fieri, vnū diuidi īter eos, q̄ altero vr̄ nihil dicere, qđ iō fecit q̄a iā s̄. dixerat ad substitutū ꝑtinere, & stāte tali ītellectu oīa argum. gl. facillime resoluūt̄.] ADDI. Dic q̄ vltima opi. gl. ē verior, & ita no. gl. & doc. ī d. l. si p̄r f. v3 q̄ dn̄s serui hēat totū alium semissem Aret.

d ¶ Illa. n. uerba nunc mutat casum. nā supra dixit, quando aliud arbitrat̄ testator, & aliud erat, in his autē duobus responsis, quę sequuntur, idem est id quod arbitratur testator.

e ¶ Si hęres non erit. quę apponūtur in substitutionibus uulgaribus.

f ¶ Testator scit. & uerū scit alias. n. nō diceret̄ scire, nisi eēt. ut ff. de aqua pluuia arc. l. ij. §. item Labeo ait.

g ¶ Erit. s. liber factus.

h ¶ Neque alium. i. si neque sibi, si liber fieret, uel domino suo pręsenti vel etiam futuro quęrat.

i ¶ Effecerit. tunc quando nō est aliqđ istorū duorū admittit̄ substitutus.

K ¶ Arbitratur. s. testator, subaudi, & uerum arbitratur.

l ¶ Subiectus. puta q̄a uēdidit se ad pretium participandum, uel q̄a dedit se in arrogationem, quod potest.

m ¶ Acquisierit, supple in litera: Ac

† Vide Alci. li. j. Dispū. c. ij.

† alias Titus.

in

in nr̃o caſu primo,ſ.hui⁹. §. aliud eſt, & aliud arbitratur, vnde ibi in partè admittitur, vt ibi diximus, & hęc omnia ſic diſtinguēdo ſeruauit princeps, qñ ſeruus ſuus fuit inſtitutus, & alius ſubſtitutus, vt hic dicit, & ff. de hær. inſt. l. & hoc Tiberi⁹. Colli ge ergo talem diſtinctionem qa cum hæredē aliquem inſtituo, & ſi hæres ñ erit, ſubſtituo,

ui[a] ſui conſtituit.

¶ De pupillari ſubſtitutione.

¶ Liberis impuberibus & i pſtate teſtōris exiſtētibus pt ſubſtitui non ſolū vulgariter ſed ēt pupill. per q̃ ſubſtōnem ſubſtitutus efficitur hæres ipſius pupilli. Aret.

aut ſcio liberū, aut ſcio ſeruum, & tūc ſeruatur quod in ij. & iij. reſpō. huius. §. dr̃. aut puto liberum falſo, eū ſit ſeruus, & tunc ſubdiſtinguo, aut p eum volui aut nolui alium fieri hęredē, qa hoc expreſſi, & tūc ſeruat̃ mea voluntas vt C. de hęr. inſti. l. cum proponas. quę eſt huic contraria, aut eſt dubiū volui vel non alium fieri hęredē per eum, & tunc ſeruatur quod in prin huius. §. dicitur. Si autem puto ſeruū eū ſit liber, (j) hic caſus indubitabilis eſt ſ. quod erit liber hęres.

ADDIT. (j) In dubio autem error nō pręſumitur, & tūc hoc conſiſtit in animo teſtatoris, qui nō probat̃ niſi ex cō iecturis. qd aūt in filio vel monacho inſtitutis eū datione ſubſtituti vulgaris, quos teſtōr eredebat eſſe ſui iuris, vel ēt ſciebat eſſe alieni, & an hęres primi inſtituti ex iure deliberādi pſeratur, an ſubſtitutus, vide Ang. hic.

SYL. ¶ Cuius diſtinctio virtualiter eſt eadem cum diſtinctione glo.]

a ¶ Serui. ſcilicet inſtituti.

ADDIT. Cui fuerat alius ſubſtitutus. Nam diuiſa fuit hęreditas inter Tiberium dominum ſerui & inter ipſum ſubſtitutum, vt patet in l. & hoc Tiberius. ff. de hęr inſtit.

Continuatio. ¶ De pupillari ſubſtitutione. ¶ Continuat̃, quia ſup. viſum eſt de vulgari ſubſt. uerum quia parentes non ſolum vulgariter, uerū ēt pupillariter liberis ſubſtituere poſſunt, iō ſequebatur videre de pupil. ſubſtit. Chriſtopho.

Iberis. ¶ Totus iſte titu. diuidit̃ in ſex partes. Primo ponit qualiter qs poſſit facere pupillarē ſubſtitutionē. Scd̃o de exemplari ſubſtōne cui fieri pōt. Tertio redit ad pupillaris ſubſtitutiōis materiā. Quarto, q ēt exhęredatis poteſt fieri illa ſubſtitutio. Quinto circa pupillarē ſubſtōnem aliquos caſus ponit, & potiſſime uſq; ad quam quantitatē poſſit fieri. Sexto q maiori, vel puberi, vel extraneo fieri non poteſt pupillaris. Secunda ibi (Qua ratione.) Tertia ibi (Igitur.) Quarta ibi (Non ſolum.) Quinta ibi (Quæcunque.) Sexta ibi (Extraneo.) — Diuiſio.

Liberis† b ſuis impuberibus, quos in pſtāte qs hēt nō ſo — †Forma hui⁹ pupillaris ſubſtit. ponit̃ in ca. Raynuti⁹. in glo. ſup verbo liberis poſt pri. extra de teſtamē.

SYL. ¶ Caſus. Figurari non debet niſi literaliter prout ponit tex. cum declaret primos terminos, & quō ſubſtō pupillaris conficiatur. No. q parentes filijs ſuis impuberibus poſſunt nedum vulgariter, ſed pupillariter ſubſtituere. Itē no. ad eſſentiam pupillaris ſubſtitutionis quę requirantur Item no. formam concipiendę ſubſtitutionis. Item quod ſubſtitutio aliquando duplex eſt, aliquando ſimplex Item q per vulgarem ſucceditur teſtatori, p pupillarem pupillo. Item q pupillaris expirat adueniente pubertate. Itē quod hęc ſubſtō inuenta eſt moribus & conſuetudine. Item quōd cōſuetudo pōt tribuere formā teſtamento cōdendo. Itē quod conſuetudo poſtquā eſt redacta in ſcriptis adhuc dr̃ conſuetudo. Item quod ſubſtitutio pupillaris inducta eſt ęquitate, vt qui ſua imbecillitate impediuntur teſtā cōficere, poſſint habere ex teſtō hęredem ſibi datum a patre.]

b ¶ Liberis. No. ex hac litera tria eſſe neceſſaria, vt pupillaris ſubſtitutio teneat. Primum, vt ſit de liberis cui iij. ſubſtituit̃, nam extraneo ſubſtitui nō — Subſtō pupillaris hēt neceſſaria.

po-

lũ ita, ut supra diximus, [a] substituere põt, ideſt, vt ſi hæredes ei non extiterint alius ſit ei hæres, ſed eo amplius, vt ſi hæredes ei extiterint, & adhuc ĩpuberes mortui fuerint, ſit eis aliquis hæres, ueluti ſi quis dicat hoc mõ, [b] Titius filius meus hæres mihi eſto, [c] & ſi filius [d] meus hæres mihi nõ erit, ſiue hæres[e] erit, & prius moriatur quam in ſuam tutelam uenerit † .i. antequam pubes[f] factus ſit. tunc Seius hæres eſto. Quo [g] caſu, ſi quidem non extiterit hæres filius, tunc ſubſtitutus patri ſit hæres.[h] ſi uero extiterit hæres filius, & ante pubertatem deceſſerit, ipſi filio[i] ſit hæres ſubſtitutus. Nam moribus [k] inſtitutum eſt, vt cum eius ætatis [l] filij ſint,

põt, vt infra eo. §. extraneo. Scd̃m, ꝙ ſint impuberes, nã puberibuſ non põt ſubſtitui, vt infra e. §. mã ſculo. Itẽ tertia, ꝙ habeat in ptãte, vt in hac litera ꝓbatur per ordinẽ, emãcipatis aũt nõ poteſt ſubſtitui, vt ff. eo. l. ij. §. j. (j) Itẽ eſt neceſſariũ quartũ ꝙ filij ſint ĩſtituti vel exhæredati, alias nullũ eſſet principale teſtm̃, vt s̃. de exhęre. lib. in prin. & ff. e. l. j. ĩ fi. vnde nec pupillare valeret, vt infra eod. §. liberis & hęc oĩa ſimiliter in nepotibus ſeruantur, ſi nõ ſint recaſuri in ſui patris ptãtẽ, vt ff. eo. l. ij § poſthumis. alias cũ ſint recaſuri, non valet teſtm̃, cũ in eo caſu ſint vt eorum teſtamẽta nõ valeant, etiam ſi ipſi eſſent maiores.

SYL. Dic, ꝙ ſunt octo requiſita ſecũdum Bar. in l. ij. ff eo. in ij. q. quem alij ſeq. quinq; hic poſita, & ꝙ non deſierint eſſe in ptãte ante mortem teſtatoris, vt ff. eo l cohęredi. §. cum filię. Item ꝙ pater ſibi faciat teſtm̃ l. j. in fi. vltimo, quod patris adeatur hęreditas. d. l. ij. ver. adeo ff. eo.]

ADDIT. (j) Et eſt rõ, quia ſubſtõnes ſunt de iure ciuili, ſcẽdũ quod emãcipatus habetur pro extraneo, fallit tñ hoc in milite, ut l. miles ita. §. exhr̃dato. ff. de teſt. mi. dũmõ filius nõ ſit in ptãte aui, alias ſecus l. cũ filius. ff. e. ti.

a Ita ut ſupra diximus. Scilicet vulgariter ſupra tit. j & hoc idẽ hic ſubijcit, vt ſi hęredes &c.

b Hoc mõ. hic caute nota, ꝙ primo ponit uerba inſtõnis. Secundo ſubſtitutionis uulgaris. Tertio ſubſtitutionis pupillaris. Accur.

ADDIT. Aliqui dicunt, ꝙ omnia ſunt verba pupillaris ſubſtõnis, ꝗ etiã non hęredi, vt exhęredato, fieri põt, cum hic textus nõ intendat exemplificare vulgarem. Ioan. Fab.

c Eſto. hęc eſt inſtitutio tantum.

d Et ſi filius. Ecce vulgaris.

e Siue hę res. Ecce pupillaris.

f Pubes factus ſit. bene facit ꝙ exponit, alias interdũ pro xiiij. annis, interdũ pro xxv. annis ponitur hęc oratio, cum in ſuã tutelam venerit ff. de legat. iij. cum filio.

† alias deſunt hęc verba expoſitiua.

* ADDIT. Vetus eſt locutio, qua pubertatis anni demonſtrantur. Cicero in Bruto, cum ita hęres ĩſtitutus eſſet, ſi pupillus ante mortuus eſſet, quã in ſuã tutelã veniſſet, & lib. de orat. primo. Negaretque niſi poſthumus & natus antequã in ſuam tutelam veniſſet, mortuus eſſet, hęredem eſſe non poſſe.

g Quo caſu. ſupradicto.

h Patri ſit hęres & ſolius patris habeat bona, ſecundum Azonem.

i Ipſo filio. & nihilominus patri, vt ff. eo. paterfamilias. & bona pupilli, undecunq; quęſita ſunt, habet, vt ff. e. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos.

SYL. Quod dic verũ, ẽt ſi ſubſtitutus pupillariter ſit ſubſtitutus in certa re, qa detracta illius mẽtione admittit̃ in totũ, tex. ẽ ſing. in l. cohr̃di. §. fi. ff eo.]

Niſi in duobus caſib. vt in teſtõ militis, & arrogatoris, ut ff. e. ſed ſi plures § in arrogato. & §. ad ſubſtitutos. ĩ fi.

K Morib. alias, a maioribus, vt C. de ĩpub. & ali. ſubſtit. l humanitatis.

l Aetatis. ut maſculi añ. xiiij. an. fęminę aũt ante xij. an. ff de teſta. l. qua ętate, & s̃. q ma. non pñt. §. cum ergo,

Qua

SYL. ¶ Qua rōne. Casus. Figurari ꝑt hoc mō,quāuis poni non deberet in l.tradēte primos terminos. Quęrebaē, an subito facta puberi mente capto uale ret.& uidebatur ꝙ non , quia nō videtur pmitti a l. ꝙ aliquis alicuī possit testm̄ condere, ita quod substantia eius ab ipso pendeat.l.ea pupillaris inuenta est exemplaris: qua substituitur mētecapto quo resipiente euanescit h.d.

Etsi cut pater pōt facere filio impuberi testm̄, ita eidē pōt eligere se pulturā. c. de vxore. cū glo. in ver. desi

pṫatorias ff. de hęr. inst. Sed cōtrariū dicit, quod ad exēplum pupillaris substōnis inuēta est exēplaris faciē da mente capto, ga qua

in qua ip si sibi testamentum facere non possunt, parentes eis faciant,†

¶ Ad exemplum pupillaris inuenta est exemplaris: qua substituitur mētecapto quo resipiente euanescit h.d.

¶ Qua rōne excitati, [a] ēt constōnem [b] posuimus in nostro Codice, qua prospectum est,vt si qui mē tecaptos habeant filios, vel nepotes,vel pronepotes,cuiuscū que sexus vel gradus ,liceat eis ,& si pubeкres sint ,ad exēplum pupillaris substōnis certas personas [c] sub stituere:si naūt resipuerint, [d] eandē substitutionem infirmari:† & hoc ad exemplū [e] pupillaris sub-

nitū, ex rōe iura cōcesserūt, ꝙ pr possit testari ꝓ filio, q testari prohibebatur respectu ætatis,durāte etatis impedimēto, eadē rōne cōcesserunt, quod durante īpedimēto īpediēte testādi facultate hoc fieri possit ī mētecapto. Quę no. sunt ī hoc tex. clara sūt, collige ꝑ te.)

tra de sepul.

† In tm̄ ꝙ cæte ris exhę redatis, vel ex iusta cā prętermissis.

a ¶ Excitati.s. nos iusti.

b ¶ Cōstitutionem. C. de impube.& ali. substit.l. humanitatis.

c ¶ Certas personas.s. filios mēte captorum,si habeant, alias fratres men tecapti,†alias quoscūque volet, vt in d.l. humanitatis.continetur.

SyL. ¶ Et in hoc discrepat à pupillari,&rōtis, vnū est,quia pupillaris introducta est secū dum iuris ciuilis rigorē rōne patrię ptātis,quę durat ēt si extraneus substituatur, sed exēplaris fit ex quadā humanitate & pietate, quæ cessat substituendo extraneos,cum furiosus habeset filios vel fratres, & hęc est rō Bar. in l.ex facto ff.eo. col. vij. quę disputatiue patitur difficultatem.)

tātūmō substituere ꝑt Ang.

ADDI. Etiam supradictis existentibus,qui sunt spurij, vel naturales tm̄, aut etiam mentecapti. Ang. Aret.

d ¶ Resipuerint. i. cum compotes mentis vel sani facti fuerint.

e ¶ Ad exēplū.& ita hęc vocaē exē-

plaris substō. Vnde vt plene de his habeas notitiā,† distingue quinq; genera substitutionū, qa alia est uulgaris, alia pupillaris,alia exēplaris,alia bre uiloqua,alia cōpendiosa. Prima.s. vulgaris subdi uidit, quia alia expressa , ut quę fit verbis negatiuis,vt si hęres non eris Titius erit hæres, vt supra proxi. Alia tacita, quę fit verbis affirmatiuis, vt hic vos inuicem substituo, vt ff. de hęr.in sti. cū ī testō §.j Item hęc verbum quisquis erit mihi hæres, sit filio meo impuberi hæres,vt ff.eo. l. qui liberis §.hæc uerba. Hęc vulgaris adita hęre ditate expirat, vt C. eod.l. post aditā. Secunda autem.s. pupillaris similiter subdiuiditur qa alia expressa quæ fit verbis affirmatiuis, vt hic, si hæres eris,& morieris in pupillari ætate, Titius sit hæres, vt supra proxi. Alia tacita scilicet ut si vulgariter tantū pupillo substituatur, quo casu tacita sub itelligitur pupillaris, sic & sub pupillari tacita vulgaris intelligitur, vt ff. eo.l.nam hoc iure, (alias, iam hoc iri re.)in princip.& C. de impub. & aliis substit l.quamuis. Et hæc adueniente pubertate expirat,vt ī fi.huius. §. Tertia,scilicet exemplaris, sic ideo dicatur,quia ad exemplum pupillaris substitutionis est inducta,vt hic dicit.In multis tamen differunt,qa hæc etiam maioribus fit, sed illa tantū impuberibus. Item usque ad certam ętatem fit pupillaris , scilicet quartūdecimū annū, uel duodecimum in fœmina, vt infr a eodem.§.masculo.vel etiam minus tempus certum,non maius, vt ff eodem l.si ita quis substituerit. & l. in pupillari: at hæc exemplaris in incertum.Item in hac,scilicet exemplari,

* †Simil & plenior glo. hēs in c.Raynut. extra de testa.

Substō vulgaris.

† alias subuerbum dicit hic sancimꝰ

Substō pupillaris.

Substō exēplaris.

ri, certæ personę substituuntur. vt C eodem l. humanitatis. in pupillari autem quilibet potest substitui.

SYL. ¶ Item illa fuit introducta morib[*]. hęc lege. Itē pupillaris nō potest fieri naturalibus tantum, hęc sic. Item soli parentes masculi sub stituunt pupillariter, hic etiā matres. dicta. l. humanitatis. Item pupillaris potest fieri exhęreda to, hęc non, quia saltem debet habere legitimam, differunt etiam in aditione hæreditatis.

stitutionis, q̄ [a] postquā pupillus adoleuerit, [b] infirmatur.

¶ Substō pupillaris

Substō breuiloqua alias reciproca. ¶ Quarta autem id est breuiloqua fit ita duobus hęredibus institutis, Vos inuicem substituo, & si ambo pupilli sunt, quatuor substitutiones his verbis breuibus comprehenduntur, & appellat lex hanc reciprocam substitutionem, vt ff. eodem, lege nam hoc iure § primo. Quinta, scilicet compendiosa, † fit his verbis aliquo insti tuto. Quandocunque decesserit, Titium substituo. & si quidem hæc fiat a milite pupillo vel non pupillo, valet iure directo. quandocunque decedat institutus, vt ff de milit. testamen. miles ita hęredem §. primo. nisi mater sit in medio, quo casu iure fideicommissi valet, si pubes iam factus decedat institutus, vt C. eodem, precibus. Si vero paganus siue non miles faciat eam, valet iure directo, si moritur institutus in ętate pupillari, si uero postea, tunc aut per hęc verba fit. Substituo illum, & tunc trahitur ad fideicommi. vt ff ad Trebellia. Scęuola. aut per hæc verba, Te instituo, & si decesseris quandocunque, tibi illum facio hęredem. & hęc non valet, vt ff. eodem lege, verbis ciuilibus.

Substō cōpendiosa.

† Sic dicta quia in verborū cōpendio plures substitutiones & tēpora comprehendit.

SYL. ¶ Materia huius gl excedit vires additionis, & modum, & etiam captum iuuenum, ideo pertranseo.)

a ¶ Quę. s. pupillaris.

b ¶ Adoleuerit. Item finitur arrogatione impuberis, vt ff. de adopt. nec ei in fine. (j) Item si patris non fuit hæreditas adita, vt ff. codē, sed si plures

.§. si ex asse.

SYL. ¶ Intellige, nisi substituatur per edictū liquis omi. ca. testa. vt ibi, vel nisi existētia sui hęredis confirmet tabulas pupillares l. si filius q pri. ff eod.)

hī pro duob. testamētis, pris & filij h. d.

¶ Igitur ī pupillari substitutione secun-

¶ Itē si nascit posthumus testato ri, vt ff. eod. l. si pater filium.

¶ Dic hoc verū olim, hodie secus, auth. ex causa C. de lib. præte.)

¶ Item per secundum testamentum, quod tamen valeat, vt ff. eodem. l. si quis eum. §. fina. Item si testamentū paternum rumpatur per querelam in totum: aliud si pro parte, vt ff. eod. in substitutione. & de inoffic. testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. sed cō tra tab. bonorum pos. mota non facit pupillarem substitutionem cessare, quia ibi non quęritur de viribus testamenti, vt ff. eo. ex duobus. §. fi. & de inoffi. testa. filio. §. j.

SYL. ¶ Item si testamētum patris fiat irritum l. si qs filio. §. irritum. ff. de iniu. rup. Itē si substitutus tempore mortis sit incapax l. si is qui hæres. ff. de hęred. instit. Item si ante mortem patris fuit emancipatus l. cohęredi. §. cū filię. ff. eodem. Item si daretur filius pupilli ante pubertatem, quod vidētur impossibile, finiretur. l. ex facto. in princip. ff. eod.)

A D D I. (j) Et est ratio, quia tunc impeditur arrogatus non solum ex defectu ętatis testari, sed ex alio defectu, quia est subiectus alterius potestati, cui per dationē pupillaris substituti potuit prouideri, secundum Christophor. Por.

SYL. ¶ Igitur in pupillari. Casus. Quęrebatur an substitutio pupillaris faceret censeri vnum vel duplex testamentū: & videbatur q unū, quia cum filius in uirtute proprię personæ non possit testari, nō uidet posse etiam per aliū. cuius cōtrarium dicitur, non q pater testetur noie filij, quia hoc non posset ex rōe opposita, sed pater dicitur testari noie proprio in virtute ptā tis a l. tributæ, & ide o dicitur potius unū testm̄ dua-

duarũ hæreditatũ.quamuis considera tis hereditatib. possint dici duo testa menta, ex quo talis substitutio trahitur ad bona pupilli. No. ꝙ dictio quo dammodo, denotat improprietatẽ. Itẽ ꝙ hereditas accipit pro causa.s. materiali testamenti. No. ẽt qđ substõ pupillaris dicitur quasi testamentũ patris & filij.)

a ¶ Pręfatum modũ. vt supra eo. in prin.

b ¶ Duo. No. qđ duo dicunt quo ad quid, qa duobus fit: nam institui tur hęres duobus. patri.s. & filio. Item duarũ hęreditatũ.

dũ pręfatũ modũ[a] ordinata, duo[b] quodãmodo sunt testamenta, alterũ patris, alterũ filij, tanquã si ipse filius sibi hæredẽ instituisset: aut certe vnũ testamẽtum est duarũ causarũ, id est duarum hæreditatũ.

¶ Pupillaris substõ separatim a testamẽto paterno facta, & in eo ẽt, valet. h. d.

¶ Sinautem quis ita formidolosus[c] sit, ut timeat ne filius suus pupillus adhuc ex eo ꝙ palã substitutũ ac ceperit, post obitum eius periculo insidia rũ subiaceat,[d] vulgarẽ qdẽ substõnẽ[e] palã facere, & in primis testamẽti partib. ordinare dẽt: illã aũt substitutionem, per quã si hæres extiterit pupillus, & intra pubertatem decesserit, substitutus uocatur:[f] separatim in inferioribus partibus scribere † debet[g] eamq; partem proprio lino[h] propriaq; cera consignare, & in priore parte testamenti

quia eũ re vera sit unicũ testm̃, debet fieri vno cõtextu & una solennitate l. hęredes palàm. ff. de hęr. inst. sed cõtrariũ dr: quia id, quod dicit in d. l. hæredes palã, habet locũ, quãdo est vnũ testm̃ omni respectu, secus si diuersis respectibus: nã tunc diuerso tpe fieri põt ut in hoc easu. Secundo dubitabat, an si eodẽ contextu fiat, valeat, & poterat esse dubitatio ex eo qa sic videbant quasi parari insidię pupillo, non est cõtrariũ decidit, quia. l. non pũmit hoc in eo, q p pr̃em substituit. No. summariũ.)

† alias non est deber.

vnum vero dicitur quia ab uno factũ. & facit ad hoc. ff. eo. l. partis & filij. & ff. de condi. & dem. l. hæc scriptura. & ff. de bon. pos. secundum tab. si ita scriptum §. fi. & l. vt bonorum.

SYL. ¶ Dic clarius, ꝙ dicitur vnum respectu vnius testatoris, vnius solẽnitatis, & ualiditatis, & iuris accrescẽdi l. q patri. ff. de acq. hęr. dicuntur aũt duo respectu hęreditatũ: & quia duobus prouidetur, & qa possunt diuersimode repudiari, & quia duob. temporibus confici possunt l. si quis eum. §. fi. ff. eo. est tamẽ re vera unum, quia alias concurrerent tres fictiones, quod factum a patre cẽseatur factum a filio. Item quod impubes posset testari. Tertia, quod factum ante mortem cẽseretur factum post mortem.

SYL. ¶ Sinautem quis. Casus. Quętebat primo, an substõ pupillaris posset fieri diuerso tpe, & diuersa scriptura a testamẽto paterno. & uidebatur ꝙ non,

c ¶ Formidolosus. i. dolosus multiformiter: uel id est timidus & meticulosus.

d ¶ Subiaceat. quib. insidijs eũ subijceret substitutus, ut haberet eius hęreditatem, vt fecit Zacharellus.

e ¶ Substitutionem. scilicet cum ipsa institutione, nã hic est ordo, vt primo institutio, secundo vulgaris substitutio, tertio pupillaris fiat, vt supra e. tit. in princ.

f ¶ Vocatur. quę est pupillaris.

g ¶ Scribere. Vel etiam alia charta: quia & hoc fieri potest, vt ff. eod. l. patris & filij.

h ¶ Proprio lino. Linum appellat ipsam chordulam, quæ fit de lino, vt videmus fieri literis domini papę, in quibus chordulis testamenti apponebantur vij. sigilla de cera. Et ideo dicit proprio lino, quia si alieno, vendicaret dominus, † & ita aperiretur, & consilium legis nullum esset. Vel dic

† Docto res contra pp publicã vtilitatẽ ad similitudinẽ tigni iũcti: ut p Ioan. Fabr. & Angel. hic.

dic proprio ideſt ſeparato ab alijs par tibus teſtamenti. Sed nonne magis in ſidiabitur ſubſtitutus, cū tantam con ſtitutionem ideſt ordinationē videat & propter ſe? Reſpon. hoc ignorabit, an propter alium facta fuerit illa or dinatio Accur.

ADDIT. Nec ideo inualidabitur iſtud conſiliū, quia ſub expreſſa vulgari tacita pupillaris cōtineatur, quia illud verum niſi de mēte tacita uel expreſſa teſtantis cō trarium appareat, vt hic, & l. iam hoc iure ff. eodem.

tamē per hoc debet denegari aliud beneficium ex alio capite cōpetens, cū inconuenientia non ſint multiplicanda l. j § j ff. eod. No. exhæredatis ſubſtitui poſſe. Item quod in pupillari veniunt omnia bona pupilli. Item quod ſubſtitui poteſt non tantum iam natis, ſed poſthumis.)

d ¶ Exhæredatis. ſcilicet ſubſtituere poſſunt.

* ADDI. Dic pupillariter non autem per fideicommiſſum, quia ſi filio exhæredato pater † per fideicōmiſſum non poteſt ſubſtituere, vide Bartol. & alios in l. j. §. ſubſtituere. ff. eodem vbi Bar. aſſignat rationem, & an filio prę terito pater ſubſtituere poſſit uide gl. & Bar. ibi.

† alias aut.

cauere,[a] ne īferiores tabulę uiuo filio & adhuc impubere aperiantur. ¶ Illud palam eſt, non iō[b] minus ualere ſubſtōnē impuberis filij, q̄ in eiſdem tabulis[c] ſcripta ſit, q̄bus ſibi quiſque hæredē inſtituiſſet, quamuis pupillo hoc periculoſum ſit.

¶ Pupillaris ſit etiā exhæredatis, & in ea veniunt oīa bona pupilli: & hēt locum in poſthumis. h. d.

¶ Nō ſolum autem hæredibus inſtitutis impuberibus liberis ita ſubſtituere parentes poſſunt, ut ſi hæredes eis extiterint, & ante pubertatē mortui fuerint ſit eis hæres is, quem ipſi uoluerint, ſed ēt exhæredatis.[d] Itaq; eo caſu[e] ſi quid exhæredato pupillo ex hæreditatibus, legatiſue, aut donationibus propinquorū † atq; amicorum acquiſitum fuerit:[f] id omne[g] ad ſubſtitu-

a ¶ Cauere. Idem eſt, & ſi hoc nō caueat, dum tamen ſeparatim ſignet.

b ¶ Nō ideo minus. quaſi dicat diximus, quod ſic caute fieri poteſt, ſed ſi non ita fecerit, nunquid valet ideo minus? Reſpon. non ideo minus &c. vt hic dicit.

SyL. c ¶ Tabulis. Scilicet apertis.

¶ Nō ſolum autem. Caſus. Quærebat̄, an exhęredato poſſet ſubſtitui pupillariter, & uidebatur quod nō, quia cū ſubſtitutio pupillaris ītroducta ſit intuitu cuiuſdā pietatis & humanitatis in patre, vt ſcilicet filio teſtamētū facere poſſit eo tempore, quo propter ętatē impeditur teſtari, exhęredatio huic pietati aduerſa uidebat̄ l. Titia. l. ij. ff. de inoffi. teſtam. Non uidebatur igitur patri concedendū teſtamentū facere pupillo, quem ita odio proſequebatur, vt a paterna hęreditate excluderetur. videbatur enim tūc ceſſare fides illa, in qua l. confidit. Sed contrarium deciditur, quia quamuis negauerit hęreditatem propriam, non

e ¶ Eo caſu. Scilicet quando exhæredato ſubſtituitur.

f ¶ Fuerit. vt quia gratioſus erat hic pupillus, ſic vt ei donaret̄, vl' legaret̄.

g ¶ Id omne: immo uidetur, q̄ tm̄ in eis bonis ualet ſubſtitutio, quę a p̄re peruenerunt ad filiū exhæredatum, vt ff. d̄ milit. teſtam l. miles. §. exhęredato, quę eſt huic contraria. Solut. ibi miles emācipato ſubſtituebat, quod in alio, ſcilicet pagano, nō toleratur, vt infra eo. § extraneo. & ideo cū vnum pro eo inducitur, ſcilicet q̄d poteſt ſubſtituere emancipato, & aliud contra eum inducitur, ſcilicet quod non pōt ſubſtituere emancipato, niſi in ijs bonis quę ſibi dedit, vt argum. ff. de iureiu. eum qui. in princ. SYL.

¶ Pro ſolu. Vide Chriſtop. hic, quia Ang. non benę intelligit.)

Ad

a ¶ Ad substitutum. Qui substitutus nullo pōt grauari legato, ēt in ea re q̄ pupillo fuit relicta, vt C. de leg. cū q-dā. sed ipse exhęredatus sic in re sibi relicta, vt ff. eo. l. cohęredi. §. cū filiæ. in fi. §. (j)Et no. hunc. §. nō posse hodie hr̄e locū nisi talis sit impubes, q possit esse in gratus, vt p-ximus pubertati, vt no. s̄. quib. mod. tu. fi. §. itē finit ver. itē si in seruitutē. alias nō pōt exhæredari, vt C. de inof test. si quis in suo. §. legis.

tum[a] pertinebit.

¶ Quæcunque diximus de substōne impuberū liberorū, vel hęredū institutorū,[b] uel exhæredatorū,[c] eadem ēt de posthumis intelligimus.

¶ Non pōt pater pupillo suo substituere pupillariter, nisi sibi faciat testamentū, & si non ualet testm̄ patris, non ualet ēt dicta substō. Ang.

¶ Liberis aūt † suis testm̄ nemo pōt facere, nisi & sibi[d] faciat,[e] nā pupillare testm̄, pars[f] & sequela est paterni testi, adeo ut si patris testamētū nō ualeat,[g] nec filij quidem ualebit.

ADDIT. (j)Et est rō diuersitatis, q a substitutio exhęredati est simpliciter testm̄ filij, ita q̄ non patris, a quo nullam quotam hęreditatis accepit, & iō in alieno testō legare non pōt, secus si ex eadem voluntate quotam hęreditatis haberet substitutus, & substitutioni locus esse posset, vt hic Ang.

b ¶ Institutorum. vt sup. eo. in princ. vsque ad proximum. §.

c ¶ Exhęredatorum, vt s̄. proxi. §.

SYL. ¶ Liberis. Casus. Quęsitum fuit an substō pupillaris posset fieri quamuis testm̄ paternum factū non sit. & vr̄ q̄ sic, quia ex quo pōt fieri separatim, vt dictū est sup. vr̄ q̄ possit fieri ēt absq; eo q̄ fiat testm̄ paternū. contrarium tn̄ deciditur, & assignat̄ ratio in tex. q a substō pupillaris est pars & sequela testamenti paterni, iō non potest stare sine eo. No. summarium. s. itē q̄ nullitas testamenti paterni influit in nullitatem tabularum pupillarium.]

d ¶ Et sibi. Hic no. q̄ si filiū exhr̄dat cui substituit, prius sibi, deinde debet facere filio testm̄. Si aūt eum īstituat, tunc vel ante, vel post, ualet institutio vel substitutio, vt ff. eo. l. ij §. j & §. sed si quis. & § sed & si. & §. fi.

SYL. ¶ Hanc glo. seq. Bar. Ang. Alb. & Sal. in d §. prius, tn̄ cōiter damnatur, quia non potest reddi bona ratio diuersitatis, quamuis Bar. assignet coloratam, quę tamen damnatur.]

e ¶ Facit. Hoc fallit in milite, q pōtest substituere pupillo, licet nō instituat sibi aliquem hæredem, vt ff. de vulg. & pu. substi. l. ij. §. quisquis. † Facit ad hūc §. c. in nostra. ī glo. j. in fi. extra de sepul.

f ¶ Pars. sic ff. quemad. testa. aper. l. pen.

g ¶ Nō valeat. s. a principio. vt quia filius fuit p̄teritus, vt ff. eo. l. si qs eum. in fi. l. Vel alias. s. nō valet testm̄ a principio, cum multi sint modi quibus testm̄ nō valet, vt ff. de iniu. rup. test. l. j. Idē ēt, si ex postfacto rumpatur in totum. s. testm̄ patris, secus si pro parte tantum, quia tūc substitutio remanet, vt ff. eo. in substitutione, & ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. sed nec. Item hęc sunt vera, si iure ciuili expugnetur testamētum, aliter autem si iure prętorio, vt si per contra tab. expugnetur testamentum, quia remanet substitutio, vt ff. eo. l. ex duobus. in fi. & l. sequē. quę huic. l. contrariæ sunt.

¶ Ratio est, quia vltimo casu testm̄ de iure ciuili valet, ideo sustinet̄ substitutio pupillaris] SYL.

¶ Sed certe aliud est, cum expugnat̄ iure ciuili, vt hic, aliud cum iure prætorio, vt ibi, nam prętor non potest facere esse nec desinere hęredē inf. de bon. poss. §. quos autem. Item no. hic, q̄ de alienis rebus quis testatur, vt pater de bonis filij, sic & alias. ff. de don. inter vir. & vxo. cum hic. §. si miles. & ff. de iniust. rup. test. si quis filio. §. sed & si quis fuerit. Est & alius casus secūdum quosdam. vt C. de secun. nup. fęminę. §. fi. Sed de iure cōi aliter est, vt ff. de test. l. eius qui §. j. & de codicil. l. conficiuntur. §. si post.

¶ Vel singulis. Casum non expedit SYL.

figurare in tã aperta regula. No. summariũ. Item ꝙ substituendo vltimo vř mens testatoris esse conseruare ius legitimarum hęreditatum.]

SYL. a ¶ Vel singulis. Pôt.n.esse, ꝙ qs hẽat plures filios & omnes impuberes: si cuilibet sub stituere vult † poterit, sin autem vltimo loco mo ri eti, & hoc pôt, vt hic, & ff. eo. l. vel singulis: & hoc casu v no morien te defertur sua portio iure legitimo, scilicet p. l. xij. tabul. ad fratres, vt hic, & infra de leg. agna. suc. §. j. Sed certe ex eo, ꝙ tm̃ vltimo morieñti substituit, vř eos inuicem substituisse vſque ad vltimum, & ita iure substitutionis magis q̃ legitimo inter eos succedi vř, vt ff. de leg. ij. l. Titia Seio §. Sed ia. in fi. quę est huic contra. Sed certe ibi dixit plus. s. ꝙ non alienarent qđ testator eis dimittebat, & ex hoc ibi dicitur iure substitutionis succedere, non quia vltimo tantum substituit, vt ff. de leg. iij. is qui. in fi.

† Etiam vnica oratiõe, quod facit, si filia bus legẽ tur cẽtũ p quali bet, q̃ uis ver bis sint cõiũctę, non tñ hẽant iᵉ accresc. vt l. huiusmo di. §. q bus ita ff. de le. Ang.

¶ Pupillaris substõ pôt fieri singulis pupillis, uel ei qui ultimus morietur. Ang.

¶ Vel singulis [a] liberis, uel ei qui eorum nouissimus [b] ĩpubes morieť, substitui [c] potest: singulis quidẽ, si neminẽ eorũ intestatum decedere uoluerit: nouissimo, si ius legitimarum hæreditatũ integrum inter eos custodiri uelit.

¶ Subſtõ pupillaris potest fieri nominatim, aut generaliter: quo casu uocantur scripti hæredes pro rata instõnis. h.d.

¶ Substituitur autẽ impuberi aut nominatim, [d] ueluti, † Titius aut generaliter, ut. Quisquis mihi hæres erit. [e] Quibus [f] uerbis uocantur ex substõne, impubere mortuo filio, illi qui & scripti sunt hæredes, [g] & extiterunt, [h] & pro qua [i] parte hæredes facti sunt.

ius ratio est libertas vltimarum volũtatum: ideo aũt admittuntur pro rata, quia cum nõ designentur portiones, & certũ est illum voluisse habere portionem, debet pręsumi eũ ita dilexisse in substõne, sicut dilexerat in institutione. No. summarium.]

SYL. d ¶ Substitui. Nominatim. sic supra de exhæ re. lib. §. nominatim.

† alias Titius hřs esto.

e ¶ Hæres erit. Subaudi, sit hæres filio meo.

f ¶ Quibus. Scilicet generalib. verbis.

g ¶ Hřdes. s. patris.

h ¶ Extiterunt. s. ipsimet hřdes. nam secus si alij quęrant, vtputa patri vel domino, nã tales. s. pater & dominus, qui sunt hæredes per filium vel per seruum, ex his verbis generalibus non admittuntur ex substitutione. idem dicas de hęrede hęredis, vt hęc notantur. ff. eod. cum filio. & l. qui liberis. §. hęc verba, & l. sequen.

SYL. ¶ Dic ꝙ cõis solu. est, quia hic simpliciter est facta substitutio, ibi in toto, secundum Bar. in d. l. vel singulis. vbi cõmuniter approbatur.]

* ADDIT. Vtrum si testator vltimo morienti substituat videatur filios inuicem substituere, vide Alexan. cons. xj. col. iij. in iij. vol. & consi. eiij. in vj. col. in iiij. vol. H.M.

b ¶ Nouissimus. i. vltimus, puta his verbis. Qui ex liberis meis impubes vltimus morieť, ei Titius hęres esto.

c ¶ Substitui. s. pupillariter.

SYL. ¶ Substituitur. Casus. In notissima regula nõ figuratur nisi literaliter, cu

* ADDIT. Ratio colligitur ex d. l. qui liberis, alia etiam adducitur per Bar. & alios ibi, quia illa verba referũtur ad primum immediatum hęredẽ, quem testator pręsumitur habuisse ex affectione, non autẽ ad secũdum qui nõ venit ex iudicio, sed ex dispositione testatoris. H.M.

i ¶ Pro qua parte. prout enim dilexit testator eos, instituit ęqualiter vel inęqualiter, sic in substitutione pͣsumitur, vt hic, & ff. eo. si pater. & supra tit. j. §. & si ex disparibus.

SYL. ¶ Masculo. Casus hic etiam nõ figurabitur, cum notissima sit regula inducta a cessante ratione finali ĩtroductionis ipsius pupillaris substitutiõis, quia

¶ Pupillaris substitutio expirat adueniente pubertate.

¶ Masculo igitur vsque [a] ad quatuordecim annos substitui potest, feminę usque ad duodecim annos, & si hoc tempus excesserint, substitutio [b] euanescit †

† Concord. c. Rayn. in gl. super verb. liberis. an remedi. ibi, pupillaris est, ex q̃ rest.

¶ Extraneo uel filio puberi non potest fieri substitutio directa post aditam hęreditatem, sed solum per fideicommissum potest grauari de hæreditate alteri restituēda in totū uel in partem. Aret.

¶ Extraneo uero, uel filio puberi hære di instituto, ita substituere † nemo pōt, ut si hæres extiterit, & intra aliquod tempus decesserit, alius ei sit hæres, sed hoc solum pmissum est, vt eum per fideicommissum [c] testator obliget [d] alij hęreditatem eius, uel totam, uel pro parte restituere, quod ius quale sit, suo loco [e] trademus.

quia cū ideo introducta sit, vt suppleatur per patrem defectus ętatis filiorū, profecto aduenięte ętate, qua sibi possunt testādo pronidere, debet cessare dispositio ex causa prętetita introducta. l. Titia §. vsuras. ff. de leg. ij. No. quando expiret substitutio in masculo & fœmina.]

a ¶ Vsque ad quatuordecim ann. scilicet completos, nam pupilli esse delinunt, vt supra quib. modis iu. fi. in princ. sed infra hos annos potest substitui, vt ff. eodem. si ita quis. & l. qui plures. la. ij.

b ¶ Substitutio. scilicet directa, si tamen aliqua verba inueniantur fideicommissi in testamento, iure fideicommissi valebit, vt C. de fideicommiss. lege si frater tuus.

SYL. ¶ Extraneo. Casus. Figuratio nō est necessaria in regula notissima in materia substitutionum, quod post aditā directo a pagano non substituitur, cuius ratio in promptu est, quia cum semel factus sit hęres, non potest desinere postea esse hæres, sicuti non potest ex die vel ad diē hęres quis institui, quod tamen concessum est per fideicommissum, vt dicetur infra de fideicom hęred. No. summarium.]

c ¶ Per fideicommissum. quod semper fecisse videtur, cum dicit, Si filius meus quandocunque decesserit, substituo ei Vitalem. quia verbum, substituo, cum sit generale verbū, & ad directam & ad fideicōmissariam substitutionem possit trahi, ad id restringetur quod est rei aptius, id est ad fideicommissum, quia directa non habet locum, quandocunque decedit, & probatur hoc C. de impuber. & alijs substitu. l. precibus. §. si vero substitutio (j) & ff. de vulg. substitutio. l. cohęredi. §. cū filię. & ff. de legi. & Senatusconsul. lege, in ambigua. forte idē si dicat, Vitalis hæres esto, nam trahitur ad fideicommissariam, quia de hęreditate restituenda rogasse videtur, vt ff. ad Trebellianum. l. ex facto. primo respon. & lege Seeuola. Sed cōtra est, vt no. supra in distinctione.

Substituo est verbum gñale.

* Nō tñ inutilis erit huiusmodi substō cum tacitam vulgarē contineat, secūdum Bar. in l. j. col. fi. ff. eo.

SYL. ¶ Dic, quod verbum, hæres esto, est verbum directum, quod nō obliquatur, vt dicit gl. & tradit Bar. in l. Centurio. col. fi. ff. eo.]

ADDIT. (j) Nota quod substitutio compendiosa facta verbis communibus valet omni tempore vt fideicommiss. & idem tenuit glo. in dicta lege precibus. & est communis opin. licet aliqui dixerunt, quod intra tempora valeat iure direc. post tempora uero iure fideicommis. dicatis vt ibi. Christophorus.

d ¶ Obliget. rogando eum per fideicom. vt restituat.

e ¶ Trademus. vt infra de fideicom. hęred. per totum.

Continuatio. ¶ Quibus modis &c. ¶ Vsque nunc qualiter firmentur testa. nūc qualiter infirmentur, nā nihil est adeo firmum quod non rumpatur, vt in Authen. de nupt. §. nuptias. coll. iiij.

Diuisio. Estamentum. ¶ Totus iste ti. diuidit̃ in v. partes. Primo ponit̃ qualiter testm̃ tollaẽ agnatione sui hr̃dis nouiter adoptati. Secũdo qualiter per secundũ testm̃ tollatur primũ. Tertio, qualiter testamentũ irriteẽ capitis diminutione testantis. Quarto, an voluntas solennis possit tolli nuda voluntate testantis. Vltimo, q̃ ẽt Imperator nõ capit † ex testõ imperfecto. Secunda ibi in §. (Posteriore) Tertia ibi (Alio quoque) Quarta ibi (Ex eo aũt.) Quarta ibi (Eadem oratione.) Aret.

† alias adeo.

¶ Quibus modis testamenta infirment.

¶ Testamentum valet, donec rumpatur aut irritum fiat, rumpitur autem agnatione filij adoptati uel arrogati. h. d.

Estamentũ iure factũ vſque† eo valet, donec rũpatur, irritũve fiat.

Rũpit̃ ãt testamẽtũ, cũ in eodẽ statu manente testõre ipsius testĩ † ius uitiatur. Si quis. n. post factũ testamentũ adoptauerit [a] sibi filiũ p Imperatorẽ, eũ qui est sui iuris, aut p Prætorẽ (scd̃m nostrã constõnẽ [b]) eũ, qui in ptãte parentis fuerit: testamentum eius rumpitur [c] quasi agnatione [d] sui hæredis.

SYL. ¶ Casus. In §. diffiniente & procedente tradendo regulã non est figurãdus, poterat tñ dubitari, q̃ cũ testm̃ iure factũ esset, non posset tolli nisi faltẽ cõtraria expressa volũtate & solẽni, reg. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. Cuius contrarium dr̃, q̃ rumpit̃ testm̃ agnatione filij adoptati vel arrogati, cuius rõ est, q̃ cum a l. ciuili ęquiparẽtur filijs legitimis & naturalibus, & agnatione filij posthumi testm̃ rũpaẽ, quia de eo nulla est facta mẽtio, & tñ ad validitatem testamenti debet instituí aut exhęredari, ita rũpitur in casu isto. No. testm̃ nullum rũpi nõ posse, q̃ a priuatio p̃supponit habitũ. Itẽ q̃ solenne testm̃ põt rumpi & irritari. Itẽ q̃ tunc rumpit̃, qñ manente testatore in eo statu, ius testĩ vitiaẽ. Itẽ q̃ arrogatione filij rũpit̃. Item q̃ dictio, quasi, est nota impropri etatis.]

* ADDIT. Vbi legitur, in eodem statu manente testatore. Frã. Hotom. putabat & sniam loci, & Theophili au ctoritatem postulare, ut cũ negatione legatur. Non manente, Status enim intelligitur, quo ad liberos pertinet, nõ quo ad testatorem.

a ¶ Adoptauerit. i. arrogauerit.

* ¶ Idẽ si legitimauerit filiũ. Deci. consil. lij. in prin.] SYL.

b ¶ Constitutionẽ. putaauus est q adoptat, vt C. de adop. l. cũ in adoptiuis. & supra de adopt. §. sed hodie.

† alias vis.

c ¶ Rumpitur. si autem prius cũ istituisset, non rumpereẽ, licet postea arrogetur, vt ff. de libe. & posthu. filio. §. fi.

SYL. ¶ Ratio est, quia iam reperit̃ institutus, & cũ testm̃ sortiatur effectũ scd̃m tempus mortis, illo tpe reperit̃ institutus, quo solet esse causa rupturę.] Si autem fuit exhęredatus filius emancipatus, & postea arrogetur, tunc non rũpitur, aut extraneus qui postea arrogatur, & tunc rumpit̃, vt ff. de contratab. l. non putauit. §. si quis emãcipatum. Extraneum aũt nepotem accipe, qui non est suus hęres, cum alius eũ præcedat, † alias frustra tunc exhęredaretur, vt ff. de verb. obli. quidam cũ filiũ. & de lib. & posth. l. si quis posthumos §. si filium.

† Et intellige extraneo extraneitate qua filius emãcipatus ẽ, & sic non inepte exhęredaẽ, imo lex consuluit, vt

ADDITIO. Et hęc vera, qñ ante testamentum fuit facta exhæredatio. qd aũt si in eodem, vel in vno testõ instituaẽ, in alia postea simpliciter exhęredetur, aut si post ius quęsitum exhęredatio conferatur, vide Ang. hic.

d ¶ Quasi agnatione. i. sicut natiuitate alicuius posthumi nam tunc certũ est rumpi, vt ff. de iniuſ. rup. test. l. j. in fi. & l. ij. in princip. & l. certum. (1) Et hoc in masculi testõ, secus in testõ fęminę, vt ff. de lib. & posth. l. Gallus. §. nunc de lege Valleia. in fi. & est ratio,

S. posthumorum. ꝟ. de exher. lib. & ita bñ seqř in gl. alias frustra &c. Io. Fab.

*

† Plures notabiles ampliationes & declarationes ad istū S. ponit Dec. in consi. 475.

SYL.

tio, quia preteritio matris habeř pro exheredatione, vt supra de exher. lib. S. fi. sed de inoffi. test. agit talis posthumus, vt C. de inoffi. test. l. iij. ADDITIO. (j) Testm̄ tñ rite factū postea per ingressum monasterij non irritatur, sz regulař secundū auth. si mulier. C. de sacrosan. eccle. dic vt p Ang. hic.

¶ Posteriore. Casus. Tritissima regula est in materia ultimarū uoluntatum posteriore testō primū rūpi. Hoc tñ dubitandi materiā in tex. nostro faciebat, quia uidebař ex sola volūtate testm̄ pēdeř, ita ꝙ quoquo modo cōstaret de noua volūtate cōtraria, primū testm̄ uidebatur rumpi. quia iam liquido apparebat a priori voluntate recessisse, sed cōtrarium dř, ꝙ necesse est scdm testm̄ iure factū esse, vt primū tollatur, qđ n. solēniter factū est, eodē modo dissolui debet. l. nihil tā naturale. ff. de reg. iu. nisi concurrat longū tp̄s cum uoluntate minus solenni, qa tunc cursus tēporis facit p̄sumi obliuionem prioris voluntatis. l. sancimus. C. de testa. No. testm̄ primū tolli ipso iure p secundū perfectū. Item ꝙ est necesse, ꝙ ex secūdo possit aditi hereditas, licet effectualiter non adeatur. Item ꝙ tolliř, dato ꝙ in secundo sit institutus hæres sub conditione, quę etiā defecerit.)

a ¶ Rumpiř. hoc est verum secundū quosdā qñ secundum non concordat cū primo, alias durat primum, ut C. de testa. sancimus. Sed certe hoc stare nō pōt: nam si ualet scdm, non ualet primū, cum idē non possit duo testamēta facere, cum ex secūdo tm̄ adeař hereditas. (j) E contra in snīa: nam valet prima, non secunda ab eodē & sup eodem lata, vt ff. de re iudi. l. iudex. ¶ Ratio est, quia lata sententia expirat officium quodāmodo iudicis, qui functus est officio suo, ī testō vero uolūtas est ambulatoria usque ad mortem.)

¶ Posteriore testō, & ꝙ ex eo hæreditas non adeatur, primū rumpitur h. d.

¶ Posteriore †quoqꝫ testō, quod iure perfectum est, superius rumpitur:[a] nec interest extiterit aliquis hr̄s ex eo,[b] an non: hoc. n. solū spectatur an aliquo casu existere[c] potuerit. Iōqꝫ si quis[d] aut noluerit hęres eē, aut uiuo testatore, aut post mortē eius antequā hæreditatē † adierit, decesserit:[e] aut † condōe, sub qua hæres institutus est, † defectus sit: in his casibus paterfamilias ītestatus moritur. Nā & prius testamentum non ualet ruptū a posteriore: & posterius ęque nullas habet uires, cum ex eo nemo hęres extiterit.

SYL.

ADDIT. (j) Hoc verū ubi fiunt ex interuallo, alias ī eo dē contextū & corā eisdē testibus possent duo originalia confici. Io. Fab.

† alias adiret.

† alias ante cōdōnem.

† alias defunctus.

b ¶ Ex eo. s. posteriore testamento.

c ¶ Existere potuerit. No. non considerari quod est, sed quod esse pōt, vt hic, & ff. de hęr. insti. l. pater filio, & ff. de iniust. rup. test. l. cum in secūdo. in prin. & S. in futurum. Sed contra. ff de lib. & posthu. si filius. j. Sol. ibi secūdū testm̄ non valuit in principio, hic autem valuit, licet ex eo non adeatur hæreditas. Item no. quod id, quod valet plus, rumpitur per id quod minus valet. sic ff. de adimen. leg. l. legatum sub conditione. S. j Arg. contra. ff. de rescin. ven. si id quod. in princ. & S. fi. Dic vt ibi notatur.

¶ Aliud est ī legato, ī quo sola unius voluntas spectatur, aliud in cōtractu, vbi duorum consensus exigitur, secū dum Ioan. Fab. hic. SYL.

d ¶ Ideoqꝫ si quis. s. institutus hr̄s in secundo testamento. Et iste versus est exemplum, quando valet secundum testamentum, & non extitit in eo heres, & uide tria exempla.

e ¶ Decesserit. quare nō transmittit nec olim nec hodie ad hered es, vt C. de ead. tol. l. j. S. in nouissimo.

¶ Sed & si quis. Casus. Quęrebař, an condito solēniter testō, si fiat secūdum, in quo non vniuersaliter hęres insti- SYL.

instituaẽ,sed in certa re,dicaẽ validũ: & uidebaẽ ꝙ nõ, quia posterius testm̃ non ęque perfectum est vt primũ,nec de toto disponit: cuius contrariũ decidit·nã aut istituit ĩ re certa nihil ad dito, & tunc detracta rei certæ mẽtione, trahiẽ in stõ ex dispositione. l. ad totũ. l. j. §. si ex fundo. ff. de hęr. insti. si uero dicit velle adhuc primũ ualere, tunc primũ ipso iure tolliẽ, & l. exequitur officiũ suũ. & applicanẽ hr̃di ĩ certa re omnia: sꝫ ut seruẽ uoluntas testãtis, teneẽ primis hæredibus restitue re retẽta re, in qua est institutus, si ascendit ad quartã, alias retẽta quarta. No sum mariũ, & q̃ in positione casus dicta sunt)

ff. de hęr. inst. l. j. §. si ex fundo.

ADDIT. Et hoc verũ, qñ in eodem testõ nõ est datus alius cohæres, alias haberet loco legatarij, pterq̃ in q̃rela inofficiosi testamenti, de quo dic ut p Ang. hic.

¶ Primum testamẽtum iure perfectum tollitur per secũdum perfectum, etiã si in eo sit in re certa hæres institutus: nisi in secundo asseruerit se uelle ualere primum quo casu institutus ĩ re certa omnia per fideicommissum restituit. Ang.

¶ Sed & si qs [a] priore [b] testamento iure perfecto, posterius æque iure fecerit: ẽt si ex certis rebus [c] in eo hæredem institue rit, superius tamen testamentum sublatũ esse diui Seuerus & Antoninus rescripse runt: cuius constitutionis uerba hic inseri[d] iussimus, cum aliud [e] quoque præterea in ea constitutione expressum sit.

¶ Imperatores [f] Seuerus & Antoninus AA. Cocceio Campano.[g] testm̃ secũdo loco factum, licet in eo[h] certarum rerum hr̃s scriptus sit, perinde iure ualere,[i] ac si rerũ mẽtio facta non esset: sed teneri hæredem scriptum,[k] ut contentus rebus sibi datis, aut suppleta[l] quarta ex. l. Falcidia, hæreditatem restituat iis, qui in priore testamento scripti fuerant, propter insertat† verba secundo testõ, quibus ut ualeret prius testm̃ expressum[m] est, du-

d ¶ Inseri iussim⁹. hoc tit. statim.
e ¶ Aliud. s. ꝙ expresse confirmari põt primum in secundo, & alia, ut patet in sequẽtibus.
f ¶ Imperatores. Ecce verba dictę constõnis.
g ¶ Cãpano. s. rescripserunt salutem.
h ¶ In eo. s. secũdo testamento.
i ¶ Valere. Accipe, dubitari nõ oportet, quod est. ĩ Accur.
k ¶ Scriptũ s. in scđo testamento.
l ¶ Suppleta quarta. s. si res sibi datę non faciant quartam.

† alias fideicõmissi uerba.

a ¶ Sed & si quis. Iste. §. est lex. ff. ad Treb. & incipit, si quis ptiore. Accur.

b ¶ Priore testõ. No hic argumentũ pro sententia appellationis, utrum ex ea, uel ex prima agatur. Die, ꝙ aut prima snĩa cõfirmaẽ per lapsum tpis, q̃a appellatio deseriẽ, & agiẽ ex prima, aut cõfirmatur a scđa: & ex ea agitur. gl. in l. eos. vbi Bar. C. de appel.) Sed cõtra arg. C. de don. in ter uir. & uxo. l. ex uerbis. & simile potest notari in l. pe. eiusdem tit. Acc.

Snia si gemine tur, ex SyL. qua tũc agetur.

c ¶ Ex certis rebus. Quia totũ habetur, licet ex certa re sit istitutus, & iõ rumpiẽ primũ testamẽtum, ut hic, &

* ADDIT. Falcidię autem nomen generaliter usurpauit, tametsi S. C. Trebelliano hoc additũ sit Falcidiæ, ut qui restitueret hęreditatem, quartam detraheret.

m ¶ Expressum est. Nam testator uoluit primum testamẽtum manere, & tñ non potuit, nisi iure fideicõmissi: ex tacita tñ uolũtate, quę ex secundo testamẽto pcipitur, remanet primũ, ut si dicã in secundo, ideo instituo talẽ, quia mortuus est quem instituerã in primo nam si errauit, remanet primus h.s, & legata ex utroque pręstantur, scilicet a primo hr̃de, vt ff. de hęredi.

bitari non oportet.

¶ Et ruptum quidem testamentum hoc[a] modo efficitur.

¶ Per capitis diminutionem testamentum proprie fit irritum. Et largo modo testamentum ruptū uel iniustum dicitur irritnm, & econtra. Aret.

¶ Alio quoque modo testamenta iure facta infirmantur, ueluti cum is, qui fecit testamentum capite diminutus[b] sit, quod quibus modis accidat, primo libro retulimus. [c] Hoc autem casu [d] irrita fieri testamenta dicuntur:[e] cum alioquin [f] & q̄ rumpuntur, irrita fiant: & ea, q̄ statim ab initio non iure fiunt, irrita sint. Sed & ea, quæ iure facta sunt, & postea † per capitis diminutionē irrita fiūt, possumus nihilominus rupta dicere. Sed quia sane commodius erat, singulas causas[g] singulis[h] appellationibus distingui: ideo quædam non [i] iure facta dicuntur, quędam iure facta rumpi, [k] uel irrita fieri.

redi.instituen.l.fi.

SyL. ¶ Ille tex. probat contrarium, vt aduertit hic. Christo.)

ADDIT. Et sic ex qualitate pręfatiōis colligit causa finalis ipsius dispositionis, & tunc ab ea licitum est arguere. Ang.

a ¶ Hoc modo. s. tribus modis, per arrogationem, & agnationem vt supra eo. §. j. Item & per secundi testamenti compositionem, vt supra eo. §. posteriore quoque, usque huc.

SYL. ¶ Alio quoque modo. Calus. Quę rebatur, an capitis diminutione rūperet testm̄. & uidebatur q̄ non, saltē quando postea decedebat sui iuris, quia media ipsa nō uidentur nocere testatori, sicut non nocēt hęredi. §. in extraneis, infra de hęre. qual. & differē. contrariū deciditur, & ratio esse potest, quia uenit ad casum, in quo non posset testari. l. q in potestate. ff. de testamen. quę ratio per aliquos hic reprobatur. Tamē potes eam defendere. Nec obstat. §. in extraneis. quia defectus causæ efficientis non est purgabilis, sicut in causa suscipiēte, vt dicit hic Ias. per ea quę habētur in §. si cui. fundus. infra de leg. No. quę dicūtur in summario.)

b ¶ Alio. Diminutus sit. licet minima capitis diminutione, vt infra eodem. §. non tamen. in fine. & ff. de codicill. lege conficiuntur. §. si post factum. sed contra supra de milit. testamē. § penultimo. Sed illud speciale est in milite. Potest & alius modus irritandi testamentum adiici, quia per legem quādoque cassatur in duobus casibus, ut in Auth. vt cum de appella. cognosci. §. si quis de prędictis. & §. si unum ex parentibus. collat. viij. †

c ¶ Retulimus, vt supra de capi. dimi.

d ¶ Hoc autem casu. s. cum quis capite diminuitur.

e ¶ Dicuntur. Scilicet proprie.

f ¶ Aliogn. scilicet si im proprie dicere uelit & large

g ¶ Causas id est differētias.

h ¶ Singulis appellationibus. id est proprijs nominibus. & facit ff. de supel. lega. lege Labeo. §. fina.

i ¶ Non iure facta. † ut sunt illa quę carent solennitate testium. Vel quādo testator non habuit testamēti factionem, & facit. Vel quando filium in potestate constitutum prętериuit, ut l. j. ff. de inius. rup. test.

K ¶ Rumpi. Scilicet tribus modis, videlicet per arrogationem, per agnationem, & per secundi testamenti cōpositionem Accur.

l ¶ Irrita fieri. vt per capitis diminutionem testatoris, vel quando hęres institutus non adit hęreditatem, quia tunc testamentum constituitur irritum, ut lege prima. ff. de inius. rup. testamen.

¶ Nō iū. Casus. Ratio dubitandi in pre-

† alias pp.

† Prim' casus ē, qn̄ ille, qui cognouit, se hr̄dē scriptū in testō testōrem inopia laborantem non alimentauerit: imo illū passus ē fame necari. Scd's casus est, q n̄ testatorē ab hostib. captum nō redemit iūc i dignatione quadā hr̄dis testamentū uiribus nacuatur: ppea q hr̄ditas ex eo nō adit secūdū Crist.

† Ista gl. cum duabus sequentibus ñ sunt Accur. sed addi tiones.

SYL.

presenti casu etat dispositio prece. §. & rigor iuris ciuilis. ratio aũt decidẽdi fuit equitas pretoria. No. ꝙ recõualescit quod alias nõ ualuit, cessante ĩpedimẽto, saltẽ de æqtate. Item ꝙ ad hoc, ui bon. possess. secundum tab. detur, necesse est qđ testamẽtum sit solenne de iure ciuili.)

a ¶ Signata sunt. & postea testatot capite dimi nutus est.

b ¶ Ciuis Romanus. vt qñ maximã uel mediã capitis diminutionẽ passus fuerit, & postea restitutus.

† alias pp.

c ¶ Sue potestatis. vt in minima.

d ¶ Fuerit. & aliquo iudicio voluntatẽ primã retineat, ut ff. de bo. pos. secũdũ tab. l. qui ex liberis. §. testõ.

¶ Hec glo. cõiter approbaẽ: que uoluntas debet declarari saltem coram quinq; testibus l. heredes. §. sed & si notam. ff. de testam. & ibi doc.)

e ¶ Libertatẽ. imo ẽt facto seruo testatore, vt quia capiaẽ ab hostibus. & ibi seruus moriaẽ, nam tunc ualer testamentum, vt s̃. qui. non est per. fac. testa. §. fi. qui est contra. sed illud est propter fictionem. l. Cornel. ut ibi, & ff. de vulg. substi. l. lex Cornelia.

ADDITIO. Et tunc qñ impedimẽtũ tolliẽ per uiam fictionis, vt ibi, uel restitutionis in integrũ a principe, ut l. si quis filio. §. pe. ff. de iniuſ. testa. reconualescit testm̃ etiam de iure ciuili, nisi quo ad relictum tali damnato factum, uel ipsius instõnẽ scđm Ang.

¶ Testamẽtum iure factum, quod postea fit irritũ capitis diminutione testatoris, reconualescit de æquitate Prætoris, si testator tempore mortis fuerit ciuis Roman⁹ & sui iuris. Ang.

¶ Nõ tamẽ per omnia inutilia sunt ea testamenta, quæ ab initio iure facta, †per capitis diminutionẽ irrita facta sunt. Nã si septẽ testiũ signis signata[a] sunt, potest scriptus hæres secũdum tab. testamenti bon. poss. agnoscere, si mó defunctus, & ciuis Romanus, [b] & suæ[c] ptãtis mortis tẽpore fuerit.[d] Nam si ideo irritũ factum sit testamentum, quia ciuitatẽ uel ẽt libertatẽ[e], testator amisit, aut quia in adoptionẽ se dedit, & mortis tempore in adoptiui patris ptãte sit, non põt scriptus hr̃s secũdum tabulas[f] bono. possess. petere.

¶ Posterius testamẽtum imperfectũ, uel alia ultima uoluntas non solennis nõ tollit primum. Aret.

¶ Ex eo autẽ solo[g] non potest infirmari testamentum, quod postea testator id noluerit[h] ualere, usque adeo, ut & si qs post factũ prius testamentum posterius facere cœperit, & aut† mortalitate præuentus, aut quia eum eius rei pœnituit, id nõ† perfecisse, diui Pertinacis oratione cautũ est, ne alias tabulæ priores iure factę irritæ fiant, nisi sequẽtes iure ordinatę &

f ¶ Scđm tabu. No. ꝙ de iure ciu. nõ admittiẽ, cũ sit irritũ testm̃, sed iure p̃torio, quo inspecto nõ potuit infirmari ꝙ erat factũ, cũ circa talia iusp̃toriũ nõ habeat vim, ut j. de bo. pos. §. quos aũt.

¶ Ex eo aũt solo. Casus. Nõ figutabitur, qa de rõne dictũ fuit ĩ §. posterio re. s̃. eo. No. testm̃ solenne non tolli nuda uoluntate contraria. Itẽ ꝙ illud nõ dr̃ testm̃ qđ quis post aliquarũ rerum dispõnẽ morte puentus pficere non potuit. No. regulã de qua in summar.)

SYL.

† alias morte.

† alias per fecerit.

g ¶ Solo Bene dicit solo, qa si plus interueniat, licet nõ sit perfectum, secundum tamen quandoq; rumpit primum, vt in fi. huius. §. dicemus.

* ADDITIO. Adde qđ qñ legatũ expresse adimiẽ, licet adimaẽ in uolũtate sequenti inutili, nõ tñ debeẽ l. & si trãsferam. ff. de adimen. leg. Bar. in l. si iure. ff. de leg. iij. H. M

h ¶ Noluerit. s. dicẽdo hec verba, No

lo

lo testamentum quod feci valere
a ¶ Perfectę fuerint. Immo qñq;. & si sint imperfectę secundę, rumpunt primo factas, vt C. de test. sancimus. q̃ est contra. Sed ibi tam ex cursu decennij, q̃ mutatione uoluntatis, illud euenit, non sola mutatiõe. Itẽ contra: ff. de testa. mil. l. eius militis. §. si militia missus. sed ibi primum erat minus solenne iure communi inspecto, vnde facile potuit rumpi.)

SyL.

¶ Facilius enim tollit actus subnixus iure singulari quam iure communi. l. iiij ff. de fideicom. liber.) Item contra ff. de iniust. rup. test. l. ij. Sed ibi secundum licet non sit perfectum iure cõmuni, est tamen perfectũ iure militari, vnde rumpit primum. Item contra C. de test. l. hac consultissima. §. si quis autẽ. Sed ibi in secundo fuerunt instituti, q & alias ab intestato successuri erãt, vnde facile rumpitur primum testm̃ in quo extranei sunt instituti, & facilius admittuntur veniẽtes ab intestato, vt arg. ff de vulg. & pup. substi. l. si filius. Item contra. C. de testa. l. nostram & ad idem contra. ff. si ta. testa. nullæ ex. l. j. §. si hęres. Sed in istis legibus plus fecerat testator, ut rumperet primũ, quia incidit, quod magis est, quam si aliud testamentum fecere uoluisset, arg. ff. de ijs quę in testa. delẽ. l. ij. Item contra. ff. de acquiren. hęre. l. Clodius. Sed ibi nõ ualet primum, non quia ruptum sit a secũdo, sed q a hęres institutus in primo non adiuit ex eo hęreditatem, vnde non ualet testamentum, quod heredem nõ habet, vt ff. de ijs quę in test. del. l. proxime. nec potuit eam transmittere suo hęredi adeundã, vt C. de cad. toll. l. vnica §. in nouissimo. Item contra. C. de ijs quib. ut indig. l. hæreditas. Sed ibi dixit talia uerba, quod hæres erat indignus, vel similia, quę plus faciũt, quã

pfectæ[a] fuerint. Nam imperfectum testamentum sine dubio nullum est.[b]

¶ Etiã princeps non capit ex testamenro imperfecto. h. d.

¶ Eadem oratione expressit,[c] non admissurum se hæreditatem eius, qui litis cã principẽ reliquerit[d] hæredem, neque tabulas non legitime factas, in quibus ipse ob eam causam[e] hæres institutus erat, probaturum:[f] neq;

si simpliciter diceret, nolle prius valere, uel quam si secũdum cępisset facere, & ideo ibi recedit a primo. Vel dic illud, quod hic dicit, esse verum de iure directo, vt nõ rumpatur primum, sed tamẽ aufert ei hęreditas vt indigno, ut ibi cum hoc cogitauerit testator, ut argu. ff. de condi. inst. l. qui dam. in fine.

ADDIT. (j) Vel dic, quod ille casus nõ est proprie exceptus a regula; quia hic primum erat ualidum de iure communi, sed ibi primum erat ualidum iure speciali ex priuilegio. Angelus.

b ¶ Nullum est No. nihil esse quod perfectum non sit. C. ad sillan. l. cum sillanianum. in fi. Sed contra. ff. quem admo. test. ape. l. ij. §. testamẽtum. Sed ibi abusiue dicitur aliquod, quod nõ erat perfectum. Item contra. C. de testam. l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. Sed illud speciale est fauore liberorum, ut ibi dicitur, sicut & illud est speciale in illis, vt difficilius rumpat testator illud in quo ipsi instituti sũt, vt in Auth. de testa. imperfec. §. pen. coll. viij.

Nihil & impfectũ ęquiparant.

¶ Eadẽ ratione. Casus. Figuram p te. rationem dubitãdi faciebat auctoritas principis, quia quo ad eum. seruatur ius gẽtium potius, quam ius ciuile Ratio decidẽdi assignatur in textu. No. summarium. Item quod quamuis princeps sit solutus legibus, illis tamen uiuere vult.

SYL.

¶ Et ita in dubio pſumit pp fisci extremã ptãtẽ, secus in priuato, vt l. ex hoc. §. sed hrdẽ. ff. de ali. iu. mut. cã fa. Ang.

c ¶ Expressit. s. diuus Pertinax.
d ¶ Reliquerit. s in solẽni testamentõ, quod facit, vt duriorem faciat aduersariũ suis aduersarijs: quæ institutio est odiosa & inuidiosa, vt ff. de hær. insti. l. pen. †
e ¶ Ob eam causam. s. litis: nã si legitimas non probat. s. princeps, multo minus probabit non legitimas.
f ¶ Probaturum. i. commẽdaturum.

Ad-

a ¶ Admissurum.Ideſt niſi ſolenniter ſit inſtitutus,nollet etiam nomen hæredis habere.
b ¶ Auctoritas deſit.vt quia aliquid deſit,propter quod teſtamentum non v3,cum multa ſint i eius factione neceſſaria, ut ſ̄.de teſt.§.j & ij.
c ¶ Reſcripſerunt, ut C.de teſta. l. ex imperfecto.
d ¶ Inquiunt. Imperatores.
e ¶ Soluti. vt ff. de leg. & ſenatuſc. l. prīceps.& facit ff de iure fiſci. l. fiſcus. j. §. fi.
f ¶ Viuimus. Ideſt uiuere volumus, vt hic, & C. de leg. & conſt. princ. l. digna vox. & facit ff. de leg. ij. qđ principi.& l. ſe.& ff. de leg. iij. l. ex imperfecto.& ff.de inof. teſt. l. Papinianus. §.Imperator.

† Concor. c.j. ī gl. ſup uerbo ab oībus in fi. ex tra de cō ſtit.

dentium. Secūdo econtra de querela aſcendentium contra teſtamenta deſcendentium. Tertio de querela collateralium. Quarto quod querela eſt remedium ſubſidiariū Secūda ibi (Non autem.) Tertia ibi (Soror.) Quarta ibi (Tam autem.) Arc.

ex nuda uoce hǽdis nomēadmiſſurum,[a] neq; ex ulla ſcriptura,cui iuris auctoritas[b] deſit, aliquid adepturū Secūdū hoc diui Seuerus & Antoninus ſæpiſſime reſcripſerūt [c] Licet.n. [inquiunt[d]] legibus ſoluti[e] ſim⁹, attamē legibus uiuimus.[f] †

¶ De inofficioſo teſtamento.

¶ Solis liberis præteritis vel exhæredatis, parentibus quoque, & fratribus. uel ſororibus turpi perſona inſtituta, datur querela inofficioſi, quod non officio pietatis uſus teſtator ſit. hoc dicit.

QVIA plerūq; parētes ſine cā liberos ſuos exhære

¶ Quia plerunque Caſus poſitio facilis eſt. ſtat.n. tex. in declaratione terminorum, cui ſcilicet competat querela īofficioſi. & quia ſupra de exhę.lib. uiſum ē clare filijs competere, cum hoc ſit indubitatum,prętereundū eſt: ſed in parētibus videbatur, ꝙ nō poſſet competere querela, quia filij non poſſunt condere teſtamētum. l. qui in poteſtate. ff. de teſt. immo quādo prętериretur aſcēdens, uidebatur ꝙ nō haberet locū querelæ, ſed bo. poſ. contra tab. l. j ff. ſi quis a pa. fu e. ma. Cuius cōtrarium reſpōdetur, ꝙ immo competat querela,vt dicitur hic i tex. ea ratione, qa cōtra officium pietatis filij fecere quaſi furioſi, qui parētes exhęredauere,uel præteriere. Nec ob. obiectum de patria poteſtate, qa iſte tex. debet intelligi in emancipatis teſtantibus; qa ſi intelligeretur de filiis in poteſtate,teſtamētum eſſet nullū. Itē quod dicitur de querela, habet locū indiſtincte, quandp parentes exhæredantur, ſed differentia eſt in pręteritione, quia ſi prętereuntur aſcendentes per lineam maternam,habet locū querela,qa habetur pro exhęredatione,ſupra de exhær.lib. §. fi. ſi per lineā paternā, habet locum bonorum poſ. cōtra tab. ut in contrario. De fratre autem & ſorore rō introductionis pietas fuit, nō ſimpliciter, ſed quādo eſt ad-

SYL. * ¶ Intellige ꝙ volunt uti iure cōi. ſ. in teſtamentis aliorū,non in ſuis,hoc eſt,cū ipſi teſtanē,ſecūdū Pau. de Caſ. & Iaſ.in l. ex imperfecto.C. de teſta.) ADDIT. Immo cōtra fiſcū in dubio eſt ferēda ſententia,ſi cauſa ſit mere lucratiua;alias ſecus, vt hic. Ang.

Continuatio. ¶ De inofficioſo teſtō. ¶ Qualiter ipſo iure teſtamenta infirmentur ſupra titu. primo, dictum eſt,nunc autē qualiter officio iudicis id ēſt per ſententiam iudicis,intenretur querela inofficioſi teſtamenti.

Diuiſio. Via plerunque. ¶ Totus iſte titulus diuidit principaliter in duas partes. Primo ponit quibus perſonis competat querela. Secundo quando querela ceſſat. Secunda ibi (Sed hæc ita,) Item prima ſubdiuidit. Nam primo de querela deſcendentium contra teſtamenta aſcē-

admista odio turpis personę institutę. Notabilia collige per te.)

a ¶ Exhęredāt. Hoc refertur ad eos, qui ascēdunt per lineam masculinā & fęmininam, sed sequēs clausula respicit tm̄ fęmininam.

b ¶ Vel omittūt. Hoc tm̄ ad fęmininam lineā refert. Nam illarum pręteritio pro exhęredatione hr̄, vt supra de exhęre. li. §. mater. Si autem aliquis de linea masculina omitteret filiū ī potestate, nullum ipso iure esset testm̄: si emancipatum filium omitteret, valeret, sed per contra tabulas rumpitur, ut supra de exhęr. lib. in princ. & §. emancipatos. hodie etiam emancipatus pręteritus potest dicere nullum ipso iure, vt supra de exhęr. li. §. nostra. alias, sed hæc quidem. & C. de li. pręt. maximum. Accur.

dant, [a]uel omittūt: [b] in ductūm est, ut de inofficioso testō agere possint [c]liberi, q[d] queruntur [e] aut inique se [f]exhæredatos, aut inique pteritos, [g] hoc colore [h] quasi non sanę mētis fuerint, cum testamē tum ordinarent. Sed hoc dicitur, nō quasi uere furiosus sit: sed recte quidem † fecit testamentum, nō aūt ex officio pietatis. Nam si uere furiosus sit, nullū [i] testm̄ est. ¶ Non autē liberis tantū permissum est testamentum parentum inofficiosum accusare: uerum ēt liberorum, [k]parentibus ¶ Soror autem [l] & frater, turpibus [m]p-

SyL. ¶ Declara hoc verum, qñ nō esset inserta cā, quia tūc ēt hodie haberet ius dicēdi nullum, sed inserta eā, necesse est φ veniat per contra. sicut de iure antiquo, secūdū glo. in l. si filius. ff. de min. quę cōiter approbatur per doc.)

e ¶ Agere possint. f. ab adita hr̄ditate ĵ. quinquenniū, † vt C. e. scimus. §. fi. & l. si quis filium. in fi. & ff. e. Papinianus. in fi. & C. in quib. cau. in integr. resti non est ne. l. ij. & hoc proposita quadam petitione ad hoc, vt testm̄ rescindatur, quæ non est actio prorsus, nec accusatio, sed medium tenet, & quandoque actio, qñque accusatio dicitur, sed proprie dicitur querela, vt no ff. eo. posthumus. §. si quis.

† Supplementū autē ltimę ēt ppara- tū transmittit & durat xxx. annis, secū dū communem opi. Angel.

d ¶ Qui. s. liberi.

e ¶ Queruntur. i. conqueruntur.

f ¶ Se exhęredatos. a qualibet linea.

g ¶ Pręteritos. Ab aliquo de linea fœminina.

h ¶ Hoc colore. i. hac honestate verborum.

i ¶ Nullum testm̄, ut supra qui. non est permis. fa. test. § item furiosi.

K ¶ Liberorū parentibus. s. est pmissum accusare filiorū testm̄, qñ sunt ab eis exhęredati, & hoc accipe ī filio pagano emancipato alias si esset miles, non subiiceret q̄relę, vt C. e. l. fi. in fi. † alias fecerit.

SyL. ¶ Quod hodie correctū est secūdum gl q̄ cōis est in d. l. fina.

quia datur querela.)

[i] Itē si eēt ī ptāte, testm̄ ipso iure nō valeret, vt ŝ. q. nō est pmis. fac. test. in prin. & facit. ff. e. l. nā & si parentibus.

* ADDIT. Et pręteritos & exhr̄datos queri posse parentes. Eg. Baro hic censet. licet pręteriti etiam contra tab. bono. pos. petant. liberi tamen in querela anteponentur parentibus. l. si pater. ff. de inoffi. test.

l ¶ Soror aūt & frater. Hoc accipe in cōsanguineis & uterinis, vel cōsanguineis tm: (j) nam vterini nō pñt, vt C. eo. l. fratres. Et no. φ duo dicit iste. §. primū, φ frater & soror pñt ageř q̄rela. Secundū, φ hoc verum est, qñ turpes personę instituuntur heredes.

ADDI. (j) Dummō sint ex legitimo matrimonio nati, alias secus, ētsi p rescriptum principis essent legitimati. Itē procedit iste tex siue sint exhr̄dati siue pteriti, dūmō legitimā in totū vel in partē nō habeāt, quia tūc agūt ad supplementum, vt hic per Ang.

m ¶ Turpibus. Scilicet infamibus ipso iure.

SYL. Vel p sniām, uel ēt de facto, vt C. e. l. fratres. & ibi Ias. declarāt in fi.

ADDIT. Et talis infamia iuris, uel facti etiam, excludit à querela, vt l. in arenam. C. eo. Ang.

a ¶ Prælati sũt.i.admissi sunt, & sic, rorpibus psonis, ablatiui sunt absolu ti. Vel dic prælati sunt.i. præpositi tur pibus per sonis, datiue legendo.
b ¶ Non ergo. hoc refertur ad primũ responsum, uel potius ad secundũ.
c ¶ Possunt s. de iure.
d ¶ Vltra. Hoc ad secũdum, vel potius ad primum, si rite inspiciat series textualis.
e ¶ Agẽtes vincere. s.ẽt de facto agẽtes non uincerent, melius ergo facerent, si se sumptibus inanibus non vexarent, vt ff. eo. l. j. Sed cõtra. ff. eo. posthumus. §. si qs ex his. Sed ibi nemo repulit agentem, repelli tamẽ potuit, vt hic. Sed an filij fratrum agãt? Videtur ex hac litera eos excludi. Sed cum hodie vocentur ab intestato & fratrib. æquiparentur, forte & ipsis querela datur, ut in Auth. de hæ.ab intesta.venienti. §.reliquum.&in Authen. vt frat. filij. §. j. colla. ix. quę est in C. de leg. hær. auth. cessante. & argum. ff. de inoffi. testam. l. posthumus. in princ. Sed respondent quidam, qđ non admittuntur ad querelam, & tamen vna cum eo, qui potest agere, ad mittuntur ab intestato, vt C. de inoffi. testam. fratris. & C. communia de suc ces. auth. itaque. Vel posset responderi, quod admittuntur iure diuerso, nã frater agit querela, & rumpit, & filius alterius fratris, cum sit ruptum testamentum, admittitur ab intestato. Accursius.

SyL. ¶ Opi. gl. hic cõmuniter teneť, quia subintratio illa locum habet ab intestato, non facto testamento.]

ADDIT. Si autem esset solus, a querela excluderetur. Ang.

SyL. ¶ Tam autem. Casus. Figuratio nõ est necessaria in declaratione notissimę regulę in hac materia, potest tñ ꝓ rõne dubitãdi adduci, ꝙ quamuis filius habeat legitimã & ultra iure legati vel alio modo, põt agere querela, dummodo non habeat iure institutiõis. §. aliud quoq; capitulũ. in Auth. vt cũ de appel. cogno. Contra n umdicitur hic. Sed dic, ꝙ illud ꝓcedit de iure nouissimo, hoc autẽ est de iure antiquo, nã quo ad hoc. §. ħ ẽ hodie correctus. No. ꝙ filij tã naturales, q̃ arrogati, vel adoptati ab auo paterno uel materno, qui transeunt hodie in potestatem patris adoptantis, habent querelam. Itẽ ꝙ talis querela competit ẽt posthumis. Item quod hęc querela est remedium subsidiarium, deficientib. alijs. Item quod ad excludendum liberos a querela, sufficit aliquid eis re linqui: quo casu agunt ad supplementum arbitrio boni viri.)

sonis scriptis hęredibus, ex sacris constõ nibus prælati [a] sunt. Non ergo [b] contraoẽs hrdes agere possunt.[c] Vltra[d] fratres igitur & sorores cognati nullo modo aut agere possunt, aut agentes [e] vincere.

¶ Cessantibus alijs remedijs agitur quærela, & quando nihil est relictum, alia agitur ad supplementum.h.d.

¶ Tam autem naturales [f] liberi, quã secundũ nostræ constitutionis diuisionẽ [g] adoptati, [h] ita demũ de inofficioso testamẽto agere possunt, si nullo alio iure ad defuncti bona ueni re possunt. Nam qui ad hæreditatem totã

f ¶ Naturales. Scilicet & legitimi: nam naturales tantum non agunt in bonis patris, sed matris, vt ff. eod. si su specta. §. primo.

* ADDITIO Spurij quoque filij de inoffi. test. matris dicere possunt. d. l. si suspecta, nisi mater fuerit illustris vt C. ad Orficia. l. penul. & gl. in d. l. si suspecta H. M.

¶ Ratio est, quia ab hęreditate mřis non excluduntur, a patris sic. l. humanitatis. C. de natur. lib. l. placet. C. ad Orfic. vel quia cõtra uotum patris nõ succedunt, glo. in lege prima. §. j. ff. de contrat ab.]

g ¶ Diuisionem. Vt ab auo paterno vel materno.

g ¶ Adoptati. i. † arrogati, qui hẽnt quartam ex constitutione diui Pij, vt ff. eod.

† Ista expõ est mala, qa arrogatis eõ fulitur alio remedio. s. ꝓ condõnẽ ex l. ut ibi. & l. si arrogatio. ff. de adop. igitur &c.

vel partē [a] eius alio iure ueniunt, [b] de inofficioso agere non possunt.

¶ Posthumi [c] quoq;, qui nullo alio iure uenire possunt de inofficioso agere pñt.

¶ Sed hæc [d] ita accipienda sunt, si nihil eis penitus a testatoribus testamento [e] relictum est, quod nostra constō [f] ad verecundiam naturæ introduxit. Si uero quãtacunque pars hęreditatis uel res eis fuerit relicta, de inofficioso q̃rela quiescente, id, quod eis [g] deest, vsque ad quartã legitimę partis repleatur, licet nō fuerit [h] adiectum, boni uiri arbitratu debere eam † compleri.

¶ Tutor legatū petendo nomine pupilli, non repellitur a q̃rela. Idem, si quęrela noīe pupilli egerit, non amittit legatum sibi relictum. Aret.

¶ Si tutor [i] nomine pupilli, cuius tutelam gerebat, ex testamento patris sui

ff.eo. Papinianus. §. si quis impubes. Itē adoptati, si auo paterno dati sunt, vt C. de adopt. cum in adoptiuis supra de adopt. §. sed hodie. & hoc p̄dixit.

a ¶ Partem. Scilicet quartam, si autem minus tunc ad supplementum agitur, vt infra proxi.

b ¶ Veniūt. Idest venire possunt, vt iure legati vel donationis, vt infra eodem. §. penul. vel quia eorum filij vel serui sunt instituti, vt ff. eodem lege, nihil.

c ¶ Posthumi. Scilicet exhæredati, nam si præteriti, ipso iure rumpitur testamētum, ut supra de exhęred. liber. §. posthumi. sed hodie non possunt exhæredari, vt C. eodem. si quis in suo. §. legis.

d ¶ Sed hęc. Hoc refertur ad supradicta a principio vsque huc.

e ¶ Testamento. s. iure institutionis, cum testamentum facit, vt in Authē. vt cum de appel. cog. §. aliud. sed si aliam voluntatem facit, sufficit quoquo reliquatur tit. ut in Auth. de triē. & semis. §. j. coll. iij.

f ¶ Constitutio. ut C. eodem omnimodo.

g ¶ Eis. Scilicet exhęredatis vel præteritis.

h ¶ Non fuerit adiectum, vt C. eodē sancimus in princ.

SYL. ¶ Si tutor. Casus. Querebatur an pręterito uel exhęredato filio, qui alterius pupilli tutelam gerebat, cui in testamento paterno erat aliqd relictum, si acceptabat legatum, an excluderetur a querela. & videbatur ꝙ sic, quia statim approbato testamento, excluditur a querela, sed acceptãdo legatum videbatur approbare testamētum, ergo &c. Contrarium dicitur ea ratione, q̃a quãuis vna p̄sona sit & eadem, tamē gerit vices duarum, quãdo ergo approbat testamentū vt tutor, non censetur approbare vt ipse, quando vero improbat vt tutor similiter nō videtur improbare vt ipse, & sic diuersitas hæc facit rōnem decidēdi in tex. nostro, cum sit officium necessarium vt in gl. No. quod dictum est in summario. Item ꝙ dictio, sed si, non aduersatur secūdum suam naturam in iure & in facto, sed in facto tantum.]

† alias impleri. alias repleri.

i ¶ Si tutor. Testator extraneum instituit, & filium exhęredauit, & cuidã pupillo existenti in tutela filij sui legatum reliquit, quod petijt filius nomine pupilli sui, non tamen ideo repellitur a querela suo nomine. Sed cō tra. ff. eo. l. fin. j. respon. Sed ibi certe aduocatus uel procurator sponte faciebat, cum illa officia sint spōtanea, vt infra manda. §. mandatū. at hic ēt ex necessitate, quia tutela ex necessitate suscipitur, vt ff. de tutoribus & curator. datis ab ijs. l. necnon. & necessario geritur, vt ff. de administ. tut. l. j. in princip.

Aduocati & p̄curatoris officium est spontaneum.

SYL. ¶ Quando autem etiam officium aduocationis esset necessarium iuxta. l. prouidendum. C. de postu. cum si. tūc non submoueretur a querela.]

Ni-

legatū accepit, cū nihil erat relictum ipsi tutori a prē suo nihilominus [a] † poterit noīe suo de inofficioso patris [b] testō agere. Sed si [c] econtrario pupilli nomine, cui nihil relictū fuerat, de inofficioso egerit, & superatus ē: ipse tutor, quod sibi in testamento eodē legatum relictū est, non amittit.

¶ Sufficit, ꝙ filius habeat unam quartam quoquo relicti titulo, ad hoc ut excludatur a querela, siue sit unus, siue plures. Angel.

¶ Igitur [a] quartam quis debet habere, ut de inofficioso agere non possit, siue iure hæreditario, siue iure legati [c] uel fidei commissi, uel si mortis cā ei quarta donata fuerit, uel inter [f] uiuos, in ijs tantummodo casibus, quorum mentionem fa-

† alias possit.

a ¶ Nihilominus. Nam uidebatᵉ paternū iudiciū approbasse, & sic nō posse postea querela agere, sed tamē nihilominus poteſt, vt hic dicit.

SYL. ¶ Ratio fuit assignata in positione casus.]

b ¶ Patris. s. ipsius tutoris, immo erat exhæredatus.

c ¶ Sed si econtrario. Hic testator filiū suū pupillū exhęredauit, & tutori, quē ipsemet pr̄ filio dabat, legatūdimisit. Is ergo agat de inofficioso noīe pupilli, & succumbat: tamen ad legatū admittiᵗ. Et ita nota arg. ex hoc & superiori responso, ꝙ quis agit aliquid interdū nō vt ipse, sed ut alius, simile. ff. de adopt. si parer. §. qui duos. & ff eo. l. si is qui. §. si hęres. & l. aduersus. §. j & C. de ad min. tut. cum quędam. & ff de cōpen. l. pen. C de dolo. l. j.

SYL. ¶ Igiᵗ quartā. Casus Quę rebatur, an habens quartā excluderetᵉ a querela. & uidebatur quod non per authen. nouissima. C. eo. ubi requiritur tertia uel semis secundum numerū filiorū, vt quis agete non possit. Item dubitabatur ex eo quod dicitur in d. Authē. vt cum de app. cogno §. aliud quoq;, quod requiratur titulus honorabilis institutionis, non autem sufficerēt tituli hic expressi. Item dubitabatur ex alio, quod quamuis non haberet quartam, dummodo haberet aliquid, non posset agi querela, sed ad supplementum vt supra dictum est. Contrarium uero hic deciditur, ut vides, de quo breuiter dic quod aliud est de iure nouissimo, secūdū quod prędicta immutata sunt, aliud de iure antiquo, vt hic dicitur, & in gl. j. & ij. No. collige per te, quia clara sunt.]

d ¶ Igitur quartam. Contrarium formatur ex eo quod habes supra eo. §. sed hęc ita. vbi dicit, ēt si minus quarta habet, nō agit querela, sed ad supplementum. Sol. hic loqᵉ ante Iustinianū, vt C. eo. cū q̄reᵗ. & ff. eo. Papinianus. §. qm̄ aūt quartā. at supra secundū Iustiniani tempora, per l. C. eo. omnimodo. Et illud, igiᵗ, q̄d est hic, ponitur, īcęptiue nō illatiue, sic. ff. de iusti. & iure. ius ciuile. §. hoc igitur. uel lege illatiue, ex eo quod habes supra eo. §. tam autem. in fi.

Igitur īcęptiue & illatiue sumitur.

e ¶ Iure legati. sed hodie iure institutionis, si facit testamentū, vt in Authē. vt cū de app. cog. §. aliud. (j) si uero alia sit uolūtas, sufficit quoquo relicti titulo vt in Auth. de trien. & semis. §. j.

SYL. ¶ Quod introductū est tā respectu honoris, quia titulus est honorabilior, q̄ vtilitatis propter ius accrescendi.]

ADDIT. (j) Quod est uerum ēt in legitima, q̄ debetᵉ parentibus. Et an sit necesse, ꝙ expresse relinquant iure institutionis, an sufficiat relinquere ꝑ legitima uel Falc. uide Ang. hic.

f ¶ Inter uiuos. s. data ea conditione, ut hæc donatio īter uiuos in quartam computetur, vt C. eo. si quādo. §. generaliter. & hic subijcit.

ADDIT. Quod satis uidetur exprimere si dixit, Dono tibi hoc ꝓ parte tua. arg. l. peto. in princ. ff. de leg. ij. Et est ratio istius gl. quia legitima debetur ex bonis, quę reperiuntur tempore mortis, in quibus non reperitur hęc dona-

donatio, cum iam in vita patris patrimonium perfecte exiuerat. Ang.

a ¶ Alijs modis. Vt dotis causa, & donationis pp nuptias, vt C. de inoffi. testam. quoniam nouella.

b ¶ Diximus. vt supra proximo. §.

c ¶ Pro virili portiõe. Vt. s. quilibet habeat quartam huius partis, quã habiturus erat ab intestato, vt C. eodem. l. parentibus. & lege, cum quęrit. hoc tamẽ est hodie iure Auth. mutatum scilicet vt tertia detur, si sunt quatuor, vel pauciores, si vero plures sunt filij exhæredati, habent dimidiam, † vt In Authẽ. de trien. & semis. §. j. quę est. C. eo. auth. nouissima. Vnde versus. Quattuor aut infra dant natis iura trientem: Semissem vero dant natis quinq; vel vltra. Et nota in fine huius tituli, quod quidam dicunt hunc titulum hodie non habere locum nisi inter fratres turpibus personis hęredibus institutis, & hęc fuit sententia M. per authen. quę est C. de liber. pręter. authen non licet & authẽ. ex causa. Sed nos dicimus, ꝙ habet locum, vt olim, quod plene diximus in Authen. vt cũ de app. cog. §. aliud in fi. & in d. authen. ex causa. nisi quod quędã capitula in d. auth. circa querelã sunt innouata, vt qa olim non transmittebatur ad heredẽ etiam suum, nisi esset ꝑparata, vt ff. eodem. posthumus. § fi. & l. sequ. hodie sic ad suum hæredem, vt C. eodem scimus. in fi. Itẽ olim quarta dabatur, hodie triens, uel semis, ut dictũ est. Itẽ olim filij se gratos esse probabãt, hodie hęredes probant ingratos, ut C. eo. omni modo. † Item nota hunc titulũ loqui de gratis filijs. si enim essent ingrati, nihil tenetur pater eis dimittere, vt in Auth. de hęr. & fale. §. exhęredatos. & in Auth. de immẽ. dona. in filios. §. fi. Et sunt causę ingratitudinis. xiiij. quibus filij exhęredantur, & septem quibus pater a filijs, vt in Auth. vt cum de appel. cogn. §. causas. & §. iustum autem. Et tres quibus frater a fratre, vt in Authẽ. de nupt. §. ingratitudinem.

Portio filijs debita iure naturę q̃ est.

† Idẽ in quarta debita parẽtib. Secus in debita fratrib. An autẽ portio unius filij incapacis accrescat alijs, uide Angel. hic.

*

† Adde l. liberi. in prin. eo. titu.

Pr̃ filiũ xiiij. casibus filius pr̃ trẽ vij & fratẽ frẽm tribus exhęredare põt.

† alias desunt SYL. sequentia verba.

cit nostra constõ, uel alijs [a] modis, qui in nostris constõnibus continent. Quod aũt de quarta diximus, [b] ita intelligẽdum est, ut siue unus fuerit, siue plures, quibus agere de inofficioso testamento permittitur, una quarta eis dati possit, ut ea pro rata distribuatur eis, † idest pro uirili portione. [c]

¶ De hæredũ qualitate & differentia.

¶ Triplices sunt hæredes. Ang.

Haeredes ãt aut necessarij [d] dicunt, aut sui & necessarij, aut extranei. [e]

¶ Plures autem in filio sunt, quam in alijs, quia magis tenet l. an tibi. C. de in litem dan. tu l. altius. si setu. vend. [

¶ De hęredũ qualitate & differentia.

¶ Quia hęredes, de quibus supra dictum est, diuersi sunt, ideo de eorum differentia & qualitate. i. differẽti qualitate videamus. Accur. Floren. Continuatio.

Haeredes. ¶ Totus iste notabilis titu. diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit regulam, ꝙ hæredum sunt tria genera. Secundo illa genera ꝓsequitur, & declarat seriatim. Secũda ibi. Necessarius hęres. Diuisio.

d ¶ Necessarij. s. tantum.

e ¶ Aut extranei. De his autem omnibus hic tit dicit per ordinẽ, vt int. proximo. §. & §. sui & §. cęteri.

¶ Necessarius. Diuiditur in tres partes. Nam primo prosequitur primum genus hęredum scilicet qui sunt necessarij hęredes tantum. Secundo prosequitur secundum membrũ siue genus, uidelicet qui sunt sui & necessarij. Tertio prosequitur, qui sunt extranei hęredes. Secunda ibi (Sui autem.) Tertia ibi (Cæteri.) Item subdiuiditur prima pars in quatuor partes. Primo quis sit hæres necessarius tantum. Secundo rõnem assignat, quare sic vocatur. Tertio infert cõsulẽdo Diuisio.

testa-

testatori, qui non est soluendo. Quarto prouidet ipsi seruo. Secunda ibi (Ideo) Tertia ibi (Vnde qui.) Quarta ibi (Pro hoc tamen.) Aretinus.

SYL. ¶ Casus. Non figurat in declaratione terminorū nisi litera liter. rō autē quare dicat necessarius, exprimit in ver. quia siue velit. No. triplicē esse heredū differentiam. Item quis dicatur necessarius heres. Item quare dicatur necessarius. Itē no. consiliū eorū, qui nolūt bona sua post mortē distrahi sub nomine suo.

† alias quia ue lit nolit omnimodo.

¶ Seruus proprius heres a domino institutus, dr necessarius, quia est hrs velit nolit, bona tamen, quæ post mortem domini q̃rit, propria sibi reseruantur. Ang. Are.

¶ Necessarius [a] hrs est seruus hæres institutus, ideoq; sic appellat, † quia siue velit, siue nolit, omnino post mortē testatoris protinus [b] liber & necessarius [c] hrs fit. Vnde [d] qui facultates suas suspectas [e] habent, solent seruū suum primo, aut secū do, aut etiā vlteriori gradu hæredem instituere, ut si creditoribus satis [f] non fiat, potius eius hæredis [g] bona, q̃ ipsius testatoris, a creditoribus possideantur, uel distrahantur, uel inter eos diuidantur.

¶ Pro hoc tamē incōmodo, [h] illud ei cō modū [i] pstatur, ut ea, quæ post [k] mortem

Item φ hereditas adita nō dr̃ amplius hrditas: ibi, potius hrdis bona, q̃ testoris. Itē φ bona quęsita post mortē nō sunt obligata creditoribus. Itē φ qui in vno grauatur, in alio releuat. Item a speciali hic, φ heres tenet de suo creditoribus hereditarijs.]

a ¶ Necessarius. Ad hoc vt sit necessarius, est necesse vt sit seruus testatoris ipse testamenti, vt hic, & ff. de hær. inst. si alienum. in prin. † Itē & tēpore mortis, vt supra de her. insti. §. seruus. Item φ nō sit alieti legatus, tūc enim legatario quęreret hereditatem, & ipse ei pparsce eius esset, nisi idem seruus sibi sub stitutus esset hæres & liber, vt ff. de vulg. & pup. substi. l. fi. § j.

† Dic hic verū siue īsolidū, siue ppar te sit hęres, vt nq. glo.

* ADDIT. Intellige hunc. § secū dum Por. hic nisi fuerit datus substitutus seruo, quia tunc prefertur seruo, instituto vt est casus singularis in l. si is qui soluendo, secunda. ff. de hęre. instit. H. M.

b ¶ Protinus. i. statim. & si quidem pure institutus est, a seipso libertatem consecutus videtur, vt ff. de acqu. hęr. ex parte. & ff. de hęred. insti. sed & si in conditione. §. fi. & etiam ignorās, vt ff. si cert. pet. eius qui. & ff. de testa. qui in domini.

c ¶ Et necessarius. Nisi sit institutus sub hac condōne, si vellet, quę verba faciunt eum voluntariū, sed in extraneo nil operant, vt ff. de condi. institu. verba. & ff. de hęred. insti. Cornelius.

d ¶ Vnde. Quia necessarius.

e ¶ Suspectas. Vt quia sciunt se nō esse soluēdo & facit. s̃. q. ex cau. mā. nō li. ī prin. & s̃. de vulg. subst. in prin.

f ¶ Satis non fiat. s. ab hoc seruo herede & libe. instituto.

g ¶ Hrdis. i. serui instituti, & hoc ne defunctus iniuria afficiat, vt sup. qui. ex cau. ma. non licet § j. in fi.

* ¶ Valde. n. ignominiosum erat apud veteres, cuiusquā bona publice a creditoribus distrahi, vt apparet ex. M. T. in orat. pro P. Quint.]

SYL. * ADDIT. Dic heredis bona distrahi quę tamen fuerunt antea hæreditaria, ne sit contra vltima verba tex. quia ea nunquā fuerunt hereditaria. vide Por. hic. H. M.

h ¶ Incommodo. quia inuitus hære ditati astringitur.

i ¶ Commodū prestat. Sic & alias in uenitur in multis locis, vt qui in vno casu grauat, dēt in alio releuari, vt ff. de iureiur. l. eum qui. in princ.

Grauatus in vno debet in alio rele uari.

K ¶ Post mortem. s. ante aditam hæ reditatem, vt C. ad Silla. l. cum Sillanianum. Vel certe hic protinus videtur adita hereditas, & d. l. cum Sillan. in alio casu loquitur.

ADDIT.

ADDITIO. Scilicet quando libertas est legata sine institutione, quę statim non cedit, ut l. unica. §. libertatibus C. de cad. toll.

a ¶ Patroni. i. qui esset patronus, si esset liber i ui ta illius.

b ¶ Referuent. Separatione impetrata si bona patroni non attingat. i. nō incęperit administrare, vt ff. de separ. l. j. §. si. alias. l. si incępit administrare, nō poterit postea impetrare separationē, nisi sit minor, vt ff. de min. l. ait ptor. §. nō solū. quo casu tm̄ f. cū est minor, separationē impetrabit, ēt si iam attigerit hæreditatem, nō autē vt ab hęreditate se abstineat, ut ff. de acq. hęr. ne cessariis. §. si.

locū. Itē no. qui dicant sui. Item vnde necessarij. Itē φ de iure ciuili cogebātur eē hæredes. Itē φ ius abstinendi habēt a ptore.* His adde, φ suitas ita diffinit ab Alcia. lib. v Parer. c. xix. Est qualitas hæredum, qui primum in ptāte paterna locum tenent, continuationē dominij, necessitateq; successionis ipso iure inducens.)

patroni [a] sui sibi acquisierit, ipsi referuē tur. [b] Et quāuis bona defuncti nō sufficiāt creditoribus, iterum tamen ex ea cā res eius, quas sibi acquisierit, non [c] ueneunt.

¶ Filius, uel alius, quē nemo pręcedit, in potestate, dr̄ suus & necessarius hæres. Suus ideo, dr̄ quia est quasi dominus in uita patris. Necessarius iō dicitur, quia idem de iure ciuili hæres est ēt inuitus: habet tamen de iure prætorio beneficium abstinendi. Are.

¶ Sui aūt & necessarij hr̄des sūt, ueluti filius, filia, nepos neptisue ex filio, & deinceps cæteri liberi, q in potestate [d] morientis modo fuerint.

¶ Sed ut nepos neptisve sui hr̄des sint, nō sufficit eū eam ve in ptāte aui mortis tempore fuisse: sed opus est, ut pater eius uiuo patre suo de fierit [e] suus hr̄s esse, aut morte † interceptus, [f] aut qualibet alia rōne [g] liberatus a patris potestate. Tūc. n. nepos neptisve in locū patris sui succedit. [h]

¶ Sed sui quidē hæ-

d ¶ In potestate. Alias si sunt emancipati, extra nei sunt, ut j. eod. §. cæteri.

e ¶ Defierit. improprie ponit: quia uiuo patre non fuit hr̄s, sed dr̄ dfinere q̄tum ad id qd̄ futurū erat. sic & alias, vt ff. vsuf. queād. cau. l. iij. §. desinere.

† alias interceptus.

SyL. ¶ Vide gl. in l. j. ff. de separa. quę enumerat octo casus.)

c ¶ Non ueneunt. i. non uenduntur.

Diuisio. ¶ Sui aut. Iste. §. diuidit in quatuor partes. Primo ponit qui sūt sui & necessarii hr̄des. Scd̄o hoc limitat & restringit. Tertio rōnē reddit, quare dicūtur sui hęredes. Quarto rōnem ponit, quare dicuntur necessarij. Secunda ibi (Sed vt nepos.) Tertia ibi (Sz sui quidem.) Quarta ibi (Necessarij)

SYL. ¶ Casus. Similiter nō figurabitur in declaratiōe & quasi descriptione huius termini sui & necessarij. ponas igit literaliter ut iacet. No. qui sint sui & necessarij. Item φ nepotes ita demū suitatem nācisecunt, si obtinent primū

f ¶ Interceptus. f. filius. & alias ē in terēptus. alias interceptus. i. remotus ab hoc seculo. Vnde Ouid. in sua Metamorpho. loquēs de ranis dicit, Colla intercepta uidentur. Addō.

g ¶ Alia rōne. Veluti emācipatiōe, vel deportatiōe, ut s̄. qui. mo. ius pat. po. sol. §. pręterea. & §. cum autem.

* ¶ Adde, φ & pr̄e exhr̄dato nepos fit suus hęres & necessarius. l. q in aliena. §. interdum. ff. de acq. hære.) SyL.

h ¶ Succedit. Ita ut ēt filius emācipatus repellat, & nepos qui remansit in ptāte, ex eo ul̄ alio filio nat*, admittatur, & hoc iure ciuili, quod nō cognouit emācipatos, quia erant capite minuti, vt j̄. de hęr. quę ab intesta. de. §. emācipati de iure aūi ptorio soli filij

emancipati admittunt͡, nō nepotes, vt d. §. emācipati. sed p edictū de cōiungendis cū emancipatis liberis eius, admittit͡ simul filius & nepos, vt ff. de cōiūg. cum eman. lib. l. j. ij. resp. Quod (id est ꝙ simul nepos cū patre, vel fratre patris admittat͡) locū hodie nō haberet, cū sit sublata oīs dr̄ia, quę fiebat occasione emācipationis, vt ī Auth. d͡ hęr. ab intest. ueni. §. j. colla. ix. Accur.

ADDIT. Quod est uerum, qn̄ ab intestato succedit͡, nullo facto testō, uel facto, sed non solēniter: aur eo p querelam penitus expugnato, secus si pet contratabulas de iure prætorio filius suceedat, quia etiam hodie procedit dictus tit. de coniungen. Ang

redes iō appellant͡,[a] quia [b] domestici hr̄des sunt, & uiuo quoque pr̄e quodāmodo dn̄i existimant͡.[c] Vnde ēt si qs intestatus moriat͡, prima cā est in successione liberorum. [d] Necessarij uero iō dicunt͡, [e] quia oīno, siue uelint, siue nolint, tam ab intestato, quam ex testō, ex. l. xij. tab. hæredes fiunt. [f] Sed his Prætor pmittit [g] uolētibus se abstinere ab hr̄ditate, ut potius parētis, quam ipsorum bona similiter a creditoribus possideant.

¶ Qui non est in potestate moriētis tpe mortis, dicit͡ hæres extraneus. Ang.

¶ Cæteri, qui testatoris iuri subiecti nō sunt, extranei hære-

a ¶ Appellantur. s. supradicti filij & nepotes.

* ADDITIO. Suus hęres patri uocat͡ filius quasi suarum rerum dn̄s, & quasi sibi ipsi succedens in illis reb⁹, quarū fuit, viuo patre, pene dominus. l. in suis. ff. de lib. & posthu Nā hęres dominū significat. §. fi. inf. eod. suū quoq; in iure varia significare oīb. pspicuū est: in l. Fuleinius. §. adeo. ff. ex quib. cau. suus dicitur qui nō desipit, sed apud se est, & suę mētis. Item qui legat Titio & hęredibus suis emancipatis quoq; Titii liberis legasse dicet͡. l. tale. §. fi. ff. de pac. Idem euenit cum ancillæ & natis suis legatum est l. iij. ff. de pec. leg. & Septitia hęredi suo relinquit l. Publius. §. fi. ff. de condi. & demonstr.

Domestici q sunt.

b ¶ Quia domestici. No. filiū domesticum patri. Sunt & alij multi domestici, vt C. de ijs qui ad eccles. confug. pręsenti. §. sane Accur.

ADDITIO. Et ideo ex furto facto per filium, seruum, aut vxorem, nō oritur actio ciuilis vel criminalis, cū sit domesticum, nisi esset magnū: quod nota secundum Ang.

c ¶ Existimantur. s. ex artificio iuris ciuilis, quod fingit eandē personā patrē & filiū, vt C. de impu. & ali. substit. l. fi. Item eandem uocem utriusque. infra de inuti. stip. §. ei qui. Item & iō vr̄ dn̄s, quia in illis bonis patris aliter sicut ipse vr̄: sicut vxor domina dotis dr̄, & habere possessionem, † vt C. de iu. dot. in rebus. & C. qui pot. in pig. l. fi. Item & possessionē uiuo patre habere vr̄ filius, vt ff. pto hęr. l. ij. in fi. hinc est, ꝙ sola administratio dicitur transire ad filium, cum pater moritur, ut ff. de libe. & posth. l. in suis.

Pr̄ & filius eadē psona fingūtur.

† Dic ꝙ imo maritus est dn̄s & possessor constante mr̄imonio, nō uxor, ut l. doce. cum ibi no. per gl. & doct. C. de rei uēd. sed mortuo uiro dn̄iū trāsfert in vxorē & perinde ē ac si semp fuisset ei⁹, ut d. l. in rebus. C. SYL. de iure dot. sed in filiū SYL. nō trāsfert͡, sed cōtinuatur ut l. in suis. ff. de li. & post.

d ¶ Liberorum. ut infra de hær. quę ab intest. §. j.

e ¶ Dicuntur. s. dicti filij.

f ¶ Hęredes fiunt. s. iure ciuili inspecto: aliud pręrorio, ut subijcit, quod pręualet.

g ¶ Pręror permittit. s. liberis ī potestate positis, non ui habeant necessitatem adire pręrorem, sed sufficit si se nō immisceant, ut ff. de acquir. hęr. ei qui se. & C. si mi. ab hęr. se abst. l. j.

* ¶ Est tn̄ casus, ī quo suus hęres nō potest se abstinere hęreditate. quem ponit Lud. Goza. in repe. l. qui se patris, col. xxxij. C. vnde lib.)

¶ Cęteri. Casus. Quęrebatur ꝗs diceretur extraneus hęres: & uidebatur dicēdū, ꝙ ille qui nullo iure testatori cōiūgeretur, ita enim sonat hęc uox, extraneus. cuius cōtrarium dicitur, ꝙ in hac materia extraneus hęres dr̄, qui nō est in potestate, sicut alibi extraneus dicitur qui nō habetur in po-

test-

teſtate: nã extraneus dr̃ aut a cognatione, aut a filiatiõe, aut a ſuitate: hic autem capitur pro extraneo a ſuitate. No. quod dictum eſt in ſummario.)

a ¶ Appellantur. ſic C. de rei vxo. ac. §. extranel.

ADDIT. Alio modo dicit̃ extraneus ille, qui nihil attinet uel nõ eſt de aſcẽdẽti aut deſcendenti linea. Quæ faciunt ad quęſtionem de eo qui ℞ miſit non alienare ĩ manum extraneam, ſcd̃m Ioan. Fab. & Ang. hic.

b ¶ Nõ habent. ut s̃. de adop. §. fœminę.

c ¶ Habet̃. ſcilicet ut ſit hæres extraneus: nam nõ conſequitur iſte utrunque. ſ. libertatem & hęreditatem ex domini teſtõ, quod eſt neceſſe, vt ſit hęres neceſſarius, ut s̃ de hr̃di. inſtitu. §. ſeruus autem. j. uerſic. ſi uero a uiuo.

des appellãtur.[a] Itaque liberi quoq; noſtri, qui in poteſtate noſtra non ſunt hæredes a nobis inſtituti, extranei hæredes nobis uident. Qua de cã & qui hæredes a matre inſtituunt, eodem numero ſunt; qa fœminæ in ptãte liberos non habent.[b] Seruus quoque hæres a domino inſtitutus, & poſt teſtm̃ factum ab eo manumiſſus, eodem numero habetur.[c]

¶ Extraneus debet eſſe capax tempore teſtamenti, mortis, & aditionis: & teſtamenti factio accipit̃ actiue & paſſiue: & incapacitas medij tẽporis non nocet h.d.

¶ In extraneis[d] hæredibus illud obſeruatur, ut ſit cũ eis teſtamenti factio,[e] ſiue hæredes ipſi inſtituantur, ſiue ii, qui in poteſtate eorum[f] ſunt: & id[g] duobus[h] temporibus inſpicitur:[i] teſtamenti qui-

SYL. ¶ In extraneis. Caſus. Nõ ſolet figurari in regula generali. Tñ ratio dubitãdi poterat eſſe, quia in conditione teſtamenti uidebantur quo ad capacitatem hęredis inſpici ſolum duo tẽpora, non tria. ſ. tempus mortis, quo die teſtm ſumit uires, & tẽpus aditionis: nam tẽpus conditi teſtamenti nõ uidebatur requiri, cũ pendeat a confirmatione, & ſic a morte: ꝓut in ſimili uidem' in legato, quod ſufficit capacitas tẽpore, quo dies legati cedit, glo. in l. ſi alienũ. §. j. ff. de hær. inſti. quod tẽpus in legatis repręſentat tempus mortis, quo die cedit inſtitutio, & tẽpus aditionis propter trãslationẽ dominij factã a lege. l. a Titio. ff. de furt. vñ ita pariter & in inſtitutione vide bantur attẽdi nõ debere niſi illa duo tempora. Tñ contrarium deciditur ex eo, quod allegatur in tex. ut ſ. cõſtiterit inſtitutio. i. ad ſubſtãtiandum teſtamẽtum: ſecundo autem tp̃e & ſic tp̃e mortis, propter confirmationẽ & effectum ipſius inſtitutionis, tertio tempore aditię, quo ad executionem & effectũ uerũ: illius. n. effectus tempore delationis & ſic mortis eſt ſtus. l. hæres quandoque. ff. de acquir. hęre. No. in extraneis hęredibus tria tempora obſeruari debere quo ad capacitatem. Itẽ quod mutatio ſtatus facta medio tẽpore non nocet. Item quod teſtamenti factio accipitur actiue & paſſiue. Item quod mutus, ſurdus, furioſus, poſthumus, infans, filiusfamilias & ſeruus, habent teſtamenti factionem paſſiuam, quamuis non habeant actiuam.)

d ¶ In extraneis, † Iſte. §. habetur ſub eadem verborum forma in l. ſi alienũ ſeruũ. ff. de hęr. inſti. circa prin. uſque ad ſi legis.

† Iſta glo. nõ eſt Accur.

e ¶ Teſtamenti factio. Paſſiue accipe id eſt ut poſſit capere ex teſtõ, qđ poteſt quilibet, exceptis quibuſdam, quos no. infra. tit. j. §. legari.

f ¶ Eorum. Nam ſeruo inſtituto domini perſona inſpicitur, vt s̃. de hær. inſti. §. ſeruus autem plurium.

g ¶ Id. ſ. quod ſit capax.

h ¶ Duobus tẽporibus, alias tribus, & alias duobus, ſed tamen tria ſpectãtur tempora, vt ſubijcit.

i ¶ Inſpicit̃. Teſtĩ facti, vt cõſtiterit I

ftitutio:& mortis teftatoris, vt effectū habeat, ita eft tex. in l. fi alienum. ff. de hær. infti. & re vera melius & ornatius quam hic.

a ¶ Mutatio iuris. Vt quia medio tpe efficiaf non capax, ut his tribus tpib' beneinueni tur capax, vt hic, & ff. de hęr. infti. fed & fi in condōne. §. folemus. & l. fi alienū. §. I extraneis. Sed cōtra ff. de acqu. hę red. fi feruus eius qui. Sed certe, ꝙ feruus in ferui ture nō dicebaf capax, vt ibi, ex ꝑfona domini prīcipaliter erat: nā dñs erat non capax. Vnde eo manumiffo non nocet ei manumiffio, cum pręfumatur nūc, ꝙ & tunc fuerit capax. Item funt argu. contra. ff. pro emp. l. ij. in princip. & in Authen. vt cum de appel. cog. §. generalem.

ADDIT. Dic prout loquif ibi in cō tractu emptionis. concordat, fed eum loquif in aliis cōtractibus. cōtradicit, fed ibi loquif in capace, qui nō patiebaf defectū ī pfona fua: fed hic fecus.

SYL. ¶ In fecūdo vero contrario dicunt, ꝙ loquitur fauore furti, ut pœnitentib. remittatur.)

b ¶ Tria tpa. f. ī extraneo hęrede, fʒ in fuo neceffario exigiē vnū fecundū Ioā. f. tempus mortis, vt ſ. eod. §. fui. Vel fecūdum Azo. ēt tps teftamēti inſpiciē: tps aūt aditæ hrditatis non infpiciē, quia ftatim funt hæredes pſe mortuo. f. de iure ciuili, vt ff. de fuis & leg. in fuis. In neceffarijs aūt tm̄, duo

tempora infpiciuntur. f. teftamenti & tempus mortis, vt ff. de hęr. infti. fi alienam. i. rñ. & l. feruum.

¶ Hęc glo. communiter approbatur fecundum Christoph. hic. SyL.

† Nifi ex tali mutatione tacite induceref repudiatio hæreditatis: vt qa facere actū contrarium incōpaffibilē, puta intrādo religionem fratrum minorū. Idē in eo, q impetrauit primū bñficiū vacatu rū, & in terim duxit vxorem uel habitū dimifit: SYL. quo reaffumpto, uel mortua uxore, nacat beneficiū ut ħ ꝑ Ioan. Fab.

dem facti tpe, ut con ftiterit inftō, mortis uero teftatoris, ut effectū hēat. Hoc amplius, & cū adit hrdi tatem, effe debet cū eo teftamenti factio, fiue pure, fiue fub cō ditione hæres inftitutus fit. Nā ius hrdis eo maxime tpe infpiciendum eft, quo acquirit hæreditatem. Medio aūt tpe inter factum teftm̄, & mortē teftatoris, uel con dōnem inftōnis exiftentē, mutatio [a] iuris non nocet hæredi, quia [ut diximus) tria tempora [b] infpi-

ci debent. ¶ Teftamēti aūt factionē [c] non folum is habere vr̄, qui teftm̄ facere pōt, fed ēt qui ex alieno teftō uel ipfe capere pōt, uel alii acquirere, [d] licet non poffit facere teftm̄. Et iō furiofus, & mutus, & pofthumus, & infans, & filiusfamilias, et feru' alienus, teftamenti factionem [e] habere dicūtur. Licet enim teftamentum facere non poffint, attamen ex teftamento uel fibi, [f] uel alij [g] acquirere poffunt.

c ¶ Factionem. f. in actiua fignificatione.

d ¶ Acquirere. f. pōt.

e ¶ Factionem. In paffiua fignificatione.

f ¶ Sibi. Si funt fui iuris.

g ¶ Alii. Si funt in aliena poteftate, ut hic, & ff. de tefta. l. filiusfa. & facir. ff. de flu. l. j. §. fi.

¶ Extraneis autem. Cafus. Quęrebatur, anq femel fe immifcuit, uel adiuit hęreditatē, poffet poftea repudiare. & uidebatur quod fic: nā repudiatio & aditio paribꝰ paffibus ambulāt. l. is poteft, ff. de acq. ren. hęred. fed ille, qui abftinuit, poteft poftea faltem intra triennium adire. l. fi. C. de repud. hęr. immo olim perpetuo. l. fi quis fuis. ff. de iure delibe. ergo pariter vr̄ poffe reuocare aditionem infra dictum tē pus. cuius contrariū dicif hic etiā in fuo. rō eft differētię, quia unus cafus eft fauorabilis filio, alius dānofus, fecūdum doc. quę ratio eft falfa, quia poteft effe vtile & filio repudiare dā nofam hereditatē. fed ratio eft, quia fuus de iure ciuili eft neceffarius. Vñ quāuis a pretore habeat ius abftinendi, & abftineat, tamen remanent reliquię fuitatis, q̄ ēt fatis funt ad confirmādū teftm̄, quēadmodum aditio l. cum quafi. §. fed & fi quis. ff. de fideicom. SYL.

¶ Extraneus hæres habet ius deliberandi. Quilibet hæres post aditā non repudiat, nisi sit minor qui restituit: quod extensum fuit ēt ad milites maiores. Hodie tamen adeundo cum beneficio inuentarii securus est hēs nō teneri ultra uires hæreditarias h d.

¶ Extraneis aūt hæredibus deliberandi ptās est de adeunda hæreditate, uel non adeunda. Sed siue is, cui abstinendi [a] ptās est, immiscuerit se bonis hæreditatis: siue extraneus, cui de adeunda [b] hæreditate deliberare [c] licet, adierit: postea relinquendæ hæreditatis facultatem non habet, nisi minor sit xxv. annam. N huius ætatis hominibus, sicut in cæteris omnibus [d] causis, deceptis, ita & si temere damnosam hęreditatem susceperint, Prętor succurrit. [e]

¶ Sciendū est tamē diuum Adrianum ēt maiori [f] xxv. ann. ueniam [g] dedisse, cum post aditam hæreditatem grande æs [h] alienum, quod aditæ hæreditatis tempore latebat emersisset. Sed hoc quidem Diuus Adrianus cuidam speciali beneficio præstitit: diuus autem Gordianus [i] postea militibus tantummodo hoc concessit.

¶ Sed nostra beneuolentia cōe omnibus subiectis imperio nostro pręstitit [k] hoc [l] beneficium: &

com li. vnde. l. pp illas reliquias permisit i posse reuocari abstēsionem, cū res de facili ad pristinum reducat, q̄ rō cessat in contratio. No. habere extraneum ius deliberandi. Item ꝙ hr̄s siue suus siue extrane⁹ post aditam nō repudiat nisi sit minor. Item ꝙ minori data est restō ob facilitatem, & ne decipiatur. Item ꝙ spāli priuilegio alicui tributa non trahuntur ad alios. Itē no. effectū inuētarij, qđ facit nō teneri vltra vires hr̄ditarias.]

a ¶ Abstinēdi. ut est suus hęres, cui datur abstinendi facultas p̄ p̄torē, vt s. eod. §. sui autem. in si.

Hr̄des sui īmiscent & abstinēt adeūt & r̄pudiāt extranei.

b ¶ De adeūda. No. hic quatuor proportionabilia. s. īmiscere, & abstinere, q̄ duo ptinēt ad suos hr̄des. Itē adir̄ & repudiar̄, q̄ duo ptinēt ad extraneos vt hic dr̄. S3 qn̄q; suus dr̄ adire & repudiare, vt C. de le. hęr. defunctis.

SYL.

¶ Confundunt̄.n. quandoque, vt l. & si sine. §. sed quod Pap. ff. de min. in l. siue. § si. ff. de iu. pat.

Deliberādi tēpus.

c ¶ Delibeiare. Infra annum deliberōnis petitio ipe, & īdulto ab imperiali culmine, a nostris autem iudicib. infra nouem menses, & non nisi semel peti potest, vt C. de iure deliberan. scimus. §. & hęc quidem.

d ¶ Omnibus. Nisi sint vsi iure cōi, vt ff. de mi. l. verū. §. itē non restituitur.

¶ Intellige. i. facit id quod quilibet diligēs pater fa. fecisset, nō iure cōi p̄ut sonat, secūdū Christ. hic.] Item nisi iurauerit adultus sup cōtractū, vt in l. Federici hac edictali. in tit. de pace ien. §. itē sacramenta. lib. ij. feud.

SYL.

e ¶ Succurrit. vt ff. de min. ait prætor. §. sed & si hr̄ditatē.

f ¶ Maiori. s. cuidā pro priuilegio.

g ¶ Veniā. abstinendi. Accur.

h ¶ Grāde æs. sic. ff. de condi. inde. l. ij. §. si qd. & l. ii.

i ¶ Gordianus. Sed vbi sunt leges istorū īparorū? Respon. non hēmus, s3 hr̄ mētio earū, vt C. de iu. delib. scimus. ī princ.

K ¶ Pręstitit. alias pręstauit.

l ¶ Hoc. s. vt aliquis nō grauetur pp improuisum debitū, vel ēt prouisum, si est nō sufficiens hęreditas, vt C. de iure deli. scimus. §. ex oīb. & hoc facto inuentario, si res p̄sentes sunt. ī. tres menses, si absuerint, intra annale spatiū vt C. de iu. delib. scimus. §. sin autē dubius. & §. sin autem a locis.

Inuētarij faciēdi tēpus.

A D D I. Quot & q̄ requirant̄ in inuētario, uide plene & ordinate per Ang.

a ¶ Cōſlōnē vt C. de iu. deli. ſcim⁹.
b ¶ Acquiſſimā. quantū ad tractatū
c ¶ Nouiſſimam. quantū ad ſniam.
d ¶ Conſtōnis. Quæ de cōpoſitione
dicti inuentarij loquitur.
e ¶ Veteri grauamini. Sed qđ erat grauamen? Rñ. tenebaṫ inſolidū omnibus credi toribus & legatarijs, ēſi excedāt mē ſuiā hæreditaris, vt C. de iu. del. l. fin. §. ſi vero poſtquā. Si aūt petijt tēpus ad deliberandū, & fecitēt inuē tariū, creditoribus quidē teneṫ inſolidum, ſed de legatis detrahit falcidiā, ſiue adierit hęreditatē. ī. delibe rationis ipſ, ſiue nō recu ſauerit. ſed ſi non feciſſet inuentariū, oībus iſolidū, teneref, vt C. de iu. deli l. fi. §. ſi aūt hoc aliquis. & §. ſi qs aūt.

Inuentariū non faciētes in quo grauantur.

co nſtōnē a tā æquiſſimā, b quā nobiliſſimā c ſcripſir, cuius te norē ſi obſeruauerit hoīes, licet eis adire hr̄ditatē, & inim̄ teneri, quātū valere bona hr̄ditatis cōtingit, vt ex hac cā neq; deliberationis auxiliū ſit eis neceſſarium, niſi omiſſa obſeruatione nr̄æ cōſtitutionis, d & deliberādum exiſtimauerint, & ſeſe vetéri grauamini e aditionis ſupponere maluerint.

¶ Hæres dr̄ adire hęreditatē gerēdo ſe ꝓ hr̄de in aliquo actu, vel nuda volūtate re uel uerbis declarata, & ita pōt repudiare, dūmō ſciat hæreditatem ſibi delatā, quā uis ſit mutus. Are

¶ Itē extraneus hr̄s teſtō iſtitutus, aut ab īteſtato ad legitimā f hæreditatē uocat⁹, ꝑt aut ꝓ hærede geren do, aut ēt nuda g uolūtate ſuſcipiēdæ hęreditatis hęres fieri. Pro hærede h autē gerere qs uideṫ, ſi rebus hæreditarijs tanquā hæres utaṫ, uel uēdēdo res hæreditarias, uel pdia colendo locando, & quoquo modo uoluntatē ſuā declaret uel re uel † uerbis, vel literis.

C. de iure delib. l. j. & l. puberem. & l. ſuum. & qui admit. ad bono. poſſeſ. l. vltima.
ADDIT. Dic q ſola agnitio bonorum facta poſſeſſionis coram prętore ēi non aucto rāte ſufficit, ſiue ſit bonorū poſ. ſcd̄m tabu. ſiue ab inteſtato, ſiue ēt contra tab. vt ē gl. ſing. in l. fin. §. j. C. de cu. fu. in ver. ꝓ antiqua. Angel.
g ¶ Nuda volunrate. oportet n̄, q extrinſecus declareṫ. ſi qd ergo pro hr̄de velut hr̄s geſſit, vt hic dr̄, tunc voluntatē il lā declarat, niſi proteſte tur (j) ſe non vt hęredem facere, vt hic, & ff. đac † alias q. hær. l. pro hęrede. in prin. & l. gerit. Sed cōtra id, qđ dicit hic nuda voluntate, eſt C. de iu. deli. l. potuit Sed certe eſt neceſſaria volūtas & actus, ſi ab actu īcipias, ſic & alias ff de acq. poſ. quēadmodū.
ADDIT. (j) Quę proteſtatio nō eſt̄ ne ceſſaria, vbi facit actum pium, q dilationē nō recipit, nec releuat vbi facit actum cōtrarium, vt c. cum M. Ferra. de conſti. ſecundum Io. Fab. & Ang.
* ADDITIO. Nuda vel hic dr̄, q̄ facto aliquo non cumulatur, ſigno ta men certo aliquo patefacta ac verbis declarata eſt, vt ſi dixerit ſe velle eſſe hęredem, pro hęrede autem animi eſt & facti. l. pro hęrede. ff. de acqui. poſſ. Acmyl. Fer.
h ¶ Pro hęrede. i. factis ipſis gerēdo pro hærede.

¶ Item extraneus. Caſus. In tā generali regula nō figuraṫ niſi literaliter: cuius rō eſt, quia iſte quaſi cōtractus à ſola volūtate hęredis dependet, & iō qualitercūq; conſtet, ſatis eſt. No. q̄ à ſolo animo adiṫ & repudiaṫ hr̄ditas, ſiue verbis ſiue factis oſtendaṫ. Itē no. quid ſit pro hærede gerere. Itē q nihil impedit quominus mutus vel ſurdus gerat pro hęrede, ſi intelligat qđ agit. Itē q ad hoc, vt poſſit adiri, neceſſe ē, q ſit certus de morte ipſius teſtatoris, & ſciat ſibi delatam hęreditatem.
f ¶ Item. Ad legitimam. ſ. iure ciuili: aliud ſi iure pretorio, tūc enim neceſ ſe habet coram prętore agnoſcere, vt

a ¶ Obijsse. Alias. n. nisi hoc sciat, nō pręiudicat sibi aditio: nam non vr̄ adire, vt hic, & ff. de acquir. hęre. si is ad quem. & l. eum qui duobus.

SYL. ¶ Dic tñ, ꝙ nō requirit̄ scientia positiua causata ex actu corporeo, sed satis est vehemens opinio ipsius hrd̄is, vt declarat Bar. ī l. is pt̄. ff. de acquir. hęred. & ibi Moder.]

Hrēditatē adire volenti multa sunt necessaria.

b ¶ Hęredē esse. ēt pure: nā si sub cōditione, non pōt ante existentē cōdōnē adire, vt ff de acq. hę re. is q hrs. Sunt & alia necessaria. s. vt sit liber & sui iuris, q adit, alias non poterit nisi iussu patris vel dñi pręcedente, vt ff eo. si quis mihi. §. iussum. & l. quoties. Item oportet, ꝙ sit cōpos mentis, vt in fi. huius tit. Itē ꝙ sit maior. xiiij. ann. alias nō pōt adire, vt C. de iu. delib. l. potuit. & l. si infanti. Itē ꝙ sciat mortuū esse testatorem, alias nō pōt adire, vt ff. de acqui. hęr. is qui hęres. §. si quis dubitet. & l. qui hęreditatē & l. neminem. & l. qui superstitis. Item certus de condōne testatoris esse debet, vt ff. de acq. hęre. l. hęres. i. § si & l. seq.

ADDIT. Simile in l. illud. si pars hære. pet. & l. is qui putat, de acquir. hær. hinc est quod vulgo dr̄, ꝙ ille, qui vult adire hęreditatem, debet scire cām, ex qua deferr̄, vt l. si is ad quem. de acqui. hęr. secundum Christ Por.

c ¶ Pro domino. vnde hęres. i. dominus, vt ff. ad l. Aquil. l item Mela. §. legis autem Aquilię. Item dicunt Teuthonici her, id est dominus.

d ¶ Destinatione. dummodo & hoc actu extrinseco declarer̄, argu, tamē contra. ff. de pec. leg. non statim.

ADDIT. Sed ibi erat acquisitū domino. vel ibi in actu, qui realitatē requirit. Ioan. Fab.

e ¶ Intelligit, nō ergo demens vel furiosus.

...bo de adeunda hęreditate, dūmodo sciat eū, in cuius bonis ꝓ hærede gerit, testatū intestatūve obijsse, [a] & se ei hæredē [b] esse. Pro hærede. n. gerere est pro domino [c] gerere. Veteres. n. hæredes ꝓ dominis appellabant. Sicut aūt nuda uoluntate extraneus hæres fit, ita contraria destinatione [d] statim ab hæreditate repellitur.

¶ Eum, qui surdus mutus natus est, vel postea factus, nihil prohibet pro hęrede gerere, & acquirere sibi hæreditatē, si tñ intelligit [e] qđ agit.

¶ De legatis.

¶ Ex cā licet īmiscere in una materia aliā materiā, licet non sit oīno similis, dummō una, materia trāctat & cōformitatē hēat cū alia materia. Are.

POST hęc [f] videam' de legatis. quę

¶ De legatis. Dic ꝙ textus continuat istā rubri. Vel sic: Dictū est. s̄. de testam. in quibus legata relinquuntur, nunc sequitur de ipsis legatis. — Continuatio:

POST hæc videamus. — Diuisio.

¶ Totus iste tit. diuiditur prīcipaliter in v. partes. Primo continuat se ad p̄cedentia. Secundo ponit diffinitionem legati. Tertio recitat quot genera legatorū olim erāt. Quarto illud corrigit. Quinto incipit tractare materiam legatorū. Secunda ibi (Legatum.) Tertia ibi (Sed olim.) Quarta ibi (Nostra autē.) Quinta ibi (Non solum aūt.) Et illa quinta suo loco subdiuiditur.

SYL. ¶ Post hęc. C...s. Non est figurandus, quia tantum continuat' hunc titulum Imperator, poterat enim dubitari, cum essemus in tractatu de ijs iuris figuris, quibus per vniuersitatem nobis res acquiruntur, quare præposita esset rubrica de legatis, & respōdetur non sine causa fieri, cum simus in materia testamentorum, supponere tractatum de legatis. No. ꝙ materię sunt subordinandę vna alteri, non quod titulus titu. continuetur. Item ibi, quæ pars, ꝙ aliquando appellatione partis non venit dimidia. Item quod in hoc tit non videtur tractari de legatis vniuersalibus.]

f ¶ Post hęc. Scilicet quæ diximus

supra de testa.ord. hucusque.

a ¶ Pats.s.quæ est circa legata, & lõga est, vt patet.ff.eodem, per multas rubricas.

b ¶ Propositam, supra per quas pso. nob. acquir. §.fi.

pars [a] iuris extra propositam quidẽ materiam uidetur:(nam loquimur [c] de ijs iuris figuris, [d] quibus per uniuersitatẽ res nobis acquiruntur) sed cum omnino [e] de testamentis, [f] & tribus sequ titu. de heredibus [g] qui in testamento instituuntur, locuti simus, non sine causa sequenti [h] loco potest hæc iuris materia tractari.

c ¶ Loquimnr.i.locuti sumus. Et sic tps pro tpe ponit, vt C. ex q. ca. tfa. irro. si Possidonium.

SYL. ¶ Adde, q hæc expositio est falsa, quia cum s. tm tractatum sit de testamentis, non verificaretur numerus pluralis dicendo de ijs iuris figuris Intẽdit ergo Imperator, dum dicit loquimur, idẽ ac si diceret, nos sumus in tractatu.] Vel loquimur.i. loqui deberemus, si materiam præcedentem prosequeremur.(j) sic in Authen.de consang. & vter. fratr. si igitur. colla. vj.

ADDITIO. (j) Dic quod præteritũ perfectum subiunctiui in contractibus, quando non potest verificari in p̃terito, trahitur ad futurum, vt l. cũ stipulamur. ff. de verbo. oblig. sed in testamentis & legibus, quę dant formã & essentiam, capiunt a futuro, secundum Ang.

d ¶ Figuris. i. partibus vel formis, q̃ quatuor sunt, per successionem ciuilem, per prętoriam, per arrogationẽ, per addictionem conseruandę libertatis cã, vt sup. per quas personas nobis acquiritur. §. fin.

SYL. ¶ Adde, quod videbatur, quod essent tantum duę nominandę, scilicet ciuilis & prętoria, quippe alię duæ sunt de iure ciuili, vt patet in illis titulis. Attamen quia sunt illę multum dissimiles, cum sint successiones in vniuersum ius viuentis, illæ in vniuersum ius defuncti, sunt separatim positæ a glos. quamuis sint etiam de iure ciuili.]

e ¶ Omnino.i.diligentissime.

f ¶ Testamentis. vt sup. de testam. &

g ¶ Heredibus. vt s. de here. instit. vsque huc.

h ¶ Sequenti. Quia nec debent nisi in testamẽto relicta, & post heredis institutionem. Sed hodie contra in vtroque, vt j. de fideicommissa. hæredit. §. præterea. & infra eo. §. sed nõ vsque. §. & ante.

¶ Diffinitio legati.

Angel. ¶ Potest & alia ratio assignari, quia voluit prius supra tractare de acquisitione directa vniuersali, postea de particulari directa, deinde de vniuersali obliqua, vltimo de particulari obliqua.]

¶ Legatum. Diuiditur in septẽ partes. Primo ponit qualiter diffiniat legatum. Secundo quot erant olim genera legatorum. Tertio qualiter vnũquodque genus legatorum fiebat, qa erant certa verba assignata. Quarto qualiter dicta verborum solẽnitas est hodie sublata. Quinto qualiter per Iustini. omnes isti modi legandi vel omnia ista genera legatorum sunt redacta ad vnam materiam, & legatarijs datur ius prosequendi legata altero de trib. modis. Sexto remouet differẽtiã, quę erat inter legata & fideicommissa, & ea adęquat. Septimo respondet cuidã tacitę obiectioni. Secunda ibi (Sed olim.) Tertia ibi (Et certa quędam.) Quarta ibi (Sed ex constitutionibus.) Quinta ibi (Nostra.) Sexta ibi (Sed non vsque.) Septima ibi (Sed ne in primis.) Aretinus.

SYL ¶ Catus. In diffinitione non ponit, premittitur enim diffinitio, vt sciatur id de quo disputat, vt inquit Cice. in lib. j Officiorum. Nota ergo diffinitionem legati. Itẽ aduerte quia (meo iudicio) illa verba, ab hęrede prestanda, non debent esse in textu, quia in lege legatum. ff. eodem. ij. non sunt, & glo. ibi, quę hęc verba supplet, nõ allegat

hunc

¶ Legatum [a] itaque est donatio [b] quædā a defuncto relicta, † ab hærede pstanda.

¶ Antiqua solēnitate uerborum, quæ in legatis obseruabaī, sublata, necnon legatorum fideicōmissorumq; differētia, hodie eorum una eadē que est natura, & quibuscunque uerbis relicta tribus actionibus persequi possumus. h d.

¶ Sed olim quidem erant legatorum genera quatuor, p uendicationem, per damnationem, per sinendi modū, per præceptionem. Et certa q̄dam [c] uerba cuique generi legatorū assignata erāt p quæ singula genera legatorū significabātur, sed ex

hunc tex. & gl. hic dicit legatū hic diffiniri, vt ī d.l. legatū & aliter diffiniri in l legatū. de leg. j. Item Ang. hic dicit sup. ab hrde prestanda. quę oīa ostendunt, q in antiquis codicibus prout in meo non erant dicta verba.]

* †Verba ista, ab hęrede prestāda SYL. nō sunt in antiquis & emēdatis exēplarib.

a ¶ Legatū. sic. ff. de leg. ij. l. legatū. sed aliter diffinitur. ff. eo. j. l. legatū ē.

¶ Adde, q nulla ex his diffinitionibus habet ptes diffinitionis, vt disputando defendit Præpo. Sen. in viij. q. ij. casu, ī suis disputa.]

* ADDIT. Illa verba ab hęrede p̄standa, sunt delenda, quia nec in antiquis & emēdatis codicib. hr̄, vt recte sentit hic Aldobran. cum legatū a testatore quoque prestetur. l. Lucius. ff. de leg. ij. sicut donatio vt supra de do. in prin. in gl. fere, quæ legaris connumeratur. d. §. j. de don. H. M.

b ¶ Donatio quędam. Sunt. n. tres donationes, vt ff. de don. l. j. Et differt hęc a donatione causa mortis, vt diximus supra de don. §. j. in fi. Item a donatione inter viuos, cum legatum reuocari possit vsque ad mortē, vt ff. de adim. leg. l. iij. in fi. & l. iiij. Sed in donatione inter viuos non est ita, vt ff. de don. §. aliæ. (j) Item differt ab hæreditate, cū hoc singulare & sine onere sit, illud vero vniuersale & cū onere, vt ff. mā. si hęreditatem. & arg. ff. de eden. quædam. §. nihil interest.

ADDIT. (j) Et hęc inducunī ad qōnē, si testator dicat, dono Titio fundū pn̄ti & recipienti, an censeaī legatū vel donatio, vt per Io. Fab. & Ang.

SYL. * ¶ Legata qūo differant ab alijs donationibus, tradit eleganter And. Tiraquel. in repe. l. si unq̄. super uer. libertis. nu. cv. C. de reuo. don.]

¶ Sed olim quidem. Casus. Nō figuratur, quia procedit corrigēdo ius antiquum, ratio autem correctionis in l. corrigente assignaī. No. formam & obseruationes iuris antiqui circa legata. Item q voluntates defunctorū debent validiores quam fieri possit effici. Itē q ll. debēt imponi rebus non verbis. Itē q legatis una est natura. Item q legatario competit nedum actio personalis, sed realis & hypothecaria. Si enim res legata erat testatoris, & consistebat in specie, cōpetit rei vendicatio & actio ex testō, hypothecaria aūt daī in alijs reb. quę peruenerunt a defuncto in hęredē. Itē q qn̄ duo ęquiparanī, illud, quod est plus in vno, tribuitur alteri. Item q verbū, studiosis, accipiī in bonā partē. Itē q ineruditi adolescentes sunt distincte docendi, nec onerandi multitudine materiarum. Item q a facilioribus est inchoandum.] SYL.

c ¶ Quędam verba. Vt si dicat legatario, Vendica tibi rem talem. vel hæredi dicat, Damno te illum ære alieno liberare. vt j. eo. §. sed & tale. Itē si dicat, Sinito illum habere talē rem. Item si dicat uni hęredum, Pręcipito rem illam i. ante partem capito, vt ff. e. j. l. si a pluribus.

¶ Adde, q Ang. ampliat, siue fiat verbis directis, siue obliquis, & nihil allegat. est tex. in l. ij. C. com. de leg. in princ. Quæ autem in legatis dicantur verba directa, q̄ precaria, est gl. in d. l. ij vbi Pau. d Cas. optime declarat. *Sz vt recte discas quibus verbis quatuor hęc legatorum genera conciperētur, & quomodo inter se differrent, legito Alcia. lib. Parer. c. j.] SYL.

Ex

ex cōstōnibus [a] diuorū principū solennitas hmōi verborum penitus sublata ē. [b] ¶ Nostra aūt cōstō, [c] quā cum magna fecimus lucubratione, [d] defunctorū voluntates [e] validiores [f] esse cupientes, & nō verbis sed uoluntatibus eorū fauentes, disposuit, vt oīb. legatis [g] vna sit natura: [h] & qbuscunq; verbis [i] aliqd relictum sit, liceat legatarijs id persequi non solū per actiones personales, [k] sed ēt per in rē, [l] † & per hypothecariā: [m] cuius constitutionis

a ¶ Ex cōstōnibus. quas non hēmus.

b ¶ Sublata est s. dudum retro.

c ¶ Nostra autem constitutio, quæ est C. communia de leg l.j.

d ¶ Lucubratione. i. vigilatione, maxime nocturna. nā scđm Philosophos luna dr̄ hr̄e radios lugubres, sed sol claros. sic in Auth. vt iud. sine quoquo suffr. i princ. col. ij.

SYL. ¶ Adde legendū lucubratione.]

e ¶ Volūtates. Interdū nō est voluntas validior scriptura, vt ff. de vsuf. le. l. si alij, & ff. đ sup. le. l. Labeo. ¦ (j) Et facit ad hoc qđ in tex. dr̄. s. ꝙ voluntas sit validior scriptura, quod est verum, vt ff. de leg. ij. l. cum pr. §. cū imperfecta. & de leg. j. l. iiij. secundū Io. & hoe nisi sit impossibilis vel probrosa, vt infra eo. §. fi. vel inepta, vt ff. eo. j seruo alie. §. fi.

ADDIT. (j) Nōob. hic lex si alii. qa rñdet solū cōtradicere, quia ibi attēditur scriptura, qa volūtas testatoris erat ambigua. Cęterū si eius fuisset clara voluntas, ab ea nō recederet, īmo obseruaret scriptura reiecta interpretatione, vt l. iij. C. de lib. pręt. & hic. Ias.

f ¶ Validiores. q̄ sint verba solēnia, vel quam sit scriptura. Accur.

g ¶ Oib. legatis. i. oī gn̄i legatorum.

h ¶ Vna si nā. quātū ad hoc, vt debeātur. sunt tñ q̄dā fauorabiliora alijs, vt j. de obli. q̄ ex quasi contractu. §. fin.

i ¶ Quibuscunq; verbis. Aptis tamē ad hoc. sic. ff. de consti. pec. qui autē. in fi. & l. sequen.

ADDIT. No. ꝙ lex gn̄aliter loquēs recipit restrictionē de habilitate, concordat gl. j. i l. j §. nūciatio. & ibi doc. ff. de ope. no. nun. & in l. vt gradatim. §. sed & si lege. ff. đ mu. & hon. & Bar. late i l. oēs populi ff đ iusti. & iu. Ang.

K ¶ Per actiones ꝑsonales. s. ex testō.

l ¶ Per in rē. i. rei vēdicationē. nam recta via trāsit dñium in legatariū rei legatę, vt ff. de fur. l. a Titio Accur.

¶ Adde, ꝙ qñ dicimus dñium trāsire in legatis, aut q̄rimus quo ad trāsmissionē, & qrit legatū a morte. l. j. §. cū igit. C. de cad. tol. loquēdo đ puro, aut quo ad acqsitionē dñij, & hæc est triplex, ficti, a morte testantis d. l. a Titio veri sȝ reuocabilis, ab adita, añ agnitionē legati. l. seruo legato. ff. e. j. veri irreuocabilis, agnito legato. l. ꝓinde. ff. si cer. pet. []

m ¶ Per hypothecariam, † Scilicet in rebus alijs quę fuerunt defuncti.

¶ Adde, ꝙ hęc opin. communiter reprobatur, ego alias disputando defendi sententiam gl. quę verior est in puncto iuris, quam etiam defendit Præp. Sen. in x. q. viij. casu.]

¶ Et no. ꝙ si legatū sit in specie, & sit res testatoris cōpetunt illę tres actiones. Si in gñe, vt seruus, cōpetunt duæ s. testamenti, & hypothecę, sed in casu tm̄ vna actio. s. ex testō, & vna exceptio cōpetit, vt si lego debitori liberationē, vt ff. de lib. leg. l. qđ mihi. & ff. vt in poss. leg. l. j. §. si debitori. Si autē sit res aliena, duę tm̄ competunt. s. ꝑsonali & hypothecaria, vt C. com. de le. l. j. Non tñ omnibus aget. i. actione in rem, & ex testō, sed vna quā elegerit, vt ff. de leg. ij. cum filius. §. varijs. sed si legatarius sit dominus, qualiter personali aget, vt infra de actio. §. sic itaque. Respon. ratione possessionis, vt ff. de condi. triti. l. ij.

* ¶ Adde, ꝙ ista hypothecaria remitti potest per testatorem, Bal. in l. ij. C. vt in pos. leg Dec. in l j. in gl. j. in prin. C. de insti. & substit.]

ADDIT. Et sic ex testō agitur ad prętandum seu tradendum, nō autē ad dandum. vel dic ꝙ §. sic itaque. loquitur in vero dño facto per traditionem de iure cōmuni, hic vero de iure spe-

SYL. † Conc. c. Ray. ī glo. sup ver. dote. post me. ex đ testa. • † Hęc gl. diuidit ī quatuor partes. j. declarando tex. remouet quoddā cōtrariū tacitū.

SYL. In ii. per modum notabilis remouet aliđ contrariū. ī iij. remouet aliđ contrarium. In iiij. & vlti. ꝓ modū qōnis remouet aliud cōtrariū. secūda ibi ꝙ no. iij. ibi, non tñ oīb. iiij. ibi, sed si legatarius Ias.

speciali sine traditione, igitur nõ est mirum si datur concursus, vt l.in reb. C.de iu.dot.secundum doct.

a ¶ Perpensum.i.deliberatum.

b ¶ Sed non vsque ad eam.i.non fuimus contenti.s.d. cõstitutione, immo aliam fecimus circa istã & eandẽ materiã, vt C.cõia de le. l.ij.Prima tñ remouet differentiã quatuor generũ legatorũ.s.in quo erat differẽtia inter se. Scda vero remouet drĩam inter legata & fideicõmissa.

SYL. * ¶ Quãnã esset olĩ drĩa legatorũ & fideicõmissorum, bellissime explicat Alcia. li. iij. Parer.c.i.]

† Intelligeistam adæquationẽ procedere i legatis particularibus quo ad particularia, & I vniuersalibus quo ad vniuersalia & ñ aliter,vt

SYL. p doct. hic & I l.j. ff. de leg j.

tionẽ diuersitatis esse, quia in secũdo casu hrs nõ patiẽ damnũ,quia oĩa iura actiua & passiua transeunt in fideicõmissarium.l.apud Iul.§.Antistia.ff.ad Treb.in j.no.no.in l.j.§.si hæres.ff. eo. titu.]

perpensum [a] modũ ex ipsius tenore pfectissime accipere possibile est. ¶ Sed non usque ad eam [b] constõnẽ standum esse existimauimus. Cũ.n.antiquitatem inuenimus legata quidẽ stricte [c] concludentẽ,fideicõmissis aũt,quæ ex uoluntate magis [d] descendebãt defunctorum, pinguiorẽ naturã indulgentẽ, necessariũ esse duximus oĩa legata fideicõmissis exæquare, [e] ut nulla sit inter ea drĩa, sed qđ deest [f] legatis,hoc repleatẽ ex natura fideicõmissorũ, & siquid amplius est in legatis, per hoc crescat si deicommiss. natura. ¶ Sed ne in primis [h] legum cunabulis per mistim de his exponendo,studiosis adolescentibus quãdam introducamus difficultatẽ, opæpretiũ [i] esse duximus,interĩ [k] separatim prius de legatis [l] & postea de fideicõmissis [m] tractare,ut natura utriusq; iuris cognita, [n] facile possint pmistionẽ eorũ eruditi [o] subtilio rib.aurib.† accipere.

f ¶ Sed qđ deest.In tribus enim deest, vt j e. §. post mortẽ. & j. de fidei com.hær. §. præterea. & j.de sing. rebus per fidei comm. re.in princ.

g ¶ Amplius.s. vt ex necessitate dẽtur, qđ non erat in fideicõmissis, vt infra de fideicom. hæ. in princ.

SYL. ¶ Adde, q hæc glos. est falsa,quia tẽpore Insti. fideicõmissa erant necessaria,vt §.de fideicõ.hęr. per totum.]

† alias pcipere.

c ¶ Stricte.i.stricto iure, sic vt ex testamento tantum debeantur, vt infra de fideicom. hęred.§.pręterea.

d ¶ Magis.s.q legata, vt ab intestato ẽt debeantur,vt inf.de fideicom. hær. §.pręterea. Vel dic ex uoluntate magis, q ex solennitate testamenti.

e ¶ Exęquare.quãtũ ad sñiam & tractatũ,non quantũ ad verba, nã non dr, & hodie legataria libertas,& hęreditas, licet fideicõmissaria appelleẽ. Itẽ pp legatũ nõ cogiẽ quis adire, sed pp siquo ad deicõ.vniuersale sic, † vt j.ad l. Fal. §. quãtitas.versi.ex diuerso. & ff ad Treb.l. qa poterat. & infra de fideicõ. hęr.§.ergo.ver.sed si recuset.

SYL. ¶ Adde q gl. est falsa, quia sunt plures differentię, & saluantur iura exequantia,videnda sunt quæ ponit Ias. i l.j.ff.eo.tit.in glo.in fi.ver. ego nouissimus.& ad vltimam partem gl. dicta

h ¶ In primis legũ cunabulis. i. hoc volumine, vt supra eod. in proœmio, circa medium.

i ¶ Operępretium esse duximus.i. pulchrum putauimus & vtile,vt diciẽ in Sallustio.

K ¶ Interim.i. antequã veniamus ad illam constitutionem, ubi tractantur eo mmunia eorum.

l ¶ De legatis,vt hoc titulo & duob. sequentibus.

m ¶ De fideicommissis,vt j. de fidei com.hęr. & alio ibi proxi.tit.

n ¶ Cognita.s.separatim.

o ¶ Eruditi.Sic.s.de iusti. & iu.§.his igitur generaliter.

SYL. ¶ Nõ solũ [illegible] Quęsitũ fuit.an si cut res testõris & hrdis,ita & aliena legari posset.& uidebatẽ q nõ, q a nr̃a sine facto nr̃o a nobis ñ abdicaẽ. l.id qđ. no-

noſtrum.ff de reg. iur. & nemo cogit ſuum vendere. l. nec emere. C. de iu. de lib. igitur videbatur legatū tanquā fruſtratorium non valere. Contrariū deciditur, quia tūc eius mentis fuiſſe teſtatorē pręſumimus, vt velit ęſtimationem ſaltē pſtari. hinc ē, q eo ignorante rē alienā aliter decidit in tex. Nota, q res hęredis legari pōt, ſicut res teſtatoris. Itē q licet alias q tenet ex diſpoſitiōe teſtatoris, teneatur pręciſe. l. fideicōmiſſa. §. ſi. ff. de le. iij nec libere ſoluēdo intereſſe, tñ in caſu noſtro pſtat ęſtimatio pp impoſſibilitatem. l. impoſſibiliū. ff. de reg. iu. Itē q legatum rei, q non eſt in cōmercio, non valet. rō eſt, quia hrs non grauat, niſi idē vel quid ſimile ex teſtō cōſequat. l. plane §. ſi. ff. eo. j. Itē q legatū rei alienæ factum a teſtatore ſciente valet, ſecus ſi ab errante aut ignorante. Itē q actori incumbit onus probandi.]

† Conc. cū hoc ...ca. ſi. lius. cū gl. ij. ex ...a de te ſta.

SYL.

¶ Legatum rei alienæ ualet ſaltem quoad æſtimationē, ſi res ſit in commercio hominum, & ſciat teſtator alienam, cuius probatio incumbit legatario. h. d.

¶ Nō ſolū aūt † teſtatoris uel hæredis [a] res, ſed ēt aliena [b] legari pōt, ita ut hæres cogat redimere [c] eā, & præſtare, uel ſi eā non poteſt redimere, [d] æſtimationē eius dare. Sed ſi talis res ſit, cuius cōmerciū [e] non eſt, uel adipiſci [f] non poteſt, nec æſtimatio [g] eius debetur, ueluti † ſi cam- ... alias ſi quis.

a ¶ Hæredis. Et in his nil refert ſi ſcieris hoc defunctus, vel ignorauerit, vt j. eo. §. ſi qs rē ſuam. & ff. de le. ij. l. vnū ex familia. §. ſi rem tuam. Idē de re cōi legata, ſecūdum Io. ut ff. eo. l. v. §. j. & ij. ſed certe ibi nō v3 legatū, niſi pro ea parte pro qua non eſt error.

¶ Adde, q Ioan. Fab. hic intelligit, q vbi credidit totam ſuam, non valeat niſi in parte, ſi uero ſciret communē, non valeret in totum, quod non voluit dicere glo. ſed ſolū ampliare tex. dum dicit poſſe legari rem teſtatoris & hęredis, vt etiam habeat locū in re communi, ſed q in cōi ualet tantū in parte, & hoc probat tex. allegat. ea rōne, quia cum legatum ualeat in parte non eſt veriſimile voluiſſe in plus grauare hęredem, & qa pręſumitur tantum legari ius, quod quis habet l. ſi domus. §. ſi. ff. eo. j.]

b ¶ Aliena. Etiam hoſtium, (j) vt ff. eo. j. l. ab omnibus. §. etiam. ſecūdum Ioan. Item ab hoſtibus capta, vt ff. eodem l. ſeruus ab hoſtib. & lege, id quod.

ADDI. (j) Siue noſtra qnq; fuerit ſiue nūquā, dūmodo leget ſub conditiōe, ſi noſtra efficiat, vel ſit ſpes, q efficiatur, alias ſecus. Ioan. Fab. & Ang.

c ¶ Cogat redimet. ſpeciale pp pręceptum teſtatoris, ſic. ff. cōi diui. l. cōi diui. §. ſi. Regulariter contra, vt C. de contrahen. empt. inuitum.

* ADDIT. Dic quod etiam legatū rei furtiuæ ſcienter relictum valet, & debetur ęſtimatio, quia poteſt redimi a domino. ita Bal. in l. j. in ſi. C. pro empt. H M.

d ¶ Non pōt redimere. Vllo mō quia non vult uendere, uel ſi vult, tamē nimium petit pro pretio, vt ff. eo. iij. nō dubium. §. ſi. & de leg. j. apud Iulianū §. conſtat.

e ¶ Commercium non eſt. i. non poteſt ſuper ea re contractus haberi.

* ADDIT. Comercium eſt, vt ait Vlpia. in tit. xviij. emendi uendendique inuicem ius.

f ¶ Adipiſci. Paſſiue accipitur. i. acquiri uel haberi.

g ¶ Nec ęſtimatio. Si apud nos nullū eſt rei commercium, uel ēt eſt, ſed cū grandi difficultate, non valet legatū, vt hic, & ff. eo. l. apud Iulianū. §. ſi. niſi teſtator uoluerit cōtrariū manifeſte, vt ff. eo. ſi quis inquilinos. & niſi ſi alio caſu, ut ſi liber homo ſibi legetur, q fuerat redemptus ab hoſtibus, quo ca ſu a pignore eximitur, vt ff. eod. ſenatus. §. fin. Si autē commercium eſt in communi, ſed non eſt ei. ſ. a quo relinquitur, ualet vt ipſum detur, vel æſtimatio, vt ff. eo. ij. l. mortuo boue. §. Labeo

Legatū rei, cuius commerciū non eſt vaca leat.

beo ij. respō. & sic intelligitur. ff. de le ga. j. l. sed si res. Si aūt tm̄ ei nō est, cui pstari debet, si propter suum delictū, vel sectę diuersitatem, ut in Iudęo & mancipio Christiano, vt C. ne Iu. Christia. man. l. j. non vʒ, nec ęstimatio datur, vt ff. de lega. ij. mortuo boue. §. Labeo. j. rñ. & ff. de uer. obl. mulium interest. Si pp statūs eōdōnem, uel corporis vitiū ut quia seruo militia, uel contracto leget sti pēdium cursoris, si testator scit uitiū inesse, datur æstimatio: alias non, ut ff. de le. iij. fideicommissa. §. si seruo alieno. & ff. eod. j. l. filiusfamilias §. si quid alicui. Ae cur.

pum Martiū, uel basilicas, [a] uel tēpla, uel quæ publico usui destinata [b] sunt legaue rit: nā nullius momē ti tale legatum est. Quod aūt diximus alienam rē posse legari, ita intelligendū est, si defunctus sciebat alienā rē esse, nō si ignorabat. [c] Forsi tan. n. si sciuisset [d] alienā rē esse, non legasset. & ita diuus Pius rescripsit. Et uerius [e] ē ipsum q agit, id est legatariū, probare oportere, sciuisse alienā rem † legasse defunctum, nō hæ redē probare oporte re ignorasse alienā, quia semp necessitas

ADDITIO. Vide gl. fere similem. ff eo. j. sed si res aliena. facit glo. in l. multum. ff de uerb. obl.

Basilica. a ¶ Basilicas. Basilica gręce, latine domus regis dicitur.

b ¶ Destinata sunt. Vtuia publica.

c ¶ Ignorabat. Quæ ignorātia nocet, nisi coniunctę personę sit relictum, ut C. eo. cum alienam.

SYL. ¶ Adde, qđ coniuncta persona dicitur usque ad quartum gradum successibilem, secūdum Bar. in l. ij. de accusa. sed quo ad terminos nostros statur arbitrio iudicis, secundum doc. in d. l. cum alienam.)

¶ Et nisi cū relinquitur libertas seruo alieno, vt ff. de fideicō. lib. Paulus. j. respon. Quid si res legata fuerit euicta? Respō. si in specie, non debet reneri hęres de euictione, vt ff. de euic. l. hæres. & ff de leg. j. l. si a substituto. §. hęres. (j) si in genere, siue extra iudiciū, siue i iudicio tradita fuerit legata rio non stipulanti, de euictione agi, a e si nihil sibi datū eēt, si ē extrane°, scilicet iste legatarius, vt ff. de leg. j. l. si domus. §. j. & l. non quocunque. &

Legatū si euincatur, an heres defuncti teneatur.

de leg. iij. qui concubinam. §. si hęres. & ff. de euic. hæres.

¶ Adde, qp rō pōt esse duplex, quia cū genus sit in abstracto, nō est qualificabile, cum nō magis hoc q̄ illud cēseatur legatum. SyL.

l. Meuius. §. duoīū. ff. de le. ij. In legato uero speciei talis pstari debet, qualis est d. §. hrs. Item quia in legato generis, cum habeat hęres latas habenas, de ber eligere talem, quo li ceat uti esse ctualiter legatario, at in legato speciei tenetur ad illud pręcise.)

† alias legare alias neutrū nec legasse nec legare.

¶ Si de coniunctis est legatarius, vt si uni de fratribus est prelegatum, non agit, ne crescat inuidia īter eos, vt C. de bo. quę li. cum oportet. §. finaūt. & ff. de le. ij. cū pr. §. euictis. Sed quando oībus est prelegatum, oēs agunt, siue distributio prælegatorum sit per iudicem facta, siue per partes Si autem a testatore, excipiendo seruant, non agendo, vt C. commu. vtr. iud l. si fratres. & ff. de lega. ij. cū pater. §. euictis.

¶ Adde, qp hęc gl. debet intelligi, q di stinguat de cōiunctione in legato generis, quod tamē est falsum, & aduertendum est ad. §. euictis. in quo est to ta uis, quod ille tex loquitur ī legato speciei, primo quia dicit, qui se domi num esse crediderat. quod ostendit legatum esse in specie Item quia ibi p̄. dium fuerat legatum, cuius legatum si fuisset in genere, non ualuisset, cū potuisset dari gleba terrę l. cum post. §. gener. ff de iu dor.) SyL.

d ¶ Si sciuisset. in eo casu quo ignorauit.

e ¶ Et uerius est, vt ff. de pb. verius C de rei ven. res & C. de edēn. qui accusare C. de except. si quidem. ꝭ de in terdi. §. commodum C. de aç. & obli. l. negantes & C. de prob. actor.

Qui

a ¶ Qui agit. Nisi q negat neget ius & nisi p̄sumeret ius pro actore: tūc. n. ꝓbat reus negans, vt ff. de prob. ab ea parte. & ff. d̄ do. ĩter ui. & uxo. qntus.

SyL. ¶ Sed & si tē suā. Casus. Quæsitum fuit, an res alteri obligata legari possit, ita ꝙ hęs teneat luere. & uidebat̃ ꝙ non, quia testator vr̃ solū legare ius quod habet: contrariū tñ decidit̃ dū-modo testōr sciuerit, & contrarium nō disposuerit, qa sicut legādo alienā scienter, hęres tenet̃ redimere, ita qñ obligatam. Nec obst. rō dubitādi, quia secundum doc. cōiter intelligit̃, qñ ius testatoris nō est tale, per quod tota res possit auocari: ita tndet Bar. in l. si domus § de euictiōe. ff e. j. & se qu. cōiter doc. quę nō uidet̃ uera: quia qñ testator legat, uidetur legare solū ius, quod habet, etiam si legatū reddatur inutile. l. vxor. C. e. Potest dici illud ideo verum esse, quia per hęredē nō poterat fieri, quominus ius, quod habebat testator, per mortem eius nō extingueretur, sed in casu isto bñ est in facultate hęredis facere, ne res legata obligata possit per hypothecam auocari, eam liberando, ideo imputaretur heredi si eam non luisset, ex quo testator sciebat eam obligatam. No. quod dictio sed & si, importat diuersitatem facti non iuris. Item ꝙ legatum rei obligatę debet relui per hęredem. Item qd̄ si testator vult expresse legatarium luere, quod ipse luit.)

† alias non est suam.

bandi incumbit illi qui agit.[a]

¶ Hæres tenetur luere rem testatoris alteri obligatam, si testōr sciuit esse obligatā, nisi probetur de contraria uoluntate testatoris. Ang.

¶ Sed & si rē † suam obligatam creditori alicuius legauerit, necesse habet hęres eā luere.[b] Et ĩ hoc quoque casu idem placet quod in re aliena ut ita demum luere necesse habeat hæres, si sciebat defunctus rē obligatam esse: & ita diui Seuerus & Antoninus rescripserūt. Si tamē defūctus uoluerit legatariū luere, & hoc expresserit, non debet hęres eā luere.

Legata res obligata per hr̄dē in tribus casibus est luenda.

b ¶ Luere. Tribus casibus luit hęres. Si sciebat testator rem esse obligatā, ut hic. Item si ignorabat, sed relinqt coniūctæ personę, ut C de fideicom l. p̄dia. Vel si pro tanto erat res obligata qñtum ualet: uel pro maiori summa, ut ff. de le. j si obligata. §. j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ opi. glo cōmuniter approbatur, cōtra quam tenet Angel. de Peru. Raph Alex. in d. l. si res, & qa tota uis est in intellectu dictę l. si res. ĩ illis verbis, Vel nisi potest esse aliqnid superfluum, ex soluto ęre alieno. dic ꝙ pōt aliter intelligi. primo ꝙ illa uerba ueniant declaratiue ad p̄cedentia, & sic dictio uel exponat̃ pro etiam, & uerbū nisi, resoluatur in, si non, & sit sensus ꝙ nō solū qñ coniunctę legatum est, sed etiam si nō pōt esse aliqd superfluū debito soluto, hęres teneat̃. Secundo dici pōt, qd̄ dictio uel, stet ꝓprie alternatiue, & uerbū nisi, pro si nō, sine subauditione: & secundū hoc est intelligēdum, ꝙ dictio posita in prima fallētia referatur ad utranq;: & sit sensus, si nesciat rem obligatā, a fideicom. est luēda, nisi ubi hanc vel aliā relicturus fuisset, si scisset esse obligatā, uel si non potest esse eñ aliquod superfluum ex soluto ęre alieno.

* ADDITIO Nota quod qñ testator legat̃ rem pignoratā, obligatam pro tāto uel pluri quā ualebat, siue sciuerit, siue ignorauerit obligatā, tenet̃ hęres luere, nam si teneret legatarius, ex legato nullum cōmodū reportaret. Sed tñ dubiū facit, quia qñ obligat̃ res pro tanto pluri quam ualeat vr̃ res ipsa haberi ꝓ alienata. facit ꝙ no. gl. in l. q habebat. ff. de leg. iij. Sed qñ legatur extraneo res aliena, ignoranter, non tenetur hęres luere, ergo nec hoc casu, & hanc tenuit Raph. sed hęc est communior Ias.

SyL. ¶ Si res aliena. Casus Quęsitū fuit, an effecto legatario domino hēat ius petendi legatum: ratio dubitandi potuit esse, qa in legato rei alienę vr̃ esse in obligatione æstimatio, quę non impe-

impedit quominus rem possim conse qui, ut in secundo casu tex. nostri: con trarium rñdetur distinguendo, & rō assignatur ibi, nā traditum est. No. qđ si legatarius effect⁹ est dominus rei le gatę ex causa onerosa pōt agere ad æstimationē contra hęredem, quia cū pretiū absit, non uidetur quasi rē habere. Item ꝙ titulus legati dicitur lucratiuus. Itē ꝙ legatarius potest emere rē sibi legatam. Item ꝙ duę causę lucratiuę non possunt in eundem hominem & eandem rem concurrere)

¶ Si legatarius factus fuerit dominus rei legatæ ex causa lucratiua, non debetur legatum: secus si ex causa onerosa. Ang.

¶ Si res aliena legata fuerit, & eius rei uiuo [a] testatore legatarius dominus factus fuerit: si quidē ex cā emptionis, ex testō actione pretium eōn sequi [b] pōt: si uero ex cā lucratiua, ueluti ex donatione, uel ex alia [c] simili cā, agere nō [d] potest. Nā traditum [e] est duas lucratiuas cās in eundem hominem [f] & eandē rem [g] concurrere nō posse. [h] Hac rōne, [i] si ex duobus testamentis [k] eadē res eidem

a ¶ Viuo testatore. Idem est & post
SYL. mortem, ut j. § cui.
¶ Adde secundum Ioan. Fab. quod melius probat tex. in l. huiusmodi. §. qui seruum ff. de leg. j.)
b ¶ Cōseq. pōt. No. caute ponit, conseq: nā pretiū petere non pōt, sed rem, q̄ tm̄ est in obligatione secundū nos: ęstimatio tñ dat̃ pp defectū rei, vt ff. de uerb. obli. si seruus. §. effectus. Sed cōtra nos est. ff. de le. iij. l. si res mihi. Respon. ibi pp defectum iuris petendi, ex præsumpta volūtate defuncti rē legatam legatarius amisit: sed hic nō ex uolūtate defuncti amisit emendo. Quidā tñ dicunt ęstimationem esse in obligatione vt ff. de condic. fur. l. in re furtiua. §. sed vtrum in fi.
SYL. ¶ Adde, quod communis opi. in d. §. effectus est, ꝙ utrunque peti possit.)
¶ Et nota quatuor casus, quibus peto
Peto id id qđ habeo. Primus est, vbi res mihi
qđ hēo data pt auferri, ut ff. de solu. si rem. &
quatuor l. qui res. j. respon. (j) Item si habeo ex
casibus. alia causa, q̄ debeā habere: quia non uideor habere, cū pretiū absit; ut hic. Itē si aliquid iuris rei deest, id adhuc tradendū est, ut ff. de solu. l. etiam, & de verb. obl. Iulianus §. fi. Item si res

detcrior est dolo dātis, ex causa stricti iuris datur actio de dolo, licet habeat rem. ff. de dolo. l. & elegāter. §. non solum. Sed in bonęfidei agitur ex primo cōtractu, ut ff. cōmo. l. iij. §. si reddita. res abesse. ff. de vérbo. signi. secundū Ioan. Fab.

ADDIT.
(j) Quæ leges non faciunt ad ꝓpositū, quia cū res sit euicta nō pōt dici qđ eam hēat & petat: sed facit. ff de leg. j l. non quocunq;. ī princip. Est & alii⁹ casus, quā res traditur, forma tamē mutata, ut l. mulieris. §.

c ¶ Ex alia. ut legati, ut ff. man. si hęreditatem. non doris promissione, ut ff de ac. & obl. l. ex promissione.
d ¶ Agere non potest. Etiam si sua postea esse desinit, ut ff. de leg. ij. Meuius. §. duobus.
e ¶ Traditum est. A iure, ut ff. de ac. & obl. omnes. & ff. de le. j. l. si seruus legatus. §. Stichum.
f ¶ In eundem hominem. ff. eo. j. l. si seruus legatus. §. j. contra. Solu: ibi ꝑ obliquum concurrunt, non directo; ut hic, arg. ff. de vulg subst. qnę liberis. §. fina.
g ¶ Rem. id est speciem, aliud si quā titatem, ut ff. de lega. ij. l. Titia Seio. in princ.
h ¶ Nō posse Sed cur secus qñ emit? Rñ. quia nec rem habere vr̃, cum pretium ei absit, & loco rei successerit, vt ff. de pet. hęr. si & rem. & quod metus causa. l. videamus. & l. si ipsa.
i ¶ Hac ratione scilicet supradictę regulæ.
K ¶ Ex duobus testamentis. Scilicet duorū hominum: si enim unius essent primum per secundum corrigeretur, vt supra quib. mo. testā. infir. §. posteriore. Quid si in eodē bis legatur? Respon.

debeaẽ, intereſt utrũ rem, an æſtimationẽ ex teſtamento conſecutus ſit. Nam ſi rem habet, agere nõ[a] poteſt: quia habet eam ex cauſa lucratiua: ſi æſtimationem, agere poteſt.[b]

¶ Etiam res futura, quæ tamen eſſe ſperatur, legari poteſt. Angel.

¶ Ea[c] quoque res, quæ in rerum natura non eſt, (ſi modo futura eſt)[d] recte legatur: ueluti fructus qui in illo fundo nati erunt, aut quod ex illa ancilla natũ erit.[e]

¶ Si una res ab eodem duobus legatur coniunctim uel diſiũctim: ſi ambo concurrunt ad legatum, medietas datur uni, & medietas alteri; ſi deficiente legato in perſona unius, totũ ad collegatariũ pertinet. Are.

¶ Si eadem res duobus[f] legata ſit, ſiue

ſpon. diſtingue ſpeciem a quantitate. ff. de leg. j. plane. j. §. ſi eadem. uſq; ad §. ſi coniunctim.

a ¶ Agere nõ poteſt, vt ff. de le. j. plane. j. §. ſed ſi duorũ. contra: vt ſequitur, ex eodem teſtamento. Solu. illa intelligiẽ ſecũdũ huius. §. diſtĩctionẽ.

b ¶ Agere poteſt. ff. de leg. j. hmõi. §. j. contra. Sol. ibi teſtatoris & hẽdis teſtantis eſt eadem ꝑſona, vt ĩ Auth. de iureiu. a mo. in princ. colla. v. Vel ibi in ſecundo legato cõmodũ repræſentationis primi legati relictũ uidetur, ut infra eo. §. ex contra. quia non videtur legari bis in duobus teſtamentis: ideo non

SyL. habebit niſi ſemel.

¶ Ea quoque res. Caſus. Quęſitum fuit an quod in rerũ natura nõ erat, quamuis eſſe ſperaretur, recte legari poſſet. dubitandi rõ fuerat, quia non entia non ſolent conſiderari. l. diuus. ff. teſt. mili. Contrariũ deciditur ea ratione, quia cum ſpes ſit futura, eſſe ratione ſpei conſiderantur & legantur. lege ſpem C. de don. No. ſummariũ, & aduerte quod hoc legatũ eſt tacite cõditionale. l. interdum. ff. de verbor. obli. quę tamen non impedit trãſmiſſionem. l. cum illud. §. ſi. ff. quãdo di. le. ced. Item quod ſpes eſt in cõſideratione & legari poteſt, quod intellige quando habet aliquod fundamentũ de pręſenti, Barto. in l. ſi vxor §. j. de donat.)

c ¶ Ea quoque res. Sic. ff. de le. j. qđ in rerum. & de le. iij. l. etiam.

d ¶ Futura eſt. Si autem nec fuit res nec eſt in rerũ natura, nec erit, ut chimera: uel fuit, ſed nõ ẽ, vt homo mortuus: nõ põt legari, vt infra de inuti. ſtipula. in prin. Si autem eſt dubium, an ſit uel nõ ſit in rerum natura, cauet hęres de proſequendo & reſtituẽdo, vt ff. de le. j. ſeruo legato. §. ſi. Idẽ in ſeruo legato, q fugerat ante teſtm̃: aliud in eo qui fugerat poſt teſtm̃, q. ſ. eſt periculo legatarij, vt ff. co. tit. l. cum ſeruus. & l. ſi ſeruus legatus. j. rñ.

¶ Adde, qđ de hoc eſt gl. cõiter approbata ĩ l. cum ſeruus. ff. de leg. j. q̃ diſtinguit iiij. tempora ſcilicet teſtamenti, mortis, aditionis, & poſt aditam, de quo uide quę diſputando dixit Prępo. Sen. in iiij. q. v. caſus.) SyL.

e ¶ Natum erit & tunc competit ſibi exactio, vt ff. de uerb. obli. interdũ. j reſpon.

¶ Si eadem res Caſus. Non eſſet figurandus, quia tradit regulam, cuius ratio eſt, q a vocatus quis ad partem, de dimidia intelligitur. l. nomẽ. §. portionis. ff. de uerb. ſignifi. No. quod plures legatarij eiuſdem rei faciunt ſibi partes per concurſum, quando omnes legatum acceptant, ſiue diſiũctim ſiue coniunctim legatum ſit. Item ꝙ inter legatarios habet locum ius accreſcendi: & portio deficiens eis accreſcit, non remanet penes hęredem. Item no. quomodo diſiunctim, & quomodo coniunctim legetur. SYL.

f ¶ Duobus. quid ſi dicat, illi aut illi lego? Reſpon. duo rei ſtipulandi eſſe nidentur, vt ff. de leg. ij. l. ſi Titio aut Seio. SYL.

¶ Adde, ꝙ vrget in cõtrariũ tex. in l.

pe. C.

pe. C. de uer. sig. Ideo distinguit, q aut electio datur heredi, & pcedit l. si Titio. & hoc uerum, qn alternatiua esset expressa: secus si tacita, qa tunc hære de nõ eligente admittunt oẽs pariter ad legatũ l. si qs Titio. §. si. ff. eo. Aut non dat electio, & resol uit in cõiun ctã & copula tiuã, et oẽs pa riter admittunt d. l. pe. nisi ponat in ter psonas iter quas cadit electio, l. cũ pater. §. pe. ff. eo. ij.)

coniunctim, [a] siue disiunctim: [b] si ambo perueniant ad legatum, scinditur [c] inter eos legatum: si alter deficiat, qa aut spreuerit legatum, aut ui uo [d] testãre decesserit, [e] uel alio quoquo modo defecerit, [f] totũ ad collegatariũ p

a ¶ Coniunctim. s. per copulatiuam coniunctionem. ut ff. de hære. instit. l. si ita quis.

b ¶ Disiũctim. i. separatim, ut infra proxi. §.

c ¶ Scindit. Viriliter, nisi simul duo cõiũcti essẽt, qui locũ unius obtinẽt, ut ff. de he. inst. Titius. & l. interdum.

d ¶ Viuo testatore. Nam si testatore mortuo legatarius decedat, ad heredem suum legatum transmittit, ut C. de ead. toll. §. cum igitur.

e ¶ Decesserit. Post testamentum tamen, ut differat a sequenti

f ¶ Defecerit. s. legatarius, ut p mortẽ ciuilẽ. † Vel dic legatũ, quod tribus casib. deficit. & accrescit legatario, p ter duos q ponunt hic. Primus, si non est collegatarius i rerũ natura ipe testamẽti, vt C. de cadu. tol. §. in primo. Scd's, si mihi & posthumo, q postea aboriat, ut ff. e. l. si duob'. §. si. Tertius, si mihi & hẽdi suo legat, vt ff. e. j. planẽ ubi §. si duobus. & tie sunt qnq; casus. Ecõtra sunt tres casus. quib. deficit legatũ, s; collegatario ñ accrescit. Prim', si mihi & seruo suo legat, vt ff. eo. j. l. plane vbi. § si cõiunctim. Scd's, si mihi & tibi res tua legat, ut ff. e. j. l. hmõi §. si Titio. j. Tertius, si mihi & nõ capaci legat, ut ff. de le. ij. l. si Titio.

c ¶ Adde & declara per duas regulas positas in lege hmõi. §. si Titio ff. de

Marginal notes (left): * † Similis gl. ẽ in l. huiusmodi. §. si Titio. ff. de le. j. Legatũ qnq; easibus deficit, & legatario accrescit Legatũ in trib. SyL. casibus

leg. j. per Bar.)

g ¶ Cõiunctim. s. re & uerbis, ut ff de leg. iij. l. re coniuncti.

¶ Adde, q hec gl. cõiter approbat p doc. in l. re coniuncti. ff. eo. tertio.)

tinet. Coniunctim [g] aũt legat, ueluti si qs dicat, Titio & Seio hoĩem Stichũ do lego. Disiunctim [h] ita, Titio Stichũ hoĩem do lego, Seio hoĩem Stichũ do lego. [i] Sed & si expresserit, Eundem hominem Stichũ. æq̃ disiunctim [k]

h ¶ Disiunctĩ. s. uerbis tm, nã re sũt coniuncti.

i ¶ Do lego. S; nõne dando Seio adimit Titio, vt ff. de pup. subst. si quis eũ. & de adimẽ. leg. l. iij. & l. sicut? Respõ. sic, si pbat testõrẽ hoc. s. adime

re Titio, & dare Seio voluisse, non alias, vt ff. eo. j. l. si pluribus. §. j.

¶ Adde, q in hac mã ita dicendũ est. Qñ testator legat vni rẽ, q̃ alteri legauit, sine cõmemoratiõe primi legatarii: & tũc ambo cõcurrũt. d. l. si pluribus. qñ vero testõr legat eum aduersariu a sub cõmemoratione primi, censetur in totũ ademptũ, scd'm doc. in l. si Fortidianum. C. eod. & idẽ qñ in diuersa voluntate legat alteri sub cõmemoratiõe primi, eidem censet ademptũ. l. nõ ad ea. §. si. de cõdi. & dem. qñ vero legat alteri res prius legata sub cõ memoratiõe primi, totũ vr adẽptũ qñ vero in eadẽ volũtate rẽ legatã uni alteri legat sub cõmemoratione primi, censetur facta adẽptio p parte. l. iul. de her isti. & d. l. si pluribus & ita cõiter tenet, quãuis in hoc vltimo alias disputando cõtrarium defenderim.)

K ¶ Disiũctim. s. verbis. tm, re nõ coniuncti sunt, ut ff. de le. iij re cõiuncti. Sunt & alij re & verbis disiũcti: ut si ita dicã, lego Titio dimidiã serui, Sẽpronio lego dimidiã eiusdẽ serui. ut ff. eo. i. j. l. & pculo. Nec ob. in eo. tit. l. Meuio. in prin. qa illa intelligit, qñ vr nã dimidiã vtriq; legauit. Et i istis nõ hẽt locũ accessio. i. ius accrescendi, vt d. l. & pculo. Sũt ẽt re disiuncti, s; vet bis cõiuncti: ut si dico, lego tibi & Sẽpronio pro eq̃is portionibus. Sunt & alij

Marginal notes (right): deficit, nec legatario SYL. accrescit. SyL. Legatariorũ q dã sunt cõiũcti re tm, alij uerbis tm, ali re & uerbis, alij prorsus diũcti.

alij re,& uerbis cōiūcti, ut s̄. ꝓxime. Et cōiūcti vtroq; mō p̄ferunt̄ disiunctis vtroq;, vel altero tm̄ modo cōiūctis. Cōiuncti uero uno mō tm̄, simul admittunt̄. s.re tm̄ cōiuncti cū verbis tm̄ cōiūctis, & disiūctis re & uerbis p̄ferunt̄, ut ff. de hęr. in sti.l.si ita qs hæredes. & ff.de le.iij.l. re coniuncti

Addō. §.pe.& §.fi. Si.gl. habes in l.j.§. fi. ff. de usufr.accres.

¶ Si ad legatariū peruenerit ꝓprietas fundi eidē legati ex cā onerosa, & usufructus ex causa lucratiua, p̄t peti totus fundus, tamen offō iudicis æstimatio ꝓprietatis tm̄ debet̄. Aret.

¶ Si cui fundus alienus legatus sit, & emerita proprietatem deducto usufructu, & usufructus ad eū peruenerit, [b] & postea ex testamento agat, recte eum agere, & fundum [c] petere, [d] Iulianus ait: quia usufructus [e] in petitione [f] seruitutis [g] locū obtinet: sed officio iudicis continetur, ut deducto [h] usufructu iubeat æstimationem [i] præstari [k].

SYL. ¶ Si cui fundus. Casus: Quęrebat̄ si peruenit ꝓprietas fundi legati ad me ex cā onerosa, usfructus aūt ex causa lucratiua, an possim petere fundū: & uidebatur dicendum ꝙ nō, qa cum duę cāę lucratiuæ non possint cōcurrere, uidebatur ꝙ sola ꝓprietas peti posset, uel eius ęstimatio: tamen contrariū decidītur, quia ipse usufructus est tāquā seruitus, vnde non īpedit petitionē, sed bene in ponēda ratiōe ęstimationis, debet eius haberi rō ut dr̄ in tex. No. summarium. Itē ꝙ quāuis appellatione fundi veniat plena ꝓprietas, tn̄ libellus, in quo peto fundū, cuius vsusfructus est apud me, saluatur. Itē ꝙ vsusfructus, qui reuertitur ad proprietatem, quia finitur, dicitur reuerti ex causa lucratiua, quamuis ꝓprietatem habeam ex titulo oneroso.)

a ¶ Emerit. s.legatarius.

b ¶ Peruenerit. s. morte vsufructuarij, vel capitis diminutione, uel simili causa, lucratiua tn̄, vt s̄.de vsufr. §.finitur. & sic factus est causalis.

c ¶ Et fundum. i.proprietatem plenam, de iudicis tamen officio aliter fit, vt infra sequitur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ de hoc est casus in l. si Titio fundus ff.de usufr.leg.)

d ¶ Petere. hic repete quod diximus s̄.eod.§.si res.

e ¶ Quia usufruct⁹. Dixit fundū peti, & sic in plena ꝓprietate, sed opponitur, plena ꝓprietas constat ex duobus. s.ex nuda ꝓprietate & usufructu: & iā habet partem.i.vsumfructum ex causa lucratiua. quō ergo petitur fundus in plena proprietate? Rn̄. usufructus hoc casu, cum fundus petit̄ in plena ꝓprietate, non obtinet partē dominij, sed uicē seruitutis prędialis quæ non est pars rei, cū nō possit esse sine re: & ideo non uidetur peti ea pars rei, quæ obuenit ex causa lucratiua, scilicet usufructus: & hoc de rigore, sed contra de æquitate ut subiicit. — Vsusfructus an sit pars dñii.

f ¶ In petitione. s. tali.i prędicti fundi per actionē ex testamento, alias in multis locum dominij habet, vt ff. de dam.in fec. qui bona. §. & superficiarium. & ff. de bo.auc.iud.pos. in uenditione. & ff.famil.ercis.l. & puto. §. ij. & ff de usufr. l. iiij. & v. — Vsusfructus in multis locum dñii habet.

¶ Adde, ꝙ non est pars prędicatiua seu subiectiua, sed integralis secundū gl. in l.recte. ff. de uerb.sig. ita dicunt hic doc. sed tu dic qđ si loqueris de formali, est pars subiectiua, si de causali est integralis.) Sy L.

g ¶ Seruitutis. s.realis.

¶ Adde, ꝙ potest defendi, quia debetur a re personę, tamen proprie dicitur personalis.)

h ¶ Deducto vsufructu.i. ęstimatione usufructus, quem. s.usumfructum ex cā lucratiua habet, & ideo non debet plus habere, ut s̄. eo. §.si res.

i ¶ Aestimationem. Scilicet proprietatis.

K ¶ Præstari. s. ab hęrede suo.

Sy L. ¶ Sed si rē legatarij. Casus. Fuit dubitatū, an res propria legari posset: ita

¶ Legatum rei proprie legatarii non ualet, etiam si post testamentum sua esse desierit. Ang.

¶ Sed si † rem legatarij quis† legauerit, inutile est legatū: [a] quia quod propriū est ipsius, amplius eius fieri non pōt.[b] Et licet alienauerit[c] eā, ñ debet nec ipsa res, nec ęstimatio eius.

¶ Valet legatum rei testantis, licet testōr putauerit alienam.

¶ Si quis rem suam quasi[d] alienam legauerit, valet legatum. Nā plus ualet quod in ueritate est, quam quod in opinione. [e] Sed & si legatarii esse putauerit, ualere cōstat: quia exitum[f] uolūtas defuncti habere potest.

ita q saltē si postea propria esse desijsset, ualeret in ęstimatione: & uidebatē dicēdum q sic: quia cum legatum rei alienę ualeat, & res legatarij testōri sit aliena, videbatur ualere debere, cō trarium decidit rōne assignata in tex. quia dominium nō debet multiplicari. Pōt & alia ratio dubitādi, esse. s. prox. §. dictum est, qd si emā rē legatam, ualet nihilominus legatū, & tñ testm̄ nō capit uires nisi a morte, quo tpe res ipsa legatarij est, quo casu nō vr̄ differentia inter casum huius. §. & pręce. & sic vr̄ q saltē in casu isto debeatē ęstimatio, si ē legatarij ex titulo oneroso, sed contrariū dr̄, quia attenditur tempus testamēti confecti: quia secūdū illud tempus debet iudicari volūtas testantis: & iō si tunc res est sua, non debetē, rōne assignata in tex. No. primo q legatū rei suæ nō ualet. Itē q illud, quod est meū, nō pōt amplius effici meū. Itē q legatū ab initio inualidū non reconualidatē, licet ueniat ad casum quo posset incipere.

* † Conc. cū hoc §. c. iter dilectos ante fi. cū gl. in uer. meum extra de fi. instr. † alias quis ei.

a ¶ Legatum. ff. de lib. leg. l. j. cōtra. Sol. ibi liberatio relinquitur, quę nō erat debitoris.

b ¶ Nō pōt. sic. j. de ac. §. sic itaque. ff. de leg. iij. cū quis. j. rñ. & ff. de exc. rei iudi. l. & an eadem §. actiones. & de acqu. pos. l. iij. §. ex pluribus.

SYL. * ¶ Limitat istam regulam multis modis Sozi. in reg. 100.)

c ¶ Alienauerit. ff. de reg. Cato. l. j. in fi. contra Sol. secundum B. † ibi viuo testatorē alienauit, hic postea. Vel hic purum fuit, ibi condōnale, secundū Ioan. argu. ff eo cętera. §. ij.

† Hęc rñsio nō est bona, quia

SYL. ¶ Adde, q secū da solu. uera est, quia legata conditionalia sunt suspēsa ex conditione, ideo talis regula non potest in ea locum sibi uendicare.

SYL. qtū ad

¶ Si quis rē suam. Casus. Quęrebatur an si testator putās rem alienam, cū esset sua, legauerit, valeat legatū. & vr̄ dicendum q non, quia in superioribus s p vidimus animum legantis attēdi, cuius contrariū decidit rōne expressa in tex. No. qd error testatoris circa dñiū rei suę, non uitiat, etiam si erret in eo, quod si verū esset, legatū esset inutile. Item q plus ualet quod est in ueritate, quam quod est in opi. Item q dictio quasi, relata ad personam disponētis, importat opi. illius. Item quod semper debet fieri interpretatio ut actus ualeat.)

d ¶ Quasi alienā. i. credens alienā.

e ¶ In opin. No sic. ff. de manu. uin. si pater. §. quoties. & ff de iuris & fac. ig. l. regula. §. q ignorauit. argu. contra ff. de acqu hære. is qui putat. † so. ibi de re quæ consistit in animo.

* ¶ Circa hoc Brocardum uide Prę po. Senen. j. q. ij. in fi. co. vbi plenissime distinguit.)

* ADDIT. Aemyl. Fer. dicit, quod distinguēdū est sic in hac materia: ut illud inspiciamus quod pręcipuū ac principale est, nam si potentior causa est animi atq; opinionis, quam rei ut in acquirēda hęreditate, opinionem magis sequimur, quam ueritatē, e cōtrario, si causa vtraque comparata res principalis est. quod in ueritate est potius inspicimus vt in legato.

f ¶ Exitum. i. effectum, ut ff. quēad. test. ape. l vel negare. ibi, publice enim expedit suprema hominum indicia exitum habere. i. res talis legatario acquiri potest.

conuale scentiā

SyL. legati nihil refert an uiuo testatore rē sibi legatā ppriam alienauerit, an vero post ei⁹ mortē, vt l. cętera. §. j. ff. de le. j.

* † Dic q ibi opi.

SyL. pualet veritati fauore testiū, ut ex eo adeatē hæreditas, & ita testm̄ confirmetur.

¶ Alienatione rei legatæ a testatore facta non amittitur legatum, nisi probetur animus adimendi.

¶ Si rẽ suã legauerit testator, posteaq; eam alienauerit,[a] Celsus putat, si nõ adimẽdi[b] aĩo uẽdidit, nihilominus deberi:[c] ideõq;[d] diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. ¶ Idem[e] rescripserunt, cum, qui postea, sim factũ prædia, quæ legata erãt, pignori[f] dedit, ademisse legatũ non uideri,[g] & ideo legatariũ cũ hrede eius agere posse, ut prędia a creditore luat. ¶ Si uero[h] quis[i] partẽ rei legatę alienauerit, pars, quę nõ est alienata, oĩno debet, pars aũt alienata ita debetur, si non adimẽdi animo alienata sit.

SYL. ¶ Si rem suã. Casus. Quęsitũ fuit, an alienatione rei legatę legatũ reuocatũ censeret: & uidebat dicendũ qđ sic: q̃a alienatio ostendit intentionis testãtis esse aliũ hře rẽ, q̃ legatarium l. rem legatã ff. de adi. le. Contrarium decidit cũ distinctione đ qua hic, ea rõne, quia põt deberi ęstimatio, nec alienatio tẽdit necessario ad adẽptionẽ, l datione. n. ẽ clara uoluntas testãtis, in alienatione ẽ dubia, iõ certa dispõ p incertã tolli nõ debet. No. q̃ p alienationẽ aut pignorationẽ non adimit legatũ, Item q̃ in casibus, in quib. hęres tenetur luere rem legatã, legatarius põt in libello cõcludere super ipsa luitione. i. petere hęredẽ cõpelli ut luat. Item q̃ per alienationem partis alia pars non censetur adempta. Itẽ q̃ idem iuris est in parte quę est in toto.)

a ¶ Alienauerit. uẽdendo: sed donã do indistincte vr adimere, nec distinguitur an ualeat donatio uel non, & etiam si reuocetur, vt ff. de adimen. leg. l. cum seruus. & l. rem legatam. & l. legatum sub condi. § j

SYL. ¶ Adde, q̃ hęc gl. cõiter ap̃pbat, disputãdo tñ Pręp. Senen in v. q. ij. casus, tenet, q̃ eadem distinctio tex. nostri adhibeat in donatione, sicut in quali bet alia alienatione.) Si ex alia causa a donatione, distingue animũ, ut hic. & in dubio probat hæres mutatã uoluntatem, ut ff. de leg. iij. fideicommissa § si rẽ. & ff. eo. ij l. Lucius. § pe.

SYL. & ff. de prob. eum qui.

¶ Adde, q̃ hæc gl intelligenda est in alienatione necessaria: & ratio, quare hęres pbat, est, quia habet iuris pręsumptionẽ contra se, quam ẽt legatarius nec allegare tenet, quia nõ resultat ex facto suo, per doc. Alex. in l. qui in aliena col. iiij. de acqu. hęr.)

b ¶ Nõ adimẽdi aĩo. Qui animus ex hoc pbat, quia si necessitate rei familiaris † non vr reuocasse, alias sic. q̃ distinctio in donationẽ nõ cadit, vt ff. de adi. le. l. rem legatã & no. C. eod. l. qui post.

† Bene facit tex. in l. scribit. §. item. ff. de auro & arg. leg.

* ADDIT. Nec pdicta distinctio habet locũ in re legata sub condõne q̃a si alienetur uel uoluntarie uel necessarie legatũ extinguit. l. Stichũ qui meus erit. ff. de leg j Bal. in l. qui post. C. de lega. nec uerum est indistincte quod alienatio uoluntaria legatum extinguat, sed ita demum si res est tradita uel pretium est receptum aliter solus cõtractus non extinguit. l. prędia. §. liberto. de fun. instru. H. M.

c ¶ Deberi. s. rem legatario, arg. s. e. §. nõ solũ. vbi ab initio fuit alienata.

d ¶ Idemq; s. iuris esse.

e ¶ Idem. s. Imperatores Seuerus & Antoninus.

f ¶ Pignori dedit. Quid si rẽ obligatã creditori debitor legauerit, nunqd vz legatũ? Rñ. sic, & nihilominus poterit petere debitũ, nisi uolũtas testatoris ostendatur nolẽtis compẽsare, vt ff. de leg. ij. l. creditorem.

g ¶ Non uideri (j) Nisi sub dicta distinctione. i. an habuit animũ adimẽdi uel non. Vel die nullo modo hic, & C. eo. qui post. & hoc quia primo ualuit relictum, alias contra, ut C. de don. inter uir. & uxo. si maritus. ij. & ff. de donat. inter uir. & uxo. cum hic status. §. si maritus.

h ¶ Si uero. No. de toto ad partem.

i ¶ Quis. s. testator.

Si-

SYL. ¶ Si quis debitori. Casus Vertebat. q. an legatū liberationis factū debitori valeret, quia res sua eidē quasi legata videbat. & decidit ꝙ v3. q̄a legata intelligit liberatio & remissio obligationis, q̄ creditoris est, & iō non habet locū. §. sed si rem. s̄. eo. sed tunc maior insurrexit dubitatio, an legatū factū creditori de credito valeat. & eadē rōne videbatur ꝙ sic. Itē quia multiplicabant actiones, quod nobis expedit. l. si actor in prin. de iureiu. Contrariū dr̄, quia hoc legatū est contra substantiā legati. q̄ est donatio, vñ cū non afferat vtilitatē aut commodū, nō debet dici legatū. Nec ob. multiplicatio actionū, q̄a nō consideraf, vbi nihil aliud affertet l j §. lex fal. & ibi no ff. ad l. fal No. ꝙ legatū liberationis valet. Itē ꝙ prodest nō solū legatario, sed hr̄di & cuicūque locū heredis tenēti. Itē ꝙ legata liberatione non solū competit legatario exceptio, si ab eo petaf, sed habet actionē ad petendū, vt creditoris hæres liberet eū per acceptilationē. Itē ꝙ legatū factū a debitore creditori, si nullā afferat vtilitatē, est inutile. Itē ꝙ legatū ab initio validum pp cō modū repræsentationis, non fit inualidum, quāuis viuo testatore deueniat ad eum casum, a quo incipere nō possēt. Item ꝙ factum legitime nō retractatur, etiam si veniat ad casum a quo incipere non potuisset.

¶ Legatū liberationis ualet, & pōt fieri in ppetuū & ad tp̄s: Et econtra non valet legatum factū a debitore suo creditori, nisi afferat sibi aliquā vtilitatem. Ang.

¶ Si qs debitori suo liberationem legauerit,[a] legatū utile[b] ē, & neq; ab ipso debitore, neq; ab hr̄de eius pōt hr̄s[c] petere,[d] neq; ab alio q hæredis[e] loco sit, s3 & pōt a debitore coueniri, ut liberet[f] eū. Pōt † tēt

a ¶ Legauerit. Quod tribus modis fit. Primus, Peti nolo. vel, Quod debet, relinquo. vel, Actionē remitto, & sic liberandus est legatarius ab oī debito, vt hic, & ff. de lib. leg. si quis rōnes. & l. Aurelio. j. respon.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cōiter gl. teneť, ꝙ hoc modo relicta liberatio includat ēt dolū, quod falsum est, & ego alias legēdo latissime reprobaui, & vide Prep. Sen. in vj q. v. casus, vbi latius explicat.]

Scd̄s est, si negocium testatoris gessisset, & testator dixerit, Rōnes reddere nolo. & hic ab oī liberatur, nisi ab eo quod penes eū sit, & ab eo quod dolo fecit, vt ff. de lib. leg. l. Aurelio. §. fi. cū suis concor.

† Tertius si dānauit hr̄dē ne exerceat actiōes, in quo casu, si bonam cām hēt testator, omissa litis euētus & sumptus ab aduersario facti legati videnf, vt ff. de lib. leg. petitor si malam cām, nihil videtur legare, vt in eadem. l. † ff. de lega. j.

† Tenebit tñ pure vel in grosso rones reddere omissa scrupulosa inquisitione, vt l. si seruus vetitus

SYL. ¶ Adde nō esse differentiā inter hūc tertium modum & secundum, vt patet ex ijs q̄ ponit Prep. Sen. in vj. q. v. cā sus, in ij. col. & seq.]

† alias autem.

b ¶ Vtile est. Licet res sua sibi legari videaf, vt ff. de lib. le. l. j. j. tñ. & est hoc verum, nisi testatore uiuo exactio fiat, vt j̄. eo. tit. §. tam aūt. & ff. eo. iij. l. fidei commissa §. si rem.

† Similē glo. hēs in l. Aurelio ff. de libe. leg.

c ¶ Heres. vel heres heredis, vt ff. de lib. leg. l. ij. in fi.

d ¶ Petere. Cū effectu propter exceptionem, vt ff. de lib. leg. l. iiij. alias. iij. §. nunc de effectu.

e ¶ Heredis loco. sicut est bonorum possessor, & fideicommissarius vniuersalis. j̄. de bon. poss. §. quos autem. & de fideicom. hered. §. restituta.

f ¶ Vt liberet. Per acceptilationē, si solus est debitor, si hēt correum sociū, idem, alias correus siue socius pacto est liberatus, vt ff. de libe. leg. l. iiij. alias. iij. §. nunc de effectu. in fi.

SYL. ¶ Adde circa primū casum hoc verū, si liberatio fuit facta ī ppetuū, si vero ad tp̄s, tūc sufficit ꝙ legatari⁹ officio iud. cōsequaf, ꝙ sibi silēnū iponaf vsq; ad illud tp̄s. l. Aurelius. §. cētū. ff. e. Circa scd̄m vero, qñ debitor hēt correum nō sociū. dic, ꝙ rō est, q̄a acceptilatio extingueret obligationē, & cōsequēter ēt corre⁹ liberaref, dictū hoc verū, nisi legatū esset factū cōtēplatione vtriusque, vt per Bar. in d. §. nūc de effectu.]

quis uel ad tēpus[a] iubere ne hæres petat. ¶ Ex contrario, si debitor[b] creditori suo[c] qđ debet legauerit, inutile est legatum, si nihil plus est in legato quam ī debito: q̄a nihil amplius[d] p legatū habet. Quod si ī diē uel sub condōne debitum ei,[e] pure legauerit,[f] utile est legatū pp repræsentationē. Quod si uiuo testōre dies uenerit, vel condō extiterit, Papinianus scripsit utile[g] esse nihilominus legatū, q̄a semel cōstitit:[h] qđ & verū est. Non. n. placuit snīa existimantiū extīctū eē legatū, quia[i] ī eā cām peruenerit a qua īcipere nō pt.[k] ¶ Legatum dotis factum a marito vxori valet, etiā si maritus nullā dotem habuit, dummodo in legato certum exprimatur.

a ¶ Ad tempus. vt ff. de lib. leg. nō solum debitorem nostrum. §. ij.

b ¶ Si debitor. secus si alius, quia interest creditoris plures reos hēre, vt ff. de lib. leg. si quis decedēs. §. fi. alias incipit. Iulianus. alias est. l. iij.

SYL. ¶ Adde hoc verū in vltimis volūtatibus, vbi præcise cogit, secus in cōtractibus, vt declarat Bar. ī d. §. fi.]

c ¶ Creditori suo s. ciuiliter & naturaliter, & cū effectu, & pure, alias vs, vt ff đ le. j l. si creditori. p totā. l. & l. si naūt.

d ¶ Nihil amplius. sed nunqd hodie sp est plus, cū habeat statim rei legatę dñium, & hypothecariā aliarū rerū defuncti? Rñ. non, vt ff de leg. iij. l. lij. §. si rem quia plus tm̄ quatuor modis dicitur vt ī. de actio §. plus autem. Et iste modus non est aliquis de ijs.

SYL. ¶ Adde, q dum primo gl. vult, q pp solā dñij trāslatiorē legatū speciei nō efficiaī vtile, cōis opi. est in cōtrariū. dum vero secūdo loco dicit, q pp cōmodū hypothecę nō valet legatū, cōis opi. est cū gl. contra quā disputādo tenuit Pręp. Sen. q. viij. in quarto casu.]

e ¶ Ei. s. creditori.

f ¶ Legauerit. s. debitor.

g ¶ Vtile esse. ff. de leg. ij debitor. in prin. cōtra, vbi est inutile. Sol. hic corrigit. Vel ibi dicit inutile. i. non vtile cum & aliam habeat actionem, † potest tamen & ista agi, vt hic.

† Ista est vera, quā ēt sequitur Bar. in d. l. debitor.

SYL. ¶ Adde, q Pręp. Sen. in vtj. q. viij casus, reprobat oēs rūsiones aliorū, & ipse ponit duas, primo, q ibi vitiaī legatum, quia erat detētū sub pignore, vñ bene veniēte die nō remanet vtilitas quo ad repsentationē, nec quo ad hypo. secus qñ nō esset pignorata, quę est falsa, quia tex. noster solū cōsiderat repsentationē, non hypo. Icđo, q ibi intelligit esse inutile quo ad cōmodū medijtpis, & q illa verba. Tota. x. debeant ponā tur post verbū, Quod si viuo. añ verbū, Sic & in dote. quę est falsa, q̄a verba vnius orationis nō debent in aliā trāsferri. Mihi alias visū fuit, q d. l. eēt correcta, q̄a l. verbis. ad l. falc. est Pap. & tex. noster approbat opi. Pap. & sic cōcordat, & ex verbis, Nō enim placuit. hic positis, colligitur fuisse q contrarium tenuerunt, inter quos potuit esse Pau.]

* ADDIT Dic secundum Aemyl. Fer. & E. B hic, esse repugnantiā in illis legib. & copositores Pande. hoc nō animaduertisse nam quod hic dr, Nō enim placuit snīa existimantiū, aperte abrogat. d. l. debitor. ff. de le. ij.

h ¶ Constitit i. valuit.

i ¶ Quia Rō illius falsę opinionis.

K ¶ Nō pōt. No arg. pro vtraq; parte ad hanc regulā, vt ff. de ver. obl. existimo & l. pluribus. §. & si placeat. & de ijs q̄ p nō scrip. ha. l. si in metallū. §. item si seruo. & de serui. l. pro parte.

ADDIT. De isto brocardo dic vt p Dy. in reg. factum legitime. de reg. iu. in vj & per Bar. in l. pluribus. §. j. ff. de verb. oblig.

¶ Sed si vxori. Cas. Quærebat an legatū dotis valeret, & videbaī dicēdū q nō, quia cū hēat vxor actionē ad dotē, nec multiplicatio actionū opereē validitatē, nō vr aliquod cōmodū, & tō dēi cēseri vt dictū est. §. proxi. Cuius cōntrariū decidiē pp cōmodū repręsen- SYL.

præsentationis, qa erit plus tpe legatū. §.plus.j.de actio.No. ꝙ legatū dotis factū a uito vxori v3 pp cōmodū repræsentationis. Itē ꝙ legatū sub falsa demonstratione debiti, si nō exprimatur certa quātitas, vel aliter cōstet qd aut quantū leget, nō v3, si legans nullo mō est debitor. Itē ꝙ falsa causa nō vitiat legatum.]

† alias accepe-rit.

a ¶ Plenius est.s. in commodo repræsentationis, cū legatū statim, dos uero annua bima trima die olim, hodie post annum mobilia, sed immobilia statim, vt C. de rei uxo. act.l.j. §. cum aūt.& ff.de do.prǽle.l. j. §. verum est.

Dotis legatum a marito vxori factum valet.

¶ Sed si uxori maritus dotē legauerit, ualet legatū: quia plenius[a] ē legatū, quam de dote actio. Sed si quā nō † accepit dotem [b]legauerit, diui Seuerus & Anton in[9] rescripserūt, si quidē simpliciter legauerit inutile esse legatū; si uero certa pecunia, uel certū corpus, aut instrā [c] dotis int ple gando [d] demōstrata sunt, ualere legatū.

¶ Si res legata facto hæredis etiam ignorantis præstari non pōt, hæres tenetur: secus si non suo facto li.d.Ang.

¶ Si res [e] legata sine facto [f] hæredis

SYL. c Adde, ꝙ hodie hēt annū, ēt si hēat facultatem rei restituēdę statim, quāuis multi uoluerint contrariū, moti, quia annus datur gratia miserationis qa cū maritus in d.§. cū aūt. hēat dilationē ī iutib.q̄ semp suntin facultate mariti, & ea solo verbo potest restituere. pateī ꝙ quāuis hēat facultatē [rei restituendæ statim, oīno hēt aunū pdictū.] Itē pro dote daī actio inquantū maritus facere pōt vel eius hrs, vt ff. so.ma.l.maritum.& l. ēt j.respon.

SYL. ¶ Adde hoc verum in hēde filio cōi, secus in alijs, vt cōiter tenent doct. in d.l. ēt.] At legatū insolidū, nisi in falcidia p beneficiū inuētatij, vt i Auth. de hęr & fal.§.si vero nō fecerit.coll. j.Itē si qua pacta in præiudicium mulieris facta sunt, beneficio legati tolluntur, vt ff. de do. prǽla.l.j. j.respon.

* ADDIT. No. secundum Bal.in l. si nō designata.C.de fal.cau.adie. qđ mulier ob tale legatū non patiī exceptionē cōpēsationis, ob res amotas, vel donatas uxori a uiro, qđ itellige si cōsistūt in spē, secus si in quātitate. Itē nō patieī retētionē pp malos mores, sed nūqd patieī deductionē expēsarū, & an dettahaī faeidia de legato dotis, distingue ut Bal.ibi. H.M.

b ¶ Dotē. illā dotē quā non recipit.

c ¶ Instrā dotis. s. in quib. confessus fuit se recepisse dotē, quā nō recepit. vt ff. de do. prǽleg. l. si. §.si.&l. cum scriptum. §. item ei quę. do.

† alias relegando.

d ¶ In plegādo.l. legādo abundat n.p̄, vt ff. de do.prǽle.l.j. j.respon.

SYL. ¶ Si res legata Casus. Quęsitū fuit an si res legata decedat aut pereat, cui pereat.& videbaī perire hrdi tanquā dño.l.incendiū.C.si cer. peta. sed decidiī cōtrariū ex eo, quia cū sine culpa hrdis res legata pereat, nō est qd illi ī pureī cū nō pstet. Casus ī alijs partibus facile figuraī. No. ꝙ debitor spēi legatę liberaī, si illa intereat, vel fiat insolubilis, & desinat posse pstari sine facto & culpa ipsius. Itē ꝙ debitor spēi legatę nō liberaī, si facto suo mediato vel immediato interuenien te desinat posse pstari, siue sciēter siue ignoranter fecerit. Item ꝙ mota debitoris perpetuat obligationem.]

e ¶ Si res. Puta seruus Stichus.

f ¶ Sine facto. id est mora, quo casu de interitu teneī, (j) vt ff. de verb.obliga.si seruum.j.respon.& de leg.j. cum res §.fina.

SYL. ¶ Rationē vide per gl. in l. diuortio. in gl.iij.ff.de neg gest.] Vel quia sine causa occidit, ut d.l. seruum. Aliud si eum causa, vt ff.de leg.j. l. quid ergo. §. si hęres. tenetur.n. de dolo, & lata culpa, & leui, vt ff. eod.j.l.eum res. §. sed si culpa.& §.culpa.

ADDITIO. (j) De negligentia vero non tenetur debitor actione personali, nisi fuerit in mora, uel peraī res quæ fuit creditoris, uel negligētia sit circa rem seu peremptionem substantiæ rei debitę. Ang.

perierit [a] legatario decedit.[b] Et si seruus alienus legatus, sine facto [c] hrdis manumissus[d] fuerit, nō tenetur hrs. Si uero hæredis seruus legatus sit, & ipse eum manumiserit, teneri[e] ipsū Iulianus scripsit, nec interest [f] sciuerit, s an ignorauerit a se legatū eē. Sed & si alij donauerit[h] seruum,[i] & is, cui donatus est, eum manumiserit, tenetur[k] hæres, quamuis ignorauerit[l] a se eum legatum esse.

¶ Extincta persona primo legata, remanet legatū in accessoria, quando fit per dictionē, cum: secut in rebus. h.d. Aret.

¶ † Si quis ancillas † alias Sed si quis.

a ¶ Perierit. Vel nō compareat, quo casu caueat hęres de dando, si ad eū redierit, & suis sumptibus recuperaṫ, qñ post mortē fugit, alias. i. si in vita, sumptibus legatarij, vt ff. de leg. j. cū res. §. item si res. & de le. ij. si quis seruum.

b ¶ Decedit. quia qui in spē tenet, eius interitu liberaṫ, vt hic, & ff. de ver. obl. l. si ex legati.

c ¶ Sine facto. in hoc quoq; s. alieno seruo pt admitti culpa, puta non certificauit hęres dñm, qui si sciuisset se posse vēdere, nō manumisisset. s. forte cū videret eum velle manumittere, vt ff. eo. j. l. cū res. §. sed si alienus. & §. pe. & fi. Itē si fuerit in mora emēdi, vt ff. de verb. obl. l. si seruū. §. si aūt alien⁹. & die facto. i. culpa vel mora.

d ¶ Manumissus. nam manumissus similis est mortuo, vt ff. de solut. l. si mihi alienum.

e ¶ Teneri. s. ad æstimationem, vt ff. eo. l. si quis inqlinos. §. j. & ff. q & a quibus. h ęres. Sed hic nō dicit tenere manumissionē, sed dicit ꝙ nō minus valeat legatum. s. quo ad ęstimationem. ADDIT. Et valet ēt manumissio, qa dñium serui hęredis non transit in legatarium, vt hic, & d. l. si quis inquilinos. secus in seruo hęreditario ēt sub conditione legato. l. si seruum qui sub conditione. ff. de manumis. Ang.

f ¶ Nec interest. cur secus vbi seruū indebitum sibi solutum qs manumiserit, vt ff. de cond. inde. in summa. §. si seruum. q̄ est cōtra ılo. rñ. quia debuit scire, eum factum suum censeaṫ, vt in Auth. de iureiur. a mo. j. respon.

SYL. ¶ Adde ꝙ hęc ratio nō est generalis, quia sine culpa posset hęres ignotare, si in codicillis postea repertis legatus esset, lege tertia. §. cum transactio. de transact. Iō dic, ꝙ iō est, qa natura cōdictionis indebiti est, vt q̄s teneaṫ tm̄ quatenus est locupletior. l. si nō sortē §. libertus. ff. de condi. indeb. vnde cū nihil lucri sentiat, qui indebitū recipit, non hēt locum, secus in hęrede q̄ sentit cōmodū ex hęreditate, & ita cōiter resoluit in d. l. in summa. & hie p Ang.

g ¶ Sciuerit. s. ipse hæres.

h ¶ Donauerit. s. hęres.

i ¶ Seruū a testatore legatum, & erat hætedis.

K ¶ Tenetur, ad ęstimationem, vt s̄. proxime dixi.

l ¶ Ignorauerit. s. hęres.

¶ Si quis ancillas. Casus. Vertebaṫ dubitatio, an si quis legāsset ancillam cum natis, ea extincta extingueretur legatum etiam partus. & videtur ꝙ sic, quia cū essent cōiuncti per dictionem, cum, tanquam accessorij, extincto principali videbatur accessorium extingui. l. cum principalis. ff. de reg. iur. Sed contrarium decciditur, quia licet in his duobus primis exemplis na ti & vicarij videanṫ nominati per modum accessorij, tamen re vera non est ita, nam prępositio, cum, coniungit accessorie solum illas res, quarū vna alteri accedit, sed quando ponitur inter personas, quarū natura est vt vna alteri non accedat, tunc nō coniungit accessorie, sed sunt duo legata separata, & ex his habes rōnes diuersitatis secundi casus hic positi. No. quod legatum hominis p modum accessorij ad alium hominem principalem nō extinguitur, licet extinguaṫ legatum hominis principalis. Itē quod homo homini non accedit. Item quod accessorium non debet esse maius suo principali. Item ꝙ legatum rei accessorie

SYL.

rie ad hominem principaliter legatū, si exprimatř verbis accessionē importātibus, extinguitur extincto legato hominis. Itē ꝙ dictio, cum, qñ ponitur inter res, quę possunt vna alteri accedere, stat accessorie, alias secus. Itē ꝙ extincto prīcipali extinguitur accessoriū.]

cū suis[a] natis legauerit, ēt si ancillæ mortuæ fuerint partus legato cedunt.[b] Idē[c] ē, & si ordinarij[d] serui cū uicarijs legati fuerint, qa licet mortui sint ordinarij, tamē uicarij legato cedūt. Sed si seruus fuerit cum peculio legatus, mortuo[e] seruo, uel manumisso, uel alienato, peculij legatū extinguitur.[f] Idē ē, si fundus īstruct⁹,[g] uel cum instrō[h] legatus fuerit. Nā fundo alienato[i] & instrī legatum extinguitur.

¶ Grex ēti una oue retinetur, & legato grege ueniunt oues adiunctæ gregi post testm. Idem est in legato ædium. Aret.

a ¶ Suis natis. alias suo nato.

b ¶ Cedūt. quia duo legata sunt separata, vt ff. de pec. le. l. & si ancilla. quæ est l. iij. S3 contra ff. de ventre. insp. l. j. §. ex hoc, vbi dř, ꝙ partus est portio viscerum matris. Rñ. ibi loquitur, donec in uentre est.

c ¶ Idē est. sic. ff. de pec. leg l iij.

d ¶ Ordinarij. Qui sunt hi? Dic vt j. quod cum eo. §. cum autem.

* ADDIT: Ordinarij serui dñr ab ordine, qui domui, aut tabernę aut negotiationi regendę pręsunt, quib. datum est peculium, illorū vero si peculio cōtinebanř alij serui, vicarij appellabantur, qui etiam serui peculiares dicuntur. l. si Sticho. ff. de pec. leg. Martialis, esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse Aemyl. Fer.

e ¶ Mortuo. s. viuo testatore, non si post, vt ff. de pec. leg. tunc inutile.

f ¶ Extinguitur. quia accessio est. vt ff. de pec. leg l. j. & ij. Sed quare nō ita in superiori casu? Rñ. pp hominis dignitatem, quia nō ita accedit, vt ff. de ædi. edi. l. iustissime. in prin. † Item qd si vicarij erant tm̄ in peculio, & legatus est cum peculio? Rñ. idem vt exprimere peculium noceat, vt ff. de condi. & demon. si in diem. in fi.

ADDIT. Idē & si alię res erant in peculio eadē rōne. Si vero leget ordinariū cū vicarijs & peculio, obtinet, quasi separet uicarios a peculio, vt l. si peculiū. §. si seruus. ff. de pec. leg.

† Sec⁹ āt esset ī fętu aīaliū brutorū & in ijs q̄ nō veniunt ꝑ modum prīcipalis & accessorij, vt si leget equ⁹ cū asino, qa duo legata censenř. Et hæc ī ducūtur ad qōnē de īgrediente monasteriū vt vitiato ingressu ñ valeat bonorū dedicatio, nisi exꝑsse se & sua dedicasset secundū doc. hic. Paul. ibi nō putat differre hęc lega

g ¶ Instructus. Huic primo articulo contradicit. ff. de fun. instru. si cui. in fi. Sol. secundū Ro. hic simpliciter pp rudes sic loquitur. Vel dic, ꝙ sit idem quod in partu & vicarijs, & quod sequitur, Cum instrumento, referetř ad ꝓximū de peculio. Vel subtilius refert inter instrumentum fundi, quod perit semꝑ perempto legato fundi, & instrm patrisfamilias, quod nō perit, licet legatū fundi peat & hoc casu loquitur lex contraria, & alia cōtraria in eo. tit. l. j. Arg. cōtra. ff. de fun. instru. l. quęsitum. §. si fundus. & §. si instructo. quibus dicitur, si fundus instructus legatus sit, instrumentum patrisfamilias continetur, non agri. sed ibi subaudi, tantum.

¶ Adde, ꝙ hęc solu. tenenda est, quæ fuit Azo alię enim falsę sūt.] Vel dic illam esse Pauli sententiam in l. si cuī. istam Labeonis a Iustiniano probatā, & sic corrigitur illa.

h ¶ Instrumento. Est autē instrumētum apparatus rerum diutius permansurarum, sine quibus non posset exerceri possessio, vt ff. de fundo Instru. q̄situm. j. respon. Et sunt instrumenta fundi, quæ fructus quęrendi, cogēdi, seruandi gratia comparata sunt, vt ff. de fun. instru. l. instrumenta. quæ sunt illa, ibi habes.

i ¶ Alienato. a testatore.

¶ Si grex. Casu. Reuocabatur in dubiū legato gregis facto, ex eo ꝙ grex ad vnam tm̄ vel pauciores oues redactus fuerat, an in remanentibus subsisteret legatum, & videbatur ꝙ non, quia ex quo non erat amplius grex l. oues. ff de abige. & legatus erat grex, videbatur extinctum legatum. cōtrarium respōdeř, quia eo legato legatur

quid

ta inter se, lego fundum cum instro, vel fundum istructū, sed hæc differre dū cū instro & lego fūdū & instrm de quo nihil sustin. hic Idcirco qđ dř in l. si cui ex cæteris poterit eē le SYL. gatū sic explico ꝑ eo qđ ē ex vno ex cęteris puta fundum & istrm lego, nā alienato fūdo nihilominus SVL. debetur instrm. H. M.

quid totale, & ideo singulę eius partes legatæ intelligunt, & iō vna sola ouis debet hic. No. ꝙ si grex legatus ad vnam ouē reducatur, nihilominus debetur. An vero hoc idem sit quādo deficit grex ante mortē testantis, dispuiat laie Prępo. Sen. in j. q. v. casus. Item ꝙ legatum vniuersale recipit augmentum & diminutionē. Itē qd sit grex. Item domus ex qbus constet.]

† alias autem.

quod ex cohęrentibus constat, vt domus, & armarium. Tertium, quod ex distantibus corporibus, vt grex. & populus, vt hic, & ff. de vsucap. rerum mistura. §. j. & ff. de rei vend. in rem. §. at in ijs.

¶ Si[a] grex legatus fuerit, & posteà ad[b] unā ouē peruenerit quod superfuerit uēdicari pōt[c] Grege āt legato,[d] ēt oues eas q̄ post testm̄ factum gregi adiiciuntur, legato cedere Iulianus ait. Est † enim gregis vnū corpus[e] ex distantibus capitibus, sicut ædium vnum corpus ē ex cohærētibus lapidibus.

¶ Aedibus deniq; legatis, cōlūnas & marmora, quæ post testamentum factū † adiecta sunt, legato dicimus cedere.[f]

¶ Augmētum vel diminutio peculij legati uiuo testatore ad legatariū spectat, sed si post mortē ante aditam hæreditatem, cedit legato, si est legatū ipsi seruo, secus si extraneo. Arct.

† Factū abūdat.

a ¶ Si grex. Qui ex decē ouibus constat, vel quatuor vel quque porcis, vt ff. de abigeis. oues,

ADDIT. Tres autem homines constituunt collegium. l. Neratius. ff. de verbo. signifi.

b ¶ Ad vnam ouē. sic. ff. quod cu. vni. l. sicut. §. fi. & ff. eo. tit. j. si grege.

SYL. ¶ Adde tñ, ꝙ grex ad vnam ouem redactus non est grex, & tamen collegium ad unum redactū remanet collegium d. §. fin.]

c ¶ Vendicari potest. ff. quib. mod. vsusfructus amit. l. fi. contra Solu. facilius perditur legatum vsus fructus quā proprietatis, vt argum. ff. eod. titulo. repeti. §. rei mutatione. & ff. eodem. l. si grege. in fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ sol. gl. communiter tenet, licet alias publice disputando cōtrarium tenuerim.]

ADDITIO. Hoc verum est, qñ est relictus vsusfructus, ut gregis, secus si singulorum capitum. Ang.

d ¶ Legato. Sic. ff. eo. l. grege. sic inf. §. proximo

e ¶ Corpus ex distantibus capitib. Tria enim sunt corpora rerum. Vnū, quod vno spiritu, id est elemētatione continetur, vt homo, lapis. Secundum

f ¶ Cedere. Sed colūna vel tignū domus legari pure nō potest, vt ff. de leg. j. l. cætera. ne vrbs deformetur.

SYL. ¶ Si peculium. Casus. Quęstio fuerat, an quod accederet vl' decederet peculio legato pertineret ad legatarium. & videbatur dicendum ꝙ non quasi de eo peculio testator voluerit intelligere qđ erat tēpore testamenti, ar. l. si cognatis. ff. de rebus dub. contrarium respondet, quia cum peculiū sit quid vniuersale, quā uis recipiat augmentum vel diminutionē, tñ est sem pidem Sed tunc quæsitum fuit, quid de eo quod contingit post mortem testatoris, & videbat ꝙ cuicunque legatum sit, cū legatū cedat a morte testatoris, tale augmētū vel diminutio spectaret ad hęredem. sed contrarium decidit in seruo, & rō est, quia quando datur libertas seruo testamento, & sic directa, ita demū ei competit, quando aditur hęreditas, & ideo propter commodum serui nō dicitur cedere nisi tempore aditę. l. hęredem. §. fi. ff. quando di le. ce. No. ꝙ legatum peculij recipit augmentū & diminutionem uiuo testatore. Item ꝙ augmentum peculij legati seruo, cōtingens post mortem ante aditam, cedit lucro serui. Item ꝙ dies legati peculii seruo cedit ab adita. Itē ꝙ augmētū cōtingēs ex rebus peculiarib. post mortem ante aditam spectat ad legatarium, aliter non. Item ꝙ verbum, extra-

extraneus,diuersimode accipitur.]

a ¶ Legatum fuerit. seruo vel extraneo.

b ¶ Peculio. Nam & futurum peculiũ legari põt, vt ff.de pecu.le.l. ei quoque. & facit ad hoc s̃. proxi. §.

¶ Si peculium legatum[a] fuerit, sine dubio quicquid peculio[b] accedit uel decedit uiuo testõre, legatarij lucro uel dãno ẽ. Quod si post mortẽ testõris ante aditam hr̃ditatẽ aliquid seruus acquisierit, Iulianus ait, si quidem ipsi manumissio peculiũ legatũ fuerit, oẽ quod ante aditã hr̃ditatẽ acquisitũ est, legatario[c] cedere:[d] quia[e] hmõi legati dies ab adita hr̃ditate cedit, sed si extraneo peculiũ legatũ fuerit, non cedere ea legato, nisi ex rebus peculiaribus auctũ[f] fuerit.†

¶ Legata libertate non uenit peculiũ, secus si manumittatur, & legato peculio nõ intelligit legatũ quod dominus debet.

c ¶ Legatario. eidemq; manumisso. Accur.

d ¶ Cedere. Nota tria tẽpora: ante mortem testatoris, & post, ante aditam hæreditatẽ, item & post. In primo tpe.s. quo nõ inuenitur cessisse dies, legari, oẽs sunt legatarij pares, nam quicquid eo tempore acquirit seruus talis, ei, cui hoc peculium est legatum, acquirit, siue ipsi seruo, siue alij extraneo sit relictũ, quia non cedunt legata. similiter in tertio scilicet sunt pares. In secundo distinguitur extraneus a seruo, vt hic. Nam quod legatũ cedit extraneo a morte, hoc seruo ab adita hæreditate, quia nec libertas sibi prius debet̃, vt C.de caduc. tollend §.cum igitur. & §.in nouissimo. Nã pura legata vel in diem certa relicta, a morte cedũt, nisi in sex casibus, vbi ab adita hæreditate, vt C.de cadu. tollend. §. cum igitur. & §.in nouissimo.& ff.quando di.leg.ce.l.secunda.† inter quos legatum seruo manumisso relictum est vnus, vt hic. Conditionalia vel in diẽ incertum relicta, ex die vel conditione existente cedunt.i. transmittuntur ad hęredes.

¶ Adde hoc verum in re de sui natura nõ transmissibili, quia tunc transit ab adita, vt in legato seruitutum personalium. l. si post diem. ff. quan. dies lega.ced.& idem in realib.l. receptũ. in fi. ff. cõm. prædio. & in pluribus casibus no.in d. §.in nouissimo.]

† Et hęc vera qñ dies est certa an & qñ, si vero certa an, sʒ incerta qñ, vt in diẽ mortis, tunc si legatarii, hr̃ ꝓ puro si extranei vel hęredis, hr̃ ꝓ cõdõnali, sicut qñ ẽdies penitus incerta: sʒ qñ oĩ no ẽ extitura, vt si sol uel añchristus nascer̃, hr̃ ꝓ puro secundũ Angel. hic.

¶ Nam ante conditionem vel diẽ venientem si decedit legatarius, nõ trãsmittitur, vt C.de cad.tol. §.sinautem. Nisi in tribus casibus. Primus, vt ff.de condi. & demon..condõnes Secũdus ff.eod.j.l. iij. Tertius. ff. qñ di. le.ce. si cum præfinitione. Itẽ verbũ cedere, duas habet significationes.i.incipere deberi. vt ff. de verbo.signifi.l. cedere. Itẽ cedere quantum ad trãsmissionem, vt accipitur C. de caduc. tollen.per totum.& in vtraque potest hic accipi.

† alias fuerit peculiũ.

¶ Adde, ꝙ dr̃ cedere quatuor modis, aut quo ad transmissionẽ, aut quo ad obligationem, aut quo ad petitionẽ, aut quo ad dominij translationẽ, de quo per doct. in l j.C.com.de leg.] SYL.

e ¶ Quia. Bona est rõ, si enim prius cederet, idẽ esset quod in extraneo. Est & alia ratio, vt ff.de pec.leg. l. denique.§.fi. vbi dr̃, ꝙ verisimile est cũ omne augumentum ad ipsum pertinere voluisse, cui &c.

f ¶ Auctum fuerit.s.peculium.

¶ Peculium autem. Casus. Dubitabatur an legata libertate deberet̃ peculium. & videbatur quod sic, quia seruo manumisso, si non ad.mitur, remanet peculium, & ualet argumentum de actu inter viuos ad vltimas voluntates, sed cõtrariũ respondetur, & ratio ponitur in glo. in ver. quãuis. No. quod argumentum de contractibus ad vltimas voluntates. nõ valet, vbi est diuersa ratio. Itẽ & manumissio inter viuos tribuit peculium, secus in vltima voluntate. Item quod in legato peculij seruo facto in dubio nõ con- SYL.

continentur debita a domino ipsi seruo ratione peculij. Itẽ ꝙ si legata est libertas seruo, si rõnes reddiderit, censetur legatum peculium.]

a ¶ Peculiũ. Sic. C. de pecu. eius qui lib. me. l. j.

b ¶ Quamuis. Cur tam uarie? Rñ. quia secũdo casu. s. qñ inter uiuos, opas eius manumissor erat habiturus: unde cõuersa donatio pręsumit secundũ Io. ut ff. man. si uero non. §: idem Papin. (i) uel secundum P. ꝓpter præoccupationem mortis, quia præsumitur auferre, si potuisset, ut in Auth. de trien. & se. §. illud quoque. ibi, Præ tumultu mortis angustiatus &c. & C. qui testa. fac. pos. hac consultissima. §. j.

SYL. * ¶ Istam. q late examinat Præpo. Senen. vj q. viij.

ADDIT. (i) Istam rationem reputat inefficacẽ Io. Fab. hic, cum p manumissum debeãt operę exhiberi filio nec nisi ex cõuentione debeantur. l. j. C. de oper. lib. & l. si operarũ iudicio. ff. eo. vnde dicit ipse, ꝙ inter viuos est maior affectio domini, quia se priuat dominio serui & eius seruitio, qđ retinere poterat, non sic vbi moriẽs dat quod sibi retinere non potest. Alias rõnes vide per Ang. hic.

c ¶ Peculio legato s. seruo, & etiam libertas fuit legata, aliud si extraneo, vt ff. de pecu leg. l. vj. §. fi. & lege si Sticho. Accursius.

d ¶ Petitionem. Nisi testator fuerit huius consuetudinis, vt redderet seruo quę sibi debebat, vt ff. de pec. l. dominus Sticho. §. j. in fi.

e ¶ Cum rationibus. Quasi diceret, si relinquo seruo libertatem rationib. ab eo redditis, eo ipso & peculium legare sibi videor.

¶ Peculium[a] autẽ, nisi legatum fuerit, manumisso non debetur: quamuis[b] si uiuus manumiserit, sufficit si non adimatur & ita diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. Iidem rescripserunt, peculio[c] legato non uideri id relictũ, ut petitionẽ[d] hẽat pecuniæ, quã in rõnes dominicas impẽderit. Iidem rescripserũt, peculiũ uideri legatũ, cum rõnibus[e] redditis liber esse iussus ẽ, & ex eo reliqua[f] inferre.[g]

¶ Iura & facta legari possunt. h. d.

¶ Tam aũt corporales res legari possũt, quã incorporales:[h] & iō quod defuncto

SYL. ¶ Adde, ꝙ hanc glo. disputatiue reprobat Pręposi. Sen. in. viij. q. vj. casus, col. fina.]

¶ Aliud econtra, si libertatem relinquo, & rationes reddere neto: qa non uidetur legatum peculiũ ut ff. de le. j. si seruus uetitus. Rationes aũt reddere dicit, qñ amoto dolo & fraude reddit, ut ff. de fideic. lib. l. Thais. §. Stichus. ADDIT. Et sic nota, qđ remissio redditionis rõnum non comprehendit reliqua, nec dolũ, seu latam culpam, sed scrupulosam tantũ inquisitionem, quod facit ad quęstionem de eo, cui cõcessum est liberum arbitrium, ita ꝙ non possit syndicari, secundum Ang. hic.

f ¶ Reliqua. alias reliquas. i. alia, q̃ erant reddenda, reddere, cum iã quędam reddiderat, uel etiam si nihil, vt ff. de verb. sig. l. cęterorum.

g ¶ Inferre. Repete, iussus est.

* ADDIT. Omissis nugis multorũ vera rõ colligit ex l. denique. §. interdum. ff. de pec. leg. ibi testatorem voluisse eum retinere peculiũ interpretamur videlicet ex eo quod ex peculio eum iusserat inferre. H. M.

SYL. ¶ Tã. Casus. In regula tradita ĩ tex. nostro nõ figuratur. No. ꝙ omnia tam corporalia q̃ incorporalia legari possunt. Item ꝙ edictũ de legatis est per missorium. Itẽ ꝙ qui legat quod sibi debetur, censetur legare ius quod habet. Item ꝙ si quis legat nomen debitoris. & postea exigat, censetur reuocare legatum. Item ꝙ hęres põt grauari ad aliquid faciendum in fauorem legatarij. Item quod liberatio a debito alieno valet.]

h ¶ Tam autem Incorporales. Idest actiones & seruitutes, vt supra de reb. corpo.

corpo. & incorpo. & ff. de leg. j. l. j. & l. cętera. in princ.

a ¶ Pręstet. Sine cessione tamen uti les habet legatarius, vt C. eo. l. ex lega to. Accursius.

ADDIT. Nisi res sit litigiosa, uel lis capta. l. quicunq;. & au then. nunc si hęres. C. de litig. secundũ Ang. Et nota ꝙ quãuis directã personalẽ exercere nõ possit, nisi ceda tur, poterit tñ exercere directam realem quę, qa non ossibus affixa est träsfertur in eũ directa via. l. siue §. fi. cum l. seq. ff. de cond. fur. Ang.

debetur, põt alicui legari, ut actiones suas hæres legatario præstet,[a] nisi exegerit[b] uiuus testator pecuniã: nã hoc casu legatum extinguitur.

¶ Sed & tale legatũ ualet, Damnas esto hæres meus domũ illius reficere, uel illũ ære[c] alieno liberare.

¶ Legati in genere in dubio electio est legatarii.

¶ Si generaliter† seruus, uel res alia[d] legetur, electio[e] legatarii est, nisi aliud testator dixerit.

b ¶ Nisi exegerit. Nam si exegerit, semper in dubio pręsumo voluisse legatum extingui, vt ff. de adimend. lega. l. pe. §. fi. & de lib. le. non solũ. §. liberatio. nisi probetur contrarium, vel quia debitor vltro obtulit eo non petente, vel quia exactam pro legatario deposuit, vt ff. de leg. iij. l. fideicõmissa. §. si rem.

c ¶ Aere alieno liberare. Nã vtilitatem habet.

SYL. ¶ Si generaliter. Casus. Per se patet. rõ aũt dubitandi colligitur ex l. cõprehensum. ff. de contrahen. empt. qa in dubio electio debitoris uidetur: contrarium deciditur: rationes sunt in gl. colligitur. n diuersitas ex distinctione ipsius. No summarium.

d ¶ Res alia. vt equus.

e ¶ Electio legatarij. Et a principio & ex postfacto. scdm B. vt hic, & ff. de leg. j. si seruus legatus. §. cum hõ. Sed Ro. a principio dabat electionẽ hrdi, sed ex cõtumacia träsferebat in legatariũ, arg. ff. de fer. si cui. & C. de solu. l. j Ioan. distinguit: aut in genere generalissimo, u l sub alterno, vt si substãtia, uel corpus, vel animal legaẽ, quo casu nõ valet, cũ festucam uel muscã dãdo liberetur, vel in eo genere, qđ

Legatũ generis an ualeat.

Dialectici speciem appellant, ut hõ & similia, & tunc subdistingue: aut habebat in hęreditate seruos, & tunc legatarius eligit, dũmodo nõ meliorẽ, (j) vt hic, & ff. eo. j. l. legato. j. rñ. & l. q duos. & de opt. le. l. ij.

¶ Adde, qđ rõ est, qa ex quo cõpetit rei vendicatio ad unum ex illis. l. huiusmodi. §. si cui homo. ff. de le. j. si nõ haberet electionẽ, ñ posset ea agere. SYL.

† Conc. cũ. §. c. iter cęteras cũ glo. super verb.

¶ Aut non habebat, & tũc hrs eligit, ut ff. de uino tri & oleo le. l. iij. j. respon. & l. iiij.

SyL. quodcũque extra de rescrip.

¶ Adde, ꝙ iõ est, qa ex quo censetur legata res aliena, non uidetur electio legatarij. l. ij. ff. de opt. leg.)

¶ Si aũt testator ex certis reliquit incertum: aut ipse sensit de certo, quod patet expresso noĩe eius, & tũc eligit hęres, & eius uoluntatem interpťaẽ, aut non sensit, & tunc legatarius eligit, vt ff. de le j. l. si quis filio. §. si quis plures. & l. qui duos.

¶ Adde ꝙ eo casu secundum cõem opin. hęres põt dare deteriorem, qa dicunt hanc esse declarationem voluntatis, q̃ de minimo intelligitur.) SyL.

¶ In domo aũt in genere legata, si habet testator domus, unã ex iis eligit hęres, si nõ habet & relinquit, derisorium est legatum, vt ff eo. si domus. In fundo in genere legato dic nõ ualeẽ legatum, cum unius digiti possit fieri fundus, vt ff de iur e do. cum post. §. gener. & ff. eo. j. l. quod in rerum. §. si quis & l. locus ff. de uerb. sign.

¶ Adde, ꝙ uideatur eadẽ distinctio facienda, ꝙ aut habet fundos: & unũ ex eis legasse intelligitur, & ita intelligitur §. gener. aut nõ, & procedat glo. nam ratio assignata non releuat, si ꝑ sumimus testatorem de uno suorum sensisse: non enim poterit hęres dimi uuere mentem testantis.)

ADDIT. (j) Quia nõ est verisimile. testato-

testatorē uoluisse id legare, ꝙ nō fuisset in spē concessurus: sed vbi electio est hrdis uel debitoris, poterit dari vilius: dū tñ nō sit oīno inuiile, quia potuit testator vl creditor cogitare ꝙ daret minus. Ioan. Fab.

¶ Hæres legatarii optionis optare pōt: & pluribus in optione discordantibus, sorte dirimitur. h. d.

¶ Optionis legatū, id est ubi testator ex seruis suis uel aliis rebus optare legatariū iusserat, habebat olim in se condōnē:[a] & iō [b] nisi ipse legatarius uiuus optasset ad hæredē lagatum non transmittebat. Sed ex constitōe [c] nostra & hoc in meliorē statū reformatum est: & data est licētia hæredi legatarij optare seruū, lȝ uiuus legatarius hoc nō fecerit. Et diligentiore tractatu habito, & hoc in nostra [d] constōne additū est, vt si ue plures legatarij extiterint, quibus et optio relicta ē & dissentiant in corpore eligendo: siue unius legatarij plures hęredes sint, & inter se circa optādū dissentiāt, alio aliud corpus eligere [e] cupiēte: ne pereat legatum (quod pleriq; prudentū contra beneuolentiā [f] introducebāt) fortunā eē huius optionis iudicē, & sorte [g] hoc esse dirimendum: ut ad quē sors peruenerit, illius snia [h] in optione præcellat.

¶ Illi possunt ex titulo legati cape, qui possunt hæredes institui. Ang.

SyL. ¶ Optionis legatū. Casus. Sic figurari potest. Quęrebatur an hrs illius, cui optio relicta fuerat, posset optare: & uidebatur ꝙ nō, qa cū tale legatum hēat in se tacitā cōditionē, nō vr ꝙ trāsmitti possit: cuius cōtrariū hodie dcidit, quāuis enim d rigore hoc esset de iure antiquo, placuit tñ Impe. hoc corrigere, vt plenius uoluntares defunctorū implerentur a quo ēi cautum est, ut pluribus discordātib. sors ipsa sit arbitra. No. ꝙ legatū serui vel alterius rei, quam legatarius optauerit, erat condōnale. Itē ꝙ legatum condōnale non transmittitur. Itē qd dissensio plurium sorte dirimitur.)

a Optionis legatum. Conditionem s. si eligeret.

* ADD Solutio clare decidēs hāc dubitationē hęc est, quod in spē verū est quod dr in tex. in quātitate vero secus quamur locū certum. ff. de tritio vino ol. vt genere legato arbitriū sit hęredis qm quātitas determinata certitudinē facit uini, olei ue, quod in specie nō euenit: genere enim legato, icerta sunt omnia prętor substantiam rei.

b ¶ Et iō Bona ratio, ut C. de cad. toll. §. finautem. ¶ Adde, ꝙ quāuis doc. hic reprēdāt gl. decipiūtur: nam bene tacita, quę inerat, si exprimaē, non vitiat quo ad transmissionē. tñ nō sequit ꝙ nō sint aliqua legata, q̄ habeant tacitā condōnē q̄ subaudiat a l. q̄ ipediat trāsmissionē vt dicimus ī legato ā nuo l. ī singulos deannu. le.)

c ¶ Ex cōstōne. Quę est C. cō. de le. l. fi. ī prin.

d ¶ In nra constōne. s. prędicta.

e ¶ Eligere cupiente. Et alio aliū subaudi.

f ¶ Contra bñuolentiā. i. contra ęquitatē. s. ꝙ perirent. i. de iure stricto perire deberent, ut ff. eo. j. l. huiusmodi §. fi.

g ¶ Et sorte. Vel cū taxillis, vel alio mō. sic ff. de iud. in trib. & l. seq † Sed quare iudex nō cōpellit eos ad cōsentiendū, vt ff eo. hmōi. in fi ? Rñ. immo hoc mō cōpellit: uel ibi cōpellit in actiōe eligēda, q̄ daē a iure, hic aūt nō cōpellit in eo, quod datur a testatore.

h ¶ Sententia. Vt tñ cęteris ęstimatioem pręstet suarum partium, vt C. com. de leg. l. fi. in princ.

¶ Legari autem. Casus. Nō figurat nisi literaliter in tā generali regula. No. duas regulas, unam affirmatiuā, quod qui testari potest, ille potest legare:

† Et hoc verum qn dubiū exprimit sup iure, nec a l. decidit, & discordāt in piudiciū sui, alias si ad piudicium tertii, iudex compellit ad concordiā aliqn pcise, & aliqn cautatiue, dubium aūt sup fcā pbatione dirimit ut SYL. l. actio. C. de pba. An.

¶ Legari autem illis solum [a] potest, cum quibus testamenti [b] factio est.

¶ Incertæ personæ legari, libertas dari aut tutela non poterat, nisi esset incerta de certis: ea tamē soluta non repetebantur. h.d.

¶ Incertis uero personis, neque legata, neque fideicommissa olim relinqui concessum [c] erat. Nā [d] nec miles quidem incertæ personæ poterat relinquere, ut diuus Adrianus rescripsit. Incerta autem persona uidebatur, quā incerta opinione testator animo suo subiiciebat: ueluti si quis ita dicat, Quicunque filio meo filiam suā in matrimonium dederit, ei hæres meus illum, fundum dato. Illud quoque, quod ijs relinquebatur, qui post testamentū scriptum primi Consules designati [e] essent, æque incertæ ꝑsonæ legari uidebatur. Et denique multæ aliæ huiusmodi species sunt.

gare: alteram negatiuam, ꝙ qui non potest testari, non potest legare, & qđ dicitur in summario.)

a ¶ Solum. Et econtra, id est solus legat, vt ff. deleg. j. l. ij.

b ¶ Testamēti factio. In passiua significatiōe accipe, ut s̄. de hęre. qualit. & diff. §. testamenti. Sed qui sunt isti, qui non habent testamēti factionem? Rñ. incerta persona, ut infra proxi. §. Itē peregrinus siue deportatus, ut C. de hęred. insti. l. j.

SyL. ¶ Adde, qđ rō est, quia hæreditas, siue ex testamento siue ab intestato deferatur est de iure ciuili. l. lege obuenire. ff. de uerbo. signifi. & deportatus, licet naturaliter uiuat, tamen ꝑdit ea quę sunt iuris ciuilis. l. j. §. pe. ff. de contratabul.)

¶ Item in metallū dānatus, ut ff de iis q̄ pro non scrip. ha. l. si in metallū.

SyL. ¶ Rōnē assignat ibi tex. quia efficit seruus pœnæ, non Cæsaris.)

¶ Itē seruus de adulterio cū dña cōmisso accusatus, ut s̄. de hær. inst. §. ij. Itē collegium, nisi probet licitum, ut C. de hęr. inst. l. collegium. Item incestuosi, ut in Auth. q. mo. na. effi. sui. §. vlt. col. vij. Itē heretici maioris hr̄sis, vt C. de hęr. l. Manicheos. Item apostatę, vt C. de apost. ij. qui sanctam. Item mulier nubens. ī. annum a tpe mortis mariti, ut in Auth de nupt. §. soluto. ver. si qui vero prioribus.

SyL. ¶ Adde, ꝙ hodie hoc est correctum c. fi. de secun. nup.

¶ Incertis. Casus. Nō figurat, quia ius antiquū corrigit. No. ꝙ legatum incertę ꝑsonę nō ualebat de iure antiquo ēt in milite. Itē ꝙ incerta ꝑsona ea dr̄, quę incerta est testatori, licet alijs ex post possit fieri certa. Item qđ hoc erat ēt in libertate. Itē qđ rō fundatur aliqñ ī sola uoluntate. Itē qđ incertę de certis & olim & hodie recte legatur. Item ꝙ licet quis metu pœnæ nō possit cogi ad matrimonium cōtrahendum pōt tñ inuitari spe lucri. Item ꝙ licet hr̄s ciuiliter olim non teneret ex legato facto incertę personę, tamen obligabatur naturaliter, & ideo non dabatur repetitio soluti.)

c ¶ Cōcessum erat. Hodie cōtra ēt ante legē gręcam inferiorem in pauperibus, ut C. de epis. & cle. l. id quod. ADDITIO. Tu dic, ꝙ aut īcertitudo est in ꝑsona legātis: & ualet legatū, quia hr̄di onus iniunctum intelligit, aut in ꝑsona legatarii, & tūc aut certificāda ex futuro euentu, aut nō, primo casu ualet, ēt si erat incerta de incertis, ut l. siquis ita scripserit. ff. de re. dub. Secundo casu ualet, si per l. certificatur, ut l. id quod. C. de epis. & cle. sed de hoc vide Ang.

d ¶ Nam nec miles. Cuius. s. militis uoluntas seruatur pro lege alias, ut C. de test. mili. l. j.

e ¶ Designati essent. In calendis Ianuarii sortiebātur. i. incipiebāt honores administrare, & ante per tres mē ses

ses designabant, vt ff. de cond. & de mon. l. Publius. & C. de ma. mun. l. j.

a ¶ Libertas. Posse dari, vt si dicatur ita illũ liberũ esse volo, qui Capitoliũ primo ascẽderit, uel simile fecerit, ut s. ꝓximo. §. in certis. Vel Stichum liberũ esse uolo. cũ habeat duos Stichos vt ff. de manu. test. cum ex pluribus.

b ¶ Seruos liberari.

ADDIT. Aduerte, qđ in aliquibus libris sequit illa clausula Tutor quoque incertę personę dari non põt. quã nõ inuenies in emendatis códicibus, & si ea quę sequũtur in tex. & glo. diligenter perspexeris, profecto eam prorsus superuacuam iudicabis.

c ¶ Sub certa. Sic ff. de leg. pręst. l. iij. §. hoc amplius. sic. ff. de lega. j. l. si seruus legatus. §. huiusmodi. sic ff. de rebus dub. l. quidam. sic. ff. eodem. j. l. legato. §. j.

d ¶ Incertis. Repeti nõ posse quasi naturale debitũ, vt ff. de condi. inde. Iulianus. in fi. & l. frater a fratre. & l. si id quod dominus. in fi.

* ADDITIO. Multa sunt enim q̃ peti non possunt, si tamen errore facti soluantur, repeti non possunt. l. lege Iulia. ff. de condi. indeb.

SYL. ¶ Posthumo quoque. Casus. Similiter nõ figuratur, cum ponatur correctio iuris antiq, de quo iure quare nõ posset institui posthumus, sũme laborant doc. in l. Gallus. in princip. ff de liberis & posthum. solum loco casus aduertẽdũ puto ad uersi. posthumus autem alienus, quia quicquid dicant doctor. sensus illius est, quod ille posthumus alienus institui non põt, qui in utero eius est, quę de iure vxor eẽ nõ põt, nõ testantis, sed illius ex quo nõ cõcepit: & ratio est, quia quamuis possit filio incestuose uel spurio aliter, rius relinqui l. j. C. de na. lib. hoc verũ

¶ Libertas quoque incertæ personæ nõ uidebatur posse[a] dari, quia placebat noĩatim seruos[b] liberari. ¶ Sub certa[c] uero demonstratione. i. ex certis ꝑsonis incertæ ꝑsonę recte legabatur: ueluti, Ex cognatis meis, q nũc sunt, si quis filiam meã uxorem duxerit ei hæ res me[9] illã rẽ dato. ¶ Incertis aũt personis legata uel fideicommissa relicta, & per errorem soluta, repeti[d] non posse, sacris cõstitutionibus cautum erat.

¶ Hodie posthumo alieno relinqui põt, nisi in utero eius sit, quæ iure uxor esse non potest: tutor autem incertus nec hodie datur. h. d.

¶ Posthumo quoq; alieno inutiliter antea legabatur. [e] Est ãt alienus posthumus

qñ iam natus est, sed qñ est adhuc in utero, qa necessario instituens mouet contemplatione parentum, censetur consequi a patre l. sed si plures. §. in arrogato ff. de vulg & pup. vbi Are. vnde sicut non potest consequi a patre, ita nec ab alio mediante patre & intuitu ipsius: & ita alias dicebam disputãdo, quamuis inuenerim quosdã mod. postea idem sensisse. No. qꝺ olim posthumo alieno legari nõ poterat. Item qui dicatur posthumus alienus. Item qꝺ hodie incerta persona potest heres institui, & ei legari. Item quod illud euidenter apparere dicitur, qđ constat ex lectura alicuius rei. Item qꝺ tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari potest. Item quod posthumus alienus de iure prętorio olim institui poterat.)

e ¶ Legabatur. Sed nec instituebaẽ iure ciuili. vt ff. de lib. & posthu. l. Gallus. §. ille casus.

¶ Adde, qꝺ de iure ciuili antiquissimo. l. xij. tab. solũ institui poterat posthumus futurus suus tempore testamenti, vt hic. Fuit postea tẽpus C. Aquilii, quo concessum est institui posse posthumum futurũ suum tempore mortis. Secuũ est tempus primi capitis. l. Vell. quo inductum est institui posse illum, qui testamenti tempore erat alienus, tempore mortis erat futurus suus. Quartum tempus fuit Iul. Iurecon.

* † Posthumus alienus quot modis dicaẽ, declarat Alc. lib. iij. Parad. c. ij. & libro ix. Parer. c. j. quę uideas ꝓ int̃ lligẽtia istius. §.

SYL.

q natus, inter suos [a] hæres† testatoris futurus [b] non est. Ideoq; ex emancipato filio conceptus nepos, extraneus erat posthumus auo.

¶ Sed nec [c] huiusmodi spes penitus est sine iusta emẽdatione relicta, cũ in nostro Codice constitutio [d] posita sit, per quã & huic [e] patrimẽ demur nõ solũ in hæreditatib. sed etiam in legatis & fideicommissis: quod euidẽter ex ipsius constitutionis lectione clarescit.

¶ Tutor aũt nec per nostram [f] constitutionẽ incertus [g] dari debet, qa certo iudicio debet pro tutela quis suę posteritati [h] cauere.

¶ Posthumus aũt alienus† hæres institui & antea poterat, & nũc potest nisi in utero eius sit, quæ iure nostro [k] uxor esse non põt. [l]

¶ Error nominis, prænominis, agnominis, cognominis, non uitiat, si de corpore constat. Aret.

¶ † Si quidem [m] in noĩe, [n] cognomine, prænoĩe, agnomine legatarij testator errauerit,† cum de persona constat, nihilomi

Iurecon. quo conceditur institui illũ, q tpe testamẽti est alienus, & nascitur nõ suus. sed ex post facto esset suus, succedendo in locum precedentis. Quintũ tempus est iuris pretorij, quo alienus poterat institui, & habebat bon poss. Vltimũ ipse est constitutionum, quo indistincte pt institui etiã non futurus suus.]

a ¶ Suos. s. quondã ante emãcipationẽ, vt sequitur.

* ADDIT. Et sic distingue, qui natus, nõ ẽ futurus hæres inter suos.

b ¶ Futurus. s. hæres.

c ¶ Sed nec q. d. nõ solũ in posthumo. sed oĩa supradicta ab illo. §. incertis. correcta sunt, vt arg. ff. eo. iij. l. hoc legatum. j responsum. & l. ea tamen.

d ¶ Constitutionẽ. quam non habemus.

e ¶ Huic s. posthumo.

f ¶ Tutor aut Per nostrã cõstitutionem s. supradictã cõstitutionem grecam, nec veteri iure, vt ff. de test. tu. tutor incertus.

g ¶ Incertus. vt si ita dixit, Illum tutorem do, qui prius de Tuscia venerit. nec incertę personæ datur, vt ff. de testa. tu. l. tutor ita.

ADDIT. Et est rõ secundum Io. Fab. quia quis postea certificetur, tñ poterit venire talis ribaldus, q pupillo prouisum non erit, contra id, quod iura intendunt, incertę tñ personę post certificandę testamentarius dari potest, non datiuus, vt hic per eum.

h Posteritati. i. filijs.

i ¶ Posthumus. Poterat. s. de iure pretorio, non ciuili, vt infra de bõ. poss. j. respon. contra & ff. de lib. & posthu. l. Gallus. § ille. Accur.

ADDITIO. Sol. ibi loquitur in posthumo alieno tpe testamenti nato nõ suo, qui postea succedẽdo in locum primi suus efficitur, hic vero etiam in eo qui nunquã efficitur suus. Ang.

K ¶ Nostro. i. Romano.

* l ¶ Nõ potest. Sed quę est illa, quę vxor esse nõ potest? Rñ. multæ sunt illę, quę vxores esse nõ possũt, vt supra de nupt. diximus. §. si aduersus. C. de incest. nup. l. iiij.

¶ Si quidẽ in nomine. Casus. Quærebatur, an error nominis vitiaret. rõ dubitationis esse poterat incertitudo, cuius cõtrariũ deciditur rõne assignata in tex. No. q error nominis legatarij vel hæredis, si de corpore cõstet, nõ vitiat. Itẽ ibi, seruatur, & recte, q nõ sufficit aliqd esse consuetum, nisi sit bonum. Item q nomina sunt imposita ad dignoscendũ homines. Item q non curamus de modo, dummodo sequatur effectus.]

m ¶ Si quidem. sic C. de testam. l. si in nomine.

n ¶ In nomine. Nomen est genus, sed ponitur hic pro specie sui, ut Albertus, quod dr̃ propriũ personę nomen. Cognomẽ, quasi cõi cognationis nomẽ, vt Asinellus. Prænomen est qd̃ cã differentię ponitur, ut si sint duo Tullij, & uni superaddatur Marcus, & dicatur Marcus Tullius, nam Marcus est

† alias tostõris.

† In hũc locũ vide Alc. lib. ix. Parer. c. j.

† alias si quis.

SYL. † alias si de.

Nomẽ, cognomen, prænomen, & agnomen differunt.

prænomen. Agnomen eſt quod im po niẽ ab euentu, vt Africanus, qui vicit Africam: Alemanicus, & Gotthichus, vt ſupra in rub. procem. huius libri.

SYL. * ❡ Hęc explicat plene Alc. lib. iij. Diſpū. c. j.]

Item ꝙ relatiuū, quis vel qui, adiectū pręterito tp̄i facit demonſtrationē.]

e ❡ Vernam. Verna eſt ſeruus ex ancilla teſtatoris natus. — Verna qd ſit.

f ❡ Emptus. idem & ſi nō emit, vt argu. ff de vſu ca. nunq̃. §. fin. ſecus in venditione, vt ff. de contrah. emp. ſi quis fundū.

SYL. ❡ Adde, ꝙ reſolutio eſſe ſolet, ꝙ aliud eſt in cōtractibus procedentibus ex mera liberalitate, in quibus ꝓcedit hic tex. aliud in vltro citroq; obligatorijs, ĩ qb. ꝓcedit contrarium.

nus valet legatum. [a] Ideq; ĩ hęredib. [b] ſeruat, & recte. Noīa. n. † ſignificādorū hominū gratia reptaſunt, qui ſi alio quolibet modo intelligant, [c] nihil intereſt. [d]

¶ Falſa demonſtratio nō vitiat legatū.

❡ Huic proxima eſt illa iuris regula, falſa demōſtratione † legatum non perimi, veluti ſi quis ita legauerit, Stichum ſeruum meū vernam [e] do lego. Licet. n. non uerna, ſed emptus ſit, ſi tamen de ſeruo conſtat, utile eſt legatum. Et conuenienter, ſi ita demonſtrauerit, Stichum ſeruū quē a Seio emi. ſitq; ab alio emptus, [f] vtile eſt legatum, ſi de ſeruo conſtat.

¶ Falſa cā non vitiat legatū, niſi per modū condōnis fuerit prolata. h d. Aret.

❡ Longe magis [g] legato falſa cauſa adie-

* ADDIT. Hac de re late hic Aem. Ferr. cum tñ Theophilus vocem agnomen non habeat, eā abūdare facile arbitror, de quo vide Anton. Auguſt. li. iij. c. viij.

† alias ſignandorum.

a ❡ Valet legatū. ſic ff. ſi cer. pe. l. certū. & C. eod. l. ſi Fortidianum.

† Concord. c. quia circa. cum gl. ſuper verbo, falſa cā. extra de conſan. & affin.

b ❡ In hr̄dib. ſ. ſi erret ĩ corū noīe.

c ❡ Intelligant. ſ. a teſtōre, & hoc in proprijs. In appellatiuis diſtingue ſecūdū Io. an parū erret, vt ſi libros mēbranas appellet, quo caſu valet, maxime cū fuerit cōſuetus ſic appellare, vt ff de le iij. librorū. §. quod tñ Caſſius. an multū erret, & tūc cōtra, vt ff. e. ti. l. iiij. & de ſup. le. l. Labeo. ĩ medio leg.

SYL. ❡ Adde, ꝙ vera rō drĩę ē in l. quoties in ſi. prin. de hęr. inſti. & dic, ꝙ data paritate terminorū non eſt drĩa, quia in proprio, ſi conſtat de corpore, v3, alias ſecus, idem eſt in appellatiuo, gl. cōiter approbata in d. l. iiij.]

d ❡ Nihil intereſt. vnde liber hō ſibi nomē mutare p̄t, licet ſeruus nō poſſit, vt C. de mu. no. l. j. & ff. đ fal. l. falſi.

SYL. ❡ Huic proxima. Caſus. In hmōi regulis non ſolet figurari, rō tamē dubitandi erat, quia cū demonſtratū ſit aliquid falſo, vr̄, ea demonſtratione non exiſtente vera, ceſſare volūtas teſtantis, cuius cōtrarium dr̄ ex eo, quia rei ſatis demōſtratę fruſtra adijcit demōſtratio, & ſuperflua adiectio nō vitiat. l. j. C. de rei vxo. actio. No. ſummariū.

SYL. ❡ Lōge magis. Caſus Sic figurari pōt. Quęrebatur, an falſa cā adiecta legato vitiaret. & videbaẽ ꝙ ſic, qa ceſſante rōne legati videbaẽ ceſſare legatū, contrariū tamen deciditẽ ea rōne, quia talis cā nō eſt finalis, (hoc. n. ĩportat dicere qđ dicūt doc. legato non cohęret. (ſecus aūt ſi eſſet finalis. l. ij. ff. de don. Iō aūt condōnaliter adiecta vitiat, quia tūc nō ponitẽ aliquod certū, ſed dubiū & incertum, quamuis apponatur verbo p̄teriti vel p̄ſentis temporis, iō voluntas pendet ab ea, ſecundū Bar. in l. demonſtratio. §. quod aūt ff. de cōdit. & dem. No. ꝙ falſa cauſa non vitiat legatum, niſi ſit poſita cōdōnaliter. Itē ꝙ valet argumentum de falſa demōſtratione ad falſam cauſam.

g ❡ Magis. Ideo dicit magis, qa verba falſæ demonſtrationis ſunt de ſubſtantia ipſiūs legati, vt cum dico, Stichum vernam do lego. ſed verba falſę cauſę non ita.

SYL. ❡ Adde declarando glo, ꝙ demōſtratio nō ſignificat ſubſtantiam legati, quia plerūq; ſignificat accidēs, ſed in

telligas

telligas de substantia. i. apponunt a testatore ad demonstrandā substātiā. i. corpus ipsum rei legatę, & sic causam materialē, sed verba causę apponunt ad denorandū finē, quo fuit motus testator, & iō lōge minus vitiat falsa cā, si quidē importat finem impulsiuum.]

¶ Itē quia cāæ legandi non cohærent legato, vt ff. de condi. & demō. cū tale. §. falsam cau. (j) Itē quia hic donare præsumit, vt ff. de cōd. inde bi. ī summa §. id quoq;.

ADDIT. (j) Puta quia de necessitate dispō non consequitur ex causa, alias secus, vt hic per Ang.

cta non nocet, ueluti cū quis ita dixerit Titio, qa me absente negocia mea curauit, Stichū do lego, vł ita, Titio, qa patrocinio eius capitali crimine liberatus sum, Stichū do lego. Licet.n. neq; negocia testatoris vnq̄ gesserit Titius, neq; patrocinio eius liberatus sit, legatum tamen valet. Sed si condōnaliter [a] enunciata fuerit cā, aliud iuris ē, veluti hoc mō, Titio, si negocia mea † curauerit, fundum meum do lego.

¶ Seruo hr̄dis pure ñ recte legat, ē si postea alienet, secus si sub cōdōne. Legatū vero dño serui valet, si tpe aditæ in alteri' potestate sit. h. d

¶ An seruo hæredis recte legem[9], q̄rit. Et cōstat pur iutiliter [b]

Condō. a ¶ Sed si cōdōnaliter. No. cōdō per si apponit, & per cū, vt hic, & ff. de condi. indeb. qui ꝓmisit, & ff. de ver. obl. quodcunq;. §. non solū. nisi in casu, vt ff. de tut. l. muto §. sed condōne. Modus ꝑ vt, vt C. de iis q̄ sub mo. l. ij. Causa per quia, vt hic. Demonstratio fit ostendendo aliqd qđ non est, vt supra proxi. §. & ff. eo. j. li sic §. j. Circa hæc quatuor sic dicas, & primo: Falsa causa nō nocet, vt hic. Cōdō nocet, si deficiat, vt hic, & ff. si cer. pe. cū ad p̄sens. & l. itaq;. Modus idē qđ condō operatur, excepto ꝙ id, quod datur sub mō, ēt anteq̄ modus impleat, petit, cautione tamen interposita de mō implēdo, quod non est in condōne, vt ff. de condi & dem. q hr̄di. §. fi. & de ann. leg. l. liberto. §. Lucius. & ff. eo. iij. si tibi. In demōstratione distingue vt ff. eo. j. si sic. §. j. & l. non quocunque. Accur.

Modus Cā Demōstratio.

* ADDIT Quod est in tex. si curauerit Aemyl. Fer. ex libris antiqs, corrigit, curauit, quod probat Theophili verbum διώκησε. Pręteritam sane

rem Imper. significat, sub cōdōne prolatam. Ideoq; ad cām verba hęc retulit hoc idem Vlpia. confirmat in titulis ti. xxiij. §. neque falsa.

¶ An seruo hęredis. Casus. Quęrebatur, an vtiliter seruo hæredis legaretur, & videbat dicēdū, ꝙ si tpe mortis restantis esset seruus alterius, valeret, qa tūc cōsistere posset, & cum possit dari casus, ꝙ sit vtile, videt a principio ēt valere, vt in scđo cāu dr, sed respōdet cōtrarium, qa alias dn̄s reperiret hr̄s & legatarius, qđ esse nō pōt, nā a semetipso legari nō pōt. l. & quidē ff. eo. j. nec conualidat tale legatū, qa Caro habuit pro absurdo, ꝙ legatu purū penderet ex casu. s. ꝙ testōr superuixerit. Iō aūt decidit contrariū in legato facto domino serui, qa si tunc decederet testōr, inueniret acquisitio dominij vbi quiesceret, qa nō reperit in domino aliqua repugnātia, vt ī primo casu, cū nō reꝑiat illū hr̄dē, & iō regula Catoniana non habet locū.]

SYL.

† alias curauit.

b ¶ Inutiliter. sic C. de neces. ser. hęr. insti. l. quidā. §. illo. cōtra. Sed ibi non imponit necessitas dādi. Vel in minimis (alias ī alimētis) loquitur, vt ff. de ali. & cib. leg. seruos. † nā cū sit purū, a morte testōris cedit, vt C. de cad. tol. §. cū igitur. & domino ex ꝑsona serui acqrit, vt s̄. per quas ꝑson. no. acqui. §. itē quod serui. (alias est. §. itē vobis acquiritur qđ serui.) sed idē dominus erit hęres, ergo non valet legatū, quia idē nō pōt esse hęres & legatarius, vt ff de leg. j. legatum est. §. j. Accur.

† Vel dic secūdū Ioā. Fab. ꝙ ibi testōr legauerat seruo proprio, hic vero seruo hęredis.

ADDIT Quod est verū, si legatur sine libertate seruo testōris vel hr̄dis, sec' si alieno, qa cederet ab adita hr̄dita

le, nisi dies mortis & aditionis esset idē, vt l. si optio. ff. de opt. leg. q̄n vero cum libertate legaē, cedit vel a die cōpetentis libertatis, si sit sub condōne relicta, vel ab adita hęreditate, si virūq; sit purum, vt §. in nouissimo. C. eo. tit. de ca. tol. Ang.

a ¶ Legari. Propter cōfusionem hr̄dis & legatarij, q̄a eadē p̄sona sibijpsi debere non pōt.

b ¶ Nec quam p̄fice re. q̄a actus morientium non p̄nt esse in suspenso, vt ff. cō. p̄d. l. fin. in fi. & pp regulam Catonis, q̄ sequitur.

† Et sic quod ab initio n̄ valuit, tractu tēporis nō conualescit simile in c. ij. cum

SYL. gl. fi. ex tra d̄ eo qui duxit ī matri. quā polu. p adul.

¶ Adde hoc verū in simplici voluntate defuncti, quę non pōt stare in suspēso, secus in actu ex coniectura ta mente defuncti l. j. §. si pēdeat. ff. ad Mac. Itē in executione vltimę voluntatis, quę pōt stare in suspēso l. hęres q̄nq;. ff. de acqu. hęt. Item procedit regula post aditā, non ante, secūdum Bar. in d. l. fi. in n̄.]

c ¶ Exierit. Seruus legatarius.

d ¶ Quia qd̄ &c. hęc est regula Cato.

e ¶ Valere. exceptis quibusdam casibus, vt cū res tua sit tibi legata, & ante mortem testatoris alienata.

f ¶ Non sit. Nam si est adhuc seruus, non valet legatū, alias valet, sic ff. ad l. fal. si seruo.

g ¶ Apud eum. Id est apud eundē. s. dn̄m qui sit hęres per seruum, quia ad hunc non est. Accut.

h ¶ Hęres. hoc est dicere, mortuo testatore statim post testm̄, non ideo statim dn̄s serui erit hętes per seruū, & legatarius per se, & ita nō erit apud eū, id est eundem hęredem hęreditas & legatū, quod erat superiori. §. immo ad hoc vt sit hęres per seruū, duo p̄cedere oportet, iussum domini, & obe-

legari,[a] nec quicquā proficere,[b] si uiuo testatore de p̄tāte hæredis exierit,[a] quia quod[d] inutile foret legatū, si statim post factū testm̄ decessisset testōr, non debet hoc iō ualere,[e] quia diutius testator uixerit. † Sub cōdōne uero recte legat seruo, vt requiramus, an quo tempore dies legati cedit, in p̄tāte hr̄dis non sit.[f] Ex diuerso, hærede instituto seruo, quin domino recte etiā sine condōne legetur, non dubitatur. Nam & si statim post factum testamētum decesserit testator, non tamē apud[g] eum, qui hæres[h] sit, dies legati cedere intelligitur,[i] cū hæreditas a legato separata sit, & possit per eū seruum alius hæres effici, si prius, quam iussu domini adeat, ī alterius p̄tātem trāslatus sit, uel manumissus ipse hr̄s efficitur, quibus casibus utile est legatū. Quod si in eadem causa permanserit, & iussu legatarij[k] adierit, euanescit legatum.

Seruus hr̄s institutus nō acqrir dn̄o, nisi duo cōcurrant.

dientiā serui: interim serui condō post terit variari, sed legatum tm̄ interim habebit dn̄s. sunt ergo separata hr̄ditas & legatum interim, cum legatum apud dn̄m sit. hæreditas apud nullū, donec seruus vel manumissus sibi, vel iussu alicuius dn̄i eam adeat.

i ¶ Intelligit. nam nemo est hr̄s adhuc. cū & domini iussus, & serui debeat sequi voluntas, vt C. de hæred. insti cum propon as.

SYL. ¶ Adde & declara hoc verum in directa instōne, secus in obliqua & fideicōmissaria. l. seruo inuito. ff. ad Treb. & rō est, quia iura q̄renda non q̄runt nobis per seruos, sed bene iura quęsita prosequēdi ius, & iō aditio, quæ est ius q̄rēdi, non q̄ritur, secus in restōne quę est iuris quęsiti executio]

Legati dies cedit a morte testatoris.

¶ Et licet hęreditatis dies cedat ea adita, tn̄ legatū a morte testatoris cedit, vt C. de cad. tol. §. in nouissimo. vn̄ apud dn̄m erit legatū, s3 hr̄ditas apud nullum, quę poterit esse vel apud hūc, vel apud alium si alienabitur scilicet seruus prius, vt sequitur.

SYL. k ¶ Legatarij. Qui & dominus est. ¶ An hęredis. Casum figurare nō expediret in l. corrigēte, ratio enim dubitandi assignaē in tex. videlicet quia

caput

caput & fundam̄ totius testi est in stō, sine qua quicquid factum erat inuali dū reputabat. Corrigit tñ hoc per iusti. rōe expressa in hoc tex. quia incō gruū vr, potius ordinem scripturæ inspicere, q̄ uoluntatē testatoris. alia rō pōt assignari, quia cum testm̄ uoluntate sit indiuiduū. l. Pedius. ff. de arbi. non ē darei eo prius & posterius, quia oïa uni co puncto clauduntur, 13 in scriptura sit otdo. No. instōnem esse de forma substantiali testi. Itē qđ ordo scriptu rę cōtra uolunratem testātis non attendit. Item q̄ libertas ē fauorabilis.

mente. teferas ad alia nō ad huncordinem.

f ¶ Ante hęredis institutionē. Quia primo potest legare rem, & postea hę redem instit uere.

g ¶ Medias. Quia primū instituit hæredem, & postea legauit, & postea alium hęredē instituit: & ita legat in ter medias hrdum institutiones.

h ¶ Fauorabilior est. Nisi in duobus casibus, vt ff. de mā. testa. cū ex pluribus & de leg. j. si qs a filio. §. pe. & ad Treb. si patroni. §. q fideicom.

¶ Adde, qđ dum doc. dicunt, q̄ l. cū ex pluribus.

¶ Legata & libertas hodie relinqui possunt ante hæredis instōnem, & postea, & inter instōnē & substitutionem Aret.

¶ Ante hæredis institutionem inutiliter antea legabatur: s. q̄ testamenta uim ex instōne hæredis accipiūt: & ob id ueluti caput atque fundamentū [b] intelligitur † totius testi hære dis institutio Pari ratione nec libertas ante hæredis institutionem dari poterat. Sed quia inciuile esse putauimus, scripturæ ordinē [c] quidem sequi, (quod & ipsi antiquitati uituperandum fuerat uisum) sperni aūt testatoris uoluntatem, [d] p nostrā constōnem. [e] & hoc uitiū emendauimus: ut liceat & ante [f] hrdis institutionē, & inter medias [g] hrdū institutiones legatū relinquere, & multo magis libertatem, cuius usus fauorabilior [h] est.

¶ Hodie ante & post mortem hęredis & legatarij, & pridie mortis ipsorum legari potest. Aret.

† Concor. cū hoc textu. c. Rayn. iuncta glo. sup uer. legauit. prope finē. extra de testa. Sy L.

Liberrtas fauorabilis est.

Sy L.

a ¶ Legabat. aliud ī tutore ēt olim, vt supra qui da. tut. pos. §. ad certum. ¶ Ratio aūt iuris antiqui erat, q̄ legata debebant capi de manu hrdis, ideo debebat institutio pręcedere, qđ non erat in tutela.

b ¶ Fundamētū. Cum sine illo nullū dicat. ut ff. de iure cod. l. fi. & infra tit. iij. §. in primis. & ff. de ijs quæ in testa. delen. l. pe. ibi, Calphurnius.

Oido scripturę an sit seruandus.

c ¶ Scripturę ordinem. No. ordinem scripturę non seruandū. sic. ff. de sol. nec. n. Sed contra arg. ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. quid ergo. & in Auth. de hær. & fal. §. inordinatum.)

d ¶ Voluntatem. Repete uituperandum erat.

e ¶ Cōstōnem. Quam non habemus secundum quosdam. Vel dic uerius, q̄ loquitur de ea, quę est in C. de test. l. ambiguitates, & quod ibi dicit, nō ex nō facit, dic q̄ pbat, quia ibi pariter uitiat legatū libertatis, sicut q̄libet aliud. cuius cōtrariū uidebat. bene uerum est, q̄ tex. in §. pe. nō facit, q̄ ibi incertitudo est ī re legata, quo casu electio ē hrdis, si testator sensit de certa: sed in casu d. l. cū ex plurib. in certitudo est ī psona legatarij: quo casu qn̄ cōstat, q̄ testator sensit de uno solo, & ille incertus ē, legatū fit inutile, siue legatū sit libertatis, siue alterius rei, si uero cōstat testōrem uelle pluribus deberi, nec pt nisi uni, tunc forte dirimit. Itē dū doc. similiter dicunt tex. in l. si patroni. nō facere, dic q̄ gl. ita induxit, si cogit prim[9] fideicōmissarius a secūdo, qn̄ est retēturus quartā cū tractet de cōmodo pecuniario, multo magis erat cogēdus, qn̄ habuit libertatem quę est in æstimabilis.

¶ Post mortem. Calus. Nō figurat cum Sy L.

cum simus in iuribus corrigētib⁹. dubitationē aūt faciebat ius antiquum: rō uero decidēdi allegatī ī tex. ex quo enim exęquata sunt legata fideicōmissis, incōueniēs erat hanc inter ea differētiam remanere. No. fideicōmissa & olim & hodie fieri post se post mortē hr̄dis uel fideicōmissarij: & idē eē hodie in legatis, q̄uis olim fuisset cōtrariū, uerumtamē aduertendū puto, ꝙ nō pariter valent. Cū morietur hæres. & Cū morietur legatarius primū. n est cōditiōale pp possibilitatē pdecedētię legatarij, secundū est purū, quia non conditione, sed mora suspēditur: ita declarat tex. in l. hęres meus. ff. de cond. & demon.

¶ Post mortē quoq; hęredis aut legatarij simili mō inutiliter legabatī. veluti si qs ita dicat, cū hæres meus mortuus fuerit, do lego. itē, Pridie quā hæres aut legatarius morietur. Sed simili mō & hoc correximus,[a] firmitatem hmōi legatis[b] ad fideicōmissorū similitudinē pręstātes: ne in hoc casu deterior cā legatorū quam fideicōmissorum inueniatur.[c]

¶[*] Hodie pōt pœnæ nōie legari, & legatū trāsferri, uel adimi, nisi pręcipiatī aliquid ipossibile, uel legib. interdictum, uel prōbrosum. Ang.

¶ Pęnæ quoq, noīe inutiliter antea legabatur, & adimebat,[d] uel transferebatī. Pœnæ autem nomine legari uidetur, qd coercendi hæredis cā relinquitur, quo magis aliquid[e] faciat, aut non faciat:[f] ueluti si quis ita scripserit, Hæres meus, si filiam suam in matrimoniū Titio collocauerit.[g] uel ex diuerso, si non[h] collocauerit, dato decē aureos Seio. aut si ita scripserit, Hæres meus, si seruum

eodem tit. §. sed non usque. ¶ Pęna quoq; nomine. ¶ Casum nō expedit aliter figurarī: sed dubitādi & decidendi rō colligitur ex hoc tex. & l. j. C. de ijs quæ pę. no. No. ꝙ de iure antiquo pęnę nomine inutiliter legabatur. Intellige tamen, ꝙ hoc erat de media iuris prudentia, per tex. in l. j. §. itē si ita ff. ad l. fal. itē ꝙ pęnæ nomine dr̄ legatū, quod coercendi hr̄dis gratia relinquitur. Itemꝙ hodie pōt adijci onus libertati. Item ꝙ legatū pęnæ noīe ualet hodie ēt in hereditatibus. Item ꝙ militis uolūtas solet attentius quam cęterę obseruari. Item no. summarium.) SYL.

a ¶ Correximus. ut C. vt ac. ab hęre. & contra hęre. l. j.

SyL. ¶ Aduerte quia ibi nō corrigitur, sed recitaī correctio vt hic, originalis autē correctio ponitur i l. scrupulosam. C. de contrahen. & commit. stip.)

b ¶ Legatis. in stipulationib. idē, ut d. l. j. C. vt ac. ab hęr. & cōtra hær. Caue tamē, quia legatū sic incipit ab hęrede uel heredi deberi, quod primo nullo mō fuit, sed stipulatio fuit, licet inefficax, vt ff. de euic. l. a pupillo. & l. si per imprudentiam. §. non mirum.

SyL. ¶ Adde ꝙ quamuis alibi cōtrariū sētiat gl. & multi seq. tamen pro opi. gl. hic est casus in l. si quis spoponderit C. de contrahen. & commi. stipu.

c ¶ Inueniatur. vt ff. eo. l. j. & supra

* ADDITIO. Nouus intellectus Ias. quem l. Titia. ff. de uerb. ob. cōprobat quod ēt hodie tale legatum non ualeat, & quod hic hæres tractat de lucro amittendo ex hæreditate, cōfutatur in nostris annotat. H. M.

d ¶ Adimebatur. hęc verba expone ut infra tit. j.

e ¶ Aliquid faciat. quod fieri vult, secundum Ioan. hoc adiecto, scilicet in pęnam hęredis se committere, alias est conditio, & valet, ut ff. de iis quæ pœ. no. l. j. & ij.

f ¶ Non faciat. ꝙ fieri non vult. Ac.

g ¶ Collocauerit. s. quod fieri nolo. s. eam collocari.

h ¶ Non collocauerit. s. quod fieri uolo. s. eam collocari.

Aliena-

Stichum alienauerit: [a] uel ex diuerso si non alienauerit, [b] Titio decem aureos dato. Et intantum hæc regula obseruabatur, ut† perquam [c] pluribus principalibus cõstitutionibus † significaretur, nec principem quidẽ agnoscere [d] quod ei pœnæ nomine legatum sit. Nec ex militis quidem testamẽto talia legata ualebant, quamuis aliæ militum uoluntates in ordinandis testamentis ualde obseruabantur. [e] Quin etiam nec libertates pœnę nomine dari posse placebat. Eo amplius nec hęredem pœnæ nomine adijci posse Sabinus existimabat: ueluti si quis ita dicat Titius hæres esto: si Titius filiam suam in matrimonium Seio collocauerit, [f] Seius quoque hæres esto. Nihil enim intererat qua ratione Titius coerceretur, utrum legati datione, an cohæredis adiectione. Sed huiusmodi scrupulositas nobis non placuit. Et generaliter ea, quæ relinquuntur, licet pœnæ nomine fuerint relicta, uel adempta, uel in alium translata, nihil distare a cæteris legatis constituimus, † [g] uel in dando, uel in adimendo, uel in transferendo: exceptis uidelicet iis, quæ impossibilia [h] sunt, uel legibus interdicta, [i] aut aliis

a ¶ Alienauerit. quod nolo.
b ¶ Non alienauerit. nam ut alienet uolo.
c ¶ Per quam. i. valde.
d ¶ Agnoscere. s. posse, ut supra q. b. mo. testam. infirm. §. fi. in fi.
e ¶ Obseruabantur. vt C. de testa. mil. l. j.
f ¶ Collocauerit. s. qđ fieri nolo.
g ¶ Constituimus. vt C. de iis quę pę. no. l. j.
h ¶ Impossibilia. ff. de leg. j. l. si mihi & tibi §. j. contra. Solut. ibi non erat impossibile, poterat n. esse, ꝙ diu viueret, & infra triduũ posset id fieri, qđ fieri volebat. vel dic, ꝙ ibi uoluit testatõr hæredẽ cõstituere se soluturũ, si decederet. s. testatõr infra triduũ qđ potuit: nõ aũt soluere. † Item cõtra supra de hęr. instit. §. impossibilis. Sol. quidã dicunt nõ ualere, sicut testator voluit, ut hic: ualet tamẽ pure, ut ibi. Vel distingue secundum Ioan. aut apponitur cõditio impossibilis hęredi, aut legatario. Si hęredi, nõ valet legatũ, ut hic. Si legatario, ualet, ut ibi & quære exempla. C. de ijs quę pę. no. l. j. Exemplum, quando apponitur conditio impossibilis hæredi siue onerato: ut Det hęres, si cęlum digito tetigerit. & tũc vitiat, quasi nõ stet per eũ, quominus impleat, sed per impossibilitatẽ. Quando legatario siue honorato, ut Tibi relinquo, si cęlum tetigeris digito, & hęc non uitiat, sed vitiatur, & pro nõ adiecta habetur. Et est ratio, quia non debet auferri beneficium honorato, cui prouidere uoluit testatõr. Viđ gl. notabilẽ in l. proxima. ff. de condi. instit.

h ¶ Impossibilia. De impossibili dic ꝙ pcepit hęredẽ trãsferre mõtẽ: alias ei adieeit cohæredẽ, uel aliã pęnã imposuit. De legibus interdicto: ut pcepit hæredi vel legatario, ut daret ĩquilinos sine prædijs. De probroso: vt pcepit reliquias suas in mare proiiei, vel se cum uestibus sepeliri: alias pęnã imposuit. nam in prędictis & similib. remanet hæres & legatarius: nec tenetur ad impossibile, uel legibus interdictum, uel probrosum, nec etiam ad pęnam ideo quod impossibile, uel legibus interdictum, uel probrosum non impleuit.

i ¶ Legibus interdicta. Vt inglinos: sine prędiis, ut ff. de leg. j. si quis inquilino s. ui patuit supra.

† alias quã plurimis.

† alias significetur.

† Istas solõnes rephendit Ioã. Fa. hic, & dicit ꝙ ibi iõ valet legatũ, quia nõ cõtinet im-

possibile, s3 adiectio tpis est impossibilis q̃ non uitiat. Addõ.

† Sic ergo pœnę noĩe legari põt ut hic, & ĩ c. Raynal. iuncta glo. sup uerbo adiiciens, extra de testa.

ADDITIO. Et hoc verum vbi aliquid est per ius dispositum uel cōsuetudinem, quod testator immutare nō pōt: ut quia forte ob ius publicum vel fauorem: alias secus. Ioan. Fab.

a ¶ Probro sa. Vt uestimenta in funus, ut ff. eo. j l. seruo alieno. §. fi. uel reliquias in mare, ut ff. de condi. in stit. l. penul. in princ. b ¶ Secta meorum tēporū. Idest ego, qui sequor iustitiam, hoc tempore non patior. sic C. de pactis. l. fi. in fine.

† alias testamē. torum. † alias sequit. & translatione eorum.

probrosa[a] Hmōi. n. † testatorū dispōnes valere secta[b] meorū tēporū non patitur.

¶ De ademptione legatorum.

¶ Ademptio & trāslatio legatorum potest fieri in eodem testamēto, uel alia scriptura. Ang.

Conti-nuatio. ¶ De ademptione legatorū. ¶ Quia ambulatoria est defuncti volūtas vsq; ad supremū vitę exitum, vt ff. de adimē. leg. l. iij. §. fi. & l. seq. ideo post data legata, & de eis adimendis videamus. Accur.

* ADDIT. Aemyl. Fer. testat in antiquis codicib. legi de ademptiōe & transf. quod nobis ideo suspectum est, quia Theophilus id non habet, qui uix aut ne vix quidem id omisisset.

Diuisio. ADēptio. ¶ Diuiditur in duas partes Primo loqtur de ademptione. Secundo de translatione. Secunda ibi (Transferri) Aretinus.

SyL. ¶ Casus. In tradentib. generales regulas, vt hic nō solet figurari, rō tn̄ dubitādi poterat esse, quia nō videbat, q̄ nec in eadē uoluntate, nec in diuersa posset fieri adēptio aut translatio legatorū, quia quatenus est in eadem cum quid non censeatur illo testamē to datum, nisi in vltimo pūcto clausi testamēti, non pōt dici ademptū aut translatū quod datū non est, eius tn̄ contrariū decidit, quia satis dicit datū ex uerbis, & iō pt dici adimi. Rursus dubitabat, quomō codicillis possent adimi data in testamēto, cum in cōgruū uideretur posse tollere illud, quod continetur in eo testamento, a quo ipsi sumunt uires & confirmationem, sed hoc non obstante dicitur cōtrari um, quia nō aduersatur substantię testamenti, sed accidē ti, pōt enim adesse & ab esse legatū in testamento, ideo dicitur accidēs. Pręterea videmus actionem ex contractu competere ad destructionem contractus. l. sed Celsus. §. j. ff. de cōtrahen. emp. No. q̄ ademptio, siue in eadē voluntate, siue in diuersa facta sit, valet. Itē quod ademptio & trāslatio fieri possunt quibuscunq; verbis. Item quod translationis uirtus est dare adimēdo, ita quod si ille, in quē trāslatio facta est, nō acceptet, omnino dicitur ademptum.)

ADemptio legatorum siue eodē testamento adimantur,[c] siue codicillis,[d] firma[e] est, sed & siue contrarijs verbis fiat ademptio: ueluti si q̄s ita

c ¶ Adimantur. Scilicet legata.

d ¶ Codicillis. Scilicet testamēto cōfirmatis, secundum quosdam, non aliter. Sed nos contra, ut in Auth. de re sti. fideicom. §. manifestū. collat. ix. Accur.

ADDIT. Et est ratio, quia non est ridiculum codicillos etiam contrarios per testm̄ confirmari, quia videmus agi ex cōtractu, vt contractus rescindatur l. sed Celsus. §. j. ff. de contrah. emptio. Ioan. Fab.

e ¶ Firma est. Vt si eodem testamento fiat, videatur nec datū, si alia uolūtate, uideatur datum, sed postea ademptum, vt ff. de ijs quæ in testamē. delen. l. prima. & ff de legat. primo. l. si ita scriptum. Sed uidetur, quod nulla talis voluntas ualeat, cum uideatur sibi repugnare, vt ff. de regulis iuris, l. vbi repugnatia. quæ est huic cōtraria. Sed dic, q̄d ibi dicit de repugnantia, quę fit propter proplexitatem uerborum, vt ff. de conditio. institu. si Titius. Vel habet locum prędicta

dicta regula, quãdo non apparet, quę ſitulum a, quo caſu neutra valet. Si au tem apparet, vltima ualet, vt ff. eod. l. nihil prohibet. Accur.

Legata volũta-- te pſum pta re- uocanẽ. ✝ alias adimat.

a ¶ Alijs. ſ. vt adimo, uel pęniteo eius qđ dedi uel ſimilia. immo etiã nuda uolun tate pręſum pta, ut ſi ini- micus po- ſtea factus ſit legatarij, vt ff. de adi. leg. l. iij. ĩ fi. & l. iiij.

ADDIT. Idem ſi ab ignorante fi- at teſtatori ignorãti ali- quid ẽt poſt mortẽ, quod ſi ſeiuiſſet teſtator, non fuiſſet legatarius. Ang.

quid legauerit, Dolego. ita ✝ adimat, Nõ do, non lego. ſiue nõ contrarijs, ſed alijs [a] quibuſcunq; uerbis. ¶ Transferri [b] quo que legatum ab alio ad alium põt, ueluti ſiquis ita dixerit, Hominẽ Stichũ, quem Titio legaui, Seio do lego. ſiue in eodem teſtamento, ſiue in codicillis hoc fecerit, quo caſu ſimul & Titio adimi uidetur, & Seio [c] dari.

b ¶ Transferri. Facit ff. eodem. trãſlatio.

c ¶ Et Seio dari ſed ſi Seius eſt nõ capax, nũqd ademptio a primo facta ualet? Rñ. ſic, ut ff. de leg. j. plane in prin.

Conti-- nuatio.

¶ De lege Falcidia. Qualiter minuã tur legata ademptione, uel trãsla tio ne, dictum eſt, nunc qualiter lege Falcidia minuantur, & ideo dicit, Super eſt. Accur.

SYL. ¶ Adde ꝙ hęc cõtinuatio probaĩ ĩ l. ij. §. quintus. C. de ue. iu. enu. vbi dicit nihil eſſe tam cõueniens, q̃ ꝙ poſt tractatum legatorum ponaĩ trac. l. falc.)

Diuiſio.

SVpereſt. ¶ Totus iſte tit. diuiditur principaliter in v. partes. Primo continuat ſe ad præcedentia. Secundo ponit effectum legis Falcidię tam de iure legis xij. tabu. quam de iure quo nos utimur. Tertio ponit unum dubiũ. ſ. an hęres non grauatus reſpectu ſui cohæredis grauari poſſit detrahere Falcidiam. Quarto, ad quod præſens tempus redigatur, vt inſpiciatur, an lex Falcidia habeat locũ. Quinto, qñ lex Falcidia imponitur, quid eſt ante deducendum Secũda ibi (Cum enim) Tertia ibi (Et cum quęſitum.) Quarta ibi (Quãtitas autem.) Quinta ibi (Cũ autem.)

¶ Supereſt. Caſus. Quęſitum fuerat poſt tractatũ de legatis, an ſicut qui libet cuilibet & quod libet legare poteſt, ut uiſum eſt niſi ſit expreſſe ꝓhibitum, ita in quantitate prĩmo nij erogãda ſit aliqua regula, qua ꝓhibeaĩ quis legare, uel ñ legare, & ui debaĩ ꝙ nõ ex l. xij. tab. qua cautũ erat, Vtĩ quis legaſſet, ita ius eſto. l. verbis. ff. de uer bor. ſigni. & q̃a in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l. in re mãdata C. mand. ſed reſpondetur cõtrarium ratione expreſſa in tex. No. antiquam diſpoſitionem l. xij. tab. Itẽ quod qui libet ĩ re ſua eſt moderator & arbiter. Item no. rationem introductionis. l. Falc. Item quod teſtatorum intereſt decedere teſtatos. Item quod legata ultra dodrantem dicuntur facta cõtra. l. Falc. Item quod quãuis ſint plures hęredes, ſatis eſt quod quarta remaneat inter omnes.)

SYL.

¶ De lege Falcidia.

¶ Ne teſtatores ſine hęrde decedãt, L. Falcidia cautum eſt, non poſſe eos legare ultra dodrantem. h. d.

SVper eſt ut de lege Falcid. [d]

d ¶ Falcidia. Ideo ſic dicta, quia ut falx fœnum, ſic hęc lex legata reſecat. Vel dic a Falcidio auctore, ut & Publiciana a Publicio dicta, vt infra de actio. §. alię.

Falci- dia lex vñ dica tur.

SyL. ¶. Adde dictam eſſe a C. Falcidio tribuno plebis. e. quędam lj. diſt. tpe Octauiani, ex quo ceſſat contrariũ Ioã. Fab. ut habetur in epiſtola Philetphi ad Federicum Cornelium. * Verba autẽ l. Falcidiæ refert Alex. ab Alex. lib. v. die. genia. c. xxiij. & Alciat. lib. v. Parer. c. xxiiij.)

* ADDIT. De hac lege Franciſ: Hotom. a nobis cõſultus locum apud Dio-

Dionē in lib. xlviij. in hāc snīam nobis ostēdit, Pag. 253. Lex quoq; dicta Falcidia a Publio Falcidio Tribuno pl. lata ē, magnā aūt illa hodieq; vim in hęredum successionibus habet, ut hęres quartam partem bonorum si birelictorū, si grauiter oneratus sit legatis, acci piat, cętera legatarijs re linquat. Latā uero Cn. Domitio C. Caluinio C. Asinio Polliōe Cos. idē ostendit.

a ¶ Qua. s. Falcidia.

b ¶ Vel ꝑ etiam.

c ¶ Vel q̄ſ que legasset &c Hæc sunt uerba legis duode cim tabularum.

d ¶ Suę rei. Idē in sua re tota, quā ipse legauit, ut ēt aliena: nā & aliena res legari poterat & ꝑt. vt hic, & ff. ad l. falc. in prin. & suprā de le. §. nō solu.

e ¶ Ipsorū testatorū. Nō tñ licet testōribus eā renunciare, nisi in casu, ut ff. eo. quod de bonis. §. fi. & l. si debitor. ar. cōtra C. de pac. l. pe. ibi, cū & alia regula sit &c. Sed hodie per authē. sed cū testātor. quę est C ad l. falc. contra.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rō est, qa hodie non pōt venire casus destitutiōis testī. auth. hoc amplius. C. cō. de leg. q̄ rōnē conside derat tex. in auth. sed cū testator. quicqd uoluerit Bar. ibi. * Quare aūt olim non liceret renunciare l. Falcidiæ, affert rationem Alc. li. Parer. v. c. xxv.)

f ¶ Adire facit infra tit j. § sed quia heredes. Accur.

g ¶ Super hoc. Ideſt super coarctanda legandi licentia.

* ¶ Quid cautum esset L. Furia & L. Voconia, & a quibus latę fuerint, declarat Alcia. lib. v. Parer. c. xxiij.

h ¶ Nouissime. Ideſt vltimo. Accur.

i ¶ Legare Vel ēt cā mortis donare. nā & ibi locū hēt Falcidia. Itē & in mortis cā capione, ut C. eo. l. pen. licet de hac quidā cōtradicant, & est ꝑ eis ar. ff. e. l. acceptis. Itē in fideicōmissis, ut C. eo. l. ij. †

† Quod SYL. est uerū in fideicom missis particularibus, & in uniuersalibus, ut dia infra ti. proxi. §. ij.

dispiciam[o], qua [a] modus nouissime legatis impositus est. Cū enim olim lege duodecim tabularū libera erat legandi ptās, vt liceret uel[b] totum patrimoniū legatis erogare [quippe cū ea lege ita cautū esset, Vti [c] quisque legasset suæ rei, [d] ita ius esto.] Visum est hanc legandi licentiā coarctare; idque ipsorum [e] testatorū gratia prouisum est, ob id ꝙ plerunq; intestati moriebantur, recusantibus scriptis hæredibus pro nullo aut minimo lucro hæreditates adire. [f] Et cū super hoc [g] tā lex Furia, quam lex Voconia latæ sunt, quarum neutra sufficiens ad rei cōsummationē uidebatur, nouissime [h] lata est lex Falcidia, qua cauetur, ne plus legare [i] liceat quā dodrantē [k] totorum bonorū; ideſt ut siue unus hęres institutus sit, siue plures, apd eū eosue ꝑs quarta remaneat.

¶ Adde qđ Fal. habet locū i legatis, Trebel. vero in fideicom missis, secundū veriorē sniam: quia nec origine fuit introducta falcidia pp fideicōmissa, nec postea circa eā aliqd immutatum: & ita semper & legēdo & disputādo firmaui. & idē tenet Prępo. Sen in xj q ij. casus, licet opi. cōis sit, ꝙ Falcidia habeat locū in legatis & fideicommissis particularibus, Treb. vero in legatis & fideicommissis vniuersalibus.)

¶ It ē in donatiōe inter uiuos, q̄ morte confirmaſ: non alias, vt C. e. in donatione. & in his habet locum quod hic de legatis dicitur.

K ¶ Dodrantē. ideſt nouē uncias totius hęreditatis, sic n. dodrās dr̄, ut supra de hęred īſti. §. hæreditas Si ergo fiat contrarium, de singulis ꝑt fieri sectio, ideſt quartę partis detractio, & ipso iure, proposita etiam rei uendicatione, ut ff. eod. l. lineam. in fi. j. rñ. & l. Plautius. & C. eo. l. ij

¶ Adde hoc uerū, qñ res ē penes legatariū sine volūtate hrdis, si. n. tradidiſſet hrs, errās in iure uel in facto, non repeteret, ita habetur in d. l. lineam.)

SYL. Falcidia in una re nō pōt retineri.

¶ Iā ergo nō est qō, an hrs possit retinere falcidiā in vna re: nam non pōt, vt

vt in d.l.Plautius.(j) Sed aliud quādo quis legat partē bonorum,tūc.n.succurritur hęredi,siue rerū partes, siue ęstimationem dare maluerit, vt ff. de le.j.non amplius.§.j.

ADDIT.

(i) Hoc verū est, si plures sint legatarij: secus si unus, qa potest ex rei necessitate, uł legatarij volūtate, ut ibi, & l. plane, & l. seq. §.si solus. ff. eo. Vbi autē nō cadit cōmoda diuisio, diuidit̄ ad arbitriū iudicis, utl. nō amplius ff.de le.j.§. si.De Trebellianica vero uel ltima, dic ut hr̄ in l.filium quē habētē. C.fami. erc. An.

¶ Potest nedum ex tota, sed ex parte hęreditatis detrah Fal ci. p hæredem in par te institutum h d

¶ Et cum [a] quæsitū esset, duobus hæredibus institutis (ueluti Titio & Seio) si Titii pars aut tota exhausta sit legatis, q̄ nominatim ab eo data sunt, aut supra modum [b] onerata: a Seio uero aut nulla relicta sint legata, aut quæ partem eius dūtaxat in parte dimidiam minuant: [c] an quia is [d] quartam [e] partem totius hæreditatis, aut amplius habet, Titio nihil ex legatis, quæ ab eo relicta sunt, retinere †liceat: ut quartam partem suę partis saluam hēat? [f] placuit posse [g] retinere Etenim in singulis hæredibus rō legis Falcidię ponenda est.

¶ In rōne legis Falcidię consideratur quātitas patrimonij, quæ erat tpe mortis testatoris, nec augmentum uel diminutio cōtingens postea ante aditam hæreditatem legatarijs prodest uel obest. Ang.

c ¶ Minuant. Et sic remanent ei tres vncię, quę sunt quarta totius assis. Accursius.

d ¶ Is. Scilicet Seius.

e ¶ Quartam partem. i. tres vncias.

f ¶ Hēat. Hoc interrogatiue lege, & postea responde, & placuit &c.

g ¶ Posse retinere. Scilicet quartā partē suę partis, quā iure hęreditario habet nō āt datum cā ad implēdę cōdōnis sibi ab aliquo īputabit sibi in quartam, nisi a statu libero eēt datū, & de pecunia hr̄ditaria, ā qua ei dare permittit̄, ut ff. eo.id aūt. & de donat. cā mor. l quod statuliber. Item nec legatum a cohęrede relictum sibi imputat, ut ff eodem, in quartam. nisi testator hoc cauerit. † vt ff. eodem, quod autem. j. respon. †alias liceret.

SYL. ¶ Et cū q̄sitū. Casus. Quæsitū fuit an hr̄s institutus in parte, & grauatus vltra dodrātē suę partis, si cohęres in nullo vel modico sit grauatus, possit falcidiā detrahere: & uidebat̄ q non, quia cum considerata tota hr̄ditate nō legauerit testōr vltra dodrā tē, non videbat̄ hr̄e locum. l Falc. vt patet ex tex. ī prī hui9 tituli: s3 cōtrariū dr̄, & rō ē eadē, q̄ fuit introductionis l. falc. ex quo. n. si in singulis hr̄dibus locū nō hēret l. Falc. hr̄des grauati nō adirēt, vt hēant testōres hr̄des quos elegerit, fuit interp̄tata l Fal. hēre locū ex rōne ipsius in parte ēt hęreditatis No. l. Fal. hēre locū, quādo portio unius est onerata, q̄uis portio alterius nō sit.)

a ¶ Et cum quęsitum esset. Facit. ff. eo. in singulis.

b ¶ Supra modum. Idest supra quartam. Accursius.

¶ Adde, q hęc gl. communiter approbatur: ea tamen non habet locum, & limitatur ex ęquitate l. Nesennius. de neg gest. & nisi de uoluntate testātis appareat. l. cum quo. § si ff. eo. † Hanc glo. sequūtur Fa. Pla. & Ang. SYL.

¶ Quātitas aūt. Casus. Quęstionis fuerat in ponēda rōne l. Fal. quod tp̄s attēderet̄ quo ad inspiciēdā p̄rimonij quātitatē & uidebat̄ q tp̄s aditionis, quia eo tempore hęres efficiebatur verus dominus & eorū quæ tunc reperiebāntur, attamen contrarium dicitur ea ratione, quia cum testator non possit legare nisi dodrantē, quantitas patrimonij debet attendi eo tempore, quo ē testatoris, secuta enim mor

te

te non est testatoris, sed hęredis, uere ab adita, sicte a morte l. hęres qñq; de acqu. hęr. cum si. No. attēdi tp̄s mortis in ponēda rōne l. Fal. Item ꝙ prouentus ex rebus ēt hęreditarijs ante aditā non augent p̄rimonium quo ad Falcidiā. Itē ꝗ legatarij particulares non possunt cogere hr̄dem adire.)

a ¶ Quantitas. Mortis tp̄e supra de leg. §. si peculiū. cōtra. Sol. ibi remanet seruus quasi peculij dñs.

ADDIT. In ęstimatione iñ debitoris est secus, quia si post mortē testatoris & ante aditam hr̄ditatē effi ciāt, non soluendo, cedit damno hęredis, si econtra, cedit lucro legatariorum quo ad Falcidiam, ut l. cum quo. ff. eo. Et est rō, quia est spes, ꝗ de inopia deueniat ad pinguiorem fortunam l. si defunctus. C. arbi. tu. Io. Fab.

* ADDI Quandoq; tp̄s aditę hr̄ditatis in d. l. cū quo, qñq; prodest etiā post aditā: vt si fructus ꝓuenerunt ex legato relicto sub condōne ante condōnem ut l. quod de bonis. §. fructus. ff. ad l. falc. & l. mulier. § si hęres. ff. ad treb. & dic ut no in l. in quantitate in Prin. ff. ad l. falc. H. M.

b ¶ Legauerit. Scilicet tres partes hęreditatis, & quarta remanet: ita ꝙ nō habet locum Falcidia, quia cētum habet in bonis, ut supra dictum est.

c ¶ Solida legata debentur. Alias dētur. Hoc locum habet, quando res hęreditarię non legatę perierunt.

¶ Adde ꝙ in contrariū est tex. in l. cū quo. ff eo. tñ tu reiectis aliorū sol. dic ꝙ rō l. cum quo. est, quia licet ꝑ inopiā debitoris non posset exactio fieri, tñ ius debiti nō deficiebat. sed integrum erat apud hæredem.)

¶ Si autē legatæ pereāt, distīgue: aut erāt in pōdere, numero, uel mēsura: & tūc idem qđ hic dr. † ¶ Adde qđ rō est: qa cū sit debitor generis, perire nō potest, nō liberatur l. incē diū. C. si cer. pet.) ¶ Aut non. & tūc aut incertū: ut puta hominem & tūc idem qđ hic: aut incertum ex certis: ut vnūm de seruis suis, & tūc si oēs ꝑeāt, legatarij damnum est, ut ff. eo. in ratione. §. diligenter. & §. incertę. aut penitus certa, ut Stichus, & tunc perit legatario, ut supra de legat. §. si res legata. Accur.

Legatæ rei periculū ad quē pertenet. † Nisi talia essent legata ut spēs, puta talē uegetē uini. l. si uero. §. si. cū l. sequ. ff. sol. ma. SYL.

¶ Aduerte quia Bar. in l. in rōe. dicit hęc oīa hodie eē correcta, si hr̄s faciat inuētarium, quia tunc dāna post mortem nō obueniūt hæredi: & ita cōiter tenuerim, quāuis ego alias contrariū tenuerim, quia principiū l. in rōne. nō est correctorium: & l. scimus. §. & si præfatam. C. de iure delib probat oppo. dū dicit hęredes teneri, quatenus res deuoluūtur, & sic tp̄e mortis, & licet dicatur, ꝙ nō tenetur amittere aliquid de substātia, illud ē uerū re spectu onerum ante mortem: nam de obuentis postea ibi nihil dicitur.) SYL.

d ¶ Nec ea res. Respōdet tacitę obiectioni.

¶ Quantitas aūt patrimonij, ad quā rō legis Falcidiæ redigitur, mortis tp̄e [a] spectatur. Itaque (uerbi gratia) si is, qui centum aureorum patrimoniū in bonis † habebat, centū aureos legauerit, nihil legatarijs podest, si ante aditam hæreditatem per seruos hæreditarios aut ex partu ancillarū hæreditariarum, aut ex fœtu pecorum tantum accesserit hæreditati, ut centum aureis legatorum nomine erogatis, hæres quartā partem hæreditatis habiturus sit: sed necesse est, ut nihilominus quarta pars legatis detrahatur. Ex diuerso, si septuagintaquinque legauerit, [b] & ante aditam hæreditatem in tantum decreuerint bona, [incendijs forte, aut naufragiis, aut morte seruorum) ut non amplius quam septuagintaquinque aureorum substantia, uel etiam minus relinquatur solida legata [c] debentur. Nec ea res [d] dānosa est hr̄di, cui liberum

ctioni. q d. nonne erit iniquũ cõpelli adire & ñ lucrari, & ita dãnũ sentire? a ¶ Pacisci. Ideſt aliqd oportet eos dare hęredi, vt adeat. Et ita nota, ꝙ nõ ꝑ oĩa ẽt hodie ſunt exęquata fideicõmiſſa legatis, nec legata fideicommiſſis. nam fideicõmiſſarius cõpellit hęredẽ ſcriptũ adire & nil ei dat, vt infra tit. j. §. ergo ver. ſed ſi recuſet. Sed illud eſt in gñalib. fideicõmiſſis hoc ĩ ſpecialibus. Quæ autẽ ſit dĩa inter legata & fideicõ. dixi in l. j ff. de leg. j.

SYL ¶ Cum aũt ratio. Caſus. Quęrebatur an de tota ſubſtãtia de functi detrahenda eſſet Falcid. vel aliqd prius deduceref. & videbaẽ de vniuerſa, eũ de falcef hęreditas q̃ eſt ſucceſſio in vniue. ſum ius, quod defunctus habuit tẽpore mortis. ſed cõtrariũ dr tradẽdo regulã q̃ ſint detrahẽda, & rõ eſt, quia cũ bona ſint ea, q̃ remanent deducto ęre alieno. l. ſubſignatũ. §. bona. ff. de ver. ſig. neceſſe ẽ prius detrahi ęs alienũ, & qđ ad eius ſimilitudinẽ debeẽ, quã ponaẽ rõ d. l. Falc q a ęs alienũ nõ eẽſet eẽ i pẽimonio. No. ſummarium.]

† Qđ eſt verũ hodie, ſi fecit inuẽtarium alias ſecus. l. in ĩponenda. C. e.

b ¶ Aes alienum. Etiam quod ipſi hęredi debebatur tẽpore mortis. † licet cõfuſione ſit factum indebitum, vt ff. eo. qui fundum. & C. eo. l. irritum. niſi expreſſe prohibeat, vt ff. eo. tit. ſi debitor credriore.

c ¶ Funeris. Non monumenti, vt ff. eo. l. j. §. fi. Accur.

ADDIT. Niſi eſſet impenſa neceſſaria, puta quia eſſet dedecus ſepeliri in terra, ſecundum Ang.

d ¶ Seruorum. Mos erat antiquitus vt qui ſeruos non habebat, vnum vel plures emeret, q honoris cauſa funus teſtatoris pi uũ maleati antecederent, quo facto ſtatim intelligũtur manumiſſi, & ſic illorũ manumiſſorum detrahi tur pretiũ, & facit ad hãc poſitionem. C. de la. lib. tol. §. ſed & qui dñi. Vel dic ꝙ teſtõt alicui decẽ legauit, vt alienũ ſeruũ redimeret legatarius, & manumitteret. de hoc enim legato non detrahi tur Falcidia, niſi de eo quod ſupeſt

Legatũ alicui, vt ſer- uũ numit- tat, non detalca- tur.

eſt non adire hæreditatẽ, quæ res efficit, vt ſit neceſſe legatarijs, ne deſtituto teſtamẽto nihil cõſequantur, cũ hærede in portione paciſci.[a]

¶ In ratione legis Falcidiæ primo deducitur æs alienum, funeris impenſa, & pretia ſeruorũ, & de reſiduo quarta pars legatorum, & ſi plus eſt legatũ, quàm ſint patrimonij vires, id primo deducitur, poſtea patrimonium defalcatur. A-et.

¶ Cum aũt ratio legis Falcidiæ ponitur, ante deducitẽ ęs alienum:[b] item funeris[c] impenſa, & pretia ſeruorum [d] manumiſſorum: tunc demum in reliquo ita ratio[e] habeat, vt ex eo quarta pars apud hæredem maneat, tres vero partes inter legatarios diſtribuantur, pro rata [f] ſcilicet portione eius, quod cuiq; eorum legatum fuerit. Itaq; ſi fingamus quadringẽtos aureos legatos eſſe, & patrimonij quãtitatem, ex qua legata erogari oportet, quadrigentorũ eſſe,

forte facta emptione, vt ff. de fideicõ. liber. l. decẽ & ff. eo. ſed & ſi non ſeruus. Si aũt ſuũ propriũ legatarius manumitterẽt, tunc nullã patiũr Falcidiam legatarius, † & ita hęc pretia dẽducuntur, vt Falcidiam non patiãtur, vt ff. eo. ſi ſeruus. & l. Iulianus.

† Hodie ĩn eſt ela rũ, ꝙ de legato libertatis & ſic pio nõ detra hit falcidia auth. ſimiliter C. eod.

ADDIT. Ex quibus legis no. ꝙ quando duo legant duo, quorum alterũ ĩm eſt defalcabile, ꝙ de illo Falcidia pro vtroque deducitur, ſecus autem ſi diuerſis eſſet legatum, vt no gl. in auth. ſimiliter. C. eo. Ang.

e ¶ Ratio habeaẽ. Habita. ſ. æſtimatione rerũ non ex affectione, ſed communi ęſtimatione, vt ff eo. l. pretia.

f ¶ Pro rata. Vt ita quartã detrahat hęres, ſi nihil ei dimiſerat teſtamẽto. Vel ſi aliquid erat reſiduum penes eũ, adhuc detrahat ad ſuppletionem, vel quintam, vel etiam milleſimam, vt ff. eod.

eod.in quantitate.§.fi.& facit ad hoc C.eo.l.ij.& ff.eo.l.Plautius.

a ¶ Fingamus.retento casu, ꝙ habebar in bonis quadringenta.

quarta pars legatarijs singulis debet detrahi. Quod si trecētos quinquaginta legatos fingamus, [a] octaua [b] debet detrahi. Quod si quingentos [c] legauerit, initio quinta, deinde quarta detrahi [d] dēt. Ante .n. detrahēdū est qđ extra bonorū quantitatē est, deinde qđ ex bonis apud hæredem remanere op3.

a ¶ Octaua.Scilicet quadringētorū quę ē quinquaginta, & ita habebit hr̄s prima qnquagin-ta, & hæc alia qnquagīta detracta, & sic cētū,& sic quartam.

c ¶ Quingentos. Retento casu, ꝙ habebat ī bonis quadringēta, & sic legauit vltra q̄ habe ret. s. centū.

Verbū semel positū ꝓprie & improprie pōt poni.

d ¶ Detrahi dēt. Im ꝓprie aūt ponit̄, detrahi, quo ad id qđ excedit,& ꝓprie quo ad quart̄, quæ est in bonis,& sic semel positū verbū proprie & improprie ponitur, vt ff. de offi procon.l.ij. Itē nota ꝙ hęc Falcidia cessat in multis casib. quos dicas vt diximus in l.in testō C.ad l. fal. & in Auth.de hęre. & fal.§. hinc nobis.

SYL. ¶ Adde ꝙ hi sunt casus,in quib. cessat,si testator prohibeat, auth. sed cū testator.C.eo.secundus in milite iure militari testante,& decedēte in militia,vel inf. annū l.in testamēto. C eo. tertius.si testōr vetet rē legatā alienari.auth.sed in ea C e.quartus.si hęres aliquid egerit,ob qđ sit indignus l. ēt C.eo licet tunc non cesset,sed ad fiscū pertineat.v.si hr̄s solidū soluat,non errās in iure aut facto l.error. auth. sed cū testōr.C.eo.vj.si fecerit hodie inuētariū.d.auth.sed cū testator. vij si fiat legatū ad funus necessarium.l j §. fi. ff.eo.viij.si leget̄ libertas vel pecunia ad seruū manumittendum, vt supra in glo.in versi. seruorum ix.si legetur ad causam piam d. auth similiter C. eo. x.si legetur dos excepto cōmodo repręsentationis lege cum dotem. ff. eo.xj si legentur instrumēta & cautiones fundi.l.prędiorū.C.eo xij.si legetur instrumentum fundi.i. apparatus rerū prędij exercendi cā d.l. si prędiorum.secundum alium intell.]

¶ Dei fideicōmissarijs hæreditatibus,& ad senatusconsultū Trebellianum.

¶ Olim fideicōmissa non erant necessaria,quæ postea facta sunt, & Prætor creatus,qui de eis ius diceret.h.d.

NVNC trāseamus ad fidicōmissa,

Continuatio.

¶ De fideicōmissarij, &c. ¶ Iustinianus post tractatū legatorū, de l. Falcidia prius quam de fideicōmissis tractauit, quia lex Falcidia in legatis prius fuit inuēta, q̄ in fideicōmissis secđm P. Vel sic: Dictū est de legatis, sed qa de fideicommissis sum' polliciti dicere,vt s̄.de leg. §. sed ne ī primis.iō de fideicōmissis tractemus. Et quia fideicōmissorum aliud gñale, aliud speciale, generale vero digni', de generali primo videamus, vt inf. eo.in prin.& infra tit.j.in prin.Accur.

† alias est solū De fidei cōmissis.

SYL. ¶ Vera continuatio est: Imperator in titulo de lega. proposuit se tractaturū de legatis & fideicōmissis separatim, & dixit de leg.& l.fal. quia nihil magis cōuenit tractatui legatorū l.ij. §. qntus.C de veteri iure enucl. vñ modo sequit̄ institutum,& dicit de fidei commissis, & bene declarat ibi,Nunc transeamus ad fideicommissa.]

* ADDIT Fideicommissum (ait Vlpian.in titulis)est quod non ciuilibus verbis,sed precatiue relinquitur, nec ex rigore iuris ciuilis proficiscit̄. sed ex voluntate datur relinquentis. vide item supra initio de legat.

Diuisio.

NVnc transeamus. ¶ Totus iste titu diuiditur in vij. partes. Primo ponit, qualiter iure vetustissimo non de necessitate, sed verecundia quadam fideicommissa pręstabantur. ¶ Secundo quomō tem-

tpe Augusti certis personis ex necessitate pstabant, vel ēt de iure prætorio. Tertio quō fideicōmissum fieri dēat vt valeat. Quarto, qñ restituta erat hæreditas, ꝙ ex senatusconsulto trāsibāt actiones oēs in fideicommissarium. Quinto, qualiter ex senatusconsulto Pegasiano hrs istitutus poterat detraherequartā, & qualiter dicto iure hęres rogatus de tota hęreditate, vt transirent actiones pro rata in fideicommissariū, stipulatio īterponebatur, si hæres volebat adire, sive ro recusabat, ex dicto senatuscōsulto cogebatur. Sexto Iustinianus ista duo senatusconsulta ęquiparai, & oīa, quę senatuscons. Trebel. statuit, eidē refer uat, & quę senatusconsultum Pegasianum statuit attribuit senatuscons. Trebel. tanquam antiquiori. Septimo circa materiā fideicōmissorū certos casus dubitales ponit. Secūda ibi (Postea.) Tertia ibi (In primis.) Quarta ibi (Restituta.) Quinta ibi (Sed qa hrdes.) Sexta ibi (Sed qa stipulationes. (Septima ibi (Nihil autem interest.) Ang.

SYL. ¶ Nunc transeamus. Casus. Non ponitur, quia nihil deciditur, sed solū ius antiquū recitatur, non. n. erant necessaria ab initio fideicōmissa, qa vt ex eorum appellatione constat, sola fide nitebant, facta aūt sunt necessaria ex cā in tex. expressa. No. fideicommissa vniuersalia tāquā digniora pferri, qa est titulus vniuersalis. Itē ꝙ de iure antiquo fideicommissa non hēbāt necessitatē. Itē ꝙ fuerūt olim inducta ex ma la cā, quia fiebāt in fraudem. ll. prohibetium incapacibus relinqui. Itē no. etymologiam uocabuli. Item ꝙ princeps ex cāusa pōt, vel ex gratia iubere aliquo casu id obseruari, & effectū habere, quod de se est inualidum. Itē ꝙ iurisdictio datur tacite. Itē ꝙ olim fuit prętor fideicommissarius.]

sed prius ē, vt de hæreditatib. fideicōmissarijs uideamus. Sciēdū[a] itaq; ē oīa fideicōmissa primis tpib. infirma fuisse, qa nemo īuitus cogebāt pstare id, de quo rogatus erat. Quib.[b] n. nō poterāt hæreditatē vel legata relinquere, si relinquebāt, fidei cōmittebāt eorum, qui capere ex testō poterāt hæreditatē. Et iō fideicōmissa appellata sunt, quia nullo[c] uinculo iuris, sed tm̄ pudore eorū, qui rogabant, cōtinebant. Postea diuus Augustus primus, semel iterumq; gratia personarum[d] motus, vel quia pipsius salutem rogatus quis diceret, aut ob insignē quorūdā pfidiā, iussit Cōsulib. auctoritatē suā interponere.[e] Quod

a ¶ Sciēdū itaq; est. q. d. tractaturis nobis de fideicōmissis, quia eorū apud antiquos aliter se hēbat tractatus, ne qd antiquitatis penitus ignoretur, itaque dicamus de fideicomm. generalibus & speciali bus, vt argum sup. de testamen. in princ.

b ¶ Quibus. vt spurijs, & in his nil innouat. nam nec hodie ualet fideicommissum, vt ff. de iure fisci. nō intelligitur §. j. ij. & iij. & C. de nat. lib. l. j. & ij. & C. ad l. fal. l. ēt. secūdum Azo. Sūt & alijs, qui capere nō poterāt, nec possunt, vt s. de leg. §. legari. diximus. & in his omnib. nil innouatur, vt in muliere quę trāsit ad secunda uota ī. tempus luctus, cui ab extraneo relinq nō potest, vt C. de incest. nupt. l. si quis incesti & C. de sec. nupt. l. j.

c ¶ Nullo vinculo. i. nulla actione, sed pofficium iudicis, vt ff. de verbo. signi. pecunię verbum. §. actionis.

SYL. ¶ Adde tamen, ꝙ psecutio hēret vinculū iuris, licet extraordinariū, vt probatur ex definitione obligationis iūc. l. obligationū. §. lege. ff. de act. & obl. vnde dicendū ꝙ fideicōmissa iure prisco nec ēt officium iudicis habebant, sed hodie uniuersalia habēt psecutionē: particularia, quia legatis exęquata habēt actionem, & ita intelligo.]

d ¶ Personarū. capaciū dūtaxat, non earū, q̄ sunt nō capaces, de quib. supra locutus est, & dic psonarū, quorundā.

e ¶ Interponere. s. vt fideicom. præsten-

ſtentur generaliter in omnibus.
a ❡ Populare. i. populo expediens.
b ❡ In aſſiduam iuriſdictionē. ideſt vt aſſidue de hoc ius reddatur etiā ab alijs,quam a conſulibus. Accur.
c ❡ Eorū i. fideicōmiſſorum.
d ❡ Crearetur. vt ff. de orig. iu. l. ij. §. poſt deinde diuus.

SYL. ❡ In primis. Caſus. Dubitatum fuerat, an in fideicōmiſſis dādis aliqua requireretur ſolennitas, & videbatur ꝙ non, quia in eis ſola teſtantis volūtas inſpicit̄ l. cum virum C de fideic. contrarium deciditur, ꝙ neceſſe eſt hrēdē grauatū recte eſſe inſtitutū: ſi enim eſſet inſtō nulla, ſecundum hoc ius annullaret̄ ēt fideicōmiſſum. ſed tunc dubitatū fuit, an ex certa die vel qūo relinqui poſſet. & videbat̄ dicendū ꝙ non, cū hoc modo hæreditas dari non poſſit §. hæres ſupra de hær. inſtit. & fideicōmiſſarius & hęres ęquiparant̄ l. j. §. de illo ff. ad Treb. tamen cōtrariū dr̄, quia ideo illud contingit in hęreditate, ne ꝓ parte tp̄is contingat illum decedere ītеſtatū, quod nō cōtingit in fideicōmiſſo vniuerſali, iō ceſſante rōne impeditiua ceſſat lex. No. legatū relictum ab eo qui omnino uolebat teſtari ſine inſtitutione hęredis, eſſe nullū. Item ꝙ fideicommiſſum uniuerſale dr̄ tā de parte quam de toto Item ꝙ poteſt relinqui, ut in ſummario.]
* ADDIC. Et initio huius. §. pace cur directo, & utiliter, directamqꝫ & vtilem actionem dicamus. Nam quod recto iure antiquo fit, & nulla interpretatione, directum dicimus. Quod vero propter ſimilem vtilitatē receptū eſt iterpretatione benigniore, id vtile appellatur. E.B.

quia iuſtū uidebat̄, & populare [a] erat, paulatim cōuerſum eſt in aſſiduam [b] iuriſdictionē, tantuſqꝫ eorū [c] fauor factus eſt, vt paulatim etiā Prętor proprius crearetur, [d] qui de fideicommiſſis ius diceret, quem fideicommiſſarium appellabant.

¶ Hæres ſolenniter inſtitutus grauari pt̄ fideicommiſſo in totū uel in parte, pure, ſub condōne, uel ex certo die. h. d.

❡ Inprimis [e] igitur ſciēdū eſt, opus eſſe ut aliquis recto iure teſtō hr̄s inſtituat̄, [f] eiuſqꝫ fideicōmittatur, ut eam hr̄ditatē alij reſtituat, alioqn inutile [g] eſt teſtm̄, ī quo nemo hæres in ſtituit̄. Cū igitur aliqs ſcripſerit, Lucius Titius hæres eſto. pt̄ adijcere, Rogo te Luci Titi, vt cum primū poteris hæreditatem meam adire, eam Caio Seio reddas reſtituas. Pōt aūt qſqꝫ & de parte reſtituenda hæredē rogare. Et liberū ē, uel pure, uel ſub condōne [h] relinquere fideicommiſſum uel ex certo die.

e ❡ In primis. ſ. q a ius fideicōmiſſorū expoſituri ſumus, qm̄ aūt fideicōmiſſa vniuerſalia & ſingularia hoc ſ. vt hr̄s primo inſtituat̄, ī ſua habent natura cōiter, igit̄ & de eoī primis notādū eſt. ſic & econtra dr̄ & continuatur ſupra de le. §. ſed ne in primis.
f ❡ Hr̄s inſtituat̄. pōt ēt ab inteſt. vt infra eo. §. pręterea. qui eſt contra.
g ❡ Inutile. Nota non ualere teſtm̄ ſi ne hęrede, ſic ff. de lijs quę in teſt. delē. l. proxime. & ff. de codi. l. fi.
❡ Adde, ꝙ aut conſtat quem uelle codicillari, & tunc licet ibi non ſit inſtō, ualet fideicommiſſum etiam verbis directis datum ex mente diſponentis l. Sceuola. ff. ad Treb. & hoc tūc dicit̄ apparere, quando appoſuit clauſulam codicillarē, aut conſtat noluiſſe omnino teſtari, & tunc omnia ſunt inualida ſine inſtitutione l. j. ff. de iure cod. & ita debet intelligi hic tex. aut ſum' in dubio, & verbis directis factam nō ualet d. l. aut obliquis uel communiaui, & ualet, d. l. Sceuola. SYL.
h ❡ Sub condōne. quę & a quo ſunt implendę cōditiones, vt dic ff. ad Trebel. facta. §. ſi ſub conditione. SYL.
❡ Adde ꝙ glo. non intellexit tex. hic enim

enim loquitur de condõne adiecta fideicommisso. in d. §. si sub conditione. de conditione adiecta hæredi. bellianum Senatuscon. vt & Macedonianum a Macedone. vt ff. ad ma. l. j. e ¶ Consulibus. s. existentibus. f ¶ Oẽs. immo non oẽs ẽt per Trebellianũ, vt infra eo. §. ergo cõtra. Sol. licet hic dicat oẽs: non tamen dicit totaz, vel in totum, secundũ Io. † Vel dic, q̃ quãdo de toto erat rogatus, habebat locũ quod hic dr̃: si aũt retenta quarta de cętero erat rogatus, hẽt locum qđ dicitur infra. Accur.

SYL. ¶ Restituta. Caius. Quęrebaẽ, an facta hęreditatis restitutione restituens remaneret hæres: & videbaẽ q̃ nõ: quia ex quo a. l. ciuili, in cuius ptãte est aliquẽ facere hr̃dem, introducta ẽ testõ. hæreditatis, non vr̃. q̃ aliqs posset esse hęres, sine hr̃ditate. contrariũ decidiẽ ex regula cõi, q̃ q semel est hęres, nõ desinat esse hæres. l. ei q sol uendo. ff. de hæred. insti. No. quẽ non desinere esse hæredẽ ẽt facta restitutione hr̃ditatis. Itẽ no. q̃ vtiles actiones transeũt in fideicommissarium.]

¶ Qui restituit hęreditate, remanet hæres noĩe, & in fideicommissariũ transeũt oẽs actiones. Aret.

¶ Restituta aũt hęreditate, is quidem, qui restituit, nihilominus hęres permanet[a] is vero, qui recipit hr̃ditatẽ: aliquando[b] hęredis, aliquã do legatarij loco habebat. Et Neronis q̃ dẽ tpibus Trebellio[d] Maximo & Anneo Seneca Cõsulibus[c] Senatusconsulto factum est, quo cautũ est, vt si hęreditas ex fideicommissi causa restituta sit, omnes[f] actiones, q̃ iure ciuili[g] hęredi & in hęredẽ cõpeterent, ei & in eũ darenẽ, cui ex fideicõmisso restituta † est hæreditas. Post q̃ senatuscon. Prætor vtiles actiones ei & in eũ, q †recipit hæreditatem,[h] quasi hæredi & in hęredem dare cępit.

¶ Hæres rogatus de fideicõmisso vniuersali vel particulari, p̃ s. natuscõsultũ Pegasianũ poterat quartã deducere, & in hæredes oẽs actiones remanebãt, nisi cautio fuerat interposita inter eũ & fideicommissariũ de actionibus diuidedis. Aret.

† alias esset. † alias recepit † Et sic verbum oĩs, est distributiuũ vniuersaliũ, to tus vero parti culariũ: qđ no. secundũ Ang. Sa Io. Fab. hic reprobat, & tenet sequẽtẽ solutio.

¶ Adde, q̃ vtraq; solut. põt esse bona. & differẽtia inter omne & totum est, q̃ omne est plurium, totum vnius infra pro soci. in prin. & ibi gl.]

SYL.

g ¶ Iure ciuili. vel etiam pretorię, dummodo tales sint prætorię, quę sunt transitorię: vt sunt persecutorię, vt ff. de act. & ob li. in honorarijs. & ff. eo. l. j. §. quanquam. secus in pœnalibus, vt infra de actio. §. pœnales. SYL.

¶ Adde, q̃ eatenus est hęres absque aliqua cautione tutus aduersus creditores, respectu actionum descendentiũ a defuncto, vt p Ang. hic & alios.]

h ¶ Hæreditatem. non facta cessione actionum. alias enim etiam directas habet ex nomine cedentis. SYL.

¶ Sed quia. ... Nõ figurabitur, cum recitetur ius antiquum: assignatur enim ratio introductionis in tex. No. q̃ defalcatio ex fideicõmisso fuit introducta ex senatusconsul. Pegasiano.

a ¶ Remanet. Hęres permanet. No. quod semel est, semper erit. sic. ff. de mino. l. etiam si sine §. sed quod Papinianus. & ff. de hær. instit. l. ei qui soluendo in fi. Accur.

A D D I. Hoc obtinet in imutabilibus de nã vel cõstõe iuris, alias sec9. arg. vt aũt. i Authen. de nõ alie. Ioã. Fab.

b ¶ Aliquando. i. secundum vnum ius: vt per Treb. vt statim dicet: nam omnia transibant.

c ¶ Aliquando. i. secundum aliud ius non erat loco hæredis, sed legatarij: vt per Pegasianum secũdum quod retinet institutus quartam, vt infra e. §. sed quia. & §. post quod.

d ¶ Trebellio. & hinc dictũ fuit Trebellianum Senatuscon.

no . Item ꝙ ipſo iure ex Pegaſiano diminuunt̃ fideicõmiſſa,ſicut legata ex l. fal. Itē ꝙ detractio de fideicõmiſsis nõ eſt ex.l.fal. ēt de particularib⁹, ſed ex Pegaſiano. Cętera no. uide hic per doct.]

¶ Sed quia hęredes ſcripti, cũ aut totã hæreditatē,aut pene totã plerunq; reſti tuere rogabant̃, adire hæreditatē ob nullũ vel minimũ lucrũ recuſabãt,[a] atque ob id extinguebant̃ fideicõmiſſa: poſtea Veſpaſiani Auguſti tpib⁹ Pegaſo & Puſione Cõſulibus [b] Senatus cẽſuit vt ei, qui rogat⁹ eēt hæreditatē reſtituere, perinde [c] liceret quartã partē † retinere,atque ex.l.Falcidia ex legatis retinere conceditur.

¶ Ex ſingulis quoq;

a ¶ Recuſabant, ſic ſupra titu. j.in princ.

b ¶ Conſulibus. ſ. exiſtentibus.

c ¶ Perinde liceret quartã &c. id eſt dicere: ſicut per l.fal defalcant̃ ſpecialia legata, ut ſupra tit.i §.cũ autē.& §.j. ita & generale fideic.defalcatur per Pega.ſenatuſc. ut hic. Et nota triplicem eſſe quartã. Vna dr̃ iure naturæ debita:ut q̃ debetur filijs & filiabus & inferioribus,& ſuperiorib⁹ & quibuſdam tranſuerſalib⁹, ut C.de inoffi.teſt. cum quæritur. & l.parentibus. quæ eſt aucta in Auth.de trien.& ſem.§.j. & hæc dicitur debitũ bonorum ſubſidiũ, ut C.de inof. don.ſi totas. Alia eſt, quę debet̃ iure inſtitutionis:vt ex ſingularibus legatis & fideicõmiſsis , ut ſupra tit.j. Alia quę dicit̃ trebellianica,ut infra e. §. ſed quia.licet fuerit ꝑ Pegaſianum idu cta,ut hic Item eſt quarta quædã , quæ debet̃ ex conſtõne diui Pij filio arrogato , ut ſupra de adopt. §. cum autem.

† Concor. cũ hoc tex tu cap. raynut. in glo. ſup uerbo, trebellianũ ante mediũ extra dt̃ teſta. Quarta eſt multiplex.

ADDIT. Item eſt & alia , q̃ debet̃ concubinę , quã quis acceperat ea intentione , ꝙ eã duceret in uxorē : qm̃ ſi poſtea animo mutato illa expellat̃, tenet̃ ei quartã partē ſuæ ſubſtãtię dare,ut in Auth.qui.mo.na.effi.leg.§.ſit igit̃,alias & meli⁹.§.qm̃. aũt.quaſi circa fi.tit.collat. vj Et vide alias plures quartas per Io. Fab. & Ang.hic.

d ¶ Permiſſa eſt. per ſenatuſcõ. Pegaſianũ.ſ. ab hęrede, nõ a legatario gra

rebus,quę per fideicõmiſſum relinquũtur, eadem retentio permiſſa eſt.[d]

¶ Poſt [e] quod ſenatuſconſultũ ipſe hæres onera [f] hæreditaria ſuſtinebat: ille autē , qui ex fideicõmiſſo recipiebat partē [g] hæreditatis, legatarij partiarij loco erat.i.eius legatarij cui pars bonorũ [h] legabatur:quę ſpecies legati partitio vocabatur , quia cũ hærede legatarius partiebatur hæreditatē. Vnde q̃ ſolebãt [i] ſtipulationes inter hæredē & partiariũ

uato alij dare vel reſtituere , ut dicemus infra tit.j.§.j.

* ¶ Vide q ibi dixi , & Bart. in l. j. §.deniq;. ad ſi.ff.eo.] SYL.

e ¶ Poſt qđ ſenatuſcõ. ſ. Pegaſianum

f ¶ Onera. ſ.omnia.

g ¶ Partem ſ.dodrantē.

h ¶ Pars bonorum.

ADDIT. Intelligas tamen ſub nomine hęreditario : alias autem. iſte tex. non procederet : quia ille, cui relinquitur pars bonorum , non ſuſtinet aliqua onera, ut l.bonorũ. ff. de uerb.ſigni. & no in l. non amplius.§.fin.eum l.ſeq. & ibi Bartol.ff.de lega.j.& facit tex. cum glo & Bart. in l.mulier.§.fi.ff.eo. Angel.

i ¶ Solebãt.ſ.iure uetuſtiſsimo, ſecũ dũ Pla.nam legatarius non ſuſtinebat onera, & iõ hęc ſtipulatio ĩterponebatur.Sed cum hodie legata fideicõmiſſis ſint adęquata, ut ſupra de le. §.ſed nõ uſque . & in fideicommiſſo diuidãtur onera inter hæredem & fideicõmiſſariũ, ut ĩ.proxi.§. ergo. & §. ſed qa ſtipulationes . patet ꝙ hęc legata uniuerſalia ſeu particularia ſine ſtipulatione debent tranſire cum onere. & facit ad hunc. §.ff.de leg. ij.ſi quis ſeruum.§.in & l. ſeq.

¶ Adde hoc nõ procedere legata parte SYL.

te bonorum secundum Bar. in d. §. fin. etiam facta exæquatione.]

a Interponi. puta quando legabatur dodrans.

b Cõe esset. Sed hac stipulatione nõ interposita omnia onera erant hr̄dis rogati occasione quartæ. quã retinebat, vt infra eo. §. proxi. versi. at si plus.

SYL. Ergo siqdẽ. Casus. Quçrebatur, an rogatus restituere esset oĩno immunis secũdum ius antiquũ: & respondet̃ pro vt in tex. corrigit̃. n. hoc qđ hic dr̃ ex. §. proxi. seq. & assignatur ibi rõ decisiõis. Iõ non expedit aliter casum figurare, quia litera plana est. No. ꝙ q̃uis iuris ciu. appellatiõe veniant illæ. v. ptes de quibus. s̄. de iure na. gen. & ci. tñ in spẽ sumẽdo non comprehẽdit ẽt senatusconsulta, ita ẽ tex. hic dũ dicit̃, in hçredẽ quidẽ iure ciuili, in fideicom. ex senatusc. Item ꝙ hçres recusans adire cogit̃ ad petitionẽ fideicõmissarij adire & restituere. Itẽ ꝙ tali casu hçres ẽ immunis ab oĩ dãno. Itẽ ꝙ nihil lucri sentit. Itẽ ꝙ regulariter hçres grauatus cogit̃ inuit[us] adire & restituere, nisi testator contrarium disposuerit, gl. in l. debitor. in princip. ff. eod.]

c Ergo si quidem. Tunc demũ locũ habet senatuscon. Pegasianũ, quando vel totũ vel vltra dodrãtẽ hr̄s rogat[us] ẽ restituere: ergo &c.

d Pro rata parte. s̄. eo. §. restituta. cõtra. Solu. vt ibi.

e Vniuersa onera. Nisi stipulationẽ supradictã interposuisset, vt s̄. e. §. post qđ & hæc subijcit.

f Restitueret. s. spõte. Nã poterat quartã retinere p Pegasianũ. s̄. eod. §. post qđ.

✠ ADDI. Stipulatio emptæ & venditæ hæreditatis d̄clarat̃ in l. vẽditor ff. de hæ. vel actio. ven. in gl. interposita. H. M.

g Interponebãt̃. facit ff. de pecu si creditor. & ff. mand. hæredem. §. fin.

✠ ADDI. Qđ paulo añ dr̃ quasi ptis & p pte, ĩtellige hoc fuisse nomẽ stipulõnis ĩterpositę ĩter hr̄dẽ & fideic. đ qua Vlp. ti. xxv ptis, inqt, & p pte stipulões pprie dñr, q̃ de lucro & dãno cõicãdo solẽt interponi ĩter hr̄dẽ & legatariũ ptiariũ. i. cũ quo ptiius ẽ hr̄s.

legatariũ interponi, [a] cædẽ interponebãtur inter eũ, qui ex fideicõmisso recepit hæreditatẽ, & hçredẽ: id est vt lucrũ & dãnum hæreditariũ pro rata parte inter eos cõmune [b] esset.

¶ Rogatus restituere dodrãtẽ, actiones diuidit p rata: si vero vltra dodrante ex Pegasiano remanẽt actiones pœnes hæredẽ, nisi stipulatio sit interposita, si spõte adijt: alias oẽs trãseunt in fideicõmissarium. h. d.

¶ Ergo [c] si quidem nõ plus quàm dodrãtem hæreditatis scriptus hr̄s rogat[us] sit restituere, tũc ex Trebelliano senatusc. restituebat̃ hr̄ditas, & in vtrũq; actiões hæreditariæ pro rata [d] parte dabantur: ĩ hæredẽ quidẽ iure ciuili, in eũ vero, qui recipiebat hçreditatẽ, ex senatuscon. Trebel. tanquã in hæredẽ. at si plus quã dodrãtẽ, vel ẽt totã hçreditatem restituerẽ rogatus esset, locus erat Pegasiano senatuscõsulto: & hçres, q semel adierat hæreditatẽ, (si mõ sua voluntatẽ adierat) siue retinuerat quartã partẽ, siue retinere noluerat ipse vniuersa onera [e] hr̄ditaria sustinebat. Sed quarta qdẽ retenta, quasi partis & p parte stipulationes ĩterponebant̃, tanquam inter partiariũ legatariũ & hr̄dem. Si vero totã hæreditatem restituere, [f] emptæ & venditæ hr̄ditatis stipulationes interponebantur. [g] Sed si † recusabat scriptus hæres adire hære-

† alias recuset.

ditatē ob id, q † dicc ret cā sibi suspectā esse quasi dānosā, [a] † cauebat Pegasiano senatusc. vt desiderā te eo, cui restituere rogat⁹ † esset, iussu Pręτoris † adiret, & restitueret hęditatē: perindeq; ei & ī cū, q † reciperet hęredi tatē, actiones † darē tur, ac iuris est ex Treb. senatusc. Quo casu [b] nullis stipula tionib⁹ ē opus: qa si mul & huic, q resti tuit, securitas dat, & actiones hęreditarię ei & in eum transfe rūtur, qui recipit hæ reditatē: vtroq; [c] senatuscōsulto in hac concurrente specie.

¶ Omnis virtus Pegasiani senatusconsulti tributa est Trebelliano: & heres rē stituit hodie retenta quarta, actionibus diu.sis pro rata: & hęs hodie ex eodem senatusconsulto cogitur adire. h.d.

¶ Sed quia [d] stipula tiones ex senatu scō sulto Pegasiano de scēdētes & ipsi anti quitati displicuerūt, & quibusdā casibus [e] captiosas eas ho mo excelsi ingenij Papinian⁹ appellat, & nobis ī legib⁹ ma gis simplicitas † quā difficultas placet: i deo omnibus nobis suggestis [g] tā simili tudinib⁹ quā differē tijs vtriusq; senatus consulti, placuit, ex ploso senatusconsul to Pegasiano, quod postea [h] superuenit, omnem auctoritatē Trebelliano sena-

† alias dicat.

† alias cauet.

† alias est.

† alias adeat & restituat.

† alias recipit.

† alias dantur.

a ¶ Quasi damnosam. Licet cām nō assignet, quia varię sunt hoīum volūtates, vt ff. ad treb. l quia poterat. Acc.

SYL. ¶ Adde, q isto casu est volūtas p rōne, quia hoc agiē principaliter vt se exoneret, nō vt alium grauet: aliogn sola voluntas, si tenderet ad aliquē grauādum, ex vanis suspicioni bus mota nō sufficeret. l. hęc autē satisdatio. in princ. ff. si cui plus q p. l. fal.]

b ¶ Quo casu. i. cū p treb. restituiē tota. Vel dic p Pegasianū. s. i. casu prōposito vbi coact⁹ adijt: si vero non coactus, sed spōte, secus, vt s. eod. §. versi. si vero totam.

c ¶ Vtroq;. s. treb. quia nil retinebat: & Pegasiano, quia cogebatur: & ita quo ad sniam cōcurrunt, quo ad verba non concurrunt: cū alio casu vnum, & alio aliud loquebatur.

SYL. ¶ Sed quia stipulationes. Casus. Nō pōt figurari, qa poniē correctio iuris antiqui, est. n. pro rōe dubitādi ipsum ius antiquū, rō aūt correctionis ponitur in tex. ibi, sed quia. in prin No. igiē simplicitatē amicā ll. calliditatē inimicam, quod intelligēdum est de prudenti, non de supina. l. nec. ff. de iur. & fac. ig. Itē no. q oīs virtus Pegasiani senatuscōsulti est hodie tributa treb. & illud in quo magis valebat. cętera no. dic vt per Ang. & alios.]

d ¶ Sed quia. Dixi interponi stipulationes ex Senatuscon. Pegasiano &c.

e ¶ Quibusdam casib⁹ s. pp solennitatem verborū, vt hic dicunt quidā: vel tunc, qn is, cui restituta erat, nō erat soluendo: vnde inutilis erat stipulatió. Vel vetius, hos captiosos modos nescimus q sint. Accur.

f ¶ Simplicitas. No. simplicitatē amicā legibus: & facit l. j. de leg. ag. suc. § & hęc quidē. & ff. de dolo. l. j. in ptin.

Simplicitas ē legibus amica.

* ¶ Declaraui. supra titu. de iust. & iu. §. his igitur.]

SYL.

ADDIT. intellige de simplicitate quæ est contraria fraudi, non aūt de fatuitate, quia illa est damnabilis. l. iij §. fi. ff. de susp. tut.

g ¶ Suggestis: hic nota, q in sententia sūnt allegationes repetendę.

¶ Aduerte tn̄, quia argm̄ non concludit, qa licet istę similitudines sint repertę. tamen nihil inferunt ad sniam.

In snia sunt allegationes repetēdæ. SYL.

h ¶ Quod postea, quia pri⁹ fuit treb.

* ADDITIO. Ratio quare exploso Pegasiano oēm auctoritatē Trebelliano præstare placuerit Iustinia. colligitur

gitur ex.l.ij.§.solum autẽ C.de vet.iu. enucle.reiectis alijs rationibus multorum. H. M.

a ¶ Quartam.s.de bonis hæreditatis: detracto tamen alieno ęre, vt C.eo.& si ne scriptura

aut habebat hrs plus quarta sub noīe quotæ: veluti si erat restituenda (puta) dimidia tm̃:& tunc teneť legatarijs ꝓ rata tm̃.intellige tamẽ pro rata totius dūmõ quarta nõ lędať.l.j §. pe.ff. eod.

ADDIT. Põt tamẽ fideicom. volẽte quartã totius hrditatis deducere:& tunc teneť creditoribus ꝓ sua rata. de quo & qualiter legatarijs teneatur, vide Ang. hic.

b ¶ Liceat. Etiã contra volũtatẽ defuncti iure isto.s. in tõnũ, vt C.ad l.falc.si vt al legas. hodie forte contra secũdũ quosdã, vt in Auth.de hęre.& falc.§.si vero expressim.

tuscõsulto pręstare vt ex eo fideicõmissariæ hæreditates restituantur, siue hēat hæres ex voluntate testatoris quartã, [a] siue plus, siue min⁹, siue nihil penit⁹: vt tũc quãdo vel nihil, vel minus quarta apud cũ remanet, liceat [b] ei vel quartã, vel ꝙ deest, ex nostra auctoritate retinere, vel repetere solutũ, [c] quasi ex Trebelliano senatusc.ꝓ rata portio ne actionibus [d] tam in hęredē, quàm in fideicõmissariũ cõpetētib⁹. Si vero totã hrditatē sponte restituerit, [e] oēs hrditarię actiones fideicõmissario & aduers⁹ eũ † cõpetunt. [f] Sed & id ꝙ pcipuum Pegasiani senatuscõsultifuerat, [g] vt qñ recusaret hæres scriptus sibi datam hæreditatem adire, necessitas ei ĩponerenť totã hęreditatē volenti fideicõmissario restituere, omnes ad eam & contra eum transferri, vel totas, vel aliquas earũ, hac mente vt restituať hrditas.

Aut testator assignauit hrdi aliqd, vt deducto eo totũ vadat ad fideicõmissarios nã tũc q̃uis habeat plus quarta, non teneť legatarijs, nisi bona fideicommissarij non sufficeieñt. l. j §. si is qui cccc.ff.eo.]

† alias compe- tant.

e ¶ Restituerit. Quæ restitutio fit re & verbo. Re: vt si patiatur res hęreditarias a fideicommissario possideri,

Verbo aũt sic, Restituo hrditatē tibi, licet corporaliter rerũ possessionē non tradã, & ex tunc res fiũt fideicõmissarij in vtroque casu, vt ff ad Treb. facta. Sed nunquid ēt ante factã restõnem est fideicõmissarius dñs, vt C. cõia de leg. l. fi. §. sed quia? Respon. nõ, quia ante restõnē oia facit hrs, & ēt manumittit seruũ hęreditariũ, qđ non faceret, si alius esset dñs, vt ff. ad Treb. Marcellus.§ res.& l. si hrs institutus. §. si hęres. Nec ob.d. l.cõia dele. q dicit dari rei vend fideicõmissario generali, nã est itelligēdũ, ex quo hrditas est restituta. Vel speciale est in reb alienatis, vt ante restitutã hæreditatē detur fideicommissario vtilis rei vendicatio.

f ¶ Cõpetunt. Quia per oia est vt hæres, vt ꝗ quod cum eo. l. si filius. §. fi.

g ¶ Fuerat. Vt supra eo. §. ergo, versi. sed si recusabat.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis opi. hodie est, ꝙ prohiberi possit, cum hoc sit clarũ in falcidia, auth. sed cũ testator. C. ad l.falc. ꝗ hodie ē æquiparata, l. Marcellus. §. qđ autem. ff. ad treb.

c ¶ Solutum. Propter facti non iuris ignorantiam, vt C.ad l.falc. error.

d ¶ Actionibus.s.creditorũ. nõ legatorũ, secundũ B. vt ff. eo l j. in fi. & l. apud j. resp sed & legatarijs responder hrs, cũ eis fideicõmissaria portio nõ sufficit, sic tñ vt totius hrditatis quarta sibi reseruetur, vt ff ad Treb. l. j § si is qui, secundũ Io. Sed Azo contra C. ad Treb. l ij. Sed illa secundum supra dictam distinctionem intelligitur.

SYL. ¶ Adde ꝙ aũt hrs cogiť adire, quo casu nihil retinet, & tunc nõ teneť, infra ver. si vero totã. aut ei ant facta tot legata, ꝙ fuit necessaria detractio quartę, & ũc in nihilo teneť legatarijs. l. j. §. ti. ff. eo. quia debet hrē quartã saluã,

ferre actiones : & hoc trāſpoſuim⁹ ad ſenatuſconſul. Trebel. vt ex hoc ſolo neceſſitas hęredi imponatur, ſi ipſo nolēte adire fideicommiſſarius deſidęret reſtitui ſibi hæreditatē: nullo nec dāno, nec cōmodo apud [a] hæredem remanente.

¶ Quæ de tota hęreditate cauta ſunt habent locū ī pte. h. d.

¶ Nihil autē intereſt, vtrū aliquis ex aſſe hæres inſtitutus, aut totā hæreditatē, aut pro parte reſtituere rogatꝰ: an ex pte hr̄s inſtitutus, aut totā eā partē, aut partem partis reſtituere rogatꝰ. Nam & hoc caſu eadē obſeruari pręcipimus, q̄ in totiꝰ hęreditatis reſtitutione diximus. [b]

¶ Si retēta certa re aſcēdente ad quartā rogatus ſit reliquū reſtituere, reſtituta hæreditate, eēt actiones inſolidum tranſeūt in fideicōmiſſariū. & hęres ad nulla onera hęreditaria tenetur. h. d.

¶ Si quis vna aliqua re deducta ſiue p̄cepta, q̄ quartā [c] continet (veluti fundo vel alia re) rogatus ē reſtituere hęreditatē, ſimili mō̄ ex Trebel. ſenatuſcō̄. reſtō̄ fiet, perinde ac ſi quarta parte retēta rogatus eſſet reliquā hæreditatē reſtituere. Sed illud īteresſt, ꝙ altero caſu. i. cū deducta ſiue p̄cepta aliqua re reſtituitur hr̄ditas, ī ſolidū ex eo ſenatuſconſulto actiones trāſferūt': & res, quæ

a ¶ Apud heredē. Cui ēt cauebit fideicō. de pręſtādo eum indemnem futurū occaſione hęreditatis, vt ff. ad treb. cum hęreditas. & ēt pro futuris habet exceptionē, vt ff. ad treb. l. j. §. q̄q̄. Sed hęc coactio, de qua hic dr̄, qualiter fitꝰ Rn̄. per officiū iudicis poſtulante eo, cui eſt reſtituēda hęreditas, vel quota pars, nō aūt ſi ſingulare fideicommiſſum ſit relictum, vt ff. ad tre. l. nā qđ. §. ñ oīs. vel etiā poſtulante procuratore eius, cui ſit mādatū. nec ſufficit cauere d̄ rato, vt ff. ad treb. q ita. § j.

ADDIT. Et no. ꝙ procuratori ſimpliciter & habenti ſpeciale mādatū pōt fieri reſtō hr̄ditatis, non aūt procuratori in rem ſuā ſiue ceſſionario. l. cū mulier §. ex aſſe. ff. de iure dot. Are.

SYL. ¶ Nihil aūt. Casus. Nō figurat' in tā gn̄ali regula. modicū. n. dubitationis hebebat, ꝙ illud, qđ de toto dicebat', haberet locū in parte. l. q̄ de tota. ff. de rei ven. No. ſummariū, & ꝙ idē eſt iuris in fideicōmiſſo quotę partis, quod in fideicommiſſo totius hęreditatis.

b ¶ Nihil aūt. Diximus. vt ſ. eo. §. ſed quia ſtipulationes, & proxi. § Et no. ꝙ idē iuris eſt in toto quo ad totū, quod in parte quo ad partem, vt ff. de acqu. hęr. ſi ſeruus. & ff. de vſur. qui ſcit. in prin. Arg. contra. ff. de eui. ex mille.

Ius idē ē in toto quo ad totū, quod in parte quo ad partē, & econtra.

ADDIT. Tu dic q' hęc regula procedit, qn̄ eſt eadem rō in parte, quę in toto: alias nō, vt in contrario, vt ibi declarat gl. iij.

SYL. ¶ Si quis. Casus. Dubitabat', relicta aliqua re particulari hr̄di, ſi rogabat' reliquū reſtituere, an teneretur actionibus hr̄ditariis, & an habebit quartā: & videbat' ꝙ ſic, qa cū debeatur ſub nōie quotę & de ipſa hr̄ditate, nō videbat' de aliis danda. cōtrariū decidit' ī vtroq;, rō ē, quia ſatis ē ꝙ hēat iudicio teſtōris. l. in quartā. ff. ad l. fal habet iñ tūc liberā, qđ ſecus eſt, ſi relinquit' quota. No. ſumma. Itē ꝙ qn̄ hęredi aſſignat' vna vel plures res, habet' loco legatarij, & omnia onera remanent apud fideicōmiſſariū. Item ꝙ liberū eſt fideicōmiſſario fideicōmiſſum futurum inutile repudiare.]

c Quartā. vel ēt minꝰ quarta, ſed tn̄ agit' ad ſupplementū, vel retinebit, vt ff. eo. l. j. §. ſi hęres pręcepto. in fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ in eo ſupplemēto, quia hʒ ſub nomine quotę, ſubibit onera, vt dicūt gl. & doc. ī d. §. ſi hr̄s. Et dic ēt, ꝙ ſi coa-

si coactus adierit, restituit etiam rem, sibi a testatore relictam. l. ita tamen. §. si præcep. ff. eo.]

missum relinquere, quoniam sponte relinquere legitimam hæreditatem videtur non instituendo alium, vt ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. j.

SYL.

remanet[a] apud hrēdē, sine vllo onere hrēditario apud eū remanet, quasi ex legato ei acqsita. Altero vero casu. i. cū quarta parte retēta rogatus est hęres restituere hęreditatē, & restituit, scindunt actiones:[b] & ꝓ dodrāte quidē trāsferunt ad fideicōmissariū, pro quadrāte remanent apud hæredē. Quin etiā licet vna re aliqua deducta aut ꝑcepta restituere aliqs hæreditatē rogatus sit, in qua maxima pars hæreditatis cōtineatur, æque in solidū trāsferūt actiones & secū deliberare debet is, cui restituit hrēditas, an expediat sibi restitui. Eadē. s. interueniūt, & si duab' pluribusve deductis ꝑceptisve reb. restituere hrēditatē rogatus sit. Sed & si certa sūma deducta præceptave, quę quartā, vel ēt maximā partem hrēditatis continet, rogatus sit aliqs hęreditatē restituere, idē iuris est. Quæ aūt dixim' de eo, qui ex asse īstitutus[c] ē, eadē transferimus & ad eū, qui ex parte hrs scriptus ē.

SYL.

¶ Hæres ab intestato & fideicommissarius grauari possunt de restituendo. h. d.

¶ Præterea intestat' quoq; moritur' pōt rogare[d] eū, ad quem bona sua vel legitimo iure, vel honorario ptinere ītelligit, vt hrēditatē suā totā, partēve eius, aut rē aliquā (veluti fundū hominē, pecuniam) alicui restituat:[e] cū alioquin legata nisi ex testō nō valeāt.[f] Eum quoque, cui aliquid restituitur, potest rogare, vt id rursum alij aut totum, aut partē, vel etiam

a ¶ Remanet apud hæredem. facit C. de hęr. instit. quoties.

b ¶ Actiones. s. creditorū, non legatorū, quod dic vt s. eo. §. sed q a. i. fi.

c ¶ Institutus. Vt restituat retenta certa re.

¶ Pręterea. Casus. Quęrebat, nūqd venietes ab ītestato grauari possent & videbat ꝙ nō, quia habent a l. non a testōre, & quē non honoro, nec onero. l. ab eo C. de fideic. Contrarium decidit, quia satis dr saltē tacite honorare, ex quo poterat alios instituere, & ipsos excludere. l. conficiunt de iu. cod. & quia cū grauet, in consequētiā vr honorare & eis relinquere. No. ꝙ non solū ex testō, sed ab intestato hęredes grauari fidei commisso possunt. Itē ꝙ legata de iure antiquo ab intestato relicta non valebant. Itē ꝙ fideicom. & legatarius grauari possunt.]

d ¶ Rogare. i. codicillis.

e ¶ Restituat. ideo pōt ab his fideicō

f ¶ Non valeāt. Sed quo iure hoc est verum? antiquo non, vt ff. de le. j. l. j. Itē nouo nō vt C. cō. de leg. l. ij. Dic ergo anrigori iure locū habere quod hic dicitur.

¶ Adde, ꝙ Bar. in d. l. j. seq. hāc fol. in ij. col. sed hic tex. videtur obstare, cū dicat, nō valeant. designando tps, quo loquit, nisi subaudias. s. iure antiquiori, prout glo. in verbo, possit. tit. seq. in prin. vel ponat ips pro tpe vt sæpe. Hodie vero cōis resolutio est, quod valeant relicta ab intestato, quia nō remanet hodie differentia inter fideicōmissa & legata, nisi voce, nomine, & verborum conceptione, vt no. in d. l. j. excepto legato libertatis.]

¶ Vel dic, ꝙ d. l. j. de leg. j. secundum noua iura loquitur secundum quæ equiparata sunt legata fideicommissis, vt s. de leg. §. sed non vsque.

aliquid aliud restituat.[a]

¶Qui primo negauit fid:i cōmissum esse relictū, postea conuictus nō pōt dicere in minus solēni voluntate fuisse relictū.h.d.scd̄m op:. Ioannis. Vel sic· Quando testōr noluit solēniter disponere, sed in fide hæredis committere, heres tenetur iurare nō esse relictum, vel soluere. h.d.Aret. Et hanc opin.approbant doct.· in l.si C.eod.tit.

¶ Et quia prima fideicommissorū cunabula a fide hæredum pendet, & tam nomen [b] quàm substantiā acceperūt, iō diuus Augustus ad necessitatē iuris ea retraxit. [c] Nuper & nos eundem principem superare contēdētes, ex [d] facto, qđ Tribonianus vir excellentissimus † & Questor sacri palatij suggessit, constōnē [e] fecimus, per quā disposuim', si testator fidei hæredis sui cōmisit, vt vel hæreditatē, vel speciale fideicommissum restitui, & neq; ex scriptura, neq; ex quinque testiū numero (qui in fideicōmissis legitim' [f] esse noscitur) possit res manifestari, sed vel pauciores quàm quinq; vel nemo penitus testis interuenerit, tūc (siue pater hæredis, siue ali' quicunque sit, qui fidē hæredis elegerit, & ab eo restitui aliquid voluerit) si hæres pfidia tētus adimplere fidē recusat, negādo rem ita esse subsecutā, si fideicōmissarius iusiurādū ei detulerit, cum prius ipse de calumnia iurauerit, [g]

a¶ Restituat. Etenim inquantū quis honorał, & onerari pōt, vt infra tit. j. §. j. versi. hoc solum. Sed nūquid quartā retinebit? Respon. vt infra tit. j. §. j. versi. hoc solum.

*ADDI.
Et quia prima. Summa hæc ē, si hæres īstitutus in testō minus solenni neget relictū esse aliquid quod petił, iurare cogił aut ꝑ conuicto tenetur, quod si negauerit aliqñ relictū esse, & deinde confiteał relictū, sed in minus ꝑfecto testō nō auditur, sed oīno soluere cōpellitur, ex quo adiuit facit l.fin.C.de fideicō.H. M.

SYL. ¶ Et qa prima. Casus. Quæsitum fuit si hr̄s grauatus sit, de onere tñ fideicōmissi non cōstet, an saltē iurare teneał se nihil scire de fideicō. & videbał ꝙ non, quia iuramētum hoc purgatorium non solet deferri nisi aliquo probato. l. admonēdi. & ibi doct. ff. de iureiu. cōtrariū decidił ea rōne, qa cū in fide hr̄dū fundata sint fideicōmissa, voluit Impe. fidē exuberare in his, & hæredē, si nō ad præstandum ex verbo fideicōmissarij, ex eo saltē iurare teneri. Nō. ꝙ nomē, substātia, & receptio fideicō missorum cām habuerūt a fide hr̄dis. Item ꝙ nō est malæ inuidiæ crimen. sed bona emulationis affectio, cōtēdere alios virtute superare. Itē no. ꝙ hr̄s, q asserit grauatus, eo gił aut soluere, aut iurare. Itē ꝙ codicilli facti corā quinq; testib. valēt. Item ꝙ q primo negauit, non pōt postea confitēdo se tueri ꝑ textu ī valiđ dispōnis.]

† alias Exquæstor. alias' Exqstore.

b ¶Et qa. Nomen. No. nomen cōseqūens rei, vt supra de do. §. ē & aliud.

c¶ Retraxit hæc iura sūt s̄. e. in prin.

d¶ Ex fcō i. ex qōne de facto.

e ¶ Conſtōnē vt C. de fideicō. l. fi.

*ADDI.
In tex. Quæstorē Tribo. vocat, & sic habet Theoph. cur ergo Ex questorē vocat in ꝓœm. nimirū quod hic cōstōnis suę tp̄s spectat, quo tp̄e Questor erat, vt valde mirer Aem. Ferr. qui Ex quæstor reposuit.

f¶ Lūmus. no. testes. v. in codicillis necessarios esse, vt C. de cod. l. fi. §. fi. & de fideicō. l. fi. ibi, sed siue quīq; &c.

Codicillis v. testes adsint.

g¶ Iurauerit. Nā in omni casu erat

olim

olim iurãdum & in omni capitulo, vt C. de iur. calum. l. j in prin. hodie sufficit semel iurare, vt in Auth. de ijs qui in gre. ad appel. §. fi.

SYL. ¶ Adde & intellige in ijs, quę obueniunt post litem conte. sed in ijs q̃ contingunt ante, ẽt hodie iurat̃ in singulis, Bartol. in Auth. hoc sacramẽtũ. C. de iure iuran. pp calum. dan.]

† alias vniuersitatis.

a ¶ Necesse eum hr̃e. sed nunquid hodie corrigit̃ hoc, cũ nulli defera tur inuito. vt C. de iureiu. l. fi. & l. gñaliter. §. finaũ! Rñ. non quia hęc ẽ posterior cõstõ Iustiniani, vt C. de fidei com. l. fi. & ita est iste specialis casus, ĩ quo quis compellitur iurare.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rõ specialitatis ponit̃ ĩ l. fi. C. de fideicomis. quia defert̃ iuramẽtum de conscientia sua, quod nõ põt referri, & licet Ang. ex opi. Salý. videatur discedere ab opin. gl. ĩñ dicẽdum est, quod si hęres probabiliter ignorat, puta quia erat absens, & fideicommissarius potest probabiliter scire, põt referri, si fideicommissarius absens fuerit, vel alias probabiliter nesciat, non poterit, prout in fi. in casu. l. lex cornelia. §. hac. l. ff. de iniur. secũdum dicta Bart. ibi.]

b ¶ Coarctari. Nota pp contumaciã non iurantis eum condemnari, vt C. de iuram. calum. l. ij. §. fi.

c ¶ Eadem. Scilicet vt compellatur iurare vel soluere.

d ¶ Quod si. dixi q̃ñ cõtumax fuit nõ iurando, nunc quãdo iurauit, & per sacramentum fuit confessus, vel ẽt ante quam iuret, sed prius negauerat relictũ, vt in fi. huius tit. dicemus statim.

e ¶ Subtilitatẽ. Quę est, vt ex quo est volũtas nõ solennis, nõ valeat ea quę facta sunt, vt C de fideicõ. l. si veritas. & C. de testa. non dubium. §. illud.

f ¶ Soluere cogẽdus est. sed qũo coarctatur ex nõ solenni voluntate? sic ergo soluũtur inutiliter relicta, sicut & vtiliter, qđ tñ nõ debet vt C. de fideicom l. si veritas. quæ est cõtra. Solu. quidã dicunt, ꝙ vbi solẽniter testari voluit, & non fecit, h̃3 locũ lex contraria, alias si noluit testari solenniter, hẽat locũ qđ hic dr̃, † ut ar. ff. de iure cod. l. j. sed hęc falsa est, quia & hic de testatore loquitur, qui solenniter facit, vt ibi. Si testator fidei hęredis sui commisit.

necesse [a] eum hr̃e vel iusiurãdũ subire, ꝙ nihil tale a testato re audiuerit, vel recusantẽ ad fideicom missi vel † vniuersalis vel specialis solutionẽ coarctari: [b] ne depereat vltima voluntas testõris fidei hæredis cõmissa. Ea dẽ [c] obseruari cẽsuimus, & si a legatario vel fideicõmissario aliquid similiter relictũ sit. Quod [d] si is, a quo relictũ dicitur, postquã negauerit, cõfiteatur qđẽ aliqd a se relictũ esse, sed ad legis subtilitatẽ [e] recurrat, oĩno soluere [f] cogendus est.

¶ De singulis rebus per fideicõ. relictis.

¶ Etiam res singularis põt per fideicommissum relinqui, & tã ab hęrede, quã a legatario. h. d. Ang.

† Et hæc lectura videt̃ satis pbari p istũ rex. quã sequunt̃ Franc. Accur. Mart. Syl. & alij doct. vt refert Bart. in l. fi. C. e. & Ang. hic, secundũ q̃ erit practica, ꝙ hæredi ab initio non neganti deferat fideicõ. iurm, si testator volens solenniter testari fidei suę commisisset tale legatum, quo luxante e. rit securus, contra recusanrem

SYL. ¶ Addc, ꝙ ista opin. cõiter reprobatur hic, & in l. fi. C. de fideicom. & probat̃ ex illis verbis, neq; ex scriptura.]

¶ Alij vt B. dicebant esse distinguendũ, an dicat hęres, Non est verum tibi legatũ esse, quo casu cogitur probare esse verũ & solẽne, vt in contrario, eo saluo, vt si deferat̃ sacramẽtũ, iuret, vt s̃. proxime. §. an dicat. Nõ potes petere, quia est min' solẽne, ĩ quo casu cogit̃, vt hic. Sed hoc non v3 q̃a secundũ hoc expediret ei negare, quod esse nõ debet, vt ff de trib. l. illud. §. pen.] Dic ergo scd̃m Ioan. aut ab initio cõfitet̃ relictum, & tunc nõ tenetur ex nõ solenni voluntate, vt in alia. l. contraria.

¶ Adde hoc verum, dummodo non sit relictum ab eo, qui solenniter volebat testari, sed solum hęredis integritati confidere. d. l. fi.]

† ¶ Aut negauit, sed postea fuit p sacrm̃ vel p probationes cõuictus, vt de lato iurõ confiteat̃ relictũ, tũc iurare compellit̃, vt ita rõne sui mendacij te neatur.

SYL. vero agetur cõ dõne ex isto §. † Et quã uis ẽt in isto mẽ

bro opi- SYL. nio Ioã. sit cõis tñ Ioan. Fab. hic eã impugnat, ẽt si in testõ vel codicillis fuerit relictũ, & respondet a l le. si veritas. ꝙ quãdo hr̃s negat lite contest. legatarius hẽt duo remedia, vel qđ deferat iuramẽtum, & obtinet iste §. & d. l. fina. vel ꝙ onerετur se probatione, & tunc sibi imputet̃ q̃ debet probare dispositionem solennẽ, vt ibi.

neatur. vt hic. & arg. in Auth de trien. & sem. §. studium, & §. ad hoc.

¶ Adde & corrige hanc gl. quia corrupta est, secundum gl. in l fi. C. de fidei commis.]

* ADDIT. Hoc ẽ in eã, cur hic & in d. l. fi. ex iniusto testamẽto hr̃s teneat̃, q̃a ipse adiuit ex eodẽ hr̃ditatẽ, & ea pp non l3 ei allegare in legatarios & fideicõmissarios defectũ: non .n. ferendus est is, qui ex tali testõ captat opima commoda, onera aũt respuit. l. vnica. §. pro secũdo. C. de cadu. tollẽ. iuuat maxime l. si veritas. C. de fideic. l. non dubiũ. C. de testam. & hęc est veritas p̃ter oẽs. nec Bar. ĩtellectus verus est quẽ refert in l. nemo. ff. de leg. j q̃a diuinat & a Ias. rep̃hẽdit̃ cũ de moriẽtiũ non dę viuorum actu quęrat̃. H.M.

POtest tamen quis ẽt singulas[a] res p fideicõ. relinquere: veluti fundũ, argentũ, hoĩem, vestẽ, & pecuniã numeratã: vel ipsũ hr̃dẽ rogare, vt alicui restituat, vel [b] legatariũ, quãuis a legatario legari non possit.[c]

¶ Res hr̃dis & aliena põt per fideicõ. relinqui: in qua põt fideicõmissarius grauari, dummodo nõ oneret̃ vltra cõmodum, & re aliena relicta, ipsa, vel æstimatio danda est. h.d.

¶ Potest aũt non solũ proprias res testator per fideicõmissũ relinquere, sed & hęredis, aut legatarij, aut fideicõmissarij, aut cuiuslibet alterius.[d] Itaq; & legatarius & fideicommissarius nõ solũ de ea re rogari põt, vt eã alicui restituat, quæ ei relicta sit, sed ẽt đ alia, siue ipsius,[e] siue aliena sit. Hoc solũ obseruãdum est, ne plus quisquam rogetur alicui restituere quàm ipse ex testõ

olim a legatario non legabatur.

a ¶ Singulas. Non solum generaliter, vt supra tit. j.

b ¶ Vel legatarium. s. rogare, vt aliquid alicui restituat.

c ¶ Non possit. Antiquo iure ĩspecto, sed nouo iure aliter est: nam potest a quolibet, q̃ commodum quocũq; mõ habet, legari & fideicommitti, vt C. com. de leg. l. j. §. fina. & hoc statim subijcit.

¶ Adde, ꝙ non solũ ipsi grauari possunt, q̃ commodum sentiũt, sed eius hæredes. l. si fuerit §. fin. ff. de leg iij. & intellige de commodo æstimabili. l. plane. ij. §. si eum l seq. ff de leg. j. SYL.

¶ De singulis rebus per fideicommissum relictis. ¶ De fideicom generalibus supra tit. j. dixit, nunc de specialibus dicit. Accursius.

POtest tñ. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo ponit de fideicom. pecuniario ij. de libertatibus. iij. per quæ verba fieri debeant. ij. ibi (Libertas quoque.) iij. ibi (Verba.)

SYL. Casus Non figurat̃, cũ tradat̃ regula generalis. No. ꝙ quælibet res, q̃ tñ sit in commercio, p fideicommissum relinqui potest. Itẽ ꝙ non solũ hæres grauari potest, sed legatarius. Item ꝙ

¶ Potest. Casus. Quærebat̃, an res hęredis vel aliena fideicommitti posset. & videbat ꝙ nõ, q̃a nr̃a sine facto nr̃o a nobis non abdicant̃. l. id quod nr̃m. ff. de re. iu. & nemo cogi vendere suũ l. nec emere. C. de iu. deli. Contrarium dr̃, q̃a eius mẽtis dicimus testatorẽ fore, vt velit ęstimationẽ solui, vt dictũ est in §. non solũ. s̄. de le. No. summa. Item ꝙ legatum vel fideicom. non valet in eo pluri, quo grauamẽ excedit commodũ. Itẽ ꝙ grauatus fideicommisso tenetur saltẽ ad æstimationẽ.] SYL.

d ¶ Alterius. refert tamẽ an leget rẽ extranei, an hęredis. primo casu distinguit̃, an sciuerit alienã, vel credidit suam: secundo non, vt supra de lega. §. non solum, ver. quod autem, & ff. de le. ij. l. vnum ex familia. §. si rem.

e ¶ Ipsius. s. legatarij.

Inu-

a ¶ Inutiliter. facit. ff. de le. j. plane. iij. §. fi. & l. videdū. & ff. de leg. iij. l. j. §. sciendū. & l. iij. §. Iulianus. & l. si legatarius Sed cōtra in d. l. plane. §. si cui. Sed ibi stetit p legatarium quominus meliorē acceperit, vel melior vr̄ esse quē elegerit, licet deteriorē elegerit, vt arg. infra de act. §. pterea. Item arg. cōtra. ff. de le. ij. ĩperator. §. j. ibi enīuero &c. Sed hoc, qđ hic dr̄, ītellige. qñ in quātitate legat̄ alicui, & in q̄titate onerat̄, ibi autē, qñ quantitas dat̄, & in specie grauat̄, quo casu tm̄ videtur ęstimasse speciē suam legatarius accipiendo quantitatem, vt ex eadem. l. colligitur. †

rit. Nam qđ amplius ē, inutiliter[a] relinquitur. Cum aũt aliena res per fideicō. relinquitur, necesse ē ei, qui rogatus ē, aut ipsam redimere & pręstare, aut æstimationem eius soluere.

¶ Etiā libertas seruo p fideicō pōt relinqui: & non tm̄ seruo pprio, sed ēt alieno, vt qñ poterit emat̄, & manumittatur.

h. d. Aretinus.

¶ Libertas quoque seruo per fideicom. dari pōt: vt hæres eũ rogetur manumittere, vel legatari[9], vel fideicom. Nec interest, vtrũ de suo proprio seruo testōr roget, an de eo, q ipsi[9] hr̄dis, aut legatarij, vel ēt extranei[b] sit. Itaq; & alien[9] seru[9] redimi & manumitti dēt. Qđ si dñs eum

† Et hoc SYL. qñ spēs erat sua si vero aliena pcedit tex. hic Vbi aũt relinqt̄ spēs, si simpliciter grauet̄, in eo loco iste textus: si alternatiue, procedit tex. i d. §. si cui.

SYL. ¶ Adde tñ, q qñ grauatus debet restituere post aliquod tempus quātitatē, & fuit honoratus ĩ quātitate, licet iure ciuili teneat̄ cōputare vsuras secūdū illud tps d. l. Imperator. §. si centū. quę hodie sunt prohibitę. c. j. de vsur. poterit tamē hodie grauari in plus vsque ad quantitatē honesti lucri, vt tradit Bart. in d. l. Imperator. §. cum quidam. si vel d. lucrum perceperit, vel percipere potuerit.]

¶ Item contra. ff. ad l. fal. sed & si nō seruus. i princ. Sed & ibi eodem modo rñde, quia quātitas erat legata, & onus erat positū in faciēdo. Sed cum quātitas legat̄, & in quātitate grauat̄ sicut hic loquit̄, nūquid quartam iure falcidię potest oneratus retinere, siue sit legatarius, siue fideicōmissarius, q sit grauatus? Quidam dicunt q sic, vt arg. ff ad le. fal. l. pœnales. §. fi. Nos cōtra. vt in eod. tit. l. lex falcidia si interuenerit. §. nunquam. & de vulg. subst. cohęredi. §. cum filię.

SYL. ¶ Adde hęc vera, nisi ex p̄sumpta mē te defuncti aliud appareat, puta si pars tē sit rogat[9] restituere, secus si totū, secundū dist quę fit in d. §. fi. vel nisi ex liberalitate expressa vel prēsūpta hęredis, qui dū posset fal. detrahere, totum soluit, nā tunc legatarius illud retinebit. l. j. §. inde Neratius. ff. ad trebel. & ibi Bar. in fi.]

SYL. ¶ Libertas quoq;. Nō ēēt Casus. figurandus, quia prosequitur regulā, quā in prin. posuit, tamē videbat̄ relictū libertatis alieno seruo nō valere, quia cum non cogatur quis vēdere nec seruus noster sine nostra volūtate a nobis abdicari possit, non videtur valere, & si dicitur, pręstabit̄ ęstimatio, vt supra proxi. §. respōdetur. q cum libertas sit inęstimabilis, non poterit pręstari, & per consequens nec reipsa nec in ęquiualēti poterit adimplere fideicommissum, cuius cōtrariū dicit̄ ea ratione, quia posset esse, q dominus ex volūtate venderet, pręciita eidem ęstimatione, ad quod tenetur grauatus, & tali casu libertas conferri posset, quamuis regulariter aliter sit. No. q fideicommissaria libertas dicitur, quādo grauatur qui grauari potest, vt manumittat. Item q fideicommissaria libertas potest relinqui etiā seruo alieno. Item q grauatus dare libertatem seruo alieno tenetur emere & pręstare si potest. Item q dominus serui, cui libertas est relicta, non cogitur manumittere aut vendere, nisi aliquid consecutus sit a testatore. Item quod tale fideicommissum non extinguitur, si dominus nolit vendere, sed pendet Item no. q illud, quod differtur, non aufertur.]

b ¶ Extranei. licet etiam crediderit suum,

suum, vt ff. de fideicō. liber. Paulus j. rñ. & l. alieno, in princ. Sed in pecunia rio legato distinguit. si emerit vel ignorauerit rē alienam, vt supra de le. §. non solum ver. quod autem.

ius esset libertus ille, qui per fideicō missum manumittebatur: & videbat vide la restatoris, quia per fideicom. testatori te apud succeditur, nō grauato. l. cohæredi. §. Bart. in cum filiæ. ff. de vulg. & pup. contra riū l inter

SYL. ¶ Adde iñ, ꝙ in contrarium facit tex. i l. alieno. ff. de fideicō. lib.]

† alias pcepit.

a ¶ Nō vēdat. vel ēt si vendat, sed vltra iustū pretiū vendere vult: nam tūc perinde est, ac si non vēdat, vt ff. de le. iij. non dubiū. §. fin.

SYL. ¶ Adde, ꝙ si dominus dixerit se velle vendere certo pretio, quod granatus dicat immodicū. iudice declarante, tenetur postea dñs vendere pro pretio declarato, secundū Bart. in d. §. fi. qui mouetur ꝑ tex. in d. l. nō dubium. §. fi. is cuius. qui videtur potius dicere contrariū, ibi, idē est & si plus iusto, & ibi, volenti domino.]

nō vēdat, [a] (si mō [b] nihil [c] ex iudicio ei, q̄ reliquit libertatē, † recepit [d]) nō statī extinguit̄ fideicō missaria libertas, sed differt: [e] qa possit tpe ꝑcedēte, vbicūq, occasio serui redimendi fuerit, prçstari libertas.

¶ Manumissū per fideicom. fit libert⁹ manumittētis, directo, testatoris: & dicto libertate nō q rit, n. si tēpore testament & mortis fuerit testāt s. n. d.

¶ Qui aūt ex fideicōmissi cāmanumittit̄, non testatoris fit libert⁹, ēt si testōris seru⁹ sit, sed ei⁹, qui manumittit [f]. At is, qui directo testō liber esse iubet̄, ipsius testōris libertus fit: qui etiam orcinus [g] appellatur. Nec ali⁹

decidit: quia stipulā inspicit̄ manumittens, & huius mē̄tis videtur fuisse testatorem non dando liber taīē directo, sed per fidei com. & alias supra dictū fuit Item videbatur, ꝙ non solum illa duo tempora essent, inspicienda sed tempus aditæ hæreditatis, cū libertas nō cedat nisi ab adita. l. j §. in nouissimo. C. de cad. tol. sed dic. ꝙ sufficiunt hęc duo tempora tantum: nam seruo alieno non potest directa libertas relinq. l seruo tuo. C. de testa ma. Vnde nisi esset testatoris tempore testamenti, nō potest ei relinqui directa libertas: & idē si alienaret ante mortē, quia res ad casum deuenisset, a quo non posset incipere: sed qñ his duobus temporibus est testatoris, non potest ante aditā eadete hęc difficultas, quia non est qui eum alienet. ita declarat Isa. hic. No. ꝙ manumittens efficit̄ patronus. Item ꝙ directo manumissus fit libertus manumittentis. Item quis dicitur libertus orcinus. Item ꝙ non potest directam libertatem consequi, qui duobus temporibus non fuit testatoris. Item quis dicitur dare directo libertatem.]

stipulā. §. sacrā. ff. de ver. obl.

b ¶ Si modo. interpositio est.

c ¶ Nihil. si. n. aliquid ēt modicū relinquit̄ alicui, vt vendat, & ille legatū accepit, compellit̄ vēdere, vt hic, & C. de fideicom. lib. deberi. & l si te do natam. & C. ad l. fal. si ea cuius filiū.

d ¶ Recepit. s. dominus istius

Quod differt̄ non aufertur.

e ¶ Differtur. quod differt̄, nō auferī, sic. ff. de iud. eum furiosus. Arg cōtra C. de inoffi. test. scimus. §. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ibi erat in pñte filij preparare querelam: & iō ea delata auferī, vt non transmittatur ad extraneos.]

¶ Et ff. de vsufr. si vsusfructus.

SYL. ¶ Adde, quod ibi aufertur propter moram & culpam suam.]

* ¶ Itē Nota, q inspicitur quod eueni re potest † sic. ff. de iurisdict. om. iud. si idem. §. fina. & ff. de adimen leg. l. si seruo.

† De isto brocardo

SYL. ¶ Qui autem. Casus. Quærebatur cu

f ¶ Eius qui manumittit. i. hęredis, vel legatarij, vel fideicō. C. de fideic. lib. l. i j quibus.

g ¶ Orcinus. sic dictus ab orco. i. manumissus ab eo, qui tendit ad orcū. i. infernum. Vel ab orthos, qđ est rectū vnde orthinus. i. directe manumissus Vel ab orce, quod est capio, (nā & in de

Orcinus qs & vnde dicitur:

de archiorcus) quia multa capiūt ma numiſſi in teſtō, in quo multa fiunt.

SYL. * Alc. lib. j Prætermi. contendit le gendum eſſe orthinus, de quo latiſſime diſſerit And. Tiraq. in repe. l. ſi vn quā, in ver. libertis. nu. 107. C. de reuo. don.)

vllus directo ex teſtō libertatē habere pōt, quā qui vtroq; tpe teſtōris fuerit, & quo faceret teſtm̄, & quo moreret. † Directo aūt libertas tūc dari vr̄, cū non ab alio ſeruū manumitti rogat, ſed velut ex ſuo[a] teſtō[b] libertatē ei competere[c] vult.

* ADDI. r. Dictum apparet ab orco. Theophilus enim χαρωνιτας i. Charōtium a Charonte appellat. q. d. liber abeo factus q ad Orcū tendit.

† alias directa.

a Ex ſuo. non expecta ta manumiſſione ab alio facienda.

*

† In hūc locū vide Alc. lib. iiij. Parer. c. j. in fi.

b Teſtō. Vel ēt codicillis teſtō confirmatis vt ff. de ma. teſ. libertas.

SYL. Hodie tamē ēt in codicillis abin teſt. dari poteſt libertas direĉtis verbis.]

¶ Siue pceptiuis, n*ue* rogatiuis verbis fideicōmiſſum fiat, valet. Aretinus.

Verba † aūt fideicōmiſſorū hæc maxime[d] in vſu habēt: peto, rogo, volo, mādo, fidei tuę cōmitto q perinde ſingula firma ſunt, atque ſi oīa

c Competere. Quæ competit hæreditate adita etiam ab vno ex pluribus hæredibus, vt ff. de man. teſt. l. teſtamento. §. teſtamento.

d ¶ verba. Maxime, ideo hoc dicit, quia quibuſcūq; verbis relinqui poſſunt, vt ſupra de leg. in prin. ſiue directis ſiue pcarijs, vt C. cō. de leg. omne verbum, & facit. ff. ad treb. l. Scęuola.

SYL. Adde. l. vnū ex familia. §. ſi. ff. de lega. ij. l. peto, ī prin. l. codicillis. § mr̄e. e. ti. & de verbis enūciatiuis vide Bar. i l luci⁹. §. ſliā. ff. ad treb. & ī d §. ſi.] ADDI. Et hoc verū, ſi verba īportent diſpōnē, nē fideicōmiſſum, vel ad hoc extēdi poſſint ex cōiecturata mēte teſtōris: nō alias, vt l. pr̄. §. pe. ff. de le. 3.

¶ De codicillis. ¶ Quia teſtamenta & eorū accidētia dicta ſunt, nūc de codicillis. i. de paruula vel de minima ſcripta volūtate. Nā ideo codicilli dicunt, quia in breuiori chartula vel codice, q̄ teſtamentum, fiebant. & ſolū in eis quædā fideicōmiſſa relinquebantur, & tales ſunt ad teſtm̄, qualis ē ſcapha ad nauē. Sed nunquid ſecūdū hoc poſſunt fieri ſine ſcriptura? Quidā dicunt q nō, ſed tū dico etiā ſine ſcriptura hodie fieri poſſe, licet forte olim in ſcriptis tantū fierent, vt C. de bō. lib. l. ſi. in prin. Accur. — Continuatio.

Codicilli ſine ſcriptura fieri poſſunt.

ī vnū cōgeſta eſſēt.

¶ De codicillis.

¶ Olim codicilli nō erant in vſu. hodie vero eorum vſus eſt vtilis & neceſſarius & illis primū robur diuus Auguſtus de prudentum cōſilio attribuit. Aretinus.

Nte Auguſti tempora conſtat codicillorum ius in vſu non fuiſſe: ſed prim⁹ Lucius Lētulus (ex cuius pſona ēt fideicō. eſſe cœperūt.) codicillos ītroduxit. Nā cū decederet ī Africa, ſcripſit codicillos teſtō confirmatos,[e]

A Nte Augusti. Iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo, qūo fuerit introductus vſus codicillorum. Secundo, qn̄ codicilli teſtamento confirmati valent. Tertio, an hæreditas directo poſſit dari vel adimi in codicillis. Quarto, an quis poſſit facere plures codicillos. Secunda ibi (Non tantum) Tertia ibi (Codicillis.) Quarta ibi (Codicillos) — Diuiſio.

Ante. ... Non figurat, cum tm̄ ius antiquū recitet No. q prius codicillandi ab Auguſto traxit originem. Itē q exempla principum ſunt imitāda] — SYL.

Codicilli fiunt poſt teſtamētū.

e Confirmatos. Hic no. q quatuor modis codicilli cōficiunt: aut. n. in ſu turū confirmant: veluti teſtō prius facto, in quo dictū eſt. Quicquid dixero in codicillis, valere volo, & poſtea codicilli facti ſunt. Aut in pteritū, veluti

Codicilli fiunt ante teſtamētū.

ſtentur generaliter in omnibus.
a ¶ Populare. i. populo expediens.
b ¶ In aſſiduam iuriſdictionē. idest vt aſſidue de hoc ius reddatur etiā ab alijs, quam a conſulibus. Accur.
c ¶ Eorū i. fideicōmiſſorum.
d ¶ Crearetur. vt ff. de orig. iu. l. ij. §. poſt deinde diuus.

SYL. ¶ In primis. Casus. Dubitatum fuerat, an in fideicōmiſſis dādis aliqua requireretur ſolennitas, & videbatur ꝙ non, quia in eis ſola teſtantis volūtas inſpicitꝰ l. cum virum C de fideic. contrarium deciditur, ꝙ neceſſe eſt hrdē grauatū recte eſſe inſtitutū: ſi enim eſſet inſtō nulla, ſecundum hoc ius annullaretꝰ ēt fideicōmiſſum. ſed tunc dubitatū fuit, an ex certa die vel quō relinqui poſſet. & videbatꝰ dicendū ꝙ non, cū hoc modo hæreditas dari non poſſit §. hæres ſupra de hær. inſtit. & fideicōmiſſarius & hęres ęquiparantꝰ l. j. §. de illo ff. ad Treb. tamen cōtrariū dr, quia ideo illud contingit in hęreditate, ne ꝓ parte tpis contingat illum decedere inteſtatū, quod nō cōtingit in fideicōmiſſo vniuerſali, iō ceſſante rōne impeditiua ceſſat lex. No. legatū relictum ab eo qui omnino uolebat teſtari ſine inſtitutione hęredis, eſſe nullū. Item ꝙ fideicommiſſum uniuerſale dr tā de parte quam de toto. Item ꝙ poteſt relinqui, ut in ſummario.]

* ADDIT. Et initio huius. §. pacecur dir ecto, & utiliter, directamq;

quia iuſtū uidebaꝰ, & populare [a] erat, paulatim cōuerſum eſt in aſſiduam [b] iuriſdictionē, tantuſq; eorū [c] fauor factus eſt, vt paulatim etiā Prętor proprius crearetur, [d] qui de fideicommiſſis ius diceret, quem fideicommiſſarium appellabant.

¶ Hæres ſolenniter inſtitutus grauari pt fideicommiſſo in totū uel in parte, pure, ſub condōne, uel ex certo die. h. d.

¶ Inprimis [e] igitur ſciēdū eſt, opus eſſe ut aliquis recto iure teſtō hrs inſtituaꝰ, [f] eiuſq; fideicōmittatur, ut eam hrditatē alij reſtituat, alioqn inutile [g] eſt teſtm̄, ī quo nemo hæres inſtituitꝰ. Cū igitur aliqs ſcripſerit, Lucius Titius hæres eſto. pt adijcere, Rogo te Luci Titi, vt cum primū poteris hæreditatem meam adire, eam Caio Seio reddas, reſtituas. Pōt aūt qſq; & de parte reſtituenda hæredē rogare. Et liberū ē, uel pure, uel ſub condōne [h] relinquere fideicommiſſum uel ex certo die.

& vtilem actionem dicamus. Nam quod recto iure antiquo fit, & nulla interpretatione, directum dicimus. Quod vero propter ſimilem vtilitatē receptū eſt iterpretatione benigniore, id vtile appellatur. E. B.

e ¶ In ptimis. ſ. qa ius fideicōmiſſorū expoſituri ſumus, qm̄ aūt fideicōmiſſa vniuerſalia & ſingularia hoc ſ. vt hrs primo inſtituaꝰ, ī ſua habent natura cōiter, igiꝰ & de eoī primis notādū eſt. ſic & econtra dr & continuatur ſupra de le. §. ſed ne in primis.

f ¶ Hrs inſtituaꝰ. pōt ēt ab inteſt. vt infra eo. §. pterea. qui eſt contra.

g ¶ Inutile. Nota non ualere teſtm̄ ſine hęrede, ſic ff. de his quę in teſt. delē. l. proxime. & ff. de codi. l. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ aut conſtat quem uelle codicillari, & tunc licet ibi non ſit inſtō, ualet fideicommiſſum etiam verbis directis datum ex mente diſponentis l. Sceuola. ff. ad Treb. & hoc tūc dicitꝰ apparere, quando appoſuit clauſulam codicillarē, aut conſtat noluiſſe omnino teſtari, & tunc omnia ſunt inualida ſine inſtitutione l. j. ff. de iure cod. & ita debet intelligi hic tex. aut ſumꝰ in dubio, & verbis directis factam nō ualet d. l. aut obliquis uel communi-aut, & ualet, d. l. Sceuola.

SYL. h ¶ Sub condōne. quę & a quo ſunt implendę cōditiones, vt dic ff. ad Trebel. facta. §. ſi ſub conditione.

¶ Adde ꝙ glo. non intellexit tex. hic enim

enim loquitur de condõne adiecta fideicommisso. in d. §. si sub conditione. de conditione adiecta hæredi. SYL.

¶ Restituta. Caius. Quęrebat̃, an fa cta heredi tatis restitutione restituens remaneret hæres: & videbat̃ q; nõ: quia ex quo a.l.ciuili, in cuius ptãre est aliquẽ facere hr̃dem, introducta ẽ testõ. hæreditatis, non vr̃ q; aliqs possit esse heres sine hr̃ditate. contrariũ decidit̃ ex regula cõi, q; q semel est heres, nõ desinat esse hæres.l. ei q sol uendo.ff. de hæred. insti. No. quẽ non desinere esse hæredẽ ẽt facta restitutione hr̃ditatis. Iię no. q; vtiles actiones transeũt in fideicommissarium.]

bellianum Senatuscon. vt & Macedonianum a Macedone. vt ff. ad ma. l. j. e ¶ Consulibus. s. existentibus. f ¶ Oẽs. immo non oẽs ẽt per Trebellianũ, vt infra eo. §. ergo cõtra. Sol. licet hic dicat

¶ Qui restituit hęreditatem, remanet hæres noĩe, & in fideicõmissariũ transeũt oẽs actiones. Aret.

¶ Restituta aũt hęreditate, is quidem, qui restituit, nihilominus hęres permanet[a] is vero, qui recipit hr̃ditatẽ: aliquando[b] hęredis, aliquã do[c] legatarij loco habebat. Et Neronis q dẽ tpibus Trebelliõ[d] Maximo & Anneo Seneca Cõsulibus[e] Senatusconsulto factum est, quo cautũ est, vt si hęreditas ex fideicommissi causa restituta sit, omnes[f] actiones, q̃ iure ciuili[g] hęredi & in hęrede cõpeterent, ei & in eũ darent̃, cui ex fideicõmisso restituta † est hæreditas. Post q; senatuscon. Prætor vtiles actiones ei & in eũ, q † recipit hæreditatem,[h] quasi hæredi & in hęredem dare cępit.

¶ Hæres rogatus de fideicõmisso vniuersali vel particulari, p̃ senatusc̃õsultũ Pegasianũ poterat quartã deducere, & in hæredes oẽs actiones remanebãt, nisi stipulatio fuerat interposita inter eũ & fideicommissariũ de act' onibus diuidẽdis. Aret.

oẽs: non tamen dicit to tæ, vel in totum, secundũ Io. † Vel dic, q; quãdo de ioio erat rogarus, habebat locũ quod hic dr̃: si aũt retenta quarta de cętero erat rogatus, hẽt locum qđ dicitur infra. Accur.

† alias esset. † alias recepit † Et sic verbum oĩs, est distributiuũ vniuersalium, rotus vero parti cularium: qđ no. secundũ Ang. Sa Io. Fab.

¶ Adde, q; vtraq; solut. põt esse bona. & differẽtia inter omne & totum est, q; omne est plurium, totum vnius infra pro so ci. in prin. & ibi gl.] SYL. hic reprobat, & tenet sequẽtẽ solutio.

a ¶ Remanet. Heres permanet. No. quod semel est, semper erit. sic. ff. de mino. l. etiam si sine §. sed quod Papinianus. & ff. de hær. instit. l. ei qui soluendo in fi. Accur.

ADDI. Hoc obtinet in imutabilibus de nã vel cõstõe iuris, alias sec'. arg. § vt aũt i Authen. de nõ ali e. Ioã. Fab.

b ¶ Aliquando. i. secundum vnum ius: vt per Treb. vt statim dicet: nam omnia transibant.

c ¶ Aliquando. i. secundum aliud ius non erat loco hæredis, sed legatarij: vt per Pegasianum secũdum quod retinet institutus quartam, vt infra e. §. sed quia. & §. post quod.

d ¶ Trebellio. & hinc dictũ fuit Tre-

g ¶ Iure ciuili. vel etiam pretorię, dummodo tales sint prætorię, quę sunt transitoriæ: vt sunt persecutorię, vt ff. de act. & obli. in honorarijs. & ff. eo. l. j. §. quanquam. secus in pœnalibus, vt infra de actio. §. pœnales. SYL.

¶ Adde, q; eatenus est hęres absque aliqua cautione tutus aduersus creditores, respectu actionum descendentiũ a defuncto, vt p Ang. hic & alios.]

h ¶ Hæreditatem. non facta cessione actionum. alias enim etiam directas habet ex nomine cedentis. SYL.

¶ Sed quia. Nõ figurabitur, cum recitetur ius antiquum: assignatur enim ratio introductionis in tex. No. q; defalcatio ex fideicõmisso fuit introducta ex senatusconsul. Pegasiano.

no. Item q ipso iure ex Pegasiano diminuunt fideicōmissa, sicut legata ex l. fal. Itē q detractio de fideicōmissis nō est ex.l.fal. ēt de particularib[us], sed ex Pegasiano. Cętera no. uide hic per doct.]

¶ Sed quia hęredes scripti, cū aut totā hæreditatē, aut pene totā plerunq; restituere rogabant, adire hæreditatē ob nullū vel minimū lucrū recusabāt,[a] atque ob id extinguebant fideicōmissa: postea Vespasiani Augusti tēpib[us] Pegaso & Pusione Cōsulibus [b] Senatus cēsuit vt ei, qui rogat[us] eēt hæreditatē restituere, perinde [c] liceret quartā partē † retinere, atque ex.l.Falcidia ex legatis retinere conceditur.

¶ Ex singulis quoq; rebus, quę per fideicōmissum relinquūtur, eadem retentio permissa est.[d]

¶ Post [e] quod senatusconsultū ipse hæres onera [f] hæreditaria sustinebat: ille autē, qui ex fideicōmisso recipiebat partē [g] hæreditatis, legatarij partiarij loco erat.i.eius legatarij cui pars bonorū [h] legabatur: quę species legati partitio vocabatur, quia cū hærede legatarius partiebatur hæreditatē. Vnde q̄ solebāt [i] stipulationes inter hæredē & partiariū

a ¶ Recusabant, sic supra titu. j.in princ.

b ¶ Consulibus. s. existentibus.

c ¶ Perinde liceret quartā &c. id est dicere: sicut per l.fal defalcant specialia legata, ut supra tit.i §.cū autē.& §.j. ita & generale fideic.defalcatur per Pega.senatusc. ut hic. Et nota triplicem esse quartā. Vna dr̄ iure naturæ debita: ut q̄ debetur filijs & filiabus & inferioribus, & superiorib[us] & quibusdam transuersalib[us], ut C.de inoffi.test. cum quæritur. & l.parentibus. quæ est aucta in Auth.de trien.& sem.§.j. & hæc dicitur debitū bonorum subsidiū, ut C.de inof. don.si totas. Alia est, quę debet iure institutionis: vt ex singularibus legatis & fideicōmissis, ut supra tit.j. Alia quę dicit trebellianica, ut infra e. §. sed quia.licet fuerit p Pegasianum īducta, ut hic Item est quarta quædā, quæ debet ex constōne diui Pij filio arrogato, ut supra de adopt. §. cum autem.

† Concor. cū hoc textu cap. raynut. in glo. sup uerbo, trebellianū ante mediū extra de testa. Quarta est multiplex.

ADDIT. Item est & alia, q̄ debet concubinę, quā quis acceperat ea intentione, q eā duceret in uxorē: qm̄ si postea animo mutato illa expellat, tenet ei quartā partē suæ substātię dare, ut in Auth.qui.mo.na.effi.leg.§.sit igit, alias & meli[us].§.qm̄.aūt.quasi circa fi.tit.collat. vj Et vide alias plures quartas per Io. Fab. & Ang.hic.

d ¶ Permissa est. per senatuscō. Pegasianū.s. ab hęrede, nō a legatario grauato alij dare vel restituere, ut dicemus infra tit.j.§.j.

* ¶ Vide q ibi dixi, & Bart. in l. j. §.deniq;. ad fi.ff.eo.] SYL.

e ¶ Post qd senatuscō. s. Pegasianum

f ¶ Onera. s.omnia.

g ¶ Partem s.dodrantē.

h ¶ Pars bonorum.

ADDIT. Intelligas tamen sub nomine hęreditario: alias autem. iste tex. non procederet: quia ille, cui relinquitur pars bonorum, non sustinet aliqua onera, ut l.bonorū. ff. de uerb.signi. & no in l. non amplius.§.fin.cum l.seq. & ibi Bartol.ff.de lega.j. & facit tex. cum glo & Bart. in l.mulier.§.fi.ff.eo. Angel.

i ¶ Solebāt.s.iure uetustissimo, secūdū Pla.tam legatarius non sustinebat onera, & iō hęc stipulatio īterponebatur. Sed cum hodie legata fideicōmissis sint adęquata, ut supra de le.§.sed nō usque. & in fideicommisso diuidātur onera inter hæredem & fideicōmissariū, ut ī.proxi.§. ergo. & §. sed qa stipulationes. patet q hęc legata uniuersalia seu particularia sine stipulatione debent transire cum onere. & facit adhunc.§.ff.de leg. ij.si quis seruum.§.in & l. seq.

¶ Adde hoc nō procedere legata parte SYL.

legatariū interponi, [a] cædē interponebã tur inter eū, qui ex fideicõmisso recepit hæreditatē, & hęredē: id est vt lucrū & dãnum hæreditariū pro rata parte inter eos cõmune [b] esset.

¶ Rogatus restitue re dodrãtē, actiones diuidit ꝓ rata: si vero vltra dodrante ex Pegasiano remanēt actiones pœnes hæredē, nisi stipulatio sit interposita, si spõte adijt: alias oēs trãseunt in fideicõmissarium.h.d.

¶ Ergo [c] si quidem nõ plus quàm dodrã tem hæreditatis scriptus hrs rogat⁹ sit restituere, tūc ex Trebelliano senatusc.restituebaẽ hrditas, & in vtrūq; actiões hæreditariæ pro rata [d] parte dabantur: ĩ hæredē quidē iure ciuili, in eū vero, qui recipiebat hęreditatē, ex senatuscon. Trebel.tanquã in hæredē.at si plus quã dodrãtē, vel ẽt totã hęreditatem restituerē rogatus esset, locus erat Pegasiano senatuscõsulto: & hęres, q semel adierat hæreditatē, (si mõ sua voluntatē adierat) siue retinuerat quartã partē, siue retinere noluerat ipse vniuersa onera [e] hrdita ria sustinebat. Sed quarta qdē retenta, quasi partis & ꝓ parte stipulationes ĩter ponebanẽ, tanquam inter partiariū legatāriū & hrdem. Si vero totã hæreditatem restituere, [f] emptæ & venditæ hrditatis stipulationes interponebantur. [g] Sed si † recusabat scriptus hæres adire hæredem, §. fin.

te bonorum secundum Bar. in d. §. fin. etiam facta exæquatione.]

a ¶ Interponi. puta quando legabatur dodrans.

b ¶ Cõe esset. Sed hac stipulatione nõ interposita omnia onera erant hrdis rogati occasione quartæ. quã retinebat, vt infra eo. §. proxi. versi. at si plus.

SYL. ¶ Ergo siqdē, Casus. Quęrebatur, an rogatus restituere esset oĩno immunis secūdum ius antiquū: & respondeẽ pro vt in tex.: corrigiẽ. n. hoc qđ hic dř ex. §. proxi. seq. & assignatur ibi rõ decisiõis. Iõ non expedit aliter casum figurare, quia litera plana est. No. ꝙ ꝗuis iuris ciu. appellatiõe veniant illæ.v. ptes de quibus. s̄. de iure na. gen. & ci. tñ in spē sumēdo non comprehēdit ẽt senatusconsulta, ita ē tex. hic dū diciẽ, in hęredē quidē iure ciuill, in fideicom. ex senatusc. Item ꝙ heres recusans adire cogiẽ ad petitionē fideicõmissarij adire & restituere. Itē ꝙ tali casu heres ē immunis ab oĩ dãno. Itē ꝙ nihil lucri sentit. Itē ꝙ regulariter hęres grauatus cogiẽ inuit⁹ adire & restituere, nisi testator contrarium disposuerit, gl. in l. debitor. in princip. ff. eod.]

c ¶ Ergo si quidem. Tunc demū locū habet senatuscon. Pegasianū, quando vel totū vel vltra dodrãtē hrs rogat⁹ ē restituere: ergo &c.

d ¶ Pro rata parte. s̄. eo. §. restituta cõtra. Solu. vt ibi.

e ¶ Vniuersa onera. Nisi stipulationē supradictã interposuisset, vt s̄. e. §. post qđ & hæc subijcit.

f ¶ Restitueret. s. spõte. Nã poterat quartã retinere p Pegasianū. s̄. eod. §. post qđ.

✝ ADDI. Stipulatio emptæ & vēditæ hæreditatis đclaraẽ in l. vēditor ff. de hæ. vel actio. ven. in gl. interposita. H. M.

g ¶ Interponebãẽ. facit ff. de pecu. si creditor. & ff. mand. hæredem, §. fin.

† alias recuset.

* ADDI. Qđ paulo añ dř quasi ptis & ꝓ pte, ĩtellige hoc fuisse nomē stipulõnis ĩterponiꝛę ĩter hrdē & fideic. đ qua Vlp. ti. xxv ptis, inqt, & ꝓ pte stipulões ꝓprie dnr, q̃ de lucro & dãno cõicãdo solēt interponi ĩter hrdē & legatariū ꝑtiariū.i. cū quo ptitus ē hrs.

a ¶ Quasi damnosam. Licet cām nō assignet, quia varię sunt hoīum volūtates, vt ff. ad treb. l quia poterat. Acc.

SYL. ¶ Adde, q isto casu est volūtas p rōne, quia hoc agiē principaliter vt se exoneret, nō vt alium grauet: aliogn sola voluntas, si tenderet ad aliquē grauādum ex vanis suspicionibus motā nō sufficeret. l. hęc autē satisdatio. in princ. ff. si cui plus q̄ p l. fal.]

b ¶ Quo casu. i. cū p treb. restituiē tota. Vel dic p Pegasianū. i. casu prōposito vbi coact⁹ adijt: si vero non coactus, sed spōte, secus, vt s. eod. §. versi. si vero totam.

c ¶ Vtroq;. s. treb. quia nil retinebat: & Pegasiano, quia cogebatur: & itaquo ad sniam cōcurrunt, quo ad verba non concurrunt: cū alio casu vnum, & alio aliud loquebatur.

† alias dicat.
† alias cauet.
† alias est.
† alias adeat & restituat.
† alias recipit.
† alias dantur.

ditatē ob id, q † diceret eā sibi suspectā esse quasi dānosā, [a] † cauebat Pegasiano senatusc. vt desiderā te eo, cui restituere rogat⁹ † esset, iussu Pretoris † adiret, & restitueret hēditatē: perindeq; ei & ī cū, q † reciperet hereditatē, actiones † darētur, ac iuris est ex Treb. senatusc. Quo casu [b] nullis stipulationib⁹ ē opus: qa simul & huic, q restituit, securitas dat, & actiones hereditarię ei & in eum transferūtur, qui recipit hæreditatē: vtroq; [c] senatuscōsulto in hac concurrente specie.

¶ Omnis virtus Pegasiani senatusconsulti tributa est Trebelliano: & heres rēstituit hodie retenta quarta, actionibus diuisis pro rata: & hēs hodie ex eodem senatusconsulto cogitur adire. h.d.

¶ Sed quia [d] stipulationes ex senatuscōsulto Pegasiano descēdētes & ipsi antiquitati displicuerūt, & quibusdā casibus [e] captiosas eas homo excelsi ingenij Papinian⁹ appellat, & nobis ī legib⁹ magis simplicitas † [f] quā difficultas placet: ideo omnibus nobis suggestis [g] tā similitudinib⁹ quā differētijs vtriusq; senatusconsulti, placuit, exploso senatusconsulto Pegasiano, quod postea [h] superuenit, omnem auctoritatē Trebelliano sena-

SYL. ¶ Sed quia stipulationes. Casus. Nō pōt figurari, qa poniē correctio iuris antiqui, est.n. pro rōe dubitādi ipsum ius antiquū, rō aūt correctionis ponitur in tex. ibi, sed quia. in prin No. igiē simplicitatē amicā ll. calliditatē inimicam, quod intelligēdum est de prudenti, non de supina. l. nec. ff. de iur. & fac. ig. Itē no. q oīs virtus Pegasiani senatuscōsulti est hodie tributa treb. & illud in quo magis valebat. cętera no. dic vt per Ang. & alios.]

d ¶ Sed quia. Dixi interponi stipulationes ex Senatuscon. Pegasiano &c.

e ¶ Quibusdam casib⁹ s. pp solennitatem verborū, vt hic dicunt quidā: vel tunc, qñ is, cui restitura erat, nō erat soluendo: vnde inutilis erat stipulatiō. Vel verius, hos captiosos modos nescimus q sint. Accur.

f ¶ Simplicitas. No. simplicitatē legibus amicā legibus: & facit j. de leg. ag. suc. §. & hęc quidē. & ff. de dolo. l. j. in prin.

Simplicitas ē legibus amica.

* ¶ Declaraui. supra titu. de inst. & iu. §. his igitur.]

SYL.

ADDIT. intellige de simplicitate quæ est contraria fraudi, non aūt de fatuitate, quia illa est damnabilis. l. iij §. fi. ff. de susp. tut.

g ¶ Suggestis: hic nota, q in sententia sunt allegationes repetendę.

In snia sunt allegationes repetēdæ.

SYL.

¶ Aduerte tñ, quia argm non concludit, qa licet istę similitudines sint repertę. tamen nihil inferunt ad sniam.

h ¶ Quod postea, quia pri⁹ fuit treb.

* ADDITIO. Ratio quare exploso Pegasiano oēm auctoritatē Trebelliano præstare placuerit Iustinia. colligitur

tuscõsulto pręstare vt ex eo fideicõmissariæ hæreditates restituantur, siue hẽat hæres ex voluntate testatoris quartã,[a] siue plus, siue min⁹, siue nihil penit⁹: vt tũc quãdo vel nihil, vel minus quarta apud eũ remanet, liceat[b] ei vel quartã, vel ꝙ deest, ex nostra auctoritate retinere, vel repetere solutũ,[c] quasi ex Trebelliano senatusc̃. ꝑ rata portio ne actionibus[d] tam in hęre dẽ, quàm in fideicõmissariũ cõpetẽtib⁹. Si vero totã hr̃ditatẽ sponte restituerit,[e] oẽs hr̃ditarię actiones fideicõmissario & aduers⁹ eũ † cõpetunt.[f] Sed & id ꝙ p̃cipuum Pegasiani senatuscõsulti fuerat,[g] vt qñ recusaret hæres scriptus sibi datam hæreditatem adire, necessitas ei ĩponerent totã hęreditatẽ volenti fideicõmissario restituere, omnes ad eam & contra eum transf-

† alias compe- tant.

giturex.l.ij §.solum autẽ C.de vet.iu. enucle.reiectis alijs rationibus multorum. H. M.

a ¶ Quartam.s.de bonis hæreditatis: detracto tame alieno ęre, vt C.eo.& sine scriptura

ADDIT. Pōt tamẽ fideicom. volẽte quartã totius hr̃ditatis deducere:& tunc tenet creditoribus ꝑ sua rata. de quo & qualiter legatarijs teneatur, vide Ang. hic.

b ¶ Liceat. Etiã contra volũtatẽ defuncti iure isto.s. instõnũ, vt C.ad l.falc.si vt al legas. hodie sorte contra secũdũ quosdã, vt in Auth.de hęre.& falc.§.si vero expressim.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis opi.hodie est, ꝙ prohiberi possit, cum hoc sit clarũ in falcidia, auth.sed cũ testator.C. ad l.falc.q̃ hodie ẽ æquiparata, l.Marcellus.§.qd̃ autem.ff.ad treb.

c ¶ Solutum. Propter facti.non iuris ignorantiam, vt C.ad l.falc. error.

d ¶ Actionibus.s.creditorũ. nõ legatorũ, secundũ B. vt ff.eo l j in fi. & l.apud j.resp. sed & legatarijs respondet hr̃s, cũ eis fideicõmissaria portio nõ sufficit, sic tñ vt totius hr̃ditatis quarta sibi reseruetur, vt ff ad Treb.l.j § si is qui, secundũ Io. Sed Azo contra C. ad Treb.l ij. Sed illa secundum supra dictam distinctionem intelligitur.

SYL. ¶ Adde ꝙ aũt hr̃s cogit adire, quo ea su nihil retinet, & tunc nõ tenet, infra ver. si vero totã. aut erant facta tot legata, ꝙ fuit necessaria detractio quartę, & tũc in nihilo tenet legatarijs. l.j. § si.ff.eo.quia debet hr̃s quartã saluã, aut habebat hr̃s plus quarta sub noĩe quotæ: veluti si erat restituenda (puta) dimidia tñ: & tunc tenet legatarijs ꝑ rata tñ. intellige tamẽ pro rata totius dũmõ quarta nõ lędat.l.j §. pe.ff. eod.

Aut testator assignauit hr̃di aliqd, vt deducto eo totũ vadat ad fideicõmissarios nã tũc q̃uis habeat plus quarta, non tenet legatarijs, nisi bona fideicommissarij non sufficeret. l. j.§.si is qui cecc.ff.eo.]

e ¶ Restituerit. Quæ restitutio fit re & verbo. Re: vt si patiatur res hęreditarias a fideicommissario possideri, vel totas, vel aliquas earũ, hac mente vt restituat hr̃ditas. Verbo aũt sic, Restituo hr̃ditatẽ tibi, licet corporaliter rerũ possessionẽ non tradã, & ex tunc res fiũt fideicõmissarij in vtroque casu, vt ff ad Treb. facta. Sed nunquid ẽt ante factã restõnem est fideicõmissarius dñs, vt C. cõia de leg. l.fi. §.sed quia? Respon. nõ, quia ante restõnẽ oia facit hr̃s, & ẽt manumittit seruũ hęreditariũ, qđ non faceret, si alius esset dñs, vt ff. ad Treb. Marcellus.§ res.& l.si hr̃s institutus.§.si hęres. Nec ob.d. l.cõia de le. q dicit dari rei vend fideicõmissario generali, nã est ĩtelligẽdũ, ex quo hr̃ditas est restituta. Vel speciale est in reb alienatis, vt ante restitutiã hæreditatẽ detur fideicommissario vtilis rei vendicatio.

f ¶ Cõpetunt. Quia per oĩa est vt hæres, vt ff quod cum eo.l. si filius.§.fi.

g ¶ Fuerat. Vt supra eo.§.ergo, vers. sed si recusabat.

a Apud hęredē. Cui ēt cauebit fidei cō. de pręſtādo eum indemnem futurū occaſione hęreditatis, vt ff. ad treb. cum hęreditas. & ēt pro futuris habet exceptionē, vt ff. ad treb. l. j. §. q̈q̄. Sed hęc coactio, de qua hic dr̄, qualiter fiat? Rn̄. poſ ſiciū iudicis poſtulante eo, cui eſt reſtituēda hęreditas, vel quota pars, nō aūt ſi ſingulare fidei commiſſum ſit relictum, vt ff. ad tre. l. nā qđ. §. n̄ oīs. vel etiā poſtulante procuratore eius, cui ſit mādatū. nec ſufficit caueređ rato, vt ff. ad treb. q ita. § j.

ADDIT. Et no. q procuratori ſimpliciter & habenti ſpeciale mādatū pōt fieri reſtō hr̄ditatis, non aūt procuratori in rem ſuā ſiue ceſſionario. l. cū mulier §. ex aſſe. ff. de iure dot. Are.

ferre actiones: & hoc trāſpoſuim⁹ ad ſenatuſconſul. Trebel. vt ex hoc ſolo neceſſitas hęredi imponatur, ſi ipſo nolēte adire fideicommiſſarius deſidęret reſtitui ſibi hæreditatē: nullo nec dāno, nec cōmodo apud [a] hæredem remanente.

¶ Quæ de totā hereditate cauta ſunt habent locū ī pte. h. d.

¶ Nihil autē intereſt, vtrū aliquis ex aſſe hæres inſtitutus, aut totā hæreditatē, aut pro parte reſtituere rogatē: an ex pte hr̄s inſtitutus, aut totā eā partē, aut partem partis reſtituere rogatē. Nam & hoc caſu eadē obſeruari pręcipimus, q̄ in toti⁹ hęreditatis reſtitutione diximus. [b]

¶ Si retēta certa re aſcēdente ad quartā rogatus ſit reliquū reſtituere, reſtituta hæreditate, eēt actiones inſolidum tranſeūt in fideicōmiſſariū. & hęres ad nulla onera hęreditaria tenetur. h. d.

¶ Si quis vna aliqua re deducta ſiue pcepta, q̄ quartā [c] contineat (veluti fundo vel alia re) rogatus ē reſtituere hęreditatē, ſimili mō ex Trebel. ſenatuſcō. reſtō fiet, perinde ac ſi quarta parte retēta rogatus eſſet reliquā hæreditatē reſtituere. Sed illud ītereſt, q alterō caſu .i. cū deducta ſiue pcepta aliqua re reſtituitur hr̄ditas, ī ſolidū ex eo ſenatuſ conſulto actiones trāſferūtē: & res, quæ

in parte quo ad partem, vt ff. de acqu. hęr. ſi ſeruus. & ff. de vſur. qui ſcit. in prin. Arg. contra. ff. de eui. ex mille. ADDIT. Tu dic q hęc regula procedit, qn̄ eſt eadem rō in parte, quę in toto; alias n̄, vt in contrario, vt ibi declarat gl. iij.

¶ Si quis. Caſus. Dubitabatē, relicta aliqua re particulari hr̄di, ſi rogabatē reliquū reſtituere, an teneretur actionibus hr̄ditariis, & an habebit quartā: & videbatē q ſic, qa cū debeatur ſub nōie quotę & de ipſa hr̄ditate, nō videbatē de aliis danda. cōtrariū deciditē ī vtroq;, rō ē, quia ſatis ē q hēat iudicio teſtōris. l. in quartā. ff. ad l. fal habet tn̄ tūc liberā, qđ ſecus eſt, ſi relinquitē quota. No. ſumma. Itē q qn̄ hęredi aſſignatē vna vel plures res, habetē loco legatarij, & omnia onera remanent apud fideicōmiſſariū. Item q liberū eſt fideicōmiſſario fideicōmiſſum futurum inutile repudiare.]

SYL. ¶ Nihil aūt. Caſus. Nō figutatē in tā gn̄ali regula. modicū. n. dubitationis hebebat, q illud, qđ de toto dicebatē, haberet locū in parte. l. q̄ de tota. ff. de rei ven. No. ſummariū, & q idē eſt iuris in fideicōmiſſo quotę partis, quod in fideicommiſſo totius hęreditatis.

b Nihil aūt. Diximus. vt ſ. eo. §. ſed quia ſtipulationes, & proxi. §. Et no. q idē iuris eſt in toto quo ad totū, quod

Ius idē & in toto quo ad totū, quod in parte quo ad partē, & econtra.

SYL.

c Quartā. vel ēt min⁹ quarta, ſed tn̄ agitē ad ſupplementū, vel retinebit, vt ff. eo. l. j. §. ſi hęres pręcepto. in fi.

SYL. Adde, q in eo ſupplemēto, quia hʒ ſub nomine quotę, ſubibit onera, vt dicūt gl. & doc. ī d. §. ſi hr̄s. Et dic ēt, q ſi coa-

si coactus adierit, restituit etiam rem, sibi a testatore relictam. l. ita tamen. §. si præcep. ff. eo.]

a ¶ Remanet apud hæredem. facit C. de hęr. instit. quoties.

b ¶ Actiones. s. creditorũ, non legatorũ, quod dic vt s. eo. §. sed q. a. i. si.

c ¶ Institutus. Vt restituat retenta certa re.

SYL. ¶ Preterea. Casus. Quærebat, nũquid venientes ab intestato grauari possent & videbatur ꝙ nõ, quia habent a l. non a testatore, & quẽ non honoro, nec onero. l. ab eo C. de fideic. Contrarium decidit, quia satis dr saltẽ tacite honorare, ex quo poterat alios instituere, & ipsos excludere. l. conficiunt de iu. cod. & quia cũ grauet, in consequẽtiã vr honorare & eis relinquere. No. ꝙ non solũ ex testõ, sed ab intestato hęredes grauari fideicommisso possunt. Itẽ ꝙ legata de iure antiquo ab intestato relicta non valebant. Itẽ ꝙ fideicom. & legatarius grauari possunt.]

d ¶ Rogare. i. codicillis.

e ¶ Restituat. ideo põt ab his fideicõ

remanet [a] apud hrẽdẽ, sine vllo onere hrẽditario apud eũ remanet, quasi ex legato ei acqsita. Altero vero casu. i. cũ quarta parte retẽta rogatus est hęres restituere hęreditatẽ, & restituit, scindunt actiones: [b] & ꝓ dodrãte quidẽ trãsferunt ad fideicõmissariũ, pro quadrãte remanent apud hæredẽ. Quinetiã licet vna re aliqua deducta aut ꝑcepta restituere aliqs hæreditatẽ rogatus sit, in qua maxima pars hæreditatis cõtineatur, æque in solidũ trãsferũt actiones & secũ deliberare debet is, cui restituit hrẽditas, an expediat sibi restitui. Eadẽ. s. interueniũt, & si duab' pluribusve deductis ꝑceptisve reb. restituere hrẽditatẽ rogatus sit. Sed & si certa sũma deducta præceptave, quę quartã, vel ẽt maximã partem hrẽditatis continet, rogatus sit aliqs hęreditatẽ restituere, idẽ iuris est. Quæ aũt dixim' de eo, qui ex asse ĩstitutus [c] ẽ, eadẽ transferimus & ad eũ, qui ex parte hrẽs scriptus ẽ.

¶ Hæres ab intestato & fideicommissarius grauari possunt de restituendo. h. d.

¶ Præterea intestat' quoq; moritur' põt rogare [d] eũ, ad quem bona sua vel legitimo iure, vel honorario ptinere ĩtelligit, vt hrẽditatẽ suã totã, partẽve eius, aut rẽ aliquã (veluti fundũ hominẽ, pecuniam) alicui restituat: [e] cũ alioquin legata nisi ex testõ nõ valeãt. [f] Eum quoque, cui aliquid restituitur, potest rogare, vt id rursum alij aut totum, aut partẽ, vel etiam

missum relinquere, quoniam sponte relinquere legitimam hæreditatem videtur non instituendo alium, vt ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. j.

f ¶ Non valeãt. Sed quo iure hoc est verum? antiquo non, vt ff. de le. j. l. j. Itẽ nouo nõ vt C. cõ. de leg. l. ij. Dic ergo antiquori iure locũ habere quod hic dicitur.. ¶ Adde, ꝙ Bar. in d. l. j. seq. hãc sol. in ij. col. sed hic tex. videtur obstare, cũ dicat, nõ valeant. designando tps, quo loquit, nisi subaudias. s. iure antiquiori, prout glo. in verbo, possit. tit. seq. in prin. vel ponat tps pro tpe vt sæpe. Hodie vero cõis resolutio est, quod valeant relicta ab intestato, quia nõ remanet hodie differentia inter fideicõmissa & legata, nisi voce, nomine, & verborum conceptione, vt no. in d. l. j. excepto legato libertatis.] SYL.

¶ Vel dic, ꝙ d. l. j. de leg. j. secundum noua iura loquitur secundum quæ equiparata sunt legata fideicommissis, vt s. de leg. §. sed non vsque.

a ¶ Restituat. Etenim inquantū quis honoraṫ, & onerari pōt, vt infra tit. j. §. j. versi. hoc solum. Sed nūquid quartā retinebit? Respon. vt infra tit. j. §. j. versi. hoc solum.

*ADDI. Et quia prima. Summa hæc ē, si hæres īstitutus in testō minus solenni neget relictū esse aliquid quod petiṫ, iurare cogiṫ aut ꝑ conuicto tenetur, quod si negauerit aliqñ relictū esse, & deinde confiteaṫ relictū, sed in minus ꝑfecto testō nō auditur, sed oīno soluere cōpellitur, ex quo adiuit facit l. fin. C. de fideicō. H. M.

aliquid aliud restituat.[a]

¶ Qui primo negauit fidei cōmissum esse relictū, postea conuictus nō pōt dicere in minus solēni voluntate fuisse relictū. h. d. scdm opi. Ioannis. Vel sic. Quando testōr noluit solēniter disponere, sed in fide hæredis committere, hęres tenetur iurare nō esse relictum, vel soluere. h. d. Aret. Et hanc opin. approbant doct. in l. fi. C. eod. tit.

¶ Et quia prima fideicommissorū cunabula a fide hæredum pendet, & tam nomen[b] quàm substantiā acceperūt, iō diuus Augustus ad necessitatē iuris ea retraxit.[c] Nuper & nos eundem principem superare contēdētes, ex[d] facto, qđ Tribonianus vir excellentissimus † & Quęstor sacri palatij suggessit, constōnē[e] fecimus, per quā disposuim⁹, si testator fidei hæredis sui cōmisit, vt vel hæreditatē, vel speciale fideicommissum restitui, & neq; ex scriptura, neq; ex quinque testiū numero (qui in fideicōmissis legitim⁹[f] esse noscitur) possit res manifestari, sed vel pauciores quàm quinq; vel nemo penitus testis interuenerit, tūc (siue pater hæredis, siue ali⁹ quicunque sit, qui fidē hæredis elegerit, & ab eo restitui aliquid voluerit) si hæres ꝑfidia tētus adimplere fidē recusat, negādo rem ita esse subsecutā, si fideicōmissarius iusiurādū ei detulerit, cum prius ipse de calumnia iurauerit,[g]

SYL. ¶ Et qa prima. Casus. Quæsitum fuit si hrs grauatus sit, de onere tñ fideicōmissi non cōstet, an saltē iurare teneaṫ se nihil scire de fideicō. & videbaṫ ꝙ non, quia iuramētum hoc purgatorium non solet deferri nisi aliquo probato. l. admonēdi. & ibi doct. ff. de iureiu. cōtrariū decidiṫ ea rōne, qa cū in fide hrdū fundata sint fideicōmissa, voluit Impe. fidē exuberare in his, & hæredē, si nō ad præstandum ex verbo fideicōmissarij, ex eo saltē iurare teneri. Nō. ꝙ nomē, substātia, & receptio fideicōmissorum cām habuerūt a fide hrdis. Item ꝙ nō est malæ inuidiæ crimen. sed bona emulationis affectio, cōtēdere alios virtute superare. Itē no. ꝙ hrs, q asserit grauatus, cogiṫ aut soluere, aut iurare. Itē ꝙ codicilli facti corā quinq; testib. valēt. Item ꝙ q primo negauit, non pōt postea confitēdo se tueri ꝑtextu ī valid̄ dispōnis.]

† alias Exquæstor. alias Exqstore.

b ¶ Et qa. Nomen. No. nomen cōsequens rei, vt supra de do. §. ē & aliud.

c ¶ Retraxit hæc iura sūt s̄. e. in prin.

d ¶ Ex fcō i. ex qōne de facto.

e ¶ Constōnē vt C. de fideicō. l. fi.

*ADDI. In tex. Quæstorē Tribo. vocat, & sic habet Theoph. cur ergo Ex quęstorē vocat in ꝓœm. nimirū quod hic cōstōnis suę tp̄s spectat, quo tp̄e Quęstor erat, vt valde mirer Aem. Ferr. qui Ex quæstor reposuit.

f ¶ Lrīmus. no. testes. v. in codicillis necessarios esse, vt C. de cod. l. fi. §. fi. & de fideicō. l. fi. ibi, sed siue quiq; &c. Codicillis v. testes adsint.

g ¶ Iurauerit. Nā in omni casu erat olim

necesse [a] eum hrẽ vel iusiurãdũ subire, ꝙ nihil tale a testatore audiuerit, vel recusantẽ ad fideicommissi vel † vniuersalis vel specialis solutionẽ coarctari: [b] ne depereat vltima voluntas testõris fidei hæredis cõmissa. Eadẽ [c] obseruari cẽsuimus, & si a legatario vel fideicõmissario aliquid similiter relictũ sit. Quod [d] si is, a quo relictũ dicitur, postquã negauerit, cõfiteatur qdẽ aliqd a se relictũ esse, sed ad legis subtilitatẽ [e] recurrat, oĩno soluere [f] cogendus est.

¶ De singulis rebus per fideicõ. relictis.

¶ Etiam res singularis põt per fideicommissum relinqui, & tã ab hęrede, quã a legatario. h. d. Ang.

olim iurãdum & in omni capitulo, vt C. de iur. calum. l. j in prin. hodie sufficit semel iurare, vt in Auth. de ijs qui in gre. ad appel. §. fi.

SYL. ¶ Adde & intellige in ijs, quę obueniunt post litem conte. sed in ijs q̃ contingunt ante, ẽt hodie iurat̃ in singulis, Bartol. in Auth. hoc sacramẽtũ. C. de iure iuran. pp calum. dan.]

a ¶ Necesse eum hrẽ. sed nunquid hodie corrigit̃ hoc, cũ nulli defera tur inuito. vt C. de iureiu. l. fi. & l. gñaliter. §. finaũt? Rñ. non quia hęc ẽ posterior cõstõ Iustiniani, vt C. de fidei com. l. fi. & ita est iste specialis casus, ĩ quo quis compellitur iurare.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rõ specialitatis ponit̃ ĩ l. fi. C. de fideicomis. quia defert̃ iuramẽtum de conscientia sua, quod nõ põt referri, & licet Aug. ex opi. Saly. videatur discedere ab opin. gl. tñ dicẽdum est, quod si hęres probabiliter ignorat, puta quia erat absens, & fideicommissarius potest probabiliter scire, põt referri, si fideicommissarius absens fuerit, vel alias probabiliter nesciat, non poterit, prout in fi. in casu. l. lex cornelia. §. hac. l. ff. de iniur. secũdum dicta Bart. ibi.]

b ¶ Coarctari. Nota pp contumaciã non iurantis eum condemnari, vt C. de iuram. calum. l. ij. §. fi.

c ¶ Eadem. Scilicet vt compellatur iurare vel soluere.

d ¶ Quod si. dixi qñ cõtumax fuit nõ iurando, nunc quãdo iurauit, & per sacramentum fuit confessus, vel ẽt antequam iuret, sed prius negauerat relictũ, vt in fi. huius tit. dicemus statim.

e ¶ Subtilitatẽ. Quę est, vt ex quo est volũtas nõ solennis, nõ valeãt ea quę facta sunt, vt C de fideicõ. l. si veritas. & C. de testa. non dubium. §. illud.

f ¶ Soluere cogẽdus est. sed qũo coarctatur ex nõ solenni voluntate? sic ergo soluũtur inutiliter relicta, sicut & vtiliter, qđ cẽ nõ debet vt C. de fideicom l. si veritas. quæ est cõtra. Solu. quidã dicunt, ꝙ vbi solẽniter testari voluit, & non fecit, hꝫ locũ lex contraria, alias si noluit testari solenniter, hẽat locũ qđ hic dr̃, † ut ar. ff. de iure cod. l. j. sed hęc falsa est, quia & hic de testatore loquitur, qui solenniter facit, vt ibi. Si testator fidei hęredis sui commisit.

¶ Adde, ꝙ ista opin. cõiter reprobatur hic, & in l. fi. C. de fideicom. & probat̃ ex illis verbis, neq; ex scriptura.]

¶ Alij vt B. dicebant esse distinguendũ, an dicat hęres, Non est verum tibi legatũ esse, quo casu cogitur probare esse verũ & solẽne, vt in contrario, eo saluo, vt si deferat̃ sacramẽtũ, iuret, vt s̃. proxime. §. an dicat. Nõ potes petere, quia est min⁹ solẽne, ĩ quo casu cogit̃, vt hic. Sed hoc non vꝫ qa secundũ hoc expediret ei negare, quod esse nõ debet, vt ff de trib. l. illud. §. pen.] Dic ergo scđm Ioan. aut ab initio cõfitet̃ relictum, & tunc nõ tenetur ex nõ solenni voluntate, vt in alia. l. contraria.

¶ Adde hoc verum, dummodo non sit relictum ab eo, qui solenniter volebat testari, sed solum hęredis integritati confidere. d. l. fi.]

† ¶ Aut negauit, sed postea fuit ꝑ sacrm̃ vel ꝑ probationes cõuictus, vt de lato iurõ confiteat̃ relictũ, tũc iurare compellit̃, vt ita rõne sui mendacij teneatur.

† alias vniuersitatis.

† Et hæc lectura videt̃ satis ꝓbari ꝑ istũ tex. quã sequunt̃ Franc. Accur. Mart. Syl. & alij doct. vt refert Bart. in l. fi. C. e. & Ang. hic, secundũ q̃ erit practica, ꝙ hæredi ab initio non neganti deferat fideicõ. iur̃m, si

SYL. testator volens solenniter testari fidei suę commisisset tale legatum, quo iurante erit securus, contra recusantem

SYL. vero agetur cõdõne ex isto §.

† Et quãuis ẽt in isto mẽ-

neatur. vt hic. & arg. in Auth de trien. & sem. §. studium, & §. ad hoc. ¶ Adde & corrige hanc gl. quia corrupta est, secundum gl. in l fi. C. de fidei commis.]

* ADDIT. Hoc ē in cā, cur hic & in d. l. fi. ex iniusto testamēto hřs teneaẗ, qa ipse adinit ex eodē hřditatē, & ea pp non 13 ei allegare in legatarios & fideicōmissarios defectū: non .n. ferendus est is, qui ex tali testō capiat opima commoda, onera aūt respuit. l. vnica. §. ꝓ secūdo. C. de cadu. tollē. iuuat maxime l. si veritas. C. de fideic. l. non dubiū. C. de testam. & hęc est veritas ꝑter oēs. nec Bar. ītellectus verus est quē refert in l. nemo. ff. de leg. j qa diuinat & a Ias. rephēdiẗ cū de moriētiū non de viuorum actu quęraẗ. H.M.

SYL.

bro opinio Ioā. lit cōis tū Ioan. Fab. hic eā impugnat, ēt si in testō vel codicillis fuerit relictū, & respondet a l le. si veritas. ꝙ quādo hřs negat lite contest. legatarius hēt duo remedia, vel qđ deferat iuramētum, & obtinet iste §. & d. l. fina. vel ꝙ oneretur se probatione, & tunc sibi imputeẗ qa debet probare dispositionem solennē, vt ibi.

¶ De singulis rebus per fideicommissum relictis.

¶ De fideicom. generalibus supra tit. j. dixit, nunc de specialibus dicit. Accursius.

POtest tamen quis ēt singulas[a] res ꝑ fideicō. relinquere: veluti fundū, argentū, hoīem, vestē, & pecuniā numeratā: vel ipsū hřdē rogare, vt alicui restituat, vel [b] legatariū, quāuis a legatario legari non possit.[c]

¶ Res hřdis & aliena pōt per fideicō. relinqui: in qua pōt fideicōmissarius grauari, dummodo nō oneret vltra cōmodum, & re aliena relicta, ipsa, vel æstimatio danda est. h.d.

¶ Potest aūt non solū proprias res testator per fideicōmissū relinquere, sed & hęredis, aut legatarij, aut fideicōmissarij, aut cuiuslibet alterius.[d] Itaq; & legatarius & fideicommissarius nō solū de ea re rogari pōt, vt eā alicui restituat, quæ ei relicta sit, sed ēt đ alia, siue ipsius,[e] siue aliena sit. Hoc solū obseruādum est, ne plus quisquam rogetur alicui restituere quàm ipse ex testō

POtest tñ. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo ponit de fideicom. pecuniario ij. de libertatibus. iij. per quæ verba fieri debeant. ij. ibi (Libertas quoque.) iij. ibi (Verba.)

SYL.

Casus Non figuraẗ, cū tradaẗ regula generalis. No. ꝙ quælibet res, q̄ tñ sit in commercio, ꝑ fideicōmissum relinqui potest. Itē ꝙ non solū hæres grauari potest, sed legatarius. Item ꝙ olim a legatario non legabatur.

a ¶ Singulas. Non solum generaliter, vt supra tit. j.

b ¶ Vel legatarium. s. rogare, vt aliquid alicui restituat.

c ¶ Non possit. Antiquo iure īspecto, sed nouo iure aliter est: nam potest a quolibet, q commodum quocūq; mō habet, legari & fideicommitti, vt C. com. de leg. l. j. §. fina. & hoc statim subijcit.

SYL.

¶ Adde, ꝙ non solū ipsi grauari possunt, q commodum sentiūt, sed eius hæredes. l. si fuerit §. fin. ff. de leg iij. & intellige de commodo æstimabili. l. plane. ij. §. fi. cum l seq ff. de leg. j.

SYL.

¶ Potest. Casus. Quærebaẗ, an res hęredis vel aliena fideicommitti posset. & videbat ꝙ nō, qa nr̄a sine facto nr̄o a nobis non abdicanẗ. l. id quod nr̄m. ff. de re iu. & nemo cogi vendere suū l. nec emere. C. de iu. deli. Contrarium dr̄, qa eius mētis dicimus testatorē fore, vt velit ęstimationē solui, vt dictū est in §. non solū. s̄. de le. No. summa. Item ꝙ legatum vel fideicom. non valet in eo pluri, quo grauamē excedit commodū. Itē ꝙ grauatus fideicommisso tenetur saltē ad æstimationē.]

d ¶ Alterius. refert tamē an leget rē extranei, an hęredis. primo casu distinguiẗ, an sciuerit alienā, vel credidit suam: secundo non, vt supra de lega. §. non solum, ver. quod autem, & ff. de le. ij. l. vnum ex familia. §. si rem.

e ¶ Ipsius. s. legatarij.

Inu-

rit. Nam qđ amplius ē, inutiliter [a] relinquitur. Cum aūt aliena res per fideicō. relinquitur, necesse ē ei, qui rogatus ē, aut ipsam redimere & pręstare, aut æstimationem eius soluere.

¶ Etiã libertas seruo p fideicō pōt relinquí: & non tm̃ seruo pprio, sed ēt alieno, vt qñ poterit emaẽ, & manumittatur.

h.d. Aretinus.

¶ Libertas quoque seruo per fideicom. dari pōt: vt hæres cū rogetur manumittere, vel legatari⁹, vel fideicom. Nec interest, vtrū de suo proprio seruo testōr roget, an de eo, q ipsi⁹ hr̄dis, aut legatarij, vel ēt extranei [b] sit. Itaq; & alien⁹ seru⁹ redimi & manumitti dēt. Qđ si dñs cum

a ¶ Inutiliter. facit. ff. de le. j. plane. iij. §. fi. & l. vidēdū. & ff. de leg. iij. l. j. §. sciendū. & l. iij. §. Iulianus. & l. si legatarius Sed cōtra in d. l. plane. §. si cui. Sed ibi stetit p legatarium quominus meliorē acceperit, vel melior vr̄ esse quē elegerit, licet d̄teriorē elegerit, vt arg. ĩfra de act. §. pterea. Item arg. cōtra. ff. de le. ij. ĩperator. §. j. ibi enĩ uero &c. Sed hoc, qđ hic dr̄, ĩtellige. qñ in quãtitate legaẽ alicui, & in q̃titate oneraẽ, ibi autē, qñ quantitas daẽ, & in specie grauaẽ, quo casu tm̃ videtur ęstimasse speciē suam legatarius accipiendo quantitatem, vt ex eadem. l. colligitur. †

† Et hoc SYL. qñ spēs erat sua si vero aliena pcedit tex. hic Vbi aūt relinqẽ spēs, si simpliciter grauet, hʒ locū iste textus: si alternatiue, procedit tex. ĩ d. §. si cui.

SYL. ¶ Adde tñ, ꝙ qñ grauatus debet restituere post aliquod tempus quãtitatē, & fuit honoratus ĩ quãtitate, licet iure ciuili teneaẽ cōputare vsuras secūdū illud tp̄s d. l. Imperator. §. si centū. quę hodie sunt prohibitę. c. j. de vsur. poterit tamē hodie grauari in plus vsque ad quantitatē honesti lucri, vt tradit Bart. in d. l. Imperator. §. cum quidam. si vel d. lucrum perceperit, vel percipere potuerit.]

¶ Item contra. ff. ad l. fal. sed & si nō seruus. i princ. Sed & ibi eodem modo rñde, quia quãtitas erat legata, & onus erat positū in faciēdo. Sed cum quãtitas legaẽ, & in quãtitate grauaẽ sicut hic loquiẽ, nũquid quartam iure falcidię potest oneratus retinere, siue sit legatarius, siue fideicōmissarius, q sit grauatus? Quidam dicunt ꝙ sic, vt arg. ff ad le. fal. l. pœnales. §. fi. Nos cōtra. vt in eod. tit. l. lex falcidia si interueniat. §. nunquam. & de vulg. subst. cohęredi. §. cum filię.

SYL. ¶ Adde hęc vera, nisi ex p̄sumpta mēte defuncti aliud appareat, puta si partē sit rogat⁹ restituere, secus si totū, secundū dist quę fit in d. §. fi. vel nisi ex liberalitate expressa vel pręsūpta hęredis, qui dū posset fal. detrahere, totum soluit, nā tunc legatarius illud retinebit. l. j. §. inde Neratius. ff. ad trebel. & ibi Bar. in fi.]

SYL. ¶ Libertas quoq;. Casus. Nō eēt figurandus, quia prosequtur regulā, quã in prin. posuit, tamē videbaẽ relictū libertatis alieno seruo nō valere, quia cum non cogatur quis vēdere nec seruus noster sine nostra volūtate a nobis abdicari possit, non videtur valere, & si dicitur, pręstabiẽ ęstimatio, vt supra proxi. §. respōdetur. ꝙ cum libertas sit inęstimabilis, non poterit pręstari, & per consequens nec reipsa nec in ęquiualēti poterit adimplere fideicommissum, cuius cōtrariū diciẽ ea ratione, quia posset esse, ꝙ dominus ex volūtate venderet, pręstita eidem ęstimatione, ad quod tenetur grauatus, & tali casu libertas conferri posset, quamuis regulariter aliter sit. No. q' fideicommissaria libertas dicitur, quãdo grauatur qui grauari potest, vt manumittat. Item ꝙ fideicommissaria libertas potest relinqui etiã seruo alieno. Item ꝙ grauatus dare libertatem seruo alieno tenetur emere & pręstare si potest. Item q' dominus serui, cui libertas est relicta, non cogitur manumittere aut vendere, nisi aliquid consecutus sit a testatore. Item quod tale fideicommissum non extinguitur, si dominus nolit vendere, sed pendet Item no. ꝙ illud, quod differtur, non auferiur.]

b ¶ Extranei. licet etiam crediderit suum,

suum, vt ff. de fideicõ. liber. Paulus j. rñ. & l. alieno, in princ. Sed in pecuniario legato distinguit. sciuerit vel ignorauerit rẽ alienam, vt supra de le. §. non solum ver. quod autem,

ius esset libertus ille, qui per fideicõ missum manumittebatur: & videbatur testatoris, quia per fideicom. testatori succeditur, nõ grauato. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulg. & pup. contra riũ decidit: quia inspicit manumittens, & huius mẽtis videtur fuisse testatorem non dando libertatẽ directo, sed per fidei com. & alias supra dictũ fuit. Item videbatur, q non solum illa duo tempora essent, inspicienda sed tempus aditæ hæreditatis, cũ libertas nõ cedat nisi ab adita. l. j §. in nouissimo. C de cad. tol. sed dic. q sufficiunt hęc duo tempora

vide late apud Bart. in l inter stipulã tẽ §. sacrã. ff. de ver. obl.

nõ vẽdat, [a] (si mõ [b] nihil [c] ex iudicio ei, q reliquit libertatẽ, † recepit [d]) nõ statĩ extinguit fideicõmissaria libertas, sed differt: [e] qa possit tpe pcedẽte, vbicũq, occasio serui redimendi fuerit, prestari libertas.

¶ Manumissũ per fideicom. sit libert' manumittẽtis, directo, testatoris: & directo libertate nõ q rit, n. si tẽpore testamenti & mortis fuerit testant. s. n. d.

¶ Qui aũt ex fideicõmissi cãmanumittit, non testatoris fit libert', ẽt si testõris seru' sit, sed ei', qui manumittit [f]. At is, qui directo testõ liber esse iubet, ipsius testõris libertus fit: qui etiam orcinus [g] appellatur. Nec ali'

† alias pcepit.

SYL. ¶ Adde tñ, q in contrarium facit tex in l. alieno. ff. de fideicõ. lib.]

a ¶ Nõ vẽdat. vel ẽt si vendat, sed vltra iustũ pretiũ vendere vult: nam tũc perinde est, ac si non vẽdat, vt ff. de le. iij. non dubiũ. §. fin.

SYL. ¶ Adde, q si dominus dixerit se velle vendere certo pretio, quod grauatus dicat immodicũ. iudice declarante, tenetur postea dñs vendere pro pretio declarato, secundũ Bart. in d. §. fi. qui mouetur p tex. in d. l. nõ dubium. §. fi. is cuius. qui videtur potius dicere contrariũ, ibi, idẽ est & si plus iusto, & ibi, volenti domino.]

b ¶ Si modo. interpositio est.

c ¶ Nihil. s. n. aliquid ẽt modicũ relinquit alicui, vt vendat, & ille legatũ accepit, compellit vẽdere, vt hic, & C. de fideicom. lib. deberi. & l. si te do natam. & C. ad l. fal. si ea cuius filiũ.

d ¶ Recepit. s. dominus istius

Quod differt non auferrtur.

e ¶ Differtur. quod differt, nõ auferr, sic. ff. de iud. cum furiosus. Arg cõtra C. de inoffi. test scimus. §. fi.

SYL. ¶ Adde, q ibi erat in ptãte filij preparare querelam: & iõ ea delata auferr, vt non transmittatur ad extraneos.]

¶ Et ff. de vsufr. si vsusfructus.

SYL. ¶ Adde, quod ibi aufertur propter moram & culpam suam.]

* ¶ Itẽ Nota, q inspicitur quod eueni re potest † sic. ff. de iurisdict om. iud. si idem. §. fina. & ff. de adimen leg. l. si seruo.

† De isto brocardo

SYL. ¶ Qui autem. Casus. Quærebatur cu

tantum: nam seruo alieno non potest directa libertas relinq. l. seruo tuo. C. de testa ma. Vnde nisi esset testatoris tempore testamenti, nõ potest ei relin qui directa libertas: & idẽ si alienaret ante mortẽ, quia res ad casum deuenisset, a quo non posset incipere: sed qñ his duobus temporibus est testatoris, non potest ante aditã cadere hęc difficultas, quia non est qui eum alienet. ita declarat Isa. hic. No. q manumittens efficit patronus. Item q directo manumissus fit libertus manumittentis. Item quis dicitur libertus orcinus. Item q non potest directam libertatem consequi, qui duobus temporibus non fuit testatoris. Item quis dicitur date directo libertatem.]

f ¶ Eius qui manumittit. i. hęredis, vel legatarij, vel fideicõ. C. de fideic. lib. l. ij quibus.

g ¶ Orcinus. sic dictus ab orco. i. manumissus ab eo, qui tendit ad orcũ. i. infernum. Vel ab orthos, qd est rectũ vnde orthinus. i. directe manumissus & Vel ab orce, quod est capio, (nã & in- de

Orcinus qs vnde dicitur.

de archiorcus).quia multa capiūt ma numissi in testō, in quo multa fiunt.

SYL. * ¶ Alc.lib.j Prætermi. contendit le gendum esse orthinus, de quo latissi me differit And. Tiraq. in repe.l.si vn quã, in ver. libertis, nu. 107. C.de re uo. don.)

* ADDIT. Dictum apparet ab orco Theophilus enim χαρωνιαῖον i. Charõtium a Charonte appellat. q. d. liber ab eo factus q ad Orcũ tendit.

† alias directa.

a ¶ Ex suo. non expecta ta manumissione ab alio facienda.

* † In hũc locũ vide Alc. lib. iiij. Parer. c. j. in fi.

b ¶ Testõ. Vel ẽt codicillis testõ confirmatis vt ff. de ma. test. libertas.

SYL. ¶ Hodie tamẽ ẽt in codicillis abin test. dari potest libertas directis verbis.]

Nullus directo ex testō libertatẽ habere põt, quã qui vtroq; tpe testõris fuerit, & quo faceret testũ, & quõ moreret. † Directo aũt libertas tũc dari vř, cũ non ab alio seruũ manumitti rogat, sed velut ex suo[a] testõ[b] libertatẽ ei competere[c] vult.

¶ Siue pceptiuis, siue rogatiuis verbis fideicõmissum fiat, valet. Aretinus.

¶ Verba † aũt fideicõmissorũ hæc maxime[d] in vsu habẽt: peto, rogo, volo, mãdo, fidei tuę cõmitto q perinde singula firma sunt, atque si oĩa ĩ vnũ cõgesta essẽt.

c ¶ Competere. Quæ competit hæreditate adita etiam ab vno ex pluribus hæredibus, vt ff. de man. test. l. testamento. §. testamento.

d ¶ verba. Maxime, ideo hoc dicit, quia quibuscũq; verbis relinqui possunt, vt supra de leg. in prin. siue directis siue pcarijs, vt C. cõ. de leg. omne verbum, & facit. ff. ad treb. l. Sceuola.

SYL. ¶ Adde. l. vnũ ex familia. §. fi. ff. de lega. ij. l. peto, ĩ prin. l. codicillis. § mře. e. ti. & de verbis enũciatiuis vide Bar. ĩ l. luci⁹. §. filiã. ff. ad treb. & ĩ d §. fi.]

ADDI. Et hoc verũ, si verba ĩportent dispõnẽ, ñ ẽ fideicõmissum, vel ad hoc extẽdi possint ex cõiecturata mẽte testõris: nõ alias, vt l. př. §. pe. ff. de le. 3.

¶ De codicillis. ¶ Quia testamenta & eorũ accidẽtia dicta sunt, nũc de codicillis. i. de paruula vel de minima scripta voluntate. Nã ideo codicilli dicunt, quia in breuiori chartula vel codice, q̃ testamentum, fiebant. & solũ in eis quædã fideicõmissa relinquebantur, & tales sunt ad testũ, qualis ẽ scapha ad nauẽ. Sed nunquid secũdũ hoc possunt fieri sine scriptura? Quidã dicunt q nõ, sed iñ dico etiã sine scriptura hodie fieri posse, licet forte olim in scriptis tantũ fierent, vt C. de bo. lib. l. fi. in prin. Accur. — Continuatio. — Codicilli sine scriptura fieri possunt.

¶ De codicillis.

¶ Olim codicilli nõ erant in vsu. hodie vero eorum vsus est vtilis &. necessarius & quibus primũ robur diuus Augustus de prudentum cõsilio attribuit. Aretinus.

ANte Augusti tempora constat codicillorum ius in vsu non fuisse: sed prim⁹ Lucius Lentulus (ex cuius psona ẽt fideicõ. esse cœperũt.) codicillos ĩtroduxit. Nã cũ decederet ĩ Africa, scripsit codicillos testõ confirmatos, [e]

ANte Augusti. Iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo, quõ fuerit introductus vsus codicillorum. Secundo, qñ codicilli testamento confirmati valent. Tertio, an hæreditas directo possit dari vel adimi in codicillis. Quarto, an quis possit facere plures codicillos. Secunda ibi (Non tantum) Tertia ibi (Codicillis.) Quarta ibi (Codicillos) — Diuisio.

¶ Ante. ¶ Non figurat, cum tñ ius antiquũ recitet No. q prius codicillandi ab Augusto traxit originem. Itẽ q exempla principum sunt imitãda] — SYL.

e ¶ Confirmatos. Hic no. q quatuor modis codicilli cõficiunt: aut. n. in fu turũ confirmant: veluti testō prius facto, in quo dictũ est. Quicquid dixero ĩ codicillis, valere volo, & postea codicilli facti sunt. Aut in pteritũ, veluti codi- — Codicilli fiunt post testamẽtũ. Codicilli fiunt ante testamẽtũ.

codicilli prius facti, testamento facto postea cõfirmati sunt: & hi duo casus sunt C. eo l. siue initio.

¶ Et sic confirmatum pręcedit confirmans in dispositione, sed non quo ad intellectum & voluntatẽ quia ea censetur præcedere: & facit ad plures q. quas mouet hic Ang.]

¶ Tertio fiunt cum testamẽto: veluti cũ testator, qui testamentum implere neque rit addiderit ut vim codicillorum haberet vt C. eo l. fin. §. illud plane. ibi, nisi id ille &c. Quarto sine testamento. s. ab intestato, vt ff. eo. conficiunt. & infra eo. §. nõ tantum. & C. eo. non id circo. hic autem fuerunt confirmati vel ante vel post.

a ¶ Augusto, cui aliquid relinquebatur.

b ¶ Eius. s. Augusti.

c ¶ Nõ debebat. quia legata non debebantur nisi ex testõ iure antiquo, vt diximus s. tit. ij. §. præterea.

d ¶ Non posset. propter impotentiã facti. vt quia non habet tot testes, qui testamento conficiendo sufficiant: secus si propter impotentiam iuris, vt ff. eod. l. diuus. §. codicillos, quæ est contra. Et probat hæc solutio. ff. eo. confi ciuntur. §. codicilli.

quibus ab Augusto[a] petijt per fideicommissũ, vt faceret aliquid. Et cũ diuus Augustus voluntatẽ ei⁹ implesset, deinceps reliqui ei⁹ [b]auctoritatem secuti, fideicõmissa pstabãt: & filia Lẽtuli, legata, q̃ iure nõ debebat, [c] soluit. Dicitur autẽ August⁹ cõuocasse sapiẽtes viros, † īter quos Trebatiũ quoq;, cui⁹ tunc auctoritas maxima erat: & q̃sisse an posset recipi hoc, nec absonũ a iuris rõne codicillorũ vs⁹ esset: & Trebatiũ suasisse Augusto, q diceret vtilissimũ & necessariũ hoc ciuibus esse propter magnas & longas peregrinationes, q̃ apud veteres fuissẽt: vbi si quis testamentũ facere nõ posset, [d] tamen codicillos posset. Post q̃ tempora cum & Labeo codicillos fecisset, iam nemini dubiũ erat, quin codicilli iure optimo admitterentur.

† alias interq; eos.

¶ Etiã ab intestato codicilli fieri possũt: sed quãdo ante testamẽtũ fiebãt, nõ aliter valebant, nisi erant in testamento confirmati: hodie vero semp videtur confirmati. Ang.

¶ Non tñ aũt testamento facto potest quis codicillos facere, sed & intestatus quis decedens fideicommittere codicillis põt. Sed cum ante testm̃ factum codicilli facti erãt, Papinianus ait nõ aliter vires habere, quã si speciali postea voluntate confirmentur. [e] Sed diui Seuerus & Antoninus rescripserũt, ex ijs codicillis, q testm̃ præcedũt, posse fideicõmissum peti, si appareat eum, qui testm̃ fecit, a volũtate, quã in codicillis expresserat, non recessisse.

¶ Non tm̃. Casus. Simi liter non figurat, cũ recitet correctio iuris antiqui. No. codicillos fieri posse ab intestato: q a venictes ab intestato vidẽtur tacite instituti, vel eis relicta hereditas. hi cõficiunt. ff. de iure cod. Item q codicilli quãdocunque facti valent, dum modo ab eis non sit expresse recessum.] SYL.

e ¶ Confirmen. s. expressim, vel et si quo iudicio retineat prima voluntas, vt ff. eod. l. ante tab. testamẽti. Sed Ioan. contra. nã siue ante, siue post fiant, sp uidẽt confirmati, vt hic dicit statim, & ff. eo. siquis cũ. §. fi. & l. ab intestato. Accur.

¶ Adde, q in libertatib⁹ remanet differentia secundum Io. Fab. hic. SYL.

Codi-

§ YL. ¶ Codicillis autem. Casus. Non figuratur in regula, cuius ratio sola est ob seruatio testamentorū inducta ne cōfundantur, ut hic dicitur. quare autē non posſit adimi hęreditas in codicillis, declarat hic Ias. No. hæreditatē nec dari nec adimi directo posse in codicillis. nec exheredationē fieri nec substitutionem directam, secus si per fideicom. Itē no. plures codicillos fieri posse, q̃uis fieri nō possit nisi unicum testm̃. Itē codicillos nullā iuris solēnitatem desiderare.]

ctione ex.l. ut ff. de cōdi. ex le. l.j. Vel dic utili actione ex testamento, cū ad instar testamenti codicilli sint inventi ut. ff. eo. l. ij. §. j.

e ¶ Instituto. s. in testamento.

¶ In codicillis hæreditas directo dari vel adimi non potest, nec conditio institutioni apponi, nec substitutio fieri: sed per fideicommissum sic. Ang.

¶ Codicillis aūt hęreditas neq; dari,[a] neq; adimi pōt: ne confundatur[b] ius testōrum & codicillorū: & ideo nec exhæredato scribi.[c] Directo aūt hr̄ditas codicillis neq; dari, neq; adimi pōt. Nā per fideicōmissum hæreditas codicillis iure relinquitur.[d] Nec cōdōnem hæredi ĩstituto[e] codicillis adijcere,[f] neq; substituere directo[g] quis potest.

¶ Plures codicillos vnus facere potest, oēs habentes effectū secus in pluribꝰ testamentis. Arct.

¶ Codicillos aūt ēt plures[h] quis facere potest, & nullā[i] solennitatē ordinationis desiderant.

f ¶ Adijcere. Ei cui cōditioni adiecta necesse parere non habet, sed in eius condōnis defectū de adēptione hęreditatis cogitasse uidet, ut ff. de cond. instit l. pen. in fi. j) Sed forte in uanū cogitauit, ut ibi dixi.

ADDIT. (i) Itē econtrario: quia conditio apposita in testamēto non potest in codicillis remoueri, quia tūc pure hęreditas dari uidetur, contra istum textū nisi forsan ob fauorē liberorum, per nota. in l. diuus, ff. eodem. clausula tamen derogatoria apposita ĩ testamento potest in codicillis reuocari, ut per Ang. hic.

a ¶ Neque dari. directo: sed per fideicommissum. siue ab eo, quem prius fecerat hęredem, siue a legitimis, bene potest relinqui, ut ff. eodē l. ij §. fin. & C. eod. hęreditatem. & infra proxi. uer.

ADDITIO. Et assignat glo in d. l. hęreditatem. rōnem differentię: quia non itm̄ auferiur per fideicommissum sicut directo aufert. Vel dic secundū Saly. aliqua uirtus attribuitur vni, quę non attribuitur alteri, ut l. fin. C. eod. & maiorem uim testamenta quam codicilli habent propter maiorem solennitatem in eis requisitam. Ang.

b ¶ Ne confundat. Idest ne istę duę uoluntates sic misceant, vt una ab altera discerni non possit: nam si idem significarent, quare diuersa nomina darentur, ut C. eo. si idem.

e ¶ Scribi. s. ut de iure ualeat.

d ¶ Relinquit. Sed qua actione hęc hæreditas, uel etiam alia in codicillis relicta petentur? Respon. quidā cōdi-

g ¶ Directo. si tamen substituerit, uidetur rogasse per fideicommissum ut restituat, ut ff. ad treb l. Scæuola.

h ¶ Codicillos. Plures. Vt etiam omnes ualeant, nisi cōtrariam contineāt uoluntatem, ut C. eod. l. cū proponas. aliud in testamentis, ut supra qb. mo. testa. infirm. §. posteriore. & facit. ff. e. diuus. §. j.

i ¶ Et nullā. Scilicet de illis quatuor quę in testō desiderantur, uel septem testium, uel sigillorū, uel ꝙ sua manu scribantur uel ꝙ subscribant testes, ut supra de testam. §. j. Sed quædā solennitates & hic desiderantur: ut sunt quinque testes, ut diximus supra tit. ij §. fin.

De

Continuatio. Aliqñ rub. est gñalior textu.

¶ De hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur. ¶ Hęc rubrica est generalis ad oẽs sequentes titulos vsq; ad titulum de bonorum possessione, vbi mistim tractabit ex testamento & ab ĩtestato, sed tex. huius tituli loquitur tantũ de suis hæredibus. sic & alias ff. si certũ petatur. & de rebus credi. vbi tractat de mutuo in specie tantum. Accursius.

SYL. ¶ Continuatr̃ hęc rub. per Iustit. s̃. in tit. per quas pers. nob. acq. in §. fi. vbi inquit, visis modis, quibus particulares res acquiruntur, sequit̃ videre quibus acquirant̃ per vniuersitatẽ, quod sm eum ibi fit iiij. modis; per hæreditatem, bon. possessionem, arrogationem, & addictionem causa libertatũ conseruandarũ. subdit, prius ergo est vt videamus de hæreditatibus, quarũ duplex est conditio: ex testamento, & ab intestato. subiungit se statim dictu rum de ijs, quę in testamẽtis nobis relinquuntur, quod cũ pfecerit Imper. subdit alterũ membrum intestatorũ, pro quo est casus in l. j. ff. si ta. test. mi. exta. q modꝰ cõtinuãdi, lʒ sit ad remota, contra. l. ij. de sta. hom. non est ad remota respectu materiæ, & Impera. alias hoc modo cõtinuandi vtitur in tit. de leg. & in tit. de vsu & hab. in fi. & infra de oblig. quæ ex delic. nas.]

¶ Liber tertius.

¶ De hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur.

¶ Intestatus dicitur quis decedere pluribus modis, qui hic describuntur. Angelus.

INtestatus decedit, q aut omni-

INtestatus. Diuisio. ¶ Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes principales. Primo ponit quis dicatur decedere intestatus. Secundo, q prima causa est liberorum: & qui sunt liberi, & sui. Tertio de emancipatis, quomodo admittant̃. & de adoptiuis. Quarto ponit aliquas suas correctiones. Secunda ibi (Intestatorum autẽ.) Tertia ibi (Emancipati autẽ.) Quarta ibi (Sed ea omnia.) Ang. Aret.

SYL. ¶ Intestatus. Caius. Non figuratur, cũ hic ponat̃ definitio seu descriptio ĩtestati. No. hic esse tex. cõtra illã regulã, q qualitas adiecta verbo intelligit̃ secundũ tempus verbi, nam qualitas decedentiæ non cõpetit viuenti, cum dicat, qui testm̃ nõ fecit, cũ fieri possit vltimo vitæ spiritu. l. iiij. ff. loca. tñ nõ est hoc inconueniẽs, vt est tex. in l. si quis posthumo. §. q si moriente. ff. de lib. & posth. Itẽ no. q ĩtestatus dr̃ ille,

qui

qui oīno testm̄ non fecit. Item qui nō iure fecit testamētū. Itē ꝙ paria sunt, testamentum nō esse factum, vel factū & nō legitime. Itē ꝙ dr̄ intestatus, ille, cuius hereditas non est adita.]

Testari aliq nolūt, aliq non pñt.

a Non fecit. Vel quia non vult, uel quia nō pōt, vt pupillus, furiosus: licet hi improprie intestati dñr eē, quia & si vellent testari, non possunt, ut ff. eod. l. de suis & leg. l. j. in princ.

no testm̄ nō fecit,[a] aut non iure fecit:[b] aut id, qđ fecerat, ruptū[c] irritūve[d] factū est: aut si ex eo nemo hæres extiterit.[e]

¶ Prima cā successiōis est suorū: q dñr, q primū locum obtinent: siue naturales sint, siue legiti. h. d.

¶ Intestatorum aūt hęreditates ex lege duod. tab. primū ad suos hr̄des ptinēt. Sui aūt hr̄des existimantur (vt sup. dixim⁹[f]) qui in ptāte morientis fuerint:[g] veluti filius filiave, nepos neptisve ex filio, pro nepos proneptisve

SYL. Adde, qđ hi quātū ad hūc tractatū sunt intestati, sed de proprietate non. l. j. ff. de suis & legi. ꝙ facit ad statutū, ꝙ mr̄ non succedat filio intestato stantib. agnatis, an ueudicet locū in itestabili, de quo p doc. maxie Dec. in l. gñaliter. C. de iīsti. & substi.]

SYL. b Non iure fecit. Quia caruit solennitate testium, vel non habuit testamenti factionem & fecit.

¶ Adde tex. in l. j. ff. de iniu. rup. & dū gl. ponit exēplum in eo, qui de facto fecit testm̄, potest adduci tex. in l. si q̄ramus ff. de testa. Item in illo qui prætérijt. s. de exhęr lib. in princ.]

Testm̄ per duo rūpitur † c Ruptū. Arrogatiōe vel agnatiōe posthumi, vt s. qui. mo. test. infir. j. rñ. †

S Y L. ¶ Adde, ꝙ de hoc est text. in l. iij. in prin. ff. de iniuſ. rup. & in §. posthumi. s. de exhęr. lib.]

† Intelligę vt ibi per Ioā. Porç. & Ang.

¶ Et no. ꝙ non est per oīa idē qñ rumpitur, ac si nullū factū esset, nā tū fecit codicillos; cum primo casu. s. qñ rūpitur, legatū ut ex codicillis nō ualeat, vt C. de codic. l. j. secundo sic, ut. s. de fideicom. hęr § preterea. & ff. đ iure codic. l. si quis cum in fi. j. rñ & in l. ab intestato. & supra ti. j. §. non tantum.

SYL. ¶ Adde, ꝙ in primo casu rō est, qa codicilli pēdent a testō. l ab intestato. in fi. ff. de iure codicil. quod non esset, qñ expresse uel tacite essent grauati uenientes ab intestato. l. j. C. de codicil.

Item hodie non procedit hęc differentia, per auth. ex causa. C. de lib. pręt.]

d ¶ Irritūve. Vt p capitis diminutionem testatoris, vt supra q. mo. test. ifir. § nō tñ. & facit ff. de ver. sig. itestatus.

SYL. ¶ Adde, qđ dicitur irritum ēt quod non iure factū ē. §. alio quoq; modo s. qui. mo. testa. infir. Itē qñ sibi mortē consciuit ob crimen. l. si quis filio. §. eius. ff de iniu. rup.]

e ¶ Extiterit. Sunt & alij duo modi, vt per querelā, uel contra tab. testō rescisso, ut C. de col. vt lib. Accur.

ADDITIO. Hoc verum si sit mora anteaditam hęreditatem: secus si post: quia prętor non potest facere desinere quem esse hæredem. §. quos autem. j. de bon pos. Ang.

SYL. ¶ Intestatorū. Casus. Literaliter tātum figuratur: quia procedit describēdo & tradēdo regulam. No. ꝙ prima causa successionis est suorum. Item ꝙ hereditas intestati primo debetur liberis ex. l. duodecim tab. Itē no. qui sint sui Item ꝙ dictio, supra, denotat ex interuallo: ibi, supra diximus. ex quo nota, quod sufficit allegare in genere ad probationē alicuius rei. Item ꝙ patria potestas requiritur tempore mortis in suitate. Item ꝙ uiuēs moritur. Item ꝙ verbū, naturales, importat aliqñ legitimos & naturales. Itē ꝙ per oblationem curię quis legitimatur. Item ꝙ si lij per subsequens matrimonium legitimantur, & efficiuntur legitimi hęredes parētibus suis. Item quod quis debet cōsequi meritum, & honorem ex eo bono, cuius est causa.]

f ¶ Supra diximus. supra đ hęr. qual. & diffe. § sui.

g ¶ Fuerint. Item aliud est necesse: vt nemo eos pręcedat, ut ibidē dicitur, vt supra de hęr. qual. & diff. §. sui.

a Ex filio nato. Aliud si ex filia, vt supra de patria pot. §. fi.

Prognatus & abnepos idem. b Prognatus .i. procul a me natus: quia in quarto † gradu est mihi, qui vocatur abnepos, vt j. de gra. §. iiij. Vel dic † compositum poni pro simplici. i. natum vel natam: & sic pone pro pronepote prędicto. Vel dic melius, loquitur de omnibus descendentibus vlterioribus, & ideo dicit prognatus: quia vsq; in infinitum succedunt, vt in Auth. de hære. ab intest. §. j. & sic proprie ponitur prognatus. i. procul natus.

† Immo quinto gradu, secundum Nic. † Prima est melior secundum eundem Nic.

ex nepote ex filio nato [a] prognatus [b] prognata ve. Nec interest, vtrum naturales [c] sint liberi, an adoptiui. [d] Quibus [e] connumerari necesse est etiam eos, qui ex legitimis quidem nuptijs vel matrimonijs non sunt progeniti, curijs [f] tamen ciuitatum dati, secundum diualium [g] constitutionum, quæ super his positæ sunt, tenorem, hæredum suorum iura nanciscuntur: necnon [h] eos, quos nostræ amplexæ sunt constitutiones: [i] per quas iussimus, † si quis mulierem in suo contubernio copulauerit, non ab initio affectione maritali, eam tamen cum qua poterat habere coniugium, & ex ea liberos sustulerit: [k] postea vero affectione procedente etiam nuptialia instrumenta [l] cum ea fecerit, & filios vel filias habuerit, non solum eos liberos, qui post dotem editi

quod vero. & §. si quis igitur.

Intellige subsequente ratihabitione §. cum semel. d. auth. Nec potest pater vnum ex ita legitimatis facere melioris conditionis filijs legitimis & naturalibus §. & quoniam varie. eo auth.

* Erant autem hæ curię decurionum, vt copiose oste. di in Annot. supra tit. de nupt. §. fi.]

† alias vt si.

Peccata remittuntur peregrinantibus. Sicut fit remissio peccatorum ijs, qui vadunt vltra mare.

g Diualium. i. principum. i. Theodosij & Leonis, vt C. de nat. libe. l. si quis. & l. quoniam.

h Necnon eos. Scilicet

SYL. Adde, quod media approbatur, facit tex. I l. cui eorum. §. item Pomponius. ff. de postu.]

c Naturales. i. & legitimi.

d An adoptiui. Quo ad hoc vt sui dicantur: (i) nisi emancipati fuerint: tunc. n. interest, cum naturales emancipati iure pretorio succedant, adoptiui non, vt ff. eo. l. j. §. suos, & infra eo. §. minus.

ADDIT. (i) Scilicet ab intestato, secus ex testamento: de quo dic, vt per Ang. in §. sed hodie, supra de adopt. Item hoc non obtinet in feudo etiam nouo, etiam si cum consensu domini adoptetur agnatus. c. adoptiuis. in tit. si de feu. fue. controu. & de succes. feu. c. j. & per Io. Fab. & per Ang. Are hic.

e Quibus. s. suis hęredibus.

f Curijs. Erat. n. curia siue corpus in qualibet ciuitate, quo curia indigebat officialibus, vt negocia expedirent, vt in Auth. de defen. ciui. §. nulla. in fi. col. iij. vnde quicunque vellet naturalem suum filium dare illi curię: vel ipsemet filius post mortem patris se offerre, non extantibus ligitimis: vel pater testo illud dicat: legitimus fiebat, vt in auth. q. mo. na. ef. sui. §.

necesse est connumerari inter suos.

i Constitutiones. C. de nat. lib. cum quis. & l. nuper.

K Sustulerit. i. habuerit.

Matrimonium sine scriptura & dote potest valere, sed non filij legitimari.

l Instrumenta. In quibus contineatur matrimonium inter Titium & Bertam esse contractum, & dotem datam esse, quę instrumenta dotalia vel nuptialia dicuntur: & sine his duobus. s. scriptura & dote dicit P. non valere matrimonium, quia lex plerunque de his dixit tali casu, vt hic, & supra de nupt. §. fi. non alias, vt ff. de reg. iur. nuptias. Nos dicimus valere matrimonium, † vt C. de nupt. si vicinis, & in Auth. de nupt. §. nuptias. colla. iiij. sed non fieri liberos legitimos, vt in Auth. de trien. & se. §. fi. col. iij.

† Idem Ange. in §. fin. de nupt. SYL.

Adde quod si loquimur de iure canonico, opinio. glo. est vera. c. tanta. qui fil. sint legit. si de iure ciuili, & in illustribus non requiruntur. §. illud. in authen. quibus mod. natura. effi. leg. In libertatibus requiruntur. §. si quis igitur. in auth. vt libe. de cęt. in alijs autem communiter tenetur requiri.]

Iustos.

Mulieres aliq. retinent ad ſobolis experimētũ.

a ¶ Iuſtos. Repete, iuſtiſsimis.
b ¶ Præſtiter unt. ſ. primi. nã & ob hoc retinent quidam prius concubinas, vt experiant an ex eis poſſint filios hre, vt poſtea accipiant eas in vxores, vel repellãt: qđ ſcilicet vt re pellantur, in vxore prohibitũ eſt, vt in auth. quibus mo. na. effi. legi. §. quoniã. coll. vij.

† Côcor. cum hic tex. c. tãta, cum gl. j. extra qui fil. ſint legit.

ADDITIO. No. cautelã glo. pro eo q. vult habere filios: ſed nõ eſt bona quo ad animam, quia omnis fornicatio ẽ hodie prohibita, vt dixi ſ. de nupt. §. ſi aduerſus. & §. fi. Ang.

ſunt, iuſtos[a] & in ptã te eſſe patris, ſed etiã anteriores, †q & ijs, q poſtea nati ſunt, oc caſionẽ legitimi noĩs pſtiterũt. [b] Qđ obtinere cẽſuimus,[c] & ſi nõ progeniti fuerint poſtdotale inſtrumẽ tũ cõfectũ liberi, vel etiam nati ab hac lu ce fuerint ſubtracti.

¶ Ad hoc vt nepos & alij vlteriores libẽ ri in ptãte ſui hæredes ſint, requiriť q̃ alius nõ præcedat eos in gradu. h. d: Aret.

¶ Ita demum tamen nepos neptisve, pronepos proneptisve, ſuorum hęredum nu mero ſunt, ſi præcedens perſona deſierit[d] in poteſtate parentis eſſe: ſiue morte id acciderit, ſiue alia ratione, veluti emãcipatione.[e] Nã[f] ſi per id tẽpus, quo quis[g] moriť, filius in ptãte eius[h] ſit, nepos ex[i] eo ſuus hæres eſſe non poteſt: idque & in cœteris deinceps liberorum

fuit, quia ſuitas non capit, niſi vnũ gradum. l. poſthumorum ff. de inIuſ. rup. In verſiculo, poſthumi. ratio dubitandi fuerat, q; ſupra dictum erat neceſſe eſſe in poteſtate patris fore tempore mortis, qđ non reperiẽ in poſthumo: rõ autẽ decidendi fuit, q. a nato eo, fit retrotractio ad tẽ pus mortis patris. No. ſuitatem nõ capere, niſi vnũ gradũ. Item quod nepos: ita de mũ eſt ſuus, ſi pater eum non pręcedat ĩ gradu. Item q; quomodocũque qs exeat patris poteſtatem, fact lo

c ¶ Cenſuimus. q. d. nõ ſolum ſi naſcãtur poſtea, & viuant tũ primis, ſed & ſi non naſcã tur aliqui, ſiue ẽt naſcanť & morianť; vt C. de nat. lib. l. nuper. Et no. q; ẽt ſi le gitimos habent ex vxore quondam, ta men hęc valent: † & ſiue ex libera, ſiue ex liberta, ſiue ſerua, quam poſtea manumiſerit, & in vxorem duxerit, hęc ſeruantur, vt in Auth. de inceſt. nup §. cõſenſu, fi. & in Auth. de trien. & ſe. §. fi. col. iij. & in Auth. de filijs ante do. inſtrumenta na. per totum tit. col. iij.

† Quod verũ intellige etiã ſine ipſorum cõſenſu & nulla de ipſis ĩ inſtro facta men tione, ſecus tñ in legiti- mation fiẽda per reſcri- ptum. ſecundum Ang.

¶ Adde non requiri manumiſſionem in ſerua, auth. noua alia. C. de nat. lib.

SYL. Idem ex meretrice hodie, ſi proles eſt certa. c. inter opera. de ſponſa.

¶ Ita demum. Non eſſet figurandus, cum pendeat hic verſiculus a præcedenti: ibi, nepos neptiſve ex filio pronepos proneptiſve. Illa enim verba faciebãt dubitationem, cum eſſet dictum eos etiã ſuos hęredes eſſe: reſpondetur tamẽ declarando illa verba ita demum hoc eſſe, ſi nemo eos in ſuitate pręcedat & ratio decidendi

SYL.

cum ſecundo in ſuitate. Item quod poſthumus eſt ſuus.]

d ¶ Deſierit. Sed nonne filius præcedit nepotem ex altero filio vno gradu, vt infra de gra. co. §. primo gradu, & §. ij. & tamen non excludit, † vt infra eo. §. cum filius? Reſpon. non videtur pręcedere, cum ſui patris locum obtineat, vt in d. §. infra eod. † Idem Fa. Pla. & Ang.

e ¶ Emancipatione. Vel capitis dimi nutione maxima vel media, non autem captiuitate, vt ſupra quibus mod. ius pat. poteſt. ſol. § ſi ab hoſtibus. & ff. eod. l. j. §. ſi filius.

ADDITIO. Aduerte, quod dicitur hic de emancipatione, eſt hodie correctum, quia ſublata eſt differentia emã cipationis & patrię poteſtatis. Ang.

f ¶ Nam ſi per id tempus. Contra infra eodem §. cum autem quæritur. in princ. Solu. vt infra titu. j. §. proximus. Accurſius.

g ¶ Quis. Veluti auus.
h ¶ Eius. ſ. aui.
i ¶ Ex eo. ſ. auo.

a ¶ Personis. Cum oẽs liberi appellẽtur, licet post tinepotẽ improprie, vt ff. de gradi. l. iurisconsultus. §. parẽtes & ff. de ver. sig. l. liberorum.

SYL. ¶ Adde ꝙ doct. cõiter seq hanc gl. Tñ alias contrariũ dicebã per tex. in l. appellatiõe. j. ff. de verb. sig. ĩ l. liberorũ. eod. ti in l. qui cũq;. §. parentes. ff. de in ius voca. vbi cas⁹. in l. j. §. gñaliter. ff. de le. prẽstan. Nec tex. in §. parẽtes. videtẽ ĩtelligi a doct. dicit. n. ꝙ vsq; ad illũ gradum proprio noĩe appellãt. i. habẽt noĩa ꝓpria, non ꝙ vlterius nõ sint ꝓprie parẽtes & liberi: & ita teneas.]

personis [a] dictũ esse intelligimus.

¶ Posthumi quoq;, qui si viuo parẽte nati essent, in potestate eius futuri forẽt, sui heredes [b] sunt.

Su⁹ hr̃s statim post mortẽ parẽtis efficit̃ hr̃s ẽt ignorãs, licet sit pupillus vel furiosus, & sine auctortate sui administratoris. Arc.

¶ Sui autẽ heredes fiunt ẽt ignorãtes: [b] & licet furiosi sint, hr̃des [d] possunt existere: quia quibus ex causis ignorantibus nobis acquirit̃, ex ijs causis & furiosis acquiri [e] potest. Et statim a morte parẽtis quasi [f] continuatur dñiũ: & ideo nec tutoris auctoritate opus est ĩ pupillis, [g] cũ ẽt ignorãtibus acquiratur suis hæredibus hr̃ditas. Nec curatoris assẽsu acq̃rit̃ furis

b ¶ Sui heredes sunt. Cũ habeant̃ ꝓ natis, quoties de eorũ cõmodis q̃rit̃, † vt ff. de sta. hom. qui in vtero. Et no. ꝙ posthumus dicit̃ ꝓprie, qui post humatione patris nascit̃: & dicit̃ etiam improprie ille, qui facto testõ nascit̃, vt ff. de iniu rup. te. l. l. iij. §. j.

† Idem Ang. in §. cum aũt. supra de tu.

¶ Sui aũt. Casus. Querebat̃ an ignorãs vel furiosus efficeret̃ suus: & ratio dubitandi erat, quia in his personis nõ cadit obligatio regulariter, quia deficit consensus. l. in negocijs. ff. de regu. iur. sed isti obligant̃ onerib. hereditarijs. ergo &c. Cõtrarium deciditur ea rõne, quia obligatio prouenit a l. sine aliquo facto ipsorum. No. ignorantẽ quasi contrahere. Item ꝙ non dat̃ medium inter aditionẽ sui & mortẽ. Itẽ ꝙ quo ad acquisitionem equiparãtur furiosi & ignorantes.]

SYL. Posthum⁹ dicit̃ dupliciter.

c ¶ Etiã ignorantes. & inuiti, & statim, licet iure pretorio abstinere possint, vt s. de hær. qual. & diff. § sui. & ff. si quis omis. cau. test. l. j. §. qui sunt.

SYL. ¶ Etiã hodie, secũdũ cõem opi. doc.]

ADDITIO. Quod pretoris beneficium, ẽt si nõ impetretur, competit ipso iure l. ei qui se immiscuit. ff. de acq. hered. Ang

d ¶ Heredes. s. sui: alias non nisi ꝑ curatorẽ, secũdũ quosdã, vt C. de cur. fur. l. fi. §. tali itaque.

SYL. ¶ Ratio aũt quare est diuersum ĩ furiosoquo ad hereditatẽ alienã & paternã est, q̃a hereditas in suo acquirit̃ ipso iure, c ẽ. terrẽ nõ sic & iõ transmittitur, sicut & legata, licet sec⁹ sit in hereditate: & ita declarat Bal. in d. §. tali.]

e ¶ Acquiri põt. Sic ff. de act. & ob. l. si a furioso. & ff. si cer. pe l. si a furioso.

f ¶ Quasi. Hoc iõ, quia in corporalib. dicit̃ ꝓprie cõtinuatio. sed dñiũ est in corporale. hoc reprobo, quia & possessio est res incorporalis. † & tñ vna cũ alia cõtinuat̃, vt ff. de acq. pos. Pomponius. j. § ꝑterea. & §. in doiẽ. & §. si iussu. & §. sed & legatario. & § pe. Dicer go improprie fieri continuationẽ, q̃a inter diuersa non inter eadẽ fieri dẽt: sed pater & fili⁹ vnũ fictione iuris sũt, vt C. de impub. & aliis subst. l. fi. §. fi.

Possessio ẽ res incorporalis.

† Hoc verũ secũdum Bart. de iure ciu. non aũt de iure gentiũ.

¶ Adde ꝙ hic iõ nõ continuat̃ vere, quia dñium, quod erat apud filiũ uiuẽ te patre, erat fictum: qñ vero succedit: ius est verũ: iõ dixit quasi cõtinuat̃, quia alteratur qualitas subiecti, quod cõtinuat: ideo est impropria cõtinuatio: & ita bene declatat hic Christo.]

SYL. Fingit. ius patrem & filiũ esse eadẽ ꝑsonã.

g ¶ In pupillis. Alias si est hereditas extranei & non patris, tutoris auctoritas & pupilli actus necessari⁹ est: nisi sit infans, quo casu sufficit tutor, vt C. de iure deliber. potuit. & l. si ifanti. & parente. & ff. de tuto. & curato. da. ab ijs. lege

ijs.lege Impuber.

SYL. ¶ Interdū. Casus. In prima parte q̄ritur, an existēs in ptāre hostiū tpe mortis, reuersus sit suus: & videt̄ q̇ nō, qa qui non est in ptāte, non est suus, vt su pra Contrariū dicit̄, qa q̄uis re vera non sit. l. tñ fingir eū esse. In secūda aūt parte du bitabatur ex eo, quia qui semel est hæres, ppetuo ē hęres. l. & si sine §. sed quod Pap. ff. de min. cu ius cōtrariū dicit̄ ex eo, qa non desinit, sed aufe runtur bona ab eo tāq̄ ab indigno. No. q̇ dictio, interdū, ponit regulā in cōtrariū. Itē q̇ captus ab hostibus desinit esse in ptāre patris. Itē q̇ sufficit aliquē esse vere vel ficte in ptā te tēpore mortis. Itē q̇ hoc est ex fictio ne postliminij. Itē q̇ damnatus ob cri mē lęsę maiest. non amittit ptātē, quā habet in filios. Itē q̇ in crimine le. ma iest. memoria damnatur. Itē q̇ est casus, in quo quis desinit esse hæres.]

riosō, sed ipso iure.

¶ Reuersus ab hosti bus fictiōe post limi nij efficit̄ suus hr̄s, ēt si reuers[a] fuerit post mortē patris: sed si te stōr perduellione dā natus fuerit hr̄s suus esse desinit. Ant.

¶ Interdum [a] aūt, li cet in ptāte parentis mortis tpe suus hæ res non fuerit, tamē suus [b] hęres parenti efficit̄: veluti si ab ho stibus quis reuersus fuerit post mortē pa tris sui. Ius. n. postli minij [c] hoc facit. Per cōtrariū aūt hoc eue nit, vt licet qs in fa milia defūcti sit mor tis tempore, tamen suus hæres non fiat: veluti si post mortē [d] suam pater iudicatus fuerit pduellionis [e] reus, ac per hoc me-

feunt lite non conte. vt oīa alia publi ca, vt ff. de accu. ex iudiciorū. Alia cō testata lite transeūt alia nō, vt oia pri uata delicta, vt C. de delic. defun. l. j. & infra de perpe & tempo. act. §. nō aūt. in aliis

qui vestig. ff. de verb. sign. Idē

¶ Adde, q̇ regula est, q̇ delicta, siue publica siue priuata sint, nō transeūt in hæredes, nisi lis sit cō te. d. l. ex iudiciorū. fallit ī crimine læs. maie. d. l. fi. secundū text. illius. l. In hæresi. l. manicheos. C. de hęr. In apostatis, vt in gl. In crimine repetū darū. l. ij ff. ad l. Iul. repe. Item in peculatu. l. fi. eo. tit. Itē de residuis. l. fi. ff ad l. Iul. pec. Item qñ vxor successit viro, & est accusata de morte viri, vel econtra. l. Lu cius. de iure fis. Item in deferiore mili tię. l. defunctorū. C. de re mil. lib. xij.]

SYL. ciuitatibus, seu eūdum glo. in l. fallaciter. C. de abo. Quod ē verum si nō recognoscit superiorē alias secus, vt est gl. in l. j ī prin. ff. ad l. Iul. mai. dic vt p Angel. hic.

a ¶ Interdum. sic. ff. de suis & leg. l. j. §. interdum.

b ¶ Suus. ff. de testa. l. lege Corn. in fi. contra. Sol. ibi ille, qui fuit captus, nō fuit reuersus, sed hic sic.

c ¶ Postliminij. Quod fingit eū semp in ciuitate fuisse, vt §. qui. mod. ius pa. pot. sol. §. si ab hostibus. *

d ¶ Post mortē. † No. quędam delicta transire contra hęredē ēt lite nō con te. vt lęsæ maie. in duobus casibus: quā do quis contra principem, vel rēpubl. † fuit molitus: alias non, vt ff. ad l. Iul. ma. l. fin. & his duobus casibus tātū lo quit. Itē de residuis, & peculatus, & re petundarum, vt ff. ad l. Iul. pec. l. fi. Itē apostatatus, vt C de apost. l. ij. & l. apo statarum. in fi. Quędā etiam non tran-

† Vide simi. gl. in l. ex iudiciorū. ff. de accus.

† Scilicet Romanorū arg. l. eū

e ¶ Perduellionis. Id dicit perduellio nis, quia per duellum fiebat certamē, si aliquis criminis huius dicebat̄ reus, q̇ aliquid in ipsum principē vel rem publ. fuisset molitus, secūdum Pla. Et potest dici hoc & defendi, quia & secundum iura Romana videtur posse fieri debere pugna (j) & sūr aliqua arg. vt ff. ad l. Aql. qua actione. §. si quis in colluctatione. & ff. de re iud. commo dis. & ff. de ijs q uo in fa. athletas. & C. de athletis. l. j. libr. x. & ff. de excus. tut. l. athletę. in prin. & C. quę res pig. obl. pos spem & ff. de dona. donationes. in fi. his. n. legibus habetur mentio de tali pugna, quę non fieret nisi de iure esset. Vel dic perduellionis. i. hostilis criminis. nam perduelles hostes dicū tur, vt ff. de verb. sig. quos nos.

Pugna an sit li cita.

§ Adde q̇ hęc est vera, & declarat Al cia. ibi] SYL.

ADDITIO. (j) De iure canoni. est

 pro-

prohibitū talibus pugnātibus in duello ministrari sacramenta, maxime qui prouocant, vt no. Spec. de accusa §. sequitur. ver. quid si.

* ADDITIO. Olim perduelles erant, qui ciuem interfecerant. vt Horatius, qui sororē inter fecerat, per duellis a Liuio dr̄, sed Iurisconsultis perduellionis reus est, qui in principē vel rēpubl. hostilia fecerit, crimineque maiestatis tenet. l. vlt. ff. ad l. iul. maiest.

memoria[a] eius dānata[b] fuerit: suū.n. hrēdē habere nō pōt, cū fiscus ei succedat. sed pōt[c] dici ipso quidē iure esse suum hæredem, sed desinere.[d]

¶ Nepos ex filio pmortuo succedit simul cū alio filio viuē te: quia assumit locū pris sui: & iō succedit cū patruo & filijs patrui in stirpes & non in capita. Aret.

a ¶ Memória. nā ipse, cum sit mortuus, non pōt dānari nisi a Deo, vt ff. q̄ sen sine appel. re. l. pen.

b ¶ Dānata. Hoc. l. modo: pronuncio contra imperium Lucium fecisse, & iō bona in fiscu inferri. † nā per hoc memoria damnat, & infamia quadā defunctus afficit, vt supra qui. ex cau ma. non lic. §. j & ex ppe commissi delicti alienationes ab eo factæ non valebūt, vt C. ad l. Iul. maiest. l. pe. in fi. & ff. de don. l. donationes. §. fi. Accur.

† Vide Thom. Gram. dec. vi. vbi hoc singulariter limitat & d̄clarat.

ADDIT. Ex hoc loco notari potest, q de crimine alicuius etiam post mortem quærere licet: quod verum est, si agitur pp bona, vel cōtra personam & bona: secus si contra personam, vel de persona tm: quia tunc non licet, cū crimina morte extinguant. Vide pro hoc gl. no. in c. a nobis. ij. de sent. excom. in notula, puta in hæresi, &c.

Crimina an post mortem possint inquiri.

c ¶ Potest dici. s. verius.

d ¶ Definire. s. lata sententia. Nā non facit ipso iure definire hæredem suum esse tale delictum.

¶ Adde tamen, q interim est interdicta administratio rerū propriarum. l. quæsitum. ff. qui & a quib.

¶ Cū tuius. Casus. Sic figurat. Quæsitum est, an nepos vna cum alio filio succedat: & videbat q non: quia semp proximior prefert. §. si plures. infra tit. j. contrarium dr̄, quia subintra locum pris, nec succedit ex persona sua sed pris, q̄ est in gradu æquali psonæ alterius filij, No. q ita succedit auo nepos vt filius. Item q vsq; ad pronepotem quis suc cedit in locū [illegible]is, vlterius non, secundū doct. cuius cōtrariū tenui, alias ptex. in § ita demū. s. co. & pa-

¶ Cū filius filiaue, & ex altero filio[e] nepos neptisve existūt, pariter ad hrēditate aui vocant: nec q gradu pximior est, vlteriorē excludit. Aequū[f] enim esse vr̄, † nepotes neptesve in pris sui locū succedere. Pari rōne & si nepos neptisve ex filio sit, & ex nepote pronepos proneptisve, simul vocant.[g] Et qa

† An & q̄n idem iudicet. de nepo te quod de filio, & an nepos ex. filio primogenito exclu dat in feudo filium secūdo genitū, eius patruum, vide Thom. Gram. decis. j.

lia plura. Itē q tali casu succedit i stirpes. Itē q q̄n plures inter se succedunt auo, similiter succedunt in stirpes.]

e ¶ Ex altero filio. secus si ex filia, vt j. co § item vetustas & j. eo. §. diu.

ADDIT. Hodie secus, vt ibi not. & in l. lege. C. de legi. here.

f ¶ Aequū, vt in auth. qui. mo. nat. ef. sui. § ergo. ibi, qd. n. legalios. col. vij.

* ADDIT. Hic. §. secundum Ias. non habet locum in iure patronatus. l. si libertus præterito patrono. §. j. ff. de bo. lib. dicit tamē quod operæ liberti nihil habēt cōmune cum hæreditate aut bon. poss. quia hæ transeunt ad filium præmortui. l. a duobus in princ. ff. de oper. lib. H.M.

g ¶ Vocant. Idem est & si per bon. poss. vocent, vt ff. de contratab. l. j §. vocant (i) Sed contra. ff. de cōtratab. l. iij. §. j. Sol. non est contra, quia ibi præcedit filius, qa patris loco est adoptatus ad nepotem, vt supra. §. ita demum.

ADDIT. (i) Et sic nepos assumit psonam patris nedū ab intestato, sed et facto test. ō quod postea impugnatur. Quod est verū si succedit tit. hæreditario,

rio, quia tunc iuris dispositio, quę talis est consideratur: secus si tit. fideicōmissario, q̄a cōsideratur affectio, q̄ naturaliter est maior erga filios q̄ nepotes. Ang.
a ¶ In stirpes. infra tit. j. §. hoc ēt addendū. in fi. cōtra. Solu. vt ibi.
b ¶ Ex altero. sic infra eo. §. fin. sic ff de inoffic. test. Papinianus. §. proinde si ex duobus. sic & C. de suis & legit. l. nepotes.
c ¶ Ex duobus filijs. p̄mortuis.
d ¶ Ex altero. s. filio.
e ¶ Vnus. s. nepos.
SYL. ¶ Cum aūt. Salus. Quærebatur, an quoque mō ex prædictis qui decedat intestatus attēdatur. idem tps quo ad suitatē & videbatur q̄ nō, quia si requirit patria potestas, q̄n volumus inspicere an quis sit suus: si q̄s moriatur, clarū est q̄ post mortem nō habet filios ī potestate, cōtrariū dicitur, quia satis est patria potestas tēpore mortis: quia ad illud tps retrotrahitur ex dispositione. l. No. q̄ an quis sit suus inspicitur tps destituti testamēti. Itē q̄ nepos conceptus tēpore mortis aui, quāuis natus post mortē, dr̄ suus: secus in cōcepto & nato. Itē q̄ ille, quem filius emācipatus adoptauit, non est inter liberos aui. Itē q̄ q̄ui non pōt petere hæreditatem vt agnatus & cognatus, non pōt petere bono. pos. Itē q̄ hic est tex. q̄ emancipatus & adoptiuus non est suus, & probatur optime in illis verbis, hæc de suis hæredibus. qui text. q̄ videtur non est ab alio pōde ratus.

placuit nepotes neptesve, itē pronepōtes proneptesve in parentis sui locū succedere, conueniens esse visum est, nō in capita, sed ī stirpes [a] hrditatem diuidi: vt filius partē dimidiā hæreditatis habeat, & ex [b] altero filio duo pluresve nepotes alterā dimidiam. Itē si ex duobus [c] filijs nepotes neptesve existāt, ex [d] altero vn[9] [e] forte aut duo, ex altero tres aut quatuor: ad vnū aut duos dimidia ps ptineat, ad tres vel ad quatuor altera dimidia. ¶ Condito testō, qd postea destituit, ille dr̄ propinquior, qui tpe destituti testamēti est proximior, etiam si nascat post mortē illi[9], de cuius hæreditate agit, dum modo fuerit conceptus in vita ei[9]. Aret. ¶ Cū aūt [f] quæritur, an quis suus hæres existere † possit, eo tpe quærendum est, quo certum [g] est aliquem sine [h] testō decessisse: qd accidit [i] † & testō † destituto. Hac rōne si filius exhæredatus fuerit, & extraneus hæres īstitut[9], & filio mortuo [k] postea certum fuerit hęredem institutum ex testō non fieri hæredem, aut quia noluit esse hęres, aut quia non potuit, [l] nepos auo suus hæres existet: quia quo tpe certū est intestatum decessisse patrēfamilias, solus [m] inuenit nepos. & hoc certū [n] est. Et licet post mortē aui nat[9] sit, tn̄ auo viuo cōceptus, mortuo [o] patre eius, po-

f ¶ Cū aūt. Eo diligēter notato qui sūnt sui hęredes, nūc no. quo tpe quærendum est q suus hr̄s sit. † alias potest. † alias ex. † alias deserto.
g ¶ Certū est, supra eo. §. ita demū. contra. Sol. vt ibi dixi.
h ¶ Sine testamēto, qd̄ cōtingit vij. modis, vt s. eo. in princ. diximus.
i ¶ Quod accidit. s. vt videat quis sine testō decessisse.
K ¶ Filio mortuo. s. exhæredato.
l ¶ Non potuit morte præuētus, vt s. eod. §. ita demum.
m ¶ Solus. s. suus hæres.
n ¶ Certū est. s. nepotē suū hr̄dē esse, cum nullus præcedat eum, vt s. eo. §. j.
o ¶ Mortuo. Antequam adeat ex testamento hæreditas. Vnde constat non posse trāsmitti ad filium de inofficiosoque relam. imo etiam ea adita non transmittebatur olim, sed hodie contra, vt C. de inoffi. testa. l. scīmus. §. fin. & l. si quis

Querela inofficiosi an possit ad hr̄dē trāsmitti.

quis filium. ibidem.

SYL. ¶ Adde q̄ cōclusio huius glo. limitat̄ in hæreditate ascēdentis, secundū cōmunē opi. in d. l. scimus. §. fi. C. de inof. test. Item in filio exhæredato, secūdū Ang. in l. nā & si. ff. de inof. test. Item vbicunq; nō potuit præparari, Iason in l. cum mota. C. de transa. Item quo ad extraneos. d. §. fi. Itē qñ tales libe ri essent sui, glo. in verbo hæredes, in l. si quis affirmauerit. ff. de dolo. Itē nisi essēt hæredes, Pau. in l. si quis filium.]

† alias attigit.

a ¶ Deserto. scilicet ab hærede q non vult adire.

posteà loquitur, secus si posteà concipiuntur & nascuntur, vt hic, (j) & ff. de iniusto rup. testamen. si quis filio. §. nō fuisse.

ADDITIO. (j) Et hęc cōiter tenetur: q̄ hodie procedit qñ filius fuit rite & iuste exhæredatus, nec secuta aditio iuxta gl. singul. in §. exhęredatos. in Auth. de hęred. & falcid. alias virtute transmissionis bene admittit̄, vt per Ioan. Fabr. & Angel.

steaq; deserto [a] aui testō, suus hr̄s efficit̄. Plane si & cōcept' & nat' fuerit post mortē aui, mortuo patre suo, desertoq; postea aui testō, su' hr̄s auo non existet: qa nullo iure cognationis patrē sui pr̄is † tetigit. [b] Sed nec ille est inter liberos aui, quē fili' emācipatus adoptauit. Hi āt [c] cū nō sint sui (quantū ad hr̄editatē) liberi; neq; bonorū possessionē petere possunt quasi ꝓximi cognati. [d] Hęc de suis hęredibus.

¶ Emācipātus de iure ciuili incognitus ad successionē parentis non venit: Prætoris tñ bñficio ꝑ bon. poss. vñ liberi ꝑinde admittet̄, ac si in ei' ptāte mansisset. Are.

¶ Emancipati aūt li beri iure ciuili nihil iuris habent, (neque n. sui hæredes sunt, † qa [e] in ptāte desierūt parētis esse) neq; vllo alio iure [f] per. l. xij. tabu. vocant̄. Sed Prætor naturali ęqtate motus dat eis bo-

¶ Emancipati autem. Casus. Non figuratur, quia recitat ius prætorium. Ius enim ciuile non cognoscebat: quia erat solutum vinculū ciuile patrię potestatis: sed quia prætor naturalem ęquitatem sequitur: & ipsi filij nō desinunt naturaliter esse filij, vt alias fuit declaratum, ideo eos prætor admisit. Nota, quod de iure ff. & C. vsque ad tempora Iusti. emancipati reputabantur extranei, & non succedebant. Item nō. consequentiam: non sunt sui, quia desierunt esse in potestate. Item prętorem moueri naturali ęquitate. Item quod de iure prætorio admittuntur sui & emancipati simul.]

SYL. † alias qui.

b ¶ Tetigit. Nec. n. fuit proximus cognatus ei. s. auo viuo, quo viuo, nondū animal erat, vt ff. vnde cog. l. j. §. si quis proximus. Sed nūquid hodie ꝑ Auth. succedit, vt in Auth. de hęr. ab itest. veni. §. j. col. ix.? P. dicit q̄ sic, qa naturalis causa tantum spectatur. Ioan. contra, ꝛ quia nec de iure prętorio, quo casu naturalis inspiciebatur, admittebatur, vt sequitur, vt infra eodem. §. emancipati. & ff. de suis & legit. l. Titius. & lege penult.

ꝛ Sequū tur Ioā. Fab. & Ang.

ADDITIO. Et hęc est cōmunis opi. vt per Ioan. Fab. & per Ang.

c ¶ Hi autem s. concepti & nati post mortem aui.

d ¶ quasi proximi cognati. i. tanquā gnati. nam agnati sunt proximiores quàm cognati. Nūquid ergo tertio ordine inter cognatos vocantur? Respō. M. q̄ sic, vt ff. eod. l. j in fi. Ioan. contra, quia ibi de conceptis prius natis

e ¶ Emancipati. Quia, Bona ratio, vt s̄. de hęre quasi. & dic̄ §. sui, & s̄. eod. §. j. ibi, sui autem &c.

f ¶ Neque ullo alio iure. s. neq; vt patroni, neque vt agnati, quos vocat lex xij. tab. vt infra titu. j. in princip. & infra de success. liber. in princ. aliud econtra, vt infra tit. j. §. fin.

Soli

a ¶ Soli sint.s.emancipati.
b ¶ Cum suis hæredibus.s.cum alijs qui remanserunt in potestate.
c ¶ Pro parte.s.dimidia, vt ff. de ver. signif. nomen filiarum.§.portionis.

SYL. ¶ At ij qui. Casus. Non figurabiliter,cum recitetur ius antiquum hodie correctū. No. igitur, quod emancipatus, q de iure ciuili habebatur pro extraneo, & admittebatur de iure prætorio, si dabat se in adoptionem, carebat beneficio prætoris, cum distinctione, de qua in hoc tex. Item quod adoptiuus emancipatus ab adoptante est penitus loco extranei. Item quod dictio, nihilo magis, hic stat proprie. Item quod sicut voluntas captatoria reprobatur ex testamēto, ita ab intestato.]

† Ista glo.non est Acc. d ¶ † At ij. Vocantur emācipati ad successionē patris, sed non omnes: & hoc sequitur, at ij, &c.

e ¶ Adoptionem.i.arrogationem.

f ¶ Non admittuntur. ff.de cōtratab. l.iij §.si quis filio.contra.Solu.ibi non valuit adoptio,secūdum Ioan. sed hic valuit. Vel distingue an detur extraneo, vt hic, an detur in adoptionem nepos ex filio emancipato patri eiusdem, vt ibi, argu. supra de adoptio. §.sed hodie. ¶ Adde, quod gl. errat, secundum Io. Fab. & Ang. hic:ideo declara vt per eos.] SYL.

norum possessionem Vnde liberi perinde ac si in ptāte parētis tpe mortis fuissent: siue soli sint,[a] siue cū suis hæredibus[b] concurrāt. Itaq; duobus liberis extantibus emācipato vno, & eo qui tpe mortis ī ptāte fuerit: sane quidē is, q in ptāte fuit solus iure ciuili hæres est, & solus suus hrs: sed cū emancipatus beneficio Prętoris in partē admittit, euenit vt suus hæres pro[c] parte hæres fiat.

¶ Filius emancipatus,& postea arrogatus ab alio nō pōt venire ēt de iureptorio ad hæreditatē patris naturalis, nisi ante mortē suā fuerit emācipatus ab arrogatore. Si vero emancipetur post mortē naturalis patris, habetur vt extraneus, quo ad hæreditatem vtriusque. Aret.

¶ At ij,[d] qui emācipati a parēte in adoptionē[e] se dederūt, nō admittuntur[f] ad bona naturalis pris quasi liberi: h modo cum is[g] moreretur, in adoptiua familia † sint. Nā viuo[h] eo emancipati ab adoptiuo patre perinde admittūtur ad bona naturalis patris, ac si emācipati ab ipso[i] essent, nec vnquā in adoptiua familia fuissent:[k] & conuenienter, quod ad adoptiuū patrem pertinet, extraneorū loco esse incipiūt. Post mortē vero naturalis patris emancipati ab adoptiuo patre, & quantum ad hunc adoptiuū patrem pertinet, æque extraneorum[l] loco fiunt, & quantū ad naturalis patris bona pertinet, nihilo magis liberorum gradū nanciscuntur. Quod ideo sic placuit, quia iniquum erat esse in potestate

¶ Item. C. de adop.l.penult.§.sed si quidem, quę est cōtra. Solu. illam intellige vt infra eo.§.admonendi. † Alias fuerint

g ¶ Cum is.s.pater naturalis.
h ¶ Viuo eo.s.patre naturali.
i ¶ Ab ipso.s.patre naturali.
K ¶ Fuissēt. vt supra de exhęre. lib. §.emancipatos.
l ¶ Extraneorum. Si autem morte patris adoptiui facti essent iuris sui durat agnationis ius inter eos, idest inter adoptiuum & natūralem filium adoptantis nō emancipatum, vt sibi succedat, vt ff. de gra. co. l.si filiū naturalem, & ff. vnde cogna. l.j.§.cognationē, & de adop. l antepe.

M. Item

M. Item & ipsi adoptiuo patri succedunt, infra eo. §. sed ea.
a ¶ Adoptiui. Post emancipationem, non prius, ut supra eod. §. j. ver. nec intereſt.
b ¶ Eius. s. naturalis patris.
c ¶ Ad agnatos. Nam ſi non emancipar, certū eſt φ filij nō ſuccedūt naturali patri, & ita agnati ſuccedunt, ut ſupra proxime, & ff. unde libe. l. prima. Si autē emāciparet ſuccederent filij, ut ſupra proximo. §. & ſic in eius poteſtate eſſet ad quem bona naturalis patris ptinerent. qđ eſt abſurdū & contra regulam iuris, ut hic, & ff. de hęredib. inſtit. l. illa inſtitutio.

† alias p tinerēt.

les q̃ adoptiui. Item φ naturales emancipati, quamuis iure ciuili gradū liberorum amittant, de iure prętorio eis reſeruat: quod ſecus eſt in adoptiuis. Item φ ius ciuile non tollit naturale. Item φ iura ſāguinis deleri non poſſunt. Item φ emancipatio eſt actus ciuilis ſicut adoptio.]

patris adoptiui, [a] ad quos bona naturalis patris † ptineant: verū ad liberos eius, [b] an ad agnatos. [c]

¶ Naturalis emancipatus, de iure p̄torio retinet gradū liberorū: adoptiu[s] nō, & vllo iure ſuccedit. h. d.

¶ Minus [d] ergo iuris habent adoptiui filij, quàm naturales. Nanque naturales [e] emancipati, beneficio Prætoris gradum liberorum retinent, licet iure ciuili perdant: adoptiui uero emancipati [f] & iure ciuili perdunt gradū liberorum, & a Prætore non † admittuntur [g] & recte. Naturalia enim iura ciuilis ratio [h] perimere nō poteſt: [i] nec quia deſinunt ſui hæredes eſſe, poſſunt deſinere filij filiæve, aut nepotes neptesve eſſe. Adoptiui vero emancipati [k] extraneorum loco incipiunt eſſe: [l] quia ius nomenque filij filiæve, quod per adoptionē conſecuti ſunt, alia ciuili ratione, id eſt emācipatione pdūt.

¶ Filius legitimus & naturalis in ptāte, vel emācipatus, habet Contrà tabulas de iure p̄torio, ſi ſit p̄teritus; niſi fuerit

† alias adiuuātur.

d ¶ Minus ergo iuris. Quia naturales emancipati iure p̄torio uocantur, ſed adoptiui emancipati nō, ut ſupra proximo. §. ergo &c.
e ¶ Naturales. & legitimi.
f ¶ Emancipati. ab adoptiuo p̄re.
g ¶ Non admittuntur. Niſi ſint de ſuis: quia auus adoptauit nepotem in filium, & poſtea emancipauit, ut ff. ad Tertul. l. ij. §. adoptiui.
h ¶ Ciuilis ratio. Id eſt emancipatio que de iure ciuili eſt, ut ff. de regu. iur. actus.
i ¶ Non poteſt. ſic. s. de leg. agna. tut. § ſi. ſic ff. de reg. iu. nihil tam.
K ¶ Emancipati. ab adoptiuo patre, & poſt mortem naturalis, vt s. §. prox. u er. poſt mortem.
l ¶ Incipiunt eſſe. Nota, φ ſi emancipetur filius vel filia vel deinceps; non ſunt ſui hęredes: non tamen deſinunt eſſe filij vel filię.

ADDITIO. Item quia tunc uidetur auferre ius quęſitū agnatis, quod eſt inconueniens. Et ex his nota, quod neque ex teſtamento, neque ab inteſtato poteſt eſſe voluntas captatoria. Angelus.

SYL. ¶ Minus ergo iuris. Caſus. Quęſitum fuit, an ęquipararent naturales & adoptiui emancipati: & uidetur φ ſic ea ratione, quia quaſi etiam reſpectu iuris habentur pro eiſdem ſupra de adoption. per tot. & idem operatur fictio in caſu ficto, quod veritas in uerō. Contrarium reſpondetur ex ratione expreſſa in tex. emancipatio enim iuris ciuilis uinculum tollit, non naturalis. No. quod plus iuris habēt natura

¶ Eadem hęc. Caſus. Querebatur an idem obſeruaretur in bon. poſ. contra tab. & videtur φ non, propter iniuriā a pa- SYL.

a parente factam in pteritione, ob quā mouetur prętor. cuius contrarium dr ex eadem rōne, q̄ multo magis militat in causa testati quàm intestati. No. ꝙ Contra tabu. datur pręteritis, non exhęredatis.

Itē ꝙ ille est pręteritus, q vel non est īstitutus, vel est īstitutus sed non rite. Item ꝙ bo. poss. contra tab. inducta est ēt pro fi lijs in ptāte. Item ꝙ prętor non admittit ad cō tratab. emancipatos existentes tempore mortis in aliena familia. Itē ꝙ ad Contra tab. vocanī filij, qui de iure ciuili solēt uocari, & eo ordine secundū Ang. quod tñ non probatur hic, sed potius quod iis, quibus prętor subuenit ab intestato, subuenit facto testamento]

in adoptiua familia tunc tpis: adoptiuus vero secus. Ang.

¶ Eadē [a] hæc obseruanť & in ea bonorū possessione, quā contra tabulas testī parētis liberis pteritis, id est neq; hæredibus institutis, [b] neq; vt oportet [c] exhæredatis, [d] Prętor pollicetť. Nā eos qdē, q in ptā te [e] mortis tpe fuerīt, & emancipatos, vocat Prætor ad eandē bonorū possessionē, eos vero, q ī adoptiua familia fuerint p hoc tēpus, quo naturalis parēs moreretť, repellit. [f] Itē adoptiuos liberos emācipatos ab adoptiuo pře, sicut nec ab itē stato, ita lōge min⁹ cōtrata

a ¶ Eadem. Quę obseruantur in bon. poss. Vnde liberi, & in Contratab. bon. pos seruantur.

Pręteritus qñquecomittit edictū. b ¶ Institutis. His enim institutis non datur hęc bon. poss. nisi pręteritus rum pat testamentum, & huic scilicet insti tuto viam aperi at: & hoc est quod dici tur, nisi pręteritus committat edictū: vt ff. de cōtratab. l iij. §. si quis ex libe ris. j. si autem pręteritus nolit vti, post

† Immo idē est, etsi re pudiat, vt ē casus in l. nunquam. quā semel agnouit, † institutus habet Contratab. iure suo, & secundū tabu las: quod est mirabile: nec expectar pręteritum, vt ff. de contratab. l. si post mortem § fin. & de leg. præstan. l. non nunquam.

SYL. ¶ Adde ꝙ verior est opin. contraria & communior, ꝙ non sit necessaria peti tio, & probatur concludenter ī d. l. nōnunquam. & in. l. non putauit. §. a ptimo. ff de contratab.] nonnunquā. ff. de leg. pstand. Ang.

c ¶ Vt oportet. s. masculi nominatim, fœminę, itet cęteros. vt supra de exhęre. lib. §. j.

d ¶ Exhęredatis. Cum ergo mřis præ teritio pro exhęredatione habeať, ut supra de exhęred. libe. §. vlti. c essat ibi Contra tab. bon. pos. ut ff. de cōtra tab illud. §. ad testamenta.

Matris pteritio hř p exhęredatione.

¶ Adde, ꝙ assignāt rō. in §. ad testamenta. quę declaranda est ut per gl. aliter non esset vera: hodie vero, si mater prętereat sine insertione causę, habent Contra tab. sicut ius dicendi nullum, secundum cōmunem sententiam, vt per Iaso. in l. posthumo. in iiij. col. C. de contratab.] SYL.

e ¶ In potestate. Emancipatis committentibus edictum, non alias, secun dum Mart. vt ff. de contratabu. l. iij. §. si quis ex liberis. Sed Ioan. contra. nam nullum dicere possunt, & contra tabu. suo iure habent, (i) vt ff. de leg. prest. l. si duo. & C. de lib. pręter. maximum. Accursius.

ADDIT. (i) Dic vt l. is qui in pote state. ff. de leg. pręstan. nam, vt hic est tex. clarus, licet pro emancipatis prę tor adinuenerit bon pos. quia erat eis necessaria, nō tamen voluit eam dene gare suis, immo concessit in casu quo voluit, vt dictis iuribus, quia vocanť ad contra tabul. non uocantur de iure ciuili, vt l j § vocatur. ff. de contra tabu. Ang.

f ¶ Repellit. s. pręror, nisi sint instituti, & eis committatur edictum, vt ff. de contra tab. nō putauit. §. in adoptione. & §. vt autem. Item contra. ff de cōtra tab. l. iij §. si quis filio, Sol vt s. eo. §. ar ij Accur.

¶ Admonendi tamen. Casum non ex pedit figurare, quia ista verba veniunt ad declarationem eorum, quę dicunť in §. atij. No. summarium. Item qualiter SYL.

liter procedat successio prætoria.]

2 ¶ Admonēdi tñ. Licet hos duos qui sequuntur, nō admiserim de iure ciuili, vt s. eo. §. at ij. tamen admonendi sumus, idest admonemus, &c.

redetur: ratio assignatur in tex. Item ꝙ necessitas exhæredādi & instituēdi prouenit ex suitate. Item quod adoptatus ab ascendentibus transit hodie in potestatem sicut de iure antiquo. Item ꝙ duo vincula arctius ligant. Item ꝙ arrogatus † transit in potestatem arrogantis, & ei succēdit]

b ¶ Ad bonorum pos. scilicet Vnde liberi.

v ¶ Emācipati. Qui sunt siti per prętorem, vt supra eodem §. emā cipati.

d ¶ Legitimos. Idest agnatos, vt infra titu. j. i. respon.

e ¶ Proximos. Sic. ff. si ta. test. nullæ extabunt. l. j. sic. ff. quis or. in bono. pos. ser. l. j.

SYL. ¶ Sed ea omnia. Casus. non figuratur, quia. §. hic post correctionē Iusti. rō. n. dubitandi erat ius antiquū, rō vero decidendi ponit inversi. i. nue nimus. No. ꝙ filius datus in adoptionem extraneo retinet iura patris naturalis. Item ꝙ adoptatus ab extraneo ei succedit

bulas testī ad bona eius admittit, quia desinunt in numero liberorum eius esse.

¶ Licet filius emancipatus adoptat[a] nō possit venire ad bona patris naturalis p Vnde liberi vel Vnde agnati, venit tamen per Vnde cognati. h. d. Ang.

¶ Admonēdi [a] tñ sumus, eos, qui in adoptiua familia sunt, quive post mortē naturalis parētis ab adoptiuo patre emāci pati fuerint, ītestato parēte naturali mortuo, licet ea parte edicti, qua liberi ad bonorū [b] poss. vocant, nō admittantur, alia tñ parte vocari. s. qua cognati defuncti vocant. Ex qua parte ita admittunt, si neque sui hęredes liberi, neque emācipati [c] obstēt, neq; agnatus q̄dē vllus interueniat. Ante. n. Prætor liberos vocat, tā suos hæredes, quā emancipa

tos: deinde lītimos [d] hæredes: †deinde p ximos [e] cognatos.

¶ Adoptat[a] ab extraneo hodie nō transit in ptātem suā: & ideo nec q̄relā habet, neq; Cōtratabulas: licet ab īestato succedat: sed quo ad patrē naturalē vetera iura seruant, nisi fuerit adoptatus ab ascēdēte aturali. h. d. Ang.

¶ Sed ea oīa [f] quidē antiqtati placuerūt: aliquam [g] aūt emendationē a nostra constōne [h] acceperunt, quā super ijs psonis †composuimus, quę a patribus suis naturalibus [i] in adoptionem alijs dantur. Inuenimus etenim, nō nullos [k] casus, in quibus filij & naturalium parentum successionem propter adoptionem amittebant, & adoptione facile per emancipationē soluta [l] ad neutrius [m] patris successionem vocabātur. [n]

f ¶ Sed ea omnia. Quæ s. eo. §. at ij. dicta sunt & supra proxi.

g ¶ Aliquā. quasi dicat q̄dam correximus, quædam retinuimus.

h ¶ Constitutione. Vt C. de adopt. l. pen.

i ¶ Naturalibus. & legitimis. Acc.

K ¶ Nōnullos. Idest aliquos. Accur.

l ¶ † Soluta. i. post mortem: secus si ante, vt supra eo. §. at ij. Accur.

m ¶ Ad neutrius. Vt supra eodem. §. at ij. Accur.

n ¶ Vocabantur. Hoc idem videt etiam cōtin

ab intestato. Itē ꝙ adoptatus ab extraneo nō hēt remedium contra testm̄ patris adoptiui, si pręteteatur vel exhæ

gere hodie in casu, quem habemus infra eod. §. ver. nostra autem. C. de adopt. l. pen. §. sed hoc. Sed dic, quòd auus ado-

† alias tertio.

† alias exposuimus.

† Ista gl. nō ē Accur.

Hoc solito more corrigētes, constōnem [a] scripsim⁹, p q̄ definiuimus, qn̄ parens naturalis filiū suū adoptandū alij dederit, integra oīa iura ita seruari, atq; si ī pr̄is naturalis ptāte pmāsisset, [b] nec penit⁹ adoptio fuisset subsecuta: nisi ī hoc tantū mō [c] casu, vt possit ab ītestato [d] ad pr̄is adoptiui venire successionem Testamēto autem ab eo [e] facto, neque iure ciuili, [f] neq; pretorio, [g] ex hereditate eius aliquid persequi pōt, neq; cōtratabulas bonorū possessiōē agnita, neq; inofficiosi [h] querela instituta: cū nec necessitas patri adoptiuo imponat̄, vel hæredē eū instituere, vel † exhereda tū eū facere, vtpote nullo uinculo naturalis copulatū: neq; si ex Sabiniano senatusconsulto [i] ex tribus marib⁹ fuerit adoptatus. Nam & in huiusmodi casu neque quarta ei seruatur, nec vlla actio ad eius [k] psecutionem ei competit. Nostra autem cōstitutione [l]

adoptans tenetur ei relinquere quartam, vt filio arrogato, vt infra eodem § in versic. nostra. ibi, quemadmodum &c.

¶ Attende quia loquuntur in arrogato. non enim redit in casu illo ad successionē patris naturalis aliquo modo, quia iā alteri quæsita est heredi tas, & quia pater testatus est rite, nec debet decipi.] ADDIT. Sed hanc reprobat glos. in dicta. l. penul. quia vbi destituit omni remedio, sibi imputet, qui se emancipari p militit.

a ¶ Constitutionem. s. prædictam.

b ¶ Permansisset. Nunquid ergo non permansit? Respon. immo permansit, vt supra de adopt. §. sed hodie. Sed hoc dicit referendo se ad factum quasi dicat ac si de iure & de facto in eius familia permansisset.

e ¶ Tantummodo. Nunquid eum in ius vocabit sine venia? Item nunquid alimēta tali filio dare tenetur? Rñ. nō per hanc literam, ut supra de adop. §. sed hodie. † P. dicit contra.

¶ Adde quo ad veniam, quod tenetur petere, quia non potest negari q̄ ei nō debeatur reuerentia: & licet non sit in potestate, non obstat: patet in matre: sed quo ad alimenta non tenetur, patet in versic. tantummodo. Nec ratio Ioan Fab. obstat, quia acquirit naturali patri

d ¶ Ab intestato. Idest simul cū alijs naturalibus, vt C. de suis & legit. si te. non in succedit alijs cōsanguineis sui patris adoptiui, vt C. de adop. l. pen. §. sed si quidem. in fi. Accur.

ADDITIO. Hoc verum de iure nouo, secus de iure antiquo vt ff. de adopt. l. qui in adoptionem.

c ¶ Ab eo. s. adoptiuo patre.

f ¶ Neq; iure ciuili. Quia non est in potestate sua.

g ¶ Neq; p̄torio. Quia non est emā cipatus ab eo, vt supra de exher. libe. in princ. & §. emancipatos, & §. fin.

h ¶ Inofficiosi. supra de inoffi. testamē. §. iā autem. contra. Solu. illa intelligitur secundum distinctionē huius. §. vt ibi dicitur.

i ¶ Sabiniano senatusc. Quod nō habemus: sed dicebat, q̄ tres iuuenes arroganti offerebātur, vt unum eligeret: quo casu magna erat hæc solēnitas: vnde ex constitutione diui Pij quartā ei dabat arrogator: quod hodie nō est in vsu: immo idē hoc casu, vt & alias, vt hic, & C. de adop. l. pen. §. quę autem.

* ADDIT. Alcia. lib. parer. 4. c. iij. legendū putat, Tribus manibus: quasi tribus mancipationibus. Non viderat s. Theophilum, qui adoptionem ex tribus maribus docet fuisse, quumquis tres filios mare, haberet, & unū ex ijs in adoptionem daret.

K ¶ Ad eius. s. quartę.

l ¶ Constitutione. vt C. de adop l. penul. vero. §. pater.

Adoptans a quartam relinquit adoptato. SYL.

† Opinionem istius gl. contra P. approbat Angel. hic quo ad primam q. i dictī licet Io. Fab. videat̄ stare cū P. Item quo ad secūdā, nisi opa ret ipsi pr̄i adoptiuo, arg. l. in rebus. §. pūt. ff. cōm. vel nisi pr̄ nālis egeret, SYL. & adoptatus nō hēat vñ se alere possit ar. l. pe. ff. de lib. agu.

† alias exāte- dē facere.

Parens.

a ¶ Parens. Hoc in infinitum accipe, vt ff. de gra. l. iurisconsultus. §. parentes.
SYL. ¶ Pro intellectu vi. Prępo. Senen. in ii j. casu. q. fi.]
b ¶ Seruauimus. Vt sine loco filij, si ne nepotis adoptet, hēatur ac si vere nālis esset. f. filio pręcedē te nepotem, vt C. de adop. l. pen. §. quę aūt in filio.
c ¶ Quēad modū. q. d. sic transit vt in hoc casu qui sequit.
¶ Item vetustas. Casus. Nō ponit in §. correctorio iuris antiqui, ius. n. vetus dubitationem facit, ius nouū habet rōnē expositam ī tex. ibi, non passi sunt talē cōtra nām iniuriam, & ibi, qui nō solum nāę, sed ēt veteris iuris suffragijs muniuntur. No. φ iniuriā nāæ facit qui plus diligit nepotes ex filio, & descendētes, q̄ ex fœmina. Itē φ appellatiōe nepotū veniūt nepotes tā ex masculis, q̄ ex fœminis. Itē φ stātib. descēdētib.
nullus transuersalis admittit. Itē φ q̄ñ nepotes inter se succedunt, admittunt in stirpes.]
d ¶ Itē vetustas. Correximus ius antiquum circa liberos primi gradus naturales siue adoptiuos, nūc circa vlteriores.

† alias hanc p̄sonam.
† alias ī tali adoptione seruamus.
SYL.
† alias singulatim.

exceptus sit is, quē parens a naturalis adoptandum susceperit. Vtroq;. n. iure tā naturali q̄ legitimo in † hac persona concurrente, pristina iura † tali adoptiōi seruauimus b quemadmodum c si paterfamilias sese dederit ad arrogandum, quæ specialiter & † sigillatim ex præfatæ cōstitutiōis tenore possunt colligi.

¶ Olim nepos ex filia, vel pronepos ex nepte, vocabantur ád hæreditatem demum post agnatos: sed ex aliquibus constitutionibus vocabantur cum diminutione tertię partis simul cū alijs descendentibus: quam partem etiā minuebant agnati transuersales: hodie vero est secus. Et isti tales descendentes succedunt in stirpes, non in capita. h. d. Ar.

¶ Item d vetustas ex masculis progenitos plus diligens, solos e nepotes, vel neptes, qui quæve ex virili sexu descendunt, ad suorum vocabat successionem, & iuri agnatorum eos anteponebat: f nepotes autem, qui ex filiabus nati sunt, & pronepotes ex neptibus cognatorum loco cō numerans, post agnatorum lineā eos vocabat, g tam in aui vel proaui materni, h quàm in auiæ vel p̄auiæ siue paternæ siue maternæ i successionem. Diui autē k principes non passi sunt talē contra † naturam iniuriam sine competenti emendatione relinquere: sed cum nepotis & pronepotis nomen commune sit vtrisq;, tam q̄ ex masculis, q̄ qui ex fœminis descendunt, ideo eundem gradum & ordinem successionis eis donauerunt. l Sed vt aliqd amplius sit eis, qui non solum naturæ, sed etiam veteris iuris m suffragijs muniūtur, n portionem nepotum vel neptū,

e ¶ Solos nepotes. In hoc male.
f ¶ Antepo nebat. In hoc bene.
g ¶ Vocabat. f. vetustas, non ciuilis iuris auctoritas, vt s̄. sed p̄torij, vt infra tit. j. §. sed quia.
h ¶ Mīni. f. moriente masculo, de cuius bonis agit, vt. j. §. proximo.
i ¶ Mr̄nę. f. moriente fœmina, vt j. proximo. §. Accur.
K ¶ Diui autē principes. Vt C de suis & leg. si defunctus, & C. de col. l. illam.
l ¶ Donauerunt. f. principes. sed nō idē commodum, vt sequitur.
m ¶ Veteris iuris. Id est legis duodecim tabu.
n ¶ Muniuntur. Nota duas rōnes vin-

* † Facit l. maximum vitiū. ibi, qui. n. tales dñias inducūt. C. de li. præte.

Rō duplex vnam vincit.

uincere vnam, vt ſupra de adopt. §. ſed hodie. in ſi.
a ¶ Diximus. ſ. ꝙ nullo modo niſi in tertio ordine ſuccederēt, vt ſupra proxime hoc. §.
b ¶ Paulo. Nota parum de tertia parte totius rei dici: ſic ī Authē de exhi. & intro. reis §. ſancimus.
SYL. ¶ Adde, ꝙ alias ēt quarta pars dicitᷣ minuſcula l. ſi qs in ſuo. in prin. C. de inof. teſt. regulariter tñ dicitur arbitrio iudicis tanquā quid a iure indeterminatū, ſed determinādum pro qualitate rerū ꝑſonarū, loci, & tpis, & materiæ de qua agitᷣ.]

† ſi agitᷣ de hæreditate patris auiæ
† ſi agitᷣ de hrditate auiæ paternæ.
† ſi agitᷣ de hæreditate proauiæ paternæ vel maternæ.

c ¶ Exiſtimauerunt. ſ. principes.
d ¶ Mortua ſit. No. duos caſus. Si .n. moritᷣ fœmina, nepotes vel neptes ex maſculis vel fœminis in nihilum olī niſi poſt agnatos, hodie cum diminutione ſuccedunt tertiæ partis. Si moritur maſculus, nepotes ex filia tantum vocātur cum diminutione tertiæ partis, vt hic dicitur.
e ¶ Iiſq; .ſ. qui deſcendunt ex fœmineo ſexu.

vel deinceps (de quibus ſupra diximus[a]) paulo [b] minuendam eſſe exiſtimauerūt, [c] vt minus tertia parte acciperent, quam mr̄ eorum vel † auia fuerat acceptura, † vel pater eorum, vel † auus pr̄nus ſiue maternus, qn̄ fœmina mortua ſit, [d] de cuiꝰ hæreditate agitur: iiſque [e] (licet ſoli ſint) adeūtibus, agnatos minime vocabant. Et quemadmodū lex duodecim tabularū filio mortuo nepotes vel neptes, pronepotes vel ꝓneptes in locū patris ſui ad ſucceſſionē aui ſui vocat: [f] ita & pr̄ncipalis diſpō in locū matris ſuę vel auię eos cū iā deſignata ptis tertiæ [g] diminutione vocat ¶ Sed nos, cū ad huc dubitatio maneret inter agnatos & memoratos nepotes quartā pt̄e ſubſtātię defuncti agnatis ſibi vēdicātibus ex cuiuſ dā conſtōnis [h] auctoritate, memoratā q̄dē conſtōnē a noſtro Codice ſegregauimꝰ neq; inſeri eam ex Theodoſiano Codice in eo cōceſſimus: noſtra aut cōſtōne [i] ꝓmulgata toti iuri eius derogatum eſt: & ſanximus, talibꝰ nepotibus ex filia, vel ꝓnepotibꝰ ex nepte & deīceps ſuperſtitibus, agnatos nullam partē mortui ſucceſſionis ſibi vēdicare: ne ij, q ex trāſuerſa [k] linea veniunt, potiores iis [l] habeantᷣ, qui recto iure deſcēdūt. Quam conſtitutionē noſtram obtinere ſecūdum ſui vigorem & tempora [m] & nūc ſancimus, ita tamē [n] vt quemadmodum inter filios & ꝓnepotes ex filio antiqtas

f ¶ Vocat. Vt ſupra eodem §. cum filius. Accur.
g ¶ Partis tertiæ diminutione. Quod de hac diminutione tertię dicitur, corrigitur per ſequentem. §. ſecūdū Mar. ſed nos ſecū dum B. dicimus ſeq. §. loqui in qua dā alia parte, q̄ debebatur agnatis ſcilicet quarta. non autē de hac tertia ſed pauthē. dicimus de hac tertia correctū .ſ. vt æqualiter hodie veniant, vt ī Authent. de trien. & ſemiſ. §. neq; illo. coll. iij. Accur.
h ¶ Conſtō nis. Quā non habemus, vt ſequitur.
i ¶ Conſtōne. Vt C. de ſuis & legi. l. fin.
k ¶ Trāſuerſa linea. Sic in Authē. de non elig. §. cū igitur, circa fin. collā. prima.
l ¶ Iis. ſcilicet nepotibus & pronepotibus ex filia.
m ¶ Et tempora. Vt in futuris caſibus tantum valeat, C. de ſuis & legit. l. vltima. Accur.
n ¶ Ita tamen vt quemadmodum. Hoc quod ſequitur, eſt referendum ſupra ad ver. diu. non ad proximum.

Anti-

a ¶ Antiquitas statuit, supra eod. §. cũ filius.
b ¶ Diminutione. s. quartę quę debebatur agnatis, non tertiæ q̃ debebat̃ patruis, vt supra prox. §. diximus.
c ¶ Hẽant. Immo in capita videtur diuidi, vt j. titu. j. § hoc ẽt addendũ. in fi. §. Sed ibi de collateralibus, q de descendẽtibus loqtur.
ADDIT. No. q non tm̃ nepotes, sed pronepotes succedũt in stirpes, & veniũt p repræsentationẽ: cuius cõtrarium vr̃ dici ĩ Auth. de hær. ab in test. venientib. §. huiusmodi. Ang.

die vero sic. Septimo, q filij emancipati hæreditas est legitima patri. Secũda ibi (Sunt aũt.) Tertia ibi (Cæterum.) Quarta ibi (Hoc etiam addendũ. (Quinta ibi (Si plures sint) Sexta ibi (Placebat.) Septima ibi (Ad legitimam.)

statuit, [a] non in capita, sed in stirpes diuidi hr̃editatẽ, similiter nos inter filios & nepotes ex filia fieri distributionem iubeamus, vel inter oẽs nepotes & neptes, & inter pronepotes, & pneptes, & alias deinceps psonas: vt vtraque pgenies, matris vel patris, auiæ vel aui portionẽ sine vlla diminutione [b] cõsequat̃: vt si forte vn⁹ vel duo ex vna parte ex altera tres aut quatuor extẽt, vnus aut duo dimidiã, alteri tres aut quatuor alterã dimidiam hæreditatis habeant. [c]

¶ De legitima agnatorum successione.

¶ Deficiẽtibus suis hæreditas defertur ad proximos agnatos, qui dicuntur cõiuncti per masculos ẽt adoptiuos: dummodo sint proximiores. h.d.

Si nemo [d] suus [e] hr̃s vel eorũ quos

Casus. Non figurat̃ in prin. tanq̃ in l. tradẽte regulã notis̃ simã in materia successionũ, & deficiẽte q sint agnati, sed inuer. Ij etiã, dubitatio. fuerat ex eo, qa ille, qui nondũ natus est, non põt dici agnat⁹ morienti qa nõ entis nulle sunt qualitates. sed contrarium dicit̃, q immo debet dici proximior, qa hic. §. intelligendus est, vt intelligit glo. in eo, qui tempore mortis cõceptus est; quo stãte qui in vtero est, habetur fictione iuris pro iã nato quo ad cõmoda sua: & re vera est in rerum natura, licet nõ sit editus: & sic quæ dicũt̃ hic, locũ habent in iam concepto tpe mortis· quę dicunt̃ in contrario, in non cõcepto, p vt optime declarat Iuriscon. in l. j. §. si quis proximior. ff. vnde cog. No. q prima cã successione est suorum qualiter cunque sit suus. Itẽ q deficientibus descendentibus, ex. l. xij. tab. vocant̃ priores agnati. Itẽ qui sint agnati. Item q sufficit allegare librum. Itẽ qui sit frater consanguineus. Itẽ q qualitas adiuncta verbo debet determinari secũdum tempus verbi. Item q inter naturalem & adoptiuum est agnatio.]

SYL. † alias vnde legitimi, & vnde agnati.

Continuatio. De legitima agnatorũ successione. ¶ Supra titulo proximo dictũ est, qualiter succedãt sui hæredes siue liberi: verũ quia post suos vocant̃ prius agnati, q̃ cognati, vt j. eo. §. fi. & l. j. §. post suos. ff. de suis & leg. ideo post tit. præce. posuit istum. Aret.

Diuisio, Si nemo. ¶ Totus iste tit. diuiditur in septem partes. Primo qñ admittitur agnatus. Secũdo, quis est agnatus. Tertio, vsque ad quotum gradum agnati veniunt, & vsque ad quotas personas fœminas deuoluant̃ tam de iure vetustissimo & de iure prętoris, quam etiam media iuris prudentia. l. xij. tab. & tempore Iustiniani Quarto, q generi agnatorum Imperator addidit vnũ cognatũ. Quinto, q l. xij. tab proximus agnatus vocatur, & quis dicatur proximus. Sexto, quod ex. l. xij tabul. proximo repudiante sequens non admittebat̃, ho

d ¶ Si nemo. Etiam vnus, vt ff. de test. tut. l. si nemo.
e ¶ Suus. supra tit. j. §. j Accur.

Prxior

a ¶ Prętor.s.tit.j.§.emancipati.
b ¶ Constõnes.s.tit.j.§.j.ver.quibus connumerari. & item vetustas. versi. diui.
c ¶ Existat. Dico & amplectatur, nam hęc duo necessaria sũt.
d ¶ Successionẽ, defuncti.
e ¶ Quoquo modo.s.ciuili. vel pręto rio iure.
f ¶ Agnatũ capite non minutum, vt ff. de suis & legi. hære.l. capitis.
g ¶ Proximũ.i.qui proximior ẽ defuncto infra eo §.si plures. & §.proximus.
h ¶ Sũt aũt agnati. Sic ff de leg. tu. l.sunt autẽ.
i ¶ Libro. Vt supra de leg. agn. tut. §.sunt.
k ¶ Cognatiõe. Cognatio est genus, agnatio species. Vnde quisquis est agnatus, est cogatus: sed non conuertitur.

viuẽte eo, de cuius hæreditate agitur, concepti saltem erant, vt ff.de suis & leg.hęr. titius. & ff.unde cogn.l.j.§.si quis proximior. Accur.
A D D I T. Alias ex persona sua nõ succedit, sed bñ ex psona patris. Ang.
p ¶ Nõ tñ. quãuis agnati vocent ad hęreditatẽ, non tñ &c.
A D D I T. Et sic. no. secundũ Ang. dispõnẽ absolutã debere intelligi secundũ ordinis pr̃ogatiuã. Quod facit ad eũ, q accepit lẽm phyteusim vel cui legat aliqd pro se & filijs suis, vt videantur esse vocati secundũ ordinem charitatis:
q ¶ Dat lex s.xij.tab.
r ¶ Sed ijs. Et oĩbus ijs,

† Que lib.j. Rheto. ad Heren. in hęc verba refertur. si pa terfa. intestato morit̃, familia pecunia que ei[*] agnato rũ gentiliumq; esto.

Cognatio est genus, agnatio species.

inter suos hr̃des Prætor [a] vel constõnes [b] vocant, existat [c] qui successionẽ [d] quoquo mõ [e] amplectat̃, tunc ex lege † duodecim tabularum ad agnatũ [f] proximum [g] pertinet hæreditas. ¶ Sunt aũt agnati [h] (ut primo quoq; libro [i] tradidimus) cognati p virilis sexus psonas cognatione [k] coniuncti quasi a patre cõnati. Itaque ex eodem patre nati fratres, agnati sibi sunt, qui & consanguinei [l] vocant̃: nec requirit̃ an ẽt eandẽ matrem habuerint. Item patruus fratris filio, & inuicẽ [m] is illi agnatus est. Eodem numero sũt fratres patrueles.i.qui ex duobus fratribus procreati sunt: qui etiã consobrini [n] vocant̃. Qua rõne ẽt ad plures gradus agnationis peruenire poterimus. ¶ Ij ẽt, qui post mortem patris nascunt̃, iura consanguinitatis [o] nanciscuntur. ¶ Non tñ p oĩbus simul agnatis dat [p] lex [q] hæreditatẽ, sed ijs, [r] qui tunc † proximiores gradu sunt, cum certum [f] esse cęperit aliquem intestatum decessisse. ¶ Per adoptionem [t] quoq; agnationis ius cõsistit: veluti ĩter fi-

† alias proximiori.

l ¶ Consanguinei. Quasi ex eodẽ sanguine nati: cęteri agnati non dicũtur consanguinei, vt ff.de suis & leg.l.ij
SYL. ¶ Vterini.n.non dñr consanguinei.l. post cõsanguineos.in prin.ff.de suis & leg.declarat Bar.& Aret. in l.cum qui dam. §. quod dr̃.ff.de acq.hęr)
m ¶ Inuicem.s.filius fratris patruo.
n ¶ Etiam consobrini. Improprie, vt infra de gra.cogn.§.iii.
o ¶ Iura cõsanguinitatis.s.ad suos fratres pri[*] natos; ad reliquos vero agnatos agnationis tm̃ ius acquiritur, vt supra proxi.diximus. Et est verum hoc, si

vt infra eo.§.si plures.
s ¶ Certum. Quod est etiam.s.facto testamento quod euanuit: quod dic vt infra § proximus.
t ¶ Per adoptionem quoq; .q.d.non solũ iure naturali cõstituit̃ agnatio.sed ẽt ciuili: vt p adoptionẽ.s.quamlibet iure isto, vt ff.de adop.l.j.& s.de adop. in princ.sed hodie per eam tm̃, ex qua transit in ptãtem arrogatoris, vt s.tit. j.§.sed ea.ver. nostra autem.sed tamẽ licet nõ fiat agnatus.s.hodie, quia nõ transit in potestatẽ extranei arrogantis.succedit tamen ab intestato patri tantum, non alijs patris agnatis, vt C. de adoptio.l.penult.§.sed si quidem. Accursius.

lios naturales, [a] & eos, quos pr̄ eorū adoptauit: nec dubiū est, † qn improprie cōsanguinei appellen̄t. Itē si [b] qs ex ceteris agnatis tuis, veluti frater, aut patruꝰ aut deniq; is, q longiore gradu est adoptauerit aliquē, † agnatꝰ īter suos [c] † hr̄des esse nō dubitat̄.

¶Agnata pter sororem ad successionē defuncti ab ītestato per mediā iuris prudētiā excludebat̄, licet beneficio Prætoris p̄ Vnde cognati, suorum & agnatorū gradibus deficientibus, admittebat̄, postea vero per constitōnes Imperiales ī successione Vnde agnati sublata est drīa sexus. cōnumeran̄t aūt inter agnatos descēdentes ex sororibus et vterinis, si primo gradu sunt, h d:

¶ Ceterū [d] inter masculos quidē agnationis iure hæreditas, et si lōgissimo [e] gradu sint, vltro citroq; capit̄. Quod ad fęminas [f] vero attinet, ita placebat: [g] vt ipse cōsanguinitatis [h] iure tm̄ capiāt hæreditatē, si sorores sint, vlterius non capiant: masculi aūt ad earū [i] hæreditates, et si lōgissimo gradu sint, admittant̄. Qua de causa fratris tui aut patrui tui filiæ, vel amitę tuę hr̄ditas ad te ptinebat, tua [k] vero ad illas nō pertinebat. Qđ iō ita constitutū erat, qa commodius videbat̄, ita iura cōstitui, vt plerunque [l] hęreditates

a ¶ Naturales. Et legitimos, non tū emancipatos, vt ff. de gra. co. l. si filiū.

b ¶ Item si quis. Non solum pater, de quo dictum est.

c ¶ Suos hęredes esse. i. agnascit̄ alijs agnatis adoptātis, & eis cognatus fit ut ff. de adopt. qui in adoptionem.

† alias SYL. quin hi.

¶ Ceterum. Casus. Non figurat̄ in l. corrigente. Habes enim in tex. rōnes uniuscuiꝰq; l. đ clarat. n. quinq; iura. Ius xij. tab. quod pariter uocabat masculos agnatos & agnatas fęminas. i. ex uirili sexu descēdentes, et ultra sorores. Secundū ius erat media iuris prudentia, q̄ restrinxit successionem agnatorum, ut ultra sororem non succederēt, quia cōmodiꝰ erat &c. ut dicitur in tex. ideo sorores ex benignitate successibiles fecit, quia primo gradu, reliquas exclusit. Tertium fuit ius pretorium, quod compatiens fœminis non uocauit eas inter agnatos, sed illis deficiētibus inter cognatos. Quartum fuit constitutio Iustinia. qui cōsiderata identitate gradus & naturę uoluit, ꝙ agnatę et ultra sorores pariter succedant cū masculis. Quintum est ius authenticorū

† alias agnatos

† alias deest hęredes.

hostæ vigens, quod remouit drīā sexus, & pariter succedere voluit, secūdū gadus prerogatiuā. No. collige ex predictis & ex summario. Itē ꝙ bona simplicitas est amica. ll. Itē qui dicatur germanus.]

p ¶ Ceterū i. certe: vel aliter. l. quidem duodecim tab. deferebat hęreditatem agnatis proximis, sed media iuris prudentia cum distinctione: & iō hic dicit ceterū, ꝓ sed.

e ¶ Longissimo gradu. i. decimo, vt infra de suc ces. cogn. §. fina.

f ¶ Fœminas. agnatas.

g ¶ Ita placebat. Nota caute dicit placebat, & non placet, vt infra eo. §. versi. nos vero. & hoc erat per mediam iuris prudētiam, nō per l. duodecim tabu. neq; per prętorem, ut infra eo. §. uer. & hęc quidē. & uersi. media.

h ¶ Consanguinitatis. i. agnationis.

i ¶ Earum. s. fœminarum.

k ¶ Tua. s. hęreditas.

l ¶ Plerunquę. Hoc pp cōsanguineas sorores, de quibus modo dixit.

ADDITIO. Et hinc sumitur ratio statutorum cōiter per Italiam, ꝙ stantibus masculis fœminę nō succedāt:

quia

quia statuta ex parte masculorũ sunt fauorabilia, & ex parte fœminarum odiosa, vt hic per Ang.
a Ad masculos. sic supra ti.j. §. itẽ vetustas.
b Eas. id est agnatas fœminas.
c Proximitatis.i. cognationis.
d Interueniat. nec aliqs suorũ, vt supra tit. j.§.admonẽdi.in fi.§.
e Et hęc quidem.quę .s.in.§. cęterũ. & §. sed quia . dicta sunt.
f Sed simplicitatem . remota differẽtia agnatorum inter masculos & fœminas.sic supra de fideicom. hære. §. sed qa stipulatiões.
g Iunior. Et sic no. ꝙ lex duodecim tabularum est vetustior q̃ media iuris prudentia, & q̃ ius prętoriũ.
h Anterior.l. constitutione anteriori. j. scripta, q̃ est C. de leg hære. l.lege xij. tabul. Accur. † alias antiquor
i Præfatam.s. dictam supra eodem. §.cęterum.
k Eas.Agnatas fęminas,nisi sorores.

ad masculos [a] confluerent. Sed quia sane iniquum erat in vniuersum eas [b] quasi extraneas repelli, Prætor eas ad bonorum posse s.admittit ea parte, qua ꝓximitatis [c] noĩe bonorũ possessionẽ pollicetur: ex qua parte ita admittunt, si neque agnatus vllus,neque proximior cognatus interueniat. [d] Et hęc quidem [e] lex xij.tab. nullo modo introduxit,sed simplicitatẽ [f] legibus amicam amplexa simili modo omnes agnatos, siue masculos, siue fœminas,cuiuscũq; grad⁹, ad similitudinẽ suorũ inuicẽ ad successionẽvocabat:media aũt iuris prudentia, q̃ erat qdẽ lege xij.tabu.iunior, [g] Imperiali autẽ dispositione † anterior, [h] subtilitate quadã excogitata præfatã [i] differentiã inducebat, & penitus eas [k] a successione agnatorum repellebat,omni [l] alia successione incognita: donec Prætores paulatĩ asperitatẽ iuris ciuilis [m] corrigẽtes,siue quod deerat adĩplentes, humano proposito aliũ ordinẽ suis edictis addiderũt:& cognationis linea proximitatis noĩe ĩtroducta, per bono.possess.eas adiuuabãt, & pollicebãt ijs [n] bonorũ possess. q̃ Vnde cognati [o] appellat. Nos p vero legẽ xij.tab.sequẽtes, & eius vestigia ĩ hac parte cõseruantes,laudamus quidẽ Prætores [q] suæ humanitatis,nõ tamen eos ĩ plenũ huic causæ [r] mederi inuenim⁹. Quare [s] etenĩ vno eodẽq; gradu naturali cõcurrente, & agnatiõis titulis [t] tã in masculis q̃ in fœminis æq̃ lance cõstitutis, [u] masculis quidem dabat [x] ad successionẽ venire omnibus. Accur.

l Omni. Nam ordo cognatorũ non erat adhuc. Vel dic etiã deficientibus agnatis † ipsi tamen non vocabãtur. † alias ipse.
m Iuris ciuilis.i. medię iuris prudẽtiæ,quod.s.ciuile dr̃,vt ff.de orig.iu.l. ij.§. hæc disputatio. Accur.
n Ijs.i. mulieribus agnatis vltra sorores.
o Vñ cognati. sic dicta quia p eã cognati vocant. Accur.
p Nos vero. Hic Iustinianus loqt.
q Laudamus quidẽ prætores.
ADDIT. No. ꝙ ille ẽ laudãdus, q est inuentor alicuius ordinationis si ne dispõnis, licet non æq̃ perfecte adinuenerit, quia facile ẽ inuẽtis addere, vel. j. C. de veteri iure enu. Ang. Inuẽtis addere facile ẽ.
r Huic causæ.i exꝑulsioni agnatorum.
s Quare. etenim. Bñdico fore ꝓuidendum . agnatis fœminis,quare etenim, &c.
t Titulis. id est nomi-
u Constitutis,i.ordinatis. Accur.
x Dabatur.i.cõcedebatur. Accur.

a ¶ Aditus. Certe nō erat rō iusta vel sufficiēs, licet aliqua sit, vt supra eod. §. cæterum. in fi.
b ¶ Constitutione, vt C. de legi. hę. l. lege. xij. tab. Accur.

m ¶ Superstites. Hoc corrigit̄ p auth. cessante. C. de leg. hær. quia cū his ad mittūt̄. Item & in alio, quod subiicit̄, hic. §. corrigit̄: quia in stirpes fit diui sio hodie: sed post hos filios fratrū fit diuisio ī capita, vt ī Auth. de hęre. ab intest. ve ni. § reliquū colla. ix. & ī Auth. vt fratrū filij. §. j. coll. ix. Vel dic, q̄ dicit̄ in Auth. in stirpes diuidi verū est, q̄ñ cū alijs ī patruis vocatur nepotes: alias ī capita, vt hic.

Filij fratris succedunt cum patruo, & in stirpes fit diuisio.

c ¶ Simili mō. i. hinc inde. Vel dic ita fœminę vt mares.
d ¶ Cōsanguinitatis. i. licet non sint sorores, q̄ germanæ vocat̄, quasi ex eodē germine natę.
e ¶ Existimauim⁹, vt C. de le. hę. l. le. xij. tab. §. j. §. ī his.
f ¶ Tātum mō. i. nō vlterior, proximior tñ sic: vt ipsę sorores vel fratres, vterini vel vterinę, vt sequit̄, vt C. de leg. hęre. l. fi. §. sed neque.
g ¶ In legitimam successionē. s. agnatorum.
h ¶ Germanę. i. natę ex eodem patre & matre tū defūcto.
i ¶ Vterinę i. natę ex eadē mre tm̄.

nium agnatorum, ex agnatis aūt mulieribus nulli penitus, ni si soli sorori, ad agnatorū successionē patebat aditus? [a] Ideo nos in plenum omnia reducentes, & ad ius xij. tabul. eādem dispōnē exęquantes, nostra constitutione [b] sancim⁹ omnes legitimas psonas, id est per virilē sexū descēdētes, siue masculini gn̄is, siue fœminini sint, simili [c] modo ad iura successionis legitimę ab ītestato vocari secūdū sui gradus ꝓrogatiuā. nec ideo excludēdas, q̄a cōsāguinitatis [d] iura sicut germanę nō habēt.

¶ Hoc ēt addēdum nostrę constitutioni existimauimus, [e] vt transferatur vnus tā tummodo [f] gradus a iure cognationis in legitimam [g] successionē: vt non solum fratris filius & filia (scdm quod iā definiuim⁹) ad successionē patrui sui vocēt̄, sed ēt germanę [h] cōsauguinę vel sororis vterinę [i] filius & filia soli, & nō deinceps [k] personę vna cū his ad iura auunculi sui perueniāt: & mortuo eo, qui patruus quidem est sui fratris filijs, auūcul⁹ autē sororis suæ soboli, simili modo ab vtroque latere succedāt, tāquā [l] si oēs ex masculis descēdentes legitimo iure veniāt scilicet vbi frater & soror supstites [m] nō sunt. His etenī personis precedenti bus, & successionem admittētibus, cęteri gradus remanent penitus semoti: videlicet hæreditate nō in stirpes, sed in capita [n] diuidenda.

¶ Dic q̄ in hoc articu lo varię fuerūt doc. snię, an. s. q̄ñ filij pluriū fratrū succedūt patruo, succedāt ī stirpes vel ī capita Io. Fab. h. d. cōem opi. esse, q̄ inter filios fratrū hęreditas ī stirpes diuidat̄, inter cęteros vlteriores grad⁹ ī capita Bal. vero dicit q̄ opi. cōem est se gl. hic. Tu vero tene opi. gl. quā defende vt p Præpo. Sen. in vij casu. q. vj. per totū: & ego allas disputaui hanc conclusionem. SYL.

K ¶ Deinceps. i. vltiores, siue in gradu remotiores.
l ¶ Tanquam.
ADDITIO. No. ex hoc tex. q̄ isti improprie sunt agnati: & ideo non cōprehenderēt̄ur in statutis loquētibus de agnatis. Ang.

n ¶ In capita. s. tit. j in fi. contra. Sol. ibi de descendētibus loquitur, hic de collateralibus.
¶ Si ergo vis scire. q̄ñ in capita, & q̄ñ in SYL.

in ſtirpes hæreditas deferatᷓ, dic ꝙ q̄ñ deſcendentes vocanᷓ ad hęreditatem aſcendentiū, diuidiᷓ in ſtirpes. §. cum filius. s̄. tit. j. q̄ñ vero aſcendentes ſoli vocanᷓ, ſeruatᷓ diſpō. §. conſequens. in Auth. de hę. ab inteſt. veni. q̄ñ vero aſcendentes cū tranſuerſalibus, diuiſio fit in capita. §. ſi vero. d. auth. niſi eſſent etiã p̄mortui fratris filij, qui vocantur ad partē patris, auth. vt fra. filij. q̄ñ vero ſuccedūt plures collaterales ī diuerſis gradibus, fit diuiſio in ſtirpes: q̄ñ vero ſunt eiuſdem gradus, eſt q. gl. præcedē. dic vt ibi.]

a. ¶ Si plures ſint. ſic in Auth de hære. ab inteſt. veni. §. ſi vero neque fratres. coll. ix. & ff. de ſuis & leg. hære. l. ij. §. hæreditas.

b ¶ Habet. hoc corrigitur, vt ſupra dixi per auth. ceſſante. Accurſius. SYL.

¶ Proximus aūt. Caius. In §. regulã tradente non eſſet figurãdus: nã rō dubitãdi poterat eſſe ex eo, qa videbaᷓ ſp̄ inſpiciēdum tp̄s mortis illa rōne, qa quis teſtm̄ deſtituiᷓ, poſtea tñ reuera non dᷓ tunc decedere inteſtatus, ſed deferᷓ hęreditas a morte. l. hęres qñq; ff. de acquir. hæred. cuius contrarium dᷓ, quia tūc eſt inſpicienda proximitas, q̄ñ hęreditas deferᷓ. No. ſummariū & tex.]

¶ Lege xij. tab. gradus proximior vocatur: & ſi in eo gradu plures ſunt, omnes admittuntur. h. d.

¶ Si plures [a] ſint gradus agnatorum, aperte lex xij. tab. proximum vocat. Itaque ſi (verbi gratia) ſint defuncti frater, & alterius fratris filius, aut patruus, frater potior habetur. [b] Et quãuis ſingulari numero vſa lex xij. tabu. proximū vocet, tamen dubium non eſt, quin ſi plures ſint eiuſdem gradus, omnes admittanᷓ. Nam & proprie proximus ex pluribus gradib' intelligitur: & tamē nō dubium eſt, quin licet vnus ſit gradus agnatorū, pertineat ad eos hæreditas.

¶ Proximus inſpicitur tempore teſtamēti deſtituti, quando teſtm̄ factū eſt: alias autem tempore mortis teſtantis. Aret.

¶ Proximus [c] autem (ſi quidē nullo teſtō̄ facto quiſquã deceſſerit) p hoc tp̄s reqritur, quo mortuus eſt is, de cuius hęreditate quæriᷓ. [d] Quod ſi facto teſtō quiſquam deceſſerit, p hoc tempus requiritur, quo certum eſſe cœperit nullum ex teſtō hæredem exiturū. Tūc enim [e] proprie quiſque inteſtatus deceſſiſſe intelligiᷓ. Quod quidē aliquando longo tempore [f] declaratur. In quo ſpatio temporis ſæpe accidit, vt proximiore mortuo proximus eſſe incipiat, qui moriente teſtatore non erat proximus.

¶ Hodie loc' eſt ſucceſſorio edicto de pſona in perſonam, licet olim eſſet dē ordine in ordinē. h. d.

¶ Placebat [g] autem in eo genere [h] percipiendarum hæreditatum † ſucceſſionem [i] eſſe. i. ſucceſſoriū edictum inter agnatos locum non habet. ſ. de perſona in perſonam, ſed inter cognatos ſic vt infra ſequitur, vt ff. de ſucceſ. edi. l. j. §. quibus,

c ¶ Proximus. ſic s̄. ti. j. §. cum aūt.

d ¶ Quæriᷓ. ſic s̄. eod. §. non tamen.

e ¶ Tunc. n. ſ. cum non aditur hęreditas ex teſtamento.

f ¶ Longo tēpore. i. poſt mortem.

¶ Placebat. Caius. Solū literaliter figuratur ī §. corrigente, pſertim qa habet rationes correctionis, ibi, cum ſatis abſurdum. No. ſummarium & bene attēdantur verba tex. quia ſunt ſatis obſcura.] SYL.

g ¶ Placebat. Scilicet ex lege duodecim tabularum.

h ¶ In eo genere. ſ. iure ſucceſſionis.

i ¶ Succeſſionem non

Succeſſorium edictū.

quibus,

† alias successioni locum.

quibus. sed de ordine in ordinem seu de capite i caput sic: † vt de liberis in agnatos de agnatis i cognatos, & post in virum & vxorē, vt sequitur, vt ff. ū ta bu.test. nul. extab. l. j. respon.

ADDITIO. Et erat ratio diuersitatis: quia pater multum cōferebat filio per emancipationem se expoliādo priuilegijs patriæ potestatis: ideo in recompensationē admittebatur ad eius hæreditatē. Angel.

SYL.

† No. ꝑ iste. §. hēat euidentia, ꝙ caput siue ordo est generalius, & sunt quatuor, vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati, & vñ vir. & vnūquodq; dictorū cōtinet sub se plures gradus: puta in vñ lib. sunt primo filij, scđo nepotes, tertio ꝑ nepotes & deinceps: & eodem modo in quolibet capite. Filius ē agnatus patri.

SYL.

¶ An autem locū in suis, est pulchra disputat. ꝗ late attingit post alios Lu do. Goza in repet. l. q se pris. C. vnde libe. i xxiiij. col. & seq.]

a ¶ Nihilo magis. i. non ideo magis.

b ¶ Sed non loquitur Iusti.

c ¶ Protuli mus. scilicet in græco.

d ¶ Cum satis. ratio prima.

e ¶ Apertū est. s. successoriū edictū de persona i personam.

f ¶ Maxime ratio scđa.

g ¶ Gradu. agnatorum.

h ¶ Ad legitimā. Est n. filius agnatus pri proximus, vt ff. de suis & leg. l. filius. ꝙ ius non tollitur per capitis diminutionē sicut neque inter fratres, vt hic, & C. legit. tut. l. iiij. Acc.

non esse. i. vt quāuis ꝓximus, q̄ sm eā q̄ diximus vocatur ad hæreditatē, aut spreuerit hæreditatē, aut ante q̄ adeat decesserit, nihilomagis[a] legitimo iure sequentes admittantur. Qđ iterū Prætores imꝑfecto iure corrigētes, nō in totū sine adminiculo relinquebant, sed ex cognatorū ordine eos vocant, vtpote agnationis iure eis recluso. Sed nos [b] nihil perfectissimo iuri deesse cupiētes nostra cōstitutione, q̄ de iure patronatus humanitate suggerente ꝓtulimus, [c] sancimus successionē in agnatorū hæreditatibus non esse eis denegādam: cū satis[d] absurdū erat, quod cognatis a Prætore apertū[e] ē, hoc agnatis esse reclusū, maxime[f] cū in † onere quidem tutelarū & primo gradu[g] deficiente sequens † succedit: & quod i onere obtinebat, nō † erat i lucro ꝑmissum.

¶ Hodie parens præsumitur cōtracta fiducia emācipare sēp: & ideo vocatur ad successionē, licet olim secus esset. h. dicit.

¶ Ad legitimam[h] successionē nihilominus vocatur ēt parens,[i] qui contracta fiducia filium vel filiam, nepotē vel neptē, ac deinceps emancipat: ꝙ ex nostra constitutione[k] omnino inducitur, vt emācipationes libero rū semper uideantur quasi contracta[l] fiducia fieri: cū apud

K ¶ Constitutione, vt C. de eman. lib. l. fi.

† alias onus.

l ¶ Contracta fiducia. sic dicendo, succedi in bonis tuis mihi reseruo. vel ēt sic, Emācipo te contracta fiducia.

† alias succedat.

† alias esset.

* ¶ Declara vt dixi supra ti. de le. par. tu. & ti. sequen. tam in Commē. q̄ in Annot. nam fiducia vocatur iscontractus, quē vulgo pactū de retrouendendo dici mus. itaque quoties pater emancipatione, quę olim ꝑ imaginarias uēditiones fiebat, de qbus dixi late in Annot. cum emptore illo imaginario paciscebatur de remancipando sibi filio, vt scilicet ipse non autem emptor illū manumitteret, cōtracta fiducia emancipare dicebatur: quo casu patet naturalis, qui filium ita in seruilē causam deductū recipiebat, receptumque manumittebat, loco patroni habebatur: eademq; iura in eis bonis acquirebat, quæ a l. duodecim tabul. tribuuntur patrono in bonis

SYL.

¶ Adde, ꝙ docto. ex hoc tex. i ferūt patrem vt agnatū succedere filio emancipato: quod est falsum, vt late probat & interpretatur hunc tex. Præpo. Sen. in viij. casu. q ix.]

i ¶ Parens. sic econtra vt supra titu. j. §. emancipati.

bonis liberti. Hinc successio filiorum sic emancipatorum hoc loco vocatur legitima, quia ex lege duodecim tabularum deferri intelligitur exẽplo successionis libertorum infra de success. lib. in princ. sicut & ipsa tutela supra de leg. par. tut.

a ¶Nõ aliter. † qđ non erat rectum, vt ff. de reg. iur. l. secundum naturã. & supra de leg. patr. tut. in fi. & infra de emptio. & vendi. §. cum autẽ. circa medi. nam qui sentit incõmodum, sentire debet commodum, vt dicunt iura superius allegata: & econuerso, nõ est enim ferendus qui lucrum amplectitur, onus autẽ subire recusat. C. de cadu. tollẽd. lege vnica. §. pro secũdo in fine.

† Ista gl. non est Accur. sed additio parũ ad hunc tex. pertinens. † alias Tertylliano.

veteres non aliter [a] hoc obtinebat, nisi specialiter cõtracta fiducia parens manumisisset.[b]

¶ De Senatuscõsulto Tertulliano.

¶ Lege duodecim tabulatũ mater non succedebet filio ab intestato, nec econtra filius matri: sed ex constitutione Senatuscõsulti Tertulliani si ĩgenua tres, libertina quatuor libe ros enixa fuerat, illis ab intestato succedebat. Aret.

Ex duodecim. ¶Totus iste titulus diuidit in quinque partes. Primo, quod ex lege duodecĩ tab. mater ad hæreditatẽ filij & econtra non admittebat. Secũdo, qualiter admittebatur ex Senatusconsulto Tertulliano. Tertio, quæ personæ præponebantur tunc matri. Quarto constitutionem Tertulliani remouet. Quinto remouet alias constitutiones. Secunda ibi (Et primus.) Tertia ibi (Præferuntur.) Quarta ibi (Sed nos.) Quinta ibi. Sed cum antea.) — Diuisio

Ex duodecim tabularũ ita stricto iure vtebatur, & præponebatur [c] masculorum [d] progeniem: & eos, qui per fœminini sexus necessitudinẽ [e]

b ¶Manumisisset. id est emãcipasset. sic ff. quãdo actio de pecu. est ann. l. j. §. alienatio.

SYL. ¶ Dic quod stat proprie, quia de iure antiquo manumittebatur, quando fiebat per imaginariam vẽditionem, vt alias suo loco declaraui.]

¶ De Senatusconsulto Tertulliano.

Continuatio. ¶ Post agnatos, de quibus supra, succedunt cognati: ideo sequebatur videre de cognatis: verũ licet mater & filius sint cognati, tamen ex speciali prouisione sibi adinuicem vt agnati succedũt, vt infra de success. cogna. in prin. ideo post alios agnatos ante cognatos ponit de successione matris ad filiũ, & ecõtra. Aret. Differentia huius tituli & sequentis notari potest in his versib⁹: Matri dat mestæ geniti bona Tertulianum. Fili maternas tibi res dabit Orficianum. — Versus

Caius. Non figuratur aliter, quia hoc pricip. refert iuris antiqui dispositionem, quod hodie tanquam correctum non est in consideratione. Nota summarium. Item quod strictum ius est, quod spreta æquitate & humanitate rigorem imitatur. Item quod vbi rigor & æquitas scripta sunt, pręfertur æquitas. Item quod ius quibusdam matribus a Claudio tributum non trahebatur ad omnes.] — SYL.

c ¶ Præponebat. improprie: (j) nam cõgnatos nullo modo vocabat, vt sequitur.

ADDITIO. (j) Nam proprie non dicitur pręponi illi, qui non sequitur: quamuis proprie proximus dicatur, quem nemo sequitur, vt ff. vnde cogna. lege prima. §. proximus. Angelus.

d ¶ Masculorum progeniem. i. agnatos. vt s. tit. j in princ.

e ¶ Necessitudinem. i. cognationem: nam dicũtur cognati necessarij, vt ff. de iusti. & iu. l. fi.

SYL. * Quid proprie significet necessitudo, & qualiter in iure accipiatur, explicauimus, s. de suspec. tut. in Anno. post Aul. Gel. lib. xiij. c. iij.]

a Matrem & filium, qui adinuicē sunt cognati, vt ifra de succes. cog. §. vulgo.

Ius qđque df iniquū. b Iuris angustiæ. Non ius dici angustiosum: † alias darctur. alias iniquū dr, vt infra de suc. lib. in prin & fi. qđ quisq; iur. l. iij. in princ.

c Postea. s. post legem xij. tabul. & per diuum Claudium, & per Senatusconsf. Tertul. vt sequitur.

d Amisso rū. s. in acie principis, vt arg. supra de excus. tut. in prin. vel dic φ generaliter statuit, vt C. de inoffi. testam. liberi. prima verior est.

sibi iunguntur, adeo expellebat, vt ne quidem inter matrē & filium [a] filiāve vltro citroque hæreditatis capiendæ ius † daret nisi φ Prętores ex pximitate cognatorū eas personas ad successionem, bonorū possessione vnde cognati accommodata, vocabant. Sed hæ iuris angustiæ [b] postea [c] emendatæ sunt. Et primus quidē diuus Claudius matri ad solatium liberorum amissorum, [d] legitimam eorum [e] detulit hæreditatem. Postea autem Senatusconsulto Tertulliano, qđ diui Adriani temporibus factū est plenissime de tristi successione matri, non ēt auiæ, [f] deferenda cautū est: vt mater ingenua triū liberorū ius habēs, [g] libertina quatuor, ad bona filiorum [h] filiarum ve admittatur † intestato mortuorum, licet in potestate parentis [i] sit: vt scilicet cum alieno iuri subiecta est, iussu [k] eius adeat hę reditatem, cuius iuri subiecta est.

¶ Filij defuncti excludūt matrem vsq;

nobis Fr. Hotoman. super ea re cōsultus reddidit ex pagi. ccclxxiij. Liuia in numerū matrum, quæ tres liberos peperissent, relata est: quibus n. fortuna seu virorum seu mulierum nō permisit toties

Parere harū quibusdam lex primum quidem per Senatū, nunc autē per Imperatorē in beneficij loco iura earū q toties pepererunt, tribuit. vt neq; ipsæ sterilium pœnis subijciant, & præmia fęcūdissimarū, pter pauca qdam consequātur q non hoīes īm, sed ēt dij iuenerūt, vt siqs moriēs aliqd eis re liquerit, id il lę accipiant. † alias intestatorum.

h Filiorū. quod dic, vt s. de hære. q ab intest. §. j. & ij. & §. emancipati, & §. item vetustas, versi. diui.

SYL. Et ista est cōmunis: si enim generaliter esset a Claudio prouisum, frustratoria esset dispositio Tertulliani.]

e Eorum. s. filiorum.

f Auiæ. Etiam hodie auia succedit sicut mater, vt in Auth. de hære. ab intest. veni. §. consequens, colla. ix.

g Trium liberorum ius habens, id est tres habens filios, non autem in potestate, vt supra de adoptio. §. fęminę. quos tres habere videtur, etiam si tergeminos peperit, secundum Ioan. vt ff. de verb. sign. l. ter enixa.

* ADDITIO. De iure trium liberorum alij ex Iulio Paulo docuerunt, his Aemy. Fer. & E.B. sed quale esset Dion. libro lv. docet his verbis quæ

i Parentis. s. mater. Et ita no. de iure Romanorum vxorem alicuius esse in potestate parentis, (j) non mariti, nisi quo ad debitum carnis: aliud de iure Longobardorum, vt hic, & C. de cond. inser. si vxor. & in Longobarda, qualiter mulieri alienare permissum sit. l. j. Tenetur tamen operari viro vxor, vt lege, sicut, cum ibi notatis. ff de operis liberto. Vxor nō est in potestate mariti.

ADDITIO. (j) Et ideo non potest testari nec codicillari etiam cum consensu patris, vt per Ang. hic.

K Iussu. s. iure antiquo: cum qualibet hæreditas patri per filium quæreretur, vt ff de acquiren. hæred. qui in aliena. Sed hodie in sola profectitia

non

non in aduētitia scilicet exigitur iussus, vt C. de bon. quę liber. l. fin. §. siue econtrario.

SYL. ¶ Et sic hodie in eis ita iussus exigitur sicut olim: concord. glo. in l. fin. §. j. C. de bon. quæ lib.]

& mater defuncti, prefertur alius matri & etiam patri, vt ff. eodem. æquissimū. §. primo. Et nota ꝙ hic regula fal lit, Si vinco vincentem te, vinco &c. vt ff. de diuer. & tempor. pręscrip. l. de accessionib. — Si vinco vincētē te. vinco te. qñq; fallit.

SYL. ¶ Præferuntur. Casum non figurabo nisi literaliter eadē rōne, q2 ius antiquū hodie correctū refert. Nota quod continetur ī summario.]

a ¶ Liberi. etiam adoptiui: & ita demum si ipsi succedere velint, vt ff. eodem l. secunda. §. liberi. & §. ita demum.

b ¶ Defuncti scilicet filij, de cuius hæreditate nūc agitur.

c ¶ Suorū. quod dic vt supra de hæredit. quæ ab intest. §. primo & secundo. & §. emācipati. & §. item vetustas. versi. diui.

in infinitum. Idem i patre & fratre, qui etiam matrem excludunt. Soror autem defuncti vna cū matre admittitur. Aretinus.

¶ Præferuntur aūt matri liberi [a] defuncti, [b] qui sui sunt, q ve suorū [c] loco sunt, siue primi gradus, [d] siue vlterioris. [e]

¶ Sed & filiæ [f] suæ mortuæ filius vel filia præponitur [g] ca cōstitutionibus matri defunctæ, [h] id est auiæ suæ. Pater [i] vero vtriusque, [k] non ēt auus & proauus, matri anteponitur: scilicet cū inter eos solos [l] de hæreditate agitur. Frater autem consanguineus tam filij quā filię excludebat [m] matrem: soror autem cōsanguinea pariter cum matre admittebatur. [n] Sed si fuerant frater & soror consanguinei, & mater liberis [o] onerata: frater quidem matrem excludebat, communis autem erat hæreditas ex æquis partibus fratribus & sororibus.

¶ Hodie mater non attēto numero filiorum admittitur ad hæreditatem filij. h. dicit.

¶ Sed nos constitutione, quam in Co-

nā auus patri defuncti præfertur, vt ff. e. l. æquissimum. §. j. & pr̄ matri: nō aūt auus præfert matri quādo sui sunt. Sic fallit in Auth. de æquali. do. §. his consequens. col. vij. Item in Auth. qui. mo. nat. effi. sui. §. discretis. colū. vj. Item ff. qui pot. in pign. habe. l. Claudius. sic ff. de iniust. rupto testam. l. pen.

¶ Dic secundum Christ. hic, ꝙ tunc militat dicta regula, quādo sunt termini pares, alias secus: declara vt per eum hic.] — SYL.

d ¶ Primi gradus. vt filij.

e ¶ Vlterioris, vt nepotes & similes.

f ¶ Sed & filiæ. q. d. non solum nepos ex filio masculo excludit matrem defuncti, sed & nepotes ex filia.

g ¶ Præponitur. i. præfertur.

h ¶ Defunctæ. s. filiæ.

i ¶ Pater. non adoptiuus. vt ff. eo l. ij. §. sed neque auus.

K ¶ Vtriusq; s. filij, & filiæ, hoc est maritus huius mulieris volentis succedere filio suo mortuo.

l ¶ Inter eos solos. s. auum & matrē defuncti. Si autem sit auus, & pater,

m ¶ Excludebat. sed male hodie, vt infra eod. §. sed cum.

n ¶ Admittebatur. & bene. vt infra eo. §. sed cum.

o ¶ Liberis. tribus vel quatuor, vt supra eo. in prin. ver. posteà autem.

SYL. ¶ Sed nos constitutione. Casum nō figurabo, quia ius antiquum rationē dubitādi faciebat: ius autem nouum fundatum est in ratione posita in tex. ibi, respicientes ad naturam. Nota, matrem hodie liberis succedere non habita distinctione numeri filiorum. Itē nota. rationem, quia mulieres multa onera & pericula propter filios tolerant.

rant. Item q̄ nō debet imputari alicui quod a fortuna procedit.]
a ¶ In Codice. non in eo quem habemus, sed in primo. C. remansit, quę est C. de iure delibe. l. ij.
b ¶ Fortuitum. s. habere vel nō habere tot filios, cum ex diuina gratia hoc descendat.
c ¶ Peccauit. nā si peccatū est, magis fuisset mariti, vt C. de le her. l. lege xij. tab. in fi. rū.
d ¶ Eum. s. cui succedere vult.
e ¶ Intercepti. alias interempti.
SYL. ¶ Sed cū antea. Casus. Non figurat nisi literaliter, q̄ recitat cōnō imperatoria, q̄ tanq̄ carens ꝓbabili rōne est hodie correcta. Nota summa.]
f ¶ Constitōnes. quas nō habemus, se cū dum Ioā.
g ¶ Personis, patruo. & filio & nepoti patrui, vt C. eo. l. fi. in fi. j. rū.
h ¶ Cōtrariū faciebāt. Id est nil dabant nisi p̄dictis.

† alias interempti,

dicc a nostro nomine decorato posuimus, matri subueniendū esse existimauimus, respicientes ad naturā, & puerperiū, & periculum, & mortem sępe ex hoc casu matribus illatam. Ideoque impiū esse credidimus, casum fortuitū b in eius admitti detrimētum. Si enim īgenua ter, vel libertina quater non peperit, immerito defraudabatur successione suorum liberorū. Quid .n. peccauit, c si non plures, sed paucos peperit? Et dedimus ius legitimum plenum matribus siue ingenuis, siue libertinis, & si nō ter enixæ fuerīt vel quater, sed eū d tantum, vel eā, qui quę ve morte † intercepti e sunt, vt sic vocentur in liberorū suorū legitimam successionem.

¶ Mater præter omnibus alijs agnatis, ex ceptis fratribus & sororibus: & cum sororibus solum venit ad dimidiam, & cū sororibus & fratribus pro virili. Arct.

¶ Sed cum antea cōstitutiones f iura legitimæ successionis ꝑscrutātes partim matrem adiuuabāt, partim eam prægrauabant, † & non insoli dum eam vocabant, sed in quibusdam casibus tertiam ei partem abstrahentes, † certis legitimis dabant personis, g in alijs autem contrarium faciebant: h nobis visum i est recta & simplici via matrem omnibus personis k legitimis anteponi, & sine ulla diminutione l filiorum suorum successionem accipere, excepta fratris & sororis persona, siue consanguinei sint, siue sola cognationis iura habeteste vt quemadmodum m eam n toti alij ordini legitimo præposuim°, ita omnes fratres & sorores, siue legitimi sint, siue non, ad capiendas hæreditates

i ¶ Visum est. vt C. eo. l. fi.
k ¶ Omnibus personis. ē patri defūcti, nisi in vsufructu & toto, quādo habebat defunctum ī potestate, alias in bellem tātū, sed & in hoc casu hodie ēt in totum hē, vt C. eo. l. fi. & de legi. hære. l. de emācipatis. Iure vero authen. ascendentibus defert equaliter paternis & maternis, vt in Authē. de here. ve ni. ab intest. §. si igitur defunctus descendentes, colla. ix.
ADDIT. Dic q̄ hodie filio defuncto relicta matre & sorore vel fratre aliter succeditur, au then. defuncto. C eodē. Ang.
l ¶ Diminutione. quę fiebat per agnatos supradictos in principio. i- stius. §.
m ¶ Quemadmodum, q. d. qui in vno honoratur, in alio grauetur. sic ff. de iureiu. eum qui. in princ.
n ¶ Eam. s. matrem.

† alias nec insolidum.
† alias ceteris.
Commodum sentiēs sentiat onus.

Simul.

simul [a] vocemus: ita tamen, vt si quidem solæ sorores [b] agnatæ vel cognatæ, & mater defuncti vel defunctæ supersint, dimidiã quidẽ mater, alteram vero dimidiam partem oẽs sorores habeant: si vero matre superstite & fratre vel fratribus solis, vel etiam cum sororibus, siue legitima, [c] siue sola cognationis [d] iura habẽtib⁹, intestatus quis vel ĩtestata moriatur, in capita distribuatur eius hæreditas.

¶ **Mater ab hæreditate filij repellitur. nisi infra annum tutorem eidem postulauerit, vel suspectũ remoueri petierit.**

¶ Sed quemadmodum [e] nos matribus ꝓspeximus, ita eas oportet suæ soboli cõsulere: [f] sciturisg eis, ꝙ si tutores liberis nõ petierint, vel in locum remoti vel excusati intra annũ petere neglexerint, ab eorum impuberum [h] morientiũ successione merito repellentur.

¶ **Filio non tantum legitimo, sed etiam vulgo quæsito mater succedit. Ang.**

¶ Licet autem vulgo quæsitus [i] sit filius filiave, potest

a ¶ Simul. s. cum matre.
b ¶ Soror es hoc casu est hodie idem quod in sequẽti. §. vt in Auth de nup. §. pe. & §. & quoniam. colla. iiij.
c ¶ Legitima. qa sunt sorores ex utroque parẽte.
d ¶ Cognationis. quia sunt tantum ex matre sorores.

SYL. ¶ Sed quẽadmodum. Casus. Ita figurari põt, licet ĩ §. tradente notissimam regulã non esset figurandus: ꝙ videbatur matrem nõ teneri ad petendũ, quia hoc iudicis officium est ĩ. de Atti. tu. in princ. tñ contrarium dr rõne expressa ĩ tex. in ptin. No. matrem teneri petere tutorẽ filio: aliter perderet legitimã successionem. Item ꝙ mater ẽt vulgo quæsitus succedit. Item no. ex hoc tex. iuncta. l. ij. §. si mater. ij ff eo. appellatione filiorum veniunt nepotes sicut appellatione sobolis & liberorũ: nam ibi loquitur in filijs, & tamẽ veniunt nepotes.]

e ¶ Prospeximus. in successione.
f ¶ Cõsulere. s. in tutore petẽdo. Acc.
ADDI Et dic petendo. s. infra annũ vt hic. Et istam opinionem dicit Ang. esse cõem, & eam tenet tanquã magis æquam per l. sciant. C. de legi. hę. quã uis Bar. ibi & doct. velint, ꝙ teneat petere statim cum potest, nisi fuerit impedita legitima causa, ita ꝙ annũ nõ transcendat.

g ¶ Scituris eis. s. matribus negligentibus: alias non perdunt, vt C. qui petãt tut. l. cum a matribus. & maioribus: alias similiter non perdunt, vt C. si aduer. delic. l. ij. Accur.

SYL. ¶ Dic, ꝙ ad hoc vt perdat, requiritur ꝙ sit maior xxv. ann. ꝙ moriatur filius ĩpubes: ꝙ esset vtile pupillo tutorem habere. ꝙ mater nõ fuerit diligens: ꝙ nulla cã excusari possit secundũ Christoph hic. & pro declaratione videnda essent ꝙ ponit Dec. in c. ex parte. ĩ iiij. col. đ ap pel. * & Paris. consi. 86. nu 21. vol. j. q refert casus, in qbus non amittit successio ob non petitionẽ tutoris.]

h ¶ Impuberum. aliud si puberes moriantur. vt C. eo. matres.
i ¶ Licet. Vulgo quęsitus. nisi hæc mater sit illustris. Sic ecõtra talis fili⁹ illustri matri nõ succedit, vt C. ad Orfi. si qua illustris.
ADDI. Idem si esset natus ex damnato coitu: secus si ex concubina ẽt illustri, vt per Ang. hic.
* ADDITIO Vulgo autem quęsiti dicuntur, qui incertum patrem habent, vtpote qui meretricio. & vago concubitũ geniti sũt, vt patet ex. §. fi. supra de nupt.

¶ De senatusconsulto Orficiano,

¶ Continuatio fit per glo. j. & satis patet in tex. in prin.] Continuatio.

Per

Diuisio.

PEr contrarium. ¶ Totus iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit, qualiter filij ad hereditatem matris, & nepotes ad hæreditatem auiæ admittuntur. Secundo, nunquid capitis diminutione tale ius succedendi tollat. Tertio, qui sunt illi filij, qui ad hereditatem matris admittuntur. Quarto subnectit nouum casum ad materiam ab intestato. Secunda ibi. (Sciendum.) Tertia ibi. (Nouissime.) Quarta ibi (Si ex pluribus.)

SYL. ¶ Per contrarium Casus positio non cadit.

ADDITIO. An autem in correlatiuis seruetur equalitas, vide Bart. in lege secunda. C. de cupres. ex lu. libro xj. Angelus.

b ¶ Liberi. stricte ponitur pro filijs tantum, vt infra eodem §. primo, alias contra, vt ff. de verb. signifi. lege liberorum.

c ¶ Matrum. ingenuatum vel libertarum, vt ff. eo. l. j. j respon. immo & ancillarum, dum modo sit sibi facta mora in fideicommissaria libertate, vt C. eodem l. finali.

d ¶ Legitima. nō quia lege xij. tab. daretur, immo denegabatur, vt supra titu. j. in princip. sed Senatusconsultum dat, quod vicem legis obtinet, vt infra de exception. §. hæc exempli causa.

tum ad bona eius mortem ex Tertulliano Senatusconsulto admitti.

¶ De Senatusconsulto Orficiano.

¶ Filij etiam in potestate parentum succedunt matri ex Senatusconsulto Orficiano: quod ex constitutionibus extensum est ad nepotes. hoc dicit.

PEr ᵃ contrarium autem liberi ᵇ ad bona matrum ᶜ intestatarum admittuntur ex senatusconsulto Orficiano, quod Orficio & Rufo Consulibus factum est, diui Marci temporibus, & data est tam filio, quam filiæ legitima ᵈ hereditas etsi alieno iuri subiecti sint, & præferuntur ᵉ consanguineis ᶠ & agnatis defunctæ matris. Sed cum ex hoc Senatusconsulto nepotes & neptes ad auiæ successionem legitimo iure non vocarentur, postea hoc constitutionibus ᵍ principalibus emendatum est, vt ad similitudinem filiorum filiarumque; nepotes ʰ neptesque, vocentur.

¶ Successio ex Ter-

declarat enim, qualiter filij matri succedunt per Orficianum. No. filios vocari ex Senatusconsulto Orfic. ad successionem matrum intestatarum. Item quod ex tali Senatusconsulto non vocabantur nepotes, sed fuit extensum ad nepotes per constitutiones. Item quod appellatione filij in materia legali non veniunt nepotes: nam aliter non fuisset necessaria talis extensio. Item quod liberorum appellatio stricte aliquando pro filijs accipitur.

a ¶ Per contrarium, id est ecōtrario. nam supra titulo primo, tractatum est, qualiter mater filio succedit; nunc dicit econtra. Vnde versus: Matri succedes o nate per Orficianum, Inuidiam portans econtra Tertullianum. Accursius.

e ¶ Et præferuntur. s. filij.

f ¶ Consanguineis. Idest cognatis. Accursius.

¶ Adde tamen, quod in lege prima. C. eod. exponitur pro fratribus: quæ expositio communiter tenetur: sed circa expositionem huius glos. vide aliquid per Ludo. Goza. in repet. legis qui se patris. C. vnde lib. colum. xxv. circa medium. SYL.

g ¶ Constitutionibus. Quas non habemus.

h ¶ Nepotes. Idem in alijs descendentibus ex hac linea dicam. Sed quid si nepos iste fuit cōceptus post mortem auiæ? Respon. vt supra de here. quæ ab inte-

tulliano vel Orficiano non tollitur capitis diminutione.

¶ Sciendum autem est hmōi successiones, quæ ex Tertulliano & Orficiano senatusconsultis deferuntur, capitis diminutione[a] nō perimi, propter illam regulam,[b] qua nouę hæreditates legitimę capitis diminutione nō pereūt, sed illę[c] solæ, quæ ex lege xij.tabul.[d] deferuntur.[e]

¶ Vulgo quęsiti matri succedunt.h.d.

¶ Nouissime sciendum est etiam illos liberos, qui vulgo[f] quæsiti sunt, ad matris hæreditatem[g] ex hoc senatusconsulto admitti.[h]

¶ Portio hæreditatis deficiens alijs accrescit: quod ius ad hæredes transmittitur.h.d.

intesta. §. cum autem.diximus.

SYL. ¶ Sciendum autem. Casus. Quęrebatur, an minima capitis diminutione hæreditates perderētur: & videtur dicēdum quód sic, quia sicut delatę per l. xij. tabul. perduntur, ita & hæ perdi videbantur, quæ ad illarum similitudinem datæ sunt, & pariter legitimæ dicuntur, contrarium tamen dicit ex eo, quia.l.xij tabul fundata est sup agnatione, & secundum eā tribuit successionem, vnde ea extincta merito perditur successio : sed nouæ hæreditates legitimæ deferuntur attenta cognatione, quæ capitis diminutione non perimitur ; & ideo non perditur successio ex ea data. Nota summarium.]

a ¶ Capitis diminutione.s.minima: nam per alias omne ius etiam cognationis tollit, vt supra de cap. dimi.§. quod autem.

b ¶ Regulam.Tenor cuius est hic,& ff.de cap.dim.tutelas.j.respon.

c ¶ Sed illæ solæ ff vnde liberi.l.fi.in fine contra.Solu. hic dicit solæ, vt excludat eas tantum, quæ ex senatusconsulto deferantur, nō prætorias successiones, vt ibi nota.

d ¶ Ex.l.xij.tabularum sic.ff.eodem. l.j §.capitis.sic.ff. de suis & legitimis l.capitis.

Hæreditas per capitis dimin. minimā nūq; perdit, qñque nō. e ¶ Deferunt.Quare magis.l.xij.tab. data hæreditas perditur per capitis diminutionem minimam quā senatusconsulto delata? Rñd. quia illa agnatis defert, quę agnatio per capitis dimin. minimā tollitur: at senatusconsultū filio, qui matri est cognatus: & cognatio non tollitur per capitis diminutionem minimā, vt supra de leg.agn.tute.§.fi.

¶ Nouissime. Casus. Non figuratur in regula, quæ modicā habet rationē dubitandi : & ratio decidendi clarissima est ex eo, quia semper mater ē certa: vnde cum non sit admistum aliud impedimētum illegitimitatis, certe pōt succedere mr̄i, cui coniungunt, nō aliter q̄ legitimi & naturales. Nota summariū.] SYL.

f ¶ Vulgo quæsiti. quia non habent certū patrem, vt s.de nup. §.si aduersus, multo magis in naturali tantum, vt C.eo.l.pen.

g ¶ Hæreditatem .s. vna cum legitimis, nisi erat mater illustris : tunc n. cum legitimis ab intestato nō veniūt: secus in naturalibus ex licita consuetudine procreatis, vt C. eodem, lege penult.

h ¶ Admitti. Nunquid hodie succedit vulgo quęsitus? videtur quòd non, vt ī Authen.quib.mo nat.effi.sui.§.vltimo. Sed tamen distingue: aut est ex tali coitu, q possit dānari: vt incestus, adulterij, nefarij, & simili : quo casu nō succedit, cū ob hoc ipsum dānādus est, vt in d.authen.& ff.solu.matt.si ab hostibus.(j) aut non : & tunc succedit matri, vt hic.non patri, cum sit incertus. nam & si habet certum patrem naturalem, non tamē succedit ei nisi in duabus vncijs ab intestato non extantibus legitimis: alias in nihilum, vt in Auth.quib.mod. natu.effic.sui. §. discretis. colla.vij. Filius vulgo q̄situs an succedat d̄ iure nouo

ADDIT (j) De ęquitate tamen canonica a parentibus sunt alendi.c. cū habe-

habere.de eo qui dux. in ma. quã pol. per adult. ex quo inferũt doc. ꝙ pater potest reliquere bastardis pro dote & alimentis: sed vltra in fraudem nõ relinquat, secundum Ang.

subsitu. §. primo. (j) Item nunquid est necesse iterum adire? Respon. nõ, nisi quãdo ex alterius persona, puta serui, fiat mihi augmẽtum, vt ff. de acq. hęr. si solus. in fi. j. respon. & in fine l.

SYL. ¶ Si ex pluribus Casus. Ita figurari potest. Quęsitũ est, an portio vnius hẽdum venientium ab intestato deficiens ex causis ĩ tex. † alias allegatis accrescat alteri: & in hoc, quia ẽ regula notissima

† alias & l. 3. añ decesserint q̃ adierint ad &c.

¶ Si ex pluribus[a] legitimis hęredibus quidam omiserint hęreditatem, vel morte, vel alia cã [b] impediti fuerint, quo minꝰ adeant: reliquis, qui adierit, [c] accrescit [d] illorũ portio: † & licet ante decesserit, [e] ad hæredes tamẽ co rum pertinet. [f]

¶ † De successione cognatorum.

¶ Post suos & agnatos vocantur cognati de iure prætorio: qua parte veniunt emancipati agnati, nisi sint frater & soror defuncti, qa veniunt cum agnatis. Are.

ADDIT. (j) Dic ꝙ in hæreditate pars deficiẽs accrescit ẽt inuitis. Fallit primo, si iure speciali deficiat. Itẽ si ope exceptionis. Itẽ si iure diuerso succedat. Item in pluribus partibus prouenientibus ex pluribus hæreditatibus etiam ex eodem testamento, secũdum Ange.

† alias vnde cognati.

modica est rõ dubitãdi. Nam iõ introductum est ius accrescẽdi in hæreditatibus intestatorũ, ne cõtingat pro parte decedẽtem habere hæredẽ, pro parte vacãtem hæreditatem esse; bene poterat dubitari, virũ tale ius ad hẽdes transmitteret: & videbaẽ ꝙ nõ: quia sicut hæreditas nondũ quæsita nõ transmittiẽ, ita nec pars eius. cuius contrariũ decisum est ex eadẽ rõne, quia cũ accrescat ipso iure portioni, videẽ eadẽ portio quęsita: quod patet, quia nõ requiriẽ noua aditio, vt dicitur in gl.]

a¶ Si ex pluribus. Iste §. est communis ad oẽs titulos, quos in hoc tertio libro habuimus, non tantum ad hunc titulum: & de iure accrescẽdi inter legitimos tantum tractat, vt hic, & ff. eo. l. j. §. si nemo. & C. de cad. tol. §. his ita. idẽ etiã est in ijs, qui de iure prętorio succedunt, vt ff. de bon. pos. l. ij. in fi. & l. iiij. & v.

ADDIT. No. ꝙ iste §. est lex. ff. de suis & legit. hæred. & incipit, si ex pluribus.

b¶ Alia cã. vt si defecerit condõ, sub qua instituti erant, vt supra quib. mo. testa. infir. §. posteriore.

c¶ Adierint Sic. ff. de leg. ij cum pater. §. libertis. ibi, cęterum prout.

d¶ Accrescit. Sed pro qua parte? Respon. prout erant instituti, vt C. de cadu. tolled. §. his ita. & supra de vulga.

e¶ Ante decesserint. quam accresceret eis. Vel dic, antequam illi repudiarent: vel antequam adirent illorum portionem: non autem antequam suã partem adirent: immo adiuerant, vt sequitur: alias non transmitterent olim vel hodie, vt C. de caducis tolled. §. in nouissimo. nisi in personis liberorum, vt C. de ijs qui ante aper. tabul. l. prima.

¶ Intellige succedentium ascendentibus, vt ibi.] SYL.

ADDITIO Hoc verum in hæreditate ascendentium ex vtraque linea, non in hæreditate transuersalium vel extraneorum: quia non adita ad posteritatem non transmittitur. Suus transmittit ad quoscunque etiam extraneos. dic vt per Angelum.

f¶ Pertinet. s. augmentum supra dictum vel portio illorum.

¶ De successione cognatorum.

¶ Continuatur per istum textum in principio ad præcedentia. Vel sic & clarius: Supra de successione suorum & agnatorum dictum est: verum quia post illos vocantur cognati, ideo sequitur de successione cognatorum. Porcus. Continuatio

,OPst

POST suos [a] hȩ̄des, eosq; quos inter suos hȩredes Prętor [b] & constitutiones [c] vocant, & post legitimos († quo numero sunt agnati, [d] & ij, [e] quos in locum agnatorũ tam supradicta senatusconsulta, [f] quam nostra erexit cõstitutio [g]) proximos [h] cognatos Prætor vocat: qua parte naturalis cognatio [i] spectatur. Nam angati capite diminuti, quiq; [k] ex his progeniti sunt, ex lege duodecim tabularum inter legitimos nõ habẽtur, [l] sed a Prætore tertio ordin [m] vocatur: exceptis [n] solis tantũmodo fratre & sorore emancipatis, non etiam liberis eorum, quos [o] lex Ana

Diuisio

P Ost suos. Totus iste titulus diuidiẽ in tres partes. Primo, quando cognati admittanẽ, & quo iure. Secu . o, qui sunt cognati. Tertio, vsq; ad quotum gradum cognati & agnati admittunẽ. Secunda ibi (Qua parte.) Tertia ibi (Hoc loco.)

SYL. † alias quorũ ĩ numero.

¶ Casus. Non figuratur: quia ꝓcedit tradendo regulam totam ĩ materia successionum: dubitandi tamen rõ poterat esse duplex. altera, ꝙ agnationis successio fũdata est ĩ nobilitate & dignitate familię. §. cęterum. ĩ. de legi. agn. succ. cognatio autem super iure naturali, & naturali coniunctione: iõ videbaẽ prę ferenda. cuius cõtrarium factum est: quia antiquo iure ẽ magis habitus ille respectus quàm naturę, licet male, vt in l. maximum vitiũ. C. de lib. pręte Alia ratio poterat fundari ex tex. I Auth. de hȩre. ab intesta. §. j. vbi fit ȩqparatio agnationis & cognationis. sed hoc non poterat facere dubitationem in hoc tex. quia non erat cum sit nouissimum, secundum quod corrigitur totus hic titulus. Ideo Doct. sicco pede pertranseunt. Nõ. ordinem successionũ. Item ꝙ fratres, quamuis emancipati, connumerabantur etiã inter agnatos ex l. Anast. Item quòd capitis diminutio tollebat agnationem tanquam vinculum ciuile, & per consequens hæreditatem & successionẽ ex illo capite.]

a ¶ Suos. vt supra de hȩre. quȩ ab intest. §. j.

b ¶ Prętor. vt supra de hȩred. quȩ ab intest. §. emancipati.

c ¶ Constitutiones. vt supra de hȩre. quæ ab intest §. j. ver. necnon. & §. itẽ vetustas. ver. diui.

d ¶ Agnati. vt supra de leg. agn. success. in prin.

e ¶ Et ij. s. qui sunt de numero legitimorum.

f ¶ Senatus consulta, vt supra proxi. duobus tit.

g ¶ Cõstõ. vt s. de leg. agn. succ. §. hoc etiam.

h ¶ Proximos. Scilicet quos nemo cognatus antecedit vel præcedit, siue vnus sit siue plures: & inspicitur quis proximior sit eo tempore, quo bonorum possessio defertur, vt. ff. eodẽ l. prima. §. proximus. & §. gradatim.

i ¶ Cognatio. Nunquid ergo inter seruos datur hȩc bonorum possessio? Respon. etiam si fiat postea liber, non datur, vt ff. eo. l. j. §. pertinet. & l. is qui. Sed nũquid adoptiuis, scilicet quia nõ videtur ibi naturalis causa? Respond. sic: quia quibus agnascitur, & cognascitur, vt ff. eodem l. j §. cognationem. Accur.

ADDIT. Sed hoc non obtinet iure nouo. Vide supra de hȩreditatibꝰ quȩ ab intestato. § at ij versi. post mortem in fi. Io. Fab. & Ang.

K ¶ Quiq; Breue debet esse illud, q̃

l ¶ Non habentur. vt supra titu. j. §. sciendum.

m ¶ Tertio ordine. Nam sunt quatuor ordines succedẽdi, vt ff. si tabulȩ test. nullæ ex l. j.

n ¶ Excepris. Nam isti inter legitimos numerantur.

o ¶ Quos. s. fratres emancipatos & sorores.

Lex

stasiana [a] cum fratribus integri [b] iuris cōstitutis vocat quidē ad legitimā fratris hæreditatem, siue sororis: nō æquis tamē partibus, sed cum aliqua diminutione, [c] quam facile est ex ipsius constōnis verbis colligere. Alijs vero agnati īferioris gradus, licet capitis diminutionē passi nō sunt, tamen antepo nit eos, [d] & procul dubio cognatis. [e]

¶ Transuersales per lineam fœmininam & liberī alterius familia adoptiua existentes, vocantur ex isto ordine. Arc.

¶ Eos etiam, [f] qui per fœminini sexus personas ex trāsuerso cognatione iunguntur, tertio gradu [g] proximitatis nomine Prætor ad successionem vocat.

¶ Liberi [h] quoque, qui ī adoptiua familia sunt, ad naturaliū parentum hæreditatem hoc eodem gradu [i] vocantur.

¶ Vulgo quæsitus nō habet agnationem, sed cognationem: ideo succedit matri & alijs ex sua linea descendentibus isto ordine. Ang.

¶ Vulgo quæsitus nō nullos hēre agnatos manifestū ē: cū agnatio a pr̄e sit, cognatio a matre: hi aūt nullū patrē habere intelliguntur. Eadem ratione nec īter se quidem possunt videri consanguinei esse: quia cōsanguinitatis ius species [k] est agnationis. tantum ergo cognati sunt sibi, [l] si

a ¶ Lex Anastasiana. Quam nō habemus, sed de ea habetur mētio. C. de legi. tu. l. iiij & de leg. hęred. l. fi. §. j. Accursius.

b ¶ Integri iuris. id est non emancipatis.

c ¶ Diminutione. tertię partis forte.

d ¶ Eos. s. fratres emācipatos. Accursius.

e ¶ Cognatis. s. antepo nit: & sic vocantur cum fratribus, & agnatis & cognatis vlterioribus pręferuntur.

SYL. ¶ Eos etiā. Casus In prima parte tex. non figuratur cū notissimum sit ius cognationis in transuersalibus esse: sed in secunda parte dubiū faciebat, q̄a adoptionis vinculum ciuile est: vnde non poterat acquire re ius cognationis, quod naturale est; ideo nō videbatur, quòd efficerentur cognati alicui etiam parenti, quia cognationem facit natura, nō voluntas. Contrarium tamen respondetur: hoc tamen secundum intellectum Ange. qui intelligit hunc text. vt efficiantur cognati etiam patri adoptanti. sed secundum intellec. Christo. qui intelligit vt vocatur scilicet per Vnde cognati ad successionē patris naturalis, prędicta ratio nō obstat sed conuenit quia vinculum ciuile non pōt tollere naturale vinculum inter patrem naturalem & filiū, quamuis transierit in alienam familiā per adoptionem: & ita intelligit glo. in ver. liberi, dum allegat. §. ad monendi. supra de hęredi. quę ab intest.

f ¶ Eos ēt. Non solum agnatos capite minutos vt supra &c.

g ¶ Tertio gradu. Scilicet cognationis.

h ¶ Liberi. vt supra de hęredi. quæ ab intestato §. admonendi.

ADDIT. Hoc hodie immutatum est, vt habetur. C. de adoptioni. l. penult. Angelus.

i ¶ Eodem gradu. Scilicet tertio, puta cognationis.

SYL. ¶ Vulgo. Casus. Non figurat, quia tex. assignat rationem decidendi, & dicit, nullam esse rationem dubitandi, ibi, manifestum est. Notab. collige vt per Angelum.]

K ¶ Species est. Nam agnatio genus est, consanguinitas est illa, quę inter fratres tantum est, vt ff. de suis & legi. l. ij i respon. & supra de leg. agna. succe. §. j.

l ¶ Cognati sunt sibi, sic ff. eodem. l. si spurius.

Agnatio & consanguinitas differunt.

Itaque

a ¶ Itaque omnibus. Inter se & cum matre, vt ff. vnde cog. hac parte.

SYL. ¶ Hoc loco. Casus. Nō figuratur in regula, cuius ratio est maior fauor debitus agnationi & familiæ, q̄ cognationi secūdū i° istud, rō autē exceptionis sobrinorum est pp frequentiā. No. summariū.]

b ¶ Hoc loco. I te §. cōmunis est ad totū istum titulū, & illū s. de le. agn. succ. sic s. ti. tu. j. §. fi.

c ¶ Legitimis. s. agnatis.

p ¶ Proximitatis. i. cognationis.

e ¶ Prætor caute tacet hic de iure ciuili. Nam cognati de iure ciuili non vocantur.

f ¶ Vsque ad sextum. immo vide, q vsque ad quintum tātum vocentur tam agnati q̄ cognati, vt ff. de veter. mi. suc. l. ij §. fi. Sed respon. illa etiam in castrensibus loquitur, hæc in alijs.

SYL. ¶ Hęc solu. communiter tenetur secundum Christ. hic.]

¶ Vel dic, quod ibi erat de facto, scilicet quidam in quinto gradu: & ita factum narrat.

SYL. ¶ Ex verbis huius glo. no. q nō licet sumere argumentū a verbis enūciatiuis legis: quod sæpe accidit, habet in l. ex his. C. de testam. mil. * de quo multa tradit Dec. consi. xiij. col. iiij.]

g ¶ Ex septimo. Subaudi, qui sunt.

h ¶ Natævo. Sed nunquid sunt alij in septimo gradu? Respon. multi & alij esse possunt, vt colligitur infra ti. tu. j. §. vj. Item & quare magis hi vocantur, quam alij in septimo gradu? Respon. quia hi respiciunt inferius lineam transuersalem, alij omnes superius, vt arg. ff vnde lib scripto. in fi.

SYL. ¶ Communis ratio differentiæ est frequentia, vt testatur Ang. hic.]

¶ Sed nūquid corrigitur hodie distinctio huius §. per Auth. de hæred. ab int. § si vero neq;, versi. nullam vero. vbi nulla inter agnatos & cognatos differētia fit? R dixit omnes in infinitum succedere, & sic corrigit qđ hic dr. Nos oēs vsque ad decimum gradum vocamus. non autem trahimus agnatos ad cognatos cum extendere successionē debeamus, id est velimus, vt infra de bono. possessio. §. adhuc.

¶ Hæc gl. communiter approbatur, secundum Doct. hic.]

¶ Argumen. contra. C. de pactis con. l. lege. & in Auth. de nup §. deinceps. collat. quarta. (j) Quod dictum est, patet in authen. in successione. C. de suis & legit.

(j) Solu. ibi maior trahitur ad minorem, quia constat partes in hoc tantum conuenisse, & hoc satis constat de mente legis successionem ampliare volentis. Præterea cum textus hodie vocet cognatos & agnatos, constat eos censeri legitimos, & vt legitimos succedere vsque ad decimum gradum, vt hic, argum. supra eodem in ptinc. Ang.

cut & matri cognati sunt. Itaque[a] oībus istis ex ea parte cōpetit bono. pos. qua ꝓximitatis nomine cognati vocantur.

¶ Agnati vsq; ad decimum gradum, cognati vsq; ad sextū succedunt, incluso filio sobrini & sobrinæ. Ang. Aret.

¶ Hoc loco[b] & illud necessario admonē di sum, agnationis quidē iure admitti aliquē ad hęreditatē, & si decimo gradu sit: siue de lege xij. tabu. q̄ramus, siue de edicto, quo ꝓtor legitimis[c] hęredibus daturum se bo. pos. pollicetur. Proximitatis[d] vero nomine ijs solis Prætor[e] promittit bono. posses. qui vsque ad[f] sextū gradū cognationis sūt, † & ex septimo[g] a sobrino sobrinaq; nato natæve.[h]

Cognati & agnati pariter succedunt hodie vsque ad x. gradū. SYL.

† alias & ex septimo sobrino sobrinaq; nati natave.

Additio

* ADDITIO. Sobrino, sobrinave, idest, eo eave, qui queve ex fratribus, vel sororibus patruelibus, consobrinis, amitinis, natus est, natave.

¶ De gradibus cognationum.

¶ Quoniam in succedendo admittitur qui est proximior in gradu: vt cōprehendatur quoto gradu quis sit, ponitur iste titulus. Ang.

Continuatio.

Hoc loco. ¶ Iste titulus diuiditur ĩ plures partes. Primo cōtinuat materiã. Secūdo incipit dinumerare gradus. Tertio dat unã regulã generalẽ in gradibus ad cognatos. Quarto ponit, quomodo numerẽtur grad⁹ agnatorum. Secunda ibi (Quare in.) Tertia ibi (Hactenus.) Quarta ibi (agnatiõis.)

SYL. ¶ Necessarium est. Casus. Non figurabitur ĩ hoc titulo: quia procedit per viã regulę & declarando terminos. No. triplicem lineam. Item q̃ duę primę a primo gradu, tertia vero trãsuersalium incipit a secundo gradu q̃ gradus primus est respectu trãsuersaliũ.

a ¶ Necessarium Sed quid ad nos de his? Respon. propter hereditates, quę per gradus deferuntur, & tutelas, & propter testimonia non dicenda, vt ff. eod. l. iurisconsultus.

SYL. ¶ Adde, item propter mr̃imonia, pp iudiciũ iniuriarũ ex lege Cornelia, l. ge lex Cornelia. ff. de iniur. quę cōputatio quo ad matrimonia abrogata est: quo vero ad hereditates & tutelas attenditur etiam in terris ecclesię & inter personas ecclesiasticas, secundũ cõem sñiam in l. fi. C. de succes. edic.]

b ¶ Gradus. Quid sit, dic vt infra eodem §. hactenus.

c ¶ Admonendi. Sic ff. eod. l. j.

¶ De gradibus cognationum.

¶ Omnis agnatio ẽ infra, aut supra, aut ex transuerso: & superior & inferior incipit a primo gradu: ex transuerso vero incipit a secũdo gradu.

Hoc loco necessariũ [a] est exponere, quemadmodum gradus [b] cognationis numerentur. Quare in primis admonendi [c] sumus, cognationem aliam supra numerari, aliam infra, aliam ex transuerso, [d] quæ etiam [a] latere dicitur. Superior cognatio est parentũ: inferior liberorum. ex transuerso fratrum sororumve & eorum, qui quæve ex his generantur: & conueniẽter patrui, amitæ, auunculi, materteræ. Et superior quidem & inferior cognati a primo gradu incipit: at ea, quæ ex transuerso numeratur, a secundo. [e]

¶ Ponit p̃sonas primi gradus tam ascendendo, quam descendendo.

¶ Primo gradu est supra pater, [f] ma—

d ¶ Aliam ex transuerso. Hæc superflua videtur, vt ff. eodem stemmata. contra. Sol. ibi in directa linea tantũ loquitur, hic in indirecta.

e ¶ A secundo. Sed quare non a primo? Respõ. cum ergo patri meo sim in vno gradu, & ipse pater fratri meo in alio, sumus ergo in duobus gradibus ego cũ fratre facto ascẽsu ad patrem quasi p̃ quẽdam gradũ, vt ff. eo. l. iurisconsultus §. gradus, (i) sed null⁹ ex transuerso proximior fratre inuenitur, ergo non potest inueniri primus gradus a latere, vt hic, & ff eo. l. j. in princ.

Cognatio transuersalis quarenõ incipit á primo gradu.

ADDIT.

(i) In plano enim de iure ciuili non est gradus: & iterum a patre descendis ad filium, & est secundus gradus, de iure autem canoni. non ascenditur ad stipitem, immo per saltus etiam in linea plana fit computatio, vt per Ang.

f ¶ Primo. Pater, mater. Si pater est mihi in primo, & ego sibi in alio primo, ergo sumus in duobus. Respon. Non sequitur, nam sum ei in primo, ita quod in eodem, & inter me & ipsum vnum tantum gradum facimus ad similitudinem fenestrę: nam duę columnę ex lateribus vnam faciunt fenestram, tertia etiam adiecta fiet alia fenestra, & ita in gradu persona adiecta etiam vna deinceps facit gradum, vt infra eod. §. hactenus.

ADDI-

ter: infra filius, [a] filia.

¶ Auus & aliæ personæ hic enumeratæ sunt in secundo gradu. Aretinus.

¶ Secundo gradu supra auus, auia: infra nepos, neptis: ex transuerso [b] † frater, soror.

¶ Proauus & aliæ personæ hic positæ sunt in tertio gradu cognationis. Ang.

¶ Tertio gradu supra proauus, proauia: infra pronepos, proneptis: ex transuerso [c] fratris sororisque filius, filia: & conuenienter † patruus, amita, auunculus, matertera. Patruus est frater patris, qui græcè [d] † πατράδελφος appellatur. Auunculus est frater matris, qui græcè † μητράδελφος dicitur. Et vterque promiscuè θεῖος appellatur. Amita est patris soror, quæ græcè πατράδελφη appellatur: matertera vero matris soror, quæ græcè μητράδελφη dicitur: & vtraque promiscuè θεία appellatur.

¶ Qui distat a stipite per tres personas vel gradus, tam in linea ascẽdenti quam descendenti directo, est in quarto gradu: sed in linea transuersali, si distat per duas personas. Angelus Aretinus.

¶ Quarto gradu supra abauus, abauia: infra abnepos, abneptis: ex trãsuerso fratris sororisque † nepos [e] neptisue: & cõueniẽter patruus [f] magnus, amita magna, id est aui frater & soror: item auunculus [g] magnus, & matertera magna, id est auię frater & soror: consobrinus, consobrina, id est qui quæve † ex sororibus aut fratribus procreantur. Sed quidam rectè consobrinos eos propriè dici putant, qui ex duabus sororibus procreantur, quasi cõsorinos: eos vero,

ADDITIO. Nota hanc glossam, quod ad faciendum vnum gradũ primum non sufficit ponere vnam personam: sed duæ personæ primæ faciunt vnum gradũ: quo primo gradu facto ex duabus personis, vnaquæque persona sola quæ postea adiungitur, facit alium gradum ad similitudinẽ fenestræ, quia necessario ad pficiẽdũ vnam fenestram requiruntur duæ columnæ, postea vnaquæque columna superaddita facit aliam fenestram. Ang. No. caute, quod etiam illi, qui sunt ex transuerso, diuiduntur in superiorem & inferiorem lineam: & sic reperies in sequentibus gradibus, & quandoque in parentibus, vt infra eod. §. iiii.

a ¶ Filius, filia. Qui licet multi sint omnes sunt patri in primo, inter se autẽ in secundo, vt ff. eodem lege Iurisconsultus §. trãsea- nius.

b ¶ Secundo gradu. Ex transuerso. nunc de hoc gradu incipit, cum nemo ex hoc ordine ĩ primo gradu inueniatur, vt ff. eod. l. j. in princ.

c ¶ Tertio gradu. Ex transuerso.

d ¶ Græcè. † Patradelphos, vt clare patet ex textu, dicitur frater patris: & mitradelphos frater matris: & vterque põt dici theios. Similiter patradelphi est soror patris, mitradelphi vero soror matris: & vtraq; theia dicitur.

e ¶ Quarto gradu. Nepos. Hoc inferius respicit.

f ¶ Patruus magnus. Hoc refertur ad superiorem lineam transuersalem.

g ¶ Item auunculus magnus. Hic autem constat, quod qui est mei patris patruus, mihi erit magnus patruus: qui meæ matris auunculus e. l, mihi erit magnus auunculus. Sed quid si erat patruus

† alias frater & soror.

† alias patruus & amita, auunculus, & matertera.

† alias πατρῷοι.

† alias μητρῷοι.

† Sunt q tenẽt istã glo. non esse Accur.

† alias nepos, neptis.

† alias ex fratribus progenerant, aut sororibus. Patruus patris est mihi patru' magnus.

patruus matris meę, vel auunculus mei patris? Rñ. so. oēm illū mihi eē patruū vel auūculū magnū, qui est meo p̄ri vel m̄ri simplex vt ff. eo.l. iu riscon. § patruus. & C. de succes e-dic. l. i. Sed Ro. contra. a Quinto gradu filius filia. Isti nominatiui rēgūt superiores genitiuos ab illo versi. itē fratris &c. Et sunt oēs isti ī quinto gradū lineæ collateralis respectu descēdentium. b Propior sobrin⁹. q. d. qui filius dr̄ ꝓpior sobrinus, & q̄ filia dr̄ propior sobrina.

† alias appellāt

ADDIT. Vel dic & forte meli⁹ sensū textus lē esse, q̄ ꝓpior sobrinus & propior sobrina sunt in qnto grada: & q̄ sint tales, declarat tex. subiungens, hi sunt patrui &c. Est

† alias propius sobrin⁹ propius sobrina.

qui ex duobus fratribus progenerantur, proprie fratres patrueles vocari: si autē ex duobus fratribus filiæ nascuntur, sorores patrueles † appellari. At eos, qui ex fratre & sorore progenerantur, amitinos ꝓprie dici putant. Amitæ tuæ filij consobrinum te appellāt, tu illos amitinos.

Atauus, & atnepos, & aliæ personæ hic enumeratæ sunt in quinto gradu. Angelus.

¶ Quinto gradu supra atauus, atauia: infra atnepos, atneptis ex transuerso fratris sororisque pronepos, proneptis: & cōuenienter propatruus, proamita, id est proaui frater & soror: & proauunculus, & promatertera, id est proauię frater & soror: item fratris patruelis, vel sororis patruelis, consobrini & consobrinæ, amitini & amitinæ filius [a] filia: † propior [b] sobrinus, propior sobrina: hi [c] sunt patrui magni, amitæ magnæ, auūculi magni, matertera magnæ, filius filia.

¶ Tritauus & aliæ personæ hic enumeratæ sunt in sexto gradu. Ang.

¶ Sexto gradu supra tritauus, tritauia: infra trinepos, trineptis: ex trāsuerso fratris sororisq; abnepos, abneptis: & cōueniēter abpatruus, abamita, idest abaui frater & soror: abauunculus, abmatertera, idest abauiæ frater & soror: item propatrui, proamitæ, proauunculi, ꝓmaterteræ filius filia: item † propioris sobrini sobrinæve filius, filia: itē sobrini, † sobrinæ, idest qui quæve ex fratribus vel sororibus patruelibus, vel consobrinis, vel amitinis progenerantur.

¶ Vnica persona adiecta alteri persona per carnis propagationem facit gradū, tā in cognatis, quā in agnatis. Aret.

¶ Hactenus ostēdisse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerēt̄. Nanque ex his palā est intelligere, quēadmodū vlteriores

.n. ꝓpior sobrinus filius patrui magni vel amitæ magnę & idem dicas de ꝓpiore sobrina, q. s. sit filia &c. vt clare p3 ī arbore. Qui aliter intelligerent, arborem eorum perent.

Glo. male exponit, & tex. seipsum declarat, dū dr̄, hi sunt.]

SYL.

* ADDI. Sobrini sunt q̄ e duobus consobrinis generati eo noīe accepto nascunt̄, atsi alter sine liberis sit, alter habeat, ille huius filijs pro pius sobrino est: sobrini vero mei filius sobrino uatus appellat̄. Vide Ant. Augus. lib. ij. c. iij.

† alias propius sobrino sobrina-ve filius filia.

† alias sobrinę que.

c ¶ Hi sunt. Subaudi, in v. gradu lineæ collateraliū ex parte ascēdētiū .s. filius patrui mei magni. & similiū, de qbus dicit̄ hic, & ff. eod. l. j. in fi. & l. ij.

Ha-

Hactenus. Caius. Non figurat, qa stat in tradōne regulæ: & notāda sunt verba tex. & summarij. Itē q facilius percipiuntur ea, quæ oculis subijciūt, quam quæ auribus.]

a Genera ta psona gradum. Hoc ē verū si vna ab vna, nō si plures ab vna, vt ff. eodem, iurisconsultus. §. transeamus.

quoque gradus numerare debeamus, quippe semper genę rata [a] persona gradū adijcit, [b] vt longe [c] facilius sit respondē

Et sic in linea directa non est dfia, sed sit cōputatio pariter secūdū quod in hoc versu contine: Persona numerata quot sunt a stipite dēpto. i. quot sunt personæ generatæ a stipite, copulatis ēt omnibus intermedijs, & ijs de quorū gradu & cōiūctione quærit, dempto tñ, i. non cōputato stipite. tot sunt gradus, & toto gradu distant ex, de quibus quæritur: q regula de iure ciuili ēt proceditt collateralibus: sed de iure can. procedit solum inter ascēdentes & descendentes.]

SYL. † Et sic in directalinea ascēdentiū & descendentiū non est dfia, qa vtroque iure si personæ, de qbus agitur, distāt equaliter, togradu distāt inter se: si inequaliter, toto gradu distant,

Et hoc est verum ex oī ordine gratuū, secūdū nos. † Sed secundū canones ex latere trāsuersō aliud est: nam quē nos dicimus in secūdo, ipsi dicūt in primo: & quē nos in quarto, ipsi in secūdo, & sic de singulis, vt in decre. xxxv. q v. c. ij. Sed fuit eorū consideratio bona pp matrimonia: † nostra ētiā bona pp hęreditates, quę p gradus deferunt, vt infra de bon. pos. §. adhuc aūt. & ff e. l. iurisconsultus. in prin.

SYL. quoto distat remotior. † Ipsi. n. incipiūt a psona ex qua descendūt illi, de quorū gradu agitur. Sed de iure ciuili incipim' ab

In linea ergo transuersalī secundū can. accipe hāc regulā: quoto gradu alterurer eorū, de quib' qrit, distat a stipite, si ambo equaliter distēt: vel quo to gradu remotior a stipite distat, si distāt inæqualiter, toto gradu inter se distinguūt. Regula aūt scdm ius ciuile est, vt cōputatis ijs, de quibus quæritur, & oībus intermedijs, a quib' ipsi pcedūt, dēpto stipite, quot sunt personę, tot sunt gradus: & ita teneas qa regulę verissimę sunt, & q pręstāt facilē itellectū graduū, & eorū cōputationis.

ADDITIO. Idem in statutis & pactis, vbi de pacto nō agit secūdum Ang. hic. Et nota hāc gl. quę allegatur quotidie. q in concernentibus peccatum præualet ius canonicum ēt in terris Imperij, & econtra in nō cōcernētibus peccarum præualet ius ciuile ēt in terris ecclesiæ, vt per Ang.

vno ex istis de quibus agit, extēdēdo ad stipitem, & ab eo iterum descendendo ad alium: & quoto gradu distat remotior, toto gradu distat inter se, vt hic p doct.

b Adij. it. Hic pōt colligi diffinitio gradus, vt dicatur: Gradus ē numeratio singularū persona rū cognatio ne vel affinitate sibi cōiunctarū, quoto gradu vna persona distat ab altera, optime iudicās. Dictus quasi lapideus gradus, vt ff eo. l. iurisconsultus. §. gradus. Accur.

SYL. motior, toto gradu distāt inter se,

Glo. male loquit, quia numeratio est actus numerādi, non genus. & gradus nō est actus numerādi Item dum ponit verbum, gradus, in diffinitione, cum illud sit diffinitum. Vnde die gradum cognationis, quantitatem esse propinquitatis, qua personæ cognatæ inuicem distinguuntur.]

ADDIT. Gradus secūdum Doct. aliter diffinit. Gradus est distantia vnius psonę ab alia ī linea cōsanguinitatis. Vel est habitudo distātiū psonarum, p qua cognoscit quota agnationis, vel cognationis, seu affinitatis distantia.

c Longe facilius sit. Propter duas rationes: & quia vltra trinepotem vel tritauum vocabula non inueniuntur specialia, sed superiores & inferiores vocantur, vt ff. eo. l. fin. §. parentes. & quia sunt plura negocia quā vocabula, vt ff. de præscrip. verb. l. iiij. Sed vsq; ad quem numerabimus? Respon. vsq; ad septimum cognatorū, & vsque ad q decimum agnatorum, vt ff. eo. l. nō facile & s. tit. j. §. fin. nisi ratione demōstrandi vellemus vlterius numerare. non vtilitatis: licet decretistę hic aliter dicant.

Negocia plura sunt quam vocabula.

ADDITIO. No q decretistæ contrarium dicūt solum in collaterali linea, nō aūt in directa, vt supra dixi. Si vis ergo scire de duob' agnatis quoto gradu distant de iure ciuili, incipe ab vno, & computa ab illo ascendēdo ad personam mediam, ex qua oēs descēdunt, & postea descēde ab illa vsque ad aliam, quā vis cōputare, & apparebit quoto gradu sit. Sed de iure cano-

nico incipias a persona, ex qua descēdunt personę, de quarum gradu agit: verbi gratia vis scire quoto gradu sūt filij duorum fratrum de iure can. incipe ab auo, & fac vnum gradum ad filium, & de filio ad nepotem ex alio fratre, qui similiter est in secundo gradu. Vñ quoto gradu quilibet distat a stipite, tali gradu sunt inter se: remotior autē addit gradum, vt in c. ad sedem, xxxv. q. v. Ang.

re quoto [a] gradu quisque sit, quàm propria cognationis appellatione quenquā denotare.

¶ In gradibus agnationis & cognationis similis est computatio. Et quia facilius ostenditur res ad oculū corporalē quā intellectualē, iō necessariū est hic arborem cōsanguinitatis inscribi Ang. Aret.

¶ Agnationis quoq; gradus codē modo [b] numerantur. Sed cum magis veritas oculata fide, quàm per aures [c] animis hominū infigatur, ideo necessariū duximus post † narrationem graduū eos etiam præsenti libro inscribi: quatenus possint & auribus, & oculorū inspectione adolescentes perfectissimam graduum doctrinam adipisci. [d]

† alias enarrationem.

a ¶ Quoto gradu. f. octauo vel x.

b ¶ Agnationis. Eodem modò, scilicet adiecta persona.

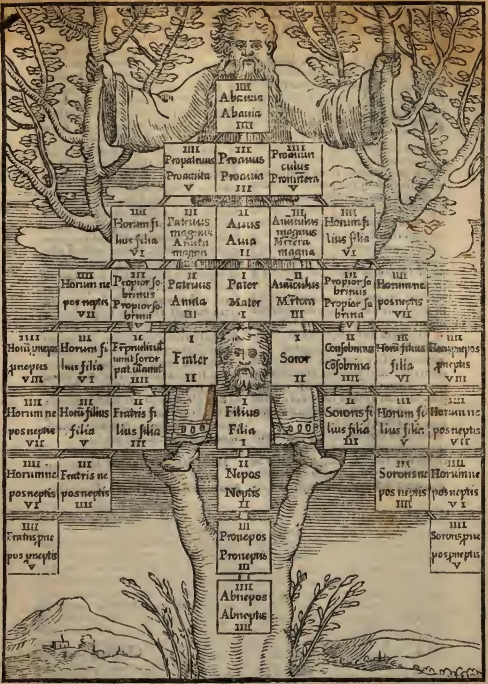
c ¶ Per aures. Vnde Horatius in arte poetica: Segnius irritant animos demissa per aures: Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

d ¶ Adipisci. Vnde quidam habent hic arborem.

ADDITIO. Et in veritate esse debet, cum tex. & gl. illam requirant.

Figura hæc arborea licet ad decimum debet gradum agnatorum protendi, aut saltem vsque ad septimum cognatorum, cum vsq; ad eum per leges deferantur successiones supra de succes. cogn. §. fi. & ff. de grad. l. non facile. eam tamen vsq; ad quartum duntaxat gradū impressori persuasimus extendendam, vt & apliorē posset sedē occupare, & lectoribus quibusque faciliorem suiipsius cognitionem exhibere. Nec id ipsam graduum notitiā quoquo pacto impediet: q enim duorum triū ve computationē agnouerit, illam etiam in centesimum vsque gradū & eo amplius (si opus sit) deducere poterit. Quippe semper generata persona gradum adijcit, vt lōge facilius sit respondere, quoto gradu quisque sit, quam propria cognationis appellatione quenquam denotare, dicit § hactenus, supra eod. plura enim sunt negocia quam vocabula, vt ff. de præscriptis verbis. l. iiij.

Sequitur arbor ciuilis.

IIII Abauus Abauia IIII
IIII Propatruus Proamita V
III Proauus Proauia III
IIII Proauunculus Promatera V
IIII Horum filius filia VI
III Patruus magnus Amita magna
II Auus Aua II
III Auunculus magnus Matera magna
IIII Horum filius filia VI
IIII Horum nepos neptis VII
III Propior sobrinus Propior sobrina V
II Patruus Amita III
I Pater Mater I
II Auunculus Matera III
III Propior sobrinus Propior sobrina V
IIII Horum nepos neptis VII
IIII Horum pronepos proneptis VIII
III Horum filius filia VI
II Frater patruelis Soror patruelis IIII
I Frater II
I Soror II
II Consobrinus Consobrina IIII
III Horum filius filia VI
IIII Horum pronepos proneptis VIII
IIII Horum nepos neptis VII
III Horum filius filia V
II Fratris filius filia III
I Filius Filia I
II Sororis filius filia III
III Horum filius filia V
IIII Horum nepos neptis VII
IIII Horum nepos neptis VI
III Fratris nepos neptis IIII
II Nepos Neptis II
III Sororis nepos neptis IIII
IIII Horum nepos neptis VI
IIII Fratris pronepos proneptis V
III Pronepos Proneptis III
IIII Sororis pronepos proneptis V
IIII Abnepos Abneptis IIII

ARBORIS CIVILIS declaratio peculiaris.

GRADVS, lineæ, & cõsanguinitatis diffinitionib. omissis, sciẽdũ ꝙ numeratio pũctorũ, qui sunt in cellulis, est uumeratio gradnum habito respectu ad cellulã vacuã, a qua oẽs sumũt nomen, exceptis i s qui per genitiuum nominantur. Hanc Io. And. nomine sui bidelli Petrucium vult vocari. Puncta, quę superiora sunt, cõputationẽ iuris canonici denotant: illa autem, quæ inferiorem locum retinent, computationẽ iuris ciuilis exprimũt: quod canonico subesse ipsa graduum situatio declarat. Ex p̃dicta cõputatione, si diligenter inspicitur, apparet ꝙ in ascendentiũ & descendentiũ numeratione ius vtrunq; concordat, quia in eis persona addita personæ per carnis propagationem gradum adi cit.

¶ Vt autem hæc arbor cunctis innotescat, notandę sunt tres regulæ.

¶ Prima. Ascendentium & descendẽtium quot sunt personæ, de quibus q̃ritur, computatis intermedijs vna dẽpta, tot sunt gradus inter eas. Verbi gratia, abauus distat a Petrucio quatuor gradibus, & sic de alijs.

¶ Secunda (secundum ius ciuile, cuius tantum gratia hęc arbor fuit hic impressa) talis est. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto duplicato distant inter se, vel sibi attinent, vt P. & pronepos propatrui distant octo gradibus, cum abauum stipitem facis. Nam secundum leges quęlibet persona gradũ facit in collateralibus. Vnde duo fratres duos efficiunt gradus.

¶ Tertia. Collateralium in linea inęquali quot sunt personæ (stipite dempto) tot sunt gradus. Vnde Petrucius distat a propatruo quinque gradibus ab eius filio sex, & sic de alijs.

¶ Non inutile forsitan iudi cabitur, si quid de computationis diuersitate inter ius ciuile & canonicum subiũnxerimus. In legibus ob nihil aliud ipsa graduum mentio facta est, ni si vt hæreditas vel successio ab vna ad alterã personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies cõputatur, vt apte mõstreť vsq; ad quotã generationẽ a cõsanguineo rũ nuptijs sit abstinendũ. Hac ergo de causa, quia hæreditates nequeũt deferri, nisi de vna ad alterã personã, idcirco curauit secularis Imperator in singulis personis singulos p̃ficere gradus. quia vero nuptiæ sine duabus nõ valent fieri personis, ideo sacri canones duas in vno gradu cõstituere personas. Hæc habentur plene c. ij, xxxv. q. v. & ferme per totã illã quæstionẽ. Et hoc idem notat hic Christophorus Porcus in versiculo. Circa primũ. ibi, secunda differentia. & Ioannes And. in declaratione huius arboris.

Multa dies, variusque labos, huiusce parauit
Artis notitiam, quę modo clara patet.

Christophori

¶ Christophori Porcij in arborem & ipsius intelligentiam quęstiones plurimum vtiles.

Pro declaratione iuris canonici & ciuilis, & ẽt intelligẽtia huius materię, & eorum quæ ptinent ad illã quędã videnda sũt. Primo, qualiter fiat dinumeratio graduum de iure ciuili, & de iure canonico secundum vtriusq; iuris rationum diuersitatem. Secundo vsque ad quem gradũ deferunẽ hęreditates & tutelæ: Tertio, usq; ad quem gradum copula matrimonialis impediatur. Quarto, vsq; ad quem gradum possit Papa dispensare.

¶ Circa primũ dicite quòd quo ad lineam ascendentem nulla est differentia inter ius ciuile & ius canonicum. vtroque enim iure pater & mater sũt in primo gradu ascendentiũ. & similiter filius & filia descendentium, & sic supra & infra in infinitum: quia in dinumeratione graduũ in linea ascẽdentium & descendentium vtrunque ius habuit respectum ad stipitem scilicet ad primum parentem. vt hic, cũ glo. xxxv. quæstio. v. ad sedẽ. In linea transuersali inter ius ciuile & ius canonicum duplex est differentia. Prima, quia iure ciuili frater & soror sũt in secundo gradu, iure canonico sunt in primo. Ratio differentię sumitur ex regula iuris ciuilis, quę dicit, quòd vnaquęq; persona adiecta nouũ gradum generat, vt hic in vers. hactenus. vnde cum ego sim in primo gradu patri meo si nascatur mihi frater vel soror, ex generatione huius personæ cã satur nouus gradus, & consequenter appellatur in secundo. Sed iure canonico ideo appellaẽ in primo, quia ius canonicum non cõsiderauit dinumerationem graduũ in linea transuersali habito respectu ad stipitem. i. cõmunem parentẽ: sed considerauit ꝙ duo fratres, duæ sorores, tribuunt initium lineæ transuersali: ideo ĩ primo gradu illius lineæ illos cõstituit. Secunda differẽtia est quia iure ciuili regula traditur, ꝙ ĩ linea transuersali sola persona adiecta facit nouum gradũ vt hic: iure autẽ canonico pro regula traditur, vt ad causandum nouum gradum duę personæ requirãtur d. c. ad sedem. Ratio differentiæ: quia ius canonicũ dinumerat gradus ratione copulę matrimonialis. Vnde cum ad causandũ copulam matrimonialem requiratur cõcursus duarum personarum, ita ad causandum gradum quo ad eam. Sed ius ciuile dinumerauit gradus quo ad hæreditates & tutelas: vnde cum tutela & hæreditas deferatur de vna persona in aliam, nimirum si vnaquęque ꝑsona generat nouũ gradum. Ista fuit ratio posita in d. c. ad sedem. Quo igitur ad inhibendã vel permittendam copulam matrimonialem dinumerabuntur gradus secundum ius canonicum: quo autem ad tutelas & hæreditates deferendas cõnumerabuntur secundum ius ciuile.

¶ Circa secundum dicite, ꝙ vsque ad x. gradum deferunẽ hæreditates & tutelæ. vidistis s. tit. j §. fi. cũ sua glo. & supra de cap. dim. §. fi. & de legi. agn. tu. in tex. & in glo.

¶ Circa tertiũ dicite, quòd olim erat prohibita copula matrimonialis usq; ad septimum gradũ agnationis vel cognationis iclusiue: hodie autẽ est prohibita vsque ad quartũ gradum inclusiue, dinumeratione facta secũdũ ius canonicum. c. nõ debet. extra de consang. & affin. Mrimoniũ vsq; ad quẽ gradum ꝓhibeẽ.

¶ Sed hic dubitatur. Pone, quod vnus sit in quinto gradu transuersalium, alius sit in quarto, an impediatẽ copula matrimonialis? Si inspiciamus personam existentẽ in quarto gradu, illa impeditur: si inspiciamus personã existentem in quinto gradu, permittitur. Dicite quod copula est permittẽda: quia quoto gradu remotior distat a stipite, eodẽ gradu distat a quolibet descẽdente, cap. fin. extra de consang. & affin. Illud tamẽ est palam, ꝙ inter ascendentes & descẽdentes est prohibita copula matrimonialis ĩ infinitũ. Vnde si Adam viueret, vxorẽ habere non

nõ posset. § ergo, & ibi gl. ī. de nnp.

¶ Sed quid de gradu affinitatis? Dicite, ꝙ licet oli ratione affinitatis esset prohibita vsque ad tertium gradũ, vt aliqui dixere, veritas tamẽ hodie est, quod solum prohibetur, quo ad gradum primum, vt no. glo. in c. non debet extra de consang. & affin.

Affinitas an contrahat ex coitu illicito.

¶ Sed nunquid per coniunctionẽ illicitam causatur affinitas? In hoc articulo non parcam in totum verecũdię. Arch. xxxv. q. c extraordinaria. dixit per hanc dissolui matrimoniũ, & in hoc bene: sed nõ causari affinitatẽ ptopterea, quia affinitas est regularitas personarum ex nuptijs descendentium. l. nõ facile. §. affines. ff. de gradi. vbi ergo non sunt nuptiæ, ibi non causatur affinitas. Sed gl. tenuit cõtrariũ in §. affinitatis. ī. de nupt. quę communiter comprobatur per cap. tuæ. & per cap. Iordane. & per cap. discretionẽ. extra de eo qui cogn. consan. vxo. suę. Stat igitur conclusio, ꝙ per illicitam coniunctionem contrahitur affinitas. Sed quid si quis non intrauit claustra vuluæ. in circuitu tamẽ palpitauit, vel seras reserauit, sed opus nõ expleuit, an cõtrahatur affinitas? glo in d. c. extraordinaria. dicit ꝙ non. Item dicit illud, quod non dico. Dicit Innocen. quod ad causandum affinitatẽ requiritur concursus vtriusq; sanguinis: sed tamẽ causa euitãdi peccata, ius canonicum & sancta mater ecclesia in dubio pręsumunt ex copula concursum vtriusq; sanguinis & maris & fœminæ interuenisse c. iuuenis. extra de sponsalibus.

¶ Addite prędictis, quòd si aliquis promiserit alicui illã accipere in vxorem, postmodum habeat copulã cum ea sine alijs verbis, intelligitur validum matrimonium extitisse contractum nec cum alia cõtrahere posset, sed matrimonium postea cõtractum esset dissoluendum. c. is qui fidem. extra de spon.

¶ Circa quartum dicite breuiter, ꝙ in gradu ascendẽtium & descendentium non posset Papa dispẽsare, vt copula matrimonialis contrahatur. Nõ posset enim Papa dispensare, quod filia patri copularetur. Idem in linea transuersali in gradu. j. vnde nõ posset Papa dispensare, quod frater sorori nubat. Item nec in gradu. ij. linea existente inæqualiter. Vnde non posset dispẽsare, quod neptis patruo nuberet vel auunculo. In linea vero æquali bene posset dispensare, vt cõsanguinea consanguineo copularetur. ita cõmuniter concluditur in cap. literas. extra de resti. spo. facit cap. gaudemus. extra de diuor.

Matrimoniũ semel contractum an possit p Papã dissolui.

¶ Sed an Papa posset dispensare, vt matrimonium semel cõtractũ dissoluatur? Dicite breuiter, aut matrimonium fuit per copulam carnalem consummatum. aut non. priore casu non potest, posteriore autem sic: quia primo casu effecti fuere duo i carne vna, secundo vero nõ. Item quia matrimonium consummatum sortitur naturã ex constitutione diuina, cõtra quam Papa nõ potest dispẽsare c. proposuit. extra de cõcess. præb. Sed matrimoniũ non consummatum sortitur naturam ex constitutione ecclesiæ, contra quã Papa bene potest dispẽsare. ista est gl. ord. in cap. ex publico extra de cõuer. coniug.

¶ Sed nũquid maritus & vxor possint se separare? Dicite, aut copula non est subsecuta. & tũc quilibet eorum altero inuito potest separare matrimoniũ per ingressum religionis; secus si copula fuerit subsecuta, nisi vterque cõcordauerit, ꝙ vterque pariter intret religionẽ: vel alter, qui remanet in seculo, sit talis cõditionis & qualitatis, quod nulla suspicio fornicationis sinistra sit contra eum: vt quia sit ætate confectus c. quidam. c. verum. c. vxoratus. c. cum sit præditus. extra de conuer. coniuga.

¶ Cognationis spiritualis studiosissimis quibuscunque, præsertim ecclesiasticis, apta & vtilis materia

CHristophorus Porcus iuris vtriusq; ꝓfessor acutissimus, quia difficultates aliquas circa cognationis spiritualis materiã hic luculẽter tractauit, eius mentem verbis ferme

me non mutatis referre nõ erit absonum, neque a proposito alienum: quę verba talia sunt.

¶ Quæritur primo, an ratione cognationis spiritualis matrimonium impediatur. Circa quem articulum dicite breuiter, quòd inter compatrem & cõmatrem impeditur matrimonium: ac etiam inter patrem spiritualem & filiam susceptam ex sacro fonte: & hoc si ista cognatio spiritualis fuerit causata siue per sanctũ baptisma, siue per sanctũ chrisma xxx.q.iiij.cap. si quis unus.

¶ Addite pdictis, ꝙ si maritus vel uxor tenuerint aliquẽ vel aliquam ad baptismũ vel chrisma, quilibet eorũ efficit compater vel commater dicto cap. si quis vnus. Et hoc verum, quando tẽpore cognationis spiritualis cõtractæ cõstabat inter eos matrimoniũ secus si ex post facto fuerit contractũ cap. Martinus extra de cogn. spit. cũ sua glos. Econtra autem, si tenueris ad sacrum chrisma vel sanctũ baptisma filium vel filiam meã ex alia muliere quã vxore, non efficitur tibi cõmater mea vxor cap. qui spiritualem. xxx. quæstio. iiij. Ratio, quia in contrahenda cognatione spirituali maritus & vxor copulant sibi actiones & non passiones. Quod igitur agit vnus cõiugũ, intelligitur alius agere: quia sunt duo ĩ carne vna dicto cap. si quis vnus. in fi.

Cognatio spũalis an contrahat ex concubinatu.

¶ Quæritur secundo, si fornicator teneat aliquẽ ad sacrum baptisma, an concubina efficiat commater. Videtur quòd sic: nam sicut vxor hoc casu efficitur commater, quia est eadẽ caro cum marito, dicto cap. si quis vnus. ita dicendum videtur & de concubina: quia qui adhęret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. xxxij quæstio ne. iiij. capit. in eo. Alij ibi tenuerunt contrarium: quorum sententia magis placet: quia absurde dictum videret, quod spiritualitas super re improbata causaretur, ex verbis; scrip tuta & ho minum opinione. Non obstat, quòd concubina & fornicator dicanẽ duo in carne vna, quia illa verba exponuntur, id est duo conueniunt in eodem opere carnali: & ita exponit gol. in d. cap. in eo.

¶ Sed an vxore mea mortua potero mihi copulare eã, quæ fuit sibi cõmater ante matrimonium? Dicite quòd sic. cap. post vxoris obitum. xxx. quæstio. iiij.

¶ Sed quid de filijs duorum compatrum an poterunt simul matrimonio copulari? Dicite quod sic, siue nati fuerunt ante compaternitatem, siue post: dummodo matrimonium nõ contrahatur cum eo vel cum ea, per quorũ alterum deuentum fuit ad compaternitatẽ capit. primo. & cap. super eo. de cognatio spiri. Christophorus Porcus iuris vtriusque doctor acutissimus.

¶ Quæritur tertio ad propositum materię pręsentis de quęstione quotidiana & apud vulgares satis dubia. Pone, quod duo vel plures tenent aliquem in baptismo, nunquid isti inter se efficiantur compatres? Innocentius (& bene) dicit quod non: vnde possunt adinuicem contrahere matrimonium. Nam quemadmodum compatres carnales, vt concubinarius & concubina, non prohibentur matrimonium contrahere, vt in capit. tanta. qui filij sint legiti. ita & isti, qui sunt cõpatres spirituales respectu baptizati, non debent prohiberi contrahere matrimonium. Et pro hoc facit tex. & ibi glo. in cap. fin. xxx. quæstio. iiij. vbi dicitur, quòd maritus & vxor non debent aliquem simul de sacro fonte leuare, ne infamentur de facto: nã vulgares existimant illos esse compatres. Hæc sunt verba Abbatis Siculi in c. Martinus. de cog. spiritua. de hoc in summula pauperũ. Masculus & mulier puerum de fonte leuantes, legitime iungi poterũt, nec sunt prohibendi.

¶ Quæritur quarto. Pone, ꝙ tenui aliquam puellam in baptismo: volo contrahere cum eius sorore, an possim? Dicendum quòd sic: pater enim spiritualis si copuletur sorori filię spiritualis bene tenet matrimoniũ. xxx. q. iiij. c. vlt. Vnde versus: Duco meę natæ germanam spiritualis.

¶ Quęritur quinto. Pone, quòd filius meus tenuit in sacris fontibus filiam: volo

volo eum illa filia, postquã ad annos nubiles peruenit, cõtrahere, an liceat? Dic quod sic. Potest enim pater sumere filiam spiritualem filij sui carnalis quia licet cognatio spiritualis de patre ad filios descẽdat, vt cap. primo & cap. super eo. de cogn. spiri. non tamẽ ascendit de filijs ad patrem, cum iure cautum nõ reperiatur: & edictum de matrimonio prohibitorium est, adeo quod cuilibet licet cõtrahere. nisi expresse prohibeatur capit. cũ apud. de sponsa. & matrim. Hoc notat Ioannes Teutonicus glossator Decreti. in capitulo fina. xxx. quęstiõ. tertia. Hoc idem recitat & probat Ioan. And. ĩ cap. j de cognatio. spiritu. lib. vj. Vnde versus: esse mei nati coniunx mihi spiritualis Filia legitime poterit, nec iure vetatur. Descendunt & non ascendunt talia vincla.

Queritur sexto, an per procuratorẽ talis cognatio spiritualis possit contrahi. Pro solutione recurras ad Bar. ĩ l. Gall. §. forsitan. ff. de libe. & posth. Ad Angelum Aretinũ in §. illud. s. de nup. ad Ioan. Andr. in regula. põt quis per alium. de regu. iur. in vj. & ad Panormi. in capitu. veniẽs. de cogna. spi. Decisionem tamẽ communem & magis approbatam potes notare per versus sequentes, in quibus patet, quod licet matrimonium per procuratorẽ possit contrahi. capitu. fina. de procura. lib. vj. non tamen cognatio spiritualis: vnde versus: Procurator habet noxus domino dat spirituales. Adde quod licet nõ debeat a principio quis admitti per procuratorẽ ad cõtrahendum hanc compaternitatem, si tamẽ admittatur, contrahitur ipsa compaternitas, vt tenet Abb. Panorm. in d. c. veniens.

Cognatio spiritualis per procuratorem non contrahitur.

Versus: Procurator habet nodos vincire iugales Non tamẽ hos ne[x]us domino dat spirituales.

Queritur septimo ex quot sacramẽtis descendit cognatio spiritualis. Respond. quod cognatio spiritualis, quę impedit matrimonium cõtrahendum & dirimit post contractum, oritur ex datione dumtaxat sacramẽtorum duntaxat, quę sunt baptismus, & cõfirmatio. nõ autem ex aliorum datione seu ministratione: patet ĩ c. fi. de cog. spir. lib. vj. ratio est, quia in baptismo renascimur: & chrismatio frontis ipsum confirmat: quod non est in alijs sacramentis, Io. And. in d. c. fi.

Cognatio spiritualis orit. ex duobus sacris.

Queritur octauo & vltimo inter quot personas oritur impedimentum matrimonij ratione cognationis spiritualis. Respond. quod ex hac cognatione xx. sunt casus prohibiti, decem ratione baptismi, & decem ratione confirmationis. Ratione enim baptismi contrahitur cognatio spiritualis impediens & dirimens, vt dictum est.

Primo inter has personas. Baptizatum & baptizantem, Baptizatum & vxorẽ baptizantis prius cognitam, Baptizatum & filios baptizantis, Parentes baptizati & baptizantem, Parentes baptizati & vxorem baptizantis prius cognitam.

Secundo inter has personas, videlicet inter baptizatum & suscipientem, Baptizatum & vxorem suscipientis prius cognitam, Baptizatum & filios suscipientis, Parentes baptizati & suscipientem, Parentes baptizati & vxorem suscipientis prius cognitam. Ecce decem casus prohibiti ratione baptismi. Totidem in confirmatione reperies, in qua sunt confirmatus, confirmans, & tenens ante confirmationem, qui scilicet ponit fasciolam supra frontem post confirmationem episcopalem, de hoc vide textum cum glos. in capitulo primo. de cognatio. spir. lib. vj. Ista clarissime referantur per carmina sequentia.

Versus.

Gignitur his sacris cognatio spiritualis, Quę sunt baptismus, ac confirmatio frontis, Personasque decem connectit quodlibet horum. Baptizans, huius vxor si cognita primo, Ac eius nati sunt abluto sociati. Cum consorte thori baptizans, atque Parentes. Fonte sacro loti sunt tali fune ligati. Baptizans & suscipiens hic æquiparentur. In confirmato totidem reperire licebit.

Hęc nota diligenter quia singularia sunt & plurimum vtilia: nec est plures casus reperire, qui matrimonium dirimant.

Continuatio. De seruili cognatione. Quia s. de cognatione & successione cognatorū liber. conditionis dictū est, nūc quia naturali iure inspecto inter seruos etiā cadit cognatio, & dubitari posset an inter seruos esset successio inde seruili cognatione merito subdit. Nec ob. quod inter illū titulū de successione cognatorū & istum sit titulus inter medius de gradib. quia ex quo pertinet ad materiam horū tit. continuatio nō vitiat. l. duos reos. §. fi. ff. de duobus reis. Porcus.

De seruili cognatione.

Filij manumissorū, et in seruitute cōcepti, excluso prono patri succedūt, & inui cem sibi insis. h. d.

Illud[a] certū est, ad seruiles cognationes illam partē edicti,[b] qua pxi mitatis[c] nomine bonorū possessio † pmittitur, nō pertinere.[d] Nā nec vlla antiqua lege talis cognatio computabatur.[e] Sed nostra cōstitutione, quā pro iure patronatus fecimus, (quod ius

Diuisio. Illud certum. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primo ponit nunquid serui habeant ius cognationis contractæ in seruitute. Secundo infert ex rationibus prepositis, videlicet quod non semper sequitur, quod qui prior est in gradu, potior sit ī iure. Tertio illa melius declarat. Secunda ibi (Repetitis.) Tertia ibi (Amotis.)

SYL. Illud certum. Casus. Non figuratur hic, cum ponatur córrectio iuris antiqui, quo dispositum fuerat seruos successores habere non posse, nec cognationem habere, non tantum dum serui erant, sed etiam postea eis manumissis, quia iure patronatus omnia patrono quærebantur. Sed contrarium dispositum postea est: quia ipsa cognatio tanquā quid naturale in ipsis seruis esse potest: sed fit impedimentum propter seruitutem effectu ipsius & ab ipsa prouenient: e. unde illa cessante cessat etiam impedimentū: & ideo potest dari cognatio & successio. No. summariū & alia vt per Ang. hic.]

a Illud. Alias est hic rub. de seruili cognatione, alias non. Accur.

b Edicti. sunt enim iiij. partes successionis ab inte. vt ff. quis or. in bon. poss. ser. l. j.

c Proximitatis nomine. Idest cognationis vt sequitur, vt ff. vnde cog. l. j. §. pertinet.

d Nō pertinere. Sed nec aliam aliquā, vt vel ipse succedar, vel ei succedat, vt C. comm. de suc. seruus. † alias promittitur. nō in tribus casibus, vt C. ad silla. l. pen. & C. de suis & legi. l. apud hostes. & C. ad Or. l. fin.

Dic secundū Ang. quod in d. l. pen. SYL. & in l. fin. erat liber legis auctoritate, ne mora alteri' libertati noceat. in l. apud hostes, illud pcedit fictione post lpminii, vt ibi no.]

e Computabatur. Hęc videtur mala ratio, cū magis iure prætorio, quod naturalem causam intuebat, deberet cōputari, vt supra de hære. quæ ab intest. §. emancipati. quā ciuili. Sed dic quòd etiam ad alia, vt ad tutelas: & similia: nisi quo ad nuptias, vt supra de nupt. §. illud. & ff. de ri. nupt. l. adoptiuus. §. seruiles.

ADDIT. No. quod in seruis quo ad matrimoniū impediendū ēt post manumissionē dicitur esse cognatio, vt d. §. illud. quia ēt dicitur esse affinitas, vt d. §. seruiles. Ang.

Sed nunquid dominus ex sui persona succedit cognatis serui? Respon. nō, vt hic dicitur. Accur. † † Similis gl. est ī d. l. seruus. C. com. de suc.

ADD. Nota ergo non acquiri domino ab intestato sicut ex testamento: & est ratio, quia ius solum defert heredi tatē ab intestato, secundum quod seruus nihil est l. quod attinet. ff de reg. iur. sed ex testamento defert voluntas testantis, quam ius sequitur. Aliud in est ī monacho & monasterio, vt l. Deo nobis. C. de epis. & cle.

No-

a ¶ Nostra tempora. Loquitur Iustinianus.
b ¶ His. s. parentibus.
c ¶ Ipsi s. parentes.
d ¶ In seruitute. i. donec serui erant.
e ¶ Peruenerint. s. parentes.
f ¶ Veniāt. aliud si liber factus seruus iterum manumittatur, vt ff vnde cogna. l. is qui contra.

SYL. ¶ Secus si restitutus. §. seruus. supra de capit. diminu. & declarat glo. in dicta lege is qui.]

¶ Et supra de capit. dimin. §. quod autem. quia est ibi quod sibi impute tur. Sed nunquid etiam iste, qui est in l. is qui. hodie succederet ei naturali causa inspecta, vt C. de suis & legitimis hęredi. authen. ne? Respon. non, secundum Ioan. quia prætor naturalē causam intuebatur, & tamē non vocabat eum, vt dictum est. Item contra. C. de suis & legitimis, lege ex libera. Solu. † hic nouum ius. Vel ibi loquitur, quando nec de facto erat matrimonium.

† Hæc ñ ē bona, in successione quam non apparet expſſe de correctione vt arg. l. præcipimus, § fi. C ₫ pa. Ang.

SYL. ¶ Hęc glos. semper allegatur, ꝙ spurius natus in figura matrimonij licet de facto, potest legitimari per subsequens matrimonium, secus si nullo modo etiam de facto erat. de quo per Ang. hic.]

vsque ad nostra tempora[a] satis obscurū, atque nube plenum & vndique cōfusum fuerat) & hoc humanitate suggerēte cōcessimus: vt si quis in seruili cōstitutus consortio liberū vel liberos habuerit, siue ex libera, siue ex seruilis conditionis muliere: vel contra, serua mulier ex libero vel seruo habuerit liberos cuiuscunque sexus: & ad libertatem his[b] peruenientibus, ij, qui ex seruili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberę erāt ipsi[c] in seruitute[d] eos habuerint, & postea ad libertatem peruenerint:[e] vt hi omnes ad successionem patris vel matris veniant,[f] patronat⁹ iure in hac parte sopito. Hos enim liberos nō solum in suorum parentū successionem, sed etiā alterum ī alterius[g] successionem mutuā vocauimus, ex illa[h] lege specialiter eos vocantes: siue soli inueniatur qui in seruitute nati, & postea manumissi sunt: siue vna cum alijs, qui post libertatem parentum concepti sunt: siue ex eodem patre: siue ex eadem matre, siue ex alijs nuptijs, ad similitudinem eorum, qui ex iustis nuptijs pro creati sunt.

¶ In successionibus ab intestato primo vocantur sui hæredes, & ij qui inter suos nominantur: qui etiam remotiori gradu constituti præcedunt omnes ascendentes, vel collaterales, etiam proximiores. Aret.

¶ Vel ibi quo ad honores loqī, hic quo ad successiones.
g ¶ In alterius successionem. i. parentes liberis, & econtra, excluso patrono, & hoc secūdū oēs. Item libertū vnum alteri eidem fratri suo, & ita frater liberti pfert patrono, & hoc secundū quosdam, vt hic. Sed Ioā. contra, præfert. n. patronum fratri, vt ff. de bonis libe. l. liberto. & ff. ₫ suis & legitimis l. intestato. & ī. ti. j. §. sed nostra. ver. fin aūt fine.

¶ Hæc opi. Ioan. communiter tenetur vt per Ang. hic. rō est, quia patronus, si legitima ei non relinquatur, habet Cōtra tabu. & potest impugnare iudiciū liberti, si legitima sibi non relinquaē, quod non est in fratre. §. soror. s. de in offic. testam] SYL.

h ¶ Ex illa lege. Scilicet supradicta græca.

Repe-

¶ Repetitis itaque. Difficultatē faciebat in hoc tex. regula generalis tradita in §.si plures.supra de leg.agna. succes. vbi habes, q̄ prior in gradu est potior in successione, sed hic contrarium dicit, quia regula pdicta procedit cęteris paribus, & ĩ ijs qui eiusdem sunt ordinis:sed q̄a cā successionis prima ē liberorum mox ascendentum, tertio transuersaliū: nec daī adit° ad secundā causā nisi deficiēte prima, nō pōt habere locum regula nisi in existentibus in eadem cā successionis & ita declara loco casus.] hodie sine diminutione, vt in Auth. de trien. & se. §.necnon.

¶ Amotis. Casus. Figuratio pendet ex ijs, quę supra dicta sunt in §.repetitis itaque.]

† alias ne.

¶ Repetitis[a] itaque oībus, q̄ iam tradidimus,[b] apparet non semper eos, qui parē gradum cognationis obtinent, pariter vocari eoq; ampli°, †nec eum quidem, q̄ proximior sit cognatus, semper potiorē esse. Cū.n.prima causa sit suorum hæredum, & eorum quos inter suos hæredes enumerauimus[c] apparet pronepotē, vel abnepotem defuncti potiorē esse, q̄ fratrē aut patrē matremq; defuncti. cum alioquin pater quidem & mater (vt supra quoq; tradidimus) primū gradū cognationis obtineant, frater vero fm, pronepos autē tertio gradu sit cognationis, & abnepos quarto: nec interest in ptāte moriētis fuerit,[d] an nō, q̄ vel emancipatus, vel ex emancipato, aut ex fęmineo[e] sexu propagatus est.

¶ Post suos vocant agnati, & post agnatos vocantur cognati proximi, exceptis fratribus & sororib° emancipatis: qui licet cognati sint, tamen cęteros agnatos vlterioris gradus excludunt. Aret.

¶ Amotis[f] quoque suis hæredibus, & quos inter suos hęredes vocari diximus, agnatus, qui integrum[g] ius habet agnationis, etiā si longissimo gradu sit, plerunque[h] potior habetur, quam proximior cognatus. Nā patrui nepos,[i] vel p̄nepos,[k] auunculo[l]

f ¶ Amotis. .i. cessantib° suis, fallit adhuc hæc regula, Qui prior est in gradu &c.j. eo. §.ver. toties.

SYL.

g ¶ Integrū ius habet.i. capite minutus non est. sic.s̄.de suc. cogn.j rñ. in fi. nam secus esset, si esset capite minutus: quia illę successiões, quę veniūt ex.l.xij. tab. pereunt per minimā capitis diminutionē, vt supra ad orf. §. sciendū.

h ¶ Plerunque. Propter fratrem & sororem emācipatos, vt infra eo. §.ibi, exceptis. Itē pp quosdam cognatos, qui vocantur vt agnati, vt supra de leg.agn.suc. § hoc etiam. Item propter patrem, qui filiū emācipatos, vt supra de legi.agn. suc ces. § fi.

a ¶ Repetitis itaq;. Hic §.cōis ē ad oēs titu. supra hoc libro iij. positos: & idem in sequenti proxi. §. Sic & alias supra de succes. cog. §.vlt. & ad otī §.fi.

b ¶ Tradidimus. A prin. tertij lib.

c ¶ Enumerauimus. Vt curię datos, & emancipatos, vt s̄. de hęr. quę ab inte. §.j. & §. emancipati.

d ¶ Fuerit. Hoc subditur.

e ¶ Ex fœmineo sexu. Qui tamen cū diminutione tertię par. succedit huius legis tempore supra de hęred. quę ab intesta. §.item vetustas, versi. diui,

i ¶ Nepos. Qui est in quinto gradu agnationis.

K ¶ Pronepos. Qui est in sexto gradu agnationis.

l ¶ Auunculo vel materteræ. Qui sunt in tertio gradu cognationis.

Præ-

a Præfertur. In successione eius, quam tales habet agnatos.

b Toties. Nota regulam bonam, vt C. commu. de suc. l. auunculo. † & C. vnde lib. l. i j. Et ad eius euidētiā nota rres esse ordines succedendi. s. inferiores, & superiores, & ex latere venientes, vt in Auth. de hæred. ab intest. in prin. Primo descēdentes in infinitum vocantur, vt sup. prade hæredi. quæ ab in testa. §. primo. & in Auth. de hæred. ab intesta. § primo. His cessantibus vocātur ascēdentes; primo pater & mater: secundo auus & auia: & sic deinceps, sic tamen vt fratres ex vtroque parente defuncto coniuncti cum his superioribus vocentur, licet quidam dicant cum patre & matre tantum eos vocari, & alios inferiores per fratres excludi, & pro nobis est Authen. de hæred. ab intestato. §. si vero cum ascendentibus, & ff. de su. & legit. l. ij. § hereditas.

Hæc ópi. communiter tenetur hic, & in authen. defuncto. C. ad Tertullianum.]

Superioribus cessantibus, primo frater ex vtroque parente, & soror, & eorum filij. Secundo ex altero tantū; & eorum filij. Tertio hæc regula obtinet; vt qui prior est in gradu, &c. vt hic, & in Authen. de hæredi. ab intesta. §. reliquum, & §. si vero neque fratres, & in Authen. vt fratrum filij. §. j. collat. ix. Accur.

ADDITIO. Dic quod hodie est sublata differentia agnationis & cognationis, vt in d. §. j in Auth. de hæred. ab intest. veni. Christ.

c Tradidimus, vt supra proxi. §. & hoc eod. §. Accursius.

† Nota singulariter illā. l. quia post nepotē quā concurrit cum patruo, vel auū culo, quia prior est in gradu potior est iure: nec affui mit psonā pris sui patet ibi, quod auunculus, quia est in tertio gradu pfertur fratri cō sobrino quia est in quarto, videlicet gl. j. tit. j. §. multis, in ver. vsque ad quintū gradū. aliter dicat; sed ibi dicemus. Angelus.

SYL.

† alias suorum hæredū iure.

vel materteræ præfer t. [a] Toties [b] igitur dicimus aut potiorē haberi eum, qui proximiorem gradū cognationis obtinet, aut pariter vocari eos, quia cognati sunt, quoties neque † suorum hæredū, quinque inter suos hæredes sūt, neque agnationis iure aliquis præferri debeat secundum ea, quæ tradidimus: [c] exceptis [d] fratre & sorore emancipatis, qui ad successionem fratrum vel sororū vocantur: qui & si capite diminuti sunt, tamen præferuntur [e] ceteris vlterioris gradus agnatis.

¶ De successione libertorum.

¶ Olim patronus habebat ex lege xij. tabularum ius in bonis liberti solum ab intestato, nullo suo hærede relicto. Angelus.

Nunc [f] de libertorū bonis vi-

d Exceptis. Excipit ab eo, quod supra dixerat, qui Integrum &c.

e Præferuntur, vt supra de succes. cogna. j. respon.

¶ De successione libertorum.

Supra de successione ingenuorū visum est: & quia in bonis libertorum est dare successionē, ideo de his subdir.

Continuatio.

ADDIT. Vnde no. quod dicit hic Accur. De successione libertorum, passiue accipi, idest qualiter succedatur eis, non actiue, idest qualiter ipsi succedant alijs.

Nunc de libertorū, To- tus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo circa successionem libertorum ponit duplex ius antiquum. Secundo ponit suum statutum circa successionem: & quod vsque ad quintum gradum agnati patronorum succedunt liberto. Tertio ponit aliam nouam constitutionem circa personas, & genera libertorum. Secunda ibi (Sed nostra.) Tertia ibi (Sed hæc)

Diuisio.

Casum figura literaliter, quia sumus in iure correcto. No. dispositionē iuris antiqui in successione libertorum. Item quod Contratab. patroni cōpetebat tantum pro dimidia.]

SYL.

f Nūc. Quia hucusque de bonis ingenuorum

deam[a]. Olim itaq, licebat liberto patronũ suũ impune[b] testamento præterire. Nam ita demũ[c] lex duodecim tabu. ad hæreditatẽ liberti vocabat patronũ, si intestatus mortuus esset libertus, hærede suo nullo relicto. Itaq; intestato mortuo liberto, si is suũ hæredem[e] reliquisset, patrono nihil[e] in bonis eius iuris erat. Et si quidem ex naturalibus[f] liberis aliquem suum hæredem reliquisset, nulla videbatur querela[g]. Si vero adoptiuus filius fuisset, apte iniquũ erat nihil iuris patrono superesse.

¶ Prætorio iure patronus in liberti bonis dimidiam habebat, non solum hęrede instituto, sed ẽt ab intestato, relicto filio adoptiuo. Ipsũ tñ patronum excludebant liberi, siue essent in potestate, siue emancipati, siue ẽt in adoptionẽ dati: dũmodo instituti essent, aut præteriti bonorum possessionẽ petijssent. Ang.

¶ Qua de causa postea[h]. Prætoris edicto hæc iuris[i] iniquitas emẽdata est. Siue enim faciebat testm̃ libertus,[k] iubebatur ita testari, vt patrono partem dimidiam[l] bonorũ suorum relinqueret: & si aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat, dabatur patrono contra tabulas testamenti pártis dimidiæ bonorum[m] possessio: siue intestatus moriebatur, suo hærede relicto filio adoptiuo, dabatur æque patrono contra hũc suum hæredem partis dimidiæ bonorum possessio.

¶ Prodesse autem liberto solebant[n] ad excludendum[o] patronum naturales[p] liberi, non solum quos in potestate mortis tempore habebat, sed etiã emancipati, & in adoptionem dati:[q] si modo ex aliqua parte scripti hæredes erant, aut præteriti contra tabulas bonorum possessionem ex edicto prætorio petierãt, nam exhr̃dati nullo modo repellebant[r] patronum.

nuorũ dixit. a ¶ Olim. §. 1. xij. tab. & hoc est primũ ius, quatuor. n. sunt, vt hic, & j. §. j & §. postea, & §. sed nostra.
b ¶ Impune testõ. i. sine timore testĩ rũpẽdi. Acc.
SYL. ¶ Ex hac gl. iuncto tex. no. q̃ ruptela testĩ põt dici pœna.]
c ¶ Ita demũ lex xij. tabu. Et non aliter.
d ¶ Hr̃dem. Naturalem vel adoptiuum, vt infra innuit.
e ¶ Nihil. i. nullũ, secundum Ioan.
f ¶ Ex naturalibus. Ad differẽtiam adoptiuorũ.
g ¶ Querela. i. non poterat patronus conqueri. Accur.
h ¶ Qua de cã postea. Secundũ ius.
i ¶ Iuris iniquitas. Dic vt supra ad tex. in princ.
K ¶ Libertus. Nullũ filium habẽs legitimũ & naturalẽ, vt infra eod. §. prodesse.
l ¶ Dimidiã. Nisi in castris sint bona q̃sita, vt ff. de bo. liber. l. iij §. patronus.
m ¶ Bono. posses. Vñ legitimi, vt j. de bon. pos. §. cumque.
n ¶ Solebant. Hoc iure prætorio. nam de primo non erat dubium; vt s. ibi, itaque ĩtestatõ, &c.
o ¶ Ad excludendũ patronum. §. in totum.
p ¶ Naturales. Et legitimi.
q ¶ In adoptionem dati. Si instituti erant, vt sequit: alies nec cõtratabulas datur eis, vt ff. de contratabu. non putauit. §. in adoptionem.
r ¶ Repellebant. Quia pro mortuis habentur, vt ff. de coniũ. cum emãcipa. liber. l. j. §. sed etsi patruus. (i) nec a iure ciuili respiciũtur, vt in Authẽ. de hæred. & falc. §. exhęredatos.

¶ Per legem Papiā patronus vocabatur ad successionem liberti vna cum filijs ipsius liberti pro virili; nisi tres vel plures fuissent liberi, vel libertus minus centum aureis habuisset in bonis: siue decesserat intestatus, siue condito testamento. Ang.

¶ Postea [a] vero lege Papia adaucta sunt iura patronorum, qui locupletiores libertos habebant. Cautum [b] est enim, vt ex bonis eius, qui sestertiorum centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quam tres liberos habebat, siue is testamento facto, siue intestatus mortu' erat, virilis pars patrono deberet. [c] Itaque cum vnum quidem filium filiamve hæredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac si is sine vllo filio filiave intestatus decessisset: cum vero duos duasve hæredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat, repellebatur patronus.

¶ Hodie si libertus habeat minus quā centū aureos in bonis, & fuerit testatus, patronus excluditur. Si autem testatus nō fuerit, ei succedit in totum, non extantibus liberis. Si vero vltra cētum aureos habuerit patronus, a liberis excluditur: liberis vero non extantibus; succedit in totum ab intestato, sed facto testamento patronus habet tertiā sine onere: hoc dicit Angelus.

¶ Sed nostra [d] constitutio, quam pro † omni natione [e] Græca lingua compēdioso tractatu habito cōposuimus, [f] ita huiusmodi causam definiuit: vt si quidem libertus vel liberta minores centenarijs sint, id est minus centum aureis habeant substantiam, (sic [g] enim legis Papiæ summam interpretati sumus, † vt pro mille sestertijs vnus aureus computetur) nullum

ADDI. (j) Nisi qñ tractat̄ de portione sua cui accrescat, cō putat̄.n.ī numero filiorū vt faciat augeri legitimam fratrū, secus in fratre minore & filia dotata per statutū successione priuata, quia nō prosunt. Ang.

a ¶ Postea. Tertiū ius.

b ¶ Cautū. s. lege Papia & male, vt & alias. C.d̄ cadu.toll. in prin. Accur.

c ¶ Deberetur. Ex lege Papia.

SYL. ¶ Sed nostra constitutio. Casus. Potest literaliter figurari, quia hæc cōstō Iustin. videt̄ essequoddam ius positiuū. Hæc.n. sua distīctio licet habeat rōnem in se respiciētem tam filios q̄ patronos, tamen ꝙ magis elegerit vnam summam quam aliā, hoc totum fuit arbitrariū, & de quo aliquæ coloratæ potius rōnes q̄ fundamentales excogitari possunt. No. igitur totā hāc dispōnem. Item nota ꝙ paria sunt filiū non esse, vel esse & exhæredatum. Item q̄ præteritio matris habetur pro exhæredatione. Itē ꝙ legitima patronorum est tertia hodie, sicut liberorum & parentum.]

d ¶ Sed nostra constitutio. Quartū ius.

e ¶ Omni natione. Alias, omniū natione. alias, omniū notitia.

* ADDI. Oīum notione Theophilus probat, διὰ τὸ. inqt πᾶσιν εἶναι πρόδηλον.

f ¶ Composuim', & huius, vt credo habet̄ mentio in multis locis, vt supra tit.j.de ser. cogn. in prin. & s̄.de legi.agn.succes.§.fi.

g ¶ Sic enim. interpositio est.

† alias omniū notitia.

* † Vide in hunc locū Budę. li. ij. de Asse, & Alc. lib. iij. Dispun. c.ix.

Nul-

locum [a] habeat patronus in eorũ successione: si tamen testamẽtũ fecerint. [b] Sin autem intestati decesserint, nullo liberorũ relicto, tũc patronat' ius, quod erat ex lege duodecim tabularum, in tegrum reseruauit. [c] Cum vero maiores centenarijs sint, si hæredes vel bonorum [d] possessores liberos habeant, [e] siue vnum, siue plures cuiuscunque sexus vel gradus, ad eos [f] successiones parentum deduximus patronis omnibus [g] modis vna cum sua progenie semotis. Sin autem sine liberis decesserint: si quidem intestati, ad omnem hæreditatem patronos patronasque vocauimus: [h] si vero testamentum quidem fecerint, [i] patronos autem aut patronas præterierint, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exhæredauerint, vel mater [k] siue auus maternus eos præterierint, ita quod non possint [l] argui inofficiosa eorum testamenta, tũc ex nostra

a ¶ Nullum locũ: Et in hoc nõ corrigit lex Papia. Et no. quod prodest paupertas filio liberti. sic & alias C. de episc. & cle. si quis ad. §. si autem.

ADDIT. No. quòd paupertas prodest, sed a tali prodesse libera nos domine. de quo in l. cum nõ facile. ff. si cui plus quã per l. falc. & in l. si quis ad declinandam. §. j. C. de episco. & cle. & in authen. cui relictũ. C. de ĩdi. vid. toll. Ang.

b ¶ Fecerĩt. s. isti liberti minores centenarijs.

c ¶ Reseruauit. Scilicet nostra constitutio: scilicet vt in totum succedat, vt supra eodem in princ.

d ¶ Bonorũ possessores. i. filios emãcipatos, vt supra de hæred. quæ ab intesta. §. emancipati.

e ¶ Habeant. s. liberti.

f ¶ Ad eos. s. liberos liberorum: qui tamẽ hæredes instituti si se abstinuerint, vel misti hereditati in integrum restituti fuerint, dabitur patrono ius succedendi, vt ff. de bo. lib. & si ex modica. § si filius.

g ¶ Omnibus modis. Sed nunquid econtra moriente filio, qui est libertus, præponitur pater patrono? Rñd. sic, vt supra tit. j. de ser. cogn. in fi. j respon.

ADDITIO. Nota, quod sicut patronus excluditur per filios liberti, ita etiam per parentes liberti: & idem notat gl. supra titulo primo in fi. in verbo, in alterius. Ang.

h ¶ vocauimus. Etiam ante fratres liberti: quod dic vt supra titulo j. ĩ fi. j. respon.

i ¶ Fecerint. s. ad extraneos.

K ¶ Mater siue auus. Quorũ præteritio pro exhæredatione habetur, vt supra de exhære. lib. §. mater.

l ¶ Nõ possint. Quia iusta causa ĩgratitudinis intercessit, quæ sunt xiiij. vt in authẽ. vt cum de appell. cog. §. causas. quo casu nullo iure agũt, vt in authenti. de immẽsis do. §. fin. in fine. Sed quid si filiũ emancipatũ pater prętereat sine cã, vnde contra tabul. habet, non autem querelam? Videtur admitti patronus. Sed respondeo hic large accipi inofficio. vt etiam contineat contra tabulas. sic C. famil. ercis cun. l. filij. Accursius.

Testm̃ inofficiosum quinque cõtinet exhędationem & præteritionem.

¶ Dic quòd potest etiam dici inofficiosum testamentũ, in quo filius fuit prçteritus, glos. in lege filij. C. familię erciscun. in lege cũm in adoptiuis. in princip. C. de adopt. quia inofficiositas tribus modis committitur secundũ Bald. in l. pater filium. ff. de inoffi. testa. SYL.

ADDIT. Nec obst. quod hodie ad instar filij in potestate præteriti videatur posse dicere nullũ &c. cum sit sublata differentia emãcipationis & patrię potestatis: quia illud est verũ ab intestato, non autem ex testamento Ang.

constitutione [a] per bonorum possessionem contra tabulas non dimidiam, vt antea, [b] sed tertiam partem bonorũ liberti consequant̄: [c] vel quod deest eis, ex constitutione [d] nostra repleatur, [e] si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit: ita sine onere, [f] vt nec liberis [g] liberti liberteve ex ea parte legata vel fideicommissa præstarentur, [h] sed ad cohæredes [i] eorum hoc onus redundet.

a ¶ Constitutione.s.græca.
b ¶ Vt antea. Sicut erat de iure prætorio, vt supra eo.§.qua de causa. Accur.
c ¶ Consequantur.s.quocunque tit. relicti vt ff. de bo.lib.l.iij.§.fi.
d ¶ Constitutione.s. cõdictione ex l.græca, vt ff.de condi. ex lege.l.j.
e ¶ Repleatur. Præter hoc ius succedendi est & aliud ius patronatus. s.vt non vocet ab eo in ius sine venia, vt C.de in ius voc.l.ij. Item vt alat eum, vt ff. de lib. agn. si qs a liberis.§.solent. Itē vt turpem actionem vel exceptionē contra eum non proponat, vt ff de excep. do. apud Celsum.§.aduersus.& ff. de obseq. l.honori. & l. parens. Itē vt possit eũ in seruitutem reuocare, vt in Auth. vt lib. de cęte.§.j.colla.vj. Itē vt vbi eum inuenerit, faciat ei reuerentiã, vt ff. de in ius voc. generaliter. Et hęc iura multis modis ꝑdunt̄. Primo si patronus remiserit, vt in auth. vt lib. de cętero.§.illud.(i) Item si compulit libertum iurare ne accipiat vxorē, vel libertã ne nubat, vt ff. de iure patr. q contra legem. & l.adigere. Itē si denegat ei alimenta, vt ff. de bo.lib. si patronus, Item pp tertię partis concessionē vt hic, & ff. de bon.lib. etiam.§ totties. Item si alteruter eorum relegatus fuerit, vel deportatus, vt ff. de iure patr. sine. Itē si natalibus restitutus est libertus, vt ff. de bo lib.l etiam .§.j. Item si mercedē pro futuris operis ab initio liberto extorsit, vt ff. de lib. agn.l.si qs §.si quis. Item si libertus domini mortē uindicauerit, vt ff. de iure patron. l.penul. Item si patronus cum capitis accusauerit, vt ff. de bo.lib.qui cũ maior.j.respon. Item si nõ sitis numis emptus est, vel ã principe factionem liberam testamenti impetrauerit, vt ff. de bo.lib.l.etiam.§.ij.Accur.

Ius patronat' in multis consistit.

Ius pa, tronat' multipliciter perdit̄,

¶ Adde glo.in l.fi.C de bon.lib.& ibi Doc. & signa hanc gl.ad quã semper recurritur.]

ADDITIO. (i) Dic hoc verũ quo ad ius succedendi: remanet tñ sibi ius reuerentiæ, quamuis remiserit sibi ius patronatus: ac etiam tali casu ex iniuria, non verbali, sed illata in personam tantum, potest etiam eũ in seruitutē reuocare.l. fi. C.de libe.& eo.lib. Ang.

f ¶ Sine onere. Sic in Auth.de hęre.& falc.§.non,autem.

g ¶ Liberis liberti liberteve. Quib' dantur alias legata, etiam rupto testamento per contratab. vt ff. de legat. præstan. cõtratab. bono. possess. pe. lege prima.

h ¶ Præstentur. Sed cum filij sint, quare non excludunt patronum, vt supra eo.§.versi. cũ vero maiores? Respon. Hi filij.erant ingrati, vt supra eo.§.versi.si vero. Vel dic, ꝙ hi liberi erãt nepotes, qui & liberi dicuntur, vt ff.de verb. signific. liberorum.& eos præcedit eorum pater, & eis talia legata dabantur, vt ff.de.leg. pręstan.l.j.§.generaliter.

i ¶ Ad cohęredes. Sed nũquid insolidum tenebuntur cohæredes? Respon. non, vt ff. de.leg iij.l. fi. §.fi.& de uul. substi.& si contratabulas.

¶ Multis alijs casibus. Casus. Quasitũ fuerat, an patroni tm̃ ius in bonis libertorũ haberent, an uero ēt descendentes uel coniuncti patrono: & uidebat̄, ꝙ patronus tm̄, quia cum hæc successio detur intuitu libertatis cõcessę uidebat̄ solum residere in ꝑsona ipsi', uel saltem filiorũ, quibus debent̄ ex iure patronatus obsequia: uel saltē si trãsmittendũ erat hoc ius, debuerat ēt in eos, qui hr̄des erant illud. cuius cõtrariũ dr̄ hic, quia quãuis maior reuerentia SYL.

rētia debeaṫ patrono quā cęteris, tā eo deficiente, illi, qui sanguine cōiūctiores sunt, in maxima reuerētia esse debēt liberto in memoriam receptæ libertatis: vnde hoc potius iure sāguinis q̃ succeßionis procedit: quia tñ succeßio ipsa daṫ intuitu libertatis iā concessę, datur ad instar iurium sanguinis, & iō in aliquo diuersificaṫ ab ordinario iure succedēdi. Ratio autē, quare sit restricta succeßio ad quintum gradū, ponitur per Iustin. infra de bon. pos. §. cūque antea. No. summa.]

¶ Liberto nō tm̄ patron⁹ succedit, sed ēt cōiūcti ipsi patrono vsq; ad quītū gradū, in capita tamē: & q̄ pximior est patrono, præfertur. Ang.

¶ Multis alijs casibus [a] a nobis in præfata cōstitutione cōgregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionē iuris perspeximus, vt tam patroni patronęque, [b] quàm liberi [c] eorum, nec nō qui ex transuerso latere veniunt, vsque ad quintum [d] gradū ad succeßionem libertorum libertarū ve vocentur: [e] sicut ex ea constitutione intelligendum est. † Et si eiusdem patroni vel patronę, vel duorum duarumve, vel plurium liberi † sunt, qui proximior est, ad liberti vel libertæ vocetur succeßionem: & in capita, [f] nō in stirpes diuidaṫ succeßio: eodē mō & in ijs, qui ex transuerso latere veniunt, [g] seruādo. Pene [h] enim cōsonātia iura ingenuitatis & libertinitatis in succeßionib⁹ fecimus.

a ¶ Multis alijs casibus Qui sequuntur statim.

b ¶ Patronęq; vt ff. de bo. lib. l. pat.

ADDIT. Ex qua l. not. q̄ licet filij Patroni vt succedāt liberto, nō sit necesse q̄ sint hęredes patris, debent tñ esse tales, qui patri vel matri succedere poßint. Ange. Aret.

c ¶ Liberi. vt ff. de bon. liber. si pater exhæredato. & l. si ex patronis. §. Iulianus.

d ¶ Vsq; ad quintum gradum. Nūqd filius trinepotis ipsius patroni, vel ēt ipse trinepos admittetur? Vr̄ q̄ non, quia hic dicit vsq; ad quintum gradū. si quis tamen velit contradicere, illud pro se inducet, q̄ omnes ascendentes sui patris loco succedunt, vt supra de hæred. quę ab intest. §. cum filius, & in Auth. de hęre. ab intest. §. j.

SYL. ¶ Et hęc est vera. & cōiter tenetur, q̄ descendentes in infinitum, trāsuersales vsq; ad quintū gradū succedāt, secūdum Christo. hic, & Ioan. de Pa. * hāc tñ gl. improbat & declarat Arc. in d. §. cum filius. in iij. no.]

e ¶ Vocētur. Per nostram constitutionē: licet olim per bonorum poßessionē tan quam ex familia vocarentur, vt infra de bono. poss. §. sunt aūt. versicu. quinto.

f ¶ In capita. Cum eodem gradu plures inueniant, alias pattuus nepotē ex fratre excludit vt ff. de bon. lib. si libertus præterito. §. si libertus.

g ¶ Veniūt. s. ab ipsis patronis.

h ¶ Pene enim. Propter tria dicit pene: & quia hic vsque ad quintum gradum succedūt, vt hic dicitur: alias vsque ad decimum vel sextum, vt supra de succeß. cogna. §. fin. Item quia hic in capita succedūt, vt hic dicitur, alias nō ita, vt supra de hęred. quę ab intesta. §. & quia placuit, alias est versicu. in §. cū filius. † Item quia vnus patroni filius excludit nepotes ex altero, quod nō est ita in ingenuis. licet M. contradixerit, vt ff de bon. liber. si libertus pręterito §. si libertus. & de legi. tut. l. tutela. §. si duo.

¶ Sed hęc. Casus. Nō ponitur, quia refert correctionē iuris antiqui ex rationibus alias supra in tit. de lib. dedu ctis. No. omnem differentiam liberti notū sublatam esse. Item no. antiquā speciem libertorum. Item quòd lege

† alias vt.

† alias sint. Succeßio libertinorū & ingenuorum tripliciter differt.

† Et est rō, q a in succeßione ingenuorum plures descendentes ex vnó habenṫ vt vnus: secus in succeßione liberti, vt hic: fallit in patronis ecclesię, vt in c. cū plures. de iure patron.

SYL.

censet perpetua.] a ¶ Peruenerit. i. qui facti sũt plene liberi. b ¶ Quodã modo. Non enim est vere peculiũ, cum sint liberi, vt C de inoffi. test. l. fi. in fi. c ¶ Nominatim, quid hoc sit, die ut supra de exhær. libe. §. j. d ¶ Eorũ. i. manumisso-rum. e ¶ Quibus. i. latinis. f ¶ Ad ciuitatẽ Romanam. s. vt ciuis Romanus effieere tur, impetrãdo ius aureorũ annullorum, vel natales: quod inuito patrono nõ est faciendum, vt ff. de na. re. l. ij. in fi. & l. pen. & fi. g ¶ Constitutione. vt C. de lati. liber. toll. per totum. h ¶ In perpetuum deleri.

† alias & Latinorum.

† alias simul cũ aĩa liber taĕ amittebant.

† alias ea bona

ADDIT. No. q̃ quando fit derogatio alicuius iuris, in-

¶ Differentia inter libertos est hodie sublata: & ideo prædicta procedunt in omnibus libertis, quia hodie omnis manumissus efficitur ciuis Romanus. Aretinus.

¶ Sed hæc de ijs libertinis hodie dicenda sunt, qui in ciuitatem Romanã peruenerunt,[a] cum nec sint alij liberti, simul & Dedititijs & Latinis sublatis, †cum Latinorum legitimæ successiones nullæ penitus erãt: quia licet vt liberi vitam suam peragebant, attamen ipso vltimo spiritu † simul animam atque libertatem amittebant, & quasi seruorum † bona eorum iure quodãmodo[b] peculij ex lege Iunia Norbana manumissores detinebant. Postea vero senatusconsulto Largiano cautum fuerat, vt liberi manumissoris non nominatim[c] exhęredati extraneis hæredibus eorum[d] in bonis Latinorum prę-ponerentur. Quibus[e] etiam superuenit diui Traiani edictum, quod eundem hominem, si inuito vel ignorante patrono ad ciuitatem[f] Romanam venire ex beneficio principis festinarat, faciebat quidem viuum ciuem Romanum, Latinum vero morientem. Sed nostra constitutione[g] propter huiusmodi conditionum vices, & alias difficultates, cum ipsis Latinis etiam legem Iuniã, & Senatusconsultum Largianum, & edictum diui Traiani, in perpetuum deleri[h] censuimus, vt omnes liberti ciuitate Romana fruãtur, & mirabili modo quibusdam adiectionibus[i] ipsas vias, quæ in Latinitatem ducebant, ad ciuitatem Romanã capiendam transpo suimus.

¶ De assignatione libertorum.

¶ Assignato liberto vni ex patroni liberis, siue filijs, siue nepotibus in potestate, ille solus liberto succedit, exclusis alijs etiam eo gradu constitutis. Aret.

telligit̃ esse perpetua, q̃a lex semper loquit̃, & est in uiridi obseruantia, vt l. Arriani. C. de hær. Ang. i ¶ Quibus dã adiectionibus. s. x. vel xj. casibus, vt C. de lat. li. tol. p totum.

* ¶ Aliter interpretat̃ Alc. lib. j. parer. c. xvj. ae cipit. n. adiectiones pro modis assequẽdi ius romanę ciuitatis familiarumq; romanarum.] SYL.

¶ De assignatione libertorum. Continuatio.

¶ Supra visum est, quẽ admodũ patroni & eorũ liberi sue cedant liber tis: verũ q̃a liberti inter dũ cõsueuerũt assignari libetis patronorum, iõ de hac assignatiõe sub dit. Porcus. SYL.

* ¶ Assignare libertum est testificari cuius ex li beris libertũ eum esse velit. l. assignare. ff. de ver. sig.]

In

IN summa. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo, quod pater potest vni ex liberis libertũ assignare, & ille solus liberto succedit. Secundo declarat quibus liberis hoc fieri potest. Tertio, quibus verbis & in qua voluntate. Secunda ibi (Datẽ autem.) Tertia ibi (Nec interest.)

† alias vt quis.

SYL. ¶ Casus. Non figuratẽ ĩ declaratione terminorum habẽtiũ rationẽ manifestam, q ius patronatus possit, tãquã apud se existens & in cõmercio. distrahi vt lubet, & assignari vni ex filijs, sicut & legari possunt alia. Rõ aũt dubitandi ea excogitari poterat. q ĩ iure patronatus non succeditur titulo hereditario, sed iure filiationis: succedunt enim filij vt filij, non vi hæredes. l. vt iurisiurãdi. §. si liberi. ff. de ope. lib. Tñ assignatio concessa est, qa l. operaĩ non operãte patrono: & non aliter. No. summarium. Item q res de facili redit ad naturam suam pristinã. Item q cessante impedimento cessat effectus ipsius.]

IN summa (qđ ad bona libertorum attinet) admonendi sumus cẽsuisse senatum, [a] † quãuis ad omnes patroni liberos, q eiusdẽ gradus sunt, æqualiter bona libertorum pertineant, [b] tamen licere parẽti, vni ex liberis assignare libertum, vt post mortem eius [c] solus is patronus habeatur, cui assignatus est: & cæteri liberi, qui ipsi quoq; ad eadem bona nulla assignatione interueniente pariter admitterentẽ, nihil iuris in his bonis habeant: sed ita demum pristinũ ius recipiant, si is, cui assignatus est, decesserit nullis liberis relictis. Nec tñ libertum, sed ẽt libertã, & nõ tantum filio [d] nepotive, sed etiam filiæ neptive assignare permittitur.

¶ Vni ex liberis in ptãte põt libert? assignari ĩ oĩ volũtate, & quibuscũq; verbis.

¶ Datur autẽ hæc assignãdi facultas ei, qui duos pluresve liberos [e] in potestate habebit, vt eis, quos ĩ potestate habet, assignare libertũ libertamve liceat. Vnde quærebatur, si eum, cui assignauit, postea emancipauerit, num [f] euanescat [g] assignatio. † Sed placuit euanescere: q & Iuliano, & alijs plerisque visum est.

† alias &c.

¶ Nec interest, an testõ quis assignet,

a ¶ Senatũ. cuius verba sunt. ff. eo. l. j.

b ¶ Pertineant. nulla. s. facta assignatione.

c ¶ Eius. s. patroni.

d ¶ Filio. Etiam posthumo, vt ff. eod. l. fina.

¶ Dat aũt. SYL. Casus. Non figuratẽ nisi vt supra Notab. collige per te.]

e ¶ Puresve liberos. nam in vno non est necesse.

f ¶ Num. i. an.

g ¶ Euanescat. ff. eo. l. vtrũ ei. contra. Sol. secũdum Placentinũ. ibi: valet assignatio facta emancipato, vt ibi: licet emãcipatione hoc perdatur, si antea facta fuerit assignatio, vt hic. arg. ff. de arbit. non distinguemus. §. sacerdotio. Vel dic secundum Azo. q in l. cõtraria nõ dicit fieri assignationẽ in emãcipatum, sed an soli fieri in ptãte possit. sed nec ĩ d. l. de arb. dicit soli compromissum, sed non compelli sententiam dicere Accur.

SYL. ¶ Prima solutio. verior est, secũdum Christo. quia quando assignatio fit filio emancipato, pater est iam certus de conditione ipsius, & valet. sed si fuit ĩ potestate, existente eo emancipato euanescit.]

a ¶ Quibuſcunque verbis. & nutu, † vt ff. eod l. j. §. aſſignare, & pure vel ſub conditione, vt ff. eo. aſſignare. * ADDITIO. Quod aũt habes in fi. Sabellio &c. Ant. Auguſt. lib. emẽd. iij. c. vij. reponit ex Pã. Flo. Velleio Rufo, & Hoſterio Scapula. Coſſ. ¶ De bonorum poſſeſſionibus ¶ Supra viſum eſt de hęreditatibus, q̃ ex teſtõ & ab inteſtato deferunt iure ciuili, & partim iure ſpiorio, verũ quia ptor interdum emẽdauit, interdum confirmauit ius ciuile in ſucceſſione teſtati & inteſtati, dando bonorum poſſeſſionem, ideo ſubdit de bonorum poſſeſſionibus.

† Quod facit vt obligatus aſſignare reditus nõ teneaẽ tradere fundos, nec dominium eorum, ſed ſufficiat dicere, ſuper tali fundo recipiatis de quo hic per Io. Fab. † alias etiam. * † alias Suillo Rufo & Hoſtorio Scapula Cõſulibus, ſed in l. j. ff. eo legit Velleio Rufo, &c. Diuiſio.

an ſine teſtõ. Sed † & quibuſcũq; verbis a patronis hoc permittit facere ex ipſo ſenatuſcõſulto, quod Claudiani tẽporib⁹ factum eſt † Sabellio Rufo & Aſterio Scapula Conſulibus.

¶ De bonorum poſſeſſionibus.

¶ Nõ ſolũ emẽdandi, ſed confirmandi iuris ciuilis cã bon. poſ. inuentæ ſunt a Prætore, qui vocat ſuos & agnatos. h. d.

IVs bono. poſſeſſionis[b] introductũ eſt a Prętore emẽdandi[c] veteris iuris gratia. Nec ſolũ in inteſtatorũ hæreditatibus vetus ius eo mõ Prętor emendauit,[d] ſicut ſupra dictũ eſt, ſed in eorũ quoque, qui teſtõ facto deceſſerint. Nã ſi alienus[e] poſthum⁹ hĩs fuerit inſtitut⁹,

IVS. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit cauſas, propter quas fuit introducta bonorum poſſeſſio de iure prætorio. Secũdo ponit quas bo. poſ. prætor facit. Tertio Imperator quaſdam corrigit & emendat. Quarto quantum tempus & quale ſtatutum ſit ad cognoſcendam bonorum poſſeſſionem. Secunda ibi (Sunt autem bonorum.) Tertia ibi (Sed eas quidẽ.) Quarta ibi (Cum igitur plures.)

SYL. ¶ Ius bonorum. Caſus. Nõ videbatur figurari poſſe in tit. tradente principia bon. poſ. Attamen in exemplo poſito in princ. dum dicit, ꝙ emẽdandi gratia fuit introductum ius bono. poſ rõ dubitãdi erat, quia poſthumus alienus tanquam non ens nõ videtur adhuc eſſe talis, vt in eo cadere poſſit inſtitutio, ſed cõtrarium decidit prætor ex eo, quia cõceptus quo ad commoda habetur pro iam nato, lege quĩ in vtero. ff. de ſtatu homi. ſi tamen vis ſubtilius inueſtigare intelligentiã huius tex. pręter mentem doct vide For. in l. Gallus. §. j. in vij. & vii. colum ff. de li. & poſthumis. Nota ſummariũ. Itẽ quid ſit emendare. Itẽ ꝙ de iure antiquo poſthumus alienus non poterat hęres inſtitui. Item ex fine ꝙ noſtra in tex. eſt admitti ex pluribus capitibus ad ſucceſſionem.

b ¶ Ius bonorum poſſeſſionis. id eſt bonorum poſſeſſio, q̃ eſt ius perſequendi retinendique patrimonij, quod cuiuſque cum is moritur fuerit, vt ff. eodem l. tertia. §. bonorum. Bonorũ poſ. q̃d eſt.

c ¶ Emendandi. Ideſt ſupplẽdi, quia minus plene dixerat ius ciuile non cognoſcens emancipatos, vt ſupra de hæredi. quę ab inteſta. §. emancipati. ſic ff. ad legem Rhod. de iactu. lege vltima. §. primo & fin. Vel dic emendãdi proprie, vt in agnatis fœminis, vbi ius prætorium contra ius ciuile induxit, vt ſupra de legiti. agna. ſucceſ. §. ſed quia, & in poſthumo, vt infra ver ſicu. proximo.

SYL. ¶ Dic quod aliter reſoluit Fortun. in lege Gallus, in principio, in decima colum. ff. de liberis & poſthumis. vt ſcilicet emendetur in vniuerſo. l. duodecim tabularum tãquam quæ præter miſiſſet, non quæ ꝯtrium diſpoſuiſſet. * Et ad hanc gl. circa verbum emendare, vide Decium in l. edita. col. v. in fi. C. de eden.

d ¶ Emendauit. Expone vt ſupra.

e ¶ Alienus poſthumus, quis ſit, dic vt

vt supra de leg. §. posthumo.
a ¶ Nō poterat. supra de le. §. posthumus. contra. Sol. vt ibi.
b ¶ Honorario ff. eodem. nō est. §. vbicunque. cōtra. Sed hic speciali ter ex illa regula excipitur per ipsum prętorē, & quo ad hoc derogatur illi regulæ genera li, quia non est dubium, quin generi per speciem derogetur, vt ff. de pœ. l. sanctio.

Gnī per spēm derogatur.

SYL. ¶ Communis sol. doct. est, quod regula illa loquitur quādo in odium ipsius aliqs prohibetur succedere, non ex rigore iuris ciuilis, vt in posthumo. Tamen sol. gl. ibi semp plus placuit. quod ius ciuile non resistebat institutioni posthumi alieni. quamuis non assisteret: & ita, dū essem scholaris, disputando defendebam.]

† alias Iure.

quāuis hæreditatē iure ciuili adire nō poterat, [a] cū institutio nō valebat, honorario [b] tamē iure bonorū possessor [c] efficiebatur, videlicet cum a Prætore adiuuabatur. Sed & is [d] a nostra cōstitutione [e] hodie recte hrs instituitur, quasi & † iuri ciuili non incognitus. [f]

¶ Aliquādo tamen neq; emendādi, [g] neque impugnādi [h] veteris iuris, [i] sed magis confirmandi gratia Prætor pollicetur bonorū possessionē. Nā illis quoq;, qui recte testō facto hrdes instituti sunt, dat secundū tabul. bono. possessionē [k] Itē ab intestato suos hæredes & agnatos ad bonorum possessionem vocat. Sed & remota [l] quoq; bonorum possessione, ad eos pertinet hæreditas iure ciuili.

¶ Prætor solus non facit quem hæredē, sed loco hæredis, Aretinus.

¶ Quos autem solus vocat Prætor ad

vt infra eo. §. quos, sic. ff. de leg. ij. cum. filius. §. varijs. Arg. contra. ff. nau. cau. stab. l. idē (alias incip. & ita.) §. sed an sit. & §. sed si gratis.

ADDIT. Die quod immo concordant: quia ibi & si non necessariū: vtile tamē fuit prętorēse intromittere: quia qui recipit, oīno tenet, vt ibi quod nō semp erat de iure ciuili, secundū Angel. hic.

¶ Quos autem. Casus. Sic figurari pōt. Visum est supra in §. prętorū edicta de iu. na. gen. & ciui. quod prętorū edicta sunt portio iuris ciuilis. vñ videbatur dicendum, quod pari ter illi efficerentur hæredes ipso iure, qui ab edicto pretoris vocabantur, sicut ij, qui vocabantur ab aliqua alia parte iuris ciuilis. arg l. quę de rota ff. de rei vend. Contrarium dicitur: assignatur autē cōis ratio, quia prætores nō habēt ius cōdendi. l. per prius, sed per posterius id est sequēte receptione vel cōprobatione iuris ciuilis. proponebant. n. prętores edicta durāte suo magistratu, quę si postea recipiebantur, efficiebantur portio iuris ciuilis: ita cōiter tenent doct. in rub. C. q. adm. vel dic quod ipsa simplici vocatione nō efficiuntur hęredes, sed statim quod est eis data bon. poss. sūt in oībus loco hęredū, prout intelligit hūc tex. Fortu. in. l. iurisgent. §. prætor ait. col. iiij ff. de pac. vbi videndū est pro declaratione huius tex. quia loquitur satis subtiliter. * Aliā in huius rei rationem tradit Alc. lib. iij. Parer. c. iij. quod verior videtur.]

SYL.

c ¶ Bonorum possesso. secundum tabulas.
d ¶ Sed & is. s. posthumus alienus.
e ¶ Constitutionem. s. gręca, vt supra de le. §. posthumus.
f ¶ Non incognitus. sed cognitus Nā cōstitutiones sunt de iure ciuili, vt ff. de iusti. & iure. ius autem ciuile.
g ¶ Neq; emendandi. vt s. eo. j. in. Et dic emendandi. i. supplendi.
h ¶ Neq; impugnandi. vt supra proxi. resp. Et dic, id est corrigendi.
i ¶ Veteris iuris s. ciuilis.
K ¶ Bonorum possessionem. No. tres vias prætoris.
l ¶ Remota. Quare ergo fecit prętor? R. ad. vt successoribus vias ampliaret,

Ad

a ¶ Ad hrditatẽ. i. ad successionẽ. vt emãcipatos ab intestato, & cognatos. ADDIT. Cur aũt Prætor hrdem facere nõ possit, vide copiose apud Alc. lib. iij. parer. c. iij.

b ¶ Per senatusconsultũ. Tert. & Orfi.

c ¶ Constituunt. vt C. de suis & legi. hær. l. fin. ADDIT. Idẽ in succedentibus ex costitũne alicuius baronis vel marchionis: q̃a cẽset eẽ ius p̃torium, Et no. q̃ nõ habẽt nisi actiones vtiles, nec ciuiles efficiunt̃ p̃toriæ, secundum Ang.

SYL. ¶ Adhuc autem. Casus. Non figurat̃, q̃a procedit enumerãdo bo. pos. a p̃tore introductas quas no.]

hæreditatẽ, a hæredes quidẽ ipso iure non fiũt: (nã Prętor hrdẽ facere nõ põt. p legẽ. n. tm̃ vel simile iuris cõstõnem hr̃des fiũt, veluti p senatuscõsulta b & cõstõnes principales) sed cũ eis Prętor dat bonorũ possessionẽ, loco hęredum cõstituunt̃, c & vocantur bonorũ possessores.

¶ Prætor ampliat successionis materiã vlterius. quã fit per l. xij. tab. h. d. Aret.

¶ Adhuc autem & alios cõplures d gradus Prætor fecit in bonorũ possessionibus dandis, dum id agebat, ne q̃s e sine successore moreret̃. Nam f angustissimis finibus constitutũ p legẽ xij. tabularum ius pcipiẽdarũ hrditatũ Prętor ex bono & æquo dilatauit.

¶ Decem bono u possessiones hic numerãt: quarum duæ primæ cõpetũt testõ facto, reliquæ vero ab intestato. Ang.

¶ Sũt autem bonorum possessiones ex testamento quidem hæ. Prima, quæ præteritis liberis g dat̃, vocaturque Contra tabulas. h Secunda,

d ¶ Complures. quàm lex xij. tab. vel quàm dixerat.

e ¶ Ne quis. sic. ff. de iterro. act. & q. a.

f ¶ Nam angustissimis. nam sui hęredes & agnati iũ succedebãt de iure ciuili ius integrũ habẽtes, quia non sunt emancipati: de alijs enim non dicitur, vt supra de hær. quæ ab intesta. §. j. & de leg. agn suc. in prin.

g ¶ Sutit aut. Preteritis liberis, siue emãcipatis, siue non, vt C. de lib. p̃te, maximum. circa prin. Accur. ADDIT. Non iñ dat̃ exhrditatis. Itẽ nec institutis, nisi cõmisso edicto p p̃teritos, vt l. non putauit. in princ. & §. fina. ff. de contra tabul. licet adhuc dictus præteritus non petat, nec amplius petere possit Contra tabulas, secundum Angel.

h ¶ Cõtra tabulas. Sed quare dat̃ suis Contra tabulas, cũ ipso iure nullũ sit testm, vt supra de exher. lib. in princi. Rñ. duas hẽt vias: vnã de iure ciuili, p quã p̃t dicere nullũ: aliã de iure prætorio, p quã nõ dicit nullum, sed annullãdũ: cũ nec fieri: nec desinere possit hrs de iure prætorio, vt C. de lib. præte. l. fi. & s. eo. §. quos autem. ¶ Adde pro intelligẽtia huius opp. q̃ quamuis articulus sit valde disputabilis, tamẽ cõis doct. resolu. est, q̃ testm̃, in quo filius ĩ p̃tãte est p̃teritus, sit ipso iure nullum, in l. posthumo. C. de bo. pos. contra tab. Dat̃ iñ contra tab. diuersimode ad rũpẽdũ. Nã si p̃teritus sit emancipatus, tũc dat̃ p̃culdubio ad rũpendũ testm̃, q̃a testm̃ valet iure ciuili: si p̃teritus sit filius ĩ p̃tãte tunc licet sit nullũ, tñ dat̃ ad rũpendũ prout de facto processit, & ad declarãdũ nullũ. Non. n. erat necessaria ĩ filijs in p̃tãte talis bon. possessio, sed occasione emancipatorũ ipsis ẽt concessa fuit sub vna determinatione. §. eadẽ. s. de hære. quæ ab intest. & ita resoluit pluribus verbis Dec. in d. l. posthumo. in iij lectu. in xj. col. & ita tene.]

¶ Item quare Contra tabulas dicitur ex testõ, cum magis contra testm̃ dici deberet, cum rumpit testm̃, vt C. de collã. vi liberis? Respon. ideo sic dicitur, q̃a sine testamẽto competere non potest.

Libe[ri] p̃teriti habent duo remedia ad impugnandũ testm̃.

SYL.

Bono. possessio contra tab. & secundũ tab. competunt ex testõ.

quam omnib⁹ iure scriptis hæredibus Prætor pollicetur: iōq; vocatur Secūdū † tabulas. [a] Et cū de † testatis prius locu tus † est, ad ītestatos transitum fec·t. [b] Et primo loco [c] suis hæredib⁹, & ijs, qui ex edicto Prætoris inter suos hæredes cō numeranī, [d] dat bonorum possessionē, quæ vocatur Vnde liberi. [e] Secundo, legitimis [f] hæredibus. Tertio, [g] decem personis, quas extraneo manumissori præferebat. Sunt aūt decē personæ hæ. pater, mr̄: auus, auia, tam paterni, q̄ materni: itē filius, filia: nepos neptis, tam ex filio, quam ex filia: frater, † soror, consanguinei, vel vterini. Quarto, cognatis [h] proximis. Quinto, tanquam ex [i] fami-

† alias tabulas testī.
† alias testis.
† alias effect.
† alias sorotve.

pōt. Item quare hanc præmisit, cū Secundum tab. dignior sit? Respon quia donec ista competit, illa dari non pōt vt ff de cōtratabul. l. illud. § fi. & de secund. tab. l. j. §. æquissimum. j. respō. alias est. l. ij.

SYL. ¶ Respectu ergo bono. possess. contratab. non est dignior: respectu aliarum, quia datur secundū voluntatem testantis, dicit dignior, prout declarat Deci in rubr. C. de contra tab. in fi.

¶ Item nunquid hæc parenti datur contratabu. filij emancipati? Respon. sic ad instar patroni, vt ff. si a pa. quis fu. manu. l. j. & argu. ff. de bo. dan. l. fin. sic. ff. si tab. testā. nul. exta. l j.

a ¶ Secundū tab. sic. ff. si tab. test. nullę ext. l. j. Itē hoc qū testīn factum est in scriptis, alias secundū nuncupationem, vt C. de sec. tab. l ij.

b ¶ Fecit. sic. ff. si tab. testamen. nullę exta. l. j.

c ¶ Primo loco. s. inter eas, quę ab intestato deferunī. Et no. hunc ordinē, qui sequiī, in edicto fuisse: sed nō in obseruando, vt infra sequitur.

d ¶ Connumeranī. vt supra de hęr. q̄ ab intest §. emancipati.

e ¶ Vnde liberi. Quid erit econtra filio emancipato mortuo? Rū. pr̄ habet bon. possessionem Vnde parentes, vel Vnde liberi vtiliter: cū æqua rōe uocēt patrē ad hęreditatē filij, vt ff. de inof. test. nam etsi. & ff. vnde lib scripto. Vel dic Vnde legitimi, cū semper contracta fiducia eū emancipet, vt supra de leg. agn. suc. § fi.

Pr̄ quo iure venit ad bona filij emancipati.

SYL. ¶ Cōis conclusio doct. citram. est contra glo. hic. Tenent n. q̄ dēt vtilis Vnde liberi, vel Vnde parentes: Vltramō. tenent cōtrariū, quæ opi. disputādo sustineri pot est, vt per Lud. Goz. in l. qui se patris. col. xxxvj. C. vnde libe. post alios: ī quo aduerte, quia maxima est vtilitas. Nā sēpr venit p̄ Vnde liberi poterit venire ex triplici capite, & sic hēt tres annos vtiles ad succedēdū filio. s. p̄ Vn̄ lib. p̄ Vnde agnati, & p̄ Vn̄ cognati. l. j. §. sed videndum. ff. de succes. edic. alias haberet tantum duos.]

¶ Item nūquid filio in bonis mr̄is daī hæc bonorū possessio? Rn̄. non ut C. de suis & leg. hær. l. fi. Itē nunquid in alijs vlterioribus ex linea descēdētibus supradicta seruantur, scilicet vltra filios? Respon. sic, cum omnes inferiores dicantur liberi, vt ff. de verb. sign. l. liberorum.

f ¶ Secūdo legitimis. i. agnatis, & eis qui eorum loco sunt, vt supra de legi. agn. suc. §. j & §. hoc etiam, & ff. vnde leg. l. ij. §. hęc autem. ij. & l. iij.

g ¶ Tertio. x personis quas extraneo manumissori. i. ei, qui emebat filiū a patre, & postea eum manumittebat.

† Nam sic fiebat olim emācipatio, vt supra Quib⁹ modis ius patrię potesta. § sol. §. pręterea. Vel melius, vt infra eo. §. quę autem.

† Placet Fab. & Ang.

* ¶ Pro vera declaratione vide Ann. nostras supra tit de leg. par. tu. & titu. sequen.] SYL.

h ¶ Quarto cognatis. Qui iure ciuili non vocanī, vt ff. vnde cog. l. j. j. rn̄. & s̄. de leg. agn. suc. j. respon.

Bonorū possessio tanquā ex familia cui daī.

i ¶ Quinto tanquam ex familia. quę dabatur patrono, liberto moriente intestato. sequens dabatur eidem, liberto

berto moriente cum testamento, secū dum quosdā. Vel dic, † & hęc familiæ Id est agnatis trāsuersalibus patroni & datur vsque ad quintū gradum, vt ff. de verb. sign. pronūciatio. §. familiæ: & ī. eod. §.

† Idem Io. Fab. Ang. Ia.

runt in grǽco. Accur.

f ¶ Necessarias. i. vtiles. sic. ff. de off. præf. prǽto. l. j. in prin.

ADDIT. Dic, immo aliquę sunt necessariǽ, vt infra co. §. fi. &c. Ang.

lia. Sexto, [a] † patrono patronæq; liberisq; eorum & parētibus. Septimo, [b] viro & vxori. Octauo, † cognatis manumissoris.

¶ Bonorū possessiones cōtra tabulas & secundū tabulas, itē Vnde liberi & Vnde legitimi siue agnati, hodie sunt necessariǽ. Arc.

¶ Sed eas [c] quidem prǽtoria introduxit iurisdictio: a nobis tñ nihil incuriosum [d] pretermissū est: sed nostris constōnibus [e] oīa corrigentes, contra tabulas quidē & secundum tab. bonorum possessiones ad missim⁹, vtpote necessarias [f] cōstitutas nec nō ab intestato

Vnde liberi & Vnde legitimi bonorū possessiones.

¶ Bonorū possessio Vnde decē psonę est hodie sublata, & in eius locum bon. possessio Vnde cognati est collocata. Ang.

¶ Quę aūt in Prętoris edicto loco quinto [g] posita fuerat, id est Vnde decē personę, cā pio proposito & cōpēdioso sermonē superuacuā ostendimus. Cū. n. pręfata bon. possessio decē personas pponebat extraneo manumissori, [h] nostra constitutio, quā de emācipatione liberorū fecimus, omnib⁹ parēti bus, eisdemq; manumissoribus [k] cōtracta fiducia [l] manu-

† alias cunq; & supatroni pronę que liberis, eorūq; parentibus.

pra de succ. lib §. multis sequens prono. & descēdētibus & ascendētibus vsq; ad quintū gradum.

*

† Vide Aleiat. li. j. Parer. cap. 12.

prima. n. nō valet, cū hic tractet tm̄ d' ijs, q̄ ab intestato deferuntur.

SYL. * ¶ Vide Alc. lib. j. Pare. c. xij. qui hunc locum explicat accuratius.]

a ¶ Sexto prono. Quare primo agnati proni vocant, q̄ ip si proni? Rn̄.

† Idem Ang. †Hic ordinē edicti seruat nō qualiter succedi de facto dēat: & hic error I alijs casibus inuenitur.

b ¶ Septimo. Deficiēte parentela, ēt fisco excluso, vt C. vnde vir & vx. l. j.

*¹ ¶ Idem vr̄ Alc. loco. s̄. citato.]

SYL. ¶ Sed eas. Casus. Non figuratur nisi literaliter in l. corrigēte, quę habet I se rationem correctionis. ibi, cum. n. No. summa. Item q̄ superuacua sunt eradicanda. Item q̄ sublato fundamento tollitur ędificatum.]

c ¶ Sed eas. s. supradictas decem bonorum possessiones.

d ¶ Incuriosum. i. sine cura.

e ¶ Constitutionibus. quę remanse-

g ¶ Quę aūt. Loco q̄nto. s. connumeratis bono. posse. s. ex testō & ab intestato.

g ¶ Manumissori. Ex pone vt s̄. §. iij. Vel dic q̄ extraneus manumissor est ipse pr̄, q̄ñ nō cōtracta fiducia emācipati. Sz si q̄ras quare sibi ipsi p̄ferr̄? Rn̄. sane itelligas vt pr̄ aūt emancipantē nepotē precedat, vel si ipse pr̄ emācipauit, iueniunt tñ decem psonę, quę eū precedunt.

* ¶ Declara vt docui in Anno. in locis supra adductis.]

SYL.

i ¶ Constitutio. C. de emancipationi. liberorum. l. fi.

K ¶ Manumissoribus. i. emancipatoribus.

l ¶ Contracta fiducia. i. saluo iure succedendi.

* ¶ Hoc declaraui supra de leg. agna. succ. §. fi.

* ADDI. De hoc vide q̄ notauimus ī tit. de fidu. tut. s̄ & §. vlt. de leg. agn. succ. vbi ostēdimus, quod ēt hic Theophilus cōfirmat, fiduciarum patrem, postquam filium sibi mācipatū, manumisisset,

misisset, fuisse solitū ipsius filij hrdē: perinde patroni vt manumissorū seruorū hrdes sunt. Quare opus fuisse, vt ille pr̄ fiduciarius ter illū filiū suo vero a e naturali pr̄i mācip aret, itaq; cōtracta. i. vltro citroque facta fiducia verus pr̄ filium suū manumittebat, & sic hæres eius fiebat.

a ¶ Manumis. i. emancipationem.

b ¶ Dedit. i. concessit.

c ¶ Manumissio, deest emācipatio.

d ¶ Supradicta bonorū possessio. Vnde decem personę.

SYL. ¶ Cūq; antea. Casus. Literaliter figurandus est, quia correctiones enumerat, quarū rō est superfluitas non necessaria, q̄ ponit in illis verbis, sufficit eis &c. Nota ergo iura & bon. pos. antiquis esse sublatas. Itē q̄ hodie sex sunt bo. posse ssiones, & septima, quę sequitur.

† alias non est, liberi.

e ¶ Constōnē nrām. De qua habuimus mentionē supra de successio lib. §. sed nostra.

† alias posuerimus.

f ¶ Posuimus. Vt supra de succes. libe. §. multis.

g ¶ Sufficit eis. s. tā cognatis, quam agnatis patroni.

missionē[a] facere dedit:[b] vt ipsa manumissio[c] eorū hoc in se hēat priuilegiū, & superuacua fiat supra dicta[d] bonorū possessio Sublata igitur p̄dicta q̄nta bonorū posses. in gradū eius sextā antea bonorū possessionē induximus, & quintam fecimus, quam Prætor proximis cognatis pollicetur.

¶ Bonorū possessio. Tanquā ex familia & Vnde liberi & parentes patroni, sunt sublatæ. Ang. Aret.

¶ Cūque antea fuerat septimo loco bonorū possessio, Tanquā ex familia, & octauo Vnde † liberi patroni patronæq;, & parētes eorū, vtrāque p̄ cōstōnē[e] nostrā, quā de iure patronatus fecimus penitus euacuauimus. Cū.n. ad similitudinē successionis ingenuorū, libertinorū successiones † posuimus,[f] (quas vsq; ad quintū gradū tantūmodo coarctauim⁹, vt sit aliqua īter ingenuos & libertinos dr̄ia) sufficit[g] eis tā cōtra tabulas bonorū possessio, quàm Vnde legitimi, & vnde cognati: ex quibus possūt sua iura vēdicare oī scrupulositate & inextricabili erore istarū duarum bonorū possessionum † resoluto.

¶ Etia hodie viget bonorum possessio Vnde vir & vxor, & sextum locum occupat. Et bonorum possessione. Vnde cognati manumissoris prorsus sublata, remaneat tantum sex bonorum possessiones ordinarie. Ang.

¶ Aliā vero bonorū possessionē, quæ Vnde vir & vxor appellatur, & nono loco īter veteres bonorū possessiones posita fuerat, & in suo vigore seruauimus, & altiori[h] loco, idest sexto eā posuimus: decima[i] † fuero bonorū possessione, q̄ erat Vnde cognati manumissoris, pro-

ADDIT.

Qui excludūt agnatos & cognatos ipsius liberti, vt l. liberto sine liberis. ff. de bo. li. nec eis fit iniuria, quia si stetissent ī seruitute, n habuissent cognationē.

h ¶ Alta vel altiori. Hinc trahe, q̄ digniores altiori loco sedere debent. Dignioresaltiori loco sedere dñr. † alias resoluta

(j) & est altior, qui proximior domino est.

SYL.

* ¶ Vide Cassan. ī Catal. gl. mun. in j. par. cō. xj. & xij. Tyrones vero posterio ri, vt C. de tyro. l. fi. li. xij. & ff de aqua plu. ar. l. j. §. pen. & C. de of. rec. pro l. potioris. Ar.

ADDI. (j) Et ad hoc imp lorari pōt offi. iud. non aūt agi actio ne iniuriarū secundū Io. Fab. hic.

† alias veteri.

i ¶ Decima. Bene dico [illegible] sexto poni, & hoc

alias quoq;.

ꝑter causas enumeratas a merito sublata: vt sex bonorū tantūmodo possessiones ordinariæ ꝑmaneāt, suo vigore pollētes. ¶ Si lex dat alicui bonorū possessionē de nouo, ex testō, vel ab intestato, illa dicit septima extraordinaria. Ang. ¶ Septima eas secuta, quam optima rōe Prætores introduxerunt. b Nouissime enim permittit edicto ijs ēt bonorum possessio, quibus vt det. d lege, d vel senatu sc. e vel constōne f cōprehēsum est: quam neq; bon. possess. quæ ab intestato veniūt, neq; ijs, q̄ ex testō sunt, Prætor stabili iure cōnumerauit, sed quasi vltimū & extraordinariū g auxiliū (prout res exegit) accōmodauit. s. ijs, q̄ ex legibus, senatuscōsultis cōstōnibusve principū ex nouo iure, vel ex testamento, vel ab intestato veniūt. ¶ Liberi & parētes, habent annū ad petēdā bonorum possessionē: alij agnati habent centum dies: & portio deficiens accrescit pari in gradu

& hoc dico sublata decima. Acc.
a Enumeratas. s. eo. §. cumque.
b Septima. Introduxerunt. vt ff. vt ex legi. & senatuscon. l. j. respon.
Bono. poss. septima extraordinaria vt cōpetat, duo sunt necessaria. c Vt def. bonorū possessio. Et no. duo esse necessaria, vt hæc bono. pos. competat. s. vt l. caueat, vt bono. possessio detur: & quod de iure ciuili non possit succedere: alias competit Vnde legitimi, vt ff. vnde leg. l. iij. & ff. vt ex leg. & se. cō. l. j. §. fi.
SYL. ¶ Dic tu secundū Ias. in l. certum. C. vnde legit. † alias quatuor necessaria primo, quod deferatur ex ll. nouis, & senatusconsultis: secundo, quod tales sint ll. ciuiles, & non prætoriæ: tertio, quòd per illas ll. nouas deferatur bon. pos. expresse & specialiter, non autē in indiuiduo nec nominati: quarto, quòd non sit vocatus per l. xij tab. ad hereditatem quæ colligūtur ex dictis omnium doct.]
† alias promittitur.
d Lege. Ponūt quidam exemplum ex testamēto, vt C. de inoffi. testam l. iij. §. sed cū eam. ex eo quod filius natus in puerperio, institutus præsumit. Ab intestato ponūt exemplum in agnatis fœminis, & in quibusdam cognatis, † Placet qui efficiuntur agnatis similes, vt supra de legit. agna. success. §. hoc etiā. Vtrunq; reprobo, † quia nulla lex expresse dat supradictis bonorū possessionē, sed eos succedere dicit: ergo nō datur hæc septima, sed Vnde legitimi, vt ff. vnde leg. l. iij. pone ergo exēplū ex testō in posthumo alieno instituto, vt s. eo. § j. Item tam ex testō q̄ ab intestato: pone exemplum in eo, q̄ decessit apud hostes: in cuius bonis datur bonorū pos. ex lege noua Cornelia, vt ff de bono. pos. l. iij. §. sed & eius.
Bono. poss. septima qñ hēt locum.
† Placet Alex. in l. fin. C. vñ leg. l iiij. colum.
¶ Hæc exēpla reprobātur per doc. maxime per Alexan. in l. certū. C. vnde legi. vbi Iason ponit alia exēpla, quæ ēt iudicio meo difficile saluari pñt: tñ non est mā pro iuuenibus.] SYL.
e Senatusc. con. Orfi. & Tert. vt ff. vnde legi. l. ij in prin. & §. fi. nam eis dat bon. pos. ibi, & nō succedebant de iure ciuili, vt supra ad Tertul. in princ. debet ergo dari hæc, vt ff. vnde leg l. iij.
f Constitutione. Ponūt exemplum supra de leg. agn. succes. §. hoc etiā. Itē C. de emā. li. l. fi. Sed hoc reprobo, cū lege nō caueatur eis dari bon. pos. vnde habēt Vnde legitimi, vt ff. vnde le. l. iij Potest tamē dici, quod ibi subaudiatur, maxime. Vel melius dic, si aliqua noua constitutio fieret de nouo, quæ daret bonorum pos. ex ea daretur hæc septima.
g Et extraordinarium. Nota duobus modis fieri bonorum possessionē extraordinaria: quia vaga, vt hic. Itē quia nō tribuit ius: vt Carboniana: & si venter mittat in possessionē: & illa q̄ dat gratia agnoscēdæ litis, quę dant fine
Carboniana possessio. ius non tribuit.

fine causę cognitione, vt ff. de car. edi. l.iij. §.causę, & de ventre in pos. mit. l.vbicunq;. §.interdū. & de inof. test. Papinianus. §.j. & aliç cū causæ cognitione, (j) vt ff. de bon. pos. l.iij. §.si cā. & quis ordo in bon. possess. ser. l. ij. §.dies, & §. in bonorum.

ADDIT. (j) Hodie autem sine petitione, & sine causæ cognitione & datione corā iudice agnoscunt, arg. l. pen. & fin. & quod ibi no. per glos. & doct. C. qui admit ad bono. pos. &c. Ange.

SY L. ¶ Cū igitur. Casus. In regula generali non ponitur: quæ habet suam rationē ibi, ne actiones &c. Ideo autem ius accrescēdi introductū est in bo. pos. qa inductū est in hęreditatibus ab intestato. poterat tū pro ratione dubitandi allegari, q aditio hęreditatis durat perpetuo, idest xxx. annis: vnde eadē ratione videbatur durare ius agnoscēdi bon. pos. Tamē restrictū est ex cā prædicta: qa ēt q habe ret ius deliberādi hęres, tū potest statui tēpus a iudice ad instātiā creditorum ad deliberādū, non minus c. dierum, & regulariter anni, vel triū mensium, scd̄m alios: ideo qd̄ necesse erat facere iudicem in hærede, in bo. pos. taxatū est edicto. No. q non debet pręiudicari creditoribus differendo solutionem, & alia vt per doct. hic.

vel ad alium deuoluitur per successorium edictum. Are.

¶ Cū igitur plures[a] species successionū Prætor introduxisset, easque ordinē disposuisset, [b] & in vnaquaq; specie successiōis sępe plures extēt dispari gradu personæ ne actiones creditorū differrent[c] sed haberent quos cōuenirent: & ne facile ī possessionem bonorū defuncti mitterētur, & eo mō sibi cōsulerent: ideo petendæ bonorum possessioni certum tempus pręfiniuit. Liberis itaq; & parentibus, tā naturalibus,[d] quàm adoptiuis in petēda bono. possessiōe anni[e] spatium, cęteris aūt agnatis, vel cognatis, centum dierum dedit. Et si intra hoc tempus aliquis bon. possessionem nō petierit, eiusdem gradus personis accrescit:[f] vel si nullus sit, deinceps ceteris bonorū possessionē perinde ex successorio edicto[g] pollicetur,[h] ac si is, qui pręcedebat, ex eo non esset[i] numero.

¶ Primo repudiante bonorum possessionē, statim sequenti incipit currere tēpus. Ang. Aret

a ¶ Plures. Quia decem: quarum sex remanserunt ordinariæ, vt supra eod. §.aliam, vsque ad §.septima.

b ¶ Disposuisset. Alio modo ī edicto, quam de facto competit, vt diximus supra eo. tit. § sunt autem. ver. sexto.

c ¶ Differrentur. Sic ff. de successo. edi. l. j. ȷ. tū.

d ¶ Naturalibus. & emācipatis & emācipantibus, vt ff. de suc. edic. l. j. §.fin.

e ¶ Anni. In honorē sanguinis: immo nō vidētur coarctandi, cū velut ad ppria bona veniant, vt ff. eo. l. j. §. Largi', & de lib. & posth. l. in suis.

f ¶ Accrescit. Partes enim non petentium accrescunt petētibus, † vt C. quādo nō pe. par. pe. ac cres. l. j.

† Et hoc verū ēt ipso iure quando eodē iure succedunt, secus si diuerso. vt hic p Ang.

g ¶ Ex successorio edicto. Hoc intellige in cognatis: sed inter agnatos successoriū edictū locū nō habebat: sed hodie vtrunque locū habet, vt supra de legit. agna. succes. §.placebat.

h ¶ Pollicetur. Scilicet prætor.

i ¶ Non esset. Exclusus tū tanquam filius admitti potest vt agnatus, & exclusus vt agnatus admittit vt cognatus, vt sibi succedere videatur, vt ff. de succes. edic. l. j. §.sed videndum.

ADDIT. Tu dic, q simplex repudiatio, vel relata ad hereditatem concernit omne ius & omnes vias succedendi, quando habet substitutum, secus si ad ius adeundi, quia ad illud tātū refertur, quod exprimitur: nisi esset

adie-

adiecta causa generalis, puta quia hæreditas est damnosa, vel similis. nam ex tali ratione repudiatio ad vtrunq; refertur, secundum Ang. Aret. hic.

decreti, quod olim interponebatur, est introductum vt fiat coram iudice, & sic quasi æquiparata est aditioni, quę quoquo modo fiat valet. l. pro hęrede. ff. de acq. hæred. No. summarium.

¶ Si quis itaque delatam sibi bonorũ possessionem repudiauerit, [a] nõ quousque tempus bonorũ possessioni præfinitũ excesserit, expectatur, sed statim cęteri ex eodem edicto admittuntur. [b]

¶ Tempus petendi bonorum possess. est vtile, & hodie bon. possessio. põt qualitercunq; sine solẽnitate peti. Aretinus.

¶ In petẽda autem bonorum possessione dies vtiles [c] singuli cõsiderantur. Sed bene anteriores prĩcipes [d] & huic causæ prouiderũt, ne quis pro petenda [e] bonorum possessione † curret, sed quocunque modo admittentis cã † iudicium (intra

† alias currat.

† alias indiciũ.

SYL. ¶ Si quis itaque. Casus. Ita potest figurari: quęrebatur, an tẽpus secundo in gradu inciperet currere statim primo repudiante, an vero expectandum sit tempus, quo terminus primo constitutus a. l. finiret, & videbatur expectandum finem termini primi, qa in præiudiciũ sequentis non videtur posse primum renunciare dilationi & tempori dato ad agnoscendum, iuxta ea quæ ponit Bart. in l. si arrogator, colum. vij. ff. de adoptio. Contrarium dicitur, eo quia cessat causa dilationis, quę erat tempus constitutum primo: ideo eo repudiante statim admittitur sequẽs: quia frustra expectatur tempus, cuius euentus nihil operatur. lege aliquando, in fine. ad Velleia. No. regulam tex. nostri.

a ¶ Repudiauerit. intra suũ tempus.

b ¶ Admittuntur. Vt C. eod. l. fi.

SYL. ¶ In petenda. Casus. In regulis generalibus in materia bon. posses. non figuratur: quarum ratio est, quia licet alias tempus sit continuum regulariter. l. prima. ff. de diuer. & tempo. præscrip. tamen quia sicut non admittitur ad adeundum, qui nescit sibi delatam hæreditatem, & ex quo capite, ita neq admittitur ad petendũ bonorum posses. cum ergo agere non possit, non debet posse ei currere præscriptio. l. prima C. de ann. except. quod autem sine solennitate hodie bo. pos. agnosci possit, hoc a principibus introductum est, solum in memoriam

c ¶ Dies vtiles. In quibus tria concurrere oportet], scilicet quod iudicis copia sit. Itẽ actoris. Item rei, vt ff. de diuer. & tem po. pręscrip. l. prima, & ff. quis ordo in bon. poss. ser. l. prima, in princ. & § dies.

ADDIT. Hoc verum intellige de iure antiquo, Item in illis bonorum posses. quę tribuunt ius: secus in alijs, vt est bon. posses. quæ datur gratia litis agnoscendę, Item Carboniana, & quę ventris nomine: de quibus, an tribuant ius in poss. & an hodie procedant, & in eis locum habeat iste tex. vide Ioan. Fab. hic. Hodie autem indistincte in omnibus bon. poss. dies dicuntur vtiles, etiam si iudex pro tribunali non sedeat, & incipiunt currere a die scientiæ, & currunt quandiu non dubitat, an sibi competat bonorum possessio, secundum Ang.

d ¶ Principes. C. qui admit. ad bon. pos. l. pen. & fi.

e ¶ Pro petenda. Erat enim alia edictalis, quę ex edicto mortui prætoris competebat: hanc non erat necesse peti, vt ff. de bonorum posses. l. iij. §. sed si nemo. Alia decretalis, quæ a prętore viuo decernitur, (j) & hoc olim solenniter: hodie sufficit, quocunque modo dicat se velle agnoscere, quæ iudicialis dici potest, quia in iudicis præsentia agnoscitur, vt hic, & C. qui admitti ad bono. pos. l. pen. & fi. Item nunquid hodie bonorum possessiones locum habent? Respon. sic:

Bonorũ possessio est duplex.

sic nã & eas proponere quis pōt, & cō tratab. necessaria ēt cū filio emancipa to & pretetito. Itē vñ vir & vxor necesfaria vt:& vt olim aliç non erāt necessariç, sic nec hodie: eis tñ vti possum⁹. Alij contra, cū nouus modus succedēdi sit Iuctu⁹, vt in Authē. de hær. ab in test. p totū. * ¶ Tu dic scdm Al. in l. delata. ff ꝯ ver. sig. bon. poss. edictales eē, quas ordinarias vocamus, de qbus hoc ti. tractaī, q̄ ius tribuunt: de cretales aūt extraordinarias, q̄ sūt facti: vt Carboniana, & q̄ litis agnoscēdæ gratia decernitur.]

statuta tñ tpa) ostenderit,[a] plenum hēat earum beneficium.

¶ De acquisitione p arrogationem.

¶ Olim omnia bona arrogati acquirebātur arrogatori, exceptis ijs, quę per capitis diminutionem perduntur: hodie vero acqritur solus vsufructus, vt par sit patri naturali. Arct.

Est & alterius generis p vniuersitatem successio,[b] q̄ neque. l. xij. tab. neq; Prętoris edictio, sed eo iure, qđ cōsensu[c] receptū ē, introducta est. Ecce. n. cū pr̄familias sese in arrogationē dat, omnes res[d] ei⁹ corporales & incorporales, quæque ei debitę sunt, arrogatori antea[e] qui dē pleno iure acqrebant, exceptis ijs, q̄ p capitis[f] diminutionē pereūt, qualessūt operarū[g] obligationes, & ius agnationis:[h] (vsus etenim & vsusfructus, licet

Est & alterius. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primo vnde fuit introducta acquisitio per arrogationem. Secundo postea illud declarat tā de iure antiquo quā moderno, & qđ arrogatori acqraī. Tertio, an arrogator teneaī ad debita arrogati. Scđa ibi (Ecce. n.) Tertia ibi. (Sed ex diuerso.)

¶ Casus. In l. corrigente vel corrctio nē referentē nō ponit̄ nisi taliter: eu ius rō est, ne plus iuris habeat ciuilis pr̄ q̄ naturalis, auth. itaque. C. com. de suc. No. qđ dictū est ī sūmario.] SYL.

ADDIT. Hodie tñ recessit ab aula: quia nec decreto nec partis citatione opus est, vt d. l. §. secundum Ang.

SYL. * ADDITIO. Aemyl. Fer. ex manu scriptis libris ita legit. Ne quis pro petēda bo. pos. curet, sed si quocunq; mō admittēdi eā volūtarē demōstrauit, & iudiciū intra statuta tñ tpa ostēderit, plenariū (alias plenissimu) hēat & c. eu ius lectionis vestigia, sane non parua deprehēdimus ī antiquo libro manu scripto, quē nobis Germanus Colladonius iurisc on. doctissim⁹, cōmodauit.

a ¶ Ostēderit. Corā quocūq; iudice.

¶ De acquisitione per arrogationem.

Continuatio. ¶ Quia bona, q̄ nobis acquiritur tit. vniuersali, aut acquirūt p aditionē hęreditatis, aut p bo. pos. aut p arrogationē, aut p addictionem bonorū causa libertatu conseruandarū. §. fi. supra p quas perso. no. acq. iō viso supra de hę re. & bo. pos. sequitur videre de acquisitione per arrogationem. Porcus.

b ¶ Successio. vt ff. pro soc. l. actione. §. societas.

c ¶ Consensu. s. arrogātis & arrogati.

d ¶ Omnes res. Et etiam filii, vt supra de adopt. §. illud.

e ¶ Antea. i. iure veteri.

f ¶ Per capitis diminutionem. s. minimam. nam dādo se in arrogationē, minimam capitis diminutionē patiī, vt supra de capi. di. §. minima.

g ¶ Operarum. Hoc intellige de ope ris, q̄ a libertis debenī, & non trāseūt ad hæredē extraneū, vt sunt obsequiales, quæ in faciēdo consistunt. s. assurgere, & similia, vt ff. de ope. li. l. liberti itē in fabrilibus incertis, vt ff. de ope. lib. si operarum iudicio. Aliud si cōduxerit ille arrogatus operas alicuius, nam istæ arrogatori queruntur. Operas obsequales debent liberti patronis.

h ¶ Ius agnationis. ius succedēdi, qđ quis per agnationem consequitur, & hoc hodie est, vt infra eo. §. mortuo.

¶ Hoc tñ secundū Ang nō est verum, SYL.

† alias connumerent. his antea † cōnumerabantur, attamē capitis diminutione minima eos tolli ꝓhibuit nostra cōstō. a) Nūc aūt b nos eādē acquisitionē, quæ per arrogationē fiebat, coarctauim' ad similitudinē natura liū c parentū. Nihil. n. aliud, nisi tātūmodo vsusfructus, tam naturalibus parentibus, quā adoptiuis ꝑ filiosfamilias acquirit in ijs rebus, quæ extrīsecus d filijs obueniūt, dominio eis integro seruato.

¶ Arrogator succedit arrogato, nisi sint certę psonę, q̄ ipsum excludant. Angel.

¶ Mortuo aūt filio arrogato ī adoptiua familia, & dominiū rerū eius ad arrogatorē pertransit, nisi supersint aliæ personæ e quę ex cōstōne nostra patrem in ijs, quæ acquiri non possunt, f antecedant.

¶ Arrogator non tenetur noīe ꝓprio ad debita arrogati prius contracta, sed noīe filij tenetur. Ang.

¶ Sed ex diuerso, ꝓ eo qđ is debuit, q se in adoptionē dedit, ipso qdē iure arrogatorē nō tenet, sed noīe filij conuenit: g & si noluerit eū defendere, permittit creditoribus per competentes nostros magistratus bona, quæ eius cum vsufructu futura fuissent, si se alie- SYL. Continuatio

quia stante æquipatatione cognationis & agnationis, sublata agnatione remanet cognatio: & ideo agnatus retinet successionem patris naturalis.]

¶ Item ius petendę bono.poss. perit, si ante eā petitā ad arrogandū se dederit. Aliud si iā petijt, vt ff. vn̄ lib. l.fi.& de cōtratabu.l.iij. §.si emancipatus. Acc.

ADDIT. Ius tñ adeūdi de iure ciuili indistincte retinet: & forte etiā inuitus adire cogi poterit ad instat naturalis.

a ¶ Constitutio. C. de vsufru.l.corruptiōnem.

b ¶ Nūc autem. Aduersa ī ei, quod supra dixerat, ꝙ omnes res acquirebantur arroganti.

c ¶ Natura liū parentū. Vbi in aduētitijs tantum vsusfructus quęritur, vt C.de bo.quæ lib. cum oportet.

d ¶ Quæ extrinsecus.i.in aduētitijs,

SYL. ¶ Mortuo aūt. Casus. Non ponitur ī regula generali. No.q̄ succedat arrogator: & quæ sint personæ excludētes, dic vt in glo.]

Arrogato quæ personæ succedere debent. e ¶ Aliæ personę. Vt descendētes ex fillo arrogato, vt C.cōia de success.l.fi. vbi est constitutio, de qua hic fit mentio. Itē si hic arrogat' esset impubes & impubes decederet, admitterēī etiā alij ex stipulatione, vt ff.de adop.l.nō aliter, & l.his verbis, & l.hæc autē, & supra de adop. § cum aūt. Sed quid in patre naturali, a quo hic arrogat' erat emancipatus? R̄n. Plac. eum præferri arroganti. (j) sed hodie fratres vtrinq; coniuncti vocantur cum arrogāte, vt in Authē.de hær. ab inte. §.cōsequēs. colla ix.

ADDIT. Quod verū intellige, vbi arrogatus ē sibi in secundo gradu: vt quia est arrogatus tanq̄ nepos: alias secus, secundum Angel. hic.

f ¶ Nō possunt. Vt ī aduentitijs, ꝓfectitia n. sibi non auferuntur.

¶ Sed ex diuerso. Casus. Quærebat, an arrogator de debitis añ contractis teneatur: & vr̄ ꝙ sic, quia cū bona oīa trāseant in eū, debet teneri, vt fiscus l. iij.C.ad l.Iul de vi. Item ī eo cui bona addicuntur gratia conseruādarum libertatū. quia vtilibus tenetur. l. iij. ff. de fideicom.libert. Tamē contrarium dicitur hic: nō tamen quod non possit conueniri, sed habet facultatem reluendi se, permittēdo bona arrogati possideri, prout dicitur etiam in fisco lege prima. § an bona. ff. de iure fis. & ibi Bartolus.] SYL

g ¶ Conuenitur. de facto. nam nō tenetur de iure, sed de ijs quę contraxit postquam fuit arrogat', tenetur de peculio, vt ff. de pecul. in arrogatorem, &

(j) & si tunc non defendat pater, in bonis ipsius patris fit missio, vt ff. quibus ex cau. in pos. eat. Fulcinius. §. si quis. Accursius

ADDITIO. (j) Quod verum si contraxit de peculio: alioquin si sibi hereditas delata fuerit, distinguit an iussu patris q̄sierit, vel nō & an filius repudiet, & pater adierit pro se: & econtra: sicut fit in naturali & legitimo, vt l. fi. §. j. C. de bonis quæ lib. Ang.

Continuatio. ¶ De eo cui libertatis cā bona addicūtur. ¶ Supra visum est de acquisitione, quæ fit per arrogationē & sic titulo vniuersali: verū quia est & alia, quæ fit per addictionem bonorū libertatum conseruādarū causa §. fi. supra per quas personas nobis acqu. iō subdit de eo cui libertatis causa bona addicuntur. Christo. Por.

no iuri non subiecisset, possidere, & legitimo modo ea disponere.

¶ De eo cui libertatis causa bona addicuntur.

¶ Si hæreditas illius, qui libertates reliquit, non adeatur, potest ille, cui libertas est relicta; vel alius petere sibi addici bona defuncti, & satisfacere creditoribus: & erit tanquā successor defuncti: & serui, quibus libertas directo vel per fideicōmissum est relicta, erunt liberi, etiam si bona forent a fisco occupata. Ang.

Accessit nouus [a] casus successionis ex constitutione [b] diui Marci. Nā si ij, qui libertatē acceperunt [c] a domino ī testamento, [d] ex quo nō aditur [e] hæditas [f] velint bona sibi addici libertatum conseruandarū causa, audiuntur. Et ita diui Marci rescripto ad Pompilium Rufum continetur. Verba rescripti ita se habent:

Si Virginio Valēti, qui testamento suo libertatem quibusdam ascripsit, nemine successore ab intestato existente, in ea causa bona eius esse cœperunt, vt † venire [g] debeant, is, cuius de ea re notio est aditus, rationem desiderij tui habebit: vt libertatum tam earum, quę directo, quam earum, quæ per speciem fideicommissi relictæ sunt, tuendarum gratia addi-

† alias venundari.

Accessit nouus casus &c. ¶ Totus iste tit. diuidit̃ in quatuor partes. Primo ponit acquisitionem causa libertatis cōseruandæ. Secundo illud prescriptū diui Marci probat. Tertio verba dicti rescripti interpretat̃. Quarto illud supplet. Secūda ibi (Et ita diui) Tertia ibi (Hoc rescripto.) Quarta ibi (Sed cū multas. Diuisio

a ¶ Nouus. Et est hic quartus succedendi modus, vt supra per quas psonas nobis acqui §. fin.

b ¶ Ex constitutione diui Marci. Cuius verba sunt ī eo. §. si Virginio.

c ¶ Acceperunt. destinatione.

d ¶ In testamēto. Idem priuilegium dat̃ cuilibet petēdi bona hac cōtēplatione vt C. de testam. ma. l. fi. Accur.

ADDITIO. Et is præfert̃, qui præueniet, vt ibi in e. l. fi §. sancimus.

e ¶ Non aditur. s. ab hærede.

f ¶ Hæreditas. quō ergo valet quod ī eo relictum est, vt C. de fideicō. l. eam quam? Rñ. hic speciale est.

g ¶ Venire. Id est vendi.

SYL. * ¶ Addicere quid proprie significet, declarat Budæ in Anno. ad Pand. titu. de in diem addi. est enim hoc titu addici idem fere quod adiudicari: vnde Prætoris verba erant, Do, dico addico.]

cāt tibi, ſi idonee [a] creditoribus [b] caueris de ſolido, quod cuiq; debetur, ſoluēdo. Et ij quidē, qui bus directa libertas data ē, perinde liberi erunt, ac ſi hæredi tas adita [c] eēt: ij aūt, quos hīs manumittere rogatus eſt, a te libertatē conſequent: ita, vt ſi non alia cōdōne velis tibi bona addici, quā vt ij ēt, q directo libertatē acceperūt, tui [d] liberti fiāt. Nā huic [e] ēt voluntati tuæ, ſi ij, quorū de ſtatu agit, conſentiāt, [f] auctoritatē noſtram accommodamus. [g] Et ne huius reſcriptionis noſtrę emolumentum alia ratione irritum fiat, ſi fiſcus bona agnoſcere voluerit, & ij qui rebus noſtris attēdūt, [h] ſciāt commodo pecuniario præferendam [i] eſſe libertatis cām, & ita bona cogēda, [k] vt libertas ijs ſalua ſit, quā adipiſci potuerunt, ac ſi hrēditas ex teſtō adita [l] eſſet.

¶ Bonis addictis ceſſat vēditio ipſorum Aret.

¶ Hoc reſcripto ſubuentū eſt & libertatib⁹, & defunctis, ne bona eorum a creditoribus poſſideantur & veneāt. [m] Certe ſi ſuerint hac de cauſa bona addicta, ceſſat bonorum venditio: exiſtit enim defuncti defenſor, & quidē idoneus, qui de ſolido creditoribus cauet.

¶ Addictio bonorū tunc demū habet locum, cū defunctus reliquit libertates ex teſtamenta vel ab inteſtato. Ang.

¶ In primis hoc reſcriptū toties locū habet, quoties teſtō

a ¶ Idonee. Fideiuſſoribus, vel pignoribus, vel fide habita, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. addici.

SYL. ¶ Et ſic verbū cautio, qđ ſui natura importat nudā cautionē, ꝑꝑ adiectū verbum, idonea, exigit fideiuſſores, vel pignora: & ita cōiter interpretaꝰ: patiꝰ tñ plures exceptiones, de qbus late ꝑ Iaſ. in l. ſancimus. C. de ver. ſi.]

b ¶ Creditoribus. vel oībus, vel vni noīe omniū, (j) vt ff. de fideic. liber. l. iiij. §. creditorib⁹.

ADDI. (j) No. caſum, vbi priuatus pōt ſtipulari pro altero, cōtra l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de ver. obl. & in §. alteri. īfra de ver. ob. & eſt ratio fauore libertatis, vt facilius poſſit dari expedimentū, quæ libertatē ſerui conſequātur. Ang.

c ¶ Adita eſſet No. mirabile, ꝙ ex hac pactione ſerui fiūt liberi vt orcini, vt hic, & ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. ij qui ad. Qui ſint orcini, & vnde dicātur, dictū eſt ſupra de ſing. re. per fideic. reli. § pe.

d ¶ Tui liberti fiant. ſubaudi, hoc tibi concedimus, ſed operas neq; orcinis; neq; ab eo manumiſſis imponet, vt ff. de ope. lib. l. ſi quis hac lege.

e ¶ Nam huic. Subaudi, cōcedimus.

f ¶ Conſentiāt. Alias in ſeruitute remanent, & quē nolunt habere pronū, habebūt dominū. C. de manu. teſt. l. fi. §. iiij.

ADDIT. Vide qđ no. in d. l. fi. qa qđ diciꝰ hic, obtinet vbi extraneus petit addici: ſecus ſi ſit aliquis de illis, cui ſit relicta libertas qm etiā pōt petere diſſētientibus alijs. Ang.

g ¶ Accommodamus. ff. de fideicom miſ. lib. l. iiij. §. ij qui.

h ¶ Attendunt. Vt procuratores noſtri.

i ¶ Præferendam. hoc eſt, quia cōpetent libertates.

K ¶ Cogenda. i. accipiēda per fiſcū.

l ¶ Adita eſſet. Olim pti⁹ fiſcus admittebaꝰ bonis nō aditis ab alio, & etiā aditis, dummodo eſſent bona ſoluendo: alias aditio ab alio facta valebat, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. pe. hodie indiſtincte admittuntur, vt C. de teſtamen. l. fi. § penul.

m ¶ Hoc reſcripto. Veneant. id eſt uendantur.

Eam

libertates datę sunt. Quid ergo si quis intestatus decedens, codicillis libertates dederit, neq; adita sit ab intestato hr̄ditas, an fauor cōstitutionis debebit locū habere? Certe si intestatus decesserit, & codicillis dederit libertatem, competere eam [a] nemini dubium est. Tunc enim constitutioni locum esse verba ostendunt, cū nemo successor [b] ab intestato existat. Ergo quandiu incertū erit, vtrum existat, an nō, cessabit constitō: si vero certū esse cęperit neminem [c] existere, tunc erit constitutioni locus.

¶ Licet ille, qui repudiauerit hæreditatem, possit in integrum restitui, & iterum adire, tamen addictio semel facta & libertates nō cessabunt.

¶ Si is, qui in integrū restitui potest, abstinuerit hęreditate, an quāuis potest in integrū restitui, † potest admitti cōstitutio, & bonorū addictio fieri? [d] qd ergo si post addictionē libertatū conseruādarū causa factā, in integrū sit restitutus? Vtiq; non erit dicendū reuocari libertates, qa semel competierunt.

¶ Si libertates datæ fuerint inter viuos, datur addictio bonorū: sed reuocatur in dubium, an datæ fuerint in fraudem creditorum. Aret.

¶ Hæc constitutio libertatum tuēdarū causa īntroducta est. Ergo si libertates nullæ sunt datę, cessat hæc constitutio. Quid ergo si viuus dederit libertates, vel mortis causa, & ne de hoc quærat, vtrum in fraudem creditorū, an non factum sit, idcirco velint sibi addici bona, an audiēdi sint? Et magis est vt audiri debeant, † & si deficiant verba constitutionis.

¶ Supplet rescriptū diui Marci. Ang.

¶ Sed cū multas diuisiones [e] eiusmodi constitutioni deesse perspeximus, lata est a nobis plenissima constitutio, [f] in † qua multæ spēs [g] collatę sunt, quibus

a ¶ Eam libertatē. Accursius.

b ¶ Successor. Nūquid ex testamento vel ab intestato erit iste hæres? Respon. neutrum dici potest. Dic ergo hunc anomalum successorē esse, sicut illum qui succedit hęredi non implenti defuncti volūtatem, vt in Authentico de hęr. & falcid. §. in omnibus, collatio. prima & iura sepulchrorum habet vt bono. possessor, vt ff. de fideicō mis. liberta. lege quarta. §. is autem cui.

Successor anomalus.

SYL. * ¶ Hanc glo. multum commendat Batto. in eodem authenti. §. & hoc, ad fi. & de isto hęrede anomalo vide Zasium in Intellect. sing. fol. primo.]

c ¶ Neminem. hæredem ab intestato.

† alias possit.

ADDIT. Puta quia repudiauit vel lapsus ē terminus præfixus ad instātiam petentis bona sibi addici: sed si solum ad instantiam creditorum fuisset præfixus, haberetur pro hærede. Ang.

d ¶ Si is q. Fieri. Et respondeo sic, vt ff. de fidei commiss. libert. l. iiij. §. j. Accursius.

e ¶ Sed cū. Diuisiones, idest casus.

f ¶ Constitutio. C. de testa. manu. lege fin.

g ¶ Species. idest casus.

¶ De successionibus sublatis. Rubr.

¶ Supra visum est de multiplici specie successionum, sed quia sūt quędā, quę hodie sunt sublatæ, vt est illa quę fiebat per bonorum venditionem, vel Senatusconsultum Claudianū, ideo subdit de successionibus sublatis. Christopho. Porcus.

Continuatio. *

† Nota locum esse legis dispositioni, tametsi verba deficiant, dummodo vigeat eius ratio.

¶ De successionibus sublatis, quæ fiebãt per bonorum venditiones, & ex senatusconf. Claudiano.

¶ Successio facta per venditionem bonorũ debitoris est hodie sublata. Aret.

ERant ante prędictam successionẽ olim & alię per vniuersitatẽ successiones: qualis fuerat bonorum emptio,[a] q̃ de bonis debitoris vẽdendis, per multas ambages[b] fuerat introducta: & tũc locũ habebat, qñ iudicia ordinaria[c] in vsu fuerant: sed cum extraordinarijs iudicijs posteritas vsa ẽ, ideo cũ ipsis ordinarijs iudicijs ẽt bonorũ vẽditiones expirauerũt:[d] & tantum modo creditoribus datur officio iudicis bona[e] possidere, & prout vtile eis visũ est, ea disponere: qđ ex latioribus Digestorũ libris[f] perfectius apparebit.

¶ Successio, quæ fiebat per Senatusconsultum Claudianum, est hodie sublata. Angelus.

¶ Erat & ex Senatusconf. Claudiano miserabilis per vniuersitatẽ acquisitio: cũ libera mulier seruili amore bacchata,[g] ipsã libertatẽ per Senatusconf. amittebat, & cum libertate substantiam:[h]

Diuisio. ERant ante. ¶ Totus iste tit. diuidit̃ ĩ duas partes. Primo tollit vẽditiones & successiones, quę ex eis fiebant. Secundo, quę fiebant ex senatusconsulto Claudiano. Secunda ibi, (Erat.)

a ¶ Emptio. i. venditio, † vt sequit̃: sic & ff. de actio. emp. vę teres. Accur. ADDITI. Quod facit, vt pœnale dispositum in vno, pura vẽdẽte, habeat locum ẽt in emẽte, cum sint correlatiua.

† No. quod sæpe verbũ venditio ponit̃ pro emptione & econtra, & aduerte, quod fortius dico, quod licet simpliciter dicatur vnũ intelligit̃ de vtroque, quia sunt correlatiua vt l. fi. C. de indi. vid. tol. & l. j. ff. de accept. Ang.

b ¶ Ambages. Nã proponebat creditor actionem, & si cadebat a syllaba, cadebat a cã: si vero nõ cadebat, bona debitoris absentis vel pręsentis vẽdebat sua auctoritate, quod hodie nõ est, vt hic & C. de formu. & impe. l. j. & ij.

c ¶ Ordinaria. i. solemnia.

d ¶ Expirauerunt. i. recesserunt.

e ¶ Bona. s. omnia, vt ff. quib. ex cau. in pos. ea. l. j. sed hodie pro mensura debiti declarati, vt in Auth. de exhi. & intro. re. §. si vero. col. v. ADDITIO. Dic hoc verum, quando agitur personali, secus si agatur ẽt hodie reali vel hypothecaria, quia iura antiqua remanent incorrecta: & sic fit missio in solidũ in pos. vt no. gl. in auth. ei qui. C. de bo. auct. iudi. po. & in l. iij. C. de procura.

f ¶ Libris. vt ff. quib. ex cau. ĩ poss. ea. per totum, & de bonis auc. iud. pos. per totum.

g ¶ Erat. Bacchata. i. capta vel decepta. Vt. n. vino quis capit̃ vel baccho, ita & amore. Itẽ furore amoris vir vehemẽtius inuenit̃, vt ĩ auth. qui mo. nat. effi. leg. §. illud. coll. v. ADDIT. Et maxime ĩ iuuenibus, vñ ver. Militat in teneris annis amor hospes amęnus. Est in canicie ridiculosa venus. Facit c. cũ in iuuentute, extra de præsumpt.

Ebrius & mulier luxuriosa æquiparantur.

h ¶ Substantiam. Si coniungebat se alieno seruo, & contra dñi nunciationem, vt C. ad Senatusconsultum Claudianũ. l. j.

¶ De obligationibus. ¶ Hic incipit tertia pars principalis diuisionis toti⁹ istius operis gratia cõmodioris diuisionis, & ẽt materiarũ, facit l. Caius. §. j. ff. de leg. iij. cum si. ibi no. quoniã hic tractatur de tertia parte, siue de tertia materia, in qua versatur ius nostrũ, qm̃ versatur circa tria, aut circa per-

Continuatio Ang.

personas, aut circa res, aut circa actio nes & obligationes, vt supra de iu. na tu. gen. & ciu. §. fi. Vsq; huc tractauit de personis, & rebus, vt dicit gl. rubr. igitur aliam & tertiam partem faciemus de obligationibus, & actionib', & per consequēs de tertia materia totius iuris ciuil. s. Aret.

Conti- nuatio. Accur. ¶ Accur. autem sic continuat istam rubricā: Dictum est supra de personis, lib. j. de rebus in secundo & tertio vsque huc, nunc de actionibus debet dicere, vt supra de iu. natu. §. fi. sed quia obligatio mater est actionis, vt ff. de procur. licet. §. ea obligatio. ideo præmittitur de his obligationibus, & ideo dicit hic, Nunc &c. Accursius.

SYL. ¶ Aduerte quia hoc dictū est falsum. Si enim esset mater, posita matre poneretur filia, quia sunt correlatiua, quod tñ est falsum, quia est dare obligationem sine actione. l. nisi. l. si tutor ij §. fi. ff. de tut. & rat. distra. vbi statim q̄ tutor incipit administrare, nascitur obligatio. & tamen actio non oritur, nisi finita tutela. Nec obstat. §. licet, quia verbum, parit, non stat proprie, sed prout stat in l. si bene collocatæ, ff. de vsur. in c. perfodiens. de homicid. in cap. dilecto. de præb. * Limitāda itaq; est gl. vt procedat in actione personali, non in reali. Item in actione natiua, non datiua, quę datur a l. sine vlla obligatione, Iason infra de act. in prin. in iij. col. ad finem.]

Diuisio. ¶ Nunc transcamus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit diffinitionem obligationis. Secundo ponit vnam diuisionem obligationum. Tertio ponit secundam diuisionem. Quarto illam diuisionem in aliam subdiuidit. Secunda ibi (Omnium autem.) Tertia ibi (Sequens,) Quarta ibi (Prius est.)

SYL. ¶ Casus. Ita figurari potest. Cum simus aggressi tractatū de obligationibus, prius est vt cognoscaē id, de quo disputatur, & eius diuisiones, vt ordinate in ipsa materia procedi possit: ad quod respondetur, prout in tex. & casus est literalis. No. quid sit obligatio. Item q̄ est ius. Itē quod eius vigore quis dicitur victus. Itē quod astingit ex virtute sibi a iure ciuili tributa. Itē quod obligationes aut ciuiles sunt, aut prætorię, & quę sint ciuiles, & quę prętorię. Item quod sunt ex contractu vel quasi, delicto vel quasi, & illę quę ex contractu sunt, contrahuntur aut re, aut verbis, aut literis, aut consensu.

quod indignum nostris temporibus esse existimantes, & a nostra ciuitate deleri, & non inseri nostris Digestis concessimus.

¶ De obligationibus.

¶ Continuat & diffinit obligationem. Ang. Aretinus.

Nunc transeamus ad obligationes. Obligō [a] est iuris vinculum,

Obligationum quędā est ciuilis tm, quędā natu ralis tā tum, q̄dā ciuilis & naturalis simul.

a ¶ Obligatio. Videtur, quod nulla obligatio diffiniatur. Nam ciuilis sola non habet effectum exigendi, vt patet in obligatione literarum ante biennium, vt infra de liter. obligatio.

SYL. ¶ Hæc opinio communis est, quamuis Vltramont. velint, nec naturalem nec ciuilem natam, de quo in lege cum quis. C. de iuris & facti ignorantia.]

¶ Item patet in obligatione ciuili & naturali simul: nam si pactum fieret de non petendo tollitur naturalis, & remanet ciuilis, ut ff. de solutio. Stichum aut pamphilum. §. naturalis. & tamen non habet effectum istum, ut infra de exceptlon. § præterea. Item nec naturalis, quia nec per eam fit exactio. licet impediatur repetitio. ff. de donatio. lege hoc iurē. §. fina. & ff. de condictio. indeb. l. iudex, & lege Iulianus. Sed dic quod simul vtraque hic diffinitur. Item si bona est diffinitio, ergo conuertitur cum suo diffinito. ubicunque ergo est iuris uinculum, est obligatio, & econtra, ubi non est tale iuris uinculum, non est

Diffinitio bona conuertitur cū suo diffinito.

 obli

obligatio: ergo nec fideiussor adhiberi potest, vt ff de verbo.oblig. l.j. §. si qs ita. in fi. q est falsam, qa naturali obligationi accedit, vt infra de fideiuss.i prī. Sed dicas, q hic est deceptio: nā si dicas, non est obligatio.s. ciuilis & naturalis, vera est, si dicas obligatio.s. nulla, etiā naturalis, falsa est. & sic vis est in dictione, obligatio. Vbicūque enim dico, quòd naturali obligatione quis tenetur, intelligo de iuregētium, quia conuenit solis hominibus & omnibus.

SYL. ¶ Adde, quòd hæc opin. cōis est, cōtra quam disputando tenet Fortun. in l. si vnus. §. pactus. in vij. col ff. de pact. vbi tenet, q hic sola ciuilis diffiniatur.]

ris [a] vinculum, quo necessitate [b] astringimur alicuius soluendæ rei [c] secundum

a ¶ Iuris vinculū. i. ius vinciēs. & sic est res incorporalis, vt supra de rebus corp. & incorp. in fi. vt enim boues funibus visualiter ligantur, sic homines verbis ligantur & intellectualiter, vt ff de verb. sign. l. rei. §. j †.

† Fortasse voluit allegare l. nōis & rei. §. j. eo. titu. vel l. ob ligamur ff. de action. & oblig.

ADDITIO. Iuxta illud, Verba ligāt homines, taurorum cornua funes. Cornu bos capitur, voce ligaī homo.

b ¶ Necessitate. Tunc. n. vere debitor est, cum necesse habet soluere, vt ff. de verb. sign. l. debitor. & ita secūdū hoc nulla obligatio, cui opponitur exceptio. diffinitur hic, quod verū est, si opponatur exceptio ideo, quia desijt esse vinculum naturale vel ciuile, nam quædā exceptiones proponuntur etiā quando vtrunque vinculum adest, vt Macedoniani & Velleiani.

SYL. ¶ Rōnem assignat Bart. in l. j. in pen. col. ff. de cond. indeb.]

Obligatio effectualis hēt radicē naturalē & ciuilē.

¶ Sunt enim affectualis obligationis duæ radices, vna naturalis. s. quæ consensu nascitur, quæ īter omnes fieri potest, etiam inter seruos, & hęc naturalis dicitur, vt ff de pact. l. j. §. adeo. hęc radix contrario consensu tolliī, vt ff. de solut. l. Stichum. §. naturalis. quia nil iam naturale & c. vt ff. de reg. iur. l. nihil tam naturale. sed hęc naturalis vim non habet exigendi, impedit tamen soluti repetitionem, vt ff. de fideiuss. l. fideiussor. §. fideiussor. Huic qūq; accedit ciuilis etiā radix, q illi naturali faciem dat, vel formam, vel vestem, vt possit parere actionem. Et hęc ciuilis tollitur cōtrario ciuili actu, nō naturali: vt per acceptilationem, vt infra quibus modis toll. obliga. §. j. alias §. item per acceptilationem. Item tolliī per sententiā remanente naturali, sed hoc nō est ipso iure, sed per exceptionē, vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. sententia enim est de iure ciuili, cū oīa iudicia sint de iure ciuili, vt diximus supra de iure nat. §. ius sūt in glo. vt sunt & c. per legē. ff. de orig. iur. l. ij. §. hęc disputatio.

Obligō ciuilis tollīt p acceptationē sententiam

SYL. ¶ Hæc glo. communiter approbatur, quicquid voluerit glo. In l. j. ff. de condi. indeb.]

Obligō ciuilis qbusdā psonis non adhæret.

¶ Et hæc ciuilis nō adhęret seruis, cū nil' sint inspecto iure ciuili, vt ff. de reg. iur. l. seruitutē & l. quod attinet. Itē filio contra patrē, vel econtra non nascitur, vt ff. de cond. indeb. l. frater a fratre. §. quæsitum, cum inter eos nō possit esse iudiciū, vt ff. de iudic. l. lis. iure ciuili impediente ratione patriæ potestatis, vt supra de patria potestate. §. ius autem. Accursius.

SYL. ¶ Adde, q vera ratio est, quia inspecto iure ciuilī filius est eadē persona cum patre, & ecōtrario, & ideo actio & passio in eodem subiecto nō cadit, quę talis vnitas non est considerata secundum ius gentium, hoc autē verū de iure antiquo, exceptis castrensibus vel quasi, & hodie aduentitijs, de quibus vidēda essent quę ponit Bartol. in l. si quis pro eo. §. item si filius. ff. de fideiuss.]

ADDITIO. Hodie tamē in aduentitijs forte nascitur ciuilis obligatio, quamuis durāte patria potestate contra eum non exerceatur. Ang.

c ¶ Rei. Vel etiam facti, quia verbū rei generale est, vt ff. si certum pet. lege prima, in fi. & ff. de verborum signific. l. rei.

ADDITIO. No. appellatione rei factū cōtineri, ex quo dixerūt aliqui, q si statuto caueaī, q pro quacunque re petita soluatur solidus pro libra, q habebit locum in facto petito, quod

verum

verum limitat hic. Bald. quãdo tale factum petitũ erat æstimabile. vt librũ scribi. domũ ædificari, & fossam fodi. Si aũt esset inęstimabile. vt facere vxorẽ consentire, tũc nihil esset soluẽdũ, quia verba statuti debẽt intelligi ĩ casu possibili, hoc est quo res æstimari possit. l. non solum. ff de act. & oblig. & l. si iõ. C. ad sillania. Christ.

dum [a] nostræ ciuitatis iura.

¶ Ponit primam diuisionem obligationũ q̃a aliquę sunt ciuiles, aliquæ p̃toriæ.

¶ Omnium autẽ obligationũ summa [b] diuisio [c] in duo genera deducitur: nanq; aut ciuiles sunt, aut prætoriæ. Ciuiles sunt, quæ aut legibus [d] constitutę, aut certo iure ciuili cõprobatę [e] sunt. Prętorię sunt, quas Prętor ex sua iurisdictione

* ADDI.

Verbum soluendæ hic cõplectit̃ oẽm liberationem, cum alias & proprie ad pecunię numerationem tñ vel ad rei debitę solutionem referat̃ l. iiij. §. ait prætor. ff. de re iudi. H. M.

a ¶ Secundum. Illud secundũ, põt referri ad totã diffinitionẽ, quasi dicat, obligatio sic diffinit̃ secundũ iura Romana, id est secundũ leges, & sic ciuilis & naturalis hic simul diffinitur.

SYL. ¶ Adde q̃ hæc expositio est bona, q̃a est vltima differentia perficiẽs diffinitionẽ, quę respicit causam formalẽ, & excludit illud iuris vinculum, quo quis astringitur alicuius soluendę rei nõ secundũ nostræ ciuitatis iura, quæ verba importãt, vt vinculũ obligationis, licet habeat naturalẽ cãm, velut primã materiã & præexistentẽ, tñ formaliter causet̃ secũdũ nostrę ciuitatis iura, ita vt ciuilis obligatio naturali iũcta, tãquã causa formalis materiali, & mas fœminę, efficiat vĩculũ necessitate astringẽs secundum nostrę ciuitatis iura. vnde tenet̃ seruus domino operari, & tamẽ non est hæc obligatio, sed vinculum iuris gẽtium, quod ius ciuile recipit. nihil tamen ei adiungit aut tribuit formale.]

¶ Vel dic, q̃ refertur tantum ad principium. s. iuris vinculũ, & quod dicit quo astringimur. s. quandoque, vt q̃ñ est ciuilis & naturalis, quandoq; non, ut quãdo est naturalis sola, vel ciuilis sola. & secũdũ hoc quęlibet diffinitur hic, nõ etiam naturalis vel ciuilis sola. Vel dic, q̃ ponitur remotiue hęc dictio, secundũ. q. d. illa obligatio est iuris vinculũ, quæ est secũdũ ius. nõ contra ius. ff. de verb. obl. gñaliter. & l. veluti. & secũdum hoc referr̃ ad primũ.

Vel dic, q̃ refert̃ tñ ad illam dictionem, soluendæ, nã secundũ ius sunt faciendæ solutiones, vt res ęque bona soluatur, vt ff. si cert. pet. l. cũ. q̃d. & ff. cõmo. l. iij. §. si reddita. Item congruo loco & tpe, vt ff. de solu. l. si soluturus. Itẽ de euictione promitti, alias nõ vr̃ soluere, vt ff. de verb. oblig. l. Iulianus. §. q̃ fundũ. & ff. de condi. cã da. l. fin. & de euic. l. ij Item per competentes actiones & iudices fiat solutio, aliter non valet sententia, nec solutio fieri debet, vt C. si a non compe. iu. l. fi.

* ¶ Istam vltimam partem glo. dicit singularem Ias. in. § j. col. pe. nu. 167. I fra de act. & Sozi. ĩ rub. ff. sol. mat. col. vij. ad hoc quod sñia lata super inepto libello sit ipso iure nulla.] SYL.

b ¶ Omnia Sũma. i. prima, uel summa. i. breuis. sic supra de iure perso. in prin. est. n. q̃ñq; maior, ut infra eo. §. fi.

c ¶ Diuisio. Diuisio est ĩnumerabilis materiæ breuis compositio. & diuisio ad multa facit, ut diximus in proœmio. §. penult. Diuisionis diffinitio.

¶ Tu rectius dic, q̃ diuisio est alicuius totius uniuersalis aut integralis sufficiẽs & distincta partium assignatio.] SYL.

d ¶ Legibus. ut legis Aquilię obligatio, ut infra ad l. Aquil. in princ. Itẽ de pauperie per legem xij. tabularum, ut ff. si qua. pau. fe. di. l. j respon. Item furti nec manifesti, ut infra de nox. §. sunt autẽ. secus autẽ est de furto manifesto, quia illa obligatio est pretoria, ut infra de perpe. & tempo. act. §. furti quoque.

e ¶ Iure ciuili cõprobatæ, vt sunt obligationes iure gẽtiũ inuẽtæ, vt supra de iu. nat. §. ius aũt, q̃ a iure ciuili sunt

som.

comprobatæ, vt ff. de iusti. & iure. l. ius ciuile.

SYL. * ¶ Vide Fortu. in l. iuris gentium, in j. no. in prin. ff. de pac.]

a ¶ Constituit. Vt obligatio ex furto manifesto, vt j. de ppe. & tēp. act. §. j. Itē ex rapina, & vbicūque prætor, aliquā obligationē īducit, vt patet per multos titulos, vt ff. de iust. & iu. l. ius autem ciuile. §. ius prætorium.

b ¶ Honorariæ. Quia pretores honores gerebant quod dic, vt supra de iu. nat. § prætorum.

c ¶ Sequēs diuisio. s. obligationum.

d ¶ Ex contractu. Vt j. vsque ad tit. de oblig. quę ex quasi contractu.

e ¶ Quasi ex cōtractu. Vt j. de obl. ex quasi cōtractu. Sequentes duo tit. vsq; ad quartum lib. sunt cōes. s. per quas perso. nob. acq. & quot mo. tol. oblig.

f ¶ Ex maleficio. Vt j. de obl. ex malefic. vsq; ad tit. de obl. ex quasi malefi.

g ¶ Quasi ex maleficio. Vt infra de obl. ex quasi maleficio. Et subaudi, aut ex varijs figuris causarum, vt ff. de act. & oblig. l. j. in prin.

* ADDITIO Vlpianus quasi contractum & quasi debitū varias figuras causarū vocat, quod singulari & proprio quodā iure, eiusmodi obligationes ex varijs causis descendant. E. B.

h ¶ Prius est. Ex contractu. proprie ponitur quo ad illos contractus, vbi hincinde nascitur obligatio, improprie quo ad alios, vt ff. de verb. sig l. Labeo. ij. sic. ff. si cert. peta. l. certi condictio. in prin. & de offi. pcō. & leg. l. ij.

ADDIT. No. appellatione contractus intelligi proprie contractū vltro citroq; obligatoriū Ex quo dixit Bal. q si statuto caueat, q qui nō petierit debitū ex cōtractu intra x. annos, cadat a iure suo, nō habet locū in creditore ex mutuo: quia ille nō est ꝓprie, contractus, cum solum recipiens obligetur, non autem numerans. Christ.

i ¶ Aeque. vt supra. Accursius.

constituit: [a] quę ēt honorariæ [b] vocant.

¶ Ponit secundā diuisionem obligationū, q̄ ē quadruplex.

¶ Sequens [c] diuisio in quatuor spēs diuiditur. Aut. n. ex cōtractu [d] sunt, aut † quasi ex contractu: [e] aut ex maleficio, [f] aut † quasi ex maleficio. [g]

† alias ex quasi

† alias ex quasi

¶ Obligationes ex cōtractu sunt in quadruplici differentia. Angelus.

¶ Prius est vt de ijs, quæ ex contractu [h] sunt, dispiciamus. Harū ęque [i] quatuor sunt spes: aut enim re [k] contrahuntur, aut verbis, [l] aut literis, [m] aut cōsensu, [n] de quibus singulis dispiciamus.

K ¶ Re contrahūtur. vt infra tit. proximo.

l ¶ Verbis. vt j. tit. ij vsque ad ti. de lit. oblig.

m ¶ Literis vt infra de lit. oblig.

n ¶ Consensu. vt infra de obl. ex cōsen. cū se. ti. Sed quæ est dfia inter actionem, & obligationem & contractum? Respō. Contractus est verborum conceptio vel cōsensus, vt patet ff. de verb. obli, l. stipulationum. §. stipulatio. & est facti, vt ff. de cura. fu. l. consilio. in fi.

Contractus obligatio & actio differūt.

SYL. ¶ Adde, q hoc non est verum, conceptionē verborū esse qualitatē & formam essentialē omnium contractuū, sed illorū tm̄ qui verbis perficiuntur, vt stipulatio, nā aliorū essentialis forma est cōsensus, aut res, aut literę, vt hic dr: & verba in eis interueniunt, vt causa instrūalis, accidentalis, & iō sine eis esse pñt. l. mutus. ff. de iure dot. & declarat hic Ang. & no. q illa verba posita in gl. vel consensus. nō sunt Accursij, sed sunt additionalia & imperfecta, quia consensus sine alia forma non diceretur contractus eo modo, quo hic accipitur, sed esset conuētio seu pactum simplex. l j. ff. de pac.]

¶ Obligatio est q̄ inde nascit, vt arg. ff si cer. pet. l. ij. circa fi. Actio est quod postea inde surgit, & sic nullum est alterum, vt ff. de procu. licet. § ea. & infra tit. ij. in prin. & hęc duo sunt iuris, vt in diffinitionibus patet.

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio. ¶ Continuatio istius tituli ad præcedentem patet supra titulo proximo, in fi Aretinus.

Continuatio.

Re

Diuisio

R E contrahitur. ¶ Totus iste tit. diuiditur in quinq; partes. Primo ponit de mutuo. Secūdo, de indebito soluto. Tertio, de cōmodato. Quarto, de deposito. Quinto, de pignore dato. Secunda ibi in §. (Is quoq;.) Tertia ibi (Item is.) Quarta ibi. (Praeterea.) Quinta ibi in §. (Creditor quoque.)

Quibus modis re contrahitur obligatio.

¶ Obligatio ex mutuo contrahitur re, & in ijs rebus, quae pōdere, numero, vel mensura cōsistūt. Et dicitur mutuū, quia de meo tuum fit. An

Casus.

SYL. Re contrahitur. Non est aliter figurandus, cum stet in declaratione terminorum. Declara enim, qualiter re obligatio contrahatur, & in quibus mutuū consistat, & ad quid dat. & vnde dicat, & quae actio ex eo nascat. No. mutuū re contrahi. Item q res existentes in pōdere, numero, vel mensura, sunt illę, in quibus mutuū consistit. Item q in his rebus ita demū mutuū contrahit, qn̄ dant ad pond', numerū, vel mensurā: & hęc est forma antecedens ipsius. Itē in praedictis rebus nō contrahit ēt mutuum, nisi ita dent vt accipientium fiant: & hęc est vna ex causis finalibus ipsi'. Ite in pręedictis rebus similiter non contrahitur mutuum, nisi ita dentur, vt factae accipiētium non eędem reddant, sed alię non diuersi generis sed eiusdē: & hęc est alia finalis causa eiusdem. Itē qui mutuū accipit, debet rem eiusdem gńis ęque bonam reddere. Item no. mutui etymologiam. Item q ex contractu mutui oritur certi condictio.]

Pactum nudum sex modis uestitur. a Re cōtrahit. In primis nota vestiri pactum id, quod est nudum, vj. modis. (j) Re, vt hic. Verbis, vt infra tit j. Literis, vt infra de liter. oblig. Consensu, vt infra de oblig. ex consen. Cohaerentia contractus: vt si iuxta cōtractū apponat aliquod pactū ante vel post vj C. de pactis. petens. & ff. de pact. l. iurisgen. §. quinimmo. Item interuentu rei: vt in contractibus innominatis, ex quib' nascit. actio demū re secuta, vt C de rerum permu. ex placito.

SYL. Adde q ille tex. nō probat nisi a cōtrario sensu: bonus tex. in l. j. §. itē emptio. in ij respon. ff. de rer. permu.]

ger. Aretinus.

R E contrahitur [a] obligatio veluti ex mutui datiōe. Mutui [b] aūt† datio ī ijs reb. cōsistit, q

Sed quid differt ea, q̄ vestitur re ab ea quę in teruentu rei vestitur? Respon. prima habet vestimentum & robur statim cū nascitur: † alias nā tacite agi tur, vt redda- obligatio.

tur mutuū vel commodatum. ff. si certum pet. cū quid. sed in alia dudū fort e postea qn̄ res traditur. C. de pac. petens. & C de rer. permut. ex placito. Et adde duos modos, vt no. d. §. quinimo s. qn̄ vestit legis auxilio: quod est, quoties nudum pactū actionem patit: vt in donatione, vt ff. de pact. legitima. Item rei principio: vt in pollicitatione. facta republicę, vt ff. de pollici. l. j. Accursius.

ADDITIO. Item vestitur pactum auctoritate legis, vt C. de donation. siquis argentum sed iste modus comprehenditur sub prędictis. Item iureiurando, vt ff. de op. lib. vt iurisiurādi.

SYL. ¶ Adde secundū Iason in l. iurisgen. §. quinimmo. i vj. col. ff de pact quod vestitur etiam cohęrentia voluntariae traditionis l. lege. C. de pact. Item implemento condōnis. l. cum ad presens ff si cert. pet. * Et de istis vestimentis vide Fortu. in dicto. §. quinimo. col. xxiij. vbi latè hanc materiam persequitur.]

ADDITIO. (j) Et dicitur pactum nudum, quod stat in puris finibus conuentionis: alias si transit in proprium nomen contractus, vel formam seu solennitatem, vel causam per quam robur & efficaciam assumit, erit vestitū Angel.

Mutuo quatuor sunt necessaria. b Mutui. No. quòd quatuor debent esse in mutuo. Natura, vt ad hoc sit inuenta vt mensuretur, vel ponderetur, vel numeretur, sicut est in pecunia

condictio? Quidam dicunt q̄ non, vt ff. si quis in ius vocat. non ie. l. fin. Nos dicimus q̄ sic, & quod. d. l. dr̄, incerti cōdictio, dic, id est certi cōdictio quę dat̄ ad iteresse, q̄ est incertū: & est rō, quia licet prima facie sit incertū, tñ p iudicē certificatur ad factum: quia ēt in snīa nō certificatur quantitas, vt ff. de verb. ob. vbi aūt in §. qui id quod. & ff. de re iudi. si quis ab alio. §. si.

te, vel furioso. Angel.

b ¶ Condictitia actio. Id est cōdictio indebiti, quæ dat̄ propter indebita soluta, si facta sint accipiētis, vt ff. eod. l. indebiti. §. j.

† Et pro hoc al- leg. An- gel. hic casum i l. ij. C. de i nut. stip. Nō est.n.in ptāte a- ctoris q̄ titas in teresse sed spe- ctat ad iudicē. — Con. indebiti ad quid datur. SYL. — iudicē. aliter re contraheretur obligatio, quā — SYL. † alias perinde ab eo condici pt alias perinde ei cōdi- ci &c. — SYL. — SYL.

SYL. ¶ Hęc opi. communiter tenet̄ in d. l. certi condictio. in prin. quando inter esse petitur simpliciter.

eo, qui per errorē [a] soluit, re obligatur: daturq; agenti contra eum propter repetitionem condictitia [b] actio. Nam † perinde ei [c] & ab eo [d] cōdici pōt, si apparet [e] cum dare oportere, ac si mutuū

¶ Condicū- tur enim re- spectu domi nij quate- nus domi- nium trāsla- tum est l. si pene. §. si fal so. ff. de condi. indeb. & ibi glo.]

¶ Alias nulla cōdictio dat̄, nisi dominium sit translatū, vt ff. vsuf. quemad mo. ca. l. si. & infra de act. §. sic itaq;. & §. appellamus.

¶ Is quoque. Casus Querebatur, an ex mutuo: & rñdet̄ q̄ sic ex receptione indebiti soluti per errorē: cuius tñ contrariū videbat̄, tum quia qui soluit magis distrahere intendit, quā cōtrahere: tū quia non soluit animo sibi obligandi illum: vnde nō vr̄, q̄ aliquo mō possit nasci obligatio sine cōsensu. Tñ contrarium dr̄, eo quia solutū est p errorē & sponte, obligatio aūt, si cut in quolibet quasi contractu, subintelligit̄ a l. & orit̄ ex ipsa re soluta. No. qñ quis obliget̄ ex indebito recepto. Itē quod soluenti dat̄ cōdictio indebiti. Item quod valet argumentū de mutuo ad indebitum. Itē q̄ pupillus sine tutoris auctoritate nō obligat̄. Itē q̄ licet solutio indebiti effectu producat obligationem, quæ ipso effectu cōsiderato dicit̄ obligatio ex cōtractu, tñ inspecta intentione agentiū talis actus non est contractus sed distractus.]

¶ Intellige ratione ipsius. d. ll. nā ratione possessionis translatæ competit cōdictio. d. l. indebiti. §. sed & si numi. vbi vide Bart. in j. no. omnino. ff. de cō dic. indeb. q̄ enim acturus est condictione indebiti, si diffidit de probatio ne dominij, debet petere tātummodo possessionem, & libellum de possessio ne sola concipere.]

¶ Item ad augmenta naturalia, vt ff. eodem l. indebiti. nō ad ciuilia, vt C. eodem l. j.

¶ Intellige, nisi debitor ageret de lucro ciuilis accessionis: nam ad accessiones, in quarum pręstatione non agit de damno vitando, tenetur dicto. §. sed & si numi. ver. sed etsi possessionem.]

¶ Et in quantum locupletior est accipiens, si bona fide pcepit, vt ff. eod. si non sortem. §. libertus alias si sciens acceperit in totum, vt ff. eod. l. in sum ma. §. si seruum. & quandoque furti, vt ff. de condi. fur. l. quoniam. Vel dic vt ibi.

a ¶ Per errorem. Aliud si ex certa scientia, vt ff. de cōdictio. indeb. l. j. & ff. de reg. iur. cuius per errorem. & C. de iuris & fac. ignoran. cum quis. Ac cursius.

ADDITIO. Ex quo nota modum concludendi esse, q̄ indebitum soluit per errorē iuris vel facti prout fuerit: & ē necesse hoc exprimere. nisi qualitas personæ agētis esset causa dandæ condictionis, vt in pupillo, in demen-

c ¶ Ei. cui solutum est.

d ¶ Ab eo. Scilicet qui soluit.

e ¶ Si apparet. Si, id est quia. Sed videtur hic dici, q̄ primo appareat indebitum, & sic probetur, antequā actio proponatur: & ita ante litem contestatam: quod est falsum, nisi in casu, vt C. de testi. in authen. si quis. Sed respon. hoc verum, potest, quod hic est, intelligitur cum effectu, scilicet vt condēnetur reus.

Acc-

Indebi- acci- piens in certis casibus r stitue- re non tenetur.

a Accepisset. Vnde tenetur, nisi in casibus: vi si soluit ex causa, q̄ inficiatione crescit, vt C. eo. ea quę. Item ex causa pietatis, vt ff eo. cum is. §. si mulier. Itē transactionis, vt ff. eo. in summa Item rei iudicatę, vt C. eo. l. j. Itē scientię vt ff. eod. l. j. & hic dī. Item iuramenti, vt infra de act. §. item si quis postulāte. Et alias, vt no. j. de oblig. ex quasi contrac §. si. & ē in l. cle ganter. §. si ff. de condi. indeb.

accepisset. [a] Vnde [b] pupillus, si ei sine tutoris auctoritate in debitum per errorē datum est, nō tenebitur īdebiti cōdictiōne, nō magis quam mutui [c] datiōe. [d] Sed hęc species obligōnis nō videt ex cōtractu [e] cōsistere: cum is, qui soluendi ani-

* † Vide simi. gl. in l. pupillus. ff. de re. iu. & ī l. j ff. de

b Vnde pup. Sed si pupillo solueres indebitum per errorem, credens teneri, non poteris contra pupillum agere condictione indebiti, nec certi condictione ex mutuo: sed ista obligatio nō uidetur ex condictione descendere, quia soluit pupillo per errorem.

SYL. noua.

Hęc est inepta additio, quam dispūgere tū noluimus, sed aduertere.]

† Sc3 actione ex eo contractu, ēt si ad eum aliquid peruenit: teneiur tū tunc

c Mutui. Quia neutra, nisi sit factus locupletior.

d Datione. Sed qualiter teneī ex mutuo? † Distingue, aut est infans, & tūc nullo mō teneī, † vt ff. eod l. quod pupillus. & ff. de act. & obl. l pupillus.

SYL.

Adde idē in proximo infantię §. pupillus, j. de inut. stip & cōiter teneī.]

Aut maior infante: & tunc si tutori promittat, nullo iure debetur, vt ff. de auc. tut. pupillus.

SYL. condōne sine cā, vel ad exhibendum vt l. iij. i prin. ff.

Rō est, qa l prohibet & resistit. d. l. pupillus unde nec nālis nascit, vt no. ī l. cu lex. ff. de fideiuf. & est cōmunis.]

Si alij promittat, & sine tutore, naturaliter tm̄ teneī, vt ff. de noua l. j. si cū tutore, ēt ciuiliter. & naturaliter obligaī: sed restituiī. vt ff. de auct. tu. l. ipuberes. & C ti tu. vel cur. inter. per to.

SYL. cōmod. Et idem dicas de pximo īfantię, secundū Angel. hic

Intellige in actibus, in quibus tutoris auctoritas sufficit: secus in contractib' rerū prohibitarū alienari sine decreto: sunt. n. ipso iure nulli ēt interueniēte tutoris auct. l. & si is. l. si prędiū C. de pd. mi. & dū dī restitui, dic quod hoc est verum si lęsus sit, etiā si interuenisset auctoritas iudicis. l. si quidē sj. respon. C. de pręd. mi.

Et in adulto habente curatorē idē quod ī pupillo, vt C. de in integ. resti. mi. l. si curatorem, aliter i. si curatorē nō habet, ciuiliter & naturaliter tenetur, (j) sed restituiī. & hęc oīa sunt vera, nisi factus sit locupletior.

Aduerte tū, q̄ qñ. l. resistit contractui, vt dictū est. s. licet locupletior factus teneaī ciuiliter & naturaliter, tū contractus a princ. fuit nullus, nec produxit aliquā obligationē ēt naturalē, & cōsequēter nō pōt tractu tpis cōualescere: vnde obligatio ī d. casibus nō pōt dici descēdere ex cōtractu, sed est fundata sup l. nā hoc natura. ff. de con di. inde. ī alijs vero casibus, qa actus a prin. nō est nullus pōt cōueniri actione ciuili ex illo cōtractu. l. iij. in prin. ff. cōm. In prędictis vero ageī ad exhibendū l. ij. eo. ti. aut cōdictione sine cā l. j. vlt. respon. de cond. sine causa.]

SYL.

Vel qa sit salua pecunia, vel in aliā rē versa, vt ff. de. sol. l. in pupillo. tūc. n. teneī & ciuiliter & naturaliter, & cū effectu, vt ff. e. l. naturaliter. §. fi. & l. se. & ff. commo. l. iij. His ergo eisdē modis & de indebito teneī, vt hic dicit. Et no similitudinem inter mutuū & ī, debitū: quod valet ad multa, vt ff. eo. indebiti. §. j. & ij. ubi reconciliaī indebitū eisdem modis, quibus mutuum.

e Ex cōtractu. Nec est. īmo ex quasi cōtractu, vt infra de obl. ex quasi cō. trac. §. itē is. Aliqd tū tacite geriī. pp quod ē positus hic casus inter obligationes ex cōtractu, vt ff eo si in area. j. rñ. & ff. commo. si is qui. §. ult.

SYL.

Aduerte quia gl non videī intelligere. nam verum est, quod in solutione indebiti tacite nasciī obligatio, nō tamen ex tacito negocio, sed expresso. d. l. si in area. de quo videnda essent, q̄ subtiliter considerat Fort. in l. j. §. j. in iiij no. ff. de pact.

SYL.

Item is cui. Querebatur an commodatarius, qui re quoq; obligaī tenereī vt mutuo accipiens. & videbatur quod sic: vterque enim re obligaī.

vtrique

vtrique res tradiť: & vterq; de restituēda teneť: & ita fit gratia mutuatarij mutuū, sicut commodatū gratia commodatarij. Rñde' tñ contrariū, q̄ ĩmo mutuo accipiēs teneť de casu, de quo commodatarius nō tenetur. Itē quia ĩ mutuo trãsfertur dominiū, in cōmodato non, & sic ĩ effectu ĩ hoc tantū distat. teneri ėnim uel nō teneri de casu, hic ē effectus dominij quia res perit domino l. incēdiū. C. si cert. pet. & hæc sint loco positionis casus, ĩ declarationib' enim terminorū nō solet figurari. No. q̄ finalis cā commodati est datio utēdi gratia. Itē q̄ cōmodatari' re obligatur, & teneť actione cōmodati. Itē q̄ dominiū nō trãsferť in cōmodatariū. Itē q̄ teneť ad idē indiuiduū restituēdū Itē q̄ mutuatari' teneť de casu, cōmodatarius de oĩ culpa. Item q̄ q̄ culpā in alienis rebus cōmittit, non excusať q̄ in suis sit ita solitus uersari. Itē q̄ cōmodatatius teneť de omni casu contingente p̄p culpam suam. Item q̄ de forma essētiali cōmodati est liberalitas, & ut gratis deť. Itē q̄ conuentio rei ad utendū dādę mercede in pecunia cōstituta, est locatio, in alia uero re q̄ pecunia est cōtract' innominatus l. j. §. si qs seruū. ff depo si. Itē incendiū computari inter casus fortuitos.]

mo dat, magis velit negocium distrahere, quā contrahere.

¶ Qui recipit cōmodatū, obligatur re: & differt a mutuo, q̄a ĩ cōmodato nō transferť dominiū nec tenetur de casu fortuito, nisi culpa ei' prę-cedať casū: & hoc si gratis cōcedit: alias si cū mercede, esset locatio vsus. Aret.

¶ Itē is, [a] cui res aliqua vtēda datur, [b] id est cōmodať, re obligatur, & teneť cōmodati actiōe. Sed is ab eo, qui mutuū accepit, lōge distat. Nāq; [c] nō ita res datur, vt eius fiat: [d] & ob id de ea ipsa re [e] restituenda [f] teneť. Et is q̄dē, [g] q̄ mutuū [h] accepit, si quolibet fortuito casu amiserit q̄d accepit, tem periculo.

a ¶ Item is cui. q. d. nō solum in duobus superioribus casibus. s. quando aliquis accipit mutuum, uel quādo accipit indebitum, obligatur re, sed etiā in hoc casu. Accur.

* ADDITIO Vtenda datur ad differētiam pignoris, & depositi, quia nec creditor pignore, neo depositarius re deposita vtuntur, aliter furtum committūt. § furtū aūt. insti. de oblig. quę ex delic. H.M.

b ¶ Datur. Idest tradiť, quia dare est dominiū trãsferre, vt l. ubi aūt. §. fi. ff. de uerb. obl. j̄. de actio. §. sic itaque quod nō fit in re commodata. Christ. *Ista gl. non est Accur.*

* ADDI. Est aūt commodatū non a cū & Modus dictum, ut Alciat. putat, sed a uerbo cōmodare, quod significat, prodesse, usui esse, proficere. Est aūt commodatū contractus, quo usus alicui' rei gratis cōcediť, translato in utentem periculo.

* ADDI. Aliter ēt definiť Cōmodatū est alicui' rei ad certū usum gratuita facta concessio, ut eadē spēs, & nō alia eiusdē generis reddatur. H. M.

c ¶ Nanque. Prima differentia inter mutuum & commodatum.

d ¶ Vt eius fiat. Quod est in mutuo.

e ¶ De ea ipsa re. Quod nō ē ĩ mutuo.

f ¶ Restituēda. Etiam nō deteriore, alias non uť reddita, unde tenetur ad interesse, ut ff. com. l. iij. §. si reddita.

¶ Qua aūt actione prosequi dēamus ĩteresse deteriorationis, & libellū cōcipere, d̄clarat Bar. ĩ d. l. iij §. si reddita.] *SYL.*

g ¶ Et is quidē. Secunda differentia.

h ¶ Mutuū accepit. Hic nota mutuū esse triplex. Naturale tm̄. s. quando fit numeratio sine stipulatione de soluēdo. Ciuile tm̄, quando stipulatio interuenit de soluēdo sine numeratione. Ciuile & naturale, quādo numeratio & stipulatio interuenit, ut ff. si cer. pe. l. ij. §. fi. & ibi no. glo. Itē nota, q̄ deficit mutuū rōne rei, ut in fure, ut ff. eod. l. ij. §. mutui. & §. appellata. & rōne psone, ut ff. si cert. peta. l. si a furioso. & rōne dissensus, ut ff si certum petatur. l. si ego pecuniā. & l. si & me & Titium. Recōciliatur autem mutuum dis-

Mutuū est triplex.

Mutuū deficit tripliciter.

Mutuū reconciliať plurib' modis.

con-

consumptione, vt ff. si certum petat. l. nam & si fur. stipulatione, vt C. si cert. pet. l. quamuis. vsucapione, ad instar alienæ pecuniæ datæ in dotem, vt ff. de iure dot. l. Proculus.

nã, vt ff. eod. in rebus §. hoc ita. Interdum læuissima, & hoc generaliter, vt hic. Interdum casus: vt si culpa præcedit casum, vt hic sequitur, & ff. eo. in rebus. in prin. ver. alioquin.

SYL. ¶ Adde, quod hæc non est glo. Accur. sed additio transferens importune materiam mutui ad hunc locum.]

a ¶ Naufragio. Hic no. fortuitos casus melius. quam in aliqua lege. sic enumerãtur aliqui casus C. de pignora actio. quæ fortuitis.

SYL. ¶ Adde meliorem tex. in l. ĩ rebus. in princ. ff. eodem.

b ¶ Exactã † Alias exactissimam: & sic ponitur positiuus pro superlatiuo.

† Similis ẽ gl. ĩ l. in re. C. mãd.

pit, veluti ĩcẽdio ruina, naufragio [a] aut latronum hostiũue incursu, nihilominus obligatus remanet. At is, qui vtendum accepit, sane quidẽ exactam [b] diligentiam custodiẽdę rei præstare iubet: nec sufficit ei [c] tãtam diligentiam adhibuisse, quantã suis rebus adhibere solitus est, si modo alius diligẽtior poterat eam rem custodire: sed propter † maiorem vim, maioresue casus [d] non tenetur: si modo nõ ipsius culpa is casus interuenit. Alioquin si id, quod tibi commodatum est, domi, peregre tecum ferre malueris, & vel incursu hostium præ donumue, vel naufragio amiseris, dubiũ non est, quin de restituenda ea re tenearis. Commodata autem res tunc proprie intelligitur si nulla mercede [e] accepta vel constituta res tibi vtenda data est: alioqui mercede interueniente, locatus tibi vsus rei videtur. Gratuitum enim debet esse commodatum. [f]

¶ Depositarius obligatur re, & tenetur de dolo. hoc dicit. Aretinus.

ADDIT. Si quæratur, an in commodato cõmodatarius teneatur de dolo, lata culpa, vel leui, dic ex mẽte doct. in dicta l. si vt certo. quod si cõtractus celebrat̃ gratia danus, tunc recipiens tenet̃ solum de dolo & lata culpa. Sed si gratia recipientis tantum, tũc tenetur de dolo & oĩ culpa, sed nõ de casu fortuito, nisi culpa præcedat casum, vt hic. Si gratia vtriusq; tũe de dolo, & lata culpa, & leui. Quid si res commodata sit æstimata, antequam commodetur? Dic quòd æstimatio semper addit vnam speciem obligationis primæ, vt per glo. & Bartol. in d. l. si vt certo & c. secundum Ias. & Christoph. Porcum.

Commodatarius de quibus tenetur.

SYL. ¶ Adde, quod aliqui tex. emendati habent, exactam. Expone ergo diligentiam exactam. i. solertiam, non vulgarem neque mediocrẽ, sed hominis diligentissimi. diuersimode ergo accipitur hic & infra eo. §. vt ibidem dicit glo, & pro litera, quæ habet exactissimã est tex. in l. j. §. is vero qui. ff. de act. & oblig. vbi ponuntur verba tex. nostri, & dicitur, exactissimam.]

* † Vis maior q̃ sit, enarrat Budæ. in Annot. ad Pãd. in l. si merces §. vis. ff. loc.

¶ Et distingue, quia interdum solus dolus venit in cõmodato: vt si cõmodo vxori meæ, vt cõpta veniat ad me, vt ff. eod. si vt certo. §. nũc videndum. & §. interdum. Quandoque dolus, & culpa leuis: vt si cõmodo tibi scyphũ, vt communes amici inuitẽtur ad cœ-

c ¶ Ei. s. commodatario.

d ¶ Casus. s. alios.

e ¶ Mercede. sic infra loc. §. j. sic infra man. §. si.

f ¶ Commodatum. Cõmodatũ est, si dedi tibi rem meã, vt vtaris, nec inde accepi mercedẽ: si vero merces interueniat, erit locatio & conductio: gratuitum enim debet esse commodatũ: ideo teneris ad exactissimam diligentiam,

Additio Commodati declaratio gñalis.

tiã. sic infra loc. §.j. sic ў. mand.§.fi. * ADDITIO Ozerius hic arguit oẽs qui dicunt eũ qui cõmodatũ accepit nõ teneri ex casu fortuito nisi cul pa prçcedat casum, quinimmo teneri inquit ex ca su qui nõ sit maior si non sit pstita diligentia. Sed valde errat, qd. n. aliud est dicere cõ modatariũ teneri ex ca su fortuito si culpa pce dat vt sen- tiunt oẽs, q̃ eũ teneri si non sit pstita diligentia, vt tener Oze.cũ esse ĩ culpa & diligentiã nõ prçstare eandẽ vim habeat? H.M.

¶ Preterea. Casus Rõnem dubitãdi faciebat casus pcedens, ĩ quo re obligabat & dñiũ nõ transferebat. quo iũ non obst. contrariũ dr rõne allegata ĩ tex. & quia cõmodatũ fit gratia commodatarij, depositũ vero gratia deponentis. No. q ad essentiã depositi req rit res: quia re contrahit obligatio ex deposito. Et ex eo nascit actio depositi. Itẽ depositarius tenet ad idẽ indiuiduũ restituẽdũ. Itẽ tenet solũ de do lo & lata culpa, nec regulariter tenet de leui aut leuissima. Itẽ negligẽtia depositarij ĩputat deponẽti. Itẽ mala electio dr in culpa. Itẽ q taxatiua excludit casũ equiparatũ, sm Ang hic.]

a ¶ Preterea.i. pter supradictos modos accipiens depositũ re obligat. Vñ si de posui penes te rẽ meã, mihi obligaris, & posũ agere cõtra te actione depositi ad rẽ mihi restituẽdã: & teneris ex solo dolo, si dolũ cõmiseris. sed si negligẽter custodieris, nõ teneris. Et iõ si depositarius rẽ sibi deposita p negli gẽtiã suã amiserit furto, debet sibi im putare q custodiẽdã rẽ suã amico suo tradidit negligẽti, vt dicit ĩ fi. huius §.

b ¶ Deponit.i. custodienda dat, vt ff. deposi.l.j.

c ¶ Dolo. No. in deposito solũ dolũ uenire, vt hic, & ff. deposi.l.j.§. illud. Item venit lata culpa, q̃ p dolo accipitur, vt ff. eo. quod Nerua. Quandoq; leuissima, vt si hoc fuerit pactũ vt ff. eo.l j. §. sępe. Itẽ si fuit ĩ culpa: qa portauit rem depositã per locũ periculosum, vt ff. commo.l in rebus.§.j. & l. si ut certo. §. sed interdũ. Itẽ mora facta in restõne, vt ff. depo. si in Asia §. fin. Et hic & supior similiter tenetur de casu. ¶ Adde gl. I l.j.§ sępe. ff. depo. cui ad de aliũ casũ qui ponit in tex. vt ibidem no. Bart.]

¶ Preterea a & is, apud quẽ res aliqua deponit, b re obligatur tenetur q; actione depositi: qa & ipse de ea re, quã accepit, restituenda tenet. Sed is ex eo solo tenetur, si qd dolo c commiserit, culpæ d aũt noĩe.i desidię ac negligentia, non tenetur. Itaq; securus est qui parũ diligenter custoditã rẽ furto amisit: quia q ne gligenti a a imo rem custodiẽdam tradit, nõ ei, sed suę facilitati id ĩputare e debet f

d ¶ Culpa autem.s. leuis. †

e ¶ Imputare. Sic.ў. pro soc.§.fi. & ff. de mino.l. cum mandato.§ fi.

f ¶ Debet. Hic no. aliud esse dolũ: vt qñ est machinatio studiosa, vt ff. de do lo.l.j.§.ij. aliud latã culpã. vt nõ itelli gere qd oẽs ĩtelligũt, vt ff. de iu.& fac. ign.l. regula.§. si filius. & de verb. sig. l. latę. aliud leuẽ: vt desidię & negli gẽtię, vt hic: aliud leuissimã: vt si quo cũq; mõ potuit puidere, & nõ puidit. Vnde furtũ fieri † nõ põt sine leuissima culpa, vt ff p soc.l. cũ duob. §. dã na. ver. q si vel incendiũ † nasci: licet nõ noceat inculpabilib⁹, vt ff de ossi. pf.uigi.l.iij. §.j.& si.de peri.& cõmo. rei vendi.l. si vendita.& s. proxi.§.

¶ Adde, q istæ illationes nõ sũt gene raliter veræ: de furto vide bo. glo. in l. cũ duobus § dãna. in ver. subreptũ. ff. p soc. icendiũ vero numerat inter casus fortuitos, vt no. Ang.s. prox.§. Sed cõsidera, quia casus põt accipi duob⁹ modis: vno, qñ haber culpã antecedẽ tem aut cõcomitantẽ: & tale plerũq; dr incendium.l.iij.§.j ff. de offi. pręfe. uigi. altero, qñ contingit sine culpa p sius, de cuius obligatione quærit. & hoc mõ proprie dr casus quo ad illũ. Verificant ergo secundũ dictũ modũ primum quæ hic dicuntur per glo.]

¶ Aliud casum fortuitum, qui s. preui deri non põt, vt supra proxi.§.& C. de pig. act. l, quæ fortuitis. ...

SYL. * † Pro hac expositione facit gl. ĩ verbo ex culpa. in l. in vẽdõne. ff. de bo. auc. iu. pos. Dolus Culpa leuis. Culpa leuissima. * † An SYL. furtũ dicatur casus fortuitus, vide Iaso. in §. sed istę. co. viij. infra de act. * † Circa hoc dictũ glo. de incẽdio, vi-

SYL. domino Thoma Grāma. ī iij. dec. ci.

* ¶ Adde pulcherrimum tex. in l.ij. §.si eo tpe ff. de admi.re. ad ciui.per.

¶ Creditor. Caius. Rationem dubitādi faciebant precedētes dispositiones, in quibus re obligatio contrahebatur dñiū nō trāsferebatur, & gratia recipientis fiebāt, vt in cōmodato. Pari.n. ratione videbaī materia pignoris accepti decidēda, recipitur enim pignus, vt sibi sit cautū: & sic gratia recipientis.

¶ Creditor ex pignore recepto obligatur re, & tenet solum de leui culpa. Ang.

¶ Creditor [a] quoq;, qui pignus accepit, [b] re obligatur: quia & ipse de ea re, quā accepit, restituenda tenet actione pignoratitia. [c] Sed qa pign9 vtriusq; gratia dat: & debitoris, quo magis pecunia ei credatur: & creditoris, quo magis ei ī tuto sit creditū: placuit sufficere, †si ad eā rē custodiendā exactā [d] diligentiā adhibeat quā [e] si præstiterit, & aliquo fortuito [f]

† alias ꝙ ad.

Contrariū decidit, ꝙ immo recipiēs non tenet nisi de leui.rō est, quia ī eo non tm̄ recipientis, sed dantis cōmodū versatur: & sic celebrat gratia vtriusque. Quemadmodum ergo in dictis casibus qn̄ hi contractus celebrantur gratia vtriusq; contrahentiū, nō tenet recipiens nisi de leui, vt no. gl. in §. item is cui. in ver. exactam. s. eod tit. ita in casu est. No. ꝙ obligatio pignoris ex parte ceditoris recipiētis cōtrahitur re: ex parte debitoris dantis cōstituitur solo consensu, & ex solo pacto nudo iure pretorio nascitur actio l. si tibi. §. de pignore. ff. de pact. Item ꝙ creditor tenet actione pignoratitia: intellige directa, ad restitutionē eiusdem rei quā accepit: contraria vero pignoratitia tenet ipse debitor creditori. Item ꝙ cōtractus pignoris dicit celebrari gratia vtriusque. Item ꝙ in ijs contractibus, qui gratia vtriusque celebrantur, venit regulariter leuis culpa. Item ꝙ creditor non amittit ius crediti, quāuis amiserit pignus casu fortuito aut culpa leuissima.]

a ¶ Creditor. Creditorem accipe ex omni cā: vt ī Auth. de fideiuss. §. fin. & ff. de verb. sig. l. si cui.

b ¶ Accepit. No. caute ponī, accepit aliter non dicitur re obligari. sed pignus creditori etiam nuda conuentione tenet, vt ff. de pig. actio. l. j. & hypothecaria sibi nascitur ad pignus illud persequendum, vt infra de actio. §. item Seruiana. Accur.

* ¶ De differētia pignoratitię, & hypothecariæ vide Bar. in l. si rem §. proprie. ff. de pigno. actio. & in l. pignore. C. de pig. & Are. in §. actionum. j. de act.] SYL.

ADDIT. Pro hac gl. vide tex. in l. grege. §. & in superficiarijs. ff. de pigno.

* ADDI. Accipe ibi pignus accepit pro re mobili, deinde quod tradatur, q̄ ambo possunt abesse in hypotheca. §. inter pignus & ibi no. j. de actio. H. M.

c ¶ Actione pignoratitia. Quæ nascitur demum soluta pecunia, vel alias satisfacta, vt ff de pign. actio. si rem. §. oīs. Sic in actone tutelę, quę demum finita tutela nascitur, vt ff. de tut. & ra. distra. si tutor. §. fi. & l. seq. licet quidā dicant ēt prius eam nasci, sed non intentari, vt no. in d. §. omnis.

Actio hypothecaria, & actio tutelæ, qn̄ nascuntur.

¶ Adde ꝙ vera ē prima determinatio per §. omnis. ꝙ nascitur rūc, cū solutio ne vel alio quolibet modo dissolutū sit pignus. non tm̄ nascitur ex ipsa satisfactione, sed ex contractu pignoris re iam antea celebrato. nascitur ergo hodie, sed ex contractu præexistente, vt ibi declarant. Bar. & alij. si tm̄ exercendi ingenij gratia videre vis circa hoc, vide Fortu. in l iurisgen. in princ. colum. xxxj. ff. de pactis.] SYL.

d ¶ Exactam. proprie ponitur, nō pro superlatiuo vt supra eo §. ar is. nō em̄ teneturde leuissima, vt ff de pignor. actio. l. si cū venderet. §. venit. & lege seq. Accur.

e ¶ Quam. s. exactam diligentiam.

f ¶ Fortuito casus. Sed quis probabit hunc casum? Respon. creditor probat se amisisse, vt C. de pigno. act. l. si creditor. Item debitor probabit dolū vel cul-

culpam creditorem commisisse, vt ff. de proba.l.in exceptionibus,& l.quoties.§.qui dolo sed tertio creditor ꝓbat casum, si vult euadere,licet Bulgarus aliter distinxerit, vt no. d.l.si creditor. Accur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ordo probationis ē iste: quod primo debet cōstare rem, quæ perijt, fuisse penes illū, a quo petitur, & si conuentus negat, onus actori incumbit, nec potest actor aliam a reo probationē exigere quā iuramenti. casu rem amiserit, securum esse, [a] nec impediri creditum petere.

¶ De verborum obligationibus.

¶ Per stipulationē contrahitur verbis obligatio, ex qua oritur certi condictio, si est certum in stipulationem deductum: aliàs actio ex stipulatu. Aret.

Hoc constito, vera & cōmunis est responsio glo. quod onus spectat ad creditorem d. l.si creditor. siue sit actor, siue reus. Probata igitur amissione, cū dolus non præsumatur, clarum est illius probationem incumbere dicenti de culpa autem distinguendum est vt per Bart in l si quis ex argentarijs. §.an vero.ff.de edendo.]

a ¶ Securum esse. Repete,placuit.

¶ De verborum obligationibus.

Conti- nuatio ¶ Ista rub. continuatur ad præcedentia, vt patet in tex. supra de oblig. in fi. Aretinus.

Diuisio. Verbis ¶ Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit qualiter obligatio verbis contrahitur, & quę actio ex ea resultet. Secundo, qui bus verbis olim & hodie concipitur. Tertio, quo modis stipulatio fieri potest. Quarto illud per exempla declarat. Secūda ibi (In hac te.) Tertia ibi (Omnis stipulatio) Quarta ibi (Pure veluti.)

SYL. ¶ Verbis obligatio. Circa In declaratione simplicium terminorum nō figuratur,nisi literaliter. No. ꝙ ad essentiam stipulationis requiruntur verba interrogantis & respondentis. Itē ꝙ in stipulationem deduci pōt,nō solum datio,sed factū. Itē ꝙ ex stipulatione certę rei oritur certi condō, incertę vero,actio ex stipulatu. Itē ꝙ stipulatio dr̄ a stipulo, quod apud veteres significat firmum.]

Verbis obligatio cō trahit exinterrogatione[b] & responsione, cū quid dari[c] fierive[d] nobis stipulamur:[e] ex qua [f] duæ proficiscūtur actiones,tam condictio [g] certi, si certa sit stipulatio: quàm ex stipulatu, [h] si

b ¶ Ex interrogatiōe. s.præcedēte, & respōsio nesequente, vt hic, & C. de vsuris.l.j. alias non valeret.

SYL. ¶ Sūt enim hęc formalia stipulationis, primo, interrogatio & respōsio,secundo ordo,s.vt intertogatio pręcedat, tertio verborum auditus: quarto, intelligētia verborum.s.cōsensus, qui est basis & fundamentum omnium contractuū. probantur hęc omnia ex tex. nostro, & ex l.j.ff.eod.]

c ¶ Dari.s.certum, ꝙ appareat quid, quale, vel quantum sit in obligatione, vt ff. eod. stipulationum quædam certę,& l.seq. Accur.

d ¶ Fierive. Vel etiam non fieri, ut ff. eod ubi autem. § qui id quod, & j. eod § si Accursius.

SYL. ¶ Adde satis fuisse dicere dari fieri- ue,quia facti applo comprehendit nō facta.l.ij. §.item si in facto.ff.eod.

e ¶ Stipulamur. Est autem stipulatio verborum conceptio, qua aliquid dare uel facere promittimus, &c. ut ff. eod.l.v.§.stipulatio.

f ¶ Ex qua s.obligatione uerborū.

g ¶ Condictio.s.certi generalis, de qua dic, ut supra tit. j. diximus circa prin Item & Triticaria locum habet, ubi petitur certum uel incertum, nisi petatur pecunia numerata, ut ff. de tritica.lege prima. Condictio triticaria.

h ¶ Ex stipulatu. Si autem incertum quid mihi debear,nō ex stipulatione, sed ex alio contractu,agit cōdictione incer-

incerti: nam dico, quod est proprium nomen actionis, vt ff. de cond. ind. l. sed & si me. § j. vbi de hoc notaui. Accur.
a ¶ Si incerta. nisi in casu, vt C. de rei vxo. act. in prin. Sed quid si promitto aliquid in gñe? Rñ. nõ valet nã dãdo mus cam liberarer. Oportet enim quod aliqua certitudo ibi sit, vt homo, vel equus, q̃ certis finib. contineat, alias non valet, vt ff. eo. l. ita stipulatus. in prin. & ff. de iure do. cum post. §. gener a soecero. Ac.

incerta [a] sit: quæ [b] hoc noĩe inde vtit, quod stipulum [c] apud veteres firmũ [d] appellabatur, forte a stipite descendens.

¶ Olim requirebat quædã solennitas in stipulatione, quę hodie est sublata: nec refert ex qua lingua fiat interrogatio & respõ sio, dũmodo se intelligant. h. d. Arc.

SYL. ¶ Adde, quod quamuis doct. excipiãt certos casus, puta studij, dotis, alimentorum, & intelligant incerta valere, male sentiunt. Ex quo. n. secũdum qualitatẽ regionis & personatũ dispositũ est iam a iure hæc deberi, nõ sunt omnino incerta illa incertitudine, quæ vitiat: sed sunt incerta incertitudine, quæ certificari potest, quod no.]
b. ¶ Quę. s. stipulatio.
c ¶ Stipulũ. Alludit vocabulo, sic s. de test. in prin. & ff de acq. pos. l. j. in prin. nam nomina consonantia debẽt esse rebus, vt s. de do. §. est & aliud.
SYL. * ¶ De etymologia verbi stipulatio, vide Alc. lib. j. Parer. c. xxxix.]
* ¶ ADDITIO. Varro a stipe deducit. in pecunia. l. j. ff de coll. illi. veteres inquit, es stipem quoque dicebant. nec Alcia. sequor, sed cum Triboniano a stipite deductam puto: nã stipes trũcus erat, qui olim defigebat in agrorũ cõfinio ad firmam tutelam finiũ: & in tm̃ secutus putabat ille stipes, vt inde sit nata fabula de Termino Deo, qui Ioui noluit concedere, refert Aul Gel. lib. xij. c vj H. M.
Inuestiturę forma. d ¶ Firmũ. Nam & baculũ vel stipitem paleę dabat vnus alteri pro inuestitura, vt hodie fit in Marchia: sed in Lõgobardia bibunt: alibi per mãtellũ inuestiunt. sic ff. de pact. l. j. §. j. Accur.
* ¶ Adde, quòd inuestitura est præcedentis actus cõfirmatio. Dy. in reg. beneficium, de reg. iur. in vj.] SYL.
ADDIT. Ista tñ inuestitura nõ est necessaria de iure ciui sed de consuetudine sic. Idẽ in beneficialibus de iure can. per eam tñ possessio non acquiritur, vt hic per doct.

¶ In hac. [c] re olim talia verba tradita fuerũt: Spõdes? spõdeo. promittis? promitto. fide promittis? fide promitto. fideiubes? fideiubeo. dabis? dabo. facies? faciam. [f] Vtrum aũt Latina, an Græca, vel qualibet alia lingua [g] stipulatio concipiatur, nihil interest: scilicet si vterq;

SYL. ¶ In hac re. Casus. Figurari nõ solet in l. corrigẽte. Erat. n. rõ dubitandi ius antiquũ: iuris aũt noui dispositio iõ inducta est, quia quãuis verba sint de substãtia stipulationis, satis est, quod sint talia q̃ deseruiant intẽtioni cõtrahentiũ: siue vnius sint, siue diuersę linguę. No. quod verba stipulationis põt cõcipi qualibet lingua, quam contrahentes intelligãt: quod intellige siue per se siue per interpretem. l. j. in fi. ff. eo. Itẽ quod diuersitas linguę non vitiat stipulationem. Itẽ quod contrahentes aliena lingua stipulari possũt. Itẽ quod verborũ solennitas sublata est. Itẽ quod in eis attendit mens & intentio cõtrahentis idoneis verbis expressa.]
e ¶ In hac re. s. stipulatiõe cõtrahẽda.
f ¶ Faciam. Quæ omnia dici debebat in stipulatione, vel aliqua de his. sic s. de sing. reb. per fideicom. relic. §. fi. Sed hodie vel vnum ex his, vel ẽt aliud dummodo aptum sufficit, vt j. eo. §. sed hęc. qui continuari debet cũ isto §. vel olim per idem fiebat respõsum, hodie etiam per aliud.
g ¶ Lingua. Vt Assyria, Latina, Gręca, vel alia, vt ff. eod. l. j. §. fi.
ADDITIO. Dummodo se intelligant: alias erit necessarius interpres. Idẽ in Teutonico, cuius lingua nõ intelligit, quia iudex eũ interrogabit per

inter-

interpretem. Et si ipse iudex & notarius, vel ēt notarius solus sit interpres. sufficit. Inmo ipsius scriptura vel instrumentū facere fidem ēt cōtra nuncium vel testem dicētes aliter denunciasse vel deposuisse quā scriptū sit. & hæc vera in iudicijs ciuilibus secus ī crīnalibus, vt Ang. hic.

a ¶ Stipulātiū. Proprie & īproprie dr̄: sic ī auth. de equal. do. §. j. coll. vij. & sic improprie ēt promittēs dr̄ stipulari, vt hic & ff. de cōd. indeb. l. si nō sortē. § si decem.

e b Quibuscunq;. Habilibus tamē ad hōc. Quid. n. si dicā, a, & velim repræsentare promittis: tu dicas, b, & velis repræsentare promitto? non valet, vt debet ff. de consti. pec. qui autē §. fi. & l. sequē. & ff. de aptis. mune. & ho.

Stipulatio fieri verbis

stipulātium[a] intellectum eius linguę habeat: nec necesse est eadē lingua vtrunq; vti, sed sufficit congruēter ad īterrogata rn̄dere. quinetiā duo Græci Latina līgua obligationē cōtrahere possunt Sed hæc solēnia [b] verba olim quidē ī vsu fuerūt: postea aūt Leonina cōnstō [c] lata est, quæ solennitate verborum sublata, sensum [d] & consonātē intellectum ab vtrāque parte solum desiderat, † licet quibuscunque [e] verbis expressum † sit.

¶ Stipulatio vbi est pura, statim pōt peti: si vero est in diē, non potest peti, nisi prætereat tota illa dies. Arc.

¶ Omnis stipulatio, aut pure, aut in diē, aut sub condōne fit. Pure, veluti, Quinq; aureos dare spōdes? idq; confestim [f] peti

† alias vt gradatim quibus §. & si lege. cūq; tā- rō ēst, quia dē verba requirit est.

SYL. ¶ Adde, q̄ tunc consta bis exret solo con pressum sensu stipula fit. tio, q̄ tñ versupra eo. in prin.* & ista gl. cōiter recipit a doct. secundū Ias. in l. j. §. eadem. co. j. ff. eod.]

† alias

SYL. ¶ [Omnis stipulatio. Caius. Non figurat, quia

SYL. ¶ Adde, q̄ equiuocat gl. quia secūdū Grammaticos, stipulor, est verbū cōe, & eque proprie pro ꝓmissione accipit: Iuue. Quātū vis stipulare, & protinus accipe qd do. & Sueto Pretorū lectoria, quę vetat minorē. xxv. ann. stipulari. Plau Nisi dolo malo stipulatus sis. q̄ rōne manifesta probetur: qa si stipulatio est interrogatio & rn̄sio simul iūcta, quare nō tā bene debet dici stipulator promittēs, sicutī nterrogās, cū in ea vterque sit agens.* & idē vr̄ Fort. in l. iuris gentium. in prin. col. xx. ff de pac.]

b ¶ Sed hęc. Quę diximus supra eod. §. in hac.

c ¶ Constitutio. vt C de contrahen. & commit. stip. l. omnes.

d ¶ Sensum. Alias cōsensum. s. verbis expressum ab vtroq; & incontinenti, vt ff. eo l. j in prin. & §. qui pręsens. & §. si quis ita interroget. licet verba inutilia fuerint inserta, vt ff. eo. quæ extrinsecus. alias si diceret verba expressa nō exigi, nō differret ab ijs cōtractibus qui consensu contrahuntur, vt j. de obli. ex consensu. j. respon. Acc.

termini sunt & clari. Iō aūt nisi elapso toto die non petit quia dilatio fuit adiecta fauore debitoris, cui suū ius auferri non debet: peteret. n. plus rpe. §. plus. j. de act. No. diuisionē qualitatū ipsius stipulationis respiciētium eām formalem ipsius. Item q̄ pura est, quæ neq; diem neq; condōnem habet. Itē q̄ ex stipulatione pura statim orit obligatio & actio Itē q̄ stipulatio in diē est, quę habet diem appositum gratia differendę solutionis: Itē q̄ ex stipulatione in diem obligatio statim nascitur, non tñ potest effectualiter intentari, nisi totus dies prætetierit.]

f ¶ Confestim. i. statim, vt ff eo. l. eū qui calendis. §. fin. & hoc nisi rōne loci sit in diem, vt j. eo. § loca. — Obligatus pure an possit statim conueniri.

SYL. ¶ Hęc tñ respectu cōceptionis verborum est pura, licet inspecta mente & sententia sit in diem. d. § loca.]

¶ Vel ratione rei, quę adhuc non est in rerum natura, vt infra de except. §. antepe. & ff. eo. interdum. in princi. (j) & ff. de condi. & demōst. l. j §. fin. Sed ad quid fit promissio, cum non incon-

 tinenti

tinenti soluitur? R\ñ. nō est sic praue intelligendū uerbū, cōfestim, vt ueniat statim eum sacco paratus, vt ff. de sol. quod dicimus, sed aliquod spatiū putadecem dierum dandum est, vt ĵ. de inut. stip. §. fi. & ff. de cōsti. pecu promissor. Sic et fere vbiq; cōsuetudo ī terpretať, vt ĵ. decē dies fiant praecepta a prati- bus, quae est bona legum interpres, vt ff. de le. & senatuscon. l. si de interpretatione. & c. cū dilectus. extra de consue.

Consuetudo est legū interpres.

SYL. ¶ Adde, q̄ hęc gl. falsa est ī taxatione decem dierum: verius loquitur gl. in §. fi. ĵ. de inut. stip. arbitrio n iudicis statuitur l. ratum. ff. de sol.]

ADDITIO. (j) Non est tñ ibi nata actio vel obligatio: quia cū sit incertum, an fructus nascanť vel nō, dies, q̄ tacite inest, habetur pro conditione, vt l. j. ff. de condi. & dēmōn. Ang.

Stipulatio an possit fieri sub cōdōne

a ¶ In diem. s. fit stipulatio. Sed nunquid stipulatio est actus ciuilis? R\ñ. sic vt ĵ. de actio §. de constituta. ergo nō debet recipere diem nec etiam cōditionem, vt ff. de re. iu. actus. Sed dic, q̄ hic actus ibi non computať: sicī noua tione, vt dicit. ff. de noua. l. nouatio. Et illa regula, actus. habet locum in suis numeratis casibus.

* ADDITIO. Obserua hanc gl. quia singularis est pro intelligētia regulę actus legitimi & vide hic Oze. H. M.

b ¶ Primis. superflue hoc dr. ff. eo. eū qui calendis. in princ.

In diem & ad diem teneri differunt.

c ¶ In diem. Aliud si ad diem: nā tūc vsque ad diem teneť, & non post, vt ff. de act. & obl. l. obligari onū fere. §. j. & dic q̄ idem est dicere, ex die, quod in diem, vt d. l. in princ. & hic.

d ¶ Priusquā. Nā cessit, sed nō venit dies quod dic vt ff. de verb. sig. cedere.

e ¶ Non pôt. sic ff. si cer. pet. certu con dictio. in prin. & si petat, repellif per exceptionem, vt ĵ. de except. §. pterea.

pôt. In diem, [a] cum adiecto die, quo pecunia soluat, stipulatio fit: veluti, Decē aureos primis [b] calē dis Martijs dare spō des? Id aūt, qđ ī diē [c] stipulamur, statī q dē debetur: sed peti, priusquā [d] dies venerit, non pôt. [e] At ne eo [f] quidē ipso die, ī quē stipulatio facta est, [g] peti pôt quia to t's dies arbitrio soluētis tribui [h] debet.

¶ Hanc glo. disputatiōe reprobat Fortu. in l. item quia. colū. ix. in princip. ff. de pactis]. SYL.

f ¶ Ne eo quidem ipso. Nisi ab initio sic dicat, Hodie dare spondes? quo casu pura est, vt ff. e. liber hō. §. decem sed si est pura. ergo peti non pôt ante decē dies: ita. n. determinatur verbum, confestim s. eo §. & in d. l. terminať per x. dies.

Confestim deoīs.

ff. eo. liber hō, dicit, q̄ eadē die: ergo male. Sed ibi expressa est dies.

SYL. ¶ Adde glo. veram, quia ī dubio talis adiectio nō vř apposita gratia differēdae solutionis, sed repraesentandę promissionis, aut solutionis accelerandę d. §. decem. secus si aliter de mente cō staret. vt dicit ibi Bar. & seq. doct.]

g ¶ Facta est. s. vt soluatur.

h ¶ Tribui debet Hic no. q. de facto. Iudex statuit terminum peremptoriū partibus ad audiendam sententiā: puta diem Iouis: vna partium non veniē te eadem die, quęro qñ debeat ea sententia ferri: an die statuta, vel sequēti? Et videť q̄ non die statuta: quia, vt in contractibus, tota illa dies videť sua, vt hic. Et pro hoc est. ff. de fer. l. more Romano. per quam legem ēt si media nocte venisset, satis sufficeret, vnde patet, q̄ ea die ferri non debuit. Itē alia ratione, quia post peremptoriū debet eam partem absentē citare iudex, vt ff. de iud. l. & post edictū. & inter vnā citationem & aliam debet esse spatiū decem dierū olim, vt ff. de iudi. l. per interuallum. hodie. xxx. dierum. vt in Auth. de liti. § omnē coll viij & secū dum cōsuetudinem Bonon. vnius diei Vnde patet, q̄ in die peremptorij non debet ferri. Sed in illa. l. post edictum, exponit, debet, id est pôt. Item vř ecōtra, q̄ in die peremptorij debeat iudicari, vt C. qñ prouoc. nō est neces. l. cū non eo die. Item si sit ita prope sero, vt certum sit eā parte amplius nō posse venire, debet iudicare in die perēpto rij,

Snīa die praefixa debet ferri ēt absente altera partium.

rij, vt ff. de verb. oblig. l. cum stipulat° sum mihi a Proculo. & l. liber homo. in fi Et est verior opinio.

SYL. ¶ Adde hoc esse hodie expressum ĩ c. cõsuluit. de offic. deleg. & tenent cõiter doct. in d §. decem. ¶ Sed tamē post vesperas statĩ, vel ĩ ipsis vesperis debet ferri, vt in Authen. de iud. §. sedebunt. colla. vj. sed nec in nocte debet ferri sententia: & ita paulo post excessum vesperarũ debet iudicare. Et ita quidam electi ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

Neque.n. certum est eo die, ĩ quã promissum est, datum [a] nõ esse, priusquã [b] is pręterierit.

¶ Stipulatio annua quoad quis viuet, pura & ppetua est: sed post mortẽ stipulatoris obstat exceptio hæredi. Aret.

¶ At si ita stipuleris, Decem aureos annuos, [c] quoad

SYL. ¶ Adde q ita cõiter tenetur in d. c. cõsuluit. & in d. §. decem. nisi accendãt tria luminaria, secũdum Bart. in l. nõ minorem. C. de trãsac. vbi quid in interlocutoria, de qua Ang. hic etiam, q ferri potest de nocte.]

a ¶ Datum non esse. i. non est hoc verum incommutabiliter.

b ¶ Priusquam. vt ff eo. quicquid. §. fina. & de pigno. actio. si necessarias. §. si annua.

SYL. ¶ At si ita stipuleris. Casus. Proponebatur stipulationem hoc modo cõtractam: Promitto x. annua quoad viuã. quærebaẽ, an talis obligatio pura esset, & ad hęredẽ trãsiret: & videbaẽ cõ dõnalis vltra primũ annũ, sicut & sũt legata l. in singulos. ff. de ann. lega. & q ad hęredẽ nõ trãsiret, vt ibi dicitur. cõtrarium tñ decidiẽ ea rõne, quia ex quo limitauimus ad tps vitę, non põt vlterius peti: quia ita censetur tacite conuentum ne post tps petatur. transmittiẽ ergo obligatio, quia tẽpus non est modus tollẽdę obligationis. l. obligationũ fere. §. placet. ff. de action. & oblig. sed datur exceptio ex tacita cõuẽtione, vt dixi. quare aũt secus sit in legato, uidebim° in glo. No. q stipulatio annua pura est, q a tẽpus apponiẽ gratia multiplicãdæ obligationis. Itẽ q licet stipulatio annua limiteẽ tpe uitę stipulatoris, tñ ipso iure est perpetua, & trãsit ad hæredes. Itẽ q obligatio non põt lim itari tpe. Item q quis ipso iure transeat ad hęredes, tamen de æquitate datur exceptio.]

c ¶ Annuos. aliud si dixerit, singulis annis. Nam primo casu in initio cuiuscunq; anni, secũdo in fine cõmittitur stipulatio: quia sic est in legato sic relicto, vt C. qñ dies legа. ced. l. j. & ff qñ dies leg. ce. l. necesse mel. unde uersus. Annua si debes tũc respicies caput anni. Anno si debes, in fine teneberis anni. ut dices ĩfra de inuti. stipu. §. qui hoc anno. & ff. eod. l. qui hoc anno.

Promitto. x. aureos annuos, & singulis annis, differũt

¶ Ratio est, quia in primo casu tẽpus non apponiẽ gratia solutionis differẽdę, sed ad multiplicãdã obligationẽ. ĩ secũdo uero tps apponiẽ gratia differẽdę solutionis. Excipe in a primo casu relictũ respectu certę necessitatis, d. l. nec semel §. si in habitationẽ: Itẽ relictum fructuum uel pecunię ex fructibus percipiendis. l. Firmio. §. pater. ff. quando dies leg. ced.]

SYL. ¶ Sed nunquid est una stipulatio, uel plures? Rñ. una est, ut ff. eo. si Stichum. §. j (i) licet legata sic relicta sint plura, ut ff. de dona. cau. mor. l. senatus. §. fin. Sed q̃ est ratio? Rñ. q a semel in stipulatione inspiciẽ cõdo stipulantis: ut si sit fili°, aequat patri: & una est actio, ut ff. eo. si filius. sed in legatis pluries cõsideratẽ. s. singulis annis, cum singulis annis cedat dies legati, & plures sint actiones, ut ff. de ann. leg. l. cũ in annos. & qñ dies leg. ced. l. cũ in annos. Sed M. dicebat hãc esse differentiã, quia in stipulatione est una uerborũ conceptio, sed quantũ ad rei uerita tẽ plures sunt, sicut legata, & facit ꝑ eo. ff. eo. pluribus. § i. S ed ibi certe pec alia uerba fuit facta. s. ꝑ hęc, annua bima trima die. uel die, quod ibi quorũdam sententia recitatur. Nec obstat q una est cõceptio, nã & in legato una est conceptio.

SYL. ¶ Adde, q rõnes dřię assignatę in gl. sunt potius illationes: vnitas.n.actionis est effectus unitatis stipulationis, non rõ. Vñ ab alijs assignaẽ rõ, q cũ stipulatio pẽdeat a cõsensu duorum, est firmior, & nõ ita multiplicabilis sicut legatũ: sicut videmus debilius legatũ, qđ efficiẽ caducum per mortẽ legatarij: qđ nõ est in stipulatione.

viuã,[a] dare spõdes? & pure [b] facta obligatio intelligitur, & perpetuatur: [c] qa ad tps non põt deberi: sę hæredes petendo, pacti exceptiõe sum mouebitur.

Vel quia legata dãẽ ob benemerita. h nec adiecit. ff. pro soc. & regulamur a mente testãtis: q vr esse, vt his hẽat do nec viuit, & nõ vltra: & iõ subest cõditio, si viuat: secus in stipulationib⁹, vbi non merita, sed sonus verborũ attendiẽ. l. qcquid astringẽdę. ff. de ver. obl. vel quia in legatis ĩ dubio fit ĩter pretatio pro hęrede contra legatariũ, tn stipulatione cõtra promissorẽ. l. veteribus. ff. de pac.* Alc. aũt lib. Parad. j. cap. xv. ait, ĩ stipulatione q maxime verba operari, in legatis voluntatẽ & præstationes: quo circa cũ stipulationis verba ita cõcepta sint, vt vnum dictum unã ve formã comprehendant, merito vna est stipulatio: in legatis vero non verba, sed præstationes, q pluri mę sunt, & volũtas, quę multas datio nes ordinauit, considerantur.]

a ¶ Quoad viuam. i. donec viuam.

b ¶ Pure facta. s. rõne primi anni, sed rõne sequentiũ est in diẽ quo ad q d, quia ante annũ non debeẽ: & condõnalis quo ad aliud: nã alias non debetur nisi viuam, arg. ff. e. l. hoc iure. & l. in illa. Vel dic, q est pura abnegatiue. i. non conditionalis.

SYL. ¶ Adde q glo. est falsa, qa si illa verba facerent condõnem, sequeretur, q obligatio, qua post mortẽ stipulatoris tenet promissor ipso iure hæredi, nõ posset nasci. est ergo cõdõnalis inspecto effectu propter equitatem pacti.]

c ¶ Perpetuaẽ. i. donec viuat. sic ff. pro soc. l. j. secundũ quosdam. immo dic p oĩa secula ẽt post mortem: nã tpe non tollit obligatio, ipso. s. iure, (.) vt sequitur, & ff. de act. & obl l. obligationum fere. §. placet. & ff de serui. seruitutes, sed per exceptionem, vt sequiẽ, sed hæ res petẽdo &c. & ff. de act. & obli. l. obligationum fere. §. placet. & ff. de serui. l. seruitutes.

¶ Stipulatio collata in aliquẽ futurũ euẽtum incertũ est cõditionalis. Arc.

¶ Sub cõdõne stipulatio sit, cũ in [d] aliquẽ casũ differtur [e] obligatio: vt si ali-

ADDI. (j) Nisi expresse vel tacite ex stipulantis paupertate pro alimẽtis deducta censerenẽ: & ita secundũ Bar. põt saluari gl. in l. Stichũ. §. hmõi ff. eo. licet sit magna diuinatio. Vel dic, q quoties agiẽ de multiplicãda obligatione, infinitas est euitanda, vt l. fideicommissa. §. si decem. ff. de leg. iij Ang.

SYL. ¶ Sub cõdõne. Casus. Non figurabiẽ nisi literaliter, qa est declaratio notissimi termini, in quo nulla est difficultas. No. q in stipulatione cõdõnali ob ligationis natiuitas differẽ in euentũ condõnis. Item q stipulatio condõnalis est illa, quæ differt in aliquẽ casum futurum vel non futurum. & quod fit per coniunctionem, si]

d ¶ In aliquẽ casum. i. in aliquã fortunam inopinatã, vt possit se haberẽ ad esse & non esse, quod in futuris tñ est, vt infra eo. § conditiones.

* ADDITIO. In tex. committaẽ stipulatio, dic committi stipulatio nẽ dici, cum quid cõmissum est, quã obrem quod stipulatũ est debeaẽ. Sic diciẽ commissa mulcta, pœna, hẽditas cõdẽnatio, deuotio, lex bona, iudiciũ de quibus oĩbus vide Fran. Hotomã. in §. sed hęc quidem. infra de actio.

e ¶ Differtur obligatio. Nam ante euentum cõditionis obligatio cessat, vt ff. si certum peta. l. non omnis & sic ea pendente non est debitor, sicut nec hæres sub conditione institutus interim est hæres, vt ff. famil. erciscun. l. si maritus.

SYL. ¶ Adde, q nec pure istitutus dicitur hęres ante aditã. l. hęres qñque. ff. de acquir. hęred.

Arg.

quid factum fuerit, vel nō fuerit, cōmittatᷣ stipulatio. veluti, si Titius Consul fuerit fact⁹, quinq; aureos dare spondes? ¶ Condō negatiua implet morte.h.d. ¶ Si quis ita stipuletur, Si[a] in Capitoliū non ascendero, dare spondes?[b] perinde erit, ac si stipulatus esset, cum † morietur,[c] sibi dari. ¶ Stipulatio conditionalis transmitti ad hæredes. Aret. ¶ Ex conditionali stipulatione tātum spes[d] est debitū iri, eamq; ipsam spem in hæredē † transmittimus,[e] si priusquā cōditio extet, mors nobis contigerit.[f]

¶ Arg. contra. C. de consti. pe. l. ij. in eo quod dicit cōdōnale debitū posse cōstitui: quod non posset, nisi esset debitum, vt ff. de const. pe. l. j. Sed dic, q suf ficit debitū spe. Itē nec illud interim debetᷣ, vt ff. de const. pe. id quod. Itē arg contra. ff. ex quibus cau. in poss. ea. l. in possessione. & ff. de verb. sign. l. creditores. Sed rōe spei creditores dicuntᷣ, vt j. eo. §. ex condōnali.

ADDIT. Creditor proprie qs dicatur. Impropriè tñ proprie aūt creditor est, qui fidē alterius credēdo secutus est: & ita intelligitᷣ statutū de eo, qui credidit, faciens mētionem: secus si de creditore simpliciter: quia intelligitᷣ quomodocunque aliū habeat obligatum, dummodo non in diem vel sub conditione. Ang.

SYL. ¶ Si quis ita. Casus. Quærebatᷣ, si promissum sit, si nō ascenderis Capitoliū: qñ hęc cōditio verificaretᷣ: & videbatᷣ q in vita, q̃ primum ascendere potuit & nō ascendit, quia uᷣ eius animi esse cuius contrariū rñdetᷣ, quia cum sit in ptāte mea quotidie ascendere, nō pñt verba stipulationis verificari nisi secuta morte: & ideo est, ac si pmissum esset, cum morieris. No. summarium.]

a ¶ Si in Capitoliū nō ascendero. supra posuit in affirmatiua condōne & negatiua, nunc in negatiua tantum.

b ¶ Dare spondes. s. v. aureos, vel aliquid aliud.

c ¶ Cum morietur. Similes sunt istæ duę stipulationes ī hoc, quia mortuo stipulante in vtroq; casu cōmittitᷣ, vt hr̄des agant: nā pōt obligatio ab hr̄ de sic incipere, vt C. vt act. ab hær. & contra hær. l. j. dissimiles ī hoc, quia prima conditionalis, secunda in diē, quē diē certum est euenire, vt ff. de cond. inde. nam si. l. licet nesciam⁹ quādo, vt ff. de cond. & demon. l. j. & in Auth. de nupt. §. deinceps. coll. iiij.

SYL. ¶ Adde, q non est intelligēda in diē vt s. eo. §. omnis. sed in diem incertū quia alias diceretᷣ nata obligatio & actio: quod est falsum l. dies Icertus. ff. de condi. & demon.

† alias moreretur.

¶ Ex conditionali. Casus. Quærebatur, an stipulatio cōditionalis pręmoriente stipulatore ante conditionis euētum transiret ad hęredes: & videbatur q nō, quia cum ante euentum condōnis non sit nata nec obligatio, nec actio, non videtur posse in alium transferri quod quis non habet. lege nemo plus iuris. ff. de reg. iuris maxime cum hoc videamus in legatis, vt præmoriente legatario non transmittatᷣ spes legati cōditionalis. lege prima. §. fin autē sub conditione. C. de cadu. tollen. contrarium deciditᷣ ex ratione posita in glo. in ver. contigerit. quæ communiter approbatur, quamuis & aliæ assignentur. No. q spes futuri debiti ex contractu conditionali transmittitur ad hæredes.]

† Sic e conuerso, si promissor pēdēte cōdōne moriatᷣ eius hr̄s remanet obligatur l. si qs si Titius. ff. eo.

d ¶ Spes est. non autem cessit vel venit dies: sed in pura statim cedit & venit ff. de verb. sign. cedere. sed in illa, quę est in diem, statim cedit dies legati, sed non venit supra eo. §. in diem.

Diē cedere, & venire differūt.

e ¶ Transmittimus. Sic. C. de his qui ante apertas tabulas. l. j.

f ¶ Contigerit. Sed quare legatarius conditionalis legati spem ad hæredē nō transmittit, ut C. de cad. toll. §. fin aūt? Rñ. in stipulatione interuenit factū stipulantis volentis sibi prospicere, & sic hęredi, vt ff. de prob. l. si pactū quod nō est in legatario, cuius nullū factū interuenit: & eodē modo rñde in hæreditate conditionali.

Legatarius cōdōnalis legati spē non trāsmittit.

Circa

¶ Locus ſolōni adiectus afficit ſtipulationem in illā diē, qua vt: ſimiliter poſſit ad locum perueniri: & impoſſibilitas vitiat ſtipulationem. Ang. Aret.

¶ Loca [a] ēt inſeri ſtipulationi ſolēt: veluti † Carthagini ea re ſpōdes? q̄ ſtipulatio licet purè fieri videatur, tamen re ipſa habet tēps [b] adiectum, quo promiſſor vtaī ad pecuniā Carthagini dandam. Et iō ſi quis Romę ita ſtipuletur, Hodie Carthagini dare ſpondes? inutilis erit ſtipulatio, cum impoſſibilis [c] ſit repromiſſio.

† alias Carthagine.

¶ Conditio de prӕterito, vel de pręſenti, nō ſuſpendit obligationem. Aret.

¶ Conditiones, quӕ ad pręſens vel pręteritum tēps referūtur, aut ſtatim infirmant obligationē, aut omnino nō differūt: veluti, Si Titius Conſul [d] fuit: vel, Si Mevius viuit dare ſpondes? Nā ſi ea ita non ſunt, nihil valet ſtipulatio: ſin autē ita ſe habent, ſtatim vt. Quӕ enim per rerū naturā [e] ſunt certa,

† ¶ Circa hanc rōnem vide Dec. in l. j. col. vi. C. de pact. nu. xix.] SYL.

¶ Loca etiam inſeri. Caſus. Quia ex pura ſtipulatione ſtatim agi poteſt. §. omnis. ſupra eo. dubitabaī, an ſi in pura ſtipulatione ſit adiectus locus, quo dari prӕſtative quid debeāt, per hoc īpediaī natiuitas obligationis & actionis. & videbatur ꝙ non, quia (vt dicit h tex.) pura ē: dicit tñ contrariū ratione aſſignata in tex. nō. n. eſt veriſimile contrahētes voluiſſe impoſſibile. l. non ſolum. de actio. & obli. iō coniectura ſit, ꝙ voluerunt ineſſe tacite tēpus, quo ad locū perueniri poſſit. Et hinc eſt, ꝙ ſi promiſi dare hodie Carthagini, quia mens apparet, vitiatur ratione impoſſibilitatis. No ſumma.]

a ¶ a Loca etiam. Non ſolum conditio vel dies.

b ¶ Tempus. Quod bonus iudex arbitratur: quod dic vt ff. eo continuus. §. cum ita.

ADDIT. No. ꝙ licet in actibus iudiciarijs tēps itinerādi ſit ſtatutum certū vt xx. milliarium ſingulo die, vt l. j ff. ſi quis cau. & dic vt ibi per Bart. & doct. tñ in contractibus non eſt determinatum, ſed totum reſidet ī pectore iudicis: qui multa debet cōſiderare, & locum, & periculum, & qualitatē perſonӕ, vt l. continuus. §. j. & ibi vide Bar. & Im. ff eo Ang.

c ¶ Impoſſibilis. Ratione enim impoſſibilitatis ſtipulatio vitiatur, vt infra de inut. ſtip § ſi impoſſibilis, niſi vterq; haberet ibi procuratorem, & egiſſet quilibet cū ſuo, vt eadē die fieret ſolutio, vt ff. eo. l. fi. §. ſi inter eos.

¶ Adde hoc nō procedere in contractibus bonӕ fidei, vel ēt ſtricti iuris habentibus nām bonę fidei l. inſulā §. j. ff loca. l. ſi mihi & tibi. §. ſi quis ſeruos. ff. de leg. j. SYL.

¶ Conditiones. Caſus. Non figuratur in notiſſima regula: niſi rōne dubitādi dicas eſſe ignorantiam noſtrā, quӕ videtur ſuſpendere quouſq; ſciatur: quod tamen eſt falſum, quia cōditio refertur ad veritatem rei, quę licet incerta nobis ſit legi tamē eſt certa. No. quod conditio de pręſenti vel de pręterito falſa ſtatim infirmat obligationem, ſicut vera facit ſtatim ſtipulationem validam. Itē no. quòd certa in contractibus nō ſuſpendunt obligationem, dummodo ſint certa in rerum natura.] SYL.

d ¶ Conſul fuit. ſic. ff ſi cer. pet. itaq;. & l. cum ad prӕſens tempus. ꝓpatet ēt in l. conditio. ff de verb. obl.

e ¶ Naturam. Ergo nec futura morātur obligationē: nā ēt illa per rerū naturam certa ſunt, vt ff. de iudi. ſed & ſi rem meam. § ſi. cōtra. ſed dic ꝙ aliud eſt eſſe certū per rerū naturā. i. ꝑ naturalē curſum naturӕ, per quā ſola pręterita & pſentia ſūt certa: & ita hic accipitur. Et ēt illa futura certa ſunt, quę nō habent Natura eſt duplex.

habent se ad vtrũlibet: vt si moriar:nã & hæc nõ moranť obligationem,vt ff. de cõdi.inde.nam si.& l.præce. & seq. & ff.de noua.si pupillus.§. qui sub cõditione. (j)

SYL. ¶ Adde, q gl. est falsa. quia I diem incertum suspẽdit.l.dies incertus. de condi.& demõ. & l. qđcunq; §. fin. ff.eo. quãuis videretur di cendũ, q pmittendo, si moriar, ista sit pura, qa certũ est me moriturum: promittẽdo cũ moriar, suspẽdať obligatio, quia videť facta adiectio causæ differẽdę solutionis.]

¶ Et aliud est in natura rerũ i.in sciẽtia Dei,ĩ qua oĩa, quę sunt, vel fuerũt vel futura sunt (teste Boethio) tanquã præsentia sunt. Itẽ & alias sunt mille anni ante oculos eius tãquam hesterna dies,quæ præterijt:& dr prima,natura naturata:sed secũda,natura natu rans,quod idem est, quod ipse Deus.

SYL. ¶ Adde,q hanc gl. disputatiue reprobat Fortu.in l.iurisgen.§.& ideo. xvj. col.ff.de pact.]

ADDIT. (j) No. ex gl. conditiones in futurũ collatas, quę necessariã habent existentiam, non differre obligationem:quod verum limita,si proferatur per tale quid,quod tempus signi ficat:promitto cum morieris § i ta,aũt. infra de inur. stip. Christo.

*ADDIT. Per naturã certum est aliqđ dupliciter,ex causa scilicet, & ex re ipsa:ex cã puta,si mater vterũ gerat: qm nõ concepti nasci non pñt:re vero ipsa certum est quod nunc agat Rex, licet mihi ignotũ sit illa notitia de futuris est l. sed et.§. ff. vbi quis ag. vel con.hęc de præsentibus tñ.de qua hic agitur. Aemil.Fer.

a ¶ Non morantur. Id est non suspẽdunt siue differunt. Accur.

b ¶ Incerta sint.ff.de reg. iur.l.in totum.cõtra.Sol.illa loquitur in ijs, vbi præsens solennitas exigitur: vt vij.testes in testõ,vt supra de restam § j Vel loquitur in illis casibus, vbi certa sciẽtia & intellectus de pręsenti exigitur in contractibus pu ris, vt C. de do. necigno rans.hic aũt in conditionali.

SYL. ¶ Vltima verior,& patet ex verbis. l. in totum.

nõ moranť[a] obligationem, licet apud nos incerta[b] sint.

¶ Et ã facta possunt in stipulatione dedu ci in quibus vtile est adijcere pœnam; ne alias stipulator hẽat probare interesse. Arct.

Non solum[c] res in stipulatũ deduci possunt,sed et facta: vt si stipulemur aliquid fieri vel nõ fieri: & ĩ hmõi stipulationib[9] optimũ erit pœnã[d] subijcere,nẽ qũtitas[e] stipulõnis in ĩcerto sit, ac necesse sit actori pbare[f] qđ eius intersit. Itaq; si qs,vt fiat,aliquid stipuleť, ita adijci pœna debet: Si ita factũ nõ erit,tũc pœnę no mine decem aureos dare spondes? Sed

¶ Nõ solũ. Casus. In notissima regula nõ poniť nisi literaliter.Hoc tñ vnum aduertendum putaui, q ideo pœna non apponitur in stipulatione rerum, quia ad ea pręstãda cogiť præcise promissor: quod cũ non sit in stipulatione facti vel nõ facti, vtile consilium est apponere. No. ẽt facta in stipulationem deduci, & dicẽť facta etiam non facta. Item q vtile est in his stipulationib[9] subijcere pęnã, ratio assignatur hic, & alia ponitur in l.fi.de pręto. stipul.Item quod peteuti interesse incumbit onus probãdi quãtitatem certam.]

c ¶ Non solum. De stipulationibus, quę in dãdo consistunt, hucusque diximus,nunc de ijs,quę in facto consistunt. Accur.

d ¶ Pœnam subijcere. Sic ẽ cõsilium simile.ff.de præto. stip l.fi.

e ¶ Quantitas.ff.de arb.l.nõ aũt,con tra Sol.nõ interest quo ad hoc, vt valeat cõpromissum, interest tñ quo ad vtilitatem stipulationis.

f ¶ Probare sed quomodo interesse probatur? Respond per testes, vt hic innuitur, & C.de senten quæ pro eo.l. prima.§ primo nisi petatur ex dolo alterius, tunc per solum sacramentũ, vt ff.quod vi aut clam.l.semper. § ĩ hoc inter-

infr. de interdicto. & §. seq. & C. vnde vi. l. si qñ & C. de iure do. impe. l. j.

a ¶ Quædam fieri. Puta ire Romam.

b ¶ Quædam non fieri. puta per Flor. non ire.

c ¶ Clausula. s. pœnalis. Acc.

d ¶ Factum erit. Hoc redditur secundo dicto.

SYL. ¶ Adde, quod si voluisset singula singulis † referre nõ præposterasset. Vñ dicas vtranuis conceptionẽ dẽre ad vtrũq; referri, ita vt vna quæuis earũ sufficerat in pœnali stipulatione subiecta stipulationi vtriusq; s. facti & non facti, licet ẽt ambę conceptiones subijci possent.]

† alias deest ita

si quædã [a] fieri, quædam non [b] fieri vna eadẽque cõceptione stipuletur quis, clausula [c] erit hmõi adijciẽda. Si aduersus ca factũ erit, [d] siue quid † ita factũ [e] non fuerit, tunc pœnę nomine decem aureos dare spondes?

¶ De duobus reis stipulãdi & ꝓmittẽdi.

¶ Duo rei stipulãdi sunt, quando separatim interrogãt debitorem, & ipse simul vtrique respõdet. Angel. Aret.

Et stipulandi [f] & promittẽdi duo pluresve rei fieri possunt. Stipulãdi ita, si post oĩum interrogationẽ promissor respondeat, Spõdeo, [g] vt puta cũ duobus se

e ¶ Factũ nõ fuerit. Hoc refert ad primũ. Et si ex vno capite sit pœna cõmissa, nõ committet plus, vt ff. de arb. l. si duo. §. fin. nisi hoc actũ sit, vt pluries committat, vt ff. de transac. qui fidem. ADDIT. Itẽ nisi sit apposita super facto iterabili vel continẽte plura capitula, si rõne interesse petat secundũ Ioan. Fab. hic. Et nota, quod iurm̃ de non contraueniẽdo habet vim istius clausulæ. Item facit, vt actus valeat eo meliori modo, quo potest. Ang.

Continuatio. ¶ De duobus reis stipulãdi & promittendi. ¶ Quia in stipulationſt, de qua dictũ est. s. tit. j. plures personę interueniunt qñque, quarum quædam dicunt rei stipulandi, aliæ rei promittendi, õdicit de duobus reis stipulandi ac promittendi. Accur.

* ADDIT. Rei aũt sunt, quorũ de re agit in iudicio. Cice. lib. de Orat. ij. Reos appello non eos modos qui arguũtur, sed omnes quorum de re disceptat, & paulo post, Reos appello, quorum res est.

Et stipulãdi. ¶ Totus iste titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit de duob' reis stipulãdi qualiter fiãt. Secundo, de duobus reis promittẽdi. Tertio ponit effectus ipsius obligationis plurium reorũ. Quarto redit ad duos reos ꝓmittẽdi. Secũda ibi. §. (Duo pluresue.) Tertia ibi (Ex huiusmodi.) Quarta ibi (Ex duob'.) Diuisio.

SYL. ¶ Et stipulãdi. Casus. In declaratione terminorũ nõ figurat nisi literaliter, & Imper. ipse literaliter format casum exẽplificãdo, verba enim & modus cõstituendi est clarus. No. quod in cõstõne plurium reorum stipulãdi debet præcedere oĩum interrogatio & sequi ꝓmissoris rñsio una omnib'. Itẽ quod duo stipulatores, quibus separatim promissor distinctis actibus promittendi respondet, non sunt duo rei stipulandi, quæ intellige in dubio.]

f ¶ Et stipulandi. Hic dicit reus stipulandi ille, qui rem aliquã, vt pecuniã, stipulat, a re, nõ a reatu dictus. Et ecõtra reus promittẽdi, qui aliquam rem promittit, vt ff. eo. l. j. alias reus tm̃ debitor dicitur, vt patet C. de iur. calũ l. ij. alias dr reus q conuenitur, vt C. de iud. l. properãdum. §. & si quidem. & dic, vt ff. eo. l. j. Põt dici & alio respectu reus stipulandi & promittendi, vt dicitur in glo. Accur. Reus stipulandi. Reus ꝓmittẽdi.

g ¶ Spondeo. Hoc adiecto vt sint duo rei insolidum, ẽt iure veteri. vt ff. eo. l. reos §. fi. & §. cum in tabulis.

SYL. ¶ Adde, vel si aliter constat cõtrahẽtes voluisse facere duos reos, qa erũt nihilominus, vt patet ex cõmuni opin.

post

post Barto. in l. ij. ff. eodem in j. & ij. questione.]

Reorũ debendi vel credēdi cõstõ, an p interual lum impediat.

a Spondeat. Ex interuallo, puta si diu etterũt ad alios actus extraneos, vt ff. eo. l. duos. §. si. alias si nõ est extra neus actus, ret. d. l. ei, qd modo dixeratibi, nam si prius. & quod dicitur ff. eod. l. iij. Accursius.

SYL. Dic q magnum interuallum nedum vitiat constitutionem duorũ reorum, sed impedit rñdentem obligari. l. si ex duobus, in princip. vbi Bart. ff. eod. Hoc si intercedat iter in terrogationē & responsio nem: secus si inter vnam obligationem perfectam & aliam, & constet de voluntate. l. iij in princ. ff. eod. secus in modico tempore non interueniente. actu extrinseco. Longum autem aut breue spatium taxan dum est arbitrio iudicis, vt no. in l. cõtinuus. ff de verb. oblig.]

paratim stipulãtib' ita pmissor rñdeat, Vtriq; vestrum dare spõdeo. Nã si prius Titio spoponderit, deinde alio interro gãti spõdeat, a alia atq; alia erit obligõ, nec credũtur b duo rei stipulandi esse.

Si duo promittãt eidē eãdē pecuniã, efficiunt duo rei pmittendi. Ang.

Duo pluresve rei promittẽdi ita fiũt: Meui, decē aureos dare spõdes? & Sei, eosdem decē aureos dare spõdes? si respõ deant singuli sepa-

ratim, Spondeo. c

Nam doorũ reorum est, vt quilibet teneatur insolidum: sed vnius solutione & receptione tol litur obligatio vtriusque. Aretinus.

Ex huiõi obligationibus d & stipulationibus solidũ singulis debetur: & pmittentes singuli in solidum tenētur. In vtraq; e tñ obligatione vna res vertitur: & vel alter f debitũ accipiẽdo, vel alter g soluendo, oĩum perimit h obligationē, & oēs liberat. i

quis q solutio vel receptio vnius alios liberat, vt infert Iurisconf. in l. ij ff. eo. Notabilia clara sunt: q duo rei debēt vel eis debetur insolidũ: & q solutio vel receptio vnius liberat omnes.]

d Obligationib'. Hoc refertur ad reos pmittēdi, & qd sequitur, & stipulationibus, ad reos stipulandi, vt probatur infra statim.

e In vtraque. i. vtriusque obligatione: nam vna est quo ad vnũ effectũ, vt ff. eo l. iij in fi. sed plures sunt, qa plures tenenī, vt hic.

Obligatio eadē potest esse vna & plures.

SYL. Dic plures etiam distinctę essentialiter. l. eandem, in fi. ff. eodem.]

b Nec creduntur duo rei. s. vt vna sit obligatio, & vnius rei, sed sunt creditores duo, & diuersarum rerum, vt infra eod. §. ex huiusmodi.

SYL. Duo pluresve. Casus. Similiter nõ ponitur, quia tex. exemplificat. Nota qualiter constituantur duo pluresve rei promittendi.]

c Spondeo. Hoc acto vt fiant duo rei, & insolidum, vt ff. eo. reos. § fi.

SYL. Ex hmõi. Casus. Figurare non expedit, cũ regula clara sit. Statim enim q tenentur insolidũ, vel habēt obligatos insolidum plures reos debēdi, se-

f Alter. s. reorum stipulandi.

g Alter. s. reorum promittendi.

h Perimit obligõnē. Ille q accipit.

i Liberat. ille qui soluit. Similis lectio seu implicatio verborũ est. ff. de arb. l. si duo. Vel dic, q quilibet istorũ referēt ad vtrũq; supradictũ. Et pñt fieri in stipulatione duo rei, & ĩ quolibet genere obligandi, vt ff. eo. l. eandem.

Intellige, dummodo constet contrahentes id agere velle.]

SYL. Ex duobus. Casus. Fuit dubitatũ, an si ex pluribus reis alter simpliciter & pure, alter sub cõdõne vel in diē pmittat, vitiet constõ duorum reorũ. & videbat q sic, quia clarũ est imparitatē vitiare tale constõnē. l. eandē § sed siquis. ff. eo. l. ē quia cũ debeãt insolidũ, vel eis debeat, nõ pñt pariter cõueniri, qa alterius nata est obligatio & actio, alterius non. Cõtrariũ tñ rñdet,

ratio

rō ... est, q̄a disparitas est ī qualitate nō in substantia. Item a principio spe raf, φ reducatur ad equalitatē, quo ca su talis īparitas nō vr̄ quo ad l. imparitas ab initio & iō cessat rō dubitan- di. No. sūma.

Item φ dies vel condō al teri⁹ nō erit impedimento, quo minus ab alio petatur.]

Obligatio an possit in paritatē contineri.

a. Pōt. Sed nōne est hic īparitas, q̄d esse non debet, vt ff. eo. l. eādē §. sed si qs? Rň. secundū M. q̄d ibi regl̄r dr̄, fallit hic, vt ff e. si ex duobus. §. si Alij vt P. dicunt, φ hic non est imparitas, cū adueniente condōne vel die ambo æqualiter teneātur, sed adhuc medio tpe remanet īparitas. Quare, dic, φ ī quātitate debita, vl̄ re q̄ dbef, ň ptēe īparitas, vt ibi: sed ī alijs pt, vt hic, & ff. e. l. si ex duob. §. si.

¶ Diuersitas tēporis adiecti solutioni non facit cessare cōstitutionem duorū reorum. Aret.

¶ Ex duob. reis p̄mittēdi, alius pure, alius in diē vel sub cōdōne obligari potest: nec[a] impedimē to erit dies aut conditio; quo minus[b] ab eo qui pure obligatus est petatur.

SYL. ¶ Dic rōnē vt dixi in positiōe casus.]

b ¶ Quo minus. Sed adueniēte cōdōe sociū pōterit cōuenire mandati, secūdū quosdā, vel verius neg gest vt C. e. l. j. Patet ergo cōstitui posse pure duos reos debendi, & quēlibet in solidū cō ueniri, vt C. eo. l. j. Hodie contra, ēt si hoc actū est exp̄ssim: nisi altero absen te, vel inope existēte vt ī Auth. de duobus reis. §. j. & auth hoc ita ē. tit C. ni si renūciatū fuerit illi constōni, vt C. de pac. l. pen. & ff. de min. l. iudex.

Rei debēdi in solidū ñ pñt conueniri.

Continuatio. ¶ De stipulatione seruorū. ¶ Supra. tit j & tit. præce. dictum est de stipulatione liberarum personarum, verum quia interdum serui stipulantur, ideo de his tractaturus intitulauir de stipulatione seruorum.

Ernus. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primo, φ seruus stipulando acquirit dño, in cuiuscunq; persona stipulatio cōcipiatur. Secūdo excipit a regula, φ factū nō acquiritur. Tertio si sint plures dñi, pro dominicis portionibus acquiritur. Secunda ibi (Sed cum factum.) Tertia ibi (Seruus cōmunis.)

¶ De stipulatione seruorum.

¶ Etiā seruus hereditarius potest stipulari,[1] & acquirit hæredi futuro. Ang.

SYL. ¶ Seruus. Casus. Dubitabatur, an seruus stipulari posset, & stipulādo cui acquireret. & vr̄, φ non possit stipulari, cū stipulatio sit actus merus ciuilis. § de constituta, j. de act. quorū solet esse incapax seruus. l. quod attinet. ff de

Eruus ex persona domini c i⁹ stipulandi habet.

¶ Sed & hæreditas ī plerisque[d] personæ

reg. iur. cuius contrarium dr̄, quia in ipsa stipulatione non consideratur vt seruus, sed stipulatur ex persona dñi. Tunc dubitabatur quid in seruo hęreditario ante aditam: nā tunc non pōt sumere vires ex persona dñi, qui non est, & si dicatur, hęreditas repręsentat defunctū: hoc est per fictionem, vnde nō vr̄, φ alia fictio possit superinduci, φ factū serui dicatur factum hęredis. Sed contrariū rñdetur ex rōne posita in tex. quia hęreditas &c. Nec rō duarum fictionū obst. quia non procedūt ex eodē fonte. l. sub conditione. ff. de sol. No. seruū ex persona dñi ius stipulādi habere Item φ hęreditas est persona imaginaria sustinens vices defuncti. Item φ seruus hęreditarius ac quirit stipulando hęreditati. Item φ quicquid hęreditati acquiritur, hæredi postea adeunti quæsitum est.]

c ¶ Domini Qui dominus caput est serui, vt infra de noxa. §. omnis. ex sua enim persona nihil potest, vt ff. de reg. iur. l. seruitutem, & l. quod attinet, nisi ex quo manumittitur, tunc enim incipit habere caput, vt ff. de cap. dim. l. hodie.

Dñs est caput serui.

d ¶ In plerisq;. Hoc propterea dicit, quia hęreditati furtum fieri non pōt. nisi

Hęreditati furtū nō fieri pt, nisi ī trib. casibus.

nisi in tribus casibus, vt ff. de fur. hęreditarię & l. seq. Item propter vsumfru. qui seruo hæreditario promitti nō potest, vt hæreditati quæratur, vt ff. eod. l. usufructus.

SYL. ¶ Adde q rō est, quia psona ficta nō est capax illius iuris, quod si pri defuncto qsitum esset, morte extingueret. vel quia vsusfructus nō pot esse sine psona vera, aut ficta, certā tñ & permanente, & cōstante ex iuris: vt puta collegio, vel populo.]

defuncti[a] vicem sustinet, ideoq; quod seruus hæreditarius ante aditam hęreditatē stipulatur, acqrit hrditati: [b] ac p hoc etiam hęredi postea facto acquiritur.

¶ Seruus siue filiusfamilias a quocunque stipulet, & in cuiuscunq; persona stipulationem concipiat, acquirit domino & patri. Aret.

¶ Siue autem domino, siue sibi, [c] siue cō seruo suo, siue impersonaliter [d] seruus stipuletur, domino acquirit. Idē iuris est & in liberis q in potestate patris sunt, ex quibus causis acquirere [e] possunt.

Si seruus stipulatur ire agere licere, solus ipse, nō etiam dominus eius ire potest. Aretinus.

quia seruus cōseruo suo stipulari pōt, vt hic: igitur frater fratri, arg. C. de diuer. rescrip. l. j. Item quia vox filij vox patris intelligitur. & vox serui vox domini intelligitur, vt j. de inut. stipu. §. ei vero qui- & §. post mortem.

ADDIT. (j) Nec valet talis stipulatio. quia cū personæ cohæreat, de psona serui in dñm trāsire non potest. Itē quia operas nemo nisi dñs stipulat: ualeret tñ si eas vel impersonaliter vel domino stipulare tur, vt per Angel. hic.

a ¶ Defuncti. Non hæredis, vt hic, & s. de hęred. insti. §. seruus. & ff. de acq. rer. dom. hæreditas. Et quæ sit rō, quare personam defuncti & non hęredis, dic vt d. §. seruus.

b ¶ Hrditatis. Sic. ff. de iniu. l. j §. quoties autem.

SYL. ¶ Siue aūt domino. Casus. Nō ponit in mani festa regula & clara, quā quo dāmodo exemplificar Imp. hic. No. q quocūque modo seruus stipulationē concipiat, dño acquirit. Item q filij in ptāte stipulando æquiparantur seruis. Item q valet argumentum de filio ad seruum, & econuerso.]

c ¶ Siue sibi. Nisi in casibus: vt cum factum est in stipulatione: quo casu domino non acquiritur, vt infra proxi. §. & cum operas a liberto stipulatur, vt ff. eo l. antepe. (j)

SYL. ¶ Intellige de incertis: & ratio ponit in l. opere in rerum. in j. & vlt. respon. ff. de ope. lib. qcquid voluerit gl. in l. seruus patroni. eo. tit.]

¶ Et in alijs casibus quos no. ff. eodem l. prima. & l. sequen. Sed nūquid frater potest stipulari fratri suo in eadem potestate existenti? Dic quòd sic,

d ¶ Impersonaliter. Nullius factā mentione: id est vel proprio nomine, vel appellatiuo: vel facta mētione de nomine appellatiuo, sed non proprio, vt supra de exhęred. liber. §. primo. Accursius.

SYL. ¶ Absona est hæc expositio, quia uerbū, impersonaliter, excludit etiā appellatiui mentionem, vt declaratur in l. proinde. ff. eo. tit.]

ADDITIO. Item per omnia dici potest in monacho stipulante. Angelus.

e ¶ Acquirere. Vt ex cā profectitia & aduentitia isto iure. quod dic vt supra per quas perso nob. acqui. §. j.

SYL. ¶ Sed cum factum. Casus. Fuit dubitatum quid in stipulatione meri facti & ex regula generali supra eodem. in prin. idem videbatur, cuius cōtrariū deciditur: quia cum facta sint naturalia, eorum est capax seruus l. cum proponas. C. de hære. insti. No. q stipulatio meri facti explicādi a seruo nō potest per alium explicari. Item quod stipulatio itineris & actus ī seruo est merum factum.]

Sed

¶ Sed cum factum[a] in stipulatione cõtinebitur, oĩmodo[b] p sona stipulantis cõtinetᷓ:[c] veluti si seruus stipuletᷓ, vt sibi ire[d] agere liceat: ipse enim iũ prohiberi non debet, nõ ẽt[e] dominus eius.

¶ Seruus cõis acquirit dñis suis proportione dominica: nisi iussu vn⁹, aut uni fuerit stipulatus. Aret.

¶ Seru⁹[f] cõis stipulando, vnicuiq; dominorũ pro portione dominij acquirit nisi iussu uni⁹ eorũ, aut nominatim[g] alicui eorũ stipulatus[h] est: tunc enim soli ei acquiritur.

¶ Seruus cõis stipulando rem, quę non põt vni ex dominis acquiri, acquirit insolidũ alteri. Aret.

¶ Quod seruus cõis stipulatᷓ, si alteri ex dñis acquiri nõ põt, † insolidũ alteri acquiritᷓ: veluti si res, quã dari stipulatus est, vnius[i] dñi sit.

¶ De diuisione stipulationum.

¶ Iudiciales stipulationes sunt, quæ

a ¶ Sed cum factum. Sed si stipulatᷓ seruus sibi scribi librum, & sic factũ, nonne acquirit domino? Respon. sic: & quod hic dicitur, sed cũ factũ &c. i. a seruo faciendum, & nõ ab alio, vel etiam a domino.

SYL. ¶ Adde tñ secus esse, si dñs ipse seruo stipuletᷓ ire agere, q͂a inutilis ẽ stipulatio l. q͂d dᷓ patrẽ. ff. d uer. obli.

b ¶ Omnimodo. sic. ff. de usu & habi. plenũ. §. si usus. Accur.

c ¶ Cõtinetur. sic. ff. de condi. & demonstra. qui hęredi. Accur.

Stipulari ire, & stipulari iter, differunt. d ¶ Ire agere. hęc verba expone ut supra de serui. i prin. & ff de ser. rusti. pręd. l. j. Et no. quia hic per verba loquitur: aliud si per nomen, puta iter. tunc.n. domino acquiritur, vt ff. eod. l. si communis.

e ¶ Non etiã dominus. subaudi, prohiberi non debet. quasi diceret, debet prohiberi. Sed contra supra per quas perso. no. acq §. non solum, & supra de ijs qui sunt sui vel alieni iur. §. j. Sed non est contra: quia & hic acquiritur domino commodum, nã ad sui domini vtilitatem ibit seruus.

f ¶ Seruus cõis stipulando impersonaliter: vel sibi, vel dñis suis sub noĩe appellatiuo: aliud si ppria noĩa exp̃ssit: nã tunc acquirit pro virili, nõ pro portione dñii. Sed quid si propriũ nomen & appellatiuum. Rñ. si pręponat propriũ pro virili: si appellatiuum p̃ponat, pro dominica, vt ff. de stipu. seruo. l. si cõis seruus ita, & ff. de statulibe. l. ita. §. j. Accur.

SYL. ¶ Adde hæc vera esse ĩ dubio secus si constaret de intentione agentiũ. d. l. si cõis seruus. quę probatᷓ ex coniecturis collectis ibi & hic per doct.]

g ¶ Nominatim. Proprio nomine, vt s. de exhæ. lib §. j. vel appellatiuo, dũmodo intelligatur de quo dño dicat, vt C. de lib. pręte. l ij. & iij. & ff. si cert. pet. l. certũ. Accur.

h ¶ Stipulatus est, hoc † disiũctim. i. diuisim exaudi. Sed quid si unus iussit seruo, & ipse alteri stipulatus ẽ nominatim? Distingue ex cuius re: vt si ex re iubẽtis, sibi quæratur, alias nominato, vt C. per quas perso. no. acq. l. fi. § fi. & ff. eo. proinde. §. fi. & l. seq. licet antiqui aliter distinguebant

† alias solidũ.

i ¶ Quod seruus. Vnius dñi sit. Nã cum sua sit, amplius queri ei non potest, vt s. de leg §. sed si rem, & infra de act. §. sic itaque. restat ergo vt soli alteri quæratur. Aliud si ex re vnius stipuletur: tunc omnibus queritur, sed Cõi diuidundo iudicio reddetur. i. cũ aget. Cõi diuid. pro isto seruo, potest etiam deducere quod socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex rebus suis, & redditur illi, ex cuius re quæritur, vt ff. eo. si ex re. § j.

¶ De diuisione stipulationum.

Continuatio. ¶ Supra dictum est de stipulationum materia: verum quia earũ multiplex est species, ideo subdit de diuisione stipulationum. Porcus.

Stipu-

Diuisio. S Tipulationum. ¶ Totus iste tit. diuidit in duas partes principales. Primo ponit diuisionẽ stipulatiõnis. Scđo illã ꝑ exẽpla declarat. Scđa ibi (iudiciales)

SYL. ¶ Stipulationum. Casus. Non figurat nisi literaliter in declaratione, definitione, & exemplificatione terminorum. est enim tex per se clarus. Nota igitur diuisionem stipulationum, & earum species, & exempla.]

a mero iudicis officio: Pretoriæ a Prętoris oriunt: conuẽtionales a conuentione partium: cõmunes quę ab vtrisque. hoc dicit.

a ¶ Stipulationum. simile per omnia. ff. de verb. obl. stipulationum. l. ij.

b ¶ Iudiciales. qñ iudex cognoscit de aliqua cã, & pendente cã principaliter incidẽter facit interponere cautionem, & dicuntur iudiciales a iudice.

SYL. * ¶ Alio modo declarat Alc. lib. Parad. j. c. j. qui eas stipulationes iudiciales dictas validis argumentis asseuerat, quę non coram Pretore, sed apud alios iudices cognoscerentur: tametsi ex dicto Prætoris descenderent.

c ¶ Prætoriæ. qñ non adit iudex aliqua de causa, sed principaliter vt talis cautio interponat: veluti damni infecti, & cautio legatorũ pręstandorũ, & talis est differentia inter ea q̃ dicta sũt.

SYL. * ¶ Alciatus vero. d. c. j. eas ait ꝑtorias esse, q̃ solius pretoris iurisdictioni relinquuntur, nec alterius iudicis notioni suppositę sunt.] Sed cum hic ponatur prætorię vt species opposita iudiciali, quare. ff. de pręt. stipu. l. j. in prin. ponitur ut genus. s. pretorię? Rñ. ibi aliter accipitur iudicialis. s. a iudicio, hic a iudice, ut ff. man. l. Lucius.

SYL. ¶ Dic ꝙ fuit hęc gl. male collocata, qa ab illo ver. sed cũ hic, vsq; in fi gl. est Acc & debet stare, j. post gl. in uer. cões. & circa d. l. cõtrariã dic, ꝙ ibi nõ ponit diuisio oĩũ stipl̃onũ, sed dũtaxat ꝑtoriarũ, vñ illa ẽ subdiuisio scđi mẽbri diuisionis hic positę. Iudicialis ergo ibi stricte sumit ꝑ ijs, q̃ a ꝑtore introductæ sunt, ut iudiciũ sit ratũ. i.

effectum suum consequatur.]

ADDITIO. Gl. ista non intellexit bene dñam, sed melius dixit infra eodem in verbo, veniunt. Christoph.

* ADDITIO. Facillimam & planissimam huius diuisiõis explicationem vide in Commẽ. Fr. Hotoma. ad §. si itaque, de actio. vbi cur mere prętorię, & mere iudiciales stipulationes appellentur, apertissime declarat.

S tipulationũ[a] alię sũt iudiciales,[b] alię ꝑtorię,[c] alię cõuẽtiõales,[d] alię cões,[e]

d ¶ Conuentionales. Quæ ex conuẽtione partium fiunt, & de his certum est & planum.

e ¶ Cões. Veluti rem pupilli saluã fore, q̃a principaliter põt adiri iudex, ut interponat cautio, cũ pupillus hẽt tutorẽ, qui non satisdedit rẽ pupilli saluã fore, & sic dicetur ꝑtoria. põt vero adiri iudex non principaliter ut cautio illa interponat, sed ex alia cã, velu ti cũ pupillus nõ hẽt tutorẽ, põt petere corã iudice: & iudex, qui dat tutorẽ, ex officio suo facit interponi cautionẽ rẽ pupilli saluam fore, & ita dr iudicialis. Itẽ quidam dicũt illã cautionẽ, rẽ ratã haberi, esse cõem: q̃a qñq; interponit a procuratore actoris, qñq; a procuratore rei, vt ff. de procu. l. Pomponius. §. sed & is qui. Vel alia rõne dr cõis, veluti cũ procuratorio noĩe qs aliũ conuenit, iudex ex officio suo debet facere, ut cautio, rẽ ratã haberi interponatur: & tũc est iudicialis. Pretoria est, qñ quis promisit mihi, ꝙ pro mitteret rem ratam haberi. modo vo lo ꝙ promittatur, & sic principaliter ob istam stipulationem vado ad pręto rem, ut ipsa interponatur.

Cautio rem pupilli saluã fore est cõis.

Cautio rem ratam haberi est cõis.

SYL. ¶ Hęc gl. in antiquis codicibus. Acc. non reperitur, & est additio quędam.

* Vtcunq; tñ sit, adde secundũ Alcia. loco supra relato, cões stipulationes esse, quę tam apud Pretorẽ, quàm coram alijs iudicibus expedirentur.]

ADDITIO. Residuum gl. quæ in alijs impressionibus hic cõiter ponit

in finali gl. huius tituli habetur.

a ¶ Iudiciales. s. stipulationes.

b ¶ De dolo cautio. Vt si ago pignoraticia, caueas ne seruitutes dolo pdideris, vel rei ius in aliquo læseris, vt ff. de pig. ac. creditor. Itē si rei vē. agā pro re, quam vsucepisti iā lite contest. caues, ne dolo alienaueris vel manu miseris seruū, vt ff. de rei vendic. si post, sic & ff. man. si pcuratorem. §. pe. & l. seq.

c ¶ De persequēdo seruo. vt si metu mihi abstulisti seruum, quē postea perdideris, caueas de eo psequēdo, vel eius pretio restituēdo, vt ff. quod me. cau. si cū exceptionē §. q si homo. Itē emptor qui redhibet, & nō hēt seruū, quē reddere debet, qa aufugit, debet cauere de psequēdo seruū. & si habere poterit, restituere vēditori, vt ff. de edi. edic. l. redhibere. §. fi. sic & ff. de cōd. cau. da. si pecuniā. §. pe.

d ¶ Ve. pro vel.

e ¶ Prætoriç stipulationes.

f ¶ A mero. s. puro: sic q non iudicis officio. s. tali quali in superiori casu, vt statim dicam. Accursius.

SYL. ¶ Hanc gl. pro sing. allegat Ang. in l. v. ff. de verb. obl.]

g ¶ Damni infecti, vt ff. de dam. infe. l. prætor ait. §. in eū qui. Dicit & alio respectu pretoria illa, q ab initio exigitur: siue sit prætoria inuētione, siue ciuilis, siue quocūq; modo inuēta: ex eo. s. q prætor eam approbat, vt ff. de ver. sig. l. lege. & hoc sensu comprehēdit prætorias, & iudiciales, & cōes, & oēs præter cōuentionales: & ita accipitur. ff. de præto. stip. l. j sic est de adoptione, vt ff. de adop. l. ij.

SYL. ¶ Adde, q inquātū glo. vult prætoriā stipulationē duobus modis accipi, nō bene sentit hic, & in l. j. ff de preto. stipu. dic ergo eo modo sumi hic & in l. j sed solū diuersificat significatio iudicialis, quæ hic accipitur vt species cōpar & coequa ptoriæ. ibi, vt spēs subiecta.]

tam prætoriæ, quàm iudiciales. ¶ Iudiciales [a] sunt duntaxat, quæ a mero iudicis officio pficiscūtur: veluti de dolo [b] cautio, vel de persequendo seruo [c] qui in fuga est, restituendove [d] pretio. ¶ Prætoriæ [e] sunt, quæ a mero [f] Prætoris officio proficiscūtur: veluti damni [g] infecti, vel legatorū. [h] Prætorias autē stipulatiōes sic exaudiri oportet, vt in ijs ēt contineantur ædilitiæ: [i] nam & hæ a iurisdictione Prætoris veniunt. [k] ¶ Conuentionales sunt, quę ex conuentione vtriusq; partis concipiunt: hoc est, neq; iussu iudicis, neq; iussu Prætoris, sed ex conuentione contrahentium: qua

h ¶ Vel legatorum. vt ff. vt leg. vel fideicō. no. ca. l j. j. rū.

i ¶ Aedilitiæ. s. stipulationes: vt si aial tibi vendo, de vitijs eius cauere debeo, vt ff. de ędili. edi. l. itaq;. & l. si venditor.

* ADDI. Earū exemplum Varronis de re Rusti. lib j. suppeditat. Emptor stipulatur prisca formula sic, illasce oues, qua de re agitur sanas recte esse vti pecus ouiliū, quod sanū recte est extra luscā, surdā, minā. i. ventre glabro, neq; de pecore morboso esse, habereque recte licere, hæc sic recte fieri spondes?

K ¶ Veniunt. cū Aediles erāt ex Prætoribus, vt supra de iure natu. §. proponebant.

SYL. * ¶ Errat Accur. putās Aediles fuisse ex Pretoribus. l ij. §. deinde cum placuisset. ff. de orig. iur. siquidē, vt in Cōmen. admonui, in §. Pretorum. s. de iure na. gen. & ciui. iō dr ædilitias stipulationes a iurisdictione Pretoris proficisci, quia in colligēdis Pretorum edictis, vt perpetuū edictū cōstitueret, atque ita illud ius, quod prætoriū vocamus, cōponeret, recepta sunt ei Aedilium curulium edicta, quippe q instar Pretoriorū edictorū proponi solerēt.] Sed q erit intelligibilis dria inter ptorias & iudiciales, cū hoc tit. accipiat ptoria vt iudicialis? Rn quia pretoria a Pretore mortuo inducta est, sed iudicialis a iurisconsul. alijs. Itē in ptoria inue-

Stipulōnes ptorię & iudiciales multipliciter differūt.

inuenies iudicē ob hoc ipsū principaliter adiri, sed in iudiciali p cōsequētiā, vt patet ex supradictis exēplis. Itē iudiciales vagę sunt p totū corpus iuris: sed p̄torię, licet & ipsę sint vagæ; cōprehensæ tū sūt simul in vno tit. ut ff. de præto. stipul § j. Itē potes notare quartam differētiā, ut notaē. ff de uerbo. obli. l. v. § ij. Accur.

ADDIT. Hanc drīam Io. addit, dicēs, quia prętorię sunt, quę per solum iudicem ordinariū interponunē, † & iudiciales quę per quemlibet alium iudicem.

rum[a] totidem genera sunt, quot (pene[b] dixerim) rerum cōtrahendarum.[c] ¶ Cōes[d] sunt, veluti rē saluā fore pupillo, (nam & Prętor[e] iubet rē saluā fore pupillo caueri, & interdum iudex,[f] si aliter hęc res expediri nō[g] potest) vel de rato[h] stipulatio:

¶ De inutilibus stipulationibus.

¶ Oīa dominio nostro subiecta stipulari possumus: q̄ vero p rerū natura ī pōte est haberi, non. h.d.

† Hanc quoque dānant, aliqui, vt p Io. Fab. hic, q̄a cautio de dā. infe. quāuis sit p̄toria, per quemlibet etiā minimū magistratū ex pediri pōt, ut l. j. & l. iiij. §. j. ff. de dā. no infe. Nisi forte dicas ibi speciale pp periculū moræ. Ang.

a ¶ Quarum. s. conuentionalium.

b ¶ Pene. Ideo dicit pene, quia in quibusdam ualet alius contractus, ut uenditio in libero homine & similibus, ut ff. de contrahen. emp. l. & liberi, & infra de contrahen. empt. §. fi. in quibusdam non valet stipulatio, ut infra tit. j. j. respon. & §. j.

c ¶ Rerum contrahendarū. s. esse genera, idest quot possumus dicere esse genera contractuū, tot sunt genera stipulationum. i. ubicunq; pōt contrahi, ibi potest stipulatio interuenire: nam stipulatio proprie non est contractus, ut ff. de verb. signif. l. Labeo.

SYL. ¶ Intellige large, non proprie, ut declarant doct. in l quinta. ff. de verborum obligat.]

d ¶ Cōes. Abnegatiue lege, idest nō prætorię tantum, uel iudiciales tantum, uel conuentionales tantum.

SYL. ¶ Hoc non erat addendum ex ratione infra dicenda super gl. fi]

¶ Sed partim ex uno, partim ex altero nām accipiūt. nā si non cauerit tutor pupillo, hoc ipsū peti pōt: & quo ad hoc habet nām p̄torię. si petit̄ tutor, & p consequēs pręstaē satisdatio: & in hoc habet naturā iudicialis, ut ī. de satisd. tut. §. j. Sed de hoc dic plenius, ut ff. de verb. obligat. l. v. §. prætorię, vbi est hic tit. de verbo ad verbū. Itē si petatur hęc satisdatio ab altero tutorum vel curatorū, ex consequentia petitur & nō pręcise: unde & ī hoc habet naturā iudicialis, ut ff. de admin. tut. l. iij. j. rñ & ī. de satisd tu. vel cura. §. j. & ij. Vel dic communes alio modo, vt ī. eod. §. sed secundū hoc oīs prętoria potest esse communis.

ADDIT. Dic, q̄ hæc glo. secuta fuit errorem suum: q̄ illa appellaē cautio prętoria, propter quā interponendam iudex principaliter aditur: illa vero appellaē iudicialis, propter quam interponendam iudex non principaliter, sed in consequentiam aditur: quę opinio. ibi fuit reprobata secundum Christoph.

e ¶ Prętor. Scilicet mortuus, cuius verba non habemus, sed sententiam, ut supra de satisd. tuto. in principio, & §. primo.

f ¶ Iudex. s. viuus.

g ¶ Non potest. Quia sponte nō vult satisdare ex pręcepto mortui prætoris, unde inuitus compellitur a iudice viuo.

¶ Non bene exponit, quia omnis prętoria esset communis, quod est falsum.] SYL.

h ¶ De rato. Hęc est communis alia causa quam superior. Nam hęc est cōuentionalis quandoque, ut si fiat extra iudicium ex conuentione, ut ff. rē ratam habe. interdum.

¶ Hęc gl. falsa est, quia cōmunis non dicitur respectu cōuentionalium, sed pretoriarum & iudicialium, vt patet ex tex. nostro.] SYL.

¶ Item iudicialis, quando interponiē a procuratore actoris, cum dubiū est an sit procurator, ut C. de procurato. l. prima, & de satisd. lege prima, alias non potest res expediri, cum non ad-

mittat, vt ff. de satisda. §. pen. Alij dicūt eam cōem. ff. de rato, quia & a procuratore rei præstat quisque, nō solum actoris. vt ff. de procu. l. non solum §. si status. & §. et si & alius casus. & §. vlt. & l. Pomponius. §. ij. & l. si defunctus §. vlt. Acc.

ADDIT. Et hæc melior, quod dicantur cōes, quia partim per Prætores, vt in procuratore actoris, partim per Iurisconsul. vt in procuratore rei, fuerint inuentę, vt hic. Cautio aūt, quę ex forma statuti inducit, si sit factum a toto populo vel repræsentantibus ipsum, dicet ciuilis, si vero ab epō, duce, vel marchione, dicetur prætoria. Ang.

Cautio a statuto inducta an sit ciuilis aut ptoria.

¶ De inutilibus stipulationibus.

Continuatio. ¶ Supra in titulo de verborū obligationibus dixit in genere de stipulationibus interpositis ab vno, verū qa tā ex parte creditoris, q̄ ex parte debitoris aliqn plures psonę interueniūt, & sunt duo rei, iō subiecit titulū de duobus reis. Verum quia nō tm̄ stipulatio iterponit a libero, sed ēt a seruo, ideo subiecit titulū de stipulatione seruorū. Verū qa stipulatio non est simplex, sed multiplex, iō postea annectit titulū de diuisione stipulationū, vt ī. tit. proxi. Verum quia aliqn stipulatio est inutilis, & hoc pōt contingere multis modis, ideo ponit hic istum titulum de inutilibus stipulationibus. Aret.

Omnis res, q̄ dn̄io nostro subijcit, in [a] stipulationē deduci pōt, siue mobilis [b] sit, siue soli. At si qs ré, q̄ in rerū natura [c] nō est, aut esse nō pōt, dari stipulat' fuerit: veluti Stichū, q mortuus sit, quē viuere credebat: [d] aut

Diuisio

Omnis res. ¶ Quoniam iste tit. est valde longus, & habet plurimos. §. & vnusquisque habet materiam de per se, ideo non diuidā, quia esset valde lōga diuisio.

SYL. ¶ Omnis res. Casus. Non figuratur aliter, quia ponit regula, cuius ratio est, q tit. de stipulationib' est prohibitorius certarum rerum. Iō aūt non valet stipulatio hominis mortui aut hippocentauri, quia præstatio est impossibilis de natura. l. impossibilium. ff. de regu. iur. No. igitur, q quęlibet res stipulari pōt, siue mobilis siue īmobilis. Item q stipulatio rei, quam impossibile est esse in rerum natura realiter, est inutilis, quamuis ipsa res sit imaginabilis intellectu.]

a ¶ Subijci tur. i. subijci pōt. Sunt.n. qdā res, quæ non possunt esse ī nostro dn̄io, vel q habere non nec sunt nec fuerunt. ff. in rerum natura, vt j. proxi. §. vel si sunt, impossibile est de natura, vt in Sole, & Luna, & similibus. vt j. eod. §. si impossibilis. vel de facto, vt aureum montem, vt ff. de statulib. cum hæres. §. j.

Dn̄ium in quibusdam rebus hr̄e non possumus.

SYL. ¶ Intellige secundum exemplū glo. quia tex. in d. §. j. non ponit impossibilitatem simpliciter, vt no. in l. Arethusa. in fi. ff. de sta homi.]

¶ Vel de hominū dispositione, vt res sacræ, & religiosæ, & sanctæ, & publicę, & in vsu publico existentes, & alię similes, vt liber homo ex sui natura, vt infra proxi. §. & supra de rerum diui. j. respon. & §. nullius. & ff. de verbo. oblig a. inter stipulantē. §. sacram. Accursius.

b ¶ Mobilis. Cuius appellatione & p se mouentia, vt equi, continentur. (j) vt ff. de verb. sign. l. mouentium.

ADDIT. ( ) Iura autem & actiones sub simplici bonorū appellatione cōtinentur, & sunt quędam species de p se, quę secundum rem, cui adijciūtur, mobilia vel immobilia esse iudicantur, secundum Ang.

c ¶ In rerum natura. Id est apud aliquos homines. sic supra de verborum obligatio. §. conditiones. Accurs. Florentinus.

d ¶ Credebat. Maxime subaudi. nā idem si sciret mortuū, nisi mora debitoris præcessisset mortem, vt ff. de const. pec. l. promissor Stichi. & ff. de verbo obl, inter stipulantem. §. Stichum. quæ est contra.

ADDITIO. Et tunc res ipsa & in stipulationem, & in petitionem, & in con-

condemnationē deduci debet:in eius tñ æstimationem fiet executio lege,si seruum.§.effect⁹. vbi gl. & docto.ff.de verb.obl.Ang.

a ¶ Hippocētaurū. Animal forte natū ex equa & tauro: qđ nunq̃ fuit uisum. Vñ Hora. Humano capiti ceruicem pictor equinā Iungere si velit &c.

b ¶ Inutilis i. vitiosa: qa est cōtra ius.

hippocentaurū, a q esse non possit:inutilis b erit stipulatio.

¶ Stipulatio rei,quę in dominio nostro non est, vel quę est, sed postea desinit, licet possit effici in nostro cōmercio,nō valet: siue pure, siue cō ditionaliter fuit con cepta.Arc.

¶ Idem iuris est, b si rē sacrā, d aut religiosā, e quā humani iuris esse credebat:vel publicā rē, q̃ usib⁹ f populi perpetuo ex-

SYL. ¶ Intellige ita uitiosam, vt ex ea nec naturalis, nec ciuilis oriatur obligatio.l.impossibilium.ff.de.reg.iur.

SYL. ¶ Idem iuris. Casus. Quærebatur,an stipulari possit res,q̃ nō erat in commercio,quam tñ contrahētes putarēt esse, & videbatur ꝙ sic, haberet tñ stipulatio tacitā illam cōdōnem, si effecta esset res illa humani iuris, vel cōmercij hominum, argu.l.fi.ff.com.præd.contrarium tñ respondet, ex eo quia talis expectatio est vitiosa & reprobata.l. īter stipulantem.§ sacrā.ff.e.quia nunquā debet malus euentus esse in cōsideratione.d.§.sacram.No. ꝙ stipulatio rei sacræ,religiosę,publicæ usui destinatę liberi hominis,rei cuius stipulator sit incapax, vel rei suę, nō valet a principio.Item ꝙ talis stipulatio non suspenditur, ut tractu temporis cessante eā inualiditatis reconualescat. Itē ꝙ stipula. valida ab initio tractu tpis fit inualida, si sine culpa aut facto pmissoris superueniat vna ex causis stipulationem vitiantibus.Itē ꝙ stipulatio ex casis prædictis inutilis est, etsi con trahētes ex presse velint differre illi⁹ effectū in casū cessātis impedimēti.]

c ¶ Idem iuris est.s.vt sit inutilis.

Sacræ rei uenditio uz in terigno rantes. d ¶ Sacram. Licet non valeat stipulatio, vt hic,valet tñ venditio inter ignorantes,ut actio detur, vt infra de contrahen.emp.§.fi. & ff.de cōtrah.emp. l.liberi.& l.sed Celsus. Sed quę est ratio? Rñ.quia in uenditione non est necesse transferri dñium, in stiplatiōne sic,vt ff.de cōtrahen. emp. & vend.l.si ita.§.fi. Et est similis rō, quare qs pōt rem alienam vendere, vt ff.de contrahen.empt.l.rem alienam.sed nō obligare, vt C. q̃ res pig. obli. poss.l.qui filios.† quia ī pignore debet ius cōstitui creditori, quod sibi det hypothecariā actionē: in vendō ne sola traditio cum obligatione euictionis sufficit, vt ff.de pigno l. & quæ nondū.§.quod dicitur.& de act.emp. l.ex empto.Accur.

Aliena res uendi pōt, sed non obligari. † Nisi sit bona fide possessor.l.si ab eo. ff. de pign. Et est rō, quia ille reputatur quasi dñs, vt j. de actio.§. aliæ.

SYL. ¶ Hæc gl.in princ. non est vera simpliciter, sed quando stipularet liberū hominē mihi dari, vel simpliciter, quia intelligitur dari.l.si ita distrahatur.§. j.ff. de cōtrahen.empt.sed si stipularer mihi tradi, valet stipulatio. si ignorē librum,quia possideri potest ab ignorante.§. idem placet. supra, per quas perso. nobis acquir. Item si stipulater ex causa onerosa, vel ex causa lucratiua, si promissor est in dolo, valet stipulatio quātū ad interesse euictionis, secundum communem sententiam in.l.liber homo.j.ff.eo.]

e ¶ Religiosam. Hęc verba, sacram, & religiosam. expone vt supra de rerum diuisio.§. nullius. & §. religiosum.

ADDIT. Dic hoc verum, quando res in totum esset sacra vel religiosa. Sin autem esset pro parte,an ualeat stipulatio,emptio, uel alia dispositio, ui de l.hanc.& l. in modicis ff.de contra hen. emptio.Ang.

f ¶ Vsibus. Alias si non est in usu publico, potest alienari, ut ff. de contrahen. emptio. sed Celsus primo respon. & l.pacta.§.fin. sic. ff.de uia publi.l.uiam.

SYL. ¶ Dic, dū tamen eius cōparatio non sit multum difficilis.l.apud Iel.§.finā. ff.de.leg.j.]

Forum. Forus.

a ¶ Forum.s.vbi reddit ius, vt ff. de iusti.& iu.l.pen.vel rerum venalium. Sed forus est bursa.Accur. ADDITIO. Itē forus dr̄ locus exercendarum ... vt c. forus. extra de verb. sig. Itē calcatoriū.i. loc⁹ vbi vua calcat̄, ꝙ pede calcantis feriat̄. Dicūtur ēt fori tabulata nauiū ab eo ꝙ incess⁹ ferāt. Itē spectacula, hoc est locā erecta, vt ex ijs spectetur. Item forus dicit̄ foramē illud, ꝑ qd̄ remus immittitur: a forādo. Vñ versus: Causat̄, venditq; forū, signatque foramē. Alta fori loca sunt, datq; carina foros. Host. dicit, ꝙ forū ī neutro genere ponit̄ pro territorio cuiusque iudicis, intra quod pōt in facinorosos homines animaduertere. Vñ tota diœcesis dicitur territorium episcopi.xvj.q.vij.§omnes basilicę.

b ¶ Theatrum. expone vt s. de rerū diui. §. vniuersitatis. Accursius.

c ¶ Credebat. Idē si sciebat, vt j. proxi.§.& ff. de verb. obli. inter stipulantem §.sacram. ibi, casum enim &c.

Cōmerciū com prehendit oēs contractus.

d ¶ Cōmerciū. Generale nomē est ad oēs cōtractus. Vnde dr̄ aliquis hēre cōmerciū rei, qñ per emptionē vel alio mō pōt eam habere. Quare Iudęus nō habet cōmerciū Christiani mācipij, vt C. ne Christianū man. iu. &c. Vnde si Iudęus Iudęo promittit tale mācipiū nō valet: vel Christian⁹ Iudęo, vt hic. si aūt Christiano promitiat Iudęus, valet, vt ff. de verb. obl. multum intereest. & de leg. j. apud Iulianum. §. fi.

Stipulō rei suę an ualeat.

e ¶ Suam. Nam cum sua sit, plus sua fieri non potest, vt supra de leg. §. sed si rem, & infra de actio §. sic itaq;. nisi rōne possessionis apud alium constitutæ, vt ff. de cōtrahen. empt. l. si in emptione. §. iij. vel nisi sub conditione, dumtamen adueniente cōditione stipulatoris res esse desierit, vt ff. de verbo. obl. si tē meam. & le. existimo.

posita sit, vt forum,[a] vel theatrū,[b] vel liberū hominē quem seruū eē credebat,[c] vel cui⁹ cōmerciū[d] non habuerit, vel rē suam[e] dari qs stipulet̄. Nec in pendenti erit stipulatio ob id, ꝙ publica res in priuatā deduci, & ex libero seruus fieri pt̄, & commercium adipisci stipulator potest, & res sua stipulatoris desinere esse pt̄: sed protinus[f] inutilis est. † ¶ Itē[g] contra, licet initio vtiliter res in stipulatum deducta sit, si tamē postea in aliquā eorū[h] cām, de quib. supra dictū est, sine facto[i] promissoris deuenerit, extiguit[k] stipulatio. At nec statim ab initio talis stipulatio valebit, Luciū Titiū cum seruus erit, dare spondes? & similia.[l] Quæ.n. natura sui dominio nostro

f ¶ Protinus.i. statim quia pura stipulatio suspendi non potest, vt ff. de stip. seru. l. vsusfructus. secus in alijs actibus viuorum, vt ff. cō. pręd. l. fi. in fi. Acc. Aduerte, quia nulla ē dr̄ia inter stipulationem & cęteros contractus. quia etiam illi non possunt pendere ex euētu, cuius expectatio sit illicita. l. si ī emptione. §. omnium. ff. de cōtrahen. empt. similiter qñ vitium est in substātia lege usufructus. de stip. ser. sed quando nō est defectus in substantia, ita pōt pendere stipulatio sicut alij cōtract⁹ quo ad acquisitionem iuris realis, ut in d. l. fi. & ibi Bart.]

† Cōc. cū hoc tex. C. ad audicti iam iuncta glo. sup uerbo, hīc, circa med. extra de sponsa. Stipulō pura nō SYL. suspēditur sed bñ alij actus.

g ¶ Item cōtra.i. econtrario. nam. s. dixit, qñ ab initio res erat sacra vel similis, sed postea desijt: nunc econtra, qñ prius non sacra, sed postea fit.

h ¶ Eorum cām.i. sacra, vel religiosa, uel similis, ut supra proxi. §.

i ¶ Sine facto. Quod est, cum erat res aliena: alias si sua, semper suo facto factū uidet̄ etiā si alienauerit post tēpus stipulationis. idem & si erat aliena, dummodo post morā, ut ff. de uerbo. obl. si seruum. §. j. & ij.

K ¶ Extinguitur. Argumen. contra supra de leg. §. si quis debitori. uers. quod si uiuo.

l ¶ Similia. Puta rem sacram, cū erit ꝓfana: & sic de singulis. s. sacra, uel religiosa,

ligiosa, vt supra proxi. §.

a ¶ In obligationem. s. istam, hoc est stipulationem.

SYL. ¶ Siquis. Casus. Quærebatur, an stipulatio facti alieni valeret: & videbatur quod sic, quia promittendo quod alius faciet, videbatur saltem eo non faciente succedere obligatio ad interesse, & sic uirtualiter stipulatio pēdet a promissore, cui⁹ cōtrarium decidit, quia stipulationes sūt inuentę, vt unusquisque stipuletur quod sua interest, eo quia impossibile est aliū cogere ad faciendum. Tu declara, quod sicut illud quod non est in commercio, in stipulatum non deducitur, dato quod posset cadere, ita factum alienum, quod in potestate nostra non est, non potest deduci, quā uis esse posset vel mea coactione vel pcibus. Satis.n.est, quod factum tertij nō est in potestate nostra tunc, cū stipulamur, quod bene probatur, quia hic. §. sequitur ad pręcedentem, in quo proprie continuatur materia præcedens. No. quod stipulatio, per quam agitur, quod alius obligetur, non valet. Item quod promittens operam suam circa factum aut dationem alterius obligatur.]

† Pro declaratione huius. §. atque eius materię videndus est Ta. rif. i. consil. cix. cū seq. lib. j. & Sozi. in tract. de reg. & fal. reg. 326.

exempta sunt, in obligationē [a] deduci nullo mō possunt.

¶ Factū alienū nō pōt in stipulationē deduci. Aretinus.

¶ † Si quis alium [b] daturū facturumve quid promiserit, nō obligabitur: [c] veluti si spondeat Titium quinq; aureos daturum. Quod si effecturum [d] se vt Titius daret, spoponderit, obligatur.

b ¶ Alium. prorsus extraneum.

c ¶ Non obligabitur. Et est ratio, quia nemo alienum factum promittere potest, vt hic, & ff. de verbor. obligatio. stipulatio ista. in principio, nisi pœna promittatur, vt infra eodem §. versa vice. Nisi in casibus, in quibus præsumit lex interesse promitti nisi fiat, vt in cautione, iudicio sisti, vt ff. de verborum obligationib. quoties quis.

SYL. ¶ Dic hoc esse generale in quibuscunque prætorijs stipulationibus dicta lege quoties, quia in his magis æquitas quàm subtilitas iuris attenditur.]

¶ Item in stipulatione ista habere licere, vt ff. de verb. oblig. stipulatio ista j. respon. † Item in stipulatione de rato, vt ff. rem ratam hab. l. in stipulatione. Item in stipulationib⁹ ædilitijs, vt sanum esse seruum vendītum, vel nō furem, & similia, vt ff. de euict. l. si ita quis. Itē in stipulatione, rem pupilli saluam fore, nam cū sit prætoria, exigitur si deiussor, vt ff. de pręto. stipulat. prætoriæ. Stipulatur ergo pupillus hic verbis a fideiussore, Promittis rem meam saluam fore per tutorem vel curatorem? nam & his verbis ab eis stipulatur, vt ff. rem pupil. saluam fo. lege prima. & lege cum pupillus. Prętereà nonne quis semper promittit per se & suos hæredes ea facta, quæ per alium possunt explicari, vt C. de contrahen. stipulatio. lege fina. licet contra sit, si non potest per alium fieri. vt ff. eodem centesimis. §. id quod. & de caducis tollend. lege prima. §. ne autem? Respondeo non est alius heres quàm testator, immo idem præsumitur, vt in authentico de iureiurando a mo. præ. §. primo. colla tio. quinta.

† Et hoc ideo ibi quia p cessit contractus emptionis & cuius nā tenetur ex facto oīum ēt extraneorū, puta de euictio ne, secūdū Ang. sed Io. Fa. contra, quia ēt tunc non nisi de facto suo vel hrdis te neť nisi vel quā ti inter est, vel pœnam promiserit.

ADDITIO. Adde alios casus, puta quando promittit aliū dare vel facere, ad quod promissor tenebatur. Itē quando iurauit, quia facit valere omni meliori modo quo potest, vt lege cum pater. §. filius. ff. de leg. secundo. Angelus.

d ¶ Effecturum. Tunc enim suum factum maui feste promittit. idem si dixit securaturum, vt fiat, vt ff. si cer. pe. l. fin. § fi.

¶ Si quis ali]. Casus. Querebatur, an sicut quis alienum factu stipulari nō potest, ita nec alteri promittere, & uidebatur saltem quod hoc posset stipulari, vt alteri daretur, quia factum tuum, quod promittitur, est in commercio tui promittentis. cuius tamen contrarium respondet ex eo, quod infra

in §. alteri. dr, q̃ stipulationes inuẽtæ sunt, vt vnusquisq; acquirat sibi qđ sua interest: quod nõ est in stipulatione alteri facta, nisi adijciaĩ extrane⁹ solutioni. quo casu obligatio fundata est ĩ psona stipulatoris; & hẽt contra adiectum actionẽ mandati, No. q̃ stipulatio alteri facta regulariter non valet, & nullã parit obligationẽ. Vide tñ ad intelligẽtiã huius tex Fort. in l. j in princ. ĩ xiiij. col ff. de pact. vbi notabiliter declarat. Itẽ q̃ ex stipulatione, I qua psona solutioni adijciĩ, ius stipulatori tm̃ quæritur. Itẽ q̃ adiecto soluere promissor potest ẽt stipulatore inuito, & q̃ tũc liberatur ipso iure. Itẽ q̃ adiectus recipiens tenetur stipulatori mandati aut neg. gest.]

¶ Alteri stipulari nemo pōt, nisi ei cuius prãti sit subiectus.

¶ Si qs alij, q̃ ei cuius iuri[a] subiect⁹ sit, stipulet̃. nihil[b] agit.

¶ Pōt extraneus solutioni esse adiect⁹, licet sibi non q̃ratur obligatio. h. d. Aret.

a ¶ Iuri. i. dño. vt seruus dño, cui acqrit, vt s̃. p quas perso. nob. acqu. §. Itẽ quod serui. alias. itẽ vobis. Itẽ reuerentia paterna· vt filius patri, vt s̃. p quas perso. no. acqui. §. j. Itẽ obedientia: vt monach⁹ monasterio, cui quęrit & se & alia. vt ĩ Auth. de mona. §. illud. col. j. Idem dicas de seruo fructuario. Idẽ de vsuario. Idẽde seruo bona fide possesso, & libero bona fide possesso: qui ex duabus causis quęrũt, vt supra per quas person. nobis acqui. §. de his. & §. idem placet.

b ¶ Nihil agit. Et est ratio, quia inuẽtæ sũt &c. vt infra eo. §. alteri. & ff. de verb. oblig. stipulatio ista. §. alteri. Fallit tamen in casibus xvj. In primis, si stipulantis intersit: vt quia sit tutor eius, cui stipulatur rem pupilli saluã fore. Secundo, quia pro curatore stipuletur dominus. Tertio, si stipuletur creditori, vt infra eodem. §. sed si quis. & ff. de verb. obligat. stipulatio ista. §. si stipuler. & §. si quis insulã. Quarto fallit in omnibus prætorijs stipulationibus, vt ff. de præto. stipulatio. in omnibus. vt est damni infecti, vt ff. de dãno. infec. damni. j §. fin. Item iudicatum solui, & similes, vt ff. de procurat. in causæ. §. fin. † Itẽ fallit in procuratore præsentis, vt ff. de verbo. obligat. si procuratori. & ff de proc. l. quod procurator. † Item fallit ĩ actore municipum, ex cuius pacto quęriĩ municipibus. Idem in curatore furiosi & consimilium personarũ, & tutoribus, vt ff. de consti. pecu. l. eũ qui, §. si actori. Item fallit ĩ institore: nã sibi actio ex pacto institutiquæriĩ, vt ff. de insti. l. j. in fi. & l. ij Itẽ fallit in iudice, vel notario, vel simili psona publica: ex quorũ pactis & stipulationibus alteri quę ritur, vt ff. rem pup. saluã fore. l. ij. iij. & iiij. j. respon. & in Auth de execu. & ijs qui con. §. j collat. vij & ĩ Auth. de hæred. ab intest. §. ex his coll. ix. Item fallit in creditore, ex cuius pacto quæriĩ actio debitori, vt ff. de pig. act l. si cum venderet. j respon. Item fallit, si auus paciscatur dotẽ reddi nepti, quã ẽt in potestate non habet, vt ff. sol. ma tri. Caius Seius.

¶ Adde idem in omnibus pijs locis, secundum Bald. qui communiter approbatur in l. illud. in j. colum. C. de sacrosan. eccl.] SYL.

¶ Item fallit in procuratore vẽdẽtis. vt ff. de act. emp. Iulianus. §. si procurator. Item fallit in deponẽte, si paciscatur alij rem restitui. Item fallit in commodãte faciente simile pactũ, vt ff. deposi. Publia. & C. ad exhibẽ. si res. Item fallit in donãte simile pactũ faciente in euẽtum alicuius condõnis, vt C. de don. quæ sub modo. l. quoties. † Itẽ fallit, si pater stipuletur filio vel alij posito sub sua potestate post mortem suam, scilicet patris: nam & filio quæritur, licet hæres non sit, vt ff. de verb. oblig. l. quod cũq;. §. si quis ita. si vero pure, & non post mortem, ipsi stipulãti quæritur, vt ff. de verborum obligatio. dominus seruo. His enim casibus ex pacto vel stipulatione alterius alteri quærttur, non alias, vt hic. & C. per quas personas nobis acqnir. lege prima. cũ enim sint speciales, nõ sunt trahendi ad consequentiãm, vt ff. de leg.

Stipulatur alter alteri xvj. casibus.

† Etiã si formet verba in psonado mini: & ẽ rõ auctoritas iudicialis, per quã interponunt. s. de diui. stip. cir. prin. Io. Fab.

† Nec refert ĩ cuius psona verba cõcipiantur, vt per Io. Fab. hic.

† Hoc operaĩ dñium rei, qđ est in psona illius, qui stipulatur. Ex quo colligе stipulationẽ alteri factã super rebus sua valere & tenere, secundũ Chris.

leg & senatusconsul. lege, quod vero. Sed M. dicebat hos casus facere regulam: & si quis casus esset contra. illud speciale esse: & quod hic regulariter dicit, & infra eo. §. alteri. & C. ꝑ quas perso. nob. acq. l. j. dicebat iure directo nō valere, sed vtiliter acquiri posse: & sic secundū eū semp ex pacto alterius queritur: qđ falsum est, cum parum interesset, directo vel vtiliter quæreretur, vt ff. de nego. gest. l. actio. Accur. Floren.

¶ Plane solutio etiā in extraneā ꝑsonam conferri pōt: veluti si quis ita stipuletur, Mihi aut Seio dare spōdes? vt obligō q- dē stipulatori acquiratur, [a] solui tamen Seio, [b] ēt inuito [c] eo, recte possit: vt libera tio ipso iure contingat, [d] sed ille [e] aduersus Seium hēat mandati [f] actionem.

SYL. ¶ Adde ꝙ hodie de iure canonico in distiscte alteri stipulamur vtiliter, glo. in c. quoties. j q. vij q̄ tñ cōiter reprobat: & sic iste tex. ēt de iure canonico ꝓcedit ī d l. stipulatio ista. §. alteri. vñ dic hoc verū apposito iuramēto, ꝑ d. gl. quæ in hoc cōiter approbatur.]

a Plane. Acquiratur. s tñ.

Solutio an possit fieri adiecto. b ¶ Seio. non tñ heredi eius, vt ff. de verb. obli. cum quis. Item hoc intellige statu hui° adiecti nō mutato: alias cōtra, vt ff de sol. cum quis. Item hoc intellige ante litem contest. a stipulāte, alias contra, vt ff. de solu. si quis stipulatus fuerit x. §. j. Itē licet solui possit adiecto, non tamē agere pōt adiectus, vt ff. de consti. pec. l. sed & si filio fa. in fi. & l. si vero.

c ¶ Inuito eo. Qui stipulatur.

d ¶ Cōtingat. Nisi in casu vt ff. de eo quod certo loco l. iij. §. idē Iulianus. Sed ibi facta fuit so. alibi, quā fieri debuit: vnde venit interesse, vt infra de actio. §. loco. ī quo nō potuit dño præiudicare accipiendo sortem adiectus, vt ff. de regu. iu. non debet alteri. licet & ipse dominus posset, vt ff. de eo qđ cer. lo l. centum. in fi. & l. si. in fi.

e ¶ Ille. s stipulator.

Adiect°, cui soluitur, di uersa actione tenetur. f ¶ Mandati. Nunquid adiectus mādati semper tenetur? M. dicit ꝙ sic, vt hic, & ff. de verb. oblig. Iulian°. §. fin. Nā semper tacitū mandatum, & si nō expressum, interuenire dicebat, & in absentia, & sine nuncio, vel epistola: quod est contra. l. ff. de procu. l. j. §. j. Quare dicemus, qđ mandati agitur, si intercessit mandatum: vt quia presente adiecto fuit stipulatus, vt hic, & ff. de verb. obli. Iulianus. §. fi. & ff. mād. qui fide. alias agit neg. gestorū cū non sit procurator, vt ff de solu. l. vero procuratori. §. iterdum. & j. de obli. quę ex quasi cōtrac. ī pri.

¶ Gl. hęc cōiter approbatur, nisi adijciatur animo donandi. d. l. Iul §. fi. l. sed & si quis, in prin. ff. de vsufruc. SYL.

¶ Quod si quis. Casus. Quæsitum fuit, an si mihi & Titio dari stipuler, valeat stipulatio, & videbatur non valere, quia cum sit sub vna & eadē verborum conceptione, & quo ad Titiū non valeat, cum sit alteri stipulatum, non videtur valere quo ad me, quia quod vnum est, nō videtur scindi posse. deciditur tamen contrarium, quod Titio valet ea ratione, quia sicut in stipulatione plurium rerū censentur tot stipulationes diuisę intellectu iuris, ita qñ mihi & Titio promittuntur aliqua, est ac si vnicuique nostrū dimidia realiter & distiscte promissa sit. l. j. §. sed si mihi. ff. eo. vnde vtile nō vitiatur per inutile, cum simus ī diuiduis. & hinc est, quòd nō habet locum ius accrescēdi, quia realiter iuris intellectu cēsetur stipulatū pro dimidia vnicuique. Sed tūc fuit dubitatū, an hæc regula procederet passim etiam in patre stipulāte filio: & rationem dubitādi faciebat regula. §. alteri. cuius contrarium respondetur ratione apposita in tex. & quia non cessat ratio interesse stipulātis de qua in d. §. alteri, quia cū filius patri quærat, interest patris filio quæri, quia sibi quæritur. No. ꝙ stipulatio rei diuiduæ, in qua persona copulatiue adijcitur stipulatori, est vtilis solū ex persona stipulatoris pro dimidia, pro alia est inutilis. Itē quod si dominus stipulatur seruo, vel pater filio, sibi quærunt. Item ꝙ patris & filij SYL.

eadem

eadem persona & vox fingitur.]

a ¶ Valet. s. pro parte dimidia, vt sub ijcit, ut ff. de eo quod certo loco. l. iij. §. si quis. Et collige, quod non vitiatur vtile per inutile, sic ff. de verb. obliga. l. j §.

nique fideiussor recte ei accedit. l. si id. l. frater. ff. de cond. indeb. l. etiam. ff. de compens. l. j. de fideius.

e ¶ Acquiri pūt. Vt profectitio peculio, & aduētitio quo ad vsumfructū, vt s. p quas pso. no. acq. § j Accur.

Vtile p inutile nō vitiatur.

sed & si mihi. Arg. contra. ff de arbi. l. parui. alias Pedius. § j. Et dic vt ibi.

SYL. ¶ Dic hoc verum in diuiduis, secus i indiuiduis. ut per doct. in d. §. sed & si mihi.]

b ¶ Nō plus q̄ dimidiā. ut ff de uerbo. obliga. l. si mihi. Sed contra. ff. de contrahen. emp. l fund9 ille. Sed dic ut ibi.

SYL. ¶ Dic quod secunda solu. glo. in d. l. si mihi. cōter approbatur.

c ¶ Acquiris. Sic ff. de verb. obli l. dominus seruo. & C. de contrahen. & commit. stip l. ij & ff. de pact. l. & hęredi. §. nos autem.

¶ Si quis sibi & alteri copulatiue stipulatur, dimidia tm̄ stipulatori debetur.

¶ Quod si quis sibi, & alij cuius iuri subiectus non sit, dari decē aureos stipulatus est, valet[a] quidē stipulatio, sed vtrū totum debeatur stipulatori, quod in stipulationē deductū est, an vero pars dimidia, dubitatū est: sed placuit nō plus[b] quam dimidiā partem ei acquiri.

¶ Si pater stipulatur filio, acquiritur sibi. h. d. Aret.

¶ Ei vero, qui iuri tuo subiectus est, si stipulatus sis, tibi acquiris:[c] quia vox tua, tāquā filij[d] * sit; sicuti & filij vox tanquā tua intelligitur in ijs rebus, quę tibi acquiri[e] possunt.

¶ Diuersitas tn̄ quātitate inter interrogationē & respōsionē vitiat stipulationē, quatenus est discordia: sed diuersitas in qualitate vitiat in totum: & responsio simplex intelligitur qualis pcessit interrogatio. hoc dicit. Aret.

¶ Preterea inutilis[f] est stipulatio, si quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non respondeat:[g] veluti si quis decem aureos

SYL. ¶ Præterea. Casus. Quęsitū fuit, an diuersitas q̄ritatis vel qualitatis stipulationem vitiaret, & uidebat pariter uitiare: q̄a cū stipulatio pro forma hēat iter rogationē & rn̄sionē, hæ si discordēt, facere videt̄ aliā, & aliā stipulationē & per consequēs nō conuenire, & nō perficere stipulationem. Cuius tm̄ cōtrarium dr̄. Qm̄ n. est diuersitas in qualitate, tunc q̄a illa qualitas ita qualificat & respicit totā stipulationē, sicut d̄ fect9 formę, vitiat in totū, quia q̄ detrahit q̄litati, d̄trahit stipulatiōi: sed diuersitas in quantitate nō respicit totā, sed solū partē ipsius. No quod diuersitas quātitatis vitiat eaten9, quatenus ē diuersitas, sed diuersitas in qualitate inter īterrogationē & rn̄sionē reddit stipulationē in totum inutilem. Item quod absoluta & simplex rn̄sio in dubio nō intelligitur discordare ab interrogatione, sed in ea censeri repetitę virtualiter oēs qualitates interrogationis.]

SYL. Quia quod pr̄ & filius censent vna pso na, & cō cor. gl. ī c. super eo. ibi & pater & filius extra d̄ testa. & c. tua nobis ī gl. sup ver. lucro. cir. me. extra de decimis

d ¶ Filij sit. Cum vna psona censeat̄ Pater & filius, vt C. de impu. & ali. sub. l. si. sic & in seruo & domino est eadē vox. vt j. eo. §. post mortem.

SYL. * ¶ Adde quod filius non cēsetur eadē persona cum patre in pręiudicium ipsius patris vt tradit Dec. in l. filius. in prin. C. de pact.]

* ADDIT. Naturaliter tn̄ ex contractibus dn̄i seruis, patres filijs & contra, obligantur, quod genus obligationis ad agendum inutile est, sed retentionem compensationemq; habet, & soluti repetitionem impedit, & de-

f ¶ Inutilis est. interdum in totum, interdum pro parte.

g ¶ Non rn̄deat. s. congrue, diligēter tamen

tamen attēde, φ ubicunque est diuersitas, si inconuenienti placet diuersitas stipulatori, ualet stipulatio, ut ff. de uerbo. oblig. l. j § cum adijcitur. Si autē nō placeat: † aut est in qualitate, aut in quantitate, aut in spēcie diuersitas. In primo casu nullo modo ualet, ut hic, ibi, aut si ille &c. & ff. e. l. j § cū adijcitur. & §. si quis simpliciter. Si uero in quantitate: in eo, quod consonat, ualet: siue detrahat siue adijciat † ut ff. d uerb. obli. l. j. §. si stipulanti. quæ est contra. ¶ alio non, ut hic, ibi, ueluti &c. Si autem in specie: aut promittitur una species pro altera, & tunc nō ualet, ut infra eod § si de alia. aut alia adiecta, & ita copulatiue: & tūc ualet in alia, non in adiecta, ut ff. de uerbo. oblig. l. prima. §. sed si. Si autem plures res stipuletur: tunc aut copulatiue fuit facta interrogatio: & ualet in eo quod responsum est, aut disiunctiue. ut, Illam aut illam promittis? quo casu ualet, siue ad utrunque, siue simpliciter respondeat, & in utraque. Si uero in una, non ualet etiam in ea, licet in summis non uitietur alternatiua, si respondeatur ad unam rūium, ut ff. de uerborum obligationib. l. prima. §. si quis. & l. inter stipulantem. §. si stipulante. Accursius.

ADDITIO. Et est ratio diuersitatis secūdum Ioan. Fab. quia in speciebus talis responsio facit diuersitatem in qualitate, quia in qualibet sub cōditione interrogasse uidetur. Sed in alternatiua summarū minor est in obligatione. l. si ita stipulatus fuero x. aut v. ff. eo. ideo de ea interrogatum & responsum esse uidetur.

† Subaudi, nec exprsse displiceat ḡa tue non esset locus d. §. cum adijcit, nec huic māt Io. An. Fab.

† Nisi esset detractū stipulō-- nēn ualere nisi sub toto uel nisi validitas stipulationis noceret stipulanti, ut l si decē. ff. loca. & hic vera qnstipso & rnsio est de toto & parte numerabili. Alias si de toto integrali & parte propria vel impropria dic vt p Io. Fabr. & Ang. hic

a te dari stipuletur, tu quinq; promittas: vel contra: aut si ille pure stipuletur, tu sub conditione promittas: vel contra: si modo scilicet id exprimas, id est si, cui sub conditione, uel in diem stipulanti, tu respondeas, Præsenti die spondeo. Nam si hoc solum respondeas, Promitto. breuiter videris in eandem diem vel conditionem spopōdisse. Neque.n. necesse est in respondēdo eadē omnia repeti, quæ stipulator expresserit. [a]

¶ Inter dominum & seruum, patrem & filium, non contrahitur stipulatio. hoc dicit Aretinus.

¶ Item [b] inutilis est stipulatio, si vel ab eo stipuleris, qui tuo iuri subiectus est: vel si is a te stipuletur. [c] Sed seruus quidem non so-

a ¶ Expresserit. Quæ enim in præfationibus dicūtur, in contractibus repetita creduntur, ut ff. de uerb. obli. l. Titia. §. idē respondit.

¶ Item inutilis. Casus. Non figuratur in ista nota regula: cuius rō est inutilitas: frustra enim fieret in casibus stipulatio, in quibus eidem quæreretur, & effectualiter eidem esset stipulator & promissor. No. φ inter patrem & filium stipulatio nō contrahitur. Item φ inter dominum & seruū obligatio ciuilis contrahi nō potest. Item φ seruus nemini potest ciuiliter obligari. Itē quod filiusfam. excepto patre potest alijs ciuiliter obligari & naturaliter.] SYL.

b ¶ Item inutilis. Quantum ad ciuile uinculum, sed naturale cōtrahitur ut ff. de cōdi. indeb. l. si id quod. & lege frater a fratre. §. primo. unde fideiussor accedit, ut infra de fideiuss. in principio. Et hæc uera sunt, nisi in castrensi peculio, uel quasi, nam tunc est loco patrisfamilias, ut ff. ad macedon. l. ij. & ff. de colla. bon. l. j. §. nec castrense. tunc enim & cum patre obligatur, & agitur cum effectu, ut ff. de iudi. l. lis nulla.

Obligō naturalis inter patrē & filium pōt consistere.

¶ Intellige petita uenia l. adoptiuū. In prin. ff. de in ius uoc.] SYL.

c ¶ Stipuletur. C. de pact. con. l. pactū dotale. contra. Solu. maxime. ibi, positū abundat, sic C. de test. ma. l. fin. §. j. Accursius.

Obli-

a ¶ Obligari non potest. Scilicet ciuiliter. Accursius.
b ¶ Obligari possunt. Ex omni causa ut ff. de iudi. l. 1. ex contractibus. & conueniri insolidũ durante patria potestate, auctoritate tñ patris interueniente, ad quod pater cõpellit officio iudicis, vt C. de bon. quælib. l. cũ non solum. §. j. (j) & postea, nisi in sex casibus, qui sunt. ff. quod cũ eo. l. ij. Excipe duos casus, vt in mutua pecunia, ex qua non tenetur cũ effectu ꝑpter exceptionẽ Macedoniani, neque pr̃, vt C. ne filius pro patre. l. j. Item in voto vel Deo, vel reipublicæ facto, vt ff de polli. si quis rẽ §. voto. Nam licet alias. s. ex contractu vel quasi cõueniatur a prælato maiore loci illius, hic tamen non conuenitur, ut C. de epis. & cler l. nulli, & in Auth. de eccle. tit. §. si quis, col. ix.

lũ dño suo obligari non põt, a sed ne q̃dem vlli alij. Filij vero familias alijs obligari b possunt.

¶ Mutus & surdus omnino nõ possunt stipulationem contrahere. h. d. Aret.

¶ Mutum neque stipulari, neq; promittere posse, palã est: quod & in surdo receptum est: quia & is qui stipulat, verba promittentis: & is, qui ꝓmittit, verba stipulantis audire debet. Vnde apparet, nõ de eo nos loqui, q tardius exaudit, sed de eo, qui habete non posse, ita q̃ de forma stipulationis est, q̃ audiat sonus verborum à contrahentibus. Item q̃ qui tarde audit uel loquitur, non per hoc ꝓhibet contrahere. Itẽ q̃ furiosus nullũ cõtractũ aut negocium, in quo reqratur cõsensus, gerere potest.]

omnino non audit.

¶ Furiosus neq; stipulari, neque aliter contrahere potest.. Aretinus.

¶ Furiosus nullũ negocium c gerere potest, d quia non intelligit quod agit.

¶ Pupillus maior infante potest aliũ sibi obligare etiã sine tutoris auctoritate, sed ipse alij non obligatur, nisi sit ꝓximus pubertati, & tutoris auctoritas interueniat. Filij vero familias in ætate pupillari non obligantur etiã cũ consensu patris. Aret.

c ¶ Furiosus. Nullum negocium. s. obligatoriũ. Idẽ est ĩ prodigo, cui bonis interdictũ est, vt ff. eo. is cui. q̃a furioso simi lis est, vt ff. de cu. furio. l. j. j. rñ. & ff. de reg. iur. l. furiosi, idem in mente capto, vt supra de cur. §. j.

SYL. ¶ Hoc verũ quoad obligandũ prodigũ alteri, secus econtra. d. l. is cui.

* Sed ꝓ ampliore declaratione istius §. & materię uide Dec. In l. in negocijs. ff. de reg. iur.]

SYL. ¶ Dic secundum docto. hic non procedere I uoto religionis. l. Deo nobis. §. hoc etiam. C. de episc. & cler. & in matrimonio de iure canonico, quod attenditur. c. j. de coniu. seruo.]

* ADDIT. (j) scilicet captis pignoribus. Et si nullo modo uelit consentire, si filius agat, & pr̃ sit pñs, repellitur a iudicio, secus si pr̃ sit absens longa absentia uel filius conueniatur. Ang.

SYL. ¶ Mutum. Casus politio non est necessaria, q̃a regula clara est, & eius rõ aperte assignatur in tex. No. mutum & surdum omnino stipulationẽ cõtra

ADDITIO. Idem in fatuo. Et intellige de ijs, qui omnino nihil rõnis sapiunt, alias secus, secundum Ang.

* Itẽ intellige gl. de prodigo, uel mẽte capto, cui bonis interdictum sit, alioquin obligarentur, secundũ Bal.]

d ¶ Potest. s. ciuiliter.

SYL. ¶ Pupillus. Casus. Hi qui enumerãtur, in quibus stipulatio inutilis est, tales sunt, ut potius regulæ quędam in hac materia dici possint, ut sola eorũ rõ perquirenda sit in positione casus, quę in §. nostro exquirenda nõ est, cũ in eo assignetur, p̃terquã in ultimo respon. cuius ratio ponitur in gl. No. pupillũ obligari sine auctoritate tutoris non posse. Itẽ q̃ qui excessit infantiã,

alium

aliū sibi obligare potest sine tutore, secus in infante. Item q infans æquiparatur furioso. Item q quāuis hoc verum sit in multis, tamē quo ad obligādū sibi aliū æquiparatur proximo pubertati. Item

fi. §. sin aūt. & hoc secūdum Azo. Sed certe sic possit dixisse, quia vnus paruus, alter magnus, alter continuū tempus, alter habet interualla lucida. Dic ergo, distant in stipulando in hoc, qa infans sine itellectu interdū stipulaē, sed furiosus nunquā, vt ff. rē pup. sal. fore l. seruū pup. ¶ Cōiter tamē teneē, q ille tex: loquaē d maiore infante.] ¶ Itē dicit, nō multum, pp proximū infantiæ quī itellectū habet, & ideo corrigiē statim, quod hic dicitur, ibi, sed in pximis.

Stipulatur qnq; infans, non aūt furiosus

SYL.

*

† Ad istum §. vide Crotū in l. j. col. fi. nu. 36. ff. d ver. obli. & ibi Soz col. pē. ad fin.

¶ † Pupillus[a] omne negocium recte gerit: ita tamen, Vt vbi tutoris auctoritas necessaria sit, adhibeatur tutor: veluti si ipse obligetur.[b] Nā alium sibi obligare etiā sine tutoris auctoritate[c] potest. Sed quod diximus de pupillis, vtique de ijs verū est, qui iam habēt aliquem intellectum. Nā infans,[d] & qui infantiæ proximus[e] est, nō multū[f] à furioso distāt: quia hmôi ætatis pupilli nullū habent intellectū. Sed in proximis infantiæ propter vtilitatem eorum benignior[g] iuris interpretatio facta est: vt idem iuris habeāt,[h] quod pubertati proximi. Sed qui ī potestate parentis est impubes,[i] ne auctore qdē pre[k] obligatur.

¶ Conditio impossibilis vitiat stipulationē: conditio vero necessaria facit eam hīi pro pura. Aret.

q patria potestas nō est potens ad filiū impuberē obligandum.]

a ¶ Pupillus. s. pubertati proximus, vt sequtur, & est iō quia intellectum habet, vt ff. de reg. iur. l. in negocijs.

b ¶ Obligetur. s. alij.

c ¶ Auctoritate. sic supra de auct. tuto. ī prin. sic. ff. de pactis. l. contra iuris ciuilis.

d ¶ Infans. Idest vsque ad septem annos, vt C. de iure deliberan. l. si infanti j. respon.

Proximus pubertati.

e ¶ Infantiæ proximus. i. vsque ad x. annos & dimidiū, & sic proximus respicit infra. sed cū dico pubertati proximū, a decē annis & dimidio supra ītellige. nam sic ī masculis debet fieri dimidiatio, ī fœminis ī nono & dimidio, vt supra quib. ex cau. manu. nō li. §. fin. & supra qb. mo. tute. fini j. respō.

SYL.

* ¶ Limita hoc procedere in ciuilibus, non in criminalibus, in quibus quisquā nō diciē proximus pubertati, nisi quando est prope per sex menses Ias. in auth. sacramenta puberum. nume. 15. C. si aduer. vend. & in l. properandum. §. j. in ij. no. C. de iudi. vbi ēt limitat al ud esse, quādo malitia suppleret ætatem.]

Hereditas transmittiē p infantē, sed nō p furiosū.

f ¶ Non multum. Nā distat aliquātulū. vt in hæreditare, quam trāsmittit infans. vt C. de iure delib. si infāti. §. j. secus in furioso, vt C. de cur. furio. l.

g ¶ Benignior. q̄ supra dictum est.

h ¶ Idē iuris habeāt. vt alios sibi obligent. alijs vero non obligentur sine tutore, vt supra proximo. §.

i ¶ Impubes. Aliud si pubes, nā obligatur ac si esset sui iuris, vt ff. eo. l. fi. §. j. nisi in duobus casibus, vt supra eo. §. item inutilis. diximus.

Filius Ipubes & cū auctoritate patris non pōt obligari.

K ¶ Patre. Sed quę est ratio de hoc ad pupillū, cū tutore auctore obligetur? Respon. quidam, q ob hoc ipsum daē tutor, sed patria ptās est ad corrigendū, & est p eis. C. de bo. quæ lib. l. fi §. sin aūt. Vel dic q tutorē hēt obligatū, si male auctoratur, patrē non, vt C. de bo. quę lib. c. cū oportet. §. sub hac tñ. ver. non autem hypothecam Accur.

ADDI. Hoc verū, quando de pupillo mere obligando tractaē, secus si de mera vtilitate, qa pōt etiā sine patre. Si vero potest esse vtilitas & damnū, puta quando vsusfructus vel aliquid patri quęri potest, quo casu de iure nouo pater legitimā administrationē habet sufficit ipsius auctoritas, non in

alijs

alijs, vt l. si infanti. [illegible] d[illegible]iu. de lib.
* ADDIT. Rati[illegible]di[illegible] est, quod filiusfa[illegible] stipulando, non sibi, vt pupillus. sed pa[illegible]acquirit. §. si quis alij, s̃. eod. vt merito impubes in potestate constiiutus, auctore patre non obligetur, sed pr potius pmittat, si ære sua sit obligari. E. B.

¶ Si impossibilis cōdō obligationibus [a] adijciat, nihil valet stipulatio. †Impossibilis aūt cōdō habetur, cui natura [b] impedimēto ē, quo minus existat: veluti si qs ita dixerit, Si digito cœlū attigero, dare spondes? At si ita stipulet, Si digito cœlum nō attigero, dare spondes? pure [c] facta obligatio intelligit, ideoq; statim [d] peti potest.

¶ Stipulatio nō potest cōtrahi inter absentes. Et si in instrō contineat partes fuisse præsentes, vel stipulationi interfuisse, statscripturę, nisi cōtrariū pbet. Aret.

¶ Item verborum [e] obligatio inter absentes [f] cōcepta inu

† Quia īpossibiliū nulla est obligatio, vt hic, & in c. ad audientiā, iuncta gl. super ver. hře post prin. extra de spon. & ma Etfacit c. vlt. cum gl. sup ver. impossibilis, extra de cond. apposi.

SYL.

¶ Si impossibilis. Casus. Fuit dubitatū, an condō impossibilis vitiaret: & vī q non. §. supe s. de hær. inst. valet. n. argm de cōtractibus ad vltimas voluntates, & econuerso, cuius contrarium deciditur ratio est, quia talis adiectio impossibilitatis remouet mentem disponētis ab actu, quia ille, qui adijcit conditionem impossibilē nō videtur habere animū obligandi, neč alteri stipulandi: vnde contractus tanquam euacuatus consensu partiū est nullus. ad illud, quod dixi de vltimis voluntatibus, respondetur in gl. j. No. stipulationē conceptā sub impossibili conditione inutilem esse, sub necessatia vero puram esse. Item q ea, quę per rerum naturam existere non possunt, dicuntur impossibilia.]

a ¶ Obligationibus. quibuscunque, vt hic, & ff. de act. & obli. non solum. (j) Secus est in vltimis voluntatibus, quia tunc pro non apposita habetur, vt s̃. de hęred. instit. §. impossibilis.

SYL. ¶ Dic vt per Batt. in l. prima. ff de cōdi. instit.]

ADDITIO. (j) Et dum gl. ibi soluit contrariū de l. si militem. C. de cōdi. ob cau. est contraria huic gl. ista tñ est verior Nec ob. contra. quia concordat, cum hic, & ibi condō & cā impossibilis annullet effectum: nō enim ad cōficiendum agitur, sed solum ad te-

uocanda data, secundum Io. Fab.

b ¶ Cui natura. Non ita si verborum perplexio sit, vt ff. de cond. instit. si Titius. Io. contra. tunc. n. qñq; non dicetetur impossis, licet nō posset existere, vt ff. de verb. ob. l. si Titius secūdū Azo. ¶ Declara q idē est hoc, qđ dicere, q cōdō impossibilis ī casu d. l. si Titius. nō vitiat stipulationem quia ibi non est omnimoda perplexitas, quia est dissolubilis p pōccupationē iudicij litem contestando.]

SYL.

¶ Et facit ad hūc §. ff. de reg. iu l. impossibilium, & ff. eo. l. impossibilis §. j.

c ¶ Pure. i. sine conditione, etiam si dies esset apposita, vt ff. eod. l. in illa stipulatione. §. fi.

d ¶ Statim. Cum spatio tamen quo solui possit, ut j̃. eo. §. fi. & ff. eod. eum qui calendis. Et de hoc dixi supra de verb oblig. §. omnis stipulatio.

* ¶ Vide Dec. in l. quod te. col. ilij. ff. si cer pet.]

SYL.

¶ Itē verborū. Casus. Nō figurabit qa regula clara est fundata ī defectu formę substantialis ipsius stipłonis, q̃ est pñtia & verborū conceptio, correctio aūt Iusti. habet rōnē ī virtute instri. No. stipłonē inter absentes nō cōtrahi. Itē cōtentionū lites amputandas. Item q instrō statur, si cōtrarium nō probat. Item q improba allegatio dici pt respectu initij, licet ex post facto dicat iusta. Itē q instrm nō solū p aliud instrm, sed per testes reprobari pōt. Itē modum probandi negatiuam eius, quod cōtinetur in instrumēto.]

e ¶ Item verborum. Sicut per condōnem impossibilem, ita per absentiam fit inutilis stipulatio

f ¶ Absentes. Ita intellige absentē,

vt

vt audire nõ possit. Vnde si est in turri vel a remotis & clamet, valet stipulõ si se audiat,† arg. ff. ad Sill. l. j. §. eo. alias accipit multis modis, vt ff. de ver. sig. l. absentẽ. & notat in Auth. de fideiuss. §. j. Sed contra est. ff. de don. inter virũ & vxo. ea q. Sed ibi interceßerat stipulatio ante absentiã, cuius ver ba ẽtiter ab sentes nunc repetuntur. Itẽ cõtra. ff. de pact. Labeo. in prin. Sed aliud in pacto quoli bet alio, q̃ sine hmõi solẽnitate fieri potest: sed stipulatio nõ, vt ff. de pact. l. j. in fi. & j. de act. §. de cõstituta. Item contra. ff. de spon. l. iiij & l. v. Sed potest dici ibi speciale, vt valeãt inter absentes. Vel dic q & per stipulationẽ fieri possunt spõsalia, & tũc inter præsentes, vt hic. Item cõsensu, scilicet solo possunt fieri sponsalia, & tunc etiam inter absentes, vt d. l. iiij.

† Subaudi & intelligãt.

Sponsalia inter absẽtes & præsentes fieri possunt.

ADDIT. Et hæc vltima communiter tenetur in l. j. in princ. ff. eo. facit c. vlt. de procu. lib. vj.

a ¶ Præstabat. Antiquitus.

b ¶ Post tempus. Post iõ dicit, quia qñ conueniuntur post tempus contractus, talia opponuntur.

c ¶ Tales. Quales subijcit statim, & non &c.

d ¶ Et non. Ecce allegationes.

d ¶ Constitutio. vt C. de contrahen. & com. stip. optimam.

f ¶ Scripsimus. loquitur Iustinianus auctor illius constitutionis.

Instrã duo si sint eius dẽ diei, sz diuer si loci, cui statur.

g ¶ Scripturas. Sed quid si vnus proferat instrumentum, in quo cõtineat contrahentes esse præsentes Romæ ta li die: alter, q Bon. Dicũt qdã, q neutri creditur. Alij quod bon⁹ iudex debet animaduertere cui potius credendum sit: vt si stipulator ipso tempore tenebat scholas Bon. stabit illi instrõ, quo contineretur ipsum fuisse Bon.

h ¶ Præsto. i. præsentes.

i ¶ Oĩno. No. standum scripturæ, nisi contra probet: sic C. de prob. cũ preci-bus. & j. eo. §. si scriptũ. & j. tit. j. §. si. & hoc qñ formam hẽt publicam. alias si priuatã, si pro scribẽte, nõ vz. si cõtra scribẽtẽ, vz si ẽ cũ cã, vt in auth. de iure iur. a mo. §. j. & C. de nõ nu. pec. gñaliter. Accur.

Scriptu ræ an stan dum sit.

tilis est. Sed cũ hoc materiã litiũ cõtentiosis hoĩbus præstabat,[a] forte post[b] ips tales[c] allegationes opponẽtibus, & nõ[d] psentes fuisse vel se vel aduersarios suos cõtendẽtibus; iõ nostra cõstõ[e] pp celeritatẽ dirimẽdarum litiũ introducta est, quã ad Cæsarienses aduocatos scripsim⁹:[f] p quã dispoſuimus tales scripturas,[g] q̃ pręsto[h] esse partes i dicãt, oĩno[i] esse credẽdas: nisi is, qui talib' vtit improbis[k] allegationib⁹, mani festissimis[l] probatio nibus, vel p scripturam,[m] vel per testes idoneos[n] approbauerit † toto eo d: e,[o]

† alias ipso to to die.

ADDIT. ipso to to die. s. sola, sed cũ adminiculis sic: puta si a tribus testib⁹ sit annotata: p tertio tñ, si psona scribẽtis sit legalis, scriptura priuata facit semiplenam probationem vt per Io. Fab. & Ang. hic.

K ¶ Improbis. C prima facie: q forte pbæ apparebũt tandẽ. sic. C. de episc. & cle. l. oẽs qui circa prin. scdm Ioan.

l ¶ Manifestissimis, quia contra scripturam.

* ADDIT. Et ex hoc collige non esse minus manifestã probationẽ q fit p testes, quam quæ fit per scripturam

m ¶ Scripturam. Scilicet aliam: quod est melius.

n ¶ Idoneos. Omni exceptione maiores. i. q nulla exceptio poterit eis opponi, vt C. de contrahen. & comm. stipu. l. optimam. Accursius.

o ¶ Eo die. † No. q dies debet iseri i instrõ: & alia sunt necessaria, vt dixi i Auth vt ppo. nomẽ Imper. & facit. C de diuer. resc. si quã. Sed qũo hoc pbabit, cum dies instri nõ debeat exhiberi, vt ff. de eden. l. j. §. editiones? Rñ. Tribus modis petitur instrm edi. Primo, vt fundet intentionẽ ex instrumento rei actor, vel reus ex instrumento acto ris fundet exceptionem.

† Adde plenio rem gl. circa solennitates instrorũ in l. pe. C de tab. l. x. SYL.

¶ Hæc falsa est. l. fi. C de eden. secundum communem intellectum. J..

Cum

¶ Cum neutro casu aduersarius vteretur: quod nō deberet esse, & tunc nulla pars instri debebit nocere, vt C. de eden. l. n. in fi. & C. de test. l. nimis.

SYL.

¶ Secus intellige, si ad fundatā adiuuandā, Bart. in d §. editiones.] ¶ Secundo, scilicet quādo aduersarius vtitur: nam tūc editur, vt videatur an aliqd possit ei opponi, & tunc exhibetur, sed sine die & Consule, ne materia detur falsum fabricandi, vt d l ff. de eden. l. j §. editiones, & ff. quemadmodum testa. ap. l. j §. primo. Tertio, vt de falso accusetur † & tunc etiam cum die & Cōsule est exhibendū, vt hic, & C. de contrahen. & commit. stip. l. optimā, & C. de fide instrum. l. fi. Alijs autem modis petūtur instrā edi vel tradi per varia genera actionum, vt ff. de eden. l. quædā personæ sunt. sed dictis tribus modis petuntur edi vel demonstrari. Item quo hoc est, q hic probat reus, contra iuris ordinem, vt C. de eden. l. qui accusare? Respon. hoc propter p̄sumptionē, quæ est contra eū propter scripturam, vt ff. de pac. iuris gentium. §. quod fere. Item nunquid duo testes hoc probantes, s. alterum contrahentium abfuisse, sufficiunt? Respon. sic, vt ff. de testib. l. vbi. Sed nonne instrumētum vicem duorum tenet, vt C. de fide instrum. in exercendis, quare videtur, quod in dubio pro instrumēto stetur. Sed certe non directe cōtradicetur instrumēto. sed per obliquum, scilicet se fuisse in scriptura quadā facta Romæ, vel vt testis, vel vt contrahens. Si vero contra eam directe dicitur, plures quam duo exiguntur, vt vincant scripturam, vt ff de testi l. iij. ibi, alias numerus, &c. Vel dicas etiā hic exigi tres. Sed nunquid, si aliqui testes dicant pro instrumento, vel in eo scripti, vel non, tot vel plures erunt necessarij contra instrumentum? Respond. sic, quia instrumentum per se vicem duorum tenet, vt dictum est. Item pręter ipsum sunt probationes, vt ponis, vt ff. de pigno. contrahitur. Item quod dicit, eo die. idē dicas si alio tali, quod hic esse non potuit, vt arg. supra de verbo. obligatio. §. loca. Accursius.

† alias fuisse.

† Siue criminaliter, siue ciuiliter, & cōtra quācūq; partē instri falsitas opponatur, si a-lio bono mō pbari nō possit, alias illa pars tm edit contra q̄ opponitur, dēt tn̄ ante exhibitionē accusator se subscribere ad pęnā talionis vt p Ioā. Fabr. & Ang. hic

quo [a] conficiebatur instrm, sese vel aduersarium suum in alijs locis † esse. [b]

¶ Stipulatio concepta post mortē stipulatoris vel promissoris, vel pridie quam alter moreretur, olim non valebat: hodie valet Angelus Aretinus.

¶ Post mortē suam dari sibi nemo sti-

ADDIT. Ex hac glo. nota, quod duo testes pbātes per indirectū contra instrumentum, faciunt vacillare instrumentum, qui a probant affirmatiuam: & etiam voci viuæ magis creditur, quam mortuæ, auth. si quis aliquid. C. de testi. Christoph.

a ¶ Quo. Vel etiam alio, dummodo sit tantum remotus locus, in quo dicitur fuisse tempore, quo dicitur instrumentum esse factum, q hic non potuit esse, vt ff. de verb. obl. l. vlt. §. fi. & supra de verb. obl. §. loca. Accur.

b ¶ Esse. Idest fuisse. sic supra de ijs qui sunt sui vel alie. iu. §. in potestate. Accursius.

* ADDIT. Sed si instrumentū p̄sentes fuisse contineat, non solū promissionem vel sponsionem, presumptio est interrogationem præcessisse, & præsenti promissum esse l. ea quæ. ff. de do. inter vir. & vxo.

¶ Post mortem. Casus. Nō figurat, cum simus in l. corrigēte. Rō n. dubitandi erat ius antiquū, qđ mouebat, quia executio talium stipulationū videbatur impossibilis, & quia qñ conferebatur in pridie mortē, conferebatur in diem omnino incertā, cum nō posset sciri qñ futurus esset ille dies, cū nesciret dies mortis a quo pēdebat. Correctionis aūt rō est, quia tales stipulationes pñt habere effectum, cū inductum sit eas posse habere locū in persona heredum, & posse ab heredibus incipere. No. q stipulatio cōcepta pridie vel post mortē stipulatoris, vel patris eius, aut dñi, aut ipsius promissoris, licet olim eēt inutilis, hodie valet. Itē q vox filij vel serui fingit vox

SYL.

patris

patris aut dñi. Item q in stipulationibus attenditur potissime consensus cōtrahentium.]

a ¶ Nemo stipulari poterat. s. iure vetustissimo, quod hodie corrigit, vt in fi. huius. §.

tem erit post mortem, vnde ab herede & contra herede incipient actiones hodie, quod olim non erat, vt C. vt act. ab hære. & contra her. l. j.

¶ Item si quis. Casus. iiij. corrigēte SYL. non figurat.

SYL.

pulari poterat,[a] nō magis[b] quā post ei9 mortē a quo stipulabat. Ac nec is, q ī alicuius ptāte est, post mortē ei9[c] stipulari poterat: qa pris vel dñi voce loqui † vr.[d] Sed & si qs ita † stipularet, Pridie[e] quam moriar: vel, Pridie quàm morieris, dare spondes? inutilis erat[f] stipulatio. Sed cū[g] (vt iā dictū[h] ē) ex cōsensu cōtrahētiū stipulationes valeāt, placuit[i] etiam nobis in hunc iuris articulū necessariā inducere emēdationē: vt siue post mortē, siue pridie quàm moriat stipulator, siue pmissor, stipulatio cōcepta sit, stipulatio valeat.[k]

¶ Rōne præposteræ conceptionis nō vitiat stipulatio. Aret.

¶ Itē si quis ita stipulatus erat, Si nauis † cras ex Asia venerit,[l] hodie dare spondes? inutilis erat stipulatio: quia præpostere[m] concepta est. Sed cum Leo inclytæ recordationis in dotibus eādē stipulationem, quæ præpostera nūcupatur, non esse reijciēdā existimauerit,[n]

† alias videret.

† alias stipulet.

¶ Adde, q īmo iure ff. alioquin superflua esset corectio. l. fina. C. de contrahen. & cōmi. stip. Nec obst. l. quodcunq;. §. non solum. ff. eo. quia loqui in stipulatione. Cum moriar. de qua in seq. §.]

b ¶ Nō magis. quia nec hæc valebat. Accur.

c ¶ Eius. s. patris vel domini.

d ¶ Videt. Vnde sicut patre vel domino sic stipulante erat stipulatio inutilis. ita & seruo talia uerba dicēte uel filio, vt hic, & s. eo. §. ei vero q. & facit C. de impu. & alijs substi. l. fi.

e ¶ Pridie. i. die precedenti mortem vt ff. de feri. pridie.

f ¶ Erat. s. olim.

g ¶ Sed cum vt iam. Nunc corrigit.

h ¶ Dictum est. s. supra de uer. obl. §. j. ver. sed hec.

i ¶ Placuit. vt C. de contrahen. & cōmit. stip. l. scrupulosam.

ADDITIO. Et sic qū constat de mēte cōtrahentium, secundum eam sit īterpretatio etiā in ijs, quæ stricti iuris sunt: quod facit vt statutum recipiat interpretationem extensiuam ēt actiuam, si sic cōstet de mente statuentiū, alias secus, vt per Ang. hic.

K ¶ Valeat. Scilicet statim, efficax au

rario autē. l. antique erat ipsa preposteratio, que semper vr viciare. rō aūt l. corrigētis est, quia in ijs. que coniūctim fiūt, non curatur quod prius quodve posterius sit. l. quidā. ff. de pec. leg. cum ordo non est formalis. Nota. q stipulatio, quæ habet executionis diē præuenientē ortum obligationis, hodie valet, licet olim esset inutilis. Item q præposteratio non vitiat stipulationem nec alios contractus. Item quod stipulatio, cum moreret promissor aut stipulator ēt iure. ff. valebat. Item q stipulatio cōcepta post mortem terti, omni iure valida est.]

*

† alias non est cras, ex theophilo tñ apparet debere esse

l ¶ Item. Venerit. post hoc verbum venerit, est punctum, & subaudi, quandoque. vel, vsque ad annum. si autem esset post illam dictionem, hodie non esset stipulatio inutilis etiā iure veteri; sed vtilis & conditionalis, vt supra de verb. ob. §. sub conditione.

m ¶ Præpostere. ptimo enim debet venire nauis secundū naturam conditionalis stipulationis vel conditionis quam dari hodie.

n ¶ Existimauerit. s. cum ita stipulabatur mulier, Si sine liberis decesseris

prômittis mihi dotē reddere, vt de ea possim testari? sed prius testari proponebat, & ea mortua dotem reddi, vt C. de iure do. l. §. mulier.

SYL. Hoc exemplū nō pertinet ad hunc tex. quia in d. l. si mulier rō dubitādi nō sumit ex causa præposterationis: sed ibi dubitabat, nūqd illa verba, Vt de ea testari possit, īportarēt cōditionem an tām: & vtrū finalē, an impulsiuam: & decidit qꝫ importāt īpulsiuam: vnde non facit: pꝛsertim qa cō stō illa est Diocletiani. nō Leonis.]

¶ Vel dic secundū Io. cū stipulatur maritus sic, † Si dabis mihi decē promittis te mihi nupturā. primo. n. nubere, & postea dare debebat.

† alias si dabis mihi x. noīe dotis, promittus &c.

nobis placuit [a] & huic perfectū robur accōmodare: vt non solū in dotibus, sed ēt in oībus [b] valeat hmōi conceptio [c] stipulationis.

¶ Stipulatio cū moritur promissor vel stipulator, vel post mortem tertij, valet etiam de iure veteri. h. d. Aretinus.

¶ Ita aūt stipulatio concepta, veluti si Titius dicat, Cum moriar, dare spōdes? vel, Cum morieris. & apud veteres vtilis erat, [d] & nunc ualet. Item post mortē alterius [e] recte stipulamur.

¶ Verbū promisisse, in scriptis repertum importat stipulationem. Aret.

¶ Si scriptum [f] in instrō fuerit promisisse aliquē, perinde [g] hr, atq; si interrogatione præcedente responsum sit.

¶ Si plures res deducantur in stipulationē, & simpliciter respondet promissor, ad oēs tenetur: alias ad eas tantū, in quibus respondit.

a ¶ Placuit. vt C. de test. l. pręposteri.

b ¶ In omnibus. s. obligationibus.

c ¶ Conceptio. Exactio tū fit post cō dōnem existentem, vt C. de testa. pręposteri. in fi. Et facit ad hunc. §. s. qꝫ nō sit curandus ordo scripturę. ff. de pec. leg. l. quidam. & supra de leg. §. ante. & ff. de solu. nec enim.

Ordo scripturę attēdendus non est. SYL.

d ¶ Ita. Vtilis erat, vt ff. de bon. auct. iud. pos. l. hęreditarium.

e ¶ Alterius. s. tertij.

¶ Si scriptū. Casus. In regula non solet figurari: rō tū dubitādi potuit esse, qa ad essentiā stipulatiōis reqrit certa solēnitas, q̄ debet cōstare, vt dicatūr stipulatio: qa alias ali⁹ esset cōtract⁹, sed cōtrariū decidit, qa quoties ī scriptura dictū est aliquē pmisisse, fauore act⁹ ī potētiori significatu fit interptatio. l. quoties. ff. eo. No. quod dr in summario. si tū disputatiue vis videre alibi subtilē intelligentiam huius tex. uide Fortu. in l. j. in x col. ff. de pact.

f ¶ Si scriptum. Nunquid idē sit, si testes dicūt aliquem pmisisse, vt etiā tūc intelligatur interrogatio? Vr qꝫ sic, vt C. de fi. instr. in exercēdis. Sed tū contradico vt C. de usur. l. j. Et est rō secūdum Io. quia testes non sic in iure īstructi sunt, vt īstrumenta q̄ a iurisperitis fiunt.

SYL. Adde, qꝫ ita se habet cōis snīa: nō tū per rōnē glo. quia idē est in priuata scriptura, quod in instrō, q̄ tū ab imperitis plerūque fit: & non haberet locū in testib⁹ peritis. dic tamen, qꝫ rō est, quā ponit Bar. in d. l. j. C. de vsur. & in l. sciendum col. ij. ff. eo.]

g ¶ Perinde. nisi contra probetur, vt ff. de pac. iurisgentium. §. quod fere.

SYL. ¶ Quoties plures. Casus. Quęrebatūr, an si quis de pluribus rebus interrogasset, & responsio simplex esset, ualeret stipulatio: & videbat quod non, quia nō erit seruata forma interrogationis & responsionis, cuius contrarium dicitur ex eo, quia simplex responsio in dubio continet intellectualiter non expressa. sed maius erat dubium in secundo casu ex eadē ratione quia differebat interrogatio a responsione contra formam ipsius. cuius contrarium dicitur. quia tot censentur esse virtualiter stipulationes, quot sunt res in stipulatum deductæ: ideo vna p aliam

aliam non vitiatur. No. responsionem simplicē referri ad omnia interrogata. Item q si responsio fiat in aliqua ex rebus specificatis, valet in eis. Item q si plures res copulatæ in stipulatum deducuntur, tot cēsentur esse stipulationes, quot res.] † Facit ad hunc §. c. præterea. cū a [a] Spopōgl. ij ibi, derit. alias, itē arg. respondeat. extra de b [b] Cōtraver. sig. hitur. Immo videtur non valere, cum sit diuersitas in respōdendo, vt s. eod. §. præterea. Sed distingue, vt ibi diximus. c [c] Respondere debemus. Si volumus in omnibus teneri: alias tenemur tantum in ijs, in quibus respondemus, vt hic. Item & sufficit simplex respōsio, vt diximus, cum æquiparetur ei, quando ad omnes respondet. sic ff. de verborum obligat. l. Titia. § idem respondit, & supra eodem §. præterea.

SYL. [Alteri. Casus.] Non figuratur aliter, quia posita est supra figuratio ipsius iu. §. si quis alij. & in tex. assignatur ratio. No. igitur, quod stipulatio, per quam stipulator id agit, vt non sibi, sed alteri acquirat, regulariter nō valet, nisi apponatur pęna. Item quod ad validitatem stipulationis pęnalis non attenditur an sua intersit. Item q in stipulatione pęnali, quę sub conditione concipitur, inspicitur quantitas a partibus expressa. Item q si sua intersit, valet stipulatio.

d [d] Alteri. Sic ff. de verb. oblig. stipulatio ista. §. alteri.

SYL * [*] Valet tamen stipulatio in vim pacti: & sic secundum ius canonicum dabitur actio: de quo vide Fortų. in l. legitima. col. xxx. ff. de pact. Sed aduersus hunc tex. adhibet multa remedia Fely. in prę. Decret. col. v. vers. circa quod dicunt.] e [e] Vt supra dictum est. Supra eo. §. si quis alij. hoc iū fallit in multis casib. vt ibi diximus. Et no. q hic tribus modis alteri stipulamur. Nam interdum directā acquirimus actionem (subaudi alteri stipulanti) vt filius patri, seruus domino, & econtra, vt supra eodem §. si quis alij. & §. ei vero qui. quandoq; vtilem, vt tutor pupillo, & in similibus ratione officij, vt seruus publicus vt ff. de constit. pecu. l. eum qui. §. penul. & ff. rem pupil. sal. fo. l. iiij. † Hoc verum etiam in conuentionalibus, & in quolibet publico officiali, Bart. in lege secunda. ff. rem pupilli sal. fore.] Interdum nullam, & tunc necessaria est pęna, vt hic dicitur. Item nota q hoc vltimo casu verba stipulationis & sortis & pęnæ possunt formari tribus modis. Aut enim sic dico, Promittis mihi, q dabis illi? & eodē modo pęnā. Aut sic, Promittis illi, quod dabis ei? & eodem modo pœnam. Et in his duobus casibus non valet, neq; sortis, neq; penæ promissio, sed aliud, qn deberet vtilis vel directa acqri, vt in primis duobus casibus, vt ff. de constit pec. l. eum. §. si actori, & §. Iulianus, & hic. Aut sic, Promittis mihi, q dabis illi? at pęnam mihi tantum stipulor: quia & tūc habet locum quod hic dicitur. Aut quarto modo dico, Promittis, q dabis mihi recipiēti nomine eius? quo casu valet vtrunq;, & ego illi cedam, cuius noīe stipulatus sum, vt ff. mand. si procuratorem. §. si.

Stipulā- do alteri qnq; sibi actionem qrimus, qnque non.

* † Facit SYL. l. j. in §. plane. ij. ff. d mag. conuen.

Stipulatio alteri facta pōt tribus modis formari.

† [Q]uoties plures res vna stipulatione comprehenduntur, si quidem promissor simpliciter rñdeat, Dare spondeo. propter omnes tenetur: si vero vnā ex his, vel quasdam daturum se spoponderit, [a] obligatio in ijs, pro quibus spoponderit, contrahitur. [b] Ex pluribus enim stipulationibus vna vel quędam videtur esse perfectæ. singulas enim res stipulari, & ad singulas respondere debemus. [c]

Stipulatio de dando alteri non valet, nisi fuerit apposita pęna. h. d. Ang.

[A]lteri [d] stipulari (vt supra dictū est [e]) nemo potest. Inuentæ enim sunt huiusmodi stipulationes

ADDIT. Et hoc verũ, siue sim procurator habẽs mãdatũ, siue negociorũ gestor, saltẽ gñalis: vt mihi acqrã, & postea cedam, sicut procurator cũ ratihabitione &c. vt l. si. C. ad Maced. & l. si ego. ff. de neg. gest. vt p Io. Fab. & Ang. hic.

vero quæ sit inspicit, vt quantacunq; sit, petat certi cõdictione, si est certa, alias si stipulatio est incerta, actione ex stipulatu, vt hic, & s. de verb. obl. in prin. Ista. n. nomina, quis & q̃, substantiæ sunt significatiua nõ q̃titatis. s. certæ vel taxatæ, vel taxãdæ, & hoc secundum Azo. Sed cõtra est, vt j. de act. §. oẽs. Solue vt ibi.

Quis & q̃ substãtiã significant.

vel obligationes ad hoc, vt vnusquisq; acquirat sibi qđ sua interest. cęterum si alij detur, nihil interest stipulatoris. Plane si qs velit hoc facere, pęnam stipulari † conuenit: vt nisi ita factũ sit, vt est comprehensum, cõmittat pęnæ stipulatio etᵃ ei, cui⁹ nihil interest. Pœnam [b] enim cũ stipulat qs, nõ illud inspicit, qđ intersit eius, sed quę sit [c] quãtitas in conditione [d] stipulationis. Ergo si qs ita stipulet, Titio [e] dari? nihil agit. Sed si adiecerit pœnã, Nisi dederis, tot aureos dare spondes? [f] tunc cõmittit [g] stipulatio.

a ¶ Etiã ei. s. stipulanti, cuius in non interest dari ei, cui fuit stipulatus, nec mirũ, qa sibi fuit stipulat⁹. pęnã, vt modo diximus, & facit. ff. de arbit. l. cum pęna. Sed cõtra. ff. de arb. l. aduersus. §. sed si cũ. Sed ibi non directo contra arbitriũ itur, & ideo inspicitur, an intersit et in pęna: cum ad ea, quæ frequenter accidunt, iura se referant, vt ff. de legi. l nam ad ea.

† alias conueniet.

SYL. ¶ Referas ad primum responsum. d. l. aduersus. quia alia respon. sunt in frequentia.]

¶ Item contra. ff. si quis in ius voc. l. ij §. si. Sed ibi in pęna prætoria, hic autẽ in cõuentionali dicit. Vel ibi ideo non cõmittitur, quia nõ debuit venire, quia aduersarij nõ intererat: & ita per obliquum illa ratio redditur.

Pœna ex pacto nõ põt peti.

b ¶ Pœnam. n. cum stipulatur. No. q̧ caute ponit, stipulatur. nam secus est, cum paciscitur tantum: cum pęna ex nudo pacto ẽt incontinenti apposito sicut vsura non possit peti, vt ff. de scr. expor. l. seruus, & C. de vsur. l. iij.

SYL. ¶ Declara, nisi paciscentis statim interesit pecuniariter. d. l. seruus. ibi, acturus vtiliter, vel subsit causa affectionis, secundum Ang. hic, & de ipsius veritate vide Fort. in l. iurisgen. §. quinimmo. col. xviij. ff. de pact.]

c ¶ Quæ sit quantitas. i. quę sit quantitas, & quę sit conditio. Inspicit conditio, vtrum sit possibilis, vel probabilis, vel non, vt supra eo. §. si impossibilis, & infra eo. § quod turpi. Quãtitas

†Item cõtra. ff de euict. l. si dictũ. Sed ibi sic agebatur. Item cõtra. C. đ spõ. l. mulier. §. pen. Sed illud fauore matrimonij, ne in infinitũ pęna excedat, vt C. de inu. stip. l. ij. Alij, vt M. dicunt vsq; ad duplu, & in hoc consideratur hic quantitas, vt duplum non excedat, ſm eum, vt C. de sen. quę pro eo quod inter. l. j. Alij, vt Io. distinguũt inter eũ, qui sciẽter promittit vltra duplum cũ sciat se non teneri, vt ille teneat, alias non, vt ff. si quis cau. sed & si quis. §. fi. Alij dicunt vsque ad quadruplum semper extendi, & non plus, vt j. de actionib. §. omnes. Prima verior est. Accur.

† Die q̧ ibi loqt in pęna legali, q̃ nõ excedit quadruplũ: sed nos loqmur in pęna conuentionali, quę põt excedere quadruplũ ex dispositione contrahentiũ: mitius enim agit cum lege quã cũ hoĩe, vt l. si cũ dies. §. fi. & le. seq. ff. de arbit. Christ. Por.

ADDIT. Quę procedit, vbi datio quantitatis non est in obligatione, vt quia promittis daturũ te centum Titio, ad ea enim agere nõ possum, & sic facti obligationi pęna censet apposita, secundum Io Fab. & Ang. hic.

d ¶ In conditione stipulationis. i. in pęnali stipulatione, quæ est conditionalis. s. si non pareat promissor principali promissioni. Accur.

e ¶ Titio dari. vt Promittis Titio, vel mihi q̧ dabis Titio?

f ¶ Spondes. s. mihi, alias non valet hoc, vt modo diximus. Accur.

g ¶ Cõmittitur stipulatio. s. pęnæ, eo non dante, non autem illa inutilis efficitur vtilis, sed pęnæ metu & illi statur, vt & alias. C. de arb. l. j. Accur.

Sed

a ¶ Sed & si quis. Eius.s.stipulantis.
b ¶ Cessit. Sic supra de satis. tut. §.j. alias. iij.
c ¶ Tenet obligatio. Nam vtilis actio pupillo datur, vt ff. de ma. conue. l.j.§. pen. Itē ipsi stipulanti directa acquirit, vt hic dicitur.
* ADDI. Hæc glo. est falsa. Cū.n. plures tutores vnum eligunt administratorem, is pupillo satisdat, rē saluam fore. l. si plures. ff. de admi. tu. Qñ vero datis fideiussoribus administrare cœperunt, q̄ cedit administratione [† alias sit.] is stipulat̃ rem pupilli saluā fore, & sibi actionē acq̃rit nō pupillo, cui iā ipse satisdedit.
d ¶ Habebit vires. Interest. n. mea procuratori meo solui q in rem meam expendit, vt ī. man. §. tua gratia & mandantis.
e ¶ Quod sua interest. q.i. quia. Acc.
f ¶ Data. Ab isto qui nūc stipulatur.
g ¶ valet stipulatio. Non vt procuratori vel creditori actio competat, sed qui stipulat᷑ est aget actione ex stipulatu ad interesse, quanti sua interest creditori vel procuratori fuisse solutū, vt C. de inut. stip. l. fi. & ff. de ver. obl. l. liber homo. §. fi. & C. de dona. cū res. Vel secundum nos aget certi condictione ad interesse: quod probauim⁹ supra quib. mod. re cōtra. oblig. ī prin. Accur.
¶ versa vice. Casus figuratio pēdet ex dictis in §. alteri. & nihil notandum est vltra summarium.]

¶ Stipulatio, q̄ detur ei cui dari mea interest, tenet. Aret.

¶ Sed & si quis stipuletur alij, cum eius [a] interesset, placuit stipulationem valere. Nam si is, qui pupilli tutelam administrare cœperat, cessit [b] administrationem contutori suo, & stipuletur rem pupilli saluā fore: quoniā interest stipulatoris fieri quod stipulatus est, (cum obligatus futurus esset pupillo, si male res gesserit) tenet obligatio. [c] Ergo & si quis procuratori suo dari stipulatus sit, habebit vires [d] stipulatio. Et si creditori suo quis stipulatus sit, q̄ [e] sua interest, ne forte vel pœna cōmittat᷑, vel prędia distrahant᷑, q̄ pignori data [f] erāt, valet stipulatio. [g]

¶ Promissio facti alieni non valet, nisi apposita sit pœna. h. d. Angelus.

¶ Versa [h] vice, qui alium facturum promisit, videtur in ea esse causa, vt non teneatur, nisi pœnam [i] ipse promiserit.

¶ Nemo potest stipulari rē suā. Ange.

¶ Item nemo rem suam futuram, [k] in eum casum, quo sua sit, [l] vtiliter † stipulatur [m].

¶ Dissensus in corpore vitiatur stipulationem. Ang.

¶ Si de alia re stipulator senserit, de

h ¶ Versa vice. Ad superiorem §. alteri.
i ¶ Pœnam sed & tūc ad pœnā tm̄ tenet. & facit s.eo. §. si qs alium.
¶ Item nemo. Casus. Non figurat̃ nisi literaliter: ratio aūt decisionis ē, quia stipulationes inuētæ sunt, vt quisq; stipulet̃ quod sua interest. § alteri. s. eo. stipulari autē q̄d meū est, mea non interest, cū nō possit amplius effici stipula- [† alias tus est.] meū. No. nihil est vltra summariū.]
K ¶ Itē nemo. Futurā. Vt partū ancillæ, vel fœtū animalium suorum, quę sua futura sunt, vt s. de rer. diui. §. item ea. Item multo magis si stipuletur rem, quæ nunc est sua, vt s. eo. §. j.
l ¶ Quo sua sit. Hoc ideo, qa in eo casu quo sua futura nō est, valet stipulatio, vt ff. de verb. oblig. si rem meam. Accursius.
m ¶ Stipula᷑. s. dari. Et est ratio, quia quod suum est, amplius suum fieri nō potest, vt infra de actio. § sic itaq;. restitui tū possum stipulari, vt ff de ver. obligat. nemo. j. respon. & ff. vsufruct.

SYL.

quemadmodum cau. l. j. §. sed quod diximus.

SYL. ¶ Adde, quod quamuis doct. varie distinguant de datione & possessione pura uel conditionali, oīa ad hoc reducunt, an ex tali stipulatione tūc interest: & ualet, aut interesse speratur, & attenditur euētus ille, ex rōne huius tex.

alia promissor, perinde nulla cōtrahitur obligatio, ac si ad interrogatum responsum non esset: veluti si hominem Stichū a te quis stipulatus fuerit, tu de Pamphilo senseris, quem Stichum vocari credideris. a

¶ Stipulatio turpis, vel ex turpi causa descendens, non valet.h.d.Angelus.

SYL. ¶ Si de alia re. Casus. Querebat, si ab altero in stipulatione esset erratū, uerba autē sint apta ad cōcipiendā stipulationē utrū ualeat: & uidebatur q sic, quia cum forma uerborum clara sit, & ipsa stipulatio ex uerbis ipsis essentiam capiat, ualere uidetur. cuius contrarium decidit, quia cum deficiat consensus in illo, quod uere promittitur, quamuis uerba ipsa aliud indicent, non potest cōuentio subsistere. No. summarium.]

a ¶ Credideris. Hoc est verum, qñ certum est eos dissensisse, vt ff. de verb. oblig. continuus. §. j. alias autē si potest secundum vtriusq; intellectum valere valet secundum intellectū promissoris, vt ff. de verb. obl qui ex plurib9 & l. stipulatio ista. §. eum qui. †Nec obst. quod dicitur minorē prestari debere, vt ff. de leg. j. apud Iulianū §. scio. qa minor est quam dare vult promissor, vt infra de actio. §. præterea. Si autem secundum unius intellectum tantum valere potest, secundum eius intellectum valet: ut, Hodie dare mihi Bononię decem promittis? si. n. de hac Bononia, in qua sum9, intelligatur, valet alias non, vt ff. de verb. obl. l. quoties in stipulationibus. & de rebus dub. l. quoties. ij.

† Nisi fauorabilius esset secundum stipulatorē interpretari l. in ambiguis. ff. de reg. iur.

SYL. ¶ Quod turpi. Casus. In tam manifesta regula non figuratur, quia tex. seipsum exemplificat. No. q stipulatio concepta ex turpi causa preterita vel futura non ualet. Item q promissio facti turpis omnino est inutilis.

¶ Quod turpi ex cā pmissum est, b veluti si quis homicidiū vel sacrilegiū se facturum †promittit, non valet. c

† alias promittat.

¶ Stipulatio conditionalis transit ad hæredes stipulatoris & promissoris. Aretinus.

¶ Cum quis sub aliqua conditione stipulatus fuerit, licet ante conditionē de

b ¶ Promissum est. Siue dicam, Promittis homicidium facere? siue dicā, Promitto decē quia promittis facere homicidium, ut ff. de uerb. oblig. l. generaliter.

c ¶ Non valet. Huiōi. n. conditiones turpes, impossibiles psumuntur a iure, ut ff. de condi. instit. l. filius. vnde nō valet stipulatio, vt supra eod. §. si impossibilis. Circa quod tamē dic, q aut ipsum quod promittitur, est turpe: vt facere homicidium. & tunc non valet, nec etiam pœna apposita, vt ff. de verb. obl. generaliter. & lege veluti. & l. si plagij. idē dico & si sub cōditione turpi, vt hic. Aut si honestum promittatur, sed tamen turpiter: vt dare decē, sed per metum vel per dolum: & tunc valet promissio facta, sed exceptione elidit, vt C. de inutil. stipula. l. dolo. nisi in casu, vbi ipso iure nō valet promissio facta per metum, vt ff. quod metus causa, lege si mulier. §. si dos. secundū Ioannem.

Stipulatio an vitietur. pp turpitudinem.

SYL. ¶ Dic, quod ratio specialitatis est, qa cum pactum dotis remaneat nudū (debet enim intelligi, ubi sine stipulatione promissio facta est) producat autē actionem non propter se, sed auxilio legis, non est mirum, si tunc lex nolit ipsam actionem producere: & quamuis hodie tale pactum habeat stipulationem, hoc est fictione iuris, quæ cessante æquitate non habet locum. si uero esset facta per stipulationē, tunc

secun-

secundum Bart. non habet locum ille tex. cuius op. mihi placet ex rationibus suis.

SYL. ¶ Cum quis. Casus figuratio elicitur ex ea, quam posuimus in §. ex conditionali. s. de verb. oblig. No. quod spes futuri debiti actiue & passiue transmittitur ad hæredes tam stipulatoris quam promissoris ex stipulatione conditionali.] ¶ Agere potest. Hoc in cõtractibus, vt hic, & supra de verb. oblig. §. ex conditionali. aliud in relictis, vt C. de cad. tol. §. fin autem aliqd. & ff. de man. test. l. si ita scriptũ fuerit. in fi. l. Et facit ad hoc §. ff. de peric. & com. rei vend. l. necessario. §. quod si pendente. j. respon.

cesserit, postea existente condõne hæres eius agere [a] põt. Idem est & ex promissoris parte.

¶ Qui promittit certo tempore dare, nõ potest cõueniri, nisi totus terminus sit elapsus.

¶ Qui hoc anno, [b] aut hoc mense dari stipulatus est, nisi omnibus partibus præteritis [c] anni vel mensis, non recte petet.

¶ Promissori datur tps habile ad soluendum Aretinus.

¶ Si fundũ dari stipuleris, vel hominẽ, nõ poteris continuo agere, nisi tm̃ spatiũ prçterierit, quo traditio fieri [d] possit.

SYL. ¶ Qui hoc anno. Casus. Dubitationem faciebant quæ habetur s. de ver. oblig. §. at si ita. de stipulatione annua, decidẽdi rõ est quia tẽpus hoc est appositũ gratia promissoris, vnde necesse est, vt trãseat ad eius beneficiũ. In secundo casu dubitationẽ faciebat tex. in §. omnis. supra de verb. obl. ibi, confestim peti potest. decidendi rõ est æquitas, quæ non præsumit aliquẽ venisse cum sacco paratum. No. collige per. te quia facilia.]

b ¶ Qui hoc anno. Id est qui stipulatus est his verbis, Promittis hoc anno, vel hoc mense? Et no. quod iste. §. est lex. ff. de verbo. obligat. & incipit, qui hoc anno.

c ¶ Præteritis. Id est elapsis, sed secus est in relictis fauore vltimæ voluntatis, nam in capite anni præstatio fit, vt C. quãdo dies lega. ced. l. prima. Vel distingue, aut promittit per hæc verba, hoc anno. vel quolibet anno. & tunc in fine anni fit solutio, vt hic, & ff. de verborũ obligatio. qui hoc anno, & l. cum qui certarum.

Solõ quando fiet, si hoc anno promissum sit.

SYL. ¶ Aduerte in exẽplo de quolibet anno, quia tunc idem est, ac si singulis annis sit promissum, quo casu tẽpus interpretatur appositum gratia multiplicandæ obligationis.] ¶ Aut annuum, & tũc in capite anni fit solutio siue legatũ sit, siue in cõtractu fiat repromissio, secũdum Io an. & B. vt ff. de condi. & demon. l. si in annos. & ff. quando dies leg. ced. nec semel. Versus de versus, Annua si debes, tunc inspicies caput anni. Anno si debes, in fine teneberis anni. Sed quid si vsque ad forum rem promiseris? Videtur, quod statim inceepto foro possit agi, vt ff. ad Trebel. lege, qui filium. §. Sabinus.

SYL. ¶ Adde quod §. Sabinus. nõ probat, quia non loquitur in termino. q. Item quia illa decisio est specialis fauore filij. lege, non putabam. ff. de conditio. & demonstra.]

d ¶ Si fundum. Fieri possit. cum cõmodo promissoris, vt ff. de verborum significa. l. Nepos Proculo. nec tamen nimium expectatur, licet prius nõ possit soluere, vt ff. de verborum obligatio continuus. §. illud. Item & si incõtinenti potest, non tamen ideo statim exigitur, vt ff. de solut. quod diximus. quoddam ergo tẽpus medium exigimus scilicet decem dierum, secũdum quosdam, vt ff. de constitu. pecun. lege. promissor. Vel dic, arbitrio iudicis, cum lege non sit determinatum, vt ff. de iure deliberãdi. lege prima, in fi. qui iudex statuet tempus quoddam nec nimium nec modicum, vt ff. de so. lu. lege ratum. & rem ratã habe. lege quo enim. §. primo. & infra de officio iudi. j. respon.]

Promissor an statim conueniri possit.

SYL. * ¶ Vide ad hoc Bar. in l. cedere die. ff. de verb. sig. qui distinguit.] Item nunquid idem in quantitatibus quod i spe ciebus dicitur? Respon. non immo tempore tanto, quantum iudicatis datur, expectatur, vt ff. de iudi. l. si debitori. §. iiij. mensium, (j) vt C. de usuris rei iud. l. ij. secundum quosdam. vel verius, dic vt notat. s. de verb. ob. §. oïs. in glo. j. statim &c. ADDI. (j) Quibus pendentibus capi poterit, nisi satisdet, quod adueniente termino satisfaciet: nec interim co pensare vel aliquid exponere poterit; quia tale tempus miserationis cā conceditur, secundum Angelum.

Continuatio. ¶ De fideiussoribus. ¶ Cōtinua sic. Visum est de ijs, qui principaliter obligātur ex pluribus contractibus: verū q̄a, vt hic dicitur tex. in prin. pro eo q ob ligat' est solet accedere fideiussor, iō post illū tit. subijcitur iste de fideiussoribus. Aretinus.

Diuisio. PRO eo. ¶ Totus iste titulus diuidit in quinque partes. Primo, qualiter fideiussores accipiuntur. Secundo, in qua obligatione accedere pñt. Tertio, qñ sunt plures fideiussores, an insolidum vel pro parte quilibet obligetur. Quarto, quod nō pōt fideiussor in plus obligari quam principalis: & qñ dicitur in plus obligari. Quinto, qñ solennitas intrinseca presumitur. Secūda ibi (In omnibus.) Tertia ibi (Si plures.) Quarta ibi (Fideiussores.) Quinta ibi (In stipulationibus.)

SYL. ¶ Pro eo. Casus. Non figuratur in declaratione terminorū nisi literaliter, presertim cum ponat tex. rationem introductionis legis, vt sit eis magis cautum, qui recipiunt: utile enim est dupliciter spe niti. l. iij. §. primo. ff de lib. leg. No. quod fideiussor est q pro alio obligatur. Item quod inuenti sunt, vt diligenti' & cautius res creditoris geratur.]

¶ De fideiussoribus

¶ Fideiussor est, qui accessorie obligatur ad maiorē cautelā creditori. Ang.

PRo eo, q ^a promittit ^a solēt alij obligari, qui fideiussores appellant: quos homines [b] accipere solent, [c] dū curant, vt diligentius sibi cautum [d] sit.

¶ Omni obligationi accedere potest fideiussor, & ciuili tantum, & naturali tantum: & non tantum pro homine libero, sed etiam pro seruo. Are.

a ¶ Promittit. s. principaliter. s. per stipulationē & idē si quocunque alio modo quis obligetur, vt infra eo. § j. & ff. eod. l. j. Nunquid autem accessorie obligationi accedere fideiussor potest? Respon. sic vt ff. eo. l. Grece. §. fin. & de pign. actio. si rem. §. j.

b ¶ Quos homines. Id est fideiussores.

c ¶ Solent. s. creditores.

d ¶ Cautum sit. Et est cautū sine dubio, vt infra de replic. §. fi.

ADDITIO. Vnde plena cautio dicitur cū fideiussoribus: sed plenior cum pignoribus: simpliciter vero prolata ab homine intelligitur sine fideiussoribus. secus si a lege vel a prætore, nisi procederet vltra declarando nudam cautionem sufficere. Ang. Aretinus.

Cautio qñ dicitur plena vel plenior vel simplex.

SYL. ¶ In omnibus autem. Casus. Querebatur cui obligationi fideiussor accederet: & iam dictum erat pro promissore obligari: & videbatur obligari tā tum pro promittente, & sic ex stipulatione, iuxta tex. in §. si scriptum. supra titu. primo. Item solum pro eo qui efficaciter tenebatur, quia accessoriū debet esse eiusdē naturæ cuius ē principale. lege, cum principalis. ff. de regulis iuris nec in plus teneri possunt ea ratione quā principalis. §. fideiussores. infra eodē. tamen dicitur contrarium, quia verbum, promittit, capitur large in dispositione legis. Item obligatur naturaliter & ciuiliter pro obligato naturaliter tantum: quia pōt effi-

efficacius teneri, licet non in plus, vt infra.]

a ¶ In omnibus aūt obligationibus. i. in omni specie obligationū, dummodo non sit contra legem, vt ff. eod. cum lex.

SYL. ¶ Et rō est. quia qñ. l. resistit, non oritur nec ciuilis nec naturalis: & ideo nulla subsistēte obligatione nō potest oriri accessoria obligatio: & quāuis nālis obligatio oriens ex cōsensu a l. nō impediaꝭ, impedif illi⁹ effectus quo ad iuris dispositionē, quod idē ē vt dictū est sæpius, & maxime in §. sed naturalia. s. de iu. na. gen. & ciui.]

¶ In omnibus [a] aūt obligationibus assumi possunt: id ē siue re, siue verbis, siue literis, siue consensu [b] cōtractæ fuerint. At nec [c] illud quidē interest, utrū ciuilis, [d] an naturalis [e] sit obligatio, cui [f] adijcitur fideiussor: adeo [g] quidem vt pro seruo [h] quoq; obligetur, [i] siue extraneus sit qui fideiussorē a seruo accipiat, siue ipse dominus [k] ī id, quod sibi naturaliter debeꝭ.

¶ Sed contra. C. ne fideiuſ. do. dentur. l. j. Solutio, illud speciale est. (j)

SYL. ¶ Rō aūt specialitatis est, qa si persona cōmissa est sine fideiussore, turpe esset non committi pecuniam]

¶ Item in præsentibus & futuris negocijs potest accedere fideiussor. vt ff. de iudi. l. non quemadmodum. & infra eo. §. fideiussor.

ADDITIO. (j) Hoc verum in fideiussore de dote conseruāda, propter perfidiam euitandam inter eos, vt ibi dicit tex. Quid autem de dote restituēda, vide in l. constante. §. quoties. ff. so. matrim. Ang.

b ¶ Consensu. Siue etiam ex maleficio vel quasi, vt ff. eo. l. Græce. §. sed & si ex delicto.

SYL. ¶ Hæc gl. uidetur velle ampliare tex. quod non est necessarium, qa obligationes ex maleficio comprehenduntꝭ sub illis, quæ veniunt ex consensu, vt no. per glo. in l. seruus. ff. de ijs qui notantur infa.]

c ¶ Nec. i. non.

SYL. ¶ Expositio glos. est defectiua, quia dictio nec, includit copulam: cuius effectus est, quod ponaꝭ diuersitas in facto, non in iure: cuius cōtrarium dicēdum esset, si nō adesset copula, secundum Bart. in l. patris & filij. ff. de uulga. & pupilla.

d ¶ Ciuilis. s. tantū: vt pro eo qui fuit confessus spe futuræ numerationis, vt infra tit. proxi. habet tñ eandem exceptionem quā reus, vt §. de non nu. pe. l. pen. in fi. & l. tam mādatori. Et sic nota ciuili tm̄ obligationi accedere fideiussorem, vt hic, & d. l. dicit, & ff. e. l. fideiussor obligari. §. ij.

e ¶ Naturalis. s. vt pro seruo, vt subijcit, & ff. e. l. fideiussor obligari. §. fideiussor accipi. ergo quantum ad dationem fideiussoris non interest, sed quo ad alia multa interest. s. inter ciuilem & naturalē obligationem, vt ff. de consti. pe. l. prima. §. debitum. & l. quod si maritus. §. si quis autem.

¶ Rō diuersitatis est, quia actio de cōstituta fuit inuenta a ꝑtore ex æquitate, qui cessante cessat obligatio. sed fideiussoria fuit inuenta. s. per vim & punctam rationis, secundum Christo. hic.] SYL.

f ¶ Cui. s. obligationi.

g ¶ Adeo. i. intantum.

h ¶ Pro seruo. Qui seru⁹ de iure nāli teneꝭ tm, non ciuili, vt ff de condi. inde. si id quod. & supra de lib. §. j. & s. de inut stip. §. itē inutilis. & huc naturali accedit hic fideiussor. At ipse seru⁹ fideiubere non potest, vt ff. eo. l. seruus inscio. & l seq. Seruus ciuiliter neqt obligari.

i ¶ Obligetur. Fideiussor qui pro eo intercedit.

K ¶ Dñs. Non idē econtra, vt dñs seruo possit fideiussorem dare. Et est rō, qa talis fideiussor obligando se seruo per consequens domino obligaꝭ. Itē pro eodem. s. domino obligatur, quod esse non potest, vt idem pro eodem & apud eundem possit obligari, vt ff. eo. si quis pro eo. §. j. & l. Vranius. & ff. ad Velleia. tutor.

¶ Fideiussor. Casus. In prima parte tex. facile poni potest, eius. n. ratio SYL.

est

¶ Obligatio fideiussoris est transitoria ad hæredem hoc dicit. Aretinus.

¶ Fideiussor nō tm̄ ipse obligatur, sed ēt hęredem relinquit[a] obligatum.

¶ Fideiussor potest adhiberi etiam pro futura obligatione. Aretinus.

¶ Fideiussor[b] † & p̄cedere obligationē, & sequi potest.

¶ Si plures pro eodē fideiubeant, quilibet tenetur ī solidū.

est ex illa generali regula, q̄ habet, quod obligationes ex cōtractibus transeunt in hæredes promittētium, sed bene dubitando esset, quomodo posset pręcedere obligationem principalem, quia cū adhuc nō sit dare obligationem, cui accedat, nō videt̃ posse accessoriū sine principali stare, sicut diximus quando l. an nullat vel resistit obligationi, cuius contrarium deciditur ea ratione, quia quamuis ex forma verborū pręcedat obligatio fideiussoris, tamē ex ordine intellectus sequitur in mente contrahētium. No. summarium.

Fideiussor an semper relinquat hęredē obligatū.

a ¶ Relinquit obligatum. siue hoc dictum sit, siue non: & idem in omni obligatione ex contractu vel quasi in ipso reo principali, vt ff. de action. & obligatio. lege ex contractibus. Sed quid si ad pœnam furti obligatus est, vel alia actione vel obligatione, quæ non transit ad hæredes? Respon. non puto teneri ex hoc casu hæredem, quasi naturam mutet hoc casu stipulatio, vt argum. ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum. & infra de actio. §. fuerat autem.

SYL. ¶ Communis doct. resolutio est, quod si fideiussor accedit p̄ delicto commisso, & sit promissa certa quantitas, transit cōtra hæredem fideiussoris. vt hic, & in lege ad diem. ff de verbo. obliga. vbi doct. aut fuit p̄missum, quod delinquens in iudicio sisteret vel iudicatum solueret, si culpabilis reperiretur & secundum Ioan. Fab. hic procedit dictum glossę nostrę: quia hæc obligatio non transit contra hęredem fideiussoris: sicut nec contra hæredem principalis: facit. l. iiij. in fi. ff. eodem nisi esset facta vel condemnatio vel litis contestatio, quia tunc transiret contra hęredē principalis. l. prima & ibi doctor, C, ex delict. defunc, tamen tu dicas, quod etiam si lis non sit contestata in terminis glo. nostrę, obligatio fideiussoris trāsit in hæredem, per tex. nostrum, q generaliter loquitur, si enim fideiussoris morte finiretur obligatio fideiussoria, non sequeretur naturam principalis, contra d. l. iiij. sequitur ergo naturā principalis quantum ad hoc, vt extincta principali, ipsa quoque finē habeat. l. si decesserit. qui satisd. cogan. non autem sicut finit obligatio principalis, morte principalis, ita fideiussoria morte fideiussoris, quia ī ea mors principalis spectatur, non fideiussoris. & ratio est, quia viuente principali quamuis fideiussor decedat, nō extinguitur fundamentū obligationis: & ideo transit obligatio in hęredē fideiussoris: sed vbi moritur principalis, secus est, quia si fuit extincta penitus obligatio pœnę, nō est fundamentum quo ista obligatio transeat in hęredem, & si bene inspiciatur hęc probātur in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. vbi obligatio accessoria non finitur ante principalem, & quo ad finē obligationis spectatur mors principalis, non fideiussoris. & ita teneas]

* † Cōe. cū hoc §. l. non quemadmodū. ff. de iudic.

¶ Et facit ad hunc §. ff. eodem. lege iiij. §. fina.

b ¶ Fideiussor & pręcedere. puta, fideiubeo in id quod sibi credes, vel credidisti, vel credis nam his tribus temporibus potest accipi, vt hic. & ff. de vsufru. ea. re. quę vsu con. l. quoniam, §. fina.

¶ Si plures. Casus. Quęrebat̃ si plures intercederent, quomodo tenerentur, & videbatur quod pro virili, quia etiam tenentur debitores plures obligati alteri p̄ aliqua summa. l. reos. ff. de duo. reis. cuius cōtrarium respondetur, quod fideiussores insolidum tenētur. & ratio est, quia cum accipiantur SYL.

tur

sed beneficio epistolæ fit diuisio inter eos, q soluendo sunt tpe litis contest. Et si vnus ex fideiussoribus, q sit soluendo, soluat insolidũ, à cõfideiussore repetere potest Aretinus.

Si plures sint fideiussores, quotquot erũt numero singuli insolidũ tenentur.[a] Itaque liberum est creditori a quo velit solidum petere. Sed ex epistola[b] diui Adriani compellitur creditor a singulis, qui modo soluendo sunt litis contestatæ tempore, partes[c] petere. Ideoq; si quis ex fideiussoribus eo tempore soluendo nõ sit, hoc

tur vt magis cautum sit creditori, magis est cautum si insolidum teneatur: quę ratio cessat in duob⁹ reis, vt dicit̃ hic in glo. No. fideiussores insolidum teneri. Item ꝙ creditor potest quemlibet insolidum conuenire. Item quod fideiussores habent beneficium epistolę diui Adri. quam opponunt in modum exceptionis. Itẽ quod imputatur ei, qui non vtitur beneficio legis.]

a Tenentur: idem est in plutibus mandantibus vel iubentibus vt ff. quod iuss. l. fi. Sed videtur iure nouo, quod pro parte sua tantum quilibet teneatur ipso iure, vt iam nõ sit necessaria epistola de qua subijcit̃ hic nisi expresse insolidũ promittatur: & sic videtur corrigi quod hic dicit̃, vt in Auth. de duo. re. §. j. col. vij. Vel verius (vt puto) dicta authen. loquit̃ in pluribus reis debendi, in quibus ẽt iure veteri videt̃ fuisse cautũ vt pro partibus teneãtur, vt ff. de duo. re. l. reos. At secus fit in fideiussoribus, quorum quilibet tenetur insolidũ, vt ipse reus pro quo intercedit: & ita habebit locũ epistola hodie vt olim.

ADDIT. Et ista communiter approbantur: adhibentur enim isti pro securitate, vt supra eod. in princip. secus in duobus reis: ideo &c. Ioannes Fab. & Angelus.

b Ex epistola. Sed vbi est hęc epistola? Rñ. non habemus eam scriptã multotiens tñ de ea mentionem facit lex vt hic, & C. de cõsti pec. l. fi. & ff. eo l. inter fideiussores. & l. seq.

Exceptio diuisionis fallit in quinque casibus c Partes. Hęc tamen epistola fallit in quinque casibus, vt in fideiussoribus tutorum, qui non implorant beneficium, licet tutores implorent, vt ff. rem pup. sal. fo. l. fin. & ff de tut. & ra. dis. l. prima §. nunc tractemus. Itẽ fallit in fideiussore fideiussoris, vt ff. eo. si plures. §. fina. Item fallit quando cęteri fideiussores soluendo nõ sunt tempore litis contestatæ, vt infra subijcit statim. Itẽ fallit, qñ eiusdem summę sunt fideiussores, sed nõ pro eodem debitore, vt ff. eodem. si a Titio. Item & quando inficiantur, vt ff eodem si dubitetur. §. ita.

Rõnes singularum fallentiarũ vide in d. ll allegatis in gl. & per Christ. hic & Ias. qui sigillatim prosequuntur.] SYL.

Sed nunquid hæc exceptio epistolę est peremptoria vel dilatoria? videt̃ peremptoria, quia prorsus perimit id, in quo opponitur. Item econtra videtur dilatoria, quãdo ante litem contestatam opponi debet, vt hic, quare videtur dilatoria, vt C. de probat. l. exceptionem. Sed dico eam quasi anomalam, cum nec peremptorias prorsus imitetur, quę vsque ad sententiam opponuntur, nec dilatorias, quæ tantum differunt, vt infra de except §. hæc exempli. & C. senten. rescin. non po. l. peremptorias. Exceptio epistolæ Adriani, est anomala.

Communis opi. est, ꝙ vsque ad sententiam opponi possit, post sentẽtiam non, nisi sit appellatum, ita cõiter tenent doct. in l. si dubitet. ĩ princ. ff eo. post Bar. & Imo. ibi.] SYL.

Sed quid si soluit, nunquid repetet quasi sit fauorabilis exceptio? Videt̃ ꝙ sic, vt in Velleiano, vt ff. de condictio. indeb. l. qui exceptionem. & ff. eo l. si contendat. Sed cõtradico, quia nõ inuenio quod sit sic fauorabilis, & qa suum recipit, vt ff. de condict. indeb. l. repetitio.

Onerat.

a ¶ Onerat.arg. contra. ff.ad l.Rhod. de i[...]l.ii.§.si quis. Accur.
ADDIT. Sol.ibi non erat fideiussor obligatus nisi pro sua parte.
b ¶ Si is.l. reus.
c ¶ Iuuari.

te & vna tantum obligatione.]
e ¶ Nec plus.contra hanc regulã est supra de rer.diu.§. si in alienã. Itẽ. ff. de contrahen.empt.si in emptione.in princ.Item ff.de sol.qui res.§.mihi x. & §. qui stipulatur.&§. mihi Romæ. Sed his omnibus dat generalem solutionem, vt sic exponas hanc literã: nõ plus esse potest in accessione &c. i.in accessoria obligatione, secundũ Io. Item contra.ff. de iudi. nõ quẽ admodũ.Solu.ibi nõ est plus, quia licet fideiubeat añ reũ, nõ tñ prius tenet. Item cõtra supra eo.§.j. versi. at nec. Sed ibi non est plus eo mõ,

facit.ff.eo. l. vt fideiussor.

SYL. ¶ Fideiussores. Casus. Non figurat in regula:eu ius rõ ponit in tex.ibi,nã eorũ. &ibi, plus est. n. No. summariũ.Item no. ꝙ plus dicit non solũ re, sed tpe. Itẽ ꝙ plus ẽ statim dare ꝙ post tps. Itẽ ꝙ v3 argm de re ad tps: cętera dic vt per doct. hic.]

d ¶ Obligatur.sed nun quid in id ipsum, in quo reus tenet,

cęteros onerat.[a] Sed si ab vno fideiussore creditor totũ consecutus fuerit, hui[9] solius detrimẽtũ erit, si is ꝓ quo fideiussit, soluẽdo nõ sit:& sibi ĩputare debet, cũ potuerit[c] iuuari ex epistola diui Adriani, & desiderare vt pro pte in se detur actio.

¶ Fideiussor non potest in plus obligari quã pricipalis: & in pl[9] obligari dicitẽtiã quiciteriori tẽpore obligatur. Aret.

¶ Fideiussores ita obligari nõ possunt, vt plus debeãt, quã debet is, pro quo ob

ligantur. [d] Nã eorũ obligatio accessio ẽ pricipalis obligationis:nec plus [e] in accessione esse potest, quã ĩ pricipali re.At ex diuerso, vt minus debeãt obligari põt. Itaq; si reus decẽ aureos promiserit, fideiussor in qnq; recte obligat:cõtra [f] vero obligari non põt. Itẽ si ille pure promiserit, fideiussor sub cõditione promittere põt: cõtra [g] vero nõ potest. Non solũ aũt in quantitate, sed ẽt in tempore minus aut plus intelligitur. Plus[h] ẽ enim statim

saltem remanet obligatus, quando in plus fideiussit? Quidam dicũt ꝙ sic ꝓ quibus est hoc generale, Vtile per inutile non vitiatur, vt ff. eo si a reo.§.j.& C.de don.si quis argentũ.§. sed in his omnibus.Nos contra.s. ꝙ in nihilũ teneatur:& est pro nobis.ff.eo.Græce.§. illud.

SYL. ¶ Et hæc opin. approbatur hic & in dicto §.illud.Nec obstat regula in cõtrarium adducta, quia non habet locum in indiuiduis, prout ostẽdit Bart. ĩ §.illud. quod est obligatio fideiussoria:& licet oẽs so ad l.si a reo ĩpugnari possint, tamen solutio vltra omnes est, ꝙ ibi sunt duę obligationes, cũ vna quęque cõditio habeat suam obligationem, ideo remota vna nõ vitiatur alia:sed in §.illud. sumus in quantita

quo dr plus. Dicit enim plus quatuor modis, quorum nullus est ibi, vt infra de act. §.plus autem.Accur.

¶ Dic ꝙ aliqñ teneturĩ plus, qñ reus habet priuilegium personale vt magistratus, quod nõ extendit ad fideiussorem l.si reus.ff.iud.so.] SYL.

ADDITIO. Et est ratio, quia in dictis quatuor modis disparitas prouenit ex facto stipulatoris. ideo sibi imputetur. Disparitas vero in efficacia seu substantia obligationis ex iuris ordinatione prouenit, ideo sibi magis succurritur.

f ¶ Cõtra. si re[9] v. ꝓmisit, fideiussor x.
g ¶ Contra. si reus sub cõdõne promittat.& fideiussor pure.
h ¶ Plus est.n facit ad hoc ff.de uerb. sign si cui.§.fin. & infra de act.§ plus autem.

autem. & ff. de sol. l. solidum, & ff. sol. mat. si constante. §. quoties. Accur.

SYL. ¶ Si quid. Casus. In regula nō figuratur, nisi literaliter, debet enim fideiussori cōpetere actio, si soluat ꝑ principali. Ideo autem cōpetit mandati, quia fideiussor ex mādato & prece principalis tenetur. No. summarium Itemq; fideiussor obligatur ex stipulatione non simplici pacto, secundū doc. hic.]

† alias Grecè ēt fideiussor ita accipit, τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω ἐγώ. Sed & si dixerit θέλω siue βούλομαι: sed & φημί: pro eo erit, ac si dixerit λέγω. Fideiussor in 4. casib. agit añ q̄ soluerit

aliquid dare: minus est post tēpus dare. ¶ Fideiussor soluēs pro reo habet contra eum mandati actionem. Ang. ¶ Si qđ aūt fideiussor ꝑ reo soluerit, a eius recuperandi cā habet cū eo manda ti b iudicium. †Græcè c fideiussor ἐγγυητής dicitur: q. plerūque ita accipitur, λέγω ὅτι ἐγγυῶμαι, θέλω. quod pro eo est, ac si dixerit, dico ꝗ fideiubeo, volo. ¶ In stipulationib' solēnitas intrinseca præsumitur. Aret. ¶ In stipulationib' fideiussorū sciēdum est hoc generaliter accipi, vt quodcūq; scriptum sit quasi actum, videatur etiā actum. d Ideoque

a ¶ Soluerit. siue ꝑ iudicem, siue nō, vt ff. mā. idemque. §. fideiussores. Sed etiam in casibus quatuor, antequā soluat, agit mandati: vt si hoc dictum sit, vt ante tps teneatur. Item si fuerit condēnatus. Item si cœpit bona sua dissipare reus. Itē si diu stetit fideiussor in obligatione, vt C. mād. si pro ea, & ff. mād. l. Lucius. (j) alias non agit antequam soluat, sed soluere debet, vt ff. de cōd. indeb. l. indebitam. Sed etiam in casibus nullo modo agit: vt si pro inuito, aut donandi animo, aut in rem suam fideiussit, vt ff. mand. si remunerandi. §. si passus, & lege si pro te præsente. Item si hoc actum sit, vt non agam, vt ff. mand. si remunerandi. §. Marcellus. Item si mandatum non sit obligatorium, vt infra mand. §. illud. Item & si fideiussor non opposuit exceptionem, quam debuit opponere, vt ff. mā da. si fideiussor. Accursius.

¶ Vide similem glo. in d. l. si pro ea, vbi doct. late prosequuntur singulos casus, non est materia additionis.

ADDIT. (j) Intellige diu arbitrio iudicis, secundum communē opinionem. & no. quod debuit stetisse in obligatione: nec sufficeret, qđ stetisset in promissione tantū vel fideiussione.

& alios casus addend istam gl. vt per Angelum hic.

b ¶ Mandati iudicium. i. actionem, si intercessit mandat[illegible] vel etiam eo præsente fideiussisset, vt ff. man. qui fide, & lege ex mandato.

c ¶ Græcè. facit. ff. eod. Græcè. j. rū. & j̄. quibus mod. tol. ob. §. sed & Græcè. & supra de verb. obl. §. j. ver. vtrū autem. Acc.

ADDIT. Et aduerte, ꝗ (vt etiam textus aperit) Engyitis Grǽce dicit Latine fideiussor. Deinde sequitur in textu, lego oti engyome thelo. quod sic exponitur, lego dico, oti ꝗ, engyome fideiubeo, thelo volo. dico, ꝗ fideiubeo volo. & hoc est quod latinum statim exprimit. — Expositio græci.

SYL. ¶ In stipulationibus. Casus. Quęrebaẗ, quia solennitas stipulationis requiritur in fideiussione, an si simpliciter scriptum reperiatur quē fideiussisse, dicamus pręsumi stipulationem p̄cedentem interuenisse, & omnia solēnia, & videbatur ꝗ nō, quia cum hęc facta sint, non pręsumunẗ. l. in bello. §. factę. ff. de capt. contrariū dr̄ ea rōne, quia cū sit solennitas intrinseca, ꝑsumiẗ. Itē potes dicere noua rōne, q a cū fideiussio non sit sine stipulatione. l. blanditus. C. eo. si scriptum reperiaẗ fideiussisse, ex vi verborum scriptum est stipulationem interuenisse.

d. ¶ Etiam actum. q. d. si ita dicit scriptura ac si vere ita fuisset factū, quod forte fuit vel non fuit actū, certe ꝑsumiẗ ꝑ scriptura, vt sic videaẗ actū: & est hęc scriptura priuata: dicit. n. sigs se &c. & ex causa, unde incōtinēti p̄iudicat, nisi contra probetur, vt C. de non nu. pe. generaliter. & facit ad hūc §. ff. de verb. obliga. l. sciendum, & C. de — Scripturę & priuatę & publicę staẗ, donec contrarium probeẗ.

de cōtrahen.stipu.l.j. & s.tit.j.§.si scri ptura aūt publica cōstat ei ... multo magis, nisi cōtra probet, vt C.de pro[...]ecibus.& in Auth.de fide instr.§.si vero morianī,in prin.§. col.vj. (j) Itē no.hic plumi oīa solēniter acta, q probant supradictæ ll. Accursius.

constat, si quis scripserit se fideiussisse, videri omnia solenniter[a] acta.[b]

¶ De literarum obligatione.

¶ Scribēs se debere ex mutuo, qđ nō recepit, sperās recipere, obligatur literis cū effectu:olim post quinquennium,hodie post biennium.

ADDI. j) No.sm Ang. hic, q falsitas instri, itē solēnitas vel error scribētis, pūt pbari per testes. Idē in simulatione: dūmodo cōtractus fuerit sine scriptis celebratus,licet in scriptis redactus fuerit:alias si ī scriptis sit celebrat',nō pbat nisi p̄ priā scripturā:de qua materia vide s.tit.j.§.itē verborum. Ang.

a ¶ Solenniter.i ēt interrogationem factam fuisse:quam necesse est præcedere,vt supra de verb.obl. in princ. & C.de contrahen.& commit.stip.l.j.

b. ¶ Acta.Sed contra. ff.de pub. in rē actio.q̄cunq;.§.fi.Sol.ibi sunt extrinsece solēnitates de tutore & iudice,q debēt adesse,cū pupillus vēdit.At hic actus pmissionis nullus est sine actu interrogationis. Vnde ex quo dixi,fideiubeo,vel promitto, intelligitur interrogatio facta esse quasi pars promissionis. & sic non est extrinseca solennitas,cum sit pars stipulationis.

SYL. ¶ Et ita cōmuniter distinguitur in d.l.sciendum.ff.de verb.oblig. vbi est materia sua ordinaria.]

Continuatio. ¶ De literaru obligatione. ¶ Ista rubrica continuaī ad præcedētia . Quia s.visum est de obligationibus, q̄ contrahuntur re & verbis, nunc ponit de ijs,quæ contrahuntur literis . Aret.

Olim scriptura. ¶ Totus iste tit. diuiditur in duas partes. Primo ponit qualiter olim scriptura obligabatur, & ei' correctionem,& nouum statutum. Secundo ponit infra quātum tempus olim & hodie potest opponi exceptio non num. pecu.Secunda ibi (Multum.)

¶ Olim scriptura. Caius. Erit solū literaliter figurādus:qa declarat tm terminos huius obligationis literarū, & narrat rōnem restricti temporis ad bienniū. * Verum ad pleniorē declarationem vide Fortu. ī l. legitima. col. v. ff. de pac.] No. q SYL.

OLIM scriptura[c] fiebat obligatio,quę noībus fieri dicebaī: quę nomina hodie nō sunt in vsu.Plane[d] si quis[e]

confitens se ex mutuo recepisse quod non recepit, obligaī effectualiter hodie post bienniū.Itē q multum tps dī aliqñ quinquennium, aliqñ bienniū. Itē q obligatio oritur ex ipsa scriptura concurrente lapsu temporis. Item q ex ea nascitur cōdictio. Item q exceptio non numeratæ pecuniæ vltra bienniunı non opponitur.]

c ¶ Scriptura.i.solennitate quadam scripta,quæ per quædam nomina specialia fiebat,vt subijcit.

d. ¶ Plane. Licet dicta verba in vsū esse desierint, plane &c.

e ¶ Si quis.s.homo priuatus. Idē est & si fiat per alium, dummodo per publicam personam.

¶ Quæ.s.scribat ipsum cōfessum esse recepisse:nam si scriberet ipsum recepisse, probaret instrumentum. l.cum precibus.C.de prob.] SYL.

¶ Aliud si per priuatā , vt C.de prob. instrumenta Arg.tamen contra. ff.de pig.l.fideiussor.§.j.Sed ibi in scribentis præiudicium creditur. Scriptura priuata qñ fidem faciat.

ADDIT. No. regulariter scripturā priuatā nō facere fidem. Fallit qñ hęc scriptura aliquid cōtinet cōtra scribētē.qa nō ē verisimile aliquē scribere contra se qđ veritati nō innitaī, arg.l. exēplo.cū ibi no.C.de prob. Fallit secūdo,si talis scriptura priuata hēt sub scri-

ſcriptionē triū teſtiū fide dignorū, auth. ſi quis vult caute deponere. C. q po ti. in pig. ha. Chriſto.

a ¶ Debere. ſ. ex cā mutui, & ſine ſtipulatione. Hęc. n. verba nō sūt apra ad ſtipulationē vt ſ. de ver. ob. §. j. ſi aūt ſine cā, non ꝑiudicat, vt ff. de proba. cū de indebitū. ī ſi. Quid ſi ſtipulatio interuenit? Rñ. & tunc habet locū effectus huius tit. nā exceptionē in factū pōt opponere vt C. eo. l. cum vltra. & hoc ſi ſpe futurę numeratiōis. alias ſi tanquā iam eſſet debitū, cū non eſſet ſcienter cōfitet̄, vr̄ donare: alias, ideſt ſi nō vult donare, ſed quia credit ſe ei debere, nō valet ſtipulatio: qa obijcit̄ exceptio, vt ff. de reg iu. l. cuius. & ff. de except. do. l. ij. §. ij. Et nota caute hic, ꝙ per verba pręſentis tpis ſit hæc obligatio, vt ꝑ hæc, Scribo me debere. vel, Cōfiteor me debere. vt hic dr̄ & ſic ē contra opin. noſtrā, qua dicimus obligationē literis debere fieri ꝑ verba futuri tpis tm̄, vt C. de poſtu. l. ſi ſub ſpecie. vt, Scribo me daturū tibi x. ex cauſa mutui, ad inſtar ſtipulationis, quę ꝑ uerba futuri tpis tm̄ ſit, vt ff de verb. obl. ſtipulationum. j. §. ſtipſo. Sed certe nec hic dico, ꝙ ꝑ hęc verba naſcat̄ nunc, & vt nūc, ſed quaſi ēt prius nata ſit, ſi confiteor per verba pręſentis vel præteriti temporis: & facit C. de epiſc. aud. l. ſi præſens. & C. eo. in cōtractib⁹ in prin. Vel apertius, non faciunt hęc verba, vt obliget, ſed vt obligatus ꝑſumat, licet habeam exceptionem. Vel verius, licet apponam uerba præſentis vel præteriti temporis, tn̄ ſemꝑ intelligunt̄ futura. Quid enim prodeſt dicere, Confiteor me accepiſſe x. vel, debere x. ex cā mutui, & hoc ſcribā, niſi intelligatur, & ideo reddam? Item quid ſi dicā, Recepi ab illo x. ex cauſa mutui. & hoc ſcribam? Reſpond. quidam non teneri propter ſupradictam rationem: quia per verba futuri temporis debet fieri. Sed certe ſatis puto, quod præſumat obligatus: ſicut & cū

Stipulatio tm̄ fit per verba futuri tporis.

debere [a] ſe ſcripſerit [b] quod ſibi numeratū [c] nō eſt, de pecunia minime numerata poſt multū [d] temporis exceptionē [e] opponere non poteſt. hoc enim ſæpiſſime conſtitutum [f] eſt. † Sic fit, vt & hodie [g] dū [h] quæri nō poteſt, ſcriptura [i]

ſcribo me debere, vt hic. non. n. verbis immo rebus legem imponimus: vt C. cōia de leg. l. ij. Vel dic ꝙ ibi intelligitur futurum, vt prædixi.

b ¶ Scripſerit. ſ. ſcriptura confeſſus fuerit.

c ¶ Numeratū non eſt. alias. n. ſi numeratū eſſet non literis, ſed re obligatus eſſet, vt ſ. quibus mo. re contrahi. obl. j. reſponſio.

d ¶ Multum. hoc exponitur. ī. prox.

e ¶ Exceptionē. ſ. non num. pecu. quę pōt proponi, ſiue petat actor, ſiue non, vt arg. C. eo. l. ſi quaſi. & in ſcriptis, ſecundum quoſdam, vt in auth. de tē. nō ſo. pe. ſuper dote. §. j. col. vij. vel forte illud ſpeciale in dote. Primum tn̄ ſecūdum Ioan. verius eſt. Accurſius.

¶ Et ita cōiter tenet̄ ſecundū Chriſto. hic, & ſecundū Ang. hoc procedit, qn̄ non prouocatus oppoſuit, quia tunc ſuſtinet partes actoris.]

f ¶ Conſtitutum eſt. a multis Imperatoribus qui fecerunt leges tales. C. eo. per totum vſque ad l. generaliter. nā poſtea Iuſti. ſunt.

g ¶ Hodie. Hic loquit̄, quaſi ſupradicta loquantur ante tēpora Iuſti. & nūc ſubijcit ꝙ hodie ſit idem. Vel dicit hodie. i. poſtquā cucurrit hoc tempus. ſ. quinquennium olim, hodie bienniū, vt infra proxi. & ſecundum hoc non debet eſſe, &, in textu. Accur.

* ADDIT. Expone ibi ſic fit, id eſt, ſic fit vt & hodie poſt biennium obligetur, ergo etiam ante biēnium, quia copula implicat l. ea tamen. ff. de leg. iij. H. M.

h ¶ Dum queri non pōt. i. dum querimoniam proponere nō pōt de exceptione nō num. pe. quia ex quo cucurrit tp̄s, obligabit̄ per ſcripturā ad dandum pecuniam non numeratam.

i ¶ Scriptura. i. per ſcripturā. Sed certe videtur neminem ſcriptura vel literis obligari, ſed intellectu, q ex literis percipitur & verbis, vt ff de act. & obl. l. non figura. quod quidam cōcedunt. Sed certe vtrūq; facit ad obligatiōē. & ipſa

Lex non eſt imponenda verbis, ſed rebus.

* † Hunc ver. declarat ſubtiliter Sozi. in l. j colū. ij. nu. viij. ff de condi. inde.

SYL

obligetur: [a] & ex ea nascatur cōdictio, [b] cessante. s. verborū obligatione. [c]

¶ Multū [d] aūt tēpus in hac exceptiōe antea quidē ex principalibus cōstōnib⁹ [e] vsq; ad qnquenniū pcedebat: sz ne [f] creditores diutius possint suis [g] pecunijs forsitā defraudari, p constōnem [h] nostrā tps coarctatū est, vt vltra [i] biēnij metas hmōi exceptio minime [k] extendatur. †

ipsa figura literarū) & consensus quem exprimunt: & quod d.l. dicitur, non figura s. sola. Item nūquid & per cōtrariā scripturā obligatio ciuilis nata poterit tolli: vt si creditor sic scribit, Confitcor me nō numerasse, uel te cōfessum nō fuisse, vel illum soluisse? Respon. sic vt ff. de reg.iu. l.nihil tā naturale. Acc.

Lrarum obligatio tolli pōt per contrariā scripturā.

a ¶ Obligetur. s. ciuiliter, & nāliter post biennium, quasi bienniū pariat nālē obligationem. nā ante erat ciuilis tm̄ nō naturalis, cum nihil numeratū fuerat. Item si ciuilis non esset, frustra diceret habere locū exceptio. Dicim⁹ ergo, q sola ciuilis sit ante biennium, sed post biennium nālis adijcit. Vel quod est verius, non adijcitur, sed prima ciuilis incipit hēre vim naturalis & ciuilis: nā & stipulatio est de iure ciuili, habet tñ effectum nālis obligationis & ciuilis: nā ciuilis per se non valet ad exigendū, vt diximus supra de obliga. § j.

SYL. ¶ Communis doct. conclusio est, q sta tim oriatur ciuilis, & nālis post biennium, gl. in l. cum quis. C. de iu. & fac. ign si tamen disputando cupis contrarium defendere, vide Fort. in l. si unus §. pactus. ff. de pac. col. xviii.]

Exceptio nō nu. pec. ēt post bienniū pōt opponi.

¶ Itē sic est in re iudicata. Adhuc tamen dicunt quidam, vt Ioan. & Hu. q si vult post biennium exceptionē opponere, & probate sibi nō numeratā pecuniam, quòd admittitur: sed ante biennium probat creditor, vt C. eod. l. si ex cautione. quod certe est ęquum: & ita biēnium hoc solum operatur, q probationis conuertatur onus: & ēt pro his facit quod alias dicitur, q nō fiant illicitæ exactiones, vt ff. de offic. prçsi. l. illicitas. Sed certe aliter de iure vr̄. s. vt nullo modo admittat e:iā probans: nā sacramentū non potest deferre quod est species probationis, vt C. eo. l. in contractibus. §. illo & C. de iure de li. l. fi. §. licētia. Sed certe satis credo primum verum & ęquum. Nec obstat quod de iuramento dixi, quia ex tempore illius l. in cōtractibus, nō habet iuramentum vim probationis, si non vult aduersarius, vt C. de iure iu. l. generaliter. §. finautem.

Iuramētum est species ꝓbationis.

¶ Et sic lapsus biennij solum operatur translationē oneris ꝓbādi in aduersarios.]

SYL.

* ADDIT Ex hac gl. collige, quod ille q opponit exceptionē nō nu. pec. ante bienniū, nō tenetur probare fundamentū suę exceptionis, hoc ē pecuniā nō fuisse numeratā: imo agens tenet ꝓbare illā fuisse numeratā. Christ.

† Conc. cū hoc tex. glo. j. ante me. ibi, & hoc ē verū in c. vlt. extra de sol.

b ¶ Condictio. s. ex illa. l. C. de nō nu. pec. l. in contractibus.

c ¶ Verborum obligatione. i. stipulatione. quæ verbis fit: nā tūc titulus iste cessat, & habet locum. s̄. de verb. obli. qū accepit: vel habet locum exceptio in factum, vt C. eo. tit. l. cum vltra. quādo non accepit.

d ¶ Multum. Quia post multum temporis exceptionē proponere non pōt, vt supra modo dixim⁹: quid sit multū exponit hic. Et nota multum, pro quinquennio ponit sed, diu, pro decēnio ponitur, vt ff. qui & a qui. si cum fideicommissaria. §. Aristo.

Multum qnquēniū, & diu decenniū comprehendit.

e ¶ Constōnibus. Quas nō habemus.

f ¶ Sed ne creditores. Non solum isti sed veri.

g ¶ Suis pecunijs. Subaudi ēt. Nā occasione hmōi si daremus longū tp̄s, ēt veri debitores īterdū talia opponerēt: & ita occasione liciti cōmitteret illicitū, qđ esse nō debet. Imo ēt licitū coarctat, vt vitet illicitū, vt hic, & ī Auth. de eccle. re. immo. alie. in prin. col. v.

Liciti occasione illicitum nō debet committi.

h ¶ Per constōnem. Vt C. de non nu. pec. l. in contractibus.

i ¶ Vltra biennij metas. Sic C. de omni agro deser. l. qui agros. lib. xj.

K ¶ Minime extendatur. Et hoc ī cā

mutui:

mutui: si vero ex alia causa cõfiteatur inscriptis, veluti emptionis, vel simi li, incontinenti pĩudicat sibi, nec põt contra probari, nisi per aliam scripturam, vt C. de non num. pecu. l. generaliter.

SYL. ¶ Et ratio diuersitatis est propter facilitatem perẽtis pecuniã mutuã, vt declarat Christoph. hic.] ¶ Item hoc in debitore cõfitẽte, sed in creditore cõfitente sibi solutum xxx. dies statuũtur, nisi in casibus, vbi incontinenti præiudicaẽ, vt C. de non num. pec. in cõtractibus. §. super certis, & §. sed quoniam.

¶ De obligationibus ex consensu.

¶ In quatuor cõtractibus hic enumeratis solo consensu cõtrahit̃ obligatio hĩc inde, etiã inter absentes mediãte nuncio vel epl̃a. Arct.

SYL. ¶ Ratio diuersitatis est, quia l. præsumit debitores egentes magis inclinare ad confitendum vt suscipiant pecunias, q̃ creditores qui non ita egent, vt tenet Christoph. hic Volo tñ te notare aliquos casus, in q̃bus nõ habet locũ talis exceptio. Primo, si cõfiteaẽ, se in veritate recepisse: talia.n. verba faciunt, q̃ talis exceptio nõ potest opponi. Bal. in c. ex insinuatione, col. fi. ver. si confiteor, de procur. de quo per Decium in c. quoniam contra, in iiij. not. de prob. in l. ij. in ij. no. C. de edẽ. Secundo, si verba fuerint geminata, de quo per Dec. in l. j. col. penul. C. de pact. Tertio, si quis in mortis articulo confiteatur, de quo per Hippoly. de Marsil. in l. j. §. præterea, in ij. col. ff. de quæstioni. Quarto, si confiteretur in iudicio: de quo per Decium in c. j. in xj colum. in princ. de iudic. Et plura alia in proposito vide per Iasonem in l. qui pecuniam. ff si certum petatur]. * & Fel. in c. si cautio. colum. x. de fide instrum. qui latissime omnẽ hanc materiam prosequuntur.]

¶ De obligationibus ex consensu.

Continuatio. ¶ Supra dictũ est de obligationibus, quæ verbis & literis contrahunẽ, verũ quia sunt aliæ, quę consensu cõtrahuntur, ideo dę his subdit. Porcus.

Onsensu. ¶ Totus iste titulus diuidiẽ in tres par- tes. Primo ponit quot ca sibus quis obligeẽ ex cõsensu solo. Secundo, qua re in his magis consensu solo quam ĩ alijs obligatio contrahitur. Tertio ponit effectum huius obligatiõis ponendo differẽtiam inter hunc contractũ & stipulationẽ. Secunda ibi (Ideo autem.) Tertia ibi (Item in his.) Diuisio.

Onsensu [a] fiũt obligationes in emptionibus, [b] vẽditionib[9], locationib[9], [c] conductionibus, societatibus, [d] mãda-

SYL. ¶ Consensu fiunt obligationes, Casus. Ita figurari potest. Dubitabatur, an in his contractibus hic enumeratis solo consensu nasceretur obligatio: quippe in singulis alijs supra numeratis consensus exigitur. sed contrarium dicitur ex illa ratione, quia quamuis consensus in illis requiraẽ, tamen non requiritur solus, sed vna cũ alijs solennitatibus verborum vel rei, vt dicitur in tex. No. qui sint contractus, qui consensu solo contrahantur. Item quare hi dicantur solo consensu cõstare. Item quod in his venit omne, quod æquum & bonum est. Secus in contractibus stricti iuris, & pręsertim in stipulationem venit, quod est expressum l. quicquid astringẽdę. ff. de verborum oblig.]

a ¶ Consensu. Sic ff. de act. & oblig. l. consensu.

b ¶ In emptionibus. Vt ff. de contrahenda emptione, lege prima. §. finali, & infra titulo primo, in principio.

c ¶ Locationibus. Vt infra titu. ij in principio.

d ¶ Societatibus. Vt infra de societa. in principio. Sed contra. ff. pro soc. lege quarta, primo respon. Sed certe ibi non negatur, quin consensu contrahatur societas; vnde non est contra.

a ¶ Mandatis. Sed nonne in stipulatione cõsensus debet interuenire, vt supra de uerborum obligationi §. primo. versiculo sed hęc. & ff. de pactis. lege prima. §. penultimo? Respõdeo, ibi expressis verbis debet esse consensus, vt ff. de verborum obligationibus, lege prima, primo respõso: hic autem etiam sine verbis & inter absentes, vt infra proxime, ibi inter pręsentes tã tùm, vt supra de iuuti li. stipula. §. item verborum.

b ¶ Neque scriptura. Hic caute nota differentiam, quam facit inter hunc tit. & superiores. Nam quod dicit, ne que scriptura. ĩ hoc discrepat ab obligatione literarum, † vt supra titu. primo. Item in eo, quod dicit, neq; pręsentia. dicit propter uerborum obligationem, quæ inter pręsentes fit, vt supra de inutil. stipulatio. §. item inutilis. Item in eo quod dicit non esse nceesse quid dari, ideo dicit, vt discrepet ab illa, quæ fit re, vt supra qui bus modis re contrahitur obligat. per totum.

† Dic certe idem vr̃ posse dici in oĩbus pactis, qui bus contrahitur obliga. SYL.

¶ Vel secundum Ioannem Fabr. ad differentiam contractus innominati, qui rei interuentu contrahitur lege ex placito. C. de rerum permutatione.]

ex consensu, vt ff. de sol. l. in ijs. §. imperator & l. quędam mulier.

c ¶ Per epistolam. Vt ff. de rei uend. l. quędam mulier.

tis.[a] ¶ Ideo autem istis modis obligatio dr̃ consensu contrahi, quia neque scriptura, [b] neque pręsentia omnimodo opus est: at nec dari quicquam necesse est, vt substantiam capiat obligatio, sed sufficit eos, qui negocia gerunt, consentire: vnde inter absentes quoque talia negocia contrahuntur, ueluti per [c] epistolam, uel per nuncium.

¶ Item in[d] his contractibus [e] alter alteri obligatur in id, quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet: [f] cum alioquin in ver borũ obligationib. alius[g] stipulet, alius promittat.

¶ De emptione & venditione.

¶ Emptio contrahitur eo ipso quòd de pretio conuentum est, licet nondum numeratum fit, vel aliqu a arrha data, si sine scriptura fiat: aliter autem scriptura celebrata, erit emptio perfecta, & nõn prius. Aretin.

d ¶ Item in his. Fuit superior differentia ad tria genera obligationum, hic autem fit differentia ad stipulationem, uel verborum obligationem.

e ¶ Contractibus. Qui fiunt cõsensu.

f ¶ Oportet. Quasi dicat hinc inde contra hitur obligatio etiam in ijs, quæ non sunt dicta, nam veniunt vsuræ post moram vt ff de actionib. emptionib. Iulianus §. ex uendito. idem est & in oĩbus bonę fidei iudicijs, licet non ex cõtractu sed quasi nascãtur, vt ĩ. de obliga. quæ ex cõtractu nasc. §. in bonę fidei.

tũ regulariter nõ requirit scriptura, nisi tm̃ in quatuor casibus hic descriptis vl l. pactum qđ bona fide C. de pact. & iste tex. sic defe ctiuus. dic secũ dum Io. Fab. q hic eon trahunt obligationes efficaces, ibi non: vñ hic de obligationib. efficacibus loq intẽdit. Ang.

g ¶ Alius stipuletur. Quasi dicat, ne cesse est, quod omnia deducantur in stipulationem. nam alias nihil venit in talem obligationem, vt ff. de nego eijs gestis lege si pupilli. in fi. & l. qa tantundem.

¶ De emptione & venditione.

¶ Supra dictum est de obligationibus, quæ consensu contrahuntur, verum qnia illę cõsistunt aut in emptionibus & venditionibus, aut locationibus & conductionibus, uel societatibus, vel mandatis, vt supra titulo primo, in principio: ideo de his tractaturus incipit de emptione & venditione. Poreus.

Continuatio.

* ¶ Materiam emptionis & venditionis tractat plene Aret. in §. actionum. infra de actio.] SYL.

Emptio.

Diuisio

Mptio. ¶ Totus iste tit. diuiditur in quinq; partes. Primo, qñ emptio & venditio contrahatur, & qñ ab ea possit recedi. Secundo, φ ptiū deber interuenire. Tertio quando emptio ē perfecta, ad quē spectat periculū rei vēditæ. Quarto, an sub cō ditione possit emptio celebrari. Quinto, quibus casibus emptio esse nō pos sit. Secunda ibi (Pretium autem.) Tertia ibi (Cum autem) Quarta ibi (Emptio tam sub conditione) Quinta ibi (Loca facta.)

† Ad hoc pri ci. uide oīno Fort. in l. iurisgeniū. col. iiij. in fi. ff. de pact.

Emptio †& vēditio cōtrahitur [a] simul atque [b] de pretio conuēnerit, q̄uis nondū ptiū numeratum [c] sit, ac ne arrha quidē data fuerit. Nā quod arrhę [d] noīe dat, argumentū est

SYL. ¶ Emptio & uēditio. Casus deberet potius literaliter poni. tradit enim regulā, qualiter emptio contrahitur, distinguēdo, φ si cōtrahit sine scriptis, satis est ad substantiādam uēditionē pretij cōuentio. Nulla enim requirit ipsius rei traditio, quia alias non consensu sed re cōtraheret: nec requirit aliqua forma verborū ut in stipulatione, sed solus cōsensus sufficit. Si vero fiat in scriptis, requirit perfectio scripturę publicæ uel priuatę, ante cuius pfectionē licet resilire cuilibet ex cō trahentib. a cōtractu, nisi quid arrharum noīe datum sit. tunc enim quia res non est integra, nō licet recedere a cōtractu. & sic habes ex his rōnes decidēdi huius princ. ex quo no. φ emptio solo cōsensu pficitur. & iō nec rei traditionem, aut numerationē ptij, aut dationē arrharū exigit: qa hoc non ad substātiam, sed ad probationē & executionē ipsius cōtractus requiritur. Itē φ arrha est argumentū emptionis non substātia. Item φ scriptura non est de substātia huius contractus. Itē φ aliqñ contractus emptionis fit cū scriptura: & tunc non dicit perfectus nisi perfecta scriptura. Item φ paria sunt scripturā factā eē manu ppria, vel aliena & subscriptā a contrahentibus. Itē φ si aliquē pęniteat, pdit arrhas, si est emptor: vēditor, restituit duplum.]

a ¶ Contrahitur. Hic no. tribus modis perfici emptionem. ¶ Intellige quando est facta sine scriptis & datione arrharū, quia alias p cedunt quæ infra dicuntur in uersi. in ijs.] ¶ Vno modo. s. ex quo non possunt discedere cō trahētes, ut C. de act. & oblig. l. sicut in initio, secundum quē modum etiam conditionalis emptio est perfecta.

SYL. ¶ Aduerte, quia illa. l. sicut. vł potius facere in contrarium: quia dicit φ cō stitutæ obligationi non pōt renunciari, sed condōnalis nō est constituta. l. cedere diem. ff. de ver. sign. ergo &c. Tñ in contrariū facit l. necessario. §. φ si pendēte. i. vbi dicit, φ trāsmittitur, ergo est: & ad legem sicut. respō. quia est constituta, non orta.

¶ Secundo modo, qñ est pura: & tūc incipit periculum rei ad emptorē ptinere, vt ff. de peri. & commo. rei uendi. l. necessario. in prin. & ita cōtrahitur hic siue perficitur. Tertio, quando res traditur, dicitur plus pfici adhuc siue impleri, vt ff. de actio. emp. si qs rem alienam.

ADDITIO. Et ista inducit Io. Fab. ad decisionem quæstionis, an & quando ex consuetudine domino vel proximo per rei vendic. ius aliquod quęsitum esse censeatur.

b ¶ Simul atq; i. statim postquam, vt supra de rer. diu. §. fere.

c ¶ Numeratū sit, nec aliquid datū loco pretij, vt supra tit. j. in prin.

SYL. ¶ Hęc gl. sentit, φ possit dari res pro pretio, & male: quia tunc esset permutatio, vt j. co. §. itē pretium. Nec obst. tex. allegatus, qa si referat ad emptionem, de qua habet ibi ī prin. debet intelligi secundum. §. item pretium. si ad alios cōtractus, stat proprie, & simpliciter procedit ut loquitur.]

d ¶ Arrhæ. vt ff. eodem. quod sæpe. in princip.

a ¶ Emptionis & venditionis contractæ. Nō aūt est de substātia cōtractus.
b ¶ Sine scriptura. Id est solennitate scripturæ,
c ¶ Venditionibus. s. quæ fiunt sine scriptura.

est hoc nomen: at in mutuo non est verum mutuatum esse: tūc enim re esset obligatio contracta, vt supra de lite. obli. in prin. versi. plane.
e ¶ Constituimus. Preteriti tpis est: & dic, vt C. de fi. instru. contractus.

Vendō fit ī scriptis & sine scriptis.

d ¶ Scriptura cōficiunt. Patet hic, φ alia est emptio siue vēditio in scriptis, alia sine scriptis. In scriptis dicitur, qñ hoc agunt cōtrahētes, vt nō aliter valeat cōtractus, nisi fiat scriptura, secundū quosdā: qđ non vidimus in vsu. Alij dñt, vt P. φ sufficit, φ contrahētes vel aliqs eorū dicat ī princ. cōtractus, φ inde scriptura fiat licet non dicat, φ aliter non valeat nisi fiat: & hoc approbo, vt C. de fi. instr. l. contractus. ibi, illos tñ quos in scriptis fieri placuit &c. Si aūt simpliciter fiat contractus, sed postea ad probationē fiat scriptura, valet quod actū est, & ēt valuisset sine ea, vt ff. de pig. cōtrahitur. Et eodē modo dico esse intelligendū vbicunque dicitur lege, contractū aliquē in scriptis fieri, vel distractum, vt C. de test. l. testium, & in Auth. de testi. §. & licet colla. vij.

SYL. ¶ Et hęc opi. Plac. cōmunior vr̄ secūdū Christ. hic, quia actus in scriptis dr̄ ille, ad cuius substātiam requirit̄ scriptura, non qñ fit ad probationem.]

¶ Sed cum fiat in scriptis hmōi vēditio, & sine scriptura nō valeret, quare non dicit̄ obligatio literarū? Rñ. quia aliud habet nomē. s. emptio: & verum

emptionis [a] & vēditionis cōtractæ. Sed hoc quidem de emptionibus & vēditionibus, q̄ sine scriptura [b] cōsistūt, obtinere oportet: nā nihil a nobis in hmōi emptionibus & vēditionibus [c] innouatū est. In ijs aūt, q̄ scriptura cōficiunt, [d] nō aliter pfectā esse vēdōnē & emptionē cōstituim[9], [e] nisi & instra [f] emptionis fuerint cōscripta, vel manu ꝓpria cōtrahentiū, vel ab alio quidē scripta, a cōtrahētibus [g] aūt subscripta: & si p tabellionē fiunt, [h] nisi & cōpletiones [i] acceperit, [k] & fuerīt partibus absoluta. [l] Donec.n. aliqd deest ex his, & pœnitētiæ loc[9] est, & potest emptor vel vēditor sine pœna [m] recedere ab emptione & vēditione. Ita tamē impune eis recedere cōcedimus, nisi iā arrharū noīe aliquid fuerit datū. Hoc enī subsecuto, siue in scriptis siue sine scriptis vēditio celebrata est, is qui recusat adīplere cōtractum, si quidē est emptor, perdit

Quæ vulgo rogationes dicunt̄, secūdum Ioan.
f ¶ Instra emptionis.
g ¶ A contrahentibus. s. vtroque. s. emptore & venditore: & talis subscriptio fit & alias, vbi contractus fit alius in scriptis, vt ī Auth. de fide instr. §. si quis igitur. & §. sed & si quis mutui. & §. seq.
h ¶ Fiūt. s. hęc instra. & subaudi, nō aliter valeant, nisi & comple. &c.
i ¶ Cōpletiones †. i. mundū cōpletū. †alias. ī. complementū.
K ¶ Acceperint. s. ab eodem tabellione, & a partibus, vt subijcit.
l ¶ Absoluta. vt quia lecta fuerit partibus, & laudauerint. Vel dic absoluta id est subscripta.
¶ Vide gl. in l. fideicommissa. §. j. ff. de leg. iij.] SYL.
m ¶ Sine pœna. Sed quō sine pœna, eū statim in arrhis eū puniat? Rñ. sine pœna interesse, & iuri iurandi in litē. Nā hæc pœna esset quātum ad soluētem, licet nō quantum ad accipientem, vt ff. si quis ius di. non ob. l j. §. fi.
¶ Vide ibi gl. in ver. meram pœnā, & dic φ hmōi pœnę respectu soluentis tm̄ debentur etiā in foro conscientię, vt per Dec. in c. j. in j lect. in xj. col. de consti.] SYL.

Non

¶ Non aũt ab arrhis aliter liberaꝛ, vt subijcit, ita tñ &c. Iẽ iste talis non facit cõtra legẽ. C. de act. & obl. sicut. cũ hoc lex sibi permittat. Et no. ꝙ huius legis permissio est cũ aliqua pœna. Argu. contra in auth. constõ quę de dig. §. illud, coll. vj. Sed si non est subscriptũ, & tñ res est tradita, an valeat translatio? Quidã dicũt ꝙ non, vt C. de suffrag. l. vnica. Alij cõtra, vt C. si qs alteri vel sibi. l. multum interest. & ff. de dolo. l. & eleganter. in princ. Distingue, aut per errorem, aut scienter.

† alia ẽ.

qđ dedit: si vero venditor, duplũ restituere cõpellit,[a] licet su per arrhis nihil expressum [b] † sit.

¶ Emptio nõ põt esse sine certo pretio: sed si pretiũ in alterius arbitrium cõferaꝛ, tunc vř emptio facta sub condõne: vt si ille fuerit pretium arbitratus, valeat emptio: alias secus. & idem in locatione. Aret.

¶ Pretiũ aũt constitui oportet: nam nul

a ¶ Compellit. Sed qua actione? Resp. cõdictione ex. l. ista, & ex. l. illa. C. de side instr. cõtractus. Vel ẽt p officium iudicis, vt arg. C. de rescin. vẽd. l. ij. Itẽ p actionẽ ex empto, si tamẽ fiebat vẽdõ sine scriptis, nã si fieret in scriptis, hec esset mundũ cõpletũ, nõ agereꝛ actio ne ex empto, cum nõ esset adhuc venditio, vt hic dř. sed p cõdõnem ex. l. vel officio iudicis, vt dictũ est. Sed nũquid venditor ad interesse si non tradat, vt ff. de act. emp. l. j & l. ex empto. §. idẽ ait? M. & Azo dicunt ꝙ non, quia sibi pindicauit accipiendo arrhas, sicut & alias sibi pindicat qs sibi eligendo, vt ff. de trib. act. qđ in heredẽ. §. eligere. Item quia hoc videnꝛ agere cõtrahentes inter se, vt amissione & duplicatione arrharũ debeant esse contẽti: ergo pro expresso est habendum, vt ff. si cer. pe. cũ quid. Itẽ facit. ff. de lega. ij. l. cũ filius. §. varijs. B. & Io. contra. Dicunt .n. adhuc posse agi ad hoc vt tradatur vel ad interesse, ita vt arrhę ĩ interesse compurentur. & facit pro eis ff. de te sta. mil. l. iij. & ff. de inof. test. marer. & C. de pae. do. l. fi. facit meli⁹. ff. de act. emp. & vendi. prædia, in fi.

Venditor vtrũ vltra arrharum dupliciũ pditionẽ teneaꝛ ad interesse.

† Et sic ad interesse agitur, qua SYL. tenus est vl-

¶ Prima opi. cõiter tenetur, secundũ Christo. hic.]

¶ Sed quid si dederit pro arrhis & p pagamento? Rñ. pactum seruandũ .i. non põt discedere, vt ff. de pact. l. tradi tionibus. Et no. duo operari, vnum, vt arrhæ debeãt duplicari venditore pœnitente. Itẽ vt emptiõ remaneat firma & agat ad interesse. Item emptore pœnitente eadẽ duo operaꝛ. Acc. Flor.

tra arrhas, ꝗ opi. verior est, secundũ Ang.

ADDIT. Et tunc non totũ, sed qđ pro arrhis dũtaxat datũ est, duplicaꝛ. Et no. ꝙ vbi venditor se noĩe emptoris possidere constituit, non põt agere ex empto, vt trad at: sed aut rei vendicatione vel publiciana simul, aut vti possidetis, vt dicit gl. in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. Ang.

b ¶ Nihil expressum est .i. nihil dictũ fuit a partibus quid super arrhis fiat altero pœnitente.

¶ Pretium. Casus. Ita figurari põt in SYL. secũda parte, nam in prima, ꝙ pretiũ dẽat esse certũ, cũ sit notissima regula requisita ad pfectionẽ vẽdõnis, nõ exigit casus figurationẽ. Quæsitũ fuit, an valeret emptio p pretio declarãdo p Titium. & videbaꝛ ꝙ nõ, quia tunc nõ erat certũ pretium. sed decidiꝛ cõtra riũ, ꝙ imo emptio non est pura, sed cõditionalis si ille arbitrabitur, & sic nõ est pfecta, sed ei⁹ perfectio pẽdet. Sed tunc obstare videbaꝛ, quia alias habemus, ꝙ eo non arbitrante, in cuius arbitriũ remissa erat declaratio, recurriẽ ad iudicem, vnde sic in emptione, eo non arbitrante nõ erit condõnalis emptio, quasi expiret si non arbitreꝛ, sed ibiꝛ ad iudicẽ, q declarabit ipse, iuxta l. si quis arbitratu. ff. de verb. obl & sic emptio suscipiet perfectionem. sed cõtrariũ dř hic, quod immo expirat emptio, quia commissa in casu nostro est substantia contractus in arbitriũ personæ certę, tunc .n. non recediꝛ a psona certa. sed euanescit actus, vt hic dř. No. ꝙ ad substãtiã emptionis reqritur certitudo preti. Itẽ ꝙ paria sunt ptiũ

ab initio certis apponi, & ex post facto certificari. Itē ꝙ declaratio quātitatis, ṗtij cōferri pōt in arbitriū tertij. Itē q̄ eo nō arbitrante deficit contractus. Item ꝙ vālet argm̄ de emptione ad cōductionem]

¶ Hęc opi. cōiter approbaẗ, & in gl. in l. in vendentis. in gl. magna. C. eo. ti] SYL.

¶ Sed scd̄m Azo. hoc redigiẗ ad arbitrium boni viri: & sic non cōtradicūt d. ll. Nec obst. d. l. ff. de verb. obl. si quis arbitratu, q a ibi non fuerat arbitratus: quo casu concedo non recurri ad boni viri arbitriū. Sed qn̄ dr̄ inique definiri: Rn̄. forte vltra dimidiā instī pretij, vt ar. C. de rescin. ven. l. si volūtate. & l. ij. Vel (vt puto) iudicis officio expediẗ, ēt si minor sit deceptio, dummodo nō minima, vt ff. de in integ rest. l. scio. nam non tm̄ sibi cōmittiẗ in alienis, quātū ipsis dominis liceret, vt ff. sol. mat. l. ēt. §. j. & l. si constante. §. si maritus. Notabilis qō. † alias oino.

la emptio sine ṗtio esse [a] pōt. Sed & certū [b] esse pretiū [c] dēt: alioquin si inter aliquos ita cōuenerit, vt quāti Titius rem ęstimauerit, tanti sit empta: inter veteres satis abūdeq; hoc [d] dubitabaẗ, † cōstaret ne vēditio, an non. Sed nostra decisio [e] ita hoc constituit, vt quoties sic cōposita sit uēditio, quāti ille ęstimauerit, [f] sub hac cōdōne staret cōtractus: vt si qdē ille, q nominatus [g] est, pretiū definierit, [h] tunc † omnimodo scd̄m eiꝰ æstimationē & ṗtiū ṗsoluatur, [i] & res tradatur, [k] & vendi-

†alias si constet uendō, siue nō.

a ¶ Esse ṗt. vt ff. eo. l. ij & C. eodem. l. empti.

b ¶ Sed & certum. No. duo: & ꝙ ṗtiū debet esse, & ꝙ certum.

c ¶ Pretiū. Repetit de pretio ꝙ debet interuenire, vt addat duo. s. ꝙ sit certum, itē in pecunia numerata.

d ¶ Hoc dubitatur. i. de hoc.

e ¶ Decisio. Vt C. de contrahē. emp. l. fina.

f ¶ Aestimauerit. No. ꝙ caute ponit de tertia persona: nam secus si in contrahentis abitrium, vt dicemus infra eo. §. emptio.

g ¶ Nominatus est. Quid si in innominatum contulimus: vt, Vendo pro quanto ęstimabitur? Rn̄. non valet, in star locationis sic factę, vt ff. loc. si merces. in prin. nisi in vno casu, qui est de pign. l. si fundus. §. si Accur.

ADDITIO. Sol. ex pręcedentib. contractibus, quorum occasione deuenitur ad uenditionem, pōt sup declaratione pretij officium iudicis implorari, vt ibi: secus si nullus pręcessisset contractus, vt hic. Ang.

h ¶ Definierit. Etiam inique: q a a ṗsona inserta nō receditur, vt ff. de verbo. obl. si quis arbitratu, (i) & hoc verū est, qn̄ id, quod est de substantia cōtractus, apponiẗ: sed secus si conferaẗ quod est de accidente contractus, nā tunc ad arbitrium boni viri recurriẗ, vt ff. eo. hęc vēditio, & ff. pro socio. l. si ita coita. & l. si societatem. j. & ff. loc. l. si in lege. in princi. quę omnes huic sunt contrarię. & hoc secundum Ioā.

* ¶ Ad istam gl. in versi. Vel vt puto. Vide Tiraquel. in repet. l. si vnquā. super ver. omnia vel patrem. num. xxx. C. de reuo. don.] SYL.

ADDIT. (i) Hoc reprobant doct. quia qn̄ non fuit arbitratus, receditur ab eius persona, etiam si de stādo suæ sententię iuratum fuerit. l. si libertus iurauerit, ff. de ope. lib. & c. quintaualis. extra de iureiur. Ang.

i ¶ Persoluaẗ. Ita ꝙ fiat accipientis, vt ff. de act. emp. ex empto. §. j. etiā vsurę post moram, vt ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ex venditio.

K ¶ Tradaẗ. Caute dicit, tradaẗ, & nō detur, nam nō tenetur facere accipiētis, sed de euictione se obligare, vt ff. de act. emp. ex empto. in prin.

¶ Cōis & fere oīum est hęc snīa in l. fi. ff. de cōdi. cau. da. contra quā in disputando tenet For. Hisp. in l. iurisgentium. in prin. in v. col. ff. de pact.] SYL.

¶ Sed nunqd ṗcise teneẗ ad rē tradēdā? M. dicit ꝙ sic: & facit ṗ eo qđ hic dr̄, oīno tradaẗ &c. & ff. de rei vend. q Vēditor an teneatur pręsti-

preciſe ad rem tradēda uel ad ĩtereſſe.

reſtituere. & ĩ.de do.§.alię Sed B.cõtra. dicit. n. eũ liberari pſtando inter eſſe:& facit pro eo. ff.de act.emp. l.j j. reſpõ.& l.ex empto.§.idẽ ait, & C.de actio.em.l iiij. Sed forte hic poſſet diſtingui, an uenditor habeat rem, & tunc ſnĩa M. tenet p ſuas Il.an ñ hẽat rẽ,& tũc aut dolo uel culpa deſijt eã hr̃e, in fraudẽ puta emptoris,& tũc ſnĩ aB. tenet aut ſine dolo, & culpa, & tũc nõ tenet̃ vẽditor, vt.ĩ. eod. §. cũ aũt. eſſet n. ualde mirũ quod ait B. ut ſic cõpellatur ęſtimationẽ p re recipe, ut ff.ſi cer. pet. l. ij. §. ij. & C. de fideic. li.l. ſi.Itẽ ſic

† alias placuerit.

tio ad effectũ [a] pducat: emptore qdẽ ex empto [b] actione, vẽditore ex uẽdito agẽte.Sin ãt ille, q noĩatus eſt, vel noluerit, uel nõ potuerit. p̃tiũ definire,tunc p nihilo.[c] eſſe uenditionẽ, quaſi nullo p̃tio ſtatuto. [d] Quod ius cũ in uẽditionib.nobis †placuit,non eſt abſurdũ & in locationibus [e] & in cõductionibus trahere.

¶ In emptiõe & vẽditiõe p̃tiũ debet eẽ ĩ pecunia numerata: alias eſt pmutatio,q̃ eſt cõtract' ſeparat'

ff.de le.ij. Itẽ quo ad ſubſtãtiã legati, non quo ad pęnę commiſſionem,vt l. multa.in ptim.ff.de cond. & dem.An. d ¶ Pretio ſtatuto. ſine quo eſſe non poteſt venditio,ut in princ.huius. §. e ¶ Et in locutionib. ut ff.loc. ſi merces. in prin. ¶ Itẽ p̃tiũ. Caſus. Aliter non ſigurabit, quia tex. ipſe ponit caſum,& arguit ad partes, & approbat ſententiã Proculi rõe ipſius, q̃ hic non allegat ſed ĩ l. j. ĩ fi. ff.e. q̃a ſicut aliud eſt uẽdere,aliud emere, ſic aliud ẽ p̃tiũ, aliud merx: qd̃ i pmutatione diſcerni non põt, uter ſit emptor uel uenditor. No. q

ab emptione. Aret.

¶ Itẽ [f] p̃tiũ ĩ numerata pecunia cõſiſtere dẽt.Nã † & ĩ cęteris rebus an p̃tiũ eſſe poſſet, ueluti an hõ, aut fund' aut toga, alterius rei p̃tiũ eẽ poſſet, valde q̃rebat̃. Et Sabinus & Caſſius ẽt in alia re †putabãt [g] pretiũ poſſe cõſiſtere:unde illud eſt, qd̃ uulgo dicebatur, per mutatione rerũ emptionẽ & uendõnem cõtrahi:eamq; ſpẽm emptionis & uendõnis u etuſtiſſimã eſſe: argumẽtoq; utebant̃ † Gręco poeta [h] Ho

SYL.

† alias nõ ẽ, &

† alias putant.

† alias Graeci poetę Homeri

improbe pacta rũpere, cũ p̃tor dicat, pacta ſeruabo, ut ff. de pact. iutiſgentium.§.ait prętor.

¶ Cõcordia gl. cõiter tenet̃ a doct.)

SYL. a ¶ Ad effectũ perducatur. ſ.iam dicto modo.ſ.per traditionẽ rei & p̃tij, vt infra qui.mo.tol.obl.§.fi.

b ¶ Ex empto. No. quod ex empto emptor,ex uendito.uenditor agit, vt hic,& ff.de act.emp.l. ex empto. j. reſpon.& l.Iulianus.§. ex uendito.

c ¶ Pro nihilo.vt nec ad boni uiri arbitrium recurrat̃, vt modo dixim':ſed legatum nõ ideo eſt pro nihilo ſicrelictum,ut C.com.dele. ſi duob. §.ſed & ſi quis.ſed ibi fauore vltimę uolũtatis,ne pereat.

ADDIT. Hoc verũ intellige cũ diſtinctione, an fuit datũ arbitriũ cõditionaliter,an ñ,iuxta.l. j. cũ materia,

p̃tiũ dz eẽ ĩ pec. nu. alias ẽ pmutatio & ſic dẽt diſcerni a re vẽdita.Itẽ q au ctõ.poetarũ pñallegari.Itẽ q illa ſnĩa pualet, q̃ validiorib. fulcit̃ rõnibus).

f ¶ Itẽ p̃tiũ.dixit pretiũ debere certũ eſſe, nũc dicit q in numerata pec.

g ¶ Putabant.ſed male, vt.ĩ. dicam.

* ADDI Pro illorũ tamẽ opi. facit, qd̃ ſcribit Iuſtinus li. iij.Emi ſingulas res ñ pecunia,ſed cõpẽſatiõe merciũ. Lycurgus iuſſit, autiq; & argenti uſũ uelut oĩum ſcelerũ materiã ſuſtulit.)

h ¶ Homero. No.arg.qd̃ auctoritates auctorũ & philoſophorũ sũt in cauſis allegãdæ.ſic.ff.de ſol.ſi pater. & ff. de iud.proponebat̃.& ff.de ſta.homi.l.ſeptimo.Sed interdũ redarguũt̃,vt hic, & ff de re.di.in tm̃.§. ſi & l.ſed diui.

SYL. ¶ De hoc uidẽda ſũt,q̃ ponũt doc.ĩ l. j.ff.ſi cer pe. & ibi Dec.col.vj.Tamen aduerte

mero, qui aliquam partem exercitus Achiuorum vinum sibi cõparasse ait permutatis quibusdam rebus a his verbis: b ἔνθεν ἄρ οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί, ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δὲ αἴθωνι σιδήρῳ, ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν, ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι. Diuersæ scholæ c auctores contra sentiebãt: aliudq; esse existimabant pmutationem rerũ; aliud emptionẽ & vẽditionẽ: alioqui non posse rẽ expediri d pmutatis reb9, quæ videat̃ res venisse, & quę pretij noĩe data esse, nã vtrãq; videri & venis se, & pretij noĩe datã esse, rõnem nõ pati. Sed Proculi sentẽtia dicentis permutationem propriam esse spẽm e contractus a vẽditione separatã; merito pręualuit: cũ & ipse alijs Homericis † versibus † adiuuabatur, & validioribus rationib9 † argumentabat̃. Quod & anteriores diui principes admiserunt, & in nostris Digestis f latius g significatur.

aduerte quia hic merito allegabat̃. qa tractabat̃ de ꝓprietate verbi, emptio, quorum verborum significatione poetæ sæpe abutuntur.]

a ¶ Rebus. puta equis.

b ¶ His verbis. s. græcis, quæ legi nõ possunt. Accur.

SYL.

* ¶ Vide Bud. in Anno. ad Pãd. i l. j. eo tit. & Alcia. lib. ij. Prætermiss. qui Homeri eos versus Latinos fecere.]

ADDIT. Hi Homeri versus sunt i septimo Iliados, quorũ sensus ẽ, En thẽ arinizõ to caticomo ontes Achei i. Tunc iam vinum emebant comati Achiui. Alli mẽ chalco, alli de ethoni sidiro. i. alij certe ære, alij splẽdido ferro. Alli de rhinis, alli dautisi boessin. i. Alij vero corijs, alij ipsis bobus. Alli dandrapodessi. Alij mancipijs. Vides igit̃ mẽtem tex. optime probari ꝑ istud græcũ. Gręci enim pro vino dederũt aliqui ęs, alij coria, alij ipsos boues, alij mancipia.

Expositio græci i tex. positi.

c ¶ Scholę. singularis numeri est hic, sic infra man. §. is qui exequitur.

d ¶ Expediri. i. cognosci.

e ¶ Spẽm cõtractus: s. innominati, nã non habet nomen suũ, vt ff. de rer. permu l. j. §. item emptio. Sed quare dr̃ innominatus, cum ita curiale nomẽ habeat? Rñ. quia illi contractus sunt nominati, q statim vt fiunt pariũt actionem, vt ff. de pact. iurisgẽtium. in princi. siue fiant consensu, vt vẽditio, vt supra eod. in princ. siue re, vt mutuũ, vt supra quibus mod. re cõtrahi. oblig. i princ. At permutatio nec ex pacto parit actionẽ, nec ex re, sed parit ex vtroque s. postea dudũ re interueniẽte ex pacto primo vt subtiliter colligitur. C. de rer. pmu. ex placito. Et ex hoc cõtractu oritur actio præscriptis verbis, vt infra de act. § actionum. & condictio ob causam, vt ff. de præscrip. verbis l. naturalis. §. j.

Contractus nominati q sunt.

* ADDI. Nota quod sunt quidã contractus nominati, & quidam innominati, de quibus in dicta l. iuris gentium in princ. ff. de pact. in l. naturalis, per totũ. ff. de prescri. verb. & naturam talium contractuũ habes in glo. vnde dixerũt quidam, quod donatio erat cõtractus innominatus, quia ex se non pariebat actionẽ, cum detur condictio ex l. si quis argentum. C. de dona. Christo.

¶ Cõis opin. est hic, & in l. iurisgen. ff. de pact. ꝙ permutatio sit cõtractus innominatus, cuius cõtrarium disputando tenet For. Hisp. ibi in princ. col. xv. melior tamen ratio est, quare dicit̃ innominatus illa, quã ponit gl. in rubr. C. de rerum permu. & illam magis communiter seq. doc.]

f ¶ Digestis. vt ff. eodem. l. j. §. primo. Accursius.

g ¶ Latius. i. melius & apertius in fi. dicitur quam hic.

* † Vide Alci. li. Pręter. ij ti. de contrahen. empt. vbi Homeri versus reponit.

† alias adiuuaretur.

† alias argumẽtaretur.

SYL. Permutatio duas actiones parit.

Cum

¶ Rei venditæ ī specie cōmodum & incōmodū spectat ad emptorē ēt ante traditionē nisi in ea dolum vel culpam vēditor cōmiserit, cuius nomine cōuenit. & quoties quis ideo tenetur, quia actionem habet, eam cedendo liberatur. Angel. Aretinus.

¶ Cū aūt emptio & vendō contracta sit, (qđ effici diximus [a] simul atq; de pretio cōuenerit, cum sine scriptura res agitur) periculū rei venditę statim [b] ad emptorē pertinet, tametsi ad-

SYL. ¶ Cū asit emptio. Casus. Ita figurari pōt. Quęsitum est ante traditionem (perfecta nihilominus vēditione) cuius sit periculum. & videbatur esse vēditoris, quia res perit domino. l. incendium. C. si cer. pet dñs autē est venditor ante traditionem vt hic dr in fine, ergo ipsi perire & damnū eius esse debet. Contrarium decidit hic ea rōne, qa cum teneat venditor ad tradēdum, si res desinat posse tradi absque dolo & culpa sua, liberat, & ideo quāuis quo ad dominium pereat ipsi, nō tenetur ad præstationē talis rei, quia liberat, vt dixi. No. ꝙ emptio dicitur perfecta statim ac de pretio conuētum est. Itē quod perfecta venditione ante traditionem periculum transit in emptorē, siue in totum, siue in parte res pereat. Itē quod commodum alluuionis spectat ad emptorem. Itē ꝙ eius sunt cōmoda, cuius incommoda. Item ꝙ venditor ēt recepto pretio remanet dominus quousque non tradit, & per cōsequēs habet actionem persecutoriam, sed tenetur eam cedere.]

a ¶ Diximus. supra eo. in prin.

b ¶ Statim. Sed certe immo non statim, sed nouem sunt necessaria.

SYL. ¶ Ioan. Fab. hic dicit hęc nō necessaria, sed ꝙ regula simpliciter procedit, sed fallit in quolibet casuum subscriptorum.]

Vēdōne facta nō pertinet ad emptorem piculū rei uēditę nisi ix. concurrat.

¶ Primo, ꝙ venditio fiat nō in scriptis alias, idest si fiat in scriptis venditio, non transit ad emptorem periculum, nisi mūdum esset completum, vt hic, & C. de fi. instru. contractus. & C de pericu. & commo. rei vendi. cum inter. Item ꝙ fiat pure alias non perit emptori, licet sec* si facta sit deterior, vt ff. de peric. & commo. rei vendi. l. necessario. §. ꝙ si pendēte. Item ꝙ sit facta venditio in specie, nam si in genere, vt puta vendo hominē, nō perit emptori ante traditionē, vt ff. de pericu. & commo. rei vend. l. eum. & l. si neque. Itē ꝙ sit certa species. quia si sub incertitudine sit vēdita lz sit species, non tñ spectabit semper periculū ad emptorē, puta vendo Stichū, aut Pamphilum. primus. n. morit periculo vēditoris, vt ff. de contrahen. emp. si iemptione. §. penul. Item ꝙ alio modo pereat q̄ publicatione rei, nam tunc non perit emptori, ut ff. loc. si fundus.

* ¶ Declarat, ut p Bar. in d. l. necessario.] Item ꝙ nullum pactum sit insertū, ꝙ periculum uēditorem respiciat, nam tunc non periret emptori, ut ff. e. si in uēditione. & infra proxi. uer. ꝙ si fugerit &c. siue specialiter esset de casu fortuito dictum, secundum B. siue generaliter, secundū M. ut diximus ff. si quis cau. sed & si quis. §. quęsitum. ADDITIO. Cautela tñ est, ut maximi casus & terribiles exprimāt, quia clausula generalis subsequens nō nisi ad alios minores uel ęquales referē, immo ubi qs tenet de casibus, intelligit solum de solitis & cōsuetis. l. si illu lam. §. fi. ff. eo. Ang.] Item ꝙ uenditor non fuerit in culpa uel dolo quare res pereat, ut infra proxi. uer. ꝙ si. Item ꝙ non sit in mora. nā tūc q ultimā fecit morā, sibi perit, ut ff de per. & cōmo. rei uēd. illud. & hoc est uerū hoc casu, siue res peritura erat penes emptorē, siue non, secundū Ioan. ut ff. de leg. j. eū res §. si licet M. distingueret, arg. ff. de rei uēd. l. item si uerberatum. §. fi. Itē ꝙ nō sit res, q̄ degustationē desideret, ut uinū, & zinziber. & similia. Nā tūc distinguit, an uendat in spē, & tūc post degustationem est periculum emptoris, an in gñe, & tūc sunt duo necessaria, SYL.

saria, vt sit emptoris periculo, scilicet degustatio, & mensura siue pōdus: & hoc secundum Io. & B. & Pla. vt ff de peri. & cōmo. rei vend. l. j. in princ. & §. j. Sed Azo dicit, ꝙ in uino sit speciale, ꝙ statim facta uendōne etiam ante degustationē sit emptoris periculum si sit in specie vēditio, ut ff. eo. l. quod sępe. §. in ijs. Sed nūquid distinguitur periculum peremptionis a deterioratione, uino uendito in mensura, † vt in uēditione cōdōnali dixim⁹ modo p l. ff. de peric. & commo. rei ven. l. necessario §. ꝙ si pendēte. ut sic effusiōis ad uenditorem, acoris & mucoris ad emptorē pertineat? Bul. ait quod sic, quia hoc sub quadā cōditione fit. s. si degustet. Sed certe ipsemet mutauit consilium postea, & merito: q̄a aliud est in alia conditione, quę non est in potestate uenditoris, aliud in hac quę in sua potestate est, cum possit denunciare emptori, vt gustet & accipiat: alias potest effundere, (j) vt ff. de pericu. & commo. rei ven. l. j. §. fi. Et sic indistincte periculum ante mensuram est uēditoris.

* ❡ Vide ad id, quod dicit̄ de degustatiōne gl. in l. j. ff. de peri. & cōmo rei uendi. quę secundum Ang. hic dissentit ab ista.)

* † Qñ dicat̄ fieri uendō ad mensurā declara secūdum Bar. in l. Iulian⁹ §. si Titius. ff. de act. emp.

huc ea res emptori tradita non sit. Itaq; [a] si hō mortuus sit, vel aliqua parte corporis lęsus fuerit, aut ædes totę uel aliqua ex parte incendio cōsumptę fuerint, aut fundus ui fluminis totus vel aliqua ex parte ablatus sit, siue ēt inūdatione aquæ aut arborib. turbine deiectis, longe minor aut deterior esse cęperit, emptoris dānū est: cui necesse ē (licet rē non fuerit nactus) pretiū soluere. Quicquid. n. sine dolo & culpa uēditoris accidit, in eo uenditor securus est.

❡ Sed & si post emptionem fundo aliquid per alluuionē accesserit, ad emptoris commodum pertinet. Nam & cōmodū eius eē debet, cuius periculum [b] est.

❡ Qđ si fugerit hō', qui venijt, [c] aut surreptus fuerit, ita vt neque dolus, neque culpa [d] vēditoris interuenerit, animaduertēdū [e] erit, an custodiā eius usque ad tradōnē uenditor susceperit. [f] Sane. n. si susceperit, ad ipsius periculū is [g] casus ptinet si non susceperit, securus est. Idē & in cęteris animalib. cęterisq; rebus intelligimus. Vtique tamen uēdicationem rei & condictionē [h]

ADDIT. (j) Vel ab eo die in antea petere pētionē uasis. Et hoc uerū, q̄n est appositum tempus ad mensurādū alias dēt cōseruare, donec vasa erunt sibi necessaria, & hęc procedunt in uino: secus aūt in alijs reb⁹, q̄a propter hoc effundi nō poterūt. Ang.

a ❡ Itaque. nunc ponit exempla.

b ❡ Periculū est. facit, ff. de peri & commo. rei ven. l. id qđ. & de reg. iu. l. secundum naturam. & supra de le. patro. tu. §. fin.

c ❡ Venijt. id est, uenditus est.

d ❡ Neque culpa. etiam talis, qualis in cōmodato gratia utriusq;, partis cōtracto uenit, vt ff. de pe. & cō. rei uendi. l. custodiam. & ff. commo. si ut certo. §. interdum.

e ❡ Aīaduertendum i. distinguēdū.

f ❡ Susceperit. quod pactum valet, vt hic, & ff. eo. quod sępe. §. si res. & ff. de peri. & commo. rei uend. l. j. §. j.

g ❡ Is casus. etiam leuissima culpa cōtingens, secundum Ioan. non uero fortuito, licet M. cōtra, ut C. de pign. act. quę fortuitis.

h ❡ Cōditionē. s. furtiuā, q̄. s. soli dño dabatur, ut hic & ff. de condi. fur. l. j.

❡ Vel quasi, secundum Bar. in l. j. ff. de condi. fur.)

* ADDI. Sed cur furti actio, ī eū q̄ rē vēditā surripuerit, vēditori cōpetit;

cum

eũ hęc ei cõpetat, cuius interſit, non dño. l. cuius. ff. de fur. nimirũ, qđ vẽdi toris ĩterſit, q ad actiones cẽdẽdas te neť ex empto, & qđ dominiũ apud eũ ſit ante tradõnẽ. l. eũ qui, & l. ſi vendi dero. ff de furt. emptoris cõtra nõ interſit, q ex ẽpto agẽdo ſibi cõſulere poſſit. E B.

a ¶ Exhibere. i. cẽdẽdo actiões iſtas & hoc quan do nõ fuit ĩ culpa, alias non liberať cedendo, vt ff. pro ſocio, l. de illo. in prin. quę eſt contra.

SYL. b ¶ Et de dãni. Puta ſi fuerit res vẽdita vẽditori ſubtracta, vel in ea datũ ſit damnũ vt ĩ prin. huius. §. nã hęc actio dãni iniuriæ dño dať. vt ff. ad legẽ Aq. itẽ Mela. §. legis.

† alias daſir.

SYL. ¶ Intellige de directa: nam vtilis dať ẽt nõ domino. d. l. itẽ Mela. §. fi. & no. gl. in d. §. legis. in ver. hęro.

¶ Emptio tam. Casus. In tam notiſſima regula non figutať. No. ſummariũ. Item & exempla poſita in tex. ꝙ venditio poteſt conferri in alterutrũ ex contrahentibus.]

Emptio an poſſit in alterius cõtrahẽtiũ arbitriũ cõferri.

c ¶ Placuerit. Sed vř, ꝙ in alterius cõtrahentis arbitriũ cõfetať emptio, qđ eſſe nõ pt, vt C. e. l in vẽdẽtis vel emẽtis. & ff. eo. l. qđ ſæpe. § j. q̃ ſunt cõttarię. Sed dic rem ipſam hic cõferri ĩ arbitriũ emptoris, aliud ſi cõmerciũ, vt Sit tibi empta, ſi vis: vel pretiũ ꝓ quãto voles, vt dictis legibus cõtrarijs. (i) Item opponitur: hęc venditio, quę hic ſit, non vř condõnalis, vt ff. eo. l. iij. quę eſt contra Sed certe ibi fuit empta pure, ſed reſolõ dẽbat ſub cõdõne fieri; at hic ſub cõdõne facta fuit: vnde nõ põt impleri niſi impleta condõne, ut ff. eo. hęc venditio. in princ.

* ¶ Vide glo. no. in d. l. in vendẽtis C. eod.] SYL.

exhibere [a] debebit emptori: quia ſane q nondũ rem emptori tradidit adhuc ipſe dominus eſt. Idemẽt eſt de furti & de dãni [b] iniurię actione.

¶ Etiã ſub cõdõne põt emptio celebrari: & accidẽtalia contractus poſſunt ĩ alterutrũ ex contrahẽtibus celebrari. Arct.

¶ Emptio tã ſub cõdõne, quã pure cõtrahi põt. Sub cõdõne, veluti, Si Stichus intra certũ diẽ tibi placuerit, [c] † erit tibi emptus aureis tot. [d]

¶ Emẽs ignoranter rẽ q̃ nõ eſt ĩ cõmercio, het cõtra vẽditorẽ actionẽ ex empto ad intereſſe Ang.

c Loca † ſacra [e] vel religioſa, itẽ publica (veluti forũ, baſilica) fruſtra quis ſciẽs emit: q̃ tñ ſi pro profanis vel priuatis [f] deceptus a vẽditore qs emerit, hẽbit actionẽ ex empto, ꝙ [g] nõ hẽre ei liceat: vt conſequať quod ſua intereſt eũ deceptũ nõ eſſe. Idem iuris eſt, ſi hominẽ liberũ pro ſeruo emerit. [h]

ADDIT.

(i) Tu dic, ꝙ oĩa iſta ſunt de ſubſtãtia cõtract⁹, q̃ in voluntatẽ alterius cõtrahẽtiũ cõmitti nõ pt, ẽi ꝑ uerba ĩportantia arbitriũ boni viri: hic aũt nõ ſuba, ſed accidẽs uľ qualitas cõmittitur Ang.

† Facit adhunc §. ca. de iure. cũ gl. ſi. de iure pa. & c. ij. cũ gl. j. de reli. & ue. ſan.

d ¶ Aureis tot. Puta. x.

¶ Loca ſacra. Casus. Ita poſſet figurari. Valet argũ de cõtractib. ad vltimas voluntates, & ecõtra, ſed legatũ rei, q̃ nõ eſt in commercio, ſiue ſcienter ſiue ignoranter fiat, nõ valet. §. nõ ſolũ. ſ. de leg etiã quo ad pſtationẽ intereſſe: eadẽ rõne idẽ videbať ĩ emptiõe. ſed cõrrariũ dř illa rõne, q a q ſe obligauit ad tradendã rẽ, q̃ tradi non poterat, ĩ culpa ẽ, & ꝑꝑ culpã teneť ad ĩtereẽ. No. sũmariũ. SYL.

e ¶ Loca ſacta. quę ſunt iſta, habes ſupra de rer. diu. §. flumina, & §. nullius. & § religioſum.

f ¶ Priuatis. Redde ſingula ſingulis, nã priuata contraria eſt publicę, profana ſacrę & religioſę, & facit. ff. eo. l. & liberi & l. quia. & l. liberi.

g ¶ Quod. i. quia.

h ¶ Emerit. Ignorans, vt ff. de cõtrahen. emp. l. liberi hominis.

¶ De locatione &c. ¶ Textus continuat rub. Quia locatio eſt ſimilis emptioni, vt in tex. & ff. e. l. ij. igiť poſt emptionẽ ſequiť videre de locatione. Ar. Continuatio.

Locatio.

Diuisio. Locatio. ¶ Totus iste titulus diuiditur ī quinq; partes. Prima ponit, quod iste contract⁹ habet similitudinem cū contractu emptionis. Secundo illud per exēpla declarat. Tertio, quid ueniat ī isto contractu. Quarto, ad quid tenetur conductor. Quinto, an iste contractus transeat ad heredem. Secunda ibi (namut emptio.) Tertia ibi in §. (cōductor.) Quarta ibi (qui ꝓ usu.) Quinta ibi ī fine (Mortuo.)

maior. Accursius.

¶ Et agitur actione personali contra eū, vt vult ibi Bart. vide tamen tex. in l j. §. si quis seruum. ff. depo. & Bal. ī l. certi. in iij. q. C. eod. qui tenet, ꝙ agaẗ prescriptis verbis.] SYL.

SYL. ¶ Locatio. Casus In declaratiōe terminorum & simplici æquparatiōe nō figurabiẗ aliter nisi literaliter. No. æquparationē contractus emptionis & locationis, & ꝙ ualet argm̄ de vno ad alium: Item ꝙ qn̄ merces est incerta, agitur præscriptis uerbis.]

¶ De locatione & conductione.

¶ Locatio perficiẗ cōsensu eo ipso ꝙ de mercede cōuenit & ī voluntatē tertij merces conferri pōt quemadmodū ī emptione;& secundum eius naturā quasi ꝑ omnia locatio regulatur. Incerta vero mercede constituta, contractus innominatus efficitur. h.d. Aretinus.

Locatio[a] & cōductio ꝓxima[b] est emptioni & uenditioni, eisdemq; iuris regulis consistit. Nā vt emptio & uenditio ita cōtrahitur, si de pretio[c] conuenerit: sic & locatio & conductio ita cōtrahi intelligitur, si merces[d] constituta sit: & cōpetit locatori quidem[e] locati actio, conductori vero conducti. Et quæ supra diximus,[f] si alieno arbitrio[g] pretiū† promissum fuerit, eadem & de locatione & cōductione dicta esse intelligim⁹ si alieno arbitrio merces † ꝓmissa fuerit. Qua de cā[h] si fulloni[i] poliēda curandave, aut sarcinatori[k] sarciēda vestimēta qs dederit, nulla statim mercede constituta, sed postea[l] tā

c ¶ Locatori quidē locati. Sicut vēditori ex vendito, & emptori ex empto actio competit, vt supra ti. j. §. pretium. in fine.

f ¶ Supradiximus. ut supra tit. j. § ꝑtium.

g ¶ Arbitrio. ff. eo. si merces. j. respon. † alias permissum.

h ¶ Qua de causa. Quia dixit certum debere pretium interuenire. † alias ꝑmissa.

i ¶ Si fulloni. Est autē fullo qui lauat, siue tingit, siue polit. Acc. Flo.

a ¶ Locatio. Sic. ff. eo. l. ij.

b ¶ Proxima. quo ad tract & quo ad sententiam.

c ¶ Si de pretio. vt supra tit. j §. pretiū autem.

d ¶ Si merces. s. certa, & in pecunia numerata, vt ff deposi. l. j. §. si quis seruū. & ff de præscrip. ver. naturalis §. at cum do. vnde partiarius colonus, qui partem domino reddit fructuum improprie dicitur cōductor, immo socius magis, vt ff. eod. l. si merces. §. uis

Colonus partiarius non est conductor.

K ¶ Sarcinatori. Sarcinator est q fracta uestimenta resarcit, ut dicemus infra mand. in fi. Et propri⁹ dixisset sartor secundum aliquos a sarcio, cis. Tn̄ etiam bene stat sarcinator: & diciẗ a sarcina: & est proprie ille qui plurimū uestiū sumit. & aliquando poniẗ pro sutore, vt hic.

Additio

* ADDIT. Fullo est qui curāda & pölienda vestimenta accipit: Sarcinator, qui sarcienda: sarcire aūt est integrum facere, autore Sex. Pomp.

l ¶ Postea. Nota, postea: nā prius re non secuta, idest nondū tradita ad reaptandum, actio non daretur. vt C. de rerum permu. ex placito.

No-

tũ daturus, quãtum inter eos cõuenerit, non proprie locatio & cõductio cõtrahi ĩtelligiť, sed eo noĩe a actio præscriptis verbis b datur.

¶ Si merces cõsistit in specie, nõ locatio, sed innominatus cõtractus nascitur: ex quo actio prȩscriptis verbis datur. Arez.

¶ Preterea sicut vulgo c quærebatur, an pmutatis rebus emptio & venditio contraheretur, ita quæri solebat de locatione & cõductione, si forte rem aliquam vtẽdam siue fruendam tibi aliquis dederit, & inuicem a te vtendam siue fruendam aliam rẽ acceperit. Et placuit non esse locationem & conductionem, sed proprium genus contractus: veluti si cum vnum quis bouem haberet, & vicinus eius vnum, placuerit inter eos, vt per denos dies inuicem boues cõmodarẽt, d vt opus facerent, & apud alterum alterius bos e † perierit, neque locati, neque conducti, neq; commodati competit actio, quia non fuit f commodatum gratuitum: verum præscriptis g verbis agẽdum est.

Merces qñq; est certa, qñq; incerta, qñque nulla.

a ¶ Nomine. Quasi ex nouo cõtractu innominato, vt ff. de præscrip. verbis. l. prima.

b ¶ Præscriptis verbis. infra mand. §. fi. contra. Sed distingue: aut certa merces interuenit, & tunc agiť locati, vt s. eod. in prin. aut incerta: & tũc prȩscriptis verbis agiť, vt hic: aut nulla: & tũc est mãdatũ, vt ff. de prȩscrip. ver. l. si tibi polienda. & in contrario.

ADDIT. Intellige si res erat solita locari: alias secus, vt l. naturalis. §. at cũ do. ff. de pscrip. ver. Ang.

SYL. ¶ Preterea sicut &c. Casus. Poniť in tex. dum Iustin. exẽplificat ĩ quotidiano rusticorũ exemplo: in quo prima fronte videbať dicendũ non esse agẽdum pscriptis verbis, sed potius esse societatẽ. d. boum, vel cõmodatũ, quia & cõmodatũ gratia vtriusq; qñq; celebratur, vt est no. supra in §. ij. quib. mo. re contra. obl. sed cõtrariũ decidiť, quia societas nõ est, qa dñium aut vsus nõ sunt cõicata, nec cõmodatũ, qa debet esse gratuitũ, ut dr in textu, nec ẽt est permutatio eadẽ rõne, quia retẽtũ est dñium. No. summariũ. Item no. quotidianũ exẽplum bonũ rusticorũ. Item commodatum gratuitũ debere esse.]

c ¶ Preterea. Vulgo quærebatur, vt supra tit. j. §. item pretium.

d ¶ Commodarent. Improprie ponitur. vt sequitur.

e ¶ Bos perierit. Sua culpa: alias non teneť, cum vtriusq; gratia cõtractũ sit vt hic, & ff. de præscr. ver. si gratuitã. §. si margaritas. & ff. comm. si vt certo. §. nunc videndum. j.

f ¶ Quia nõ fuit. Bona ratio, vt supra quib. mo. re contrah. oblig. §. ij. ver. comodata.

g ¶ Prȩscri ptis verbis. Quæ competit ex cõtractibus trib' ĩnominatis, do vt des, facio vt facias do vt facias vt ff. de prȩscrip. verbis l. naturalis. §. j. ij & iij. ¶ In Facio enim vt des, daľ actio de dolo: & Bar. in d. l. naturalis. §. qd si faciam. assignat rõnẽ: q omnia sunt scdm cões doct. sentẽtias. Vide tñ quę disputãdo contra dicit Fortu. in l. iurisgen. §. & ideo. col. v. ff. de pac. & Prępo. Sen. in iiij. casu. q. vj. col. ij.

Prȩscriptis verbis agiť tripliciter.

† alias perijt.

SYL.

¶ Alias datur ex pactis incõtinẽti appositis, ut C. de re. pmu. rebus (i) alias datur, quando dubium est de nomine contractus, ut ff. de prȩscrip. uer. l. j. §. fi. & l. ij. iij & iiij.

ADDIT. (i) Hoc uerum si super accidẽtalibus apponatur, secus si super substantialibus, ut l. pacta. ff. de cõtrahen. emp. Ang.

* ADDITIO. Sed cur diciť actio prȩscriptis uerbis? an quod in alijs negotijs essent certę formulę, ut Cicero scribit in orat. pro. Q. Roscio, ubi aũt nouum

nouum exoriebaẽ negotiũ de quo nõ erat certa pręscripta formula, nouam formulam confringere oportebat, q̃ pro iudici pręscribebat, ex quo pscri ptis verbis agi dicebatur? sic uidetur Hostiensi commen. in præd. orat. ex. l. j. ff. de præscr. ver.

dominũ sicut in locatione, in qua fie bat remissio ob similia damna, cuius contrarium dicitur ex eo, quia in em phyteusi merces est modica, q̃ tradi tur in recognitionẽ dominij, ideo nõ est in dãno sicut in loca tione.]

SYL. ¶ Adeo aũt. Casus. In prima parte huius text. non necessa rio ponẽdus est, quippe qui declarat terminos cõ tractus em phyteutici. Cũ enim an tiquitus du bitaret, an certa merce de cõstituta si cõcedeba tur ppetuo fundus, esset venditio, q a vtile dñium ĩ trãsferebat, an locatio,

¶ Cõtractus emphy teuticus, q perficitur cũ alicui res cõcedi tur mercede in pecu nia uel in specie cõ stituta, a locatiõe & ab emptione in ali quib. differt, & mul tipliciter cõuenit cũ eis: qui iure ciuili fuit introductus. Et interitus totius rei p tinet ad dominũ, & particularis ad em phyteutã. h. d. Ang.

¶ † Adeo [a] aũt alia quã [b] familiaritatẽ inter se uident habe re emptio & uendi tio, [c] itẽ locatio & cõductio, [d] vt in q busdã causis q̃ri so leat, vtrũ [e] emptio & vẽdõ cõtrahat, an lo catio [f] & cõductio: ut ecce de pdijs, q̃ ppe tuo [g] q busdã fruen da tradunt, idest ut quã diu pẽsio [h] siue reditus [i] pro his dño pręstetur, † neque ip si conductori, neque heredi eius, cuive cõ ductor hæresve eius id prædium uẽdide rit, aut donauerit, aut dotis nomine de derit, aliove quocũ que modo alienaue rit: [k] auferre [l] liceat.

a ¶ Adeo autẽ. Quia ijsdem regu lis & consti tutionibus consistunt, multa ergo habẽt inter se cõia.
b ¶ Aliquã Alias nõ est in litera, ali quam.
c ¶ Et uen ditio. Scili cet ex una parte.
d ¶ Et con ductio. s. ex alia.
e ¶ Vtrum emptio. Qd uidebaẽ, eũ talis datio alienatio sit, vt in auth. de non alie nis. coll. ij. quod locatio nõ solet.

† Sic ex ponit glo. x. q. ij. in §. ppetua. q̃ ponit quot modis accipiẽ hæc di ctio per petuo.

§. alienatio non facit, vt ff. eo. l. non solet.

†Ad in terpta tionem huius §. vide Fortu. ĩ l. legiti ma col. v. ff. de pact.

quia remanebat dominus. fuit hęc cõ trouersia sopita per declaratione fa ctam, qua vocatus est contractus em phyteuticus, quasi melioratiõis, sꝫ be ne dubitari poterat eueniente dãno vel ĩteritu rei, ad quẽ spectaret: & pri mo uidebatur ad ipsũ emphyteutica riũ pertinere interitũ totius rei, sta tim ac pfectus erat contractus, nõ ali ter ac in emptore, vt s. ti. j. §. cum aũt, euius cõtrariũ dicitur ex eo, quia cũ domin᷒ remaneat dominus, ei perit. Itẽ quia in emptione ille qui uendit, teneẽ ad tradendũ: & iõ liberatur ĩte ritu sine culpa sua secus vero, qui dat in emphyteusim, tenetur ad patiẽ tiã, & sic ad factũ successiuũ. l. ex con ducto. ff. loc. & iõ cum habeat tractũ in futurum incertũ, periculum sem per est ipsius domini. Secũdo uideba tur, q damnum partis rei spectaret ad

f ¶ An locatio. Quod uidebatur, eũ mercedem soluere teneretur.
g ¶ Perpetuo. Aliter accipitur. ff. pro socio. l. j.
h ¶ Pensio In pecunia.
i ¶ Reditus in specie.
K ¶ Alienauerit. Cũ multi sint mo di alienãdi vt ff. de publ. l. iij. & iiij. v. & vj.
l ¶ Auferre liceat interdũ aũt datur ad certum ips, interdũ ad tertiam pso nam uel gñatione: cũ omnia pacta su per hoc contractu habita ualeãt, vt j. proxi. Sed ecclesia dat in emphyteu sim vsq; ad tertiam generationẽ tm̃. ut ĩ auth. de nõ alie. coll. ij. §. emphy teusim. Vel (vt puto) ẽt in perpetuum dabit, vt qlibet priuatus, ut hic, & in Auth.

Emphy teusis daẽ ad uaria tẽ pora.

Auth. de alie. & emph. §. licētiā. coll. ix. Accur. Flor.

SYL. ¶ Ang. hic distinguit, ꝙ aut seruaꝛ in alienatione solennitas req̃sita, & valet, & trāsiter ad oēs: aut nō, & nō valet. c. j. de re. eccl. nō alie. lib. vj.]

a ¶ Lex Zenoniana. vt C. ꝺ iure emphyt. l. j.

Emphyteusis vnde dr̃.

b ¶ Emphyteuseos. Emphy. græce latine diciꝛ melioratio: hoc iō, quia olim tātum sterilia dabātur, vt meliorarentur, sed hodie non tm̃ sterilia danꝛ, sed etiam fertilia, nisi in ecclesia quę dat sola ea, quę congrua videtur œconomo & aliis gubernatoribus ecclesiæ. sic. C. de sacrosan. eccl. auth. perpetua quoque Accur.

† Conc. cū hoc tex. c. ul ti. cum glo. j. in prin. ex tra e. ti.

Sed talis contractus, qa inter veteres dubitabaꝛ, & a quibusdā locatio, & a quibusdā uēdō existimabatur, lex Zenoniana[a] lata est, quæ emphyteuseos[b] cōtractus† propriam [c]statuit naturā, neq; ad locationē, [d]neq; ad vendōnem [e]inclinātem, sed suis pactionibus fulciendā: & si quidem aliquid pactū fuerit, hoc ita obtinere, ac si naturalis [f]esset contractus. sin autem nihil de periculo rei fuerit pactū tūc si quidem totius rei interitus accessolet.

c ¶ Propriam. Agitur ergo cōdictione ex lege ad oīa obseruanda, quę cōueniunt. Sed nunquid emphyteuta p̃t alij dare in emphyteusim? Respondeo sic, vt in hoc. §. & in Auth. de nō alie. aut permu. §. alienationis. col. ij. Itē nunquid illud vtile dominium, quod solum habet, transferꝛ in eum? Resp. sic, cum rei vendicatio vtilis sibi deꝛ, vt ff. si ag. vec. l. j. & iij. Sed qualiter aget primus emphyteuta contra secundum, ut eum expellat? Respon. rei vēdicatione, quę licet de iure sibi nō cōpetat, exceptio tamen opponi nō pōt quia replicaretur, & sic non dominus dominum vincit. vt C. de transf. l. vbi. vbi de facto tm̃ agit & vincit, ff. de exce. rei iud. si quis rem. Vel verius, aget pręscriptis verbis. Vel dic, ex lege Zenonis ad mercedem.

SYL. ¶ Cōis doc. resolutio est, ꝙ si requisito domino primus emphyteuta fecit secundū, & eū induxit in possessionē iuxta formam. l. fi. §. necessitatē. C. eo. tunc dominus agit cōdictione ex d. l. fi. si vero ꝓpria auctoritate. & tūc dominꝰ p̃t eū expellere, & agere rei vēdicatione, nō cōdictione ex. l. quia illa est actio ꝑsonalis. §. sic itaq;. j. de act.]

d ¶ Neque ad locationē. Immo differt in vij. Nā hic ēt in specie pręstatur pensio, sed ibi in pecunia tantum vt hic scripsimus. Itē hic possidet naturaliter sicut fructuarius, vt ff. de acquir. poss. naturaliter. sed conductor nō vt C. commu. de usuc. l. j. Itē hic habet dominiū utile, sed cōductor, non vt ff. eo. l. nō solet. † Item hic contractus fit in immobilibus tm̃, ille ēt in mobilibus, vt in Authen. de alie. & emphy. §. licentiam. col. ix. Item hic agitur cōdictione ex lege, ibi ex conducto. Itē hic ꝯtractus iuris ciuilis est, ille naturalis, vt hic dicitur. Item est hic in scriptura, ille etiam sine ea. vt C. de iu. emphy. l. j. & supra de oblig. ex consensu, & supra eo. in princ.

Emphyteusis a locatione in se ptē differt.

† Nō conduxit nō modicū tēpus, vt si ager ueċti. rotum. Fab.

SYL. ¶ Hęc procedunt in conductione ad modicum tempus, sed in cōductione ad longū tempus adhuc sunt differentię, quia in locatione remittitur pēsio ob sterilitatem, in emphyteusi nō. Itē in caducitate, quia emphyteuta nō cadit, nisi per triennium steterit, ꝙ non soluerit, conductor uero secus. Item quo ad melioramenta, quia colonus repetit, emphyteuta ucro non, vt tradit Ias. in l. j in gl. C. eod.]

e ¶ Neque ad uendōnem. quia hic pensio pręstatur, ibi res libere transit. Itē ab hoc res reuocaꝛ, sed ab emptore non per uēditorem, vt C. de rei uē. l. in ciuile. Item hic utile trāsit dominiū, ibi directum, vt supra de re. diu. §. per traditionem

Emphyteusis differt uendōi tribus

f ¶ Naturalis. idest iurisgentiū, quod naturali rōne est inductum, ut s. de iu. na. §. quod uero. hic enim est de iure ciuili, vt & alij, vt j. de act. §. de cōstituta pecunia.

Ius gentium di ius naturale.

a ¶ Ad dominum. Vt pensionem nō habeat.

b ¶ Particularis. Idest medietatis vel minus, secūdum M & Ioan. arg. ff. de vsufruc. etiam, & de verb. signifi. nomen filiarū. §. pottionis. & ff. de dam. infec. inter quos. §. dam ni, & de con trahen. emptio domū. Nos dicimus, si aliquid etiam parū remansit, damnum emphyteutę esse, arg huius §. & C. eodem l. prima. De hoc dantur tales versus: Res perijt tota, tūc nihil dabit emphyteuta. Si pro parte perit, nō ita liber erit.

Emphyteutica res si pereat, cuius erit dānum.

SYL. ¶ Alij dicūt iudicis arbitrio relinquendum, vt dicit hic Christ.]

c ¶ Vtuntur. Sunt & duo alia naturalia siue tacita pacta in hoc contractu, vt de reijciendo emphyteutam si non soluerit pensionem per triennium, vt C. eodem lege secūda. §. primo, & in Authen. de non alie. §. scire. collat. secunda.

Emphyteusis duo tacita pacta continet.

SYL. ¶ Hæc vera, nisi celeri satisfactione moram purgauerit c. potuit, de loc. q̄ arbitrio iudicis remittit attenta qualitate personarum & temporis.]

¶ Item & si velit emphyteuta vendere, quod domino primo denunciare debet, vt C eod. l. fi. §. j. Accur.

ADDITIO. Quod dictum est emphyteutam posse expelli, non solum a pensione per triennium, verum etiā in emphyteuta priuati: quoniam emphyteuta ecclesiæ cessans per bienniū in solutione expelli potest. auth. qui rem. C. de sacrosan. eccl. & no. C. de iure emph. l. secūda, & extra de loca. cap. potuit. & in auth. de nō alien. §. scire. col. secunda. Sed in simplici colono indistincte biennium expectatur, vt ff. loca. quęro. § inter locatorem.

ferit, ad dominū [a] super hoc redūdare periculum: sinautē particularis, [b] ad emphyteuticarium huiusmodi dānū venire, quo iur̄ vtimur. [c]

¶ Cum dominium rei concessæ transit, pecunia pro mercede cōstituta, emptio nō locatio dr̄. Aret.

¶ Item quęritur, si cum aurifice Titius conuenerit, vt is ex auro suo [d] certi ponderis certæque formæ [e] annulos ei faceret, & acciperet (verbi gratia) decē aureos, vtrum emptio & venditio, an locatio & cōductio contrahi videatur? Cassius air materiæ quidem emptionē & venditionem cōtrahi, operę aūt locationē & cōductionem. Sed placuit tm̄ emptionem & vēditionē contrahi. Qd̄ si Titius suū aurū dederit mercede pro opera cōstituta, dubiū nō est, qn locatio & conductio sit.

¶ In hoc contractu veniunt quæ de natura ipsius venire debent, licet non fuerint expressa.

SYL. ¶ Itē quęritur. Casus Ponit in tex. sed prior decisio videbatur magis iuridica, nam auri, cuius dominium transferebatur, emptio erat, operæ autem ad conficiēdos annulos locatio. emptio enim operarum nō videbatur considerabilis. Sed dic, quod ratio decidendi fuit, quia finis rei spectatur. ille enim nolebat emere aurum, sed annulos: vnde quamuis dominium auri transiret, non operarum, venditio erat in effectu annulorum, quia constabant ex materia & opera: iccirco dicta est, potius emptio quam locatio, quia annuli non aurum videbantur, & sic declares, quia alias esset vera prima distinctio tex.]

d ¶ Suo. s. artificis.

e ¶ Formæ. Scilicet demonstratæ. Sed quid si certa non est materia demonstrata? Respon. non interest, vt ff. de contrahen emptio. conuenit, & l. Sabinus, Vel facies punctum in dictione, suo.

SYL. ¶ Conductor autem. Casus. In tam nōtissima regula non est figurandus, nisi literaliter, & nota facile colligūtur

tur ex summario.]

a ¶ Conductor. Legem.i.pacta,vt ff depos.l.j.§.si co nueniat.

b ¶ Ex æquo & bono. vt usuras post morã,vt C.e.præses.idẽ est econtra:nã cõductor agit, vt dom⁹ & ostia sibi reparent̃, vt ff.eo.ex conducto.

SYL. * ¶ De expensis in re conducta satis vide Bal. in l. j. col. j. C. de iure emphy.]

¶ Conductor aũt omnia scdm legẽ [a] cõductionis facere debet:& si quid in lege prętermissum fuerit, id ex æquo [b] & bono præstare.

¶ Conductor de leui culpa tenetur. An.

¶ Qui pro usu [c] aut uestimentorũ, aut argẽti, aut iumẽti,mercedẽ aut dedit aut ꝓmisit, ab eo custodia talis desiderat̃,qualẽ diligẽtissimus paterfam.suis rebus adhibet: quã si ꝓstiterit, & aliquo casu fortuito eã rem amiserit,[d] de restituenda ea nõ tenebitur.

¶ Qui pro vsu. Casus. Facile figurat̃, quia litera clara est. cuius rõ est, quia contractus utriusq; gratia cõtrahitur. Ideo casum figura literaliter & no.tex.]

Superlatiuus ꝑ positiuo qñ que ponitur. c ¶ Diligẽtissimus.i.diligens. sic exponitur.ff. eodem.si merces.§.qui columnam. nã cũ vtriusq; gratia fiat locatio,non venit exactissima diligẽtia, vt ff.comm. si vt certo.§. nunc videndum. Alij proprie ponunt,& dicũt speciale in ijs rebus, quę facile possunt frangi.

SYL. ¶ Hec vltima videtur cõior, secundũ Christo.hic.In alijs enim tenetur solũ de leui, vt tradit Dec. in l.contractus. in v no.de reg.iur.]

d ¶ Amiserit Vel damnum datũ sit, quod.prꝑuideri non poterat, vt ff.eod. sed & de damno.

SYL. * ¶ Adde an conductor teneat̃ de incendio,Tho.Gram.in decisi.iij.]

e ¶ Mortuo cõductore proprietatis: secus in vsufr. ut C.de vsufru.si domi na.Vel dic ut ibi,& C.de iure dot.si socrus in fi.

¶ Et hęc uera, vbi ius usus fructus cõstituitur, secus si fructus usque ad certum tempus uendantur, vel locentur, vt hic per doct.]

f ¶ Succedit. vt C.eo. uiã. Sed an moriente scholari vel recedente subsistuere potest? Rñ. sic de iure cõductionis:sed rõ societatis prohibet: quæ pręualet,vbi certa ꝑsona eligit̃, vt infra ti.j.§.soluitur.

SYL. ¶ Hoc verum, nisi sub roget̃ socius æq̃ idoneus. l idemq:. ff. pro soc.]

¶ Contractus locationis ad hęredes trãsit cõductoris. Ang. Ar.

¶ Mortuo cõductore [e] ĩtra tpa cõductionis,hẽrs ei⁹ eodẽ iure ĩ cõductiõe succedit.[f]

¶ De societate.

¶ Oĩum bonorũ, & vni⁹ negociatiõis tñ cõtrahi põt societas: in qua dãni & lucri sunt partes ęquales, nisi ĩter socios aliter cõuentum fuerit. Ar.

Societatem coire solemus aut

Continuatio. ¶ De societate. ¶ Ista rub.sic continuat̃.Dictũ est.s.de quibusdam contractibus, q̃ fiunt consensu:uerũ quia societas est ẽt contractus, qui fit consensu, vt patet supra de oblig. ex consensu.§.j. ideo sequitur rubrica de societate. Vnde dicit hic Accur. Est aũt societas (vt ait Marc⁹ Tullius) duorũ pluriumve conuentio honeste cõtracta ad uberiorem quæstum, & commodiorem usum. Accur.

Diuisio. Societatem. ¶ Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit in q̃bus rebus possit contrahi societas. Secũdo, quę partes possunt esse in lucro & damno: & si non fuerunt a partibus expresse, quę intelliguntur. Tertio quando societas & quomodo finitur. Quarto,ad quid socius tenetur Secunda ibi (Et quidem) Tertia ibi (Manet autẽ) Quarta ibi(Socius socio.)

SYL. ¶ Societatē coire. Casus. In declaratione terminorū non figuratꝰ, nisi literaliter: cæteris enim paribus in societate dānū & lucrū debet esse cōe. l. si non fuerint. ff. eo. No. summariū.

num pati non debet, & valet societas & conuentio. d. l. si non fuerint. §. ita coiri. aut econuerso, & cōiter renetur non valere, si quis vult non pati damnum, qui ponit tm̄ pecuniam, aliquando nihil est conuenium, sed vnus posuit pecuniā, alter operā, & hēt locū. q posita in l. j. C. e. ita decla. Saly. & bene in d l. si nō fuerint.]

totorum [a] bonorū, quam Græci specialiter† Κοινωνίαν appellant, aut vaius alicuius negociationis, veluti mācipiorum vendendorū emēdorūq;, aut olei, aut vini, aut frumēti emēdi [b] vendendiq;.

¶ Et quidē si nihil de partibus lucri & damni noīatim conuenerit, æquales [c] .s. partes & in lucro & in damno spectantꝰ. Quod si expressæ [d] fuerint partes, hæ seruari debent. Nec enim unquā dubiū fuit, quin ualeat cōuentio, [e] si duo inter se pacti sint, vt ad vnū quidē duæ partes & lucri & dāni ptineāt, ad aliū tertia. [f]

¶ Valet conuentio inter socios, vt maiorē partē lucri ferat alter quàm dāni, & ecōtra, & ēt q lucrū participet alter, & dānū non sentiat. Et lucrū dr̄ qd̄ superest oī dāno deducto. Ar.

¶ De illa sane cōuētione quæsitū est: si Titius & Seius inter se pacti sunt, vt ad Titiū [g] lucri duæ partes pertineāt, damni tertia: ad Seium duæ partes dāmni, lucri tertia: an rata dēat

† alias Κοινοπραξίαν.

† Et tūc & socij SYL. ī me, & meorū bonorū in sociū pro medietate dñium sine tradditione trāsferꝰ, & oīa lucra undecūq; ēt si ex publicis stipēdijs prouenīāt cōicanꝰ, dā num tñ ex delicto eausarum ꝰ SYL. parte tā tū delinquentis cōputabiꝰ vide l. cū duobus. §. si. ff. eod. Ang.

a ¶ Totorū i. omnium, & expresse, vt ff. e. l. j. §. j. & l. iij. §. j. † Nā hoc nomen. s. totus tota totū, totiratē ad vnā rem signat. ¶ Omne vero ad plura: quod declara vt p Dec. in l. oīs. in j. no. ff. si cert. pet.]

ADDIT. Hoc verum, si ad vnā adijciꝰ, alias si ad vniuersitatē, de illa tanq̄ de vno prædicatur. Io. Fab.

b ¶ Emēdi. Itē duobus alijs modis, s. simpliciter vt ff. e. l. coiri. & l. nec adiecit. Item vnius rei, vt ff. eo. l. societas.

c ¶ Aequales. Sic ff. de hęr. inst. l. quoties. §. hęredes. & s. de hęred. insti §. si plures. & ff. eo. l. si nō fuerint. & dic æquale fuisse capitale. Accur.

¶ Vt ergo liqueat materia, dic, quòd quandoq; inter socios est conuenrum de quota lucri & damni, & illud seruendum est, vt hic, si modo illi, q plus lucri ferre debet, plus contulerit l. si nō fuerint. ff. eo. aliquando est conuētū de lucro vel de dāno rātū, & conuentio facta in vno habet locum in alio §. illud. infra eo. aliquando conuētū est, vt lucrum æqualiter diuidaꝰ, & alter nullū damnū patiatur, & tūc aut is, qui operam posuit, est ille quꝰ dam

d ¶ Expresse. Etiam in solo lucro, vij. eo. §. illud.

a ¶ Conuētio. s. talis vt sequitur.

f ¶ Tertia. Scilicet pars lucri & damni.

SYL. ¶ De illa. Casus positio nō est necessaria, qa text. eam facit. Ratio enim dubitādi erat natura societatis, ꝑ qua omnia deberent esse communia l. si non fuerint. ff. eo. contrarium deciditur ex ratione expressa in tex quia opera uniꝰ quandoque est pretiosior & utilior societati, quàm sors & capitale alterius. Notabilia clara sunt, & ea optime colliges hic Ang.

g ¶ Ad Titium. Computatio hie ita expedita fiat, vt si lucrū in vna re, in alia vero damnum contigerit, vt si deducto omni damno lucrum superest, vnus in duas partes, alius in tertiā partē admittatur eius lucri. Si vero tantum damnū superest, is qui duas partes damni ferre debet, in rebus, q̄ supersunt, tanto minus quàm alter accipiat, quantum faciat tertia pars damni,

ni, vt ff. eodem. Mutius.

a ¶ Seruius. Hic Seruius sibimet contradicere videt, vt ff. eo. l. Meuius. Sed non est uerum: nam ibi dicit de facto hoc esse non posse. s. vt dānū & lucrū sit in eadem societate, cū damnum lucro, & cōtra lucrū dāno deducto intelligatur, vt ibi dr, & infra e. §. uer. & adeo.

b ¶ Et adeo. Hęc pacta in ęqualia tunc demum locū habēt, qñ alter plus contulit operę vel industrię quā alter, vt ff. eo. si non fuerint, in prin. in ver. si vero placuerit. secundum Azo. cū societas sit fraternitatis ius vt ff. eo. verū. Io. contra, & subaudit in l. illa, si nō fuerint, maxime. Alij idem qđ Ioā. sed tali ratione, quia iure conuētionis valēt, non societatis. ff. depo. l. j. §. si cōueniat. Accur.

SYL. ¶ Hæc cōiter approbaē, vt per Christ. hic: de quo dic, vt dixi supra super gl. in uersi. ęquales. in prin. & opin. Io. renet Dec in l. si pascenda. in ij no. C de pact. ubi vide pro declaratione huius tex. doct.]

c ¶ Partem. non totū: alias esset leonina, (j) vt dicitur in fabula Aniani vel Aesopi, & ff. eo. si non fuerint. §. fi. & l. si unus. §. sed si pretium. in fi.

ADDITIO. (j) Idem si nō habito respectu ad lucrum de certa quantitate cautū sit: puta volo x. annuatim: & si concedēs pecuniam in se periculū susceperit, secundum Ang. hic.

d ¶ Quod & ipsum. s. dictum hoc proximo casu.

e ¶ Conuenienter. i. cōueniens esse suę snię, quā dixit. s. e. §. de illa.

¶ Illud.

Casus. Sic figurarī pōt. Conuenimus fuit, qp unius pars lucri sit tertia, alterius reliquū, nec aliquid cautum expresse fuit de damno contingente: dubitabaē quo modo participandū esset damnum: & uidebatur qp æqualiter, quia vbi ī societate partes lucri aut damni non sunt adiectæ equales sunt supra eod. in prin. contrarium dicit ex illa ratione, quia etiam debet esse ratio lucri & damni, & secundū naturam est ut eatenus incommoda ferātur quatenus feruntur commoda l. secundum naturam ff. de regu. iur. regula enim in contrarium allegata procedit cæteris paribus, & nullo sup hoc conuēto, sed qñ data est forma lucro vel damno, censetur pariter datum utri que. No. summarium.]

f ¶ Seruari. no. eādem rōnem cōtrariorum. sic ff. de leg. iij l. fi. §. fi. & ff. fam. ercisc. si filia. alias est l. si vni. §. item Papinianus. Argumen. contra ff. de

---

haberi conuentio? Quintus Mutius cōtra naturam societatis talē pactionē esse existimauit, & ob id nō esse ratā habēdam. Seruius[a] Sulpitius (cuius snīa præualuit) contra sensit: quia sæpe quorundā ita pretiosa est opa ī societate, vt eos iustū sit condōne meliori in societatē admitti. Nā & ita coiri posse societatē non dubitaē, vt alter pecuniā conferat, alter non conferat, & tamē lucrum inter eos cōe sit: qa sępe opera alicuius pro pecunia ualet. Et ideo[b] contra Quinti Mutij snīam obtinuit, vt illud quoque consti terit posse cōuenire, † vt qs lucri partem [c]ferat, de dāno nō teneat: qđ [d] & ipsū Seruius cōuenienter [e]† sibi † fieri existimauit. Qđ tñ ita intelligi oportet, vt si in alia re lucrū, in alia dānū illatū sit, compēsione facta solum quod superest intelligatur lucro esse.

¶ Particula adiecta in lucrō, tacite videtur adiecta in dāno, & econtra. Arc.

¶ Illud expeditum est, si in una causa pars fuerit expressa, veluti in solo lucro, vel ī solo dāno: in altera vero omissa: in eo quoq;, quod pretermissum est, eādem partē seruari.[f]

---

† Vide l hunc locū Abb. in c. nauigāti. colū. ij. ver. nec obstat. §. de illa. extra de vsur.

SYL. † alias ibi. † alias neutrū, nec sibi, nec ibi. † alias deest fieri.

de lib. & posth. cōmodissime. & ff. loc.l.ea lege.j.respō.& ff.de neg gest. §.quis negocia.

¶ Sol.ex distinctione Barto.in l.inter stipulātem §.sacram.ff.de ver.obl. & dic ut p Angel.hic.

¶ Societas soluitur renunciatione: qua soluta, lucrū, quod post renūciationem acquiritur, nō cōmunicat:nisi dolose fuerit renunciatū. Aret.

¶ Manet autem societas eousq;, donec in eodē cōsensu perseuerauerint. At cū aliquis renunciauerit [a] societati, soluitur societas. Sed plane si quis callide [b] in hoc renūciauerit societati, vt obueniens aliquod lucrū solus habeat, veluti si totorum [c] bonorū socius, cum ab aliquo heres esset relictus, in hoc renūciauerit societati, vt hereditatem solus lucrifaceret, cogitur hoc lucrum cōmunicare. Si quid [d] vero aliud lucrifaciat, qđ non captauerit, [e] ad ipsum solū pertinet. Ei vero, cui renunciatum est, quicqd omnino post renunciatā societatē acquiritur, soli conceditur. [f]

¶ Morte vnius ex socijs soluitur societas. Itē interitu rei, vel publicatione bonorum. Item si unus ex socijs bonis cesserit. Are.

¶ Soluitur adhuc societas etiam morte [g] socij: quia qui societatem contrahit, certam personam sibi eligit. Sed & si consensu plurium societas contracta sit, morte

¶ Manet autem. Casum non expedit figurare: qa plana est rō, q ea, quę cōsensu cōtrahunt, eodē consensu distrahantur. Nec obst.qđ pro rōne dubitandi posset adduci, q in contractibus re non integra non licet alteri resilire a cōtractu inuito socio.l.sicui C. de actio & obli. quia hoc est verū in contractibus habentib. certū & determinatum finem, vt emptio, & huiusmodi: secus in societate, quæ aliquando finiri eadē uolūtate potest, nisi sit contracta ad deter minatum tempus. notab. collige vt hic per docto.

a ¶ Manet. Renunciauerit. pręsenti socio,(j)non absenti, ut ff. eo. sed & socius.§.si absenti.

SYL. ¶ Intellige secundum glo in dicta lege allegata, quod non ualet quo ad renunciantem.

ADDIT. (j) Vel eius procuratori: alias non tenet nisi in præiudicium renunciantis. Ang.

b ¶ Callide. Idem & si intempestiue renunciet. Item & si expediat non renunciari, vt ff. eo. actione. §.Labeo.& l.sed & socius.§.fi.

c ¶ Totorum.i.omnium, hoc expresso, vt ff. eo.l.iij. §.j. alias cōtra, vt ff. e. nec adiecit.

d ¶ Si qd. Alias, si quidē. sic. ff. ex quib. cau. in pos.ea.l Fulcinius. §.qđ si aduersus. sic ff. e actio ne. §. diximus.

e ¶ Non captauerit. i. ñ præcogitauerit

f ¶ Conceditr. No. hic quinque modos soluēdę societatis, & sequentibus quatuor §. Sunt & alij duo: vt in terēptiōe rerum naturali uel ciuili, ut ff. eo. uerum. §.fi. Itē eum ab alio stipulor animo nouādi, vel iudiciū cum aliquo dicto animo nouandi, ut ff. eodem actione, primo responso. Societas multis modis soluit.

¶ Soluitur. Casus figuratio clara est. Enumerat enim quib. modis societas finiatur, & assignat tex. rationem ibi, quia qui societatem. & in casib. similiter inferius positis: & quia sunt ter mini, eos nota.

g ¶ Morte idem est in tutela: secus in deposito & mandato, ut ff. de ijs q not.infa. furti. §.illud. SYL.

¶ Ratio autē differentię assignatur ibi per gloss. quę tamen non est vera, nec cōcludit: sed bene posset reddi ratio SYL.

vnius socij soluitur, & si [a] plures super-sint: nisi in coeunda societate aliter conuenerit.[b]

¶ Itē si alicuius rei[c] cōtracta societas sit, & finis negocio impositus est, finit' societas.

¶ Publicatiōe[d] quo que distrahi societatem manifestū est, scilicet si vniuersa bona socij publicentur. Nā cum in eius locum alter[e] succedat, pro mortuo[f] habetur.[g]

¶ Item si quis ex socijs mole debiti pręgrauat' bonis suis[h] cesserit, & ideo propter publica aut priuata debita[i] substantia eius veneat,[k] soluit' societas. sed hoc casu, si adhuc cōsentiāt in societatē, noua videtur incipere societas.

¶ Socius tenetur de leui culpa, vel de ta li diligentia, qualē suis rebus solitus est adhibere. Ange.

¶ Socius socio vtrū eo nomine tantum teneatur pro socio actione,[m] si quid dolo commmiserit, sicut is, qui deponi-

tio huius rei: quia qui coit societatē, vr̄ eligere sibi personam: idem in tutela: non sic in deposito. sed ī mandato idem vr̄: tū pōt dici ꝙ non requiritur illa diligentia, quæ ī tutela & societate, in ꝑsona mand. & deposi. vel dic, vt dicit Bar. in l adeo. ff. eo. ꝙ impediret libera testādi facultas. l. cū duobus. §. idem respondit. ff. eodem.]

a ¶ Etsi. id est quamuis Accur.

Societas non transit ad hrd̄ē nisi in duobus casib. * † Oportet tamē hæredē ꝑficere īchoata á defun

b ¶ Conuenerit. s. vt du rer inter superstites ēt ad hrd̄ē vno morienis: nō autem ad hæredem transit † ēt ex pacto, vt ff. eo. l. adeo. & l. nemo. j. nisi in societate vectigalium, vt ff. eo. l. verum. §. in hæredem. & l. adeo. j respon.

SYL. cto. l. hęres socij. ff. e.

¶ Intellige tñ, ꝙ transit ad primū hęredem tantum, nō ad alium, glo, in l. nulla. ff. eo.]

¶ Et nisi denuo consentiant, vt ff. eo. l. plane.

ADDITIO. Item nisi iuramento hincinde apposito: quia forte de iure canonico teneretur etiā in persona hæredis: nec morte vnius ex socijs soluetur, per c. cum contingat. extra de iure iur. secundum Io. Fab. hic.

c ¶ Item si alicuius rei. Vt duo taber narij de vendendo vinum in foro.

d ¶ Publicatione. quæ publicatiō fit propter delicta, vt de bo. dan. l. prima. j. respon.

e ¶ Alter. Alias, alius. s. fiscus.

f ¶ Pro mortuo. Sic ff. cod. actione §. publicatione.

g ¶ Habetur. Sed quid si hic socius, cui' bona publicata sunt, ratione operæ socius erāt, non rerū: quod esse potest, vt supra eo. §. de illa. versic. Ità & ita? Respon. idem, cum libertatē, vel vitā, vel ciuitatē amittat, vt ff. de bo. dā. l. j. & infra proxi. §. innuitur. in fi.

h ¶ Bonis suis cesserit. Quod facere potest, † ne ī carcerem detrudatur, † Nō tñ vt infra de semp vt actio. §. fi. & C. de cessio. bon. l. j.

* ¶ Non tñ omnino liberatur, sed in postea quęsitis quatenus facere pōt conuenit. d. §. fin.]

Cessio bonorū q̄re fit. * p Soz. in trac. fal len. reg. SYL. xlvj.

i ¶ Debita. q[a] fisco vel priuatis debebat, vt ff. eod. actione. §. j.

K ¶ Veneat. i. vendatur.

l ¶ Sed hoc casu. q. d. nō sicut superiori proximo. s. qn̄ bona fuerunt publicata, nam hic viuens & in ciuitate existens sibi postea acquirere pōt. vt ff. de cessio. bon. l. v.

¶ Socius socio. Casus figuratio clara est; nam rōnem dubitandi ponit tex. noster, rōnē aūt decidendi colligere potes ex tex. in. §. fi. s̄. quib. mo. re contrahi. obli. vbicunq; enim commoditas est cōis, videtur tm̄ ꝙ leuis culpa in eo contractu cōsideretur. No. sociū de leui culpa tm̄ teneri. Item ꝙ mala electio socij est in culpa, & imputari debet eligenti] SYL.

m ¶ Pro socio actione, quæ ē directa ab vtraque parte, vt infra de pę. te. li. §. ex quibusdā. & finita societate nascitur, vt C. co. tandiu. nisi in casu, vt ff. co.

ff. eo. actione. §. nonnunquam.

Deposi-tari' so-lū tene-tur de dolo & lata culpa.

a ¶ Passus est. Qui de solo dolo tenetur, & lata culpa, q̃ dolū repræsentat, vt ff. depositi. l. quod Nerua. & ff. si quis test. lib. esse ius. fue. l. j. §. non autem.

SYL. * ¶ Ad hęc vide Deciū, qui singulariter declarat, in l. contractus ver. Nono dicit̃ hic. ff. de reg. iur.] apud se passus [a] est, an etiā culpę, id. est desidiæ atq; negligētiæ noīe quæsitū est; præualuit tñ etiam culpę noīe teneri [b] cū Culpa aūt nō ad exactissimā diligentiā dirigēda est. Sufficit. n talē diligentiā cōibus reb. adhibere sociū, qualē suis reb. adhibere solet. [c] Nā q[d] parū diligentē socium sibi assumit, de se † q̃ri, sibi que hoc īputari dāt.

b ¶ Teneri. nisi alter tantam culpam pręstiterit, quantam & iste, & afferret par damnum: quo casu cōpensatur culpa ītē dolus cū dolo, vt ff. de cōpen. si ambo & de do. lo. l. si duo.

SYL. * ¶ Intellige vt declarat. Alex. in d. l. si ambo. in addi. ad Bar.]

† alias q̃ri debet, hoc est sibi imputari dēt.

c ¶ Solet. Ante cōtractā societatem: † & in hoc discrepat a depositario, q vt in pręsenti teneī. sic ff. depo. l. quod Nerua. sic est in eo, cum quo habeo rē cōem si ne societate, vt ff. fami. erc. l. hęredes. §. non tantum.

T Sed si tunc erat diligentior: alias secus, vt p gl. ī l. cū duobus. §. j. ff. eo.

SYL. ¶ Declara hanc gl. vt per gl. in l. cum duobus. §. j. in ver. venit. ff co.]

d ¶ Quj parum diligētem. Sic supra quibus modis re contrah. obliga. §. preterea.

Continuatio.

¶ De mandato. ¶ Obligationū aliæ re contrahuntur, alię verbis, alię literis, alię consensu, vt supra de obl. Itē earum, quæ ex consensu, alię per venditionem, alię per locationem & conductionem, alię per societatem, aliæ per mandatum, vt supra de obliga. ex consensu. in princi. de tribus primis dixit, nunc de quarta, scilicet de mandato. Accursi.

¶ De mandato.

¶ Mādatū obligatoriū cōtrahitur pluribus modis: nec obligatur quis, si mādatarij gratia tantum mandet. h. d. Areti.

Diuisio.

Mandatum. ¶. Totus iste titul. diuidit̃ in quatuor partes. Primo ponit quot modis mādatū contrahitur, & illud per exēpla declarat. Secundo, ꝙ fines mandati nō sunt pterreūdi. Tertio, qūo mādatum finiatur, & qñ mādatū possit renunciari. Quarto, ꝙ mādatū debet esse gratuitū. Scd̃a ibi (Is qui.) Tertia ibi (Recte.) Quarta ibi (in summa.)

Mandatū [e] cō trahitur q̃n q; modis [f] siue sua tantum gratia aliqs tibi mādet, siue sua & tua, siue aliena tm̃, siue sua & aliena, siue tua & aliena. At si tua tm̄ gratia † mādatū sit, supuacuū ēmādatū: & ob id nulla

¶ Mandatū. Casus. Non ponit̃ nisi literaliter ī declaratiōe ter minorū. No. quibus modis mandatū contrahatur. Itēm ꝙ gratia mandatarij tantum non contrahitur.

SYL.

† alias tibi mādatū sit.

Mādati diffō.

e ¶ Mandatum. Mandatum est officium gratuito ab eo, qui susceperit, exhibendum. Nisi enim fiat gratis, incipit esse locatio, si non erat facturus alias tale factum. ideoque locari consueuit, vt infra eo. §. si & fit per verbū rogo, volo, mando, supplico, & similia, vt ff. eo l. j §. j.

SYL. * ¶ Adde quòd Accur. in l. j. in vers. sed ego ff. quod iussu. constituit differentiam inter mandatum iussū & rogationem, sed aliud visum est Dec. in rub C. de mand. princip. vbi tenet, ꝙ data terminorum similitudine nihil interest.]

Mādatū multis modis contrahitur.

f ¶ Quinq; modis. Immo vr̄ ꝙ sex, vt sequit̃. Sed dic quinq;. s. obligatorijs. Vltimum enim. s. quando tm̄ tua gratia, non est obligatoriū, vt ff. eo. tit. l. ij. §. fin. Item secundū Io. est quoddā aliud

aliud sextum obligatorii: vt cum sua gratia, & tua, & aliena aliqs tibi mãdat, n remas fundũ pro me & re & Titio. Accur. Exemplifica, vt ff. eo. si ꝓ curatorem. §. si tutores. vbi tutor mãdat contutori suo, vt fe rum necessariũ emat pupillo: & sic gratia mandãtis, & mãdatarij, et pupilli, contrahitur mãdatum.

*Additio

SYL. ¶ Reprobat hæc opin. secundũ Christo. ꝑ doctr. quia talis casus tanq̃ mistus comprehendit sub simplicib⁹: quę insio est falsa, q̃ a pariter esset superflua positio casuũ cõpositorũ hic facta: nec releuat respõ. Christop. q̃d hic de duab. personis tantum: quia eadem rõ erat in compositione pluriũ personarum, quæ erat in duabus: q̃a omnino dr̃ casus mistus, q̃n mutatur vel additur noua persona. l. ius ciuile. ff. de iusti. & iu.)

a ¶ Obligatio. Nisi dol⁹ & calliditas intercedant, (j) vt ff. de reg. iu. cõsilij.

SYL. * ¶ Declara secundum Dec. ibi.)

ADDITIO. (j) Intellige si sit consilium rei honestæ, nec esset alias facturus. Et tamen tertio, qui ex hoc damnificatus fuerit, indistincte tenetur, ut per Ang. hic.

SYL. ¶ Mandantis. Casus. Similiter hic non figurabitur nisi literaliter, cũ declaret terminos propositos. No. q̃n cõtrahatur mãdatum gratia mandãtis

ex eo obligatio,[a] nec mandati inter uos actio nascitur.

¶ Ad cognoscendũ cuius gratia mandatum fiat, inspiciẽdũ est cuius vtilitatẽ cõcernit illud quod mandatur: & dicitur illius gratia celebratum. Aret.

¶ Mandantis tantũ gratia interuenit mãdatum, ueluti si quis tibi mandet, ut negocia ei⁹ gereres, [b] vel ut fundum ei emeres, uel ut ꝓ eo spõderes.

¶ Tua gratia & mãdantis, veluti si mandet tibi, ut pecuniã sub usuris[c] crederes ei, [d] qui in rem ipsius [e] mutuaret: aut si uolente te agere cum eo ex fideiussoria causæ, mãdet [f] tibi, vt cum reo agas periculo mandãtis: uel ut i psius periculo stipuleris ab eo, quem tibi deleget in id, quod tibi debuerat.

¶ Aliena aũt tãtum causa interuenit mãdatum, ueluti si tibi aliquis mandet, vt Titij negocia gereres: uel ut Titio fundum emeres, vel vt pro Titio sponderes.

¶ Sua & aliena, veluti si de communibus suis & Titij negocijs gerendis tibi

tantum. Itẽ q̃ credere sub vsuris potest esse gratia mutuantis & recipientis mutuum. Idem q̃ hoc tempore poterat prius cõueniri fideiussorq̃ principalis: cętera dic ut per Ang. h. &, qui sigillatim ea persequit̃.)

b ¶ Gereres & tunc quia suscepit mãdatũ, nõ quia gessit, tenetur, vt ff. eo. si renunciandi. §. j.

c ¶ Sub usuris. In hoc est utilitas mutuãris ꝓpter vsurariũ lucrum. Sed cõtra ff. de usur. cum quidam §. si pupillo. in fine. Sed ibi debet subaudiri, tãtum. Vel dic non sunt propter lucrum iductæ, scilicet principaliter, vt ibi: secundario tñ sic, vt hic dicitur Accur.

SYL. ¶ Verior est sol. quã ponit hic. Christo. q̃ aliq̃n usuræ veniũt ex stipulatu, & dicuntur lucrum, aliq̃n ꝑp moram, & secus. quia tunc ueniunt tanquam interesse & damnum.)

d ¶ Ei puta procuratori mãdantis.

e ¶ Ipsius. s. mandantis, & in hoc est utilitas mandantis.

f ¶ Mandet. s. fideiussor. & hoc casu agetur contra fideiussorem mandantem actione mandati, non ex stipulatione prima, si nou andi animo hoc mandatum intercessit, ut ff. eo. si mãdato meo. in fi. l. Si autem non nouãdi animo, agitur ex prima causa, vt ff. de procur. l. licet §. ea oblig. in fi.

a ¶ Mãdet. hic agi põt duabus actionibus, mandati. s. contra mãdantem, & negociorum gest. contra Titiũ, quę datur & mandati, ut C. de neg. gest. si mandatum.

mus. Vnde dici põt, ꝙ nec his casibus fallit dicta regula, cum dicat nõ teneri illi s. cui consilium prę stitũ est, nisi in casu illius. l. ff. de dolo. ꝙ si cum scires. & illius. l. ff. de proxene. l. ij. Eandẽ gl hẽs ff. eo. l. secunda. §. fina. Addõ,

b ¶ Crederes. s. mãdauerit.

c ¶ Tua tñ gratia. hic ãt addunt doc. sextum modũ, quod dic ut supra eo. ĩ prin. in gl. immo uidetur &c. in fi. glo.

† alias ꝙ si ut fine.

d ¶ Ex cõsilio. No. bonã regulã; quẽ de cõsilio ñ teneri. Fallit tñ ĩ casibus, qui his legibus dicunt, ut ff. de dolo ꝙ si cũ scires & ff. de proxene. l. ij. S; certe ibi fuit fraudulentũ consiliũ, ut ff. de reg. iu. l. consilij. Itẽ fallit, ut ff. ad l Aquil. l. liber homo. j. rñ. & infra de iniur. §. ñ

Cõsiliũ nõ facit quem teneri nisi in casibus quibusdã.

mandet: a vel vt sibi & Titio fundũ emeres: vel vt pro eo & Titio spõderes. ¶ Tua & aliena, veluti si tibi mãdet, vt Titio sub vsuris crederes: † qa si sine vsuris pecuniã crederes b aliena tñ gratia intercedit mandatum. ¶ Mãdatũ gratia mãdatarij tñ nõ ẽ obligatoriũ, sed dicit̃ ꝓprie consilium. Aret. ¶ Tua tñ gratia c interuenit mãdatum, veluti si tibi mãdet, vt pecunias tuas in emptiones poti⁹ prędiorũ colloces quã fœneres: vel ex diuerso vt pecunias tuas fœneres poti⁹, quã ĩ emptiones prędiorũ colloces. Cui⁹ generis mãdatũ magis cõsiliũ quã mãdatũ est: & ob id nõ ẽ obligatoriũ, qa nemo ex cõsilio d mãdati e obligat̃, ẽt si nõ expediat ei, cui mandabat̃: cũ liberũ f cuiq; sit apud se explorare, an sibi expediat cõsiliũ. Itaq; si ociosam pecuniam domi te habentẽ hortatus fuerit aliquis, vt rẽ aliquã emeres, vel eã crederes: quãuis nõ expediat eam tibi emisse, vel credidisse, non tamẽ tibi mãdati tenetur. Et adeo hæc ita sunt, vt quæsitum sit, an mãdati teneatur, qui mandauit tibi, vt pecuniam Titio fœnerares. Sed obtinuit

¶ Dic, ꝙ regula est, ꝙ consiliũ nõ obligat, & rõ est, quia consiliũ nõ necessitat. c. cũ olim. de arb. & explorare qs dẽt &c. ut hic dicit̃ in tex. & ideo si cõsilium necessitarer, ut in officiali, teneretur. Itẽ si consilium sit dolosum, etiam si dolus sit causa impulsiua. Itẽ si in delictis etiam si alias erat facturus, omnino puniretur licet mitius, ꝓut latius declarat Deci. in l. consilij. ff. SYL.

solum. & ff. de iniur. l. nõ solũ. in prin. & §. Proculus & ff. quod ui aut clam. semper. §. j. & ff. de fur. si qs uxori. §. cum Titio. & ff. de ser. cor l. j. j. respon. & §. persuadere. Sed hoc ĩ maleficijs, ideo non datur mandati, tenet̃ tñ uel de dolo, uel alijs actionibus. Itẽ alias facturus nõ erat in prędictis casibus, alias obtinet hęc regula, ut hic, & ff. eo. si remunerandi. § plane. Sed certe nec his casib⁹ ur̃ teneri, ut infra prox. §. Sed dic, non teneatur illi, cui tale consilium pręstatur, ut ibi, sed illi, in cuius lęsionem consuluit, ut hic dici-

de regulis iuris. * Etibi etiam docet quis dicitur consilium præstare. Quomodo autẽ cognoscatur, an qui consilio paruit, alias fuisset facturus, uide Angel. in l. j. ff. de eo per quem factum erit.

e ¶ Mandati. s. actione.

f ¶ Liberum. Scilicet suscepto consilio, sed suscepto mandato necesse est consummari, secundum Ioan. nisi cõgruo tempore renũcietur, ut infra eo. §. mandatum. & ff. eodem, si mãdauero. §. fina & ff. commo. l. in commodato. §. sicut.

Non

Sabini sententia obligatoriũ esse in hoc casu mandatũ: quia nõ aliter [a] Titio credidisses, quã si tibi mandatum esset.

¶ **Mandatũ rei turpis, uel cõtra bonos mores, nõ ualet. An.**

¶ Illud quoq; mandatum non est obligatorium, [b] quod cõtra bonos mores [c] est ueluti si Titius de furto, aut de damno faciẽdo, aut de iniuria facienda mandet tibi. Licet.n. pęnam istius facti noĩe præstiteris, [d] non tamẽ ullã habes aduersus Titium [e] actionem.

¶ **Mãdatarius nõ debet excedere fines mãdati: & quatenus excedit, nõ habet actionẽ mandati. Angelus Aretinus.**

a ¶ Non aliter. Hoc esse videtur pro opi. Pla. qui dixit duo scilicet vbi consulo certę personę mutuari, teneor ita demum, si alias facturus nõ erat. Vbi autẽ nõ est designata aliqua persona non teneor, ẽt si alias facturus non erat. Sed Io. in vtroq; casu dicit contra. Nam primo indistincte teneor, siue alias eras mutuaturus siue non. Secundo autẽ cum distinctione non alias: et facit pro eo. ff eodem si remunerandi. §. plane. & supra eo. §. tua & aliena in fi. & ff de ne. gest. l iij. in fine, & l. iiij. Nec obstat quod hic dicitur: quia & si alias etiam facturus erat, tenetur qui mãdauit, ut dictum est: unde potest subaudiri, maxime quia non aliter &c.

A D D I. Hęc opi. Ioan. ueluti cõior approbatur, de quo in l. si remunerãdi. § plane. ff. eo. Christ.

SYL. ¶ Illud quoque. Casus. In notissima regula non esset figurandus: tamen pro ratione dubitandi posset adduci tex. in lege, non solum. §. si mandato. ff. de iniur. vbi tenetur mandans iniuriam alteri inferri. sed responsio facilis est, teneri ex iniuria offenso, non offendenti: hic autem agitur de obligatione, quę oritur inter mandantem & mandatarium. Not. d iout per d oct.)

b ¶ Non est obligatorium. Etiã si iuramentum intercederet, ut in auth. scenicas non solum. § j. colla. v.

SYL. ¶ Facit. c. nõ est obligatorium. de regu. iur. lib. vj. quod intellige in bonis moribus de iure canonico, qui scilicet inducunt ad peccandum, vel contra bonos mores, qui contineant turpitudinẽ: secus si sit cõtra bonos mores non continentes turpitudinẽ de iure ciuili: ita declarat Dec. in l. pactũ quod dotali. in fi. C. de pac.)

¶ Et facit ad hunc. §. ff eo. si remunerandi. §. rei turpis. & l. si mãdauero. ij. §. q edẽ. & ff. de arbi. l. si cum dies §. compromisso. & supra de inut. stip §. quod turpi. ff. & ff ver. obl. l. generaliter. & l. seq. & ff de condit. insti. condõnes.

c ¶ Contra bonos mores. Hic quæritur, quid si mandaui tibi, vt illi nomine meo iniuriam inferres, an teneor? Rñ. vtiq;, arg. ff. de dã. infec. l. damni. j. § si mandato.

d ¶ Prestiteris. Scilicet ei, cui commissum est maleficium: vt pęnam dupli: & ita licet intersit mandatarij, tamen non agit: quia nec interesse fingitur, vt ff. de condi. insti. filius. & melius. ff. de reg. iur. l. quod quis ex culpa. in fine.

e ¶ Titium s. mandantem.

¶ Is qui. Casus. Figuratur. in exemplis positis in tex. & ratio clara est primi dicti. Sed dubitabatur, quando excedebantur fines mãdati, an in cõcurrenti quãtitate ualeret: & uidebatur q non Sabino & Cassio ea ratione qua dictũ est supra in §. fideiussores. de fideiuss at contrarium deciditur: quia hic nõ est indiuiduitas vt ibi, & maiori summę inest minor: & q sine volũtate domini in re aliena facit aliquid, censetur potius donare. Pręterea rationem dubitandi maximã faciebat text in l. diligenter. ff. eod. vbi dicitur, q qui excedit fines mãdati, aliud facit: unde si aliud est, quod factum est, non potest dici valere in cõ SYL.

cur-

¶ Is, q exequit̃ mandatū,[a] † nō dēt excedere fines mādati: vt ecce, si qs vsq; ad cētū aureos mādauerit tibi ut fundum emeres, uel ut pro Titio sponderes, neq; pluris emere debes, neque in ampliorē pecuniam fideiubere: alioquin nō habebis cum eo mandati [b] actionem: adeo quidē ut Sabino & Cassio placuerit, ēt si usque ad cētū aureos cum eo agere volueris, inutiliter te acturum. Sed diuersæ scholæ auctores recte usque ad centum aureos te acturum existimāt: quæ sententia sane benignior est Quod si minoris emeris, habebis. s. cū eo mandati [c] actionē: qm̄ q mandat, vt sibi centū aureorum fundus emeretur, is vtique mandasse intelligit̃, ut minoris (si possit) emeretur. [d]

¶ Mādatū re ītegra pōt reuocari: & re integra finitur morte: succurritur tm̄ ei, qui ignorauit mandatū reuocatum. Arc.

currenti quātitate, quia illud totū est aliud, quod nōdebet scindēdo aliud post ea effici. sed rō iam allegata decidēd uit, qa maiori summę inest minor, & summa diuidua est. nec obstat rō dubitādi, qa dr̄ aliud quatenus excedit uel dic qđ ibi erat aliud iam respectu rei q̄ summę, vt i exēplis positis declarat̃. No. regulā, quæ quotidie allegat̃, qđ mandati fines custodiendi sunt. Itē q mādati excessum vz in concurrenti quantitate.)

Vide in hunc locum Au. Ge. lib. j c. xiij.

a · Mandatum. s. certæ formę Nam qñq; habet certā formā & tunc hēt locum quod hic dr̄ & ff. eo. diligenter. quādoq; nō: & tunc bona fide facere debet, vt ff. eo. l. iij. & probatur etiam hæc distinctio. ff. eo. si quis pro eo.

SYL. * ¶ Pro plenissima cognitione materiæ huius § vide Ias. in l. si procurato. C. de procur. qui diligentissime illā persequitur.]

b ¶ Mādati actionem. Sed nec certe neg. gest. secūdū P. & Io. & est pro eis C. de neg gest. l. ult & ff. de neg. ge q aliena. §. liberos. & de pec. si credi. §. j. Sed M. dabat utilem neg. ge. actionem. & rñdebat illi. l. fi. de neg ge. qa specialis, ibi fuit ꝓhibitio, (j) Sed certe miror de hac opinione, cū videat̃ lex expedita, quæ etiam utilem denegat expresse, vt ff. eod. si pro te. & ff. de ędil. edi l j §. causa.

SYL. ¶ Mihi semper placuit opinio Saly. in l. pręterea. ff. eo. q ille, qui excedit fines mandati, non habet actionē mādati, ut hic: de alia uero actiōe sit dicēdū, aut emptio est facta noīe mandatarij: & non cōpellitur tradere: non mādati actione, quia in tali sūma nō est mandatū nōneg. ges. quia suo nomine nō est gestum. aut nomine mādātis: & pōt habendo ratum, & offerendo p̄tiū, rem habere: q si tradita iam sit res, dicendū qđ aut in traditione notificauit p̄tiū: et cēsetur rata habita, & tenet̃ ad totū nego. gesto. aut non: & tenet̃ approbare totū.]

ADDIT. (j) Quo casu nō habet ēt utilē nisi in causis pijs & necessarijs: puta alēdo liberos, uel faciendo q tēdit ad exonerationem uel euasionem personę seu infamiæ mandantis, vt per Ioan. Fab. & Ang hic)

c ¶ Mādati actionem. Pro pretio dato, vt ff. de in rem uer. si fundum.

d ¶ Emeret̃ Est aūt ista rō, qa maiori summæ minor inest, vt hic, & ff. de ver. obl. l. j § ij. & l. inter stipulantem. § ij. & ff de arb. diem. §. si plures,

ADDI. Et hæc vera, ubi negociū, quod mandatur, respicit damnū vel utilitatem mandantis uel mādatarij: secus si terminū tm̄: quia non pōt ampliari, nec restringi tanquam odiosū, vt in c cui de non sacerdotali. de p̄b. in vj. Io. Fab.

¶ Recte &c. Casus. Ita figurari p̄t: qrebat̃ an mādatū reuocari posset saltē re integra: & uidebat̃ q non. rō est, SYL.

quia

†Simile in c. in causis. ibi, cum res non esset integra. cum gl. super ver. integra. extra de elect. *

quia cum in contractu requiratur volūtas mandantis & mandatarij, nō videbatur altero inuito p vnū reuocari posse. l. sicut. C. de act. & obl. cōtrariū decidit, & rō assignatur in gl. in ver. euanescit.

¶ Recte[a] quoq; mādatum contractū, si dū adhuc ītegra res sit, reuocatū fuerit euanescit.[b] †

¶ Itē si adhuc integro[c] mandato mors alterutrius interueniat, id est vel eius q mādauerit, vel illi9 q mādatū susceperit, soluitur maudatū. Sed vtilitatis cā receptū est, † si eo mortuo q tibi mandauerat, tu ignorās eū decessisse, execut9 fueris mādatū, posse te agere mādati actione: alioqui[d] iusta & prpbabilis ignorantia tibi damnum afferret.[f] Et huic[g] simile est quod placuit, si deditores manumisso dispensatore Titij, p ignorantiam liberto[h] sol

a ¶ Recte. Nā si non recte, nō ē necesse reuocari, vt supra eo. §. illud.

†Vtrum decisio istius §. locū habeat in mādato ad pias cās, vid Bal. in l. fi. ff. de sol. & in l. mādatum. C. mand.

b ¶ Euanescit. Speciale est in mādato: vt sic facile reuocetur per volūtatem vnius partis tantū: in alijs. n. cōtractibus nō sic, vt C de act & obli. l. sicut quę est contraria huic. Et est rō, quia hic non statim interest: & iō nō statim hincinde nascitur obligatio, quę ex interesse datur, vt ff. eo. si procuratorē §. mādati actio. & facit ad hūc. §. ff. de iur. om. iud. & quia. & ff. de min. qđ si minor. §. Sceuola. & C. de repu. hęr. l. fi. & ff. de ritu nup. l. plerique.

Mandarū facilius reuocatur quam alij contractus.

SYL. * ¶ Limita hunc tex. scđm Dec in l. singularia. nu. 24. ff. si cer. pet. nisi mandatū interuenerit cōtēplatione mandatarij: qa tunc non potest reuocari.]

† alias vt si.

* ADDI. Hoc tñ ita accipiendum est, vt mandator reuocet, antequā mādatarius incipiat exequi: & mandatarius renunciet quāprimū antequā incipiat mādator in eo loco esse, vt amplius eam rem explicare non possit l. si quis ff. eod. E B.

Mādatū quādiu dr integrum.

c ¶ Item si adhuc integro. Sed vsque quo dr integrum? Rñ. si mandata fuit emptio, donec arrhas dederit, vł alias se emptori obligauerit: & idem in similibus Et (vt breuius accipias) si iā cœperit interesse mandatarij, non est res integra: alias sic, arg. ff. eo. si procuratorem. §. mandati. Si vero non est res integra, non finitur mandatum nisi in iudicio, vt ff. de indi. tam ex contractibus. §. fin. (j) Sed quid prodest, si non finitur mandatū re non integra? Respon. quia, per hęredem cœpta negocia debēt cōsummari, vt ff. p soc. l. * si. licet noua inchoare necesse non sit, vt ff. de neg. ge. nā & Serui9, § si viuo & ff. pro soc. hęres socij, qđ nō est re integra, cū nullum cœptum sit.

SYL. * ¶ In quibus casibus extinguatur morte mandantis, & in quibus non, ostendit Ias. ī l. more. co. iij. & iiij. ff. de iuris. omni. iud. & Deci. in c. relatum. in j. & ij. col. ff. de offi. deleg.]

ADDIT. (j) Tu dic, qđ in mandata iurisdictione res desinit esse integra ēt per solam citationē. In mandato vero procuratoris ad iudicia, si sit actoris per lit. contest. si rei, sufficit qđ dñs p eo sciente vel volente satisdederit. In procuratore aūt ad negocia sufficit fecisse pręparamenta nęcessaria: puta sine quibus principale negociū expediri non potest. Ang.

d ¶ Alioquin. i. si non posses agere. Accursius.

e ¶ Probabilis ignorantia. Quę est in facto alieno. vt hic, & ff. eo. idemque. §. pen. alias non est probabilis, vt ff. ad Velleia. quāquam. & C. de rescindē. vendit. quisquis. & ff. de ędil. edic. l. . §. causa.

f ¶ Afferret. Quod esse non debet.

g ¶ Et huic simile. scilicet proximo casui.

h ¶ Liberto. primo dispensatori & seruo.

SYL. * ¶ Dispensator, vt ait Alcia. in l. vrbana familia. ff. de verb. sig. est qui impia domus curat & victui pręest: dict9 ex eo, qđ pecuniam expendat, vel q9 rationes dispendat i. procuret & consideret, calculumque ducat.]

Libe-

a ¶ Liberari eos. Faci: ff. si cer. pet. eius qui in prouincia. & C. de sol. si cũ seruus.
b ¶ Non possent liberari. Nisi in casibus, vt infra quib. mod. tolli. oblig. in princip. dicemus.

SYL. ¶ Mandatũ nõ susciper. Casus. In iã notissima regula non figuratur nisi literaliter: cuius rõ est. l. sicut. C. de acti. & obli. & sicut reuocari põt re integra, ita renunciari quã iam non incipit interesse. No. q ea, q̃ abinitio sũt voluntatis, ex post fcõ sunt necessitatis. Item q põt renũciari re ĩtegra: & q in diem & sub conditione differri & mandari potest.]
c. ¶ Quã primum. s. potest fieri.

uerit, liberari eos: a cũ alioqui stricta iuris ratione nõ posset liberari, b qa alij soluissẽt, quã cui soluere debuerint.

Mãdatũ põt ab initio nõ acceptari: sed postquã est susceptũ debet executiõi mãdari: nisi ex iusta causa, & cõgruo tempore recusetur. h. d. Aretinus.

¶ Mandatũ nõ suscipere cuilibet liberũ est: susceptũ aũt consummandũ est, aut quamprimũ c renũciandum, vt per semetipsum, aut per aliũ candẽ rẽ mãdator exequatur. Nam nisi ita renũciet, vt integra cã mandato ri reseruetur eãdem rẽ explicãdi, nihilo min' mandati actio locum habet: nisi iusta causa d intercesserit, aut nõ renũciandi, aut intempestiue renunciandi.

Se summat.

¶ Mandatum & in diem differri, & sub cõditione fieri põt.

¶ Mandatũ debet esse gratuitũ: alias trãsit in alium contractum. Aretinus.

¶ In summa e sciendũ est, mandatũ, nisi gratuitum † sit, in aliã formã negocij f cadere: nam mercede g constituta incipit locatio & condu

ijs. s. quæ mediocrem exigunt diligentiam: in iis vero, quæ maximam, etiã leuissima. In ijs, quę modicam, veniat tñ dolus & lata quę vera sunt ĩ actione directa, secus ĩ cõtraria, quia venit leuissima. l. si seruus cõmunis. §. qđ vero & ibi Bartol. ff. de fur.]

¶ In sũma. Casus. In tam nota regula non figuratur nisi ad literam: nam tex. ipse sui ipsius rationẽ ponit dicendo, q ubi merces constituitur, trãsit in aliam speciem: contractus quod notandũ ẽ.] SYL.
e ¶ In summa. i. breuiter amodo hunc titulũ expediamus.
f ¶ Negocij. i. contractus.
g ¶ Mercede. s. vt mercede. vt quia alias nõ erat pariturus mandato: si autem alias pariturus erat, & cõstituat aliquod salarium gratia remunerandi, non minus erit mandatũ, vt ff. eo. l. si remunerandi. primo respon. Et ad hui' rei euidẽtiam distingue. Quia aut est incertũ re & genere, puta si dicam tibi, Bene retribuam tibi hoc seruitiũ, vel recognoscam. & tunc non potest peti quicquam, vt C. eod. salarium. & ff eodem qui mutuam. §. salarium. (j) Aut certũ genere, licet incertum specie, vt dabo tibi equum, vel par vestimentorum. & tunc potest dici quod valeat cõuentio salarij, cum non sit prorsus incertum, vt ff. eodem. l. fideiussor. secus in ijs

† Qualiter intelligatur gratuitũ, vide Alex. in l j. §. fi. ff. eo. in addi ad Bart. Salariũ interueniens in mãdato an peti possit & qua actione.

Mandatarius de quatuor tenetur. d ¶ Iusta cã. Puta casus fortuitus. Nã de dolo tenet, & lata culpa, & leui, & leuissima, secundum B & Ioan. vt C. eo. l. in re mandata. & l. a pcuratore. Alij dicunt de leuissima mandatariũ nõ teneri, sed de dolo tantũ, quando gratia tantũ mandantis fit: vel de leui culpa. quando vtriusque gratia, instar aliorum contractuum, vt ff. de reg. iu. contractus. Sed primu videtur verius, cum hic contractus multũ discrepet ab alijs contractibus.

SYL. ¶ Adde, q cõis conclusio secundum Dec. in l. cõtractus. ver. primo in mandato. ff. de reg. iur. ẽ, quod regulariter ĩ mandato veniat dolus, lata, & leuisĩ

ijs quę pondere vel numero consistũt vt.ff.de leg. .l. si hominem. Si autem certum omnino, tunc aut stipulatione promittitur, & tunc certi cõdictione petitur. Si autem sine stipulatione & incontinenti ante mandatum vel post, petitur actione ex eo. cõtractu. Scilicet contraria mandari ĩformata. Si autem ex interuallo.s.po siquã contrahẽtes ad alia diuertissent negocia petitur officio iudicis, vt C.eo. l.j.& ff.eo. salarium & C. de pact. petens. & ff de duob. reis.l. duos.in fi.Accur.

ctio esse. Et, vt generaliter dicamus, quibus casibus sine mercede suscepto officio, mandati siue depositi cõtrahitur negociũ: his casibus interueniẽte mercede [a] locatio & cõductio intelligit' cõtrahi. Et iõ si fulloni [b] poliẽda curandave qs dederit vestimẽta, aut sarcinatori sarciẽda, nulla mercede cõstituta neq; pmissa, mandati competit actio. [c]

¶ † De obligationibus, quæ ex quasi cõtractu nascuntur.

¶ Valet argumentũ a sufficienti partiũ enumeratione. Aret.

POst genera[d] cõtractuum enumerata, dispiciamus etiam de ijs obligationibus, quæ quidem nõ proprie nasci ex contractu intelligunt': sed tamẽ

stium sumit. Aliqñ etiam pro sutore accipitur, vt hic. ¶ Aduerte obiter, quia docto. r. vñr intelligere quid sit sartũ tectũ. Nihil enim aliud importat nisi integrũ, nõ diminutum. Qui ergo locabat edes sibi fieri sartas rectas, intelligebat integras, & q- bus nihil desit. ita declarat. Festus, & latius Budæus in d.l.hactenus. SYL.

* ADDI. Fullo est, qui curanda & polienda vestimenta acipit, sarcinator q sarciẽda, sarcire at est, integrũ facere, auctor Sex.Pomp.

† alias de obligationibus quę quasi ex contractu nascantur, alias, de obligationibus qua si ex cõtractu.

ADDIT. (j) Potest tamen officio iudicis peti, sicut quando nullo mõ fuit promissum, dummodo non constet eũ sine præfatis verbis gratis fuisset pariturus. Ang.

a ¶ Interueniente mercede. Scilicet in pecunia numerata, vt diximus supra loca. in princip. Item hęc regula generalis est vera, nisi sit talis persona, quæ nõ consueuerat locare operas suas, vel res talis, quæ non consueuerat locari. tunc enim non locati, sed præscriptis verbis agitur, vt ff. de pręscrip. verb.l. si tibi.& l. naturalis.§. at cum do.

Fullo b ¶ Fulloni. Fullo est, qui lauat & tingit pannos, & etiã polit eleuando superflua. Sed sarcinator econtra, qui

Sarcinator. sarcit & addit vbi est scissum vestimẽtum vel pannus, & consuit, vnde & dicitur, iste habet sartatecta, quia cum essent fracta, sunt reparata ex quibusdam adiunctionibus, vt ff.de vsufruc. hactenus. Et dr̃ sarcinator a sarcina, & significat proprie eũ qui plurimũ ve

e ¶ Actio. Immo uidetur præscriptis verbis competere, vt supra loc.§.j.Solu.vt ibi.

¶ De obligationibus quæ ex quasi cõtractu nascuntur. ¶ Rubricę istius cõtinuatio sumit' ex.§.sequens.s̃. in ti. de obliga. vbi dicitur, q obligationũ quædam sunt ex contractu, quędã ex quasi contractu &c. Et quia dictũ est s.de oblig. ex cõtractu, sequit' de obligationibus ex quasi cõtractu. & etiã hic continuatur in tex. Ang. Continuatio.

¶ Et hę omnes obligationes, quę oriũtur ex his quasi contractibus, sunt pœnit' de iure ciuili, vt declarat Deci.in c.j.in ij. col.de proba.] SYL.

POst genera. ¶ Totus iste titu. diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit continuationem rubr. & de quo est tractaturus. Secundo illud per exempla declarat. Secunda ibi (Igit cũm quis.) Diuisio

d ¶ Genera. idest maneries vel diuersi-

uersitates contractuum, vt supra de obli. §. fi. usque huc.

a Ex maleficio. Subaudi, vel quasi, vt sit bona argumentatio. sic infra de oblig. quæ ex quasi male. in ptin.

secundum Christoph.

d Negociorū aūt gestori. Licet ēt vnū negocium sit gestum. ff. de nego. gestis. l. iij. §. negocia. sic infra vi bon. raptor. in princ. & ff. vi bon. rapto. l. j. §. quod ait Prætor.

SYL. Igit. Casus. Literaliter tantum figuratur in declaratiōe terminorū. No. summarium. Itē q̄d vbi datū est mandatum, non competit actio nego. gest. Itē quod sicut gestor hēt dominū obligatum, si bene gerat: ita dominus habet obligatum gestorē, si male gerat. Itē quod in reddenda ratione a negoc. gestore habetur ratio exactissimæ diligentiæ: & sic venit leuissima. Item quod nō sufficit in alienis adhibere eandem diligētiā quam in suis, si modo diligentius administrati poterant.]

quia non ex [a] maleficio substātiā capiūt quasi ex cōtractu nasci uidentur.

¶ Ex gestione negociorum absentis oritur hincinde actio negociorum gestorum, quę datur directa domino etiam ignoranti, contraria uero gerenti Ang.

¶ Igitur [b] cum qs negocia absentis gesserit, vltro citroq; [c] inter eos nascuntur actiones, quę appellantur negociorum gestorum. Sed domino quidem rei gestæ aduersus eū, qui gessit, directa competit actio: negociorum [d] aūt gestori, cōtraria: quas ex nullo cōtractu proprie nasci manifestū est. Quippe ita nascuntur istę actiones, si sine mādato [e] quisque alienis negocijs gerendis se obtulerit: ex qua causa ij, quorū negocia gesta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque [f] vtilitatis causa receptum est, ne absentium, qui subita festinatione coacti nulli demandata negociorū suorū administratione peregere profecti essent, desererentur [g] negocia: quę sane nemo curaturus esset si de eo, quod qs impendisset, nullam [h]

e. Sine mādato. Scilicet eius cuius negocia gesserit: & sic soluit C. de negoc. gest. si mandatum.

SYL. Dic vt hic per Christo. ꝗ aliqñ qs mandat geri negociū ad se tm̄ pertinens: & habet locū actio mandati, & cessat actio neg. gestorum: aliquando mādat gēri negocium eōe cum alio: & quaten' est respectu sui, oritur actio mandati: respectu alterius, negoc. gestorum: & ita procedūt tex. allegati.)

b Igitur. Quia de ijs obligationibus, quę ex quasi contractu sunt, dicere debemus, incipiamus de hac, quę ex sola prouenit amicitia, vt infra eodem. §.

c Vltro citroq;. i. hincinde possibile est eas nasci. nam ex una parte tm̄ quandoque agitur: vt si alterius non interfuit, sed sua tantum.

ADDITIO. Nota verba legalia significare habilitatem & potentiā, licet semper significare non possint, vt no. supra de iustitia & iure, in princ.

f Idq;. Scilicet vt repetat quod impendit: nisi denunciatio inhibeat, vt C. eodem. de neg. gest. lege fin a. vel paterna affectio, vt C. eodem. si paterno. & l. quod in vxorem. & ff. eodē, is qui. Vel obsequiū, quod est, si libertus patroni negocia gerat, vt C. eodē lege officio. His enim casibus nil repetit: alioquin quandoque repetitur in quātum locupletior est, vt dicemus infra §. proximo.

Negociorum gestor certis in casibus non repetit q̄d impendit.

* Similis gl. est in d. l. si paterno.] SYL.

g Desererentur negocia. Quod in mults noceret, vt ff. eo l. j.

h Nullam. Cum neminem sit uerisi-

habitur⁹ esset actio
nem. Sicut autem is,
qui vtiliter gessit ne
gocia, dominum ha
bet obligatū [a] negociorum gestorū: ita
& contra iste quoq;
tenet', vt administra
tionis reddat ratio-
nē: quo casu ad exa-
ctissimam [b] quisque
diligentiam compel
litur reddere ratio-
nem: nec sufficit ta-
lem diligentiam ad
hibere qualem suis
rebus adhibere so-
let si modo alius di
ligentior eo cōmo-
dius administratur⁹
esset negocia.

¶ Actio tutelæ dire
cta & contraria orit'
ex quasi contractu.

¶ Tutores [c] quoq;,
qui tutelę iudicio te
nentur, nō proprie
ex contractu obliga
ti esse intelligūtur:
(nullum enim nego
cium inter tutorem
& pupillum contra-
hitur) sed quia sane
non ex maleficio [d]
tenentur, quasi ex
contractu teneri vi-
dentur. Hoc autem
casu mutuæ sunt a-
ctiones. Non tan-
tum enim pupillus
cum tutore habet tu
telę actionem, [c] sed

Iactare risimile suam pecuniam iacere vel ef
fundere, vt ff. de prob. cum de indebi-
to. §. j.

Iactare suū nemo præsumit.

a ¶ Obligatum s. insolidū: dummo
do sit vtiliter cœptum negociū, licet
diuersus exi
tus sit secu-
tus, vt ff. eo.
sed an vltro
§. j. In casi-
bus tamen
non tenetur
insolidum:
vt si pupil-
lus est, cuius
negocia sūt
gesta.

Negociorum dñs non semp insolidum tenetur.

SYL. ¶ Conside-
ra an requi-
raī ꝙ sit ge-
stum, non cę
ptum, vt vi-
detur de mē
te Iuriscon.
in d. §. j.]

¶ Item si a-
nimo depre
dādi gessit,
vt ff. eodem.
si pupilli. j.
respon. & §.
sed & si qs
negocia
mea. Itē & si
ad noua negocia † gerēda accessit, vt
ff. eo. si negocia. Itē si pacto hoc actū
est, vt C. eo. negocium. Item & si fuit
in culpa gerens, vt ff. eo. l. siue heredi
taria. Item si fuit in mora, vt ff. de leg.
j. enim res. § si.

† Idest q̄ non solitus sit dñs facere.

A D D I T. Et est ratio, quia in omni-
bus litis casibus gerens tenetur etiā
de casu fortuito, & in eis non sufficit
esse cęptum utiliter, nisi utilitas per-
duret, ut no. gl. in l. si negocia. in uer.
sit solitus. ff. de neg. gest. Ang.

Nego. gestor de quo tenetur.

b ¶ Ad exactissimam No. gestorem
interdū de dolo solo & lata culpa te-
neri, vt si ad deserta negocia accessit,
ff de neg. gest l. iij. § interdum. Quan
doque de dolo, lata culpa, & leui, &
hoc regulariter, vt C. cod. tutori & ff.
eo. l. si pupilli. §. si. Quandoque de le
uissima, vt quando alius diligentius
volebat administrare, vt hic dicitur,
& ff. eo. si pupilli. §. videamus. Qñque
de casu: vt in iis casibus, vbi agitur in-
quātum dominus locupletior est, vt
modo supradiximus. eo. §. Accur.

A D D I T.
Et hæc vera
in gestis, de
neglectis au
tem tenetur
siue gerere
incœpit, &
postea dimi-
sit: siue non
incœpit, dū-
modo a prin
cipio vt om-
nia gesturus
accesserit.
Idem si non
vt omnia ge
sturus si ali⁹
diligēs erat
gesturus, a-
lias secus.
Ang.

SYL. ¶ Tutores
quoque. Ca-
sus figuratio
non exigit',
cum peritet
tantum in
declaratio-
ne termino-
rum. Nota quod tutor tenetur ex qua
si contractu. Item quod ualet argu-
mētum a sufficienti dinumeratione.
Item quod actio tutele est mutua, &
quod directa compeiit pupillo, cōtra
ria tutori.

c ¶ Tutores. s. quondam. Nā quādiu
est tutor, non oritur oblig. ut ff. de tu.
& ra. di. si tutor reip. §. si. & l. sed non
dantur. Azo.

SYL. ¶ Glo. est falsa, secundū Bar. in l. nisi
finita. ff. de tute. & ra. di. quæ opin. ve-
rior est.]

d ¶ Ex maleficio Subaudi, uel quasi
vt bona sit illatio.

c ¶ Actionem. Silicet directā, tenet'
et alijs actionib. tutor, vt diximus su-
pra de atil. tu §. fin. Et ita habes hoc
§ actionem tutelę directā & cōtrariā
esse ex quasi contractu. Quid de actio

ne

Actio ꝓ tutelę directa & cōtraria ex quasi contractu.

† alias ex contrario.

† & contra tutor cum pupillo habet contrariā a tutelæ, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel ꝓ eo fuerit obligatus, b aut rem suā creditoribus eius obligauerit.

¶ Actio communi diuidūdo, & familię erciscundę, non oritur ex contractu, sed ex quasi contractu. Aretinus.

¶ Item si inter aliquos communis res sit sine societate, c veluti quòd pariter eis legata donatave essent, & alter eorū alteri ideo teneatur cōmuni diuidundo iudicio, quòd solus fructus ex ea re perceperit, aut ꝙ socius d eius solus in eam rē necessarias impensas fecerit, non intelligitur ex contractu proprie obligatus esse: quippe nihil inter se contraxerunt: sed quia ex maleficio e non tenentur, quasi ex contractu teneri videntur.

¶ Idem iuris f est de eo, qui cohæredi familiæ erciscundæ iudicio ex his causis g obligatus est.

¶ Hæres tenetur legatarijs & creditoribus ex quasi contractu.

¶ Hæres quoque legatorum nomine nō proprie ex contractu obligatus intelligit: (neque enim cum hærede, neque cum defuncto vllū negociū legatarius gessisse proprie dici potest) & tamen

ne pro tutelę? Respon. idem, cùm ad instar actionis tutelę sit inducta, vt ff. de eo qui pro tu. nego. gest. l. prima. §. pro tutore.

a ¶ Contrariam. Quam finita tutela demum intē dit, vt modo diximus de directa, ut ff. de contra. acti. tut. l. j. §. finito.

b ¶ Obligatus. Vnde ab futurum est, quod per inde est, ac si iam abesset, vt ff. de nego. gest. l. secunda. in fine. & l. si quis mandato. in fi.

SYL. ¶ Item si inter. Casus. Non figuratur nisi literaliter, cum declaret notissimos terminos fam. ercis. & communi diuidundo. Notabilia collige vt per doct. hic.]

c ¶ Sine societate. Tūc enim agere tur ꝓ socio. (i) scilicet si esset societas. Videtur tamē quòd hic § sibiipsi cōtradicat, nam nunc dicit, quod non est societas, & postea dicit, socius eiu &c. Sed dic quod non est societas uera, sed quędam incidens, nam vera contrahitur consensu, vt supra de obliga. ex consensu. in princi. hęc autem pręter spem, vt in hoc. §. dicitur.

ADDIT. (i) Et sic presupponit ꝙ non communi diuidūdo quod est sal sum, per l. ij ff commu diuidun. igitur dicit tex. sine societate. quia alias esset contractus, & non quasi, de quo hic intendit. An autem expensę per vnum ex fratribus factæ debeant sibi postea in diuisione imputari, vide Ioan. Fab. hic.

d ¶ Socius eius. i. consors eius. improprie enī ponitur, vt modo diximus.

SYL. * ¶ Vide Dec. in c. cū M. Ferra. in prin. de consti.]

e ¶ Ex maleficio. Subaudi, vel quasi, vt sit bona illatio, vt s. eod. in princi. & facit ad hunc §. ff. famil. erc. hęredes §. non tantū in fi. §. & ff. communi diuidū. l. ij. in fi. primo respon. & ff. pro socio. vt sit pro socio, & lege actione. §. si post distractum.

f ¶ Idem iuris. Non per omnia, quia superius. s. communi diui. pro reb. singularibus competit. hoc autē ad vniuersitatem, vt supra. §. proximo, & ff. pro socio. l. pro socio arbiter. Itē superius pluries intendi pōt, hoc aūt semel tantam, vt ff. fam. erc. l. si filia. §. familię, & C. eo l.]

g ¶ Ex his causis. Quas superiori. §. diximus.

¶ Hęres

SYL. ¶ Heres quoq;. Casus eadē rōne non ponit̄,q̄a stat in simplici declaratiōe terminorum.quicquid.n.gerit̄ adeun do,dr̄ tacite geri:iō nō contractus,sed quasi contractus dr̄. No. summariū.] quāuis eadem rōne qua superius non esset figurandus. Contractuū alij con trahunt re, alij verbis, alij literis, alij consensu. Iste contractus supra. §. j. qui. mo. re contra. obli. est positus con tractus inde

a ¶ Heres. Ex malefi-cio.subaudi vel quasi.

b ¶ Intelligitur.s.actio ne ex testō, vt s. de leg. § nostra. rei uendicatio aūt,quę dat̄, vt in eo.§. dicit̄,nunquid est ex quasi contractu?

Rei uendicatio q̄ dat̄ legatarijs non est ex quasi cōtractu.

quia ex maleficio [a] nō est obligatus,qua si ex contractu debe re intelligitur. [b]

¶ Qui recipit inde-bitum solutū per er-rorem,ex quasi con tractu dicitur obliga tus ad restituendum illud.Aret.

¶ Item is, cui quis per errorem non de-bitū soluit, quasi ex contractu debere ui detur [c] Adeo enim non intelligit̄ ꝓprie ex contractu obliga tus esse, ut si certio-rem rationem sequa mur,magis(vt supra

biti: ergo nō ex quasi con tractu sed ex cōtractu ob-ligat̄. Sed cō trarium dici tur hic. & di stinguit̄, q̄d aliud est con tract⁹, aliud obligatio. vn̄ stant ista simul, ꝙ ex tacito nego-

Rn̄ non puto:quia non est obligatio: vnde non debet dici ex cōtractu uel quasi,vt j. de actio. §. j. Idem.s.q̄d in rei vēdicatiōe, de hypothecaria dico, quę similiter legatarijs dat̄, vt C.cōm. de leg.l.j.& in d.§ nostra.s.de leg.(j) Sed un̄ nascit̄ hic quasi cōtractus, vel vnde oritur actio ex testamēto? Rn̄d. adeūdo hereditatem hæres quasi cō-trahere vr̄,vt ff. qui.ex cau. in pos.ea. apud Iulianum.§.fi. & l.se q. Item q̄d de petitione hereditatis? Respon. & hęc est ex quasi contractu: cum is nō contraxerit, qui possidet pro hærede, vel pro possessore, nec ēt deliquit vel quasi:vnde sequit̄ ex argumētis, quę fiunt in hoc titulo,ꝙ sit ex quasi cōtra ctu.Item quid de actiōe finium regū-dorum?Rn̄.idem, quia & illa habet si militudines multas cū actione fami-lię erc. & cōi diuid. & cum petitione hæreditatis,vt infra de actio. §. quæ-dā.& ff. de pet. hęred.si bonę fidei.§. petitor autem hæreditatis. & l. sed & si lege § petitio hereditatis.

Actio finiū re-gundo-rū est ex quasi cō tractu,

ADDITIO.(j) Immo differunt, quia rei uendi.nulla præcedente obl. ex solo dominio causatur, sed hypo-thecaria ex conuentione, & præsup-ponit obligationem personalem esse vel fuisse,ideo in ea dic idem, quod in actione ex testamento, secundum Ioan.Fab.& Ang.hic.

SYL. ¶ Item is. Casus. Sic figurari pōt,

cio exp̄ssa surgat obligatio,vt in toto hoc titulo,illa autē obligatio non ex contractu est,sed quasi, sed q̄uo cōtra hat̄ ipsa obligatio,hoc dr̄,ꝙ contrahi tur re.i.ipsa solutione, & iō ponit̄ iter illas obligationes, q̄ re ipsa contrahū tur, sed quia in ipsa solutione nō agi tur de obligādo, immo magis de dis-soluēda obligatione, non pōt dici cō-tractus,sed quia ipsa l. vult ꝑ errorē dare repetitionem,obligat ipsā tacite recipientem, & sic est quidam quasi contractus,& ita declara. Notab.col lige secundum Ang.

c ¶ Debere videtur. nā eo ipso ꝙ sol uit,aliquid negocij contrahere videt̄ vt ff.de cond.indeb. si in area. Cū er-go sit ex quasi contractu, ad quid po-nitur hęc condictio indebiti inter a-ctiones siue obligationes ex contra ctu supra quib mo.re contrahi.oblig. §.j.quę est huic contraria?Respon.vt ibi in fine §.diximus.

* ¶ Immo vere geritur negociū so-lutionis,nedum geri videtur, secun-dum Fortun.in lege prima. §. j.in iij. notab.ff.de pact.] SYL.

ADDITIO. Respōde, ꝙ ideo hęc cōdictio indebiti fuit apposita inter obli.quæ re contrahūtur, non quia di catur prouenire ex contractu, sed q a non potest sine re sustentari. ibi igit̄ posita fuit, vt eius substātia denotet̄, hic autem ēt posita fuit, vt eius insti.

riuetur origo: quia ex quasi cōtractu trahit originem. Christ.

a ¶ Supra diximus. vt supra quibus modis re contrahitur obligatio. §. is quoque.

d ¶ Ex quibusdam. Iste. §. non facit ad hūc tit. sed ponitur hic gratia vberioris doctrinę ad proximam materiam de indebito.

diximus[a]) ex distractu q̃ ex cōtractu possit dici obligatus eē. Nā q soluēdi aīo pecuniā dat, ī hoc dare vr̄, ut distrahat potius negociū, quā cōtrahat. Sed tñ perinde is, qui accipit obligat,[b] ac si mutuum ei daret: & iō condictione[c] tenetur.

¶ Indebitum solutū ex causa, quę crescit per inficiationem, non potest repeti, & legata indebita soluta uenerabilibus uel piis locis nō possunt repeti. Aret.

¶ † Ex quibusdād tamen causis repeti non potest quod per errorem [e]non debitum solutum sit. Sic nanq; definierunt ueteres, ex quibus causis inficiando lis crescit, ex ijs causis non debitū solutū repeti non posse: ueluti ex lege Aquilia,[f] itē

Locupletari nemo debet cū aliena iactura.

¶ Obligatur. s. benignitate īspecta, q̃ preualet. vt C. de iud. placuit. Nam nemo debet locupletari cum aliena iactura, ut ff. de condi. inde. l. nam hoc natura.

c ¶ Condictione. s. indebiti: & ita transit dominium in accipientē. alias. n. condictio nulla daret, nisi contra furem, vt ff. vsufru. quemadmodū caue l. fi. sed contra ff. de acqr. rer. domi. si procurator. ij. Sol. multum interest, an error sit in obligatione, an ī re. primo casu transit dominiū, vt hic dicitur, & cōdictio oritur, secūdo vero nec transit dominium, nec orit̄ actio; vnde agens exceptione repellitur, ut ff. man. seruum Titij.

Error an impedat dominij translationem.

SYL.

¶ Ex quibusdam causis &c. Casus figuratio facilis est: ratio enim dubitādi surgit ex communi regula quę habet ꝙ indebitum solutum per errorē repetitur condictione indebiti. §. j. supra quib. mod. re cōtrahi. obl. deciditur iñ contrarium in ijs, quę crescūt per inficiationem ea ratione, q̃a si ab initio soluo, uideor transigere, & potius uelle soluere, q̃ in dubio litis ponere: & ideo sicut solutum ex causa transactionis non repetitur. l. elegan ter. § j. ff. de condi. indebi. ita in hoc casu non repetuntur etiam soluta legata pia generali ratione fauoris religionis. l. sunt personæ. ff. de relig. & sump. fune. No. collige vt hic p An.)

e ¶ Quod per errorem. Licet ponat vnū casum tantum, in quo solutū per errorem indebitū nō potest repeti, tamen & alij sex sunt, vt si sciēter soluit indebitum: nā non habet locū repetitio, ut ff. de condi. indeb. l. prima. Item pp sententiam solutum ēē indebitū nō repetitur, vt C. de condi. indeb l. prima. Itē propter transactionem, vt ff. de cōdi. indebi. in summa. in princip. versi. & q dem. & C. eodem. l. ij. Item si iurauit quis sibi deberi etiam indebitum deferente aduersario, & fuerit solutum, non repetitur. vt ff. de iureiur. nam postea §. primo. Item quando soluit in causa, quæ per inficiationē crescit, vt ff. eodem. l. eleganter. §. fina. & C. eodem. ea quę. & hic dicitur. Itē causa pietatis solutum indebitum non repetitur, vt ff de condi. indeb. cū is. §. si mulier. Item si est ab alio debitum, licet sit indebitum ab eo, qui dedit, vt C. de petitio. hęredita. lege de hæreditate.

† De h̄ §. & gl. facit mentionē gl. j. ī. c. nli. extra d̄ sol. solutū p errorem indebitū sæpe repeti nō pōt.

ADDITIO. Intellige si nomine debitoris soluerit, alias secus l. si pœnæ §. j. ff. de condi. indeb. Ang.

f ¶ Ex lege. Aquilia. Vt si soluā emēdando damnum ab alio datū, quasi ego dedissem. uideor. n. confiteri me damnum dedisse, quod ab alio datū est. † Nam si a nullo datum est, nō impediar repetere, sicut nec mihi piudicat confessio mea, si a nullo datum esset

† Vel dic rōnē, quia

videt sol. esset damnū, ut ff. ad leg. Aquil. l. inde uisse pp. Neratius. §. fin. & l. sequen. & ff. de in dubium ter. ac. qui seruum. §. primo. & §. ij. in proba-- fi. Sed nūquid hæc sunt uera, siue in tionis, iure, siue in facto erret is, qui soluit? ut cui-- Rñ. cū. l. illa. tet do- C. eod. titu. lum: ex eaque. non quo in- distinguat: surgit q̄ nec ego di- dā ficta- stinguam, transa-- & est arg. ff. ctio quæ vt in possess. repeti--- lega. l. j. Sed tionē ī-- quidam di- pedit. stinxerunt: vt si errauit in iure, non repetat. si in facto, repetat: primæ tamen senten tię isto, vt ff. eo. sed & si me putem. Sed contra hunc. §. est ff. de condi. indeb. eleganter. §. fi. Solu. illa erat pęnalis a principio, hæc autem ex inficiatione, vt hic dicitur, & infra de act. § sed furti.

ADDIT. (j) Et est ratio, quia licet cesset causa indebiti, non cessat tamē coniectura pietatis, quę impedit repetitionē. l. cum is. §. si mulier. ff. de condictio. indeb. pręsertim cum nō sic euidenter redictū non esse, sicut damnum datum non esse, apparere non possit. Ang.

ex legato:[a] quod ueteres quidem in ijs legatis [b] locum habere uoluerunt, quæ certa constituta per damnationem [c] cuicūq; [d] legata fuerāt. Nostra autem constitutio[e] cum unam naturam omnibus legatis & fideicommissis indulsit, huiusmodi augmētum in omnibus legatis[f] & fideicommissis extendi uoluit: sed non omnibus legatarijs [g] hoc præbuit, sed tantummodo in ijs legatis & fideicommissis, quæ sacrosanctis ecclesijs, & cæteris uenerabilibus locis, quæ religionis [h] uel pietatis [i] intuitu honorantur, relicta sunt: quæ est indebita soluantur, non repetuntur.

c ¶ Per dānationem. Vt per hæc verba Damnas esto hęs illum ære alieno libera re. vt supra de legatis. §. sed & tale.

d ¶ Cuicūque. Alias, cuique.

a ¶ Item ex legato. Quod & ipsum per inficiationem crescit, vt infra de act. §. item mista. Accur.

b ¶ In his legatis. Scilicet īdebite solutis quantum ad soluētem, debite tamē quantum ad alium, vt & modo diximus in lege Aquilia. & hoc sc̄dm quosdam. Sed B. contra. dicit enim de indebito a quolibet, & sic differt a superiori ꝓximo casu: & est speciale in hoc legato, de quo hic dicitur. (j) alias autē, id est in alio legato distinguo: aut soluitur scienter indebitū legatum quocunque modo: & tunc nō repetitur, vt ff. de condi. indeb. fideicommissum. Si autem per errorem iuris, idem est, vt non repetatur† sicut debitum naturaliter, sed ciuiliter indebitum, vt C. ad l. Falc. l. error. nisi sit minor, qui repetit vtroque casu p. restitutionem in integrum, vt C. si ad uer. solu. l. secunda Si uero per errorem facti, repetitur, vt C. de condi. indeb. fideicommissum.

†alias si est.

e ¶ Constitutio. vt C. commu. de leg. l. secunda.

f ¶ In omnibus legatis. id est in omnibus generibus legatorum, quorum quatuor erāt genera, ut supra de leg. §. primo.

g ¶ Legatarijs. Vt eis solutum indebitum non repetatur.

h ¶ Religionis. Vt monasterijs.

i ¶ Pietatis. Vt hospitalia, & similia quę nominantur in auth. de non. alie. §. nos igitur. col. ij.

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur. ¶ Continua istam rubricam ut hic in nigro in principio vel sic: Dictum est supra de obligationibus: tam de illis quę contrahuntur re, uerbis, literis, & consensu, quam de alijs: nunc sequitur videre per quas personas nobis acquiritur obligatio. — Continuatio.

* ADDITIO. Nec quenquam mouere oportet, quod si mihi huic alius titulus. s. lib. ij. sit positus, quia ibi de acquirendis rebus corporalib. & alijs pręter obligationes: hic specialiter de his acquirendis pro materia subiecta tractatur.

SYL.

¶ Per quas psonas nobis obligatio acquiritur.

¶ Obligatio acqrit̃ ēt p seruū vel filiū: p seruū quidē in totū, per filium autem quo ad commodum vsusfructus. Arc.

Expositis genérib. obligationū quę [a] ex cōtractu vel quasi ex cōtractu nascuntur, admonendi sumus acqri nobis nō solū per nosmet ipsos, sed p eas quoque psonas, quę ĩ nostra ptāte sūt: veluti p seruos, & filios nostros: vt tn̄ [b] qđ per seruos nr̄os nobis acquirit̃, [c] totū nostrū fiat: qđ aūt p liberos, quos in potestate habemus, ex obligatione fuerit acquisitū, hoc diui datur scđm [d] imaginē rerū proprietatis & usus fructus, quā nostra decreuit constō, [e] vt q̄ ab actione cōmodū pueniat, huius usū fructum quidem habeat pater, proprietas aūt filio seruetur: s. patre actionem [f] mouente, secūdum

Expositis. ¶ Totus iste titul. diuidit̃ in tres partes. Primo ostēdit, qūo nobis acquirit̃ per illos, qui sūt in totū in dñio vel potestate nostra. Secūdo, qūo per illos, in quibus habemus aliquod ius, uel q' seruiunt nobis bona fide. Tertio, qūo acquirit̃ per illos, q sunt in dñio nr̄o pro parte. Secūda ibi (Itē per liberos) Tertia ibi (Cōem.)

¶ Expositis &c. Casus. Nō figurabitur nisi literaliter in traditione regulę, de qua s̄. late dictum fuit in tit. p quas perso. nobis acqu. in prin. Notanda collige ex summario.]

a ¶ Quæ.s. obligationes. Sed qd differt hic tit. a superiori. s̄. p quas pso. no. acqui.? Rñ. ille dicit de rebus acquirendis, hic aūt de obligatiōe, vt ibi diximus. Item qd differt iste ab alio. s̄. de stip. seru. cū ibi de obligatione dicat? Rñ. ille specialis est in obligatiōibus quæsitis per stipulationē, hic aūt in omni genere obligationū loquit̃ acquirendo per filium uel per seruū, præterquam si sint ex castrensi peculio uel quasi: quibus casibus nec quo ad proprietatem, nec quo ad usumfructum patri acquiritur, vt C. de bon. quæ libe. cum oportet §. ij.

b ¶. Vt tñ. Alias est, attamē, alias, vt quod. & hic similiter subauditur, tñ.

c ¶ Acqrit̃. Nisi ab alio possideatur seruus, q possessori nec dominiū nec possessionē quęrit, si non ex re eius cōparauit, vel ex opera sua, nec dño, si ex re bonę fidei. possessoris. vel opa sua acquisiuit, q̄a eum non possidet, vt ff. d' acqu. re. dom. si seruus. j. rñ & l. homo liber. §. fi.

d ¶ Secūdū imaginē. q. d. fiat hęc diuisio imaginarie & ītellectualiter, nā uisibiliter fieri nō pōt, cū sint īcorporalia, q̄ nō diuidūtur, vt ff. de acq. rer do. seruus. §. incorporales. & s̄. de rer. corpo. & incor. j rñ. & s̄. de vsufru. in princ.

e ¶ Cōstō. vt C. de bo. q̄ lib. l. fi. §. vbi autem.

f ¶ Actionē. Proprietas tñ ipsius actionis est filij, vt hic dr̃. & hoc obtinet hodie in omnibus aduētitijs. Sed olim tm̄ v. actiōes filiofamilias competebāt rōne ꝓprietatis, vt iniuriarū, quod ui aut clam, depositi, cōmodati, & actiones ĩ factū, vt ff. de act & obl. filiusfamilias. & l. in factum.

¶ Item de dote. ff. sol. ma. l. ij. & in gl. in l. si longius. §. j. in uersi. dignitatē. ff. de iudic.

¶ Has tñ pater excedebat vel suus ꝓcurator, non filius, vt ff. de inin. sed si vnius. §. ait prætor. & §. filio. & l. pr̃, in si. nisi pater abesset, vt ff. de iud. si longius. §. j. quod ēt in mutuo erat, vt si cer. pet. cū filius. Sed hodie ex omni causa aduentitia acquirit̃ ipsi filio proprietas, vt hic dicitur.

ADDIT. Dic, vndecunq; dictæ actiones in factum descendūt, val ex. edi-

Filiofamilias olim v. actiōes cōpetebāt rōne proprietatis, quis tñ non exercebat.

Aduētitiorum proprietas filij est.

edictis pr̨etorum, vel ex interdictis, & est rō, quia pr̨etor vsus est ȩquitate, & illa tm̄ motus, & in illis nō tm̄ quȩritur patri, quin aliquid nō remaneat penes filium, vt l. j. cū ibi no. C. qui ad mit. ad bon. tu. pos. §. si quis. Sed in alijs libris non est, vel vsum. & tunc planū est, & nullum est contrarium. Accur.

¶ Quod declara vt dixi s. per quas p so. nob. acqu. in prin. in gl. ij.]

SYL.

pos. ergo nō est mirum, si oēs actiones in factum filiofamilias cōpetebant, & ita dicit Bar. in d. l. in factum. Angel. Are.

nouellȩ nostræ constōnis diuisionem.[a]

¶ Liberi & serui alieni bona fide possessi, & serui vsufructuarij & vsuarij, acquirunt nobis ex re nostra, & ex opera ipsorum. Ang.

¶ Itē per liberos[b] hoīes, & alienos seruos, quos bona fide possidemus, acqrit nobis: sed tm̄ ex duabus causis. i. si qd ex operis suis, vel ex re nostra acquirant.

¶ Per eū quoque seruū, ī quo vsūfructū[c] vl vsū habemus, sim̄ter ex duab. istis causis nobis acquiritur.

¶ Seruus cōis acqrit dn̄is cōiter pro portione dominica, nisi vni vl iussu vni' fuit stipulat'. h. d. Ar.

¶ Cōem seruū pro dominica[d] parte dominis acqrere certū est: excepto eo, q̄ nominatim vni stipulādo, aut p tradōnē accipiēdo, illi soli acqrit: veluti cū ita stipulaf, Titio domino

a ¶ Diuisionem. quā diuisionem lō gum eēt hic dicere, s3 dr plene p ordinē in d. l. C. de bo. quȩ libe. l. fi.

SYL.

¶ Item per liberos. Casus. In tradōne regulȩ non figurat nisi literaliter. No. summariū, & signa q̄ ex duabus illis causis tantum nobis bona fide possessi acquirunt.]

ADDIT. Tu dic secūdū doc. usuarium posse vti opis serui ī suis fundis, non aūt eas alteri locare. Ang.

* ADDIT. Eg. Baro putat seruo vti posse ad stipulādum, & alioqui contrahendum, non vsq; ad compendiū, sed ad vsum sibi & familiæ necessarium. l. plenum. ff. de usu & hab.

SYL.

¶ Cōem seruum. Casus. Similiter nō figuraf, cū tradat regulam, cuius rō est. q̄ si simpliciter stipulef seruus, dēt fieri diuisio, sicut fructuū rei immobilis, p portione dn̄ij, non psonarum, secundum declarationem tex. in l. seruus cōis. i. ff. de stip ser. sed bene dubiū videbaf, q̄ non esset in potestate serui quȩrere vni tm̄ eidem stipulando, quia quātū attinet ad ciuilia non habet volūtatē l. quod attinet. ff. de reg. iur. nec vr, q̄ possit distribuere obligationē, cuius ipse nō est dn̄s aut capax, in quē vult ex dominis. cuius cōtrarium dicitur, & ratio assignari potest, quia stipulari est quid facti, facta autem vtpote naturalia non sunt abdicata a seruis l. cum proponas. C. de hȩre. insti cogita, & nota summarium.]

Liber qn̄q; bona, qn̄q; mala fide possidetur.

b ¶ Item per liberos hoīes. No. q̄ liber homo qn̄q; bona fide possidet, vt qn̄ possessor credit eum seruum esse & suum, qn̄q; mala fide, vt qn̄ credo eū seruum esse, & scio meum nō esse, vt ff de aequ. poss. l. j §. sed & p eū. qn̄que nullo modo possidetur, licet detineaf, vt qn̄ scit liberum esse, vt ff. de acqui. poss. qui vniuersas. §. j. & ff de proba. si quis liberum.

Seruus vsufructuarius q̄rif nobis ex re & operis. sed vsuarius ex re tm̄.

c ¶ Vsumfructū. In quibusdā libris est in litera, vsumfructū vel vsum. & secūdū hoc vr, q̄ per eū seruū, in quo habeo vsum, ex duabus causis acquiram. Sed contra ff. de vsu & habi. per seruum. in prin. Sol dicunt quidam illud corrigi. Vel dic secūdū Io. q̄ illud verbum, ex duabus, referaf ad solum vsumfructum, alterū vero. s. ex re. ad vsuarium, & sic erit in litera cōfusio, sicut C. de coll. illam, & supra qui da.

d ¶ Pro dominica. Nisi cum propria nomina eorum stipulationi inseruit: vbi pro uirilibus portionibus acquirit, vt ff. de stipula. seruo. communis seruus.

a ¶ Stipulatus.f. simpliciter, vel sibi. vel dño iubenti, vt statim sequi f.alias nullum esset dubium, vt supra de stipula. seruo. §. pen.

b ¶ Supra dictum est. s. de stipu. ser. §. penul.

¶ Quib. modis tollitur obligatio.

Continuatio. ¶ Visum est s. de obli. in ducenda, se quit̃ videre de obligatio ne dissoluenda siue tollenda: quia nihil tã naturale ẽ, q̃ vnũ quodq; vinculo, quo ligatur dissolui posse. l. nihil tam naturale. ff. de regulis iuris. Aret.

meo dare spondes? Sed si domini vnius iussu seru9 fuerit stipulatus,[a] licet antea †dubitabat, tñ post nostram decisionẽ res expedita est, vt il li tñ acquirat, q hoc ei facere iussit, vt supra dictum est.[b]

† alias dubitaretur.

¶ Quib. modis tollitur obligatio.

Divisio. Tollit. ¶ Totus iste tit. diuidit in quatuor partes. Primo ponit, qualiter tollatur obligatio solutione. Scdo, qualiter acceptilatione. Tertio qualr nouatione. Quarto, qualr cõsensu. Scda ibi (Ita p acceptilationẽ.) Tertia ibi (Preterea nouatione.) Quarta ibi (Hoc amplı9.)

SYL. ¶ Tollitur. Caius. In tam vulgata regula nõ esset nisi literaliter figurandus, tñ in hoc vr dubitãdum, q solutio pro ignorãte & inuito fieri nõ possit, ex eo q bñficiũ regulariter ñ cõfert̃ inuitũ. l. inuito. ff. de reg. iu. contrariũ tñ dr̃ ex eo, quia hic agit̃ nõ solum de interesse debitoris, pro quo soluit, sed creditoris, & iõ potest beneficium in inuitũ cõferri, sed qñ vertit̃ interesse tm̃ alicuius, tũc bene beneficiũ in eũ inuitũ non confert̃, vt dr̃ in regula. No. q solutione eius, qđ debet̃, oĩs tol lit̃ obligatio. Itẽ q aliud p alio inuito creditore solui non põt, sed eo cõ sentiente sic Item q quis põt soluere pro alio sciente, & ignorãte, & inuito, qa naturalis simul & ciuilis rõ dictãt, vt qs possit alterius conditionẽ facere meliorẽ. l. soluendo. ff. de neg. ge. Itẽ q quis principalis & fideiussoris duę sint obligationes, tñ vnica solutione dissoluuntur: quia altera est accessoria, & sublata principali etiam ipsa tollitur.]

* ADDITIO. Sed quęret aliquis, cur hic titulus hoc loco sit positus, añ tract. de obl. ex male fi. quum aliquot modi ĩ eo exponantur, quibus ipso iure tollũtur obligationes ẽt ex maleficio vl̃ quasi maleficio veniẽ tes, vti furti, rapinæ &c. Eg. Baro, respondet, qm̃ iam satis expeditum ereuisse hic liber videtur, cõem hunc tit. hic insertum. & obligationes ex malef. reiectas in lib. iiij. vbi de actio nib. tractatur post res corporales & in corporales, inter quas sunt obligationes omnes. §. fi. s. de vsu & habi.

† Conc. cũ prin. c j. cum sua glo. p9 med. ibi, itẽ tollit̃ solõne ex tract. re. iu. in an tiq.

¶ Si soluit id, quod debet, vl aliud loco illius consentiente creditore, oĩs tollitur obligatio, tam rei principalis, quã fideiussoris. Arc.

 Ollit[c] ãt omnis obligatio[d] so

c ¶ Tollit. Alias, tollit̃, alias, soluit. Si tollit̃. ergo non renascit̃ de cętero, vt ff. de sol. qui res. §. areã. & de noxa. si alienus & C. de remis. pign. cum ex causa. & C. de senr. pas. si debitor. vbi magis suscitatur solutio eius quod de betur, q̃ tollatur, vt ff. de noxa. l. electio §. fi. Sed ibi ęquitatis ratione nec sublata dicitur.

* ¶ Ad regulam istius tex. vide Ias. in §. ęque. col. v j. de actio. vbi illam limitat & declarat.] SYL.

d ¶ Oĩs obligõ. Siue re, siue verbis, siue literis, siue cõsensu: nam de his supra dictũ est a ti. de obli. vsuq; huc. Sed nunquid est idem in ijs, quę ex maleficio sunt, vel quasi? Respon. sic.

¶ Hęc vera quo ad pęnam parti applicandam, secus in applicanda fisco. l. ius publicum. ff. de pact.] SYL.

¶ Itẽ hęc sũt vera siue ciuilis & nãlis fuerit obligatio simul, siue nãlis tm̃, vt hic, & ff. ad l. falc. si pupill9. in prin. Sed nũqd ciuilis tm̃ tollit̃ sol õne ei9, quod debet̃? Vr̃ q nõ, vt ff. de sol. qui homi- Obligõ ciuilis tñ solutiõe tollitur.

hominē. §. fi. & hoc quidam dicunt. Sed contradico: si enim sciens me debere ciuiliter tm̄, soluā: sicut ecōtra, si nudo pacto tibi decem debeā, & soluam causa meæ fidei implēdę, quare non liberor, vt ff. de condi. indeb. l. si deicommissum? Quod autem ī d. l. qui hominē. dicitur, ideo est, qa aliud operabat̄ solutio. q̄ crederet soluēs. s. repetitionem, cū errabat credens se teneri naturaliter. non ergo mirū si non facit quod credebat soluens. s. liberationem.

SYL. ¶ Produceret enim contrarios effectus, scilicet liberationem & obligationē, contra legē, cum ij. §. j. ff. de cō di. indeb.]

¶ Item est contra ad hoc. j. rñ. in Authē. vt hi qui obl. sed hab. pres. § si vero tacuerit. col. vj. (j) Solu. illud speciale est. Item cōtra ff. de sol. l. si rē meā: Item contra. ff. de verb. obl. l. Iulianus §. qui fundum. Item contra. ff. cōmo. l. iij §. reddita. Sed his legib. licet fuerit facta solutio, nō tñ fuit facta sicut debuit fieri, vnde pro non facta quantum ad hoc habet̄. Item contra ad id quod subijcit, q̄ demum sciēte creditore soluit̄ aliud pro alio. ff. de le. j. nō amplius. §. fi. & l. domus. §. ij. & iij. & ff de auro & ar. leg. l. j §. fi. & C. de dona. l si quis argentum. ff. de sol. qui hominem. & ff. de verb. obl. l. inter stipulantem. §. pe. & l. si seruus. in quib. legib. dicitur q̄ liberatur quis soluendo aliud pro alio. Sed hęc specialia sunt, hoc autem regulare.

SYL. ¶ Quia hęc materia videnda est ab omnibus iuuenibus necessario in lectura ordinaria in l. ij. §. j. ff. si cer. pe. jō remittimus ad locum ordinariū.]

A D D I T. (j) Dic q̄ ideo in p̄dictis legibus solutio nō parit liberationem, qa fuit facta aut aliter quā debuerit, aut alteri q̄ debuisset. Formanda est igitur regula per hunc modum Solutione eius, quod debet̄, facta pleno iure personę cui debet̄, debitor liberatur, & cessabūt omnia cōtraria. Chris.

lutione eius, quod debet: vel si quis cō sentiente[a] creditore aliud pro alio soluerit. Nec interest quis soluat, verum ipse q debet, an alius pro eo: liberat̄. n. & alio soluente, siue sciente, siue ignorante debitore, vel inuito eo solutio[b] fiat. Itē si reus soluerit, ēt ij, q pro eo interuenerunt, [c] liberantur. Idem ex contrario contingit, si fideiussor soluerit: non enim ipse [d] solus liberatur, sed ēt reus.

a ¶ Consentiente creditore. Interdū tñ etiam aliud pro alio soluit̄ creditori ēt inuito, vt diximus ī Auth. de fideiusso. §. pe. & quosdā ex his notauimus, s̄, proxime.

b ¶ Solutio fiat. Patet hic, q̄ beneficiū cōfert̄ ī inuitum. Sed contra. ff. de re. iur. l. inuito. Sol. illa regula in priuilegijs loquitur, hęc aūt in alijs. Vel dic, q̄ non pōt directo, pōt tñ p̄ mediū. Prima verior est. (j) Sed nūquid ecōtra pōt fieri alij solutio inuito creditore? Rñ nō vt ff. de nou. l. si Stichum. §. fi. nisi creditori creditoris soluatur, vt ff. de neg. ges. si libet. vel procuratori creditoris, vel ei cui extiterit heres creditor, vel futurō debitori, vel similibus personis, q̄ numerātur ff. de sol. solutam. & ff. de pign. actio. solutum. §. solutam.

A D D I T. Tu dic, quod contrarium loquitur, vbi beneficium respicit cōmodum contradicentis tm̄, secus si ēt alterius, vt in toto tit. de mune. & hono. & hic Ang.

c ¶ Interuenerunt. Vt sunt fideiussores, mandatores, & sponsores, vt ff. de excep. l. omnes. & C. de non num. pe. tam mandatori.

d ¶ Ipse solus liberat̄. s. fideiussor: & siquidem soluat nomine suo. (j) liberat ipso iure: reum autem liberat per exceptionem, vt ff. mand. si quis. & l. Papinianus. & ff de pet hr̄d. l. si quid possessor. Si uero noīe rei, liberat ipso iure reum, vt ff de neg. gest. soluēdo. & ff. de noua. l. si Stichū. §. fi. Sed si hoc verum est, q liberat̄ reus soluēte fideiussore, quomodo cedet actionē creditor fideiussori, qd̄ facere debet, vt ff. de

 sol.

sol Modestinus. & ff. de fideiuss. l. fideiussoribus. q̄ sunt contra hanc legē? R̄n. illud pōt fieri ante solutionem. s. cessio: vel ēt postea, hoc acto prius, qa vr̄ inesse. probaē hęc solutio. ff. de fideius. cum is.

pactum & cōuentionem. quo non obstante hoc decidit quod vides in tex. sed dic vt dicit gl. in ver. cęterę. quæ tangit hanc difficultatē, licet non ita late, ꝙ verum est, ꝙ non tollit iure acceptilatiōis, sed bene iure pacti & cōuentionis in ea cōtentę]

lus liberatur, sed ēt reus.

¶ Per acceptilationē tollit obligatio verbis cōtracta: aliæ aūt possunt in stipulationē deduci per Aquilianam stipulationē, & demum p acceptilationem in totum vel pro parte tolli, cuiuscūq; formæ vel materiæ existimāt. h. d. Ang.

¶ Item per acceptilationē tollitur obligatio. Est āt acceptilatio imaginaria[a] solutio. Qđ. n. ex verborū obligōne Titio debet, id si velit Titius remittere poterit sic fieri, vt patiatur[b] hæc verba debitorē dicere: Qđ ego promisi tibi, habesne acceptū? & Titius respondeat. Habeo. Sed & græce[c] pōt fieri acceptilatio, dū modo sic fiat, vt Latinis verbis solet exigi: † ὅπερ ὑποσχέσθαι, ἔχεις, προσδεκτον, ἔχω. Quo genere (vt diximo &c.

SYL. ¶ Tu dic secundū Christo. ꝙ illa iura loquunē, ꝙ ille, cui soluiē, debet cedere actiōes soluenti, qñ soluenti nō eēt puisum de alia actione: sed hic erat puisum de actione mandati, ergo.]

¶ Item no. hic vnam solutionē parere plures liberationes, & facit. s̄. de duob. re. §. ex hmōi. & ff. de arbit. si duo.

a ¶ Item. Imaginaria, i. ficta, sic ff. de regu iu. l. imaginaria. ¶ Hæc interpretatio vera est.]

¶ Vel dicitur imaginaria. i. per momentum duratura, sic in authen. quo modo oportet episc. §. j. collat. j. & in Psal. In imagine per transibit homo. SYL. Psal. 38.

ADDIT. (j) Quod in dubio p̄sumiē, nisi essent ęque principaliter obligati, vt duo rei, & duo tutores, qa tunc simpliciter soluēdo, totalē actionē q̄ ambos ligat, dissoluit, scđm Ang. hic.

SYL. ¶ Item per acceptilationem. Casus. Satis esset, ꝙ figurareē literaliter, qa statin declaratione terminorū, tñ in vno videbaē dubitādum valde, quare acceptilatio nō tolleret alias obligationes, sicut tollit eas, quę verbis contractę sunt, & ratio affirmatiua posita hic non respōdet huic obiectioni, qa bene fateor, ꝙ eodē vinculo dissolui naturalissimū sit, sed ꝙ voluntas tollendi obligationē deducta in acceptilationē nō tollat alias obligationes, hoc videbatur absonum, & licet videatur esse de iure ciuili, & iō nō tollere obligationes de iure gentiū, hoc est falsum, quia quamuis forma sit de iure ciuili, tamen consensus, qui in ea est, est de iure gentium, quia continet

ADDITIO. Ipsa acceptilatio tñ habetur pro solutione, vt l. si ex pluribus ff. de acceptila. vt in simili ēt dicimus de iuramento, quod habetur loco solutionis inter deferentem & iurantē, non tamen etiam est proprie solutio, vt l. duobus. §. j. & ibi glo. & doct. ff. de iureiur. Ang.

b ¶ Vt patiatur. Et etiam respondeat ei, vt sequitur, & infra eodem. §. in fi. nam sola patientia non prodest. Accursius.

c ¶ Sed & gręce. Non solū Latinis, sed etiam Gręcis verbis, dum tamen aptis ad hoc, vt sequitur, & facit supra de verb. obl. §. j. versi. vtrum. & ff. de verb. oblig. l. j. §. fina. Vnde verba Gręca in textu posita sunt huic proposito apta si recte exponantur. Sunt autem talia, O per hyposchesthin si echis prodesctonʔ echo. Et sic intelligūtur, O per hypochesthin si. id est quod promisi tibi, echis prosdecton? id est habes

† alia ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα ἔχω λαβών. i. habes acceptos tot denarios? habeo acceptos. Addō.

bes acceptum?& respondeatur, echo. i.habeo.

Accepti a ¶ Vt diximus. s.eo. §.ibi, quod.n. latio nõ ex verborum &c.
tollit o- b ¶ Cęterę.s. quę sunt de iure gẽ. cũ bligatio acceptilatio nes iu q̃ est ciuilis risgen- actus, vt ff d' tium. reg.iu. actus nõ possit iura gen. tolle, re, vt supra de legi. agn. tu.§ fin.quæ sũt vetustiora & firmiora, vt s. de re rũ diu. § fin gulorũ. Sed nunqd alias obligatiões iuris ciuilis tollet acceptilatio, vt literarũ, & emphy. & similes, vt diximus.s.de iure na.gen. & ciui. §.ius autem?Rñ.non, cum solã obligationẽ verbis inductam tollat, vt hic dr. Sed certe licet non possint tolli iure acceptilationis.s.obligatio iurisgentiũ, & alię ciuiles, tñ possunt iure pacti etiã acceptilatione facta, secundum Io. vt ff. de rescin. ven. emp. & l. cũ emptor, Quod generaliter etiã dicebat M. q̃ vbicũque fieret acceptilatio inutilis, q̃ habeat vim pacti, & facit pro eo. ff de pact. si vnus. §. pe. vbi de hoc. At B. totum contrariũ, & est pro eo ff. de acAccepti cep. an inutilis. j. respõ. & ff. de consti. latio in pe. l. j §. eum qui. Sed nos dicimus idẽ utilis ra quod M. vbi fuit inutilis ratione rei, tiõe rei vt dictum est. Item idem quod Bulg. hẽt vim vbi est inutilis ratione conceptionis, pacti: se & facit pro nobis ff. de acceptila. si ac cus ẽ si ceptolatum.
inutilis ¶ Et est rõ, q̃a defectus formę circũ-rõne cõ scribit cõsensum, secus in defectu ma ceptio- terię. * Et latius quando acceptilatio nis ine- inutilis valeat in vim pacti, vide Ale. ptę. & Imo. in l. j. §. si quis ita. ff. de verbo. obl. & similem gl. habes in d. §. pe. & in d. l. an inutilis.]

nius[a]) tantũ hæ soluunt obligationes, quæ ex verbis constitut, nõ ẽt cæterę.[b] Cõsentaneũ[c] enim visum est, verbis factam obligationem alijs posse verbis dissolui. Sed & id, qđ ex alia[d] causa debetur, potest in stipulationem deduci, & per acceptilationẽ dissolui.[e] Sicut autem quod debetur, pro parte recte sol-

ADDIT. Et est rõ diuersitatis, quia minus est peccatũ quod non peruenit ex propria culpa, vt in primo casu, q̃ quod prouenit ex propria culpa, vt in secundo casu. Io.Fab.

uitur:[f] ita in parte deberi acceptilatio fieri potest. Est autem prodita stipulatio, q̃ vulgo Aquiliana appellatur: per quã cõtingit, vt omniũ rerũ obligatio ĩ stipulatũ deducatur, & ea per acceptilationẽ tollatur. Stipulatio. n. Aqliana renouat omnes obligationes, & a Gallo Aquilio ita[g] composita est: Quicquid

c ¶ Consentaneũ. & facit ad hoc. s. fra eo. §. fin. & ff. de reg. iu. nihil tam. & C. qñ lic. ab emp. dis. l. ij & ff. de pact. ab emptione.
d ¶ Ex alia cã. s. quã verbis.
e ¶ Dissolui. s. ipsum debitum. Et no. mirabilẽ proditionẽ. Nã cum nõ pateret contractus alius tolli suo contrario actu. s. p acceptilationẽ, decipit, & deducit in quendam non prorsus contrarium actum, vt in stipulationẽ, quod est obligatorium: & sic fit nouatio indistincte iure isto, vt s. eo. §. pręterea. & de act. & obl. l. obligationum fere. § fin. & ipsa stipulatio patitur se tolli per acceptilationem, vt hic dicitur.
f ¶ Recte soluit. s. uolente creditore. Solutio Sed nũquid eo inuito debiti pars sol- particu-uitur? Respond. aut confitetur de toto laris an debitor: & tunc non põt soluere nisi credito-totum, vt ff. de vsur. tutor. §. Lucius, q̃ re inui-est huic contra. nisi volenti creditori, to fieri vt hic dicitur. Aut diffitetur, & tunc possit. pars confessata tantum recipietur ab inuito, vt ff. cer. pet. quidam existimauerunt. & hoc etiam casu potest intelligi quod hic dicitur.
¶ Hęc gl. communiter approbatur.] SYL.
g ¶ Ita composita est. i. his verbis q̃ sequuntur, q̃cquid re &c. Et nota q̃ non potest sic legi, quin aliqua verba sint hic superflua. Item nunquid vnũ solum ex his duobus scilicet dare vel facere, sufficit: scilicet dare, cũ solum

quod

quod erat dandum, in hanc stipulatio nem deducitur, vt infra ibi, tantam pecuniam &c. Respond. sic, arg. supra de verbo. obliga. §. sed hęc solennia. & C. de don. l. fin.

tas nouat per acceptilationem Ang. ¶ Pręterea nouatione. Caius. Non figurat nisi literaliter, quia ponit tantum declarationem terminorū: itē qa est l. corrigens, quę habetur pro tōne dubitandi:

te mihi ex quacūq; causa dare [a] facere oportet, †vel oportebit, præsens in diē ue, †aut sub conditione: quarūcūq; rerū mihi tecū actio [b] est, quæq; † aduersus te petitio, [c] vel aduersus te psecutio est, †vel erit, †qđ que tu meū habes, tenes, possides, dolo ue [d] malo fecisti, quo minus possideas: † quantiq; earum rerū res [e] erit, tantā pecuniam dari stipulatus [f] est Aulus † Augerius: spopōdit Numerius †Nigidius.† Item ex diuerso Numerius Nigidi⁹ īterrogauit Aulū Augerium: Quicquid tibi hodierno die p Aquilianā stipulōnē spopōdi, id ne oē habes acceptū? Rūdit Aulus Augerius, Habeo, acceptūq; tuli.

¶ Interdum nouę | tonę olim fiebat nouatio, et si a pupillo stipulabar, ꝙ alius mihi dēret nō aūt a seruo: hodię vero nō psumitꝛ nouatio, nisi expsse hoc agatꝛ. Arc.

¶ Prætereа [g] †noua

a ¶ Dare. Vbi debet dñium transferre, vt infra de actio. §. sicitaque. & ff. de verbo. obliga. l. vbi aūt non apparet. §. fina.

b ¶ Actio. In personā: at petitio in rem: persecutio vtrūque continet, vt ff. de act. & obl. actio in personam.

c ¶ Petitio. In rem.

d ¶ Ve. pro vel.

e ¶ Res. i. æstimatio.

f ¶ Stipulatus. Nūc mutat personas. de secunda enim transit ad tertiā. Et no. ꝙ etiam realis actio deducitur in stipulationem facta rei ęstimatione: & ita ipsa pecunia siue rei ęstimatio deducitur in stipulationē & acceptilationem. nā ipsa res. nō pōt, cum nemo rē suam possit stipulari sibi dari, vt supra de inut. stip. §. j. Sed quō deducam ęstimationē, cū nō debeatꝛ Rñ. Immo quasi debita est: liberatur enim exceptione quasi a rei vendicatione, si pręstat æstimationē, vt ff. de rei vendi. eius rei. & l. seq. Si autem ipsam rem in acceptilationę deducam, valet iure pacti, secundum B. vt diximus. s. eo. §. in ver. quo genere. Accur. Floren.

ADDIT. Tu dic, ꝙ quāuis actio realis nec obligationē, nec officium iudicis pręsupponat, psupponit tñ quandā ęquitatē, ex qua datꝛ actio, & illa ęqui

† alias oporte- bitue.

† alias desunt hęc verba, aut sub condōne.

† alias abs te. Persecutio continet actionē & petitionem.

† alias quęve.

† alias quātīcū q; earū.

† alias Ageri⁹

Actio realis potest in stipulationem deduci.

sō autem de cidendi ponit hic per Iusti. ad tollendas difficultates, ꝙ apud antiquos oriebātur. Nota ꝙ pmissio est ius qđ alius debebat, tip- so iure obligat promittentē. Itē ꝙ ex inutili obligatione fit nouatio antiq obligationis efficacis. Item ꝙ si secunda obligatio ē penitus nulla, prima nō nouatꝛ. Item ꝙ obligatio condōnalis ita demum nouat primā conditione existēte Item ꝙ hodie nō fit nouatio nisi expresse.]

† alias Negidius.

† Alias Qđ Numeri⁹ Nigidius A Agerio spopōdit, id hēat ne acceptū, Numeri⁹ Nigidius. A. Ageriū rogauit A. Agerius Numerio Nigidio accepτum fecit.

† Nouatio est prioris debiti ī aliā obligōnē vł ciuilē vł naturalē transfusio atque trāslatio. l. j. ff. de noua tio.

g ¶ Pręterea. Nō solū solutione, vel acceptilatione, vt dictum est supra.

SYL.

¶ Et quia docto. passim dicere solent, ꝙ naturalis obligatio tollitur per ius ciuile in hoc casu. s. per stipulationē, aduerte quia non intelligunt, ꝙ naturalis oblig. tollitur p ius ciuile. i. per solennem stipulationē, nā considerandū est, ꝙ si naturalis oblig. transfundatꝛ in stipulationē, vel tollatꝛ stipulatione, tñ ius ciuile vel solennis stipulatio non tollit obligationē naturalē: (a iure. n. ciuili tolli non potest. l. eas obligationes. de capi dimi.) sed tollitꝛ vinculum naturale ex alia naturali, quod inest ipsi stipulationi: quia in stipulatione est conuentio, & quælibet conuentio habet vinculum naturale,

tione[a] tollitur obligatio: veluti si id, quod tibi Seius debebat, a Titio dari stipulatus sis. Nã interuẽtu nouç[b] p̃sonç noua nascit̃ obligatio, & prima tollit̃ trãslata in posteriorem: adeo vt interdum, licet posterior stipulatio inutilis sit, tamen prima nouationis iure tollatur: veluti si id, quod tu Titio debes, a pupillo[c] sine tutoris auctoritate stipulatus fuerit: quo casu res amittit̃, nã & prior debitor liberatur, & posterior obligatio † nulla est.[d] Non[e] idem iuris est, si a seruo quis fuerit stipulatus: nam tũc

l. j. ff de pact. itaque ius ciuile nõ tollit ius naturale, quia stipulatio inquãtum est solennis contractus a iure ciuili introductus non tollit ius naturale; sed inquantũ est conuentio, q̃ ab eodem iure naturali habet vinculum, & ideo ius naturale tollit ius naturale, nõ ciuile. & ita declares.]

a ¶ Nouatione. Si fiat p̃ stipulationẽ, vt subijcit: siue per iudicium: vt si alias noĩe meo iudiciũ suscipiat a nimo nouãdi, vt ff de sol. l. solutionẽ. & ff. de in rẽ vers. si pro patre & ff. de verbo. obligatio. scire debemus in fi. j respon.

b ¶ Nouç personç. etiam si hoc nõ agitur, vt fiat nouatio iure isto: hodie contra, vt infra eodem. §. versicu. sed cum.

c ¶ A pupillo. Qui naturaliter tenetur, vt ff. de noua. lege prima, in fi. si est maior infante: alias nec naturaliter, vt ff. de actionibus & obligat. l. pupillus.

SYL. ¶ Et est ratio, quare quando sequens obligatio est penitus nulla iõ non põt habere locum nouatiõ, quia cessat subiectum, in quod prior obligatio trãsfundatur.]

d ¶ Nulla est. Sed nũquid restituitur creditor in priorem debitorẽ? Quidã dicunt q̃ sic, vt C. de repu. l. j. §. j. & ff. de fideius. l. si Titi⁹. §. huic. quç est cõtra. & quod hic dicit̃, Res amittitur. s. iure communi, sed per restitutionem, vt dictum est. Alij, vt Pla. dicunt hanc in impubere (quasi stulte acceperit hic creditor tã paruulũ) illã in pubere loq. Vel verius, refert an minor iuuetur, vt nõ teneat̃, p̃ bñficiũ restitutionis, & tũc ẽt restituit̃ creditor in veterẽ debitorẽ, vt ibi. An vero nõ restituatur, quia non est necesse, cum tantum naturaliter sit obligatus, vt ff. de noua. l. prima, in fi. & tunc nec creditor restituitur, vt hic. nec etiã tunc quando dolo creditoris minor fuit obligatus, vt ff. de fideiuss. si Titius §. fin. (vnde huic doloso non succurritur: q̃a frustra legis auxilium inuocat qui committit in legem, vt ff. de mino. l. auxilium. in fi. & l. si ex cã. §. nunc vidẽdum. & ad Velleia l. si decipiẽdi) Quod etiam in muliere distinguitur. nam restituitur in primũ debitorẽ actio, ea subducta p̃ Velleianum, vt C. ad Velleia. si mulier. nisi fuerit dolo inducta, vt ff. ad Velleia. quidã & d. l. si Titius. in fi. At secus esset, vbi nulla esset secũda obligõ, vt in seruo subijcit̃, q̃ nõ põt ẽt natural'r teneri fideiubendo, vel intercedendo quoquo modo, vt ff. de fideius. seruus inscio. & l. sequ. Idem ẽt in infante dicã, qui secũdo se obligauerit. Nã cũ nulla sit, nõ tollit̃ prima, cũ non habeat in quẽ transeat. Quidam tñ dixerũt naturaliter seruũ teneri ẽt fideiubendo: quod falsum est: nam nec aliter tenet̃ nisi naturaliter, cuius occasione dñs tenet̃ de peculio, at hic non tenet̃, vt ff. de pec. l. ij. §. si filius. & facit ad hũc §. ff. de fideiuss. si Titius. §. huic similis.

¶ Et hęc gl. communiter approbat̃, secundum Christo. hic, quod intellige, vt non obligetur naturaliter quo ad effect⁹ naturalis obligationis: sed quo ad ipsas obligationes essentialiter obligat̃, q̃a inspecto iure naturali est liber & habet cõsensum. l. prima. ff. de pact.]

e ¶ Nõ idem. Sed quç est rõ diuersitatis inter hunc. §. & superius rñsum? Rñ, quia ibi saltẽ naturalis obligatio fuit,

† Limita hoc dictũ, nisi pupillus promitteret pro eo, cui erat obligatus, nã tunc efficax eẽt eius obligõ, secũdũ gl. in l. certi cõ ver. stipulatus ff si cer. pet.

Seruus non põt SYL. obligari fideiubendo.

fuit, hic nulla in serno, vt ibi dixim*. Item hoc iō, quia pupillus potuit obligari naturaliter & ciuiliter cū aucto ritate tutoris, & p eū s. creditorem stetit: quare sibi imputet. Vnde prior actio tollitur, & posterior non manet. Seruus autē nullius auctoritate pōt obligari ciuiliter: ideo quenon imputat. s. creditori, vnde et actio prior durat.

ADDIT. Dic q seruu* non potest esse fideiussor alicuius nisi ex cā peculiari, ut l. iij. §. si filius fa. ff. de pec. Ang.

Stipulor signific: catstterrogo. — a ¶ Stipulatus. i. interrogatus. Stipulor. n. id est, īterrogo secundū Priscianū: sic accipit. ff. de condi. inde. si non forte. §. si decem.

† alias qm nouatio iri plici iure fit.

prior perinde obligat* manet, ac si postea nullus stipulatus[a] fuisset. Sed si ea dē p̄sona sit, equa postea stipuleris, ita demū nouatio [b] fit, si qd in posteriore stipulatiōe, nouisit: forte si cōdō, aut dies, aut fideiussor adijciat, aut detrahatur. Qd [c] aūt diximus, si cōdō adijciat, nouationē fieri, sic intelligi oportet, vt ita dicamus factā nouationē, si cōdō extiterit: alioqn si defecerit, durat prior obligatio. Sed †cū hoc qdē inter veteres cōstabat, tūc fieri nouationē, cū nouādi [d] animo in secundā obligationē itū fuerat: p hoc aūt dubiū erat, quando nouandi [e] animo videret hoc fieri, & quasdam de hoc p̄sumptiones alij in alijs casib. ītroducebāt: [f] ideo nostra processit constitutio, [g] quę apertissime definiuit, tunc solum nouationē prioris obligationis fieri, quoties hoc ipsum inter cōtrahentes expressum fuerit, q propter nouationē prioris obligationis cōuenerunt: †alioqn & manere pristinā obligationē, & secūdā ei accedere, [h] vt maneat ex

batur expresse vel tacite, vt ff. eo. l. ij. & nouo iure, si id exprimat, vt j. eo §. proxime: & in d. l. obligationum fere. nouum interueniebat. s. stipulatio pęnalis. & facit ad hoc s̄. quib. mod. tol. infirmē. §. j. & ff. de re iudi. l. iiij. §. si ex cōuentione. & §. sed & si pignora.

e ¶ Dic quod tria sunt iura in hac materia cōsideranda scd'm primā opi. q̄ cōmuniter approbat secundū Christo. hic.

SYL.

ADDIT. Et no. q casus, in quib olim ex verbis expressis insurgebat tacita coniectura nouationis, hodie nō corrigantur: quia ī illis fit nouatio saltē ope exceptionis. Ang.

* † Lita qd seqī nō p̄cedere in cōtractibus incōpatibilibus in qbus ipso facto absque aliqua expressione nouationis intelligit p posterius pactū esse derogatū priori, vt per Deci. in l. pacta. SYL. nouiss. ī j. no. C. de pac.

c ¶ Quod autem facit. ff. de nou. l. quoties.

d ¶ Cū nouandi. expresse vel tacite.
e ¶ Quando nouandi. s. tacite.
f ¶ Introducebant. & alij in alijs, vt quia forte aliquid noui in obligatione erat adiectum, vt supra eo. §. uer. sed si eadem.
g ¶ Constitutio. vt C. de nouatio. l. si. Accur.
h ¶ Accedere. fit tñ exactio tm̄ semel de eodē, vt ff. de re. iu bona fides.

¶ Hoc amplius. Casum nō expedit figurare in regula naturali, q̄ habet, q hoc vinculo dissoluit qd, quo colligatum est l. nihil tā naturale. ff. de re. iu. intellige ergo tex. re integra, quia tunc

¶ Hęc expositio nō est necessaria, cū possit referri ad interrogationem proprie, & vi. quę posui sup. de verb. obl. § j. in gl. in ver. stipulantium.]

b ¶ Nouatio fit. Nota hic tria iura circa nouationē: Antiquissimū, vbi et si nihil noui interueniret, fiebat tamē nouatio, vt ff. de actio. & obl. obligationū fere. §. fin Itē nouū, vbi nouatio pręsumptiue fiebat, quoties noui quid interueniret: & semper intelligebat hoc agi, vt hic, & ff. de noua. l. ij. Itē tertiū, qñ hoc expressim diceret, vt C de noua l. si. Vel dic tantū (& verius) duo esse. Primo fiebat, si hoc age-

vtraq; causa obligatio secundū nrę constitutionis definitionem, quā licet ex ipsius lectione apertius cognoscere.

¶ Contractus, q. cōsensu cōtrahit, cōtrario cōsensu re nō secuta dissoluitur. Are.

¶ Hoc amplius, hæ obligationes q̄ consensu[a] cōtrahunt, cōtraria voluntate dissoluūtur. Nam si Titius & Seius inter se consenserint, vt fundū Tusculanū emptū Seius haberet cētū aureis: deinde re nōdū secuta. i. neq; p̄tio[b] soluto, neq; fundo tradito, placuerit inter eos, vt discederet ab ea emptione & vēdōne, īuicem liberantur. Idē est in conductione & locatione, & in omnib. contractib⁹, qui ex consensu descendūt, sicut iam dictū est.[c]

tū e nudus cōsensus non reuocaret traditionē secutā vel pretiū solutū, sed necessaria est retrotraditio. Tantū.n. destruit cōtrarius cōsensus, quantum primo ędificatū erat a cōtrario cōsēsu, vt dicit glo]

a ¶ Quæ cōsēsu. s. solo. Sed quę sūt hę? Rñ. numerantur supra de obli. ex cōsensu. Itē in qbusdā ex maleficio, vt nudo consensu etiā tollātur ipso iure vt iniuriarū. itē furti, & similes, vt ff. de pact. si tibi x. §. quędam actiones. (j) alię nō ipso iure tollunt cōsensu, scilicet pacto de non petendo, sed per exceptionem, vt ff. de pactis. l. si vnus § pactus.

ADDIT. (j) Hoc verū intellige quo ad præiudicium partis nō fisci vel rei pub. sicut econtra princeps faciendo gratiam malefactori non tollit ius pę nę quęsitę parti. Angel.

b ¶ Neq; pretio soluto. Sed quid si partē pretij soluat? Rñ. non est res integra: & ideo non receditur nudo cōsēsu, sed ita demū si hincinde facta sit retrotraditio, vt C. quando lic. ab emptio. di. l. j. & ff. de pact. l. ab emptione, & est ratio vtrobiq;, quia nil est tā cōueniēs naturali ęquitati, quā eodē genere quodq; dissolui, quo ligatū est, vt ff. de reg. iur. nihil tam Accur.

Obligatio tam naturalis quā ciuilis ipso iure multis modis tollitur.

c ¶ Dictū est. supra eo. §. Et no. in fi. huius tit. xij. esse modos, p quos tollitur obligatio tā ciuilis quā naturalis ipso iure, vt nullę maneant reliquiæ. Per solutionem, vt supra eodem in princi. Item per acceptilationem, vt supra eodē. §. Item per nouationem voluntariam, vt supra eodem §. pręterea. Item per nouationem necessariam, vt per sententiam, & cōtestatione litis: vt si alius meo nomine subeat pro me iudicium animo nouādi & liberādi me, vt ff. de noua. l delegare. j. §. j. & l. aliam. Item per compensationem, vt infra de act. §. pe. & § in bonæ fidei. Item per delegationem, vt ff. de noua. l. delegare. j. rñ. Item per confusionē debiti, vt ff. de fideius. l. si debitori creditor. Itē p oblationē, (j) consignationē, & depositionem, vt C. de solu. l obsignatione, & cuā ipso iure, vt ff. depositi. l. j. §. si pecunia. in fi. §. Itē per interitum speciei, vt ff. de ver. ob. l. si ex legati. Itē maleficio suo mora non pręcedente, vt per cōstitutionē. l. si quis in tātam. Vel per edictum diui Marci, vt C. vnde vi. l. si quis in tantā. & ff. quod me. causa. l. extat. & ff. ad l. Iul. de vipri. l. pe Item nudo cōsēsu qñq;, vt in hoc. §. itē nudo pacto, vt in maleficijs. Sed & alijs modis tollitur non vtraq; s. ciuilis & naturalis, sed interdū ciuilis tm̄, & remanet naturalis: vt p sñiam, vt ff de cōdi inde. l. Iulianus. Itē remanet ciuilis, & tollitur naturalis: vt per pactū, & chirographi redditionē, & iusiurādum, vt ff de sol. l. Stichū. §. naturalis. Ipsaēt ciuilis sic eliditur, vt nō habeat vigorē īfra de excep. §. prætera. Itē sunt & alij modi, quibus tollitur obligatio per exceptionem, quos habemus infra de except. per totum. Accur.

Obligatio ciuilis sola quāque tollitur. Obligatio naturalis sola quāque tollitur.

ADDI. (j) Intellige facta congruo loco & tempore: & sola sufficit in iudicio: idem extra iudiciū, si res sit immobilis, alias secus, quia requiritur consignatio & depositio. Ang.

Conti-nuatio. ❡ De obligationib. quę ex delicto nascuntur. ❡ Hanc continua vt ĩ prin. huius tit. cõtinetur. Dictum est supra de obligationib. ex contractu, & ex quasi cõtractu, uerũ quia est reperire obligatiões, q̃ sunt ex delicto, & ex quasi delicto, iõ uidendũ est de ipsis. Sed quia obligões ex delicto sunt maiores, & gñaliores, iõ de ipsis pri' uidendũ est

❡ Incipit liber quartus.

❡ De obligationibus quæ ex delicto nascuntur.

❡ Oĩs obligatio ex delicto nascitur ex re, id est maleficio. h.d.Arez.

Diuisio. Cum sit. ❡ Totus iste titu. in nouẽ partes diuiditur. Primo cõtinuat istũ librũ ad librũ p̃cedẽtẽ. Scdo ponit diffinitionẽ, allusionem, & diuisionẽ furti, ibi (Furtu ẽ cõtrectatio.) Tertio ponit duo gña furtorũ, eorũ pęnã ãnectẽdo, ibi (Furtorũ.) Quarto, ĩ qb. reb. fiat furtũ, & qñ fur excuset, ibi (Furtũ aũt fit.) Quinto, qñ qs pręstat opẽ, ibi (Interdũ quoq; furti.) Sexto, qñ illi, qui sunt ĩ ptãte alterius dño uel patri furãtur. ibi (Ijqui.) Septimo, cui competit actio furti, ibi (Furti aũt actio) Octauo, an impubes committẽs furtũ teneatur, ibi (In summa.) Vltimo ponit quę sit uera pęna furti manifesti.

a ❡ Ex cõtractu. vt s̃. de obli. ex contractu. vsq; ad tit. de obli. ex quasi cõtractu.

Cum sit expositũ superiori libro de oblig͠onib' ex cõtractu, a & † ex quasi b cõtractu, seq̃tur ut d̃ oblig͠onib. ex maleficio c

b ❡ Ex quasi contractu. vt s̃. de obl. quę ex quasi cõtractu.

c ❡ Ex maleficio. Caue tibi, quia licet hic promittat dicere de oĩbus his, † non tñ dicit ĩ hoc tit de ijs quæ sunt ex quasi maleficio, sed dic vt j̃. de obli. ex quasi malefi. Nec etiã de oĩbus, q̃ ex maleficio, sed de solo furto agitur ĩ hoc tit. Sicut & alias rubrica est gñalior, quam sit tex. ut ff. si cer. pet. & de cer. condi. & C. de reb. cred. & iureiu. Nã non dicit ibi de reb. cre. sed in sequẽtib. ti post illum.

❡ Inepta est gl. quia nullibi hoc pollicet Imperator dicer. s. in hoc titulo, sed bene in sequentib. & hoc seruat.]

ADDI. No ꝙ non est inconueniẽs, quod rubrica sit aliquando generalior tex. de quo dic vt dictum est s̃. in rubr. procœmij. Ang.

† alias quasi ex

† Dic, ꝙ ista glo. nõ fuit necessaria quia Imperator non dicit ꝙ ĩ isto ti. sit de oĩbus maleficijs tractaturus, sed in isto lib. An.

SYL.

a ¶ Sed illę.s.q̄ sunt ex cōtractu:non ăt repetir eas,q̄ sūt ex quasi cōtractu.
b ¶ Diuiduntur.s.re, verbis,literis, & consensu, vt supra de obli. §.fi.
c ¶ Hæc scilicet quę sunt ex malefi- cio vl quasi.

Iniuria quali- ter fit. d ¶ Iniuria: Sed nōne fit iniuriā uerbis & conuicio, vt ff. de iniu.l.j.§. in iuria? Itē literis ĩfamatorijs, vt ff. de iniu l.lex Cornelia.§. si qs librum. & ĩ.de iniu. §.j. S3 certe & tunc ex maleficio fit:& sic re fit:q3 maleficiū fit verbis vel literis. & sic hĕt locū quod hic dicit. Accur.Florē.

&quasi ex maleficio dispiciam[a]. S3 illę[a] quidem (vt suo loco tradidimus) in quatuor genera diuiduntur:[b] hæ[c] vero unius generis sunt: nā oēs ex re nascuntur, id est ex ipso maleficio: ueluti ex furto, rapina, damno, iniuria.[d]

¶ Hic ponitur diffinitio & allusio furti: Ang. Aret.

¶ Furtum[e] est contrectatio † rei fraudulosa[g] lucri faciendi gratia, uel[h] ipsius rei, vel ēt usus[i] eius possessionisue: quod lege naturali prohibitum est admittere.

Furari non possum rē ĩmobilē incorporalē & meā.

SYL. * ¶ Vtrum aūt in delictis oriat obligatio naturalis ex cōsensu, vide Fort. ĩ l.legitima.col.xxxiiij.ff.de pac. (vbi preter alios censet potius oriri ex eo, quod ęquum est delicta puniri, lesisque satisfieri) & Decium in c.j.col.ix. in j.lect.de consti.)

SYL. ¶ Furtum &c. Casus. In diffinitiōe & etymologia ñ ponit, & notāda clara sunt.& circa illud uerbū, rei, positum in diffinitione essent uidenda quę ponit Caro. Roynus in rubr. ff.de oper. no.nun in prin nu.xv. xxvij.)

e ¶ Furtū est cōtrectatio &c. Et facit extra de elec.c.dudū. ij. hec exigit in furto,& sine eā nō fit furtū,licet volūtas ul alia uerba uel scriptura iterue niāt,ut ff.e.si qs vxori §. si qs asinum. & l. inficiando,in princi. & l.j. §.sola. Qnq; tñ sine cōtrectatione:ut in charta rasa,vt ff.e.qui tabulas.§. fin. & l.si quis uxori §. si quis asinū. Sed certe ibi contrectatio intercessit,cū genera liter cōtrectationem accipiamus, licet non fuerit ibi amotio. Accur.

f ¶ Rei.subaudi, mobilis. Nā de imobili non potest fieri furtum, vt supra de vsucap. §. quod autem. nisi in casu,vt in creta. Sed certe iam illa est mobilis, vt ff. codem.l. si cretę. Item subaudi, corporalis.nam de incorporalibus non fit furtum, cū nec contrectatio in his esse possit, vt ff. de acqr. re.do.seruus.§.ĩ corporales. Itē subaudi, alienę,quia rei meæ non facio furtum in eo, quod est meū: sed secus in cōi, vt ff. eo. si socius. (j) Idē & si est nullius : vt hēditarię nō fit furtū, ut ff.eo. l. hēditarię.& iō dixi subaudiri. rei.alienæ.

† alias, SYL. non est.

¶ Declara totam hanc diffinitionē vt pulchre p Gand. ĩ trac. de maleficiis.in c. de furibus.)

ADDI. (j) Dic tamē, q licet socius possit committere furtum, tamen nō præsumitur,vt l. meritō, ff.pro socio. quod est uerum, quādo socius vtitur re ad eum vsum, ad quē est destinata, vt l. Sabinus & l.si ędes. ff..com. diui. Secus si aliter vteretur,ita quod auferetur socio commoditas partis suę,vt d. l.Sabinus,ita dixit Bartol. in d. l.si socius. Ang.

g ¶ Fraudulosa. Hoc ideo dicit,quia si credat sibi licere,nō facit furtū.j.ti ru.j §.quia tñ. Item si credat dominū permissurum,non facit furtū. ĩ. eo.§. placuit. In duobus tamen casib uidetur furtum fieri etiā sine fraude furādi, ut in eo,qui saccum pecunię furripuit. Nam etiam sacci nomine furti tenetur, licet saccum non proposuerit furari, sed pecuniam, vt ff. eod.qui saccum.Sed certe licet non principaliter, secundario tamen uoluit saccū surripere. Alius casus est, ut ff. de cōd. ob cau.l.pen. Item subaudi ad diffinitionem, quæ fit inuito domino. nam eo uolente non potest committi furtum,ut infra eo.§.placuit.

SYL. * ¶ Addeq Alc.li.j Dispunc. c.x.negat subaudiendum,idq; ex l.inter. §. penul.ff.eo.)

h ¶ Vel ipsius rei. i.proprietatis ipsius rei.

i ¶ Vsus. vt habes exemplum. ĩ.eo. tit.

tit. §. furtū aūtē fit. Sed qualiter quadruplicatur hic? Respon. vsus æstimatio tantum quadruplicabitur, vt non plus extendatur pœna quā delictū, vt C. de pę. l. sancimus. & facit. ff. eod. l. vulgaris. & l. si quid fur. j. respon. §. j. & §. ij. & l. verum est. Alij dicunt etiam ipsam proprietatē debere æstimari q̄a non potest separari vsus a proprietate, vt ff. eo. qui iumenta. & l. si vēdide ro. §. eum autem. Prima tamē verior est, vt no. in l. ij. C. de ser. fug. ADDIT. Primam opin. quod vsus tantum quadruplecetur, tenet glos. in l. ij. C. de ser. fu. & ibi Cyn. & docto. & glos. in l. qui furtū ff. de condi. fur. & istam opi. sequitur Bar. in d. l. qui iumēta. ff. eo. Ang.

a ¶ Possessionis. Ex hoc dico ipsam possessionē duplicari, eum aliud sit pretiū rei, aliud possessionis, vt ff. vti pos. si duo. §. final. & subaudi. q hoc fecerit animo lucrandi, alias non est furtum, vt ff. eo. l. j. §. j. Accur.

b ¶ Lege naturali. i. diuina vnde illud. Non facies furtū &c. Item illud, Quod tibi no vis fieri. alii ne feceris.

¶ Reprehendit Bart. & alij seq. ī l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. tamen saluat Portu. in l. legitima. in xxij. colū. ff. de pact. de quo vide Deci. in l. pen. vers. prima cōclusio est C. de pact.]

c ¶ Quod. i. quia.

d ¶ Auferendo. Quia fur aufert.

e ¶ A græco. phor græce, dicitur fur latine, & phores. i. fures, & epautophoro. i. manifestus fur scilicet qui cū re deprehenditur: & est indeclinabile. Nam apud Græcos aduerbium est.

¶ Furtorum aūt. Casus. in §. diuidēte & declarāte furtorum species seu genera, & corrigente & seu magis exponente ius iam abrogatum, nō est figurandus nisi literaliter: & nota. satis colliguntur ex summario.]

f ¶ Species. idest casus.

g ¶ Apparebit, ut infra eod. §. conceptum & oblatum.

h ¶ Ab alio. p hoc videtur infringi regula, per liberam personā nihil acquiri, vt C. per quas perso. no. acqui. l. j. quod falsum est, quia magis ex de licto

possessionisve: [a] qđ lege [b] naturali † prohibitum est admittere. Furtum aūt † vel a furuo, id est nigro dictum est, q [c] clā & obscure † fiat, & plerūq; nocte: uel a fraude: uel a ferendo. i. auferendo: [d] vel a Græco [e] sermone, quo fures appellantur φω̃ρες Imo & Græci † ἀπὸ τοῦ φέρειν φῶρας dixerunt.

¶ Hic ponunt duo genera furtorū. Et fur dicit manifestus, qui cū furto inuētus est, vel in loco priuato, uel publico, antequā perueniat ad locum destinatum pro reditu. & ex hoc facile cognoscitur fur nō manifestus. Arc.

¶ Furtorum autem duo sunt genera: manifestū: & † nec manifestū. Nā cōceptū & oblatū, spēs [f] potius actiōis sunt fur to cohærentes, quā genera furtorum: sicut inferius apparebit. [g] Manifestus fur est, quē Græci † αὐτοφώρον appellāt: nec solū is, q in ipso fur to deprehenditur, † sed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo† furtum fit: ueluti qui in domo furtum fecit, & nondū egressus ianuam deprehēsus fuerit: & qui in olivcto oliuarū: aut ī uineto, uuarū furtum fecit, quā diu ī eo olivcto aut vineto deprehensus fuerit. Item vlterius furtum manifestum est extendendum, quamdiu eam rem fur tenens uisus uel deprehensus fuerit, siue in publico, siue in priuato: uel a domino, uel ab alio, [h] antequā eo perueniat

* † Sic Iustinus Nullum crimen apud Scytas furto grauius, q iure naturali tm̄ vetebantur.

* † Vide in hunc locum A. Gel. lib. j. c. xviij.

† alias fit. ab eo quod ē ferre, φῶρας dixerūt.

* Hoc ex verbis l. xij. tabu. sum ptū est, olim. n. nec pro non dicebant; q̄d annotauit Bud. in l. nec manifesti. ff. e.

Expō græci.

† alias ἐπαυτο φώρῳ. Alc. vero lib. ij. Prę ter. ti. de furtis, legit. χλίπτην φανερὸν.

* † Vide ad hunc SYL. locum A. Gel. lib. xj. c. xviij.

† alias furtum factum fit.

Libera persona alii non acqrit.

licto suo proprio q̃ alterius facto hoc euenit, vt ff. de vsur. l. si quis solutioni. §. si & ff. quod vi aut clam. l. prohibere. Et sunt hęc vera nisi in casu s. cum se occultauit ille, cui fiebat. Nã licet fur visus fuerit, tñ est fur non manifestus, vt ff. de fur. l. si quis in seruitute. §. ceterum.

SYL. * ¶ Adde ꝙ solus visus nõ sufficit, vt quis cẽseat esse fur manifestus, ita tenet Barto. i l. si vẽdidero. § cum raptor. ff. e.]

a ¶ Deponere destinasset. Intm (secũdũ H.) vt si vltra montes perferre destinasset, tñ si deprehẽdat̃ ante, erit fur manifestus.

SYL. ¶ Dic tñꝙ in seq. casu, qñ. s. ꝑtulit * iam licet nõ dicatur manifestus fur, est tñ fur, & furti actione tenet̃. quod tñ non ꝑcederet in honesta ꝑsona, vt declarat Decius in l. qui accusare. in ij. col. C. de eden.

† Vide ad hũc §. Aul. Gel. lib. xj. cap. viij. & Alc. li. v. Par. c. vii.

Disciplina eadẽ est cõtrariorum.

b ¶ Nec manifestum. s. quia contrariorum eadẽ est disciplina, vt supra de ijs q sũt vel alieni iuris sunt. §. j. & facit ad hunc §. ff. eo. l. ij. iij. iiij. v. vj. vij. & viij.

c ¶ Conceptum. Testibus pręsentibus. No. ꝙ magis dicitur notus ille, qui præsentibus testibus in delicto deprehẽditur. facit † lex hæredes palã. in princip. ff. de testamen. Angelus.

Ista glosa non est Accur.

† alias dederit.

nerit, quo deferre vel deponere[a] destinasset. Sed si pertulit quo destinauit, tametsi deprehendatur cũ re furtiua, non est manifestus fur. Nec[b] manifestũ furtum quid sit, ex ijs, quę diximus, intelligitur. nã quod manifestum nõ est, id scilicet nec manifestum est.

¶ Actiones furti cõcepti, & furti prohibiti, & furti nõ exhibiti, recesserunt ab vsu. Et qui scienter rem furto subtractã recipit & occultat, tenet̃ furti non manifesti. Ang. Aret.

¶ Conceptũ † furtũ dr̃, cum apud aliquẽ testib. pręsentibus[c] furtiua res q̃sita & inuẽta sit. nã in eũ propria actio cõstituta[d] est, quãuis fur non sit, quæ appellatur concepti.

¶ Oblatum furtum dr̃, cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta sit Vtique si ea mente tibi data fuerit, vt apud te potius, quam apud eũ, qui† dedit, conciperetur. nã tibi, apud quem concepta sit, propria aduersus eũ qui obtulit, quãuis fur non sit, constituta est actio, quæ appellatur oblati.

¶ Est ẽt prohibiti furti actio aduersus eũ, qui furtũ quærere testib. præsentib. volentẽ prohibuerit. ¶ Præterea pęna constituit̃ edicto prætoris ꝑ actionẽ furti non exhibiti, aduersus eum q furtiuam rem apud se quæsitam & inuentam non exhibuit.

¶ Sed hę actiones, scilicet concepti, & oblati, & furti prohibiti, necnon furti non exhibiti, in desuetudinẽ abierunt. Cũ. n. requisitio rei furtiuę hodie secundum veterum obseruationẽ nõ fiat[e] merito ex cõsequẽtia[f] ẽt præfatę actiones ab vsu cõi recesserũt: cũ manifestũ sit, ꝙ oẽs, qui sciẽtes rẽ

d ¶ Constituta est. s. olim.

e ¶ Nõ fiat. Immo fit, ut ff. de seru. fugi. l. j. §. hoc aũt. Sed illud est speciale in persona serui.

SYL. ¶ Hęc vera cessantibus indicijs, nã his cõcurrẽtibus fit, secundũ Bart. in l. requirẽdi. C. de ser. fug.]

f ¶ Ex consequentia. Hec non est semꝑ bona cõsequẽtia, vt sublata solennitate ideo id tollatur, quod cum solennitate fit, vt supra de verbo. oblig. §. sed hęc. & C. de form. & impe ao. sub. l. j & i. Accur.

a ¶ Pęna manifesti. q̃ eſt de iure pręторio, vi j̃. de perpe. & tem. ac. §. j.

SYL. ¶ Adde ſecūdum Iaſ. in §. ſed iſtę col. xxij. j̃. de act. q̄ iſtę pęnæ non debentur in foro conſcientię.]

credidiſſe dn̄m voluiſſe, præſertim cū verba diffinitionis videanť verificari. Cuius contrariū dr̄, quia immo verba deffinitionis nō conueniūt ꝑ illud verbū, fraudulosa. neceſſe eſt aut q̄ ex ꝓbabilibus cauſis credat vt declarat gl. in ver. ꝑmiſſurum.]

furtiuā ſuſceperint & celauerint, furti nec manifeſti obnoxij ſunt.

¶ Pęna [a] manifeſti furti quadrupli eſt, tam ex ſerui [b] quam ex liberi pſona: nec mãifeſti, [c] dupli. [d] †

¶ Contrectatio rei alienæ inuito domino furti actionē parit. Ang. Aret.

¶ Furtū aūt fit, non ſolū cū qs, ĩtercipiē di cā rē alienā amouet, ſed gn̄aliter cū quis alienā rē inuito [e] dn̄o contrectat.

† Itaq; ſiue creditor pignoř, ſiue is, apud quē res depoſita eſt, ea re vtatur: ſiue is, qui rem vtendā accepit, in aliū vſum eā trāsferat, quā cuius gratia ei data ē, furtū committit: veluti ſi qs argentū vtēdū acceperit, quaſi amicos ad cęnā inuitatur*, & id peregre ſecū tulerit: aut ſi qs equū geſtādi [f] cā cōmodatū ſibi, lōgius aliquo duxerit: qđ veteres ſcripſerunt de eo, qui in aciem equum pduxiſſet. [g]

¶ Contrectās rem, quā contrectare credit probabiliter dn̄i voluntate, furti non tenetur. Aret.

¶ Placuit tamē eos, qui rebus cōmodatis aliter vterenť, q̃ vtēdas acceperīt, ita furtū cōmittere, ſi ſe intelligāt [h] id inuito domino facere, eūq; ſi intellexiſſet, non pmiſſurū. at ſi permiſſurū [i] credant, ex

b ¶ Ex ſerui. hoc tamē caſu ſeruus pro noxa dari poterit, vt j̃. de noxa actio in prin.

c ¶ Nec manifeſti. ſ. quę deſcendit ex l. xij. tab. vt j̃. de noxa. §. ſunt aūt. Sed quař minor pena iure. l. xij. tabu. imponiť q̃ per prętorē? Rā. quia maius delictū eſt, vt j̃. titu. pro xi. in princi. ꝑterea tpe legis. xij tabu. paupiores erāt homines vnde minores pœnę imponebantur, vt infra de iniur. § pęn.

d ¶ Dupli. niſi ĩ caſu. vt C. de ſer. fu. l. mancipia.

e ¶ Inuito dn̄o. Et q̄n̄q; volente, vt̄ĩ fra eo §. unde illud. Ac.

f ¶ Geſtādi cā. i. ducēdi

ADDIT. No cōtra illos, qui accipiunt in cōmodatum equum vſque ad villam, & poſtea ducunt eū Bononiā: tunc furtū cōmittunt. Ang.

*ADDIT. Geſtari hoc loco eſt, vel voluptaris gratia, vel valetudinis, ſella geſtatoria aut lecti ca portari.

g ¶ Perduxiſſet. Idem

† Quam varię pę nę ſtatu te fue rint ĩ fures, lege A. Cel. li xj. ca. xviij. Prętor plus punit q̃ l. xij. tabu.

* § Ad oĩa infra ſcripta exēpla vide A. Gel. h. vij. cap. xv.

SYL. ¶ Furtum aūt fit. Caſus. Ita figurari pōt ĩ ſcđa parte: (prima. n. clara eſt, quia ex verbis diffinitionis decideba tur) videbatur, q̄ contrectans inuito dn̄o, dato q̄ neſciret id fieri iuito dn̄o, vel crediderit cōtrariū, oĩno deberet furti teneri: rō ē, q̄a cū actio ipſa oria tur ex re, nō aūt ex volūtare & cōſenſu, vt dictum eſt, non vř attendendū niſi quod in veritate, non autē quod ſit in opinione aut credulitate contre ctantis: alias. n. eſſet aperta via fraudibus, ſemper. n. poſſet iurans dicere ſe

eſt & ſi alij cōmodauit. ſpēs. n. furti ē đ alieno largiri, vt ff e. ſi pignore. §. j.

h ¶ Placuit. Intelligant. Et eſt rō, quia voluntas diſtinguit maleficia, vt ff. eo qui iniuriæ. in ſi. j. reſpon. & facit C. ad l. Corn. de ſica. l. j. & ff. ſi cer. pe. l. quod te. patet in c. cum volūtate. extra de ſent. excom.

* ¶ Quod ait intelligāt, ita accipien dū eſt, vt idē ſit & ſi id intelligere deberent, ſcđm Au. G. li. xj. c. vlt. ad ſi.]

i ¶ Permiſſurū. Quid ſi hoc credidit, ſcilicet dn̄um pmiſſurū, ſed ſtulte credebat?

Furtum facit q de alieno largiť. Maleficia voluntate diſtinguunť.

SYL.

debat? Rñ. furti non tenet, cū non fiat furtum absq; affectu, vt hic subijcit, & supra de vsuc. §. item si is. & facit ff. de fur. l. inter oēs. §. recte. sed actione ex contractu, vt commodati, vel simili bene tenet, vt ff e. l. qui re sibi cōmodata. sed secus si stulte opinor te p missurū rem tuam accipere, vt ff. de fur. qui vas. §. vetare.

SYL. ¶ Declarat hic verū, qñ ab initio habuit domini volūtate: alias est præsumptio iuris contra sum tē. & nisi doceat, qualiter iure credidit, tenet furti: & ita alias cōsului & obtinui.]

ADDIT.

* An autē & qñ stet asser tiōi alicuius in dependētib. ab eius aīo, vide Angel in §. sed iste. j. de act.

a ¶ Nō cōmittit. Nisi ī duobus casibus, vt dixi supra. §. j.

SYL. ¶ Sed & si credat Caius. Ponit in tex. & ratio suæ decisionis ponitur ibi, tamē consilium corruptoris. vbi respondet rationi dubitandi. assignat & aliam rationem ibi, ne ex huiusmodi. impunitate. No. sūmariū. Itē q consiliū tendēs ad perniciē alterius punit. Itē no. q hic punitur affectus, quamuis non sequatur effectus.]

b ¶ Fieri. vt furti actio nascat: furtū tamen fit, secūdum quosdā. Sed certe immo nec furtum fit, vt ff. eod. l. inter oēs. §. pen. SYL.

tra crimen videri, optima sane distinctione: qa furtū sine affectu furandi non committitur.[a]

¶ Contrectans rem domini volūtate, licet credat dominum inuitū, furti nō tenetur: nisi in vno casu s. in corrumpēte seruum alienum. Ang.

¶ Sed & si credat aliquis inuito domino se rem cōmodatā sibi contrectare, domino aūt volēte id fiat, dr furtū non fieri.[b] ¶ Vñ illud quæsitū est, cum Titius seruū Mæuij solicitauerit, vt quasdā res domino[c] surriperet: & ad eū[d] perferret, & seruus id ad Mæuiū pertulerit:[e] Mæuius aūt, dū vult Titiū in ipso delicto deprehendere, permiserit seruo quasdā res ad eū pferre: vtrū furti, an serui corrupti iudicio teneat Titius, an neutro. Et cū nobis sup hac dubitatione suggestū est, & antiquorū prudentiū sup hoc altercationes pspexim⁹, qbusdā neq; furti, neq; serui corrupti actionē pstantib. qbusdā furti tantummodo: nos huiusmodi calliditati obuiā eūtes per nostrā decisionē[f] sancimus, † nō solū furti actionē,[g] sed & serui corrupti cōtra eum dari. Licet[h] n. is seruus deterior a solicitatore minime factus † sit, & ideo non cōcurrant regulę,[i] quę serui corrupti actionem introducūt: tn consilium corruptoris ad perniciē[k] probitatis serui introductum est, vt sit ei pęnalis actio imposita, tanquam si re ipsa fuisset seruus cor

c ¶ Domino. Scilicet Męuio. Accur.

d ¶ Et ad eū. Scilicet Titium.

e ¶ Pertulerit. i. domino hoc renūciauerit, vt C. de fur. l. si quis seruo alieno.

f ¶ Decisionem, vt C. de fur. & seruo corrup. l. si quis seruo alieno.

g ¶ Furti actionē. Speciale est qđ hic dr, alias non fit furtū volēti, vt supra proxi. §. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. de eo. §. dic vt in si. quę est contra. Sed videt q nec hoc casu debeat esse speciale, vt C. de seruis fugitiuis. l. quicunq;. §. fin. Sed ibi incępit malitia a domino, hic autem ab ipso corrumpente.

† Quid autē in filiofa. vxore viro, vel monacho corruptis, an hēat locū pęna isti⁹, §. dic vt p Ange. hic. Furtum nō fit volēti.

† alias est.

h ¶ Licet. i. quamuis.

i ¶ Regulę. quas regulas habemus ff de ser. corrup. l. j. in princ. & per totum. tit.

K ¶ Perniciem. i. destructionem.

a ¶ Impunitate. sic infra tit. j. § quia nū hoi, sed ne dum talia. Accur. Flor.

Pœna vnius ē metus multorum.

b ¶ Quibusdam. Item & vt vnius pœna sit metus multorum, vt C. ad l. Iul. repe. l. j. Et no. in hoc §. puniri affectū, & si non sequatur effectus. sic C. de episc. & cl. l. si quis nō dicā. & C. de ijs qui ad eccle. confu. l. præsenti. Argum. contra ff. de pœn. l. cogitationis. Sȝ certe hęc cogitatio iā deuenerat ad aliquem actum, vnde non erat nuda. Accur. Flor.

Affectus punitur, & si nō sequatur effectus.

ruptus: ne ex hmōi impunitate[a] & in aliū seruū, qui facile posset corrumpi, tale facinus a quibusdam[b] perpetretur.

¶ In filijs in potestate potest ēt furtū committi. Aret.

¶ Interdū ēt liberorū hominū furtum fit: [c]veluti si quis liberorum nostrorū, qui in ptāte nr̄a sūt, surreptus fuerit.

¶ Debitor, q̄ surripit rem pignoratam creditori, furti tenetur. Aret.

¶ Aliquādo aūt ēt suę rei furtum quis cōmittit: veluti si debitor rem, quam creditori pignoris cā

SYL. * ¶ Adde q̄ quibus casibus punitur affectus sine effectu, non eadem pęna punitur, sed leniore, vt late Tho. Gra. in decisi ij. & lxxiiij.

ADDITIO. Tu dic circa istam materiam, q̄ aut quis non cogitat delinquere, nec agit, nec perficit, & regulariter nō tenet̄. fallit in casu l. quisquis. C. ad l. Iu. maie. & l. ij. C. de lib. & eo. libe. Aut cogitat tm̄, & iure poli punit̄, non fori. Aut cogitat & agit, sed non perficit, & tunc ciuilis actio non dat̄, nisi delictum de facili trāseat in exēplū, vt hic. In criminali āt distingue, quia pro delicto accessorio (puta qa fragit ostium vel fenestras) punit̄, nō pro principali, nisi pcesserit ad actū proximū ipsi delicto, qđ ex facti impedimento nō perfecerit. Aut agit, & perfecit, sed non cogitauit, & tūc siue culpa id euenerit, siue casu, semper tenetur, dummodo culpa pręcesserit casum: mitius tn̄ punitur quatenus ex leuiori culpa fuit obnoxius. Quādo aūt agit, cogitat, & perficit, clarum est ipsum fore puniendum, nec est loc⁹ pœnitentię. l. qui ea mente. ff. eo. fallit in l. 2. ff. de cri. stel. Aret.

SYL. ¶ Interdum etiam &c. Casus. Rō dubitandi erat, quia liber homo, q̄uis sit in potestate patris nō tn̄ est in dominio patris: ideoq; nō potest dici cōtractio rei alienæ, qa non est res aliena, item nec inuito dño, cum non sit dn̄s, & ideo vbi non verificantur verba diffinitionis, ibi nec diffinitū. l. j. ff. de dolo sed contrarium dr̄, q̄ quamuis non habeat dn̄ium verū, tn̄ ad ipsum recupetandū p̄ditæ sunt actiones ac si esset in dn̄io ipsius. l. j. §. j. ff. de rei vē di. Iō nimirum si datur furti etiā.]

e ¶ Furtū fit. Non rōne dominij sed maleficij. Et ideo ex hoc maleficio. non ciuiliter, sed criminaliter agitur. Nam cum sit liberum corpus, non recipit ęstimationē, vt ī. de obliga. quę ex quasi delicto § j. versi. ob hominē. criminaliter autem extra ordinem agetur, vt ff. eo. l. fi. & de priua. deli. l. fi.

Corpus liberum est inæstimabile.

SYL. ¶ Hęc gl reprobatur, quia loquitur contra hunc tex. qui dicit, furtum fit, vnde dic vt in figuratione casus.]

¶ Mater vero non agit. sed & pater non agit condictione furtiua, cū ipsa ad possessionem vel proprietatem cōpetat, quorum neutrum in filio habet locum, vt ff. eo. l. eum qui. § si filius. & l. mater. in prin. & l. liberorū. & ff. de acquir. pos. l. cum heredes. § fin. ff. de rei ven. l. j § per hanc.

Condō furtiua ad possessionē vel proprietatē cōpetit.

ADDITIO. Istam gloss. reprobant doc. quia immo similiter agitur, & duplicantur operę vel damna, quę pater sustinuit, qui licet non proprie, largo tamen modo habet in filiū dominiū & possessionē, quod patet, quia habet rei vend. de iure Romano, vt l. j. § j ff. de rei vend.

SYL. ¶ Aliquando autē. Casus. Rō dubitandi erat verbum, alienæ, positum in diffinitione. I. ē potest colligi ex tex. in l. si socius. ff. de fur. contrariū dicitur, & est ratio, quia cum creditor

exce-

dedit, subtraxerit. [a]

¶ Nō solū principalis furtū committit, sed ēt opē p̄stās furti tenetur. Et qui per lasciuiam, nō ut furtum fiat furto præstat opem, non obligatur furti Are.

¶ Interdum † quoq; † furti tenetur [b] qui ipse furtū non facit: qualis est is, cuius ope & cōsilio furtum factum est. In quo numero est qui tibi nummos excussit, vt alius eos raperet: aut tibi obstiterit, vt alius [c] rem tuam exciperet: aut oues tuas uel boues fugauerit vt alius eas acciperet. Et hoc ueteres scripserunt de eo, qui panno rubro fugauit armētum. Sed si quid eorum per lasciuiā, [d] & non data opera, vt furtū admitteretur, factū est, in factū [e] actio dari dēt. At ubi [f] ope Meuij Titius furtū fecerit, ambo furti tenētur. Ope † & consilio ei' quoque furtū admitti uidetur, qui scalas forte fenestris supponit, [g] aut ipsas fenestras uel ostiū effringit, vt alius furtū faceret: quiue ferramēta ad effringendum, aut scalas, vt fenestris supponerentur, commodauerit, sciens cuius rei gratia commodauerit. Certe qui nullam opem ad furtū faciendū adhibuit, sed tantum cōsilium dedit, atq; hortatus est ad furtum faciendum; non tenetur [h] furti.

excepto vsu pignus possideat. l. serui nomine, & ibi Bart. ff. de vsuc. ergo debitor subtrahendo furtum cōmittit, tum respectu passionis, vt supra eo. §. j. tū respectu iuris & cautionis, quā habet creditor in incūbēdo pignori, quia sua īterest. l. itaque. §. j. ff. e. & hęc actio datī ei, cuius īterest. l. manifesti. in princ. cum ibi no. C. eodem.]

a ¶ Subtraxerit. Sed hæc res non efficitur furtiua, vt ff. de vsuca. sequitur. §. si rem & ff. pro empto. si rem. Vnde dic, ꝙ qñq; est res furtiua, & fit furtū, & nascitī actio furti, vt fere in toto hoc tit. & ff. eod. & C. eo. Interdum nullū eorum est: vt si re mea vtar. Interdū furtū fit & res furtiua, sed actio furti non nascitur, vt infra eo. §. ij. q. Interdum furtum fit, & actio nāscit, sed non sit res furtiua, ut hic dicitur.

† alias non est quoq;.

† De materia huius. §. uide in c. qui cum fure. iūcta glo. extra de fur.

Fur, furtiua res & conditio furti. qñq; separantur.

¶ Similiter est glo in l. seqtur. §. si iē ff. de vsucap.

¶ Interdu furti. Casus figuratio clara est, & rō ēt decidendi, cum tota pēdeat ex animo, volūtate, & affectu furandi. Cætera dic vt per Ang. hic.]

b ¶ Interdum Furti tenet. Non manifesti, licet etiā deprehendatur, vt ff. eodem. l. is qui.

c ¶ Alius. Facit ad hoc. ff. ad l. Aquil. si seruus seruum. §. si quis de manu mihi, & ff. eo. l. furti § pe. & l. q. seruo.

d ¶ Per lasciuiam. i. stultitiam.

* ¶ Lasciuia quid sit, declarat eleganter Bud. in Anno. ad Pande. l. ex conducto. §. sed & si labes. de loc. & condu.] SYL.

e ¶ In factū. i. utilis legis Aquilię, si corpora lęsa sint: alioqn subsi diaria, vt infra ad. l. aql. § ti. & § pe.

† Concor. cū hoc. §. c. si culpa. iuncta. glo. super verb. tulisti. extra de iniu. & dā. dat.

f ¶ At vbi. Aduersaī ꝑxi. dicto, vbi dixit dari in factum.

g ¶ Supponit No. hic dari cōsiliū solo facto: alias dī consilium hoīs intentio vel ꝓpositum; vt ff. eo. si quid fur. §. j. Item dī cōsilium quod alijdatur bonum vel malum, vt ff. eo. in furti. §. pe. in fi. Item consilium dicitur, quod capitur a multis, vt C. de le. & consti. l. humanum.

Consilium sumitur multipliciter.

* ¶ An & quando quis teneī ex consilio, & quis dicatur consilium ponere, tradit late Dec. in l. consilij. ff. de regul. iur.) SYL.

h ¶ Non teneī furti. Cū alias eēt facturus furtū ēt sine consilio huius, alias. i. si non erat alias facturus, teneī vterq; ff. de fur. qui seruo. & de verb.

fig.l. sępe. (j) Aliud vr̃ in actione serui corrupti, vbi tenet̃ ẽt si alias ẽ & factu rus, nec enim oporret laudãdo augeri maliti ã, vt infra ad l. Aquil. §. cæterũ. & infra de act. §. in quadruplũ, & ff. de ser. corru. l. j §. persuadere. Sed q̃ est rõ? R̃n. quia hic agit de delicto secuto post persuasionẽ, nõ autẽ ex ipsa persuasione: & ideo distiguit an erat alias facturus uel non: sed in alijs casib. ex ipsa persuasione agit̃ quie quid postea sequat̃, vt s̃. eo. §. vnde illud. dummodo non ex interuallo nimio sequat̃, † vt ff. de ser. corr. l. ĩ hoc. & l. Nerati⁹. Item est cõtra. j̃. d̃ iniu. §. nõ solum. Sed ibi non erat alias facturus & fecit.

vt hic dr̃: & vbi furtũ, videbat̃ esse debere actio furti: sicuti vbi est obligõ, est actio. contrariũ d r̃, & ratio est non infamia oriens ex actione furti, vt ali qui dicunt, sed quia non interest patris vel domini habet̃ actionem, vt §. sequ quia effectualiter ageret cõtra se. Hinc est, q̃ si filius habet peculiũ, vt dicitur in glo filius tenet̃, quia põt interesse habere actionẽ No. colligo vt p Ang.]

¶ Filius & seruus surripiendo pri uel dño furtũ cõmittũt, & res efficit̃ furtiua, licet actio furti non nascat̃: qui tũ opem vel consilium dederit, tenet̃ furti. Aret.

¶ Ii, qui in parẽtum vel dominorum ptã te sunt, si rem eis surripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtiuam causam cadit, (nec ob id[a] ab ullo vsucapi põt, antequã in domini potestatem reuertatur) sed furti actio non nascitur: [b]quia nec ex alia ulla causa potest inter eos actio nasci. Si vero ope & cõsilio alterius furtum factum fuerit, quia utiq; furtum cõmittitur, conuenienter ille furti tenetur, quia verum est ope & consilio eius furtum factum esse.

¶ Actio furti cõpetit illi, cui⁹ ĩterest furtũ factũ nõ esse Ang.

¶ Furti autẽ actio ei cõpetit, cui⁹ interest[c] rem saluam esse licet dominus nõ sit. Itaq; nec domino aliter competit, q̃ si eius intersit rẽ nõ perire. Vnde cõstat creditorem de pignore surrepto furti actiõe agere posse, etiam si idoneum debitorem habeat quia expedit ei pignori potius incumbere, quam in personam agere: adeo quidẽ, ut quamuis ipse debitor eam rem surripuerit, nihilominus creditori

† Hoc dictum glo. ap. probat Dec. in l. pacta nouissima. nu. x. C. de pact.

SYL.

a ¶ Nec ob id. Quod uerum est. s. rẽ furtiuam nõ posse vsucapi, nisi fuerit lis ęstimata, uel dominus vendiderit furi, † vt ff. eo. l quam uis. in fi. titu li. Accur.

b ¶ Nõ nascitur. Nisi sit filius habens castrense peculiũ uel quasi castrense: vbi filius tenetur patri, & pater filio. Idẽ de uxore, quod hic de filio dicitur, vt ff. e. si quis vxori. in prin. & in §. j.

† Idẽ si redeat ĩ domini ptãtem: de quo dic vt p Ang. ĩ §. aliquando sup. eo.

* ¶ Circa istã gl. uidendus est Alex. in l. nõ solũ §. Proculus. ff. de ĩiu. quomodo aũt cognosci possit, q̃ alias facturus nõ fuisset, docet Ang. in l. j. ff. de eo per quẽ fac. er. & alie ibi supra.]

ADDITIO. (j) Dic ut per Bart. in l. non solum. §. si ex mandato ff. de in iu. aduertas tñ quod isto casu concedendum est, quod tenetur de dolo, vt l. quod si cum scires. ff. de dolo Ang.

¶ Ijqui. Casus figuratio literalis sit. dubitãdi enim rõ erat, quia cõtrectabat̃ res aliena ĩuito domino, iõ furtũ,

¶ Hoc declara nisi furtũ sit graue, q̃a filij possunt puniri de furto: quod dr̃ secundum qualitatem personarum arbitrio iudicis. l. respiciendum. §. furta. ff. de pęn. & ibi doc.]

SYL.

c ¶ Furti autem. Cuius interest. ẽt modice, vt ĩfra tit. j. §. fi. & ff. vi bonorum raptor. l. ij §. & generaliter. sẽ oportet, q̃ intersit ex iusta causa & p̃babili, nã si est malefidei possessor, vr̃

Furti agit cuius interest.

huius

huius rei fur, furti non aget, vt ff. eo. l. itaq;. circa prin. & l. cũ quis emit. §. is autem. sed si bonũ initium habuerit, vt quia sibi cõmodaui vel locaui, habet actionem furti. Et hic est casus, in

Fur furti qñq; agit.

dictione furtiua dicit, hic autem de actione furti.

g ¶ Idẽ est, vt furti actio competat domino, & facit ad hunc. §. ff. de con di. sine causa. l. si fullo.

quo fur fur ti agere pót. vt ff. eo. qui vas. §. si ego tibi.

a ¶ Competat. Contra debitorẽ q furripuit.

b ¶ Actio furti. Res tamen non sit furtiua, vt dixi supra e. §. aliquãdo.

c ¶ Item si fullo. Fullo & sarcinator qui sint, dic vt supra mãda. §. si.

d ¶ Constituta.

ADDIT. Supple in pecunia numerata: alias autem nõ esset locatio, vt l. j. §. sigs ser. uum. ff. depositi.

e ¶ Sed & bonę. facit ff. eodem. lege itaque.

f ¶ Possint. Immo uidetur, ꝙ semꝑ dominus debeat furem conuenire, vt ff. loca. & cõdu. l. cum in plures. §. vestimenta. Sed ibi de actione in rem vel con

competat a actio furti. b

¶ Ille, qui tenet ex locato ĩ aliqua re, si surripiat, habet furti actionem. Idem in bonę fidei emptore. h. d. Aret.

¶ Itẽ si fullo c poliẽda curãda ve, aut sarcinator sarcienda vestimenta mercede certa constituta d acceperit, eaque furto amiserit, ipse furti habet actionem, nõ dominus, quia domini nihil interest eam rem non perire, cum iudicio locati a fullone aut sarcinatore rẽ suã ꝑsequi possit.

¶ Sed & e bonę fidei emptori surrepta re, quam emerit, quã uis dominus non sit, oĩno competit actio furti, quemadmodũ & creditori.

¶ Fullõi vero & sarcinatori non aliter furti actionem competere placuit, quam si soluendo fuerint, hoc ẽ, si domino rei æstimationem soluere possint. f Nam si soluendo non sint,

tunc quia ab eis suũ dñs consequi non possit, ipsi dño furti cõpetit actio: quia hoc casu ipsius ĩterest rẽ saluã esse. Idem est, g & si in parte soluẽdo fuerit fullo aut sarcinator.

¶ Si res cõmodata fuerit cõmodatario surrepta, dominus habet electionem, vtrũ velit agere contra furẽ actione furti, an contra commodatarium commodati: & vno electo sciet alius liberatur se cus si fuerit ignorans vel dubitans. Aret.

¶ Quę de fullone & sarcinatore dixim⁹, eadẽ & ad eum, cui commodata res est, transferẽda ueteres existimabant. Nã ut ille fullo mercedem accipiendo custodiã præstat, ita is quoque, qui commodatum vtendi causa accepit, similiter necesse habet custodiam prȩstare. Sed nostra prouidentia ẽt hoc in nostris decisioni-

¶ Quę de fullone. Casus. Literaliter potius est figurandus: tamẽ ꝑ rõne dubitã di põt adduci qđ hr in ꝑcedẽtibus. ꝗ creditori & vsufructuario daẽ actio furti: vsi & cõmodatario eadẽ rõe videbaẽ dãda. cui⁹ cõtrariũ dr ea rõe, quia cõmodatarius nullum hẽt ius in re: illi vero habẽt: & si repliceẽ fullo nullũ habet ius in re, & tamen ei competit: respõdetur, ꝗ iõ hic cõtrarium dicit, quia cõmodati con tractus fit tã tum gratia commodatarij: fullonis aũt contractus fit gratia utriusq;: iõ simpliciter subuenitur. ita respõdet Bart. in l. fina. C. de furtis. §. j. Nota, collige vt hic per

SYL.

p Ang. &spāliter no. ꝙ e
ffgēs unum ius nō vr re nunciare alteri, quod ignotat, vel de quo dubitat, quod nō est alibi.)
a ¶ Quę de fullone. De cisionibus. vt C de fur. & ser. cor. l. fi. §. tales ita que.
b ¶ Ad alteram. Vnde actio furti h casu non est ābulatoria.
* ADDI. Et de dictione penitus vide ultra i. stū tex. l. fin. C. de noua. Ang.
c ¶ Ipsi. s. cōmodatori.
Onus sentiēs habeat lucrū. d ¶ Habere actionē. Et pęnam exactā domino restituere ñ cogit, qa vbi periculū, ibi cōmodū, vt C. de fur. l. fi. §. sȝ cū.
e ¶ Peruenit. Agendo contra cū actione commodati.
f ¶ Ab eo s. commodatario.
g ¶ Supposi tum. s. furē.
h ¶ Ei. s. cōmodatario.

bus[a] emēdauit: vt in volūtate dñi sit, siue cōmodati actionem aduersus eū, q rē cōmodatā accepit mouere desideret, siue furti aduersus eū, q rē surripuit, & alterutra earum electa, dñm nō posse ex pęnitētia ad alteram [b] uenire actionē: sed si quidem furem elegerit, illum, qui rē utēdā accepit, penitus liberari: sin aūt commodator ueniat aduersus eum, qui rem utēdā accepit, ipsi [c] quidē nullo mō cōpetere posse aduersus furem furti actionē. cum aūt, qui pro re cōmodata conuenitur, posse aduersus furem furti habere [d] actionē: ita tamen, si dominus sciens rem esse surreptā, aduersus eū, cui res cōmodata fuerit, peruenit [e] sin aūt nesciens & dubitans rem esse surreptam, apud eū cōmodati actionem instituerit, postea autē re cōperta uoluerit remittere quidē cōmodati actionē, ad furti aūt actionē peruenire: tunc quidem licentia ei cōceditur & aduersus furē uenire, obstaculo nullo ei opponēdo: qm̄ incertus constitutus mouit aduersus eū, q rē utēdā accepit, cōmodati actionē: nisi dño ab eo [f] satis factum fuerit: tūc. n. oīno furē a dño quidē furti actione libe rari, suppositū [g] aūt eē ei, [h] qui pro re sibi cōmodata dño satisfecit. cum manifestissimū [i] sit, ēt si ab initio dñs actionem cōmodati īstituerit, ignarus rē esse surreptam, postea aūt hoc ei cognito aduersus furem transierit, omnino liberari eū, qui rem cōmodatam acceperit, quemcunq; causæ exitū domin[9] aduersus furē habuerit. eadē definitione obtinēte, siue in parte, siue insolidū soluēdo sit is, q rē commodatam acceperit.

¶ Depositarius, qui tenetur de dolo non habet furti actionē, sed dñs. h. d. Aret.

¶ Sed is, apud quem res deposita est, custodiam nō præstat: sed tantum in eo obnoxius est, si quid ipse dolo [k] malo fe-

i ¶ Cū manifestissimū. Benedico, ꝙ eligendo unam repellit ab altera, si sciēs a prin. fuit.
¶ Sed is. Casus. Nō figurat, qa tradi tur illatio ex. §. furti aūt, cuius rō est, qa si dolo caret, ei nō interest, qa nīl de do lo tenet: si dolū commisit, nō dȝ ex suo dolo cōsequi actionē, ut dr in l. eum qui. §. is autem, ff. eo.) SYL.
K ¶ Dolo s. qui. mo. re contra. obli. §. pterea. & C. deposi. l. j. & l. pen. & l. fi. idem, quod hic, habemus. ff. e. eum qui. §. is autem.
¶ In sūma. SYL. Casus figuratio nō est necessaria, qa habet rō in tex. affectus. n. est q furtū facit, vt hic dr, & uisum est. s. in §. furtum aūt. & patet ex diffinitione, ibi fraudulosa. vbi ergo non est dolus

dolus aut fraus,non est furtum.]
a ¶ In summa. i. ut breuiter hunc tit.expediamus.
b ¶ Proximus pubertati a. x.anno & dimidio.s.vt s̃.dixim⁹ de inut. stip. §. furiosus. & facit ad hūc §.ff.e. l. ipuberē & ff ad silla.,l. excipiunt. & ff. de reg.iur.l. pupillus.
¶ Furti actio. Casus figuratio in declaratiōe terminorū nō requirit. No.summarium.]
c ¶ Vendicando. i.dominiū petēdo,si extet.
d ¶ Cōdicēdo. Idest in psonā agentis. §. de condōne furtiua,si cō sūmpta sit, & facit ad hūc §. ff. de cōd.fur. l. si pro fure. §. furti. & l. in condōne. & j. de act. §. sic itaq; & C. de furt. l. ancillæ.
¶ De ui bonorum rapt.
¶ Viso de furto sequit̃ de rapina, & consequenter, vt potes uidere supra tit. j.in princ.

† Nisi sia iter esset rē non esse furto a missam: veluti si in re deposi -- SYL. ta culpā pmisit et vel ptiū depositionis non quasi mercedē acceptisset.l. ij. § dicet. ff.ui bo. rap. & infra tit. j. §. fi. Cōdō furtiua. †Et sic ēt ideli ctis do- li capacitas supplet ætatem vt hic, & i c fi. iūc. gl. super ver.prudentia extra de despō impub. Conti nuatio Diuisio

erit. Qua d cā si res ei surrepta fuerit,qa restituendæ eius rei noīe depositi non tenet,nec ob id eius interest rē saluā esse, furti agere† non pōt sed furti actio domino competit.

¶ Impubes non tenet furti, nisi fuerit doli capax. Aret.

¶ In sūma.[a] sciēdū ē qsitū eē, an īpubes rē alienā amouendo furtum faciat. Et placuit, qa furtū ex affectu furandi consistit ita demum obligari eo crīe impuberē, si proximus [b]pubertati sit, & ob id intelligat se delinquere. †

¶ Actio furti est mere pęnalis: sed cōdō furtiua & rei vēdicatio cōpetūt,p re:et rei uēdicatio dat̃ cōtra possessorē,& condictio furtiua cōtra furē & eius hęredē.

h.d. Aret.

¶ Furti actio,siue dupli, siue quadrupli, tm̄ ad pęnę psecutionē ptinet. Nā ipsius rei psecutionē extrīsec⁹ hz dn̄s: q̃ aut uē dicādo,[c] aut cōdicēdo,[d] pōt auferre. Sed rei vēdicationē quidē aduersus possessorē ē: siue fur ipse possidet, siue alius quilibet: condō aūt aduersus furē ipsum hære demue eius, licet nō possideat, competit.

¶ De ui bono. rapt.

¶ Rapiōs p uim rē alterius tenet̃ furti, & ēt actione ui bon. rapt. q̄ dat̃ in quadruplum infra annū, postea uero in simplū & in quadruplo iest simplum.h.d. Aret.

QVI † res alienas [e] rapit, te

Vi res. ¶ Totus iste ti. diuidit̃ ī tres part. Primo, qꝫ raptor & fur inęqualiter puniunt̃. Secūdo, qñ quis rapit rem suā uel alienā putans esse suam. Tertio, quid sit sub iectū in hac actiōe, videlicet quid debet deducere actor. Secūda ibi (Quia tamen.) Tertia ibi (Sane in hac.)

¶ Qui res. Casus. Non figurat̃ in declaratiōe terminorū nisi literaliter, p sertim stante rōne posita in tex.ibi, Quis.n. magis. & ibi Riduculū.n. ē. sed loco eaius aduerte ad uersi.qua druplū.quia ibi est non modica difficultas pp illam aduersatiuam, sed extra pęnā. licet in multis libris sit dictio, & loco dictiōis, sed, quę vr̃ contrarium importare eius quod dicit̃ in tex. nisi exponatur pro &, dictio autē sicut,nō stet exemplificatiue sed demonstratiue: ut dicamus,quadruplum nō est totū pœna, vt est in furto,sed &c.& qui ui. ita intelligendo erit minor difficultas ī tex. uide tamē te x.in l.j. §.di xerit.de publica. qui uidetur ęquiparare, licet gl.ibi intelligat secundum tex. nostrum.

e ¶ Alienas. Large accipe, ut etiam si sint communes, idem sit quo ad socij partem, vt ff. de furt. l. si socius. Accursius.

SYL. † alias qui ui.

Furti.

Raptor qua actione tenet.

¶ Furti. Scilicet non manifesti est si deprehendaturr, secundum P quod falsum est: imo si deprehendatur, manifestus est, & in quadruplum pot conueniri, vt ff. de fur. si vendidero. §. eum raptor. (j) alias si non deprehendatur, non manifesti tenetur, qua actione si fuerit actu, tollitur ui bono. rapto nisi in id quod excedit. vt ff eo. l. j. Item in casu nec manifesti, nec non manifesti tenetur: vt si quis ex domo, in qua nemo erat, rapuerit, sed tamen hac actione ui bo. rap tenetur, secundum P. vt ff. de fur l. si qs de domo alias, ex domo. Sed hoc est falsum: quia ibi erat † actum furti non manifesti, † & ideo amplius cessat actio furti, & ideo datur hæc actio vi bon. rapto. quia excedit, & in id quod excedit, vt d. l. ff. eodem. l. j. & ff. de actio. & obli. l. quod seruum. §. fi.

† alias actio.

*

† Econtrario respondet gl. in §. ex maleficijs. in ver. quadruplo in eod. & in d. l. si quis de domo. quod. s. ille actu fuerat vi bon. rapt. & ideo sublata erat actio furti non manifesti.

Actio vi bon. rapt. est duplex.

nec quidem est furti: [a] (qs. n magis alienam rem inuito domino contrectat, quam qui ui rapit? ideoque recte dictum est eum improbum furem esse) sed tamen propriam actionem eius delicti nomine

Pretor introduxit, quæ appellatur, Vi bono. rapt. & est intra annum [c] quadrupli, [d] post annum simpli: quæ actio vtilis [e] est, etiam si quis unam rem licet minimam rapuerit. Quadruplum autem non totum pena est, † &

ADDIT. (j) Sed hoc est falsum, secundum Bat. in d. l. si vendidero. quia opus est ut acclametur. l. ij & l. si quis in seruitute ff de fur. Ang.

b ¶ Qui vi rapit. q. d. nullus, vt hic, & ff quod me. causa l. si eum exceptione. §. qui vim.

c ¶ Annum s. vtilem, vt C. eo. l. fi. & l. res. & C. de noxa. l. pe.

d ¶ Quadrupli. Nisi in casu quo agitur ad duplum tantum, vt C. de paga. l. Christianis, que est huic contra. Sed illud est speciale.

e ¶ Vtilis. i. efficax & directa. Vel dic quod directa competit, quando plures res raptæ sunt: sed vtilis, quando vnum tantum bonum raptum est. i. vna res rapta est. Et facit ad hoc quod pluralis oratio. s. raptorum, trahatur ad singularem ff. de condi. & de mon. l. falsa. §. vl. & ff. de nego. gest. l. iij. § negocia. ff. de per. hæc l. regulariter & l. licet.

SYL. ¶ Queri solet communiter super hoc quod dicitur in fi. cum videret ridiculum esset, quod ille, quod rapit, esset melioris conditionis, quam ille, qui se clam surripit. Contrarium videmus: maior. n. pena infligitur furibus quam raptoribus, cum in pena furti manifesti totum quadruplum sit pena, in pena autem raptoris solum triplum est pena. Ad hoc autem diuersimode respondetur. Quidam. n. concedunt, quod maior pœna furibus quam raptoribus per l. infligitur. & non sine causa: videlicet quia sepius fit furtum quam rapina: vnde necesse fuit homines a maleficio impunito facilius talia facinora perpetrent vt unius pœna sit metus multorum, vt C. ad l. Iul. repe. l. j. talis pena pro furto maior quam pro rapina introducta est. Alij aliter dicentes respondent, quod qui in vno grauatur, in alio debet releuari: vnde pena raptoris plus continet. Nam si criminaliter agitur contra eum, suspendi debet. Vocat. n lex raptores famosos latrones ff. de pen. l. capitalium. §. famosi. In furto autem non debet aliquis mortem pati, vt in auth. sed nouo iure. C. de ser. fug. propterea si conueniatur ciuiliter raptor, equum est vt ei minor pena infligatur quam furi. Dominus Guido literę adhęres dicit, quod qui in vno grauatur in alio debet reuelari, vt ff. de iureiu. l. eum qui Raptor. n. in hoc releuatur, quia si cum rapina deprehendatur, tenetur solummodo ad triplum, sed grauatur in hoc, quia non habet remedium aliquod si non deprehendatur cum furto, quia semper tenetur ad triplum: sed fur in hoc releuatur, quod si non deprehendatur cum furto, antequam deueniat ad locum destinatum, non tenetur nisi in duplum, & ideo in alio grauatur quod si deprehendatur cum furto, teneatur ad quadruplum Et si dicat quis, qualiter pot raptor non deprehendi? Hanc questionem habes sufficienter solutam in gl. signata in isto eodem. Super illis ueibis, Siue comprehendatur, siue non. Alij ad hoc aliter respondent dicentes, quod nunquam est melioris conditionis raptor quam fur, eo quod semper potest actio furti conueniri, vt ff. de fur. l. si vendidero.

† alias sed alias desunt ista uerba, & extra penam rei persecutio est.

dero. §. cum raptor. Sed hic notādū, q̃ si fur furti manifesti acti. conueniat: in quadruplum cōdemnatur. Raptor quoq; in quadruplum per ac. ui bon. rapto. cōdemnatur, & similiter per actio. furti manifesti punitur conuictus: & ita adhuc restat optimum q̃ plus uenit ĩ actio. furti, q̃ in act. ui bon. rapt.

extra pęnā [a] rei persecutio est, sicut ĩ actione furti manifesti diximus: [b] sed in quadruplo inest rei persecutio: vt pœna tripli sit, siue cōprehendatur. [c] raptor in ipso delicto, siue n. Ridiculū [d] enim † est leuioris condōnis esse eũ, qui vi rapit, q̃ qui clam [e] amouet.

a ¶ Extra pœnam Repete, non. ut sit sensus, q̃ rei persecutio non est extra pęnā, sed in quadruplo &c.

† alias esset.

b ¶ Diximus, vt supra ti. j. in fi.

c ¶ Comprehēdatur raptor. Sed quo modo potest raptor non deprehendi, cũ dicatur eripere quasi de manu au ferre, vt ff. ne quis eũ qui in ius. l. iiij. §. j. Respon. distingue animũ auferentis: vt si erat animus ei palam & quasi per uim auferendi, licet ibi neminē inueniat, tamē est raptor. Sed fur est, qui habet animum ut faciat clam, licet interdum deprehendatur, ex qua deprehensione efficiatur manifestus, vt supra ti j. §. primo versi. furtum au tem vel a furuo.

Raptor & fur distinguunt.

ADDITIO. Vult dicere gl. q̃ manifestus semp er tenetur vi bon. rapt. sed non manifestus ita demum. si habuit animum &c. Ang.

d ¶ Ridiculum Bene dixi, siue non. ridiculum enim &c.

e ¶ Qui clam. id est fur nec manifestus. Nam raptor tenetur in quadruplum, hic autem, scilicet fur nō manifestus, in duplum tantum, uel triplum cum re. sed qui palam furatur certum est in plus teneri quam raptorem, cum in quintuplum cum re teneatur. Accursius.

Raptor in minus tenetur quā fur manifestus

SYL. * ¶ Argutam differentię rationē affert Alcia. in l. Marcellus. ff. de verbo. signi fi. quia ex furto potuit maius dānum inferri domino, quippe qui nisi furem deprehendisset, nesciuisset ad uersus quem ius suum persequeretur: raptor autem dominum latere nō potest, & idem leuius punitur.]

¶ Actio vi bonorū raptorum competit pro uiolentia dolo commissa: secus si rē suam bona fide rapuit: tamen raptor, si dominus est, cadit a dominio suo: si uero non est dominus, tenetur ad eandem; siue res fuerit mobilis, siue immobilis. Aret.

ADDIT. Et est ratio diuersitatis secundū Angel. quia raptor se exponit morti: & ideo eum incurrat maius periculũ in persona, leuius punitur in pęna pecuniaria, argumen. l. quid ergo. § pęna grauior. ff. de infa. Vel dic, quod ex rapina iducitur crimen publicum, & in hoc grauat, qa a quolibet de populo potest accusari, ideo in alio alleuiatur, arg. l. eũ qui. in princ. ff. de iureiur. Quare aũtĩ uĩ bon. rapt. prætor eandem pęnã in manifesto & non manifesto ĩposuerit, cum lex. xij. tab. & ipse prætor in furto diuersā imposuerit, dic esse rationem propter eundem animum rapiendi, qui semper requiritur.

¶ Quia tam. Casus figuratio facilis est: ratio. n. dubitandi erat, qa cũ maleficia ex affectu distinguanĩ, vbi dolus malus & anim' rapiēdi nō adest, cessare debet dispositio. l. declarãtis & puniẽtis raptorē. qui ergo nō ut alterius rem rapiat, sed ut suam recuperet, rem propriam rapit, vi bo. raptorum teneri debere non uidebatur. Cuius contrarium dicitur, nō q̃ ui bon. rapt. teneatur, sed q̃ amittat rē, & incidat in pęnas de quibus in tex. ratio assignat in tex ibi, sed ne dũ talia ex cogitantur &c. nō. n. decet. l. prębere materiam scãdalis & rapinis, vt ergo remoueatur inconueniens, quod seq posset, qñ uiolenter propria auctorita te qs rē, suā acciperet, statutũ ē, ut me dio iudice rem suam recuperet agēdo, SYL.

lo, alias incidat in pœnas prędictas] a ¶ Quia tamen. Illud, quia, videť, su per tuum. Vel pone quia, pro sed. Alij ita tamen. & tunc est planior. b ¶ Absolui. s. ab actione vi bonorũ rapt. iudicis sñia, vt quidã dicũt: vel ipso iure, secundũ Azo. † argu. ff. de publ. & vec. l. commissa. §. fi. c ¶ Sed nec ptamẽ, sedm quosdam: uel po ne proprie. d ¶ Inueniatur via. Sic supra ti. j. §. vnde illud. e ¶ Constõ nibus, vt C. vnde ui. si quis in tãtã. & in alijs se quẽtibus vsque in finẽ tituli: sʒ hic prosequitur tm tenorem illius. l. si qs in tantã. sup qua materia longum esset hic dicere, cum plures quæstiones sibi no- tentur super prędicta. l. f ¶ †Cadere. repete, prospectnm est. & ẽ: ibi pręstare. nec est necesse pone re, cogitur, vel debet, quæ verba nõ in ueniẽs in libris emendatis. g ¶ Res soli. proprie: quandoque tamen improprie, vt C de actio. emp. l. ij. Sed rei mobilis dicitur occupatio, licet etiam quãdoque immobilia di cantur occupari, vt C. de rei vendica tio. l. domum.

† alias ita tñ cõpeuı &c. quę lectio pbabilior est. †Et utraq; ppositio est uera ſ prima si fuerit in iudicio deducta irẽ secũda, si nõ fuerit deducta in iudicio, vt perdo.

† Hæc glo. non est Acc.

¶ † Quia tamen[a] ita competit hæc actio, si dolo malo qs rapuerit. Nã qui aliquo errore ductus rẽ suã esse existimans, & imprudens iuris, eo animo rapuerit, quasi domino liceat ẽt per vim rem suã auferre, a possessori bus absolui [b] debet Cui. s. conueniẽs est nec furti teneri eũ, qui eodem hoc animo rapuit. Sed [c] nedum talia excogitantur, inueniatur [d] uia, per quam raptores impune suam exerceant auaritiam, me lius diualibus cõsti tutionibus [e] hac parte prospectum est, vt nemini liceat ui rapere, uel rem mobilẽ, uel se mouẽtem, licet suam eãdẽ rem existimet: sed si quis contra statuta principum fecerit, rei qui dẽ suæ dominio cadere: [f] sin aũt aliena res sit, post restõnem eius ẽt ęstimationẽ eiusdem rei præstare. Quod nõ solũ in mobilibus rebus, q̃ rapi possunt, cõstitutiones obtinere con suerunt, sed ẽt in inuasionib[9], quę circa res soli [g] fiunt: ut ex hac causa ab oĩ rapina homines absti neant.

¶ Actio ui bonorũ raptorũ non solũ cõpetit illi, qui dominiũ hẽt in re, sed ẽt illi, qui hẽt aliquod ius: & istud ius æstimatur. Aret.

¶ Sane in hac actio ne [h] non utique † ex pectatur rem in bonis [i] actoris esse: nã siue in bonis sit, si de uerb. sign l. bonorum appellatio. Vel si etiam bona fide possideantur, idem est.

¶ Sane in hac actio. Casus. Dubitationẽ faciebat principiũ huius tituli, dum diciť, Qui res alienas rapit. vide batur enim exigi in pęnalibus, vt ver ba. l. in potiori significatu intelligerẽ tur, ita qđ si res rapta nõ erat mea ppria & de bonis meis, nõ competeret mihi actio bono. rapto. Cuius cõtra rium diciť: quia hæc actio non dať respectu dominij, sed respectu inter esse, vt actio furti. Icirco omnibus, quorum interest, competit & dať a l non ad rẽ, sed ad ius quod in re il la rapta cõpetebat, vt dr in tex.] h ¶ Sane in hac actione, s. ui bonorũ raptorum. i ¶ In bõis idest ĩ dominio, vt ff. de acquir. rer. domi. l. rem in bon. & l. statuas. & ff.

STL. † alias spectať. Rẽ eẽ in bõis & ex bõis differũt.

* ADDITIO. Quid sit in bonis, Vlp. In titulis tit. j. elegantissime docet his verbis. In bõis im alicuius ser uus est, velut hoc modo. Si ciuis R. a ciue Ro. seruũ emerit, isque traditus ei sit, neque tamẽ mãcipatus ei, neq; in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit, nam quandiu horum quid

fiat

fiat, is seruus in bonis quidem emptoris est, ex iure quiritum autem venditoris est.

a ¶ Ex bonis sit Vt si aliquod ius habeat, vt statim per exempla probat.

b ¶ Hęc actio. s. vi bonorū raptorum.

c ¶ Deposita. Promissa custodia a depositario, vt supra ti. j. §. antepen. Vel etiā promisit culpā, vt sequit. Vel ēt si pretiū acceperit depositionis, non tamen quasi mercedē, tenet, vt ff. eod. l. ij §. dicet aliqs, alioquin esset locatio, vt s. mand. §. fin.

ADDIT. Dic vt habetur ī l. naturalis. §. ij. ff. de pscri. ver. & facit. l. j. & si quis seruū. ff. deposi. Ang.

ue non, si tamen ex bonis[a] sit, locū hęc actio[b] habebit. Quare siue locata, siue cōmodata, siue etiā pignorata, siue deposita[c] sit res apud Titiū, sic vt ītersit eius eā rem per vim non auferri (veluti si ī deposita re culpā quoque promisit) (siue bona fide possideat, siue vsumfructū quis habeat in ea, vel qd aliud iuris, vt ītersit eius nō rapi, dicēdū est ei cōpetere hanc actionē: non vt dnium[d] accipiat, sed illud solū, qđ ex bonis eius, q rapinam passus est, idest qđ ex substātia eius ablatum esse pponat.

d ¶ Dominium idest dominij æstimationem, vt ff. quod met. cau. l. si mulier §. qui possessionem. & ff. vti pos. l. pen. §. fina.

e ¶ Hanc actionem. facit. ff. vi bon. rapt. l. ij. §. & generaliter.

¶ De lege Aquilia. ¶ Post maleficiū rapinę sequit de damno, quod per legē Aquiliam punitur. Accur.

Damni. ¶ Totus iste titu. diuidit in duas partes. & primo tractat de primo capite legis Aq. scđo tractat de tertio capite. Secūda ibi (Capite tertio.) Itē primo sub diuidit qa primo ponit verba primi capitis legis Aql. Secūdo illa interpretaf. Secunda ibi (Quod autem non.) Item secunda prin. subdiuidit in duas partes: nam primo ponit verba, secundo interpretaf. Secunda ibi (Itaq; sigs.)

Et gnāliter dicendū est, ex quibus causis furti actio cōpetit in re clā facta, ex eisdē causis oēs hēre hanc actionem.[e]

De lege Aquilia.

¶ Qui occidit seruum alienam, vel pecudem alienam, tenet ex primo capite legis Aquiliæ, ad eorū æstimationē, quāti plurimi fuerint ab anno retro. Et pecudis appellatione cōtinētur animalia domestica, quę gregatim pascuntur.

Damni iniuriæ actio[f] cōstituitur p. l. Aquiliam:

¶ Damni iniuriæ. Casus. Litera liter est figurandus, quia text. primo ponit verba primi capitis. l. Aqlię. secūdo, quia poterat esse dubitatio ppter verbum quadrupedē exponit de quibus quadrupedib. intellexerit: & dicit intellexisse de ijs q̄ gregatim pascunt, & exēplificat. No. colligit hic Angel. Aret. SYL.

f ¶ Damni iniuriæ actio, idest actio legis Aquilię, quæ cōpetit pro damno dato. i. destructione alicuius rei facta (i). nam sic dicit damnum diminutio patrimonij, vt ff. de dam infec. l. iij. si autem rem alterius surriperes, licet videaris damnū inferre, tamen non infers tale, qꝛ per hunc tit. tenearis, sed actione furti, vt ff. eo. l. si seruus seruum. §. si oliuam. & §. idem & in sylua.

ADDITIO. (i) No. differentiam inter actionē furti vel bo. rap. & hāc: quia actio furti vel bono. rapt. compe tit, quando rem meam tecū asportas: secus quando occidis vel destruis, qa tunc competit hęc actio: licet vtroq; modo

tunccompetit hęc actio : licet vtroq; modo sit damnum, & sic diminutio patrimonij:quod bene no. Ang.

a ¶ Primo capite habebat.n. hęc tria capita siue capitula:& de primo capite dr̄ hic. Secūdum autē non est in vsu. De tertio dr̄ j. e. §. caput scd̄m & §. capite tertio. & ff. eo. l. ij. Acc.

b ¶ Iniuria i. nō iure, vt infra eod. §. iniuria.

c ¶ Occiderit. no. occiderit. nam si alio mō lęserit, ex tertio capite agiī, vt infra eo. §. capite tertio.

d ¶ In eo anno. s. prçterito.

e ¶ Plurimi. Habita ęstimatione non ex affectione singulorum, sed communi ęstimatione, vt ff. eo. si seruum meum.

f ¶ Domino, vt ff. eo. item Mela. §. legis. vel quasi domino, vt fructuatio, vel alij, qui habet ius in re, vt ff. eod. item Mela. § fi. & l. seq.

g ¶ Gregatim pascunī. Facit. ff. de le. iij. legatis seruis. §. pecoribus.

stabulantium, siue qui simul in stabulo includebantur:quod raro fit in animalibus diuersi pastus.

a ¶ Iniuria autem. Casus. In declaratione terminorū nō ponit nisi literaliter: tñ potes dicere rōnē dubitādi eē q̄a verbū, iniuria, aliter accipi solet. l. j. in princi. ff. de iniur. Rō aūt decidēdi colligitur ex eadē. l. vbi hr̄, q̄ verbū, iniuria, quātū attinet ad legē Aquiliā, diuerso mō intelligitur, quā regulariter intelligaī, & sic ex eadem. l. vtranque rōnē potes sumere. & no. q̄ sola culpa spectatur, vt quis teneaī l. Aquilia, & quod supra culpā est, veluti dolus.]

SYL.

cuius primo capite[a] cautū est, vt si q̄s alienū hoīem, alienāue quadrupedē, q̄ pecudū numero sit, iniuria[b] occiderit, [c]quāti ea res in eo anno[d] plurimi[e] fuerit, tātū dn̄o [f]dare dānet. Qd̄ aūt nō p̄cise de quadrupede, sed de ea tātū q̄ pecudū numero est, cauet, eo ptinet, vt neq; de feris bestijs, neq; de canibus cautū esse intelligamus: sed de ijs tm̄, q̄ gregatim proprie pasci dicuntur: quales sunt eq̄, muli, asini, oues, boues, capræ. De suib. quoque idē placuit, nā & sues pecudū appllō ne cōtinētur: quia & hi gregatim [g] pascūtur. Sic deniq; & Homerus ī Odyssea ait, sicut Aelius Martianus in suis† Institutionibus refert, [h] †

κλαγγῇ δ' ἄσπετα ὦρτο συῶν αὐλιζομενάων.

¶ Quo ad legē Aq̄liā iniuria dr̄ occidisse, q̄ dolū vel culpā cōmisit occidendo, qm̄ in actione legis Aq̄liæ venit leuissima culpa. Casus vero occidētē excusat.

¶ Iniuria[i] autem occidere intelligiī, qui nullo iure occidit. Itaque qui latronē[k]

† alias cōstitutionib.

*

† alias Alc. li. Preter. ij. tit. de le. iij. q̄ hunc locum aliter legēdum esse existimat.

Greci expositio.

h ¶ Refert. Illud carmen grecum ex Odyssea Homeri depromptu. s. Clangi daspetos ortos syō aulizomenaon. latine exponiī per hęc verba : Grūnitus autem ingens excitabaī suum stabulātium. Clangi enim est grūnitus. daspetos i. aūt ingens. Est enim ibi vna collisio vocaliū, in qua hęc particula, autem, includiī. ortos. excitabaī. syon. i. suum siue porcorum. aulizomenaō. i.

i ¶ Iniuria. facit. ff. eo. sed & si quem cunque. §. iniuriam.

ADDITIO. Ex quo textu no. differentiam inter hanc actionē, & actionem iniuriarū, quia in illa non sufficit culpa, sed requiritur contumelia & dolus. Est & alia differētia, quia in hac agitur ad damnum : sed in actione iniuriarum agitur ad vindictam, & sapit instar causę criminalis, vt ff. de iniur. l. pretor edixit. §. j.

K ¶ Latronem. Scilicet diurnum, vt tamen clamet & ille se defendat: sed furem nocturnum etiam si se non defendat, vt hic subijcit, & ff. eodem. l. iiij. Accur.

Fur nocturnus occidi pōt, sed nō diurnus.

¶ Pro resolutione huius. q. quā ego late

SYL.

insidiatorem occiderit, nõ tenetᷣ: vtiq; si aliter periculũ effugere non põt. Ac ne is quidẽ hac lege tenetᷣ, qui casu occiditᷣ: si mõ culpa eius nulla inueniatᷣ, nã alioquin[a] † nõ [b] minꝰ ex dolo quã ex culpa q́sq; hac. l. tenetᷣ. Itaq; si quis dum iaculis ludit, vel exercitatur, transeũtem seruum tuum traiecerit, distinguitur.[c] Nã si id a milite ĩ eo cãpo, vbi solitũ est exercitari, admissũ est, nulla[d] culpa eiꝰ intelligitᷣ. Si alius tale quid † admisit, culpæ reus[e] est. Idẽ iuris est de milite, si in alio loco, quam qui ad exercitandũ militibus destinatus ẽ, id admiserit.

¶ Ex qualitate loci iudicatur dãnũ datum dolo vł culpa ĩ cidenti. h. d. Vel sic: In putante dr̃ adesse culpa, quãdo diligẽtia potuit prouidere, & non fecit.

¶ Item si putator[f] ex arbore deiecto ramo seruum tuũ trãseũtem occiderit, si prope viã publicam aut vicinalem id factũ est, neq; † proclamauit, vt casus euitari posset, culpę reus ẽ, sed proclamauit, nec ille curauit ꝑcauere, extra culpã est putator. Aeq; extra culpã esse ĩtelligitᷣ, si seorsũ a via forte vel in medio fundo cędebat, licet nõ proclamauit:[g] q a in eo

late examinaui in l. vt vim. ff. de iust. & iu. in gl. dicas, ꝙ qñ queritur ne ꝓ defensione rerum liceat hominẽ occidere, ꝙ non licet, cum non reperiatur hoc permissum, alio nõ concurrẽte: sed quando ego video res meas exportari, tunc si in defẽsione rerum incido in periculũ, q a fur vult se defendetᷣ gladio vel offendere, tunc nõ ꝓꝑ periculũ rerum, sed personæ offendere licet: & ideo bene in tex. nostro duo ponunᷣ, quæ hoc inferunt, scilicet latronẽ & insidiatorem: & ita teneas, quia hęc est veritas vt ibi ostendi, quãuis communis opi. doc. sit ꝙ pro defensione rerum sit licitum homicidium.

† alias non minus q̃ ex dolo ex culpa &c.

† alias admiserit.

a ¶ Alioquin. Si culpa interueniat.

b ¶ Non minus. i. non plus ex dolo q̃ ex culpa, cum etiam leuissima culpa in hanc actionem veniat, vt ff. eo. l. in l. ij. (j) Vel proprie lege, & converte literam, non minus &c. i. non minus ex culpa q̃ ex dolo. sic & alias. ff. de pact. l. iurisgen. §. pactorum. & C. de secun. nup. l. cum apertissime. & ff. de pign. Paulus §. domꝰ. & est figura † hyperbaton, secundum Ioan.

† alias hysterõ ꝓteron.

¶ Hęc gl. est contraria glo. in d. § pactorum. & in d. l. cũ aptissime. vbi dicit, ꝙ est hysteron proteron.

SYL.

ADDIT. (j) Pone exẽplũ secundum Ol. in leuissima, si Titius aggreditᷣ te: tu resistis, venit alius ad diuidẽdum vos, & tu resistẽdo volens percutere aggressorẽ, percussisti mediatorẽ, teneris, vt l. sciẽtiam. §. qui cũ aliter ff. eo. Ang.

c ¶ Distinguitᷣ. Virum commiserit dolo vel culpa, vel non.

d ¶ Nulla culpa. nisi data opera factum est, vt ff. eo. l. itẽ si obstetrix: in fi. & l. nã sicut.

e ¶ Reus est. Quia hoc nõ est ei deputatũ. arg. in Auth. vt ij qui ob. ha. se per. res mi. §. si vero tacuerit. coll. vj & ff. eo. l. idem iuris. in fi.

† alias clamauit.

¶ Itẽ si puta. Casus. Literaliter figuratur in tex. cuius ratio est manifesta, quia cum in l. Aquilia propter culpam qs teneatur, culpa est quod diligenter pręuideri potuit, & non est prouisum: aut tunc denunciatum est, cum periculum euitari non potest. quę fuit ratio Mutij, vt habetur in lege si putator. ff. eodem.]

SYL.

f ¶. Putator i. qui putat vites in arboribus positas, vt in quibusdam terris sunt: vel etiam ipsæ arbores: nam & arbores putantur.

Putator.

g ¶ Licet nõ proclamauit. Nisi forte dolo,

dolo, vt ff. eo. si putator,

¶ Preterea si medicus. Casus. Clarus est, & rō assignatur in tex Culpa enim facit quem teneri. l. Aquil. imperitia autē culpę annumeratur, & negligentia nō minus. Nota medicū, qui suscepit curationem, teneri etiā ad prosequēdā curationem. Item ꝙ non prosequēdo dr̄ in culpa. Item ꝙ imperitia culpa est: intellige hoc prę sertim ĩ ijs, qui profitentur se scire aliquid, qđ ignorant.]

† alias est.

† Concor. cū hoc tex. c. si culpa. cum glo sup ver. īperitia. extra de iniu.

a ¶ Preterea Imperitia. Facit. ff. de re. iu. l. īperitia. & ff. loc. si quis fundum. §. celsus. & §. si quis vitulos. & ff. de suspec. tut. l. tutor quoq; §. fin.

SYL. ¶ De hoc vide Fel. in c. tua nos. de homic. vbi ponit an & quando medicus teneatur de imperitia & ad quid teneatur.]

ADDITIO. In isto casu medicus nō tenetur de sica. quia illa lex requirit dolum, vt lege prima. C. de sica. iū cta. l. in l. ff. eodem titu. Et no. singulariter leges per gloss. allegatas. quia probant non tantum in literatis, sed in hominibus aliquod artificiū profitentibus, quia asserere videntur se esse peritos in illo ministerio. Et sic imperitia ascribitur culpę etiam vsq; ad capratum vel vitulorum custodē. Aret.

loco nulli extraneo ius fuerat versandi.

¶ Si medicus serui curationem reliquerit, aut imperite curauerit, lege Aquilia tenetur. Aret.

¶ Preterea si medicus, qui seruū tuum secuit, dereliquerit curationē eius, & ob id mortuus fuerit seru⁹, culpę re⁹ † erit. Imperitia[a] † quoque culpę annumeratur, veluti si medicus iō seruū tuū occiderit, qa male eū secuerit, aut perperam ei medicamētum dederit.

¶ Si mulus vel equus propter imperitiam vel imbecillitatem mulionis vel equitantis seruum alterius occiderit, tenetur mulio vel eqtans. l. Aquilia. h. d. Ang. Aret.

¶ Impetu quoq; mularum, quas mulio pp imperitiam retinere non potuit, si seruus tuus oppressus fuerit, culpę reus est mulio. Sed & si † propter infirmitatē[b] eas retinere non potuerit, cum alius firmior eas retinere potuisset, eq̄ culpa tenetur. Eadē placuerūt ď eo quoq;, q cū equo veheretur, [c] impetū eius aut pp infirmitatē, aut propter imperitiam suam retinere non potuerit.

¶ Actio legis Aquiliæ est pęnalis: quia æstimatur quāti plurimi valuerit ab anno retro: & iō nō trāsit contra hæredes. Ang. Aret.

¶ His autē verbis

¶ Impetu quoque. Casus & notabilia clara sunt, totū enim, quod tēdit ad culpā facit quē teneri. l. Aquilia: & sicut imperitus & sic imbecillis in doctrina est in culpa, profitendo eam artē quam ignorat: ita imbecillis mulio est in culpa, quia debuit præcogitare casum quē puidere potuit. SYL.

† alias per.

b ¶ Infirmitatem. Non enim debet infirmitatē suam in alterius lęsionē conuertere, vt ff. eo. idē iuris. Accur.

ADDIT. Dic hoc verum in infirmitate antiqua: nam secus si in itinere superuenerit infirmitas, qa nō tenetur cum non fuerit in culpa, vt l. si ex plagis. §. in cliuo. ff eo. Aret.

c ¶ Veheretur. Puta in rheda, vel vehiculo, vel etiam ipso equo.

ADDITIO. Intelligas tamen istum tex quando talia animalia dant dānum secundum naturam sui generis: si autem cōtra naturam suam, agitur actione in factum de pauperie, vt ff. si quadrupes paup. feci. dica. l. j. §. itaque Aretinus.

¶ His

legis, Quanti id [a] in eo anno plurimi fuerit. illa sn͞ia exprimitur, ut si qs hominē tuū, qui hodie claudus, aut mancus, aut luscus erit, occiderit qui in eo ā̄no ītegꝫ aut pretiosus fuerit, non tanti teneatur, quāti hodie erit, sed quāti in eo anno plurimi fuerit. Qua rōe creditū est pęnalem esse huius legis actionē, quia non solum tanti quisque obligatur, quantum damni dederit, sed aliquando lōge pluris. Iōq; constat in hæredem eam actionem non transire, [b] quę transitura fuisset, si ultra damnum nunquam lis ęstimaretur. [c]

¶ In actione legis Aquilię non solum venit æstimatio rei, sed etiā ęstimatio extra rem. h. d. Aret.

¶ Illud non ex verbis legis, sed ex interpretatiōe placuit, non solū perēpti corporis æstimationem habendā esse secūdū ea q̄ diximus, [d] sed eo amplius, quicqd pręterea perempto eo corpe dāni uobis illatum fuerit, ueluti si seruum tuū hęredē ab aliquo institutū antea quis occiderit, quam is iussu tuo hr̄ditatem † adierit: nam hæredita-

SYL. ¶ His aūt verb. Casus. Potest figurari ponēdo rōnem dubitandi ex verbis l. Aquiliæ, de qua in princ. qua cautū uidebat̄, vt quis dati dāni aut iniurię pęnas lueret, itaq; uidebat̄ occiso seruo vel quadrupede, ꝑ ad id teneretur tm̄ occidens, quod dāni datum esset. cuius contrarium decidit̄ non aliqua rōne, sed tm̄ volūtate statuentium extēdētiū verba l. Aqlię ex p̄sumpta mente: q̄ mens, vt dixi, non hēt rōnē nisi pęnam, vt j. §. sequ. in prin. q in pęnam induxerunt vt non solū damnū datū resarciret̄, sed ēt id restitueret̄, quod ualuisset res occisa eo anno: quę constitutio cū positiua sit, vt oēs aliæ pęnæ, nō habet in se specialē rōnem, & hoc est quod dixit tex. qua rōne creditum est pęnalem esse huius. l. actionem. No. collige vt per doct. hic.)

a ¶ Quanti id in eo anno. materialiter hæc uerba ponuntur, & habes eā s. eo. ti. in princ.

b ¶ Nō transire. Nisi ex damno locupletior factus esset, vt ff. eo. inde Neratius. §. hanc actionem.

c ¶ Aestimaretur. Opponit̄ de eo, q hodie plurimi fuerit quā olim, & occisus est ab aliquo. Nam nō v̄r in hoc casu esse pęnalis hæc actio, ergo videtur transire debere in hoc casu ad hęredes. Sed nō sequitur, licet enim reperiatur in hoc casu ꝙ nō sit pęnalis, tñ non est apta nata vt trāsire debeat, vt in hoc exemplo, aliquis non videt vel nō ridet actualiter, tñ est aptus uidere uel ridere naturaliter, vt arg. ff. de aqua quoti. & ęsti. l. j. §. quotidiana. & ff. de flu. l. j. §. itē fluminum.

¶ Preterea dici pōt, qd̄ nō transeat ad hæredes ex eo, qa est ex malefic. vt j. de perpe. & temp. act. §. non oēs autem.]

ADDIT. Et sic inspicimus ꝓpriā & primęuā naturā actionis, & scd̄m illam iudicamus, nō autē secūdum accidētalē. facit qd̄ no. gl. in l. si creditori. ff. de leg. j. quādo actio subrogat̄, & capit naturā alterius, intelligit̄ secundū naturam ordinariam & propriā & primæuam. quod nota.

† alias adiret.

¶ Illud non ex verbis legis. Casus. SYL. Ita figurari pōt prout exēplificatur in tex. dubitabat̄ tñ ex eo, quia in l. Aqlia tm̄ cauebat̄ dānum dantem teneri quāti plurimi homo uel animal occisum eo ā̄no fuerit, & in pęnis non v̄r facićda extēsio, reg. in pęnis, de reg. iur. cuius cōtrariū dicit, & facit Imperator, ꝙ nō ex verbis, sed interpretatione l. introductum est hoc ex eo qa cū damnum resarciendū sit, non pōt dici non esse illatum dānū extra rem ēt, secundum decisionem huius tex.]

d ¶ Diximus. per totum. hunc tit.

a ¶ Nā hęreditatis. in lege enim Aq lia damnum cōsequimur: & amisisset dicimur quod aut cōsequi potuim⁹, aut erogare cogimur, vt ff. eo. l. proinde si seruum occidisti. & l. seruū meū. rapto. l. j §. j. sed peracto vno aget reliquo, vt C. quando ciu. actio præiud. etiam l. j. & ff. vi bon. rap. l. ij. §. j. ¶ Limita, nisi fuerit secuta snīa absolutoria, scđm Bar. in l. j. C. qn̄ ciu. ac.]

b ¶ Vel ex comędis. q cantabāt de comędia, & vnus sine altero cantare nesciebat.

c ¶ Qui supsunt. facit arg. cōtra ff. de act. emp. si sterilis. §. cū p venditorē. † & de peri. & commo. rei ven. l. si.

† Solue ꝙ ibi in contractu, hic in delicto, in quo uenit oē interesse, ff. de fut. l. in ficiādo. §. j. & ibi B. ff. de cō di. fur. l. iiij. & ff. de vi & vi arma. l. in interdicto. & ad istū tex. facit lex apud Iulianum. j. ff. de le. j. vbi post mortē, & sic post delictū hę res tene

SYL. ¶ Liberum. Casus. Non est nisi literaliter figurandus in tā clara regula. Quoties enim seruus meus iiuria & dolo occisus est, possum nedum agere ciuiliter ad dānū ex l. Aqlia, sed ēt possū agere & accusare ex l. Cor. de sica. nō tn̄ simul proponēdo, vt dr̄ in gl. & declarat & limitat Bar. in l. j. C. qn̄ ciuilis actio. quæ nota.]

d ¶ Damnum. s. quanti fuerit in anno retro, vt supra eo. in prin.

e ¶ Capitalis criminis. s. legis Cornelię de sica. vt ff. eo. l. inde Neratius. §. si dolo seruus. & §. sed & si. Nā & p seruo occiso ea. l. agitur vt pro libero, vt ff. ad l. Corne. de sicar. l. j. §. j. donec tn̄ agitur vna, nō poterit agi reliqua vt ff. de publi. iudi. l. iiij. & ff. vi bono.

tis[a] quoq; amissæ rōnem esse habendam constat. Item si ex pari mularum vnā: uel ex quadrigis equorū unum quis occiderit: uel ex comœdis[b] vnus seruus occisus fuerit, non solum occisi fit ęstimatio, sed eo amplius id quoq; computatur, quanti depretiati sunt qui supersunt.[c]

¶ Actio legis Aquiliæ non solum ciuiliter sed ēt criminaliter potest intentari h. d. Ang. Aret.

¶ Liberum autē est ei, cuius seruus occisus fuerit, & iudicio priuato legis Aquilię damnum[d] persequi, & capitalis criminis[e] eum reum facere.

¶ Caput secundum legis Aquilię in usu non est.

¶ Ex tertio capite legis Aquilię competit actio pro alio dāno quam mortis illatione, & pro omni re in quamcitra mortem damnum datum sit: & fit æstimatio quanti plurimi fuit a triginta diebus supra. Are.

¶ Capite tertio de omni cętero damno[f] cauetur. Itaq; si quis seruum, vel eam quadrupedē, q̄ pecudum numero est, uulnerauerit, siue eā quadrupedem, quæ pecudū numero nō est, veluti canē aut feram bestiam uulnerauerit, aut occiderit, hoc capite actio constituitur. In cæteris quoq; omnib. animalibus, item in omnibus rebus, q̄ anima carent, damnum per iniuriā

¶ Capite tertio. Casus figuratio ī declaratiōe terminorū non ponitur pręsertim cum tex. seipsum exēplificet. Pone igitur secundū exēpla tex. literaliter: & rō huius capitis ē naturalis, ut culpa damnum datum ab eo re sarciatur, q damnum dedit: cum alteri per alterum, non debeat iniqua conditio inferri. dum vero restringitur ęstimatio dāni ad trigintadies (vt dixi) non hēt aliquam specialē rōnem, nisi voluntatē plebis sancientis. No. quid continetur in tertio e legis Aqlię, quia in eo agitur de oī dāno pręter mortē. Itē quid cōtineat appellatione verbi, rūpere. Itē ꝙ ita dolus vel culpa exigit ī hoc capite, sicut in primo. Itē ꝙ plus delinquens plus punitur. Itē ꝙ l. quātūcunque pęnalis habens plura capitula censetur repetere in sequenti quod dictū est in pręcedenti.]

SYL. tur non solū ad seruum mortuū sed etiā ad hrdi tatē, ... qua rat insti tutus. l. si seruū ff. đ verbo. obl. in prin.

f ¶ Cętero damno. Quod. non cōtinet in primo capite, vt s. eo. in princ.

Rupti.

a ¶ Rupti. Quod uerbum est legis tertij capitis.
b ¶ Sufficere. Sed non est nouum, ut specialiter quibusdã enumeratis generaliter subijciat uerbũ, in quo singula cõplectant, ut ff. eo. si seruus seruum. § in quit lex.
c ¶ Culpa. ẽtleuissima. ut ff. eo. l. in l. Aquilia & leuissima: alias non, ut s. eo §. iniuria.
d ¶ Ex hoc capite. s. tertio, quod est loco secũdi.
e ¶ Dãno. i. damno dato in cæteris rebus.
f ¶ Triginta. Sz quasi minus spatiũ in tertio capitequam in primo apponit? Rñd. quia in primo grauius deliquit & iõ grauius punit, ut ff. de offi. præs. l. diuus. & melius facit lex pcedẽs.
g ¶ Ac ne plurimi quidem uerbum adijcit. i. non est positũ in hoc tertio capite.
h ¶ Plebem Romanam. Ergo est plebiscitum, quod est uerum, vt ff. eo. l. j. & supra de iure natu. §. plebiscitum.
i ¶ Prima parte. Quæ enim in præfationibus dñr, in contractibus repetita esse creduntur, ut ff. de uerb. ob. l. Titia. §. idem respõdit. & l. qui sic. & ff. de reb. dub. l. si & C. fam. er. l. quo-

datũ, hac parte uindicat. Si quid. n. ustũ, aut ruptũ, aut fractũ fuerit, actio ex hoc capite constituit: quanquã poterat sola rupti[a] appellatio in oes istas causas sufficere. [b]Ruptũ n. intelligit, quod quoquo modo corruptum est. Vnde non solum fracta, aut usta, sed etiã scissa, & collisa, & effusa, & quoquo modo perẽpta, atque deteriora facta, hoc uerbo continentur. Deniq; responsum est, si quis in alienũ uinum aut oleum, id miscuerit, quo naturalis bonitas uini aut olei corrumperetur, ex hac parte legis Aquiliæ eum teneri. Illud palam est, sicut ex primo capite ita demũ quisq; tenetur, si dolo aut culpa[c] eius homo aut quadrupes occisus occisave fuerit, ita ex hoc[d] capite, de dolo aut culpa, & de cætero dãno[e] quocunque teneri. Ex hoc tamen capite nõ quanti in eo anno, sed quanti in diebus triginta[f] pximis res fuerit, obligatur is, qui damnum dederit. Ac[g] ne [plurimi] quidem uerbum adijcitur, sed Sabino recte placuit perinde habendam æstimationem, ac si etiã hac parte [plurimi] uerbum adiectum fuisset: nam plebem Romanam,[h] quæ Aquilio Tribuno † interrogante hanc legem tulit, contentam fuisse, quod prima parte[i] eo uerbo usa † esset.

ties. & ff. de condi. insti. l. cũ seruus. & ff. de actio. emp. l. si uẽditor hominis, & ff. de cõtrahen. emp. qui fundum. j. & de leg. iij. l. in repetẽdis. & de eõdi. & demõ. l. auia. & l. libertis. & ff de lega. ij. l. Latinus & ff. de fun. instruc. l. iij. & Scie. §. Caio. & ff. de pact. dot. cũ pr. Sed argu. cõtraria sunt. ff. de annu. leg. l. Seio. §. pe. & ff. de fideicom. lib. l. fi. §. fi. & ff. de hęr. insti. l. item qđ Sabinus. scdm Ioan.

¶ Aduerte plura circa hanc gl. Primo q̃ glo. in d. l. cum seruus. signat hũc tex. pro contrario. Scdo q̃ d. l. Latinus potius facit in cõtrariũ, quia ibi nõ cenlet[ur] facta repetitio fidei cõmissi nisi a cõtrario sẽsu, ut p Bar. fit i summa, & adde l ser uo alieno. §. ij. ff. de lega. SYL.

† alias nec.

† alias rogãte.

† alias est.

ij. Item & tertio, q̃ illa l. fi. non facit, est in cõtra. l. sub condõne ff. de hęr. insti. & l. Iulius paulus. ff. de cond. & de mon. Sol. ut per glo. in d. l. auia.)

¶ Cęterum placuit. Nõ figurat nisi literaliter, cum declaret in quib. casibus detur directa, in quib. utilis & sic dicitur, quod q suo corpore damnũ dat, directa actione l. Aquilię tenetur, q a incidit in uerba legis. SYL.

 quan-

qñ vero non corpore datum damnũ est, sed causa corpus fuit dãni illati, quia tunc non verba l. offendunt, sed mens ipsa, qa credendum est. l. q̃ iñ damnum considerauit, voluisse dãnũ & effectũ respicere, non modum: iõ datur utilis actio ex mẽte l. Aquiliæ. quoties aũt neutra dãda vr̃, & damnũ datũ est, ut in vlt. exemplo, tũc dat actio ĩ factũ ad interesse eius cui dãnum illatũ est q̃ notanda sunt.]

a ¶ Mortuus. Quia q occasionem dãni dat, dãnum dedisse vr̃, vt ff. eo. l. qui occidit. §. ĩ hac quoque actiõe.

ADDIT. Tu dic scd̃m Flor. ibi, qñ aut quis dat operam rei licitæ, & adhibet illã diligentiã, quã põt: & tunc non tenetur de ijs, q̃ postea sequunt vt d. § ĩ hac. in fi. secus si nõ adhibeat diligẽtiam, aut det operam rei illicitæ: qa tenet arg. ff. eo. l item Mela. in prin. & est gl. in c. sicut nobis. extra de resti. Ang.

b ¶ Vtilis actio in eum datur. s. legis Aquiliæ: & nihilominus in factum, ut ff. eo. itẽ si obstetrix. §. si qs hoiem.

Damni dãs causam, dãnum dedisse videtur.

¶ Damnum datũ de corpore ĩ corpus purgat per directã actionẽ legis Aquiliæ. Sed si dat de non corpore in corpus, hẽt locum vtilis actio. Sed si ex non corpore in non corpus dãnum datũ sit, hẽt locum actio in factum. Ang.

¶ Cæterum placuit ita demum directam ex hac lege actionẽ esse, si quis præcipue corpore suo damnũ dederit. Ideoque in eum, qui alio modo damnum dederit, vtiles actiones dari solent: ueluti si quis hominem alienum aut pecus ita incluserit, vt fame necaretur: aut iumentum ita vehementer egerit, ut rumperetur: aut pecus intantum exagitauerit, vt præcipitaretur: aut si quis alieno seruo persuaserit, ut in arborem ascenderet, vel in puteum descẽderet, & is ascẽdendo uel descendẽdo aut mortuus,[a] aut aliqua parte corporis læsus fuerit: utilis actio [b] in eum datur. Sed si quis alienũ seruũ aut de ponte, aut de ripa in flumẽ deiecerit, & is suffocatus fuerit, eo q̄ proiecit, corpore suo damnũ dedisse non difficulter[c] ĩtelligi põt, ideoque ipsa lege Aq̃lia[d] tenetur. Sed si nõ corpore damnum fuerit datum, neq; corpus læsum fuerit, sed alio mõ alicui damnum contigerit, cũ nõ sufficiat neque directa, neque utilis legis Aquiliæ actio, placuit eũ, qui obnoxius fuerit, in factum[e] actione teneri, ueluti si qs [f] misericordia ductus alienum seruum cõpeditum [g] soluerit, vt fugeret.[h]

c ¶ Non difficulter. immo facile, vt ff. eo. qua actione. §. pe.

d ¶ Lege Aquilia. s. directa actione legis Aquiliæ.

e ¶ In factũ actione. i. subsidiaria: q̃ pro damnis datur, quæ l. Aquilia non comprehendunt uel nõ tenentur, vt ff. e. si seruũ. § fi. & videt hæc esse prætoria, vt ff. de præscrip. verb. l. quia actionum.

f ¶ Si quis misericordia ductus. Sed si nõ ductus misericordia, dat furti, vt ff. de dolo. l. & eleganter. §. idẽ Labeo.

g ¶ Compeditum. Est enim dolo proximũ, vt ff. deposi. si hominem. j. respon.

h ¶ Vt fugeret. Hic no. qñq; dãnum datur a corpore in corpus, & tunc locũ habet actio legis aquiliæ directa. Qñque a non corpore in corpus: vt patet per multa exempla supra proxi. §. Quãdoque econtrario de corpore in nõ corpus: ut si annulum excussit, ut in aquã caderet, vt ff. eo. si seruus seruũ. §. si quis de manu. Et in his duobus casib. habet locum vtilis actio legis Aq̃liæ,

&

& nihilominus in factum secũdũ Io. vt ff. eo. l. quemadmodũ. §. magistratus municipales, cũ vtroq; casu vtranque reperiã dari, scd̃m Io. vt ff. vi bon. rap. l. ij. § si pulicanus. Quãque a non corpore ĩ nõ corpus: & tũc subsidiaria in factũ competit, vt ff. e. si seruũ. §. fin. de qua actione in factũ quot habet naturas, die vt ff. de prescri. verbis in rub. & vt dicem⁹ infra de ĩterd. §. fin.

* † De iniurijs p̃clare M. T. lib. j. de offi. vbi agit de duobus generibus iniustitiæ.

¶ Vide sim. gl. in l. pen. C. eo. quæ latius hoc explicat.]

¶ De iniurijs. ¶ Post alia priuata delicta & de iniurijs ponit, qd̃ priuatũ est delictum. i. nõ publicũ: nec enim cuilibet competit, sed iniuriato tantum. Accursius.

† alias ἀδικία.

Continuatio.

ne terminorum non figurat̃ nisi literaliter. No summariũ & totũ tex. qa sunt omnes termini necessarij.]

a ¶ Generaliter. Facit ff. eo. l. j. Acc.

b ¶ Greci hybrin appellãt: hybris grecẽ dr̃ contumelia latine vt asserit tex t⁹. Enelima est culpa. Anomia iniqtas. Adicia ẽ iniustitia. Inde adiceo i. iniuria afficio.

Expõ Greci.

Iniqtas & iniustitia diuersa sunt. *

c ¶ Iniustitia. Iniquitatem cõmittit iudex, qñ contra æquitatem pronunciat: iniustitiã, qñ contra strictum ius: iniquitatem & iniustitiam, quando contra vtrunq; pronũciauit Accur.

Huc ptiner qd̃ Cic. lib. iiij. rhetor. scribit: iniuriã esse, quæ aut pulsatione corpus aut cõuicio aures, aut aliqua turpitudine vitã alicuius violat.

d ¶ Accepisse dicit. s. ille, contra quem iudicatur. vel dic accepisse. i. fecisse iudicem. sic ff. de damno inse. Proculus. Accur.

¶ De iniurijs.

¶ Iniuria potest capi generaliter & specialiter: & specialiter sumitur tripliciter. Aret.

Generaliter[a] iniuria dicitur omne, † qd̃ nõ iure fit: specialiter alias contumelia, q̃ a cõtẽnẽdo dicta est, quã Græci[b] ὕβριν, appellant: alias culpa, q̃ Græci † ἔγκλημα dicũt, sicut in lege Aqlia dã nũ iniuria datũ accipit, alias iniqtas & iniustitia,[c] quã Græci ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν vocant. Cum .n. Prætor vel iudex nõ iure contra quẽ pronunciat, iniuriã accepisse[d] dicitur.

¶ Iniuria cõmittitur nõ solum facto, sed & verbo, & scriptura, & alijs multis modis: Aret.

¶ Iniuria[e] aũt committitur, † non solũ cum quis pugno pulsatus, aut fustibus cęsus, vel ẽt verberatus erit: sed & si cui cõuiciũ[f] factum fuerit, siue cui⁹ bona quasi[g] debitoris, q nihil deberet, possessa fuerint ab eo, qui

Diuisio

Generaliter. ¶ Totus iste tit. diuiditur in sex partes principales. Primo ponitur quot modis accipitur iniuria, & qualiter committatur. Secũdo, ex cuius persona nobis iniuria illata intelligit. Tertio: quæ est pęna actionis iniuriatum. Quinto, quando iniuria atrox æstimatur. Quinto, ꝙ pro iniuria potest etiã criminaliter agi, & an tunc possit interuenire procurator Sexto, qñ tollat̃ ista actio. Secũda ibi (Patitur autem.) Tertia ibi (Pœna autem.) Quarta ibi (Atrox.) Quinta ibi (In summa.) Sexta ibi (Hęc actio.)

SYL. ¶ Generaliter. Casus. In declaratio

e ¶ Iniuria. Hic prosequitur prout hoc titulo accipitur.

f ¶ Conuicium. Quasi conuocium, cum in vnum plures voces proferuntur, vt ff. eodem. item apud Labeonẽ. §. conuicium.

Conuicium.

ADDIT. No. ꝙ verbum iniuriosum dicitur, siue in genere, siue in specie improperatur aliquod dictum commissum, vt notat Bartol. Bal. & doctores in lege tertia, in princip. ff. de lib. & posthu.

g ¶ Quasi debitoris. Cum non esset, vt hic, & l. iniuriæ.

¶ Gl. voluit potius allegare. l. item apud Labeonem. §. si bona. SYL.

a ¶ Qui intelligebat. Ex affectu enim fit iniuria, vt ff. eo. l. iij Sed quid si erat vere debitor? Adhuc vr idē, cū nihil adeo durū sit, q̄ familiarem pompam ostendi. Quid enim tam durum tanq; inhumanum q̄ publicatio ne pompaq; rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatē &c. vt C. qn & qb. debe. quarta pars bon. de fun. l. ij. §. j. Sed dico cōtra in sequ. casu, si iure eū prouocaui, vel meū debitorem appellaui, cū esset, vt arg. ff. eo. eum qui. in princ.

Paupta-tē dete-gere du-rum est.

intelligebat a nihil eū sibi debere: uel si quis ad infamiam ali cuius libellū, aut carmē, aut historiā scripserit, composuerit, ediderit, dolove malo fecerit quo quid eorū fieret: b siue qs matrē fam. c aut p̄textatū c p̄textatāve assectatus e fuerit: siue cuius f pudicitia attētata esse dicetur: & denique alijs plurimis g modis admitti iiuriā manifestū est. ¶ Si fit iniuria filio uel vxori alicuius, & pater maritus, uel socer dicitur eam pati, ut habeat actionē in iniuriarum. Aret. ¶ Patitur aūt quisin iuriam non solū per semetipsum, sed etiā per liberos suos, quos in potestate h

SYL. * ¶ Adde vtrum teneatur iniuriaū, qui aliquem appellauit spurium, cū vere spurius sit, Tho. Gramma. in decisio. xxxvij.]

b ¶ Fieret. nisi nocens erat. Nā peccata nocentium nota esse expedit, vt ff. eo. eum qui. in prin.

Mater-fam. c ¶ Matremfa. Matremfamilias dicimus, q̄ est notę auctoritatis & honestæ vitę in domo sua, vt ff. de lib. exhi. l. iij. §. fi. & ff. de ijs qui sunt sui vel ali. iur. l. nam ciuium.

* ¶ Adde Au. Gel. lib. xviij. c. vj.]

SYL. Prętex-ta quid est. d ¶ Prętextatum. Prętexta genus est vestis, quę nobiliores ciues Romani solebant vti. Vnde si alius, quàm cui p̄missum erat deferre, deferebat in alicuius personę certę ignominiam, iniuriarum tenebatur illi, quem insectabatur, sic plerunque fit. Accur.

SYL. ¶ Pessime enarrat Accursius quid sibi voluerit Iustinianus, dum inquit, prętextatum prętextatamve affectatus fuerit. nā intellexit pro eo, quod est pudorem pueri ingenui aut puellę sugillare, & notam infamię tanquam scorto masculo fęmininoq; inurere. Solent enim hodie quoq; perditi homines, dū sugillare uolunt puellę aut matronę opinionē, improbiore petulātia in publico eis adambulare, quasi scortum ad constitutum assectātes. Prętexta autem erat genus vestis, qua pueri vsque ad xvij. annum vtebātur. quo tpe togā virilē sumebant: puellę vero p̄textā deponebāt nubētes. inde prętextata ętas, p̄textati mores, p̄textatus sermo a Latinis dr̄, vt disces latius a Budæo in Annot. in Pand. super l. fi. de senat. vbi animaduertit hanc Accur. expositionem falsam esse.]

* ADDIT. Prętextatū hic significare arbitror omnem puerum ingenuū, cui per ætatem impudicitiæ nota inurī possit. A. F.

e ¶ Assectatus. Assectari est frequenter sequi. Sed attentare est blando sermone pudicitiam alicuius impetere, vt ff. eo. item apud Labeonē. § aliud.

f ¶ Cuius. i. alicuius.

g ¶ Plurimis modis. Qui notātur ff. eo. per totum. & C. eo per totum.

SYL. ¶ Patitur. Caius. Figurat facile in tex. rationi enim dubitandi respōdet tex. dum dicit, patitur autem quis iniuriam. & rō decidendi in pri. verbis ex dictis verbis sumitur. Item ex alijs postea positis ibi, id enim magis p̄ualuit, & ibi, defendi enim vxores a viris &c Et no. ex hoc tex. q̄ dispositio facta de vno correlatiuorum non habet locum in alio, vbi cadit diuersa ratio: ita ex hoc tex. notat Decius in l. humanitatis, col. ij. C. de impub.]

h ¶ In potestate habet. Si ille, qui iniuriam facit, scit eos esse in potestate, licet ignoret in cuius potestate sint: alioquin non, sicut nec marito, si mulierem viduam credat, vt ff. eo. l. eum qui nocentem, §. fi. Accur.

¶ Per

a ¶ Per vxorem suam. Vel sponsam, vt ff. eo. item apud. §. sponsum quoq;.
b ¶ Sed et patris. licet in potestate patris eius nō esset, vt ff. eo. l. j. §. item.

SYL. ¶ Cum hac glo. transit Bar. in l. sed si vnius. §. filio fam. ff. eod. quicquid dicat hic An. ADDIT. Ista glo. non est vera, per legem sed si vnius. § ait pretor. vers. idem est & si emancipatus. ff. eod. & ibi vide gl. preterea si non cōpetit patri actio iniuriarum, qn̄ credit pulsatum fore patremfami. vt d. l. eū qui. §. fin. ff. eodem. ergo multo fortius non cōpetit sibi, qn̄ in veritate est paterfami. scilicet quando est emancipatus, secundum Ioannem Fab. quod credo verum. Ang.

e ¶ Cuius. s. fęminę vel nurus.

SYL. ¶ Seruis autem. Casus. Literaliter figurari potest, quia similiter enumerat & declarat, quomodo per seruos domini iniurientur, id est qualiter iniuriarum agant domini pro iniuria facta seruis proprijs, & ponuntur in tex. rationes decidendi, ibi, quod aperte ad contumeliam domini. & in fine tex. ubi dicitur, quod non pro portione dominica, sed pro personarum numero actio competit dominis, qa nō rem ipsam & sic seruum respicit iniuria, sed ipsos dominos, & in dominis radicatur & fundatur.]

d ¶ Nulla iniuria. quantū ad hoc vt agant, scilicet inspecto iure ciuili, sed sic inspecto iure naturali, vt ff. eo. l. eū qui. §. j. & ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & supra de his qui sunt sui vel alie. iu. §. si quę sunt contra.

e ¶ Per liberos. i. filios.

habet. item per uxorem[a] suā. id enim magis præualuit. Itaq; si filiæ alicuius, quæ Titio nupta est, iniuriam feceris, non solum filiæ nomine tecum iniuriarum agi potest, sed etiam patris[b] quoque & mariti nomine. Contra autem, si viro iniuria facta sit uxor iniuriarum agere nō pōt. Defendi enim uxores a uiris, non uiros ab uxoribus, æquum est. Sed & socer nurus nomine, cuius[c] uir in eius potestate est, iniuriarum agere potest.

¶ Ex iniuria facta seruo non agit seruus, sed eius dominus, si iniuria in suā cōtumeliam fiat, uel fuerit atrox. Are.

¶ Seruis autem ipsis quidē nulla[d] iniuria fieri intelligitur, sed domino per eos fieri vr: non tamē ijsdem modis quibus † etiam per liberos[e] & uxores: sed ita, cum quid atrocius[f] commissum fuerit, & qd apeite[g] ad contumeliam domini respicit:[h] ueluti si quis alienum seruū atro-

SYL. ¶ Et alios etiam, qui liberorum appellatiōe veniunt l. liberorum. ff. de verbo. signific.]

f ¶ Atrocius. quàm ęquum sit.

g ¶ Et qd aperte. Repete, & eum id commissum fuerit quod &c. Si † alias autem non deest ēt. in dn̄i contumeliam sed. serui tm̄, tn̄. adhuc non debet inulta relinqui a prętore, (j) vt ff. eo. item apud Labeonē. §. si quis sic fecit.

ADDI. (j) No. quod maleficiū non debet remanere impunitum l. ita vulneratus. ff. ad legē Aquil. Ex quo nota, quod si iniuriam passus non potest agere ex forma statuti, quia forte nō soluit collectas, tamen iudex ex suo officio potest iniuriarum punire, vt d. §. si quis sic fecit & est bonus tex. & ibi Bart. in l. non solum. §. quanquā ff. eo. Ang.

h ¶ Ad contumeliam domini respicit. His duobus casibus domino datur actio: hoc est, siue ad eius contumeliam fiat iniuria, siue seruus atrociter uerberetur, & sic dominus aget propter iniuriam seruo factam, nō tamen serui nomine, (j) quasi seruo cōpetat actio, sed in primo casu suo nomine pro iniuria, scilicet sibi commissa.

SYL. ¶ Dic ex mente Ang. in ij no. hic, ꝙ hęc gl. male loquiṫ, quia tex. hic duo copulatiue exigit. s. ꝙ qd atrocius sit commissum, & ꝙ aperte ad contumeliam dñi respiciat: vnde vnum tantũ non sufficit, pares per omnia domini.

* ¶ Bar. autem in l. item. §. si. ff. eod. SYL. inqt ꝙ vera solutio est, ꝙ iste tex procedit cum iniuria fit ad contumeliã dñorum, lex autem cõtraria, cum simpliciter seruo iniuria facta est.]

put vult gl. in l. si hæredi plures. ff. de condi. in stit.]

ADDIT. (1) No. modũ libellandi & agẽdi: quia dñs debet dicere seruũ fuisse verberatũ ĩ cõtumeliam suã, & idõ qa sibi iniuria illata est, suo noĩe iniuriarum agit: sin aũt alio modo ageret, succumberet. Ang.

a ¶ In hũc casum. Non solũ in superiori casu qñ ad cõtumeliã dñi facta est iniuria.

SYL. ¶ Adde ꝙ ex rõne. s. assignata ĩ gl. pręced. hęc gl. quoq; fal sa est.]

b ¶ Si cõi seruo. Dñs.

citer verberauerit: & in hunc casum[a] actio proponiṫ. At si qs seruo cõuiciũ fecerit, vel pugno eũ percusserit, nulla in eũ actio dño competit.

¶ Pro iniuria illata seuro cõi agit vterq; dominus, habita distinctione dignitatis vtriusque. Aret.

¶ Si cõi seruo iniuria facta sit, æquum est nõ pro ea parte, qua dominus [b] quisque est, æstimationẽ iniuriæ fieri, sed ex dominorũ [c] persona: quia ipsis fit iniuria. Quod si vsusfructus in seruo Titij est, ꝓprietas Meuij, magis[d] Mæuio [e] iniuria fieri intelligatur.

¶ Pro iniuria facta libero homini, & seruo alieno, q̃ seruiunt nobis bona fide, si facta fuerit ĩ despectũ, cõpetit nobis actio iniuriarum. Are.

¶ Sed si libero hoĩ, q tibi bona fide seruit, iniuria facta sit, nulla tibi actio dabitur, sed suo noĩe is ex periri poterit: nisi in cõtumeliã tuam pulsatus sit: tunc. n. cõpetit & tibi [f] iniuriarũ actio. Idẽ ergo est & in seruo alieno bona fide tibi seruiente, vt toties admittaṫ iniuriarũ actio, quoties in tuã contumeliã [g] iniuria ei facta sit.

¶ Pęna iniuriarũ est pecuniaria quãti fuerit æstimata, & ꝑiudicẽ taxata: q̃ æstimatio & taxatio crescit vel diminuiṫ secũdũ ꝑsonarũ dignitatem & conditionẽ. Aret.

¶ Pœna autem iniuriarum ex lege xij.

c ¶ Ex dño rũ ꝑsona. q. d. non ex ser ui persona.

d ¶ Magis. q̃ Titio.

e ¶ Mæuio. nisi ad cõtumeliã vsufructuarij facta sit, vt ff. eo. l. item. §. si vsumfructũ. & §. itẽ si liberum.

f ¶ Sed si libero. Et tibi nõ solum ei.

g ¶ In tuã contumeliã, Nec minus ipse iniuriarum aget: iõ ĩ fructuario distingui oportet, vt ff. eo. tit. itẽ. §. item si liberum. Accur.

SYL. ¶ Pęna autẽ iniuriarum &c. Casus. Clarus est, & rõ dubitãdi nascebaṫ ex

Immo pro parte dñij, vt ſ. eo. l. sed nõ esse contra. Sol. non contradicit, si recte intelligaṫ. Nam quilibet agit rõne dimidię: vt si duo sunt, vnus nobilis, alius ignobilis: si seruus esset totus nobilis, ageret iniuriarũ in xx nũc ergo aget in x. ignobilis autẽ ageret in x. si esset totus sus' seruus: nũc ergo aget in quinq;: & ita quilibet ꝓ parte sua, & ratio dignitatis habeṫ. Vel ibi erãt

ipsa l. xij. tab. qua constituta fuerat pęna talionis: hoc aũt introductũ fuerat in d. l. xij. tab. vt Iustinianus asserit, ob magnã veterũ paupertatem. rõ autẽ decidendi sumiṫ ex rõne naturali, q̃ habet, vt iuxta modum iniurię, qualitatẽ personę iniuriatæ & iniuriantis, bon' vir & sic iudex ęstimet. fiebat. n. ꝙ ex l. nasceretur iniuria, vt puta si rupto membro vilis & inutilis personę ab

ab honesta & vtili nedum familiæ ꝓptię sed ciuitati & vrbi, vt puta insignis alicuius artificis, datū fuisset mē biū illud, non esset vera ęstimatio iniurię, qa nō erat peritas & æqualitas subiectorū.

* decuit igitur id corrigi ꝑ ptores, qui ęquitatē habentes ante oculos statuerunt ꝑut in tex. dicitur.]

† Vide ... no A. ... l. li. xx. ca.j. & Alc. lib. tx. Pater. c. viij.

† alias a ❡ Membrum. Puta manum vel pedem.

ADDIT. No. ex text. & glo. quid dicaṫ membrū: & habeṫ in l. nō sunt liberi. ff. de statu homi. per gloss. & docto. & an dēs dicatur membrū, habeṫ in l. cui dēs. ff. de ędili. edic. de quo vide Bar. & Io. de Imo. in l.ij. ff. de publ. iudi. Ang.

tab. † propter membrum [a] quidem ruptū [b] talio [c] erat: pp os vero fractum nūmariæ pœnæ erant constitutæ, † quasi in magna [d] veterū paupertate. Sed postea Prætores ꝑmittebāt ipsis, qui iniuriā passi sunt, eā æstimare: vt iudex vel tanti reum condēnet, quanti iniuriā passus æstimauerit: [e] vel minoris, ꝑut ei visum fuerit. Sed pœna quidē iniuriæ, quæ ex lege xij. tabu. introducta est, in desuetudinē abijt: quam aūt Prætores introduxerunt, quæ ēt honoraria [f] appellatur, in iudicijs frequentatur. Nā secundū gradū dignitatis, vitæque honestatem crescit aut minuitur ęstimatio [g] iniuriæ: q gradus cōdēnationis & in seruili persona nō immerito seruaṫ: vt aliud in seruo actore, [h] aliud in medij actus hoīe, [i] aliud in vilissimo vel cōpedito [k] ius ęstimationis constituatur.

¶ Lege Cornelia de iniurijs tenetur quis etiam in tribus casibus hic specificatis: & domus nostra dicitur etiam conducta. Aret.

❡ Sed & lex Cornelia [l] de iniurijs loquitur, & iniuriarum

l. si cum exceptione. § post annum. ADDI. (i) Dic qꝛ licet glo. ī. proxi. §. & in d. l. si non cōuicij. ponat multas opi. & nullā app. obet, tñ hic & i l. lex Cornelia. hanc approbat, qꝛ ista actio fit ciuilis in tribus casib. § proxi. ī. e. Ang.

h ❡ In seruo actore. i. castaldo.

* ❡ Actor hoc loco ꝑ villico accipiṫ, quē lingua vulgari hodie factorē vocamus, vt dixi in Commen. ī. tit. de curat. in princ.] SYL.

* ADDI. Seruum actorē Aem. Fer. exponit, cui rōnis, aut mēsę, aut rerū oīum, aut bonæ partis ꝑ curatio mādata & credita erat.

i ❡ Medij actus hoīe, q mesonauta, alias mediastinus dṙ. ff. nau. ca. sta. l. j. §. qui sunt. & §. caupones.

* ❡ Et Budę. ibi exponit quis dṙ mesonauta, & quis mediastinus.] SYL.

b ❡ Rupium. i. detruncatum.

c ❡ Talio. i. similitudo supplicij: vt membrum pro membro.

d ❡ Quasi in magna. Hęc est ratio nō ad proximum, sed ad illud quod erat pęna talionis.

e ❡ Æstimauerit. per sacramentum taxatione iudicis.

SYL. * ❡ Qualiter fiat æstimatio, tradit Angel. in consi. xcv. & Ro. consi. xcvij.]

f ❡ Honoraria. facit s̄. de iure naturali gen & ciui. §. pretorum.

g ❡ Aestimatio. Proposita actione iniuriarum ꝑtoria, q anno cōtinuo tollitur, vt C. e. l. si nō cōuicij. nisi in casu, vbi anno vtilt daṫ, (j) vt ff. qđ me. cau.

K ❡ Cōpedito. i. in eo seruo, q nullā aliā affert vtilitatē, sed tm̄ ligatus stat.

❡ Non bene intelligit glo. quia text. voluit intelligere de ijs, qui compediti fodiunt terram vel metalla. SYL.

¶ Sed & lex. Casum nō expedit sigu rare, quia ponit tm̄ tres casus, q cōprehendunṫ in l. Cor. da sica. quos no. & significatio domus ita extēdiṫ qa cōsideraṫ non dñium rei, sed refugiū cuiuscunq; in eo loco in quo habitat.] L. Cor-

l ❡ Sed & lex Cornelia. ideo sic dicta nelia vñ quia Cornelius Sylla ꝑfectus prius eā dicitur. fecit.

fecit, vt ff. de accu l. hos accu. in fi. l.
a Introduxit s. dicta lex Cor. in qua actione condemnatio fit ęstimatione iudicis iureiuran. in litem, vt ff. eo. cō stitutionib. Sed nunquid his casibus, qui tres sunt ex l. Cornel. est hęc actio ꝑpetua? Dicunt quidā, vt M. ꝙ sic, cum omnis actio ex l. descendens sit perpetua, vt j. de perpe. & tēp. act. in prin. Sed Io. contra dicit enim semꝑ eā eo anno continuo tolli, vt C. eo. l. si non conuici. (j) Et no. ꝙ his tribus casib. est ci- uilis : alias v biq; ꝑpretoria, cū a pręto re sit inducta, vt ff. eo. l. prætor.

Actio ī iniriarū an sit an nalis in oīb. casibus.

† Conc. cū hoc §. c. vlt. i gl. i sup verbo atroces extra de SYL. dou. vbi recitat tenorē huius. §. & glo. j. paulo post. me. & in c. fi. extra. de cōse. ecclesiæ vel alta. † alias existi - matur.

actionē introduxit:[a] q̄ cōpetit ob eā rem, ꝙ se pulsatū [b] quis, verberatūue,[c] vel domū[d] suā vi introitam esse dicat. Domū aūt accipimus, siue ī ꝓpria domo quis habitet, siue in conducta, siue gratis, siue hospitio receptus sit.

¶ Atrox iniuria ęstimaī ex qualitate facti, loci, & ꝑsonarū. Ang. Are.

Atrox [e] † iniuria † æstimatur, vel ex facto:[f] veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus: vel ex loco: veluti si cui in theatro, vel in foro, vel in conspectu, Prætoris iniuria facta sit. vel ex ꝑsona: veluti si magistratus iniuriam passus fuerit, uel si senatori ab humili[g] ꝑsona iniuria facta sit, aut parē ti patronoeve fiat a liberis [h] uel libertis. Aliter. n. senatoris & parentis patronique, aliter extranei & humilis ꝑsona iniuria æstimaī. Nonnūquā[i] & loc⁹ uulneris atro

Aduerte, quia glos. s. §. proximo. in versi. ęstimatio. & Bartol. in l. iniuriarum. ff. eo. ex opi. Azo. contrarium sentiunt.]

ADDITIO. (j) Io. Fab. dicit ꝙ doct. tenent opi. Mar. & ꝙ vidit seruari de facto. vide Henri Bo. in c. olim extra eo. in ij. dist. vbi videtur inclinare in partem Ioan. & idem tenet Ioā. And. in additionibus ad Spec. ti. de iniurijs. in verbo, actio.

b Pulsatum. Sine dolore.

c Verberatum. s. cum dolore, vt ff. eo. lex Cornelia. §. j.

d Domum suam. (j) Facit ff. de ijs qui deiece. vel effud. l. j. §. habitare.

ADDITIO. (j) No. ꝙ relatiuū, suus sua suum, nō semꝑ importat dñiū, facit quod no. Bar. in l. Quintus. ij. §. argento. de au. & arg. leg. Ang. Aret.

SYL. e Atrox iniuria ęstimaī. Casus. Facile figuraī: nā tex. seipsum declarat, & assignat sui ipsius declaratione, & euidentiam exemplorum, & cū sit declaratio huius termini, atrox iniuria, nō expedit aliter laborare No. tex.]

e Atrox. Iō atrox iniuria ab alia separaī, quę sit minor, vt ꝑ hoc magis puniaī, vt s. eod. §. pœna aūt & facit. ff. eo. l. ꝑtor. edixit. §. atrocē. & §. fi. & l. vulneris. & l. sequ.

Quę autē dicaī atrox iīuria declarat Speculator in tit. de aduo. §. vij. versi. fi. * & Alex. in cōs. cciij. vol. j.] SYL.

f Ex facto. Magis q̄ ex ꝑtio rei, vt ff. de incē. rui. nau. lege Rhodius §. primo.

g Humili ꝑsona. Quę sit ꝑsona humilis, dic vt C. de incest. nu. l humilē.

h A liberis vel libertis. Quibus aduersus parentes & patronos agere ꝑmittitur, si sit atrox iniuria facta eis a parentibus patronis, vt ff. e. l. prætor. edixit. §. preterea. puta in oculo vel in ore, vt ff. eo. l. pretor. §. fi. & l. seq.

ADDITIO. Dicas secundum Saly. in l. iniquum. C. qui acc. non pos. ꝙ licet pro leui iniuria filius in potestate non potest patrem solenniter accusare, vt l. lis nulla. ff. de iudi. tamen iudicis officium potest implorare pro graui, vt l. si lenones. C. de episc. andien. Emancipatus vero filius pro leui delicto non accusat, sed pro graui, dum modo ciuiliter agi nō possit, alias secus, ut hic per doct.

i Nonnunquam. i. aliquando: & sic duæ negationes faciunt vnam affirmationem.

Filio-

cē iniuriā facit: veluti si in oculo qs pcussus fuerit. Parui autē refert utrū patrifamilias, an filiofamilias [a] talis iniuria facta sit: nam & hæc atrox iniuria æstimabitur.

¶ Ex qualibet iniuria pt agi ciuiliter, ad estimationē, & criminaliter ad cōdēnationem extra ordinē: in quo iudicio criminali nō pōt interuenire procurator, nisi p illustri persona. Aret.

¶ In summa sciendū est, de oī iniuria eū, q passus est, posse vel criminaliter agere, [b] uel ciuiliter. Et si quidē ciuiliter †agit, æstimatione facta secundū qđ dictū [c] ē, pœna [d] reo īponit sin aūt criminaliter offō iudi. extraordinaria [e] pœna reo irrogatur: hoc vc3 obseruādo, qđ Zenoniana constō [f] introduxit, ut uiri illustres, [g] quiq; super eos sunt, & p pcuratores possint actionē [h] iniuriarū criminaliter uel psequi uel suscipere, śm ei⁹ tenorē, q ex ipsa manifestus appatet. [i]

¶ Faciens fieri iniuriā ita punitur, sicut faciens Aret.

¶ Non solū autē is iniuriarū tenetur, qui fecit iniuriam, id est, qui percussit: uerum ille quoque† tenebitur, qui dolo fecit iniuriā, †vel qui†procu

† alias agatur.

† alias teneturn.

† alias veluti qui.

† alias curauit.

a ¶ Filiofamilias. Nisi quia facta iniuria filio duę actiones nascuntur, & vtriusq; exercitū competit patri, vt ff. eo. l. sed si vnius. §. filiofamilias. & l. pater. sed facta iniuria patri, nō ideo filius aget.

SYL. ¶ In sūma. Calus, Clarus est, cum stet in traditione regulę & relatione ad constitutionem Zenonis, q̄ haberet suā rōnē in dignitate psonarū, q̄ in actione iniuriarū totum pōr.]

b ¶ Agere. Et sic tollit vnum iudiciū per aliud cum vtrunque sit proditum ad vindictam, vt ff. cod. prętor. §. primo. & l. quod sena tus. secus si alterum eēt de re familiari, vt C. qn̄ ciuilis actio cri. præ. lege prima. Et ideo si de iniuria atroci actum est iniuriarum, nihilominus potest agi lege Aquilia ad damnum: & econuerso, nec enim in actione iniuriarum agitur ad damnum, vt ad damnum, sed vt ad contumeliam, vt ff. eo. l. item apud Labeonem. §. si qs seruo verberato.

SYL. ¶ Hęc gl. sentit idem, quod gl. in l. dominum C. eo. quę reprobatur a Bart. in l. qui seruum. ff. de act. & obl.]

c ¶ Dictum est. Vt s̄. eodem. §. pęna. in fi. §.

d ¶ Pęna. pecuniaria. s. actori dāda.

e ¶ Extraordinaria. Scilicet capitis vel status, si iudici sedeat, vel pecuniaria inferenda fisco', non actori, vt ff. eo. l. fin. Accur.

SYL. ¶ Late disputat de hac gl. Vero. in l. si fugitiui. C. de ser. fug. in vij. col. & Decius. ī c. ex literis. de cōsti. vbi limitat octo modis & in l. cum filiusfam. ff. si cer. pet. in ij no.]

ADDIT. Et sic vbi pœna est in arbitrio iudicis, potest suum arbitrium extendere vsq; ad mortem: qđ est verū pensata & attenta facti qualitate. l. Pedius. §. fi. ď incen. rui. nau. Item ex hac gl. elici potest, q si agat de crimine ad pœnā pecuniariam fisco applicandā, iudicium dicitur esse criminale.

Pęna arbitraria ad mortē extēditur.

f ¶ Constitutio. vt C. eodem. l. fi.

g ¶ Illustres. Hi sunt qui tantum nomine illustres sunt, & non dignitate. Illi autem sunt s̄. eos, qui dignitatem & administrationem habent: s̄. quos nemo est nisi Imperator. () quod dic, vt nota in Auth. vt ab illustri. & q super eam digni. sunt. colla. v.

ADDITIO. Dic vt per gl. & omnes doc. in l. fi. C. eo. Ang.

h ¶ Actionem. i. accusationem. Et est speciale in accusatione: alias contra, vt ff. de procur. l. licet. §. ad actionē. & ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimē.

i ¶ Apparet. Dic ergo hic casum eius legis.

¶ Non

SYL. ¶Non solum. Casus. Clarus est, quia rũ manifesta. qui enim per alium facit per se facere videtur.]
a ¶ Vt cui. i. alicui. vel cuius, id est alicuius.
b ¶ Mala. i. maxilla.
c ¶ Percuteret. Sed vr̃ ꝙ ex tali cõsilio non teneatur, vt s. de obli. quę ex deli. nasc. §. ope. in fi. §. Sed dic vt ibi diximus. Itẽ arg. contra. s. mã §. tua tñ. ibi, quia nemo ex consilio.
SYL. ¶ Hęc actio. Dic loco casus, ꝙ ratio,

rauit, vt cui [a] mala [b] pugno percuteret. [c]
¶ Actio iniuriarũ non nascitur, nisi ab initio iniuriat' ĩ animũ suũ iniuriã reuocauerit. Vel sic scd̃m glo. Actio iniuriarũ iã nata tollit dissimulatione. An. Ar.
¶ Hęc actio dissimulatione [d] abolet: & iõ si quis iniuriã dereliquerit, hoc ẽ statim

passus ad aĩum suũ nõ reuocauerit, [e] postea ex pęnitẽtia remissam iniuriam nõ poterit recolere.
¶ De obligationib. quæ † ex quasi delicto nascuntur.
¶ Iudex, q p ĩperitiã male iudicat, facit litẽ suã, & ex qua si maleficio tenet in quantũ ęquũ videbitur iudicati. Arct.

mum reuoco. sed sufficit si remaneat iratus. & ei non reconcilietur. (j) Sed quid si in vltima voluntate in pœnitẽtia remittit quasi coactus morte, & postea conualet, nunquid reuascit? Vr̃ ꝙ sic, vt arg. s. de do. mortis cã. Item quia coact' remisit: vnde pręторrатum non habet, vt ff. qđ met. cã. l. j. Sed contradico, q̃a fuit semel extin cta: vnde in perpetuũ resuscitari nõ põt, vt ff. de sol. q. tes. §. aream. Item p̃sumo, q̃ perpetuo uoluerit remittere, siue cõualuerit siue nõ: nam alias non potuit bene pęnitere. præsumam ergo eum non fuisse immemorem suę salutis, vt C. ad legem Iul. repe. l fi.

† alias quasi ex delicto.

quare si semel animo remissa est iniuria non põt recoli, est, quia principaliter animo tenetur l. j §. ait prętor. ff. si qua. pau. fe. di. & iõ dissimulatio ne abolet, vt hic dr̃, & declarat Fortunius, qui ex hoc multa infert notãda, in l. legitima col. xxiiij. ff. de pact.]

Actio Iniuriarũ d ¶ Dissimulatione. Vt si risi, vel lusi vel comedi cum eo postea.

SYL. quõ tollitur. ¶ Hoc verũ, si voluntate, non si ex necessitate vel honestate aliter fieri nõ potuit, vt si inuitati in cõuiuio vel aliter.* Et de alijs modis, quib. aboletur iniuria, vide Ale. i l. j i pri. ff. de pac.]
¶ Itẽ tollit ẽt nudo pacto ipso iure, vt ff. de pac si tibi. §. quędã actiones. Sed nunquid est nata ẽt statim facta iniuria, an ita demum si dicat, Ad animũ reuoco. quod vltimũ dixit B. vt dicunt. Sed certe imo est nata statim: nec enim ex reuocatione ad animũ, vel ex verbis talibus nascit hęc actio, sed ex cõtumelia, vt ff. de pact. l. si vn'. §. pactus. Item quõ aboleretur hęc, nisi esset nata? certe nullo mõ, vt ff. de iniu rap. test. l. nam & si. §. post de fectum. & ff. de verb. obliga. l. decem.
e ¶ Non reuocauerit. id est aboleuerit. Non enim oportet dicere, Ad ani-

SYL. ¶ Et ita cõmuniter tenent doc. hic.]
¶ Item est cõtra ad id, quod dicit nuda voluntate tolli hanc actionem. ff. de nego. gest. l. Pomponius. ibi, Nam quomodo &c. Sed certe ab initio tolli iur nuda voluntate & simplici, vel vnius tantum, sed si semel ad animũ reuocauerit, non remittitur p nudã voluntatẽ, sed per voluntatem nudã verbis vel pacto expressam sic, etiã ipso iure, vt dictum est per l. si tibi. § quãdam. ff. de pact.
SYL. ¶ Dic tñ, ꝙ si quis in cõfessione sacramentali remisit iniuriã, potest nihilo minus agere. q̃a rancor remissus est, non interesse, ita est communis opin. doct. in l. si tibi. §. j. ff. de pac.]
ADDIT. j) Dic vt ff. de adim. leg. l. filio. §. Seia. & vide l. iij §. fina. & ibi Bar. eo. tit. Ang.
Continuatio. ¶ De obligationib. ¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus, sequitur de ijs, quę ex quasi maleficio sunt. Accur.

Si

Diuisio

Si iudex. ¶ Totus iste ti. diuidit ī duas partes principales. Primo ponit casus, in quib. quis obligatur ex quasi malefi. Scdo, qua actione his casib. agaī. Scđa ibi (In his aūt.)

* ¶ Si iudex. Casus. Quę rebaī qūo te nereī ex ma lo iudicio suo p imperitiā facto iudex, & utiq; tū pfiteatur scientiā iudicādi, videbatur ex maleficio teneri §. pterea. ī. ad l. aql. cuius cōtrariū hic dr, q teneī ex quasi maleficio, si

† Vide ad hunc tex. Decī. in l. si quis in conscribēdo. in vj. no. & in fi. C. đ pac.

SI IVDEX[a] † litem suā[b] fecerit,[c] nō proprie ex maleficio obligatus vr: sed quia neq; ex maleficio, neq; ex cōtractu [d]obligatus est, & vtique peccasse aliquid intelligitur, licet pīprudētiā, iō vr quasi ex maleficio teneri: & inquantū de ea re æquum religioni iudicantis videbitur,[e] pęnam sustinebit.

¶ Ille, ex cuius domo aliqđ pijcit, qđ alteri noceat, ex qua si maleficio, obligatur ad duplum æstimationis damni. Qui vero hēt supra uiam aliqđ appensum, qđ possit alteri nocere, tenetur pœna. x. aureorum. Pro hoīe vero libero occiso est pœna quinquaginta aureorum: sed si uiuit, & fuerit sibi nocitum, tenetur in quan

ptela m tulit snīam, quia tunc tenetur proprie ex delicto, vt etiam no. Bar. in d. §. si filiusfam. Ang.

b ¶ Litē suā, i. cōtrouersiā vł litigiū vt i id teneaī ipse, ī quo lęsit aliquē: & hoc, qñ p ignorāntiam vel īperitiā, vt ꝭ. sequit. Nā si dolo, tunc non habet locū hic titulus, sed ex maleficio teneī, & sit ī famis, vt C. de pęna iu. q male iu. l. ii. Sed nunquid hęc eīa in arbitro locū habeī? Dicit Io. q sic, vt C. de pac. l. si qs in cōscribendo. Alij contra, cū possit pœ

Atbiter si facit litē. suā an sit punienđ, sicut iudex.

ro aūt differētię est, q a actus medendi est volūtarius: act⁹ iudicandi & munus iudicis est necessarium l. munerum §. iudicādi officiū. ff. de mun. & hono. No. collige vt per Aret. hic.]

a ¶ Iudex. siue sit paterfamilias iudex siue filiusfamilias, sed qñ est filiusfamilias, pater de peculio tenetur inquantum fuit in peculio, cū filiusfamilias litē suam fecit, vt ita sint duo speciali a, & quia daī de peculio, licet sit quasi maleficiū, quod nō est alias, vt ff. de ijs qui dei e. vel effu. l. j. §. si filiusfa. Item quia inspicit tps, quo fecit litē suā in condēnando: licet alias rei iudicatę tps spectetur, vt ff. de pec. l. quęsitū & probanī hęc. ff. de iudi. l. si filius familias. Vel dic q filius cōuenitur,† vt no. in d. l. si filiusfamilias.

†De peculio cū

SYL. pr consueuit conueniri.

SYL. ¶ Adde q cōis doc. resolutio ē, q qñ per imperitiā iudicat, peculio tenus teneatur, quando vero dolo, teneatur insolidum. ita doc. in d. l. si filiusfa.]

ADDITIO. No. q iste tit. non hēt locum, qñ iudex per dolum vel corru

na peti tm, & nec snīa valeat, vt C. de arb. l. j. & l. ij. & maxime secundū noua iura quę loquunī, cum est iuratum ab arbitro vel a partibus, scđm quæ nihil eis erit præter sacramentū, vt in authē. de iu. §. quia vero. ij. col. vj Sed certe snīa prima vera est. nec obst. hoc auth. quia nihil erit ei. i. arbitro pter sacramentum &c. s. vt possit cogere partes suo stare iudicio. uel eis. i. partibus: nam vocabit alteram partem p iuramentum: sed & contra arbitrum nihilominus aget, vt dictum est, & p actionem in factum, vt ꝭ. eo §. fi.

¶ Dic q in arbitro cōpromissario decisio glo. non pcedit. l. pe. vbi oēs. C. de arb. In arbitratore magis cōiter viddraentur tenere, si dolo iudicauit. quod declara (iudicio meo) in dolo ex proposito, non in dolo re ipsa.] SYL.

e ¶ Fecerit. i. male iudicauerit.

* ¶ Litē suā facere quid sit lege Bu. in Annot. ad Pand. in l. fi. de ædil. edic.] SYL.

d ¶ Ex contractu. vel quasi.

e ¶ Videbitur. vt si dubitauit circa legem

leg͂ Fusiam Caniniā, durius puniat͂: si autem ī l. illa, Gallus Aquilius. mitius puniatur. (j)

SYL. Hanc gl. sequitur Ias. in l. quod te. col. pē. ff. si cer. pet. quem vide: & ꝙ error probabilis faciat iudicē in nihilo teneri parti lętę, dicit gl. xj q. iij. temerarium.)

Et hoc, qñ non fuit data pecunia iudici vel promissa. alias graues pęnę sequerent͂, vt C. de pę. iud. qui ma. iu. authē. nouo iure. & facit ad hoc rñs. ff. de var. & extra. cogn. l. fi.

† Cœnaculum quid sit explicat Budæ ī Annot. ad Pād. in l. ęquissimū. de usufr.

ADDIT. (j) Et idem si fuerit secutus intellectum multorū doctorū in vna lege, quæ habet plures intellectus, licet ille non sit communis, vt dicit Bartol. in lege cū prolatis. in fi. de re iud. valeret enim talis sententia: vnde opus esset appellatione; & iudex appellationis posset se qui aliam opin. & alium intellectū, & retractare vel confirmare sententiam, vt no Bartol. in l. quarta. §. hoc autem iudicium. in fi. ff. de dam. infec. De hac materia vide latius per Angel. hic.

SYL. Item is. Casus. Clarus est, & rationes sunt manifestæ. cum. n. culpa propria uel alterius interueniat, cōueniēs est dānum datum sarciri. cur autem ex maleficio non teneatur, ꝓbat tex. in versi. iō autē. vbi assignat rōnem a communiter accidentibu s, ad quę l͂l. se accommodāt. l. nam ad ea. de legi. No. summarium & tex. & pręsertim in ver. iudex enim, ex quo habes, quod ubi homini nocitum est, licet

tum iudex æstimauerit. Aret.

Item is, ex cuius cęnaculo, †uel ꝓprio ipsius, uel conducto, uel in quo gratis habitat, [a] deiectum effusumue aliquid est, ita ut alicui noceret, quasi ex maleficio obligatus intelligit͂. Iō āt nō proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerūque ob alterius culpā tenetur, aut serui, aut liberi. Cui similis ē is qui ea pte, qua uulgo iter fieri solet, id positum [b] aut suspensum hēt, quod pōt, si ceciderit, [c] alicui nocere, quo casu pęna [d] decem [e] aureorū constituta est. De eo uero, quod deiectum effusumue est, dupli, quantū dāni datū sit, constituta [f] est actio. Ob hoīem uero liberū occisum quinquaginta [g] aureorum pœna constituit͂. Si uero uiuat, nocitūq; ei eē dicatur, quātū ob eā rem æquū iudici vr͂,

non fit occisus, debet per iudicē impensa medicorum ac medicinarū, & merces operarum, quib. caruit is, cui nocitum fuit, fieri refici.)

a Habitat. Hospes plane non tenetur, sed is q hospitiū dederit, vt ff. d͂ ijs qui deie. vel effu. l. j. §. pe. Accur.

ADDIT. Nota, ꝙ quā quis debet citari ad domum solitę habitatiōis non sufficit citari ad hospitium, iuxta. l. iiij. §. p̄tor. & ibi late Bar. ff. de dam. infe.

b Id positum. Licet ipse non posuerit.

c Si ceciderit. Nō. n. spectatur, ut noceat.)

d Pęna. Prestanda.

e Decē aureorū. Vel solidorū, vt ff. de ijs qui deie. uel effu si vero. §. p̄tor. j. & §. fi. & tunc dicas actionē in factū fore annalem, vt ff. de pop. ac. l. fi.

f Constituta est actio. Perpetua. q̄ hęredi datur, sed in hæredem non datur, vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. si uero §. hęc autem actio.

SYL. Nisi iam lis fuerit contestata, uel aliud simile factum.)

g Quinquaginta. Iō certa pęna statuit͂ quia non pōt ęstimatio liberi corporis fieri, ut ff. ad l. Rho. d͂ ia l. ij. §. ij. (j) Et competit hęc actio intra annū. & nec hęredi nec in hr͂dem dat͂, cū sit pęnalis & popularis, q̄ ptius dat͂ ei cuius magis interest, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. si uero. §. quæ autem.

ADDIT. (j) No. illum tex. quādo fit contributio propter factum, nō fit cōputatio liberi hominis. facit l. sed ad des §. si quis mulierem. ff. loca.

Actio

actio[a] datur Iudex.n. cõputare debet mercedes medicis præstitas, cæteraq; impendia, quæ in curatiõe facta sunt, ꝑtereaoperas, quib. caruit, aut cariturus est ob id, ꝙ inutilis est factus.[b]

¶ Si ex cœnaculo filij habitãtis seorsum a pr̃e aliquid fuerit ꝓiectum, uel aliquid fuerit appensum uel fecerit litem suã pater non tenetur.

¶ Si filiusfam. seorsum[c] a patre habitauerit, & quid ex cœnaculo eius deiectũ effusumve fuerit, siue quid positum suspensumve habuerit, cuius casus periculosus est, Iuliano placuit ĩ patrem nullam esse[d] actionem, sed cum ipso filio agẽdum esse. Quod & in filiofamilias iudice obseruandum est, qui litem suam[e] fecerit.

¶ Pro furto ueldolo cõmisso in naui, uel in stabulo, uel in caupona, tenentur domini eorum ex quasi maleficio, si dãnum datum fuit per aliquem, cuius opera utantur. Are.

¶ Item[f] exercitor nauis, aut cauponæ, aut stabuli de dolo aut furto, quod in naui, aut caupona, aut stabulo factum erit, quasi ex maleficio[g]

a ¶ Actio datur. Perpetua sibi: sʒ alij puta hęredi pro eo si mortuus est ãnalis datur, vt ff. de ijs q deic. vel effu. l. si uero plures. §. hęc aũt actio. ibi, sed si libero &c.

b ¶ Est factus. Quia difficillimũ est ęstimare futuras operas.

¶ Si filiusfamil. Casus. Clarus est quia per Imperatorẽ ponit cuius rõ est in primo casu, quia iõ tenet pater pto filijs secũ habitãtibus in tit. de effusis, ꝑꝑ ꝑsumptã culpã in aduertẽdo eius familiã ne qd ex domo sua aoeuñ alijs exeat: cũ uero pr̃ non habitat in eadẽ domo, sʒ alibi, tũc deficit ꝑsumptio illius culpę. In secũdo vero casu necesse est, ꝙ interpretatio fiat secundum gl. ifra eo. §. in ver. suã. quod presumendum est ex benignitate potius accidere qa oĩno custodia patris, q nullas nouit literas, nihil potest facere circa filium iudicem, nec põt prętendi aliqua pręsumptio culpę in pr̃e, licet verba tex. parificãtia secundũ casum ad primũ inferant, ꝙ pr̃ in hoc casu nullã actionem patiatur, nec etiam de peculio, ꝓpter illa uerba, quod & ĩ filio &c. uidentur enim ponere præcise idẽtitatem iuris propter naturam copulæ.)

c ¶ Seorsum. i. separatus a patre.

d ¶ Nullam esse. Etiã de peculio. vt ff. de ijs qui deiec. vel effude. l. j. §. si filiusfamil.

e ¶ Litem suã fecerit. s. si sine patre habitauerit, alias pater de peculio tenet, vt ff. de iudi. si filiusfam. secundũ Io. Vel dic idẽ. s. vt teneat ipse filius, habitet cum pr̃e vel non. (sed secundum Azonẽ pr̃ hic tenet de peculio, vt dictũ est, per l. de ijs qui deic. vel effu. l. j. §. si filiusfa.) Filio uero condemnato, & ibi pr̃ tenet de peculio, cum uideat quasi contrahi cum filio per sententiam, (j) vt ff. de nox. acti. l. & si cõdemnatus. & ff. de pec. l. iij. §. idem scribit.

ADDIT.

(j) Dic secũdũ Angel. ꝙ ista ultima videtur verior, quia ex contractu vel quasi pater tenet de peculio, nõ autem de delicto vel quasi.

¶ Itẽ exercitor. Casus. Clarus est: & ratio dubitãdi esse poterat, quia videtur iniquissimum genus pęnę, vt quis ex facto alterius teneatur. c. t. de iniurijs & dam. da lib. vj. sed ratio decidẽdi exprimitur in tex. nostro. aliquatenus enim culpę reus est, & in culpa dicitur qui opera malorum hominum vtitur, quę culpa licet non faciat aliquem teneri ex maleficio, saltem facit teneri ex quasi maleficio, quem tex. no. in fi.) SYL.

f ¶ Item exercitor. quis sit, dic vt infra quod cum eo. §. ij.

g ¶ Quasi ex maleficio. i. actiõe ĩ factum

ctum in duplū, vt ff. nau. cau. sta. l. fi. & ff. fur. ad uer. nau. cau. stab. l. j. Item est & alia in factum actio, quę est ex eo contractu de recepto, vt ff. nau. cau. stab. l. j in princ.

ADDIT.

Et hic dicit Io. Fab quod si dñs fuit condenatus ex facto nautarū ab eis pt repetere, argu. l. si colonus. ff. de aqua plu. arc. & l. si vero. §. cum autē. ff de ijs qui deie. vel effu

†alias ē de.

a ¶ Ex contractu. Vel quasi.

b ¶ Aliquatenus culpę reus. Facit ff. ad l. Aquil. si seruus seruū. §. Proculus. et ff fur. aduer. nau. ca. sta. l. j. §. pe.

c ¶ In his autem casibus. s. supradictis omnibus.

Actio ex maleficio & quasi ex maleficio differunt.

d ¶ Hęredi. Patientis iniuriā. Sed in casu de suspenso ñ dat heredi, vt diximus. s. eo §. j. ver. ob hominē. Et no. hic dñiam inter actionē ex maleficio. & quasi ex maleficio. nā vbi ex maleficio, si plures sunt, quilibet insolidū conuenit, sed secus in hac actione ex quasi maleficio, vt C. de condi. fur. l. j. & ff. nau. cau. sta. l. j. & l. fi. §. si plures. Itē in actione ex maleficio vnus soluēdo nō liberat aliū, sed in hac sic, vt ff. nau. cau. sta. licet. §. possumus. & d. l j. de condi. fut. Itē iure non cedūtur actiones ex maleficio, vt ff. nau. cau. sta. sed & ipsi, sed in actione ex quasi maleficio ceduntur, vt d. §. possum⁹. Datur et hęc actio nō cessa, vt ff. de ijs qui deie vel effu. l. si vero plures. §. cū aūt. Item hę generalius dantur hæredibus actorum, vt hic, quam illæ quæ sunt ex maleficio, vt infra de perpe. & temp. ac. §. sed hæredibus.

e ¶ Aduersus hęredem. Vt ff. de iu. d. l. Iulianus autem. & ff. nau. cau. sta. l. fi. §. pen.

teneri vr̄, si mō ipsius nullū est maleficiū, sꝫ alicuius corū, quorū opera nauem, aut cauponam, aut stabulum exercet. Cum enim neque ex maleficio, neq; ex contractu a sit aduersus eum constituta hic actio, & aliquaten⁹ b culpę reus † sit, ꝙ opera malorū hominū uteret ideo quasi ex maleficio teneri uidetur.

¶ Ex quasi maleficio agitur actione in factum, quę non trāsit contra hęredem. Aretinus.

¶ In his aūt casib⁹ c in factum actio competit: quę hęredi d quidem datur, aduersus e hæredem autē non competit.

¶ De actionibus.

¶ Non summat, qa Imperator diffiniendo procedit: nec pñt diffinitiones breuius summari. Aret.

¶ De actionibus. ¶ Rubrica ista cōtinuari pōt, ut dicit gl. s. tit. j. de obl. q̄ sequit Bal. hic. Vnde no. dil gēter gl. Accursij positam sup ru br. quæ soluit aliquas notabiles q̄stiones, dicens sic.

Continuatio.

SYL. ¶ Libuit animaduertisse, ꝙ cū hic titulus propter profunditatem materię non soleat legi incipientibus, nō ē titulus sup quo possit per modū additiōis aliquid iuuare aut parū studium adolescentulorum. Iō leuius procedendū erit, quia hę, quas in hūc titulum & titulū de exceptionib. fecimus ānotationes, separatim legēdas vobis trademus. sitigit calūniantib⁹ forsan his breuib. uerbis satisfactū.]

Actio in singulari recte diffinit.

f ¶ De actionibus. iō ponit ī plurali, quia plures actiones sunt, vt infra eo. per totum. sed cum sint plures, quare in singulari numero diffinitur, vt ī fra eo. §. j ? Respon. licet sit numeri singularis, tñ ponitur vt genus, ut in alijs diffinitionibus contingit, & sub se cōtinet omnes actiones.

¶ Hæc opin. communiter tenetur, quamuis Hispa. hic reprobet.] SYL.

¶ Item quare non dicit de agendo ? Respon. quia illud est facti, hoc iuris.

¶ Ab hac responsione nemo dissentit nisi Hispa. hic.] SYL.

ADDITIO. Vult dicere gl. ꝙ gerū dia denotant actū, prout est in facto, vt est in exercitio; quia deriuantur a verbo, quod significat agere vel pati, sed hic non tractatur de actionib⁹, prout sunt in actu, sed prout sunt iuris, ita dicunt doct. hic,

Supereſt.

Diuisio

Vperest. ¶ Totus iste ti. diuidit͂ i tres partes prin. cipales. Primo ponit͂ cōtinuatio istius ti. ad pcedētes materias. Scd̄o diffinit͂ actio. Tertio ponitur diuisio omnium actionum. Secunda ibi ꝓpe principiū (Actio aũt nihil.) Tertia ibi (Omnium autem actionū.) ¶ Superest. Casus. In simplici conti nuatione Imperatoris nō ponit͂. Redit enim Imperator ad id, qd̄ dixit in tit. de iure natu. gen & ciui. f. ꝙ oē ius no strū aut ad personas, aut res, aut actio nes ptinet, & cū de duob. primus sit di ctum, superest t m̄, vt tertium mēbrū expediatur de actionibus.

SVperest [a] vt de actionib. loquamur. Actio autem [b] nihil aliud [c] est, quia vendidi, est factū, † sed actio est ius, vt ff. de curat. fu-

† Istā se quuntur Cy. Fa. SYL. Ang. & Ias.

† Istam primam partē se quuntur Fa. Ang. & Iasō. & adde ꝙ quarto mō capitur actio ꝓ administratio ne, vt in SYL. § iusiurandū. ī Auth. vt iudi. sine quo. suff. * quinto, pro libello. l. j. C. de edē. vj. ꝓ officio gl. j. in l. placet C. de epi sc. & cl. vij. ꝓ auctorita te iudiciali, gl. in l. extat. ff. qd̄ me. cau.

a ¶ Supeꝛst. Sed quid superest? Resp. forma, † vt s̄. de iure nat. §. fi. Vel dic, ꝙ s̄. tractatum est de obli. quarum fi- liç sunt actiones, vt ff. de procura. l. li- cet. §. ea obligatio s̄. de verb. obliga. in princ ideo de filia post matrem po nit, quasi ordine successorio. ¶ Declara ꝙ dictum est non solū de obligationib. quç sunt matres actio- num personalium, sed de acquisitio- ne dominorum & aliorum iuriū, quæ sunt matres actionum realium. l. in rem. ff. de rei vendi. ideo &c.]

b ¶ Actio autē Nota, ꝙ actio qñq; ꝓ actu ponitur, vt in Auth. de non alie. §. finimus. in fi. & C. de sacrosan. ec- clesi. auth. hoc ius porrectum. & ff. de donatio. inter vir. vxo. l. iij. §. scien- dum, circa medium. Qñq; pro accusa- tione criminali, vt C. quādo ciu. actio cri. prę. l. j. Qñque pro iure agendi vel prosequendi. vt hic, & ff. e. l. nihil. † Itē nota ꝙ illud, quod de actione hic dici tur, voluit Placen. dicere de causa. sed licet ꝙ causa sit actio; vt sicut apud Dialecticos. dicitur argumentū, quod ex propositione, assumptione, & con- clusione consistit, non tantum cōclu sio, sic apud Legistas actio causa agen di dicatur. vt si dicam, Conuenio te ad decem, quia vendidi tibi equum pro decem sit idem ac si dicerē, Ago contra te actione ex vendito. Sed Azo dicit (quod & verū est) aliud esse cau-

sam & aliud actionem. Nam obliga- tio est cā & mater actionis, vt ff. de ꝓ cur l. licet. §. ea obligatio. sicut ergo aliud est obligatio, & aliud est actio sic aliud est causa, & aliud actio. Itē, rio. l. e consilio. §. j. & fi. & hic. Item po test esse, ꝙ vendidi, & non compet ıt mihi actio, quia mihi solutum est, vel quia remisi, vnde hęc verba, quia ven didi, non sunt actio. Item nomina cer ta actionum sunt a iure inducta, sci- licet ex empto, & similes, nec hoc in ductum est, vt causa sit actio. Si quis er go hoc velit dicere, non potest, cū lex non dicat, vt ff. de supellect. lega. La- beo. in fi. Item si causa esset actio, fru stra diceret lex mutari actionis no- men, cum agitur de dolo patroni, vel parētis, vel similiū personarū, de quo rum dolo non agitur ꝑ actionem de- dolo, † sed ꝑ actionem in factum. † nā ad quid mutaretur nomen, cum tamē causa maneret eadem, si esset ius sola causa? Cōcludo ergo. & dico, ꝙ aliud est causa, & aliud est actio. ¶ Et cum hac sententia transeūt ma gis communiter doc.] ¶ Item licet dixerim, quod nomina sunt actionum, ex empto, & similes, caue tibi, quia non sunt actiones, sed actionum nomina, sicut hęc dictio, homo, non est homo, sed significat ho minem. ¶ Et ita communiter tenetur in §. actiones infra eodem.]

c ¶ Nihil aliud est. Patet ergo, quòd olim aliud erat. † Erat enim cōceptio verborū formata a magistratib. vt ff. de orig. iuris. l. secunda. §. deinde ex his. §. omnium vnde formula vulga- ris dicebatur, vt ff. de fur. l. si seruus na uem Sed hodie hęc solēnitas est sub- lata, vt C. de formu. & impe. l. prima & secunda, & etiam circa interdicta est sublata huiusmodi solennitas, vt infra de interdi. §. fin. † Sed quæ erat olim differentia inter actionem & in terdicta? nam & interdicta erant ver borum cōceptiones, vt infra. de inter- dit. in

† Isti argumēto impossibile est rūdere fm̄ Ioā. Fab. *

† Vel. nō dēt ff. de dol o.

† Vebis tēpera tā Barr. ī l. īfamē. SYL. ff. de pu- bli. iud.

† Et bñ Dy. Fa. Ang. & Ias.

SYL.

† Immo idem in substantia. Angel. & Ias.

† Istam glos. reprobat Ias. ideo

di.in prin.Rñ.vt dicemus ibi.† At ho die nulla est dña inter interdicta & actiones, cũ interdictũ nihil aliud sit, q̃ actio pretoria,vt j̃.de interdi. §. fi.

¶ Vera differẽtia est, ꝙ interdicta,tã quã a pretoria inducta,p̃toria sunt.actiones vero pro maiori parte a iure ciuili ĩducta: vnde respectu originis dicuntur de iure ciuili.]

ADDIT. Idem tenuit gl.in rubr. de interdic.quę reprehendit per Bart. & doct.ibi,quia est dña inter actionem & interdictum sicut inter matrem & filiã,cum ex interdicto oriatur actio in factum,vt in §.fi.j̃. de interdi.

a ¶ Quam ius.f.ciuile, vbi est actio ciuilis,vel pretorium, vbi actio p̃toria,est nã ciuiles actiones & pretorias dico hic diffiniri. Item no.ꝙ actio est ius,quo persequimur, sed obligatio est ius,pp q̃d persequimur. Et si quęrat quod sit illud ius, vel nãle, vel ciuile, pretorium,vel gentium.Rñ.† quia ci uile.vel pretoriũ, vt modo diximus.

¶ Et ita communiter tenetur ꝙ sint de iure ciuili,hic,& ĩ l.j.§. sublata. ff. ad Treb.quam tenet hic Hispa.]

¶ Nec facias magnã vim ibi: quia cũ multas habeat significationes hæc dictio,ius,vt ff. de iust. & iu.l.pen. & fi. hoc est ẽt vnũ de significatis eius, vt dicat ius agendi vel persequendi. Sed ad cuius dñiam ponit in diffinitione, ius, cũ singula mẽbra posita in diffinitione habeant suũ ministeriũ? Rñ. s̃m M.ꝙ ad differentiam rerũ corporalium hic ponit, vt det intelligere,ꝙ actio sit res incorporalis: q̃d verũ est, vt s̃.de rebus corp. & incorpora. §.j. Vel melius dicas, ad dñiam officij iudicis,q̃d nõ est actio,† vt ff.de min. ꝙ si minor. §.fi. licet M. dicat ꝙ officiũ iudicis est actio.& est p̃ eo q̃d dicit lex,in actio iniuriarum fieri ęstimationẽ iudicis officio, vt s̃. de iniur. §. pęna ãt.& §.ĩ summa.Sed certe actio iniuriarũ est actio,cui inhęret officiũ iudicis,nõ tñ illud officiũ ẽ actio, sed in facto† potius hoc consistit. ius.n. petendi p̃ actionem mihi competit, q̃d hoc officium iudicis mitigatur.†

Margin (left): dic aliter vt p̃ eum. † Dic ꝙ SYL. olĩ erat dña solũ in mõ loquendi. Ni. Fab. & Ias. Actio ẽ tã de iure ciu.q̃ p̃torio. †Sequũtur eam Dy. Ni. SYL. Bar. Angel. & Ias. †Ius ad q̃d poni tur ĩ diffinitiõe actiõis. † Et bñ. la. officiũ iudicis an sit actio. † ĩ exercito. † Et sic

quam ius [a] persequendi [b] in iudicio [c] quod sibi debetur. [d]

¶ Potes dicere, ꝙ considerato officio de per se est iuris: cõsiderato quo ad executionem & administrationẽ est facti.]

¶ Sed quid petam? Rñ. † quod ęstimauero. nã deberet ęstimatore, licet iudex possit refrenare, ẽ tamen quoddam aliud officiũ, quod vicem sustinet & obtinet vim actionis,vt dicemus j̃. eo.§ pręterea.ĩ fi. §.

¶ Communis opi.hic & in l.j.§. sublata.ff.ad Treb. est,ꝙ officium iudicis non sit actio.* Alcia.tamẽ lib. Parad. ij cap.x.efficacibus argumentis contrarium defendit.]

b ¶ Persequendi.hoc dicitur ad differentiam exceptionum. quæ dantur reis,per quas defendunt. Sicut n.actiones sunt arma actorum,ita exceptiones sunt arma reorum, vt ff. de excep. l.ii.in princ.& §. illud.

¶ Et ita communiter tenent docto.ꝙ verbum,persequendi, ponatur ad differentiam exceptionum.]

c ¶ In iudicio.h d. ad dñiam eorũ, q̃ fiunt licite etiam extra iudicium, nõ tamen sunt actiones: † vt si nocturnũ vel diurnum furem,vel militem deserentem militiam quis capiat, vt ff. ad l.Aquil.l.iiij & C.quando li vnicuiq; sine iu.se vin. l.j.& ij Item & pp debitorẽ fugitiuum, quem capere † possumus, vt ff. de ijs q̃ in frau.cred. l. ait p̃tor.§.si debitorem. licet quidã † exponant.l.illam ibi, ꝙ captus fuit auctoritate iudicis. Accur.

¶ Cum hac gl.omnes transeunt, quã tamen aliter declarat Hispa.hic.]

ADDITIO. Dic idem in omnibus personis, quę pertinent ad obedientiam perpetuam, de quo non sit quæstio: vt in monacho, fratre, vel vxore,quia si aufugiant, poterunt capi p̃pria auctoritate,vt per Baldum in lege prima.C.vbi quis decurio. secus si esset questio.

d ¶ Quod sibi debet. hoc duob. modis exponit: vel ad dñiam realis actionis,secundũ Azo. & ita stricte accipit hic diffinitio pro personali actione tãtum,† sicut accipit. ff. eodẽ.l. actio in perso-

Margin (right): SYL. officiũ iudi. nõ ẽ facti, sed cõsistit in facto: pura ĩ exercitio. † Idẽ Ange.& Ias. SYL. † Sequũtur Bar. & Ang. SYL. †Idẽ Plac.Ang. & Ias. †Singularis est secũdũ Bal. †Et maile Ang. SYL. † Quod

personam. vel largius, † vt ēt realē cōtineat, nō tm̄ officium iudicis, vt ff. eo. l. actionum genera. qn̄q; largissime, vt ēt iudicis officiū cōtineat, Illud. f. quod est loco actionis: vt per quod restitutio minorū petitur, vt ff. eo. l. actionis verbo.

¶ Prima diuisio actionum est, ꝙ aliq̄ sunt reales, aliquæ personales. Personalis est, quę præsupponit debitorem obligatum: sed realis nō: sed ideo contra eum competit, quia possidet. Aret.

¶ Et ꝙ sit actio, q̄ non habeat obligationē, dicit Bart. in l. iurisgentium. §. ideo ff. de pact. quamuis ibi Fort. reprobet, & vtrum actio realis sit proprie actio, vide quæ disputat Fortun. in l Gallus. §. idem credendum. col. vj. ff. de lib. & posthu. vbi tenet ꝙ sic.]

¶ Vel ponunt̄ hęc verba ad differētiā criminalium actionum, ꝑ quas nō ꝑsequor mihi debitū, sed ad vindictā: & secundum hoc ēt realem actionē dicas diffiniri hic. Licēt enim nō sit obligatus qui realiter tenetur, vt j eo. §. j ibi, aut cum agit qui nullo &c. verum est personaliter. glosso † tñ pōt dici, ꝙ sis realiter obligatus. Et facit ꝓ hoc vt ēt realis hic diffiniatur, quia verbum debere, & ad actionem in rē, & ad actionem in personam refertur, ff de uerb. sign. l. pecunię. §. si.

¶ Necob. si dicat̄, verba in diffinitione proprie sunt accipienda, qa hoc verū in ver. deffinito, nō in deffinientibus, vt declarat Dec. in rubr. de prob. col. iij.* quinimmo Alc. in l. creditores. ff de ver. sig. cū quoq;, q ī rē actione tenet̄, proprie debitorem esse, non insubtilibus rationibus comprobat.]

¶ Item facit, ꝙ est in diffinitione verbum, persequendi, quod est commune tam ad realem quam ad personalē actionem, vt ff eo. l. actio in personā. Item facit j. eo. § j. in princi ubi actio realis species est actionis, sicut personalis, & ita large accipio hic verbū, debetur: sed in stricta significatione verbi huius, debere, tantum alienum & non meum mihi debetur.

¶ Idem firmat Deci. in l. si tibi. In iij. no ff. si cer. pet.]

¶ Vnde personalis actio tm̄ diffiniri-

no. pro statutis ī qb. uerba sunt stricte intelligenda l. iij. §. hęc verba. ff. SYL. de neg. gest & l. quidquid. ff. de ver. obl.

† Idem Io. Fab. Ni. i glo. super verbo quã ius. s. e. §.

† Ista gl. est no. ꝙ uerba multoties Iiel ligūtur

SYL. grosso mō: non tm̄ in statutis Pla. Ange. & Ias.

SYL.

videtur, † vt infra eod. §. sicitaq; & s. de leg. §. sed si tē. Sed certe quandoq; ago ēt ad id, quod mihi non debet̄, vt C. de pact. l. si pacto quo pœnam. nam ibi non ago ad id, quod est debitum. sed ad id qđ ex nudo pacto cōuenit. Sed certe illud naturaliter erat debitū, quod nudo pacto debebatur, † vt ff. de fideiuss. l. fideiuss. §. fideiussor. Vel non agit ibi ad id, quod nudo pacto debetur, sed ad quod uere debetur, sed prętextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur. †

¶ Reprobat Pręp. Senen. iiij. casu. q. v. in ij col.]

¶ Item oppono de popularibus actionibus Nam in eis non dr̄ debitū, & tm̄ petit̄, ut ff de popu. ac. l. pen. Sed nō obstat, quia saltē post litem cōtestatam debet̄, ut l. si cui. ff. de uerbo sign. Vel † dic, ꝙ sibi debitum prosequitur: nā cum toti populo sit debitum, ergo & sibi. Itē op de actione iniuriarū, quia non dicit̄ esse in bonis, vt de iniur. l. iniuriarū. itē non ad debitum, sed ad vindictam competit, vt ff. de coll. bo. l. ij. §. emancipatus. & tamē est actio. Respon. non est in bonis, ut transeat ad heredes. ut ff. ad legem falc. l. pęnalis. Item licet detur ad uindictam, tamē potest deberi mihi propter id, qđ est in ęstimatione uindictę, uel ꝓpter id quod est in alterū, ut uindicta. Itē oppono de petitione hęreditatis, itē de actione de peculio. Nā in hic agit̄ etiam antequam sit penes possessorē, uel antequam sit in peculio, ut ff. de petitione hęre. l. iiij. & l. si quo & ff. de pecul. lege quęsitum. in principio. & ff. de liber. lega l. si quis reum. §. idē. Sed dic † esse subaudiendum hic: uel deberi speratur. Vel dic quod quando fuit actio proposita, fuit efficat tātum pro eo, quod tunc erat penes possessorem, uel in peculio, & postea cum augebatur, eatenus & actionis efficacia crescebat: cū uniuersalis uel ī aliquo uniuerso fuit petitio, ut ff. de iudiciis.

† Immo ēt realis secūdū cōiter doc. hic.

† Ista solu. non ꝓcedit scd̄m docto. quã tum ad SYL. materiã tex. nři.

† Ista cōtinet moram ueritatē ut ꝓ docto. hic.

† Ista reprobat̄ cōiter ꝑ doc. hic.

† Sꝫ hęc reprobatur, quia arguit ī peratorē de insufficiētia.

l. solemus. Itē opponit᷑ de actionibus, quas intēdunt aliqui pro alijs: vt procurator, & tutor, & prælatus, & similes: nā agunt, & tñ non sibi debitū petunt Sed dic, ꝙ quasi dñi sunt, vt ff. ꝓ emp. l. qui fundum. §. si tutor. Vel dic sibi. i. ei cui actio cō petit, q̄ intē- ditur. Vel subaudi, quod sibi debetur, vel ei cuius nomine agitur. huius alternatiuæ secunda pars est vera.

SYL. ¶ Cōis opi. est in hac gl. ꝙ vtraq; diffiniatur, quam defendunt hic Hisp.]

* ADDI. Declaratio tex. actio est facultas a ꝑtore impetrata cogēdi in dicio a Prętore dato, debitorē actori satisfacere qđ Frā. Hoto. ī suis in hūc ti. cōmēta. declarat vbi docet, qđ hic ꝓprie ñ definit᷑ nisi actio ꝑsonalis. cū res mea mihi dēri nō possit. l. Q. Mut. §. argēto. & l. scribit. ff. de au & ar. le.

¶ Omniū aūt. ¶ Ista pars diuidit᷑ in sex partes, ꝓut in hoc ti. ponunt᷑ sex diuisiones actionū, quas enumerat ꝑ ordinem gl. magistralis in § sunt ꝑterea. ī. eo. Et ibi gl. addit alias sex diuisiones, quæ ponuntur in alijs locis extra hunc tit. Prima diuisio actionū est, q̄ respicit cām materialē, quia quędam actiones sunt reales, quędam personales, q̄dā cām mistam habentes, & ista pars durat vsq; ad §. sed istę. Scđa diuisio est, q̄ respicit cām efficientē: q̄a quędā ciuiles, q̄dā ꝑtorię, & durat vsque ad §. sequēs. Tertia est respiciens causam finalē: quia quędā sunt rei ꝑsecutorię, quędam pœnales, quędam mistę rei pęnę, & durat vsq; ad §. oēs. Quarta est respiciēs cām formalem, quia quędam ad simplum q̄dā ad duplū, quędam ad triplū, quędā ad quadruplū; vsq; ad §. actionum. Quinta est respiciens causam substantialem, q̄a quędā sunt bonę fidei, quędā stricti iuris, ibi vsque ad §. sunt præterea. Sexta est respiciens persecutionis effectum, quia quędam sunt ꝑsecutoriæ solidi, quędam non: vsque ad fi. vt sequitur Bal. hic. Item prima subdiuiditur in duas partes. Primo diuidit. Secundo membra declarat. Secūda ibi.

¶ Omnium autem actionum, quibus inter aliquos [a] apud iudices [b] arbitrosve [c] de quacūq; [d] re quæritur, summa [e] diui-

(Nanque.) Nam totus iste titulus procedit per diuisiones actionum.

¶ Omniū. Casus In diuisione actionum & declaratione terminorum nō figuratur nisi literaliter. declarat. n. Imp. suā diuisionē per exēpla dilucida. No. est igitur, ꝙ dictio, omniū, est vniuersalis. Item ꝙ pariter proponendę sunt actiones corā arbitris, sicut corā iudicib. Item ꝙ valet argumentū a sufficiēti enumeratione partiū. Itē ꝙ ad causandā rei vendicationē duo extrema requirunt᷑, dñiū vel quasi ex parte agētis, possessio, vl' quasi ex parte conuenti. Item ꝙ q̄ tenetur actione reali, nullo iure dicitur obligatus Item quod actio est genus.] SYL.

a ¶ Inter aliquos. Vr innuere, ꝙ alię actiones sunt, quę corā alijs proponūtur: † sed non est verum. Accur.

ADDI. Solutio; dic ꝙ hic relatiuum stat declaratiue, quia adijcit᷑ qualitati cōuenienti vnicuiq; cōtēto sub gñe.

b ¶ Iudices ordinarios vl' delegatos.

c ¶ Arbitrosve. Scilicet cōpromissarios. nam & apud eos actiones † ꝓponendę sunt, vt hic, & ff. de arbi. lege prima. Est et libellus offerendus, vt C. de arbi. l. cum antea. §. licet. circa fin. Sed contra secundum Place. C. de episco. & cle auth. generaliter. Ad quod respō † quia ibi nō de libelli oblatione loquitur, sed de remissione cautionis, quę cōsensu partium fieri potest, vt ff. de feri. l. prima. j. respon.

d ¶ De quacunq; re. generaliter accipe verbū, rei, † vt ff. si certum peta. l. j. in fi. nam pro corporalibus & incorporalibus competunt actiones, vt infra eod. §. proximo. & ij. & ff. si serui. ven. l. j. & ij. in prin.

e ¶ Summa. Id est prima, quo ad tractatū scilicet: † vel summa, id est breuis, breuior enim esse non potest q̄ bimembris, sicut ista est. Sed opponitur infra eo. §. quędam. Respō. quia & illę sunt reales, quando ad res agitur item in personam, quando ad ꝑsonales pręstationes agitur: immo etiā si simul agatur, non tamen egrediūtur hanc.

† Quia relatiuū quis vel q adiunctum alicui generalitati sine copula illā restringit. l. ea tñ adiectio. ff. de leg. iij.

† Idē Io. Fa. Plac. Ang. & Ias.

† Istā sequūtur Bald. & Pau. in d. auth. generaliter.

† Vt etiā factū cōprehendat. Bar. in l. j. ff. si ce. pe.

† Et hoc ideo q̄a per eam cognoscit᷑ causa mediata & īmediata actionū. Ias.

non est apposita. quod disponit in eo in quo est apposita. Item quod eoe est sio aqueductus est seruitus realis. Itē q̄ cōfessoria& negatoria cōpetūt ꝓser uitutib. rusticis & urbanis. Itē quod seruitus pro spectus est, qua conceditur nō simplex lumen, sed amenitas visus. Item quod est differentia inter proijcere & immittere, de qua est tex. in l. malum. §. j. ff. de uerborum signi ficatiōib. & vlterius dicit Præpositus Senensis in septimo casu, quęsti. prima. quod hic tex. adhuc a nemine fuit intellectus, & ipse ibi declarat, uideas.]

¶ Pro seruitute constituenda uel non cōstituēda proditæ sūt actiones in rem, tam pro seruitutibus rusticis, quam urbanis, realibus, uel personalibus, & in his etiam agit qui possidet; secus in rebus corporalibus regula riter. hoc dicit. Angelus.

¶ Aeque [a] si agat [b] quis ius sibi esse fundo forte uel ædibus utendi [c] fruendi, uel per fundum uicini eundi agendi, uel ex fundo uicini aquam ducendi, in rem [d] actio est. Eiusdem generis [e] est actio de iure prædiorum urbanorum: ueluti si quis agat ius si bi esse [f] altius ædes suas tollēdi, ꝟprospiciendive, uel proiiciēdi aliquid, uel immittendi tignum in uicini ędes

¶ Contra [h] quoque de usufructu, & de seruitutibus prædiorum rusticorum, itē prædiorum urbanorum,† inuicem proditæ [i] sunt actiones: ut si quis intendat ius non esse aduersario utendi, fruendi, eundi, agendi, aquamve ducendi: item altius [k] tollendi, prospicius teneas ędificatum, ut ff. de ser. vrba. pręd. si arborem. §. interdum. & l. eum debere.

a ¶ Aeque. Scilicet datur actio in rem.

b ¶ Agat. s. actione confessoria. qđ si uocetur, legitur ff. si ser. uend. l. ij. in princ.

c ¶ Vtendi. Hęc seruitus est personalis, sed sequentes reales, ut ff. de ser ui. l. prima.

d ¶ In rem actio est. s. confessoria.

e ¶ Eiusdem generis. s. vt sit in rem.

f ¶ Ius sibi esse.† †Ista gl. non est Accursij.

ADDIT. No. quod confessoria ponitur uerbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis, & ex hoc comprehēditur medium concludendi in huiusmodi actionibus, de quo dicit per Angelum.

g ¶ Tollendi. Vt si eras in quasi possessione seruitutis domus meę, ne mihi liceret altius tollere, me uolente ędificare, debeo agere negatoria: & ita hic interserit †exemplum negato rię. ut ff. si serui. uendic. & si forte. §. primo.

†Displicet Dy. & Ioan.

¶ Hæc opi. damnat ab omnib. hic, & Præpo. Senen. in vij. casu. q. j. in prin.

SYL. Fab. & Ang. & dicit Iason, qđ est derisio.

¶ In hac n. seruitute, ne gatoria uer- bis affirmati uis, & cōfessoria negatiuis proponitur, vt ff. si serui. vendi. l. loci. Alia vero exempla, quæ ponuntur, bene ponūtur in confessoria usque illuc, contra &c. Vel pone hoc exēplum in confessoria ut si talem mihi debeas serui tutem, ut al-

Seruitus altius tollendi ab alijs differt.

†alias inuicē quoq;.

¶ Hanc expositionē tenet Ias. Aret. tamen & Hispa. contrāriū sentiunt, * Verum aūt intellectum tradit Zasius in intellec. sing.) SYL.

h ¶ Contra. i. in contrarium. Nā supra de confessoria, per quam seruitutes debentur: nunc de negatoria, per quam seruitutes denegantur, ut ff. si ser. uen. l. ij in prin.

i ¶ Proditę sunt actiones. Scilicet negatorię.

K ¶ Altius tollendi. Exemplū confessorię. †In his enim exemplis omnibus repetitur, nō Vel dic, nō, repeti, †non ad hoc exēplum, sed ad alia sic.

†Ridiculum est secundū Dy. Io. Fab. & Ias.

†Imo. Dy. & Ias.

SYL. ¶ Dic ex mente Ang. in iij no. hic, q̃ hęc gl. male loquit̃, quia tex. hic duo copulatiue exigit. s. q̃ q̃d atrocius sit commissum, & q̃ aperte ad contumeliam dñi respiciat: vnde vnum tantũ non sufficit, ꝓut vult gl. in l. si hæredi plures. ff. de condi. institu.] pares per omnia domini.

* ¶ Bar. autem in l. item. §. fi. ff. eod. SYL. inq̃t q̃ vera solutio est, q̃ iste tex procedit cum iniuria fit ad contumeliã dñorum, lex autem cõtraria, cum simpliciter seruo iniuria facta est.]

ADDIT. (1) No. modũ libellandi & agẽdi: quia dñs debet dicere seruũ fuisse verberatũ ĩ cõtumeliam suã, & iõ q̃ sibi iniuria illata est, suo noĩe iniuriarum agit: sin aũt alio modo ageret, succumberet. Ang.

a ¶ In hũc casum. Non solũ in superiori casu q̃n ad cõtumeliã dñi facta est iniuria.

¶ Adde q̃ SYL. ex rõne. s. assignata ĩ gl. pręced. hęc gl. quoq; fallit.]

b ¶ Si cõi seruo. Dñs.

citer verberauerit: & in hunc casum[a] actio proponit̃. At si qs seruo cõuiciũ fecerit, vel pugno eũ percusserit, nulla in eũ actio dño competit.

¶ Pro iniuria illata seuro cõi agit vterq; dominus, habita distinctione dignitatis vtriusque. Aret.

¶ Si cõi seruo iniuria facta sit, æquum est nõ pro ea parte, qua dominus[b] quisque est, æstimationẽ iniuriæ fieri, sed ex dominorũ[c] persona: quia ipsis fit iniuria. Quod si vsusfructus in seruo Titij est, ꝓprietas Meuij, magis[d] Mæuio[e] iniuria fieri intelligatur.

¶ Pro iniuria facta libero homini & seruo alieno, q̃ seruiunt nobis bona fide, si facta fuerit ĩ despectũ, cõpetit nobis actio iniuriarum. Aret.

¶ Sed si libero hoĩ, q̃ tibi bona fide seruit, iniuria facta sit, nulla tibi actio dabitur, sed suo noĩe is ex periri poterit: nisi in cõtumeliã tuam pulsatus sit: tunc. n. cõpetit & tibi[f] iniuriarũ actio. Idẽ ergo est & in seruo alieno bona fide tibi seruiente, vt toties admittat̃ iniuriarũ actio, quoties in tuã contumeliã[g] iniuria ei facta sit.

¶ Pęna iniuriarũ est pecuniaria quãti fuerit æstimata, & ꝓiudicẽ taxata: q̃ æstimatio & taxatio crescit vel diminuit̃ secũdũ ꝑsonarũ dignitatem & conditionẽ. Aret.

¶ Pœna autem iniuriarum ex lege xij.

c ¶ Ex dño rũ ꝑsona. q. d. non ex serui persona.

d ¶ Magis. q̃ Titio.

e ¶ Mæuio. nisi ad cõtumeliã vsufructuarij facta sit, vt ff. eo. l. item. §. si vsumfructũ. & §. itẽ si liberum.

f ¶ Sed si libero. Et tibi nõ solum ei.

g ¶ In tuã contumeliã, Nec minus ipse iniuriarum aget: iõ ĩ fructuario distingui oportet, vt ff. eo. tit. itẽ. §. item si liberum. Accur.

¶ Pęna autẽ SYL. iniuriarum &c. Casus. Clarus est, & rõ dubitãdi nascebat̃ ex ipsa l. xij. tab. qua constituta fuerat pęna talionis: hoc aũt introductũ fuerat in d. l. xij. tab. vt Iustinianus asserit, ob magnã veterũ paupertatem. rõ autẽ decidendi sumit̃ ex rõnę naturali, q̃ habet, vt iuxta modum iniurię, qualitatẽ personę iniuriatæ & iniuriantis, bon⁹ vir & sic iudex ęstimet. fiebat. n. q̃ ex l. nasceretur iniuria, vt puta si rupto membro vilis & inutilis personę ab

Immo pro parte dñij, vt ff. eo. l. sed nõ esse. contra. Sol. non contradicit, si recte intelligat̃. Nam quilibet agit rõne dimidię: vt si duo sunt, vnus nobilis, alius ignobilis: si seruus esset totus nobilis, ageret iniuriarũ in xx nũc ergo aget in x. ignobilis autẽ ageret in x. si esset totus su⁹ seruus: nũc ergo aget in quinq;: & ita quilibet ꝓ parte sua, & ratio dignitatis habet̃. Vel ibi erãt

ab honesta & vtili nedum familiæ ꝓ prię sed ciuitati & vrbi, vt puta insignis alicuius artificis, datū fuisset mēbrū illud, non esset vera ęstimatio iniurię, qa nō erat peritas & æqualitas subiectorū.

* decuit igiť corrigi ꝑ ptores, qui ęquitatē habentes ante oculos statuerunt ꝓut in tex. dicitur.]

† Vide ino A. l. li. xx. ca.j. & Alc. lib. ıx. Pater. c. viij.

† alias vt.

a ¶ Membrum. Puta manum vel pedem.

A D D I T. No. ex text. & glo. quid dicať membrū: & habeť in l. nō sunt liberi. ff. de statu homi. per gloss. & docto. & an dēs dicatur membrū, habeť in l. cui dēs. ff. de ędi li. edic. de quo vide Bar. & Io. de Imo. in l. ij. ff. de publ. iudi. Ang.

tab. † propter membrum[a] quidem ruptū[b] talio[c] erat: pp os vero fractum nūmariæ pœnæ erant cōnstitutæ, † quasi in magna[d] veterū paupertate. Sed postea Prætores ꝑmittebāt ipsis, qui iniuriā passi sunt, eā æstimare: vt iudex vel tanti reum condēnet, quanti iniuriā passus æstimauerit:[e] vel minoris, ꝓut ei visum fuerit. Sed pœna quidē iniuriæ, quæ ex lege xij. tabu. introducta est, in desuetudinē abijt: quam aūt Prætores introduxerunt, quæ ēt honoraria[f] appellatur, in iudicijs frequentatur. Nā secundū gradū dignitatis, vitæque honestatem crescit aut minuitur ęstimatio[g] iniuriæ: q gradus cōdēnationis & in seruili persona nō immerito seruat: vt aliud in seruo actore,[h] aliud in medij actus hoīe,[i] aliud in vilissimo vel cōpedito[k] ius ęstimationis constituatur.

¶ Lege Cornelia de iniurijs tenetur quis etiam in tribus casibus hic specificatis: & domus nostra dicitur etiam conducta. Aret.

¶ Sed & lex Cornelia[l] de iniurijs loquitur, & iniuriarum

l. si eum exceptione. § post annum. A D D I. (i) Dic ꝙ licet glo. ĩ. proxi. §. & in d. l. si non cōueij. ponat multas opi. & nullā app. obet, tñ hic & ĩ l. lex Cornelia. hanc approbat, ꝙ ista actio sit ciuilis in tribus casib. § proxi. ĩ. c. Ang.

h ¶ In seruo actore. i. castaldo.

* ¶ Actor hoc loco ꝓ villico accipiť, quē lingua vulgari hodie factorē vocamus, vt dixi in Commen. ĩ. tit. de curat. in princ.]

* A D D I. Seruum actorē Aem. Fer. exponit, cui rōnis, aut mēsę, aut rerū oīum, aut bonæ partis curatio mādata & credita erat.

i ¶ Medij actus hoīe, q mesonauta, alias mediastinus dř. ff. nau. ca. sta. l. j. §. qui sunt. & §. caupones.

* ¶ Et Budę. ibi exponit quis dř mesonauta, & quis mediastinus.] SYL.

K ¶ Cōpedito. i. in eo seruo, q nullā aliā affert vilitatē, sed tm̄ ligatus stat.

¶ Non bene intelligit glo. quia tex. voluit intelligere de iis, qui compediti fodiunt terram vel metalla. SYL.

¶ Sed & lex. Casum nō expedit figurare, quia ponit tm̄ tres casus, q cōprehendunť in l. Cor. da sica. quos no. & significatio domus ita extēdiť qa eōš derať non dñium rei, sed refugiū cuiuscunq; in eo loco in quo habitat.]

l ¶ Sed & lex Cornelia. ideo sic dicta quia Cornelius Sylla ꝑfectus prius eā fecit. L. Cornelia vñ dicitur.

b ¶ Ruptum. i. detruncatum.

c ¶ Talio. i. similitudo supplicij: vt membrum pro membro.

d ¶ Quasi in magna. Hęc est ratio nō ad proximum, sed ad illud quod erat pęna talionis.

e ¶ Æstimauerit. per sacramentum taxatione iudicis.

SYL. * ¶ Qualiter fiat æstimatio, tradit Angel. in consi. xcv. & Ro. consi. xcvij.]

f ¶ Honoraria. facit s̃. de iure naturali gen & ciui. §. pretorum.

g ¶ Aestimatio. Proposita actione iniuriarum ꝑtoria, q̃ anno cōtinuo tollitur, vt C. e. l. si nō cōuieij. nisi in casu, vbi anno vtilt dať, (j) vt ff. qđ me. cau.

fecit, vt ff. de accu. l. hos accu. in fi. l.
a ¶ Introduxit s. dicta lex Cor. in qua actione condemnatio fit æstimatione iudicis iureiuran. in litem, vt ff. eo. cõstitutionib. Sed nunquid his casibus, qui tres sunt ex l. Cornel. est hęc actio ppetua? Dicunt quidā, q sic, vt M. q sic, cum omnis actio ex l. descendens sit perpetua, vt j. de perpe. & tēp. act. in prin. Sed Io. contra dicit enim semp eā eo anno continuo tolli, vt C. eo. l. si non conuicij. (j) Et no. q his tribus casib. est ciuilis: alias v biq; prętoria, cū a prętore sit inducta, vt ff. eo. l. prætor.

Actio ī iniuriarū an sit annalis in oīb. casibus.

† Conc. cū hoc §. c. vlt. i gl. sup verbo atroces extra de

SYL. dou. vbi recitat tenorē huius. §. & glo. j. paulo post. me. & in c. si. extra. de cōse. ecclesiæ vel alia.

† alias existimatur.

¶ Aduerte, quia glos. s. §. proximo. in versi. æstimatio. & Bartol. in l. iniuriarum. ff. eo. ex opi. Azo. contrarium sentiunt.]

ADDITIO. (j) Io. Fab. dicit q doct. tenent opi. Mar. & q vidit seruari de facto. vide Henri Bo. in c. olim extra eo. in ij. dist. vbi videtur inclinare in partem Ioan. & idem tenet Ioā. And. in additionibus ad Spec. ti. de iniurijs. in verbo, actio.

b ¶ Pulsatum. Sine dolore.

c ¶ Verberatum. s. cum dolore, vt ff. eo. lex Cornelia. §. j.

d ¶ Domum suam. (j) Facit ff. de ijs qui deiece. vel effud. l. j §. habitare.

ADDITIO. (j) No. q relatiuū, suus sua suum, nō semp importat dñiū, facit quod no. Bar. in l. Quintus. ij. §. argento. de au. & arg. leg. Ang. Aret.

SYL. ¶ Atrox iniuria æstimaf. Casus. Facile figuraf: nā tex. seipsum declarat,

& assignat suijpsius declarationē, & euidentiam exemplorum, & cū sit declaratio huius termini, atrox iniuria, nō expedit aliter laborare No. tex.]

e ¶ Atrox. Iō atrox iniuria ab alia separaf, quęsi minor, vt p hoc magis puniaf, vt s. eod. §. pœna aūt & facit. ff. eo. l. prętor. edixit. §. atrocē. & §. fi. & l. vulneris. & l. sequ.

¶ Quę autē dicat atrox iniuria declarat Speculator in tit. de aduo. §. vij. versi. fi. * & Alex. in cõs. ecij. vol. j.]

SYL.

f ¶ Ex facto. Magis q̃ ex ptio rei, vt ff. de incē. rui. nau. lege Pædius §. primo.

actionē introduxit: [a] q̃ cōpetit ob eā rem, q se pulsatū [b] quis, verberatūue, [c] vel domū [d] suā vi introitam esse dicat. Domū aūt accipimus, siue ī ppria domo quis habitet, siue in conducta, siue gratis, siue hospitio receptus sit.

¶ Atrox iniuria æstimaf ex qualitate facti, loci, & psonarū Ang. Are.

¶ Atrox [e] † iniuria † æstimatur, vel ex facto: [f] veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus: vel ex loco: veluti si cui in theatro, vel in foro, vel in conspectu, Prætoris iniuria facta sit. vel ex psona: veluti si magistratus iniuriam passus fuerit, uel si senatori ab humili [g] psona iniuria facta sit, aut parē ti patronoeve fiat a liberis [h] uel libertis. Aliter. n. senatoris & parentis patronique, aliter extranei & humilis psona iniuria æstimaf. Nonnūquā [i] & loc' uulneris atro

g ¶ Humili psona. Quę sit psona humilis, dic vt C. de incest. nu. l. humilē.

h ¶ A liberis vel libertis. Quibus aduersus parentes & patronos agere pmittitur, si sit atrox iniuria facta eis a patentibus patronis, vt ff. e. l. prætor. edixit. §. preterea. puta in oculo vel in ore, vt ff. eo. l. prętor. §. fi. & l. seq.

ADDITIO. Dicas secundum Saly. in l. iniquum. C. qui acc. non pos. q licet pro leui iniuria filius in potestate non potest patrem solenniter accusare, vt l. lis nulla. ff. de iudi. tamen iudicis officium potest implorare pro graui, vt l. si lenones. C. de episc. audien. Emancipatus vero filius pro leui delicto non accusat, sed pro graui, dum modo ciuiliter agi nō possit, alias secus, ut hic per doct.

i ¶ Nonnunquam. i. aliquando: & sic duæ negationes faciunt vnam affirmationem.

Filio-

a ¶ Filiofamilias. Nisi quia facta in iuria filio duę actiones nascuntur, & vtriusq; exercitũ competit patri, vt ff. eo. l. sed si vnius. §. filiofamilias. & l. pater. sed facta iniuria patri, nõ ideo filius ager.

ria inferenda fisco, non actori, vt ff. eo. l. fin. Accur.

¶ Late disputat de hac gl. Vero. in l. si fugitiui. C. de ser. fug. in vij. col. & Decius. i c. ex literis. de cõsti. vbi limitat octo modis & in l. cum filiusfam. ff. si cer. pet. in ij no.] SYL.

SYL. ¶ In sũma. Caius, Clarus est, cum stet in traditione regulę & relatione ad constitutionem Zenonis, q̃ haberet suã rõnẽ in dignitate ꝑsonarũ, q̃ in actione iniuriarũ totum põt.]

b ¶ Agere. Et sic tollit vnum iudiciũ per aliud cum vtrunque sit proditum ad vindictam, vt ff. cod. prętor. §. primo. & l. quod senatus. secus si altorum eẽt de re familiati, vt C. q̃n ciuilis actio cri. præ. † alias agatur.

cẽ iniuriã facit: veluti si in oculo qs ꝑcussus fuerit. Parui autẽ refert utrũ patrifamilias, an filiofamilias[a] talis iniuria facta sit: nam & hæc atrox iniuria æstimabitur.

¶ Ex qualibet iniuria pt agi ciuiliter ad æstimationẽ, & criminaliter ad cõdẽnationem extra ordinẽ: in quo iudicio criminali nõ põt interuenire procurator, nisi ꝓ illustri persona. Aret.

¶ In summa sciendũ est, de oĩ iniuria eũ, q passus est, posse vel criminaliter agere,[b] uel ciuiliter. Et si quidẽ ciuiliter †agit, æstimatione facta secundũ qđ dictũ[c] ẽ, pœna[d] reo ĩponit̃ sin aũt criminaliter offõ iudi. extraordinaria[e] pœna reo irrogatur: hoc vez obseruãdo, qđ Zenoniana constõ[f] introduxit, ut uiri illustres,[g] quiq; super eos sunt, & ꝑ ꝓcuratores possint actionẽ[h] iniuriarũ criminaliter uel ꝓsequi uel suscipere, s̃m ei⁹ tenorẽ, q ex ipsa manifestus appatet.[i]

¶ Faciens fieri iniuriã ita punitur, sicut faciens. Aret.

¶ Non solũ autẽ is iniuriarũ tenetur, qui fecit iniuriam, id est, qui percussit: uerum ille quoque† tenebitur, qui dolo fecit iniuriã, †vel qui †procu

ADDIT. Et sic vbi pœna est in arbitrio iudicis, potest suum arbitrium extendere vsq; ad mortem: qđ est verũ pensata & attenta facti qualitate. l. Pedius. §. fi. đ incen. rui. nau. Item ex hac gl. elici potest, ꝙ si agat de crimine ad pœnã pecuniariam fisco applicandã, iudicium dicitur esse criminale. Pęna arbitraria ad mortẽ extẽditur.

f ¶ Constitutio. vt C. qui. eodem. l. fi.

† alias tenetur.
† alias veluti
† alias curauit.

lege prima. Et ideo si de iniuria atroci actum est iniuriarum, nihilominus potest agi lege Aquilia ad damnum: & econuerso, nec enim in actione iniuriarum agitur ad damnum, vt ad damnum, sed vt ad contumeliam, vt ff. eo. l. item apud Labeonem. §. si qs seruo verberato.

SYL. ¶ Hęc gl. sentit idem, quod gl. in l. dominum C. eo. quę reprobatur a Bart. in l. qui seruum. ff. de act. & obl.]

c ¶ Dictum est. Vt s̃. eodem. §. pęna. in fi. §.

d ¶ Pęna. pecuniaria. s. actori dãda.

e ¶ Extraordinaria. Scilicet capitis vel status, si iudici sedeat, vel pecunia

g ¶ Illustres. Hi sunt qui tantum nomine illustres sunt, & non dignitate. Illi autem sunt s̃. eos, qui dignitatem & administrationem habent: s̃. quos nemo est nisi Imperator. () quod dic, vt nota in Auth. vt ab illustri. & q super eam digni. sunt. colla. v.

ADDITIO. Dic vt per gl. & omnes doc. in l. fi. C. eo. Ang.

h ¶ Actionem. i. accusationem. Et est speciale in accusatione: alias contra, vt ff. de procur. l. licet. §. ad actionẽ. & ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimẽ.

i ¶ Apparet. Dic ergo hic casum eius legis.

¶ Non

SYL. ¶ Non solum. Casus. Clarus est, q̄a rō manifesta. qui enim per alium facit per se facere videtur.]

a ¶ Vt cui. i. alicui. vel cuius, id est alicuius.

b ¶ Mala. i. maxilla.

c ¶ Percuteret. Sed vr̄ q̄ ex tali cō silio non teneatur, vt s. de obli. quę ex deli. nasc. §. ope. in fi. §. Sed dic vt ibi diximus. Itē arg. contra. s. mā §. rua tm̄. ibi, quia nemo ex consilio.

SYL. ¶ Hęc actio. Dic loco casus, q̄ ratio,

rauit, vt cui [a] mala [b] pugno percuteret. [c]

¶ Actio iniuriarū non n ascitur, nisi ab initio iniuriat' ī animū suū iniuriā reuocauerit. Vel sic scdm glo. Actio iniuriarū iā nata tollit dissimulatione. An. Ar.

¶ Hęc actio dissimulatione [d] abolet: & iō si quis iniuriā dereliquerit, hoc ē statim

passus ad aīum suū nō reuocauerit, [e] postea ex pęnitētia remissam iniuriam nō poterit recolere.

¶ De obligationib. quæ † ex quasi delicto nascuntur.

¶ Iudex, q p īperitiā male iudicat, facit litē suā, & ex qua si maleficio tenet' in quantū ęquū videbitur iudicati. Arct.

† alias quasi ex delicto.

quare si semel animo remissa est iniuria non pōt recoli, est, quia principaliter animo tenetur l. j §. ait prętor. ff. si qua. pau. fe. di. & iō dissimulatione abolet', vt hic dr̄, & declarat Fortunius, qui ex hoc multa infert notāda, in l. legitima col. xxiiij ff. de pact.]

Actio Iniuriarū quō tollitur.

d ¶ Dissimulatione. Vt si risi, vel lusi vel comedi cum eo postea.

SYL. ¶ Hoc verū, si voluntate, non si ex necessitate vel honestate aliter fieri nō potuit, vt si inuitati in cōuiuio vel aliter. *Et de alijs modis, quib. aboletur iniuria, vide Ale. 1 l. j i prī. ff. de pac.]

¶ Itē tollit' ēt nudo pacto ipso iure, vt ff. de pac. l. si tibi. §. quędā actiones. Sed nunquid est nata ēt statim facta iniuria, an ita demum si dicat, Ad animū reuoco. quod vltimū dixit B. vt dicunt. Sed certe imo est nata statim: nec enim ex reuocatione ad animū, vel ex verbis talibus nascit' hęc actio, sed ex cōtumelia, vt ff. de pact. l. si vn°. §. pactus. Item q̄uo aboleretur hęc, nisi esset nata? certe nullo mō, vt ff. de iniu rap. test. l. nam & si. §. post defectum. & ff. de verb. obliga. l. decem.

e ¶ Non reuocauerit. id est aboleuerit. Non enim oportet dicere, Ad animum reuoco. sed sufficit si remaneat iratus. & ei non reconcilietur. (j) Sed quid si in vltima voluntate in pœnitētia remittit quasi coactus morte, & postea conualet, nunquid reuaseit? Vr̄ q̄ sic, vt arg. s. de do. mortis cā. Item quia coact° remisit: vnde prętor ratum non habet, vt ff. q̄d met. cā. l. j. Sed contra dico, q̄a fuit semel extincta: vnde in perpetuū resuscitari nō pōt, vt ff. de sol. q. res. §. aream. Item p̄sumo, q̄ perpetuo uoluerit remittere, siue cōualuerit siue nō: nam alias non potuit bene pęnitere. præsumam ergo eum non fuisse immemorem suę salutis, vt C. ad legem Iul. repe. l fi.

¶ Erit a cōmuniter tenent doc. hic.] SYL.

¶ Item est cōtra ad id, quod dicit nuda voluntate tolli hanc actionem. ff. de nego. gest. l. Pomponius. ibi, Nam quomodo & c. Sed certe ab initio tolli iur nuda voluntate &. simplici, vel vnius tantum, sed si semel ad animū reuocauerit, non remittitur p nudā voluntatē, sed per voluntatem nudā verbis vel pacto expressam sic, etiā ipso iure, vt dictum est per l. si tibi. § q̄dam. ff. de pact.

¶ Dic tn̄, q̄ si quis in cōfessione sacramentali remisit iniuriā, potest nihilo minus agere. q̄a rancor remissus est, non interesse, ita est communis opin. doct. in l. si tibi. §. j. ff. de pac.] SYL.

ADDIT. j) Dic vt ff. de adim. leg. l. filio. §. Seia & vide l. iij §. fina. & ibi Bar. eo. tit. Aug.

¶ De obligationib. ¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus, sequitur de ijs, quę ex quasi maleficio sunt. Accur. Continuatio.

Si

Diuisio

SI iudex. ¶ Totus iste ti. diuidit i duas partes prin cipales. Primo ponit casus,in quib. quis obligatur ex quasi malefi. Scdo, qua actione his casib. agaẽ. Scda ibi (In his aũt.)

* ¶ Si iudex. Casus. Quę rebaẽ q̃ũo ie nereẽ ex ma lo iudicio suo pimperi tiã facto iu dex, & utiq; rũ pfiteatur scientiã iudi cãdi, videba tur ex maleficio teneri §. ꝑterea s. ad l. aql. cuius cõtrariũ hic dr̃, q̃ te neẽ ex quasi maleficio, si

† Vide ad hunc tex. Dec. in l. si quis in suo consci- bẽdo. in vj. no. & in fi. C.ď pac.

SI IVdex[a] † litem suã[b] fecerit,[c]

nõ proprie ex maleficio obligatus vr̃: sed quia neq; ex maleficio, neq; ex cõtractu [d] obligatus est, & vtique peccasse aliquid intelligitur, licet pĩprudẽtiã, iõ vr̃ quasi ex maleficio teneri: & inquantũ de ea re æquum religioni iudicantis videbitur,[e] pęnam sustinebit.

¶ Ille, ex cuius domo aliq̃d pijciẽ, qđ alteri noceat, ex qua si maleficio, obligatur ad duplum æstimationis damni. Qui vero hẽt supra uiam aliqđ appensum, qđ possit alteri nocere, tenetur pœna.x. aureorum. Pro hoĩe vero libero occiso est pœna quinquaginta aureorum: sed si uiuit, & fuerit sibi noci tum, tenetur in quan

ex maleficio. rõ aũr differẽtię est, q̃a actus medendi est volũtarius: act⁹ iudicandi & munus iudicis est necessarium l. munerum §. iudicãdi officiũ. ff. d e mun. & hono. No. collige vt per Aret. hic.]

a ¶ Iudex. siue sit paterfamilias iudex siue filiusfamilias, sed q̃n est filiusfamilias, pater de peculio tenetur inquantum fuit in peculię, cũ filiusfamilias litẽ suam fecit. vt ita sint duo speciali a, & quia daẽ de peculio, licet sit quasi maleficiũ, quod nõ est alias, vt ff. de ijs qui dei e. vel effu. l. j. §. si filiusfa. Item quia inspiciẽ tps, quo fecit litẽ suã in condẽnando: licet alias rei iudicatę tps spectetur, vt ff. de pec. l. quęsitũ & probanẽ hęc. ff. de iudi. l. si filius familias. Vel dic q̃ filius cõue nitur, † vt no. in d. l. si filiusfamilias.

†De peculio cũ

SYL. pr̃ con- sueuit conueni ri.

¶ Adde q̃ cõis doc. resolutio ẽ, q̃ q̃n per imperitiã iudicat, peculio tenus teneatur, quando vero dolo, teneatur insolidum. ita doc. in d. l. si filiusfa.]

ADDITIO. No. q̃ iste tit. non hẽt locum, q̃n iudex per dolum vel corru ptela m tulit sñiam, quia tunc tenetur proprie ex delicto, vt etiam no. Bar. in d. §. si filiusfam. Ang.

b ¶ Litẽ suã. i. cõtrouersiã vł litigiũ vt i id teneaẽ ipse, ĩ quo lęsit aliquẽ: & hoc, q̃n p ignoratiam vel ĩperitiã, vt ĩ. sequiẽ. Nã si dolo, tunc non ha bet locũ hic titulus, sed ex maleficio teneẽ, & fit i famis, vt C. de pęna iu. q male iu. l. fi. Sed nunquid hęc eťa in arbitro lo cũ habẽt? Dicit Io. q̃ sic, vt C. de pac. l. si qs in cõscribendo. Alij contra, cũ possit pœna peti tm̃, & nec sñia valeat, vt C. de arb. l j. & l ij. & maxime secundũ noua iura quę loquunẽ, cum est iuratum ab arbitro vel a partibus, scdm quæ nihil eis erit præter sacramentũ, vt in authẽ. de iu. §. quia vero. ij. col. vj Sed certe sñia prima vera est. nec obst. hoc auth. quia nihil erit ei. i. arbitro ꝑter sacramentum &c. s. vt possit cogere partes suo stare iudicio. uel eis. i. parti bus: nam vocabit alteram partem p iuramentum: sed & contra arbitrum nihilominus aget, vt dictum est, & p actionem in factum, vt ĩ. eo §. fi.

Atbiter si facit litẽ. suã an sit punien d⁹, sicut iudex.

¶ Dic q̃ in arbitro cõpromissario decisio glo. non pcedit. l. pe. vbi oẽs. C. de arb. In arbitratore magis cõiter vi dentur tenere, si dolo iudicauit. quod declara (iudicio meo) in dolo ex proposito, non in dolo re ipsa.] SYL.

c ¶ Fecerit. i. male iudicauerit.

* ¶ Litẽ suã facere quid sit lege Bu. in Annot. ad Pand. in l. fi. de ædil. edic.] SYL.

d ¶ Ex contractu. vel quasi.

e ¶ Videbitur. vt si dubitauit circa legem

legē Fusiam Caniniā, durius puniat̃: si autem ī l. illa, Gallus Aquilius. mitius puniatur. (j)

SYL. ❡ Hanc gl. sequitur Ias. in l. quod te. col. pē. ff si cer. pet. quem vide: & ꝙ error probabilis faciat iudicē in nihilo teneri partē, dicit gl. xj q. iij. temerarium.) ❡ Et hoc, qn̄ non fuit data pecunia iudici vel promissa. alias graues pęnę sequerent̃, vt C. de pę. iud. qui ma. iu. authē. nouo iure. & facit ad hoc tnſ. ff. de var. & extra. cogn. l. fi.

† Cœnaculum quid sit expli cat Budæ ī Annot. ad Pād. in l. ęquissimū. de usufr.

ADDIT. (j) Et idem si fuerit secutus intellectum multorū doctorū in vna lege, quæ habet plures intellectus, licet ille non sit communis, vt dicit Bartol. in lege cū prolatis. in fi. de re iud. valeret enim talis sententia: vnde opus esset appellatione; & iudex appellationis posset se qui aliam opin. & alium intellectū, & retractare vel confirmare sententiam, vt no Bartol. in l. quarta. §. hoc autem iudicium. in fi. ff. de dam. in fec. De hac materia vide latius per Angel. hic.

SYL. ❡ Item is. Casus. Clarus est, & rationes sunt manifestæ. cum. n. culpa propria uel alterius īteruenitat, cōueniēs est dānum datum sarciri. cur autem ex maleficio non teneatur, ꝓbat tex. in versi. iō autē. vbi assignat rōnem a communiter accidentibu s, adquę Il. se accommodāt. l. nam ad ea. de legi. No. summarium & tex. & pręsertim in ver. iudex enim, ex quo habes, quod ubi homini nocitum est, licet

tum iudex æstimauerit. Aret.

❡ Item is, ex cuius cęnaculo, †uel ꝓprio ipsius, uel conducto, uel in quo gratis habitat, [a]deiectum effusumue aliquid est, ita ut alicui noceret, quasi ex maleficio obligatus intelligit̃. Iō āt nō proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerūque ob alterius culpā tenetur, aut serui, aut liberi. Cui similis ē is qui ea pte, qua uulgo iter fieri solet, id positum [b] aut suspensum hēt, quod pōt, si ceciderit, [c] alicui nocere, quo casu pęna [d] decem [e] aureorū constituta est. De eo uero, quod deiectum effusumue est, dupli, quantū dāni datū sit, constituta [f] est actio. Ob hoīem uero liberū occisum quinquaginta [g] aureorum pœna constituit̃. Si uero uiuat, nocitūq; ei eē dicatur, quātū ob eā rem æquū iudici vr̃,

non sit occisus, debet per iudicē impensa medicorum ac medicinatū, & merces operarum, quib. caruit is, cui nocitum fuit, fieri refici.)

a ❡ Habitat. Hospes plane non tenetur, sed is q hospitiū dederit, vt ff. đ ijs qui deie. vel effu. l. j. §. pe. Accur.

ADDIT. Nota, ꝙ qñ quis debet citari ad domum solitę habitatiōis non sufficit citari ad hospitium, iuxta. l. iiij. §. ꝑtor. & ibi latę Bar. ff. de dam. infe.

b ❡ Id positum. Licet ipse non posuerit.

c ❡ Si ceciderit. Nō. n. spectatur, ut noceat.)

d ❡ Pęna. Pręstanda.

e ❡ Decē aureorū. Vel solidorū, vt ff. de ijs qui deie. uel effu si vero. §. ꝑtor. j. & §. fi. & tunc dicas actionē in factū fore annalem, vt ff. de pop. ac. l. fi.

f ❡ Constituta est actio. Perpetua. q̃ hęredi datur, sed in hæredem non datur, vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. si uero §. hęc autem actio.

SYL. ❡ Nisi iam lis fuerit contestata, uel aliud simile factum.)

g ❡ Quinquaginta. Iō certa pęna statuit̃ quia non pōt ęstimatio liberi corporis fieri, ut ff. ad l. Rho. đ ia. l. ij. §. ij. (j) Et competit hęc actio intra annū. & nec hęredi nec in hr̃dem dat̃, cū sit pęnalis & popularis, q̃ prius dat̃ ei cuius magis interest, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. si uero. §. quæ autem.

ADDIT. (j) No. illum tex. quādo fit contributio propter factum, nō fit cōputatio liberi hominis. facit l. sed ad des §. si quis mulierem. ff. loca.

Actio

a ¶ Actio datur. Perpetua sibi: sed alij puta heredi pro eo si mortuus est annalis datur, vt ff. de ijs q deie. vel effu. l. si uero plures. §. hęc aût actio. ibi, sed si libero &c.

b ¶ Est factus. Quia difficillimû est ęstimare futuras operas.

¶ Si filiusfa mil. Caius. Clarus est quia per Imperatorē ponit cuius rō est in primo casu quia iō tenet pater pto filijs secū habitātibus in tit. de effusis, pp psumptā eul pā in aduertēdo eius familiā ne qd ex domo sua ao cuū alijs exeat: cū uero pr non habitat in eadē domo, sz alibi, tūc deficit psumptio illius culpę. In secūdo vero casu necesse est, q interpretatio fiat secundum gl. ifra eo. §. in ver. suā. quod pręsumendum est ex benignitate potius accidere qa oīno custodia patris, q nullas nouit literas, nihil potest facere circa filium iudicem, nec pōt pręrendi aliqua pręsumptio culpę in pre, licet verba tex. parificātia secundū casum ad primū inferant, q pr in hoc casu nullā actionem patiatur, nec etiam de peculio, ppter illa uerba, quod & ī filio &c. uidentur enim ponere præcise idētitatem iuris propter naturam copulæ.)

c ¶ Seorsum. i. separatus a patre.

d ¶ Nullam esse. Etiā de peculio. vt ff. de ijs qui deiec. vel effude. l. j. §. si filius famil.

e ¶ Litem suā fecerit. s. si sine patre habitauerit, alias pater de peculio tenet, vt ff. de iudi. si filiusfam. secundû Io. Vel dic idē. s. vt teneat ipse filius, habitet cum pre vel non. (sed secundum Azonē pr hic tenet de peculio, vt dictū est, per l. de ijs qui deie. vel effu. l. j. §. si filiusfa.) Filio uero condemnato, & ibi pr tenet de peculio, cum uideat quasi contra hi cum filio per sententiam, (j) vt ff. de nox. acti. l. & si cōdemnatus. & ff. de pec. l. iij. §. idem scribit.

ADDIT. (j) Dic secūdū Angel. q ista ultima videtur verior, quia ex contractu vel quasi pater tenet de peculio, nō autem de delicto vel quasi.

actio[a] datur Iudex. n. cōputare debet mercedes medicis præstitas, cæteraq; impendia, quæ in curatiōe facta sunt, ptereaope ras, quib. caruit, aut cariturus est ob id, q inutilis est factus.[b]

¶ Si ex cœnaculo filij habitātis seorsum a pre aliquid fuerit pĵectum, uel aliquid fuerit appensum uel fecerit litem suā pater non tenetur.

¶ Si filiusfam. seorsum[c] a patre habitauerit, & quid ex cœnaculo eius deiectū effusumve fuerit, siue quid positum suspensumve habuerit, cuius casus periculosus est, Iuliano placuit ī patrem nullam esse[d] actionem, sed cum ipso filio agēdum esse. Quod & in filiofamilias iudice obseruandum est, qui litem suam[e] fecerit.

¶ Pro furto uel dolo cōmisso in naui, uel in stabulo, uel in caupona, tenentur domini eorum ex quasi maleficio, si dānum datum fuit per aliquem, cuius opera utantur. Arg.

¶ Item[f] exercitor nauis, aut cauponæ, aut stabuli de dolo aut furto, quod in naui, aut caupona, aut stabulo factum erit, quasi ex maleficio[g]

¶ Itē exercitor. Caius. Clarus est: & ratio dubitādi esse poterat, quia videtur iniquissimum genus pęnę, vt quis ex facto alterius teneatur. c. 1. de iniurijs & dam. da lib. vj. sed ratio decidē di exprimitur in tex. nostro. aliquatenus enim culpę reus est, & in culpa dicitur qui opera malorum hominum vtitur, quę culpa licet non faciat aliquem teneri ex maleficio, saltem facit teneri ex quasi maleficio, quem tex. no. in fi.) SYL.

f ¶ Item exercitor. quis sit, dic vt infra quod cum eo. §. ij.

g ¶ Quasi ex maleficio. i. actiōe ī factum

ctum in duplō, vt ff. nau. cau. sta. l. fi. & ff. fur. ad- uer. nau. cau. stab. l. j. Item est & alia in factum actio, quę est ex eo contractu de recepto, vt ff. nau. cau. stab. l. j in princ.

ADDIT.

Et hic dicit Io. Fab qđ si dñs fuit condēnatus ex facto nautarū ab eis pt repetere, argu. l. si colonus. ff. de aqua plu. arc. & l. si vero. §. cum autē. ff de ijs qui deie. vel effude. †alias ē

a ¶ Ex contractu. Vel quasi.

b ¶ Aliquatenus culpę reus. Facit

teneri vr, si mō ipsius nullū est maleficiū', sȝ alicuius corū, quorū opera nauem, aut cauponam, aut stabulum exercet. Cum enim neque ex maleficio, neq; ex contractu[a] sit aduersus eum constituta hic actio, & aliquaten' b culpę reus † sit, ꝙ opera malorū hominū uteret ideo quasi ex maleficio teneri uidetur.

¶ Ex quasi maleficio agitur actione in factum, quę non trásit contra hęredem. Aretinus.

¶ In his aūt casib' c in factum actio competit: quę heredi d quidem datur, aduersus e hæredem autē non competit.

¶ De actionibus.

¶ Non summat, qa Imperator diffiniendo procedit: nec pnt diffinitiones breuius summari. Aret.

ff. ad l. Aquil. si seruus seruū. §. Proculus. et ff fur. aduer nau. ca. sta. l. j. §. pe.

c ¶ In his autem casibus. s. supradictis omnibus.

Actio ex maleficio & quasi ex maleficio differunt. d ¶ Heredi. Patientis iniuriā. Sed in casu de suspenso si datr heredi, vt dixi mus. s. eo §. j. ver. ob hominē. Et no. hic dñam inter actionē ex maleficio. & quasi ex maleficio. nā vbi ex male ficio, si plures sunt, quilibet insolidū conuenit, sed secus in hac actione ex quasi maleficio, vt C. de condi. fur. l. j. & ff. nau. cau. sta. l. j. & l. fi. §. si plures. Itē in actione ex maleficio vnus soluēdo nō liberat aliū, sed in hac sic, vt ff. nau. cau. sta. licet. §. possumus. & d. l. j. de condi. fur. Itē iure non cedūtur actiones ex maleficio, vt ff. nau. cau. sta. sed & ipsi, sed in actione ex quasi maleficio ceduntur, vt d. §. possum'. Datur ēt hęc actio nō cessa, vt ff. de ijs qui deie vel effu. l. si vero plures. §. cū aūt. Item hę generalius dantur hæredibus actorum, vt hic, quam illæ quæ sunt ex maleficio, vt in fra de perpe. & temp. ac. §. sed hæredibus.

e ¶ Aduersus hęredem. Vt ff. de iu. d. l. Iulianus autem. & ff. nau. cau. sta. l. fi. §. pen.

¶ De actionibus. ¶ Rubrica ista cōtinuari pōt, ut dicit gl. s̄. tit. j. de obl. q̄ sequit Bal. hic. Vnde no. dil gēter gl. Accursij positam sup ru br. quæ soluit aliquas notabiles q̄stiones, dicens sic. Continuatio.

¶ Libuit animaduertisse, ꝙ cū hic titulus propter profunditatem materię non soleat legi incipientibus, nō ē titulus sup quo posSit per modū additiōis aquid iuuari aut parū studium adolescentulorum lōleuius procedendū erit, quia hę, quas in hūc titulum & titulū de exceptionib. fecimus ānotationes, separatim legēdas vobis trademus. sit igit calūniantib' forsan his breuib. uerbis satisfactū.] SYL.

f ¶ De actionibus. iō ponit ī plurali, quia plures actiones sunt, vt infra eo. per totum. sed cum sint plures, quare in singulari numero diffinitur, vt ī fra eo. §. j. Respon. licet sit numeri singularis, tñ ponitur vt genus, ut in alijs diffinitionibus contingit, & sub se cō tinet omnes actiones. Actio in singulari recte diffinit.

¶ Hæc opin. communiter tenetur, quamuis Hispa. hic reprobet.] SYL.

¶ Item quare non dicit de agendo? Respon. quia illud est facti, hoc iuris.

¶ Ab hac responsione nemo dissentit nisi Hispa. hic.] SYL.

ADDITIO. Vult dicere gl. ꝙ getū dia denotant actū, prout est in facto, vt est in exercitio: quia deriuantur a verbo, quod significat agere vel pati, sed hic non tractatur de actionib', prout sunt in actu, sed prout sunt iuris, ita dicunt doct. hic,

Superest.

Diuiſio

SVpereſt. ¶ Totus iſte ti. diuiditᷣ tres partes prin. cipales. Primo ponit cōtinuatio iſtius ti. ad pcedētes materias. Scđo diffinit actio. Tertio ponitur diuiſio omnium actionum. Secunda ibi ꝓpe principiū (Actio aūt nihil.) Tertia ibi (Omnium autem actionū.)

SVpereſt ᵃ vt de actionib. loquamur. Actio autem ᵇ nihil aliud ᶜ eſt,

¶ Supereſt. Caſus. In ſimplici continuatione Imperatoris nō ponit. Redit enim Imperator ad id, qđ dixit in tit. de iure natu. gen & ciui ſ. ꝙ oē ius nostrū aut ad perſonas, aut res, aut actiones ptinet, & cū de duob. primus ſit dictum, ſupereſt tm, vt tertium mēbrū expediatur de actionibus.

a ¶ Supeſt. Sed quid ſupereſt? Reſp. forma, † vt ſ. de iure nat. §. fi. Vel dic, ꝙ ſ. tractatum eſt de obli. quarum filię ſunt actiones, vt ff. de procura. l. licet. §. ea obligatio ſ. de verb. obliga. in princ ideo de filia poſt matrem ponit, quaſi ordine ſucceſſorio.

¶ Declara ꝙ dictum eſt non ſolū de obligationib. quę ſunt matres actionum perſonalium, ſed de acquiſitione dominorum & aliorum iuriū, quæ ſunt matres actionum realium. l. in rem. ff. de rei vendi. ideo &c.]

b ¶ Actio autē Nota, ꝙ actio qñq; ꝓ actu ponitur, vt in Auth. de non alie. §. finimus. in fi. & C. de ſacroſan. eccleſi. auth. hoc ius porrectum. & ff. de donatio. inter vir. & vxo. l. iij. §. ſciendum, circa medium. Qñq; pro accuſatione criminali, vt C. quādo ciu. actio cri. pręi. l. j. Qñque pro iure agendi vel proſequendi. Vt hic, & ff. e. l. nihil. † Itē nota ꝙ illud, quod de actione hic dicitur, voluit Placen. dicere de cauſa. ſcilicet ꝙ cauſa ſit actio: vt ſicut apud Dialecticos dicitur argumentū, quod ex propoſitione, aſſumptione, & concluſione conſiſtit, non tantum cōcluſio, ſic apud Legiſtas actio cauſa agendi dicatur. vt ſi dicam, Conuenio te ad decem, quia vendidi tibi equum pro decem ſit idem ac ſi dicerē, Ago contra te actione ex vendito. Sed Azo dicit (quod & verū eſt) aliud eſſe cauſam & aliud actionem. Nam obligatio eſt cā & mater actionis, vt ff. de ꝓcur. l. licet. §. ea obligatio. ſicut ergo aliud eſt obligatio, & aliud eſt actio ſic aliud eſt cauſa, & aliud actio. Itē, quia vendimur. Actio autem ᵇ nihil aliud ᶜ eſt, quia vendidi, eſt factū, † ſed actio eſt ius, vt ff. de curat. furio. l. conſilio. §. j. & fi. & hic. Item poteſt eſſe, ꝙ vendidi, & non competit mihi actio, quia mihi ſolutum eſt, vel quia remiſi, vnde hęc verba, quia vendidi, non ſunt actio. Item nomina certa actionum ſunt a iure inducta, ſcilicet ex empto, & ſimiles, nec hoc in ductum eſt, vt cauſa ſit actio. Si quis ergo hoc velit dicere, non poteſt, cū lex non dicat, vt ff. de ſupellect. lega. Labeo. in fi. Item ſi cauſa eſſet actio, fruſtra diceret lex mutari actionis nomen, cum agitur de dolo patroni, vel parētis, vel ſimiliū perſonarū, de quorum dolo non agitur ꝑ actionem de dolo, † ſed ꝑ actionem in factum. † nā ad quid mutaretur nomen, cum tamē cauſa maneret eadem, ſi eſſet ius ſola cauſa? Cōcludo ergo. & dico, ꝙ aliud eſt cauſa, & aliud eſt actio.

¶ Et cum hac ſententia tranſeūt magis communiter doc.]

¶ Item licet dixerim, quod nomina ſunt actionum, ex empto, & ſimiles, caue tibi, quia non ſunt actiones, ſed actionum nomina, ſicut hęc dictio, homo, non eſt homo, ſed ſignificat hominem.

¶ Et ita communiter tenetur in §. actiones infra eodem.]

c ¶ Nihil aliud eſt. Patet ergo, quòd olim aliud erat. † Erat enim cōceptio verborū formata a magiſtratib. vt ff. de orig. iuris. l. ſecunda. §. deinde ex his §. omnium vnde formula vulgaris dicebatur, vt ff. de fur. l. ſi ſeruus nauem Sed hodie hęc ſolēnitas eſt ſublata, vt C. de formu. & impe. l. prima & ſecunda, & etiam circa interdicta eſt ſublata huiuſmodi ſolennitas, vt infra de interdi. §. fin. † Sed quæ erat olim differentia inter actionem & interdicta? nam & interdicta erant verborum cōceptiones, vt infra de inter- di. in

Marginalia (left): † Iſtā ſequuntur Cy. Fa. SYL. Ang. & Iaſ. † Iſtam primam partē ſequuntur Fa. Ang. & Iaſō. & adde ꝙ quarto mō capitur actio ꝓ adminiſtratio — ne, vt in SYL. § iuſiurandū. ī Auth. vt iudi. ſine quo. ſuff. * quinto, pro libello. l. j. C. de edē. vj. ꝓ officio, gl. j. in l. placet. C. de epiſc. & cl. vij. ꝓ auctoritate iudiciali, gl. in l. extat. ff. qđ me. cau.

Marginalia (right): † Iſti argumēto impoſſibile eſt rñdere ſm Ioā. Fab. * † Vel. nō dēt ff. de dolo. † Verbis tēpera — tā Barr. ī l. ſāmē. SYL. ff. de publi. iud. † Et bñ Dy. Fa. Ang. & Iaſ. SYL. † Immo idem in ſubſtantia. Angel. & Iaſ. † Iſtam gloſ. reprobar Iaſ. ideo

dic aliter vt p eum. † Dic q̄ SYL. olī erat dña so lū in mō loquendi. Ni. Fab. & Ias.

di.in prin.Rñ.vt dicemus ibi.† At ho die nulla est dña inter interdicta & actiones, cū interdictū nihil aliud sit, q̄ actio pretoria, vt ĩ.de interdi. §. fi. ¶ Vera differētia est, q interdicta, tā quā a pretore inducta, p̄ toria sunt.actiones vero pro maiori parte a iure ciuili īducta: vnde respectu originis dicuntur de iure ciuili.]

quam ius [a] persequendi [b] in iudicio [c] quod sibi debetur. [d]

ADDIT. Idem tenuit gl.in rubr. de interdic.quę reprehendit per Bart. & doct.ibi,quia est dña inter actionem & interdictum sicut inter matrem & filiā,cum ex interdicto oriatur actio in factum,vt in §.fi.ĩ. de interdi.

a ¶ Quam ius.f.ciuile, vbi est actio ciuilis,vel pretorium, vbi actio p̄ toria,est nā ciuiles actiones & pretorias dico hic diffiniri. Item no.q actio est ius,quo persequimur, sed obligatio est ius,ppq̄d persequimur. Et si quęrat quod sit illud ius, vel nāle, vel ciuile, pretorium,vel gentium.Rñ. † quia ciuile.vel pretoriū, vt modo diximus. ¶ Et ita communiter tenetur, q sint de iure ciuili,hic,& ī l.j.§. sublata. ff. ad Treb quam tenet hic Hispa.]

Actio ē tā de iure ciu.q̄ p̄torio. †Sequūtur eam Dy. Ni. SYL. Bar. Angel. & Ias.

¶ Nec facias magnā vim ibi: quia cū multas habeat significationes hæc dictio,ius,vt ff. de iust. & iu.l.pen. & fi. hoc est ēt vnū de significatis eius, vt dicat ius agendi vel persequendi. Sed ad cuius dñam ponit in diffinitione, ius, cū singula mēbra posita in diffinitione habeant suū ministeriū ? Rñ. sm M.q ad differentiam rerū corporalium hic ponit,vt det intelligere,q actio sit res incorporalis: q̄d verū est, vt s̄.de rebus corp. & incorpora. §.j. Vel melius dicas, ad dñam officij iudicis,q̄d nō est actio,† vt ff.de min. q si minor. §.fi. licet M. dicat q officiū iudicis est actio.& est p eo q̄d dicit lex,in actio iniuriarum fieri ęstimationē iudicis officio, vt s̄.de iniur. §. pęna āt.& §.ī summa.Sed certe actio iniuriarū est actio,cui inhęret officiū iudicis,nō tñ illud officiū ē actio, sed in facto† potius hoc consistit. ius. n. petendi p actionem mihi competit, q̄d hoc officium iudicis mitigatur.†

†Ius ad q̄d poni tur ī diffinitiōe actiōis.

† Et bñ. Ia. officiū iudicis an sit actio.

† ī exercito.

† Et sic

¶ Potes dicere, q considerato officio de per se est iuris: cōsiderato quo ad executionem & administrationē est facti.] SYL. officiū iudi. nō ē facti, sed cōsiuero. nā desitit in facto: pure, licet iudex possit refrenare, ē † Ide.

¶ Sed quid petam?Rñ. † quod ęstima beo ęstimatamen quoddam aliud officiū, quod vicem sustinet & obtinet vim actionis,vt dicemus ĩ.eo.§ pręterea.ī fi. §. ¶ Communis opi.hic & in l.j.§. sublata.ff.ad Treb. est,q officium iudicis non sit actio.* Alcia.tamē lib. Parad. ij cap.x.efficacibus argumentis contrarium defendit.]

Ange.& Ias. YSL.

b ¶ Persequendi.hoc dicitur ad differentiam exceptionum. quæ dantur reis,per quas defendunt.Sicut n.actiones sunt arma actorum,ita exceptiones sunt arma reorum, vt ff. de excep. l.ij.in princ.& §. illud.

† Sequūtur Bar. & Ang.

¶ Et ita communiter tenent docto.q verbum,persequendi,ponatur ad differentiam exceptionum.]

SYL.

c ¶ In iudicio.h d. ad dñam eorū, q̄ fiunt licite etiam extra iudicium, nō tamen sunt actiones: † vt si nocturnū vel diurnum furem,vel militem deserentem militiam quis capiat,vt ff. ad l.Aquil.l.iiij & C.quando li vnicuiq; sine iu.se vin. l.j.& ij Item & pp debitorē fugitiuum, quem capere † possumus, vt ff. de ijs q̄ in frau.cred. l. ait p̄ tor. §.si debitorem. licet quidā † exponant.l.illam ibi, q captus fuit auctoritate iudicis. Accur.

†Idē Pla cē.Ang. & Ias. † Singularis est secūdū Bal. † Et mane Ang. SYL.

¶ Cum hac gl.omnes transeunt, quā tamen aliter declarat Hispa.hic.]

ADDITIO. Dic idem in omnibus personis, quę pertinent ad obedientiam perpetuam, de quo non sit quæstio: vt in monacho, fratre, vel vxore,quia si aufugiant, poterunt capi p pria auctoritate,vt per Baldum in lege prima.C.vbi quis decurio. secus si esset questio.

d ¶ Quod sibi debet. hoc duob. modis exponit:vel ad dñam realis actionis,secundū Azo. & ita stricte accipit hic diffinitio pro personali actione tā tum,† sicut accipit. ff. eodē.l. actio in perso-

† Quod

no. pro statutis ī qb. uerba sunt stricte ītelligenda l.iij. §. hęc uerba. ff. SYL. de neg. gest & l. qcquid. ff dever. obl. † Idem Io. Fab. Ni. ī glo. sup uerbo quā ius. s̄. e. §.

personam. vel largius, † vt ēt realē cōtineat, nō tñ officium iudicis, vt ff. eo. l. actionum genera. qñq; largissime, vt ēt iudicis officiū cōtineat, Illud. s. quod est loco actionis: vt per quod restitutio minorū petitur, vt ff. eo. l. actionis verbo.

¶ Prima diuisio actionum est, φ aliq̃ sunt reales, aliquæ personales. Personalis est, quę praes. ppo nit debitorem obligatum: sed realis nō: sed ideo contra eum competit, quia possidet. Aret.

¶ Et φ sit actio, q̃ non habeat obligationē, dicit Bart. in l. iurisgentium. §. ideo ff. de pact. quamuis ibi Fort. reprobet, & vtrum actio realis sit proprie actio, vt de qua disputat Fortun. in l. Gallus. §. idem credendum. col. vj. ff. de lib. & posthu. vbi tenet φ sic.]

¶ Vel ponunť hęc verba ad differētiā criminalium actionum, pquas nō psequor mihi debitū, sed ad vindictā: & secundum hoc ēr realem actionē dicas diffiniri hic. Licèt enim nō sit obligatus qui realiter tenetur, vt j̄ eo. §. j ibi, aut cum agit qui nullo &c. verum est personaliter. grosso † tñ pōt dici, φ sis realiter obligatus. Et facit p hoc vt ēt realis hic diffiniatur, quia verbum debere, & ad actionem in rē, & ad actionem in personam refertur, ff de uerb. sign. l. pecunię. §. si.

† Ista gl. est no. φ uerba mulio-- ties Iiel ligūtur SYL. grosso mō: non tñ in statutis Pla. Ange. & Ias.

¶ Nec ob. si dicať, verba in diffinitione proprie sunt accipienda, qa hoc verū in ver. deffinito, nō in deffinientibus, vt declarat Dec. in rubr. de prob. col. iij. * quinimmo Alc. in l. creditores. ff de ver. sig. cū quoq;, q ī rē actione teneť, proprie debitorem esse, non insubtilibus rationibus comprobat.]

¶ Item facit, φ est in diffinitione verbum, persequendi, quod est commune iam ad realem quam ad personalē actionem, vt ff eo. l. actio in personā. Item facit j̄. eo. § j. in princi ubi actio realis species est actionis, sicut personalis, & ita large accipio hic verbū, debetur: sed in stricta significatione verbi huius, debere, tantum alienum & non meum mihi debetur.

SYL. ¶ Idem firmat Deci. in l. si tibi. in iij. no ff. si cer. pet.]

¶ Vnde personalis actio tm̄ diffiniri

videtur, † vt infra eod. §. sicitaq; & s̄. de leg. ॐ. sed si rē. Sed certe quandoq; ago ēt ad id, quod mihi non debeť, vt C. de pact. l. si pacto quo pœnam. nam ibi non ago ad id, quod est debitum. sed ad id qđ ex nudo pacto cōuenit. Sed certe illud naturaliter erat debitū, quod nudo pacto debebatur, † vt de fideiuss. l. fideiuss. §. fideiussor. Vel non agit ibi ad id, quod nudo pacto debetur, sed ad quod uere debetur, sed pretextu eius consequitur etiam quod nudo pacto debetur. †

† Immo ēi realis secūdū cōiter doc. hic.

† Ista solu. non pcedit scđm doctō. quātum ad SYL. materiā tex. nři.

¶ Reprobat Prep Senen. iiij. casu. q. v. in ij. col.]

¶ Item oppono de popularibus actionibus Nam in eis non dr̄ debitū, & tñ petiť, ut ff de popu. ac. l. pen. Sed nō obstat, quia saltē post litem cōtestatam debeť, ut l. si cui. ff. de uerbo sign. Vel † dic, φ tibi debitum prosequitur: nā cum toti populo sit debitum, ergo & tibi. Itē op de actione iniuriarū, quia non dicit esse in bonis, vt de iniur. l. iniuriarū. itē non ad debitum, sed ad vindictam competit, vt ff. de coll. bo. l. ij. §. emancipatus. & tamē est actio. Respon. non est in bonis, ut transeat ad heredes. ut ff. ad legem falc. l. pęnalis. Item licet detur ad uindictam, tamē potest deberi mihi propter id, qđ est in ęstimatione uindictę, uel ppter id quod est in alterū, ut uindicta. Itē oppono de petitione hęreditatis, itē de actione de peculio. Nā in his agiť etiam antequam sit penes possessorē, uel antequam sit in peculio, ut ff. de petitione hęre. l. iiij. & l. si quo & ff. de pecul. lege quęsitum. in principio. & ff. de liber. lega l. si quis reum. §. idē. Sed dic † esse subaudiendum hic: uel deberi speratur. Vel dic quod quando fuit actio proposita, fuit efficax tātum pro eo, quod tunc erat penes possessorem, uel in peculio, & postea cum augebatur, eatenus & actionis efficacia crescebat: cū uniuersalis uel ī aliquo uniuerso fuit petitio, ut ff. de iudicijs.

† Ista cōtinet moram ueritatē ut p doctō. hic.

† Ista reprobať cōiter p doc. hic.

† Sz hęc reprobatur, quia arguit ī peratorē de insufficiētia.

non est apposita, quod disponit in eo in quo est apposita. Item quod cōcessio aqueductus est seruitus realis. Itē q̄ cōfessoria & negatoria cōpetūt p seruitutib. rusticis & urbanis. Itē quod seruitus prospectus est, qua conceditur nō simplex lumen, sed amenitas visus. Item quod est differentia inter proijcere & immittere, de qua est tex. in l. malum. §. j. ff. de uerborum signi ficatiōib. & vlterius dicit Præpositus Seneusis in septimo casu, quęsti. prima. quod hic tex. adhuc a nemine fuit intellectus, & ipse ibi declarat, uideas.]

hi liceret altius tollere, me uolente ędificare, debeo agere negatoria: & ita hic interserit † exemplum negatorię. ut ff. si serui. uendic. & si forte. §. primo.

† Displicet Dy. & Ioan.

¶ Pro seruitute constituenda uel non cōstituēda proditæ sūt actiones in rem, tam pro seruitutibus rusticis, quam urbanis, realibus, uel personalibus, & in his etiam agit qui possidet; secus in rebus corporalibus regulariter. hoc dicit. Angelus.

¶ Aeque [a] si agat [b] quis ius sibi esse fundo forte uel ædibus utendi [c] fruendi, uel per fundum uicini eundi agendi, uel ex fundo uicini aquam ducendi, in rem [d] actio est. Eiusdem generis [e] est actio de iure prædiorum urbanorum: ueluti si quis agat ius sibi esse [f] altius ædes suas tollēdi, [g] prospiciendive, uel proiiciēdi aliquid, uel immittendi tignum in uicini ędes

¶ Contra [h] quoque de usufructu, & de seruitutibus prædiorum rusticorum, itē prædiorum urbanorum, † inuicem proditæ [i] sunt actiones: ut si quis intendat ius non esse aduersario utendi, fruendi, eundi, agendi, aquamve ducendi: item altius [k] tollendi, prospiciendi

† alias inuicē quoq;

¶ Hæc opi. damnat ab omnib. hic, & Præpo. Senen. in vij. casu. q. j. in prin. SYL. Fab. & Ang. & dicit Iason, qđ est derisio.

¶ In hac n. seruitute, ne gatoria uerbis affirmatiuis, & cōfessotia negatiuis proponitur, vt ff. si serui. vendi. l. loci. Alia vero exempla, quæ ponuntur, bene ponūtur in confessoria usque illuc, contra &c. Vel pone hoc exēplum in confessoria ut si talem mihi debeas seruitutem, ut altius teneas ędificatum, ut ff. de ser. vrba. pręd. si arborem. §. interdum. & l. eum debere.

Seruitus altius tollendi ab alijs differt.

a ¶ Aeque. Scilicet datur actio in rem.

b ¶ Agat. s. actione confessoria. qđ sic uocetur, legitur ff. si ser. uend. l. ij. in princ.

c ¶ Vtendi. Hęc seruitus est personalis, sed sequentes reales, ut ff. de seruit. l. prima.

d ¶ In rem actio est. s. confessoria.

e ¶ Eiusdem generis. s. vt sit in rem.

f ¶ Ius sibi esse. †

† Ista gl. non est Accursij.

ADDIT. No. quod confessoria proponitur uerbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis, & ex hoc comprehēditur medium concludendi in huiusmodi actionibus, de quo dicut per Angelum.

g ¶ Tollendi. Vt si eras in quasi possessione seruitutis domus meę, ne mihi liceret altius tollere ...

¶ Hanc expositionē tenet Ias. Aret. tamen & Hispa. contrāriū sentiunt, SYL. * Verum aūt intellectum tradit Zasius in intellec. sing.)

h ¶ Contra. i. in contrarium. Nā supra de confessoria, per quam seruitutes debentur: nunc de negatoria, per quam seruitutes denegantur, ut ff. si ser. uen. l. ij in prin.

† Ridiculum est secundū Dy. Io. Fab. & Ias.

i ¶ Proditę sunt actiones. Scilicet negatorię.

K ¶ Altius tollendi. Exemplū confessotię. † In his enim exemplis omnibus repetitur, nō Vel dic, nō, repeti, † non ad hoc exēplum, sed ad alia sic.

† Imo. Dy. & Ias.

Negatoria & cōfessoria q̄re sic dn̄r.

Sed q̄ritur hic quare nomina talia dā tur talibus actionib'? Respon. Pla. qa negatoria negatiuis verbis proponitur, confessoria vero affirmatiuis.

SYL.

¶ Cōmunis cōclusio ēst, q̄ cōfessoria verbis negatiuis, negatoria verbis affirmatiuis proponaẽ, & ideo opi. Placen. non est vera respectu expressionis faciendę in libello, sed respectu intentionis agentis, vt declarant hic Ia. & Hispa.]

†Habendo respectum ad mediū concludendi. Ang. & Iaso.

¶ Hæc opinio reprobatur ĩ seruitute altius tollendi, ibi enim cōfessoria negatiuis, negatoria affirmatiuis † verbis proponiẽ. Dic ergo potiꝰ inspiciē dā esse naturā q̄ verba: vt confessoria ideo dicatur, qa ad hoc, vt confiteaẽ se debere, datur: negatoria aūt, qa negatur. Itē quare istę dicuntur in rem? Respondeo qa ad similitudinē rei vē dicationis datur. Sicut enim illa rōe dominij vel quasi daẽ, sic & istę: vt ecce ratione dominij daẽ cōfessoria, scilicet domino fundi, cui seruitus debetur. vt ff. si ser. ven. l. scda. §. hęc autē. & ratione quasi dominij, vt fructuario, creditori, † & superficiario. Item publiciana datur ei, cui seruitus est constituta a non domino fundi, vt ff. de remiss. l. prima. §. idem Iulianus. & de superfi. l. prima. §. fi. & si vsusfru. pe. l. prima. & de publi. l. si ego. ij. & iij. respon. Item sicut ratione possessionis vel quasi datur rei vendicatio, sic & hęc confessoria ratiōe verę possessionis aduersus eum qui possidet agrum, qui seruitutem debet, vt ff. si vsusfr. pe. l. vti frui. §. vtrum. vel quasi possidet, vt ff. si vsusfruct. pe. lege fi. Hoc idem in negatoria: nam ipsa ratione domĩnij datur domino fundi, q negat seruitutem deberi: vtilis autē quasi domino, quia ius habet in fundo, quem negat seruitutē debere, vt ff. si seru. vendi. l. secunda. Et econtra ratione possessionis intenditur contra eū, qui possidet rem rōe vsusfruc. vt ff. de acqren. possessio. lege naturaliter. vel quasi possidet. vt si re vtaẽ ꝑ pier illā seruitutem, quā sibi dicit debitam: in quib. non est vera possessio ēt naturalis, arg. de seruitu. vrbano. prædio. lege si ędes. §. libertas, & §. sequ. & ratione horū & similium dicuntur in rem. Item nota, quod dicit Placentin. quod negatoria ita demum datur, si fuerit seruitus cōstituta, & postea amissa. sed falsum est: competit enim & si nulla fuit, vt ff si seru. uendi. loci. §. competit. & lege fistulas.

Confessoria, & negatoria q̄re dicūtur actiōes in rem.

† Ista duo exē pla displicent Dy. Barto. Ioā. Fa. Ang. & Ias.

ciendive, uel proijciendi, immittendi ue: istæ[a] quoq; actiones in rem sunt, sed negatiuæ. Quod genus[b] actionis in controuersijs rerū corporalium proditum nō est. Nam in his[c] is agit, qui non possidet: ei uero, qui possidet,[d] non est actio prodita, per quā neget[e] rem actoris

a ¶ Istę quoq; actiones. De quibus supra proxi. §. dixit. Nā ad proxima est facienda relatio, † vt ff. de lega. j. l. si seruus pluriū. § fi. & de testa. hęredes. §. sed & si notam. nam alię non sunt negatiuę, sed affirmatiuæ. sed in eo quod dicit, in rem sunt, potest ad vtrunque referri.

Relatio est facienda ad proxima.

b ¶ Quod genus actionis. Scilicet negatoriarū & affirmatiuarū. Et nota, q̄ nomen actiōis, large hic ponitur: † alias vero pro personalibus tantum, vt diximus supra eo. § j.

†Hoc verum si ad omnia non possit fieri Dyn. & Nic.

c ¶ In his. Scilicet in causis rerum corporalium.

†Idem Nico.

d ¶ Possidet. Scilicet insolidum. Si enim duo asserant se possidere, & vterque vincit, poterit alter vendicare, vt ff. uti poside. lege si duo. in fi. j. respon.

e ¶ Neget rē actoris esse. Hęc verba restringunt † pręcedentia scilicet ei vero &c. Nam hoc perpetuo verum est, quod alias nō datur actio possidenti, per quā neget rē actoris esse. Sed potest poni casus, vt possessor habeat actionem, per quā dicat se dominum esse, vt ff. de rei vendic. l. officiū. & ff. eo. vsufru. quēadmodum ca. si usufructus nomine. Cōstat enim commodatarium non possidere, & commodā tem possidere, vt ff. commo. l. rei. idē in conductore & locatore vt ff. de vsu

Sequuntur Angel. & Ias.

ca.l.

ca.l: nō solum. §. j. Alij dicunt legem illam, officium. loqui quādo alius nō possidens agit, vt sic ratione derentationis talis agatur. Sunt & alij, vt Bul. & Ioan. q dicūt, ꝙ eo ipso ꝙ agit possessor rei vē dicatióne, renūciat cau sę possessionis † cū hoc sit impossibile te possidere, & vendicare ĝ posse. prima ve rior est.

esse. Sane uno casu,[a] qui possidet, nihilominus is actoris partes obtinet: sicut in latioribus Digestorū libris opportunius apparebit.[b]

¶ Secunda diuisio actionum est, ꝙ quædam sunt ciuiles, de quibus iam dictum est: quędam uero prętorię, de quibus hic duo exempla ponūtur. Ang. Aret.

¶ Sed istæ[c] quidem

SYL. ¶ Et ista cō muniter tenetur, quāuis non multū congruat huic literæ.]

a ¶ Vno casu. vt in duplicibus iudicijs, † vt ff de iudi. l. in trib⁹. & j̄. eo §. quędam. & ff vti pos. l. si duo. §. j. & j̄. de interdic. §. tertia. & ff fam. erc. l. j. Vel dic quod dicit de qualibet exceptiōe pręponenda: nec enim hic dicit, ꝙ sit actor: sed caute dicit quod partes siue onera actoris sustinet, secundum Io. vt ff. de excep. l. j.

ADDI. Dic, nec ēt placet hoc Pet. & Dy. quia secundū hoc essent plus ĝ mille casus. Vnde Pe. ponit exēplū, qñ reus suscepit in se onus probādi. s. ꝙ res petita pertineat ad eum, & non ad actorem, vt l. circa. ff de ꝓb. & hoc exemplum placet hic Io Fab. nā litera non dicit, actor. sed, vicem actoris sustinet. & sic non est proprie exceptio, sed quædam illatio Ang.

b ¶ Apparebit. vt ff. de iudic. l. in tribus. secundum primum. vel ff. de excep. l. j. secundum secundum.

¶ Sed istę. ¶ Diuiditur ī duas partes. Primo ponit & declarat actiones præcedētium paragraphorū fore ciuiles. Secundo ponit de actionib. pretorijs ibi (Alię autē.) Item ista secunda subdiuiditur. Nā primo ponit de actionibus in rem pretorijs. Secundo ponit de personalibus. Secūda īferius in §. (In personā.) Item prima subdiuidit̄. Nā primo ponit, quando res petitur quasi vsucapta, quæ non est. Secūdo, qñ vsucapta est, & perit ac si vsucapta non esset. Secunda ibi in §. (Rursus.)

† Hoc, verū, cū agit occasione illius possessionis q̄ erat penes ipsum, & psemer ipsum sciensq; posside- bat. Ansyl.

SYL. gel. & Ias.

† Hoc exemplū sequit̄ Dy. ſ ſ3 Ioan. & Pe. contra, quia exceptio d3 eē de regula. nā in rebus corpalibus possidenti non dat̄ actio, ni si vno casu; ſ3 secūdū gl. eēnt plures. Prætereai ī istis duplicib⁹ indicijs qui agit, nō negat rē actoris eē: nec agit rei uē. ꝑut lra reqrit. An.

Item prima subdiuiditur. Nā primo ponit de actionibus pretorijs in rem: secundo de eis duo ponit exempla. Secunda ibi (Vt ecce plerunque.) Primū exemplum prosequitur ibi (Namq; si cui.) Secundum in §. (Rursus) iā allegato. Aretinus.

¶ Sed istę. Casus. Non debet aliter ĝ literaliter figurari. declarat enim Iusti. actiones ꝑtorias: & ponendo ipse exempla ponit casum in exemplis. ratio enim dubitandi fuerat, qa his casibus deficiebat iure ciuili actio in rem, quę domino datur. ratio autē decidendi col ligitur ex naturali illa pratoria æqiate, qua omnia pętoris ædicta emanarunt, & colligit̄ ex illis verbis, sed qa sane durū erat eo casu deficere actionem &c. No. primo ꝙ actiones, de q̄bus supra, sunt de iure ciuili. Itē ꝙ publiciana introducta est iure prętorio. Itē ꝙ dictio, aliæ, eīt implicatiua. Itē quod prętor dabat actiōes, & sic videtur colligi, ꝙ statuta conderet. Itē qđ in materia generali exempla sunt necessaria. Item ꝙ dictio, plerunque, denotat regulam in contrarium. Itē no. aliam diuisionem actionum. Item qđ in publiciana requiritur traditio vel quasi. Item ꝙ si quis bo. fide & iusto titulo rem acquisiuit a non domino, & eius rei possessionem amittat, datur eidem publiciana contra possidentē vel contra illum qui rei restituendæ facultatem habet.

SYL.

c ¶ Sed istæ. Latenter accedit ad secūdam diuisionem, scilicet alię sunt ciuiles, & alię prætoriæ, & de omnibus exempla ponit. Sed quęritur de duabus. s. de actione in rem, quę dat̄ cōtra eum, qui dolo desijt possidere: videtur enim pretoria, vt ff. de noxa. actio. l. electio. §. j. sed & ciuilis videt̄ inspecta ꝑsona actoris, quę de iure ciuili admittitur ad agēdum, vt ff de rei vendicat. in rē. Sed dic eam ciuilem inspe-

† Inuentiõe, sed extẽsione dr̃ p̃toria. Fa Angel. & Ias.

† inspecta potius persona actoris, quę dignior est, vt ff. de excep. do. pure. §. fi. & hęc consideratio semper habet; nam hęreditatis petitio dicitur pręto ria, q̃n bon. possessori dat, vel fideicõ missario: licet contra possidentem pro hærede uel pro possessore det: & econtra si det heredi de iure ciuili, dicatur ciuilis, vt ff. de pe. hæred. l. j. Semper n. iudicamus an actio sit ciuilis vel pręторia, inspecta persona actoris. †

actiones, quarum[a] mentionẽ habuimus & si quę sunt similes, [b] ex legitimis [c] & ciuilibus causis descendunt.

¶ Alię[d] autem sunt, quas Pętor ex sua iurisdictione compara tas habet, tã i rem,[e] quã in p̃sonã, quas & ipsas[f] necessariũ[g] est exemplis ostendere. Vt ecce,[h] plerunq;[i]

SYL. Imo ĩspecta origine Bald. & Ias.

¶ Cõmunis opin. est, quod actio hęc inuentione sit ciuilis, per extensionẽ tamẽ dici possit pretoria, vt dicit hic Iason.]

† Sequũtur eam Fab Angel.

¶ Secundo quæritur de actione cõmodati. Sed dic eam ciuilem, † vt ff. commo. l. in cõmodato §. sicut. Et q̃d dicit eod. tit. l. j. ait prętor &c. vel approbando vel confirmando dicit, nõ inueniendo: sic de petitione hęreditatis dicitur. ff. si pars hęre. pe. l. j ĩ princip. Sed tamen ipsa ciuilis est, cum sit ex senatusc̃õsulto, & cẽtumuiralis dicatur, vt ff. de pet. hære. item veniunt. §. præter hęc. & C. de hære pet. l. fi. in princip. Omnes enim actiones, quæ oriuntur ex his quinque partib. iuris scilicet legibus, senatusc̃õsultis, plebiscitis, principum placitis, & respõsis prudẽtum, ciuiles sunt: † quę vero a magistratibus, vel pręторum ędicto descendunt, pręторię sunt, vt supra de iure natura. § constat. vsque ad. § ex nõ scripto & ff. de iusti. & iu. l. ius au tem. & infra de perpe. & tempo. ac. in princ. Aliæ autem pręter duas supradictas certæ sunt, vtrum sint pręторiæ vel ciuiles. Accur.

† Sequũtur glo. Ang. & Ias.

a ¶ Quarũ mentionem. s. expressam, vt de quibusdam dictum est.

b ¶ Et si quę sunt similes. vt quę sũt ex cõtractu, vel quasi, vel ex delicto, uel quasi, vel ex uarijs figuris causarum, vt s. eo. §. j & ij.

SYL. ¶ Quamuis Dy. hic acerrime inuebatur in hanc gl. tamen cõiter doct. eam saluant, pręsertim cum loquatur exemplificatiue.]

c ¶ Ex legitimis. i. ex l. xij. tabularũ: & p̃ id est ciuilib. Vel dic ciuilib⁹, id est ex aucto ritate iuris prudentium & eorum re sponsis: nam totum ẽ ius ciuile, vt ff. de iustit. & iure. ius aũt ciuile, & de orig. iu. l. ij. §. nouissime.

† Ista gl. nõ ẽ Accur.

d ¶ Alię aũt. † Aduerte, q̃ hic docto res ita distinguunt hunc. §. incipiẽdo ibi, sed istę quidem. tñ cõiter allegatur in materia publicianę. § aliæ. hic & non superius incipiendo.

† Sequũtur glo. Fa. Angel. & Ias.

e ¶ Tam in rem. i. tã in rem tantũ, quam in personam tãtum. Nec. n. aliqua pretoria † inenitur, quę sit mista, scilicet in rem & in personam, licet ci uilis talis inueniatur, ut infra eod. §. quędam.

SYL. ¶ Dic non esse verum talem petitionem hęreditatis esse mistam, quia cõmunis opi. est in contrarium, vt in rubr. ff. si cer. pet.]

¶ Et primo hic de realibus dicit usq; ad. §. in personam & postea de personalibus dicet. Accur.

SYL. ¶ Rationem assignant doct. in rubr. ff. si cer. pet.

f ¶ Ipsas. s. pretorias: quasi diceret non solum ciuiles, quas exposuimus.

g ¶ Necessarium. Id est vtile. Quod enim medicamẽta morbis, hoc exhibent iura negocijs, vt in Auth. hęc cõ stitutio Inno. in prin. collat. viij. Nec enim necessitas in principe poni põt, vt ff. de leg. & senatuscõ princeps. Itẽ quia per exempla apertius intelligitur, vt hic, & C. de transact. vt respon sum. & ff. de colla. bono. l. pretor. §. videamus.

SYL. ¶ Intellige necessarium quo ad intellectũ, nõ aũt quo ad legislatorẽ.]

h ¶ Vt ecce. Hoc est primũ exẽplũ, quod exponitur statim, ibi, nãq; &c.

i ¶ Plerunque. Quia hoc semp dicere

re non poterit.s.contra dñum, nisi in casibus, vt statim dicemus.
a ¶ Dicat. Agendo publiciana.
* ADDIT. Dicet. n. possessori perinde atq; si usucapionem cōpleuisset, se dñm esse.
Significat.n. uox Quasi, non Ferme, sed tanquā, ὥσπερ, pinde ac si, vt docet. Fr. Hoto.
b ¶ Vel ex diuerso. Hoc exponit. j. §.rursus.
c ¶ Possessor. id ē dñs quōdam, ad quem redijt nunc possessio. Vel dic possessor quōdā, nunc petitor.
d ¶ Nanq;. Ex iusta cā. i. ex aliquo contractu, q

ita pmittit Pretor in rē agere, ut uel actor dicat[a] se quasi vsucepisse quod non usuceperit: vel[b] ex diuerso possessor[c] dicat aduersarium suū nō vsucepisse, qd̄ vsuceperit.
¶ Actio Publiciana dr̄ ptoriam: & datur ex æquitate Pretoris. Hi, qui rē nactus est a non domino ex aliquo iusto titulo, qui esset aptus ad dominij translatorem: & datur quasi ipse rem usuceperit. Ang.
¶ Nanq; si cui ex iu-

sta cā[d] res aliqua tradita[e] fuerit, veluti ex cā emptionis, aut donatiōis, aut dotis, aut legatorū, & necdū eius rei dñs effectus[f] est, si eius rei possessionē casu amiserit, nullā[h] habet in rem directā[i] actionem ad eam persequendam quippe ita proditæ sunt iure ciuili actiones, ut quis dominiū suum uendicet.[k] Sed qa sane durū erat eo casu[l] deficere actionē,[m] inuēta est a Prætore actio,[n] in qua

ctā, sed hāc licet habeat & alias actiones, vt furti, vel ui bonorū raptorum, & similes, vt supra de oblig.quę ex de li. §. sed & bonæ fidei & supra vi bono.rapt.§.fi. *
¶ Et sic no. ex hac gl. q furtū nō cōnumerat̃ inter casus fortuitos, de quo late disputat hic Hisp.]
h ¶ Nullā. De alijs aūt realibus cōstat, sed de hac rei uēdicatione dubitatur.
i ¶ Directā Sed nūquid publiciana competit rō ne utilis dominij? Quidā dīt q sic, dicentes uti le dñium hz cui publiciana competit

SYL.

Actio publiciana vtrū cōpetat habenti utile dñium

descendit ex iusta cā. i. ex affectione vtriusq; partis, vt ff. co. l.in oib', quā affectionē iustū est seruari, vt s̄.de re. diu. §.p tradōnē.& hoc dummō talis titulus fuerit aptus dñium trāsferre, lz nō trāsferat: qa tradō non plus trāsfert, q̄ sit apud eū q tradit, vt ff. de acqui re.do.l. tradō. & notant̃ hmōi cōtractus ff.d publ l.j.in fi.& l. ij i.j. iiij. v.vj.& vij si uero cōtractus non est habilis trāsferre dñium, non competit pub.vt ff.de publ.quę cunq;.§ j & fi.
e ¶ Tradita. A non domino.
f ¶ D s effectus Per vsucapionē Nā pet tradōnē dñs factus non fuit Si autem altero istorū modorū factus dñs fuerit, publiciana ei non datur, sed di recta rei uendicatio, vt ff. de publ. l. j. in princ. & §.j.
g ¶ Casu, Imo & si quocūq; mō Nā & si p furtū, vel rapinā, vel aliam vim amiserit: nō tñ hēt in rē actionē dire

& dicunt hāc esse cām publiciane, sicut directū dñium est cā directę actionis in rem, vt ff. de rei uen. in rē. Alij dicunt, q nec utile dñium habet, cū ille, qui utile dominiū habet, etiam contra dominū agat, vt ff. si ager ue. uel emphy.pe. l.prima. ij. & iij. quod non est in publiciana, vt ff. de publi.l. pen.& fi.
K ¶ Vendicet. Hoc vr̄ falsū. Nā aut habeo dñium: & tunc non vēdico qd̄ habeo si nō habeo, nec tunc vēdico, vt ff.de rei uen.l.in rem j.rū. Item dominium est ius & res incorporalis, quomodo ergo vendicatur? Sed dic dominium.i. rem ratione dominij.
l ¶ Eo casu. s. iāo supradicto.
m ¶ Deficere actionem. Quod erat secundum ius ciuile.
n ¶ Actio. Scilicet publiciana, vt statim subijcit: alias nisi prętor actionis nomē diceret, in factū daretur, sicut ex

Actio I factū ē ptoria, condictio ex l. ciuili

ex ciuili obligatione noua datur cōdictio ex lege, si nō caueatur denomine actiōis, vt ff. nau. cau. sta. l. & ita. (alias incipit, idem.) §. ait. & de cōdi. ex lege. l. prima.

ADDIT.

No gl. secundū Dyn. quā tene mēti ꝑ regula, quę actio compe — dicit[a] is, q possessionē amisit, eā rē se vsucepisse, quā vsu non — tat ex remedio ciuili, vel prętorio, pro qua facit tex. ff. ď adul. l. quod ex his. Sed contra hoc opponit. de l. sed & si possessori. in prin. de iureiu. coniuncta gl. vbi actio in factum & publiciana videntur esse idem. Sed tu responde, vt ibi per gl. & doct. Ang.

a ¶ Dicit. Et sic vr, q prętor permittit mentiri, quod Pla. concessit. †

†Et maSYL. le. Faber Angel. & Ias. — ¶ Reprehendunt doct. maxime, quia hodie in tex. est dictio, quasi, tam in prin. quam in sinc.]

Libellus ī publiciana. — ¶ Et idem in sequentibus casibus tribus & facit. C. de bo. ma. l. j. vñ sic libellum forabat: Peto talem rē, quā possides, & quam emi, vel alia simili iusta causa habui a non domino qa dico me vsucepisse. Nā licet hęc verba, quia dico me vsucepisse &c. directam rei vēdicationem magis videātur inducere, tamē ex adiunctis publicianam signant. Alij dixerunt ita esse formandum: Peto rem talem, quam dico meam, sed quia forte non posse probare meam, propono publicianā. † Alij dicunt vtranque alteratiue proponi, scilicet rei vēd. & publ. hoc modo: Peto talem rem iure directi dominij vel quasi. & hanc approbat cōsuetudo. Sed certe duę primę nō placēt. quia quomodo diceret rem suā se vsucepisse, cum hoc non sit verum? sic enim peieraret in sacramento calumnie, vt C. de sacram. clam. l. ij. Sed illi respondent: quia hoc facit l. permittente, vnde non peierat. ff. qui satisda. cog. l. si. Sed nec vltima placet, quia vnam debet eligere, & non pluribus agere actionibus, vt ff. de regu. iur. l. nemo. §. quoties.

†Dic qđ istas du as libellādi for mas gl. ī. reprobat & bene secūdum doct. & maxīe reꝓbat istā ultimā, qa hodie ñ ē necesse, q ex primaī nomen actionis in libello vt in cap. examinata

¶ Et iste modus approbatur per Hos. Ang. & Ias.

¶ Dic ergo quarto esse formandū in hūc modum libellum: Peto rē talem de iuditio mihi restitui iure quasi dominij, ꝑ in de ac si vsucepissem. Verbū enim, quasi, positum s. eo. §. aliq. hic repete, & si militudinatię ponaī nō affirmatiue: idest dicere, sicut vendicarem quo ad effectum re vere vsucapta, ita nunc quasi vsucapta. & in sequentib. casibus. Ex prędictis patet, q quinq; sunt necessaria vt deī publiciana s. tia ditio, vel quasi: quod dico ꝓpter res incorporales, q̄ tradi non possunt, vt ff de acq. rer. dom. l. seruus. § īcorporales, & ff. de publici. l. j & l. eū qui. §. fi. & l. si ego. §. j. Secundo q ex titulo apto ad mutationē dominij, vt hic dicit vt ex venditione, vel similib⁹. Itē q a non domino acceperit: nam alias dominiū esset translatum, vt ff. de publi. l. j. §. j. ibi, a non dño. Itē quarto, q bona fide acceperit, vnde crediderit se dominū factum esse tunc, † vt ff. de publi. ç. l. eū qui a furioso. §. prętor. Quinto, q credat se dominum hodie nō esse, cū ꝓponit eam. alias esset sibi cōtrarius. Sed īm duo prima ex his quinque sunt difficilia agenti, scilicet ꝓbatio traditionis, & tituli, reliqua cōsistunt in intellectu agentis, cū sint de sua cōscientia, quę per testes probari non possunt. † Sed quid si dubitat hodie vtrū actor fuerit dominus vel nō? Respon. salua fide ꝓponat quod sibi melius videtur, vel rei vēdic. vel pub. sed quando penitus est in dubio, ꝓponat publicianā, & in ea obtinebit: nisi aduersarius probet actorē huius dominum fuisse, quod si probet, dabitur ei rei vēdicatio. qui enim egit actione publiciana & succubuit, nō repellitur a rei uēdicatione directa idē de ecōtra, vt ff. de euict. minor. §. si ser-uus. licet quidam dixerunt contra in vtroque casu: quia ius suum vndecunque & qualecunque in primo iudicio deduxisse videtur, vt ff. de except. rei colū. & iudi. si mater. §. eandem. Sed expone vndecunque & qualecunque. i. siue reg. de iure ciuili, siue de iure gēiū, dum ī modo directum, ut ff. de rei vēdica. in rem

Ang.

cępit: & ita vēdicat suā esse: quę actio Publiciana appellatur,

† Dic q reqrit i contractu emptionis duobus tpibus .s. tpe contractus & etiā tpe traditionis, pro pter frequenti ā contractus. In alijs aut cōtractibus inspicitur tātūmōto tps tradōnis. l. iij. ff. pro sol. & l. ij. ī prin. & ibi gl. fi. pro emp. cōiuncta l. iusto. §. & si possessiōis sucap. Ang.

*

† Vide de hoc singulari dicto Ias. hic xx. iij. Sozin. reg. 72. nouis.

tem. in prin. Atilli dicebant, siue directum, siue vtile. & ita patet, quod cum sint contrariæ rei vendicatio directa & publiciana, vno libello pponi nō possunt, vt C. si ser. extero l. j. Sed ex cō suetudine contrarium seruat: nam vtraq; simul proponitur, licet super vna probationes tantū inducat ne

qm primum a Publicio [a] Prætore in edicto proposita est.

¶ Præsenti contra absentē reipublicæ causa, vel in ptāte hostium, vsucapientem rem præsentis, succurrit, rescissa vsucapione. Are.

sibi contrarius sit: quod certe est contra dictam l. C. & regulam illam. ff. de reg. iur. nemo. §. quoties. & hoc ex parte actoris. Ex parte aūrei spectam, an possideat vel dolo desierit possidere, vt in rei vendicatione diximus: nā contra omnem possidentem daī præterquam contra dominum, vt ff. de pu bl. l. pe. & l. fi. Sed etiam contra dūm datur in sex casibus. † Primus est, si a non dño emi, qui postea vero domino succedit, & ad eū possessio redierit, nam licet sit factus dñs tenetur tñ publi. vt ff. de rei ven. si a Titio. Secundus est, si rem a non dño emi, & postea verus dñus voluerit a me vendicare, sed ego fui absolutus, & postea res ad illum redijt, agam publicia. & si excipiat de dominio, ego replicabo, quia qnque eo agente fui absolutus, vt ff. de excep. rei iud. si quis rē. Tertius est, si egi noxaliter contra bo. fid. poss. serui, & ipse dedi mihi eum pro noxa: siue enim cōtra me possidētem verus dominus agat, siue eo possidēte ego agam publiciana, obtineo, vt ff. de noxa. l. & generaliter, & l. præcedenti. in fi. Quartus est, si ego fui missus in possessionē vicinę domus, quā aliqs bona fide possidebat, possessore nō cauente, & postea verus dñs inueniatur possidere, vi forte, & vnde vi interdictū, & publicianā habeo., vt ff. de dāno infec. damni. §. non solum. Quintus ēt adijcit: vt si rem possideo, & eā nō dolo, sed culpa desij possidere, & sic litis ęstimationē tantum fm ius vendicanti prestiti, vt ff. de rei vendic. qui restituere. si postea res ad dominum redeat, agā publiciana cōtra eum, vt ff. de rei vendi. si culpa. Vel expone. l. illam, vt habeat vtilem actionem, quam actor directam habebat, quasi nomen omisse videatur. Sextus adijcitur, si me mandante rem meam vendidisti, sed me phibente tradidisti empto ri: hac actione vel exceptione defendit. pręterea etiam contra me dominum hac actione agitur, vt ff. de pub. si quis prohibuit alias est l. Papinianus.

† Istam gl. vsq; ad fi. sequūtur Ni. Dy. Fa. Ang. & Ias.

ADDITIO. Nota hanc gl. quę ponit casus, in quibus datur publiciana contra dominum. Idem notat glo. in l. fin. ff eo. Et aduerte, quod licet Ang. in d. l. fin. addat casum legis si qs prohibuit. ff. eo. secundum lecturam Dy. ibi, quod procurator vendidit rem dñi, tamen non est opus quod addatur: qa habes hic gl. ordinariam, dū dicit, sextus adijcit, si me mandante, rem meā vendidisti. pondera ibi, meam, & sic mandantis. Angel.

* ADDIT. Quod autem dicit Publicianā dati quasi domino, sic intellige, quod quasi dominus dicitur nō qui ferme dominus est, sed qui perinde habet ac si dominus esset eodemque iure vtitur, quo si dominus esset, vteretur. Hec ex Franc. Hot.

a ¶ A Publicio. Sicut ab Aquilio Aqlia fuit inducta, vt supra ad l. Aquil. §. capite. iij. in fi.

¶ Rursus. ¶ Iste. §. diuiditur in duas partes. Primo ponit de restitutione dāda præsenti contra absentem. Secūdo addit & extendit ad alios multos casus. Secunda ibi (Quod genus.) Diuisio.

¶ Rursus de diuerso. Casus. Ita figurari potest. Quęsitum est, an præsenti contra absentem ex cā publica detur restitutio, & actio ad vsucapionem rescindendam, & videbat quod non: nā aut iste absens reliquit procuratorē aut alios consanguineos, quos pręsens cō uenire posset, aut non: si dimisit, non dēt iuuari hoc remedio, cū posset agē do cōtra eos pscriptionē interrūpere ex SYL.

l.item ait.§ fin.cum l.seq.ex qui.eau. ma. Aut nullos dimisit, & tunc nō debet audiri, quia potuit præscriptionē interrūpere beneficio l.vt perfectius C.de anna. except. Hoc tñ non obstante deciditur hic contra riū propter æquitatem, quæ est q̄ impeditus consequi situm restituat̃,& rescindat̃ vsucapio finita.Nō obst. opp. facta, quia ad eā respondet Iason hic in primo nota. & latius Hispa. in iij. Et quia notabilia clara sunt,& p doct. hic colliguntur, vlterius non insisto.]

ᶜ Rursus ᵃ ex diuerso,si qs cū reipublicę

ᵇ cā abesset,vel ī hostiū ᵈ ptāte ᶜ esset, rē

a ¶ Rursus ex diuerso i.ecōtrario.Nā supra affirmando & se vsucepisse dicit: hic negando,& aduersatium non vsucepisse dicit.

b ¶ Reipublicæ scilicet ciuitatis Romanæ, vt ff. de verb.signific.cum qui. Idem tamen ex generali clausula posita.ff.ex quib. ea.ma l.j.in si in cæteris ciuitatibus dicendum est, vt ff. ex qui.cau.man.l.sed & si per prætorem. §.penult. Idem etiam si causa municipij alicuius, (j) vt ff.ex quib. eau.ma. l.legatis.

SYL ¶ Et ista opin. communis est, vt per Docto.hic,& latius Ioan Fran. Bal.in tract.præscrip.in iij par.v.par.princip. quæst.ij]

ADDIT. (j) Dic idem, si esset absens pro facto vnius villæ vel castri, quia largo modo dicitur abesse causa reipubl.vt no.glo.in l.legatis. allegata iufra.Ang.

c ¶ Abesset. Alias absens esset. Iste, qui abfuit reipublicæ causa, rem præsentis duobus modis potuit vsucapere.s.per se: vt quia rem illam secū detulit,siue domi dimisit, & animo possedit:vt dicitur de eo, qui ad nundinas profectus est,vt ff.de aeq poss. clā possidere.§ qui ad nundinas. Itē per alium,scilicet per filium vel seruum, vt statim in captiuo dicemus.

d ¶ Vel in hostium Qui sunt hostes. dicitur.ff.de cap.hostes. & ff. de verb. signō hostes.s.quibus populus Romanus bellum indixit, vel qui populo Romano.bellum indixerūt. Si ergo ab alio quis capiatur, nunquid hoc locū habebit quod hic dicitur? Credo q̄ sic:† sicut qū abest causa alicuius ciuitatis vel municipij. vt supra dictum est : In hoc autem differunt: quia nō fiūt ser ui talium hostium,vt ff.de cap. hostes. & sic poterit facere testamētū, quod alias nō posset,†cū esset seruus : immo & eius obses non posset,vt ff.de testam l.eius qui. & l.obsides. Accur.

ADDITIO. Idem si princeps vel papa siue eius legatus de commissione papæ alicui ciuitati subditæ ecclesiæ bellum indixerit, quia capti efficiuntur serui, & eorum bona efficiuntur capientium: & sic in omnibus his habebit locū fictio postliminij. quod nota perpetuo.

e ¶ Ptāte.i.seruitute. † alias accipit̃ pro iurisdictione:vt cū dicimus, potestas habet homines de districtu in potestate.i.iurisdictione. Itē ponitur pro obediētia:in qua ptāte est monachus sub abbate,& clerici sub prælatis. Itē ponitur pro dilectione siue pietate:& hęc patria potestas dicit̃,vt ff.de verb. sign potestatis . Sed qūo iste ab hostibus captus poterit vsucapere, cū ipse ab alio possideat̃.vt supra de iu.perso. §.serui.ergo ipse possidere non pōt,vt ff ad l.Iul.de adult.sic eueniet.& ff de acqu.rer.dom.homo liber.§. quicquid. ergo nec vsucapere,vt ff.de vsucap sine possessione ? Rñd. vsucapit per filium vel per seruum in re peculiari,† vt ff.ex quib. cau.ma. item ait prætor. §.hæc autem.& lege denique. & l.ait prætor.§.hi plane.& ff de vsucap. iusto,§.si Sed nec videtur,q̄ per seruum possit captiuus vsucapere, vt ff.de vsucap. neque seruus. Sed dic, q̄ illa loquitur in causa nō peculiari . quod verum est.Vel loquitur ipsa veritate inspecta †hic autē iure postlim. inspecto,qđ præualet veritati , vt supra q.b. mo.ius pa pote. sol.§ si ab hostibus.

ADDIT. Doc. cōiter sequuntur gl. & do.Iaco.reprobat hic Angel.quem videas.& dum tex. noster dicit,q̄ captus ab hostibus potest vsucapere, Iac. exemplificat de actione personali: in

† Et bñ quia qū presenti cōtra ab sentē datur resti tutio nō refert ā causa sentię. Ang. & Iason.

†Sequūtur hanc gl. Ang. & Ioan.

† Meli⁹ dixisset .i. dñio. Nico. & Ia.

Captus ab hosti bus pōt vsucapere.

† Sequit̃ hanc gl. Ia.

† Idem Dy. Angel. & Iaf.

li: in qua currit prescriptio nõ ex possessione præscribētis, sed ex solo cursu temporis negligentia non petentis, vide hic per eum.

a ¶ In ciuitate esset. q.d. qui non abest. Quid ergo si vterq; abest, & alter alterius rem vsucapit? Respon.

eius, q î ciuitate [a] esset, vsuceperit, pmittitur domino, si possessor reipubl cã abesse desierit, tūc īfra ānū [b] rescissa [c] usucapione

† Istam glos. approbant Ange. & Ias.

& tunc habet locũ hęc restitutio, † vt ff. ex qui cau. ma. l. si. videt aũt desinere abesse, cum domũ redijt, vel redire potuit finito negocio, pro quo erat absens, & tunc dicitur desinere abesse, nisi iusta causa impeditus fuerit in redeundo: statuuntur enim ei. xx. milliaria diurna, vt ff. ex qb. cau. ma. si cui. §. tandiu. Et sic patet ꝙ de necessaria absentia tũc intelligit, † alias contra, vt ff. eo. l. ij. qui. & l. seq sed verbũ, desierit, hic positum strictius ponitur, id est ꝙ possit conueniri. Item ecõtra, si pręsens rem absentis vsucepit, vt ff. ex quibus cau. ma. l. j §. verba. & tunc siue completa est tota usucapio in præsentia, id est infra modicum tẽpus, siue in absentia, siue postea parũ, idem est, vt ff. eodem ab hostibus. §. sed quod simpliciter.

† Qñ absens cõtra pręsentē restituit: alias nõ fit distinctio secũdum Ias.

SYL. ¶ Communis resolutio est, ꝙ si vsucapio sit pro maiori parte completa in absentia, & finita ī pręsentia, ille absens restituat tm̃ ad tps absentię, reliquum vero temporis cedat ad commodum vsucapientis: ita doct. in l. qd̃ tempore C. de restit. militum.]

b ¶ Annum. s. vtilem, cui constat ex ccclxv. diebus, vt ff. de statulib. cum hęres. §. Stichus. in quibus actor habuit facultatem agendi, nec impediretur per se, nec per reum, nec per iudicē Nã hęc tria necessaria sunt, vt vtilis dies aut annus currat, vt ff. de diuer. & tempo. pręscrip. l. j.

SYL. ¶ Communiter tenetur, ꝙ in dispositione pretoria annus sit vtilis, in ciuili continuus, vt per doct hic.]

¶ Hodie vero in omnibus restitutionibus quadriennium continuũ computatur, vt C. de tempor. in integrum restitu. l. fina. Et ita nota. hic, quod hic liber corrigit per C. in hoc anno vtili generaliter secundum quosdã. Sed dico contra, quia illa tantum in restitutionibus dicit, vnde in alijs remanet vtilis annus.

¶ Et hęc opin. communiter approbatur ī d. l. si.]

SYL. c ¶ Rescissa. per in integrum restitutionem petitam a iudice viuo, vt subducatur tempus vsucapionis, quo fuit absens, C. de restitu. mi. l. iij. sicut & minores petunt. ff. de except. l. exceptiones quę personæ. in fi. l. hoc ipsum scilicet ꝙ postulare possunt a mortuo pretore conceditur eis, vt ff. eo. l. j. per totum. restituit ergo eos pretor viuus, (j) vt sic agant antiqua actione, ac si res esset vsucapta, vel actio prescripta: ideo actio, ad quã restituitur, dicitur rescissoria: nõ ꝙ sit nomen proprium actionis.

SYL. ¶ Et ita communiter tenetur.]

¶ Sed quę erat primo realis siue personalis directa, nunc dicitur vtilis, vt C ex q. cau. ma. l. fi. & de postlim. reu. l. ab hostib. † Alij dicunt, † ꝙ statim eo reuerso habet rescissoriam: & dicunt esse proprium nomē actionis: & sic dicũt, ꝙ maiores iure actionis, sed minores officio iudicis restituunt. Dicũt tñ, quod hęc rescissoria actio efficaciã nõ habet, antequam insufflet in eam pretor spiritum vitę dando restitutionem, quod satis recidit in primã opinionem. Nam semper verum est hoc, ꝙ a pretoris mortui edicto hoc fit, & auctoritate prætoris viui.

† Istę duę leges nihil faciunt ad ꝓpositũ.
† Et male sc̃dm doc. hic.

SYL. ¶ Et communiter tenēt doc. ꝙ rescissoria non competat, nisi prius precedat iudicium rescindens.]

ADDIT. (j) Illud ergo, quo petitur restitutio, est officium iudicis: facit l. quòd si minor. §. fina. ff de min. & est casus in terminis ī l si quis stipulatus. ff. ex quib. cau. ma. & comprobatur ratione: quia quoties verba legis referuntur ad iudicem, tunc ex illo edicto oritur officium iudicis, vt no. gl. in lege si soror. C. de colla. & habetur in l. iiij. ff de alimen. & ciba. lega. & no. plene Barto. in lege prima. ff. de condi. ex lege, sed hoc edictum est huiusmodi,

iusmodi, vt in l. j. in fi. ff. ex qui. cau. ma. igitur &c. Ang.

* ADDI. Actio rescissoria est, per quā vsucapio rescinditur, cuius explicationem vide hic per Franc. Hotom.

a ¶ Vsu nō cepisse. Et sic vr̃ concedere mētiri: quod P. confitetur. Sed dic, ꝙ non mentit, sed dicit sibi restituendum, ac si vsucaptum non esset, vt s. proximo. §. dixi mus.

† alias alijs q- busdā.

eā petere. i. ita petere, vt dicat possessorē vsu [a] non cepisse, & ob id suam rem esse. Q̃ genus actionis [b] quibusdam [c] & alijs simili æquitate motus Prætor accommodat: sicut ex latiore Digestorum seu Pandectarum volumine intelligere licet.

¶ Alienarū in fraudē creditorū permittitur ipsis ex sententia Prætoris bonis debitorum possessis reuocare. Aretinus.

¶ Item si quis [d] in fraudem [e] credi-

b ¶ Actionis s. rescissoriç supradictę.

c ¶ Quibusdā. vt si rem absentis vsu capiat pręsens. † Item si absens fuit probabili causa: vt studiorum. Item si in vinculis positus, vt ff. eodem l pri-ma. & l. sed & si per prętorem. in fi. & l. sequen. & de illis legibus infra facit mentionem, cum dicit de volumine Digestorum.

†Istā te- nēt Dy. & Bald.

¶ Item si quis. ¶ Diuidit in duas partes. Primo ponitur dictū, ex quo tacita qō. Secundo, determinatio quęstionis. Secunda ibi (Permittitur.)

SYL. ¶ Item si quis in fraudem. Casus. Literaliter figurādus est habet enim literam claram, & rationem manifestam, quod fraus nemini debet patrocinari. No collige ex summario, pręsertim quia doct. omnia expediunt in gl.]

d ¶ Si quis. s. debitor.

e ¶ In fraudem. No. ꝙ vterque tam debitor quā receptor oportet ꝙ fraudem participet, quando titulus non est lucratiuus.

SYL. ¶ Hoc verum in creditore, secus in alienatis in fraudem patroni lege prima. § si quis in fraudem. ff. si quid in fraud. pa. Item non procedit in debitore ciuitatis. l. ij. C. de debito. ciui. li bro. xj.

¶ Si autem est lucratiuus, puta donationis, vt si dedit, (& hoc intellige ad hoc, vt creditor possit reuocare alienationem) tunc sufficit fraudem debitoris tantum interuenire, vt C. de reuocan. ij. quę in fraud. cred. l. penulti. & ff. quę in fraudem credito. qui autem. §. hoc edictum. & §. simili modo.

SYL. ¶ Quæ tamen non requiritur in casu. l. ait p̃tor. §. si debitorem. ff. de ijs q̃ in frau. cred.]

¶ Et de hac fraude noīa bonā distinctionē: quia aut adhibetur a debitore alienante inter viuos, aut in vltima voluntate, vel a liberto in fraudem patroni similiter inter viuos vel in vltima voluntate, si in vltima voluntate: tunc aut p legata, aut per libertates, & si per libertates, aut directas, aut fideicommissarias. Si debitor in fraudem alienet inter viuos, vno casu præsumitur fraus scilicet quando omnia alienauit, vt ff. eo. omnes. §. Lucius † si autē non omnia, non p̃sumit. sępe enim de facultatib. suis amplius, q̃ in ijs est, sperant homines, vt s. quibus ex causa. non li. §. in fraudem. debet ergo probare eam creditor. Et hęc distinctio per omnia seruatur etiam in patrono, vt ff. de probat. patronus. & l. quoties. §. qui dolo. In vltima voluntate, si legatum vel fideicommissum in fraudem creditoris reliquit, solum euentum inspicimus, licet fraus non interuenerit, vt in donatione causa mortis, vt C. de iure delib. l. fina. §. si vero creditores. cum legata non debeantur nisi deducto ęre alieno, vt ff. eodem qui autem. § penult. & ad Trebel. l. j. §. is qui quadraginta. Idem in patrono per omnia, si libertus in fraudem legauit, vel fideicommissum reliquit, vel donauit causa mortis: nam solum euentum inspicimus, vt ff. si qd in frau. patroni l. j. in princip. & §. j. In libertatibus autem in fraudem relictis distingue directas a fideicōmissarijs,

† Qui tex. licet loquat in bonā alienatione lucratiua, tñ ēt hēt locū ti. oneroso vt est gl. in l. q te stm̃, ī verbo modum & ibi Bart. ff. d pb. & ista p cedūt se cūdū Ia. qñ vēditio omniū bon. esset facta pro valō mi nori pretio q̃ valerent. idē si nō oīa bona, sed maiorē ptē alienauit, vt ē gl. no. in l nomē. §. filio ī ver bo oīs substantia. ff. de le. iij.

tor. §. ita demũ. ff. de ij. q̃ĩ frau. cred.

torum [a] rem suam [b] alicui tradiderit: bonis eius a creditoribus possessis [c] ex sententia Pręsidis, [d] permittitur [e] ipsis creditoribus rescissa traditione eam rem petere, [f] id est dicere eam rem traditam

†Istã gl. sequuntur Ang. Ias.

SYL.

atri's in primo casu cõsiliũ & euẽtum, in facto euentum tm̃ inspicimus. † vt C. de ijs qui in frau. non poss. l. fi. & l. j. ¶ Ratio diuersitatis ponit per gl. in l. fi C. qui ma. nõ pos. quarum vlt. approbat doc. sed Ias. hic assignat meliorẽ, quã ego alias sum secutus.

a ¶ Creditorũ. Large accipe ꝑ oĩ co cui aliquid debet, vt ff. de verb. sig. l. creditorũ, & l. creditores. & l. si cui. & in Auth. de fideius. §. pe. coll. j.

SYL. ¶ Conclude cũ hac gl ꝙ creditorib. ẽt large sumptis ẽt ex delicto cõpetũt actiones reuocatorię Itẽ & creditoribus futuris, quoties ex cõiecturis cõstare posset alienationẽ factã fuisse ĩ fraudẽ, vl'qsi futuri creditores successissent in locũ priorũ creditorũ l. ait pretor §. ita demũ. ff. de ij. q̃ ĩ frau. cred.

b ¶ Rẽ suã. s. corporalẽ, ex eo ꝙ dicit, tradiderit. idẽ est tñ ĩ ĩcorporalib. vt patet ꝑ multa exẽpla. ff. quę ĩ frau. credi. l. j. ij. & iij. vsque ad l. qui autem.

ADDITIO. No. sing. illã l. in princ. ꝙ si debitor repudiat hęreditatẽ, vel legatum, vel alio modo & titulo poterat acquirere, & non vult, immo repudiat etiam in fraudem & despectum creditorum, an habeat locum ista materia. dicitur ibi ꝙ non quia dummodo non diminuat de suo patrimonio, non habet locum dispositio huius. §. quod no. bene. Ang. Aret.

c ¶ Possessis. Id est possideri iussis, nec enim re ipsa a creditoribus fuerant possessa bona debitoris, cum ipse alienauerit. Vel dic † possessis quæ remanserant, & non sufficiebant, vt ff. eo. l. ait prętor.

†Istã tenet Ni. Placen. Io. Fab. & Ias.

d ¶ Pręsidis. Puta quia fuit condemnatus, & non satisfecit condemnatio ni infra tẽpus: vnde missus fuit actor in possessionem bonorum.

e ¶ Permittitur. s. infra annum vtilẽ, vt ff. de ijs quę in frau. credito. l. j. j. re spõ. de eo tñ, quod peruenit ad eum, vel qđ dolo fecit quo minus perueniret, perpetuo datur, † vt ff. eodem, ait

†Sequũtur eam Ni. Pla. Ioan. Fa. Ang. & Ias.

prętor. §. hęc actio.

* ADDI. Deista materia excussio nis vide hic late per doct. & refert hic Ias. casum sing. in auth. contra rogatus quis C. ad Treb. vbi etiã in rei vẽdi. est necessaria excussio bonorũ.

f ¶ Eã rem petere. Sed qua actione? Respon. Pauliana, quę datur creditori ad reuocanda corporalia, sed in factũ ad reuocãda iura, vt ff. de vsur. l. videamus. ij. § in Fauiana. & ff. eod. l. hac in factũ † Vel verius dic, ꝙ nulla dr̃ Pauliana nisi adiectiue, quia a Paulo fuit inducta sed in factũ Pauliana dr̃, q̃ ad reuocãda corporalia & incorporalia cõpetit. Et daẽ cõtra accipientẽ & hęredẽ eius inquantũ ad eos peruenit ẽt non restituto ei pretio, vt ff. eo. ait prętor. §. fin. & l. seq. & l. si debitor. & l. ex his. In eũ aũt, q in fraudẽ alienauit, actio nõ datur, cum nudus sit, nisi ita fraudulẽter disperiit, vt res apparere non possit, quo casu ẽt in cat cerẽ detrudetur, vt ff eo. l. si §. fin. Est & Fauiana, q̃ datur sõli patrono ad reuocanda ea, quę libertus in fraudem patroni alienauit inter viuos vel vltima volũtate, quominus patronus habeat tertiã, vt ff. si qd in fraud patro. l. j. in prin. & §. j. & s. de successi. liber. §. sed nr̃a cõstitutio. Est & Caluisiana, & ipsa tã patrono quam creditori cõpetit, vt ff. si quid iu frau. patr. l. ĩ Fauiana. Quidã tñ dicũt contra in eo, qđ de Fauiana dictũ est, arg. ff. de vsur. l. videamus. 2. § ĩ Fauiana. Sed certe ita dicit ibi litera, per quam & sic referẽ ad proximã tñ. s. Paulianã Et istę duę imitãtur naturam superioris in factũ Paulianæ. Sed quęro quare sunt hic hę positę inter reales ꝑtorias, cũ ipsę ꝑsonales sunt. qđ probatur per id, qđ dicit litera, In Fauiana quoque. vt ff. de vsur. l. videamus. §. in Fauiana. Nã ꝑxime dixerat de ꝑsonalibus, vnde cõtinuat eã cum personalibus, & probatur ff. si quid in frau. patr. l. §. hæc actio. Sed rñ. † q a similitudine hẽt cũ superio-

† Hanc gl. intelligũt do cto. in alienatis inter viuos, sz ĩ vltima volũtate datur vel condictio ĩ d biti, vł hypothecaria, vt l. fi. §. si vero creditores. C. de iure deli.

† Dic φ superioribus duobus casibus in eo, φ sunt per sicut ibi permittitur aliqd dicere, qd sonales ĩ nõ sit, vel esse faciẽda aliqua, ac si nõ rẽ scri- processissent q̃ precesserũt, sic & hic. ptæ. Ni. Item sicut ibi fit reuocatio, ita & hic. Io. Fab. ergo scd̃m & Ias. hoc ita dici debẽt heredes, sicut superiores, qd qdam cõcesserũt. Sed respõ. hic non petiĩ quod Actio hypotheca ria. meũ fuerit, vti superiori casu: nec † Et sic quasi meũ, tenet gl. vtĩ publiciana, vt supra. φ hę reuocatoriẽ sint eod. § aliq. Nec ob. ĩ § prox. qa hypomere p thecaria est in rem, nec iñ meũ petiĩ sonales: vel quasi, quia ibi qd̃ peto, peto quasi sed Ias. meum. i. possessionẽ per hypothecariã ĩ hoc re actionẽ, vel Seruianam, hic aũt neque pbat gl. possessio, neque dñium est meum, nec & tenet fuit, immo in accipientẽ transiuit, licet in fraudẽ sit alienatũ, vt ff de con φ sint ĩ trah. emp. si sciẽs. in fi. & predictæ tres rẽ scri- actiones reuocatoriẽ dicunẽ. † Sed vñ ptę. vi- oritur hec actio? Rñd. ex quasi maleficio, † qñ dolus fuit in vendẽte & emẽ de hic p te, si aũ tm̃ in vendente tm̃, tunc põt dici ex quasi cõtractu, si agitur cõtra il- eum. † Immo lum possidentẽ. Sed nũquid hẽt retentionẽ, vt ab eo non reuocetur, si vult ex male ficio. soluere quod sibi creditori reuocare volenti debetur? Quidã negant, vt ar. Dy. Ni. ff rerũ amot. si cũ dos. §. fi. & l. se. Sed Ioã. Fa. cõtradico: † instar posterioris creditoAng. & ris, si vult soluere priori qd̃ sibi debeIas. tur. põt habere retẽtionẽ, vt ff. de euî. † Et bñ l euictus. † quod dic vt ff de ijs quę in Ni. An. fraud. credito. ait prætor. §. illud. & Ias. a ¶ Mãsisse. Videtur ergo φ permit† Vide tat mentiri, quod non est verum, sed meliorẽ ita petit, ac si mansisset in bonis debitex. in l. toris, vt supra. eo. §. aliq. & §. rursus. prior C.

non esse, & ob id in bonis debitoris mansisse. [a]

¶ Actio Seruiana vel quasi, est pretoria: & competit Seruiana pro rebus coloni, quasi Seruiana pro rebus aliorum debitorum obliga-

qui po. Item Seruiana. ¶ Diuidiĩ in tres in pign. partes. Primo, quod actio Seruiana vel ha. Ias. quasi Seruiana est pretoria. Secundo, quę sit differentia inter actionem Seruianam vel quasi. Tertio, quæ sit differentia inter pignus & hypothecã. Secunda ibi (Seruiana autẽ.) Tertia ibĩ (Inter pignus.)

¶ Item Seruiana. Casum nõ expedit figurare, quia stat tex. in traditione regulę, & declaratione terminorum & actionũ, de qb. in p̃sen- SYL. ti. §. Nota igiĩ ex hoc tex. φ dictio itẽ, est continuatiua. Itẽ qd sit actio Seruiana, & qd actio quasi Seruiana. Itẽ φ actio quasi Seruiana & hypothecaria p eodẽ supponũt. Itẽ qd differat pignus ab hypotheca. Itẽ φ Seruiana datur p pensione fundi rustici vel vrbani, vel deuastatione eiusdẽ, ex tacita obligatione. Item quod quasi Seruiana competit cuilibet creditori cõtra quẽcunque. Itẽ φ actio Seruiana capit subsistẽtiã ab edicto p̃toris. i. validitatẽ & robur qa alias ista pignora cõuentionalia oriunĩ ex pacto. l. si tibi. §. de pignore. ff. de pact. ea. n. dicunẽ pignora pretoria, quę dantur a iudice viuo propter contumaciã, vel vt legata seruentur. Itẽ φ dicuntur actiones istę Seruiana & quasi Seruiana a seruando, quia per eas seruantur obligationes.]

tis. Angelus.

¶ Item Seruiana, [b] & quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria uocatur, ex ipsius Prætoris iurisdĩone substantiã capiũt.

¶ Seruiana autem experitur quis [c] de rebus coloni, [d] quæ

b ¶ Item Seruiana. q. d. non solũ publiciana & rescissoria reales sunt & p̃torię, de quib. dictũ est, sed etiam duę istę capiũt vim ex p̃toris iurisdictione id est pretorię sunt, vt hic, & ff. de pac. si tibi. § de pignore. Accursius.

c ¶ Quis. Scilicet fundi dominus: siue sit partiarius, † siue numis colat. Item etiam pro deterioratione domus, † vt ff. in quibus cau. pign. ta. con tra. l. ij. licet ex locato sit actio, vt ff. loc. l. qui fundum. † Ista gl. ẽ singu. secundũ Ang. & Ias. SYL.

* ¶ Partiarius colonus est qui agrũ conductum colit parte fructũ sibi retenta, hocque dist at a simplici colono, quod hic pecuniam pro locatiuo soluit, ille fructus. † Etiã p alia obligatione Ang.

d ¶ Coloni, subaudi, vel inqlini: † nã & eius

pignoris a iure pro mercibus fundi b ei tenentur. Quasi c Seruiana aūt ē, qua creditores pignora hypothecasue p̄sequunt̄.

¶ Inter pignus aūt & hypothecam, quātum ad actionem hypothecariam attinet, nihil d interest. Nam de qua re e inter creditorē & debitorem conuenerit, ut sit pro debito obligata, vtraque hac appellatione f continetur. Sed in alijs differētia est. nam pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus, quę simul etiā traditur creditori, maxime g si mobilis

& eius res sunt tacite obligatæ, vt ff. ī qui. cau. pig. taci. cōtra. l. ij. † Er est colonus iu villa. inquilinus in ciuitate, vt ff. de acqui poss. l. re pignoris † ¶ Intellige, q inquilinus non dicitur in ciuitate nec respectu ciuitatis, sed respectu predij quod colit. colonus ergo ē, q p̄dīū rusticū colit: inquilinus qui vrbanū. l. re pignoris ff. de acq. poss.] ¶ Differentia tñ est inter has duas tacitas obligationes. nam in rusticis ita demū, si dñs sciat inducta & illata, in vrbanis, siue sciat, siue non: & est rō, q a sancta rusticitas omnia palā habet, sed inquilinus multa etiam clam apportat, quæ locator iguorat, vt C. loca. certi iuris. ¶ Vide Fort Hispa. in l. item quia. in iij. col. in prin. ff. de pac. & ī v. col. vbi reprobat hanc rationem. ¶ Ita tñ in vtroq;, si eo animo sint inducta, vt ibi sint perpetuo, non ad tēpus, vt ff de pig. debitor ff. in qui. cau. pig. taci. contra. predijs. §. j.

a ¶ Pignoris. Scilicet taciti.

b ¶ Fundi. Vel domus, vt supra dictum est.

c ¶ Quasi. hęc dictio ponit̄ ad differētiam superioris, vtraq; tñ Seruiana dr̄, a seruando forte dicta, cum omne ius aut in acquirendo, aut in seruando aut in amittendo consistat, vt ff. de le. & senatusc. l. fi. † Sed q̄ est dr̄a inter Seruianam actionē & Saluianū interdictū, cū illud ad idē competere videatur, vt j̄. de interdic. §. interdictū? Rñ quia in Seruiana oportet, q creditor probet debitorē fuisse dñm tēpore obligationis, vt ff. de pig. l. & q̄ nōdū sunt. §. j. sed in Saluiano sufficit, q probet cū possedisse, vt colligitur. ff. de Salui. interdi. l. j. in prin. & diximus infra de interdi. §. interdictum.

d ¶ Nihil interest. Nisi ī sono vocis, vt ff. de pign. l. res hypothecæ. §. inter pignus. immo † ēt quantū ad actionē vr̄ interesse: nam p̄scriptio habenti pignus non currit, cum possideat. ¶ Vide Negusan. in tracta. de pi. colū ij. in fi.] ¶ Secus ī hypothecaria, cui currit p̄scriptio iter dum. x. † interdū. xx. † ī terdū. xxx. † interdū. xl. anno. † vi C. si aduer cre. l. j. & ij. & C. de p̄scr. xxx. vel xl. ann. cū notissimi. & de anna. excep l. j. §. j.

e ¶ De qua re. Mobili vel immobili: tradatur creditori uel non corporali vel incorporali, excepta tñ vrbana seruitute, quę non potest obligari, ne ruinis ciuitas deformetur, vt ff. de pig. si is qui. §. fin & l. sequen.

ADDI. Dic q attētā rōne gl. si esset seruitus ēt vrbana, quæ non esset deformatio ciuitatis, posset obligari, vt puta, obligo tibi seruitutem altius non tollēdi, donec pecunia nō soluatur, nam tunc valeret, Ita dicit Bar. in d. l. si is q. §. fi. Ang. & si quærat̄ an iurisdictiones, pręeminentiæ, honores, ius percipiendi pedagium, ius patronatus, qd̄ hr̄ in ecclesijs vel hoībus, & & similia, possint pignori obligari. distingue vt per Bar. in d. l. si is qui. §. fi.

f ¶ Hac appellatione. s. hypothecaria: vt hac actione peti possit a quolibet possessore.

g ¶ Maxime. hoc abundat, vt C. de te sta. ma. l. fi. §. ī Duo. n. oportet interuenire vt sit pignus, q tradat̄ creditori, vt hic, & quod mobilis res sit, cū pignus a pugno dicat̄, vt ff. de verb. sign. plebs. §. pignus. Si autem mobilis est, & non tradatur, item si immobilis est, tradatur vel non, hypotheca est † Patet ergo, quod quatuor sunt pręoriæ actiones in rē scilicet publiciana, &

†Idē Ni. Io. Fa. Pla. Angel. & SYL. Ias.

† Etita cōiter tenet̄, licet vltra mōtani contra.

†Ista gl. & oēs similes reprobant̄ cōiter p scriben.

SYL.

† Hypotheca āt dr̄ ab hypo. qd̄ ē sub, & thesis positio, quasi suppositio vel obligatio, q̄ idē sunt vt p batur p rubr. de re co. ñ alie. vel suppo.

† Idem Ang. & Ias. & ē de mente aliorum.

SYL.

†Hoc verum quādo res possidetur per alium a debitore hūtē bonā fidē & titulū & inter p̄sentes. Plac. & Ia.

*

† Inter absentes. Ias.

*

† Qñ res possidet̄ per aliū a debitore nō hñtem tit. nec bonam fidē. Ias.

*

† Hoc verū ēt qñ res possidet̄ per ipsūmet. Ia.

† Ista glo. vsq; ad sui fi. ē magistra in sua materia, secūdum Ias.

rescissoria, & Seruiana, & quasi Seruiana. Itē aliæ duæ reales præiudiciales, vt ī.eo.§ præiudiciales. Est & alia, q̄ datur superficiario, quando quis ad nō modicū tēpus conduxit, vt ff. de sup. l.j.in fi. rñ. & §. qđ autē ait. & l.fi. & ff. đ rei vē.l. superficiario. * Est & octaua actio i rē, vt q̄ datur metū passo, nā illa ꝑtoria ē ī rē, vt ff. quod me. cau. metū. §. volēti. Sunt & aliæ s. bonorum possessoria hæreditatis petitio, item fideicōmissaria hæreditatis petitio. Prima datur ei, q suc cedit per pretorē. Secunda ei, cui per Trebellianum hæreditas restituta est, vt ff. de bon. pos. hær. peti. l.j. & ij. ff. de fideicom. hæred. peti. l.j. ij & iij. & sic desunt prætoriæ in rem. †

sit: at eam, quæ sine traditione nuda conuentione tenetur, proprie hypothecæ appellatione contineri dicimus.

¶ Actio de constituta, quæ habet oēs vires, quas habebat olī & etiā illas, quas habebat receptitia: item actio de peculio, & p quā quærit, an actor iurauerit, & sunt psonales & p[r]ętoriæ. Arct.

¶ In ꝑsonā [a] quoq; actiones ex sua iurisdictione propositas hēt Prętor: veluti de pecunia [b] constituta. Cui [c] similis videbat receptitia: sed ex no-

†Istā gl. sequuūt Fa. Pla. Ange. & Ias.

¶ In personā &c. ¶ Iste. §. vsq; ad §. Pœnales. tractat de tribus actionibus personalibus & prętorijs. Et hoc principium vsq; ad §. actiones aūt, diuiditur, qa in principio pręmittit de actione de constituta, & de peculio, itē de iuramento in genere, secundo in specie & de vnaquaq; dicit. Secunda ibi (De cōstituta.) Item prima subdiuiditur, quia primo ponit qualiter olim erat ī actione de cōstituta & receptitia, hodie vero sunt oīa redacta ad cōstitutā. Secunda ibi (Sed ex nostra.)

Diuisio.

SYL. ¶ Casum non expedit in hmōi declarationibus nisi literaliter figurare. cū enim Impe. narret atq; exponat, qualiter a prętore inductę sunt actio de cōstituta pecunia, quę receptitia dicit, & actio de peculio seruorum, & actio ex iuramēto, & q ille dr̄ teneri de cōstituta, qui sine stipulatione debitum se soluturum constituit, non est in huiusmodi perquirēda ratio dubitādi & decidendi. No. ergo prętorē induxisse actiones personales. Item q in iure antiquo fuit actio receptitia, quæ plenior erat, quippe in eam veniebāt & nudo pacto oīa, siue in genere suofunctionem reciperet, siue non, vbi in actione de constituta solū veniunt ea, quæ functionē recipiūt. Quę autē fuerint đ actione receptitia trāsfusa in cōstitutam pecuniā, videre potes in l. receptitia. C. de cōsti. pecu. Itē no. q quamuis aliqd sit de receptitia trāsfusum in cōstitutam, nō per hoc amisit proprium nomen constitutę. Itē q l. correcta non est amplius reputāda nec allleganda in numero legū. Item q actio de peculio & iuramenti est ꝑtoria. Item no. qui teneantur de constituta. Et pro intellec. huius tex. ī versic. de constituta. vide Hieron. Veriū Senen in repe. rub. ff. de verb. obliga. colum. xlv.]

a ¶ In personam. q. d. dictum est de realibus prętorijs, sequitur de personalibus prętorijs: scilicet & de quibusdā personalibus supra interposuerit in §. item si quis.

b ¶ De pecunia. Vt ff. de consti. pec. l.j. in principio.

* ADDITIO Est autem constitue re (vt docet hic Hotoma.) id quod iam debetur, datur ū facturumve pro se vel pro alio promittere, quod Grçci dicūt catataxęsthę.

c ¶ Cui similis. s. quo ad quedā, quia vtraq; dabatur, vbi quis constituebat se soluturū pro se vel alio, sed & dissimilis videbatur, quia actio de cōstituta pro ijs tantū rebus in constitutionem deductis competebat, in quibus mutuum consistit. s. quæ pondere, numero, & mensura continentur, sed receptitia, quando aliæ res in constitutionē deducebatur, sed hodie ꝑ omnib. cōpetit actio de cōstituta, cū omnes res appellatione pecunię contineātur, vt C. de consti. pecu. l. ij. §. pen.

Con-

a ¶ Constitutione. Vt C. de consti. pecu. l. ij.

b ¶ Ea. s. recceptitia. Accur.

c ¶ Item prętor. Hęc capitula exponuntur infra proxi. §. & ideo hic non dicas.

d ¶ Et alias de quib. dicet j. §. pœnales.

e ¶ De cōstituta autē pecunia. Id est hac actio ne, q̄ sic uocatur.

f ¶ Cū oīb. scilicet aptus alias obligari pro se, vbi pro se intervenit constitutio: uel ꝑ alijs, vbi pro alijs interuenit constitutio. sic ergo furiosus, † cū nec ꝑ se,

stra cōstitutiōe, [a] cū & siquid plenius habebat, hoc in actionē pecunię constitutæ transfusum est, & ea [b] quasi supuacua ius sa est cū sua auctoritate a nostris legibus recedere. Itē Prætor [c] proposuit actionē de peculio seruorum filiorūq; familias, &c. eā, ex qua quæritur, an actor iurauerit, & alias [d] complures.

¶ Actio de constituta pecunia datur in eum, qui pro se vel alio se constituit solutur ū. & ex nudo pacto oritur. Et ubi hēt locum remediū ordinarium, ad extraordinarium non est recurrendum. Ang. Aret.

¶ De constituta autem pecunia [e] cum omnibus [f] agitur, quicunque pro se vel pro alio soluturos se constituerint, [g] nulla [h]. s. stipulatione interposita: nam alioquin si stipulanti promiserint, iure ciuili [i] tenentur.

nec pro alijs obligeī, nec cōstituere se debere potest Idē in prodigo & timidius. Item mulieres, cum alias pro se tantum obligentur, & hę constituūt pro se tantum, & non pro alijs, vt ff. de constitu pec. l. j. §. j. & ij.

g ¶ Constituerint. Vt puta per hęc verba, † Constituo me soluturum qđ ego vel ille debet & similia, vt ff. de consti. pecu. qui antē. in fi & seq. † Et hoc ita, si fit debitum quod precedat, siue ciuile & naturale simul, siue naturale tantum, siue pretorium, secus si ciuile tantum, vt ff. de consti. pecu. l. j. § pe. & fi. & l. ii. §. j.

h ¶ Nulla. Ergo ex nudo pacto orit̄ actio hic, quod est contra ius commune uositum. ff. de pac. iurisgētium §. sed cū nulla. & §. quinimo. & §. idē Marcellus. & §. idem responsum. & C. de pac. l. legem. Et est hoc ideo for te speciale, quia sicut vnum pro eo qui constituit inducitur, vt non teneatur nisi elapsis decem diebus, vt ff. de constitu. pecu. promissor, cū alias statim teneatur, vt ff de verb. obli. cū q. calēdis. §. quoties. & de uerb. signi. cedere diē. sic & aliud cōtra eum, vt ex nudo pacto teneatur, vt ff. de iureiurando. eū qui. in prīn. Sunt & alij adhuc sex casus, in quibus ex nudo pacto oritur actio, vt ecce ī donatione hodie, licet olim fuerit necessaria stipulatio, vt C. de dona. si quis argētum §. finauit. † Itē si mulier dotem sine stipulatiōe dari promisit, vt C. de do. pro. l. ad exactionē & de rei vxo. actio. l. j §. j. † Item si quis ob honorē decretum vel decernendum pa lam pollicitus fuerit i. sine interrogatione, vt ff. de pol. l. j. §. j. & l. pactum. Item in nautico fœnore, vt ff. de na. fœ no l. periculi. in fi. † Itē in accessione frumenti, vel vini, vel olei, vel ordei, vt C. de usur. l. frumenti. † Item in vsuris ciuitati promissis, vt ff. de vsu. l. etiam. † Alias autem propter sui frigiditatem nudum pactum actionem parere non potest.

ADDITIO. Adde alios casus: ut puta ī curia mercatorum, arg. l. Quintus Mutius ff. manda. & ibi Bar. Item si fieret in iudicio: quia tunc fingitur stipulatio. Item quando per pactum nudum aliquid abest parti, si non seruet promissa: quia contra non seruātem datur actio de dolo, vt est tex. no. in l. & eleganter. §. seruus. ff. de dolo. vt hic per doc.

i ¶ Iure ciuili. Vel actiōe ex stipulatu, vbi incertū est in stipulatione, vel cōdictione certi, quę ex stipulatione oritur, vbi est certū, vt supra de verbo.

† Idem de pupillo. Ang.

† Idem Plac. & Ias. & c̄ de mēte aliorū.

† Et iux ta hanc glo. ponit hic Ia. vnū notabile: q̄ si q̄s constituat Titium fideiussorē pro se, valebit tale cōstitutū secus si nō ꝑ se, s; ꝑ alio, vt hic per eum.

† Ista glo. cōiter reꝓbat per do. c. q̄a etiā hodie non oritur actio ex pacto, sed con dictio ex lege pp ipm pactum. & illa lex hēt locū in do. cau. mor. & pp nuptias, & in dona tione p̄sumpta. Ias.

† Iste §. nō pcedit hic, eum sin gat taci te stipulatio. Ias.

† In cā est picu lū, qđ in se suscipit creditor.

* † rō spālitatis ē pp necessariū vsum vi ctualiū. Ias.

* † Hoc fauore publico introductū est Ias.

Stipulatio est iure ciuili de iure ciui.

bo. oblig. in prin. quæ stipulatio est a iure ciuili inducta, vt hic, cũ de iure gentium ipsa non fuerit, licet alij cõtractus, fuerint de iure gentium, vt su pra de iure natu. gen. & ciui. §. ius aũt, non aũt dicitur ideo ꝙ iur ciuili ꝙ nõ habeat i se uinculum naturale: imo hẽt, qa sine consen su nõ ualet, qui consensus est de iure naturali, vt ff. de pac. l. j §. pe.

¶ Ex contractu filij uel serui tenetur pater & dominus peculiotenus de iure prętorio: Angelus.

¶ Actiones autẽ de peculio[a] † ideo aduersus patrem[b] dominũ ve[c] comparauit Prætor, qa licet ex cõtractu filiorũ seruorũve ipso[d] iure non teneã minus & pater teneãtur quasi castrẽsi peculio. cũ enim peculium hoc tan quã quid vniuersale peruenerit ad pa trem vel dominum, æquũ est ut tenea tur quatenus est in peculio. videt. n. ꝙ pater & dominus ex consensu ip sorũ oblige tur saltẽ præ sumpto propter conces sionem peculij. No. quod actio de peculio est pioria. Itẽ quod peculiũ dicitur quasi patrimonium serui vel filij Item no. figuram loquendi ibi, peculiotenus.]

† Peculiũ diffinĩ a leɡ. risc. in l. deposi ti. §. fi. ff. eo.

SYL. ¶ Adde ꝙ Albericus & Oldrad' fuerũt in opinione per hunc textum, ꝙ in stipulatione non inesset consensus naturalis, nec haberet naturale vinculum, tamen contrarium verius est, vt dicit gl. & ad hũc textum dic quod nõ negat quin etiam stipulans naturaliter nõ teneatur, licet dicat iure ciuili teneri. & si fortius induceretur, ꝙ textus hic voluerit facere differentiã inter contractũ de constituta & stipulationis, & sic ꝙ in primo sit naturalis æqtas. l. prima. ff de consti. pecu. in stipulatione ergo nõ sit, responde, ꝙ noluit facere talem differentiam, pro ut cõmuniter sic textus intelligitur, sed uoluit ponere differentiã inter actionem prætoriam & ciuilẽ, de qua facta fuit diuisio supra in §. sed istæ. quam prosequitur etiam in hoc. §. dicendo quod actio de constituta est p̃toria, nisi interueniat stipulatio: nam tunc est ciuilis: & sic intellige verba textus aliter quam ab alijs intelligã tur scilicet vt dicatur, iure ciuili tenetur, ergo non prętorio, non ergo non naturali. & hunc puto verum sẽsum huius textus.

SYL. ¶ Actiones autẽ de peculio. Casus positiõ pẽdet a superioribus, colligitur que rõ dubitandi & decidendi ex ipso textu. Videbaĩ enim, quod pater & dominus, tanquã qui se non obligauerint in aliquo non tenerẽtur ex cõtractu filij vel serui, cũ nemo sine voluntate sua alteri obligetur. Sed cõtrarium decisum est ex ęquitate, quam semper prętor intuetur, vt do-

a ¶ Actiones. De peculio. Volunt q dam dicere hæc esse propria nomina actionũ: scilicet de peculio, & de in rẽ verso, & quod iussu, item exercitoria, & tributoria, & institoria, ex eo ꝙ leges plerunq; appellant eas actiones vt hic Sed verius est, vt adiectiue ponãtur. sic enim dicitur, mãdati actio de peculio, vt ff. de pecu. l. iij. §. cui cõ gruit † Accur.

† Ista secunda opi. cõiter tenetur per doc

b ¶ Patrem. Scilicet respectu filij. Accursius.

c ¶ Dominũve. Scilicet respectu ser ui sũt enim correlatiua.

† Verum valeat statutũ, quo caueatur vt pater te neaĩ ꝓ filio legito hic Ias.

d ¶ Ipso iure. Scilicet ciuili: quod nõ vult, vt alter ex alterius persona obligetur, & sic pater non debet teneri pro filio † in spectu iure ciuili. sic eo inspecto pro seruo nõ debet teneri dominus, quia seruus pro nullo est in spectu iure ciuili, vt ff. de regul. iuris, quod attinet. Sed tamen prętor æquitatem considerat, vt quia peculium quasi patrimonium est filij vel serui, vt subijcit, quia peculiũ est quod sibi q: parsimonia quęrit, vt ff. de pecu. peculium la 3. vere tamen non est pa trimonium filij peculiũ, vt C. de inofficio. testamẽ. lege si. in fine. Itẽ nec serui, ut ff. de uerborum obligatio. liber homo ij. Ideo tamen, qa quasi pa trimoniũ est, patrem pro filio, dominum pro seruo teneri dicit. Diligẽter tamen distingue, utrum contrahat filius vel seruus, vel quasi contrahat, item vitium delinquat, uel quasi, Si contra-

Seruus ꝓ nullo reputaĩ

Peculiũ est pecunia quę parsimonia qri tur.

Patres ꝓ filijs & dñi pro seruis an

tenean- tur.
Actio de pecu.

contrahat quilibet illorum, dominus vel pater actione ex eo cõtractu tenetur in peculium, in cuius condẽnatione deducitur ex ipso peculio quicqd seruus naturaliter domino debuit: ut quia dominus seruo mutuauit, vel alias secũ cõtraxit. Itẽ deducitur qđ debetur ijs, qui sunt in potestate domini, vel tutela, uel cura, cũ uideatur dñs pręuenisse, vt ff. de pecul. l. peculium. §. j. & ij. obligatur enim seruus domino naturaliter, vt s. de fideiſ. §. j. & sunt hęc cõmunia in seruo & filio, excepta causa mutui, ex qua nec filius nec pater tenetur.

tur, æquum tamẽ est peculiotenus [quod ueluti patrimonium est filiorum filiarumque, item seruorum]

SYL. ¶ Item in uoto. l. si quis rem §. voto. ff. de pollicita.]

¶ Secus in seruo, ut infra titulo primo. §. illud. & C ad Maced. l. penultima Item quæ dicta sunt quando contrahit filius vel seruus, eadem & quãdo quasi contrahit: ut si alterius negocia gessit, vt ff. de nego gest. si filius fa mil. Pręter hanc actionem de peculio adhuc pater uel dominus quandoq; tenetur de in rẽ uerso, quando scilicet filius in rem patris, uel seruus in rem domini conuertit, & est insolidũ vsque ad quantitate versam, ut infra ti. primo. §. pręterea. Azo. Sed de peculio agitur, quatenus peculiũ durat, vt infra eodem § sunt prȩterea. & infra titulo primo. §. prȩterea. Item est actio, Quod iussu, quę est insolidum, quãdo filius uel seruus iubente domino, uel patre cõtraxit. videtur enim contrahi cum ipso patre vel domino, vt ff quod iussu. l. j. in princi. & l. fina. Item sũt & alię tres, scilicet exercitoria, quę datur contra dominũ nauis, qui pręposuit magistrum nauis seruũ suũ, & eius rei gratia cõtractum fuit, & id dicitur exercitoria, quia exercitor dicitur dominus nauis. Itẽ institoria, quę habet locũ, q aliquis seruum suum tabernę vel stationi praposuit. † Item tributoria, qua agitur ita.q dominus uocatur in tributum, vt infra titulo primo, §. introduxit, &

Actio de in rẽ uerso.
Actio quod iussu.
Actio exercitoria.
Actio in stitoria.
†In ista materia vide casum siu

§. institoria. & § primo.

¶ Adde tamẽ, q omnes istę actiones de peculio, de in rem verso, qđ iussu institoria, tributoria, exercitoria, non sunt actiões, nec ppria nomina actionũ, sed adiectiones & qualitates: quod utile ẽ propter naturam scilicet bonę fidei vel stricti iuris, ut dicit hic Iason.]

gularẽ I SYL. l. fin. ff. de exercitoria.

condemnari eos.

¶ Si qs iurauerit aduersario deferẽte i iudicio, daẽ ei ex sacramẽto actio. Ang. Are.

¶ In delictis autem & quasi delictis idem olim seruabatur in filio & seruo, ut pro noxa dari possẽt, ut j. de noxa. in fi. ti. Sed hodie p seruis tm̃ agitur noxaliter, ut ibi dicit, & pro delictis, vt j. đ noxa. in prin. & ff. de noxa. l. j & in quasi delictis, vt si seruus habitans cum domino habuit suspensũ vel appẽsum, vel effudit aliqd quod alicui nocuit, ut ff. de ijs q deiece. uel effud. l. j. §. si seruus. & l. si uero. §. ptor. nisi in duobus casibus, ut ff. de ijs q deiece. uel effu. l. j §. cum seruus vbi non habitat cũ domino: & ff de minor, qđ si minor. §. si seruus. Porro licet in delictis & quasi agatur noxaliter, tamen & de peculio agitur, si locupletatus est dominus, inquãtum id peculium locupletius est, ut ff. de iudicijs tam ex contractibus. & ff de peculio. lege licet §. ex furtiua causa.

¶ Item si qs &c. Casus. Literaliter figurari potest, ratio autem dubitandi ea poterat esse, quia inducta ad unum effectum non solent diuersum operari, sed iuramentum, quod a reo defertur actori, ad hoc tantũ deferri uidetur, ut probatio fiat, & ut ex eo constet an & quid debeatur, unde tãtummodo probationem inducere debere uidebatur, non autem actionẽ: actio enim oriri uidebatur ex eo cõtractu, quo agebatur, probatio autem aut releuatio ab onere probãdi insurgere ex ipso iuramento. Cuius contrarium deciditur in hoc textu, ĩ quo dicitur, quod iustissime prętor accommodat ei talem actionem in factum, per quam non illud quęritur an pecunia debeatur, sed an iurauerit. Vin- SYL.

culum. n. hoc iuramētū tātæ est aucto ritatis reo deferente, vt nō solū probationē, sed actionem inducat: licet vtrunque inducere possit: si quidē qn̄ causa adiecta & cū expressione cōuētionis iurat.

puta me petente ex cā venditionis vel mutui, si reus iuramē tum deferat, & ego iurē, oritur nō tm̄ actio in factū ex iuramēto, sed ēt vtilis ex eo cōtractu quo agitur: & lʒ dictū sit, q̄ hoc iuramētum inducat ad probationē, nihilominus qa deferente aduersario & me acceptāte orit̄ quędā tacita cōuentio stan di iuramēto, iustissime prætor mutuo cōsensui actionē accōmodauit. No q̄ iuramentū litis decisiuū habet vim plenę probationis. Item q̄ ex eo oritur actio in factum. Item q̄ præstatur alteto ex collitigātib. deferēte, & nō aliter. Itē statim est iurādum, secūdū aliquos. Itē virtutē hanc iuramenti.)

¶ Itē[a] siquis postulāte[b] aduersario iurauerit[c] deberi[d] sibi pecuniā, quā peteret, neq; ei soluat, iustissime[e] accōmodat ei talē actionē, [f] per quā nō illud quęritur[g] an ei pecunia debeat, sed an iurauerit.

* ADDITIO Putat aūt Franc. Hotoma. hic Prętoris edictum nō nisi in eo Iuramento locum habere, qd̄ conuentionale ad exemplum stipulationum conuentionalium dicere possumus. hoc est, quod ex pactione utriusque partis quasi iudicis ac disceptatoris officio fungitur.

a ¶ Item si quis. Scilicet actor.

b ¶ Postulāte. i. petente reo vel deferente. si enim sine voluntate aduersarij iuraretur, nihil proficeret iuramētum vt ff. de iureiur. l. iij. in prin.

c ¶ Iurauerit. Vel ei remissum fuerit, vt ff. de iur. non erit. §. fi. & l. seq. & C. de re. cre. actori.

Actio competētēs actori qui reo deferente iurauit qualis est.

ADDITIO. Idem si post acceptatū iuramentum etiam, antequam iuretur, pęniteat deferentem: quia habetur pro remisso.

d ¶ Deberi. Sic simpliciter. s. n̄ adiecta cā quare debeatur: quod informiter dicimus: si autē cum forma, veluti qa vendidi tunc agit̄ actione vtili ex eo cōtractu, nata ex sacramēto, cum p̄ veritate accipiatur: & aduersario similiter actione tribuit, ac si vere cō tractus precessisset. Idē est in alijs cō tractibus, vt ff. de iureiu. si duo. §. fi qs iurauerit. & §. idē dicemus. & §. Marcellus. Itē circa actionem realē, si rē suā esse iurauerit, dat̄ actio in rē vtilis: prę:terea in factū contra deferētē tm̄ vel here dem, vt ff. de iureiu. l. nā postea. § fi. & l. seq Et ita actori iterdū datur in factū, inter dū utilis ex eo contractu, & utilis in rē. Ex parte autē rei, si iurat in actione personali, tunc exceptionem tm̄ parit: si autem in actione reali, tunc distinguitur an iurauerit rem petitoris non esse, quo casu exceptio tm̄ datur: an suam esse, quo casu etiam actio, si res ad actorem redeat, non contra aliū: & hoc quod dixi in actore, hēt locum si nitatur ex sacramenti delatione, sed si nitatur ex traditione facta occasione iurisiurādi, tunc publiciana datur cōtra quemlibet, dum sit iusta causa traditionis, vt ff. de iureiu ran. nam postea § fina. & l. quia & l. sequen. & de publicia. l. prima. in fine vsque ad legem eum qui. Nec obstat in eodem titulo. l. eum qui. § si petenti. quia ibi verbum, duntaxat, dominum tantum excludit, contra quem publiciana non datur, vt ff. de publi. l. pen. & fi.

rei q̄si res exceptio nē qn̄q; actionē parit.

ADDIT. Hæc gl. in ista parte fi. cōmuniter reprobatur. vide hic ad longum per do. Ias.

e ¶ Iustissime. Quia propter sacramentum datur.

f ¶ Actionē. in factum, vt C. de reb. cre. actori.

g ¶ Non illud quæritur. etiā si periuriū velet probare, quia sufficit diuina ultio, vt ff. de dolo. l. q̄ si deferēte. & l. seq. & C de reb. cre. l. ij. nisi ī casibus, vt C. de reb. cre. l. fi. & ff. de iure iuran. admonēdi. Et no. quod hoc sacramentum, quod est de re, vt ff. eod. quoties. id est de veritate, vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. j. §. q in rōnibus. triplex inuenitur. Voluntariū, quod ex volūtate datur, suscipitur, & accusat̄, & ex tra

Iusiurandum triplex est.

¶ Qui edificiũ in albo Prætoris positum corruperit, vel q uocat p̃rem uel pronũ in ius sine uenia, & eximẽs dolo aliquẽ uocatũ in ius, uel eximi faciens, tenetur actione p̃toris. Aret.

¶ Pęnales[a] quoque actiones Prætor pene[b] multas ex sua iurisdictione introduxit: ueluti aduersus eum, qui quid[c] ex albo[d] eius corrupisset.

tra iudiciũ fit, vt ff. eo. l. iusiurandum quod: Itẽ necessariũ. quando necessitate ĩposita a iudice defertur & suscipitur, vt arg. ff. de in litẽ iuran l. fin. Nec. n. põt hoc sacramentum referri, vel recusari, nisi p̃tendat iusta cã recusationis. †vt C. de re. cre. generaliter. §. sinautẽ. itẽ iudiciale ꝙ sic dr̃ a iudicio, qñ. s. pars parti sacrm̃ in iudicio d̃fert, ꝙ nõ est necesse subire, sed põt recusari & referri, vt C. de re. cre. delata. & l. gñaliter. §. sinaũt. sed iure veteri nõ poterat recusari, vt ff eo. manifeste †Sed secundũ P. et a demum actio ĩ factũ datur ex sacr̃o, si s̃nia nõ subsequatur: alias quare oriretur actio in factum, cum ex s̃nia eadẽ nasceretur, vt C. de re. cre. actori Sed nos contra. †licet. n. duę sint, & ad idem, & eodem nomine, non nocet, vt ff. de actio. emp. non est nouum. & ff. de sideiuss. hęres a debitore. semel tamen fiet exactio tantum, vt ff. de verb. ob. qui bis. & de regu. iur. bona fides.

¶ Pęnales quoq;. Casus. In diuisione literaliter est figurãdus: cũ. n. Imperator dixisset prætorijs actionibus rei p̃secutorijs, consequens est ut de pœnalibus subijciat. cũ. n. in persecutorijs res petatur vt principale d̃bitũ, in pęnalib. petit ur vt pęna. licet. n. viderentur rei persecutoriæ etiam istę pęnales actiones, quia persequunt̃ pęnã, quę pæna res est: tñ dicũtur pęnales, q̃a rẽ non principaliter debitam sed ex quadã occidenti petunt: ꝙ secus est in rei persecutorijs. Nota pœnales actiones differre ab ijs, quę sũt rei persecutorię, quę plus fauoris habent q̃ pęnales. Item ꝙ dictio. multa, est apta cõprehendere infinitatem. Cum n. plurimæ sint actiones pœnales descendentes a iurisdictione p̃toris, noluit simpliciter Imperator multas dicere, sed eũ temperamento illius verbi, pene. Itẽ ꝙ nemini impune licet corrũpere albũ p̃toris, vel ę dicta in eo affixa. Itẽ s̃cd̃m Ang. q̃d literis sculptis aut scriptis ĩ muro vel lapidib. fides hr̃. Itẽ ꝙ nõ sufficit petitio veniæ, nisi impetret̃. Itẽ ꝙ paria sunt eximet̃, vel dolo facere ꝙ alius eximat. Itẽ ꝙ filius non põt parẽtes venia nõ impetrata ĩ ius vocare, ꝙ nõ intelligas in filijs natis ex dãnato coitu, & parẽtes ĩtellige ĩ infinitũ. Itẽ ꝙ si q̃s aliquẽ vi eximat, qui in ius vocetur, tenetur ad pœnam quãti actor in litem iurauerit. Itẽ quod dictio, innumerabilis, supponit pro eo quod est de facili non numerabilis.]

a ¶ Pęnales quoq;. dictum est supra de pręrorijs rei persecutorijs, nũc de pęnalibus pręrorijs. Sed quę est differentia inter pęnales & rei persecutorias? Rñ multę, q̃a pœnales pręroriæ sunt annales, excepta actione furti, vt j. de perpe. & tempo actio. in prin. sed rei persecutorię sunt perpetuę, vt ff. de actio. & obl. in honorarijs. Itẽ pœnales odiosę sunt, rei p̃secutoriæ non, vt ff de pęnis. l. ĩterpretatione. Itẽ pęnales non transeunt contra hęredes, nisi aliquid ad eos peruenit, vel lis sit cõtestata, vt C. ex delic. defunc. l. j. sed p̃secutoriæ sic, vt ff. de actio. & oblig. ex contractibus. Item vbi plures tenẽtur rei persecutoria, uno soluẽte cęteri liberantur, nõ ita in pęnali, vt C. de cond. fur. l. j. & ff. de libe. ca. l. vlti. & ff ad leg. Aql. itẽ Mela §. si plures.

b ¶ Pene. idest fere. Vel melius dic, quod abundat: nam uere multę sunt.

* ADDIT. Vetus liber Do. Germani Colladonij habet Bene multas, quod sine dubio rectum est, & reponendum.

c ¶ Quid. Idest aliquid.

d ¶ Ex albo. Erat enim albũ dealbario quedã posita in loco eminenti, vt apparet in Auth. de lit. § oẽm, ibi uocem

† Putã q̃a iam p̃bauit vel se offert probatu rũ. c. ij. extra de probati. Itẽ si semel r̃uocatũ uelit pars iterum deferre vt l. si q̃s iniurãdum. C. de re. cre.

† Cõis op. est, ꝙ d. §. sinautẽ. d̃clatet non corrigat l. manifeste, vt hic late p Iaso.

† Istam glo. cõiter approbant doct. SYL.

set: [a] & in eum, [b] qui patronum [c] vel parentē [d] in ius [e] uocasset, cum id [f] non

† Istam glo. cōiter repꝑhendūt do. quia pœna i-ilius e-dicti nō hēt lo-cū nisi in corrū pente al bū ꝑ o-ris gene rale & perpe-uum: se cūs in-spāli: puta de citando aliquē, sed tunc hēbit locum pęna ar-bittaria cum nō sit taxa ta a iu-re, per l. j. §. ex-pilato-res. cum se. ff. de effra. & expi.

† Et sic hēs ex glo. ꝙ q non sol uit in ę-re sol-uit in corpus. sed re-gula fal lit quā do id ꝙ erat sol uēdū nō debebat ex pœ-na deli-

cem enim prçconū &c col la. viij. in quo albo erat scriptum vel de citādo aliquo, vel de alio præcepto generali vel speciali, † vt ff. de albo scrib. l. j. & ij. & ff de iurisdictio. omnium iud l. si qs id Accur.

a ¶ Corrupisset. uel polluum sustulisset, q̄uis non corruperit, & siue per se, siue per alium, & tūc ambo tenētur, nec vnus liberat aliū, & est in quinquaginta aureos, vt in dicta l. si qs in & l. seq tenetur etiā ille corruptor lege Cornelia de falsis, vt ff. ad leg. Corn. de fal. l. penulti. cuius pęna est deportatio & omnium bonorum publicatio: in seruis etiam ultimū supplicium, vt ff. ad leg. Cornc. de fal. l. prima, in fi.

b ¶ In eū. Silicet filium vel libertū datur actio in factū, quæ est similiter pęnalis, vt superior, in quinquaginta aureos, que datur patrono vel patri, & si libertus n̄ possit soluere dictā pecuniā, castigabitur. † Idē forte in filio, licet noxaliter nō detur, vt ff. eo. s. de in ius voc. l. pe. & j̄. de noxa. in fi supe rior tñ punit solū dolū, hæc solū factū cōsiderat, vt C. de in ius voc. l. uenia.

c ¶ Patronum. Subaudi, vel patronam. Item filios & patres eorum, vt ff. de in ius vocan. l. iiij. § primo. Et accipe hic patronum, qui manumisit, vel pro quo iudicatum est in causa ingenuitatis & libertinitatis, vel si ex causa fideicommissi manumisit, vel si emit eo pacto, vt manumitteret, & manumisit, vel non manumisit, sed ex constitutione diui Marci peruenit ad libertatem, vt ff. de in ius voc. adoptiuum, §. primo & l. is quoque. & l. sed si hac lege. Item liberos patroni accipe mares & fœminas, & parentes etiam adoptiuos, vt dicta l. sed si hac lege § liberos quoque. & §. parentes.

d ¶ Vel parentem. Et hic accipe marem & fęminam, & vsque in infinitum, vt etiam si Adam viueret, non posset vocari in ius sine venia. Item non refert si sunt legitimi parentes vel naturales, vt ff. de in ius vocan. l. iiij. § j ij & iij. & l. parētes. & l. patris.

& l adoptiuum. in prin.

e ¶ In ius uocasset. Idest iuris experiendi causa vocasset, vt ff. de in ius vocan. l. prima. & hoc siue causa sit ciuilis, siue criminalis multo magis: nā & tunc, scilicet quando causa est criminalis, ēt cum venia non potest, quia non conceditur, vt ff. de in ius vocan. sed & si §. prætor ait. & ff de accus. qui accusare. in fi. & l hi tamen. §. ij. Sed quid si solum l. bellum dedit? Respō. non incidit in hoc edictum, vt ff. de in ius vocan. libertus. ij. Item quid si non ueniat vocatus? Respon. semper incidit, sed facilius remittitur hęc pęna, quando vocatus non venit, vt ff de in ius vocan. quamuis. Sed quidam dicunt vocantem nullo modo cadere in ędictū si uocatus non venit, ex pręd icta le. quamuis. & hoc ideo, quia verba cū effectu sunt accipienda, vt ff. ne quis eum qui in ius voc. est vi exi. l. pen. §. docere sed prima sentētia verior est: † quia dicta. l. quamuis. non dicit, q̄d nō incidat in ędictum, sed quod nō remittitur pœna nisi causa cognita. Itē † nunquid hęres potest vocare in ius sine venia? & certe si extraneus est, potest, vt ff. de obseq. pręstan. a liber. l. hęres. si filius, non potest vocare in ius sine venia. Sed quare secus in hærede liberti & in hęrede patroni? Respon. in primo odium versatur, quod debet restringi, in secūdo fauor, qui debet prorogari, vt ff. de liber. & posthu. l. eum quidā. Item si alter agat tutorio nomine vel curatorio, argu. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. fina. & l. quęsitum. Ratio, quia nemini officium suum debet esse damnosum, vt ff. quemadmo. testa. aper. sed si quis ex signatoribus.

f ¶ Cum id non impetrasset. Idest non petijsset, & non accepisset. debet enim a prætore sic petere: Domine permitte mihi, vt possim conuenire patrem vel patronum meum: vt colligitur infra de pę. te. liti. §. fina. & ff. de in ius vocan l. iiij. § primo. Illud etiam quæro, an hęc postulatio

cti, & forte ex contractu. Itē fallit in nobilibus: vel alias honestis ꝑsonis. Item no lente eo nec petente cui pœna pecunia ria erat applicanda. Itē fallit in pęna extraordinaria, puta mulcta. Item fallit in minimis trāsgressionibus vt hic doct.

† Cū q̄ scd̄m Io. Fab. trāseunt cōiter doc. sed la. dicit ꝙ imo apꝓbāt aliam opin. ut tunc nō cōmittatur pęna, q̄ rō ne citationis venit cōmit-

latio ueniȩ debeat fieri in ꝑsonis omnium, quȩ in ius vocari non possunt, quȩ enumerantur ff. de in ius vocā. l. ij.& si non fiat,ꝙ cadat in pęnā? Quidam dicunt ꝙ sic. Nos ꝙ non, † quia hęc pœna in eum tātum

impetrasset ; item [a] aduersus eum, qui ui exemerit eum,

statuit, qui incidit in edictum: at illę personę in ędicto nō continētur, quod maxime probatur ex hoc.§ Aliter tamen puto eos puniēdos,prout placuerit iudici ad similitudinem istorum. † Sed nūquid hæc petitio hodie est correcta, vt quia habēt hodie liberti ius natalium & regenerationis, vt in auth.vt liber. de cę.§.primo.col. vj? Respon. non, quia & ibi reseruātur iura patronis,maxime obsequalia,quę natura debent. Superiora quantū ad libertum plana sunt.In filio distingue,aut erat emancipatus, aut in potestate. si emācipatus erat, habent locum superiora,si vero in potestate, tūc nec venia, nec sine venia potest conuenire patrē, vt C. de in ius vo.l.fi.& ff. đ actio. & oblig.l.actiones. nisi pro castrensi vel quasi castrensi peculio, vt ff. de iudic.l.lis nulla.& tunc cū venia , vt ff. de in ius vo.l.adoptiuū.§ primo † & hoc cū agit contra patrem . Si autem contra extraneum tunc secundum vetera iura tantū v. actiones filiofamilias cōpetebant, vt ff de actio. & obliga.l.filiusfamilias. & l. in factū actiones . Sed hodie omnes veniētes ex aduētitia causa , vt dixi supra per quas perso.no.acqui. §. primo.Item quæro quis iurabit de calūnia, cū filiusfamilias in iudicio erit?Rā. si filius emancipatus petita venia patrē conueniat, iurabit filius,si maior ē,alias curator ei dabitur ad litē,ut in auth. vt li ma. & auię §.j.in fi.coll.ix. viij si aūt sit in ptāte patris,& agat de castrēsi vel quasi castrēsi peculio,tunc iurat filius, cū ꝓ patrefamilias hēat, v ff ad macced. l.ij.si vero eēt minor, darē curator liti,non per'onę, cū sit in ptāte. vt C.de cura. furi.l. fi in princi. & de bo. q̄ liberis.l.fi.§. si autē pro parte. Si autem cōtra extraneū agat filius, si agat pa-

renda. *
† Hinc vsq; ad fi. nō est glo. Accur. vt ait Ias.
† Et bñ Ni. Angel. & Ias.
† No. ꝙ in crīali bus & pœnalibus proceditur de similibus ad similia, secūdum An. hic.
† Idē dicas ubicunque filius in ptāte potest agere contra patrem, vt no. per glo. in d. l. lis nulla.

ter eius nomine,pater iurat, vt C. de iura.calū.l.ij §. ꝙ obseruari. si filius forte patre absente, vel secundum ueteres ll.in v.casib', vel secundum nouas ī omni aduētitia causa iurat fili',

qui in ius uocaretur , cuiusue dolo alius exemerit , &

cū in suo nomine agat, & maior est, si modo pater in aduentitijs nō habet vsumfructū,alias pater ageret,& respōderet,& iuraret,vt C.de bo.ma. l. j in princ.vbi vero filius iurat, licet pater non habeat vsumfructū , debet pater consentire filio agenti & respōdenti, vt C.de bon. q̄ libe. l.fi in prin. ADDI. De isto iuramento vlt ta hāc glo. uide late per glo.ij.§.quod obseruari.C.de iura.calum.

a ¶ Itē aduersus eū,s. datur actio in factum pęnalis,vt ecce , cū uocarem Titiū in ius, q tenebat mihi actione tēporali, dū esset in itinere, detinuisti eū vi,vel capiendo eum per personam,vel faciendo dolo vt al ius eū detineret, & tm̄ ꝙ dies actiōis meę exiuit,teneris.n mihi quāti iurauero ī litē,& sic ē actio pęnalis ex parte mea, quia ultra rei veritatē forte iurabo , & ex parte tua,quia das mihi aliquid & tibi nihil adest,vt ff ne quis cū qui in ius voc.vi ex l.pe. §.j.Super hoc.§. j.quęro, cū duo sint tituli vt ff. ne qs cū qui ī ius voc.vi ex. & alius titu. de eo per quē factū erit. de quo sit men tio in hoc. §.Respon.de primo,qa in de orū actio ex vtraq; parte pęnalis, vt dictum est sed ex alio est pęnalis ex parte rei tm̄,cum ad interesse actoris detur, vt ff. de eo per quē factum erit l.fi.j rñ. ¶ Itē primus,de quo sit mentio hic,cōsulit actori tm̄,vt patet in l. j & iiij §. eximere. at secūdus cōsulit ēt vocato, nō solū uocanti,vt ff. de eo per quē factū erit l.j.§. si reus i fi.& l. fi.j respō. Item primus habet locum, quando aliquis exemptus est ante satisdationem,& post in ius vocationē, sed secundus post satisdationē †. ſ factā iudicio sisti,& alias quę firmāt iudicium,vt ff.de preto. stip.l.j. in prin. Et patet hęc differentia ex ordine illorū titulorum. Itē primus, quādo vi exem-

† Et in hoc cđ actio in factum descendens ex ędicto, de quo in isto. §. fit mere pęnalis ex parte actoris & rei. licet doc.anti qui tenuerint contra glos. tm̄ Io. Fa. & alij doc. moderni tenent cū glo. vt ꝑ Ia. hic *
† Bar. in eo. rubr. ff. eo. im ꝑ bat hāc opi. glo. qa ille ut. loqtur etiā añ satisdationem.

exemptus sit q̃s, at secundus etiã sine ni,ut patet in l j § si dolo.de eo pquẽ factũ est.& tit. ne quis eũ qui l.j.& ij. in ñ †Vel satis dici potest,q̃ de utro que hic loquit̃. quia licet duo sint illi rituli, tñ de uno edi-ctο sunt. Itẽ & quod dr̃ penalis actio ẽt illa, q̃ ex parte im est penalis. Sup hoc.§.ij q̃ri tur. Nõne p conuentio nẽ solam & iure ueteri perpetua bat̃ actio,vt ff.de actio. & oblig. l.cõstitu tionib. nõ solum per noua iura, vt C de præscrip.xxx.anno.cum notissimi. & l.sicut?Rñ.hic non p executorem, sed per suã denuntiationem cum cõ ueneratur. †Vel verbũ quasi, positum in d.l. constitutionib'. assertiue ponitur, non similitudinarie, & sc̃dm hoc ho die eet correctũ quod hic dicitur. Vel dic†q̃ talis fuit cõuentio in illa. l cõ stitutionibus, quæ pro lite contestata habebat̃:ut quia actio tẽporalis, & libellus fuit principi datus, vt C. quando lib.princ.dat.lit cõte.fac. l.j. & ij. Vel dic secundum Io.q̃ leges veteres circa p̃sonales actiones loquũtur:vbi non perpetuantur per executorẽ: sed lex illa, cum notissimi.& l.sicut in rẽ. loquuntur in reali. Vnde adhuc etiã hodie non corrigitur quod hic dicit̃. ADDIT. Hanc etiam impugnãt do ctores, quia d.l. sicut & d.l. cum notissimi. loquuntur tãm in personalibus quam in realibus, secundum Ias.

† Hæc cõiter appro. batur. * † Placet Dy. Ang.& Ias.

† Ista gl.re,p̃bat̃, q̃a hęc nã loquitur q̃ñ quis iudicia-li aucto ritate, i mo iuss u maio ris iudi-cis fuit citatus. l.iij. §.) ff. neq̃ eũ qui. †Displicet Iac. & est de mente aliorũ.

effusis & eiectis, & de appensis, ut ff. de ijs qui deiece. vel effuderunt. l. si vero. §. ptætor. Et aliç muliç sunt, quas enumerare non expedit. Accurlius.

alias innumerabiles a

¶ Actiones præiudiciales, quæ hic enumerantur, sunt in rẽ quarum aliquæ sunt ciuiles,& aliquæ prætoriæ. Accu.

¶ Præiudiciales b actiones in rem esse videntur: quales sunt per quas quæri tur, † an aliquis liber, an libertus sit, vel de partu agno-

¶ Præiudiciales &c. Casus Litteraliter figurandus: p̃seuerat. n. imperator ĩ declaratiõe ter minorũ pro põne tñ dubitandi dicendum uidebatur, q̃ istę actiones, quæ inter pretorias reales cõnumerãtur, videbantur potius dici debere perso nales cum sit quęstio super persona, vel inter seruum & dominum, vel ĩte r patronum & libertum, vel inter patrẽ & filium. tñ cõtrarium deciditur, & ratio decidendi est secũdum Doc. hic, quia quęstio quæ vertitur super personis, non uertitur principaliter tanquam super persona,sed tanquam super mera re:attenditur ergo illud, quod principaliter inspicitur. No.q̃d istæ tres actiones pręiudiciales dicun tur habere causam status, quia ipsa essentialis conditio hominis vertitur in quæstione. Item quod istę tres actiones dicuntur pretorię & in rem. Item quod tres sunt causæ status, vt dixi in positione casus.)

SYL. † alias an aliquis liber sit an seruus, vel libertus sit &c. alias, an aliquis liber vel libertus sit, an seruus, vel de ptu &c.

a ¶ Innumerabiles. Imo numerari possunt:sed dicuntur innumerabiles, quia de facili non possunt numerari. Vnde dicitur non posse fieri, quod cũ difficultate fieri potest. vt ff. de verb. signi. Nepos Proculo. Enumera ergo aliquas, ut est actio in factum de calumniatorib', de qua dicemus infra. §.quadrupli. Item actio Quod metus causa. Itẽ furti manifesti. Item serui corrupti in duplum: de quibus dicemus infra eodem. §. omnes autem actiones. Sunt & aliæ in factum, vt de

Actiões pęnales ptor ę sũt multæ.

b ¶ Præiudiciales. Pro cõstãti ponit quod hæ prætoriæ sunt, cũ in tractatu pretoriarũ ponãtur,& sunt in rẽ:quia res petitur & uẽdicatur. Vnde quærit̃ quare non posuit has supra inter rea les pretorias?Respon.† quia quędam de eis est ciuilis: unde eius occasione & de cęteris hic dicere reseruauit & sũt tres. Prima est, p quam quæritur, an aliquis sit liber, subaudi uel seruus. Secunda, an aliquis sit libertus, subaudi uel ingenuus. Tertia est de partu agnoscendo: per quam queritur,an quis sit filius,uel non, ut omnia consequatur quæ filius a patre cõ sequi debet. Alias autem agitur de partu agnoscendo propter alimenta tantum, & tunc filiationi non pręiudi-

† Ista rõ cõmuniter rep̃ba-tur: q̃a secundũ hoc deberet poni supra in tractatu ciuilium, & sic post §. sed istę.

iudicatur, quia summatim quæritur, vt ff de lib. agno. l. prima. §. Iulianus & l. si quis a liberis. §. vel parens. & de ijs qui sunt sui vel alien. iur. l. si iudex licet videat contra. C. de or. cog. l secunda. §. fi. Sed dic vt ibi Sed dicit quidam & male, quod tantū duę sunt & de duabus primis faciunt vnā hoc modo: an aliqs sit liber, id est ingenu' vel libertus, & hęc vna. Aliam vero de partu agnoscendo non muiār. Sed prima opinio verior est, cum sit cōmodius singulas causas singulis appellationib distingui, vt s. quib. mod. iesta. infir. § alio aūt modo. Item quia postea dicit, cęteræ &c. & ita loquit de pluribus excepta vna. † In prima ergo, vbi quęritur sit liber vel seruus, dico quod siue seruus agat cōtra dominū, dicens se esse liberum, siue ecōtra dominus contra seruum, & seruus sit in possessione libertatis, hęc actio in rē quæ intenditur, est pręiudicialis, vt ff. de lib. causa. liberis. § fi. Idem dico si ue patronus vendicet libertum in libertinitatem, siue libertus se vēdicet in ingenuitatem, vtraq; est pręiudicialis, vt ff. si liber. ingen. esse di. l. fina. in princip. & §. fina. Intenditur etiā hoc casu officium iudicis. vt ff. de iureiur. si duo patroni. in princip. & ff. si liber. ingen. esse di. l. prima. & ij. & ff. de rei vend. l. prima. § primo. Idem dicas in tertia, vt siue agat pater petendo filium in filiationem, vel filius dicat se non filium, erit pręiudicialis & directa hincinde. Sed quidam dixerunt quod directa datur patrono, parenti, & domino, sed illa, quæ datur liberto, filio & seruo, est contraria, qd̄ nulla lege cautum inuenitur.

† Hanc ap. pbāt oēs qa pluralis locutio non pōt esse contēta mi nori numero q̄ duab. l. vbi numerus. ff. de testi.

SYL. ¶ Vide ad hāc glo. Deci. in l in actionibus. in glos. in versi. bonę fidei. ff. de in lit. iur.]

† Hæc glo. cōiter ap. pbatur, licet posset fi. bi cōtraria ibi, itē quo iure a- scripti- tij &c.

¶ Licet alię quędam inueniantur directę & contrarię, vt mādati, depositi & similes. † Sed qualiter formantur libelli in his? Respon. sic: Peto Ioannē in filium meum iudicari, vt mihi paria tri debitam pręstet reuerentiā, & alia quę patribus a filijs debentur. & idē in patrono. & ex tunc lata sententia, alimenta patri & patrono pręstabuntur vt ff. de libe. agno. l. si quis a liberis, in princ. & §. solent, quia sententia pro veritate accipitur, vt ff de sta. hominum. l. ingenuum. Et probatur hęc libelli formatio. C de fideicom. l. prima. In seruo domino sic: Peto in seruum meum talem pronunciari, quia eum meum dico. Econtra seruus vel libertus vel filius dicet: Peto me non inquietari a Titio, qui me in seruum vel libertum vel filium tenet, qa me in tali vinculo non subesse dico. vt C. de ingen. ma. l. diffamari. Vel sic: Peto vt ingenuus, vel liber, vel non filius pronunciet contra Titium, quia sic se rei veritas habet Et differt hęc ab ea, qua petit pater filium in potestate ex iure Romano, cū ibi tātum de potestate quęratur. hic aūt de filiatione, vt ff. de rei vend. l. j §. j. & hic dicitur. Item hęc pretoria, vt hic. illa ciuilis. Quibus autē modis filius possit peti, diximus s̄. de patria pote. §. ius aūt potestatis. Itē quare dicunt pręiudiciales? Resp. secundū quosdā, quia in modū exceptionis proponuntur, † & ita pręiudicant, vt si agas contra me hæreditatis petitione, & ego obijciā tibi, q̄ seruus sis defuncti, vel qa ipse defunctus seruus fuit, vt ff. de pe. hære. l. si quis liber tatem. tunc non pōt esse lis inter nos, vt ff de iudi. l. lis nulla. & s̄. de obli. q̄ ex deli. §. ij. qui & facit p hac snī a. C. de or. co. l. j. & C. de hęr. pe l liber. & ff. si liber. inge. esse dicai. l. si Alij dixerunt iō dici pręiudiciales, quia snia lata sup his fit pręiudicium omnib. alijs quęstionibus, vt ff. de sta. homi. ingenuum. & ff. de lib. agno l. j. §. fin. & l. ij. sed certe secundum hoc etiam que rela inofficiosi testamenti dicitur pręiudicialis, quia pręiudicat alijs quæstionibus, vt ff. de inoffic. testa. Papinianus. §. fi. Sed contra hanc sententiā est. ff. de libe. causā. si seruus. Sed ibi non fuit pronunciatus ingenuus: vel collusio ibi fuit. † Vel dic secundū Io. quod pręiudiciales ideo dicuntur, quia omnes alię quęstiones, quæ inte rim inter eas personas mouentur, debent silere, vt C. de ordi. cogni. l. j. & iij & ff. de liber. cau. l. ordinata. & ad hoc facit optime. ff. de noxa l pen. i. fi. Nisi esset talis causa, quę ageretur et si cōstaret eum fore seruū, quod est quan-

† Hęc opi. secū dū Ias. non est vera, qa quocunque mō propon- tur sem per sunt pręiudiciales.

† Hæc opi. reputat a doct. de istoria.

scendo. Ex quibus[a] fere[b] vna illarum legitimã[c] cãm habet, per quã quęritur, an aliquis liber[d] sit: cæteræ ex ipsius Prętoris iurisdictione substantiam capiunt.

quandoque, vt ff. de iudi. vix. † Sed se cũdum hoc cum quęritur inter patronũ & libertũ de libertinitate. non est hęc quęstio pręiudicialis, cum aliæ quęstiones interim inter eos possint excerceri, vetia tamẽ petita, vt supra eo. § pęnales. ver. & in eum. Sed dic, ꝙ illæ qõnes quiescũt, q̃ non competerent, si cõstaret eum libertũ, vt ff de in ius vocan. l. sed si hac § pen & fina. Itẽ qd si nulla alia quęstio mouet, nõne tunc istæ dicuntur pręiudiciales, cum non habeant cui pręiudicent? Azo. dicit, ꝙ non. Sed Ioan. contra. † Inspicitur n. aptitudo, quia habilis est esse pręiudicialis, sicut Augustus dicitur, licet nõ semp augeat, vt supra in rub. procœmij. Item nunquid sunt plures præiudiciales nisi hę tres? Respõ. sic: † vt æreditatis petitio: nã & tũc cessant oẽs alię qõnes, donec ista intenditur, vt ff. de petitio. hęred. l. si quis libertatem. & l. diuus. in fi. licet hodie contrariũ sit, vt C. de pe. hęr. l. fi. § j. & ij. Itẽ quo iure ascripititij coloni, censiti, & similes petuntur? Respon. vtili pręiudiciali non directa, & ipsi coloni se petunt in libertatem contraria pręiudiciali vtili, non directa. Ideo utili, qa liberti sunt, non serui, vt in Authẽ. de san. epis. §. ascriptitios. & §. si seruus. coll. nona. Item ideo pręiudiciali, quia parũ a seruis distant quo ad seruitia quę facere debent, vt C. de agri. & censi. l. nec diuitius. lib. xj. Sed alij dicunt, ꝙ officio iudicis petuntur, & petunt, vt C. in qui cau. cen. dom. accusa. pos. l. prima, lib. xj. Sed certe officium iudicis non põt locum habere ad futuras pręstationes, † vt ff. de vsu. l. j. Alij dixerũt habere locũ negatoriã & confessoriam vtilem, vt quæ datur directa in seruitutibus alijs: hęc vtilis hic detur: quod nihil est. † Item si aliquis ad aliqua annua seruitia teneatur, quo iure petitur, vt condemnetur vt præstet in posterum, & ipse quo iure petit absolui? Respon. satis puto, quod iudicis officio hoc fiat, siue promissa fuerint hæc seruitia, siue ex consuetudine debeantur hæc seruitia, siue ipsa præstita longo tempore ex promissione petuntur, vt ff. de vsur. l. cum de in tem verso. quę promissio probabitur ex longo vsu, † vt ibi.

*¶ Cur istę actiones appellantur pręiudiciales, vide Alcia. lib. viij Parer. c. xxiiij qui ex Institutionibus Gręcis veram (ni fallor) assignat rationem.]

ADDIT. Et nota, ꝙ verbum sententię Condemno te ad soluendũ par caponum tali domino omni anno, secundũ q̃ tui antecessores fecere. nullam penitus conditionem faciũt, sed condemnatus simpliciter tenetur, vt per Bar. in l. cum qui. §. Iulianus. ij. ff. de consti. pe. & in extraua. ad reprim. in ver. pro ut.

a ¶ Ex quibus. Scilicet tribus pręiudicialibus quęstionibus.

b ¶ Fere. Ideo dicit, fere, quia in ciuilibus quęstionibus quatuor considerãtur, scilicet actor, reus, iudex, & ipsa res, hic autem est idem qui conuenit & conuenitur, & res. Vel ideo quia p̃tor introduxit de partu agnoscendo, & à senatusconsulto confirmatur.

c ¶ Legitimam Scilicet de iure ciuili.

d ¶ Liber sit. Subaudi, vel seruus.

Sic Itaque. Diuidit iste. §. principaliter in tres partes. Primo ponit regulam generalem illatiuam ex p̃cedẽtibus, secundum gl. sed secundum doc. repilogatiuam. Secundo ponit vnam fallentiam, ibi (Plane.) Tertio, naturã actionum realium & personaliũ, & earum differẽtias, ibi (Appellamus.) Itẽ prima subdiuitur, quia primo ponitur quędam illatio seu repilogatio ex supradictis: secundo ponit rationes. Secunda ibi (Nec enim.)

¶ Sic itaque discretis. Casus. In §. tradente regulam non esset figurandus, attamẽ gr̃a iuuenũ potes dicere, ꝙ primo videbatur, ꝙ actione p̃sonalĩ possit quis rem suam petere & prosequi, vt puta in commodato, & similibus:

† Itam opi. doc. cõiter approbãt.
† alias il la.
† Idẽ Ia. i diuisione.
† Et bñ Ia. & ẽ de mẽte aliorũ.
† Imo nõ sunt nisi tres capiẽdo p̃iudicialẽ inquã tũ p̃iudicat p̃sonę. Ias. & est de mente aliorũ.
† Nisi rõne p̃sentis iuris. & dñ gl. dicit, ꝙ non cõpetit offic. iudi. ĩ hoc reprobat̃ qa imo pro istis ascriptitiis & censitis cõpetit officiũ iudicis.
† Imo Io. Fab. & Ia.
† Si allegetur ti. SYL.
efficax Bald. & Placen.
Diuisio.
SYL.

bus: sed cōtrarium deciditur ratione assignata in tex. ex eo qa res mea non potest amplius effici mea, & qñ tn cōmodato & simi lib. actor actione p̄sonali prosequunē rē propriā, nō agit vt det. i. vt eius dñium trāsferat. In secunda vero parte tex. habet suā rōnē ex p̄psā odio furū. No. ex tex. ꝙ dare ē dñium transferre. Itē ꝙ illud, q̄d est meū, nō pōt amplius effi ei meū. Itē ꝙ odio furū introductū ē vt dño detur actio personalis. Itē ibi extra pœnā. scd̄m Ang. ꝙ duplū vel quadruplum est totū pena, & in eo nō venit simplum rei sublatę Itē quo nomine appellenē actiōes reales, & quo personales. Item ꝙ debitor, antequā conueniatur, non est de necessitate interpellandus, sed de vrbanitate sic.]

a ¶ Sic itaque. Formatur hoc itaq;, ex illa diuisione, quę fit su p. eo. §. j. q. d. dictum est, quæ sunt in rē actiones & quę in personā, itaq; sic eis discretis. i. separatis & diuisis, patet ꝙ hęc regula est vera, quia p̄sonalis actio, quę competit ad dandū, nō cōpetit p̄ re sua alicui, vt hic. ideo dixi ad dādū quia ad tradendum bene potest dari actio personalis, vt commodati, depositi, & similes, & ita est vis inter dare & tradere, vt hic subijcit, & ff. de act. empti. l. ex empto. in princip. & ff de verbo. obl. vbi autem. in fi. & l. si rem tradi. & l. nemo. & quod subijcit, si apparet. i. quia apparet eum dare oportere, & ita agitur in personam, vt aliqd detur. Sed quidam dicuut, vt P. ꝙ hæc verba, si apparet eum dare oportere: sunt nomina cuiusdā actionis. Accur.

¶ **Dominus rei non potest agere ad dandum rem suam, nisi cōtra furē odio furis. Et actiones reales competunt ad vendicandum, personales vero ad dandum vel faciēdum, quæ abusiue dicuntur cōdictiones, a condicendo, idest denunciando. Aret.**

¶ Sic itaque[a] discretis actionibus, certū est non posse actorem suam rem ita ab aliquo petere, Si apparet eū dare oportere. Nec enim quod actoris est, id ei dari oportet, [b] quia scilicet dari cuiquā id intelligitur, quod ita dat, ut eius fiat: nec res, quæ iam actoris est, magis[c] †eius fieri potest. ¶ Plane[d] odio furum, quo magis pluribus actionibus teneantur, effectum est, vt ex-

¶ Adde ꝙ Vldar. Zasi. hic exponit apparet. i. vr, vt sit sensus, ac si videretur eū dare oportere. q itellectus mihi nō placet, qa iādē se resoluit I itell. Dyni q' voluit hanc esse formulā verborū.] SYL.

ADDIT. Dic ꝙ istud, quod hic dicit gl. scd̄m Pla. nihil est dicere: sed tex. vult dicere, si apparet. i. si agat dare oportere, qa mediū cōcludendi nō debet esse istud, sed ad tradendū vel constituendū vt dicit gl. Ang.

b ¶ Oportet. i. oportet ꝙ nō det. est. n. impossibile ꝙ det. vt subijcit, quia dare est accipiētis facere, vt subiicit, nec res quæ &c.

c ¶ Magis. Sed opponitur, pluries deberi potest, vt ff. de excep. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones, in fi §. ergo pluries dominium pōt fieri meum. Sed nō sequitur. nam licet pluries debeatur, tamen semel facta sua non debet plus fieri sua, vt ibidem dicitur, & ff. de acqui. poss. l. iij. §. ex pluribus. & s̄. de leg. § sed & si rem legatarij. nisi iterum desineret esse sua, vt ff. de verbo. oblig. si rem meam.

¶ Declara ꝙ illud, quod meū est, nō pōt amplius effici meum, hoc verū ex causis successiuis, secus ex causis eodē tp̄e cōcurrentibus l. si creditori. §. Marcellus. ff. de leg. j. Itē pōt stipulari, si mea esse desineret. l. si rem meā. ff. de ver obl. Item hoc verū, qñ plene ē mea, secus si haberem utile tm̄ dominiū, qa possum querere directum, & ita etiam si res nō esset p̄fecte mea.] SYL.

d ¶ Plane odio. Sed in quo vertitur istud odiū? Rñ. †qa in cōdictione furtiua qs de facto infamaē apud bonos & gra-

† Concor. cū hoc textu ca. inter dilectos. añ fin. ibi, cū iura legū. cū gl. super ver. q̄d mesi. extra de fi. instrum. & gl. in c. si diligēti. sup ver. iustus tit. post priī, ibi & q̄d meū est. ex de p̄scri.

Dare est accipiētis facere.

Meū aūt plius meū fieri nō potest.

†Istā gl. seqˀ Ias. & est de mente aliorū.

tra pœnam dupli aut quadrupli, rei recipiendæ nomine fures etiã hac actione teneantur, Si † apparet [a] eos dare oportere: quamuis sit aduersus eos etiã hæc in rem [c] actio, per quam rem suam quis esse, petit. ¶ Appellamus autem in rem quidem actiones, vendicationes: [c] in personam vero actiones, quibus [d] dare aut facere oportere intenditur,

& graues viros, vt ff. de obse. l. honori. licet nõ infamia iuris, vt ff de act. & ob. l cessat. sed in rei vend. neq; de facto neq; de iure infamatur. Itẽ multa veniũt in conditionẽ furtiuã, q̃ nõ veniũt in rei vendicationem, vt quia interitu rei non liberatur: † sed in rei vendicatione sic, vt ff. d cõd. fur. l. ĩ rẽ. & ideo malũ ẽ furi, quod ẽt hac actione teneat. Itẽ sicut prodest alicui plures habere reos debitores, vt ff. de libe. le. l. si quis decedẽs. §. fi. & habere plures actiones, vt ff. de leg. ij cum filius. §. vicarijs. ita econtra debet nocere, si pluribus teneatur actionibus, licet etiam nulla alia sit vtilitas. Item nũquid vna tollitur per aliam? dic q sic, vt ff. de condi. fur. si pro fure. §. furti.

a ¶ Si apparet. Idest qa apparet eos &c. Id est dicere, actione in personã. Sed vr̃ hoc stare non posse, nam certũ est eum, qui agit, dominum fuisse, ergo & nunc est, quia sine facto suo dominiũ ab eo discedere non potuit, vt ff. de reg. iur. l. id quod nostrum. & C. de proba. l. siue possidetis. ergo nõ potest agere vt sibi detur quod est suũ, & tamen hic dicit quod sic. Sed dic relationem esse faciendam ad genus, no ad specie. q.d. ea actione, per quã alias agitur ad dãdũ scilicet personali, sed hic non ad dãdum intenditur. Et ita est mirabile, quod rem meã per personalem actionem peto restitui, alias contra, vt ff. vsufruc. quemadmo. ca. l. fi. & ff de conditio. indebi. l. si vrbana. Sed est speciale, vt hic dr̃. Vel dic agi etiam ad dandum scilicet possessionem dandam, quam amiseram per furtum † vt ff de acq. poss. l. rẽ quę nobis & ff de condi. tritica. l i.

b ¶ In rem actio. Idest rei vẽdicatio. quę pro dominio de iure ciuili vel gẽtiũ quęsito intenditur, vt ff. de rei vẽ. l. in rem. Item nota, q hic. §. locũ hẽt in quolibet malęfidei possessore alienę rei non solum in fure, vt s̃. de re. diu. §. si tamen. & ff. de condi. triti. l. j. in fi. & l. secunda. in princ. †

¶ Vide pro resolutione Deci. in l. si quis nec causam. §. fin. ff. si cert pet. l. fina.

¶ Interdum etiam cõtra bonæ fidei possesso. dat̃ condictio rõne possessionis, vt ff. de condi. inde. l indebiti. §. sed & si nummi. Sed nunquid etiam rẽ suã põt quis etiam a non fure per cõditionem sine causa condicere, ut ff. de condicti, sine causa, per totum? Rñ secundum quosdam, ibi dicitur condictio actio personalis, non tamen ralis, per quã intendatur vt aliquid detur. Alij dicunt, q si alicubi inueniatur cõdictio sine causa pro sua re competere, de vtili intelligendum est.

ADDIT. Dic secundum Ian. Fab. q prima est verior: nam per eum nõ agit dominus ad dandum nisi contra furem supple & malæfidei possessorem, vt hic in glo sed ad restituendum, uel forte ad possessionem agi debet secũdum Ang.

e ¶ Vendicationes. Siue rerum corporalium, de quibus dictum est. C. de rei ven. per totum. & ff. de rei vend. p totum. siue rerum incorporalium, de quib. est. ff. si vsusfr. pet. p totum, & ff. eo. si serui. ven. per totum. siue sint directæ, siue vliles istæ vendicationes, vt ff. de publi. per totum, & ff. si ager vect. per totum.

d ¶ Quibus. Ideo dicit, quibus, quia sunt & aliæ, quibus non intendimus dare vel facere, sed restitui, ut commodati actio, & depositi, & similes, & istæ non appellantur condictiones in stricta significatione accepto vocabulo, † vt hic dicitur. Vel dic quod etiã ĩ actione commodati, & depositi, & similibus,

† Odio furis qa semper fur dr̃ ĩ mora, & moros'i interitu rei nõ liberatur. Ias.

† alias appareat.

† Istæ solutiões ĩprobant a doct. vide hic per eos.

† Dic secũdum SYL. Io. Fab. q gl. procedit in malæfidei possessore cõtrectãte rẽ mobile qui scienter cõtrectãdo committit furtũ C. qđ cum eo. l. si liberã & de fur. l. alienũ. sed ego ĩtelligo gñaliter in oĩ malæfidei possessore q rem aliq̃ detinet scienter cõtra volũtatem dñi qa cõtra eũ p̃t cõdici & agi ad dãdũ d. l. si q s nec causam. §. j. an.

† Hanc approbãt doc.

condictiones.[a] Condicere enim est denunciare,[b] prisca lingua Nunc uero abusiue [c] dicimus, condictionem actionē in personam esse, qua actor intendit dari sibi oportere: nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit.

¶ Cum persecutio iudicialis tria respiciat, rem, pœnam, & utrunque simul: reales & personales persequuntur rem, excepta actione depositi in casu tumultus, incendij, ruinæ, & naufragij: tunc enim utrunque complectitur. h. d.

¶ Sequens [d] illa diuisio est, qđ quædā actiones rei persequendę gratia cōparatæ [e] sunt, quædam pęnæ persequendæ, quædā mistæ [f] sunt.

¶ Rei persequendæ causa cōparatæ sunt oēs in rem actiones. § Earum uero actionum, quæ in personā sunt, eæ quidem, quę ex contractu nascun

milibus, intenditur dari vel fieri. s. ipsa detētatio rei: quasi ipsum factū possit quis in stipulationē deducere, vt ff de ver. obl. l. vbi autē non apparet § qui id. quod non fieret, nisi aliqd daretur, cū suę rei nulla sit stipulatio, sed alienę tantum, vt supra de inut i. stipul. § j.

a ¶ Condictiões Scilicet appellamus.

b ¶ Denūciare. Dicūt quidā, φ qui uolebant aliū conuenire, primo sibi denunciare debebāt, vt argum. ff. de seru. urb. pręd. l. quidā. Sed hoc non placet, quia ex uoluntate, aut bonitate, uel urbanitate hoc fit, nō necessitate. Sed dic, † φ hęc denunciatio fiebat per magistratus, cum actiones constituebant vel dabant, ut ff. de orig. iur. l. secunda. §. omnium, quod est hodie sublatum, vt in fi. huius. § dicitur, & C. de formu. l. j. & ij.

c ¶ Abusiue. Vere abusiue dicitur condictio, id est actio in personā, qa non bene consonat nomen rei, quā signat: quod fieri debet, vt supra de don. §. est & aliud.

d ¶ Sequens. Hęc est tertia diuisio actionum in hoc tit.

e ¶ Comparatę. i. adinuentę.

f ¶ Mistę. Sed nonne quædam sūt, quę nullum horum habent: vt si ago, ne quid fiat in loco sacro, uel sancto, uel si factum est ut tollatur, & alię similes, quę neque ad rem, neq; ad pænā, neq; mistim se habent, sed uel ad rei reuerentiam, uel ad publicā utilitarem dantur? Respond. satis ad rei persecutionem, scilicet diuinę rei vel publicę, pertinent, cuius nomine agere uideor: uel etiā meo nomine, † cū cuiuslibet intersit Deum venerari, ut C. de hęre. l. quarta.

g ¶ In rem actiões. Scilicet quę de cem sunt, vt diximus, supra codē. §. item Seruiana. Sed certe uidetur, qđ sunt omnes pęnales: nā in eis iurač in litem, vt ff. de rei uendi. l. q restituere, & ff. de in litē iurā. l. in actionibus. Sed dic, quod illud, scilicet iuramētum in litem, nō sit iure actionis, sed officio iudicis, ut infra eo. §. pręterea in fi. § vnde non dicunr pœnales. Alij uñ dicebāt, φ ideo nō dicebant pęnales, quia nō originaliter illud sit φ crescant p sacramentū in litem, sed ex contumacia, ut ff. de ī litē iuran. l. j. & ideo magis attendebāt φ naturaliter erat, q̄ qđ incidenter. Sed certe actio depositi in quatuor casib. ab initio est rei persecutoria, & tñ dr pęnalis inspecto φ crescit ex cōtumacia, ut infra proxime, & infra eo. §. quadrup. alias. §. sed furti. ver. at ille. vnde primam responsionem ap pbo. ADDIT. Secundum doc. hęc gl. uidetur aduersari gl. magnę positę ī §. pęnales. in uersi. item aduersus. ī pri. supra eo. quę uidetur cōcludere, quod ibi illa actio dicatur pęnalis, quia iuratur in litem, & tñ secūdum eos constat, quod illud iuramentum uenit off. iudi. sic in qualibet alia actione: & dicunt hanc gl. esse ueriorem.

qa hic ip logr solū de actionibus, quę competunt ad dādum, sed istę de quibus in gl. competunt ad reddēdum seu restituendum. l. iij. § si reddita & l. si ut certo §. rem tibi dedi. ff. cōmo.

†† Idem Ioā Fa. Placen. Ang. & ē singul. secundū Ang. & Iat.

† Ista gl. bene dicit: & cum ea transeūt cōiter doc. hic. Iurñ in litem p̄statur in actionibus realibus.

a ¶ Fere. Fere dicit pp actionem ex stipulatu, per quam pœna petitur, nec inspicitur quod intersit, ut supra de inuti. stipul. §. alteri. secundum quosdam: quod est falsum.

SYL. ¶ Ratio est, quia illa pœna uenit ex conuētione, non autē ex dispōne legali, ut nos loqmur. ita hic Nico. & Ia. d̄clarāt.) ¶ Immo pp actionē d̄positi in ,quatuor casibus, vt. j̄. subijcit. Item pp actionem redhibitoriā, q̄ daī in duplū aduersus vēditorē, q nenque ptiū, ne que accessio ne soluit, vt ff. de ędil. edic. l. redhibitoria.

Actio redhibitoria datur ī duplum.

tur, fere [a] oēs rei persequendæ cā comparatæ uidentur: ueluti q̄bus mutuā pecuniā, uel in stipulatū deductā petit [b] actor: itē cōmodati, depositi, mandati, pro socio, ex empto, uendito, locato, conducto. [c] ¶ Plane si depositi agaī eo noīe, ꝙ tumultus, incendij, ruinæ, naufragij cā depositū sit, in duplū [d] actionē Prætor reddit: si mō cū ipso, apud quē depositum sit, aut cū hr̄de eius de dolo ipsius [e] agit: quo casu mista est actio.

¶ Actionū descendētiū ex maleficijs q̄dā sunt psecutoriæ pœnæ tantū, quædā mistæ tam rei quam pœnæ. primū per unum ultimum per tria exempla declarat.

¶ Ex maleficijs ueto proditæ actiones, aliæ tantū pœnæ per sequendę causa comparatæ sunt, alię tam pœnæ quam rei persequēdæ: & ob id mistæ sunt. ¶ Pœnam

b ¶ Petit actor. ad utrāq; āt. s. ad mutuā, & ad eam pecuniā, q̄ in stipulatū deducta est, certū cōdictio daī, ut ff. si cer. pet. l. si quis certū. & s̄. de uer. obl. in prin. ita ꝙ ad mutuū deī cōdictio specialis de mutuo, ut s̄. q. mo. re cō. obl. in prin. ad pecuniā deductā in stipulationē deī cōdictio certi gn̄alis, si certū sit, ut supra de uerb. ob. in prin. ¶ In utroq; casu opi. gl. cōiter approbatur, ut dicit Dec. in l. certi cōdictio. in prin. in gl. j. ff. si cer. pe.)

c ¶ Cōducto. Sed nonne oēs istę dātur ad interesse ēt, qd̄ est extra rem, vt ff. de ac. emp. l. j. in princ. ergo peto aliqnid, quod tibi nō adest: ergo sunt pœnales. †Sed dic tribus modis dici actionem pęnalem. Primo illa, quæ hincide est pęnalis, ut furti, & similes q̄n de eo quod mihi nō abest, & quod tibi nō adest: & hoc modo accepto dicuntur hic istę non pęnales. Scd̄o, q̄n est pęnalis ex parte una. s. ex parte rei tm̄: quod est vbicūq; actoris interesse excedit id, quod reo adest, & ī hac significatione actiones istę dn̄r pœnales. l. ex empto, & similes: & etiam rei vēdicatio, q̄n in litem iuratur. & ꝙ in specta persona rei tantū pœnales dicanī, pbaī ff. de eo per quem fa. er. l. j. §. si plures. & l. fi. & s̄. eo. §. pœnales.† Tertio dī pęna lis īspecta psona actoris tm̄: vt si accepisti ab aliquo aliqd, ut me accusares per calumniam: nā repeto, licet nihil mihi absit, a te. s. cui adest, ut probatur. ff. de calū. l. & generaliter. §. illud erit notandum.

†Dic ꝙ illud interesse nō uenit iure actionis, sed offō

iud. Fa. Ang. & Ias.

† Istam gl. ipugnāt Iosan. Fab. & Iason hic. Est .n. ridiculū qd̄ actiões hic enumeratæ & cęterę bonę fi. ppea ꝙ in eis iureī in litē sint pœnales, p eā q̄ habētur supra in d. §. pęnales ī gl. mag. in vers. itē aduer--

d ¶ In duplū. Scilicet si reus inficietur, ut infra eo. §. sed furti Accur.

e ¶ Ipsius. Scilicet hęredis. Ex dolo. n. defuncti in simplum tm̄, vt ff. depo si. l. j. §. j. Et est ratio quare ī his quatuor casib. datur in duplum, & in alijs in simplum: quia hic ex necessitate deponiī, nec potuit prȩuidere apud quem deponeret, vt ff. depo si. l. prima §. merito.

¶ Ex maleficijs. Casus ī declaratione terminorum non figuratur. tex. n. per se clarus est. No ꝙ duplū uel quadruplum in actione furti est tōtū pœna. Item ꝙ pro furto nō imponitur nisi pœna pecuniaria de iure. Itē qd̄ in quadruplo in actione ui bono. rapto. comprehenditur æstimatio rei & sic simplum est rei persecutio, triplū pœna. Item ꝙ actio. l. Aquilię contra negantem competit ad duplum. Item ꝙ qui sine causa & fraude differt pstare legata relicta pijs locis, si fuerit ī iudicio

SYL. sus. in princ.

dicio conuentus, tenetur ad duplū.) * ADDITIO. Quod ait in tex. aliæ tantum pęna &c. quid autem de pęna, quę in conuentionem deducta est: nam ex maleficio non debetur, sed ex contractu. l. Lucius Titius. ff. de ac. empti vide hoc explicatum hic p Hotō.

a ¶ Quadrupli. Sed quare plus manifestū furtum punitur q̄ non manifestum, cum clam facta magis puniendae sint, vt ff. de admini tuto. l. non existimo. & ff. de ritu nupt. l. ult. Respon deo immo magis delinquit qui palam† quam qui clā amouet, vt supra ui bonorū rapt. in princ. unde magis punitur, ut arg. ff. de offi. præsid. diuus.

† Hoc verū in ijs, quæ sunt de genere prohibitorum: secus in ijs quę sūt esse licita & illicita. Nic. Bāl. Ioā. Fa. Placen. Ang. & Ias. Cria facta palā sunt occultis grauiora. Condō furtiua daī soli dño.

tantum persequitur quis actione furti. Si ue. n. manifesti agaī quadrupli,[a] siue non manifesti dupli, de sola pœna agitur. nam ipsam rem propria actione persequitur quis, i. suam esse petens,[b] siue fur ipse eam rem possideat, siue alius quilibet.[c] Eo amplius aduersus furem etiam condictio[d] est rei.

¶ Vi aūt bonorum raptorum actio mista est: quia in quadruplo[e] rei persecutio continetur: pœna autem tripli est. Sed duplum tantum agit, ut C. de paga. l. Christianis. Sed nunq̄d etiam raptor tenetur actione furti manifesti? Dic q̄ non secundū P. quia in duplum tanū tenetur, si furti coueniatur, vt ff. vi bonor. rapt. l. & legis Aquiliæ actio de damno iniuria dato mista est, nō solum si aduersus inficiantem in duplum agatur, sed interdum & si in simplum[f] † quis agat: ueluti si quis hominem claudū aut luscum occiderit, qui in eo anno integer & magni pretij fuerit: tanti enim damnatur, quanti is homo in eo anno plurimi fuerit, secundum iam traditam[g] diuisionem. Item mista est actio contra eos,[h] qui relicta sacrosanc

Raptor qua actione conuenitur.

nor. rapt. lege prima. nisi in casu vbi nec in duplum tenef, secundū eū, vt ff. de fur. l. si quis ex domo. sed certe ibi erat actum actione ui bono. rapt. unde sublata erat actio furti nō manifesti, †nisi in id quod excedit, vt ff. ui bon. rapt. l. j. & ff. de ac. & ob lig. l. qui seruum. sed satis videī q̄d etiam manifesti furti nomine conueniatur, & in quadruplū ut argum. ff. de fur. l. si uendidero. §. eum rapt. & l. si quis ex domo. licet Plac. contra dixerit, vt dictum est.†

† alias quisque

† alias desunt ista uerba, nisi ī id quod excedit.

† Cum opinio istius glo. transeunt in distincte doc. hic. Ias.

A D D I T. Sed per hanc sol. non rñ detur cōtrario in gl. alleg. vnde dicas secundum Dy. quem cęteri sequunf, q̄ iste tex. procedit in oīno illicitis, cō trarium autem in ijs, quę possunt esse licita & illicita, secundum Ang.

b ¶ Petens. s. rei uendicatione.

c ¶ Quilibet. Vt supra de oblig. quę ex delicto nascun. §. fi.

d ¶ Condictio. Scilicet furtiua: q̄ soli domino datur, & heredi eius, aduersus furem & eius hęredem, ut ff. de condi. fur. l. j. & l. v. & supra de oblig. quę ex delic. nascun. §. fi.

e ¶ Quadruplo. Vsque. s. ad ānū, post annum in simplum, ut supra ui bonorum rapto. in princ. nisi in casu, ut si iudęus contra Christianū agat: tūc in

f ¶ In simplum. Vbi contra confitentem datur: nam tunc in simplū, & cōtra negantem in duplum, vt hic, & infra eodem. §. sed furti & C. ad l. Aquiliam. l. contra negantem. & ff. de iure iuran. l. eum qui.

g ¶ Iam traditam. Vt supra ad l. Aq. li. in princip. nam ibi diuidit primū caput Legis Aquiliæ a tertio capite. ex quo tertio fit condemnatio quantum res retro ualuit in triginta dieb. proximis, ut supra eodem tit. §. capite. versic. ex hoc tamen. Item adiunge actionem, quod metus causa, nam & ipsa mista est, ut ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. j.

h ¶ Contra eos. s. heredes, vel alios

qui legatis vel fideicõmissis grauari possunt, qm̃ honorati sunt pecuniari ter, vt supra de sing. re. p fideic. relic. in princ. & ff. de leg. j. plane ij. in fi.

a ¶ Venerabilib' locis. Quę multa sunt, & enumerantur in auth. de nõ alien. §. nos igit. col. ij.

b ¶ Distule rint. s. fraudulent, vel sine iusta cã: alias non puniunt, vt ff. si cer. pet. quod te. & ff. de usur. l. sciẽ dũ. & ff. de pet. hęr. l. illud. Et no. quẽ puniri ex procrastinatiõe vel dilatione illicita, sic ff. đ ędẽ. l. ptor. §. sed & si seruus. in fi. Et est speciale in his legatis in alijs legatis vel fideicommissis nõ præstat duplum, sed vsuræ currunt ex mora, vel saltẽ post contestationẽ litis, † & fructus rerũ restituuntur, vt C. de usur. & fruc. leg. seu fideicom. l. j. Itẽ hęc legata habẽt in alio priuilegium, vt si indebitũ soluatur, non repetatur, vt supra de oblig quę ex qua si contrac. in fi. Quid si primo negauit postea cõfiteat? Rñd. potest pęnitere, † cum exoneret actorem a probãdo, vt ff de iureiu. eum qui. Arg. cõtra ff. de ędil. edic. l. qs sit fugitiuus. in pri. Item quid si cõfessus est, & postea negat? Rñ. punit, cum ultima mora noceat, vt ff. de peri. & commo. rei ven. l. illud (j) Item quid si non inficietur, sed dicat non valere, vel aliam pponat rõnabilẽ causam? Respon. quidã, q puniẽ, ne inueniatur via per quã negantes suam exerceant auaritiam, vt supra ui bono rapt. §. quia tamẽ. Alij contra, quod verum puto, vt infra eo. §. sed furti. versi. at ille. Item nunqd hoc in legato generali & speciali locũ habet? Respon. sic, secundum Io. cum utrunq; sit legatum, vt s. de fideicõmis. hęred. §. fi. & C. de fideicõmis. l. fi. in prin. Item quid si duplum nõ potest soluere? Respon. luit in corpore, vt ff. de pęn. l. j. §. generaliter, & C. de ser. fu. quicunq;. & ff. de in ius voc. l. penul. & fi.

Procrastinatio nocet.

† Non est opus litis contestatio secundũ Ias.

Legata ecclesia rũ sunt priuilegiata.

† Hoc uerũ, qñ ecclesia uellet uti confessiõe, & p eã pbare legatũ, alias secus. Ni. Fa. Pla. & Ia.

Corpore punitur uitiosus q caret ære.

ctis ecclesijs uel alijs uenerabilibus locis [a] legati uel fideicommissi noĩe dare distulerint, [b] usque adeo ut etiã in iudicium [c] uocarentur. tunc enim & ipsam rem uel pecuniam, quæ relicta est, dare compellunt, & aliud tantum pro pęna: [d] & ideo in duplum eius fit condemnatio.

ADDITIO. (j) Hanc conclusionẽ & pręcedẽtem limita, nisi interueniret iustus error, quia forte excusaretur, vt per Ioan. Fab. hic.

c ¶ In iudiciũ Quid si in iudiciũ nõ voceant, sed alias sunt in mora? Rñ. q dam adhuc idẽ vt duple tur, † sed hic lex contradicit. Item in dubi s pęnę sunt molliẽ dę, vt ff. de pęn. l. interpretatione. Sed dicã curre re vsuras, & fruct' deberi ex mora, & ipsa re. i. sine interpellatiõe dicã mora cõmitti ad instar minorũ, quib. legata debent, vt C. in quib. cau. ĩ integ. rest. nõ est neces. l. in minorũ. Itẽ quid si reipublicæ vel fisco relinquat? Vt q idẽ sit quod hic dr, cũ ius diuinũ & publicũ simile sit, vt C. de sacros. ã. eccle. l. fi. & ĩ auth. de nõ alie. §. finim'. col. ij. Sed dico cõtra, quia pęnæ sunt molliendæ, vt diximus, vt ff. de pęn. l. pen. Itẽ qd in redẽptione captiuorũ? Vt idẽ, quasi sic rei uenerabili sit relictum. Sed certe non extẽ dã. s. id quod dr in hoc. §. hunc casum, cum sit pœna. Itẽ quid si Deo, vel alicui sancto, vel administratori, † quæ idẽ ualent, vt in auth đ eccl. tit. §. si qs nomine. colla. ij. ix. & ff. ad l. fal. l. j. §. si quis, & §. ad municipium? Rñd. locum habet hic. §. qa venerabili loco est relictũ, ut ff. de annu. leg. l. annua. §. A Titia.

* ¶ Hanc gl. mirum in modum extollit Alex. in l. si quis seruo. in addit. ij. ad Bar. C. de fur.]

ADDIT. No. ex hac gl. q in pęnalibus non fit extensio de similib. ad similia, qñ pęnę ĩponunt habito respectu ad priuilegiũ alicuius psonę, et si ipsi casus essẽt a iure æqparati, vt pulchre per Ias. hic, qui allegat duas glo. iutis cau. contrarias: vide per eum.

d ¶ Pro pœna. Si hæc est ratio vt sit mista, patet q cõdictio ex l. illa, si qs in tantã sit mista, ut C unde ui. si quis in tantam. Item & illa cõdictio, quæ sæpe mi datur ex l. Cõstantini, ut C. fi. regun. l. si

† Hoc uerũ si negauerunt, alias reqrit uocatio in iudicium Ia.

Respublica & fiscus non hẽt priuilegiũ ecclesię in legatis sibi factis.

† alias qui.

SYL.

Conditio ex lege est mista.

l. si cōstiterit. & omnes illæ actiones, vbi & res & aliquid pro pœna petitur: quod verum est.

Diuisio. ¶ Quędā actiones. ¶ Diuidit in tres partes. Primo ponit dictum generale. Secundo illud per exēpla declarat. Tertio ponit q̄ pn̄t esse pares iudiciales in istis actionibus. Secūda ibi. (Qualis est.) Tertia ibi. (In quibus &c.) Aret.

¶ Actio familię erciscūdę pro diuidenda hrditate, & actio cōi diuidundo ꝑ re particulari, & actio finiū regundorū pro diuidēdis fundis, dicuntur actiones mistę, scilicet reales & ꝑsonales vel poti⁹ mistam causam habēt in quibus iudici licitū est vni partiū adiudicare rem, si æquū sibi videbitur Aret.

¶ Quędam [a] actiones mistam cāmobtinere videntur, tam in rē quam in personam: qualis est familiæ [b] erciscūdę actio, quæ competit cohæredibus de diuidēda hęreditate: item con

SYL. ¶ Quędam actiones. Casus. Figurari non debet in §. declarante alias mistas actiones alio respectu: iō no. ex hoc tex. φ hic verbū, vr, importat veritatem, qa vere dicunt & proprie mistę, quicqd in contrarium hic dicārdoc. vt declarat hic Zasius. Item φ hę tres actiones mistæ sunt. Item φ actio fam. erc. datur inter cohęredes: ideo nisi quis sit hęres, non datur hoc iudicium, pręter quā in quarta arrogati. l. per familiæ. §. si quarta. ff. eodem. Item actio com. diuidun. ad quid detur, & quod datur pro communi re diuidēda, qua liter cūque sit communis. Item ad qd & quando detur actio fin. regun. Itē quod in his tribus iudicijs permissum est (ex causa tamen) iudici tribuere vni totum vel partem, data alteri ęstimatione in pecunia.]

† Et ma le, Bald. Fa. Ang. & Ias. — a ¶ Quędam actiones. Hic adijcitur secundum quosdam † tertium mēbrū illi diuisioni quam habes sup. eo. §. j. vt ibi diximus.

SYL. — b ¶ Familię erciscundę. actio ista iō sic dicitur, quia familia pro hęreditate ponitur.

¶ Adde tex. in l. pronunciatio. §. familię ff. de verbo. significat. & dixit Cice. in Topi. Proximus agnatus familiam habeto. l. fina. in fi. C. de verbo. significatio.

¶ Et erciscundæ. id est diuidendæ. nam ercisco, cis, idest diuido diuidis quasi dicat actio diuidēdæ hęreditatis. Item dicitur mista, quia in qualibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo & quo ad hoc ē in rem: item partem vice consortis, & vt ab eo, qa portio mea erat sua, & quo ad hoc est ꝑsonalis.

† Vel ideo dicitur mista, † quia in ea petuntur dominia rerum corporalium non dari, sed ita di vel assignari pro parte sua, & in hoc dicitur realis. Item petuntur fructus, si alter tantum eos percepit, vel ipse solus impensas fecit, & hęc petuntur dari, id est vt fiant sui cui dantur, & propter hoc dicitur personalis, vt ff. familiæ erciscundæ. l. item Labeo. §. familiæ, & supra de obliga. ex quasi contractu. §. item si inter. & supra eodem § sicitaque. Sed quanto tempore durat? Respō. ann. xxx. inspecto potius quod sit personalis, vt C. de anna. except. l. j. — † Glo. in epieloqtur. Ias. † Istā sequit Fa. Ang. & Ias. Actio fa mil. ercisc. durat ann. xxx. SYL.

¶ Adde φ hęc opi. vera est, sed nō φ elapsis xxx. ann. diuisio peti nō possit (nam hoc casu nō prohibetur) sed ita demum nata actione, si per negligentiam quis prosequi desinat, non datur amplius actio: & hęc opi. Bar. est communis, de qua vide late Io. Franc. Balbum in tracta. præscrip. colum. cxxix. versi. xiij. quæro.]

¶ Itē quęro ex quo nascitur? Respō. secūdum Mar. ex voluntate agentiū, vt ff. famil. ercisc. l. j. Sed certe immo ex quasi contractu, vt sup. de obli. quę ex quasi contractu. §. item si inter. in fi. Accur.

¶ Substantia tamen actionis nascitur ex voluntate, vt declarat hic Zasius in vj. no.] SYL.

a ¶ Communi diuidundo. Quę sunt hic loco personalium prętationū, & quę loco realiū, dic eodem modo vt proxime diximus in actione familiæ ercifcundę. & idē in proximo casu. & facit ad hūc §. ff. communi diuidun. l. per hoc iudicium. §. si cut.

SYL. ¶ Adde tex. expressum ī lege si quis putans. §. penult. ff. communi diuidundo.]

muni diuidundo,[a] q̄ inter eos redditur, inter quos aliquid cōmune[b] est, vt id diuidatur: item [c] finium regundorum actio quia inter eos agitur, qui confines [d] agros habent. In quibus tribus [e] iudicijs permittitur [f] iudici rem alicui ex litigatoribus ex bono & ęquo adiudicare: [g] & si vniuspars pręgrauari videbatur, eum inuicem certa pecunia alteri cōdēnare.

†Istā gl. sequuntur Fab. & Ang. †Dicit l. ij. in ptin. eodem ti. & ē rō, quia in agris faciliter turbanē cōfinia: non sic in urbanis: iō id in rusticis ī spē fuit, pui sū. Ang. SYL. †alias ē l. sed & si leg. §. petitio.

b ¶ Aliqd commune. Scilicet sine societate, vel cum societate, vt ff. pro socio lege quibus. & l. si actum. & supra de obligationibus ex quasi contrac. §. item si inter.

c ¶ Item finium regundorum Scilicet est mista, vt hic, & ff. fini. regun. l. sed & loci. §. iudicio.

d ¶ Confines. Quid si domos habēt conuicinas? Respond. non habet locum, si hincinde sint domus, †vt ff. finium regundorum. l. quarta, in fine. † Si autem ex altera parte tantum sit domus, ex altera fundus; tunc locum habet vtile iudicium finium regundorum, vt ff. finium regundorum. l. secūda, in principio. Et adiunge his trib. actionibus mistis quandam aliā, scilicet hęreditatis petitionem, vt C. de petitione hęreditat. lege hæreditatis. & ff. de petitione hæreditat. lege siue bonę fidei. §. j.]

¶ Dic q̄ est realis, non mista, vt declarat Iason in rubrica. ff. si certum petat. colum. pen. & in l. fi. colum. penul. C. de codicil.]

¶ Item quid de omnibus noxalibus actionibus? videtur enim quod sint in rem, quia contra quemlibet possidentem seruum dantur, vt infra de noxal actio. §. omnis autem. Item quid de actione de tigno iniuncto? nam & hęc datur cōtra quemlibet possidentē, vt ff. de tig. iniūcto, l. lege prima, in fine. Item quid de actione. Quod metus causa? nam & hęc quemlibet possidentem perquirit, vt ff. q̄d metus cā. lege si cum exceptione. §. Pedius. Itē quid de actione in factum, quę datur cōtra eum, qui aliquid habet in loco publico positum, vt ff. ne quid in loco publico, lége secū da. §. antepenultimo? Item quid de actione ī factum, siue īterdicto q̄d vi aut clam? nam. & hæc contra possidentem datur, vt ff. quod vi aut clam. lege competit. in fine. Item quid de actione, Ad exhibendum? nam & illa possidentem persequitur, sicut & cęterę superiores: vnde videntur omnes in rem, vt ff. de actio. & obligatio. lege actionum genera. Quidam dicunt eas anomalas, id est nec in rē, nec in personam. Sed dic omnes esse personales, †vt patet in actione, Ad exhibendum, vt ff. ad exhibend. lege tertia. §. est autem personalis hęc actio.

† In rē scriptas Ang. & Ias.

SYL. ¶ Adde, quod sunt personales in rem scriptę, vt late declarat Iason: in rubrica. ff. si certum petatur, colū. prima.]

e ¶ Tribus. Scilicet familię ercifcundę, communi diuidun. finium regundorum.

f ¶ Permittitur. a lege. Accur.

g ¶ Adiudicare. Et quod adiudicaē, statim fit eius cui adiudicatur, vt infra de offi. iudi. §. fi.

¶ Omnes autem. ¶ Hic ponit quarta diuisio actionum, vt dicitur in glo. quia quędam dantur ad simplū, quędam ad duplum, & triplū, & quadruplum. Et diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum generale Secundo illud per multa exempla in quolibet mēbro declarat. Tertio ponit aliquas differentias inter ista exempla. Secun da ibi. (In simplū agitur.) Tertia ibi, (Sed furti quidem.) Are.

Om-

¶ Quarta diuisio actionum. Nulla actio extenditur extra quadruplum: & in simplum agitur regulariter ex omni cōtractu: in duplum vero ex furto non manifesto, & ex l. Aquilia, & ex seruo corrupto, & ex deposito in quatuor casibus, & ex legato facto venerabili loco: in triplum uero, quoties agitur in plus debito, ut aduersarius maioribus sportulis ab executore prægrauetur: in quadruplū uero furti manifesti, & quod metus causa. hoc dicit. Aretinus.

¶ Omnes autem[a] actiones uel in simplum cōceptę sunt, uel in duplū, vel in triplum, uel in quadruplum: ulterius[b] autem nulla actio extenditur. In simplum agitur, ueluti ex stipulatione, & mutui datione, ex empto, uenditio, locato, conducto, mādato, & denique ex alijs quamplurimis causis.

SYL. ¶ Omnes autem actiones. Casus. In §. aliam subdiuisionem ponente non est nisi literaliter figurandus, sed solū loco dubitationis dici potest, quod positio huius. §. sit superflua. quę enim ponuntur hoc §. posita iā & declarata erant supra in §. sequēs. sed respond. vltra doctores quod ibi declaratus est finis actionum. id est quod quędam rei, quędam pœnæ persequendę causa proditæ sunt, quædam mistæ, sed hic tractatur inquantum se extendant actiones, & quia addun tur aliqua, non est quare hic. §. dicatur superfluus. Nota igitur primo diuisionem hanc actionum, uel potius subdiuisionem. Item quod nulla actio extenditur ultra quadruplum, & ponderando uniuersalem illam negatiuam potest comprehendi etiam actio prouenienens ex partiū cōuentione, vt scilicet non possit etiam pęna conuentionalis quadruplum excedere. Item quod agere in simplum, & rem persequi, pro eodem supponunt. Item quod simplum non est pęna, licet numeretur inter pœnales actiones dupli, tripli, & quadrupli. Item quod actio serui corrupti datur ad duplum damni cuiuscunque & vndecunque prouenientis facti domino, lege, in hoc iudicium. ff. de seruo corrup. Itē nota quod sufficit, quod sufficit quod seruus factus sit deterior, & sic cōparatiue ad priorem statū, etiā quod prius esset malus, & quod alias fuisset idem facturus, quia non hoc contemplatur, sed an sit suo consilio & hortatu factus deterior. Item quod hęc actio non datur nisi in seruo corrupto, non autē in libero homine, quod intelligitur de actione directa: secus de vtili ex ęquitate. lege vt tantum. §. j. ff. eodem. Item nota, quod quis tenetur de consilio, ex quo consilium cadit in delictū.]

a ¶ Omnes autem. Hæc est quarta diuisio, quę fit in hoc titulo. ¶ Hęc glo. communis est quamuis Ioan. de Eremo in arbore ponat hic quintam diuisionem, & Azo pręsupponat hic nullam poni diuisionem, tanquam hic. §. pendeat a §. sequens. s̄. eodem. quęlibet opinio potest sustineri.] SYL.

b ¶ Vlterius. Scilicet vltra quadruplum. Sed contra in lege Aquilia, vbi occasione vilis serui interfecti agitur ad vnam hęreditatem perditā, quę valet centum marcas, † vt supra ad legem Aquiliam §. illud. Itē contra de eo qui uilem clauū de naue abstulit, qua re tota nauis perijt: nam ad totum damnum tenetur: quod etiam quadruplum & vltra excedit, vt ff. de incen. ruina naufrag. lege tertia. §. Senatusconsul. Item aliud contra. i actione ex empto. vbi occasione pecoris morbosi totus meus grex contaminatus est: uel occasione tigni vitiosi tota domus corruit, vt ff. de

† Octo uncię faciūt marcā Ias.

actio.empti.l.Iulianus. in princi. Sed certe his tribus contrarijs non agitur ad aliquid, quod sit pœna, inspecta p̃sona agentis, † sed totum est suum in teresse nam hunc. §. intelligo quãdo pœnalis est actio ex vtraque parte. Item contra in eo, q manumisit seruum alienum in præsentia principis, nam duo mãcipia domino, & tria fisco, & ita in quintuplũ dãnatur, vt C. de ijs qui a non domino. ma.lege finali. Item contra in eo, qđ dicit lex, si dedi tibi pecuniam, ne mihi calumniam faceres, & ab alio accepisti, vt calumniã faceres mihi, in octuplum mihi teneris, vt ff. de calũ. lege, & generaliter. §. fi. Sed certe primo casu præstatur pœna diuersis, non vni: nec est ibi aliqua præstatio ultra quadruplum. in secundo autem casu nõ vna actione habeo octuplum, sed duabus. Item contra in eo, quod dicitur, si dedisti pecuniã, ne mihi fieret calumnia, nam tu repetis quod dedisti, & ego in quadruplũ prosequor, vt ff. de calumniato. si qs ab alio, in principio. Sed certe duobus fit præstatio, & neutri vltra quadruplũ. Item contra in eo, quod dicit lex, seruũ in seruitutem reuocari occasione leuis offensæ, & ita pœna in immensum excedit, vt C. de libertis & eorum liber. si manumissus. Sed dic, quòd illa est accusatio, non actio. Vel dic, quod non præstatur pœna habito respectu ad rem. Item contra in eo, qui surripuit seruum fiscalem: nam damnatur in duodecim libris argenti, & seruo restituendo, vt C. de seruis fugi. l. si quis seruum. Sed ibi non fit relatio ad ipsam rem vel ad simplum. Etenim hic. §. intelligẽdus † quando actio est pœnalis, & in pœna ad ipsam rem habetur respectus. Item contra supra de inutil. stipulatio. §. alteri. Nam ibi non inspicitur quanta sit pœna, sed tota exigitur. Sed ibi non habetur respectus ad ipsam rem. Vel dic aliud in pœna conuentionali, vt ibi, quam in legali, vt hic. Item contra in eo, qđ dicitur. cũ quis emit administrationẽ. Nam qui accipit pecuniã ab electo, quadruplũ reddet, & sua bona confiscantur, & cingulo priuatur, vt in Authẽtico vt iudices sine quoquo suffra. §. sic igitur. in si. collat. secũda. Sed illud fit per accusationem, nõ per actionem.

† Istã se quũtur Dy. Ni. Fa. Ang. & Ias.

Libertas tolli tur p̃ leuẽ offensam.

† Idẽ Ni. Fab. & Ang. dicit tñ Ia. q̃ præcedẽs solutio ẽ verior etiã ad istud contrarium.

¶ Quinque actiones hic positæ dantur ad duplum. hoc dicit Aret.

¶ In duplũ agimus, veluti furti nec a

¶ Dicatis breuiter, q̃ regula est, qđ supra quadruplum pœna. l. non extenditur. Primo fallit in l. Aquilia, in qua æstimatio potest excedere quadruplũ: & ratio fuit, ut cõpescerentur homines, & retraherentur ab occidẽdis hominibus. Secundo, In auferente clauũ nauis, quo regebat, & in auferẽte dolo malo quid ex naufragio, quarũ ratio est priuilegium naufragis concessum propter frequentiam raptorum. Tertio. in venditione tigni uitiosi aut pecoris morbosi, cuius ratio est, quia contractus est bonę fidei. Quarto in l. fina. C. de ijs qui a non do. cuius ratio est, quia pęnæ illæ debenť diuersis personis. Quia quãdo plures actiones ex eodem crimine oriuntur in diuersis p̃sonis, una non tollit aliã. §. patitur. i. de iniurijs. Quinto, in calumniatoribus, ad reprimendam eorũ audaciã, quia tunc cõsequitur octuplum lege & generaliter. §. fi. ff de calũ. sed hoc ideo est, quia super eodẽ delicto oriũtur mihi duæ actiones. quę proueniũt ex diuersa radice. Sexto, quãdo sumus in re ĩæstimabili, puta in reuocatione serui in seruitutem, nam tunc non habeť respectus ad rẽ, sed ad nescio quã tacitam cõditionem ex lege sumptã, quæ censetur esse in manumissionib. resolutiua libertatis. Septimo quãdo per viam solennis accusationis pęna imponitur, ut in ementibus administrationes. Octauo potes addere, vbicunque iuratur in litem, quia cum iuretur aliquando ex affectione, potest quadruplum excedere, licet iudex debeat moderari. lege, in actionib. ff. de in litem iuran.] SYL.

a ¶ In duplum. Furti nec manifesti, vt supra de obligat. quæ ex delicto nascun-

nascuntur. §. pœna.

a ¶ Ex lege Aquilia. puta per inficiationem, vt infra eodem. §. sed furti. versic. at ille.

b ¶ Ex quibusdã causis. veluti quod tumultus, incendij, ruinæ naufragij cã depositum est vt supra eod. §. rei persequẽdæ.

c ¶ Deterior factus sit. scilicet in mente, nam si in corpore, locũ habet lex Aquilia, vt supra ad l. Aql. in princip. & hoc siue fiat de bono malus, siue de malo deterior, vt ff. de ser. cor. l. j. §. persuadere. vsque in fi. & l. sequen.

vult operari: & cũ sit corruptus, aliud quã opera non potest ęstimari, qa liberum corpus non recipit ęstimationem, vt ff. de ijs qui deie. vel effu. l. fi. habet enim istam vtilem ac si esset in bonis: & erit in eam. s. summã, quã ipse ęstimauerit suo iureiurãdo, vt de actione iniuriarum dicitur, vt supra de iniurijs §. pœna & ff. de iniu. l. constitutionibus.

idẽ maritο pro vxore. secũdũ eosdẽ.

manifesti, damni iniuriæ ex lege Aquilia,[a] depositi ex quibusdam[b] causis: item serui corrupti, q̃ competit in eum, cuius hortatu cõsilioue seruus alienus fugerit, aut contumax aduersus dominũ factus ẽ, aut luxuriose viuere cœperit, aut denique quolibet modo deterior fact⁹ sit.[c] In qua actiõe earũ ẽt rerũ, quas fugiẽdo seruus abstulerit, ęstimatio deducit.[d] Item ex legato quod venerabilibus locis relictum est, secundum ea quę supra diximus.[e]

¶ Actor petens per dolum in libello ma

¶ De hoc ẽ casus in l. vt tantum. §. SYL.

ADDITIO. No. differentiam inter istam actionẽ serui corrupti & actionem legis Aquiliæ pro seruo, qa hæc competit, quoties in moribus seruus est deterioratus, sed lex Aquilia habet locum, quando mores non mutãtur, sed corpus lęditur, vt ibi. Ang.

d ¶ Aestimatio deducitur. vt omne cum ipsa re damnum dupletur: (j) siue peruenerit res quam secũ seruus portanerat, ad ipsum solicitatorem, siue ad alium, vt ff. de seruo cor. l. in hoc iudicium. Sed nunquid iure actionis fit hęc ęstimatio, vel iudicis officio? Respon. fit iudicis officio, secundum Ir. nã fit in actione. Quod metus causa. ff. quod met. causa. si cum exceptione. §. j. & §. quadruplatur.

SYL. ¶ Glo. communiter damnatur, q̃ in primo totum veniat iure actionis: nec exemplum ac. quod met. cau. obstat, quia ibi est locus purgationi, quod nõ est in actione serui corrupti.]

† Sequũtur hãc glo. Ni. Fa. Ang. & Ias. & ¶ Sed pro filio corrupto vel pro filia qualiter agitur? Respon. habet vtilem hanc actionẽ, vt ff. de ser. cor. l. vt tantum. §. j. vnde dicũt q̃ veniet ĩteresse patris cõsistens in operis filij, qa non

ff. de seruo cor.]

¶ Vel dic, quod primo ęstimat iudex summam, ad quã competit, vt ar. ff. de cust. reo. l. si quis reum.

ADDITIO. (j) Scilicet tunc illatũ & ęstimatum, secus in eo quod postea sequitur, quod facit, vt ille, qui deflorauit virginem, & persuasit alicui vt semel vnum malum faceret, non teneatur de fornicationibus cum alis viris vel cęteris malis postea commissis, vt per Ioan. Fab. & Ang. hic.

e ¶ Diximus. supra eo. §. ex maleficijs. uer. item mista.

¶ Tripli vero. Casus. ¶ Cũ tex. exẽplum vnicũ ponat, in quo pęna tripli sibi locum vedicat nõ ex rõne aliqua, sed quia ita legislatori placuit, qui aliquid taxare debebat loco & noĩe pœnæ, nec magis ad triplũ quã ad simplũ astringebatur, non est q̃renda aliter rõ dubitandi aut decidẽdi in ijs, quæ positiui sunt iuris, pręsertim cũ simus in tex. correcto per consuetudinẽ, vt dñt hic doct. quia hodie nuncijs dantur salaria vel ex publico, vel pro distantia itineris No. quod dr̃ in tex. Itẽ q̃ olim actiones proponebanť in scriptis, & ex hoc dicebantur libelli. Itẽ no. libellum iudicialem dici conuentionalem: quod est nouũ, & cõtra rex. in l. in cõuentionalibus. ff. de ver. ob.] SYL.

Tripli.

iorē quantitatē quā debeat, ut reum maioribus grauet expēsis, tenetur in triplo eius damni, quod reus passus est, ī quo triplo cōtineī simplū pro dāno. Ang.Arct.

a ¶ Tripli. Cū quidam. ſ.actores.
b ¶ In libello. Hic no. duo. Primo, ꝙ libellus eſt faciendus in cauſa: qđ eſt verū iure nouo, vt hic, & C. de epiſco. & cle. authen. generaliter, & C. de lit. conte. auth. offeratur, niſi in quatuor caſib. quos no. in Auth. de mādā. princ. §. ſit tibi. colla. iij.

SYL. ¶ Vide glo. ad quā ſemper recurrit in verbo, libellum in §. ſancimus. in Authen. de exhib. reis. in c. fi. de re iud. lib. vj. Spe. in tit. de lib. concep §. nunc videndū. vbi enumerat xlvj. caſus, in quib. non requiritur libellus]

† In cā ciuili, ſecus ī criminali ¶ Aliud eſt iure veteri. † nam tūc nō fiebat niſi ex voluntate, vt ff. de eden. l. j. niſi in caſu, vt C. de digni. quoties libro. ij.

SYL. Fa. Pla. Ang. & Iaſ. ¶ Adde, ꝙ glo. vera eſt pręterquam in criminalibus: nam etiam iure veteri fiebant libelli de neceſſitate l. libellorum. ff. de accuſ.]

¶ Item ſecundo nota, quod quantitas certa eſt in libello comprehendenda vel res, & ita etiam in perſonali actione debet actor certificare reum, vt hic, & in Authenti. de litig. §. ad excludendas. colla. octaua. & ff. de rei vendicatio. ſi in rem. §. & ſi
† Iſtā ſecūdā partē ſequūtur Ang. & Iaſ. veſtimenta. † Tertio no. quod ſportulę vel ſalaria, quæ dabantur executoribus ideſt nuncijs, qui faciunt homines repręſentari. & alias qui faciunt huiuſmodi citationes pro ſuis officijs, dabantur ſecundum quantitatē petitam, vt hic dicit. Sed hodie magis ſecundum conſuetudinē † vel longitudinem itineris, vt C. de epiſco. & cler. authen ſed hodie. Et dicas quod hic dicitur, ex hac cauſa, eſſe cauſatiue, non conſecutiue dictum. Sed iſtę ſportulæ, quę iudicibus dabantur, certę ſunt, nec creſcunt. licet quantitas petita ſit magna, nec decreſcunt licet ſit parua, ꝛ vt in Authenti. de iudi. §. ne autē. col. vj. Item nota, quod reus ſoluebat huiuſmodi ſportulas, vt hic, & C. de epiſco. & cle. authen. generaliter. ſed actor ei reſtituebat, niſi iuſta cauſa eum vocaſſet, vt ff. de iudicijs, l. eum quem temere. Item nota adhuc, qđ huiuſmodi ſportulæ quibuſdā prorſus remittuntur, vt pauperibus, vt in Authēti. de mandat. princip §. oportet. collatio. iij. a quibuſdam pauciores exigebantur, vt a clericis, vt C. de epiſcop. & cleric. cum clericis. & authenti. ibi poſita, ſed hodie. Alias autem per priuilegiū principis viuentis remittuntur in totum vel pro parte, vt C. de fruct. & lit. expen. l. fina. Sed quęro ſi hę perſonæ, quę habent priuilegium ideſt de nō ſoluendo ſportulas, ſportulas ſoluant, an habeant actionem in triplum? Dicunt quidam, quod ſic, ne fauor noceat eis, vt C. de leg. & conſtitu. quod fauore. Alij dicunt quod non, quaſi ſui iuri & priuilegio ſtulte renunciauerint, cum volentes ſoluerunt: quod poſſunt, vt C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. quod verius eſt. † Si autem inuiti exacti ſunt, in quadruplum contra exactorem vel executorem agitur, vt infra eodem §. quadrupli. Sed cum hodie caueatur de duplo reſtituendo, vt in Authenti. de executor. §. primo, collatio. ſeptima, videtur corrigi quod hic dicitur. Vnde hodie nulla eſt actio in triplū: quod verum puto. Sed alij dicunt: ſi cautiō eſt omiſſa, habet locum quod hic dicitur, alias habet locum authē. prædicta.

† Idē Ia. licet Fa. & Ang. dicāt ꝙ eſt de iure.

† Dūmō excedat ſummā cētū aureorum. Fab. Pla. Ang. & Iaſ.

† Intellectū huius. §. exponit pręter cęteros Alc. li. Diſp. iij. c. 17.

† alias verę ęſtimatiōis.

† Idē Ia. quicqd dicant Plac. & Ang.

Actio nulla hodie daī ī triplū.

¶ Tripli vero agimus, † cū quidā a maiorē † vera ęſtimationę quātitatē in libello b cōuētiōis īſerūt, ut ex hac cā uiatorēs, ideſt executores litiū, ampliorē ſummā

ADDITIO. Hęc communiter reprehenditur, quia ille. § primus in Authen. de executo. & authen. libellum. C. de li. conteſta. loquuntur in diuerſis a tex. noſtro. vide hic per dominum Iaſ.

Spor-

a ¶ Sportularum. Ideo sic dicuntur, quia in sportulis quibusdam oblationes huiusmodi ponebant. Est autem genus vasis sportula vel sporta.

SYL. * ¶ Aliter interpretatur Alcia.li. iij. Dispunc. c. xvij.]

b ¶ Reus. aliç sportulæ, quæ iudicibus præstabantur, ab vtroq; præstabantur, vt in Auth.† vt iudic. sine quoquo suf. fra §. volumus. collar. ij. item istæ sportulæ quæ dabant executorib. dabantur ante litem conte statā. i. porrecto libello, istę aliç in contestatione causę† dabātur iudicibus, vt in Authen. de exhib. reis. § sancimus. col. v. & de iudi. §. ne autem circa hoc labor. col. vj.

† Meli' pbat in §. ne aūt in Auth. de iud.

†alias nō ē, certū.

† Quo ad mediet atē, alia me dietas in fi. causę. Ang. & Ias.

sportularum a nomine exigerent. Tunc enim, id quod propter eorum cām dānū passus fuerit re',b in triplum ab actore consequatur : c vt in hoc triplo etiam simplum in quo damnū passus est, connumeretur. Quod nostra constitutiō introduxit, q̄ in nostro Codice d fulget, quam pro culdubio† certum est ex lege condictitia e emanare.

¶ Ista §. summatus est cum. §. omnes autem. tamen in specie dicit hoc: Quatuor actiones hic positæ dantur ad quadruplum. Ang.

¶ Quadrupli aūt agitur, veluti furti f manifesti: itē de eo, qđ metus g cā f factū sit, deq; ea h pecunia, q̄ in hoc data sit. vt is, cui

gurate in declaratione terminorū p̄sertim declaratorū in §. sequēs. & in § ex maleficijs In §. n. nr̄o nihil aliud superest declarandū nisi ea, quę cōcernūt materiam actionis, quod nie. cau. & condictionis ex l. contra executores plus debito exigentes. No. primo q̄ pœna furti manifesti est quadruplū. Item q̄ eadem pęna tenet̄ metū inferens. Item calumniatores & delatores, q̄ pecunia accepta aliquē deferūt vel accusant. Itē q̄ cōtra executores magistratuum, qui plus statuto sibi pretio exigunt, agitur condictione ex l. ad quadruplū. Itē q̄ Pęna furti nec manifesti, serui corrupti. l. Aquilię, legatorum piorū non solutorū est dupli: sed in hoc differunt, quia in furto non manifesto & seruo corrupto ab ipso principio pęna est dupli: in l. Aquilia & legatis pijs non solutis duplum venit ira demū, si debitor negauerit, & sic venit ex accidenti. Item quod citationes debent fieri iussu magistratuū, & sic de commissione.]

c ¶ Consequitur. Cōdictione ex hac lege greca, vt subijcit, quę erat in alio Codice, non autem est in eo quem habemus. Et patitur actor hanc pœnam tripli, siue sine dolo, siue cum dolo in feruit & sic causatiue vel consecutiue dicitur.† Sed nonne etiam causam amittit, vt C. de plus peti. l. j. Sed certe ibi plus deliquit, quia in certatnine negocij cautionem de petitis exegit: vnde grauius punitur, vt arg. ff de offi. pręsi. diuus.

† Hęc gl. dicit contrariū eius qđ supra dixerat: & iō reprebat.

d ¶ Codice. quem non habemus.

e ¶ Ex lege condictitia. Lex quędam erat, quę cōdictitia vocabatur, & sub se mg quasdā constituitoneshabebat, vt hic, & infra eo. §. ptoxi. versi. item ex l. condictitia. Accur.

* ADDIT. Hotoma. docet legēdū condictitiam, in quarto casu. De condictitia mentio fit in l. si duo. §. Iulianus. ff. de iniu. l. si qs certū ff. si cer. pe.

SYL. ¶ Quadrupli. Casum nō expedit fi-

f ¶ Furti. Facit. supra de obli. quę ex delic. nascun. §. pęna. Accur.

g ¶ Quod metus. s. actio, quę ex contumacia fit in quadruplū, vt inf. eo. §. item actio. & vsque ad annū tm̄: post annum in simplum. vt ff. quod me. cā. si cum exceptione. §. j.

h ¶ Deq; ea pecunia. Scilicet actio ī factū de calūniatorib. annalis in quadruplū, & perpetua in simplū, vt ff. de calū. l. j. in prin & §. i. q̄ locum habet, si do alicui aliquid, vt calumniose† aliquem vexet dat̄ enim actio in factū ei, ob cuius malū data fuit, nō āt dāti. Item danti, qū dedit, vt sibi negocium

Actio in factū de calūniatoribus.

† In iudicio: sec' si ex iudicium. Fa. licet Ia. contra.

per

per calumniā nō fieret, vt hic, & ff. de calum. l. j. & l. & generaliter §. fi.

a ¶ Negocium Scilicet malum.

b ¶ Lege condictitia De qua dic, vt supra eo. §. tripli. in fi. §. diximus.

ni persona.

ADDITIO. Quid importet dictio, omnimodo, tradit per Bar. in l. si cum exceptione. §. quatenus. ff. quod met. cau. & i l. Grçce. §. illud. ff de fideiuss.

*ADDIT. Hotoma. ita emēdat. Itē ex lege condictitia (nēpe actio) ex nostra cōstitutione oritur.

c ¶ Constitutio. Quam nō hēmus.

d ¶ In quadruplū. Cuius quadrupli iure nouo triplū † fisco, simplū damnū passo datur, vt in Auth. vt liti. intr. in exor. lit. §. & hoc quoq;. colla. ix. & petitur per condictionē ex hac lege, quam nō habemus cum non sit cautum quo genere actionis agamus,

dat, calumniæ cā negocium[a] alicui facere, vel non faceret. Item ex lege condictitia[b] nostra constitutio[c] oriē, in quadruplum[d] cōdemnationem imponens ijs executoribus litiū, qui cōtra nr̄æ cōstōnis[e] normā[f] a reis[g] quicquā exegerint.

¶ Differunt inter se actiones, quę dātur ad duplum. Ang.

¶ Sed furti quidem nec manifesti actio, & serui corrupti, a ceteris, de q̄bus simul locuti sumus, eo differunt, quod hæ actiones omnimodo[h] dupli sunt, at illæ, id est damni iniurię ex lege Aquilia, & interdum depositi,[i] in inficiatione duplicantur:[k] in confitentē autem in simplum dantur. Sed illa,[l] quę de ijs competit, quæ relicta venerabilibus locis sunt, nō solum inficiatione[m] duplicatur, sed etiā si distulerit relicti solutionem † vsq; quo iussu magistratuū nostrorum conueniatur. in confitentem vero, & antequā iussu magistratuum cōueniatur, soluētem, simpli redditur.

¶ Differunt inter se actiones, quæ dantur ad quadruplum. Angel.

¶ Item actio de eo, quod metus causa

Ac ēt importat perpetuitatē actus, vt no. glos. j. & ibi Petr. de Anch. in cle. j. de vita & hone. cleri. Ang.]

i ¶ Depositi. Alias est in litera de dolo depositi. & tūc dic actionem de posito propter dolum: quoniam vtraq; non pōt habere locum simul, scilicet de dolo actio, & de positi, vt ff. de dolo. l. j. §. j. alias nō est, de dolo. & tunc plana est litera.

K ¶ Dupli cantur. Scilicet si legitimis probationibus nō iureiurando conuincantur, vt C. de l. Aquilia. l. contra. & ff. de ieiuran. l. eum qui.

† Immo totū applicatur passo. Angel. & la. licet Fab. cō. tra.

† alias quousque.

† Istam glos. sequūtur cōiter doct.

† vt ff. de condic. ex lege. l. j.

e ¶ Constitutionis. Prędictæ, quā nō habemus.

f ¶ Normā. i. formā. Certa. n. erat forma in constōne, quam non habemus.

g ¶ A reis. Id est conuentis.

h ¶ Sed furti. Omnimodo de actione furti constat, q̄ semp̄ est in duplū, vt hic, & sup. de oblig. quę ex delicto nascun. §. pœna autem. Item de actione serui corrupti, nisi in casu, vt quando marito in vxorem daē, & econtra, vt hic, & de ser. corru. l. doli verbū. §. hęc act. & l. fi. Vel dic omnimodo. i. siue neget, siue non: non autem in omni persona.

ADDITIO. Et sic probatio per iuramentum non cēsetur legitima. Adde aliam glossam in l. cum de indebito. in principio, in verbo, legitimis. ff. de proba. Iason.

l ¶ Sed illa. Scilicet actio ex testamento. Et construe, sed illa actio scilicet ex testamento, quę scilicet actio competit de ijs, quæ sunt relicta venerabilibus locis, duplicatur nō solum &c.

m ¶ Inficiatione. Bene dicit inficiatione

tione, quia si confitentur, nõ tenenẽ: uel si iusiurandum detulerit actori, quia exonerat eum probatione. ff. de iureiu. eum qui.

a ¶ Item actio. Simul. Caute ponit illud, simul, idest una cũ eis, de quibus alias dixit, ut supra eod. §. quadrupli.

b ¶ Restituat. Usque ad definitiuam sententiam: † quod intellige de secunda sententia. Nam in actione, Quod metus causa, duę feruntur sententiæ. Prima de restituenda re, alia de dando quadruplo, re compuiãda in eo, ut ff. quod metus cau. si cum exceptione. §. hęc autem.

† Dic, q nõ est necessaria nisi una sententia, quãuis duę possint fieri. Ang.

factum sit, a cæteris, de quibus simul[a] locuti sumus, eo differt quod eius natura tacite continetur, ut qui iudicis iussu ipsam rem actori restituat,[b] absoluatur: [c] quod in cæteris[d] casibus non est ita, sed oĩmodo quisq; ĩ quadruplum condẽnaẽ: quod ẽ & in furti manifesti actione.

¶ Quinta diuisio actionum. Oẽs actiones exceptis ijs, quæ hic in textu & gl. numerantur, sunt stricti iuris. Are.

¶ Actionum[e] autẽ quædam bonæ fidei sunt, quædam stricti † iuris. Bonæ

SYL. ¶ Adde quod potest fieri condemnatio in una tantum sententia hoc modo: Condemno te ad restituendam rem per meum habitam, & si infra certum tempus non restitueris, condemno te ad quadruplum, secundum Bartol. in d. § hęc autem.]

¶ Sed nunquid utraq; est definitiua? Dic q sic, quia utraq; definit controuersiam, ut ff. de re iu. l. j. Alij esse dĩt admonitionem quandam primam sententiã, ut in auth. de hęre. & falc. §. si quis autem non, coll. j. & ex eo q per primam sententiam admonetur, & tandiu expectatur qui metum intulit, ideo dicitur hęc actio arbitraria, ut infra eodem. § pręterea.

SYL. ¶ Adde quod dicitur definitiua, q a definit negocium, sed alio respectu potest potius dici executio primę sententię, quam noua sententia definitiua, secundum Bartol. in l. Titia. colum. ij ff. de accu.

c ¶ Absoluatur. Scilicet a pręstatione quadrupli.

d ¶ In cęteris casibus. Qui numerantur supra eodem. §. quadrupli.

Accursius.

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit regulã generalem. Secundo in specie ponit q̃ sunt actiones bo. fi. Tertio, quod licet olim esset dubitatio, tamen hodie clarũ est, quod petitio hæreditatis est bon. fi. Secũda ibi (Bonę fidei.) Tertia ibi (Quamuis.) Aret.

SYL. ¶ Actionũ autem quædam sunt bonę fidei. Casum non expedit figurare nisi literaliter, quia Imperator stat tãtum in declarãdo q̃ sint actiones bonæ fidei: & dũ posset dubitari quare Imp appellauerit stricti iuris, & non malæ fidei, diuidẽdo ab oppositis, q aliæ sint bonæ fidei, alię malę fidei, uel quędã largioris iuris, quędam stricti, potestis ex cõmuni aliorum sententia respondere, qđ hic liber directus est iuuenib', in quo Imperat. non cõsiderat naturam uerborum, sed effectum tantum. Et dum similiter dubitari posset, quare hę magis sint bonę fidei, quam alię, non potestis aliter rectius respondere quam quia ita l. latori placuit, ut declarat hic Iason. No. ergo ex hoc tex. primo, quod actiões hic enumeratæ sunt bonæ fidei: & actiones, quę non continentur in hoc tex. & in eo non enumerantur, nõ sunt bonę fidei: & quod valet hoc argumentũ, actio non enumeratur in §. nostro, ergo nõ est bonę fidei: quod intellige non solum in actionibus directis, sed etiam in contrarij.: quia ipsę etiam sunt bonæ fidei, Item nota sigillatim singulas actiones hic enumeratas esse bonæ fidei. Item quod hodie petitio hęreditatis, sublata antiqua dubitatione, est bonæ fidei.]

* † Utrũ hẽat locum iste tex. secũdum ius can. vide Iaso. in l. eum postea quã in ij. no. C. đ pac. & in l. & si post ĩ ult col. ff. si quis caut.

e ¶ Actionẽ. hęc est quinta diuisio actio-

actionum. Sed quare actionũ dicit, & non contractuũ? Rñ. quia generalius & plenius loquitur dicendo, actionũ quam contractuum.

*

a ¶ Bonæ fidei sũt hę. † Scillcet xvij. actiones: q̃ numerantur in hoc. §. & sequẽ. bonę fidei sunt, alię aũt oẽs sunt stricti iuris. Nã quãcũ que hic nõ inueniam, stricti iuris eã indicabo: † quia posito vno de cõtrarijs, & oĩa alia intelligẽda sunt, ut supra de ijs qui sui vel alie. iur. sunt. in princ. uersi. uideamus.

¶ Adde hoc falsum in actionib. contrarijs, quãuis possit dici satis cõprehendi, cũ non specificat magis de directis quam de contrarijs. * Et sciendum est, quod q̃cunq; actiones ex cõtractu principis oriuntur, bonę fidei sunt, licet alias stricti iuris sint. Deci. in c. j. in ij. lec. de constit. & in cap. j. colum. j. de prob.]

¶ Sed quare magis hę dicuntur bonę fidei quam alię? nunquid ideo quia possit esse mala fides in alijs? Respon. nõ, quia in omni contractu debet bona fides interuenire, vt C. de actio. & obligatio. l. bonam fidem. imo si interueniat dolus in contractu bonę fidei, qui det causam contractui, nõ valet ipso iure, vt ff. de do. l. & eleganter. in princip. Sed in contractu stricti iuris purgatur per actionem vel per exceptionem doli, vt C. de inutil. stipul. dolo. Si vero incidit in contractum bonę fidei. purgatur per actionem ex eo contractu, vt ff. de action. empti. & uendi. l. Iulianus. §. si venditor. Sed in stricti iuris de dolo agitur uel excipitur, vt dictum est, vt ff de dolo. & eleganter. §. nõ solum. & ff. de verb. obl. l. si quis cum aliter. †

¶ Hęc opi. cõis est, quamuis contrarium tenuerint vltramontani.]

¶ Cum ergo dolus ubique puniatur uel mala fides, ad quid bonę fidei istę dicuntur? Respon. alię stricti iuris dicunt, quia nõ venit ĩ eis nisi quod stricte exigit natura actionis. Vnde nõ ueniunt vsurę ex mora in contractibus stricti iuris, vt ff. de nego. gest. l. quia tantundem. & C. de vsu. l. iij. & de cõdi. indeb. l. j. sed in cõtractibus bonæ fidei sic, vt ff. de ac. empti. Iulianus. §. ex uendito. & ff. de usu. mora. §. in bonę fidei.

fidei a sunt hæ: ex empto, uendito, locato, conducto, negociorum gestorum,

¶ Adde, q̃d hæc gl. non respõdet ad propositum, dubitat. n. quare hæ actiões hic enumeratę dicãtur magis bonę fidei, quam aliæ, & non cur aliæ dicantur stricti iuris, secundum Ias. hic.]

¶ Item in actionibus stricti iuris fructus non veniunt ex mora, si petam quod non fuit meum, nisi a tempore litis contestatæ: tunc enim incipiunt venire fructus ex mora. Sed si petam quod aliquando fuit meum, veniunt fructus ex mora: secus in bonæ fidei iudicijs, vt ff. de vsu. videamus § si actionem.

¶ Adde quod Alexand. in l. si marito § fi. ff. solut. matrim. dicit, quod ista glo. communiter dmnatur, quia iure non probatur.]

¶ Item non venit interesse, si rẽ dari est in obligatione: secus si rẽ tradi, vel factum, vt ff de verb. obl. vbi aũt. §. fi. & l. si fundum. & ff. de re iud. l. si quis ab alio. §. fi. quæ ueniunt in bonę fidei iudicijs, vt ff. de action. emp. l. j. in princip.

¶ Adde quod hæc glo. communiter reprobatur, vt per Ias. hic.)

¶ Ista ergo omnia, quę vicem obtinẽt accessionũ, nõ ueniunt in contractibus stricti iur. nisi vt dictũ est. Nec obst. q̃ veniũt ista in arbitrarijs, quæ sunt stricti iuris, quia iudicis officio ueniunt, non iure actionis, ut infra e. §. pręterea. & §. sed istæ. in fi. Sed ĩ bonæ fidei iure actionis † veniunt pręter vsurã q̃ uenit ex mora officio iudicis, vt C. depositi. l. iiij. & ff. de neg. ges. l. quia tantunde. Item in bonæ fidei ueniunt ea, de quibus nec actũ nec cogitatum est: ut ruta, casa, & similia, vt ff. de ac. emp. fundi. §. si ruta. & C. de actio. emp. & vend per to. Item ex hoc §. nota quandam differentiã circa cõpensationem, quã dic vt infra eod. §. in bonę fi. Patet ergo, q̃ exuberãrius &

† Similis gl. in c. cũ uenerabilis. in uer. bo. fi. de excepit.

† Glossa procedit in directis actionibus. nõ in cõtrarijs bo. fi. secundum Io. Fab. & Ang. hic. SYL.

† Sed si contractus sit duplex. puta qa in cõtractu bo. fi. intercessit stipulatio, tunc dolus dãs cãm contractui annullat ipso iur, vt per Bal in d. l. dolo. SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

Actionũ arbitrariarum, notitia.

† Et est effectus qa tunc si iudex omittat in sñia cõdẽnare nihilomin' possent peti iur actiõis: secus si neniret

& pinguius iudex officium suū ad ea, quę bonę fidei sunt, extendit, quam in contractibus stricti iuris: & facit su pra de oblig. quae ex consensu. in fi. & ideo dicuntur bonę fidei, & aliae stricti iuris.

officio iud. ut ē gl. in l. ñ solū in uerbo cauere.

¶ Adde Ias. in l. j. col. ij. C. de iudic. ubi late disputat de veritate huius gl. quę communiter dānatur, secundum Alex. in l. si marito. §. si. ff. sol. matrim.]

SYL. ff. de rei vend.

mandati, depositi, [a] pro socio, [b] tutelae, [c] cōmodati, pignoratitia, [d] familię [e] erciscundae, cōi diuidūdo, [f] prescriptis† uerbis quam contraria, quę datur creditori, ut ff. de pigno. actio. tutor. §. contrarium.

Additio ¶ Unde de talib[us] dātur tales versus, Empti, cōducti, mandati, depositiq;, Pignora, ercifcundę, communi, pro socioq;, Dotis, & hęredis, tutelę, commoda, gestor, Prescriptis verbis si mutat, siue licetur. Ista bonae fidei sunt, stricti cętera iuris.

* ADDIT. Vide gl. fere similem in c cum uenerabilis. extra de excep.

a ¶ Depositi. Hanc actionem dicunt quidā esse stricti iuris in quatuor casibus, qui numerantur. ff. depo. l. prima §. primo. Sed Ioan. contra. Et datur in duplum cōtra eum, qui depositum suscepit, de eo quod dolo fecit: sed in hęredē defuncti ex dolo defuncti, datur in simplum, ut in d. §. primo, alias semper tenetur in simplum qui depositum suscepit. Et est ratio, quare plus puniatur in prędictis quatuor casibus, qui numerātur. ff. depo. quia grauius est fidem fallere ei, qui ex necessitate deponit, quam qui ex volūtate, ut dicta lege prima. §. merito. Sed nunquid in his casibus est bonae fidei? Dicunt quidam quod non, arg. ff. de preca. l. prima. Nos contra: & dicimus quod sit bonę fidei: nam cum lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

SYL. ¶ Hęc glos. communiter approbatur per doc. hic.)

b ¶ Pro socio. Quę est utriq. directa ab utraque parte, ut infra de poe. te. lit. §. ex quibusdam.

c ¶ Tutelę. Sed cum istę tam contrarię quam directae inueniant, nūquid omnes sunt bonę fid? Respond. sic in dubio, cum fauor sit extendendus, ut ff. de lib. & posth. l. cum quidam.

¶ Adde q[uod] gl. cōis est: sed alia melior ratio allegari potest: eo quia in iudicijs seruanda est ęqualitas. l. si cū dies. §. pe. ff. de arbit.] SYL.

d ¶ Pignoratitia. Tā directa, quę debitori datur soluto debito, ut supra quib. mo. re contrahi. ob li. §. finali.

Actio pignoratitia ū du plex. *

†Prescriptis verbis actio un de dicta

ADDITIO. Quę pignoratitia daf debitori cōtra creditorem ad repetēdum pignus traditū: & nascitur tempore solutiōis vel satisfactionis credi ti quomodocunque de uoluntate ipsius creditoris factae, ut l. si rem. §. omnis, & ibi. glo. Bartol & doc. ff. de pigno. actio. licet nasc aliut ex cōtractu dudum facto & inito, ut supra quibus mod. re contrahi. oblig. §. fina. secundum Ang.

explicat elegāter Alc. li. iiij. Dispun. c. xxiij.

e ¶ Familię erciscundę. Quę inter cohaeredes datur, ut ff. famil. ercisc. l. ij & supra de oblig. quę ex quasi contractu. §. idem iuris.

f ¶ Communi diuidundo. Quę daf inter eos, qui habent rem communē cū societate uel sine, ut diuidaf, ut s. de oblig. q̄ ex quasi contractu. §. ite si inter aliquos. & no. supra eo. quę dam. Sed quid de actione finiū regundorū? Rñ. quidā idem, pp similitudinē quā habet cum his duab[us], ut supra eo. §. q̄ dā actiones. Sed contradico, † cū hic de ea nō inueniā, & potest esse ratio, quare secus sit in ista quā in alijs duabus, qa in ista id, quod pure est meū, potest alteri adiudicari, ut ff. fi. regū. l. ij. in fi. sed in alijs duabus communis res, nō propria, adiudicatur, ut infra de offi. iudi. §. fi.

Actio cōi diu.

Actio fi. reg. est stricti iuris.

† Cum ista opinione cōiter trāseunt docto.

¶ Adde q[uod] melior est ratio, quia in fami. ercisc. & cōmuni diuidun. iudicio est quędam tacita societas, de qua dirimenda tractatur. unde sicut actio pro socio, cuius naturam hę actiones sequi uidentur, est bo. fidei, ita debēt esse illę duae participationes de natura eiusdem: quae ratio cessat in iudicio finium regundorum.) SYL.

De

Aesti-maię ri-cuius ē piculū.

a ¶ De ęstimato. Vt si tibi rē meam do, & aestimo tibi eā x. vt aut rem aut x. reddas, si uero plus vendas, tuū sit. & est tūc periculum accipientis indistincte, vt hic, & ff. de ęsti. ac. l. j. in fi. Si uero sic dixi. Rem aut ęstimationem reddas. tunc distinguatur quis rogauerit, vtrum ego te de vendendo, aut tu me de tradendo, ut sit periculum rogantis, vt ff. de pręscrip. ver. si gratuitam. §. j.

* †Ad intellectū vide For. in l. iurisg. § quis ptin. co. xiij ff. d pac. †alias si ue inter.

bis, quae de [a] ęstimato proponitur, & [b] ea quae ex [c] permutatione† competit, & hereditatis petitio. [d] Quamuis. n. vsq; adhuc [e] incertum erat, †inter bonę fidei iudicia connumeranda hæreditatis petitio †esset, an non, nostra tamen constitutio [f] apte eam esse bonę fidei disposuit.

¶ Actio rei uxoriæ, quæ olim pro dote

Actio qñ nascit ex pmutatione.

b ¶ Et ea. scilicet actio praescriptis verbis.

c ¶ Ex permutatione. †Quę nascit re demū ab altera parte secuta. & tūc nō ex traditione rei, sed ex pacto dudū apposito, scilicet nascitur. vt C. de rer. p. l. ex placito. Sed cum illis duobus casibus sit bonae fidei, quęro vbi stricti iuris erit? Respon. vbi datur ex pacto incōtinenti apposito, quod eue nit, vt ff de pac. l. iurisgentium. §. sed cum nulla. & § quinimo. Et est ratio, quia nō inuenio, quod sit bonae fidei, nisi in duobus casibus. Item in cōtractibus tribus innominatis, do vt facias, facio ut facias, & I tertio, de quo diximus, do vt des, quod est permutatio. In primis enim duob. praescriptis verbis actio est stricti iuris, sed in tertio est bonę fidei, vt hic dicitur. In quarto cōtractu innominato scilicet facio ut des, de dolo agitur, non pręscriptis verbis, †vt ff. de pręscrip. ver. naturalis. §. q si faciam vt des. Item in omni contractu, vbi est incertū de nomine actionis, habet locū hæc actio, & est stricti iuris, ut ff. de praesc. uer. l ij. iij. & iiij. Sed quid de actione in factum, nunquid est bonae fidei? Respon. quatuor sunt genera actiōis hu ius in factum. Vnum, ut detur ex omni edicto vel interdicto pretoris, vbi non dedit pretor certum actionis nomen, vt infra de interdic. §. fi. & ff. nau. cau. stabul. & ita (alias incip. idē ait) §. ex hoc ędicto. Secundo, vbi datur in subsidium legis Aquilię, vt supra de lege Aquil. §. fi. Tertio, vt deē vbicunq; praescriptis verbis actio datur, & tunc eadē est, quod actio pręscriptis verbis, vt ff. de praescriptis verb. l. j. in fi. Item quartum dicitur in factum, quę est ex varijs figuris causarum, vt C. de sacrosan. eccl. l. sancimus. quod quartum genus non potest sub regula cōprehendi, sicut nec mora. vt ff. de usur. mora. in princip. Nunquid ergo est stricti iuris semper? Respon. sic, cum nō inueniam, q bonę fidei sit. Sed quidam dicūt, q in tertio casu, ubi loco praescrip. verbis daē, q competeret ex permutatione, uel ęstimatiōe, sit bonę fidei, quod est falsū, quia in omni cōtractu, ubi certum debetur, habet locum certi cōdictio. ff. si cert. peta. certi cōdictio & tamē nemo dicit aliquam cōdictionem eē bonae fidei. Item quid de actiōe pręscriptis verbis, quę pro precario datur? Dicunt quidam, quod bonę fidei est, vt ff. de precar. l. ij. §. hoc interdictū. Sed contradico, †quia nō inuenitur, quod sit bonę fidei, vt ff. de precar. l. ij. §. hoc interdictum.

* † Ad hanc gl. vide For. vbi *s. col. xij. qui eam tm probat.

†Quod verum vbi ex facto meo nihil tibi adest, alias secus, vt pla. hic ponentē ēi qualiter ex pmutatio ne plures & diuerse & ad diuersa tendentes cōpetāt actiōes.

† alias sit siue non.

†Istam cōiter approbāt doc. hic.

SYL.

¶ Plurima fuissent examinanda circa hanc glos. sed superant uires additionis, ideo iuuenes stent cum dictis per glo.

ADDIT. Nisi tale pactum sit ęstimatio uel pmutatio, ut quia ab vtraque parte sit species certa pręstanda, quia tunc talis actio pręscriptis uerbis est bonę fidei. Ias.

d ¶ Hęreditatis petitio. Quę daē contra possidentem pro hęrede vel pro possessore, vt ff. de pet. hę r. l. regulariter. & l seq. & l. qui interrogatus.

e ¶ Vsque adhuc. Idest vsq; ad tēpora huius legis, vel nostrę constōnis, de qua statim memoriam facit.

f ¶ Constitutio. v t C. de petit. hęred. l. fi.

lege fina. in fine.

SYL. ¶ Fuerat. Caius. Ita potest figurari. Quęrebatur, an actio ex stipulatu pro dote esset bonę fidei vel stricti iuris. & videbatur quod esse deberet stricti iuris, quia actio ex stipulatu est stricti iuris, nec enumeratur in §. pręced. contrarium decidit per Imp. & in tex. assignat rationem decisionis in illis verbis, Actio quę pro ea introducta est, quæ nihil aliud infert nisi, quod ex quo hęc actio subrogata fuit per Imper. in locum actionis rei vxorię quę erat bonæ fidei, merito ista actio ex stipulatu, quę alias est stricti iuris, debuit fieri bonę fidei ratione subrogationis: cuius natura est facere, quod in subrogatum trãseat omnes qualitates primordiales eius, in cuius locum subrogatur. Nota igitur, quod olim dabantur ad dotes exigendas duę actiones, altera, quæ dicebatur rei vxoriæ, altera ex stipulatu, quando stipulatio intercedebat. Itẽ quod actio ex stipulatu, propterea quia subrogatur in locum actionis rei vxorię, effecta est quo ad dotem exigẽdam bonę fidei. Item quod actio dotis habet priuilegium tacitę hypothecę, quia bona mariti sunt tacite obligata pro restitutione dotis: quod etiam intelligas esse & econuerso vt etiam maritus habeat tacitam hypothecam in bonis vxoris pro consecutione dotis. l. prima. §. primo C. de rei vxor. actio. Item quod mulier habet non solum priuilegium tacitæ hypothecę, sed prelationis, vt scilicet pręferatur cunctis creditoribus antiquioribus mariti. Item quod priuilegium tacitę hypothecæ est indultum actioni, non mulieri.]

competebat, est hodie trãsfusa in actionem ex stipulatu cũ omni suo iure: quæ actio est priuilegiata respectu hypothecæ & prioritatis seu prælationis. h. d. Aret.

¶ Fuerat antea & rei vxoriæ [a] actio vna ex bonæ fidei iudiciis: sed cũ pleniorẽ esse ex stipulatu [b] actionem inueniẽtes, omne ius, quod res vxoria † ante habebat, cũ multis diuisionibus in actionẽ ex stipulatu, quę de dotibus exigendis proponitur † trãstulimus: [c] merito rei uxoriæ

ex stipulatu siue marito (j) vt ei dos detur: siue vxori vel patri ei[*], vire- stituatur.

Actio ex stipulatu pro dote cõpetit marito & vxori.

† alias SYL.

¶ Aduerte, ne te decipiat hęc gl. dum vult, quod hęc tacita actio ex stipulatu. subaudita ab Imp. competat et

† Transtulerimus.

a ¶ Rei vxorię actio. Nomen erat actionis. Vel dic, quod factum denotat, id est rem ipsam, uel quia pro re vxoris competebat soluto matrimonio.

b ¶ Ex stipulatu. Quę similiter pro dote datur.

c ¶ Transtulimus. Vt C. de rei vxo. actio. l. j. in prin. & competit hęc actio patri, quia si intelligas de illa actione ex stipulatu, quæ est communis patri & filię, gl. bene procedit: sed si intelligas de actione ex stipulatu, quę cõpeteret patri particulariter glos. esset falsa, quia quamuis omnes alij etiã extranei habeant hanc actionẽ subauditam, tamen pater non habet specialiter hanc actionẽ, nisi sibi eã specialiter stipulando quæsiuerit: tex. est in l. auia. & ibi glo. no. C. de iure dot. & ratio vera est, quia cum patri prouiderit lex de actione ex stipulatu præsumpta communi patri & filię, nõ ex pediebat vlterius eidẽ prouidere. quod non est in matre, auia, vel extraneo, quod no.]

¶ Et siue vtiliter fuerit interposita stipulatio, siue non, tamen semper creditur tacite & vtiliter interuenire, vt C. de rei vxo. act. §. j.

¶ Declara tu, quod si stipulatio interuenit vere, tunc etiam vere agitur ex stipulatu, si dubitatur an interuenerit, tunc datur pręsumpta actio ex stipulatu, intelligas pręsumpta pręsumptione iuris & de iure, si vero certum sit eã nõ interuenisse, actio ex stipulatu ficta datur. quia a. l. fingit interuenisse.] SYL.

¶ Nam & alias intelligitur stipulatio tacita, vbi non est, vt ff. de adopt. his verbis. & si cui plus quã per l. Falc. l. nisi. § item sciendum.

SYL. ¶ Alios casus, in quibus fingitur a iure stipulatio, ponit glo. in versi. subsecuta in d. l. unica in prin. Bar. in l. prima in princ. in j. opposi. ff. de verbor. obligatio.]

ADDIT.

( ) Nota ꝙ non tñ vxori ad repetẽdam dotem p̃sumitur stipulatio, vt hic, sed etiã ex parte viri ad consequẽdam dotem: & ex vtraque parte inest tacite hypotheca, vt est tex in l j. §. j C de rei vx. actio ibi, stipulationem & hypothecam &c. Ang.

actiõe sublata, ex stipulatu actio, q̃ p ea introducta est, naturã bonę fidei iudicij tãtũ in exactione dotis meruit, [a] ut bonæ fidei sit. Sed & taci-

a ¶ Meruit, s. actio ex stipulatu, vt hic, & C. de rei vxo. act. § sed & si nõ ignoram⁹. alias enim stricti iuris est, cum non inueniatur ꝙ sit bonę fidei, vt supra eo. §. actionum.

SYL. * ¶ vide Bartolum in lege, de diuisione. versicu. ad secundum. ff. solu. matrimon. vbi inquit, quod actio ex stipulatu de dote competens viro & vxori est bonæ fidei, competens autẽ extraneo stricti iuris, de quo & Ruyn. in rubr. eiusdem tit.]

b ¶ Tacitam. s. actionem hypothecariam.

c ¶ Ei. Id est actioni ex stipulatu, vel mulieri.

ADDITIO. Quod verum intellige quantum ad priuilegium tacitę hypothecę, secus quo ad priuilegium prælationis, quia competit mulieri, & est effectus, quia tunc est p̃sonale, & non transit ad alium nisi ad filium, vt hic in glo. fin. secus in primo casu, vt hic per doctor.

d ¶ Hypothecam. s. ex vtraque parte, siue ex parte mulieris ad repetẽdam dotem, siue ex parte viri ad petẽdam eam. Semper. n. sunt ibi tacitę hypothecę. vt C de rei vxo. act. §. j.

e ¶ Creditoribus. Sed nũquid omnibus indistincte? Respond. secundum M. sic, siue primi habeãt pignus exp̃ssum, siue nõ. Sed hęc opinio nõ valet, q̃a. l. distinguit, vt C. de iure do. l. vbi. Item fiscus & mulier pari passu ambulant, vt C. de priu. fis. lege, quãuis. & fiscus non pręfertur habentibus expressam, vt ff. qui potio. in pign. hab. si pignus. ergo nec mulier. Secũda est opinio. vt distinguatur inter pignus, scilicet traditum, & hypothecã, scilicet nõ traditam, vt primo casu nõ pręferatur mulier, secundo sic, vt argumen. ff. quibus cau. tae. pignus contra. l. penult. Sed & hãc reprobo per id, quod est supra eod. §. inter pignus. Tertia est opin. secundum B. & Ioan. & Azo. vt habentibus tacitam hypothecam pręferatur, non autem habentibus expressam: lex enim suum priuilegium, quod dederat primis, eis adimere præsumitur propter mulierem, non autem id priuilegiũ, quod quis sibi adinuenisset, & hoc eaute probatur per verba. l. C. qui potior. in pigno. habe. lege si. ibi, licet anterioris temporis priuilegio sint vallati &c.

tã [b] ei [c] dedimus hypothecam. [e] Præferri autẽ alijs creditoribus [e] in hypothecis tunc censuimus, cũ ipsa [f] mulier de dote sua experiatur: cuius

Dotẽ petẽs mulier an p̃ferat oĩbus creditorib.

¶ Hæc vlti. opinio communis est, vt dicunt doctor. hic, & in l ege, assiduis. C. qui potio. in pigno. habea. & Bald. Nouel. in tract. dotium, in princip. x. par. vbi dicit, quod hęc tertia opin. est communis quamuis alię etiam sustineri possint.]

SYL. Mulieris hr̃s in petitione dotis non potiẽ priuilegio mulieris.

f ¶ Cum ipsa. Vis facienda est in eo quod dicit, ipsa. nam alius non admittitur ad tale priuilegiũ agens pro dote etiam hæres mulieris. vt C. de priuileg. do. l. prima nisi sit de suis hæredibus, id est de filijs & alijs descendẽtib. mulieris, vt C. qui potio. in pign. habea. l. sn. in fi. Sed nunquid procuratori mulieris datur hoc priuilegiũ? Respond, sic, vt ff. soluto matrimonio. alia, & ff. de procurat. l. minor. §. quoniam. † Item quod hic dicit de dote sua, ideo dicit, quia aliud est in donatione propter nuptias: nam in ea non habet hoc priuilegium, vt C. qui potio. in pigno. habea. l. fina. in fine. Sed quando

†Hoc ẽ verũ in p̃curatore simplici: si vero sit procurator in rẽ suã, distingue vt per Ias. hic.

quando mulier potest experiri de dote? Respond. solu. matrim. non prius, nisi maritus ad inopiã vergat, vt C. de iure dot l. vbi. & ff. solu. matrimo. l. si constãte. in principio. & hoc sive ipsa dederit dotem, siue alius extraneus, qui tamen nõ fuit pactus de ea sibi reddenda: † quo casu sibi, non mulieri daretur, vt C. de rei vxo act.

solius [a] prouidentia hoc induximus.[b]

¶ Hodie cõpensatio opposita ab homine perimit omnes actiones vsq; ad cõcurrẽtes quantitates ipso iure: siue sit actio bonę fidei, siue stricti iuris: excepta actione depositi, quę p cõpensationem nõ tollitur. Ang Are.

¶ In bonę fidei iudicijs libera potestas permitti videtur.

† Scilicet pla. tionis: habettñ priuilegiũ taci tæ hypothecę, vt per Ias. hic in ij. no.

§. accedit. Si autem pater mulieris dederit dotem, patri actio & filiæ simul dabitur, immo aliquantulũ hẽt plus pater qui agit, & filia semp creditur consentire, nisi habeat iustã causam contradicendi, & contradicat, vt ff. so luto matrimo. l. ij §. fina. & l. non solum. & hanc dotem integram debet seruare pater pro filio.

¶. Intellige in dote data, non in simpliciter promissa, secundũ Ange. hic, de quo vi gl. in authen. sed quamuis. in glo j. versicu. diminuere. C. de rei vxo. actio.]

SYL. ¶ Nisi clade, id est tempestate vel vi suum fuerit patrimonium diminutũ, vt in Authen. de equal. do. § quia vero. versi hoc autem sancimus coll. vij. Sed nunquid patri hoc priuilegiũ dabitur? Videtur quod non, qa sua actione agit, vt ff. solu. matr. l. ij. §. voluntatem Ecõtra q' sic, videtur, quia p hoc filio prouidetur, cum pater hanc reseruare cogatur, filię, vt dictum est, & hoc verũ puto, † vt hic dicitur, cuius prouidentia &c.

†Hoc verũ intellige, qñ filia esset viua tpe, quo pr agit, alias secus, vt hic per doc.

a ¶. Solius. s. mulieris.

b ¶ Hoc induximus. Scilicet vt alijs preferatur.

¶ In bone. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo ponit, qualiter compensatio fit in bonę fi. iud. Secundo, qualit olim & hodie fit in stricti iuris. Tertio facit quandam exceptionem. Secunda ibi. (Sed in stricti iuris.) Tertia ibi, (Excepta.)

SYL. ¶ In bonę fidei iudicijs &c. Casus.

Non esset figurandus, quia Imper. ponit vnam ex differentijs, quę sunt inter actiones bonæ fidei & stricti iuris, & dicit, quod in actionibus bonæ fidei iudex hẽt liberam potestatẽ ex æquo & bono arbitrandi quod sibi videtur restituẽdum aut dandum per reum actori, etiam facta compensatione ipso iure: quod non erat in actionibus stricti iuris: in quibus non habebat locum compensatio nisi opposita prius per reum exceptione doli, quamuis ipse noua constitutione quo ad hoc exequauerit actiones stricti iuris & bonæ fidei, vt scilicet in vtrisque ipso iure fiat compensatio in quantitatibus liquidis, excepta actione depositi, in qua compensatio non habet locum. Ratio enim primæ dispositionis erat natura actionis bonę fidei, quæ non patitur nisi æquum & bonum, & quod fiat ab actore exactio, vt postea fiat solutio. Ratio vero correctionis Iustiniani fuit similiter ęquum & bonum, quia omnino fiebat compensatio in actionibus stricti iuris, sed opposita exceptione doli: vt ergo circuitus euitaret, placuit Imperat. ex ęquo & bono statuere, vt in quantitatibus liquidis fieret ipso iure compensatio, quasi breui manu facta esset ab actore solutio reo pecunię compensandæ, & a reo actori. Ratio autem, quare in actione depositi non admiserit compensationẽ Imperator, declaratur per glossam, vbi videbimus. Nota ergo primo differentiam antiquam, quæ erat inter actiones bonæ fidei & stricti iuris. Item quod hodie est correcta hęc differentia. Item quod illa verba, iure aperto, important id est vbi sumus in quantitatibus liquidis. Item quod in quibuscunq; actionibus etiam in officio iudicis, immo in persecutione fideicommissi, datur cõpensatio, Itẽ

ꝙ in actione depositi non datur. Item ꝙ illa verba, libera potestas, restringũtur ad ea, quæ ex bono & ęquo procedunt. Item ꝙ illud verbum, iudicijs, importat. i. actionibus.]

* a ¶ Restitui. Large accipe. siue ꝑdando, siue pro restituẽdo, vt ff. de verb. sign. l. verbum reddẽdi. & hoc intelligas siue in vsuris ex mora, vt ff. de vsu. mora. §. in bonæ fidei. siue in interesse agentis, vt s. deobligat. ex consensu. in fine.

† Vide Bud. in Annot. ad Pan. in l. j. de iustit. & iu.

tur iudicie ex bono† & æquo æstimandi quã tum actori restitui [a] debeat. In quo [b] & illud continetur, vt si quid inuicem præstare [c] actorẽ oportẽat, eo compensato, [d] in reliquum is, cũ quo actum est, debeat cõdemnari.

¶ Sed & in strictis iuris iudicijs ex rescripto diui Marci, opposita doli mali [c] exceptione, cõpensatio inducebat. Sed nr̃a cõnstõ[f] †easdem cõpensationes, quæ iure apto ß nituntur; latius introduxit, vt actiones [h] ipso iure [i] mi-

b ¶ In quo. s. officio iudicis.
c ¶ Præstare. s. reo.
d ¶ Eo compensato. s. opposita exceptione compensationis tanium.
e ¶ Doli mali exceptione, quę exceptio ideo dabatur, quia dolo facit qui petit quod restituturus est, vt ff. de excep. do l. dolo.

SYL. ¶ Adde ꝙ ratio compensationis est, quia melius est non soluere, quàm solutum repetere, quam ponit tex. in l. iij. ff. de compensa.]

¶ Et ita nota, ꝙ quantum ad effectũ nulla est differentia, sed quantum ad verba† vel rigorem iuris.

†Ista gl. male loquitur secũdũ Ia. eũ leges nõ verbis, sed reb. imponant.

f ¶ Cõstitutio. vt C. de compen. l. fi.
g ¶ Iure apto. i. vbi quãtitas hinc inde debet. Nã speciei ad speciẽ, vel speciei ad quantitatẽ, vel quantitatis ad quantitatẽ, si est quantitas vt spẽs, non fit cõpẽsatio, quia nõ patet iure apto, vt ff. de pig. act. si cõuenerit. j. rñ. & ff. de condi indeb. si non sorte. §. si centũ. & de impen. in re. do. fac. l. quod dr̃. & l. fi. & ff. de pec. l. si creditor. §. j.

l. ij. C. cõ muniad.

SYL. ¶ Quia materia est satis lata & necessarium est eam videre apud doct. hic, ideo has regulas generales tene: limitationes vero & extensiones vide per doct. hic.] Sed nonne statim hic subijcit, ꝙ actioni in rem potest obijci com

lega. Compẽsatio in quibus rebus fit.

pensatio? ergo videtur fieri de specie ad quantitatẽ. Sed dic ꝙ fit in rei venditione, qñ re non restituta iuratur in litem, vel in verã ęstimationem, vt ff. de rei ven. qui restituere.

¶ Cum hac gl. transeũnt doct. hic, sed vi. gl. clarius respondentẽ in l. fi. in gl.) C. de compen.] SYL.

¶ Item quid si hinc inde † debitum est in genere: vt debeo tibi hominẽ, & tu mihi hominem? Respon. fit compensatio, vt ff. si pars hær. pe. l. j. §. item si eum me. & ff. de hęre. insti. qui non militabat. j. respon. & ff. de leg ij. vnũ ex familia. §. sed si vno.

† alias eas.

¶ Hęc opi. cõis est, qñ genera hincinde debita sunt simpliciter, quia debẽtur paris ęstimationis.] SYL.

¶ Item quid si ab vna parte debitum est confessatum, ab altera negatum? Respon non patet aperto iure, vnde non fit compensatio, vt C. de compen sa. l. si §. pen.

ADDIT. Nisi tale debitum non cõfessatum posset de proximo liquidari. d. l fina. C. de compensat. quando autem oppositio compẽsationis requirat altiorem indaginem, & quantum tempus detur ad probã dum, vide hic per doct.

h ¶ Vt actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus, vt compensationes minuant actiones.

i ¶ Ipso iure. Adeo vt dixerint quidã non esse necesse voce hominis opponi conpensationẽ, vt hic. Sed certeim mo est necessarium vt opponat, quod probo tribus rationibus. Nam fideius sor cõuentus eligit, vt vel quod sibi, vel quod reo debetur, compẽset, quæ electio sibi non daretur, si ius compẽsatet, vt ff. de compens. si quid. (j) Item & reus conuentus eligit in quã causam compenset, si debeat ex pluribus causis,

Cõpẽsatio non fit ipso iure, sed dẽt opponi.

causis,ut ff.de compẽſ.l.quod Labeo. Itẽ lex dicit,eũ male agere, cui obijci pôt cõpẽſatio,ut ff.de cõpen.l.uerũ. ſed qui male agit habet actionẽ, ſed elidiť exceptione, ut ff. qñ di. uſus fr. leg.ce.l.j.in fi. Sed ſecundũ hanc op. qd adijcit in actione ſtricti iuris ad id,qđ erat olim? Rñ q̃a doli mali tm̃ objiciebatur exceptio: p quam nõ extinguebant actiones ipſo iure: ſed

nuant,[a] ſiue in rẽ, ſiue in perſonam, ſiue alias [b] quaſcunque excepta ſola depoſiti [c] actione, cui aliquid compenſationis noĩe opponi † ſane iniquum eſſe credimus:ne ſub prætextu compenſationis,

† alias ſatis impium.

nunc etiam compẽſationis exceptio opponiť, p quã ipſo iure hincinde actio extinguiť.vt hic,& j̃. eo. §. pe. & nihillominus doli,cum generalis ſit, ut ff.đ exc. do. l.ij. § & generaliter.

SYL. ¶ Gl. hęc communiter approbatur, ut per laſ.hic.)

A D D I T. (j)No.illũ caſum,& gl.ibi no.adducit plures alios caſus, in qb9 quis compenſat nõ tm̃ debitum ſibi, ſed debitum alteri dic ur ibi. Ang.

a ¶ Minuant ſ.compenſationes.

b ¶ Alias actiones.ut ſ.miſtas,q̃ ſunt iiij.vt ſupra eo §.qdã actiones. Item perſecutio fideicommiſſorum. Itẽ officium iudicis,& ſimilia.quę actiões ſunt largiſſime accepto vocabulo, ut ff de actio.& oblig.l. actionis verbo. Vnde & petitiones cautionum occaſione damni infecti compenſantur,vt ff de dam. infec.l.j.& l. qui bona. §. ſi quis quia Accur.

Cõpẽſatio in multis caſibus ceſſat. A D D I T. Hoc uerum intellige de debito officio iudicis, in quo nullũ obſtaculum eſt in medio, alias ſecus, ut per Bar.in l.fi.ff.de condi.indeb.

c ¶ Depoſiti. ꝙ tu intelligas, qñ pecunia nõ ſignata ẽ depoſita,quo caſu ẽt aliã ſimilẽ reddere p̃t, vt ff. depoſi. l.Lucius.& l. die ſpõſaliorũ.§.j.Si aũt eſſet depoſitio facta in ſpẽ, uel ĩ pecunia ut in ſpecie,qđ eſſe pôt, ut ff. de leg.j plane.j §.ſed hoc ita. tũc ẽt alia rõne nõ objiciet cõpenſatio, quia in

ſpecie nõ fit compenſatio.Item quod hic dicit in actione depoſiti, idẽ dicunt quidam in actione cõmodati,vt C.cõmo l.prętextu Sed certe immo eſt ibi ratio, q̃a in ſpecie fieret. Nam ſolę ſpecies commodantur,non quãtitates, niſi quantitas vt ſpecies commodetur, ut ff. commo. l. iij.§.fi. Item ceſſat alias cõpenſatio: vt qñ p uiolẽtiam mihi rẽ abſtuliſti, vt C. de cõp. l.fi.in fi.(j)Item & fiſco non opponiť in quibuſdam caſibus, quos dic ff. de iure fiſ.aufertur.§.qui cõpenſationẽ. & C.eo.l.compenſationes, & l. in ea. Item in curatore qui fraudauit publicam annonam, vt ff. de compenſatio. l.ob negocium.

Spẽs ſolæ commodantur.

depoſitarum rerum quis exactiõe defraudetur.[d]

¶ Actiones arbitrarię ideo dictæ ſunt, quia ex merę ĩ arbitrio iudicis ſunt: & ſunt tam reales, quam pſonales. Accur.

¶ Preterea quaſdã

SYL. ¶ Adde ꝙ in d.l.ob negociũ eſt glo. quę enumerat omnes caſus, in quib. compenſatio ceſſat.

A D D I. (j) Iſtud de uiolentia intelligas ut ibi no.gl.& doc.Ang.

d ¶ Defraudeť.ſed nõne hæc rõ ubique pôt habere locũ?Rñ.nõ ita : quia ſi te dõ denegať,eſt dolus, ut ff. mãd.ſi procuratorem.§.dolo.Item depoſitarius de dolo tm̃ alias tenetur, unde ſi hic magis grauetur, non eſt mirũ, vt arg.ff.de iureiu. eum qui. in princ.

Depoſitarius đ dolo tm̃ tenetur.

¶ Pręterea.¶ Diuidiť in tres partes. Primo,quare dicantur arbitrarię. Secundo,quę ſint iſtę arbitrarię.Tertio, quid iudex in his poſſit. Secunda ibi (Sed iſtę.) Tertia ibi(In his enim.) Ang Are.

Diuiſio.

SYL. ¶ Pretetea quaſdam. Caſus. Nõ eſt ſigurãdus niſi liter aliter. ſtat.n.tm̃ in declarando actiones arbitrarias: q̃ illæ ꝑprie ſunt, circa quas rõne contumacię rei conuẽti,qñ.ſ.non patet iudici uel ſnĩe, iudex aliquid arbitrať: uel rõne loci; puta ſi debitor conuentus ſolueť debebat Venetijs, & ſoluit Florentiæ:nam iudex arbitrať quanti

creditoris intersit solutũ non esse Verum etiã: vel rõne iuramẽti, qũ scilicet est locus iuramẽto in litẽ, & creditor iurat: nam iudex taxat & moderatur eius iuramentum: vel quando sumus in noxalibus, in quibus arbitriũ iudicis est, ĩ interrogando, an malit seruum dare, uel dãnũ reficere, & facta electione de dando seruum, si postea nõ det, oritur arbitrium in cogendo ad dandum: vel ratione pęnæ, puta in actione de dolo, & quod metus cã: nisi. n. id restituatur, quod meru solutũ est, arbitratur iudex circa pęnã quadrupli. No. igitur ex principio & fi. huius §. quod in actionibus arbitrarijs licet iudici ex bono & ęquo æstimare interesse. Item quod actiones arbitrariæ in rem sunt & in personam.)

actiones [a] arbitrarias, id est ex arbitrio [b] iudicis pendentes appellamus: in quibus, nisi arbitrio iudicis is, cũ quo agitur, actori satisfaciat veluti rẽ restituat, [c] uel exhibeat, [d] uel soluat, [e] uel ex noxali [f] cã seruũ dedat, [g] condẽnari [h] debeat.

propterea dices esse verum in actione in rem In personalibus autem & arbitrarijs, quę hic enumerantur, dices quod licet exhibitio vel restitutio sit in obligatione, pęna tamen, id est interesse, vel quanti in litem iuratũ est, non nisi per officium iudicis pręstatur, & ideo arbitrarię dicuntur.

¶ Doctores hic dicunt, quod ista gl. est valde notanda, quia melius declarat intellectum huius §. quam aliqua alia glo.) SYL.

* ADDITIO. Arbitrari autem in his actionibus iudex dicitur, qđ causa cognita rem totã nondum plane dirimit, sed quasi reo condemnationẽ proximam ostendens qualẽ existimationem capere de tota lite potuerit: non obscure significet: sed an bonę fidei actio. & quę arbitrarię dici possint, uide hic per Hotom.

Actiones arbitrarię sunt stricti iuris.

a ¶ Actiones arbitrarias. Sed nũqd sunt bonę fidei, vel stricti iuris? Respond. quidam, quod bonę fidei sunt, quia in iudicis arbitrio sunt, vt infra proximo §. in fi. & s̃. eodẽ. §. In bonę fidei iudicijs. Sed hęc nõ ualet: quia officiũ iudicis, quod in bonę fidei iudicijs venit, est iure actionis, sed hoc, quod est in arbitrio, verum est, & in iudice tantũ est, vt ff. de eo quod certo loco. l. in bonæ fidei. Alij dicunt, ꝙ nec sunt bonę fidei, nec stricti iuris: immo est tertia species ad illam diuisionem, quę est supra eodem. §. actionũ. & facit pro eis. ff. de in litem iurãdo. lege in actiõibus. §. planc. & ff. de usur. lege in fideicommissi. §. in his. hãc etiam reprobo, quia dicta diuisio est perfecta & immediata. Alij dicunt (quod verius est) quod sint stricti iuris, cum bonę fidei non inueniãtur, vt s̃. eo. §. actionum.

ADDITIO. Hęc vltima vera est: & eam sequuntur communiter scribentes hic.

b ¶ Ex arbitrio. Bene dicit, ex arbitrio, nec enim obligatus est rem restituere, uel simile quid facere, quod

c ¶ Rem restituat. Vt in rei vendicatione, quę est arbitraria, cum primo rem restituendo liberetur, alias iudicis arbitrio in litem iuratur, vt ff de in litem iuran. in actionibus. & ff. de rei vẽdicatio. lege, qui restituere. vel hypothecaria, vt infra proximo. §. vbi hęc omnia exempla diligentius dicuntur.

¶ Adde tamen, quod Paulus de Castro in dicta lege, in actionibus. limitat hanc regulam generalem, de qua per Bartol. ibi, quando quis esset obligatus ad dandum, & iudex hoc ei pręciperet, & non dederit, nam tunc non defertur iuramentum in litem, quam doctrinam passim sequuntur. hic doctores.) SYL.

d ¶ Vel exhibeat. cum ad exhibendum agitur.

e ¶ Vel soluat s. cum certo loco soluendum est. Accur.

f ¶ Vel ex noxali. Cum noxaliter agitur.

g ¶ Dedat i. det. Accur.

h ¶ Condẽnati. Diuersis modis fiet cõdemnatio, sicut diuersæ sunt istæ arbi-

arbitrarię,ut dicemus infra proximo §.in fine.

a ¶ Sed istę actiones. Scilicet arbitrarię.

b ¶ In rem. Separatim intellige. Nã vna & eadẽ actio nõ potest in rem & in personam esse,ni si in quatuor casibus missis, vt supra eod.§ quędam actiones.

c ¶ Publiciana. De qua habes s.eo.§.aliq.

d ¶ Seruiana. De his duabus habes supra eodem.§.item Seruiana.

e ¶ Metus causa. Licet sit in psonã, vt hic,tamen in rem est scripta, vt ff. quod metus causa,lege metum. § cũ autem.& de hac dic vt supra eodem. § item actio.

f ¶ Dolo malo. Actio de dolo est arbitraria,vt hic,quod ideo est, quia liberatur dolosus uerum interesse pręstando, si restituere non possit, alias iudicis officio iuratur in litem, vt ff. de do.l.arbitrio, in princ.

g ¶ Item cum id. s.pecunia.

h ¶ Promissum est.Idem etiam si legatum sit relictum certo loco dãdũ. & idem si mutuum sit datũ certo loco reddendũ.Nam in his tribus casibus locum habet certi condictio arbitraria, uel ex testamento, arbitraria,scilicet in promissione,& legato, & mutuo, & alias non, ut ff.de eo qđ cer.loc.l.secunda.§.hęc autem.& l.si hęres.& l.au tẽ.† & quod hic dicitur, petitur, scilicet alibi quam vbi fuerat promissum dari,& venit in ea vtilitas tam agentis quam rei, vt infra eodem § loco.

i ¶ Actionibus.s.personalibus & arbitratijs.

K ¶ Similibus.Scilicet in rẽ.Et sunt decem,de quibus dixerat supra. Vel dic qđ & alię sunt arbitrarię, quę hic non numerantur,vt ecce actio in factum,quę datur contra nautã, caupo nem,stabularium,vt ff.nau.caup.stab. l.1. in princ. Sed quidam dicunt eam non esse arbitrariam, quia ibi non ferunt̃ finię duę. Item est actio in factum,quę dat̃ cõtra publicanũ, ut ff. de publ l. j.in princ. † Itẽ actio fi. reg.ff. fi. regu.l. ij ĩ fi. & l.iij. Item actio redhibitoria, vt ff.de ędi. edic. redhibitoria.Itẽ actio ex stipulatu, quæ pro dote repetenda datur, vt ff sol. mat.l. si filiofam.§.maritum Sed certe illo casu non ideo iuratur in litem, quia arbitraria sit,sed quia bonæ fidei est, vt supra eo.§ fuerat.

¶ Et cum hac gl.transeunt hic doc.)

¶ Item actio rerum amotarum est arbitraria,vt ff.re.amo.si cum dos.in fi. Accursius Flor.

l ¶ Naturã.i. bonitatem, vt dicunt quidam. Vel melius,id est secũdũ naturam actionis arbitrarię, quę intẽditur. Nã triplex põt modus condẽnationis deprehẽdi in arbitrarijs. Vnus, vt duę finiæ ferant̃,prima de restituẽda re,& nisi restituat̃, fiat cõdẽnatio in pœnam vel interesse per delationẽ iurisiurãdi in litem,vt patet in actione quod metus causa, & in actiõe de dolo,& rei vẽdic.& in actiõe ad exhibẽdũ, & sim. Est & alius modus, ut vna feratur finia, & ĩ ea statim interesse cõsideraẽ,vt qñ certo loco aliqd dandũ est,& hoc est in ista sola Tertius modus est, ut non in quantitate condemnatiõis fiat arbitrium, sed ĩ qualitate, ut in actiõe noxali, ĩ qua arbitratur iudex an liberet̃ dãdo seruum

¶ Sed istę[a] actiones tam in rem,[b] quam in personam inueniuntur. In rem ueluti publiciana,[c] Seruiana[d] de rebus coloni, Quasi Seruiana,quæ etiam hypothecaria uocatur. In personam, ueluti quibus de eo agitur,quod ui aut metus[e] causa, aut dolo[f] malo factum est. Item cum id, quod certo loco promissum[h] est, petitur. Ad exhibendũ quoque actio ex arbitrio iudicis pendet. In his enim actionibus[i] & cæteris similibus[k] permittitur iudici ex bono & æquo secundum cuiusq; rei, de qua actum est, naturam[l] ęstimare, quẽ

qđ oĩs actio stricti iuris pp adiectionẽ loci potest esse arbitraria, ut refert hic Ias.

†Gl. in l. hoc edicto. ver. absoluendũ.ff. de pub. tenet contrariũ, quã sequtur ibi Barr. & Dy. secundũ Ias.

SYL.

Cõdemnatio in arbitrarijs põt fieri tripliciter.

†Bar. & cõiter doc. in d.l. si hę res. reprobant istã glo. & añt,

pro noxa:quod est, quando domino ignorante vel prohibete non valente deliquit: alias insolidum tenetur, vt ff. de nox. l. ij. in ptinei. & l. in delictis. in prine.

a ¶ Satisfieri. Sed nõne hoc idem in bonæ fidei iudicijs sit? Rñ. dic, qđ triplex ẽ officium. Primũ quod obtinet actionis vicem, per quod officium petunẽ salaria aduocatorum, & restitutiones maiorum & minorum, vt ff. de mi no. l. quod si minor. § si. Aliud est, quod bonę fidei actionibus inhæret, quod iure actionis venit, ut ff. de eo quod certo loco. l. in bonę fidei, & una cũ actione petit. vt C. deposi. l. iiij. Tertiũ est, quod inhæret actionibus stricti iuris quibusdã. s. arbitrarijs: & hoc ex so lo motu iudicis descendit, vt quasi liberum sit ei hoc facere: sed in actionib⁹ bonę fidei astringitur ad hoe. † Item in actionibus bonę fidei una fertur sententia, in his autem plerunq. duę, ut modo diligẽter notauimus.

†Io. Fa reprehẽdit hãc gl. quia in arbitrarijs iudex necessitaẽ impartiti officiũ, sed non necessitaẽ ad tale uel tale, ut hic peũ.

ADDIT. Tu dic secundum Ias. ꝙ in actionibus bonæ fidei, officiũ iudicis eis deseruiens prouenit ex natura ipsarũ, ꝑ quod statim quod debitor est in mora, potest cõdemnari ad usuras vel interesse, sed in actione stricti iuris prouenit ex quodam accidẽti extrinseco, puta quia non præstatur res, in qua fuit facta condemnatio, & sic istę actiones sunt arbitrarię.

Diuisio. ¶ Curare. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo mandat iudici de ferendo certam sententiam, ibi (Certę pecunię) Secundo limitat mandatum, si illud est possibile, ibi (Quantum.) Tertio remouet vnum obiectum. ibi (Etiam si de incerta.)

SYL ¶ Curare. ¶ Casum non expedit figurare, quia tex. clarus est, & continet admonitionem iudici, ut certã proferat sententiam quantum in eo est, ẽt si petitio esset incerta. Ratio autem dubitandi poterat esse, quia sentẽtia debet eẽ conformis libello & petitioni. l. vt fundus. ff. cõmuni diuidundo, vnde quãdo petitio est incerta, videbatur ferenda etiã incerta sentẽtia. cuius cõtrarium hic dicitur ea ratione, quia quã do libellus est incertus, puta quia sit petitum factum uel interesse, tunc si sententia proferaẽ cet, illa sententia nõ est difformis petitioni, sed cõformis, quia aperte declarat & exprimit illud, qđ uirtualiter in petitione continebatur, quia quãdo petitio esset absolute incerta, tũc non procederet, ut declarabitur in glos. No. ex hoc tex quod iudex inquãtum potest, debet sententiam certam ferre. Item quod dictio, omnimodo, est vniuersalis apta comprehendere omnẽ casum. Item (arguendo a contrario sensu) quod quando esset possibile, iudex potest ferre incertam sententiam. Item quod aliquando admittitur incerta petitio. Item quod quamuis sit actum de incerta quantitate, omnino iudex tenetur certam sentẽtiam ferre.)

a admodum actori satisfieri[a] oporteat.

¶ Iudex debet ferre sententiam certam etiam super libello incerto, si incertitudo est in potestate iudicis. Aret.

¶ Curare † aũt debet iudex, ut oĩno quantum possibile[b] ei sit, certæ pecunię[c] uel[d]

† Con- eor. c. licet. ĩ gl. super ver. possidentis post pri. extra de ꝓba. & c. iuuenis. ĩ gl. ij post prin. extra de spon.

Snĩa nõ põt sꝑ eẽ certa.

b ¶ Possibile. Hoc ideo dicit, qa in terdum nõ potest certam ferre sentẽtiã. Quid enim si homo in genere promissus petitur, vel sub alternatione, puta Stichum aut Pamphilum: aut damnum emendari, vel seruum pro noxa dari? † certe iudici nõ est possibile ferre certam sententiam: qa natura actionis non patitur, ut infra de offi. iudicis, in prin. Idem dico in hęreditatis petitiõe. Nam sicut sufficit in libello proponere vniuersaliter, ita & in sententia: puta sic, Pronuncio te hęredem extitisse ex asse vel ex semisse: & ideo tibi hęreditatem restituendam.

† Istud exẽplũ de seruo cõiter reꝓbatur: qa in eã noxali iudex dẽt certã ferre sñiam, puta ad emendationem dãni, cũ illud solũ sit in obligatione vt hic ꝑ do.

c ¶ Pecunię. Scilicet cum pecunia petitur.

d ¶ Vel rei, quando alia res petitur, quæ in quãtitate consistat uel non: & hoc si certum est petitum, alias. n. nõ tenet

tenet sentētia, nisi ī aliqua parte actorū res certa scripta inueniatur, vt C. de sent. quę sine certa quantita. l. hęc sententia. si autem est incertum: aut certificari potest, vt si peto interesse, quod debet coram iudice probari & deduci ad certitudinē, vt C. de senten. quę pro eo quod interest. l. j. §. ij. & tunc locum habet hic. §.

SYL. ¶ Hanc gl. sequun. communiter doct. post Bartol. in l. certi cōdictio. ff. si certum petatur. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de uerborum obligatio. & in l. unica. C. de sentent. quæ pro eo qđ interest.]

rei sententiā [a] ferat, etiam si de incerta [b] quantitate apud eū actum est.

¶ Plus petens in iudicio, loco, causa, re, uel tempore, olim causa debat a causa, nisi restitueretur legitima subsistente causa. hodie uero plus petens tempore, venit aliter puniendus, quia in eo inducię duplicantur, & actor ad omne damnum litis tenetur, plus uero petens alijs modis, in triplum sumptus, quem sustinuit reus, litis nomine punietur. Ang.

¶ Si quis agens, intentione [c] sua plus [d] complexus fuerit quam ad eum pertineat, causa † cadebat, id est rem amittebat, [e] nec facile in integrum restituebatur a Prætore, nisi minor erat xxv. annorum.

¶ Aut non potest deduci in certitudinem, vt in homine generaliter petito, & similibus quę modo diximus: & tunc non habet locum iste. §. Accursius.

Snīa est in scriptis ferenda. a ¶ Sententiam ferat. Et in scriptis, vt C. de senten. ex breui. reci. l. fin. nisi in quatuor casibus, ut in authen. de mand. princ. § sit tibi. collatio. iij. & in authen. ut iudi. sine quoquo suffr. §. necessitatem. collat. secunda & in authen. vt cle. apud propr. epi. conuē. §. j. col. vj.

b ¶ De incerta. Vt de interesse.

Diuisio. ¶ Siqs agens ¶ Diuidit principaliter ī duas partes. Primo ponit, quod erat de iure antiquo, quando plus petebatur. Secundo id, quod est de iure nouo. Secunda ibi (Sed hęc quidem.) Item prima subdiuiditur in tres. Nā primo ponit regulā generalem iuris antiq, qualiter puniatur plus petens. Secundo, quot modis dicatur plus petere. Tertio, exempla uniuscuiusque Secunda ibi (Plus autem,) Tertia ibi (Re ueluti.)

SYL. ¶ Siqs agens. Casum non expedit figurare, quia hic recitatur ius antiquū correctum hodie per Iustinianū. uidenda tantum erit rō correctionis infra in versic. sed hęc quidem antea. No. primo, quod olim qui plus petebat, cadebat causa, nec in integrū restituebat, nisi minor esset aut maior iusta subsistente cā. Itē ꝙ intentio hic sumitur pro actione Item qđ plus petēs, siue sciens, siue crasse ignorās, incidit in pęnam: nec restituitur in integrum. Itē ꝙ minori sua facilitate lapso succurritur per restitutionem. Ad de ꝙ ī dubio præsumitur sua facilitate lapsus. l. j. ff. de min. Itē ꝙ in facto alieno probabilis & iusta est ignorātia. Item qđ scientia testamenti non infert scientiam codicillorum.]

† Vide ad hunc locum Budęū ī Annot. ad Pā. in l. ij de orig. iu.

c ¶ Intentione sua. i. in libello, ubi erat intentio sua.

SYL. d ¶ Plus. etiam tempore, vt ff. de lib. leg non solum. § primo. & §. fi. nam plus quatuor modis dicitur, ut infra proxi. §. & in omnibus his locum habet §. iste.

e ¶ Amittebat. Facit infra de exce. §. appellantur. ver. temporales (j) & ꝙ hic dicit in priuato, idem erat in fisco vt C. de iure fis. l iustas. lib. x.

SYL. ¶ Adde ꝙ cō hac gl. s ꝙ d. l. iustas. hodie sit correcta, tenet gl. in d. l. iustas. & Bar. ibi. Ni. de Neap. & Iaf. hic, quā uis contrarium tenuerint Ioan. Fa. Ioan. de Pla. & Ang.]

ADDIT. (j) Aduertas ꝙ litera ibi dicit, ꝙ inducię duplicātur, & qđ postea

stea non cogitur litem suscipere, nisi refectis sibi expensis. idem dicit tex. in cap. primo, extra de plus peti. Ang. Aret.

a ¶ Huic. minori. xxv. annis.

b ¶ Cā cognita. Bene dicit, causa cognita: nā omnes in integrum restitutiones cā cognita pmittuntur, vt ff. de in ī teg. rest. omnes.

c ¶ Iuuentute. Id est facilitate sua idē multo magis, si dolo aduersarij, vt ff. de minor. l. prima.

d ¶ Cōstantissimus. Quia errauit in facto, in quo prudentissimi fallunt, vt ff. de iu. & fac. ignoran. l. secunda.

e ¶ Quib. Scilicet codicillis.

f ¶ Quibusdā alijs. Scilicet legatarijs.

nis. Huic [a] enim sicut in alijs causis cā cognita [b] succurrebatur, si lapsus iuuentute [c] fuerat, ita ei & ī hac causa succurri solitum erat. Sane si tam magna causa iusti erroris interueniebat, ut etiam constantissimus [d] quisque labi posset, etiam maiori xxv. annis succurrebatur, ueluti si quis totum legatum petierit, post demde prolati fuerint codicilli, quibus [e] aut pars legati adempta sit, aut quibusdam [f] alijs legata data sint quæ efficiebant ut plus petisse uideretur petitor quam dodrantem., atque ideo lege Falcidia legata [g] minuebantur. [h]

g ¶ Legata. s. ea, quę sibi in testamētō relicta sunt.

h ¶ Minuebant. Nā tot erāt legata, vt lex Falcidia locum haberet i. oportebat ut legata defalcarent ad hoc, ut haberet heres Falcidiā: quia dodrātem excedebant, vnde hēs debet detrahere Falcidiam. vt ī. de. l. fal. § j.

¶ Plus autē quatuor modis. Casus. Nō est nisi literaliter figurādus. Imp. enim stat in declaratiōe simpliciter minorū, & ita aperte & clare declarat, & per exempla tā dilucida, vt nullus sit dubitationi locus. No. ergo ꝙ qui petendo creditum auget, dicitur plus petere: & hoc ad sensum clarissimum est. Itē ꝙ petens debitum ante diem dicit plus petere. Item ꝙ qui pendente cōditione petit, dr plus petere. Item ꝙ istud comparatiuum plus, stat in serdū abusiue: nam debitum cōdōnale non est debitū vnde non potest dici plus debito petere qui petit indebitum: & tñ hic dicit plus petere. Item ꝙ qui summam sibi debitā in vno loco, petit in alio, dicit plus petere Itē ꝙ d in dici conceditur arbitriū ęstimādi ex bono & æquo interesse partis. Itē quod pretia rerum uariantur ex uarietate regionum.

¶ Plus petitur quatuor modis, scilicet re, tempore, loco, & cā: & singuli modi exemplariter declarantur. h. d.

¶ Plus autē quatuor [i] modis petitur, re, tēpore, loco, & causa. ¶ Re, ueluti si q̄s p decem aureis, qui ei debebant, uiginti petierit: aut si is, cuius ex parte res est, totā eam, uel maiorem partem esse suā intenderit. Tp̄e, ueluti si quis ante diem, uel ante conditionē petierit. Qua enim ratione qui tardius soluit quam soluere deberet, minus soluere intelligit, eadem ratione [k] qui præmature petit, plus petere [l] uidetur. Loco plus petitur, ueluti cum

i ¶ Plus autem quatuor. Vt omnibus his modis a causa uideatur cadere iure antiquo, unde isti quatuor modi plus petendi patent in hoc versu: Plus petitur causa, uel tēpore, reque, locoque. Plus petitur quatuor modis. uersus.

K ¶ Rōne. A simili per cōtrariorū.

l ¶ Petere. vt hic & supra de fideius. § fideiussores ita. uer. non solum.

A D-

* ADDITO. Plus petere (ingt Homa.) ante diem ideo dicimur, quod quemadmodum ait Vlp. in l. j § j. ff. de eden. dies solutionis, sicuti summa, pars est obligationis. uenire tur etiam vbi forum non sortiretur: quam opinionem ego alias late defendi.)

b ¶ Admit. Idest adimere desiderat, non tamen adimere potest.

a ¶ Sine commemoratione. Idest sine utilitate rei debite, uel itereste rei. nam est habenda ratio eius vtilitatis, si sua interfit in loco destinato potius conueniri. Vel dic, commemoratione, idest mentionem facientede ipso loco: nam ipsum locum, vbi erat facienda solutio, in libello ponere debet sic, Peto x. ut mihi soluas hic vel ubi soluere promisisti, vt hic. & ff. de eo quod certo loco. lege secunda. §. si post hæc nisi soluat, poterit eum connenire vbicunque uoluerit, dum modo conuenitus habeat ibi forum, non alias, vt ff. de iudic. l. heres absens in fi. Sed Placen. dicit, quod vbicunque poterat eum conuenire potest etiam ibi, ubi non habet forum, & est pro eo. ff. de iud. l. eum qui. & ff. de constitu pe. si duo. §. sed & certo Sed certe quod dictis legibus dicitur, vt quo libet loco possit conueniri, uerum est ideo, ubi conuentus habeat forum, vt ff. de mun. & hono. l. vt gradatim §. primo.

SYL. ¶ Adde quod opinio glos. cõmunis est, scilicet quod debitor, q in loco debito nõ soluit, possit ubique conueniri, ubi tamẽ sortitur forum, reprobata opinione Placẽ. qui voluit, q conueniretur etiam vbi forum non sortiretur: quam opinionem ego alias late defendi.)

quis id, quod certo loco sibi dari stipulatus est alio loco petit sine [a] commemoratione illius loci, in quo sibi dari stipulatus est, uerbi gratia si is, qui ita stipulatus fuerit, Ephesi dare spondes? Romæ pure intendat dari sibi oportere Ideo autem plus petere intelligitur, quia utilitatem, quã haberet promissor, si Ephesi soluerer, adimit [b] ei pura intentione. Propter quam causam alio loco petenti arbitraria [c] actio proponitur: [d] in qua scilicet ratio habetur utilitatis, quæ promissori [e] competitura fuisset, si illo loco solueret, quo se soluturum spopondit. Quæ utilitas plerunque in mercibus maxime inuenitur, ueluti uino, oleo, frumento, quæ per singulas regiones diuersa habent pretia. Sed & pecuniæ numeratæ non in omnibus regionibus sub eisdem usuris fœnerantur. Si quis tamen Ephesi petat, idest eo loco petat,

c ¶ Arbitraria. i. vtilis certi condictio ex stipulatu vbi stipulatio interceffit, vt hic fuit: uel utilis certi cõdictio ex mutuo, vbi mutuum erat datum certo loco reddendum. Vel utilis actio ex testamento, vbi legatum est dandum certo loco. Nec enim est proprium nomen actionis, vt ff. de eo qd certo loco. l. secunda. §. hęc autem actio. & l. si hæres. & l. eg e, aut si mutua.

SYL. ¶ Non tamen intelligas, q in his tantum casibus actio sit arbitraria, sed generaliter in quacunque actiõe stricti iuris, quæ potest esse arbitraria propter locum.

d ¶ Proponitur. Id est tribuitur, vel datur, vt ff. de eo quod certo loco. l. quod si Ephesi.

e ¶ Promissori. Sed & actoris vtilitas attenditur, & utriusque utilitas simul attenditur, ut ff. de eo quod certo loco da. opor. lege secunda. j. responso.

ADDITIO. Dic quod itereste rei, si conueniatur in alio loco semp. estimatur, sed non actoris, nisi reus fuisset in mora uel culpa, vt notat glos. Bartol. & doc. in dicta. l. ij. in princip. Angelus,

Pura.

a ¶ Pura. Idest non habita mētione vel ratione loci, ubi erat facienda solutio, ut diximus supra eodem. §. Accursius. SYL.

¶ Huic autē qui loco. Casus. Eadē ratione qua supra nō est figurandus. Perseuerat enim Impe. ī declaratione horū terminorum, & descendit ad dclarationē huius uerbi plus, quatenus respicit causam demonstrando quomodo quis plus cā petere dicatur, & dicit hoc esse, qn̄ actor agit cō tra reum debitorem alternatiue. s. huius uel huius rei: nam si unam de ꝓmissis simpliciter tanquam sibi debitam petat, dicitur plus petere causa, quia cum electio sit debitoris, licet utraque sit in obligatione, tamen una, quā. s. debitor elegerit, est in solutione, & iō quia uidetur auferre agens electionē reo, petendo sibi certam rem assignari, dicitur plus causa petere. Qua rōne similiter dicitur plus causa peteř, qui electionē debitori aufert non solum in obligatiōe alternatiua sed in quacunq; obligatione in qua electio sit debitoris. No. ꝙ plus cā patere dř, qui in alternatiua promissione alterā eius partē simpliciter petit, cū electio sit debitoris. Item quod idem est plus causa petere, & aduersario electionē preripere. Itē ꝙ obligatus ī genere optet soluere quā speciē uelit: qa debitor generis habet ipse electionem. Item ꝙ conclusio ī libello debet esse conformis qualitati obligationis: quia si est obligatio in genere, petatur & cōcludatur in genere: si alterna tiua alterna tiue, & sic de similibus. Item qd̄ sepe ea, quę sunt uiliora, sunt cariora.

quo ut sibi detur, stipulatus est, pura [a] actione recte agit: idque et Prętor monstrat, scilicet quia utilitas soluendi salua est promissori.

¶ Declarat per exēpla qualiter plus petitur causa: vnde nota, ꝙ in alternatiuis contractibus in dubio est electio debitoris. Aret.

¶ Huic autem, qui loco plus petere intelligitur, proximus est is, qui [b] causa plus petit: ut ecce si quis ita a te stipuletur, Hominem Stichum aut decem aureos dare spondes? deinde alterum petat, ueluti hominē tm̄, aut decem aureos tantū. Ideo aūt plus petere intelligit, quia in eo genere stipulationis promissoris est electio, [c] vtrū pecuniā, an hominem soluere malit. Qui igitur pecuniā tātū vel hominē tātū sibi dari oportere intendit, eripit [d] electionem aduersario, & eo modo suā quidem cōdōnē meliorem facit, [e] aduersarii uero sui deteriorem. Qua de cā talis in ea re prodita [f] est actio, ut quis intendat hominē Stichū aut aureos decem sibi dari oportere: id est ut eodem modo peteret, quo stipulatus est. Pręterea [g] si quis generaliter hominem stipulatus sit, & specialiter Stichum petat: aut generaliter uinum stipulatus sit, & specia-

b ¶ Qui cā. Hanc causam electionem iam uocabit.

c ¶ Electio. Nisi unum iam interijt, tūc enim alterum quod superest prę stabit, ut ff. de eo quod certo loco. l. non utique, & facit ad hunc. §. ff. de iure. do. l. plerunque. in fi.

¶ Pro declaratione vide Bartol. in lege Stichum aut Pamphilum. in prin. colum. secunda versi. reassume ergo. ff. de solu.] SYL.

d ¶ Eripit. i. eripere uult.

e ¶ Facit. i. facere vult.

f ¶ Prodita est. i. data. & est actio ex stipulatu, hoc modo. s. alternatiue ꝓponenda, ut dicitur hic.

g ¶ Pręterea. Hoc est aliud exemplum, qualiter causa plus petatur.

Tollit

a ¶ Tollit.i.tollere vult.
b ¶ Maioris pretij. est Facit ad hoc ff.loc.itē queritur.§.j. & ff de codi. & demon.qd traditum est.& l. seq. & ff. de in diem addic.l.si vēditor.§. sed si neuter. & ff. de vsu & habi.l.si.†& ff. de vsufr. hactenus.§.fi. & seq.

†Ista lex bñfacit ad propositū, sed aliæ SYL. nihil faciunt.

¶ Sed. Casum no nex pedit figura re, q̄a tex.ponit im corre ctionē iuris antiqui: vt.f. plus ipe petentibus duplicentur in duciæ: plus re, causa, vel loco petētes puniant pœna tripli. & hoc ē, quod notari debet ex hoc tex.]

c ¶ Sed hæc quidē.f.quæ diximus, vt plus petēdo cadat a tota cā vt s̄ e. §. si quis agēs.

ADDIT. Et consulit dominus Iason ad euadendum istas pęnas, q̄ in libello semper adijciatur illa salutaris clausula, Saluo iure superfluit, &c.

liter Campanum petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriā petat: plus petere intelligitur: quia electionem aduersario tollit, [a] cui stipulationis iure liberum fuit aliud soluere quā quod peteretur. Quinetiā licet uilissimum sit quod quis petat, nihilominus plus petere itelligit, quia sępe accidit, vt promissori facilius sit illud soluere, quod maioris [b] pretij est.

¶ Hodie cōtra plus petentem tpe d. ipli cantur induciæ, & s. cōdēnatio ad omne damnū litis: petens vero plus alijs modis ī triplū sumptus, quē sustinuit reus, litis noīe est cōdemnādus.h.d.Ang.

¶ † Sed hęc quidē [c] antea in usu fuerāt: postea uero lex Zenoniana [d] & nostra [e] rem coarctauit. Et si quidem tēpore plus fuerit petitum, quid statui oporteat, Zenonis diuę memorię loquit̄ cōstō. [f] Sin autem quantitate, [g] vel alio modo [h] plus fuerit petitum, in oē, si quod forte damnū ex hac cā acciderit ei, cōtra quē plus petitum fuerit, cōmissa tripli condemnatione (sicut supra diximus [i]) puniatur. [k]

d ¶ Lex Zenoniana.f.gręca, quā nō habemus.
e ¶ Et nostra.f.gręca, quam non habemus.
f ¶ Constitutio. Scilicet gręca, vt diximus, cuius sententia est, vt tempus debeat publicari conueuto, & omnes expensę sibi restitui, vt infra de excep.§. hodie autem.
g ¶ Quantitate. Et sic re.
h ¶ Alio modo. Idest loco, vel cā, vt supra.§.plus autem Accur.

i ¶ Diximus. Vt supra eo.§.tripli. & ibi huius nrę cōstitutionis gręcę sen tētia recitat̄. Sed si nō solū petijt, sed ēt cautionē exegit, post litem contest. amittit debitū ēt hodie, † vt C.de pl' pe l.j quęest huic contraria. Si ante litem contest. pœniteret, non punif, † quia non petit, sed pete re vult, vt ff. rem ra. ha.l. amplius nō peti. & in d. l.C. de plus peti.l.vnica.

†Idē Fa. Plac. & Ang.

† Sequū tur Bal. Fa. Plac. Ange. & Ia. & est gl. simi lis ī e. j. extra de plus pe.

K ¶ Puniatur. f.condictione ex lege illa græca, cuius effectum habuimus.s̄.eo.§. tripli. & in hoc.§. plus autem.

† alias Et hęc.

ADDIT. Quod ait in tex. cōmissa cōdemnatione, sic accipe. Hęc vetus est locutio, vt hic do cet Hot. Nā cōmittit, stipulatio, pęna, mulcta, hęreditas, legatum dr̄, quum id commissum est quāobrem debeatur. Asconius, commissa dicuntur, quę contra testatoris voluntatem facta aut non facta ab hęrede mulcta aliqua, pęnaque plectuntur.

¶ [illegible] ¶ Diuidit̄ in duas partes. Primo, qn̄ minus petijt. Secundo, qn̄ aliud pro alio per errorem petijt. Secunda ibi (Si quis aliud.) Are. — Diuisio.

Si minus. Clarus est: aliquā tamē dubitationē faciebat in decisione tex. nostri indistinctè volētis, q̄ eius terminatio procedat, quia qui scienter minus petit, videtur quasi re liquum — SYL.

liquum remittere, quo nō obstāte contrariū dr̄ ea rōne, quia donatio nō pręsumitur, qñ alia capi pōt coniectura. l. cum de indebito. ff. de probat. non enim debet impediri qui voluit tātū debiti partē exigere, ne exigat reliquum. Sed maior erat dubitatio, quomō hoc posset ī eod. iudicio & corā eodē iudice: non. n. pōt uideri ī iudicium venire, quod post iudicium acceptū venit, & sic post litem contest. l. non pōt videri ff. de iudi. cuius contrariū dicitur in tex nostro. sed tu intelligas tex. positū ante litē contest. prout oēs declarāt in l. edita C. de edē. No. ex hoc tex. ꝙ petens minus debito potest ante litem contest. reliquū petere in eodē iudicio. Item ꝙ petens minus debito non fatetur reum debito ēduntaxat in summa petita. Item ꝙ assertio libellantis hoc casu non nocet ei]

†Gl. ī c. inter dilectos, super ver. addēdi. dicit, ꝙ arg. huius. §. in libello sunt ponēda illa uerba, Saluo iure addēdi &c.

¶ Petēs minus q̄ ei debeat, pōt corā eodem iudice residuū petere. Atet.

¶ Si minus † intētione[a] sua cōplexus fuerit actor, quāad cum pꝛincat velut si cū ei decē aurei deberē

Donare nemo p̄sumit.

a ¶ Intentione. i. libello intētionis: & hoc per errorē: si enim scienter, donare pręsumitur, secundum quosdā. Sed contra puto, ꝙ nunquam donare pręsumitur, nisi tunc quando traditio fieret ab eo, qui donare præsumitur, vt ff. de reg. iur. l. cuius per errorē. hic autem non erat datio, sed quędam abstinentia. Vnde siue de reliquo sciat q̄ agit, siue non, tempore cępti iudicij, locum habet. §. iste.

ADDI. Ista gl. in se & relata ad tex. nostrū est vera, & secundum Ias. vnica & singularis, non tamē est simpliciter vera, inquantū dicit nunquā pręsumi donationem, nisi interueniat traditio prosequere vt per eum hie.

b ¶ In eodē iudicio. i. qñcunq; ante sñīam reliquū petierit sine noua cōtestatione, secundū quosdā, vt hic dr̄, & hoc pp duas rōnes falsas. Vna q̄a pōt emēdare libe lū qñcūq; ante sñīam, vt dicunt, & est pro eis. ff. de noxal. in delictis. §. si detracta, & sic intelligunt. C. de eden. edita. Altera rō est, q̄a scd̄m eos ēt si nō petat vr̄ ꝓbet hoc actor, tñ iudex si scit, debet scd̄m suā conscientiā cōdemnare reū, & est pro eis ad hāc rōnē. ff. fin. reg. l. si irruptio tur, quinq; sibi dari oportere intenderit: aut si cū totus fund⁹ eius eēt, ptē dimidiā suā esse petierit: sine periculo agit: in reliquū. n. nihilominus iudex aduersariū in eodē iudicio [b] ei condemnet

ne. §. ad officiū. & in hac sñia fuit dñs M. Sed certe secundū Io. positum est falsum, & duę rōnes malę. Nā nō pōt qs īmutare libellū.

¶ Aduerte ne gl. te decipiat, quę supra vsa est verbo emēdare, modo immutare, quasi pro eodē quo ad terminos nostros supponant, quod est falsum, q̄a diuersam habent significationem. l. edita. C. de edē. ibi, emendari vel mutari.

SYL.

¶ Nā vsq; ad litē contest. nec ēt hodie post datū libellum: † quia sic dicit auth. ꝙ nō habet necesse in primo libello psistere, vt in auth. de lit. § omnē. coll. viij. Itē quia non vr̄ in iudiciū venisse quod post litis contestationē cōtingit, vt ff. de iud. l. non pōt & ff. de excep. rei iud. cū q̄rit. & l. egi. Nec obstat qd̄ hic dr̄, & quod dicit, eodē iudicio. nā dic. i. coram eodē iudice, & ab eodē actore & reo. Nā & pp hāc causam. s. ꝓpidētitatē personarum, ēt vbi prorsus aliud petitur, tū dicit iudiciū idem, ut infra proximo. §. Itē non obstat. ff. de noxa. in delictis §. detracta. quia ibi ex eadē causa, & eadē actione, & ad idē agebat, licet esset uariatio in quodā beneficio, quod dñs hēt per. l. vt possit pro noxa dare, vt infra de noxa. actio. §. summa. & ff. de re iu di. miles. § j Itē alia ratio nō est bona, quia non secundum cōscientiam, sed secundū allegata debet iudex iudicare & pronūciare, vt ff. de offic. prelid. illicitas. §. ueritas. nisi habeat cōsciētiam vt iudex, vt in d. l. ff. fin. regun. si irruptione §. ad officiū. & hoc in singularib iudicijs. † Sed quid in vniuersalibus? Respō. potest in eis adijci qñcūque ante sententiam, vt ff. de peti. hęr.

† Cōtrarium tenēt Fab. Plac. & Ang. & Ia.

Iudiciū dr̄ idem pp p̄sonarū idēritatem. Iudex n̄ scd̄m cōscientiā s̄z scd̄m allegata debet iudicare.

† Nota secundū Iaso. ꝙ

iudex q her.l.iiij.& l.si quo tpe. & sic intelligi
ē supra tur.C. de appel.l.fi.§.fi.
legē, vt a ¶ Constitutione.s.græca, quam nō
Papalm habemus.
perator, ¶ Si qs aliud pro alio. Casus figura-
vel prin tio pendet
ceps cu- a dictis.s. in
ius dictū præceden.§.
hr ꝑ le- qui per mul
ge dētsē tos simul le-
ꝑ scđm gitur, ideo si
consciē- gura casum
tiā suā literaliter.
iudicar, No. ꝙ petēs
quali – per errorem
terecūq; aliud ꝑ alio
eā hēat, pōi errorem
siue ex a suū ante litē
ctis, siue contest. cor-
nō, alias rigere, & pe
pecca – tere quod ē
ret. Itē sibi debitum vere.]
nota, qđ b ¶ Intenderit.s.sibi deberi.
execu – c ¶ In eodem iudicio id est apud eū
tor tene dem iudicem, & dr idem iudiciū ꝑp
tur exe- identitatem personarū, & iudicis, iñ
qui sen- vere aliud est. Sed nunquid nouę dila
tētiā ēt tiones dabūtur? Respon. si potest esse
cōtra ꝑ instructus ex petitione prima etiā ad
priā cō- secundam non dabantur, cum neces-
sciētiā, sariæ non voluntariæ sint dandę dila-
nisi ī cā tiones, vt C. de dila.l. prima. Nā si pri
crimina mo egit actio ne vi bonorū raptorū,
li & cor & postea muretur, & agatur actione
porali furti, satis potest esse reus instructus.
q̄a tunc Si autem sunt diuersę petitiones, vt
iudex ñ in hoc.§.dicitur, nouę dilationes dā
dēt exe dæ sunt, vt C. de dila. lege prima. Itē
qui con nūnquid iterum de calumnia iurabi-
tra suā tur? Respon. sic, quia potest & in hac
consciē- causa calumniari, vt ff.de damno in-
tiam, vt fec. lege qui bona fide. §. antepenul.
pulchre & penult.
ꝑ cum. d ¶ Corrigere. No. ꝙ permittit ali
cui errorem suum corri gere. Sed nun
quid in veteri habet necesse ꝑsistere?
Rñ.non, secundum hanc l.Sed hodie
cōtra, vt in Auth.de li.§.omnem. col.
viij & ita intētabit veterem & nouā,
nisi reo absolutoin veteri obijciatur
exceptio rei iudicatæ in noua, vt
, quia sit ea dem causa agendi, & eędē
personæ, & eadē res, licet alia sit actio
vt ff.de iureiur.l. duobus.§. exceptio.

dēnat, ex constitutio
ne [a] diuæ memoriæ
Zenonis.

¶ **Si quis per errorem aliud pro alio petierit, libellū mutare poterit. h. d. An gel. Aret.**

¶ Si quis aliud pro alio intenderit, [b] nihil eū periclitari pla-

& ff.de except.rei iudi.l.mater.§.eandem.&l.cum quęritur. Vel nisi actio prima sita se habeat ad secundam, vt electione tollatur, quod in casib. con tingit, vt C.de fur.l.j. & C. si ser. exte. emi se man. l.j. & C. de codi.l. fin.& C.de pact.in ter empt. & vend.l. com missoriæ. & ff. de trib.l. quod in hæ redē § elige re.& ff.de le ga. ij. l.cum filius. §. varijs.

†Gl. in-trat hic materiā cumula tiōis: de qua vi-de Bart & Bal. Sal. & Ia. in l. edita. C.de ede. & Io.Fa. & Ang. hic.

cet: sed in eodē iudicio, [c] cognita veritate, errorē suū corrigere [d] ei pmittit: veluti si is, qui hominē Stichum petere deberet, Erotē petierit, aut si quis ex testō dari sibi oportere intenderit, [e] quod ex stipulatu debetur.

e ¶ Intenderit. scilicet sibi deberi.

¶ Sunt pręterea. ¶ Diuidit in duas partes. In prima ponit vnū dictū gene rale, videlicet ꝙ non oīs actio est psecutoria solidi. Secundo illud ꝑ plura exēpla probat. Secunda ibi (vt ecce.) Itē secunda subdiuidit. Nam primo ponit exemplum de peculio. Secūdo, de dote. Tertio, qñ agit contra patrē, patronum, socium, vel donatorem. Quarto, qñ agitur per cōpensationē. Quinto, qñ agit contra illū, qui bonis cessit. Secunda ibi. (Itē si de dote.) Ter tia ibi. (Sed & si quis cum parente.) Quarta ibi. (Compensationes.) Quin ta ibi (Cum eo quoque.) Aret. Dimsio.

¶ Sunt pręterea actiones Casus figu ratio clara est: dum. n. primo declarat esse ēt alias actiones, per quas qs so lidum debitū consequitur, alias nō so lidum, ex quo sumus in diuisione, nō exi gitur alias casus figuratio, dū vero primo exemplificat in peculio, vt. s. dñs vel pr aliqñ insolidū teneat, aliqñ nō, rō clarissima est, quia pr vel dñs cō cedendo peculium non obligantur nisi quatenus est in ea, ita ꝙ non possunt exigi aut conueniri nisi in id qđ tenent.l.quoties.§.si semel.ff. de pec. No.ꝙ creditores peculiares serui aut filij non exigunt nisi quatenus est in peculio, deducto prius per patrem vel dominum quod eis debetur.]

Sunt

a ¶ Sunt preterea quędam actiones. Innuit hic quandam diuisionē actionum scilicet ꝙ alię sunt persecutorię insolidum, alię non: & hanc prosequitur vsque in finem huius tit. & nō est ista diuisio de xij. diuisionibus. Nam prima est, ꝙ aliæ sunt in rem, aliæ in personam, vt supra e. §. omnium. Secunda est, ꝙ alię sunt ciuiles, aliæ prætoriæ, vt supra eo. §. sed istę quidē actiones. Tertia fuit † supra eodem. § sequens. Quarta supra eo. §. omnes autem actiōes. Quinta supra eod. §. actionū autem quędā sunt. Sexta est, quod alię sunt temporales, aliæ perpetuę. Septima, quod alię sunt transitoriæ ad hęredes, aliæ non, vt infra de perpet. & tempor. actio. §. nō omnes. Octaua est quod alię sunt famulę, alię non, ut infra de pę. te. lit. §. penul. Nona, quod aliæ sunt directæ, alię vtiles, vt ff. si qua. pau. feci. dica. l. pen. Decima, quod alię directę, aliæ contrariæ, vt supra de obligat. quæ ex quasi contractu. §. j. & ij. Vndecima quod aliæ singulares, alię vniuersales, alię generales, vt ff. pro soc. l. pro socio arbiter. Duodecima diuisio † est, quod alię sunt simplices, alię duplices, vt fam. er. commu. di. fini. regun. & quędā interdicta, vt infra de interdi. § tertia diuisio. Est autem & hæc extrauagās, de qua hic dicitur.

b ¶ Proponemus, vt infra tit. j §. cū autem.

Actionū diuisiones sūt xij.

†Pōt sustineri, ꝙ tertia diuisio fuit ī §. præiudiciales & isto mō diuisio §. sequēs. erit quarta Ias.

† Dicq̄ ī isto ti. nō ponūtur nisi sex diuisiones: prima. ī §. j. secūda in §. sed istæ iij. in §. sequēs. iiij in §. oēs. v. in §. actionum. vj. hic Ia. & ē de mēte aliorum.

¶ Actiones oēs aut sunt persecutorię solidi, aut inquantum quis facere potest, vel inquantū habet: ut probatur in exemplis sequentibus. Areti.

¶ Sūt præterea quędam actiones,[a] quibus non semper solidū quod nobis debetur, persequimur: sed modo solidū persequimur, modo minus: vt ecce, si in peculium filii seruiue agamus. Nam si non minus in peculio sit quam persequimur insolidum dominus paterve condemnatur: si vero minus inueniatur, catenus condemnat iudex, quatenus in peculio sit. Quemadmodum autem peculium intelligi debeat, suo ordine proponemus.[b]

¶ In dotis restitutione condemnatur maritus inquantum facere potest. Aret.

¶ Item si de dote in iudicio mulier agat, placet eatenus maritum [c] condemnari debere, quatenus facere possit, idest quatenus facultates [d] patiuntur deducto ne egeat.

¶ Item si de dote. Casus. In hoc versiculo non est nisi literaliter figurandus, cum iam dictum sit in superioribus quæ ad hunc casum pertinent. ratio enim dubitandi poterat esse obligatio, qua quis tenebatur, quæ sicut erat potens ad exigendum insolidum in cęteris, multo magis videbaf habere debere hāc potestatem in dote per infinita priuilegia dotium. l. j. ff. sol mat. cuius contra visum enim est inconueniens, vt contra eum, qui fuit maritus & socius diuinæ & humanæ domus, agatur ita & excutiatur, vt ipse egeat. Nota maritum conueniri inquantum facere potest. Item quod facere posse, importat quatenus facultates patiuntur deducto ne egeat. Item quod dictio, id est, est dictio expositiua.]

c ¶ Maritum. vel eius hæredes, scilicet filios communes: secus in extraneis hæredibus, vt ff. soluto matrim. l. etiam filios mulieris. & maritum. & l. sequenti.

d ¶ Facultates. vt tamen ipse maritus nō egeat, † vt ff. de iudic. inter eos & ff. de regul. iur. l. in condematione personarū. & hoc nisi dolo fecerit maritus, quominus possit, cautione exposita ab eodem de solido soluendo, si ad meliorem fortunam peruenit, vt C. de rei vxo. act. §. cum autem. & ff. sol. mat. l. etiam filios. §. licet & ff pro socio.

SYL.

† Et in hoc ꝺ du cēdo debet attēdi duo. circa duo. prīo circa quāti tatē rei, cōsiderata facultatib. & cōdōne psonę, vt si possit opera ri, & hēat offm vel artificiū, sibi cōputetur, & fiat ꝺ ductio ista rū operarū, nobilis vero plus expē dat q̄ rustic⁹. Secūdo circa quālitatē tpis, pura an noīū ipsius mariti secūdum formā. l. hēditatē. i princ. ff. ad l. fal. vt p Io. Fab. & Ia. hic.

cio. l. verum est. §. id quod.

ADDITIO. Item nisi mulier ipsa esset pauper, ita ut ad ipsius victū tota dos esset necessaria. Itē si res dotalis, uel alia acquisita ex re dotali extaret, quia nō hēret locū beneficium istius textus vt ꝑ doc. hic

¶ Nisi mulier infra annū sponte marito impensas obtulerit. Si vero non tantū, non desinit esse dotalis, sed tādiu totus vel pro parte retinetur, quādiu impensę restituantur, vt ff. de impē. in rebus do. fac. l. qđ dicitur. & ff. đ iure do. lege si is q. §. pen. & fi. & hoc in necessarijs impensis. Si aūt vtiles sunt, tūc ꝑ actionē neg. gest. vel mandati, si mādato mulieris fecit, repetunt. Voluptariæ nō repetuntur, ēt si mādato mulieris factę sunt, sed abradunt sine lęsione prioris status, vt C. de rei vxo. ac. §. sed nec ob impēsas. ff. & de rei vēd. lege in fundo. †Et secundū hanc distinctionem hunc. §. intelligas: & qđ dicit in litera, quasi, nō denotat improprietatē, si est impēsa necessaria, vt dictū ē, s3 si vtilis, vł uoluptaria, nullo mō locū hēt h̄ §.

eius patiuntur. Itaq; si dotis quantitati concurrant facultates eius, insolidum damnatur: si minus, in tantum quantum facere potest. Propter retentionem quoque dotis repetitio minuitur: nam ob impensas [a] in res dotales factas marito quasi retentio concessa est: quia ipso iure necessarijs sumptibus dos [b] minuitur sicut ex latioribus Digestorum libris [c] cognoscere licet.

¶ In his quatuor casibus reus condemnatur inquantum facere potest. Ang.

¶ Sed & [d] si quis cum parente suo Patronove agat, item si socius cum

SYL. ¶ Propter retentionē. Casus. Clarus est, & imperator allegat rōnē suę decisionis: quia impēsę in rem dotalē factę minuunt ipso iure dotem. No. qđ marito concessa est retentio dotis ꝓpter impensas factas in res dotales. Itē qđ dos ipso iure minuitur ꝓpter expensas necessarias. Itē ꝙ licet allegare librum absq; eo ꝙ allegetur titulus.

Impēsę uoluptariæ an possint abradi.

a ¶ Impensas. †Dic ꝙ impensæ aliæ necessarię sunt, vt quib. nō factis res erat peritura uel deterior futura. Alię vtiles, ut quib. non factis res non erat peritura, s3 eis factis res est melior futura. Alię uoluptarię, quę tantum rē exornāt, vt ff. de verborum significa. impensæ. & ff. de impen. in rebus do. fac. l. prima. & l. quod dicitur. j. §. vtiles. & l. uoluptarię. In primis impēsis dic, quod minuant dotē ipso iure, si consistat in pecunia & specie: vt si est fundus, & pecunia in dotē data, quātū in fundum impenditur, tantum in pecunia ipso iure deberi desinit. Si vero solus fundus in dotē sit: tunc si tātum expenditur simul, vel ex diuersis uicibus quanti est fundus, tunc ipso iure desinit esse dotalis.

† Ista glo. est magīa, & melior de toto iure in sua materia secū dū Fab. Pla. Angel. & Ias.

SYL. ¶ Dic secundum Iasonem ꝑ tex. in d. l. quod dr̄, quod ipso iure non desinit esse dotalis, sed bene potest petere expensas, vel retinere fundum, donec sibi restituantur expensę.]

†Et hic ē spāle in uxore: tñ ab alio cuius voluntate factę fuissent in re sua, bene repetunt. l. iij. §. i uer. sed si mutua. ff. de in rē uer.

b ¶ Dos. In pecunia consistens.

c ¶ Libris, vt ff. de impen. in reb. do. fa. per totum tit.

SYL. ¶ Sed & si quis. Casus. Prosequtur Imper. casus, in quib. quis tantū conuenitur inquantū facere possit: & primo in parentib. ea rōne, quia si egerent, teneretur filius alere. ad tollēdū igitur circuitū exigēdi, & postea alēdi, introductū est, vt non exigantur a liberis nisi inquātum facere possint. secūdo, in patrono ea rōne, vt coerceretur ingratitudo libertorū, & quia similiter tenentur eū alere. tertio, in socijs propter ius fraternitatis, quarto, in donatione propter ingratitudinis uitium. No. collige ex prędictis.)

SYL. d ¶ Sed & si quis. Silicet filius vel libertus, qui agunt venia impetrata alias puniuntur, vt supra eodē. §. pœnales.

nales vestis. & in rem.

a ¶ Socio. Et se consitente socium: alias non datur ei hoc beneficium, vt ff. pro soc. si vnus. §. vlt.

ADDIT. Quod verum intellige, si perseueret in negatiōe vsque ad litē cōtestatam & negauit in specie esse sociū, alias secus, puta si in genere, vt Nego narrata put narranē &c. secundū doctores hic.

b ¶ Potest. quod semp accipe detracto tanto, q possit inde uiuere conuēnus, vt ff. de reg. iu. le ge, in condemnatiōe.

socio [a] iudicio societatis agat, non plus actor consequitur, quam aduersarius eius facere potest. [b] Idem est, si quis ex donatione [c] sua conueniatur. [d]

¶ Ratione compensationis sępe minuitur intentio actoris. Aretinus.

¶ Compensationes quoq; oppositæ plerunque [e] efficiunt, vt minus quisq; consequatur, quam ei debeatur. Nam ex bono & ęquo habita ratione eius, quod inuicem actorem ex [f] eadem causa præstare oportet, in reliquum eum, cū quo actum est, condemnat, sicut iam [g] dictum est.

¶ Impedit bonorū cessione ne fiat insolidum condemnatio. Angel.

¶ Cum eo quoque, qui creditoribus [h] suis bonis cessit, si

c ¶ Ex donatione. Id est quando nō potest soluere, eum donare promisit.

d ¶ Coueniatur. Scilicet cōdictione ex lege, vt C. de donatio l. si quis argentum. § si autem. Et nota quod hic solus conuenitur inquantum facere potest deducto ære alieno, vt ff. de re iud. l. inter eos. §. j. & ij. & melius §. fi.

¶ Compensationes. Casus. Proseq. tur Impera. exēpla eius, quod supra proxime pposuit, & dicit, quod quoties euenit, quod reus, a quo petitur, sit creditor actoris, compensatione pposita fit vt minus consequaē actor quā petierit. In quo aduertas ad duo, quę iudicio meo male possunt salua ri in hoc tex. primū est, quod hoc exēplum non cadebat inter priora & sequentia. nam ille, cui compēsatio opponiē, effectualiter consequitur suū creditum, quia re vera compensatio est solutio. l. si debitor. ff. qui potio. in pig. habean. nec est verum dicere, quod consequitur minus quam ei debeatur quia re vera consequitur totum. nihil enim interest, an soluar qs, an compēsēr dicta lege si debitor. & ideo neque hoc exemplū cadebat in hac materia, neq; verum est quod dicit Imper. quod minus quam ei debeatur consequatur, q no. licet sit ponere os in cœlum. No. quod cōpensatione minuiē intētio actoris.]

e ¶ Plerunque. hoc dicit propter actionem dipositi, & alias quasdā, in quib. non obijcitur cō pensatio, vt supra. eo. §. in bonę fidei. & C. de compens. l. finali. Accursius Floren.

f ¶ Ex eadem causa. hodie ex quacū que causa & in quolibet cōtractu bonæ fidei vel stricti iuris, † vt supra eo. §. in bonę fidei.

g ¶ Iam dictum est. supra eodem. §. in bonę fidei.

¶ Cum eo quoque. Casum figura per te. Nota. quod cedens bonis in postea quęsitis habet priuilegium vt non cō ueniatur a prioribus creditoribus nisi inquantum facere possit. Item no. inhumanum esse afflictis afflictionem addi)

h ¶ Creditoribus. quod fieri nō potest anrequā debitum agnoscat, vel in iure confiteatur, vt ff. de ces. bo. l. penulti.

* ¶ Adde an ualeat pactū quod debitor non possit cedere bonis, Bartol. in lege alia §. final. ff. soluto marrimonio.] Prodest autem hęc cessio, ut non deducatur debitor in carcerem, vt C. quid bonis cedere poss. lege prima. Et quod in acquisito postea conuenia-

Hęc gl. pessime loquitur SYL. scd̄m Iaso. quē uideas plenius.

Cessio bonorū in duobus SYL. prodest.

ueniatur inquantum facere possit, vt subijcit.

SYL. * ¶ Fallit, nisi sub spe cessionis contraxit, vt per Dynum in regula peccatũ in fine libro sexto, aut nisi in fraudem creditorũ bona alienauit, vel si qñ cõtraxit sciebat, se non esse soluendo, vt ait Bar. in lege alia. §. elegãter. ff. sol. matrim. & denique in q̃ plurimis aliis casibus deficit re. huius §. quos diligẽter retulit Socinus in tractatu fallentia. regu. xlvj. & seq. post Iasonẽ hic, & in §. item si quis in fraudem. num. 91. cum seq. supra eodem.]

† alias qđ cum eo contractum est q in aliena ẽ ptãte.

postea aliquid acquisierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro [a] in id, quod facere potest, creditores experiuntur. inhumanum [b] enim erat spoliatum fortunis suis insolidum damnari.

¶ Quod cum eo

a ¶ Ex integro. Videtur sibijpsi contraria litera, quod ex integro, & ĩquãtum facere potest conueniatur, vt subijcit Sed sic intelligitur, quod insolidum conueniatur, quandiu potest soluere: hoc tamen est deducto semper ne egeat, ut ff de cessi. bon. qui bonis. & ff. de regulis iuris, lege in condemnatione.

Cessione bonorũ facta non semper conueniet qui cessit, & ti ad pinguiorẽ fortunã peruenit.

ADDITIO. Vel dic & longẽ facilius ex integro, id est denuo, siue iterum, vt sit una dictio: & ita exponunt doctores periti. Et hic, scilicet quod qui cessit bonis potest iterum conueniri si perueniat ad pinguiorem fortunam: uerum est, nisi pro eo iam sustinuisset pęnas corporales, vel cessionem fecisset culo nudo sup lapidem: de hoc glos. notat in capitulo

† Hęc glo. non habetur inuetustis exẽplarib.

sicut dignum. extra de homic. & in capitulo peccatum. de regulis iuris in sexto.

b ¶ † Inhumanum enim. Bene dico, quod inquantum facere potest deducto &c ne conueniatur. inhumanum enim &c.

¶ Quod cum eo &c. ¶ Qualiter conueniamur ex contractibus vel furtis nobiscum habitis dictũ est, nũc qualiter cõueniamur ex habitis cum ijs, quos in potestate habemus.

Continuatio.

¶ Adde, q̃ est falsa cõtinuatio. Imperator. enim continuat se ipm, & reddit rationẽ, quare de his actionib. modo proponat, dicendo quod qa supra habita est mẽtio de actione, quę datur in peculio, opus est modo dicere de his actionibus & cęte.]

SYL.

† alias dicetur.

qui in aliena potestate est, negocium gestum esse dicitur.

Cognito contractu seruorum ad obligandum dominum: et it cognitum quid de contractu filij ad obligandum patrem.

Quia tamẽ su-

QVIA tamen. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ sex partes Primo ponit cõtinuationẽ rubricę. Secũdo, quod filius & seruus ęquiparantur: iõ dictũ in uno potest intelligi dictũ in alio. Tertio prosequitur de cõtractib. seruorum, & qualiter & inquãtũ eorum dñs teneatur. Quarto illud extẽdit ad filios Quinto ponit vnũ ĩ filio, quod non habeat locũ in seruo Sexto redit ad contractum serui. Secũda ibi (Et quia.) Tertia ibi (Si igitur) Quarta ibi (Quę diximus) Quinta ibi (Illud propriẽ.) Sexta ibi (Illud in summa.)

Diuisio.

¶ Casus. In simplici continuatione non est figurãdus, quam declara vt s. diximus. Nota ergo cõtinuãdos esse titulos. Item quod actio, quę datur in patrem vel dominum ex cõtractu serui uel filij, nõ dicit̃ de peculio, sed in peculio Itẽ quod actio de peculio & cęterę, quæ descendunt ex contractu filij, dãtur in patrem nomine filij. Nota etiã q̃ filius & seruus fere in oĩbus æquiparantur. Itẽ q̃ nõ est conueniẽs, quod paucis exprimi põt multis exprimere. Itẽ q̃ cognito uno de similibus cognoscitur aliud. Item quod di-

SYL.

perius [a] mentionem habuimus de actione, qua in peculium filiorumfamilias seruorumque agitur opus eſt vt de hac actione & de cæteris, quæ eorundem nomine in parentes dominosve dari ſolent, diligentius [b] admoneamus. Et quia ſiue cum ſeruis negocium geſtum ſit, ſiue cum ijs, qui in poteſtate parentũ ſunt, fere [c] eadem iura ſeruantur, ne verboſa fiat diſputatio, dirigamus ſermonem in perſonam ſerui dominique, idem [d] intellecturi de liberis quoque & parentibus, quorum in poteſtate ſunt. Nam ſi quid in his [e] proprie ſeruetur, ſeparatim oſtendemus.[f]

¶ Dominus tenetur ex contractu ſerui in ſolidum, ſi contrahi iuſſerit, uel ipſum vel liberum hominem naui vel alicui alij negociationi præpoſuerit, actionibus cognominatis, Quod iuſſu, & exercitoria, & inſtitoria. Aretinus.

¶ Si igitur iuſſu do-

ctio fere, eſt dictio diminutiua. Itẽ ꝙ quã duo caſus ſunt a lege antiqua æq̃ parati, correctio vel diſpoſitio facta ĩ vno extẽdit̃ ad aliũ: quod declara, ſi æq̃paratio eſt facta in illo caſu, vt ꝑ Iaſ. in l. ſi cõſtante. in v. col. ff. ſo. ma. de quo uidẽda ſunt q̃ ponit Dec. I c. translato. in j. & ij. lec. de conſt.]

a ¶ Supius vt s. tit. j. §. actiones autẽ. & §. ſunt preterea.

b ¶ Diligẽtius, q̃ ſupra dictũ ſit. Vel dic diligẽti⁹ i. diligẽter.

c ¶ Fere. hic dicit ꝑꝑ Macedonianũ, quod habet locũ in filijs non ĩ ſeruis, vt infra eo. §. quę diximus & propter alios caſus, quos ibi dicemus.

Similiũ eadẽ eſt diſcipli- d ¶ Idem intellecturi. Nam ſimiliũ
na. eadem eſt diſciplina, ut hic, & ff. de in rem uer. l. iij. §. proinde. & §. quoties.

SYL. ¶ Dic tamẽ. quod ſimilitudo in vno non arguit ſimilitudinem in alio, vt per Aret. in l. ex facto. in vj no. ff. de vulga. & pupil.]

e ¶ In his. ſ. parente & filio.

SYL. f ¶ Oſtendemus. ut infra eod. §. quę diximus.

¶ Si igitur iuſſu domini. Caſus. In terminorũ declaratione ſimplici non eſt neceſſarius niſi literalis. in hoc. n. §. declarat Imper. tres eſſe actiões, in quibus pater & dominus inſolidũ tenentur ꝓpter eorum conſenſu. Siue enim iuſſerint, mãdauerint, conſenſerintve alio modo, etiam per ratihabitionem filiũ uel ſeruũ certo caſu obligari tenẽt̃ naturali rõne, quã allegat Iuriſcõſultus in l j ff. eo. quia cum eo cũtrahi vr̃, qui iubet. ſiue ẽt naui uel negociatiõi pater aut dñs filiũ vel ſeruũ ꝑpoſuerint, ſimiliter tenentur inſolidũ, & ĩ exercitoria ꝑſertim: q̃a ęquũ uiſũ ẽ, vtq̃ exercitorẽ naui ĩpoſuit, teneat̃, q̃a plerũq; locᵘ aut ipſ nõ patiũt̃ diſpicer̃ d̃ condõne exercitoris. maior. n. ẽ neceſſitas cõtrahẽdi cũ magiſtro nauis q̃ cũ ĩſtitore, ꝓut declarat tex. in l. j. ff. d̃ exer. Similiter ęquũ viſũ eſt ꝑtori, vt quẽadmodũ cõmoda ſentimus ex contractibᵘ inſtitorũ, ita etiã ex eorum contractib. obligemur: tacite. n. uidemur hoc polliceri pręponẽdo. l. j. ff. de inſtito. No. ſecundũ Ang. quod de iure ciuili pater aut dominᵘ nõ tenebant̃ ex cõtractu filij uel ſerui. & hinc eſt, ꝙ ꝑtor ęq̃tate motus hæc adinuenit. Itẽ qđ pater & dominus tenentur, Quod iuſſu inſolidũ. Itẽ qđ ille, qui cũ filio vel ſeruo contrahente iuſſu patris vel domini cõtrahit, videtur ſequi fidem iubentis. Itẽ ꝙ vbi eſt eadem ratio, idem ius cõſtituitur. Itẽ quid ſit exercitoria, & quid inſtitoria. Idẽ ꝙ exercitoria ab exercitore, ĩſtitoria ab inſtitore eſt appellata. Itẽ ꝙ tunc tenẽtur pater & dominus qñ ſeruus uel filius negociãtur in eo, in quo ſunt præpoſiti. Item no. qđ hu

iuſmo-

iusmodi actiones non solũ danť contra dñm vel patrem pręponẽtes seruos & filios, sed ẽt cõtra quemlibet pręponẽtem ẽt liberũ hominẽ, ſtãte idẽtita te rõnis. Itẽ ꝙ idẽtitas rõnis facit, ꝙ casus nõ expſſus sit cõprehensus in casu iam decisq.]

a ¶ Domini. Scilicet volentis cũ seruo contrahi: siue dirigat iussũ ad seruum, siue ad contrahentẽ cum seruo: siue subscripsit, siue quocunque modo cõtractũ ratũ habuit, vt ff. quod iussu.l.. § j. & §.sed & si serui chirographo. & §. si ratum.

b ¶ Videť. Vt ẽt ab ipso dño debitũ condici possit, vt infra eo.§.fina.

c ¶ Eadem rõne. Quia sidem domini sequi videť, vt supra proxi.§. in fine. Accur.

minii[a] cum seruo negocium gestum erit, insolidum Prætor aduersus dominum actionem pollicetur: scilicet quia is, qui ita contrahit fidem domini sequi videtur.[b]

¶ Eadem ratione[c] Prætor duas alias in solidum actiones pollicetur: quarum altera exercitoria,[d] altera institoria appellatur. Exercitoria tũc habet locum, cum quis seruum suum magistrum naui pręposuerit, & quid cũ eo eius[e] rei gratia, cui præpositus erit, contractum fuerit. Ideo autem exercitoria vocatur, quia exercitor, is appellatur, ad quem quotidianus nauis quęstus[f] pertinet.

¶ Institoria tunc locum habet, cum quis tabernę forte aut cuilibet negociationi seruum[g] suum præposuerit, & quid cũ eo eius rei causa, cui prępositus erit, contractum fuerit. Ideo autẽm institoria appellatur, quia qui negociationibus pręponuntur, institores uocantur:[h] Istas tamen duas[i] actiones Prætor reddit, & si liberum quis hominem, aut alienum seruum naui, aut tabernæ, aut cuilibet negociationi pręposuerit: scilicet quia eadem æquitatis[k] ratio etiam eo casu interueniat.

e ¶ Eius rei gr͞a. bene dicit, eius rei gr͞a. nã si ob aliã rẽ, puta negocij sui, vel cum esset prępositus ad vehendũ onus, ipse accepit mutuã pecuniã, nõ ad vtilitatẽ nauis, nõ teneť dñs, vt ff. de exerci.l.j. §. non autem.

f ¶ Quęst[9] i. puer[9] siue lucrum. Sed magister appellať, cui totius nauis an chora, id est gubernatio cõmendatur vt ff. de exercito l. j. §. magistrũ nauis. — Questus est lucrum.

g ¶ Seruũ. Vel liberum vt in fine huius §.

b ¶ Vocantur. Nota, quòd institoria a ppositio, sȝ exercitoria a pponẽte vocať, vt hic, & s. eo.§. versic. ideo autem exercitoria.

i ¶ Duas. p hoc qđ dicit duas, excludit primam Quod iussu.

K ¶ Aequitatis. No. ꝙ vbi eadẽ ẽ ęqtas idẽ iꝰ statuẽdũ ẽ: sic ff. ad le. Aq. illud & s̄. q. mo. ius pa poie.sol. §. patrõne. — Ius idẽ statuať ubi est eadem ęqtas.

d ¶ Exercitoria. Quę perpetuo hęredi & in hęredẽ datur, vt ff. de exer. si tñ §. si (j) Idem in institoria, vt ff. de in sti l. nouissime. Idem etiam de in rem verso, vt ff. quando actio de pecu. est an.l. quęsitum. in fi.

ADDIT. (j) Dic hoc verũ, si prima actio datur hęredi vel contra hæredẽ, quia istę nõ sunt proprie actiones, sed actiones, vt habetur in d. l. si tamẽ. §. si. secundum Ang.

¶ Introduxit. Casus. Non est figurã dus in declaratione simplicis termini tributorię, sed potius aduertendũ est, quod dominus, qui habet seruũ habẽtem peculium, si conueniatur a creditoribus peculiaribus, habet priuilegium deducendi ante omnia qđ sibi & illis qui in sua sunt potestate debetur: sed quia aliquando accidit quod — SYL.

seruus in rebus & mercibus peculiaribus sciente & non cōtradicente domino negociatur, & efficitur debitor alicuius, si a tali creditore conueniatur ex causa prædicta, tunc non habet dominus am pli⁹ illud priuilegiū, sed vocatur ī tributum cum cæteris, hac tamen inter eos diuisione remanente, quod dominus vocatur in tributum ex quacunque causa sit creditor, alij vero creditors peculiaris vocantur solū, quatenus cā illarum mercium, in quibus sciente domino seruus negociatus est, se extendit. Nota summarium & declarationē p dictam.

¶ Si seruus sciente domino in merce peculiari negociatur, & tamen dominus aliquid recipere debet vocatur in tributum vna cū alijs creditoribus. Areti.

¶ Introduxit & aliam actionem Prętor, quæ tributoria vocatur. Nanque si seruus in peculiari [a] merce sciente domino negocietur, [b] & quid cum eo eius rei [c] causa contractum erit, ita Prætor ius dicit, vt quicquid in his mercibus erit, quodque inde receptum erit, id inter dominum, si quid ei debebitur, & cæteros creditores pro rata portione distribuatur, & ideo tributoria vocatur, quia ipsi domino distributionem Prætor permittit. Nam si quis ex creditoribus queratur, quasi minus [d] ei tributum sit quam oportuerit, hanc ei actionem accommodat, quæ tributoria appellatur.

¶ Ex contractu inito cum seruo domino ignorante tenetur dominus de peculio, vel in id quod in rem suam uersum est: & dicitur versum in rem domini, si aliquid in rem domini impenderit necessario: iudex tamen debet prius inspicere vtrū in rem domini sit uersum, quàm de peculio condemnet. Areti.

¶ Pręterea introducta est actio de

a ¶ In peculiari merce. Hoc caute dicit, non ī dominica, * vt ff. de insti tor. sed & si pupillus §. penul. †

† Ex quo. §. apparet institoriā locū hře in merce dňica, tributoriā autē ī merce peculiari.

b ¶ Negocietur. Ad omnem quoque porrigitur negociationem, † ut ff. de trib. l. illud, & l. j. §. licet.

c ¶ Eius rei causa. Nota quod ad hoc vt competat ista actio, oportet quod sit contractum illarum merciū causa, alias non competeret, vt per Angel hic.

¶ Minus. Hanc actionem tributoriam dicuntquidam non dari nisi dominus primo distribuat, & dicunt q cogitur officio iudicis, & hoc colligitur ex hoc. §. quia dicit, minus. Sed dico quod ante & post competit, quia minus tribuit qui nihil tribuit, vt ff. de tributo. l. illud. §. si cuius dolo. & argumen. ff. de verb. sig. l. minus. & lege verbū amplius. secundum Io.

* Scilicet pecuiaris mercis non etiā aliam.

¶ Adde q hæc gl. communiter approbatur p doc. hic.

¶ Pręterea. Casus. figuratio nōē necessaria, cū persistatī declaratiōe ter minorū de peculio & d. in rem verso. ita enim Imper. accurate examinat & declarat, vt nulla alia casus positione egeamus, ex ē pla enim posita per Imperato. rem omnē manifestam reddunt. No igitur, q actio de peculio & actio de in rē verso sūt diuersę. Item dic, q ne cessaria erat actio de in rem uerso ultra actionem de peculio ex rationibus positis per textum in lege prima in princip. ff. de in rem ver. Item quod actio de in rē uerso oritur, quamuis sine voluntate domini negocium sit gestum, qa oritur ex ipsa uersione in rem, non ex cōsensu, & propterea oritur etiam quā uis gestum sit contra volūtatem domini,

peculio, deque [a] eo quod in rem domini uersum erit: vt quamuis sine voluntate domini negocium gestum erit, tamen siue quid in rem eius versum fuerit, id totum præstare debeat, siue quid non sit in rem eius uersum, id eatenus præstare debeat, quatenus peculium patitur. [b] In rem autem domini uersum intelligitur, quicquid necessario in rem eius impenderit seruus: veluti si mutuatus pecuniam creditoribus eius soluerit, aut ædificia ruentia fulserit, aut familiæ frumentum emerit: vel etiam fundum aut quamlibet aliam rē necessariam mercatus [c] erit. Itaque si ex [d] decem (puta) aureis, quos seruus tuus a Titio mutuo accepit, creditori tuo quinque aureos soluerit, reliquos vero quinque quolibet modo consumpserit, pro quinque quidem insolidū damnari debes, [e] pro cæteris vero quinque eatenus quatenus in peculio sit. ex quo scilicet apparet, si toti decem aurei in rē tuam uersi fuerint, totos decem aureos Titium cōsequi posse. Licet [f] enim una est actio, quam de peculio, deq; eo quod in rem domini versum sit, agitur, tamē duas habet condemnationes. Itaque iu-

mini, quando versum est in eius utilitatem. Item quod actio de peculio datur eatenus, quatenus est in peculio: actio vero de in rē verso datur ad omne id, quod versum est in domini utilitatem. Itē quid dicat versū in utilitatem: pro cuius declaratione vide regulam, quam ponit Iurisconsul. in lege tertia. §. & generaliter. ff. de in rē ver. Item no. quod omnes expēsę hic enumeratę dicūtur necessariæ. cætera collige per te.]

¶ Deq; eo. Caue tibi, quia de duabus actionibus simul dicit, scilicet de peculio, & de in rem verso.

b ¶ Patit. Facit ff. de pecul. lege si quis seruum §. etiam, & hic adiūge §. cęterum qui est infra.

c ¶ Mercatus erit. Facit ff. de in rem verso. lege. iij §. proinde.

d ¶ Ex decem. Quia quot sunt consumpti, in tot debet teneri, vt supra proximo. §.

e ¶ Damnari debes. Facit ff. de in rē ver. l. si pro patre. §. idem.

f ¶ Licet. Hoc punctū, quod est hic, ita praue intelligunt quidam, quod quicunque agit de peculio, videtur intētare illam formulam, & agere scilicet de in rem verso, vt hic, & ff. de in rem ver. l. filiusfamilias. in fi. & ff. de peculio. l. j. §. est autem. quę opinio necessaria esse vr̄. Nam cum de peculio agitur debita peculiaria computātur, & ita quod seruus debet domino, & dominus dēt seruo naturaliter, quia quod seruus impēdit in rē dñi, venit ī actione de pecu. vt ff. de pec. l. quam Tuberonis. §. sed & id. quod nihil aliud est, quam de in rē verso agi, & ita qui agit de peculio, & de in rē ver. agit. Sed Io. dicit, quod diuersę sunt actiones, & actionū formulę, nec qui unius proponit formulā, alterius formulā proponere vr̄. Nec ob. d.l. de pecu. l. j. §. est autem. quia licet ibi videatur sub actione & edicto de peculio actionem de in rē verso proponere, tamen non demonstratur edictum, quod sit de peculio tantum, sed generale, quod dicit de omni eo, quod fit cum eo, qui in aliena est potestate, vt in eadem. l. §. verba autem. Item nō obstat dicta lex filius. in fine. quia quo ad effectum proponit de in rem verso, qui proponit de peculio: non quo ad formulam. Et eodem modo expone, quod hic dicitur, vna est actio

Actio de peculio & de in rē verso sunt diuersę.

Textum exponit.

dex, apud quem de ea actione [a] agitur ante dispicere solet, an in rem domini uersum sit: nec aliter ad peculij æstimationem transit, quam aut nihil in rem domini uersum intelligatur, aut non totum.

¶ In peculio dicitur esse id, quod superest deducto eo quod debetur domino, dummodo non debeatur vicario serui. Aretinus:

¶ Cum autem quæritur quantum in peculio sit, ante deducitur quicquid seruus domino, [b] eive qui in potestate eius sit, debet: & quod superest, id solum peculium intelligitur. Aliquando tamē id, quod ei dēt [c] seruus, qui in potestate domini sit, non deducitur ex peculio: veluti si is [d] in

de peculio & de in rē verso: id est ille qui proponit actionem de peculio, cō sequitur effectū actionis de in rę verso. Et quod subijcit, duas hēt condem nationes. s. actio de peculio: vnā. s. ꝓ suo effectu & aliā pro effectu. s. actiōis de in rē verso. Accur.

ADDIT. Hęc opi. gl. ꝙ sint diuersę actiones, verior ē, qa hēnt diuersa nomina & diuersa media concludendi.

a ¶ Actione. Scilicet de peculio.

SYL. ¶ Cum aūt q̄rit̄. Casus. Positio clara est: declarat. n. Imp. quantum sit in peculio, & dicit in peculio dici omne id, quod sup est deducto eo quod debetur domino eius eive, qui in eius potestate est:] & ponit casum in quo ex credito domini nō diminuitur peculiū: de cuius ratione vide in glo. in ver. si is. No. quid dicatur esse in peculio. Item ꝙ deducitur non tm̄ creditum domini, sed ēt eius, qui est in ipsius potestate: rōnem vtriusque ponit Iurisc̄ō. in l. sed si dānum. §. peculium. ff. de pec. rō enim, quare deducitur id quod domino debetur, est, quia dominus pręuenisse vi detur, & cum suo seruo egisse. rō autem quare deducitur, quod debetur, existentibus in potestate domini, est, quia nemo ambit hoc quoque domino deberi, cui quæritur omne, quod quęritur existentibus in eius potestate. Item no. casum, in quo deducitur per dominum illud, quod debet seruus: quod no.]

b ¶ Domino. Scilicet debet. Cum. n. inspecto iure naturali seruus liber sit,

apparet ꝙ naturaliter potest obligari etiam dn̄o suo, vt ff. de condict. indeb. si id quod. & ff. de pecu. nec seruus. & ff. de fideiuss. §. j. Accursius.

¶ Adde ꝙ est intelligendum de iure naturali id ē de iure gentium primæuo, id ē quatenus ius gētium fundat̄ rōne naturali, non constitutionib. generalib. gentiū: si. n. intelligeremus de iure naturali simpliciter cōi omnibus animantib. tūc non pōt dici ꝙ oriat̄ obligatio naturalis, prout declarat Barto. quem cō muniter sequunt̄ docto. in dicta l. si id quod.] SYL.

c ¶ Debet. Quasi dicat, & id deducitur, quod debet dare seruus ijs q̄ sunt in potestate: vt conseruis suis, & filijs domini, & pupillis domini, vt ff. de peculio. sed si damnum. §. peculium. †

† alias īcipit. l. peculiū autem.

d ¶ Si is. Scilicet cui debetur: puta habeo seruum castaldum, qui ordinarius dicitur, qui habet sub se alium, qui vicarius dicitur: si ordinarius aliquid debet vicario, & conuenior de peculio ordinarij, non deducā quod vicario debetur. & est ratio in promptu, quia si deduco pro vicario, adhuc remanet peculiū ordinarij: & ita frustra fieret deductio: cum semper maneret ordinarij peculium.

Seruus ordinarius. SYL.

* ¶ Serui ordinarij sunt quibus peculium dominus concessit negociarique sinit: vicarij autem qui ordinarij vices gerunt, quidamque quasi sub institores. Alcia. in l. vrbana familia. ff. de verbo. signi.

Seruus vicari⁹.

¶ In

a ¶ In ipsius scilicet ordinarij.
b ¶ Quod eo ptinet. Idest qđ modo sub nube dixi, obtinet in hoc casu.
c ¶ Seruus. Scilicet ordinarius.
* ADDIT. Ordinarij aūt serui dñr ab ordine, q domui autta bernę, aut negotiatiōi regēdę psūt: illorū uero si peculio cōti neāt alij ser ui, uicarij ap pellāt. Mart. Esse fat ē ser uū, iam nolo uicarius eē.
d ¶ Eius. s. ordinarij.
¶ Cęterum Casus. Non est figurandus in psenti. §. usq; ad §. illud ī sūma. secūdū quod legit Ang. q a Impe. immorat tm̄ in declarādo quō & qualiter & ī quibus casibus hæ actiones de quib. supra proposuit, in iudiciū ppōnāt. tex. ē clarus, nec alia đ su per declaratione indiget. No. sum mariū & cōtinētiā text. ut scias ppo nere in iudicio actionē magis utilē. Itē q stultissimus dr, q. pt utiliorē uiā ad suū cōsequendū eligere, & eligit deteriorē. Itē q habēs plures actiones debet faciliorē pponere. Itē q negociator nō dr q uiuit ex reditib. prędiorū. Itē q fęnerās nō dr negociator. Item quod dcta in seruo habent locū in filio. Item q Macedonianū senatuscōsultū est l. prohibitiua. Itē no. rōnē senatuscon sulti Macedoniani. Cætera collige per te.]

ipsius[a] peculio sit: qđ eo[b] pertinet, vt si qd uicario suo seruus[c] đ beat, id ex peculio eius[d] nō deducatur.

¶ Cui cōpetit actio Institoria, uel Exercitoria, uel. Qđ iussu cōpetit ēt de peculio. Et in actione de peculio totius eius, quod est in peculio, ratio est habenda in Tributoria solū eius circa quod negociatur. Quapropter quā doque expedit agi una, quādoque alia. Areti.

¶ Cæterum[e] dubiū non est, quin is quo que qui iussu dñi cō traxerit, cuiq; institoria uel exercitoria actio cōpetit, de peculio, deq; eo qđ in rē domini uersum est agere possit. Sed erit[f] stultissimus, si omissa actione, qua facillime solidum ex contractu consequī possit, se ad difficultatem perducat probandi in rem do mini versum esse, vel habere seruum pecu tium, & tantū habere vt solidum sibi sol ui possit. Isquoq;,[g] cui tributoria actio cōpetit, æquę de peculio & de in rē uersę agere potest. Sed sane huic modo[h] tribn toria expedit agere, modo de peculio, & de in rem uerso: Tributoria ideo expedit agerē, quia in ea domini cōditio pcipua nōn est, idest quod domino debetur nō deducitur, sed eiusdem iuris est dominus, cuius & cæteri creditores. At ī actione de peculio, ante deducitur quod domino debetur: & ī id, quod reliquū est, cre ditori dominus condemnatur. Rursus de puculio ideo expedit agere, quod in hac actione[i] totius peculij ratio habetur, at in tributoria eius tātum, quo negociatur:[k] & potest quisq;

SYL.

e ¶ Cęterū. Diximus supra ī illo. §. pterea: q is agit de peculio, qui contrahit cū ser uo ī uito uel ignorāte domino: ū sic uf, q qui cōttaxit eo uolente, puta iussu suo, non posset agere de peculio, sed tñ aliud est: ideo dicit, cętetū. pro sed.
f ¶ Sed erit. stultissim[9]. No. quē esse stultū, si eligat malū, cū possit eligere bonū, vt ī. auth. q. mo. nat. effi. sui. §. j. coll. vj.
g ¶ Is quoque. Facit. ff. de tribu. l. aliquando.
h ¶ Modo. Idest aliqñ.
i ¶ In hac actione. Scilicet de peculio.
K ¶ Negociator. Et qđ inde receptū est, ut ff. de trib. l. procuratoris. §. per hanc, & supra eo. §. introduxit.

Electio dēt esse de meliori.

¶ Eli-

Elector actionis non pōt variare. ¶ Eligere. Et postquam elegerit, non uariabit, vt ff. de tribu. quod in heredem. §. eligere. nisi fuerit deceptus, quando primum elegit, vt ff. quod cum eo qui in alie. pot. l. sed si ex parte. §. fina.

b ¶ Quę diximus. A princip. tit. vsque huc.

c ¶ Eadē. Quātum ad actiones supradictas: sꝫ in quibusdā non conueniunt: vt in mutua pecunia: qđ dic vt infra pro xj. §. Item filius pōt subire iudiciū & arbitrium & patrem obligat quasi ex cōtractu de peculio, sed seruus nō, vt ff. de pecu. l. iij. §. si seruus. & §. idem scribit. C. de iudi. seruus. (j) Itē filius fideiubere pt, & patrē de peculio obligare, vt ff. de pecu. l. iiij. §. sed si fili⁹. sed seruus non, vt ff. de fideius. l. seruus. & l. sequ. & propter hoc dixit, fere, supra eodem. §. j.

Filius & seru⁹ nō in oībus conueniunt.

ADDITIO. (j) Qualiter autem fiat executio filio condemnato, habetur, infra titu. primo. §. fina. Angel. Aretinus.

d ¶ Aduersus patrem. Etiam de peculio non tenetur pater, vt hic dicitur, & C. ad Maced. l. si filius, & caute colligitur. C. ne filius pro patre, vel pater pro filio. l. j.

e ¶ Senatus. Scilicet senatusconsultum Macedonianum, vt ff. ad Mace. l. prima. quod cessat in multis casib. scilicet xj. Primo si fuerit miles filiusfami. vt C. ad Mace. l. fi. Item si dixerit se patremfami. vt C. ad Mace. l. j. Item si publice paterfamil. videbatur, vt ff. ad Mace. si quis patreinfamil. Item si fuerit in scholis vt ff. ad Macedo. sed Iulianus. §. qđ dicitur. & C. eo. l. Macedoniani. Itē si alij creditori soluit, vt ff. eo. sed Iulianus. §. penultimo. Item si factus paterfami. debitū primo contractum quocunque modo agnouit, vt C. eodem Zenodorus. Item si vertit in rem patris, vt ff. eo. sed Iulianus §. proinde si acceperit. Item & si non accepit, vt verteret in rem patris postea tamen vertit, vt ff. eodem. sed Iulianus. §. sed & si ab initio. Itē cessat quando pater consensit, vel presens non contradixit, vt ff. eodem. sed Iulianus. §. quanquam. & l. si tamē sciēte & C. eodem si permittente. Item si postea pater ratum habeat. (j) vt C. eod,

Macedonianum ī xj. casibus cessat.

tertia forte parte peculij, aut quarta, vel etiam minima negociari, maiorem autē partem in prædijs, vel mancipijs, aut fęnebri pecunia habere. Prout ergo expedit, ita quisq; uel hāc actionem, uel illam eligere [a] debet. Certe qui potest probare in rem domini versum esse, de in rē verso agere debet.

¶ Dicta de dominis & seruis intelliguntur in parentibus & liberis. Ang.

¶ Quæ diximus [b] de seruo & dño, eadē [c] itelligimus & de filio & filia, & nepote & nepte, & pr̄e auoue, cuius ī potestate sūt.

¶ Ex contractu mutui filius non potest conueniri, nec eius pater etiam actione de peculio, propter senatusconsultū Macedonianum. Areti.

¶ Illud proprie seruatur in eorum persona, quod senatusconsultum Macedonianum prohibuit, mutuas pecunias dari eis qui in potestate parentis sunt: & ei, qui crediderit, denegatur actio tam aduersus ipsum filium filiamue, nepotem neptemue, (siue adhuc in potestate sint, siue morte parentis uel emancipatione suæ potestatis esse cęperint) quam aduersus [d] patrem auumue, siue eos habeat adhuc in potestate, siue emancipauerit. Quæ ideo Senatus [e] prospexit, quia sæpe onerati ære alieno cre-

ditarum pecuniarũ, quas in luxuriam cõ sumebatur, vitę parentum insidiabantur.

¶ Actione quod iussu vel de in rẽ verso vel ĩstitoria, vel exercitoria, potest agi directo contra patrẽ uel dominum ex cõtractu fi.ij vel serui. Aretinus.

¶ Illud in summa admonendi sumus, id, quod iussu patris dominiue contractum fuerit: quodque in rem eius uersum erit directa [a] quoq; posse a patre dominoue condici, tanquam si principaliter cum ipso negocium gestum esset. Ei quoque, qui exercitoria, vel institoria actione tenetur, directo posse condici [b] placet: quia huius quoque iussu contractum intelligitur.[c]

¶ De noxalibus actionibus.

Ex delicto cõmisso per seruum domino ignorante, vel ꝓhibere non valente, dominus tenetur noxaliter quod æquitatis ratio introduxit, ne ex delicto rei proprie quis in plus grauetur, quàm sit ualor dictæ rei. Aretinus.

eod.l. fina in princ. Item si paterfam. factus soluere cępit, vt ff. eodẽ l.sed Iulianus.§. fina.& l.sequen. Alias autem locum habet, vt non teneatur pater vel filius: siue pecunia fuerit mutuo data, siue aliud in fraudem senatuscon. vt ff.eo si filius fami.§ is autem.& l.sed Iulianus. §. mutui datione.

ADDI ()) Dic idem si taciteratum habuisse dicas, vt quia receperat literas a filio continẽtes, ꝙ pecunias mutuo acceptas soluerẽt & nõ est statim protestatus ꝺ cõtraria sua volũtate, vt est tex. sing in l. filiusfami. ff. ad Mace. Angel. Aretinus.

* ADDIT. Verba Senatusc.Macedoniani vide apud Alex.ab Alex.lib.Genial.dier.5.c.7. Quod autem Macedonem Theophilus prodigũ & dissolutũ iuuenem fuisse ait, id ille ex eodẽ fonte hausit vnde aliarum Romanarũ rerum cognitionem sumere consueuit.

SYL. ¶ Illud in summa. Casus. Clarus est, ꝗ contra iubentem vel imponẽtẽ agi potest actione directa ea ratione, quia cum eis videtur negocium gestũ, ex illa regula, ꝙ qui per aliũ facit per se facere videtur. No. illud verbum, in summa, cuius significatio est tandem & finaliter. Item ꝙ de in rem verso, ꝗ iussu, exercitoria, & institoria, agitur etiam directa contra dominũ. Itẽ no. casum, in quo mandãs tenetur, ac si principaliter negotium gessisset.]

a ¶ Directo. Idest certi cõdictione directa, nõ adhibita hac adiectione de peculio vel de in rem uerso. Sed nunquid s̃. dicta sex nomina. s. qđ iussu, exercitoria, ĩstitoria, tributoria, de peculio, & de ĩ rẽ uerso. sũt noĩa actionũ? Rñ. qđ ꝗ sic: & faciunt ꝓ ei sĩ finitæ leges, q̃ dicũtđ ac. de pec. & sic de singulis, vt patet ẽt ĩ rub. cuius libet. titu. Sed Io. cõtra. Dixit. n. ꝙ sunt actionũ adiectiones, non actiones: facit pro eo ff. de neg gest. l. manifesti. & de pec. l. iij. §. cui cõgruit.

Quod iussu exercitoria & ce. nõ sunt actiões sꝫ actionũ adiectiones.

SYL. ¶ Adde ꝙ hãc gl. dicit no. ad hoc Ias. s̃. de actio. §. j. in xj. col. ĩ fi. vbi ponit gl. multas glo. con cor. & in §. rursus in xv. col. circa me. pro quo vide tex. cum gl. in l. v. in gl. j C. vbi cõue. qui cer. lo. & idem vult Barto. in si. in ij. q. C. ex quib. cau. maio.]

b ¶ Condici. Scilicet certi condictione non adhibita hac adiectione, institoria. Item & de in rem verso, vt ff. de in rem verso. l. j. in prin.

c ¶ Intelligit. Facit. ff de eden. l. prætor. §. sed & si seruus. & ff. si cert. pet. si institorem.

¶ De noxalibus actionibus. ¶ Non solũ ex cõtractib. eorũ, qui in nr̃a potestate sunt, cõuenimur, sed ẽt ex delictis, & quia pro eis noxaliter agitur, ideo de noxalibus ponitur. Accur. Ad istam continuationem facit. l. j. ff. eo.

Ex

Diuisio.

Ex maleficijs. ¶ Tot⁹ iste titu. di. principaliter in duas partes. Primo ponit qualiter deditio pro noxa hēt locū in seruo delinquente. Secundo, an habeat locū in filiofamilias. Secūdo ibi (Sed veteres.)

Ex maleficijs[a] seruorū, ueluti si furtū fecerint,[b] aut bona rapuerint aut dānū dederint, aut iniuriā cōmiserint, noxales actiones ꝓditæ sunt, quibus domino dānato[c] ꝑmittit̄, aut litis † æstimationem[d] sufferre, aut ipsū hominē noxæ dedere. Noxa aūt est ipsum corpus, qđ nocuit, id est seruus: noxia[e] ipsum maleficiū: veluti furtū, dānū, rapina, iniuria. Sūma aūt rōne ꝑmissum est noxę deditione fungi: nanque erat iniquū,[f] nequitiam eorum vltra ipsorum corpora dominis dānosam esse.

¶ Pro delicto serui dominus liberatur dando seruū pro no-

SYL. ¶ Ex maleficijs. Casus. In hoc prin. literaliter figurādus est, stat. n. Imp. in declarando, vñ oriat̄ actio noxalis, & ad qđ detur, declarando hos duos terminos, noxa & noxia, assignando rationē, quare fuerit dispositum, vt esset in facultate dominorum tradere seruū offenso in locum refectionis damni aut iniurię. litera plana est. solum aduertēdum est ad declarationem horum verborum, noxa, & noxia quia Valla & Beroaldus rident hanc declarationem Impera. sed noxa apud veteres a nocendo dicta significat etiam nocumentum. Oui. sine noxa luce bibuntur. merito seruus dicitur noxa. sicut & ἄτη illa Homerica noxa appellatur. Noxia vero ipsa est culpa seu maleficiū. Plau. in Bacchi. sat sic suspectus sum, careo noxia. M. Manilius. Quin etiam infœlix virtus, & noxia fœlix. vnde merito Seruius Virg. noxam pro noxia dixisse scripsit. Vnius ob noxam. notabilia clara sunt-]

* † Litis æstimatio quid sit, enarrat Alc. lib. iij. Parer. c. 18.

a ¶ Ex maleficijs. Idem ex quasi maleficijs, vt ff nau cau. sta. l. fi. § seruorum & de hoc plene diximus sup. de act. §. actiones autem.

b ¶ Furtum fecerint. Supple extraneo: & idem in sequentibus articulis. nam cum domino talia committēdo agi non potest, vt supra de obli. ex delicto. §. ij. qui. & ff. de noxa. cum seruus.

c ¶ Domino damnato. Nescienti cū delinqueret seruus: vel scienti, tñ ꝓhibere non potuit: alioquin insolidum tenetur, vt ff. de noxa. l. ij. & l. in delictis. & C. eo. l. ij.

d ¶ Aestimationē. Puta decē, ad quæ semper ē obligatus sed liberatur dādo aīal s. quousque actione iudicati cōueniatur, vt ff. đ re iud. l. miles §. decem. & ff. de peti. hērdi. itē veniunt. §. idem recte.

e ¶ Noxia. vnde versus. Noxia delictum, delinquens noxa vocatur. sed quandoque vno pro alio vtimur.

Noxia & noxa differūt.

* ADDIT Noxę autem dedere est pro noxa relinquere, & cedere agenti noxaliter: quod & noxam dedere aliquando dicitur l. j. & l. si vero. ff. de ijs quę deiece. E. B.

f ¶ Iniquū. † Scilicet iniquum esset factū alienum alijs esse damnosum, secundum Io. vt ff de fur. si seruus communis. §. quod vero.

* † Alias sed iniquius esset officiū alicuius esse sibi damnosum &

¶ Dñs noxali iudicio. Casus. figuratio facilis est: continet. n. hic tex. tria dicta. Primū, ꝙ dñs cōuentus actione noxali ob delictū serui liberat̄ dando seruū noxę: cuius rō posita est s̄. i prin. ibi, nāque erat iniquū. rō aūt dubitationis erat, quia seruus ille nō erat in obligatione: ideo non videbatur, ꝙ eius deditio & solutio tolleret obligationē qua dñs astringebatur, cui aliud pro alio non debebat posse solui. qua rōne non obstāte, pręualuit ęquitatis supradictæ ratio, fuitq; a lege potestas hęc concessa. i. ideo licet non sit seruus ī obligatione, est tñ in solutione. l. miles.

SYL. cętera.

xa, & in damnū passum transferē dominiū. qđ auocari pōt si dominus emēdet dā nū, & uelit eū manumittere. Ang. Are.

¶ Dominus noxali iudicio serui sui nomine conuentus, seruum actori noxæ dedendo liberatē,[a] nec minus [b] in perpetuū eius serui dominiū a domino trāsferē. Sin aūt damnū ei, cui deditus est, seruus resarcierit q̄sita pecunia, auxilio [c] Prætoris īui to dño manumittet.

¶ Noxalium actionū quædam sunt ciuiles, & quędam Prętoriæ. Aret.

¶ Sunt autem constitutę noxales actiones aut Legibus aut edicto Prætoris. Legibus, ueluti furti [d] ex lege xij. tabularum, damni [e]

les. §. idem. ff. de re iudi. Secundum dictum est. q̄ dominium serui dati noxę trāsfertur perpetuo: intellige a domino dāte, nō autem in dominū cui daē, propter subsequētem casum, q̄a reuocabiliter fit dominus, si seruus pecuniā īueniat, & damnū resarciat, quod ē sūme ęquū ex vtraq; parte s. & q̄ dominus tradens seruum pro noxa perdat ꝑpetuo dominiū, quia iam in solutum dat, & seruus succedit loco ęstimationis dāni & sic loco pecunię, qua soluta abdicatur ī totū & perpetuo a domino, eadem ratione seruus, qui in eius locum sufficitur. Item summa ratione factum est, vt accepta pecunia dominus cogatur manumittere, quia cum non possit sua interesse nisi ratione condemnationis damni dati, nimirū si ea soluta per seruum dissoluitur nexus ille seruitutis: quę est ratio tertij dicti Notabilia clara sunt.

a ¶ Liberatur. sed cum seruus nō sit in obligatione, sed damni ęstimatio, vt ff. de re iudi. miles. §. decem. quomodo dando seruum liberatur, cum aliud ꝓ alio īuito creditore solui nō potest, vt ff. si certum pet a. l. secunda. §. j. ℞espon. speciale est: quiā iniquū est serui nequitiam vltra ipsius corpus extendi. vt supra eod. in princip. ver. summa.

SYL. ¶ Adde, q̄ hęc omnia vera sunt. q̄ādo agitur ciuiliter ad damnum datū, quia tunc condēnatur ad ęstimationem damni, uel dandum seruum, noxæ, & reus dādo seruum liberatur, vt hic dicitur, secus si ageretur criminaliter ad uindictam ob iniuriam a seruo illatā: nam tunc aliter pronunciatur. s. vel ad ęstimationē dāni, vel ad tradendū seruum verberandum, vel dandum seruum pro noxa, vt est tex. no. in l. sed si unius. §. cum seruus. ff. de iniur. quem uide.]

b ¶ Nec minus. q. d. lз detur ꝓ alio scilicet pro delicto vel æstimatione delicti, tñ dñium trās fertur.

c ¶ Auxilio Sed nonne iniquum est auferri qđ perpetuo sibi quęsitum est, vt modo dixerat, & probatur. ff. re. amo l. nō enim. Sз certe est speciale fauore libertatis, sic & alias. C. de patr. qui fi. dist. l. ij. & ff. si lib. ingc. esse di. l. ij. & sic. ff. de hę insti. l. pignori. Accur.

SYL. ¶ Dic non esse speciale, uel saltē qđ ratio specialitatis est ea, quam supra posuimus in figuratione casus, & ad hanc gl. uide Prępo. Sen. in sua disp. casu. iij. q. iiij. in ptin.

¶ Sunt autem. Casus. Non est figurandus, quia tantum īnstat in declarando vnde originem traxerint actiones noxales, & dicit quod alię oriū tur ab ædictis prętorum, alię a legibus, & declarat per exempla: quę nota.]

Furti nō manifesti actio est ciuilis, furti vero manifesti p̄toria.

d ¶ Sunt autem. Furti. s. nō manifesti. nam actio furti manifesti est p̄toria, vt infra de perpe. & temp. ac. §. j.

e ¶ Damni. Scilicet actio.

SYL. ¶ Omnis aūt. Casus. Literaliter est figurandus, quia litera plana est, & ratio manifesta: nam noxalis actio daē contra dominum nō simpliciter, sed ita demum si uult iudiciū suscipere, quo fit ut re uera actio noxalis dirigatur in seruum, vnde liberum est dño seruū inde sensum relinquere, & ita noxale iudiciū euitare. l. non solum

ff.

ff. q noxa. vnde qñ suscipit, suscipit ex voluntate: ideo caput sequitur, non dominum, quod nota. scilicet φ actio noxalis caput sequitur, & φ datur eō tra possessorem tempore quo agitur.

ti. hę l. fi. § pe. in fi.

ADDIT. Alios etiam casus habes notatos in lege, eum actum. ff. de nego. gest.

d ¶ Primo libro vt supra de iure per so. §. pen.

Itē φ si seruus manumittatur tenet ipse directò, & extinguitur noxę deditio. Item qđ si liber hō dam num dederit & seruus sit effectus, pōt agi contra dñm noxali iudicio.)

a ¶ Cōmiserit. scilicet extraneo.

b ¶ In tua ptāte sit uel dolo fecisti quominus sit: nā tunc uilis noxalis locum hēt, vt ff. eo. si bonę fidei. & l ele ctio. §. si is.

Seruus manumissus anteea delinquit, de gestis in seruitute...

c ¶ Directo, hic distingue, aut seruus delinquit, aut cōtraxit. Primo casu, si ī dominū, nō tenet postea factus liber, vt supra de oblig. que ex delic. §. ij. qui. & in

iniurię ex lege Aquilia, edicto pretoris, ueluti iniuriarum, & ui bonorum raptorum.

¶. Omnis, ad quem seruus delinquens transit, noxaliter cōuenitur. Et noxaliter etiam quis punitur pro delicto liberi hominis facti postea serui. Are.

¶ Omnis autem noxalis actio caput sequitur. Nam si seruus tuus noxiam commiserit, [a] quandiu in tua potestate [b] sit, tecum est actio: si autem in alterius potestate peruenerit, cum illo incipit actio esse: at si manumissus fuerit, directo [c] ipse tenetur, & extinguitur noxę deditio. Ex diuerso quoque directa actio, noxalis esse incipit. Nam si liber homo noxiam commiserit, & is seruus tuus esse cœperit [quod quibusdam casibus, effici primo libro [d] tradidimus] incipit tecum esse noxalis actio, quæ ante directa fuisset.

¶ Ex delicto serui proprij nulla cōmpetit domino actio etiam si postea alienetur uel manumittatur. Idem in seruo alieno, qui efficitur ipsius damnum passi. Item ex delicto domini non datur actio seruo libero, facto. Atinus.

¶ Si seruus domino noxiam commiserit, actio nulla nascitur: nanque inter dominum, & eū qui in potestate eius

¶ si seruus. Casus Clarus est, & rationes eius manifestę ac signatę ī lex tu Dicit. n. primo Imp. qđ si seruus ꝓprius dānū dño dederit noxalis actio nulla nascit, & assignat rōnē, qa iter dñm & seruū nul la pōt oriri obligatio efficax. quo fit vt ubi nulla sit obligatio nulla sit actio. ex quo ī fert Imper. φ quāuis postea alienet, & ī alterius ptātē trāseat vel liber factus sit agi nō pōt neq; contra ipsū, neq; contra dñm: quia cū actio nata nō fuerit a principio ī ipsa datione damni, non

fia proximo §. & ff. de fur. l. serui & si lij. Si in extraneum tenetur directo, vt hic. Si autem contrahat & fuerit cōnexa gestio illa, quam gessit in seruitute, cū ea quam in libertate fecit, tenetur, non alias, vt ff. de nego. gest. eum actum & C. an seruus ex suo facto. l. iij in fi. nisi in casu, ut C. de pe-

potest postea nasci: & ratio est, quia extremum illud, ad quod obligatio se radicandam retrotraheretur, esset inhabile. Pari ratione dicit Imper. si alicuius seruus noxiam commiserit, & postea effectus sit seruus illius, cui damnum dedit, extinguitur per confusionem actio, ratione assignata

est, nulla obligatio [a] nasci potest. Ideoque & si in alienam potestatem seruus peruenerit, aut manumissus fuerit, neque cum ipso, [b] neque cum eo, cuius nunc in potestate [c] sit, agi potest. Vnde si alienus seruus noxiam & tibi commiserit, & is postea in potestate tua esse cęperit, [d] interdicitur [e] actio: qa in eum casum deducta sit, in quo consistere non potuit. [f] Ideoque licet exierit de tua potestate, agere non potes: [g] quemadmodum si dominus in seruum suum aliquid commiserit, nec si manumissus; aut alienatus fuerit, seruus, ullam actionem contra dominum habere potest.

¶ Olim pater pro delicto filij siue filiæ noxaliter tenebatur sicut pro seruo: hodie uero nullatenus: sed ipse filius familias ex delicto suo ut quilibet alius potest conueniri. Areti.

¶ Sed ueteres quidem hoc † & in filijs familias masculis & fœminis admisere: [h] noua autem hominum conuersatio huiusmodi asperitatem recte respuendam esse exi-

gnata in tex. quia iam res deducta est ad casum, a quo incipere non potest: quod si etiam postea alienetur, nō reuiuiscit actio: qa semel extincta actio & obligatio etiā cessante causa extinctionis non reuiuiscit. l. qui res. §. aream. ff. de sol. quæ oīa nota, & maxime regulas. ī tex. expssas)

a ¶ Obligatio. s. ciuilis, sed nālis sic vt supra de fideiuss. §. j. Accursius.

b ¶ Cū ipso manumisso. vt hic, & C. eo. l. j. in fi.

c ¶ In potestate. Cum alienatus ē: & facit. ff. de pecu. l. & ancillarum. §. sed & si alieno.

d ¶ Esse cęperit. Ante litem contestatam. Nā post litem cōtestatam non interdicitur, vt ff. eodem. si alienus seruus. Et est ratio, quia imputatur ei quare alienauerit, vt ff. eodem. quemadmodum. in principio.

e ¶ Interdicitur. facit. ff de mino. l. verum. in fine primi respon. & ff. de leg. j. legatarius. in fi.

f ¶ Nō potuit. scilicet noxalis actio, & nota rem impediri, si deducitur in casum, a quo incipere non potest, argumen. supra de lega. §. ex contrario.

g ¶ Nō potes. argum. ff. de captiu. & post lim. re. l. secūda. §. primo. alias de cap. di. l. ij. §. ei qui.

¶ Sed veteres. Casus in l. corrigente & rationē correctionis assignante nō est figurādus nisi literalis. Nota, quod de iure antiquo filius etiā dabat pro noxa. intellige ante iust. Itē q hodie hoc ē correctū. Itē qd l. tollitur p abusum uel p vsum contrariū. Item qd asperitas est euitāda. Itē q pr magis affligit ex pena filij quā ex propria: qd i criminalib' allegatur ad multa, de q b' p Hyppo. Marsil. ī l. j. in prin. ī xvj. col. ff. de qst. & in § j. col. vj. ea l. Item q fauēdum ē pudicitię, & maxime filiarū. Item qd filij pro suis delictis conueniuntur.]

SYL.

† alias deest.

h ¶ Admisere. iure olim veteri dabatur filius pro noxa vt seruus, vt hic. Item occidebatur licite a patre, sicut seruus a domino: sed hodie non sic, ut supra de ijs qui sunt sui uel alie. iur. §. ij. & supra de iu. perso. §. iij. & ff. de liber. & posthu. l. in suis. in fi. & C. de pat. pot. l. fina.

Filius olim p noxa dabatur & a pre licite occidebat.

ADDIT. (j) Et ideo quia hoc nō erat etiam de iure digestorum, necessario sequitur quod iste tex. debet intelligi ante iura digestorum.

¶ Prout est tex. in l. in suis, vbi declarant doc. ff. de lib & posthu.]

S Y L.

Ex isti-

a ¶ Existimauit, vt hic, & C. de fur. & ser. corru. l. apud antiquos. in fine.
b ¶ Pene.i.fere. Vel pęnæ nominaliter. s. per corpus pęnę, & tunc diphtōgatã, quasi dicat per corpus filij patientis pœnam.
c ¶ In seruos i. ꝓ seruos.
d ¶ Filiosfam. non ēt patres, vt si filiusfami. iudex litem suã fecerit male iudicãdo, vt ff ð iudi. si filiusfa. Vel si dãnũ alicui dederit ꝓijciẽdo eo separatĩ habitante a patre, vt supra de obli. ex quasi ðli. §. si filiusfa. & ff. de ijs q deic. vel effu. l. j. § si filiusfa. & de his legib. dicit hic, eũ dicit, ãtiquos cõmẽtatores.
e ¶ Cōueniri. s. directo, vt ff. eo. noxali & l. sequẽti. quib. filijs cōdemnatis datur in patrẽ actio ĩ factũ de re iudicata in peculiũ, vt ff. eo. l. & si condẽnatus & ff. de pec. l. iij. §. idem scribit.

Contumacia filij an faciat, ꝙ actor mitti debeat in peculiũ profectitium.

Sed q d si iudiciũ accipere noluit, immo cõtumaciter non uenit, an mitti actor dẽt in possessionem peculij profectitij? Videtur quod nõ, quia ex delicto nõ dẽt conueniri pr̃, vt hic d r̃. E cõtra vr̃ quod sic: quia alias dicit lex, ꝙ põr cedere bonis in peculio tali, vt C. qui bon. ced. pos. l. eũ & filij. in eo quod dicit, vel qđ patre &c. Sed huic verbo respõ. Aldricus, ꝙ d. l. eum & filij. loquitur de castrensi, vel de eo qđ habet a patre sibi eunti in castra donatum: quod etiam castrense dicitur, vt C. fam. erc. si filius.

Continuatio.

¶ Si quadrupes &c. ¶ De maleficijs seruorum dictum est, nunc de maleficijs irrationabiliũ animalium. Nã aut dãnũ dat hõ liber: & tunc locum hẽt ti. supra ad l. aq. per totũ. aut seruus: & tũc locũ hʒ supra ti. j. per totũ. Aut aliud aĩal: & tũc locũ hẽt hic titulus.

¶ Vera cõtinuatio & non mendicata ẽ, quia actio noxalis non tm̃ datĩ ꝓ iniuriã & dãnũ datũ a seruo sed ẽt ab aĩali, ideo subnectit eius tractatũ: cuius occasiõe postea ponit ẽt casus, ĩ q bus aĩal pauperiẽ faciendo facit dñm teneri ędilitio edicto.

stimauit, [a] & ab usu cõi hoc penitus recessit. Quis enim patiatur filium suũ, & maxime filiã, in noxã alij dare, ut pene [b] per filij corpus pater magis, quam filius periclitetur, cum in filiabus etiã pudicitiæ fauor hoc bene excludat. Et ideo placuit, in seruos [c] tantũmodo noxales actiones esse ꝓponẽdas: cum apud ueteres legum cõmentatores inuenerimus sępius dictum, ipsos filios familias [d] pro suis delictis posse cõueniri. [e]

¶ Si quadrupes pauperiẽ fecisse dicatur.

Pro dãno q̄drupedẽ mansuetã dato actio noxalis directa contra dominũ datĩ, cũ animal contra naturã sui generis damnum dederit. Ang.

ANimalium† nomine, q rõne

A Nimalium. ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas partes. Primo q̃ñ actio de pauperie locum hẽt vel nõ. Scđo loquiĩ qñ hẽt locum actio de ędili. ędi. vel non. Secunda ibi (Hæc autem) vel ibi (Cæterum.)

Diuisio

† Conc. cũ hoc toto prĩci. ea. si culpa. iuncta glo. sup uer. animalia tua ex. SYL. tra de iniur. & dã. dato

¶ Animaliũ nomine &c. Casus positio non est necessaria: quia Impera. stat in simplici declaratione tituli, tã aperte rẽ omnem declarando, vt nullus restet dubitationi locus. No. ergo qũo noxalis actio detur pro damno a quadrupede dato & in quibus casib⁹. Item ꝙ in his terminis actio noxalis prodita est a l. xij. tabu. Item quod rõ hęc bona est: quia ita. l. disponit. Itẽ quid sit pauperies. Item quod animal cum intellectu careat non potest iniuriam facere. Item quod sensus accipitur pro intellectu, quia animalia sentiunt, & in animalibus est sensus. Item nota illa verba, sine iniuria facientis, quod iniuria capitur abusiue respectu eius qui infert iniuriam.)
f ¶ Animalium. s. quadrupedum, vt ff. eo l. j. in princip. sed nomine damni

dati

dati a bipede vtilis locum habet, vt ff. eod.l. penult.

† Et tũc dic, aut ꝓ ideſt vt pona SYL. tur pto cod.

a¶ Lasciuia.i.luxuria. † Vel dic facilitate, vt facit† pupillus. Intelligas per lasciuiam.i. per quã dam petulã tiam, quam habent animalia pręter quę non dũ domita sunt. lasciuire enim est blande saltare, & hmõi iuuenilia facere.)

† alias pullus.

† alias pauore

caret, si qua lasciuia, [a] aut† feruore, [b] aut feritate [c] pauperiem fecerint, noxalis actio [d] lege xij. tabul. prodita [e] est. Quæ animalia, si noxę dedantur, proficiunt reoad liberationẽ: quia ita lex. xij. tabul. scripta est [f] ut puta si equus calcitrosus calce percusserit, ut bos cornu petere solitus [g] cornu petierit.

¶ Hęc aũt† actio in ijs, quæ contra [h] naturam mouentur, locum habet. Cęterũ si† genitalis [i] sit feritas, [k] cessat actio [l]. Deniq; si ursus fugerit a domino, & sic nocuerit, nõ põt quõdam dominus conueniri, quia desijt dominus esse, vbi [m] fera euasit. [n] Pauperies [o] aũ est dãnum sine iniuria facientis datũ. Nec.n. põt animal iniuriã fecisse dici, qđ sensu [p] caret. Hæc [q] quidem ad noxalem pertinent actionem.

Si quadrupes non mansueta iuxta naturam sui generis dam-

b¶ Feruore. i. amore: vt si equus tuus vt equã meã adiret ostiũ meum fregerit, & dr feruo: qa calefacit amor, vt ĩ auth. qui. mod. na. effi. le. §. ĩ illud col. vj.

† Conc. c. si culpa. in gl super uer. animalia. ĩ me. extra de iniur.

c¶ Feritate.i.crudelitate.s.sua, non sui generis natura, ut infra proximo.§.

† alias genialis

d¶ Actio. Quæ vocatur in factum, vel simplicer de pauperie.

e¶ Prodita est.i.adinuenta.

f¶ Scripta est, vt s̄.tit.j.§. sunt autẽ. & ff.eo.l.j.in prin.

g¶ Solitus. subaudi in vtroque exẽplo, etiam. nam idem est & si non sit solitus, ut in prin. huius tit.

ADDITIO. Hoc verum si fera nocens non euasit, quæ habebat consuetudinem redeundi; alias si euasit, nec vtili nec directa tenetur dominus, ẽt si postea redierit, arg.l. qui res.§ areã ff. de solu. Ang.

h¶ Contra naturam.i.cõsuetudinẽ generis illius animalis: licet sit cõsuetudo sua ut calcitret, vt supra ꝓxi.§. Nã maior pars equorum non pessum dat: & maior pars boum nõ cornu petit: quia equi & boues dicũtur mãsueti. Et mãsueta dicuntur quę gregatim pascunt: vnde secũdum hoc canis nõ est in numero ferarum, nec mãsuetorũ. Nã maior pars canũ non mordet. & maior pats nõ gregatim pascit. Sed videtur ẽt ꝙ in his feris locũ habeat hęc actio, vt j.eo.§.fin. q est contra. Solut. vtilis (vt ibi) locũ habet directa non, vt hic, & ff. eo. l.j.§. in bestijs. Accur.

Equi & boues sũt mansueti.

Canes aliq nõ mordẽt.

i¶ Si genitalis. i. si a genere hẽat qđ sit fera.

K¶ Feritas. i.crudelitas.

l¶ Actio. s.directa.

m¶ Vbi.i. postquam.

n¶ Euasit. vt supra de rerum diuis. §.ferę.

o¶ Pauperies. mirabilis est hęc expositio & legalis: ideo sic forte dicta, quia pauperiem aliquã facit, sicut & damnum diminutio uel ademptio patrimonij dicitur, vt ff. de dam. infec. l. iiij.

Dãnum diminutio uel adẽptio

p¶ Sensu caret. quandoq; tamẽ res inanimata iniuriam facere dicitur primo improprie. ut ff. commo. l. si ut certo. nij dr. §. plane si sic commodaui.

q¶ Hęc. s. supradicta duo. & ꝙ nomine feræ bestię non agatur hac actione, & quod noĩe mansuetę noxaliter tm̃ agat, vt s̄. proxi. §. & in princ. tit.

¶ Cęterum sciendũ est Catus. Similiter in pręsenti. §. nõ figurabitur, litera enim plana ẽ, & decisio fundata naturali rõne, vt dãnũ datum culpa alicuius puniatur ꝓ modo culpæ. Addit ẽt, ꝙ non solum datur actio ex edicto ædilium, sed ẽt de pauperie ratione assignata ĩ tex. quia vbi agitur de pęna imponenda, vna actio aliam non consumit. No. ꝙ in dãno dato,

SYL.

rum dederit in liberum corpus nō occidēdo, dominus ex ædilitio edicto arbitrio iudicis cōdēnat, in alijs reb. in duplū, uel noxalis actio his duobus casib. cōtra dominum dirigitur, & pœnales actiones pro eodem facto concurrētes non perimunt se concursu. Ang.

¶ Cæterum sciendū est, ædilitio edicto [a] prohiberi nos canē, uerrē, ursum, aprū, leonem [b] ibi habere, qua uulgo iter fit: & si aduersus ea factum erit, & nocitum [c] libero homini esse dicatur, quod bonum & æquū iudici uī, tanti dominus condēnet.[d] Cęterarū uero rerū quanti dānū datum sit, dupli. Pręterea [e] has autē ędilitias actiões, & de pauperie locū habebit.[f] Nūquā. n. actiones pſertim pœnales, de eadem [g] re concurrentes, alia aliam consumit. [h]

¶ De ijs per quos agere possumus.

¶ Actiões itē nūc p̄ nos & p̄ pcuratores nostros, quorū usus olim phibit' erat nisi icertis casibus: sed nunc necessarius est, quando principalis agere uel defendere īpedit. h.d. Ang. Are.

uel potius in nocumēto facto libero homini ęstimatio fit arbitrio iudicis, in cęteris in duplo ęstimatiōis dāni. Item q̄ illo casu datur actio in factū de pauperie, & actio ædilitia. Itē nota regulam, q̄ in pęnali b' una actio aliam nō cōsumit.]

a ¶ Edicto. posito ff. de ædil. edic. l. hi. n. §. deinde & l seq.

b ¶ Leonē. Itē lupū, pātherā, & generaliter oē animal, qd̄ dēat nocere, siuē solutū, siue ligatū, ita tamen q̄ damnum nihilominus facere possit, ut ff. de ędil. edi. l. hi enim. & l. generaliter. & l. seq.

c ¶ Et nocitum. in corpore, ita qd̄ non sit mortuus, alias ducenti solidi debent (j) ff. de ędil. edic. qua vulgo. ij respon.

ADDIT. (j) Ista pęna secundum gl. in l. qua vulgo. applicatur pro parte fisco, & p̄ parte parti: alle. ff. de ijs qui deiece. si uero. §. pe. secundum Ang.

d ¶ Cōdemnetur. Ratione deformitatis non habita, sed impensarum tātū in curatione factarum, & operarū amissarū & amittendarum, vt ff. eo. l. ex hac. Item condemnatur in duplū occasione damni dati in alijs reb. ex hoc edicto, ut hic, & ff. de ædil. edic. qua uulgo. ij. respon. in fi.

e ¶ Pręter has. i. pręter hos modos agendi ædilitio edicto.

f ¶ Habebit. s. utilem: alias contra, ut s. eo. §. hęc autem.

g ¶ De eadem re. i. ex eodem facto & delicto.

h ¶ Cōsumit. Hoc est intelligendū concursu: perceptio enim una aliam consumit. Et ad euidentiam istorum dic, q̄ q̄n cōpetūt plures actiones eidem & contra eundem: si aut oēs pœnales sunt, aut oēs rei pſecutorię, aut alię pœnales, alię rei pſecutorię. Primo casu subdistingue, aut oēs ex uno delicto, & tūc una tollit aliā pceptione, nō in id quod excedit, ut ff. vi bon. rapt. l. j. & ff. de actio. & obli. qui seruum. j. respon. & l. cū ex uno delicto. non aūt cōcursu, vt hic dicit, ubi autē ex diuersis factis, una nō tollit alterā ēt perceptione, vt ff. de priua. deli. l. nūquam. in princ. In secundo capite, quādo omnes sunt rei persecutorię, dic, q̄ aut cōtra eundem dātur; & tūc tolluntur adinuicem pceptione, nō concursu, ut ff. loca. si merces. §. culpę. aut contra diuersos. & tunc nō tolluntur etiam perceptiōe, ut ff. de tabu. exhi. l. locū. §. condemnatio. In tertio casu scilicet q̄n alia est pęnalis, & altera rei persecutoria, iterū subdistingue, quia aut est pęnalis originaliter: & tūc neutra per alterā tollitur, vt ff. de furt. si pignore. §. cū furti. & ff. de cōdi. furt. si pro fure. §. furti hoc tn̄ fallit in casu ff. nau. cau. stab. l. & ita (alias icip. idem). §. fina. quia

Actiões plures competant, an una intenta tollātur aliæ

quia ibi cōpetebat altera de iure cōi, altera de iure speciali. Aut nō est mere uel originaliter pęnalis, & tūc vna per alteram tollitur, vt ff. quod me. cau l. metum. §. licet. †

quare adinuentū fuerit, φ quis alieno noīe agere posset; & est tex. aptius declarās in l j §. fi. ff. de procu. vbi nō solū considerat caput impotentiæ. s. qn homines suis negocijs non possūt superesse, sz etiam qn no sunt.)

† Simi- SYL. lē gl. habemus in d. l. & ita ff. na. eau. stab. & in l. nūquā. de reg. iu.

¶ Dic tu φ. tū attinet ad regulam huius tex. φ illa procedit quo ad hoc, vt simul concurrant, ita quod utraq; eligi possit, sed otne una electa alia tollit. l & ita .in fi. ff. nau. cau. stab. ēt φ in actione electa fuccubuerit, secundū Bar. in l. hoc edicto. i j q. ff. de publi. Itē hęc vera sūt qn ex codē facto & unico criminis titulo procedūt, alias secus. l j ff ui bon. rap. l. nūquam plura. ff de priua. delict.)

NVNC admonendi [a] sumus agere [b] posse quēlibet [c] hominem, aut suo noīe, aut alieno. Alieno, ueluti procuratorio, tutorio, curatorio, cū [d] olim in usu fuisset alterius noīe agere non posse, nisi pro populo, pro libertate, pro tutela. Præterea lege Hostilia permissum † est furti agere eorū [e] noīe, qui apud hostes essent, aut rei publicæ cā abessent, quive in eorū cuius [f] tutela essent. Sz quia hoc non minimā incommoditatē hēbat φ alieno noīe neque agere, neq; excipere actionem licebat, ceperunt hoīes p procuratores litigare. Nā & morbus, & ætas, & necessaria peregrinatio, itēq; aliæ multæ cāæ sæpe hominibus īpedimēto [g] sunt, quominus rem suā ipsi exeq posśit.

a ¶ Admonēdi sumus. Id est admonemus.

b ¶ Agere. s. hodie

c ¶ Quemlibet. s. idoneū pp seruū, qui nec suo, nec alieno noīe admittitur, ut C. de iudi. l. † Itē pupillū, vt C. qui le. perso. stan. hab. per totum. Acc.

† Dic φ seruus non pōt esse i iudicio nisi in certis casibus, de qbus in l. vix certis. ff. de iudi. Ang. SYL.

¶ Facias tu regulam, φ quicūq. potest esse in iudicio proprio nomine, potest ēt pcuratorem cōstituere, quam facit Inno. in c. edoceri. de rescr. sed ego addo, pro prio nomine, propter personas coiūctas, quæ possunt esse in iudicio, & nō possunt constituere saltem ante cōtesta. litem procur. vt concludit Rot. de procu. deci. xxxiiij. In antiquis.)

¶ De iis &c. ¶ Quia de actionib. diximus, videamus per quos exerceantur, & in hoc incipit, Nunc &c.

Nunc. ¶ Totus iste tit. diuidit in tres partes. Primo ponit unū dictum bimembre. Secundo unū mēbrum assumit & declarat tā de iure antiquo quam hodierno. Tertio declarat quid est procurator & tutor. Secunda ibi (Alieno ueluti.) Tertia ibi (Procurator.) Diuisio.

SYL. ¶ Nunc admonendi. Casus. Nō est necessarius tradit enim primo Imp. regulā affirmatiuā. Itē refert ius antiquū, φ quo nisi certis casibus in tex. expressis agere pro alio non licebat. No. φ quilibet non prohibitus potest agere noīe suo & alieno, & sic φ hoc edictū est prohibitoriū certarū personarū. Item no. in quibus casibus de iure antiquo agere liceret. Itē no. rōnē

d ¶ Cum. i. quamuis.

* ADDITIO. Ex gl. no. quod lex generaliter loquens recipit restrictionem ex habilitate siue idoneitate, vt l. vt gradatim. §. & si. ff. de muneribus & hono.

e ¶ Eorum nomine. Scilicet si qs fecerit furtum captiuis, uel reipubl. causa absentibus.

* ADDIT. Dic quod hęc rō fuit impulsiua secundum Ang.

f ¶ Cuius. i. alicuius. quasi dicat, pcurator potest agere nomine eorū, qui sunt in tutela captiuorum & reipublicæ causa absentium.

g ¶ Impedimento. Sed quid si nul-

Diuisio. Satisdationum. ¶ Totus iste tit. diuidit in tres partes. Primo ponit quid iuris erat olim circa satisdationē ī iudicio, siue qs agebat noīe suo, siue vt procurator. Scdo, quid iuris sit hodie. Tertio extēdit hāc legē ad omnes prouincias. Secūda ibi (Sed hodie.) Tertia ibi (Quā formam.)

SYL. ¶Satisdatio nū. Casus. in l. correctā non est figurādus, refertur n. ius antiquum quo ad satisdationes. Nota, ꝙ modus satisdationū hodiernus differt ab antiquo. Item ꝙ l. introducit aliqñ a principio ab usu. Item ꝙ l. tollitur per nō vsum. Item no. ordinem antiquum satisdationū. Itē ꝙ nemo defensor in re aliena sine satisdatione idoneus esse creditur.]

e ¶ Periculum. Facit. ff. de procu. nō solum. §. item ait, & de iureiuran. lege, nam postea.

f ¶ Edicti. s. prętoris, quod edictū nō habemus.

Satisdationū modus alius antiquitati placuit, aliū nouitas per vsum amplexa est. Olim. n. si in rem agebat, satisdare possessor[a] cōpellebatur, ut si uictus esset, nec rem ipsam restitueret, nec eius litis æstimationē, ptās esset petitori, aut cum eo[b] agendi, aut cum fideiussoribus[c] eius: quæ satisdatio appellat, Iudicatum solui: Vnde aūt sic appelletur, facile est intelligere:[d] Nāq; stipulabat q̄s, vt solueretur sibi quod fuisset iudicatū. Multomagis is, qui in rē actione cōueniebatur, satisdare cogebatur, si alieno noīe iudicium accipiebat. Ipse aūt, q̄ in rem agebat, si suo noīe petebat, satisdare nō cogebat. Procurator uero si in rem agebat, satisdare iubebatur, rem ratam dominum habiturum. periculum[e] enim erat, ne iterum dominus de eadem re experiretur.

¶ Tutores uero & curatores eodē mō quo & procuratores satisdare debere, verba edicti[f] faciebant: sed aliqñ his[g] agētibus satisdatio remittebat.[h] Hęc ita[i] erāt, si in rem agebatur. Si uero in personā, ab actoris quidem parte eadem obtinebāt, quę diximus in actione qua in rem agitur,[k] ab eius uero parte, cū quo agit, si quidē alieno nomine aliquis interueniret, omnimodo[l] satisdaret:[m] quia nemo[n] defensor in aliena

g ¶ His. s. tutoribus & curatoribus. Sed qñ hoc? Rñ. forte tūc, qñ erāt testamētarij, vel datiui. s. per inqsitionē. Nā tūc nō cauebant de rato, vt s̄. de satisd. tuto. in prin.

h ¶ Remittebat. s. de facto.

i ¶ Hęc ita erāt. Hic nō debet eē §. scd̄m lo. qa & quod seq tur est de antiquitate.

K ¶Agit. Vt suo noīe agens non caueat, alias caueat rē ratā dn̄m habiturum, vt s̄. eo. §. uersi. ipse aūt. & versi. procurator.

l ¶Oīmodo s. siue cū mādato, siue sine mādato.

m ¶Satisdaret. s. iudicatum solui.

a ¶Possessor. i. suo noīe conuentus.
b ¶Cum eo. s. reo uicto.
c ¶Cum fideiussoribus. Ex fideiussione.
d ¶Facile est intelligere. cum nomē sit consequēs rei, vt supra de dona. §. est & aliud.

* ADDIT. Quid autem satisdare differat a cauere uide Frā. Hot. in Ora. pro. Quinto. ubi de satisda. iudica. fol. tractatur.

n ¶Quia nemo. No. antiquā regulā quæ ēt hodie bona est, vt hic, & j. eo. §. si uero reus. & ff. de procu. l. non videtur, & l. qui proprio. §. qui alium.

a ¶ Non cogebatur. In hoc solo casu differebat ab actione in rem, licet per multa verba hucusque inter eas nota uerit differentiam.

SYL. ¶ Contrariũ voluit gl. in rub. ff. iudi. sol. videlicet quod olim conuetus actione psonali si satisdabat: sed hęc glo. verior ẽ, quã sequ. Dyn. & Bar. in dicta rub. & Ang. hic.

SYL. ¶ Sз hodie. Casus. In lege corrigente non ex ratione, sed ex quodam vsu q pualuit, vt patet in illis verbis, sз hodie hic

re sine satisdatione idoneus esse credit. Quod si proprio nomine aliquis iudiciũ accipiebat in personam, iudicatum solui satisdare non cogebatur.[a]

¶ Hodie conuentus suo nomine quacunque actione, non satisdat iudicatum solui, sed de iudicio sisti, si non possidet immobilia: quę aliquando est cum fideiussore, aliquando non. Aret.

¶ Sed hodie hęc aliter obseruantur. Siue enim quis in rem actione conuenitur, siue personali, suo nomine, nullã satisdationem[b] pro litis æstimatione[c] dare compellitur, sed pro sua tñ persona, quod in iudicio permaneat[d] vsq; ad[e] terminum litis:

aliter obseruatur, non est necessario figurandus, sed tñ notandum est, quod satisdationes, q hodie attenduntur, ex vsu & obseruãtia processere potius q̃ ex l. quod consonat ad id, quod dixit. s. in prin. huius tituli ibi, Alius antiquitati placuit, alium nouitas per vsum amplexa est. Item quod conuentus hodie suo nomie actiõe reali vel personali non satisdat nisi de iudicio sisti, aliqñ cum fideiussore, aliqñ cum simplici eius cautione iuramento firmata.]

Satisdare est promissio nẽ per fideiussores facere. b ¶ Nullam satisdationem i. nullã promissionem per fideiussores facere. nam satisdatio per fideiussores fit, vt ff. qui satisd. cog. l. j. nec de defendẽdo, nec de dolo quod absit, nec iudicatũ soluere promittit: q tria continentur sub clausula hac. iudicatum solui. ff iud. sol. l. iudicatum solui. nec vllã aliam nisi unam quã subijcit. Sed ẽcõtra nunquid actor aliquã facit satisdationem? Dic quod sic duas. Primã, quod litem contestabitur vsq; ad duos mẽses cõnumerandos a die libelli porrecti, vt in Authen. de exec. §. j. colla. ij. quę est authen. C. de lit. conte. libellũ. Aliam, quod persistet vsq; ad finẽ: &

Satisdatio duplex ab actore exigit.

doque in hęc duę ex consuetudine si seruant, nec sunt in vsu. Accur.

c ¶ Pro litis æstimatione. iudic. sol. A. cur

d ¶ In iudicio permaneat. Hęc satisdatio appellatur iudicio sisti, vt hic patet, & ff. qui satisd. cog. l. ij. § p̃tor ait in si. Et caue tibi

si conuictus fuerit iniuste se mouisse litem, decimã partẽ litis nomine expensarũ dabit reo, vt in Auth. de liti. §. ad excludẽdas col. viij quę est in C. de epis. & cle. auth. generaliter. quan

in notanda differentia horum capitulorum. Hic. n. primo loquitur, qñ immobilia non possidet, vt hic, & ff. q satis. cog. l. sciendum.

SYL. ¶ Aduerte, quia uerum est, quod reus conuentus possidẽs immobilia excusatur a satisdando, sed si agimus de satisdatione pręstanda ab actore de prosequenda lite, non releuatur actor ab ea pręstanda per possessionem immobilium: secundum Barto & doct. in l. de die §. quidam. ff. qui satisda. cog. Alex & alij in l. sciendum. eo. tit. quã uis sal. ibi contrarium teneat, cuius rationes debiles sunt.]

e ¶ Ad terminũ. Hoc est tempus definitionis finis. Sed nũquid fideiussor tandiu tenetur, s. quandiu duret lis? Distingue, aut fideiussit i certũ tps. & tunc tãdiu tenet. & non vltra, vt C. de fideiuss. l. pe. Aut nõ, nec in causa publica, nec in scriptis, & tũ e non tenet vltra duos menses, vt dr. d. l. C. de fideiusso. Et est rõ, qa actor vr sibi remittere, cum promiserit litẽ se contestaturum vsq; ad duos menses, vt in Authẽ. de execu. §. j col. vij. Si autem in causa publica, vel in scriptis: tũc ppetuo,

Fideiussor iudicio sisti quãdiu tenet.

tuo, vel (quod est verius) usq; ad triennium tenetur: cum tm̃ duret instãtia causę, vt C. de iudi. l. properandum, in princ. Sed nunquid sub pœna fiet hęc satisdatio? Respon. non, nisi conueniat inter partes: sed interesse tm̃ venit. vt ff. qui satisd. cog. l. ij. §. fin. Sed si est promissa, & est

Satisdatio iudicio sisti, an possit sub pœna fieri.

vel cõmittitur suę ꝓmissioni [a] cũ iureiurãdo: (quã iuratoriã cautionẽ [b] uocant) vł nudã ꝓmissionẽ, [c] vel satisdationẽ pro qualitate [d] ꝑsonę [e] suæ dare cõpellitur. iudicio sisti.

statutum tp̃s, infra quod teneaẽ fideiussor, si quidẽ sex mensium est, infra alios sex mẽses poterit fideiussor moram purgare, si maius, non habet tñ nisi sex menses, infra quos põt mora penę purgari, si exhibeatur reus, licet primo exhibitus nõ fuerit, quę dic vt C. de fideiuss. lege antepen. (j) Sed qđ si possidet immobilia tantum, quę valent decem, & conueniaẽ in centum, nũquid satisdabit? Rñ. sic, ad minus in eo quod excedit; quia quod iuris est in toto quo ad totũ, idem erit in parte quo ad partem, vt ff. de acquiren. hęre. l. si seruus eius. & dixi in l. quæ de tota ff. de rei ven.

SYL. ¶ Adde ꝙ hęc gl. communiter dãnatur, vt dicit Alex. in l. sciendum. colũ. fina. ff. qui satisda. cog. non enim requiritur, ꝙ satisdatio ęquiualeat valori litis, sed satis est ꝙ possideat tantum, ꝙ non sit suspicio fugę, secundũ opin. Bar. & Bal. ibi.]

ADDIT. () Intelligas dispositionem huius l. procedere in casu suo, videlicet in stipulatione prętoria & iudiciali, non autem in stipulatione cõuentionali, vt ibi no. Bal. Ang. & Saly. & no. Bar. in l. iiij. circa fi. de cust. reo. quod no. secundum Ang.

a ¶ Promissioni. s. vbi possidet immobilia.

SYL. ¶ Ioan. Fab. hic dicit, ꝙ de consuetudine seruatur contrarium, & de veritate vide Alex. in l. sciendum. col. pen. ff. qui satisd. cog.]

¶ Item propter priuilegium, vt C. de princip. agen. in reb. lib. xij. & de dig. l. quoties. eod. lib. Item in casu, quando nõ possidet immobilia, vt C. vt omnes tam ciui. quam crimi. l. j. ibi, iuratorię tantum cautioni.

¶ Regula est, quam ponit hic gl. scilicet ꝙ propter impotentiam sausdãdi stetur cautioni iuratorię. ponit tamẽ Iason. in l. j. ff. qui satisd. cog. xiiij. limitationes, in quibus etiam stante impotẽtia satisdãdi nõ statur cautioni iuratorię.]

b ¶ Iuratoriam cautionẽ. scilicet.

c ¶ Nudam promissionem. Repete, dare cõpellitur, vt economus, & alij clerici, vt in Authen. de sanctiss. episco. §. si quis autem pro pecuniaria causa. collatio ix.

d ¶ Pro qualitate. Vt si sit parens vel patronus rei vel actoris, vt quia vocet patronum vel parentem: tunc. n. quilibet fideiussor pro idoneo accipiẽ, vt ff. in ius vocã. vt eam l. j. ij & iij. & ff. qui satisd. cog. l. ij. §. i ꝑ & §. quod ait prętor. Sed nunquid hodie indistincte satisdandum est, vt in Authen. de exhib. & intro. re. §. suscepio. colla. v. q̃ est, in C. de li. contesta. authentica, offeratur? Respond. i. la secundum distinctio. huius l. intelligitur. Nam posteriores per priores intelliguntur, vt ff. de leg. & senatusconsul. l. sed & posteriores.

e ¶ Personę. s. rei.

¶ Sint aũt per procuratorem. Casus. SYL. clarus est, & dicta plura sunt. primo enim dicitur, quod si lis fiat per procuratorem, tunc procurator actoris aut exhibet in actis mandatũ, & tunc non egemus alia satisdatione, quia iã constituendo procuratorẽ tenetur habere ratum factum per ipsum secundum vires mandati, aut in iudicio cõfirmauit personam procuratoris, & idem est, ac si mandatum dedisset: qa quo ad ratihabitionem procuratorcõstitutus censetur, qui a vt vidimus supra titu. preceden. quibuscunque verbis constituitur: aut neutrum istorum factum est, & tunc procurator tenetur satisdare rem dominum ratam habiturum. ratio autem omnium est, ne reus fatigetur expensis, & eludaẽ postea si absoluatur. Si vero sit procurator

rator rei, tunc ſi pręſens reus in iudicio perſonam procuratoris approbet, res de plano procedit: ſi uero non ſit pręſens, pōt extraiudicialiter ſatiſdatio. ſupplere quæ oīa nota. Item no. ꝙ contra mandatū factum penes acta ñ opponitur. Item ꝙ qñ ꝓcurator agit pręſente dño, non poteſt de defectu mandati opponi. Itē ꝙ qñ dubitatur de mādato, procurator cogiẗ cauere đ rato. Item ꝙ dñs pōt extra iudicium releuare procuratorem ab onere ſatiſdandi. Itē ꝙ fideiuſſor de iudicato ſoluēdo ſimpliciter receptus liberaẗ lata ſnīa ſm Ang. hic.

¶ Procurator domini actoris vel quaſi ſatiſdat de rato, ſi dubium fuerit de mandato: procurator rei, etiam ſi de mandato certum extiterit, cauet iudicatum ſolui cū omnibus clauſulis opportunis: pro quo reus pōt exiſtere fideiuſſor, quæ fideiuſſoria obligatio hypothecariam habere debet annexā: quæ ſtipulatio iudicatum ſolui contra hęredem fideiuſſoris porrigitur: tenetur etiam idem procurator, ſi reus fuerit litē conteſtatus, cauere quod tempore ferendæ ſententię reus in iudicio paratus erit: alias fideiuſſor ꝓ eo intercedens tenebitur pro eo quod fuerit mandatum, niſi prouocatio intercedat. Ang. Aret.

¶ Sin autē per procuratorem lis uel infertur, vel ſuſcipitur: in actoris quidem ꝑſona, ſi non mandatū[a] actis inſinuatū[b] eſt, uel præſens dominus litis in iudicio procuratoris ſui perſonā cōfirmauerit,[c] ratam rem dominū habiturum[d] ſatiſdationem procurator

a ¶ Mandatum. extra ius factum.

b ¶ Inſinuatum. i. coram iudice demonſtratum.

SYL. ¶ Dic actis inſinuatum. i. in actis ꝓductum & regiſtratum.]

c ¶ Confirmauerit. Repete, non. nā confirmare poteſt, & tunc ſatiſdare non tenetur, vt infra proximo. §. alias eſt in litera, non.

* ADDIT. Nota quod qñ procurator agit pręſente dño & confirmante, non poteſt procurator repelli defectu mandati, vel vbi dominus mittat literas aduerſario, vel iudici, vt l. ſi procuratorem. ff. de procur.

d ¶ Habiturum. i. ꝙ dñs habebit ratū: quę committiẗ, qñ dominus ſcit, & pōt habere ratū, & nō hēt, vt ff. rē rat. ha. quo. n. §. j. & ff. de ſol. l. ratum. vbi dicitur, ratum aūt habere dñs dēt, cū primū certior factus eſt. Hic tamē diſtingue. An ſit certum habere mandatū, & tunc non cauet, vt hic, & C. de ſatiſd. l. j. Aut certum eſt ꝙ nō habet, & tunc ēt cum ſatiſdatione nō admittiẗ, vt ff. de neg. ge. ſi pupilli. §. fi. Aut dubiū ē, & tūc ſcđm P. eſt ī electiōe rei, vtrū exigat probationē: mādati a ꝓcuratore, an ſatiſdationē recipiat. & ē pro eo argu. in Authē. de col. §. eos. in fi. collat. ix. Sed ibi non loquitur de ꝓcuratore, ſed exactore tributorum. Sed Io contra. dicit. n. ī electione ꝓcuratoris eſſe quod duorum iſtorū facere velit, quia quoties ad duo qs alternatiue tenetur, eius eſt electio, vt ſupra de act. §. huic. Bul. autem diſtinguebat utrum diceret, non habes mādatum, & tunc probet mandatum: an dicat, dubito, & tunc ſatiſdat. Sed Io. opi. uerior eſt.

¶ Tunc aūt dr̄ dubiū de mādato, quādo aliquid probatum eſt, non aūt per ſimplicem aſſertionem procuratoris, vt declarant doct. in l. j. C. de procu.] SYL.

¶ Pręſtat ēt aliam cautionem procurator actoris. ſ. de defendendo eum pro quo agit, vt ff. de procu. ſeruū. §. fi. alias denegatur ei actio, vt ff. de ꝓcu. l. mutus. §. pœna.

¶ Intellige de defendendo in cā reconuentionis, ſecūdū diſt. glo. in l. ſed & hę. §. prętor. ver. ſatiſdando. ff. de ꝓcurato. SYL.

curato. quę communiter approbatur, vt tradit Alexand. in l. actionem. C. de procur.]

dare compellitur: eadem† obseruando, & si tutor, vel curator, vel aliæ tales personę, [a] quæ alienarum rerum gubernationē receperunt litē quibusdā per alium inferunt.[b]

¶ Si vero aliquis cōuenitur: si quidem præsens[c] procuratorē dare paratus est, pōt[d] uel ipse in iudiciū uenire, & sui procuratoris p̄sonā per iudicatum solui satisdationem solenni stipulatione firmare, uel extra iudiciū satisdationem exponere,[e] per quā ipse sui procuratoris fideiussor existat pro oībus iudicatū solui satisdationis clausulis:[f] vbi & de hypotheca suarū rerū cōuenire con

Personæ alienarū rerū gubernationē hñtes.

† alias eodem.

a ¶ Personę. vt sunt patres in bonis filiorū, vt C. de bon. ma. l. prima. & de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi autem. Itē orphanotrophi, & brephotrophi, vt C. de episco. & cleri. orphanotrophos. Item œconomi vel actores, vel syndici, vt ff. quod cuiusque vniuersi nomi. l. prima. §. quibus & l. nulli & l. itē §. primo. & C. de sacrosan. eccle. iubemus. ij circa principium, ibi, nulli æconomo & C. de episcop. & cleric. omnes qui ubique. §. hoc nihilominus. Item apocrisarij, vt in authen. quomodo opor. episcop. §. illud. collatio prima. Item magistratus nomine municipij, (j) vt C. de iuramē. calum. l. ij. §. j. isti enim possunt inferre per alium litem, vt hic subijcit.

ADDIT. (j) Nota quod magistratus municipalis pro sua ciuitate vel municipio potest agere, vt est tex. in l. iij. §. quod plane. ff. quod vi aut clam. cū ibi no. Ang.

b ¶ Per alium inferunt. Scilicet per procuratorem: quod est intelligendū, si prius ipsi litem contestentur, & sic litium domini efficiantur, vt C. de p̄curat. l. neque. alias non: cum non domini, sed administratores sint: & procurator a domino debet institui, vt ff. de procur. l. j. in prin. Sed si ipsæ supradictæ personę agunt, nunquid de rato cauent, vel de iudicato soluendo si cōueniuntur? Respon. non, vt C. de admini. tut. l. tutores debita & l. sancim⁹ ij. §. defensionem. Sed tñ in tutore videtur dicere lex contra, si sit incertū de officio suo, vt ff. de admin tut. l. vulgo. Sed certe ibi non dicit, φ debeat de rato cauere: sed φ reus damnū nō subibit, propterea φ iste non sit tutor. Sed quæ est ratio, φ procuratores satisdāt, sed supradictæ personæ non? Respō. quia p̄dictę personę quasi domini sunt, vt ff. pro empt. l. qui fundū. §. si tutor. & C. de episco. & cler. l. orphanotrophos. sed in procuratoribus secus: qa nō sunt dñi vere sʒ ficte, vt ff. de procurat. l. j. in principio.

Tutor ñ teneatur cauere de rato.

Procuratores satisdāt nō autē p̄res orphanotrophi, &c.

c ¶ Presens. Presentem accipe etiā si sit in hortis vel in continentib. ædificijs, vt ff de procu. l. presens. & l. qui in foro. & l. ideo.

d ¶ Potest. Id est debet, secundum quosdam. Dicunt enim, φ si dominus est presens, ipse tantum debet fideiubere pro procu. suo: si autem absens est, procu. potest & debet fideiussores suos dare. & facit pro e. s. ff. iudic. solui. si ad defendendum. & ff. de procu. lege qui proprio. in princ. Vel dici potest, quod etiam si dominus est præsens, tamē potest procurator dare suos fideiussores: cum etiam sine mandato quilibet possit alium defēdere, vt C. de satisda. lege prima. & C. de procu. lege exigēdi. & etiam inuitum, vt ff de solu. l. solutionē. & ita proprie accipitur hoc verbum, potest.

Defendit qlibet ēt sine mandato.

e ¶ Exponere. Actori, vel notario scribenti procurationem: ex cuius stipul. queritur actori vtilis actio, vt ff. rem pup. sal. fo. l. non quasi.

Iudicatū solui tres clausulas habet.

f ¶ Clausulis. Quę clausulę tres sunt scilicet de defendēdo reo, & de dolo φ absit, & quod sonat ipso verbum, vt ff. iud. sol. iudicatū solui. & hic dr̄.

Com-

pellitur,[a] siue in iudicio promiserit, siue extra iudicium cauerit, vt tā ipse quā heredes[b] eius obligentur. Alia insuper cautela uel satisdatione pp personam ipsius[c] exponenda,[d] q̄ tpe snię recitādę in iudicium veniet,[e] vel si nō uenerit, oīa dabit fideiussor,[f] quę in condēnatione continentur,[g] nisi fuerit prouocatum.

¶ Volens sine mandato quis reum defendere tā in actione reali q̄ personali pōt hoc satisdando facere: & ordo satisdationum ex usu iudiciorū plenius cognoscitur: & hęc forma ubique seruari debet.

¶ Si uero reus[h] pśto ex quacunq; cā non fuerit, & alius velit defensionē eius subire, (nulla differētia inter actiones in rē vel pśonales introducenda) pōt hoc facere, ita tamē vt satisdationē[i] iudicatum solui, pro litis pster æstimatione. Nemo[k] n. scdm ueterum regulam (vt iam dictum[l] est) alienæ rei sine satisdatione defensor idoneus intelligitur.

¶ Quæ omnia apertius & † perfectius quotidiano iudiciorum usu in ipsis rerum documentis apparent ¶ Quā formam nō solū in hac regia[m] vrbe, sed etiā in omnibus nostris prouincijs (etsi propter imperitiā forte aliter celebratur) obtinere censemus: cū necesse sit omnes puincias, caput[n] omnium

a ¶ Compellitur. Per iudicem. Acc.
b ¶ Heredes eius. Nam habet naturā hec stip. vt ad heredes trāseat, sicut illa iudicio sisti, vt. ff. si quis cau l. sicū § qui iniuriarum.
c ¶ Ipsius. Scilicet rei. Accur.
d ¶ Exponenda. a procuratore.
e ¶ Veniet. s. reus qui litem prius cōtestatus ē suo nomine.
f ¶ Fideiussor. Datus nunc a procuratore.
g ¶ Continentur. Ergo debet cōdemnari pcurator præsens.

SYL. ¶ Si vero reus. positio facilis est, dubitari n. poterat, quomodo posset extraneus sine mandato admitti in causa. cū enim in principio iudicij magis sit fauendum actori q̄ reo, & nemini alieno nomine agere liceat sine mandato, videbatur multo minus admitti debere defensor cuius contrariū dr fauore defensionis, & nē quis indefensus remaneat, sed debet tūc demū admitti, si caueritrō assignatur in tex p antiquā regulā ex edicto eliciā, q nemo, etsi filius esset, ad mittit ad aliquem defendēdū sine mādato l. filiusfa ff. qui satis. cog. Nō q̄ nemo admittit ad aliquē defendendū sine mādato, nisi caueat, siue simus ī actione reali, siue personali. Item q pōt ex hoc tex. elici regula illa vulgata, de qua s. q experiētia est rerū magistra. Itē secundū Ang. q ciuitates inferiores debeat sequi cōsuetudinem dominātis, qd nō elicit ex hoc tex. in quo hoc expresse disposuit: imo posset elici contrarium, ne dispositio esset supflua.]

h ¶ Si vero reus præsto. s. post litem contestatam. contra reū.
i ¶ Satisdationem. No. q siue interueniat pcurator an li. contest. vt s. eo. §. si vero debet satisdare, siue postea, vt hic, & C. de con for. eius. l. ij Nec obst. quod dr, q debet fieri ante litem contestatam vt ff. de procu. l. Pomponius. §. ratihabitionis, quia ibi interuenit procurator ante litem contestatam: vbi aūt postea interuenit, & postea satisdat, vt dictum est.

† alias perfectissime a quotidiano &c.

Procurator rei siue iter ueniat ante litē contest. siue post tenetur satisdare.

K ¶ Nemo. s. procurator, vt ff. de procu. qui proprio § ij.
l ¶ Dictū est. s. in §. j in ver. ab eius.
m ¶ Quam formam: Regia vrbe scilicet Constantinopolitana. Vel dic de vetere Roma.
n ¶ Caput. C. de ueter. iu. enucle. l. j §. nulla.

nulla & §. sed & si quæ leges.
a ¶ Sequi. immo non vt inspiciendũ quod ibi fiat, sed q̃d fieri debet, vt ff. de offi p̃si. l. sed licet. quæ est cõtra. Sed hec est intelligenda, quando ex certa sciẽtia est cõsuetudo vel lex ñ per errorem vt ibi. & facit ad hanc ff. de le. & se na. tuscõs. l. de quib. Ac cur.

ADDIT. Hic verum qñ lex tollit consuetudinem, alias vnaquęq; ciuitas abũdat in sensu suo: & sic obseruare debet suam cõsuetudinem. Et ex generali principis p̃missu inducere põt particulares cõsuetudines etiam contra leges, quib. stari debet, vt habetur in §. ex non scripto supra de iu. nat. gen. & ciuili. Quęro tamen, an in fideiussorem de iudicato soluendo fiat executio sine nouo processu? & communiter doct. dicunt q̃ sic, vt in l. si C. de vsu rei iudi. & Barto. in l. j. ff. iud. sol per tex. d. l. fi. vbi dicitur, statim, q̃ dictio, statim, importat summariam cognitionem sine ordine iudiciario, vt l. momenta nea. C. vnde vi. dic vt in dictis iurib. latius per doct. Ang.

Continuatio. ¶ De perpetuis & c. ¶ Quia de actionibus est dictum, & quędam sunt perpetuæ, & quędam non: ideo de his ponit, vt infra eodem. in princip. Item quia quędam transitoriæ sunt heredibus & contra hęredes, & de his ponit

Addõ. infra eodem. §. nõ aũt. Accur. Sed melius resideret ista rubrica immediate post tit de actio. quia continuatur a remotis nimium, cum nõ sumus in principio libri.

nium nostrarum ciuitatum; idest hanc regiã vrbem, cuiusq; obseruãtiam sequi.[a]

¶ De perpetuis & temporalibus actionibus, & quę ad hæredes & in hęredes transeunt.

¶ Actiones ciuiles tã reales quam personales sunt perpetuæ, & p̃torię vero pœnales regulariter durãt an no; q̃d fallit in actione furti manifesti, q̃ perpetua est: sed p̃torię rei persecutorię perpetuę sunt.

Oc loco ad monẽ di sumus, eas quidẽ actiones, q̃ ex lege[b] senatusve cõ sulto, [c] siue ex sacris constitutionibus[d] p̃ ficiscũtur, perpetuo solere antiquitus cõ petere, donec sacræ constitutiones tã in rẽ quã in personam actionibus certos fi-

Oc loco. ¶ Totus iste titulus diui. in tres partes. Primo ponit regulam & exceptionẽ. s. quę actiones sunt perpetuę. Secundo ponit regulã & exceptionem. s. quę actiones sunt trãsitorię ad heredes. Tertio ponit nouũ casum. Sed ibi (Non aũt oẽs.) Tertia ibi, (Superest.)

Diuisio.

¶ Hoc loco. Casus. In tradõne regulę, præter tim ĩ his ter minationib. actionum, q̃ sunt iuris po siriui, nõ est aliter figurã dus q̃ litera liter, litera aũt plana est, nec aliqua declaratione indiget. No. igit, q̃ actiones, quę ex. l. senatuscon. & principũ cõstõnibus oriebant ac dabant, olim erãt p̃petuę, hodie vero uarie termĩnatę sunt. alię longiori, alię breuiori spacio. Itẽ q̃ descẽdẽtes ex edictis p̃to rũ sunt annales quatenus ẽt erat annale officiũ p̃torũ. Itẽ q̃ dictio, perpetuũ, non sp̃ importat sine p̃finitione tpis. Itẽ nota actiones, q̃ in perpetuũ extendunt, quãuis sint prætorię. Itẽ q̃ actio furti manifesti dat perpetuo. Itẽ q̃ valet argumentum ab absurdo.)

SYL.

† Dic hic ver. p̃petuo dis acci piat: vide gl. x. q. ij. § p. petua.

b ¶ Ex l. xij. tab. vt fam. erc. vt ff. fam. erc. l j. Itẽ noxalis de pauperie, vt si qua. pau fe. di. in prin. & ff. si qua. pau. fe di. l. j in prin.
c ¶ Senatusve consulto, vt hęreditatis petitio. vt ff de pe. hęr. itẽ veniunt. §. prid. & C. de pe. her l. fi. in princi. Item si quis clauum de naui abstulerit, cuius causa tota nauis perijt, vt ff. de incen. rui. nau. l. ij. §. senatuscon.
d ¶ Cõstõnibus. vt condictio ex lege quæ

quę datur est constitutionibus quib. libet post l.xij.tab.constitutis, vt ff.de condi.ex le.l.vnica.& ff.ad l.Iul. de adulte.quod ex his.& C.de do.l.si quis argētum §. fi.& supra de act.§.tripli. Vel ex quacunque alia parte iuris, vt plebiscito, vt patet in l.Aquilia, vt supra de le.Aq.§. cęterum. & ff. ad l. Aqui.l. j.nam quinque sunt partes iuris pręter p̄torium, vt s.de iure nat.§. constat.& totum est ius ciuile, vt ff. de iusti. & iu l.ius aūt ciuile.& actiones ex eo descendentes sunt ꝑpetuæ vt hic dicit, idest sine p̄finitione tēporis secundū antiqua tp̄a, sed sacrę constōnes in ꝑsonalibus metas imposuerunt xxx. annorū, vt C. de pręscrip. xxx. vel xl. ann.l.sicut.& l.omnes.& C. quib.non obijcit̃ lon.tem.pręscr.l.neq;.& C.de anna.excep.l.j.& de consti. pe.l.ij. In realibus autem imponit̃ meta ꝑ cōstitutiones in rebus mobilibus triū ann. in immobilibus.x. an.inter pręsentes xx.inter absentes:& hoc,qñ titulū habet possessor: alias xxx.ann.vt C.de vsucap.transfor.l.j.& supra de vsucap. §.j.(j) In hypothecaria ēt, quę est in rem, certa statuuntur tempora, vel x. vel xx. vel triginta, vel xl. annorū, vt C.si aduer. cred.l.diuturnum.& C.de pręscrip.xxx.anno.l.cum notissimi.& de anna.excep.l.j. Sed quomodo erat perpetua rei vendicatio secundū antiqua tempora, immo temporalissima, vt supra de vsucap. in princip. Respō. hic dicit, ꝙ erant perpetuę.s. personales, sed meta imponitur tam in realibus quam in personalibus. Item caue tibi, quia duę personales sunt ciuiles, quę durant per annum tātum: una iniuriarum, quæ descendit ex l.Corn. vt C.de iniur.l.si non conuicij.

Actiōes ex qnq; partib. iuris descēdentes sunt ciuiles & ꝑpetuę. Actiones personales. 30. ann. durant.

Actiōes reales q̃to tp̄e durant.

SYL.

Adde ꝙ de hac fallē. videnda sunt quę posuit Io.Fran.Balbus in tract. pręscrip.col.cxj in prin.]

Alia quæ datur ex l.Iulia repetundarum, vt ff.ad l.Iul.repe.l.ij.

...nes dederunt: eas [a] vero, quæ ex propria Prætoris iurisdictione pendent, plerunq; [b] intra annū [c] viuere. nam & ipsius Prætoris intra annū erat imperium. Aliquando [d] tamē & in perpetuum extendūtur, idest vsque ad finem ex constitutio

ADDIT.(j) Et nota ꝙ vltra titulum requiritur etiā possessio. nā sine possessione non inchoatur vsucapio. l.sine possessione. ff. de vsuca. licet aliqñ do inchoata trahatur ad finem, vt l. cęptam. ff. de vsucap. con iuncta. l.j.§. Scæuola. ff. si quis test. lib. esse ius. fue. Ang.

a ¶Eas. s. pœnales: & tunc non est necesse, plerunque. vel si habes. plerūque, expone vt infra. Accur.

b ¶Plerunque h.d.ꝑꝑ pręrorias rei persecutorias, quæ perpetuæ sunt nisi in rescissoria quę annalis est quia cōtra ius ciuile dat̃ vt ff.de act.& oblig. l.in honorarijs.& s̄.de act.§.rursus.& j̄.eo.§.Itē nisi in redhibitorijs, quę dātur ad ip̄s, licet rei sint persecutoriæ, vt ff de ędil.edi.sciendum. §. fi. quia dant̃ cōtra id quod conuenerunt cōtrahentes Itē fallit dicta regula.ff. qđ fal.tu.l. huius actionis. §. hac actiones.& q̄ ī frau.cre.l.ait p̄tor. §.annus. C.de dolo.l. fi.& ff.de eo ꝑ quē factū est l j.§.pe.Si aūt sunt pœnales prætoræ, locum habet qđ hic dicitur, vt sint annales, siue sint pęnales ex vtraque parte, siue ex altera tantum, vt ff.de calum.l.j.& de in ius voc.l. pen. & de ali.iu.mu.l.vel post ann.Accur.

Pretorię rei ꝑsecutoriæ sunt perpetuę.

Pretorię pęnales sunt annales.

¶Vide pro declaratione Bar.in d.l.in honorarijs.ff.de act.& obl.]

SYL.

ADDITIO. Sed secundum Ang.illa est pœnalis ex vna parte tantum, & ideo nō videtur bene excipi. Sed Bartol.in lege in honorarijs ff.de actio & oblig.concludit, quod omnes rei persecutorię ex vtraque parte sunt ꝑpetuæ, ex parte autem actoris rei persecutoriæ, & ex parte rei pœnales, & finiuntur anno.

c ¶Intra annū.s.vtilē. Nā de talibus annis p̄tores loquebant̃, vt patet.ff. de vi & vi ar.l.j.§. annus. & de ædil. edi. l.sciēdū.§.si.Nisi in casu vbi est vtilis ad sui principiū, sed continuus ad sui processum, vt ff.de calum.l.annus.

d ¶Aliqñ.Ecce quare dicit, plerūq;.

consti-

nibus[a] introductum: quales sunt hæ, quas bonorũ possessori [b] cæterisq; , qui hære dis [c] loco sunt accõmodat. Furti quoque manifesti actio quãuis ex ipsius Prętoris iurisdictione proficiscatur, [d] tamen ꝑpetuo datur. absurdũ enĩ esse existimauit [e] anno eam terminari.

¶ Pęnales actiones prætoriæ uel ciuiles contra hæredes non dantur nisi lis contra defunctos fuerit contestate, hæredi uero competunt, excepta actione iniuriarum & similibus, ex contractu uero competunt contra hęredes, prętor actionem de dolo, nisi aliquid ad eos peruenerit. Ang. Aret.

¶ Non autem [f] oẽs actiones, quæ in aliquem aut ipso [g] iure competũt, aut a Prætore dantur, & in hæredem æque competunt, aut dari [h] solẽt. Est enim certissima iuris regula, ex maleficijs [i] pęnales actio

a ¶ Constitutionibus. De quibus dixit. supra in princ.
b ¶ Bonorũ possessori. i. cuilibet possessori, qui vult succedere de iure ꝑtorio, qui habet hęreditatis petitionẽ bono. possessoriam, de qua habes ff. de bono. posses. hęre. pet per totum. Accur.
c ¶ Hrdis loco sunt. ut quibus restituta est hæreditas per fideicõmissum, quibus datur hęreditatis petitio fideicõmissaria, de qua habes ff. de fideicom. hę re. pet. ꝑ totum. Et hę duę sunt rei ꝑsecutorię. Accur.
d ¶ Proficiscatur. no. actionem furti manifesti esse pretoriam: sed non manifesti est ciuilis, vt s. de noxa. §. sunt autem.
e ¶ Existimauit. s. prętor, & idẽ ĩ qualibet pęnali in eo quod peruenit ad delinquẽtem, vt ff. de vi & vi arm. l. j. in prin. & ff. de dolo. l Sabinus.
SYL. ¶ Non aũt oẽs. Casus. In tã apertis iuris regulis non esset figurãdus. primo. n. generalẽ regulã proponit, ꝙ ñ oẽs actiões, q̃ danť cõtra aliquẽ, danť contra eius hęredem: & procedit exẽplificãdo, ꝙ actiones pęnales ex maleficijs danť hrdib⁹, sed nõ contra hęredes, nisi sit lis cõtestata: rõ est, q a pœna dẽt suos tenere auctores. Item in actione ex cõtractu, vbi dolus ĩteruenit, nã tũc si nihil ad hrdes ex eo dolo ꝑuenit, non teneńť, eadẽ rõne qua supra dictũ est, & clarius declarabiť in notabilib. No. ꝙ non ualet ista consequẽtia, actio dať contra aliquẽ, ergo cõtra eius hrdẽ. Itẽꝙ appellatiõe iuris venit ciuile: sed hoc est præcipue ꝑꝑ aliud mẽbrũ distinctionis, videlicet, aut a ꝑtore danť. licet in bonis codicib. addir illud verbũ, ipso iure ciuili. Itẽ ꝙ actiones pęnales ex maleficijs nõ danť contra hęredẽ. Itẽ ꝙ actio iniuriarũ denegať hrdi: rõnem ponit gl. vbi videbimus. Itẽ qđ actio de dolo non dať cõtra hæredẽ, sine actio descendat ex delicto, siue ex cõtractu, nisi aliqd ad hrdẽ peruenit. Item qđ actiones pœnales, si fuerint contest. transeunt ad hrdes, rõ est q ipsa cõtestatione oriť quidã quasi contractus ĩnter partes l. iij. §. idẽ scribit. ff. de pec & ibi doct. adeo ꝙ actio postea trãsmittiť ad hęredem vigore illius quasi contractus, non autem virtute prioris actionis.)
f ¶ Non aũt. hic ponit diuisionem, ꝙ aliæ sunt transitorię, aliæ non, sed superior fuit, quod aliæ erant perpetuę, aliæ non, vt s. eo. in princ. Actiõis duplex diuisio.
g ¶ Ipso iure. s. ciuili.
* ADDI. Recte Accur. ita tñ vt ipso non ꝑ excellẽtiã dictum putemus quẽadmodũ quibusdã placet, sed relatiuũ sit, ius ciuile de quo mõ dixerat respicẽs. Nulla. n. ita actio cuiquã cõpetebat, ut non a Prętore vrbano ĩpetrãda esset, quemadmodũ in actionibus Hoto. docuit. Sed Tribonianus Barbarus, & latina lingua vt extranea vtens, sic obscure locutus est.
h ¶ Dari solent. s. iure prętorio.
i ¶ Ex maleficijs. s. priuatis, vt subijcit in exẽplis, & subaudi, uel quasi maleficijs

Reis,vt ĩ.ð obl.ex quasi delic.§. fi.(j) Quid in publicis de quib.tractaẽ.j.de pub.iudi m.idẽ & plus, qa ẽt lite cõtestata nõ trãseũt cõtra heredes,vt ff.de ac cu.l.ex iudicioru. nisi ĩ quinq. casib⁹. primus est le gis Iul. maie sta. i duobus. capitulis tm eius legis,vt ff.ad leg. Iul. maiest.l. fin. Secũdus est crimẽ here-sis,vt C. de apost. l.ij & l. apostatarũ ĩ fi. Tertius est crimẽ repetũdarũ. Quartus de residuis.Quintus peculat⁹ crimẽ, vt ff.ad l.iul.pec l.fi.

nes in hrẽdem rei nõ cõpetere ᵃ ueluti fur ti,vi bonorum rapto rũ, iniuriarum, dãni iniuriæ.ᵇ Sed hrẽdib. ᶜ huiõi actiones com petunt,nec denegan-

SYL. ❡ De hoc dixi late ĩ. de her. quæ ab intest. defer §.i.ver. per contrarium. in ver. post mortem.)

Actiões ex maleficio ĩ duobus casibus trãseũt in heredes. ADDI. (j) Dic q̃ est verum in quasi delicto omittendo commissio,secus si committendo,vt l.iiij §.fi ff. de dam. infe.vel dic vt ibi per Bar. Ang.

a ❡ Nõ cõpetere. Nisi lis fuerit cõtestata vt j.co § pęnales.& ff de accu. ex iudiciorum,in fi. Itẽ nisi aliqd ad heredem peruenerit,tunc.n. tenetur, vt ff.de calum. in heredem. & ff. quod met.cau.uideamus.

SYL. ❡ Dic q̃ rõ est, quã ponit tex in d.l. in heredem videlicet q̃ turpia lucra sunt ab heredib.extorquẽda, licet crimina extinguantur.luerari. n.nõ debet hrs ex delicto defuncti, de quo nõ tenetur,& qñ ipse tenet eo q̃ aliqd ad eũ puenit,tũc nõ tenet actione ex illo delicto,sed actione in factũ l.j. §.fi.ff.de ui & ui arm. & declarat Dec. in l. pupillum.§.in heredes.ff.de reg. iu. vbi uide pro declaratiõe huius materię)

❡ In duobus tñ casibus est contra, vt in actione vi bon.rap q̃ nõ daẽ in heredẽ,licet ad heredẽ aliqd peruenerit sed furtiua daẽ cõdictio, vt ff ui bono. rap l.ij.§ fi. Item in interdicto vnde ui,quod nõ daẽ in heredem , sed in factũ actio,vt ff.de ui & ui arm. l.ij § fi.

b ❡ Dãni iniur ę. i. legis Aqlię act.

Iniuria-rũ actio non daẽ c ❡ Sed hæredib i.heredibus eorum qui passi sunt hęc maleficia.

d ❡ Iniuriarũ actione. Nam hęc non datur heredi nisi lis cõtestetẽ, hoc iõ, quia nõ est in bonis nostris ante lit. contest.vt ff de iniur.l.iniuriarũ.iij.& l.iniuriarum.j.in princ. Et est alia rõ, quia nihil mihi de patrimonio abest, nec reo adest, vt ff. de col.bo.cũ emãcipati. §. emãcipatus. hrẽdi rõ ne dupli ci.

tur,excepta iniuriarum actione, ᵈ & si qua alia similis inueniatur. ᵉ Aliquãdo tamẽ ẽt ᶠ ex cõtractu a ẽio ᵍ contra hæredẽ nõ cõpetit, ueluti cũ

SYL. ❡ Nõ est secundũ gl. & Bar.ibi,quia nõ hr respectus ad ipsã rẽ uel pecuniam,sed ad ipsam contumeliam)

Iniuriarũ actio aliquas h3 similes con uenientes. ❡ Sunt & aliç similes ei , vt subijcit, in quib. nec actori aliqd de patrimonio abest, nec reo aliqd adest, vnde idem iuris est quod & in ista, vt est actio in factum, quæ daẽ contra libertum uocantem patronum in ius sine uenia in quinquaginta aureos , vel filium vocantem patrem, vt infra de pęna teme.liti.§.fi.& ff. de in ius voc.l. pen Item in popularibus actionibus, vt si quis habeat positum vel suspensum.ut ff.de ijs qui deiece. vel effu l si vero §.quæ autem.

SYL. ❡ Intellige nisi lis fuerit cõtest. quia tũc dicit sibi appropriasse. l. licet, in prin.ff.de procu vt per Ang.hic)

❡ Quidam dicunt q̃ idẽ de actiõe in factũ de calumniatoribus,vt ff. de calũ.l.hęc actio. Sed certe ibi alia est rõ, qa habet condictionẽ ob turpẽ cãm, ut ibi dicitur. Item quia abest ibi aliquid actori,& adest aliquid reo, vnde non est similis supradictis.

SYL. ❡ Dic tu secũdum Ang. hic q̃ hæc rõ nihil est & distingue ut per eum hic.)

e ❡ Inueniatur Hic continuatur ille §.pęnales,qui est infra.

f ❡ Etiam ex contractu. Non solum ex delicto. Accur.

Dolus aliqñ dat cãm contractui,aliqñ incidit ĩ cõtractũ. g ❡ Actio.f.ex dolo nata pp dolũ habitũ in contrahendo.Nam si dedit dolus cãm cõtractui, non agit actiõe ex eo cõtractu, cum nullus sit, sed de dolo,vt hic,& ff.de dolo. & elegãter in prim.Si.n.esset incidens, ageret actione ex eo cõtractu, ut purgaret dolus, vt ff.de actio.emp.l.Iulianus §. si uenditor.

ditor.& date in hęredes ꝗ vt ff. de a ctio.& obl.l.ex cōtractibus. Vel pone casum, ꝙ dolus fuit incidens vel superueniēs, & remanet contractus,& non agitur contra hęredē, nisi p eruenerit aliquid ad eum, vt in actione depositi, ꝗ dat in duplū contra eum, qui dolum commisit in deposito cā tumultus uel incendij, vel ruinę, vel naufragij, sꝫ in hęredem nō datur in duplū ex dolo defuncti, licet in simplum detur, vt ff. deposi.l.prima. §.j. Item ꝙ talis est actio in factum, quæ datur conta agri mensorem, nō autem aduersus hęredem, vt ff. si mēsor.fal.mo.dix.l iij §. pe. Itē in actione ex stipulatu iudicio sisti in eo, q erat conuentus iniuriarum, vt ff. si quis cau si cum. §. qui iniuriarum. Item in actione tributoria. vt ff. de tribu.lege illud. §. fina.& de his casib. loquitur hic. §. cum dicit ex cōtractu in hęredem non dari quādoq;, alias autem ex contractu agitur contra hæredem etiam de dolo defuncti regulariter, vt ff. de ac. & obl.l.ex cōtractibus.& lege ex depositi.quę sunt huic contrarię, & hanc specialitatē, si velis tenere primam opinionem, denotat hæc litera, cum dicit, aliquādo tamen &c.

Actio depositi dat ī duplum in quatuor casibus non in hęredem.

Actiões ex contractu descēdētes quo dāt in hrdes.

a ¶ Dolose. dolo dāte cām cōtractui. Vel dic incidēti vel superuenienti, vt modo diximus Accur. Floren.

b ¶ Ad hęredē. Sed si superuenisset, actio in factum perpetuo contra hęredem & contra defunctum daretur, vt ff. de dolo. lege itaque. Sed de dolo olim infra annum vtilem, hodie infra biennium continuum datur, vt C. de dolo.l. fi.

c ¶ Diximus. vt s. eo. §. non autem omnes. Accur.

d ¶ Contestatę. Immo ut dentur hæredi, sola pręparatio sufficit, vt ff. de inoffi cio.testamē.posthumus. §. fina. ioan. Vel sine pręparatiōe datur que rea hęredi hodie.

¶ Hæc gl. reprobatur secundū Ang. hic, quia illud est speciale in querela, non in alijs actionibus.) SYL.

testator dolose[a] versatus sit, & ad hæredem[b] eius nihil ex eo dolo peruenit. Pœnales autē actiones, quas supra diximus,[c] si ab ipsis principalibus personis fuerint contestatæ,[d] & hæredibus dantur,[e] & contra hæredes transeunt.[f]

§ Condemnandus debet absolui ab obseruatione iudicij, si ante sententiam soluerit quod debet. Aret.

e ¶ Dant. Nisi in duobus casibus. Primus, cum agit ad opas contra libertū, & morit pronus, extraneo hrde relicto, ad hęredē quē non trā seunt operę, cum enim operę ei lite come sta.vt ff de ōper.liber. l.operarū iudicio. Secūdus, in patre repetente doiē filię, quę a uiro diuerterat, si decedat pater extraneo hærede relicto, etiam lite contestata, vt C. de rei vxo. ac.l. vnica. §. videamus.

Opę liberto īpositę nō transeunt ad hęredē extraneum.

ADDITIO. Nam eo ipso qd pater moritur, vel aliter filia efficitur sui iuris, statim actio consolidatur in filiā. vt dicto. §. videamus. licet pater fuerit lit. contesta.& sic propter hoc non facit transitum in suum hęredem, & sic est speciale in dote, quia est proprium patrimoniū filię, vt l.iij. §. sed verum. in fi ff. de minorib. facit lex Pomponius Philadelphus. ff. fam. er. Angel.

f ¶ Transeunt. Nisi in duob. casibus. Primus, i actiōne de dolo. C. de dolo. l.fi Secundus, in retractione alicuius in seruitutem vel libertinitatem, qui per collusionem pronunciatus fuerat ingenuus, vt ff. ne de statu defuncto l.j §. sed interdum.

¶ Superest. Casus. Planus est, uideli cet ꝙ debitor cōuentus, qui litem est contestatus, si ante sniam definitiuā soluat quod debet, est absoluēdus, ratio dubitationis est, quia uidebatur, quod iudicio accepto nō esset ī potestate alterius ex litigatoribus recedere a iudicio, quia in ipsa contestatione celebratur quidā tacitus quasi cōtractus, vt supra dixi. a quo per alteram ex partibus nō videtur ꝙ in pręiudicium alterius possit recedi. l.ſi- SYL.

cut

cut C.de ac. & obli. cuins cōtrarium decidit, & rō decisionis est, q̄a soluēdo quod habet & q̄d petitur, extinguit actio qua agebat. s. q̄b. mod. tol. obl. in prin. ideo nimirū si hoc pariat absolutionē ab obseruatione illius iudicij, vt infra dicetur. No. q̄d oīa iudicia sunt absolutoria. Item q̄uo intelligantur ista uerba, & q̄ sit rō quare oīa iudicia sint absolutoria. Itē q̄ licet q̄ncunq; an̄ rē iudicatā soluere quod petit. Itē intellige, q̄ debent solui expēsæ legitimæ, vt no. docto. ī l. postquā liti. C. de pac. & tradit Dec. in c. interposita. §. illę deniq; ī j. no. de appel. Itē q̄ soluens quod petitur, pōt petere se absolui: sed hoc est ex abundanti; nam talis sententia nō est necessaria, secundum Bal. in c. dudum. col. vij. de elec. Nota quod soluens non cogitur subire iudicium.)

*

† Vide Alc. lib. vij. Parer. ca. xij.

¶ Superest [a] ut admoneamus, q̄ si ante rem iudicatam is, cū quo actum est, satisfaciat actori, officio iudicis conuenit eum absoluere: [b] licet in ea causa fuisset iudicij accipiendi tempore, ut damnari deberet, & hoc est, quod vulgo antea dicebat, omnia iudicia absolutoria esse. †

¶ De exceptiōibus.

Contīnuat dicta dicēdis.

a ¶ Superest. Hęc de uita & transitu actionū secundū quod in rubrica promisit dicta sunt: nunc de iudicis officio dicit: q̄ eū exponere debeat, iam pauca, vt modicū respiret, deliberat: nā cōceptū sermonē quis retinere p̄t? quia igit iam concepit in aīo tractare de officio iudicis, q̄uo poterit tacere quin dicat aliquid hic? Accur. Flo.

b ¶ Absoluere. s. ab obseruatione iudicij: nam principalis causa est sublata solutione, vt supra quib. mod. tol. obl. in princ. Accur.

Continuatio.

¶ De exceptionib̄. ¶ Quia exceptio tenet vicem actionis ut ff. de excep. l. j. ideo post actiones ponit de excep. uel quia de armis actorum vidimus, & de reorum armis videndum est, ideo dicit ut sequitur.

Egtur vt, ¶ Totus iste titulus diuidit in q̄nq; partes principales. Primo cō tinuat ad p̄cedētia rubricā. Secundo ponit casum quare fuerunt exceptiones inuētæ. Tertio id demonstrat per exempla tam in actiōib' realibus quam p̄sonalibus. Quarto ponit duplicē vel potius triplicem diuisionem exceptionum. Quinto id exemplificat. Secunda ibi. (Comparatę autem sunt.] Tertia ibi, (Verbi gratia.) Quarta ibi in §. (Appellantur.) vel potius in §. alioquin quam ex multis. Quinta ibi, (Perpetuę & peremptoriæ.) Diuisio.

¶ Exceptiones sunt arma reorum & æquitate nituntur ad excludendum actiones, quę competunt actori ipso iure: quales sunt metus, doli, & in factū exceptiones. Aret.

SEquitur, vt de exceptionibus dispiciamus.

¶ Sequitur. Casus. Positio in hoc principio non est necessaria, in eo: enim originem ac causam adinuentarum exceptionum exponit, dicendo q̄ causa defendendorum reorum, qui conueniebantur, fuerunt adinuentę, quia quamuis actio mero iure competeret alicui, attamen is qui cōueniebatur, si ea procederet, indebite vexaretur: & declarat per exempla. Nota modum continuandi hunc titulum ad pręcedentes. Item quod exceptiones sunt arma reorum. Item q̄ fuerunt inuentę ad defendendum, non ad offendendū. Item quod actio aliquando mero iure valet, tamen est iniqua respectu eius qui conuenitur. Itē quod licet ille, qui dolo, metu, vel errore ductus aliquid promisit, mero iure teneatur, habet tamen exceptionē a Prętore. Item quod exceptio fundatur pręcipue in ęquitate, & ad rationem huius textus vide omnino SYL.

Fortu.

¶ Comparatæ [a] aūt sunt exceptiones defendendorum eorū [b] gratia, cum quibus agitur. Sæpe enim accidit, vt licet ipsa persecutio, qua actor experiatur iusta sit: [c] tamen iniqua sit aduersus eum, cū quo agitur. Verbi gratia, si metu coactus, aut dolo inductus, [d] aut errore lapsus, stipulanti Titio promisisti [e] quod non debueras promittere, palam est iure ciuili te obligatum [f] esse: & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax est: [g] sed iniquū est te condemnari: ideoque datur tibi exceptio, Quod metus [h] causa, aut doli [i] mali, aut in [k] factum, composita ad impugnandum actionem.

¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ debitori competit, qui confessus fuit se pecuniam recepisse, quam nō receperat, & ipsam per stipulationem restituere promiserat, & in æqui-

Fortu. Hispan. in l. iurisgentiū. §. prętor ait. in xj. colum. versi. iiij. infero. ff. de pactis, & sing. declarationē ad hūc tex. vt per eundem in l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. colum. x. in fi. Quomodo autē fuerit inuenta exceptio, & plura de ca vide p Hieron. Verium in repetitione rubricæ. ff. de verborum obliga. in xxij. colum.]

a ¶ Comparatæ. Alias, inuentæ.

b ¶ Eorū. i. reorū: nam ipsi sunt cū quibus agitur, vt ff. de iureiur. l. iij. in princi. & in §. cum.

c ¶ Iusta sit. Prima facie.

d ¶ Dolo īductus. Hoc est in stricti iuris iudicijs, in bonę fidei autem iudicijs ipso iure non tenet contractus. ff. de do. & eleganter. in princ.

ADDIT. Hoc verum in odium dolosi, sed in sui pręiudicium tenet contractus, & ex eo potest conueniri: nisi lex resistat actui, quia tunc ex neutra parte datur actio, vt est gl. in l. a diuo Pio. ff de re iudi. & Bal. in l j. C. plus vale. quod agi.

e ¶ Promisisti. i. credens te debere cū non deberes, vt hic, & ff. de excep. doli. l. ij. §. circa. †

†Sed secūdum Ang. ille tex. nō facit ad ppositū, qa loqr qñ stipula-

f ¶ Obligatum esse. Scilicet inspecto iuris rigore, sed de ęquitate obligatus non es, vt ff. de liber. cau. l. vel obligatus est. §. obligatum. & ff. de verborum significatio. l. creditor, quæ sunt contra.

g ¶ Efficax est. Scilicet in sui substantia. Nam ciuiliter & naturaliter est obligatus & pure, sed non est efficax quantum ad opē exactionis. Vel dic efficax est inspecto genere: nā prima facie condemnandus videtur, sed inspecta qualitate, quia sit dolo facta vel metu, vel simili causa impediatur, est inefficax & ita expone in sequētibus casibus.

tio fit sine causa: hic vero secus.

h ¶ Metus causa. Hoc quando metu fuit compulsus.

i ¶ Doli. hoc qñ inductus fuit per dolum.

K ¶ In factū. Redde singula singulis propositis causis, secūdū Ioā. Sed nonne hic tertio casu, scilicet quando per errorem promisi, datur doli exceptio? Certe sic, vt ff. de doli except. l. secunda §. circa. quare dic, quod hęc actio in factum est proponenda in subsidiū doli exceptionis, scilicet contra patronum & parentem, contra quos turpes exceptiones non proponuntur, vt ff. de exceptio. doli. apud Celsum. §. aduersus. & ita hic accipitur. Accursius.

Exceptiones turpes non opponūtur in patronos & parētes.

¶ Idē iuris. Casus. Facilis est in positione tam clari exempli. Si qs enim sub spe futurę numerationis promiserit per stipulationem centū, quæ postea non fuerunt numerata, clarū est φ ex stipulatione tenetur, sed æquitas illa, propter quam sunt exceptiones introductę, prodidit exceptionē non numeratę pecunię, quę tamen non simpliciter habet locum, sed infra tēpora, de quibus in lege fina. C. de nō num. pecu. de quo late fuit dictum. s. SYL.

de lite.obl.in princ.ideo non expedit nunc insistere.]

a ¶ Scriptum est.s̄.de lite.obli.

b ¶ Constitutione Vt C. de non nu. pec.l.in contractibus.

SYL. ¶ Preterea. Casus. Clarus est, quia procedit dādo aliud exēplū in pacto de non petēdo, vt si ille, qui erat creditor, puta ex stipulatione, & sic ille, cui aliquis tenebatur obligatione naturali & ciuili, si ꝑ pactū simplex promisit nō petere, certū ē ꝙ obligatio ciuilis non dissoluit: qa cū in pacto non sit nisi vinculū naturale, nō potest tollere nisi naturalem obligationem.l. nihil tam naturale.ff. de reg.iur. quo fit vt creditor, cuius actio non est sublata, possit agere, quia tamen iniquum est fidem fallere, adinuenta est exceptio pacti de non petendo, qua opposita cautū est debitori, vt nō molestetur, & elidatur sua illa intentio. No. ꝙ simplici pacto obligationes nō omnino vel omnimodo. i. non omnes dissoluuntur, quia vna tantum naturalis.s. dissoluitur. Cetera clara sunt.]

* † Noue & subtiliter interpretatur hunc §. For. in l. si vnus § pact⁹. col. xxj. ff. de pact.

c ¶ Peteretur. No. ꝙ pactum de non petendo tria operatur. Nam tollit naturalem ipso iure, vt ff. de solutio. Stichum.§ naturalis. Item elidit ciuilē, vt in hoc §. Item obligat naturaliter paciscentem nō petere. Nam & alias quis est obligatus naturaliter aliquid non facere, vt non facere furtum, vt

tate fundatur. Angelus.

¶ Idem iuris est,† si quis quasi credendi causa pecuniam a te stipulatus fuerit, neque numerauerit: nā eam pecuniam a te petere posse cum certum est: dare enim te oportet, cū ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquū est, eo nomine te cōdemnari, placet exceptione pecunię non numeratæ te defendi debere. Cuius tp̄a nos (secundum quod iā superiorib. libris scriptum est [a]) constitutione [b] nostra coarctauimus.

¶ Exceptio pacti de nō petēdo actionem nō tollit, sed eam elidit: quę exceptio nititur ęquitate. Ang.

¶ Præterea debitor, si pactus fuerit cum creditore ne a se pecunia peteretur, [c] nihilominus obligatus manet, quia pacto conuento obligationes nō omnino [d] dissoluūtur, qua de causa efficax est aduersus eum actio, quam actor intendit, si apparet [e] eum dare oportere. Sed quia ini

supra de obligatio. quę ex delic. nasc. §.primo.

d ¶ Non omnino. Quia non ciuilis, sed naturalis tantum, vt ff. de solutio. Stichū.§. naturalis. In casibus tamen etiam ipso iure vtranq; tollit pactū: vt in maleficijs factis si quis paciscatur ne agat. †Item in pignore remisso per pactū vt ff. de pac. lege si tibi. §. quædam actiones. & §. de pignore.

¶ Adde ꝙ rō est, quia in maleficijs agim⁹ de odio, & ideo lex pertulit vt facilius tollerentur: vel quia in maleficijs non est verus consensus, quę sunt rationes allegatę per doctores, sed ego alias dicebam, quod ratio erat, qa in maleficijs oriebatur tantum obligatio naturalis procedens ab illo tacito consensu: quæ tamen nescio quo modo recipiebatur a lege non per viā obligationis sed nudi facti, vnde nimirum si ex simplici & solo pacto & sic ex contrario naturę vinculo tollebatur.]

†No. tū ꝙ q remittit actiões ex maleficio, nō vr̄ remitte dānū vel īteresse, vt ꝑ Dynum Bart. & Ang. in §. q̄dā. ī gl. alle. vbi etiā vide an ꝑ remissionē iniuriarū factā in foro pęnitētiali tollātur istę actiones ex maleficijs.

SYL

e ¶ Si apparet. Oratio posita loco actionis, secundum P. Sed secundum Ioannem contra, vt diximus.s̄.de act. §. sic itaque.

SYL. ¶ Aeque si debitor. Casus. Planus est in alio exēplo iurisiurandi. Si quis enim agendo detulerit iuramentum reo, & reus negauerit se aliquid debere, tūc si iterum actor agat, summouebitur exceptione iuramenti, quia æquitas

tas suggerit vt de periurio non quaeratur, vt dicitur in tex. qui enim ita cõsentit rẽ decidi vt per aduersariũ eius iuratum fuit, vtique non debet posse vlterius quaeri. Notabilia collige vt per Angelũ hic, scilicet quod iuramentum debet deferri a creditore. Itẽ quod iurans remanet obligatus & opus est exceptione. Itẽ quod hęc exceptio, vt aliae, prouenit ex ęquitate.] a ¶ Iniquũ est. Hic no. sic ff. de in litem iurãd. l. fina. & ff. de iureiu. nam postea. §. iureiurãdo dato. & ff. de dolo. nã sufficit. hoc tamen fallit, quoties est cõtra legem iuratũ. quia non seruatur sacramẽtum, vt in authen sce. non solum. § primo. collat. v. quę est C. de nup. authen. quod eis. & ff. de iure patron. lege adigere. & C. de legi. & consti. nõ dubium. in fine. Item quando veritas alias per testimonium potest inueniri, vt C. de reb. cred. l. fi. Item quando defertur sacramentum a iudice, vt ff. de iureiu. l. admonendi alias autem obtinet quod hic dicitur.

Iuram cõtra leges non est seruandũ.

b ¶ Rem suam esse. Distinguitur tamen vtrum iuret suã rem esse, vel petitoris non esse, quia si iuret suam esse, datur sibi actio & exceptio, sed si

Iuro rẽ meã esse, & iuro tuam

iuret petitoris non esse, nascitur sibi nõ esse, exceptio contra petitorem tantum, vt differũt. ff. de iureiuran. sed & si possessori. j. & ij. respon.

quum est contra pactionem eum cõdẽnari defenditur per exceptionem pacti conuenti.

¶ Exceptio iurisiurandi actionem non tollit, sed eam elidit, quae etiam nititur ęquitate, & contra realem actionem exceptio iurisiurandi opponi potest, quę repellit agentem in rem. Arct.

¶ Aeque si debitor creditore deferente iurauerit nihil se dare oportere, adhuc obligatus permanet, sed quia iniquũ est[a] de periurio quaeri, defenditur per exceptionem iurisiurandi. In iis quoque actionibus, quibus in rem agitur, ęque necessariae sunt exceptiones: veluti si petitore deferente possessor iurauerit eã rem suam esse, [b] & nihilominus petitor eandem rem uendicet. licet enim uerum sit quod intendit, id est rem eius esse, iniquum tamen est possessorem condemnari.

¶ Absolutoria lita in personali sine reali eandem actionem non perimit, sed exceptionem rei iudicatae parit conuento: Angelus.

¶ Item si in iudicio tecum actum fuerit, [c] siue in rem, siue in personam, nihilominus obligatio durat: [d] & ideo

¶ Item si. Casus. Clarus est, & ratio dubitãdi & decidẽdi assignatur in gl. in versi. obligatio durat. Nota quod sententia & res iudicata non tollunt actionem & obligationem, quia cum sit ciuile tñ vinculũ, nõ põt remoueri nisi ciuilẽ obligationẽ, vt declarat gl. Itẽ quod nõ opposita exceptione rei iudicatę iudiciũ procederet. Itẽ quod cõuentus reali põt certo mõ. dici obligatus.] c ¶ Actum fuerit. Subaudi & fueris absolutus, sicut hic innuit. SYL.

* ¶ Limita hunc tex secundum Ias. in l. si vnus. §. pactus. nu. 17. ff. de pact. nisi pactũ de non petendo pręcessisset sñam, quia hoc casu actio ipso iure sublata intelligitur.] SYL.

d ¶ Obligatio durat. s. si primo erat obligatus: vñ si soluat non repetit, cũ naturale debitum soluat, vt ff. de cõdi. inde. Iulianus. & l. iudex. Et caue tibi, quia per pactũ iusiurandũ & per pactũ naturalis tollitur obligatio, & remanet ciuilis, vt ff. de iureiu. l. fi. in prin. & ff. de solu. l. Stichum aut Pãphilum. §. naturalis. Sed per sñiam tollitur ciuilis, & remanet natu-

Obligõ naturalis tollit per pactũ & iuramentũ, sed ciuilis per sententiã.

naturalis, vt ff. de condi.indeb.l.Iulianus. Sed cũ actionẽ inducat res iudicata, vbi nulla omnino erat, vt C.de reb.cred.l.actori. quare nõ tollit, vbi est? Respon. res iudicata de iure ciuili est, & ideo tollit & ĩducit ea q̃ sunt de iure ciuili, & ita obligationem ciuilem tollit, & actionẽ, q̃ est de iure ciuili, inducit, vt ff. de orig.iur.l.ij. §.deinde ex his. Ea autẽ q̃ sunt iuris nãlis, nõ tollit, vt obligationẽ naturalem, vt argũ. s̃. de le. ag.tu.§.fi. † ¶ Hęc exẽpli causa. Casus. In multis & variis exẽplis iam vidistis naturam exceptionum: & hęc exempli causa sufficiant: alioquin si plene velis videre naturã omnium exceptionum, poteris videre ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris.

Snĩa est de iure ciuili.

† alias ex quã multis.

†Istã gl. ĩtellige de iuramẽto voluntario & sic delato a parte ꝑti: nõ autẽ de necessario qa illud hẽt eandẽ vim sicut res iudi. vt l.ij. ff.de iureiu.

ipso iure de eadem re postea aduersus te agi potest: sed debes per exceptionem rei iudicatæ adiuuari.

¶ Exceptiones, quarũ usus est valde necessarius, sunt duplices, quia quędã sunt ciuiles, & quędã pretoriæ: Ang.

¶ Hæc exempli causa retulisse sufficiat. Alioquin † quam ex multis uarijsque causis exceptiones necessarię sint, ex latioribus Digestorum, seu Pandectarum libris intelligi potest. Quarum quędam ex legibus, [a] uel ex ijs quę legis uicem obtinent, [b] vel ex ipsius Pretoris [c] iurisdictione substãtiã capiunt.

¶ Quędam exceptiones sunt perpetuę, & quędam temporales. Item quædã exceptiones sunt peremptoriæ, vt doli, metus, pacti, & similes: quędam dilatorię, ideo sic uocatę, quiã negocium differre dicũtur: quę olim actorum temere litigantem faciebant cadere a causa. Aretinus.

¶ Appellantur autem exceptiones aliæ perpetuę & peremptoriæ, aliæ temporales & dilatoriæ.

¶ Perpetuæ & peremptoriæ sunt, quæ semper [d] agentibus obstant, & semper rem de qua agitur

de pact.iurisgentium.§.pretor ait. ¶ Appellantur. ¶ Diuidit principaliter in tres partes. Primo ponit duplicem distinctionem exceptionum, quia quędam sunt perpetuæ, & quędam tẽporales. Itẽ quędã sunt perẽptoriæ, & quędã dilatorię. Secundo ponit exempla cuiuslibet. Tertio ponit q̃ pœnam olim patiebatur, & quam hodie patit̃ qui pendente dilatione legali, vł lata ab hoĩe, ante dilationem finitã egerit. Secunda ibi (Perpetuæ & peremptoriæ.) Tertia ibi (Alioquin.) Are. ¶ Appellantur exceptiones. Casus. per se clarus est, & exempla manifestissima: cũ simus in declaratiõe terminorũ, non expedit ulterius instare. Notandũ est q̃ aliæ exceptiones ꝑpetuæ & peremptoriæ sunt, aliæ temporales & dilatoriæ. Item quæ sint perpetuæ peremtotię, & quę sint temporales & dilatoriæ. Item quæ esset pœna olim plus tempore petentium, & quę sit hodie: & satis fuit supra dictum in ti. de act. § plus autem.]

Diuisio.

SYL.

a ¶ Ex legibus. Vt nequis conueniatur nisi coram suo iudice, vt C.de exceptio.l.fi.

b ¶ Legis vicem obtinent. Vt in senatusconsultis, vt supra tit.j. in princ. sicutẽ exceptio Macedoniani, & Velleiani, vt ff. ad Maced. & Velleia. per totum tit.

c ¶ Pretoris iurisdictione. Vt de dolo malo, & metus causa, vt ff. de exceptio.doli, per totum. Item pacti, vt ff.

d ¶ Semper. i. sine prefinitione tẽporis, vt ff. de do. excep.l.pure. §. ita tamen si ante sententiam opponãtur, vt C. sentẽriã rescin. non pos. l. peremptorias. Nisi in septem casibus, in quibus

Exceptiones peremptoriæ ĩ septem casibus post sententiam opponi possunt.

bus etiã opponi possunt post sñiam: vt rõne ętatis, vt C. eodem. l. peremptorias. & ff. de minor. l. minor vigĩti quinq; anni. omissam. Item miles, vt C. de iuris & fac. ignoran. lege prima. Item in Macedoniano & Velleiano, ut ff. ad Macedo. lege tametsi. Item in donatore, qui opponit ut conueniatur inquantum facere potest etiam post sententiam, ut ff. de re iudic. lege Nesennius. §. fina. Item exceptio falsi ꝓcuratoris, ut C. de procurat. lege licet. Secus si ratione personę procuratoris opponatur exceptio, ut quia sit miles, vel mulier, quia talis exceptio est dilatoria, ut infra eodem. §. pręterea. Item ubicunq; dicerem nullum fuisse iudiciũ, vt qa sit uenalis sententia, uel falsis testib. vel instrumẽtis iudicata, vt C. quando nõ est necesse pro l. venales vel cũ iudex sit non suus, vt C. si a non cõpeten. iudi. per totum. †Itẽ si inique sub iudice compulsus est eo tẽpore, quo compelli non debuit, vt ff. de fe. l. prima. Sed dilatoria proponitur ante litem contestatam, sed probatur post quam actor monstrauerit quod †asseruerat, vt C. de probat. l. exceptionẽ. & C. eodem. l. si quidem. Secus in exceptione fori, quia ante litem contestatam opponi & probari debet secũdum quosdam, vt ff. eodem. l. penult. Sed quid de exceptione nõ numeratæ pecuniæ nunquid est perpetua, vel temporalis? Respond. quidã anomalam eam esse. Nos dicimus, quod est temporalis, biennij scilicet uel triginta dierum, vt supra de lite. obl. §. fi. & C. de non nume. pecun. l. in contractibus. §. j. & §. super cæteris. Sed ĩ hoc põt dici anomala: quod cũ alias prober qui excipit, hic tñ non probat, vt C. de non numera. pecunia. l. si ex cautiõe. Itẽ quare in exceptione nõ numeratę dotis? & eodem mõ solue, vt C. de do. cau. non nu. l. fi. & authen. ibi posita. Itẽ quid de ea, q̃ opponit vt qs cõueniatur inquantum facere potest? Respon. eam temporalem: quia pręsumo, quod aliqua acquiret, & sic post ea poterit soluere, ut C. arb. tut. lege, si defunctus, nã non repetitur qđ soluitur licet facere non possit commode, vt ff. de condictio. indeb. lege nam & maritus. quod fieret, si esset ꝑpetua, cum sit fauorabilis ut ff. de condictione indebiti, lege qui exceptionem. Et circa hoc vide quod notatur in lege prima. C. de iuris & fac. ignoran.

perimunt, qualis est exceptio doli mali, & quod metus causa factum est, & pacti conuenti, cum ita cõuenerit, ne omnino pecunia peteretur. Temporales atque dilatorię sunt, quæ ad tempus nocent, & temporis dilationem tribuunt, qualis est pacti conuenti,[a] cum ita conuenerit, ne intra certum tempus ageretur, ueluti intra quinquenniũ, nam finito eo tempore non impeditur actor rem exequi. Ergo ij, quibus intra certum tempus agere uolentibus obiicitur exceptio, aut pacti conuenti,[b] aut alia similis,[c] differre debent actionem, & post tempus agere, [ideo enim & dilatorię istæ exceptiones appellantur] alioquin si intra tempus egerint, obiectaque sit exceptio, neque eo iudicio quicquam consequebantur propter exceptionem, neque post tempus olim agere poterant, cum temere rem in iudicium deducebant, & consu

a ¶ Pacti conuenti. s. exceptio.

b ¶ Pacti conuenti. s. vsq; ad quinquennium.

c ¶ Alia similis. Veluti si qs stipulatur id, quod in utero est, uel fructus futuros, vel domũ certo loco ędificari, uel cum Romę esset, Ephesi dari stipulatus est ut ff. de uerb. obl. l. interdum. secundum Azonem.

†Hoc verũ intellige qñ post sñiam opponitur tale ex quo apparet, dictũ iudicẽ nõ habuisse iurisdictione saltẽ in cã de qua iudicauit, nec fuit facta ꝓrogatio tacite uel expresse, ut late ꝑ Ang. † alias asseue.

mebant, qua ratione rem amittebant.[a]

¶ Hodie si actor plus petat tempore, siue pendente dilatione, reo inducię duplicantur, & eidem reo actor in expensis factis in causa damnabitur, ante quarum refectionem super principali negocio audientia denegabitur. Aretinus.

¶ Hodie autem nō ita stricte hoc procedere uolumus, sed eum, qui ante tempus pactionis uel obligationis litem inferre ausus sit, Zenonianæ[b] constitutioni subiacere censemus, quam sacratissimus legislator de ijs, qui tempore plus petierint, protulit: ut † & inducias, quas ipse actor sponte indulserit, uel quas natura actionis continet,[c] † si contempserit, in duplum[d] habeant ij, qui talem iniuriam[e] passi sunt, & post eas finitas non aliter litem suscipiāt, nisi omnes expensas litis antea acceperint, ut actores tali pœna perterriti,[f] tēpora litium doceantur obseruare.

† alias

† alia deest si.

¶ Exceptionum tertium genus est, quæ quędam uocatur dilatoria, iudicij personam respiciens: ut exceptio incompetentis procuratoris, & similis. Ang. Arec.

¶ Præterea etiam ex persona sunt dilatoriæ exceptiones, quales sunt procuratorię ueluti si per militem, aut mulierem[g] agere quis uelut. Nā militibus nec pro pa

a ¶ Rem amittebāt. Facit s. de ac. §. si quis agens. & ff. de libe. leg. l. non solum. §. fi. & C. de iu. fis. l. iustas. lib. x. Accur. Flo.

b ¶ Hodie aūt. Zenonianę constitutioni. s. Gręcę, cuius meminit s. de ac. §. sed hęc quidem.

c ¶ Continet. Qđ dic, vt mō dixi p l. interdū. ff. de verbo. oblig

d ¶ In duplum. Sed uidetur, ꝙ nullam patiatur pœnam, vt ff. de petit. hæred. qđ si in diem. in princip. quæ est huic contra. Sed dic illam corrigi. Vel melius, speciale est ibi: qa ad hoc solū agebatur, ut eodem iure penes agentem haberetur, quo erat apud defunctum, unde non fuit plus petitum.

e ¶ Iniuriā. Non tamen talem, propter quam agere possent.

f ¶ Tali pęna perterriti. Facit C. ad l. Iuliam repetun l. j. & ff. de pęn. l. capitalium. § pen. & C. de inoffi. testam. si quis in suo.

SYL. ¶ Pręterea. Casus. Itidem clarissimus est. Declarat enim Imp. ꝙ qnque exceptio dicit dilatoria nō tm respectu tēporis, ut in pręced. §. sed personarum, & exemplificat tam clare, ut nulla adsit dubitationis materia. No. aliquas eē exceptiones dilatorias respectu personarū. Itē quod mulier & miles ñ possunt exercere officiū p curatoris nec interuenire in iudicio pro alio. in milite est ratio ne distrahatur a militia: i mulier e uero ratione publicę cuiusdam honestatis: quod intelligę i iudicio, secus extra iudicium. l. ge. iij. §. j. ff. de neg. gest. Item in pluribus alijs casibus notatis p Deciū in l. ij. co. iij. ff. de reg. iu. Item ꝙ miles potest esse in iudicio dummodo a disciplina militari non distrahat: & p consequēs ꝙ iura attendunt in militibus plus publicum fauorē q̄ priuatum ipsorū met militum.)

Mulier pro parētibus agit.

g ¶ Mulierem. Quę p alio agere nō potest nisi pro parentibus, si morbus aut ętas eos impediat, nec sit qui eorum nomine agat, ut ff de procurat. l. fœminis. Accur.

* ADDIT. Mater tñ non admittetur pro filio minore ēt ad descēdēdū: nisi

nisi in causa appellationis, & est rō, quia est maioris praeiudicij, quā principalis. Angel.

a ¶ Nec pro patre vel matre &c Nisi pro eorū libertate, ut ff. de lib. cau. l. iij. quę est contra, secū dum Ioan.

ADDIT. Dic, φ isto casu dicit de fendere cau sam propriā pro suo inte resse, ut l. j. ij. iij. & iiij. ff. de liber. cau. facit lex non tantum ff. de appell. Ang.

b ¶ Sine offensa. id est hoc sit sine offensa disci plinae, non autem sic in telligitur, vt & hoc non possit fieri, si disciplina, id est exercitium mili taie offenda tur, sed siue offendatur, siue non, pręsumitur non offendi, vt hic, & C. de procurato lege qui stipendia,

dam cōceduntor per alium, quę non conceduntur per se ipsum. Item quod non sunt lites protrahendę. Itē quod non usus est iusta causa derogādi antiquę legi.]

tre, uel matre, [a] uel uxore, nec ex sacro rescripto procuratorio nomine experiri conceditur, suis uero negociis superesse sine offensa [b] militaris disciplinae, possunt.

¶ Infamis potest esse procurator, & potest procuratorē constituere. Aret.

¶ Eas uero exceptiones, quae olim pro curatoribus propter infamiam, uel dantis, uel ipsius procuratoris opponebantur, cum in iudiciis frequētari nullo modo perspeximus, conquiescere [c] sancimus, ne dum de his altercatur, ipsius negocii disceptatio protelletur.

¶ De replicationib.

¶ Replicatio exceptionem tollit, quae ad tollendam eā nititur aequitate, quae replicatio ad adiuuādum intentionem actoris competit, & contra replicationē duplicatio est inducta ad summouendā eandem, quae prima facie aequa uidebatur: contra quam duplicationem actori datur triplicatio. Aretinus.

Interdum euenit, ut exceptio, quae prima facie

c ¶ Eas vero. Conquiescere. Sed cō tra ff. de pos tul. l. j. §. ij. loco. & in §. hoc edicto. Solut. ibi de maxima infamia, hic ā parua. Vel illud de aduocato, qui emolumentum tantum habet, hic ī procuratore, qui tm̄ habet onus.

Aduocatus lucrū, procurator onus habet.

¶ De replicationibus.

¶ Quia exceptio pre replicationem elliditur, iō per consequens de replicatiōe dicit, ut infra eo. in princ. & ff. de exce pt. l. ij. §. replicatio. Accur.

Continuatio.

SYL. ¶ Eas uero. Casus. Similiter clarus est. Non enim in hoc tex. aliud dicit, nisi quod infamis hodie potest eē ℘curator ratio dubitādi, erat, quia infamis non potest pro se eē in iudicio. l. quos prohibet. ff. de postul. ergo videbatur, φ nec ēt infamis posset esse ℘curator. contrarium decidit duabus rationibus, vna, ne prętextu huius exceptiōis lis in longū protraheret. Itē quia officiū procuratoris est onus nō dignitas. Collige ex hoc tex. φ infamis pōt ℘ alio esse in iudicio. Itē φ quę-

Diuisio.

Interdū. ¶ Totus iste titulus diuidit ī duas partes principaliter. Primo ponitur de replicatione, quę ℘dest actori, & quę non. Secundo, quę exceptiones competētes reo principali prosunt fideiussori, & quę non prosunt. Secunda ibi (Exceptiones autem.)

¶ Interdum. Casus. Facilis est, declarat enim Imperator qd sit replicatio, & quare inuenta sit: & quod eadē ratione introducta est duplicatio, triplicatio, & cęterę replicationes ulte-

SYL.

riores, dicendo quod in causa fuit, qa aliquando euenit, ꝙ qs habet actionē, contra quam militat aliqua exceptio, quę si nō eliderentur alia replicatione, vtique perimeretur actio, & tamen exceptio iniqua esset, ideo fuit necessarium adinuenire replicationes, quibus iniqua exceptio perimeretur: sicut & eadē ęquitate fuerunt inuētæ exceptiones contra iniquas actiones. exemplificat autē Imperat. si quis creditor fecisset primo loco pactum de non petēdo debitori, quo parata est exceptio debitori cōtra actionē creditori cōpetentem, & postea idem debitor fecisset creditori pactum de petendo. nam ex quo secundū pactum elidit primum, dāda est cōtra illam exceptionem replicatio, & sic deinceps, vt latius in libris. ff. cōstat. Nota quæ dicta sunt in positiōe casus, & ꝙ replicatio fauore actoris adiuenta est. Item no. ista verba, prima facie, quib. in cōsilijs uti solem⁹. Itē no. ꝙ ꝑ replicatione resoluit̃ ius exceptiōis, circa quorū verborum intel. vide For. Hispa. in L. si unus. §. pactus. col. xxviij. ff. de pac. Item quod pactum secundum de petendo non elidit pactum de non petē do ipso iure. Item quod obligatio cō trario pacto elisa pōt nouo pacto iuuari. Item ꝙ pactum liberatoriū non tollitur nouo pacto ipso iure sed replicatiōe. Item ꝙ dant̃ duplicationes, triplicationes, & vlterius quantū expedit.)

† alias non est tamen.•

iusta uidetur, † tamē inique noceat,[a] quod cum accidit, alia allegatione opus est adiuuandi actoris gratia, quæ replicatio uocatur, quia per eam replicatur atque resoluitur ius exceptionis: ueluti cū pactus est aliquis cum debitore suo, ne ab eo pecuniam petat, deinde postea in contrarium pacti sunt, id est ut creditori petere liceat, si creditor agat, & excipiat debitor, ut ita demum condemnetur, si non conuenerit ne eam pecuniam creditor petat, nocet ei exceptio. conuenit [b] enim ita. namque nihilomin⁹ hoc verum manet, licet postea in cōtrarium pacti sunt. Sed quia iniquum est creditorem excludi, [c] replicatio ei dabitur ex posteriore pacto conuento. Rursus interdum euenit, ut replicatio, quæ prima facie iusta est, inique noceat,[d] quod cum accidit, alia allegatione opus est adiuuandi rei gratia, quæ duplicatio uocatur. Et si rursus ea [e] prima facie iusta uideatur, sed propter aliquam causam actori inique noceat, rursus alia allegatione opus est, qua actor adiuuetur, quæ dicitur triplicatio. Quarum omnium exceptionum usum interdum ulterius, quam diximus, uarietas negociorum introduxit: quas omnes apertius ex Digestorum [f] latiore uolumine facile est cognoscere.

¶ Exceptio reo cōpetens. si est in rem,

a ¶ Noceat. id est non ꝑsit. Vel dic proprie. s. actio Accur.

b ¶ Cōuenit. Id est ita fuit conuentum.

c ¶ Excludi. s. per exceptionem. Accur.

d ¶ Noceat. i. non prosit. Accur.

e ¶ Ea s. duplicatio. Accur.

f ¶ Digestorū. ut ff. de exceptio. lege. ij.

¶ Exceptiones. Casus. Est clarissimus, ꝙ exceptio cōpetens principali, competit etiam fideiussori. assignat tex. rationem clarissimam, quia alias superuacuum esset dare reo exceptionē, si eius fideiussor cōueniri posset, nec gauderet illa exceptione, qa creditor ageret contra fideiussorem, qui coactus

proderit eius fideiussori propter actionem mandati, qua reus sibi tenetur. Exceptio uero personalis, ut cessiones bonorum, uel similes, ad fideiussorem nullatenus se extendunt. Aretinus

¶ Exceptiones[a] autem, quibus debitor defenditur, plerunque accommodari solent etiam fideiussoribus[b] eius, & recte: quia quod ab ijs[c] petitur, id ab ipso debitore peti uidetur, quia mandati iudicio redditurus est eis quod ij pro eo soluerint. Qua[d] ratione, & si de non petenda pecunia pactus quis[e] cum reo fuerit, placuit perinde succurrendum esse per exceptionem pacti conuenti, illis[f] quoque, qui pro eo obligati sunt, ac si etiam cum ipsis pactus esset, ne ab eis pecunia peteretur. Sane quędam exceptiones non solent his accommodari. Ecce enim debitor, si bonis suis cesserit, &

coactus soluere, haberet actionē mādati contra principalem, & sic creditū, quod ad instantiam creditoris cogi non poterat soluere, cogeretur per circuitum soluere ad instantiam fideiussoris, qđ nō habet locum in ijs exceptionibus, q̄ principali dātur intuitu eius personæ, ut puta cessionis bonorū: quia illud miserabile pręsidium liberat tm̄ cedentem, nō fideiussores liberat (dico) ab executione contra eos faciēda. ratio est clara, quia ꝑsonale beneficium personam non debet egredi. Nota, ꝗđ exceptio cōpetens principali, competit regulariter fideiussori, pręter quam in exceptione personali. Item quod exceptio cessionis bonorū non prodest fideiussori cedentis. Nota quod nihil frustra debet concedi & ꝙ eludi possit. Itē quod fideiubens censetur habere mādatum de soluendo ab eo, pro quo fideiussit. Item quod datur regressus fideiussori contra principalē, pro quo fideiussit, ita demum si soluerit, quod intellige regulariter. Item quod debitor potest cedere bonis. Item quod personalia personam non egrediuntur. Item quod fideiussores ad hoc accipiuntur, ut ab eis exigatur quod a debitore exigi non poterit.

a ¶ Exceptiones. hic. §. videt̄ quod deberet esse in fine superioris tituli. Sed certe cum & replicatio sit exceptio, bene ponitur hic, generaliter tā ad exceptiones quam ad replicatiōes pertinens. Accur.

b ¶ Fideiussoribus. Appellatione fideiussoris omnē accessorem accipe, siue sit mandator, siue fideiussor siue alius, ex eo dictus fideiussor, ꝙ pro alio fidē suā astrinxerit.) Et no. ꝙ dicit, plerunque. quia exceptio reo competens gratia suę ꝑsonę, vt quia sit minor, fideiussori nō competit, ut ff de mino. l. in causę. j. in prin. & ff. de except. l. exceptiones ij. in fi. Item si est damnatus in omnibus bonis suis ratione sui delicti, vt C. de fideiu. l prima. uel si cessit bonis, unde ꝑsonaliter ei subuenitur ne in plus conueniatur quam inquantum facere potest, ut supra de actio. §. fina. & infra eo. in fi. Itē vbicunq; quis inquantum facere potest condemnatur: nam fideiussori nō datur exceptio. †ut ff. pro soc. l. verū. §. j. & ff. solu. matr. l. alia. vbi autem exceptiones rei cohęrent, vt pacti conuenti, & rei iudicatæ, fideiussoribus competunt, ut hic, etiam inuito reo, vt C. de excep. l. defensiones. & ff. de excep. l. omnes.

ADDITIO. Dic ut in l. penult. & in l. tam mandatori. C. de nō nu. pec. Angel.

c ¶ Ab ijs. s. fideiussoribus.

d ¶ Qua rōne. Exemplificat. Accur.

e ¶ Quis. s. creditor. Accur.

f ¶ Illis quoque. s. fideiussoribus. & similibus.

Fideiussor est nomen gn̄ale, & dr̄ a fide.

Exceptiones reo cōpetētes grā ꝑsonæ fideiussori non cōpetunt, sed bn̄ si rei cohęrent.

†Vt ff. de re iudi. l. & si fideiussor. in princ. ni si fideiu. vt defensor conueniatur, tunc. n. vt d̄fensori nō vt fideiussori datur.

Por

a ¶ Per exceptionem. propter hunc casum dixit supra, plerunque. & propter alios, vt diximus.
b ¶ Maxime. Facit. supra de fideiu. in principio.

Continuatio. ¶ De īterdictis. ¶ Quia interdicta uicē sustinent seu obtinēt † alias actionum, iō post actiões de īterdictis proponitur, vt infra eo. in princip. Accur. Sed ista rubr. cōgruētius posita fuisset ante titu. de exceptio. vt fecit Iurisc. in Digestis: quia ante titu. đ excep. posuit istum titulum. sed de hoc non est uis.

† alias si non.

cum eo creditor experiatur, defenditur per exceptionem,[a] † si bonis cesserit. Sed hæc exceptio fideiussorib. nō datur, ideo scilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime[b] prospicit, Vt cum facultatibus lapsus fuerit debitor, possit ab ijs, quos pro eo obligauit, suū consequi

¶ De interdictis.

¶ Interdicta olim nil aliud erāt nisi certæ conceptiones uerborū, iatæ a Prætore interdictū interponēte, cū īter duos đ possessione agebat Are.

Sequitur ut dispiciamꝰ de interdictis, seu actionibus[c] quæ pro his exercentur Erant autem interdicta formæ atque conceptiones verborū,[d] quib.

* ADDIT Dic quod Impera. alio spectauit, nimirum quod actiones ꝓprie nō sint: & post actiones continuo exceptionem subiungere par fuerit.

Diuisio. Sequitur. ¶ Totus iste titulus diuidiť in quatuor partes. Primo ponit quid olim erāt interdicta. Secūdo ponit vnā diuisionem interdictorū. Tertio ponit aliā diuisionē. Quarto ponit vnam aliam diuisionē interdictorum. Secunda ibi (Summa autem.) Tertia ibi (Sequens.) Quarta ibi (Tertia diuisio.)

¶ Sequitur. Casus. In diuisione nō est figurādus: dicit n. & declarat q̄d olim essent interdicta, & dicit: ꝙ interdicta erāt formę & conceptiones verborū & decreta, quib. pręior aliquid aut iubebat fieri, aut iubebatnō fieri. No. ꝙ dictio, seu, stat hic ampliatiue, nō expositiue, secundum Angel hic. No. quod interdicta olim erant decreta. Itē ꝙ cōsistebant aut in præcipiendo, aut in prohibēdo. Item ꝙ interdicta ut plurimū versantur circa possessionem uel quasi possessionem rerū.)

c ¶ Actionibus. scilicet in factū, ut infra eod. §. fi.

d ¶ Conceptiones verborū Idest dicere, verba concepta & formata a pretore proponente inter dicta. Sed secūdum hoc quę erat differētia olim inter interdicta et actiones, & cum actio erat formula, ut ff. de origi. iur. l ij. §. de inde ex his? Rñ quidam vt p̄ceptor meus Azo, ꝙ interdicta formabanť in p̄sona volentium ea intētare tm̄ loquēdo eis. Vnde interdicta inter duos dicuntur reddi a prętore loquēte duobus, ut infra eo. §. exhibitoria & hoc ēt colligitur. ff. sub multis titulis in tractatu de īterdictis: sic enim dicitur, vnde ui illum deiecisti &c. vt ff. de ui & ui arm. l. j. in principio. Item, Vti ędes de quibus &c vt ff. uti pos. l. j. in princip. & sic de alijs. Sed actiões generaliter & in personam omnium formabanť, vt, Quicunque emerit, ex empto agat, & sic de cæteris, quod colligitur. ff. de origi. iur. l. ij. §. omniū & §. deinde ex his. Vel dic breuiter differentiā talem fuisse, quia interdicta a prętorib. sed actiones a cęteris magistratibus formabātur, vt patet ex eo, ꝙ omnia interdicta sunt pretoria, vt ff. de inter dic per totum librū. Sed hodie nihil aliud est interdictum quam actio pręroria in factum, ut infra eo § fi.

Interdicta & actiones olim differebāt.

* ¶ Cōmunis resolutio est, ꝙ olim nulla eēt realis differentia, sed solū in conceptione verborum. Vel decla-

ra

Prætor aut iubebat [a] aliquid fieri, aut fieri ꝓhibebat: [b] quod tunc maxime [c] fiebat, cum de possessione [d] aut quasi [e] possessione inter aliquos contendebatur.

¶ Interdictorũ quædam sunt prohibitoria. ut interdictũ ne uis fiat, item de mortuo inferendo quædã sunt restitutoria, ut interdictũ Quorũ bonorum, quædã uero sunt exhibitoria, ut interdictum de libero homine exhibẽdo; & simil a.A et.

ta scd̃m Ioan. Fab. hic. Quomodo aũt differãt edictum & interdictum, explicat Alcia. lib. Parer. iij c.xv.

ADDIT. Dic secundum Io. Fab. Immo est aliud: & põt agi vel ĩterdicto, vel actione in factum ad electionẽ actoris, ut ff. ne uis fiat ei. l. si quis missus. §. cũ prętor ff. uti pos. l. j. §. restituẽdę. no. ff. de ui & vi arma. l. j. §. fi. licet glo. notet idem quod hic in rubr. ff. eo. sed Dy. reprehendit glo. & hoc est verum. Ang.

a ¶ Iubebat. Quod est in interdictis restitutorijs & exhibitorijs, vt infra e. §. restitutoria. & §. exhibitoria.

b ¶ Prohibebat. Quod facit in prohibitorijs interdictis, vt infra eo. §. ꝓhibitoria.

c ¶ Maxime. Hoc ideo dicit, quia quãdoq; per interdicta non super possessione, sed sup iure rei contenditur vt patet in interdicto de mortuo inferendo, vbi licet inferre & sepulchro inædificando, vbi licet ęędificare, vt ff. de mor. infe. l. j in princip. & §. prętor ait. Item quandoque proprietatis & possessiõis simul, vt ff. de aqua quo. & æsti. l. j §. fina. & ff. eod. l. interdictorum §. quædam Sed nũquid alio modo quam per interdicta i. de iure ciuili agitur de possessione? Respond. sic, vt per condictionem indebiti, vt ff. de condi. indebi. l. indebiti. §. sed & si nũmi. Item per triticariam, vt ff. de condi. triti. l. j. in fi. & l ij. Item per condictionem ex lege, vt C. de acqui. pos. l. fi. in fi. & ff. de rei vendica l fi. & C. locа. l. si quis. Accur.

Interdictis, quæ litigãt sup proprietate.

Possessio põt peti sine interdictis.

d ¶ De possessione. Siue retinenda, siue recuperanda, siue adipiscenda, vt infra eo. § sequens diuisio.

Res incorporales q̃si possidentur.

e ¶ Quasi possessione. Vt cum cõtẽditur de possessione rerum incorporalium: ut uię, & itineris, & actus, & aquæductus. Vbi nõ est uera possessio, sed quasi, vt ff de acqren. re. do. l. seruus. § incorporales. sed tamen est ibi quędam quasi possessio, & de ea retinenda competunt interdicta de itinere, & actu, & uia, & aqua, quãdo contẽdo me eẽ in quasi possessione pręđictorum iurium, ut ff. đ itine. actu que priua. ꝑtorum & ff. đ aqua quo. & æsti. per totum. & ff. de serui. l. penulti & ff. si serui. ven. l. sicuti. §. Aristo.

ADDIT. Est autem possessio q̃n naturaliter tenetur aliqd corporale ab eo qui insistit: Quasi possessio, cũ ijs utimur tanquam possessis quę naturaliter teneri nõ possunt, ueluti seruitutibus, & cęteris iuribus incorporalibus. A.F.

¶ Summa. Casus figurario in simplici diuisione ac declaratiõe terminorum non est necessaria. dicit enim primam & principalem diuisionẽ interdictorum esse, quod aut prohibitoria sunt, aut restitutoria, aut exhibitoria: & quodlibet caput declarat per particularia exẽpla, & vltimo loco dicit, q̃ interdicta proprie dici solẽt ꝓhibitoria, ab interdicendo. Tamẽ obtinuit quælibet appellari interdicta, quasi quod inter duos dicantur, sumpto nomine ab eo quod plerunq; accidit. Nota q̃d principalis diuisio interdictorum est hęc, de qua hic agit intellige de diuisione specierũ. & quã uis sin: quædam interdicta mista, de quibus in l. j. § interdictorum. ff. de interdi tamẽ illa interdicta mista nõ cõtinent diuersam speciem. Itẽ quid sit interdictum prohibitorium, q̃d restitutorium, quid exhibitorium. Itẽ exempla vniuscuiusque. Item quod oĩa sunt interdicta, licet non interdicãt: & quod interdicta dicuntur quasi inter duos dicta: quod est falsum: sed dicuntur interdicta a specie principali SYL.

a ¶ Possidet. vel dolo fecit quo minus possideat, vt ff. quorum bon. l. j. in prin. & expone hęc verba pro hęrede & possessore, vt infra eo. pro hęrede. & §. pro possessore. Accur.

Prętor iubebat Romę vt reus actori satisdaret, & sexcenta similia, nonne inter duos decernebat? Cur ergo non ĩterdicta quoq; hęc similiter dicunt. Quare aūt Duo, siue S. scriptum Hotoman. fuisse vř: vt significet, inter illā postulātis petitionem & principalis causę decisionem: aut hallucinatū esse harū institutionū architectū: vt satis constat eū sępe hallucinari, vtpote luteum hoīem. & indignū q hęc sacrosācta veterum monimēta contingeret.

sidet [a] ex ea hęreditate: aut cū iubet ei, qui de possessione fundi dęiectus sit, restitui possessionem. [b]

¶ Exhibitoria sunt, ꝑ quę iubet [c] exhiberi: ueluti eum, de cuius libertate [d] agitur: aut libertū, cui patronus operas indicere [e] velit, aut parēti [f] liberos q in ptāte ei⁹ sūt.

¶ Sunt tamē qui putant proprie interdicta ea vocari, q̄ prohibitoria sunt, quia interdicere † est denūciare & prohibere: restitutoria aūt & exhibitoria proprie decreta vocari. Sed tñ obtinuit, [g] oīa interdicta appellari, † quia inter duos dicūtur. [h]

¶ Interdictorū q̄dā sunt adipiscendę possessionis, quędā retinendę, q̄dā recuperādę. Adipiscendæ dicit interdictū. Quorum bonorū: quod competit hæredi de iure pretorio in possidētē res hędítarias pro hrde uel possessore: sic dictum, quia antequā adipiscatur possessionē cōpetit. Itē Saluianum interdictum pro rebus in fundū illatis. Aret.

Violentiā passus qđ reme- diū hēt.

b ¶ Restitui possessionē. per interdictū. Vnde vi: quod intra annū locū habet ꝑ ijs, quæ peruenerint ad violentum: pro alijs perpetuo, vt ff. de vi & vi arma l. j. ĩ prin. & hoc si ciuiliter & naturaliter possideat đ iectus: si aūt naturaliter tm̄, vtile habet tm̄, vt fructuarius, vt ff. de vi & vi arm. l. iij. §. vñ vi.

† alias sit.

c ¶ Iubet. s. prętor.

d ¶ Libertate. Vt quia liber homo detinetur inuitus, quod interdictum habes. ff. de libe. hom. ex hiben. l. j.

e ¶ Indicere velit. i. iniūctas operas dicere velit, vel cōuentas iniungere: quo casu ageret de libero homine exhibendo, vt ff. de lib. ho. exhi. l. fi.

f ¶ Parenti. In hoc casu duo sunt interdicta, unum de liberis exhibendis, alterum de liberis educandis, vt ff de liber. exhiben. l. j. j. respon. & l. iij. j. respon. in princip.

g ¶ Obtinuit. Inter sapientes.

h ¶ Inter duos dñr. i. a prętore formātur, vt notatur. s̄. circa princ.

† alias quia interim dicuntur.

SYL. ¶ Sequens. Casus. clarissimus est: diuidit. n. secūdo mō interdicta, ꝙ q̄dam sunt adipiscendę, quędam retinendę quędā recuperandę, & procedit ad declarationem & exēplificationē terminorū, in quibus quo ad positionē casus nulla subest difficultas, & si qua erit, declarabitur in notabilibus. No. aliam diuisionem interdictorum. Itē ꝙ interdictum. Quorum bonorū, est interdictū adipiscendę. Item quid operetur hoc interdictum, Quorum bonorum. Itē ꝙ datur bonorum possessori contra eū, qui possidet pro hęrede aut ꝑ possessore. Item quis dicatur possidere ꝑ hęrede. Item quis dicatur possidere pro possessore. Item quare dicatur interdictum adipiscendę. Itē ꝙ non dat̄ interdictū Quorū bonorū ei, qui iam possedit, & postea desijt possidere, sed ei, qui primo loco quęrit possessionē. Item ꝙ Saluianū interdictum dicitur inter-

SYL. * ¶ Vide Alcia. lib. Parer. iij c. xv. q ostendit e Paulo, li. v. senten. appellari interdicta quasi interim dicta,]

* ADDIT. Sed nonne oīa decreta etiam inter duos vel tres dicunt? Qñ

interdictum adipiscendę. Itē ad quid detur Saluianum interdictū. s. pro rebus inuectis & illatis in fundū per colonum, vt declarabitur in glo.]

pio non potest procedere. Sed contra ff. quo. bono. l. prima. j. respon. Sed illud expone vt ibi.

c ¶ Bonorum possessio. scilicet decretalis.

Interdictū quorum bonorū, & petitio hr̄ditatis, pro una sola re pñt cōpetere.

a ¶ Quod ex ijs. Innuitur hic, ꝙ hoc interdictum etiā pro vna re cōpetat. Sed contra vr̄ ꝙ sit vniuersale, vt ff. quo. bo. l. j. §. fina. Sed certe nihilo minus ē vniuersale, licet ad vnā rē det: sic. n. est in hr̄ditatis petitiōe, vt ff. de peti. hęr. l. regulariter & l. licet. quā constat vniuersalē esse, vt ff. de rei vē. l. j. j. respon.

SYL. ¶ Adde ꝙ merito dicū tur vniuersalia, quia sūt apta cōprehendere vniuersitatē hæreditatis, ꝙ si una tantū res occupet, datur omnino contra illum, qui possidet illam. vnde habitu etiam tunc est vniuersale, quāuis actu sit particulare illo casu.]

¶ Sequens diuisio interdictorum hæc est ꝙ quædam adipiscēdæ possessionis causa comparata sunt, quę dam retinendę, quæ dam recuperandę.

¶ Adipiscendę possessionis causa interdictum accommodatur bonorum possessori quod appellat̄, Quorum bonorum: eiusq; uis & potestas hæc est, ut quod ex ijs[a] bonis quisque, quorum possessio[b] alicui data[c] est, pro hr̄de[d] aut pro possessore possideat, id ei, cui bonorum[e] possessio data est, restituere debeat.

¶ Pro hærede[f] autē possidere videt̄, qui putat se hæredē esse.

¶ Pro possessore is possidet, q nullo iure rē hęreditariā, vel etiam totā hæreditatē, sciens[g] ad se non pertinere possidet. Iō autē adipiscendæ possessionis uocatur interdictum, quia ei tantum utile est, qui nunc primū conatur adipisci possessionē rei. Itaq; si quis adeptus possessionē,[h] amiserit eā,[i] hoc īter dictū ei inutile[k] est.

¶ Interdictū quoq; quod appellatur Saluianum, adipiscēdæ possessionis cā comparatum[l] est, eoque vtitur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus[m] fundi pignori futuras pepigisset.[n]

b ¶ Possessio. Scilicet decretalis.

c ¶ Data est. Scilicet a voce prętoris viui, vel hodie coram quolibet iudice, vt C. qui admit. ad bo. pos. l. fi.

ADDITIO. Dic quod nō est necesse, quod iudex, siue prætor, siue alius iudex, bonorum possessionem concedat, secundum Ang.

d ¶ Pro hęrede. Sed nūquid hi tituli sint? R̄ñ. non, vt C in qui. ca. pos. ces. lō. temp. prę. l. hęreditatem. ergo vsuca-

f ¶ Pro hęrede. Hæc oratio quandoq; accipitur pro vero tit. vt ff. pro hęre. per totum: qñque pro falso, vt quia credebat se hęredē, cum non sit, & ita hic accipitur, & quandocunque agit̄ petitione hr̄ditatis, vt ff. de pet. hęred. l. pro hærede.

g ¶ Sciens. Vnde si quęritur ab eo, quare possideat, dicit, qa possideo vel si dicat, ꝓ hęrede, tamen falsum scienter dicit, vt ff. de peti. hęre. l. qui interrogatus.

h ¶ Possessionem. Quę est facti. Accur.

i ¶ Eā. Scilicet possessionē, q̄ est facti.

K ¶ Inutile est. Sed aget amodo rei vendicatione, cum sit dominus. Acc.

l ¶ Comparatum est. Cōtra colonū directum, contra extraneos, vtile, vt C. de sal. interdic. l. prima. & ff. de sal. interdic. l. j.

m ¶ Pro mercedibus. Item & pro† damno si quod contulit in eodem, vt ff de sal. interdic. l. j. & arg. ff. in qui. ca. pig. ta. cō. l. † non solum. Accur.

n ¶ Pepigisset. Scilicet tacite, vt C. de locat. l. certi iuris. Sed qd interest inter

* † alias incipit Pomponius. & est l. ij.

inter hoc interdictũ & Seruianã actio nẽ? Rñ. in Seruiana oportet locatorẽ pr obare colonum fuisse dominũ tpe obligationis, vt ff. de pig. l. j. §. cum ꝑ-dium. in fi. & l. & quę nondũ sunt. §. quod dr̃. Sed in interdicto isto sufficit, si probet ipsum possedisse, vt. ff. d̃ sal. interd. l. j.

Interdicti Saluiani & actionis Seruianæ differentia.

SYL. ¶ Adde ꝙ hęc materia tractata fuit pricipaliter i §. item Seruiana supra de act. quia sunt in hoc plures gl. diuersę, de q̃bus per doc. in l. rem alienã. ff. de pig. act. & in l. cũ res. C si alie. res pig. da. sit.

SYL. ¶ Retinẽdę possessionis. Casus. Ita clare se ipm̃ explicat Impe. Vt nõ sit opus noua declaratiõe. declarat. n. alteram partem diuisionis supra positę ponẽdo cãm & ratio nem interdictorum inuentorũ & declarat ad qd dentur duo hęc interdicta retinẽdę Vti possidetis, & Vtrobi. No. igitur ꝙ Vti possidetis, & Vtrubi, sunt interdicta retinendę. Item quod datur, quando est contentio inter aliquos de possessione, quis. s. possideat. Item ꝙ vnus possidet, alius petit. Itẽ ꝙ maximũ est cõmodum possessionis. Itẽ ꝙ si quis possidet, & actor nõ probet cõcludenter cõtra ipsum, iudicatũ contra actorẽ, & possessor remanet in sua possessione. Itẽ ꝙ Vtrubi datur ꝑ mobilibus, Vti possidetis ꝑ immobilibus. Itẽ ꝙ quicquid esset de iure antiquo, hodie hęc duo interdicta exæquata sunt.

¶ Interdictum retinẽdę possessionis dicitur. Vti possidetis, & Vtrobi. Nam cum inter aliquos de proprietate quęstio est mouenda, & uterq; se possessorem contẽdit, propter magnũ possessionis commodum, non põt aliter super petitorio disceptari, nisi unus fit petitor, alius possessor: ad quod discernendum competunt hęc interdicta. Et Vti possidetis pro immobilibus, Vtrobi pro mobilibus cõpetit. & licet olim esset inter hæc interdicta differentia, hodie sunt exæquata: & is obtinet, qui tempore litis contestatæ non ui, non clãm, nõ præcario, ab aduersario possidet. h. d.

¶ Retinendæ † possessionis causa comparata sunt interdicta, Vti [a] possidetis, & † Vtrobi, cum ab vtraque parte de proprietate [b] alicuius rei controuersia sit, & ante quæratur, Vter ex litigatorib. possidere, & uter petere [c] debeat. Nanq; nisi ante exploratũ fuerit, utrius [d] eorũ possessio sit, non potest [e] petitoria actio institui, quia & ciuilis [f] & naturalis [g] ratio facit, ut alius possideat, & alius a possidente petat. Et quia longe commodius est & potius possidere, quam petere, ideo plerunq; & fere semper ingens [h] existit contẽtio de ipsa possessione. Commodũ autem possi-

Item ꝙ ille vincit in his interdictis, sed hodie qui tẽpore litis contestatę possidebat nõ vi, nõ clã, nec precario ab aduersario.]

a ¶ Vti possidetis. quod ibi, iter de reb. imobilibus dicit, sed Vtrobi de mobilibus inf. eo. §. sed interdicto.

b ¶ Proprietate. Ob hoc quidẽ cõparatum: sed & sine hac controuersia ꝓprietatis dabit, vt si de sola possessione contẽdatur, secundum Ioan.

c ¶ Vterpetere debeat. Idest quis sit actor, & quis reus.

d ¶ Vtrius eorum possessio sit. i. quis possideat.

e ¶ Non potest. Vt ff. de iudi. l. inter litigantes. Accur.

f ¶ Ciuilis. Vt quia parit actionem iure aduersario, vt C. de alie. iu. mu. cau. fa. l. prima.

g ¶ Nãlis. Vt q̃a nemo a seipso posset peter̃ sm natuã, vt ff. d̃ recep. ar. l. pe. & facit ad hoc bñ. ff. vti pos. l. j §. hoc interdictũ. & ff. de acqu. pos. l. exitus.

h ¶ Ingens. Idest magna, & hæc ea dem

† Facit ad hũc §. quod dr̃ in c. licet. in gl. super ver. titulis, sed hoc non est verũ extra de ꝓba. & in glo. super ver. possideatis. ante fi. ibi, iter dictũ. ex de ꝓbatio.

† alias vtrubi.

Interdi-cta sunt multi-plicia.

dem cōtentio & in alijs interdictis re tinēdę possessionis est, vt in illo de superficiebus, vt ff de super.l.j.j. respon. Item in illo de itinere actuq, priu. & via priua. vt ff. de iti. actuque priua. l.j. j. respon. Itē

mentio hic possessionis, cum mobilia proprie nō possideantur, sed immobi lia tantū, cum dicatur possessio quasi pedum positio, vt ff. de acquir. poss. l. j. in princip. Abusiue tamen mobilia dicunt possi deri. Accursius.

Possessio nō ē pprie d mobilibus.

Possessio vnde dicitur.

SYL.

* de aqua quotidiana & ęsti. Item inter eos, q du cunt aquam per eundem riuū, q corriuales dicuntur. Item inter eos, qui ex eodē castello, vt ff. de aqua quotidiana & æstiua. l. j. j. rñ. & § siniter corriuales. & §. ait prætor, quo ex castello. In his enim omnibus interdictis, vbi de incorporalium quasi possessione agitur, est idem modus agendi, qui in duobus istis: un de in ff. nouo continue post illum tit. vti poss. illi supradicti ponuntur per ordinem.

† De innumeris commodis possidēdi vide Tiraquel. in trac. de no. cat. cccxx. vbi de hac materia cu mulatissime.

† Quia facilio res sumus ad absoluē dū quā ad condemnā dū con cor. ca. vlt. in fi. cū gl. Su p. ver. huma niorem extra de trans.

dendi † in eo est, q etiam si eius res non sit, qui possidet, si mo do actor nō potuerit suā esse probare, remanet [a] in suo loco possessio: pp quā cau sam cū obscura sunt utriusque iura contra petitorem iudicari † solet.

¶ Sed interdicto [b] quidem Vti possidetis, de fundi vel ędium possessione contēditur: Vtrobi [c] vero interdicto, de rerū mobiliū possessiōe. Quorū [d] vis ac potestas plurimā inter se differētiā apud ueteres habebat. Nā Vti possidetis interdicto is uincebat, qui interdicti [e] tempore possi debat, si mō nec vi, nec clā, nec precario nactus fuerat ab aduersario possessionē: ēt si aliū [f] vi expulerat aut clam arripuerat alienā possessionem, aut precario rogauerat aliquem, vt sibi possidere liceret. Vtrobi uero interdicto is uincebat q maiore [g] pte eius anni, nec vi, nec clā, nec precario ab aduersario possidebat. [h] Hodie tn aliter obseruat, nā utriusq; interdicti ptās (quātū ad possessionē [i] perti net) exęquata est: vt ille uincat, & in re soli, & ī re mobili, qui possessionem nec vi, nec clam, [k] nec pre-

¶ Hęc opi. falsa est, & eam cōmuniter dānant docto. in l. j. ff. de acquir. poss. vt per Alexan. ibi col. vij & Ia so. col. vij. in prima lectu. & col. ix. in ij. lect.]

d ¶ Quorum. s. duorum interdictorum.

e ¶ Interdicti tempore. i. tempore, quo proponitur interdictum.

f ¶ Alium. Dummodo non aduersarium.

g ¶ Maiore. Scilicet quàm aduersarius, vt ff. de verbo. signifi. l. maiore parte

a ¶ Remanet. Facit C. de edē. qui ae cusare. in fi. & C. de rei ven. l. res & ff. si vsusfru. pe. l. vti frui.

SYL. * ¶ Quo remedio vtendum sit, ubi neutra partium vult in interdicto vices actoris sustinere, vide Alc. lib. Parer. vj. c. xxiiij]

b ¶ Sed interdicto. Vel ædium. ff. vti possid. lege prima primo respon. Accursius.

Vtrobi vnde dr. c ¶ Vtrobi. Hoc dicitur ab vtrum, & vbi, vt vtrum, ponatur pro ad, vel apud, vbi, ponatur pro quē. q. d. apud quem est, apud eum sit. Non fit autem

h ¶ Possidebat. & sic citius vincebat in Vti possidetis quā in Vtrobi: & erat forte ratio, quià citius mobilia trāsferuntur, q immobilia, vt ff. comm. l. j. & ff. de re iud. a diuo Pio. §. j. & ff. de acqui. pos. l. si rem.

i ¶ Quantum ad possessionem. Nota, quantum ad possessionem. nam quātum ad alia remanssit differentia, vt olim Vti possidetis in rebus immobilibus, & Vtrobi in mobilibus locum habeat, vt hic dicitur, & supra. § proximo.

K ¶ Nec clam. cum multa sint genera

† refert glo. in l. extat. ff. quod me. cā. Vis inquieta - tiua quę parit in terdictū quod ui aut clā qualiter fit.

nera † uiolentiarum, quæ ad præsens omitto, de hac vi, quę inquietatiua dr, quę parit hoc interdictū, dic, vt si me arare, vel ędificare, vel aliqd in meo me facere ꝓhibes, contendens te posſidere, habet locum hoc interdictū, vt ff. de vi & vi ar. l. vim facit. & ff. quod vi aut clā. l. j. §. qd sit vi. Quid si ille non cōtendat se possidere, sed solum iniuriatur mihi? Respon. adhuc locum habet hoc interdictū, vt ff. vti pos. si duo. §. si vicinus. SYL. Sed & actiōe iniuriarum mihi tenef, vt ff. de acti. empt. qui pendentem.

¶ Adde tex. in l. iniuriarum actio. §. si quis me prohibet ff. de iniur.)

¶ Quid si nec possessionis rōne, nec iniurię, sed quia seruitutē se habere contendit? Respon. si possidet, intentabo negatoriam: si ego possi ideo, in tentabo hoc interdictū, vt ff. si ser. vē. l. ij. §. j. Clam autē possidet, qui clanculo me absente sibi possidere volēs ingreditur fundum meum, quem ego possideo, nec tamē suspicor me posse repelli: & ita me absente & inuito sæpissime facit, vt ff. quod vi aut clam l. iij. §. si. & de acqui. pos. l. clam.

Clandestina possessio.

SYL.

¶ Clam possidere ꝓprie dicitur ille, qui cum sciret aut scire deberet me possidere, antequā fundū ingrederetur, ingredit fundū, & me turbat antiquiorē possessorem: & dr clam possidere a me, quādo est ingressus me absente dicta lege clam. & lege tertia. §. si cum l. seq. ff. quod vi aut clam.)

Possessor clandestinus hēt naturalē possessionem, & deiectus ciuilem.

¶ Ille enim, q ingreditur, habet naturalē per introitum suum, & ego ciuilem. Vel dic, ꝙ ego retineo naturalē ciuiliter, ingrediens naturalem naturaliter. Sed nōne etiam naturalem perdit statim, cū de fundo exit, & ad iudiciū venit, vel etiam alias iret? Respon. nō: immo animo retinet eā naturalē, vt facit fructuarius, qui solum naturalē habet. Vel dic, quod si amittit eam, nō tamen nocet, quia adhuc

cario ab aduersario litis contestatæ tempore detinet.

¶ Quis dicitur possidere, etiam si per alium possidet. Et possessio solo animo retinetur, licet solo animo non acquiratur. Ang.

hoc interdicto tenetur, licet ego possideā tantum, vt diximus per l. si duo. §. si vicinus. ff. vti possi. Precatio autē possidet aduersarius a me, vt si precibus suis motus cōcessi sibi precario, vt ff. de precario. lege prima, in princ. & §. j. Et distingue in precario: qa aut agitur, vt oīs possessio in accipientē transferatur, qd fieri pōt, vt ff. de preca. in rebus. & ff. de acqu. poss. Pomponius. §. si is qui. Aut vt nulla, & hoc valet, vt ff. de precario. certe. §. is qui. Aut vt habeat naturalem tm̄. qui accipit. & hoc ualet, vt ff. de preca. l. & hēt. §. eum. † Sed nunquid in omni precario vinco habetē ꝓ me per hoc interdictū. s. vti possidetis? Respon. non illum, q habet oēm possessionē, cum hoc interdictū possessorē tueatur, vt ff. uti possi. l. j. §. j. & §. ij. ergo vinco supradictos, etiam si ego habebam possessionem ab alio, vt vi uel clam vel precario, vt hic, & ff. vti posſid. l. j. §. fina. & l. ij.

¶ Possidere autem videtur quisque, non solum si ipse possideat, sed & si eius

†Dic ꝙ in dubio ꝓsumit naturalis animo possessio trans lata, vt no. glo. SYL.

¶ Possidere. Casus. Non est aliter Bar. & figurādus in simplici declaratiōe tex. Ang. in minorū, supra enim dixerat pluries, d. §. cū. ꝙ est magnū commodum possidentis, & ꝙ obtinet qui tempore litis cōtestatę possidet. subdit, ꝙ possidere nō solum videtur qui proprio corpore & animo possidet, & sic per se, sed etiā qui per alium: & ponit diuersa exempla: & declarat etiam qualiter intelligatur retineri possessio ꝙ non solum retinetur per alium, sed animo etiā: & subdit, quod licet animo possessio retineri possit, animo tamen non acquiritur: & est tex. notabilis, & utilis. Nota primo, quod non solum dicitur possidere qui per se possidet, sed qui per alium. Itē quod colonus possidet pro alio, & inqlinus. Item commodatarius & depositarius. Itē ꝙ possessio iā adepta per alium retinetur. Itē ꝙ retinetur solo animo. Itē quod solo animo possessio non adipiscit.)

a ¶ In possessione sit. Caute dicit, ut ff. de acquiren. possess. si quis ante. nã non possidẽt isti, nec ciuiliter, nec naturaliter, secundũ Ioan. scilicet colonus, & inquilinus, & similes, vt hic, & ff. de vsucap. non solum § quod vulgo. Sed M. dicit eos naturaliter possidere, vt ff. communi diuidũ. l. communi diuidũ. §. neque. Sed illud ĩtelligere colonũ possidere scilicet alij.

Colon' & inquilinus nec ciuiliter nec naturaliter possident.

SYL. b ¶ Colonus. Scilicet in uilla; sed inquilinus in ciuitate, ut ff. de acquiren. possess. l. re pignoris.

SYL. ¶ Dic quod nõ distinguitur inquilinus a colono respectu ruris aut ciuitatis, sed respectu eius quod colunt. Quãdo enim quis in colit domũ, siue in ciuitate, siue ruri, ille dicit̃ inquilinus, si uero colit fundũ principaliter, licet in eo sit domus ad recõdendos fructus, siue fundus sit in ciuitate, siue ruri, dicitur colonus. lege si prędium C. de prędijs mino. l. vrbana prędia. ff. de uerborum significa. declarat Alexand. in lege q pignoris. ff. de acqu. poss.)

nomine aliquis ĩ possessione [a] sit, licet is eius iuri subiectus non sit: qualis est colonus, [b] & inquilinus.

¶ Per eos quoq;, apud quos deposuerit quis aut quibus commodauerit, ipse possidere [c] videt̃. Et hoc est quod dicitur, retinere [d] possessionem posse aliquem per quemlibet, qui eius nomine sit in possessione.

¶ Quinetiam animo quoque solo retineri possessionem placet, id est ut quamuis neque ipse sit in possessione, neq; eius nomine alius, tamen si non relinquẽdæ possessionis animo, sed postea reuersurus inde discesserit, retinere possessionem uideatur.

¶ Adipisci uero possessionem per quos aliquis potest, secundo libro exposuim[e]. [c] Nec ulla dubitatio est, quin animo solo adipisci possessionẽ nemo possit.

¶ Recuperandæ possessionis dicitur interdictum. Vnde ui, competens spoliato pro possessione, etiam quam a spoliante habet ui, uel clam, uel præcario ex interuallo: licet hodie per uim spolians, si dominus est, a dominio cadat, alias, rem spoliatam & eius æstimationẽ restituit, qui alias lege Iulia, de ui publica uel priuata criminaliter punitur, & armorum appellatione lapides & fustes cõtinentur. hoc dicit. secundum Angel.

¶ Recuperãdæ pos

¶ Possidere uidetur. Si ergo per alium possidet, ergo nõ possidet, vt ff. de acquiren. possess. l. quod meo. licet quidã dixerint eos naturaliter possidere, sicut & colonũ, vt superiori casu diximus.

d ¶ Retinere. Licet animo r̃tineat, non tñ animo quærit̃, ut ff. de acq. possessione. l. quemadmodum. & C. de acqui. possessione. l licet. & infra pxime.

e ¶ Exposuimus. s. p quas perso. nobis acq. § ex his.

SYL. ¶ Recuperandę possessionis. Calus. in declaratiõe terminorum & in simplici lege corrigente & correcta non figuratur Nota, quod interdictum recuperandæ datur ui deiectis: & qd̃ ĩterdictum Vnde ui, est ĩterdictum recuperandę. Itẽ quod hodie occupans rẽ propriam per uim cadit a dominio Item quod occupans rem alienam, rẽ restituit & ęstimationem illius. Itẽ quod si quis de possessiõe sua aliquẽ ui deiecit, si cum armis, tenetur lege Iulia de ui publica, si sine armis, tenetur lege Iulia de ui priuata. Itẽ qd ueniat appella-

appellatione armorum.}

dictum Vgo in cap. ius naturale. j. di. cum sim. ut late prosequitur Deci. in consi. ccccl x. col. iiij. ver. uenio ad secundum.)

Vnde ui concernit res immobiles, vi bonorũ raptorũ res mobiles.

sessionis causa solet interdici, si quis ex possessione fundi uel ædium [a] ui deiectus fuerit: nam ei proponitur [b] interdictũ. Vnde ui, [c] per quod is, qui deiecit, cogitur ei restituere possessionem: licet is [c] ab eo, qui ui deiecit, vi uel clam, uel p̃cario possideat. Sed ex constitutionibus [e] sacris [ut supra diximus [f]] si quis rem per uim occupauerit, si quidem in bonis eius est, dominio eius priuatur: si aliena, post eius restitutionem etiam æstimationem rei [g] dare uim passo compellitur. Qui autem aliquem de possessione per uim deiecerit, tenetur lege Iulia de ui [h] priuata, aut de ui publica: sed de ui priuata, si sine armis uim fecerit: sin autẽ cum armis eum de possessione ui expulerit, de ui publica tenetur. Armorum autem appellatione nõ solum scuta, & gladios, & galeas, sed & fustes, & lapides [i] significari intelligimus.

a ¶ Aedium. Aliud in rebus mobilibus. nam pro his competit ui bonorũ raptorum actio, vt ff. de ui & vi arma. lege prima. §. hoc interdictũ. & §. illud. & §. plane. Nisi mobilia cũ immobilibus perãtur hoc interdicto, vt ff. de vi & vi arm. l. j. §. autem.

b ¶ Proponitur. i. datur.

c ¶ Vnde ui. Sed quare dicit̃ Vnde ui? Respon. quia talia erant verba prætoris. Vnde illum ui deiecisti, &c. & ita a principio verborum prætoris sumpsit denominationem, sicut & alia, vt Quorum bonorum, & similia, ut ff. de ui & vi arma. l. j. in princ.

Ponit casum.

d ¶ Is scilicet deiectus, ut q̃a hodie spoliaui te, vel quia cæpi possidere rẽ tuam clam vel ui, in sequẽti uero die me expulisti: nã teneris mihi hoc interdicto: secus si incõtinenti me deijcis, vt ff. de ui & ui arma. l. iij. §. eũ igitur. & l. qui possessionem. quod incontinenti accipe, antequam ad alios actus extraneos diuertas, ut ff. de duobus reis stip. duos reos.

SYL. ¶ Adde tu, q̃ incõtinenti dicit̃, quãdo commode fieri potest, secundum Bar. in d. §. eũm igitur. Item secundũ qualitatẽ personæ & rei, adeo q̃ si dominus de sua ciuitate expellat̃, licitũ est recuperare, quandocũq; facultas se obtulerit etiã post decẽniũ, vt fuit.

e ¶ Sed ex constitutionibus. Vt C. vnde ui. lege si quis in tantam.

f ¶ Supra diximus. Vt s. vi bono. rapto. §. quia tamen.

g ¶ Rei. scilicet p̃prietatis, sed interdicto Vti possidetis possessio ęstimatur, vt ff. vti possi. l. pe. §. fina.

ADDIT. Dic secundũ Ioan. Fab. q̃ immo Dy. tenet, q̃ in hoc ĩterdicto fiat ęstimatio possessiõis, sicut in ĩterdicto Vti possidetis. sed ipse Ioan. Fab. dicit, q̃ ad proprietatem & ad possessionem potest fieri ęstimatio, secundum quod concludit. Angel.

h ¶ De ui priuata. Pęna autem huiusmodi legis, est tertię partis bonorũ publicatio, si sine armis: & relegatio etiam, si cum armis, vt infra de publi. iudi. §. item lex Iulia de ui publi. & C. ad l. Iul. de ui publi. l. quoniam, & l. secunda. & ff. de accusa. l. hos accusare. § omnibus.

L. Iulia de ui priuata & ui publica qualiter punit.

ADDIT. Vnde versus. Vis priuata reum deponit ab ordine rerũ. Sed deportatur, si uis armata probatur. Vide c. ij. extra de ordi. cog. in glo.

i ¶ Et lapides. facit ĩfra de pub. iud. §. item lex. & ff. de ui & ui arm. l. iij. in princip. & ff. de verborum significat. lege armorum. Sed nũquid debet aliquis

quis expectare se primo percuti quã percutiat?Dicunt quidam q sic, ut ar gumen.C.vnde ui.l.prima, & ff. ad le gẽ Aquil.si ex plagis. §. tabernarius. Nos contra, sed sufficit iustus timor, vt ff. ad legem Aquil. sed & si quẽ cũque. & ff. ad legẽ Cor nel. de sicar. lege, is qui. & ff. de ui & ui arma. le. * ge tertia. † Vide §. qui arma SYL. ui.† de hac ¶ Dic quod q.gl.j.in ista opinio d.l. sed communi- & si ter approba quemcũ tur per om- que. & nes crimina SYL. listas. in d. §. ¶ Tertia di qui ar- uisio. Casus. mati. Clarissimus Vers. ẽ in hoc tex. armorũ. qui per de- clarationẽ omnem red- deretur ob- scurior, po- nẽs tertiam diuisionem, quod quędã sunt simpli- cia, in qui- bus scilicet apparet qs reus, quis a- ctor sit: & vnus petit, alter negat. duplicia, quoties uter que sustinet partes tam rei, quam a- ctoris. Nota quod ĩterdicta alia sũt simplicia, alia duplicia. Itẽ quę sint simplicia. Item quę duplicia. Itẽ q in interdictis Vti possidetis & Vtrobi vterq; litigãs su-

stinet partes tã actoris quam rei, q̃a vterque contendit se possidere & ad- uersarium non.)

a ¶ Duplicia. Similis potest fieri di- uisio actionum ciuilium. Nam quę- dam dupli- ces sunt, vt famil. erci- scun. fini. re- gun. & com- muni diui- dundo, vt ff. de iudic. l. in tribus.

¶ Interdictorum ter tia est species: quia quædam sunt simpli cia, in quibus actor & reus cognoscitur, vt omnia restituto- ria, & exhibitoria, & quædam prohibito- ria, vt Ne quid in lo- co sacro, & similia: quædam uero dupli cia, sic dicta, quia in eis non potest discer ni actor a reo, & quę- dam prohibitoria, vt est Vti possidetis & Vtrobi. hoc dicit. Ang. Aret.

¶ Tertia diuisio in terdictorum hæc est, quod aut simplicia sunt, aut dupli- cia [a] Simplicia sunt, ueluti in quibus al- ter actor, alter reus est, qualia sunt om- nia restitutoria, aut exhibitoria. nam a- ctor is est, qui desi- derat, aut exhiberi, aut restitui, reus autem is est, a quo desideratur ut re- stituat, aut exhibeat. Prohibitoriorum au tem interdictorum alia simplicia sunt, alia duplicia. Simpli- cia sunt ueluti cum Prætor prohibet in loco [b] sacro, uel in flumine publico [c] ri pave eius aliquid fie ri. Nam actor est, qui desiderat ne quid fiat: reus est, qui aliquid facere cona- tur. Duplicia sunt, ueluti Vti possidc- tis interdictum, & Vtrobi. [d] Ideo au- tem duplicia uocan- tur, quia par utrius- que litigatoris in his conditio est, nec quis quam pręcipue reus, uel actor intelligi- tur, sed quisque tam rei quam actoris par tes sustinet.

¶ Interdicta hodie sine solennitate pro- ponuntur, & pro his actio in factum sibi locum uendicat. Areti.

b ¶ In lo- co sacro, vt ff. ne quid in loco sacro, le ge prima.

c ¶ Publi- co. vt ff ne quid in flu- mine publi. per totum.

d ¶ Vtro- bi. Item in- terdictũ de superficiebus, vt ff. de su- perficiebus. lege prima. §. proponit, & dic vt su- pra eo. §. re- tinendę.

¶ De ordi- ne ueteri. SYL. Casus. Ex- cusat se Im- perat. quare non vniuer- sum ordinẽ veterum in- terdictorum explicaue- rit, & dicit hoc esse su- peruacuum. Nam (dicit Imper.) quo ties hodie agitur extra ordinem, quo semper agitur, non est necesse propo- nere aut expecta re interdictum: quia iudicatur, ac si esset data utilis actio ex

ex causa interdicti. quę nota:]

a ¶ De ordine. Id est antiqua solennitate, cum qua Proponebātur interdicta sub certis formis, vt diximus supra eodem in princip.

¶ De ordine [a] & veteri exitu interdictorum [b] superuacuum est hodie dicere. Nā quoties extra ordinē [c] ius dicitur (qualia sunt hodie oīa iudicia) non est necesse reddi interdictū, sed perinde iudicatī sine īterdictis, [d] ac si vtilis actio [e] ex causa interdicti reddita [f] fuisset.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Temere litigantes triplici pœna coarctantur: pecuniaria, periurii, & infamię. Ang. Aret.

b ¶ Exitu interdictorū. Scilicet cū antiqua solennitate: sine ea tamē reddi potest & proponi, vt ff. de ope. noui nunci. lege pretor ait: §. nōnulli. Vel etiā in factum actio loco cuiuslibet interdicti, quę vtilis vocatur, vt subijcit.

c ¶ Extra ordinem. Id est extra antiquam solēnitatem, quod semper fięri videtur. vt subijcit, & supra de succes. sub. in princip. & ff. de neg. gest. l. actio. & C. de for. impe. ac. subla. lege prima & secunda.

d ¶ Sine interdictis. Scilicet solennibus.

Actiōis in factū quatuor sunt genera.

e ¶ Vtilis actio. Scilicet in factum, quę datur loco cuiuslibet interdicti. Et nota quatuor esse genera actionis in factum. Vna est, quę ex omni edicto vel interdicto pretoris datur, vbi specialis actio non datur, vt hic. Alia est legis Aquilię subsidiaria, quando damnum datur de non corpore in nō corpus, vt supra ad l. Aquil. §. fin. quæ & ipsa pretoria est, vt ff. de prescript. verb. l. quia actionum. in fi. Tertium genus est extraordinarium, quod ex varijs figuris causarū est introductū, quoties ęquum est actionem dari, vt C. de sacrosan. eccl. l. sancimus. Quartum genus est, quod ęquiparatī actioni prescriptis verbis, quæ actio præscriptis verb. vna cum ista in factum ciuilis dicitur, vt ff. de præscriptus verbis. l prima. in fi. Et habet locum in tribus generibus negociorum. Primo in contractibus innominatis trib. do vt des, & do vt facias, & facio vt facias, vt ff. de prescriptis verb. l. naturalis. §. j. ij. & iij. Sed in quarto innominato cōtractu, scilicet facio vt des, habet locum actio de dolo, vt ff. de p̄script. verb. l. naturalis. §. q̄ si faciā. Item in secundo genere habet locū prescri. verbis ex omni pacto incontinenti ante vel post appositio iuxta aliquē contractum, vt C. de pactis inter emp. & vendit. lege secunda, & C. de pactis. l. petens. Itē in tertio genere, vbicunque dubitatur de nomine contractus, vt patet in exemplis, vt ff. de ęstima. ac. lege prima. & ff. de prescripis verbis. l. j. per totum. & l. iij.

Actio p̄ scriptis verbis in trib. generibus negociorū habet locum.

ADDITIO. Quid sit actio in factū, & ad quid competat, tex. cum glo. est in lege quoties. ff. de prescriptis verbis, & in l. in factum. cum ibi no. ff. de actio. & oblig.

¶ Hęc glo. sing. est & ad eam semper recurritur, vt dicit Ludo. Roma. & declarat eam Bar. in l. vnica. ff. de condi. ex. l. Ias. in l. certi condictio. col. v. in prin. ff. si cer. peta.] SYL.

f ¶ Reddita. Scilicet ab illo eodem pretore.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Vsq; nūc de propositione actionū dictum est, sed quia cōtingit eas īterdum temere proponi, nunc de pœna temere proponentium dicit Accur. Continuatio.

* ¶ Temere litigare (inquit glo. in l. eum quem. ff. de iudic.) dicitur is qui sciēs se ius nō habere litigat. amplius tamē significat temere litigare, q̄ calumniose, nam libertus, qui iniussu p̄toris, quod sibi a patrono debetur petit, temere vtique petit, non etiam calumniose, cum vere debitum prosequatur. quis aūt dicatur habere iustā causam litigandi, tradit Ias. in l. properādum. §. siue autem alterutra. nu. 16. vsque ad 20. C. de iudi.] SYL.

Diuisio. VNc admonendi. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo cōtinuat rubricam ad precedentia. Secundo ponit tres pœnas, quę temere litigantem coercent. Tertio dictas pęnas sigillatim per exempla declarat. Secunda ibi (Idq; eo maxime.) Tertia ibi (Ecce enim.)

SYL. ¶ Nunc admonendi.

NVNC admonendi sumus magnā curam egisse eos, qui iura sustinebant, [a] ne facile homines ad litigandum procederent: quod & nobis studio est. Idque eo maxime [b] fieri potest, quod temeritas tam agentium, quā eorum, cum quibus agitur, modo [c] pecuniaria [d] pœna, modo iurisiurandi [e] religione, modo infamię [f] metu coercetur.

Casus. positio facilis est in principio: hoc quippe in eo declaratur primo, quod maxime curę fuit principib. ne homines facile ad litigandum procederent, sicuti etiam cordi fuit eisdem vt lites quam celerrime finirentur. l. ge, properandum in princip. C. de iudic. quod sibi summe atque enixe placere testatur Iustin qui dicit, quod hac de causa tria sunt exorta remedia tā contra actorem quam contra reum temere litigantes. modo enim puniuntur mulcta pecuniaria, mō periurio, modo infamia. & procedit ad declarationem vniuscuiusque capitis, & primo dicit, quod quandocunq; reus conuenitur, non admittitur aliter ad respondendum, nisi prius iurauerit se putare bona iustitia vti: aduers[9] vero reos negantes dantur actiones aliqn̄ in duplū vel in triplum, vt in actione legis Aquilię, & legatorum piorum, de quibus sup late visum est in tit. de actio. in §. tripli. & quadrupli. in quibus & multis alijs actio ab initio simpli est: at actio furti etiam ab ipso initio dupli aut quadrupli reperitur. Similiter actor de calumnia iurat, quemadmodū etiā vtriusque partis aduocati hoc facere tenent, vt ex diuersis ꝓuisionibus & constitutionibus. Imperia. constitutum est, de quibus in glos. ratio finalis omnium harum prouisionum fuit, quę ponitur in principio vt homines á litibus abstinerent, siue agendo, siue se defendēdo. Nota, quod lites fugiēdę sunt. Item quod maxime principem decet operari, quod in iurisdictione sua hoīes de facili nō procedāt ad litigandū. Itē quod principes dicuntur sustinere iura. Item quod temeritas litigantium puniēda est. Item quod ad eā puniendā data est triplex pœna: pecuniaria, infamiæ, & periurij. Item ꝙ iureiurando inest religio. Item ꝙ non aliter ꝑmittitur reo respondere, nisi prius iuret de calūnia. Itē formam iuramēti rei. Item ꝙ negantes plectuntur pęna pecuniaria modo dupli, modo tripli. Itē no. actiones, quę crescunt per inficiationem scilicet legis Aquiliæ, & legatorū piorum non solutorum. Item ꝙ actio furti manifesti & non manifesti ab ipso initio est quadrupli vel dupli, nec crescit per inficiationem. Itē actor iurat de calumnia, & similiter aduocati vtriusque partis.]

a ¶ Sustinebant. s. magistratus, qui iura reddebant, vt ff. de ori. iu. l. ij. §. post originem.

b ¶ Maxime. i. certe.

c ¶ Modo. i. aliquando. Et ita cōmuniter exponitur, quando bis aut ter repetitur, vt s̄. quod cum eo. §. cęterum. versi. sed sane.

d ¶ Pecuniaria pęna, vt infra eodē § fina.

e ¶ Iurisiurandi. Scilicet calumniæ, vt infra proximo § sed quando? Respond. in futuro sęculo, licet non in isto, vt C. de rebus credi. & iureiuran. l. secunda. — Periurus in alio sęculo punietur.

A D D I T. Dic vt habetur in l. iiij. & ibi Bar ff. de cri. stellio. & in d. l. ij. C. de iureiur. Ang.

f ¶ Infamię Infra eodem. §. ex quibusdam.

Ecce

¶ Reus de calumnia iurare debet, quod putat se vti bona contradictione. Aretinus.

¶ Ecce enim iusiurandum omnib. qui conueniuntur, ex constitutione [a] nostra deferē: Nam reus non aliter suis allegationibus vtitur, nisi [b] prius iurauerit, qđ putans se bona † instantia uti ad contradicendum [c] peruenit.

¶ Negans id, quod debet, aliquando in duplo punitur. Aretinus.

¶ At † aduersus inficiantes ex quibusdam causis dupli vel tripli [d] actio constituitur, veluti si dāni iniuriæ, aut legatorū locis venerabilibus relictorum nomine agatur. [e]

¶ Reus in certis casibus, siue neget, siue fateatur, vltra simplum codemnatur. Aret.

¶ Statim autem ab initio pluris quā simpli est actio, [f] veluti furti manifesti quadrupli, nec manifesti dupli. nam ex his & alijs quibusdā causis (siue quis neget, siue fateatur) pluris quā simpli est actio.

¶ Actor de calumnia iurare tenet. Angel. Aret.

¶ Item actoris quoque calumnia coercetur: nam etiam actor pro calumnia iurare cogitur ex nostra cōstitutione.

¶ Aduocati actoris & rei de calūnia iurare debent. Arę.

¶ Vtriusque etiam partis aduocati iusiurādum subeunt, [g]

a ¶ Ecce. Constitutione. C. de iureiu. propter calum l. ii. in prin.

b ¶ Nisi prius. nō dicit φ prius reus q̄ actor iuret, sed priusquam audiat, actor autem prius quam reus iuret, vt C. de iuram. calum. l. ij. in prin. quę est contra.

c ¶ Ad cōtradicendū. No. diligenter capitula huius sacramēti. Actor enim iurat, φ bona iustitia venit ad agēdum, vt C. de iura. calum. l. ij. in princi. Item quod non dabit vel dedit aliquid iudici, vt p̄feratur pro se sententia, vt in Authē. ut lit. iurent in exordio litis colla. xi: Item φ nullā exiget vel faciet probationem calūniosam, vt in Authē. de ijs qui ingr. ad appella. §. fi. colla. v. Ecōtra reus iurat hæc eadem: nisi φ in primo capitulo iurat se vti bona cōtradictiōe. ADDIT. Quid continere debeat iuramentum calumniæ, notat glo. in capitulo primo extra de iuramen. calū. vnde versus. Illud iuretur, φ lis sibi iusta videtur. Et si quæretur, uerum non inficietur. Nil p̄mittetur, vt falsa sententia detur. Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur. Ang.

Iurm dē calūnia p̄staē tā ab actore q̄ a reo.

Iurm dē calūnia cōtinet plura capitula.

† Legendū ē, iustitia, vt ī l. ij. C. de iura. calum.

† alias pecuniaria pœna, cum aduersus &c.

d ¶ At aduersus. Tripli, vt supra de actio. §. tripli. vbi quis per mendaciū aut dolū plus petens, q̄ debeat, in triplum condemnatur. Alij deponūt de libris suis illud, vel tripli, eo φ subiecta exempla nō sunt huic versi. apta.

e ¶ Agat. Item alibi, vt C. de non nume. pecu. authen. contra qui propriam Item alibi: vt si creditor neget sibi debitum solutū: nam postea quod sit debitum probare cogiē, vt ff. de proba: l. cum de idebito: Item possessor negans se possidere si probatur: perdit possessionem, vt. ff. de rei vendic. l. fi. & ī Auth. de trien. & semis. §. illud quoque. coll. iij: Item alias, vt ff. de iud. l. eum. ADDIT. No: pœnas, quas patitur calumniose negans, & maxime no. quando aliqs possidet, & negat interrogatus se possidere, φ perdit possessionē, si de mendacio conuincatur, vt l. fi. ff. de rei vēdic. Ang.

Mendacium facit quē puniri.

f ¶ Statim. Est actio, etiam a principio, non solum inficiatione, vt hic, & s. de actio. §. sed furti.

g ¶ Vtriusque. Subeunt. C. φ iustum & si-

quod alia nostra constitutione comprehēsum est.

¶ Olim actor calūniose litigās in decima parte litis puniebat, hodie vero pœna periurij, & victori cōdemnabit in expēsis. hoc dicit. Aret.

¶ Hæc autem[a] omnia pro † ueteri calumnię actione[b] introducta sunt: quę in desuetudinem abijt, quia in partem decimam litis actores mulctabat, quod nusquā factum esse inuenimus: sed pro his introductum est & præfatum iusiurādum, & utim probus litigator & damnum & impensas litis inferre aduersario suo cogatur.

¶ Cōdemnatus vel pactus ex criminib. quę hic numerātur, vel condēnatus actionibus directis nō cōtrarijs descendentib. ex contractibus hic enumeratis, erit infamis: Ange. Ang.

& fidelē patrocinium prestent, vt in constitutione dicitur. Sed tamen in consuetudine non habetur, quod iurent, licet lege caueatur, vt C. de iudici. rē non nouam. §. pattoni. & facit in Authē de testib. §. fin. collatio. septima.

aduocati partiū an debeant iurare.

SYL. ¶ Adde, q dictum huius glo. communiter approbatur: licet forte in se falsū sit. scilicet qđ patroni causarum de cōsuetudine hodie iurare non tenētur, vt tradit Ias. in dicta lege rē non nouā. super glo. ibi, quæ idem dicit.

† alias veteris.

SYL. ¶ Hæc autem omnia.

Casus. In lege referēte correctionē l. antiquę, àc subrogante nouam pœnam loco antiquę, non est nisi literaliter figurandus: eius enim ratio est illa quam posuit, supra in principio tituli. scilicet vt homines a litibus abstinerent. Nota quod supradicta omnia disponebantur de iure antiquo, secundum quod temere litigantes cōdemnabantur in decima parte litis. Item quod lex per desuetudinem tollitur. Item quod temere litigans hodie cōdemnatur in dānis & expēsis.]

a ¶ Hęc autem. Scilicet quę de sacramento calumnię dicta sunt supra eo. §. primo. & supra eodem. §. item actoris. & §. proximo.

b ¶ Actione. Actio enim quędam erat, qua tenebatur actor, qui per calumniam litigabat, in decimam partem litis, quod hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorum in antiquum redijt statum, licet non iure illius actionis, sed per iudicis officium, vt in Authenti. de litig. §. ad excludendas. collatio. octaua. † Et no. ex hoc. § & ex dicta Authenti. de litig. & ex. l. qui in ius. § nemo. de regulis iuris, & ex l. illud. ff de petitio. heredita. q nisi improbe, & calumniose litigauerit nō debeat condēnari in expēsis, vt ff. de iudi lege eū quem. & C. de fruct. & litis expensis legē ignoret. licet in C. de iudi. lege properandum. § siue autem. indistincte dicatur, victum cōdemnari victori in expensis. Sed est intelligēdum cū iam dicta determinatione, si calūniose agit, vt ī Auth de iud. §. oportet. col. vj.

¶ Hanc glossam declarare per modū additionis longum esset, & quia materia vtilis est vide Iasonem in lege properandum. §. siue autem alterutra. C. de iudicijs vbi ponit regulam & fal.]

† Dic vt ibi p gl. & Ang. & vide tex. & glo. Bar to. Cyn. Bald. & Saly. in auth. generaliter. C. de epis. & cleri. sed vt dicit s. de satisda. §. s3 hodie. & Bar. ī d. auth. generaliter. hodie huiusmodatio de lite prosequenda & de

SYL. cima parte litis &c. non est in vsu. Ang.

ADDITIO. No. ex glos. quod licet vna lex generaliter loquatur, tamen per alias leges patitur, limitationes & restrictiones, & sic lex patitur interpretationem passiuam, vt lege prima. §. lex falcidia ff. ad legem falci. Angel.

¶ Ex quibusdam iudicijs. Casus. Enumerat Imperator casus in quibus quis temere & iniuste litigans infamatur: primo ponit actiones illas furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo: & in his ratio est manifesta quare lex voluerit damnatos huiusmodi criminibus infamari: quia delicta sunt contra liberam

SYL.

¶ Ex quibusdam iudicijs damnati [a] ignominiosi fiunt: veluti furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo: itē tutelæ, mandati, depositi, † directis, [b] non contrarijs actionibus. Item pro socio, quæ ab utraque parte directa est, & ob id quilibet ex socijs eo iudicio damnatus ignominia notatus. Sed furti quidem, aut ui bonorum raptorum, aut iniuriarum, aut de dolo, non solum dānati notantur ignominia, sed & pacti: [c] & recte. Plurimum enim īterest, utrū ex delicto aliqs, an cōtractu debitor[d] sit.

¶ Citatio prima pars iudicij dicitur cuius respectu etiam fit punitio. Nam si filius & libertus in ius uocauerint parētes uel patronos siue uenia, puniuntur in quinquaginta aureis. Aret.

¶ Omnium † autem actionum instituendarum principium, ab ea parte edicti proficiscuntur, qua Prætor edi-

beram hominum societatem ac cōtra ius naturę: Similiter hoc ponit in actione tutelę, quia cū commissum sit fidei tutoris non tantum ꝑsona pupilli, sed res omnes eiusdem, si postulat' reddere rationem libere non restituerit quæ penes illum sunt cēsetur dolo gessisse, quod nō est in cōtrarijs, qn̄ pupillus ipse condēnatur] tutori. eadē fere est rō in alijs exemplis. No. ꝙ dānatus furti, vi bonorum raptorum, iniurię & de dolo, infamatur. Item ꝙ requiritur sententia. Item ꝙ damnatus directa tutelę, mandati, & depositi, infamatur, non contrarijs. Item quod damnatus actione pro socio tam directa quam contraria infamatur. Item quod illi, qui pepigerunt de furto, vi bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo, sunt infames. Item nota ibi debitor, quod debitor dicitur etiam ille, qui debet ex delicto, contra Ludo. Roma. & Alexan. in l. j. ff. si cer. pet de quo vide Dec. ibi. col. vij. Item quod maxime interest, an quis ex delicto, an ex contractu sit debitor.]

a ¶ Ex quibusdam. Dānati. scilicet suo nomine, nisi prouocauerit, non si procuratorio, vt ff. de ijs qui notan. infam l. furti. §. si qs. & hoc si a iudice ordinario vel delegato sint condēnati: secus si ab arbitro, vt ff. de ijs qui notan. infam. l. quid ergo. §. ex cōpromisso.

b ¶ Directis. & ob id tutor cōuentus a pupillo, & dānatus infamatur. Idē in alijs directis. Secus si econtra tutor pupillum faciat condēnari, vt hic, & ff. de ijs qui notant. infam. l. j. Et nota ꝙ in casu ēt contrario infamat, vt ff. de ijs qui po. infa. furti. §. mādati. Itē nota, quod quatuor hic ponuntur exēpla de maleficijs, & quatuor de contractib. vel quasi.

ADDIT. Et ista continentur his versibus. Iudice damnatos infames reddit vbique. Quod vi diripitur, iniuria, furta, doliq;, Actio mandati, tutelæ, depositique. Directo, si pro socio, communis vtrique.

c ¶ Sed & pacti. s. pretio ęris sine insu prętoris, vt ff. de ijs qui notan. infa. lege in actionibus & l. furti. §. pactus. Accur.

d ¶ Debitor sit. vt ff. de infam. furti. §. fina.

¶ Omnium autem actionum. Casus clarus est, quia ponit regulā generalē, quod omnia iudicia initiū capiūt a citatione. ratio autē naturalis reuerentię, quę debetur parentibus patronisque & cęteris his nominatis, dictabat ne in i' sine venia vocarent̃. Ideo dicit, ꝙ si quis eos sine venia ī ius vocauerit, punit̃ pęna quinquaginta solidorum

* † Cur nō idē seruet̃ dam nato ex mutuo vel commodato, vide Alc. li. ij. Parer. c. xxxvj.

† Facit ad hūc §. cle j. iūcta gl. sup ver. citationes in fi. de iu. Actiōes octo sūt q̄ infamant.

a ¶ Per exceptionem. propter hunc casum dixit supra, plerunque. & propter alios, vt diximus.

b ¶ Maxime. Facit. supra de fideiu. in principio.

Continuatio. ¶ De īterdictis. ¶ Quia interdictaui cē sustinent seu obtinēt actionum, iō post actiōes de īterdictis proponitur, vt infra eo. in princip. Accur. Sed ista rubr. cōgruētius posita fuisset ante titu. de exceptio. vt fecit Iurisc. in Digestis: quia ante titu. d excep. posuit istum titulum, sed de hoc non est uis.

† alias si non.

cum eo creditor experiatur, defenditur per exceptionem,[a] † si bonis cesserit. Sed hæc exceptio fideiussorib. nō datur, ideo scilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime[b] prospicit, Vt cum facultatibus lapsus fuerit debitor, possit ab ijs, quos pro eo obligauit, suū consequi

¶ De interdictis.

¶ Interdicta olim nil aliud erāt nisi certæ conceptiones uerborū, iata a Prætore interdictū interponēte, cū īter duos d possessione agebat̄ Are.

Sequitur ut dispiciam[9] de interdictis, seu actionibus[c] quæ pro his exercentur. Erant autem interdicta formæ atque conceptiones verborū,[d] quib.

d ¶ Conceptiones verborū Idest dicere, verba concepta & formata a priore proponente inter dicta. Sed secūdum hoc quę erat differētia olim inter interdicta et actiones, & cum actio erat formula, ut ff. de origi. iur. l. ij. §. de inde ex his? Rñ quidam vt pceptor meus Azo, q interdicta formabant in psona volentium ea intētare ... loquēdo eis. Vnde interdicta inter duos dicuntur reddi a prętore loquēte duobus, ut infra eo. §. exhibitoria & hoc ēt colligitur. ff. sub multis titulis in tractatu de īterdictis: sic enim dicitur, vnde ui illum deiecisti & c. vt ff. de ui & ui arm. l. j. in principio. Item, Vti ędes de quibus & c vt ff. uti pos. l. j. in princip. & sic de alijs. Sed actiōes generaliter & in personam omnium formabant, vt, Quicunque emerit, ex empto agat, & sic de cæteris, quod colligitur. ff. de origi. iur. L. ij. §. omniū & §. deinde ex his. Vel dic breuiter differentiā talem fuisse, quia interdicta a prętorib. sed actiones a cęteris magistratibus formabātur, vt patet ex eo, q omnia interdicta sunt pretoria, vt ff. de inter dic per totum librū. Sed hodie nihil aliud est interdictum quam actio prętoria in factum, ut infra eo § fi.

Interdicta & actiones olim differebāt.

* ADDIT Dic quod Impera. alio spectauit, nimirum quod actiones ꝓprie nō sint: & post actiones continuo exceptionem subiungere par fuerit.

Diuisio. Sequitur. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ in quatuor partes. Primo ponit quid olim erāt interdicta. Secūdo ponit vnā diuisionem interdictorū. Tertio ponit aliā diuisionē. Quarto ponit vnam aliam diuisionē interdictorum. Secunda ibi (Summa autem.) Tertia ibi (Sequens.) Quarta ibi (Tertia diuisio.)

¶ Sequitur. Casus. In diuisione nō est figurādus: d icit n. & declarat q d olim essent interdicta, & dicit: q īter dicta erāt formę & conceptiones verborū & decreta, quib. pretor aliquid aut iubebat fieri, aut inhebat nō fieri. No. q dictio, seu, stat hic ampliatiue, nō ex positiue, secundum Angel hic. No. quod interdicta olim erant decreta. Itē q cōsistebant aut in præcipiendo, aut in prohibēdo. Item q interdicta ut plurimū versantur circa possessionem uel quasi possessionem rerū.)

c ¶ Actionibus. scilicet in factū, ut infra eod. §. fi.

* ¶ Cōmunis resolutio est, q olim nulla eēt realis differentia, sed solū in conceptione verborum. Vel decla-

ra

ta secūdum Ioan. Fab. hic. Quomodo aūt differāt edictum & interdictum, explicat Alcia. lib. Parer. iij c. xv.

ADDIT. Dic secundum Io. Fab. Immo est aliud: & pōt agi vel iterdicto, vel actione in factum ad electionē actoris, ut ff. ne uis fiat ei. l. si quis missus. §. cū pretor ff. uti pos. l. j. §. restituēdę. no. ff. de ui & vi arma. l. j. §. fi. licet glo. notet idem quod hic in rubr. ff. eo. sed Dy. reprehendit glo. & hoc est verum. Ang.

Prætor aut iubebat [a] aliquid fieri, aut fieri ꝓhibebat: [b] quod tunc maxime [c] fiebat, cum de possessione [d] aut quasi [e] possessione iter aliquos contendebatur.

¶ Interdictorū quædam sunt prohibitoria, ut interdictū ne uis fiat, item de mortuo inferendo quædā sunt restitutoria, ut interdictū Quorū bonorum, quædā uero sunt exhibitoria, ut interdictum de libero homine exhibēdo, & similia. Accur.

a ¶ Iubebat. Quod est in interdictis restitutorijs & exhibitorijs, vt infra e. §. restitutoria. & §. exhibitoria.

b ¶ Prohibebat. Quod facit in prohibitorijs interdictis, vt infra eo. §. ꝓhibitoria.

c ¶ Maxime. Hoc ideo dicit, quia quādoq; per interdicta non super possessione, sed sup iure rei contenditur vt patet in interdicto de mortuo inferendo, vbi licet inferre & sepulchro inædificando, vbi licet inędificare, vt ff. de mor. infe. l. j in princip. & §. prętor ait. Item quandoque proprietatis & possessiōis simul, vt ff. de aqua quo. & æsti. l. j §. fina. & ff. eod. l. interdictorum § quædam Sed nūquid alio modo quam per interdicta i. de iure ciuili agitur de possessione? Respond. sic, vt per condictionem indebiti, vt ff. de condi. indebi. l. indebiti. §. sed & si nūmi. Item per triticariam, vt ff. de condi. triti. l. j. in fi. & l ij. Item per condictionem ex lege, vt C. de acqui. pos. l. fi. in fi. & ff. de rei vendica l fi. & C. loca. l. si quis. Accur.

Interdictis, qñ que litigaī sup proprietate.

Possessio pōt peti sine interdictis.

d ¶ De possessione. Siue retinenda, siue recuperanda, siue adipiscenda, vt infra eo. § sequens diuisio.

Res incorporales q̄si possidentur.

e ¶ Quasi possessione. Vt cum cōtēditur de possessione rerum incorporalium: ut uię, & itineris, & actus, & aquæductus. Vbi nō est uera possessio, sed quasi, vt ff. de acqren. re. do. l. seruus. § incorporales. sed tamen est ibi quędam quasi possessio, & de ea retinenda competunt interdicta de itinere, & actu, & uia, & aqua, quādo contēdo me eē in quasi possessione prędictorum iurium, ut ff. đ itine. actuque priua. ꝑ totum & ff. đ aqua quo. & æsti. per totum. & ff. de serui. l. penulti & ff. si serui. ven. l. sicuti. §. Aristo.

ADDIT. Est autem possessio qñ naturaliter tenetur aliqd corporale ab eo qui insistit: Quasi possessio, cū ijs utimur tanquam possessis quę naturaliter teneri nō possunt, ueluti seruitutibus, & cęteris iuribus incorporalibus. A. F.

¶ Summa. Casus. figuratio in simplici diuisione ac declaratiōe terminorum non est necessaria. dicit enim primam & principalem diuisionē interdictorum esse, quod aut prohibitoria sunt, aut restitutoria, aut exhibitoria: & quodlibet caput declarat per particularia exēpla, & vltimo loco dicit, q interdicta proprie dici solēt ꝓhibitoria, ab interdicendo. Tamē obtinuit quælibet appellari interdicta, quasi quod inter duos dicantur, sumpto nomine ab eo quod plerunq; accidit. Nota qđ principalis diuisio interdictorum est hęc, de qua hic agit intellige de diuisione specierū. & quauis sint quædam interdicta mista, de quibus in l. j. § interdictorum. ff. de interdi tamē illa interdicta mista nō cōtinent diuersam speciem. Itē quid sit interdictum prohibitorium, qd restitutorium, quid exhibitorium. Itē exempla vniuscuiusque. Item quod oia sunt interdicta, licet non interdicāt: & quod interdicta dicuntur quasi inter duos dicta: quod est falsum: sed dicuntur interdicta a specie principali SYL.

a ¶ Possidet. vel dolo fecit quo minus possideat, vt ff. quorum bon. l. j. in prin. & expone hęc verba pro hęrede & possessore, vt infra eo. pro hęrede. & §. pro possessore. Accur.

b ¶ Restitui possessio nē. per inter dictū. Vnde vi: quod intra annū locū habet ℘ ijs, quæ peruenerint ad violentum: pro alijs per peruo, vt ff. de vi & vi arma l. j. i prin. & hoc si ciuiliter & naturaliter possideat deiectus: si aūt naturaliter tm̄, vti le habet tm̄, vt fructuarius, vt ff. de vi & vi arm. l. iij. §. vlt vi.

Violentiā passus qđ reme- diū hēt.

† alias sit.

c ¶ Iubet. s. prętor.

d ¶ Libertate. Vt quia liber homo detinetur inuitus, quod interdictum habes. ff. de libe. hom. ex hiben. l. j.

e ¶ Indicere velit. i. iniūctas operas dicere velit, vel cōuentas iniungere: quo casu ageret de libero homine exhibendo, vt ff. de lib. ho. exhi: l. fi.

f ¶ Parenti. In hoc casu duo sunt interdicta, unum de liberis exhibendis, alterum de liberis educandis, vt ff de liber. exhiben. l. j. j. respon. & l. iij. j. respon. in princip.

g ¶ Obtinuit. Inter sapientes.

h ¶ Inter duos dñr. i. a prętore formā tur, vt notatur. s. circa princ.

SYL. * ¶ Vide Alcia. lib. Parer. iij c. xv. q ostendit e Paulo, li. v. senten. appellari interdicta quasi interim dicta.]

* ADDIT. Sed nonne oīa decreta etiam inter duos vel tres dicunt? Qū Prętor iubebat Romę vt reus actori satisdaret, & sexcenta similia, nonne inter duos decernebat? Cur ergo non īterdicta quoq; hęc similiter dicunt. Quare aūt Duo, sine S. scriptum Hotoman. fuisse vr: vt significet, inter illā postulātis pe titionem & principalis causę decisionem: aut hallucinatū esse harū institutionū architectū: vt satis constat eū sępe hallucinari, vtpote luteum hoīem. & in dignū q hęc sacrosācta veterum monimēta contin geret.

† alias quia interim dicuntur.

sidet [a] ex ea hęreditate: aut cū iubet ei, q ui de possessione fun di deiectus sit, restitui possessionem. [b]

¶ Exhibitoria sunt, ℘ quę iubet [c] exhibe ri: ueluti eum, de cuius libertate [d] agitur: aut libertū, cui patronus operas indicere [e] velit, aut parēti [f] liberos q in ptāte ei⁹ sūt.

¶ Sunt tamē qui pu tant proprie interdicta ea vocari, q̄ prohibitoria sunt, quia interdicere † est denū ciare & prohibere: restitutoria aūt & exhibitoria proprie decreta vocari. Sed tñ obtinuit, [g] oīa interdicta appellari, † quia inter duos dicūtur. [h]

¶ Interdictorū q̄dā sunt adipiscendę possessionis, quędā retinendę, q̄dā recuperā dę. Adipiscendæ dicit interdictū: Quorum bonorū: quod competit hæredi de iure pretorio in possidētē res hęditarias pro hęde uel possessore: sic dictum, quia antequā adipiscatur possessionē cōpetit. Itē Saluianum inter dictum pro rebus in fundū illatis. Aret.

SYL. ¶ Sequens. Casus. clarissimus est: diuidit. n. secūdo mō interdicta, ℘ q̄dam sunt adipiscendę, quędam retinendę quędā recuperandę, & procedit ad declarationem & exēplificationē terminorū, in quibus quo ad positionē casus nulla subest difficultas, & si qua erit, declarabitur in notabilibus. No. aliam diuisionem interdictorum. Itē ℘ interdictum. Quorum bonorū, est interdictū adipiscendę. Item quid operetur hoc interdictum, Quorum bonorum. Itē ℘ datur bonorum possessori contra eū, qui possidet pro hęrede aut ℘ possessore. Item quis dicatur possidere ℘ hęrede. Item quis dicatur possidere pro possessore. Item quare dicatur interdictum adipiscendę. Itē ℘ non dat interdictū Quorū bonorū ei, qui iam possedit, & postea desijt possidere, sed ei, qui primo loco quęrit possessionē. Item ℘ Saluianū interdictum dicitur inter-

interdictum adipiscendę. Itē ad quid detur Saluianum interdictū. s. pro rebus inuectis & illatis in fundū per colonum, vt declarabitur in glo.]

Interdictū quorum bonorū, & petitio hrditatis, pro una sola re pōt cōpetere.

¶ Sequens diuisio interdictorum hæc est ꝙ quædam adipiscēdæ possessionis causa comparata sunt, quę dam retinendę, quædam recuperandę.

¶ Adipiscendę possessionis causa interdictum accommodatur bonorum possessori quod appellatū, Quorum bonorum: eiusq; uis & potestas hæc est, ut quod ex ijs[a] bonis quisque, quorum possessio[b] alicui data[c] est, pro hrde[d] aut pro possessore possideat, id ei, cui bonorum[e] possessio data est, restituere debeat.

¶ Pro hærede[f] autē possidere videt, qui putat se hæredē esse.

¶ Pro possessore is possidet, q nullo iure rē hęreditariā, vel etiam totā hæreditatē, sciens[g] ad se non pertinere possidet. Iō autē adipiscendæ possessionis uocatur interdictum, quia ei tantum utile est, qui nunc primū conatur adipisci possessionē rei. Itaq; si quis adeptus possessionē,[h] amiserit eā,[i] hoc īterdictū ei inutile[k] est.

¶ Interdictū quoq; quod appellatur Saluianum, adipiscēdæ possessionis cā comparatum[l] est, eoque vtitur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus[m] fundi pignori futuras pepigisset.[n]

a ¶ Quod ex ijs. Innuitur hic, ꝙ hoc interdictum etiā pro vna re cōpetat. Sed contra vī ꝙ sit vniuersale, vt ff. quo. bo. l. j. §. fina. Sed certe nihilo minus ē vniuersale, licet ad vnā rē det: sic.n. est in hrditatis petitiōe, vt ff. de peti. hęr l. regulariter & l. licet. quā constat vniuersalē esse, vt ff. de rei vē. l. j. j. respon.

SYL. ¶ Adde ꝙ merito dicūtur vniuersalia, quia sūt apta cōprehendere vniuersitatē hæreditatis, ꝙ si una tantū res occupet, datur omnino contra illum, qui possidet illam. vnde habitu etiam tunc est vniuersale, quāuis actu sit particulare illo casu.]

b ¶ Possessio. Scilicet decretalis.

c ¶ Data est. Scilicet a voce pręoris viui, vel hodie coram quolibet iudice, vt C. qui admit. ad bo. pos. l. fi.

ADDITIO. Dic quod nō est necesse, quod iudex, siue prætor, siue alius iudex, bonorum possessionem concedat, secundum Ang.

d ¶ Pro hęrede. Sed nūquid hi tituli sint? Rñ. non, vt C in qui. ca. pos. ces. lō. temp. prę. l. hęreditatem. ergo vsucapio non potest procedere. Sed contra ff. quo. bono. l. prima. j. respon. Sed illud expone vt ibi.

e ¶ Bonorum possessio. scilicet decretalis.

f ¶ Pro hęrede. Hæc oratio quandoq; accipitur pro vero iit. vt ff. pro hęre. per totum: qñque pro falso, vt quia credebat se hęredē, cum non sit, & ita hic accipitur, & quandocunque agiť petitione hrditatis, vt ff de pet. hęred. l. pro hærede.

g ¶ Sciens. Vnde si quęritur ab eo, quare possideat, dicit, qa possideo vel si dicat, ꝓ hęrede, tamen falsum scienter dicit, vt ff. de peti. hęre. l. qui interrogatus.

h ¶ Possessionem. Quę est facti. Accur.

i ¶ Eā. Scilicet possessionē, q̄ est facti.

K ¶ Inutile est. Sed aget amodo rei vendicatione, cum sit dominus. Acc.

l ¶ Comparatum est. Cōtra colonū directum, contra extraneos, vtile, vt C. de sal. interdic. l. prima. & ff. de sal. interdic. l. j.

m ¶ Pro mercedibus. Item & pro† damno si quod contulit in eodem, vt ff de sal. interdic. l. j. & arg. ff. in qui. ca. pig. ta. cō. l. † non solum. Accur.

n ¶ Pepigisset. Scilicet tacite, vt C. de locat. l. certi iuris. Sed qd interest inter

* † alias incipit Pomponius. & est l. ij.

inter hoc interdictũ & Seruianã actione? Rñ. in Seruiana oportet locatorẽ probare colonum fuisse dominũ tpe obligationis, vt ff. de pig. l. j. §. cum p̃dium. in fi. & l. & quę nondũ sunt. §. quod dr. Sed in iterdicto isto sufficit, si probet ipsum possedisse, vt. ff. d sal. interd. l. j.

Interdicti Saluiani & actionis Seruianæ differentia.

SYL. ¶ Adde q hęc materia tractata fuit pricipaliter i §. item Seruiana supra de act. quia sunt in hoc plures gl. diuersę, de qbus per doc. in l. rem alienã. ff. de pig. act. & in l. cũ res. C si alie. res pig. da. sit.

¶ Interdictum retinendę possessionis dicitur. Vti possidetis, & Vtrobi. Nam cum inter aliquos de proprietate quęstio est mouenda, & uterq; se possessorem contẽdit, propter magnũ possessionis commodum, non pôt aliter super petitorio disceptari, nisi unus fit petitor, alius possessor: ad quod discernendum competunt hec interdicta. Et Vti possidetis pro immobilibus, Vtrobi pro mobilibus cõpetit. & licet olim esset inter hæc interdicta differentia, hodie sunt exæquata: & is obtinet, qui tempore litis contestatæ non ui, non clàm, nõ præcario, ab aduersario possidet. h.d.

¶ Retinendæ† possessionis causa comparata sunt interdicta, Vti [a] possidetis, & † Vtrobi, cum ab vtraque parte de proprietate [b] alicuius rei controuersia sit, & ante quæratur, Vter ex litigatorib. possidere, & uter petere [c] debeat. Nanq; nisi ante exploratũ fuerit, utrius [d] eorũ possessio sit, non potest [e] petitoria actio institui, quia & ciuilis [f] & naturalis [g] ratio facit, ut alius possideat, & alius a possidente petat. Et quia longe commodius est & potius possidere, quam petere, ideo plerunq; & fere semper ingens [h] existit contẽtio de ipsa possessione. Commodũ autem possi_

SYL. ¶ Retinẽdę possessionis. Caius. Ita clare se ipm explicat Impe. Vt nõ sit opus noua declaratiõe. declarat. n. alteram partem diuisionis supra positę ponẽdo cãm & rationem interdictorum inuentorũ & declarat ad qd dentur duo hęc interdicta retinẽdę Vti possidetis, & Vtrobi. No. igitur q Vti possidetis, & Vtrubi, sunt interdicta retinendę. Item quod datur, quando est contentio inter aliquos de possessione, quis. f possideat. Item q vnus possidet, alius petit. Itẽ q maximũ est commodum possessionis. Itẽ q si quis possidet, & actor nõ probet cõcludenter cõtra ipsum, iudicat contra actorẽ, & possessor remanet in sua possessione. Itẽ q Vtrubi datur p mobilibus, Vti possidetis p immobilibus. Itẽ q quicquid esset de iure antiquo, hodie hęc duo interdicta exæquata sunt. Item q ille vincit in his interdictis, qui tẽpore litis contestatę possidebat nõ vi, nõ clã, nec precario ab aduersario.]

a ¶ Vti possidetis. quod de reb. imobilibus dicit, sed Vtrobi de mobilibus inf. eo. §. sed interdicto.

b ¶ Proprietate. Ob hoc quidẽ cõparatum: sed & fine hac controuersia p prietatis dabiĩ, vt si de sola possessione contẽdatur, secundum Ioan.

c ¶ Vter petere debeat. Idest quis sit actor, & quis reus.

d ¶ Vtrius eorum possessio sit. i. quis possideat.

e ¶ Non potest. Vt ff. de iudi. l. inter litigantes. Accur.

f ¶ Ciuilis. Vt quia parit actionem iure aduersario, vt C. de alie. iu. mu. cau. fa. l. prima.

g ¶ Nãlis. Vt q a nemo a seipso posset petere sm naturã, vt ff. d recep. ar. l. pe. & facit ad hoc bñ. ff. vti pos. l. j. §. hoc interdictũ. & ff. de acqu. pos. l. exitus.

h ¶ Ingens. Idest magna, & hæc ea dem

† Facit ad hũc §. quod dr in c. licet. in gl. super ver. titu lum ibi, sed hoc non est verũ extra de pba. & in glo. sup ver. possideatis. ante fi. ibi, iter dictũ. ex de pbatio.

† alias vtrubi.

Interdicta sunt multiplicia.

dem cõtentio & in aliis interdictis retinēdę possessionis est, vt in illo de superficiebus, vt ff de super. l. j. j. respon. Item in illo de itinere actuq, priu. & via priua. vt ff. de iti. actuque priua. l. j. j. respon. Itē * de aqua quotidiana & æstiua. Item inter eos, q ducunt aquam per eundem riuū, q corriuales dicuntur. Item inter eos, qui ex eodē castello, vt ff. de aqua quotidiana & æstiua. l. j. j. rñ. & § si inter corriuales. & §. ait prætor, quo ex castello. In his enim omnibus interdictis, vbi de incorporaliū quasi possessione agitur, est idem modus agendi, qui in duobus istis: unde in ff. nouo continue post illum tit. vti poss. illi supradicti ponuntur per ordinem.

mentio hic possessionis, cum mobilia proprie nō possideantur, sed immobilia tantū, cum dicatur possessio quasi pedum positio, vt ff. de acquir. poss. l. j. in princip. Abusiue tamen mobilia dicunt possideri. Accursius.

Possessio nō ē pprie d mobilibus.

Possessio vnde dicitur.

SYL.

* ¶ Hęc opi. falsa est, & eam cōmuniter dānant docto. in l. j. ff. de acquir. poss. vt per Alexan. ibi col. vij & Ia so. col. vij. in prima lectu. & col. ix. in ij lect.]

† De innumeris commodis possidēdi vi de Tiraquel. in trac. de no. cat. ccccxx. vbi hac materia cumulatissime.]

† Quia faciliores sumus ad absoluendū quā ad condemnandū cor. ca. vlt. in fi. cū gl. ſſu p. ver. humaniorem extra de trans.

dendi † in eo est, quod etiam si eius res non sit, qui possidet, si modo actor nō potuerit suā esse probare, remanet [a] in suo loco possessio: ppter quā causam cū obscura sunt utriusque iura contra petitorem iudicari † solet.

¶ Sed interdicto [b] quidem Vti possidetis, de fundi vel ędium possessione contēditur: Vtrobi [c] vero interdicto, de rerū mobiliū possessiōe. Quorū [d] vis ac potestas plurimā inter se differētiā apud ueteres habebat. Nā Vti possidetis interdicto is uincebat, qui interdicti [e] tempore possidebat, si mō nec vi, nec clā, nec precario nactus fuerat ab aduersario possessionē: ētsi aliū [f] vi expulerat aut clam arripuerat alienā possessionem, aut precario rogauerat aliquem, vt sibi possidere liceret. Vtrobi uero interdicto is uincebat q maiore [g] pte eius anni, nec vi, nec clā, nec precario ab aduersario possidebat. [h] Hodie tñ aliter obseruat, nā utriusq; interdicti ptās (quātū ad possessionē [i] pertinet) exęquata est: vt ille uincat, & in re soli, & ī re mobili, qui possessionem nec vi, nec clam, [k] nec pre-

a ¶ Remanet. Facit C. de edē. qui accusare. in fi. & C. de rei ven. l. res & ff. si vsusfru. pe. l. vti frui.

SYL. * ¶ Quo remedio vtendum sit, ubi neutra partium vult in interdicto vices actoris sustinere, vide Alc. lib. Parer. vj. c. xxiiij]

b ¶ Sed interdicto. Vel ædium. ff. vti possid. lege prima primo respon. Accursius.

Vtrobi vnde dr

c ¶ Vtrobi. Hoc dicitur ab vtrum, & vbi, vt vtrum, ponatur pro ad, vel apud, vbi, ponatur pro quē. q. d. apud quem est, apud eum sit. Non fit autem

d ¶ Quorum. s. duorum interdictorum.

e ¶ Interdicti tempore. i. tempore, quo proponitur interdictum.

f ¶ Alium. Dummodo non aduersarium.

g ¶ Maiore. Scilicet quàm aduersarius, vt ff. de verbo. signifi. l. maiore parte.

h ¶ Possidebat. & sic citius vincebat in Vti possidetis quā in Vtrobi: & erat forte ratio, quia citius mobilia trāsferuntur, q̄ immobilia, vt ff. comm. l. j. & ff. de re iud. a diuo Pio. §. j. & ff. de acqui. pos. l. si rem.

i ¶ Quantum ad possessionem. Nota, quantum ad possessionem. nam quātum ad alia remansit differentia, vt olim Vti possidetis in rebus immobilibus, & Vtrobi in mobilibus locum habeat, vt hic dicitur, & supra. § proximo.

K ¶ Nec clam. cum multa sint genera

† refert glo. in l. extat. ff. quod me. cā. Vis inquieta - tiua quę parit in terdictū quod ui aut clā qualiter fit.

nera† uiolentiarum, quæ ad præsens omitto, de hac vi, quę iquietatiua dr, quę parit hoc interdictū, dic, vt si me arare, vel ędificare, vel aliqd in meo me facere ꝓhibes, contendens te posſidere, habet locum hoc interdictū, vt ff. de vi & vi ar. l. vim facit. & ff. quod vi aut clā. l. j. §. qd fit vi. Quid si ille non cōtendat se poſſidere, sed solum iniuriatur mihi? Respon adhuc locum habet hoc iterdictū, vt ff. vti poſ. ſi duo. §. ſi vicinus. Sed & actiōe iniuriarum mihi teneſ, vt ff. de acti. empt. qui pendentem.

¶ Adde tex. in l. iniuriarum actio. §. ſiquis me prohiber ff. de iniur.)

¶ Quid si nec poſſeſſionis rōne, nec iniurię, ſed quia ſeruitutē ſe habere contendit? Respon. ſi poſſider, intentabo negatoriam: ſi ego poſſi ideo, in tentabo hoc interdictū, vt ff. ſi ſer. vē. l. ij. § j. Clam autē poſſidet, qui clanculo me abſente ſibi poſſidere volēs ingreditur fundum meum, quem ego poſſideo, nec tamē ſuſpicor me poſſe repelli: & ita me abſente & inuito ſæpiſſime facit, vt ff. quod vi aut clam l. iij. §. ſi & de acqui. poſ. l. clam.

SYL.

SYL.

Clandestina poſſeſsio.

¶ Clam poſſidere ꝓprie dicitur ille, qui cum sciret aut ſcire deberet me poſſidere, antequā fundū ingrederetur, ingredit fundū, & me turbat anti quiorē poſſeſſorem: & dr clam poſſidere a me, quādo eſt ingreſſus me abſente dicta lege clam. & lege tertia. §. ſi cum l. ſeq. ff. quod vi aut clam.)

Poſſeſſor clandeſtinus hēt naturalē poſſeſſionem, & deiectus ciuilem.

¶ Ille enim, q ingreditur, habet naturalē per introitum ſuum, & ego ciuilem. Vel dic, ꝙ ego retineo naturalē ciuiliter, ingrediens naturalem naturaliter. Sed nōne etiam naturalem perdit ſtatim, cū de fundo exit, & ad iudiciū venit, vel etiam alias ire? Reſpon. nō: immo animo retinet eā naturalē, vt facit fructuarius, qui ſolum naturalē habet. Vel dic, quod ſi amittit eam, nō tamen nocet, quia adhuc

cario ab aduerſario litis conteſtatæ tempore detinet.

¶ Quis dicitur poſſidere, etiam ſi per alium poſſidet. Et poſſeſſio ſolo animo retinetur, licet ſolo animo non acquiratur. Ang.

hoc iterdicto tenetur, licet ego poſſideā tantum, vt diximus per l. ſi duo. §. ſi vicinus. ff. vti poſſi. Precario autē poſſidet aduerſarius a me, vt ſi precibus ſuis motus cōceſſi ſibi precario, vt ff. de preca. lege prima, in princ. & §. j. Et diſtingue in precario: qa aut agitur, vt oīs poſſeſſio in accipientē transferatur, qd fieri pōt, vt ff. de preca. in rebus. & ff. de acqu. poſſ. Pomponius. §. ſi is qui. Aut vt nulla, & hoc valet, vt ff. de preca. certe. § is qui. Aut vt habeat naturalem tm̄. qui accipit. & hoc ualet, vt ff. de preca. l. & hēt. §. eum. † Sed nunquid in omni precario vinco habētē a me per hoc interdictū. ſ. vti poſſidetis? Reſpon. non illum, q habet oēm poſſeſſionē, cum hoc interdictū poſſeſſorē tueatur, vt ff. uti poſſi. l. j. §. j. & §. ij. ergo vinco ſupradictos, etiam ſi ego habebam poſſeſſionem ab alio vi uel clam vel precario, vt hic, & ff. vti poſſid. l j. §. fina. & l. ij.

¶ Poſſidere autem videtur quiſque, non ſolum ſi ipſe poſſideat, ſed & ſi eius

† Dſo ꝙ in dubio pſuamit naturalis tam mō poſſeſſio trans lata, vt no. glo. SYL.

¶ Poſſidere. Caſus. Non eſt aliter figurādus in ſimplici declaratiōe terminorū, ſupra enim dixerat pluries, ꝙ eſt magnū commodum poſſidentis, & ꝙ obtinet qui tempore litis cōteſtatę poſſidet. ſubdit, ꝙ poſſidere nō ſolum videtur qui proprio corpore & animo poſſidet, & ſic per ſe, ſed etiā qui per alium: & ponit diuerſa exempla: & declarat etiam qualiter intelligatur retineri poſſeſſio q non ſolum retinetur per alium, ſed animo etiā: & ſubdit, quod licet animo poſſeſſio retineri poſſit, animo tamen non acquiritur: & eſt tex. notabilis, & utilis. Nota primo, quod non ſolum dicitur poſſidere qui per ſe poſſidet, ſed qui per alium. Itē quod colonus poſſidet pro alio, & inquilinus. Item commodatarius & depoſitarius. Itē ꝙ poſſeſſio iā adepta per alium retinetur. Itē ꝙ retinetur ſolo animo. Itē quod ſolo animo poſſeſſio non adipiſcit.)

Bar. & Ang. in d. §. cū.

nomine aliquis ĩ possessione [a] sit, licet is eius iuri subiectus non sit: qualis est colonus, [b] & inquilinus.

¶ Per eos quoq; apud quos deposuerit quis aut quibus commodauerit, ipse possidere [c] videtur. Et hoc est quod dicitur, retinere [d] possessionem posse aliquem per quemlibet, qui eius nomine sit in possessione.

¶ Quinetiam animo quoque solo retineri possessionem placet, id est ut quamuis neque ipse sit in possessione, neq; eius nomine alius, tamen si non relinquendæ possessionis animo, sed postea reuersurus inde discesserit, retinere possessionem uideatur.

¶ Adipisci uero possessionem per quos aliquis potest, secundo libro exposuim[e]. Nec ulla dubitatio est, quin animo solo adipisci possessionē nemo possit.

¶ Recuperandæ possessionis dicitur interdictum. Vnde ui, competens spoliato pro possessione, etiam quam a spoliante habet ui, uel clam, uel præcario ex interuallo: licet hodie per uim spolians, si dominus est, a dominio cadat, alias, rem spoliatam & eius æstimationē restituit, qui alias lege Iulia, de ui publica uel priuata criminaliter punitur, & armorum appellatione lapides & fustes cōtinentur. hoc dicit: secundum Angel.

¶ Recuperādæ pos-

Colon' & inquilinus nec ciuiliter nec naturaliter possident.

a ¶ In possessione sit. Caute dicit, ut ff. de acquiren. possess. si quis ante. nā non possidēt isti, nec ciuiliter, nec naturaliter, secundū Ioan. scilicet colonus, & inquilinus, & similes, vt hic, & ff. de vsucap. non solum §. quod vulgo. Sed M. dicit eos naturaliter possidere, vt ff. communi diui. l. communi diuidū. §. neque. Sed illud itellige colonū possidere scilicet alij.

SYL. b ¶ Colonus. Scilicet in uilla; sed inquilinus in ciuitate, ut ff. de acquiren. poss. l. re pignoris.

SYL. ¶ Dicquod nō distinguitur inquilinus a colono respectu ruris aut ciuitatis, sed respectu eius quod colunt. Quādo enim quis in colit domū, siue in ciuitate, siue ruri, ille dicitur inquilinus, si uero colit fundū principaliter, licet in eo sit domus ad recōdendos fructus, siue fundus sit in ciuitate, siue ruri, dicitur colonus. lege si prędium. C. de prędijs mino. l. vrbana prędia. ff. de uerborum significa. declarat Alexand. in lege q pignoris. ff. de acqu. poss.)

c ¶ Possidere uidetur. Si ergo per alium possidet, ergo nō possidet, vt ff. de acquiren. possess. l. quod meo. licet quidā dixerint eos naturaliter possidere, sicut & colonū, vt superiori casu diximus.

d ¶ Retinere. Licet animo rtineat, non tn̄ animo quærit, ut ff. de acq. possessione. l. quemadmodum. & C. de acqui. possessione. l licet. & in fra proxime.

e ¶ Exposuimus. s. per quas perso. nobis acq. § ex his.

SYL. ¶ Recuperandę possessionis. Calus. in declaratiōe ter minorum & in simplici lege corrigente & cot recta non figuratur Nota, quod interdictum recuperandæ datur ui deiectis: & qd̄ iterdictum Vnde ui, est iterdictum recuperandę. Itē quod hodie occupans rē propriam per uim cadit a dominio Item quod occupans rem alienam, rē restituit & ęstimationem illius. Itē quod si quis de possessiōe sua aliquē ui deiecit, si cum armis, tenetur lege Iulia de ui publica, si sine armis, tenetur lege Iulia de ui priuata. Itē qd ueniat appella-

appellatione armorum.]

Vnde ui concernit res immobiles, vi bonorũ raptorũ res mobiles.

a ¶ Aedium. Aliud in rebus mobilibus. nam pro his competit ui bonorũ raptorum actio, vt ff. de ui & vi arma. lege prima. §. hoc interdictũ. & §. illud. & §. pla. ne. Nisi mobilia cũ immobilibus petãtur hoc interdicto, vt ff. de vi & vi arm. l. j. q. autem.

b ¶ Proponitur. i. datur.

c ¶ Vnde ui. Sed quare dicit Vnde ui? Respon. quia talia erant verba praetoris. Vnde illum ui deiecisti &c. & ita a principio verborum praetoris sumpsit denominationem, sicut & alia, vt Quorum bonorum, & similia, ut ff. de ui & vi arma. l. j. in princ.

sessionis causa solet interdici, si quis ex possessione fundi uel aedium [a] ui deiectus fuerit: nam ei proponitur [b] interdictũ. Vnde ui, [c] per quod is, qui deiecit, cogitur ei restituere possessionem: licet is [c] ab eo, qui ui deiecit, vi uel clam, uel pcario possideat. Sed ex constitutionibus [e] sacris [ut supra diximus [f]]; si quis rem per uim occupauerit, si quidem in bonis eius est, dominio eius priuatur: si aliena, post eius restitutionem etiam aestimationem rei [g] dare uim passo compellitur. Qui autem aliquem de possessione per uim deiecerit, tenetur lege Iulia de ui [h] priuata, aut de ui publica: sed de ui priuata, si sine armis uim fecerit: sin autẽ cum armis eum de possessione ui expulerit, de ui publica tenetur. Armorum autem appellatione nõ solum scuta, & gladios, & galeas, sed & fustes, & lapides [i] significari intelligimus.

dictum Vgo in cap. ius naturale. j di. cum sim. ut late prosequitur Deci. in consi. cccclx. col. iiij. ver. uenio ad secundum.)

e ¶ Sed ex constitutionibus. Vt C. vnde ui. lege si quis in tantam.

f ¶ Supra diximus. Vt s. vi bono. rapto. §. quia tamen.

g ¶ Rei. sci licet pprietatis, sed interdicto Vti possidẽ. possessio ęstimatur, vt ff. vti possi. l. pe. §. fina.

ADDIT. Dic secundũ Ioan Fab. ꝙ immo Dy. tenet, ꝙ ĩ hoc ĩterdicto fiat ęstimatio possessiõis, sicut in ĩterdicto Vti possid. sed ipse Ioan. Fab. dicit, ꝙ ad proprietatem & ad possessionem potest fieri ęstimatio, secundum quod concludit. Angel.

Ponit casum.

d ¶ Is scilicet deiectus, ut quia hodie spoliaui te, vel quia cępi possidere rẽ tuam clam vel ui, in sequẽti uero die me expulisti: nã teneris mihi hoc interdicto: secus si incõtinenti me deijcis, vt ff. de ui & ui arma. l. iij. §. eũ igitur. & l. qui possessionem. quod incontinenti accipe, antequam ad alios actus extraneos diuertas, ut ff. de duobus reis stip. duos reos.

SYL. ¶ Adde tu, ꝙ incõtinenti dicit, quãdo commode fieri potest, secundum Bar. in d. §. eum igitur. Item secundũ qualitatẽ personae & rei, adeo ꝙ si dominus de sua ciuitate expellat, licitũ est recuperare, quandocũq; facultas se obtulerit etiã post decẽniũ, vt fuit.

h ¶ De ui priuata. Pęna autem huiusmodi legis, est tertię partis bonorũ publicatio, si sine armis: & relegatio etiam, si cum armis, vt infra de publi. iudi. §. item lex Iulia de ui publi. & C. ad l. Iul. de ui publi. l. quoniam, & l. secunda. & ff. de accusa. l. hos accusare. § omnibus.

L. Iulia de ui priuata & ui publica qualiter punit.

ADDIT. Vnde versus. Vis priuata reum deponit ab ordine rerũ. Sed de portatur, si uis armata probatur. Vide c. ij. extra de ordi. cog. in glo.

i. ¶ Et lapides. facit ĩfra de pub. iud. §. item lex. & ff. de ui & ui arm. l. iij. in princip. & ff. de verborum significat. lege armorum. Sed nũquid debet ali

quis expectare se primo percuti quã pereutiat? Dicunt quidam ꝙ sic, ut ar gumen. C. vnde ui. l. prima, & ff. ad le gē Aquil. si ex plagis. §. tabernarius. Nos contra, sed sufficit iustus timor, vt ff. ad legem Aquil. sed & si quē cūque. & ff. ad legē Cor nel. de siear. lege, is qui. & ff. de ui & ui arma. le. ge tertia. * † Vide §. qui arma SYL. ti. † de hac ¶ Dic quod q. gl. j. in ista opinio d. l. sed communi- & si ter approba quemeũ tur per om- que. & nes crimina SYL. listas. in d. §. ¶ Tertia di qui ar- uisio. Casus. mati. Clarissimus Vers. ē in hoc tex. armorũ. qui per de- clarationē omnem red- deretur ob- scurior, po- nēs tertiam diuisionem, quod quędã sunt simpli- cia, in qui- bus scilicet apparet qs reus, quis a- ctor sit: & vnus petit, alter negat. duplicia, quoties uter que sustinet partes tam rei, quam a- ctoris. Nota quod iterdicta alia sũt simplicia, alia duplicia. Itē quę sint simplicia. Item quę duplicia. Itē ꝙ in interdictis Vti possidetis & Vtrobi vterq; litigãs su- stinet partes tã actoris quam rei, q̃a vterque contendit se possidere & ad- uersarium non.)

a ¶ Duplicia. Similis potest fieri di- uisio actionum ciuilium. Nam quę- dam dupli- ces sunt, vt famil. erei- scun. fini. re- gun. & com- muni diui- dundo, vt ff. de iudic. l. in tribus.

b ¶ In lo- eo sacro, vt ff. ne quid in loco sacro, le ge prima.

c ¶ Publi- co. vt ff ne quid in flu- mine publi. per totum.

d ¶ Vtro- bi. Item in- terdictũ de supficiebus, vt ff. de su- perficiebus. lege prima. §. proponit, & dic vt su- pra eo. §. re- tinendę.

¶ De ordi- ne ueteri. SYL. Casus. Ex- cusat se Im- perat. quare non vniuer- sum ordinē veterum in- terdictorum explicaue- rit, & dicit hoc esse su- peruacuum. Nam (dicit Imper.) quo ties hodie agitur extra ordinem, quo semper agitur, non est necesse propo- nere aut expecta re interdictum: quia iudicatur, ac si esset data utilis actio ex

¶ Interdictorum ter tia est species: quia quædam sunt simpli cia, in quibus actor & reus cognoscitur, vt omnia restituto- ria, & exhibitoria, & quædam prohibito- ria, vt Ne quid in lo- co sacro, & similia: quædam uero dupli cia, sic dicta, quia in eis non potest discer ni actor a reo, & quę dam prohibitoria, vt est Vti possidetis & Vtrobi. hoc dicit. Ang. Aret.

¶ Tertia diuisio in terdictorum hæc est, quod aut simplicia sunt, aut dupli- cia [a] Simplicia sunt, ueluti in quibus al- ter actor, alter reus est, qualia sunt om- nia restitutoria, aut exhibitoria. nam a- ctor is est, qui desi- derat, aut exhiberi, aut restitui, reus autem is est, a quo desideratur ut re- stituat, aut exhibeat. Prohibitoriorum au tem interdictorum alia simplicia sunt, alia duplicia. Simpli- cia sunt ueluti cum Prætor prohibet in loco [b] sacro, uel in flumine publico [c] ri pave eius aliquid fie ri. Nam actor est, qui desiderat ne quid fiat: reus est, qui aliquid facere cona- tur. Duplicia sunt, ueluti Vti possidetis interdictum, & Vtrobi. [d] Ideo au- tem duplicia uocan- tur, quia par utriuſ- que litigatoris in his conditio est, nec quis quam pręcipue reus, uel actor intelligi- tur, sed quisque tam rei quam actoris par tes sustinet.

¶ Interdicta hodie sine solennitate pro- ponuntur, & pro his actio in factum sibi locum uendicat. Areti.

ex causa interdicti. quę nota.]

a ¶ De ordine. Id est antiqua solennitate, cum qua Proponebātur interdicta sub certis formis, vt diximus supra eodem in princip.

b ¶ Exitu interdictorū. Scilicet cū antiqua solennitate: sine ea tamē reddi potest & proponi, vt ff. de ope. noui nunci. lege prętor ait: §. nonnul li. Vel etiā in factum actio loco cuiuslibet interdicti, quę vtilis vocatur, vt subijcit.

¶ De ordine [a] & veteri exitu interdictorum [b] superuacuum est hodie dicere. Nā quoties extra ordinē [c] ius dicitur (qualia sunt hodie oīa iudicia) non est necesse reddi interdictū, sed perinde iudicatī sine interdictis, [d] ac si vtilis actio [e] ex causa interdicti reddita [f] fuisset.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Temere litigantes triplici pœna coarctantur: pecuniaria, periurii, & infamię. Ang. Aret.

c ¶ Extra ordinem. Id est extra antiquam solēnitatem, quod semper fieri videtur. vt subijcit, & supra de success. sub. in princip. & ff. de neg. gest. l. actio. & C. de for. impe. ac. subla. lege prima & secunda.

d ¶ Sine interdictis. Scilicet solennibus.

Actiōis in factū quatuor sunt genera. e ¶ Vtilis actio. Scilicet in factum, quę datur loco cuiuslibet interdicti. Et nota quatuor esse genera actionis in factum. Vna est, quę ex omni edicto vel interdicto prętoris datur, vbi specialis actio non datur, vt hic. Alia est legis Aquilię subsidiaria, quando damnum datur de non corpore in nō corpus, vt supra ad l. Aquil. §. fin. quæ & ipsa prętoria est, vt ff. de pręscript. verb. l. quia actionum. in fi. Tertium genus est extraordinarium, quod ex varijs figuris causarū est introductū, quoties ęquum est actionem dari, vt C. de sacrosan. eccl. l. sancimus. Quartum genus est, quod ęquiparat actio Actio p̄ scriptis verbis ī trib. generibus negociorū habet locum. ni pręscriptis verbis, quæ actio præscriptis verb. vna cum ista in factum ciuilis dicitur, vt ff. de præscriptis verbis. l prima. in fi. Et habet locum in tribus generibus negociorum. Primo in contractibus innominatis trib. do vt des, & do vt facias, & facio vt facias, vt ff. de pręscriptis verb. l. naturalis. §. j. ij. & iij. Sed in quarto innominato cōtactu, scilicet facio vt des, habet locum actio de dolo, vt ff de p script. verb. l. naturalis. §. ꝙ si faciā. Item in secundo genere habet locū pręscri. verbis ex omni pacto incontinenti ante vel post apposito iuxta aliquē contractum, vt C. de pactis Iter emp. & vendit. lege secunda, & C. de pactis. l. petens. Itē in tertio genere, vbicunque dubitatur de nomine contractus, vt patet in exemplis, vt ff. de ęstima. ac. lege prima. & ff. de prescriptis verbis. l. j. per totum. & l. iij.

ADDITIO. Quid sit actio in factū, & ad quid competat, tex. cum glo. est in lege quoties. ff. de prescriptis verbis, & in l. in factum. cum ibi no. ff. de actio. & oblig.

¶ Hęc glo. sing. est & ad eam semper recurritur, vt dicit Ludo. Roma. & declarat eam Bar. in l. vnica. ff. de condi. ex. l. Ias. in l. certi condictio. col. v. in prin. ff. si cer. peta.] SYL.

f ¶ Reddita. Scilicet ab illo eodem pretore.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Vsq; nūc de propositione actionū dictum est, sed quia cōtingit eas īterdum temere proponi, nunc de pœna temere proponentium dicit Accur. Continuatio.

*. ¶ Temere litigare (inquit glo. in l. eum quem. ff. de iudic.) dicitur is qui sciēs se ius nō habere litigat. amplius tamē significat temere litigare, ꝙ calumniose, nam libertus, qui iniussu p̄toris quod sibi a patrono debetur petit, temere vtique petit, non etiam calumniose, cum vere debitum prosequatur. quis aūt dicatur habere iustā causam litigandi, tradit Ias. in l. properādum. §. siue autem alterutra. nu. 16. vsque ad 20. C. de iudi.] SYL.

Diuisio. NVnc admonendi. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo cõtinuat rubricam ad precedentia. Secundo ponit tres pœnas, quę temere litigantem coercet. Tertio dictas pęnas sigillatim per exẽpla dclarat. Secunda ibi (Idq; eo maxime.) Tertia ibi (Ecce enim.) minęs à litibus abstinerent, siue agendo, siue se defendẽdo. Nota, quod lites fugiẽdę sunt. Item quod maxime principem decet operari, quod in iurisdictione sua hoĩes de facili nõ procedãt ad litigandũ. Itẽ quod princi pes dicuntur sustinere iura. Item quod temeritas litigantium puniẽda est. Item quod ad eã puniendã data est triplex pœna: pecuniaria, infamiæ, & periurij. Item ꝙ iureiurando ĩnest religio. Item ꝙ non aliter ꝑmittitur reo respondere, nisi prius iuret de calũnia. Itẽ formam iuramẽti rei. Item ꝙ negantes plectuntur pęna pecuniaria modo dupli, modo tripli. Itẽ no. actiones, quę crescunt per inficiationem scilicet legis Aquiliæ, & legatorũ piorum non solutorum. Item ꝙ actio furti manifesti & non manifesti ab ipso initio est quadrupli vel dupli, nec crescit per inficiationem. Itẽ actor iurat de calumnia, & similiter aduocati vtriusque partis.]

NVNC admonendi sumus magnã curam egisse eos, qui iura sustinebant,[a] ne facile homines ad litigandum procederent: quod & nobis studio est. Idque eo maxime[b] fieri potest, quod temeritas tam agentium, quã eorum, cum quibus agitur, modo[c] pecuniaria[d] pœna, modo iurisiurandi[e] religione, modo infamię[f] metu coercetur.

SYL. ¶ Nunc admonendi.

Casus. positio facilis est in principio: hoc quippe in eo declaratur primo, quod maxime curę fuit principib. ne homines facile ad litigandum procederent, sicuti etiam cordi fuit eisdem vt lites quam celerrime finirentur. le ge, properandum in princip. C. de iudic. quod sibi summe atque enixe placere testatur Iustin. qui dicit, ꝙ hac de causa tria sunt exorta remedia cõtra actorem quam contra reum teme re litigantes. modo enim puniuntur mulcta pecuniaria, mõ periurio, modo infamia. & procedit ad declarationem vniuscuiusque capitis, & primo dicit, quod quandocunq; reus conuenitur, non admittitur aliter ad respondendum, nisi prius iurauerit se putare bona iustitia vti: aduers[us] vero reos negantes dantur actiones aliqñ in duplũ vel in triplum, vt in actione legis Aquiliæ, & legatorum piorum, de quibus sup late visum est in tit. de actio. in §. tripli. & quadrupli. in quibus & multis alijs actio ab initio simpli est: at actio furti etiam ab ipso initio dupli aut quadrupli repetitur. Similiter actor de calumnia iurat, quemadmodũ etiã vtriusque partis aduocati hoc facere tenent, vt ex diuersis ꝓuisionibus & constitutionibus Impera. constitutum est, de quibus in glos. ratio finalis omnium harum prouisionum fuit, quę ponitur in principio vt ho-

a ¶ Sustinebant. s. magistratus, qui iura reddebant, vt ff. de ori. iu. l. ij. §. post originem.

b ¶ Maxime. i. certe.

c ¶ Modo. i. aliquando. Et ita cõmuniter exponitur, quando bis aut ter repetitur, vt s. quod cum eo. §. cęterum. versi. sed sane.

d ¶ Pecuniaria pęna, vt infra eodẽ § fina.

e ¶ Iurisiurandi. Scilicet calumniæ, vt infra proximo §. sed quando? Respond. in futuro sęculo, licet non in isto, vt C. de rebus credi. & iureiuran. l. secunda. — Periurus in alio sęculo punietur.

A D D I T. Dic vt habetur in l. iiij. & ibi Bar ff. de cri. stellio. & in d. l. ij. C. de iureiur. Ang.

f ¶ Infamię. Infra eodem §. ex quibusdam.

Ecce

a ¶ Ecce. Constitutione. C. de iureiu. propter calum l. ii. in prin.

b ¶ Nisi prius. nō dicit ꝙ prius reus q̄ actor iuret, sed priusquam audiať, actor autem prius quam reus iuret, vt C. de iuram. calū. l. ij. ī prin. quę est contra.

c ¶ Ad cōtradicendū. No. diligenter capitula huius sacramēti. Actor enim iurat, ꝙ bona iustitia venit ad agēdum, vt C. de iura. calum. l. ij. in princi. Item quod non dabit vel dedit aliquid iudici, vt ꝓferatur pro se sententia, vt in Authē. ut lit. iurent in exordio litis colla. xi: Item ꝙ nullā exiget vel faciet probationem calūniosam, vtī Authē. de ijs qui ingr. ad appella. §. fi. colla. v. Ecōtra reus iurat hæc eadem: nisi ꝙ in primo capitulo iurat se vti bona cōtradictiōe. ADDIT. Quid continere debeat iuramentum calumnie, notat glo. in capitulo primo extra de iuramen. calū. vnde versus. Illud iuretur, ꝙ lis sibi iusta videtur. Et si quę retur, uerum non inficietur. Nil ꝓmittetur, vt falsa sententia detur. Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur. Ang.

Iurm̄ ꝺ calūnia ꝓstať tā ab acto re q̄ a reo.

Iurm̄ ꝺ calūnia cōtinet plura capitula.

† Legendū ē, iustitia, vt l. ij. C. de iura. calum.

† alias pecunia ria pœna, cum aduersus &c.

¶ Reus de calumnia iurare debet, quod putat se vti bona contradictione. Aretinus.

¶ Ecce enim iusiurandum omnib. qui conueniuntur, ex constitutione [a] nostra deferť: Nam reus non aliter suis allegationibus vtitur, nisi [b] prius iurauerit, qđ putans se bona † instantia uti ad contradicendum [c] peruenit.

¶ Negans id, quod debet, aliquando in duplo punitur. Aretinus.

¶ At † aduersus inficiantes ex quibusdam causis dupli vel tripli [d] actio constituitur, veluti si dāni iniuriæ, aut legatorū locis venerabilibus relictorum nomine agatur. [e]

¶ Reus in certis casibus, siue neget, siue fateatur, vltra simplum codemnatur. Aret.

¶ Statim autem ab initio pluris quā simpli est actio, [f] veluti furti manifesti quadrupli, nec manifesti dupli. nam ex his & alijs qbusdā causis (siue quis neget, siue fateatur) pluris quā simpli est actio.

¶ Actor de calumnia iurare teneť. Angel. Aret.

¶ Item actoris quoque calumnia coercetur: nam etiam actor pro calumnia iurare cogitur ex nostra cōstitutione.

¶ Aduocati actoris & rei de calūnia iurare debent. Are.

¶ Vtriusque etiam partis aduocati iusiurādum subeunt, [g]

d ¶ At aduersus. Tripli, vt supra dē actio. §. tripli. vbi quis per mendaciū aut dolū plus petens, q̄ debeat, in triplum condemnatur. Alij deponūt de libris suis illud, vel tripli, eo ꝙ subiecta exempla nō sunt huic versi. apta.

e ¶ Agať. Item alibi, vt C. de non nume. pecu: authen. contra qui propriam Item alibi: vt si creditor negat sibi debitum solutū: nam postea quod sit debitum probare cogiť, vt ff. de proba. l. eum de idebito: Item possessor negans se posidere si probatur: perdit possessionem, [vt] ff. de rei vendic. l. fi. & ī Auth. de trien. & se. §. illud quoque. coll. iij. Item alias, vt ff. de iud. l. eum.

Mendacium facit quē puniri.

ADDIT. No: pœnas, quas patitur calumniose negans, & maxime no: quando aliqs possidet, & negat interrogatus se possidere, ꝙ perdit possessionē, si de mendacio conuincatur, vtl. fi. ff. de rei vē dic. Ang.

f ¶ Statim. Est actio, etiam a principio, non solum ex inficiatione, vt hic, & s. de actio. §. sed furti.

g ¶ Vtriusque. Subeunt. f. ꝙ iustum

 & si-

& fidelè patrocinium præstent, vt in constitutione dicitur. Sed tamen in consuetudine non habetur, quod iurent, licet lege caueatur, vt C. de iudici. rē non nouam. §. patroni. & facit in Authē de testib. §. fin. collatio. septima.

Aduocati partiū an debeantiurare.

SYL. ¶ Adde, quod dictum huius glo. communiter approbatur: licet forte in se falsū sit. scilicet quod patroni causarum de cōsuetudine hodie iurare non tenētur, vt tradit Ias. in dicta lege rē non nouā. super glo. ibi, quæ idem dicit.

SYL. ¶ Hæc autem omnia.

quod alia nostra constitutione comprehēsum est.

¶ Olim actor calūniose litigās in decima parte litis puniebatur, hodie vero pœna periurij, & victori cōdemnabitur in expēsis. hoc dicit. Aret.

¶ Hæc autem[a] omnia pro † ueteri calumniæ actione[b] introducta sunt: quę in desuetudinem abijt, quia in partem decimam litis actores mulctabat, quod nusquā factum esse inuenimus: sed pro his introductum est & præfatum iusiurādum, & utim probus litigator & damnum & impensas litis inferre aduersario suo cogatur.

† alias veteris.

¶ Cōdemnatus vel pactus ex criminib. quę hic numerātur, vel condēnatus actionibus directis nō cōtrarijs descendentib. ex contractibus hic enumeratis, erit infamis: Ange. Ang.

Casus. In lege referēte correctionē l. antiquę, ac subrogante nouam pœnam loco antiquę, non est nisi literaliter figurandus: eius enim ratio est illa quam posuit, supra in principio tituli. scilicet vt homines a litibus abstinerent. Nota quod supradicta omnia disponebantur de iure antiquo, secundum quod temere litigantes cōdemnabantur in decima parte litis. Item quod lex per desuetudinem tollitur. Item quod temere litigans hodie cōdemnatur in dānis & expēsis.]

a ¶ Hęc autem. Scilicet quę de sacramento calumnię dicta sunt supra eo. §. primo. & supra eodem. §. item actoris. & §. proximo.

b ¶ Actione. Actio enim quędam erat, qua tenebatur actor, qui per calumniam litigabat, in decimam partem litis, quod hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorum in antiquum redijt statum, licet non iure illius actionis, sed per iudicis officium, vt in Authenti. de litig. §. ad excludendas. collatio. octaua. † Et no. ex hoc. § & ex dicta Authenti. de litig. & ex l. qui in ius. § nemo. de regulis iuris, & ex l. illud. ff de petitio. heredita. quod nisi improbe, & calumniose litigauerit nō debeat condēnari in expēsis, vt ff. de iudi lege eū quem. & C. de fruct. & litis expensis lege n. ignoret, licet in C. de iudi. lege properandum. § siue autem. indistincte dicatur, victum cōdemnari victori in expensis. Sed est intelligēdum cū iam dicta determinatione, si calūniose agit, vti Auth de iud. §. oportet. col. vj.

† Dic vt ibi p gl. & Ang. & vide tex. & glo. Bar to. Cyn. Bald. & Saly. in auth. generaliter. C. de epis. & cleri. sed vidi cit s. de satisda. §. si hodie. & Bar. i d. auth. generaliter. hodie huiusmodi datio de lite prosequenda & decima parte litis &c. non est in vsu. Ang.

SYL. ¶ Hanc glossam declarare per modū additionis longum esset, & quia materia vtilis est vide Iasonem in lege properandum. §. siue autem alterutra. C. de iudicijs vbi ponit regulam & fal.]

ADDITIO. No. ex glos. quod licet vna lex generaliter loquatur, tamen per alias leges patitur, limitationes & restrictiones, & sic lex patitur interpretationem passiuam, vt lege prima. §. lex falcidia ff. ad legem falci. Angel.

SYL. ¶ Ex quibusdam iudicijs. Casus. Enumerat Imperator casus in quibus quis temere & iniuste litigans infamatur: primo ponit actiones illas furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo: & in his ratio est manifesta quare lex voluerit damnatos huiusmodi criminibus infamari: quia delicta sunt contra liberam

beram hominum societatem ac cõtra ius naturę: Similiter hoc ponit in actione tutelę, quia cũ commissum sit fidei tutoris non tantum ꝑsona pupilli, sed res omnes eiusdem, si postulatus reddere rationem libere non restituerit quæ penes illum sunt cẽsetur dolo gessisse, quod nõ est in cõtrarijs, qñ pupillus ipse condẽnatur] tutori. eadẽ fere est rõ in alijs exemplis. No. ꝙ dãnatus furti, vi bonorum raptorum, iniurię & de dolo, infamatur. Item ꝙ requiritur sententia. Item ꝙ damnatus directa tutelę, mandati, & depositi, infamatur, non contrarijs. Item quod damnatus actione pro socio tam directa quam contraria infamatur. Item quod illi, qui pepigerunt de furto, vi bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo, sunt infames. Item nota ibi debitor, quod debitor dicitur etiam ille, qui debet ex delicto, contra Ludo. Roma. & Alexan. in l. j. ff. si cer. pet de quo vide Dec. ibi. col. vij. Item quod maxime interest, an quis ex delicto, an ex contractu sit debitor.]

¶ Ex quibusdam iudicijs damnati [a] ignominiosi fiunt: veluti furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo: itẽ tutelæ, mandati, depositi, † directis, [b] non contrarijs actionibus. Item pro socio, quæ ab utraque parte directa est, & ob id quilibet ex socijs eo iudicio damnatus ignominia notatus. Sed furti quidem, aut ui bonorum raptorum, aut iniuriarum, aut de dolo, non solum dãnati notantur ignominia, sed & pacti: [c] & recte. Plurimum enim ĩterest, vtrũ ex delicto aliqs, an cõtractu debitor [d] sit.

¶ Citatio prima pars iudicij dicitur, cuius respectu etiam fit punitio. Nam si filius & libertus in ius uocauerint parẽtes uel patronos siue uenia, puniuntur in quinquaginta aureis. Aret.

¶ Omnium † autem actionum instituendarum principium, ab ea parte edicti proficiscuntur, qua Prætor edi--

a ¶ Ex quibusdam. Dãnati. scilicet suo nomine, nisi prouocauerit, non si procuratorio, vt ff. de ijs qui notan. infam l. furti. §. si qs. & hoc si a iudice ordinario vel delegato sint condẽnati: secus si ab arbitro, vt ff. de ijs qui notan. infam. l. quid ergo. §. ex cõpromisso.

b ¶ Directis. & ob id tutor cõuentus a pupillo, & dãnatus infamatur. Idẽ in alijs directis. Secus si econtra tutor pupillum faciat condẽnari, vt hic, & ff. de ijs qui notant. infam. l. j Et nota ꝙ in casu ẽt contrario infamat, vt ff. de ijs qui no. infa. furti. §. mãdati. Itẽ nota, quod quatuor hic ponuntur exẽpla de maleficijs, & quatuor de contractib. vel quasi.

ADDIT. Et ista continentur his versibus. Iudice damnatos infames reddit vbique. Quod vi diripitur, iniuria, furta, doliq;, Actio mandati, tutelæ, depositique. Directo, si pro socio, communis vtrique.

c ¶ Sed & pacti. s. pretio ęris sine iussu prętoris, vt ff. de ijs qui notan. infa. lege in actionibus & l. furti. §. pactus. Accur.

d ¶ Debitor sit. vt ff. de infam. furti. §. fina.

¶ Omnium autem actionum. Casus clarus est, quia ponit regulã generalẽ, quod omnia iudicia initiũ capiũt a citatione. ratio autẽ naturalis reuerentię, quę debetur parentibus patronisque & cęteris his nominatis, dictabat ne in ius sine venia vocarent. Ideo dicit, ꝙ si quis eos sine venia ĩ ius vocauerit, punit pęna quinquaginta solidorum

† Cur nõ idẽ seruetur damnato ex mutuo vel commodato, vide Alc. li. ij. Parer. c. xxxvj.

† Facit ad hũc §. cle j. iũcta gl. sup ver. citationes in si. de iu. Actiões octo sũt, q̃ infamant.

dorum. Ideo no. ꝙ iudicia incipiūt a citatione. Item ꝙ parentib. patronis, & parentib. & liberis patronorum, debetur honor, & non sunt vocandi in ius sine venia. Item quod debet venia postulari & impetrari. Item ꝙ non parens punitur pœna quinquaginta solidorum. Itē nota ex hoc tex. ibi, vtique enim in primis aduersarius, ꝙ aduersarius dicitur etiā ante litē inchoatam, & ad hoc singu. no. hunc tex. Dec. in l. j. in principio. C. de eden.]

cit[a] De in ius vocando. Vtique enim in primis aduersarius ī ius vocandus est, id est ad eum vocādus, qui ius dicturus[b] sit. Qua parte prætor parentibus & patronis, item parentibus liberisque patronorum & patronarum hunc præstat honorem, vt non aliter liceat liberis libertisque eos in ius vocare, quam si id ab ipso Prætore postulauerint, & impetrauerint. Et si qs aliter uocauerit, in eum pœnam solidorum [c] quinquaginta constituit.

a ¶ Edicit. idest edictum preponit de in ius vocādo, vt ff. de in ius vocā. lege quarta. § prętor. & per totum titulum.

b ¶ Dicturus sit. vt ff. de in ius vocā. l. prima.

c ¶ Solidorum quinquaginta. alias quasi inofficiosus castigatur, si p̄ inopia pœnam soluere non possit, vt ff. de in ius vocanc. l. penult. & fi. Et intellige hoc in emancipatis filijs: alias nō posset esse iudicium inter patrē & filium, vt C de in ius vocan. lege fina. & diximus supra de actio. in §. pęnales. Item no. hic, quod aureus pro solido accipitur, cum. ff. de in ius vocādo l. si libertus & l. in eum. dicat, qnquaginta aureorum, & hic dicit, solidorum. Item nota ꝙ lxxij. aurei faciunt libram auri, vt C. de susce. & ar. l. quotiescunque. lib. x.

Aureus pro solido sumitur. Libra auri continet lxxij. aureos.

SYL. * ¶ Vide ad hęc, q̄ ait gl. de aureis, Budę. in l. qua vulgo. ff. de ędilit. edi. & Alcia. in l. etiam. & lege hæc enunciatio. de verb. signifi.]

¶ De officio iudicis. ¶ Ista rubrica cōtinuatur secundum Ioan. Fab. Visum est supra de actionibus, verum quia officium iudicis loco actionis aliquā do habet, vt l. actionis verbo. ff. de actio. & obliga. ideo post actiones ponit de officio iudicis. Vel potes continuare, quod iudicium consistit ex tribus personis. videlicet ex persona actoris, rei, & iudicis, vt ca. forus. de verbo. signific. sed supradictum est de actionibus, & sic de persona actoris, de exceptionibus, & sic de reo, sequitur necessario videre de tertio, & sic de iudice & de eius officio. Et istam continuationem infert glos. hic in nigro.

Continuatio rubricę duplex.

¶ De officio iudicis.

¶ Iudex debet, iudicare secundum ius scriptum vel consuetudinarium, & sententiam suam secundum naturam actionis propositæ ferre quod primo ostenditur in noxali actione. Ang.

SYL. * ¶ Pro intelligentia istius tit. sciendum est duplex esse iudicis officium; vnum quod vocatur nobile, & obtinet locū actionis. l. quod si minor. §. fi. ff de min. alterum mercenarium. i. deseruiens actioni intentatę, de quo tractatur hoc tit.]

Diuisio. Supereſt. ¶ Totus iste titulus diuidit in sex partes. Primo ponit generaliter, quid spectet ad officiū iudicis circa sententiam. Secundo, quid ad ipsum pertinet circa condemnationem malorum seruorū. Tertio, quid in actione in rē Quarto, qd in actionibus vniuersalibus. Quinto, quid in personalibus. Sexto, quid ī iudicijs diuisorijs. Secunda ibi (Ideoq;.) Tertia ibi, (Et si in rē.) Quarta ibi (Et si hę-

ſi hęreditas.) Quinto ibi (Si ad exhibendum.) Sexta ibi (Si familię erciſcundę.]

¶ Supereſt. Caſus. Clarus eſt: primo enim continuat ſed ad pręcedētia; ſecūdo admonet iudicem debere iudicare ſecundum ll. conſtōnes ac cōſuetudines: demum procedit ad oſtēdēdum qualiter iudex debeat pronunciare in cauſis, & ſumit initium a noxali. verba & ſenſu clariſſima ſunt. Ideo no. ex hoc tex. primo q iudex debet iudicare ſecundum ll. aut cōſtitutiones, aut conſuetudines. hoc enim dictum eſt ad hoc, vt iudex non iudicet ſecūdum ſuam prudentiam, ſed ſecūdum ſtatuta a ll. vel a cōſuetudine, & ſic a iure ſcripto vel non ſcripto: de quo late ponit Decius in c. ne innitaris. de conſti. in prima lectu. in primo no. & potius debet iudex iudicare ſecundum conſuetudinem, quam ſecūdum ll. de quo vide eundem Dec. in cap. j. in ij. lect. colum. vj de conſti. & in rub. de reſcrip. col. prima. in princ. Item no. formam ſententię in iudicio noxali, vt ſ. condemnet in quantitate vel noxæ dedere.]

† alias q quod.

a ¶ Supereſt. Sed vnde ſupereſt? Reſpō. quia de actoribus diximus, & de reis, ſequitur vt de iudice, qui ſedet in medio, dicamus, & eius officio, circa quæ verſatur.

Libell' in cā eſt dandus. Snīa in ſcriptis & ſedendo ferēda eſt.

b ¶ In primis. id eſt in principalibus vel inter principalia. Nam primo libellus dandus eſt, vt C. de lit. conteſt. auth. offeratur. & cauſæ examinatio procedere debet hanc obſeruantiam, q circa ſnīam adhibet, vt C. de iudic. l. iudices. Vel dic in primis. ſ. obſeruā tijs, ſcilicet circa ſententiā adhibēdis,

SVper eſt[a] vt de officio iudicis diſpiciamus. Et quidē in primis[b] illud obſeruare debet iudex, ne aliter iudicet, † quam legibus, aut conſtitutionibus, [c] aut moribus[d] proditum eſt. Ideoque ſi noxali[e] iudicio aditus[f] eſt, obſeruare debet vt ſi condemnandus uideatur dominus, ita debeat cōdemnare. Publium Meuium Lucio Titio in decem aureos condemno, aut † noxam[g] dedere.

¶ Iudex ī actiōe reali reum ad reſtōnem rei cū fructibus con

Nā & alia ſunt obſeruāda ſ. q detur in ſcriptis, vt C. de ſent. ex breui. reci. l. fi. & ſedēdo, vt in Auth. vt ab illuſt. & q ſuper. §. ſancimus. col. v. Sed hoc eſt principale, q ſecūdum leges iudicet, vt hic dicitur. ¶ Adde & dicī primis. i. ante omnia nō reſpectu tēporis, ſed ante oīa reſpectu nō di pronunciandi.] SYL.

c ¶ Conſtitutionibus. ſ. Imperatorum.

† alias noxę, q lectio ducitur ex l. miles ff de re iudi.

d ¶ Moribus. i. cōſuetudine, quę pro lege ſeruatur, vt ſupra de iure natur. §. ex nō ſcripto. Sed quid ſi vnum eorum alteri contradicit? Reſpon. conſtitutio legi antiquæ pręiudicat, vt ff. de leg. & ſenatuſcon. l. non eſt nouum. & cōſuetudo præiudicat vtrique, ſiue ſit generalis, vt ff. de leg. & ſenatuſcon. l. de quibus. in fi. ſiue ſit ſpecialis, in illo loco ſcilicet tantum, pręiudicat vtriq; vt ff. communia prędi. l. venditor. §. ſi conſtat.

Conſtō legē, & vtrāque cōſuetudo vincit.

Conſuetudo eſt duplex.

¶ Melius declarat glo. in ver. imitantur. ſupra de iu. nat. gen. & ciu. in §. ex non ſcripto. & ibi diximus.] SYL.

e ¶ Noxali. i. ſuper. Accur.

f ¶ Aditus eſt ſ. iudex. Accur.

g ¶ Noxam dedere ſ. permitto. Nam damni ęſtimatio tantum eſt in condemnatione, vt ff. de re iudic. l. miles §. j. & ij alias eſſet incerta ſententia: quod eſſe nō debet, vt ſupra de actiō. §. curare.

¶ Et ſi in rem. Caſus. poſitio, nullā prorſus habet difficultatem, quia ponit tantum modum pronunciandi in actione reali: nam ſi contra actorem erit iudicandū, tunc ſnīę forma eſt, vt reus abſoluat, ſi cōtra reū poſſeſſorē pronūciādū eſt, cōdemno ad reſtituē dā rem cū fructibus, & ſi reus condē- SYL.

natus

natus neget se tunc posse restituere, tunc si iudici cōstet, & eidem videbitur, quod sine calumnia petat tempus ad restituēdum, tunc iudex debet eidem d. terminum assignare datis fide iussorib. de restituēdo tēpore statuto. rationes in vnoquoque capite sunt manifestæ, ita quod non egeant aliqua disceptatione. quæ no. Itē quod petens dilationem post sententiam nunquam est audiendus, nisi caueat de parendo sententię tempore dilationis.]

dēmnat: in quo statim fiet executio, nisi reus non habeat facultatem rei restituēdę: nam tunc datis fideiussoribus executio differtur: Aret.

¶ Et si in rem actū sit coram iudice, siue contra petitorem iudicauerit, absoluere debet possessorem: siue contra possessorem, iubere ei [a] debet, vt rem ipsam [b] restituat cum fructibus. [c] Sed si possessor neget in præsenti [d] se restituere posse, & sine frustratio-

a ¶ Ei s. possessori.

b ¶ Vt rem ipsam. Idem & si in personam: † vt si res petatur vi possessa p actionem, Quod met. cau. vel ex stipulatu ad rem tradendam. Si autē quantitas, vel in genere aliquid petatur, tunc a petitione actoris absoluit, vel condemnatur in re petita.

† Scilicet agatur, non solum si in rem.

c ¶. Cum fructibus. Sed de quibus fructibus loquitur hic, nunquid de naturalibus, ut de pomis, & cerasis, & similibus, (j) an vero de industrialibus? Respond. de naturalibus non quia illi aut extant, & tunc per rei vendicationem petuntur sicut res ipsa, cum nullus etiam bonę fidei possessor faciat suos, vt ff. de vsur. l. fructus. Aut non extant, & tunc non tenetur, cum nec habeat, nec dolo fecerit quominus haberet, sed condictione sine causa ęstimatio debetur. ff. si certum petatur lege si & me. & vtroque casu cessat officium iudicis, de quo hic agitur, cum iure actionis petantur. Item de industrialibus non si a bonę fide possessore pcepti sunt, quia percipiendo eos, & separando a solo, suos facit & lucratur, vt supra de rerum diuisi §. si quis a non domino. siue habeat titulum, siue non, vt ff. qui. mo. vsusfru. amit. l. si vsufructuarius & ff. finium regun. l. iiij. §. post litem. si autem non separauit ad hoc, ipsius fundi sunt. vt ff. de rei vēdic. lege fructus. Sed dic de industrialibus hic loqui, qui sunt percepti, sed non consumpti a bonę fidei possessore: nam cum sint facti possessoris, non rei vendicatione, sed iudicis officio petuntur, vt hic, & C. de rei vendic. l. certum. §. bonę fidei. Si aūt malæ fidei sit, de consumptis tenebit condictione sine causa, de extātibus rei vēdicatione, non dico eadem rei vēdicatione, qua petitur res, sed alia omnino, licet in petitione hęreditatis sit secus, vt C. de rei vendicatione. l. certum. primo respon. De percipiēdis autem tenetur officio iudicis, vt infra eodem § primo versicu. illorum. & ff. de rei vendica. si nauis. §. fin. Si uero malę fidei possessor titulum habeat, de consumptis tenetur cōdictione sine causa, de extantibus rei vendicatione, a percipiendis propter titulum excusatur, vt C. de rei vendica. si fundum. nisi in quatuor casibus, vbi de pcipiendis tenetur qui habet titulum. quos dic vt supra diximus de rerū diui. § si quis a non domino.

Possessor malę fidei quo iure tenetur fruct' restituer.

¶ Hęc materia amplissima est, & gl. nostra magistralis & habet aliam similem in l. ex diuerso. ff. de rei vendi. vbi Barto. latissime tractat hanc materiam, & latius Abb. in ca. grauis. de restitu. spolia & qui docent alios videant pro instructione Alexan. in consil. xc. in si. lib. ij. & Curt. in cōsi. lxxj. col. iij.] SYL.

ADDIT. (j) Quid de oliua & sylua an dicantur fructus naturales vel industriales? dic ꝙ dicuntur industriales sicut seges l. si seruum. §. si oliuā. ff. ad l. Aquil. & ibi doct Ang.

d ¶ In pręsenti. Nota in actione i rē

tn

incontinenti fieri executionē: secus in personalibus, quia quatuor mēsiū spatium datur, vt C. de usu. rei iudi. l. ij. & iij. & si

Snīa an statī sit executioni mādāda

ADDITIO. Et in criminali statim sentētia est executioni mandanda. C. de pœnis. l. cum reis. Nisi in casibus, qui notantur. xj. q. iij. cū apud. gl. in c. quaerenti. extra de offic. dele ga. Primus casus est, qñ quis est confessus de crimine, differtur executio donec appareat an velit in confessione perseuerare. Secundus est, cum sententia lata est contra mulierē pręgnantem, differtur executio vsque ad tempus partus. Tertius casus est, quando princeps ex iracundia tulit sententiam, tunc enim differtur executio usque ad triginta dies ad uidēdum si princeps illā relaxabit. Quartus est, quādo insula est assignanda a principe, ad quam debeat malefactor deportari. Quintus est, si sententia est in seruum lata: differtur executio, donec ratiocinia reddiderit domino, vnde uersus. In personali post menses quatuor, in re Protinus est omnis sententia perficienda. Sic in criminibus, sed casus excipe quinque. Confessus, praegnans, iratus, & insula, seruus.

Versus

*

† Litem ęstimare quid sit, exponit Alc. lib. iiij. Parer. ca. xviij.

† alias restituisset.

SYL. ¶ Et si hęreditas. Casus. Prosequitur Impera. eandem doctrinam circa condemnationē fructuum, hoc pręmisso, ꝙ siue simus in petitione hęreditatis, & sic in iudicio vniuersali, siue in singulari, eadem ratio habetur quo ad fructus. Transit post ad aliam

ne uidebitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei: vt tamen de litis † aestimatione caueat cum fideiussore, si intra tempus quod ei datum est, nō † restituerit.

¶ In iudicio vniuersali ita fructns ueniunt sicut in singulari, & in utroque iudicio malae fidei possessor de non perceptis tenetur, secus in bonae fidei possessore nisi post litem contestatam. Angelus.

¶ Et si haereditas [a] petita sit, eadem circa fructus interueniunt, quae diximus interuenire de singularū rerum petitione. [b] Illorum autem fructuū quos culpa sua possessor non perceperit, [c] siue illorum, quos perceperit, in utraque actione, [d] ea-

fructuū diuisionem, quia aliqui sunt fructus percepti, aliq nō, sed tamen percipi potuerunt: & circa hos dicit, qđ possessor malę fidei, & sic praedo, restituit tam perceptos quam non: bonae fidei autē possessor restituit tantum perceptos extantes. ratio est, quia in primo casu mala fides operatur, vt quantum abest ei, cui voluit rem occupare, tantū restituat, siue in eius sit utilitatē conuersum, siue non. In secundo uero casu bona fides illa facit, vt non tenear restituere, nisi quod est apud me: quia cū cōsumpserim putās probabilibus causis ad me spectare, ñ debeor teneri ad restituendum: & hac de causa in non perceptis & consumptis post litē contestatam tenet possessor No. ꝙ eadem distinctio fructuū adhibetur in iudicio vniuersali, quę in particulari. Itē ꝙ possessor malae fidei tenet ad fruct⁹ nō solū perceptos & consumptos vel extantes, sed etiā ad eos qui percipi potuerunt. Itē ꝙ bonę fidei possessor non tenet de nō perceptis, vel de perceptis & consumptis, pręterquam a tempore litis contestatę & citra.)

a ¶ Et si haereditas petita sit. i. si hęreditatis peti. actum sit, & condēnatio secuta: nam & ipsa est in rem & in ꝑsonam, vt s̃ de actio § quędam. Petitio hēditatis ē realis & ꝑsonalis

b ¶ Petitione, vt restituantur fructus cum re, vt s̃ proximo. §.

c ¶ Non perceperit. s. qui titulū non habebat alias ab istis percipiēdis excusatur, ut modo diximus.

d. ¶ In utraq; actione. s. in rem, & pe

titione

dem ratio pene [a] habetur, si prædo fuerit. Si uero bonæ fidei possessor fuerit, non habetur [b] ratio neque consumptorū, neque non perceptorum. Post inchoatam autem petitionem etiam illorum fructuū ratio habetur, [c] qui culpa possessoris percepti non sunt, uel percepti consumpti sunt.

¶ Reus non exhibens rem, quæ iudicio cæpto existit usucapta actori pro eo quod moram in exhibendo commisit, condemnabitur: in quo ueniant fructus percepti post litem contestatam. Et reo non habente facultatem rei exhibendæ, tempus, intra quod exhibeat, statuitur, qui si contumax in exhibendo fuerit, condemnabitur in quantum actor in litem iurauerit. Angel.

¶ Si ad exhibendum actum fuerit, nō sufficit, si exhibeat rem is, cum quo actū est: sed opus est, ut etiam rei causam debeat exhibere, id est ut eam causam habeat actor, quam habiturus esset, si cum primum ad exhibēdum egisset, exhibita res fuisset. Ideoque si inter moras exhibendi vsucapta [d] sit res a possessore, nihilominus condemnabitur. Præterea fructuum medij tempo

titione hęreditatis.

a ¶ Pene pene dicit, quia in petitione hęreditatis ueniunt eadem actiōe qua res: sed in rei vendicatiōe alia est pro re, alia pro fructibus.

b ¶ Nō habetur rō. hoc est verū per rei uendicationem, uel per iudicis officiū, sed per cōdictionem sine causa sic, cū bonum & ęquum sit, vt ff. si cer. pet. l. si & me. secundū quosdam.

c ¶ Nō habetur. Nisi īfans vel pupillus fuerit possessor, ut ff. de rei uendica. l. quod infans. § primo.

SYL. ¶ Si ad exhibendum. Casus facilis est. dicit enim, quod si actum fuerit actione ad exhibendum, debet conuentus rem exhibere in eo statu, in quo erat tēpore quo actum fuit, ita quod si medio tēpore, id est inter principiū iudicij, & tempus exhibitionis, res fuerit forsan vsucapta, uel eidem sit aliquod factū p̄iudicium, nihilominus cōdēnabitur ac si non esset possidenti ius aliquod quesitum. ratio est, quia hęc mora & huiusmodi diffugia non debēt patrocinari negligēti, uel tergiuersanti facere illud, ad quod tenetur. Qua rōne tenetur iudex habere rationē etiam fructuum perceptorū a die petitę exhibitionis usque ad diē sententię: qa per ipsius moram non debet effici conditio petentis deterior. Dicit in super impera. quod si tempore exhibitionis cōuentus neget se restituere posse tūnc, & tempus petat ad exhibendum, ne dolo hoc petat, consulitur petēti per cautionem, illa (vt dixi) ratione, ne sit in potestate conuenti differre tempus exhibitionis ī fraudem actoris. quod si uel statim non exhibeat vel caueat, tunc iuratur in litem contra reum quanti intersit actoris rem non exhiberi, in odium contumacis inuentum. Nota, quod res non solum exhibēda est, sed debet exhiberi in eo statu, in quo erat tempore petitionis: & hoc est quod rex. dicit, causam rei exhiberi debere. Item quod vsucapio finita post actionem ad exhibēdū propositum non iuuat possidentem. Item quod debentur fructus medij temporis. Item quod si constat iudici reum exhibere non posse, pręstita cautione conceditur dilatio. Item quod iuratur in litem eo non exhibente uel non cauente.)

d ¶ Vsucapta sit. Sed quomodo potuit vsucapi, cum interruptione facta in

in actione ad exhibendũ uideatur facta etiam in rei vẽdicatione, vt C. de anna. except. l. fi. Respon. secundũ Io. l. illa intelligitur in tribus casib. ibi in litera positis, nõ alias, vt ff. ad exhiben. l. Iulia.

pretij. vt ergo cõsulatur & equalitati & difficultati p̃dictę, prouisum est, vt facta unius adiudicatione suppleať qđ inęqualitatis esset, de certa pecunia. No. qđ in iudicio famil. ercisc.

nus. in fi. Alij dicunt illam generalier intelligi per l. ff. de iudi. sole mus. Et qđ hic dicit, circa res mobiles intellige in qbus non interrumpitur vsucapio per litis contestationem vt ff. de rei vendica. l. si post. Prima sententia uerior est.

Vsucapio rerum mobiliũ nõ interrũpiť per litis contesta.

a ¶ Actum est. Et obtẽtum.

b ¶ Vt tamen caueat. Vt supra co. §. j. versi sed si possessor neget, & ff. ad exhiben. l. de eo. §. si iusta.

c ¶ Condẽnandus. De lato iureiurando in litem, vt ff. de in lit. iu. l. in actionibus.

ris, id est eius quod post acceptum ad exhibendum iudicium ante rem iudicatam intercesserit rationẽ debet habere iudex. Quod si neget reus, cum quo ad exhibendum actum [a] est, in præsenti se exhibere posse, & tempus exhibendi cã petat, idque sine frustratione postulare uideatur, dari ei debet: ut tamẽ [b] caueat se restituturum. Quod si neque statim iussu iudicis rem exhibeat, neque postea exhibiturum se caueat, condemnandus [c] sit in id, qđ actoris ītererat, si ab initio res exhibita esset.

¶ Iudex in actione familiæ erciscundæ res singulas singulariter adiudicabit: & si una plus ualeat quam altera, in pecunia condemnabit: & hæres, qui percepit, fructus, uel male uersatus fuit in re communi, tenebitur cohæredibus. Angelus Aret.

¶ Si familiæ erciscundæ iudicio actum sit, singulas res singulis hæredibus adiudicare † debet, & si in alterius personа prægrauare uideatur adiudicatio, debet [d] hunc inuicem cohæredi certa pecunia [sicut iam dictũ est [e]] condemnare. Eo quoq; nomine cohæredi quisq; suo cõdemnandus est, φ solus fructus hęreditarij fundi perceperit, aut rem hæreditariã corruperit, [f] aut consumpserit. [g] Quæ quidem similiter inter plures quoq; quã inter duos cohæredes subsequuntur.

res hęreditarię, si cõmode hoc fieri possit, ęqualiter diuidũtur, quod si fieri nõ possit, recõpensantur pecunia: & eadẽ rõne debet alter ex cohęredibus, qui uel rem hęreditariã corrupit, uel consumpsit, aut fructus percepit, alios recõpẽsare. Item φ q̃ de duobus hęredibus dñr, hñt locũ in pluribus. Itẽ φ hęc oĩa locum habent ĩ iudicio cõi diui. Item φ ĩdiuidua nã diuidunť. φ adiudicatio nẽ in totum vni, & recõpẽsationẽ fa ctam alteri.)

† Adiudicare. existit p̃ sniam addicere.

d ¶ Debet. s iudex.

e ¶ Dictũ est. supra de act. §. quędam actiones.

SYL. ¶ Si familię erciscũdę. Casus. positio nullam prorsus habet difficultatem, & totius huius. §. ratio est ęqualitas, quę seruari debet ĩter cohęredes quo ad eorũ portiones, siue sint ęquales, siue nõ: & difficultas, quæ reperitur in partienda hereditate, quod inueniri possint res hęreditarię ęqualis

f ¶ Corruperit.

ADDIT. No. φ cohęres qui corrupit, deuastauit, vel maculauit, vel cõsumpsit rem communẽ, tenetur alteri cohæredi isto iudicio. Ang.

g ¶ Consumpserit. Vt hic, & ff. fami. ercisc. l. & puto §. sed & dolo,

Eadem

¶ In actione communi d uidundo, si sint plures res communes, singulas singulariter iudex adiudicabit, & si una plus ualeat quam altera, in pecunia condemnabit. Si uero una res sit, quæ diuisionē non recipiat, adiudicabitur uni insolidū, qui condemnabitur consocio in pecunia. Aretinus.

¶ Eadem [a] interuenient, & si communi diuidundo de pluribus rebus actum sit. Quod si de una re, ueluti de fundo, si quidem istefundus commode regionibus diuisionem recipiat, partes eius singulis adiudicare debet, & si unius pars prægrauare uidebit, is adinuicem certa pecunia alteri condemnādus est. Quod si commode diuidi non possit, [b] ueluti si homo forte aut mulus erit, de quo actū sit, tunc totus uni adiudicandus est, & is inuicem alteri in certa pecunia condemnandus est.

¶ In iudicio finium regundorum iudex de fundo unius alteri adiudicat, si uiderit expedire, eūque, cui de fundo alieno adiudicat, condemnat in pecunia, & si quid malitiose reperit circa confinia gestum esse, eo nomine condemnat, & adiudicans rei dominiū in eum cui adiudicauit, transfert. Angelus Aret.

¶ Si finium regundorum [c] actum fuerit.

a ¶ Eadē interueniūt. s. vt fiat adiudicatio rerum & pecuniç, ut s̄. eo. §. si familię. aut circa dāna data in rebus, vt supra eo. §. proxi & ff. commu. diuidun. l. iij.

ponerent, essent ita obscuri, vt de facili materia rixarum oriretur. debēt enim eo casu poni fines euidētiores: & si qd alteri adiudicatur, pecunię resarciēdum est. cętera clara sunt, & ex notabilibus fient euidentiora. Nota quod ī iudicio finiū regundorum, nunquam quis debet priuari a iudice dominio rei suę nisi ex magna & necessaria causa. Item quod ex causa necessaria pōt iudex alteri adiudicare partem rei, facta alteri recompensatione in pecunia. Item quod qui lapides pro finibus positos corrupit amouit, effodit, furatus est, puniur etiā iudicio finiū regundorum. Itē ꝙ qui spreto iudicis mandato fines poni aut agrum metiri nō permisit, eodem iudicio tenet. Itē quod ille, cui fuit adiudicata aliqua res in his superioribus iudicijs, finium regundorum, famil. erciscun. & cōmuni diuidundo, nanciscitur statim dominium. ratio est, qa datio ipsius iudicis succedit quodāmodo loco dationis partis. Item quod sententia transfert dominium.

b ¶ Nō possit. Nota nō posse fieri ꝙ sine commoditate fit, ut hic, & ff. de verb. signifi. l. nepos Proculo. Item nota corpus aliud diuiduū, vt fundus, qui diuiditur secundum uoluntatem patris famil. ut ff. de lega primo. l. quod in rerum natura. §. secūdo. aliud in diuiduum, ut homo, ut hic, & ff. de usucap. l. rerū mistura.

* ADDI. Quod autem ait, eas insolidum adiudicandas, id locū habet, si natura diuidi nō possint ea ī specie, quū quis partē bonorum dare debet. l. non amplius. ff de leg. j. nā seruitutes decessori debitę ad hæredes insolidum transeunt. l. hæredes. ff. famil. erc isc. E. B.

SYL. ¶ Si finium regūdorum. Casus. Ex eisdem rationibus supradictis pēdet in iudicio finium regund. nam debēt fines poni sine aliqua adiudicatiōe, præterquam si detur casus quod ī partiēdo & ponendo fines, si certis locis

c ¶ Si finium regundorum. Quo iudicio

dicio agitur, vt agris confinib. termini ponantur, sed pro domibus vicinis hoc iudicio non agitur. Si autem sit domus in predio rustico, agitur vtili finiũ regundorum, non directa, vt ff. fini.regun.l. ij.in prin. & l. sed & loci §.fin.

† alias abiudicatio.

a ¶ Dispicere. Hoc. s. quod sequitur, si euidẽtioribus.

b ¶ Adiudicatio. Facit ff finiũ regũdorum. l. ij §. fin. & l. iij. & iiij. in princ.

Lapides finales furripiens ad quid punitur.

† alias certę pecunię.

c ¶ Furat' est. Ad quid damnabit? Rñ. quãti in litẽ iurauerit actor. Potest ẽt criminaliter puniri in quinquaginta aureis ex lege agraria pro quali

dispicere [a] debet iudex, an necessaria sit † adiudicatio, [b] quæ sane vno casu necessaria est, si euidentioribus finibus distingui agros commodius sit, quã olim fuissent distincti. Nã tunc necesse est ex alterius agro partẽ aliquã alterius agri domino adiudicari, quo casu conueniens est, vt is alteri † certa pecunia debeat condemnari. Eo quoque nomine condemnãdus est quisque hoc iudicio, quod forte circa fines aliquid malitiose commisit, verbi gratia, quia lapides finales furatus [c] est vel arbores finales excidit. Contumaciæ quoque nomine quisque eo iudicio condemnatur, [d] veluti si quis iubente iudice metiri [e] agros passus non fuerit. Quod autem istis iudicijs alicui † adiudicatum fuerit, id statim eius fit [f] cui adiudicatum est.

¶ De publicis iudicijs.

ber vice, quę applicatur fisco, vt ff. de ter.mo.l. agraria. Nec ciuilis tollitur per criminalem, cum ad rei persecutionem altera detur. vt C. quando ciuilis actio prejud.crimi.l. prima nisi interim donec altera exercetur, vt ff. de publi.iudi.l.ij qui.

d ¶ Condemnatur. Scilicet ad interesse delato iureiurando in litem. Accursius.

e ¶ Metiri.

ADDITIO. No. q ille, qui non patitur metiri fundum suum ad mandatum iudicis, vt contumax & inobediens potest puniri. Ang.

Snia & secũdũ decretũ transferunt dominiũ.

f ¶ Eius fit. No. ex sententia iudicis dominium transferri, sic est in missio ne quę fit ex secũdo decreto, vt ff. de acquiren.poss. lege tertia. §. fin. ff. si ex noxa.cau.agatur. lege ij. in fi. & ff. commu.diui.l. sed si res, quę sic acci pe. si fuerit facta missio per ipsum prętorem.

¶ Adde, q Imo. in rub. ff. de re iud. dicit, q hęc glo. est singul. & eam declarat, & vide etiam Deci. in l. traditionibus. in j. amplia. C. de pact.] SYL.

¶ Nam sola sentẽtia non facit dominiũ, sed traditio, vt C. de pact. lege traditionib. & s. de rer. diuisi §. per traditionẽ. & ff. de acqui.poss.l. iuste. Sed quid in rei vendica. si res est aliena, & mea pronunciet, & ex ea causa mihi traditur? Respon. idẽ: cũ. n. publiciana mihi detur, qñ a non dño mihi adiudicatur & traditur, vt ff. de publ.l.iij. in fi. ergo vbi dominus est, debet ex sententia traditio me dominũ facere, vt ff. de publ.l. quæcunque. Pręterea lex videtur expressa, vt ff. de pec. l. non solum. alias Pomponius. §. sed & is. & ff. de excep.rei iudi.l. si inter. in fi. Nec ob. q ibi sit error, ex quo videatur dominiũ nõ transire, quia hic error iã reprobari non põt, iudicis sententia purgatus, a qua nõ fuit appellatũ. Item nec obstat, q sententia lata in actione personali reo absoluto remanet debitor. vt ff. de condi. inde. l. Iulianus. qa illud hẽt locũ in obligatione, q est res incorporalis, hic aũt dicimus de dominio rei corporalis, qd facile & prorsus potest separari ab vno & alijs dari. sed non sic in corporali, vt ff. pro soc.l. ea vero.

† alias abiudicatum.

Dñium rei corporalis facilius pdit q incorporalis.

¶ De publicis iudicijs. ¶ Quia ciuilia iudi-

Continuatio.

iudicia dicta sunt vsque huc, & etiam quędam criminalia, scilicet circa priuata delicta, vt supra in princip. huius quarti libri vsq; ad tit. de actio. ideo non ponit de publicis accusationibus siue iudicijs.

Diuisio.

P. Vblica iudicia. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, ꝙ publica iudicia si habent conformitatem cū priuatis. Secundo, vnde dicta sunt publica iudicia. Tertio ponit in genere, quæ pęna sit in publicis iudicijs. Quarto sigillatim demonstrat publica iudicia & pęnas vniuscuiusque. Secunda ibi (Publica autem dicta.) Tertia ibi, (Publicorum iudiciorum.) Quarta ibi (Publica autem iudicia.)

¶ Iudicia ex edictis publicis descendentia in multis ab actionibus differunt. Et quia vnicuique permittitur accusatio, ideo dicuntur publica: quorum pœna aliquando est corporalis, aliquando irrogat infamiam cum pęna pecuniaria. Aretinus.

SYL. ¶ Publica iudicia. Casus. In diuisione & terminorum declaratione non est figurandus nisi literaliter. Nota, ꝙ iudicia publica non ordinantur per actiones & sic nota, quod appellatione actionum non veniunt accusationes. Item ꝙ non habent aliquid simile cum iudiciis priuatis. Item quod licet aliquid aliquā habeat similitudinē cum alio, potest dici nullā habere similitudinem, si inter ea sit magna diuersitas. Itē quæ dicantur publica iudicia. Item quod cuiuis de populo licet accusare. Item quod quędā sunt capitalia, quędam non. Item ꝙ capitalia dicuntur non solum ea, quę imponūt mortem naturalem sed ciuilem. Item quod ea, quæ imponunt pęnam pecuniariam, licet publica sint, nō tamen dicuntur capitalia.]

a ¶ Neque per actiones, immo per accusationes.

ADDIT. Nota. quod actio significat ad vtilitatē partis priuatę, & ciuiliter, facit quod notat Bart. in l. agraria. ff. de ter. mo. Ang.

PVblica iudicia neque per actiones[a] ordinantur, neque oīno quicquam simile[b] habent cum cæteris iudicijs, de quibus locuti sum⁹, magnaque diuersitas eorum est & in † instituendis, [c] &

† alias instituendo & exercendo.

b ¶ Nec omnino quicquam simile. Hoc verbum nimis large positum sic intellige, quia in ciuilibus agitur, vt aliquid det actori, ī istis autem nō vt aliquid detur, sed vt puniatur accusatus, & ita considerata petitiōe cōquerētis nihil habent simile inspecto fine. Nec ī principio, cum vnum per actionē, alterum per accusationē instituatur. Nec in exercitio, cū in ciuilibus probet actor tantum, vt C. de edēdo. l. qui accusare. sed in criminalibus actor & reus quandoq;, vt C. de aboli. l. fallaciter. & C. ad legem Cor. de falsis. lege vbi. In alijs autem multa sunt similia. nam in vtrisque fit libellus, vt C. de lit. contesta. auth. offeratur. & ff. de accusa. lege libellorum. Item in vtrisque de calum. iuratur, vt C. de iureiuran. lege prima, in princi. & C. de fide instrument. l. vlt. licet quidam dixerunt contra, vt argumen. ff. de bo. eorum. l. j.

Publica iudicia differūt a ciuilibus.

Iudicia publica & ciuilia in aliquib. conueniunt.

c ¶ Et in instituēdis. Sed qualiter formatur libellus? Respon. sic vt contineat nomen accusantis, & accusati, & crimen, & mensem quo cōmissum fuit crimen, & locū(j) vbi fuit cōmissum, & consules sub quibus est admissum. Item dies dati libelli dēt inseri, sed dies commissi criminis vel hora non est necesse, vt ff. de accusa. lege libellorum. in princip. & in Auth. de exhiben. reis. §. suscepto. collat. v. & habet locum in publico & in priuato crimine, quando criminaliter agitur, vt ff. de priua. delict. l. fin (Et ista possunt haberi his versibus. Consule, mēse, die, coram prętore professus. Te deferre reum, crimen, loca, pone sodalem

Libellus in criminalibus quid cōtinere debet.

Add.

in exercendis Publica[a] autē dicta sunt, quod cuiusex populo executio eorū plerunque[b] datur.

¶ Publicorum[c] iudiciorum quædā capitalia sunt, quędam non capitalia. Capitalia dicimus quę vltimo supplicio[d] afficiunt homines, † vel aquę & ignis interdictione,[e] vel deportatione, vel metallo.[f] Cætera, † si quam infamiam[g] irrogant cum damno pecuniario, † hæc publica quidem sunt, nō tamen capitalia.[h]

¶ Crimen lęsę maiestatis est publicū, & in duobus casibus morte non extinguitur, sed memoria defuncti damnatur.

¶ Publica autem iudicia hęc sunt, lex Iulia maiestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorē vel rempublicam[i]

† alias vel etiā.

† alias si quę.

Partus suppositi & adulterij accusatio non ceditur.

† alias ea.

dalem. Et licet hora dies, non tēpus prętereatur. c. iuę. extra de procura.) Quandoque tamen hęc solennitas nō est necessaria, vt in leui crimine & notorio, vt ff. de accusa. lege leuia. & C. de accusa. lege ea. quidē quæ. Et idē in casibus, in quibus sine accusatore quis damnari potest, qui scilicet casus his legibus notantur. ff. ad legem Iuli. de adulte. lege prima. §. si publico. & C. de testib. lege nullū. & C. de probation. lege penult. & ff. de suspec. tuto. lege tutor. §. prętereà & C. de calum. lege prima, & ff. de bonis lib. l. qui cū maior. §. si libertus. & idem in notorio crimine vt diximus per l. ea quidē quę. C. de accusat & idem in crimine falsi secūdum B. vt C. de falsis lege vbi. Sed Ioannes contra. & dicit quod ibi principaliter fuit accusatio falsi instituta.

ADDITIO. (j) Ad minus cum duobus confinibus vt l. forma. ff. de censibus. & l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legatis primo. nisi locus esset insignis & notorius per se, vt in palatio potestatis, vt lege prima, in fine. ff. de do. pręle & lege demonstratio. in principio. ff. de conditioni. & demonstra. Angel.

a ¶ Publica. Hęc est ratio, quare dicuntur publica, scilicet quasi populica. sic supra de suspec. tuto. §. consequens. Et intellige quod alias possit esset habilis ad accusandum, nō alias, vt ff. de accu. l. qui accusare.

b ¶ Plerunque. Hoc ideo dicit, quia quandoque est publica accusatio, & tamē non competit cuilibet ius accusandi, vt in crimine suppositi partus, vbi accusant soli parētes, vt ff. de fal. l. lege Cornel. §. primo. Item propter accusationē adulterij, quæ primo defertur certis personis, vt C. ad legem Iul. de adulter. l. quamuis. ij. Accursius.

c ¶ Publicorū. Facit ff. eod. l. ij. Accur.

d ¶ Vltimo supplicio. quod interptamur mortem, vt ff. de pœn. l. vltimum.

e ¶ Interdictiōe. Quę est mors ciuilis, vt ff. de contra tabu. l. j. in fine.

f ¶ Deportatione vel metallo. Has pęnas expone vt diximus sup. quibus mod. ius patr. potesta. solui. §. cū autē.

g ¶ Infamiam. Vt in lege Iulia de vi priuata, vt infra eod. §. item lege Iulia de vi publica.

h ¶ Capitalia. Et ista appellantur relegationes, vt ff. eodem, lege secunda § fina.

¶ Publica autem iudicia &c. Casus. SYL. Clarissimus est, ponit enim vnū exemplum publicorum iudiciorum in lege Iul. maiestatis, qua tenentur qui contra principem vel rempubli. moliuntur: cuius quidem delicti pęna est mors naturalis, & si mortuus iam sit, fit memoriæ damnatio. No ꝙ crimine lęsę maiestatis tenetur qui meditatur aliquid cōtra Imperatorem vel contra rempubl. Item quod pœna est mors naturalis. Item quod si mortuus iam sit delinquens, damnatur eius memoria post mortem.]

i ¶ Rempublicam. Scilicet Romanorum. Accur.

¶ Moliti sunt. cum effectu, tamē sola, voluntas sufficit, vt C. ad l. Iul. maiesta. l. quisquis.

Animaē in Dei ptāte.

b ¶ Animę. id est animati corporis. Nam anima nō in hominis, sed in potestate Dei consistit. sic C. de sacro sanctis eccl. l: sancimus. j. in fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ aīa hoc in loco sumit ꝓ uita, ē enim anima qua viuim⁹, animus quo sapimus.]

*

† Vide ad hunc locū optimā gl. ī vers. dānata. ī. de hęre. q̄ ab ite. defe. §.

Accusatur quis etiā post mortē.

c ¶ Sustinet. i. infert. Accur.

d ¶ Et memoria, id est dicere. Etiā post mortē potest accusari, vt bona deferantur in fiscum, & auferantur hęredibus tā quam indignis, vt C. ad legem Iuliam maiesta. lege quisquis. & lege sequē. & quod dixi post mortem accusari, intelligas in duobus capitulis illius legis, hoc est, cum contra principem, vel contra rempublicam Romanorum est machinatus, id est nisus ad malum, alias finitur morte vt cętera crimina, vt ff. ad legem Iuli. maiest. l. finali.

aliquid moliti[a] sunt, suum vigorem extēdit. Cuius pœnę animæ[b] amissionem sustinet,[c] & memoria[d] rei ēt post mortem damnatur.†

¶ Ex lege Iulia de adulter. in omnibus capitulis est crimen publicum, cuius pœna aliter honestiores, aliter humiles puniuntur. Are.

¶ Item lex Iulia[e] de adulterijs coercendis, quæ[f] non solum temeratores alienarum nuptiarū gladio punit,[g] sed & eos qui cum masculis[h] nefandam libidinem exercere audent.†

¶ Eadem lege Iulia[i] etiā stupri flagitium punitur, cum quis sine vi[k] vel virginem, vel viduam[l] honeste uiuentem, stuprauerit. Pęnam autem † eadem lex irrogat† stupratoribus, si honesti sunt, publicationem partis dimidiæ bonorum: si humi-

viuens, licet patiatur stuprū vel adulterium, non facit ꝙ quis puniatur eadem pęna ordinaria.]

e ¶ Item lex Iulia. s. inter publica iudicia numeratur.

f ¶ Quæ. s. lex Iulia de adulte.

g ¶ Gladio punit. Sacrilegos enim nuptiarū gladio feriri oportet, vt C. de adulter. l. quamuis. ij. in fi.

† alias gaudēt.

ADDIT. Dic quod in adulterio pęna mortis fuit hodie inuenta, q̄ non erat olim tēpore Digestorum, vt notat glo. in lege qui cū vno. §. adulterio. ff. de re milita. & dicas quod in talibus delictis etiam per viam inquisitionis potest procedi, vt lege secunda. §. si publico. ff. de adulter. Angelus.

†In hūc locū vide Alc. lib. v Parad. ca. ix.

† alias peccatoribus.

h ¶ Cum masculis. Nam in hoc casu armantur iura vt gladio feriantur, vt C. ad legem Iuli. de adulter. l. cum vir nubit.

i ¶ Lege Iulia. Scilicet de adulterijs. Nam habet hęc lex multa capitula, vt ff. de minor. lege auxiliū. §. sed vt ad legis. & ad l. Iul. de adulter. l. capite quinto.

K ¶ Sine vi. Quid si vi, habetur infra eo. §. item lex Iulia de vi. versi. sin autem per vim.

l ¶ Viduam. Adijcias, vel puerum. & dic de vidua & de virgine, nisi sint meretrices vel licitę, (j) concubinæ, vt hic subijcit, honeste &c. & ff. de adulter. lege stuprum. primo respon. & §. primo.

ADDIT. (j) Dic ꝙ hoc procedit de iure ciuili, sed de iure canonico non est

SYL. ¶ Item lege Iulia. Casus. Non exigitur in declaratione simplicium terminorum istarum. ll. Nota. quod adulteri puniuntur pœna mortis. Item ꝙ sodomitę puniuntur eadē pœna mortis. Item quod stuprum est cum virgine vel cum vidua. Item quod pœna stuprum sine vi committentis, est publicatio dimidię partis bonorum in honestis personis id committentibus, in humilioribus est coercio corporis cum relegatione. Itē ꝙ nobiles non sunt puniendi eisdem pęnis quibus ignobiles. Itē ꝙ mulier inhoneste

tali coerc tionē

Stupr in u casib gran ter p tur.

Stup pœn anq nali

SY

les, [a] corporis † coerctionem cum relegatione.[b]

¶ Hominem telo, id est quocũq; quod manu emittitur, occidens, uel cum telo causa occidendi persequens, lege Cornel. de sicarijs punitur, qua lege castigabitur ueneficus, uel arte magica hominem occidẽs, uel malo medicamento publice occidens. Aretinus.

¶ Item lex Cornelia [c] de sicarijs, [d] quæ homicidas ultore ferro persequitur, [e] uel eos qui † homines occidendi causa cum telo ambulant. [f] Telum autem (ut Caius noster ex interpretatione legum duodecim tabularũ scriptum reliquit) uulgo quidem id appellatur, quod ab arco mittitur, † sed & omne significat, quod manu cuiusque iacitur. Sequitur ergo, vt lignum, & lapis, [g] & ferrum hoc nomine contineantur. dictum ab eo quod in longinquum mittitur a græca [h] uoce † τηλου figuram.

† alias coercitionẽ.

† alias hoĩs.

† Conc. si per fodiens iuncta glo. sup versi. telo. extra. de homi.

† alias τηλόθεν. longe.

est permissum, vt el c. ad nostrum. de heret. igitur &c. Ang.

a ¶ Humiles. Qui sunt humiles vel honesti, dic vt C. de incestis nuptijs. l. humilem.

b ¶ Cum relegatione. Hæc distinctio pœnę fallit in tribus casibus, in quibus cõmittitur stuprum, & tamen maior pęna imponitur. Primus est, si quis in puerum cõmittit, quia tunc gladio ferit, vt ĩ. eodem. §. Et quando tutor stuprauerit eam, cuius ẽ tutor, vt C. si tutor pup. suam. lege prima. Itẽ si fuerit stuprata aliqua a suo proprio seruo, vt C. de mu. quę ser. pro. se iũx. l. prima. Et nota pœnam stupri esse quinquennalem, nisi quando per uim cõmittitur: tunc enim sine pręfinitione temporis potest institui, vt ff. ad l. Iul. de adulter. l. mariti. §. quinquenniũ. & § fina.

Stuprũ in trib casibus grauiter puñitur.

Stupri pœna ẽ quinquennalis.

SYL. ¶ Item lex Cornel. Casus. Planus ẽst: pouit enim quos puniat Lex Cornelia de sicarijs, & vnde dicatur, cum pluribus declatationibus. Ideo no. ꝙ homicidę puniuntur pęna leg. Corn. de sicarijs. Item quod paria sunt occidere uel ambulare cũ telo hominis occidẽdi causa. Item quid sit telum. Item quod lignum, lapis, & ferrum appellatione teli ueniunt, eo ꝙ manu mittãtur. Item quod possunt etiam epigrãmata allegari & auctoritates poetarũ. Itẽ qui dicãtur sicarij. Item ꝙ venefici puniuntur L. Cornel. de sicar. Itẽ quod L. Cornelia habebat caput veneficij. Item quod magica ars est prohibita. Itẽ quod qui mala medicamenta vendit publice tenetur eadem l.)

c ¶ Item L. Cornelia. sci licet compu taẽ inter publica iudicia.

d ¶ De sicarijs: quare sic dicantur, dic, vt infra eo. §. versi. sicarij.

e ¶ Persequitur id est persequitur eos, qui homicidium fecerunt cum ferro. nec enim per hãc legem occiditur occidens, sed de portatur, & omnia bona sua publicãtur, ut ff. ad l. Cornel. de sicar. l. eiusdẽ. §. legis. & l. penul. Vel dic quod persequitur homicidas ferro, quia eos hodie occidimus, vt d. l. eiusdem. §. fi.

ADDITIO. Dic quod pęna legis Cornelię de sicarijs est mors, vt no. in l. j. & l. is qui cum telo. C. de sicarijs. Angelus Aret.

f ¶ Cum telo ambulant. Licet eos non occidant, vt C. ad l. Cornel. de sicarijs l. is qui. Et no. capitula, ex quibus aliquis hac l. tenetur, vt ff. ad l. Cornel. de sicar. l. j.

g ¶ Lapis. Facit supra de interdi. §. recupetandę. in fi.

h ¶ Gręca. Hoc totum quod sequitur omittas. Accur.

* ¶ Hic locus sumptus est ex Xenophonte lib. v. expeditionis Cyri, quẽ sic Latinitate donauit Alc. in lege si SYL.

calumnietur. ff. de verbo. signific. Huiusmodi tela simul ab eis habebatur, lāceę, spicula, fundę, plurimis autem & sagittę.)

a ¶ A sica. Vnde videbatur, quod tātum qui cū sica occiderent, hac lege tenerentur. Sed tamen genera lius hodie accipitur sica & telum per interpretationem, vt supra eo. §. est autem sica (vt subijcit) cultellus vtrinque scindēs, quē portāt peregrini quandoque in baculo quodā, ita quod non appareat, vnde versus, Mucro latens sica, sicarius inde vocat.

†alias deest sic. ali. legitur. Nā & hāc.

† alias Xerolopho vt bis lautissime scripta.

† alias cautissime.

& † sic hanc significationem inuenire possumus & in Græco nomine. Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant. ἀπὸ τοῦ βάλλειν. Admonent nos epigrammata in † Xenophonte his verbis † fauilissime scripta. καὶ τὰ βέλη ὁμῶς ἔχοντο λόγχαι τοξεύματα σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ οἶσοι. Sicarii autem appellantur a sica,[a] quod significat ferreū cultrum.

¶ Eadem lege [b] & Venefici [c] capite dānantur: qui artibus odiosis, [d] tam nenenis, quam susurris [e] magicis homines occiderint, [f]

b ¶ Eadem lege. Quę dicitur Corn. de sica.

c ¶ Venefici. Nā plus est hominē veneno extinguere, q̃ gladio occidere, vt C. de mathe. l. j.

Ars bona est.

d ¶ Artibus odiosis. Id est artificijs odiosis. Nam omnis ars bona est.

e ¶ Susurris. Id est incantationibus. Nam hęc scientia reprobanda est, vt C. de male. & mathema. l. eorum.

Dolus in l. Corn. est necessarius.

f ¶ Occiderint. Et. am sine dolo, vt ff. de pęn. l. si quis aliquid. ij. §. qui abortionis. Secus in Cornelia, quia dolus est necessarius: nec sufficit etiam lata culpa, vt ff. ad legem Cornel. de sica. l. in lege.

SYL. ¶ Alia deinde. Caius. Exēplificat vlterius Impera. in pęna L. Pompeiæ, de parricidijs, quę clara omnia sūt, & vbi aliquid erit difficultatis, in notabilibus declarabitur. No. quod crimē parricidij est asperrimum. Itē q in eo puniēdo imponitur noua pœna. Item qd nō solum dicitur cōmittere parricidium, qui alium quem ex parentibus occidit, sed ēt alios affinitate coniunctos, de quibus in l. prima. & seq ff. eod. Item q eadē pœna punit aperte & clam faciens. Item mandans & conscius criminis. Item hunc loco notatā cogitatā pęnam & rationem quare. Item q pęna imponitur cum ratiōe. Item q occidens personas coniunctas extra illum gradū

vel mala medicamenta publice uendiderint.

¶ Lex Pompeia de parricidijs, qua cauetur quod occidens parentes, uel alios de quibus hic, singulari pœna plectatur, est publici iudicij. Et committens delictum in se plus punitur, quam committens in alio. Angel. Aretinus.

¶ Alia deinde lex asperrimum crimen noua pœna persequitur, quæ † Pompeia de parricidijs uocatur, qua cauetur, ut siquis parentis, [g] aut filij, aut omnino affinitatis [h] eius, quæ nuncupatione parē tum cōtinetur, [i] fata punitur pęna L. Cornel.)

* † Ad hunc locū uide M. T. in Ora. pro Roscio Amerino vbi de hac L. elegantissime ac sapiētissime differit.

g ¶ Alia. Parētis. Accipe parentes & filios vsque in infinitū, ut ff. de in ius uocādo. l. quique. §. si. & lege sed si hac. §. liberos.

h ¶ Affinitatis. Alias affinitatis. & alias, affectionis.

i ¶ Continetur. Sed qui sunt ij, qui hac appellatione cōtinentur? Respō. superiores & inferiores, vt diximus. Item collaterales, vt fratres, consobrini. & patrueles, proximiores ei. Item affines quidam, vt uxor, nurus, ge-

Parricidium quas personas concernit.

gener, vitricus, priuignus, socer, & etiam patronus, vt ff. eodem lege prima & l. sed sciendum. & lege, cum pater.

a ¶ Preparauerit. Forte & si non occiderit, secũdum P & facit pro eo. ff. eod. l.). in fine. Vel dic illum specialem casum.

† alias exitit. ADDIT. Primã opin. sequitur hic Io. Fab. propter atrocitatem criminis. facit l. final. C. de sica. & hãc tenet glo. in l. vnica. C. eodem. Angelus.

b ¶ Extraneus sit. Nota extraneũ plus puniri, quam si ipse occidisset, vt hic & ff. eodem l. vtrum. & l. si sciente.

c ¶ Vel in amnem. Id est flumen: vel si hæc vicina non sunt, bestijs subijciatur, vt ff eo. l. pen.

† In aliquibus exẽplaribus habetur alias q̃.

d ¶ Subitinebit. Sed nonne & qui superiores personas occidit hac L. Cornel. tenetur? Videtur quod sic, vt ff. eodem l. prima. Sed contra C. eodem l. prima. Dic ergo, quod hac lege Cornelia tenetur, sed non accusatur. Vel dic secundum Io. quod tenetur eadẽ pęna, scilicet capitali, sed maior hic imponitur.

SYL. ¶ Item lex. Cornel. & c. Casus. Prosequitur Impera. exempla propositæ & nunc ponit dicta L. Cornel. de falsis. Nota quod L. Corn. de falsis appellatur etiam testamentaria. Item quod testamentum aut instrumẽtum falsum scribens punitur pęna huius legis. Item quod eadem pœna tenetur qui sigillauerit aut falso modo recitauerit dolo malo. Item qui adulterinum signũ fecit, vel eo vsus est. Itẽ quod pœna Leg. Corne. de falsis est in seruis vltimum suplicium, in liberis deportatio.]

præparauerit,[a] (siue clam, siue palam id ausus fuerit) nec nõ is, cuius dolo malo id factũ est, vel cõscius criminis † existit, licet extraneus sit,[b] pœna parricidij puniat, & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alij solẽni pęnę subijciatur, sed insutus culeo cum cane, gallo gallinaceo, uipera, & simia & inter eas ferales angustias cõprehensus, (secũdũ q̃ regionis qualitas tulerit,) vel in uicinũ mare, uel in amnẽ[c] proijciatur, ut omniũ elemẽtorũ vsu uiuus carere incipiat, & ei cęlum superstiti, & terra mortuo auferat. Si quis aũt † alias cognatione uel affinita te cõiunctas sibi personas necauerit, pœnam legis Corneliæ d̃ sicariis sustinebit.[d]

¶ Publici iudicii crimen legis Cornelię de falsis cẽsetur, qua teneẽ quicunque aliqd de ijs, quæ exprimunt in textu, cõmiserit, & pęna eius in seruo est vltimũ supliciũ, in libero deportatio. Ang. Are.

¶ Item lex Cornelia de falsis, quæ etiam testamentaria[e] uocatur, pœnam irrogat ei, qui testamentum, uel aliud instrumentum[f] falsum scripserit,[g] signauerit, recitauerit,[h] subiecerit, uel signum[i] adulterinum fecerit,

e ¶ Testamentaria. Ideo sic dicta, quia & de testamento falso ibi agitur.

f ¶ Instrumentũ. Scilicet emptionale, vel alicuius cõtractus.

g ¶ Falsum scripserit. Et ita veritatẽ mutauit, vt in Authẽ. de fi. instru. §. primo. ĩ prĩ. colla. vij.

h ¶ Recitauerit. ADDITIO. Nota contra illos, qui habent instrumenta & scripturas alienas in custodiam, & tamen aliis ostendunt & recitant, & copiam faciunt, quia incidunt in falsum, vt hic, & l. prima. §. is qui. ff. ad l. Corneliam de fal. coniuncta. l. qui testamentum. Ang.

† Sig. gl. secundũ Amanellũ in singul. suis ad hoc q̃ si notari' mutauerit signũ puniat pęna falsi

i ¶ Signum † id est sigillum quod in testamentis apponitur, vt supra de testamen. §. sed prędicta. Item signum quod chartis imponitur, vt quandoq; facilius fiat comparatio ex instrumẽtis,

ſculpſerit, expreſſerit, ſciēs, dolo malo. Eiuſque legis pęna[a] in ſeruos vltimum ſupplicium eſt, (quod ēt in lege de ſicarijs & venificis ſeruatur) in liberos vero deportatio.[b]

¶ Vim committens cū armis aliter, quā virginem rapiendo, deportabitur, ſi ſine armis, tertiæ partis bonorū publicatione damnabitur. Sed per vim virginem vel monialem rapiens, vel præſtans opem, capite punitur. Are.

¶ Item lex Iulia[c] de ui publica ſeu priuata aduerſus eos † exoritur, qui vim vel armatam, vel ſine armis commiſerint. Sed ſi quidem armata vis arguatū, deportatio ei ex lege Iulia de ui publica irrogatur, ſi vero ſine armis, in tertiam partē bonorum ſuorum publicatio imponitur.

¶ Sin autem[d] per vim raptus virginis, vel viduæ, vel ſanctimonialis, vel alterius fuerit perpetratus, tunc & raptores, & ij qui opem huic flagitio dederunt, capite puniuntur, † ſecundum noſtræ conſtitutionis[e] definitionem, ex qua hoc apertius poſſibile eſt ſcire.

¶ Publicam, ſacrā, uel religioſam rem furto ſubtrahens, & talibus opem præſtans, ex lege Iulia peculatus, quæ pu-

tis, vt in Authen. de inſtrumen. caute. §. oportet autem. collatio. ſexta. Accurſius.

a ¶ Vltimum ſupplicium. quod interpretatur mortem, vt ff. de pę. l. vltimum.

Pęnæ diuerſificā tur ex ꝑſonarū diuerſitate.

b ¶ Deportatio. & omnium bonorū publicatio. & ſic no. ꝙ ex eodem cōmiſſo plꝰ ſerui quam liberi puniū tur, vt hic, & ff. ad l. Cor. de fal. l. prima. §. fin. & ff. ſi ex nox. ca. aga. l. pe. & ff. de pę. l. in ſeruorū. immo & inter liberos magis puniū tur minores quam maiores, vt ff. de incend. rui. naufra. l. Pedius.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ ex l. xij. tabu. qui falſum teſtimoniū dixiſſe conuictus erat, e ſaxo Tarpeio deij ciebatur, vt ſcribit Aulus Gel. lib. xx. c. j.]

† alias exercet.

Pęna maior maiori delicto debetur.

c ¶ Item lex. In tertiam partem. No. ex maioritate delicti maiorem pœnam imponi, vt hic, & C. ad legē Iul. de vi. l. ſecunda & facit ſupra de interdic. §. recuperandę verſi. qui autē. Item hic damnatus fit infamis, vt ff. ad leg. Iul. de vi pri. l. prima. j. reſpon. Accurſius.

d ¶ Sin autem Dixit ſupra quando ſine vi aliquis commiſerit ſtuprū, vt ſupra eodem. §. eadem lege Iulia. nūc quando vi. Vel continua cum ſuperiori proximo. §.

SYL. * ¶ Adde, huic. § locum eſſe etiam econuerſo, ſi mulier virum rapiat. gl. in l. prima. C. de raptu virgi. quam ſequitur, ac multis ornat ſimilib. Marſ. ibi numero. ccxxiij. & in l. ſi quis viduā nu. vj. ff. de queſt. Item ſi eſt lege iſtū tex. in raptu libidinis cā patrato ſecū dum Deci. conſi. ccxxxiij. nu. viij.]

e ¶ Conſtitutionis. vt C. de rapto. virgi. l. prima.

¶ Item lex. Caſus. No. ad quid inuenta ſit L. Iul. peculatus, ad puniendos, ſcilicet eos, qui publicā pecuniā, rem ſacram, vel religioſam furati fuerint. Itē quod furans pecuniam reipub. vel principis non tenetur ſimpliciter furti, ſed L. Iul. peculatus. Item quod adminiſtrator vel præfectus rebus publicis, ſi publicas pecunias ſubtrahit, capite punitur. Item quod auxilium furanti pecunias publicas adminiſtrans, vel eas ſcienter receptans, tenetur eadem lege. Item quod alij, qui non habent adminiſtrationem, aut iuriſdictionem, ſi publicas pecunias furentur, deportantur.]

† Conc. c. peruenit innocta gl. j. in fi. ex de adul. & ſtup.

Publi-

a ¶ Publicam pecuniam. scilicet ciuitatis Romanę, non alterius, vt ff. de furt. l. ob pecuniam. & ff. ad l. Iul. pe. l. iiij. §. pe.

ADDIT. Glo. debuit allegare. §. finalē. Io. Fa.

b ¶ Rem sacram. Vt calices, & thuribula, quæ sacra sunt, vt supra de re. diu. §. nullius.

c ¶ Religiosam. Vt ornamenta sepulchrorum.

d ¶ Furati fuerint. Vel etiam immiscuerint, ita ꝙ damnificauerint rē publicam, ut ff. ad l. Iul. pecul. l. prima.

e ¶ Ministerium. id est adiutorium.

†alias adhibuerīt.

f ¶ Susceperint. Scilicet ad custodiendum.

Peculat' actio qnquennio durat.

g ¶ Deportationis deportanť enim. Et nota ꝙ quinquennio durat hęc actio, vt ff. ad l. Iul. pe l. peculatus. (j) Item est specia le in ea, quod contra hęredes inchoetur. vt ff. ad l. Iul. pe l. fi. Accur.

ADDIT. (j) Dic idem in adulterio & stup. vt no. gl. supra eodem. §. ij. regulariter autem durat per ann. xx. vt l. querela. cum ibi no. C. de fal. & c. Accursius.

que filioli charissimi ponemus huic labori nostro, vestrū gratia sumpto, cum laude Dei omnipotentis, cui honor sit & gloria in æternum.) gnoscenda in latioribus. ff. libris, sinē

blica est, capite puniтur, aliter autem ex ea delictum committens deportatur. Angel. Aret.

¶ Item lex Iulia peculatus eos punit, qui publicam pecuniā,[a] uel rem sacrā,[b] vel religiosam[c] furati fuerint.[d] Sed si qui dem ipsi iudices tempore administrationis publicas pecunias subtraxerint, capitali animaduersione puniuntur, & non solum hi, sed etiam qui ministerium[e] eis ad hoc † exhibuerint, uel qui subtractas ab his scientes susceperint.[f] Alij uero qui in hanc legē

inciderint, pœnæ deportationis[g] † subijcientur.

¶ Lex Flauia de plagiarijs quandoque pœnam capitis, quā doque leuiorem irrogat. Ang.

¶ Est & inter publica iudicia Lex Flauia de plagiarijs,[h] quæ interdum capitis pœnam[i] ex sacris constitutionibus irrogat, interdū leuiorem.

¶ Lex Iulia de ambitu, repetundarum, de annona, & residuis, quæ in diuersis capitulis loquūtur, diuersas pęnas [prę terquam mortis] inferuntur. Ang.

†alia subiungenť vel subiungantur.

h ¶ De plagiarijs. ideo sic dicta: qa orbato pre filio, vel domino seruo, hęc lex punit orbātem siue talem plagam inferentem. habet enim locum, quando aliquis distrahit alienum seruum vel filium, ita quod pater vel domi nus non potest rehabere, vt ff. ad l. flaui. de pla. l. j. & l. legę & lege eum & lege pen. §. fina. Item tenetur qui liberum hominem de loco in locum transportat, vt C. ad l. flau. de pla. l. qm. & hoc si dolo facit, non aliter, vt ff. ad l. flau. de pla. l. legis flauiæ. Item hac lege tenetur si quis seruū in fuga cōstitutum vendat, ita vt emptio statim teneat, vt C. ad l. flaui. de pla. l. in fuga.

i ¶ Capitis pęnam. Scilicet maiorē: aliquando minorem capitalem, cum capitalis alias sit minor, alias maior. Nam ingenuus nobilis in metallum, ignobilis gladio feritur. seruus vel libertus bestijs subijcitur, vt C. ad l. flaui. de pla l. fina. & ff. ad leg. flau l. fi. in fi. Item quędam ciuilis pęna olim imponebatur, quæ cessat hodie, vt ff. eo. l. fina.

SYL. ¶ Est & inter pub. Casus. Quę sequuntur quia per simplicem relationem absque aliqua declaratione ponuntur ab Imper. qui ratus est ea, ꝙ supradicta sunt, satis esse ad iuuenū cognitionem, nos eadem ratione secuti eius exemplum, relinquemus co

Sunt

a ¶ Sunt preterea. Lex Iulia de ambitu, quæ hēt locum in quatuor casib. Primo si qs dederit clam pecuniā, vt aliquē sortiaẜ honorē non in ciuitate Romana: nam ibi cessat hęc lex, cum princeps ibi eligat, vt ff. ad l. Iul. de ambitu l. j. ī prin. Ideo dixi clā, quia palā pōt (j) vt ff. de pollici. l. j §. j. & ff. de off. pręto. l Barbarius. Scđo habet locum qñ quis stat in magistratu ultra annū, ut C. ad l. Iul. de ambitu. l. j. Tertio, si qs ingreditur domum iudicis cognoscē tis de cā criminali, vt ff. a d l. Iuliā de ambitu. l. j. Itē quarto si qs iudex nouū vectigal instituerit, & est pena centum aureorū, vt ff. ad l. Iul. de amb. l. j. Sed ī casu deportaẜ, qñ scilicet bis idē officiū cōtinue est assecutus, vt C. ad l. Iul. de amb l. j. Sed fallit in assessore, vt C. de asseẜ. l. liceat Item in Proconsule, vt ff de offi. procon. l. ante pe. Vel dic ibi sex fasçibus. i. sex mensibus, quia tantum durabat eius officium.

Lex Iulia de ambitu in quatuor casib. habet locum.

Sy L. *. ¶ Verissima interpretatio illius. l. ē ea, ꝙ ibi facit Bad. nihil. n. magis ab est a vero sensu, quam fasces pro mēsi bus exponere, quos palā est fuisse virgarū fasciculos, cum securi illigata, quos lictores magistratib. pferebaẜ.)

ADDIT (j) Dicit Io. Fa. ꝙ hoc nō est verū, vt l. in eos. ff. de tute. & in Auth. vt iudi. sine quo. suf. per totū. & ff. de mune & hono. l. existimationē. tu au tē dic pro honore sine administratione cōsequendo dari, non aūt cum administratione secundum Bar. & Ang.

Lex Iulia repetūdarū. b ¶ Lex Iulia repetundarū. Quæ habet locū, qñ iudex per pecuniam facit aliquid vel omittit, vt ff ad l. Iul. repet. l. j iij. iiij. v. vj & vij. Esculentum tñ potest accipere iute ueteri, dummodo nō nimis magnum, vt ff. de of. procō. solent. in fi. sed iure nouo non nisi quādo deficeret salariū, ut in Auth. ut iu. fine quo. suffra § scriptū est exēplat huius. vet. quapropter ibi, aut si non est. colla. ij. Pęna autem huius legis est ciuilis in quadruplum, vt C. ad l. Iul. repe. l. j. criminalis extra ordinem, ut C. ad l. Iul. repet. l. lex Iulia. §. hodie.

¶ Sunt prætere a publica iudicia, lex Iulia[a] de ambitu, lex Iulia repetūdarum, [b] lex Iulia de annona, [c] & lex Iulia de residuis, [d] quæ de certis capitulis loquuntur, & animę quidem amissionem nō irrogant, aliis aūt pœnis eos subijciunt, [e] qui præcepta earum[f] neglexerint.

Lex Iulia de annona. e ¶. Lex Iulia de annona. Hęc lex locūm habet, quoties quis facit ut annona carior fit. Et est pœna in eo statuta xx. aureorum, ut ff. ad l Iul. de anno. l. ij.

Lex Iulia de residuis. d ¶ Lex Iulia de residuis. Et hęc lex habet locum, quādo aliquid superfuit ex aliqua administratione publica, & ipse in vsum suum cōuertit, cui erat illa administratio cōmissa. vt ff. ad l. Iu. pe. l. ij. & iiij §. lege. Pena autem huius legis est i tertia parte, amplius ꝗđ beat, quod ꝑ sic dixit, vt eēt ī quadruplum. Vel dic amplius tertia parte, quia punitur in simplum, & in tertia parte simpli. vt ff. ad l. Iul pecu. l. iiij. §. sed & qui pecuniam, in fi. maxime quia pęnę restringendę sunt, vt ff. de pœnis l. interpretatione.

Pœnæ sunt restringēdæ.

ADDIT. Nota quod in istam legē incidunt officiales siue camerarii, ꝗ habēt ex administratione publica pecunias, & finito officio aliqd retinēt: ꝗa tenentur ista lege & pœna supradicta. Et etiā aduertas ꝗ ista pęna & lege tenentur officiales, ꝗ hñt unam collectam impositam in communi destinatam pro vsu & necessitate cōis, & ipsi conuertūt dictam pecuniam in alium vsum, etiam si esset pro necessitate communis, vt e st casus in l. ij. ff. ad l. Iul. pec. secundum Angelum.

e ¶ Subiiciunt. Scilicet leges prędictę quatuor. Vel dic ꝗ loquitur indefinite, ut patet in inferioribus.

f ¶ Earum. s. legum. Nam in cōtractibus & alijs, quę debent de iure sortiti effectū, & non sortiuntur, indicat lex non ualere, vt C. de leg. & con. l. non dubium. Item in criminalibus varię constituuntur pęnę: quarum quędam sunt ordinariæ. quę scilicet habēt certam pęnam aliqua lege inductam, vt patet per multas rubricas. ff. de publ. iu di.

¶ Iustinianus finem facturus, ampliorem publicorũ iudiciorũ determinationẽ Digesta cõtinere dicit.

¶ Sed de publicis iudicijs hæc exposuimus, vt uobis possibile sit summo [a] digito & quasi per indicem [b] ea tetigisse, alioqn diligentior eorũ sciẽtia uobis ex latioribus Digestorũ seu Pãdectarũ libris Deo ppitio aduẽtura [c] est.

iudi. & in sequentibus: aliç sunt extra ordinariç, vt ff. ad Turp. l. & ĩ priuatis, & ff. de extraordi. cri l. j. ꝯ in sequentibus ti. vsque ad ti. de publ. iudi.

a ¶ Sed de publicis. Summo digito. Idest lõgiori digito: cũ quo quis tãgere potest altius quam cum alijs, q dicitur medius Accur.

SYL. ¶ Tu dic summo digito. i. leuiter, metaphora sumpta a corpore. Quãdo enim aliqua res leuiter a nobis tangitur, eam summo digito attingere solemus & (vt ipse paulo post exponit) per indicem. i. summarie & breuiter.)

* ADDI. Prouerbium est Summo digito attingere, pro leuiter, & quasi negligẽter, ductũ ex ijs, qui onus tollentẽ extremis digitis, quasi dicis causa & perfunctorie adiuuãt Cicero ꝓ Cælio, Equidẽ multos & vidi in hac ciuitate, & audiui non modo qui primorib. labijs genus hoc uitę, & extremis vt dicitur, digitis attigissẽt, &c. Quod autẽ ait per indicem, significare videtur, nõ digitum indicem, quid enim ineptius? tametsi multa ĩ Iustiniani sermone inepta sunt, sed quos Gręci syllab. appellant, vulgus Tabulã librorum. qua in re nomen hoc a Cicerone etiam vsurpatum est, vt sit sensus, quasi ĩdices & summas duntaxat rerum, quæ in iure ciuili recõditæ sunt, capita leuiter aspexerint, quasique litora legerint. Sueto. in Augusto, in altero volumine indicem rerum a se gestarum, quem vellet incidi ęneis tabulis, scripsit.

b ¶ Per indicem. Idest per illũ digitũ, q dicitur index. Vel dic & melius, ꝙ hæc dicta sunt vt sint index siue demonstratio aliorum dicendorũ, sicut & sub gallina ouum dimittitur, vt sit index, ad hoc vt ibi alia faciat oua, & idẽ in ijs qui aucupantur ad colũbas.

e ¶ Aduẽtura est. Vt ff. de publ. iud. per totum librum vsq; ad titu. de appellationibus, qui sequitur. Accur.

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn
Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Omnes sunt quaterniones.

Tabula autem per se patet.

VENETIIS,

Alexander Gryphius Excudebat. M. D. LXXXV.